

Bundel - Verenigde Vergadering van 27 mei 2021

- 00 Opening
  - Oproepbrief VV 27 mei 2021
- 01 Vaststellen agenda
  - Concept agenda V.V. 27 mei 2021
- 02 Lijst van besluiten en toezeggingen V.V. 11 maart 2021 (bijlage: audiotranscript)
  - Lijst van besluiten en toezeggingen V.V. 11 maart 2021
  - Bijlage: audiotranscript V.V. 11 maart 2021
  - Presentielijst V.V. 11 maart 2021
- 03 Mededelingen
- 04 Insprekers
- 05 Vragenronde
- 06 Stukken ter kennisname
  - Audiotranscript commissie BFO 11 mei 2021
  - Audiotranscript gezamenlijke commissie P&C 11 mei 2021
  - Audiotranscript commissie WKK 11 mei 2021
  - Audiotranscript commissie WVK 12 mei 2021
  - VERZAMELFORMULIER VV 27 mei 2021
- B Besprekingsstukken
- B.01 Afwegingskader zwemwater 2021

Naar aanleiding van de commissievergadering Waterkwantiteit en Waterkwaliteit zijn de volgende wijzigingen in het bestuursvoorstel en bijlage (rapport afwegingskader zwemwater) gedaan: Verduidelijken type bacteriën: Toevoeging van 'fecale' bij de woorden 'bacteriën' en 'bacteriële'. Herstellen fout: in paragraaf 4.1.2 is '200.000' aangepast naar '400.000'. Benadrukken van samenwerken: op een aantal plekken is het samenwerken met de partners benadrukt. Cofinanciering: de cofinanciering van maatregelen tegen blauwalgen is nader toegelicht. Daarnaast is dit als extra prioriteringscriterium opgenomen in het afwegingskader (paragraaf 4.2.3). De wijzigingen, behalve wijziging 1, zijn in de documenten terug te vinden als rood onderstreepte tekst.

  - Dossier 2217 voorblad
  - Voorstel: Afwegingskader zwemwater
  - Bijlage 1: Afwegingskader zwemwater
- H Hamerstukken
- H.01 Jaarstukken 2020
  - Dossier 2043 voorblad
  - Voorstel: Jaarstukken 2020
  - Bijlage 1: Jaarstukken 2020
  - Bijlage 2: Controleverklaring 2020
  - Bijlage 3: Accountantsverslag 2020
  - Bijlage 4: Controleverklaring jaarverantwoording RBG 2020
  - Bijlage 5: Advies RC over de jaarstukken 2020
  - Bijlage 6: Reactie D&H op advies RC over de jaarstukken 2020
  - Bijlage 7: Projectenoverzicht 2020 Waterkeringen
  - Bijlage 8: Projectenoverzicht 2020 Waterkwaliteit
  - Bijlage 9: Projectenoverzicht 2020 Watersysteem
  - Bijlage 10-1: Overzicht verzamelkrediet Vervangingsinvesteringen Gemalen
  - Bijlage 10-2: Overzicht verzamelkredieten 701956 NEZ totaal dd 31 12 2020
  - Bijlage 10-3: Overzicht verzamelkredieten 702077 Vervangingsinvesteringen LTPA 2020 totaal dd 31 12 2020
  - Bijlage 10-4: Overzicht verzamelkredieten BGO Jaarrekening 2020
  - Bijlage 11 Overzicht subsidies 31-12-2020
- H.02 Wijziging nota Activabeleid 2018
  - Dossier 2203 voorblad
  - Voorstel: Wijzigingen nota Activabeleid 2018

- Bijlage: Nota activabeleid 2018 met wijzigingen
- H.03 Zienswijze op Programmabegroting Aquon 2022, kennisname jaarrekening Aquon 2020, kennisname kadernota 2022
Dossier 2228 voorblad
Voorstel: Zienswijze op programmabegroting Aquon 2022 kennisname jaarrekening Aquon 2020 kennisname kadernota Aquon 2022
Bijlage 1: Brief aan DB Aquon met zienswijze op concept programmabegroting Aquon
Bijlage 2: Concept Programmabegroting Aquon 2022
Bijlage 3: Bijdrage Delfland 2022
Bijlage 4: Jaarstukken Aquon 2020
Bijlage 5: Accountantsverslag jaarstukken Aquon 2020
Bijlage 6: Kadernota Aquon 2022
- H.04 Zienswijze op Ontwerpbegroting 2022 Gemeenschappelijke regeling het Waterschapshuis
Dossier 2237 voorblad
Voorstel: Zienswijze op Ontwerpbegroting 2022 Gemeenschappelijke regeling het Waterschapshuis
Bijlage 1: Zienswijzebrief aan waterschappen d.d. 6 april 2021
Bijlage 2: Concept AB Gemeenschappelijke regeling het Waterschapshuis voorstel ontwerpbegroting 2022
Bijlage 3: Ontwerpbegroting 2022 Gemeenschappelijke regeling het Waterschapshuis
Bijlage 4: Brief aan DB GR het Waterschapshuis met zienswijze op begroting 2022 GR
- H.05 Zienswijze op Ontwerpbegroting 2022 Regionale Belasting Groep en kennisname Kaderbrief 2022 RBG
Dossier 2247 voorblad
Voorstel: Zienswijze op Ontwerpbegroting 2022 Regionale Belasting Groep en kennisname Kaderbrief 2022 RBG
Bijlage 1: Kaderbrief 2022 RBG
Bijlage 2: Brief van de RBG d.d. 9 april 2021 met verzoek inzake Ontwerpbegroting
Bijlage 3: Concept Begroting 2022 Regionale Belasting Groep
Bijlage 4: Brief aan DB RBG met zienswijze op begroting 2022 RBG
- H.06 Renovatie gemaal Dorppolder
Het investeringsplan voor de renovatie van het Gemaal Dorppolder (projectnummer 702080 en 702092) ter grootte van totaal € 1.920.000,- vast te stellen;
Het uitvoeringskrediet ter grootte van totaal € 1.785.000,- beschikbaar te stellen voor de renovatie van het Gemaal Dorppolder (projectnummer 702080 en 702092).
Dossier 2184 voorblad
Voorstel: Renovatie gemaal Dorppolder
Bijlage 1: Presentatie Gemaal Dorppolder
- H.07 Aquathermie en biodiversiteit in de Watervisie
Dossier 2224 voorblad
Voorstel: Aquathermie en biodiversiteit in de Watervisie .pdf
Bijlage: Watervisiekaarten totaal
- H.08 Regionale Energiestrategie RES Rotterdam Den Haag 1.0
Dossier 2169 voorblad
Bijlage 1: Aanbiedingsbrief RES 1.0
Bijlage 2: RES 1.0 Regionale Energiestrategie Rotterdam Den Haag
Bijlage 3: Nota van beantwoording wensen en bedenkingen RES Rotterdam Den Haag 31-3-2021
Voorstel: Regionale Energiestrategie RES Rotterdam Den Haag 1.0
- H.09 Strategie Transitie Waterketen 2050
Dossier 2210 voorblad
Voorstel: Strategie Transitie Waterketen 2050
Bijlage: Eindconcept Strategie Transitie Waterketen 2050
- H.10 Optimalisatie uitvoeringsplan energieneutraal Delfland: serievergisting Harnaschpolder
Dossier 2214 voorblad
Voorstel: Optimalisatie uitvoeringsplan energieneutraal Delfland serievergisting Harnaschpolder

- H.11 GR Slibverwerking 2009: zienswijze op Ontwerpbegroting 2022 en kennisname Jaarrekening 2020 en Kadernota 2022
Dossier 2241 voorblad
Voorstel: GR Slibverwerking 2009: zienswijze op Ontwerpbegroting 2022 en kennisname Jaarrekening 2020 en Kadernota 2022
Bijlage 1: Aanbiedingsbrief jaarstukken en ontwerpbegroting 2022
Bijlage 2: Ontwerpbegroting 2022
Bijlage 3: Jaarstukken 2020
Bijlage 4: Controleverklaring jaarrekening 2020
Bijlage 5: Kadernota 2022
Bijlage 6: Brief aan DB GR Slibverwerking met zienswijze op begroting GR Slibverwerking 2022
- H.12 Bekrachtiging geheimhouding
Dossier 2270 voorblad
Voorstel: Bekrachtiging geheimhouding
- H.13 Wijzigingsvoorstel Begroting 2021
Dossier 2286 voorblad
Voorstel: Wijzigingsvoorstel Begroting 2021
- S Sluiting

Aan de leden van de verenigde vergadering

DELFT
30 april 2021

ONDERWERP

oproepbrief verenigde vergadering 27 mei 2021

Geachte leden,

Hiermee roep ik u namens de voorzitter op voor de bijeenkomst van de verenigde vergadering die zal worden gehouden op **donderdag 27 mei 2021**, aanvang **9.00 uur**.

Deze bijeenkomst zal plaatsvinden via Zoom. De inloggegevens zullen worden vermeld in de afspraak in Outlook.

Indien u verhinderd bent de verenigde vergadering bij te wonen, verzoek ik u vriendelijk daarvan kennis te geven aan Linda Leemborg, telefoon (015) 260 82 23. U kunt uw bericht ook sturen naar:
verenigdevergadering@hhdelfland.nl.

Met vriendelijke groet,
de Griffier van Delfland,

drs. H.K.B. Fobler

Concept Agenda Verenigde Vergadering

Datum 27-05-2021
Tijd 9:00 - 12:30
Locatie Zoom
Voorzitter Daverveldt, P.H.W.M. (DB)

Punt	Onderwerp
00	Opening
01	Vaststellen agenda
02	Lijst van besluiten en toezeggingen V.V. 11 maart 2021 (bijlage: audiotranscript)
03	Mededelingen
04	Insprekers
05	Vragenrondje
06	Stukken ter kennisname
B	Bespreekstukken
B.01	Afwegingskader zwemwater 2021
H	Hamerstukken
H.01	Jaarstukken 2020
H.02	Wijziging nota Activabeleid 2018
H.03	Zienswijze op Programmabegroting Aquon 2022, kennisname jaarrekening Aquon 2020, kennisname kadernota 2022
H.04	Zienswijze op Ontwerpbegroting 2022 Gemeenschappelijke regeling het Waterschapshuis
H.05	Zienswijze op Ontwerpbegroting 2022 Regionale Belasting Groep en kennisname Kaderbrief 2022 RBG
H.06	Renovatie gemaal Dorppolder
H.07	Aquathermie en biodiversiteit in de Watervisie

- H.08** Regionale Energiestrategie RES Rotterdam Den Haag 1.0
- H.09** Strategie Transitie Waterketen 2050
- H.10** Optimalisatie uitvoeringsplan energieneutraal Delfland: serievergisting Harnaschpolder
- H.11** GR Slibverwerking 2009: zienswijze op Ontwerpbegroting 2022 en kennisname Jaarrekening 2020 en Kadernota 2022
- H.12** Bekrachtiging geheimhouding
- H.13** Wijzigingsvoorstel Begroting 2021
- S** **Sluiting**

CONCEPT

Lijst van besluiten en toezeggingen van de openbare Verenigde Vergadering, bijeen op 11 maart 2021

Agendapunt	Onderwerp	Besluit	Toezegging	Trekker
00.	Opening	9:00 uur		
01.	Vaststellen agenda	Vastgesteld Toevoegen Motie vreemd aan de orde van de agenda.		
02.	Lijst van besluiten en toezeggingen V.V. 17 december 2020	Vastgesteld, met wijzigingen	De toezegging m.b.t. de Zwethsluis wordt aangepast: er wordt een notitie opgesteld ter bespreking in de commissie WVK. De hoogheemraad informeert de commissie over de gemaakte werkafspraken na de VV. De toezegging is hiermee afgedaan	Hoogheemraad Ouwendijk Hoogheemraad Belt
03.	Mededelingen		De datum voor de besloten commissievergadering BFO wordt z.s.m. aan de verenigde vergadering voorgelegd. Waarschijnlijk dinsdagmiddag 11 mei ná de commissie P&C	Dijkgraaf
04.	Insprekers			
05.	Vragenrondje			
06	Stukken ter kennisname	Vastgesteld		
B.	Bespreekstukken			
B.01	Reactie college op onderzoek van Rekeningcommissie	Fracties spreken hun dank uit aan de Rekeningcommissie voor het rapport.	De leden van de VV ontvangen een planning voor evaluatie van de Verbonden Partijen.	Hoogheemraad Ouwendijk

	m.b.t. verbonden partijen		Bij publicatie van de nota verbonden partijen wordt teruggekomen op de wijze waarop invulling is, c.q. wordt gegeven aan de aanbevelingen in het rapport van de rekeningcommissie.	
H.	Hamerstukken			
H.01	1 ^e Begrotingswijziging Begroting 2021	Vastgesteld		
H.02	Beleidskader Participatie	Vastgesteld Stemverklaring Hofman (CU-SGP): vanwege de toegezegde evaluatie dient voorafgaand aan de inzet van participatie, omschreven te worden welke keuzes worden gemaakt in de participatie.		
H.03	Besluit bekrachtiging geheimhouding	Vastgesteld		
H.04	Besluit bekrachtiging geheimhouding	Vastgesteld		
H.05	Besluit bekrachtiging geheimhouding	Vastgesteld		
H.06	Samenstelling Kascommissie	Vastgesteld		
	Motie vreemd aan de orde van de agenda: Diervriendelijke taal	Motie diervriendelijke taal ingediend door Onderdelinden, Jonker en Simon. De motie wordt ingetrokken.		
S.	Sluiting	10:28 uur		

TRANSCRIPT VAN DE VERENIGDE VERGADERING VAN HET HOOGHEEMRAADSCHAP VAN DELFLAND
d.d. 11 maart 2021

---

0. Opening

De griffier: Mijnheer de dijkgraaf, het is negen uur.

De voorzitter: Het is negen uur, en we zijn live, dus we gaan deze vergadering beginnen. Dames en heren, ik wil u allemaal van harte welkom heten. VV-leden, plaatsvervangers en hopelijk ook toehoorders, bewoners, pers, ambtenaren en anderen. Ik ben ook heel blij dat Pieter Janssen, onze secretaris-directeur, weer bij ons aanwezig is. Heel mooi. Ik ben ook blij dat de Eerste en Tweede Kamer de omgevingswet niet controversieel hebben verklaard. Delfland is druk bezig om zich voor te bereiden op de in werking treding van deze wet eind dit jaar. U heeft in 2019, eind 2019, al de omgevingsvisie vastgesteld en vandaag wordt weer een stap gezet met het voorgestelde besluit om een participatiebeleid vast te stellen. Zoals u weet zullen later de nieuwe Waterschapsverordening en het Waterbeheerprogramma volgen. Vandaag is ook alweer de zesde digitale VV-vergadering sinds de uitbraak van de pandemie. Wij kunnen besluitvormend vandaag vergaderen vanwege de tijdelijke wet die digitale beraadslaging en besluitvorming die nog in ieder geval tot 1 mei is verlengd. Dat betekent natuurlijk niet dat deze wijze van vergaderen het nieuwe normaal is geworden. Ik hoop met velen dat als de vaccinatiegraad op orde is, wij ook weer fysiek bijeen kunnen komen. Maar u heeft in ieder geval laten zien, mede dankzij de debattrainingen, ook digitaal goed in staat te zijn om met elkaar dat debat te voeren, maar de fysieke aanwezigheid blijft natuurlijk prefereren. Ik wil u nog heel kort even de gedragsregels in herinnering brengen: als u het woord wilt voeren, dan vraag ik u om uw digitale handje op te steken. Dat kunt u vinden onder de balk met reactions. Net als vorige keren wil ik hamerstukken zonder stemverklaringen in een keer in stemming brengen en ik wil u dan ook verzoeken om bij de vaststelling van de agenda aan te geven over welke hamerstukken u een stemverklaring wilt afleggen zodat deze dan apart in stemming kunnen worden gebracht. Ik zou nu graag willen beginnen met het vaststellen van de aanwezigheid en laat ik deze keer dan beginnen met onze secretaris-directeur: de heer Janssen.

De heer Janssen: Ja. Aanwezig, voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Ouwendijk?

De heer Ouwendijk: Aanwezig.

De voorzitter: De heer De Klerk?

De heer De Klerk: Dank u wel, voorzitter. Aanwezig.

De voorzitter: De heer Oostvogels?

De heer Oostvogels: Voorzitter, dank u wel. Aanwezig.

De voorzitter: Mevrouw Örgü?

Mevrouw Örgü: Dank u wel, voorzitter. Aanwezig.

De voorzitter: De heer Van Valkenburg?

De heer Van Valkenburg: Ja. Dank u wel, voorzitter. Aanwezig.

De voorzitter: De heer Van Kretschmar?

De heer Van Kretschmar: Ja. Dank u, voorzitter. Aanwezig.

De voorzitter: De heer Egas?

De heer Egas: Voorzitter, ik ben aanwezig.

De voorzitter: De heer Van Heijningen?

De heer Van Heijningen: Goedemorgen. Aanwezig.

De voorzitter: De heer Verhage?

De heer Verhage: Ja, goedemorgen allemaal. Aanwezig.

De voorzitter: Mevrouw Dijkshoorn?

Mevrouw Dijkshoorn-van Dijk: Goedemorgen. Ik ben aanwezig.

De voorzitter: De heer Van den Berg?

De heer Van den Berg: Dank je wel, voorzitter. Aanwezig.

De voorzitter: Mevrouw Van der Burg?

Mevrouw Van der Burg-van Leeuwen: Goedemorgen, allemaal. Ja, aanwezig.

De voorzitter: De heer Van Winden?

De heer Van Winden: Goedemorgen, allemaal. Aanwezig.

De voorzitter: De heer Middendorp?

De heer Middendorp: Goedemorgen. Aanwezig.

De voorzitter: De heer Heijboer?

De heer Heijboer: Goedemorgen. Aanwezig.

De voorzitter: Mevrouw Jans?

Mevrouw Jans: Goedemorgen. Aanwezig.

De voorzitter: De heer Hombergen?

De heer Hombergen: Goedemorgen, allen. Ik ben erbij.

De voorzitter: Mevrouw Van Hijckama Vlieg?

Mevrouw Van Hijckama Vlieg: Ja, ik ben er. Dank u wel.

De voorzitter: Mevrouw Zandstra?

Mevrouw Zandstra: Dank u wel, voorzitter. Ik ben er.

De voorzitter: De heer Simon?

De heer Simon: Goedemorgen, voorzitter. Aanwezig.

De voorzitter: Mevrouw Jonker?

Mevrouw Jonker: Goedemorgen, allemaal. Aanwezig.

De voorzitter: Mevrouw Onderdelinden?

Mevrouw Onderdelinden: Goedemorgen, allemaal. Ik ben er ook. Present.

De voorzitter: De heer Belt?

De heer Belt: Goedemorgen, voorzitter. Ik ben aanwezig.

De voorzitter: Mevrouw Jenniskens?

Mevrouw Jenniskens: Goedemorgen, allemaal. Ik ben aanwezig.

De voorzitter: De heer Vissers?

De heer Vissers: Goedemorgen, voorzitter. Ik ben aanwezig.

De voorzitter: Mevrouw Koop?

Mevrouw Koop: Voorzitter, aanwezig.

De voorzitter: De heer Jansen?

De heer Jansen: Goedemorgen, voorzitter. Ik ben aanwezig.

De voorzitter: De heer Hofman?

De heer Hofman: Goedemorgen. Present.

De voorzitter: De heer Schouffoer?

De heer Schouffoer: Alive and kicking.

De voorzitter: Geweldig. De heer Fekkes?

De heer Fekkes: Goedemorgen, voorzitter. Ik ben aanwezig.

De voorzitter: Dank u wel. Dan constateer ik dat de VV voltallig aanwezig is. Heel mooi.

1. Vaststellen agenda

De voorzitter: Dan wil ik nu doorgaan naar agendapunt 1: het vaststellen van de agenda. Ja, ik zie ... Even kijken, de heer Hombergen. het woord.

De heer Hombergen: Dank u wel, voorzitter. Ik wil graag een korte mededeling doen bij de mededelingen en ik heb net even zitten kijken, maar een handje zit bij mij nog niet onder de reactions, maar alleen bij de aanwezigen. Als dat voor meerderen zo is, betekent dat dat u op twee plaatsen moet kijken voor handjes, zowel in het scherm als in de lijst. Ik heb geen oplossing.

De voorzitter: Oké. Dank u wel voor deze waarschuwing.

Mevrouw Onderdelinden: Voorzitter, dat klopt niet. Als ik bij de ...

De voorzitter: Dat heeft waarschijnlijk te maken met de versie van Zoom die u gebruikt, maar dank u wel voor de waarschuwing. Ik noteer dat u ook een mededeling wilt maken bij agendapunt 3. Dan ga ik verder naar de heer Hofman.

De heer Hofman: Ja, voorzitter, ik wil graag gebruik maken van de rubriek mededelingen en ik wil doorgeven dat we een stemverklaring willen afleggen bij het participatiebeleid.

De voorzitter: Stemverklaring bij participatie.

De heer Hofman: Hamerstuk 02.

De voorzitter: Hamerstuk 02. Ja, zeker. Dank u wel. Dan ga ik door naar de heer Simon.

De heer Simon: Dank u wel, voorzitter. Wij hebben een motie Vreemd voorbereid. Die hebben wij ook gisteren rondgestuurd naar alle betrokkenen en die willen we graag indienen.

De voorzitter: Dank u wel. Genoteerd. We gaan omdat het een motie Vreemd aan de orde van de agenda is, zullen we die aan het einde, dus na H0 ... Wat is het? 7 behandelen. Even kijken, dan zie ik verder geen handjes meer. Dan is daarmee de agenda vastgesteld.

2. Lijst van besluiten en toezeggingen VV 17 december 2020 (bijlage: audiotranscript)

De voorzitter: Dan ga ik nu door naar agendapunt 02: de lijst van besluiten en toezeggingen van de VV van 17 december. Ik wilde ... Ik zie al een aantal handjes. Ik wilde even de heer Belt de gelegenheid geven om een opmerking te maken over een van de toezeggingen. De heer Belt.

De heer Belt: Ja, dank u, voorzitter. Ik kom graag terug even op de motie Vreemd aan de orde van de dag over de Wildopvang waar we in december over gesproken hebben. We hebben een goed realistisch en ook wel opbouwend overleg gehad met de Wildopvang. Dat heeft veel nuttige informatie opgeleverd die wij echt kunnen gebruiken in onze ecologische werkprotocollen, maar ook in onze inrichtingsplannen en het doel

daarvan is dat we nog beter gewonde dieren in de toekomst kunnen voorkomen. Dus dat is het hoofddoel. Dus ik ben blij dat we daarover gesproken kunnen hebben. Verder hebben we ook werkafspraken gemaakt dat als er toch sprake is van gewonde dieren in de toekomst die een relatie hebben met het werk van Delfland dat er dan direct contact is zodat we daar naar een passende oplossing toe kunnen gaan. Dat was even mijn terugkoppeling op dit punt en ik zou hem hiermee willen voorstellen dat we de toezegging ook afdoen.

De voorzitter: Dank u wel. Dan geef ik nu de gelegenheid voor VV-leden om te reageren. Ik zie een handje van de heer Hofman. Mijnheer Hofman.

De heer Hofman: Ja, voorzitter, ik heb een opmerking met betrekking tot de lijst van toezeggingen. Is dat nu al aan de orde?

De voorzitter: Jazeker.

De heer Hofman: Ja. Er staat bij de Zwethsluis een toezegging van de Hoogheemraad dat zo nodig een notitie wordt opgesteld ten aanzien van de aanpak en volgens mij is het in absolute zin niet zo nodig, maar er wordt gewoon een notitie aan ons voorgelegd. Ik wil daar graag een correctie op.

De voorzitter: Prima. Ik zie dat de heer Ouwendijk de trekker is. Mijnheer Ouwendijk, wilt u daar kort even op reageren?

De heer Ouwendijk: Geen bezwaar tegen die aanpassing, mijnheer de voorzitter.

De voorzitter: Prima. Dan is dat bij dezen genotuleerd. Dank u wel. Ga ik door naar mevrouw Onderdelinden.

Mevrouw Onderdelinden: Dank u, voorzitter. Een kleine opmerking over de Wildopvang: zijn die afspraken ook op papier gezet? Zouden wij die kunnen krijgen?

De voorzitter: De heer Belt, kunt u reageren?

De heer Belt: Nee, wij hebben die afspraken niet op papier vastgesteld. Wij beschouwen dat als gewoon werkafspraken waarbij we ons allebei daarin kunnen vinden. Zo was ook de toon van de gesprekken die we hebben. Ik kan eventueel na deze vergadering u daar nog wat verder over toelichten.

Mevrouw Onderdelinden: Ja, graag. Dank u wel.

De voorzitter: Prima. Als er verder geen opmerkingen zijn over de toezeggingenlijst, dan wilde ik nog vragen: zijn er nog opmerkingen over het audiotranscript? Die zie ik niet. Presentielijst neem ik ook aan van niet. Dan is hiermee de lijst van besluiten en toezeggingen en de presentielijst vastgesteld.

3. Mededelingen

De voorzitter: Dan ga ik door naar de mededelingen, agendapunt 3. Ik wil zelf drie mededelingen doen en ik stel voor dat ik daarmee begin en dan zal ik daarna alle VV-leden de gelegenheid geven om een mededeling te doen en ik weet ook de heer Van den Berg dat u ook ... U heeft eerder aangegeven dat u ook een mededeling wil doen, dus dat heb ik ook genoteerd.

De heer Van den Berg: Dank je wel.

De voorzitter: De drie mededelingen die ik zou willen doen, zijn de volgende: in de eerste plaats wil ik informeren dat ik later deze maand een gesprek zal hebben met de werkgroep van de Rekeningcommissie die u vorige week vrijdag een brief heeft geschreven over een onderwerp waarop geheimhouding rust. De uitkomsten van dit overleg zullen wij meenemen bij de voorbereiding van het besloten overleg met de commissie Bestuur, Financiën en Organisatie in mei over dit onderwerp. Dat was de eerste. De eerste mededeling is dat ik u binnenkort een aantal documenten zal sturen die de inzet van de Unie van Waterschappen bij de komende onderhandelingen over een nieuw regeerakkoord beschrijft en ik hoop dat u met deze informatie binnen uw eigen netwerken ook kunt helpen om de Unie van Waterschappenstandpunten uit te dragen en Delfland zal zelf ook zijn steentje bijdragen aan de Wat waterschappen willen-campagne. De laatste mededeling die ik zou willen doen van mijn kant betreft corona. Precies een jaar geleden heeft Delfland besloten om zo veel mogelijk thuis te werken. We konden toen natuurlijk niet voorzien hoelang dit wel zou gaan duren. Inmiddels zijn er ook vele nieuwe medewerkers die het gemeenlandshuis huis nog nauwelijks kennen en digitaal hun collega's moeten leren kennen en ook voor alle andere medewerkers blijft het echt niet gemakkelijk, niet iedereen beschikt thuis over een goede werkplek en sommigen hebben dan ook nog te maken met de aandacht van kinderen die niet naar school kunnen gaan. Ook medewerkers die wel op locatie moeten werken, ervaren beperkingen door bijvoorbeeld de anderhalve meter afstand-regel. We hebben een tijdje geleden in een informatieve VV toegelicht hoe dit doorwerkt op de capaciteit en wat wij doen om zo goed mogelijk het werk door te laten gaan en gelukkig, denk ik, slagen wij daar over het algemeen goed in, maar naarmate de pandemie langer voortduurt, wordt het wel lastiger. Gelukkig is er nu licht aan het einde van de tunnel, maar we zijn er natuurlijk nog niet. Ik wil graag ook namens u hier al onze medewerkers bedanken voor hun veerkracht en uithoudingsvermogen. Zijn er opmerkingen naar aanleiding van deze drie mededelingen? Ik zei de heer Van Valkenburg.

De heer Van Valkenburg: Dank u wel, voorzitter. Betreffende het eerste punt wat u noemde: heel goed dat dat is opgepakt en het gesprek in gang is gezet en wij kijken uit naar de commissievergadering. Wel vraag ik even aandacht voor de agenda, omdat we die dag ook een P&C commissie al hebben staan, dus graag tijdig daar goed op plannen, want de vorige keer ging dit qua planning niet zo goed.

De voorzitter: Ja, dat ... Zeker. Dank u wel. Dat gaan wij zeker doen, want wij beseffen heel goed dat het een beetje ... Het zijn een paar drukke dagen en in ieder geval wij zullen snel bij de VV terugkomen met een voorstel. Ik denk dat we er naartoe neigen om met name die dinsdag zo veel mogelijk vergaderingen te plannen, omdat we aannemen dat VV-leden waarschijnlijk liever één dag als het ware reserveren voor dit soort vergaderingen dan bij wijze van spreken twee opeenvolgende dagen. We komen er zo snel mogelijk op terug.

De heer Van Valkenburg: Aanvullend: het is wel een schoolvakantie.

De voorzitter: Ja, ja. Dat ... Maar het is wel een week die wij zeg maar in de jaarplanning hebben opgenomen voor commissievergaderingen, dus we vragen daar toch ... Daar willen we wel aan vasthouden. Ik zie geen andere handjes. Dan wilde ik nu doorgaan naar de mededelingen van commissieleden zelf. In de eerste plaats de heer Van den Berg.

De heer Van den Berg: Dank je wel, voorzitter. Ben ik te verstaan?

De voorzitter: Jazeker.

De heer Van den Berg: Dank je wel. Een korte mededeling aangaande het ziekteverloop van onze zoon André. Een week of vier, drieënhalf, vier geleden bent u allen op de hoogte gesteld vanuit onze fractievoorzitter Nieske van het ongeluk op de boerderij wat onze zoon getroffen heeft. Ik kan u op dit moment mededelen dat het heel voorzichtig de goede kant opgaat. Het zag er in het begin vrij ernstig uit. Een dag of vijf, zes op de IC gelegen, toen nog een aantal weken in het ziekenhuis. Inmiddels is hij thuis en wij hopen dat hij volledig kan herstellen, al zal dat nog wel een hele poos duren. Ik wil allen bedanken voor de reacties die wij gekregen hebben vanuit het college, ambtelijk en de collega-VV leden. Dat heeft ons heel goed gedaan en daar willen we u allen hartelijk voor bedanken.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Van den Berg. Ik denk dat we allemaal heel blij zijn dat uw zoon het steeds weer wat beter maakt en we beseffen denk ik met z'n allen ontzettend goed wat een impact dat heeft in eerste plaats op uzelf en alle naasten en we wensen hem een voortgaand voorspoedig herstel en u allen ook heel veel sterkte om hem daarbij te ondersteunen. Dank u wel.

De heer Van den Berg: Dank je wel.

De voorzitter: Dan wilde ik nu doorgaan naar de heer Hofman.

De heer Hofman: Dank u wel, voorzitter. Als het goed is, heeft iedereen per post het tijdschrift van de vereniging Waterstaatsgeschiedenis ontvangen. Ik heb dat initiatief genomen. Ik ben werkzaam bij de vereniging in de excursiecommissie en ik vond toch van belang om ook onze leden eens te wijzen op deze vereniging en zeker op het artikel wat in dat tijdschrift is opgenomen van de veranderingen rond het ambt van de dijkgraaf. Veel leesplezier.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Hofman. Mooi dat u daar aandacht voor vraagt. Ik ga door naar de heer Hombergen en daarna wil ik nog de heer Belt de gelegenheid geven om een mededeling te doen.

De heer Hombergen: Dank u wel, mijnheer de voorzitter. Mijn mededeling sluit een beetje aan op uw tweede mededeling van wat waterschappen willen, dus ik sla daar even een bruggetje naar terug. We hebben uit de berichtgeving van de Unie van Waterschappen vernomen dat de waterschappen bereid zijn om in te gaan op de oproep van staatssecretaris Van Huffelen van financiën om de gedupeerde ouders van de toeslagenaffaire te helpen. Het zou dan gaan om de schulden van deze mensen aan het waterschap die moeten worden kwijtscholden. Dat klinkt goed, maar als we dan zien welke voorwaarden daaraan door de Unie van Waterschappen gesteld worden, vragen wij ons af of dit gebaar wel zo reëel is. Wat wij vreemd vinden, is dat het gebaar nu zo positief wordt geëtaleerd, maar dat in feite de waterschappen hier niet voor zelf aan de lat komen te staan. Een van de voorwaarden is namelijk dat de waterschappen hier door het Rijk voor moeten worden gecompenseerd, dat ook de administratieve kosten voor de kwijtschelding overgemaakt moeten worden en bovendien moet het Rijk dan ook nog eens zorgen voor de juridische grondslag van die kwijtschelding. Deze voorwaarden alles bij mekaar zien wij als een feitelijk nee op het verzoek van de staatssecretaris. Als dat zo is: soit, prima, maar dan moet dat ook zo gezegd worden. Wij zijn voor eerlijkheid, zeker naar deze al zo geteisterde groep ouders, dus via deze weg in de VV maken wij bezwaar tegen deze toonzetting van de reactie van de Unie van Waterschappen op het verzoek van de staatssecretaris. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Hombergen, voor uw mededeling. We nemen nota van uw opmerking en wat ik in ieder geval wil zeggen: deze documenten zijn natuurlijk ook de weerslag van heel veel gesprekken met heel veel verschillende gezichtspunten waar de essentie uitgehaald wordt en dat vindt zijn neerslag in

deze documenten, maar het betekent altijd dat er verschillende politieke partijen over bepaalde elementen nog altijd de accenten iets anders kunnen leggen. Even kijken. Ik ga door naar de heer Belt.

De heer Belt: Dank u, voorzitter. Ja, vorig jaar heeft u als VV het ontwerpprogramma voor de kaderrichtlijn Water 2022-2027 vastgesteld met de doelen en het maatregelpakket op hoofdlijnen. Door corona, en dat hebben we al eerder gemeld, is er uitstel geweest van de inspraak of de inzagetermijn en ik meld u graag dat 22 maart zowel bij het Rijk als bij Delfland het KW-programma ter inzage komt en na afloop van die periodes zullen de zienswijze worden behandeld en in het najaar zal het KW-programma definitief worden vastgesteld.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Belt. Ik heb even één vraagje. Ik krijg een aantal signalen dat ik misschien niet zo goed verstaanbaar ben, daarom ziet u mij relatief groot in beeld, maar ik heb inmiddels wat proberen te doen aan de instellingen van de microfoon. Ben ik duidelijker hoorbaar nu? Is het goed? Oké.

De heer Van den Berg: Prima.

De heer Belt: Ja.

De voorzitter: Dan heeft dat in ieder geval gewerkt. Dan ga ik ... Dat waren de mededelingen.

4. Insprekers

De voorzitter: We hebben geen insprekers vandaag.

5. Vragenronde

De voorzitter: Er zijn ook geen vragen ingediend voor het vragenronde.

6. Stukken ter kennisname

De voorzitter: Dus dan kom ik nu bij agendapunt 6: stukken ter kennisname. Daar ziet u alle audiotranscripten voor de commissies. Dat is alleen maar ter informatie hier. Als daar opmerkingen over zijn, dan kunt u die maken in de volgende serie van commissievergaderingen.

B. Besprekingsstukken

B.01 Reactie college op onderzoek Rekeningcommissie Verbonden Partijen

De voorzitter: Dus daarmee stel ik voor dat wij doorgaan naar de besprekingsstukken en dat is er één: reactie college op onderzoek Rekeningcommissie Verbonden Partijen. Naar aanleiding van de discussie in de commissie Bestuur, Financiën & Organisatie heeft de D&H de reactie op het onderzoek van de Rekeningcommissie Verbonden Partijen aangepast. We vragen u hiervan kennis te nemen. Ik geef nu graag het woord aan portefeuillehouder Ouwendijk voor een korte toelichting op de aangepaste reactie en daarna zal ik u indien gewenst de gelegenheid geven voor een reactie op de reactie van D&H. De heer Ouwendijk.

De heer Ouwendijk: Ja, dank u wel, mijnheer de voorzitter. Wij hebben in BFO met elkaar gesproken over de eerste reactie van het college waarin het college heeft aangegeven dat die punten die opmerkingen die gemaakt zijn, de aanbevelingen die gedaan zijn in de rapportage van de Rekeningcommissie aan de Verenigde Vergadering dat wij die daar waar ons dat praktisch zou passen zouden overnemen voordat we de nieuwe

nota of de aanpassing op de nota Verbonden Partijen in het najaar aan de VV zouden sturen. Enkelen van u hebben een opmerkingen gemaakt: ja, weet u, dat is misschien wel een wat makkelijk antwoord. Misschien kunt u per punt nog eens aangeven per aanbeveling hoe u daar dan praktisch mee omgaat tot het moment dat de nota aan ons wordt aangeboden. Maar wij hebben daar natuurlijk als college graag aan dat verzoek voldoen en dat is in feite de inhoud, de uitbreiding moet ik misschien wel zeggen, van onze reactie op het rapport van de Rekeningcommissie. Ik denk tot zover even, mijnheer de voorzitter. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Ouwendijk. Ik wil u de gelegenheid geven om daarop te reageren. Ik zie een handje van de heer Jansen, CDA. De heer Jansen.

De heer Jansen: Ja, dank u wel, voorzitter. Ja, dank aan het college, de portefeuillehouder ook voor de reactie die nu is gegeven. Dat stemt ons inderdaad wel wat gerust, want we waren even bang dat de meeste maatregelen tot de nieuwe periode ... Ja, tot in de nieuwe periode zouden worden gestart. Ik ben heel blij met deze reactie en ik hoop dat de aanbevelingen en de acties die zijn toegezegd dat die zo snel mogelijk worden opgezet.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Jansen. Ik ga door naar de heer Van Kretschmar.

De heer Van Kretschmar: Ja, dank u wel, voorzitter. Dank u wel ook de heer Ouwendijk voor de hernieuwde reactie. Ik denk dat dat veel duidelijkheid schept. Ik heb er nog wel één opmerking over en dat betreft de aanbeveling 3, want daar gaat het over het evalueren van Verbonden Partijen eenmaal per collegeperiode. Ik meen mij te herinneren dat dat ook in de huidige nota Verbonden Partijen is opgenomen, maar dat dat eigenlijk niet, ja, in ieder geval niet structureel gebeurt. Ja, mijn voorstel zou toch zijn om aan de portefeuillehouder te vragen om met een concreet voorstel te doen, we zijn nu halverwege de bestuursperiode, we hebben nog twee volle jaren te gaan, '21 en '22, om dus voor die twee jaren aan te geven welke partijen we gaan evalueren. Dat hoeft wat mij betreft niet te wachten tot het herzien van die nota, want het staat al in de huidige nota, dus ik zou graag een voorstel zien van het college welke partijen we in de resterende periode gaan evalueren. Dat zijn er misschien niet ... Hoeven dat alle partijen te zijn, maar dan wel toch in ieder geval een aantal. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Van Kretschmar. Ik ga door naar de heer Hofman.

De heer Hofman: Dank u wel, voorzitter. Onze fractie stemt in met de aanbevelingen die zijn gegeven door het dagelijks bestuur. Wij zijn zeer content daarmee. Ook willen wij nog de complimenten bij dezen doen naar de Rekeningcommissie. Wel willen wij nog aandacht vragen voor een analyse wat betreft het eventueel terugtrekken uit zeg maar de regeling, wat dat voor consequenties heeft. We hebben natuurlijk afgelopen periode met Akon die ervaring gehad dat er toch wel wat risico's aan vastzitten en dat ook wordt gekeken in de evaluatie wat de consequenties zijn als we uiteindelijk besluiten om terug te treden uit de regeling.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Hofman. Mevrouw Dijkshoorn.

Mevrouw Dijkshoorn-van Dijk: Ja, dank u wel, voorzitter. Allereerst dank aan de Rekeningcommissie voor dit onderzoek en ook dank aan het college voor het opnieuw opstellen van deze brief. Wij zijn blij met deze brief, met deze aanbevelingen en deze uitgebreide aanbevelingen, ook de toelichting erop van het college. Wat wij graag nog zouden willen zien dan straks als de vaststelling van de nota Verbonden Partijen in kwartaal vier van 2021 zoals dat gepland is dat er dan ook een overzicht bij zou kunnen komen van deze aanbevelingen wat wij

daarmee hebben gedaan en wat dat heeft betekent voor Delfland. Dat zou voor wat ons betreft een mooie aanvulling kunnen zijn. Voor de rest dank aan de portefeuillehouder voor dit oppakken. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel, mevrouw Dijkshoorn. Ik ga door naar de heer Hombergen.

De heer Hombergen: Dank u wel, mijnheer de voorzitter. Ook vanuit de PvdA ten eerste de grote dank aan de Rekeningcommissie van een heel goed stuk werk. Ook nu dank aan het college, want de brief zoals die nu bij ons ligt die vinden wij een forse verbetering ten opzichte van de brief zoals die was gepresenteerd bij de commissie en ik denk dat dit echt een brief is waarmee we uit de voeten kunnen. Dus grote dank daarvoor. De bal ligt nu natuurlijk ook een klein beetje bij de VV om vervolgens gebruik te maken van de evaluaties zoals we die zullen gaan kijken bij de P&C cyclus en daar zien we ook heel sterk naar uit en daar willen we gebruik van maken. Ten eerste één die ik alvast als schot voor de boeg wil geven: we zijn heel benieuwd naar het besprokene bij de Waterschapsbank naar aanleiding van de grote fraude die daar heeft plaatsgevonden. Dat soort elementen, dat soort nieuwspunten dat moet toch op een of andere manier ergens in de VV besproken worden en ik zie daar naar uit. Ik dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Hombergen. Ik geef het woord aan mevrouw Jonker.

Mevrouw Jonker: Dank u wel, voorzitter. Ook wij danken de Rekeningcommissie voor het in duidelijke klare taal geschreven rapport over de Verbonden Partijen en wij vinden het ook goede zaak dat het college heeft gezorgd dat er een nieuwe brief ligt waarbij alle zeven aanbevelingen nog een keer aan de orde zijn gekomen en zijn beantwoord en dat er een geactualiseerde nota van Verbonden Partijen komt waarin alle samenwerkingsverbanden worden geëvalueerd en herijkt. Daar hebben we net als de heer Van Kretschmar en mevrouw Dijkshoorn toch wel een punt over dat we dat zouden graag zien dat dat wat eerder in onze termijn plaatsvindt, want eigenlijk als dat einde van dit jaar zou zijn, dan zijn wij eigenlijk, ja, dan zijn we toch al weer ... Dan hebben we nog maar één jaar zittingstermijn. Dus het is wel fijn als wij iets eerder daar nog over wat kunnen zeggen als algemeen bestuur. Dat de mogelijkheden voor sturing op doelrealisatie en risicobeheersing worden versterkt dat juichen wij uiteraard toe. We hebben nog wel een vraag ook aan de Rekeningcommissie en misschien ook wel aan de andere leden van de VV, want de Rekeningcommissie heeft zichzelf de vraag gesteld, maar niet beantwoordt, en ik vind hem eigenlijk heel interessant, dat is: hoe zorg je ervoor dat al bij het aangaan van een samenwerkingsverband er een reële strategie voor evaluatie en eventuele exit wordt ingebouwd? Dat is natuurlijk niet alleen belangrijk bij samenwerkingsverbanden, maar zeker ook bij het maken van contracten. Dus hoe borg je je afspraken en welke afspraken maak je ook? Denk er van tevoren over na zodat je alle pijnpunten die eventueel kunnen opdoemen zeg maar bij het uitvoeren van zo'n contract dat je die in ieder geval geborgd hebt. Dat is echt van belang. Dan denk ik bijvoorbeeld ook aan andere contractuele relaties van Delfland, zoals uitvoeringstaken die Delfland heeft bij de waterveiligheid, kwantiteit en kwaliteit, zoals het baggeren en het maaibeleid, dan kom ik inderdaad weer even om dat maaibeleid, want veel van deze taken voert het waterschap niet zelf uit, maar het wordt uitbesteed en uitgevoerd door derden maar Delfland is uiteindelijk wel eindverantwoordelijk voor deze kwaliteit van de uitvoering van die derden. Dat betekent dat Delfland dus vinger aan de pols moet houden, afstemmen, controleren, handhaven, maar ook sanctioneren om te voorkomen dat er negatieve publiciteit ontstaat omtrent Delfland waar de VV-leden soms ook in de publiek op worden aangesproken. Dus het is erg belangrijk dat er een goed en voorbereid contract komt en dat de VV dat eventueel kan controleren voor zover dat in onze taak ligt, maar dat al haar, ja, dat alle taken al dan niet binnen een samenwerkingsverband goed worden geborgd. Mijn vraag is: wellicht dat de Rekeningcommissie deze aan zichzelf gestelde vraag alsnog het komend jaar wellicht zou willen beantwoorden.

De voorzitter: Dank u wel, mevrouw Jonker. Ik ga door naar de heer Fekkes.

De heer Fekkes: Dank u wel, voorzitter. Grote waardering voor de inzet van de Rekeningcommissie. Vooral ook gelet op het feit dat zij niet zelf het wiel trachten uit te vinden, maar ook bij een naburig waterschap ten raden zijn gegaan en ook een externe hebben ingehuurd. Dus dat is allemaal prima gegaan. Dank voor de aanbevelingen. Ook dank voor de reactie van het college. We wachten de nota voor de verdere uitwerking wachten we hierbij af. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Fekkes. Dan kom ik tenslotte bij de heer Oostvogels.

De heer Oostvogels: Ja, voorzitter, dank u wel. Ook namens mijn fractie complimenten voor zowel de Rekeningcommissie als D&H. We hebben verder niks aan te merken, dus conform BOB-model is dit onze bijdrage.

De voorzitter: Dank u wel. Dan geef ik nu het woord aan de heer Ouwendijk voor een reactie.

De heer Ouwendijk: Ja. Dank u wel, mijnheer de voorzitter. Dank aan de leden van de VV voor hun reactie op onze brief. Ik zal er een paar nalopen, maar niet ook nadat ik nog eens de waardering uitgesproken heb voor het werk wat de Rekeningcommissie hieraan heeft gehad. Het is een uitstekend stuk waar op passende wijze is gereageerd en waar ook deze reactie van het college ook ziet. De heer Van ... Nee, laat ik beginnen met de heer Jansen. Dank voor uw reactie. De heer van Kretschmar die zegt: kom vast met een voorstel welke partijen. Dat is op zich geen probleem om dat te doen. Ik wijs er wel op dat die evaluatie natuurlijk een soort van doorlopend proces is wat we graag in de tijd willen spreiden en ik zou in dat geval bijvoorbeeld ook kunnen verwijzen naar, ja, toch wel een soort van nieuwe aanpak die het college wat dat betreft ook voorstaat waarbij Verbonden Partijen ook fysiek aanwezig zijn, dat is in deze tijd wat moeilijk, dat realiseer ik me natuurlijk ook, maar fysiek aanwezig zijn om ook hun eigen verhaal toe te lichten, hun werkwijze toe te lichten binnen de Verenigde Vergadering en ik verwijs in dat geval niet alleen naar Akon waarvan we de directeur enige tijd geleden in de VV hebben gehad, maar bijvoorbeeld ook naar de presentatie gisteren van de EPG die natuurlijk ook ... Van eergisteren, sorry van eergisteren, die natuurlijk ook valt in zo'n evaluatieproces en daar wat mij betreft waarde aan toevoegt. Maar ik geef graag gehoor aan de vraag van de heer van Kretschmar om daar nog voordat de nota komt een soort van planning daarvoor neer te leggen. De heer Hofman die had het met name over de exit-analyse: nou, we weten allemaal dat bij het aangaan van overeenkomsten veelal gedacht wordt over hoe we met elkaar samen moeten werken, maar dat die exit, hoe we weer uit elkaar gaan, dat daar veelal later en dat is dan in de regel te laat over wordt nagedacht. In het geval van Delfland moet je natuurlijk heel goed nadenken over die exit, maar daar waar het gemeenschappelijke regelingen betreft is de wet heel duidelijk hoe je uit elkaar moet gaan. Dat staat daar uitgebreid in beschreven onder welke voorwaarden, onder welke condities dat dat moet geschieden en ja, bij andere exit-strategieën die liggen dan misschien wat eenvoudiger. Neem bijvoorbeeld je rol als enkel aandeelhouder bij bijvoorbeeld Nederlandse Waterschapsbank: dan zou zo'n exit natuurlijk als je dat al zou willen een stuk eenvoudiger kunnen liggen. Maar het is goed om daar aan de voorkant over na te denken, dat deelt het college ook met de heer Hofman.

De voorzitter: Mijnheer Ouwendijk, mag ik u even interrumpen? Want ik zie waarschijnlijk een interruptie van mevrouw Jans.

Mevrouw Jans: Dank u wel, voorzitter. Ik dacht ik steek mijn handje alvast op voor de tweede termijn, dus het is geen interruptie.

De voorzitter: Oh, oké. Sorry, dan ... Oké. Dan heb ik dat verkeerd begrepen. De heer Ouwendijk, vervolg uw betoog alstublieft.

De heer Ouwendijk: Ik ga verder. Mevrouw Dijkshoorn die vroeg om ook aan te geven in de nota Verbonden Partijen welke aanbevelingen of althans de wijzigingen die op de aanbevelingen uitgewerkt zijn: daar zullen we zeker aan voldoen. De heer Hombergen gaf terecht aan dat het zwaartepunt met betrekking tot de evaluatie ja dat ligt natuurlijk bij de VV. Het dagelijks bestuur zal zich zo veel als mogelijk inspannen om te zorgen dat er voldoende gereedschappen en informatie liggen om dat te doen, maar de uiteindelijke evaluatie die berust natuurlijk bij ons allen in de Verenigde Vergadering. In de tussenzin noemde de heer Hombergen nog even de Nederlandse Waterschapsbank. Daar zijn ook technische vragen over gesteld; ik verwijs naar de antwoorden daarop. Die zullen we zo snel mogelijk publiceren. Kenmerk van dit antwoord is wel dat de zaak nog in onderzoek is, dus daar is niet zo gek veel over mee te delen, maar ik ben het wel met de heer Hombergen eens: als voorbeeld om op actuele zaken te reageren is het een goed voorbeeld. Mevrouw Jonker ook dan voor uw reactie: u legt de vraag, en dat is wat mij betreft ook heel goed, terug bij de Rekeningcommissie en bij de Verenigde Vergadering om dat nog wat verder uit te diepen. De heren Fekkes en Oostvogels wil ik bedanken voor hun reactie. Tot zover, mijnheer de voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel. Ik wist niet zeker of er een echte behoefte is aan een tweede termijn, maar in ieder geval mevrouw Jans, u wilt reageren, dus ik geef u het woord.

Mevrouw Jans: Dank u wel, voorzitter. Ook de Algemene Waterschapspartij maakt de Rekeningcommissie complimenten voor haar onderzoek en het college complimenten voor haar reactie, want wij interpreteren de reactie van het college zo dat ingegaan wordt op alle vragen en de adviezen ... Een positieve reactie op alle vragen en adviezen van de Rekeningcommissie. Wij willen nog wel twee punten benadrukken. Ten eerste de mogelijkheid bij de start of bij de evaluatie van het aangaan van een relatie met een Verbonden Partij of de evaluatie daarvan om serieus te kijken naar de opt-out mogelijkheid. En ik zat even na te denken en ik herinner me dat in 2008-2009, in ieder geval omstreeks die tijd, toen was ik nog plaatsvervangend commissielid samen met Jaap van Dam, onze voormalige fractievoorzitter, het voelt een beetje alsof ik maar vertel uit de historie, maar zo voelt het een beetje, samen met Jaap van Dam was ik toen lid van de commissie Financiën en het ging toen om Akon. Wij hebben toen voorgesteld om de opt-out mogelijkheid op te nemen en in de loop van de tijd heeft de waarde daarvan van die mogelijkheid heeft zich bewezen, omdat dit een manier is om, ja, er zijn toch een aantal zwaarwegende argumenten om veranderingen tewerk te brengen. Ook in die tijd is gesproken over de vertegenwoordiging van Delfland in de besturen van Verbonden Partijen en toen is ook de mogelijkheid naar voren gebracht, maar niet overgenomen, om leden van het algemeen bestuur de mogelijkheid te geven om Delfland te vertegenwoordigen in besturen van Verbonden Partijen. Het argument daarvoor was toen: wij zijn monistisch. Monistisch is: wij voeren deze vergadering in de vorm van een verenigde vergadering samen. Ondertussen met deze collegeperiode en ook met de nieuwe BOB-structuur is de verhouding tussen algemeen bestuur en dagelijks bestuur is veranderd en dat zou wellicht, maar ik geef dat mee ter overweging, misschien ook aan de Rekeningcommissie om erover na te denken, zou dat er toe kunnen leiden dat de vertegenwoordiging van Delfland in Verbonden Partijen niet alleen voorbehouden is aan DB-leden, maar ook aan AB-leden. Tot zover. Nogmaals complimenten. Dank u.

De voorzitter: Dank u wel. Ik geef het woord nu aan de heer van Kretschmar.

De heer Van Kretschmar: Ja, dank u wel, voorzitter. Ik wilde even een omissie rechtzetten uit de eerste termijn. Ik ben in mijn enthousiasme vergeten om de Rekeningcommissie te bedanken, dus dat wil ik nogmaals doen hier. Een uitstekend stuk werk waar we heel veel aan hebben, ook om dit proces goed te

monitoren. Ik ben ook blij met de toezegging van de heer Ouwendijk om toch te kijken of we iets alvast kunnen plannen voordat de nota wordt herzien en ik wil ook mijn complimenten uitspreken over de presentaties van de gemeenschappelijke regelingen tot nu toe, want dat is zeker heel nuttig zeker als dat gebeurt door de organisatie zelf, maar daarnaast zijn er natuurlijk ook nog wel wat zaken in een evaluatie die iets verder gaan dan de presentaties die we gehad hebben, dus daar zouden we toch ook nog eens even naar moeten kijken: wat zijn nou de doelstellingen bij een regeling en in hoeverre wordt dat gehaald? Nou, dat ... Het gaat iets verder dan alleen een presentatie, maar ik denk dat we zeker daarmee op de goede weg zijn. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Jansen.

De heer Jansen: Ja, ik ben ook vergeten om de Rekeningcommissie te bedanken, hoewel het in mijn positie misschien een beetje raar klinkt. Maar namens het CDA wil ik ze in ieder geval wel bedanken. Ik sluit me helemaal aan bij de woorden van de heer Van Kretschmar dat inderdaad een evaluatie eigenlijk volgt op een presentatie. Dus de presentaties van M&G en de Akon waren prima en hartelijk daar ook voor, maar bij een evaluatie moet je inderdaad ook wel meer kijken inderdaad naar doelstellingen, naar financiën, de invloed die Delfland wil uitoefenen binnen zo'n regeling dus. Ten aanzien van de vragen aan de Rekeningcommissie denk ik dat ook de portefeuille bijvoorbeeld al daar een en ander over heeft gezegd. De zitting nemen in de Rekeningcommissie of in de Verbonden Partijen in de besturen: ja, dat staat gewoon in de regelingen van die Verbonden Partijen, dus daar kunnen wij heel makkelijk daar ... Dat is gewoon klip en klaar hoe dat is geregeld. Maar nogmaals dank aan de portefeuillehouder voor het beantwoorden van de vragen.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Jansen. Dan ga ik tenslotte door naar de heer Hofman.

De heer Hofman: Voorzitter, dank u wel. We willen dank zeggen voor de reactie van de Hoogheemraad wat betreft onze vraag. Daarnaast willen wij het pleidooi van de Algemene Waterschapspartij steunen om participatie ook van de leden van het algemeen bestuur meer uit te breiden daar waar het kan. Dus wij staan van harte achter het idee om ook de participatie in Verbonden Partijen, als dat wettelijk ook is toegestaan, te bevorderen ook voor leden van het algemeen bestuur. Zo krijg je dus een bredere verantwoordelijkheid en inzet volgens ons en de betrokkenheid neemt alleen maar toe. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Ouwendijk, heeft u nog behoefte voor een allerlaatste reactie?

De heer Ouwendijk: Ja, die heb ik wel zeker, mijnheer de voorzitter. Dank u wel. Want uiteindelijk is dit toch wel dan ook de eerste termijn voor wat betreft mevrouw Jans, dus ik zal daar nog even op willen reageren. Mevrouw Jans sprak over van opt-out. Ik heb dat eerder een exit genoemd en dat geldt in zijn algemeenheid voor dat dat voor die gemeenschappelijke regelingen wel is vastgelegd hoe dat moet. Natuurlijk kun je dat in het proces kun je dat noemen als een soort van drukmiddel: als er in de VN niet gebeurt zoals wij willen, dan stappen wij eruit. Maar de consequenties van het eruit stappen die liggen in de regel vast. Dan een opmerking met betrekking tot vertegenwoordiging door DB- en AB-leden of door de DB- of AB-leden: soms is dat mogelijk, de heer Jansen die gaf dat al op uitstekende wijze weer, en soms kan dat niet. Ik ben het met de heer Hofman eens dat op het moment dat AB-leden deelnemen in de algemeen besturen van gemeenschappelijke regelingen dat dat in ieder geval de zichtbare betrokkenheid en wellicht dan ook de verantwoordelijkheid van de VV-leden daarvoor nog verder vergroot, dus dat onderschrijf ik. Dan nog even naar aanleiding van de heer van Kretschmar en ook de opmerking van de heer Jansen met betrekking tot de aanwezigheid van vertegenwoordigers van GR of van Verbonden Partijen in andere zin binnen de VV in de vorm van een presentatie. Ik heb volgens mij ook aangegeven: dat is een onderdeel van de evaluatie. Dat is in die zin nieuw,

omdat we dat eerder niet gedaan hebben, maar ik vind dat zelf wel een heel belangrijk en waardevol element dat je ook kunt zien om welke mensen dat dat gaat en op welke manier zij zelf tegen zaken aankijken. Dat is per se niet bedoeld als de evaluatie, maar het is wel een belangrijk onderdeel van een evaluatie. Natuurlijk komen andere vragen, en zoals ook geopperd zijn door de heer Van Kretschmar en de heer Jansen, bij een evaluatie aan de orde. Tot zover, mijnheer de voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Ouwendijk. Dan concludeer ik dat de VV net zoals in de commissie nogmaals zijn dank uitspreekt richting de Rekeningcommissie voor het rapport, dat de VV in grote lijnen blij is met het meer gedetailleerde respons van de D&H op dat rapport en noteer ik twee toezeggingen van de portefeuillehouder, namelijk om een planning neer te leggen voor de evaluatie zodat ook duidelijk is welke Verbonden Partijen nog in deze bestuursperiode geëvalueerd zullen gaan worden en om bij de publicatie van de nota Verbonden Partijen terug te komen op de wijze waarop invulling is c.q. wordt gegeven aan de aanbevelingen in het rapport van de Rekeningcommissie. Met dat wil ik dit agendapunt afsluiten.

H. Hamerstukken

H.02 Beleidskader Participatie

De voorzitter: Dan komen we nu bij de hamerstukken. Ik heb genoteerd dat er één hamerstuk is waar de fractie CU-SGP, de heer Hofman, een stemverklaring bij wil afgeven. Dat is H02: Beleidskader Participatie. Ik zal eerst het voorgestelde besluit voorlezen en daarna de heer Hofman de gelegenheid geven voor zijn stemverklaring. Het voorgestelde besluit is als volgt: het Beleidskader Participatie vast te stellen, zoals aangegeven in de bij dit besluit behorende bijlage. De heer Hofman, wat is uw stemverklaring?

De heer Hofman: Stemverklaring is: er is toegezegd om de evaluatie te plegen en in dat kader willen wij ook de voorzijde voor dat proces begint de inzet van de participatie omschreven zien: welke keuzes worden gemaakt? Dat willen wij dan nog toevoegen in onze akkoordverklaring van het Beleidskader Participatie.

De voorzitter: Dank u wel voor uw stemverklaring. Dan wil ik nu het voorstel in stemming brengen. Zoals u weet moeten we dat altijd op een beetje omslachtige manier doen in een digitale vergadering, dus ik ga even een nummertje trekken. Dat is dit keer nummer 2 geworden en dat betekent dat ik begin bij de heer De Klerk.

De heer De Klerk: Voor, voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Oostvogels.

De heer Oostvogels: Voorzitter, dank u wel. Ik stem voor.

De voorzitter: Mevrouw Örgü.

Mevrouw Örgü: Dank u wel, voorzitter. Voor.

De voorzitter: De heer Van Valkenburg.

De heer Van Valkenburg: Dank u wel, voorzitter. Ik stem voor.

De voorzitter: De heer Van Kretschmar.

De heer Van Kretschmar: Dank u wel, voorzitter. Ik stem voor.

De voorzitter: De heer Egas.

De heer Egas: Voorzitter, ik stem ook voor.

De voorzitter: De heer Van Heijningen.

De heer Van Heijningen: Ik stem ook voor.

De voorzitter: De heer Verhage.

De heer Verhage: Dank u, voorzitter. Ik stem ook voor.

De voorzitter: Mevrouw Dijkshoorn.

Mevrouw Dijkshoorn-van Dijk: Dank u wel, voorzitter. Ik stem voor.

De voorzitter: De heer Van den Berg.

De heer Van den Berg: Dank je wel, voorzitter. Voor.

De voorzitter: Mevrouw Van der Burg.

Mevrouw Van der Burg-van Leeuwen: Dank u wel, voorzitter. Voor.

De voorzitter: De heer Van Winden.

De heer Van Winden: Dank u wel, voorzitter. Ik ben ook voor.

De voorzitter: De heer Middendorp.

De heer Middendorp: Dank u, voorzitter. Ik ben voor.

De voorzitter: De heer Heijboer.

De heer Heijboer: Dank u wel, voorzitter. Ik ben voor.

De voorzitter: Mevrouw Jans.

Mevrouw Jans: Dank u wel, voorzitter. Ik ben voor.

De voorzitter: De heer Hombergen.

De heer Hombergen: Dank u, voorzitter. Ik stem voor.

De voorzitter: Mevrouw Van Hijckama Vlieg.

Mevrouw Van Hijckama Vlieg: Ik ben voor.

De voorzitter: Mevrouw Zandstra.

Mevrouw Zandstra: Dank u wel, voorzitter. Ik ben voor.

De voorzitter: De heer Simon.

De heer Simon: Dank u wel, voorzitter. Ik stem voor.

De voorzitter: Mevrouw Jonker.

Mevrouw Jonker: Dank u wel, voorzitter. Ik stem voor.

De voorzitter: Mevrouw Onderdelinden.

Mevrouw Onderdelinden: Dank u, voorzitter. Ik stem voor.

De voorzitter: De heer Belt.

De heer Belt: Dank u, voorzitter. Ik ben voor.

De voorzitter: Mevrouw Jenniskens.

Mevrouw Jenniskens: Dank u, voorzitter. Ik stem voor.

De voorzitter: De heer Vissers.

De heer Vissers: Dank u, voorzitter. Ik stem voor.

De voorzitter: Mevrouw Koop.

Mevrouw Koop: Dank u wel, voorzitter. Voor.

De voorzitter: De heer Jansen.

De heer Jansen: Dank u wel, voorzitter. Ik stem voor.

De voorzitter: De heer Hofman.

De heer Hofman: Ik stem voor.

De voorzitter: De heer Schouffoer.

De heer Schouffoer: Voor.

De voorzitter: De heer Fekkes.

De heer Fekkes: Dank u wel, voorzitter. Ik stem voor.

De voorzitter: Dan kom ik tenslotte bij de heer Ouwendijk.

De heer Ouwendijk: Dank u wel, voorzitter. Ik stem voor.

De voorzitter: Dan denk ik dat u het makkelijk maakt voor degenen die stemmen tellen, want volgens mij is dit voorstel unaniem aangenomen. Dank u wel.

H.01 1^e begrotingswijziging Begroting 2021

H.03 Besluit bekrachtiging geheimhouding

H.04 Besluit bekrachtiging geheimhouding

H.05 Besluit bekrachtiging geheimhouding

H.06 Samenstelling Kascommissie

De voorzitter: Dan ga ik nu door daar alle andere hamerstukken waar geen behoefte aan was om stemverklaringen af te leggen. Dus die ga ik in een keer in stemming brengen, maar ik ga eerst de voorgestelde besluiten voorlezen. Dat betreft in eerste instantie de 1^e begrotingswijziging Begroting 2021: het voorgestelde besluit is het vaststellen van de 1^e begrotingswijziging Begroting 2021. Dan ga ik door naar H.03. Ik pak even de iBabs erbij dat ik de laatste versie ook heb. Ogenblik. Even terug naar iBabs. Ik ben inmiddels bij H.03 en het voorgestelde besluit is de geheimhouding van de in dossier 2160 opgenomen voorstel en brief met kenmerk 1500712 en de vier bijlagen bij die brief de bekrachtigen. Ik ga door naar hamerstuk 04. Wederom een besluit bekrachtiging geheimhouding. Het besluit luidt als volgt: de opgelegde geheimhouding van de in dossier 2204 opgenomen informatieve brief met kenmerk 1496835 en de bijbehorende drie bijlagen te bekrachtigen. Ga ik nu door naar H.05: besluit bekrachtiging geheimhouding. Het besluit luidt als volgt: de opgelegde geheimhouding van de in dossier 2204 opgenomen brief aan de VV met kenmerk 150047 en de daaromtrent aan de Rekeningcommissie verstrekte stukken te bekrachtigen. Dan kom ik nu bij hamerstuk H.06: samenstelling Kascommissie. Het besluit luidt als volgt: te benoemen als leden van de Kascommissie de heer A.J.C. van Winden, de heer T.J.C.M. Oostvogels, de heer L.P.I.M. Hombergen en te benoemen als reserve lid van de Kascommissie P.J. Hofman. Dat zijn alle hamerstukken. Dus ik ga weer de bekende procedure doen en dan begin ik bij nummer 13.

De heer Van Valkenburg: Ik heb een punt van orde.

De voorzitter: Ja.

De heer van Valkenburg: Dat is het eerste hamerstuk H.01 werd op het laatste moment door het college gewijzigd en dat is eigenlijk niet de procedure hoe het zou moeten gaan. Het is nu op basis van een toezegging die gedaan was die niet verwerkt was, maar normaal gesproken als een stuk aan de VV is gegeven, is het verder aan de VV om te bepalen wat we er mee doen.

De voorzitter: Daar heeft u helemaal gelijk in. Er is tijdens een commissie een opmerking gemaakt door de heer Fekkes dat de manier waarop het besluit geformuleerd was eigenlijk leeg was. Dat betekende dat een tabel waar zeg maar inhoudelijk stond wat dan die begrotingswijziging inhoudt, dat die niet alleen in de oplegnotitie, maar ook in het besluit zelf zou moeten worden opgenomen. Dat is de enige wijziging, dus het is eigenlijk een puur formele wijziging om ervoor te zorgen dat het niet een leeg besluit betreft. Maar er is

inhoudelijk aan het besluit niets gewijzigd. Maar u heeft gelijk. In die zin is het aan de VV en ik hoop dat de VV akkoord is om met deze verduidelijking dit besluit te nemen.

De heer Van Valkenburg: Dank u wel.

De voorzitter: Ja? Dus dan is dat besluit ... Met deze toelichting wil ik dan nu deze reeks van besluiten in stemming brengen. Dan beginnen we dus bij nummer 13 en dat is de heer Van Winden.

De heer Van Winden: Ik ben ... Bedankt, voorzitter. Akkoord.

De voorzitter: De heer Middendorp.

De heer Middendorp: Akkoord.

De voorzitter: De heer Heijboer.

De heer Heijboer: Dank u wel, voorzitter. Akkoord.

De voorzitter: Mevrouw Jans.

Mevrouw Jans: Dank u wel, voorzitter. Akkoord.

De voorzitter: De heer Hombergen.

De heer Hombergen: Dank u, voorzitter. Akkoord.

De voorzitter: Mevrouw Van Hijckama Vlieg.

Mevrouw Van Hijckama Vlieg: Ik ben akkoord, voorzitter.

De voorzitter: Mevrouw Zandstra.

Mevrouw Zandstra: Voorzitter, ik ben akkoord.

De voorzitter: De heer Simon.

De heer Simon: Dank u wel, voorzitter. Ik ben akkoord, of ik ben ook wel voor. Ik weet niet meer wat nou het goede is.

De voorzitter: U bent heel precies. U moet inderdaad zeggen: voor of tegen. De heer ... Sorry, ik ben even van mijn a propos. Dat was de heer Simon die voor stemt. Mevrouw Jonker.

Mevrouw Jonker: Dank u wel, voorzitter. Ik stem voor. Ik dacht ook al dat je voor. Ja.

De voorzitter: Dank u wel. Mevrouw Onderdelinden. Mevrouw Onderdelinden.

Mevrouw Onderdelinden: Dank u, voorzitter. Ik ben ook voor. En akkoord.

De voorzitter: De heer Belt.

De heer Belt: Dank u, voorzitter. Ik ben voor.

De voorzitter: Even kijken. Mevrouw Jenniskens.

Mevrouw Jenniskens: Dank u, voorzitter. Ik stem voor.

De voorzitter: De heer Vissers.

De heer Vissers: Dank u, voorzitter. Ik stem voor.

De voorzitter: Mevrouw Koop.

Mevrouw Koop: Voorzitter, dank u wel. Ik ben voor.

De voorzitter: De heer Jansen.

De heer Jansen: Dank u wel, voorzitter. Ik ben voor.

De voorzitter: De heer Hofman.

De heer Hofman: Dank u wel, voorzitter. Ik ben voor.

De voorzitter: De heer Schouffoer.

De heer Schouffoer: Ik ben ook voor. Dank u wel.

De voorzitter: De heer Fekkes.

De heer Fekkes: Dank u, voorzitter. Ik stem voor alle besluiten.

De voorzitter: De heer Ouwendijk.

De heer Ouwendijk: Dank u wel, voorzitter. Ik stem voor.

De voorzitter: De heer De Klerk.

De heer De Klerk: Dank u wel, voorzitter. Voor.

De voorzitter: De heer Oostvogels.

De heer Oostvogels: Voorzitter, dank u wel. Voor.

De voorzitter: Mevrouw Örgü.

Mevrouw Örgü: Dank u wel, voorzitter. Voor.

De voorzitter: De heer Van Valkenburg.

De heer Van Valkenburg: Dank u wel, voorzitter. Ik stem voor.

De voorzitter: De heer Van Kretschmar.

De heer Van Kretschmar: Ja. Dank u wel, voorzitter. Ik stem voor.

De voorzitter: De heer Egas.

De heer Egas: Voorzitter, ik stem voor.

De voorzitter: De heer Van Heijningen.

De heer Van Heijningen: Voorzitter, ik stem voor.

De voorzitter: De heer Verhage.

De heer Verhage: Voor.

De voorzitter: Mevrouw Dijkshoorn.

Mevrouw Dijkshoorn-van Dijk: Ik stem voor.

De voorzitter: De heer Van den Berg

De heer Van den Berg: Dank je wel, voorzitter. Voor.

De voorzitter: Mevrouw Van der Burg.

Mevrouw Van der Burg-van Leeuwen: Voorzitter, voor.

De voorzitter: Dan hebben we nu volgens mij het rondje rondgemaakt. Ik weet niet of er nog leden zijn die akkoord gezegd hebben en die dat nog willen verduidelijken dat ze voor zijn?

Mevrouw Zandstra: Voorzitter, ik ben voor.

De voorzitter: Oké.

De heer ...: Ik ben voor.

De voorzitter: Prima. Dan is dat genoteerd en dan wordt het ook heel makkelijk. Dan kan ik ook zeggen dat deze serie van besluiten unaniem zijn genomen. Dank u wel.

7. Motie Vreemd aan de orde

De voorzitter: Dan komen wij nu bij de motie Vreemd aan de orde van de agenda. Ik wil de heer Simon het woord geven.

De heer Simon: Nou, dank je wel, voorzitter. Dat is heel aardig van u, maar ik ga toch het woord doorschrijven naar mijn fractiegenoot Suzanne Onderdelinden.

De voorzitter: Mevrouw Onderdelinden.

Mevrouw Onderdelinden: Met uw welbevinden. Ja, dank u wel, voorzitter. Ja, wij hebben deze motie ingediend, omdat taal ontzettend belangrijk is. Taal kan allerlei, nou dat weet u allemaal, taal kan allerlei emoties teweegbrengen, maar het kan daarnaast ook beeldvormend zijn en daar wringt voor ons een beetje de schoen, omdat wij ... Het valt ons gewoon heel vaak op dat er in de communicatie in stukken, maar ook naar buiten er over dier en natuur soms wordt gesproken alsof het een bedreiging zou zijn, alsof we last hebben van een plaag waar de heer Hombergen volgens mij straks iets over gaat zeggen. Dat steekt ons een beetje, want de natuur is niet onze vijand. Dat klinkt heel zweverig als ik het zo zeg, maar er is van de week nog een onderzoek verschenen waaruit bleek dat maar heel weinig politieke partijen in Nederland de mens zien als onderdeel van de natuur en de natuur zien als iets waarmee we samen moeten werken in plaats van iets wat we moeten onderdrukken. Dat is zeker iets wat in het waterschap veel meer zou moeten spelen, want wij weten als geen ander dat je moet samenwerken met water en niet tegen water moet vechten. Daarom hebben wij deze motie ingediend met de hoop en de wens dat wij als VV en het college voortaan op een vriendelijke manier spreekt over dier en natuur en milieu. Dank u wel.

De voorzitter; Dank u wel, mevrouw Onderdelinden. Als het goed is, heeft mevrouw Fobler inmiddels de motie aan u allen toegestuurd. Mijn vraag ... Normaal gesproken controleer ik even, dan krijg ik de motie natuurlijk schriftelijk, door hoeveel leden de motie wordt ingediend. Dat wil ik toch even zekerstellen, want u weet de indiener van de motie moet ondersteund worden. Mag ik er vanuit gaan dat de motie onderschreven wordt door alle leden van de Partij voor de Dieren?

Mevrouw Jonker: Ja zeker, voorzitter.

De voorzitter: Dan is daarmee aan die eis voldaan. U heeft de motie hopelijk nu ontvangen. Ik zal niet de hele motie gaan oplezen, maar wel de oproep aan het college. Dus: na alle overwegingen wordt het college verzocht om ten eerste voortaan diervriendelijker naar buiten te communiceren en ten tweede de organisatie te vragen hetzelfde te doen en gaat over tot de orde van de dag. Is er behoefte om even een korte pauze om even de motie nog verder te lezen of ... Ik zie al een aantal handjes. Dan ga ik er vanuit dat u allen kennis heeft genomen van de totale motie. Geen pauze nodig zie ik al. Dan wil ik nu in eerste instantie het woord geven aan de heer Oostvogels.

De heer Hombergen: Even een punt van de orde.

De voorzitter: Ja.

De heer Hombergen: Ik heb gisteren een motie ontvangen en hopelijk is dat dezelfde, maar u zegt dat de ingediende motie nu net verspreid is, maar via welk medium is die verspreid? Zodat we inderdaad zeker weten

De voorzitter: Ja.

De heer Hombergen: Dat we over dezelfde motie spreken.

De voorzitter: Als het goed is, is er in uw inbox moet er een e-mail zijn van mevrouw Fobler. Anders vraag ik nu ook even aan onze griffier ... Of aan onze secretaris om te vragen of dat inderdaad inmiddels gebeurd is.

De griffier: De motie is verstuurd, dus die kunt u nu zien.

De voorzitter: En die is gestuurd naar de Delfland e-mailadressen?

De griffier: Zeker.

De voorzitter: Om maar even ...

De griffier: Ja.

De voorzitter: Heel precies te zeggen.

De griffier: Ja.

De voorzitter: Ja, als u er behoefte aan heeft, wil ik best even schorsen om te wachten totdat de elektronen hun weg gevonden hebben naar uw ...

De heer Hombergen: Ja, laten we dat even doen, want ik heb het nog niet ontvangen.

De voorzitter: Zullen we even de vergadering vijf minuten schorsen?

De heer Hombergen: Ja.

Mevrouw Jonker: Ja, want ik heb hem ook nog niet ontvangen.

De voorzitter: Oké. Dan hervatten we de vergadering om tien over tien. Dan kunt u eventueel ook nog gebruik maken om de benen te strekken of een kop koffie te halen. Tien over tien zien we elkaar terug.

KORTE SCHORSING

De voorzitter: Het is tien over tien. Ik heropen de vergadering. Ik verzoek iedereen weer de camera aan te zetten. Dan zie ik inmiddels al diverse handjes die willen reageren op de motie die u ook in uw inbox heeft zitten, heeft kunnen lezen. Ik begin met de heer Oostvogels. De heer Oostvogels.

De heer Oostvogels: Ja, voorzitter, dank u wel. Dank aan de Partij voor de Dieren voor het indienen van deze motie. Sympathiek. Ik vind het alleen wel een lastige, want het is voor ons gevoel vooral semantiek wat hier i staat, dus het lost in eerste instantie niks op. Ik bedoel, als het college op Twitter en op Instagram andere woorden gaat gebruiken, dan gaat geen rat beter slapen en geen enkele kreeft gaat stoppen met onze kaders ondergraven. Dus het gaat heel weinig effect hebben. Sterker nog, ik maak me eigenlijk zorgen dat we hier spraakverwarringen gaan krijgen. Straks bedoelen we iets anders, veroorzaken we ruis, en dat lijkt ons absoluut niet wenselijk en het is ook zonde van de tijd. Wat wij graag willen is inderdaad de klare taal die al voorbijkomt in de chat, dat is voor ons de prioriteit in taalgebruik en volgens ons draagt dit daar niet aan bij. Een ander probleem is, naast de semantiek, is: ja, laten we taal nou alsjeblieft niet politiek gaan maken. Want feitelijk gaan ze op weg naar een lijst met verboden woorden en dat is volgens mij helemaal niet de bedoeling. Er zijn gewoon duidelijke termen die in de wetenschap overal gebruikt worden; laten we die gewoon aanhouden. Volgens mij kunnen we dan nog veel beter voor de dieren zorgen. Laten we deze glijdende schaal voorkomen. De semantiek, taal gaan we niet politiek maken, dus wij zullen tegen stemmen.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Oostvogels. Ik ga door naar de heer Van Kretschmar.

De heer Van Kretschmar: Ja, dank u wel, voorzitter. Ja, wij vinden het een sympathieke motie. Ik denk ook dat we ons moeten realiseren dat wij als mensen zelf ook onderdeel van die natuur zijn, dat vergeten we soms wel

eens. Dus in die zin, ja, spreekt ons dit wel aan. Wij vinden echter wel dat de boodschap die je wil brengen die moet wel helder blijven, dus daar sluit ik ook aan bij de heer Oostvogels, want het moet niet een verhaal worden waarvan we uiteindelijk niet meer weten wat we nou precies willen overbrengen. Maar wij denken dat als je daar op een zorgvuldige manier mee omgaat, dat er mogelijkheden zijn zonder daarbij af te wijken van taalgebruik wat, nou ja, wat iedereen hier voor als standaard laten we zeggen definieert. Ik wil toch even in de herinnering roepen dat we in het kader van de waterkwaliteit ook een keer de switch hebben gemaakt tussen onkruidbestrijdingsmiddelen naar gewasbeschermingsmiddelen: nou, dat vind ik een heel mooi voorbeeld dat je ook zou kunnen zeggen: ja, waarom praten we over een plaag? ik bedoel als je naar synoniem.net gaat, dan zie je dat een plaag is overlast. Nou, dat is er een. Een andere is: een bedreiging, dat kan ook een gevaar zijn. Nou, weet je, dat zijn twee dingen waarvan ik zeg: nou, daar loopt geen bloed uit als je dat op die manier zou hanteren. Maar nogmaals: de boodschap, dat staat bovenaan, die moet helder en begrijpelijk blijven, ook voor mensen buiten het waterschap. Dank u.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Van Kretschmar. Misschien even nog één opmerking van mijn kant, we moeten even procedureel ook allemaal juist hebben: ik ... De motie is ingediend door drie leden van de Partij voor de Dieren. Ik zou het wel het prettigst vinden als de motie ook nog een keer naar de griffier gestuurd wordt waarbij die ondertekend is. Dan is dat ook voor de records duidelijk door wie die is ingediend. Een van de leden, de heer De Klerk, die maakte via de chat mij daar attent op. Dan kunnen we het denk ik op die manier ook procedureel zuiver doen. Ik ga door naar ... Even kijken. De heer Middendorp.

De heer Middendorp: Dank u wel, voorzitter. Ja, zoals u weet ben ik bioloog en heb ik er in doorgestudeerd. Ik behoor niet tot de stroming van de Partij voor de Dieren en ik maak er inderdaad, ik zal maar zeggen op persoonlijke titel, bezwaar tegen dat de ideologie van de Partij voor de Dieren nu onderwerp wordt gemaakt van een discussie in het waterschap. Ik heb verschillende keren gemerkt dat de Partij voor de Dieren het niet eens is met maatregelen om bijvoorbeeld rivierkreeftjes te beheren. Dat is hun goed recht, maar om daar nu een woordenspelletje van te maken dat gaat me veel te ver. Ik heb de betrokkene links die de heer Simon heeft doorgestuurd bekeken. Ik heb er in mijn beperkte optiek en ongetwijfeld mijn ondeskundigheid eigenlijk geen woorden in ontdekt waarvan ik denk: nou, dat kan nou echt niet. Eerlijk gezegd zou ik dit ter kennisgeving willen geven aan het college. De heer Van Kretschmar heeft er verstandige dingen over gezegd: uit sommige woorden voert geen bloed. Ik denk dat de heer Oostvogels heel duidelijk heeft aangegeven: we moeten hier niet een idealistisch-logische strijd van maken of een beleid met verboden worden. Er zijn mensen die de natuur als Godschepping beschouwen; daar zouden we ook een woord voor kunnen opnemen of juist niet. Het lijkt me verstandig om ver te blijven van die discussie. Ik vind het eerlijk gezegd een onnodige motie en onze fractie gaat hem ook niet steunen. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Middendorp. Ik ga door naar mevrouw Dijkshoorn.

Mevrouw Dijkshoorn-van Dijk: Ja, dank u wel, voorzitter. In eerste instantie kunnen wij ons ook wel aansluiten bij de vorige drie sprekers. De Partij voor de Dieren: bedankt voor de inzet voor deze motie te doen, alleen, ja, wij hebben daar toch wat op. Natuurlijk moeten we respectvol in woord en daad omgaan met alles wat groeit en bloeit, maar om nu het te verzachten van taalgebruik van iets wat een plaag of bedreiging is, dat gaat ons te ver. Taalgebruik moet ook krachtig blijven en waarschuwend. In het woordenboek staat: plaag is een onaangenaamheid en een last. Bijvoorbeeld een rattenplaag, een vlooienplaag. Een rattenplaag in Rotterdam. Ben je een lief beestje, onschuldig, maar toch moet je een Tetanusprik halen en welke gevolgen nog meer? Een bedreiging, en dat klopt ook. Bijvoorbeeld de overlast van ganzen. Te veel ganzen. Die vormen echt een bedreiging voor bijvoorbeeld de weidevogels of voor kreeften: die vormen een bedreiging voor de

waterkwaliteit, biodiversiteit en waterveiligheid. Een mogelijk gevaar, een risico die wellicht ooit kan ontstaan, dus de woorden dekken ook gewoon goed waar het voor staat. Ongebouwd gaan we als geen ander respectvol om met de natuur als onze broodwinning, van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat. Wij willen niet dat de taal de politiek gaat maken. Natuurlijk moeten we respectvol zijn en daar gaan we ook mee om. Het gaat ons te ver om deze motie te steunen en, ja, met de leus van de belastingdienst: leuker kunnen wij het niet maken. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel, mevrouw Dijkshoorn. Ik ga door naar de heer Hombergen.

De heer Hombergen: Dank u wel, mijnheer de voorzitter. Dank aan de Partij voor de Dieren voor hun motie en ook bijzonder veel dank door de toelichting die zojuist werd gegeven. Dat was verhelderend, maar als ik gewoon kijk naar de motie, want daar gaat het om: natuurlijk moeten wij, respectvol omgaan met dieren en met de betiteling van dieren. Taal is daarom heel belangrijk en taal is heel erg politiek. De manier waarop je iets zegt en verwoordt, duidt al op je politieke stellingname. Het woord zoals net is genoemd van bestrijdingsmiddelen ... Gewasbestrijdingsmiddelen of gewasbeschermingsmiddelen is een typisch voorbeeld van hoe politiek, duiding en taal gebruikt kan worden. Dus in het algemeen vind ik respectvol omgaan en respectvol betitelen van dieren heel erg mooi en dat moeten we ook zeker doen. Als ik echter kijk naar de voorbeelden die in de motie zijn genoemd, dan gaat het om de woorden plaag en bedreiging en ik heb eens heel goed gekeken en dan ook opgezocht in de Van Dale wat die woorden betekenen en ja, het gaat niet om individuele dieren. Als het gaat om plaag gaat het ook over de hoeveelheid van alle dieren en het voorbeeld over de bedreiging ging over het gedrag van de muskusratten en niet over de muskusratten zelf. Dus eerlijk gezegd vond ik die voorbeelden nogal vergezocht en hoewel ik dit standpunt heel belangrijk vind, wil ik ook niet eindigen in een politieke taalpolitie van politieke correctheid. Ik zou willen voorstellen dat het college een toezegging doet dat ze zal letten op respectvolle betiteling van dieren in al onze communicatie en dat is wat mij betreft voldoende. Ik zou dan ook heel graag de reactie van het college willen afwachten of dat mogelijk is. Dus dat is op dit moment mijn positie. Ik dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Hombergen. Ik ga door naar de heer Schouffoer.

De heer Schouffoer: Ja, voorzitter, ik vind het op zich een sympathieke motie, maar ik heb wel hele grote aarzelingen om hem te steunen, want, ja, de motie zelf die voegt niet zo heel erg gek veel toe aan de motie die we eerder hebben aangenomen over klare taal. Ik ben met de heer Oostvogels eens: het is heel veel semantiek. Ik ben ook wel een beetje bang dat we dan toch zelf censuur gaat uitoefenen als wij in onze discussies ook al in onze VV, dus ik vind het heel moeilijk om hem te steunen. Ik beschouw het meer als een oproep en als het om die oproep gaat dan moet ik heel eerlijk zeggen dat ik over het taalgebruik van Delfland niet echt te klagen heb en ik ook zie dat Delfland toch zich met respect voor de natuur inzet. Ja, ik wil me echt niet laten beperken door in discussies en ik houd me het recht voor om wanneer ik denk dat een gewasbeschermingsmiddel echt als gif of bestrijdingsmiddel in het water komt om dat dan ook zo te noemen, dus ik wil daar maar even consequent in blijven. Dus ik zal de motie niet steunen.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Schouffoer. Ik ga door naar de heer Fekkes.

De heer Fekkes: Dank u, voorzitter. Ja, toen ik de motie las dacht ik: what is in a name? Ik heb het ook maar eens opgezocht in encyclo.nl en als je dan ziet wat er staat over plaag aan omschrijving, wat er staat over bedreiging, dan denk ik: ja, laten we ons maar gewoon aansluiten bij de motie heldere taal zoals we die indertijd hebben aangenomen en vooral duidelijk zeggen waar het op staat. Individueel kan je zeggen: ja, poezen die zijn aardige huisdieren, die kunnen we koesteren, maar als ze in de duinen lopen en ze vreten de

vogeltjes op; ja, is het dan een plaag of is het een bedreiging? Dus het is maar ook vaak net de context die je schetst en ik vind de woorden die nu gebruikt worden die geven die duidelijkheid en daar ligt voor mij geen emotionele waarde op, dus wij zullen die motie ook niet steunen. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Fekkes. Ik ga door naar mevrouw Jenniskens.

Mevrouw Jenniskens: Dank u wel, voorzitter. Ook Water Natuurlijk vindt de motie van de Partij voor de Dieren sympathiek. Het stemt tot reflectie en dat is eigenlijk altijd goed: wat doen we eigenlijk met onze taal? Dus dat blijft belangrijk. De natuur is inderdaad geen vijand van ons, nee, eerder een vriend en wij vinden ook dat natuur, zowel mensen, planten en dieren met respect moeten worden behandeld. Ik vind dat ... Of Water Natuurlijk vindt dat we alert moeten blijven, maar wel het beestje bij de naam moeten blijven noemen. Dus wij stemmen niet in met de motie.

De voorzitter: Dank u wel. Dan kom ik tenslotte bij de heer Hofman.

De heer Hofman: Dank u wel, voorzitter. Uiteraard vanuit onze kant ook respectvol omgaan met dieren. We steunen wel de opvattingen van de vorige sprekers wat betreft het woordgebruik. Je zal de bestrijding niet anders in gaan richten door met andere woorden te spreken. Het is wel goed dat de motie nu even een bezinningsmoment oproept hoe wij omgaan met dieren en de bestrijding en dat we niet onnodig uitroeien of op andere wijze vernietigen, maar wij stemmen ook niet in met de motie. Ook denken wij aan degenen die het werk moeten uitvoeren, namelijk de muskusratbestrijders bijvoorbeeld: ja, die krijgen dan een vrij negatieve druk op hun werk en dat willen wij ook voorkomen door de manier zoals je dat tot uitdrukking brengt in je taalgebruik. We hebben dus ook de berichtgeving van Delfland gelezen en we komen eigenlijk tot de conclusie dat Delfland zich vrij voorzichtig uitdrukt bij de mededeling wat betreft de maatregelen die men treft. Inderdaad, je kan het niet verbloemen dat als er gevaar is waterstaatkundig gezien, ja, dan moet je dat ook concreet durven zeggen. Dus wij stemmen ook niet in om die reden met de motie.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Hofman. D&H heeft zich ook bezonnen op de motie en ik geef graag de heer Belt de gelegenheid om namens D&H iets te zeggen over deze motie. De heer Belt.

De heer Belt. Ja. Dank u, voorzitter. Nou, natuur en biodiversiteit staan hoog in het vaandel bij Delfland en ook bij de VV, zeg ik zo maar even. Daarom werken we en we communiceren zo veel mogelijk met respect voor dieren en daarbij hanteren we ook al klare taal, dat doen we al. Natuurlijk staan we als college altijd open voor suggesties voor diervriendelijke en klare taal zoals onder andere de heer van Kretschmar net al in zijn betoog even noemde, maar wij achten de motie niet van toepassing en ontraden deze.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Belt. Dan geef ik nu het woord aan mevrouw Onderdelinden. Gehoord hebbende de reacties, hoe wilt u reageren?

Mevrouw Onderdelinden: Dank u, voorzitter. Ik wil eerst even een misverstand rechtzetten, want ik merk erg veel zorgen bij de VV dat het onze intentie is om een soort censuur op de organisatie en op het college te leggen. Dat is natuurlijk niet waar. Wij hebben, zoals al door vele VV-leden geconstateerd, juist de bedoeling tot reflectie: is het mogelijk om toch, ja, om kritisch naar je eigen taalgebruik te kijken? Of dat nu in schrift of in woord is en of je daar niet negatieve beeldvorming mee neerzet. Ik ben blij om te zien dat zoveel sprekers inderdaad voor zichzelf inzien ... Ik ben erg blij dat zoveel sprekers inzien dat dit ook gewoon belangrijk is en dat zij ook gewoon inderdaad bij zichzelf te rade kunnen gaan over of zij misschien dier en natuurvriendelijker

kunnen spreken. Daarmee is eigenlijk het doel van onze motie al bereikt en daarom zien wij niet per se reden om hem nog in te dienen. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. Dank u wel. Dan concludeer ik dat ...

De heer Middendorp: Voorzitter, ik heb een interruptie.

De voorzitter: De heer Middendorp.

De heer Middendorp: We hebben het over klare taal en ik hoorde mevrouw Onderdelinden zeggen dat ze niet per se de motie willen indienen. Wat betekent dat?

Mevrouw Onderdelinden: Sorry, excuses. Wij trekken hem in.

De voorzitter: Zo had ik het ook geïnterpreteerd. U heeft de motie ingetrokken, dus we hoeven hem ook niet in stemming te brengen. Het heeft er wel toe geleid dat we met z'n allen nog eens gereflecteerd hebben op taalgebruik en daarom denk ik dat het nuttig was dat we met elkaar die beelden hebben kunnen delen, maar dan hebben we dit agendapunt hiermee ook afgehandeld.

8. Sluiting

De voorzitter: Dat betekent dat we aan het einde gekomen zijn van deze vergadering. Het is 27 over 10. Ik wil u allemaal danken voor uw inbreng tijdens deze vergadering en ik wil alle toehoorders ook bedanken voor hun aanwezigheid. Ik hoop dat u een volgende keer ook zich weer bij ons zult voegen. Dan sluit ik nu de vergadering. Dank u wel en een goede dag.

Presentielijst verenigde vergadering 11 maart 2021

Nr.	Partij	Naam	Nr.	Partij	Naam
1.	VVD	P. Ouwendijk ValidSigned door Peter Ouwendijk op 24-05-2021	10.	Ongebouwd	N.J. Dijkshoorn – van Dijk ValidSigned door Nieske Dijkshoorn op 10-03-2021
2.	VVD	J.P.C. de Klerk MA ValidSigned door Jurjen de Klerk op 11-03-2021	11.	Ongebouwd	J.B. van den Berg ValidSigned door Jan van den Berg op 13-03-2021
3.	VVD	T.C.J.M. Oostvogels BSc, MA ValidSigned door Tom Oostvogels op 11-03-2021	12.	Ongebouwd	M.J.T. van der Burg – van Leeuwen ValidSigned door Ria van der Burg op 11-03-2021
4.	VVD	drs. F. Örgü ValidSigned door Fadime Orgu op 11-03-2021	13.	Ongebouwd	A.C.J. van Winden ValidSigned door Ton van Winden op 11-03-2021
5.	VVD	ir. W.F. van Valkenburg ValidSigned door Willem van Valkenburg op 11-03-2021	14.	AWP	dr. ir. A.J. Middendorp ValidSigned door Hans Middendorp op 11-03-2021
6.	Bedrijven	ir. C.L.C. van Kretschmar ValidSigned door Constant van Kretschmar op 10-03-2021	15.	AWP	J.A. Heijboer ValidSigned door Ko Heijboer op 11-03-2021
7.	Bedrijven	ing. R. Egas ValidSigned door Ruud Egas op 11-03-2021	16.	AWP	drs. A.C.J. Jans ValidSigned door Antoinette Jans op 11-03-2021
8.	Bedrijven	T.H.M. van Heijningen ValidSigned door Ted van Heijningen op 11-03-2021	17.	PvdA	ir. L.P.I.M. Hombergen ValidSigned door Leon Hombergen op 10-03-2021
9.	Bedrijven	mr. P.J. Verhage ValidSigned door Peter Verhage op 11-03-2021	18.	PvdA	drs. E.E. van Hijckama Vlieg ValidSigned door Elsbeth van Hijckama Vlieg op 11-03-2021

Presentielijst verenigde vergadering 11 maart 2021

2

Nr.	Partij	Naam	Nr.	Partij	Naam
19.	PvdA	drs. L. Zandstra ValidSigned door Lobke Zandstra op 10-03-2021	25.	Water Natuurlijk	M. Vissers ValidSigned door Marcel Vissers op 11-03-2021
20.	PvdD	ir. J.B. Simon ValidSigned door Bart Simon op 11-03-2021	26.	CDA	drs. M.E.H. Koop ValidSigned door Manita Koop op 10-03-2021
21.	PvdD	mr. H. Jonker ValidSigned door Heleen Jonker op 11-03-2021	27.	CDA	ir. M.H.P. Jansen ValidSigned door Maarten Jansen op 11-03-2021
22.	PvdD	S.E. Onderdelinden BSc ValidSigned door Suzanne Onderdelinden op 11-03-2021	28.	CU-SGP	ing. P.J. Hofman ValidSigned door Pieter-Jan Hofman op 10-03-2021
23.	Water Natuurlijk	drs. ing. M.W. Belt ValidSigned door Marcel Belt op 10-03-2021	29.	Natuur terreinen	J.G.M. Schouffoer MBA ValidSigned door Hans Schouffoer op 11-03-2021
24.	Water Natuurlijk	A.M.F. Jenniskens ValidSigned door Annemiek Jenniskens op 10-03-2021	30	50PLUS	mr. S.F. Fekkes ValidSigned door Sjoerd Fekkes op 10-03-2021

TRANSCRIPT VAN DE COMMISSIE BESTUUR, FINANCIEN VAN HOOGHEEMRAADSCHAP DELFLAND
d.d. 11 mei 2021

---

1. Opening, vaststellen agenda

De voorzitter: Ja, goedemorgen allemaal. De kerkklokken luiden hier negen uur, dus we mogen de vergadering beginnen. Ik zie ook ongeveer alle leden, commissieleden, zie ik ook aanwezig. Ik wil iedereen welkom heten in deze vergadering BFO. Zeker ook de portefeuillehouders Daverveldt, Ouwendijk en de heer Egas die hier voor een bepaald onderwerp speciaal aanwezig zal zijn. En ook alle toehoorders uiteraard voor deze vergadering. We hebben een, ja, vrij compacte vergadering eigenlijk. We hebben ook een bepaald tijdsblok, vooral omdat we vandaag een hele lange vergaderdag hebben. Dus ik verzoek om iedereen die bij wil dragen bij de discussie, bij de betreffende onderwerpen, om het kort en bondig te doen zodat we proberen binnen het tijdvak te zitten. Want dat was de vorige keer niet gelukt en dat heeft ook wel tot wat irritatie geleid, dat begrijp ik ook heel goed. Maar we hebben het natuurlijk ook allemaal zelf in de hand, om het in goede banen te leiden. Voor het verslag ga ik even de namen noemen van de aanwezigen in deze vergadering. Ik had mijn Van Boxmeer gezien.

De heer Van Boxmeer: Aanwezig.

De voorzitter: Kunt u even ... Ja, klopt dan. Mijnheer Van Valkenburg.

De heer Van Valkenburg: Goedemorgen, aanwezig.

De voorzitter: Mijnheer Maaswinkel.

De heer Maaswinkel: Goedemorgen, aanwezig.

De voorzitter: Mijnheer Hofman.

De heer Hofman: Present.

De voorzitter: Mijnheer Heijboer.

De heer Heijboer: Aanwezig.

De voorzitter: Mijnheer De Haan. Even kijken hoor, de heer De Haan had ik ook ergens gezien dacht ik? O, nee, die zie ik nog niet.

De heer De Haan: Als toehoorder.

De voorzitter: Als toehoorder, ja, welkom. Mijnheer Jansen.

De heer Jansen: Ja, goedemorgen voorzitter, ik ben aanwezig.

De voorzitter: Mijnheer Fekkes.

De heer Fekkes: Present.

De voorzitter: Mijnheer Boot.

De heer Boot: Ja, is er.

De voorzitter: Ja, namens, u bent vervanger hè? Ja.

De heer Boot: Ik ben even de hele PvdA vandaag.

De voorzitter: Ja, ja, precies.

De heer Hofman: Zo.

De voorzitter: Dat had ik begrepen.

De heer Hofman: Dat is deftig.

De voorzitter: Ja. Mijnheer ... Mevrouw Jenniskens. Die zag ik ook, mevrouw Jenniskens.

Mevrouw Jenniskens: Goedemorgen, ik ben er.

De voorzitter: Ja. Mevrouw Dijkshoorn. Die zag ik ook.

Mevrouw Dijkshoorn-van Dijk: Ik ben er ook.

De voorzitter: Ja. Mijnheer Oostvogels.

De heer Oostvogels: Ja, voorzitter, goedemorgen. Aanwezig.

De voorzitter: En mijnheer Van Kretschmar.

De heer Van Kretschmar: Ja, goedemorgen, aanwezig.

De voorzitter: Ik denk dat ik alle deelnemers heb genoemd in deze vergadering. Als ik iemand ben vergeten dan hoor ik dat graag. Ik wilde overgaan tot vaststellen van de agenda, moet ik eigenlijk toch even een andere bril opzetten. En de agenda, ik neem aan dat ik de agenda zo kan vaststellen zoals die nu voorligt? Ja, oké, dat is prima. Dan gaan we nu naar agenda ...

De heer Hofman: Voorzitter?

De voorzitter: Ja?

De heer Hofman: Voorzitter? Pieter-Jan Hofman, ik had mijn handje opgestoken.

De voorzitter: O, even kijken.

De heer Hofman: Ik wilde graag gebruikmaken van de rondvraag.

De voorzitter: O ja, dat was prima. Ik zet hem erbij.

De heer Hofman: Het onderwerp is, Wet elektronische publicatie.

De voorzitter: Ik hoop dat u het kort kunt toelichten zo meteen.

De heer Hofman: Jazeker, ja, ja.

De voorzitter: Ja, ja.

2. Toezeggingenlijst commissie Bestuur, Financiën en Bedrijfsvoering (bijlage: audiotranscript commissie Bestuur, Financiën en Organisatie 16 februari 2021)

De voorzitter: Dan gaan we door agendapunt 2, de toezeggingenlijst en het audiotranscript. Ik weet dat de heer ... Dat de PvdA in ieder geval, laat ik het zo zeggen, naar aanleiding van de toezeggingenlijst het onderwerp inherente bevoegdheid van beleid even aan de orde wil hebben. Dat klopt hè, mijnheer Boot?

De heer Boot: Ja, dat klopt, voorzitter.

De voorzitter: En ik zit te denken van, misschien is het ook goed als u even kunt toelichten wat uw concrete vraag is. En ik denk dat de heer Daverveldt daar direct dan antwoord op kan geven. Zou u dat willen doen?

De heer Boot: Ja, heel graag, voorzitter. We willen hier helemaal geen principieel punt van maken of zo, maar vooral praktisch. Ik bedoel, het gaat hier om dat er soms dingen zijn waarvan het college de bevoegdheid heeft om te handelen, maar toch gaat het om iets waarvan ook het college dan wel weet dat het binnen de VV best wel ingewikkeld ligt. Je weet, dit is een onderwerp waar verschillende meningen over zijn, ook met verschillende achtergronden. En wij zouden graag aan het college vragen of het nou mogelijk is in dat soort gevallen, en misschien moeten we dan een keer het voorzittersoverleg daarover hebben van waar je daar dan precies aan denkt want het gaat natuurlijk niet om alles, of in dat soort gevallen het mogelijk is om de VV toch op een bepaalde manier actief te betrekken, bijvoorbeeld door een snelle consultatie? En in ieder geval als dat vanwege spoed echt onmogelijk is, om dan snel te rapporteren en niet op een formele VV-vergadering te wachten. Dus we zoeken een beetje naar een praktische oplossing voor dit soort situaties, waar toch dan de VV als ...he, we hebben afgesproken in het college-akkoord, we zullen meer proberen de dingen echt met elkaar te doen, nou, om daar dan een vorm voor te vinden. Dat is mijn voorstel.

De voorzitter: Ja. En wat ik heb begrepen, het gaat om de inherente bevoegdheid, dus de bevoegdheid van het college om af te wijken van bepaalde beleidsregels, in hoeverre wij dan als VV op de hoogte daarvan worden gesteld. Toch?

De heer Boot: Ja. Dan wel dat het even voorgelegd wordt, dat zou natuurlijk wel mooi zijn.

De voorzitter: Ja, ja, maar dat is eigenlijk de concrete vraag om die zaken tijdig voor te leggen aan de VV.

De heer Boot: Precies.

De voorzitter: Wil mijnheer Daverveldt daar antwoord op geven?

De heer Daverveldt: Ja, dat wil ik heel graag, voorzitter. Dank u wel, mijnheer Boot, voor uw vraag. Ik wil op de eerste plaats op wijzen dat, zoals er ook in de beantwoording staat, dat als het DB gebruikmaakt hiervan, dat de VV zonder meer gehouden is om binnen de grenzen van het VV-beleid te blijven. Daarnaast wil ik iedereen

er ook aan herinneren dat dit echt zeer uitzonderlijk is, dat we hier gebruik van maken. Ik kan me op dit moment eigenlijk maar één voorbeeld herinneren. Desalniettemin kan ik me voorstellen dat de VV graag geïnformeerd wil zijn wanneer dit dan een keer voorkomt, wat de overwegingen zijn. Dus mijn voorstel zou niet zozeer zijn om nou een consultatieproces op te zetten. Maar wel, als het DB zou besluiten om van de door het DB vastgestelde beleidsregels af te wijken, en dan sowieso te blijven binnen de grenzen van de VV-kaders, de VV daar wel over te informeren. Nou, de precieze manier waarop, dat wil ik ... Ik wil graag uw suggestie overnemen om dat ook nog een keer in het fractievoorzittersoverleg te bespreken. Maar de intentie is dus om heel transparant te zijn richting de VV wanneer het DB besluit om van deze inherente bevoegdheid gebruik te maken, wat overigens dus alleen maar zeer uitzonderlijk is.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Daverveldt. Ik neem aan dat uw vraag, voor mijnheer Boot, beantwoord is op deze manier?

De heer Boot: Ja, hij is beantwoord. Ik bedoel, hij is natuurlijk nog niet voor 100 procent tot tevredenheid beantwoord maar ik denk dat dit, laten we zeggen, het midden is waar we elkaar maar moeten vinden. Dus dank u wel.

De voorzitter: Ja, en dat in het fractieoverleg, dat het dan aan de orde komt en dat u daar dan afspraken over maakt.

De heer Boot: Ja, ja.

De voorzitter: Klopt het dat ik het ... Ik zie het handje van mevrouw Jenniskens, klopt dat?

Mevrouw Jenniskens: Ja, dat klopt, mevrouw de voorzitter. Ik heb een vraag over de bijlage bij de toezeggingenlijst van de heer Ouwendijk over Kijkduin. En daar staat een toelichting hoe het proces gaat. En dan staat er de laatste zin, een dergelijk bod valt niet eerder dan medio maart 2021 te verwachten.

De voorzitter: Ja.

Mevrouw Jenniskens: Medio maart 2021 is inmiddels voorbij. Dus ik heb een vraag aan mijnheer Ouwendijk wat de stand van zaken is? En een tweede vraag, een beetje afhankelijk daarvan, wanneer wij nou eens de knoop doorhakken? Want u weet dat er een aantal partijen zijn binnen de VV die dit pand graag willen behouden. En we wachten nu al ik geloof ruim een jaar en stellen elke keer de deadline uit voor de gemeente, en dat kan volgens mij niet eindeloos duren.

De voorzitter: Dank u wel, mevrouw Jenniskens, dat was een duidelijke vraag. Wil mijnheer Ouwendijk hier eerst op reageren?

De heer Ouwendijk: Ja hoor, dat wil ik zeker. Wat mevrouw Jenniskens zegt, dat dit een zaak is die al even loopt, ja, dat is natuurlijk zonder meer juist. En het loopt veel langer als dat we allemaal zouden willen en daar zijn natuurlijk een heleboel oorzaken voor aan te wijzen. Maar het belangrijkste is in dit geval dat de gemeente Den Haag dit pand graag zou willen gebruiken, maar dat heeft consequenties voor de stikstofuitstoot in het gebied. En daar moest eerst een onderzoek naar geschieden om te kijken of dat mogelijk zou kunnen zijn. Met mogelijk dus dat de gemeente daar gebruik van zou kunnen maken. Nou, dat onderzoek is afgerond en de uitkomst daarvan is dat het, wat de gemeente Den Haag betreft, geschikt is voor het door haar beoogde gebruik. Dat betekent dat we nu weer aan tafel zitten, en niet als we speak maar wel deze week dan wel

volgende week om te spreken over de verkoopprijs. Dus ja, het proces is nog steeds aan de gang. En ik ben het met mevrouw Jenniskens eens, dat duurt lang, maar dat ligt toch wel ook een beetje buiten de macht van de gemeente Den Haag, en zeker buiten de macht van Delfland. Maar ik ga er vooralsnog vanuit dat binnen niet al te lange tijd dit proces kan worden afgerond. Maar u begrijpt dat ik ook, gezien de wijze waarop overheden, ja, op dit moment met elkaar samenwerken, en dat dat de zaak ook niet bespoedigt en dat ik ook geen termijn kan noemen wanneer dit gereed zal zijn. Maar neemt u van mij aan, mevrouw de voorzitter, dat ik me inspan om dat snel mogelijk, zo snel als mogelijk afgerond te krijgen.

De voorzitter: Is het dan ook zo dat nu de bestemming duidelijk wordt van dat pand dan, het gebruik daarvan?

De heer Ouwendijk: Dat gebruik, dat zal duidelijk zijn ja.

De voorzitter: En, ja, en wat wordt het gebruik dan?

De heer Ouwendijk: Nou, dat heb ik volgens mij al eerder aangegeven, de gemeente Den Haag is van mening om die locatie in te zetten voor de strandreiniging.

De voorzitter: Ja, dat had ik begrepen maar ik dacht dat daar dus dan niet voldaan werd aan de normen. Maar daar hebben ze dan blijkbaar iets op gevonden.

De heer Ouwendijk: Ja, daar is onderzoek naar gepleegd en de locatie blijkt dan zodanig voor de gemeente inzetbaar te zijn.

De voorzitter: Oké, dank u wel. Mevrouw Jenniskens? Ja.

Mevrouw Jenniskens: Ik ben nog niet helemaal tevreden want, dank u wel voor het antwoord, mijnheer Ouwendijk, maar ik ben nog niet helemaal tevreden want als ik u nu zo hoor, dan wordt eigenlijk de mogelijkheid uitgesloten dat Delfland eventueel het pand zelf behoudt. Terwijl er eerder altijd was, als de gemeente Den Haag niet over de brug komt, dan gaan we kijken of we de beslissing kunnen nemen of Delfland het pand kan behouden. En dat hoor ik u nu niet meer zeggen want het kan nu nog eindeloos duren.

De heer Ouwendijk: Nee, mevrouw de voorzitter, dat is een uitleg die ik niet zou willen geven. Het streven is ernaar gericht om gewoon zo snel mogelijk die locatie over te dragen aan de gemeente Den Haag en die hem in dat gebied goed kan gebruiken. Alleen je kunt natuurlijk moeilijk een schatting geven van de tijd die daarmee gemoeid is. En met betrekking tot wat er zou gebeuren op het moment dat de verkoop van het perceel aan de gemeente Den Haag niet door zou kunnen gaan, ja, dan hebben we een nieuwe situatie en dat zijn natuurlijk wat-als gevallen, maar daar komen we dan tegen die tijd natuurlijk op terug.

De voorzitter: Oké. Dank u wel, mijnheer Ouwendijk. Ik neem aan dat de vraag voldoende is beantwoord? Zijn er nog meer mensen die vragen hebben naar aanleiding van het audiotranscript en de toezeggingenlijst? Nee, dank u wel.

3. Mededelingen

De voorzitter: Dan ga ik door naar agendapunt 3, mededelingen. Zijn er mededelingen te doen door de portefeuillehouders, door een dijkgraaf? Nee. Dank u wel.

3.a Terugkoppeling Unie Commissies

De voorzitter: Dan gaan we terug naar, dan gaan we door naar de terugkoppeling Unie Commissies. Ik weet niet of daar mededelingen te doen zijn? Kijk ik even weer naar mijnheer Daverveldt?

De heer Daverveldt: Nee.

De voorzitter: Ook niet? Dank u wel.

4.B Besprekstukken

De voorzitter: Dan gaan wij door naar de besprekstukken. En daarvoor zit de heer Egas hier.

4.B.01 Evaluatie stroomstoring Den Haag september 2020

De voorzitter: We hebben de vorige keer ook gesproken over de evaluatie stroomstoring Den Haag in september 2020. Naar aanleiding van een toezegging van de vorige commissie BFO hebben we afgesproken dat de heer Egas hier ten behoeve van de vragen die er nog allemaal zijn, hier antwoord op kan geven in deze commissie. Ik zit even te denken van of we eerst de vragen zullen doen of dat de heer Egas wellicht zelf eerst nog een toelichting wil geven? Maar ik kijk met name even naar de VVD want die hadden daar nogal wat vragen over de vorige keer. Mijnheer Van Valkenburg, wilt u eerst nog vragen stellen of zal ik de heer Egas antwoord, of het woord geven eerst?

De heer Van Valkenburg: Dank u wel, voorzitter. De heer Oostvogel behandelt het onderwerp.

De voorzitter: O, mijnheer Oostvogels. Neem me niet kwalijk, ja.

De heer Oostvogels: Ja, dank u wel, mevrouw de voorzitter. De meeste vragen zijn beantwoord met de technische vragen, waarvoor dank. We hebben er nog een aantal en als ik die zo bekijk dan gaan die niet zozeer over de portefeuille van de heer Egas. Dus ik heb niet direct vragen. Maar de heer Egas staat er natuurlijk bekend om dat die graag uitleg geeft dus dat wil ik hem ook niet in de weg zitten.

De voorzitter: Oké, zal ik de heer Egas het woord geven? Mijnheer Egas, wilt u een toelichting geven?

De heer Egas: Ja, dank u wel, voorzitter. Ja, ik wil graag even een korte toelichting geven. We hebben natuurlijk een hele hoop van deze vragen besproken in de commissie WVK op 7 februari. En nogmaals excuses voor het feit dat we dat toen in tweeën gehakt hebben, dat hadden we niet moeten doen. En we hebben ook de vragen die er toen openstonden van de verschillende fracties beantwoord en die antwoorden zijn ook te vinden bij de VV-stukken van de technische vragen op 11 maart gepubliceerd. Dus ik wil eigenlijk niet te veel van de tijd van deze commissie eraf snoepen om heel uitgebreid over alle stappen die we gezet hebben in te gaan. Maar mochten er vragen zijn, dan ben ik natuurlijk graag bereid om die te beantwoorden.

De voorzitter: Ja, dank u wel. Dan kijk ik eigenlijk even iedereen rond. Maak gebruik van deze gelegenheid zou ik zeggen. En anders dan kunnen we het onderwerp afronden. Ik zie twee handjes, ik zie het handje van de heer Hofman. Ik zie meerdere handjes. Dan begin ik bij mijnheer Hofman. Mijnheer Hofman heeft het woord.

De heer Hofman: Ja, dank u wel, voorzitter. Wij hebben ook vragen gesteld als fractie, en dan met name de inzet van de noodstroomaggregaten. In het voorstel wordt aangegeven de verbetering van de

noodstroomvoorziening, maar wij vinden dat nog vrij abstract. En ook op welke termijn dat wordt veiliggesteld. En past het verbeterpunt van de gasgeneratoren binnen ons budget? En hebben we daarmee afdoende zeg maar de overbrugging geregeld, mocht er toch nog weer een storing komen? En daarnaast missen wij een aanzet voor de centrale communicatie. Want het was verdeeld over vele schijven, en wij zouden toch van belang vinden dat het draaiboek ook meer een centrale functie voor de communicatie inricht. Dat waren of dat zijn onze vragen.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Hofman. Mijnheer Boot.

De heer Boot: Dank u wel, voorzitter. Mijn vragen lijken op die van de heer Hofman, ik zal ze iets anders formuleren. Bij de communicatie blijft een beetje impliciet of die zes logische aanbevelingen uit het stuk, of die nou allemaal opgevolgd gaan worden. Het leek ons logisch maar dat lees ik niet, dus even een vraag daarnaar. Bij die stroom inderdaad, is toch een beetje gek dat we nu zelf een gasgenerator met ons eigen biogas kunnen laten draaien maar dat je die dan niet kan gebruiken. Dus de vraag van, gaan we er nu wel aan werken dat dat wel gebeurt en inderdaad, wanneer is dat zo? En bij die mogelijke aanpassingen van het contract, hopen wij wel dat het maatschappelijk belang dat we hier als Delfland bij hebben, dat die bij een eventuele aanpassing voorop blijft staan. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Boot. Mijnheer Oostvogels.

De heer Oostvogels: Ja, voorzitter, dank u wel. Dank aan de organisatie voor het beantwoorden van alle technische vragen, dat waren er nogal wat. En het was fijn om ze te lezen, het heeft echt heel erg geholpen. Nog een paar kleine puntjes die openstaan, hij kwam al even voorbij, Relief Event. In de technische vragen lezen we aan de ene kant dat we Delfluent aangesproken hebben op haar verantwoordelijkheid om die noodvoorziening, noodstroomvoorziening te realiseren. Maar aan de andere kant dat het wel weer een Relief Event is omdat dit buiten de control van Delfluent lag. Dus we zijn even benieuwd van, we hebben ze er wel op aangesproken dus blijkbaar hebben ze iets niet goed gedaan maar het lag toch buiten hun control. Dus ik ben even benieuwd of daar de portefeuillehouder nog wat licht op kan schijnen? En als laatste ook over communicatie. Er wordt dan mooi gezegd, volgens het stappenplan, we hebben Q&A gedaan. Nou gaat het nooit perfect bij een crisis, bij een calamiteit, maar we zijn even benieuwd of er ook geëvalueerd wordt hoe de communicatie gefunctioneerd heeft? En dan vooral uitgaat van het perspectief van de mensen die dus op zoek waren naar informatie, geen informatie hadden of niet konden vinden. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Oostvogels. Ik zie mijnheer Maaswinkel.

De heer Maaswinkel: Ja, dank u, voorzitter. De vragen die wij hadden, dat zat op het gebied van die noodaggregaat en de bereikbaarheid van de gemeentemensen. Dus dat is eigenlijk het punt wat de vorige sprekers ook al naar voren hebben gebracht dus daar ga ik dan niet verder meer dieper op in, dan komt straks het antwoord wel.

De voorzitter: Ja, dank u wel. Ik zie een handje van de heer Fekkes. Mijnheer Fekkes, u heeft het woord.

De heer Fekkes: Ja, dank u, mevrouw de voorzitter. Het probleem is duidelijk gemaakt, de oplossing ook. Dank voor de beantwoording van alle technische vragen en wat mij betreft kan de zaak hiermee worden afgerond. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. Ik zie een handje van de heer Heijboer. Mijnheer Heijboer.

De heer Heijboer: Ja, dank u wel, voorzitter. Ja, er zijn een aantal heel veel vragen gesteld en beantwoord. Ik heb nog één aanvullende vraag, ik lees dat er bij de audits wordt geoefend om calamiteiten zoals deze het hoofd te bieden. En dan is de vraag, waarom is een dergelijke situatie toen niet voorzien, zijn de oefeningen dan wel adequaat genoeg? We lezen bijvoorbeeld van die communicatie te wensen overlaet en dat laat zich toch makkelijk oefenen. En de tweede onderliggende vraag is van, hebben de medewerkers voldoende volmacht om in gevallen als deze noodzakelijke beslissingen te nemen? Een aanleiding van deze vraag is dat we zien dat de ramp zich uur na uur langzaam voltrekt, dat er geen stroom komt en dat er relatief laat, te laat eigenlijk noodaggregaten worden ingezet. En als laatste, ik heb in mijn werk het verschil leren kennen tussen een calamiteit oefenen en een calamiteit trainen. Het verschil is dat je bij een training stap voor stap de calamiteit evalueert, en bij een oefening doe je een oefening van A tot Z, en aan het eind ga je evalueren en dan ben je die tussenstappen kwijt van een ... Een oefening is meer een thermometer van hoe je ervoor staat en een calamiteitentraining is hoe je het stap voor stap aanpakt. Dus de vraag is, doen we ook bij Delfland aan calamiteitstrainingen? Dat we stap voor stap kijken wat er goed en wat er fout gaat. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. Mijnheer Van Kretschmar.

De heer Van Kretschmar: Ja, dank u wel, voorzitter. Ik had nog even een verhelderende vraag over het functioneren van die groen gras generatoren. Die hadden het blijkbaar wel moeten doen maar die deden het niet. Dus dat is even, is dat een juiste constatering? En dan is het vervolg natuurlijk zo dat Delfluent de maatregelen moet nemen om dat alsnog te herstellen en dat te testen, en daarmee is dan denk ik gewoon de kous af. Dus of daar nou investeringen voor gedaan moeten worden, dat weet ik zo net nog niet. Het is denk ik meer een kwestie van dat het niet goed gefunctioneerd heeft.

De voorzitter: Oké, dank u wel, mijnheer Van Kretschmar. Ik zie verder geen handjes. Wat zegt u? O, de heer Van Boxmeer. Neem me niet kwalijk, ik zie mijnheer Van Boxmeer. U heeft het woord.

De heer Van Boxmeer: Nou, ik stak hem ook laat op. Ja, ik heb een andere vraag. Dit gaat natuurlijk over de situatie die zich voordeed bij deze zuivering. Kunnen wij ook al lessen trekken in bredere context, of deze zelfde risico's ook aanwezig zijn bij de andere installaties?

De voorzitter: Dank u wel. Mijnheer Egas, bent u zover dat u alle vragen kunt beantwoorden?

De heer Egas: Dat ga ik in ieder geval proberen, voorzitter. Als we even kijken naar de inzet van de noodstroomaggregaten, en dan specifiek ik dat eventjes voor de Houtrust, die waren op dat moment nog niet als noodstroomvoorziening in gebruik maar gewoon als stroomvoorziening. Biogas gebruikten we toen nog op de zuivering Houtrust als bron voor onze warmtekrachtkoppeling die we daar hebben staan. Als gevolg van de uitval van de twee lijnen die we binnenkregen, zijn ook deze gasgeneratoren gestopt. Toen konden we niet meer opstarten, daar zat het probleem dat we ze niet meer op konden starten. Bij de verduurzaming van Houtrust gaan we groen gas produceren, dat betekent dat we de gasgeneratoren niet meer zullen gebruiken daar. En dat die ingericht worden voor als noodstroomvoorziening, dat is een iets ander platform dan wat het oorspronkelijk was. Dan staan ze altijd in werking, nu worden ze alleen ingezet als daar de noodzaak toe is. Dat zal binnen de hele scope voor de verduurzaming Houtrust, die omzetting die er is, en dat moet in november allemaal gerealiseerd zijn. Dus produceren we daar groen gas, ze staan niet meer als warmtekrachtkoppeling maar we kunnen dat pas in gaan regelen als het hele project afgerond is. En dat zal de komende maanden gebeuren en daarna worden ze dus als noodstroomvoorziening ingeschakeld. Dus dat blijft ook allemaal binnen de gestelde verwachtingen die we daarvoor hebben. En ik wil me bij de beantwoording even beperken tot de technische vragen, dan neem ik aan dat de heer Daverveldt nog wat gaat vertellen over de

communicatie die daarover gaat. Het klopte dus ook, dus dat was de vraag van de heer Hofman, om die twee vragen bij elkaar te pakken. Dan van de heer Boot de vraag voor de gasgenerator, dat die niet werkte. Ja, hij is gewoon gestopt als gevolg van de stroomstoring die er was, en de voorziening had er moeten zijn om hem op te starten. Er hoeven geen aanpassingen op dit moment op het contract met Delfluent gemaakt te worden, dus, maar we houden zeker bij iedere aanpassing rekening met onze belangen en dus ook de maatschappelijke belangen. De heer Oostvogels refereerde nog even naar het Relief Event, dat is eigenlijk dat Delfluent dan een beroep kan doen van, wij kunnen hier niets aan doen, aan die stroomstoring die ontstaan is. Nou, dat was ook zo. Vandaar dat we dat Relief Event ingeroepen hebben, maar we hebben ze wel aangesproken dat er nog een aantal voorzieningen beter ingeregeld moeten worden. En dat was natuurlijk het aanspreken van de noodstroomgenerator, maar het was ook die afsluitklep in de vrijvervalleiding, die op een andere manier aangestuurd had moeten worden. Dus we hebben ze aangesproken op de facetten die niet goed gegaan zijn, maar er was voldoende reden om dit als een Relief Event te bestempelen. Dan, ja, Delfluent hoeft dus, dat was de vraag van de heer Van Kretschmar, hoeft geen extra maatregelen te nemen want dat was allemaal al gestopt of ingeperkt in het hele programma voor de verduurzaming van de Houtrust. Dan was er nog de vraag van, kunnen we lessen trekken van, dat was de vraag van de heer Van Boxmeer, voor andere zuiveringen? Ja, wel degelijk. En dat is ook zeker het stuk waar we naar kijken. We hebben op Harnaschpolder dezelfde voorziening staan en daar hebben we ook gasgeneratoren staan die we nu niet meer gebruiken omdat we groen gas opwekken. Maar die staan in een noodstroomeiland zoals ze dat zo mooi noemen, geschakeld dus die kunnen aanspringen en daar hebben we nog een tweede voorziening, daar hebben we ook dieselgeneratoren staan. Dus daar hebben we duidelijk nog een dubbele noodstroomvoorziening staan. En we zijn voor onze zuivering De Grootte Lucht in de instandhoudingsinvesteringen hebben we al gezegd, we gaan daar meer groen gas in produceren dan dat we op dit moment doen. En dat we ook altijd kwijt kunnen dus daar willen we graag weer een gasgenerator gaan plaatsen voor het overtollige biogas te kunnen verwerken voor eigen gebruik, maar dat is tevens gelijk de noodstroomvoorziening die we hebben. En vervolgens zijn we in beeld aan het brengen voor alle gemalen, zowel, en Delfluent heeft het al afgerond en Delfland die zal dat de komende tijden afronden. De noodstroomvoorzieningen van alle gemalen om dat goed in beeld te brengen zodat we daar noodstroomvoorzieningen kunnen treffen als dat noodzakelijk is. En datzelfde geldt voor die UBS 'en die op de verschillende locaties staan, om in ieder geval de hoofdlijnen door te kunnen zetten. Dus die acties die lopen en die hebben we voor een groot deel ook al afgerond. Voor zover de beantwoording van de vragen, voorzitter.

De heer Oostvogels: Voorzitter, mag ik voor interruptie? En ik vrees het ergste dat we u weer niet horen. Dit is wat moeilijker liplezen. We horen u niet. Het lampje is groen, dat ziet er goed uit.

De heer Egas: Maar wel stil.

De heer Oostvogels: Is er een ondervoorzitter aangewezen?

De heer Daverveldt: Is het misschien een idee om even uit de vergadering te gaan en er weer gewoon terug in te komen Heleen? Misschien is dan het probleem verholpen, dan wachten we gewoon even?

De voorzitter: Kan iedereen mij nu horen?

De heer Daverveldt: Yes.

De voorzitter: O. Nou, gaan we gauw verder.

De heer Hofman: Helemaal goed.

De voorzitter: Even kijken, de heer Oostvogels was aan het woord begreep ik?

De heer Oostvogels: Ja, ik had de vraag of ik een interruptie mocht plegen?

De voorzitter: Ja, u mag een interruptie plegen. Alleen de heer Daverveldt gaat straks nog antwoord geven op de communicatie hè. Ja.

De heer Oostvogels: Jazeker, dit was een interruptie op de heer Egas, mevrouw de voorzitter.

De voorzitter: Ja.

De heer Oostvogels: Ik ben benieuwd of ik dan mag concluderen dat deze calamiteit geen contractuele gevolgen heeft gehad voor Delfluent, zeg ik dat goed?

De voorzitter: Mijnheer Egas.

De heer Egas: Dat zegt u correct, mijnheer Oostvogels.

De heer Oostvogels: Dank.

De voorzitter: Dat waren de vragen? Dan wil ik nu het woord geven aan mijnheer Daverveldt voor de beantwoording van de vragen over communicatie.

De heer Daverveldt: Ja, dank u wel, mevrouw de voorzitter. Ik zal in de eerste plaats de vraag, de algemene vraag van de heer Boot, of we de aanbevelingen opvolgen? Jazeker, alle aanbevelingen die in het evaluatierapport staan worden opgevolgd. Dan ten aanzien van communicatie wil ik onderstrepen dat communicatie onderdeel is van het hele crisismanagementsysteem, dus er is een crisiscommunicatieplan. Er moet zeg maar deze evaluatie, de opmerking over de communicatie zien dat we gewoon kritisch kijken van, heeft dat allemaal precies zo gewerkt? En wat u zich misschien kunt herinneren zijn er twee punten, dat is de nauwkeurigheid van de informatie, dat kon op een bepaald punt beter en ook de tijdigheid van de informatie. Er is een vraag gesteld over of communicatie ook met externen geëvalueerd is? Ja, het antwoord is, het is geëvalueerd met de veiligheidsregio, met de gemeente en ook met Stedin. Even kijken, dan loopt het ook door naar oefeningen. Ja, communicatie is een integraal onderdeel van de oefeningen of de trainingen die wij doen. Het onderscheid dat de heer Heijboer maakt tussen trainingen en oefeningen, die maken wij niet als zodanig. Maar het is wel zo dat wij bij de trainingen echt stilstaan bij de leerpunten bij alle processtappen die we bij een training doorlopen. Dus dat wordt gewoon heel structureel gedaan. De heer Heijboer die vroeg zich ook af, ja, hebben we nou specifieke oefeningen gedaan voor dit scenario? Het antwoord daarop is nee. Het gaat er bij de oefeningen niet om, wij oefenen niet om in onze capaciteit precies te voorspellen wat er allemaal mis kan gaan. Het gaat erom dat als je gesteld staat voor een calamiteit, kunnen wij dan zeg maar adequaat reageren en de situatie zo snel mogelijk weer in de normale toestand terugbrengen? En ik denk dat ik daarmee in essentie uw vraag beantwoord heb.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Daverveldt. Ik kijk nog even rond, zijn er nog aanvullende vragen? Is er nog behoefte tot wat toelichting? Nee, dank u wel. Dan wil ik mijnheer Egas hartelijk danken voor deelname aan deze vergadering, om deze vragen te beantwoorden ook in deze commissie. Ik zie, klopt het dat ik nu het handje van de heer Oostvogels ... Nee, oké, wilt u uw handje weghalen? Dank u wel.

4.B.02 Wijziging nota Activabeleid 2018

De voorzitter: Dan wil ik doorgaan naar het volgende agendapunt, dat is wijziging nota Activabeleid 2018. Het betreft in feite een technische wijziging omdat een aantal zaken ten onrechte en onjuist in de nota 2018 zijn opgenomen en dat moet eigenlijk worden rechtgezet. Wil de heer Ouwendijk hier nog een korte toelichting op geven?

De heer Ouwendijk: Nee, ik denk dat uw toelichting voldoende was, mevrouw de voorzitter.

De voorzitter: Ja, ...

De heer Ouwendijk: Dat is wat het is.

De voorzitter: Ja, dat is wat het is, precies. Ja. Mag ik iemand het woord geven om hier nog iets over te zeggen? Mijnheer Van Kretschmar?

De heer Van Kretschmar: Ja, dank u wel, voorzitter. Ja, toen ik dit las toen herinnerde ik mij een dergelijke situatie een jaar geleden, een zogenaamd verschoningsbesluit wat we toen hebben genomen. Ja, ik zie dit toch een beetje vergelijkbaar. Ik ben aan de ene kant gerust dat de afschrijvingstermijn wel juist gehanteerd is, maar ik vroeg me ook af of dat geldt voor de andere omissie en dat is namelijk het moment van activering, dat ontbrak in het Activabeleid, dat is nu toegevoegd. Maar de vraag is natuurlijk, datgene wat we nu toevoegen, hebben we dat ook in de praktijk zo gehanteerd? Want alleen dan zou je dus inderdaad, wat betreft ook het oordeel van de accountant hier over een verschoning kunnen spreken. Dus dat is mijn vraag.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Van Kretschmar. Mijnheer Ouwendijk, wilt u hier antwoord op geven?

De heer Ouwendijk: Ja, dat wil ik wel zeker, mevrouw de voorzitter. Dank u wel. Nou, van een verschoning is hier geen sprake, dat is een hele andere handeling. Met een verschoning zet je achteraf, of althans, het verschoningsbesluit waar de heer Van Kretschmar aan refereerde, dat had betrekking op bijstelling van het normenkader voor de controle. Nou, daar is hier natuurlijk geen sprake van. En met betrekking tot zijn vraag over, en is dan het juiste moment van activering gehanteerd? Nou, daar past eigenlijk maar één antwoord op en dat is ja. En dat is zoveel jaar in eerste instantie, dat betekent dat er dus gehandeld is op dezelfde wijze zoals bij het vorige punt. Of in tweede instantie, dat betekent dan dat het activeringsmoment achteraf alsnog wordt gecorrigeerd. Dus dat even wat betreft de beantwoording van de vragen van de heer Van Kretschmar.

De voorzitter: Dank u wel. Mijnheer Van Kretschmar, vindt u dat uw vragen zo voldoende zijn beantwoord?

De heer Van Kretschmar: Ja, maar ik wil daar toch even kort op reageren. Ik begrijp dat er een verschil is met het verschoningsbesluit wat we een jaar geleden hebben genomen. Ik wil de heer Ouwendijk er toch op wijzen dat er bij risicobeheersmaatregelen staat dat de accountant naar aanleiding van deze controle anders een negatief oordeel voor de rechtmatigheid had opgenomen. Dus, nou ja, je kan natuurlijk steggelen of het woord verschoning hier op zijn plaats is maar het heeft natuurlijk wel degelijk effect op het uiteindelijke oordeel van de accountant, als we dit niet zouden repareren. Maar wat mij betreft is de vraag beantwoord. Dank u.

De voorzitter: Oké, dank u wel. Kunnen we doorgaan naar het volgende onderwerp? De volgende agendapunten betreffen allemaal zienswijzen. En dan wilde ik ook nog even aangeven dat dat natuurlijk

allemaal gemeenschappelijke regelingen zijn. En we hebben natuurlijk de vorige keer dat mooie rapport van de rekeningcommissie gezien over verbonden partijen, en dat betekent dat het AB heeft minder sturingsmogelijkheden. De VV kan wel kaders stellen aan het beleid maar die rol is beperkt tot het geven van aanwijzingen aan de DB-leden, die zitting hebben vrij veel al in het bestuur van de gemeenschappelijke regeling. De VV van budgetrecht en die kan iets zeggen over de begroting, en vandaar dat deze zienswijze, of dat de begroting in deze zienswijzen worden voorgesteld.

4.B.03 Zienswijze op Programmabegroting Aquon 2022, kennisname jaarrekening Aquon 2020, kennisname kadernota 2022

De voorzitter: Ik wilde doorgaan naar de zienswijze op de programmabegroting Aquon, waarvan dan kennis moet worden genomen van de jaarrekening en ook kennisgenomen kan worden van de kadernota 2022. Mag ik iemand hiervoor het woord geven? De heer Hofman. Mijnheer Hofman, u heeft het woord. Ja.

De heer Hofman: Ja, dank u wel, voorzitter. Uit toelichting op pagina 2, of uit toelichting blijkt dat de vraag naar bemonstering toeneemt, de capaciteit. En ja, wij zijn geïnteresseerd wat dat voor consequenties heeft voor de volgende begroting, en ook voor de bijdrage van Delfland?

De voorzitter: Ja, dank u wel. Dat is een heldere vraag. Mijnheer Maaswinkel.

De heer Maaswinkel: Dank u, voorzitter. Op de eerste plaats zijn wij het eens met de complimenten die aan Aquon gemaakt zijn ten behoeve van efficiency, dat mogen ze wel weten. Onze aandachtspunten waren het risicobeheersingsysteem, personeelsproces en inkoop- en betalingsproces inclusief de aanbesteding. Dat waren de punten van aandacht door de accountant. En onze vraag is aan Aquon, hoe en wanneer gaan we dit oppakken, hoe pakt ment dit op?

De voorzitter: Dank u wel. Mijnheer Oostvogels.

De heer Oostvogels: Ja, voorzitter, dank u wel. Dank voor uw inkadering van het onderwerp, het helpt dat dat eventjes dat we weten dat we inderdaad niet heel de wereld in één keer kunnen veranderen. Bij het lezen van de stukken moest ik even gniffelen want er staat, we zijn een innovatieve full service partner. Nou, toen moest ik even terugdenken aan de rapportage die we gehad hebben van de rekeningcommissie, over hoe dat gaat met verbonden partijen, dat die steeds meer willen. En dat we ook duidelijk moeten maken wat we van ze verwachten. Nou, wat wij gewoon verwachten is niet zozeer full service partner maar gewoon een betrouwbare partner die goedkoop en efficiënt die metingen doet. Het is goed om te horen dat ze stappen zetten om de digitale veiligheid zoals multifactor authenticatie, dat ze een functionaris gegevensbescherming hebben. Dus dat is heel fijn. We zijn nog even benieuwd wat de laatste stand van zaken is rond de huisvesting? Dank u wel.

De voorzitter: Ja, dank u wel, duidelijk vraag ook. Mijnheer Boot, u heeft het woord.

De heer Boot: Ja, dank u wel, voorzitter. Wij hebben één vraag. In de begroting wordt ervan uitgegaan dat vanaf 2024 die toenemende vraag die er nu is, dat die dan weer stabiliseert. Maar als ik het stuk zelf lees van Aquon, dan weet Aquon dat helemaal niet zo zeker. Dus kennelijk is ook heel goed denkbaar dat het gewoon blijft stijgen. En onze vraag is of de portefeuillehouder daar iets over kan zeggen, wat is nou de reële verwachting die we hier kunnen hebben? Want anders horen we over een jaar weer dat het weer wat duurder

geworden is. Nou, dat zou natuurlijk op zichzelf wel zorgwekkend zijn. Dus graag even één beeld van hoe de wat verdere toekomst er qua volume uit zou kunnen zien. Dank u wel.

De voorzitter: Ja, dank u wel. Mijnheer Van Kretschmar.

De heer Van Kretschmar: Ja, dank u wel, voorzitter. Ook wij zijn positief gestemd over hetgeen Aquon hier in haar stukken laat zien, dat verdient een compliment. Wij hebben wel één zorgpunt en dat is al eerder genoemd, dat is de grote toename van het aantal productiepunten. We spreken dus hier van een toename van bijna 40 procent voor geheel Aquon, van 13 naar 18 miljoen. En we willen dat graag brengen in het kader van de centralisatie, want de centralisatie is natuurlijk gebaseerd op een businesscase die uitging van ongeveer 13 miljoen meetpunten, dus wat zijn daarvoor de consequenties? En wat doet Delfland eraan om voor haar deel zeg maar beter bij het begrootte aantal punten te komen? Want ook doet Delfland heeft, laat een overshoot zien van 27 procent. En de laatste vraag is dat in het eerste kwartaal 2021, zou het algemeen bestuur van Aquon een besluit nemen over de locatiekeuze. Dus daar vernemen wij graag van of die keuze gemaakt is en zo ja, over welke locatie wij het dan hebben? Dat zijn mijn vragen.

De voorzitter: Ja, dank u wel, mijnheer Van Kretschmar. Mevrouw Jenniskens, u heeft het woord.

Mevrouw Jenniskens: Dank u wel, mevrouw de voorzitter. Nou, de meeste vragen die wij hadden, die gingen ook over de toename, of die structureel of incidenteel of ... Die zijn gesteld, dus ik wil alleen zeggen dat wij ook heel veel complimenten geven aan Aquon. Ze leveren meer werk voor hetzelfde geld, en ze doen ook nog een belangrijke, spelen ook nog een belangrijke rol bij de coronaepidemie dus dat is alle complimenten waard.

De voorzitter: Dank u wel. Mevrouw Dijkshoorn.

Mevrouw Dijkshoorn-van Dijk: Dank u wel. Ook van ons uit complimenten voor Aquon, hoe het er nu voorstaat en wat hun inzet is geweest ook financieel, dat dat de goede kant op laat gaan. Dat is natuurlijk wel eens anders geweest dus daar zijn we blij mee. Er zijn een aantal dingen al genoemd net, we stonden aan de vooravond van een keuze voor de vestiging, of daar duidelijkheid over is? Wij zagen wel dat het personeel inhuur best wel groot is. Welke gevolgen heeft dat dan ook straks voor de vestiging of is daar al ... Kunnen we daaruit juist voortborduren voor een nieuwe vestiging? Dus graag daar wat meer over.

De voorzitter: Ja, dank u wel. Mijnheer Van Kasteren.

De heer Van Kasteren: Ja, dank u wel, voorzitter. Nou, in ieder geval een algemene opmerking over de aanlevering van de stukken van de gemeenschappelijke regelingen dit jaar, dat die netjes op tijd in de commissies konden worden geagendeerd. Dat is in jaren volgens mij nog niet het geval geweest dus dat is wel een prettige constatering die ik heb kunnen doen. Dat is één. Twee is dat ik graag van de verantwoordelijke in het bestuur wil weten hoe hij van plan is het komend jaar ons goed te blijven informeren over de stand van zaken van de businesscase met betrekking tot de huisvesting? Er speelt wat, met de toename van het aantal punten, dat de businesscase iets aangepast wordt, dat de locatie nog niet helemaal bekend is. Al met al wel positieve geluiden in de stukken. Maar ik was wel benieuwd hoe wij als bestuur hierover blijvend worden geïnformeerd? Dat is mijn algemene vraag hierover.

De voorzitter: Ja, dank u wel. Ik denk dat ik nu de heer, ik zie verder geen vragen meer, de heer Ouwendijk het woord mag geven? Mijnheer Ouwendijk.

De heer Ouwendijk: Ja, dank u wel, mevrouw de voorzitter. Dank voor de vragen en ook dank voor de complimenten, we zullen zorgen dat die bij Aquon terechtkomen. De heer Hofman die had het over de toename van de kosten, ja, dat recht evenredig met de toename van het aantal testen dus van het aantal productiepunten stijgt natuurlijk ook de bijdrage van Delfland. En dat geldt overigens voor alle deelnemers, dat is een onontkoombaarheid zou ik haast willen zeggen. Met betrekking tot de opmerkingen van de accountant, vraag van de heer Maaswinkel. Nou, die vraag kan ik zeker billijken want ik heb dezelfde vraag in het bestuur en in het AB van Aquon gesteld en ik heb daar als antwoord gekregen dat die vanzelfsprekend opgepakt en afgewikkeld gaan worden. Dan de vraag van de heer Oostvogels met betrekking tot de huisvesting. We zullen, zoals eerder al toegezegd is, de vergadering natuurlijk uitgebreid op de hoogte houden van huisvesting op het moment dat daar iets te melden is. De vraag van de heer Boot, dat is op zich wel een hele interessante vraag, maar alle vragen die u me stelt, maar als we iets moeten zeggen over 2024 dan, ja, iedereen die snapt natuurlijk dat als we verder in de tijd gaan, dat de mate van onzekerheid natuurlijk ook toeneemt. In 2024, ik realiseer me ook, dat is in afgeronde getal dan ook nog maar drie jaar vanaf nu, drie jaar en 36 maanden dus dat lijkt dan wel weer redelijk kort maar in het kader van voorspelling is dat natuurlijk nog wel een redelijke termijn. De discrepantie tussen de stabilisatie en de verwachting die in de tekst genoemd wordt, die kan ik op dit moment niet duiden dus die vraag die hou ik nog even bij me. Ja, de heer Van Kretschmar, en terecht, en er zijn meer mensen die daar een opmerking over maken en dat is, probeer nou zo goed als mogelijk te begroten. Nou, dat is ook iets wat binnen Aquon natuurlijk van belang is. Daar denken we ook na over hoe we deelnemers aan die gemeenschappelijke regeling ertoe kunnen brengen om beter te begroten. Nou is 2020 natuurlijk wel een uitzondering, in die zin dat er natuurlijk behoorlijk getest is in het kader van de coronavragen die aan de waterschappen gesteld zijn en uitbesteed zijn aan Aquon. Dat is een belangrijke reden van de toename. Mevrouw Dijkshoorn die maakte een opmerking over de inhuur. Ja, dat is natuurlijk eigenlijk van alle tijden, op het moment dat je snelle toename ziet dan wend je je in eerste instantie natuurlijk tot uitbreiding van de flexibele schil, en je probeert daarmee zoveel mogelijk van de vraag af te dekken. En tegelijkertijd maatregelen te nemen om te zorgen dat je ook, voor zover je in inschat dat die vraag structureel is, ook met de structurele bemensing aan de slag te gaan. De heer Van Kasteren die vroeg ook naar de informatie met betrekking tot de huisvesting. Zodra we daar een completer bericht over hebben vermeld zijn, in aanvulling op de berichten die we al eerder gedaan hebben, dan komen die vanzelfsprekend richting de commissie en richting de verenigde vergadering. Ik zit even te kijken of ik zo ...

De voorzitter: Ja, ik heb hier al staan, centralisatie maar dat is, die vraag is dan misschien beantwoord.

De heer Ouwendijk: Ja, dat gaat over de samenvoeging, over de verhuizing. En als daar berichten over zijn dan brengen we die zo snel mogelijk. Nee, ik denk dat de vragen zo beantwoord zijn. Als het niet is dan hoor ik dat graag, mevrouw de voorzitter.

De voorzitter: Ja, dank u wel, mijnheer Ouwendijk. Ik kijk eventjes rond, ik zie verder een handje van de heer Van Kretschmar, klopt dat?

De heer Van Kretschmar: Ja, dat klopt. Dank u wel, voorzitter. Dank u wel ook de heer Ouwendijk voor beantwoording van de vragen. Ja, ik heb toch nog mijn zorg over die toename van dat aantal meetpunten met 40 procent in relatie tot de eerder gemaakte businesscase. Misschien dat u daar iets van kunt zeggen want ik begrijp dat de locatiekeuze nog niet gemaakt is dus dat klopt dan niet met het eerste kwartaal 2021 zoals gepland maar dat is dan maar zo. Maar wat gaan we nou doen om die businesscase te laten aansluiten bij de verwachting? Want dat heeft ook effect op het gebouw wat je moet neerzetten, de grond die je moet kopen, daar zit toch het nodige werk aan, en wordt dat risico gemitigeerd?

De voorzitter: Dank u wel. Mijnheer Ouwendijk, kunt u daar een antwoord op geven?

De heer Ouwendijk: Ja, daar kan ik zeker antwoord op geven. Ja, de locatiekeuze is wel gemaakt, en daar ... Dat is ... Als die indruk bestaat dan wil ik die in ieder geval gelijk wegnemen. En ik verkeer ook in de veronderstelling dat dat met de commissie is, of met de verenigde vergadering is gecommuniceerd. Als eerst even. Twee ...

De heer Van Kretschmar: Ja, bij interruptie, dat is niet gebeurd. Tenminste, niet voor zover ik weet.

De heer Ouwendijk: Oké, nou, ik verkeerde in de veronderstelling dat dat wel zo was. Dan zal ik wat dat betreft in ieder geval zo snel mogelijk even een memo toesturen met daarin de uiteenzetting van die locatiekeuze want dat is wel belangrijk dat we dat delen. En ik weet dat er bij het AB ook vragen, bij het AB van Aquon ook vragen leven met betrekking tot de uitbreiding van de aantal testen in relatie tot de nieuwbouw, respectievelijk de centrale huisvesting. Op het moment dat ik daar meer duidelijkheid over heb kan ik daarop teruggekomen bij de heer Van Kretschmar, mevrouw de voorzitter.

De voorzitter: Ja, dank u wel. En als ik het goed begrijp komt er nog een memo met betrekking tot de locatiekeuze onze kant op. Komt dat, ik zit even te denken hoor, komt dat nog in de komende VV of is dat pas bij de volgende, of gewoon tussendoor?

De heer Ouwendijk: Nou, dat komt bij de eerste gelegenheid komt dat.

De voorzitter: Bij de eerste gelegenheid. Ja, hartelijk dank. Ik denk dat we zo op deze manier het onderwerp kunnen afsluiten. Ik zie verder geen handjes. En dan wilde ik voorstellen dat we dit onderwerp als hamerstuk naar de VV sturen. Ja? Dank u wel.

4.B.04 Zienswijze op Ontwerpbegroting 2022 het Waterschapshuis

De voorzitter: Dan gaan we door naar het volgende onderwerp, dus dat is kennisnemen van de ontwerpbegroting 2022 van het Waterschapshuis die in de zienswijzeprocedure wordt behandeld. Wie mag ik daar als eerste het woord over geven? Ik zie mijnheer Jansen, u heeft het woord.

De heer Jansen: Ja, dank u wel, voorzitter. Ja, ik heb eigenlijk vanuit het CDA maar een paar korte opmerkingen en vraag. Als we kijken inderdaad naar de aanbeveling van de rekeningcommissie, dan zie ik ook dat in deze stukken, dat het goede stukken zijn die op tijd zijn zodat we op tijd ook onze zienswijze kunnen leveren. De informatie is compleet, er is ook duidelijk wat de bijdrage is van Delfland, complimenten daarvoor. Ik had één vraag namelijk, ik zie dat wij inderdaad op projectbasis diensten van het Waterschapshuis afnemen, en ik vroeg me af in hoeverre zij een rol hebben nog in de ondersteuning van digitale veiligheid? En dat is wel een expertise die ze hebben maar ja. Dat is mijn vraag, voorzitter.

De voorzitter: Digitale veiligheid. Ja. Dank u wel. Mijnheer Heijboer.

De heer Heijboer: Ja, dank u wel, voorzitter. Nou, we hebben ook met de instemming kennisgenomen van de jaarstukken. Ons viel op dat Delfland op een na kleinste bijdrage levert aan het Waterschapshuis en onze vraag is eigenlijk van, hoe komt het dat Delfland toch een kleine bijdrage levert? Hebben we er weinig aan of leveren wij een kleine bijdrage omdat wij weinig activiteiten doen die van het nut zijn voor het algemeen belang van het Waterschapshuis? Dat is de eerste vraag. En de tweede vraag is dat het programmadashboard

vanaf pagina 25, daar wordt een totaal, op basis van het totaal wordt er staatssteun toegekend. En ik zal er eentje uitlichten, daar heb ik op zich geen vragen over maar over de systematiek. Er staan verschillende status volledig op groen terwijl de resultaten niet of niet volledig zijn gehaald. Bijvoorbeeld digitale dienstverlening, realisatie van nieuwe software is niet afgerond voor de einddatum van eind 2020, dat is een jaar uitgesteld. De informatie van datastromen, het positieve saldo wordt veroorzaakt door het doorschuiven van de werkzaamheden uit 2021, en toch, toch staat het dan op groen terwijl alle werkzaamheden zijn doorgeschoven of niet zijn uitgevoerd. Wat wordt dan verstaan onder het totaalbeeld? En wij hebben eigenlijk een beetje de onderliggende vraag is, wordt er niet een te rooskleurig beeld geschetst? Dat waren ze, dank u wel.

De voorzitter: Ja, dank u wel, mijnheer Heijboer. Mijnheer Hofman. U was nog niet geweest.

De heer Hofman: Dank u wel, voorzitter. Ik verwijs naar pagina 22 van de begroting, de toelichting, daar wordt ingegaan op een mandaatregeling en die wordt dan ingezet bij voorzieningen voor kwaliteitsverbeteringen, en die worden later verantwoord via een projectbrief. Ja, hoe wordt dat in feite zeg maar geregeld dat ook wij daarvan kennis kunnen nemen? Wat is de noodzaak van deze regeling omdat je dat ook via, naar onze opvatting een algemene voorziening kan treffen voor dit soort wijzigingen. Dat was het.

De voorzitter: Ja, dank u wel. Mijnheer Van Kretschmar.

De heer Van Kretschmar: Ja, dank u wel, voorzitter. We hebben met belangstelling de stukken gelezen, en ik refereer naar bladzij 44 van de begroting 2022, waar in programma 7 informatieveiligheid en privacy wordt beschreven. Ik zie dat daar een ambitie wordt neergezet om ook de cyberweerbaarheid, zoals dat hier genoemd wordt, voor wat betreft onze primaire taken, dus droge voeten en schoon water, om dat te borgen, maar ik zie verder in het programma eigenlijk dat die ambitie niet wordt uitgewerkt. Dus eigenlijk is mijn aanbeveling aan de portefeuillehouder om daar toch eens naar te kijken, in hoeverre dit programma niet breder kan worden getrokken waardoor die ambitie wel gedekt wordt? Dat is vraag één. En dan heb ik nog een opmerking bij de brief waarin wij onze zienswijze kenbaar maken, die staat gedateerd tot 2020, dus daar moet een eentje bij, dat is een administratieve omissie.

De voorzitter: Ja, dat is een goede opmerking. Er staat 27 mei 2020 inderdaad, dat moet straks 2021 worden. Dank u wel, mijnheer Van Kretschmar. Even kijken, mijnheer Boot.

De heer Boot: Dank u wel, voorzitter. Wij hebben één vraag, het college stelt voor om zonder veel opmerkingen laten we zeggen hiermee akkoord te gaan omdat er eigenlijk geen verrassingen zijn. Maar als wij de stukken kijken, dan lijkt er in 2021 zelf wel een verrassing te hebben plaatsgevonden, namelijk dat de geactualiseerde begroting over 2021 10 procent hoger is dan de eerste begroting over 2021. En dan zegt het college, ja, ten opzichte van die geactualiseerde begroting verandert er niet zoveel, dat klopt, maar daarvoor was er iets veranderd. En onze vraag is, kan het college dat misschien even toelichten, hoe kan het dat ten opzichte van een eerste begroting over dit jaar, die in de loop van het jaar zomaar ineens met 10 procent lijkt toe te nemen. Dat oogt een beetje gek. En lopen wij deze risico's in de toekomst opnieuw? Dank u wel.

De voorzitter: Ja, dank u wel. Mevrouw Dijkshoorn, u heeft het woord.

Mevrouw Dijkshoorn-van Dijk: Ja, dank u wel. Wij kunnen instemmen met de zienswijze die door Delfland wordt gestuurd. We hebben in het verleden goede loden deur voor onszelf gemaakt van wat nemen we af bij het Waterschapshuis en wat doen wij daarin, en vandaar ook dat onze bijdrage dan ook klein is. Wij kunnen

ons gewoon ook vinden in het accountantsverslag wat opgesteld is, dus we hebben eigenlijk verder geen verdere vragen hierover.

De voorzitter: Dank u wel. Ik zie verder geen handjes. Dan wil ik graag mijnheer Daverveldt het woord geven voor de beantwoording van de vragen.

De heer Daverveldt: Dank u wel. Dank u wel, mevrouw de voorzitter, dat doe ik heel graag. Dank u wel ook voor zeg maar de complimenten die gegeven zijn door een aantal van u over de kwaliteit van de stukken en de tijdigheid. De heer Jansen, hij stelde ook een vraag over de rol van hWh ten aanzien van de digitale veiligheid. De heer Van Kretschmar heeft al erop gewezen dat er inderdaad een programma 7 is waar, wat zich daarop richt. En dan pak ik maar direct de opmerking van de heer Van Kretschmar mee, cybersecurity is natuurlijk zeg maar een hot item voor alle waterschappen mag ik zeggen. Dat betekent ook dat er nadrukkelijk gekeken wordt welke rol hWh, behalve in dat programma, zou kunnen spelen om de waterschappen daarbij te ondersteunen. Er zijn in ieder geval, ik weet dat het binnenkort ook geagendeerd wordt in de kring van secretarisdirecteuren. En ook om te kijken, wat kan het Waterschapshuis wellicht in de toekomst ook aan shared services bieden om rollen die nu eigenlijk individueel door waterschappen moeten worden opgepakt, om daar meer efficiëntie in te krijgen. En ik zal u van die ontwikkeling op de hoogte houden als het besproken is in de KDW, het forum van secretarisdirecteuren, dan wil ik het daarna heel graag ook bestuurlijk agenderen in het n AB van het Waterschapshuis. De heer Heijboer die wijst erop dat de bijdrage vanuit Delfland een van de laagste is. Ik wil erop wijzen dat de grafieken waar hij aan refereert, hebben alleen maar betrekking eigenlijk op detachering, en dat klopt dat op dit moment Delfland daar heel weinig aan gedaan heeft. Heeft er ook mee te maken met, wat is de expertise die op een bepaald moment nodig is en wat kan Delfland aanbieden. En ik zeg er ook in alle eerlijkheid bij, Delfland heeft zeer beperkte capaciteit op dit moment op ICT. Er liggen grote uitdagingen bij Delfland zelf dus daar zijn wij ... We hebben ook bewust de keuze gemaakt om daarin bij wijze van spreken niet te happig op te zijn. We willen wel daar toch, omdat het wel een issue is en die band tussen hWh en de waterschappen er echt bij gebaat is als er meer gebruikgemaakt wordt van detachering, zullen we toch naar de toekomst toe kijken of Delfland wellicht daar ook een bescheiden rol in zou kunnen spelen. Zeker als hWh zeg maar zich verder zou kunnen ontwikkelen tot kenniscentrum. Daarnaast wil ik zeggen dat dat niet betekent dat Delfland weinig doet zeg maar met hWh. Op het gebied van innovatie, de challengesessies, neemt Delfland een prominente plaats in. Ik wil ook zeggen dat onze secretarisdirecteur is natuurlijk net zoals alle secretarisdirecteuren lid van de OGT, maar hij zit ook in het uitvoerend OGT omdat hij twee van de programma's ook daar een voorzittersrol bij bekleedt, dat is waterveiligheid en ook innovatie. En tenslotte wil ik u er ook op wijzen dat, ja, ikzelf best wel veel tijd besteed aan het Waterschapshuis als voorzitter van het DB en het AB. Dan uw vraag over de statuskleuren, dat zou inderdaad wat verwarring kunnen opleveren. Maar laat ik u, even kijken, moet ik hem er even bij pakken. Ogenblikje, ik zoek even mijn aantekeningen, de uitleg van de statuskleuren die staat op pagina 37 en dat betekent dat als overschrijding in tijd en budget goedgekeurd zijn en geen afbreuk doen aan de kwaliteit, dan kan het toch nog steeds betekenen dat het groen is. Daarnaast ziet u ook dat er een kleur wordt toegekend aan het totale programma. Een programma is opgebouwd uit diverse projecten, en dat is dus een soort globale inschatting van, hoe staat dat programma erbij voor om zeg maar de lezer die misschien niet alle individuele programma's, alle individuele projecten wil doorlopen, toch een idee te geven van hoe de programma's erbij staan. De heer Hofman die spreekt over het mandaat en de projectbrief. Ik wil u er graag op wijzen dat in het verleden er twee zienswijzeprocedures altijd plaatsvonden, dat is A, een zienswijze op de begroting, de nieuwe begroting, maar ook op de geactualiseerde begroting voor het eigenaarsgedeelte. En wij hebben, we zoeken continu om te kijken of wij zeg maar de processen kunnen verbeteren. En we hebben gezegd, een tweede zienswijzeprocedure, daar willen we op een andere manier mee omgaan. We willen eigenlijk die

eigenaarsbegroting constant houden, zodat die tweede zienswijze daar niet voor nodig is. Dat betekent dat als mijn directeur van het Waterschapshuis een budget heeft voor interne projecten, wat in de begroting wordt opgenomen, waardoor dat niet meer aanleiding geeft tot veranderingen. En het DB die bepaalt of zeg maar dat geld wat daarvoor gealloceerd is inderdaad aan interne projecten, wat vaak betrekking heeft op kwaliteitsverbetering, kan worden uitgegeven. En daar wordt over verslag gedaan in de zogenaamde interne projectenbrief die aan alle deelnemers vanzelfsprekend beschikbaar wordt gesteld. Dan, even kijken, ik heb de vraag van de heer Van Kretschmar al beantwoord, dus ik verwacht zeker dat er kansen zijn om, gelet op alle ontwikkelingen rond cybersecurity, om de ambitie verder uit te werken in dat programma 7. Ik hecht er wel aan om te zeggen dat de opdrachten van het Waterschapshuis, die worden aan het Waterschapshuis gegeven via de Opdrachtgeverstafel waar dus de secretarisdirecteuren in zitten. En de besturen die kunnen dus in de eigen waterschappen, moeten ervoor zorgen dat hun vertegenwoordiging in die OGT dan inbrengt wat volgens dat waterschap van belang is. Vanzelfsprekend zullen we de taken dan ook stellen. De heer Boot, die maakt ook een opmerking over het feit dat de geactualiseerde begroting 10 procent hoger is. Ik wil u erop wijzen dat wat dat betreft het Waterschapshuis een ander soort dynamiek kende namelijk, er komen begrotingswijzigingen als alle waterschappen akkoord zijn dat er een opdracht gegeven wordt, en dat is ondertekend. Dan betekent het dat ze daarmee zeggen dat ze extra financiering ter beschikking willen stellen, en dat wordt dan toegevoegd aan de begroting zodat het geformaliseerd wordt. Dat betekent dat er altijd aanpassingen zijn in de begroting, maar er zit dus een heel groot controlemechanisme achter. Om een idee te geven, in het zogenaamde paragraaf 4 boekje 4, daar staan zaken, daar worden zaken in genoemd die op dit moment nog niet deel uitmaken van de formele begroting maar waar op dit moment nog over gesproken wordt, of de waterschappen bereid zijn daar financiering voor beschikbaar te stellen en die kunnen dan leiden tot een begrotingswijziging. Dat gezegd hebbende, waren er toch veel waterschappen die de voorspelbaarheid van de begroting erg belangrijk vinden en eigenlijk niet heel erg gecharmeerd waren dat zelfs dat dat geaccordeerd werd, dat dat dan toch weer werd toegevoegd. En dat ... De reden, om dat weer te ondervangen is nu gezegd, we hebben een ontwikkelbudget en er is een initiatiefbudget waar de OGT over gaat, en daarmee willen we zoveel mogelijk zeg maar die begrotingswijziging voorkomen. En daarom wordt er ook gesproken over een zelf opgelegd plafond zodat de waterschappen die natuurlijk in hun eigen begroting hier ook weer rekening mee moeten houden, niet voor verrassingen komen te staan. Ik denk dat ik daarmee alle vragen beantwoord heb, voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Daverveldt. Zijn er nog aanvullende vragen? Zo niet, dan kan deze zienswijze als hamerstuk naar de VV.

4.B.05 Zienswijze op Ontwerpbegroting 2022 Regionale Belasting Groep en kennisname Kaderbrief 2022 RBG

De voorzitter: En gaan wij door naar de volgende zienswijze, zienswijze op de Ontwerpbegroting Regionale Belasting Groep en kennisname van de Kaderbrief 2022 van de Regionale Belasting Groep. We hebben natuurlijk een hele mooie info VV, een hele duidelijke info VV ook gehad van deze Regionale Belasting Groep op 9 maart van dit jaar. Dat hebben ze erg duidelijk uitgelegd van hoe zij te werk gaan en hoe zij ook maatschappelijk te werk gaan met de schulden. Ik denk dat dat voor heel veel VV-leden heel prettig was om te zien hoe deze groep werkt. De VV heeft voor ... Tenminste, er wordt voorgesteld om geen zienswijze naar voren te brengen. Ik wilde even iedereen de gelegenheid geven om daar een antwoord of een vraag over te stellen, mocht dat nodig zijn. Zijn er mensen die hier vragen over hebben? Ik zie mijnheer Van Kretschmar. Mijnheer Van Kretschmar, u heeft het woord.

De heer Van Kretschmar: Ja, dank u wel, voorzitter. Ja, ik heb kennisgenomen van de stukken, dat is allemaal heel duidelijk en in lijn ook met wat wij eerder gepresenteerd hebben gekregen. Ik heb één vraag en dat heeft te maken met de bijdrage van Delfland. En daar wordt gesproken over gevolgen coronacrisis opbrengst invordering. En ik, nou ja, dat is misschien een taalkwestie maar ik begrijp niet precies wat die zin betekent? Ik lees het als dat er extra kosten zijn gemaakt om ten gevolge van corona de opbrengsten binnen te halen, dan begrijp ik het, maar als er iets anders bedoeld wordt dan hoor ik het ook graag. Wat ik wel zie is dat er een structurele stijging voorzien is in de meerjarenraming, terwijl we natuurlijk met zijn allen hopen dat die coronacrisis een keer voorbij is. Dus ik begrijp niet dat dat tot een verhoogd niveau leidt ook voor de jaren na 2022. En de andere vraag die ik heb, er is natuurlijk een risico dat ten aanzien van de zuiveringsopbrengst ten gevolge van corona, dat er dus een aantal bedrijven zijn die minder water afnemen en daardoor dus ook minder zuiveringsheffing zullen gaan betalen. Is er een inschatting te maken hoe groot dat risico is? Ik bedoel, over hoeveel geld wat mogelijk niet wordt opgehaald hebben we het hier? Dat waren mijn vragen. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. Ik zie de heer Jansen. Mijnheer Jansen, u heeft het woord.

De heer Jansen: Dank u wel, voorzitter. Ook vanuit het CDA dank in ieder geval voor de stukken en ook de tijdigheid waarin ze bij ons zijn gekomen. Wij willen nog complimenten maken inderdaad voor de goede informatieve VV die we hebben gehad die veel duidelijkheid gaf. En dat maakt ook het lezen van deze stukken een stuk eenvoudiger. We hebben eigenlijk twee vragen nog, in het stuk van het college wordt gesuggereerd dat de VV geen zienswijze kan insturen. Dat is volgens mij wel het geval, wij kunnen wel als VV een zienswijze insturen. En de Kaderbrief geeft het wat helderder weer dus mijn vraag is eigenlijk, ja, is het college of de portefeuillehouder het eens met de manier waarop het in de Kaderbrief staat? En een tweede, dat is een wat meer algemene vraag, we krijgen nog steeds vragen over de herkenbaarheid van Delfland als mensen post krijgen van de RBG. Dus of daar nog aandacht aan besteed kan worden richting de RBG, hoe, ja, dat het meteen duidelijk is als er een brief van de RBG komt, dat dat ook van Delfland afkomstig is. Dat waren mijn vragen, dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. Mijnheer Van Kasteren.

De heer Van Kasteren: Ja, dank u wel, voorzitter. De algemene vraag die ik naar aanleiding van de stukken van het RBG wil stellen is, ik heb gekeken naar onze jaarrekening van 2025 tot en met nu. Elk jaar zie ik wel een keer verschillende redenen onverwachte stijgingen van belastingen op basis van persoonscontroles of leegstandscontroles terugkomen in de verantwoording als onverwachte niet geplande inkomsten. Dat roept bij mij de vraag op in hoeverre de RBG met betrekking tot bestanden en de volledigheid van opbrengsten, momenteel wel of niet voldoende in controle is, of op dit moment goed functioneert? En in de begroting wordt er eigenlijk heel weinig over geroepen terwijl, ja, het gaat toch wel om significante bedragen. Het jaar in 2020 van 8 ton, vorig jaar ook weer 8 ton, of in 2018 8 ton, in 2016 ging het over ruim 2 miljoen als gevolg van het opschonen van bestanden. Dus het lijkt mij ook wel zinvol om de RBG ook te vragen, hoe het staat met de volledigheid van opbrengsten en de waarborg daaromtrent? Dat was mijn vraag namens de AWP.

De voorzitter: Dank u wel. Mijnheer Oostvogels.

De heer Oostvogels: Ja, voorzitter, dank u wel. Ik sluit natuurlijk graag aan bij de eerder gemaakte complimenten, voor zowel de informatieve VV als voor het menselijke werk dat RBG levert. En als je ook nu weer in de stukken leest, dat ze echt op het laatst nieuwe wetswijzigingen meenemen, de beslagvrije voet bijvoorbeeld, de betalingsverordeningen, dat ze er echt bovenop zitten en de laatste instrumenten gebruiken om zo goed mogelijk te innen. Nou, dat vind ik, daar word ik heel blij van. Het is ook mooi om te zien dat ze in

deze toch moeilijke tijd voor corona op die menselijke manier toch het grootste gedeelte van het geld hebben kunnen innen, daar zijn we ook heel blij mee. Wij kunnen verder instemmen met het voorstel van het college om geen zienswijze in te dienen. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. Ik zie mijnheer Hofman.

De heer Hofman: Ja, dank u wel, voorzitter. Ik wil graag aansluiten bij de complimenten, ook vanwege de laatste zeg maar toelichting die men verstrekt heeft in de algemene informele vergadering, het was zeer verhelderend. En ja, daardoor is de waardering zeker toegenomen voor de inzet van deze organisatie. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. Mevrouw Dijkshoorn.

Mevrouw Dijkshoorn-van Dijk: Ja, dank u wel. Ook wij willen de complimenten geven aan de RBG. Ook hoe zij de informatieve VV hebben uitgelegd wat zij doen, hoe ze het doen, omgaan met de moeilijke gevallen, hoe het is, het werk wat ze doen. Dus wat dat betreft van ons ook de complimenten daarvoor. Dat er geen zienswijze in wordt gediend namens Delfland, daar kunnen wij ook mee instemmen. Ook dat is akkoord. En ja, wat uit het verleden wel eens vaker is geweest bij de RBG wat wel eens gezegd is dat in oktober de rustige maanden zijn want dan zijn de aanslagen opgelegd, en dat dan altijd een goede manier is om, ja, de situaties na te gaan, waar kunnen wij ... Zijn onze bestanden actueel en noem maar op en daar informatie extra inzet op te zetten. Dat is de vraag, wordt dat nog steeds gedaan of loopt dat door corona misschien ook wel veel moeilijker om vanaf oktober daar extra inzet op te doen?

De voorzitter: Ja, dat is een duidelijke vraag. Nog een laatste vraag. Ik zie de heer ... Nee, ik zie mevrouw Jenniskens.

Mevrouw Jenniskens: Ja, ook Water Natuurlijk is erg tevreden met, was ook heel tevreden met de informatieve VV en erg onder de indruk. En wij zijn het eens met het college dat er geen zienswijze wordt ingediend.

De voorzitter: Hartelijk dank. Ik zie nog twee handjes maar ik weet niet of dat is weggehaald, van de heer Jansen of de heer Van Kasteren. Had u nog een vraag?

De heer Jansen: Ik heb nog een aanvulling, voorzitter.

De voorzitter: Een aanvulling, u heeft het woord, mijnheer Jansen.

De heer Jansen: Ja, mijn vraag over de zienswijze kwam ook niet voort uit het feit dat wij een zienswijze willen indienen, want wij zijn akkoord met dat we geen zienswijze willen indienen. Maar mijn vraag was meer, het recht van de VV om een zienswijze te kunnen indienen? Dat als toelichting op mijn vraag.

De voorzitter: Ja. Ik zal uw vraag zo meteen door de heer Ouwendijk laten beantwoorden, anders kan ik dat zelf ook nog wel beantwoorden. Ik zie verder nu geen vragen meer. Dan wil ik het woord geven aan de heer Ouwendijk om deze vragen te beantwoorden. U heeft het woord, mijnheer Ouwendijk.

De heer Ouwendijk: Ja, dank u wel, mevrouw de voorzitter. Misschien gelijk maar even de vraag van de heer Jansen. Ja, natuurlijk kunnen we een zienswijze indienen alleen het dagelijks bestuur zag op basis van deze stukken geen aanleiding om een zienswijze in te dienen. Dus dat is ook de reden dat we daar geen voorstel

doen. De vraag van de heer Van Kretschmar, met betrekking tot minder opbrengsten invordering. Dat moet u even als volgt zien, dat is wellicht een wat vreemde zin. Maar wat er is gebeurd is dat als wij invorderen als RBG, dan maakt het RBG daarvoor kosten en die kosten die brengt ze in rekening bij de aangesloten partijen. En de invordering is in 2020, en dat verwachten we ook in 2021, belangrijke minder om een heleboel redenen maar corona is daar natuurlijk de hoofdoorzaak van. Die mindere invordering leidt dus tot minder opbrengsten voor de RBG, en dus tot een verhoging van de kosten voor de deelnemers. Dat is eigenlijk de meest korte uitleg van die zin. Dus er wordt feitelijke extra kosten bij partijen in rekening gebracht omdat de RBG geen invorderingsactiviteiten doet waarmee ze die kosten bij de belastingplichtigen in rekening zou kunnen brengen. Dan met betrekking tot het risico dat er een lagere zuiveringsopbrengst komt. Ja, dat is natuurlijk een ingewikkelde. Er zijn een aantal bedrijven die afgerekend worden op basis van het water wat het complex ingebracht wordt. Op het moment dat er veel thuisgewerkt wordt, en met name in kantooromgevingen, dat kunt u zich voorstellen, het toilet wordt minder doorgetrokken, er wordt minder koffiegezet, er wordt minder water gebruikt. Er is ook minder, er worden ook minder zuivering ... Minder water aangeboden voor zuivering, dus er zijn minder kosten voor de zuivering dus er worden ook minder kosten doorbelast. Hoeveel? Ja, we weten dan daar iets zou kunnen zitten, maar we hebben eigenlijk geen enkel idee wat de omvang daarvan zou kunnen zijn. Maar het is wel zodanig dat het herkend wordt als een risico en dat daar in ieder geval genoemd wordt. Dan, de vraag van de heer Jansen met betrekking tot herkenbaarheid. Ja, die vraag die hebben we natuurlijk al wat vaker gehad. De RBG die werkt in de breedte voor een tiental gemeenten en een tweetal waterschappen. Op het moment dat er een aanslag van Delfland op het gecombineerde aanslagbiljet staat, want het kan heel goed zijn dat ook op dat aanslagbiljet, als het een van de aangesloten gemeenten betreft, daar ook de kosten van de gemeentebelastingen en -heffingen van de gemeente op hun rekening gebracht worden. Maar er zit altijd een flyer bij van Delfland, waarin uiteengezet wordt wie we zijn, wat we doen en wat de reden is dat we op dat aanslagbiljet kosten bij de belastingplichtige in rekening brengen. En uit de envelop blijkt dat niet. De envelop daar staat op dat die van de RBG komt, maar er staat ook niet op dat die ergens anders vandaan komt. Dus dat even met betrekking tot de herkenbaarheid. De heer Van Kasteren die heeft vanaf 2015, waarde voorzitter, de jaarrekeningen van de RBG bekeken. En de opmerking over bestanden. Nou, bestanden zijn natuurlijk continu in onderhoud. De RBG is voor veel bestanden afhankelijk van derde partijen, met name gemeenten die de administratie daarvoor bijhouden. Met betrekking tot de volledigheid van het opleggen van aanslagen, ja, daar doet de accountant natuurlijk ook onderzoek naar. En wat mij betreft is dat gemaximaliseerd. En ik zie ook daar geen naar aanleiding vooronderstellen dat daar nog zaken tussen wal en schip zouden vallen. Ook in het verleden is dat niet steeds zo geweest, er zal ongetwijfeld, en ik kan niet verder teruggaan dan voor mezelf als ik uit mijn eigen geheugen praat, dan 2019. Ik heb in ieder geval ook steeds een indruk, heb ik ook van de accountant steeds meegekregen, dat op volledigheid kan berusten. Dan de complimenten van een aantal van u. Nou, dank daarvoor, ik zal zorgen dat die terecht komen daar waar ze ook verdiend zijn. En dan heb ik nog één vraag uitstaan en dat is de vraag van mevrouw Dijkshoorn en die heb ik niet voldoende goed doorgekregen. Het was iets met extra inzet maar misschien, mevrouw de voorzitter, kunt u die vraag dan even herhalen?

De voorzitter: Ja, ik wil het woord daarvoor geven aan mevrouw Dijkshoorn. Wilt u die vraag nog een keer herhalen?

Mevrouw Dijkshoorn-van Dijk: Ja. Ja, dat is vaak is het zo, de aanslagen worden natuurlijk januari, vaak begin van het jaar opgelegd en door de loop van het jaar. Maar in oktober dan zijn de meesten aanslagen zo goed als opgelegd. Dan is de personeelsbezetting zeg maar over bij RBG, tenminste, de huidige taken heb je dan gedaan dus je zit met, ja, wat ga je dan doen en wat doet ... Toen werd er wel eens in het verleden extra ingezet op te kijken van, zijn onze bestanden, dus ook in navolging van wat de heer Van Kasteren dus zegt,

vandaar dat er meer opbrengst komt, zijn die bestanden dan ook actueel? En kun je daar dus bijvoorbeeld extra inzet op zetten van, nou, we gaan een bepaalde categorie onderzoeken, klopt dit met wat wij in onze organisatie hebben staan of staat daar bijvoorbeeld nog wat open? Ik noem maar wat, ga je een bedrijventerrein, klopt dat met wat wij hebben staan zeg maar? En daar was in het verleden, hebben we wel eens van de RBG gehoord, tijd over in de periode van oktober, november, december. Hebben ze die tijd nog of is dit, zit het momenteel veel vol met corona? Ik hoop dat het zo een beetje duidelijk is.

De voorzitter: Dank voor uw vraag. Ja, hartelijk dank, mevrouw Dijkshoorn. Mijnheer Ouwendijk.

De heer Ouwendijk: Dank u wel, mevrouw de voorzitter, dank u wel, mevrouw Dijkshoorn. De vraag is mij duidelijk. Maar die gaat wel heel erg in het werkproces van de RBG. En daar heb ik de kennis niet van om daar dan over te antwoorden. Ik neem aan dat ook in, voor zover er nog sprake zou zijn van een seizoenbeweging, dat dat op een effectieve, voldoende effectieve wijze bij de RBG wordt ingevoerd. Ik kan inhoudelijk daar geen antwoord op geven.

De voorzitter: Mevrouw Dijkshoorn, bent u daar, kunt u hiermee leven?

Mevrouw Dijkshoorn-van Dijk: Ik kan er wel mee leven want we zullen er straks, mocht het zo zijn dat er toch extra is, dan zien we die extra opbrengsten vanzelf terug bij ons in de jaarrekening of in de Burap noem maar op. Dus dat werkt vanzelf wel door.

De voorzitter: Oké, dank u wel. Ik zie nog mijnheer Jansen, had u nog een aanvullende vraag of niet? Want u heeft uw handje nog uitstaan.

De heer Van Kasteren: Ja, nou, mijn algemene opmerking in de begroting is dat er eigenlijk maar één zinnetje hierover valt terug te lezen, en dat kan je vinden in pagina 5 van de begroting, waarin wordt aangegeven dat de RBG de afgelopen jaren de nodige activiteiten uitvoert zonder daarvoor extra kosten worden opgenomen in de begroting. En als voorbeeld wordt dan genoemd, de verbetering van de kwaliteit van het bestandenbeheer waardoor de belastinginkomsten van de deelnemers zijn gestegen. Nou, dat roept bij mij dus wel vragen op van, ja, wanneer is de kwaliteit van dat bestandenbeheer nou voldoende? Er worden geen prestatiecriteria daarop losgelaten zodat we kunnen sturen op voldoende kwaliteit van de bestanden. Dus met andere woorden, wanneer vinden we de leegstandcontrole, vinden we die goed uitgevoerd? Wanneer zijn de bestanden van de gemeentes met die van de RBG, zijn die goed met elkaar afgestemd of zijn die actueel? Daar wordt eigenlijk weinig over genoemd in de begroting dus je kan er ook niet op sturen. De enige manier waar we er iets van over horen is als er weer eens wat extra inkomsten binnenkomen. Dus ik denk dat we daar aan de voorkant ook wat meer zouden kunnen sturen in de begroting, om ook op de kwaliteit van de bestanden meer zicht op te krijgen. Door daar iets meer in op te nemen in de begroting van de RBG, in de vorm van doelstellingen en prestatiecriteria, en dat mis ik eigenlijk in de begroting.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Van Kasteren. Mijnheer Ouwendijk, mogen wij wat zeggen over de kwaliteit van de bestanden?

De heer Ouwendijk: Ja, dit is voor mij geen vraag, mevrouw de voorzitter, dit is een opmerking van de heer Van Kasteren waar ik goede nota van zal nemen.

De voorzitter: Ja, dank u wel. Ik denk dat er verder geen vragen zijn als ik het goed zie. Dan kan dit onderwerp door als hamerstuk naar de VV, lijkt mij. Daarbij heb ik, weet ik niet zeker meer, want mijn secretaris wees mij

erop of ik het onderwerp wijziging nota Activabeleid 2018, of ik dat ook als hamerstuk al had doorgegeven, ik zie de heer Oostvogels knikken, doorgegeven dat dat als hamerstuk naar de VV gaat. Maar in ieder geval even voor het verslag dat dus al deze onderwerpen als hamerstuk doorgaan.

4.H Hamerstukken

De voorzitter: Dan hebben we ingekomen ... Er zijn geen hamerstukken uiteraard verder.

5. Ingekomen stukken

De voorzitter: En dan gaan we door naar het onderwerp ingekomen stukken.

5.01 Voorlopige jaarstukken Het Waterschapshuis 2020

De voorzitter: En dan heb ik op de agenda staan vanuit de AWP, voorlopige jaarstukken het Waterschapshuis 2020. Ik weet niet welke specifieke vragen, ja, ik zie uw handje hoor.

De heer Heijboer: Ik wil even aangeven dat die wat mij betreft al besproken zijn.

De voorzitter: Ja, dat dacht ik ook inderdaad want dat, ik hoorde dezelfde vraag bij het Waterschapshuis. Dan zijn er verder volgens mij geen vragen bij ingekomen stukken.

6. Rondvraag en sluiting

De voorzitter: En gaan wij, kunnen wij doorgaan naar de rondvraag. En de heer Hofman had een vraag voor de rondvraag. Mijnheer Hofman, u heeft het woord.

De heer Hofman: Ja. Hij had hem niet, hij heeft hem.

De voorzitter: Hij heeft hem, sorry, neem me niet kwalijk. Ja.

De heer Hofman: Ja, ... De Wet elektronische publicatie is van belang ook met de komst van de Omgevingswet, en deze wet verplicht de bestuursorganen om alle officiële publicaties online te zetten via de website, officiëlebekendmakingen.nl. En daardoor kunnen burgers op één website alle algemene bekendmakingen, mededelingen en kennisgevingen van onder andere Delfland raadplegen. Onze vraag is, in hoeverre is Delfland al gesteld en heeft ingespeeld op de komst van deze wet die op 1 juli in werking treedt?

De voorzitter: Dank u wel. Ik hoop dat de heer Daverveldt deze vraag kan beantwoorden? Mijnheer Daverveldt.

De heer Daverveldt: Dank u wel voor het stellen van de vraag, dat is nogal een brede vraag. Laat ik het zo zeggen, ik kan zeggen dat we ermee bezig zijn, zeker in het kader van de Omgevingswet zijn we ons goed bewust dat er eisen aan gesteld worden. En daarvoor wordt er hard gewerkt om ook zeg maar de verbindingen te maken tussen het digitale stelsel Omgevingswet en de systemen bij Delfland. Maar ik vat uw vraag nog maar breder op dan dat, en dan zou ik liever daar schriftelijk op terug willen komen.

De voorzitter: Ja. Dan hoor ik ... Dan heb ... Dan is er als toezegging, ga ik dat dan noteren hè.

De heer Daverveldt: Ja.

De voorzitter: Ja.

De heer Hofman: Ja, voorzitter, dank daarvoor.

De voorzitter: Kunt u daar, ja, kunt u daarmee leven, mijnheer Hofman?

De heer Hofman: Jazeker.

De voorzitter: Of wilt nog aan...

De heer Hofman: We kijken met belangstelling uit naar de schriftelijke beantwoording.

De voorzitter: Dank u wel. Dan heb ik eigenlijk twee toezeggingen, ik kijk nog even naar mijn secretaris. Wat zeg je? Ja. Bij Aquon gaat het over de locatiekeuze die nog in een memo wordt toegelicht door de heer Ouwendijk. En de laatste opmerking, laatste toezegging naar aanleiding van de opmerkingen of vraag van de heer Hofman. Volgens mij klopt dat zo. Dan zijn wij toe, als er verder geen vragen meer zijn met de rondvraag, dan zijn wij toe voor de sluiting. Dan hebben we natuurlijk een hele zeer goed binnen de tijd vergadert. Ja, ik dank jullie ook allemaal hartelijk, dat dat zo is gelukt, dat is toch wel fijn. Zeker gezien de lange dag. Ik zie nog wel een handje van de heer Van Valkenburg, klopt dat, of ... Wat zeg je?

De heer Van Valkenburg: Het is applaus.

De voorzitter: O, is applaus. Oké, hartelijk dank. Dan sluit ik hiermee de vergadering en dan zien wij elkaar volgens mij 29, 28 of 29 juni. Dus dat is in ieder geval over ruim een maand. En dan sluit ik hiermee de vergadering. Hartelijk dank.

TRANSCRIPT VAN DE GEZAMENLIJKE COMMISSIE P&C VAN HET HOOGHEEMRAADSCHAP VAN DELFLAND
d.d. 11 mei 2021

---

1. Opening, vaststellen agenda

De voorzitter: Het is inmiddels 11:32 uur, dus ik stel voor dat we wel nu beginnen. Ik wil jullie allemaal van harte welkom heten bij deze eerste P&C gemeenschappelijke commissievergadering, die vandaag natuurlijk in het teken staat van de jaarstukken 2020. We zijn inmiddels live. Ik wil ook Kees Paalvast bedanken dat hij op tijdelijke basis als secretaris wil optreden, omdat onze vorige secretaris natuurlijk niet meer bij ons werkzaam is. Ook welkom aan mijn collega-DB-leden. Ik stel voor dat we beginnen met even de presentielijst af te werken en dan wellicht komt er spoedig ook een vertegenwoordiger van de Partij voor de Dieren voegt zich bij ons. Pieter-Jan Hofman heb ik gezien.

De heer Hofman: Present, voorzitter.

De voorzitter: De heer Van Valkenburg.

De heer Van Valkenburg: Goedemorgen voorzitter, aanwezig.

De voorzitter: De heer Verhage.

De heer Verhage: Goedemorgen, aanwezig.

De voorzitter: De heer Maaswinkel.

De heer Maaswinkel: Goedemorgen voorzitter, aanwezig.

De voorzitter: Mevrouw Dijkshoorn.

Mevrouw Dijkshoorn: Aanwezig.

De voorzitter: De heer Heijboer.

De heer Heijboer: Aanwezig.

De voorzitter: De heer Jansen.

De heer Jansen: Goedemorgen voorzitter, ik ben aanwezig.

De voorzitter: De heer Fekkes.

De heer Fekkes: Present.

De voorzitter: De heer Van Kretschmar.

De heer Van Kretschmar: Aanwezig.

De voorzitter: De heer Vissers.

De heer Visser: Aanwezig.

De voorzitter: Mevrouw Jenniskens.

Mevrouw Jenniskens: Goedemorgen, voorzitter. Aanwezig.

De voorzitter: De heer Oostvogels.

De heer Oostvogels: Goedemorgen, voorzitter. Aanwezig.

De voorzitter: Dan de collega-DB-leden. De heer Ouwendijk.

De heer Ouwendijk: Dank u wel, voorzitter. Aanwezig.

De voorzitter: Mevrouw Koop.

Mevrouw Koop: Dank u, voorzitter. Present.

De voorzitter: De heer Egas.

De heer Egas: Ik ben aanwezig, voorzitter.

De voorzitter: De heer Belt.

De heer Belt: Goedemorgen voorzitter, present.

De voorzitter: En onze secretaris-directeur, de heer Janssen.

De heer Janssen: Ja, ik ben er ook. Alles toehorende, in principe.

De voorzitter: Ja, maar ik dacht ...

De heer Janssen: Ja.

De voorzitter: Dank u wel. Ik heb al gezegd: de agenda is simpel altijd bij een P&C-commissie. Zijn er nog opmerkingen over de agenda? Nee, dan is daarmee de agenda vastgesteld.

2. Toezeggingenlijst gezamenlijke commissie P&C (bijlage: audiotranscript commissie P&C 5 november 2020)

De voorzitter: Dan ga ik weer door naar agendapunt 2, de toezeggingenlijst. Er waren 4 toezeggingen, zijn daar nog vragen of opmerkingen over van iemand? Ik zie de heer Jansen. De heer Jansen, u heeft het woord.

De heer Jansen: Voorzitter, dank u wel. Ik heb een kleine opmerking, namelijk mijn achternaam is met één 's', anders hebben we de secretaris-directeur.

De voorzitter: Dank u wel, we zullen daar nota van nemen. Als er verder geen andere vragen zijn over de toezeggingenlijst dan ga ik door naar de besprekingsstukken.

Besprekingsstukken

3. B.01. Ontwerp jaarstukken 2020 inclusief de financiële jaarrekening 2020

De voorzitter: De jaarstukken 2020, met heel veel bijlages. Ik stel voor dat ik de heer Ouwendijk als coördinerend portefeuillehouder even de gelegenheid geef om misschien een korte introductie te geven en dan geven we daarna de stukken, brengen we die ter bespreking. De heer Ouwendijk.

De heer Ouwendijk: Dank u wel, mijnheer de voorzitter. Voor ons liggen de jaarstukken van 2020. Er zijn de nodige technische vragen over gesteld, die naar ik hoop ook voldoende beantwoord zijn. 2020 was een bijzonder jaar, ik hoop dat de jaarrekening dat in die zin niet is, maar dat het wat dat betreft business as usual is. Ik heb er op dit moment even niets aan toe te voegen en ik geef het graag in bespreking en het woord aan u terug, mijnheer de voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Ouwendijk. U memoreerde inderdaad terecht dat er heel veel technische vragen over gesteld zijn, dus ik ga er inderdaad vanuit dat de bespreking zich nu echt richt op de politieke vragen. Ik stel voor dat ik een rondje maak langs de diverse fracties. Ik zou willen beginnen met de heer Hofman.

De heer Hofman: Dank u wel, voorzitter. Allereerst moeten wij complimenten maken voor wat betreft de overzichtelijkheid van het stuk. Veel waardering ook voor de organisatie, medewerkers, management en het bestuur. Het is wel een tour de force van het afgelopen jaar om alles op te vangen en flexibel en veerkrachtig te opereren. Wij vinden als fractie dat de organisatie daarin is geslaagd. Onze bevindingen betreffen een algemeen en een programmadeel. Vooreerst algemeen. Naar onze opvattingen was afgesproken dat gelijk met de rekeningen ook een verslag over de gedelegeerde bevoegdheden zou worden overhandigd. Dat verslag hebben wij niet kunnen waarnemen, waar dat is. Bovendien, het advies van de rekeningcommissie ten aanzien van de digitalisering vereist wat ons betreft een concretere uitwerking. Vervolgens, wat ik herhaaldelijk al een aantal keren heb genoemd, de term 'inundatie', wat her en der in het stuk wordt genoemd, dat zou je moeten omzetten in 'waterbezwaar'. Want inundatie is het bewust onder water zetten van gebieden en dat lijkt mij in dit verband niet de juiste terminologie. De programma's. Hoewel sprake is van verantwoording van de rekening van 2020 over de inzet van het afgelopen jaar vinden wij toch een aantal zaken van belang om even aan te stippen die ook een relatie hebben met de komst van de begroting. De waterveiligheid allereerst. Wij lezen dat er rond de kust van Scheveningen sprake is van verplaatsing van de basiskustlijn. Wij denken dat we tijdig daarop moeten inspelen wat betreft de landwaartse verplaatsing, ook van onze zeewering. Wat heeft dat dan voor consequenties? Omdat sprake is van een harde zeewering en dat vergt dan meer inspanning en we hopen niet dat we gelijk alweer de boulevard moeten renoveren. De waterkwaliteit. Dat baart ons toch wel zorgen, of de KRW-doelen echt worden gehaald. Nog steeds hebben wij daar twijfel over en dat vergt ook voor de toekomst extra inspanning. Hoewel nu de rekening niks laat zien wat betreft de extra inspanning daaromtrent vinden wij toch elke keer dat we tijdig moeten bij kunnen sturen. Ook de Unie van Waterschappen heeft haar zorgen uitgesproken over dit aspect van het halen van de doelen, omdat zelfs ook mevrouw Van Rijswijk, specialist/professor in het Europees Recht, is gevraagd om een onderzoek te doen naar de juridische consequenties van het niet halen van de doelen en het eventueel juridisch bijstellen van doelen, wat dat voor consequenties zou hebben richting de berichtgeving naar de Europese commissie. De zwemwateren en de locaties, dat komt in één van de commissies aan de orde en daar zullen wij dan nader op ingaan. Vooral het bovenwaterschappelijk belang willen we daar aanstippen, omdat wij vinden dat toch het niet zo moet zijn dat Delfland voor de volledige financiering staat. Wij zijn wel akkoord dat de locaties op orde worden gehouden, maar niet ten koste van alles. Maar wij zullen dan in de commissie daarop nader ingaan.

De waterkwantiteit. Wij nemen waar dat er goed gebruik wordt gemaakt van een subsidie voor particulieren, dat is een goed initiatief geweest, waarvoor zeer de complimenten ook richting organisatie. Maar aansluitend daarop vinden wij ook van belang dat in het openbaar domein meer inspanning door gemeenten worden verricht en dat Delfland daar ook meer aandacht aan geeft, om dat te stimuleren wat betreft openbaar terrein. Ik denk ook aan straten die dan meer doorlatend kunnen zijn en als het ware als een soort ondergrondse rivier kunnen fungeren. De waterketen. De ontwikkelingen rond de collectieve zuivering van glastuinbouw baart onze fractie zorgen. Nog steeds lijkt het allemaal wankel en duidelijkheid moet toch geboden worden binnen zeer korte tijd. Ook dat onderwerp komt in één van de commissies aan de orde en wij zijn zeer nieuwsgierig naar wat de portefeuillehouder op dit gebied zal aangeven. Ook de handhaving krijgt extra aandacht en ook uit de rekeningen blijkt dat. Wij zijn blij dat het DNA-onderzoek wat is ingezet naar de diverse tuinbouwteelten extra gegevens oplevert wat betreft de verontreiniging waar het vandaan komt. Nog steeds zijn wij van mening dat eventueel een toeslag op de watersysteemomslag aan de orde is, al is het maar als waarschuwend vinger dat wij het ernst nemen. Het is ontzettend jammer voor alle inspanningen die getroost worden, dat vanwege toch weer de verontreiniging – in dit geval de waternatuur – alweer ernstig schade lijdt en daar teniet wordt gedaan. Tenslotte organisatie en bestuur. Nogmaals willen wij onze lof uitspreken richting medewerkers en Dagelijks Bestuur. Wel vragen wij aandacht voor de begeleiding van medewerkers als gevolg van de naweën van het coronavirus. Dat denk ik ook aan de berichten van de long-Covid-ziekte, die ook weer extra begeleiding vraagt van de bedrijfsartsen. Dit is wat betreft onze bevindingen rond de rekening. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Hofman. Dan ga ik nu door naar de heer Van Valkenburg.

De heer Van Valkenburg: Dank u wel, voorzitter. De jaarrekening 2020 geeft een goed beeld van hoe Delfland ervoor staat en dat beeld is dat ondanks de pandemie de kerntaken uitstekend zijn uitgevoerd. Complimenten aan alle medewerkers. Goed is om te zien dat een groter deel van de begrote investeringen ook daadwerkelijk gerealiseerd wordt. Wel maken wij ons wat zorgen over de continuïteit in 2021. Naast de genoemde gevolgen van de maatregelen merken wij dat zelf ook, dat het opstarten van nieuwe activiteiten een stuk lastiger is in deze tijd dan het succesvol afronden van eerder gestarte initiatieven. Graag horen wij van het college hoe hieraan gewerkt wordt, om een beleidsarme tijd te voorkomen. De zin dat vitale processen geborgd zijn en dat dit naar verwachting ook blijven wekt wat vragen op bij ons, pagina 5. Voorzitter, dat het menselijk innen van belastingen heel goed mogelijk is blijkt uit het resultaat van de RWG. Door hun goede werk staat Delfland er ook financieel goed voor, waardoor onze schuldenlast beheersbaar is en ook een groot deel kan afgelost worden in de komende jaren. Dat biedt een mogelijkheid voor lagere lasten zonder dat dit ten koste gaat van onze ambities. Voor de VVD een belangrijk punt, de lasten verlagen voor alle groepen. Als VV sturen wij op hoofdlijnen, de prestatie-indicatoren zijn hiervoor een hulpmiddel. Voor de VVD zou die nog nadrukkelijker naar voren mogen komen in het jaarverslag. Een tabel met alle PI's, zoals de rekeningcommissie voorstelt, steunen wij dan ook van harte. Dit doet het ook goed in de communicatie. Ik ga dan ook uit van een toezegging van het college hierop. Zorgelijk vindt de VVD de lage investeringen in digitalisering en digitale transformatie, juist ook in deze tijd, waar we elke week wel van cyberaanvallen bij organisaties horen. Deze week ging het over pijpleidingen in de VS. Zijn onze vitale processen ook sterk afhankelijk van onze digitale beveiliging? Graag horen we hoe het college hier nog meer prioriteit aan kan geven. Dan het personeelsbeleid. Positief is de VVD dat er een afname is in de inhuur van personeel. Wel teleurstellend is het dat het niet lukt om meer vrouwen aan te trekken. Een goede diversiteit is belangrijk voor elke organisatie, dus graag horen wij wat het college doet om de diversiteit te vergroten. Belangrijk daarbij is dat de diversiteit breder is dan alleen maar man/vrouw, zoals hier gerapporteerd wordt. Daarnaast zijn er ook enkele ontwikkelingen binnen de programma's. We zijn blij om te lezen dat veel innovaties niet uit het innovatiefonds komen, maar gewoon

plaatsvinden vanuit de programma's. De VVD juicht dit toe. Daarnaast is ook goed te zien dat er verschillende activiteiten voor het programma internationaal zijn geweest, ondanks de pandemie en tegen nul euro op de balans. Over de daaraan bestede uren gaan we het een andere keer hebben. Als laatste, de Erasmusvaart komt welgeteld één keer voor in de jaarrekening. Ik ga ervan uit dat we in de jaarrekening over 2021 dit project vaker tegen gaan komen. Voorzitter, ik rond af. Al met al een mooie jaarrekening die vertrouwen geeft voor de toekomst. Een effectieve en efficiënte organisatie die kostenbewust haar ambities realiseert. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Van Valkenburg. Dan ga ik nu door naar Bedrijven. Wie mag ik het woord geven? Is dat de heer Van Kretschmar of de heer Verhage? De heer Van Kretschmar.

De heer Van Kretschmar: Dank u wel, voorzitter. Ook wij willen beginnen met het geven van complimenten voor de stukken. Duidelijk, helder leesbaar en daarbij natuurlijk ook het behaalde resultaat. Wat mij persoonlijk opvalt is dat het advies van de rekeningcommissie dit jaar met name een algemene beschouwing inhoudt over de stabiele toestand financieel gezien binnen Delfland. Dat stemt mij zeer positief. Dat betekent dat er een aantal adviezen inmiddels goed zijn opgevolgd, waardoor het uiteindelijk een beetje aan het opdrogen is. Ik vind dat een goede gang van zaken. Ik heb wel een paar algemene opmerkingen over de jaarstukken. Ik wil ermee beginnen dat een jaarverslag is meer dan een verzameling van cijfers. Een jaarverslag is ook bij uitstek een document om naar de buitenwereld een getrouw beeld te geven binnen Delfland, hoe we ervoor staan. Dat kan positief, maar er moet ook niet geschuwd worden om zaken die minder goed lopen, om die ook op een consistente manier te communiceren. Ik heb daarvan twee voorbeelden waar ik mijn vragen bij heb. Allereerst de waterkwaliteit. Als we het over de waterkwaliteit hebben dan lezen we in het jaarverslag dat er sprake is van verbetering. Dat kan je natuurlijk zo opschrijven omdat er een paar PI's in de chemie zijn verbeterd. Aan de andere kant, het algemene beeld wat ook uit de waterkwaliteitsrapportage naar voren komt is dat het niet goed gaat. Dus waarom maak je daar niet een consistente communicatie van? In het ene stuk staat dat het niet goed gaat, aan de andere kant staat dat we aan het verbeteren zijn. Wat mij betreft zou dat niet zo moeten. Een ander punt is, als we het hebben over digitalisering. Er wordt terecht in het jaarverslag melding gemaakt van een aantal activiteiten. Aan de andere kant weten we ook dat we hier als Delfland een stapje extra moeten zetten, dus waarom toch niet daar ook in de tekst wat meer aandacht voor geven? Zoals ook overigens door de rekeningcommissie terecht is opgemerkt. Dan één van de dingen, en ik ben blij dat ik daarmee kan aansluiten bij mijn VVD-collega, de KPI's. We zijn er natuurlijk al jarenlang mee bezig, ik ben zelf één van de voorvechters geweest, maar ik moet constateren dat we hier echt nog een stap moeten maken. Het overzicht van de KPI's, dat moet zowel bij de begroting als bij de jaarrekening inclusief de trend, waar we ook al vaak over hebben gesproken, een KPI zegt niets zonder dat je de voorgaande jaren en de toekomst erbij zet. Dus mijn voorstel zou zijn: maak nou gewoon in beide documenten één overzicht met alle KPI's, waar we in ieder geval over een periode van vijf jaar, dus twee jaar terug en twee jaar naar voren en het jaar waar we dan in zitten, zet dat op papier. Voor iedereen is dat echt gewoon een stap vooruit. Ik begrijp niet dat we zoveel tijd nodig hebben om dit voor elkaar te krijgen. Hoe vaak moeten we dit nog zeggen? Dus ik hoor graag ook van de andere fracties hoe we hier tegenaan kijken en anders moeten we dit echt op een andere manier afdwingen, want het kan niet zo zijn dat dat elk jaar weer terugkomt. Dat wat betreft de algemene zaken. Dan heb ik ten aanzien van de accountantsverklaring twee opmerkingen c.q. vragen. Het accountantsverslag is een concept. Dat betekent dat het definitieve oordeel van de accountant nog niet gegeven is. Dat kan zo zijn, maar ik neem aan dat dat toch voor de komende VV, dat die verklaring definitief is, want anders kunnen we ook niet de jaarstukken vaststellen in de VV. Dus dat is een concrete vraag. Het tweede punt is dat de accountant vraagt aandacht voor het feit dat er geen geformaliseerde frauderisicoanalyse binnen Delfland plaatsvindt. Ze adviseren om dat wel te doen. Ik heb begrepen dat daar

een eerste concept van in de maak is, maar ik zou daar graag van u willen vernemen hoe wij daar als VV zicht op krijgen en of dat onderdeel gaat uitmaken van de risicoparagraaf. Want dat zou dan eigenlijk wel zo moeten zijn. In het verlengde van die accountantsverklaring heb ik nog een vraag ten aanzien van de rechtmatigheidsverantwoording. We weten allemaal, of misschien sommigen van u, dat er een wetswijziging op komst is waarbij de rechtmatigheidsverantwoording verplaatst van de accountant naar het Dagelijks Bestuur. Dat is natuurlijk een hele stap en ik verneem graag van de portefeuillehouder wat daar het plan van aanpak is, want op een gegeven moment is die wet er en dan zullen we dus als Delfland daar ook aan moeten voldoen. Dat is op zich best nog wel een hele toer. Dat is voor wat betreft die punten hetgeen ik wilde opmerken. Dan nog even, maar goed, ik zie, dat heeft een beetje met mijn eigen documentatie te maken, maar ten aanzien van de Pl's wil ik nog één opmerking maken en dan gaat het over de PI over de ecologische waterkwaliteit, die dus nu niet gehaald wordt en dan ook maar wordt afgeschaft, zonder dat er uitzicht is op een nieuwe. Ik vind dat onbegrijpelijk, want dit is één van de punten waar we natuurlijk heel veel aandacht voor moeten hebben. Ik begrijp dat het moeilijk is, maar zeker in tijden dat de waterkwaliteit niet op orde is en dat er ook duidelijk een verband is tussen chemie en ecologie begrijp ik niet dat een indicator als deze, waar we vaak over gesproken hebben, we hebben er informatieve VV's aan gewijd, mij lijkt het een hele goede, die wordt eigenlijk met een pennenstreek weggestreept. Dus daar zou ik toch graag wel wat meer van willen horen. Dat was het, dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Van Kretschmar. Dan geef ik nu graag het woord aan mevrouw Dijkshoorn.

Mevrouw Dijkshoorn: Dank u wel, voorzitter. Allereerst complimenten aan de organisatie voor deze jaarrekening. Wij zijn ook blij met deze jaarrekening die voor ons ligt. Een positief resultaat en dat in deze tijd van corona. De beheersbaarheid van de schulden, daar zien we ook een goede lijn in. We zijn dan ook blij dat we dus voor de aflossing 17,3 miljoen kunnen reserveren of hebben kunnen doen. Ook in lijn met wat we afgesproken hebben naar het bestuursakkoord en ook 2023 komt steeds dichterbij. Dus complimenten daarvoor, dat we dat ook kunnen doen in deze tijd. Dat is ook dan een compliment naar de RBG voor deze inzet hiervoor. Net als de VVD hechten wij ook aan het belang voor het sterk toezien op de vitale processen en de digitale veiligheid. Dat is voor ons dus ook een heel belangrijk thema, om dat ook straks met de kadernota ook weer verder mee te nemen. Voor de agrariërs is de samenwerking met zowel de gemeentes binnen Delfland en Delfland heel belangrijk in dit gebied. We lopen hier in dit gebied voorop met de kringloop en kringlooplandbouw. Het streven om dit gebied planetproof te zijn voor de melkveehouders is dan ook voor ons een uitgangspunt en dan de samenwerking met Delfland ermee. Bodemdaling, een leidraad door de gemeente opgesteld, zouden we dan ook graag hopen dat Delfland hiermee ook aan de slag gaat en het ook mede gaat ondersteunen. De waterkwaliteit, dat kan nog verbeteren. Dat baart ons ook af en toe wel zorgen. Vooral op het punt van ganzen- en zwanenoverlast. De provincie heeft toen duidelijk gezegd wat ze willen, maar echter daar komen ze niet aan. Is er een mogelijkheid dat Delfland hier ook naar de provincie toe zich richt en vraagt of de provincie zich aan hun uitgangspunten zou willen houden? Want dit werkt ook door voor Delfland en de waterkwaliteit. De hoeveelheid ganzen en zwanen neemt alleen maar toe. We hebben wel eens gevraagd of er een monster genomen kan worden en het lijkt ons dan ook heel simpel om één monster te nemen van de uitwerpselen van ganzen en/of zwanen en dit te testen op hoeveel stikstof en fosfaat of daar nu daadwerkelijk in zit. Want dit geeft ook voor een uitspoeling naar het water toe. Als we nu in sommige gebieden kijken, zoals de Aalkeet-Buitenpolder, dan word je daar verdrietig van. Er staat geen spriet gras, terwijl dit de meimaand, de groeimaand is en dat het dan voor de landbouw en voor de kringlooplandbouw heel belangrijk is om juist in de maand mei de goede eerste snee gras binnen te halen. Daarnaast het zwemwater. De Korftlaan, voor de vijfde achtereenvolgende keer wordt de norm niet gehaald. Dat blijkt te

komen door menselijke uitwerpselen, heb ik ergens gelezen. Ook daar mag best wel aandacht voor gevraagd worden in de media. We richten ons vaak alleen op de tuinbouw, maar ook daar mogen we dus ook naar de andere kant toewijzen. De KPI's zijn voor ons ook belangrijk, de heer Van Kretschmar heeft dit al duidelijk ook aangegeven. Er zijn een aantal bijeenkomsten ook geweest om die KPI's op te stellen. We hebben daaruit gekozen welke we belangrijk vonden. Mocht er dan nu een afwijking zijn en ook zoals die ene, dat die er uitgegoid is, dan zouden we daar ook graag eerder van geïnformeerd willen worden, wat daar de reden voor is en welke komt daar dan voor terug. Want dat is niet hoe wij daarmee zouden willen omgaan als VV. Wij hebben daar aan de voorkant van gestaan en willen er dan ook van op de hoogte. Daarnaast ook voor de rekeningcommissie. Het goede advies wat ze gedaan hebben en wij kunnen ons dan ook daarin zeer zeker vinden. De kerntaken blijven voorop staan, dat gaan we ook halen met de investeringen, noem maar op. De corona zal ook langer doorwerken dan alleen in 2020, maar ook gevolgen hebben voor 2021. Wat wij ook nog zien is, ik heb het net al over de ganzen gehad, we leggen natuurvriendelijke oevers aan. De portefeuillehouder voor stevige dijken, zeg maar, is bezig met oevers renoveren of bij te houden, omdat er heel veel afslag is, mede mogelijk door te snel varen, maar ook zeker door de ganzenschade. Als we nu ook zien hoe veel ganzen als er op de dijken zitten en de oevers vernielen, terwijl het nog geen weer is geweest wat echt lekker weer is voor de boten dan kunnen we ook daarin zien dat er veel schade is van die ganzen. Is het dan ook misschien een goed idee om dat eens bij te houden in het komende jaar hoeveel schade en hoe veel extra werk Delfland daaraan heeft. Wij kunnen als Delfland niet zomaar een schadevergoeding van het faunafonds krijgen, zoals in de agrarische gebieden en de landbouw wel mogelijk is, maar de schade is momenteel enorm en wordt alleen maar groter. Het is ook zeer belangrijk om daarop te letten. Ik wou het daar graag eerst bij laten.

De voorzitter: Dank u wel, mevrouw Dijkshoorn. Dan geef ik nu het woord aan de heer Heijboer.

De heer Heijboer: Dank u wel, voorzitter. De jaarrekening laat op hoofdlijnen een beeld zien dat de organisatie, ondanks de onverwachte invloed van de coronapandemie, toch haar werk heeft uitgevoerd. Het werk is uitgevoerd, afvalwater is gezuiverd, we hielden droge voeten en ook de inwoners hebben zich goed gedragen, want zij betaalden gewoon hun belastingen. Een felicitatie en onze dank aan de organisatie meer dan waard. Wij hebben de hele jaarrekening gelezen en we hebben ook onze zorgen over de waterkwaliteit, die ook in andere commissies al aan de orde is geweest of nog komt. Wij willen ons bij de beschouwing van deze jaarrekening toch vooral focussen op drie punten en dat zijn de volgende. Daarin willen we ook de nieuwe vergadercultuur toch wat naar voren brengen, want wij willen ook andere fracties vragen wat ze daarvan vinden. Omdat zo'n jaarrekening toch een terugblik is op wat er geweest is en ook een vooruitblik op, als we zo doorgaan, wat we de komende jaren kunnen verwachten. Bij de AWP zijn er zorgen over de woonlastenontwikkeling. In de VV van 21 november 2019 is de begroting vastgesteld die ten grondslag lag aan deze jaarrekening. De verwachte opbrengst lag al een miljoen hoger dan 2019, als gevolg van de groei van het aantal huishoudens. In de VV stelden we in november de kostenverdeling, tarieven en alles vast. In de begroting wordt rekening gehouden met een te innen bedrag van 64,1 miljoen en de werkelijke facturatie bedroeg 64,4. Dat is 3 ton meer, een minimaal verschil. Wij hebben in technische vragen gevraagd waarom er in de begroting van 2019, die in 2019 is opgesteld, rekening is gehouden met 11,4 miljoen kwijtschelding en oninbaar, terwijl dat de jaren daarvoor consequent op 7 tot 8 miljoen lag. Ik kreeg een voor mij onbevredigend antwoord en dat luidde: "Omdat de NGB in de burap van september 2020 een bedrag van 4 miljoen extra als oninbaar en kwijtschelding voorzag, in verband met corona, hebben we 10 maanden eerder de tarieven al verhoogd." Dat snap ik dus niet en ik verzoek de portefeuillehouder om hier nadere onderbouwing voor te geven. Als voorbeeld van die tariefstelling en hoe ik dat uit moet leggen aan de burgers een voorbeeld: als ik in de supermarkt voor 53 euro aan boodschappen in mijn mandje heb en de caissières slaat 64 euro aan, omdat

sommige mensen het niet kunnen betalen dan is dat raar. Ik begrijp dat dat nodig is, maar ik vind het dan heel vervelend als er dan achteraf blijkt dat er 3,40 euro aan de strijkstok is blijven hangen en nog zonder dat sprake was van Covid. We zaten er met 3,4 miljoen te hoge aanslagen al 30 procent fors naast. Mijn vraag aan andere partijen is: wat vinden jullie hiervan? Moet dat wisselgeld terug naar de burgers of zeggen we: nee, dat is een voordelig resultaat, we vinden dat wel best. Dat is de eerste vraag aan de andere partijen. Verder zien we een stijging van de woonlasten en een scheefgroei in de begroting en realisatie als gevolg van de stijging van de WOZ-waarde op de woningmarkt. Elk jaar wordt er meer geld opgehaald dan begroot, dit jaar 5 miljoen. Het AWP was in het verleden geen voorstander van een egalisatiereserve, omdat wij vinden dat er strak begroot moet worden, maar nu blijkt dat dat onvoldoende lukt zijn we toch voor het instellen van een egalisatiereserve. Die kunnen we inzetten voor het tariefbeleid in de komende jaren, omdat de belastingen een per categorie opgelegde baatbelasting betreffen kun je het eigenlijk niet maken om onder de streep alles weer op één hoop te gooien. Want dat zorgvuldig gescheiden afval gooi je toch ook niet in dezelfde container weg? Wat vinden de andere partijen van het opzetten van een egalisatiereserve, zodat de categorie die te veel betaald heeft dat ook weer terugkrijgt? Mijn laatste punt gaat over de kostentoedeling. In het afgelopen najaar heeft de AWP het initiatief genomen om het percentage van 54 procent te verlagen naar 52 of 50 procent en daar was geen meerderheid voor. Ik schets u nu de volgende situatie van Henk en Ingrid, die wonen met hun tweede kans-meubeltjes op een flatje driehoog achter. Op basis van de jaarrekening 2020 betaalden zij als huishouden net zoveel als gebouwen van 530.000 euro. In 2017 was hun huishouden nog een ton minder waard. In 2021 een ton meer. De AWP vindt dat buitenproportioneel. Volgens de cijfers van het CBS bestaat 40 procent van de huishoudens uit alleengaanden. Wij vragen aan de andere partijen: vinden jullie het bedrag wat huishoudens betalen nog in verhouding staan tot de waarde van een gebouw? En op welke wijze en in welke mate zou de kostentoedeling, die we op een ander moment gaan bespreken, moeten wijzigen om de bijdrage van huishoudens beter in verhouding te brengen met de waarde van een gebouw? Dat waren mijn opmerkingen en de vragen aan de andere partijen. Dank u wel.

De voorzitter: Misschien, mijnheer Heijboer, u zegt het zelf ook terecht: we gaan nog later dit jaar spreken over de kostentoedeling. Dus ik zou toch willen voorstellen dat we die discussie hier vooral focussen op de jaarstukken 2020 en alle opmerkingen over uw wensen ten aanzien van de kostentoedeling. Daar is ruimschoots gelegenheid toe als voorstellen van het college richting de VV voor besluitvorming worden aangeboden. Oké, dan wilde ik doorgaan naar, wie mag ik het woord geven? De heer Jansen of de heer Maaswinkel?

De heer Jansen: U mag mij het woord geven, voorzitter.

De voorzitter: De heer Jansen.

De heer Jansen: Ook vanuit het CDA complimenten voor deze jaarrekening en de jaarstukken, het is een overzichtelijk document met veel bijlagen. Ook het financieel resultaat is erg goed, 6,5 miljoen overschot. We zien ook tevens dat de afbouw van de schuldenlast plaatsvindt, die schuldenlast ligt nu zelfs onder het gemiddelde van alle waterschappen. Complimenten daarvoor aan de portefeuillehouder en aan het hele college en de organisatie. Wat we wel zien is dat onze tarieven nog steeds vrij hoog zijn, maar goed, daar hebben wij ook afspraken over gemaakt in het bestuursakkoord. Het is een moeilijk jaar geweest, complimenten aan het ambtelijk apparaat, hoe ze zijn omgegaan met alle problemen en alle gevolgen van Covid-19. We weten ook en we hebben ook gezien dat het ambtelijk apparaat erg hard heeft gewerkt dit jaar om alles toch goed voor elkaar te krijgen, dus nogmaals complimenten vanuit het CDA hiervoor. We zijn ook blij dat het advies van de rekeningcommissie grotendeels is overgenomen en dat ook de rekeningcommissie

eigenlijk geen echte grote problemen heeft gevonden, evenals de accountant. We zien wel dat er nog wat achterstallig onderhoud is, vertraging op dossiers onder andere en ook het baggeronderhoud. We vragen daarom ook aandacht om de achterstanden in te halen, zodat er ook, en dan gaat het specifiek over het baggeronderhoud, zodat de doorstroming van het gebied goed kan plaatsvinden. Ik sluit me aan bij de opmerking van de heer Van Kretschmar over de KPI's. Wij zouden het ook erg op prijs stellen om een overzicht van de KPI's te krijgen en ook een langjarig overzicht te hebben. Dan ga ik even specifiek in op een aantal thema's. Ik begin bij de voorkant van de jaarstukken. Voorgaande jaren stond daar af en toe een kaartje van Delfland op, nu een andere mooie tekening. Maar het valt ons op dat er eigenlijk in het hele document geen enkele kaart van Delfland is opgenomen. Of het nou op de voorkant komt of ergens anders in het document, we zouden dat toch wel graag op prijs stellen, omdat ook de jaarstukken wat ons betreft ook een presentatie is naar iedereen die in het gebied woont en die met Delfland te maken heeft. Specifiek nog een aantal opmerkingen over verschillende onderdelen. Een groot gedeelte is ook al genoemd door mijn collega's. Ten aanzien van de waterveiligheid zien we dat we voorlopen, zowel van de primaire waterkering als van regionale waterkeringen. Complimenten daarvoor. De waterkwaliteit, daar hebben de collega's ook al wat over gezegd, dat die achterblijft. Wat we wel zien dat is dat eigenlijk procentueel de gewasbeschermingsmiddelen lager zijn dan verwacht en we zien, als we kijken naar de langere termijn, dat de waterkwaliteit wel degelijk vooruitgaat. We delen wel de zorgen of de KRW-doelen worden gehaald en daar gaan we later in een andere commissie verder op in, maar we zien wel dat er een stuk verbetering in plaatsvindt. We roepen daarom ook het college op om samen met ondernemers, gemeentes dit voortvarend aan te pakken en waar nodig handhaving toe te passen. Zwemwater wil ik nog even op ingaan. Het zwemwater is natuurlijk wisselend geweest het afgelopen jaar, maar we moeten wel in rekening brengen dat we een erg warme zomer hebben gehad. Dan zien we dus dat we eigenlijk ten aanzien van zwemwater toch best wel een goed jaar hebben gehad. Het verheugt ons ook dat er geen waterstofperoxide meer gebruikt is afgelopen jaar en dat juichen we van harte toe. Kennelijk is het niet echt nodig om waterstofperoxide te gebruiken. Dan heb ik nog een aantal punten over duurzaamheid. We zien dat opdrachten met duurzame energie en duurzame ambitie, dat die maar vijftig procent is en we roepen toch op om dat percentage, ondanks dat het misschien ten aanzien van het voorgestelde plafond of de voorgestelde ambitie, maar dat mag best wat hoger. Ook omdat de portefeuillehouder daar de vorige periode ook samen met het CDA hard voor gepleit heeft. Hetzelfde zien we eigenlijk ten aanzien van energieneutraalheid. We zien wel goed, dat blijft achter. Wel goed dat inderdaad het CO2-aandeel is gereduceerd, maar we vragen ons ook af of dat niet komt voor een deel door een andere berekeningsmethodiek. Als laatste personeelsbeleid. Ook daarin zouden we verwachten dat ten aanzien van door Covid-19 dat het fiks zou stijgen. Dat is constant gebleven, dus complimenten daarvoor. Maar we zien met 4 procent dat het toch nog best wel redelijk hoog is. Als laatste wil ik nog even complimenten geven en danken voor het projectoverzicht wat erg plezierig is en wat erg goed is en wat een goed beeld geeft van alle werkzaamheden van Delfland. Ik sluit af met complimenten dus te maken voor de jaarstukken en we wachten graag de beantwoording van de vragen af.

De voorzitter: Dank u wel. Ik zie inmiddels dat de heer Boot zich ook bij ons gevoegd heeft, dus ik geef nu zo dadelijk weer gelegenheid ook om te reageren, de heer Boot. Maar eerst wilde ik doorgaan naar ... Of wilde u nog, ik zie ook uw handje, wilde u zelf nog een opmerking maken?

De heer Boot: Nee hoor, voorzitter. Ik had gewoon het woord gevraagd bij dit agendapunt.

De voorzitter: Oké, prima. U komt straks aan bod. De heer Fekkes.

De heer Fekkes: Dank u, voorzitter. Ik sluit me aan bij de vorige sprekers met de complimenten over de jaarstukken 2020. Waardering voor de opstellers, zeker in de afgelopen moeilijke periode met de coronaproblemen. Ik zie dat er een voordelig exploitatie is van ruim 6,5 miljoen, dat is dan een meevaller. Echter het achterblijven van investeringen, door welke oorzaak dan ook, dat vind ik toch een beetje een tegenvaller. Een aantal zaken zullen in de commissies vanavond en morgen terugkomen. Zwemwaterkwaliteit, algemene waterkwaliteit en lozingen, dus daar zal ik verder niet op ingaan. Complimenten ook voor de rekeningcommissie en dank voor de opmerkingen en de kanttekeningen. Ik neem met de heer Van Kretschmar aan dat het accountantsverslag voor de VV afgerond is, anders kunnen we geen goed besluit nemen. Ik ben het ook eens met hem om de KPI's wat meer gestalte te geven. De VVD sprak daar overigens ook over. Even kijken, tenslotte nog een opmerking richting mevrouw Dijkshoorn. Dat probleem met die ganzen, ik neem aan dat zij de nijlganzen bedoelt, dat speelt natuurlijk al jaren, ook in provinciaal verband is dat aan de orde gekomen. Ik heb hier in Den Haag geen last van nijlganzen, maar wel van rotganzen die de schoorsteenkap eraf hebben getrommeld, dus ik vraag me af of dat ook onder het ganzenprobleem valt. Maar dat is misschien een retorische opmerking. Ten aanzien van de opmerking van de heer Heijboer, ik heb zelf een paar jaar geleden amendementen ingediend om overschotten op de begroting op enigerlei wijze terug te sluisen naar de burgers voornamelijk was dat toen. Dat amendement heeft het niet gehaald, maar ik ben graag bereid om mee te denken over een fonds om dat alsnog mogelijk te maken. Zeker de categorie die het zwaar heeft, elk tientje telt daarbij. Maar die discussie krijgen we nog, dus ik sluit het af. Nogmaals waardering en ik kan ook vinden met het besluit en alle onderdelen daarvan. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Fekkes. Wie mag ik het woord geven? Mevrouw Jenniskens of de heer Vissers?

Mevrouw Jenniskens: U mag mij het woord geven.

De voorzitter: Mevrouw Jenniskens, u heeft het woord dan.

Mevrouw Jenniskens: Oké. Ook vanuit Water Natuurlijk complimenten voor het heldere verslag. Het bevat voor ons geen verrassingen en dat is een goed teken. Eveneens complimenten voor de staf van Delfland, zij hebben zich kranig gedragen in deze lastige coronatijd. Petje af. Ook fijn om te lezen dat Delfland goed scoort op de medewerkersmotivatie, die ondanks de reorganisatie en corona toch nog hoog is, alhoewel ik niet helemaal zeker weet of dit een score over het jaar 2020 of over 2019 is. We geven ook steun aan de oproep van de VVD om aandacht voor meer diversiteit en we zijn het ook eens met de algemene opmerking van Bedrijven dat ook over de minder goede dingen, zoals digitale veiligheid, eerlijk wordt gecommuniceerd. Wat betreft waterveiligheid, mooi dat we goed op koers liggen, maar uit het projectenoverzicht vind ik het opvallend dat we weinig kunnen zien of lezen over groene of bloemrijke kades of keringen. Terwijl ik dacht dat toch wij allen werken dat daar aandacht aan wordt besteed. Kan de hoogheemraad hier nog een toelichting op geven? Wat betreft de waterkwaliteit, daar is door iedereen al veel over gezegd en verbetering is natuurlijk nodig en staat vanavond ook op de agenda, dus daar laat ik het bij. Wij zijn wel heel erg blij met het Actieplan Biodiversiteit en hopen dat het belang van biodiversiteit in alle werkzaamheden van Delfland wordt verweven. Wat betreft recreatief medegebruik hebben we door corona geleerd dat er ook limieten zijn aan de toegankelijkheid. Te veel mensen in een gebied of water kunnen de natuur vernietigen en het gaat er dan om om de juiste balans te vinden. Dat geldt ook voor zwemwaterkwaliteit, ook daar staat vanavond het afwegingskader op de agenda, maar het verdient echt urgente aandacht. Wat betreft waterkwantiteit, het is goed om te lezen dat er veel belangstelling is voor de Rainlevelr en klimaatsubsidies en ook over de samenwerking met de gemeente op het terrein van klimaatadaptatie, dus dat echt nu naar een

uitvoeringsagenda wordt gewerkt. Het is zaak dat Delfland een krachtig geluid laat horen over het belang van water en natuur in ruimtelijke plannen en dit door vertaald in instrumenten zoals vergunningen en de waterverordening. Het convenant Klimaatadaptief Bouwen, op initiatief van de provincie, klinkt veelbelovend. Wat betreft de waterketen, die staat voor grote opvragen bij de rioolwaterzuiveringen. Heel goed dat er gewerkt is aan een strategie voor energie en een klimaatneutraal waterschap, ook morgenavond op de agenda, en dat we een forse afname van de CO2 uitzien. Dus complimenten voor dit heldere verslag.

De voorzitter: Dank u wel, mevrouw Jenniskens. Dan geef ik nu het woord aan de heer Boot.

De heer Boot: Dank u wel, voorzitter. Excuus dat ik iets later was, ik zal niet herhalen wat de collega's gezegd hebben, maar wij hebben ook veel complimenten voor het verslag en de medewerkers die het gemaakt hebben. Nog een paar vraagjes. De eerste is: waar gaat het overschot nu precies naartoe? Soms gaat dat naar de algemene reserve, wordt er gezegd, maar soms wordt er ook gesproken van de reserve niet vrij besteedbaar. Misschien is dat allemaal hetzelfde, maar dat begrepen wij niet helemaal. Belangrijker is natuurlijk de vraag die ook anderen al gesteld hebben, naar waarom de investeringen achterblijven. Vaak wordt dat geweten aan corona. Nou, dan is het eenmalig en dat is dat niet zo'n ramp. Maar soms krijg je ook de indruk dat het echt structureel is en zeker wanneer er sprake is van digitalisering en zelfs de vitale infrastructuur, waar de burap dan weer een lager getal gaf dan de oorspronkelijke begroting, en nu het feitelijke jaarverslag is nog weer later. Dan wordt het natuurlijk toch ook een beetje pijnlijk en zou het echt naar zijn als het structureel was. Dus misschien kan het college daar nog een toelichting over geven die ons gerust kan stellen. Wij zijn het eens met de heer Heijboer, met zijn zorgen over de achtergronden van de oplopende belastinginkomsten. Dat is natuurlijk toch niet zoals we dat allemaal voor ons gezien hadden. Wij hebben het college ook gevraagd: is nou voorstelbaar op een technische manier dat je dat op een bepaalde manier teruggeeft? Daar komen we natuurlijk bij die kostentoedeling ook nog over, maar misschien heeft het college daar nu ook al een antwoord op. Wij zijn graag met de heer Heijboer en anderen die daarin mee willen denken bereid om ook zelf als partijen al een beetje na te denken over: jongens, hoe moeten we hier nu mee omgaan? Want die toenemende belastingen, alleen maar omdat huizen meer waard worden, dat is toch niet zoals we dat gedacht hadden. Die consequenties worden steeds ongewenster en dat vereist natuurlijk echt vernuft en overleg om daar tot een oplossing toe te komen. Dus daar doen wij graag aan mee. Dan nog een kleinere vraag, de energieneutraliteit. Het lijkt er een beetje op alsof die PI op dat punt mede beïnvloed wordt doordat wij groene stroom kopen. Maar dat vind ik een beetje makkelijk geredeneerd, iedereen kan groene stroom kopen en dat kost je niks extra. Dat is alleen eigenlijk maar een administratieve handeling, want het moeilijke is om de groene stroom op te wekken en daar is Delfland natuurlijk ook hard mee bezig. Maar wij hadden liever dat we onszelf afrekenen op wat we echt nou zelf doen dan alleen maar dat we het administratief zo inpoten. Dan is mijn laatste vraag, doordat we zo zuinig zijn en het zo goed doen is de kaspositie heel hoog. Daar zijn we natuurlijk heel blij mee, want dan hebben we geld. Maar in het nieuwe renteregime moet je dan ook steeds meer betalen. Dus we betalen nu omdat we het zo goed gedaan hebben. Dit bevat het college natuurlijk ook niet en die denkt daar vast enorm over na, over hoe we hier slim mee om kunnen gaan. Maar onze vraag is: kan het college daar iets over vertellen en kan inzichtelijk gemaakt worden hoe dat met de kaspositie gaat, zodat ook de VV daar laten we zeggen in ieder geval inzicht in heeft? Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. Ik zie nog een interruptie van de heer Heijboer.

De heer Heijboer: Dank u wel, voorzitter. De heer Boot zei net: over de kostenverdeling, dat is natuurlijk doorgeschoven, dat hebben we besloten. Maar de bestemming van het resultaat, daar moeten we het wel

over hebben en daarover kunnen we besluiten of we die in de reserve stoppen of dat we zeggen: die laten we ten goede komen aan de mensen die te veel hebben betaald. Dat geldt zowel voor huishoudens als voor gebouwd. Dus die correctie wil ik wel even maken. Dat was het.

De voorzitter: Dank u wel. Dank u wel voor alle opmerkingen en vragen in de eerste termijn en ook alle complimenten. Ik ga nu een rondje langs de diverse portefeuillehouders. Ik stel voor dat ik eerst het rondje doe, laat ik beginnen met mevrouw Koop, voor de vragen die specifiek op uw portefeuille betrekking hebben. Zo ga ik alle portefeuillehouders even langs en dan eindig ik stel ik voor bij de heer Ouwendijk.

Mevrouw Koop: Ja voorzitter, dank ...

De voorzitter: ... vragen gesteld zijn.

Mevrouw Koop: Voorzitter, dank u wel. De vele complimenten die zijn gemaakt zal ik ook overbrengen naar onze ondersteuning wat betreft onze programma's. De opmerking van de heer Hofman over inundatie. Ja, het is de kerntaak van Delfland om ongewenste overstroming te voorkomen, dus wij denken graag mee en staan open voor suggesties voor een ander woord, maar het is wel een veelgebruikt woord. Maar dank u wel. U vroeg ook, de heer Hofman, en ook anderen, ook mevrouw Jenniskens die vroeg daarnaar: hoe ga je om met gemeenten op het gebied van klimaatadaptatie? Wij gaan regelmatig in gesprek met diverse gemeenten en ook tussentijds hebben we overleg met gemeenten over klimaatadaptatie. We kijken ook naar waterplannen, daar gaan we over in gesprek. En er zijn gemeenten, die lopen meer voor, zijn actiever dan anderen. Ik had gisteren weer een bijeenkomst met bijvoorbeeld de gemeente Pijnacker-Nootdorp, dat is echt een gemeente die er echt duidelijk voor gaat. Uw opmerking over het borgen in verordeningen van mevrouw Jenniskens, doorvertalen dat helpt sowieso ook het gesprek. Verder, mevrouw Dijkshoorn vroeg naar de leidraad bodemdaling. Die komt dit najaar naar de VV en op dit moment werken de gemeente Midden-Delfland en het hoogheemraadschap daarin nauw samen. De heer Jansen vroeg naar de achterstanden in het baggeronderhoud. Daarvoor staan ook een aantal oorzaken genoemd. Op dit moment maken we een inhaalslag en die is stevig en daar wordt ook goed samengewerkt met ecologen, dus dat is ook één van onze kerntaken, dus daar zetten we hard op in. Volgens mij heb ik nu alle vragen beantwoord, voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel, mevrouw Koop. Ik ga door naar de heer Egas.

De heer Egas: Dank u wel, voorzitter. Alle sprekers dank voor de complimenten voor de jaarrekening en net zoals Manita zullen we dat zeker doorgeven aan alle betrokken ambtenaren. Ook ik wil eventjes de gestelde vragen gewoon in volgorde aflopen. Mijnheer Hofman, de zorgen over de collectieve zuivering. Hij staat voor morgenavond op de commissievergadering gepland om daar wat nadere informatie over te geven, dus daar zal ik me even toe beperken, maar we zijn er inderdaad allemaal hard mee bezig, zowel ambtelijk als bestuurlijk, om dat wel te gaan realiseren. Mijnheer Van Valkenburg gaf aan: we willen voorkomen dat we een beleidsarme periode krijgen. Wij hebben heel veel plannen op stapel staan, dus in ieder geval vanuit de waterketen komt er nog wel wat op u af de komende maanden. Als ik dan even kijk, mijnheer Jansen, dat ging over die duurzaamheid, het percentage mag hoger. Dat klopt ook, maar we hebben voor volgend jaar, voor 2021, dus dit jaar, ook al 50 procent staan en dat groeit in 2023 al naar 100 procent aanbestedingen. Dus ik denk dat we daarmee in ieder geval aan uw wens, maar ook aan onze eigen wens wel tegemoet gaan komen. Energieneutraal gaf u aan, wij gebruiken andere rekenmethodes. Dat hebben we juist niet gedaan, we hebben juist in de vergelijking geprobeerd hetzelfde te laten zien. Daarvoor zijn we de Klimaatmonitor blijven hanteren, zodat die vergelijking in ieder geval zichtbaar is. Mevrouw Jenniskens, u gaf inderdaad aan: we hebben grote opgaven bij de AWZI's. Nou ja, daar zijn we ook hard mee bezig, in ieder geval voor de Nieuwe

Waterweg en De Groote Lucht. Maar daar nemen we zeker ook de andere twee zuiveringen, Houtrust en Harnaspolder, in mee. We werken hard aan energieneutraliteit, aan het opwekken van energie, maar zeker ook aan de afname van de CO2-uitstoot. Ook dat willen we graag uit gaan drukken in een CO2-footprint, maar dat sluit een beetje aan bij alle opmerkingen over de PI's: het moet wel vergelijkbaar blijven met wat we hadden of we moeten het terug kunnen rekenen, want anders krijgen we hele wisselende getallen daarin staan. Dus dat willen we graag inzichtelijk houden. Dus vandaar dat we voor dit jaar gekozen hebben om de Klimaatmonitor te blijven hanteren. De heer Boot gaf ook nog even aan: het is wel makkelijk met de energieneutraliteit om groen gas in te gaan kopen. Dat komt niet tot uitdrukking in de energieneutraliteit, maar wel in de CO2-uitstoot. Maar daar moeten we vooral ons bij blijven realiseren dat we juist biogas omzetten in groen gas en als gevolg daarvan moeten we energie in gaan kopen. Dus het is juist omdat we energie opwekken in de vorm van groen gas op dit moment moeten we wel stroom kopen om de zuivering te laten rennen. Maar we kijken zeker naar mogelijkheden om te besparen, want dat is natuurlijk het allerbelangrijkste, dat we gewoon minder energie verbruiken daar waar het mogelijk is. Als we dan energie in moeten kopen, dat we dat op een zo verantwoord mogelijke manier doen en dat is het inkopen nog steeds van groene stroom. Ik hoop dat ik zo de vragen even beantwoord heb, mijnheer de voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Egas. Ik ga door naar de heer Belt.

De heer Belt: Dank u, voorzitter. Dank aan de leden ook. Ook over de complimenten die geuit zijn. Ik ga in op een aantal onderwerpen. De waterkwaliteit. De zorgen worden breed gedeeld in de VV en datzelfde geldt, dat gevoel ken ik ook bij de partners die wij hebben in het gebied. Daar is inderdaad ook erkend dat de verbetering is gestagneerd, want dat is de boodschap. Alle partijen zeggen ook: wij hebben extra inspanning daarvoor nodig. Dat communiceren wij ook. Het verschil dat er toch een klein beetje zit tussen deze jaarrekening en de waterkwaliteitsrapportage is echt een tijdsding. De jaarrekening is eerder opgesteld, de waterkwaliteitsrapportage is met heel veel inzet van medewerkers klaargestoomd om nu ook te hebben. Daar hebben we de gegevens beter in beeld gekregen en op basis daarvan is deze boodschap nu ook gezet, dat we echt zien dat die verbetering is gestagneerd, dat er meer werk aan de winkel is. We zien gelukkig dat die boodschap ook door verschillende media zo ook is overgenomen. In de commissie en in de informatieve VV en ongetwijfeld ook bij de kadernota gaan we nader in gesprek over de waterkwaliteit, onder andere beginnen we daar vanavond mee en zoals gezegd: op 8 juli staat daar een uitgebreide informatieve VV voor gepland, waarin we echt over nieuwe maatregelen met u in gesprek gaan. Dan over de PI. We rapporteren in deze jaarrekening over de PI's van de waterkwaliteit, maar we zeggen wel degelijk dat dat beter kan. De huidige PI is gebaseerd op het SGBP2-doelen. Daar hebben we al in 2019 van gezegd dat we die doelen niet gaan halen, omdat we die toen bij nader inzien wellicht niet goed ingeschat hebben, omdat allerlei zaken zoals achtergrondbelasting, een hoge druk van recreatie, dat we die niet meegenomen hebben. Daarom heeft u ook vorig jaar een nieuw ontwerp SGBP3-programma opgesteld, met nieuwe doelen. Wij zeggen nu: die nieuwe PI moet daarop gebaseerd zijn. Daar wordt ook hard aan gewerkt, we willen naar een overkoepelende PI voor waterkwaliteit toe. In de informatieve VV van 8 juli zullen we daartoe met een voorstel komen en met u over in gesprek gaan. We gooien niet alles overboord, dus we bouwen op op wat we nu weten. Dan zijn er een aantal opmerkingen gemaakt over ganzen, met name vanuit de fractie Ongebouwd. Ja, er liggen afspraken in deze regio over ganzen. Daar wordt invulling aangegeven. De provincie Zuid-Holland heeft afgelopen jaar onder andere in het Westland ganzen gevangen en onder andere de gemeente Delft en de gemeente Rijswijk, die passen meer de maatregel van de geboortebeperving toe. Vanuit Rijswijk heb ik daar onlangs een rapport van gezien, dat dat echt laat zien dat die getallen omlaaggaan, dus dat in ieder geval voor Rijswijk over een succesvolle aanpak kan worden gesproken. Wij blijven dit onderwerp agenderen. Waarom? Omdat wij wel degelijk last hebben van ganzen, maar die zit vooral op het bacteriënvak voor onze zwemplassen. Daar kom ik

zo nog heel even bij terug, op zwemwater. Dus het gaat echt om bacteriën bij zwemplassen. De fosfaat- en stikstofdruk van watervogels is voor de KRW-opgave veel minder relevant. Daarvoor ligt de prioriteit echt bij andere emissies, onder andere vanuit de glastuinbouw of vanuit de melkveehouderij. Dan de zwemwaterplassen. Tot begin van de vorige zomer was het in feite een hele goede situatie, hebben we een heel goed voorjaar gehad, kon er goed – even los van coronamaatregelen – goed gezwommen worden. Daarna hebben we een omslag gezien. Dat kan liggen aan het weer, zoals de heer Jansen ook zei, maar een omslag waarbij we veel blauwalg in die plassen zagen. De Korftlaan is helaas van de lijst afgegaan. Dat doen wij niet, dat doet de omgevingsdienst en de provincie. Wij geven alleen gegevens aan. Als er een aantal jaar achter elkaar slechte scores zijn dan geeft de omgevingsdienst, die bepaalt samen met de provincie of zoiets dan van de lijst af gaat. Dat is natuurlijk ontzettend jammer en dat willen we niet in ons gebied. Overigens, de communicatie hierover, dus het persbericht wat wij hierover hebben uitgestuurd, die is ook voorafgaand naar de VV gegaan, zoals wij met u hebben afgesproken. Ook de zwemplas Tanthof was negatief in het nieuws, omdat daar een permanent negatief zwemadvies is gekomen. Ook weer gebaseerd op zo'n reeks van vijf jaar. Ondertussen zijn daar maatregelen genomen door Delfland in het systeem en door de beheerder op het gebied voor watervogels. Zij trekken bijvoorbeeld met vrijwilligers elke dag een watervogelwerend net over die plas. Dus ook hier weer een voorbeeld dat er, dit is dan wel aan de achterkant, maar dat er samengewerkt wordt om bacteriën van zwemvogels uit die plassen te houden. Wat bij de Tanthof heel jammer was, en daar doelde volgens mij één van de leden op, daar is twee weken terug in het AD een bericht verschenen, gebaseerd op onjuiste gegevens. Daar werd gesuggereerd dat daar menselijke ontlasting in het water zat, dat er zelfs drollen dreven. Nou, dat is niet waar. De bronnen die wij hier op het oog hebben zijn van watervogels en van honden en daar zijn die maatregelen op genomen. Dit is onder andere al rechtgezet in een artikel in het AD afgelopen zaterdag, als ik het uit mijn hoofd heb. Ook zwemwater heeft dit jaar onze volle aandacht, onder andere vanavond in de commissie het afwegingskader zwemwater. Dan tot slot, mevrouw Jenniskens gaf aan: een juiste balans tussen natuur en recreatie is van belang. Dat zal ook een prominente rol krijgen in het kader recreatief medegebruik, wat we dit jaar gaan opstellen. Misschien stelt dat dan ook de heer Van Valkenburg wat meer gerust, dat er wel degelijk op heel veel terreinen nieuw beleid of aangepast beleid aan zit te komen. Tot zover en dank.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Belt. Voordat ik het woord geef aan de heer Ouwendijk zal ik kort ingaan op de vragen die gesteld zijn die mijn eigen portefeuille raken. In de eerste plaats de heer Hofman, die aandacht vraagt voor mensen die ziek zijn geweest met Covid. In algemene zin kijken wij heel goed naar re-integratie en betrekken we de adviezen van artsen om met goede re-integratieplannen te komen. Daarnaast zijn we ons ook heel goed bewust dat ook als je niet ziek geweest bent door Covid de hele lockdown natuurlijk grote effecten heeft. Daar geeft de directie heel veel aandacht aan. Wij zijn ook van plan als de verminderde druk het toelaat om binnenkort verdere versoepelingen mogelijk te maken, om voor medewerkers die thuis lastig kunnen werken de mogelijkheid aan te bieden om toch vaker op kantoor te komen. De heer Van Valkenburg maakt terecht de opmerking over het belang van digitale investeringen. Onderschrijf ik van harte. Het is inderdaad zo dat afgelopen jaar door een tweetal investeringen, dat daar een streep door gezet is. Dat moet u niet uit interpreteren dat wij die digitale investeringen niet belangrijk vinden, maar dat we deze investeringen uiteindelijk in volle afweging erachter kwamen dat dat toch maar een zeer beperkt positief effect zou hebben op de digitale veiligheid. Want je praat uiteindelijk over systemen, dus je moet het op systeemniveau bekijken. Wij komen binnenkort met voorstellen over investeringen in digitale veiligheid, waarvan wij wel denken dat die een belangrijk, gunstig effect zullen hebben. U vraagt ook aandacht voor het belang van diversiteit. Ook dat onderschrijven we helemaal. Delfland heeft een open cultuur waarbij iedereen welkom is en zichzelf kan zijn. Daar blijven we ook aan werken, we hebben onlangs een vertrouwenspersoon ook aan het team toegevoegd die specifiek aanspreekpunt is voor LGBTQI-issues. We hebben ook de eed aangepast voor nieuwe

ambtenaren, waarbij verwezen wordt niet alleen naar de christelijke beschrijving van God, maar ook naar andere geloofsovertuigingen. Daarnaast is Delfland ook lid van het programma Talent naar de Top. Dat keek tot nu toe heel erg naar zo'n man/vrouw-verhouding, maar ook daar worden de doelstellingen verder verbreed. Wij kijken ook heel specifiek bij vacature-invullingen of wij inderdaad een zo divers mogelijk team in brede zin kunnen samenstellen, waarbij bij gelijke geschiktheid de beoogde doelgroep voorrang krijgt. Even kijken, dan was er ook nog een opmerking van de heer Jansen over het ziekteverzuim.

De heer Van Valkenburg: Voorzitter?

De voorzitter: Ja?

De heer Van Valkenburg: Mag ik daarop reageren?

De voorzitter: Ja, natuurlijk.

De heer Van Valkenburg: Dat aannamebeleid, want we zien juist in de cijfers dat het afgelopen jaar daar geen stap vooruit is bereikt.

De voorzitter: Laat ik het zo zeggen: het zou kunnen zijn dat dat misschien niet direct zichtbaar is in de cijfers. Dat laat onverlet dat in het proces wat wij volgen er heel veel aandacht is voor diversiteit. Dus wij blijven streven om de diversiteit verder te vergroten. We zullen u daarover blijven rapporteren. Dus uw oproep, zal ik u zeggen, is duidelijk en wordt ook volledig onderstreept. Dan kom ik nog even terug op de vraag van de heer Jansen over ziekteverzuim. Ik hecht eraan om te zeggen dat voor een organisatie met de opbouw van Delfland, op leeftijdsopbouw, er een zogenaamde verbouwnorm is waarvoor een gangbaar ziekteverzuim 4,6 procent zou zijn. Daar zitten wij dus met 4 procent ruim onder. Vanzelfsprekend is dit ook een thema waar we veel aandacht voor hebben. Dat waren volgens mij de vragen die direct betrekking hadden op mijn portefeuille. Dan geef ik nu graag het woord aan de heer Ouwendijk.

De heer Ouwendijk: Dank u wel, mijnheer de voorzitter. Ik zal kijken of ik alle openstaande vragen met een antwoord kan raken. De heer Hofman ... Laat ik even in het algemeen zeggen: dank voor de complimenten van ieder. We zullen zorgen dat die op de bestemde plekken terechtkomen. Dank ook voor de vragen. De heer Hofman had onder andere een vraag over de zeekering in Scheveningen. We komen daar in een later stadium nog uitgebreid op terug. Vooralsnog gaat het om het '...' van zand, waarvan Delfland het verstandig vindt dat Rijkswaterstaat zich daar nu mee bezig gaat houden. De heer Van Valkenburg vroeg naar een tabel met alle PI's. Daar heb ik ook de heer Van Kretschmar over gehoord, daar heb ik de heer Jansen over gehoord en nog enkelen van u. Die tabel zit al bij de begroting en het lijkt me dus ook een logische stap om zo'n tabel onder te brengen bij de jaarrekening. Dan maakt de heer Van Kretschmar een opmerking over het opdrogen van, een opmerking van de rekeningcommissie ten aanzien van de formele zaken die betrekking hebben op de jaarrekening. Ik ben blij dat de inspanning van de organisatie en het Dagelijks Bestuur gezien wordt en op deze manier aan de orde wordt gesteld. Dan met betrekking tot het accountantsverslag, de opmerking over het oordeel van de accountant. Het oordeel van de accountant is ons bekend. De huidige systematiek/werkwijze bij de accountants is van dien aard dat er een interne review vereist is van het dossier, dus dat een tweede paar ogen over het dossier gaat. Daar is de accountant nu mee bezig. Dat betekent dat wij één dezer dagen, precies is dat nog niet aan te geven, mijnheer de voorzitter, maar dat wij één dezer dagen de definitieve accountantsverklaring verwachten. Maar we hebben geen reden om aan te nemen dat van het oordeel van onze accountant wordt afgeweken. Ik ben het ook eens met de opmerkingen van de vorige spreker, dat dat bij de vaststelling van de jaarrekening wel voor elkaar moet zijn. Dan de opmerking, de vraag eigenlijk van de

heer Van Kretschmar met betrekking tot de rechtmatigheid. Nu is de rechtmatigheid zowel bij gemeenten als bij de waterschappen en provincie vooral een discussie tussen in ons geval de Verenigde Vergadering en de accountant. De bedoeling is dat dat in de toekomst gaat veranderen. Bij gemeenten gaat dat al gebeuren met betrekking tot de jaarrekening van 2021, dus ergens in de loop van 2022 zal voor het eerst niet alleen de accountant naar een oordeel gevraagd worden, maar zal het college daar een oordeel over moeten geven. Bij het waterschap is die invoering nog niet gepland. Dat zal in ieder geval niet in, laat zich nu dat aanzien, in deze bestuursperiode vallen. Wellicht ergens in de volgende bestuursperiode. Wij zullen daar natuurlijk zoveel als mogelijk u en onszelf op prepareren, zodat we dat ook voldoende soepel uit kunnen gaan voeren. Dan de vraag met betrekking tot het frauderisico, de frauderisicoanalyse. Dat document is inmiddels ambtelijk opgesteld en er komt één dezer dagen aan de orde, of één dezer weken moet ik eigenlijk zeggen, aan de orde bij de dijkgraaf en de hoogheemraden. We zullen daarna u als VV informeren, over de stand van zaken met betrekking tot dat document. Mevrouw Dijkshoorn heeft een opmerking gemaakt met betrekking tot het zonder meer afvoeren van Pl's. Volgens mij was dat iets wat we in de vorige ronde ook uitgebreid besproken hebben. Op het moment dat dat aan de orde is zullen we ook aangeven hoe en waarom en op welke wijze we bepaalde '...' moeten vervangen door een ander, maar dat is tot op heden, althans in mijn herinnering, niet voorgekomen. De heer Heijboer heeft daarnaast een opmerking met betrekking tot de tarieven en opbrengsten en heeft dat voornamelijk ondergebracht in vragen aan de partijen hier aanwezig. De heer Jansen verwijst terecht naar lagere tarieven. De hoge tarieven van Delfland zouden wel wat lager kunnen. Dit is ook een afspraak die in het bestuursakkoord staat en daar zal het Dagelijks Bestuur ook mee aan de slag moeten.

De heer Heijboer: Voorzitter? Even ter interruptie.

De voorzitter: De heer Heijboer.

De heer Heijboer: Ik hoor de woordvoerder net zeggen, de portefeuillehouder net zeggen dat ik de beantwoording aan andere partijen heb overgelaten, maar ik heb wel heel duidelijk een vraag gesteld aan de portefeuillehouder, twee vragen. Namelijk hoe het komt dat er toch vier miljoen te veel is bij de aanslagings is verstuurd en wat hij vindt van een egalisereserve. Die vragen heb ik ook aan andere partijen gesteld. Maar de eerste vraag was puur en alleen aan de portefeuillehouder. Dank u wel.

De heer Ouwendijk: Goed. Op die eerste vraag is het antwoord natuurlijk eenvoudig. Op het moment dat er partijen van de begroting op basis van de gegevens die ons dan beschikbaar staan worden de tarieven bepaald op zodanige wijze dat de lasten voor de burgers zoveel als mogelijk binnen het systeem gelijk blijven. Dat daar dan ten tijde van het opleggen van de aanslagen waar de verschillen zijn ontstaan, dat is wat er gebeurt. Ik bedoel, ik hoef u alleen maar te wijzen op het feit dat in de maand januari in het werkgebied van Delfland, dus op het moment dat je uitgaat van een schatting van de waarde, maar van het onroerend goed. Dan blijkt in één maand dat de woningwaarde met tien procent is gestegen, dat is natuurlijk best wel fors. Dat uit zich dan in een iets hogere belastingopbrengst voor Delfland. Op zich is dat ...

De heer Heijboer: Dan hebt u de vraag ...

De heer Ouwendijk: Op zich is dat dan helemaal geen vreemd effect, mijnheer de voorzitter, ik maak mijn zin graag even af. Want het omgekeerde komt natuurlijk ook voor. Op het moment dat dat onroerend goed, met name woningen in waarde vermindert, dan kun je precies het andere effect de andere kant op zien draaien. Het hangt gewoon van de versnelling van de waardeontwikkeling af. Het doel is nog steeds, zoals ook in het bestuursakkoord is opgenomen, om dezelfde lasten bij burgers in rekening te brengen.

De voorzitter: De heer Heijboer, u wilt nog een interruptie plegen?

De heer Heijboer: Ja, de beantwoording over de onroerendezaakbelasting, daar hadden we geen vraag over gesteld. Nu wordt die vraag beantwoord. De vraag die wordt gesteld over de huishoudens, er was 3,4 miljoen te veel opgehaald bij de huishoudens, terwijl de groei, zoals in het jaarverslag blijkt, met 350.000 was. Dus er is gewoon 3 miljoen te veel al bij voorbaat opgelegd en die huishoudens hebben niet te maken met de ozb-verhoging. Dus het gaat erom: er is 11,4 miljoen te veel gefactureerd, 8 miljoen is standaard de afgelopen jaren al vrij egaal aan kwijtschelding en oninbaar. Dan nog is er 3,4 te veel opgehaald en daarvan is in de jaarrekening maar 350.000 euro verklaard. Dus het gaat niet om de ozb, maar het gaat over de huishoudens.

De voorzitter: De heer Ouwendijk.

De heer Ouwendijk: ... het gaat om de onderliggende waarde en die probeer je gewoon zo goed als mogelijk in te schatten. Het kan wat dat betreft niet nauwkeuriger dan het tot op heden gebeurd is. Dan de opmerking van de heer Jansen over de hoge tarieven van Delfland. Daar zijn we natuurlijk allemaal mee bekend, het verkrijgen van lagere tarieven, ligt ook voor ons allemaal nog een opdracht. Mevrouw Jenniskens die stelde een vraag over groene dijken. In het diversiteitsbeleid is aangegeven dat alleen al in 2021 zo'n 25 hectare aan groene dijken, als ik dat zo mag noemen, dus dat zijn dan dijken die bloem- en kruidrijk worden, worden ingezaaid in ontwikkeling is. Dus daar is volop aandacht voor inzet op. De heer Boot vroeg naar een benaming van de reserves. Dat gaat nog steeds om de reserve niet-vrij-bestedbaar vermogen, dus nog steeds diezelfde reserve. Het teruglopen van investeringen, daar is volgens mij al door de collega's genoeg op ingegaan. De kostentoedeling komt in een later stadium aan de orde. Met betrekking tot inzicht in de kaspositie hou ik even aan dat ik daar binnenkort op terug zal komen, maar even buiten het bestek van deze bespreking. Tot zover mijn reactie, mijnheer de voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Ouwendijk. Dan zijn we hiermee aan het einde van de eerste ronde. Ik ga weer even de partijen langs. De heer Hofman, heeft u nog aanvullende opmerkingen?

De heer Hofman: Geen aanvullende opmerkingen, voorzitter. Dank voor de beantwoording en ook voor het personeelsbeleid, dus dat dat alle zorg heeft. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Van Valkenburg.

De heer Van Valkenburg: Dank u wel, voorzitter. Dank voor de beantwoording en de toezeggingen die we hebben ontvangen over de PI's en dat er ook voldoende nieuw beleid aankomt. Ik wilde ook nog wel ingaan op de vragen die AWP heeft gesteld, hoewel ik het hier niet helemaal passend vind, omdat we dit najaar daar nog wat uitgebreider op ingaan. Zoals de hoogheemraad ook aangaf: wij moeten afgaan op cijfers, de getallen die we krijgen. Dat doen we zo nauwkeurig mogelijk en als we dan een meevaller krijgen dan is dat alleen maar goed en dan moeten we, denk ik, ook de RWG juist complimenten over geven, dat ze hun werk zo goed doen. Volgens mij geeft het systeem op dit moment geen andere mogelijkheid dan die opbrengsten te voegen aan de algemene reserve. Op lange termijn hebben daar al onze inwoners profijt van, want daardoor kunnen we onze schulden aflossen en minder rentelasten en dus hopelijk de tarieven laten verlagen, waar de VVD juist op inzet voor alle groepen. De WOZ is een heel ander verhaal en we zien dat de cijfers daar op dit moment soms heel snel stijgen, zoals de portefeuillehouder ook aangaf. Daardoor lopen we altijd achter de feiten aan. Maar aan de andere kant, ik wil er wel voor waken dat wij ons gaan baseren op verwachtingen die niet gegrond zijn door de wetenschap en door de instanties die daarover gaan. Dus we moeten die cijfers volgen, wat ons

betreft. Dan tenslotte die kostentoedeling, daar gaan wij nog uitgebreide discussies over hebben in de verschillende commissies de komende tijd, dus daar kom ik later op terug.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Van Valkenburg. Ga ik door naar de heer Van Kretschmar.

De heer Van Kretschmar: Dank u wel, voorzitter. Dank u wel voor de heldere beantwoording van de vragen. Ten aanzien van de antwoorden van de heer Ouwendijk heb ik er nog één gemist. Ik vind die toezegging om die KPI's ook bij de jaarrekening te publiceren, dat is een hele goede. Maar ik had ook nog een beroep gedaan om ook vooral de trend in de gaten te houden. Dus mijn voorstel zou zijn om dus ook laten we zeggen een looptijd van vijf jaar aan de PI's te koppelen, dat je ook het verloop kunt zien. Dus daar hoor ik graag van of dat een deel is van de toezegging of dat we dat op een andere manier ergens anders moeten vragen. De tweede vraag die ik nog heb staan, de heer Belt heeft mij overtuigd wat de reden is dat de communicatie over waterkwaliteit niet helemaal spoort, omdat dat heeft te maken dat dat indertijd na elkaar gekomen is. Maar ik zou toch ook het antwoord willen hebben hoe dat zit ten aanzien van de maatregelen die genomen zijn nu ten aanzien van de digitalisering en de veiligheid. Daar was ook een vraag over, om dat toch meer in lijn te brengen met de inspanningen en de werkelijkheid. Dus die twee vragen heb ik nog openstaan. Verder, op het verzoek van de heer Heijboer gaan wij natuurlijk graag in overleg ook op een later moment, hoe om te gaan met het onderwerp wat ons allen zo bezighoudt. Dus dat zie ik met vertrouwen tegemoet.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Van Kretschmar. Ga ik door naar de heer Heijboer.

De heer Heijboer: Dank u wel, voorzitter. Wij hebben een antwoord gehad wat eigenlijk toch wat teleurstellend is, want er is bij het opleggen van aanslagen dan toch 30 procent naast gezeten. Ik hoor mensen hier zeggen: een compliment dat er te veel is opgehaald. Maar ik vind dat eigenlijk dan geen compliment, dat als je 11,4 miljoen te veel factureert en daarvan is die 350.000, die trekken we ervan af, maar dat is de stijging van het aantal huishoudens, blijft er toch 3,1 miljoen over wat je te veel hebt gefactureerd en waar eigenlijk geen goede verklaring voor gegeven wordt. Dat vind ik wel heel jammer. Dan zegt de portefeuillehouder: beter kunnen we het niet. Maar dan vind ik een 30 procent-afwijking en 'beter kunnen we het niet', vind ik geen goede verklaring. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Heijboer. Dan ga ik door, even kijken op mijn lijstje, kom ik dan bij de heer Jansen.

De heer Jansen: Dank voor het beantwoorden van alle vragen. Ik heb er verder geen opmerkingen meer over. Ik was in mijn eerste termijn niet ingegaan op de vraag van de AWP, dat wil ik nu toch wel even doen, dat ik graag daarover met de AWP in gesprek ga en met de rest van de fracties natuurlijk. Ook inderdaad over de woonlasten en eventueel het instellen van een egalisatiereserve. Wat ons betreft kan dit als hamerstuk besproken worden in de VV.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Jansen. Ga ik door naar de heer Fekkes.

De heer Fekkes: Dank voor de beantwoording, voorzitter. Geen opmerkingen en verdere vragen. Wat mij betreft kan het ook als hamerstuk door.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Fekkes. Dan ga ik door naar mevrouw Jenniskens.

Mevrouw Jenniskens: Dank u wel, voorzitter. Ook voor mij geen extra vragen. Wat ons betreft kan het ook door als hamerstuk naar de VV.

De voorzitter: Dank u wel, mevrouw Jenniskens. Kom ik bij de heer Boot.

De heer Boot: Dank u wel, voorzitter. Ik heb nog een vraag aan de portefeuillehouder van financiën. Collega Heijboer stelt voor om het overschot in een egalisereserve te plaatsen. U leek te suggereren zonet dat dat nu niet kan. Kunt u dat even toelichten? Want als het inderdaad niet kan dan zijn wij het ook eens met de collega's dat het een hamerstuk wordt voor de VV. Maar als het wel zou kunnen dan is dat natuurlijk nog nuttig om in de VV daarover te spreken.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Boot. Dan kom ik bij, volgens mij zijn er verder geen vragen gesteld aan mevrouw Koop, de heer Egas of de heer Belt, maar wel aan mijzelf en de heer Ouwendijk.

Mevrouw Dijkshoorn: Voorzitter?

De voorzitter: Mevrouw Dijkshoorn, heb ik u vergeten? Of u wilde interrumpen?

Mevrouw Dijkshoorn: Nee, u heeft mij nog vergeten.

De voorzitter: Dat spijt me.

Mevrouw Dijkshoorn: Dat maakt niet uit. Allereerst dank voor de antwoorden in de eerste termijn. We zijn wat dat betreft wel blij dat we alert blijven op de ganzen, maar vooral de geboortebeperving van ganzen, daar zullen we echt aandacht aan moeten besteden. Het gaat ons niet om het, de Partij voor de Dieren is niet aanwezig, maar houdt er niet van als we afschieten gebruiken en dat wil ik ook zeer zeker niet. Vooral het geboortebeperven is een hele goede methode, wat we dus graag willen zien dat de provincie dat ook extra doet. Wat ik graag nog verder zou willen weten is graag specifiek maken waar nu de opgave ligt in het agrarisch weidegebied met betrekking tot de waterkwaliteit. We hebben technische vragen gesteld en dan staat erbij: kijk in het voorstel van vorig jaar, bijlage noem maar op. Maar er staat niet specifiek in wat van ons nog wordt verwacht. Wij hebben via LTO begrepen dat de andere waterschappen dat wel specifiek kunnen maken. Mocht er geen opgave liggen voor het agrarisch gebied dan is dat ook prima. Dan, ik was vergeten in de eerste termijn bij het projectenoverzicht toch ook nog even complimenten te maken. Complimenten voor het overzicht. Fractie Ongebouwd is de laatste vergaderingen best wel kritisch geweest met betrekking tot de kadverbetering in Schipluiden, maar als het goed gaat willen we dat ook melden. Afgelopen februari heeft een bewoner van Schipluiden ook een kritische brief gestuurd naar Delfland, ook naar de portefeuillehouders en volgens mij ook zelfs naar de dijkgraaf. Ook naar de VV, alleen die hebben wij dan niet gezien, dus dat is eigenlijk wel een puntje van orde: hoe gaan wij met brieven om die ook naar de VV worden gestuurd? Maar daar was hij kritisch. Toen heeft hij een gesprek gehad met de aannemer en toen bleven er wat vragen hangen, hij maakte zich zorgen. Dat is best logisch, want het is een groot project. Maar een paar weken geleden voor zijn huis zijn de maatregelen die er gebeuren zouden in verband met de kadverbetering uitgevoerd en dat was positief, hij had daar niets van gemerkt. Terwijl hem door anderen was gezegd: ga je niet klagen bij Delfland, ga je niet zeggen dat het niet goed ging? Hij zegt: waarom moet ik dat doen als ik er geen last van heb? Ik heb meer last van een vrachtwagen die voor mijn huis langs dendert dan van de kadverbetering in Schipluiden. Hij heeft dit als compliment, omdat hij bakker is, dit ook aan de aannemer doorgegeven door middel van een taart en heeft daar positief op gereageerd. Daarom wil ik ook dan die complimenten van deze bewoner ook doorgeven. Wij mogen kritisch zijn, maar als er iets goed gaat mogen we

dat ook zeer zeker melden. Dus dat wil ik hierbij dan ook doen. Daarnaast sluit ik aan bij de opmerking van de heer Van Valkenburg, wat hij zei over hoe we omgaan met de kosten, ook voor iedere burger het laten dalen. Daar komen we ook later op terug. Dan wil ik nog reageren op de vragen van de AWP. Ik zie dat dat precies dezelfde technische vragen zijn die ook beantwoord zijn als technisch vragen en waar we nu over discussiëren en waar het antwoord ook heel duidelijk in vermeld staat, dus dat is eigenlijk even jammer. Daarnaast, egalisatiereserve. De AWP was heel erg voor het afschaffen van de egalisatiereserve en nu het hun beter uitkomt dat die egalisatiereserve er weer is dan willen ze hem weer invoeren. Dat is niet van een bestending beleid. Dus wij gaan in de eerste instantie uit van het bestuursakkoord. Het is helaas door de huidige wetgeving niet helemaal mogelijk om alles goed aan te passen en daarvoor is er dus een nieuw belastingstelsel opgekomen en daar willen we ons ook op richten. Ik weet ook dat bewoners of inwoners van ons gebied een aanslag hebben gekregen en die aanslag is lager dan die aanslag van vorig jaar. Kijk ook zelf eens naar je aanslag. Wij hebben hem nog niet gehad, maar hij is dus lager dan vorig jaar. Dus waar praten we dan ook over? Ik denk dat ik het daar wel even bij wil laten.

De voorzitter: Dank u wel, mevrouw Dijkshoorn. Ik zie een interruptie van de heer Heijboer.

De heer Heijboer: Dank u wel, voorzitter. Mevrouw Dijkshoorn haalt aan waar wij in de pers ook al aandacht voor hebben gevraagd, namelijk op landelijk niveau, dat is dat bij bedrijven de aanslagen juist veel lager worden, juist omdat de prijzen van huishoudens zo stijgen. Dus ik ben blij dat mevrouw Dijkshoorn eigenlijk de argumenten van de AWP onderschrijft, dat bij bedrijven de aanslagen juist veel lager worden. Wat betreft de beantwoording van de technische vragen is het zo dat wij die onvoldoende vonden en dat heb ik ook toegelicht. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. Ik zie nog een interruptie van de heer Fekkes.

De heer Fekkes: Voorzitter, in reactie op de opmerkingen van mevrouw Dijkshoorn. Mijn aanslag is voor het derde opvolgende jaar hoger. Dus dat wou ik toch wel even melden, maar die discussie gaan we dus nog later voeren, begrijp ik.

De voorzitter: Waarvan akte. De heer Van Valkenburg.

De heer Van Valkenburg: En daar kan ik op aanvullen dat de aanslag voor mij dit jaar gedaald is.

De voorzitter: Oké. Maar ik stel toch voor dat we niet allemaal nu één voor één gaan zeggen hoe het voor ons persoonlijk uitpakt. Ik zou eigenlijk nu naar aanleiding van de vraag van mevrouw Dijkshoorn wil ik toch even de heer Belt de gelegenheid geven om nog te reageren op de waterkwaliteit, de vragen over waterkwaliteit en het agrarisch gebied. De heer Belt, wilt u daar nog iets over zeggen?

De heer Belt: Dank, voorzitter, en dank, mevrouw Dijkshoorn. Het fosfaat en stikstof ligt ook in het grasgebied nog boven de norm, dus daar ligt een opgave van emissiereductie, waarbij de agrariërs een grote rol hebben en daar ondersteunen we de agrariërs ook dit jaar weer in. Onlangs zijn wij als Delfland ook aangesloten bij die regeling die Midden-Delfland daarvoor heeft, erfmaatregelen te nemen om te zorgen dat die nutriënten niet in het oppervlaktewater komen. Dus dat zetten we de komende twee jaar sowieso weer door. Natuurlijk speelt ook het optimaliseren van het ecologisch maaibeheer hier ook bij.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Belt. Er zijn nog twee puntjes die ik zelf nog even zou willen beantwoorden. In de eerste plaats alle brieven die ook gericht zijn aan de VV die moeten op de lijst komen van ingekomen

stukken, dus als dat een keer niet goed gegaan is dan zullen we dat zeker herstellen. Maar het is zeker de bedoeling dat u daar direct van op de hoogte bent. Nog een opmerking van de heer Van Kretschmar over communicatie naar aanleiding van digitalisering. Ik denk dat uit de jaarstukken blijkt dat wij het hele digitaliserings- en beveiligingsvraagstuk als één van onze urgentie acties zien, daarom praten we ook over versnelling van acties. Ik wil ook in een aparte vergadering nader duiden welke plannen wij in dit kader hebben. Dan wil ik nu het woord graag geven aan de heer Ouwendijk. Misschien kunt u ook specifiek nog even ingaan op de vraag van de heer Boot, want dat is denk ik ook belangrijk om te bepalen, of de jaarstukken door kunnen gaan als hamerstuk naar de VV. Ik proef dat vele fracties daarvoor pleiten, maar het zou mooi zijn als u ook nog even kunt duiden over de specifieke vraag van de heer Boot.

De heer Ouwendijk: Dank u wel, mijnheer de voorzitter. Nou zit ik met een blijkbaar instabiele internetconnectie op dit moment, want ik kreeg net een bericht voorbij, precies op het moment dat de heer Boot begon met spreken. Toen ik weer een stabiele verbinding had toen was ik naar mevrouw Dijkshoorn aan het luisteren. Dus als u voor mij nog de vraag van de heer Boot nog zou kunnen herhalen of aan de heer Boot zou willen vragen of hij die vraag even kan herhalen, dan kan ik daar een goed antwoord op geven.

De voorzitter: Volgens mij ging het erom of het overschot wat we hebben, dat gaat nu naar het niet-vrij-bestedbaar vermogen, of daar nog andere mogelijkheden voor zijn om dat eventueel te laten terugvloeien naar bewoners. De heer Boot, is dat in essentie uw vraag?

De heer Boot: Ja, dat was het. Het woord 'egalisereserve' werd daarbij genoemd, maar dat is een voorbeeld.

De heer Ouwendijk: Die vraag is duidelijk en het korte antwoord is: ja. Het lange antwoord dat gaat iets verder en dat begin met het einde van de vorige periode, waarin de Verenigde Vergadering vond dat voorzieningen en reserves zoveel mogelijk beperkt moesten worden. Er is net al aan gerefereerd door mevrouw Dijkshoorn, toen is er in de VV een voorstel bekrachtigd om dat zoveel als mogelijk achterwege te laten. Dus daar geven we dan een invulling aan. Vandaar dat het voorstel van het Dagelijks Bestuur bij deze jaarrekening is om het saldo terug te laten vloeien of te laten vloeien in de reserve niet-vrij-bestedbaar-vermogen. Dat even als antwoord op de vraag van de heer Boot.

De heer Boot: Voorzitter, als ik even mag. Mijn vraag was: of het anders zou kunnen. Niet of uw voorstel anders is, maar als de VV zou beslissen: wij willen dat graag anders doen. Of dat mogelijk is.

De heer Ouwendijk: Mijnheer Boot, mijnheer de voorzitter, ik begon mijn antwoord met het antwoord op de vraag van de heer Boot, is: ja. Daarna heb ik een uiteenzetting gegeven waarom wij als Dagelijks Bestuur een ander voorstel voorleggen. Even kijken, hoor. Er waren nog een paar ... De heer Heijboer heeft het steeds maar over dat 3 miljoen 30 procent is. Dat kan ik in zijn geheel niet plaatsen. Die 3 miljoen is ongeveer 1 à 1,5 procent van onze belastinginkomsten en dat is voor mij een afwijking die binnen de marge valt. Dus dat wil ik toch nog even zeggen, want anders zou je niet meer kunnen hebben dat we 30 procent meer belasting ophalen dan dat we begroot hebben, want dat is dus per se niet zo.

De voorzitter: De heer Heijboer, zie ik, dat hij graag hierop wil reageren.

De heer Ouwendijk: Dat kan.

De heer Heijboer: In de technische vragen hebben we het al schriftelijk uitgelegd, er is 11,4 miljoen te veel opgehaald, terwijl er maar 8 miljoen nodig was. Die 3,4 is 30 procent van 11,4 miljoen. Dus die 3,4 procent te veel opgehaald als zijnde van al te veel gefactureerd, ten opzichte van de historische kwijtschelding.

De heer Ouwendijk: Ik heb een beetje moeite, mijnheer de voorzitter, met dat woord 'te veel'. Want dan zou het op enig moment dus te weinig geweest moeten zijn. Dus wat mij betreft kun je daar net zo goed een ander woord voor gebruiken, mijnheer de voorzitter. Ik heb – en niet alleen ik, maar ook andere gebruikers van deze jaarrekening – niet de indruk dat wij te veel gefactureerd hebben. Wij hebben volgens afspraak onze belastingen geheven en ik heb aangegeven waar naar mijn mening die verschillen vandaan komen. Dat is geen 30 procent verschil in het begrotingsbedrag, zoals mijnheer Heijboer maar blijft stellen, dat is verder niet aan de orde. Mevrouw Dijkshoorn, als ik, mijnheer de voorzitter, nog even verder mag gaan, dan kan ik tot een afronding komen. Mevrouw Dijkshoorn maakte een opmerking met betrekking tot de kadevernieuwing in Schipluiden. Ik neem de complimenten graag namens de organisatie in ontvangst, er wordt erg veel tijd en moeite gestoken in een heel ingewikkeld project midden in een gebouwde omgeving, daar moet iedereen zich ontzettend voor inspannen. Ik ben mevrouw Dijkshoorn dankbaar dat ze op deze wijze de gevoelens van een bewoner daarom nu ook kenbaar heeft gemaakt. Tot zover, mijnheer de voorzitter.

De voorzitter: Mijnheer Ouwendijk, misschien kunt u nog even reageren, ik zie al een handje van de heer Van Kretschmar, ik denk dat ik weet wat hij gaat zeggen, maar kunt u nog even reageren op zijn vraag over de KPI's, of we de trend ook zichtbaar willen maken?

De heer Ouwendijk: Inderdaad. Ik heb een toezegging gedaan op basis van de vraag van de heer Van Kretschmar en een aantal andere VV-leden om in het vervolg, net als bij de begroting als ook bij de jaarrekening een overzicht van PI's te doen. Om die trend zichtbaar te maken, dat is een vraag met betrekking tot een lay-out. Het korte antwoord is: ja, dat gaan we doen. Alleen hoe we dat gaan doen en in welk format, daar zou ik graag nog even de ruimte voor hebben. Te zijner tijd, als we dat bij de begroting, want dat zal de eerste zijn waar dat overzicht bij zit, dat die daar dan '...' op een juiste wijze voldoet aan hetgeen u mij nu vraagt.

De voorzitter: Ik zie het handje omhooggaan van de heer Van Kretschmar.

De heer Van Kretschmar: Dank u wel, voorzitter. Dank u wel, de heer Ouwendijk, een helder antwoord. Bij deze stel ik mij geheel belangeloos beschikbaar om met u over gedachten te wisselen, hoe de kolommen er ongeveer uit gaan zien. Dus als daar behoefte aan is dan weet mij te vinden.

De heer Ouwendijk: Dank u, de heer Van Kretschmar, voor dit aanbod, mijnheer de voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel. Dan zijn we hierbij aan het einde van de tweede ronde gekomen. Dan rest ons te bepalen hoe dit stuk doorgaat naar de VV. Er hebben diverse partijen al aangegeven dat het wat hun betreft als hamerstuk naar de VV zou willen gaan. Dat zou mijn voorstel zijn, maar ik wil even bij u testen of iemand daartegen bezwaar wil maken. De heer Heijboer.

De heer Heijboer: Dank u wel, voorzitter. We hebben nog niet van iedereen gehoord wat zij, we hebben nu net gehoord van de portefeuillehouder dat het instellen van een egalisatiereserve mogelijk is. Een aantal partijen hebben gezegd daar niet voor te zijn, een aantal hebben gezegd daar wel voor te zijn. We hebben nog niet van iedereen gehoord wat zijn mening is en dat zouden wij toch wel graag zien voordat het als hamerstuk doorgaat.

De voorzitter: Er zijn een aantal partijen geweest die volgens mij al hebben aangegeven dat ze er geen voorstander van waren, maar als u wilt reageren op deze intentie van de heer Heijboer, dan zie ik dat graag. Misschien kunt u gewoon direct uw digitale handje omhoog doen. De heer Ouwendijk.

De heer Ouwendijk: Ik wil dan toch nog even daar wat verder op ingaan, mijnheer de voorzitter. Kijk, wij hebben voor zeer binnenkort op de rol staan de nota Reserves en Voorzieningen. Daarbij betrekken we ook de egalisatiereserves in een wat breder verband. Ik verwijs wat dat betreft naar de gesprekken die we daar eerder met de commissie over gevoerd hebben. Voor de volledigheid denk ik, sterker nog, adviseer ik de aanwezigen om vooral die nota Reserves en Voorzieningen bij die afwegingen te betrekken. Dat klinkt misschien een beetje ominous, als ik dat op deze manier zeg, zonder dat verder toe te lichten, maar dat heeft alles te maken met het proces waar we nu in zitten en waarbij ik dan graag een verbinding maak tussen al die documenten, dus niet alleen de nota Reserves en Voorzieningen, maar ook de kadernota en ook de begroting en ook in het gesprek wat we nog gaan voeren over de kostentoedelingsverordening. Dus in die zin zou ik zeggen: probeer dat voorstel van het Dagelijks Bestuur voor nu in stand te laten, met betrekking tot het toevoegen aan de algemene reserve en laten we dan even in het kader van de documenten die ik net noemde en zeker voor wat betreft de nota Reserves en Voorzieningen verder op dit onderwerp ingaan. Tot zover nog even een laatste bijdrage, mijnheer de voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Ouwendijk, voor deze bijdrage. Zijn er nog anderen leden die daarop willen reageren?

De heer Hofman: Ja voorzitter, CU-SGP. Ik ga mee met het voorstel van de portefeuillehouder, dat het passend is om in het kader van de kostentoedeling totaal te bezien en dan komt pas aan de orde in hoeverre burgers al of niet reductie of profijt trekken van eventuele herziening van de toedeling.

De voorzitter: Oké, dank u wel. Dan proef ik bij u dat u vooralsnog zegt: laat dit maar doorgaan naar de VV als hamerstuk. Verdere besprekingen zullen, zoals de heer Ouwendijk over reserves et cetera, zullen separaat behandeld worden. En zoals ook door één van de leden erop gewezen is, ook als het overschot wordt toegevoegd aan het niet vrij besteed vermogen komt het in zekere zin ook weer te goed aan alle inwoners. Ik heb de volgende toezeggingen genoteerd en ik zal zo dadelijk ook even controleren bij de secretaris, of ik er één gemist heb. Maar in ieder geval is er een toezegging om de tabel met KPI's inclusief een trend onder te brengen ook bij de jaarrekening, dus niet alleen bij de begroting. We hebben nota genomen van ook het aanbod van de heer Van Kretschmar om mee te denken over het juiste format daarvoor. Vanzelfsprekend is het een toezegging dat wij de accountantsverklaring tijdig zullen overleggen, zodat de VV inderdaad de stukken kan vaststellen. Portefeuillehouder Ouwendijk heeft ook toegezegd dat er een fraude-risicodocument na bespreking in het DB ook richting VV zal gaan, om daarover geïnformeerd te worden en dat hij ook nadere informatie zal geven aan de VV over, wat ik dan maar even noem de kaspositie van Delfland. Dat waren toezeggingen die ik genoteerd heb, maar het kan zijn dat ik er één gemist heb, dus ik kijk ook even naar de heer Paalvast, of deze lijst klopt of dat u nog andere zaken genoteerd heeft.

De heer Paalvast: Dank u wel, voorzitter. U heeft zelf de toezegging gedaan dat we de brief over de kadeverbetering in Schipluiden, dat we die nog checken, of die naar de VV is gestuurd.

De voorzitter: Ja, inderdaad. Als dat niet het geval is zal die worden toegevoegd aan de ingekomen stukken.

4. Rondvraag en sluiting

De voorzitter: Dan wil ik eigenlijk daarmee agendapunt 3 afhandelen en dan sluiten en dan kom ik bij de rondvraag. Zijn er nog leden met een rondvraag? Dat zie ik niet. Dan wil ik u, alle collega-DB-leden hebben dat ook gedaan, ik wil dat zelf ook doen, om u te danken voor alle complimenten ook richting de organisatie. Ik weet, de heer Janssen heeft meegeluisterd, er zijn ook diverse ambtenaren die ook meeluisteren, dat wordt zeer gewaardeerd en ik denk dat het ook heel goed is dat u dat als bestuur gedaan heeft en we zullen dat verder overbrengen. Dan wil ik eigenlijk de vergadering nu sluiten. Dus dank voor al uw inbreng.

**TRANSCRIPT VAN HOOGHEEMRAADSCHAP VAN DELFLAND COMMISSIE WATERKWANTITEIT EN
WATERKWALITEIT
d.d. 11 mei 2021**

---

1. Opening, vaststelling agenda

De heer Janssen: Ja we zijn al enkele minuten live ja.

De voorzitter: Nou, goed dat ze er al rekening mee hebben gehouden. Welkom allemaal. Ik, even kijken hoor. Ik zie dat er 36 mensen in de vergadering zitten. Dat zijn er best een hoop. Even kijken, moet ik iedereen voorlezen secretaris, qua aanwezigen?

De heer Janssen: Dat is voor het verslag wel zo prettig voorzitter.

De voorzitter: Oké. Nou, dan zeg ik welkom aan de hoogheemraad Marcel Belt.

De heer Belt: Dank voorzitter, present.

De voorzitter: Ik heb ook hoogheemraad Manita Koop gezien.

Mevrouw Koop: Dank u voorzitter. Present.

De voorzitter: Van 50Plus, de heer Van der Ree gezien.

De heer Van der Ree: Ja, aanwezig.

De voorzitter: En mevrouw Wijbenga gezien.

Mevrouw Wijbenga: Aanwezig.

De voorzitter: Ja. Mevrouw Zandstra heb ik al gehoord.

Mevrouw Zandstra: Jazeker.

De voorzitter: Ja. Mevrouw Van der Burg zie ik. Mevrouw Onderdelinden.

Mevrouw Van der Burg-van Leeuwen: Goedenavond allemaal.

Mevrouw Onderdelinden: Hallo.

De voorzitter: Goedenavond. Mevrouw Onderdelinden, Partij voor de Dieren. Mevrouw Örgü van de VVD. Mijnheer Van Kretschmar, van de Bedrijven. Mijnheer Oostvogels van de VVD zie ik.

Mijnheer Oostvogels: Goedenavond voorzitter.

De voorzitter: Mevrouw Van Hagen. Goedenavond. Mevrouw Van Hagen van de AWP zie ik. De heer Middendorp, daar heb ik een bericht van verhindering van, begrijp ik. De heer Vissers van Water Natuurlijk zie ik. De heer Van Heijningen zie ik.

De heer Van Heijningen: Ja, goedenavond.

De voorzitter: Goedenavond. Mijnheer Hofman van ChristenUnie-SGP zie ik.

De heer Hofman: Goedenavond.

De voorzitter: Goedenavond. De heer Zwinkels van de CDA-fractie zie ik.

De heer Zwinkels: Goedenavond.

De voorzitter: Moet ik even verder kijken. Dan heb ik op mijn lijstje nog staan de heer Van Heijningen, die had ik al gezien.

De heer Van Heijningen: Die heb je ook al genoemd.

De voorzitter: Ja, oké. Mijnheer Anker. Die heb ik nog niet genoemd.

De heer Anker: Aanwezig.

De voorzitter: De heer Van den Berg van de fractie Ongebouwd.

De heer Van den Berg: Dank je wel voorzitter.

De voorzitter: Midden in beeld. Nou, dan wil ik ook verder al die Delflanders die ik wel op mijn lijst zie, maar de camera uit hebben, hartelijk welkom heten. Mijnheer Paul de Haan, doet u mee aan de vergadering?

De heer De Haan: Voorzitter, ik ben toehoorder.

De voorzitter: Oké. Nou, iemand die ik nog vergeten ben, die wel lid is van de commissie?

De heer Janssen: Voorzitter?

De voorzitter: Ja?

De heer Janssen: De secretaris hier. Ik heb ook nog een bericht van verhindering van mevrouw Kiès, van de Partij van de Arbeid, ontvangen.

De voorzitter: Ja, die heb ik ook ontvangen. Dank u wel. Ja ik zou heel graag aan de host servicedesk willen vragen of ik co-host gemaakt kan worden. Want dan kan ik echt makkelijker met de handjes omgaan en de chats. Dan ga ik nu naar de agenda. Die heb ik hier voor me. En ben ik aan de vaststelling van de agenda toe. Heeft er iemand aan- of opmerkingen bij de agenda? Behoudens mijn eigen opmerking over de voorziene eindtijd.

De heer Hofman: Voorzitter, ik wilde, Pieter-Jan Hofman CU-SGP.

De voorzitter: Ja mijnheer Hofman.

De heer Hofman: Ik wilde graag een mededeling doen kort.

De voorzitter: Dat kan bij de afdeling mededelingen zou ik zeggen, agendapunt 3.

De heer Hofman: Ja, maar ik kondig het alvast aan.

De voorzitter: Oké.

De heer Hofman: Ja?

De voorzitter: Goed om te horen, ja. Merci. Nou, ik zie dat we een aantal bespreekstukken hebben.

Mevrouw Van der Burg-van Leeuwen: Voorzitter, ik heb een handje.

De heer Van den Berg: Wij willen graag nog iets opmerken bij de Waterkwaliteitsrapportage. Fractie Ongebouwd.

De voorzitter: Ja, nou dat is agendapunt 5, ingekomen stukken.

Mevrouw Van der Burg-van Leeuwen: Voorzitter, ik heb ook een handje.

De voorzitter: Ja, mevrouw Van der Burg.

Mevrouw Van der Burg-van Leeuwen: Ja. Ik heb bij het agendapunt Afwegingskader zwemwater, ik heb een notitie rondgestuurd aan de mensen van de VV. En ik zou u willen vragen of ik een aftrap mag geven, als u het gaat behandelen, in de eerste termijn.

De voorzitter: Oké, dat is prima.

Mevrouw Van der Burg-van Leeuwen: Je moet heel snel zijn met je handje, soms is het een flipperautomaat of een tafelfoetbalspel. Dus omdat ik misschien niet alert ben met het handje, zou ik u willen vragen of ik daar een aftrap mag geven?

De voorzitter: Dat is goed. En ik wil eigenlijk voorstellen als uw voorzitter om de, bij die, bij dat agendapunt ook te combineren met agendapunt 5.01. Dus ik wil u vragen om omwille van de tijd dan in uw bijdrage, als u daar iets over te melden heeft, gelijk 5.1 mee te nemen. Als we het over zwemwater hebben.

Mevrouw Van der Burg-van Leeuwen: Ja.

De voorzitter: Dan zag ik nog een handje van iemand. Mevrouw Wijbenga.

Mevrouw Wijbenga: Ja voorzitter, wij willen ook graag iets zeggen over de Waterkwaliteitsrapportage. Voor alle zekerheid, omdat iemand anders dat ook meldde, meld ik dat bij dezen ook.

De voorzitter: Oké. Prima. En de heer Belt, u had ook uw hand opgestoken?

De heer Belt: Ja, dank u voorzitter. Ja ik wilde ook graag een korte inleiding geven bij zwemwater, maar dat kan prima na mevrouw Van der Burg.

De voorzitter: Oké. Prima. Nou, dan stel we bij dezen de agenda vast zoals die voor ons ligt.

2. Toezeggingenlijst commissie Waterkwantiteit en Waterkwaliteit

De voorzitter: Oké, dan ben ik bij de toezeggingenlijst en het audiotranscript. Mevrouw Zandstra die heeft er terecht op gewezen dat in het audiotranscript aanstaat dat iedereen namens de VVD spreekt, in plaats van waar bedoeld is VV-leden. En dat wordt gecorrigeerd. Anders komen ze zo nog contributie vragen bij ons ook.

De heer Oostvogels: Kunt u ons gratis met ons meestemmen hoor, geen probleem.

De voorzitter: Oké, goed. Andere opmerkingen bij de toezeggingenlijst? Nee? Nou, dan stel ik voor dat we die vaststellen. Ongewijzigd vaststellen.

3. Mededelingen

De voorzitter: Dan ben ik bij punt 3, mededelingen. Daar had de heer Hofman een mededeling. U zit geen stripboek te lezen hè, tijdens de vergadering?

De heer Hofman: Wat zeg je?

De voorzitter: U zit tijdens de vergadering geen stripboek te lezen hoop ik hè?

De heer Hofman: Ja, ik heb weer een stripboek. Dat wil ik graag onder de aandacht brengen. Het Waterwapen. Dat is een historisch stripverhaal over de Oude Hollandse Waterlinie. En ik beveel het aan om te lezen. En ik vind het ook een mooie titel voor Delfland, voor de toekomst. Want het waterwapen moeten we echt inzetten in de goede zin. Dat was het.

De voorzitter: Oké. Dank u wel. Zijn er andere mensen met mededelingen?

Mevrouw Van Hagen-Rooijen: Ja voorzitter, ik wilde graag een mededeling doen. Ik wilde eigenlijk een stuk even toevoegen op het onderdeel Waterkwaliteit. Dat is een stuk wat wij op LinkedIn als partij zijn tegengekomen. En dat is iemand die onze Waterkwaliteitsrapportage heeft gelezen. Een derde. En die aangeeft dat er ook zeven stoffen zijn aangetroffen die al jaren verboden zijn. Dus als, hè, ik ben het niet helemaal eens met heel het stuk van die meneer, want die geeft uiteindelijk ook nog af op de LTO Glaskracht. Zover wil ik niet gaan, maar het eerste stuk wel. Dat er die stoffen zijn aangetroffen vind ik toch zeker als we dat gaan behandelen zo meteen wel even van belang om dat mee te nemen. Ik zet hem even in de chat voor u.

De voorzitter: Oké. Dank u wel. Ik wil u vragen, als u aan het woord bent om even de partij of de fractienaam te zeggen.

Mevrouw Van Hagen-Rooijen: Ja goed.

De voorzitter: Voor iedereen eigenlijk. Andere mededelingen? Van het college geen mededelingen? Nee? Nou, mooi.

Terugkoppeling Unie Commissies

De voorzitter: Dan ben ik bij de 3.a. Er is ook geen terugkoppeling uit de Unie Commissies? Ook niet. Nou, prima.

4. Besprekstukken

04.b.01 Renovatie gemaal Dorppolder

De voorzitter: Dan ben ik alweer bij de besprekstukken, dat gaat heel rap vanavond. Dat is mooi. En stel ik aan de orde het besprekstuk, agendapunt 04.b.01, renovatie gemaal Dorppolder. Is er iemand die daarover het woord wenst? Of zegt u van nou dit is een hamerstuk voor de VV? Ik zie een paar handjes. Ga ik heel even kijken hoe ik dat nou voor mekaar krijg met die handjes. Oké, ik ga mijn rijtje af. En dan heeft als eerste de hand opgestoken mevrouw Van Hagen, op mijn lijstje. Mevrouw Van Hagen.

Mevrouw Van Hagen-Rooijen: Dat was nog een oud handje, ik haal hem weg.

De voorzitter: O, dan is de heer Van den Berg, die staat op tweede van mijn lijstje.

De heer Van den Berg: Dank je wel voorzitter.

De voorzitter: Fractie Ongebouwd.

De heer Van den Berg: Ja, dank je wel. Bij dit agendapunt hebben wij toch wel wat bemerkingen en vragen. Allereerst is de fractie Ongebouwd behoorlijk verrast over het voorstel. We hebben net een hele grote investering achter de rug in de Dorppolder. En ja, dan ga je er een beetje vanuit dat we het watersysteem op orde hebben. En ja nu ligt weer opnieuw een voorstel om het oude gemaal helemaal aan te pakken. En dat, ja dat betekent nogal wat. Het oude gemaal heeft tot voor kort, totdat het nieuwe gemaal in werking was, heeft eigenlijk zonder bemerkingen altijd de hele Dorppolder kunnen bemalen. En ja, nu de pomp minder hoeft te draaien, nu voor om het resterende water uit het graslandgebied weg te pompen, nu moeten we alsnog zeg maar een stevige investering gaan doen. En dat, ja daar hebben we toch wel een beetje moeite mee. Terwijl ook nog een behoorlijk gedeelte van de graslandpolder door het nieuwe gebouw, gebouwde gemaal aan de Noorder kant ook al meeneemt. En onze fractie vraagt zich af of het verantwoord is om zoveel te investeren in één polder voor het watersysteem. Want dit gaat betekenen, als dit werkelijk de handen op mekaar krijgt, dat we binnen twee jaar zeg maar, of binnen drie jaar, afhankelijk van hoe snel de nieuwe investering gaat plaatsvinden, dat we in deze polder ongeveer 6,5, 7 miljoen gaan investeren in een heel kort tijdsbestek. Nou, daar kunnen we ons nog niet helemaal in vinden. En wat wel, wat wel voor ons heel duidelijk is, dat we het oude gemaal uit een gebouw waar diverse scheuren inzitten, dat dat in ieder geval aangepakt moet worden. Wij hebben de volgende vragen aan de portefeuillehouder. En het verwondert ons enorm. En het had misschien wel heel goed geweest als we een gezamenlijk voorstel hadden gehad voor de hele Dorppolder, zowel het nieuwe gemaal in de tijd, als het oude gemaal nu, dan denken wij dat we toch wel behoorlijke kosten hadden kunnen besparen. Dus de vraag luidt, waarom is er toen geen gecombineerd voorstel geweest om de hele polder in ene keer aan te pakken? Het tweede. Is er een constructie mogelijk dat de vismigratie die via het nieuwe gemaal verloopt, dat die ook zeg maar op één of andere manier zeg maar, dat het graslandgebied daarbij betrokken wordt? En dat we zeg maar in het oude gemaal zeg maar niet die investering hoeven te doen? De derde vraag is, in het voorliggende stuk lezen wij dat er ook een nieuwe kroosreiniger geïnstalleerd gaat worden. Er staat al een kroosreiniger die daar zijn werkzaamheden verricht. Waarom is de kroosreiniger die er reeds staat niet meer geschikt? De vierde vraag is, is een inlaatvoorziening bij het gemaal te gebruiken als intrekvoorziening van de vis? Dat is een behoorlijke grote inlaatvoorziening om het waterniveau in de polder in droge tijd op niveau te houden. We lezen in het stuk dat de motor in de opslag staat. En dat die hergebruikt gaat worden. Nou, daar zijn wij het heel erg mee eens. Alleen vinden wij het een beetje krom dat we zeg maar de installatie moeten vernieuwen en dat de huidige motor niet meer geschikt is

met de pomp. En dat er wel gezegd wordt in het stuk dat die vermoedelijk hergebruikt kan gaan worden. Dus daar hebben we graag ook een antwoord op. En de laatste vraag is, ja de capaciteitsvermindering waarover gepraat wordt in deze polder, die zou je ook kunnen bereiken met wat korter te draaien. Dat waren in eerste termijn de vragen van onze fractie. Dank je wel.

De voorzitter: Dank u wel mijnheer Van den Berg. Dan geef ik nu het woord aan de heer Vissers van Water Natuurlijk.

De heer Vissers: Dank u voorzitter. Voorgaande spreker wierp al de vragen op die in elk geval bij mijn fractie niet op die manier leven. Wij zijn ons er steeds van bewust geweest dat ze ook het nieuwe gemaal, in samenhang met het nieuwe ontworpen, met het bestaande ontworpen is. En dat dit eigenlijk een logisch gevolg is. En dat we nu een situatie kunnen creëren waarbij, doordat het oude gemaal niet meer de hele polder hoeft te malen, die ook aan de eisen van deze tijd kunnen aanpassen. En wat ons betreft zijn de eisen van deze tijd inderdaad het zo visvriendelijk mogelijk maken, maar ook onze verantwoordelijkheid nemen. Maar daar maakt de heer Van den Berg geen beweging op de andere kant op, het gebouw op een goede manier te behouden. Dus wat ons betreft, wat onze fractie betreft, zijn er eigenlijk weinig vragen bij dit voorstel. Ik teken nog wel even aan dat het goed is dat waar je met cultuurhistorie zwaarder zorgvuldig omgaat en met de natuurlijke waarden, dat dat ook geldt voor de omliggende beplanting. Dus ik constateer met genoegen dat die eisen en ook de kans voor biodiversiteit in het voorstel genoemd worden, want ik citeer: *Bij de renovatie en de inrichting van het gemaal houden we rekening met bestaande natuurwaarden en zoeken we, conform ons Actieplan Biodiversiteit, naar kansen voor biodiversiteit.* Dat vinden wij ook wel belangrijk, want het zou niet een te eenzijdige technische oplossing moeten zijn. U begon de vraag met van kan het een hamerstuk zijn voor de VV, of willen mensen het woord voeren? Het één sluit het ander niet uit. Ik vond het wel belangrijk om even te onderstrepen dat dit wat ons betreft een goed voorstel is wat in het verlengde ligt van de eerdere investeringen die inderdaad in deze polder gedaan zijn. En dat de kansen voor vis ook in deze polder en voor natuur op een goede manier vorm krijgen. Maar overigens heeft het wat ons betreft de status van een hamerstuk straks voor de VV, maar dat hangt uiteraard ook van het verdere verloop van de discussie en de beantwoording van diverse vragen af. Dank u wel.

De voorzitter: Prima, dank u wel. Dan heeft mevrouw Onderdelinden van de Partij voor de Dieren het woord.

Mevrouw Onderdelinden: Dank u voorzitter. Ja de heer Vissers heeft mij al een aantal woorden uit de mond genomen, dus ik kan het waarschijnlijk kort houden. We zijn heel blij met de aanpassing aan het gemaal. We zijn ook blij met dat het monumentaal gebouw wordt behouden. Dat er echt op ingezet om dit te kunnen bewaren. Wel zijn we nog een beetje, we weifelen nog een beetje over de zinsnede 'Kansen voor biodiversiteit'. We vonden dat erg generiek. En we vroegen ons af of daar alvast wat meer duiding over gegeven kan worden? We waren wel heel blij om te zien dat er zelfs al in de presentatie werd aangegeven dat er, dat de boom direct naast het gemaal, dat die behouden kon blijven. Er zijn op de foto's echter nog meer bomen te zien. Dat wekt ook direct de vraag op, is dit de enige boom die blijft staan? Mogen of moeten de andere bomen wel het veld ruimen? Ik verwacht niet dat het zo is, maar toch graag een reactie. En verder, ja dat was hem al voor mij. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. Nou, dan.

De heer Van der Ree: Voorzitter. Voorzitter, even tussendoor.

De voorzitter: Mijnheer Van der Ree.

De heer Van der Ree: Het lukt mij niet om een handje te plaatsen.

De voorzitter: O, ik

De heer Van der Ree: Ja ik moet toch gewoon tikken op mijn naam? Maar dan moet het handje verschijnen, maar dat doet het niet.

De voorzitter: Ik noteer uw naam en u krijgt na de heer Van Heijningen het woord.

De heer Van der Ree: Dank u wel.

De voorzitter: Maar dan is nu de heer Anker aan het woord.

De heer Anker: Ja voorzitter, dank u wel. De ChristenUnie-SGP vindt het een goed voorstel. De renovatie van gemaal Dorppolder vraagt een stevige investering van 1,92 miljoen. Het is een goed plan om het monumentale pand te renoveren, zodat het monument in stand blijft. Ook vinden wij goed dat in het plan rekening gehouden wordt met vismigratie en er wordt ook een visvriendelijke pomp geïnstalleerd. Wat wij wel vinden is dat de totale bouwkosten van 1,45 miljoen, dat dat aan de hoge kant is. Het is niet helemaal duidelijk waarom de post bouwkosten zo hoog is. Het is een gemeentelijk monument. En we vragen ons af welke bijdrage de provincie Zuid-Holland en de gemeente Midden-Delfland leveren. Kunnen de bouwkundige voorzieningen aanpassen, aanpassingen mogelijk op basis van subsidieregelingen? Samenvattend, ChristenUnie-SGP vindt het een goed plan en gaat akkoord met het voorstel.

De voorzitter: Oké, dank u wel. De heer Oostvogels, u heeft het woord.

De heer Oostvogels: Ja voorzitter, dank u wel. Dank u wel voor dit voorstel. Bedankt voor het beantwoorden van de technische vragen die al een aantal punten hier niet, zodat een aantal punten hier niet hoeven te passeren. Het is natuurlijk een enorm bedrag als je het netto bekijkt. Ik heb het niet op mijn bankrekening staan. Dus ik kan me voorstellen dat mensen ook gewoon even schrikken als ze dat zien. Het is nu eenmaal zo dat monumenten kosten geld. Dus wat ons betreft kan het plan, is het plan verder akkoord, kan het door als hamerstuk. Ik ben wel even benieuwd. Ik zou de portefeuillehouders uit willen dagen. Er wordt nu gesproken bijvoorbeeld over de vismigratie, maar is het ook te kwantificeren hoeveel dit plan bijdraagt aan de vismigratie? Dank u wel.

De voorzitter: Prima. Mijnheer Zwinkels, van het CDA. Gaat uw gang.

De heer Zwinkels: Dank u wel1 voorzitter. Het oude gemaal is passé. We zijn er erg blij mee dat het monument behouden blijft. En het is gewoon een aanpassing aan de tijd waar we in leven. Het moet gewoon gebeuren. We zijn daarbij ook blij dat die visvriendelijkheid erin meegenomen is en we dat uit kunnen voeren. En daarnaast had ik nog een vraag, opmerking. Hoe wordt de duurzaamheid van het nieuwe gemaal verder gewaarborgd? En zouden het erg op prijs stellen als CDA dat er ook aandacht is voor het materialenpaspoort. Dank u wel.

De voorzitter: Prima. U ook bedankt. De heer Van Heijningen van Bedrijven heeft het woord.

De heer Van Heijningen: Ja, dank u wel voorzitter. Ik sluit me aan bij de vraag van CU-SGP over het onderzoek hoeveel subsidie dat dit kan opbrengen als we dit monument, wat door de gemeente als monument op de lijst gezet is, ja hoeveel zij daarin kunnen steunen om het weer in oude staat terug te brengen. Ik meen gelezen te

hebben dat het oude pomp zou blijven staan. En ik kan me voorstellen dat dat voor, kijk als monument, ja, dat dat een meerwaarde is. Dus ik vraag me af of er een visvriendelijke, een niet-visvriendelijke pomp zouden moeten herplaatsen anders dan in noodgevallen. Visvriendelijke pomp, ja op het moment dat je gaat vervangen. En ik ben ook bang dat als de oude pomp in gebruik blijft, dat we over niet al te lange tijd weer opnieuw schade aan het oude gebouw op zouden lopen. Wat op zich ook zonde is. Dat was onze inbreng als Gebouwd.

De voorzitter: Dank u wel. Dan ga ik nu naar de heer Van der Ree. En daarna naar mevrouw Zandstra. Mijnheer Van der Ree, u heeft het woord. 50Plus.

De heer Van der Ree: Ja dank u wel voorzitter. Ik heb een algemene vraag eigenlijk over het historisch metselwerk aan historische panden wat wij hebben. Of dat zeg maar wordt uitbesteed aan aannemers die zeg maar daar goed mee kunnen omgaan? Want het is heel lang is het aan de orde geweest dat zeg maar elke aannemer aan antieke gebouwen zat en daardoor erg veel schade is veroorzaakt. Want dat oude metselwerk dat heeft bepaalde materialen nodig om het te restaureren. En ga je met bijvoorbeeld cement blij tekeer, dan krijg je ongelooflijke schade. Dus mijn vraag is eigenlijk, heeft het Hoogheemraadschap zeg maar het oog op bepaalde aannemers die zeg maar historische metselwerk op een kwalitatief hoogwaardige manier kunnen restaureren? En verder zijn we het helemaal eens als 50Plus met het voorstel. Dus wat ons betreft een hamerstuk.

De voorzitter: Dank u wel. En dan mevrouw Zandstra.

Mevrouw Zandstra: Ja voorzitter, dank u wel. De Partij van de Arbeid-fractie kan instemmen met het voorstel.

De voorzitter: Nou, dat is hartstikke goed om te horen. En dan geef ik het woord aan de portefeuillehouder.

Mevrouw Koop: Voorzitter, dank u wel. En dank ook aan de VV-leden voor de vragen. Ja het is een, zoals u ziet, het is een historisch gebouw, met een historische pomp. Maar ook, dat betekent ook dat er tevens een aantal zaken verouderd zijn. En ik zal er een aantal noemen. Om te beginnen, het eerste wat in het oog springt is natuurlijk het oude gemaal. Als je het ziet ook dan is het echt een gemaal dat, een gebouw dat hard aan vervanging toe is. Of althans, aan onderhoud toe is. Dus dat is een belangrijke. Maar eigenlijk wat ook essentieel is voor ons, is ja de technische installatie. En die is verouderd. En het heeft niet alleen invloed op de omgeving. De heer Van Heijningen die duidde daar ook al op. Maar wat vooral belangrijk is, is die bedrijfszekerheid. En de heer Van den Berg die ging daar ook een beetje op in. Die zei, ja moeten we daar nu wel zo'n gemaal hebben, want ja we hebben toch al Dorppolder Noord hebben we pas geopend, vorig jaar. En dat was ook een lang en intensief traject. En had je dat niet beter in één keer kunnen doen? Nee, we hebben er nu voor gekozen om dit successievelijk te doen, ook vanwege de technische installatie. En de capaciteit van het gemaal die kan, zoals u zegt, zoals u kunt lezen in dit stuk, die moet ook bijgesteld worden. Ook omdat de opsplitsing van de polder natuurlijk een belangrijk aandeel is in het hele boezemsysteem. Waarom is deze pomp nu verlaagd naar capaciteit? Kan je hem niet gewoon lager zetten, wat langzamer meerijden, meedraaien, net zoals met een oude auto? Kan je die niet gewoon dan een versnellinkje lager zetten? Ja, dat gaat niet met deze pomp. Hij is in feite, de capaciteit van de polder is afgestemd op de boezemcapaciteit en dat geldt dus ook voor deze pomp. En bovendien is het ook, willen we ook nu een duurzamere pomp. De heer Zwinkels die duidde daar al op. En als we hem even op volle pomp hebben, volle capaciteit, ja dan is die ook minder duurzaam. En over duurzaamheid gesproken. Een aantal van u die duidden daar al op, stelden daar vragen over. De heer Van den Berg als eerste. Hoe zit dat nou met die motor? En dan gaan we hem hergebruiken terwijl we hem afschrijven, terwijl we hem vervangen. Hoe zit dat nou? Ja we gebruiken

natuurlijk de onderdelen waar mogelijk, die gebruiken we zo goed mogelijk. Ook in het kader van duurzaamheid. En die pomp, die ook zo'n beetje uit 1900 is, die willen we wel bewaren. Want het is een, het is gewoon echt een mooi ding. Alleen ja, helaas, je bedrijfszekerheid gaat voor. Dus we moeten hem ook vervangen. En als we het dan ook hebben over, ja dat sluit ook aan bij de vraag van de heer Zwinkels. Hoe zit het met de duurzaamheid. Ja, we hebben nu een zuinigere pomp en dat is één. Twee, ja we kijken natuurlijk wel van kunnen we hier of daar, kunnen we dan zonnepanelen neerleggen? Dat hebben we bij Dorppolder Noord gedaan. Maar bij een mooi cultuurhistorisch element in het landschap, dan past dat in dit geval niet zo heel erg. En als we het dan hebben over landschappelijke waarde. Een aantal van u die duiden daar al op, zoals de heer Vissers, maar ook mevrouw Onderdelinden. We hebben een aantal landschappelijke waarden, met name ook groen. Nou, we gaan daar ook heel zorgvuldig mee om zodat het geen kaalslag wordt, maar dat er ook echt een mooie, groene inpassing is in het gebied. Heb je het nu, ja we hebben het hier over de monumentale waarde. En dan is het ook echt een goed Hollands gebruik om te vragen van zijn er nog andere partijen die hieraan kunnen meebetalen. Een aantal van u die heeft ook die vraag gesteld, bijvoorbeeld ook de heer Anker. Nou, was dat maar, hadden we die garantie maar. Maar we gaan, binnen Delfland hebben we het gebruik om voor alle historische panden toch te kijken of daar cofinanciering voor mogelijk is. Dus als dat lukt, dan is het alleen maar meegenomen. En u vindt dat ook in het overzicht van de jaarrekening terug, of het wel of niet gelukt is en in welke mate. Ja die vismigratie. Een aantal van u heeft daar vragen over gesteld. We hebben natuurlijk al hier in deze commissie een presentatie gehad over het vismigratienetwerk. Zoals het nu gaat met de vismigratie, dat voldoet niet aan de eisen om er een behoorlijk en robuust toekomstgericht vismigratienetwerk van te maken. Dorppolder Noord heeft ook geen, niet die robuustheid van hier. Dus we moeten nu ook echt investeren in een vislift. Kun je dit kwantificeren? Dan kijk ik zo meteen eventjes naar mijn college Belt als dat mag. Want ik heb begrepen dat daar ook al een experiment mee worden gedaan, met het kwantificeren van de effecten van vismigratievoorzieningen. Ja, o ja, de kroosreiniger. Ja die is 17 jaar oud. En die voldoet ook niet meer aan de eisen van deze tijd. Dus ja, als we nou toch bezig zijn, laten we dan maar meteen een nieuw kroosreiniger nemen, want dan kan die weer een tijdje mee en dan weten we in ieder geval zeker dat we daarvan op aan kunnen. Volgens mij heb ik nu zo'n beetje alle vragen heb ik beantwoord, al dan niet samengevat. Voorzitter, dit was in deze fase mijn antwoord. Dank u wel.

De heer Van der Ree: Oké, mijn, één vraag is nog niet beantwoord. Namelijk mijn vraag over de kwaliteit van de restauratie. Ja.

De voorzitter: Mijnheer Van der Ree, gaat uw gang.

Mevrouw Koop: Ja, in het hele project is een monumentarchitect betrokken. En die schrijft precies voor van hoe er gerenoveerd moet worden en dat is ook inclusief het metselwerk. En aan de aannemer worden dan ook eisen gesteld in de aanbesteding. Dus, en die wordt ook behoorlijk op de lip gezeten.

De voorzitter: Ik kijk even rond wie er behoefte heeft aan een tweede termijn. En ik zie mevrouw Onderdelinden.

Mevrouw Onderdelinden: Nou nee, ik had mijn, ik zocht nog naar een antwoord op mijn vraag. Maar misschien dat mijnheer Belt daar even op kan ingaan?

De voorzitter: O ja, mijnheer Belt, want u was ook aangekondigd door mevrouw Koop.

Mevrouw Onderdelinden: Over de biodiversiteitskansen.

De voorzitter: Ja. Mijnheer Belt.

De heer Belt: Nou, volgens mij kreeg ik het woord van collega Koop over de vismigratie. Maar ik kan ook wel iets over de biodiversiteitskansen. Die worden bekeken ook bij dit project. Er zijn waarden natuurlijk op de huidige locatie. Maar over het algemeen en dat zal binnenkort ook over het BiodiversiteitsActiePlan worden verteld. We zijn, we hebben een soort format ontwikkeld waarbij we alle locaties in Delfland die in ons beheer zijn kunnen bekijken. En waarbij we ook naar biodiversiteitwinst zoeken. Wat betreft de vismigratie. Ja de ingrepen die we doen zijn gebaseerd op prioritering in het gebied. Welke polders zijn kansrijk? Dat is vorige keer ook gepresenteerd. We maken gebruik van bewezen techniek bij al die gemalen. En we monitoren ook. En we kijken ook hoe die monitoring nog beter kan worden, want er zijn nieuwe technieken. Dus dat wordt onder andere in het Innovatiefonds zit daar een project voor in.

De voorzitter: En die bomen, blijven die ook staan? Want dat gaat mevrouw Onderdelinden straks nog weer vragen.

Mevrouw Koop: Ja. Die blijven staan.

De voorzitter: Oké. Dan ga ik vragen wie er behoefte heeft aan een tweede termijn. En ik zie de heer Van den Berg.

De heer Van den Berg: Dank je wel voorzitter. Allereerst onze dank aan de portefeuillehouder voor de beantwoording. Er is nog één, één vraagje staat open. Althans, gedeeltelijk misschien. Ik heb gevraagd of de intrek van de vis of daar een mogelijkheid voor is om daar de inlaatvoorziening die bij het gemaal zit zeg maar, en dat is een vrij grote voorziening om die te gebruiken zeg maar, voor de intrek. En dan wil ik nog een opmerking maken over duurzaamheid. Ook onze fractie is, als het over duurzaamheid gaat, hebben we hoog in het vaandel. Maar een 100-jarige pomp, die 100 jaar meegegaan heeft, dat vinden wij pas echt duurzaam. En het valt nog maar te bezien wat alle nieuwe pompen die we de laatste tijd en nog gaan plaatsen, ik durf er geen weddenschap op af te sluiten dat die zo lang mee zullen gaan. Dus dat wil ik nog even opmerken zeg maar als laatste. Dank je wel.

De voorzitter: Prima. U ook bedankt. Is er vanuit het college behoefte om te reageren of zal ik?

Mevrouw Koop: Nou, misschien even kort voorzitter. Dank u wel. Ja voorzitter, ik hou van oude machines. Ik heb zelf ook jarenlang in oldtimers gereden. En dat was heel erg mooi en een tijdje lang goedkoop. Maar op een gegeven moment, ja dan krijg je toch heel veel onderhoud. En ik kende bijna alle ANWB-wegenwachters bij hun voornaam. En ja, dan is de bedrijfszekerheid is een beetje, ja is nogal een lastige. Dus ja, juist hier in de polder willen we en gaan we echt voor die bedrijfszekerheid. En dat geldt eigenlijk ook voor de intrek van vis. De oude pomp die voldeed niet meer aan de huidige eisen die we ook hier met elkaar hebben vastgesteld in de VV. En ja, ook daarom hebben we nu een nieuwe aanpassing, een nieuwe vismigratie en een nieuwe voorziening voor het vis migreren, zodat we een mooi vismigratienetwerk in de polder hebben. Dank u wel.

De voorzitter: Prima. U ook bedankt. Dan heeft een aantal mensen zich al uitgesproken dat het wat hun betreft best een hamerstuk zou kunnen zijn. Zijn de anderen daar ook mee akkoord? Ik zie heel veel mensen knikken. Ja.

De heer Van den Berg: Voorzitter. Onze fractie.

De voorzitter: Mijnheer Van den Berg.

De heer Van den Berg: Onze fractie wil zich nog even beraden over, zeg maar hoe wij in de komende VV met dit onderwerp zullen gaan omgaan. Dank je wel.

De voorzitter: Okido. Geen dank.

04.b.02 Afwegingskader zwemwater 2021

De voorzitter: Dan ben ik bij agendapunt 0.4b.02. En mijn voorstel was om dat te combineren gelijk maar met de informatieve brief aan de VV over zwemwater in badseizoen 2020. Dat is op de agenda gezet op verzoek van de fracties VVD, Water Natuurlijk en AWPD. Mevrouw Van der Berg heeft als eerste het woord gevraagd, Van der Burg, sorry. Mevrouw Van der Burg, dan geef ik u het woord. En daarna de heer Belt.

Mevrouw Van der Burg-van Leeuwen: Dank u wel voorzitter.

De voorzitter: En dan de mensen die hun hand hebben opgestoken voor de eerste termijn.

Mevrouw Van der Burg-van Leeuwen: Voorzitter, om te beginnen, ik wil het kort houden hoor. Want ik heb alles al, ik heb een notitie gemaakt en toegezonden. De vorige VV heeft deze materie nogal wat strubbelingen veroorzaakt. Op zich, dit is een oordeelsvormende vergadering, dus het is wel zinvol om met elkaar echt even van gedachten te wisselen van wat willen we ermee en hoe zit het nou precies in elkaar? Daarom wil ik ook vragen om de aftrap te geven. Mijn fractie, ik wil namens mijn fractie een pleidooi houden om de lijn te volgen van de andere waterschappen in onze provincie. We zijn met 4 waterschappen vallen we onder de provincie Zuid-Holland, dus wij hebben dezelfde, ja opdracht gekregen van de provincie als het gaat over zwemwater. En wij zijn veruit de duurste waterschap. En dan kunnen we eindeloos steggelen over wettelijke verplichtingen, inspanningsverplichtingen en verplichtingen die Delfland zichzelf oplegt. Maar ik denk dat we gewoon moeten kijken wat de andere waterschappen, hoe andere waterschappen ermee omgaan. Andere waterschappen die hebben ook grote verstedelijkte conglomeraten. Dat hebben we gemeenschappelijk. En ja, in die zin kunnen we die lijn misschien doorzetten. En dat is ook, zeker gezien de kostenbesparing als wij, hoe wij er zelf nu mee omgaan, dat we ja, zeg maar die lijn. Ik zit me een beetje krom uit te drukken. Dan doe ik toch een pleidooi om diezelfde lijn te volgen. En die lijn is dat we terughoudend moeten zijn met zelf het initiatief nemen. En afhankelijk van de situatie bron- en/of structuurmaatregelen, maar ook waar nodig effectmaatregelen doen. En uitvoering alleen op basis van substantiële cofinanciering door andere partijen. Dat zijn grosso modo de werkwijze van de andere 3 waterschappen. En waarom zouden wij niet diezelfde lijn ook trekken? En daar wil ik het even voorlopig bij laten.

De voorzitter: Dank u wel. Dan geef ik nu het woord aan de heer Belt. En dan daarna is aan de beurt mevrouw Wijbenga. En dan vraag ik straks aan de heer Van der Ree of die ook nog wil spreken. Mijnheer Belt.

De heer Belt: Ja dank u voorzitter. Ja we gaan het hebben over zwemwater. En goed zwemwater wordt steeds belangrijker geacht met een toenemende bevolking, meer behoefte aan lokaal groen, recreatie en ook nog met klimaatverandering wat dat, wat die behoefte ook nog versterkt door drogere periodes. Daarom is het van belang, zeggen wij, dat dat zwemwater op orde is. En ook van belang dat verantwoordelijkheden en taken duidelijk zijn. Het afwegingskader wat vandaag voorligt en wat natuurlijk al langer op de planning stond, geeft duidelijkheid over die wettelijke taken, over die verantwoordelijkheden en ook over wat ons eerder vastgestelde beleid is. Dus het geeft aan hoe Delfland maatregelen en investeringen afweegt voordat die

maatregelen ook gaan plaatsvinden. Want het is belangrijk om dat duidelijk te hebben. Dat is belangrijk omdat, nou ja, voor de organisatie, waar kun je op richten. Het is belangrijk voor helderheid naar onze partners toe. En het is natuurlijk belangrijk voor u als VV. Want dat is, en mevrouw Van der Burg noemde dat, inderdaad de strubbelingen die in de vorige periode hebben plaatsgevonden. Dat was één van die oorzaken van die strubbelingen, dat die kaders, die verantwoordelijkheden, dat die niet duidelijk waren. Die afweging. Dat gaan we hiermee geven. Dit is een afwegingskader. In de planning is dat we dit najaar met een uitvoeringsstrategie komen voor die zwemwaterplassen. Daar zit een analyse in van waar staan we nou in dat gebied. Nou, dat zit natuurlijk ook voor een heel groot deel al in die jaarrapportage die u gezien heeft. Hoe staan we er nou voor? En die uitvoeringsstrategie daar speelt samenwerking een ontzettend belangrijke rol in. Dus dat mag u van mij verwachten dat dat daar een prominente plek in krijgt. En daarin willen we dan ook een prioritering voorstellen voor de aanpak. Daarna komen er bij eventuele investeringsvoorstellen, daar kunt u altijd, of dat wordt altijd dan aan de VV voorgelegd. En de bedoeling is natuurlijk, of het mooie is, dat u dan dat afwegingskader erbij kunt gebruiken. Ik wil van de gelegenheid gebruikmaken om één onderwerp in het voorstel aan te geven waar even een fout in is geslopen. En dat heeft mevrouw Van der Burg, nou ja, aangegeven. Dat gaat om de grens wat wij als gemiddelde en hoge kosten beschouwen. Zowel voor bacterie als zwemwater is dat dezelfde grens. Die ligt op zeg maar € 400.000. Dus daar is even een fout ingeslopen, excuus daarvoor. Nou ja, graag geef ik het voorstel in bespreking. Ik ben benieuwd naar uw reactie voor dit afwegingskader.

De voorzitter: Dank u wel. Nou, dan gaan we het horen van mevrouw Wijbenga.

Mevrouw Wijbenga: Dank u wel voorzitter. Als eerste vanuit Water natuurlijk eventjes reageren op mevrouw Van der Berg van Ongebouwd. Vanuit Water Natuurlijk zijn we het helemaal niet eens met datgene wat zij te berde brengt. Het feit dat je de slechtste kwaliteit hebt in Zuid-Holland ten opzichte van de andere waterschappen betekent dat je niet stil kan zitten. Stilstand is achteruitgang. Dat ten eerste. Het tweede is dat Water Natuurlijk zich goed kan vinden in het voorgestelde afwegingskader. We hebben nog wel even wat opmerkingen, maar die hebben meer te maken met de begeleidende tekst. En dat geldt ook overigens voor de begeleidende brief. Want u zei, punt 05.01, dat is dat we ook wel graag even zien dat er wat aandacht wordt besteed, al was het maar in de tekst, aan de andere pathogenen. En dan, ik zal ze niet als pathogeen noemen, maar ik noem even de ziekten. De ziekte van Weil, het botulisme, maar ook de zwemmersjeuk. Dat zijn toch alle drie wel onderwerpen die even wat aandacht behoeven. Zij het dat natuurlijk de belangrijkste wel genoemd worden. De tweede opmerking heeft veel meer te maken nog met de communicatie en dat zien we graag terugkomen in het uitvoeringsplan als dat in het najaar komt. En die communicatie met burgers die kan twee kanten uitgaan. En wij denken dat het goed is om daar toch wel wat aandacht aan te besteden. Ten eerste zal het waarschijnlijk zo zijn dat burgers ook melden dat er bijvoorbeeld dode eenden of vogels bij warm weer te zien zijn. En dat geeft dan de kans op botulisme. En het tweede is dat het misschien ook wel goed is dat burgers op de één of andere manier worden gewezen op maatregelen die ze zelf kunnen nemen wanneer ze gaan zwemmen in natuurwater. Nou, die aspecten zouden we ook wel graag willen terugzien in het uitvoeringsplan. En wellicht kunnen ze nu alvast een plaatsje krijgen om het even aan te geven. Dat was wat ons betreft de bijdrage voorzitter, dank u wel.

De voorzitter: Ik zei, u ook bedankt. En dan geef ik het woord aan de heer Hofman.

De heer Hofman: Dank u wel voorzitter. Allereerst willen we ingaan op het afwegingskader. Inderdaad werd al gememoreerd de vorige bestuursperiode was de Delftse Hout een interessante casus in feite, die heeft bijgedragen tot dit afwegingskader. Wij zijn blij dat dit kader er is. En dat erop, zeg maar, evenwichtige wijze

nu de stappen kunnen worden doorgenomen of het verstandig is of niet om investeringen te plegen voor zwemwaterlocaties. Dat we dus ook niet overvallen worden door een exorbitant hoge investering. Wij vinden wel dat het afwegingskader de bijdragen van derden in het aspect moet meenemen. Ik denk dan gewoon aan de reikwijdte van een zwemlocatie, die veel verder gaat dan het gemeentelijk grondgebied. Het is eigenlijk een bovengemeentelijk belang. Ook in waterschaps termen is sprake van een bovenwaterschappelijk belang. En dat belang wil ik meegewogen zien in het afwegingskader dat dat essentieel is, zoals ook Rijnmond dat doet, dat tenminste in ieder geval 50% door provincie en gemeente geparticipeerd moet worden in de voorziening. Dan kunnen we best zelf het initiatief nemen, maar ik vind het wel een belangrijke voorwaarde. We zijn overigens als waterschap natuurlijk geen sinterklaas. Dus we vinden wel dat andere partijen het algemeen belang, het maatschappelijk belang, ook moeten dragen financieel. Meewerken is prima en dat is ook een makkelijker dan meefinancieren, want dan maak je het ook je eigen dat je ook het belang ondersteunt en de ernst van een goede zwemlocatie en die in te richten. Dus dat is een voorwaarde die wij bij het afwegingskader willen aangevuld zien. Communicatie, steun ik eigenlijk de voorgaande spreker. Dat geeft heel veel verwarring als er gesproken wordt van permanent negatief zwemadvies. Ja dat lijkt mij om dat goed uit te leggen, want dan denken wij dat het zwemwater is afgeschreven en dat geeft ernstige verwarring over de kwaliteit en de noodzaak van al of niet voorzieningen. Dus daar willen wij wel een punt van aandacht ook in de communicatie. Maar nogmaals, bovenwaterschappelijk belang en het belang voor de omgeving, vinden wij essentieel om tot maatregelen over te gaan. Dat dat in goede balans is. En dat Delfland niet voor het hele verhaal staat. Dat is onze visie. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel mijnheer Hofman. Dan ga ik nu naar de Zwinkels van het CDA.

De heer Zwinkels: Fijn, dank u wel voorzitter. Goed zwemwater, daar is het CDA erg voor. Dat is belangrijk voor ons. Maar goed zwemwater is ook onderdeel van het oppervlaktewater, welke locatie dan ook. Je moet er klaar voor zijn als het weer het toelaat dat er gezwommen gaat worden. Een onderdeel van dat oppervlaktewater kan ook zijn door stilstand van water, die blauwalg, dat botulisme, et cetera. We zijn dus erg voor dat er ook een voldoende doorstroming is die door periodiek onderhoud juist aanplant, voldoende afzanden, et cetera. Dat we er klaar voor zijn als het seizoen daar is, dat we dat op die manier samen met alle partners in goede banen kunnen leiden. Dus we hebben daar een goede afweging bij nodig. En dan, ja wil ik het hierbij laten.

De voorzitter: Dank u wel. Dan ga ik naar mevrouw Onderdelinden.

Mevrouw Onderdelinden: Dank u voorzitter. Ik zal even mijn handje alvast weghalen. Zo.

De voorzitter: Nou, dat doe ik gewoon.

Mevrouw Onderdelinden: O, ja. Ja wat wij, wat ons opviel in het stuk over het zwemwater, is dat heel veel problemen toch vooral afkomstige lijken uit, ja uit dingen die buiten onze macht om liggen. Het is natuurlijk een zwemplas dus daar wordt gerecreëerd. En als ik daar zelf kom dan zie ik ook gewoon dat er bijvoorbeeld heel weinig plek is. Dat er, er zijn, er worden heel weinig vuilnisbakken geplaatst. Er staan heel weinig toiletten. En op een gemiddelde mooie dag is het echt een, je kunt met de beste dag van de wereld kun je met je vuilnisbak aankomen, maar je kunt hem gewoon nergens kwijt. Dus ik vraag mij, wij vragen ons heel erg af van, kan Delfland niet aandringen om, bij de gemeente, om hier ook gewoon hun steentje in bij te dragen? Want kijk, het is uiteindelijk onze verantwoordelijkheid, maar wij kunnen het niet alleen natuurlijk. En als anderen hun afval steeds bij ons komen dumpen, dan zitten wij er maar mee. Dus dan schieten we daar ook niet mee op. Dus daarom de vraag, of het mogelijk is om de gemeente hier meer bij te betrekken. Ik heb het

vaker het woord bovenwettelijk gehoord, maar zo ken ik er nog wel een paar. Want volgens mij zijn we ook bezig met bijvoorbeeld exotenbestrijding en dat kan ook. Ik, als we het niet over waterkwaliteit hebben hier, waar hebben we het dan wel over? Dank u wel.

De voorzitter: Prima, dank u wel. De heer Van Kretschmar.

De heer Van Kretschmar: Ja dank u wel voorzitter. Ik realiseer me dat ik een beetje, dat ik mezelf een beetje als gast voel in uw commissie, maar ik heb toch gemeend, nou ja, als één van de overlevenden van de vorige periode en ook de, laten we zeggen, ook wel één van de aanstichters van de aanzet tot dit kader, om er toch even bij aanwezig te zijn. En laat ik beginnen om mijn dank uit te spreken dat er nu een kader ligt. Want ik denk dat dit heel veel van de onduidelijkheden wegneemt die we destijds bij het plan Delftse Hout hebben gehad. En die tot, ja, discussies leiden waar eigenlijk geen winnaars of verliezers waren aan te wijzen, maar die wel de verhoudingen zeker niet ten goede kwamen. Dus ik denk dat is het goede van het kader. Zijn wij dan onverdeeld positief? Helaas nee. We zien het als een aanzet. Er is een duidelijk onderscheidt in wat is nou wettelijk verplicht en wat is beleid? En het gaat ons natuurlijk met name om dat beleidsstuk. Want wat wettelijk verplicht is dat moet je gewoon doen. En dat kost geld. En natuurlijk moet je daarvan wel kunnen beoordelen of dat geld goed besteed is, maar dat is een redelijk simpele beslisboom. Maar wat is er aan de hand bij het stuk waar we het over beleid hebben? En begrijp me niet goed, wij zijn absoluut ook voor zoveel mogelijk zwemmen in zoveel mogelijk water. Maar we moeten ons ook als Delfland realiseren dat we al heel veel doen aan de waterkwaliteit. Ik noem hier de KRW-maatregelen, het project S.C.H.O.O.N.. En dat zijn natuurlijk allemaal maatregelen die kosten geld en die hebben uiteindelijk ook effect op dat zwemwater. Dus waar we het hier over hebben is zeg maar dat extraatje wat we nog zouden kunnen en willen doen om dan toch nog een extra stapje te zetten. En daarom moeten we er ook zo prudent mee omgaan. Als we kijken dat het met name te maken heeft met ecologische factoren, daar ging het in Delftse Hout ook om. Als ik dan zie en daar komen we straks op terug bij de waterkwaliteit, dat we de PI voor het ecologische sleutelfactoren, die halen we niet. Daar moeten we iets anders voor verzinnen. Dan geeft dat al aan hoe moeilijk het is. En natuurlijk moeten we dat streven handhaven, maar laten we ook vooral realistisch blijven. Wat mij betreft is dat kader een goede aanzet. Maar wat missen we? En dat vind ik ook jammer en ik ben ook blij dat mevrouw Van der Burg u ook de documenten heeft toegestuurd die eigenlijk de fundatie zijn wat vandaag op tafel ligt. En daar staat in op bladzij 8 van de bijlage die tot dit kader destijds de eerste aanzet hebben gegeven. Er zijn een aantal mogelijke beleidsuitgangspunten. Er zijn zeven beleidsuitgangspunten waaruit gekozen had kunnen worden. En dan gaan er twee over cofinanciering. Hoe kan het zijn dat de keuze gemaakt is door Delfland om die cofinanciering eruit te laten? Daarmee wil ik niet zeggen dat het alleen maar kan met cofinanciering, maar noem het en neem het op in je beslisboom. Ik bedoel, maar door het hier weer weg te strepen geef je gewoon het verkeerde signaal. Dus die cofinanciering die zal er links of rechts, die moet er gewoon in. Dat is gewoon een onderdeel. Wat mij verder opvalt is, en dat staat ook in het voorstel, dat onder de Omgevingswet zal de rol van de provincie veranderen. Dat betekent dat zowel provincie als waterbeheerder gezamenlijk verantwoordelijk worden voor de kwaliteit van zwemwater. Waar vind ik dat terug in dit kader? Dit kader neemt dat niet mee. Dit kader spreekt over Delfland als waterbeheerder. Die gaat investeren in zijn eigen watersysteem. Maar dat hoeft misschien helemaal niet. Misschien heeft Delfland als initiatiefnemer een heel goed idee waarvan de helft van de maatregelen gefinancierd worden door een andere partij omdat die daar belang bij hebben. Waarom wordt dat hier niet genoemd? Dat vind ik gewoon teleurstellend en dat vind ik jammer. Dat vind ik een gemiste kans. Dus echt die punten die moeten er wat mij betreft echt gewoon in. Die rol van die provincie, die cofinanciering en die beleidsuitgangspunten waar we uit konden kiezen. En daar is dus nu een keuze door Delfland gemaakt en dat vind ik niet juist. Ik bedoel, wij gaan ook over het kiezen uit beleidsuitgangspunten. Dat moeten we niet voorsorteren. Nou, dat was even in het kort mijn inleiding. En

verder inderdaad, ja wie bepaalt uiteindelijk de hoogte wat nog, wat we als lage, gemiddelde en hoge kosten? Dat is inmiddels naar boven bijgesteld. Want nu is het opeens 4 ton, dan wordt het pas hoog. Nou, daar kun je het natuurlijk ook over hebben. Ik bedoel, vinden we allemaal dat die grens op 4 ton moet liggen? En waar komt dat dan vandaan? Dus daar wil ik echt graag antwoord op hebben. Dat was het even.

De voorzitter: Dank u wel mijnheer Van Kretschmar. Ik mis ineens mevrouw Örgü, die had als eerste haar hand opgestoken maar nu niet meer?

Mevrouw Örgü: Jawel voorzitter, ik weet niet waarom die weg is. Ik heb het niet gedaan.

De voorzitter: O, dan heeft u nu het woord.

Mevrouw Örgü: Dank u wel. Dank u wel voorzitter. Nou, we hebben het vandaag over het afwegingskader zwemwater, maar ook zwemwater van het badseizoen 2020 die we ook in dit stuk verwerken. Al lezende, ik moet eerlijk zeggen dat wij aanvankelijk gewoon heel positief waren dat er in ieder geval zo'n afwegingskader kwam. En natuurlijk, het is mooi dat we zoiets hebben, want je kan je ergens in ieder geval op richten. Alleen als we het, na het lezen kan ik eigenlijk, heb ik een paar vragen daarover. Want wat is nou eigenlijk de meerwaarde als je dit nu zo leest, want, en dat koppelt aan dat wat wij afgelopen seizoen zeg maar hebben gedaan. Dus ik pak dus ons afwegingskader en ik vergelijk dat met wat er eigenlijk met zwemwater in, tenminste afgelopen jaar in 2020 heeft plaatsgevonden. Wat is daarvan toegepast? En op welke manier is dat zeg maar uitgevoerd? En dan zie je dat er best wel veel dingen zijn waarvan ik zeg, ja we weten het, waarom gebeurt het dan niet? Kan onze hoogheerraad hier wat meer over vertellen? Want we hebben onze afwegingskader al en heel veel punten die hierin staan zijn niet nieuw. Ze zijn alleen op een rijtje gezet. Dus ik lees eigenlijk niet veel nieuwe dingen, maar gewoon wel, gewoon afspraken die vooral de organisatie zelf met zijn medewerkers gaat aanpassen, of in ieder geval toepassen en bij ons rapporteren. En dan is één van de aspecten, dat is heel erg belangrijk, dat komt terug, dat is ook een punt waar meerdere collega's naar hebben, tenminste, hebben aangestipt. Dat is die samenwerking. Met de provincie, met de overheden en allerlei andere organisaties of instanties waar we mee samenwerken. In het afwegingskader is het niet echt duidelijk gemaakt. Of in ieder geval, er is wat mij betreft niet echt duidelijk van welke afspraken op welke manier zouden moeten plaatsvinden. Er is ook niet duidelijk van of er grijze gebieden zijn wat betreft dus die afspraken met die samenwerkingspartners. Hoe je dat doet. Dus die taken die zijn niet éénduidig. En dat kan financieel zijn waar sommige mensen net bijvoorbeeld naar refereerden. Maar ook de gewone concrete stappen die je met elkaar hebt. Wat zijn die dan? Ik kan me voorstellen dat je voor een deel dit in die uitvoeringsaspecten hebt, maar het is wel handig dat je die ook in die afwegingskader hebt, want die kaders heb je wel nodig om ook daar een invulling aan te geven. Een ander punt wat ik graag wilde weten, is dat in, als je dan daarop inzoomt, dan wordt er niet in alle gevallen zeg maar een kosteneffectiviteitsanalyse gemaakt. Maar alleen als de maatregel veel of gemiddeld kost. Dus ja, wat is dan veel en gemiddeld? Dat staat er wel aangegeven, maar kan daar wat meer toelichting over gegeven worden? En dan tot slot voorzitter, zo dadelijk komt de Omgevingswet ook. Wat zijn de voor- en nadelen van de taakverdeling als het daar, als we die er dus bij pakken? Ik wil het even in de eerste ronde hierbij laten. Dank u wel.

De voorzitter: U ook bedankt. En dan ga ik naar mevrouw Zandstra. En daarna mevrouw Van Hagen. En daarna de heer Van der Ree, als die er behoefte aan heeft.

Mevrouw Zandstra: Ja voorzitter, dank u wel. Zwemmen. Dat doen we graag in Delfland. En het liefste zou ik natuurlijk zien dat we overal in ons water zouden kunnen zwemmen. Want als we er kunnen zwemmen dan betekent het dat het ook goed is voor dieren en planten en dat ons waterkwaliteit overal op orde is. Dus dat

betreft ons droombeeld en waar we naartoe werken. En dank aan het college voor de beantwoording van de technische vragen. Want na eerste lezing waren wij bang dat het college een stapje terug wilde doen als het gaat om het aanpakken van de problemen rond zwemwater. En daar is mijn fractie geen voorstander van. Maar gelukkig zegt het college in de beantwoording dat met dit afwegingskader we ongeveer blijven doen, is de inschatting, zoals we het afgelopen jaren hebben gedaan. Nou, dat is wat ons betreft een weg die we kunnen wandelen met elkaar. Het is voor ons heel erg belangrijk dat er plekken blijven waar ook bijvoorbeeld kinderen kunnen zwemmen. We zien nu dat vooral bij waterspeeltuinen, dat het heel moeilijk blijkt om daar de waterkwaliteit op orde te houden. Maar dat is voor ons juist heel erg belangrijk, dat er ook een veilige plek is waar kinderen in gezond water kunnen spelen. Want kinderen gaan hoe dan ook ergens spelen in het water als het mooi is, dus laten we ook zorgen dat er plekken zijn waar dat ook veilig kan. We zien dat blauwalg een groot probleem is. Dat wordt misschien ook nog wel erger met de klimaatverandering die eraan zit te komen. Dus het zou zo kunnen zijn dat je op een gegeven moment tot de conclusie moet komen dat we in bepaald gebied het zwemwater niet meer op kwaliteit kunnen krijgen. En dan zouden we wat ons betreft in overleg met de provincie kunnen kijken of we dan een andere plek geschikt zouden moeten maken voor zwemwater. Wat ons betreft zijn deze locaties dus niet per se heilig, maar is het wel belangrijk dat we dit aanbod van zwemwater tenminste overeind houden. Wij vinden het belangrijk om nog hierover ook goed in gesprek te gaan met andere partners. Ik begrijp uit de beantwoording van de technische vragen dat dat in de fase hierna komt. Dat zullen we dan ook wel terugzien denk ik in het uitvoeringskader wat net is aangekondigd. En dan zal het vast ook gaan over wie gaat nou wat betalen. Het is natuurlijk fijn als iedereen zijn verantwoordelijkheid neemt, maar wat ons betreft is het niet een eis waarin je altijd zou moeten voldoen voordat wij tot investering overgaan. Soms is het ook gewoon onze verantwoordelijkheid, of soms is het ook gewoon onze wens en dan moet je er ook voor kunnen kiezen. Dus het is wel belangrijk om daar met elkaar over te spreken. En ook om andere partners op hun verantwoordelijkheid aan te spreken. Ik hoorde net al bijvoorbeeld over plaatsen van voldoende toiletten en afvalzakken. Maar dat wil niet zeggen dat als zij niks doen, dat wij dan ook niks doen. Voorzitter, wij kunnen dus instemmen met dit afwegingskader, al zijn onze ambities eigenlijk nog wel een stapje hoger dan wat we hiermee gaan doen. Dank u wel.

De voorzitter: U ook bedankt. U zit aan zee, maar het lijkt alsof u in een zwembad zit qua geluid. Ik kom bij mevrouw Van Hagen.

Mevrouw Van Hagen-Rooijen: Dank u wel voorzitter. En ook bedankt voor het afwegingskader aan de organisatie. Als AWP willen we zeker aansluiten bij het voorstel van Ongebouwd, om ook te zoeken naar cofinanciering. Want ook naar ons idee hebben gemeente, de beheerders, de provincie en zelfs de drinkwaterbedrijven, ik denk dat we de verhalen van de mensen die hun badjes vullen en de tekorten aan water nog niet klaar zijn, ja die hebben daar zeker ook, ja belang bij. Dus ja, die zouden ook zeker om cofinanciering gevraagd moeten worden. En dat zou er eigenlijk ook als vast afwegingskader naar ons idee in moeten staan. En ook eigenlijk een onderdeel, en dat is al een beetje genoemd maar misschien wil ik het dan even overkoepelen, een onderdeel basismaatregelen, zoals het CDA had gezegd, doorstroming. Ik heb mevrouw Van der Burg al regelmatig gehoord over dat honden bij sommige plekken weggehouden moeten worden, of misschien anders apart. En wat de Partij voor de Dieren heeft geroepen over toiletten en vuilnisbakken zeg maar. En daar wilde ik het even bij laten.

De voorzitter: Prima. Dan als laatste, de heer Van der Ree.

De heer Van der Ree: Ja, dank u wel voorzitter. Wat onze indruk is, dat in het hele stuk eigenlijk niet echt de oplossing is van wie welke verplichtingen heeft. Er wordt gesteld dat van belang is dat aan de voorkant

duidelijk is wie welke verplichtingen heeft. En zolang dat niet heel helder is, blijf je zeg maar overleggen met alle beheerders of instituten en overheden. En dan is het, ja dat blijft natuurlijk dan onduidelijk. En ik heb ergens gelezen in één van de stukken dat in de provincie Brabant daar het debat heeft plaatsgevonden waarbij zeg maar die onderlinge taakverdeling heel scherp geformuleerd is. Dus misschien dat we daar eens te rade moeten gaan om hoe die verdeling van verplichtingen over de hele gebied zeg maar plaats kan vinden. Dat was het voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel. Dames en heren, ik heb een klein ordevoorstel. En ik stel voor dat we, het is nu een uur verder na de aanvang, dat we even 10 minuten pauzeren, tussen de eerste en de tweede termijn. En dat we daarna de vergadering hervatten, om precies 20.45 uur. Dus we schorsen even de vergadering.

Schorsing

De voorzitter: Beste mensen, ik wil de vergadering weer openen. Het is precies 20.45 uur. Dank jullie dat jullie allemaal weer op tijd terug zijn. En dan wil ik maar eens beginnen met te horen wat het college ervan vindt. Van uw reacties en opmerkingen. Wie mag ik daarover het woord geven namens het college?

De heer Belt: Ja dank u voorzitter. Dat ben ik. En zijn alle leden terug? Dat hoort u te checken.

De voorzitter: Ja hoor.

De heer Belt: Maar ik zie nog wat donkere vensters.

De voorzitter: Ja maar als ze u stem horen dan zijn ze er gelijk.

De heer Belt: Ja, dat is wel opvallend inderdaad.

De voorzitter: Ja.

De heer Belt: Ja dank allen voor de reacties. En ook dank voor de even korte pauze voorzitter, want dat gaf mij even de mogelijkheid om in plaats van de losse leden af te lopen er even een wat samengepakt verhaal van te maken. En even kijken, laat ik daarmee beginnen. Ja allereerst, het gaat hier om het zoals ik in de korte inleiding zei, om het afwegingskader. Een handvat voor u en voor de organisatie op basis waarvan we later dit jaar en ook daarna met investeringsplannen kunnen komen en waar u dat afwegingskader dan ook kan gebruiken. Het is geen nieuw beleid. Wij hebben hier de wetgeving op een rij gezet en de verantwoordelijkheden. En ook het huidige beleid wat Delfland voert wat in het WBP 5 is neergezet, hebben we hier neergezet. Dus we hebben het hier niet over een nieuw beleid. En graag geef ik u ook aan dat juist wij er naar ons idee veel zorg aan hebben besteed om die verantwoordelijkheden neer te zetten. Onder andere in hoofdstuk 2 hebben we neergezet bij 2.2 onder andere de taken van de provincie, 2.3 de taken van de waterbeheerder. In dit geval zijn wij dan. En onder andere in 2.4 de taken van de locatiebeheerder. Wat in veel gevallen een gemeente is, maar in heel veel gevallen ook niet. Vaak zijn het bijvoorbeeld stichtingen zoals in Delft het bijvoorbeeld het geval is. Dus daar hebben we dat geprobeerd goed neer te zetten. En als ik hem even boven pak. Kijk, waar het hier om gaat is dat we beleid hebben voor bacteriën en blauwalg. Ik ga zo aan het eind van mijn inleiding nog heel even op de andere groepen die mevrouw Wijbenga noemde, maar in de essentie gaat het hier om bacteriën en blauwalg. En voor bacteriën is het beleid eigenlijk heel duidelijk en geeft het aan wie waar de taken heeft. Voor blauwalg zit daar wat meer ruimte in, want daar liggen in principe wat minder harde wetgeving voor. Maar daarvoor hebben we nou juist wel weer ook dat Delflands beleid,

waarin we hebben gezegd wij willen dat die plassen simpelweg goed zijn. Nou ja, als je daar invulling aan wilt geven dan moet je ook wat aan die blauwalg doen. En dat hebben we dus ook, niet in deze periode maar in de vorige periode, zijn er investeringen gedaan. En u zag bij de beantwoording van de technische vragen dat die investeringen die we gedaan hebben in onder andere Prinsenbos, in de Wilhelminaplas in Rijswijk, in de Delftse Hout, dus allemaal in druk stedelijk gebied, dat die plassen het ook sinds die aanpak echt ook wel redelijk goed gedaan hebben. Dus daar mogen we eigenlijk best wel trots op zijn. En dat is te danken aan dat beleid wat we in WBP 5 hebben neergezet. En waar we nu ook, nou ja, dit afwegingskader verder op gebaseerd hebben. Dus dat is het eerder vastgestelde beleid. Even kijken. Ja, de bedoeling is dus dat we in dit najaar kijken van h  hoe staan, waar zitten er nog meer uitdagingen in het gebied. En dat we dan op basis daarvan investeringsplannen de komende jaren voorleggen. Dat zullen er niet honderd zijn, dat is op een hand te tellen want zoveel plassen hebben wij niet. Maar de essentie is dat u per investering dan ook kunt bepalen of u het aan de hand van dit afwegingskader, maar ook op basis van uw eigen gevoel van nou zit hier nou genoeg cofinanciering in, kunt bepalen van nou ik ben het ermee eens ja of nee. Dus dat is het moment. En over die cofinanciering. Dat eisen wij wel degelijk, want dat zit nou juist ook in die afwegings, of hoe noemen we ze? Die bomen, die afwegingsbomen. Daar staat ook in dat wij de afweging maken dat de partners de verantwoordelijkheid nemen die bij hen ligt. Dus als ik het heb over bijvoorbeeld het weren van honden, het weren van ganzen, het plaatsen van toiletten, het zorgen dat prullenbakken niet overstromen. Maar ook het strand schoonhouden, zorgen dat er geen glas ligt. Dat ligt nou juist allemaal bij die beheerders. En wij hebben gezegd, dat moeten we voor zijn, voordat wij daar gaan investeren. En ook de maatregelen die nodig zijn buiten het watersysteem die zien we ook dat die genomen moeten worden, als dat noodzakelijk is, door die partners. Dus als er bijvoorbeeld een riool overstort in de buurt zit en die plas is niet op orde, ja dan willen we natuurlijk wel van die gemeente dat die riool overstort aangepakt wordt voordat wij ook iets in het watersysteem doen. Dus er zit echt een mechanisme in van cofinanciering. En kijk, ik ben geen voorstander van om daar nu een percentage aan te hangen, want het komt, we spreken hiermee juist de partijen aan op hetgeen waar ze de verantwoordelijkheid voor hebben. En als je daar weer een percentage aan hangt, dat matched dan niet. Want soms kan iets juist buiten het watersysteem misschien wel veel meer kosten. Dus in ieder geval, we gaan uit, ik ga echt mijn best doen voor cofinanciering en dat partijen hun actie nemen. Maar we kunnen niet van tevoren zeggen van nou het moet minimaal dit zijn. Nee, die afweging laat ik graag aan u over als die investeringsplannen straks voorliggen. En die hebben we nog niet h , die investeringsplannen. Dus daar hebben we nog alle vrijheid in. Even kijken, dan de communicatie. Ja dat gaat even buiten dit afwegingskader natuurlijk voor een deel om, maar de communicatie die nu de Omgevingsdienst vaak doet met een predicaat permanent negatief zwemadvies dat, ja dat laat de wenkbrauwen nog weleens fronsen. Dat zit heel erg vast in het Europese systeem. Dus dat de Omgevingsdienst daar ook bepaalde predicaten moet hanteren. Maar ik wil u wel toezeggen, ik ga daarover in overleg met de Omgevingsdienst. Want dit moet helderder. En ik vind het eigenlijk ook niet zo prettig dat wij iedere keer, zoals laatste bij de Tanthof, dan weer achteraf zaken, omdat de Omgevingsdienst dat onhandig communiceert en dat kranten dat weer overnemen, dat wij dat moeten gaan repareren. Dus ik ga daar in overleg. Ik heb ook een aantal keer van u gehoord dat u toch hier en daar ook ziet dat de, bijvoorbeeld prullenbakken te vol zitten of zelfs ontbreken. Nou ja, dit vind ik onderdeel van het gesprek wat ik dit jaar, of wat we dit jaar aan het opstarten zijn met de regionale partners. Het moet gewoon op orde zijn en iedereen moet zijn verantwoordelijkheid daarin pakken. En die prullenbakken die zitten bij die beheerder. Dus dit gesprek gaat plaatsvinden en het signaal wat u geeft neem ik daarin mee. Dan is er iets gezegd over de Omgevingswet. Wij gaan in dit kader uit van de huidige wetgeving. Die Omgevingswet die komt eraan een keer, laten we daar maar vanuit gaan. Die geeft op dit moment nog niet veel houvast. Het enige wat die Omgevingswet zegt is, jullie moeten met elkaar dit oplossen. En nou ja, dat zegt u eigenlijk ook. Dus dat gaan we met elkaar doen. Maar laat ik zeggen, als die Omgevingswet in de toekomst hier meer scherpte in geeft dat bijvoorbeeld de provincie een grotere taak zou moeten hebben, dan

gaan wij daar natuurlijk direct de provincie op aanspreken. Maar dat moeten we echt afwachten. Voor nu baseren we ons op de huidige wetgeving. Ja en dan werd er onder andere gezegd, ja zet ook in op bovengemeentelijke betrokkenheid. En daar ben ik mee helemaal eens. Kijk, want mensen in de Dobbeplas in Pijnacker/Nootdorp, mensen uit Den Haag zwemmen in die plas, mensen uit Delft zwemmen in die plas. Dus het is een bovengemeentelijke opgave. Het is een, dus daar staan meerdere gemeenten aan de lat om voor, om bij te dragen aan die oplossing. De provincie wil ik daarop aanspreken. Dus dat is wat ik ook eerder heb gezegd. Het regionale traject is van belang dat wij met elkaar dit gaan doen, omdat we, en zo heb ik de verschillende wethouders in de regio ook gehoord, het belangrijk vinden dat die zwemplassen er zijn. Onder andere, nou ja, wat ik eerder heb gezegd. Dan ga ik nog even kort in specifiek, en dan moet ik even een lijstje erbij pakken, op de vragen van mevrouw Wijbenga, over de ander zeg maar pathogenen of groepen. Kijk, het afwegingskader is gericht op het treffen van structuurmaatregelen voor bacterie en blauwalg. En de genoemde onderwerpen zoals de ziekte van Weill, botulisme en zwemmersjeuk, die vallen hier in eerste instantie niet onder. We baseren ons op die Europese zwemwaterlijn, maar dat wil niet zeggen dat wij deze ziektes als overheden met elkaar niet zeg maar in de smiezen hebben. Want, nou ja, hier wordt wel degelijk op basis van meldingen naar gekeken. En gelukkig is het niet zo dat de, bijvoorbeeld de ziekte van Weill daar, er zijn geen meldingen over gekomen, ook niet vanuit de GGD en dergelijke. Maar daar is een systeem voor om dat, als dat zich voordoet, daar snel op te kunnen handelen. Wat betreft botulisme, daar hebben we een apart protocol voor wat eigenlijk voor al het water geldt. Dus dat ontstijgt eigenlijk de zwemwaterplassen bij handhaving. Is geen onderdeel van de reguliere monitoring, maar ook meer gericht op basis van, ja als we ergens een dode watervogel vinden dan wordt er gelijk een onderzoek gedaan. Dus onder andere vorig jaar was dit zo bij dat tragische geval met die zwanen in Ypenburg. Daar is dat toen, is dat protocol in werking getreden. En dan, ja zwemmersjeuk. Hier gaat ook, als er zwemmersjeuk als we daar, nou ja, klachten van krijgen via de Omgevingsdienst of via ons, dan gaan we op zoek naar de oorzaak. En daarvoor hebben we ook een, daarvoor is er dus ook een protocol. Dus we doen er wat aan, maar het, ja, nou ja, het zat even niet hierin vanwege die, dat het verdergaat dan die structuurmaatregelen.

De voorzitter: Ik zie een handje van mevrouw Wijbenga, is dat een interruptie?

Mevrouw Wijbenga: Ja voorzitter, ik weet niet of ik daar even op mag reageren op die zwemmersjeuk. Maar dat komt voor als de plas niet een biologisch evenwicht heeft en er bijvoorbeeld heel veel waterslakjes zijn. Dan heeft die, en die waterslak is een tussengastheer. Dan heeft de schistosoma, de veroorzaker van de zwemmersjeuk, veel kans. Dus dan is het wel degelijk iets waar je als waterbeheerder op moet letten en iets mee moet doen. Dus dat wou ik maar even aanvullen. Ik weet niet of dat de portefeuillehouder bedoelt.

De heer Belt: Nou ja, wij hebben, wat ik zeg, we hebben daar dus ook een protocol voor. En als dit optreedt dan gaan we daar echt het onderzoek naar uitvoeren waar het hem in zit. Kijk, en wat sowieso natuurlijk voor alle zwemplassen geldt, want wat ik eigenlijk nog wilde zeggen ook. Kijk, wij hebben het hier, het beste antwoord op het voorkomen van alle maatregelen, of om te voorkomen van problemen op het gebied van blauwalgbacterie, is om het systeem zo natuurlijk mogelijk te krijgen. Dus als we het systeem zo natuurlijk mogelijk kunnen krijgen met allerlei zaken, dan lost dat ook de eventuele problematiek die er is vanzelf weer op.

De voorzitter: Dat was het mijnheer Belt?

De heer Belt: .. mij voorzitter.

De voorzitter: Ja. Oké, dank u wel. Heeft er iemand behoefte aan een tweede termijn? Ik zie de heer Van der Ree die heeft zijn hand opgestoken. Nou, die krijgt dan van mij het woord. Mijnheer Van der Ree, gaat uw gang.

De heer Van der Ree: Dank u wel voorzitter. Ik wou even toelichting geven op de opmerking die ik daarstraks maakte, over de provincie Brabant. En ik heb gevonden nu waar ik die vandaan heb. En die staat namelijk in het sfeerverslag van het zwemwaterdebat van 2014. Dat is één van de bijlagen bij dit stuk. En ik citeer even: *De provincie Brabant heeft in een rapport vastgelegd wie welke verantwoordelijkheid heeft in het beheer van het open zwemwater*. Erg verhelderend, staat erbij. Dus ik vond het, ik vond die opmerking vond ik op zich wel interessant. Dat is het voorzitter.

De voorzitter: Oké, dank u wel. Dan ga ik naar de heer Hofman.

De heer Hofman: Ja voorzitter, dank u wel. Tweede termijn. Onze fractie vindt toch dat de cofinanciering voorwaardelijk is wat betreft het plegen van de investering. En als wij ook kijken naar de basis, de plassen zijn niet zomaar aangewezen, dat is in overleg gegaan op voordracht meen ik ook van het waterschap en provincie, zijn plassen aangewezen op een zeker moment. En die basis, daar gaat het om. Want dat is de eerste slag. Er zijn ook vier plassen momenteel die genomineerd staan om af te voeren. Dus ja, dat vind ik dat toch allemaal bevreemdend. En een aantal plassen hebben behoorlijk wat geïnvesteerd. Dus ik vind het van het belang dat het voorwaardelijk is dat de cofinanciering gewoon rond moet zijn en ook geregeld, voordat wij een investering gaan plegen. Dat is ieder geval onze vraag om dat aan te passen en aan te scherpen op dit punt. En daarnaast willen we verzoeken dat het college toch een gesprek voert met de verantwoordelijke gedeputeerde van de provincie Zuid-Holland, om dit door te nemen. Noord-Holland heeft een hele andere koers als provincie. Die zegt dan gewoon, die locaties zijn van zodanig bovenwaterschappelijk belang, daar participeren wij voor een belangrijk aandeel financieel ook. Omdat, werd ook al genoemd door de heer Belt, dat het een bovengemeentelijk belang is. Het vervult een heel regionaal belang. En dan zeg ik, ja daar mag wat tegenover staan. Dus die integraliteit van besluitvorming, los van even de bevoegdheden om dat nauwgezet af te pellen, ik vind gewoon dat we het integrale belang van een regio moeten vertalen ook in de financiering. En dat moet een behoorlijk aandeel zijn, tenminste 50% moet geborgd zijn door andere partijen voordat wij dus tot een dergelijke maatregel willen overgaan. Dat wil ik dus als aanscherping verwerkt zien in het afwegingskader. Dat was mijn betoog voorzitter.

De voorzitter: Oké, dank u wel mijnheer Hofman.

De heer Hofman: Ja.

De voorzitter: Dan ga ik naar mevrouw Örgü.

Mevrouw Örgü: Dank u wel voorzitter. Dank voor de antwoorden. Ik had ook een vraag over de grijze gebieden wat betreft de afspraken met de samenwerkingspartners. En dat betreft dus ook die cofinanciering, ook dat financiële aspect. Ik begrijp wat onze hoogheemraad hier meldt. Dus dat het bij de uitvoeringsaspect komt. Maar ik neig toch ook om zoals mijnheer Hofman zonet ook zegt, misschien die scherpte, daar wil ik toch echt ook wel in dit stuk een beetje terugzien. Ik weet niet in welke hoedanigheid. Al is het in de inleiding dat dit wordt beschreven, op welke manier dit dan uitvoering krijgt in een tijdspad waarvoor gekozen wordt. Dus op welke onderdelen het komt. Dat zou ik graag daarin terug willen zien, want die onduidelijkheid kan ook niet in die afwegingskader terecht komen. Want daar had ik het net ook over, als het gaat om die grijze

gebieden. En graag zou ik ook nog, hier nog een antwoord op willen hebben. Dus die samenwerkingsaspect financieel dan en op andere onderdelen, of daar nog wat extra toelichting op kan komen. Dank u wel.

De voorzitter: U ook bedankt. Dan naar mevrouw Van der Burg van Ongebouwd.

Mevrouw Van der Burg-van Leeuwen: Dank u wel voorzitter. Voorzitter, de portefeuillehouder is niet ingegaan op mijn betoog over de andere waterschappen, dat die het op een andere manier aanpakken. Ik zou daar toch graag wat over willen horen, waarom wij zo afwijkend zijn in die zin.

De voorzitter: Oké, dank u wel. Dan geef ik het woord aan mevrouw Wijbenga, van Water Natuurlijk.

Mevrouw Wijbenga: Dank u wel voorzitter. Ik wil even aangeven dat vanuit Water Natuurlijk wij geen voorstander zijn om in het afwegingskader cofinanciering mee te nemen. Ik kan me wel voorstellen dat daar een opmerking gemaakt wordt dat je kijkt als er een bovengemeentelijk belang is, dat je dan kijkt naar de mogelijkheden van cofinanciering. Maar niet in je afwegingskader, want dan kan je je hele afwegingskader op voorhand weglaten en dan doe je dus niets bij die situaties waar helemaal geen sprake is van cofinanciering. En dan laat je je burgers die graag willen zwemmen in de kou.

De voorzitter: Dank u wel. Dan kom ik bij de heer Van Kretschmar.

De heer Van Kretschmar: Ja dank u wel voorzitter. Ik betreur het in principe dat we toch nog weer zo'n discussie hierover krijgen. Ik had eigenlijk gehoopt dat dat achterwege kon blijven, maar helaas, dit is toch gekomen. En ik wil de heer Belt toch nog een keer wijzen op de uitgangspunten die hieraan ten grondslag hebben gelegen. Er zijn zeven beleidsuitgangspunten en daar zijn er twee bewust van weggelaten. Ja en dan krijgt u dus deze discussie. Als we dit kader zo aannemen, dan zullen we dus bij elke investering in zwemwater, krijgen we deze discussie. Dus je kunt natuurlijk zeggen van laat het eruit en dan gaan we het elke keer weer opnieuw bespreken. Je kunt ook zeggen, laten we dat er nou in één keer over eens worden hoe dat in mekaar zit. En we hebben u een aantal handvatten gegeven. Er zit namelijk ook verschil tussen wat u noemt, inzet van andere partijen, dan denken we aan locatiebeheerders, aan mensen die belang hebben bij het feit dat er ergens gezwommen kan worden. Maar wat ik veel meer bedoel, is dat er een gemeenschappelijk belang, ook met bijvoorbeeld de provincie is of ook de gemeente. Als we met zijn allen tot de conclusie komen dat we echt ergens moeten kunnen zwemmen, dan moeten we dus ook de kosten die Delfland anders voor 100% zelf op de lat neemt voor dat watersysteem, die moeten we dan gewoon kunnen delen. Dat noem ik cofinanciering. En ik noem niet cofinanciering, een locatiebeheerder die prullenbakken neerzet of zorgt dat de honden niet in het water kunnen, hun behoeften kunnen doen. Dat noem ik inzet, maar cofinanciering is heel wat anders. Dus we moeten ook vooral duidelijkheid scheppen in wat we hier bedoelen. Het andere punt is de Omgevingswet. Ik vind het bijzonder kortzichtig om nu te zeggen, ja die wet die is er niet en we baseren ons hier op de wet dus dat zien we dan wel. We weten dat die wet eraan komt. We weten ook dat die wet aangeeft dat het in de richting van een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid gaat. Dus ik vind het té makkelijk om dan maar te zeggen, nou ja dat zien we dan wel weer als we weten hoe dat eruitziet. Er kan minimaal ergens een strofe worden opgenomen dat we dan op dat moment de zaken herbezien. Maar om het gewoon maar zo door te laten gaan is het eigenlijk niks anders dan de beslisboom die we destijds in Delftse Hout ook al gehad hadden. Dus als wij het tweede Delftse Hout krijgen, dan krijgen we precies dezelfde discussie. Dus dan zijn we geen meter opgeschoten. Ik vind het bijzonder jammer.

De voorzitter: Dank u wel. Dan geef ik het woord aan de heer Belt voor de beantwoording van de tweede termijn.

De heer Belt: Ja, en om maar gelijk op de heer Kretschmar te reageren. Ik betreur de reactie, want er zit heel veel werk in dit afwegingskader. Dit afwegingskader is uniek voor de waterschappen. Geen één waterschap heeft dit. En we hebben ervoor gekozen geen nieuw beleid te maken, maar juist duidelijkheid te scheppen over verantwoordelijkheden/taken. Het document waar de heer Van Kretschmar naar verwijst, daar staan mogelijke beleidsuitgangspunten in. Dus daar is niet in gezegd wij gaan dit zo neerzetten. En ik vind het ook jammer dat er verwezen wordt naar een cultuur in het vorige college, waar ik mij van distantieer en waar wij ons allemaal van gedistantieerd.

De heer Van Kretschmar: Ja, bij interruptie. U zei mogelijke beleidsuitgangspunten. Was het dan niet wat constructiever geweest om dat gewoon vooraf met ons te delen? Dan hadden we daarover kunnen discussiëren. En dan hadden we die kunnen nemen als fundatie voor het kader. En nu worden we dus eigenlijk door uw keuze, of de organisatie keuze, worden wij overvallen en zien wij dat er dus een aantal van die beleidsuitgangspunten bewust niet zijn meegenomen. Ja, dan mag u van ons toch niet verwachten dat we dan allemaal maar gewoon zo over ons kant laten gaan. Ik bedoel, we doen het wel samen.

De voorzitter: Mijnheer Van Kretschmar, ho ho. Volgens mij is het een keuze van het college, dus niet van de organisatie. Dat wilde ik eventjes gemeld hebben.

De heer Van Kretschmar: Wil ik toch even u herinneren dat we in deze bestuursperiode zijn we met een BOB-model van start gegaan. En dit had prima in die nieuwe aanpak kunnen passen. Dan hadden we dit allemaal kunnen voorkomen.

De voorzitter: Daar wilt u de heer Belt aan herinneren?

De heer Belt: Nou, ik ga hier niet de discussie over het BOB-model. Kijk, waar wij nu voor kiezen als college is dat wij dit afwegingskader baseren op het vastgesteld beleid van het WBP5 en de verantwoordelijkheden en taken die in de wetgeving zijn vastgelegd. Wij zeggen bewust dat we zaken als cofinanciering, waar wel degelijk in dit document wat hier voorligt natuurlijk cofinanciering is voorwaardelijk gemaakt. Dat staat er ook. Er moeten afspraken over beheer gemaakt worden. Er moeten, nou ja, dat staat erin. Zie dat in die afwegingsboom. En ik wil, kijk dat die, het is niet op een haartje te knippen. Dus het is, het lijkt mij onverstandig om vooraf cofinanciering afspraken te maken. Wat ik wel wil doen is het belang van cofinanciering, zoals mevrouw Örgü en mevrouw Wijbenga voorstellen, extra benadrukken in dit voorstel. Dus dat neem ik graag nog even mee om dat aan te geven, dat het college de opdracht krijgt om bij de investeringsvoorstellen en het vervolg van dit traject in het najaar, dat wij hier natuurlijk heel veel aandacht aan schenken. Daar hoort ook bij, en die toezegging neem ik ook graag op mij, dat we natuurlijk met de gedeputeerde hier ook over in gesprek gaan. Dus daar wil ik mij heel hard voor maken. En dat zie ik juist als de nieuwe cultuur ook rond het zwemwater en dat heb ik ook aangegeven. Dat het regionale aanpak is, omdat het voor ons allemaal van belang is. Maar hier dus uitgegaan van dat huidige beleid en bij die investeringen gaan we per geval kijken waar liggen de verantwoordelijkheden en welk percentage en welke taken zijn dan per plas logisch. Want de ene plas is de andere niet. En voor je het weet gebeurt er anders niks ook. Dus daar moeten we ook voor waken. Even kijken, wat heb ik hier nog staan? Het wordt wat donkerder. Mevrouw Örgü, u gaf aan ja wat zijn nou die grijze gebieden? Ja die grijze gebieden zitten met name natuurlijk op de ambitie op de blauwalg. En daar, en dat heb ik gezegd dat, daar komt het aan op cofinanciering. Daar willen we voor cofinanciering gaan. En dat zullen we opnemen in het voorstel dan nog. Mevrouw Van der Burg gaf aan, ja waarom wordt er niet voor de lijn van de andere waterschappen in Zuid-Holland gekozen. Ja daar, daar zit niet echt één lijn in. Kijk, sommige waterschappen nemen zelf meer initiatief, andere waterschappen hebben de intentie om naar bepaalde percentages toe te gaan, anderen werken daar ook niet mee. Wij zijn

echt uniek met dit afwegingskader, dat wij hier nu vergaand taken en verantwoordelijkheden neerzetten. Andere waterschappen die hebben wel een soort intenties neergezet, maar daar is niet één lijn in te trekken. En dan nog de opmerking over de Omgevingswet. Ja ik kan er niet meer van maken dat de Omgevingswet nu als enige zegt van ja partijen moeten hier met elkaar aan de lat staan. En verwacht wordt dat de provincie daar een grotere rol in krijgt. Dat is hetgeen wat er nu overduidelijk is. Dat is ook opgenomen in het voorstel. En het enige wat ik kan zeggen, als die wet ergens in 2022 ingaat en dat gaat consequenties hebben voor dit dossier, dat we dat natuurlijk netjes in het beleid verwerken. Tot zover.

De voorzitter: Oké, dank u wel.

De heer Hofman: Ik heb een interruptie voorzitter.

De voorzitter: De heer Hofman.

De heer Hofman: De heer Hofman, CU.

De voorzitter: Ja.

De heer Hofman: Dank je wel voorzitter. Ja ik denk dat we met de finalebesluit moeten even afwachten hoe de totale VV het beoordeelt. Maar ik zou toch nog een poging willen doen om in het afwegingskader aan te geven dat de finale doorslag van het project afhankelijk is van de mate van cofinanciering. Omdat dat in feite toch een mate van voorwaardelijkheid is. En daar zou ik wel aan hechten om die passage te betrachten om op te nemen.

De voorzitter: Dank u wel. Ik heb de hoogheerraad drie toezeggingen horen doen, waaronder de eerste toezegging was een passage over cofinanciering op te nemen in het stuk. Zijn tweede toezegging was dat hij in gesprek zou gaan met de gedeputeerde, namens het college. En uw VV. En de derde toezegging was dat hij zou overleggen met de Omgevingsdienst over communicatie over de zwemmen. Ja ik constateer dat de meningen nogal uiteenlopen. Ik zie ook een aantal van u die bedenkingen hadden bij sommige, bij het stuk. Dus mijn vraag aan die mensen, of die met deze toezeggingen genoeg kunnen nemen, of dat zij vinden dat het een bespreekstuk zou moeten zijn.

De heer Hofman: Wat mij betreft een bespreekstuk, CU-SGP.

De voorzitter: Oké. Andere mensen, of zeggen die van nou met deze toezeggingen vinden we het een hamerstuk.

De heer Van Kretschmar: Ja, Bedrijfsgebouwd wil het ook bespreken.

De voorzitter: Oké. En.

Mevrouw Van der Burg-van Leeuwen: En Ongebouwd wil het ook als bespreekstuk.

De voorzitter: Oké. En dat betekent dat u dan moties of amendementen aankondigt?

De heer Hofman: Dat is correct voorzitter.

De voorzitter: Oké. Kunnen Ongebouwd en Bedrijven ook.

De heer Van Kretschmar: Ja.

De voorzitter: Prima.

Mevrouw Van der Burg –van Leeuwen: Ja.

De voorzitter: Nou dan lijkt het me handig als die tijdig beschikbaar zijn zodat we daar met zijn allen rekening mee kunnen houden. Dan wou ik hierbij het agendapunt, dit agendapunt afsluiten.

04.B.03 Aquathermie en biodiversiteit in de Watervisie

De voorzitter: En dan kom ik naar het volgende agendapunt. Dat is agendapunt 04.03., over een update van de eerder vastgestelde Watervisie. En dan een update over aquathermie en biodiversiteit. Dat is een oordeelsvormende vraag die bij het college ligt. En een zaak voor de VV. Wie mag ik daarover het woord geven? Nou, mevrouw Zandstra, gaat uw gang.

Mevrouw Zandstra: Voorzitter, dank u wel. Het is goed, denken wij, dat in de Watervisie aandacht wordt besteed aan aquathermie en biodiversiteit. Dus daar kunnen wij mee instemmen. Wij hadden nog liever gezien dat we deze kans hadden benut om nog een aantal aanscherpingen te doen in de Watervisie op basis van de ervaringen van het afgelopen jaar. Maar dat neemt niet weg dat we met deze toevoeging van harte kunnen instemmen.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Oostvogels.

De heer Oostvogels: Ja voorzitter, dank u wel. Ja ik kan me een keer aansluiten bij de PvdA. Ik zie dat mijn camera nog uitstaat. Excuus. Ik kan me een keer aansluiten bij de PvdA. Goed dat dit erin staat. Volgens mij zijn het twee onderwerpen waar we gewoon voor aan de lat staan. En het is heel goed dat die in ons mooie instrument de Watervisie worden meegenomen. Dus wat ons betreft, dikke prima. Hamerstuk. Strikje erom. En lekker door.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Anker, ChristenUnie-SGP.

De heer Anker: Ja onze fractie vindt het ook een goed plan. De energietransitie en de klimaatneutrale regio vragen grote hoeveelheden duurzame energie. En ja, thermische energie uit oppervlaktewater geeft een kans om energie uit oppervlaktewater te halen. Het is goed dat dat meegenomen is in de Watervisie. Ook de inzet voor biodiversiteit in het water en op het land vinden wij een goed streven. Extra steun voor insecten en boerenlandvogels heeft onze steun. En het is ook goed om te zien dat het allemaal binnen de begroting past, zoals uit het stuk volgt. Dus wij gaan akkoord met het voorstel.

De voorzitter: U heeft er goed naar gekeken. Dank u wel. Mevrouw Onderdelinden. U ondersteunt dit, wat de SGP-ChristenUnie zegt?

Mevrouw Onderdelinden: Sorry?

De voorzitter: U kan de woorden van de heer Anker helemaal ondersteunen neem ik aan?

Mevrouw Onderdelinden: Ja, maar ik had zelf ook nog iets te zeggen.

De voorzitter: Ja, daarom geef ik u het woord.

Mevrouw Onderdelinden: Oké, dank u. Ja, wij zijn ook heel blij met de toevoeging van aquathermie kansen aan de Watervisie. We vroegen ons wel af of het, of de organisatie daarbij ook meeneemt dat het nog een relatief nieuwe techniek is. Er is op zich, het heeft natuurlijk heel veel potentie, maar het is niet zonder risico's. Het is namelijk zo dat op plaatsen waar bijvoorbeeld de uitlaat is van waar warmte onttrokken wordt aan het water, kunnen lokaal grote verschillen ontstaan die er voor problemen kunnen zorgen. In het geval, in sommige gevallen wordt er zelfs koude aan het water onttrokken wat helemaal slecht uit kan pakken voor de lokale waterkwaliteit, omdat het werkt natuurlijk botulisme in de hand, blauwalg. Dus wij, en daarnaast kunnen die, zijn die systemen ook behoorlijk gevoelig voor zogenaamd bio vervuiling, namelijk het dichtgroeien door waterplanten. Dus we willen het college heel graag meegeven om toch wel voorzichtig daarmee om te gaan en te zorgen dat het ook echt succesvol is, want ja wat ik zei, het heeft veel potentie. Het zou zonde zijn als het door vermijdbare oorzaken toch geen succes wordt. Verder ook uiteraard de toevoeging van biodiversiteit in de Watervisie vinden we fantastisch. En volgens mij liet de heer Belt daarnet ook al doorschemeren dat er eind dit jaar een nieuw actieplan komt. Wij hopen dat deze dan ook wat meer concrete richtlijnen gaat bevatten, zodat we daar ook wat concreter mee aan de slag kunnen. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. Mijnheer Van der Ree, u gaat uw gang.

De heer Van der Ree: Ja dank u wel voorzitter. Het is een hele nieuwe techniek heb ik begrepen, die aquathermie. Zijn daar al experimenten hebben daarmee, daarvan plaatsgevonden? En als dat zo is, wat zijn dan de resultaten daarvan? Ik begrijp dat het voor smalle waterwegen überhaupt niet werkt. Kan er enige uitleg komen van de hoogheemraad over zeg maar de waarde van deze toevoeging aan ons systeem? Dat was het voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Vissers, gaat uw gang.

De heer Vissers: Dank u voorzitter. Ook Water Natuurlijk is blij met de toevoeging van deze twee onderwerpen. Ik sluit me wel graag aan bij de opmerkingen van de Partij voor de Dieren, dat wij er ook vanuit gaan dat waterkwaliteitsaspecten bij verder onderzoek en toepassing voldoende aandacht zullen krijgen. Maar wij zien het nu vooral als een kans om aquathermie te agenderen, zoals de Watervisie ook bedoeld is, om voor ons belangwekkende onderwerpen in elk geval te agenderen, nader uit te werken en te onderzoeken. En dan heb ik eigenlijk nog één wens waar ik denk dat het nog iets ruimer zou kunnen. Want wij hebben geconstateerd als fractie dat de bullets voor aquathermie nu alleen in de steden geplaatst zijn, terwijl bijvoorbeeld in glastuinbouwgebieden ook kansen voor aquathermie zouden liggen. Dus ik wou de hoogheemraad graag uitnodigen om ook daar de gedachte over te laten gaan, om juist iets uitgebreider nog de kans te agenderen en in beeld te brengen. En niet slechts de bullets in de steden in ons gebied te zetten, maar ook te kijken, nogmaals binnen die kaders van de waterkwaliteitsaspecten, of aquathermie ook daar toegepast kan worden. En voor de rest, van harte onze steun voor de toevoeging van deze twee belangwekkende onderwerpen.

De voorzitter: Prima, dank u wel. De heer Zwinkels, van het CDA.

De heer Zwinkels: Dank u wel voorzitter. Het CDA ondersteunt het ook, alleen we hebben wat vragen. Een tweetal vragen. Het is eigenlijk een breed begrip, dat aquathermie. En we vragen ons daarbij af of dat ook zonne-energie en waterkracht eronder vallen. Valt dit ook onder de doelstelling energieopwekking?

Klimaatneutraal? Ik weet dat er in de tuinbouw momenteel sprake is van het aanschaffen van zonnepanelen op waterbassins. En ik vraag me eigen af of dat soort dingen ook daarin meegenomen worden. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. Mevrouw Van der Burg, gaat uw gang.

Mevrouw Van der Burg-van Leeuwen: Dank u wel voorzitter. Voorzitter, er zijn aanpassingen gemaakt in de Watervisie. Wij hadden erg graag gezien dat die aanpassingen op het gebied, tenminste alle passages die over aquathermie gaan, dat dat zichtbaar gemaakt was. Want nu is het zoek de verschillen. En dat maakt het lastig lezen. Dat hebben we in het verleden al een paar keer gevraagd als er aanpassingen zijn in visies of welk document dan ook, of dat dan ook zichtbaar en duidelijk gemaakt kan worden.

De voorzitter: Nou, dat verzoek dat ondersteun ik van harte. Dan geef ik het woord aan mevrouw Van Hagen.

Mevrouw Van Hagen-Rooijen: Dank u wel voorzitter. Ook wij als AWP zijn blij dat deze twee onderwerpen aan de Watervisie worden toegewezen. We willen ook nog even wijzen op het rapport van de ILT, waarin staat dat er momenteel nogal wat eigenlijk schort bij de vergunningverlening en handhaving bij bijvoorbeeld bodemenergiesystemen. En wij zijn als waterschap verantwoordelijk voor vergunningen voor open bodemenergiesystemen. En dat gaat met name ook om een stukje voorkomen van bodemvervuiling. Ik zal hem er weer zo even indoen, maar dit is om ook niet alleen mee te nemen de Watervisie, maar ook in de vergunningverlening en handhaving uiteindelijk.

De voorzitter: Dank u wel. Dan ben ik als laatste bij de heer Van Heijningen, van Bedrijven.

De heer Van Heijningen: Ja bedankt voorzitter. Ik ben bang dat biodiversiteit en aquathermie op open water op gespannen voet staat met elkaar. Ik denk dat we wat dat aangaat eerst moeten kijken, wat kunnen we met onze afvalstromen met de overbodige warmte die daar zit om die nuttig te gaan gebruiken. En pas als we echt weten dat we de natuur geen schade doen, dan pas gaan kijken of we oppervlaktewater, op het oppervlaktewater kunnen gaan toepassen, omdat ik bang ben dat de biodiversiteit daar zwaar onder zal gaan leiden.

De voorzitter: Dat was 'm?

De heer Van Heijningen: Ja dat was het.

De voorzitter: Dan geef ik nu de portefeuillehouder het woord.

De heer Belt: Ja dank. Allereerst dank voor de waardering voor deze aanpassing en het toevoegen van deze, nou ja deze belangrijke thema's. Door een aantal leden expliciet uitgesproken ook. En we voegen aquathermie toe. En precies zoals de heer Vissers ook zegt, dat is met name om dit thema nu goed ook te agenderen. Wij hebben ons geconformeerd aan die, aan de RES, dus aan de energieopgave die Nederland, die Europa heeft. En aquathermie kan een hele grote vlucht gaan nemen. En met deze Watervisie, waarin we, nou ja zoals bekend bij allerlei ruimtelijke ontwikkelaars, gemeenten, aan tafel zitten, willen we bewust dit thema laten zien dat dit mogelijk is. Wat we wel ook doen is, en een aantal van u hoorde ik daarover zeggen van ja let wel op dat niet andere thema's bijten. Hoe bijt het de waterkwaliteit? Hoe bijt het de biodiversiteit? Er wordt nog verdergaand beleid hoe Delfland met aquathermie omgaat ontwikkelt, maar wij zeggen nu alvast in de, onder andere in de kernboodschap van aquathermie, daar hebben we ook opgenomen Delfland signaleert en faciliteert proactief bij ruimtelijke ontwikkelingen en planvorming, de kansen voor het energiepotentieel. En

agendeert de risico's voor het watersysteem. Dus dit benoemen wij nu ook al actief. Maar de komende jaren willen we ook meer grip op krijgen waar het nou wel of niet kan. En in eerste instantie gaan we uit van het onttrekken van warmte, wat in veel gevallen ook juist een positief effect kan hebben. Bijvoorbeeld voor de zwemplassen zelf dat je die warmte naar beneden haalt. Maar dit, dus dit is een stap waarmee we in eerste instantie het echt agenderen. En het is een nieuwe techniek, maar de verwachting is dat die een vlucht gaat nemen. Even kijken, ja de heer Vissers zei ook, ja waarom, als je naar de kaart kijkt, waarom staan die paarse bolletjes nou niet per se in glastuinbouwgebied en alleen in het stedelijk gebied. Ja, wij hebben, in eerste instantie is gedacht van joh die verstedelijkingsopgave die is zo groot en die verwarming van huizen en nieuwe huizen, daar ligt echt de urgentie. Dus daar is het neergezet, maar ik kan u zeggen, wij zullen dit bij, natuurlijk ook bij de glastuinbouw meenemen. Want er zit ook hier voor de glastuinbouw natuurlijk potentie in om de warmte voor die kassen hier te onttrekken. Dus ja, wellicht had die daar nu bij moeten staan, maar we hebben in eerste instantie nu gezegd van joh we typeren hem even in waar die grote ruimtelijke stedelijke ontwikkelingen zitten. Even kijken, de heer Zwinkels die gaf aan, ja wat is nou die, zeg maar eigenlijk die definitie van dat aquathermie. We zijn hier uitgegaan van de warmte die te onttrekken is uit het oppervlaktewater. En aquathermie is natuurlijk veel breder, want je kan het ook uit het rioolwater halen, je kan het ook uit het afvalwater halen, waar we natuurlijk ook mee werken. Maar hier gaat het even om het oppervlaktewater, want dat raakt natuurlijk ook direct die taken van Delfland. Een vorm van aquathermie is bijvoorbeeld ook de warmte die onttrokken wordt uit de aanvoerlijn van Dunea. Er wordt nu de Mall of the Netherlands ook voor een deel voor verwarmd. Dus er zit heel veel potentie in. En even kijken, ja volgens mij heb ik het grootste even benoemd. Ja mijnheer Van der Ree die zei nog, ja wat voegt dit nou toe voor onze systemen? Nou, in eerste instantie is dit om invulling te geven aan die energieopgave waar we ons aan hebben geconformeerd. En ook anderen de mogelijkheid dus te geven die warmte die in dat water zit te onttrekken. Maar het zou dus ook gewoon op sommige plekken dus direct ook invloed bijvoorbeeld kunnen hebben op de kwaliteit van het water in positieve zin. Maar dat is echt iets wat we scherp in de gaten moeten houden. Volgens mij heb ik de meeste vragen nu aangestipt. Dank.

De voorzitter: Prima. Als ik het zo hoor dan waren de.

De heer Belt: O voorzitter, ik mis één punt, er schiet me er één te binnen. U gaf zelf aan, en mevrouw Van der Burg ook, ja ik vind het toch lastig bij dit soort voorstellen om nou even de verschillen te zien. Ja bij de toelichting is aangegeven wat de belangrijkste aanpassingen zijn. Dus daar hebben we op een rijtje gezet nou wat zijn nou de wijzigingen in de overzichtskaart, in de kernboodschappen, in de opgavekaarten. En in feite stelt u ook als VV de kernboodschap en de centrale kaart vast. De achterliggende kaarten, daar staat hiervan waar die wijzigingen ook zitten. Maar in eerste instantie stelt u dus die kernboodschappen vast.

De voorzitter: Dank u wel voor deze laatste toevoeging. Ik ga naar afronding van dit agendapunt, want ik hoor van iedereen dat ze ermee kunnen instemmen. En dan neem ik aan dat het gewoon een hamerstuk is in de VV. Prima.

04.B.04 Presentatie: Afzet van schone bagger

De voorzitter: Dan kom ik aan een voorstel van orde, want op de agenda staat nu een presentatie over de afzet van schone bagger. Dat is oriënterend. En met uw instemming zal ik straks het woord geven aan degene die die presentatie gaat houden, met het dringende verzoek om dat gewoon kort te houden. En dan stel ik voor dat we daarna hooguit één korte, snelle vragenronde houden voor technische verduidelijkende vragen. En dan blijft er misschien nog tijd over om de Waterkwaliteitsrapportage te bespreken vanavond voor de afgesproken eindtijd.

Mevrouw Zandstra: Maar voorzitter?

De voorzitter: Ja?

Mevrouw Zandstra: Nou op dit punt, op de agenda staat dat dit punt alleen wordt besproken als er tijd voor is. En ik zou ook graag mijn andere rondvraag of ingekomen stukken gewoon willen bespreken vanavond. Dus als uw voorstel nu is om andere punten van de agenda af te voeren, dan stel ik voor om de presentatie over te slaan.

De voorzitter: Nou, mijn voorstel is om met elkaar af te spreken dat als die presentatie afgerond is dat we dan zeer kort met die andere agendapunten aan de slag gaan, zodat we op een redelijk tijdstip kunnen eindigen.

De heer: En betekent dat dat we de Erasmusvaart nog wel kunnen bespreken?

De voorzitter: Nou, dat hangt er, ja die komt, want kijk 5.01 hoeft niet meer besproken te hebben. Die hebben we meegenomen daarnet in de vorige ronde. En dan kunnen we de Erasmusvaart en de Waterkwaliteit, dus die drie agendapunten bespreken. En daar hebben we dan maximaal een uur voor. Dan hebben we een half uur uitloop.

De heer Oostvogels: Dank u wel.

De voorzitter: Doen we kort de bagger presentatie? De presentatie over de Afzet van de bagger? Dan ga ik het woord geven aan iemand, aan Janneke Föllings denk ik.

Mevrouw Koop: Voorzitter, mag ik even kort een inleiding geven om even aan te geven waarom we deze presentatie ook kort is.

De voorzitter: Gaat uw gang.

Mevrouw Koop: U krijgt zo meteen een presentatie over de afzet van bagger. En vorig jaar bij de voorbereiding van uw besluit over de indexering van de tientjesregeling, heeft u allen veel interesse getoond voor dit onderwerp. En ik heb gezegd dat er beleid komt waarbij gekeken wordt van hoe we op een efficiëntere en duurzame manier die baggerontvangst kunnen regelen. Het is een heel breed en veel omvattend onderwerp en daarom hebben we het afgepeld. En we gaan nu alleen kijken van hoe kunnen we die baggerontvangst, hoe kunnen we dat nu duurzamer doen en efficiënter en met minder overlast voor de omgeving. En wat het allemaal niet inhoudt dat zal ik u nu besparen. Die conclusie kunt u wellicht na de presentatie van Janneke, of misschien zijn er zo nog wel vragen. Dank u wel.

De voorzitter: Prima. Mevrouw Föllings.

Mevrouw Föllings: Ik ga proberen mijn scherm te delen.

De voorzitter: Ja, graag. We zien hem.

Mevrouw Föllings: Ja? Oké. Nou, ik heb een korte presentatie over de afzet van schone bagger vandaag. Als u ergens nog vragen over heeft dan kunt u die na afloop stellen. Waar gaat het eigenlijk over? Vorig jaar is het indexeringsbesluit door de VV vastgesteld. En dat ging over vergoeding voor het ontvangen van bagger op grond van de ontvangstplicht uit de Waterwet. Nou en daar is ook toen toegezegd om te kijken naar het beleid

voor een efficiënte en duurzame manier van baggerontvangst. En deze presentatie gaat dan ook over die schone bagger die niet op de kant wordt gezet en moet worden afgevoerd en gestort. In de presentatie nemen we u mee in de achtergronden en de toekomst van de afzet van schone bagger. En presenteren we een mogelijke oplossingsrichting. Als de VV zich kan vinden in die oplossingsrichting, dan kunnen we daar in de toekomst uitwerking aan geven. En de VV kan aandachtspunten meegeven die we dan ook kunnen meenemen bij de uitwerking in de gesprekken daarover met belanghebbenden in het gebied. Er zijn veel onderwerpen die verband houden met baggeren. En ja, we kunnen niet over al die onderwerpen tegelijkertijd terugkoppelen. Deze presentatie is bedoeld om u mee te nemen en op de hoogte te houden van de vorderingen die we maken rondom de afzet van bagger. Deze presentatie gaat dan ook om de afzet van schone bagger en niet om onderwerpen zoals baggeren voor de waterkwaliteit, of de PFAS-problematiek, de ecologische en visvriendelijke maaiprocollen of de wijze van de schouw. Het gaat dus over schone bagger die we niet zouden afvoeren, omdat die niet op de kant gezet kan worden vanwege fysieke belemmeringen, zoals bebouwing, of fietspaden en dat soort dingen. We willen die bagger graag in het gebied houden waarin het vrijkomt. Nou Delfland die baggert om een goede waterhuishouding te kunnen waarborgen en het gaat in dit verhaal om de watergangen die Delfland zelf baggert. De schone bagger die nu moet worden afgevoerd komt vrij in ons hele gebied en dat ziet u afgebeeld op dit kaartje. Delfland gaat in een 8-jaarlijkse baggercyclus het hele gebied langs. En het totaal van die schone bagger die vrijkomt in deze baggercyclus is 120.000 kuub, 13.000 kuub daarvan wordt op de kant gezet en 90.000 kuub wordt afgevoerd. Het indexeringsbesluit waar ik het net al over had, die ging over die 13.000 schone kuub die op de kant wordt gezet. En deze presentatie gaat over de 90.000 kuub schone bagger die we afvoeren, 65.000 kuub is vervuild en moet van .. worden afgevoerd en gestort. Nou ja, het wordt steeds moeilijker om de bagger direct op de kant te zetten in hetzelfde gebied waarin het vrijkomt. De verplichting om bagger te ontvangen en waarvoor je dus vorig jaar de indexeringsregeling heeft vastgesteld die stamt nog uit 1900. Er was toen voldoende ruimte om de bagger op de kant te zetten, maar door de verstedelijking in ons gebied zijn er steeds meer fysieke belemmeringen en moet de bagger steeds meer worden afgevoerd en gestort. Nou, dit is niet duurzaam en duur en het neemt ook steeds meer toe. We zijn daarom op zoek naar manieren om de bagger zoveel mogelijk in het gebied te houden waarin het vrijkomt. En een manier om dat te bereiken zou kunnen zijn om degenen die extra bagger willen ontvangen daarvoor ook een extra vergoeding te geven. Die vergoeding die zal dan in totaal minder zijn dan de extra kosten die we nu kwijt zijn om de bagger te transporteren en te storten, zodat deze oplossing op zijn minst kostenneutraal kan worden uitgevoerd. Dit zal ook de samenwerking met mekaar in gemeentes en agrariërs en natuurorganisaties en andere perceel eigenaren stimuleren. En eventueel ook de inrichting van tijdelijke depots. Nou hoe succesvoller we de regeling kunnen inzetten, hoe meer mogelijkheden Delfland heeft om de bagger af te zetten in het gebied waarin het vrijkomt. Ja dan kan de bagger worden afgezet bij de burens, of bij een tijdelijk lokaal depot. En natuurlijk kan de bagger altijd nog worden afgevoerd en gestort net zoals het nu gebeurt. Deze oplossingsrichting die draagt bij aan meerdere doelen van Delfland en is ook toekomstbestendig. Want waar we met zijn allen graag naartoe willen is eigenlijk een, ja een zo duurzaam en circulair mogelijk Delfland waarin de bagger zoveel mogelijk blijft waar die ook vrijkomt. Waar wij met minder Co2 uitstoot hebben door minder transport. Nou ja, waar we de goede waterhuishouding natuurlijk blijven waarborgen. En het hergebruik van bagger in het gebied stimuleren. Ook ja hebben we aangegeven dat we een goede samenwerking met de omgeving vooropstellen en ja, maatschappelijke kosten efficiëntie die halen we hier ook mee binnen. Ook de mogelijkheid om bodemdaling te compenseren wordt hiermee bereikt. En we willen natuurlijk een zo transparant en betrouwbare overheid blijven zoals we nu ook zijn. Dus, nou dit is mijn presentatie. En ik hoor graag of u vragen heeft of aandachtspunten wil meegeven voor het vervolg.

De voorzitter: Dank u wel. Een heldere presentatie. En dan kijk ik eventjes of er vragen zijn. En dan doe ik daar een kort rondje en krijgt ieder ruimte voor twee vragen. De heer Van den Berg. Gaat uw gang.

De heer Van den Berg: Dank je wel voorzitter. Een leuke, korte presentatie die weergeeft zeg maar wat Delfland beoogt. Mijn vraag is, zeg maar, wat als je extra bagger ontvangt zeg maar, wat dan Delfland op dit moment daarvoor over heeft. En ons bereiken signalen in het gebied, in het agrarisch gebied, dat er best mensen zijn die daarover in gesprek willen. Dus dat voldoet vermoedelijk aan wat Delfland graag wil.

De voorzitter: Mooi, dank u wel. De heer Zwinkels.

De heer Zwinkels: Ja dank u wel voorzitter. CDA vindt eigenlijk van ja, Delfland is hier een hele goede bemiddelaar, die heeft een hele goede positie om daarin op een goedkope manier eigenlijk in samenwerking ook met agrariërs, daarin een goede rol te kunnen spelen. Ik denk zelf het gebruik maken van de gebieden waar woningen gebouwd gaan worden. Er liggen momenteel grote kavels open waar die bagger eigenlijk zo goed en zo kwaad als dat kan zo gebruikt zou kunnen worden voordat er gebouwd wordt. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. Er was geen vraag. Dan kom ik bij mevrouw Zandstra.

Mevrouw Zandstra: Voorzitter, dank. Ik heb ook geen vraag, maar ik wilde wel graag meegeven voor het vervolgtraject dat er heel mooie uitgangspunten in deze presentatie staan, maar dat het wat ons betreft niet zo zeer gaat over dat punt waar we vorig jaar over spraken, dus daar moeten we dan wel op een ander moment nog met elkaar over van gedachten wisselen.

De voorzitter: Yes. Oké. Excuses aan de heer Zwinkels. We hadden ook gevraagd om uw zienswijze daarover. Dan ga ik naar mevrouw Wijbenga.

Mevrouw Wijbenga: Dank u wel, voorzitter. Mooie presentatie, dank daarvoor. Biedt wat perspectief, maar wij zullen ongetwijfeld nog een heleboel vragen hebben als het gaat om: hoe bepaal je precies die kwaliteit? Wat bekijken jullie wel, wat niet? Ik sluit me graag aan bij Lobke dat het vervolg vraagt nog wel de nodige aandacht, dus hopelijk krijgen we een uitgebreidere sessie met elkaar en een discussie daarover.

De voorzitter: Dank u wel. Nou, dat waren de vragen en de opmerkingen. Dan wil ik mevrouw Fröhlings hartelijk bedanken voor de korte en bondige en duidelijke presentatie. Veel meer mensen willen u daarvoor bedanken.

5. Ingekomen stukken

05.02 Verder met de Erasmusvaart; afronding verkenningsfase, start planuitwerkingsfase, overeenkomst N211

De voorzitter: Dan dat brengt ons op agendapunt 05: de ingekomen stukken. Agendapunt 05.01 is al aan de orde geweest hiervoor. Dan zijn we bij de Erasmusvaart. Dat is geplaatst ... Gevraagd op verzoek van de fracties VVD, PvdA en Algemene Waterschapspartij Delfland. Daar wil ik de fractie van de VVD het eerst het woord over geven. Wie is dat?

De heer Oostvogels: Ja. Dank u wel, voorzitter. Dat ben ik.

De voorzitter: Mijnheer Oostvogels, gaat uw gang.

De heer Oostvogels: Dank u wel. Ja, dank voor deze stukken en al het werk dat erin zit. We zijn heel erg verheugd om te zien dat het nu echt vaart begint te maken, dat het heel concreet wordt de aantakking met andere bestuurstaken steeds sneller en steeds beter wordt, dus complimenten daarvoor. We hopen dat het

op dit tempo door blijft gaan, dan lukken dingen veel sneller. Een van de dingen die in de stukken gevraagd worden zijn: nou, geef uw kaders mee als de commissie. Nou, daar kunnen we heel simpel zijn. Eén: we willen dat ding. We willen gewoon dat hij er komt, dat lijkt ons heel belangrijk. We willen heel graag dat recreatief medegebruik mogelijk is. Nou, in de technische vragen werd uitgelegd dat een doorvaarhoogte van 1 meter 80 wel heel ingewikkeld wordt, maar we blijven natuurlijk hopen. Hoe hoger, hoe beter. Die open verbinding vinden wij ook heel belangrijk. Dus dat zijn in ieder geval onze punten. Wat ik verder nog mee wil geven is dat Delfland de planuitwerking trekt dat dat gewoon echt top is, daar kunnen we ons helemaal in vinden. Dat lijkt ons een mooie manier om een ... te nemen en gewoon de kans zo groot mogelijk te maken dat hij er gaat komen. Tot zover.

De voorzitter: Dank u wel. Nou, dan wil ik het woord geven aan de PvdA. Wie mag ik daarvoor het woord geven?

Mevrouw Zandstra: Ja, voorzitter, daar mag u mij het woord voor geven.

De voorzitter: Mevrouw Zandstra, gaat uw gang.

Mevrouw Zandstra: Dank u wel. Dank voor dit stuk. Wat ons betreft wordt het een stuk wordt het steeds beter, dus dat is positief. Wij blijven nog steeds wel kritisch over wat nou onze rol is en welke rol wij zouden moeten pakken en ook hoeveel we daarvoor zouden moeten betalen. Dus wat ons betreft is het heel belangrijk dat we zorgen voor voldoende waterberging bijvoorbeeld, maar dat zou je ook anders kunnen organiseren. Voor ons is het belangrijk dat je in de buurt kunt recreëren, maar is het minder belangrijk dat mensen met een bootje van a naar b kunnen varen, dus dat voor betreft onze kaders. Met een aantal fracties samen is er in het fractievoorzittersoverleg gesproken om een werkbezoek aan dit gebied te brengen, een gezamenlijke fietstocht, ook met andere partners uit het gebied. Daar kijken we heel erg naar uit, want we denken dat dat heel goed is om dan op die manier met elkaar daar verder over in gesprek te gaan.

De voorzitter: Dank u wel. Mevrouw Van Hagen, AWPD had ook het woord gevraagd.

Mevrouw Van Hagen: Dank u wel.

De voorzitter: Over deze ...

Mevrouw Van Hagen-Rooijen: Dank u wel, voorzitter. Ja, wij hebben gevraagd ... Dit project loopt al een tijdje en het is uitgekozen, omdat er meekoppelkansen zijn. Wij zouden dan ook eigenlijk graag een beetje een basis checklistje of zo zien wat de wensen zijn van de verschillende partijen zodat je ook eigenlijk kunt gaan zien: zijn wij nou de enige die recreatie willen of zijn er nog andere die dat willen? Wil Den Haag of Westland misschien toch sturen met de woningbouw? Want dan kunnen we ook een afweging maken van wat wij als Delfland nou extra zouden willen en hoeveel geld wij daarvoor uit zouden trekken. Dus dat is één vraag. De andere vraag gaat dat we vernomen hebben dat de planning voor de renovatie van de N211 afhangt van verbreding van de A4 en dat het zo schijnt te zijn dat Rijkswaterstaat pas aan de N211 wil beginnen nadat de A4 is verbreed. Nou, eerste vraag natuurlijk even een checkvraag: klopt dit? De andere vraag is dan: ja, moeten we dan nu juist haast maken of juist vertragen met dit project? Een andere vraag wordt aangegeven bijvoorbeeld dat het veel extra geld gaat kosten om de Erasmusvaart geschikt te maken voor recreatie. Nou is er dus ook aan de andere kant de Valkenbosvaart en ja, wij zouden eigenlijk uiteindelijk een beetje een check willen zien, omdat wij iedere euro maar één keer kunnen uitgeven: als ik mijn euro nou moet besteden op de verschillende onderdelen zoals bijvoorbeeld die waterberging, recreatie, behalen van de doelen van SGBP3,

zwemwaterkwaliteit, biodiversiteit; ja, in welke vaart stop ik mijn euro voor welke maatregel zeg maar? Want uiteindelijk willen we ook naar een levensvatbare businesscase en misschien weer terug hakend op het bovenste deel op, op moment dat recreatie bij de Erasmusvaart niet mogelijk blijkt te zijn dat zo snel mogelijk afhaken, omdat we het dan bij de Valkenbosvaart wel gaan realiseren. Tot hier toe.

De voorzitter: Dank u wel. Ik zie dat nog vijf andere sprekers iets willen toevoegen. Die hadden dat niet aangemeld dit onderwerp, maar ik wil ze kort de kans geven om hun vraag of opmerking te plaatsen. Mevrouw Van der Burg, gaat uw gang.

Mevrouw Van der Burg-van Leeuwen: Dank u wel, voorzitter. Voorzitter, een viertal vragen/opmerkingen. We begrijpen dat dit een tussenstand is en dat het Hoogheemraadschap van Delfland nu verder nut en noodzaak verder gaat specificeren. Komt daarbij ook een financieringsstrategie? Tweede vraag: wij hebben in het verleden veel geïnvesteerd in voorkomen van wateroverlast. Wat als we dit nu niet doen? Als we niets doen? Vraag drie: het lijkt erop dat we vooruitlopen op nieuwe klimaatscenario's. Hoe nodig is dat? En in welke mate zijn we afhankelijk van alle partners en wanneer zijn we zelf verantwoordelijk? Dat zijn mijn vragen. Ik ben benieuwd naar het antwoord.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Anker van ChristenUnie-SGP, gaat uw gang.

De heer Anker: Ja. Voorzitter, dank u wel. Onze fractie heeft aangedrongen op integrale besluitvorming. De maatschappelijke baten zijn omvangrijk. Voor het recreatief vaarwegbeheer is anderhalve meter doorvaarthoogte onaanvaardbaar. De provincie en gemeente zullen meer in de buidel moeten tasten. De benadering op basis van een brede scoop voor het omgevingsbeleid blijft het devies. Het investeren in de toekomst vraagt ook durf en visionair handelen. Dit is kort onze aanvulling van onze fractie. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. Dan kom ik bij de heer Van der Ree.

De heer Van der Ree: Ja. Dank u wel, voorzitter. Het is een prachtig project en het moet absoluut gerealiseerd worden. We gaan nu naar de planuitwerkingsfase. Ik heb het stuk natuurlijk uitvoerig gelezen en wat ik tegenkom zijn toch wel flink wat aandachtspunten, of noem het knelpunten. Ik bedoel, er moet een stuk van de Valkenbosvaart ondergrond worden gelegd, het moet over volkstuinten die liggen in het tracé. De vraag is zeg maar of die hoeveelheid knelpunten ook kunnen leiden tot een soort afbreukrisico van ... Je hebt de belangrijkste problemen heb je opgelost of ook die kruising met de N211, maar ja, daarmee ben je er nog niet natuurlijk. Er komt nog een heleboel andere zaken komen op je af en worden die allemaal in die planuitwerkingsfase meegenomen zodat we van tevoren wel weten dat het hele traject realiseerbaar is? Want het is nogal wat wat je allemaal tegenkomt. Ook de kruising met Dunea, leidingen en noem maar op. Het is een heel verhaal wat er nog op te lossen valt. Dat is mijn inbreng.

De voorzitter: Dank u wel. Dan kom ik bij de heer Zwinkels.

De heer Oostvogels: Mag ik nog op mijnheer Van der Ree reageren, mijnheer de voorzitter?

De voorzitter: Zeker.

De heer Oostvogels: Super. Dank je wel. Ja, voorzitter, ik hoor mijnheer Van der Ree praten. Het is inderdaad een spannend project, nog niet alles is zeker, maar ik ben even op zoek of mijnheer Van der Ree wel de

voordelen van het plan ziet. Het is nog spannend of het gaat lukken, maar vindt hij het wel een mooi idee als het gaat lukken?

De heer Van der Ree: Ik vind het een prachtig idee als het gaat lukken. Ik hoop alleen niet dat je op gegeven ogenblik zulke knelpunten tegenkomt dat je zegt: ja, het is gewoon niet mogelijk. Dus zijn die knelpunten van tevoren allemaal in kaart te brengen en op te lossen? Want in het verhaal staat dat er nog een heleboel dingen echt opgelost moeten worden voordat je kunt zeggen dat het realiseerbaar is. Dus ja, dat is een beetje ... Prachtig project, maar er zijn nogal wat beren op de weg.

De voorzitter: Dank u wel. Mijnheer Zwinkels, u had het woord.

De heer Zwinkels: Dank u wel, voorzitter. De afweging komt uiteindelijk pas na de zomer en, ja, je moet geen halve maatregelen nemen, vinden wij als CDA. We staan eigenlijk op het standpunt, en dat wil ik u wel mededelen in de vergadering, dat wij zijn bij het CDA voor de simpele variant. Maar mogelijkheden voor verkenning zonder extra kosten voor Delfland moeten we natuurlijk niet uitsluiten en daarmee proberen die meerwaarde te creëren. Dus laten we niet te gek gelijk van start gaan, laten we het goed overwogen afwegen met elkaar. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. Een mooie merel die bij u op de achtergrond zingt, mijnheer Zwinkels. Volgens mij is de heer Van Heijningen nog. Ja.

De heer Van Heijningen: Ja, ik wilde eigenlijk hetzelfde zeggen als dat de heer Zwinkels al aangaf. Onze prioriteit is veiligheid en daar heb je de simpelste oplossing voor nodig en alle verdere uitbouw aan recreatie en ander gebruik is eigenlijk niet onze portemonnee. Daar zullen andere voor moeten hebben. Dat was het.

De voorzitter: Duidelijk. Dan wou ik heel kort gelegenheid geven aan de portefeuillehouder om er op te reageren op dit ...

Mevrouw Koop: Ja. Dank u wel, voorzitter. Het is een onderwerp waar je een heel lang antwoord op kunt geven en waar je een avondvullend programma mee kan bereiken.

De voorzitter: We doen de korte versie, hè, vanavond?

Mevrouw Koop: Oké, voorzitter. U bent de baas. We doen de korte versie. Ja, ik heb van u gehoord dat u dit project ook integraal benaderd. Zo zijn we ook van start gegaan in 2019 met Den Haag, Westland en Zuid-Holland om dit project te realiseren. We zien en zagen de kansen die u hier ook formuleert, alleen, en ik vat nu even het traject samen, werkende weg kwamen we erachter, nou, dat er heel wat gebeurt in dit gebied. We hebben klimaatverandering, we hebben de verharding van het gebied, woningbouw, kassen, infrastructuur, sportvoorzieningen die je nu niet kan gebruiken, maar goed, althans de gebouwen. En het watersysteem is krap en er zit weinig rek in. We hebben dat ook gezien in het eind van de vorige eeuw wat er gebeurt als je niet als waterschap meegaat met die ontwikkelingen, met die klimaatverandering en met de verharding in dit gebied. Je moet dus zo veel mogelijk je kansen pakken en ook ... Dat hebben we nu ook besloten. We hebben besloten als DNH, maar ook met de partners: dit is, en een aantal van u heeft heur ook al op geduid ... Dit is voor Delfland primair een watersysteemproject om gesteld te staan voor de toekomst. We hebben in het verleden eigenlijk veel geïnvesteerd in het voorkomen van wateroverlast en we moeten dat daar voort blijven gaan. Een waterschap hoort te anticiperen op veranderingen in de toekomst en een klimaat robuust systeem anticipeert ook op de toekomst. Ja, we zijn ook daarbij in het vervoltraject zijn we afhankelijk van andere

partners, alleen hebben we nu voor de komende fase hebben we besloten, dit is dus ook een tussenstand, om de regie op ons te nemen en vooral ook te kijken: wat zijn nou de kosten? Wat zijn primair de kosten voor Delfland? Opdat ook de andere partners hun achterban kunnen meenemen om een verstandig besluit te nemen om die kansen ook te pakken. Dus wij als Delfland wij leveren de kerstboom, er is een moment, nu het moment en met die N211 waardoor we toch even de zaak in een stroomversnelling moeten zetten, wij leveren de kerstboom, maar de andere partners die moeten daar de versiering aanhangen en als het kan ook nog de verlichting. Als ik kijk, ja wij ...

De heer Oostvogels: Voorzitter?

Mevrouw Koop: Ook de Algemene Waterschapspartij Delfland is ...

De heer Oostvogels: Voorzitter, mag ik ...

Mevrouw Koop: Nou, wij houden nog steeds de timing aan om in het voorjaar van 20...

De voorzitter: Ik heb een interruptie van de heer Oostvogels.

Mevrouw Koop: Wat zegt u? Oh.

De voorzitter: Een interruptie van de heer Oostvogels.

Mevrouw Koop: Ja. Ik zie het.

De heer Oostvogels: Ja, super. Dank je wel, mijnheer de voorzitter. Ja, als ik zo'n mooie vergelijking hoor dan is het natuurlijk heel makkelijk om daar bij aan te haken, de kerstboom, ook al is het net mei. Ik ben even benieuwd, we hebben het in eerdere overleggen ook gehad over de bestuurscommunicatie. In deze analogie zou dat zijn: zorgen dat andere partijen weten dat we een hele mooie kerstboom hebben en dat het voor hen ook heel veel voordelen heeft als ze hem aan komen kleden. Hoe zit dat in dit plan? Komt dat in een volgende fase? Kunt u daar iets over vertellen?

Mevrouw Koop: Ja. Dank u wel, voorzitter. Ik heb begrepen dat in ieder geval ook de provinciale staten van Zuid-Holland die hebben al schriftelijke vragen, een soort motie, ingediend waarbij ze zeggen: geachte bestuur, zorg er nou voor dat je dit integraal aanvliegt en dat je ook die kansen pakt. Ik heb ook begrepen dat u een excursie organiseert, u als CV, met alle volksvertegenwoordigers. Ik denk dat dat ook zal helpen en wij bieden daar ook graag alle mogelijke expertise voor aan. Ik denk dat ook het communicatieplan of de communicatieplannen, hoe ga je om met de achterban? Zal zeker ook deel uitmaken van het vervolg. Dus dank u wel voor uw vraag, want juist die communicatie is ook heel belangrijk, zal ook deel van het vervoltraject uitmaken. Ja, want er moet wel licht gaan branden in die kerstboom. Ja, volgens mij heb ik in grote lijnen heb ik wel de vragen beantwoord. Even kijken.

De voorzitter: Nou, dank u wel.

Mevrouw Koop: Ja.

De voorzitter: Ik merk op, het is een klein rondje van oordeelsvorming en meningen doorgeven en vragen. U heeft de vragen beantwoord en we gaan verder met de Erasmusvaart en er komt vast de volgende keer nog weer eens een stuk.

Mevrouw Van Hagen- Rooijen: Ik mis wel ...

De heer Van der Ree...: Voorzitter?

De voorzitter: Als ...

De heer Van der Ree: Mijn vraag over afbreukrisico is nog niet beantwoord.

Mevrouw Van Hagen- Rooijen: Ik miste ook nog twee vragen van AWP.

De voorzitter: Mevrouw de Hoogheemraad.

Mevrouw Koop: Ja. Dank u wel, voorzitter. Ja, in elk groot project zitten natuurlijk risico's en in elk voorstel dat naar de VV gaat staan ook de risico's vermeld en de beheersmaatregelen. Die zullen we ook zeer zeker met u communiceren. We willen ook die in het vervolgtraject boven tafel zien te krijgen en dan nog heb je niet honderd procent alle risico's in beeld, want het gebeurt zo vaak bij complexe trajecten dat je gaande de rit ook altijd nog risico's tegenkomt, maar we willen ook zoveel mogelijk die afbreukrisico's temperen en dat is natuurlijk uiteraard een belangrijk punt. Maar alles begint bij ambitie, want als je begint bij de afbreukrisico's, ja dan komt die er niet.

De voorzitter: Als laatste de twee vragen van mevrouw Van Hagen.

Mevrouw Van Hagen- Rooijen: Ja, ik miste nog even de vraag over hoe het zit met Rijkswaterstaat die naar wij hebben horen zeggen liever eerst de A4 wil verbreden en daarna aan de N211 wil beginnen en een beetje de afweging met de Valkenbosvaart, want dan ga ik ook de kerstverlichting vergelijking even ... Je zult zien dat mensen willen en dat de ene kerstverlichting vloekt bij de andere, bijvoorbeeld dat waterkwaliteit niet mogelijk is met recreatie of met waterberging of zeg maar en dat we dan toch moeten kiezen om het ergens anders naar te brengen, dus het lijkt me goed om misschien in een later stadium daar wel even kritisch naar te kijken: wat doen we nou waar uiteindelijk?

Mevrouw Koop: Ja, zeer zeker. Zeer zeker. Dat is inderdaad een relevante opmerking over die Valkenbosvaart. Ook de PvdA heeft daar in eerdere stadia naar gevraagd.

05.03 Waterkwaliteitsrapportage 2020

De voorzitter: Prima. Mensen, ik wou dit agendapunt afronden en beginnen met agendapunt 05.03. Dan wou ik mevrouw Zandstra eerst het woord geven.

Mevrouw Zandstra: Maar voorzitter, ik ...

De voorzitter: '...'.

Mevrouw Zandstra: Voorzitter, ik zou eigenlijk graag even één minuutje willen schorsen als dat kan.

De voorzitter: Eén minuutje, dat is prima. We beginnen als u terug bent.

De heer Belt: Wil je wat zeggen, Tom?

Mevrouw Koop: Ja.

De heer Oostvogels: Nou, ik denk ik steek mijn hand alvast op, omdat ik ook zo het woord wil voeren.

De voorzitter: Maar dit punt is aangemeld door de PvdA en de ChristenUnie-SGP, maar ik ben coulant tot ongeveer half elf.

De heer Oostvogels: Ik heb mijn tekst al ingekort voor u, voorzitter.

De voorzitter: Goed zo. Wat een bui, hè, vanmiddag? Boezemsystemen het gehouden daar in Delfland? Want in Rijnland hadden we mooi droge voeten.

De heer Belt: Ik heb geen '...' gekregen, voorzitter.

De voorzitter: Goed zo.

De heer Belt: iets mis zou zijn gegaan, maar het was een flinke bui inderdaad. Ik merkte dat mijn burens inderdaad wisten dat ik mijn tuin afgekoppeld heb, dus die koppelden weer naar mij toe af.

De voorzitter: Oh ja.

De heer Van den Berg: mag ik vragen waar de bui gevallen is vanmiddag?

De heer Belt: Nou, in ieder geval in de Haagse regio.

De voorzitter: En in Leiden ook heel stevig.

De heer Van den Berg: Ja, dat is daar ...

De voorzitter: Kwartiertje maar. Met hele grote hagelstenen. Ik zie dat mevrouw Zandstra er weer is.

Mevrouw Zandstra: Zeker, voorzitter.

De voorzitter: Gaat uw gang. U heeft het woord.

Mevrouw Zandstra: Ja, de waterkwaliteitsrapportage. Het gaat nog niet goed genoeg met de kwaliteit van ons water en dat moet wel gebeuren, want we hebben ook harde normen aan onze broek hadden in het kader van de kaderrichtlijn Water en als we niet opschieten moeten we straks noodmaatregelen nemen. Dus onze vraag aan het college is: hoe gaan we nou zorgen dat dit gaat verbeteren? De verontreiniging in ons gebied komt toch echt grotendeels uit ons eigen gebied. Er komt weinig water vanuit andere gebieden bij ons naar binnen, tenzij we het zelf uit het Brielse Meer pompen, dus we moeten het ook zelf gaan oplossen. Dus wat ons betreft: aan de slag. We hebben het er eerder over gehad in deze vergadering. Bij voorkeur zouden we overal willen kunnen zwemmen en dan moet die kwaliteit echt een stuk omhoog. Dank u wel, voorzitter.

De voorzitter: Prima. U ook bedankt voor uw bondigheid. Mijnheer Oostvogels. U heeft het woord.

De heer Oostvogels: Ja. Voorzitter, dank je wel. Ja, schoon water is voor iedereen belangrijk. Binnen de VV verschillen we met z'n allen wel van mening wat we het belangrijkste vinden binnen het waterschap aan

moeten werken, maar los daarvan het staat wel in het bestuursakkoord, dus ook al gaat mijn hart niet het meeste harde hier van kloppen, het is gewoon wel iets dat we gewoon goed moeten doen, want daar houden we als VVD van. Er staat nu veel op rood, er wordt wel voortgang geboekt, sommige dingen lopen terug. We hebben er niet echt een heel goed gevoel bij op dit moment. Zoals een wijs man ooit zei: als je doet wat je deed, krijg je wat je hebt. Oftewel, we hebben een paar concrete voorstellen om het plan nog beter te maken, te zorgen dat we echt slagen kunnen maken op waterkwaliteit. De eerste is: we zouden heel graag meer meten. We hebben gewoon een heel intensief gebruikt watergebied, dan is het niet vreemd volgens ons als je dan ook heel veel meer intensief gaat meten. Ook de gebiedsgerichte aanpak past hier heel goed, dus ik hoor graag ook van de Hoogheemraad: hoe staat het hier bij de financieringen voor en kunnen we dat project uitbreiden? Een ander voordeel van meer meten is: in een rapportage worden verschillende bronnen genoemd, dat zijn de telers, scheepvaart, verkeer, rail, het gebruik van voertuigen, agrariërs. We willen namelijk een beter beeld krijgen wat waar vandaan komt, want pas als je een goed beeld hebt, kun je echt goede maatregelen gaan nemen. Het huidige systeem is volgens ons niet fijnmazig genoeg en dat zou er ook voor zorgen dat we een meer individuele aanpak kunnen doen, want voor ons is nu de tuinder wordt te veel als één geheel gezien, alsof er één prototype tuinder is, maar er zijn natuurlijk heel veel soorten met een eigen aanpak die ze nodig hebben. Sommige doen het echt heel netjes, zijn super goed bezig en andere zitten bijvoorbeeld aan een kortlopend contract, dus die hebben niet eens zin of die financiële mogelijkheden om echt die investeringen te doen om het water dat ze lozen van hoge kwaliteit te maken. Nou, dat was de eerste: meer meten. Twee, we willen graag samenwerken, want wij zeggen: waterkwaliteit is een verantwoordelijkheid voor iedereen, zodat ik met mevrouw Zandstra overal kan gaan zwemmen. We willen bijvoorbeeld hopen dat we intensief kunnen gaan samenwerking met gemeenten. Die gaan bijvoorbeeld over de rioolafstorting en ook het afkoppelen van het riool, wat ook gewoon weer invloed heeft op de waterkwaliteit en ruimtelijke ordening. Wij horen heel graag hoe het nu met de omgevingsdiensten gaat, die samenwerking; hoe dat beter kan. Ze hebben heel andere bevoegdheden dan dat wij hebben, een heel ander beeld op waar de probleemgevallen zitten, maar we kunnen ons bijvoorbeeld ook voorstellen met bedrijventerreinen. Soms fiets je langs een bedrijventerrein en denk je: oeh, daar ligt wat spul. Als dat nu regent, komt dat dadelijk in het grondwater, in ons water terecht. Ik hoor graag wat het college daarvan vindt en ik heb er eigenlijk alle vertrouwen in dat andere fracties nog veel mooiere voorbeelden hebben, dus daar zou ik ze graag toe uitdagen. De laatste is innovatie. Die zou ik expres een beetje breed op willen zetten. Ik hoor graag welke innovatie nu ingezet wordt om te zorgen dat de waterkwaliteit hoog blijft en beter kan. Dus al met al, nou, waterkwaliteit is ontzettend belangrijk, we hebben er gewoon voor getekend en we hopen dat we nu net dat stapje extra kunnen zetten zodat we het ook echt gaan realiseren om boetes bij de KRW te voorkomen, maar ook gewoon omdat we het met z'n allen afgesproken hebben en wij weten dat het heel belangrijk voor een aantal fracties is. Dank u wel.

De voorzitter: U ook bedankt. Dan ga ik naar mevrouw Wijbenga van Water Natuurlijk.

Mevrouw Wijbenga: Dank je wel, voorzitter. Wij zijn ontevreden natuurlijk dat de rapportage laat zien dat het nog niet goed genoeg is. We zijn overigens wel tevreden over de duidelijke taal waarin de stand van zaken over 2020 wordt weergegeven. Omdat het niet goed gaat met de waterkwaliteit, stellen wij voor om gewoon een aparte bijeenkomst te houden met een aantal mensen uit de commissie om na te denken wat we nog meer kunnen doen. sluit een beetje aan bij de vorige spreker wat dat betreft. Misschien kunnen we wat dat betreft gezamenlijk echt gewoon kijken wat hout snijdt in dit geval. Uiteraard zijn derden aan zet en zeker als het gaat om bestrijdingsmiddelen en meststoffen, maar ja, we zullen toch meer inspanningen moet verrichten en de vraag is natuurlijk: ja, hoe dan? Dus laten we daar met elkaar proberen wat slims over te bedenken. Dan heb ik nog wel een paar, vanuit Water Natuurlijk, nog wel een paar specifieke vragen en een enkele

opmerking. Eerst even over figuur 1.4 of er een verklaring te vinden is voor het feit dat in acht polders juist in die polders het gemiddelde van de gemeten bestrijdingsmiddelen hoger is dan het vorige jaar. Dat is de eerste vraag. Tweede is of er ook een verklaring is voor de veel hogere concentraties in de Poelpolder en voor de grote variatie tussen de maandelijks metingen. Zou dat kunnen duiden op lozingen bijvoorbeeld van individuele tuinders? Zo ja, wat kunnen we daar dan aan doen als Delfland? Nou, misschien ook iets voor een discussie met elkaar. Derde vraag is meer over het meetnet. Zijn er echte vaste locaties en tijdstippen waarop gemeten wordt? Ik vraag dit met name in verband met de representativiteit, maar met name over de reproduceerbaarheid van de meetgegevens, want als we conclusies trekken, moeten we toch zeker weten dat het onderzoek ook reproduceerbaar en ook representatief is. Is het ook mogelijk in de jaarreeks aan te geven wanneer er gemaaid of vooral wanneer er gebaggerd is, om daarmee eventuele invloeden van op de chemische en ecologische kwaliteit terug te vinden? Aangezien we een keer in de acht jaar baggeren, zou het aardig zijn om in de jaarreeksen te kijken of we dan ook bijvoorbeeld zo'n piek terug kunnen vinden, want dan weten we ook meteen wat de volgende is. Zijn er ook gebieden, als het gaat om ondergedoken waterplanten, die afgesloten zijn voor recreatie, zoals bijvoorbeeld natuurgebieden tijdens het broedseizoen? Dat is de vijfde vraag. Zesde vraag is of er ook bekend is bij Delfland wat depositie van bestrijdingsmiddelen uit lucht is, want dat zal toch ook een bijdrage leveren. De laatste vraag heeft te maken met de meetresultaten van de bio essays of we die op de een of andere manier ook er aan kunnen koppelen, want dan zien we ook daadwerkelijk hoe het met het leven in water toegaat. Dat waren de vragen van onze kant. Dan rest mij nog even op te merken dat in de begeleidende nota staat dat met deze rapportage wordt voldaan aan de toezeggingen uit, ik geloof, 14 september, maar volgens de stukken is het, dacht ik, 8 september. Uiteraard graag als laatste met elkaar nadenken over hoe we bijvoorbeeld meer samenwerking kunnen bewerkstelligen, zoals ook Ton Oostvogels zei, en ook slimme dingen kunnen bedenken om daarmee de waterkwaliteit in ons gebied toch uiteindelijk eens een keer te verbeteren. Dat was het, voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel. Dan ga ik naar mevrouw Onderdelinden.

Mevrouw Onderdelinden: Dank u, voorzitter. Volgens mij deden we allebei tegelijk mijn hand naar beneden.

De voorzitter: Oh ja.

Mevrouw Onderdelinden: Goed. Het meeste is al gezegd. Ik zal het kort houden. Ja, we hebben gezien dat niet alleen van sommige toegestane stoffen de norm is overschreden, ook stoffen die reeds verboden zijn, stoffen die niet sinds afgelopen jaar verboden zijn, maar in sommige gevallen al twintig jaar. Dat kan natuurlijk niet. Enerzijds, zoals de VVD ook al aangeeft, er zijn natuurlijk heel veel mensen die het heel goed doet, maar ons vermoeden is dat er gewoon enkele raddraaiers tussen zitten die het verstieren voor de rest en daarom moet je gewoon daar beter op handhaven. Ik stel het idee om hier een keer een aparte discussieavond over te houden, liefst zo snel mogelijk, met een aanknopingspunt vanuit de organisatie, want wij gaan dit niet om kwart over tien 's avonds op een dinsdagavond oplossen, denk ik. Goed, er is gesproken over pesticiden, maar ik wil ook even stikstof aanstippen, want we zien nu ook dat ook al is het dit jaar wel opgelost, dit heeft zeer langdurige effecten en het gaat hier om waarden die tweeënhalf keer hoger zijn dan de KRW-streefwaarden. Wat betreft de ecologische kwaliteit valt natuurlijk ook nog heel veel op te verbeteren. We zien ook dat gewoon ook door toxiciteit en stikstofdruk dat het gewoon ... Dat die problemen zich opstapelen. Daarom vinden wij het zo belangrijk dat we daar gewoon nu voor gaan ingrijpen, want als we nu ingrijpen dan is het volgend jaar nog niet opgelost en misschien over een paar jaar op zijn vroegst. Tenslotte, ik zie ook dat het doel voor macrofagen verlaagd is, dat er weinig ruimte is voor planten en dieren. Ja, we hebben een hele

mooie strategie biodiversiteit liggen. Pak dat laaghangende feit gewoon aan, zorgen voor meer ruimte voor planten en dieren, want dat heeft gewoon direct een goed effect daarop. Dank u wel.

De voorzitter: Prima. Ik ga naar de heer Van den Berg, maar voordat ik de heer Van den Berg het woord geef nog even een klein tussenvoorstel van mij: iemand zei net ook al, mevrouw Onderdelinden: we gaan dit probleem niet om kwart over tien oplossen. Het stuk Waterkwaliteit is door twee fracties geagendeerd. Ik geef een vrij uitgebreide ronde. Er is de suggestie gedaan om hier een andere keer over op terug te komen, en die suggestie geef ik wel alvast even bij ieder van u in overweging, want het is ook ...

De heer Belt: Voorzitter?

De voorzitter: Om ineens halverwege het af te moeten kappen. Mijnheer Belt.

De heer Belt: Ja, even vooruitlopend op mijn bredere reactie zo, dus een tipje van de sluier. Wij hebben gemeend dat het prettig is, dat het noodzakelijk is om 8 juli een informatieve VV in te richten juist gericht op het nemen van interventies en additionele maatregelen. Dat licht ik zo even iets meer toe.

De voorzitter: Oké. Dan geef ik nu het woord aan de heer Van den Berg en de volgende sprekers, daarna mevrouw Van Hagen en de heer Van Heijningen en de heer Hofman. Meer om input te geven voor die avond van 8 juli. De heer Van den Berg, gaat uw gang.

De heer Van den Berg: Dank je wel, voorzitter. Met de laatste toezegging en uw opmerking daar is onze fractie het helemaal mee eens. Ook voor onze fractie is de kwaliteit van ons water in het gebied natuurlijk van heel groot belang, voor een ieder trouwens. Wij zien dat de erfmaatregelen die getroffen zijn de laatste jaren op de agrarische bedrijven toch wel effect sorteren. Er zijn meetprogramma's geweest ook in de Weidepolders die zeker niet verkeerd zijn ten opzichte van het algemene beeld. Ik wil nog eventjes sterk de nadruk leggen op waar naar onzes inziens toch ook een gedeelte van de vervuiling van ons oppervlaktewater vandaan komt, en dat is de enorme hoeveelheid aan watervogels die gewoon het jaarrond of in de winter in ons gebied vertoeven waar wij gewoon van zien dat dat, nou, in hele grote mate vermoedelijk toch ook onze watergangen met stikstof en fosfaat verrijkt. Daar willen we toch nog eens een keer de nadruk op leggen dat ook naar de provincie toe dat we vanwege bestrijding en vanwege in toom houden van de genoemde watervogels dat we daar toch veel mee aandacht aan moeten schenken. Dat was het.

De voorzitter: Dank u wel. Dan kom ik bij mevrouw Van Hagen van de Algemene Waterschapspartij.

Mevrouw Van Hagen-Rooijen: Dank u wel, voorzitter. Ja, bij ons de vraag waarom er geen berekening van de toxische druk bijzit, eigenlijk uitgesplitst per groep glastuinbouw, referentie en boezem. Dit hebben we wel gezien in de brief van december, zie de commissie van februari 2021 waarin er wel voor de afgelopen tien jaar toxische drukken zijn uitgerekend en ook, dat zullen mensen wel herkennen, ook voor de voedselveiligheid heeft Europa gezegd dat bestrijdingsmiddelen niet zomaar opgeteld kunnen worden en er eigenlijk een toxische druk voor gegeven moet worden. Dus ja, daar zou ik dan toch graag standaard bij willen aansluiten. Een andere vraag is aan de Hoogheemraad: u heeft ook aangegeven, komt ook vanuit de organisatie dat de ondergrond, zeg maar de vergunningen en handhaving, van met name de tuinbouw ook eens nader onder de loep genomen zou moeten worden. Dat loopt niet direct via het waterschap, maar dat loop via de gemeentes die omgevingsdiensten gemandateerd hebben. Ja, de vraag is eigenlijk meer of u in de informatie vergadering van juli ook eens daarop wil inzoomen en misschien dat er voor die tijd al iets van een overlegje zou kunnen zijn over wat gemeenten/omgevingsdiensten daarin kunnen betekenen. Ik denk bijvoorbeeld aan het nog eens

nalopen van vergunningen, kijken of er bypasses zijn en, nou ja, de handhaving en controles zijn al genoemd. Het andere deel is meer, ja, breder eigenlijk aan de andere partijen: je weet als we dingen gaan doen, dan kost dat extra geld, want voor niks gaat de zon op. Wij zijn heel erg van het vervuilen betaalt, we hebben al een keertje in de media gebracht van een toeslag op de watersysteemheffing. Dat is niet heel specifiek en het liefst pakken wij ook gericht ... Hè, laten we gericht de mensen meer betalen die ook de vervuiling veroorzaken. Dat is niet de hele tuinbouw, maar dat zullen een aantal partijen zijn. Dus het is handig om daar, ja, samen uiteindelijk ook over na te denken. Tot zover.

De voorzitter: Dank u wel. Dan geef ik het woord aan de heer Van Heijningen.

De heer Van Heijningen: Ja. Dank u, voorzitter. Wij zijn voorstander van specifiek gericht meten om te zien in welke locaties de vervuiling nu werkelijk plaatsvindt, welke invloeden dat daarop zijn. Een ander punt wat ik graag in de informatieve VV zou willen horen is in de vorige bestuursperiode is het water wegmalen in de gebieden geminimaliseerd om energie te besparen. We hebben eigenlijk nooit een evaluatie ervan gehad wat dat heeft gedaan op onze watergebieden, wat de invloed daarvan geweest is. Ik weet in die polders dat daar, nou ja, veel kwel voorkomt en in kwelwater zitten heel veel fosfaten en ja, als je die in een polder laat zitten, ja dan loopt dat gehalte loopt op en dan kan je gaan zwartepieten wie dat veroorzaakt heeft, maar dat is dan gewoon de natuur. Net zo goed als wat Ongebouwd aangeeft: ganzen en eenden en alles dat, ja, hun uitwerpselen daar zit verdomd veel stikstof in. Ja, die kan je ook moeilijk bij andere mensen neerleggen als dat door een natuurlijke factor gerealiseerd wordt. Dus ik vind dat we daar qua meten en qua uitwerking gewoon bij de eerstkomende informatieve VV wat extra informatie zouden mogen krijgen. Dank u.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Zwinkels, had ik nou uw hand per ongeluk naar beneden gedrukt of ...

De heer Zwinkels: Ja, ik dacht ... Ik dacht al dat ik niet meer mocht. Maar dank u voor de gelegenheid. Als CDA zien we graag nog eigenlijk dat die opsporingsambtenaar in het gebied ... Ja, we weten de goede moeten altijd onder de slechte lijden en je probeert de hand in eigen boezem te steken, maar als ik kijk naar hetgeen wat er loos is binnen het gebied, dan zeg ik: zou die opsporingsambtenaren, die toezichhouders kunnen die daar ook een inventarisatie maken van waar het precies gebeurt? Wie het doet? Wat voor kas het is? Is het een grondgebonden teelt die erin staat waar het geconstateerd wordt? Of is het substraat? Een hemelwaterafvoer, is er voldoende opslag? Is het een tuin in eigendom of wordt die verhuurd of gehuurd? Wie is aansprakelijk? Kortlopende huurcontracten, voorzieningen, verantwoording verhuurder in plaats van de huurder. Ja, ik zeg zo, als ik kijk naar de zaken die de tuinbouw de laatste jaren gerealiseerd heeft en de innovatiekracht die daar gaande is, als ik kijk naar het aquarioolsysteem, het regenlevelsysteem, de emissieloze kas, innovaties op gebied van waterzuivering, toeleveringsbedrijven; gaat het zien in het World Horticulture Centre. Vloeistofdichte vloeren, recirculatie van water. Ja, ik kan er een heleboel opnoemen, maar achter mij zien jullie toevallig, ik heb het beeld veranderd expres daarnet, zo'n kas die dus eigenlijk verhuurd wordt of gehuurd wordt door iemand die daar een contractje voor een jaar op heeft, die beslist helemaal geen dure investeringen gaat doen in waterrecirculatie of in waterzuivering en al dat soort dingen meer. Nou ja, ik weet het niet, maar er zou meer op dat soort dingen gelet moeten worden, want of je deze kas ziet of je ziet in dat opzicht een moderne kas daar tegenover, die kan ik je ook laten zien ... Ja, wanneer heb je het gevoel erbij? Wie is er nou het eerst aan het de boel verpesten? Die uit die ene kas die je daarnet zag of deze? Daar zou eens goed in geïnventariseerd kunnen worden wat er nu precies in dat gebied gaande is, want ook wij willen daar vanaf. Als we kijken naar de vooruitgaande stappen die er nu gezet worden op het gebied van die waterzuivering, coöperatief aangevraagd, richting Hoek van Holland, hoe we dat straks gezamenlijk aan gaan

pakken, dan zeg ik: ja, die tuinbouw is echt wel op de goede manier bezig. Ook gemeente Westland zal er aan mee moeten werken, want ook de renovatie in die tuinbouw moet door kunnen gaan. De bedrijven vergroten

De voorzitter: Mijnheer Zwinkels ...

De heer Zwinkels: Fijn. Dit zijn niet de bedrijven dus die dat veroorzaken.

De voorzitter: Mijnheer Zwinkels, uw punt is helder. Ik ga als laatste ...

De heer Zwinkels: Dank u wel.

De voorzitter: Naar de heer Hofman, een van de mensen die gevraagd hadden om dit te agenderen.

De heer Hofman: Ja. Voorzitter, dank u wel. Ik ben blij dat we het geagendeerd hebben gezien alle reacties en dergelijk die losgekomen zijn, is een belangrijk onderwerp. Ja, ik heb eigenlijk weinig toe te voegen. Ik ben blij dat het nu de volle aandacht heeft gehad en ook de ernst. Het is jammer van de tuinbouwsector die dan hier een soort mistig doem over zich krijgt. Dat is ontzettend jammer voor alle inspanning die gedaan wordt, de heer Zwinkels zei het al. Ik vind van belang dat we alle zeilen bijzetten en ik stel voor dat een webinar misschien op zijn plaats is in samenwerking met de Stichting Onderzoek Waterbeheer waar we aantal deskundigen het licht laten werpen op de situatie in Delfland. Ik zou ook willen vragen om de professor Europees recht daarbij uit te nodigen, mevrouw Van Rijswijk. Die heeft ook een onderzoeksopdracht nu: als de KRW doelen niet worden gehaald, wat dan? Hoe staan we er dan juridisch voor? Dat we dat in breed traject ook uitzetten, en dit naar aanleiding ook van de heer Belt die een dergelijke zaak wil houden. Niet alleen voor de informele VV stel ik dan voor, maar ook breder dat we alle belanghebbende partijen uitnodigen en daar ook oplossingsgericht kijken naar deze regio hoe we die zaak aan kunnen pakken.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Hofman. Ik ga naar de Hoogheemraad die misschien in een paar minuten kan ingaan op zijn plan voor juli, want ik kan me ook voorstellen dat er echt helemaal geen tijd meer is om al die technische vragen te beantwoorden en die kunnen we natuurlijk ook schriftelijk indienen in aanloop naar de informatie VV op 8 juli. Mijnheer Belt.

De heer Belt: Ja, voorzitter ...

De voorzitter:...

De heer Belt: Ja. Fijn. Ja, kijk, u heeft het ook al in de communicatie van het college gezien. Wij vinden de stagnatie van de verbetering, want dat is wat we zien, ik bedoel er zijn stappen gemaakt de afgelopen jaren; de gebiedsgerichte aanpak heeft echt laten zien, nou ja, dat er stappen worden gemaakt, maar we zien een stagnatie in de verbetering. Dat is absoluut onnodig en ook niet acceptabel. Zo hebben we het gecommuniceerd en daar proef ik bij dat u dat beeld allemaal ook deelt. We kiezen er ook voor om hier echt duidelijke taal over te uiten. We hebben het over te hoge gehalten van stikstof, van fosfaat en van gewasbeschermingsmiddelen. We hebben het over verschillende bronnen, maar bij gewasbeschermingsmiddelen is het natuurlijk honderd procent duidelijk: er is één bron en dat is de tuinbouw en zo benoemen we hem ook. Daar komen natuurlijk ook heel veel andere bronnen in mee. Ook dit gesprek over de waterkwaliteitsrapportage van Delfland heb ik twee, drie weken terug ook gehad met de partners van de emissieloze kas en die beamen allemaal: er moet veel meer gebeuren, daar staan we allemaal voor aan de lat en het zijn de individuen die het nu voor het collectief verpesten. Dat zegt glastuinbouw ook: het zijn de

individuen, de individuele telers die over de schreef gaan en die het voor het collectief verpesten. Daar moeten we wat aan doen. Ja, zonder te veel in allerlei details te duiken, dit is het moment waarop we ook vanwege het volgende KRW programma natuurlijk met elkaar scherp gaan maken wat de nieuwe maatregelen en mogelijkheden van Delfland en de partners zijn. Voor de partners heb ik een vlammend betoog drie weken terug gehouden dat iedereen in het najaar komt met extra maatregelen. Dat hebben de gemeenten gezegd: dat gaan we doen, dat moeten we doen. Die omgevingsdiensten hebben daar een belangrijke rol in, want die omgevingsdiensten hebben de taak in de kas en ook onder de kas en wij vermoeden dat er een heel grote bron onder die kas vanuit die ondergrond komt. Maar Delfland moet ook stappen maken. Daarom wordt er al ambtelijk nagedacht, en ook bestuurlijk trouwens, maar meer vanuit het DB over wat wij noemen interventies en additionele acties. Daar wil ik u allen in meenemen. 8 juli staat daarvoor een informatieve VV geagendeerd. Daar willen we een werksessie van maken waarin we een korte blik krijgen: wat is nou aan de hand? Waar zitten die bronnen nou? Ik daag u allen uit om van tevoren ook na te denken: wat zijn nou mogelijke acties die we nog meer kunnen doen? De heer Oostvogels die somde ... Die gaf eigenlijk een heel mooi drieluik. Meer meten, dat is een mogelijkheid. Meer meten kan door ons en door partners. Is ook bijvoorbeeld zitten financiële consequenties aan vast. Dat moeten we allemaal meenemen. Meer samenwerken: evident. Omgevingsdiensten moeten meer doen en glastuinbouwbedrijven ook meer. Innovatie doen we heel veel in. Ideeën na de waterkey, satellietbeelden, maar kunnen we nog veel meer uit halen. Dat zijn allemaal zaken waarvan ik u uitdaag: nou, bekijk wat u belangrijk vindt en laten we het met elkaar ook die 8^e juli verder bespreken. Nogmaals, de grootste uitdaging in dit gebied zijn de gewasbeschermingsmiddelen. Natuurlijk hebben we ook voor stikstof en fosfaat een rol te doen, maar daar hebben we ook afspraken over, over riool, over storten met gemeenten. De heer ... Even kijken. Of vanuit Ongebouwd werd ook gezegd of je ... De heer Van den Berg, ja, die zei ook: nou, in de melkveehouderij gebeurt al veel. Daar hebben we onlangs die regeling verlengd voor subsidiemaatregelen, dus daar zetten we ook verder op in, maar we zoeken naar extra tools. Even kijken. Ja, toch nog mevrouw ...

Mevrouw Van der Burg – Van Leeuwen...: Bij interruptie. Kunt u ook ingaan op het voorstel van de heer Hofman?

De heer Belt: Ja, daar ben ik nog niet aan toe. Daar kom ik. Mevrouw Onderdelinden zei: er worden heel veel verboden stoffen aangetroffen. Dat klopt. Die worden aangetroffen. Een aantal boven de norm en een aantal onder de norm, maar in feite moeten ze natuurlijk helemaal niet aangetroffen worden, maar daar is de norm dus ook voor.

De voorzitter: Mijnheer Belt?

De heer Belt: Ja?

De voorzitter: Ik wil naar een afronding gaan, want het is al half elf ...

De heer Belt: Ja, ik rond af, maar ik heb nog twee, drie minuten en dan kan ik net even wat meer aanstippen. Ja, de problematiek van watervogels hebben we vanochtend ook besproken. Daarvan heb ik gezegd vooralsnog, of uit onze metingen, komt niet naar voren dat het een hoge bron van fosfaat en hoog effect op de KRW doelen heeft. Even kijken. Bla bla bla. Afspraken over de toxische druk komen ook aan bod in die informatie VV van 8 juli. Ja, mevrouw Wijbenga, ik stel voor dat die specifieke vragen die heel hard tegen het technische aanzitten, dat we die schriftelijk doen. Daar heb ik al een antwoord op, maar ik wordt beknot. Ja, wat mij betreft kiezen we een maatregelenpakket wat veel meer risico gestuurd zal zijn. Dus de heer Zwinkels noemde heel veel onderwerpen op. Er zijn heel veel slagen gemaakt in die glastuinbouw, maar er zijn

natuurlijk branches die meer risico in zich hebben, bijvoorbeeld de lelieteelt. Er zijn type kwekers waar meer risico in zit, bijvoorbeeld die kortdurende huur hebben. Nou ja, zo kan je meer doen, meer risico gestuurd en laten we vooral degene opsporen die het voor de rest verpesten. Ik ga graag met u verder 8 juli en dan maken we er een mooie actie van. Ik daag u allen uit om daar input voor te leveren.

De voorzitter: Dank u wel. Ik stel voor de beraadslaging over dit agendapunt te beëindigen en door te gaan naar ...

Mevrouw Van Hagen-Rooijen: Nog even ter interruptie.

De voorzitter: Agendapunt ...

Mevrouw Van Hagen-Rooijen: Sorry.

De voorzitter: 05.04.

Mevrouw Van Hagen-Rooijen: Per interruptie. Ik hoor vaker het argument toekomen dat de dieren de fosfaten en de stikstoffen in het water doen. Nou, dat hoor je eigenlijk iedere keer wanneer het dichtbij komt. Ik zou graag willen dat we er ... Ik hoor de heer Belt ook aangeven dat dat een heel klein percentage is. Misschien dat dat in beeld gebracht kan worden welk percentage dat is en als er niet een percentage aan te hangen is, dan moet er misschien wat nader onderzoek naar gedaan worden. Misschien dat we dat 8 juli ook kunnen bespreken zodat ... Ik zou hem heel graag meteen op een zijspoor zetten. Daar wil ik het even bij laten.

De voorzitter: Oké. Dat is dan wat voer voor discussie. Daar gaan we 8 juli informatie over krijgen van het college. Dank u wel.

De heer Belt: Nou, voorzitter, volgens mij daar kan ik mevrouw Van Hagen in ondersteunen. Onze data geven aan dat dat geen bron is, dus ik zou die discussie ook hier daarbij gelijk willen af ...

Mevrouw Van der Burg - Van Leeuwen: Nog even. Ik heb nog een vraag gesteld. De heer Hofman heeft een voorstel gedaan, zou u daar even op door willen gaan?

De heer Belt: Ja, dat gaat over de sessie van 8 juli. Wij hebben het onderzoek van mevrouw Van Rijswijk zeker in het vizier. Ik ben er niet direct voorstander van om hier nu een sessie te houden waar we allemaal externe sprekers inhuren. We hebben heel veel kennis in huis en ik zou met name met u de uitdaging aangaan om echt richting de opgave te gaan en ik proef dat er ook veel energie voor is om juist daar het gesprek over te voeren.

De voorzitter: Prima. Dank u wel.

05.04 Beantwoording schriftelijke vragen PvdA over VVE's en regeling klimaatadaptief

De voorzitter: Agendapunt 05.04. Ik geef het woord aan mevrouw Zandstra. Gaat uw gang, mevrouw Zandstra.

Mevrouw Zandstra: Voorzitter, dank u wel. Dank ook voor de spoedige beantwoording van onze vragen door het college. We zijn blij met de toezegging dat de regeling ook mogelijkheden gaat bieden voor VVE's. Waar we nog niet helemaal blij mee zijn is dat het college zegt: klimaatadaptieve maatregelen zijn overal gewenst. Dat is natuurlijk op zich wel zo, maar wat ons betreft zijn er wel wijken waar de nood veel hoger is dan andere wijken en om nou midden in een bos een regenton te zetten, heeft wat ons betreft veel minder zin dan om dat

te doen in een heel versteende wijk. Dus wat ons betreft voor volgende regelingen graag meer aandacht voor het feit dat het geld ook terechtkomt daar waar er echt ook grote nood is om klimaatadaptieve maatregelen te nemen. Voor zover. Dank u wel.

Mevrouw Koop: Wilt u al antwoord?

De voorzitter: Is er een reactie van de portefeuillehouder? Ja. Iemand zit mij te muten. Dat heb ik liever niet natuurlijk, maar ...

Mevrouw Koop: Zit iemand u te muten?

De voorzitter: Ja. Mevrouw Koop.

Mevrouw Koop: Ik zal in de tussentijd even kort antwoord geven. Ja, wij gaan ook de komende periode kijken of er wijken zijn waar die uiteindelijk een positief effect hebben op het totale gebied, dus we bekijken dan ook waar de nood het grootst is. Dus dat gaan we de komende ... Dus samengevat: we gaan onderzoek in welke wijken de grootste uitdagingen liggen op het gebied van klimaatadaptatie en daarop gericht acties ondernemen om mensen te bewegen en ook uiteraard om zelf maatregelen te nemen die dan door Delfland ondersteund worden. Dus u wordt eigenlijk wederom op uw wenken bediend.

De voorzitter: Nou, dat is fijn om te horen.

7. Rondvraag en sluiting

De voorzitter: Dan stel ik voor om nu naar het laatste agendapunt te gaan en dat is de rondvraag. Zijn er mensen die dringende vragen voor de rondvraag hebben? Die mogen nu hun hand opsteken en dan gaan we het rijtje af. Begin ik bij mevrouw Onderdelinden.

Mevrouw Onderdelinden: Dank u, voorzitter. Ik heb twee vragen. De eerste vraag die heeft betrekking op een vraag die ik, naar ik meen, in de vorige commissie heb gesteld, maar het zou ook de VV kunnen zijn geweest. Die had betrekking op de wildopvang. Ik zou van de heer Belt een mailtje krijgen, of wij zouden bericht ontvangen van de afspraken die zijn gemaakt met de wildopvang. We hebben deze tot nu toe niet gezien. Het kan zijn dat ik hem gemist heb, maar aangezien het al een tijdje geleden is en het niet op papier leek te staan, leek het me verstandig om dat eventjes weer naar de voorkant van het geheugen te brengen. Daarnaast hebben wij woord gehoord dat er ... Ja, er is bericht gekomen dat er op dit moment gebaggerd wordt, ondanks dat dit normaal gesproken vermeden wordt in het broedseizoen. Ja, wij snappen dat dit nodig is, maar wij vroeger ons af of de Hoogheemraad ons een toezegging kon geven dat er ... Ja, dat wij ervan op de hoogte worden gesteld hoe die werkzaamheden zijn verlopen, of er problemen zijn geweest. Wij willen hier gewoon heel graag een beeld bij vormen met of dit inderdaad goed is verlopen. Dank u wel.

De voorzitter: Oké. De heer Belt.

De heer Belt: Ja, aangevuld door mevrouw Koop. Maar ja, mevrouw Onderdelinden, ik heb in de VV vorige keer gezegd dat we een aantal afspraken ... Of dat we een goed gesprek hebben gehad met de wildopvang waarin we onder andere hebben gezegd: ze zijn betrokken bij de evaluatie van werkprotocollen, we gaan met aannemers nogmaals in gesprek, ze zijn betrokken bij de beleidsregels en het toepassen van bijvoorbeeld uitreedplekken ook voor egels en dergelijke, en we vragen mensen van de wildopvang als er incidenten zijn

om direct in contact te treden. Dus dat was een goed gesprek. Ik besef mij dat wij inderdaad hebben gezegd dat wij daar nog over zouden bellen. Ik stel voor dat we dat morgen gelijk maar even doen, maar excuus dat die even naar de achtergrond is getreden. Wat betreft het baggeren: daar zijn we ontzettend druk mee, maar ik denk dat Manita ... Of mevrouw Koop daar even een korte reactie op kan geven.

De voorzitter: Mevrouw Koop. Gaat uw gang.

Mevrouw Koop: Dank u wel, voorzitter. Dank u wel, mijnheer Belt. Ik zal er een korte reactie op geven. We zitten er bovenop. Er worden ook ecologen ingesteld of die zijn aan de gang, zoals u weet. Dus we zitten er echt bovenop. De aannemers die worden regelmatig in groepsessies toegesproken, heb ik zelf ook gedaan. Maar u krijgt daar een rapportage van, zoals u vraagt, hoe het is gegaan. Ja, wij doen het ook liever niet op deze manier, maar ja, goed we kunnen niet anders nu. Dus. Dank u wel.

De voorzitter: Prima.

Mevrouw Onderdelinden: Prima.

De voorzitter: Nou, beste mensen, dan zijn we aan het einde van deze vergadering. Ik wil jullie bedanken voor jullie inspanning om het toch zo kort als mogelijk te houden. Ik wens jullie allemaal een hele prettige avond en tot de volgende keer.

**TRANSCRIPT VAN COMMISSIE WATERVEILIGHEID EN WATERKETEN VAN HOOGHEEMRAADSCHAP VAN
DELFLAND
d.d. 12 mei 2021**

---

01. Opening, vaststellen agenda

De voorzitter: Met die positieve boodschap zou ik graag willen beginnen met de commissievergadering waterveiligheid en waterketen van 12 mei 2021 van het Hoogheemraadschap van Delfland. Vandaag voorgezeten door ondergetekende. Uw vaste voorzitter was helaas verhinderd en heeft mij gevraagd de honneurs waar te nemen. Hetgeen ik graag doe vanavond. En ik wilde dan ook een warm welkom aan u allen heten bij deze commissievergadering, de hoogheemraden en de ambtelijke ondersteuning. Maar in het bijzonder natuurlijk voor alle luisteraars thuis achter de buis. We hebben een volle agenda, die is goed gevuld. Dus ik wilde eigenlijk niet te lang treuzelen met alles. Ik wilde eigenlijk gelijk beginnen met het appèl nominaal. En ik wou beginnen met de fractie van de VVD. En ik zie in de tussentijd nog een handje op... Nee, die is verdwenen. De fractie van de VVD. Wie zijn er aanwezig namens de VVD?

Mevrouw Örgü: Fadime Örgü.

De heer Oostvogels: En Tom Oostvogels, mijnheer de voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel. De categorie Bedrijven. Wie mag ik het woord geven? Niemand? Wellicht dat die wat later zullen aanschuiven. Dan ga ik naar de categorie Ongebouwd.

De heer Van Winden: Ton van Winden is aanwezig, mijnheer de voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel. Dan voor de fractie van de PvdA.

Mevrouw Van Hijckama Vlieg: Elsbeth van Hijckama.

De voorzitter: Dank u wel.

De heer Kiela: En Peter Kiela.

De voorzitter: Dank u wel.

Mevrouw Van Hijckama Vlieg: En Peter Kiela.

De voorzitter: De fractie van Water Natuurlijk.

De heer Vissers: Goedenavond, voorzitter. Marcel Vissers. En als het goed is Cees van der Burg zo dadelijk ook aanwezig.

De voorzitter: Wellicht dat hij zich nog even kan melden inderdaad als hij de vergadering binnenkomt. Ik begrijp dat de heer Verhage van de categorie Bedrijven inmiddels ook binnen is. Klopt dat?

De heer Verhage: Ja. Excuus, voorzitter. Klein oponthoud wegens een enorme regenbui. Maar ik ben er, goedenavond.

De voorzitter: Goedenavond, hartstikke mooi. Dan is de fractie van de AWPD.

Mevrouw Jans: Aanwezig, Antoinette Jans.

De voorzitter: Goedenavond.

De heer De Haan: Aanwezig, Poul de Haan.

De voorzitter: Dank u wel. De fractie voor de Partij voor de Dieren.

De heer Simon: Goedenavond, voorzitter. Bart Simon aanwezig.

De voorzitter: Goedenavond. De fractie van het CDA.

De heer Hekman: Goedenavond. Ad Hekman aanwezig en verder niemand.

De voorzitter: Dank u wel. De fractie van 50PLUS.

De heer De Keijzer: Laurens de Keijzer aanwezig.

De heer Van der Ree: En Arnold van der Ree ook aanwezig.

De voorzitter: Dank u wel. Dan wil ik graag nog wel de leden vragen hun microfoon uit te zetten als ze niet aan het woord zijn. Dank u wel. De fractie van de ChristenUnie/SGP.

De heer Hofman: Pieter-Jan Hofman die het eerste onderwerp van Zwethsluis afwacht en dan de vergadering verlaat. En Harm Roeten zal het woord voeren.

De voorzitter: Dank u wel. Is de heer Roeten ook aanwezig?

De heer Roeten: Harm Roeten is aanwezig. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel.

De heer Roeten: Ik wens iedereen een fijne vergadering.

De voorzitter: Dank u wel. En tot slot de categorie Natuurterreinen.

De heer Van Boxmeer: Goedenavond, voorzitter. Stijn van Boxmeer aanwezig.

De voorzitter: Goedenavond, dank u. Dan wil ik graag doorgaan naar het vast...

De heer Van der Burg: Sorry. Ik ben ook aanwezig, Cees van der Burg. Ik was wat later. Het lukte met het geluid niet. Dank je wel.

De voorzitter: Dank u wel, goed om u te zien. Dan wilde ik graag nu naar het vaststellen van de agenda gaan. Er was al enige ... Er zijn al wat berichten uitgewisseld erover. Wie mag ik het woord geven over het vaststellen van de agenda? De heer De Haan.

De heer De Haan: Dank u wel, mijnheer de voorzitter. Wij hadden als AWPD hadden we bij de ingekomen stukken hadden we 06.02, langetermijnplanning VV, aangevraagd. Maar dat kan vervallen. We hebben al naar tevredenheid antwoord gekregen op onze vragen. Ik heb alleen één opmerking, dat is namelijk in het lijstdocument om daar in een voetnoot ook de reden en de werking van toe te voegen. Want die staat nu alleen nog maar in de bijgesloten brief. En daarmee kan die lijst dus niet zelfstandig gebruikt worden, vinden wij.

De voorzitter: Op de lijst doelt u op de langetermijnplanning begrijp ik?

De heer De Haan: Ja, die langetermijnplanning.

De voorzitter: Ja, ik kijk dan voor dit verzoek even naar de ambtelijke ondersteuning of dit mogelijk is. Ik zie dat uw microfoon nog uitstaat.

Mevrouw Burger: Ik zou het kunnen opnemen met de griffier. Ik heb geen idee of hoe dat gaat lopen, maar ik kan het meenemen.

De voorzitter: Het lijkt me goed als we hier anders per mail op terugkomen, dat lijkt me voor nu de meest logische vervolgstap.

De heer De Haan: Ja, prima.

De voorzitter: Dank u wel. Dan in die zin dan kunnen we ... Agendapunt 06.02 is in die zin van de agenda af, als de rest van de commissie daar geen bezwaar tegen heeft. Ik zie een handje van de heer Kiela.

De heer Kiela: Dank, voorzitter. Van ons de suggestie, omdat de agenda zo vol is, om het punt informatieve presentatie sluis Berkelse Zweth op een andere vergadering te plannen. Want als wordt het volgens ons wel een hele snelle afraffeling van dat punt, en dat zou zonde zijn.

De voorzitter: Dank u voor dit verzoek. Ik kijk anders wellicht naar één van de hoogheemraden, die ik trouwens niet had meegenomen in het appèl nominaal, besef ik mij nu. Dus wellicht goed als die nog even allebei hun naam noemen, en dat ik vervolgens één het woord geef om er wellicht even een korte reactie over te geven. Waarna ik heb woord aan de commissie wil geven over het al dan niet ... Of een agendahouder van dat agendapunt.

De heer Ouwendijk: Ja, dat is goed. Dank u wel. Peter Ouwendijk, hoogheemraad, present.

De heer Egas: Ruud Egas, hoogheemraad, present.

De heer Ouwendijk: Even met betrekking tot de opmerking van de heer Kiela. Het is een korte presentatie. Vorige keer is er terecht aan de commissie gevraagd of dat met enige spoed, omdat men in de vorige commissievergadering er al op gerekend had, en of ik licht over de zaak kon laten schijnen. Het is een vrij complex traject. En ik denk dat het goed is, het is een korte presentatie, van de commissie om daar even kennis van te nemen vanavond. Het is niet eens oordeelvormend. Het is een klein beetje beeldvormend, maar vooral informatief even. En als opmerking aansluitend, mijnheer de voorzitter, als u mij permitteert, dan zou ik graag voor willen stellen om agendapunt 14-6, wat aan de orde gesteld is door de AWP Delfland, door de Partij van de Arbeid en door de VVD, en dat betreft het dijkvak 14-6, de informatiebrief van het college aan de Verenigde Vergadering, om die dan op een volgende commissievergadering aan de orde te stellen. En dat

vraag ik omdat op 1 juni een informatieve VV gepland staat over dit onderwerp, en wellicht dat een aantal van uw vragen dan al beantwoord worden. En zo niet, dan zijn we in ieder geval met meer informatie gewapend om deze brief alsnog in de commissie te behandelen. Dus het verzoek van mijn kant om die brief door te schuiven. Tot zover.

De voorzitter: Dank u wel. Ik zie nog een handje van de heer Verhage. Ik wilde wellicht een klein procesvoorstel doen, aangezien er nu een voorstel is eigenlijk van de heer Kiela om daar de presentatie van de sluis door te geleiden naar de volgende vergadering. En het voorstel van de heer Ouwendijk is om agendapunt 06.03 door te geleiden naar de volgende vergadering. Ik denk dat het goed is als we een rondje maken. Als u even voor allebei de punten uw voorkeur uitspreekt. Of wat u wilt met de presentatie en wat u wilt met de informatieve brief. Ik zag nog een handje van de heer Verhage.

De heer Verhage: Ja, ik wilde even reageren, voorzitter, dank u wel. Ja, ik had die presentatie graag gehouden, we hebben er ook omgevraagd. En ik denk ook, gezien de agenda, als we met zijn allen met een benodigde discipline de agendapunten doorwerken, dat dat moet kunnen. En ik kan me vinden in wat de heer Ouwendijk voorstelt, om dat punt door te schuiven naar de volgende vergadering, die informatieve brief. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Verhage. Dan de heer Roeten.

De heer Roeten: Voorzitter, dank u wel. Ja, ik sluit me aan bij de vorige spreker. Wij willen ook graag dat het punt met betrekking tot die Berkelse sluis besproken wordt. En dat het punt, 6.3 is dat geloof ik, verschoven wordt naar de volgende informatieve VV, is geen probleem voor ons. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. Dan mevrouw Örgü.

Mevrouw Örgü: Ja. Dank u wel, voorzitter. Ik ben eens met de vorige spreker, voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel. Even kijken, ik zie mevrouw Jans.

Mevrouw Jans: Dank u wel, voorzitter. Wij zijn akkoord met beide voorstellen. Dus het houden van de presentatie nu en het behandelen van de brief later.

De voorzitter: Dat is helder, dank u wel. De heer Van Boxmeer.

De heer Van Boxmeer: Ik sluit me aan bij de vorige spreker.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Van der Ree.

De heer Van der Ree: Ja, ook helemaal eens met het voorstel van de heer Ouwendijk.

De voorzitter: En dat geldt ook voor beide voorstellen? Dus ook voor de presentatie?

De heer Van der Ree: Ja, voor beide voorstellen. Ja.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Vissers.

De heer Vissers: Ja. Dank u, voorzitter. Dat geldt voor ons ook.

De voorzitter: Dank u wel. Dan ... Wie hebben we dan overge... De heer Simon.

De heer Simon: Dank u wel, voorzitter, ik sluit me aan bij de vorige sprekers.

De voorzitter: Helder, dank u wel. De heer Hekman.

De heer Hekman: Doe ik ook, akkoord.

De voorzitter: Helder. Aangezien de fractie van de PvdA één van de indieners was voor punt 06.03, om even een check te doen of zij er ook mee akkoord zijn dat het wordt doorgeleid naar de volgende commissievergadering?

Mevrouw Van Hijckama Vlieg: Wat mij betreft wel. Ik wil er alleen even op wijzen dat een commissiebijeenkomst iets anders is dan een informatieve VV. Ik heb mijn vragen die we hadden, die heb ik ingestuurd. Dus dan verwacht ik dat bij de informatieve VV daar ook even aandacht voor kan komen. Maar dan ben ik verder akkoord.

De voorzitter: Helder. Dus bij deze dat verzoek uiteraard ook aan het college. Zijn er nog anderen die hierover het woord wensen, over de agenda? Ik zie geen handjes meer. Dan bij deze is de agenda vastgesteld met daarbij ...

De heer Van Winden: Mijn excuses, mijnheer de voorzitter.

De voorzitter: Ja, de heer Van Winden.

De heer Van Winden: Maar u heeft mij nog niet of de fractie Ongebouwd. Maar wij zijn akkoord met het voorstel. Dus nu de presentatie voor de Berkelse sluis en het doorschuiven naar de beoordeling laten we verder gaan naar de volgende commissie.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Van Winden. Dank u wel. Dan wil ik graag bij deze de agenda vaststellen, met daarbij de opmerking dat de informatieve presentatie vandaag gegeven wordt en het agendapunt 06.03 wordt doorgeschoven naar de volgende commissievergadering.

02. Toezeggingenlijst commissie Waterveiligheid en Waterketen (bijlage; audiotranscript commissie waterveiligheid en Waterketen 17 februari 2021)

De voorzitter: Dan wilde ik graag nu doorgaan naar agendapunt 2, de toezeggingenlijst van de commissie van 17 februari 2021. Wie van de hoogheemraden mag ik het woord geven over de status van de toezeggingen?

De heer Ouwendijk: Ja, u mag mij het woord geven, mijnheer de voorzitter.

De voorzitter: Bij dezen.

De heer Ouwendijk: Dank u. Met betrekking tot het Hazepad, een kadeverbetering die daar plaatsvindt in de gemeente Pijnacker-Nootdorp. Dat is in volle gang en verloopt inmiddels voorspoedig. Bij de start van de uitvoering waren er wat problemen. Bewoners waren bezorgd en ongelukkig met de voorgestelde omleiding. We hebben dit naar tevredenheid van de bewoners om kunnen buigen. Op 11 maart hebben we een informatieavond georganiseerd met omwonenden, geïnteresseerden. Die was druk bezocht. Veel vragen

gesteld. Mensen waren ook weer zeer bezorgd over de omleiding die nodig was. Die was langer dan de bestaande omleiding die sinds de huidige afsluiting in gebruik was, en zou in de naastgelegen wijken tot extra drukte en een onveilige situatie leiden. Daarna zijn we nog weggegaan met de gemeente. En we willen in ieder geval de bestaande omleiding overeind houden voor fietsers, dus de korte omleiding. En ook voor voetgangers konden we een kortere omleiding realiseren. Nou, die informatie hebben we via een aantal kanalen gedeeld, vooral met bewoners in de omtrek, met de scholen, via de nieuwssite van de gemeente Pijnacker en via de updates op de app van de aannemer die daarvoor gebruikt wordt. In juni hebben we een bezoek gepland met de kritische belanghebbenden en met de pers, project in beeld. En dan verwachten we dat dat sentiment omslaat van kritisch negatief bezorgd, naar redelijk positief vruchtvol. We zijn natuurlijk blij met kritische reacties uit het veld, dat is goed om bewoners te doen, zo blijven wij ook met zijn allen scherp. En heeft u toevallig ook vragen over dit kadeproject, stelt u ze dan, dan kan ik ze wellicht beantwoorden. Verder vind ik het leuk om in dit geval nog te melden dat we de naast de kritische geluiden ook positieve reacties ontvangen. En één van de bewoners die nam zelfs de moeite om ons een bedankmail te sturen voor het meedenken en het aanpassen van de omleidingen. Deze kadeverbetering ronden we rond 2021 af, en dan neemt de gemeente het stokje over voor het fietspad. Tot zover even met betrekking tot het Hazepad, mijnheer de voorzitter. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. Ik zou willen voorstellen dat we even door de hele toezeggingenlijst lopen, waarna de commissie eventueel nog vragen of opmerkingen kan maken. Ik wil eigenlijk doorgaan naar de overige toezeggingen, met uw welnemen.

De heer Ouwendijk: Ga uw gang.

De voorzitter: Nou hebben we ... De volgende toezegging, die gaat over de schutsluis in de Berkelse Zweth. Nou ik vermoed dat we daar al een deel invulling aan geven met de presentatie nu.

De heer Ouwendijk: Daar hebben we het zo even over gehad, mijnheer de voorzitter. Dus dat komt hierna direct aan de orde.

De voorzitter: Dan zien we de toezegging nummer 3, die is afgedaan in de commissie BFO. Dan hebben we nog een toezegging, een reminder, staan voor de toezegging verduurzaming waterzuivering Houtrust.

De heer Egas: Ja, mijnheer de voorzitter, dat willen we graag nog invulling geven op een later moment als we inderdaad ook met de leden van de VV weer het Houtrust kunnen gaan bezoeken.

De voorzitter: Dank u wel. Dan de voortgang maatregelen EU richtlijnen overstromingsrisico.

Mevrouw Van Hijlckama Vlieg: Dat is de reminder nummer 2. Ik heb begrepen dat daar inmiddels voorbereidende activiteiten voor zijn gestart binnen het apparaat. De vraag is hoe breed we dit opvatten, deze thematiek? Want we hebben straks natuurlijk ook die informatieve VV over de kust. Dus ik vroeg me eigenlijk af, misschien kan dan de hoogheemraad daar iets over zeggen of we dat niet kunnen samenvatten bij die informatieve VV.

De voorzitter: Dank u wel. Ik wil u wel graag verzoeken om te wachten met het woord te nemen totdat u het woord krijgt van de voorzitter voor de ...

Mevrouw Van Hijlckama Vlieg: Ah, sorry, sorry, sorry.

De voorzitter: Voor de overzichtelijkheid van de vergadering. Dat geeft niks, maar wel zo netjes. Nou het verzoek is al gedaan vanuit mevrouw Van Hijckama Vlieg. Wellicht dat één van de hoogheemraden kort wil reageren. A, op de status van toezegging en B, op de vragen van mevrouw Van Hijckama Vlieg.

De heer Ouwendijk: Ja, dat is een uitstekende opmerking van mevrouw Vlieg, mijnheer de voorzitter. We zullen dat tijdens de informatieve VV op 1 juni zo breed als mogelijk aanvliegen en deze toezegging daar ook bij betrekken. Het antwoord is dus ja.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Ouwendijk. Dan hebben wij nog de derde toezegging, GR Slib, de wijzigingen en bepalingen. Wellicht dat de heer Egas daar nog een update voor heeft?

De heer Egas: Ja, die nemen we op een later moment mee, zoals we ook afgesproken hebben met elkaar.

De voorzitter: Helder.

De heer Egas: Zodra er meer duidelijkheid over is.

De voorzitter: Zijn er vanuit de commissie nog aanvullende vragen naar aanleiding van de toezeggingenlijst? Ik zie nog geen handjes digitaal, maar ook niet op camera. Dan wilde ik doorgaan naar het audiotranscript van de vergadering van 7 februari 2021. Zijn daar nog opmerkingen of aanvullingen op? Wederom geen handjes. Dan wil ik die graag bij deze vaststellen, en met dank uiteraard aan de notulist daarvoor.

03. Mededelingen

De voorzitter: Dan wilde ik doorgaan naar agendapunt 3, de mededelingen. Wie mag ik daarover het woord geven? Ik zie een handje van de heer Ouwendijk, en daarna de heer Egas.

De heer Ouwendijk: Ja. Dank u wel, mijnheer de voorzitter. En het betreft de commissie waterkeringen. Daar is een klankbordgroep gevormd met betrekking tot de solidariteitsfinanciering muskusratten. Dat gaat over het beleid wat we hier eerder aan de orde gehad hebben met betrekking tot het landelijk terugdringen van de muskusratten. Met betrekking tot een voorstel voor solidariteitsfinanciering, waar op dit moment aan gewerkt wordt, heeft de unie een klankbordgroep ingesteld. En daarin zitten 21 bestuurders van waterschappen. En ik zit in die klankbordgroep namens het waterschap Delfland. Dat wilde ik even mededelen, dat daar inmiddels twee klankbordgroepen van geweest zijn, dat er nog twee volgen, en dat er daarna uiteindelijk een voorstel komt voor de ... Eerst voor de commissie CWK en dan voor het algemene ... Voor de ledenvergadering.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Ouwendijk. Zijn er naar aanleiding van deze mededeling nog vragen uit de commissie? Ik zie geen vragen. Dan is het woord aan de heer Egas.

De heer Egas: Ja. Dank u wel, voorzitter. Ik wil graag nog even een mededeling doen over de breuk van de persleiding bij Vlaardingen. Daar heb ik de vorige keer van aangegeven dat daar in ieder geval het eerste rapport van klaar was van TNO, en dat we dat zouden gaan bespreken met Rijkswaterstaat en BAAK. We hebben dat echter wat opgeschoven, omdat we met elkaar besloten hebben prioriteit te geven aan het afronden van een ontwerp wijzigingsvergunning voor de Maasdeltatunnel. En dat was met name voor Rijkswaterstaat en BAAK belangrijk, omdat dat een aanzienlijke kostenbesparing op zou leveren. Dus we gaan dit oppakken in de komende weken. Dus dan gaan we die gesprekken aan. De status verduurzaming Houtrust gaat voorspoedig. We hebben hier ... In ieder geval leveren we groen gas, en we hebben de eerste CO₂

proefleveringen gedaan. En dat hopen we de komende weken de definitieve leveringen te gaan doen, zodat we het hele project, inclusief de serievergistings- en de warmwaterpompen, of de warmtepompen, op te kunnen gaan leveren nog voor de zomermaanden van dit jaar. Verder hebben we de opdracht gegeven om een strategisch onderzoek en verkenning toekomstige governance waterketentaak Delfland uit te laten voeren, voor zowel het gebied het zuiden van ons gebied, dus dat geldt dan voor de Grote Lucht en de Nieuwe Waterweg, alsmede de Harnaschpolder en Houtrust, zodat we daar een goede evaluatie van kunnen krijgen. En de verwachting is dat we dat eind van dit jaar hebben. Voor zover even ... Oh nee, nog één opmerking, en dat gaat over de RIVM. Die hebben de monsternamen die ze doen in het kader van COVID uitgebreid. Dat was voor ons op gebied beperkt tot de vier waterzuiveringen. Maar dat is natuurlijk nogal een groot gebied, zeker als we kijken naar de Harnaschpolder. En daar is van besloten dat we dat op gemalen gaan doen, zodat we daar een fijnmazigere controle ... Of dat de RIVM een fijnmazigere controle uit kan oefenen op eventuele COVID signalen uit die regio. Dus dat gaat binnenkort opgestart worden door RIVM, in samenwerking met ons en Delfluent. Voor zover even mijn mededelingen, mijnheer de voorzitter.

03.a Terugkoppeling Unie Commissies

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Egas. Dan wilde ik graag naar punt 03.a, de terugkoppeling van Unie Commissies. Is er een terugkoppeling te geven vanuit de Unie Commissies? Dan kijken we wederom even naar de heren hoogheemraden. Ik zie een schuddende heer Ouwendijk.

De heer Egas: Ja, ik wil daar wel even iets over zeggen als dat mag, mijnheer de voorzitter. En dan met name, omdat we eigenlijk altijd roepen van, we hebben geen opmerkingen naar aanleiding van de commissievergaderingen. Maar dat zou bijna suggereren dat we daar niets doen, en dat is in ieder geval niet het geval. Bijvoorbeeld hebben we in de CWE commissie van 10 maart gesproken over het ophaalrecht restwarmte in het waternet. En dat is natuurlijk belangrijk voor de overeenkomst die we ook ... De intentieovereenkomst die we met Eneco hebben gesloten om energie op te gaan wekken uit afvalwater. Dus daar hebben we over gesproken, gaat de Unie een standpunt in opnemen. En hetzelfde, de vertegenwoordiging die wij gaan vormen vanuit de CWE richting de energie en grondstoffabriek. En als we naar de volgende vergadering kijken die volgende week staat, dan hebben we op de agenda in ieder geval de robuuste slibverwerking weer staan, waarin we naar een volgende fase gaan. Maar bijvoorbeeld ook de CO₂-schaduwbeprizing, die we mee gaan nemen in onze beoordelingen voor de GWW-contracten. En we gaan kijken naar circulaire waterschappen. Dus dat sluit ook wel aan bij een ander onderwerp wat wij op onze agenda hebben. Dus er wordt wel degelijk wat gedaan binnen de commissies. Maar op deze manier wilde ik u graag eventjes in hoofdlijnen meenemen daarop.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Egas. Als er geen vragen over zijn, wilde ik graag doorgaan naar de informatieve presentatie sluis Berkelse Zweth.

04. Informatieve presentatie sluis Berkelse Zweth (Zwethsluis)

De voorzitter: Ik heb begrepen dat vanuit de organisatie de heer Wouter van Herk deze presentatie zou geven. En ik wilde u vragen om, ook in het kader om de discussie vlot te laten verlopen, om eventuele vragen na afloop van de presentatie stellen, zodat ze ook effectief beantwoord kunnen worden. Dan wilde ik eigenlijk nu de heer Van Herk vragen om ... Kijk, als ... Ik heb hem gezien.

De heer Ouwendijk: Mag ik nog even ...

De voorzitter: Oh, de heer Ouwendijk heeft nog een prangende mededeling, begrijp ik?

De heer Ouwendijk: Ja. Nee, ik wilde toch even heel kort nog even de presentatie inleiden.

De voorzitter: Ah, ja.

De heer Ouwendijk: Omdat het een bijzondere manier van handelen is. We zijn hier als waterschap aan het pionieren, en wel om drie verschillende redenen. We hebben te maken met de sluis die inmiddels bijna 115 jaar oud is, en ook hebben we nog onderhoud uitgevoerd in de jaren 90. En het is niet zonder meer duidelijk op welke wijze de waterveiligheid kan worden gegarandeerd met behoud van functionaliteit van de sluis. En dat is één. En tweede is dat de historische vereniging Berkel recent bij een aantal leden van onze Verenigde Vergadering en bij portefeuillehouder Koop aangegeven heeft de sluis weer te willen gebruiken om rondvaarten te organiseren om te vertellen over de historie van dit gebied. En het is de taak van het waterschap om de waterveiligheid te beoordelen. Is het ook de taak van het waterschap om de huidige functionaliteit te waarborgen? En zo ja, tegen welke kosten? En dan ten derde nog. Tot slot gaat het om een rijksmonument wat ons als eigenaar ook zekere verplichtingen geeft voor de instandhouding. In het college hebben we deze week de opdracht gegeven om een beleidsplan cultureel erfgoed op te stellen, om ons in de toekomst meer houvast te geven hoe we omgaan met roerend en onroerend erfgoed. Die verantwoordelijkheid ligt bij de portefeuillehouder Koop. Voor vandaag heb ik deze informatieve presentatie geagendeerd, omdat ik merk dat het onderwerp leeft binnen de commissie. En ik wilde u graag meenemen waar we tegenaan lopen bij de uitwerking van dat vraagstuk. Dus je moet met name daar de complexiteit te delen. En de presentatie wordt inderdaad verzorgd door Wouter van Herk. En of u de vragen even wilt bewaren tot de presentatie afgerond is. Het is een korte presentatie. Tot zover even, mijnheer de voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Ouwendijk. Dan gaan we op zoek naar de heer Van Herk. Ik had hem volgens mij al gezien in de vergadering. Mijnheer Van Herk, bent u er al in de vergadering?

De heer Van Herk: Ja, dat klopt. Dank je wel, voorzitter. Excuus dat mijn camera niet aanstaat, maar ik zag dat de host hem zelf heeft uitgezet, en ik kan hem niet meer aanzetten. Maar ik ga nu de presentatie delen, dus dan kunnen we van start.

De voorzitter: Perfect.

De heer Van Herk: Kijk, als eerste wil ik het kort hebben over de hele ligging van deze prachtige sluis. Even kijken. Ik zal deze puntjes straks allemaal even doorlopen. Nou, omdat we heel kort de tijd hebben, zal ik ze nu niet allemaal even oplezen, dat komt in de loop van de presentatie wel. Over welke sluis hebben we het nou eigenlijk? Dat is een sluisje hier in Berkel en Rodenrijs, dat ligt tussen de driehoek Delft, Rotterdam, Zoetermeer en Berkel eigenlijk in. Ja, het is inderdaad een rijksmonument. Het is gebouwd in 1862, dus echt al meer dan 150 jaar oud. Het is de verbinding tussen de Berkelse Zweth en de Rodenrijse Vaart. Het is ook één van de weinige overgebleven waterstaatswerken uit de ontpoldering. Vandaar dat het ook een rijksmonument is. Ja, en aan de status van een rijksmonument kleven ook wat rechten en plichten. Dat betekent ook dat we voor grootschalig onderhoud zijn altijd vergunningen nodig. Voor kleinschalig onderhoud is dat tegenwoordig niet meer het geval. Maar dat betekent in dit geval dat we voor forse werkzaamheden toch ook een vergunningsreeks door moeten lopen. Dan wil ik even doorpakken naar het stukje waterveiligheid, wat hier al een aantal keer ter sprake is geweest. Het is een sluis met een peilverschil van ruim 2 meter. Dus dat betekent ... Hij zit ook in de waterkering, zoals je ziet. De rode zone is de kernzone van de waterkering, van de regionale kering. Dus hij vervult nu ook echt een functie als waterkering. De sluis zelf wordt niet meer gebruikt. De

afdeling monitoring en advies, die heeft, ja, de sluis getoetst zeg maar. Dat is ... In deze toetsrondes moesten alle kunstwerken ook mee getoetst worden. En we komen niet meer weg met een beheerdersoordeel. En in deze toetsronde zijn er eigenlijk zo weinig gegevens over de sluis bekend. En er zijn wel ... Ja, wat er wordt waargenomen en gezien, stemt ons niet zo positief dat deze sluis goedgekeurd kan worden. En dat betekent dat hij ook voor 2030 weer moet voldoen aan de wettelijke normen. Het is vanavond ook al gezegd. In 1990-1992 is deze sluis al een keer cosmetisch opgeknapt. Je ziet ook dat dat, ja, dat heeft best wel een forse impact. Heel de sluis moet drooggezet worden. En je ziet ook, de jaren daarvoor is ook zeer beperkt onderhoud geweest aan de sluis. Dat heeft ook tot gevolg dat je, ja, daardoor extra schade krijgt. Het is een rijksmonument, dus dat werkt ook allemaal kostenverhogend. Je ziet in de wet ook, om zo'n sluis helemaal droog te zetten, moet je een forse constructie neerzetten. Een damwand aan de ene kant, een damwand aan de andere kant. Ja, en het lijkt me goed om ook te melden. Als zo'n project als dit is afgelopen, moet je ook altijd die doorkijk maken van, wat betekent dit nou voor beheer en onderhoud in de toekomst. Dan gaan we even kijken naar de bouwkundige staat. Er zijn de afgelopen jaren, sinds 1990 eigenlijk, zijn er wel rapporten en inspecties geweest. Ja, er zijn ook duikinspecties geweest. Wat is nou de staat onder water? Daarin vallen ... Er zijn sommigen dingen zijn er wel te concluderen, andere dingen zijn weer niet te achterhalen, omdat je dan, ja, echt onder de sluis zou moeten kijken. Dat is gewoon niet mogelijk. Maar één van de conclusies is toch wel dat de sluis eigenlijk niet meer voldoet aan de huidige normen. En het is ook goed om te melden, in 2010 heeft ook de beheerder geconstateerd dat de sluiswanden in beweging waren. Want er zit een bruggetje over de sluis. En hij zag tussen het bruggetje en kolkwanden zag hij op een gegeven moment ruimte ontstaan. Naar aanleiding van die constatering heeft een onderzoek plaatsgevonden door RPS. Die hebben ook gezegd, er moet eigenlijk een sluisregime komen. Dus nou wordt hij één keer in de veertien dagen vol gezet en één keer in de veertien dagen wordt hij weer geleegd, zodat eigenlijk, ja, die constructie stabiel blijft en niet, ja, de constructie als het waren één kant op gaat bewegen. Dan zien we dat we voor een opdracht om te kijken van, wat moet er allemaal aan zo'n sluis gebeuren, dan zie je dat er een aantal issues spelen. De waterveiligheid is al genoemd. Nou, hoe gaan we daar weer zorgen dat die weer gaat voldoen aan de huidige normen. Je zag wellicht op de plaatjes dat er ook direct naast de sluis staat nog een sluiswachterswoning, heel kort op de sluis. Nou, dat heeft ook wel wat uitdagingen om daar aan de gang te gaan. En hoe gaan we dit dan doen? Dit kan natuurlijk door de huidige sluis helemaal op te knappen en wellicht ook weer te laten voldoen aan nieuwe normen. Maar daar kom ik bij de volgende sheet ook wel op. Wellicht is het een mogelijkheid om ook een nieuwe constructie aan te brengen voor de sluis, die als vervangende waterkering gaat dienen, waardoor de sluis alleen nog maar als monument aanwezig is en geen functie meer heeft voor het watersysteem. De wens vanuit de diverse ... Ja, vanuit de historische vereniging van Berkel, die is bij de VV terecht gekomen, dat zij hem doorvaarbaar zouden willen zien. Dat heeft nog wel wat consequenties. Je kan daar natuurlijk altijd kiezen uit een handmatige bediening. Zoals u ziet op het plaatje, dat heeft wel wat voeten in de aarde. Je kan kiezen voor een elektrische bediening. Als je dat doet, ga je dan kiezen voor en bediening op afstand, ergens op centraal punt? Of moet dat ergens lokaal vanaf een gemaal geregeld worden? Dan heb je het ook nog over de verschillende ARBO-voorzieningen. En daarnaast wil je natuurlijk altijd ... Bestaat er ook nog een mogelijkheid om te laten bedienen op een elektrische manier door de recreanten. Maar betekent ook dat ze eigenlijk, ja, dan moet het gewoon zo simpel mogelijk zijn, en dan moet je geen fouten kunnen maken. Dus dit zijn best wel wat issues waar je dan tegenaan loopt bij de restauratie van een sluis. Dan hebben we eigenlijk gekeken naar, ja, welke scenario's blijven dan over om hiermee aan de gang te gaan. Dan zie je eigenlijk dat we een drietal scenario's hebben. De basis is eigenlijk dat de waterveiligheid weer op orde komt en dat de sluis weer gewoon gerestaureerd wordt. Want er zijn natuurlijk gewoon verplichtingen die we hebben vanuit de Erfgoedwet om te zorgen dat die sluis, ja, zijn huidige functie en in zijn huidige verschijningsvorm blijft bestaan. Dus die verplichting hebben we gewoon. Dan het laatste puntje wat bovenaan staat bij de basis, dat de risico's groter zijn als bij het laatste scenario. Daar kom ik zo even op terug. Bij de basisplus-variant gaan we

dan ook nog kijken van, hé die sluis, nou die wens is er om hem doorvaarbaar te maken, en wat betekent dit dan? Je zag net ook dat plaatje van de ... Nou, een sluis met een brug er overheen. Dat vraagt best wel wat automatisering. Dan hebben we nog het laatste scenario, wat ik net ook al had genoemd. Wellicht is het mogelijk ... Oh sorry, ik ga er nog eentje terug. Om de waterveiligheid te borgen door een nieuwe waterkering voor de sluis, en al dan niet doorvaarbaar laten maken van die waterkering, wij denken zelf dat dat risico bij de basisvariant soms groter is. Als je aan de slag gaat met een sluis waarvan je niet precies weet hoe de constructies eruit zien, en ook niet wat je daarachter aantreft en wat nou de situatie is achter de bakstenen. Dus ja, echt wat je ziet. Dus dat is altijd lastig. En er zijn talloze voorbeelden waar restauratieprojecten zijn gestart en het vele malen duurder is uitgevallen. En wij denken dat hierbij een functiescheiding, ja, dan moet je alleen zorgen dat die sluis netjes in stand blijft zoals hij er nu is. Dat betekent ook dat je constructief wellicht veel minder aan de sluis hoeft te doen. En dat betekent ook dat een nieuwe constructie altijd goed toetsbaar is, ook aan nieuwe normen als die weer strenger worden. Maar dat je ook altijd zeker weet, nou, hoe die nieuwe constructie eruitziet, en dus in alle toetsrondes dus weer goed meegenomen kan worden. Dat zijn eigenlijk heel korte scenario's die wij met elkaar hebben gezien. En dit was heel kort en krachtig maar even wat, ja, de zaken die spelen rondom zo'n sluis. Zijn hier nog vragen over?

De voorzitter: Dank u wel, de heer Van Herk. Volgens mij een heel helder verhaal. Ik zou u willen vragen om voor de discussie graag even te stoppen met het delen van uw scherm, zodat we de commissie elkaar in beeld hebben. Dan is het denk ik goed om te melden dat de presentatieslides al in uw iBabs waren toegevoegd. Dus als naslagwerk als u nog die informatie nodig hebt. Ik zie allereerst ... Ik zou graag eerst alle vragen willen ... Dat iedereen zijn vraag stelt, zodat die daarna beantwoord kunnen worden. En ik zie als eerste de heer Van der Burg namens Water Natuurlijk.

De heer Van der Burg: Voorzitter, dank je wel. Uiteraard een heel mooi object, monumentaal, achter in het Rodenrijs. Dus het heeft ons aller aandacht. Mijn vraag aan de hoogheemraad is, er wordt over doorvaarbaarheid gesproken, gaat het dan officieel ook onderdeel worden van een vaarroute? Want volgens mij heeft Delfland officieel vaarroutes benoemd, en dit is het niet meer. Ik denk dat we al vanaf ... Nou, al 25 jaar wordt er niet meer gevaren. En het stukje Rodenrijsevaart waar dat ook in uitkomt. Of gaat dat dan een vaarroute worden? En kan dat, en welke consequenties gaat dat met zich meenemen? Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Van der Burg. Dan de heer Van Winden namens de fractie ongebouwd.

De heer Van Winden: Dank u wel, voorzitter. Even één vraag aan Wouter van Herk. Er staat, functiescheiding, 1,5 tot 2 miljoen. En dan staat erbij, de nieuwe constructie is vast gesloten of wordt doorvaarbaar gemaakt. Dan denk ik, ja, als je hem doorvaarbaar maakt, dan zijn we toch gewoon bij basisplus? Of zie ik dat verkeerd? Ik zie daar een soort tweeslachtigheid in de beschrijving zeg maar. Misschien kan hij dat extra toelichten?

De voorzitter: Dank u wel, de heer Van Winden. Dan mevrouw Jans namens de AWP.

Mevrouw Jans: Dank u wel, voorzitter. Een drietal vragen. Zijn in het laatste scenario met die functiescheiding, daar staan ook kosten onder steeds bij alle scenario's. Is mijn vraag of daar de kosten van een doorvaarbaar maken in het bedrag meegenomen is? Want dat lijkt niet het geval te zijn. Verder met varen, dat heb je ook met andere vaarroutes. Ik vroeg me af van, in dat gebied, als onderdeel van de vaarroutes, zijn er beperkingen in verband met de waternatuur. En mijn vraag is, zijn er ook andere beperkingen in verband met het brughoofd en dergelijke? Want dat draagt dan bij aan een besluit om het wel of niet doorvaarbaar te maken. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel, mevrouw Jans. De heer Verhage namens fractie Bedrijven.

De heer Verhage: Ja. Dank u, voorzitter. Twee vragen. Allereerst tijdslijnen. Moeten we op korte termijn moet hierover worden besloten, of hebben we wat meer ruimte? En de tweede vraag is, hoe groot is de onzekerheid wat betreft de kosten? Want als je kijkt naar basis en basisplus, is het maar de vraag wat we aantreffen. En als je kijkt naar bij functiescheiding, dan ga je iets nieuws maken. Nou, dan kun je redelijk die kosten inschatten. Dus mijn vraag is, hoe groot is die onzekerheid bij scenario basis en basisplus? Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Verhage. En de heer Roeten, ChristenUnie/SGP.

De heer Roeten: Ja, voorzitter, dank u wel. Bedankt voor deze mooie presentatie. Ja, wij hebben als ChristenUnie/SGP wel hart voor monumenten, ook rijksmonumenten, dus we zijn heel blij dat Delfland dit voortvarend op wil pakken. We vroegen ons wel even af in hoeverre we als eigenaar bijvoorbeeld al reserveringen hebben gedaan in het verleden. Ik bedoel, we hebben meer monumenten in eigendom. Dus in hoeverre hebben we daar mogelijk al een potje voor gekweekt zeg maar. Want dat is meestal logisch dat je voor dat soort dingen toch wel even extra alert bent op uitgaven voor de toekomst. Dus we vroegen ons even af in hoeverre er mogelijk al een potje is gecreëerd voor dit soort uitgaven? Daarnaast zijn we uiteraard benieuwd naar het beleidsplan erfgoed, wat al is aan gerefereerd door de hoogheerraad. Daarnaast nog één vraag bij de eerste ronde. In hoeverre is die variant functiescheiding ook al besproken met de RCE, en dat is de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed? Dus we zijn even benieuwd van in hoeverre dat soort varianten misschien al zijn voorbesproken. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Roeten. Ik zie verder geen handjes. Dan wilde ik graag voor de beantwoording allereerst het woord geven aan de heer Ouwendijk. En ik neem aan dat hij dat in afstemming doet met de heer Van Herk. Dus ik wilde graag het woord geven aan de hoogheerraad.

De heer Ouwendijk: Ja. Dank u wel, mijnheer de voorzitter. Ik denk dat het ... Een aantal vragen zal ik even langslopen, de meeste vragen zullen overigens beantwoord worden denk ik door de heer Van Herk. Even met betrekking tot de vraag van de vaarroute van de heer Van der Burg en van mevrouw Jans. Daar kan ik geen informatie over geven. Het zit nu niet in de vaarroute, dat is een juiste constatering. Ook met betrekking tot de vraag van mevrouw Jans over waternatuur, daar geldt eigenlijk hetzelfde voor. De vraag van de heer Verhage met betrekking tot de tijdslijnen, de onzekerheid die daar inzit. Ja, het gaat hier om schattingen. Het is geen voorstel wat voorligt. Maar op het moment dat we dat doen, dat er voorstel voor komt te liggen, dan zit er natuurlijk ook een risicoparagraaf bij. En wat betreft de vragen van de heer Roeten kan ik antwoorden dat er geen reserveringen en geen voorzieningen voor deze kosten bij Delfland zijn. Het erfgoedplan dat komt binnenkort naar u toe. En of de functiescheiding al besproken is met de RCE, daar kan ik u geen antwoord op geven. Maar wellicht kan de heer Van Herk dat doen. Mijnheer de voorzitter, wat mij betreft zijn er dan nog twee vragen over voor de heer Van Herk.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Ouwendijk. Dan gaan we naar de heer Van Herk.

De heer Van Herk: Ja, de allereerste was eigenlijk even over die basisplus-variant is die niet hetzelfde als functiescheiding? Kijk, bij functiescheiding betekent dat die sluis geen functie meer wil als waterkering, dat is het belangrijkste. Daarmee hoeft hij ook niet meer getoetst te worden als waterkering. Dus daarmee wordt het op het moment dat je daar voor die functiescheiding kiest met een nieuwe constructie ervoor, koppel je dat helemaal los. Dat heeft ook wel te maken met de laatste vraag die werd gesteld over dat voorbespreking met de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed. Kijk, op het moment dat je die functies los van elkaar trekt,

betekent het ook dat je hem niet meer constructief aan die sluis vastmaakt. Daarmee verwachten we ook dat een restauratie natuurlijk een ... Ja, dat je een ander traject in gaat dan wat betreft de restauratie. Dat de rijksdienst daar wel positief tegenover zal staan. Even kijken, welke vragen waren er nog over?

De heer Verhage: Ja, Wouter, iets over die kosten, die onzekerheid van de kostenschatting bij basis en basisplus.

De heer Van Herk: Ja, zoals net al aangegeven, dit zijn hele grove ervaringsgetallen. We zitten nu helemaal in een voortraject waar je verschillende keuzes zal moeten gaan maken. Hoever je dingen uit gaat diepen en op welke koers je gaat uitzetten. Dus die onzekerheden ... Wij hebben met deze inschatting die onzekerheden daar wel in meegenomen. En dat geldt ook voor dat doorvaarbaar maken van met die functiescheiding, daar zit dat doorvaarbaar maken wel in.

De heer Van Winden: Wouter, nog even over die doorvaarbaarheid. Hoe kan je als je functiescheiding doet en er een aparte waterkering voorzet, nog doorvaarbaar zijn? Want dan blokkeert die nieuwe waterkering toch de doorvaarbaarheid?

De heer Van Herk: Ja, ik zal een klein voorbeeld aanstippen. Recreatiegebied Nieuwkoopse Plassen, daar heeft Rijnland ook een peilscheiding aangebracht. Maar omdat het een recreatiegebied is, moeten er toch bootjes doorheen. En daar is gewoon een doorvaarbare stuw gemaakt eigenlijk als peilscheiding. Dus dat betekent, je kan dan in je type constructie variëren waar die nog steeds doorvaarbaar wordt, maar waardoor je hem ook weer kan sluiten.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Van Herk. En mede overigens het verzoek aan de heer Verhage en de heer Van Winden, graag via de voorzitter uw vragen stellen. Ik zie nog een handje van de heer Hofman.

De heer Hofman: Ja. Dank u wel, voorzitter. Allereerst wil ik ook namens onze fractie de Hoogheemraad zeer bedanken voor deze notitie. Ik ga er vanuit dat de drie varianten volledig worden uitgewerkt. Waarom? Omdat dan een verantwoorde keuze kan worden gemaakt en ook andere partijen, die eventueel mede kunnen financieren in het hele project, ook een oordeel kunnen vellen. Ik vind het wel van belang dat de rijksdienst zich uitspreekt over de drie varianten wat betreft de deugdelijkheid en ook de noodzaak. Het is een rijksmonument. Het is één van de laatste kleine sluisen die we in Zuid-Holland ook hebben op dat gebied. Dus wij vinden het alleszins waard om heel serieus te kijken naar de renovatieplannen. En dat wil ik nogmaals onderstrepen, en dat het ook in overleg gaat met de provincie en de gemeente, in ieder geval Berkel en Rodenrijs. Of, Lansingerland moet ik nu zeggen. En dat ook in dat verband niet zondermeer bepaalde zaken, ja, aan de kant worden geschoven. En dat het ook in subsidieland mogelijk is om ook bepaalde subsidies binnen te halen. En ja, hoe grootser het plan, hoe meer ook de subsidie kan zijn. We hebben natuurlijk wel begrip dat er natuurlijk reductie is, ook op de totale som. Maar dat vinden we alles waard om alle plannen uit te werken. En we moeten aantekenen dat Delfland natuurlijk altijd eigenaar is en blijft tot nu toe, en uit dien hoofden ook volledig verantwoordelijk is volgens de Monumentwet. Dank u wel.

De voorzitter: Mijnheer Hofman, ik wil u graag wel even attenderen dat uw fractiegenoot ook al vragen had gesteld. Voor nu, omdat u ook aangeeft dat u alleen voor dit onderwerp kwam, heb ik het nu oogluikend toegestaan. Eigenlijk mag het niet ...

De heer Hofman: Buitengewoon attent.

De voorzitter: Maar voor deze ... Een grote uitzondering. Dus ik wil ook vragen om dat ... In ieder geval, bij de volgende keer ben ik daar iets scherper op. De heer Van Boxmeer namens Natuurterreinen.

De heer Van Boxmeer: Ik wilde even reageren op de opmerkingen van de heer Hofman. Want volgens mij gaat vooraf aan de keuze om drie scenario's uit te werken, de vraag of wij überhaupt de doorvaarbaarheid zelf als, hoe heet het, commissie, belangrijk vinden. Want dit is wel uitgewerkt op deze wijze. Maar hebben wij hier al het besluit genomen dat doorvaarbaarheid voor ons een uitgangspunt is? Als dat niet is, dan hoeven bepaalde zaken al niet meer uitgewerkt te worden.

De voorzitter: Dank u wel voor deze reactie, de heer Van Boxmeer. De heer Van der Ree namens 50PLUS.

De heer Van der Ree: Ja. Dank u wel, voorzitter. Er is natuurlijk een fundamenteel verschil of je zeg maar de sluis weer laat functioneren of dat je zeg maar als een soort plaatje in het landschap houdt en daar dan een constructie voor gaat maken. Ik denk dat het toch de voorkeur verdient om als je cultureel erfoed hebt, om dat ook zeg maar als zodanig te laten functioneren. Dus gewoon de sluis weer goed laten werken, goed restaureren, doorvaarbaar maken. En zo zeg maar voor de toeschouwer en voor de gebruiker een, ja, een goed idee geven hoe het zeg maar in vroeger tijden ging en nog steeds gaat.

De voorzitter: Dank u wel. Ik had nog een aantal vragen zijn er aanvullend gesteld. Kan ik de heer Van Herk of de heer Van Ouwendijk het beste hiervoor het woord geven?

De heer Ouwendijk: Nou, misschien moet ik even beginnen, mijnheer de voorzitter. De heer Hofman die heeft het over het uitwerken van alle drie de varianten en dat vooraf in overleg te gaan met de RCE welke wel of niet zouden kunnen. En dat is op zich natuurlijk een hele goede suggestie. Kijk, ik had natuurlijk graag wel algemene mening gehad richting één van de drie varianten. Maar goed, ik begrijp uw opmerking. En ik denk ook dat het goed is om contact met RCE erover te hebben om te kijken wat nou wel en wat nou niet kan. Ik denk dat dat wel belangrijk is. De heer Van Boxmeer heeft het over de doorvaarbaarheid. Nou, daar heeft u in die zin nog geen beslissing over genomen. Delfland kijkt daar natuurlijk in eerste instantie naar vanuit het oogpunt van waterveiligheid. En dan is een andere oplossing als een doorvaarbare sluis, zoals die ook overigens door de heer Van der Ree neergezet wordt als een, ja, functionerende sluis in plaats van een monument in het landschap. Ja, die afweging die hebben wij aan de voorkant ook niet willen maken. En nou ja, het blijkt wel uit de presentatie waarom dat is. En ik weet niet of de heer Van Herk nog iets toe te voegen heeft met betrekking tot de RCE, want daar ben ik dan ook wel weer nieuwsgierig naar of daar aan de voorkant al contact mee geweest is, of dat we dat in tweede instantie doen op het moment dat we een aantal varianten voor kunnen leggen.

De voorzitter: De heer Van Herk.

De heer Van Herk: Ja. Dank u wel, voorzitter. Nee, er is nog geen contact geweest. Ik heb wel een kleine nuance slash aanvulling op wat de heer Van der Ree zei. Het is niet zo dat op het moment dat er een nieuwe waterkering voor gezet wordt, en of die nou wel of niet doorvaarbaar wordt, dat de sluis dan, als die gerestaureerd wordt, niet meer gebruikt kan worden. Nu wordt de sluis ook gevuld. Dus dat zijn twee andere dingen. Belangrijk bij de functiescheiding is dat het niet meer als waterkering getoetst hoeft te worden. Dan ga je ook naar andere criteria kijken. Kan die wellicht nog steeds bedienbaar gemaakt worden en doorvaarbaar. Maar dat is misschien wat te technisch voor dit overleg. Maar dat is dus puur de functie van waterkering komt dan op die sluis te vervallen.

De heer Van der Ree: Hartelijk dank.

De voorzitter: Helder, dank u wel. Ik zie dat er geen handjes meer zijn. Volgens mij heeft de commissie redelijk wat informatie binnen kunnen halen. Ik zie alsnog een handje van de heer Van Boxmeer.

De heer Van Boxmeer: Ja, excuus dat ik dan toch maar even reageer. En niet om een nieuwe discussie te starten, maar de heer Van der Ree beschreef natuurlijk het gebruik van de sluis op de oude manier. Ik denk dat de presentatie van de heer Van Herk al aangeeft dat dat nooit meer gaat gebeuren. Dat alle eisen die tegenwoordig gesteld worden, niet betekenen dat we op de oude manier die sluis kunnen gebruiken. Dus ik denk dat als er al sprake zou zijn dat er met die commissie over erfgoed gesproken wordt, dat het dan ook duidelijk is, ja, wat is de waarde, de historische waarde als er allerlei nieuwe beveiligingssystematieken, et cetera, worden toegevoegd aan die sluis? Ik denk dat dat misschien nog even een interessante toevoeging is.

De voorzitter: Dank u wel daarvoor. Ik zie nog een handje van de heer Roeten.

De heer Roeten: Ja, voorzitter, dank u wel. Ik wil nog even iets meegeven over het proces rond contacten met de RCE. Ik heb er zelf ook ervaring mee vanuit mijn dagelijkse werk. Meestal lopen dat soort contacten ook via de plaatselijke erfgoedcommissie van de gemeente Lansingerland. Dus die zou ik bij voorbaat niet passeren, om het maar even zo te zeggen. Dat is ook niet de bedoeling denk ik. Maar ik zou in ieder geval ook daar even contacten leggen om even uit te leggen wat jullie willen gaan doen, zodat je in ieder geval niet daar wat fronsende wenkbrauwen krijgt als die opeens gebeld worden door de RCE. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Roeten. Dan wil ik graag bij deze dit agendapunt sluiten. Volgens mij hebben we voldoende informatie zitten in de VV en ook genoeg volgens mij reacties richting zowel de hoogheemraad als de behandelend ambtenaar voor dit onderwerp. Ik vermoed dat we dit zomaar nog een keertje nog een keer langs gaan zien komen de VV dan wel commissie. Dan wil ik graag de heer Van Herk hartelijk danken voor zijn duidelijke presentatie en zijn beantwoording aan de commissie.

05.B Besprekstukken

05.B.01 Optimalisatie uitvoeringsplan energieneutraal Delfland: serievergistig Harnaschpolder

De voorzitter: En dan wilde ik doorgaan naar het eerste besprekstuk op de agenda, en dat is de optimalisatie uitvoeringsplan energieneutraal Delfland: serievergistig Harnaschpolder. Ik had begrepen dat de hoogheemraad dit ook nog kort even wilde inleiden. Dus ik wilde graag de heer Egas het woord geven.

De heer Egas: Ja. Dank u wel, voorzitter. Dat wil ik heel graag doen. Het onderdeel serievergistig op de Harnaschpolder maakt onderdeel uit van het Delfland Energieneutraal, het onderwerp wat we vorig jaar hebben aangenomen, de investering daarvoor. Wij zijn toen in dat plan uitgegaan dat we dat geheel zelfstandig zouden doen de 100% investeringen voor Delfland. Maar nu blijkt echt wel dat de hele serievergistig gevolgen heeft voor de bedrijfsvoering van de waterzuivering. De hoeveelheid slib, de afvoer van het slib, optimalisatie van het proces, en dat draagt bij ook uiteindelijk aan de hogere biogasoplevering en het meer groen gas. Het is daarom veel handiger om dat samen met Delfluent te doen, net zoals we dat trouwens ook al voor de heel groen gasproductie doen op de Harnaschpolder. Dus vandaar dit voorstel om het op dezelfde basis te doen als met de groen gasproductie, waarbij Delfland 75% van de investering draagt en de opbrengsten krijgt, en Delfluent 25% van de investering draagt en ook de opbrengsten daarvan krijgt. Dus dat staat in dit voorstel verwoord, mijnheer de voorzitter. En dat geef ik verder graag in bespreking.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Egas. Wie mag ik van de commissie als eerste het woord geven? Ik zie de heer Vissers.

De heer Vissers: Ja. Dank u, voorzitter. En dat kan wat mij betreft heel kort. Ik denk dat de heer Egas het helder uitgelegd heeft, het is een onderdeel van Energieneutraal Delfland. En het is goed om de betrokkenheid samen met Delfluent op deze manier vorm te geven. Dus wat ons betreft een uitgesproken voorbeeld van een hamerstuk voor de aanstaande VV.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Vissers, voor deze korte en bondige bijdrage. De heer Roeten.

De heer Roeten: Voorzitter, dank u wel. Vanuit ook onze fractie ChristenUnie/SGP positieve gevoelens bij dit voorstel. Dus wij denken ook dat dit prima past in de lijn van wat we willen als Delfland, ook richting onze maatschappelijke verantwoordelijkheid om ook een bijdrage te leveren aan het biogas of groen gas wat er geproduceerd gaat worden. Dus wat ons betreft ook prima voorstel en akkoord. Ik zie wel even wat termen door elkaar lopen in het voorstel. En de ene keer wordt het biogas genoemd en de andere keer groen gas. Nu kan het hetzelfde zijn, maar volgens een kamerbrief van mijnheer Wiebes aan de tweede kamer uit 2020, zou daar verschil in zitten. Dus waarschijnlijk is biogas de ruwe grondstof als het ware, en het groene gas iets wat opgewaardeerd is tot iets wat direct gebruikt kan worden. Nou, vanuit onze fractie even die vraag nog eigenlijk, en verder positief en wat ons betreft een hamerstuk. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Roeten. De heer De Keijzer namens 50PLUS.

De heer De Keijzer: Dank u wel, voorzitter. Voorzitter, ik heb een vraag met betrekking tot ... We zijn overigens ook akkoord met het voorstel. Maar toch één vraag over de financiën. We hebben anderhalf miljoen beschikbaar gesteld voor de raming voor deze serivergisting. Delfluent gaat nu €375.000 bijdragen. Hoe vindt nou die verrekening plaats? Want dat zie ik niet in het voorstel staan. Gaat die 1,5 miljoen verlaagd worden met die 375, of niet? Voorzitter, dat was mijn enige vraag.

De voorzitter: Dank u wel, de heer De Keijzer. De heer Kiela.

De heer Kiela: Dank u wel, voorzitter. Voorzitter, ook de PvdA staat positief ten opzichte van dit voorstel. Wij vinden het heel goed dat het bijdraagt aan hogere biogas productie en een lagere energiebehoefte. Wel leeft bij ons nog de vraag, er staat in het stuk dat niet te constateren is wat het effect afzonderlijk oplevert. En dat willen we even uitgelegd hebben. Want als dat niet te bepalen is, hoe kun je dan beweren dat het tot hogere biosgasbijdragen en lagere energiebehoefte leidt? En het is een goede zaak dat Delfluent hierbij betrokken wordt en dat de financiering dus ook cofinanciering wordt. Positief dus. En ja, wat ons betreft ook een hamerstuk.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Kiela. Dan het woord aan de heer De Haan.

De heer De Haan: Dank u wel, voorzitter. Alle vragen van de AWP zijn eigenlijk al gesteld, dus wij kunnen ook heel kort zijn. Wij vinden het gewoon een prima voorstel, en wij vinden ook dat het als een hamerstuk naar de VV Kan.

De voorzitter: Dank u wel, de heer De Haan. De heer Simon.

De heer Simon: Dank u wel, voorzitter. Ook de Partij voor de Dieren vindt het een prima stuk. En het ook best in deze commissie als hamerstuk kunnen geagendeerd worden hoor.

De voorzitter: Dank u wel. Nou begrijp ik wel dat formeel volgens mij een hamerstuk in de commissie een dingetje zijn, aangezien de commissie formeel niks besluit. Maar we nemen uw advies ter harte, de heer Simon. De heer Oostvogels.

De heer Oostvogels: Ja, voorzitter, dank u wel. Ja, dank voor dit voorstel, dank voor het beantwoorden van de vragen die we daarbij gesteld hebben. En ik wil eigenlijk aansluiten bij wat de PvdA zei. Wij zijn even op zoek, vandaar ook onze technische vragen, naar wat is de opbrengst van deze manier van werken, deze investering. Dat geeft namelijk ook de mogelijkheid om naar alternatieven te kijken. Misschien zijn er manieren om ons geld op andere manieren te besteden, waardoor we veel meer duurzaamheidswinst hebben. Dus daar zou ik even aandacht voor willen vragen. En benieuwd naar de reactie van de hoogheerraad daarop. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Oostvogels. De heer Verhage.

De heer Verhage: Ja, voorzitter, dank u wel. Ja, goede vraag van de heer Oostvogels. Maar afgezien van rendement vinden we het wel heel logisch om deze investeringen en exploitatie te delen met Delfluent. Zeg maar één en ander conform als bij Houtrust gebeurt. Dus helemaal eens. Wat ons betreft ook hamerstuk. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Van Boxmeer.

De heer Van Boxmeer: Ja, ik ben het inhoudelijk met dit voorstel ... Of, wij zijn het inhoudelijk met dit voorstel eens, mijnheer de voorzitter. Ik wil wel het voorstel even in het perspectief plaatsen van het volgende agendapunt. Want wij beoordelen nu de besteding van middelen en het bereiken van doelen aan de hand van eigenlijk niet dit voorstel. Dit voorstel wordt gepresenteerd als een enkelvoudig iets. Terwijl wij, als we kijken naar de transitie waterketen, zouden moeten kijken naar allerlei verschillende aspecten, en of de ene keuze beter zou zijn dan de andere. De VVD haalde aan daar de financiële effecten. Maar in de transitie waterketen ging het bijvoorbeeld over knikpunten en andere effecten. Nou ga ik niet zeggen, laten we dat nu nog even doen en dan alsnog met het voorstel. Maar ik zou wel als we het volgende agendapunt bespreken, dit juist aan willen halen. Als we nou een volgend voorstel krijgen, op welke wijze wordt dat dan naar ons toegebracht dat we inderdaad die knikpunten, die andere effecten kunnen zien en de uitdagingen die daaraan verbonden zijn.

De voorzitter: Dank u wel voor deze bijdrage. De heer Hekman.

De heer Hekman: Dank u wel, voorzitter. Ja, wat het CDA betreft ook een hamerstuk. Ik had nog wel één aanvullende vraag. En dat is, ik zie een voordeel in optimalisatie, maar zit er nou ook gewoon een heel concreet financieel voordeel voor Delfland in?

De voorzitter: Dank u wel. De heer Van Winden.

De heer Van Winden: Dank u wel, mijnheer de voorzitter. Duidelijk voorstel. Goed dat er cofinanciering is. En ik denk, wat fractie Ongebouwd betreft kan dit een hamerstuk zijn. Wat we misschien aanvullend nog eens kunnen doen, is bij dit soort investeringen aangeven in hoeverre dat straks aansluit, en dat staat later op de agenda, bij de regionale energiestrategie. Want daar moeten we ook allerlei verplichtingen gaan invullen. Bij

verlies kan deze dan meetellen als één van die verplichtingen. En wellicht kan iemand daar zijn licht nog even over laten schijnen. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Van Winden. Ik zie verder geen digitale of fysieke handjes. Dan was dit de eerste termijn vanuit de commissie. En dan wilde ik graag het woord geven aan de hoogheerraad voor de beantwoording.

De heer Egas: Ja. Dank u wel, voorzitter. En alle sprekers dank voor in ieder geval de positieve bijdrage die geleverd wordt. Ik wil graag de vragen gewoon eventjes één voor één aflopen. Biogas dat komt vrij bij de verwerking bij de vergisting van slib, en dat zetten wij om in onze groen gas installatie naar groen gas. Dus dat is even het onderscheid tussen de twee. De financiering. Ja inderdaad, er staat in de begroting 1,5 miljoen voor opgenomen. Als 25% door Delfluent bijgedragen wordt, blijft er €375.000 over. En dat hebben wij, zoals we dat ook al in het voorstel voor Delfland energieneutraal hebben aangegeven, hebben we daar een doelstelling voor om met het geld wat daarvoor beschikbaar is, zoveel mogelijk energie op te wekken c.q. te besparen om energieneutraal te worden. Dus dit zullen we zeker op andere fronten inzetten om aan onze doelstellingen te kunnen voldoen of misschien nog wel meer te kunnen voldoen. Het blijft altijd heel lastig als je naar zo'n proces kijkt, om de afzonderlijke effecten te beoordelen. Natuurlijk kunnen we aan het eind meten hoeveel meer groen gas we opwekken. Maar juist die optimalisatie in het proces speelt daarin mee om dat zoveel mogelijk te doen, en aan de andere kant zo min mogelijk energie te gebruiken. Een bijkomend voordeel van die serievergisting is dus ook dat we minder slib gaan produceren. En dat heeft ook weer effecten in de kosten die wij moeten bijdragen aan de slibverwerking. Als we kijken naar de alternatieven voor duurzaamheid, wat de heer Oostvogels aangaf.

De voorzitter: De heer Egas, ik zie een interruptie van de heer Oostvogels.

De heer Oostvogels: Ja. Dank u wel, voorzitter. Dank, hoogheerraad, voor deze uitleg en deze toevoeging. Begrijp ik dus dat we niet vooraf kunnen bepalen wat de besparing, wat de verbetering aan duurzaamheid is met dit project?

De voorzitter: De heer Egas.

De heer Egas: Ja, wij verwachten in dit geval dus duidelijk een hogere opbrengst van het biogas. Maar zelfs dat is moeilijk uit te drukken in geld, omdat de aardgasprijs, dus ook de groen gas prijs, en wat we ervoor krijgen, fluctueert. Dus in dat kader is er één op één die duidelijkheid te geven moeilijker. Maar we hebben in het voorstel natuurlijk ook al aangegeven wat de terugverdientijd is voor dit project. En dat zou een jaar of vier zijn. En dat verandert niet op het moment dat we dat in cofinanciering doen met elkaar.

De voorzitter: De heer Oostvogels.

De heer Oostvogels: Dank, voorzitter. Nee, helemaal helder. Het financiële plaatje ziet er goed uit. Ik was ook echt op zoek naar de winst in duurzaamheid, dus besparing CO₂ tonnen, dat aspect.

De heer Egas: Dank u wel.

De voorzitter: De heer Egas.

De heer Egas: Ja. Dank u wel, voorzitter. De duurzaamheid zit er echt in dat we meer groen gas gaan opwekken op dit project. En zoals we al eerder aangegeven hebben, ook hier gaan we kijken, maar dat zit niet in deze voorstellen, naar CO₂ terugwinning en CO₂ leveren bijvoorbeeld de glastuinbouw. Dan de heer Verhage, het rendement. Ja, ik denk dat ik dat net eigenlijk al aangegeven heb waar het rendement in zit. Van ... Zeker ook als Delfluent daarin meewerkt, dan helpt dat bij om het hele proces te optimaliseren en dan komt er wellicht nog een snellere rendement verbetering uit waar wij vooralsnog vanuit gegaan zijn. De heer Van Boxmeer gaf even aan dat dit een enkelvoudig voorstel is. Dat is denk ik niet helemaal juist, want dit maakt onderdeel uit van het Delfland energieneutraal wat we vorig jaar hebben aangenomen. Dus het is een kleine aanpassing hierop, waar we uw toestemming voor vragen. Want het was dus alleen maar die cofinanciering in dit geval erin brengen. En het is geen nieuw voorstel. Maar verder vind ik de link die u legt naar het volgende agendaonderwerp wel heel passend, en speelt dat zeker ook mee. Dan de heer Hekman. Ik denk dat ik dat ook al aangegeven heb, de optimalisatie die plaatsvindt en de voordelen voor Delfland die erin zitten. Dat is duidelijk de opbrengst van meer leveren van groen gas en de bijdrage van energieneutraal zijn. De heer Van Winden die vroeg ook, die refereerde ook nog even naar de RES, en die staat ook nog later op deze agenda. Misschien nog wel even om dan aan te geven dat in de RES 1.0 er nog geen verplichtingen staan. Daar kom ik dadelijk wel op terug, maar dat is met name een inventarisatie van wat er nodig is en wat er beschikbaar is en hoe we dat verder in willen gaan vullen. Maar het heeft er natuurlijk verband mee, want we gaan groen gas opwekken, en dat is één van de alternatieve energiebronnen die wel in de RES genoemd wordt. Dus daar draagt het wel zeker aan bij. Voor zover even mijn beantwoording, mijnheer de voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Egas. Dan is het nu de tijd voor de tweede termijn vanuit de commissie. Even kijken of er überhaupt behoefte aan is, of dat alle vragen naar tevredenheid zijn beantwoord. Ah, ik zie nou een aantal handjes omhoog. De heer Roeten.

De heer Roeten: Voorzitter, dank u wel voor de beantwoording. Mijnheer Egas, bedankt voor de beantwoording van de vragen. Naar aanleiding van de vraag van mijnheer Oostvogels naar effecten, en die vraag is meer gesteld. Zou het een optie kunnen zijn om te monitoren van wat nu de opbrengstvermeerdering is in dit geval? Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel de heer Roeten. Dan zie ik nog een handje van de heer De Keijzer.

De heer De Keijzer: Ja. Dank u wel, voorzitter. Ook dank aan de heer Egas voor de beantwoording van de vragen. Akkoord. Wat ons betreft inderdaad ook een hamerstuk.

De voorzitter: Dank u wel, de heer De Keijzer. U was me voor, want dat wilde ik eigenlijk na de laatste antwoorden van de heer Egas '...' hier. Maar ik geef nog het woord aan de heer Egas voor de beantwoording van de vraag van de heer Roeten. En ik wilde daarna inderdaad even een rondje maken of de commissie akkoord is met een hamerstuk. Als hamerstuk doorgeleiden naar de eerstvolgende VV. De heer Egas.

De heer Egas: Ja. Dank u wel, voorzitter. Mijnheer Roeten, van inderdaad, wij kunnen natuurlijk evalueren van hoeveel energie we verbruiken en hoeveel groen gas we opwekken. Daarbij moeten we natuurlijk altijd nog wel weten dat dat ook weer afhankelijk is van de vuillast die we binnenkrijgen. Dus ook daar zit nog een fluctuatieverval in. Maar dit is een rapportage die we in ieder geval ook bij de jaarrapportage altijd terug laten komen wat de opbrengsten zijn.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Egas. Ik proef de brede steun bij de commissie om het door te geleiden als hamerstuk. Ik kijk even of er commissieleden zijn die het wellicht nog als besprekstuk willen agenderen. Ik zie

geen reactie. Dan is bij deze dit agendapunt afgerond en zal het als hamerstuk terugkomen op de agenda van het eerst volgende VV.

05.B.02 Strategie Transitie Waterketen 2050

De voorzitter: Dan wilde ik met uw welnemen doorgaan naar agendapunt 05.B.02. En daarna wilde ik eigenlijk een korte pauze inlassen als u daarmee akkoord bent. Dan wil ik beginnen met inderdaad agendapunt B.02. Ik begreep dat ook hier hoogheemraad graag een korte inleiding geeft. Dus ik geef bij deze het woord aan de hoogheemraad.

De heer Egas: Ja. Dank u wel, mijnheer de voorzitter. Daarnet werd de link er al even naar gelegd, naar de transitie waterketen 2050, de strategie die hier voorligt. We streven met elkaar om in 2050 circulair te zijn. We zoeken als waterschappen naar zoveel mogelijk circulariteit door kringlopen waar mogelijk te sluiten. Nou, daar gaat deze strategie over, om te kijken van, hoe kunnen we dat vanuit de waterketen doen. Maar wel benadrukken dat het niet alleen om de waterketen gaat, want het heeft invloed op ons hele watersysteem. Het is veel meer dan alleen maar de waterketen, het zuiveren van het afvalwater. We willen echt al onze grondstoffen hergebruiken, inzetten en energie opwekken daar waar kan, en energie besparen waar het kan. In dit hele plan gaan we uit van zeven uitgangspunten. We hebben strategische doelen en we hebben drie transitieplannen. Maar het doel is dus echt het sluiten van de keten. Geen verontreinigingen van het ontvangende water en het minimaliseren van al het overige vormen van milieubelasting. Het in ieder geval voorkomen van verspilling van zoet water, het hergebruik van zoet water. Hergebruik betekent dat we zoet water gaan leveren. Dus er moet ook altijd een ontvanger zijn voor alle producten die we gaan produceren. Het leveren van de in het water aanwezige energie. Denk bijvoorbeeld aan TEA, de thermische Energie uit Afvalwater. Maar ook het ophalen van zoveel mogelijk grondstoffen die vrijkomen bij de zuivering, zoals waar we het net over gehad hebben, het leveren van groen gas. Belangrijk is om onze doelen in 2050 te halen, is dat we nu beginnen en niet wachten tot 2049. Het heeft allemaal invloed op elkaar. We zullen dus nooit naar de ideale situatie kunnen streven, maar we moeten altijd naar optimalisatie van de processen gaan kijken. En ik vind zelf het overzicht wat op pagina 10 staat van de strategie, waar we die drie kolommen hebben, heel duidelijk van, wat is ... De waterketen draagt bij aan transitie naar duurzame kringlopen. Dat die verhouding daartussen ziet en die invloed op elkaar ziet. Dus ja, mijn voorstel en mijn oproep is ook echt, laten we beginnen met deze strategie en de uitvoeringsagenda en de ontwikkelpaden op gaan pakken met elkaar in de komende jaren.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Egas. Dan is nu het woord aan de commissie voor de eerste termijn. Mevrouw Örgü, u heeft het woord.

Mevrouw Örgü: Dank u wel, voorzitter. Bedankt ook voor de toelichting, dat is eigenlijk ook direct een samenvatting van dit stuk. We hebben het echt aandachtig gelezen. En die zeven uitgangspunten, strategische doelen, de transitiepaden en de afwegingskader, die zijn goed uitgewerkt wat ons betreft. We hebben ook gezien van dat er in ieder geval de ambitie is om dit allemaal in 2050 allemaal te realiseren. Daar kunnen we natuurlijk allerlei vragen over stellen, maar dat is ... Daar wilde ik niet nu op dit moment op ingaan. In ieder geval zijn er binnenkort ook forse investeringsbeslissingen die er gemaakt moeten worden. En dan gaat dit zeker een basis daarvan vormen. Daarom, omdat het over investeringen gaat, heb ik een paar vragen over het onderdeel financiën. We hebben het trouwens gister daar ook nog over gehad, het aspect van cofinanciering en allerlei opties die je bij financiën hebt. Kunnen we daar wat meer duidelijkheid over krijgen? Dus als het gaat over de investeringsagenda. Daar mis ik dan eigenlijk hier punten op. Dus kunt u daar wat meer over vertellen en daar een beter beeld over geven. Dank u wel, voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel, mevrouw Örgü. U was misschien geïnspireerd door de inbreng van de heer De Haan bij het volgende agendapunt. Misschien de commissie nog verzoeken om als er inderdaad vragen zijn die ook gesteld worden door uw voorgangers, wees gerust, deze worden beantwoord. Maar indien u ze wellicht weglaat uit uw betoog, ook in het kader van tijd, scheelt ons weer een ... Kan een paar minuten schelen. Dan is nu het woord aan de heer Van Boxmeer.

De heer Van Boxmeer: Ja. Dank u wel, mijnheer de voorzitter. Laat ik eerst een compliment geven over het stuk. Want ik heb een informatieve vergadering meegemaakt, en die was al heel erg duidelijk. Ik vind dit stuk ook heel erg duidelijk, en het geeft een heel goed perspectief. Ik kom even terug op wat ik in het vorige agendapunt heb besproken. En dan wil ik eigenlijk aangrijpen op de slide die de hoogheemraad Egas benoemde, dat was slide numero 10. En daar staat bij één van de kolommen, opwekking van duurzame energie. Ik zou zeggen, de serieverginging zou daaronder vallen. Mijn vraag richt zich eigenlijk op slide numero 12, en ook een gedeelte van numero 10. Want als we ons geld uitgeven in het enkelvoudige geval van Houtrust, geef je het geld aan de andere dingen niet uit. En ik ben heel benieuwd hoe een volgend voorstel zal maar zeggen de samenhang geeft tussen slide 10 met alle andere keuzes die je kunt maken rondom de transitie. En in hoeverre dan keuzes die in de toekomst gaan komen en dus onzekerheden met knikpunten, dan meegenomen worden in een voorstel? Want anders krijgen we elke keer een voorstel met het verzoek om financiën beschikbaar te stellen voor een fantastisch deelaspect van wat in slide 10 beschreven staat. Dus ik ben eigenlijk benieuwd, hoe wordt een volgend voorstel aan ons aangeboden, dat we de samenhang tussen de drie kolommen en de factor tijd kunnen zien? En daar wilde ik het bij laten. Dank u wel, mijnheer de voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Van Boxmeer. De heer Hekman namens het CDA.

De heer Hekman: Ja, voorzitter, op uw verzoek, ik zal niet herhalen wat mijn voorganger zijn, want ik vond dat hij het prachtig verwoord heeft. Ook een vraag vanuit het CDA, wat is namelijk de financiële kant van de zaak en de afwegingen die daar uiteindelijk moeten plaatsvinden? Ik heb nog wel een andere vraag, het afweegkader is, zag ik, een lijst met vragen waar een ja op moet worden gezet. Dat is wat mij betreft op zich wel helder. Maar ik zie ook in de lijst bijvoorbeeld staan ... Ik pak hem er even bij. Ergens achterin in de lijst en in de presentatie. En daar staat, zijn onze samenwerkingspartners betrokken en zijn in overwegingen meegewogen. En dan denk je, ja, dan ga je in een afweegkader iets hebben over meewegen. En hoe zit dat dan precies? Want dat geeft natuurlijk een heleboel ruimte. Want ja, daar kan je natuurlijk altijd ja over zeggen of die meegewogen zijn. Dus dat vroeg ik mijzelf even af. En ik ben ook wel benieuwd of hier nou nog echt, ja, groot politieke vraagstukken op ons afkomen? En dan heb je het echt over de politieke vraag van, hoeveel financiën hebben we nou waarvoor over. Het is natuurlijk een redelijk hoog abstractieniveau dit. Dat kan ook nog niet anders. En ik ben zeer benieuwd naar verdere uitwerking in concrete voorstellen.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Hekman. De heer Simon namens de Partij voor de Dieren.

De heer Simon: Dank u wel, voorzitter. Ik herhaal wat de vorige spreker heeft gezegd, dat de inbreng van natuurterreinen echt zeer boeiend is. Maar dit voorstel geeft volgens mij ook wel een richting aan dat je ook in ieder geval kan sturen op het moment dat er kansen voordoen. En ik sluit me ook daarnaast aan bij de oproep van de hoogheemraad dat we gewoon nu moeten beginnen. En ja, het is moeilijk. Je moet keuzes maken. Maar je moet gewoon beginnen. En ik denk dat deze strategie daar uitstekend voor leent. Ik had één opmerking. Ik heb te weinig gehoord over fosfaat, dus ik ga het zelf maar even inbrengen. Fosfaat dat is natuurlijk een mooie grondstof wat we kunnen terugwinnen. Maar je moet het natuurlijk oplos... Uitkijken dat

je dat wel goed besteedt, want als dat op een verkeerde plek wordt gebruikt, dan zit het op een verkeerde plek in de kringloop. Dat was eventjes mijn bijdrage.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Simon. De heer Verhage.

De heer Verhage: Ja. Dank, voorzitter. Ja, Bedrijven is zeer content met dit kader voor komende investeringsbeslissingen. En die zullen fors zijn. Dus het geeft ons een hele mooie handleiding, mooi kader. Complimenten daarvoor. Geen vragen verder van mijn kant. Dank u.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Verhage. De heer Van der Burg namens Water Natuurlijk.

De heer Van der Burg: Voorzitter, dank je wel. Ook van ons, Water Natuurlijk, zeggen we, het is een heel mooi stuk. Dank je wel. Het is ook duidelijk. En daar zullen we natuurlijk graag met zijn allen aan werken. Het levert wel vragen op, en dan met name heeft het met het tijdspad te maken. En ik zal een paar voorbeelden geven. In het stuk staat bijvoorbeeld genoemd dat de industrie mogelijk eerder van schoon water kan worden voorzien, of van proceswater worden voorzien, dan de glastuinbouw. Maar er worden termijnen gesproken voor de glastuinbouw tot 2035. Dus we gaan nu eerst aan de industrie werken en vervolgens aan de glastuinbouw. Dat zijn dus de vragen die we hebben van, hoe gaan we daar nu snel, zoals de hoogheemraad ook vraagt, hoe gaan we daar nu snel invulling aan geven? Een ander voorbeeld in het stuk is bijvoorbeeld, er staat over de betrokkenheid van andere partijen, zoals de gemeente. Het afkoppelen van hemelwater is natuurlijk een belangrijk aspect in relatie tot de waterzuivering. Maar dat staat pas vernoemd vanaf 2025-2027. Terwijl we in 2027 toch aan de Kaderrichtlijn Water moeten voldoen. Dus lopen de tijdspaden in het stuk goed overeen met de doelstellingen en de taken die we voor de komende tijd met elkaar moeten doorsteggelen. Dank je wel.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Van der Burg. De heer De Haan namens de AWP.

De heer De Haan: Dank u wel, voorzitter. Ook van onze kant van de AWP, het is echt een heel helder stuk. We moeten inderdaad gewoon hier prima mee aan de gang. Ik heb vooral gekeken van, er staat een zinsnede in van, met een adaptieve, programmatische aanpak kan er bijgestuurd worden wanneer de kansen zich voordoen. En dat heb ik even gecheckt in de nota zelf. En ik ben het inderdaad ook tegengekomen dat daar staat dat het dus ook voor de nota zelf geldt. En daar ben ik op zich erg blij mee, want dat betekent dat je het inderdaad als een heel dynamisch stuk en gewoon up to date kunt houden. Dan hebben we nog verder ... hebben we als AWP nog even gekeken van, wat voor checkvragen zou je kunnen hanteren om standpunten van de AWP nog daarin terug te vinden. De eerste is van, wij vinden dat de lozingen voorkomen aan de bron, dat dat dus gewoon eigenlijk de beste manier van werken. En ook dat zijn we tegen gekomen, dus daar hebben we ook geen vraag meer over. Maar het is in ieder geval een bevestiging dat het een heel goed stuk is, vinden wij. En dan ... Even kijken. Dan missen we nog wel, en dat kan liggen aan het feit dat de grondstoffen die dus heel goed verwoord staan, is eigenlijk alleen maar ... Gaat alleen maar voor zoet water. Geldt alleen maar voor zoet water. Maar natuurlijk worden grondstoffen ook genoemd, alleen zit daar nog niet genoeg houvast. En nou heb ik gezien dat er een aantal beleidstukken zijn waar strategieën al verwoord zijn in ... Vastgelegd zijn in nota, en daar wordt naar verwezen. Maar voor grondstoffen ontbreekt dat nog. En dan ben ik even de tel kwijt. Het kan zijn dat voor de grondstoffen op dit moment alleen nog maar een visie ontwikkeld is. Dus eigenlijk moeten we dan voor grondstoffen in circulariteit dan in ieder geval ook nog een strategiestuk doen, en daar dan ook naar verwijzen. Dus dat is mijn vraag, wanneer krijgen we dan strategiestuk voor grondstoffen? Dat was het in de eerste termijn.

De voorzitter: Mevrouw Van Hijckama Vlieg namens de PvdA.

Mevrouw Van Hijckama Vlieg: Dank u wel, voorzitter. Twee doelstellingen dus. Waterzuivering circulair en de productie van energie en grondstoffen. Het lineaire karakter van bron tot lozingspunt moet dus veranderen. Circulariteit betekent dat er bij alle productieprocessen niets wordt verspild en er geen nutteloos residu overblijft. Dat is dus, als ik het goed heb, de uitdaging die hier wordt geformuleerd. Ik verifieer het even. De manier waarop deze nu wordt gepresenteerd is, vinden wij, werkelijk indrukwekkend, ambitieus, zeer gewenst, toekomstgericht en als sterke overheid neergezet. Er is gekozen voor de volle breedte met een groot aantal actoren. Niettemin beginnen we bij onszelf, en wordt als startpunt het jaar 2021 genomen. Het jaar van de vernieuwing van de Groote Lucht en een aantal andere investeringsbeslissingen. Van dat punt verder werkend komen we meteen op de complexiteit die deze strategie ... Die daarin is vervat. Namelijk wachten totdat het volle beeld is uitgewerkt, dat kost veel tijd en gaat gepaard met veel afhankelijkheden van anderen. De kunst is dus om snel te beginnen met wat je zelf kunt doen, en in te zetten op het meekrijgen van alle anderen betrokken. Een heel netwerk van relaties zal moeten meedoen, willen we zelf effectief zijn. Deze insteek is dus bepaald moedig te noemen. Geruststellend is dan alweer de termijn die gesteld is, 40 jaar hebben we de tijd. En dit document zal zeker behulpzaam zijn als referentiekader als iedereen daarop te mobiliseren is. En dat brengt mij op de eerste vraag. Namelijk, in hoeverre zijn onze eigen inspanningen afhankelijk van anderen, en wat is dan het afbreukrisico? En ook, in hoeverre hangt dit streven af van generiek beleid. Dat is dus beleid wat meer is dan alleen dat van ons. Ik zie verwijzingen naar het netwerk waterketen Delfland, naar de samenwerking met Rotterdam. En ook zit er een deel natuurlijk vervat in de GR-en waarin we deelnemen. Maar in hoeverre is die samenhang nou vrijwillig? En zijn we afhankelijk van wat anderen al of niet doet? En wellicht nog breder, is hier nieuw kader stellend rijksbeleid of regionaal beleid voor nodig? En komt de unie daarbij nog van pas? Een adaptieve, programmatische aanpak, dat is duidelijk nodig. Maar wat als we er niet zelf over gaan? Overigens is het gezien de lange termijn en de vele afhankelijkheden een goede zaak dat tijdens de implementatie kan worden bijgestuurd en dat de VV daarbij betrokken blijft. Maar wat zijn daarbij de cruciale argumenten voor ons? Spelen hier ook prestatie indicatoren een rol bijvoorbeeld? En als dat zo is, wie van alle betrokken partijen ontwikkelt die dan? Stellen we die zelf vast? Hebben we gezien het speelveld met meerdere spelers niet een onafhankelijke en niet politieke beoordelaar nodig? En wat doen we in geval van conflict? En zachte intervisie achtige benadering zoals bij de watervisie, dat lijkt ons hier niet echt voldoende. Voor wat betreft de strategische doelen en de mijlpalen voor 2025, nou die spreken wel voor zich. De vraag die deze oproepen is er één van volgorde. Bijvoorbeeld als stedelijk water een bron van zoet water moet zijn, dan zal de verontreiniging van dat water teruggebracht moeten worden voordat het aan de cirkel van reiniging en hergebruik begint. Dat is een grote uitdaging gezien de toenemende gebruiksdruk in de stedelijke gebieden, en ook in het licht van de relatie met de omgevingsdienst die vergunningen verleent en toezicht houdt. Ik verwijs dan hierbij toch maar even naar het rapport van de commissie Van Aartsen op het huidige functioneren van het VTH-stelsel. Als deze strategie zou gaan betekenen dat Delfland op dat vlak een betere afstemming met de provincie zou kunnen krijgen, dan lijkt mij dat een ... Dan lijkt ons dat zonder meer een winstpunt. En als het gaat om de energie uit afvalwater en het benutten van alle mogelijkheden hiertoe, vindt daarbij in de RES de nodige afstemming dan plaats? Vooralsnog gaat het bij de rapportage van dit jaar voornamelijk alleen over groen gas. De strategie zal zich dus gaandeweg aanscherpen op basis van de programmatische uitwerkingen en de implementatie zelf. Dat is dus een lerend proces. Maar daarbij is meer aan de orde dan onze eigen taken, eigen opvattingen en het eigen kennisniveau. Het gaat om draagvlak, zowel in de samenleving als bij de partners die we nodig hebben, om het te kunnen oppakken ... En om het kunnen oppakken van nieuwe technologie. Onderdeel van die strategie zou dan ook een stelselmatige informatieoverdracht moeten zijn naar ons idee, en raadpleging van de betrokken partijen. Dat zou op het lijstje van typen inspanningen ook wel kunnen worden toegevoegd. En ook een wervend optreden van het

waterschap als deskundige instantie en als inspirator, dat lijkt ons hierbij goed te passen. En als het uiteindelijk erom gaat de markt te sonderen op de afname van zoet water en we er een marketingstrategie op gaan ontwikkelen, dan lijkt mij een goede beeldvorming essentieel. En die begint dus vanaf het begin van het proces. Tot zover mijn inbreng, voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel. Dan is nu het woord aan de heer Van der Ree.

De heer Van der Ree: Ja. Dank u wel, voorzitter. Ik zal het heel kort houden. Er zijn zaken die op korte termijn moeten worden gerealiseerd. En wordt iets gezegd over mijlpalen die zeg maar al in 2025 gerealiseerd moeten zijn. En dat is onder andere dat er minimaal twee afvalwaterzuiveringssystemen aanvullend gezuiverd worden. Ik neem aan dat één ervan de Grote Lucht is. Nou, daar moeten we nog helemaal beginnen met de besluitvorming. Is het wel een reële mijlpaal, zeg maar, om zeg maar ons op te richten. Is 2025 niet erg ambitieus? En dat geldt eigenlijk ook voor de levering van minimaal twee grondstoffen. Denkt u, voorzitter, en in het verlengde daarvan hoogheerraad, dat dit realiseerbaar is? Dat was mijn vraag, voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Van der Ree. Ik ga er vanuit dat de hoogheerraad die vraag beantwoordt, ik acht mezelf niet in staat die vraag te beantwoorden. Maar dank u wel voor het in mij gestelde vertrouwen. De heer Van Winden.

De heer Van Winden: Dank u wel, mijnheer de voorzitter. Transitie waterketen, een duidelijk verhaal. En ik wil toch nog even ingaan op wat er op pagina 10 staat, dat zijn de drie kolommen. En dat haakt misschien wel aan bij mijnheer Van der Ree. Want ja, aanvullende zuiveringen. We hebben een project SCHOON water voor de AWZI in Vlaardingen, daar zijn we al ver mee volgens mij. En we hebben een project lopen in de Nieuwe Waterweg, dat is al gestart. Dus dat zou in 2025 wel afgerond kunnen zijn. Dus wat kolom één betreft denk ik dat we wel een eindje op weg zijn. Zelfs in kolom twee hebben we een aantal stappen gedaan. Wat mij wel zorgen baart, is kolom drie. En in kolom drie staat een aantal, ja, verkenningen. En verkenningen betekent dat we eigenlijk de techniek in mijn ogen nog moeten bewerkstelligen. En dat doet we toch een klein beetje denken aan onze eerdere avonturen om fosfaatwinning te bewerkstelligen. En bij mijn weten is dat tot nog toe niet gelukt, en daar zijn we al een aantal jaren mee bezig. Dus al deze verkenningen, ook als het op cellulosewinning gaat, biopolymeren. CO₂ terugwinning zal wellicht lukken, want dat gaan we nu in Houtrust doen. Maar er zitten een aantal onzekerheden in, en als we er dan twee willen bewerkstelligen al in 2025, dan vraag ik mij maar af hoe we dat doen als we kijken naar wat ons inmiddels als ervaring hebben opgedaan bij onze strategie om fosfaat terug te winnen. En wellicht kunnen we daar nog even bij stilstaan via de hoogheerraad. Dank u wel.

De voorzitter: namens ... [geluid valt weg]

De heer Roeten: Ben ik aan de beurt?

De voorzitter: Zeker.

De heer Roeten: Ja, u viel even weg bij mij, maar dat ligt misschien aan mijn wifi-verbindingen.

De voorzitter: Dat zou zomaar kunnen. U bent goed verstaanbaar.

De heer Roeten: Ja, dank u wel. Wat voorligt is ambitieus. Ik kan wel zeggen, zeer ambitieus. Dus wat dat betreft kunnen wij eigenlijk niet wachten op 2050, als fractie van ChristenUnie/SGP. Hoe eerder we deze

ambities die we hebben neergezet realiseren, hoe beter wat ons betreft. En dan zou je ook, het is al eerder benoemd, bijvoorbeeld het drinkwater wat we eventueel zouden kunnen gaan leveren, of een soort grondstof daarvoor in ieder geval, dat zou wat ons betreft best een prioriteit mogen hebben. Omdat we toch constant bezig zijn om dat soort dingen, ja, zoet water door te pompen naar de Noordzee. Dus wat dat betreft zouden we zeggen van joh, probeer wat prioriteiten te stellen. En probeer hier en daar wat zaken vooruit te schuiven, als dat kan in ieder geval. Dus wat ons betreft akkoord, prima stuk. Ja, ik zou zeggen aan de slag ermee en laten we snel beginnen. Eén kleine opmerking over de overwegingen die in het voorstel staan, daar klinkt de ambitie wat ons betreft wat minder in door. Er wordt iets gezegd, Delfland streeft ernaar. Nou, dat is wel wat zwak uitgedrukt, vind ik, als ik dit stuk goed gelezen heb. De ambitie van ons komt meer neer op van, Delfland zet zich voortvarend in en is verantwoordelijk voor de duurzame kringlopen van zoet water, enzovoort, om ze zo snel mogelijk van de grond te krijgen. Dus wat ons betreft zou die overweging wat aangescherpt mogen worden en meer aangepast kunnen worden op de ambitie die uit de stukken spreekt. Voor de rest sluiten we ons aan bij de vorige sprekers. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Roeten. Ook fijn om te horen dat uw fractie het verzoek van rondom de presentatie heeft opgevolgd, namelijk één spreker. Hartelijk dank daarvoor. De heer Van der Burg namens Water Natuurlijk.

De heer Van der Burg: Sorry, voorzitter, dat is een oud handje. Dank je wel.

De voorzitter: Geen probleem. Ik zie verder geen handjes, dus daarmee concludeer ik dat daarmee de eerste termijn van de zijde van de commissie afgerond is. Dan wil ik graag nu het woord geven aan de heer Egas ter beantwoording van de gestelde vragen.

De heer Egas: Ja. Dank u wel, voorzitter. Dank u wel alle sprekers voor hun inbreng. Het zijn heel veel vragen die op me afgevuurd zijn, maar ik probeer ze zo goed mogelijk te beantwoorden zonder daar ook bij te gaan dubbelen. Het is heel belangrijk, wij hebben hier nog geen investeringsvoorstellen in staan, omdat de uiteindelijke uitvoeringsplannen nog opgesteld moeten gaan worden. Dus dat komt echt nog een keertje bij u langs. Het is echt de strategie die we hier bepalen waar we naartoe willen met elkaar en hoe we dat perspectief bieden. Het is met name bedoeld als een adaptief en dynamisch plan. Dus we zullen dat echt gedurende de kleine veertig ... Of, de jaren, de komende dertig jaar regelmatig laten passeren. Heel vaak zullen we dat gaan bijstellen. Het afwegingskader dat ... Of nee, laten we eerst nog eventjes teruggaan naar het Houtrust en het volgende voorstel, de samenhang. Al onze toekomstige voorstellen die te maken hebben met deze waterketen zullen we dus op deze manier de afwegingen gaan maken. Dus daar is dit ook duidelijk de strategie voor die we daarin meenemen. Het is de leidraad zoals Delfland die gaat toepassen bij de investeringsvoorstellen die allemaal te maken hebben met de waterketen, terugwinning van grondstoffen, terugwinning van energie en de samenhang daartussen. De strategie gaat ons zeker helpen naar de toekomst toe, om juist ook die politieke vragen, waar willen we ons geld aan uitgeven en waaraan niet, terug te laten komen. En het werd al een paar gerefereerd, we staan voor grote investeringen met de Groote Lucht. Ook daar maken we deze afwegingen dadelijk. Dus ook daar kijken we in ieder geval wat kan. Maar wat heel belangrijk is, is dat we nog niet precies weten wat er in 2050 allemaal kan en wat we allemaal moeten doen. Dus we zullen ook echt wel eens een besluit nemen in de komende jaren, waarvan we dan misschien tien, twintig jaar later zeggen van, dat hadden we misschien anders kunnen doen. Maar wachten tot 2050, dat kunnen we ons niet permitteren. Dus we zullen stappen moeten zetten op basis van de kennis en de know how die we nu hebben. En dat is ook wat we in die ontwikkelpaden en die knikpunten heel duidelijk met elkaar aangeven. Het tijdspad wat we hebben, gaat het snel? Ja, we zouden eigenlijk alles veel sneller willen

doen dan misschien nog in het tijdpad staat. En soms weten we al dat het niet realiseerbaar is, dus dat we daar meer tijd voor nodig hebben. Maar het is een indicatie die we doen. En doordat het een adaptief plan is, zullen we echt niet wachten met het uitvoeren van een aantal plannen die erin staan, omdat het nu toevallig in de strategie 2025 staat. Als we het al in 2024 kunnen realiseren, gaan we dat ook echt doen, en dan staat de organisatie ook echt voor. Ja, de grondstoffen, dat blijft natuurlijk altijd ook lastig hè. Dat komt later ook nog eventjes de vraag terug van, we gaan verkennen. Het is heel mooi om grondstoffen te gaan produceren, maar we moeten wel wat kunnen doen met die grondstoffen. Daarnet werd het fosfaat al genoemd van, we moeten dat wel op de juiste manier inzetten. Dus grondstoffen terugwinnen om ze vervolgens op een berg op de zuivering neer te leggen, dat is niet de bedoeling ervan. Dat is ook heel duidelijk met de verkenning die bedoeld is. We moeten kijken hoe we de grondstoffen terug kunnen winnen. Maar parallel daaraan moeten we ook kijken hoe we de grondstoffen af kunnen zetten. Er werd even gerefereerd naar fosfaat. Ja, dat is ons niet gelukt om dat in de eerdere doelstellingen terug te kunnen winnen. Maar als we naar deze doelstelling kijken, dan kunnen we dat ook kleinschaliger doen dan wat we nu geroepen hebben bij het terugwinnen van fosfaat uit as. Maar het is ook CO₂, het is zoet water, het is biogas, het is groen gas. Er zijn een hele hoop producten die we nu al terug kunnen winnen uit onze grondstof en uit ons proces wat we aan het doen zijn. De heer van der Ree die gaf het eventjes nadrukkelijk aan van, ja, maar we leggen daar een doelstelling neer. En ik was blij dat de heer Van Winden dat al aangaf. Want ja, we gaan twee zuiveringsstappen. En daar zijn we met de voorbereidingen bezig voor de Zoetwaterfabriek en voor de collectieve zuivering. Dus als we die realiseren, dan hebben we al gelijk een hele grote stap gezet hè. Maar het is wel heel mooi, bij de Grote Lucht blijven deze stappen daar terugkomen. We gaan ook later kijken naar een partner, en dat is Aqua , om bijvoorbeeld te kijken hoe we die grondstoffen af kunnen zetten. Want ja, wij zijn heel goed in onze kerntaken wat we doen. Maar er werd ook even geroepen daarnet marketing. En dat is niet echt iets wat we als waterschappen gewend zijn. Dus we zullen daar zeker de partners voor zoeken om daar dingen mee te kunnen doen en te kunnen streven. Dat brengt me er wel bij dat we partners nodig hebben, want wij kunnen dit niet alleen. Dit moeten we doen als waterschappen. Hier moeten we gebruik maken van technologie die beschikbaar is bij de verschillende ingenieursbureaus, bij de verschillende leveranciers. Maar zeker ook bij provincie en gemeentes. Want die hebben we ook hard nodig voor regelgeving, voor beleidvorming. Maar ook om dingen te realiseren die hier instaan. De samenwerking binnen een NAD, de Netwerk Waterketen Delfland, is daar gewoon heel belangrijk in, ROZA is daar belangrijk in. Die afkoppeling is heel belangrijk, maar daar hebben we echt nog wel de nodige tijd voor nodig om dat allemaal te kunnen doen. Dus ja, die stappen die we zetten, daar zijn we afhankelijk van onze partners in het gebied. Maar dat betekent niet dat wij achterover moeten leunen en maar moeten wachten totdat zij het doen. Wij kunnen daar best in een aantal gevallen het voortouw nemen, of in ieder de facilitator zijn of de enthousiastor zijn om het voor elkaar te gaan krijgen bij al die partijen. Dus we hebben hier echt wel een uitdaging liggen, maar ik denk dat met name deze strategie ons daar een heel goed handvat in geeft van hoe we die paden kunnen bewandelen, hoe we naar ons einddoel willen gaan in 2050, en hoe we daar kunnen komen. Maar zeker ook dat we een stap moeten gaan zetten en moeten gaan beginnen. En die oproep die is duidelijk gehoord en die onderschrijf ik ook alleen maar van, laten we ermee beginnen om het te gaan doen. Maar laten we wel realistisch blijven in de stappen die we met elkaar zetten. En dat we inderdaad de plannen bijstellen wanneer dat noodzakelijk of gewenst is. Voor zover even mijn beantwoording, voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Egas. Dan gezien de beantwoorde vragen is het tijd voor een tweede termijn vanuit de commissie, en eventueel ook een reflectie uiteraard op de antwoorden van de hoogheemraad. De heer Van Boxmeer.

De heer Van Boxmeer: Dank u wel, mijnheer de voorzitter. Ik denk dat in het betoog tot zover naar voren komt dat allerlei andere dossiers, zoals de wijze waarop wij met participatie omgaan, de omgevingsvisie, samenwerking met de partners en bijvoorbeeld zoals de RES, dat dat allemaal duidelijk is. Ik ben nog een beetje op zoek naar wanneer wij als leden komen in de afweging of je kiest voor A of B. En dat ligt natuurlijk een beetje in het verlengde van de vraag bij het vorige agendapunt. Dat was een voorstel en dat is hartstikke goed, en wij hebben dat voorstel op zijn of haar merites gewogen. Maar wat we niet hebben gedaan is, gekeken naar de alternatieven. Dan zou je zeggen, nou maar dat is heel mooi, dat staat namelijk in onze strategie. En ik hoor u praten over adaptief, en ik denk ook dat dat hartstikke goed is. Maar ik ben op zoek naar wanneer wij als leden zal maar zeggen sturing kunnen geven in keuzes. Nou, laat ik nou eens een voorbeeld noemen. Stel je voor dat we nog even terug konden gaan in de tijd, en we hebben ons nu zorgen over grondstoffen. Als je nou een keuze had gehad uit een project om grondstoffen te doen of aan een serievergisting, dan was dat dus in het vorige voorstel niet naar voren gekomen, want er was een voorstel over de vergisting. Dat kun je op twee manieren in mijn beleving oppakken. Of er komt een vorm van een systematiek waarin we, wat we op schaal op die slide 12 zien, in de verloop van tijd ijkpunten of mijlpalen zien. Of dat je bij elke, ik zou haast zeggen enkelvoudige projectvoorstel de samenhang in het grotere geheel aangeeft. En ik ben een beetje zoeken hè. Dus dat adaptief, helemaal mee eens. Meteen starten, helemaal mee eens. Zeg maar, samenwerken, ook helemaal mee eens. Maar daar ben ik het in feite altijd al mee eens. Hoe kunnen wij dus inzicht krijgen in die afwegingen en ook mee besluiten in die afwegingen, zoals het in de strategie er staat. Dus ik ben het met de strategie volledig eens. Ik ben zoekende naar, hoe komt een stuk bij ons? Is dat dan een strategiekant of is dat in het enkelvoudige project. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. Mevrouw Van Hijckama Vlieg.

Mevrouw Van Hijckama Vlieg: Dank u wel, voorzitter. Een paar van mijn vragen zijn een beetje blijven hangen nog. Ik had graag gehoord in hoeverre wij omgaan met een al of niet vrijblijvende samenwerking. En ik had ook een vraag gesteld over mogelijk kader stellend rijksbeleid wat nog ontbreekt, waardoor ook andere actoren beter in een bepaalde discipline kunnen worden gehesen die wij nodig hebben voor dit ambitieuze plan. Volgende vraag was over de prestatie indicatoren. Ik weet niet of die precies nu met een schaarstje te knippen zijn. Maar is het niet een idee om die als ijkpunt in dit hele proces een plek te geven? En als laatste het vergunningtoezicht en handhavingssysteem. Delfland is als waterschap daarbij als laatste in de keten ongeveer aan de bak. De vraag is of we dat een beetje om kunnen draaien. Dus of we met de provincie tot andere verhoudingen kunnen komen over de beoordeling en de handhaving van lozingen bijvoorbeeld. Dat was het nog even.

De voorzitter: Dank u wel. Zijn er nog andere leden van de commissie die nog een inbreng hebben voor de tweede termijn? Nee. Dan geef ik graag het woord aan de heer Egas.

De heer Egas: Ja. Dank u wel, voorzitter. Mijnheer Van Boxmeer, ik denk dat u een aantal hele belangrijke punten aangeeft van, we moeten iedere keer die afweging met elkaar kunnen maken. En dat betekent dat wij ook goed moeten kijken van, hoe gaan we ons geld uitgeven en hadden we dat in een ander project naar voren kunnen halen om een hoger effect te kunnen halen. Dat zullen we keer op keer moeten bekijken. En ik denk dat we dat ook gewoon in de voorstellen naar voren moeten komen. Deze strategie zal ons helpen om de komende voorstellen ook vorm te geven. Dus dat gaan we zeker meenemen. Daarbij ons wel blijven realiseren dat voor een aantal van de stappen die we doen niet altijd een alternatief beschikbaar hoeft te zijn. Dus ook dat zullen we mee moeten nemen met elkaar. Maar, ja, we gaan deze strategie in de hand houden bij alle voorstellen die we in de toekomst gaan maken. Mevrouw Van Hijckama Vlieg. Ja, de vrijblijvende

samenwerking. In een heel aantal van die gevallen kunnen we niks afdwingen. Maar dat betekent dat we er wel op moeten zitten en ons duidelijk het standpunt moeten geven in het maatschappelijke belang ons totaal belang aan moeten geven wat belangrijk is. We willen daar echt bij helpen om de doelstellingen die wij hebben ... Maar die wijken vaak helemaal niet af van de doelstellingen die ook een provincie en ook een gemeente heeft om die samen te gaan halen. Maar daar moeten we echt die samenwerking voor zoeken. En ja, in een aantal van die gevallen kunnen we alleen maar een beroep doen op de medewerking van. Maar dan is het aan ons de taak om dat zo dwingend mogelijk over te brengen en in ieder geval het nut daarvan aan te tonen. Het kader stellende rijksbeleid wat zo is. Ja, dat kunnen we alleen maar aankaarten. Ik denk dat wij dat niet kunnen schrijven voor het Rijk, maar we kunnen wel aangeven wat we belangrijk vinden. Dat zullen we in al onze overleggen doen, maar dat doen we ook samen met de unie. Want ik noemde daarnet al dat ook de unie weer kijkt naar circulaire waterschappen. Dus iedereen is hier heel druk mee bezig om daarnaar te kijken. Vergunningen en handhavingen op lozingen. Ja, dat is zover wij daar bevoegd over zijn kijken we daar wel naar. Dat is belangrijk dat we daar de goede richtlijnen voor hebben die ook inspelen op de toekomst. Maar het is ook heel belangrijk dat we het altijd aan de voorkant blijven doen. Want alles wat niet geloosd wordt in het riool, hoeven wij er niet uit te halen. Dus ook dat is een stuk voorlichting en een stuk wat we moeten blijven doen, waar ook een NAD mee bezig is. En ja, we hebben denk ik allemaal nog niet zo gek lang geleden het voorbeeld van Birmingham gezien, waar een 300.000 kilo troep in het riool zat over een lengte van 1000 meter. Nou, dat moeten we er niet in stoppen. Dat is wel een actie die het NAD jaarlijks verschillende keren uitrolt via de gemeentes. Dus daar moeten we echt met elkaar aan blijven werken. Dus ja, het is het samenwerken. En het is ons zeker niet opstellen van, we zouden het alstublieft willen. Maar we zullen echt wel in een aantal van die gevallen heel duidelijk ons standpunt neer moeten leggen van wat we willen bereiken en hoe we dat willen bereiken met elkaar. Nogmaals, deze strategie is met name ook bedoeld om onszelf dat handvat te bieden om, ja, onze voorstellen daarmee te kunnen doen. Maar nogmaals, ook hier gaan we echt keuzes maken op basis van kennis en techniek en know how die we vandaag hebben. En dan kunnen we denken van dat we weten van hoe het er over een x aantal jaar uit zal zien, maar daar moeten we soms maar eventjes de keuze nemen op basis van de feiten die we nu hebben met elkaar. Maar we moeten wel wat gaan doen. Dat is denk ik wel de kern die ik ook uit de verschillende sprekers haalde van, we moeten gewoon beginnen. Voor zover mijn beantwoording, voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Egas. Dan concludeer is dat er ook een einde is gekomen aan de tweede termijn. Dan rest nog de vraag of dit stuk een hamerstuk of een bespreekstuk is in de VV. Wellicht nog goed om even mee te geven dat het niet gaat om het bespreken van het voorstel wat we agenderen, dat dat eigenlijk impliceert dat u ook iets wilt wijzigen aan het voorstel. Dus als u graag uw steun wilt uitspreken voor het voorstel, dan kan dat ook natuurlijk uiteraard door middel van een stemverklaring. Maar ik geef even aan de commissie met oordeel, is het een hamerstuk of is het een spreekstuk?

Mevrouw Örgü: Doet u de ronde, voorzitter, of ... Hoe doet u dat?

De voorzitter: Wat u wilt. Ik wil best een ronde doen, dan laat ik beginnen met de VVD.

Mevrouw Örgü: Een hamerstuk, voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel, mevrouw Örgü. Dan pak ik even mijn lijstje van de partijen. Categorie Bedrijven.

De heer Verhage: Ja, voorzitter, dank u. Hamerstuk.

De voorzitter: Dank u. De categorie Ongebouwd.

De heer Van Winden: Dank u, voorzitter. Voor ons betreft een hamerstuk.

De voorzitter: Dank u wel. De PvdA.

Mevrouw Van Hijckama Vlieg: Hamerstuk.

De voorzitter: Dank u. En Water Natuurlijk.

De heer Vissers: Voorzitter, dank aan de organisatie. Voor ons ook een hamerstuk.

De voorzitter: Dank u wel. De AWP.

De heer De Haan: Een hamerstuk, voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel. De Partij voor de Dieren.

De heer Simon: Dank u wel, voorzitter. Ja, ik wil ook heel graag dat de ChristenUnie/SGP in 2050 ook kan genieten van dit mooie voorstel, dus we moeten snel beginnen. Dus dan maar een hamerstuk.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Simon. Het CDA.

De heer Hekman: Hamerstuk.

De voorzitter: Dank u wel. 50PLUS.

De heer Van der Ree: Hamerstuk, voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel. ChristenUnie/SGP, waar iedereen natuurlijk met spanning naar uitkijkt.

De heer Roeten: Ja, dat dacht ik al. Wat ons betreft een hamerstuk. Wij kunnen niet wachten tot 2050. Dus wat ons betreft mag het 2040 worden.

De voorzitter: Dank u wel. Perfect antwoord, mijnheer Roeten. En tot slot de categorie Natuurterreinen.

De heer Van Boxmeer: Hamerstuk, mijnheer de voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel. Daarmee concludeer ik dat het inderdaad een hamerstuk zal worden bij de eerst volgende VV. Dan wil ik graag voorstellen om de vergadering voor 10 minuten te schorsen tot 21:25 uur. En dan ... Om even de benen te strekken. En dan zie ik u zo dadelijk weer terug.

Schorsing

05.B.03 Regionale Energiestrategie RES Rotterdam Den Haag 1.0

De voorzitter: Ik heb het inmiddels al vijf voor half. Ik zie nog wel dat er redelijk wat commissieleden niet aanwezig zijn. Daarnaast begreep ik dat we ook nog even moeten wachten op het seintje dat wij weer live zijn. Dus daar wachten we nog even 2 seconden op tot we die reactie hebben.

De heer Mellema: We zijn live.

De voorzitter: Dank u wel. Ik zie nog een tweetal leden die ... Eental. Eén lid van de commissie dat er nog niet is. Maar ik wil toch voorstellen om verder te gaan met de bespreking van de onderwerpen. Volgende agendapunt is 05.B.03, de regionale energiestrategie RES Rotterdam Den Haag 1.0. Ik begreep ook dat hier de hoogheerraad een korte inleiding wil geven. Ik zie ondertussen al wel een handje van mevrouw Örgü. Is dat al voor de inbreng, of had u nog een opmerking vooraf?

Mevrouw Örgü: Was voor de inbreng, voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel. Dan willen we inderdaad alsnog toch eerst even nog de hoogheerraad de kans geven om het onderwerp kort in te leiden.

De heer Egas: Ja. Dank u wel, voorzitter. Ja, voor u ligt de RES Rotterdam Den Haag 1.0. Ik gaf het daarnet al heel eventjes aan, het is echt een evaluatie van waar de behoeftes aan zijn aan energie binnen deze regio en wat we zien wat eraan beschikbaar zou kunnen zijn en wat we op zouden kunnen wekken. En daarvoor hebben we eerst gekeken in de RES 1.0 ook naar de zoekgebieden die daarvoor zijn. We hebben steeds aangegeven dat de rol van de waterschappen beperkt is. Die staat ook uitvoerig ... Of, uitvoerig. Die staat duidelijk denk ik beschreven in hoofdstuk 7.6 van het document. Een uitgebreid en een heel lijvig document wat u heeft gekregen. Ik ben al blij dat het zo opgezet is dat we daar makkelijk doorheen kunnen wandelen. Maar het is vooral belangrijk dat wij ons in ieder geval beperken tot de rol van de waterschappen die er is. En de gemeente en de provincie die gaan over de ruimtelijke ordeningsbeleid, dus waar mag wat komen. Wij kijken met name van wat wij als waterschappen kunnen doen, welke technieken we gaan kunnen bieden. Dat is thermische energie uit de oppervlakte water, dat is thermische energie uit afvalwater wat er in genoemd wordt. En dat is het opwekken van energie op onze eigen terreinen. En dat is het meedenken met daar waar men hun zon of wind wil plaatsen. Misschien ook nog belangrijk om mee te geven. Zon op water dat is een discussie die we vaak horen. Maar in ieder geval is die hier in deze RES beperkt tot de waterbassins, dus dat we dat niet op de natuurgebieden gaan doen. Dus we hebben daar een uitdaging liggen, want we moeten met alle gemeentes, de provincie en de waterschappen moeten we deze RES 1.0 vast gaan stellen. Hierna komt dus eigenlijk een nog grotere opgave, want dan moeten we zeggen waar we al die energie op gaan wekken. Dat komt in de RES 2.0 en daarna. Maar we moeten in ieder geval even beginnen met het bod wat wij gaan doen binnen de hele NP RES voor Nederland. Dus dat eventjes als inleiding, mijnheer de voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Egas. Dan is nu dan eindelijk het woord aan mevrouw Örgü.

Mevrouw Örgü: Ja. Dank u wel, voorzitter. Ook weer een hele mooie inleiding van de heer Egas, onze hoogheerraad. En ook heel goed vind ik om aan te geven dat dit wel beperkt blijft bij ons bij de waterschappen. Want ik volg ook een beetje de discussies die er nu plaatsvinden in de provincie en de gemeente, en daar heb ik zo dadelijk ook nog wat vragen over. Maar in ieder geval gaat het als het gaat om Delfland, gaat het om een paar belangrijke zaken die dan in de RES 1.0 zitten. Onder andere dus het streven naar energieneutraliteit. Het onderzoeken waar zeg maar gronden zijn om in te kunnen zetten voor energietransitie. En er is ook bijvoorbeeld onderzoek, de vermindering van uitstoot van broeikasgassen bij afvalwaterzuiveringen. Zo maak je het eigenlijk wel concreet wat de RES is voor de waterschappen. Zo zijn er nog een paar andere punten die heel goed beschreven zijn in het document. Als je kijkt, dan wordt ook continue benadrukt dat wij dus bij Delfland gewoon een klein onderdeel uitmaken van het geheel en de gemeente en ook de provincie, maar vooral de gemeente. Zij gaan zo dadelijk echt ermee aan de slag, en veel meer aan de slag, en zullen hier ook omgevingsplannen moeten ... Tenminste, in hun omgevingsplannen echt zaken duidelijk moeten maken. Er zijn 28 partijen, dat wil ik nog wel even noemen, totaal. En daar wil ik zo dadelijk ook nog wat vragen over stellen. Ik wil beginnen met de Omgevingswet. Want de verbinding tussen

de RES en de Omgevingswet is niet echt duidelijk vind ik uit dit stuk. Het zal waarschijnlijk misschien zo dadelijk bij 2.0 aan de orde komen. Maar dat neemt niet weg dat ik graag wilde weten van of er voldoende rekening is gehouden met het feit dat dit haalbaar is zo dadelijk als je dat dus koppelt aan het omgevingsrecht, zeg maar. Daar wil ik graag een reactie op hebben. En ligt er veel ruimte tussen RES die er nu is en de bekrachtiging ervan in de ruimtelijke plannen en besluiten? Dat zou ik ook graag willen weten. Een tweede punt, voorzitter, dat gaat over het feit dat we nu dus met 1.0 zitten. Er is nu een discussie dus gaande over van om dit vast te stellen. En alle 28 partijen die moeten hiermee akkoord gaan. In ieder geval is het streven dat alle 28 partijen hiermee eens moeten zijn zo dadelijk. Maar wat ik wilde weten is van, omdat wij een beperkt aandeel hebben als waterschappen, of wij zo dadelijk nog doorgaan met 2.0, of dat het voor ons zo dadelijk ophoudt? Dus welke manier doen de waterschappen zo dadelijk mee in het vervolg. Ik bedoel, hebben wij een vervolg, omdat wij een beperkte taak hebben? Ik ga er even vanuit dat er een vervolg komt, ook naar aanleiding van in ieder geval de eerste inleiding. Hoe gaan wij daar dan mee aan de slag? Ik bedoel, welke rol gaat dan de waterschap zo dadelijk hebben bij dat 2.0, en hoe gaan wij daarmee aan de slag? Want als je kijkt nu ook met die discussie die speelt bij de gemeenten, dan hoor je al bijvoorbeeld van sommige gemeenten dat zij, ja, 1.0 niet willen ondersteunen. Ik heb vanmiddag eens even wat plekken gebeld. En dan hoor ik van dat er discussies zijn, ook vanavond, ook deze weken. En ik hoor ook van gemeenten dat ze zeggen, nou hier gaan we niet mee akkoord zo dadelijk. Wat gebeurt er dan, en wat betekent het dan voor ons ook? En tot slot, voorzitter, die samenwerking, die signalen die er zijn, ook op andere onderdelen. Er gaat zo dadelijk ... Vrijdag zijn bijvoorbeeld inspreekmomenten. Gelden die ook voor ons? Dus kunnen ook mensen inspreken naar aanleiding van wat het betekent voor de waterschappen? Aanstaaende vrijdag bijvoorbeeld zijn allemaal inspreekmomenten. Ik wil ook heel graag een reactie op dit punt hebben. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel, mevrouw Örgü. Nu het woord aan de heer Hekman.

De heer Hekman: Dank u wel, voorzitter. Ook bij dit stuk moet ik weer concluderen dat het een helder stuk is. Ook nog wel een hoog abstractieniveau. Maar dank daarvoor in ieder geval. En ik heb wel gezien dat wij als Delfland natuurlijk maar een beperkte rol hebben in de RES, in de hele energietransitie. Het is goed dat we doen wat we kunnen doen. Maar dat heeft nog wel een vraag in zich. En dat is, als we kijken naar de energietransitie, en ik maak het ... Bij meerdere gemeenten zie ik die discussie ontstaan over de kosten voor huishoudens. En wat de grote vrees is, dit wordt nu ingezet voor veel partijen die ook allemaal een bepaalde kostentarieff in rekening brengen bij de burgers. Kijk maar even naar ons eigen ... Wij vragen ook wat van de burgers. Maar bij wijze van spreken ook de Stedins en de Oasens die allemaal in hun tarieven iets doen richting de burgers. En de grote zorg is dat de kosten voor de burgers nogal omhoog zullen gaan door deze hele energietransitie. En dat dat niet eenduidig is, maar dat het over een klein beetje gebeurt. En ik zou graag van de hoogheerraad willen weten welke rol we daar als waterschap in nemen. Gaan wij zorgen dat in ieder geval vanuit het waterschap niet kostenverhogend gaat gewerkt worden richting onze burgers? Dat was eigenlijk mijn enige vraag. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. En dan is nu het woord aan de heer Kiela.

De heer Kiela: Dank u wel, voorzitter. De PvdA vindt dit vanuit het perspectief van het waterschap, de hoogheerraadschap, toch een wat teleurstellend stuk. Mijn ... De vorige spreker zei het al, doen wat we kunnen doen. En voor ons is de vraag, doen we nou echt wat we kunnen doen? Want de hoogheerraad zei het al, wij kiezen voor een beperkte opstelling. Maar het lijkt ons wel een erg beperkte opstelling. Want ook het hoogheerraadschap kan op het gebied van bijvoorbeeld aquathermie en ruimte verschaffen voor energietransitie meer betekenen dan de tien keer waarop het ongeveer in dit enorme stuk voorkomt. En bij

het begin van de aftrap van dit proces is toch wel gebleken dat we een aanzienlijk hoger ambitieniveau hadden dan we nu aantreffen in dit stuk. En ook als ik het vergelijk met de ambitie die in het vorige stuk zit wat we behandeld hebben, de strategietransitie waterketen, dan is het ook hier wat erg beperkt. Dus ik zou graag willen weten waarom toch gekozen is voor zo'n zeer beperkte inzet en zo'n weinig ambitieuze inzet. Terwijl we in onze optiek, bijvoorbeeld voor het warmtebeleid, veel meer kunnen doen. En we kunnen ook veel meer samenwerken met andere partijen om ruimtelijke kwesties op te lossen. Wordt nergens genoemd. We kunnen, hoe heet het, win-win situaties creëren door initiatieven samen met anderen van de grond te trekken. Ik kan het dus niet helemaal volgen waarom het waterschap zo terughoudend moet zijn. En ik kan alleen maar wensen dat het in het vervolgstuk een stuk ambitieuzer zal worden, ongeveer op het niveau van de strategie die we net behandeld hebben. Dat was het van mijn kant, voorzitter.

De heer Verhage: Voorzitter, bij interruptie. Mag dat?

De heer Kiela: Ik ... Daar gaat de voorzitter over.

De heer Verhage: Voorzitter?

De voorzitter: Sorry, ik moet natuurlijk wel, beginnersfout, de microfoon uitzetten. Of aanzetten, moet ik zeggen. Uiteraard een interruptie mogelijk aan de heer Verhage.

De heer Verhage: Dank u, voorzitter. Ja, eigenlijk een vraag voor de heer Kiela, naar aanleiding van zijn bijdrage. Vindt u ... Want u vraagt om meer ambitie en u vraagt om meer inzet van Delfland. Vindt u dat passen binnen de kerntaken die Delfland heeft?

De voorzitter: De heer Kiela.

De heer Kiela: Ik vind dat zeker passen, want ik vind dat het waterschap zich best maatschappelijk op kan stellen. En zeker in het perspectief van de enorme transitie die de komende dertig jaar op ons afkomen, kan het waterschap een positieve rol vervullen. Dus ja, ik vind dat passend.

De voorzitter: Dank u wel. Daarmee ook, was u al aan het einde van uw betoog, mijnheer Kiela?

De heer Kiela: Ja, was ik.

De voorzitter: Dank u wel. Dan is het woord aan mevrouw Jans.

Mevrouw Jans: Dank u wel, voorzitter. Complimenten voor het stuk. Het is goed geschreven, het is doorwrocht. Het lijkt behoorlijk compleet. Het heeft ook al een heel groot deel van het proces doorlopen. Vandaar ook de nota van beantwoording die daarbij zit. Ik ben benieuwd naar de reacties van de andere partijen in ons gebied. Zoals al eerder gezegd is, er zijn 28 gemeenten, er zijn 4 waterschappen, er is één provincie, er zijn meerdere waterpartijen vertegenwoordigd door Stedin. Kan de hoogheemraad iets zeggen over de rode draad van de reacties. En ook misschien groepen gemeenten aangeven van, nou weet je, in het zuiden zeggen ze dit en in het oosten zeggen ze dat. Of juist in het stedelijk gebied zeggen ze dit, in het landelijk gebied zeggen ze dat. Dus daar ben ik heel benieuwd naar. De speerpunten hè. Want er wordt duidelijk aangegeven van Delfland waterschappen hebben een beperkte taak, en die gaan ze ook ... En een beperkte verantwoordelijkheid. Die gaan ze ook uitvoeren. Er worden speerpunten genoemd. En mijn vraag is of Delfland deze onderschrijft. Eerder is al gezegd, er is een duidelijke relatie met de Omgevingswet, met de

omgevingsvisie. Er zijn gemeenten die zijn in verschillende stadia van ontwikkelen van die visie. Dus dat betekent dat er dan nog wel eens een wisselwerking zal komen. Dat zou consequenties kunnen hebben voor onze watervisie. Mijn vraag is van, wat is de relatie tussen dit stuk en de watervisie? Zitten daar onderlinge relaties tussen? Wat mijn ... In de oplegnotitie wordt gesproken over een governance, een regionale governance. Mijn vraag is van welke positie Delfland zich daarin ziet? Zeker ook gezien de taakomschrijving en de beperkte deelname in het geheel. En verder, en dat is een meer toekomstgerichte vraag. Er is ook al aangegeven dat de provincie en de gemeente verantwoordelijk zijn voor de ruimtelijke ordening. Ik heb gezien in de energievisie dat de energieregio suggereert de verbindingen tussen ruimtelijke ordeningen en energie te versterken. Mijn vraag is hoe Delfland hiermee omgaat? Hoe wordt het belang van Delfland hierin geborgd? En ook, wat betekent dit voor ons bestuursakkoord? Want er zijn dan ... Er zijn verschillende verantwoordelijkheden. Betekent dit iets voor ons bestuursakkoord en misschien zelfs voor onze toekomstige bestuursakkoorden? Tot zover. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. Dan is het woord aan de heer Vissers.

De heer Vissers: Dank u, voorzitter. In de inleiding gaf de hoogheemraad al aan, en enkelen van de collega's zijn er ook op ingegaan, dat de rol van het waterschap, of de waterschappen, want wij zijn ook één van de vier waterschappen die deelnemen aan deze RES, dat die rol beperkt is. Enkele anderen hebben ook al gezegd, die rol is niet onbelangrijk. Ik denk dat we ook niet uit de weg moeten gaan dat inderdaad voor de gemeenten echt de grootste opgave ligt in het ruimtelijk mogelijk maken en het zoeken van voldoende locaties voor de opwek van duurzame energie. En dat ze, nou ja, zoals de heer Kiela zegt, mee kunnen helpen met het opruimen van ruimtelijke kwesties. Of het oplossen van ruimtelijke kwesties. Dat is denk ik wel een samenwerkingshouding die we sowieso hebben. Maar het allergrootste belang is natuurlijk toch dat we onze eigen taken ambitieus oppakken. En de heer Kiela verwees daar eigenlijk ook al naar. Onze eigen stukken zijn ambitieuzer op een aantal vlakken dan nu door de RES ons wordt opgelegd. Dat hoeft wat mij betreft helemaal geen probleem te zijn. De RES is de basis. We zijn goed op weg om een aantal zaken, zoals we net ook besproken hebben, rond de waterketen op te pakken. Energieneutraal Delfland staan we voor gesteld. En waar we kansen hebben, heb ik het volste vertrouwen in dat ons college op basis van deze RES ook die kansen zoekt en de verantwoordelijkheden oppakt. Sterker nog, wij hebben vandaag hebben we nu de bespreking van deze RES, en gisteren hebben wij al een voorstel in de commissie gehad om aquathermie, één van de uitdagingen die nog onvoldoende in de RES potentie heeft, om dat direct al op te pakken en in onze watervisie te gaan verwerken. Dus in dezelfde vergadering waarin we ons akkoord aan de RES geven, zullen wij ook ons akkoord geven aan het opnemen van het thema aquathermie in de watervisie. Met het opnemen van zo'n thema zijn we er nog niet direct, want het vergt nog heel veel uitwerking en onderzoek. En er is gister in de commissie ook aandacht voor gevraagd dat ook waterkwaliteit afwegingen bij toepassing van aquathermie dat die ook buitengewoon van belang zijn. Kijkend naar het voorstel waarbij inderdaad op pagina 2 zes bullets staan waar we voor aan de lat staan. Je kan zeggen, het is beperkt, maar laten we dat in elke geval oppakken en voldoende doen. Hebben wij er nogmaals vertrouwen in dat we dat op een goede manier doen en ook kunnen doen op basis van deze RES. Dus wij zien er geen aanleiding in om de noodzakelijke unanimiteit tussen 28 overheden te doorbreken. En moedigen natuurlijk onze hoogheemraad wel aan om ook in een nieuw te produceren RES 2.0 het ambitieniveau wel zo haalbaar, maar ook ambitieus mogelijk neer te zetten. Want het is een gigantische opgave, daar zitten heel veel haken en ogen aan. Maar als je niet het vergezicht ver genoeg wegzet, dan komen we niet op de plek waar we wezen willen. Nogmaals, wat ons betreft is dit een stuk waar 28 overheden inderdaad samen de schouders onder zouden moeten zetten. En ons steentje, beperkt in omvang ten opzichte van andere overheden, maar zeker niet onbelangrijk, moeten we daaraan zeker bijdragen. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. Dan is het woord aan de heer Simon.

De heer Simon: Dank u wel, voorzitter. Er is al het één en ander gezegd over onze autonome positie binnen de RES. Zo hebben we het ook, het stuk, behandeld, door de bril van het waterschap. De heer Vissers en de heer Kiela hebben al iets gezegd over het ambitieniveau van Delfland, en dat het toch op een andere manier eruit komt dan wij in onze eigen stukken zien. Daar sluit ik me graag bij aan. Ik had nog twee, hoe zou ik dat zeggen, bedenkingen, zoals dat zo mooi heet. Ten eerste gaat het over onze eigen energieopwekking. We gebruiken heel veel energie die toch door HVC wordt opgewekt, en dat eigenlijk in andere gebieden wordt neergezet. Maar dat zien we ook trouwens bij heel veel windmolenlocaties in de Noordzee. Er is in principe nog ruimte voor Delfland om nog steviger op onze eigen terreinen natuurlijk die energieneutraliteit te borgen. Ik ben wel benieuwd hoe het college dat ziet, de energieopwekking buiten onze regio. Daarnaast is het natuurlijk interessant, en dat heb ik ook verwoord in de nota die bij de RES hoort, over wensen en bedenken, dat Delfland heeft ook wel te maken met de piekbelastingen. Als het heel hard regent dan kost ons dat heel veel energie. En dat betekent ook wel dat je in je omgeving oplossingen moet zoeken om je piekbelastingen op te lossen. Want anders moet je eigenlijk ook energie gaan opslaan. Ik denk dat dat best wel een dure oplossing is. Dus ik ben heel benieuwd hoe het college ziet die samenwerking, voornamelijk op het gebied van die piekbelasting. Dat je inderdaad tijdens zeer zware buien ook echt wel moet samenwerken met de omgeving om die energiebehoeftes op een gelijkwaardig niveau te houden. Dat was mijn inbreng.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Simon. De heer Roeten.

De heer Roeten: Ja, voorzitter, dank u wel. Ook ... Ja, het is een lijvig stuk. Ik heb de RES geprobeerd door te lezen. Dat is me niet helemaal gelukt, moet ik zeggen. Het zijn ruim 200 pagina's, dus mijn excuus daarvoor. Maar ook de fractie ChristenUnie/SGP is heel erg voor de RES 1.0. We kunnen denk ik als het ware niet meer wegstijgen. Er is al heel veel over gezegd. Dus ik denk ook dat we toch als Delfland daar toch wat, ja, onze schouders onder moeten zetten. En mij bekwam een gevoel van teleurstelling toen ik het aftrapje hoorde van hoogheemraad Egas. Van joh, wij staan daar voor een beperkte, ja, inzet aan de lat. Als ik dan kijk in de RES, dan lees ik bijvoorbeeld van, joh, we geven met de RES handvatten om vervolgens stappen te zetten in samenwerking met anderen. Zo staat het er ook in. Dus ik wil toch pleiten om die samenwerking wel te pakken als het kan. En dat we niet proberen weg te kijken. Ik bedoel dat niet negatief. Maar ik was toch wat teleurgesteld door de inleiding van de heer Egas. Dus ik hoop dat hij daar nog wat op wil ingaan. En dat we niet als Delfland ons, ja, de kaas van het brood laten eten als het ware. En dan zeggen van joh, laat een ander het maar opknappen. Dus ik hoop niet dat we zo erin gaan staan. Dus ... Want we stellen ook dit gewoon vast. Zo staat het in het voorstel en dat stellen we in de RES vast. En daar staat in dat we willen samenwerken. Dus volgens ons is het een duidelijk signaal dat we dit samen moeten oppakken. Klopt het ook, is nog een vraag, dat deze RES een basis is voor verdere gesprekken binnen Delfland om hier invulling aan te geven in ons beleid? Ook graag daar antwoord op of dat klopt, ja of nee. En de vraag is ook nog even van, moeten we ook niet waken voor versnippering hè. En dat haakt denk ik ook aan aan die samenwerking, dat we toch iedereen nodig hebben in deze regio om dit van de grond te krijgen. Anders dan denk ik dat we op een bepaald moment, ja, toch met de rug tegen de muur komen te staan en dat we kansen gaan missen. En ook onze maatschappelijke verantwoordelijkheid moeten we volgens mij hierin pakken. Dat was het even, dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Van Winden.

De heer Van Winden: Dank u wel, mijnheer de voorzitter. Ja, ik heb met een klein beetje schrik heb ik dit document gelezen. Tenminste, ik heb ernaar gekeken, moet ik zeggen. Want RES 1.0 bestaat uit meer dan 200 pagina's, en dat is niet iets wat je op een avondje doet. En ik vroeg mij af, in alle eerlijkheid, of dit eigenlijk wel

zinvol is om zo'n document te produceren. En wellicht kunnen we met zijn allen deze boodschap teruggeven aan een ieder die in de RES participeert, om de volgende keer een wat efficiënter document te produceren. Dat is mijn eerste inbreng. De tweede die in naar voren wil brengen is, kijkend naar de RES gaat het over warmte, maar het gaat ook over heel veel stroomopwekking. En stroomopwekking doen we of met wind of met solarpanelen. En dat laatste daar zijn natuurlijk behoorlijke discussies over. We zeggen met zijn allen dat we die panelen dan maar op daken moeten leggen. En dan denk ik, ja, daar raakt Delfland wel een beetje in een spagaat. Want die daken wilden we juist vergroenen, en we willen ook naar minder verharding toe. En ik vraag me af hoe het college dit wil rijmen met elkaar. Dus het ontharden van gebied, zodat we beter water gaan absorberen, en tegelijkertijd energie opwekken op diezelfde daken, die impliciet verharding inhoudt. En ik zie dat op kleine schaal al. We hebben vroeger gemalen gebouwd en daar lag een groen dakje op. En het laatste gemaal wat bij ons om de hoek gebouwd is, daar liggen zonnepanelen op en geen groen dakje meer. Dat betekent dat de verharding weer volop wordt ingezet. En wellicht kunnen we daar toch een klein beetje aandacht aan besteden hoe wij hiermee om durven en willen gaan. Dan zit ik zelf in de gemeente Midden Delfland, en wij zijn een provinciaal gebied. En daar is al van gezegd, wij willen hier geen zonnepanelen velden krijgen. Dus er zitten nog heel wat uitdagingen in deze RES. En ik ben benieuwd hoe we dat met zijn allen gaan invullen. Dat is mijn inbreng op dit moment. Dank u.

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Van Winden. De heer Van Boxmeer.

De heer Van Boxmeer: Volgens mij sluit ik de rij. En ik zal het ook proberen kort te houden. Ik ben het eens met het besluit dat dan één van de 28 is die daar anoniem in meegaat. En ik wil de hoogheemraad oproepen om ook adaptief te zijn in zijn 2.0 vaststelling als het gaat als wij op het gebied van de transitie waterketen bijvoorbeeld betere resultaten boeken, dat die dan ook ten gunste vallen van de RES in de beschrijving van 2.0.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Van Boxmeer. Ik zie geen handjes, daarmee is dat de eerste termijn van de commissie. Dan wil ik graag nu het woord geven aan de heer Egas voor de beantwoording van de vragen vanuit de commissie.

De heer Egas: Ja. Dank u wel, voorzitter. Laat ik beginnen dat ik heb aangegeven dat onze rol beperkt is binnen de RES, maar dat wil niet zeggen dat we er niet enthousiast in zitten. Vandaar dat wij als waterschappen zowel in de bestuursgroep als in de bestuurlijke groep zitten voor de RES, dus daar ons steentje aan bij kunnen dragen. Maar u geeft ook allemaal aan dat de grootste uitdagingen bij de gemeentes liggen. En dat is ook wel de hele discussie die gevoerd wordt van, daar moeten heel veel windmolens, zonnepanelen, aquathermie, wat dan ook, moeten op het grondgebied van gemeentes gerealiseerd gaan worden. En dat is de rede waarom wij als waterschap steeds gezegd hebben van, daar ligt de grootste uitdaging, daar liggen ook de grote gebieden waar we energie op kunnen gaan wekken, waar we energie kunnen besparen. Maar dat wil niet zeggen dat wij onze eigen rollen van de vier waterschappen niet serieus nemen en niet ambitieus oppakken. Maar dat komt nog niet in deze RES tot uitdrukking, want hier hebben we met name de inventarisatie gemaakt van wat er benodigd is en wat we op zouden kunnen wekken op basis van de gebiedsanalyse die gedaan is. We hebben zoekgebieden gedefinieerd, en we hebben gekeken van hoeveel energie zou je in die zoekgebieden op kunnen gaan wekken. Het is nog puur een inventarisatie. In fase 2, RES 2.0, moeten we naar die uitvoering gaan. En daar zullen we ons eigen steentje aan bijdragen. Maar dat steentje dragen we al bij, want wij hebben al het hele programma energie Delfland neutraal opgenomen, waar we hard mee bezig zijn. Maar we kijken ook, en dat is ook waarom we de intentieovereenkomst met Eneco gesloten hebben, om bij onze vier afvalwaterzuiveringen TEA op te kunnen wekken, dus thermische Energie uit Afvalwater. Dat is natuurlijk ook

al zo'n vorm. De heer Vissers refereerde terecht aan de watervisie, waarin we nu ook het hoofdstuk aquathermie van het oppervlaktewater hebben opgenomen, om te kijken wat we daarmee kunnen doen. Ik denk wel dat we heel voorzichtig moeten zijn om niet een te grote broek aan te trekken. Want als wij roepen dat wij wel warmte op gaan wekken en een warmtenet aan gaan leggen, dan gaan we echt ver buiten de taakstellingen die wij als waterschap hebben. En dat is hetzelfde wat al geroepen werd van, laten we zorgen dat we die kosten voor alle inwoners gelijk houden. Dat is ook een hele belangrijke boodschap die binnen de RES iedere keer geroepen wordt van, we moeten zorgen dat het, de kostenstijging of de kosten voor de inwoners, beperkt blijven. Nou, daar scharen we ons graag achter. Wij stellen onze terreinen daar waar mogelijk en daar waar inpasbaar, beschikbaar voor het opwekken van energie. Daar zoeken we ook naar mogelijkheden. We zijn bezig met het plaatsen van zonnepanelen op onze eigen terreinen, daar waar mogelijk is. We hebben twee windmolens staan op de Groote Lucht. En we zijn met de gemeente Rotterdam en Eneco in gesprek om een windmolen te plaatsen bij ons op het terrein van de Nieuwe Waterweg. Dus dat zijn allemaal de mogelijkheden die we zoeken. Dus echt, wij zoeken echt naar die mogelijkheden. Maar als we dan kijken naar de RES 1.0, is dat nog niet de opgave die er ligt. Want hier is alleen maar dat we met elkaar zeggen van, we hebben een opgave liggen en we zien mogelijkheden liggen met elkaar. En dat is wat gedefinieerd is met name in die RES 1.0. En met name dat enthousiasme van, wij gaan faciliteren, wij gaan meewerken. Wij roepen niet, nee, dat kan niet, maar we zullen van, ja, het kan, mits. Want uiteindelijk, als iemand wat op een dijk wil plaatsen, moeten wij als waterschap nog steeds borgen dat het veilig is. Als iemand aquathermie uit oppervlaktewater wil hebben, dan moeten zorgen dat het water van de juiste kwaliteit blijft. En misschien wel verbetert, maar in ieder geval niet verslechterd door al deze vormen van nieuwe energie. Dus ja, ik heb een hele hoop vragen gehoord, maar ik denk dat een hele hoop vragen met name betrekking hebben op de fase 2.0 wanneer we tot de uitvoering overgaan. Hoe andere gemeentes erin zitten, mevrouw Örgü die refereerde daar ook aan. Ja, dat is best lastig. En dat is ook waarom wij proberen binnen die RES met die 28 partijen, om die gelederen op dit moment nog gesloten houden. Want als we nu al teveel in gaan brengen van, ja, maar ik wil geen windmolen in mijn achtertuin. Nee, ik wil geen zonnepanelen op het dak. Dan gaan we die RES 1.0 niet doen, maar dan komt er dus ook nooit een RES 2.0, waarin we die energie gaan opwekken. Want ik denk dat we daar met zijn allen over eens zijn. En daar zijn alle RES-en belangrijk voor dat we met elkaar hernieuwbare energie gaan gebruiken. En nog belangrijker, dat we energie gaan besparen daar waar mogelijk is. Want dat is natuurlijk ook een belangrijk onderwerp in de hele RES. We hebben inspreekmomenten, we hebben al inspreekmoment gehad en er komen nog inspreekmomenten. Daarvan hebben wij gezegd, en dat zeggen ook heel veel ... Iedere gemeente doet het op zijn eigen manier, de inspreekmoment te organiseren. Maar daar zien we ook al heel nadrukkelijk dat er inwoners zullen zijn die zeggen van, ja maar niet bij ons. En de heer Van Winden gaf het zelf ook al aan. We hebben gebieden in Zuid-Holland gedefinieerd als landschappelijk mooie gebieden, waarin wij dit soort dingen niet willen hebben. Hij noemde, geen zonnepanelen. Maar er zijn ook van die gebieden waar we geen windmolens willen hebben. Bij de zoekgebieden die gedefinieerd zijn in de RES 1.0 is al zoveel mogelijk rekening gehouden met de uitgesloten gebieden. En dat betekent dat in de gebieden de aangegeven staan, zullen we moeten kijken wat we daar allemaal wel kunnen doen. Dus ik wil heel graag benadrukken, we zitten er heel enthousiast in, wij geloven erin. En dit is een inventarisatie. RES 2.0, daar moet de ambitie uit gaan spreken wat we allemaal willen gaan doen. Maar we moeten het wel realistisch blijven houden wat kan bij ons in het gebied. Wij zien dat wij voor ons gebied heel veel warmte kunnen krijgen uit het haven industrieel complex. Daar is meer warmte beschikbaar dan dat wij nodig hebben in ons gebied. Maar voor elektriciteit, dat kunnen we gewoon nooit opwekken op ons grondgebied. En ons grondgebied, benoem ik dan eventjes, het grondgebied van Rotterdam Den Haag binnen de RES. In Delfland proberen we gewoon onze eigen doelstellingen te halen. En die staan los even van die RES, maar die passen daar wel feilloos in. En dat is energie ... Of, Delfland energieneutraal in 2025. Besparen van energie en energie opwekken. Dat is zeker kijken, en dat was ook van, de piekbelastingen,

daar moeten we gewoon goed kijken van hoe we dat kunnen voorkomen. Dat hoort bij energie besparen. Dus dat zit echt bij ons in de programma's waar we ernaar kijken. Dus wij zijn zeker ambitieus als Delfland, maar dan wel op ons eigen gebied. En dat zal net name tot uitdrukking gaan komen dadelijk in die RES 2.0. Als we dan kijken even. Er werd net geroepen, ja, die RES is teleurstellend, want we doen wel wat we kunnen, maar we moeten eigenlijk veel meer doen. Ja, dat komt ook dus dadelijk in die RES 2.0 naar voren. Maar in deze is dus alleen, nogmaals, en ik kan er niet genoeg op blijven hameren, het is echt die inventarisatie die we gedaan hebben. En we hebben de zoekgebieden bepaald. En bij die zoekgebieden bepalen hebben wij gewoon een hele beperkte rol. Want de meeste van de grond is van gemeentes, en binnen die gemeentes zelfs nog heel veel grond van particulieren. Dus daar moet echt die samenwerking ook gezocht worden om die doelstellingen te bereiken. En dan heb je altijd het sluiten van een compromis. Ja, we willen een zonnepaneel, maar nee, ik wil dat eigenlijk niet op mijn dak, of ik wil een groen dak. En dat is het compromis wat we moeten sluiten en dat is waarom die watervisie ook belangrijk is. Dat we dat blijven uitdragen met elkaar van, wat de aandachtspunten zijn en wij gewoon ons belang blijven verdedigen binnen die RES van waar wij voor staan, maar wel vanuit de optiek dat we er graag aan bij willen dragen. Er zijn een hele hoop vragen gesteld, en ik hoop dat ik ze eventjes op deze manier in zijn algemeenheid heb kunnen beantwoorden. Zeker in relatie naar de watervisie, zeker in relatie van de aquathermie. Het zijn echt mogelijkheden die er liggen, maar die ontwikkeld moeten worden door andere partijen. Waarbij wij wel zullen enthousiasmeren en zullen faciliteren als waterschappen. En dat doen we met alle vier de waterschappen binnen deze RES. Dus ik hoop van ganser harte dat wij in ieder geval deze RES met elkaar vast willen stellen zonder aanvullingen erop. Want dat is echt de angst die we hebben. Als we dat willen gaan doen met moties en amendementen, dan wordt het een heel lastig verhaal. Maar ik neem zeker uw opmerkingen ter harte van, als we naar die RES 2.0 gaan, dat we daar duidelijk onze ambitie ook tot uitdrukking moeten laten komen. Maar nogmaals, de beperkte rol die wij hebben, is gewoon gelegen op de beperkte assets die wij in de gebieden hebben, dus de mogelijkheden die we hebben. Maar het enthousiasme dat zullen we zeker uitdragen. En dat is zeker ook de rol die wij vinden dat we als waterschappen hebben binnen de regionale energiestrategie. Ik hoop dat ik zo eigenlijk de antwoorden heb gegeven. Misschien niet op ieder antwoord specifiek ben ingegaan, maar wel in ieder geval in het kader van de RES 1.0.

De voorzitter: Dank u wel.

De heer Egas: En de andere facetten zouden dan tot uitdrukking moeten komen in de vervolgstappen daarvan. De vraag was ook nog van, wat gebeurt er als we geen RES 1.0 krijgen? Ja, dan hebben we een uitdaging liggen met elkaar. Want uiteindelijk hebben we wel met elkaar, wij als waterschappen, de gemeentes, de provincie, Nederland, onze handtekening gezet onder dat klimaatakkoord. Dus we zullen wel wat moeten gaan doen met elkaar. Dus dat wordt ook nog een hele lastige stap die we met elkaar moeten gaan zetten. Maar dat is ook ... We hebben daarnet de strategie waterketen gehad, we hebben energie Delfland gehad. We hebben heel veel strategieën liggen binnen ons hoogheemraadschap van waar we invulling aan zullen geven. En die passen naar mijn mening heel goed in de RES 1.0, maar zeker in een RES 2.0. Voor zover even, voorzitter

De voorzitter: Dank u wel, mijnheer Egas, voor het zeer uitgebreide antwoord. Dan is de vervolgstap uiteraard om even te kijken bij de commissie of er behoefte is aan een tweede termijn. Ik zie een handje van de heer Verhage. De heer Verhage.

De heer Verhage: Ja. Dank u, voorzitter. De eerste termijn heb ik heel beperkt gehouden. Ja, volgens mij moeten we wat Bedrijven betreft dit gaan vaststellen. En we hebben alle vertrouwen ook in de inzet van

Delfland bij de uitvoering. En dat zien we, nou, met enthousiasme tegemoet. En wat ons betreft is dit een hamerstuk. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. En wellicht goed voor de mensen die nu ook aan het woord zijn om het wellicht te reflecteren of ze inderdaad ook het als, naast de tweede termijn, wellicht heel kort, een beschouwing willen geven of ze het ook inderdaad als hamerstuk willen doorgeleiden naar de VV. Waarbij ik nog wel ter overweging wil meegeven wat de heer Egas zei over de unanimiteit, en wat ook de heer Vissers zie, dat ter overweging inderdaad. Uiteraard, het is aan u. Bij deze het woord aan de heer Kiela.

De heer Kiela: Dank u wel, voorzitter. Ik constateer dat het antwoord van de hoogheerraad mij toch weer enthousiast maakt. Ik vind het alleen jammer dat deze toonstelling die hij nu te berde brengt, niet in het stuk terecht is gekomen. Maar het geeft mij wel vertrouwen voor de volgende ronde. En wat ons betreft is het vaststellen van de RES een belangrijker zaak dan aanvullingen nu te plegen. Dus wat ons betreft kan het ook als hamerstuk naar de VV.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Kiela. De heer Roeten.

De heer Roeten: Ja, voorzitter, dank u wel. Ik wil de heer Egas bedanken voor zijn uitgebreide antwoorden. Ja, wat ons betreft kan het ook door als hamerstuk. En daarbij gaan we er wel vanuit dat wat er in staat voor wat betreft het verankeren van deze RES 1.0 in het beleid van ons als Delfland, dat dat gewoon met stappen wordt, ja, doorgeleid. En dat dat ook vorm krijgt in de komende één à twee jaar. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. Het woord is aan mevrouw Jans.

Mevrouw Jans: Dank u wel, voorzitter. Dank u wel voor de enthousiaste toelichting door de hoogheerraad. Hij is op hoofdlijnen gebleven. Dat kan denk ik ook niet anders bij een RES 1.0, want dit is een enorme stap die wij en de andere overheden in ons gebied gaan nemen, en die bij de andere RES-en in de rest van het land ook genomen zullen gaan worden. Ja, dit is een enorme stap. Daarom hebben wij hier verder ook geen vragen of opmerkingen over. Wij zien wel uit met spanning naar de RES 2.0. Want uiteindelijk zijn dit plannen en die zullen uiteindelijk moeten landen, zoals de vorige spreker ook al zei, in beleid. Niet alleen bij ons, maar ook bij de andere partijen. Wij complimenteren de hoogheerraad met het stuk en wij stellen voor dit als hamerstuk in de VV te behandelen. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. Mevrouw Örgü.

Mevrouw Örgü: Dank u wel, voorzitter. En dank u wel, hoogheerraad. Het is gewoon echt dat enthousiasme die ik hoor, in ieder geval heel duidelijk van dat wij als Delfland dit stuk goed naar buiten willen brengen. Ook de VVD-fractie hoort gewoon dat dit de hoofdlijnen zijn, en vooral 1.0 is waar we vandaag over gaan besluiten. Dit punt is ook een hamerstuk wat ons betreft. De vragen die wij hadden op andere onderdelen, ja, die zijn waarschijnlijk toch gewoon gericht op 2.0 die er gaat komen, waar we met elkaar gewoon verder gaan praten en gaan kijken hoe we dit echt in de praktijk gaan implementeren. Ik wil nog wel één punt meegeven, en dat punt gaat veel meer over de interactie of de informatie die we van de andere overheden kunnen krijgen van hoe het daar staat. En ook daar dus een soort van interactie onderling kan plaatsvinden. En dan bedoel ik ermee te zeggen dat als zo dadelijk 2.0 er is, dat we bijvoorbeeld ook met andere waterschappen die er zijn, die ook over dit soort zaken beslissen, dat wij momenten krijgen in de procedure dat daar een onderlinge, ja, een interactie kan plaatsvinden. Of dat je daar iets mee kan uitwisselen. Dit is bij 1.0 niet geweest. Dit is

natuurlijk misschien te globaal of te abstract geweest ook. Maar dat zou iets zijn wat ik graag voor de toekomst als advies zou willen meegeven. Bedankt, en voor de VVD is dit dus ook een hamerstuk, voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Simon.

De heer Simon: Dank u wel, voorzitter. Dank aan de hoogheerraad voor de beantwoording van de vragen. Maar zeker ook, en ik denk dat dat wel in deze commissie weerklinkt, zijn enthousiasme. En dat enthousiasme is aanstekelijk, en ik denk dat we dat moeten vasthouden. En voor mij als fractie van de Partij voor de Dieren is dit een hamerstuk.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Van der Ree.

De heer Van der Ree: Ja. Dank u wel, voorzitter. Ook de hoogheerraad hartelijk dank voor zijn heldere uiteenzetting. En voor ons is het ook een hamerstuk. En waar ik ook even aandacht wilde vragen, er is een uitgebreide lijst nota van beantwoording met van 46 pagina's. En ik denk dat dat op zich illustratief is voor zeg maar de mate waarin deze hele problematiek in het gebied leeft. Want er is een zeer uitgebreide vraag- en antwoordspel gaande. En dat is heel positief denk ik. Dat was het, voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Van der Ree. De heer Van Winden.

De heer Van Winden: Dank u wel, voorzitter. Ook dank u wel, hoogheerraad, voor de uitleg en de toelichting. Ja, wij hebben eerder een keer een statement gehad van als we energieopwekking gaan doen, dan moet dat als fractie wat ons betreft alleen voor eigen gebruik en om energieneutraal te worden. Heel voorzichtig proef ik hier grotere ambities. Dus wellicht houden wij in de toekomst toch een slag om de arm om er anders op te reageren. Maar vooralsnog is RES 1.0 nog niet bindend begrijp ik. Het is slechts een zienswijze. En derhalve kunnen wij ons wel vinden in een hamerstuk. Dank u.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Vissers.

De heer Vissers: Dank u, voorzitter. En dank aan de hoogheerraad voor het wegnemen van iedere twijfel welk commitment en enthousiasme hij bij dit onderwerp heeft. Die twijfel hadden wij al niet, maar het is goed om dat nog eens te benadrukken. En ik wil hem ook heel veel succes wensen met de inzet om te voorkomen dat RES 2.0 een grote gemene deler wordt waarin de ambities platgeslagen worden, maar ook daadwerkelijk de ambities zoals we ze ook in Delfland tegen elkaar en met elkaar uitspreken, dat die ook landen en ook bij andere overheden ook weerklink vinden. Dus ik wil hem daar vooral succes bij wensen. En uiteraard is het wat ons betreft dan ook, in elk geval in onze VV, een hamerstuk.

De voorzitter: Dank u. De heer Van Boxmeer.

De heer Van Boxmeer: Ook Natuurterreinen sluit zich aan bij de complimenten en het feit dat het een hamerstuk is voor ons.

De voorzitter: Dat is nog eens een korte inbreng. Dank u wel. Dan concludeer ik dat de commissie unaniem is dat het een hamerstuk kan zijn. En in die vorm zal het dan ook worden doorgeleid naar de eerstvolgende VV. Daarbij wil ik graag constateren dat het al 22:10 uur is. Oorspronkelijk stond de vergadering gepland tot 22:00 uur. We hebben nog twee agendapunten te gaan. Mijns inziens wou ik daar wel gewoon mee doorgaan. Maar dan wel het verzoek om uw inbreng kort en bondig te houden, wellicht te beperken tot de vragen. Aangezien

het volgens mij ook de ... In ieder geval het eerste agendapunt wat we nog gaan behandelen ook vrij ... Het zou kort kunnen. Maar goed, nogmaals, het is aan u. Bij deze het verzoek, ook gezien het tijdstip, om uw inbreng kort te houden.

05.B.04 GR Slibverwerking ontwerpbegroting 2022

De voorzitter: Dan gaan we nu naar agendapunt 05.B.04, de GR slibverwerking ontwerpbegroting 2022. Gezien de tijd, is een inleiding noodzakelijk, mijnheer Egas? Of kunnen we gelijk door naar de vragen uit de commissie?

De heer Egas: Ik wou wel, met uw goedvinden, een hele korte inleiding geven. En die gaat erover dat wij in 2021 verwachten dat Hollands Noorderkwartier, AGV en Zuiderzeeland toe gaan treden tot de GR slib. Het momentum is op het moment dat er vastgesteld wordt door de GR, maar door de aandeelhouders van HVC, dat die investering in de slib drooginstallatie wordt goedgekeurd. Op dat moment gaan wij dus ook de kosten voor de GR slib delen met zijn achten, in plaats van met zijn vijven. Dat staat erin verwerkt. HVC kijkt op dit moment nog naar hoe zij die investering willen gaan financieren. Dat zou wellicht kunnen dat ze dat doen zonder onze garantstelling. En dat is ook de reden waarom dat u een afbouwende garantstelling ziet, ondanks die investering in de slib drooginstallatie, omdat die gewoon niet is opgenomen op dit moment. Mocht dat wel gebeuren, dan komt er vanzelf een begrotingswijzing waar dat weer wel is opgenomen. Dus dat eventjes als korte inleiding daarvoor. En verder gaat de GR slib gewoon met enthousiasme ook door. Ook aan die fosfaat terugwinning, dat we daar de druk op hebben. En daar lopen ook de plannen voor binnen de GR en binnen HVC. Samen met de SNB en Remondis.

De voorzitter: Dank u wel. Dat is inderdaad een korte inleiding van ... Ik heb wel geteld. Volgens mij één à twee minuten, heel fijn. De heer Simon was als eerst. De heer Simon.

De heer Simon: Dank u wel, voorzitter. Akkoord met het stuk. Prima om geen zienswijze in te dienen. Mag van mij een hamerstuk zijn.

De voorzitter: Dank u wel. Goede toevoeging ook wellicht inderdaad, als de volgende sprekers ook willen reflecteren of het een hamerstuk kan zijn of niet, indien er uiteraard geen behoefte is aan een tweede termijn. Maar wellicht, aangezien het beperkt aantal handjes, schat ik in dat een tweede termijn wellicht niet nodig gaat zijn. Daar komen een paar extra. Oh, ik had niets moeten zeggen. Mevrouw Jans, u heeft het woord.

Mevrouw Jans: Dank u wel, voorzitter. Ik merk dat het spreektempo wat sneller gaat. Ik zal kijken of ik zelf ook wat sneller kan praten. En daarom heel kort. Wat ons betreft is het een hamerstuk. Maar toch hebben wij een aanvullende vraag. Er staat al een aantal jaren staat er in de jaarstukken van de GR slibverwerking dat men zich bezighoudt met het BTW aspect. SNB heeft wel een ontheffing, HVC heeft geen ontheffing. En betekent dat HVC betaalde en ontvangen BTW niet met de fiscus kan verrekenen. Dat is een aanzienlijke kostenpost. Als HVC daarvoor overeenstemming ... Of daarover overeenstemming kan krijgen met de belastingdienst, kunnen de tarieven ook behoorlijk omlaag. Mijn vraag is, ja, hoe staat dat ermee? Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Kiela.

De heer Kiela: Dank u wel, voorzitter. Op dit stuk kunnen we kort zijn. Wat ons betreft zijn wij het ermee eens om geen zienswijze in te dienen, of af te zien van de zienswijze, zoals voorgesteld wordt. Want de onderliggende stukken geven er voldoende vertrouwen in dat we hiermee akkoord kunnen gaan.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Vissers.

De heer Vissers: Dank u, voorzitter. Wij zijn akkoord met het voorstel.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Roeten.

De heer Roeten: Voorzitter, dank u wel. Wij zijn ook akkoord met het voorstel. De baten en lasten zijn in evenwicht. Benoemde tonnen zijn exclusief zand. Toen vroegen we ons even af, wat betekent dat precies. Mijn laatste opmerking is, er zijn wat opvallende verschillen in aandelen per waterschap. Voor de rest akkoord en wat ons betreft een hamerstuk. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Oostvogels.

De heer Oostvogels: Ja, voorzitter, dank u wel. Organisatie D&H, dank voor dit stuk, dank voor de beantwoording van de technische vragen. Wat ons betreft ook gewoon een hamerstuk, strik erom, lekker door. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Van Winden.

De heer Van Winden: Ik heb verder geen opmerkingen of com...

De voorzitter: U klikte u zojuist zichzelf uit, dus uw tweede deel van uw betoog viel weg.

De heer Van Winden: Sorry, hij stond even op mute. Wat ons betreft ook een hamerstuk. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Van Boxmeer.

De heer Van Boxmeer: Wat ons betreft een hamerstuk.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Verhage.

De heer Verhage: Altijd mooi als kosten gedeeld gaan worden. Hamerstuk.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Van der Ree.

De heer Van der Ree: Ja, ook wat ons betreft een hamerstuk, voorzitter.

De voorzitter: Dank u wel. Nou heb ik volgens mee een tweetal vragen gehoord. De heer Egas.

De heer Egas: Ja. Dank u wel, voorzitter, die wil ik graag beantwoorden. De makkelijkste vraag was, waarom hebben de waterschappen verschillende hoeveelheden aandelen? Dat is afhankelijk van de hoeveelheid slib die ze laten verwerken. Daar is een keer een meetmoment voor geweest. En op basis daarvan zijn de aandeelhoudersverhoudingen bepaald. BTW status, dat is een onderwerp wat nog steeds loopt. En eerlijk gezegd is onze angst, gelet op de rapportages die we daarover krijgen, dat wij het niet voor elkaar krijgen dat er de BTW verrekend zou kunnen gaan worden. Maar dat het wel eens het resultaat zou kunnen zijn dat SNB dat in de toekomst ook niet meer kan. Dus voorlopig ziet het er ... Heb ik niet de fiducie dat het ons gaat lukken. Maar zolang we nog een definitieve uitsluitel hebben, blijven we het op deze manier rapporteren.

De voorzitter: Dank u wel voor de beantwoording. Is er nog behoefte aan een tweede termijn vanuit de commissie? Ik zie een hoop schuddende gezichtjes. En daarbij concludeer ik dat het ook als hamerstuk naar de VV gaat, de eerst volgende VV. Hartstikke mooi.

05.H Hamerstukken

06. Ingekomen stukken

06.01 Ontwikkeling bij project Collectieve zuivering gewasbeschermingsmiddelen AWZI Nieuwe-Waterweg (mondeling)

Geplaatst op verzoek van het college

De voorzitter: Dan gaan we naar de ingekomen stukken. Ingekomen stuk 06.01 op verzoek van het college. Ontwikkeling bij project Collectieve zuivering gewasbeschermingsmiddelen AWZI Nieuwe-Waterweg. Welk van de hoogheemraden mag ik daarover het woord geven?

De heer Egas: Ja, daar mag u mij het woord over geven, voorzitter.

De voorzitter: Bij deze.

De heer Egas: Als ik nog een slokje water neem. Eigenlijk twee aspecten die ik hier wil belichten, u meenend in de ontwikkelingen voor de collectieve zuivering op onze afvalwaterzuivering Nieuwe-Waterweg. En één is van, we zijn natuurlijk al een hele tijd bezig om met provincie en gemeente garantstellingen te krijgen. Daar is wel eens de vraag over gesteld, zeker in de gemeente Westland, van waarom duurt het allemaal zo lang. Dat heeft alles te maken met zorgvuldigheid. Wij hebben bij externe partijen, en bij verschillende externe partijen opgevraagd van hoe die rente die wij berekenen over het project en de rente die de gemeente en de provincie moeten gaan berekenen over de garantstelling, hoe die bepaald zou moeten worden. Nou daar is onlangs, en dat is echt onlangs, ik denk 1,5 week geleden, overeenstemming over bereikt. Of in ieder geval een duidelijk sluitende rapportage over gekomen, zodat we die twee tarieven vast kunnen gaan stellen en daarmee voorkomen dat er onterecht staatssteun zou worden verleend aan dit project. Dus daarmee hebben we dat afgekaart en kunnen nu de provincie en de gemeente aan de slag om die garantstelling af te gaan ronden. Dan heb ik wel een wat lastiger onderwerp erbij, en dat is eigenlijk hoe wij er nu technisch voor staan bij het ontwerpen van de collectieve zuivering. Bij het ontwerpen van de ozoninstallatie loopt de collectieve zuivering tegen problemen aan. En die problemen die hebben zich met name te maken met de norm die vastgesteld gaat worden voor het lozen op rijkswater. Toen wij met het project begonnen, was er geen norm bekend. Dus wij hebben gezocht naar de best mogelijke norm die er was. Dat geldt voor dit project, dat geldt ook voor SCHOON trouwens. Maar zeker op dit project hebben wij gekeken van, welke norm zou er nou gebruikt kunnen worden voor lozen op rijkswater. En daar zijn we toen maar vanuit gegaan. En de enige norm die er op dit moment in Europa beschikbaar is, en dat is de Zwitserse norm van 50 microgram per liter als gemiddelde hoeveelheid bromaat die geloosd wordt. Want dat is het effect. Op het moment dat wij afvalwater zuiveren, extra zuiveren met ozon, en er zit bromide in, wordt het bromide omgezet in bromaat. En nu hebben we op de zuivering een hoge concentratie bromide, dus we hebben ook veel bromaat. Uiteindelijk hebben wij vorig jaar bouwteams geformeerd. En dat bouwteam is hard aan de slag gegaan om zowel deze collectieve zuivering of de ozonstap uit te werken als de persleiding. Maar bij die ozoninstallatie kwamen we dus tegen het probleem aan van, is er nou al een norm en zou er een norm kunnen komen? Die vraag hebben we verschillende keren bij het ministerie en bij de handhaving

Rijkswaterstaat neergelegd. En uiteindelijk ... Dat hebben we in december-januari gedaan, dat hebben we in maart nog een keer gedaan. En uiteindelijk kwam daar uit van, ja, er komt een norm aan en die is wellicht veel strenger dan de Zwitserse norm. En dat betekent dat wij zeggen van, nou dan moeten we nog eens een keertje heel goed gaan kijken hoe wij onze installatie moeten gaan ontwerpen en of dat technisch, financieel wel realiseerbaar is. Uiteindelijk hebben we daar ook met het ministerie over gesproken. En op 28 april jongstleden heeft het ministerie inderdaad aan ons bevestigd van, ja, er komt een norm. Ja, die wordt wellicht strenger dan de norm die Zwitserland hanteert. Maar het duurt zeker tot het najaar voordat daar duidelijkheid over is. En die norm moet door de politiek vastgesteld worden. Dat betekent dat wij eigenlijk eventjes de hele ontwerp op een laag pitje zetten voor de collectieve zuivering, en dat we daar dus in een vertraging op gaan lopen. Daar hebben we al overleg over gepleegd met onze partners in dit project. Glastuinbouw Nederland, de provincie Zuid-Holland en de gemeente Westland en het ministerie. En wij zullen u daar ook middels een brief na het D&H van 25 ... Of het D&H van 24 mei, dus dan op 25 mei, middels een brief daarover informeren. Wat ik al aangaf, deze norm, ja, die hanteren ... Of daar kijken we in ieder geval naar ook van welke norm wij willen hanteren voor de zoet waterfabriek bij de afvalwaterzuiveringsinstallatie de Groote Lucht. Dat levert nog niet direct een tijdprobleem op, maar we zullen daar wel moeten kijken hoe wij één en ander daar ook de continuïteit kunnen opbrengen. Dus daar gaan we ook onze partners in Waterland bij de Blankenburgverbinding over informeren de komende dagen. Dat gaan we ook middels een brief doen op 25 mei, zodat we daar de gemeente, de provincie, u en onze partners bij Waterland over kunnen informeren. Dat betekent dat wij heel veel werk hebben op dit moment om in ieder geval te kijken wat er mogelijk is, maar vooral moeten we wachten op de normering zoals die door de politiek in Den Haag zal worden vastgesteld. Dit wilde ik in ieder geval graag meegeven in deze commissievergadering, om op deze manier u eventjes op de hoogte te brengen van de situatie rond in ieder geval de collectieve zuivering op dit moment.

De voorzitter: Dank u wel, de heer Egas. Nou is het natuurlijk nu geen bespreekstuk, maar ik wil uiteraard wel de commissie de gelegenheid geven om wellicht een eventuele vraag te stellen aan de hoogheerraad. Met daarbij de verstanden het tijdstip ook in acht te nemen. Het woord is aan de heer Van der Burg.

De heer Van der Burg: Voorzitter, dank je wel. En het volgende. Het is onderdeel van een collectieve zuivering waar de sector glastuinbouw volgens mij uitstel over heeft gekregen. Klopt dat? En welke consequenties heeft dit probleem nu, met die bromaatproblematiek, voor de deadline collectieve zuivering? Die collectieve zuivering beperkt ook de sector tot het gebruiken van middelen, zoals de neonicotinoïden, de imidacloprid en dergelijke. Die mogen niet gebruikt worden als men niet garandeert dat dat via een zuivering opgelost gaat worden. En daar maak ik me zorgen over. Dus kunt u aangeven wat de gevolgen zijn voor verdere uitstel van deze technische problematiek. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. De heer De Haan.

De heer De Haan: Dank u wel, voorzitter. Ik wilde eigenlijk exact dezelfde vraag stellen. Dus ik laat het even overgaan.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Roeten.

De heer Roeten: Ja, voorzitter, dank u wel. Ik sluit me ook aan bij de heer Van der Burg. En de zorgen die hij uit, die hebben wij ook. Want in hoeverre is het nog acceptabel om die zuiveringsplicht langer uit te stellen. Want we hebben het uitgesteld, en nu lijkt het erop dat we nog weer langer uitstel gaan krijgen. Dus wat ons betreft, ja, zouden we zo snel mogelijk willen schakelen. Alleen, ja, ik begrijp dat het wachten is op een

normering vanuit de hogere overheid. Dus ja, we hebben toch wel flink wat grote zorgen rond de ontwikkelingen van dit project. Ja, hier wou ik het even bij laten. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. De heer Egas.

De heer Egas: Ja, dank u wel. Kijk, dat uitstel. Wij hebben uitstel voor 2 jaar nog gekregen om deze zuivering, de collectieve stap, te kunnen realiseren. Daar gaan we weer proberen om daar in ieder geval met het ministerie ook, en dat is met name de gemeente Westland die dat zal moeten doen, met ondersteuning van de provincie en van ons, om een verder uitstel te krijgen op die Crisis- en herstelwet. Maar dat neemt niet weg dat de glastuinbouw zelf ook heeft aangegeven, dat ongeacht of wij die collectieve zuivering doen ja of nee, zij gewoon die normering van die emissieloze kas blijven handhaven. Dus in dat kader blijven die stappen gewoon door de Glastuinbouw Nederland en de controlerende instanties daarop voortgezet worden. Dus die stappen die moeten ze überhaupt zetten. Daar zou dit ... Ja, het zal er misschien effect op hebben, dat ga ik niet uitsluiten. Maar dat is met name aan de sector om in ieder geval de toepassing van gewasbeschermersmiddelen te minimaliseren.

De heer De Haan: Voorzitter, even ...

De voorzitter: Mijnheer De Haan, graag eerst uw handje ... Eerst graag uw handje opsteken. Ik zal eerst ...

De heer De Haan: Ja, sorry.

De voorzitter: De heer Van der Burg was net even eerder.

De heer De Haan: Nee, mijn excuses.

De voorzitter: Geen probleem. Ik geef nu eerst het woord aan de heer Van der Burg. Maar ik wil u er wel graag op wijzen, dit is geen bespreekstuk, dus we doen niet een eerste en tweede termijn. Ik snap dat dit tot vragen oproept. Ik wou wel na deze reactie vanuit de commissie eigenlijk ook wel dit punt gaan afronden. De heer Van der Burg.

De heer Van der Burg: Ik zal het kort houden. Ik heb nog een aanvullende vraag. Want het is geen kwestie van het niet mogen gebruiken van bestrijdingsmiddelen. Maar het niet mogen gebruiken van specifieke bestrijdingsmiddelen die zeer milieuverontreinigend zijn. En houdt de sector zich daar dan ook aan? Als men geen collectieve zuivering heeft, kunnen ze die middelen niet gebruiken. Gaan wij nu in ons collectieve inname van die reststromen dat ook controleren, dat die middelen beslist niet in deze rioolzuivering, collectieve zuivering, leiding moeten zeggen, gaan komen. Dank je wel.

De voorzitter: Dank u wel. Dan bij deze het woord aan de heer De Haan.

De heer De Haan: Dank u wel, voorzitter. Aan de heer Egas. U zegt dat er dus uitstel is van 2 jaar. Maar wordt dan oktober 2022 niet gehaald?

De voorzitter: Dat was uw vraag. Dan ga ik nog even naar de heer Roeten voor de ...

De heer De Haan: Precies, sorry.

De voorzitter: Ja, dat was uw vraag, dank u. Dan ga ik nog even naar de heer Roeten en daarna naar de heer Egas.

De heer Roeten: Ja, voorzitter, dank u wel. Bedankt, de heer Egas, voor de beantwoording van de vragen. Nou ja, nogmaals, onze zorg is groot. En de vraag die ik had is net gesteld door mijn collega, van wat is nu de planning en wat is de verwachte vertraging in jaren uitgedrukt. Dank u wel.

De voorzitter: De heer Egas tot slot.

De heer Egas: Ja, als gevolg van ... Ja, hij staat aan. Als gevolg van het nog niet hebben van de norm, en dat we die pas echt in het najaar van dit jaar gaan verwachten, betekent dat we gewoon rekening houden met een vertraging van een jaar op het project. Maar zelfs daar wil ik nog niet helemaal op vooruit lopen, want laten we eerst maar kijken wat de norm wordt. Of het überhaupt realiseerbaar is voor de collectieve zuivering, zowel technisch als financieel. Want het is natuurlijk nog wel steeds altijd het streven wat wij hebben. En de handhaving, wat er geloosd wordt op de riolering, moet gedaan worden door de omgevingsdienst. En die wordt in dit geval aangestuurd door de gemeente Westland. Dus daar voeren we die gesprekken ook mee. En die zijn zich daar heel goed van bewust wat zij moeten doen. Maar dit heeft dus een behoorlijke vertraging op het project tot gevolg. Want wij hadden eigenlijk het schetsontwerp af willen hebben een maand of twee geleden.

De voorzitter: Dank voor de beantwoording. En daarmee wil ik graag dit agendapunt sluiten.

06.02 Langetermijnplanning VV

Geplaatst op verzoek van de fractie AWPD

06.03 Informatieve brief aan de VV – Beoordeling waterveiligheid primaire waterkering traject 14-6 Scheveningen

Geplaatst op verzoek van de fracties VVD, PvdA en AWPD

07. Rondvraag en sluiting

De voorzitter: Dan rest voor nu alleen nog de rondvraag, en er zijn geen vragen van te voren binnengekomen. Wel heb ik nog het verzoek gekregen om een korte mededeling te doen in het kader van de besluitvorming over Groote Lucht. Daarvoor is een extra commissievergadering ingelast en een technisch vragenuurtje. En het gaat hierbij over de eerste stap, de keuze tussen renovatie of nieuwbouw van de Groote Lucht. Op woensdag 2 juni om 19:30 uur digitaal is er een extra commissie WVK. Deze is beeldvormend en ook eerste oordeelsvorming. En nog op een nader te bepalen moment zal er een technische vragenuurtje zijn. Dan zijn de stukken voor de volgende vergadering al gepubliceerd en kunnen er technische vragen over gesteld worden. Hierbij zullen ook de mensen die het project voorbereiden uit Delfland, en de mensen van Sweco die Delfland daarbij begeleiden, aanwezig zijn om uw vragen te beantwoorden. Van deze bijeenkomst wordt geen verslag gemaakt. Wat betreft de reguliere vergaderingscyclus. Op woensdag 30 juni zal de eerstvolgende reguliere commissie WVK zijn. Daarin staat op de agenda oordeelsvorming ook een besluit over renovatie of nieuwbouw. En sorry, dat is waar ... Wat ik zei, op 15 juli is dan de verenigde vergadering. Besluitvorming over renovatie dan wel nieuwbouw op de Groote Lucht. En na deze besluitvorming in de VV wordt de gekozen variant verder uitgewerkt en in een later stadium wordt het weer voorgelegd voor de uitvoering en het

investeringsplan. Sorry, voor het uitvoeringsplan en het investeringsplan. Met ... Ik zie nog een reactie van de heer Van Winden en de heer Simon.

De heer Van Winden: Ja, voordat u vertrekt, mijnheer de voorzitter. Ik wil even complimenten maken voor het voorzitterschap van vanavond. En dat wou ik nog even zeggen. Dank u.

De voorzitter: Hartelijk dank. En een voorzitter kan het niet anders doen ... Hoe heet het ... Zonder een fijne commissie is dat niet mogelijk, dus ook dank aan u. De heer Simon. Microfoon staat al aan.

De heer Simon: Ja, ik zat op mijn naam te wachten. Maar van mijn kant ook fijn dat u de commissie heeft voorgezeten. En bedankt voor, ja, het goed leiden van deze vergadering. Eén opmerking. Die rondvraag op het einde, dat is eigenlijk voor iedereen toegankelijk.

De voorzitter: Zeker. Er staat alleen ... De vloer is open hoor. Maar het is meer van, er waren geen vragen aangemeld van te voren. Normaal ... Grijp uw kans als u de vloer wilt. Maar ik zie daar al een handje van de heer Roeten.

De heer Roeten: Ja, voorzitter, ook mijn complimenten aan het voorzitterschap, zoals u dat gedaan heeft. Dank u wel daarvoor. Ik wil ook dan nog een compliment geven aan Delfland zelf. Ik heb bericht gelezen dat maandag 10 mei het eerste groen klimaatplein is geopend in een groot tuincentrum hier in de buurt. Ik mag geen reclame maken. Dus dat wil ik nog even meegeven dat we dat zeer op prijs stellen vanuit onze fractie. En we hopen dat het een vervolg krijgt in andere tuincentra. Dank u wel.

De voorzitter: Dank u wel. Waarvan akte. Ik zie verder geen handjes meer staan. Dan rest mij nog om u allen te bedanken voor deze vergadering. Ook dank voor de ambtelijke ondersteuning die ook tot 22:30 uur hier aanwezig is geweest en ook de vergadering heeft voorbereid. Dus hartelijk dank daaraan. Dank aan de hoogheemraden voor alle beantwoording. En dan zie ik u graag terug. Dan moet ik zelf even spieken in mijn agenda. Dat zal dan de verenigde vergadering van 27 mei zijn. Dank u wel. Fijne avond en tot snel, en hopelijk ook weer ergens dit jaar nog een keer in fysieke vorm.

De heer Roeten: Bedankt, tot ziens.

De heer Kiela: Tot kijk.

De heer ...: Fijne avond.

De heer Van Winden: Fijne avond allemaal.

Mevrouw Jans: Fijne avond.

**Verzamelformulier ten behoeve van de beantwoording van vragen gesteld in de
commissievergaderingen 11 en 12 mei 2021
ter informatie voor de VV vergadering van 27 mei 2021**

Gezamenlijke commissie P&C Agendapunt: 03.B.01

Onderwerp: Ontwerp jaarstukken 2020 inclusief de financiële jaarrekening 2020

Beknorte formulering van de problematiek en de vraagstelling: De definitieve accountantsverklaring zal naar de VV worden gestuurd voorafgaand aan de besluitvorming.

Beantwoording: is gevoegd bij de jaarstukken

Commissie Waterkwantiteit en Waterkwaliteit Agendapunt: 05.03

Onderwerp: Waterkwaliteitsrapportage 2020

Beknorte formulering van de problematiek en de vraagstelling: Pfh Belt beantwoordt de vragen van mevr. Wijbenga schriftelijk.

Vragen en **Beantwoording**:

- Is er een verklaring te vinden voor het feit dat in 8 polders juist in die polders het gemiddelde aan gevonden bestrijdingsmiddelen hoger is dan vorig jaar (figuur 1.4)?

Antwoord: Er is geen duidelijke verklaring. De meetpunten Plas Prinsenbos, Groote Gantel, Vlotwating en Heen en Geestvaart liggen in een gebied waar onlangs is gestart met de gebiedsgerichte aanpak. Wellicht kan dan een verklaring worden gevonden.

- En is er een verklaring voor de veel hogere concentratie bestrijdingsmiddelen in de Poelpolder en voor de grote variatie tussen de maandelijkse metingen (“Zo worden in de Poelpolder minimaal 3 en maximaal 29 gewasbeschermingsmiddelen aangetroffen in 2020”)? Als dat duidt op lozingen door individuele tuinders, welke acties zou Delfland daarop dan kunnen nemen?

Antwoord: In figuur 1.4 wordt het aantal gewasbeschermingsmiddelen weergegeven, niet de concentratie. Wij hebben geen verklaring voor het hoge aantal gewasbeschermingsmiddelen. De Poelpolder is wel een bijzondere polder, vanwege de ontwikkeling van glas naar stad. Deze polder heeft de aandacht van onze handhavers.

- En wordt er precies op vaste locaties en tijdstippen gemeten (ongeacht het weer?).
Antwoord: Ja, de locaties zijn vastgelegd en worden d.m.v. XY-coördinaten op dezelfde plaats bemonsterd. Ook de tijdstippen zijn vooraf voor het hele jaar vastgelegd.
- Is het mogelijk in de jaarreeksen aan te geven wanneer er gemaaid of vooral gebaggerd is om daarmee de eventuele invloed daarvan op de chemische en ecologische kwaliteit terug te kunnen zien?
Antwoord: Het is niet mogelijk om dit voor alle individuele meetpunten aan te geven. Dat is veel werk en niet de insteek van de waterkwaliteitsrapportage. We focussen ons vooral op de grotere schaal (zoals KRW-waterlichamen) en proberen, op basis van de waterkwaliteitsrapportage, steeds te verklaren waarom de waterkwaliteit is zoals die is. Daarbij gaat het om de (verwachte) trend en uitschieters/afwijkingen. Als we, op basis van de waterkwaliteitsgegevens, redenen hebben om aan te nemen dat een eenmalige ingreep, bijvoorbeeld baggeren, een effect op grotere schaal heeft gehad, dan duiken we daar verder in en nemen we dit mee in de rapportage en/of de duiding daarvan.
- Zijn er ook gebieden als het gaat om de ondergedoken planten die afgesloten zijn voor recreatie?
Antwoord: Alleen op de Strijp en Reijnerwatering wordt de watergang in het voorjaar tijdelijk afgesloten voor vaarrecreatie. Dit in het kader van de pilot die wij daar doen om inzicht te krijgen in de effecten van vaarrecreatie op de waternatuur. De resultaten uit deze pilot nemen we mee in verder onderzoek naar manieren om de waternatuur beter te beschermen met regulerende instrumenten. Hierbij kan gedacht worden aan (al dan niet tijdelijk) afsluiten of snelheidsrestricties.
- Is ook bekend bij Delfland welke bijdrage de depositie van BM uit de lucht zou kunnen zijn?
Antwoord: De bijdrage van atmosferische depositie is in het verleden door TNO onderzocht, de conclusie was dat deze te verwaarlozen is. Metingen op onze referentie locaties bevestigen deze conclusie.

Verenigde Vergadering

Dossiernummer	2217
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	27 mei 2021
Agendapunt	B.01
Titel	Afwegingskader zwemwater 2021

Geagendeerd	Vergaderdatum
Verenigde Vergadering	27 mei 2021
Verenigde Vergadering	15 juli 2021

Toelichting

Naar aanleiding van de commissievergadering Waterkwantiteit en Waterkwaliteit d.d. 11 mei 2021 zijn de volgende wijzigingen in het bestuursvoorstel en bijlage (rapport afwegingskader zwemwater) gedaan:

1. Verduidelijken type bacteriën: Toevoeging van 'fecale' bij de woorden 'bacteriën' en 'bacteriële'.
2. Herstelen fout: in paragraaf 4.1.2 is '200.000' aangepast naar '400.000'.
3. Benadrukken van samenwerken: op een aantal plekken is het samenwerken met de partners benadrukt.
4. Cofinanciering: de cofinanciering van maatregelen tegen blauwalgen is nader toegelicht. Daarnaast is dit als extra prioriteringscriterium opgenomen in het afwegingskader (paragraaf 4.2.3).

De wijzigingen, behalve wijziging 1, zijn in de documenten terug te vinden als rood onderstreepte tekst. Dit zijn de documenten met de naam 'wijzigingen zichtbaar'. Dezelfde stukken zijn ook zonder rood onderstreept bijgevoegd. Dit zijn de documenten met de naam 'schone versie'. Inhoudelijk zijn de documenten identiek.

Voorgesteld besluit

Gevraagd besluit Verenigde Vergadering:

- het afwegingskader zwemwater vaststellen.

Onderwerp: Afwegingskader zwemwater
Dossiernummer: 2217

Gevraagd besluit Verenigde Vergadering:
- het afwegingskader zwemwater vaststellen.

1. Probleemstelling - context

Zwemmen in natuurwater is heerlijk en draagt bovendien bij aan het waterbewustzijn. Bewoners en bezoekers van het beheergebied van Delfland kunnen op dertien aangewezen oppervlaktewaterlocaties zwemmen in natuurwater. Dit zijn Plas Prinsenbos, Plas Madestein Loosduinen, Plas Madestein Noordzijde, Plas Madestein Zuidzijde, Krabbepas Oostzijde, Delftse Hout, Waterspeeltuin Tanthof, Dobbepas, Naturistencamping Delft, Wollebrand, Plas Wilhelminapark, Waterspeeltuin Tubasingel en Natuurbad Te Werve.

Delfland werkt aan schoon, gezond en levend water in het hele gebied en vindt dat genieten van dat water daarbij hoort. Ook voor goed zwemwater zetten wij ons dus in: wij willen dat het water op aangewezen zwemlocaties goed is en dat je er lekker en veilig kunt zwemmen.

Delfland heeft een wettelijke verplichting om op de aangewezen zwemwaterlocaties de waterkwaliteit te monitoren. Op www.zwemwater.nl is op basis van deze monitoring zichtbaar wat de actuele kwaliteit van het zwemwater is en wat het gebruikadvies is vanuit de overheden. Daarnaast heeft Delfland de wettelijke verplichting om maatregelen te nemen voor het behalen en behouden van het kwaliteitsniveau 'aanvaardbaar' voor fecale bacteriële verontreiniging. Dit is een resultaatverplichting. Delfland moet ook "naar zijn oordeel realistische en evenredige" maatregelen nemen voor het behalen en behouden van het kwaliteitsniveau 'goed' of 'uitstekend' voor fecale bacteriën. Dit is een inspanningsverplichting. Ook andere partijen, zoals de provincie en gemeenten, hebben wettelijke verplichtingen aangaande fecale bacteriën. Onder fecale bacteriën wordt in dit voorstel verstaan de fecale bacterie Escherichia-coli (E-Coli of E.C.) en de intestinale enterokokken (I.E.).

Naast de wettelijke verplichting wil Delfland samen met partners alle zwemlocaties, niet alleen tegen fecale bacteriële verontreiniging maar ook tegen blauwalg (beleid uit WBP5), duurzaam op orde hebben en de komende jaren hier actief aan werken. Dit vanuit de verwachting dat de zwemlocaties vanwege klimaatverandering en verstedelijking een nog belangrijkere rol in de maatschappij gaan spelen.

Het is van belang dat aan de voorkant duidelijk is wie welke verplichtingen heeft. Een afwegingskader voor zwemwater is wenselijk om inzicht te krijgen in hoe Delfland afwegingen maakt om te investeren in de kwaliteit van zwemwater. Het opstellen van dit afwegingskader is een afspraak die in het Bestuursakkoord 2019-2023 is gemaakt.

2. Beoogd effect

Het afwegingskader maakt voor onszelf en onze partners inzichtelijk hoe Delfland de afwegingen maakt om maatregelen voor het verbeteren van de zwemwaterkwaliteit te nemen. Dit om te voldoen aan de wettelijke verplichting voor fecale bacteriële verontreiniging en eigen beleid voor blauwalg.

3. Kernboodschap

Zwemmen in natuurwater is heerlijk en draagt bovendien bij aan het waterbewustzijn. Veilige zwemlocaties zijn een groot goed voor recreatie en verkoeling. Vanwege klimaatverandering

en verstedelijking is de verwachting dat deze locaties nog belangrijker worden voor een prettige leefomgeving. Delfland heeft een wettelijke verplichting om de aangewezen zwemlocaties op orde te brengen en te houden. Andere partijen, zoals de provincie en gemeenten, hebben ook wettelijke verplichtingen op het gebied van zwemwater. Naast de wettelijke verplichting wil Delfland samen met partners alle zwemlocaties, niet alleen tegen fecale bacteriële verontreiniging maar ook tegen blauwalg (beleid uit WBP5), duurzaam op orde hebben en hieraan de komende jaren actief werken.

Met het vaststellen van het afwegingskader zwemwater laat de VV zien op basis van welke criteria maatregelen op bepaalde zwemlocaties genomen kunnen worden om de kwaliteit van het zwemwater te behouden of te verbeteren.

Met dit afwegingskader kan Delfland het gesprek met de partners (provincie, gemeenten en andere locatiebeheerders zoals particuliere exploitanten) voeren om een regionaal maatregelenplan voor zwemwater voor de komende jaren te maken. We verwachten van betrokken partners dat er samen wordt opgetrokken in maatregelen en er wordt gehandeld naar verantwoordelijkheden. We streven naar een goede balans in gezamenlijke financiering.

4. Historie - eerdere besluitvorming

Op 29 januari 2019 heeft de Commissie Gezond, Schoon en Gezuiverd water (GSG) kennisgenomen van een eerste aanzet van een afwegingskader voor zwemwater. Die notitie was opgesteld naar aanleiding van een toezegging die door D&H is gedaan bij de besluitvorming rondom een kredietvoorstel voor uitvoering van maatregelen in de Delftse Hout (VV van 11 oktober 2018). In de Notitie Afwegingskader zwemwater werden mogelijke bestuurlijke afwegingen rondom investeringen in zwemwater gepresenteerd. In het Bestuursakkoord 2019-2023 staat dat Delfland dit afwegingskader verder gaat uitwerken.

5. Regelgeving en Beleid

Het afwegingskader zwemwater past binnen bestaande Europese en landelijke wet- en regelgeving en binnen het beleid van Delfland:

- Europese Zwemwaterrichtlijn;
- Waterwet;
- Waterbesluit;
- Wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden;
- Besluit hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden;
- Omgevingsverordening Zuid-Holland;
- Waterbeheerplan 2016-2021 (WBP5);
- Bestuursakkoord 2019-2023;
- Blauwalgenprotocol 2020.

In de bijlage is een beschrijving van de relevantie wet- en regelgeving en beleid opgenomen.

6. Financiën

Het afwegingskader zorgt niet voor een wijziging in de kosten. Het regulier budget voor zwemwater wordt hiermee niet verhoogd. Voor eventuele maatregelen(pakketten) voor het verbeteren van de zwemwaterkwaliteit op zwemlocaties wordt apart krediet gevraagd.

7. Duurzaamheid

In het afwegingskader zwemwater wordt de voorkeur gegeven aan bron- of structuurmaatregelen boven effectmaatregelen. Delfland wil namelijk dat de zwemlocaties duurzaam op orde zijn. Delfland streeft hierbij naar een beter ecologisch evenwicht. Dat draagt ook bij aan de biodiversiteit.

Het uitvoeren van maatregelen wordt door Delfland binnen de door Delfland opgestelde duurzaamheidsdoelstellingen gedaan. Dit geldt voor alle projecten bij Delfland, dus ook voor maatregelen voor het verbeteren van de kwaliteit van zwemwater.

8. Organisatorische en personele consequenties

-

9. OR/GO

-

10. Risico- en beheersmaatregelen

De criteria die in het afwegingskader staan, zijn grotendeels vergelijkbaar met wat in de praktijk al voor de afweging van maatregelen werd gebruikt. De verwachting is daarom dat het afwegingskader geen nieuwe risico's met zich meebrengt. Delfland blijft zijn verantwoordelijkheid nemen voor de wettelijke verplichting. Daarnaast houdt Delfland vast aan het standpunt dat partners ook de nodige maatregelen moeten nemen om blauwalgen in zwemwater tegen te gaan.

11. Communicatie (in- en extern)

Het afwegingskader is een belangrijk kader om het gesprek met de partners aan te gaan over wie welke maatregelen neemt en wie waarvoor verantwoordelijk is. Delfland zal het afwegingskader na vaststelling delen met de partners om zo tot een gezamenlijk maatregelenplan te komen. Op bestuurlijk niveau zullen de partners tijdens de overleggen worden geïnformeerd over het afwegingskader. Op ambtelijk niveau zullen we het afwegingskader gebruiken in de gesprekken over het gezamenlijke maatregelenplan en desgewenst naar de partners sturen.

12. Bekendmaking en vervolprocedure

Het afwegingskader zwemwater wordt na vaststelling bekendgemaakt in het digitale Waterschapsblad op overheid.nl.

Na vaststelling van het afwegingskader werken we aan een regionaal maatregelenplan voor zwemwater waarin wij samen met onze partners per zwemlocatie willen vastleggen welke mogelijke maatregelen er zijn en hoe de verantwoordelijkheden liggen. Dat moet leiden tot een gezamenlijke aanpak voor zwemwater. Zoals aangegeven in de brief (DMS1502234) aan de VV d.d. 31 maart 2021 is onze ambitie om dit maatregelenplan in de tweede helft van 2021 aan de VV te kunnen aanbieden. Wij zijn hier echter afhankelijk van hoe het proces loopt om tot afspraken te komen met onze partners.

13. Bevoegd orgaan

De VV is bevoegd tot het vaststellen van het afwegingskader.

14. Toelichting

Begin 2019 heeft de VV aangegeven dat het onvoldoende duidelijk is hoe Delfland afwegingen maakt om te investeren in de kwaliteit van zwemwater. Daarom is afgesproken om een afwegingskader op te stellen. Dit afwegingskader maakt duidelijk hoe Delfland de afweging maakt om te investeren in maatregelen en op welke locaties dat gebeurt. Het afwegingskader is een instrument voor de organisatie en het bestuur. Het is de opmaat naar een regionaal maatregelenplan voor het zwemwater in ons gebied. Het biedt ons handvatten voor het gesprek hierover met onze partners (provincie, gemeenten en andere locatiebeheerders zoals particuliere exploitanten). Als we willen dat op alle zwemwaterlocaties nu en in de toekomst onbezorgd kan worden gezwommen moeten alle partners de handen uit de mouwen steken. We verwachten van betrokken partners dat er samen wordt opgetrokken in maatregelen en er wordt gehandeld naar verantwoordelijkheden. We streven naar een goede balans in gezamenlijke financiering.

In het afwegingskader voor zwemwater wordt onderscheid gemaakt tussen de wettelijke verplichting en beleid van Delfland. Of anders gezegd: wat moet Delfland en wat wil Delfland doen.

Bij het afwegingskader hoort een beslisboom met drie getrapte onderdelen:

- deel 1: criteria voor bepalen juiste maatregel;
- deel 2: criteria voor afwegen realistische en evenredige maatregelen;
- deel 3: criteria voor rangschikken zwemlocaties.

Afwegingskader zwemwater voor maatregelen voor wettelijke verplichting (fecale bacteriën)

Er zijn verschillende maatregelen mogelijk om een probleem met fecale bacteriën in het zwemwater aan te pakken. Maar niet alle maatregelen vallen binnen de wettelijke verplichting van Delfland. Delfland is als waterbeheerder samen met de provincie en locatiebeheerder, zoals de gemeente, aan zet om de wettelijke doelen te halen. Zo neemt Delfland alleen maatregelen binnen het watersysteem. De criteria in het afwegingskader zorgen ervoor dat Delfland de passende maatregelen neemt die binnen zijn bevoegdheid vallen.

In het afwegingskader staan ook criteria die ervoor zorgen dat Delfland alleen maatregelen neemt die haalbaar en betaalbaar zijn. Dit is om aan de inspanningsverplichting voor fecale bacteriën te voldoen. Het gaat hier om de kosten die voor Delfland zijn.

De maatregelenpakketten zijn na het doorlopen van deel 1 en deel 2 bekend. Als er meerdere zwemlocaties zijn waar maatregelen tegen fecale bacteriën nodig zijn om aan klasse goed of uitstekend te voldoen, kan het zijn dat deze zwemlocaties niet tegelijkertijd kunnen worden opgepakt. Het criterium in deel 3 wordt gebruikt om de zwemlocaties te prioriteren. Delfland vindt dat alleen een gezamenlijke inzet van de waterbeheerder en partners ervoor kan zorgen dat de inspanningsverplichting voor fecale bacteriën kan worden gehaald. Het totaalpakket van maatregelen op een bepaalde zwemlocatie heeft namelijk een hogere slagingskans om de wettelijke doelen te halen dan wanneer alleen Delfland maatregelen neemt. Daarom prioriteert Delfland zwemlocaties waar andere partijen ook de nodige maatregelen nemen.

Afwegingskader zwemwater voor maatregelen voor beleid van Delfland (blauwalg)

Er zijn verschillende maatregelen mogelijk om een probleem met blauwalgen in het zwemwater aan te pakken. In het afwegingskader staan criteria die ervoor zorgen dat Delfland passende maatregelen neemt die binnen de scope van Delfland vallen.

Naast maatregelen binnen het watersysteem zijn ook in de inrichting van een zwemwaterlocatie verbeteringen nodig om overlast door blauwalg terug te dringen. Denk aan groenbeheer (voorkomen van bladval in het water, het lokvoerverbod voor vissers en het afdekken van de waterbodem). Bij een blauwalgprobleem neemt Delfland alleen maatregelen in het water als de daarvoor verantwoordelijke partijen ook de maatregelen nemen die eromheen nodig zijn. Delfland financiert de nodige maatregelen binnen het watersysteem. De cofinanciering door de andere partijen bestaat uit het financieren van de nodige maatregelen buiten het watersysteem.

Deze cofinanciering is gericht op ieders verantwoordelijkheid en past binnen het huidige beleid (WBP5 en Bestuursakkoord 2019-2023). Omdat elke zwemlocatie uniek is, is altijd een daarop afgestemd maatregelenpakket nodig. Daar past geen vast percentage voor cofinanciering bij: de ene keer is meer nodig in het water, de andere keer in de omgeving eromheen.

Cofinanciering van maatregelen binnen het watersysteem is niet als eis, maar als prioriteringscriterium in het afwegingskader opgenomen. Het zou namelijk een beleidswijziging van het WBP5 betekenen.

In het afwegingskader staan ook criteria die ervoor zorgen dat Delfland alleen maatregelen neemt die haalbaar en betaalbaar zijn. Als de maatregel veel of gemiddeld kost wordt er in de meeste gevallen in de beslisboom om een kosteneffectiviteit analyse (KEA) of kosten-batenanalyse (KBA) gevraagd. Hiermee wordt onderbouwd waarom een bepaalde maatregel het beste is om op een bepaalde zwemlocatie toe te passen.

De maatregelenpakketten zijn na het doorlopen van deel 1 en deel 2 bekend. Als er meerdere zwemlocaties zijn waar maatregelen tegen blauwalg nodig zijn, kan het zijn dat deze zwemlocaties niet tegelijkertijd kunnen worden opgepakt. De criteria in deel 3 worden

gebruikt om de zwemlocaties te prioriteren en om de maatregelenpakketten in te plannen. Criteria waar onder andere naar wordt gekeken zijn zwemlocaties voorrang met veel bezoekers en/of zwemlocaties met cofinanciering voor maatregelen binnen het watersysteem.

Meer informatie over het afwegingskader en de beslisbomen staat in de bijlage horend bij dit voorstel.

15. Bijlagen

1. Afwegingskader zwemwater

Hoogheemraadschap van
Delfland

Afwegingskader zwemwater

Dossiernummer : 2217
Vergaderdatum : 27 mei 2021

De Verenigde Vergadering van Delfland,

op voordracht van dijkgraaf en hoogheemraden van 13 april 2021, dossiernummer 2217;

gelezen het positieve advies van de Commissie Waterkwantiteit en Waterkwaliteit;

overwegende dat:

- Delfland heeft beleid (WBP5) om de aangewezen zwemwateren voor zowel fecale bacteriën als blauwalgen op orde te hebben, en hiervoor maatregelen nodig zijn.
- Delfland op dit moment geen vastgesteld afwegingskader voor zwemwater heeft om herleidbare keuzes voor maatregelen te kunnen maken.
- Een afwegingskader een goed hulpmiddel voor Delfland is om met de partners in gesprek te gaan voor het maken van een maatregelenplan.

Gelet op:

- artikel 77 van de Waterschapswet (bij VV-voorstellen).

Besluit:

Het afwegingskader zwemwater 2021 vast te stellen zoals aangegeven in de bij dit besluit behorende bijlage.

Aldus besloten in de openbare vergadering van 27 mei 2021

De Verenigde Vergadering voornoemd,

de Secretaris,

ir. P.C. Janssen

de Voorzitter,

dr. P.H.W.M. Daverveldt

Afwegingskader zwemwater

voor schone en gezonde
zwemlocaties

Provinciale Milieucentraal van
Delfland

Colofon

Kenmerk: DMS1503622
Status: eindconcept (20 mei 2021)
Datum vastgesteld in VV: 27 mei 2021 (beoogd)

Inhoudsopgave

1. INLEIDING	3
1.1. LEESWIJZER.....	4
2. WETTELIJK KADER VOOR ZWEMWATER	5
2.1. DOELEN VOOR ZWEMWATER	5
2.2. TAKEN PROVINCIE (PROVINCIE ZUID-HOLLAND)	5
2.2.1. <i>Toekennen functie zwemwater en aanwijzen zwemlocaties</i>	5
2.2.2. <i>Zorg voor veiligheid zwemwater en gezondheid zwemmers</i>	6
2.3. TAKEN WATERBEHEERDER (DELFLAND).....	6
2.3.1. <i>Opstellen zwemwaterprofiel</i>	6
2.3.2. <i>Monitoring</i>	6
2.3.3. <i>Maatregelen ter verbetering en behoud van de zwemwaterkwaliteit</i>	6
2.4. TAKEN LOCATIEBEHEERDER (BV. PARTICULIERE EXPLOITANT OF GEMEENTE).....	7
2.5. OMGEVINGSWET	7
3. DOELEN DELFLAND VOOR ZWEMWATER	8
3.1. WATERBEHEERPLAN 2016-2021 (WBP5)	8
3.1.1. <i>Doelen</i>	8
3.1.2. <i>Beleidskeuzes</i>	8
3.1.3. <i>Lange termijn ambitie</i>	8
3.2. BESTUURSAKKOORD 2019-2023	8
3.2.1. <i>Beleidskeuzes en keuze in werkwijze</i>	8
3.3. BEGROTING 2021 EN MEERJARENRAMING 2022-2025.....	9
3.3.1. <i>Doelen en Prestatie indicatoren (PI's)</i>	9
3.4. WATERBEHEERPROGRAMMA 2022-2027 (WBP6).....	9
3.4.1. <i>Doelen</i>	9
3.5. KLIMAATVERANDERING	10
4. AFWEGINGSKADER VOOR ZWEMWATER	11
4.1. AFWEGINGSKADER VOOR MAATREGELEN WETTELIJKE VERPLICHTING (FECAL BACTERIËN).....	11
4.1.1. <i>Criteria voor bepalen passende maatregel</i>	12
4.1.2. <i>Criteria voor afwegen realistische en evenredige maatregel</i>	13
4.1.3. <i>Criterium voor rangschikken zwemlocaties</i>	14
4.2. AFWEGINGSKADER VOOR MAATREGELEN VOOR BELEID VAN DELFLAND (BLAUWALG)	15
4.2.1. <i>Criteria voor bepalen passende maatregel</i>	15
4.2.2. <i>Criteria voor afwegen realistische en evenredige maatregel</i>	17
4.2.3. <i>Criteria voor rangschikken zwemlocaties</i>	18
BIJLAGE 1 DOELEN EN TAKEN ZWEMWATER	
BIJLAGE 2 RELEVANTE WETTEKSTEN (STAND VAN ZAKEN MAART 2021)	
BIJLAGE 3 BESLISBOOM VOOR MAATREGELEN VOOR WETTELIJKE VERPLICHTING (FECAL BACTERIËN)	
BIJLAGE 4 BESLISBOOM VOOR MAATREGELEN VOOR BELEID VAN DELFLAND (BLAUWALG)	

1. Inleiding

Zwemmen in natuurwater is heerlijk en draagt bovendien bij aan het waterbewustzijn. Bewoners en bezoekers van het beheergebied van Delfland kunnen op dertien aangewezen oppervlaktewaterlocaties zwemmen in natuurwater. Te Plas Prinsenbos, Plas Madestein Loosduinen, Plas Madestein Noordzijde, Plas Madestein Zuidzijde, Krabbepas Oostzijde, Delftse Hout, Waterspeeltuin Tanthof, Dobbepas, Naturistencamping Delft, Wollebrand, Plas Wilhelminapark, Waterspeeltuin Tubasingel en Natuurbad Te Werve.

Delfland werkt aan schoon, gezond en levend water in het hele gebied en vindt dat genieten van dat water daarbij hoort. Ook voor goed zwemwater zetten wij ons dus in: wij willen dat het water op aangewezen zwemlocaties goed is en dat je er lekker en veilig kunt zwemmen.

Delfland heeft een wettelijke verplichting om op de aangewezen zwemlocaties de waterkwaliteit te monitoren. Op www.zwemwater.nl is op basis van deze monitoring zichtbaar wat de actuele kwaliteit van het zwemwater is en wat het gebruikadvies is vanuit de overheden. Daarnaast heeft Delfland de wettelijke verplichting om maatregelen te nemen voor het behalen en behouden van het kwaliteitsniveau 'aanvaardbaar' voor fecale bacteriële verontreiniging. Dit is een resultaatverplichting. Onder fecale bacteriën wordt in dit afwegingskader verstaan de fecale bacterie Escherichia-coli (E-Coli of E.C.) en de intestinale enterokokken (I.E.). Delfland moet ook "naar zijn oordeel realistische en evenredige" maatregelen nemen voor het behalen en behouden van het kwaliteitsniveau 'goed' of 'uitstekend' voor fecale bacteriën. Dit is een inspanningsverplichting. Ook andere partijen, zoals de provincie en gemeenten, hebben wettelijke verplichtingen aangaande fecale bacteriën.

Naast fecale bacteriën kunnen ook blauwalgen leiden tot een negatief zwemadvies. Delfland wil samen met de partners ervoor zorgen dat op de aangewezen zwemlocaties onbekommerd kan worden gezwommen (beleid uit WBP5). Delfland heeft aan dit beleid onder meer invulling gegeven door tussen 2015- 2020 op acht zwemlocaties maatregelen te nemen tegen overvloedige blauwalgbloei en voor een betere waterkwaliteit.

Delfland wil er samen met partners voor zorgen dat alle aangewezen zwemlocaties nu en in de toekomst duurzaam op orde zijn. We verwachten dat de zwemlocaties vanwege klimaatverandering en verstedelijking nog belangrijker worden voor een prettige leefomgeving. Hiervoor is dit afwegingskader zwemwater opgesteld. Het maakt inzichtelijk hoe Delfland afwegingen maakt om te bepalen welke maatregelen worden genomen om te voldoen aan de wettelijke verplichting en het eigen beleid voor zwemwater.

Het afwegingskader is de opmaat naar een regionaal maatregelenplan voor het zwemwater in ons gebied. Het biedt ons handvatten voor het gesprek hierover met onze partners (provincie, gemeenten en andere locatiebeheerders zoals particuliere exploitanten). Als we willen dat op alle zwemwaterlocaties nu en in de toekomst onbezorgd kan worden gezwommen moeten alle partners de handen uit de mouwen steken. We verwachten van betrokken partners dat er samen wordt opgetrokken in maatregelen en er wordt gehandeld naar verantwoordelijkheden. We streven naar een goede balans in gezamenlijke financiering.

Delfland heeft de voorkeur voor duurzame maatregelen die het ecologisch evenwicht stimuleren waardoor blauwalg en fecale bacteriën minder kans krijgen, én is geïnteresseerd in nieuwe, innovatieve oplossingen die we wellicht als maatregel in de toekomst kunnen toepassen. Delfland participeert in onderzoek hiernaar. Deze inzet van Delfland hierin valt buiten dit afwegingskader.

1.1. Leeswijzer

Dit rapport is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 2 staat de wettelijke verplichting van Delfland en partners voor zwemwater. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen de verplichting voor fecale bacteriën en blauwalgen. In hoofdstuk 3 staan de eigen doelen van Delfland, zoals verwoord in het Waterbeheerplan 2016-2021 en het Bestuursakkoord 2019-2023. Het afwegingskader staat in hoofdstuk 4.

2. Wettelijk kader voor zwemwater

De Europese Zwemwaterrichtlijn is geïmplementeerd in Nederlandse wetgeving in de *Wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden (WHVBZ)* en het daarop gebaseerde *Besluit hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden (BHVBZ)* en in de Waterwet, het Waterbesluit en de Omgevingsverordening Zuid-Holland.

In dit hoofdstuk staan de doelen die in de wetten en besluiten staan. Daarnaast wordt de taakverdeling beschreven. De aangehaalde passages uit de wetten en besluiten waren vigerend in maart 2021.

In bijlage 1 staat een beknopt overzicht van de wettelijke doelen, eigen doelen van Delfland en welke taken hierbij horen. In bijlage 2 staat een samenvatting van de relevante wetteksten.

2.1. Doelen voor zwemwater

In de Europese Zwemwaterrichtlijn staat het volgende doel voor zwemwater:

- het behoud, de bescherming en de verbetering van de milieukwaliteit en de bescherming van de gezondheid van de mens, aanvullend op de KRW.

In het *Besluit hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden (BHVBZ)* staan de volgende doelen voor aangewezen zwemlocaties:

- het kwaliteitsniveau voor fecale bacteriële verontreiniging moet ten minste aanvaardbaar zijn;
- het kwaliteitsniveau voor fecale bacteriële verontreiniging moet zoveel mogelijk goed of uitstekend zijn.

2.2. Taken provincie (Provincie Zuid-Holland)

2.2.1. Toekennen functie zwemwater en aanwijzen zwemlocaties

De provincie wijst jaarlijks na overleg met de waterbeheerder zwemlocaties aan en kan ze ook weer afvoeren (GS-besluit) ([10b WHVBZ](#)). Zwemlocaties kunnen worden aangewezen als plekken waar naar het oordeel van GS door een groot aantal personen wordt gezwommen. Zij moeten daarbij ook rekening houden met ontwikkelingen op het gebied van het aantal zwemmers, de infrastructuur, de aanwezige faciliteiten en de maatregelen die zijn getroffen om het zwemmen te bevorderen. Een water kan alleen worden aangewezen als zwemlocatie als de provincie in het regionale (of provinciale) waterplan de functie zwemwater aan het water heeft toegekend.

Het toekennen van de zwemwaterfunctie kan als naar het oordeel van de provincie (PS) de maatregelen om de klasse aanvaardbaar te bereiken uitvoerbaar en niet onevenredig kostbaar zijn én de functie zwemwater verenigbaar is met andere aan het water toegekende functies ([4.4 Waterwet](#) in combinatie met 4.11 en [4.12 Waterbesluit](#)). Uitleg over de klasse-indeling staat in paragraaf 2.3.3 van dit rapport. In het provinciale waterplan staan naast de toekenning van zwemwaterfuncties ook het provinciale zwemwaterbeleid en de maatregelen die de provincie in dat kader treft.

Toekenning van de zwemwaterfunctie kan als aan de volgende voorwaarden is voldaan:

- de maatregelen om de klasse 'aanvaardbaar' te bereiken zijn naar het oordeel van Provinciale Staten uitvoerbaar en niet onevenredig kostbaar;
- de locatie is niet vijf jaar achter elkaar ingedeeld in de klasse 'slecht'.

Zowel bij het toekennen van de zwemwaterfunctie als bij de jaarlijkse aanwijzing van de zwemlocaties wordt het landelijke [Protocol aanwijzen en afvoeren van zwemlocaties](#) gebruikt.

2.2.2. Zorg voor veiligheid zwemwater en gezondheid zwemmers

De provincie doet jaarlijks onderzoek naar de veiligheid van zwemlocaties en zorgt dat de informatie daarover beschikbaar is voor het publiek ([10d WHVBZ](#)).

Als dat nodig is vanuit het oogpunt van hygiëne of veiligheid van de zwemmers, kunnen GS een negatief zwemadvies afgeven en eventueel een zwemverbod instellen. (10b en [11 WHVBZ](#)).

NB: de provincie heeft een belangrijk deel van haar taken op het gebied van zwemwater opgedragen aan de Omgevingsdienst Midden-Holland (ODMH).

2.3. Taken waterbeheerder (Delfland)

2.3.1. Opstellen zwemwaterprofiel

De waterbeheerder stelt zwemwaterprofielen op voor aangewezen zwemlocaties en actualiseert deze zo nodig ([44c BVHBZ](#)). Een zwemwaterprofiel bevat informatie over:

- de kenmerken van het zwemwater en van andere oppervlaktewateren in de buurt van het zwemwater, die een verontreinigingsbron kunnen zijn;
- verontreinigingen en verontreinigingsbronnen die de kwaliteit van het zwemwater kunnen aantasten en schadelijk kunnen zijn voor de gezondheid van zwemmers;
- de kans op groei van blauwalgen;
- de kans op groei van macroalgen en/of microplankton;
- het risico van kortdurende verontreinigingen (welke, hoe vaak, hoe lang) en de te nemen beheersmaatregelen.

Bij verontreiniging gaat het in eerste instantie om fecale bacteriën, maar ook om andere organismen, zoals blauwalgen, of afval.

2.3.2. Monitoring

De waterbeheerder verzamelt en beoordeelt tijdens het badseizoen gegevens over de waterkwaliteit in zwemlocaties ([Hoofdstuk 5 par. 2 BVHBZ](#)). Er moet in ieder geval onderzoek worden gedaan naar verontreiniging met fecale bacteriën en naar zichtbare verontreiniging door teerachtige residuen, glas, plastic, rubber of ander afval.

Als het zwemwaterprofiel daartoe aanleiding geeft, moet ook onderzoek worden gedaan naar de groei van blauwalgen (cyanobacteriën) en macroalgen en/of microplankton.

De waterbeheerder rapporteert de gegevens aan de provincie.

Als de aanwezigheid van blauwalgen, bacteriële verontreinigingen of andere verontreinigingen een risico voor de gezondheid vormt, treft de waterbeheerder met de provincie passende beheersmaatregelen. Hierbij gaat het om maatregelen om gezondheidsproblemen te voorkomen, zoals een waarschuwing dat er blauwalgen zijn. De provincie licht het publiek voor en kan een negatief zwemadvies geven of een zwemverbod instellen.

2.3.3. Maatregelen ter verbetering en behoud van de zwemwaterkwaliteit

De waterbeheerder neemt in het waterbeheerplan maatregelen op om te zorgen dat de waterkwaliteit in de aangewezen zwemlocaties voldoende is ([4.6 Waterwet](#) in combinatie met [6.1 Omgevingsverordening Zuid-Holland](#)). De waterbeheerder moet daarbij rekening houden met wat in het provinciale waterplan staat. Hierbij is de gedachte dat de provincie het beleid bepaalt, de doelen stelt en de waterbeheerder zorgt voor de uitvoering daarvan. De maatregelen in het waterbeheerplan moeten een aanvulling op de maatregelen in het provinciale waterplan zijn of een uitwerking daarvan.

De waterbeheerder treft maatregelen voor het realiseren van de vereiste zwemwaterkwaliteit ([44b lid 4 en lid 5 BVHBZ](#)). Hiervoor geldt een klasse-indeling:

- het bereiken van de klasse aanvaardbaar is een resultaatsverplichting: de waterbeheerder moet de nodige maatregelen nemen om te zorgen dat het zwemwater voldoet aan de klasse aanvaardbaar;
- het bereiken van de klassen uitstekend en goed is een inspanningsverplichting: de waterbeheerder neemt de maatregelen die naar zijn oordeel realistisch en evenredig zijn. De kosten moeten redelijk en evenredig zijn.

De klasse-indeling is gebaseerd op fecale bacteriële verontreiniging. De aanwezigheid van blauwalgen speelt hierin geen rol.

2.4. Taken locatiebeheerder (bv. particuliere exploitant of gemeente)

De houder van een badinrichting, ofwel de locatiebeheerder dient maatregelen te treffen in het belang van de hygiëne en het belang van de veiligheid van de zwemmers. (art 2, 3, 4 en 7 WHVBZ en [Hoofdstuk 4 BVHBZ](#)). Een locatiebeheerder kan de gemeente of bijvoorbeeld een particuliere exploitant zijn. Het gaat om maatregelen die te maken hebben met de inrichting van de locatie, zoals steilheid van de waterbodem, afbakening van gevaarlijke plaatsen, aanwezigheid toiletten, verwijderen van vogelfeces, en het verbod op aanwezigheid van honden en paarden.

2.5. Omgevingswet

Hoewel de Omgevingswet geen verandering in taken en bevoegdheden zou brengen, verandert er op het gebied van zwemwater wel iets.

Een belangrijke verandering – in de geest van de Omgevingswet – is dat in de landelijke wet- en regelgeving uitdrukkelijker is geregeld dat de provincie en de waterbeheerder samen verantwoordelijk zijn voor de kwaliteit van het zwemwater en moeten samenwerken.

De aanwijzing van zwemlocaties moet onder de Omgevingswet *in overeenstemming met de waterbeheerder* gebeuren. De provincie is daarbij overigens niet meer verplicht om voorafgaand in het regionale (of provinciale) waterprogramma de functie zwemwater aan wateren toe te kennen.

Het treffen van realistische en evenredige maatregelen om te zorgen dat aangewezen zwemlocaties voldoen aan de klasse goed of uitstekend, is onder de Omgevingswet een verplichting van zowel de waterbeheerder als de provincie (GS). Welke taakverdeling tussen de provincie en de waterbeheerder hierbij hoort, is momenteel nog niet bekend. Als hier meer duidelijkheid over is, zal Delfland de huidige taken voor zwemwater daarop beschouwen.

Een andere verandering is dat de provincie niet meer zelf verplicht is om het jaarlijkse veiligheidsonderzoek te doen. De provincie moet ervoor zorgen dat dit gebeurt en kan dit dus ook door een andere partij laten doen. Als het veiligheidsonderzoek aanleiding geeft tot het treffen van maatregelen, dan zijn de provincie en de waterbeheerder daar samen verantwoordelijk voor.

In de landelijke wet- en regelgeving staan geen verplichtingen meer voor de locatiebeheerder, zoals de gemeente of een particuliere exploitant. De provincie kan dergelijke verplichtingen wel in de Omgevingsverordening opnemen. De Provincie Zuid-Holland heeft dat in de ontwerp – Zuid-Hollandse Omgevingsverordening gedaan. Per saldo is dus de verwachting dat de locatiebeheerder verantwoordelijk blijft voor hygiëne en veiligheid van de aangewezen zwemlocaties.

3. Doelen Delfland voor zwemwater

Delfland heeft in een aantal documenten zijn doelen beschreven. Deze staan hieronder genoemd. Zij vormen de basis voor het afwegingskader in hoofdstuk 4. Omdat het waterbeheerplan 2016-2021 dit jaar afloopt en de verwachting is dat het afwegingskader langer gebruikt wordt, wordt hier ook al stil gestaan bij het waterbeheerprogramma 2022-2027. In bijlage 1 staat een beknopt overzicht van de wettelijke doelen, eigen doelen van Delfland en welke taken hierbij horen.

3.1. Waterbeheerplan 2016-2021 (WBP5)

3.1.1. Doelen

In het Waterbeheerplan staan de volgende doelen voor zwemwater (blz 46):

1. de aangewezen zwemlocaties voldoen aan de EU-zwemwaterrichtlijn;
2. alleen bij uitzondering is er een negatief advies als gevolg van blauwalg en bacteriën.

Ad 1) Doel 1 volgt uit de wettelijke verplichting.

Ad 2) Doel 2 is beleid van Delfland en geen wettelijke verplichting.

3.1.2. Beleidskeuzes

In het Waterbeheerplan staat ook een aantal beleidskeuzes voor het behalen van de doelen voor zwemwater:

1. op de door de provincie formeel aangewezen zwemlocaties neemt Delfland maatregelen om overlast door schadelijke bacteriën en blauwalgen tot een minimum te beperken;
2. de prioriteit voor het nemen van maatregelen ligt bij:
  - zwemlocaties met veel gebruikers, en
  - locaties waar veel kleine kinderen komen (zoals waterspeeltuinen).

Ad 1) Deze beleidskeuze is gekoppeld aan beide doelen uit het WPB5. Het gaat hier zowel om het voorkomen dat mensen bij een negatief zwemadvies het water ingaan, als om maatregelen om de kwaliteit van het water te verbeteren.

Ad 2) Deze beleidskeuzes komen terug in het afwegingskader in hoofdstuk 4.

3.1.3. Lange termijn ambitie

De ambitie van Delfland voor zwemwater op lange termijn is (blz 80):

1. in alle wateren van Delfland kan gezwommen worden.

Ad 1) deze ambitie is voor alle oppervlaktewaterlichamen in het gebied van Delfland. Het afwegingskader richt zich op de aangewezen zwemlocaties.

3.2. Bestuursakkoord 2019-2023

3.2.1. Beleidskeuzes en keuze in werkwijze

In het bestuursakkoord valt zwemwater onder recreatief medegebruik. Hier staat een aantal beleidskeuzes voor zwemwater (blz 22):

1. Delfland gaat door met het gekozen beleid voor zwemwater;
2. Delfland pakt zijn rol op het gebied van zwemwater;
3. Delfland neemt de primaire financiële verantwoordelijkheid niet over van de initiatiefnemer;
4. Delfland wil samenwerken met gemeenten en provincie.

Ad 1) Het gaat hier over het beleid uit het Waterbeheerplan 2016-2021 en het Coalitieakkoord 2015-2019.

Ad 2) Dit wordt geïnterpreteerd als de rol die wettelijk verplicht is.

Ad 3) Dit is een financiële keuze die in het afwegingskader in hoofdstuk 4 terugkomt.

Ad 4) Dit is een werkwijze hoe we het maatregelenplan willen gaan maken. Als we willen dat op alle zwemwaterlocaties nu en in de toekomst onbezorgd kan worden gezwommen moeten

alle partners de handen uit de mouwen steken. Delfland wil er samen met partners voor zorgen dat alle aangewezen zwemlocaties nu en in de toekomst duurzaam op orde zijn.

3.3. Begroting 2021 en meerjarenraming 2022-2025

3.3.1. Doelen en Prestatie indicatoren (PI's)

In de begroting 2021 en meerjarenraming 2022-2025 valt zwemwater onder recreatief medegebruik. Hier staan dezelfde doelen (blz. 28) als in het Waterbeheerplan 2015-2021.

Delfland gebruikt PI's om te meten in hoeverre we de doelen halen, zo ook voor zwemwater. Deze PI's worden elk jaar bij de begroting en meerjarenraming vastgesteld en indien nodig bijgesteld. Delfland heeft voor 2021 onderstaande PI vastgesteld:

- het aantal locaties met genomen maatregelen met een negatief zwemadvies van meer dan 3 weken; met streefwaarden:
  - o 2021: 0;
  - o 2022: 0;
  - o 2023: 0;
  - o 2024: 0;
  - o 2025: 0.

Deze PI is gekoppeld aan doel 2 uit het WBP5. De onderbouwing voor deze PI is als volgt: 'Naast aanwezigheid van te veel bacteriën kan ook blauwalg leiden tot een negatief zwemadvies. Op diverse locaties worden maatregelen getroffen om overlast als gevolg van bacteriën of blauwalg te voorkomen. Het blijft echter natuur: garanties zijn er niet. We streven ernaar dat er voor deze locaties minder dan drie weken per jaar een negatief zwemadvies geldt.'

3.4. Waterbeheerprogramma 2022-2027 (WBP6)

3.4.1. Doelen

Het waterbeheerplan 2016-2021 (WBP5) loopt tot en met dit jaar. Vanaf volgend jaar geldt het Waterbeheerprogramma 2022-2027 (WBP6). Omdat het afwegingskader zwemwater voor de middellange termijn is gemaakt, is het belangrijk om ook een doorkijk te maken naar WBP6. Het opstellen van het WBP6 en het afwegingskader voor zwemwater loopt parallel. Daarom kan hier niet worden verwezen naar het vastgestelde beleid voor zwemwater uit het WBP6.

De verwachting is dat de doelen voor zwemwater in WBP6 vergelijkbaar zijn als in WBP5:

1. de aangewezen zwemlocaties voldoen aan de EU-zwemwaterrichtlijn;
2. alleen bij uitzondering is er een negatief zwemadvies als gevolg van blauwalg.

Ad 1) Doel 1 volgt uit de wettelijke verplichting.

Ad 2) Doel 2 is beleid van Delfland. Delfland wil dat alle zwemlocaties op orde zijn en bedoelt daarmee dat er alleen bij uitzondering een negatief zwemadvies geldt als gevolg van blauwalg. Vanuit de wettelijke verplichting moet Delfland maatregelen nemen tegen fecale bacteriële verontreinigingen. Maar als er dan door blauwalgen alsnog een negatief zwemadvies geldt, kan toch niet in het zwemwater gezwommen worden. Dat wil Delfland zoveel mogelijk voorkomen.

In de afgelopen jaren is samen met de partners een maatregelenpakket opgesteld en uitgevoerd om aan de doelen uit het WBP5 te voldoen. Delfland heeft zich gericht op zogenoemde prioritaire zwemlocaties. Dit zijn locaties die Delfland heeft gekozen op basis van een aantal criteria, waaronder het aantal bezoekers.

Delfland wil nu samen met partners ervoor zorgen dat alle zwemlocaties duurzaam op orde zijn en blijven. Delfland wil dat er op alle aangewezen zwemlocaties binnen Delfland veilig kan worden gezwommen met een minimale kans op gezondheidsrisico's en met aanvaardbare kosten voor Delfland. Delfland streeft hierbij naar een beter ecologisch evenwicht.

Als we willen dat op alle zwemwaterlocaties nu en in de toekomst onbezorgd kan worden gezwommen moeten alle partners de handen uit de mouwen steken. We verwachten van betrokken partners dat er samen wordt opgetrokken in maatregelen en er wordt gehandeld naar verantwoordelijkheden. We streven naar een goede balans in gezamenlijke financiering.

Delfland wil ook met de provincie onderzoeken of het mogelijk is zwemlocaties af te voeren, als ze door blauwalgen te vaak een negatief zwemadvies krijgen.

3.5. Klimaatverandering

Tijdens warme periodes zoeken meer mensen zwemwater op en juist dan spelen ook vaak de problemen met blauwalg en fecale bacteriën op. Door de verandering van het klimaat neemt de behoefte aan goede zwemwaterplekken toe terwijl de uitdagingen om de waterkwaliteit goed te krijgen en te houden groter worden. Op de themakaart hitte van de Watervisie is dit ook inzichtelijk gemaakt.

Zomerse buien zijn vaker heftig en leiden daardoor op meer plaatsen tot riooloverstorten. Hierdoor kunnen er meer fecale bacteriën in het zwemwater komen.

Blauwalgen leiden pas tot problemen als het water (te) voedselrijk is en de temperatuur oploopt. Voedsel voor blauwalgen is er in het Delflands beheergebied in overvloed, zoals nalevering uit de bodem en vogelpoep. Bij opwarming van de aarde zal het oppervlaktewater eerder in het jaar een gunstige temperatuur bereiken voor blauwalgen om te groeien.

4. Afwegingskader voor zwemwater

Dit afwegingskader geeft een kader waarbinnen maatregelen voor het behouden en verbeteren van de kwaliteit van zwemwater gekozen kunnen worden. Met dit afwegingskader wordt duidelijk onder welke voorwaarden Delfland investeert in maatregelen en op welke zwemlocatie dit is.

Hiermee kan Delfland het gesprek voeren met de partners (provincie, gemeenten en andere locatiebeheerders zoals particuliere exploitanten) om een regionaal maatregelenplan voor zwemwater voor de komende jaren te maken.

In het afwegingskader voor zwemwater wordt onderscheid gemaakt tussen de wettelijke verplichting en beleid van Delfland. Of anders gezegd: wat moet Delfland en wat wil Delfland extra doen.

4.1. Afwegingskader voor maatregelen wettelijke verplichting (fecale bacteriën)

Vanuit de wettelijke verplichting moet Delfland in de volgende gevallen maatregelen nemen:

- Delfland (en GS) moet(en) maatregelen nemen om blootstelling aan fecale bacteriën en blauwalg te voorkomen als uit monitoring blijkt dat er een gezondheidsrisico dreigt. Dit zijn maatregelen om ervoor te zorgen dat mensen niet het water in gaan. Dit is bijvoorbeeld het informeren over een negatief zwemadvies. Delfland geeft hiervoor het signaal en de Omgevingsdienst plaatst in opdracht van de provincie de informatie op de zwemlocatie. Deze maatregelen vallen niet onder dit afwegingskader.
- Delfland moet de nodige maatregelen nemen voor het behalen en behouden van het kwaliteitsniveau 'aanvaardbaar' voor fecale bacteriële verontreiniging. Dit is een resultaatsverplichting. Het afwegingskader kan gebruikt worden om de keuze in maatregelen op een bepaalde zwemlocatie te maken.
- Delfland moet naar zijn oordeel realistische en evenredige maatregelen nemen voor het behalen en behouden van het kwaliteitsniveau 'goed' of 'uitstekend' voor fecale bacteriën. Dit is een inspanningsverplichting. Delfland gebruikt het afwegingskader om de keuze in maatregelen op een bepaalde zwemlocatie te maken.

Bij het afwegingskader hoort een beslisboom met drie getrapte onderdelen:

- **deel 1: criteria voor bepalen passende maatregel:**
met deze criteria bepaal je of de gekozen maatregel passend is om aan klasse aanvaardbaar of aan klasse goed of uitstekend te voldoen;
- **deel 2: criteria voor afwegen realistische en evenredige maatregelen:**
met deze criteria bepaal je of de gekozen maatregel haalbaar en betaalbaar is om aan klasse goed of uitstekend te voldoen;
- **deel 3: criterium voor rangschikken zwemlocaties:**
De maatregelenpakketten zijn na het doorlopen van deel 1 en deel 2 bekend. Als er meerdere zwemlocaties zijn waar maatregelen tegen fecale bacteriën nodig zijn om aan klasse goed of uitstekend te voldoen, kan het zijn dat deze zwemlocaties niet tegelijkertijd kunnen worden opgepakt. Deel 3 wordt gebruikt om de zwemlocaties te prioriteren en om de maatregelenpakketten in te plannen.

De criteria uit het afwegingskader worden in onderstaande paragrafen toegelicht. In Bijlage 3 staat de beslisboom voor maatregelen voor de wettelijke verplichting van Delfland die op basis van deze criteria is opgesteld.

4.1.1. Criteria voor bepalen passende maatregel

Er zijn verschillende maatregelen mogelijk om een probleem met fecale bacteriën in het zwemwater aan te pakken. Niet alle maatregelen vallen binnen de wettelijke verplichting en/of bevoegdheden van Delfland. Delfland is als waterbeheerder samen met de provincie en locatiebeheerder, zoals de gemeente, aan zet om de wettelijke doelen te halen. Onderstaande criteria, zie ook Figuur 1, zorgen ervoor dat Delfland passende maatregelen neemt die binnen zijn bevoegdheid vallen.

- **maatregel draagt bij aan het halen van de wettelijke verplichting van Delfland**
De maatregel moet bijdragen aan het halen van het vereiste kwaliteitsniveau voor fecale bacteriële verontreiniging. Is de maatregel om aan de wettelijke verplichting van een andere partij te voldoen? Dan voert Delfland deze maatregel niet uit. Is de maatregel alleen om blauwalgen tegen te gaan? Dan voeren we de maatregel niet uit op basis van deze beslisboom. Dit is namelijk geen wettelijke verplichting. Dan gebruiken we de beslisboom voor maatregelen voor beleid van Delfland voor blauwalg.
- **maatregel wordt binnen het watersysteem gedaan**
Delfland is waterbeheerder. Onze taak is om het watersysteem met al zijn waterstaatswerken op orde te houden. Daarom doen wij alleen maatregelen binnen het watersysteem. Wij doen geen maatregelen in de inrichting van de zwemlocatie. Dit is voor de locatiebeheerder, bijvoorbeeld de gemeente. Zijn er maatregelen nodig om de kwaliteit van het aangevoerde water te verbeteren? Ook hiervoor geldt dat Delfland alleen maatregelen in het watersysteem doet. De bronvervuiling buiten het watersysteem aanpakken valt hier dus niet onder.
- **maatregel is een bron- of structuurmaatregel**
Brongerichte maatregelen zijn gericht op het voorkómen van problemen met fecale bacteriële verontreiniging door de bronnen daarvan aan te pakken. Structuurgerichte maatregelen zijn ingrepen in het watersysteem zodat de condities voor fecale bacteriën slechter worden. Delfland zet zich in voor structurele en duurzame maatregelen. Deze hebben de voorkeur.
- **maatregel is een effectmaatregel die nodig is om de wettelijke verplichting van Delfland tijdens het badseizoen te halen**
Effectmaatregelen zijn gericht op bestrijden van een al opgetreden knelpunt in de zwemwaterkwaliteit zoals overschrijding van zwemwaternormen voor fecale bacteriën. Deze voert Delfland alleen ad hoc tijdens het badseizoen uit om het vereiste kwaliteitsniveau voor fecale bacteriële verontreiniging te halen.
- **Delfland maakt afspraken over het onderhoud**
Als Delfland iets aanlegt in het watersysteem doet Delfland niet automatisch het onderhoud hiervan. Het is belangrijk om vooraf met de partners afspraken te maken over het onderhoud. De standaard onderhoudsbepalingen staan in de legger. Onderhoud is essentieel om de maatregel te laten slagen. Denk bijvoorbeeld aan goed onderhouden keerschotten.

- **maatregel is voor halen resultaatverplichting voor fecale bacteriën**

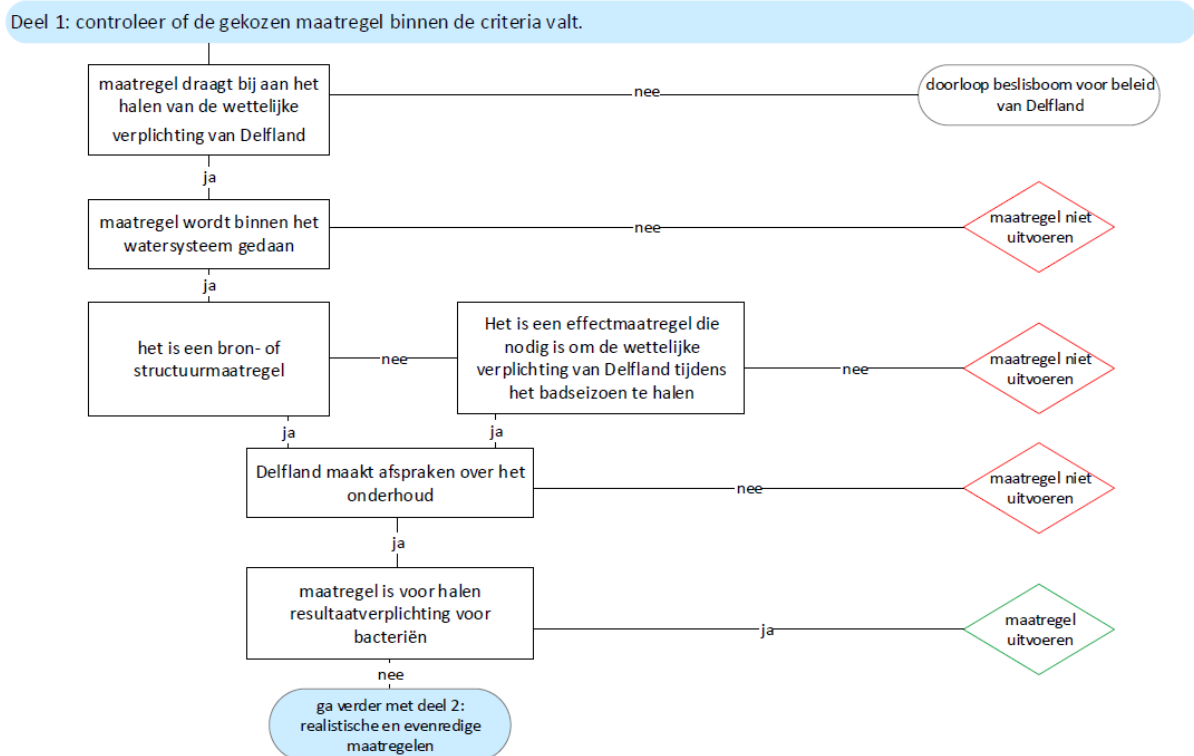
Delfland moet de nodige maatregelen nemen om aan de resultaatverplichting voor fecale bacteriën te voldoen. Als uit bovenstaande criteria blijkt dat de maatregel binnen de kaders van Delfland past, dan kan deze worden uitgevoerd. Als de maatregel nodig is om de inspanningsverplichting voor fecale bacteriën te halen, dan wordt de rest van de beslisboom doorlopen.

Voorbeelden van bronmaatregelen tegen fecale bacteriële verontreiniging zijn:

- binnen watersysteem (Delfland): doorspoelregime verhogen, gedragsbeïnvloeding en bewustwording recreanten;
- buiten watersysteem (particuliere exploitanten en gemeente): verbeteren van toiletvoorzieningen, voorkomen en verwijderen van vogelfeces, verplaatsen van hondenuitlaatplaatsen, verbod op aanwezigheid van honden en paarden, reduceren van belasting op oppervlaktewater vanuit overstorten.

Voorbeelden van structuurmaatregelen tegen fecale bacteriële verontreiniging zijn:

- binnen het watersysteem (Delfland): keerschotten plaatsen;
- buiten watersysteem (locatiebeheerders): keerschotten repareren of vervangen (als dit in de legger of een samenwerkingsovereenkomst is vastgelegd).

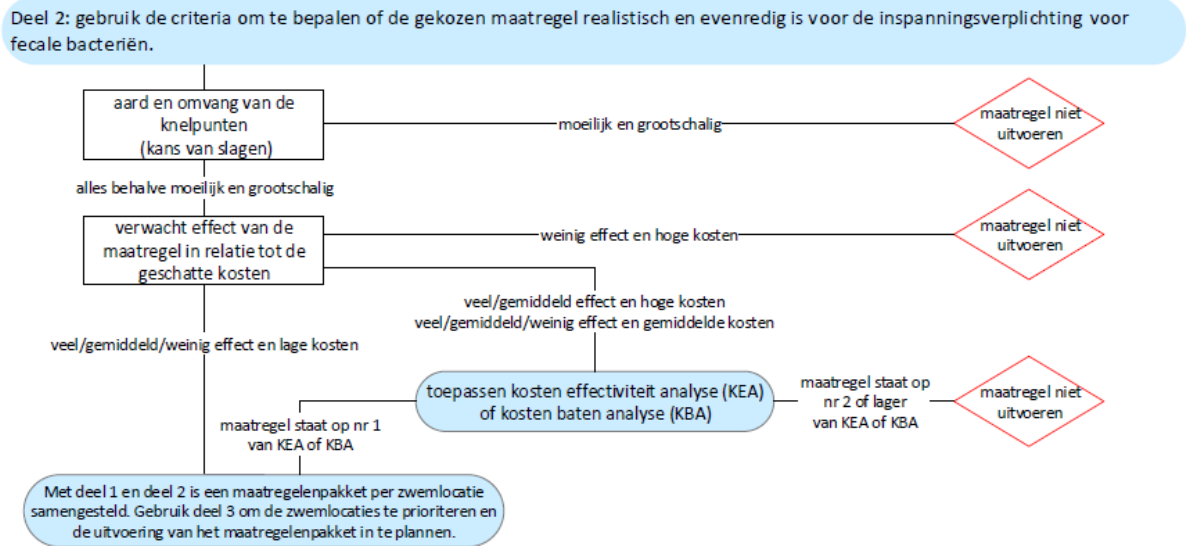
Figuur 1: Deel 1 van beslisboom voor maatregelen voor wettelijke verplichting (fecale bacteriën)

4.1.2. Criteria voor afwegen realistische en evenredige maatregel

Delfland moet naar zijn oordeel realistische en evenredige maatregelen nemen om aan de inspanningsverplichting voor fecale bacteriën te voldoen. Onderstaande criteria zorgen ervoor dat Delfland alleen maatregelen neemt die haalbaar en betaalbaar zijn.

- **aard en omvang van de knelpunten (kans van slagen)**
De gekozen maatregel moet makkelijk haalbaar zijn. Daarom kijkt Delfland hoe groot het knelpunt is en of het knelpunt makkelijk is op te lossen.
- **verwacht effect van de maatregel in relatie tot de geschatte kosten**
De ingeschatte kosten van de maatregelen in relatie tot verwachte effecten kunnen een belangrijke rol spelen bij het afwegen van de maatregelen. Daarom wordt bij de keuze van een maatregel om het kwaliteitsniveau goed of uitstekend te halen hier

rekening mee gehouden. Het gaat hier om de kosten die voor Delfland zijn. Als de maatregel veel of gemiddeld kost wordt er in de meeste gevallen in de beslisboom om een kosteneffectiviteit analyse (KEA) of kosten-batenanalyse (KBA) gevraagd, zie Figuur 2. Hiermee wordt onderbouwd waarom een bepaalde maatregel de beste is om op een bepaalde zwemlocatie toe te passen. De indeling in lage, gemiddelde en hoge kosten is als volgt: tot 100.000 euro definiëren we als lage kosten, vanaf 100.000 tot 400.000 euro als gemiddelde kosten en daarboven als hoge kosten.

Figuur 2: Deel 2 van beslisboom voor maatregelen voor wettelijke verplichting (fecale bacteriën)

4.1.3. Criterium voor rangschikken zwemlocaties

De maatregelenpakketten zijn na het doorlopen van deel 1 en deel 2 bekend. Als er meerdere zwemlocaties zijn waar maatregelen tegen fecale bacteriën nodig zijn, kan het zijn dat deze zwemlocaties niet tegelijkertijd kunnen worden opgepakt. Onderstaand criterium wordt gebruikt om de zwemlocaties te prioriteren en om de maatregelenpakketten in te plannen.

– **andere partijen nemen maatregelen buiten het watersysteem om de kwaliteit van het water te verbeteren**

Als het niet mogelijk is om daar waar nodig tegelijkertijd maatregelen te nemen, krijgen bepaalde zwemlocaties voorrang op de planning, zie Figuur 3. Delfland vindt dat alleen een gezamenlijke inzet van de waterbeheerder en partners ervoor kan zorgen dat de inspanningsverplichting voor fecale bacteriën kan worden gehaald. Het totaalpakket van maatregelen op een bepaalde zwemlocatie heeft namelijk een hogere slagingskans om de wettelijke doelen te halen dan wanneer alleen Delfland maatregelen neemt. Daarom prioriteert Delfland zwemlocaties waar andere partijen ook de nodige maatregelen nemen.

Deel 3: gebruik het criterium om de zwemlocaties te prioriteren en de uitvoering van het maatregelenpakket in te plannen.

criteria	zwemlocatie heeft voorrang	andere zwemlocaties hebben voorrang
andere partijen nemen maatregelen buiten het watersysteem om de kwaliteit van het water te verbeteren	ja	nee

Figuur 3: Criteria voor het prioriteren van zwemlocaties en het inplannen van gekozen maatregelen voor wettelijke verplichting (fecale bacteriën)

4.2. Afwegingskader voor maatregelen voor beleid van Delfland (blauwalg)

Naast de wettelijke verplichting heeft Delfland beleid voor zwemwater. Delfland wil dat alle zwemlocaties duurzaam op orde zijn en wil daarom dat er alleen bij uitzondering een negatief zwemadvies geldt als gevolg van blauwalg. Om dit te halen wil Delfland maatregelen nemen:

- Delfland wil naar zijn oordeel realistische en evenredige maatregelen nemen om het doel voor blauwalgen te halen. Dit zijn maatregelen om ervoor te zorgen dat het negatief zwemadvies alleen bij uitzondering moet worden afgegeven. Delfland gebruikt het afwegingskader om de keuze in maatregelen op een bepaalde zwemlocatie te maken.

Bij het afwegingskader hoort een beslisboom met drie getrapte onderdelen:

- **deel 1: criteria voor bepalen passende maatregel:**
met deze criteria bepaal je of de gekozen maatregel passend is om aan eigen beleid voor blauwalg te voldoen. Daarom neemt Delfland onder andere alleen maatregelen op zwemlocaties waar andere partijen ook maatregelen nemen, ook al zijn ze daartoe, net als Delfland, niet wettelijk verplicht.;
- **deel 2: criteria voor afwegen realistische en evenredige maatregelen:**
met deze criteria bepaal je of de gekozen maatregel wel haalbaar en betaalbaar is om aan eigen beleid voor blauwalg te voldoen;
- **deel 3: criteria voor rangschikken zwemlocaties:**
De maatregelenpakketten zijn na het doorlopen van deel 1 en deel 2 bekend. Als er meerdere zwemlocaties zijn waar maatregelen tegen blauwalg nodig zijn, kan het zijn dat deze zwemlocaties niet tegelijkertijd kunnen worden opgepakt. Deel 3 wordt gebruikt om de zwemlocaties te prioriteren en om de maatregelenpakketten in te plannen.

De criteria uit het afwegingskader worden in onderstaande paragrafen toegelicht. In Bijlage 4 staat de beslisboom voor maatregelen voor beleid van Delfland die op basis van deze criteria is opgesteld.

4.2.1. Criteria voor bepalen passende maatregel

Er zijn allerlei maatregelen mogelijk om een probleem met blauwalgen in het zwemwater aan te pakken. Delfland vindt als waterbeheerder dat hij samen met de locatiebeheerder, gemeente en provincie aan zet is. Delfland vindt dat ook andere partijen maatregelen moet nemen. We verwachten van betrokken partners dat er samen wordt opgetrokken in maatregelen en er wordt gehandeld naar verantwoordelijkheden. We streven naar een goede balans in gezamenlijke financiering. Onderstaande criteria, zie ook Figuur 4, zorgen ervoor dat Delfland passende maatregelen neemt.

- **maatregel draagt bij aan het halen van beleid van Delfland**
De maatregel moet bijdragen aan het halen van beleid van Delfland voor blauwalgen. Is de maatregel om aan de wettelijke verplichting van een andere partij voor fecale bacteriën te voldoen? Dan voert Delfland deze maatregel niet uit.
- **maatregel wordt binnen het watersysteem gedaan**
Delfland is waterbeheerder. Onze taak is om het watersysteem met al zijn waterstaatswerken op orde te houden. Daarom doen wij alleen maatregelen binnen het watersysteem. Wij doen geen maatregelen in de inrichting van de zwemlocatie. Dit is voor de locatiebeheerder, zoals de gemeente. Zijn er maatregelen nodig om de kwaliteit van het aangevoerde water te verbeteren? Ook hiervoor geldt dat Delfland alleen maatregelen in het watersysteem doet. De bronvervuiling buiten het watersysteem aanpakken valt hier dus niet onder. Wel werkt Delfland met een gebiedsgerichte aanpak in de tuinbouwsector met als einddoel om emissieloze kassen te laten realiseren. Zo komen nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen niet meer in oppervlaktewateren terecht. Het doel is om de waterkwaliteit van oppervlaktewaterlichamen te verbeteren. Hiermee wordt ook de waterkwaliteit van zwemwater beter.
- **Delfland maakt afspraken over het onderhoud**
Als Delfland iets aanlegt in het watersysteem doet Delfland niet automatisch het onderhoud hiervan. Het is belangrijk om vooraf met de partners afspraken te maken over

het onderhoud. De standaard onderhoudsbepalingen staan in de legger. Onderhoud is essentieel om de maatregel te laten slagen. Denk bijvoorbeeld aan een goed functionerende natuurvriendelijke oever of een goed werkend keerschot.

- **maatregel is een bron- of structuurmaatregel**
Brongerichte maatregelen zijn gericht op het voorkómen van problemen met blauwalgen door de bronnen daarvan aan te pakken. Structuurmaatregelen zijn ingrepen in het watersysteem zodat de condities voor blauwalgen slechter worden. Delfland zet zich in voor structurele en duurzame maatregelen. Deze hebben de voorkeur.
- **maatregel is een effectmaatregel die nodig is om beleid van Delfland tijdens het badseizoen te halen**
Effectmaatregelen zijn gericht op bestrijden van een al opgetreden knelpunt in de zwemwaterkwaliteit zoals overschrijding van zwemwaternormen voor blauwalgen. Deze voert Delfland alleen ad hoc tijdens het badseizoen uit om het beleid van Delfland voor blauwalg te halen.
- **andere partijen nemen maatregelen buiten het watersysteem om de kwaliteit van het water te verbeteren**
Delfland is als waterbeheerder samen met de provincie en locatiebeheerder, zoals de gemeente aan zet. Alleen gezamenlijke inzet zorgt ervoor dat ons doel voor blauwalgen kan worden gehaald. Naast maatregelen binnen het watersysteem zijn ook in de inrichting van een zwemwaterlocatie verbeteringen nodig om overlast door blauwalg terug te dringen. Hieronder wordt een aantal voorbeeldmaatregelen genoemd. Bij een blauwalgenprobleem neemt Delfland alleen maatregelen in het water als de daarvoor verantwoordelijke partijen ook de maatregelen nemen die eromheen nodig zijn. Delfland financiert de nodige maatregelen binnen het watersysteem. De cofinanciering door de andere partijen bestaat uit het financieren van de nodige maatregelen buiten het watersysteem.

Deze cofinanciering is gericht op ieders verantwoordelijkheid en past binnen het huidige beleid (WBP5 en Bestuursakkoord 2019-2023). Omdat elke zwemlocatie uniek is, is altijd een daarop afgestemd maatregelenpakket nodig. Daar past geen vast percentage voor cofinanciering bij: de ene keer is meer nodig in het water, de andere keer in de omgeving eromheen.

Cofinanciering van maatregelen binnen het watersysteem is niet als eis, maar als prioriteringscriterium in het afwegingskader opgenomen. Het zou namelijk een beleidswijziging van het WBP5 betekenen.

Voorbeelden van bronmaatregelen tegen blauwalgen zijn:

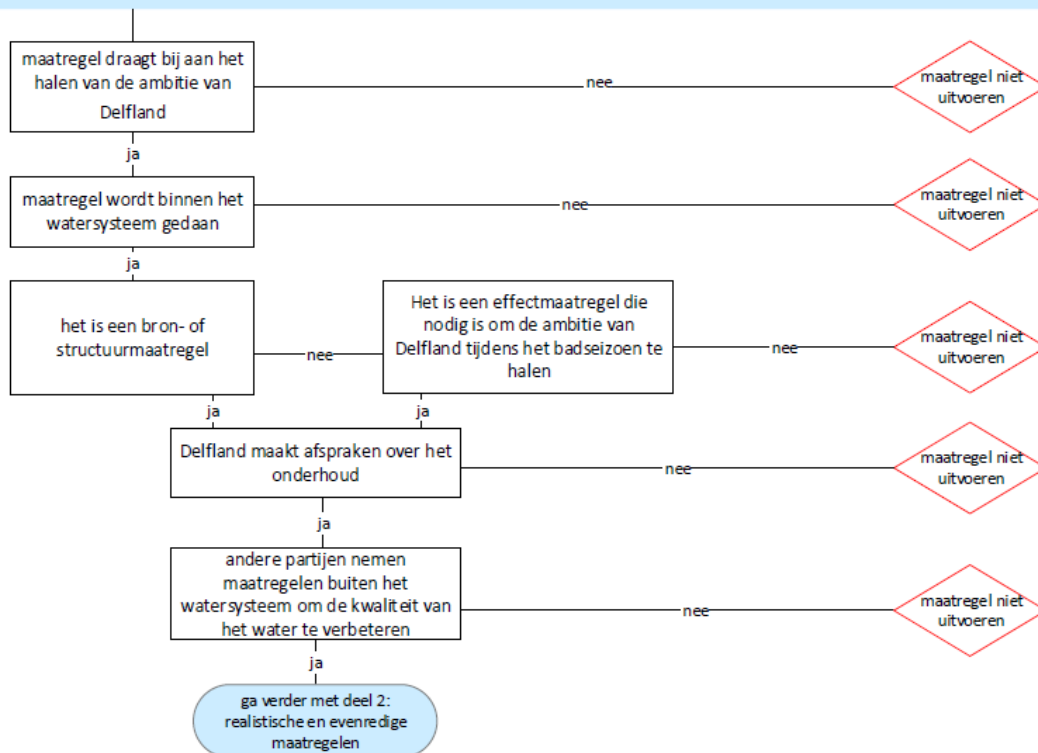
- Binnen watersysteem (Delfland): baggeren in de zwemplas, schoon water inlaten via natuurgedeelte, doorspoelregime verhogen;
- Buiten watersysteem (particuliere exploitant en gemeente): aansluiten lozingen van glastuinbouw op riolering, afdekken van de waterbodem in de zwemzone, handhaving lokvoerverbod voor vissers, voorkomen van bladval in het water.

Voorbeelden van structuurmaatregelen tegen blauwalgen zijn:

- Binnen watersysteem (Delfland): pomp met grotere capaciteit plaatsen voor de doorstroming, natuurvriendelijke oever aanleggen, drijvend eiland aanleggen, vergroten van de inlaat.
- Buiten watersysteem (particuliere exploitant en gemeente): keerschotten repareren of vervangen (als dit in de legger of een samenwerkingsovereenkomst is vastgelegd).

In het verleden heeft Delfland waterstofperoxide gebruikt als effectmaatregel tegen blauwalgen. Dit is echter niet meer toegestaan.

Deel 1: controleer of de gekozen maatregel binnen de criteria valt.

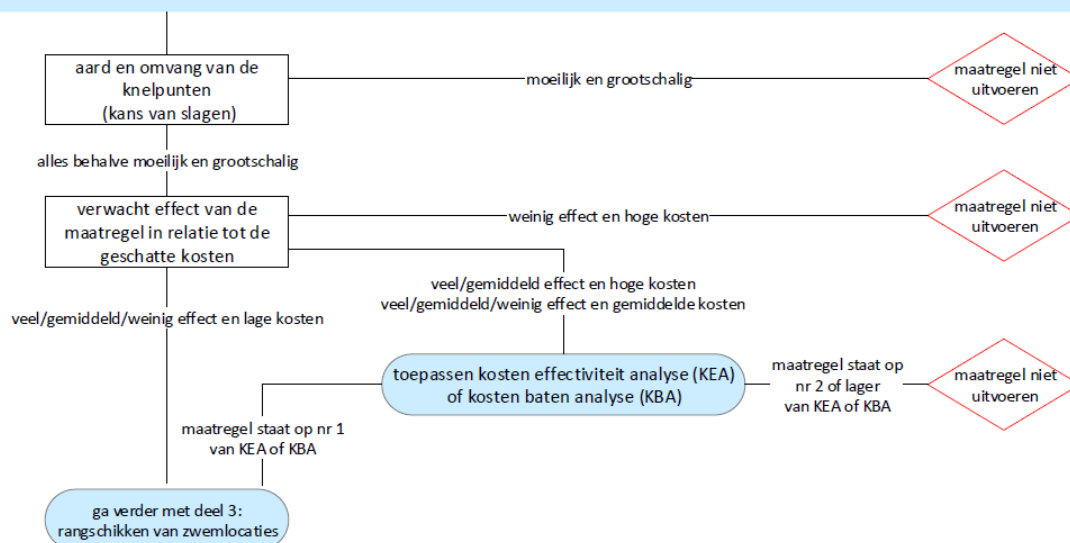
Figuur 4: Deel 1 van beslisboom voor maatregelen voor beleid van Delfland (blauwalg)

4.2.2. Criteria voor afwegen realistische en evenredige maatregel

Delfland wil naar zijn oordeel realistische en evenredige maatregelen nemen om aan het beleid van Delfland voor blauwalg te voldoen. Onderstaande criteria zorgen ervoor dat Delfland alleen maatregelen neemt die haalbaar en betaalbaar zijn.

- **aard en omvang van de knelpunten (kans van slagen)**
De gekozen maatregel moet makkelijk haalbaar zijn. Daarom kijkt Delfland hoe groot het knelpunt is en of het knelpunt makkelijk is op te lossen.
- **verwacht effect van de maatregel in relatie tot de geschatte kosten**
De ingeschatte kosten van de maatregelen in relatie tot verwachte effecten kunnen een belangrijke rol spelen bij het afwegen van de maatregelen. Daarom wordt bij de keuze van een maatregel hier rekening mee gehouden.
Als de maatregel veel of gemiddeld kost wordt er in de meeste gevallen in de beslisboom om een kosteneffectiviteit analyse (KEA) of kosten-batenanalyse (KBA) gevraagd, zie Figuur 5. Hiermee wordt onderbouwd waarom een bepaalde maatregel het beste is om op een bepaalde zwemlocatie toe te passen. De indeling in lage, gemiddelde en hoge kosten is als volgt: tot 100.000 euro definiëren we als lage kosten, vanaf 100.000 tot 400.000 euro als gemiddelde kosten en daarboven als hoge kosten.

Deel 2: gebruik de criteria om te bepalen of de gekozen maatregel realistisch en evenredig is voor de ambitie van Delfland.

Figuur 5: Deel 2 van beslisboom voor maatregelen voor beleid van Delfland (blauwalg)

4.2.3. Criteria voor rangschikken zwemlocaties

De maatregelenpakketten zijn na het doorlopen van deel 1 en deel 2 bekend. Als er meerdere zwemlocaties zijn waar maatregelen tegen blauwalg nodig zijn, kan het zijn dat deze zwemlocaties niet tegelijkertijd kunnen worden opgepakt. Onderstaande criteria, zie ook Figuur 6, worden gebruikt om de zwemlocaties te prioriteren en om de maatregelenpakketten in te plannen. De criteria staan in willekeurige volgorde. Hoe meer 'zwemlocatie heeft voorrang' een zwemlocatie krijgt, hoe hoger de zwemlocatie op de planning komt om maatregelen te nemen.

- **(potentieel) maximaal bezoekersaantal van zwemlocatie**
Delfland geeft voorrang aan zwemlocaties waar veel bezoekers komen. Bij het aanslaan van de maatregelen kunnen dan weer veel mensen zwemmen.
- **zwemlocatie waar veel kleine kinderen komen (zoals waterspeeltuinen)**
Dit zijn zwemlocaties waar in verhouding tot andere zwemlocaties meer kinderen komen zoals waterspeeltuinen. Kinderen zijn als groep kwetsbaarder voor besmet oppervlaktewater dan volwassenen. Dit komt doordat ze vaak langer in het water zitten dan volwassenen en ze krijgen vaker water binnen. Daarom wil Delfland zich op deze zwemlocaties extra inzetten om het negatief zwemadvies voor blauwalgen te beperken.
- **mogelijk conflict met andere functies (zoals woongebied, natuur, hengelsport)**
Een deel van de zwemlocaties ligt in een plas waar nog andere functies aanwezig zijn. Sommige maatregelen kunnen een negatief effect op deze functies hebben. Daarom hebben zwemlocaties waar geen conflict is tussen de gekozen maatregel en andere functies voorrang.
- **zwemlocatie is voor iedereen vrij toegankelijk**
Delfland vindt het belangrijk dat iedereen van de zwemlocaties gebruik mag maken. Zwemwater is voor iedereen. Op sommige zwemlocaties moet je betalen om er gebruik van te maken. Delfland geeft bij het nemen van maatregelen voorrang aan zwemlocaties die voor iedereen vrij toegankelijk zijn.
- **alternatieve zwemlocatie in de buurt**
Delfland vindt het belangrijk dat iedereen kan zwemmen op een zwemlocatie in de buurt. Moet Delfland maatregelen nemen omdat er een probleem met blauwalgen is? Dan hebben bij het nemen van maatregelen de zwemlocaties voorrang die ver weg liggen van zwemlocaties waar wel gezwommen kan worden.

- **cofinanciering voor maatregelen binnen het watersysteem**
Delfland wil de blauwalgenproblematiek samen met de partners aanpakken. Daar hoort ook een goede balans in gezamenlijke financiering bij. Uit de maatregelenpakketten die de afgelopen jaren op verschillende zwemlocaties zijn uitgevoerd, is gebleken dat structuurmaatregelen in het watersysteem relatief duur zijn ten opzichte van andere maatregelen buiten het watersysteem. Daarom krijgen zwemlocaties voorrang waar andere partijen de te nemen maatregelen binnen het watersysteem cofinancieren.
- **kansen voor waterbewustzijn**
 Delfland wil waterbewustzijn onder de aandacht brengen om daarmee het draagvlak van inwoners voor waterschapswerk te behouden en te vergroten. We willen dat inwoners weten dat er waterschappen zijn, beseffen dat het werk van de waterschappen dichtbij, belangrijk en relevant is. En dat ze weten wat ze zelf kunnen doen voor schoon water. Liggen er bij het nemen van maatregelen kansen om het waterbewustzijn te vergroten? Dan hebben die zwemlocaties voorrang.
- **mogelijkheden voor meeliften met ruimtelijke ontwikkelingen of andere projecten**
 Heeft de beheerder plannen om een zwemlocatie opnieuw in te richten? Of wordt een kassengebied getransformeerd tot woonwijk waardoor het oppervlaktewater een stuk schoner wordt? Dan ziet Delfland kansen om hierop mee te liften. Zwemlocaties waar deze ontwikkelingen een positief effect hebben op de waterkwaliteit, krijgen daarom voorrang bij het nemen van maatregelen tegen blauwalg.

Deel 3: gebruik de criteria om de zwemlocaties te prioriteren en de uitvoering van het maatregelenpakket in te plannen. De criteria staan in willekeurige volgorde. Hoe meer vakjes in de kolom 'zwemlocatie heeft voorrang' zijn aangekruist, hoe hoger de zwemlocatie op de planning komt om maatregelen te nemen.

criteria	zwemlocatie heeft voorrang	andere zwemlocaties hebben voorrang
(potentieel) maximaal bezoekersaantal van zwemlocatie	hoog / veel	laag / weinig
zwemlocatie waar veel kleine kinderen komen (zoals waterspeeltuinen)	ja	nee
mogelijk conflict met andere functies (zoals woongebied, natuur, hengelsport)	nee	ja
zwemlocatie is voor iedereen vrij toegankelijk	ja	nee
alternatieve zwemlocatie in de buurt	nee	ja
cofinanciering voor maatregelen binnen het watersysteem	ja	nee
kansen voor waterbewustzijn	ja	nee
mogelijkheden voor meeliften met ruimtelijke ontwikkelingen of andere projecten	ja	nee

Figuur 6: Criteria voor het prioriteren van zwemlocaties en het inplannen van gekozen maatregelen voor beleid van Delfland (blauwalg)

Bijlage 1: Doelen en taken zwemwater

Doelen zwemwater		Taken van Delfland voor zwemwater
Wettelijke verplichting	1 Het behoud, de bescherming en de verbetering van de milieukwaliteit en de bescherming van de gezondheid van de mens, aanvullend op de KRW (zwemwaterrichtlijn)	<ul style="list-style-type: none"> - Delfland moet voor elke zwemlocatie een zwemwaterprofiel maken en bijhouden. - Delfland moet blauwalgen monitoren als uit het zwemwaterprofiel blijkt dat dit voor dit zwemwater een risico voor de gezondheid vormt. - Delfland (en GS) moet(en) maatregelen nemen om blootstelling aan blauwalg te voorkomen als uit monitoring blijkt dat er een gezondheidsrisico dreigt. - Delfland moet zwemlocaties op fecale bacteriële verontreiniging monitoren. - Delfland (en GS) moet(en) maatregelen nemen om blootstelling aan fecale bacteriën te voorkomen als uit monitoring blijkt dat er een gezondheidsrisico dreigt.
	2 Kwaliteitsniveau voor fecale bacteriële verontreiniging (BVHBZ): - aanvaardbaar	- Delfland moet de nodige maatregelen nemen voor het behalen en behouden van het vereiste kwaliteitsniveau. Dit is een resultaatsverplichting .
	3 Kwaliteitsniveau voor fecale bacteriële verontreiniging (BVHBZ): - goed - uitstekend	- Delfland moet naar zijn oordeel realistische en evenredige maatregelen nemen voor het behalen en behouden van het vereiste kwaliteitsniveau. Dit is een inspanningsverplichting .
	4 Alleen bij uitzondering een negatief zwemadvies als gevolg van blauwalg en bacteriën (WBP5)	- Delfland wil naar zijn oordeel realistische en evenredige maatregelen nemen om het doel voor blauwalgen te halen.
Beleid Delfland		<div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px 10px; background-color: #cccccc;">algemeen</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px 10px; background-color: #add8e6;">bacteriën</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px 10px; background-color: #c1e1c1;">blauwalgen</div> </div>

Bijlage 2: Relevante wetteksten (stand van zaken maart 2021)

Hieronder staan passages uit wetteksten die relevant zijn voor het afwegingskader zwemwater. Deze passages waren in maart 2021 vigerend.

Zwemwaterrichtlijn

[Art. 2 lid 7 zwemwaterrichtlijn](#)

„beheersmaatregelen“: de volgende maatregelen die met betrekking tot zwemwater worden genomen:

- a) vaststelling en actualisering van een zwemwaterprofiel;
- b) vaststelling van een tijdschema voor controle;
- c) controle van het zwemwater;
- d) beoordeling van de zwemwaterkwaliteit;
- e) indeling van het zwemwater;
- f) een beschrijving en beoordeling van oorzaken van verontreiniging die het zwemwater kunnen aantasten en schade toebrengen aan de gezondheid van de zwemmers;
- g) verstrekken van informatie aan het publiek;
- h) uitvoering van maatregelen om blootstelling van zwemmers aan verontreiniging te voorkomen;
- i) uitvoering van maatregelen om de gevaren van verontreiniging te verminderen;

BIJLAGE III bij de Zwemwaterrichtlijn

Het zwemwaterprofiel

1. Het zwemwaterprofiel als bedoeld in artikel 6 bestaat uit:
  - a) een beschrijving van de fysische, geografische en hydrologische kenmerken van het zwemwater, en van andere oppervlaktewateren in het beïnvloedingsgebied van het betrokken zwemwater die een bron van verontreiniging zouden kunnen zijn, welke relevant zijn voor de doelen van deze richtlijn en als bedoeld in Richtlijn 2000/60/EG;
  - b) een beschrijving en beoordeling van oorzaken van verontreiniging die het zwemwater kunnen aantasten en schade toebrengen aan de gezondheid van de zwemmers;
  - c) een beoordeling van de mogelijke proliferatie van cyanobacteriën;
  - d) een beoordeling van de mogelijke proliferatie van macroalgen en/of fytoplankton;
  - e) de volgende gegevens indien de onder b) bedoelde beoordeling aantoont dat er een risico van een kortstondige verontreiniging bestaat:
    - de vermoedelijke aard, frequentie en duur van verwachte kortstondige verontreiniging;
    - nadere gegevens over alle resterende oorzaken van verontreiniging, waaronder de genomen beheersmaatregelen en het tijdschema voor het wegnemen van de verontreiniging;
    - de tijdens kortstondige verontreinigingsincidenten genomen beheersmaatregelen en de identiteit en contactgegevens van de instanties die met het nemen van de maatregelen belast zijn;
  - f) de locatie van het controlepunt.

Waterwet

[Artikel 4.4](#)

1. Provinciale staten leggen in een of meer regionale waterplannen de hoofdlijnen vast van het in de provincie te voeren waterbeleid en de daartoe behorende aspecten van het provinciale ruimtelijke beleid. Deze plannen zijn voor de ruimtelijke aspecten tevens structuurvisies als bedoeld in artikel 2.2, tweede lid, van de Wet ruimtelijke ordening.
2. De hoofdlijnen omvatten in ieder geval:
  - a. de vastlegging van de functies van de regionale wateren;
  - b. een aanduiding, in het licht van de wettelijke doelstellingen en normen en in samenhang met de onder a bedoelde functies, van de gewenste ontwikkeling,

- werking en bescherming van de regionale wateren, alsmede van de bijbehorende termijnen;
- c. een uiteenzetting van de maatregelen en voorzieningen die met het oog op de onder b bedoelde ontwikkeling, werking en bescherming nodig zijn;
  - d. een aanduiding van de redelijkerwijze te verwachten financiële en economische gevolgen van het te voeren beleid.
3. Provinciale staten dragen er in samenwerking met de staten van aangrenzende provincies zorg voor, dat de regionale waterplannen tezamen betrekking hebben op het totale grondgebied van alle provincies.

Artikel 4.6

1. Een beheerder stelt met betrekking tot de watersystemen onder zijn beheer een beheerplan vast. Daarbij wordt voor regionale wateren rekening gehouden met het regionale waterplan dat betrekking heeft op die regionale wateren, en dient de afstemming op beheerplannen van andere beheerders, indien sprake is of zou kunnen zijn van samenhang tussen de onderscheidene watersystemen, te zijn gewaarborgd.
2. Het plan bevat:
  - a. het programma van de maatregelen en voorzieningen die, in aanvulling op en ter uitwerking van hetgeen in het nationale of regionale plan is opgenomen over maatregelen, nodig zijn met het oog op de ontwikkeling, werking en bescherming van rijkswateren, onderscheidenlijk regionale wateren, onder vermelding van de bijbehorende termijnen;
  - b. aanvullende toekenning van functies aan rijkswateren of regionale wateren, voor zover het nationale, onderscheidenlijk regionale, plan voorziet in de mogelijkheid daartoe;
  - c. de voornemens voor de wijze waarop het beheer wordt gevoerd;
  - d. een overzicht van de financiële middelen, die voor de uitvoering van het programma en het te voeren beheer nodig zijn.

Waterbesluit

Artikel 4.8

1. Onze Ministers leggen in het nationale waterplan de functie zwemwater vast:
  - a. indien de maatregelen ter verwezenlijking van de op grond van artikel 1, derde lid, van de Wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden voorgeschreven klasse «aanvaardbaar» naar hun oordeel uitvoerbaar en niet onevenredig kostbaar zijn;
  - b. voor zover die functie verenigbaar is met de andere aan het water toegekende functies.
2. De functie zwemwater wordt niet vastgelegd, indien een op grond van artikel 10b, tweede lid, van de Wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden aangewezen locatie gedurende vijf achtereenvolgende jaren in de klasse «slecht» is ingedeeld.
3. Onze Ministers houden bij de vaststelling van de functie zwemwater rekening met het oordeel van gedeputeerde staten, bedoeld in artikel 10b, eerste lid, van de Wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden.
4. Indien voor een rijkswater toepassing wordt gegeven aan artikel 11, tweede lid, van de Wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden zijn Onze Ministers bevoegd om de functie zwemwater niet langer vast te leggen in het nationale waterplan.
5. Voor zover de in het nationale waterplan vastgelegde functie zwemwater heeft geleid tot een aanwijzing op grond van artikel 10b, tweede lid, van de Wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden, wordt deze functie gedurende het badseizoen niet ongedaan gemaakt.

Artikel 4.11

1. De in het regionale waterplan op te nemen doelstellingen en maatregelen omvatten, gerangschikt naar stroomgebieddistrict, in elk geval:
  - a. maatregelen als bedoeld in artikel 11 van de kaderrichtlijn water;
  - b. maatregelen als bedoeld in de artikelen 4, vijfde lid, en 6, eerste lid, van de grondwaterrichtlijn; en
  - c. doelstellingen en maatregelen als bedoeld in artikel 7 van de richtlijn overstromingsrisico's.
2. Artikel 4.6, eerste lid, laatste volzin, derde en vierde lid, is van overeenkomstige toepassing, met uitzondering van de onderdelen die dienen ter uitvoering van de kaderrichtlijn mariene strategie.

Artikel 4.12

1. Provinciale staten leggen de volgende bijzondere functies voor regionale wateren vast in een regionaal waterplan:
  - a. de functie zwemwater;
  - b. de functie drinkwateronttrekking voor de regionale wateren die worden gebruikt voor de onttrekking van voor menselijke consumptie bestemd water en van waaruit dagelijks meer dan 10 m³ water wordt onttrokken, dan wel van waaruit water wordt onttrokken ten behoeve van meer dan 50 personen.
2. Artikel 4.8 is van overeenkomstige toepassing op de vastlegging van de functie zwemwater in een regionaal waterplan, met dien verstande dat voor «Onze Ministers» wordt gelezen: provinciale staten.
3. Een besluit tot tussentijdse herziening van een regionaal waterplan waarbij uitsluitend voor een watersysteem of onderdeel daarvan de functie zwemwater wordt vastgelegd dan wel een zodanige functietoekenning wordt ingetrokken, kan worden vastgesteld door gedeputeerde staten.

Wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden

Artikel 1

....

badinrichting: een voor het publiek of voor personen, behorende tot bij algemene maatregel van bestuur aangewezen categorieën, toegankelijke plaats, welke is ingericht om te worden gebruikt voor het zwemmen of baden, tezamen met de daarbij behorende terreinen, gebouwen, getimmerten en uitrustingen;

....

Artikel 2

Het is de houder van een badinrichting verboden gelegenheid tot zwemmen of baden in die inrichting te geven, indien niet is voldaan aan de met betrekking tot die inrichting krachtens de artikelen 3, 4 en 7 geldende voorschriften.

Artikel 3

1. In het belang van de hygiëne kunnen bij algemene maatregel van bestuur met betrekking tot badinrichtingen voorschriften worden gegeven betreffende:
  - a. de hoedanigheid en de behandeling van het zwem- en badwater;
  - b. het aantal en de inrichting van douches en toiletten;
  - c. de voorziening met drink- en waswater en de afvoer van afvalwater;
  - d. de te bezigen materialen;
  - e. het treffen van voorzieningen ten behoeve van de reinheid;
  - f. de gelegenheid tot het bergen van kleding;
  - g. het aantal gelijktijdig toe te laten bezoekers;
  - h. het toezicht;
  - i. preventieve maatregelen ter bescherming van de gezondheid.

- 2 De voorschriften, bedoeld in het eerste lid, bevatten slechts hetgeen naar Ons oordeel uit het oogpunt van hygiëne strikt noodzakelijk is.
- 3 De voorschriften, bedoeld in het eerste lid, onder a, gelden niet met betrekking tot de badinrichtingen behorend tot de op grond van artikel 10b, tweede lid, aangewezen locaties.

Artikel 4

- 1 In het belang van de veiligheid van de bezoekers kunnen bij algemene maatregel van bestuur met betrekking tot badinrichtingen voorschriften worden gegeven betreffende:
  - a. het treffen van technische voorzieningen;
  - b. de voorzieningen met betrekking tot het zich te water begeven;
  - c. het in het zwem- en badwater aanbrengen van een aanduiding der waterdiepten;
  - d. de te bezigen materialen;
  - e. het treffen van voorzieningen ten behoeve van eerste hulp bij ongelukken;
  - f. het aantal gelijktijdig toe te laten bezoekers;
  - g. het toezicht.
- 2 De voorschriften, bedoeld in het eerste lid, bevatten slechts hetgeen naar Ons oordeel uit het oogpunt van veiligheid strikt noodzakelijk is.

Artikel 7

- 1 Gedeputeerde staten kunnen met betrekking tot een in hun provincie gelegen badinrichting in het belang van de hygiëne en de veiligheid van de bezoekers nadere voorschriften geven.
- 2 Bij een besluit krachtens het eerste lid wordt een termijn gesteld, bij het verstrijken waarvan de voorschriften gaan gelden. De termijn gaat eerst in zodra het besluit onherroepelijk is geworden.
- 3 Alvorens aan het eerste lid toepassing te geven horen gedeputeerde staten de houder van de badinrichting en burgemeester en wethouders.
- 4 Van het besluit wordt mededeling gedaan aan burgemeester en wethouders.

Artikel 10b

1. Gedeputeerde staten maken jaarlijks aan Onze Minister en aan Onze Minister van Verkeer en Waterstaat de locaties bekend waar naar hun oordeel door een groot aantal personen wordt gezwommen. Zij nemen daarbij in aanmerking de ontwikkelingen met betrekking tot het aantal personen, de infrastructuur of faciliteiten en de ter bevordering van het zwemmen getroffen maatregelen.
2. Gedeputeerde staten wijzen jaarlijks na overleg met het bevoegd bestuursorgaan de op basis van het eerste lid aangemerkte locaties aan, indien daarvan de functie van zwemwater in de plannen, bedoeld in de artikelen 4.1, 4.4 en 4.6 van de Waterwet is vastgelegd, en stellen Onze in het eerste lid genoemde Ministers daarvan op de hoogte.
3. Een op basis van het eerste lid aangemerkte locatie wordt evenwel niet aangewezen, indien gedurende vijf achtereenvolgende jaren de locatie in de klasse slecht is ingedeeld.
4. Gedeputeerde staten zijn bevoegd om in bij algemene maatregel van bestuur te regelen gevallen een op basis van het eerste lid aangemerkte locatie niet aan te wijzen indien toepassing is gegeven aan artikel 11, tweede lid.
5. Indien een op basis van het eerste lid aangemerkte locatie niet wordt aangewezen, gelasten gedeputeerde staten de houder van een badinrichting deze te sluiten, dan wel indien het niet een badinrichting betreft, stellen zij een zwemverbod in of brengen een negatief zwemadvies uit.

Artikel 11

1. Indien de omstandigheden met betrekking tot een badinrichting of een andere plaats die wordt gebruikt voor het zwemmen, daartoe uit oogpunt van hygiëne of veiligheid van de bezoekers aanleiding geven, kunnen gedeputeerde staten de houder van de badinrichting gelasten deze te sluiten, onderscheidenlijk een zwemverbod instellen of een negatief zwemadvies uitbrengen.
2. Gedeputeerde staten gelasten de houder van een badinrichting in oppervlaktewater deze te sluiten, respectievelijk stellen een zwemverbod in of brengen een negatief zwemadvies

uit voor een andere locatie, indien de maatregelen teneinde te voldoen aan de klasse aanvaardbaar niet uitvoerbaar of onevenredig kostbaar zijn.

3. Ingeval voor de gezondheid of de veiligheid van de bezoekers onmiddellijk gevaar dreigt, kan de bevoegdheid, bedoeld in het eerste lid, worden uitgeoefend door Onze commissaris in de provincie.
4. Met betrekking tot de op grond van artikel 10b, tweede lid, aangewezen locaties wordt bij algemene maatregel van bestuur bepaald dat binnen een daarbij te stellen termijn aan het eerste lid toepassing moet worden gegeven indien niet wordt voldaan aan bij die maatregel gestelde eisen betreffende de hoedanigheid van het zwemwater.
5. Indien vanwege het gevaar voor de verspreiding van een infectieziekte als bedoeld in artikel 2 van de Infectieziektenwet een besluit krachtens het eerste of derde lid wordt overwogen, wordt voorafgaande aan dat besluit het advies ingewonnen van de desbetreffende directeur als bedoeld in die wet.

Besluit hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden

§ 2. Kwaliteitstoestand van het water

Artikel 44a

1. Het bevoegd bestuursorgaan verzamelt voor elke aangewezen locatie een reeks zwemwaterkwaliteitsgegevens.
2. Het bevoegd bestuursorgaan voert na afloop van elk badseizoen met ingang van het badseizoen van 2012 voor elke aangewezen locatie de zwemwaterkwaliteitsbeoordeling uit:
  - a. overeenkomstig de criteria van bijlage II van de zwemwaterrichtlijn, en
  - b. aan de hand van de reeks zwemwaterkwaliteitsgegevens die verzameld zijn over een periode bestaande uit dat badseizoen en de drie voorgaande badseizoenen.
3. De beoordelingsperiode kan eenmaal in de vijf jaar worden gewijzigd in een periode bestaande uit de drie voorgaande badseizoenen, dan wel een periode bedoeld in het tweede lid, onder b.
4. Een zwemwaterkwaliteitsbeoordeling kan worden uitgevoerd aan de hand van zwemwaterkwaliteitsgegevens die betrekking hebben op minder dan vier badseizoenen, indien:
  - a. de locatie minder dan vier badseizoenen geleden is aangewezen;
  - b. wijzigingen zijn opgetreden die de indeling, bedoeld in artikel 44b, van de aangewezen locatie zullen of redelijkerwijs zullen beïnvloeden, in welk geval de beoordeling wordt uitgevoerd aan de hand van een reeks zwemwaterkwaliteitsgegevens die alleen bestaan uit de resultaten voor monsters die genomen zijn nadat de wijzigingen zijn opgetreden.
5. Een reeks zwemwaterkwaliteitsgegevens die wordt gebruikt voor zwemwaterkwaliteitsbeoordeling is gebaseerd op een bij ministeriële regeling te bepalen aantal monsters.
6. Aangewezen locaties mogen ten behoeve van de zwemwaterkwaliteitsbeoordeling worden onderverdeeld of gegroepeerd.
7. Aangewezen locaties worden alleen gegroepeerd indien zij:
  - a. aangrenzend zijn,
  - b. tijdens de vier voorgaande jaren op dezelfde wijze beoordeeld zijn op grond van het tweede, derde en vierde lid, en
  - c. een zwemwaterprofiel vertonen met gemeenschappelijke risicofactoren, dan wel zonder risicofactoren.

Artikel 44b

1. Het bevoegd bestuursorgaan deelt met ingang van het badseizoen van 2012 een aangewezen locatie overeenkomstig de criteria uit bijlage II van de zwemwaterrichtlijn in de volgende klassen in:
  - a. slecht;
  - b. aanvaardbaar;

- c. goed, of
  - d. uitstekend.
2. De indeling vindt jaarlijks na afloop van het badseizoen plaats op grond van de zwemwaterkwaliteitsbeoordeling, bedoeld in artikel 44a.
  3. Het bevoegd bestuursorgaan deelt de indeling jaarlijks mee aan gedeputeerde staten zodra zij bekend is.
  4. Het bevoegd bestuursorgaan neemt de nodige maatregelen opdat het zwemwater aan het einde van het badseizoen van 2015 ten minste voldoet aan de klasse aanvaardbaar.
  5. Het bevoegd bestuursorgaan neemt de naar zijn oordeel realistische en evenredige maatregelen om het aantal als uitstekend of goed ingedeelde locaties te doen toenemen.
  6. In afwijking van de termijn, genoemd in het vierde lid, kan het bevoegd bestuursorgaan een locatie in de klasse slecht indelen, indien met ingang van het badseizoen volgend op dat van de indeling:
    - a. gedeputeerde staten passende beheersmaatregelen nemen, waaronder toepassing geven aan artikel 11, eerste lid, van de wet door onderscheidenlijk sluiting van de betrokken badinrichting te gelasten, een zwemverbod in te stellen of een negatief zwemadvies uit te brengen teneinde de blootstelling van zwemmers aan verontreiniging te voorkomen,
    - b. het bevoegd bestuursorgaan de oorzaken waarom de klasse aanvaardbaar niet is bereikt identificeert en passende maatregelen neemt om de oorzaken van verontreiniging te voorkomen, te verkleinen of weg te nemen, en
    - c. gedeputeerde staten het publiek overeenkomstig artikel 44g voorlichten.

Artikel 44c

1. Het bevoegd bestuursorgaan stelt met ingang van 24 maart 2011 voor een aangewezen locatie een zwemwaterprofiel op overeenkomstig bijlage III van de zwemwaterrichtlijn.
2. Een zwemwaterprofiel mag betrekking hebben op één aangewezen locatie of op meerdere aangrenzende aangewezen locaties.

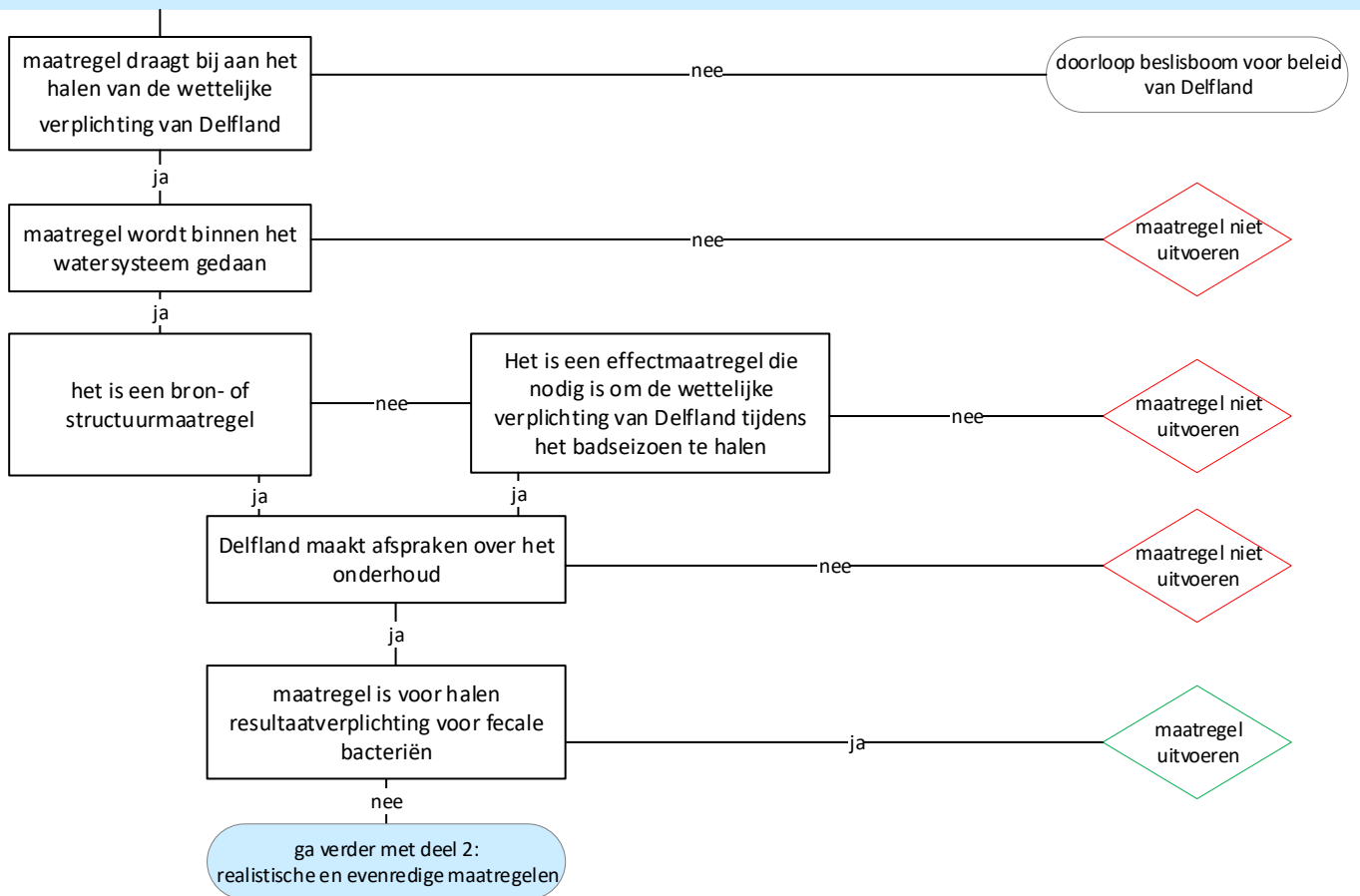
Omgevingsverordening Zuid-Holland

Artikel 6.1 Beheerplan

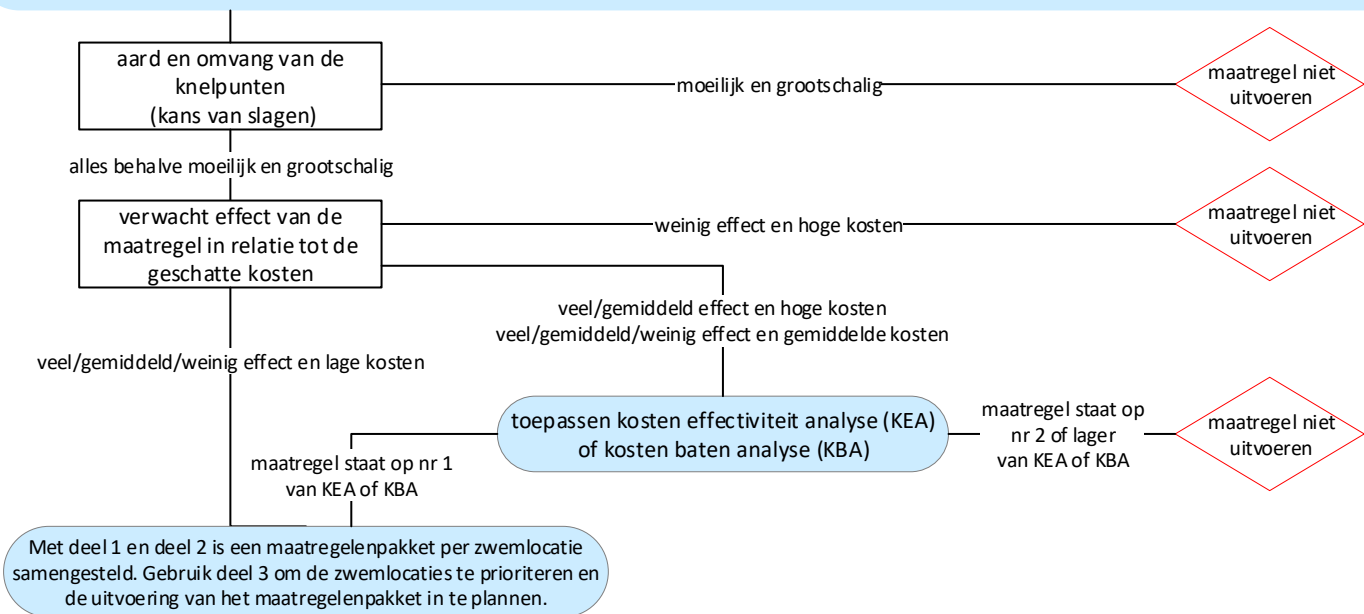
1. Dit artikel gaat over het beheerplan van waterschappen.
2. Het beheerplan bevat, in aanvulling op artikel 4.6 van de Waterwet, tenminste:
  - a. een beschrijving van de bestaande toestand van de watersystemen waarover het beheer zich uitstrekt;
  - b. een beschrijving van het beheer van de watersystemen gericht op de aan de watersystemen toegekende functies en doelstellingen;
  - c. een beschrijving van de maatregelen met prioriteitstelling en fasering, die nodig zijn om de gestelde doelen te realiseren, dan wel de geconstateerde knelpunten op te lossen;
  - d. een raming van de kosten van de gedurende de planperiode te nemen maatregelen, inzicht in de dekking van de kosten en een indicatie van het verloop van de op te leggen heffingen in de planperiode.
  - e. een beschrijving van de wijze waarop het watersysteem is getoetst aan de normen, zoals bedoeld in artikel 4.2.
3. Het beheerplan is voorzien van een toelichting, waarin tenminste is opgenomen:
  - a. de aan het plan ten grondslag liggende afwegingen en de uitkomsten van eventueel uitgevoerde onderzoeken;
  - b. een overzicht van de strategische doelstellingen in het regionaal waterplan, die worden gerealiseerd door het uitvoeren van de in het tweede lid, onder c, van dit artikel genoemde maatregelen;
  - c. een beschrijving van de wijze waarop het watersysteem is getoetst aan de normen, zoals bedoeld in artikel 4.2.

Bijlage 3: Beslisboom voor maatregelen wettelijke verplichting voor zwemwater (fecale bacteriën)

Deel 1: controleer of de gekozen maatregel binnen de criteria valt.

Deel 2: gebruik de criteria om te bepalen of de gekozen maatregel realistisch en evenredig is voor de inspanningsverplichting voor fecale bacteriën.

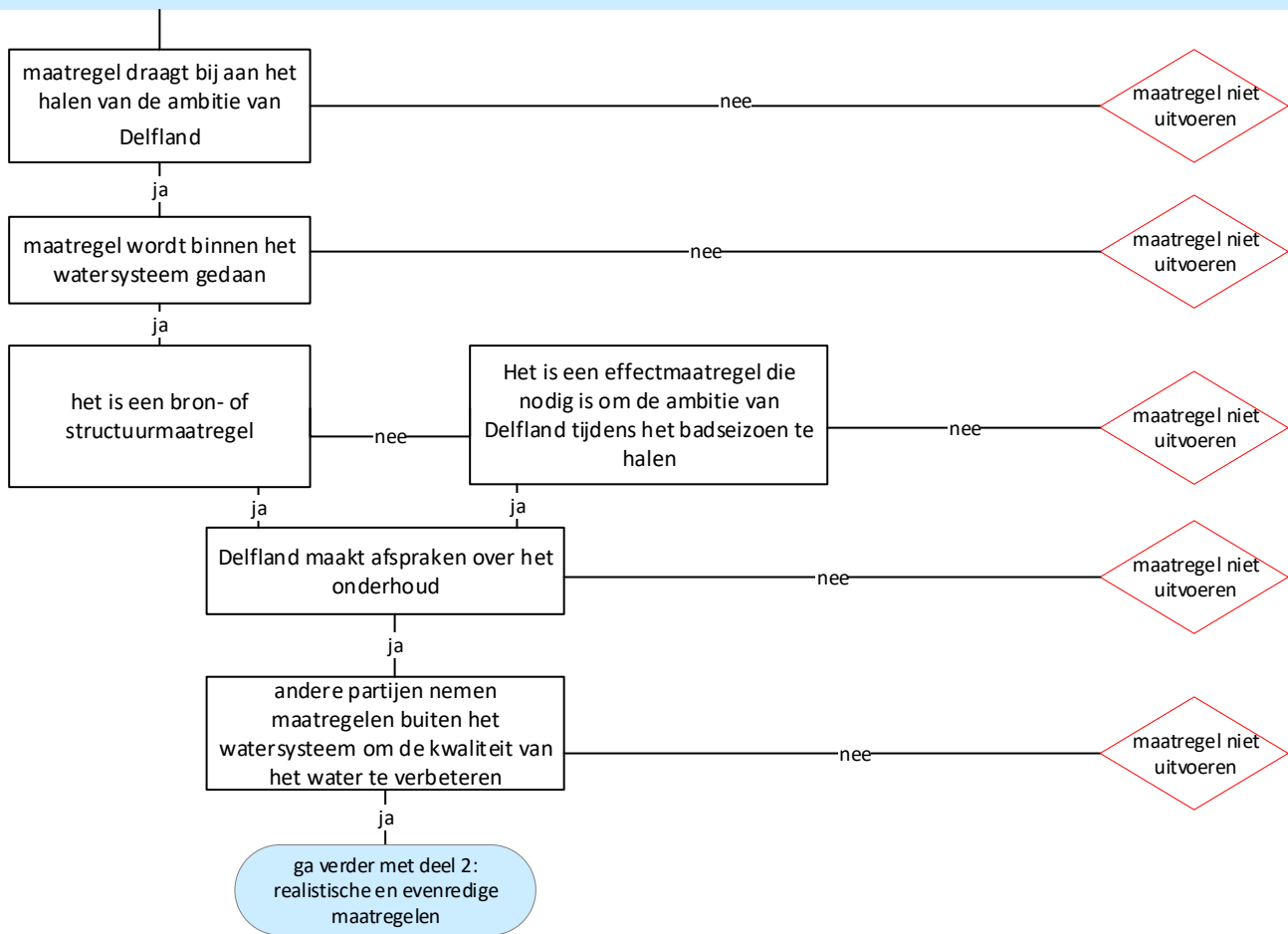

Deel 3: gebruik het criterium om de zwemlocaties te prioriteren en de uitvoering van het maatregelenpakket in te plannen.

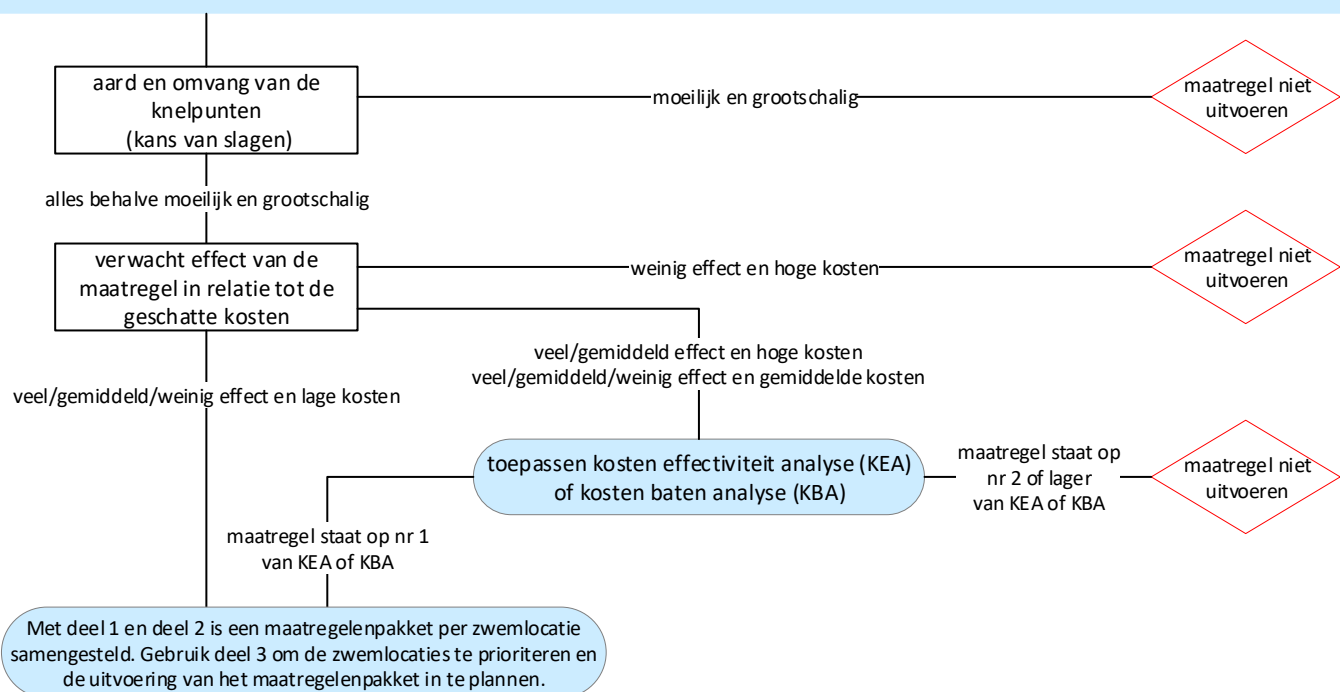
criteria	zwemlocatie heeft voorrang	andere zwemlocaties hebben voorrang
andere partijen nemen maatregelen buiten het watersysteem om de kwaliteit van het water te verbeteren	ja	nee

Bijlage 4: Beslisboom voor maatregelen voor beleid van Delfland voor zwemwater (blauwalg)

Deel 1: controleer of de gekozen maatregel binnen de criteria valt.

Deel 2: gebruik de criteria om te bepalen of de gekozen maatregel realistisch en evenredig is voor de ambitie van Delfland.

Deel 3: gebruik de criteria om de zwemlocaties te prioriteren en de uitvoering van het maatregelenpakket in te plannen. De criteria staan in willekeurige volgorde. Hoe meer vakjes in de kolom 'zwemlocatie heeft voorrang' zijn aangekruist, hoe hoger de zwemlocatie op de planning komt om maatregelen te nemen.

criteria	zwemlocatie heeft voorrang	andere zwemlocaties hebben voorrang
(potentieel) maximaal bezoekersaantal van zwemlocatie	hoog / veel	laag / weinig
zwemlocatie waar veel kleine kinderen komen (zoals waterspeeltuinen)	ja	nee
mogelijk conflict met andere functies (zoals woongebied, natuur, hengelsport)	nee	ja
zwemlocatie is voor iedereen vrij toegankelijk	ja	nee
alternatieve zwemlocatie in de buurt	nee	ja
cofinanciering voor maatregelen binnen het watersysteem	ja	nee
kansen voor waterbewustzijn	ja	nee
mogelijkheden voor meeliften met ruimtelijke ontwikkelingen of andere projecten	ja	nee

Verenigde Vergadering

Dossiernummer	2043
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	27 mei 2021
Agendapunt	H.01
Titel	Jaarstukken 2020

Geagendeerd	Vergaderdatum
Verenigde Vergadering	27 mei 2021

Voorgesteld besluit

1. De jaarstukken 2020 bestaande uit het jaarverslag 2020 en de jaarrekening 2020 vast te stellen;
2. Het voordelig exploitatieresultaat € 6.510.329 als volgt te bestemmen:
  - a. € 6.510.329 toe te voegen aan de reserve Niet vrij besteedbaar vermogen;
3. Ten aanzien van de investeringen en onderhanden werken als volgt te besluiten:
  - a. Het afvoeren van investeringsplannen voor een bedrag van € 15.020.550 en beschikbaar gesteld krediet voor een bedrag van € 14.314.586 conform bijlage I – Geactiveerde projecten 2020 van de jaarstukken 2020;
  - b. Het overbrengen van onderhanden werk naar gereedgekomen werken voor in totaal een bedrag van € 11.608.326 conform bijlage I – Geactiveerde projecten 2020 van de jaarstukken 2020;
  - c. Het overbrengen van de restantkredieten naar 2021 voor een totaalbedrag van € 120.491.803 conform bijlage II- Restantkredieten van de jaarstukken 2020;
4. Kennis te nemen van de controleverklaring en het accountantsverslag van Deloitte bij de jaarstukken 2020;
5. Kennis te nemen van de controleverklaring van Deloitte bij de belastingverantwoording door Regionale Belastinggroep en het overzicht belastingverantwoording 2020;
6. Kennis te nemen van het advies van de rekeningcommissie;
7. Kennis te nemen van de reactie van D&H op het advies van de rekeningcommissie en de bevindingen van de externe accountant;
8. Kennis te nemen van de voortgangsrapportages BGO en NEZ en de overzichten verzamelkredieten;
9. Kennis te nemen van het overzicht subsidies

Onderwerp: **Ontwerp jaarstukken 2020 inclusief de financiële jaarrekening 2020**

Dossiernummer: 2043

Gevraagd besluit VV, 27 mei 2021

1. De jaarstukken 2020 bestaande uit het jaarverslag 2020 en de jaarrekening 2020 vast te stellen;
2. Het voordelig exploitatieresultaat € 6.510.329 als volgt te bestemmen:
  - a. € 6.510.329 toe te voegen aan de reserve Niet vrij besteedbaar vermogen;
3. Ten aanzien van de investeringen en onderhanden werken als volgt te besluiten:
  - a. Het afvoeren van investeringsplannen voor een bedrag van € 15.020.550 en beschikbaar gesteld krediet voor een bedrag van € 14.314.586 conform bijlage I – Geactiveerde projecten 2020 van de jaarstukken 2020;
  - b. Het overbrengen van onderhanden werk naar gereedgekomen werken voor in totaal een bedrag van € 11.608.326 conform bijlage I – Geactiveerde projecten 2020 van de jaarstukken 2020;
  - c. Het overbrengen van de restantkredieten naar 2021 voor een totaalbedrag van € 120.491.803 conform bijlage II- Restantkredieten van de jaarstukken 2020;
4. Kennis te nemen van de controleverklaring en het accountantsverslag van Deloitte bij de jaarstukken 2020;
5. Kennis te nemen van de controleverklaring van Deloitte bij de belastingverantwoording door Regionale Belastinggroep en het overzicht belastingverantwoording 2020;
6. Kennis te nemen van het advies van de rekeningcommissie;
7. Kennis te nemen van de reactie van D&H op het advies van de rekeningcommissie en de bevindingen van de externe accountant;
8. Kennis te nemen van de voortgangsrapportages BGO en NEZ en de overzichten verzamelkredieten;
9. Kennis te nemen van het overzicht subsidies

1. Probleemstelling - context

De ontwerp jaarstukken 2020 zijn conform de vastgestelde richtlijnen en planning samengesteld en gecontroleerd door de accountant. De ontwerp jaarstukken en de concept bevindingen van de externe accountant zijn behandeld in de rekeningcommissie van 13 april 2021.

2. Beoogd effect

De ontwerp jaarstukken 2020 en het bestemmen van het voordelig exploitatieresultaat wordt ter vaststelling aangeboden aan de VV.

3. Kernboodschap

Het doel van de jaarstukken is het afleggen van verantwoording over de beleidsmatige realisatie van de programma's over 2020 en de presentatie en toelichting van het financieel resultaat, de schuld- en vermogenspositie en de voortgang van investeringen per eind 2020. De financiële jaarrekening 2020 sluit met een voordelig exploitatieresultaat van € 6,5 miljoen (na verwerking van de eerder bij de begroting 2020 en Burap 2020 besloten mutaties in de reserves).

4. Historie - eerdere besluitvorming

De jaarverslaglegging is het sluitstuk van de jaarlijkse planning en control cyclus. De Bestuursrapportage (Burap) 2020 is vastgesteld in verenigde vergadering van

24 september 2020.

De ontwerp jaarstukken 2020 zijn behandeld in de rekeningcommissie van 13 april 2021.

5. Regelgeving en Beleid

Op grond van de Waterschapswet moeten jaarstukken met daarin opgenomen de financiële jaarrekening worden samengesteld.

In de jaarstukken wordt de realisatie per programma verantwoord en worden de (financiële) afwijkingen tussen de (bijgestelde) begroting en de realisatie toegelicht. Ook wordt het resultaat voor en na bestemming gepresenteerd.

6. Financiën

De eventuele structurele financiële effecten uit de jaarrekening 2020 zullen worden meegenomen in de Burap van 2021 en de Begroting 2022.

7. Duurzaamheid

Niet van toepassing

8. Organisatorische en personele consequenties

Niet van toepassing

9. OR/GO

De Ondernemingsraad (OR) neemt kennis van de jaarstukken 2020.

10. Risico- en beheersmaatregelen

Aan het vaststellen van de jaarstukken zijn geen risico's verbonden.

11. Communicatie (in- en extern)

De communicatie over de jaarstukken 2020 vindt plaats na de besluitvorming in de VV op 27 mei 2021. Medewerkers worden over het besluit geïnformeerd via intranet. De relaties en media worden geïnformeerd via de VV-nieuwsbrief en het publiek wordt geïnformeerd via de website van Delfland.

12. Bekendmaking en vervolprocedure

De ontwerp jaarstukken 2020 zullen zodra deze aan de VV zijn voorgelegd, door het college van D&H voor iedereen ter inzage worden gelegd en algemeen verkrijgbaar worden gesteld. Van de ter inzagelegging en de verkrijgbaarheid wordt openbaar kennisgegeven. Het algemeen bestuur beraadslaagt over de jaarstukken niet eerder dan twee weken na de openbare kennisgeving (zie art. 103 lid 3 Waterschapswet).

13. Bevoegd orgaan

Het college van D&H wordt gevraagd in te stemmen met de jaarstukken 2020 met daarin het jaarverslag en de jaarrekening over 2020 en deze ter vaststelling aan te bieden aan de verenigde vergadering. De VV stelt de jaarstukken 2020 vast op grond van artikel 77 van de Waterschapswet. De jaarrekening en het jaarverslag zijn geregeld in artikel 103 tot en met 107 van de Waterschapswet.

14. Toelichting

Onderstaand wordt ingegaan op de ontwerp jaarstukken 2020 van Delfland en de bij behandeling van de bij de jaarstukken 2020 aangeboden bijlagen.

1. Ontwerp jaarstukken 2020

De jaarrekening sluit met een voordelig exploitatieresultaat van afgerond € 6,5 miljoen na verwerking van de in de begroting en kadernota besloten bestemming. In het jaarverslag worden in hoofdstuk 2 Managementsamenvatting de gerealiseerde beleidsresultaten met

betrekking tot de doelrealisatie kort toegelicht. Ook wordt in dit hoofdstuk ingegaan op het financieel resultaat 2020 en het gerealiseerde investeringsvolume.

Resultaatbestemming

Conform het besluit van de VV inzake balansverkorting wordt voorgesteld het resultaat over 2020 als volgt te bestemmen:

Voorgestelde resultaatverdeling 2020

Omschrijving	Bedrag
Resultaatbestemming 2020	
Storting in de reserve Niet vrij besteedbaar vermogen	6.510.329
Bestemd resultaat 2020	7.410.329
	6.510.329

2. Concept accountantsverslag bij de jaarstukken 2020

De jaarstukken 2020 zijn door de accountant Deloitte gecontroleerd. Op basis van de tussentijdse controle en de jaarrekeningcontrole hebben we het accountantsverslag en een goedkeurende controleverklaring voor zowel de getrouwheid als de rechtmatigheid ontvangen. Er zijn geen fouten en onzekerheden geconstateerd en gerapporteerd die boven de tolerantiegrens uitkomen. Zie voor de controleverklaring en het accountantsverslag de bijlagen 2 en 3.

3. Controleverklaring RBG en verantwoording belastingopbrengsten RBG

Op grond van het prestatiecontract moet de RBG een door de accountant afgegeven controleverklaring over de belastingverantwoording aanleveren.

De accountant van de RBG verklaart dat de belastingverantwoording 2020 betreffende het Hoogheemraadschap van Delfland in alle van materieel belang zijnde aspecten is opgesteld in overeenstemming met de van toepassing zijnde wettelijke regelingen, waaronder de verordeningen van het Hoogheemraadschap van Delfland en gemeentelijke verordeningen.

Delfland heeft in 2020 in zijn jaarrekening de belastingopbrengsten conform de belastingverantwoording 2020 van de RBG verantwoord.

4. Advies rekeningcommissie

De Rekeningcommissie heeft kennisgenomen van de jaarstukken 2020 van het Hoogheemraadschap van Delfland. Daarnaast heeft de Rekeningcommissie op 13 april 2021 een nadere toelichting van de externe accountant en de portefeuillehouder Financiën gekregen over de accountantsbevindingen.

De Rekeningcommissie stelt de VV voor de jaarstukken 2020 vast te stellen, maar plaatst een aantal kanttekeningen en geeft enkele adviezen. Deze zijn als bijlage zijn opgenomen.

5. De verantwoording gedelegeerde bevoegdheden;

Op 18 mei 2017 heeft de VV het Delegatiebesluit 2017 vastgesteld en de VV-werkgroep monisme-delegatiebesluit opdracht gegeven om een voorstel uit te werken voor de wijze waarop verantwoording wordt afgelegd over het gebruik van gedelegeerde bevoegdheden, met als uitgangspunt dat dit jaarlijks bij de jaarrekening gebeurt.

Waar wij voor de rapportage voor het jaar 2020 tegenaan zijn gelopen is dat:

- de organisatie halverwege het jaar is gekanteld waarmee teams zijn opgesplitst en/of samengevoegd tot afdelingen;
- halverwege het jaar een nieuwe mandaatregeling is vastgesteld;
- er veel nieuwe managers zijn.

Dit maakt dat de uitvraag voor 2020 onjuiste cijfers zou kunnen opleveren en dat is de reden dat er voor is gekozen om geen rapportage over 2020 samen te stellen.

6. De voortgangsrapportage van de projecten met betrekking tot het buitengewoon onderhoud (BGO) en de NEZ zijn als bijlage ter kennisname aangeboden;

Met ingang van 2016 wordt een separate projectrapportage als bijlage bij de behandeling van het jaarverslag gepubliceerd (zie bijlagen 7, 8 en 9). In de rapportages wordt per

project ingegaan op de stand van zaken met betrekking tot de uitvoering en de beschikbaar gestelde kredieten.

7. Overzicht verzamelkredieten

Met ingang van 2020 wordt bij de Burap en ook bij de jaarstukken een overzicht van de zogenaamde verzamelkredieten als bijlage bij de behandeling van het jaarverslag gepubliceerd (zie bijlagen 10-1 tot en met 10-4). In de rapportages wordt per verzamelkrediet een overzicht van het verloop van de beschikbaar gestelde kredieten gegeven.

8. Overzicht subsidies

Overeenkomstig de wens van de rekeningcommissie wordt bij de jaarstukken 2020 een overzicht gegeven van de actuele subsidie aanvragen en verstrekkingen.

15. Bijlagen
----

1. Ontwerp jaarstukken 2020 versie D & H 26 april 2021;
2. Controleverklaring bij de jaarstukken 2020;
3. Accountantsverslag bij de jaarstukken 2020;
4. Controleverklaring jaarverantwoording RBG 2020;
5. Advies rekeningcommissie over de jaarstukken 2020;
6. Reactie D&H op advies van de rekeningcommissie;
7. Projectenoverzicht Waterkeringen;
8. Projectenoverzicht Waterkwaliteit;
9. Projectenoverzicht Watersysteem;
10. Overzichten verzamelkredieten;
11. Overzicht subsidies 31-12-2020.

Ontwerp jaarstukken 2020 inclusief de financiële jaarrekening 2020

Dossiernummer : 2043
Vergaderdatum : 27 mei 2021

Hoogheemraadschap van
Delfland

De Verenigde Vergadering van Delfland,

op voordracht van dijkgraaf en hoogheemraden van 26 april 2021, dossiernummer 2045;

gelezen het positieve advies van de gezamenlijke commissie P & C en de Rekeningcommissie;

overwegende dat:

- De ontwerp jaarstukken 2020 ingevolge artikel 103, derde lid, van de Waterschapswet gedurende de daarvoor gestelde termijn voor eenieder ter inzage hebben gelegen;

Gelet op:

Artikel 77 van de Waterschapswet;

Gevraagd besluit:

1. De jaarstukken 2020 bestaande uit het jaarverslag 2020 en de jaarrekening 2020 vast te stellen;
2. Het voordelig exploitatieresultaat € 6.510.329 als volgt te bestemmen:
  - a. € 6.510.329 toe te voegen aan de reserve Niet vrij besteedbaar vermogen;
3. Ten aanzien van de investeringen en onderhanden werken als volgt te besluiten:
  - a. Het afvoeren van investeringsplannen voor een bedrag van € 15.020.550 en beschikbaar gesteld krediet voor een bedrag van € 14.314.586 conform bijlage I – Geactiveerde projecten 2020 van de jaarstukken;
  - b. Het overbrengen van onderhanden werk naar gereedgekomen werken voor in totaal een bedrag van € 11.608.326 conform bijlage I – Geactiveerde projecten 2020 van de jaarstukken
  - c. Het overbrengen van de restantkredieten naar 2021 voor een totaalbedrag van € 120.491.803 conform bijlage II- Restantkredieten van de jaarstukken 2020;
4. Kennis te nemen van de controleverklaring en het accountantsverslag van Deloitte bij het de jaarstukken 2020;
5. Kennis te nemen van de controleverklaring Deloitte belastingverantwoording Regionale Belastinggroep en overzicht belastingverantwoording 2020;
6. Kennis te nemen van het advies van de rekeningcommissie;
7. Kennis te nemen van de reactie van D&H op het advies van de rekeningcommissie en de bevindingen van de externe accountant;
8. Kennis te nemen van de voortgangsrapportages BGO en NEZ en de overzichten verzamelkredieten;
9. Kennis te nemen van het overzicht subsidies

Aldus besloten in de openbare vergadering van 27 mei 2021

De Verenigde Vergadering voornoemd,

de Secretaris,

ir. P.C. Janssen

de Voorzitter,

dr. P.H.W.M. Daverveldt

Jaarstukken 2020

Inhoud

1	Leeswijzer	4
2	Jaarverslag: Managementsamenvatting.....	4
2.1	Beleidsresultaten per programma.....	4
2.2	Financieel resultaat 2020	7
2.3	Investeringsuitgaven.....	8
3	Jaarverslag: Programmaverantwoording.....	9
3.1	Programma Waterveiligheid	9
3.1.1	Programmalijnen.....	9
3.1.2	Exploitatie: wat heeft het gekost?.....	10
3.1.3	Investeringsuitgaven	11
3.2	Waterkwaliteit.....	11
3.2.1	Programmalijnen.....	11
3.2.2	Exploitatie: wat heeft het gekost?.....	16
3.2.3	Investeringsuitgaven	16
3.3	Waterkwantiteit.....	16
3.3.1	Programmalijnen.....	16
3.3.2	Exploitatie: wat heeft het gekost?.....	19
3.3.3	Investeringsuitgaven	20
3.4	Waterketen.....	20
3.4.1	Programmalijnen.....	20
3.4.2	Exploitatie: wat heeft het gekost?.....	23
3.4.3	Investeringsuitgaven	23
3.5	Organisatie en bestuur	24
3.5.1	Programmalijnen.....	24
3.5.2	Exploitatie: wat heeft het gekost?.....	27
3.5.3	Investeringsuitgaven	28
3.6	Financiën.....	28
3.6.1	Programmalijnen.....	28
3.6.2	Exploitatie: wat heeft het gekost?.....	29
4	Jaarverslag: Paragrafen, ...	33
4.1	Ontwikkelingen, afwijkingen en incidentele baten en lasten	33
4.2	Financiering	33
4.3	Reserves en voorzieningen.....	36
4.4	Risico's en weerstandsvermogen.....	38
4.5	Verbonden partijen	41
4.6	Bedrijfsvoering.....	44
4.7	EMU-saldo	47
4.8	Waterschapsbelastingen	48
4.9	Wet normering topinkomens	48
5	Jaarverslag: Financiële overzichten investeringsprojecten	49
5.1	Investeringsuitgaven 2020 per programma	49
5.2	Gereedgekomen projecten	49
5.3	Restantkredieten	49
5.4	Projecten Buitengewoon onderhoud en NEZ.....	49
6	Jaarrekening: De exploitatierekening	50
6.1	Presentatie van de exploitatierekening naar diverse gezichtspunten	50
6.2	Exploitatierekening naar programma's	50

6.3	Verdeling saldo per programma naar hoofdtaken na doorbelasting bedrijfsvoering en mutaties reserves	50
6.4	Exploitatierkening naar kosten- en opbrengstsoorten	51
6.5	Exploitatierkening naar kostendrager	52
6.6	Belastingopbrengsten	53
6.7	Begrotingsrechtmatigheid	53
7	Jaarrekening: Balans en toelichting	54
7.1	Balans per 31 december 2020	54
7.2	Waarderingsgrondslagen	54
7.3.	Materiële vaste activa	56
7.4.	Financiële vaste activa	57
7.5.	Vorderingen, nog te ontvangen bedragen en vooruitbetaalde bedragen	57
7.6.	Liquide middelen	58
7.7.	Eigen vermogen	59
7.8.	Voorzieningen	62
7.9.	Vaste schulden met een looptijd van één jaar en langer	63
7.10.	Netto-vlottende schulden met een looptijd korter dan één jaar	63
7.11.	Overlopende passiva	64
7.3	Niet uit de balans blijvende verplichtingen	64
7.13	Gebeurtenissen na balansdatum	66
8	Bijlagen	67
9	Overige gegevens- Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	73

1 Leeswijzer

Voor u liggen de jaarstukken 2020.

De jaarstukken zijn onderverdeeld in twee delen:

- het jaarverslag; bestaande uit de programmaverantwoording en de paragrafen;
- de jaarrekening; bestaande uit de exploitatierekening en de balans met toelichting.

In hoofdstuk 2 vindt u op hoofdlijnen de beleidsrealisatie, een financiële analyse van het resultaat over 2020 en de gerealiseerde investeringsvolumes.

In hoofdstuk 3 wordt per programma gerapporteerd over de realisatie van de doelen uit de begroting, de voortgang van de prestatie-indicatoren en de voortgang en realisatie van de hierbij behorende investeringen. Ook worden de programma's financieel toegelicht.

In hoofdstuk 4 zijn de (verplichte) paragrafen opgenomen.

Hoofdstuk 5 gaat in op het verloop, de activering of de afronding van alle lopende investeringsprojecten.

Hoofdstuk 6 geeft een overzicht van de exploitatierekening verdeeld naar programma's, kostendragers en de diverse kosten- en opbrengstsoorten.

In hoofdstuk 7 zijn de balans en de toelichting op de balans gepresenteerd en toegelicht.

Na de bijlagen in hoofdstuk 8 is in hoofdstuk 9 de controleverklaring van de externe accountant over 2020 opgenomen.

Bestuursbehandeling

De Rekeningcommissie brengt over de jaarstukken 2020 een advies uit.

Het college van dijkgraaf en hoogheemraden (D&H) neemt kennis van de jaarstukken 2020 en biedt deze ter vaststelling en goedkeuring aan de Verenigde Vergadering aan.

De verenigde vergadering (VV) is het bevoegd orgaan voor het goedkeuren van de jaarstukken op grond van artikel 104, lid 1 van de Waterschapswet.

Publicatie

De jaarstukken worden, door dijkgraaf en hoogheemraden voor een ieder ter inzage gelegd.

Van de ter inzagelegging en de verkrijgbaarstelling wordt openbaar kennisgegeven.

De jaarstukken worden digitaal gepubliceerd op de website www.hhdelfland.nl

2 Jaarverslag: Managementsamenvatting

Dit jaarverslag geeft een verantwoording over de realisatie van de begroting 2020 en een gedetailleerde programmaverantwoording, inclusief prestatie-indicatoren (zie hoofdstuk 3).

2.1 Beleidsresultaten per programma

Het financieel jaarverslag over 2020 is het eerste verantwoordingsdocument dat is ingedeeld op basis van de bestuurlijke programma's uit het Bestuursakkoord 2019-2023 '*Iedereen aan de slag voor water*'. In dit bestuursakkoord is gekozen voor een nieuwe indeling van programma's en portefeuille-verantwoordelijkheden.

Zowel de ontwikkeling van de financiële positie als de doelrealisatie over 2020 lopen volgens plan.

Delfland en de corona-pandemie

Sinds het kabinet op 12 maart 2020 een intelligente lockdown afkondigde als maatregel om de coronapandemie te bestrijden zijn de werkzaamheden voor Delfland ingrijpend gewijzigd. De meeste medewerkers gingen thuis werken en het werk in de openbare ruimte kon alleen onder strikte voorwaarden plaatsvinden. Ook bijeenkomsten met groepen mensen konden niet meer doorgaan.

Gelukkig is binnen Delfland het ziekteverzuim niet gestegen en blijft het binnen de norm die daarover voor 2020 is afgesproken. De inzet en professionaliteit van de medewerkers zorgen ervoor dat, ondanks alles, het werk doorgaat. De vitale processen, inclusief die rond besluitvorming, zijn gegarandeerd en blijven dit naar verwachting ook.

Algemeen beeld van de gevolgen

Ondanks het thuiswerken heeft het inhoudelijke gedeelte van het werk grotendeels doorgang kunnen vinden. Op een aantal dossiers treedt echter wel vertraging op, met name dossiers waarbij de fysieke beperkingen van de corona-maatregelen een rol spelen. Het gaat veelal om strategische processen en processen die nog in de ontwikkelfase zitten. Het WBP6, visieontwikkelingen, innovaties en/of zaken waarbij een grote mate van co-creatie met externe partners aan de orde is, zoals ruimtelijke plannen, samenwerkingsprojecten met gemeenten en participatietrajecten.

Ook bij sommige operationele processen hebben de fysieke beperkingen effect op de uitvoering. Zo konden minder bedrijfsbezoeken en controles worden uitgevoerd. Ook bestaat het risico dat een deel van de baggerwerkzaamheden vertraagt.

Financiële consequenties

De corona-pandemie heeft financiële consequenties voor Delfland. In de Burap verwachtten we nog, op basis van de tussentijdse rapportage van de RBG, een financiële afwijking van per saldo € 4,1 miljoen in de belastingopbrengsten (programma Financiën). In werkelijkheid was dit effect in 2020 € 3 miljoen minder nadelig.

Binnen het programma Organisatie en bestuur is sprake van hogere facilitaire kosten, onder meer om het thuiswerken mogelijk te maken. Deze zijn gecompenseerd door lagere kosten vanwege:

- een afname van de reiskosten;
- een afname van de kosten voor opleidingen van de Delfland Academie.
- het niet opstarten van nieuwe strategische ontwikkelingen;
- een afname van aanvragen voor middelen uit het Innovatiefonds.

Binnen de overige programma's zijn er financiële effecten die of van zeer geringe omvang zijn, of waarvan de omvang nu nog moeilijk te kwantificeren is.

Tot slot

De effecten de van corona-crisis voor de langere termijn zijn nog ongewis. Veel is afhankelijk van het verdere verloop van de virusverspreiding en met name de vaccinatie, maar ook van de economische effecten bij bedrijven, particulieren en medeoverheden naar aanleiding van de lockdown.

In hoofdstuk 3 lichten wij, indien van toepassing, per programma de effecten van de pandemie toe.

De werkzaamheden van Delfland zijn onderverdeeld in zes programma's. Hieronder geven we per programma een korte samenvatting van de belangrijkste resultaten.

Waterveiligheid

In 2020 hebben we in samenwerking met overheden en andere belanghebbenden actief gewerkt aan het vormgeven van veilige waterkeringen. Wat waterveiligheid betreft, liggen we dan ook op schema. Eind 2022 zijn naar verwachting alle primaire waterkeringen beoordeeld en eind 2024 alle regionale waterkeringen. In totaal zijn in 2020 13,6 kilometer keringen op orde gebracht. Op het gebied van waterbewustzijn zijn door de corona-crisis minder workshops georganiseerd dan gepland.

Waterkwaliteit

Vanwege het belang van schoon, gezond en levend water voor de leefomgeving, de biodiversiteit en het vestigingsklimaat hebben wij in 2020 onverminderd ingezet op verbetering van de waterkwaliteit om in 2027 aan de doelen van de Kaderrichtlijn Water te voldoen. Er zijn natuurvriendelijke oevers en vissenbossen aangelegd om het ecologische netwerk van waternatuur te versterken. De gebiedsgerichte aanpak in de glastuinbouwvelden is, ondanks de corona-crisis, vrijwel conform planning voortgezet. Tevens hebben enkele

boeren subsidie ontvangen voor het verbeteren van de waterkwaliteit en het sluiten van de kringloop in het agrarisch gebied. We zien dat de waterkwaliteit verbetert, maar nog niet voldoende. We hebben daarom voor de planperiode van het Stroomgebiedsbeheerplan 3 (2022-2027) een nieuw KRW-programma vastgesteld met realistische doelen en een ambitieus maatregelenpakket. Ook is de strategie Microverontreinigingen vastgesteld.

Na de droge zomers van 2018 en 2019 was ook het eerste deel van 2020 zeer droog. Delfland zet actief in op het robuuster en meer circulair maken van het zoetwatersysteem.

In 2020 is het Actieplan Biodiversiteit vastgesteld. Met twintig acties brengen we de beweging in gang naar een situatie waarin biodiversiteit vanzelfsprekend en verankerd is in al ons werk en in de samenwerking met anderen. We werken onder andere aan de 'groene' inrichting van onze terreinen en projecten en bloem- en kruidenrijke dijken.

De waterkwaliteit van zwemwaterlocaties was afgelopen jaar wisselend. Op drie locaties waar we in het verleden maatregelen hebben genomen (Krabbeplas, Dobbepas en Plas Wilhelminapark) hebben we langer dan drie weken een negatief zwemadvies gehad vanwege blauwalg. In het begin van het zwemseizoen en in de zomerperiode ging het zeer goed met het zwemwater; aan het einde van het zwemwaterseizoen sloeg dat om.

In 2020 is ambtelijk en bestuurlijk enthousiast gestart met het uitdragen van de Watervisie. Het gebruik van de Watervisie in gesprekken met onze stakeholders en het leren hiervan werd enigszins beperkt door de corona-crisis. Dat geldt ook voor de samenwerking met gemeenten rond waterplannen en wateragenda's. Alle watertoetsen zijn binnen de gestelde termijn afgehandeld. Daarnaast is er veel inzet geleverd om bij complexe plannen als de A16/Rotterdam, de A4/Haaglanden en Merwe4Havens/Nieuw Mathenesse de waterbelangen zo vroeg mogelijk in de planvorming te borgen. Op het gebied van participatie was er actieve deelname aan de gebiedstafel Bijzonder Provinciaal Landschap Midden-Delfland en het bewonersinitiatief Broekpolder 2040. Ook zijn we partner geworden in het Nationaal Park Hollandse Duinen.

Waterkwantiteit

Afgelopen jaar was er veel aandacht voor het baggeren van de watergangen. Door de PFAS-regelgeving is het nog steeds moeilijk om afzetlocaties te vinden. Bovendien liggen de gevonden afzetlocaties verder weg en zijn deze duurder. Het project Rainlevelr gaat onverminderd door. Steeds meer tuinders zetten hun waterbassin in om wateroverlast te voorkomen. Vorig jaar is na een langlopend traject eindelijk het gemaal Dorppolder-Noord geopend; een groot succes!

Voor klimaatadaptatie is 2020 eveneens een succesvol jaar geweest. De samenwerking met onze partners, onder andere via Klimaatkrachtig Delfland, is sterk verbeterd en er is een recordaantal van 850 subsidies verleend aan particulieren, bedrijven en instellingen die klimaatadaptatieve maatregelen hebben genomen.

Waterketen

In 2020 zijn de masterplannen voor de zuiveringen Nieuwe Waterweg en Groote Lucht behandeld in de verenigde vergadering. Voor De Groote Lucht is een verkenning gestart waarin een keuze tussen grootschalig renoveren en nieuwbouw wordt uitgewerkt. Voor de Nieuwe Waterweg is geconcludeerd dat deze zuivering met wat aanpassingen nog vele jaren meekan.

Ook zijn in het voorbijgaande jaar goede transport- en zuiveringsresultaten behaald en belangrijke stappen gezet op het gebied van verduurzaming. Vooral de realisatie van de groengas-installatie, warmtepomp en CO₂-vervloeingsinstallatie op AWZI Houtrust is een prestatie van formaat.

Er is een nieuwe overeenkomst Netwerk wAterketen Delfland (NAD) gesloten. In acht succesvolle jaren heeft de samenwerking zoveel opgeleverd dat alle partijen graag een nieuwe overeenkomst wilden aangaan voor de komende vier jaar.

De strategie om te komen tot een energie- en klimaatneutraal waterschap is in 2020 kracht bijgezet door instemming van de VV met het investerings- en uitvoeringsplan Energieneutraal. We hebben in november 2020 Delfland gecertificeerd voor de CO₂-prestatieladder niveau 3 en daarmee verder inzicht gekregen in de energiestromen en CO₂-voetafdruk. De maatregelen in het bijbehorende CO₂-reductieplan geven richting en houvast om de CO₂-voetafdruk verder te verkleinen.

Organisatie en bestuur

Vanaf het begin van de corona-crisis hebben een wekelijkse corona-regiegroep en directieoverleg ingezet op het faciliteren van medewerkers, met materiële ondersteuning en verbindende activiteiten. Omdat het merendeel thuis moest werken, is er veel energie gestoken in digitale applicaties en techniek. Ook is er gewerkt aan het inrichten en borgen van informatiebeveiliging en privacy. Vanaf 1 juni 2020 is de nieuwe organisatiestructuur ingevoerd. Dit en de corona-crisis hebben ertoe geleid dat er minder focus was op innovaties bij de uitvoering van de kerntaken. Wel is vanuit de programmatische digitale transformatie een basis gelegd om digitale innovaties te onderzoeken en te beoordelen of de bredere inzet meerwaarde heeft voor de processen. Door de coronapandemie is het proces aangepast om het WBP6 te ontwikkelen.

Door uitstel van de inwerkingtreding van de Omgevingswet wordt de waterschapsverordening iets uitgebreider dan aanvankelijk de bedoeling was en de vaststelling verschoven naar 2021. Net zoals dit bij andere instrumenten en werkwijzen het geval is. Voor de integrale legger van Delfland zijn belangrijke stappen gezet in het samenbrengen en inrichten van werkprocessen en de digitale ondersteuning. Bij de afdeling Regulering en Planadvisering zijn ongeveer 700 vergunningen meer afgegeven dan gepland. Daarnaast lag het aantal meldingen op basis van algemene regels circa 30% hoger. Ondanks de corona-maatregelen heeft Toezicht en Handhaving de werkzaamheden grotendeels kunnen uitvoeren.

De corona-crisis had ook invloed op de interne en externe communicatie. Zeker in de eerste golf waren er minder bestuurlijke optredens en was er minder mogelijk qua externe communicatie. De interne communicatie heeft juist een extra impuls gekregen. In 2020 heeft de crisisorganisatie van Delfland te maken gehad met zeven opschalingen, onder meer vanwege hoog water, (pers)leidingbreuken en een stroomstoring in Den Haag. Al deze calamiteiten zijn geëvalueerd en deze evaluaties worden gebruikt voor de verdere aanscherping van afspraken en procedures.

Financiën

Het opleveren van de P&C-producten is in 2020 conform planning verlopen. Over de jaarrekening 2019 is in 2020 een goedkeurende accountantsverklaring verkregen.

2.2 Financieel resultaat 2020

Exploitatieresultaat

Het exploitatiesaldo over 2020 bedraagt € 6,5 miljoen voordelig. De oorspronkelijke begroting en de begroting na wijziging (Burap) gingen uit van een saldo na toevoeging aan reserves van € 0,0. In tabel 2.1 is de realisatie over 2020 per programma weergegeven. Naast de oorspronkelijke vastgestelde begroting 2020 is ook de bijgestelde begroting weergegeven; daarin zijn onder andere de vastgestelde mutaties uit de Burap 2020 verwerkt.

Tabel 2.1 Afwijking Jaarrekening t.o.v. Begroting en Burap

Programma (bedragen € 1 miljoen)	Saldo Begroting 2020	Saldo Begroting 2020 na wijziging	Saldo Jaarrekening 2020
Waterveiligheid	-24,8	-25,6	-25,2
Waterkwaliteit	-10,3	-10,5	-10,4
Waterkwantiteit	-37,8	-37,8	-38,0
Waterketen	-92,3	-91,4	-90,5
Financiën	228,3	224,6	228,3
Organisatie en bestuur	-36,2	-36,8	-35,1
Resultaat voor bestemming	26,9	22,5	29,0
<i>Mutaties reserves</i>			
Financiën	-26,9	-22,5	-22,5
Resultaat na bestemming	0,0	0,0	6,5

2.3 Investerings

De begroting 2020 ging uit van een investeringsraming van € 28,0 miljoen. In de Burap werd deze raming bijgesteld naar € 24,9 miljoen. Uiteindelijk is er in 2020 een totaalbedrag van € 23,5 miljoen gerealiseerd (zie hoofdstuk 3 voor de investeringen in de individuele programma's). Gedurende het jaar zijn 26 investeringsprojecten afgesloten en geactiveerd, voor een totaal van € 11,6 miljoen (zie paragraaf 5.2). De meeste investeringsprojecten worden in meerdere jaren uitgevoerd en worden daardoor verspreid over meerdere jaren uitgegeven. Eind 2020 zijn er nog 120 investeringsprojecten onderhanden. Deze onderhanden investeringen met de bijbehorende resterende kredieten van in totaal € 120,5 miljoen zijn in Bijlage II opgenomen.

Tabel 2.2 Investeringsuitgaven 2020 t.o.v. Begroting en Burap

Investeringsuitgaven per programma (in € 1 miljoen)	Geraamde investeringsuitgaven Begroting 2020	Geraamde investeringsuitgaven Burap 2020	Gerealiseerde investeringsuitgaven jaarrekening 2020
Waterveiligheid	10,0	13,0	13,2
Waterkwaliteit	3,0	2,3	2,0
Waterkwantiteit	9,0	6,6	6,4
Waterketen	5,0	2,4	1,8
Organisatie en bestuur	1,0	0,6	0,1
Totaal	28,0	24,9	23,5

De totale lasten en baten van de programma's voor en na bestemming zijn als volgt:

Programma (Bedragen * € 1 miljoen)	Begroting 2020			Begroting 2020 na wijziging			Jaarrekening 2020		
	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo
Resultaat voor bestemming	227,9	254,9	26,9	231,8	254,3	22,5	236,0	265,0	29,0
Mutaties reserves	28,3	1,4	-26,9	23,9	1,4	-22,5	23,9	1,4	-22,5
Totaal alle programma's na bestemming reserves	256,3	256,3	0,0	255,7	255,7	0,0	259,9	266,4	6,5

In hoofdstuk 6 zijn de baten en lasten per programma gespecificeerd en verder toegelicht.

3 Jaarverslag: Programmaverantwoording

3.1 Programma Waterveiligheid

3.1.1 Programmalijnen

Binnen het programma Waterveiligheid worden de volgende twee programmalijnen onderscheiden:

- Waterveiligheid
- Waterbewustzijn

In onderstaande paragrafen worden de resultaten per programmalijn weergegeven.

Programmalijn Waterveiligheid

Doel: De primaire, regionale en overige waterkeringen zijn veilig. We zorgen voor adequaat onderhoud en we beoordelen periodiek op stabiliteit en hoogte. We nemen risicogestuurd passende maatregelen die we afstemmen met de omgeving.

In 2020 namen wij deel aan 11 planvormingsprojecten om regionale en overige kades op hoogte te brengen. Belangrijke stappen (afspraken met gemeenten) zijn gezet voor de waterkeringen onder de Noordeindseweg in Lansingerland en de Lombokstraat in Delft en voor de waterkerende constructie aan de Dorpsstraat en Vlaardingsekade in Schipluiden.

Toetsen

Delfland beoordeelt regelmatig of de waterkeringen voldoen aan de vereiste veiligheid. Eind 2020 heeft Delfland drie van de zes trajecten in de primaire waterkering beoordeeld (waarbij één traject is afgekeurd vanwege het aanvaarrisico bij de Grote Parksluis in Rotterdam en de buitensluis te Schiedam). De beoordeling van de resterende drie trajecten is al ver gevorderd. Daarmee loopt Delfland goed op schema met de beoordeling van alle primaire waterkeringen eind 2022.

Naast de primaire waterkering zijn ook regionale waterkeringen van groot belang voor de beveiliging tegen overstroming. De beoordeling van 50 kilometer keringen in Pijnacker-Nootdorp en Lansingerland is voltooid. Voldoet een kering niet dan nemen wij maatregelen. Allereerst via onze calamiteitenorganisatie en vervolgens met groot onderhoud of een dijkversterking. Alle regionale keringen moeten in 2024 beoordeeld zijn.

Regulier Beheer

In 2020 zijn alle primaire waterkeringen, regionale waterkeringen en overige kades geïnspecteerd, in totaal circa 700 kilometer. Daarnaast zijn de 26 boezemcompartimenteringskeringen geïnspecteerd alsmede het calamiteitenmaterieel.

Daarnaast is het maaionderhoud aan circa 60 hectare groene kades (regionaal en overige keringen), conform planning uitgevoerd, evenals aan 98 hectare primaire kering en aan 60 kilometer dijksloot. Schadegevallen die tijdens de reguliere inspecties of na meldingen zijn geconstateerd, zijn hersteld. Daarnaast is het reguliere snoeionderhoud uitgevoerd van circa 1400 bomen op keringen.

Gedurende de negen weken droogte van april 2020 tot oktober 2020 zijn er droogte-inspecties uitgevoerd. In totaal hebben inspecteurs 256 kilometers aan droogtegevoelige kering geïnspecteerd en zijn er 43 reparaties uitgevoerd.

Natura 2000

In het kustgebied zijn maatregelen ten behoeve van de Natura 2000-doelstellingen conform planning uitgevoerd. De begrazing is met vijf hectare uitgebreid tot een totaal van vijftien hectare. Daarnaast is ook nog machinaal drie hectare aan duindoorn verwijderd en een halve hectare aan duizendknoop. Om de verstuuving te bevorderen zijn vijftien kerven in de eerste duinenrij gezet.

Het onderhoud aan zes sluizen en andere waterkerende kunstwerken in de keringen is conform planning uitgevoerd. Alle duikinspecties zijn volgens het onderhoudsprogramma uitgevoerd. De Delflandse Buitensluis en keersluis Maasluis zijn maandelijks geïnspecteerd. Er hebben zich in deze periode geen grote verstoringen voorgedaan.

Het behoud van de veiligheid van keringen is een van de standaardonderdelen waar plannen van derden op getoetst worden in het kader van het proces van de watertoets.

Prestatie-indicatoren

Prestatie-indicator met streefwaarde	Begroting 2020	Jaarrekening 2020
Primaire waterkeringen op orde (55 kilometer)	100%	100% ¹⁾
Regionale waterkeringen op orde (437 kilometer)	84%	87%

¹⁾ In 2020 zijn bij de lopende toetsronde de Grote Parksluis in Rotterdam en de Buitensluis in Schiedam afgekeurd vanwege een te groot risico op overstroming bij aanvaring van een schip met de sluisdeuren. Om op korte termijn de veiligheid te waarborgen heeft Delfland een aantal tijdelijke maatregelen (vastgelegd in protocollen) genomen. Ondanks deze afkeuringen blijft het percentage afgerond nog steeds 100%.

Programmalijn Waterbewustzijn

Doel: Structureel en systematisch inzetten op duurzame gedragsveranderingsprocessen in aanvulling op bestaande bewustwordingsactiviteiten.

In 2020 is een Plan van aanpak Gedragsverandering 2020–2023 opgesteld. Hierin staat de aanvullende mix van bewustwordingsmaatregelen en -activiteiten die nodig is om duurzame gedragsbeïnvloeding te realiseren. In het eerste halfjaar van 2021 wordt deze vastgesteld.

3.1.2 Exploitatie: wat heeft het gekost?

Programmalijn (Bedragen* € 1.000)	Begroting 2020	Bijgestelde begroting 2020	Jaarrekening 2020
Waterveiligheid	24.481	25.290	25.077
Waterbewustzijn	300	300	78
Totaal	24.781	25.590	25.155

Toelichting

De oorspronkelijke begroting 2020 is bij de Burap 2020 met € 0,8 miljoen bijgesteld vanwege de te verwachten hogere kosten voor verbetering en intensivering van het inspectieproces en urgent onderhoud.

De realisatie 2020 van het totale programma Waterveiligheid bedraagt uiteindelijk € 25,2 miljoen en is per saldo € 0,4 miljoen lager dan de bijgestelde begroting 2020.

Programmalijn waterveiligheid

De afwijking tussen de bijgestelde begroting en realisatie 2020 van de programmalijn bedraagt 0,2 miljoen. Deze afwijking kent een aantal oorzaken. De HWBP-projecten Delflandse Kust en Scheveningen Boulevard zijn in 2020 administratief afgesloten met een positief saldo van € 1,3 miljoen. Dit positief saldo is ontstaan, doordat in de subsidiebeschikking is uitgegaan van vaste uurtarieven terwijl dit in de praktijk lager is uitgevallen. De kapitaalslasten zijn € 0,9 miljoen hoger uitgevallen, omdat bij de overgang van 2019 naar 2020 meer projecten zijn geactiveerd dan was voorzien ten tijde van de begrotingsvorming. De kosten van onderhoud aan de keringen zijn € 0,1 miljoen hoger uitgevallen, omdat na inspecties meer schadeonderhoud noodzakelijk bleek. De bijdrage HWBP is € 0,1 miljoen hoger uitgevallen vanwege een correctie van de bijdrage; de

projectgebonden bijdrage van de waterschappen lag in eerste instantie lager dan door HWBP was geraamd.

Programmalijn Waterbewustzijn

Voor de programmalijn Waterbewustzijn zijn vanwege de corona-maatregelen minder bijeenkomsten georganiseerd. Hierdoor is € 0,1 miljoen minder uitgegeven. Daarnaast zijn er voor € 0,1 miljoen minder uren verantwoord op deze programmalijn.

3.1.3 Investeringsuitgaven

Programmalijn (Bedragen* € 1 miljoen)	Geraamde investerings Begroting 2020	Geraamde investerings Burap 2020	Gerealiseerde investerings jaarrekening 2020
Waterveiligheid	10,0	13,0	13,2
Totaal	10,0	13,0	13,2

Toelichting

Qua investeringen is in 2020 € 3,2 miljoen meer uitgegeven dan begroot. Daarmee zijn we in lijn met de uitgave zoals bij de Burap 2020 aangegeven. De reden voor de hogere uitgave is dat in 2020 ten opzichte van begroting meer kon worden gerealiseerd. Dit geldt met name voor de waterkerende constructie in dorp Schipluiden en voor de damwand bij dorp De Zweth. Beiden betreffen meer kapitaalintensieve assets.

3.2 Waterkwaliteit

3.2.1 Programmalijnen

Binnen het programma Waterkwaliteit worden de volgende zes programmalijnen onderscheiden:

- Waterkwaliteit
- Zoetwatervoorziening en coördinatie droogte
- Biodiversiteit
- Recreatief medegebruik
- Internationaal
- Watervisie en ruimtelijke plannen

Programmalijn Waterkwaliteit

Doel: In 2027 heeft Delfland schoon, gezond en levend water, dat voldoet aan de doelen van de Europese Kaderrichtlijn Water (de KRW-doelen). In 2021 zijn de doelen voor de 3^e uitvoeringsperiode van het Stroomgebiedsbeheerplan (SGBP3) vastgesteld voor zowel de KRW-waterlichamen als het overig water.

Vanwege het belang van schoon, gezond en levend water voor de leefomgeving, de biodiversiteit en het vestigingsklimaat hebben wij in 2020 onverminderd ingezet op verbetering van de waterkwaliteit om in 2027 aan de KRW-doelen te voldoen.

Bronaanpak

We hebben verder gewerkt aan de aanpak van verontreinigingen bij de bron (met name gewasbeschermingsmiddelen en nutriënten). Hiervoor hebben we naast toezicht en handhaving, verschillende instrumenten ingezet, zoals voorlichting, advisering en agendering. Dit doen we met het programma 'Gebiedsgerichte aanpak Glastuinbouwemissies' en door samenwerking in 'de Emissieloze kas'. De beperkende corona-maatregelen leidden tot een vertraging in het aantal bedrijfsbezoeken aan de glastuinbouw in het kader van de Gebiedsgerichte Aanpak. In 2020 stonden met de polder van Berkel, de Oud- en Nieuw-Wateringveldschepolder en boezemgebied IV in totaal 107 bedrijven op de planning voor controle. Er zijn 97 glastuinbouwbedrijven bezocht (verdeeld over drie glastuinbouwgebieden) en tien bedrijven in boezemgebied IV nog niet. Deze worden in het eerste kwartaal van 2021 gecontroleerd, mits dit mogelijk is.

Voor het verbeteren van de waterkwaliteit in het agrarisch gebied is samen met de gemeente Midden-Delfland subsidie verstrekt aan twee agrariërs. Daarmee is de subsidieregeling, die sinds 2018 bestaat, uitgeput. Daaropvolgend loopt er nu een verkenning naar de mogelijkheid om het sluiten van de (mineralen)kringloop te stimuleren via een gemeenschappelijke subsidieregeling met de gemeente Midden-Delfland.

Ontwikkeling waternatuur

Om de ecologische waterkwaliteit te verbeteren ontwikkelen we onder andere een netwerk van waternatuur met natte ecologische zones (NEZ). Er is twee kilometer aan natuurvriendelijke oevers (NVO) gerealiseerd in de Molenplas in Berkel en Rodenrijs en in de Woudse Polder. In de Schie zijn op drie locaties vissenbossen aangelegd op plekken waar geen ruimte is voor natuurvriendelijke oevers. Er is gestart met de aanleg van NVO's in de Rotterdamse Schie, in de wijk Madestein in Den Haag en aan de Coldenhovenlaan en Lierwatering in de gemeente Westland. Het onderhoud van gerealiseerde NEZ is verder geoptimaliseerd, waardoor de werking van deze zones steeds beter wordt. In een deel van de boezem zijn we anders gaan maaien, zodat waterplantzones behouden blijven of kunnen ontstaan.

Naast realisatie is er in 2020 ook aandacht geweest voor onderzoek naar het functioneren en in stand houden van de waternatuur. Zo onderzoeken we op de Striip de effecten van recreatievaart op de waternatuur. En in de Zweth bij de Woudse Polder worden verschillende manieren onderzocht om ondergedoken waterplanten in te planten en te beschermen. Hier blijkt dat bescherming tegen vraat (ganzen, rivierkreeften) en golfslag door recreatievaart belangrijk is voor het succesvol aanplanten en beschermen van waternatuur.

De VV heeft in 2020, als onderdeel van de uitvoering van het SGBP2, een investeringsplan vastgesteld en krediet vrijgegeven voor de realisatie van vijf vispassages. De voorbereidingen voor uitvoering zijn eind 2020 gestart, waarbij de vispassage bij Gemaal Dijkpolder is meegenomen in de renovatie-werkzaamheden van het gemaal. Ook monitoren we de effectiviteit van de eerder aangelegde vispassages.

Overig water

Er is gewerkt aan de aanpak van de lokale waterkwaliteit-knelpunten Hoek van Holland en Kruithuis Delft. De werkzaamheden lopen door in 2021. Bij Hoek van Holland trekken we samen op met de gemeente Rotterdam en is ervoor gekozen om een speciale, innovatieve zuurstofpomp (WaterQi) in te zetten om de waterkwaliteit te verbeteren. Met de gemeente Delft is onderzoek gedaan naar maatregelen bij het Kruithuis en de uitvoering daarvan.

Beleid en onderzoek

We zien dat de waterkwaliteit verbetert, maar nog niet voldoet aan de KRW-doelen. We hebben daarom voor de planperiode van het Stroomgebiedsbeheerplan 3 (2022-2027) een nieuw KRW-programma vastgesteld, met realistische doelen die passen bij ons watersysteem, en met een ambitieus maatregelenprogramma. Voor overig water zijn de doelen in concept gereed en besproken met de gemeenten in ons beheergebied. Deze worden in 2021 vastgesteld door de provincie. De strategie Microverontreinigingen en de beleidsnota Exoten Delfland zijn vastgesteld in de VV van september 2020. Eind 2020 is begonnen met de implementatie en uitvoering van dit beleid door onder andere een 'challenge rivierkreeften'. Eind 2020 zijn we gestart met het opstellen van interventies voor het verder terugdringen van emissies in de glastuinbouw ná 2022, als vervolg op onder andere de gebiedsgerichte aanpak. Deze worden in 2021 verder uitgewerkt. Zoals elk jaar hebben we de waterkwaliteit bemonsterd en zijn de bevindingen vastgelegd in de waterkwaliteitsrapportage 2019. Voor het ontsluiten van de waterkwaliteitsgegevens is een dashboard ontwikkeld. Eind 2020 was er een eerste prototype. Er wordt nu gewerkt aan het vervolgproces voor het ontsluiten van de gegevens voor een brede doelgroep.

Prestatie-indicatoren

Prestatie-indicator met streefwaarde Chemische waterkwaliteit	Begroting 2020	Jaarrekening 2020
1) Zomergemiddelde stikstofgehalte West- en Oostboezem	2,5 & 2,0 mg/l	2,3 & 1,8 mg/l

2) In % het aantal aangetroffen gewasbeschermingsmiddelen t.o.v. het totaal gemeten aantal EN de gemiddelde concentratie gewasbeschermingsmiddelen	5,5% & 0,11 µg/l	4,4% & 0,06 µg/l

Prestatie-indicator met streefwaarde Ecologische waterkwaliteit	Begroting 2020	Jaarrekening 2020
Aantal verbeterstappen m.b.t. de 4 ESF's in de KRW-waterlichamen t.o.v. 1-1-2018	6	*

- De PI voor stikstof is in zowel de West- als de Oostboezem gehaald;
- De PI voor gewasbeschermingsmiddelen is gehaald.
- De PI voor de verbeterstappen tav ESF's is niet gehaald. Per saldo hebben we in 2020 één stap vooruitgezet: dit is een optelsom van 2 stappen vooruit en 1 stap achteruit. Deze PI is vastgesteld in 2018 en hield in dat er in 2019 vier, in 2020 zes en in 2021 tien stappen moesten worden gezet om alle ecologische einddoelen in 2021 te halen. We hebben in 2020 geconstateerd dat de ecologische doelen van SGBP2 niet haalbaar waren voor het watersysteem van Delfland, omdat te weinig rekening was gehouden met het krappe watersysteem, de aanwezigheid van scheepvaart en de van nature aanwezige achtergrondbelasting door nutriënten. In het ontwerp KRW-programma voor SGBP3 is daarom gekozen voor meer realistische, passende doelen. De huidige PI is daarmee niet in lijn en geeft niet het juiste beeld voor de ontwikkeling van de waterecologie. In 2021 worden bij de doelen passende nieuwe PI's opgesteld om de ontwikkeling van de ecologie te volgen.

Programmalijn Zoetwatervoorziening en coördinatie droogte

Doel: Een (kosten)effectieve, op de functies afgestemde zoetwatervoorziening, nu en in de toekomst.

Na de droge zomers van 2018 en 2019 was ook het eerste deel van 2020 zeer droog. De geleerde lessen uit de eerder uitgevoerde droogte-evaluaties zijn geïmplementeerd en vragen blijvend aandacht. Delfland zet actief in op het meer circulair en robuuster maken van het zoetwatersysteem. We nemen deel aan het Deltaprogramma Zoetwater en implementeren de afspraken uit de Deltabeslissing Zoetwater:

- Vanuit de 1e fase van het Deltaprogramma (uitvoering 2015-2021) is in 2020 gestart met fysieke maatregelen in het Bernisse-Brielse Meersysteem. Hiermee wordt de aanvoer naar en sturing van deze voor Delfland belangrijke zoetwaterbron geoptimaliseerd.
- Samen met de partners in regio West-Nederland bereiden we maatregelen uit de tweede fase van het Deltaprogramma Zoetwater (2022-2027) voor. Delfland is betrokken bij vier zoetwatermaatregelen waarvoor subsidie uit het Deltafonds is aangevraagd: project Beter Benutten Bergsluis, onderzoeksprogramma Brielse Meer, Coastar pilot Waterbank Westland en pilot hergebruik effluent Harnaspolder voor gietwater. Voor het project Beter Benutten Bergsluis heeft de VV ingestemd met het investeringsvoorstel.
- We hebben het instrument waterbeschikbaarheid uitgewerkt voor watervraag en -aanbod van natuurgebieden in Delfland. Ook zijn, naar aanleiding van het gebiedsproces met de glastuinbouwsector rondom gemaal J.J.J.M. Van den Burg, de nieuwe vastgestelde sturingsregels voor dit gemaal ingevoerd.
- Delfland werkt aan de optimalisatie van het operationeel zoetwaterbeheer. Vanuit het programma Slim Watermanagement is onder meer gestart met onderzoek naar 'Slim sturen op zoetwater-inlaatvensters'.

Ten slotte hebben we de belangen van Delfland geborgd in ontwikkelingen buiten ons gebied, zoals de (afgeronde) verdieping van de Nieuwe Waterweg en het (vervolg op het) Kierbesluit Haringvliet.

Programmalijn Biodiversiteit

Doel: Aansluitend op de werkzaamheden van Delfland willen we in ons beleid en onze werkzaamheden de biodiversiteit verbeteren, en natuur en dieren ontzien.

In 2020 is het Actieplan Biodiversiteit 2020-2021 vastgesteld. Met twintig acties zetten we de beweging in gang naar een situatie waarin biodiversiteit vanzelfsprekend en verankerd is in al ons werk en in de samenwerking met anderen. Richtinggevend voor onze inzet en het maken van noodzakelijke keuzes zijn de 'small five'. Dit zijn onze vijf iconsoorten die symbool staan voor een robuuste biodiversiteit: grutto, weidehommel, bittervoorn, glassnijder en rugstreeppad. In de pijler 'eigen werk en terreinen' van het actieplan werken we aan de 'groene' inrichting van onze terreinen en projecten. Zo brengen we kansen in beeld voor vergroening en aanpassing van onze eigen terreinen, in samenhang met kansen voor klimaatadaptatie. En in 2020 heeft de VV vastgesteld dat dijken zo bloem- en kruidenrijk mogelijk moeten zijn. In de pijler 'verbindingen voor natuur' werken we met andere partijen aan ecologische verbindingen door netwerken met elkaar te verbinden en bereiden we ons met onze partners voor op de terugkomst van de bever in onze regio. En in de pijler 'kansen en initiatieven', waarin we ervaring willen opdoen met participatie en het inspelen op kansen, loopt er een prijsvraag voor biodiversiteit in waterbergingen en brengen we kansen voor meer bomen in beeld. We dragen ook bij aan het verbeteren van de biodiversiteit in ons gebied vanuit andere werkzaamheden dan die van het actieplan, onder andere bij de inrichting van het weidevogelgebied Kraaiennest.

Programmalijn Recreatief medegebruik

Doelen:

- *Aangewezen zwemwaterlocaties laten voldoen aan WBP5 (inspanningsverplichting voor blauwalgen, resultaatverplichting voor bacteriën). Een negatief advies als gevolg van bijvoorbeeld blauwalg en bacteriën is een uitzondering.*
- *Het vaarwegbeheer professionaliseren in samenwerking met gebiedspartners.*
- *Recreatief medegebruik faciliteren wanneer mogelijk.*

Zwemwater

In het gebied van Delfland liggen 14 officiële zwemwaterlocaties. Van de acht zwemwaterlocaties waar in het verleden maatregelen zijn genomen (Plas Prinsenbos, Krabbeplas, Waterspeeltuin Korftlaan, Plas Delftse Hout, Waterspeeltuin Tanthof, Dobbepas, Plas Wilhelminapark en Waterspeeltuin Tubasingel) zijn er drie locaties die meer dan drie weken een negatief zwemadvies hebben gehad vanwege blauwalg (Krabbeplas, Dobbepas en Plas Wilhelminapark). Ging het in het begin van het zwemseizoen en in de zomerperiode zeer goed met het zwemwater, aan het einde van het zwemwaterseizoen sloeg dit om en werd er in en buiten de zwemwaterlocaties blauwalg gevonden.

Van de acht zwemwaterlocaties heeft alleen de Waterspeeltuin Tanthof vanwege bacteriën langer dan drie weken een negatief zwemadvies gehad; daarmee komt de score van de prestatie-indicator op vier staan. De waterspeeltuin Korftlaan heeft in 2020 weliswaar minder dan drie weken een negatief zwemadvies gehad, maar overschrijdt voor het vijfde achtereenvolgende jaar de norm voor bacteriële verontreiniging. Dit betekent dat deze zwemwaterlocatie in 2021 een permanent negatief zwemadvies krijgt en vanaf 2021 niet meer als zwemlocatie wordt aangewezen. Dit wordt meegenomen in de gesprekken met de provincie en de betreffende gemeente. Bij 'natuurbad Te Werve/zwembad De Put' in Rijswijk zijn wij samen met de gemeente een twee jaar durende proef gestart om op een innovatieve manier voedingsstoffen uit het water te filteren om zo de groei van blauwalg af te remmen.

De beoogde beleidsontwikkeling Zwemwater is in 2020 niet van de grond gekomen door de corona-crisis en gebrek aan capaciteit. Eind 2020 is de personeelsinvulling afgerond en in 2021 wordt er een afwegingskader en een regionaal Zwemwaterplan opgesteld.

Recreatief medegebruik

De visieontwikkeling 'Recreatief medegebruik' is in 2020 niet opgepakt vanwege de reorganisatie en de corona-pandemie; in 2021 zal dit wel gebeuren.

Prestatie-indicatoren

Prestatie-indicator met streefwaarde Ecologische waterkwaliteit	Begroting 2020	Jaarrekening 2020
--	----------------	----------------------

Het aantal locaties met genomen maatregelen met een negatief zwemadvies van meer dan 3 weken.	0	4

Programmalijn Internationaal

Doel: Een bijdrage leveren aan de Sustainable Development Goals (SDG). Delfland werkt aan kennisuitwisseling met partners in binnen- en buitenland. Dit komt ten goede aan de ontwikkeling van zowel individuele inwoners van Delfland als van Delfland collectief. Door deel te nemen aan de Blue Deal van de waterschappen en het Rijk ondersteunt Delfland het streven om 20 miljoen mensen en 40 stroomgebieden wereldwijd te voorzien van schoon, voldoende en veilig water. Hierbij ligt de focus op het bieden van hulp, het creëren van kansen voor het bedrijfsleven en het leren van andere landen.

Delfland is actief in de Blue Deal Zuid-Afrika. In 2020 zijn er één fysieke missie en twee digitale missies gehouden. Voor de Blue Deal Indonesië hebben wij samen met Schieland en de Krimpenerwaard, Hollands-Noorderkwartier en Zuiderzeeland een plan van aanpak opgesteld om te komen tot één gezamenlijke Blue Deal. Het Dutch Training and Exposure Program (DUTEPE), is door de corona-pandemie vroegtijdig afgebroken en digitaal afgerond. Dit is een kennisdelingsprogramma met Rotterdam en Jakarta waarbij Delfland en Rotterdam watermanagement-opleidingen verzorgen. Begin 2020 is het Kennismakings- en Introductieprogramma Waterschappen Internationaal (KIWI) gestart met een kennismakingsdag over werken in een andere cultuur; ook hier is de training online vervolgd.

Programmalijn Watervisie en ruimtelijke plannen

Doelen:

- *In ruimtelijke en complexe plannen van derden het waterbelang en de doelen van Delfland inbrengen en borgen, evenals de eigen planvorming ten behoeve van onze opgave. Dit doen we met behulp van Watervisie 1.0.*
- *We maken afspraken met gemeenten over de gezamenlijke wateropgaven.*

Watervisie

In 2020 is ambtelijk en bestuurlijk enthousiast begonnen met het uitdragen van de Watervisie. Het opdoen van ervaringen met het gebruik van de Watervisie en het leren daarvan is door de corona-crisis helaas vertraagd. Eind december 2020 is de VV via een brief gedetailleerd geïnformeerd over de voortgang.

Ruimtelijke plannen

In het proces van de watertoets is er met alle gemeenten overleg en informeel contact om vroegtijdig bij ontwikkelingen betrokken te zijn. We zien in 2020 een stijgend aantal aanvragen in vergelijking met vorig jaar. Niettemin worden de Watertoetsen nog steeds binnen de gestelde termijn afgehandeld. Wat complexe plannen betreft, is er veel inzet geleverd rond A16/Rotterdam; dit project komt nu in rustiger vaarwater en richt zich steeds meer op realisatie. Van Rijkswaterstaat is een reactie ontvangen op onze zienswijze op het ontwerp-tracébesluit voor A4/Haaglanden. Deze reactie geeft voldoende houvast om onze belangen te borgen in het verdere proces. Het project Merwe4Havens/Nieuw Mathenesse in Rotterdam en Schiedam is aangemerkt als complex plan van derden. Dit betekent dat we in een vroeg stadium betrokken zijn bij de gemeentelijke planontwikkeling om de waterbelangen te kunnen borgen in de stedelijke ontwikkeling.

Naast onze rol als presterende overheid hebben we ook steeds vaker de rol van samenwerkende overheid. Vanuit onze strategische belangen zoeken we aansluiting bij belangen van gemeenten, en nemen hierin meer initiatief. Zoals de initiatieven vanuit Delfland om andere stakeholders aan te haken op het project Erasmusvaart.

Delfland heeft samenwerking hoog in het vaandel staan en zet daarom in op waterplannen en samenwerkingsagenda's met alle gemeenten. In 2020 is met alle gemeenten samengewerkt. Met gemeente Westland is een nieuw Water- en klimaatplan afgesproken. Met gemeente Leidschendam-Voorburg is een strategische samenwerkingsagenda opgesteld en gereed voor

besluitvorming. Ook de actualisatie van het waterplan Pijnacker-Nootdorp bevindt zich in een afrondende fase. Samen met gemeente Rijswijk is gestart met een actualisatie van het waterplan. De impact van de corona-crisis is ook hier zichtbaar; de voortgang vertraagt door het online moeten samenwerken.

Op het gebied van participatie is er een actieve deelname aan de gebiedstafel Bijzonder Provinciaal Landschap Midden-Delfland. Daarnaast zijn we een samenwerking aangegaan met het bewonersinitiatief Broekpolder 2040 en zijn we partner geworden in het Nationaal Park Hollandse Duinen.

3.2.2 Exploitatie: wat heeft het gekost?

Programmalijn (Bedragen* € 1.000)	Begroting 2020	Bijgestelde begroting 2020	Jaarrekening 2020
Waterkwaliteit	7.198	7.545	7.622
Zoetwatervoorziening en coördinatie droogte	232	232	361
Biodiversiteit	150	150	105
Recreatief medegebruik	694	644	496
Internationaal	0	0	0
Watervisie en ruimtelijke plannen	2.043	1.937	1.843
Totaal	10.317	10.508	10.427

Toelichting

De oorspronkelijke begroting 2020 is bij de Burap 2020 met € 0,2 miljoen bijgesteld vanwege de verwachte hogere bemonsteringskosten.

De realisatie 2020 van het totale programma Waterkwaliteit bedraagt uiteindelijk € 10,4 miljoen en is per saldo € 0,1 miljoen lager dan de bijgestelde begroting 2020. Deze lagere kosten zijn het gevolg van een lichte vertraging in de uitvoering door de corona-crisis. De hogere kosten op de programmalijn Zoetwatervoorziening en coördinatie droogte van € 0,1 miljoen vloeien voort uit de samenwerkingsovereenkomst Brielse Meer.

3.2.3 Investeringsuitgaven

Programmalijn (Bedragen* € 1 miljoen)	Geraamde investerings Begroting 2020	Geraamde investerings Burap 2020	Gerealiseerde investerings jaarrekening 2020
Waterkwaliteit	3,0	2,3	2,0
Totaal	3,0	2,3	2,0

Toelichting

De gerealiseerde investeringen 2020 zijn € 0,3 miljoen lager uitgevallen als gevolg van de 'corona-vertragingen' bij onder andere de voorbereidingen voor de aanleg van natte ecologische zones (NEZ Rotterdamse Schie, NEZ Gaagweg Schipluiden) en de vismigatievoorzieningen bij gemaal Aalkeet.

3.3 Waterkwantiteit

3.3.1 Programmalijnen

Binnen het programma Waterkwantiteit worden de volgende drie programmalijnen onderscheiden:

- Waterkwantiteit
- Grondwater en bodemdaling
- Klimaatadaptatie en hemelwater

In de onderstaande paragrafen worden de resultaten per programmalijn weergegeven.

Programmalijn Waterkwantiteit

Doel: In 2021 is het watersysteem zo ingericht dat in het beheergebied kan worden gewoond, gewerkt en gerecreëerd. De kans op inundatie van het gebied door hevige regenval wordt zodanig verkleind dat deze aan de normering voldoet.

Peilbesluiten

Het peilbesluit Dijkpolder (Maasland) is in voorbereiding; in januari 2021 start de inspraakprocedure. De vaststelling is gepland voor de VV van mei 2021. Enkele kleinere peilbesluiten in voorbereiding en het peilbesluit Aalkeet Binnenpolder gaan begin 2021 in procedure. Onderzocht wordt of voor peilgebied 4 van de Holierhoekse en Zouteveensepolder een peilbesluit nodig is. In oktober 2020 is het onderzoek voor peilgebied 2 van de Haagse Beek afgerond. Hieruit is gebleken dat er geen nieuw peilbesluit nodig is.

Peilbeheersing

De werkelijke oppervlakte waterpeilen zijn in 2020, op enkele afwijkingen na, conform de vastgestelde peilen in het peilbesluit. De enkele afwijkingen zijn veroorzaakt door het besluit enkele polders in verband met de droogte op een iets hoger waterpeil te houden. In 2020 heeft het waterbeheer geen problemen gekend als het gaat om te veel of te weinig water.

Rainlevelr

Door deelname aan het project Sponge van de Europese Unie (EU) is de afgelopen vijf jaar 130 hectare glastuinbouw aangesloten op de Rainlevelr, dankzij de EU-subsidie. In totaal is aan het einde van 2020 ongeveer 200 hectare aangesloten op Rainlevelr. Dit is meer dan van tevoren werd ingeschat; door dit succes vallen de kosten wel hoger uit.

Watersysteemanalyses

De meerjarenplanning van de watersysteemanalyses loopt tot en met 2021. De clusters van polders die voor 2020 op het programma stonden, liggen iets achter op schema. Door onder andere een uitloop van projecten uit 2019 en de beperkte capaciteit als gevolg van de coronacrisis heeft een deel van de projecten vertraging opgelopen. Dit is gedeeltelijk gecompenseerd door meer werkzaamheden uit te besteden.

Onderhoud watergangen

De werkzaamheden voor het maaiseizoen 2020 en het baggerseizoen 2019/ 2020 zijn nagenoeg gereedgekomen. De start van de werkzaamheden voor het baggerseizoen 2020/2021 heeft een maand later plaatsgevonden; door de corona-omstandigheden werden de analysegegevens (kwaliteit baggerspecie) later aangeleverd. Ook de zoektocht naar geschikte afzetlocaties heeft meer tijd in beslag genomen vanwege de PFAS-voorschriften. Hierdoor startte de uitvoering ook later en is er in 2020 minder werk verricht dan in de begroting werd aangenomen. Daarnaast zijn de kosten flink hoger uitgevallen doordat de afzetlocaties van bagger verder weg liggen en duurder zijn vanwege de PFAS-voorschriften.

Onderhoud kunstwerken

Het onderhoud van de kunstwerken is nagenoeg volgens planning verlopen. Van de 491 geplande onderhoudsorders werden er 483 afgerond (98%). De inspectie van de Brielse Meerleiding is door gebrek aan capaciteit doorgeschoven naar 2021. De reparatie van het gemaal Bergboezem Berkel verloopt nu voorspoedig. Het lek is gevonden en wordt gerepareerd.

Projecten

Afgelopen jaar is – na een lang traject met een uiteindelijke constructieve afstemming met de omgeving – het gemaal Dorppolder-Noord opgeleverd. Met dit gemaal is een scheiding aangebracht in het watersysteem tussen het glastuinbouwdeel en het graslanddeel.

Prestatie-indicator

Het oppervlak van het beheergebied van Delfland (totaal: 40.600 hectare) dat voldoet aan normen voor inundatie zoals genoemd in de provinciale waterverordening.

Prestatie-indicator met streefwaarde	Begroting 2020	Jaarrekening 2020
Voldoet aan normering voor inundatie (in hectare)	39.400 (97%)	39.957 (98,6%)

We lopen voor op de prestatie-indicator. Dat is geen probleem met het oog op de komende klimaatscenario's die in 2023 vanuit het KNMI gaan komen. In 2020 is een aantal nieuwe projecten opgepakt. Daarmee maken we werk-met-werk en prepareren we ons op de uitdagingen waarvoor we nu en in de toekomst gesteld te staan.

Programmalijn Grondwater en bodemdaling

Doel: De rol van kwantitatief grondwaterbeheerder zo goed mogelijk invullen. Daarbij benutten we kansen en zijn we voorbereid op bedreigingen, zoals bodemdaling.

Grondwater

Met betrekking tot grondwater hebben wij diverse activiteiten uitgevoerd die in meer of mindere samenhang bijdragen aan genoemde activiteiten:

- De externe website met betrekking tot grondwater is verbeterd en alles is vindbaar onder één noemer.
- Ten behoeve van vergunningverlening is aan diverse beleidsvragen invulling gegeven. Zowel waar het gaat om een vernieuwde vergunningverleningsaanpak voor de drinkwatersector (Dunea), alsmede voor de vergunningverlening rondom de aanleg van Urban Water Buffers (UWB) door gemeenten (grondwaterkwaliteitsnormering).
- Vanuit het proces van de nieuwe Omgevingswet is via diverse fora en gremia overleg gepleegd en gereageerd op stukken die betrekking hebben op grondwater (zoals de Provinciale Omgevingsverordening, Regionaal Waterprogramma, Operationeel Grondwaterbeleid, Advisering WWS van de UvW).
- Delfland heeft actief bijgedragen aan de stuurgroep en kerngroep bij het landelijk kennisprogramma COASTAR (doorlooptijd medio 2021) en werkt met de belanghebbenden aan een casus Waterbank Westland in de Glastuinbouw. Daarnaast is actief deelgenomen aan en meegedacht in ontwikkeling en aanleg van dit concept (UWB) bij de gemeenten Den Haag, Rotterdam en Pijnacker-Nootdorp.
- Landelijk, via de Unie van Waterschappen, is er veel aandacht voor monitoring en registratie door de waterschappen van de grondwateronttrekkingen. Ook binnen Delfland is er alles aan gedaan om dit beeld zo scherp mogelijk te krijgen.

Bodemdaling

Met de gemeente Midden-Delfland en de provincie Zuid-Holland werkt Delfland aan een leidraad met handelingsperspectieven om bodemdaling te remmen voor het landelijk gebied. Daarnaast is gewerkt aan een update van de verschillende bodemdalingsthema's zoals in de strategie Bodemdaling zijn benoemd.

Programmalijn Klimaatadaptatie & hemelwater

Doel: Een klimaatbewuste regio die zo goed mogelijk is voorbereid op klimaatverandering.

Klimaatadaptatie

In 2020 hebben we gewerkt aan de herijking van het klimaatadaptatieprogramma. Dit vormt een stevige basis voor de komende jaren. Ook zijn we begonnen met het in kaart brengen van de klimaatbestendigheid van onze eigen assets. Een verbreding naar de thema's droogte en waterkwaliteit is nog niet gestart.

Met gemeenten en de provincie hebben we een gezamenlijk traject doorlopen waarbij ondanks de corona-crisis flinke stappen zijn gezet in het proces van stresstest naar risicodialoog en uitvoeringsagenda. Ook is er gewerkt aan het verstevigen van de regionale

samenwerking op dit gebied. Dit krijgt zijn weerslag in de samenwerkingsagenda, die in 2021 wordt ontwikkeld, en in het opstellen van een aanvraag in het kader van de Tijdelijke Impulsregeling Klimaatadaptatie.

Daarnaast hebben we actief bijgedragen aan het Convenant klimaatadaptief bouwen. Dit is een initiatief van de provincie dat ertoe moet leiden dat bij alle nieuwbouwwontwikkelingen voortaan meteen klimaatadaptief wordt gebouwd.

We hebben ook de samenwerking met private partijen verstevigd. Het bestaande netwerk Klimaatkrachtig Delfland – een netwerk van publieke en private partijen – is in 2020 uitgebreid en bestaat inmiddels uit meer dan 100 partijen. Gezamenlijk werken zij aan de ambitie om de regio in 2050 waterrobuust en klimaatbestendig ingericht te hebben. Vanwege de corona-situatie hebben we het netwerk digitaal, met de Klimaatkrachtig TV Tour, bij elkaar gebracht.

In 2020 hebben we ruim 850 initiatieven van inwoners, bedrijven en instellingen voor klimaatadaptieve maatregelen ondersteund met een financiële bijdrage vanuit de Stimuleringsregeling Klimaatadaptatie. We hebben ook gewerkt aan de herziening van de stimuleringsregeling. Deze wordt begin 2021 vastgesteld.

We hebben bijgedragen aan diverse projecten en onderzoeken, en afspraken gemaakt met The Green Village over voortzetting van de proeftuin De Waterstraat (2020-2023). In deze proeftuin kunnen nieuwe concepten en allerlei klimaatadaptieve innovaties worden getest.

Hemelwater

We zijn in 2020 nog niet gekomen tot een samenhangend en integraal programma voor hemelwater. Voor de uitwerking van deze hemelwateraanpak sluiten we vooral aan bij andere lopende trajecten, zoals de strategie Wateroverlast.

3.3.2 Exploitatie: wat heeft het gekost?

Programmaliijn (Bedragen* € 1.000)	Begroting 2020	Bijgestelde begroting 2020	Jaarrekening 2020
Waterkwantiteit	35.504	35.493	35.922
Grondwater & bodemdaling	157	157	93
Klimaatadaptatie & hemelwater	2.171	2.171	2.010
Totaal	37.832	37.821	38.025

Toelichting

Binnen de programmaliijn Waterkwantiteit liggen de kosten € 0,4 miljoen hoger. Dit bedrag is als volgt opgebouwd. Door de PFAS-regelgeving is het nog steeds moeilijk om afzetlocaties te vinden, bovendien zijn de gevonden afzetlocaties verder weg en duurder. Tegelijk is er door de corona-crisis vertraging opgetreden bij het analyseren van de bagger, waardoor later begonnen kon worden met de werkzaamheden (netto lagere kosten van € 0,5 miljoen). Voor Rainlevelr is door aansluiting van een groter aantal enthousiaste tuinders meer kosten gemaakt in 2020 (hogere kosten van € 0,1 miljoen). Opnieuw vanwege de corona-crisis en langere aanbestedingsprocedures is een aantal onderhoudsprojecten doorgeschoven naar 2021 (lagere kosten van € 0,3 miljoen).

De rechtszaak over eerder gerepareerde onderdelen van het project Berg Boezem Berkel heeft geleid tot een eindvonnis waarbij Delfland een deel van deze kosten moet dragen (plus € 0,5 miljoen). Tegelijk vielen de kapitaallasten € 0,9 miljoen hoger uit dan begroot, doordat het project Maatregelenpakket De Lier in één keer is afgeschreven. Deze investering betreft een bijdrage in activa van derden en moet conform ons vastgestelde activabeleid direct worden afgeschreven. Daarentegen zijn er minder uren toebedeeld aan dit programma dan begroot (lagere kosten van € 0,3 miljoen).

Voor de programmaliijn Klimaatadaptatie en hemelwater heeft de verlaging van € 0,2 miljoen verschillende oorzaken. Een subsidiebedrag dat geraamd was uitgekeerd te worden in 2020

kwam te vervallen. Er waren daarnaast de diverse ontwikkelingen en raakvlakken op het gebied van hemelwater met andere dossiers (zoals strategie wateroverlast, samenwerking in de afvalwaterketen), waardoor er voor hemelwater in 2020 geen uitgaven zijn gedaan. Begin 2021 wordt - in samenhang met deze ontwikkelingen - het proces verder vormgegeven.

3.3.3 Investeringsuitgaven

Programmalijn (Bedragen* € 1 miljoen)	Geraamde investerings Begroting 2020	Geraamde investerings Burap 2020	Gerealiseerde investerings jaarrekening 2020
Waterkwantiteit	9,0	6,6	6,4
Saldo programma	9,0	6,6	6,4

Toelichting

Door de corona-crisis is de uitvoering van de serie groot onderhoud gemalen vertraagd. Dit leidde tot een vermindering van € 0,2 miljoen investeringsvolume in 2020.

3.4 Waterketen

3.4.1 Programmalijnen

Binnen het programma Waterketen zijn de volgende vier programmalijnen onderscheiden:

- Transporteren, zuiveren en slibverwerking
- Samenwerken in de afvalwaterketen
- Duurzaam en circulair
- Energie- en klimaatneutraal

In onderstaande paragrafen worden de resultaten per programmalijn weergegeven.

Programmalijn Transporteren, zuiveren en slibverwerking

Doel: Delfland optimaliseert de doelmatigheid, duurzaamheid en toekomstbestendigheid van het transporteren, zuiveren en slib verwerken.

Realisatie 2020

Afgelopen jaar zijn de masterplannen voor de zuiveringen Nieuwe Waterweg en Groote Lucht behandeld in de Verenigde Vergadering. Voor De Groote Lucht is een verkenning gestart waarin een keuze tussen grootschalig renoveren en nieuwbouw zal worden uitgewerkt. Voor de Nieuwe Waterweg is geconcludeerd dat deze zuivering met wat aanpassingen nog vele jaren meekan. Vanwege de impact van en inzet voor de lopende masterplannen, zijn de masterplannen voor de AWZI Harnaschpolder en AWZI Houtrust uitgesteld tot 2022.

Mede op basis van de masterplannen is het investeringsplan instandhoudingsprojecten vastgesteld. Tegelijk is er gestart met de voorbereiding en uitvoering van maatregelen om ook de komende jaren veilig en verantwoord het afvalwater te kunnen zuiveren.

Ook is er gewerkt aan de strategie 'Watercyclus' en het streven is deze begin 2021 te presenteren. Hierin worden de mogelijke routes naar een circulaire watercyclus met grondstoffen-, energie- en waterfabrieken geschetst.

Met inachtneming van de corona-maatregelen is de dagelijkse operatie gewoon doorgegaan. Deze laat - zeker gezien de corona-impact op het werk - een mooi resultaat zien voor de prestatie-indicatoren stikstof en fosfaat: ook in 2020 is binnen de randvoorwaarden een beter zuiveringsresultaat bereikt.

Prestatie-indicator

Het verwijderingsrendement van stikstof en fosfaat bepaalt de effectiviteit van de zuivering.

Prestatie-indicator met streefwaarde	Begroting 2020	Jaarrekening2020
Verwijderingsrendement stikstof	75%	83%

Verwijderingsrendement fosfaat	75%	82%
--------------------------------	-----	-----

Als prestatie-indicator zijn algemene lozingseisen (watervergunning) voor stikstof en fosfaat opgenomen. Daarbij dient voor beide parameters een gebiedsverwijderingsrendement van minimaal 75% te worden behaald, voor de vier AWZI's van Delfland in het totaal. De realisatie voor 2020 ligt aanmerkelijk hoger. Dit is mede te danken aan de afspraken binnen het prestatiecontract dat Delfland heeft met Delfluent (PPS), waarin minimale verwijderingsrendementen zijn vastgelegd van 79% voor stikstof en 82% voor fosfaat. Voor 2021 willen we deze prestatie-indicator en streefwaarden aanpassen, zodat we beter kunnen sturen tussen prestatie en kosten (energie- en chemicaliënverbruik).

Programmalijn Samenwerken in de waterketen

Doel: Optimaliseren doelmatigheid, duurzaamheid en toekomstbestendigheid van de waterketen door verbindend samen te werken met alle belanghebbende ketenpartners.

Realisatie 2020

De doelen van de overeenkomst zoals vastgelegd in de overeenkomst Netwerk Afvalwaterketen Delfland voor de periode 2012-2020 zijn grotendeels gerealiseerd, vooral de beoogde besparingen zijn ruimschoots gehaald. Dijkgraaf en hoogheemraden hebben de nieuwe bestuursovereenkomst NAD 2021-2024 vastgesteld en in januari 2021 is de overeenkomst getekend door alle NAD partijen, daarmee is de samenwerking binnen het Netwerk wAterketen Delfland (NAD) voor de komende jaren geborgd.

Na een succesvolle samenwerking van 12 jaar op onder meer het gebied van afkoppelen en terugdringen van rioolvreemd water, is eind 2020 de OAS De Groote Lucht (OAS DGL) beëindigd. Deze samenwerking tussen gemeenten en Delfland gaat verder onder de vlag van het NAD, als Waterketenteam De Groote Lucht. Het resterende budget van de OAS DGL wordt conform het besluit van de stuurgroep (3 december 2020) ingezet voor de afronding van lopende projecten. Deze projecten worden uitgevoerd onder de voorwaarden zoals die in de beëindigde samenwerkingsovereenkomst OAS DGL waren vastgelegd.

De evaluatie van de PPS met de doorkijk naar de sturingsmodellen voor 2033 wordt uitgevoerd in 2021. De evaluatie moet ook handvatten geven voor de bestuurlijke keuzes voor financiering en sturing van de gerenoveerde of nieuwe zuivering in Vlaardingen (De Groote Lucht).

Programmalijn Duurzaam en circulair

Doel: Delfland draagt bij aan de circulaire economie, die gericht is op het terugdringen van de negatieve gevolgen van ons handelen.

Realisatie 2020

Dankzij de aandacht voor bewustwording en interne communicatie over de duurzame/circulaire ambitie van Delfland en de bredere toepassing van de instrumenten Duurzaam GWW (ambitieweg en omgevingswijzer) zijn meer projecten met een duurzame/circulaire ambitie gerealiseerd dan vooraf bepaald.

Prestatie-indicator

Prestatie-indicator met streefwaarde	Begroting 2020	Jaarrekening 2020
Opdrachten met duurzame/ circulaire ambitie	20%	25%

Prestatie-indicator: Het aandeel opdrachten waarin de duurzame/circulaire ambitie is meegenomen. We streven ernaar vanaf 2023 alle opdrachten van Delfland (inkoop en bouw) circulair uit te vragen conform het Grondstoffenakkoord, de transitieagenda voor de Bouw.

Programmalijn Energie- en klimaatneutraal

Doel: Delfland is in 2025 energieneutraal en in 2050 klimaatneutraal.

Realisatie 2020

De strategie om te komen tot een energie- en klimaatneutraal waterschap, is in 2020 kracht bijgezet door instemming van de VV met het investerings- en uitvoeringsplan Energieneutraal (23 april 2020). De voorbereidingen voor de concrete uitvoering hiervan zijn in 2020 gestart en zijn nu in volle gang. In november 2020 is Delfland gecertificeerd voor de CO₂-prestatieladder niveau 3. Daarmee is verder inzicht gekregen in de energiestromen en CO₂-voetafdruk. De maatregelen in het bijbehorende CO₂-reductieplan geven richting en houvast om de CO₂-voetafdruk verder te verkleinen.

Prestatie-indicator

Prestatie-indicator met streefwaarde	Begroting 2020	Jaarrekening 2020
1) Energieneutraal in %	75	71
2) Hoeveelheid CO ₂ -uitstoot (in tonnen)	18.000	4.646 PROGNOSE (Klimaatmonitor)

Toelichting op afwijking prestatie-indicator

1. Wij zijn energieneutraal wanneer ons energieverbruik (uitgedrukt in primaire energie: TJ) gelijk is aan de energie die wij opwekken uit duurzame bronnen die Delfland mag meerekenen (definitie energieneutraal UvW). Dit bereiken we door enerzijds ons energieverbruik terug te dringen en anderzijds duurzame energiebronnen te realiseren. Doordat de groengas-installatie op AWZI Harnaschpolder in gebruik is genomen, is de inkoop van stroom toegenomen (geen eigen productie meer met wkk). Deze inkoop van stroom wordt zwaar meegeteld bij de omrekening naar primaire energie. Ondanks het feit dat we in 2020 30 TJ meer duurzame energie hebben opgewekt dan in 2019, valt hierdoor het percentage energieneutraal minder positief uit. Met het Uitvoeringsprogramma Energieneutraal Delfland, waarmee in 2020 is ingestemd, wordt een flinke inhaalslag gemaakt. Daardoor liggen we nog op schema om in 2025 energieneutraal te zijn. Vanaf 2021 komt er naar verwachting een aanpassing in de omrekenfactor voor stroomgebruik naar primaire energie. Dit zal voor Delfland positief uitpakken.
2. We zijn klimaatneutraal wanneer we niet meer bijdragen aan klimaatverandering (geen uitstoot broeikasgassen). We hebben voor de eenduidigheid gekozen om voor de berekening van de CO₂-uitstoot gebruik te blijven maken van de klimaatmonitor. De cijfermatige onderbouwing van de streefwaarden voor het jaar 2020 is geprognosticeerd, omdat de gecontroleerde gegevens uit de Klimaatmonitor pas in het najaar van 2021 beschikbaar zijn. We zien een forse afname van de CO₂-uitstoot als gevolg van de overstap van Delfluent Services Benelux naar windenergie, die in 2020 nog als groene energie kan worden meegerekend.

CO₂ uitstoot periode 2016 tot en met 2019

Gerealiseerde waarden conform rekenmethodiek Klimaatmonitor						
Prestatie-indicatoren:	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Hoeveelheid CO ₂ -uitstoot (in tonnen)	18.199*	18.226*	19.834**	8.478***	4.646**** PROGNOSE	5.000***** PROGNOSE

*in deze periode werd grijze stroom verbruikt en energie uit biomassa gewonnen door Delfluent Services BV

**In deze periode werd grijze stroom verbruikt, de toename werd veroorzaakt door de geïnstalleerde groengas-installatie op De Groote Lucht.

***De verlaging werd vooral veroorzaakt door de overstap van Delfland van grijze stroom naar groene stroom (Nederlandse wind).

****De verdere verlaging werd veroorzaakt door de overstap van Delfluent Services BV van stroom uit biomassa naar groene stroom (Belgische wind) en de corona-maatregelen (minder personenmobiliteit). De toename van het energieverbruik als gevolg van de geïnstalleerde groengas-installaties op Harnaschpolder en Houtrust is niet zichtbaar in de CO₂-emissie, omdat voor groene stroom met een 0 emissie voor CO₂ wordt gerekend.

*****Vanaf begrotingsjaar 2021 kan de CO₂-uitstoot weer toenemen als gevolg van het opheffen van corona-maatregelen (meer personenmobiliteit).

3.4.2 Exploitatie: wat heeft het gekost?

Programmaliijn (Bedragen* € 1.000)	Begroting 2020	Bijgestelde begroting 2020	Jaarrekening 2020
Transporteren, zuiveren en slibverwerking	88.882	87.339	87.047
Samenwerken in de waterketen	987	988	854
Duurzaam en circulair	2.262	2.925	2.347
Energie- en klimaatneutraal	150	150	240
Totaal	92.281	91.402	90.487

Toelichting

Per saldo is de programmaliijn Transporteren, zuiveren en slibverwerking € 0,3 miljoen voordeliger. Dit komt door lagere kapitaallasten als gevolg van het later activeren van enkele projecten, zoals de groengas-installatie van DGL. De afronding hiervan werd in 2019 verwacht, maar is in 2020 uitgevoerd, omdat de afrekening van een aantal onderdelen op zich lieten wachten.

Het saldo van de programmaliijn Samenwerken in de waterketen is € 0,1 miljoen voordeliger. Vanwege de corona-crisis zijn plannings binnen de samenwerking NAD bijgesteld, waardoor er ook minder aan ondersteuning door derden is uitgegeven.

Het saldo van de programmaliijn Duurzaam en circulair is € 0,6 miljoen voordeliger. Dit wordt met name veroorzaakt door lagere salariskosten voor het project Waterharmonica: daarbinnen zijn activiteiten verschoven van 2020 naar 2021. De planning voor oplevering van de waterharmonica blijft gelijk.

Het saldo van de programmaliijn Energie- en klimaatneutraal is € 0,1 miljoen nadeliger, door de kosten voor een hoger aantal toegerekende uren.

3.4.3 Investeringsuitgaven

Programmaliijn (Bedragen* € 1 miljoen)	Geraamde investerings Begroting 2020	Geraamde investerings Burap 2020	Gerealiseerde investerings jaarrekening 2020
Transporteren, zuiveren en slib verwerken	5,0	2,4	1,8
Saldo programma	5,0	2,4	1,8

Toelichting

Binnen dit programma zijn de gerealiseerde investeringen € 0,6 miljoen lager dan de geraamde investeringen in Burap 2020.

In september 2020 is een nieuw investeringsvoorstel voor de instandhoudingsprojecten vastgesteld (en is het oude voorstel ingetrokken). Voor de meest urgente projecten is de definitiefase in 2020 doorlopen. Twee grote projecten zijn al daadwerkelijk in uitvoering gegaan, de vervanging van de bypassleiding op AWZI Nieuwe Waterweg is in 2020 uitgevoerd. De vervanging van de elektrische installatie van rioolgemaal Maasland is (als eerste van vier) vrijwel gereed. Voor de andere grote projecten zijn schetsontwerpen in voorbereiding. De realisatie is daarmee achtergebleven bij de prognoses, vooral omdat de voorbereiding langer duurde en complexer bleek dan vooraf gedacht.

De verduurzaming van Houtrust is goed op streek. Eind 2020 is de groengas-installatie opgeleverd en in gebruik genomen; gezien de omstandigheden van 2020 een prestatie van formaat. Begin 2021 zal ook de warmtepomp en de CO₂-vervloeingsinstallatie in gebruik worden genomen.

3.5 Organisatie en bestuur

3.5.1 Programmalijnen

Binnen het programma Organisatie en bestuur zijn drie programmalijnen onderscheiden:

- Organisatie en bestuur
- Regulering en toezicht
- Communicatie en crisisorganisatie

In onderstaande paragrafen zijn de resultaten per programmalijn weergegeven.

Programmalijn Organisatie en bestuur

Doelen:

- *Delfland is een resultaatgerichte uitvoeringsorganisatie in een dynamische wereld. Wij zijn extern georiënteerd en zetten in op continue verbetering.*
- *Door de implementatie van de Omgevingswet verbeteren we onze dienstverlening, borgen we het waterbelang in eigen instrumenten en in die van andere overheden en faciliteren wij participatie van inwoners in onze besluitvorming.*
- *Delfland stimuleert een innovatiecultuur om werkprocessen beter en slimmer in te richten.*

Personeel en organisatie

Per 1 juni 2020 is een nieuwe organisatiestructuur ingericht en is er ingezet op verbindend en faciliterend leiderschap. De nieuwe gesprekscyclus die de huidige PVB-gesprekscyclus (Planning, Voortgang en Beoordeling) vervangt is hierop afgestemd. Vanuit Samenspel is gewerkt aan thema's als 'veiligheid', 'van buiten naar binnen', 'samenwerken' en 'professioneel vakmanschap' waaronder de kwaliteit van adviezen.

Vanaf de lockdown in maart 2020 is middels een wekelijkse corona-regiegroep en directieoverleg veel inzet geleverd om onze medewerkers te ondersteunen met materiële behoeften, maar ook met verbindende activiteiten en aandacht. Er zijn twee extra enquêtes gedaan om op basis van medewerkersbehoeften onze corona-aanpak te kunnen bijsturen.

Waterbeheerprogramma 6 (WBP6)

Door de corona-crisis is voor een andere aanpak en planning gekozen dan eerder bedacht, met name in de vorm van de (interne en externe) participatie. Het doel is dat het WBP in het eerste kwartaal van 2022 door de VV wordt vastgesteld.

Omgevingswet

Het landelijke Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) en de daarmee samenhangende koppelingen hebben vertraging opgelopen, waardoor de inwerkingtreding van de Omgevingswet is uitgesteld tot 1 januari 2022. In het laatste kwartaal van 2020 is de rijksregelgeving gereedgekomen. Door uitstel van de inwerkingtreding van de Omgevingswet wordt de waterschapsverordening iets uitgebreider dan aanvankelijk de bedoeling was en is vaststelling ervan verschoven. Net zoals dit bij andere instrumenten en werkwijzen het geval is. Wel wordt er geoefend en (digitaal) samengewerkt met partners (regio's, gemeenten, waterschappen en andere partners). Op regionaal niveau worden bijvoorbeeld werkafspraken ontwikkeld voor de coördinatie van de coördinatie tussen meerdere bevoegde bestuursorganen bij de behandeling van meerdere aanvragen) en de advisering in het kader van vergunningverlening. De Watervisie is ingezet als een van de middelen om het waterbelang in omgevingsvisies van gemeenten te borgen. Ook is Delfland actief betrokken bij de ontwikkeling van omgevingsplannen en andere instrumenten. Het besluitvormingsproces voor het beleidskader participatie is eveneens gestart.

Innovatiecultuur

Veel innovaties zijn het afgelopen jaar niet vanuit het Innovatiefonds, maar vanuit de programma's van Delfland gestart en uitgevoerd. Een voorbeeld is de innovatieve samenwerking met tuinders, gemeenten en provincie op het gebied van collectieve zuivering van gewasbeschermingsmiddelen. Door de kanteling van de organisatie en de coronapandemie was er minder focus op innovaties, gefinancierd uit het Innovatiefonds, bij de

uitvoering van de kerntaken. Hierdoor is er in 2020 een relatief beperkt beroep gedaan op het Innovatiefonds.

Prestatie-indicator

Prestatie-indicator met streefwaarde	Begroting 2020	Jaarrekening 2020
Medewerkersmotivatie		7,1
TRCF (de mate van veiligheid in de organisatie, uitgedrukt in het aantal ongelukken per miljoen gewerkte uren)	5,0	4,4

Medewerkersmotivatie (werkgeverschap): deze prestatie-indicator is opgebouwd uit verschillende aspecten, namelijk of de medewerkers tevreden zijn over Delfland als organisatie en over hun werk, of ze trots zijn op Delfland, of ze de kans krijgen om te doen waar ze goed in zijn, of ze daarvoor gewaardeerd worden en of ze achter de doelstellingen van Delfland staan. Oorspronkelijk werkten we met het cijfer voor medewerkersmotivatie. Door een aanpassing van de onderzoeksopzet is dat niet meer mogelijk. Nu werken we met het cijfer voor werkgeverschap. In 2016 scoorde Delfland hierop 6,98. Het branchegemiddelde over 2019 is 6,8. Met een score van 7,13 in 2019 hoort Delfland bij de beste werkgevers met twee sterren.

Veiligheid: De TRCF ¹ voor het gemiddeld aantal recordables over de afgelopen twaalf maanden is 4,4.

Programmalijn digitalisering & digitale transformatie

Doelen:

- *Delfland behandelt informatie als cruciale productiefactor en voldoet aan relevante wet- en regelgeving.*
- *Medewerkers hebben de kennis en vaardigheden om de digitaliseringskansen te benutten en om de bedreigingen (op het gebied van privacy en cybersecurity) het hoofd te bieden.*
- *Delfland hanteert de digitale transformatie als strategisch instrument voor verbetering van zowel primaire als ondersteunende werkprocessen en systemen.*

Digitalisering

Het afgelopen jaar heeft Delfland voor het thema digitalisering gewerkt aan het voldoen aan wet- en regelgeving en normenkaders, zoals de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO) en de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG), duidelijke informatievoorzieningsprocessen en betrouwbare informatie. Vanwege het thuiswerken is veel energie gestoken in de inzetbaarheid van onze applicaties en is een grote slag gemaakt met de digitale kennis en vaardigheden van medewerkers.

In 2020 is verder gewerkt aan het inrichten en borgen van informatiebeveiliging en privacy. Ondanks het digitaal thuiswerken hebben zich geen security-incidenten voorgedaan die de betrouwbaarheid van de dienstverlening van Delfland hebben beïnvloed. Er zijn vier (mogelijke) datalekken afgehandeld ten aanzien van persoonsgegevens. Bij geen van alle was er aanleiding tot melding bij de Autoriteit Persoonsgegevens. Delfland voert reguliere toetsingen uit op mogelijke kwetsbaarheden. Op basis van de toetsingen die medio 2020 zijn uitgevoerd, heeft Delfland besloten diverse beveiligingsmaatregelen versneld in te voeren en aan te scherpen. Hiervoor is een plan van aanpak opgesteld dat momenteel wordt uitgevoerd. Voor de verbetering van de beveiliging rondom de proces-automatisering van de kunstwerken is in 2020 een project opgestart.

Digitale transformatie

In 2020 is een basis gelegd om digitale innovaties te onderzoeken en te beoordelen of de bredere inzet van mensen meerwaarde heeft voor de processen. Pilots en experimenten zijn uitgevoerd op het gebied van datakwaliteit voor hydrologische modellen. Daarnaast zijn

---

¹ De TRCF (Total Recordable Case Frequency) is een indicator voor de veiligheidsprestaties van Delfland. De TRCF wordt weergegeven als een waarde voor het aantal 'recordables' per miljoen gewerkte uren. Een recordable is een melding van een ongeval met doktersbehandeling, verzuim of dodelijke afloop. Met de TRCF-waarde zijn de veiligheidsprestaties van verschillende organisaties te vergelijken.

dashboards ontwikkeld om sneller inzicht te krijgen in de stand van zaken rondom bijvoorbeeld waterkwaliteit en het meetbaar maken van de effectiviteit van vispassages. Dit vormt de basis voor datagedreven werken binnen Delfland. Samen met andere waterschappen, het Waterschapshuis en de markt wordt kennis gebundeld, voor het overnemen van succesvolle innovaties en voor het delen van kennis, kunde en aanpak.

Programmalijn Regulering & toezicht

Doelen:

- *De reguleringsketen vormt de transparante en efficiënte schakel tussen buiten en binnen.*
- *Toezicht en handhaving zijn effectief ingezet om het naleefgedrag te bevorderen en waar mogelijk structureel te verbeteren.*

Regulering

In 2020 zijn in plaats van de geplande 1.050 vergunningen circa 1.700 vergunningen afgegeven. Het aantal meldingen op basis van algemene regels was circa 30% hoger. Dit werd grotendeels veroorzaakt door het grote aantal (complexe) infrastructurele activiteiten in het gebied. Door onderbezetting werd de prestatie-indicator voor de afhandeltermijn tijdelijk niet is gehaald. Nadat het capaciteitsprobleem was opgelost en het proces was verbeterd, werd deze eind 2020 wel weer gehaald.

Toezicht en handhaving

Ondanks de corona-maatregelen heeft de afdeling Toezicht en Handhaving haar werkzaamheden grotendeels kunnen uitvoeren. Alleen enkele reguliere taken, zoals bedrijfsbezoeken, zijn niet volledig uitgevoerd en worden in 2021 alsnog gedaan. Daarvoor in de plaats hebben medewerkers alternatieve werkzaamheden uitgevoerd, zoals controles van meldingen op basis van de algemene regels van de Keur Delfland.

Een nieuwe schouwapp, waarmee bevindingen ter plaatse geografisch kunnen worden verwerkt, is in gebruik genomen. Met deze nieuwe applicatie is de brievenstroom volledig geautomatiseerd.

In oktober en november 2020 zijn er veel vragen gekomen naar aanleiding van de aanschrijvingen in het kader van de baggerplicht. De informatie was niet altijd juist of duidelijk. Daarom zorgen we in 2021 voor de noodzakelijke verbeteringen. Verder heeft Toezicht en Handhaving een rol gespeeld in de crisisorganisatie en in de monitoring van de waterkwaliteit bij diverse calamiteiten, zoals: de persleidingbreuk in Vlaardingen, de persleidingbreuk nabij het grondwatergemaal in Delft, de groene gracht in Den Haag, de stroomstoring in Den Haag en de storing in het rioolgemaal Berkel en Rodenrijs.

Legger

Voor de integrale legger van Delfland zijn belangrijke stappen gezet in het samenbrengen en inrichten van werkprocessen en de digitale ondersteuning.

Prestatie-indicator

Prestatie-indicator met streefwaarde	Begroting 2020	Jaarrekening 2020
<i>De vergunningen worden binnen de wettelijke termijn van 8 weken verstrekt</i>	95%	85% – 90%

De prestatie-indicator met betrekking tot de afhandeltermijn van vergunningen kon door het hoge werkaanbod en de tijdelijke onderbezetting niet in alle gevallen worden gehaald. Het jaargemiddelde in 2020 ligt tussen de 85 en 90%. Eind 2020 werd de wettelijke afhandeltermijn in 95% van de dossiers weer gehaald.

Programmalijn Communicatie & crisisorganisatie

Doelen:

- *De communicatie draagt bij aan de goede reputatie van Delfland.*
- *De communicatie zorgt voor het helder uitdragen van onze maatschappelijke doelen.*

- *Tijdens een crisis is de calamiteitenorganisatie in staat de calamiteit adequaat te bestrijden.*

Communicatie

Delfland is het afgelopen jaar veelvuldig in het nieuws geweest en in de meeste gevallen was dat met een positieve lading, bijvoorbeeld over de dijksinspecties die in het kader van de droogte zijn uitgevoerd. De coronacrisis heeft, zeker in de eerste golf, geleid tot minder bestuurlijke optredens en externe communicatie.

Daarnaast is de social media-strategie verder uitgewerkt en is het bereik van deze kanalen gegroeid, bijvoorbeeld via Facebook (van 2.622 naar 3.162 volgers in 2020) en LinkedIn (van 5.251 naar 7.068 volgers in 2020). In 2020 is gestart met de ontwikkeling van een nieuwe dynamische, toegankelijke en klantgerichte website. Als gevolg van de corona-maatregelen en het thuiswerken zijn dit jaar meer tijd en middelen gestoken in interne communicatie.

Crisisorganisatie

Er zijn in 2020 zeven opschalingen geweest, uiteenlopend van hoogwater tot (pers)leidingbreuken en van olieverontreinigingen tot de stroomstoring in de gemeente Den Haag. Al deze calamiteiten zijn geëvalueerd. Die evaluaties worden gebruikt voor de verdere aanscherping van afspraken en procedures, en de nieuwe versie van het opleidings-, trainings- en oefenplan. Het is gelukt dit plan online uit te voeren. De samenwerking met andere partijen, zoals de waterschappen binnen Regio West en de veiligheidsregio's Haaglanden en Rotterdam Rijnmond, is gecontinueerd en versterkt.

3.5.2 Exploitatie: wat heeft het gekost?

Programmaliijn (Bedragen* € 1.000)	Begroting 2020	Bijgestelde begroting 2020	Jaarrekening 2020
Organisatie en bestuur	27.024	27.627	25.898
Regulering en Toezicht	7.044	7.004	7.346
Communicatie en crisisorganisatie	2.125	2.119	1.899
Totaal	36.194	36.751	35.143

Toelichting

Binnen het programma 'Organisatie en bestuur' is sprake van een voordelige afwijking van € 1,6 miljoen ten opzichte van de bijgestelde begroting 2020. Dit verschil betreft € 1,4 miljoen lagere kosten en € 0,2 miljoen hogere baten.

Het saldo van de programmaliijn Organisatie en bestuur is € 1,7 miljoen voordeliger dan verwacht. Dit betreft ten eerste € 0,4 miljoen lagere kosten als gevolg van de corona-crisis en Samenspel voor met name assetmanagement, bijdragen uit het Innovatiefonds, de Delflandacademie en digitalisering en bovendien een € 0,1 miljoen hogere opbrengst voor het project Waterschapstalent. Daarnaast is er sprake van € 0,4 miljoen lagere kapitaallasten door nog niet gerealiseerde investeringen in de infrastructuur vanwege andere prioriteiten op het gebied van veiligheid, zoals het uitvoeren van de jaarlijkse PEN-test. De kosten hiervan zijn ten laste van de exploitatie gebracht. Tot slot zijn de werkelijk doorbelaste personeelskosten € 0,8 miljoen lager dan in de begroting werd verwacht door verschuiving tussen programma's.

Het saldo van de programmaliijn Regulering en toezicht is € 0,3 miljoen nadeliger dan verwacht. Dit betreft met name in totaal € 0,3 miljoen hogere kosten voor bemonstering van het project Chemische Waterkwaliteit en de inhuur van juridische capaciteit.

Het saldo van de programmaliijn Communicatie en crisisorganisatie is € 0,2 miljoen voordelig. De kosten voor Communicatie-activiteiten vallen lager uit als gevolg van de corona-crisis.

3.5.3 Investeringsuitgaven

Programmalijn (Bedragen* € 1 miljoen)	Geraamde investerings Begroting 2020	Geraamde investerings Burap 2020	Gerealiseerde investerings jaarrekening 2020
Digitalisering & digitale transformatie	1,0	0,6	0,1
Saldo programma	1,0	0,6	0,1

Toelichting

De investeringen zijn lager vanwege niet gerealiseerde activiteiten voor beveiliging van de vitale infrastructuur. De reguliere beveiligingsmaatregelen zijn ten laste van de exploitatie gebracht.

3.6 Financiën

3.6.1 Programmalijnen

Binnen het programma Financiën zijn er drie programmalijnen onderscheiden:

- Financiële producten
- Regionale belastinggroep
- Onvoorzien, frictiekosten, indexering en reserves

In onderstaande paragrafen worden de resultaten per programmalijn weergegeven.

Programmalijn Financiële producten

Doel: beheersing van de concernfinanciën.

Het opleveren van de P&C-producten is in 2020 conform planning verlopen. Over de jaarrekening 2019 is in 2020 een goedkeurende controleverklaring verkregen. De actualisatie van de nota Reserves en voorzieningen is, in afstemming met de portefeuillehouder, verschoven naar 2021 door corona-crisis en nadere prioriteitstelling.

Prestatie-indicatoren

Prestatie-indicator met streefwaarde	Begroting 2020	Jaarrekening 2020
Netto schuldquote (schuldpositie gerelateerd aan omzet)	269%	257%
Kapitaallasten in % van de omzet	27%	30%
Vrije kasstroom (in € miljoen)	20,0	24,9

De netto-schuldquote is lager dan de streefwaarde in de begroting; de vrije kasstroom is hoger. De belangrijkste oorzaak hiervan is dat het resultaat over 2020 positiever was dan begroot. Dit leidt tot een gunstigere ontwikkeling van de schuldpositie en een hoger kassaldo.

Aflossingscapaciteit en kasstroom (bedragen*€ 1 miljoen)	Begroting 2020	Jaarrekening 2020
<i>1 Kasstroom uit exploitatie</i>		
Totale opbrengsten	254,3	265,0
Totale lasten	-227,3	-236,0
Afschrijvingen	38,5	40,0
Mutatie vorderingen en schulden	0	-2,7
1 Totaal kasstroom exploitatie	65,5	66,3
<i>2 Kasstroom investeringen</i>		
	-27,9	-24,1
Subtotaal kasstroom (vóór verplichte aflossing)	37,6	42,2
<i>3 Kasstroom aflossingen</i>		
Aflossingen PPS-leningen en overige leningen	-17,3	-17,3
Totale vrije kasstroom (na verplichte aflossing)	20,3	24,9

Programmalijn Regionale Belasting Groep (RBG)

Doel: Het tijdig, juist en volledig opleggen van belastingaanslagen door de Regionale Belasting Groep (de RBG).

Programmalijn Onvoorzien, frictiekosten, indexering en reserves

Doel: Het voldoen aan de verplichting tot het opnemen in de begroting van ramingen voor onvoorzien en het zo nodig opnemen van stelposten voor frictiekosten en indexering, en het vormen en muteren van reserves op basis van VV-besluiten.

3.6.2 Exploitatie: wat heeft het gekost?

Programmalijn (Bedragen* € 1.000)	Begroting 2020	Bijgestelde begroting 2020	Jaarrekening 2020
Financiële producten	2.428	1.330	2.292
De Regionale Belasting Groep	6.964	7.792	7.773
Onvoorzien, frictiekosten, indexering en reserves	23.826	21.917	23.262
<i>Subtotaal</i>	<i>33.218</i>	<i>31.039</i>	<i>32.327</i>
Algemene dekkingsmiddelen	-234.623	-233.111	-239.075
Totaal	-201.405	-202.072	-205.747

Toelichting

Binnen het programma is sprake van een voordelige afwijking ten opzichte van de bijgestelde begroting 2020 van € 3,6 miljoen, door € 2,3 miljoen hogere kosten en € 5,9 miljoen hogere baten.

Het saldo van de programmalijn Financiële producten betreft het opnemen van het IKB-verlof per 31-12-2020 van in totaal € 0,9 miljoen als betalingsverplichting op de balans.

Het saldo van de programmalijn Onvoorzien, frictiekosten, indexering en reserves is € 1,3 miljoen nadelig. Dit wordt veroorzaakt doordat centraal geraamde stelposten, onder andere voor opbrengsten personele lasten, in de andere programma's zijn gerealiseerd.

Het saldo van de Algemene dekkingsmiddelen is € 3,6 miljoen voordelig. Onderstaand een toelichting op de belastingopbrengsten.

De opbrengsten uit de Zuiveringsheffing nemen af met € 0,7 miljoen als gevolg van een lager aantal vervuilingseenheden dan bij de Burap werd aangenomen. De verhoogde inspanning op leegstandscontrole door de Regionale Belasting Groep heeft geleid tot extra opbrengsten van € 0,8 miljoen zuiveringsheffing over voorgaande jaren.

Zuiveringsheffing	Volumeontwikkeling				Belastingopbrengsten (* € 1.000)		
	Eenheid	Aantal Begroting 2020 (A)	Aantal Jaarrekening 2020 (B)	Delta Eenheden (B-A)	Begroting 2020 (C)	Jaarrekening 2020 (D)	Delta (D-C)
Zuiveringsheffing 2020	Vervuilingseenheden	1.494.700	1.486.900	-7.800	139.754	139.025	-729
Oninbaarheid	Vervuilingseenheden	-31.624	-33.100	-3.376	-2.957	-3.098	-141
Zuiveringsheffing vorige jaren						804	804
Totaalopbrengsten		1.463.076	1.453.800	-11.176	136.797	136.731	-66

Watersysteemheffing

De opbrengsten uit de watersysteemheffing stijgen met circa € 3,9 miljoen (4%). Deze stijging zit voornamelijk in de categorie gebouwd. De opbrengsten waren in de Burap al opwaarts bijgesteld maar komen door de sterke stijging van de WOZ-waarde nog hoger uit. Voor de watersysteemheffing (ingezetenen) is het kwijtscheldingsbeleid ongewijzigd

toegepast en hierbij komen over het belastingjaar 2020 naar verwachting ruim 60.100 huishoudens in aanmerking voor kwijtschelding (12% van het totale aantal huishoudens). Met de kwijtschelding is een bedrag gemoed van ruim € 7 miljoen.

Watersysteemheffing	Volumeontwikkeling				Belastingopbrengsten (* € 1.000)		
Belastingsoort	Eenheid	Aantal Begroting	Aantal Jaarrekening	Delta Eenheden	Begroting 2020 (C)	Jaarrekening 2020 (D)	Delta (D-C)
		2020 (A)	2020 (B)	(B-A)			
-ingezetenen	Huishoudens	522.000	522.500	500	64.357	64.423	66
-gebouwd	WOZ (* € 1 milj.)	169.852	176.925	7.073	39.576	41.224	1.648
-ongebouwd en natuur		21.700	21.500	-200	3.398	3.412	14
Kwijtschelding	Huishoudens	-66.031	-60.100	-5.931	-8.141	-7.406	735
Oninbaarheid	Huishoudens	-9.396	-8.400	996	-1.158	-576	582
Verontreinigingsheffing	Vervuilingseenheden	400	500	100	37	128	91
Watersysteemheffing voorgaande jaren						776	776
Totaalopbrengsten					98.069	101.980	3.911

Belastingsoorten

We heffen de in de onderstaande tabel opgenomen belastingen:

Belastingsoort	Heffingsmaatstaf	Belastingplichtig
Watersysteemheffing:		
- ingezetenen	Woonruimte	Ingezetenen (hoofdbewoner)
- gebouwd	Waarde WOZ	Eigenaar gebouwde onroerende zaken
- ongebouwd (overig)	Oppervlakte van de onroerende zaak (aantal hectares)	Eigenaar ongebouwde onroerende zaken
- ongebouwd (wegen)	Oppervlakte van de onroerende zaak (aantal hectares)	Eigenaar ongebouwde onroerende zaken
- natuur	Oppervlakte van de onroerende zaak (aantal hectares)	Eigenaar natuurterrein
Verontreinigingsheffing	Vervuilingswaarde (v.e.'s)	Lozers vanuit woonruimten (hoofdbewoner) en bedrijven
Zuiveringsheffing	Vervuilingswaarde (v.e.'s)	Lozers vanuit woonruimten (hoofdbewoner) en bedrijven
Legesheffing	Watervergunningaanvraag of -wijziging	Aanvrager van de dienst
Precariobelasting	Volgens tarieventabel	Het hebben van voorwerpen onder, op of boven grond, water

Belastingeenheden en -opbrengsten watersysteem en zuivering en leges

In de twee volgende tabellen zijn respectievelijk de geraamde en de werkelijke aantallen belastingeenheden en belastingopbrengsten van de watersysteem- en zuiveringsheffing vermeld. De vermelde aantallen en opbrengsten zijn bruto, dus met kwijtschelding (ingezetenen) en oninbaarheid van opgelegde aanslagen is geen rekening gehouden.

Belastingeenheden

Belastingsoort	Eenheid	Begroting 2020	Burap 2020 (prognose)	Rekening 2020
Watersysteemheffing:				
Ingezetenen	Huishoudens	519.600	522.000	522.500
Gebouwd	WOZ (miljoen)	166.147	169.852	176.925
Ongebouwd (overig)	Hectare	14.500	14.500	13.900
Ongebouwd (wegen)	Hectare	4.500	4.500	4.600
Natuur	Hectare	2.700	2.700	3.100

Verontreinigingsheffing	Verv.eenheid	400	400	1.400
Zuiveringsheffing tot.	Verv. eenheid	1.475.800	1.494.700	1.486.900
-woningen	Verv.eenheid	1.174.000	1.188.000	1.176.700
-bedrijven	Verv.eenheid	301.800	306.700	310.200

Totaal bruto belastingopbrengsten

Belastingsoort (Bedragen * € 1.000)	Tarief 2020 in € 1	Begroting 2020	Begroting na Burap	Rekening 2020
a. Watersysteembeheer				
Ingezetenen	123,29	64.061	64.357	64.423
Gebouwd	0,0233%	38.732	39.576	41.224
Ongebouwd (overig)	91,50	1.327	1.327	1.273
Ongebouwd (wegen)	457,50	2.059	2.059	2.125
Natuur	4,56	12	12	14
Verontreinigingsheffing	93,50	37	37	128
Afwikkeling voorgaande jaren				404
Bruto opbr. Watersysteembeheer		106.227	107.368	109.591
b. Zuiveringsbeheer				
woningen	93,50	109.769	111.078	110.018
bedrijven	93,50	28.218	28.676	29.007
c. Afwikkeling voorgaande jaren				826
Bruto opbr. Zuiveringsbeheer		137.987	139.754	139.851
d. Leges		965	965	560
Bruto opbrengsten		245.179	248.087	250.002

Watersysteembeheer

De bruto belastingopbrengsten watersysteembeheer zijn ruim 2 miljoen hoger dan eerder geraamd voor 2020. In de oorspronkelijke begroting was rekening gehouden met een stijging in de WOZ-waarde van gemiddeld 9,0% voor woningen en 2% voor bedrijven. Dat is reeds in de Burap met € 1 miljoen naar boven bijgesteld, maar de realisatie in bruto-opbrengsten over 2020 valt € 1,6 miljoen hoger uit. De opbrengsten uit voorgaande jaren bedragen in totaal € 0,4 miljoen wegens onder meer lager uitgevallen kwijtschelding.

Zuiveringsbeheer

De bruto belastingopbrengsten zuiveringsbeheer geven een wisselend beeld. De positieve bijstelling bij de opbrengsten zuiveringsbeheer bij woningen zijn te optimistisch gebleken. Bij bedrijven zijn hogere opbrengsten gerealiseerd maar er geldt een kanttekening. Vanwege de corona-maatregelen kan het waterverbruik bij bedrijven achterblijven. Begin 2020 zijn de voorlopige aanslagen voor de machtigings- en aangiftebedrijven verzonden op basis van het gemiddelde waterverbruik van de afgelopen drie jaren. Bij de definitieve vaststelling in 2021 kan blijken dat bedrijven in de branches detailhandel, horeca en sport en recreatie, mede vanwege tijdelijke sluiting in 2020, minder water verbruiken. Ook het waterverbruik in kantoren en verzamelgebouwen kan door het thuiswerken van werknemers afnemen. Het effect hiervan is moeilijk in te schatten en derhalve niet meegenomen.

Afwikkeling aanslagen zuiveringsheffing voorgaande jaren

Naast de aanslagen over het heffingsjaar 2020 zijn ook over 2019 of over oudere jaren aanslagen definitief opgelegd en is het invorderingsproces voortgezet waarbij de verhoogde inspanning door de Regionale Belasting Groep op leegstand tot extra opbrengsten leidt (+ € 0,8 miljoen).

Belastingopbrengsten leges

De legesopbrengsten blijven achter op de begroting en hebben betrekking op de legesopbrengsten voor de projecten A16 en A24-Blankenburgverbinding. Een deel van de legesopbrengsten is op de balans verantwoord als 'vooruit ontvangen' en komt in volgende jaren geleidelijk ten gunste van de exploitatie.

Belastingopbrengsten precario

Delfland heeft de precariobelasting met ingang van 2020 opgeheven.

4 Jaarverslag: Paragrafen,

4.1 Ontwikkelingen, afwijkingen en incidentele baten en lasten

Incidentele baten en lasten

Het resultaat over 2020 is beïnvloed door het optreden van incidentele baten en lasten. Onder dit begrip wordt verstaan de baten en lasten van materiële betekenis die eenmalig in maximaal drie begrotingsjaren voorkomen.

In tabel 4.1 wordt een overzicht gegeven van de grootste posten over 2020.

Tabel 4.1 Incidentele baten en lasten

Programma	Omschrijving	Incidentele	
		Lasten	baten
		Bedragen x € 1 miljoen	
	Resultaat 2020 totaal		6,5
	Afsluiten HWBP-projecten		1,3
	Afschrijven immateriële activa project Rijnstraat de Lier	0,9	
	Geschil gemaal Bergboezem	0,5	
Alg. dekkingsmiddelen	Mutatie reserves	23,9	1,4
	Reservering IKB-verlof	0,9	
	Totaal incidentele baten en lasten	26,2	2,7
	Resultaat 2020 exclusief incidentele baten en lasten		30,0

Toevoegingen aan en onttrekkingen uit reserves worden als incidenteel beschouwd, tenzij het gaat om reguliere onttrekkingen aan dekkingsreserves (kapitaallasten) of om onttrekkingen uit een daartoe toereikende (bestemmings)reserve gedurende een periode van minimaal drie jaar met als doel het dekken van structurele lasten. Baten uit verkoop van grond en overige eigendommen worden gekwalificeerd als incidentele baten. Een bezit kun je maar één keer verkopen, dus is er altijd sprake van een incidentele opbrengst.

4.2 Financiering

Inleiding

Onze kaders voor het treasurybeleid zijn vastgelegd in de wet Financiering Decentrale Overheden (Wet Fido), de Verordening Beleids- en Verantwoordingsfunctie (ex artikel 108 Waterschapswet), het Waterschapsbesluit en het Treasurystatuut van Delfland. Het Treasurystatuut is in 2019 geactualiseerd en vastgesteld. In deze paragraaf wordt ingegaan op de financieringsactiviteiten van Delfland in 2020.

Beleid

Op het moment dat Delfland onvoldoende eigen geldmiddelen beschikbaar heeft, maakt Delfland zoveel mogelijk gebruik van het aantrekken van kort geld. In 2020 had Delfland het gehele jaar de beschikking over voldoende eigen middelen zodat geen aanvullende financiering noodzakelijk was.

Ontwikkelingen

Leningenportefeuille

In 2020 zijn geen nieuwe langlopende leningen of kasgeldleningen aangetrokken. Er heeft enkel aflossing van in totaal € 17,3 miljoen plaatsgevonden op de bestaande leningen. De rentelast van 2020 bedraagt € 31,2 miljoen. In totaal bedraagt het restant saldo van de langlopende leningenportefeuille per 31 december 2020 € 682 miljoen. Het gewogen gemiddelde rentepercentage van alle langlopende geldleningen bedraagt 4,52%.

Risicobeheer

Kasgeldlimiet

In de Wet Fido is vastgelegd dat kortlopende financiering wordt beperkt door middel van de kasgeldlimiet. Voor 2020 bedroeg de kasgeldlimiet van Delfland € 52,3 miljoen (23% van het begrotingstotaal). De kasgeldlimiet mag maximaal drie kwartalen achter elkaar worden overschreden. In 2020 is de kasgeldlimiet niet overschreden.

Tabel 4.2 geeft het verloop weer van de werkelijke kortlopende financiering en de kasgeldlimiet per kwartaal.

Tabel 4.2 Overzicht verloop kortlopende financiering over 2020

Omschrijving (bedragen * € 1 miljoen)	1 ^e kwartaal 2020	2 ^e kwartaal 2020	3 ^e kwartaal 2020	4 ^e kwartaal 2020
Toegestane kasgeldlimiet 23% begrotingstotaal	52,3	52,3	52,3	52,3
Werkelijke kortlopende tegoeden	22,1	52,3	62,7	61,8
Overschrijding (-) of onderschrijding (+)	74,4	104,6	115,0	114,1

Renterisico

De renterisiconorm is een wettelijke norm die betrekking heeft op de vaste schuld van Delfland. De looptijd van langlopende geldleningen wordt gespreid, waardoor de renterisico's worden beperkt. De berekende renterisiconorm is het maximumbedrag van de jaarlijkse aflossingen en de herfinanciering van vaste geldleningen. De vastgestelde renterisiconorm voor Delfland over 2020 bedraagt 30% van het begrotingstotaal van € 227 miljoen, te weten € 68,2 miljoen. In 2020 heeft Delfland een bedrag van € 17,3 miljoen op de PPS-leningen afgelost. De aflossing paste ruimschoots binnen de vastgestelde renterisiconorm van € 68,2 miljoen.

Derivaten

Conform het vastgestelde Treasurystatuut is geen gebruikgemaakt van derivaten.

Kredietrisico

Delfland heeft in 2020 alleen gelden in de Rijk's-schatkist uitgezet. Hierdoor werd geen kredietrisico gelopen.

Koersrisico

De aandelen in het bezit van Delfland (onder andere Nederlandse Waterschapsbank) worden niet op een beurs verhandeld en zijn daarom niet onderhevig aan koersrisico's.

Valutarisico

Delfland handelt niet in vreemde valuta. Er is dus geen valutarisico.

Kasbeheer

Rekening-courant

Over 2020 bedroeg de maximaal aangevraagde en verleende kredietlimiet € 52,3 miljoen. Op 31 december 2020 had Delfland een voordelig saldo van € 46,2 miljoen. Dit saldo betreft een schuld in rekening-courant van € 27,6 miljoen en een tegoed bij de schatkist van € 73,8 miljoen. Het rentepercentage over het rekening-courantsaldo in 2020 bedroeg op jaarbasis gemiddeld 0,0%.

Kasgeldlening

In 2020 heeft Delfland geen kasgeldleningen aangetrokken.

Ontwikkeling schuldpositie

Zoals afgesproken in het coalitieakkoord 'Iedereen bewust van water' wordt de schuldenlast afgebouwd tot een aanvaardbaar niveau. Zo heeft de Verenigde Vergadering bij de

vaststelling van de Jaarrekening 2015 besloten om de voordelige exploitatiesaldi te reserveren in de hiertoe gevormde reserve niet vrij besteedbaar vermogen.

Toerekening rentekosten

De rentekosten van de langlopende geldleningen (exclusief PPS leningen) worden door middel van een renteomslagpercentage van 3,5% toegerekend aan de taken. De totale rentekosten bedroegen € 31,2 miljoen. Hiervan had € 10,7 miljoen betrekking op de PPS, welke direct aan de exploitatie is toegerekend. Onderstaande tabel 4.3 geeft de berekening van het renteresultaat weer.

Tabel 4.3 Renteresultaat

Omschrijving (bedragen in € 1 miljoen)	Begroting 2020	Realisatie 2020
a. De externe rentelasten over de korte en lange financiering	31,2	31,2
b. De externe rentebaten (idem)	0,0	0,0
<i>Saldo rentelasten en rentebaten</i>	<i>31,2</i>	<i>31,2</i>
c2. De rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend (PPS)	0,0	0,0
	-10,8	-10,8
c3. De rentebaar van doorverstrekte leningen indien daar een specifieke lening voor is aangetrokken (= projectfinanciering), die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend	0,0	0,0
<i>Aan taakvelden toe te rekenen externe rente</i>	<i>20,4</i>	<i>20,4</i>
d1. Rente over eigen vermogen +/-	0,0	0,0
d2. Rente over voorzieningen +/-	0,0	0,0
<i>Totaal aan taakvelden toe te rekenen rente</i>	<i>20,4</i>	<i>20,4</i>
e. De aan taakvelden toegerekende rente (renteomslag)	-20,4	-19,7
f. Renteresultaat op het taakveld Treasury	0,0	0,7

Verloop van schuldpositie

Onderstaande tabel geeft een overzicht van het verloop van de totale schuldpositie over 2020. Uit de tabel blijkt dat er sprake is van een afname van de schuldpositie van in totaal € 44 miljoen. De afname betreft met name de aflossing op de leningen van de AWZI Harnaschpolder in 2020 en de positieve kasstroom in 2020.

Tabel 4.4 Verloop nettoschuldpositie 2019-2020

Bedragen * € 1 miljoen	Eind 2019	Eind 2020	Mutatie
Kortlopende netto schuld	-5	-32	-27
Langlopende schuld	699	682	-17
Totaal schuld ultimo jaar	694	650	-44

Netto schuldquote

Een kengetal om de hoogte van de schulden van een waterschap te beoordelen is de netto schuld in verhouding tot de (belasting)inkomsten. De hoogte van de belastinginkomsten bepaalt namelijk in belangrijke mate hoeveel schulden een waterschap kan dragen. Hoe hoger het inkomen des te meer schuld een waterschap kan aangaan. Dit kengetal wordt uitgedrukt in procenten.

Voor waterschappen is geen wettelijke norm vastgesteld voor de netto schuldquote.

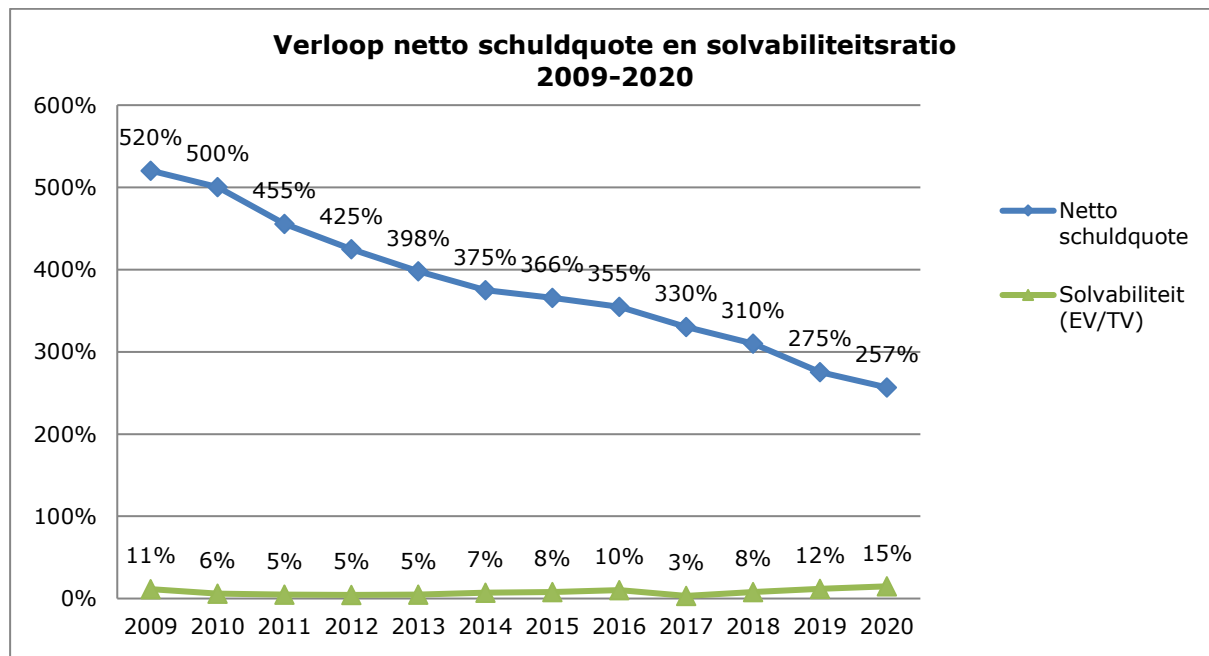
Onze netto schuldquote zoals ook toegelicht in hoofdstuk 3.6 bedraagt in 2020 257% (in 2019 275%) en is lager dan de streefwaarde van de prestatie-indicator uit de begroting 2020 van 269%. De daling van de schuldquote ten opzichte van de jaarrekening 2019 en de begroting 2020 is onder meer te danken aan de positieve kasstroom over 2020.

Solvabiliteitsratio

De solvabiliteitsratio is het kengetal dat inzicht geeft in de mate waarin we in staat zijn aan onze financiële verplichtingen te voldoen. Indien er sprake is van een forse schuld én veel eigen vermogen, het totaal van de algemene en de bestemmingsreserves, dan behoeft een

hoge schuld geen probleem te zijn voor de financiële positie. Uit een eerdere financiële trendanalyse van Deloitte blijkt dat de gemiddelde solvabiliteitsratio voor 2018 voor alle waterschappen 10% bedroeg. Onze gemiddelde solvabiliteitsratio bedroeg in 2019 12%. Onze solvabiliteitsratio over 2020 bedraagt 15%. Het verloop van de netto schuldquote en de solvabiliteitsratio over de periode 2009-2020 is hieronder grafisch weergegeven.

Grafiek 4.1 Verloop netto schuldquote en solvabiliteitsratio

4.3 Reserves en voorzieningen

Algemene reserves

De algemene reserves betreffen de algemene reserves Watersysteem en Zuivering en het nog te bestemmen resultaat 2020.

Tabel 4.5 Algemene reserves

Eigen vermogen (Bedragen x € 1 miljoen)	Saldo 01-01-2020	Stortingen 2020	Onttrekkingen 2020	Saldo 31-12-2020
Algemene reserve weerstandsvermogen Watersysteem	38,5			38,5
Algemene reserve weerstandsvermogen Zuivering	1,4			1,4
Resultaat 2019 en 2020 (nog te bestemmen)	5,7	6,5	5,7	6,5
Totaal algemene reserves	45,6	6,5	5,7	46,4

Bestemmingsreserves

Tabel 4.6 Bestemmingsreserves

Bestemmingsreserves (Bedragen * € 1 miljoen)	Saldo 1-1-2020	Toevoegingen 2020	Onttrekkingen 2020	Saldo 31-12-2020
Reserve niet vrij besteedbaar vermogen	22,5	23,2		45,7
Reserve frictiekosten	1,6		0,1	1,5
Reserve Zoetwaterfabriek	1,2			1,2
Reserve cao-afspraken	0,5		0,5	0,0

Bestemmingsreserves (Bedragen * € 1 miljoen)	Saldo 1-1-2020	Toevoegingen 2020	Onttrekkingen 2020	Saldo 31-12- 2020
Reserve OAS(*vervallen per 1-1)	0,0			0,0
Egalisatiereserve PPS	13,5	5,2		18,7
Totaal bestemmingsreserves	39,2	28,4	0,5	67,1

Reserve niet vrij besteedbaar vermogen

Bij de resultaatbestemming van de Jaarrekening 2015 is besloten deze reserve in te stellen. De toevoeging betreft de resultaat bestemming 2020 tot en met de Burap 2020 en de resultaatbestemming 2019.

Reserve frictiekosten

Deze reserve is bedoeld voor de dekking van personele en materiële uitgaven die voortkomen uit organisatiemaatregelen. Op basis van besluiten in de Begroting 2020 is in 2020 een bedrag van € 0,1 miljoen ten gunste van de exploitatie gebracht.

Reserve Zoetwaterfabriek

Deze reserve is in 2018 ingesteld. Hiermee wordt de ontvangen afkoopsom van € 1,2 miljoen voor het onderhoud van de AWZI Nieuwe Waterweg ingezet voor de dekking van de Zoetwaterfabriek.

Reserve toekomstige cao-afspraken

In verband met de nog af te sluiten cao-onderhandelingen is in 2017 een bedrag van € 0,75 miljoen gereserveerd voor de verwachte nabetaaling over 2016 en 2017. In 2018 is de cao afgesloten voor de periode tot en met 2019. De onttrekking betreft de vrijval ten gunste van de exploitatie, zoals opgenomen in de begroting 2020.

Reserve OAS

Deze reserve is met ingang van 1 januari 2020 als gevolg van een balanscorrectie opgeheven. Het saldo wordt verantwoord onder de overlopende passiva.

Egalisatiereserve AWZI Harnaschpolder

Door de in 2016 tot stand gekomen herfinanciering van de PPS ontstaat vanaf 2016 tot en met 2031 een jaarlijks voordeel en over de jaren 2032 en 2033 een nadeel. In totaal is het effect nihil. In verband daarmee is in 2016 een egalisatiereserve AWZI Harnaschpolder ingesteld. In de Verenigde Vergadering van 21 september 2017 is een besluit vastgelegd over de actualisatie van de reserves en voorzieningen. In overeenstemming hiermee wordt het jaarlijkse voordeel van de PPS aan de egalisatiereserve AWZI Harnaschpolder toegevoegd.

Tariefsegalisatiereserves

Tabel 4.7 Tariefsegalisatiereserves

Tariefsegalisatiereserves (Bedragen * € 1 miljoen)	Saldo 1-1-2020	Toevoegingen 2020	Onttrekkingen 2020	Saldo 31-12- 2020
Egalisatiereserve gebouwd	0,9		0,2	0,7
Egalisatiereserve ingezetenen	1,6			1,6
Egalisatiereserve ongebouwd	0,0			0
Reserve tariefdemping zuivering	12,8	0,7		13,5
Totaal tariefsegalisatiereserves	15,3	0,7	0,2	15,8

Tariefsegalisatiereserves

De reserves worden meerjarig ingezet bij de tariefberekening. Conform het coalitieakkoord 2015 wordt jaarlijks een bedrag van € 0,2 miljoen ten laste van de egalisatiereserve 'gebouwd' ingezet ten gunste van de tariefstelling voor de categorie 'ongebouwd'.

Reserve tariefdemping zuivering

Deze reserve is bedoeld voor een toekomstige demping van de tariefstijging. De storting betreft het gemiddelde jaarlijkse voordeel van € 1,4 miljoen. Dit is het gevolg van de herfinanciering van de AWZI Harnaschpolder in 2016. Daarnaast is het besluit in de begroting 2017 verwerkt om het jaarlijkse verschil tussen de geraamde belastingopbrengst in het

coalitieakkoord en de begroting toe te voegen dan wel te onttrekken aan deze reserve. Dit verschil betrof in 2020 een onttrekking van € 0,7 miljoen.

Voorzieningen

Tabel 4.8 Voorzieningen

Voorzieningen voor arbeidsgelateerde verplichtingen Bedragen * € 1 miljoen)	Saldo 1-1-2020	Toevoegingen 2020	Onttrekkingen 2020	Saldo 31-12-2020
Voorziening wachtgeld	0,15		0,07	0,08
Totaal voorzieningen	0,15		0,07	0,08

Voorzieningen voor arbeidsgelateerde verplichtingen

Voorziening wachtgeld

Deze voorziening dekt de toekomstige wachtgeldaanspraken van ex-medewerkers en collegeleden.

4.4 Risico's en weerstandsvermogen

Delfland hanteert een organisatiebreed risicobeleid waarmee de risicopositie en het benodigde weerstandsvermogen op een consistente manier in beeld worden gebracht. Hiermee voldoet Delfland aan de wettelijke verplichting voor waterschappen om de risico's in kaart te brengen en beleid te ontwikkelen om deze risico's af te dekken. Halfjaarlijks vinden updates plaats van de belangrijkste risico's (vanaf risiconiveau medium en hoger) en beheersmaatregelen. Risicomanagement ondersteunt op een gestructureerde manier het behalen van de doelstellingen binnen Delfland. Dit door risico's expliciet te maken, beheersmaatregelen aan risico's te koppelen en door deze beheersmaatregelen uit te voeren en te monitoren. De risicopositie, het totaal aan risico dat een organisatie loopt, geeft aan op welke problemen de organisatie zich moet voorbereiden. Dit kan door verzekeringen en het weerstandsvermogen, maar ook door preparatie van de crisisorganisatie op de relevante scenario's.

De volgende uitgangspunten worden gehanteerd:

1. De beschikbare weerstandscapaciteit bestaat uit de algemene reserves en de post onvoorzien;
2. Gestreefd wordt naar een weerstandsvermogen tussen 1,0 en 1,4;
3. De paragraaf weerstandsvermogen van de diverse planning & control-producten geeft inzicht in de relatie tussen de resultaten van de risicoanalyse, het actuele weerstandsvermogen en het benodigde weerstandsvermogen;
4. In elk voorstel aan de Verenigde Vergadering wordt een expliciete risicoafweging gemaakt.
5. Een deel van het eigen vermogen wordt afgezonderd in de algemene reserves weerstandsvermogen.

In 2020 zijn de volgende risico's opgetreden:

Risico Ongeval tijdens werkzaamheden (Organisatie en bestuur, POC)

In 2020 is de stuurgroep Veiligheid geïnstalleerd om vorm te geven aan de ambitie een pro-actieve veiligheidscultuur te ontwikkelen. Het aantal incidentmeldingen is sterk afgenomen van 136 in 2019 tot 39 in 2020. Deze afname valt samen met het collectieve thuiswerken door de corona-pandemie. Desondanks zijn er 15 incidenten geweest in 2020 waarbij EHBO, letsel of verzuim is opgetreden, of waarbij doktersbehandeling nodig was. Twee incidentmeldingen hebben geleid tot ziekteverzuim. Er hebben zich 11 schade-incidenten of bijna ongevallen voorgedaan, waarbij letsel ternauwernood kon worden afgewend. De incidenten waren van dien aard dat de kosten van het verzuim en de materiële schade gering waren en konden worden opgevangen in de begroting.

Risico Lokale verontreiniging watergang (Waterkwaliteit)

Op 24 januari 2020 is Delfland opgeschaald geweest naar fase 1 in verband met olieverontreiniging in Delft. Op 1 april 2020 is Delfland opgeschaald geweest naar fase 1 in verband met olie op de Strijp, een boezentak in Den Haag. Bij de stroomstoring in Den Haag van 17 augustus 2020 is er verontreinigd water geloosd bij gemaal Scheveningen in de polder en vanuit gemaal Duindorp op het verversingskanaal. Het verontreinigde water bij gemaal Scheveningen is na het oplossen van de stroomstoring weer teruggepompt en het water in het verversingskanaal is geloosd via de Scheveningse Haven en afgevoerd naar zee. De geringe kosten zijn opgevangen binnen de begroting. Door een storing in het rioolgemaal Berkel is op 11 september 2020 rioolwater geloosd in Berkel en Rodenrijs. De storing is verholpen en het overgestorte water is weer teruggepompt. Alle kosten zijn gedragen door Delfluent.

Risico Langdurige uitval technische automatisering systeem (Waterketen)

Door de stroomstoring in Den Haag op 17 augustus 2020 heeft de waterzuivering Houtrust langdurig niet goed kunnen functioneren, met als gevolg het overstorten van rioolwater. Ten opzichte van "reguliere" stroomstoringen, die afgelopen jaren frequenter zijn voorgekomen, waren de omvang en duur uitzonderlijk. Dit heeft nieuwe leerpunten opgeleverd. De gebeurtenis en de effecten van de stroomuitval zijn geëvalueerd en, door getroffen effectieve maatregelen, gekwalificeerd als een laag risico. De kosten zijn gedragen door Delfluent. Er zijn maatregelen in gang gezet om bij dit soort gebeurtenissen de effecten nog verder te beperken.

Risico corona-pandemie (Organisatie en Bestuur, POC):

Delfland heeft de landelijke corona-maatregelen (lockdown) gevolgd: thuiswerken, beperkte bezetting op locatie, maatregelen voor ergonomie en geestelijke gezondheid. Door twee keer een medewerkersonderzoek te houden is onder meer het welbevinden van de medewerkers gemonitord. De uitkomsten waren over het algemeen positief. Het tweede onderzoek werd gehouden op het moment dat er een nieuwe lockdown werd afgekondigd en gaf op onderdelen lagere scores. De indruk bestaat dat de lange duur van de maatregelen en het ontbreken van perspectief veel doet met het welbevinden van de medewerkers. Ook is er zorg voor het na ijl-effect van deze pandemie. Door het wegvallen van de kinderopvang, de sluiting van scholen en dergelijke, wordt er veel gevraagd van medewerkers met jonge kinderen. De financiële gevolgen van de pandemie voor Delfland bedragen € 1 miljoen, met name als gevolg van oninbaarheid van belastingen (Burap 2020 RBG-prognose € 4,7 miljoen minder opbrengsten).

Risico Noodzaak herontwerp installaties (Delfland)

Het huidige ontwerp van het rioolgemaal Morsestraat blijkt niet te voldoen aan de functionele eisen. Er is een voorstel gemaakt met aanpassingen op meerdere onderdelen en dit is in september 2020 aan het bestuur voorgelegd. Er is een ontwerp krediet beschikbaar gesteld om in 2021 tot een passend ontwerp te komen. Het voorlopig investeringsplan gaat uit van een bedrag van circa € 8 miljoen om tot een optimaal werkend systeem te komen. De in 2020 gemaakte kosten bedragen ongeveer € 0,1 miljoen.

Het rioolgemaal Morsestraat heeft in 2020 nog wel gefunctioneerd, maar het risico op uitval neemt elk jaar toe door veroudering. Er zit dus tijdsdruk op het aanpassen ervan.

Risico Lekkage Persleiding (Waterketen)

Zoals in de Burap 2020 gemeld is in mei 2020 een persleidingbreuk ontstaan in de transportleiding vanuit rioolgemaal Maassluis naar de zuivering De Groote Lucht. In 2020 bedroegen de kosten voor reparatie en oorzakenanalyses € 0,25 miljoen. In 2021 zullen aanvullende extra inspecties worden uitgevoerd.

Geschil gemaal Bergboezem Berkel (Waterkwantiteit)

In 2020 is er een geschil geweest met een aannemer die, in opdracht van Delfland, herstelwerkzaamheden aan de persleiding van het gemaal Bergboezem Berkel heeft uitgevoerd. Eind 2020 heeft de rechtbank het vonnis uitgesproken dat Delfland ongeveer een derde deel van de kosten moet betalen. Deze kosten van € 0,5 miljoen zijn opgevangen in de lopende begroting.

Risico lagere opbrengst zuiveringsheffing bedrijven boekjaar 2020

De zuiveringsheffing bedrijven wordt grotendeels opgelegd op basis van het waterverbruik. Voor het boekjaar 2020 zijn de voorlopige aanslagen opgelegd. De grondslag voor de voorlopige aanslag zijn de meest recente opgelegde definitieve aanslagen over de boekjaren 2018 en 2019. De definitieve gegevens voor boekjaar 2020 zijn nog niet bekend.

Vanaf medio maart 2020 heeft ons land te maken met de gevolgen van corona. Als gevolg hiervan zal bij diverse bedrijven het werkelijk waterverbruik over 2020 fors lager zijn. Echter de juiste gegevens (werkelijk waterverbruik) worden later in 2021 bekend. Zodoende is het niet mogelijk om op dit moment een goede onderbouwing van de daling te maken. Wegens het ontbreken van de relevante gegevens is besloten om voor de berekening van opbrengst boekjaar 2020 uit te gaan van meest recente gegevens. Deze procedure is gelijk aan voorgaande jaren. De eventuele afwijkende opbrengst zal verwerkt worden in de komende jaarrekening(en) en in de tussentijdse kwartaalrapportages van de RBG zal hierover worden gerapporteerd.

Tabel 4.9 Opgetreden risico's

Risico	Bedrag (in € 1)
Ongeval tijdens werkzaamheden	0
Lokale verontreiniging watergang	0
Langdurige uitval technische automatisering systeem	0
Pandemie (oninbaarheid belastingen)	1,0
Noodzaak herontwerp van installaties	0,1
Lekkage persleiding	0,25
Geschil gemaal Bergboezem Berkel	0,5
Totaal risico's	1,85

Het weerstandsvermogen is niet aangesproken door de in 2020 opgetreden risico's. Van het verloop van de algemene reserves over 2020 (de incidentele weerstandscapaciteit) kan het volgende overzicht worden gegeven.

Tabel 4.10 Algemene reserves

Algemene reserves (Bedragen * € 1 miljoen)	Saldo 1-1- 2020	Toevoegingen 2020	Onttrekkingen 2020	Saldo 31-12- 2020
Algemene reserve weerstandsvermogen Watersysteem	38,5			38,5
Algemene reserve weerstandsvermogen Zuivering	1,4			1,4
Resultaat 2019 en 2020 (nog te bestemmen)	5,7	6,5	5,7	6,5
Totaal algemene reserves	45,6	6,5	5,7	46,4

Conform de vastgestelde nota Reserves en voorzieningen en Beleidsnotitie Risicomanagement Delfland worden de bestemmingsreserves niet meegerekend bij de bepaling van het weerstandsvermogen. De structurele weerstandscapaciteit omvat de middelen die permanent kunnen worden ingezet om tegenvallers op te vangen zonder dat dit ten koste gaat van de uitvoering van de bestaande taken. De onderstaande tabel toont de beschikbare weerstandscapaciteit aan het eind van 2020.

Tabel 4.11 Beschikbare weerstandscapaciteit

Onderdeel weerstandsvermogen	1-1-2020 (* € 1 miljoen)	31-12-2020 (* € 1 miljoen)
Algemene reserve weerstandsvermogen Watersysteem	38,5	38,5
Algemene reserve weerstandsvermogen Zuivering	1,4	1,4
Nog te bestemmen resultaat 2019 en 2020	5,7	6,5
Totaal beschikbare weerstandscapaciteit 31-12-2020	45,6	46,4

Benodigd weerstandsvermogen

Het benodigde weerstandsvermogen bestaat uit de afdekking van het op basis van een simulatie berekende bedrag van risico's. Het benodigde weerstandsvermogen blijkt uit onderstaande tabel.

Tabel 4.12 Benodigde weerstandsvermogen

Risico's	Bedrag (* € 1 miljoen)
Concern breed risicoprofiel	25,0
Totaal benodigde weerstandsvermogen	25,0

Beoordeling weerstandsvermogen

Het benodigde weerstandsvermogen is de buffer die nodig is om 'slechte jaren' op te vangen, jaren waarin één of meer grote incidenten optreden. Voor het weerstandsvermogen zijn alleen die risico's relevant met een potentiële impact van € 1 miljoen tot € 100 miljoen per incident. Incidenten met een impact lager dan € 1 miljoen euro kunnen veelal in de eigen begroting opgevangen worden. Incidenten met een impact hoger dan € 100 miljoen overstijgen de draagkracht van Delfland en maken een beroep op landelijke regelingen noodzakelijk. Met simulatie is vastgesteld dat een slecht jaar met meer dan 95% zekerheid de € 25 miljoen niet zal overstijgen. Het weerstandsvermogen wordt beoordeeld op grond van een bestuurlijk vastgestelde ratio tussen enerzijds de beschikbare weerstandscapaciteit en anderzijds de risico's waarvoor geen voorzieningen zijn getroffen of verzekeringen zijn afgesloten, plus de mogelijke negatieve exploitatiesaldi van de meerjarenbegroting 2020-2023. De weerstandsratio van Delfland per eind 2020 is:

$$\text{Ratio weerstandsvermogen} = \frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit}}{\text{Benodigd weerstandsvermogen}} = \frac{€ 46,4 \text{ mln.}}{€ 25,0 \text{ mln.}} = 1,9$$

Om het weerstandsvermogen te kunnen beoordelen dient te worden vastgesteld welke ratio Delfland als gewenst nastreeft. Hiertoe wordt gebruikgemaakt van onderstaande waarderingstabel.

Tabel 4.13 Waarderingstabel beoordeling weerstandsvermogen

Waarderingcijfer	Ratio weerstandsvermogen	Waardering
A	$2,0 < x$	Uitstekend
B	$1,4 < x < 2,0$	Ruim voldoende
C	$1,0 < x < 1,4$	Voldoende
D	$0,8 < x < 1,0$	Matig
E	$0,6 < x < 0,8$	Onvoldoende
F	$x < 0,6$	Ruim onvoldoende

Delfland streeft naar een ratio van het weerstandsvermogen van tussen de 1,0 en 1,4. De berekende ratio aan het eind van 2018 is hoger dan deze marge.

4.5 Verbonden partijen

Algemeen

Banden met (verbonden) derde partijen worden altijd aangegaan uit het oogpunt van het publiek belang. Verbindingen met derde partijen zijn namelijk een manier om een bepaalde publieke taak uit te voeren. Per partij (een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie) is sprake van een financieel en een bestuurlijk belang.

Financieel belang wil zeggen: 'Een aan de verbonden partij ter beschikking gesteld bedrag dat niet verhaalbaar is indien de verbonden partij failliet gaat onderscheidenlijk het bedrag waarvoor aansprakelijkheid bestaat indien de verbonden partij haar verplichtingen niet nakomt'.

Bestuurlijk belang wil zeggen: 'Zeggenschap, hetzij uit hoofde van vertegenwoordiging in het bestuur, hetzij uit hoofde van stemrecht'.

In 2013 is de nota Verbonden Partijen door de VV vastgesteld.

Stand van zaken verbonden partijen.

Aan het eind van 2020 nam Delfland deel in de volgende verbonden partijen:

- Nederlandse Waterschapsbank N.V.
- GR Slibverwerking
- Ontwikkelmaatschappij het Nieuwe Westland C.V.
- GR Regionale Belasting Groep
- GR Beheer Grondwater Delft Noord (per 1 januari 2016 opgeheven, maar moet nog ontbonden worden)
- Aquon
- Het Waterschapshuis
- Unie van Waterschappen
- Vereniging van Zuid-Hollandse Waterschappen
- Overeenkomst kosten voor gemene rekening Muskusrattenbestrijding

Aan vier verbonden partijen zijn financiële garanties verleend.

Direct verbonden partijen

De direct verbonden partijen zijn partijen waarin Delfland, conform de definitie van verbonden partijen, zowel een bestuurlijk als financieel belang heeft.

Partij (EV, VV)	Vestigings plaats	Rechts vorm	Ingangs datum	Financieel belang Delfland	Bestuurlijk belang	Overige Informatie 2020
Nederlandse Waterschapsbank N.V.	Den Haag	N.V.	1954	Bezit 755 aandelen A en 60 aandelen B. De nominale waarde van deze aandelen bedraagt in totaal € 114.425. EV eind 2019: € 1.741 mln. VV eind 2019: € 94.464 mln.	Deelname aan algemene vergadering van aandeelhouders. Ieder aandeel A geeft recht op 1 stem en ieder aandeel B geeft recht op 4 stemmen	In 2020 is een bedrag van € 750.000 wegens dividend 2019 beschikbaar gesteld
Slibverwerking (Gemeenschappelijk Regeling)	Rotterdam	GR	1 januari 2010	24% participatie in de GR. GR houdt 14% van de aandelen in het kapitaal van NV Huisvuilcentrale Noord-Holland (HVC). De GR ontvangt jaarlijks een garantstellingsprovisie van HVC en betaalt deze door aan de vijf deelnemende waterschappen. EV eind 2019: € 0,0 mln. VV eind 2019: € 0,0 mln.	Namens Delfland heeft één hoogheemraad zitting in het algemeen en één in het dagelijks bestuur van de GR.	Na toetreding van HHNK, AGV en ZZL daalt het percentage waarvoor Delfland garant staat naar 14%.
Ontwikkelingsmaatschappij Het nieuwe Westland" C.V.	Naaldwijk	C.V	16 mei 2002	Sinds 2002 is het belang gemaximeerd op € 903.023, sinds 2014 volgestort en op basis van in 2015 gemaakte afspraken (Allonge) is dit 2% van het eigen vermogen. De waardering bedroeg per 31-12-2019 € 401.000 EV eind 2020: € 9,9 mln.	Delfland is een stille vennoot. Hoogheemraad P. Ouwendijk is lid van de raad van vennoten van de C.V. Na opheffen van de BV/CV-constructie (verwacht in 2027) wordt na verrekening van winst/verlies het ingelegd vermogen aan Delfland uitgekeerd	

				VV eind 2020: € 27,3mln.		
De Regionale Belasting Groep (Gemeenschappelijke Regeling)	Schiedam	GR	1 januari 2010	Betaling voor de door de RBG verrichte diensten, volledig financieel aansprakelijk. De bijdrage voor 2020 bedroeg € 7.890.002. EV eind 2019: € mln. VV eind 2019: € mln.	Namens Delfland hebben twee hoogheemraden zitting in het algemeen bestuur van de RBG. De dijkgraaf is plaatsvervangend lid.	De RBG verwacht in de toekomst gecontroleerd verder te groeien door aansluiting van meer gemeenten.
Aquon (Gemeenschappelijke Regeling)	Den Bosch	GR	1 juli 2011	Delfland is mede-eigenaar, met een aandeel van 7,7 %. De bijdrage van Delfland voor 2020 bedroeg in totaal € 2.355.165. EV eind 2019: € 0,0 mln. VV eind 2019: € 0,0 mln.	Een hoogheemraad heeft zitting in het algemeen bestuur. De dijkgraaf is onafhankelijk voorzitter	
Het Waterschapshuis (Gemeenschappelijke regeling)	Amersfoort	GR	Vanaf 2010	De bijdrage van Delfland bedroeg in 2020 € 1.365.607. EV eind 2019: € 0,0 mln. VV eind 2019: € 0,0 mln.	De dijkgraaf is voorzitter van het Dagelijks Bestuur van de GR. Verder is Delfland vertegenwoordigd in de Opdrachtgeverstafel (OGT) en het i-Platform	De afgelopen jaren heeft HWH veel geïnvesteerd in bedrijfsvoering: nieuwe huisvesting, nieuwe P&C-cyclus, inrichting financieel systeem, archief op orde. Aangegeven wordt dat HWH de komende tijd geen nieuwe grote interne projecten zal starten en de instandhouding in het teken zal staan van finetuning en het laten landen van de organisatie. Hierdoor zal HWH nog beter kunnen focussen op de planning en uitvoering van de projecten voor de opdrachtgevers.
Unie van Waterschappen	Den Haag	Vereniging	1927	Jaarlijks wordt contributie betaald aan de Unie. Voor 2020 bedroeg de contributie afgerond € 737.000. EV eind 2020: € 2,0 mln. VV eind 2020: € 5,1 mln.	In de ledenvergadering hebben de voorzitters van alle waterschappen zitting.	
Vereniging van Zuid-Hollandse Waterschappen	Delft	Vereniging	27 juli 2007	Jaarlijkse contributie € 1.500.	De dijkgraaf is lid van het bestuur van de vereniging	
Muskusrattenbeheer (Overeenkomst Kosten voor Gemene Rekening)	Houten	KvGR	1 januari 2012	Bijdrage van 5,3% van de totale kosten. Voor 2020 bedroegen de geschatte kosten € 535.000.	Bestuurlijk overleg met per waterschap 1 collegelid	
Hoogheemraadschap Schieland en de Krimpenerwaard en Rijnland: gemeenschappelijke administratie	Rotterdam	KvGR	1 januari 2019	Bijdrage van 40% van de totale kosten. Voor 2020 bedroegen de kosten € 890.532. EV eind 2020: € 0,0 mln.	Bestuurlijk overleg met de partners.	

(Overeenkomst kosten voor Gemene Rekening)				VV eind 2020: € 0,0mln.		
--	--	--	--	-------------------------	--	--

Indirect verbonden partijen

Naast de partijen die volgens bovengenoemde definitie zijn aan te merken als verbonden partij, zijn er ook partijen waarmee Delfland indirect verbonden is. Bij deze partijen is er wel sprake van een financieel belang, maar ontbreekt het directe bestuurlijke belang, bijvoorbeeld omdat de indirect verbonden partij een stichting is. Een andere mogelijkheid is dat een verbonden partij bijvoorbeeld aandeelhouder of bestuurder is van achterliggende en daarmee indirect verbonden partij. Hoewel er in voorkomende gevallen volgens de definitie dus geen sprake is van een verbonden partij, is het bestaan van een financieel belang reden genoeg om ook aan deze indirect verbonden partijen aandacht te besteden.

Partij	Vestigings plaats	Rechts vorm	Ingangs datum	Financieel belang Delfland	Bestuurlijk belang	Overige informatie 2020
HVC	Alkmaar	N.V.	1 januari 2010	De GR Slibverwerking is aandeelhouder B in HVC. De aandeelhouders B staan 100% garant voor de slibverwerkingsinstallaties en ontvangen daarvoor een provisie. In totaal stond de GR op 1 januari 2019 garant voor € 35,2 miljoen (€ 29,8 miljoen uitstaande geldleningen + € 5,4 miljoen BEC). De GR is aansprakelijk voor de activiteiten. Bij verhaal bij de GR zullen de waterschappen aan de hand van een vastgelegde verdeelsleutel worden aangesproken. Voor Delfland betreft dat 24%.	Geen: de GR Slibverwerking houdt, namens de deelnemende waterschappen, 14% van de aandelen in HVC.	
Stowa	Den Haag	Stichting	1 januari 1992	De reguliere jaarlijkse bijdrage bedroeg in 2020 € 502.267	Geen; er zitten minimaal 4 en maximaal 6 waterschaps vertegenwoordigers in het bestuur van Stowa.	

4.6 Bedrijfsvoering

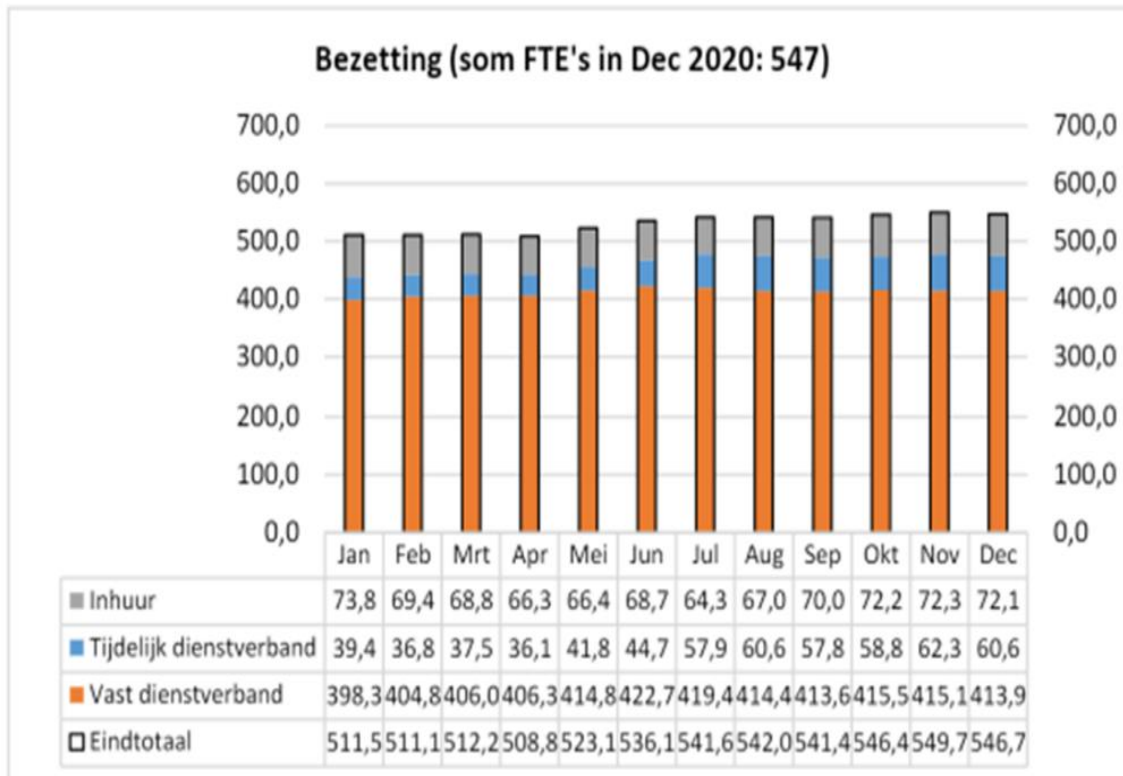
Sociale paragraaf

In 2020 lag de focus op de implementatie van de nieuwe organisatiestructuur als onderdeel van Samenspel. De corona-crisis leidde tot nieuwe prioriteiten op HR-gebied: meer focus op welzijn, de thuiswerkplek en het ondersteunen van de onderlinge verbinding.

Personeelsopbouw

In december 2020 waren 501 medewerkers in dienst (waarvan 64 voor bepaalde tijd); in december 2019 waren dit er 472. Deze 'groei' is een gevolg van de herschikking van de formatie. Medewerkers die waren aangesteld op projecten en in het verleden buiten de personeelsformatie vielen, zijn nu ondergebracht binnen de formatie. Het percentage vrouwen in dienst van Delfland is in 2020 ongewijzigd (36,4%). De gemiddelde leeftijd van medewerkers die in dienst zijn van Delfland (exclusief inhuur en stagiaires) is in december

2020 48,7 jaar. Het totale personeelsverloop bedroeg 7,2%. De norm voor 'normaal' personeelsverloop ligt rond de 15%, afgeleid van de personeelsretentie (het percentage medewerkers dat in dienst blijft) dat daarbij 85% bedraagt. Een aandachtspunt hierbij is dat de uitstroom oververtegenwoordigd is vanuit afdelingen met technische beroepen. In 2020 werd 13,2 % van de totale arbeidskracht (FTE) verkregen uit inhuur. Dit is een daling van 3,7% ten opzichte van 2019. Met 13,2% (FTE) op de totale arbeidscapaciteit is de inhuur verantwoordelijk voor circa 26% van de totale kosten voor arbeid in 2020.

Ziekteverzuim in 2020

Vanwege de corona-crisis werd vanaf 12 maart 2020 thuiswerken als uitgangspunt gehanteerd. Een aantal weken nadat de maatregelen van kracht werden, daalde het ziekteverzuim meer dan gebruikelijk. In mei 2020 was het ziekteverzuim 3,2%, ten opzichte van 3,6% voor mei 2019. In de daaropvolgende maanden bleef het ziekteverzuim continu laag. Hierdoor wijkt het verzuim over 2020 significant af van het normale verloop van het ziekteverzuim. Het jaargemiddeld ziekteverzuim (4% in 2020) is dan ook significant lager dan de gestelde norm voor 'normaal' ziekteverzuim (4,6% op basis van Verbaan).

Op basis van de cijfers kan geconcludeerd worden dat de manier van werken en bijbehorende leefomstandigheden door de corona-pandemie een groot effect hebben op het geregistreerd kort verzuim; dit is beduidend minder. Dit beeld wordt bevestigd door een lagere verzuimfrequentie in 2020: 0,7 ten opzichte van 1,2 in 2019. Daarmee is nog niet per definitie gezegd dat er ook minder gezondheidsklachten zijn. De corona-pandemie en het thuiswerken kunnen ook effect hebben gehad op de frequentie en duur van ziekmelden.

Duurzame inzetbaarheid

In dit uitzonderlijke jaar is er veel aandacht geweest voor duurzame inzetbaarheid en vitaliteit. Zo is er een vergoeding gekomen voor het goed inrichten van de thuiswerkplek en zijn er vier webinars 'Gezond thuiswerken met beeldscherm' georganiseerd. Om het welzijn van de medewerkers van Delfland te monitoren, zijn er twee enquêtes gehouden. Deze lieten zien dat de Delflanders gemiddeld tevreden zijn met de manier waarop er met de situatie om wordt gegaan. Naar aanleiding van de resultaten zijn er diverse acties en initiatieven opgestart, ook vanuit de medewerkers zelf.

Diversiteit

Het percentage vrouwen met een topfunctie bedraagt momenteel 32,1%. Het blijft daarbij iets achter ten opzichte van de 36,4% in een willekeurige functie binnen de organisatie. Om mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt aan het werk te helpen, is Delfland een samenwerking aangegaan met Werkse!, SWOM en Stroomopwaarts. In 2020 waren er 10 participatiebanen gerealiseerd. Door de corona-omstandigheden is de oorspronkelijke doelstelling niet gehaald (15,9 banen in 2020).

Personeelontwikkeling

De Delfland Academie biedt een gevarieerd opleidingsaanbod dat zich richt op persoonlijke vaardigheden, interne trainingen en proces- en projectmanagement. Vanwege de coronacrisis zijn er veel trainingen niet doorgegaan en de animo om een training digitaal te volgen was minimaal. In 2020 is er één introductiedag voor nieuw personeel georganiseerd waarbij zij fysiek bij elkaar konden komen. Tijdens de lockdown zijn opleidingen digitaal aangeboden.

Stages bij Delfland en relatie met het onderwijs

In 2020 hebben 21 studenten stage gelopen bij Delfland, variërend van WO-stages tot 'snuffelstages' voor middelbare scholieren. Dit is iets lager dan in de afgelopen jaren door de coronacrisis (2019: 32). In 2020 is er om dezelfde reden besloten geen studiebeurs MBO Watermanagement beschikbaar te stellen. Om de ontwikkeling en verspreiding van kennis over water te stimuleren, heeft Delfland een scriptieprijs in het leven geroepen voor studenten van universiteiten. In 2020 is door een vakkundige jury uit twintig inzendingen een winnaar gekozen. In januari 2020 was jeugddijkgraaf Jiska Taal betrokken bij de landelijke campagne 'hohohoogwater'. Daarna zijn vanwege corona de activiteiten van het landelijke jeugdwaterschapsbestuur on hold gezet. De waterschappen beraden zich dit jaar over de vorm het jeugdwaterschapsbestuur voor de toekomst.

Vertrouwenspersoon

In 2020 zijn de interne vertrouwenspersonen vier keer geconsulteerd in het kader van de Regeling 'Klachtbehandeling Ongewenst Gedrag'. De vertrouwenspersonen constateren hiermee een voortgaande, afnemende lijn in het aantal consultaties. In 2020 waren er geen consultaties in het kader van de Klokkenluidersregeling. De (meer uitgebreide) rapportage van de interne vertrouwenspersoon wordt jaarlijks besproken met de portefeuillehouder, de secretaris-directeur/directieteam en de OR.

Medezeggenschap

Ondernemingsraad (OR) verkiezingen

In april 2020 zijn er OR-verkiezingen gehouden en is er een nieuw OR-team van elf medewerkers begonnen aan de driejarige zittingstermijn. De OR wil er in de komende periode aan bijdragen dat de medezeggenschap is geborgd in de organisatie.

Organisatie van de OR

Het dagelijks bestuur van de OR wordt gevormd door een voorzitter en vicevoorzitter. De OR heeft twee commissies: VGWM (Veiligheid, gezondheid, welzijn en milieu) en de Arbeidsvoorwaardencommissie (opvolger van het Georganiseerd Overleg). Daarnaast heeft de OR wisselende werkgroepen per dossier of onderwerp waarin ook niet-OR-leden kunnen deelnemen. De commissies en werkgroepen doen het voorbereidende werk voor de OR. Uit het laatste medewerkersonderzoek blijkt dat medewerkers tevreden zijn over het functioneren van de OR.

Dossiers

De OR overlegt tweemaandelijks met de secretaris-directeur.

De OR heeft in 2020 instemming verleend aan: de Inconvenientenregeling, Regeling veiligheids- en beeldschermbril, BHV-uitvoeringsregeling persluchtmaskers, de Explosieveiligheidsdocumenten (ATEX) AWZI De Groote Lucht, het Werving- en selectiebeleid en de nieuwe Gesprekscyclus. Andere belangrijke onderwerpen waren dit jaar de kanteling van de organisatie (Fase 2 van Samenspel) en de coronacrisis.

Veiligheid

De stuurgroep Veiligheid is in 2020 opgericht om de ambitieverklaring Veiligheid te realiseren. In 2020 is de verklaring vertaald naar actieplannen voor 2021 en 2022. Het aantal meldingen van onveilige situaties en incidenten is in 2020 substantieel afgenomen (van 2019: 136 naar 2020: 39). De afname valt samen met het begin van de corona-crisis.

Tabel 4.14 Totaaloverzicht meldingen 2019 en 2020

Meldingen	2019	2020
Doktersbehandeling	2	4
Verzuim	4	2
EHBO of gering letsel	8	9
Bijna ongeval	10	6
Gevaarlijke situatie	106	13
Schade	6	5
Totaal	136	39

In 2020 zijn door de stuurgroep Veiligheid & Gezondheid verschillende acties uitgevoerd, waaronder:

- De Week van de veiligheid, met als thema: Veilig werken doe je samen, ook op afstand.
- Een aantal organisatiebrede veiligheidsinstructies is opgesteld en getoetst in de organisatie.
- De stuurgroep en projectgroep Veiligheid en Gezondheid zijn opgericht. De projectgroep Veiligheid en Gezondheid heeft de ambities uit de ambitieverklaring omgezet in acties. Daarmee is een start gemaakt om de ambitie van Delfland op het gebied van veiligheid, gezondheid en milieuzorg te realiseren.
- Het ondersteunen van de organisatie bij het bepalen van de coronamaatregelen.
- Het onderzoeken van enkele incidenten en veel werkplekbezoeken.

4.7 EMU-saldo

Het EMU-saldo betreft het vorderingensaldo op transactiebasis van de gehele sector overheid. Hierbij inbegrepen zijn de centrale overheid, de sociale fondsen en de lokale overheden. De onderstaande tabel geeft de berekening van het EMU-saldo voor Delfland over 2020.

Tabel 4.15 EMU-saldo

Meerjarig EMU-saldo (bedragen * € 1.000)	Jaarrekening 2020	Begroting na wijziging 2020	Jaarrekening 2019
Exploitatiesaldo voor bestemming	29.020	22.508	33.504
Invloed investeringen			
Bruto-investeringsuitgaven	-24.078	-28.000	-12.794
Investeringsbijdragen			
Verkoop van materiële en immateriële vaste activa			
Afschrijvingen	39.985	38.473	37.298
Invloed voorzieningen			
Toevoegingen aan voorzieningen ten laste van de exploitatie	0	0	186
Onttrekkingen aan voorzieningen ten gunste van de exploitatie	-40	0	-1.389
Onttrekkingen rechtstreeks uit voorziening	-33	0	-96
Deelnemingen en aandelen			
boekwinst	0	0	0
boekverlies	0	0	0
Totaal EMU-saldo	44.854	32.981	56.709

4.8 Waterschapsbelastingen

De waterschapsbelastingen zijn in de paragraaf 3.6 Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien toegelicht.

4.9 Wet normering topinkomens

Met ingang van 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) van kracht. De WNT normeert de bezoldiging (het bezoldigingsmaximum) en ontslagvergoedingen van topfunctionarissen in de (semi)publieke sector.

Indien de bezoldiging en/of een ontslagvergoeding van een topfunctionaris de wettelijke norm overschrijdt, dient het meerdere van de betreffende topfunctionaris teruggevorderd te worden. In de wet is tevens geregeld wie als topfunctionaris dient te worden aangemerkt. Voor een waterschap geldt de secretaris-directeur als topfunctionaris. Het bezoldigingsmaximum voor 2020 bedraagt € 201.000.

Uit onderstaand tabel blijkt dat de bezoldiging van de secretaris-directeur binnen de norm blijft.

Tabel 4.16 WNT

(Bedragen * €1)	Ir. P. Janssen
Functiegegevens	Secretaris-directeur
Aanvang en einde functievervulling in 2020	01/01 - 31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1,0
Dienstbetrekking?	Ja
Bezoldiging	
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	151.055
Beloningen betaalbaar op termijn	21.194
<i>Subtotaal</i>	<i>172.249</i>
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	201.000
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	n.v.t
Bezoldiging	172.250
Het bedrag van de overschrijding en de reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	n.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	n.v.t.
Gegevens 2019	
Aanvang en einde functievervulling in 2020	01/01 - 31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1,0
Dienstbetrekking?	Ja
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	140.486
Beloningen betaalbaar op termijn	20.363
<i>Subtotaal</i>	<i>160.849</i>
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	194.000
Totaal bezoldiging 2019	160.849

5 Jaarverslag: Financiële overzichten investeringsprojecten

5.1 Investeringsuitgaven 2020 per programma

De begroting 2020 ging uit van een investeringsraming van € 28,0 miljoen. In de Burap werd deze raming bijgesteld naar € 24,9 miljoen. Uiteindelijk is er in 2020 een totaal van € 23,5 miljoen gerealiseerd. De onderstaande tabel geeft het verloop in 2020 van de oorspronkelijk geraamde investeringsuitgaven tot aan de uiteindelijke realisatie van in totaal € 23,5 miljoen.

Tabel 5.1 Overzicht investeringen per programma

Investeringen per programma (Bedragen x € 1 miljoen)	Raming primitieve Begroting 2020	Bijgestelde raming Burap 2020	Realisatie in 2020
Waterveiligheid	10,0	13,0	13,2
Waterkwaliteit	3,0	2,3	2,0
Waterkwantiteit	9,0	6,6	6,4
Waterketen	5,0	2,4	1,8
Organisatie en bestuur	1,0	0,6	0,1
Totaal	28,0	24,9	23,5

5.2 Gereedgekomen projecten

Bijlage I in hoofdstuk 8 geeft een overzicht van de 26 in 2020 gereedgemelde en geactiveerde investeringen. Het geraamde investeringsplan bedroeg € 15,0 miljoen en het beschikbaar gestelde krediet € 14,3 miljoen. De uiteindelijk geactiveerde kosten kwamen uit op een bedrag van € 11,6 miljoen.

5.3 Restantkredieten

Bijlage II in hoofdstuk 8 geeft een overzicht van de 120 restantkredieten die nog niet (financieel) zijn afgerond en doorlopen naar 2021. Bij de vaststelling van de jaarstukken 2020 wordt besloten om van deze investeringen het restant-investeringskrediet van in totaal € 120,5 miljoen over te brengen naar 2021.

5.4 Projecten Buitengewoon onderhoud en NEZ

Deze projecten worden in een afzonderlijke rapportage verantwoord en als bijlage bij de behandeling van de jaarstukken opgenomen.

6 Jaarrekening: De exploitatierekening

6.1 Presentatie van de exploitatierekening naar diverse gezichtspunten

De verdeling van de exploitatie en het resultaat over 2020 wordt in de onderstaande tabellen gepresenteerd en toegelicht naar diverse gezichtspunten.

Voor een nadere analyse van verschillen verwijzen wij naar de opgenomen toelichtingen onder 'Exploitatie: wat heeft het gekost?'.

6.2 Exploitatierekening naar programma's

Tabel 6.1 presenteert de lasten en baten per programma en het resultaat voor en na bestemming.

Tabel 6.1 Overzicht van Lasten en Baten per programma

Programma (Bedragen * € 1 miljoen)	Begroting 2020			Begroting 2020 na wijziging			Jaarrekening 2020		
	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo
Waterveiligheid	24.856	75	-24.781	25.665	75	-25.590	28.612	3.457	-25.155
Waterkwaliteit	10.317	0	-10.317	10.508	0	-10.508	10.502	75	-10.427
Waterkwantiteit	38.801	969	-37.832	38.791	969	-37.821	38.779	754	-38.025
Waterketen	108.521	16.240	-92.281	108.242	16.840	-91.402	108.187	17.700	-90.487
Financiën	9.124	237.448	228.324	11.705	236.285	224.580	14.579	242.835	228.255
Organisatie en bestuur	36.316	122	-36.194	36.873	122	-36.751	35.313	170	-35.143
Resultaat voor bestemming	227.935	254.854	26.919	231.784	254.292	22.508	235.971	264.990	29.018
<i>Mutaties reserves</i>									
Financiën	28.344	1.425	-26.919	23.933	1.425	-22.508	23.933	1.425	-22.508
Resultaat na bestemming	256.279	256.279	0	255.717	255.717	0	259.904	266.415	6.510

6.3 Verdeling saldo per programma naar hoofdtaken na doorbelasting bedrijfsvoering en mutaties reserves

Tabel 6.2 geeft het saldo van de diverse programma's naar de twee hoofdtaken.

Tabel 6.2 Overzicht saldo per programma naar hoofdtaken

Programma (Bedragen * € 1 miljoen)	Watersysteem- beheer	Zuiverings- beheer	Totaal
Waterveiligheid	25,2	0,0	25,2
Waterkwaliteit	10,4	0,0	10,4
Waterkwantiteit	38,0	0,0	38,0
Waterketen	1,7	88,8	90,5
Financiën	-86,0	-120,6	-205,7
Organisatie en bestuur	25,2	9,9	35,1
Saldo voor doorbelasting	14,5	-21,9	-6,5

6.4 Exploitatierkening naar kosten- en opbrengstsoorten

De onderstaande tabel geeft de totale exploitatie weer, verdeeld naar kosten- en opbrengstsoorten.

Tabel 6.3 Exploitatierkening naar kosten- en opbrengstsoorten

EMU-omschrijving (bedragen * € 1.000)	Primitieve begroting 2020	Begroting 2020 na wijziging	Rekening 2020
Externe rentelasten	31.188	31.188	31.157
Afschrijvingen van activa	38.473	38.473	39.985
Salarissen huidig personeel en bestuurders	28.534	28.534	31.927
Sociale premies	8.061	8.195	8.926
Overige personeelslasten	1.900	1.658	1.675
Personeel van derden	800	0	735
Duurzame gebruiksgoederen	3.291	3.995	5.636
Overige gebruiksgoederen en verbruiksgoederen	152	111	152
Energie	4.275	4.275	4.576
Huren en rechten	84	78	227
Leasebetalingen	38.177	37.092	37.087
Pachten en erfpachten	4	4	3
Verzekeringen	289	358	353
Belastingen	1.810	1.810	2.084
Onderhoud door derden	70.545	61.901	56.200
Bijdragen aan bedrijven	251	939	1.668
Bijdragen aan overheden	1.487	12.356	13.030
Bijdragen aan overige	310	310	549
Toevoegingen aan voorzieningen	0	0	0
Onvoorzien	-2.293	507	0
Totaal kosten(a)	227.337	231.784	235.971
Externe rentebaten		0	1
Dividend		750	753
Baten i.v.m. salarissen en sociale lasten		0	102
Uitlening van personeel		300	312
Verkoop van grond	1.750	1.750	1.632
Verkoop van duurzame goederen	0	0	342
Verkoop van overige goederen	2.736	3.736	4.387
Opbrengst uit grond en water	901	312	171
Huuropbrengst uit overige eigendommen	0	389	548
Diensten voor derden	14.138	13.638	14.381
Bijdragen van overheden	1.072	1.072	1.526
Bijdragen van overige		0	2.086
Waterschapsbelastingen totaal	240.829	246.770	249.442
Oninbaar / kwijtschelding	-7.171	-14.424	-10.731
Onttrekkingen aan voorzieningen	0	0	40
Financiering en geactiveerde lasten	0	0	0
Totaalopbrengsten(b)	254.254	254.292	264.990
Exploitatieresultaat voor bestemming (b-a)	26.917	22.508	29.019
Toevoegingen aan reserves	-28.342	-23.933	-23.933
Onttrekkingen aan reserves	1.425	1.425	1.425
Nog te bestemmen resultaat voordelig	0	0	6.510

Toelichting

De belangrijkste afwijkingen betreffen onderstaand.

Het afschrijven van immateriële activa en de meer dan in de begroting geraamde activeringen van BGO-investeringen in 2019 leidden tot hogere kapitaallasten (dit staat toegelicht in programma's Waterveiligheid en Waterkwantiteit). In 2020 werd definitieve afrekening van de investeringen Delflandse Kust afgerond. Per saldo was er sprake van een hogere bijdrage van

in totaal € 1,3 miljoen (dit staat toegelicht in programma Waterveiligheid). De hogere werkelijke salarissen en sociale lasten van € 4,7 miljoen worden voor € 4,3 miljoen gecompenseerd door de lagere kosten op de post 'onderhoud derden'. Daarin was een raming van in totaal € 4,3 miljoen opgenomen, die in de realisatie – op basis van een herallocatie – in 2020 als personeelslasten zijn verantwoord. Per saldo is er sprake van een beperkte afwijking op de personeelslasten. De werkelijke oninbaarheid van de belastingenvorderingen over 2020 viel lager uit dan in de Burap werd verondersteld (dit staat toegelicht bij het programma Financiën).

6.5 Exploitatierkening naar kostendrager

Tabel 6.4 Exploitatierkening naar kostendrager

Kostendrager watersysteembeheer (bedragen * € 1 miljoen)	Begroting 2020 na wijziging	Rekening 2020
<i>Totaal kosten</i>	110,3	113,3
<i>Opbrengsten</i>		
Belastingopbrengsten	-107,5	-109,6
Kwijtscheldingen	7,2	7,0
Oninbaar verklaringen	2,4	0,6
Dividenden en overige algemene opbrengsten	-3,9	-6,9
<i>Totaalopbrengsten</i>	-101,8	-108,9
<i>Resultaat vóór bestemming</i>	8,4	4,4
<u>Bestemming tijdens begrotingsjaar</u>		
Algemene reserve Watersysteembeheer	-9,8	-10,7
<i>Nog te bestemmen resultaat Watersysteembeheer</i>	18,3	15,1

Kostendrager zuiveringsbeheer (bedragen * € 1 miljoen)	Begroting 2020 na wijziging	Rekening 2020
<i>Totaal kosten</i>	121,5	122,3
<i>Opbrengsten</i>		
Belastingopbrengsten	-136,8	-139,9
Kwijtscheldingen	0,0	0,0
Oninbaar verklaringen	4,8	3,1
Dividenden en overige algemene opbrengsten	-20,5	-18,9
<i>Totaalopbrengsten</i>	-152,4	-155,7
<i>Resultaat vóór bestemming</i>	-30,9	-33,4
<u>Bestemming tijdens begrotingsjaar</u>		
Algemene reserve zuiveringsbeheer	-12,7	-11,8
<i>Nog te bestemmen resultaat Zuiveringsbeheer</i>	-18,3	-21,6

De exploitatierekening naar kostendragers was in de begroting 2020 niet opgenomen. Voor een toelichting op de opbrengsten wordt verwezen naar paragraaf 3.6 Financiën. In dit hoofdstuk wordt per taak de belastingopbrengst toegelicht. Voor wat betreft de kosten is per taak sprake van een zeer geringe afwijking.

6.6 Belastingopbrengsten

De belastingopbrengsten zijn in de paragraaf 3.6 Financiën toegelicht.

6.7 Begrotingsrechtmatigheid

In de Burap 2020 zijn de bijgestelde lasten en baten opgenomen. Bestedingen boven het begrotingsbedrag op programmaniveau zijn onrechtmatige uitgaven (begrotingsonrechtmatigheid). Ook overschrijdingen op investeringskredieten zijn onrechtmatig. Conform het afwijkingenbeleid worden beïnvloedbare afwijkingen boven de € 500.000 vooraf voorgelegd aan de Verenigde Vergadering. Voor investeringen ligt deze grens op 10% van het investeringsbedrag (met een absoluut maximum van € 500.000) en voor de netto exploitatielasten is dit 10% van de begrote kosten van een programma (met een absoluut maximum van € 500.000). Voor zover de budgetten voor laatstgenoemde afwijkingen niet in de Burap 2020 zijn bijgesteld, wordt hierover verantwoording afgelegd in de jaarrekening 2020.

In de hieronder opgenomen tabel is weergegeven voor welke programma's en bij welke investeringen sprake is van een overschrijding. Deze overschrijdingen worden ieder afzonderlijk toegelicht. Afhankelijk van de oorzaak en de mate van beïnvloedbaarheid van de overschrijding, tellen de overschrijdingen al dan niet mee in het rechtmatigheidsoordeel van de accountant. Met het vaststellen van de jaarrekening 2020 autoriseert de Verenigde Vergadering deze onrechtmatigheden.

Tabel 6.5 Begrotingsrechtmatigheid

Begrotingsrechtmatigheid per programma (Bedragen * € 1.000)	Gewijzigde begroting 2020	Realisatie 2020	Begrotingsafwijking *
Waterveiligheid	25.590	25.155	-436
Waterkwaliteit	10.508	10.427	-81
Waterkwantiteit	37.821	38.025	204
Waterketen	91.402	90.487	-915
Financiën (incl. dekkingsmiddelen)	-202.072	-205.747	-3.675
Organisatie en bestuur	36.751	35.143	-1.608
	0	-6.510	-6.510

Overschrijding programma's

Waterkwantiteit – De overschrijding van de netto exploitatielasten van € 204.000 bedraagt 0,5% van de begrote kosten en heeft een absolute omvang kleiner dan € 500.000. De overschrijding heeft onder meer betrekking op kosten van herstelwerkzaamheden aan de persleiding van het gemaal Bergboezem Berkel. Er was een geschil met de aannemer en eind 2020 heeft de rechtbank uitspraak gedaan dat Delfland ongeveer € 490.000 moet bijdragen aan de kosten. Deze extra kosten konden niet meer worden meegenomen in de Burap 2020. Bij deze overschrijding is het college van dijkgraaf en hoogheemraden binnen haar bevoegdheden gebleven.

7 Jaarrekening: Balans en toelichting

7.1 Balans per 31 december 2020

Activa (Bedragen * € 1.000)	31-12- 2020	1-1-2020	Passiva (Bedragen * € 1.000)	31-12-2020	1-1-2020
Vaste activa			Vaste passiva		
			<i>Eigen vermogen</i>		
Immateriële vaste activa	0	0	Algemene reserves	39.869	39.869
Materiële vaste activa	778.572	794.479	Egalisatiereserves	15.734	15.234
Financiële vaste activa	493	493	Bestemmingsreserves	67.141	39.264
			Nog te bestemmen exploitatieresultaat	6.510	5.688
			Totaal eigen vermogen	129.254	100.055
			Voorzieningen	80	153
			Vaste schulden met een looptijd van een jaar of langer	682.028	699.373
Totaal vaste activa	779.065	794.972	Totaal vaste passiva	811.362	799.581
Vlottende activa			Vlottende passiva		
Uitzettingen met een looptijd korter dan 1 jaar	73.787	43.711			
Kortlopende vorderingen	9.023	15.927	Netto vlottende schulden met een looptijd korter dan een jaar	30.054	30.690
Liquide middelen	6	5	Overlopende passiva	27.923	31.344
Overlopende activa	8.358	6.999			
Totaal vlottende activa	91.174	66.643	Totaal vlottende passiva	58.877	62.034
Totaal	870.239	861.614	Totaal	870.239	861.614
			Niet uit de balans blijkende verplichtingen*	7.107	9.007

*Dit betreft de verleende garanties

7.2 Waarderingsgrondslagen

Algemeen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met het Waterschapsbesluit en de Waterschapswet. De jaarrekening is opgesteld in euro's. De waardering van de activa en passiva en de bepaling van het resultaat vindt plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij het desbetreffende balanshoofd anders is vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarden.

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Baten en winsten worden slechts opgenomen voor zover zij op de balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn. De dividendopbrengsten van deelnemingen worden als opbrengst verantwoord op het moment waarop dit dividend betaalbaar gesteld wordt. De personeelslasten worden in principe toegerekend aan het boekjaar waarop ze betrekking hebben.

Immateriële vaste activa

De immateriële vaste activa worden met ingang van 1 januari 2019 - op basis van het besluit inzake de balansverkorting en de hierop geactualiseerde nota Activabeleid - niet meer geactiveerd, maar direct ten laste van de exploitatierekening gebracht.

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa zijn opgenomen tegen de vervaardiging- of de verkrijgingsprijs verminderd met de eventuele bijdragen van derden. Hierbij omvat de vervaardigingsprijs de aanschaffingskosten van de gebruikte grond- en hulpstoffen en de overige kosten die rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend. Met ingang van 1 januari 2019 worden geen personeelskosten meer aan de onderhanden investeringsprojecten toegerekend. Vanaf 2016 werd ook al geen rente meer aan de onderhanden projecten toegerekend. Specifieke investeringsbijdragen van derden worden op de desbetreffende investering in mindering gebracht. In die gevallen wordt dit op het saldo afgeschreven.

De netto-investering wordt door jaarlijkse afschrijvingen ten laste van de exploitatie gebracht. De afschrijvingen gebeuren over het algemeen op lineaire basis en worden bepaald door de verwachte levensduur. De afschrijving vindt plaats met ingang van het eerste jaar na de ingebruikname. De afschrijvingstermijnen zijn gebaseerd op de vastgestelde nota Activabeleid. De investeringen met een totale vervaardigingsprijs van minder dan € 100.000 worden in het jaar van aanschaf direct ten laste van de exploitatie gebracht.

Indien van toepassing wordt er rekening gehouden met duurzame waardeverminderingen en afwaardering van activa bij buitengebruikstellingen.

Afschrijvingstermijnen

Van de belangrijkste activa is in onderstaande tabel de afschrijvingstermijn opgenomen.

Investering in	Termijn
Gronden	0
Grondwerken (BGO)	15
Waterberging	40
Machines	10
Vervoermiddelen	5
Gebouwen/woningen bouwkundig	40
Idem elektro/mechanisch	15
Waterkering	35
Boezemkaden reconstructie	25
Persleidingen (PPS)	50

Financiële vaste activa

Participaties in het aandelenkapitaal van nv's en bv's (kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen in de zin van het Waterschapsbesluit) zijn gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs van de aandelen. Indien de intrinsieke waarde van de aandelen onverhoopt structureel mocht dalen tot onder de verkrijgingsprijs zal afwaardering plaatsvinden.

Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan 1 jaar

De uitzettingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor de verwachte oninbaarheid van debiteuren wordt op het debiteurensaldo een voorziening dubieuze debiteuren in mindering gebracht.

Liquide middelen

Deze activa worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Reserves en voorzieningen

De reserves vormen gezamenlijk het eigen vermogen van Delfland dat uit bedrijfseconomisch oogpunt vrij te besteden is. Bij de reserves wordt onderscheid gemaakt tussen de algemene reserve(s) en de bestemmingsreserves. De Verenigde Vergadering heeft aan verschillende reserves een specifieke bestemming gegeven waardoor deze zijn afgezonderd van besteding

voor een specifiek doel. De reserves zijn nominaal gewaardeerd. De voorzieningen zijn vermogensbestanddelen met het doel om belangrijke fluctuaties in de exploitatielasten op te vangen. De omvang van de voorzieningen wordt bepaald door toekomstige financiële verplichtingen en risico's. De voorzieningen zijn nominaal gewaardeerd.

Vaste schulden met een looptijd van langer dan één jaar

Vaste schulden worden gewaardeerd tegen de nominale waarde, verminderd met aflossingen en hebben een rentetypische looptijd van één jaar of langer.

Overige balansposten

De waardering van alle overige balansposten vindt plaats tegen de historische verkrijgingsprijs. Indien hiervan wordt afgeweken, is dit in de toelichting bij de desbetreffende balanspost vermeld.

Borg- en garantstellingen

Voor zover leningen door Delfland zijn gewaarborgd, is buiten de balansstelling het totaalbedrag van de geborgde schuldrestanten per het eind van het boekjaar opgenomen. Hierin is naast de borg- en garantstellingen ook de inkoop contractverplichtingen opgenomen. Overigens is in de toelichting op de balans nadere informatie opgenomen.

Rekening van baten en lasten

Voor de rekening van baten en lasten is het stelsel van baten en lasten toegepast. Dit stelsel houdt in dat het jaar waarin de prestaties (goederen en diensten) zijn verricht bepalend is voor de toerekening van de baten en lasten aan het betreffende jaar, ook als zij niet tot ontvangst of uitgaven hebben geleid in het verslagjaar. De belastingopbrengsten zijn gebaseerd op de laatst bekende (aanvullings)kohieren. Winsten worden slechts in acht genomen voor zover zij op de balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de rekening bekend zijn.

7.3. Materiële vaste activa

Het onderstaande overzicht geeft het totaal verloop van de materiële vaste activa over 2020.

Gereedgekomen werken (Bedragen x € 1.000)	Boekwaarde 01-01-2020	Investerings 2020	Afschrijving 2020	Boekwaarde 31-12-2020
Gronden en terreinen	70.555	0	198	70.357
Machines, apparaten en installaties	493	0	219	273
Bedrijfsgebouwen	21.521	0	1.204	20.317
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	680.543	14.442	37.555	657.429
Overige materiële activa	2.506	269	808	1.967
Totaal	775.616	14.711	39.985	750.343

Voor een overzicht van de gereedgekomen en geactiveerde investeringen wordt verwezen naar hoofdstuk 5. Het totaal onderhanden werk heeft het volgende verloop:

Onderhanden werken (Bedragen x € 1.000)	Boekwaarde 01-01-2020	Uitgaven onderhanden werken	Bijdragen onderhanden werk	Activering	Boekwaarde 31-12-2020
Verloop onderhanden werk	18.862	24.078		-14.711	28.230
Totaal onderhanden werken	18.862	24.078	0	-14.711	28.230

Totaal materiële vaste activa	794.479				778.572
--------------------------------------	----------------	--	--	--	----------------

De beginstand per 1 januari 2020 van het onderhanden werk is gecorrigeerd met € 7,2 miljoen. De boekwaarde is verhoogd, omdat er sprake is van een vooruit ontvangen subsidie voor het project Waterharmonica en de Zoetwaterfabriek. Bijdragen van derden in projecten verlagen de boekwaarde, echter de investeringen in deze projecten zullen hoofdzakelijk plaatsvinden in 2021/2022. Deze correctie op de stand per 1 januari 2020 heeft ook effect op

de post overlopende passiva. Deze jaarrekeningpost wordt met hetzelfde bedrag verhoogd. Deze aanpassing in de beginbalans heeft geen effect op het resultaat of eigen vermogen. Er zijn 120 restantkredieten voor onderhanden werken, die nog niet (financieel) zijn afgerond en doorlopen in 2021. In de jaarrekening 2020 wordt besloten om van deze investeringen het restant-investeringskrediet van in totaal € 120,5 miljoen over te brengen naar 2021. In bijlage II wordt een overzicht gegeven van de 120 restantkredieten die nog niet (financieel) zijn afgerond en doorlopen in 2021.

7.4. Financiële vaste activa

Het onderstaande overzicht geeft het verloop van de financiële vaste activa over 2020.

Kapitaalverstrekkingen aan bedrijven Omschrijving (Bedragen * € 1.000)	Boekwaarde 01-01-2020	Toename	Afname	Boekwaarde 31-12-2020
Kapitaalverstrekking Nederlandse Waterschapsbank	92			92
Kapitaalverstrekking ontwikkelingsmij. Het Nieuwe Westland C.V.	401			401
Totaal	493			493

Kapitaalverstrekking Nederlandse Waterschapsbank N.V.

Delfland is eigenaar van 755 aandelen A en 60 aandelen B van de Nederlandse Waterschapsbank N.V. De nominale waarde van deze aandelen bedraagt € 86.825 (aandelen A) en € 27.600 (aandelen B). De historische aanschafprijs van deze aandelen bedraagt € 92.458. In 2020 is € 757.752 dividend beschikbaar gesteld. De uitkering vindt plaats in 2021.

Kapitaalverstrekking Ontwikkelingsmaatschappij 'Het Nieuwe Westland' C.V.

Delfland heeft sinds 2001 een belang in Ontwikkelingsmaatschappij 'Het Nieuwe Westland' C.V. De omvang van het belang bedraagt € 0,9 miljoen. De boekwaarde van het belang is afgelopen jaren afgewaardeerd naar € 0,4 miljoen als gevolg van negatieve resultaten, die Het Nieuwe Westland heeft gerealiseerd.

7.5. Vorderingen, nog te ontvangen bedragen en vooruitbetaalde bedragen

Uitzettingen met een looptijd korter dan 1 jaar

Uitzettingen met een looptijd korter dan 1 jaar	31-12-2020	31-12-2019
Uitzettingen in 's Rijks schatkist	73.787	43.711
Totaal	73.787	43.711

Kortlopende vorderingen

De specificatie van deze post luidt als volgt:

Kortlopende vorderingen (Bedragen * € 1.000)	31-12-2020	31-12-2019
Vorderingen op belastingdebiteuren	15.698	21.396
Af: voorziening dubieuze debiteuren belasting	-9.368	-9.612
Vorderingen belastingen, sociale en pensioenpremies	129	102
Vordering mbt tot BTW-suppletieaangifte	1.569	1.569
Overige debiteuren	995	2.472
Totaal	9.023	15.927

Alle vorderingen zijn per direct opeisbaar.

Vorderingen op belastingdebiteuren

Deze post betreft het openstaande saldo van de belastingdebiteuren per 31 december 2020. De invordering en de aanslagoplegging wordt uitgevoerd door de RBG. Vorderingen die per balansdatum door de RBG als inbaar worden geschat kunnen als gevolg van de corona-crisis gedurende 2021 minder inbaar blijken.

Btw-suppletie

Delfland is in afwachting van de uitspraak van de Belastingdienst inzake mogelijk terug te vorderen btw op investeringen en baggerwerkzaamheden in de jaren 2013-2016. Voor de onderbouwing van de uitspraak voert de Belastingdienst een boekenonderzoek uit.

Debiteuren algemeen

Het openstaande saldo debiteuren is het saldo op peildatum 31 december 2020. Een gedeelte van het bedrag is in 2021 inmiddels ontvangen.

Voorziening dubieuze debiteuren belastingen

De hoogte van de voorziening wordt bepaald op basis van kengetallen per belastingjaar en de belastingsoort van het openstaande saldo. Deze berekening wordt afgezet tegen de hoogte van de voorziening van het vorige jaar. Het verschil wordt aan de voorziening toegevoegd of onttrokken met inachtneming van het voorzichtigheidsprincipe.

Overlopende activa

De specificatie van deze post luidt als volgt:

Overlopende activa (bedragen * € 1.000)	31-12-2020	31-12-2019
Nog op te leggen en te ontvangen aanslagen belastingen	1.543	1.771
Nog te ontvangen bedragen algemeen	3.967	2.868
Nog te ontvangen subsidies	0	0
Vooruitbetaalde kosten	2.848	2.360
Totaal	8.358	6.999

Nog op te leggen aanslagen belastingen

Deze post betreft de nog door de Regionale Belasting Groep op te leggen aanslagen. In paragraaf 3.6 is dit toegelicht.

Nog te ontvangen bedragen algemeen

Deze post betreft diverse nog te ontvangen bedragen waarvoor nog geen factuur is verzonden.

Vooruitbetaalde kosten

Dit betreft facturen die in 2020 door Delfland zijn betaald, maar die betrekking hebben op 2021.

7.6. Liquide middelen

De specificatie van deze post luidt als volgt:

Liquide middelen (bedragen * € 1.000)	31-12-2020	31-12-2019
Overige bank- en girotegoeden (ING)	5	4
Kasmiddelen en cheques	1	1
Totaal	6	5

Het negatieve rekening-courantsaldo bij de Nederlandse Waterschapsbank (NWB) is verantwoord onder de kortlopende schulden. Delfland heeft bij de NWB een kredietfaciliteit van € 52,3 miljoen.

In 2020 is sprake geweest van verplicht schatkistbankieren, zoals blijkt uit onderstaande tabel.

Berekening benutting drempelbedrag schatkistbankieren (bedragen x € 1000)					
		Verslagjaar 2020			
(1)	Drempelbedrag	1.705			
		Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
(2)	Kwartaalcijfer op dag basis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	-	272	191	27
(3a) = (1) > (2)	Ruimte onder het drempelbedrag	1.705	1.433	1.514	1.678
(3b) = (2) > (1)	Overschrijding van het drempelbedrag	-	-	-	-
(1) Berekening drempelbedrag					
		Verslagjaar 2020			
(4a)	Begrotingstotaal verslagjaar	227.300			
(4b)	Het deel van het begrotingstotaal dat kleiner of gelijk is aan € 500 miljoen	227.300			
(4c)	Het deel van het begrotingstotaal dat de € 500 miljoen te boven gaat	-			
(1) = (4b) *0,0075 + (4c) *0,002 met een minimum van €250.000	Drempelbedrag	1.705			
(2) Berekening kwartaalcijfer op dag basis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen					
		Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
(5a)	Som van de per dag buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen (negatieve bedragen tellen als nihil)	-	24.718	17.568	2.483
(5b)	Dagen in het kwartaal	91	91	92	92
(2) = (5a)/ (5b)	Kwartaalcijfer op dag basis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	-	272	191	27

7.7. Eigen vermogen

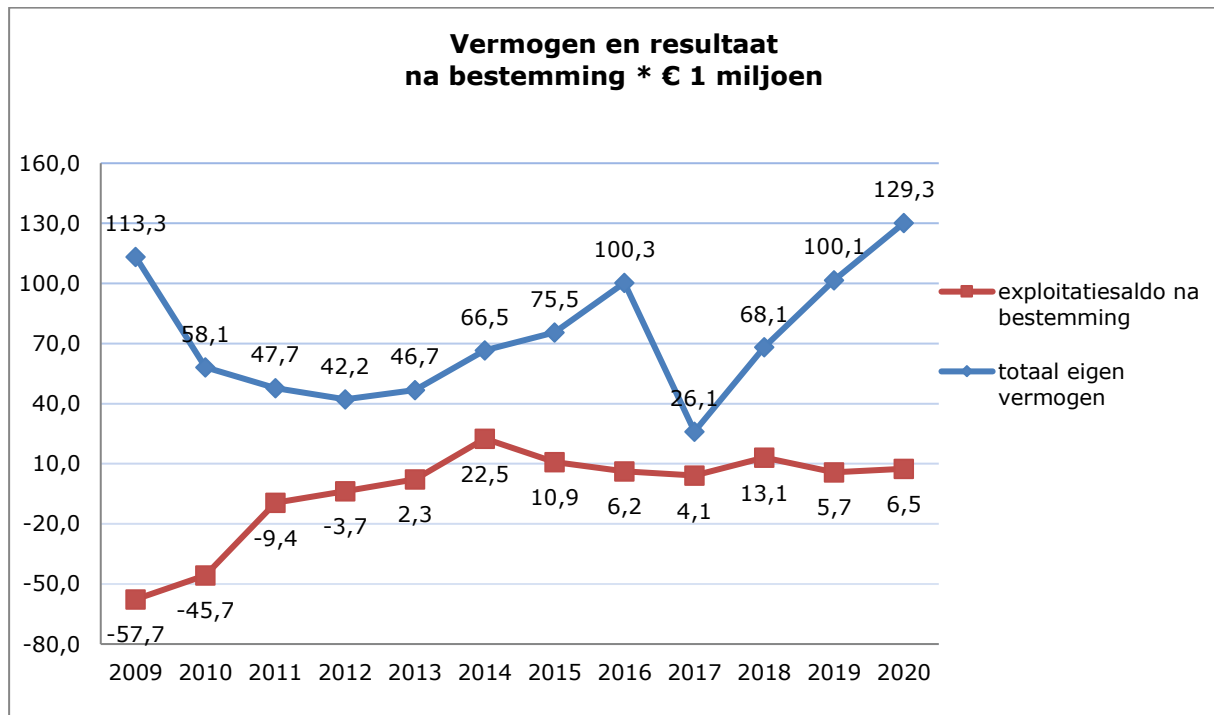
Correctie beginbalans eigen vermogen

De gereserveerde middelen met betrekking tot OAS werd tot en met 2017 gepresenteerd als voorziening. In de jaarrekening 2018 is na discussie met de accountant de voorziening OAS omgezet naar een bestemmingsreserve OAS. De accountant was van mening dat er geen sprake is van een afdwingbare verplichting vanuit de samenwerkingsovereenkomst. Na afstemming met onze nieuwe accountant is besloten om de beginbalans te corrigeren op dit punt. Het is namelijk het samenwerkingsverband OAS dat mag beschikken over deze gereserveerde middelen. De gereserveerde middelen in het kader van het samenwerkingsverband OAS worden in de jaarstukken 2020 niet meer gepresenteerd als bestemmingsreserve, maar onder de nog te besteden bedragen. Deze aanpassing verlaagt het eigen vermogen per 1 januari 2020 met € 1,6 miljoen, maar geeft een zuiverder beeld over de omvang van de reserves waarover Delfland zelf mag beschikken.

Bij de vaststelling van de jaarstukken 2019 is besloten om € 0,2 miljoen te onttrekken aan de reserve OAS ten gunste van investeringsproject de Zandfilter. Deze mutatie is verwerkt in de beginbalans bij de overlopende passiva en komt derhalve niet voor in de kolom resultaatverwerking 2019 in de tabel.

Het totale eigen vermogen bestaat uit de algemene reserves, de tariefseglisatiereserves, de bestemmingsreserves en het nog niet bestemde resultaat 2020 van € 6,5 miljoen, dat in afwachting van nadere besluiten, afzonderlijk in de balans is opgenomen. In 2020 steeg het totale eigen vermogen van € 100,1 miljoen naar € 129,3 miljoen. Onderstaande grafiek toont het verloop van het totale eigen vermogen en het exploitatiesaldo na bestemming over de periode 2009-2020.

Grafiek verloop vermogen 2009-2020 en resultaat na bestemming

Het verloop van het eigen vermogen in het verslagjaar 2020 is als volgt:

Verloop eigen vermogen 2020 (Bedragen x € 1.000)	Bedrag
Saldo per 1 januari 2020	100.055
Vermeerderingen 2020	29.802
Verminderingen 2020	7.113
Resultaat 2020	6.510
Saldo 31 december 2020	129.254

Het verloop van de diverse reserves is in het volgende overzicht weergegeven.

Eigen vermogen (bedragen x € 1.000)	Saldo 31-12-2019	Resultaatbestemming 2019	Saldo 1-2020	Interne vermeerderingen 2020	Interne verminderingen 2020	Voorstel resultaatbestemming 2020	Saldo 31-12-2020
<i>Algemene reserves</i>							
Algemene reserve weerstandsvermogen Watersysteem	38.490		38.490				38.490
Algemene reserve weerstandsvermogen Zuivering	1.379		1.379				1.379
Totaal algemene reserves	39.869		39.869				39.869
<i>Bestemmingsreserves voor tariefseglisatie</i>							
Egalisatiereserve gebouwd	857		857		200		657
Egalisatiereserve ingezetenen	1.574		1.574				1.574
Egalisatiereserve ongebouwd	27		27				27
Reserve tariefdemping zuivering	12.775		12.775	1.400	700		13.475
Totaal egalisatieserves	15.234		15.233	1.400	900		15.734
<i>Overige bestemmingsreserves</i>							
Reserve niet vrij besteedbaar vermogen	22.504	5.869	28.373	17.319			45.691
Reserve Zoetwaterfabriek	1.197		1.197				1.197
Reserve toekomstige cao-afspraken	450		450		450		0
Reserve frictiekosten	1.597		1.597		75		1.522
Reserve OAS	-						-
Egalisatiereserve Afvalwaterzuivering Harnaschpolder	13.517		13.517	5.214			18.731
Totaal bestemmingsreserves	39.264	5.869	5.134	22.533	525		67.141
Resultaat 2020					6.510		6.510
Totaal eigen vermogen	94.367	5.869	100.236	23.933	7.935	-	129.254

Algemene reserves

In 2020 hebben geen mutaties plaatsgevonden.

Egalisatiereserve gebouwd

De reserves worden meerjarig ingezet bij de tariefberekening. Conform het coalitieakkoord 2015 wordt jaarlijks een bedrag van € 0,2 miljoen ten laste van de egalisatiereserve 'gebouwd' ingezet ten gunste van de tariefstelling voor de categorie 'ongebouwd'.

Reserve tariefdemping zuivering

Deze reserve is bedoeld voor een toekomstige demping van de tariefstijging. De storting betreft het gemiddelde jaarlijkse voordeel van € 1,4 miljoen. Dit is het gevolg van de herfinanciering van de AWZI Harnaschpolder in 2016. Daarnaast is het besluit in de begroting 2017 verwerkt om het jaarlijkse verschil tussen de geraamde belastingopbrengst in het coalitieakkoord en de begroting toe te voegen dan wel te onttrekken aan deze reserve. Dit verschil betrof in 2020 een onttrekking van € 0,7 miljoen.

Reserve niet vrij besteedbaar vermogen

Bij de resultaatbestemming van de jaarrekening 2015 is besloten deze reserve in te stellen ten behoeve van de afbouw van de schuldenlast.

Reserve Zoetwaterfabriek

Deze reserve is in 2018 ingesteld om de ontvangen afkoopsom van € 1,2 miljoen voor het onderhoud Nieuwe Waterweg te reserveren voor de dekking van de Zoetwaterfabriek.

Reserve toekomstige cao-afspraken

Conform begroting 2020 is het restant van € 0,45 miljoen vrijgevallen. De reserve is hiermee ook opgeheven.

Reserve frictiekosten

Deze reserve is bedoeld voor de dekking van personele en materiële uitgaven die voortkomen uit organisatiemaatregelen. Op basis van de besluiten in de Begroting 2020 is in 2020 een bedrag van € 0,75 miljoen ten gunste van de exploitatie gebracht.

Reserve OAS

De stuurgroep OAS heeft de bevoegdheid om over deze middelen te beschikken, daarom is in overleg met de accountant besloten om deze reserve met ingang van 1 januari 2020 te laten vervallen en op te nemen als overlopende passiva.

Egalisatiereserve AWZI Harnaschpolder

Door de herfinanciering van de AWZI Harnaschpolder ontstaat vanaf 2016 tot en met 2031 een jaarlijks financieel voordeel en over de jaren 2032 en 2033 een financieel nadeel. In totaal is het financieel effect nihil. In verband hiermee is in 2016 een egalisatiereserve AWZI Harnaschpolder ingesteld.

Overeenkomend met het besluit over de actualisatie van de reserves en voorzieningen in de Verenigde Vergadering van 21 september 2017, wordt het jaarlijkse voordeel aan de egalisatiereserve AWZI Harnaschpolder toegevoegd. In de jaren 2032 en 2033 wordt de reserve ingezet voor de dekking van de kosten.

Resultaat 2020

Het voordelige resultaat van € 6,5 miljoen over 2020 is - in afwachting van de definitieve besluiten over de resultaatbestemming 2020 - afzonderlijk in de balans opgenomen.

Het totale resultaat na bestemming van € 6,5 miljoen bestaat - op basis van vastgestelde verdeelsleutels - uit een saldo van de hoofdtaak Watersysteembeheer en de hoofdtaak Zuiveringsbeheer.

Voorgesteld wordt het resultaat over 2020 van in totaal € 6,5 miljoen per saldo als volgt te bestemmen:

Tabel voorgestelde resultaatverdeling 2020

Omschrijving (Bedragen x € 1 miljoen)	Bedrag
Resultaatbestemming 2020	
Storting reserve niet vrij besteedbaar	6,5
Bestemd resultaat 2020	6,5

7.8. Voorzieningen

Voorzieningen

De voorzieningen betreffen toekomstige financiële verplichtingen en risico's. Voor de vorming van voorzieningen moet sprake zijn van een noodzaak en/of verplichting. Voorzieningen hebben als doel kostenegalitatie; door jaarlijks een bedrag in een voorziening te storten worden grote schommelingen in kosten voorkomen. De voorzieningen voor dubieuze debiteuren zijn onder de post kortlopende vorderingen aan de debetzijde van de balans verantwoord.

Het verloop van de voorzieningen in het verslagjaar 2020 is als volgt:

Voorzieningen (bedragen * € 1.000)	Saldo 01-01-2020	Interne vermeerdering 2020	Externe vermindering 2020	Vrijval 2020	Saldo 31-12-2020
<i>Voorziening arbeidsgelateerde verplichtingen</i>					
Voorziening wachtgeld	153		73		80
Totaal voorzieningen	153		73		80

Voorziening wachtgeld

Deze voorziening dekt de toekomstige wachtgeldaanspraken van ex-medewerkers en collegeleden. De onttrekkingen hebben betrekking op uitbetalingen van in het verleden opgebouwde wachtgeldaanspraken. Ultimo 2020 is de omvang van de voorziening toereikend om aan de resterende wachtgeldaanspraken te kunnen voldoen.

7.9. Vaste schulden met een looptijd van één jaar en langer

Tot de langlopende schulden behoren de door Delfland opgenomen langlopende geldleningen. In het onderstaande overzicht is de opbouw hiervan weergegeven. De opgenomen geldleningen betreffen onderhandse geldleningen.

Langlopende schulden (bedragen * € 1.000)	Saldo 01-01-2020	Opname 2020	Aflossing 2020	Saldo 31-12-2020	Rente 2020
<i>Onderhandse lening van binnenlandse banken en overige financiële instellingen</i>					
Nederlandse Waterschapsbank	470.588			470.588	20.399
Nederlandse Waterschapsbank (tbv PPS herfinanciering)	228.785		17.345	211.440	10.754
Totaal	699.373		17.345	682.028	31.153

Nederlandse Waterschapsbank

De leningen met een rente-typische looptijd van één jaar of langer zijn conform de voorschriften geïnclassificeerd als langlopende schulden. De onderhandse geldleningen betreffen, op één lening na, fixe-leningen met verschillende aflossingsdata. De gemiddelde rentevoet van deze leningen bedraagt 4,52%. De leningen met betrekking tot de herfinanciering PPS betreffen lineaire geldleningen met een looptijd van 15 jaar. Voor de leningen zijn geen zakelijke zekerheden gesteld.

7.10. Netto-vlottende schulden met een looptijd korter dan één jaar

De specificatie van deze post luidt als volgt:

Netto vlottende schulden met een looptijd korter dan 1 jaar (bedragen * € 1.000)	31-12-2020	31-12-2019
Schulden aan leveranciers	2.348	6.896
Overige negatieve rekening-courant verhoudingen	27.653	23.430
Schulden ivm te betalen belastingen, sociale premies en pensioenpremies	53	364
Totaal	30.054	30.690

Schulden aan leveranciers

Het saldo bestaat uit de nog niet betaalde facturen van leveranciers.

Overige negatieve rekening-courant verhoudingen

Eind 2020 bedroeg de rekening-courantschuld bij de Nederlandse Waterschapsbank (NWB) € 27,7 miljoen.

Schulden in verband met te betalen belastingen, sociale premies en pensioenpremies

Het saldo bestaat uit nog af te dragen loonbelasting en premies en de btw over december 2020.

7.11. Overlopende passiva

De specificatie van deze post luidt als volgt:

Overlopende passiva (bedragen * € 1.000)	31-12-2020	31-12-2019
Verplichtingen aan het personeel	1.453	377
Transitorische rente	4.862	4.897
Nog te betalen kosten exploitatie Delfland	11.328	11.595
Nog terug te betalen belastingen	2.472	2.079
Nog te betalen OAS middelen	600	1.579
Ontvangen voorschotbedragen openbare lichamen	7.329	9.299
Diverse vooruit ontvangen bedragen	779	1.519
Totaal	28.823	31.344

Verplichtingen aan het personeel

Het saldo bestaat voornamelijk uit de rechten van werknemers op vakantiedagen en IKB-verlof.

Transitorische rente

Deze post betreft de lopende rente over 2020 van de langlopende leningen die achteraf in rekening wordt gebracht.

Nog te betalen kosten exploitatie Delfland

Deze posten voor nog te betalen kosten hebben betrekking op in 2020 geleverde goederen en diensten waarvoor nog geen facturen zijn ontvangen. Ook het nog te verdelen saldo van € 2,8 miljoen uit de opheffing van de GR Delft Noord is in deze post opgenomen.

Nog terug te betalen belastingen

Dit bedrag betreft de nog terug te betalen waterschapsbelastingen over voorgaande jaren.

Ontvangen voorschotbedragen openbare lichamen

De beginstand per 1 januari 2020 is voor de bijdrage Metropoolregio in de Waterharmonica en Zoetwaterfabriek verhoogd met € 7,2 miljoen. Deze bijdrage is in 2019 ontvangen, maar de investeringen in deze projecten zullen hoofdzakelijk plaatsvinden in 2021/2022.

Deze correctie op de stand per 1 januari 2020 heeft ook effect op de post materiële vaste activa. Deze jaarrekeningpost wordt met hetzelfde bedrag verhoogd op 1 januari 2020. Deze aanpassing in de beginbalans heeft geen effect op het resultaat of eigen vermogen.

Op basis van de gerealiseerde kosten is een bedrag van 2,0 miljoen ten gunste van de exploitatie vrijgevallen. Onderstaande tabel geeft een overzicht van het verloop over 2020 van deze post.

Ontvangen voorschotbedragen openbare lichamen (bedragen * 1.000)	Saldo 01-01-2020	Vrijgevallen tgv exploitatie 2020	Toevoegingen 2020	Saldo 31-12-2020
POV- kabels en leidingen	2.116	1.970		146
Bijdrage Metropoolregio in Waterharmonica en Zoetwaterfabriek			7.182	7.182
Totaal ontvangen voorschotbedragen openbare lichamen	2.116	1.970	7.182	7.328

7.3 Niet uit de balans blijvende verplichtingen

Op basis van de kadernota Rechtmatigheid 2018 van de commissie Besluit Begroting en Verantwoording kunnen meerjarige inkoopcontracten, die niet voldoen aan de Europese Aanbestedingsregels, worden toegelicht. In 2020 is er 1 meerjarige inkoopcontract geconstateerd, die niet voldoet aan de Europese aanbestedingsregels. Het betreft een overeenkomst met betrekking tot datadiensten en heeft een resterende opdrachtwaarde van € 0,1 miljoen.

Overige meerjarige verplichtingen

Hieronder worden de belangrijkste verplichtingen vermeld die groter zijn dan € 500.000. Het totaalbedrag aan niet uit de balans blijvende verplichtingen is in totaal € 95,2 miljoen. Uit het financieel systeem blijkt dat op investeringen en exploitatie voor een bedrag van circa € 48,9 miljoen aan verplichtingen zijn geregistreerd, met een meerjarig karakter en/of met een hoogte van minimaal € 500.000. In onderstaand overzicht zijn de meerjarige verplichtingen uit inkoopcontracten weergegeven:

Niet uit de balans blijvende meerjarige verplichtingen	Saldo 31-12-2020
Overeenkomst ICT dienstverlening	1,4
Overeenkomst beveiliging en receptie	0,6
Overeenkomst technisch advies	0,5
Overeenkomst groenvoorziening	0,7
Overeenkomst Schieland	2,2
Overeenkomst technische installatiewerkzaamheden	1,3
Overeenkomst ingenieursdiensten	0,5
Overeenkomst slibverwerking	7,1
Bijdrage Aquon	1,8
Leaseverplichting PPS	32,8
Totaal	48,9

Vennootschapsbelasting (VPB)-plicht

De waterschappen zijn per 1 januari 2016 VPB-plichtig geworden. Dit houdt in dat er winstbelasting afgedragen dient te worden over ondernemersactiviteiten. Hierbij valt te denken aan het uitlenen en detacheren van personeel, het overnemen van beheer en onderhoud gemeentelijke kunstwerken, het vermarkten van reststromen (levering biogas aan een bedrijf, levering groengas aan een afvalstoffendienst, levering elektriciteit aan het net). Hoewel Delfland zelf geen winst maakt, kan op projectniveau fiscaal gezien wel sprake zijn van winst (fiscale winstbepaling kent andere waarderingsgrondslagen). De aanslag vennootschapsbelasting over 2019 en de verwachte aanslag over 2020 zijn verwerkt in de jaarrekening 2020.

Verleende garanties

Aan diverse verbonden partijen zijn financiële garanties verleend. Deze garanties zijn toegelicht in de paragraaf 'Verbonden partijen'. Het overzicht van de verleende garanties is gepresenteerd in de tabel hieronder. Met betrekking tot de opheffing van de GR Grondwateronttrekking Delft Noord bestaat nog het recht op de verrekening van het batig saldo van de opgeheven GR. In 2020 is Delfland niet aangesproken op verleende financiële garanties.

Overzicht gegarandeerde geldleningen en borgstellingen

Verbonden partij	Geldgever	% deelneming	Hoofdsom (in €)	Rente%	Restant schuld 31-12-2020 in €	Gegarandeerde restantschuld 1-1-2020	Gegarandeerde restantschuld 31 december 2020 in €
DRSH Zuiveringsslib N.V. (HVC)	NWB/BNG	24,00%	54.037.800	div	18.169.580	5.776.958	4.360.699
Regionale Belasting Groep	NWB	39,00%	4.006.000	div	3.024.692	1.378.046	1.179.630
Aquon	NWB/BNG	8,00%	16.655.000	div	13.896.499	1.174.240	1.111.720
Unie van Waterschappen	NWB	8,59%	6.012.000	2,75	5.291.676	475.116	454.555
Totaal			80.710.800		40.382.447	8.804.360	7.106.604

Langlopende leaseverplichting

Voor de bouw, het beheer en het onderhoud van de AWZI's Harnaschpolder en Houtrust is Delfland een langlopende overeenkomst aangegaan met Delfluent in de vorm van een publiek-private samenwerking. Op basis van deze overeenkomst is Delfland verplicht tot en met 2033 jaarlijks een geïndexeerd bedrag voor beheer en onderhoud te betalen. De betaling bedroeg in 2019 afgerond € 36 miljoen. Gedurende 2020 zijn geen betalingen verricht aan geldleningen en borgstellingen.

7.13 Gebeurtenissen na balansdatum

De impact van de corona-crisis op de bedrijfsvoering en de financiële gevolgen zijn toegelicht in het jaarverslag en samengevat in paragraaf 2.1. De inning van belastinggelden in 2020 is minder nadelig uitgevallen dan geraamd. De effecten van de corona-crisis voor de langere termijn zijn nog steeds ongewis. Veel is afhankelijk van het verdere verloop van de virusverspreiding en met name de vaccinatie, maar ook van de economische effecten bij bedrijven, particulieren en medeoverheden door de lockdown. Vorderingen die per balansdatum door ons als inbaar geschat werden, kunnen als gevolg van de crisis gedurende 2021 minder inbaar blijken. Deze onzekerheid is bij de balanspost 'vorderingen' toegelicht. Onze organisatie loopt geen continuïteitsrisico. We bewaken onze liquiditeitspositie goed en nemen zo nodig maatregelen om onze taken gedurende deze crisis zo goed mogelijk te blijven uitvoeren.

8 Bijlagen

Bijlage I - Geactiveerde projecten 2020

Projectnaam	Projectnummer	Programma	Investeringsplan	Investeringskrediet	Netto Uitgaven tot en met 2020	Restantkrediet
BGO WOK Ypenburgse Boslaan thv Valutapad Dpl 20	0.701916/007	1	0	68.795	68.795	0
BGO Veenweg 59 (Gooland)/701916	0.701959/001	1	0	264.095	264.095	0
BGO WOK Kwakelweg	0.702005/001	1	0	24.182	24.182	0
BGO WOK Lelykade	0.702032/001	1	0	3.211	3.211	0
BGO WOK Trekkade Maasland	0.702037/001	1	0	318	318	0
NEZ Rietland Woudse Polder	0.701956/022	2	0	316.517	316.517	0
NEZ Groeneweg 179/701956	0.701995/001	2	0	267.118	267.118	0
Smart vislift tussengemaal Lage Abtswoudse Polder	0.702079/003	2	0	0	0	0
Nw gemaal Kl. Engelbr.pld	0.701843/001	3	2.728.000	2.631.000	2.363.952	267.048
Mtr.pak.V.Rijnstr.eo De Lier	0.701910/001	3	849.750	849.750	849.750	0
Knelpunten WSA's 7 polders	0.701984/001	3	1.234.800	779.800	585.705	194.095
Gemaal Polder van Biesland	0.702039/003	3	747.000	581.000	582.895	-1.895
Gemaal Eskol, Polder Noordland-Nieuwland	0.702039/004	3	582.000	510.000	490.489	19.511
Gemaal 't Louwtje, Polder Noordland-Nieuwland	0.702039/005	3	230.000	254.000	248.896	5.104
Gemaal West Polder Noordland-Nieuwland	0.702039/006	3	549.000	385.000	384.468	532
Gemaal Poelpolder	0.702039/007	3	646.000	554.000	547.997	6.003
Verdeelwerk F Nieuwland Noordland	0.702039/010	3	267.000	150.000	135.994	14.006
KHR Gem. Wateringveldse Polder	0.702057/001	3	286.000	260.000	181.210	78.790
Capaciteit elektrische installatie DGL	0.701924/001	4	0	0	0	0
Groen Gas - Biogasbenutting DGL	0.701982/001	4	2.518.000	2.254.000	1.489.461	764.539
Verleggen persleiding Dijkpolder	0.702012/001	4	497.600	482.600	535.111	-52.511
Windenergie (op Delflands grondgebied)	0.702050/001	4	0	47.200	2.277	44.923
Zonnepanelen t.b.v. duurzaamheid	0.702055/001	4	0	70.000	68.908	1.092
Groen Gas AWZI Harnaschpolder	0.702056/001	4	3.652.400	3.340.001	1.999.109	1.340.892
Bebording en markeringen Zuiveringstechnische werken	0.702061/001	4	233.000	222.000	197.868	24.132
Inspectie transportleiding 's-Gravenzande-NWA	0.702070/005	4	0	0	0	0
Totaal			15.020.550	14.314.586	11.608.326	2.706.261

Bijlage II – Restantkredieten

Projectnaam	Projectnummer	Programma	Investeringsplan	Investeringskrediet	Uitgaven tot en met 2020	Restantkrediet
BGO Cluster zeer complex/701753	0.701914/001	1	0	3.531.050	3.207.548	323.502
Verzamelkrediet Gecombineerd BGO 2016-2020	0.701916/001	1	30.964.353	790.569	0	790.569
BGO Groene Kades	0.701916/002	1	0	4.440.000	4.053.153	386.847
Oostelijke Randweg "KVP Verlengde Strijp en De Lee"	0.701916/003	1	0	486.271	0	486.271
WOK Noordeindseweg	0.701916/009	1	0	2.472.000	2.453.133	18.867
BGO WOK Dijkshoornseweg Midden	0.701916/010	1	0	60.500	0	60.500
Kadeverbetering N468	0.701937/001	1	0	1.850.000	278.097	1.571.903
BGO Delft Noord DSM (WOK)/701916	0.701945/001	1	0	55.000	5.668	49.332
BGO PMB Algemeen/701916	0.701947/001	1	0	100.000	74.021	25.979
BGO Cluster Berkel/701916	0.701963/001	1	0	6.912.820	6.817.684	95.136
BGO Cluster Westland/701916	0.701964/001	1	0	2.712.831	1.507.939	1.204.892
BGO Dijkhoornseweg/701916	0.701966/001	1	0	1.665.000	1.248.985	416.015
BGO cluster Maassluis/701916	0.701968/001	1	0	3.065.000	2.446.146	618.854
BGO Cluster Midden Delfland/701916	0.701969/001	1	0	1.495.000	1.021.358	473.642
Verzamelkrediet Verbeteren waterkeringen 2016-2020	0.701994/001	1	12.276.984	1.494.984	0	1.494.984
Condiëmetingen kunstwerken primaire en regionale keringen	0.701994/002	1	0	30.000	21.374	8.626
Hazepad Pijnacker-Nootdorp	0.701994/004	1	0	955.000	162.492	792.508
BGO WOK Vaartweg - Broekkade	0.702000/001	1	0	1.751.281	299.653	1.451.628
BGO WOK Pijnackersevaart	0.702001/001	1	0	651.960	157.601	494.359
BGO WOK Lange Wateringkade	0.702015/001	1	0	965.521	740.608	224.913
WOK KVP dorp De Zweth	0.702016/001	1	0	2.495.000	2.443.114	51.886
Waterkerende constructies Schipluiden - Leidschendam - Voorburg	0.702021/001	1	0	6.230.000	3.864.608	2.365.392
KVP Gaagpad en Laan van Adrichem	0.702025/001	1	0	1.342.000	1.321.411	20.589
Kade Schieveen Delftweg	0.702027/001	1	0	375.000	168.656	206.344
BGO WOK Lombokstraat	0.702036/001	1	0	485.000	2.456	482.544
Verzamelkrediet assetsysteem Waterkeringen	0.702084/001	1	20.279.000	19.994.000	0	19.994.000
VK assetsysteem Waterkeringen Algemeen	0.702084/002	1	0	100.000	65.350	34.650
BGO Zijtwende De Lier	0.702084/003	1	0	30.000	0	30.000
WOK Kwakelweg 1-7 Maasland	0.702084/004	1	0	155.000	25.817	129.183
NEZ Lierwatering KRW/701956	0.701950/001	2	0	1.374.937	1.043.189	331.748
NEZ Rotterdamse Schie/701956	0.701951/001	2	0	619.508	240.400	379.108
Natte ecol. zones 2016-2021	0.701956/001	2	15.882.200	1.681.472	0	1.681.472
NEZ Plas Madestein Witte vlek	0.701956/002	2	0	918.000	220.631	697.369
Oostelijke Randweg "Stepping Stone"	0.701956/004	2	0	50.171	15.619	34.552

Projectnaam	Projectnummer	Programma	Investeringsplan	Investeringskrediet	Uitgaven tot en met 2020	Restantkrediet
Effecten plaagsoorten en waardplanten NEZ	0.701956/012	2	0	25.000	24.470	530
Vergroening stadsgracht Delft	0.701956/013	2	0	8.727	10.256	-1.529
NEZ Gaagweg Schipluiden	0.701956/014	2	0	255.000	45.032	209.968
NEZ Madestein Noordoost	0.701956/016	2	0	37.770	20.367	17.403
NEZ Strijp - Honselersdijk	0.701956/017	2	0	149.600	11.237	138.363
NEZ Honderdland	0.701956/018	2	0	401.706	389.013	12.693
Vissenbossen	0.701956/020	2	0	162.060	154.805	7.255
NEZ Plantenkorven	0.701956/021	2	0	68.889	16.170	52.719
NEZ Groeneweg 177	0.701956/024	2	0	52.000	26.742	25.258
NEZ Nieuweweg/Pouwelslaan	0.701956/025	2	0	123.500	23.722	99.778
NEZ Verkenningen	0.701956/026	2	0	82.000	41.147	40.853
NEZ Oude Spui	0.701956/027	2	0	1.632.000	34.113	1.597.887
NEZ Madestein Zuidwest	0.701956/028	2	0	972.400	1.089	971.311
NEZ Waelpark Dijckerwael	0.701956/029	2	0	35.145	2.813	32.332
NEZ Coldenhovelaan/701956	0.701975/001	2	0	404.520	357.556	46.964
NEZ Plas Molenweg Berkel/701956	0.701992/001	2	0	276.083	263.973	12.110
Zwemwatermaatregelen Delftse Hout	0.702047/002	2	808.600	734.600	665.556	69.044
Vismigratie Aalkeet Binnen- en Buitenpolder	0.702053/001	2	1.083.000	985.000	233.248	751.752
Vispassage gemaal dijkpolder	0.702081/002	2	260.000	236.000	0	236.000
Vispassage Noord-Kethelpolder	0.702081/003	2	300.000	273.000	0	273.000
Vispassage Kerkpolder Noord	0.702081/004	2	220.000	200.000	0	200.000
Pilot Vislift	0.702081/005	2	220.000	230.000	67.426	162.574
Vispasseer voorziening bij de Wateringsesluis te Maassluis	0.702081/006	2	250.000	197.000	0	197.000
Optimalisatie Dorppolder	0.701577/001	3	4.739.550	4.604.550	4.366.433	238.117
Duikers Schiedam-West	0.701908/001	3	882.000	855.800	696.349	159.451
CB Westland locatie Glas 3	0.701953/001	3	3.719.700	1.227.700	60.622	1.167.078
CB Westland locatie Glas 8a	0.701953/002	3	3.777.900	1.266.900	89.956	1.176.944
Berging en VPP Molenvlietpark	0.701972/001	3	6.250.000	3.525.000	0	3.525.000
WB Oost.randweg Oude Lierpld	0.701977/001	3	808.248	808.248	444.991	363.257
Wateroverlast Schiedam Bijdorp	0.701978/001	3	531.000	479.000	355.423	123.577
Gemaal O/N Wateringveldsepld.	0.701985/001	3	2.339.760	2.285.760	1.708.020	577.740
KHR gemaal Schoute	0.702031/001	3	915.000	860.000	854.049	5.951
Gemaal Droogmakerij Oude Polder van Pijnacker	0.702039/002	3	926.000	769.000	764.961	4.039
Gemaal Oude Polder van Pijnacker	0.702039/008	3	1.461.000	1.500.000	364.351	1.135.649
Gemaal Vlietpolder	0.702039/009	3	1.624.000	1.840.000	620.198	1.219.802
Gemaal Westambacht	0.702039/011	3	1.564.000	1.785.000	196.258	1.588.742
Noordlierweg/Blaker	0.702051/001	3	110.300	108.300	0	108.300
Verbreden watergang Boomawatering	0.702058/001	3	239.000	265.000	183.145	81.855

Projectnaam	Projectnummer	Programma	Investeringsplan	Investeringskrediet	Uitgaven tot en met 2020	Restantkrediet
Broekpolder maatregelen watersysteem	0.702059/001	3	340.400	304.400	5.580	298.820
Duiker Lookwatering	0.702067/001	3	183.000	170.000	33.166	136.834
Nieuwbouw gemaal Commandeurspolder	0.702074/001	3	3.495.000	209.000	44.976	164.024
Duiker Nollaantje	0.702075/001	3	0	25.000	4.967	20.033
Onderhoud/aanleg gemalen/stuwen/inlaat	0.702077/001	3	6.684.000	4.740.700	22.315	4.718.385
KHR Gemaal Klaas Engelbrechts	0.702077/002	3	0	510.000	932	509.068
Gemaal Westland	0.702077/003	3	0	720.000	0	720.000
Schuif Dorpskade	0.702077/004	3	0	180.000	149.493	30.507
Nollaantje	0.702077/006	3	0	215.000	0	215.000
Verzakking gemaal Dijkpolder, Maasland	0.702078/001	3	996.000	905.000	0	905.000
Renovatie Gemaal Dorppolder	0.702080/001	3	0	20.000	9.465	10.535
Gemaal Bergsluis	0.702087/001	3	2.648.000	2.430.000	0	2.430.000
Vismigratie Bergsluis	0.702088/001	3	170.000	155.000	0	155.000
Waterharmonica	0.701835/001	4	11.365.000	10.600.000	1.735.792	8.864.208
Zoetwaterfabriek DGL	0.701868/002	4	8.895.000	8.025.000	1.707.220	6.317.780
Omleg leiding Blankenburgtun.	0.701898/001	4	348.100	323.100	57.063	266.037
Groot onderhoud zandfilter AWZI DGL	0.702068/001	4	2.330.000	2.100.000	13.780	2.086.220
Vervanging zuiveringstechnische werken	0.702070/001	4	16.700.000	2.100.000	4.150	2.095.850
Vervanging elektr. installaties/controllers van 4 rioolgemalen	0.702070/002	4	0	1.700.000	362.857	1.337.143
Vervanging effluentpompen NWA	0.702070/004	4	0	400.000	55.588	344.412
Vervangen by-passleiding AWZI Nieuwe Waterweg	0.702070/006	4	0	500.000	362.331	137.669
Vervanging primair slibpompinstallaties DGL	0.702070/007	4	0	250.000	14.339	235.662
Vervanging ontvangstwerk DGL	0.702070/009	4	0	2.500.000	40.036	2.459.964
Aanpassing slibontwatering DGL	0.702070/010	4	0	1.400.000	72.600	1.327.400
Aanpassing luchtbehandeling DGL	0.702070/011	4	0	1.500.000	0	1.500.000
Vervanging controllers ruimers VBT's	0.702070/012	4	0	300.000	0	300.000
Overkluizing influentleidingen DGL	0.702070/013	4	0	150.000	0	150.000
Daken slibbuffers en indikers DGL	0.702070/014	4	0	150.000	0	150.000
Vervanging fakkel DGL	0.702070/015	4	0	150.000	0	150.000
8 rioolgemalen NWA elektr. techn. aanpassen	0.702070/016	4	0	800.000	0	800.000
Vervanging controllers en elektr. installaties DGL	0.702070/017	4	0	2.000.000	0	2.000.000
Vervanging controllers en elektr. installaties NWA	0.702070/018	4	0	1.000.000	0	1.000.000
Verleggen persleiding Dijkpolder (verhoging 170m)	0.702073/001	4	147.400	140.400	137.709	2.691

Projectnaam	Projectnummer	Programma	Investeringsplan	Investeringskrediet	Uitgaven tot en met 2020	Restantkrediet
Collectieve verwijdering gewasbeschermingsmiddelen AWZI Nieuwe Waterweg	0.702076/001	4	0	5.429.310	36.010	5.393.300
Persleiding De Lier Staalduinen	0.702076/002	4	0	6.085.690	51.477	6.034.213
Veilige toestand biogasinstallatie DGL en NWA	0.702082/001	4	3.265.400	2.815.000	65.610	2.749.390
Energieneutraal Delfland	0.702085/001	4	50.000	50.000	13.838	36.162
Verhogen biogasopbrengst	0.702085/002	4	1.500.000	1.500.000	0	1.500.000
Zonne-energie Waterketen	0.702085/003	4	2.950.000	2.950.000	22.482	2.927.518
Zonne-energie Waterkwantiteit	0.702085/004	4	2.900.000	2.900.000	0	2.900.000
Zonne-energie Gemeenlandshuis	0.702085/005	4	50.000	50.000	10.444	39.556
Warmtepomp WZI	0.702085/006	4	1.300.000	1.300.000	0	1.300.000
Windturbines	0.702085/007	4	750.000	750.000	0	750.000
Verkenning De Groote Lucht	0.702086/001	4	0	400.000	37.495	362.505
Verleggen persleidingen A4 Haaglanden-N14	0.702089/001	4	0	150.000	17.220	132.780
Optimalisatie transportsysteem rioolgemaal Morsestraat, Den Haag	0.702090/001	4	8.063.037	250.000	0	250.000
Migratie MS-appl naar cloud	0.701941/001	6	600.000	600.000	578.790	21.210
Toegangspoort De Groote Lucht	0.702033/001	6	200.000	200.000	0	200.000
Totaal			188.361.932	173.159.732	52.667.928	120.491.803

Bijlage III – Lijst met afkortingen

AVG	Algemene Verordening Gegevensbescherming
AWZI	Afvalwaterzuiveringsinstallatie
BBV	Besluit Begroting en Verantwoording
BGO	Buiten Gewoon Onderhoud
BIO	Baseline Informatiebeveiliging Overheid
BIWA	Baseline Informatiebeveiliging Waterschappen
Burap	Bestuursrapportage
CAO	Collectieve Arbeidsovereenkomst
CERT	Computer Emergency Response Team
CV	Commanditaire Vennootschap
DBFO	Design Build Finance Operate
DGL	De Groote Lucht
DMT	Delfland Management Team
DSO	Digitaal Stelsel Omgevingswet
EMU	Economische en Monetaire Unie
ESF	Ecologische Sleutelfactoren
FIDO	Wet Financiering Decentrale Overheden
GIS	Geografische Informatie Systemen
GOAW	Grensoverschrijdend afvalwater
GR	Gemeenschappelijke Regeling
HDSR	Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden
HHD	Hoogheemraadschap van Delfland
HHR	Hoogheemraadschap van Rijnland
	Hoogheemraadschap van Schieland en de
HHSK	Krimpenerwaard
HNP	Harnaschpolder
HWBP	Hoog Water Beschermingsprogramma
I&A	Informatisering en Automatisering

IDA	Informatie Documenten en Archief
ISAC	Information Sharing Analysis Centre
KCC	Klant Contact Centrum
KRW	Kader Richtlijn Water
KVGR	Kosten voor gemene rekening
LTO	Land- en Tuinbouworganisatie
MVI	Maatschappelijk Verantwoord Inkopen
	Netwerk wAterketen Delfland (vh Netwerk
NAD	Afvalwaterketen Delfland)
NBW	Nationaal Bestuursakkoord Water
NEN	Nederlandse Norm
NEZ	Natte Ecologische Zone
NWA	Nieuwe Waterweg
NWB	Nederlandse Waterschapsbank
	Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk
NWO	Onderzoek
NVO	Natuurvriendelijke oever
OAS	Optimalisatie Afvalwatersysteem
ONW	Ontwikkelingsmaatschappij Het Nieuwe Westland
OR	Ondernemingsraad
P&C	Planning & Control
P&M	Personeel en Management
PI	Prestatie-indicator
PMB	Project Management Bureau
PMO	Periodiek Medisch Onderzoek
PPS	Publiek Private Samenwerking
PROSA	Processen Samen
PVB	Planning voortgang en beoordeling
RBG	Regionale Belasting Groep
RI&E	Risico-Inventarisatie en Evaluatie
ROSA	Rotterdamse Samenwerking in de Afvalwaterketen
RvC	Raad van Commissarissen
SDG	Sustainable Development Goals
	Standardized Precipitation and Evapotranspiration
SPEI	Index
SPP	Strategische Personeelsplanning
STOWA	Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer
UvW	Unie van Waterschappen
VBC	Visstand Beheer Commissie
VV	Verenigde Vergadering
	Waterschaps Informatie & Logisch Model
WILMA	Architectuur
WNT	Wet Normering Topinkomens
WOR	Wet op de Ondernemingsraden
WOZ	Waardering Onroerende Zaken
WSHD	Waterschap Hollandse Delta
WVO	Wet verontreiniging oppervlaktewateren
ZEG	Zoetwater- Energie- en grondstoffen
ZTO	Zuivering Technisch Onderhoud
ZTW	Zuivering Technische Werken

9 Overige gegevens- Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: de verenigde vergadering van hoogheemraadschap van Delfland.

VERKLARING OVER DE IN DE JAARSTUKKEN OPGENOMEN JAARREKENING 2020

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2020 van hoogheemraadschap van Delfland te Delft gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- Geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2020 als van de activa en passiva van hoogheemraadschap van Delfland op 31 december 2020 in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit.
- Zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2020 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder verordeningen van het Hoogheemraadschap van Delfland, zoals opgenomen in het normenkader.

De jaarrekening bestaat uit:

- De balans per 31 december 2020.
- De exploitatierekeningen naar programma's, naar kostendragers en naar kosten- en opbrengstensoorten over 2020.
- De toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Waterschapsbesluit, het controleprotocol dat is vastgesteld door de Verenigde Vergadering en het Controleprotocol WNT 2020. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van hoogheemraadschap van Delfland zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2020 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, subj Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op EUR 2.590.000, waarbij de bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves, zoals voorgeschreven in artikel 5.2 van het Waterschapsbesluit.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 5.3 van het Waterschapsbesluit. Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in het Controleprotocol WNT 2020.

Wij zijn met verenigde vergadering overeengekomen dat wij aan verenigde vergadering tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de EUR 450.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve of WNT-redenen relevant zijn.

VERKLARING OVER DE IN DE JAARSTUKKEN OPGENOMEN ANDERE INFORMATIE

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvatten de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit:

- Het jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en de paragrafen.
- bijlagen waaronder het overzicht van de geactiveerde projecten 2020, en de restantkredieten.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- Met de jaarrekening verenigbaar is zoals bedoeld in artikel 109 lid 3 sub d van de Waterschapswet en geen materiële afwijkingen bevat.
- Alle informatie bevat die op grond van hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de voor het Hoogheemraadschap van Delfland van toepassing zijnde vereisten in de Waterschapswet en aan de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het college is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit.

BESCHRIJVING VAN VERANTWOORDELIJKHEDEN MET BETREKKING TOT DE JAARREKENING

Verantwoordelijkheden van het college van dijkgraaf en hoogheemraden en de verenigde vergadering voor de jaarrekening

Het college van dijkgraaf en hoogheemraden is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit. Het college van dijkgraaf en hoogheemraden is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder verordeningen van het Hoogheemraadschap van Delfland, zoals opgenomen in het normenkader.

In dit kader is het college van dijkgraaf en hoogheemraden tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het college van dijkgraaf en hoogheemraden noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

De Verenigde Vergadering is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van het Hoogheemraadschap van Delfland.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Waterschapsbesluit, het controleprotocol dat is vastgesteld door de Verenigde Vergadering en het Controleprotocol WNT 2020, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude dan wel het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.

- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van het Hoogheemraadschap van Delfland.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het dagelijks bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen.
- Het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met de Verenigde Vergadering onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

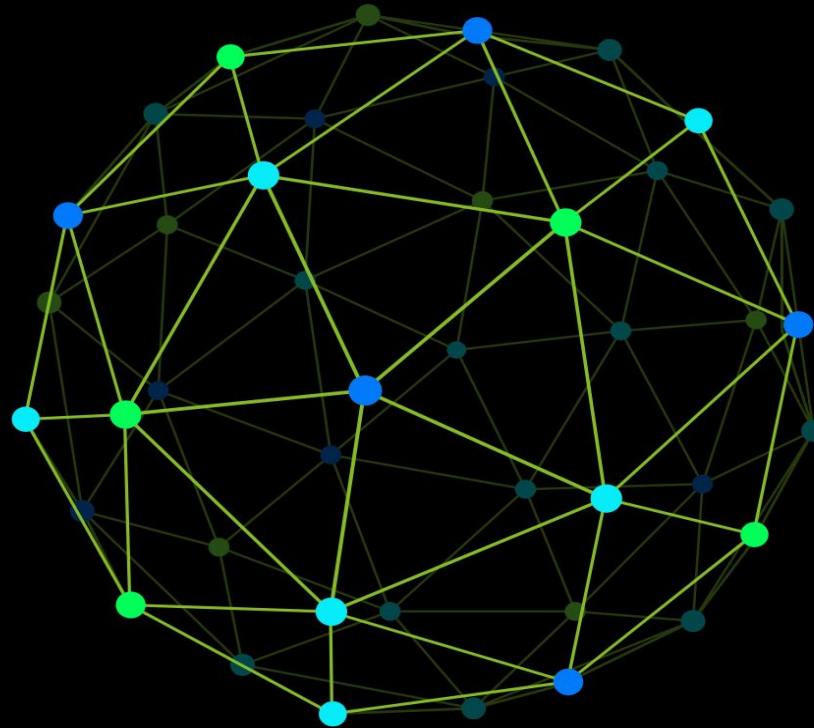
Rotterdam, 27 mei 2021

Deloitte Accountants B.V.

Paraaf voor identificatiedoeleinden:

Was getekend

J. van Koert MSc RA

VERTROUWELIJK

Aan de verenigde vergadering van het
hoogheemraadschap van Delfland
Postbus 3061
2601 DB DELFT

Rotterdam, 27 mei 2021

Ons kenmerk:

Geacht leden van de verenigde vergadering,

Hierbij bieden wij u ons accountantsverslag aan met betrekking tot de controle van de jaarrekening 2020 van het hoogheemraadschap van Delfland (hierna: Delfland). Deze rapportage beschrijft op hoofdlijnen onze controleaanpak en de belangrijkste aangelegenheden die wij tijdens onze controle in overweging hebben genomen. Wij zijn van mening dat de reikwijdte van onze werkzaamheden en de resultaten daarvan een deugdelijke basis vormen voor ons oordeel over de jaarrekening 2020 van Delfland.

De jaarrekening 2020 is opgesteld onder verantwoordelijkheid van het college van dijkgraaf en hoogheemraden van Delfland. De controle van de jaarrekening is nagenoeg afgerond. Wij zijn voornemens om bij deze jaarrekening een goedkeurend oordeel inzake de getrouwheid en de rechtmatigheid te verstrekken.

Wij willen deze rapportage graag met u bespreken en kunnen dan ook uw eventuele vragen beantwoorden.

Wij maken u erop attent dat voor dit accountantsverslag een beperkte verspreidingskring geldt. Het accountantsverslag is uitsluitend bestemd voor de verenigde vergadering en voor het college van dijkgraaf en hoogheemraden.

Hoogachtend,

Deloitte Accountants B.V.

Was getekend

J. van Koert MSc RA

Deloitte Accountants B.V.
Wilhelminakade 1
3072 AP Rotterdam
Postbus 2031
3000 CA Rotterdam
Nederland

Tel: 088 288 2888
Fax: 088 288 9830
www.deloitte.nl

Contents

01 Managementsamenvatting

Managementsamenvatting 2020	5
-----------------------------	---

02 Belangrijkste bevindingen

Jaarrekening en jaarverslag	9
Begrotingsrechtmatigheid	10
Aanpassen beginbalans	11
Fraude als onderdeel van onze controle	12

03 Interne-beheersingsomgeving

De belangrijkste bevindingen uit onze managementletter 2020	14
Betrouwbaarheid en continuïteit automatiseringsomgeving	15

04 De financiële positie van Delfland

De financiële positie van uw waterschap	17
---	----

05 Overige aangelegenheden

Onze communicatie met het management	21
--------------------------------------	----

06 Bijlagen

Bijlage A: Niet-gecorrigeerde controleverschillen	23
Bijlage B: Onzekerheden in de controle	24
Bijlage C: Tekortkomingen in de toelichtingen	25
Bijlage D: Onafhankelijkheid	26

01 Management- samenvatting

Managementsamenvatting

1. Identificeren van wijzigingen binnen uw organisatie en omgeving

2. Vaststellen materialiteit

3. Reikwijdte

4. Inschatten significante risico's

5. Conclusie significante risicogebieden

Kernactiviteiten

Tijdens onze interim-controle hebben wij de belangrijkste wijzigingen binnen uw organisatie vastgesteld en is de impact daarvan op onze controleaanpak bepaald.

Bij de jaarrekening 2020 van Delfland verstrekken wij een goedkeurend oordeel voor getrouwheid en rechtmatigheid. De hierbij gehanteerde materialiteit voor fouten bedraagt € 2.590.000 en voor onzekerheden € 7.770.000.

De reikwijdte van onze controle staat omschreven in de opdrachtbevestiging. Er is gedurende het verloop van de controle geen sprake geweest van een beperking of wijziging in de reikwijdte van onze controle. Wij achten de reikwijdte van onze controle voor 2020 voldoende voor de doelstelling van onze controle.

Onze planning beschrijft het proces van risico-inschatting, inclusief nadere informatie over de significante risico's die wij tijdens deze opdracht hebben geïdentificeerd. Onze bevindingen en conclusies met betrekking tot deze risico's zijn vermeld in deze rapportage.

Wij wijzen u op onze conclusies met betrekking tot de significante controlerisico's. Wij merken op dat wij geen tekortkomingen hebben geconstateerd ten aanzien van de significante risicogebieden.

Algemeen

Wij merken op dat het jaarrekeningtraject voorspoedig is verlopen. De kwaliteit van de oplevering is op orde en bij de start van de controle was er een gevuld accountantsdossier om voortvarend aan de slag te kunnen. Daarnaast zijn onze vragen snel afgewikkeld. Het realiseren van een raadpleegaccount om de aanbestedingen te controleren heeft lang geduurd, waardoor dit deel van de controle pas in een laat stadium opgepakt kon worden.

Bevindingen

- De grondslagen van de jaarrekening zijn aanvaardbaar en het jaarverslag is verenigbaar met de jaarrekening.
- De beginbalans is gecorrigeerd als gevolg van fouten in het eigen vermogen en in de overlopende passiva. Deze bevindingen hebben beperkte gevolgen voor het vermogen per ultimo 2019.
- Op basis van de uitgevoerde werkzaamheden wat betreft naleving van de Europese aanbestedingsrichtlijnen zijn geen onrechtmatigheden vastgesteld die de afgesproken rapporteringsgrens overschrijden.
- Er is geen sprake van begrotingoverschrijdingen op programmaniveau die meewegen in het oordeel van de accountant.
- Er is geen sprake geweest van kredietoverschrijdingen op de investeringen die meewegen in het oordeel van de accountant
- Er zijn geen wijzigingen in onze initiële inschatting van het frauderisico en geen aanwijzingen voor fraude.

Kernpunten

- Onze opdracht is ongewijzigd uitgevoerd ten opzichte van de planning.
- Er zijn geen niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd betreffende de getrouwheid met betrekking tot het vermogen en het resultaat.
- Er zijn geen niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd betreffende de rechtmatigheid met betrekking tot het vermogen en het resultaat.
- Wij zijn onafhankelijk van Delfland.
- Er zijn geen belangrijke wijzigingen doorgevoerd in de verslaggevingsregels.

Verklaring

Wij verstrekken een goedkeurend oordeel voor getrouwheid en rechtmatigheid bij de jaarrekening 2020 van het hoogheemraadschap van Delfland.

De controle 2020 van het hoogheemraadschap van Delfland

Managementsamenvatting

Wij hebben onze controle van de jaarrekening 2020 van Delfland uitgevoerd, en geven hierbij een goedkeurende controleverklaring voor getrouwheid en rechtmatigheid af.

Met de opdrachtbevestiging 2020 hebt u ons opdracht gegeven tot het controleren van de jaarrekening 2020. Naast deze opdrachtbevestiging zijn bepalend (geweest) voor onze controle:

- Het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado)
- Het normenkader 2020
- Het Controleprotocol WNT 2020.
- Het Delflandbesluit en de regeling beleidsvoorbereiding en verantwoording waterschappen

Geen significante wijzigingen in de reikwijdte van de controle

De reikwijdte van onze controle staat omschreven in de opdrachtbevestiging. Er is gedurende het verloop van de controle op geen enkele wijze sprake geweest van een beperking of wijziging in de reikwijdte van onze controle. Wij achten de reikwijdte van onze controle voor 2020 voldoende voor de doelstelling van onze controle.

Wij zijn onafhankelijk van Delfland

Ons zijn geen relaties bekend tussen Deloitte Accountants B.V. en haar zuster- en/of dochterondernemingen of de member firms van Deloitte Touche Tohmatsu Limited en hun respectievelijke zuster- en/of dochterondernemingen en Delfland, die naar ons professionele oordeel mogelijk van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid.

Onze volledige onafhankelijkheidsbevestiging is te vinden in bijlage D bij deze rapportage.

Geen wijzigingen in de verslaggevingsregels

Significante verslaggevingsgrondslagen en de toepassing hiervan zijn zeer belangrijk voor de presentatie van de financiële positie en de resultaten van Delfland. Daarnaast vereisen zij van het management het toepassen van oordeelsvorming ten aanzien van moeilijke, subjectieve en complexe posities, vaak vanwege de noodzaak om inschattingen te moeten maken over het effect van zaken die inherent onzeker zijn.

De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van Delfland zijn uiteengezet in de toelichting in de jaarrekening 2020.

Wij hebben het door het management toegepaste proces met betrekking tot belangrijke verslaggevingspraktijken geëvalueerd, en hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd. Wij zijn van mening dat de verslaggevingspraktijken en de toegepaste inschattingen redelijk zijn en consistent worden gebruikt.

Managementsamenvatting

Verloop van de controle

De controle van de jaarrekening 2020 is dit jaar door verschillende omstandigheden anders verlopen dan wij vooraf voorzien hadden. Dit is hoofdzakelijk veroorzaakt door COVID-19. De afstemming tussen uw organisatie en het controleteam vanuit Deloitte heeft, als gevolg van de COVID-19-situatie, geleid tot een andere dynamiek in de controle. Ondanks deze andere, meer digitale en interactieve, manier van werken is de oorspronkelijke planning van de accountantscontrole grotendeels gehaald. Ondanks het feit dat uw medewerkers en ons controleteam moesten improviseren is de controle voorspoedig verlopen. De wijze van samenwerking en overleg verliep op plezierige en constructieve wijze. Wij vinden dit, gezien de omstandigheden, een positief punt.

COVID-19

Het coronavirus COVID-19 heeft geen grote financiële gevolgen gehad voor de jaarrekening 2020. In de jaarrekening is dit toereikend toegelicht in de programmaverantwoording.

02 Belangrijkste bevindingen

Belangrijkste bevindingen

Wij hebben vastgesteld dat de grondslagen van de jaarrekening aanvaardbaar zijn en dat het jaarverslag verenigbaar is met de jaarrekening.

Jaarrekening en jaarverslag

De jaarstukken 2020 van het hoogheemraadschap van Delfland bestaan uit:

- Het jaarverslag 2020 (programmaverantwoording, verplichte paragrafen en financiële overzichten van het investeringsprogramma).
- De jaarrekening 2020 (de exploitatierekeningen naar programma's, kostendragers en de toelichting, en naar kosten- en opbrengstsoorten en de balans met toelichting).

In het jaarverslag dient informatie opgenomen te worden met betrekking tot de vragen: wat hebben wij gedaan, wat hebben wij bereikt en wat heeft het gekost?

Op basis van Nederlandse wetgeving en de Nadere Voorschriften Controle- en Overige Standaarden (NVCOS) 720 is de accountant verplicht bepaalde werkzaamheden uit te voeren met betrekking tot het jaarverslag en de andere informatie die in de jaarstukken is opgenomen. Als onderdeel van dit vereiste hebben wij de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Wij hebben vastgesteld dat het jaarverslag de vereiste informatie bevat op basis van hoofdstuk 4 van het Delflandsbesluit.
- Wij hebben, voor zover wij kunnen beoordelen, vastgesteld dat de informatie zoals, zoals opgenomen in de jaarstukken, verenigbaar is met de beweringen en verklaringen die in de jaarrekening zijn opgenomen.
- Wij hebben vastgesteld dat de informatie in het jaarverslag overeenstemt met de resultaten van de uitgevoerde controlewerkzaamheden.

De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van Delfland zijn uiteengezet in de grondslagen van de jaarrekening 2020.

Belangrijkste bevindingen

Er is in de jaarrekening 2020 geen sprake van een begrotingsoverschrijding die meetelt voor het oordeel van de accountant.

Begrotingsrechtmatigheid

Naast de controle op de rechtmatige totstandkoming van de baten, lasten en balansmutaties in de jaarrekening 2020 hebben wij de begrotingsrechtmatigheid gecontroleerd. De toe te passen normen voor het begrotingscriterium zijn gebaseerd op Artikel 108 van de Waterschapswet en moet de verenigde vergadering zelf nader invullen en concretiseren. Dit gebeurt door middel van de begroting en via de verordening op het financieel beheer ex artikel 109 van de Waterschapswet. Het systeem van budgetbeheer en –bewaking moet waarborgen dat de baten en lasten binnen de begroting blijven en dat het college van dijkgraaf en hoogheemraden belangrijke wijzigingen of dreigende overschrijdingen tijdig meldt aan de verenigde vergadering, zodat de verenigde vergadering hierover tijdig (binnen het begrotingsjaar) een besluit kan nemen. Een systeem met onvoldoende waarborgen voor tijdige melding aan de verenigde vergadering van budgetoverschrijdingen heeft het risico in zich dat het college van dijkgraaf en hoogheemraden inbreuk maakt op het budgetrecht van de verenigde vergadering.

Het begrotingscriterium is verder verfijnd en uitgewerkt in de Kadernota Rechtmatigheid 2018 van de Commissie BBV. Een overschrijding van de begroting is altijd onrechtmatig, maar dit hoeft de accountant niet in alle gevallen mee te wegen in zijn oordeel. Essentieel is dat de verenigde vergadering nadere regels kan stellen. De verenigde vergadering heeft hier gebruik van gemaakt.

De accountant moet deze kostenoverschrijdingen – waarvan het college van dijkgraaf en hoogheemraden in de jaarrekening moet aangeven dat de verenigde vergadering deze nog dient te autoriseren – in het verslag van bevindingen aan de orde stellen. Delfland heeft zes programma's. Voor programma 3. Waterkwantiteit is het saldo van baten en lasten hoger dan begroot na wijziging. De overschrijding bedraagt € 204.000 (0,5%). De overschrijding valt binnen de door de verenigde vergadering gestelde kaders aangezien de overschrijding komt als gevolg van een gerechtelijke uitspraak na de BURAP 2020 waar geen begrotingswijziging meer voor kon worden aangevraagd.

In totaal heeft Delfland € 255,7 miljoen aan lasten begroot (na wijziging), tegenover € 259,0 miljoen werkelijke lasten. Dit is in totaal een overschrijding van € 3,3 miljoen (1,3%).

Delfland had aan baten een bedrag van € 255,7 miljoen begroot en € 266,4 miljoen gerealiseerd.

Geconcludeerd wordt dat er geen begrotingsoverschrijdingen zijn die meetellen voor het oordeel van de accountant.

Op grond van bovenstaande kan geconcludeerd worden dat er geen sprake is van onrechtmatigheden die meetellen voor het oordeel van de accountant.

Belangrijkste bevindingen

De balans per 31-12-2019 is aangepast. De aangepaste balans wordt gepresenteerd als balans per 01-01-2020.

Aanpassen beginbalans

Het boekjaar 2020 is het eerste jaar dat wij de controle van Delfland uitvoeren. Wij hebben derhalve specifieke aandacht gehad voor cijfers per 31-12-2019. Dit omdat deze deel uitmaken van de jaarstukken 2020 waar wij een controleverklaring bij verstrekken. Bij het beoordelen van de balans hebben wij diverse onvolkomenheden geconstateerd. Deze onvolkomenheden zijn aangepast in de balans per 01-01-2020. Dit betreft de volgende zaken:

OAS-gelden: Voor de OAS-gelden geldt Delfland als centrumorganisatie die de subsidie beheert. De gelden die op de balans zijn opgenomen, dienen in gezamenlijk overleg besteed te worden. Dit was per ultimo 2019 in het eigen vermogen als bezit opgenomen. Dit is aangepast naar een schuld; u beheert immers de gelden. De omvang van deze fout betreft € 1,6 miljoen.

Subsidie waterharmonica en zoetwaterfabriek: U heeft een subsidie verkregen voor de waterharmonica en zoetwaterfabriek van de Metropoolregio. Deze subsidie is in 2019 ontvangen terwijl bestedingen in 2021 en 2022 gepland staan. U heeft feitelijk gelden ontvangen waarvoor u nog prestaties moet leveren, er is dus sprake van een schuld. De omvang van deze correctie bedraagt € 7,2 miljoen.

Belangrijkste bevindingen

Geen wijzigingen in onze initiële inschatting van het frauderisico en geen aanwijzingen voor fraude

Fraude als onderdeel van onze controle

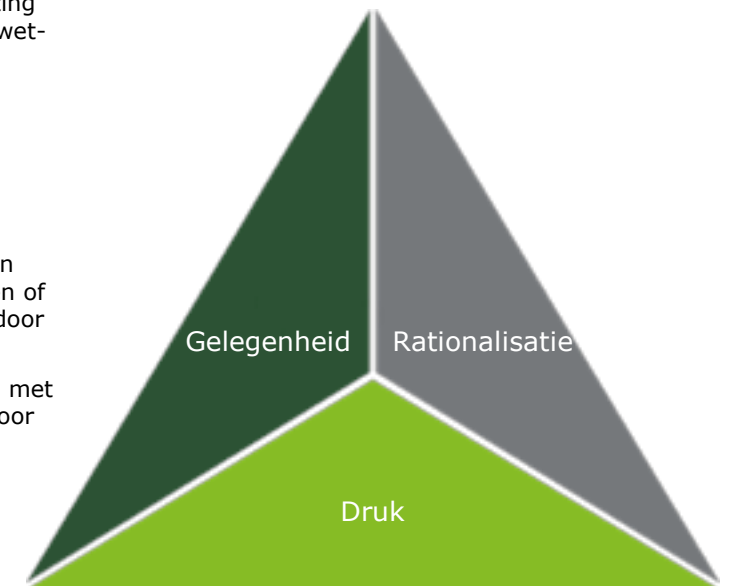
Het college van dijkgraaf en hoogheemraden is primair verantwoordelijk voor het voorkomen en ontdekken van fraude en voor de naleving van wet- en regelgeving. Recente ontwikkelingen laten zien dat de handhaving van anticorruptiewetgeving aan globalisering onderhevig is, waardoor ook waterschappen in toenemende mate te maken krijgen met anticorruptieregels.

Als onderdeel van onze controle hebben wij het college van dijkgraaf en hoogheemraden verzocht inzicht te geven in de eigen inschatting van het risico dat de jaarrekening een materiële afwijking zou kunnen bevatten als gevolg van fraude of vanwege het overtreden van wet- en/of regelgeving, in de aard, omvang en de frequentie van deze inschattingen; het proces dat het college van dijkgraaf en hoogheemraden daarbij hanteert, alsook de communicatie daarover met de medewerkers en de verenigde vergadering. Als onderdeel hiervan hebben wij gevraagd daarbij mede inzicht te geven in de eigen risico-inschatting ten aanzien van compliancevraagstukken, waaronder het risico van corruptie. U heeft hiertoe een eerste aanzet gemaakt in 2020.

Tijdens deze gesprekken is duidelijk geworden dat u zich bewust bent van frauderisico's, waaronder het belang van compliance en de analyse van corruptievraagstukken.

Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan er sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing. Onze controle is uitgevoerd met een hoge, maar geen absolute, mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle fouten en fraudes hebben ontdekt.

Wij hebben de accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en professionele oordeelsvorming toegepast, in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Wij hebben geen aanwijzingen gekregen voor (vermoedens van) fraude.

03 Interne- beheersingsomgeving

Interne-beheersingsomgeving

Verbeterpunten in de interne beheersing

Als onderdeel van de jaarrekeningcontrole hebben wij in het najaar van 2020 een interim-controle uitgevoerd.

Deze interim-controle is primair gericht op de opzet, het bestaan en de werking van maatregelen van administratieve organisatie en interne beheersing (AO/IB), voor zover van belang voor onze controle op de betrouwbaarheid en de rechtmatigheid van de in de jaarrekening opgenomen gegevens.

Wij hebben de bevindingen naar aanleiding van deze controle opgenomen in onze managementletter 2020.

De belangrijkste bevindingen uit onze managementletter 2020

Als onderdeel van de jaarrekeningcontrole hebben wij in het najaar van 2020 een interim-controle uitgevoerd.

Deze interim-controle is primair gericht op de opzet, het bestaan en de werking van maatregelen van administratieve organisatie en interne beheersing (AO/IB), voor zover van belang voor onze controle op de betrouwbaarheid en rechtmatigheid van de in de jaarrekening opgenomen gegevens.

De bevindingen naar aanleiding van deze controle hebben wij opgenomen in onze managementletter 2020. In de tabel hieronder hebben wij een samenvatting opgenomen van de bevindingen die wij naar aanleiding van de interim-controle hebben gerapporteerd.

Onderwerp	Bevinding
Frauderisicoanalyse	<p>Ten tijde van onze interim-controle was er bij Delfland nog geen sprake van een geformaliseerde frauderisicoanalyse. Wij benadrukken het belang van een dergelijke analyse die zo breed mogelijk binnen Delfland opgezet wordt. Een periodieke actualisatie van de frauderisicoanalyse als vast onderdeel van uw interne-controlesysteem bevelen wij sterk aan. Bestuurlijke betrokkenheid adviseren wij tot uiting te brengen middels het jaarlijks bespreken en vaststellen van de frauderisicoanalyse.</p> <p>Per jaareinde hebben wij vastgesteld dat het eerste concept is opgesteld. Een nadere en inhoudelijke beoordeling zullen wij bij de interim-controle 2021 vaststellen.</p>
Memoriaalboekingen – Initiëren	<p>Wij beoordelen de memoriaalboekingen met verhoogde aandacht. Wij hebben geconstateerd dat er in het proces van memoriaalboekingen geen inhoudelijke controle is op de boeking alvorens deze verwerkt wordt. Een memoriaalboeking wordt opgesteld door een financieel adviseur van het hoogheemraadschap en aangeboden bij de Financiële Eenheid voor verwerking.</p> <p>De Financiële Eenheid voert een controle uit op de boeking om vast te stellen dat aan alle systeemtechnische vereisten voldaan is. Er wordt echter geen inhoudelijke controle uitgevoerd aan de hand van de aan de memoriaalboeking ten grondslag liggende brondocumentatie.</p>
Memoriaalboekingen - Doorvoeren van een memoriaalboeking	<p>De administrateur van de Financiële Eenheid kan zonder dat een tweede functionaris hierop akkoord geeft een memoriaalboeking doorvoeren in de administratie van Delfland. Wel vindt er bij memoriaalboekingen, waarbij het initiatief vanuit de Financiële Eenheid komt, collegiale toetsing plaats ter borging van de juiste verwerking. Dit is echter niet afgedwongen in het systeem en zou daarmee omzeild kunnen worden.</p>

Verbeterpunten in de interne beheersing

Betrouwbaarheid en continuïteit automatiseringsomgeving

Onze jaarrekeningcontrole is gericht op het geven van een oordeel over de jaarrekening zelf en is niet primair gericht op het doen van uitspraken over de betrouwbaarheid en de continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking als geheel of van onderdelen daarvan. Onze bevindingen gaan over de onderdelen die wij onderzocht hebben in het kader van de jaarrekening, wat wil zeggen dat wij geen volledigheid pretenderen.

De IT-omgeving en een adequate opzet en werking daarvan nemen binnen uw organisatie een steeds dominantere plaats in met het oog op een betrouwbare geautomatiseerde gegevensverwerking. Daarmee krijgt de IT ook een dominantere positie in onze controleaanpak en -uitvoering.

Na opdracht van de drie hoogheemraadschappen (Rijnland, Schieland en Delfland) heeft een gecertificeerd extern bureau een IT-audit uitgevoerd betreffende Prosa. De uitkomsten zijn door hen gerapporteerd op 30 april 2020. Wij hebben op basis van deze rapportage vastgesteld dat de AO/IB met betrekking tot Prosa in onvoldoende mate is geregeld. De tekortkomingen hebben o.a. betrekking op wijzigingsbeheer, logische toegangsbeveiliging, functiescheiding, en informatiebeveiliging. Wij adviseren u om de tekortkomingen in de AO/IB betreffende Prosa op te lossen.

Als gevolg van deze tekortkomingen hebben wij onze controle gegevensgericht in moeten richten.

04 De financiële positie van Delfland

De financiële positie van uw waterschap

In dit hoofdstuk geven wij op hoofdlijnen een samenvatting van de ontwikkelingen in het vermogen en het resultaat van uw waterschap

De vermogenspositie van uw waterschap is toegenomen

In het BBVW, de verslaggevingsregels van waterschappen, wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen resultaatbepaling en resultaatbestemming. Alle baten en lasten dienen via het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening te lopen. Er mogen geen baten of lasten rechtstreeks in het eigen vermogen worden gemuteerd.

De verwerking in het eigen vermogen vinden plaats door middel van de resultaatbestemming. Het gerealiseerd totaalsaldo van baten en lasten 2020 bedraagt € 28,9 miljoen voordelig. Per saldo is tussentijds circa € 22,4 miljoen aan de reserves toegevoegd, zodat het uiteindelijk gerealiseerde resultaat over 2020 € 6,5 miljoen voordelig bedraagt. Dit nog te bestemmen resultaat is afzonderlijk vermeld onder het eigen vermogen in de balans.

In het hiernavolgende overzicht hebben wij de ontwikkeling van het eigen vermogen opgenomen. In deze analyse is de forse stijging van het eigen vermogen waarneembaar, met een stevig vermogen.

Eigen vermogen (in € 1. miljoen)	2018	2019	2020
Eigen vermogen per 1 januari	26,1	68,1	101,6
Beginbalanscorrectie			-/- 1,2
Tussentijdse resultaatbestemming	29,0	27,8	22,4
Gerealiseerd resultaat	13,1	5,7	6,5
Totaal (^saldo van baten en lasten^)	42,1	33,5	28,9
Eigen vermogen per 31 december	68,2	101,6	129,3

De omvang van het eigen vermogen bedraagt ultimo 2020 14,8% van het balanstotaal (2019: 11,4% van het balanstotaal).

Saldo baten en lasten

Het feitelijke saldo van baten en lasten in een jaar wordt weergegeven als het nog te bestemmen saldo van baten en lasten. Daarnaast kent het BBVW ook het gerealiseerde resultaat. Dit is het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten plus of min de tussentijdse resultaatbestemmingen. Deze bestemmingen bestaan uit de in de loop van het jaar gedane onttrekkingen uit reserves minus de tussentijdse stortingen in de reserves. De stortingen in dan wel onttrekkingen aan reserves vinden plaats op basis van door u genomen besluiten. Het gerealiseerde resultaat is dus mede het gevolg van de politieke besluitvorming.

De financiële positie van uw waterschap

Exploitatieresultaat 2020 (x 1 miljoen)	Rekening 2020	Begroting na wijzigingen 2020	Vershil
Totale baten	265,0	254,3	
Totale lasten	236,0	231,8	
Resultaat voor bestemming		29,0	22,5 6,5
Af: stortingen in reserves	23,9	23,9	
Bij: onttrekkingen aan reserves	1,4	1,4	
Saldo mutaties reserves		22,5	22,5
Nog te bestemmen resultaat		7,4	0

De exploitatie over 2020 laat een voordelig saldo van baten en lasten van € 29,0 miljoen zien, ten opzichte van een begroot voordelig saldo van € 22,5 miljoen. Dit is een verschil van afgerond € 6,5 miljoen voordelig.

Ten aanzien van de baten is de stijging toe te schrijven aan een hogere opbrengst voor de waterschapsbelastingen (1,1%) dan voorzien. De post oninbaarheid is meegevallen en overige bijdragen zorgen voor een stuwing van het resultaat.

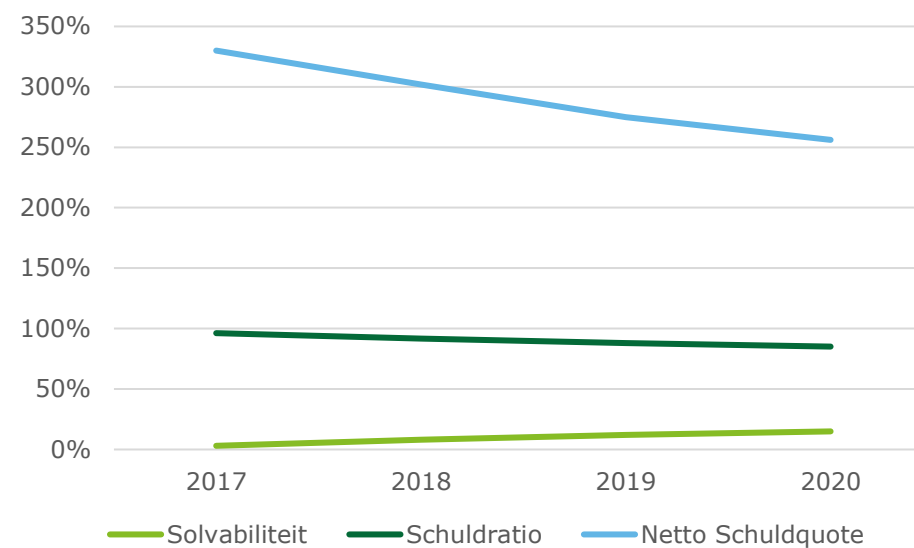
Voor een gedetailleerd inzicht in de afwijkingen en de verklarende toelichting hierbij, verwijzen wij u naar de toelichtingen per kosten en opbrengstsoorten in uw jaarstukken 2020.

Het afgelopen jaar heeft uw waterschap wederom een forse stijging laten zien in de vermogenspositie.

De financiële positie van uw waterschap

De ontwikkeling van de financiële kengetallen van Delfland over de afgelopen jaren vanaf 2017 geeft het volgende beeld

Ontwikkeling financiële kengetallen HHD (x € 1 miljoen)	Jaar			
	2017	2018	2019	2020
Saldo baten en lasten	(78,3)	29,0	27,8	22,4
Mutaties reserves	4,1	13,1	5,7	6,5
Resultaat	(74,2)	42,1	33,5	28,9
Eigen vermogen	26,1	68,1	101,6	129,3
Algemene reserves	6,5	29,6	39,9	39,9
Weerstandratio	0,4	1,7	1,8	1,9
Solvabiliteit	3%	8%	12%	15%
Schuldratio	96%	92%	88%	85%
Netto Schuldquote	330%	302%	275%	256%

05 Overige aangelegenheden

Overige aangelegenheden

Communicatie met het management

Onze communicatie met het management

Bevestigingen van het management

Wij hebben het management ter confirmatie een aantal schriftelijke bevestigingen gevraagd aangaande zijn verantwoordelijkheden inzake de financiële verslaggeving.

Geen meningsverschil met het management of beperking in reikwijdte van de controle

Er zijn geen meningsverschillen met het management geweest en er waren geen beperkingen bij de uitvoering van onze controle. Naar onze mening is ons bij de uitvoering van onze controleopdracht door het management en de medewerkers van Delfland de volledige medewerking verleend, en hebben wij volledige toegang tot de benodigde informatie gehad.

Voorafgaand aan ons aanblijven met het management besproken belangrijke zaken

Gedurende het jaar zijn er geregeld gesprekken met het management gevoerd over de toepassing van de verslaggevingsgrondslagen of de controlestandaarden, in verband met transacties die zich hebben voorgedaan, transacties die werden overwogen, of een herbeoordeling van de huidige omstandigheden. Naar ons oordeel werden deze discussies niet gevoerd in verband met ons aanblijven als onafhankelijke accountant.

Overleg met andere accountants

Wij hebben geen kennis van eventueel formeel overleg over controle- en verslaggevingsvraagstukken dat het management in 2020 heeft gehad met andere accountants.

Betrouwbaarheid en continuïteit van de automatiseringsomgeving

Onze jaarrekeningcontrole is gericht op het geven van een oordeel over de jaarrekening zelf en is niet primair gericht op het doen van uitspraken omtrent de betrouwbaarheid en de continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking als geheel of van onderdelen daarvan. Onze bevindingen daaromtrent raken dan ook slechts die onderdelen, die wij onderzocht hebben in het kader van de jaarrekening, wat wil zeggen dat wij ter zake geen volledigheid pretenderen.

Impact coronavirus

De impact van de maatregelen tegen de verspreiding van het coronavirus (COVID-19) is groot voor zowel het Nederlandse bedrijfsleven als voor overheidsorganisaties. De rijksoverheid heeft inmiddels een uitgebreid maatregelenpakket aangekondigd. De consternatie rondom het coronavirus gaat ook niet voorbij aan Delfland. De impact is tekstueel verweven in de programmaverantwoording en financieel in de jaarrekening.

06 Bijlagen

Bijlage A – Niet-gecorrigeerde controleverschillen

In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van niet-gecorrigeerde controleverschillen boven de rapportagedrempel van €450.000.

Aard van de controleverschillen (x 1.000)	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen voorgaande periode	N.v.t.	N.v.t.
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen huidige periode	N.v.t.	N.v.t.
(Sub)totaal getrouwheidsfouten	N.v.t.	N.v.t.
Extra absolute waarde rechtmatigheidsfouten	N.v.t.	
Extra foutieve financiële beheersingshandelingen zonder direct financieel effect vanuit externe regels (EU-aanbesteding)	n.v.t.	
Extra foutieve financiële beheersingshandelingen zonder direct financieel effect vanuit interne regels (gedoogbeleid)	N.v.t.	
Overige rechtmatigheidsfouten	N.v.t.	
Totaal rechtmatigheidsfouten		

Bijlage B – Onzekerheden in de controle

Aard van de onzekerheden (x 1.000)	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Niet van toepassing, er is geen sprake van onzekerheden in de controle boven de rapportagedrempel van € 100.000.	N.v.t.	N.v.t.

Bijlage C – Tekortkomingen in de toelichtingen

Onze controlestandaarden vereisen dat wij afwijkingen van materieel belang in de toelichting signaleren om het bestuur in staat te stellen een inschatting te maken van de gevolgen daarvan voor de jaarrekening. De tabel hierna bevat een weergave van die onderwerpen uit de toelichting waarvan wij denken dat het bestuur deze nader dient te beoordelen.

Toelichting	Bron van toelichtingsvereiste	Kwantitatieve of kwalitatieve overwegingen
Niet van toepassing.	N.v.t.	N.v.t.

Bijlage D – Onafhankelijkheid

Onafhankelijkheid

Bevestiging onafhankelijkheid

De voorschriften in het kader van onafhankelijkheid zijn binnen de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (de NBA) opgenomen in de "Verordening inzake Onafhankelijkheid (ViO)" en vormen een belangrijk onderdeel van het 'normenkader' waaraan een accountant moet voldoen. De naleving van de ViO is binnen de organisatie van Deloitte ingebed.

Wij bevestigen dat onze onafhankelijke positie ten opzichte van Delfland in overeenstemming met de Nederlandse wettelijke en beroepsvoorschriften is gewaarborgd. Wij zijn van mening dat onze objectiviteit gedurende het afgelopen jaar niet is aangetast.

Stelsel van waarborgen om onze onafhankelijke positie te waarborgen

Deloitte beschikt over een stelsel van maatregelen om haar onafhankelijke positie bij controlecliënten te waarborgen. Dit stelsel van maatregelen is een integraal onderdeel van de bestuurlijke organisatie en van het voor de gehele organisatie van toepassing zijnde stelsel van kwaliteitsbeheersingsmaatregelen. Bijgaande niet-limitatieve opsomming geeft u een indruk van de maatregelen die bijdragen aan het waarborgen van onze onafhankelijke positie:

- Schriftelijke onafhankelijkheidsbepalingen waarin alle bestaande onafhankelijkheidsvereisten en de risico's ten aanzien van de bedreiging van de onafhankelijkheid en de daaraan gerelateerde waarborgen zijn verwerkt.
- Procedures voor een tijdige bekendmaking van de voorschriften en de daarin aangebrachte wijzigingen aan alle gevolmachtigden en werknemers bij Deloitte.
- Procedures voor de organisatie van periodieke trainingen inzake de toepassing van de onafhankelijkheidsvoorschriften.
- Procedures die erop gericht zijn dat onze gevolmachtigden en werknemers in specifieke casussen en omstandigheden de onafhankelijkheidsvoorschriften naleven.
- De benoeming van professionals op seniorniveau die verantwoordelijk zijn voor het continu actualiseren van de procedures en voorschriften, de tijdige bekendmaking hiervan en het adequaat functioneren van het gehele stelsel van waarborgen.
- Procedures voor een schriftelijke rapportage per controlecliënt, waarin is vastgelegd of er sprake is van omstandigheden die de onafhankelijkheid van de accountant die de controleopdracht uitvoert bedreigen, op welke wijze met potentiële bedreigingen is omgegaan en, indien er bedreigingen zijn gesignaleerd, welke maatregelen dan zijn genomen om deze bedreigingen voor de onafhankelijkheid weg te nemen. De vastlegging van deze beoordeling, inclusief een gemotiveerde conclusie (de zogenoemde 'onafhankelijkheidsevaluatie'), wordt in het dossier opgenomen.
- Procedures die vereisen dat een daartoe geëigende afdeling binnen Deloitte wordt geconsulteerd, als er sprake is van een mogelijke aantasting van de onafhankelijkheid in relatie tot een specifieke cliënt. Indien de bestuursstructuur van de controlecliënt voorziet in een raad van commissarissen of auditcommissie, overwegen wij ook een van deze organen te raadplegen.
- Procedures voor het interne toezicht in relatie tot de toetsing en bewaking van de naleving van de onafhankelijkheidsvoorschriften. De opzet en werking van ons stelsel van maatregelen wordt periodiek door de externe toezichthouder getoetst.

Bijlage D – Onafhankelijkheid

Onafhankelijkheid

Rotatie van teamleden

Een te grote mate van vertrouwdheid kan een bedreiging vormen voor de onafhankelijkheid van de accountant wanneer bepaalde leden van het controleteam geregeld en voor lange tijd aan de wettelijke controle van een controlecliënt meewerken. Wij beoordelen de bedreiging voor de onafhankelijkheid die kan voortvloeien uit de langdurige betrokkenheid van de leden van het controleteam bij de controleopdracht. Waar nodig nemen wij maatregelen om deze bedreiging weg te nemen. Het kan dan ook vereist zijn om teamleden te vervangen. Onze beoordeling heeft geen aanleiding gegeven om het komend boekjaar teamleden bij Delfland te rouleren.

Persoonlijke, zakelijke of financiële relaties

Wij hebben een evaluatie gemaakt van persoonlijke, zakelijke en financiële relaties tussen Deloitte, haar gevolmachtigden en haar medewerkers en Delfland die van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid. Bij deze evaluatie zijn ons geen zaken gebleken die aan u gerapporteerd dienen te worden.

Geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid

De Nederlandse onafhankelijkheidsregels vereisen dat de eindverantwoordelijke accountant de met governance belaste organen informeert over geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid die Deloitte, een bestuurder of interne toezichthouder van Deloitte of een lid van het controleteam, heeft ontvangen van of verstrekt aan Delfland of aan een bij Delfland betrokken persoon. Hierbij is een drempel van € 100 opgenomen in de regels.

Wij hebben geen geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid die een (geschatte) waarde van meer dan € 100 hebben ontvangen of verstrekt en zijn daarom van mening dat er geen sprake is van een bedreiging voor de onafhankelijke uitvoering van de controleopdracht.

This report has been prepared solely for the use of the college van dijkgraaf en hoogheemraden and of the verenigde vergadering of the hoogheemraadschap van Delfland and should not be distributed or quoted in whole or in part without our prior written consent. No responsibility to any third party is accepted as the report has not been prepared for, and is not intended for, any other purpose. As a consequence, we do not assume any liability or duty of care to any other person to whom this report is shown or into whose hands it may come.

The matters raised in this report are those which have come to our attention as a result of our audit and are those that we believe we need to bring to your attention. They are not a comprehensive record of all the matters arising and in particular we cannot be held responsible for reporting all risks in the business or all internal control weaknesses. Any conclusion, opinion or comments expressed herein are provided within the context of our opinion on the financial statements as a whole, which will be expressed in our auditor's report. Similarly, the comments, observations and recommendations involving systems and procedures should not be read as an opinion on the internal control structure and its operation.

Deloitte refers to one or more of Deloitte Touche Tohmatsu, a UK Private Company limited by guarantee, and its network of member firms. Neither Deloitte Touche Tohmatsu nor any of its member firms has any liability for each other's acts or omissions. Each of the member firms is a separate and independent legal entity operating under the names of "Deloitte", "Deloitte & Touche", "Deloitte Touche Tohmatsu", or other related names.

The 'General Terms and Conditions for Services Deloitte Netherlands, May 2018' registered at the Chamber of Commerce under number 24362837 apply to all engagements under which Deloitte performs services. Deloitte Accountants B.V. is registered with the Trade Register of the Chamber of Commerce and Industry in Rotterdam number 24362853.

© 2020 Deloitte Accountants B.V. All rights reserved.
Member of Deloitte Touche Tohmatsu Limited

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan het algemeen bestuur van de Regionale Belasting Groep

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2020

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2020 van de Regionale Belasting Groep te Schiedam gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- Geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2020 als van de activa en passiva van de Regionale Belasting Groep op 31 december 2020 in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit.
- Zijn de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2020 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder verordeningen van de gemeenschappelijke regeling, zoals opgenomen in het normenkader 2020.

De jaarrekening bestaat uit:

- De balans per 31 december 2020.
- De exploitatierekeningen per kostendrager, per programma en naar kosten- en opbrengstesoort over 2020.
- De toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Waterschapsbesluit, het controleprotocol, dat is vastgesteld door het algemeen bestuur op 5 december 2019 en het controleprotocol WNT 2020. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de Regionale Belasting Groep zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2020 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub j Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 185.000, waarbij de bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves bedraagt, zoals voorgeschreven in artikel 5.2 van het Waterschapsbesluit en het controleprotocol vastgesteld met bestuursbesluit d.d. 5 december 2019.

Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in het Controleprotocol WNT 2020. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 5.3 van het Waterschapsbesluit.

Wij zijn met het algemeen bestuur overeengekomen dat wij aan het algemeen bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 20.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Verklaring over de IN HET JAARSTUKKEN opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- Het jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en de paragrafen.
- Overige bijlagen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- Met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden voor het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur voor de jaarrekening

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit. Het dagelijks bestuur is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder verordeningen van de gemeenschappelijke regeling, zoals opgenomen in het normenkader.

In dit kader is het dagelijks bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het dagelijks bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het dagelijks bestuur afwegen of de financiële positie voldoende is om de gemeenschappelijke regeling in staat te stellen de risico's vanuit de reguliere bedrijfsvoering financieel op te vangen. Het dagelijks bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de risico's kunnen worden opgevangen, toelichten in de jaarrekening.

Het algemeen bestuur is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de gemeenschappelijke regeling.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Waterschapsbesluit, het controle protocol dat is vastgesteld door het algemeen bestuur, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude dan wel het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties en het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.

- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de gemeenschappelijke regeling.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het dagelijks bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- Het vaststellen dat de door het dagelijks bestuur gehanteerde afweging dat de gemeenschappelijke regeling in staat is de risico's vanuit de reguliere bedrijfsvoering financieel op te vangen aanvaardbaar is. Tevens op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de gemeenschappelijke regeling haar financiële risico's kan opvangen. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven.
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen.
- Het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor de controle van de jaarrekening van de gemeenschappelijke regeling, rekening houdend met de invloed daarop van de aard en significantie van de activiteiten van uitvoeringsorganisaties ten behoeve van de gemeenschappelijke regeling. Op basis hiervan hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden ten aanzien van deze uitvoeringsorganisaties.

Wij communiceren met het algemeen bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Rotterdam, 23 april 2021

Deloitte Accountants B.V.

Was getekend: J. van Koert MSc RA

Advies van de Rekeningcommissie (RC), aan de Verenigde Vergadering van het Hoogheemraadschap van Delfland, over de jaarstukken 2020

De RC heeft op 6 april 2021 de concept jaarstukken 2020 ontvangen. Deze stukken zijn in de RC-vergadering van 13 april toegelicht door de accountant en vervolgens behandeld door de RC 'achter gesloten deuren'. In de week daarna heeft de RC het advies definitief vastgesteld en dat luidt als volgt: ***De RC adviseert de Verenigde Vergadering de jaarstukken 2020 goed te keuren, met inachtneming van de in deze notitie opgenomen opmerkingen én adviezen aan het College.***

Opmerkingen en adviezen

1. Algemene opmerkingen

Het afgelopen jaar heeft HHD een forse stijging laten zien in de vermogenspositie. Het Corona virus heeft geen grote financiële gevolgen gehad voor de jaarrekening én de kerntaken zijn ten uitvoer gebracht, mede dankzij de grote inzet en professionaliteit van de medewerkers!

Het positieve exploitatieresultaat ad € 6,5 mio. komt met name voort uit het effectief optreden van de RBG (+ 3,7 mio.) én door een goede kostenbeheersing van Delfland (+ 2,8 mio.).

Het realisatiepercentage van de investeringen is uitgekomen op 84% (was 75%), hetgeen een goede ontwikkeling kan worden genoemd.

Vermeldenswaard is nog dat het proces van de aanbestedingen sterk is verbeterd, al restte er nog een kleine onrechtmatigheid bij de Europese aanbestedingen.

Enkele kerncijfers, die financiële positie van Delfland goed weergeven: solvabiliteit van 15% (landelijk 11%) en een schuldquote van 256% (landelijk 257%). NB: Hoewel landelijk gezien de tarieven van Delfland hoog zijn, met name bij het zuiveren, is de trend waarneembaar dat de verschillen met andere waterschappen kleiner worden.

Delfland heeft inmiddels bijna € 74 mio. uitgezet bij het Rijk en met deze opgebouwde én nog op te bouwen liquide middelen kan Delfland in de komende jaren een aantal (dure) leningen boetevrij aflossen en daarmee zullen onze renteverplichtingen (nu ca 31 mio.) fors gaan afnemen. Vervolgens komt er ruimte om die miljoenen aan waterschapstaken te besteden!

De accountant is voornemens om bij deze jaarrekening een goedkeurend oordeel inzake de getrouwheid en de rechtmatigheid te verstrekken. Het is verheugend om te constateren dat er weinig bevindingen zijn te melden door onze nieuwe accountant.

2. Uitgebrachte adviezen van de RC over de jaarstukken 2019

Middels de 'Update opvolging adviezen en aanbevelingen Rekeningcommissie en externe accountant' d.d. 18 november 2020, constateren wij dat de opvolging van onze adviezen zijn afgerond en/of conform de afgegeven planning verlopen.

Het volgende item lijkt nog niet afdoende te zijn opgevolgd en voorzien wij dan ook van een nader advies:

Subsidies (te verkrijgen): D&H heeft in haar brief d.d. 26 mei 2020 toegezegd om, op basis van een centrale registratie door de nieuw aangestelde subsidiecoördinator, de VV conform ons advies jaarlijks te informeren in de jaarstukken. Echter, in de concept jaarstukken 2020 is hier geen sprake van en wij adviseren dan ook aan de VV om D&H te verzoeken alsnog een paragraaf inzake subsidies op te nemen.

3. Digitalisering

In het jaarverslag wordt op blz. 25 het volgende vermeld: *‘Op basis van de toetsingen die medio 2020 zijn uitgevoerd, heeft Delfland besloten diverse beveiligingsmaatregelen versneld in te voeren en aan te scherpen. Hiervoor is een plan van aanpak opgesteld, dat momenteel wordt uitgevoerd. Voor de verbetering van de beveiliging rondom de proces-automatisering van de kunstwerken is in 2020 een project opgestart’.* Wij zijn van mening dat met deze weergave er geen recht wordt gedaan aan de urgentie van dit onderwerp én ook dat er geen recht wordt gedaan aan de geleverde en nog te leveren inspanningen op dit gebied. De RC stelt de VV voor het College te verzoeken om genoemde tekst aan te passen, zodanig dat urgentie en inspanningen de juiste lading verkrijgen.

4. KPI's

Wij constateren dat een eerder toegezegd totaal overzicht van alle kpi's nog ontbreekt in de jaarstukken. Dit zou apart (al dan niet in een bijlage) worden vermeld, inclusief een toelichting op nieuwe en/of gewijzigde indicatoren. De RC stelt de VV voor het College te verzoeken om alsnog een dergelijk overzicht op te nemen in de jaarstukken 2020.

Delft, 20 april 2021

Aan de leden van de verenigde vergadering

ONS KENMERK
1507282

DELFT
26 april 2021

ONDERWERP

Reactie op advies Rekeningcommissie over de jaarstukken 2020

Geachte leden,

Bijgevoegd treft u de jaarstukken 2020 inclusief bijlagen aan. De jaarstukken 2020 bestaan uit het jaarverslag en de jaarrekening.

Wij zijn verheugd u een jaarrekening aan te kunnen bieden met een positief resultaat, die is voorzien van een goedkeurende controleverklaring van de externe accountant voor zowel de getrouwheid als de rechtmatigheid. Voor een toelichting op het financiële jaarresultaat en de beleidsresultaten verwijzen wij u naar de managementsamenvatting in de jaarstukken.

De Rekeningcommissie heeft advies uitgebracht over de jaarstukken 2020. Allereerst willen wij de Rekeningcommissie bedanken voor haar kritische blik en het uitgebrachte advies. Zoals gebruikelijk geven wij bij de jaarstukken een reactie op de adviezen van de Rekeningcommissie, volgen wij tijdens het boekjaar de opvolging van de adviezen en informeren wij de Rekeningcommissie hierover tussentijds.

Advies Rekeningcommissie

Hieronder gaan wij puntsgewijs in op de adviezen:

1. Uitgebrachte adviezen van de Rekeningcommissie over de jaarstukken 2019

De Rekeningcommissie constateert dat de volgende items nog niet voldoende zijn opgevolgd en heeft deze voorzien van een nader advies:

Subsidies (te verkrijgen): Het college heeft in de bijlagen behorende bij de jaarstukken 2020 een bijlage opgenomen met de toegezegde informatie. Op deze wijze geven wij invulling aan het advies van de Rekeningcommissie.

2. Digitalisering

Wij vertrouwen erop dat, mede op basis van de recent gevoerde gesprekken, er vertrouwen bestaat dat de benodigde verbetermaatregelen met prioriteit worden uitgevoerd. Graag blijven wij hierover bovendien periodiek in gesprek met een afvaardiging van uw verenigde vergadering e/o de commissie BFO.

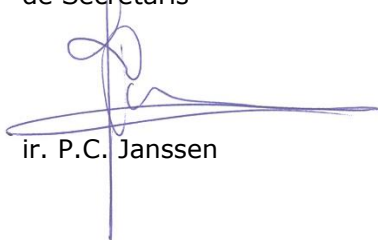
3. KPI's

De Rekeningcommissie constateert dat een eerder toegezegd totaal overzicht van alle kpi's nog ontbreekt in de jaarstukken. Dit zou apart (al dan niet in een bijlage) worden vermeld, inclusief een toelichting op nieuwe en/of gewijzigde indicatoren.

Onze toezegging met betrekking tot een totaaloverzicht van alle prestatie indicatoren had betrekking op de begroting 2021. Bij de begroting 2021 is een overzicht gegeven van de prestatie indicatoren en een toelichting op nieuwe en/of gewijzigde indicatoren. In de jaarstukken 2020 worden conform de verslaggevingsvoorschriften enkel de indicatoren uit de begroting en de realisatie daarvan opgenomen.

Wij vertrouwen erop met de bovenstaande acties en maatregelen een adequate invulling te geven aan de adviezen en opmerkingen van de Rekeningcommissie.

Met vriendelijke groet,
Dijkgraaf en Hoogheemraden van Delfland,
de Secretaris

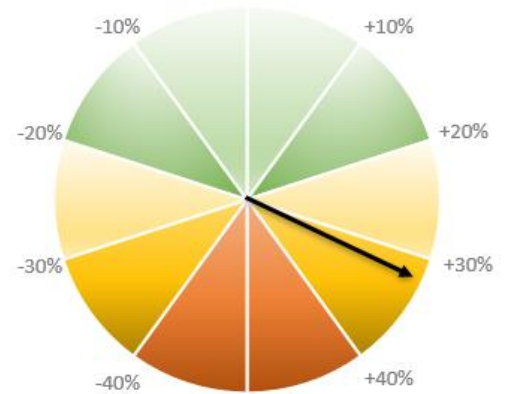
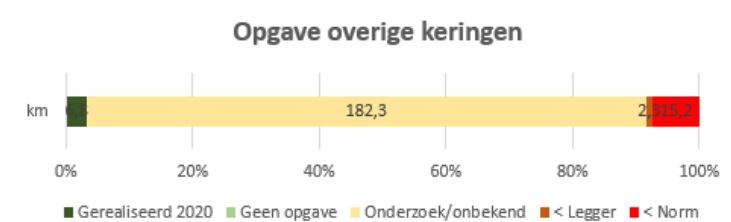
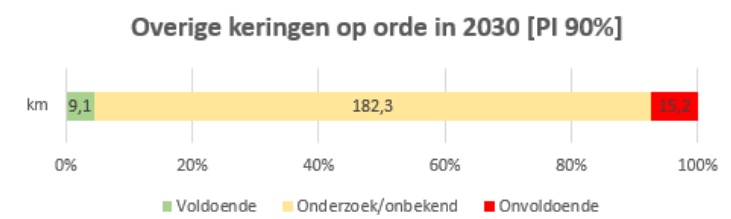
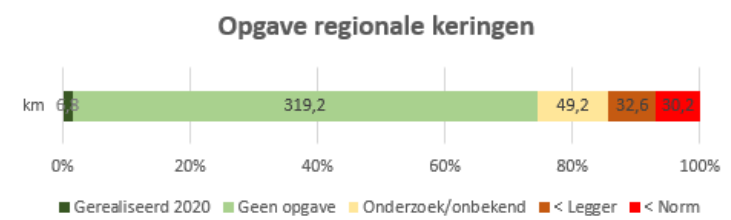
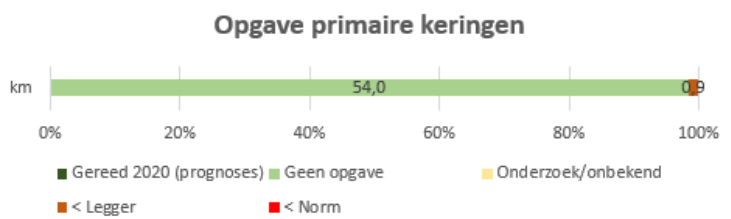
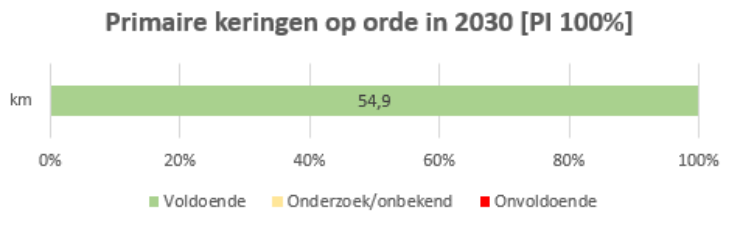
ir. P.C. Janssen

dr. P.H.W.M. Daverveld

Projectenoverzicht investeringen Waterkeringen

1. Programma en uitvoering in cijfers

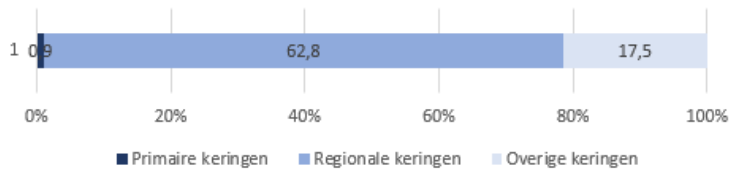

Afwijking in de uitgave 2020
[van € 10 mln naar € 13,2 mln]

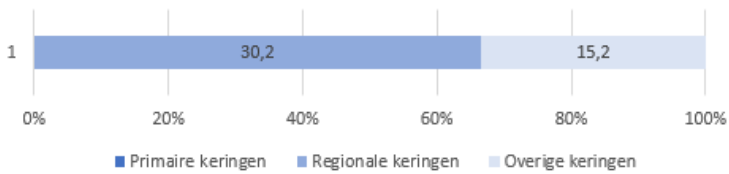

Afwijking in de gerealiseerd
onderhouden keringen 2020
[van 15 km naar 13,6 km]

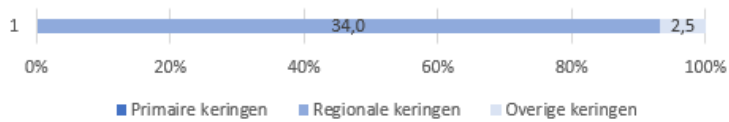
Huidig programma in totaal [km]

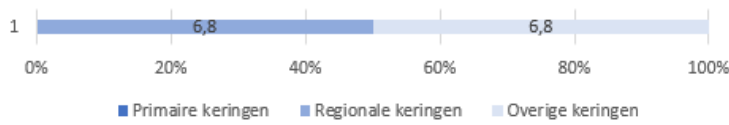
Urgente opgave in programma [km]

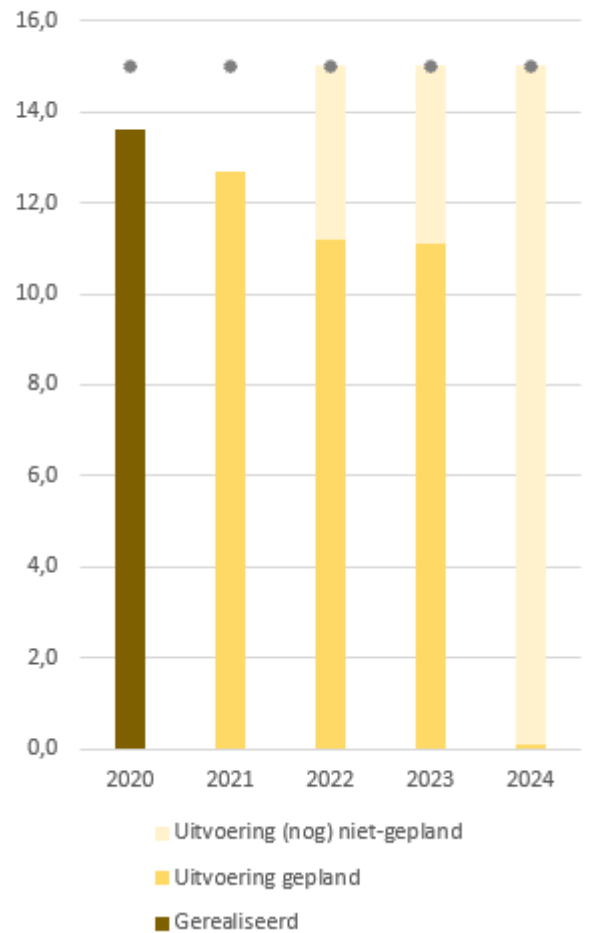
Voorlopig geplande kringonderhoud 2021 t/m 2025 [km]

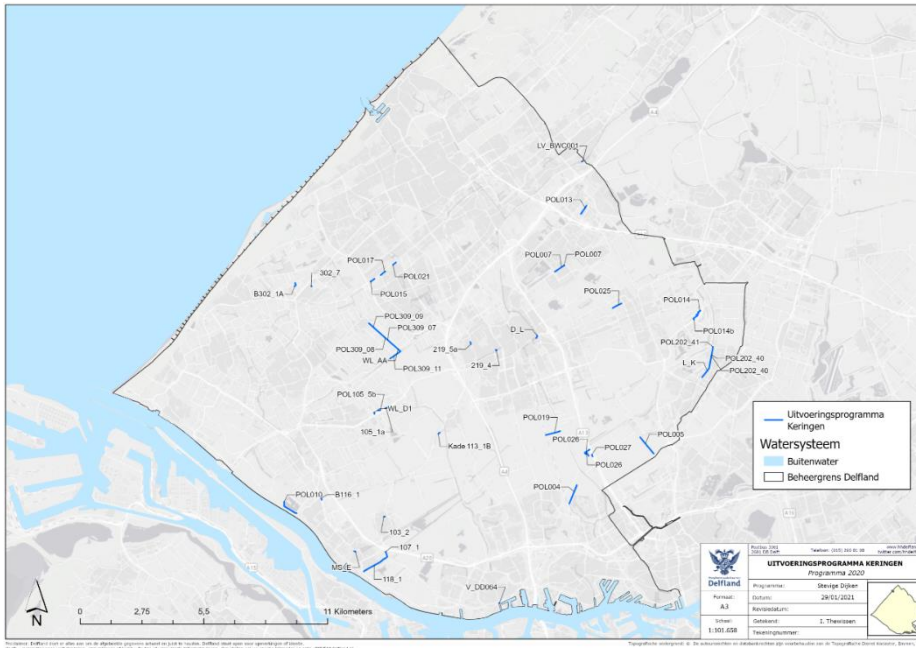
Gerealiseerde kringonderhoud 2020 [km]

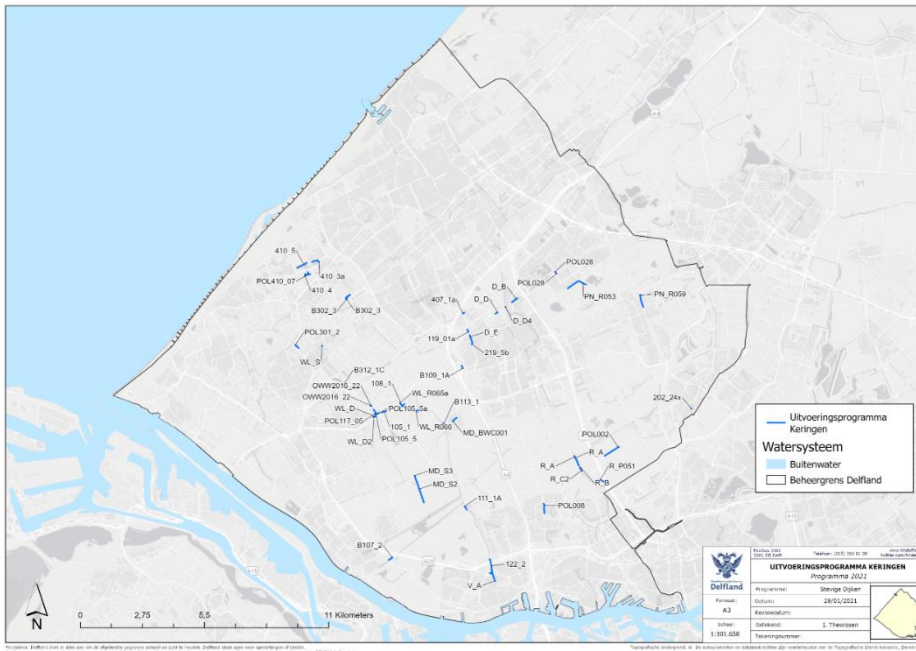
BGO-keringen en kadeverbetering [km]

2. Uitvoering op kaart

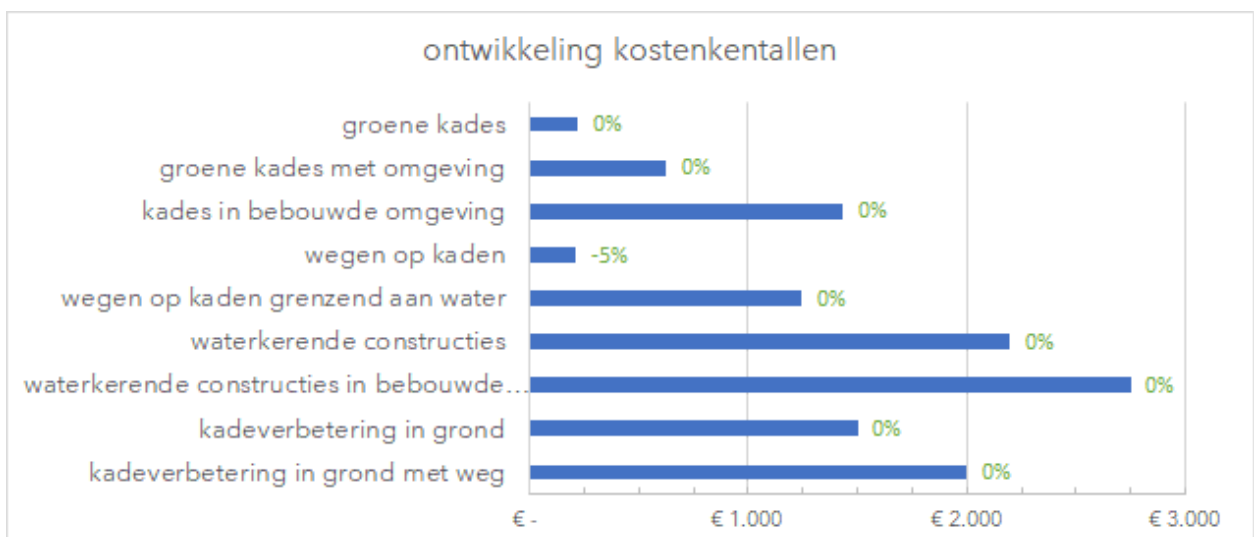
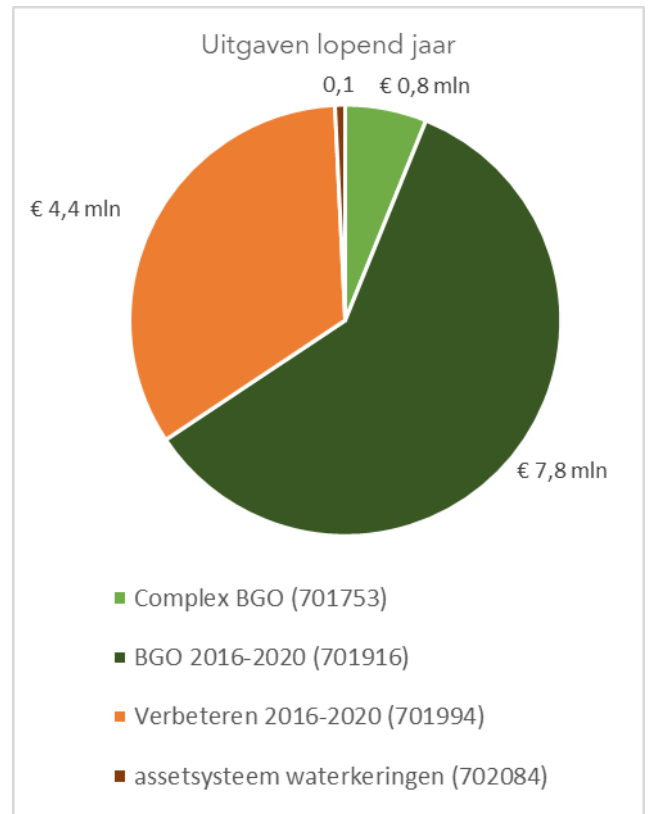
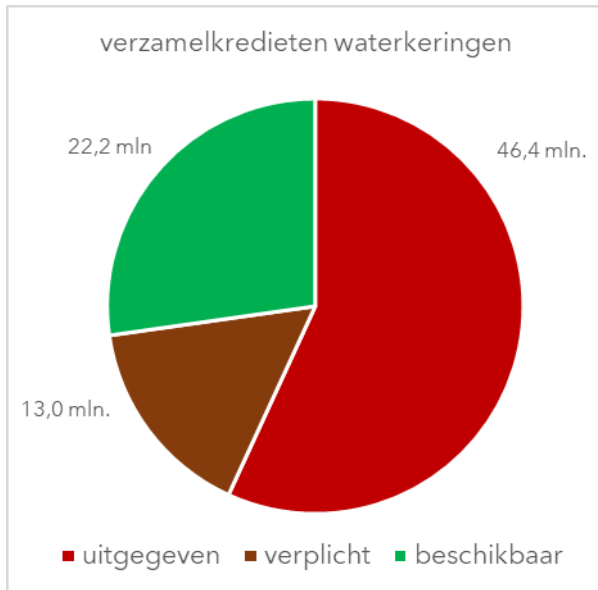
2020
13,5 km buitengewoon onderhoud.
0,1 km verbeteren
0 kunstwerken
Totaal uitgeven: € 13,2 mln

2021
12,3 km buitengewoon onderhoud.
0,4 km verbeteren
0 kunstwerken
Verwacht uit te geven: ca. € 13 mln

3. Financiën in zicht

Project-nummer	naam	Totaal krediet	Reeds afgesloten	Lopende projecten	Restant krediet
701753	Complex BGO ¹⁾	€ 9.500.000	€ 6.289.951	€ 3.531.050	
701916	Gecombineerd BGO 2016-2020	€ 35.731.000	€ 4.766.646	€ 30.173.785	€ 790.569
701994	Verbeteren waterkeringen 2016-2020	€ 15.400.000	€ 3.123.015	€ 10.782.000	€ 1.494.984
702084	Verzamelkrediet assetsysteem waterkeringen	€ 20.600.000		€ 285.000	€ 19.994.000
TOTAAL		€ 81.231.000	€ 14.179.612	€ 44.771.835	€ 22.279.553

4. Planning in perspectief

Legenda

- planuitwerkingsfase
- ontwerpfase
- realisatiefase

<i>Projecten</i>	2020	2021	2022	2023	2024	2025	<i>krediet</i>
BGO Cluster zeer complex/701753	■ ■	■					€ 3.531.049
BGO Groene Kades	■	■					€ 4.440.000
Oostelijke Randweg "KVP Verlengde Strijp en De Lee"	■	■					€ 486.271
BGO WOK Ypenburgse Boslaan thv Valutapad Dpl 20							€ 68.795
WOK Noordeindseweg	■ ■						€ 2.472.000
BGO WOK Dijkshoornseweg Midden	■	■	■				€ 60.500
Kadeverbetering N468	■ ■ ■						€ 1.850.000
BGO Delft Noord DSM (WOK)/701916		■ ■					€ 55.000
BGO Cluster Berkel/701916		■					€ 6.912.820
BGO Cluster Westland/701916	■ ■ ■						€ 2.712.831
BGO Dijkhoornseweg/701916		■ ■					€ 1.665.000
BGO cluster Maassluis/701916	■ ■						€ 3.065.000
BGO Cluster Midden Delfland/701916		■ ■					€ 1.495.000
Conditiemetingen kunstwerken primaire en regionale keringen		■					€ 30.000
Hazepad Pijnacker-Nootdorp	■	■					€ 955.000
BGO WOK Vaartweg - Kulkweg	■	■					€ 1.751.281
BGO WOK Pijnackersevaart	■		■ ■				€ 651.960
BGO WOK Lange Wateringkade	■ ■						€ 965.521
WOK KVP dorp De Zweth	■ ■						€ 2.495.000
Waterkerende constructies Schipluiden - Leidschendam - Voorburg	■	■					€ 6.230.000
KVP Gaagpad en Laan van Adrichem		■					€ 1.342.000
Kade Schieveen Delftweg	■	■					€ 375.000
BGO WOK Lelykade		■					€ 3.211
BGO WOK Lombokstraat	■ ■						€ 485.000
BGO WOK Trekkade Maasland	■	■					€ 318
BGO Zijtwende De Lier	■	■					€ 30.000
WOK Kwakelweg 1-7 Maasland	■	■					€ 155.000

5. Projecten in beeld

Project Hazepad Pijnacker-Nootdorp (in voorbereiding)

Impressie project

Betreft: kadeverbetering - 955 m
Urgentie: hoog
Prognose uitgave: € 955.000,- ¹⁾

¹⁾ na aanbesteding in 2021 aangepast naar € 2.205.000,-
(1,15 x normbedrag)

Opgave

Uit de inspecties en de toets van oktober 2019 is gebleken dat de regionale waterkering als gevolg van zettingen van de binnenberm, waarop het fietspad Hazepad langs de Tweemolentjesvaart in de gemeente Pijnacker-Nootdorp is gelegen, instabiel is en met een hoge prioriteit hersteld moet worden.

Context

De waterkering en het daarop liggende fietspad is gelegen in de gemeente Pijnacker-Nootdorp. In de bomen langs het fietspad zijn vleermuizen aangetroffen, hier wordt nader onderzoek naar gedaan. Vanwege urgentie van de kade is een alternatief ontwerp opgesteld welke het (potentieel) habitat van de vleermuizen niet aantast.

Gerealiseerd

De werkzaamheden starten begin 2021 met de kap van bomen die uitgesloten zijn uit het vleermuisonderzoek.

Project BGO WOK Pijnackersevaart (planvorming)

Impressie project

Betreft: buitengewoon onderhoud (WOK) - 1.943 m..
Urgentie: 3
Prognose uitgave: € 2.000.577,- (0,8 x normbedrag)

Opgave

Het doel van het project is het op hoogte brengen van een tiental trajecten langs de Pijnackersevaart. Het project resulteert in een regionale waterkering over een lengte van 1.943 meter die voldoet aan de veiligheidsnorm tegen de meest aanvaardbare maatschappelijke kosten en met draagvlak van de omgeving

Context

De kade langs de Pijnackersevaart is een regionale waterkering en ligt deels in de gemeente Pijnacker-Nootdorp en deels in de gemeente Delft. De kade Zuidpolder van Delfgauw tegen het water van de Pijnackersevaart.

Gerealiseerd

Momenteel wordt een variantenstudie uitgevoerd. Vanaf medio 2021 starten de werkzaamheden in fasen en worden deze in 2022 afgerond.

Project BGO WOK Dorp de Zweth (in afronding)

Impressie project

Betreft: buitengewoon onderhoud/weg op kering - 455 m
Urgentie: 3
Prognose uitgave: € 2.534.766,- (2,0 x normbedrag)

Opgave

Vanwege de zakkende woningen is besloten om de kering naar de Schie te verleggen. Het project is in opdracht gegeven aan een aannemer.

Context

De boezemkade lag onder de weg en liep door het dorp De Zweth. De woningen aan de Schiezijde liggen buitendijks. Met het plaatsen van stalen damwanden langs de Schie, is de kering verlegd naar de waterkant en zijn de woningen aan de Schiezijde binnendijks komen te liggen.

Gerealiseerd

De werkzaamheden zijn medio 2020 gestart. Eind 2020 zijn alle damwanden en de grindkoffers met drainage geplaatst en is de kering waterveilig. In 2021 vindt de afwerking plaats en wordt onderzocht of aanvullende oplossingen voor drainage gewenst zijn.

Project Noordeindseweg (gereed)

Impressie project

Betreft: buitengewoon onderhoud - 1.500 m..
Urgentie: 1
Prognose uitgave: € 2.264.967,- (1,2 x normbedrag)

Opgave

De Noordeindseweg in Berkel en Rodenrijs is over een lengte van 205 meter afgekeurd op hoogte. De gemeente Lansingerland heeft een mobiliteitsopgave voor dezelfde weg over 1,5 km. HHD heeft de scope uitgebreid tot 1,5 km en werkt in het kader van functiescheiding (water keren en verkeer afwikkelen) met Lansingerland samen aan deze meekoppelkans.

Context

De Noordeindseweg is een doorgaande weg door de gemeente Lansingerland, die voorheen in beheer bij de Provincie Zuid-Holland was.

Gerealiseerd

De functiescheiding is in november 2020 opgeleverd.

Project Schipluiden (in uitvoering)

Impressie project

Betreft: waterkerende constructie - 801m
Urgentie: 5
Prognose uitgave: € 6.230.000,- (2,8 x normbedrag)

Opgave

In de kern van Schipluiden worden delen van de Dorpsstraat en de Vlaardingsekade lang de Gaag versterkt, die op hoogte en instabiliteit zijn afgekeurd.

Context

Het project bevindt zich te midden van het historisch centrum omringd door bebouwing op beperkte afstand van de kademuren. Er is intensief overleg met gemeente en omwonenden om zoveel mogelijk aan te sluiten bij het bestaande beeld en de overlast tijdens uitvoering te minimaliseren.

Gerealiseerd

De uitvoering is gestart op september 2020, op 25 november is het indrukken van de damwanden stilgelegd omdat de damwanden door torsie vanwege obstakels niet op diepte konden worden gebracht. Na het stilleggen van de uitvoering zijn er verschillende onderzoeken uitgevoerd om een beeld te krijgen van de obstakels en welke oplossingen cq. uitvoeringsmethoden mogelijk zijn.

Project Vaartweg (ontwerp)

Impressie project

Betreft: buitengewoon onderhoud / weg op kering - 1.262 m..
Urgentie: 5
Prognose uitgave: € 1.751.281,- (1,1 x normbedrag)

Opgave

De kade langs de Vaartweg en de Broekkade voldoet niet aan de minimaal vereiste hoogte en moet worden opgehoogd. De stabiliteit van een deel van de Broekkade is onvoldoende en moet verbeterd worden. Tevens wordt een NEZ gecreëerd.

Context

Project omvat delen van diverse aard: van oude woningen vlak langs het water tot groene kade.

Gerealiseerd

Er is een bouwteam samengesteld waardoor uitvoeringskennis van de aannemer al in het ontwerpproces meegenomen kan worden. Verwachte start van de uitvoering is derde kwartaal van 2021.

Project Groene kades - traject Oude Bovendijk (uitgevoerd)

Impressie project

Betreft: buitengewoon onderhoud - 943 m
Urgentie: 1
Prognose uitgave: € 859.220,- (1,5 x normbedrag)

Opgave

Lengte is iets ingekort i.v.m. uitvoering verbindingsweg A13/A16 van combinatie de Groene Boog. Watergang wordt daar gedempt dus dan is er geen kering meer nodig. Op dit traject is 904 meter buitengewoon onderhoud uitgevoerd. Bloemrijk mengsel ingezaaid.

Context

De kade parallel aan de Oude Bovendijk beschermt het gebied Vlinderstrik. De kade was te laag en de taluds waren veel steiler dan in het leggerprofiel aangegeven. Medio 2020 is buitengewoon onderhoud uitgevoerd met ophoging in het binnentalud tot 1 meter. Ook is een oude keerwand bij een boerderij verwijderd en is het leggerprofiel weer hersteld. In overleg met natuurmonumenten is een bloemrijk grasmengsel ingezaaid.

Gerealiseerd

Het project is in 2020 gerealiseerd.

Project Lombokstraat (planvorming)

Impressie project

Betreft: buitengewoon onderhoud / weg op kade - 315 m
Urgentie: 1
Prognose uitgave: € 485.000,- (1,2 x normbedrag)

Opgave

Het doel van het project is het op hoogte brengen van de Lombokstraat. Het totaal aantal meters van het afgekeurde traject bedraagt 166 m. Om de overlast voor omwonenden te beperken, zal de kering langs de gehele 315 meter lange Lombokstraat worden opgehoogd. Zo ligt deze kering er de komende weer veilig bij

Context

De kade langs de Lombokstraat te Delft is een regionale waterkering en ligt in de gemeente Delft. De kade beschermt de daarachter gelegen Lage Broekpolder (peil NAP -4,55 m / -4,70 m).

Gerealiseerd

Eind 2020 is de uitvoeringsovereenkomst gesloten met gemeente Delft. Het project wordt eind 2021 gerealiseerd.

Werkvoorraad

Het adviesteam van het Projectenbureau zal een advies en verkenning uitbrengen van trajecten die door programmering zijn doorgezet, alvorens het traject (of bundeling van trajecten) in een projectteam zal worden opgepakt en tot uitvoering zal worden gebracht.

Op dit moment hebben we 43 trajecten in 4 clusters in verkenning waarbij het advies van cluster 1 is afgerond en daarvan er 8 trajecten in opdracht zijn ontvangen.

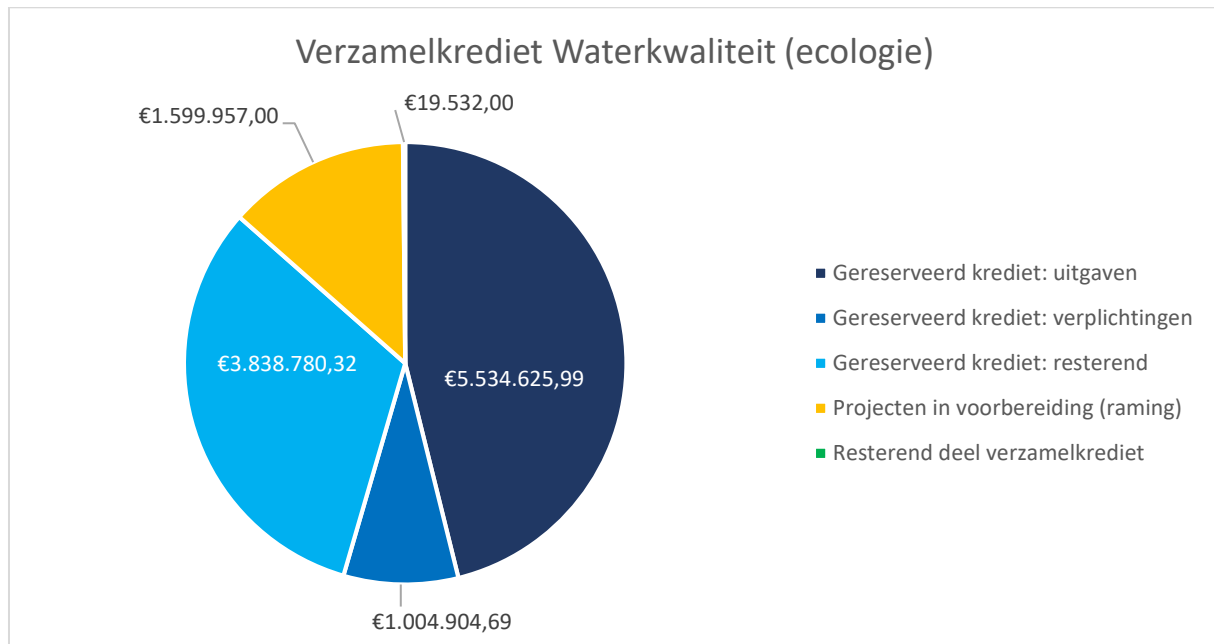
Het betreft trajecten zoals enkele kades in de Tedingebroekpolder en Polder Ypenburg welke liggen op het terrein van TNO, waarbij toegang tot de trajecten zeer beperkt is; traject Katwijkerlaan is een traject van 3km waar in het verleden al veel lekkages zijn geweest.

De verkenning en advisering is hierbij heel belangrijk zodat de assetmanager een goede afweging kan maken om een traject als project naar het Projectenbureau door te zetten en het projectteam ook gelijk voldoende basisinformatie heeft.

Projectenoverzicht investeringen Waterkwaliteit

Dit projectenoverzicht rapporteert over het verzamelkrediet voor de ontwikkeling en realisatie van Natte Ecologische Zones (NEZ) in de periode 2016-2021 (planperiode SGBP2).

1. Programma en uitvoering in cijfers

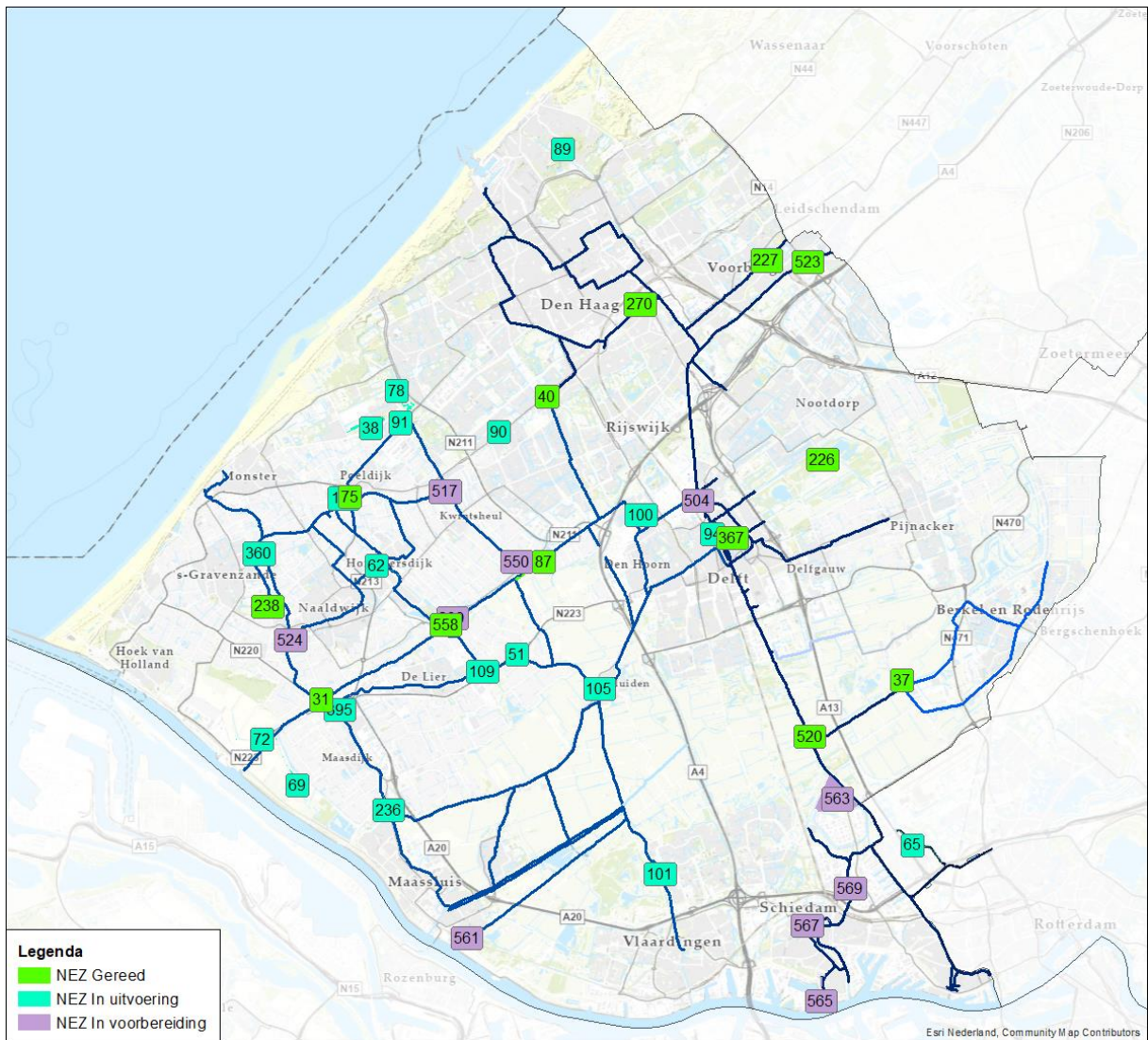

Het totaal van het verzamelkrediet bedraagt € 11.997.800,-.

Toelichting op de figuur:

- *Gereserveerd krediet* is het bedrag dat reeds is gereserveerd voor specifieke maatregelen. Dit betreft zowel al uitgevoerde maatregelen als maatregelen die nog in voorbereiding zijn. Dit bedrag bestaat uit:
  - *Uitgaven*: reeds uitgegeven bedrag.
  - *Verplichtingen*: bedrag waarvoor reeds verplichtingen zijn aangegaan, maar dat nog niet is uitgegeven.
  - *Resterend*: resterend bedrag dat is gereserveerd voor specifieke maatregelen, maar dat nog niet is uitgegeven/verplicht. Dit betreft hoofdzakelijk maatregelen waarvan de uitvoering/aanleg nog niet is gestart.
- *Projecten in voorbereiding (raming)* is het totaal geraamd bedrag voor projecten die nog in voorbereiding zijn. Dit betreft maatregelen die nog in verkenning zijn, waarvan het ontwerp en de kosten nog niet definitief vastliggen.
- *Resterend deel verzamelkrediet* is het deel van het verzamelkrediet dat overblijft na aftrek van het bovenstaande. Dit is het bedrag dat nog beschikbaar is voor nieuwe maatregelen.

2. Uitvoering op kaart

Voor een verklaring van de ID-nummers, zie de tabel in § 3 en de toelichting per maatregel in § 5.

3. Financiën in zicht

Maatregelen			Financiën			
ID	Projectnr.	Naam	Totaal gereserveerd krediet	Deel van gereserveerd krediet dat is uitgegeven	Deel van krediet waarvoor reeds verplichtingen bestaan	Resterend gereserveerd krediet
TOTALEN			€ 10.378.311	€ 5.534.625	€ 1.004.904	€ 3.838.780
Algemeen						
-	0.701956/003	Planvorming focusteam KRW/NEZ (Q1 2018)	€ 269.202	€ 269.201	€ -	
-	0.701956/007	Planvorming focusteam KRW/NEZ (Q2 2018)	€ 227.992	€ 227.992	€ -	
-	0.701956/008	Planvorming focusteam KRW/NEZ (Q3 2018)	€ 165.525	€ 165.525	€ -	
-	0.701956/009	Raamcontract NEZ	€ 40.192	€ 40.191	€ -	
-	0.701956/026	NEZ Verkenningen	€ 82.000	€ 41.147	€ 51.039	-€ 10.186
-	0.701976	Planvorming KRW/NEZ's 2016	€ 80.029	€ 80.029	€ -	
-	0.701981	Aanbesteding NEZ	€ 37.188	€ 37.188	€ -	
-	0.701998	Focusteam KRW/NEZ	€ 297.539	€ 297.539	€ -	
-	0.702011	Planvorming focusteam KRW/NEZ (2017)	€ 349.996	€ 349.996	€ -	
Projecten gereed						
427 e.a.	0.701891	WPZ - Groene watergangen	€ 182.280	€ 182.280	€ -	
75	0.701917	Ontwikkelingen Gantel-Nieuweweg NEZ	€ 144.268	€ 144.267	€ -	
43	0.701952	Overhoeken Gantel	€ 16.496	€ 16.496	€ -	
270	0.701956/006	Drijvende, kunstmatige structuren	€ 71.797	€ 71.796	€ -	
139	0.701956/012	Onderzoek plaagdieren glastuinbouw	€ 25.000	€ 24.470	€ 25.000	-€ 24.470
94	0.701956/013	Phoenixstraatgracht NEZ (fase 1)	€ 8.727	€ 10.256	€ -	-€ 1.529
n.t.b.	0.701956/015	NEZ Blakervaart (nabij ID 109)	€ 20.651	€ 20.650	€ -	
503+520+523	0.701956/020	Vissenbossen Oostpoortbrug, Kandelaarsbrug, Sijtwendebrug	€ 162.060	€ 154.805	€ -	€ 7.255
426	0.701956/023	Vispasseerbaar maken gemaal Dorppolder (105101)	€ 25.551	€ 25.551	€ -	
226	0.701973	NEZ Polder Biesland	€ 35.684	€ 35.684	€ -	
235	0.701974	NEZ Boschslot	€ 10.409	€ 10.408	€ -	
227	0.701980	NEZ/NVO Broeksloot Veldzichtkade	€ 3.312	€ 3.312	€ -	
n.t.b.	0.701993	NEZ Wilgenrijk Maassluis	€ 3.989	€ 3.989	€ -	
Projecten in uitvoering						
n.t.b.	0.701943	Verbred. Watergang Aalkeet Buitenpolder	€ 54.000	€ 26.549	€ -	€ 27.451
51	0.701950	Lee- of Lierwating, grasland NEZ	€ 1.374.937	€ 1.043.189	€ 137.630	€ 194.118
65	0.701951	Rotterdamsche Schie NEZ	€ 619.508	€ 240.400	€ 349.860	€ 29.284
91+99	0.701956/002	Verbinding Wennejessloot-Madestein + perceel zuid	€ 918.000	€ 220.631	€ 262.493	€ 434.876
109	0.701956/004	Oostelijke Randweg De Lier NEZ	€ 50.171	€ 15.619	€ 10.083	€ 24.469
105	0.701956/014	Perceel Gaagweg 2, Schipluiden NEZ	€ 255.000	€ 45.032	€ -	€ 209.968
78	0.701956/016	Madestein-noordoost NEZ (fase 1)	€ 37.770	€ 20.367	€ 23.433	-€ 6.030
62	0.701956/017	Strijp in Honselersdijk NEZ	€ 149.604	€ 11.237	€ -	€ 138.367
395	0.701956/018	Honderdland NEZ	€ 424.000	€ 389.013	€ 12.693	€ 22.294
550	0.701956/021	Korven (innovatie)	€ 68.889	€ 16.170	€ 6.194	€ 46.525
87+548	0.701956/022	Rietland NM bij Woudse Polder NEZ	€ 378.500	€ 316.517	€ -	€ 61.983
32	0.701956/024	Hoogspanningstracé Oranjekanaal (Groeneweg 177)	€ 52.000	€ 26.742	€ -	€ 25.258
113	0.701956/025	Vervolg ID0075 Gantel-Nieuweweg' NEZ	€ 123.500	€ 23.722	€ 23.393	€ 76.384
46+69	0.701956/027	Oranjobuitenpolder NEZ + Perceel ZHL, Oude Spui	€ 1.632.000	€ 34.113	€ 43.032	€ 1.154.855
38	0.701956/028	Madestein-zuidwest NEZ	€ 972.400	€ 1.089	€ -	€ 971.311
66+360	0.701956/029	Waelpark (Dijckerwaal + Waelpark)	€ 35.145	€ 2.813	€ 1.260	€ 31.072
236	0.701975	NEZ Coldenhovelaan, variant 3	€ 404.250	€ 357.556	€ 46.684	€ 10
37	0.701992	Plas Molenweg te Berkel	€ 276.885	€ 263.973	€ 12.110	€ 802
31	0.701995	Groeneweg 179 NEZ	€ 291.865	€ 267.117	€ -	€ 24.747

Maatregelen			Financiën		
ID	Projectnr.	Naam	Uitgaven	Voorlopige raming	Krediet
TOTALEN			€ -	€ 1.599.957,00	€ -
Projecten in voorbereiding in 2021					
20	n.t.b.	Pasgeldlaan NEZ	€ -	€ 25.000,00	n.v.t.
100	n.t.b.	Middendorpweg, Rijswijk Buiten NEZ	€ -	€ 88.000,00	n.v.t.
101	n.t.b.	Oevers Vlaardingervaart NEZ	€ -	Nog niet bekend	n.v.t.
504	n.t.b.	NEZ Wateringseweg nabij DSM	€ -	Nog niet bekend	n.v.t.
517	n.t.b.	NEZ Van Buerenlaan 31-33	€ -	€ 120.000,00	n.v.t.
524	n.t.b.	NEZ Laan van de Heilige Lambertus	€ -	€ 80.000,00	n.v.t.
571	n.t.b.	De Staal NEZ	€ -	Nog niet bekend	n.v.t.
32	n.t.b.	Hoogspanningstracé Oranjekanaal (Groeneweg 177) (fase 2)	zie vorige blz	€ 275.000,00	n.v.t.
94	n.t.b.	Phoenixstraatgracht NEZ (fase 2)	zie vorige blz	€ 48.727,00	n.v.t.
78	n.t.b.	Madestein-noordoost NEZ (fase 2)	zie vorige blz	€ 457.230,00	n.v.t.
113	n.t.b.	Vervolg ID0075 Gantel-Nieuweweg' NEZ (fase 2)	zie vorige blz	€ 10.000,00	n.v.t.
n.t.b.	n.t.b.	VPP De Rel	€ -	€ 496.000,00	n.v.t.

Niet opgenomen in bovenstaand overzicht:

- alle projecten die geen beroep doen op het verzamelkrediet (bekostigd uit inzet personeel en/of aanleg door derden);
- kansen die worden verkend voor de periode na 2021 (SGBP3). Hiervoor wordt eind 2021 een nieuw investeringsplan aan de WV voorgelegd. Deze zijn apart afgebeeld in onderstaande tabel.

Maatregelen			Financiën		
ID	Projectnr.	Naam	Uitgaven	Voorlopige raming	Krediet
TOTALEN			€ -	€ -	€ -
Projecten in voorbereiding na 2021					
72	n.t.b.	Natuurvriendelijke ontwikkeling Rel NEZ	€ -	Nog niet bekend	
89	n.t.b.	Westbroekpark e.o. NEZ	€ -	Nog niet bekend	
299	n.t.b.	Zeven Gaten	€ -	Nog niet bekend	
555	n.t.b.	Oranjesluisweg NEZ	€ -	Nog niet bekend	
561	n.t.b.	Boonervliet	€ -	Nog niet bekend	
563	n.t.b.	Golfbaan Oost Abtspolder	€ -	Nog niet bekend	
565	n.t.b.	Houthavens Schiedam NEZ	€ -	Nog niet bekend	
566	n.t.b.	Inham Spuikanaal Schiedam NEZ	€ -	Nog niet bekend	
567	n.t.b.	Noordervestgracht Schiedam NEZ	€ -	Nog niet bekend	
568	n.t.b.	Proveniersbrug Schiedam Floatlands	€ -	Nog niet bekend	
569	n.t.b.	Overschiezeweg 300-335 NEZ	€ -	Nog niet bekend	

4. Planning in perspectief

ID	Naam	2020				2021				2022				2023			
		Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
Projecten in uitvoering																	
51	Lee- of Lierwatering																
65	Rotterdamsche Schie																
91	Madestein (Wenjetjessloot)																
99	Madestein (perceel zuid)																
109	Oostelijke Randweg De Lier																
94	Phoenixgracht Delft																
105	Gaagweg 2 Schipluiden																
78	Madestein (noordoost)																
62	Strijp in Honselersdijk																
550	Korven (innovatie)																
426	Gemaal Dorppolder																
32	Oranjekanaal (Groeneweg 177)																
113	Gantel-Nieuweweg (vervolg)																
46	Oranjabuitenpolder																
69	Perceel PZH Oude Spui																
38	Madestein (zuidwest)																
66	Waelpark (Dijckerwael)																
360	Waelpark (Waelpark)																
236	Coldenhovenlaan																
Projecten in voorbereiding																	
20	Pasgeldlaan																
90	Westbroekpark e.o.																
100	Middendorpweg Rijswijk																
101	Oevers Vlaardingervaart																
504	Wateringseweg nabij DSM																
517	Van Buerenlaan 31-33																
524	Laan van Heilige Lambertus	Nader te bepalen															
571	De Staal	Nader te bepalen															
n.t.b.	VPP De Rel	Nader te bepalen															

	Verkenning
	Planvorming
	Uitvoering
	Gereed /
	Beheerfase

Niet opgenomen: projecten die reeds zijn afgerond en projecten die geen beroep doen op het verzamelkrediet (doorlopende onderzoeks- en beheermaatregelen en vismigratie).

5. Projectenoverzicht

In dit overzicht zijn alleen de maatregelen opgenomen die zijn gefinancierd uit het verzamelkrediet

De maatregelen zijn heel kort beschreven, waarbij gebruikt gemaakt wordt van symbolen:

Projectfase

kans / verkenning

planvorming

ontwerp / uitvoeringsvoorbereiding

realisatie / uitvoering

gereed

Geld en tijd

financiën (niet ingevuld voor projecten in kans en verkenningsfase)

planning

Maatregelen-format

[Foto / kaartje]	[Titel] (ID* [...]) – [...] m	[symbool projectfase]
	[Omschrijving in twee zinnen]	
	 Het project [is/wordt] voor een bedrag van €[...] gerealiseerd**.	
	 [Gerealiseerd/Realisatie] [...].	

*het ID-nummer is het nummer waarmee de maatregel is aangeduid in de database van de Groene Motor

Plas Molenweg te Berkel (ID0037) – 0,25 ha, 600 m

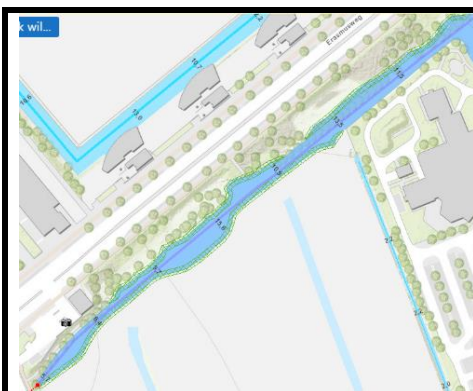
Aanleg van natuurvriendelijke oevers van voormalige recreatieplas i.s.m. de eigenaar, Natuurmonumenten.

Het project is voor een bedrag van € 264.000 gerealiseerd.

Gerealiseerd in Q2 2020.

NEZ Erasmusveld, Meerts (Brede Balkons) (ID0040) – 0,25 ha, 689 m

Graven water voor woningbouwontwikkeling in de vorm van een NVO.

Geen kosten vanuit verzamelkrediet (bekostigd door derden).

Gerealiseerd in 2018.

Ontwikkelingen Gantel-Nieuweweg NEZ (ID0075) – 0,02 ha, 40 m

NEZ gerealiseerd ism gemeente Westland op een locatie voor een gewenste stapsteen.

Het project is voor een bedrag van € 144.000 gerealiseerd.

Gerealiseerd Q4 2017.

Innovatieproject rietlanden Woudse polder (ID0087 en ID0548) – 0,25 ha

Op deze locatie is een NEZ (o.25 Ha) aangelegd. Tegelijkertijd wordt dit voor de komende drie jaar een onderzoekslocatie van Delfland. Op deze plek, met veel scheepvaart, wordt onderzocht wat het beschermende effect is van verschillende oeverconstructies. Achter de constructies (die over een lengte van bijna 1 km zijn aangelegd) wordt ook onderzocht wat effectieve manieren zijn van inplanten van submerse vegetatie. Het onderzoek loopt gedurende een periode van drie jaar.

Dit project wordt voor € 378.000 gerealiseerd.

Gerealiseerd in 2020, nu 3 jaar monitoring.

Inzet vispaaiplaatsen 2018 (ID0169)

In 2018 zijn 2 van de 3 vispaaiplaatsen ingezet. De jonge snoeken (opbrengst) zijn uitgezet in de naastliggende KRW-watergangen. De inzet is vanuit werkgroep vismigratie gecoördineerd. Eén vispaaiplaats is deels opnieuw aangeplant en daardoor dit jaar niet ingezet.

Kosten worden gedekt uit het programma Watersysteem.

Gerealiseerd voorjaar 2018.

Groeneweg 179 NEZ (ID0031) – 0,15 ha

Aanleg van een natuurvriendelijke oever langs het Zwethkanaal op het terrein van een particuliere eigenaar.

Het project is voor een bedrag van €267.000 gerealiseerd.

Gerealiseerd in Q3 2019.

Polder Biesland NEZ (ID0226) – 0,031 ha

NVO die in loop der jaren droog is komen te liggen door nieuw peilbesluit met lager waterpeil. Opnieuw afgraven op kosten vanuit het verzamelkrediet.

Er is € 36.000 bijgedragen vanuit het Verzamelkrediet.

Gerealiseerd.

Pilot Floatlands Den Haag (ID0270)

Samen met de gemeente Den Haag heeft HH Delfland drijvende ecosystemen gerealiseerd. Het betreft 2 proeflocaties van verschillende aanbieders. Mocht dit concept nog eens elders toegepast worden, dan kunnen de lessen uit deze pilot daarin worden meegenomen.

Het project is voor een bedrag van € 72.000 gerealiseerd.

Gerealiseerd in 2018-2019.

Vissenbossen Oostboezem (ID0271)

Onderzoek naar alternatief habitat voor vissen in de Oostboezem. Resultaat: de vissenbossen worden aangelegd op een drietal strategische plaatsen waar waardevolle zijwateren verbonden zijn met de boezem. De vissenbossen fungeren dan als voorportaal van deze wateren in de Schie. Indien succesvol dan zijn er nog 6 beoogde locaties.

Alleen personele uren. Voor de kosten per locatie, zie ID00503, 520 en 524).

Gerealiseerd 2019.

Delftse Wallie (ID0367)

In de Delftse grachten zijn een tiental Delftse Wallies geplaatst om katten (en andere dieren) de kans te geven te ontsnappen aan de verdrinkingsdood. Dit burgerinitiatief is gecombineerd met het creëren van habitat voor de waterecologie.

Alleen personele uren.

Gerealiseerd voorjaar 2018.

Honderdland (ID0395) –0,55 ha

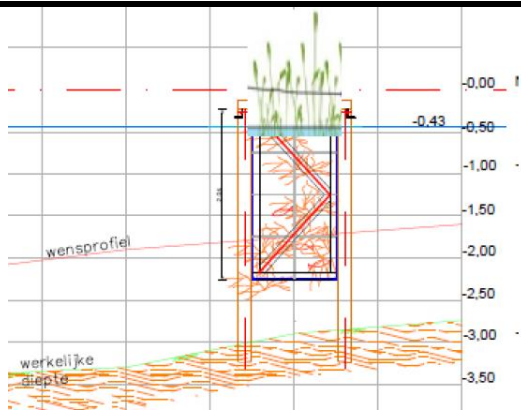
Aanleg vispaaiplaats nabij de ontwikkeling van bedrijventerrein Honderdland. In samenwerking met gemeente en ontwikkelaar.

Het project is een bedrag van € 389.000 gerealiseerd.

Gerealiseerd najaar 2019.

Vissenbossen Oostpoortbrug hmp 30,6 (ID0503), Kandelaarsbrug (ID0520) en Sijtwendebrug (ID0523)

In en rond vaarwegen is een groot gebrek aan structuur ten behoeve van waterorganismen. Om hier verbetering in aan te brengen wordt op drie locaties een proef gestart om te zien of deze “scheepvaartbestendige” vissenbossen ook ecologische effectief zijn.

Het project wordt voor een bedrag van €155.000 gerealiseerd (voor alle 3 locaties samen).

Gerealiseerd in 2020.

Pasgeldlaan (ID0020) – 0,06 ha, 243 m

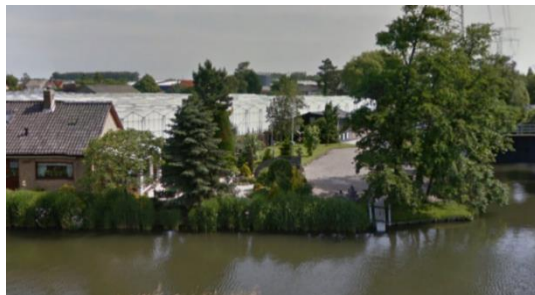
Zijtak van de Vliet, mogelijkheden om NEZ te realiseren in een te ontwikkelen woonwijk. Wordt op dit moment opnieuw verkend, omdat de plannen van de ontwikkelaar nu meer ruimte bieden voor een NEZ.

Het project wordt voor €25.000 gerealiseerd.

Nader te bepalen.

Hoogspanning tracé Oranjekanaal (ID0032) – 480 m²

Dit betreft één van de oorspronkelijk negen verkende locaties die een uitkoopregeling kunnen gebruiken. Delfland draagt bij aan de inrichting, geen grondaankoop/sloop.

Het project wordt voor € 275.000 gerealiseerd.

Realisatie verwacht in 2021.

Madestein zuidwest NEZ (ID0038) – 1,3 ha, 2894 m

Realisatie van natuurvriendelijke oevers, waterplantzones en een vispaaiplaats, i.c.m. de herinrichting van het Landschapspark Vroondaal (trekker is gemeente Den Haag).

Het project wordt voor een bedrag van €972.400 gerealiseerd.

Realisatie verwacht in 2022.

Oranjevliet NEZ (ID0046, inclusief ID0069) – potentie: verschillende locaties van totaal ca. 0,1 ha – ruim 2,4 ha.

Langs de Oude Spui wordt verkend waar NEZ's gerealiseerd kunnen worden. In overleg met gemeente Rotterdam (i.v.m. nieuw bestemmingsplan Oranjevliet) is ten zuiden van de Oude Spui nieuwe watergangen met NEZ's verkend. De planvorming is begin 2020 gestart. Tevens wordt onder de vlag van dit project een verkenning uitgevoerd naar een vrij-inzwembare vispaaiplaats in de driehoek N233, Oranjekanaal, Rel voor eventuele uitbreiding van de scope.

Naar schatting ongeveer €1.632.000 voor alle locaties samen

Realisatie verwacht in 2022, onder voorbehoud van resultaten planvorming, e.d.

Lierwatering (ID0051) – 1,2 ha, 752 m

In de oksel van de Lierwatering wordt een grote NEZ gerealiseerd, in samenwerking met de gemeente Westland die hier recreatieve voorzieningen wil realiseren (wandelpad).

Het project wordt voor een bedrag van €1.375.000 gerealiseerd

Realisatie in Q2 2021.

Striep in Honselersdijk (ID0062) – 0,2 ha, 1713 m

Optimalisatie en vastleggen bestaande rietkragen binnen bebouwd gebied, in overleg met gemeente en omwonenden.

Het project wordt voor een bedrag van circa €149.000 gerealiseerd.

Afhankelijk van afstemming met gemeente wordt de realisatie verwacht in Q3 van 2021.

**Rotterdamse Schie (ID0065) – 1,27 ha,
900 m**

In de Rotterdamse Schie worden, na een participatietraject met de omgeving, verschillende soorten natuur ecologische zones gerealiseerd, die bijdrage aan het kerngebied rond de Schie.

Het project wordt voor een bedrag van € 619.000 gerealiseerd.

Realisatie in Q2 2021.

Waelpark, Dijckerwael 1 (ID0066)

Aanleg en aanpassing NVO door projectontwikkeling Waelpark.

Geen kosten vanuit verzamelkrediet (bekostigd door derden).

Het project wordt gerealiseerd in Q2 van 2021.

**Natuurontwikkeling de Rel NEZ (ID0072)
– potentie: 0,5 ha – 3,0 ha**

Stichting Natuurbegraven koopt naar verwachting grond rond de Rel voor aanleg natuurgebied. Beheer wordt naar verwachting overgedragen aan ZHL. Bij de gemeente is ooit verbreding van de Rel bedacht in het kader van watercompensatie (door derden). Door Delfland is in samenwerking met ZHL verkend of en waar NEZ's langs de Rel gerealiseerd kunnen worden en dus hoeveel ha mogelijk is. Planvorming i.o.m. ZHL begin 2020 gestart.

Nog niet bekend.

Realisatie verwacht in 2023, onder voorbehoud van resultaten planvorming e.d.

Madestein noordoost NEZ (ID0078) – 0,8 ha

Realisatie van natuurvriendelijke oevers (en eventueel een vispaaiplaats) en waterplantzones langs en in de plas.

Het project wordt voor € 471.000 gerealiseerd.

Realisatie verwacht in 2021.

Hoflandenpark NEZ (ID0083) – 0,11 ha, 370 m

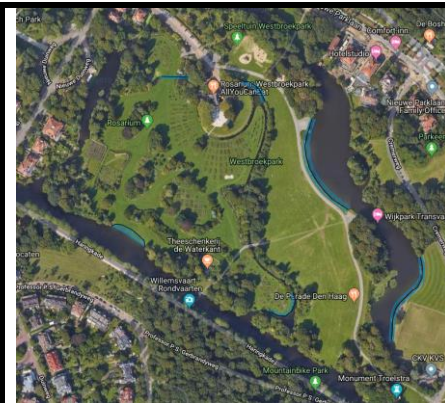
Het Hoflandenpark in Delft lag er in de winter maar wat kaal bij. Echter in de lente bloeide het park en het water hier helemaal op! Daarop is besloten de huidige situatie vast te leggen, en het onderhoud op te nemen in de legger.

Alleen personele inzet.

Realisatie verwacht in 2021.

Westbroekpark e.o. NEZ (ID0089) – 0,25 ha – 1250 m

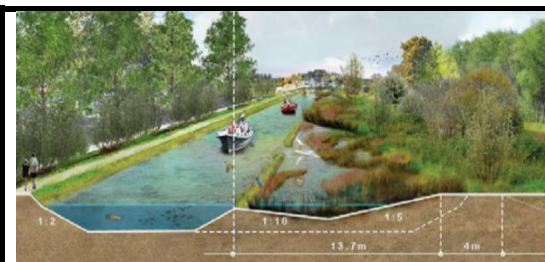
De waterranden rondom het Westbroekpark zijn aan de beurt voor onderhoud. Hier kijkt HH Delfland mee of er mogelijkheden zijn deze randen niet langer te beschoeien, maar hier NEZs van te maken.

Nader te bepalen.

Realisatie naar verwachting in 2023.

NEZ Erasmusvaart (ID0090) – 3,5 ha

Aanleg van een nieuwe boezemverbinding. In het ontwerpplan is 3,5 ha natte ecologische zone opgenomen.

Alleen personele inzet.

Realisatie naar verwachting in 2030.

Verbindingszones Wennetjessloot-Madestein NEZ (ID0091) – 0,4 ha, 2500 m

Realisatie van waterplantzones t.b.v. een ecologische verbinding tussen de deelgebieden van kerngebied Wennetjessloot-Madestein.

Het project wordt voor een bedrag van € 918.000 gerealiseerd, voor 2 projecten samen (zie ook ID0099).

Realisatie in Q2 2021.

Phoenixstraatgracht NEZ (ID0094) – 0,15 ha, 500 m

De gracht in de Spoorzone in Delft biedt kansen voor ecologische ontwikkeling. Op initiatief van de gemeente is in samenwerking met HH Delfland in 2019 een proefopstelling in de gracht geplaatst. Zowel het ecologische effect als de ervaringen van de omwonenden zijn positief. Nu wordt gekeken naar de mogelijkheid van toepassing in de gehele gracht.

Fase 1: gerealiseerd voor € 10.000.
Fase 2: geraamd op € 49.000.

Realisatie fase 2 verwacht in 2023.

Perceel zuidkant Plas Madestein NEZ (ID0099) – 1,0 ha, 1.500 m

Realisatie van een vispaaiplaats d.m.v. ontpolderen van een deel van de Oostmadepolder en het vergroten en verbinden met de boezem van een moerasgebied.

Het project wordt voor een bedrag van € 918.000 gerealiseerd, voor 2 projecten samen (zie tevens ID0091).

Realisatie in Q2 2021.

Middendorpweg (ID0100) – 0,13 ha, 344 m

Realisatie van NEZ in een nieuw aan te leggen woonwijk in Rijswijk.

 Het project wordt voor €88.000 gerealiseerd.

 Realisatie verwacht in 2023.

Oevers Vlaardingervaart (ID0101) – 0,8 ha, 2.000 m

Realisatie van NEZ door het herprofilen van de land-waterovergang van de oevers en het verflauwen van het onderwatertalud.

 Nader te bepalen.

 Realisatie verwacht in 2023.

Perceel Gaagweg 2 (ID0105) – 0,35 ha

Realisatie van een NEZ (vispaaiplaats) op perceel van particulier eigenaar in Schipluiden (Midden-Delfland). De locatie vormt een stapsteen in het NEZ-netwerk van Delfland.

 Het project wordt voor een bedrag van € 255.000 gerealiseerd

 Realisatie verwacht Q2 2021.

Oostelijke Randweg De Lier NEZ (ID0109) – 0,15 ha, 109 m

Met de gemeente Westland is afgesproken dat zij een natte ecologische zone aanleggen, binnen het project Oostelijke Randweg de Lier, ter hoogte van de nieuwe brug over de Lee. Delfland draagt daar financieel aan bij.

 Het project wordt voor een bedrag van € 50.000 gerealiseerd.

 Realisatie in Q2 2021.

Gantel–Nieuweweg NEZ (ID0113) – 0,1 ha, 200 m

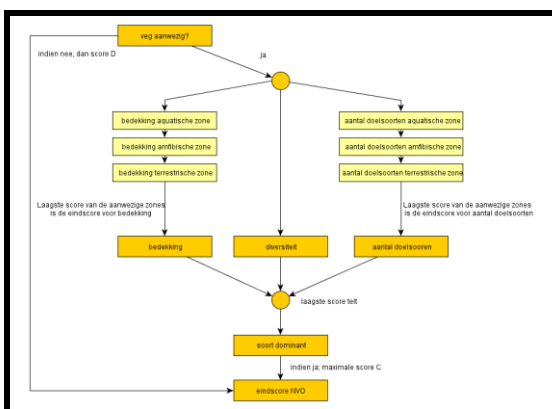
Vervolg net aangelegde NEZ (ID00075) om een volledige stapsteen te realiseren.

Dit project wordt voor een bedrag van circa €133.500 gerealiseerd.

Realisatie verwacht in 2022.

Beoordelingssystematiek NVO's (ID0173)

Het professionaliseren en digitaliseren van een door HHD ontwikkelde beoordelingssystematiek op basis van vegetatie voor natuurvriendelijke oevers (NVO's) en Vispaaiplaatsen (VPP's) en waterplantzones (WZ).

Het project wordt gerealiseerd met personele inzet.

Realisatie 2020/2021.

Coldenhovelaan (ID0236) – 0,3 ha, 644 m

Realisatie NEZ, variant 3.

Het project wordt voor een bedrag van € 404.000 gerealiseerd.

Realisatie in Q2 2021.

De Zeven gaten (ID0299) – potentie ca 0,1 – ruim 1ha

De Zeven Gaten is een natuurgebied van ZHL naast een vispaaiplaats. Het water is zwaar begroeid met drijfblad. De ecologische opgave en het zoekgebied voor dit project wordt nog verder uitgewerkt.

Gedacht wordt aan:

- Delfland verkent i.o.m. ZHL hoe de diversiteit in de waterpartijen geoptimaliseerd kan worden, zodat het een aantrekkelijker leefgebied voor (jonge) vis kan worden.

Zoekgebied: De Zeven Gaten.

Of:

- Delfland verkent geschikte locaties langs de Kromme Zweth voor een stapsteen van minimaal 2500m².

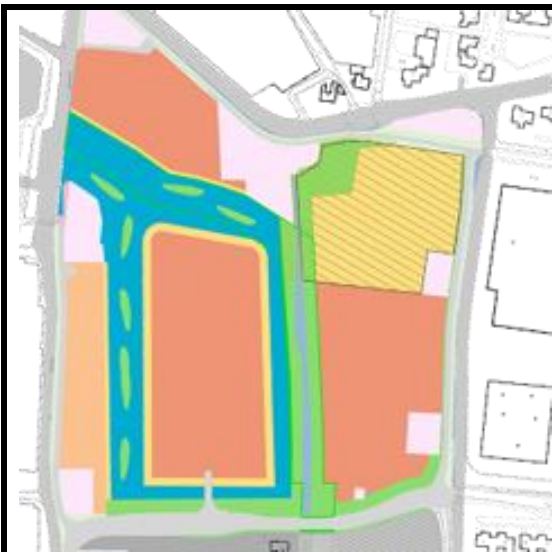
Zoekgebied: oevers Kromme Zweth tot max 500m rondom De Zeven Gaten.

Nader te bepalen.

Nader te bepalen.

Waelpark, Waelplas (ID0360) – 0,03 ha, 400 m

Dit betreft het vervolg op ID0066 NVO Waelpark, ook aanleg door projectontwikkeling Waelpark.

Het project wordt voor een bedrag van € 35.145 gerealiseerd

Het project wordt gerealiseerd in Q2 van 2023.

NEZ Van Buerenlaan 31-33 (ID0517) – 0,1 ha

Ontwikkellocatie voor woningbouw in natuurgebied. In overleg met gemeente wordt natuur behouden en wordt NEZ aangelegd als compensatie. Er wordt eerst bodemkwaliteitsonderzoek uitgevoerd om de kansrijkheid te bepalen.

Het project wordt voor een bedrag van € 120.000 gerealiseerd

Realisatie verwacht in 2022.

Oranjesluisweg NEZ (ID0555)

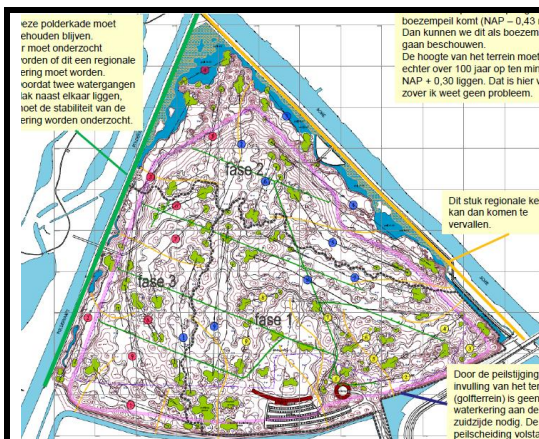
Herplantlocatie voor bomen, waarbij de oevers natuurvriendelijk ingericht kunnen worden

Nader te bepalen.

Realisatie voorzien in 2023.

Golfpark Oost-Abtspolder (ID0563)

De ontwikkelaar mag van gemeente Rotterdam de voormalige DOP-NOAP stortplaats omvormen tot een golfpark. Hierbij lijkt ruimte voor maximaal 3 hectare waternatuur aan de Schie. HH Delfland is betrokken om de mogelijkheden te verkennen.

Nader te bepalen.

Nader te bepalen.

NEZ-locaties langs Schiedamse Schie (ID00565 t/m 569)

Verkenning voor mogelijkheden van NEZ'en op meerdere locaties in Schiedam. Het betreft de volgende locaties:

- Houthavens Schiedam NEZ (ID0565)
- Inham Spuikanaal Schiedam NEZ (ID0566)
- Noordervestgracht Schiedam NEZ (ID0567)
- Proveniersbrug Schiedam Floatlands (ID0568)
- Overschieseweg 300-335 NEZ (ID0569)

Delfland en gemeente pakken dit op in het kader van de structuurvisie van de gemeente.

Nader te bepalen.

Realisatie voorzien in 2023.

Boonervliet NEZ (ID0561)

In de Boonervliet ten oosten van het vispasseerbare gemaal de Zaaier en ten oosten van het spoortalud wordt een (kleine) rustplaats voor glasaal en overige jonge vis met simpele kleine maatregelen verkend.

Nader te bepalen.

Nader te bepalen.

Noordgaag takkenbos

Gaag (noord) (ID0448) – 100m

Plaatsing takkenbos tegen de oever.

Onderdeel van totaalbedrag van € 180.000 dat is bekostigd uit het Verzamelkrediet.

Gerealiseerd 2017/2018.

Zuidbuurt

Lotswatering, Gaag en Zuidbuurt (ID0379, 0380, 0383, 0384)

Tot 1,5m vanaf talud niet maaien, beide oevers.

Onderdeel van totaalbedrag van € 180.000 dat is bekostigd uit het Verzamelkrediet.

Gerealiseerd 2017/2018.

Middelwatering noord

Middelwatering (ID0382)

Zuidelijk deel tot 1,5m vanaf talud niet maaien, beide oevers. Noordelijk deel geen onderhoud, m.u.v. het middelste derde deel.

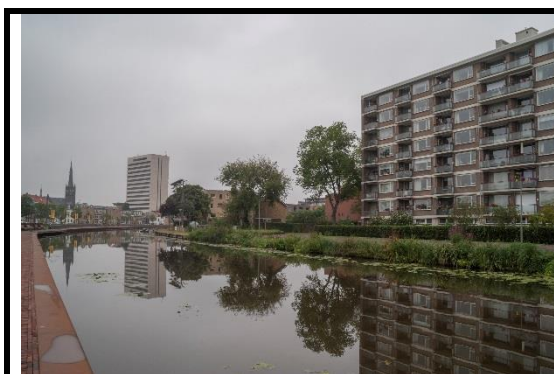
Onderdeel van totaalbedrag van € 180.000 dat is bekostigd uit het Verzamelkrediet.

Gerealiseerd 2017/2018.

Middelwatering zuid

Schiedamse Schie en Noorderkanaal (ID0381)

Uitzet rietpollen, éénzijdige oever, beperkt deel watergang.

Onderdeel van totaalbedrag van € 180.000 dat is bekostigd uit het Verzamelkrediet.

Gerealiseerd 2017/2018.

Berkelse Zweth

Berkelse Zweth (ID0375)

Uitzet rietpollen, éénzijdige oever, breedste deel watergang.

Onderdeel van totaalbedrag van € 180.000 dat is bekostigd uit het Verzamelkrediet.

Gerealiseerd 2017/2018.

Strijp Zuid (ID0427 / ID0516)

Vervangen golfbreker.
Huidig: 2x1m. Voorstel: omzetten naar NVO.

Onderdeel van totaalbedrag van € 180.000 dat is bekostigd uit het Verzamelkrediet.

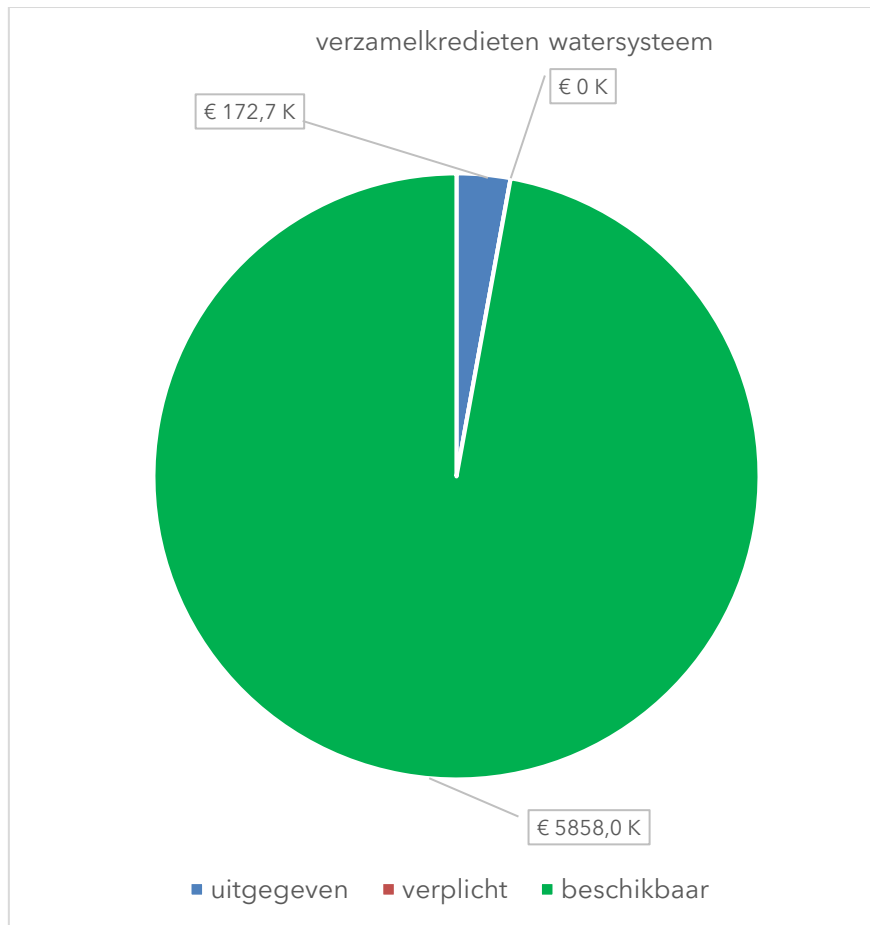

Gerealiseerd 2017/2018.

Projectenoverzicht Investeringsplan Vervangingsinvesteringen Watersysteem

1. Programma en uitvoering in cijfers

Op basis van begroting en Burap 2020

2. Uitvoering op de kaart

2020:

Realisatie van:

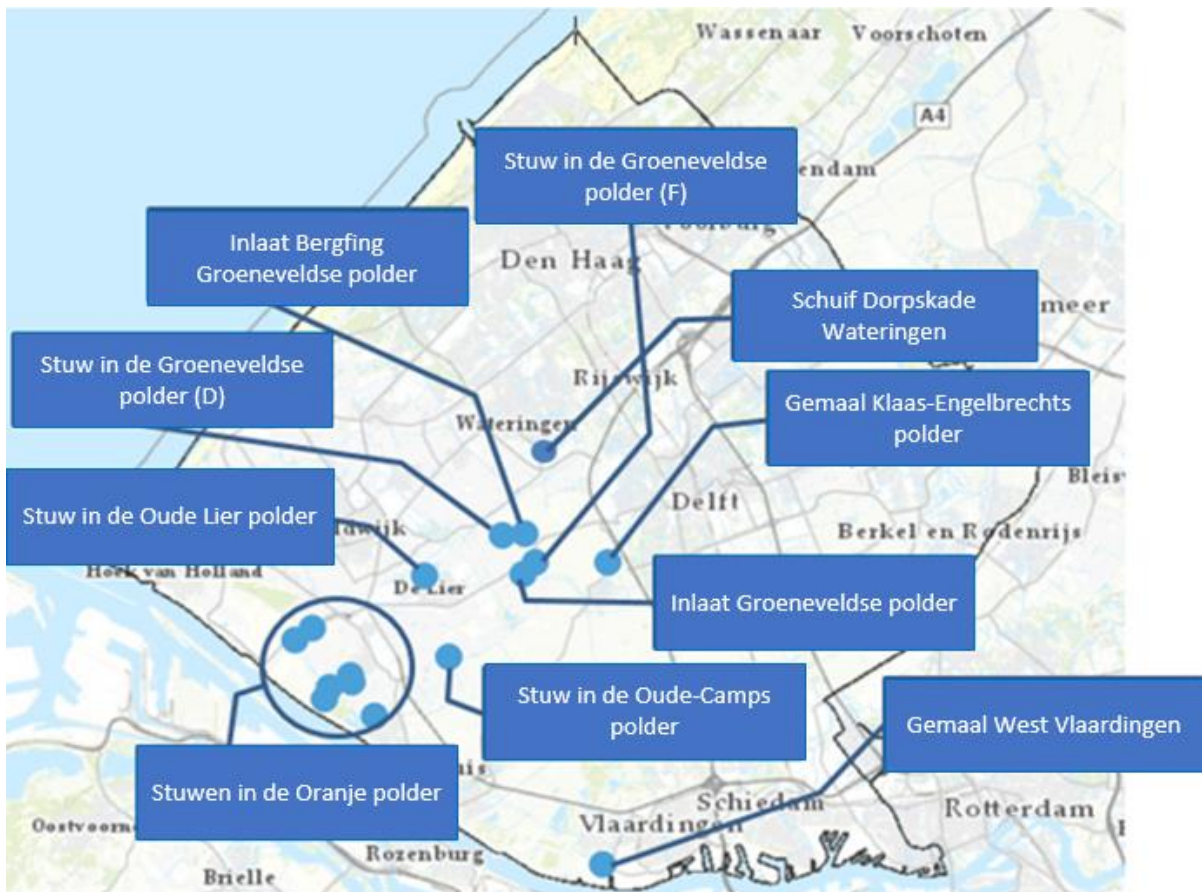
- Schuifdorpskade Wateringen

Ontwerpfase van:

- 2 Inlaten
- 1 Stuw
- 2 Gemalen

Aanbestedingsfase van:

- 2 Gemalen

2021:

Start uitvoering van de projecten vanuit 2020.

Start ontwerp/uitvoering aan:

Gemalen:

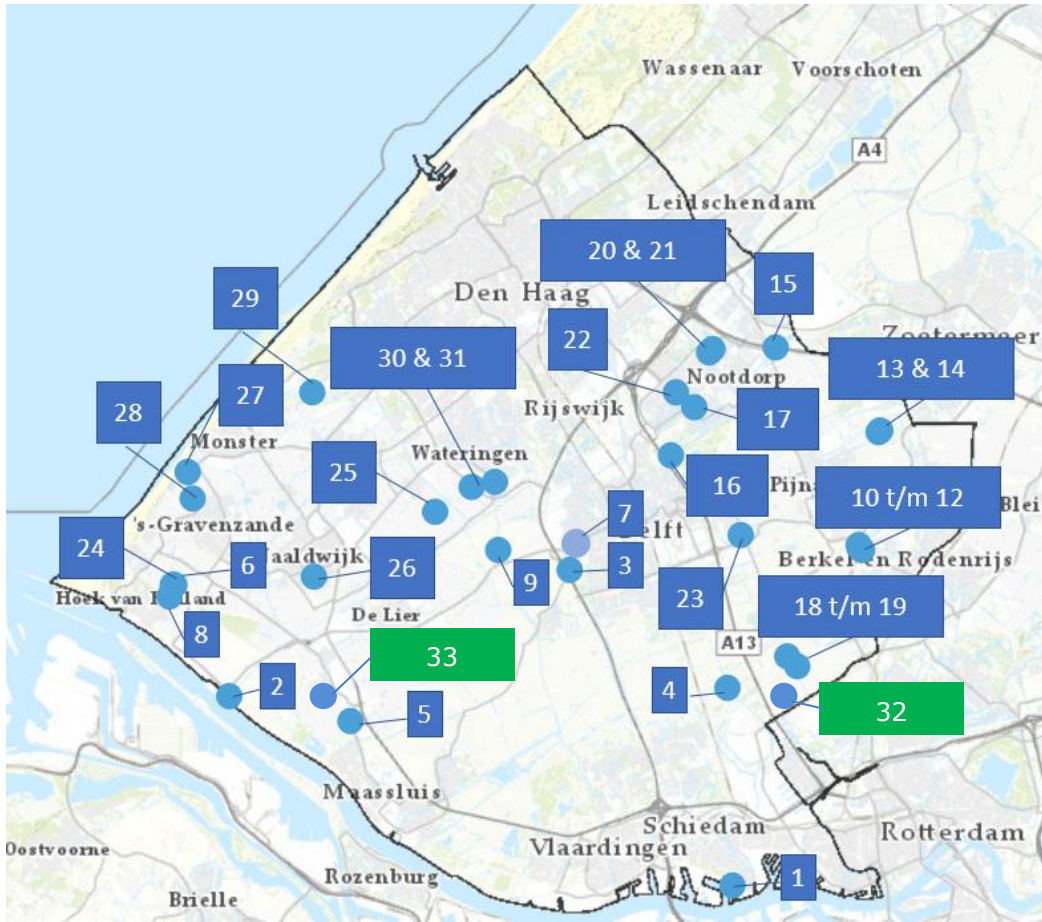
- 1) Schiegemaal
- 2) Gemaal Westland (OTI)
- 3) Gemaal Kerkpolder noord.
- 4) Gemaal Noord Kethel
- 5) Gemaal Schenkeldijk Oranjepolder
- 6) Gemaal Nieuwlandse molen
- 7) Gemaal Harnaschpolder Hooipolder
- 8) Gemaal Oost Noordland Nieuwland

Stuwen & inlaten:

- 9) Stuwen in de Woudse polder
- 10) Dubbele stuw polder Berkel hoog
- 11) Stuw in de polder van Berkel
- 12) Stuw in de polder van Berkel
- 13) Aflaat berging Oranje polder Pijnacker
- 14) Inlaat berging Oranje polder Pijnacker
- 15) Stuw plas Vd. Ende polder Nootdorp
- 16) Inlaat in de polder van Nootdorp
- 17) Stuw polder Nootdorp Blauwe loper
- 18) Stuw Nieuwe Droogmaking Schieveen
- 19) Stuw Oude Droogmaking Schieveen
- 20) Inlaat in de polder Ypenburg
- 21) Stuw polder Ypenburg Boemerang
- 22) Stuw Blauwe loper polder Ypenburg
- 23) Stuw on de Zuidpolder van Delfgauw
- 24) Stuw berging Nieuwland Noordland
- 25) Inlaat berging Hooghe Beer
- 26) Stuw in de Vlietpolder
- 27) Stuw Arensduin in het Waalblok
- 28) Stuw in het Waalblok
- 29) Stuw in de Westmadepolder
- 30) Stuw Oud- en Nieuw Wateringveldsche polder
- 31) Stuw Oud- en Nieuw Wateringveldsche polder

Toegevoegd begroting 2021:

- 32) Gemaal Oude Bovendijk
- 33) Duiker Nollaantje

3. Financiën in zicht

Project	Naam	Totaal uitvoerings krediet	Reeds afgesloten	Lopende projecten 2020	Restant krediet
0.702077/001	Onderhoud/aanleg gemalen/stuwen/inlaat	€ 4.740.700	€ -	€ 22.315	€ 4.718.385
0.702077/002	KHR Gemaal Klaas Engelbrechts	€ 510.000		€ 932	
0.702077/003	Gemaal Westland	€ 720.000	€ -	€ -	€ 720.000
0.702077/004	Schuiif Dorpskade	€ 180.000	€ -	€ 149.493	€ 30.507
0.702077/005	Gemaal Vlaardingen-West	€ -	€ -	€ -	€ -
0.702077/006	Duiker Nollaantje	€ 215.000	€ -	€ -	€ 215.000
	Totaal	€ 6.365.700	€ -	€ 172.740	€ 5.683.892

4. Planning in perspectief

Projecten	2020	2021	2022	2023	2024	2025	krediet
GEMAAL VAN DE DUIFPOLDER, TRAMBRUG							€ 75.000
VASTE STUW GROENEVELDSE POLDER (A)							€ 22.500
STUW IN DE GROENEVELDSE POLDER (D)							€ 22.500
STUW IN DE GROENEVELDSE POLDER (F)							€ 22.500
INLAAT IN DE GROENEVELDSE POLDER							€ 22.500
INLAATCONSTRUCTIE VAN DE BERGING IN DE GROENEVELDSE POLDER							€ 22.500
GEMAAL VAN DE HOOPOLDER							€ 41.250
GEMAAL VAN DE HOEFPOLDER							€ 352.500
GEMAAL VAN DE KERKPOLDER NOORD							€ 75.000
OPMALING ORANJEPOLDER SCHENKELDIJK							€ 112.500
STUW IN DE ORANJEPOLDER							€ 22.500
STUW IN DE ORANJEPOLDER							€ 22.500
STUW IN DE ORANJEPOLDER							€ 22.500
STUW IN DE ORANJEPOLDER							€ 22.500
STUW IN DE ORANJEPOLDER							€ 22.500
KLEPSTUW IN DE ORANJEPOLDER							€ 22.500
KLEPSTUW IN DE ORANJEPOLDER							€ 22.500
STUW IN DE OUDE CAMPSPOLDER							€ 22.500
STUW IN DE OUDE LIERPOLDER							€ 22.500
STUW IN DE WOUDSE POLDER							€ 22.500
SCHIEGEMAAL							€ 200.000
GEMAAL Mr. Dr. C. P. ZAAIJER							€ 900.000
GEMAAL VAN DE POLDER BERKEL							€ 105.000
GEMAAL AKKERDIJKSCHE POLDER GLASTUINBOUW							€ 45.000
DUBBELE STUW IN DE POLDER VAN BERKEL HOOG							€ 22.500
STUW IN DE POLDER VAN BERKEL							€ 22.500
STUW IN DE POLDER VAN BERKEL							€ 22.500
GEMAAL VAN DE NOORD-KETHELPOLDER							€ 300.000
AFLAATCONSTRUCTIE BERGING IN DE OUDE POLDER VAN PIJNACKER							€ 22.500
INLAATCONSTRUCTIE BERGING IN DE OUDE POLDER VAN PIJNACKER							€ 22.500
STUW PLAS VD ENDE IN DE POLDER VAN NOOTDORP							€ 22.500
INLAAT IN DE POLDER VAN NOOTDORP							€ 22.500
STUW POLDER VAN NOOTDORP DE BLAUWE LOPER							€ 22.500
STUW NIEUWE DROOGMAKING SCHIEVEEN							€ 22.500
STUW IN DE OUDE DROOGMAKING SCHIEVEEN							€ 22.500
GEMAAL VAN DE TEDINGERBROEKPOLDER, BARTHELOMEUSLAAN							€ 67.500
STUW IN DE TEDINGERBROEKPOLDER							€ 22.500
GEMAAL VAN DE VOORDIJKSHOORNSE POLDER							€ 180.000
INLAAT IN DE POLDER YPENBURG							€ 22.500
STUW IN DE POLDER YPENBURG BOEMERANG							€ 22.500
STUW BLAUWELOPER PLD YPENBURG							€ 22.500
STUW IN DE ZUIDPOLDER VAN DELFGAUW							€ 22.500
OPMALING IN DE HEEN- EN GEESTVAARTPOLDER							€ 16.650
OPMALING IN NIEUWLAND EN NOORDLAND							€ 75.150
ONDERBEMALING IN NIEUWLAND EN NOORDLAND(OOST)							€ 97.500
GEMAAL VAN DE POLDER NIEUWLAND EN NOORDLAND, NIEUWLANDSE MOLEN							€ 45.000
OPMALING IN NIEUWLAND EN NOORDLAND (LI)							€ 30.150
STUW BERGING IN NIEUWLAND EN NOORDLAND							€ 22.500
INLAAT CONSTRUCTIE VAN DE BERGING WOLLEBRAND							€ 22.500
INLAAT CONSTRUCTIE BERGING HOOGHE BEER							€ 22.500
STUW IN DE STAALDUINEN EN DE LANGE BONNEN							€ 22.500
STUW IN DE VLIETPOLDER							€ 22.500
STUW IN DE VLIETPOLDER							€ 22.500
STUW ARENSDUIN IN HET WAALBLOK							€ 22.500
STUW IN HET WAALBLOK							€ 22.500
STUW IN DE WESTMADEPOLDER							€ 22.500
GEMAAL WESTLAND							€ 720.000
GEMAAL VAN DE OOSTMADEPOLDER							€ 270.000
STUW IN OUD- & NIEUW- WATERINGVELDSCHIE POLDER							€ 22.500
STUW IN OUD- & NIEUW- WATERINGVELDSCHIE POLDER							€ 22.500
GEMAAL KLAAS ENGELBRECHTPOLE							€ 510.000
GEMAAL VLAARDINGEN-WEST							€ 710.000
SCHUIF DORPSKADE WATERINGEN							€ 180.000
GEMAAL SCHIEVEEN BOVENDIJK							€ 120.000
DUIKER NOLLAANTJE							€ 215.000
							€ 6.365.700

Legenda

ontwerpfase
realisatiefase
Vervallen uit krediet
Toegevoegd aan krediet

5. Projecten in beeld

Project schuif Dorpskade Wateringen

Foto locatie (objectcode 411201)

Betreft: Instandhouding en verbetering functionaliteit
Urgentie: Functionaliteit
Prognose uitgave: 2020 € 157.000,- en 2021 € 23.000,-

Opgave

Het vervangen van de essentiële onderdelen en aanpassen van de instroom constructie om de functie te verbeteren.

Context

Het huidige object was vanuit de instandhouding gesignaleerd en in de planning naar voren gehaald i.v.m. een knelpunt welke door peilbeheer was ingebracht m.b.t. het functioneel gedrag van het object. In de huidige constructie kwamen de takken etc. meestal klem te zitten in de schuif of kwamen in de leiding terecht (het krooshek houdt niet altijd alles tegen). Het vuil was moeilijk te verwijderen uit de leiding.

Realisatie

Opgeleverd.

Project gemaal Klaas Engelbrechtpolder

Foto locatie (objectcode 113201)

Betreft: Instandhouding en aanpassing krooshekreiniger t.b.v. Arbo omstandigheden
Urgentie: Arbo technisch
Prognose uitgave: 2020 € 200.000,- 2021 € 310.000,-

Opgave

Instandhouding onderhoud en aanbrengen automatische krooshekreiniger m.b.t. Arbowet.

Context

Locatie was vanuit de instandhouding gesignaleerd en in de planning naar voren gehaald i.v.m. een knelpunt welke door de veiligheidskundige was ingebracht m.b.t. het krozen van de locatie.

Realisatie

De aanbesteding loopt, gunning verwacht eind februari. Werkzaamheden worden eind 2021/ begin 2022 afgerond.

Project gemaal Vlaardingen-West

Foto locatie (objectcode 127101)

Betreft: Instandhouding en aanpassing t.b.v. kwantiteit opgave.
Urgentie: Waterkwantiteit opgave
Prognose uitgave: 2020 € 0,- en 2021 €600.000,-

Opgave

Instandhouding onderhoud en aanpassing van de opgave m.b.t het gevraagd debiet.

Context

Object was vanuit de instandhouding gesignaleerd en in de planning naar voren gehaald i.v.m. de gevraagde extra capaciteit vanuit de gebiedsstudie uitgevoerd in 2018.

Realisatie

De aanbesteding loopt, gunning verwacht eind februari. Werkzaamheden worden eind 2021/ begin 2022 afgerond.

Project Inlaat van de berging Groeneveldse polder

Foto locatie (objectcode 108210)

Betreft: Instandhouding
Urgentie: Functionaliteit
Prognose uitgave: 2020 € 0,- en 2021 € 25.000,-

Opgave

Instandhouding onderhoud.

Context

Object was vanuit de technische levensduur m.b.t. instandhouding gesignaleerd. Hier worden basis van de conditiemetingen (NEN 2767) en functionele beoordelingen vanuit OTI de benodigde werkzaamheden o.b.v. een nieuwe functionele periode van 15 jaar uitgevoerd.

Gerealiseerd

De aanbesteding loopt, gunning verwacht in januari 2021 en de werkzaamheden zullen in 2021 worden afgerond.

Project stuw Groeneveldse polder (D)

Foto locatie (objectcode 108202)

Betreeft: Instandhouding
Urgentie: Functionaliteit
Prognose uitgave: 2020 € 0,- en 2021 € 25.000,-

Opgave
Instandhouding onderhoud.

Context
Object was vanuit de technische levensduur m.b.t. instandhouding gesignaleerd. Hier worden basis van de conditiemetingen (NEN 2767) en functionele beoordelingen vanuit OTI de benodigde werkzaamheden o.b.v. een nieuwe functionele periode van 15 jaar uitgevoerd.

Gerealiseerd
De aanbesteding loopt, gunning verwacht in januari 2021 en de werkzaamheden zullen in 2021 worden afgerond.

Project stuw Groeneveldse polder (F)

Foto locatie (Objectcode 108203)

Betreeft: Instandhouding
Urgentie: Functionaliteit
Prognose uitgave: 2020 € 0,- en 2021 € 25.000,-

Opgave
Instandhouding onderhoud.

Context
Object was vanuit de technische levensduur m.b.t. instandhouding gesignaleerd. Hier worden basis van de conditiemetingen (NEN 2767) en functionele beoordelingen vanuit OTI de benodigde werkzaamheden o.b.v. een nieuwe functionele periode van 15 jaar uitgevoerd.

Gerealiseerd
De aanbesteding loopt, gunning verwacht in januari 2021 en de werkzaamheden zullen in 2021 worden afgerond.

Project stuw oude lierpolder

Foto locatie (117201)

Betreeft: Instandhouding
Urgentie: Functionaliteit
Prognose uitgave: 2020 € 0,- en 2021 € 25.000,-

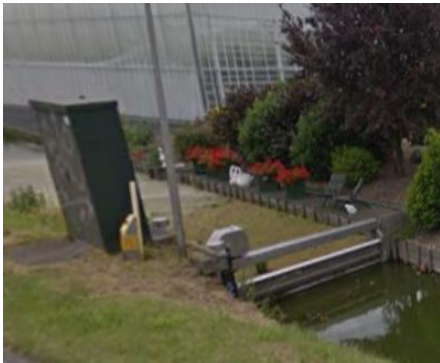
Opgave
Instandhouding onderhoud.

Context
Object was vanuit de technische levensduur m.b.t. instandhouding gesignaleerd. Hier worden basis van de conditiemetingen (NEN 2767) en functionele beoordelingen vanuit OTI de benodigde werkzaamheden o.b.v. een nieuwe functionele periode van 15 jaar uitgevoerd.

Gerealiseerd
De aanbesteding loopt, gunning verwacht in januari 2021 en de werkzaamheden zullen in 2021 worden afgerond.

Project stuw oude Campspolder

Foto locatie (Objectcode 116201)

Betreeft: Instandhouding
Urgentie: Functionaliteit
Prognose uitgave: 2020 € 0,- en 2021 € 25.000,-

Opgave
Instandhouding onderhoud.

Context
Object was vanuit de technische levensduur m.b.t. instandhouding gesignaleerd. Hier worden basis van de conditiemetingen (NEN 2767) en functionele beoordelingen vanuit OTI de benodigde werkzaamheden o.b.v. een nieuwe functionele periode van 15 jaar uitgevoerd.

Gerealiseerd
De aanbesteding loopt, gunning verwacht in januari 2021 en de werkzaamheden zullen in 2021 worden afgerond.

Project stuwen oranjepolder

Foto locatie (objectcodes 115201 t/m 115206 en 115208)

Betreft: Instandhouding
Urgentie: Functionaliteit
Prognose uitgave: 2020 € 0,- en 2021 € 175.000,-

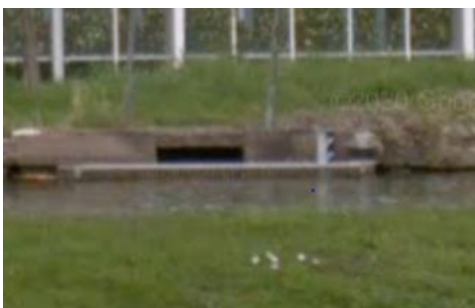
Opgave
Instandhouding onderhoud.

Context
Object was vanuit de technische levensduur m.b.t. instandhouding gesignaleerd. Hier worden basis van de conditiemetingen (NEN 2767) en functionele beoordelingen vanuit OTI de benodigde werkzaamheden o.b.v. een nieuwe functionele periode van 15 jaar uitgevoerd.

Gerealiseerd
De aanbesteding loopt, gunning verwacht in januari 2021 en de werkzaamheden zullen in 2021 worden afgerond.

Project inlaat in de Groenveldsepolder

Foto locatie (Objectcode 108207)

Betreft: Instandhouding
Urgentie: Functionaliteit
Prognose uitgave: 2020 € 0,- en 2021 € 25.000,-

Opgave
Instandhouding onderhoud.

Context
Object was vanuit de technische levensduur m.b.t. instandhouding gesignaleerd. Hier worden basis van de conditiemetingen (NEN 2767) en functionele beoordelingen vanuit OTI de benodigde werkzaamheden o.b.v. een nieuwe functionele periode van 15 jaar uitgevoerd.

Gerealiseerd
De aanbesteding loopt, gunning verwacht in januari 2021 en de werkzaamheden zullen in 2021 worden afgerond.

Werkvoorraad

De objecten worden geïnspecteerd conform de NEN 2767 om een juist inzicht te krijgen van de conditie van de objecten. Vanuit deze inspectie worden de uitkomsten gespiegeld met het functionele gedrag van de objecten om zodoende een volledig inzicht te hebben van de opgave bij de objecten.

Er loopt een nieuwe aanbesteding voor een raamovereenkomst met een aantal partijen die de separate projecten gaan uitvoeren. Hierin wordt het volgende onderscheid gemaakt:

1) *Grote en/of complexe projecten*

De aanbesteding loopt en de gunning vindt medio februari 2021 plaats. In deze aanbesteding zit de gunning van de gemalen Vlaardingen West (objectcode 127101) en Klaas Engelbrechtpolder (objectcode 113201).

2) *Kleine projecten*

De aanbesteding loopt en de gunning vindt medio januari 2021 plaats. Hierna kunnen de generieke werkzaamheden aangevraagd en uitgevoerd worden voor inlaten, stuwen en dergelijke kleine projecten. Voordeel van een raamovereenkomst is dat de doorlooptijd dan ingekort kan worden van aanbesteding tot realisatie.

Bijlage 10 -1 Verzamelkrediet vervangingsinvesteringen groot onderhoud gemalen
VV november 2018

Projectnum mer	naam	IP	Totaal krediet	lopende projecten	Afgesloten proj.	restantkrediet
702039	Vervangingsinvesteringen gerr €	8.596.000	€ 8.328.000	€ 5.894.000	€ 2.434.000	0

Projectnumme	Projectnaam	Status	Beschikbaar krediet	Totaal krediet	IP	Opmerkingen
702039	Verzamelkrediet	Actief	8.328.000,00 €	8.328.000 €	8.596.000 €	

Projectnumme	Projectnaam	Status	Actueel krediet	realisatie tm 31.12.2020	Opmerkingen
0.702039/003	Gemaal Polder van Biesland	Afgesloten	€ 581.000	€ 582.895	
0.702039/004	Gemaal Eskol, Polder Noordland-Nieuwland	Afgesloten	€ 510.000	€ 490.489	
0.702039/005	Gemaal 't Louwtje, Polder Noordland-Nieuw	Afgesloten	€ 254.000	€ 248.896	
0.702039/006	Gemaal West Polder Noordland-Nieuwland	Afgesloten	€ 385.000	€ 384.468	
0.702039/007	Gemaal Poelpolder	Afgesloten	€ 554.000	€ 547.997	
0.702039/010	Verdeelwerk F Nieuwland Noordland	Afgesloten	€ 150.000	€ 135.994	
0.702039/002	Gemaal Droogmakerij Oude Polder van Pijn	Lopend projec	€ 769.000	€ 764.961	
0.702039/008	Gemaal Oude Polder van Pijnacker	Lopend projec	€ 1.500.000	€ 364.351	
0.702039/009	Gemaal Vlietpolder	Lopend projec	€ 1.840.000	€ 620.198	
0.702039/011	Gemaal Westambacht	Lopend projec	€ 1.785.000	€ 196.258	
			€ 8.328.000	€ 4.336.507	

Bijlage 10-2 -701956 Verzamelkrediet Natte Ecologische Zones 2016-2021**D&H 24-5-2016, DMS-122859, BIS-46052**

Projectnum mer	naam	IP	Totaal krediet	Reeds afgesloten	Lopende projecten	in voorbereiding	nog aan te vragen
701956	Natte ecologische zones 2016- 2021	€ 15.882.200	€ 11.997.800	€ 1.910.300	€ 8.929.336	€ 1.084.000	€ -

rojectnummer	Projectnaam	Status	Beschikbaar krediet	Totaal krediet	IP	Opmerkingen
701956	Verzamelkrediet	Actief	34.532,00	€ 11.997.800	€ 15.882.200	

rojectnummer	Projectnaam	Status	Actueel krediet / totaal gemaakte kosten	Realisatie	aanvraag	Opmerkingen
701952	Overhoeken Gantel	Afgesloten	€ 16.496	€ 16.496		
701973	NVO Polder Biesland	Afgesloten	€ 35.684	€ 35.684		
701974	NEZ Boschslot	Afgesloten	€ 10.409	€ 10.409		
701976	Planvorming KRW/NEZ's 2016	Afgesloten	€ 80.029	€ 80.029		
701980	NVO Broeksloot	Afgesloten	€ 3.312	€ 3.312		
701981	Aanbesteding NEZ	Afgesloten	€ 37.188	€ 37.188		
701993	NEZ Wilgenrijk Maassluis	Afgesloten	€ 3.989	€ 3.989		
701891	Optimalisatie NEZ 1e & 2e tranch	Afgesloten	€ 182.280	€ 182.280		
701998	Focussteam KRW/NEZ	Afgesloten	€ 297.539	€ 297.539		
702011	Planvorming focussteam KRW/NEZ	Afgesloten	€ 349.996	€ 349.996		
701917	Nieuwe Waterweg Honselersdijk	Afgesloten	€ 144.268	€ 144.268		
0.701956/003	Planvorming focussteam KRW/NEZ	Afgesloten	€ 269.202	€ 269.202		
0.701956/007	Planvorming focussteam KRW/NEZ	Afgesloten	€ 227.992	€ 227.992		
0.701956/008	Planvorming focussteam KRW/NEZ	Afgesloten	€ 165.525	€ 165.525		
0.701956/005	NEZ Lookwatering	Afgesloten	€ -	€ -		
0.701956/009	Raamcontract NEZ	Afgesloten	€ 40.192	€ 40.192		
0.701956/015	NEZ Blakervaart	Afgesloten	€ 20.651	€ 20.651		
0.701956/023	NVO Dorppolder	Afgesloten	€ 25.551	€ 25.551		
701995	NEZ Groeneweg 's-Gravenzande	lopend project	€ 291.865	€ 267.118		
701943	Verbred. Watergang Aalkeet Buit	lopend project	€ 54.000	€ 26.549		
701950	Lierwatering KRW	lopend project	€ 1.374.937	€ 1.043.189		
701951	Rotterdamse Schie	lopend project	€ 619.508	€ 240.400		
0.701956/002	Plas Madestein NEZ	lopend project	€ 918.000	€ 220.631		
0.701956/004	Oostelijke Randweg "Stepping St	lopend project	€ 50.171	€ 15.619		
0.701956/006	Pilot Drijvende oevers Den Haag	Afgesloten	€ 71.797	€ 71.797		
0.701956/011	NEZ De Hoop	Afgesloten	€ -	€ -		
0.701956/012	Effectenplaagsoorten en waterpla	lopend project	€ 25.000	€ 24.470		
0.701956/013	Vergroening stadsgracht Delft	lopend project	€ 57.454	€ 10.256		
0.701956/014	NEZ Perceel Post - Schipluiden	lopend project	€ 255.000	€ 45.032		
0.701956/016	NEZ Madestein Noord-Oost	lopend project	€ 462.000	€ 20.367		
0.701956/017	NEZ Strijp - Honselersdijk	lopend project	€ 149.604	€ 11.237		
0.701956/018	NEZ Honderdland	lopend project	€ 424.000	€ 389.013		
0.701956/019	NEZ Erasmusvaart	Afgesloten	€ -	€ -		
0.701956/020	Vissenbossen	lopend project	€ 162.060	€ 154.805		
0.701956/021	NEZ Plantenkorven	lopend project	€ 68.889	€ 16.170		
0.701956/022	NEZ Rietland Woudse Polder	lopend project	€ 378.500	€ 316.517		
0.701956/024	NEZ Groeneweg 177	lopend project	€ 70.000	€ 26.742		
0.701956/025	NEZ Nieuweg/Pouwelslaan	lopend project	€ 133.500	€ 23.722		
0.701956/026	NEZ Verkenningen	lopend project	€ 82.000	€ 41.147		
0.701956/027	NEZ Oude Spui	lopend project	€ 1.632.000	€ 34.113		
0.701956/028	NEZ Madestein Zuid-west	lopend project	€ 972.400	€ 1.089		
0.701956/029	NEZ Waelpark Dijkkerwael	lopend project	€ 35.145	€ 2.813		
701975	NEZ Coldenhovenlaan	lopend project	€ 404.250	€ 357.556		
701992	Plas Molenweg Berkel	lopend project	€ 276.885	€ 263.973		
701956.....	NEZ Laan van de Heilige Lambert	In voorbereiding	€ 80.000	€ -	€ 80.000	
701956.....	Hoogspaningstracé Oranjekanaal	In voorbereiding	€ 275.000	€ -	€ 275.000	
701956.....	Middendorpweg	In voorbereiding	€ 88.000	€ -	€ 88.000	
701956.....	VPP De Rel	In voorbereiding	€ 496.000	€ -	€ 496.000	
701956.....	Van Buerenlaan	In voorbereiding	€ 120.000	€ -	€ 120.000	
701956.....	Pasgeldlaan Rijswijk	In voorbereiding	€ 25.000	€ -	€ 25.000	
			€ 11.963.268	€ 5.534.628	€ 1.084.000	

Bijlage 10-3 Overzicht verzamelkrediet vervangingsinvesteringen

VV-voorstel

nov-19

Projectnummer	naam	IP	Totaal krediet	Reeds afgesloten	Lopende projecten	in voorbereiding	nog aan te vragen
702077	Vervangingsinvestering LTAP 2020	€ 6.684.000	€ 6.365.700	€ 180.000	€ 2.155.000	€ 4.030.700	0

rojectnummer	Projectnaam	Status	Beschikbaar krediet	Totaal krediet	IP	Opmerkingen
702077	Verzamelkrediet	Actief	6.365.700,00	€ 6.365.700	€ 6.684.000	

rojectnummer	Projectnaam	Status	Actueel krediet	Realisatie tm 31.12.2020	aanvraag	Opmerkingen
702077/004	Schuif Dorpskade	Afgesloten	€ 180.000	€ 149.493		
702077/002	KHR Gemaal Klaas Engelbrechts	Lopend project	€ 510.000	€ 932		
702077/003	Gemaal Westland	Lopend project	€ 720.000	€ -		
702077/005	Gemaal Vlaardingen-west	Lopend project	€ 710.000	€ 22.315		
702077/006	Duiker Nollaantje	Lopend project	€ 215.000	€ -		
	Gemaal van de Duifpolder, trambrug	In voorbereiding	€ 75.000			
	Vaste stuw Groeneveldse polder (A)	In voorbereiding	€ 22.500			
	Stuw in de Groeneveldse polder (D)	In voorbereiding	€ 22.500			
	Stuw in de Groeneveldse polder (F)	In voorbereiding	€ 22.500			
	Inlaat in de Groeneveldse polder	In voorbereiding	€ 22.500			
	Inlaatconstructie van de berging in de Groeneveldse polder	In voorbereiding	€ 22.500			
	Gemaal van de Hoefpolder	In voorbereiding	€ 41.250			
	Gemaal van de Hoefpolder	In voorbereiding	€ 352.500			
	Gemaal van de Kerkpolder noord	In voorbereiding	€ 75.000			
	Opmaling Oranjepolder Schenkeldijk	In voorbereiding	€ 112.500			
	Stuw in de Oranjepolder	In voorbereiding	€ 22.500			
	Stuw in de Oranjepolder	In voorbereiding	€ 22.500			
	Stuw in de Oranjepolder	In voorbereiding	€ 22.500			
	Stuw in de Oranjepolder	In voorbereiding	€ 22.500			
	Stuw in de Oranjepolder	In voorbereiding	€ 22.500			
	Stuw in de Oranjepolder	In voorbereiding	€ 22.500			
	Klepstuw in de Oranjepolder	In voorbereiding	€ 22.500			
	Klepstuw in de Oranjepolder	In voorbereiding	€ 22.500			
	Stuw in de Oude Campspolder	In voorbereiding	€ 22.500			
	Stuw in de Oude Campspolder	In voorbereiding	€ 22.500			
	Stuw in de Woudse polder	In voorbereiding	€ 22.500			
	Schiegemaal	In voorbereiding	€ 200.000			
	Gemaal Mr. Dr. C. P. Zaaijer	In voorbereiding	€ 900.000			
	Gemaal van de polder Berkel	In voorbereiding	€ 105.000			
	Gemaal Akkerdijksche polder Glastuinbouw	In voorbereiding	€ 45.000			
	Dubbele stuw in de polder van Berkel hoog	In voorbereiding	€ 22.500			
	Stuw in de polder van Berkel	In voorbereiding	€ 22.500			
	Stuw in de polder van Berkel	In voorbereiding	€ 22.500			
	Gemaal van de Noord-Kethelpolder	In voorbereiding	€ 300.000			
	Aflaatconstructie berging in de oude polder van Pijnacker	In voorbereiding	€ 22.500			
	Inlaatconstructie berging in de oude polder van Pijnacker	In voorbereiding	€ 22.500			
	Stuw plas vd. Ende in de polder van Nootdorp	In voorbereiding	€ 22.500			
	Inlaat in de polder van Nootdorp	In voorbereiding	€ 22.500			
	Stuw polder van Nootdorp "De blauwe looper"	In voorbereiding	€ 22.500			
	Stuw nieuwe droogmaking Schieveen	In voorbereiding	€ 22.500			
	Stuw in de oude droogmaking Schieveen	In voorbereiding	€ 22.500			
	Gemaal van de Tedingebroekpolder, Barthelomeuslaan	In voorbereiding	€ 67.500			
	Stuw in de Tedingebroekpolder	In voorbereiding	€ 22.500			
	Gemaal van de Voordijkshoornse polder	In voorbereiding	€ 180.000			
	Inlaat in de polder Ypenburg	In voorbereiding	€ 22.500			
	Stuw in de polder Ypenburgurg Boemerang	In voorbereiding	€ 22.500			
	Stuw Blauweloper polder Ypenburg	In voorbereiding	€ 22.500			
	Stuw in de zuidpolder van Delfgauw	In voorbereiding	€ 22.500			
	Opmaling in de Heen- en geestvaartpolder	In voorbereiding	€ 16.650			
	Opmaling in Nieuwland en Noordland	In voorbereiding	€ 75.150			
	Onderbemaling in Nieuwland en Noordland (oost)	In voorbereiding	€ 97.500			
	Gemaal van de polder Nieuwland en Noordland, Nieuwlandse molen	In voorbereiding	€ 45.000			
	Opmaling in Nieuwland en Noordland (LI)	In voorbereiding	€ 30.150			
	Stuw berging in Nieuwland en Noordland	In voorbereiding	€ 22.500			
	Inlaat constructie van de berging Wollebrand	In voorbereiding	€ 22.500			
	Inlaat constructie berging Hooghe beer	In voorbereiding	€ 22.500			
	Stuw in de Staalduinen en De lange bonnen	In voorbereiding	€ 22.500			
	Stuw in de Vlietpolder	In voorbereiding	€ 22.500			
	Stuw in de Vlietpolder	In voorbereiding	€ 22.500			
	Stuw Arensduin in het Waalblok	In voorbereiding	€ 22.500			
	Stuw in het Waalblok	In voorbereiding	€ 22.500			
	Stuw in de Westmadepolder	In voorbereiding	€ 22.500			
	Gemaal van de Oostmadepolder	In voorbereiding	€ 270.000			
	Stuw in Oud- & Nieuw- Wateringveldsche polder	In voorbereiding	€ 22.500			
	Stuw in Oud- & Nieuw- Wateringveldsche polder	In voorbereiding	€ 22.500			
	Gemaal Schieveen bovendien	In voorbereiding	€ 120.000			
			6.365.700	172.740		

Bijlage 10-4 Verzamelkredieten BGO

Er zijn vier "oude" verzamelkredieten binnen het cluster Waterveiligheid.

Er is één "nieuw" verzamelkrediet binnen het cluster Waterveiligheid

Dit is het overzicht d.d. foto investeringen 2020 incl TR definitief dd 03-02-2021

Projectnummer	naam	Totaal krediet reeds afgesloten	
701753	Complex BGO	€ 9.500.000	€ 6.289.951
701818	BGO kades met wegen - reeds afgesloten	#VALUE!	€ 789.445
701916	Gecombineerd BGO 2016-2020	€ 35.731.000	€ 4.766.647
701994	Verbeteren waterkeringen 2016-2020	€ 15.400.000	€ 3.123.016
	TOTAAL	#VALUE!	€ 14.969.058
702084	Verzamelkrediet assetsysteem waterkeringen	€ 20.600.000	
		#VALUE!	€ 14.969.058

opende projecte	Restant krediet	Restant krediet na afsluiting 701818	IP
€ 3.531.050	€ -1	€ -1	€ 3.210.049
€ -	#VALUE!		#VALUE!
€ 30.173.785	€ 790.569	€ 790.569	€ 30.964.353
€ 10.782.000	€ 1.494.984	€ 1.494.984	€ 12.276.984
€ 44.486.834	#VALUE!	€ 2.285.553	#VALUE!
€ 606.000	€ 19.994.000		€ 20.600.000
-/- 321.000 vanwege overboeking naar 701753			
€ 45.092.834	#VALUE!		#VALUE!

Overzicht verzamelkrediet behorend bij 702084

DMS#xxxx; VV 23-4-2020; dynamisch verzamelkrediet; vanuit dit krediet zullen ook de overige verzamelkredieten daar waar nodig worden aangevuld, totdat de onderliggende projecten onder deze vk's zullen eindigen

Projectnummer	Projectnaam	Status	Beschikbaar krediet	Totaal krediet	IP	Opmerkingen
702084/001	Verzamelkrediet assetsysteem waterkeringen	Actief	€ 19.994.000	€ 20.600.000	€ 20.279.000	d.d. 29-12-2020 gecontroleerd met Prosa akkoord
Afgesloten projecten, gaan niet meer wijzigen.						
Projectnummer	projectnaam	Status	Actueel krediet / Totaal gemaakte kosten	Verzamelkrediet	DMS	Opmerkingen
702084	Nog goed te keuren budgetwijzigingen					
702084/002	VK assetsysteem waterkeringen algemeen	Lopend project	€ 100.000			Algemeen nummer onder het verzamelkrediet. Kosten dienen uiteindelijk overgeboekt te worden naar onderliggende nummers
702084/003	BGO Zijtwende - De Lier	Lopend project	€ 30.000			
702084/004	WOK Kwakelweg Maasland	Lopend project	€ 155.000			
	Aanpassing krediet cf VV besluit 24-09-2020		€ 321.000			

Historie
sept 2020:   Aanpassing IP cf VV besluit 24-09-2020 van €20.600.000 naar €20.279.000
                    Aanpassing krediet met minus 321.000 vanwege VV besluit 24-09-2020

Projectnumme	Projectnaam	Status	Beschikbaar krediet	Totaal krediet	IP	Opmerkingen
701753	Verzamelkrediet Complex BGO	Actief	(0,72) €	9.500.000 €	3.210.049	d.d. 29-12-2020 gecontroleerd met PROSA. Akkoord

Projectnumme	Projectnaam	Status	Actueel krediet / totaal gemaakte kosten	Verzamelkredie DMS	Opmerkingen
701914	BGO Cluster zeer complex	Lopend project	€ 3.531.050		

Projectnumme	Projectnaam	Status	Actueel krediet / totaal gemaakte kosten	Verzamelkredie DMS	Opmerkingen
GIDS - HISTORIE		dms			
			776.368 €	776.368	Retour restant Verzamelkrediet, DMS-1335098, projecten 701804 (€ 228.927), 701806 (€ 15.726), 701809 (€ 23.400). Krediet ophogen met € 268.053 naar € 776.368
			508.315 €	-268.053	DMS 1254658: verlagen krediet tbv project 701804 met € 320.000 en ophogen krediet met € 137.250 vanaf project 701809(VV 20-6-2013, DMS 1067569 en Memo DMS 1088031) -300k tbv 701804 DMS 1268297
			808.315 €	300.000	DMS 1254658: verlagen krediet tbv project 701804 met € 320.000 en ophogen krediet met € 137.250 vanaf project 701809(VV 20-6-2013, DMS 1067569 en Memo DMS 1088031) -300k tbv 701804 DMS 1268297
			991.065 €	182.750	DMS 1249798: verlagen krediet tbv project 701940 met € 125.000 (VV 20-6-2013, DMS 1067569 en Memo DMS 1088031)
			1.116.065 €	125.000	DMS 1247842: verlagen krediet tbv project 701914 met € 203.250 (VV 20-6-2013, DMS 1067569 en Memo DMS 1088031)
			1.319.315 €	203.250	DMS 1242960: verlagen krediet tbv 701805 met € 28.013 (VV 20-6-2013, DMS 1067569 en Memo DMS 1088031)
			1.347.328 €	28.013	DMS 1227844: verlagen krediet tbv 701914 met € 1.230.000(VV 20-6-2013, DMS 1067569 en Memo DMS 1088031)
			2.577.328 €	1.230.000	DMS 1204789: verlagen krediet tbv: 701785 150.000 / 701803 30.500 / 701805 77.500 / 701886 313.000. Retour van:701801 15.578 / 701806 835.750. (VV 20-6-2013, DMS 1067569 en Memo DMS 1088031)
			2.297.000 €	-280.328	...terugboeking krediet van 9500000
			8.612.750 €	6.315.750	Verdeling verzamelkrediet, DMS-1198425. Overboeken € 887.250 naar project 701809
			9.500.000 €	887.250	D&H 3-3-2015, DMS-1171362, BIS-38882. Wijziging krediet (€ 9.500.000) nav VV 19-2-2015
			3.184.250 €	-6.315.750	D&H 6-1-2015, DMS-1171362, BIS-38882, Ophogen Uitvoeringskrediet met € 1.625.000
			1.559.250 €	-1.625.000	DMS 1172818. Verlagen krediet tbv: 701801 38.750/701804 317.250. Retour van: 701802 412.790/701803 546.840/701805 680.000
			275.620 €	-1.283.630	Verlagen krediet -€ 1.500.750 tbv project 701806 volgens mini PvA 1161890
			1.776.370 €	1.500.750	Verlagen krediet -€ 1.475.000 tbv project 701805 volgens mini PvA 1142958
			3.251.370 €	1.475.000	Adm. correctie. Overboeken € 330.000 van 701785 naar 701753 (moest zijn ophoging naar 500.000 ipv met 500.000, DMS 113)
			2.921.370 €	-330.000	Overboeken krediet € 1.812.750 naar 701804 (DMS 1110317), terugboeken krediet € 200.000 van 701801 (DMS 1135537), overboeken € 500.000 naar 701785 (DMS 1135536). VV 20-6-2013, DMS-1067569 en Memo DMS 1088031
			2.921.370 €	-	Overboeken krediet € 1.812.750 naar 701804 (DMS 1110317), terugboeken krediet € 200.000 van 701801 (DMS 1135537), overboeken € 500.000 naar 701785 (DMS 1135536). VV 20-6-2013, DMS-1067569 en Memo DMS 1088031
			5.034.120 €	2.112.750	VV 24-4-2014, DMS-1121069, BIS-35700, Krediet +€4.425.000
			609.120 €	-4.425.000	Overboeken € 750.000 naar krediet 701804, VV 20-6-2013, DMS-1067569 en Memo DMS 1088031
			1.359.120 €	750.000	Totaal Overboeken € 1.760.880 naar krediet: 701801 €341.250/701802 €602.790/701803 €816.840, VV 20-6-2013, DMS-1067569 en Memo DMS 1088031
			3.120.000 €	1.760.880	Overboeken € 230.000 naar Krediet project 701785, VV 20-6-2013, DMS-1067569 en Memo DMS 1088031
			3.350.000 €	230.000	Overboeken € 100.000 naar Krediet project 701785, VV 20-6-2013, DMS-1067569
			3.450.000 €	100.000	K 3,450 mln VV 20juni2013,DMS 1067569

Projectnumme	Projectnaam	Status	Beschikbaar krediet	Totaal krediet	IP	Opmerkingen
701994		Lopend	€ 1.494.984	€ 15.400.000	€ 12.276.984	d.d. 29-12-2020 is gecontroleerd in Prosa Akkoord

Projectnumme	Projectnaam	Status	Actueel krediet / totaal gemaakte kosten	Verzamelkrediet DMS	Opmerkingen
701994	Nog goed te keuren budgetwijzigingen				
702035	Vleugelmuur Oranje Binnensluis te Maasdijk	Afgesloten	€ 16.553		Project is administratief afgesloten. Verhoging krediet met € 1739.400 cf Formulier verdeling verzamelkrediet DMS# 1419487
701937	Kadeverbetering N468	Lopend project	€ 1.850.000		
701994/002	Conditieingen kunstwerken primaire en regionale kerir	Lopend project	€ 30.000		op verzoek van René nog ophouden voor conditieingen
702021	Waterkerende constructies Schipluiden - Leidschendam -	Lopend project	€ 6.230.000		
702025	KVP Regionaal 2015-2020 Laan van Adrichem	Lopend project	€ 1.342.000		
702027	Kade Schieveen Delftweg	Lopend project	€ 375.000		
701994/004	Hazepad	Lopend project	€ 955.000		

€ 15.021.230

GIDS - HISTORIE

	dms	project	
€	15.400.000		
€	15.285.000	1298008	701965 (115000)
€	14.910.000	1305597 / 1307380	701965 / 702009 € 375.000
€	14.767.000	1329785	702021 (143000)
€	14.760.200	1331518	702024 (6800)
€	13.480.700	1326698 / 1333005 / 133	702025 (840000) 702026 (412500) 702027 (27000)
€	13.475.600	1335211	702035 (5100)

Projectnummer	Projectnaam	Status	Beschikbaar krediet	Totaal krediet	IP	Opmerkingen
701916	Verzamelkrediet Gecombineerd BGO 2016-2020	Actief	€ 790.569	€ 35.731.000	€ 30.964.353	d.d. 29-12-2020 gecontroleerd met Prosa akkoord Afgesloten projecten, gaan niet meer wijzigen.
Projectnummer	Projectnaam	Status	Actueel krediet / Totaal gemaakte kosten	Verzamelkrediet DMS	Opmerkingen	
701945	BGO Delft noord DSM (WOK)	Lopend project	€ 55.000		opgeboekt cf Pva	
701947	BGO PMB Algemeen	Lopend project	€ 100.000		Teruggeboekt naar 100k cf Formulier verdeling verzamelkrediet DMS#1408174	
701963	BGO Cluster Berkel	Lopend project	€ 6.912.820			
701964	BGO Cluster Westland	Lopend project	€ 2.712.831			
701966	BGO Dijkhoornseweg	Lopend project	€ 1.665.000	1346042	Het oorspronkelijke krediet (67.977) had verrekend moeten zijn met het aanvullend krediet van 110.000 dit is gecorrigeerd in het verzamelkrediet (zie wijziging 09).	
701968	BGO Cluster Maassluis	Lopend project	€ 3.065.000			
701969	BGO Cluster Midden Delfland	Lopend project	€ 1.495.000		Ophoging krediet met €65.729 cf Formulier verdeling verzamelkrediet DMS#1415247	
702000	BGO WOK Vaartweg - Kulkweg	Lopend project	€ 1.751.281			
702001	BGO WOK Pijnackersevaart	Lopend project	€ 651.960		+ 16k afkomstig van 702043.	
702015	BGO WOK Lange Wateringkade	Lopend project	€ 965.521		Ophoging krediet met €955.000 cf Formulier verdeling verzamelkrediet DMS#1413554,	
702016	WOK KVP dorp De Zweth	Lopend project	€ 2.495.000	1336468	Teruggave krediet cf DMS#1460373	
702036	BGO WOK Lombokstraat	Lopend project	€ 485.000			
701916/002	BGO Groene Kades 2018	Lopend project	€ 4.440.000			
701916/003	Oostelijke Randweg "KVP Verlengde Strijp en De Lee"	Lopend project	€ 486.271		VV dossier 359	
701916/009	BGO WOK Noordeindseweg	Lopend project	€ 2.472.000			
701916/010	BGO WOK Dijkhoornseweg Midden	Lopend project	€ 60.500			

GIDS historie

project

€	35.731.000		VV 18-2-2016, DMS-1235020, BIS-46757, Krediet +€ 35.731.000
€	33.699.250	€ 2.031.750	Verdeling verzamelkrediet, DMS-1254476, dd 13-4-2016: : Overboeken € 2.031.750 naar project 701944 Complex BGO cluster Noord
€	33.694.195	€ 5.055	Verdeling verzamelkrediet, DMS-1256871: Overboeken € 5.055 naar project 701945
€	33.638.923	€ 55.272	verdeling VK dms1257876 701948 26 mei 2016
€	28.837.882	€ 4.801.041	Verz.kredieten: 701946 €1.200.000 DMS1263045/701947 €1.907.200 DMS1263039/701949 €93.500 DMS1257882/701957 €51.763 DMS1262698 + €632.720 DMS1264356/701958 €754.535 DMS 1262700/701959 €3.805 DMS 1262742/701962 €154.118 DMS1264917/701963 €3.400 DMS1263111
€	25.061.632	€ 3.776.250	Verzamelkrediet (€ 3.776.250) overboeken van 701916 naar 701963, DMS 1265161, dd 8-7-2016
€	23.604.382	€ 1.457.250	Verzamelkrediet (€ 3.776.250) overboeken van 701916 naar 701963, DMS 1265161, dd 8-7-2016, - € 1.457.250 tbv 701964 DMS 1268843
€	23.603.905	€ 477	Verzamelkrediet (€ 3.776.250) overboeken van 701916 naar 701963, DMS 1265161, dd 8-7-2016, - € 1.457.250 tbv 701964 DMS 1268843, -477 Euro 701966 DMS 1269195
€	22.413.424	€ 1.190.481	Adm. correctie, DMS-1275334. Terugstorten toegekende opslagen: 701945 405/ 701948 4.424/ 701949 7.482/ 701957 4.143/ 701959 305/ 701944 265.010. Krediet ophogen met € 281.769 naar € 22.413.424.
€	22.131.655	€ 281.769	Verzamelkrediet (€ 3.776.250) overboeken van 701916 naar 701963, DMS 1265161, dd 8-7-2016, - € 1.457.250 tbv 701964 DMS 1268843, -477 Euro 701966 DMS 1269195 en -1.472.250 701968 DMS 1269802
€	21.679.924	€ 451.731	Verzamelkrediet dd 17-08-2016, DMS 1270920, Krediet € 733.500 overgeboekt van 701916 naar 701969
€	21.657.424	€ 22.500	Verzamelkrediet dd 6-10-2016, DMS-1276870, krediet (€ 22.500) overgeboekt van 701916 naar 701966
€	21.643.442	€ 13.982	Verzamelkrediet dd 3-11-2016, DMS-1275361, overboeken € 13.982 van project 701916 naar project 701949
€	20.547.092	€ 1.096.350	Verzamelkrediet dd 24-11-2016, DMS-1284618, verlagen krediet met € 1.096.350 naar € 20.547.092 tbv project 701963
€	20.489.857	€ 57.235	Verzamelkredieten dd 9-3-2017, DMS-1296999 + DMS-1297911, verlagen krediet met € 57.235 naar € 20.489.857 tbv projecten 701966 (10.000) en 702004 (47.235)
€	20.147.167	€ 342.690	Verzamelkredieten dd 8 en 10-7-2017, DMS-nrs. 1308400/132002/1321557, verhogen krediet met € 505.740 naar € 20.147.167tbv projecten 702007 (+ € 1.000), 702015 (+ € 10.000) en 701944 (- € 516.740)
€	20.134.167	€ 13.000	Verzamelkrediet dd -7-2017, DMS-nr. 1321371, verlagen krediet met € 13.000 naar € 20.134.167 tbv project 702016
€	20.005.177	€ 128.990	Verzamelkredieten dd 21-3-2017, DMS-nrs.1299487/1299507/1299484 en dd 30-3-2017 DMS-1300506, verlagen krediet met € 484.680 naar € 20.005.177 tbv projecten 702001 (142.900), 701999 (163.750), 70200 (163.750) en 702005 (14.280)
€	19.840.177	€ 165.000	Verzamelkredieten dd 4-5-2017, DMS-nr. 1304952, verlagen krediet met € 165.000 naar € 19.840.177 tbv projecten 701959
€	19.641.427	€ 198.750	Verzamelkredieten dd 18-5-2017, DMS-nrs. 1306002 en 1307259, verlagen krediet met € 198.750 naar € 19.641.427 tbv projecten 702007 (€ 35.000) en 702008 (€ 163.750)
€	19.341.167	€ 300.260	Verzamelkrediet dd 3-8-2017, DMS-nr. 1323633, verlagen krediet met € 793.000 naar € 19.341.167 tbv project 702018
€	19.340.167	€ 1.000	Verzamelkrediet dd 29-9-2017, DMS 1331734, verlagen krediet met € 1.000 naar € 19.340.167 tbv project 702007
€	19.308.755	€ 31.412	Verzamelkrediet dd 17-10-2017, DMS 1333274, verlagen krediet met € 31.412 naar € 19.340.167 tbv project 702030
€	19.300.255	€ 8.500	Verzamelkrediet dd 19-10-2017, DMS 1333932, verlagen krediet met € 8.500 naar € 19.300.255 tbv project 702032
€	19.226.505	€ 73.750	Verzamelkredieten dd 10, 22 en 23-10-2017, DMS-nrs 1335879, 1337438 en 1337439, verlagen krediet met € 73.750 naar € 19.226.505 tbv projecten 701966 (€ 35.000), 702036 (€ 18.750) en 702037 (€ 20.000)
€	11.431.419,73	€ 7.795.085,27	Verzamelkredieten dd 14/15-12-2017, DMS-nrs 1339491/1336468, verlagen krediet met € 253.000 naar € 18.973.505 tbv projecten 702016 (€ 237.000) en 702043 (€ 16.000)

Projectnumme	Projectnaam	Status	Beschikbaar krediet	Totaal krediet	IP	Opmerkingen
701818	Verzamelkrediet - BGO kades met v Administratief afgesloten		€ 968.444	€ 1.757.889	€ 968.444	D.d. 13-11-20 het beschikbaar krediet 968444 gecontroleerd met PROSA. Ak 968444
			€ -679.810	€ -	-679810	D.d. 13-11-20 het beschikbaar krediet -570175 gecontroleerd met PROSA. A -1648254

Projectnumme	Projectnaam	Status	Actueel krediet / totaal gemaakte kosten	Verzamelkredie DMS	Opmerkingen
701818	Nog goed te keuren budgetwijzigingen		€ -		
701819	BGO Kades met wegen, Algemeen F Geannuleerd		€ 109.635		
701855	Buitengewoon groot onderhoud Lan	Afgesloten	€ 83.000		
701858		Afgesloten	€ -		Kosten zijn overgeboekt naar 701947
701880	Kade 25 Polder Schieveen	Afgesloten	€ 473.900		Project is al deels geactiveerd 465546. Resterend krediet 8354
701905		Afgesloten	€ 18.590		
701906		Afgesloten	€ 35.027		
701920		Afgesloten	€ 26.467		
701913	Jaagpad Rijswijk (WOK)	Afgesloten	€ 42.826		dec-19: project afgesloten

GIDS - HISTORIE

dms project

€ 1.119.891 Verrekening restant Verzamelkrediet, DMS-1335097, projecten 701858 (+€ 100.000), 701905 (+€ 2.788), 701906 (+€ 6.373), 701920 (-€ 154). Krediet ophogen met € 109.007 naar € 1.119.891

€ 1.010.884 DMS 1292897, € 43.125 naar project 701913 en DMS 1293680, € 30.000 naar project 701880

€ 1.084.009 Krediet -€ 175.950 ivm overboeking (DMS 1254657) van project 701818 naar project 701880

€ 1.259.959 Krediet -€ 26.313 ivm overboeking (DMS 1240335) van project 701818 naar project 701920

€ 1.286.272 Krediet -€ 62.778 ivm overboeking (DMS 1224593, DMS 1224594) van project 701818 naar project 70701905 (€ 21.378) en project 701906 (€ 41.400)

€ 1.349.050 Krediet -€ 267.950 ivm overboeking van project 701818 naar project 701880

€ 1.617.000 Krediet - € 100.000 ivm overboeking van project 701818 naar project 701858

€ 1.717.000 Krediet - € 83.000 ivm overboeking van project 701818 naar project 701855 (DMS 1164117)

€ 1.800.000 Krediet - € 200.000 ivm overboeking van project 701818 naar project 701819

€ 2.000.000 VV 19-12-2013, DMS-1096751, BIS-33641, Uitvoeringskrediet +€ 2.000.000

€ 1.757.889 VV Besluit eind dec 2018, PMB-uren worden niet langer geactiveerd/

Bijlage 11 bij jaarstukken 2020: Overzicht subsidies

Prg	Onderwerp	Verstrekker/programma	NL/EU Subsidie	einddatum project	% Subsidie	Omvang (voorlopige) beschikking	Ontvangen voorschotten	Vaststelling subsidies	Nog te ontvangen	Status
Waterkwaliteit	Erasmusverbinding	nog niet bekend		31-12-2020						1 oriëntatie
Waterketen	Medicijnresten uit Afvalwater - Onderzoeksbudget	Ministerie I&W/Regeling Medicijnresten	NL	31-12-2020	nvt	€ 250.000,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 250.000,00	3 aanvraag
Waterketen	Medicijnresten uit afvalwater - Exploitatie pilot	Ministerie I&W/Regeling Medicijnresten	NL	31-12-2020	nvt	€ 1.341.900,00	€ 0,00	€ 0,00	#####	3 aanvraag
Waterveiligheid	SPONGE 2020	INTERREG 2 Zeeën V	EU	31-12-2020	60%	€ 352.026,00	€ 365.673,80	€ 0,00	€ 13.647,80	4 subsidiebeschikking verleend
Waterveiligheid	Uitgaven voor de uitvoering van het provinciaal beheerplan Natura 2000 (solleveld & kapittelduinen) -2012 tm 2021 deadline 01-06-2022	PZH/Incidentele bijdrage	NL	31-12-2020	100%	€ 1.041.000,00	€ 999.924,46	€ 0,00	€ 41.075,54	4 subsidiebeschikking verleend
Waterkwaliteit	POP3 NEZ Lierwatering	EU/POP3	EU	31-12-2020	50%	€ 319.902,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 319.902,00	4 subsidiebeschikking verleend
Waterkwaliteit	Schuilgelegenheid Vissenbossen	PZH/Subsidieregeling Icoonsoorten	NL	31-12-2020	80%	€ 55.229,00	€ 44.183,00	€ 0,00	€ 11.046,00	4 subsidiebeschikking verleend
Waterkwaliteit	POP3 Aquatisch Ecologisch Netwerk Delfland (NEZ div. loc.)	EU/POP3	NL	31-12-2020	50%	€ 448.821,25	€ 0,00	€ 0,00	€ 448.821,25	4 subsidiebeschikking verleend
Waterketen	BE-GOOD	INTERREG V NWE	EU	31-12-2020	60%	€ 236.873,00	€ 165.196,50	€ 0,00	€ 71.676,50	4 subsidiebeschikking verleend
Waterketen	Waterharmonica (compensatie Blankenburgtunnel)	Incidentele bijdrage/geen subsidie	NL	31-12-2020	nvt	€ 8.200.000,00	#####	€ 0,00	€ 584.560,00	4 subsidiebeschikking verleend
Bestuur & Organisatie	BRIM subsidie Dijkmolen 2014-2019	Rijksdienst Cultureel Erfgoed/BRIM	NL	31-12-2019	50%	€ 23.231,00	€ 23.231,00	€ 0,00	€ 0,00	4 subsidiebeschikking verleend
Bestuur & Organisatie	BRIM subsidie Groeneveldsmolen 2014-2019	Rijksdienst Cultureel Erfgoed/BRIM	NL	31-12-2019	50%	€ 30.000,00	€ 27.000,00	€ 0,00	€ 3.000,00	4 subsidiebeschikking verleend
Bestuur & Organisatie	BRIM subsidie Nieuwandsemolen 2014-2019	Rijksdienst Cultureel Erfgoed/BRIM	NL	31-12-2019	50%	€ 30.000,00	€ 30.000,00	€ 0,00	€ 0,00	4 subsidiebeschikking verleend
Bestuur & Organisatie	BRIM subsidie Schaapweimolen 2014-2019	Rijksdienst Cultureel Erfgoed/BRIM	NL	31-12-2019	50%	€ 30.000,00	€ 30.000,00	€ 0,00	€ 0,00	4 subsidiebeschikking verleend
Bestuur & Organisatie	BRIM subsidie Wippersmolen 2014-2019	Rijksdienst Cultureel Erfgoed/BRIM	NL	31-12-2019	50%	€ 28.084,00	€ 28.084,00	€ 0,00	€ 0,00	4 subsidiebeschikking verleend
Bestuur & Organisatie	BRIM subsidie Oude Lierpolder 2015-2020	Rijksdienst Cultureel Erfgoed/BRIM	NL	31-12-2020	50%	€ 30.000,00	€ 27.000,00	€ 0,00	€ 3.000,00	4 subsidiebeschikking verleend
Bestuur & Organisatie	BRIM Huyterhuis Gemeenlandshuis	Rijksdienst Cultureel Erfgoed/BRIM	NL	31-12-2021	50%	€ 99.423,00	€ 74.567,00	€ 0,00	€ 24.856,00	4 subsidiebeschikking verleend
Bestuur & Organisatie	SIM 18156 Jachthuis (gemaal met dienstwoning)	Rijksdienst Cultureel Erfgoed/SIM	NL	31-12-2021	60%	€ 22.050,00	€ 5.515,00	€ 0,00	€ 16.535,00	4 subsidiebeschikking verleend
Bestuur & Organisatie	SIM 200041 Schaapweimolen	Rijksdienst Cultureel Erfgoed/SIM	NL	31-12-2025	60%	€ 12.422,00	€ 3.107,00	€ 0,00	€ 9.315,00	4 subsidiebeschikking verleend
Bestuur & Organisatie	SIM 26592 Dijkmolen	Rijksdienst Cultureel Erfgoed/SIM	NL	31-12-2025	60%	€ 36.000,00	€ 5.400,00	€ 0,00	€ 30.600,00	4 subsidiebeschikking verleend
Bestuur & Organisatie	SIM 26626 Wippersmolen	Rijksdienst Cultureel Erfgoed/SIM	NL	31-12-2025	60%	€ 11.602,00	€ 2.902,00	€ 0,00	€ 8.700,00	4 subsidiebeschikking verleend
Bestuur & Organisatie	SIM 32906 Nieuwandsemolen	Rijksdienst Cultureel Erfgoed/SIM	NL	31-12-2025	60%	€ 26.080,00	€ 3.912,00	€ 0,00	€ 22.168,00	4 subsidiebeschikking verleend
Bestuur & Organisatie	SIM 33387 Groeneveldsmolen	Rijksdienst Cultureel Erfgoed/SIM	NL	31-12-2025	60%	€ 27.321,00	€ 4.098,00	€ 0,00	€ 23.223,00	4 subsidiebeschikking verleend
Bestuur & Organisatie	SIM 37974 Van Woudekade gemaal	Rijksdienst Cultureel Erfgoed/SIM	NL	31-12-2025	60%	€ 21.690,00	€ 5.425,00	€ 0,00	€ 16.265,00	4 subsidiebeschikking verleend
Bestuur & Organisatie	Molens PZH Oude Lierpolder 2015-2020	PZH/Subsidieregeling molens Zuid-Holland	NL	31-12-2021	38%	€ 7.980,00	€ 7.980,00	€ 7.980,00	€ 0,00	4 subsidiebeschikking verleend
Bestuur & Organisatie	Molens PZH 200041 Schaapweimolen	PZH/Subsidieregeling molens Zuid-Holland	NL	31-12-2025	38%	€ 7.868,00	€ 1.311,00	€ 0,00	€ 6.557,00	4 subsidiebeschikking verleend
Bestuur & Organisatie	Molens PZH 26592 Dijkmolen	PZH/Subsidieregeling molens Zuid-Holland	NL	31-12-2025	38%	€ 22.800,00	€ 3.800,00	€ 0,00	€ 19.000,00	4 subsidiebeschikking verleend
Bestuur & Organisatie	Molens PZH 26626 Wippersmolen	PZH/Subsidieregeling molens Zuid-Holland	NL	31-12-2025	38%	€ 7.348,00	€ 1.225,00	€ 0,00	€ 6.123,00	4 subsidiebeschikking verleend
Bestuur & Organisatie	Molens PZH 32906 Nieuwandsemolen	PZH/Subsidieregeling molens Zuid-Holland	NL	31-12-2025	38%	€ 16.517,00	€ 2.753,00	€ 0,00	€ 13.764,00	4 subsidiebeschikking verleend
Bestuur & Organisatie	Molens PZH 33387 Groeneveldsmolen	PZH/Subsidieregeling molens Zuid-Holland	NL	31-12-2025	38%	€ 17.303,00	€ 2.884,00	€ 0,00	€ 14.419,00	4 subsidiebeschikking verleend
Waterveiligheid	POV Leidingen en Kabels	HWBP	NL	31-12-2020	100%	€ 5.922.242,00	#####	€ 0,00	€ 0,00	5 afgerond
Waterveiligheid	HWBP Spuivaten Schiedam	HWBP	NL	31-12-2020	100%	€ 533.642,00	€ 533.642,00	€ 0,00	€ 0,00	5 afgerond
Waterketen	Pilot Zoetwaterfabriek Grootte Lucht, bijdrage Waterschap Vallei en Veluwe	Incidentele bijdrage/geen subsidie	NL	31-12-2020	nvt	€ 10.000,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 10.000,00	5 afgerond
Waterketen	Pilot Zoetwaterfabriek de Grootte Lucht, bijdrage STOWA	Incidentele bijdrage/geen subsidie	NL	31-12-2020	nvt	€ 159.000,00	€ 159.000,00	€ 0,00	€ 0,00	5 afgerond
Waterketen	Pilot Zoetwaterfabriek de Grootte Lucht, bijdrage Deltafonds	Ministerie I&W/Incidentele subsidie	NL	31-12-2020	nvt	€ 500.000,00	€ 500.000,00	€ 0,00	€ 0,00	5 afgerond
Waterketen	Waterzuivering Houtrust: Groen gas + CO2 + waterpomp		NL	31-12-2020		€ 1.848.000,00				5 afgerond
Bestuur & Organisatie	Bijdrage implementatie omgevingswet	Ministerie I&W/Incidentele subsidie	NL	31-12-2020	100%	€ 317.013,00	€ 316.986,00	€ 0,00	€ 0,00	5 afgerond
Bestuur & Organisatie	Molens PZH Dijkmolen 2014-2019	PZH/Subsidieregeling molens Zuid-Holland	NL	31-12-2020	38%	€ 24.540,00	€ 24.540,00	€ 24.540,00	€ 0,00	5 afgerond
Bestuur & Organisatie	Molens PZH Groeneveldsmolen 2014-2019	PZH/Subsidieregeling molens Zuid-Holland	NL	31-12-2020	38%	€ 24.540,00	€ 24.540,00	€ 24.540,00	€ 0,00	5 afgerond
Bestuur & Organisatie	Molens PZH Nieuwandsemolen 2014-2019	PZH/Subsidieregeling molens Zuid-Holland	NL	31-12-2020	38%	€ 24.540,00	€ 24.540,00	€ 24.540,00	€ 0,00	5 afgerond
Bestuur & Organisatie	Molens PZH Schaapweimolen 2014-2019	PZH/Subsidieregeling molens Zuid-Holland	NL	31-12-2020	38%	€ 24.540,00	€ 24.540,00	€ 24.540,00	€ 0,00	5 afgerond
Bestuur & Organisatie	Molens PZH Wippersmolen 2014-2019	PZH/Subsidieregeling molens Zuid-Holland	NL	31-12-2020	38%	€ 24.540,00	€ 24.540,00	€ 24.540,00	€ 0,00	5 afgerond
Bestuur & Organisatie	Bijdrage A&O Fonds	UvW/Incidentele subsidie	NL		nvt	€ 5.000,00	€ 5.000,00	€ 5.000,00	€ 0,00	5 afgerond

Verenigde Vergadering

Dossiernummer	2203
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	27 mei 2021
Agendapunt	H.02
Titel	Wijziging nota Activabeleid 2018

Geagendeerd	Vergaderdatum
Verenigde Vergadering	27 mei 2021

Voorgesteld besluit

Gevraagd besluit VV:

De wijzigingen in de nota Activabeleid 2018 vast te stellen met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 2020;

- a. Bijgaande aangepaste Bijlage 1 Tabel afschrijvingstermijnen vast te stellen;
- b. Bijgaande tekstuele aanvulling in de nota in paragraaf 3.1.1 Moment van activering vast te stellen.

Onderwerp: Wijziging nota Activabeleid 2018
Dossiernummer: 2203

Gevraagd besluit VV:

De wijzigingen in de nota Activabeleid 2018 vast te stellen met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 2020;

- a. Bijgaande aangepaste Bijlage 1 Tabel afschrijvingstermijnen vast te stellen;
- b. Bijgaande tekstuele aanvulling in de nota in paragraaf 3.1.1 Moment van activering vast te stellen.

1. Probleemstelling - context

De nota Activabeleid is in 2018 geactualiseerd en in de VV van 14 februari 2019 vastgesteld. In de actualisatie zijn abusievelijk een aantal zaken ten onrechte onvolledig en onjuist in de nota opgenomen.

De aanleiding voor deze actualisatie is de constatering van de accountant tijdens de controle over de jaarstukken 2020 dat Delfland niet handelt conform haar Nota Activabeleid.

In de nota activabeleid is een onjuiste afschrijvingstermijn van 30 jaren voor het activum rioolpersleidingen opgenomen in Bijlage 1 Tabel Afschrijvingstermijnen terwijl in de praktijk wel de juiste afschrijvingstermijn van 50 jaren wordt toegepast. Daarnaast wordt voorgesteld de kolom 'EMU code' in Bijlage 1 te verwijderen, omdat deze geen enkele relevantie heeft in de bijlage.

Ten slotte ontbreekt ten onrechte de tekst van moment van activering in de nota activabeleid.

2. Beoogd effect

Een vastgestelde nota Activabeleid 2018 waarin het beleid ten aanzien van activa is opgenomen.

3. Kernboodschap

Door vaststelling van de noodzakelijke aanpassingen is een nota Activabeleid van kracht waarmee Delfland naast het naleven van de geldende wet- en regelgeving ook voldoet aan haar eigen interne vastgestelde beleid.

4. Historie - eerdere besluitvorming

Nota Investerings- en Activabeleid (IAB), vastgesteld in VV van 20 december 2012;

- Nota Activabeleid 2017, vastgesteld in de VV van 17 november 2016;
- Verordening Beleids- en verantwoordingsfunctie Delfland 2017;
- De nota Activabeleid 2018 vastgesteld in de VV van 14 februari 2019.

5. Regelgeving en Beleid

- Waterschapswet artikel 108 en 109;
- Waterschapsbesluit;
- Verordening Beleids- en verantwoordingsfunctie Delfland 2017, artikel 13.

6. Financiën

N.v.t.

Dossiernummer: 2203

7. Duurzaamheid

N.v.t.

8. Organisatorische en personele consequenties

N.v.t.

9. OR/GO

N.v.t.

10. Risico- en beheersmaatregelen

Door het niet handelen conform de nota Activabeleid loopt Delfland een rechtmatigheidsrisico. Door het vaststellen van de noodzakelijke aanpassingen in de nota Activabeleid wordt voorkomen dat in de controleverklaring van de accountant naar aanleiding van de controle van de jaarstukken 2020 een negatief oordeel ten aanzien van de rechtmatigheid wordt opgenomen.

11. Communicatie (in- en extern)

N.v.t.

12. Bekendmaking en vervolprocedure

De nota Activabeleid zal, nadat deze is vastgesteld door de VV, worden bekend gemaakt in het Waterschapsblad en worden gepubliceerd in het Algemeen Management Handboek (AMH) van Delfland.

13. Bevoegd orgaan

De verenigde vergadering heeft het budgetrecht en is op grond hiervan bevoegd om de nota Activabeleid vast te stellen, op basis van artikel 108 van de Waterschapswet.

14. Toelichting

De aanpassingen in de nota Activabeleid betreffen:

1. Het ontbreken van de juiste afschrijvingstermijn in de Bijlage 1 Tabel Afschrijvingstermijnen;
2. Het verwijderen van de kolom EMU code in de Bijlage 1 Tabel Afschrijvingstermijnen;
3. Het toevoegen van de tekst in paragraaf 3.1.1 in de nota:
"3.1.1 Moment van activering
  1. *Op het moment dat het investeringsproject gereed is en klaar voor ingebruikname;*
  2. *Als sprake is van nazorg, waarvan een deel van de kosten nog in een volgend boekjaar volgt, wordt door middel van deelactivering, het project afgesloten en geactiveerd exclusief de reeds gemaakte kosten van nazorg."*
4. Het vermelden van deze wijzigingen in paragraaf 1.1 Inleiding.

15. Bijlagen

1. De nota activabeleid 2018 met wijzigingen bij VV-besluit 27 mei 2021 (de wijzigingen zijn in het document met markering in de kantlijn weergegeven).

Wijziging nota Activabeleid 2018

Dossiernummer : 2203
Vergaderdatum : 27 mei 2021

Hoogheemraadschap van
Delfland

De Verenigde Vergadering van Delfland,

op voordracht van dijkgraaf en hoogheemraden van 13 april 2021, dossiernummer 2203;

gelezen het positieve advies van de commissie BFO d.d. 11 mei 2021;

overwegende dat:

- Het rechtmatigheidsrisico door aanpassing van de nota activabeleid wordt weggenomen;
- Delfland door vaststelling met terugwerkende kracht voldoet aan naleving van de geldende wet- en regelgeving en het eigen interne vastgestelde beleid;
- Met de verwerking ervan een negatief oordeel van de accountant over de jaarstukken 2020 is voorkomen.

Gelet op:

- artikel 77 van de Waterschapswet;
- alle andere relevante wetgeving

Besluit:

De wijzigingen in de nota Activabeleid 2018 vast te stellen met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 2020;

- a. Bijgaande aangepaste Bijlage 1 Tabel afschrijvingstermijnen vast te stellen;
- b. Bijgaande tekstuele aanvulling in de nota in paragraaf 3.1.1 Moment van activering vast te stellen.

Aldus besloten in de openbare vergadering van 27 mei 2021

De Verenigde Vergadering voornoemd,

de Secretaris,

ir. P.C. Janssen

de Voorzitter,

dr. P.H.W.M. Daverveldt

Hoogheemraadschap van
Delfland

Nota activabeleid 2018

Inhoudsopgave

1 Inleiding	3
1.1 Inleiding	3
1.2 Leeswijzer	3
2 Activabeleid	4
2.1 Indeling Activa	4
2.1.1 Immateriële vaste activa	4
2.1.2 Materiële vaste activa	4
2.1.3 Financiële vaste activa	5
3 Activeren en waarderen	5
3.1.1 Moment van activering	5
3.1.2 Voorwaarden voor activering.....	6
3.1.3 Waardering.....	6
3.1.4 Start afschrijving	7
3.1.5 Componentenmethode	7
3.1.6 Levensduurverlengende investeringen	7
3.1.7 Desinvestering	7
3.1.8 Het economische eigendom.....	8
3.1.9 Onderzoek en ontwikkeling	8
3.1.10 Overige bepalingen	8
4 Afschrijving vaste activa	9
4.1.1 Afschrijvingsmethode	9
4.1.2 Afschrijvingstermijn	9
4.1.3. Versneld afschrijven	10
4.1.4 Verkoop en buitengebruikstelling	10
Bijlage 1 Tabel Afschrijvingstermijnen	1
Bijlage 2: Beslisboom investeringen	2
Bijlage 3: Criteria voor het bepalen van economisch eigendom	3

1 Inleiding

1.1 Inleiding

Voorliggende nota is een actualisatie van de nota Activabeleid 2017. De aanleiding voor actualisatie is de 'balansverkorting exploitatie en kasstroom meer in lijn' (VV 15 februari 2018) en de overgang naar een nieuw financieel systeem (Prosa), waardoor deelactivering mogelijk is. Aanvullend is in de nota een tekstuele omissie inzake het moment van activering opgenomen en zijn correcties doorgevoerd in bijlage 1 Tabel afschrijvingstermijnen.

Wettelijke kaders

Het omgaan met activa is wettelijk geregeld in artikel 4.40 tot en met 4.43 en artikel 4.63 tot en met 4.68 van het Waterschapsbesluit.

In deze artikelen zijn de belangrijkste regels opgenomen ten aanzien van de waardering en afschrijving van activa.

Op basis van artikel 108 van de Waterschapswet heeft Delfland de Verordening beleids- en verantwoordingsfunctie Delfland vastgesteld. Deze verordening heeft betrekking op het financieel beleid, het financieel beheer en de financiële organisatie van Delfland. Deze beleidsnota activabeleid is een uitwerking de Verordening beleids- en verantwoordingsfunctie.

De ingangsdatum van deze nota activabeleid is bepaald op 1 januari 2018, met uitzondering van het niet meer activeren van toegerekende personeelskosten. Dit geldt met als ingangsdatum 1 januari 2019. De aanvullende wijzigingen in de nota gelden met ingang van 1 januari 2020.

1.2 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 gaat in op de indeling en definities van activa.

In hoofdstuk 3 wordt de waardering en activering van vaste activa uitgewerkt.

Hoofdstuk 4 behandelt de afschrijving van de vaste activa waarbij wordt ingegaan op methode, termijn en buitengebruikstelling.

2 Activabeleid

Onder een investering wordt verstaan: het vastleggen van vermogen in objecten, waarvan het nut zich over meerdere jaren uitstrekt¹ en waarvan de kosten op de balans worden opgenomen en door middel van jaarlijkse afschrijvingen ten laste van de exploitatie worden gebracht.

Activeren is het presenteren van de financiële waarde van het aangeschafte of vervaardigde kapitaalgoed met meerjarig nut, dat vanaf dat moment als bezitting kan worden beschouwd.

Afschrijven is het op een methodische wijze in de boekhouding (verslaglegging en verslaggeving) tot uitdrukking brengen van de waardedaling van een kapitaalgoed over een bepaalde periode.

2.1 Indeling Activa

Op grond van artikel 4.40 van het Waterschapsbesluit worden de volgende activa onderscheiden:

1. Immateriële vaste activa
2. Materiële vaste activa
3. Financiële vaste activa

2.1.1 Immateriële vaste activa²

Dit zijn activa die niet stoffelijk zijn en evenmin als financiële activa kunnen worden aangemerkt; hiertoe behoren:

- Kosten verbonden aan het sluiten geldleningen en het saldo van agio en disagio;
- Kosten van onderzoek en ontwikkeling voor een bepaald actief (niet zijnde kosten voor onderzoek voor investeringsprojecten);
- Bijdragen aan activa in eigendom van derden.

Met ingang van 1 januari 2018 worden als gevolg van het besluit '*Balansverkorting: exploitatie en kasstroom meer in lijn*' uitgaven die niet als materiële of financiële vaste activa worden aangemerkt niet meer geactiveerd, maar direct ten laste van het exploitatieresultaat gebracht, met uitzondering van bijdragen in derden waarbij sprake is van economisch eigendom (zie ook paragraaf 3.1.8.).

2.1.2 Materiële vaste activa³

Materiële vaste activa zijn kapitaaluitgaven waartegenover bezittingen staan die niet als financiële vaste activa kunnen worden aangemerkt, zoals:

- Gronden;
- Erfpachtrecht op gronden;
- Vervoermiddelen en werktuigen;
- Overige duurzame bedrijfsmiddelen;
- Kantoren, dienstwoningen en centrale werkplaatsen;
- Waterkeringen;

---

¹ Notitie materiële vaste activa 2017, Commissie BBV

² Art. 34 BBV

³ Art. 35 BBV

- Watergangen, kunstwerken en gemalen die ten behoeve van het waterkwaliteitsbeheer worden ingezet;
- Zuivering technische werken;
- Wegen;
- Vaarwegen en havens.

Tot de balanspost 'materiële vaste activa' behoren ook de zogenaamde 'onderhanden werken' van het waterschap. Onderhanden werken zijn werken waarvan de bouw (uitvoering) op balansdatum al is begonnen maar die nog niet zijn afgerond.

2.1.3 Financiële vaste activa ⁴

Tot de financiële vaste activa behoren de aan derden beschikbaar gestelde financiële middelen met een looptijd van één jaar en langer, zoals:

- De aan derden verstrekte, langlopende geldleningen (looptijd langer dan 1 jaar);
- De langlopende deelnemingen van het waterschap, zoals aandelen;
- Overige financiële uitzettingen (niet vallend onder bovengenoemde 2 posten).

3 Activeren en waarderen

De activering van investeringsuitgaven leidt ertoe dat de kosten door middel van afschrijvingen over meerdere jaren worden verdeeld. Bij activering wordt een onderscheid gemaakt tussen investeringen en investeringsprojecten.

- Bij investeringen is sprake van de aanschaf van een goed met een meerjarig nut. Het activum wordt dan kant en klaar aangeschaft. Voorbeelden zijn aankoop van materieel en software
- Bij investeringsprojecten gaat het om het vervaardigen van een vast activum door de aanschaf van goederen en diensten. Voorbeelden zijn de aanleg van watergangen en de bouw van eenemaal.

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de waardering van de vaste activa (zowel investeringen als investeringsprojecten) met daarbij de volgende onderwerpen:

1. Moment van activering;
2. Voorwaarden voor activering;
3. Waardering;
4. Start afschrijving;
5. Componentenmethode;
6. Levensduur verlengende investeringen;
7. Desinvestering;
8. Economisch eigendom;
9. Onderzoek en ontwikkeling;
10. Overige bepalingen.

3.1.1 Moment van activering

- Op het moment dat het investeringsproject gereed is en klaar voor ingebruikname;
- Als sprake is van nazorg, waarvan een deel van de kosten nog in een volgend boekjaar volgt, wordt door middel van deelactivering, het project afgesloten en geactiveerd exclusief de reeds gemaakte kosten van nazorg.

---

⁴ Art. 36 BBV

3.1.2 Voorwaarden voor activering

Hierna worden de twee voorwaarden beschreven waaraan moet worden voldaan voordat een uitgave geactiveerd kan worden. Indien aan een van deze voorwaarden niet wordt voldaan, komt de uitgave ten laste van de exploitatie.

Meerjarig nut

Een uitgave kan alleen worden geactiveerd wanneer deze meerjarig nut heeft. In alle andere gevallen komt deze ten laste van de exploitatie.

Ondergrens voor activering

In het kader van vastgestelde begrotingsregels en doelmatigheid is het gewenst minimumbedragen voor activering van investeringsuitgaven vast te stellen. Op grond van redelijkheid en de gehanteerde minimumgrens door andere waterschappen worden onderstaande minimumbedragen voor activering gehanteerd:

- Voor alle materiële activa € 100.000,-

Voor de financiële vaste activa wordt geen minimumbedrag gehanteerd omdat deze altijd hun oorspronkelijke waarde behouden en het wenselijk is de deelneming op de balans zichtbaar te hebben.

Deelactivering

Indien sprake is van nazorg die in het lopende boekjaar nog niet is afgerond, wordt door middel van deelactivering, het project afgesloten en geactiveerd exclusief de reeds gemaakte kosten van nazorg. De kosten uit de nazorgfase worden na afronding van de nazorgfase geactiveerd.

3.1.3 Waardering

De activa moeten worden gewaardeerd op basis van de verkrijgings- of de vervaardigingsprijs⁵.

- De verkrijgingsprijs heeft betrekking op investeringen en betreft dan de inkoopprijs en bijkomende kosten.
- De vervaardigingsprijs heeft betrekking op investeringsprojecten en omvat de aanschaffingskosten van de gebruikte grond en hulpstoffen en de overige kosten die rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend.

De toegerekende personeelskosten worden met ingang van 1 januari 2019 niet meer als onderdeel van de vervaardigingsprijs gezien. Bouwrente is met ingang van 1 januari 2018 geen onderdeel meer van de vervaardigingsprijs.

Voor in erfpacht uitgegeven gronden geldt de uitgifteprijs van de eerste uitgifte als verkrijgingsprijs. Gronden in eeuwigdurende erfpacht worden gewaardeerd tegen registratiewaarden.⁶

Kosten die onlosmakelijk met de betreffende investering zijn verbonden, worden geactiveerd en betreffen:

- Externe projectkosten (directe aankoop; kosten aannemers, adviseurs en toezicht; grond- en verwervingskosten);

---

⁵ Lid 1 art. 63 BBV

⁶ Lid 4 art. 63 BBV

- Bijdragen van derden (bijdragen van derden met een directe relatie met het activum worden in één bedrag op het activum in mindering gebracht).

3.1.4 Start afschrijving

Zowel voor investeringen als investeringsprojecten geldt dat de afschrijving start in het eerste jaar na het moment van activering.

3.1.5 Componentenmethode

De componentenmethode houdt in dat verschillende samenstellende delen van een materieel vast actief, die afzonderlijk vervangen kunnen worden, afzonderlijk worden afgeschreven op basis van de individuele waardevermindering van die delen. Per deel kan de technische of economische levensduur verschillen.

De opsplitsing in componenten wordt bepaald aan de hand van de aard van de economische of technische levensduur. De componentenbenadering resulteert dus in verschillende afschrijvingstermijnen voor onderdelen van een activum.

Bij de componentenmethode wordt een activum gesplitst in onderdelen voor het bepalen van de afschrijvingsduur. Hierbij worden de drie componenten onderscheiden:

- Grond
- Bouwkundige werken
- Elektro en mechanische installaties.

Indien een investering bestaat uit twee of meer van de bovengenoemde componenten wordt de componentenmethode toegepast.

Voor activering van investeringen en renovatie aan een bestaand activum met een levensduurverlengend karakter, moet de componentenmethode worden toegepast. De afschrijvingstermijn mag in dat geval niet langer zijn dan de (nieuwe) verwachte resterende levensduur van het totale object

Een uitzondering wordt gemaakt voor polder- en boezemkaden, waterbergingen en bergingsgebieden. Deze investeringen worden gezien als één geheel en als zodanig geactiveerd en afgeschreven.

3.1.6 Levensduurverlengende investeringen ⁷

Levensduurverlengende investeringen zijn investeringen die worden gepleegd ten behoeve van een bestaand actief en expliciet leiden tot een substantiële levensduurverlenging van het betreffende actief. Bijvoorbeeld, het renoveren (= vernieuwen naar de huidige maatstaven en normen) van een gebouw.

Het gaat hier dus niet om (groot)onderhoud. Onderhoud is niet levensduurverlengend, maar dient om het actief gedurende zijn levensduur in goede staat te houden.

3.1.7 Desinvestering

Een activum dat buiten gebruik wordt gesteld, wordt op dat moment ook volledig afgewaardeerd (art 4.68 lid 3 Waterschapsbesluit). De afwaardering geschiedt door middel van een extra afschrijving ter hoogte van de resterende boekwaarde op het moment van buiten gebruikstelling.

---

⁷ Notitie materiële vaste activa 2017, Commissie BBV

3.1.8 Het economische eigendom

Met ingang van 1 januari 2018 worden bij Delfland als gevolg van de besluitvorming over de zogenaamde 'balansverkorting uitgaven aan immateriële activa niet meer geactiveerd, maar ten laste van de exploitatie gebracht. Dit geldt ook voor bijdrage aan activa van derden. Voor het bepalen of er sprake is van een bijdrage aan activa in eigendom van derden is het economisch eigendom doorslaggevend⁸. Economisch eigendom is onder andere afhankelijk van bij welke partij het prijsrisico ligt en bij wie de beschikkingsmacht berust. Aan beide criteria moet worden voldaan. Onder beschikkingsmacht wordt verstaan de mogelijkheid doorslaggevende invloed uit te oefenen op het zakelijke en financieel beleid van een entiteit teneinde economische voordelen te verkrijgen uit haar activiteiten⁹. Dit betekent dat je alles kan en mag doen, behalve het juridisch eigenaarschap te verkopen.

Door middel een aantal vragen kan worden vastgesteld of een bijdrage aan activa in eigendom van derden voldoet aan de criteria van economisch eigendom. In bijlage 2 zijn deze vragen opgenomen.

Indien alle vragen met een ja worden beantwoord, wordt de uitgave betiteld als economisch eigendom en moet hiermee worden geactiveerd als materiële vast activa. Indien één criterium met een 'nee' wordt beantwoord, dan is de uitgave een 'bijdrage aan activa in eigendom van derden' en komt de bijdrage ten laste van de exploitatie.

3.1.9 Onderzoek en ontwikkeling

De kosten voor onderzoek en ontwikkeling die leiden tot een materieel vast activum worden in de stichtingskosten van dit activum opgenomen en als materieel vast activum afgeschreven.

De kosten voor onderzoek en ontwikkeling die niet direct ten dienste staan van de vervaardiging van een materieel vast activum worden niet geactiveerd, maar ten laste van de exploitatie gebracht.

3.1.10 Overige bepalingen

Naast de hierboven geformuleerde uitgangspunten gelden de volgende door de wetgever vastgelegde bijzonderheden.

1. Bijdragen van derden die in directe relatie staan met het activum worden op de waardering van het activum in mindering gebracht (artikel 4.65, lid 2 Wb). Het is niet toegestaan om middelen uit een reserve in mindering te brengen op de investering (artikel 4.65, lid 1 Wb).
2. Hoewel er geen bijdrage uit een reserve in mindering mag worden gebracht op de waarde, mogen wel de jaarlijkse kapitaallasten van de betreffende investering worden afgedekt door een daarvoor in het leven geroepen bestemmingsreserve.
3. Activa waarvoor het waterschap financiële leasecontracten is aangegaan en waarbij het economisch eigendom bij het waterschap berust, worden op basis van de nominale waarde gewaardeerd. Verwachte duurzame waardeverminderingen van vaste activa worden in het betreffende boekjaar ten laste van de exploitatie

---

⁸ Bron: Richtlijnen voor de jaarverslaggeving 212.207

⁹ Bron: Richtlijnen voor de jaarverslaggeving 210.212/216.105¹⁰ BBV, artikel 13 lid d

gebracht (artikel 4.68, leden 1 en 2 Wb). Deelnemingen worden gewaardeerd tegen de marktwaarde indien de marktwaarde lager is dan de verkrijgingsprijs of de vervaardigingsprijs.

4 Afschrijving vaste activa

Afschrijven is het boekhoudkundig verwerken van de waardevermindering van een activum. De waardevermindering komt daarbij ten laste van de exploitatie.

Voor wat betreft de afschrijving komt het volgende aan de orde:

1. Afschrijvingsmethode;
2. Afschrijvingstermijn;
3. Versneld afschrijven;
4. Verkoop van activa en buitengebruikstelling.

4.1.1 Afschrijvingsmethode

Delfland schrijft af op basis van de lineaire methode.¹⁰ Hierbij wordt geen restwaarde gehanteerd. Dit betekent dat de afschrijving van een activum uit een jaarlijks gelijkblijvend bedrag bestaat. De afschrijving is gebaseerd op vastgestelde termijnen per soort investering. De afschrijving geschiedt onafhankelijk van het resultaat per boekjaar. Per activum kan door de VV tot een afwijking op de vastgestelde lineaire afschrijvingsmethode worden besloten.

4.1.2 Afschrijvingstermijn

De afschrijving wordt gebaseerd op de verwachte economische levensduur. In bijlage 1 is een tabel opgenomen van de nu bekende afschrijvingstermijnen per soort en onderdeel van een investering

Gronden

Op grond wordt niet afgeschreven omdat grond niet teniet gaat. Uitzonderingen hierop zijn:

- Grond met betrekking tot polder- en boezemkaden en het vergraven van grond tot water. Deze gronden worden afgeschreven omdat sprake is van het onderdeel worden van de kade en een overgang van grond naar water.
- De erfpacht voor (ondergrond) voor investeringen indien sprake is van een duurzaam lagere marktwaarde.¹¹

Schattingswijziging

Indien de afschrijvingstermijn van een soort investering wijzigt, is sprake van een zogenaamde schattingswijziging. Dit betekent dat van de reeds geactiveerde investeringen de jaarlijkse afschrijving wordt gebaseerd op de dan geldende boekwaarde van het betreffende activum gedeeld door de resterende looptijd. Er vindt dus geen inhaalafschrijving plaats.

Stelstelwijziging

Van een stelstelwijziging is sprake als er een wijziging plaatsvindt in de "vrij te kiezen" waarderinggrondslagen. Bij een stelstelwijziging worden bestaande (rest) boekwaarden

---

¹⁰ BBV, artikel 13 lid d

¹¹ Lid 1 art. 63 BBV

niet herrekend, maar over de langere, dan wel kortere, dan wel gelijkblijvende verwachte gebruiksduur afgeschreven.

4.1.3. Versneld afschrijven

Afschrijvingen moeten zijn gebaseerd op de vastgestelde afschrijvingstermijnen en mogen niet resultaatafhankelijk zijn.

In het kader van administratieve eenvoud worden activa met een lagere boekwaarde dan € 2.500 op 31 december van enig jaar, door middel van een extra afschrijving afgeboekt.

4.1.4 Verkoop en buitengebruikstelling

Verkoop

Bij de verkoop van een activum wordt het verschil tussen de verkoopprijs en de boekwaarde van het activum ten laste of ten gunste van de exploitatie gebracht. Hierbij wordt het actief in één keer afgeschreven.

Boekwinsten en/of – verliezen mogen niet worden verrekend met een investering of een investeringsproject maar komen ten gunste van de algemene middelen.

Buitengebruikstelling

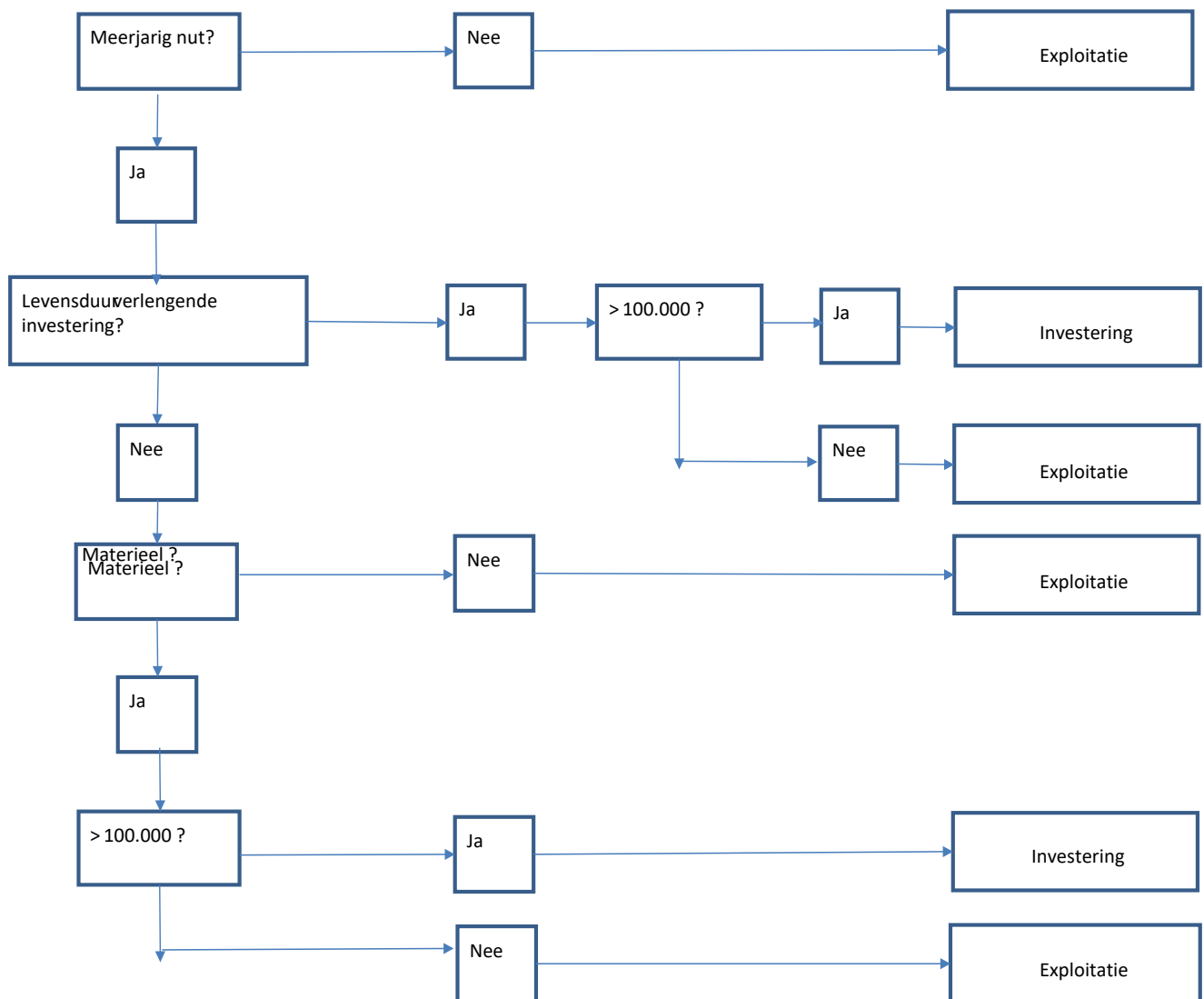
Bij de buitengebruikstelling van een activum wordt de boekwaarde door middel van een extra afschrijving volledig afgeboekt.

Bijlage 1 Tabel Afschrijvingstermijnen

Afschrijvingstermijnen activabeleid Hoogheemraadschap Delfland (in jaren)		
Materiële vaste activa	Onderdeel activum	Afschrijvingsduur in jaren
Gronden en terreinen	Gronden	0
	Grondwerken	15
	Waterbergingen en bergingsgebieden inclusief grond	40
Machines, apparaten en werktuigen	Machines en vaartuigen	10
	Overige materieel	5
Vervoermiddelen		5
Bedrijfsgebouwen	Bouwkundig	40
	Inrichting	10
	Mechanisch/elektrisch bedrijfsgebouwen	15
Woonruimten	Dienstwoning	40
Grond-, weg- en waterbouwkundige installaties		
Watersysteemtaak:	Waterkeringen primaire	35
	Reconstructie boezem- en polderkaden	25
	Structurele aanpassingen (Natuurvriendelijke oevers, aanpassing infrastructuur incl. stuwen en duikers)	20
	Bouwkundig	40
	Elektrisch/Mechanisch	15
	Stuwen en duikers (afzonderlijk)	8
Zuiveringstaak:	Bouwkundig	30
	Elektrisch/Mechanisch	15
PPS-constructie:	AHR-project (bouwkundig, elekt. /mechanisch	25
	Rioolpersleidingen	50
	Mechanisch/elektrisch transportgemalen en -leidingen	15
Groen gasinstallatie:	Bouwkundig	40
	Elektrisch/Mechanisch	15

	Werktuigbouw	15
Wegen	Wegbruggen	30
Vaarwegen en havens	Civieltechnisch	30
	Sluisdeuren	30
	Elektrisch/Mechanisch	15
Overige materiële vaste activa	Software/hardware	5

Bijlage 2: Beslisboom investeringen

Bijlage 3: Criteria voor het bepalen van economisch eigendom

Prijrisico	Ligt het prijsrisico van de investering bij Delfland? (Indien een vast bedrag wordt betaald aan een derden, dan ligt het prijsrisico niet bij Delfland)	Ja en waarom of nee
Beschikingsmacht	Heeft de investering betrekking op de wettelijke taak van Delfland?	Ja en waarom of nee
	Is de legger van toepassing?	Ja of nee
	Voor werkzaamheden die derden aan de kades/waterberging etc. willen verrichten moet zij toestemming vragen aan Delfland? Delfland is aldus vergunningverlener.	Ja of nee

Verenigde Vergadering

Dossiernummer	2228
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	27 mei 2021
Agendapunt	H.03
Titel	Zienswijze op Programmabegroting Aquon 2022, kennisname jaarrekening Aquon 2020, kennisname kadernota 2022

Geagendeerd	Vergaderdatum
Verenigde Vergadering	27 mei 2021

Voorgesteld besluit

1. Kennis te nemen van de concept programmabegroting Aquon 2022 (bijlage 2, 3), van de jaarstukken Aquon 2020 (bijlage 4, 5) en de Kadernota Aquon 2022 (bijlage 6).
2. De zienswijze op de concept programmabegroting Aquon 2022 (bijlage 1) vast te stellen.

Onderwerp: Zienswijze op programmabegroting Aquon 2022, kennisname jaarrekening Aquon 2020, kennisname Kadernota Aquon 2022

Dossiernummer: 2228

Voorgesteld besluit

1. De VV te verzoeken kennis te nemen van de concept programmabegroting Aquon 2022 (bijlage 2, 3), van de jaarstukken Aquon 2020 (bijlage 4, 5) en de Kadernota Aquon 2022 (bijlage 6).
2. De VV te verzoeken de zienswijze op de concept programmabegroting Aquon 2022 (bijlage 1) vast te stellen.

1. Probleemstelling - context

Aquon zet de trend van de afgelopen jaren door. Aquon heeft in 2020 meer analyses voor de waterschappen geproduceerd tegen relatief minder kosten. Daarnaast is Aquon in september 2020 gestart met Covid bemonsteringen op de zuiveringsinstallaties in opdracht van het RIVM.

2. Beoogd effect

Het vaststellen door de verenigde vergadering van het Hoogheemraadschap van Delfland van de zienswijze op de programmabegroting 2022 van de Gemeenschappelijke Regeling Aquon.

3. Kernboodschap

Delfland stemt in met de programmabegroting 2022 van Aquon en volgt de uitvoering van de centralisatie kritisch en constructief.

4. Historie - eerdere besluitvorming

Op 5 juli 2018 heeft de VV kennisgenomen van de jaarstukken Aquon 2017, de begroting 2019, en de zienswijze op de begroting 2019 vastgesteld (dossiernummer 723)

Op 4 juli 2019 heeft de VV kennisgenomen van de jaarstukken Aquon 2018, de begroting 2020, en de zienswijze op de begroting 2020 vastgesteld (dossiernummer 1375)

Op 25 juni 2020 heeft de VV kennisgenomen van de jaarstukken Aquon 2019, de begroting 2021, en de zienswijze op de begroting 2021 vastgesteld (dossiernummer 1829)

5. Regelgeving en Beleid

Wet Gemeenschappelijke Regelingen (Wgr)

Gemeenschappelijke Regeling Aquon 2011, eerste wijziging

6. Financiën

In 2020 heeft Aquon met 15,4 miljoen productiepunten fors meer geproduceerd dan begroot (12,7 miljoen productiepunten). Dat is een stijging van 21%. Deze grotere productie leidt tot een relatief kleinere stijging van de kosten voor de waterschappen van 12%.

Ook Delfland heeft met 1.256.499 productiepunten meer productie afgenomen in 2020 dan begroot (988.000 punten). Deze toename is structureel. In 2022 heeft Delfland een productie van 1.338.000 punten begroot. Bij Delfland wordt de hogere productie vooral verklaard door meer werkzaamheden bij de waterbodems. Door veranderde wetgeving zijn er meer monsternames per kilometer watergang vereist en het vooronderzoek wordt sinds 2020 bij Aquon uitbesteed.

De bijdrage van Delfland aan Aquon op basis van de begrote meetvraag bedraagt in 2022 € 2,3 miljoen. Daarnaast wordt er ter grootte van € 0,4 miljoen aan Covid bemonsteringen uitgevoerd op de zuiveringsinstallaties van Delfland. Deze kosten worden via de Unie van Waterschappen aan Delfland vergoed.

7. Duurzaamheid

Niet van toepassing.

8. Organisatorische en personele consequenties

Niet van toepassing.

9. OR/GO

Niet van toepassing.

10. Risico- en beheersmaatregelen

Niet van toepassing.

11. Communicatie (in- en extern)

Niet van toepassing.

12. Bekendmaking en vervolprocedure

Op de website www.overheid.nl in de Waterschapsbladen van Delfland is de volgende tekst gepubliceerd:

Het Hoogheemraadschap van Delfland neemt deel aan de Gemeenschappelijke Regeling Aquon [GR Aquon]. Voor de aan haar opgedragen taken stelt de GR Aquon jaarlijks een programmabegroting op.

De ontwerpbegroting 2022 van de GR ligt met ingang van 13 april 2021 twee weken voor eenieder ter inzage.

De ontwerpbegroting 2022 kunt u raadplegen via de bijlage bij deze publicatie. Het is ook mogelijk om de stukken te komen inzien op het hoofdkantoor van het Hoogheemraadschap van Delfland, Phoenixstraat 32 in Delft.

Voor het maken van een afspraak voor inzage en voor vragen naar aanleiding van deze kennisgeving kunt u op werkdagen van 9.00-16.00 uur contact opnemen met het klantcontactcentrum (KCC), te bereiken op telefoonnummer (015) 260 81 08 of via loket@hhdelfland.nl

13. Bevoegd orgaan

De verenigde vergadering is bevoegd tot het vaststellen van zienswijzen op begrotingen van gemeenschappelijke regelingen (Wgr artikel 50).

14. Toelichting

In bijlage 1 is de concept zienswijze opgenomen.

15. Bijlagen

1. Brief aan het DB Aquon met zienswijze op de concept programmabegroting Aquon 2022
2. Concept programmabegroting Aquon 2022
3. Bijdrage Delfland 2022
4. Jaarstukken Aquon 2020
5. Accountantsverslag bij jaarstukken Aquon 2020
6. Kadernota Aquon 2022

Zienswijze op Programmabegroting Aquon 2022, kennisname jaarrekening Aquon 2020, kennisname kadernota 2022

Dossiernummer : 2228
Vergaderdatum : 27 mei 2021

Hoogheemraadschap van
Delfland

De Verenigde Vergadering van Delfland,

op voordracht van dijkgraaf en hoogheemraden van 13 april 2021 dossiernummer 2228;

gelezen het positieve advies van de commissie Bestuur, Financiën en Organisatie;

overwegende dat:

- de verenigde vergadering van het Hoogheemraadschap van Delfland een zienswijze op de concept programmabegroting 2022 van de Gemeenschappelijke Regeling Aquon kan vaststellen.

Gelet op:

- artikel 77 van de Waterschapswet;
- artikel 50 van de Wet Gemeenschappelijke Regelingen;
- artikel 37 van de Gemeenschappelijke Regeling Aquon 2011, eerste wijziging

Besluit:

Gevraagd besluit VV:

1. Kennis te nemen van de concept programmabegroting Aquon 2022 (bijlage 2, 3), van de jaarstukken Aquon 2020 (bijlage 4, 5) en de Kadernota Aquon 2022 (bijlage 6).
2. De zienswijze op de concept programmabegroting Aquon 2022 (bijlage 1) vast te stellen.

Aldus besloten in de openbare vergadering van 27 mei 2021

De verenigde vergadering voornoemd,

de Secretaris,

ir. P.C. Janssen

de Voorzitter,

dr. P.H.W.M. Daverveldt

Gemeenschappelijke Regeling Aquon
Postbus 328
4000 AH Tiel

UW BRIEF
1 april 2021
UW KENMERK
N.v.t.
ONS KENMERK
1504144
DELFT
27 mei 2021

ONDERWERP

Zienswijze programmabegroting Aquon 2022

Geachte leden van het dagelijks bestuur,

Op 1 april jongstleden ontvingen wij de jaarrekening 2020 en de concept programmabegroting 2022 van de gemeenschappelijke regeling Aquon. U vraagt aan ons om uiterlijk 27 mei 2021 een zienswijze aan u kenbaar te maken. Deze zienswijze is vastgesteld door de verenigde vergadering in de bijeenkomst op 27 mei 2021.

Zienswijze

In 2020 heeft Aquon net als in 2019 meer productie geleverd tegen minder dan evenredige kosten. De door Aquon ingezette lijn van het verhogen van efficiëntie wordt hiermee voortgezet. Wij complimenteren uw organisatie met het behalen van dit resultaat, juist tijdens deze Corona crisis. Daarnaast vragen wij nadrukkelijk aandacht voor opvolging van de opmerkingen die de accountant bij uw jaarverslag heeft gemaakt.

Het jaar 2022 staat in het teken van de verdere voorbereiding van de centralisatie van Aquon, terwijl tegelijkertijd de hoogwaardige dienstverlening aan de waterschappen op peil moet blijven. Wij wensen u veel succes met deze uitdaging en volgen, zoals u weet, de uitvoering kritisch en constructief.

Wij stemmen in met de programmabegroting 2022.

Hoogachtend,
De verenigde vergadering van Delfland,

de Secretaris

de Voorzitter

ir. P.C. Janssen

dr. P.H.W.M. Daverveldt

PROGRAMMABEGROTING 2022

BEGROTING 2022 EN DE MEERJARENRAMING 2023-2026

Wij zijn AQUON

AQUON is de ideale partner voor watergerelateerd onderzoek en advies.

We zijn een innovatieve fullservice partner voor negen waterschappen en hoogheemraadschappen in Midden- en Zuid-Nederland. Ook gemeenten, overheid en bedrijven schakelen ons steeds vaker in voor professioneel wateronderzoek, deskundige voorlichting en betrouwbaar advies. Ons onderzoek geeft inzicht in de waterkwaliteit en vormt daarmee de basis voor gezond en duurzaam waterbeheer.

Kernwaarden

Water is belangrijk voor iedereen. Voor leven, gezondheid en recreatie.

Wij dragen hieraan bij vanuit onze kernwaarden: Samen, verantwoordelijk en professioneel.

MISSIE

AQUON realiseert gedegen inzicht in waterkwaliteit. Hiermee dragen wij als geïntegreerd ketenpartner van de waterschappen bij aan een gezond en duurzaam watersysteem.

Samen werken we aan een gezond leefgebied voor flora en fauna, veilig zwemwater en schoon oppervlaktewater voor mens en dier.

Want goed water is goed leven.

VISIE

AQUON is net als water altijd in beweging. Een heldere organisatie, met kennis en innovatie als drijvende kracht. Als expert op het gebied van wateronderzoek leveren wij kwalitatief uitstekende data en verstrekken we informatie die noodzakelijk is voor degelijk waterbeheer door de waterschappen. Nu en in de toekomst.

Om expert te blijven op het gebied van wateronderzoek, geven we prioriteit aan kennisbehoud, samenwerking en innovatie.

Hiervoor zoeken we verbinding met de waterschappen en andere deskundige partijen.

Werken bij AQUON betekent flexibiliteit, deskundigheid en verantwoordelijkheid.

AQUON biedt haar medewerkers een inspirerende omgeving met ruimte om professioneel te werken en hun talent optimaal te ontwikkelen.

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding	4
2. AQUON met haar waterschappen	5
3. Ontwikkelingen in de omgeving	8
4. Ontwikkelingen in het jaar 2022	9
5. AQUON gaat centraliseren	10
6. Meetvraag productie 2022-2026	12
6.1 Meetvraag 2022	12
6.2 Meetvraag 2022-2026	13
6.3 Effect van de productieverwachtingen	14
7. AQUON kent twee programma's	16
7.1 Samenvatting begroting 2022 en meerjarenraming 2023-2026	16
7.2 Begroting voor Programma 1: Laboratorium activiteiten	18
7.3 Begroting voor Programma 2: Eigenaren GR AQUON	22
8. Kostentoerekening en de bijdrageregeling	25
8.1 Jaarlijkse exploitatiekosten laboratorium (Programma 1)	25
8.2 Kosten Eigenaren (Programma 2)	25
9. Risicomanagement	30
 Bijlagen:	
1. Bijdrageregeling en kostenverdeling	36

---

1 INLEIDING

Deze programmabegroting 2022 geeft planvorming en een financiële uitwerking van de programma's van AQUON. Het bestuur van AQUON heeft op 3 maart 2020 de strategie 2020-2030 vastgesteld en daarbij ingestemd met de centralisatie van de bedrijfsactiviteiten van AQUON. De kaders voor het programmajaar 2022 zijn vastgelegd in de Kadernota 2022, die in de algemene bestuursvergadering van 29 maart 2021 wordt besproken en vastgesteld.

TIJDPAD EN ACTIVITEITEN

De begrotingsbehandeling 2022 loopt volgens een bekend tijdschema. De planning is conform de bestuurlijke kalender en ziet er als volgt uit:

BESTUURLIJKE PLANNING	
Behandeling concept programmabegroting 2022 in adviesorgaan platform eigenaren en het Dagelijks Bestuur	maart 2021
Zienswijzeperiode waterschappen	april-juni 2021
Ontwerpbegroting en reactienota in adviesorgaan platform eigenaren en het Dagelijks Bestuur	juni 2021
Vaststellen door het Algemeen Bestuur	juli 2021

ACTUALITEIT TEN TIJDE OPSTELLING PROGRAMMABEGROTING: COVID-19

Op het moment van schrijven van deze begroting bevindt Nederland zich nog in een lockdown vanwege de heersende Covid-19-pandemie. Dit heeft veel invloed op het functioneren van AQUON. De vaccinatie van de bevolking is opgestart, maar heeft op het moment van schrijven nog geen wezenlijke invloed op de besmettingscijfers. Deze begroting is opgesteld in de veronderstelling dat in 2022 alle invloeden van de pandemie achter ons liggen en we terug zijn gegaan naar een situatie als voorafgaand aan de pandemie.

Duidelijk is echter dat de COVID-19-pandemie een enorme maatschappelijke impact heeft, die ook zijn weerslag kent op AQUON. Voor het management van AQUON is het voor de komende jaren een uitdaging om alle medewerkers betrokken te houden. Door lange lockdown periodes en het structureel thuiswerken, bestaat de kans dat de interactie en (informeel) contact tussen manager en medewerker en medewerkers onderling migreert naar bijvoorbeeld een sociaal isolement. Deze manier van werken en leidinggeven vraagt om een aangepaste aanpak binnen de organisatie om strategie, doelen en ontwikkeling te blijven borgen en het werkgeluk van onze medewerkers te blijven garanderen.

---

2 AQUON MET HAAR WATERSCHAPPEN

AQUON heeft op 7 november 2019 de strategienota 2020-2030 opgesteld. Deze strategie is opgenomen in het rapport 'Strategie 2020-2030 & businesscase Centralisatie AQUON, versie 1.1'. Uitgangspunten in deze strategie zijn de missie en visie van AQUON enerzijds en relevante omgevingsontwikkelingen anderzijds. Naast inspelen op deze ontwikkelingen ligt de focus voor AQUON op het borgen van de behaalde resultaten uit het verleden en het verhogen van de klantgerichtheid. Op basis van deze strategie 2020-2030 kan AQUON invulling geven aan het takenpakket zoals verwoord is in de GR AQUON 2018.

MISSIE & VISIE AQUON

AQUON realiseert inzicht in waterkwaliteit. Hiermee draagt AQUON, als geïntegreerd ketenpartner van de waterschappen, bij aan een gezond en duurzaam watersysteem. Samen werken we aan een gezond leefgebied voor flora en fauna, veilig zwemwater en schoon oppervlaktewater voor mens en dier. Want goed water is goed leven. AQUON is net als water altijd in beweging. Een heldere organisatie, met kennis en innovatie als drijvende kracht. Als expert op het gebied van wateronderzoek levert AQUON kwalitatief uitstekende data en verstrekt zij de informatie die noodzakelijk is voor duurzaam waterbeheer door de waterschappen. Nu en in de toekomst. Om expert te blijven op het gebied van wateronderzoek, geeft AQUON prioriteit aan kennisontwikkeling, kennisbehoud, samenwerking en innovatie. Hiervoor zoekt AQUON verbinding met de waterschappen en andere deskundige partijen.

Werken bij AQUON betekent flexibiliteit, deskundigheid en verantwoordelijkheid. AQUON biedt haar medewerkers een inspirerende omgeving met ruimte om professioneel te werken en hun talent optimaal te ontwikkelen.

TOEKOMSTIGE OMGEVINGSONTWIKKELINGEN

De omgevingsontwikkelingen zijn een belangrijk uitgangspunt voor de tienjaar-strategie van AQUON. De toenemende aandacht voor natuur, milieu en biodiversiteit (maatschappelijk, politiek en in de media) maakt dat er meer en hogere eisen aan de kwaliteit van analysesresultaten worden gesteld. De snelle opkomst van de behoefte aan informatie uit het rioolwater en zuiveringswater in verband met volksgezondheid leiden tot (nationale) samenwerkingsmogelijkheden en bieden kansen in het kader van afvalwatersurveillance. De positie van de zuiveringen in de afvalwaterketen zijn een onmisbare schakel bij dergelijke vraagstukken. De ontwikkelingen waarvan AQUON verwacht dat zij de grootste invloed hebben op de meetvraag, blijven de toename van de milieuvreemde stoffen, klimaatverandering, de wetgeving (en normering) en de innovaties. Daarnaast zijn er enkele andere ontwikkelingen (politieke stroming en media-aandacht, waaronder gezondheidsvraagstukken in de afvalwaterketen) die meer kwalitatief zijn te beschouwen of pas invloed hebben als ze optreden (milieu-incidenten en calamiteiten) of die naar verwachting geen directe invloed hebben op de meetvraagontwikkeling.

Politiek debat over natuur en milieu

AQUON begrijpt welke rol de waterschappen spelen in het publieke debat over duurzaamheid, natuur en milieu en welke rol AQUON heeft in het ondersteunen van de waterschappen. In een wereld waar steeds meer

---

aandacht is voor natuur en milieu en milieu-incidenten steeds prominenter worden uitgemeten, is het van belang dat onderzoeksresultaten door AQUON volledig, betrouwbaar en tijdig worden opgeleverd. AQUON heeft als enige waterlaboratorium een calamiteitendienst waardoor metingen 24/7 (dus ook in het weekend en buiten reguliere (kantoor)uren) kunnen worden verricht. Haar accreditatie maakt dat ze voldoet aan alle wettelijke eisen en dat de kwaliteit en betrouwbaarheid gegarandeerd zijn.

Kennis

Als kennisorganisatie borgt AQUON dat voor elk proces de kennis in huis aanwezig is om als professioneel ketenpartner én als opdrachtgever te kunnen functioneren. Dit betekent dat AQUON weloverwogen keuzes maakt wat betreft het al dan niet uitbesteden van haar werk. Zij kiest er daarbij voor om een deel van het werk zelf te doen, zowel op basis van bedrijfseconomische afwegingen als op basis van kennisbehoud en -ontwikkeling. Als grootste waterschapslaboratorium van Nederland is AQUON een factor van betekenis binnen de markt. In een sterke oligopolitische markt, waar enkele grote Europese spelers de markt steeds meer domineren, heeft AQUON een stevige (onderhandelings-)positie (zowel op kwaliteit, continuïteit als prijs). Door eigen vaktechnisch inzicht kan in voldoende mate worden beoordeeld of de geleverde producten en diensten voldoen aan de gewenste kwaliteit. Waar mogelijk zoekt AQUON de samenwerking met haar eigenaren en andere partijen zoals externe kennisinstituten, participeert zij in nationale subsidie- en innovatieprojecten om up-to-date te blijven van de ontwikkelingen, bij te dragen aan de kennisontwikkeling of deze te vergroten c.q. te behouden.

Innovatie

AQUON omarmt de kansen die innovatie biedt. Inzicht in en beheersing van de waterkwaliteit vergen, vooral in het licht van de toenemende hoeveelheid milieuvreemde stoffen, steeds meer en betere gegevens. AQUON heeft in afstemming met de waterschappen een focus aangebracht op de verwachten innovaties. In de strategie 2020-2030 zijn drie prioriteiten in de innovatieve ontwikkelingen onderscheiden, te weten sensortechnologie, DNA-gerelateerde technieken en big data.

Op het gebied van sensortechnologie is het dienstenpakket van AQUON reeds uitgebreid in 2020 en voor eDNA/qPCR zal dat in 2021 gebeuren. Het implementeren van deze innovatieve ontwikkelingen in de werkprocessen vraagt aandacht en tijd, mede ook omdat de ontwikkelingen zich verder zullen verdiepen en verbreden.

De aandacht voor digitale transformatie (data, databeheer en datamanagement) krijgt na de opstart in 2021 extra focus, want de borging en ontsluiting van data staan aan de basis van het geven van goed inzicht in waterkwaliteit. De overige innovatieve ontwikkelingen op het gebied van bio-assays, microverontreinigingen en meer effectgericht onderzoek worden vooralsnog nauwlettend gevolgd, in goede afstemming met de ambtelijke vertegenwoordigers van de waterschappen. De strategie voor nieuwe innovatieve ontwikkelingen is dat AQUON die pas oppakt nadat hier specifiek door de waterschappen om wordt gevraagd, of wanneer deze zich nadrukkelijk hebben bewezen.

Verdere toekomst

AQUON onderkent relatief grote en invloedrijke ontwikkelingen in haar omgeving, waarop zij met haar strategie, organisatie, middelen en huisvesting inspeelt. Op lange termijn (2030 en volgende jaren) is onzeker hoe de werkelijkheid eruit zal zien, zoals ook beschreven in het scenario-onderzoek van de waterschappen, opgesteld door adviesbureau IPR-Normag (rapport d.d. 5 februari 2020).

AQUON zal de wendbaarheid en flexibiliteit van haar organisatie, systemen, middelen en huisvesting hier continu op blijven aanpassen en beheersen. Het AQUON-bestuur en de governance-structuur worden hier ook in 2022 en verdere jaren actief bij betrokken.

AQUON blijft nauwlettend volgen hoe de maatschappelijke en politieke aandacht voor waterkwaliteit zich ontwikkelt en met welke snelheid technologieën op het gebied van waterkwaliteit worden geoperationaliseerd. Juist samen met de negen waterschappen wenst AQUON hierin haar weg te vinden zodat de toekomstige vraag van de opdrachtgevers in relatie tot de omgevingsfactoren van AQUON aansluit.

Het scenario-onderzoek van IPR NORMAG geeft een belangrijk 'startsein' om hierover met de waterschappen in gesprek te zijn. AQUON zal de wendbaarheid en flexibiliteit van haar organisatie, systemen, middelen en huisvesting hier continu op blijven aanpassen en beheersen. Wendbaarheid en flexibiliteit staat daarom nadrukkelijk centraal in het nieuwbouwproject van AQUON. Het volgende hoofdstuk geeft inzicht in de omgevingsfactoren van AQUON.

---

3 ONTWIKKELINGEN IN DE OMGEVING

De ontwikkelingen in de metingstechnologie, laboratoria-instrumenten en in het vergaren en beheren van data gaan snel. AQUON is zich bewust van haar positie in deze snel veranderende technologische wereld. Vanuit de AQUON-strategie 2020-2030 worden vanuit deze veranderende omgeving in opdracht van of in samenwerking met de opdrachtgevers veel initiatieven opgestart. Juist dát geeft AQUON veel energie om organisatorisch de juiste dingen te doen.

AQUON voert het merendeel van al haar waterkwaliteitsmonitoring zelf uit in de vorm van bemonstering- en laboratoriumwerkzaamheden en sensormonitoring. Vanuit een financiële afweging (make or buy) kan er voor gekozen worden om samen te werken met diverse marktpartners. Voor extra capaciteit en/of specialistisch onderzoek werkt AQUON samen met de waterschaps- en commerciële laboratoria, maar ook met andere marktpartijen en met onderzoeksinstituten. In ILOW-verband wordt meer en meer samengewerkt met alle waterschapslaboratoria waarbij ook het laboratorium van Rijkswaterstaat is aangesloten.

De markt van bemonstering en hydrobiologie blijft met een zeer beperkt aantal partijen klein, waarbij AQUON inmiddels het grootste hydrobiologische laboratorium heeft. De marktvraag voor chemische analyses is omvangrijk, wordt bediend door een beperkt aantal grote (internationale) partijen en begint monopolistische trekken te vertonen. De aanbodzijde van de markt van laboratoriumonderzoek laat zich in het algemeen kenmerken door bedrijfsovernames, procesautomatisering en concentratie van activiteiten op centrale locaties.

Voor AQUON is het belangrijk de toepassingsmogelijkheden van (nieuwe) technologische ontwikkelingen in de praktijk te volgen. Voor een eventuele operationele toepassing is het van belang de nieuwe techniek uit te proberen en, bij eventuele kansrijke toepassing, verder te ontwikkelen alvorens de techniek wordt ingevoerd. In de praktijk blijkt dat de beleidsmatige ontwikkelingen, die nodig zijn om deze nieuwe technologieën te mogen toepassen, erg veel tijd vragen. Dat komt vooral omdat bewijsvoering vereist wordt dat de nieuwe technieken minimaal vergelijkbaar zijn met de traditionele technieken. De afgelopen jaren is AQUON bij specifieke nieuwe ontwikkelingen betrokken geweest. Enkele voorbeelden zijn PFAS-analyses, passieve sampling, vele vergelijkingsonderzoeken, eDNA/qPCR onderzoeken, toxine-analyses, zwemwaterprotocol en dergelijke. AQUON krijgt hiermee nieuwe belangrijke kennis.

In het kader van de technologische ontwikkelingen en de gewenste dienstverlening van de opdrachtgevers anticipeert AQUON op een gestructureerde manier op noviteiten. Dit in nauwe samenwerking met haar opdrachtgevers. AQUON heeft hiervoor een concrete kennis- en innovatieagenda ontwikkeld. Ook voor de samenwerking met de ILOW-partners is inmiddels een kennis- en innovatieagenda geïnitieerd. Nieuwe ontwikkelingen worden voorzien rondom de inzet van sensoren en andere nieuwe (laboratorium-) technologieën en datamanagement.

Om een en ander financieel te kunnen ondersteunen is een apart innovatiebudget gealloceerd. Deze gelden zijn in nauw overleg met haar opdrachtgevers vanaf het jaar 2020 op 400.000 euro begroot. In het jaar 2022 wordt met name geïnvesteerd in digitalisering, eDNA en sensortechnologie. Deze innovatiegelden worden overigens in nauwe samenspraak met de waterschappen naar behoefte ingezet. Hiermee kunnen individuele waterschappen hun eigen budget bewaken. Voor de komende jaren wordt een gelijke inspanning aan financiële middelen verwacht. In de begroting van 2022 (en verdere jaren) is voorlopig opnieuw 400.000 euro opgenomen.

---

4 ONTWIKKELINGEN IN HET JAAR 2022

AQUON levert een essentiële bijdrage door inzicht te verschaffen in de waterkwaliteit. De noodzaak voor verdergaande ketensamenwerking van de waterschappen en AQUON vormde de basis voor AQUON2.0. Dit heeft geresulteerd in een aantal ambities die de waterschappen hebben vastgelegd in de Gemeenschappelijke Regeling 2018 en het formuleren van een heldere missie en visie van AQUON. Vanaf 2016 zijn in de uitwerking daarvan goede stappen gezet waarbij de centralisatie het sluitstuk is. De ervaringen uit recente jaren en de externe ontwikkelingen leiden vervolgens tot een aangescherpte focus:

- Het handhaven van het huidige hoge kwaliteitsniveau van de monitoring van waterkwaliteit, het voortzetten van de ontwikkelingen op de bestaande dienstverlening en het verstevigen van de unieke positie van AQUON als inwinger van data. Sensormonitoring, waar nog steeds in wordt doorontwikkeld, is reeds opgenomen in de standaard dienstverlening van AQUON. Daar bovenop verwacht AQUON een toenemende belangstelling op projectniveau op het gebruik van DNA technologie (eDNA/qPCR) voor oppervlaktewater en zuiveren.
- Het verbeteren van de AQUON inwinning- en laboratoriumprocessen, zodat de beschikbare data optimaal kan worden opgeslagen en uitgewisseld. Eenmalige opslag voor meervoudig gebruik is daarbij het uitgangspunt. De roadmap voor deze digitale transformatie, die in 2021 wordt opgesteld, zal de leidraad zijn voor de komende jaren om daar invulling aan te geven. AQUON zal hierbij nauw aansluiten bij de ontwikkelingen en de concrete wensen van haar partners zodat hiermee in de keten optimaal voordeel kan worden behaald.

AQUON levert met deze programmabegroting een plan voor het jaar 2022. We constateren al enkele jaren een aanhoudende groei in meetvraag. De grotere meetvraag betreft voornamelijk nieuwe producten en diensten, waarbij derhalve geen voordelen als gevolg van schaalgrootte optreden. Daarnaast zorgt de groeiende meetvraag ervoor dat AQUON tegen de beperking van haar beschikbare capaciteit (in mensen en middelen) loopt. In de businesscase is gerekend met een stabiele meetvraag van 13 miljoen punten per jaar. Het gevolg van de groei is dat in het bijzonder de uitbestedingen tot aan het moment van centralisatie in 2024 een substantiële post zullen zijn. Vanaf 2025 zullen de voorziene besparingen ten opzichte van het 0-scenario, zoals geschetst in de businesscase, zichtbaar worden in de exploitatie.

---

5 AQUON GAAT CENTRALISEREN

Op 3 maart 2020 heeft het algemeen bestuur van AQUON besloten om de activiteiten van AQUON te centraliseren op een nieuwe locatie. Het zoeken van een geschikte locatie en het opstellen van een programma van eisen voor het nieuwe laboratorium is voortvarend opgepakt. We staan op het moment van schrijven van deze begroting aan de vooravond van de bestuurlijke keuze over de locatie. Het concept programma van eisen is getoetst aan de uitgangspunten van de businesscase met als uitslag dat de doelstellingen van de nieuwbouw onveranderd haalbaar zijn.

In de businesscase, die ten grondslag ligt aan de bestuurlijke besluitvorming, zijn investeringsbedragen voor dit scenario opgenomen. Het betreft een investeringsproject van 24,9 miljoen euro (exclusief 4,7 miljoen euro voor aankoop grond). Uitgangspunt bij de opstelling van de business case was een gezamenlijke, jaarlijks stabiele, opdrachtomvang van de waterschappen van 13 miljoen vraagpunten. Inmiddels is duidelijk dat de opdrachtstelling vanaf 2022 op een niveau van 18 miljoen vraagpunten zal liggen (+ 40 procent). De bijbehorende dimensionering van AQUON zal daarmee richting 30 miljoen euro liggen (+ 20 procent) met schaalgroottevoordelen welke ook op 20 procent zullen liggen van de businesscaseberekeningen. Verdere detaillering wordt, in verband met vertrouwelijkheid, hier niet opgenomen. De waterschappen hebben alle onderliggende detailinformatie, samengevat in de businesscase Centralisatie AQUON.

Deze (financiële) businesscase-uitgangspunten zijn het fundament voor deze begroting. De concrete realisatie van de centralisatie wordt volgens afgegeven planning in het jaar 2024 verwacht. De begroting voor het jaar 2022 is gebaseerd op de 'Strategie 2020-2030 & de businesscase Centralisatie AQUON', waarbij de geactualiseerde ontwikkelingen in de verwachte meetvraag verwerkt zijn. Alle financiële informatie uit die uitwerking is overgenomen in de begroting. Waar de exploitatiecijfers in deze begroting van de businesscase afwijken, wordt dat expliciet vermeld.

De eenmalige kosten voor realisatie van de bouw zijn geraamd op 3,9 miljoen euro. Deze exploitatiekosten worden zoveel als mogelijk geëgaliseerd over de periode 2021-2025.

De kosten voor afvloeiing van het personeel zijn vooreerst begroot op 3,3 miljoen euro. Door middel van strategische personeelsplanning zal AQUON de komende jaren proberen haar personele bezetting op de gewenste wijze te ontwikkelen, waardoor enerzijds wordt gewerkt aan een sterke organisatie en anderzijds ook voor afvloeiingskosten minder budget nodig zal zijn. Indien noodzakelijk zal hierbij de samenwerking over mogelijke doorstroom van medewerkers van en naar de waterschappen nodig zijn.

De financiële uitgangspunten, en ook het exploitatie effect, worden opgenomen in de programmabegroting 2022 en de meerjarenraming 2023-2026.

In samenspraak met de deelnemende waterschappen worden deze afvloeiingskosten nog niet geëgaliseerd over de jaren. Een succesvolle strategische personeelsplanning kan namelijk de geraamde eenmalige kosten positief beïnvloeden, waardoor egalisatie minder eenduidig is.

De vervolgstappen in 2022

Ten tijden van de totstandkoming van de begroting 2022 is AQUON al in een gevorderd stadium met betrekking tot de locatiekeuze. De aankoop van de grond zal naar verwachting in 2021 worden gecontracteerd, waarna de ontwerpfases worden doorlopen en de omgevingsvergunning wordt aangevraagd. Nadat de omgevingsvergunning onherroepelijk is geworden, vindt de grondtransactie plaats, dit is voorzien voor 2022. Parallel aan de Technisch Ontwerp fase en de omgevingsvergunning procedure wordt de aanbesteding van het werk opgestart. AQUON verwacht aan het einde van het jaar 2021 een aanbestedingsvoorstel voor ontwerp en realisatie van het pand aan het bestuur te kunnen voorleggen. Naar verwachting wordt in het derde kwartaal van 2022 het werk gegund en kan gestart worden met de bouwvoorbereiding. Begin 2023 wordt de start bouw verwacht met een voorziene oplevering na de bouwvakvakantie van 2024.

6 MEETVRAAG PRODUCTIE 2022-2026

De opdrachtgevers van de waterschappen hebben hun verwachte meetvraag op hoofdlijnen tot en met 2026 opgegeven. Op basis hiervan heeft AQUON een beeld van de te verrichten werkzaamheden in de komende jaren en op welke wijze zij haar bedrijfsvoering kan inrichten.

6.1 MEETVRAAG 2022

Productie/ meetvraag	Werkelijke productie						Meetvraag*	
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Aa en Maas	893.292	1.049.358	1.271.294	1.332.033	1.517.791	1.659.617	1.719.000	1.661.000
Brabantse Delta	1.334.034	1.441.403	1.409.153	1.581.271	1.581.747	1.456.317	1.798.000	1.703.000
De Dommel	1.067.775	1.053.718	1.231.814	1.110.595	1.207.329	1.149.110	1.265.500	1.323.500
Delfland	817.032	862.471	1.045.245	1.217.577	1.016.877	1.256.499	1.328.000	1.338.000
Hollandse Delta	1.816.933	1.872.081	2.258.381	2.132.654	1.992.050	2.375.815	2.394.150	2.324.163
Rijnland	2.138.194	2.077.621	2.045.304	2.077.238	2.634.567	2.348.512	2.680.000	2.860.000
Rivierenland	1.917.717	1.957.972	1.872.099	2.461.413	2.885.211	2.849.439	2.153.000	2.153.000
Schieland en Kr'waard	553.193	658.059	593.166	688.105	794.876	914.139	755.600	755.600
Stichtse Rijnlanden	802.044	745.931	782.101	854.907	1.376.621	1.382.142	1.311.500	1.226.500
Subtotaal	11.340.214	11.718.614	12.508.557	13.455.793	15.007.069	15.391.590	15.404.750	15.344.763
Indexcijfer jaar 2014 = 100	106	109	116	125	140	143	143	143
COVID bemonsteringen**						137.831	1.406.644	2.813.288
Totaal						15.529.421	16.811.394	18.158.051

* bijgestelde opgaaf meetvraag dec 2020/jan 2021

** Betreft COVID-bemonsteringen in verkooppunten

Tabel 1: De ontwikkeling in de meetvraag.

De Unie van Waterschappen (UvW) heeft afspraken gemaakt met het ministerie van VWS (en het RIVM) over een vijfjarige samenwerking op het gebied van afvalwatersurveillance. In eerste instantie gaat dat om het bemonsteren van het rioolwater voor COVID, met als ambitie om dit dagelijks te gaan uitvoeren. 2021 zal daarbij als een overgangsjaar gelden waarbij er van een frequentie van 1 keer per week wordt opgeschaald naar dagelijkse bemonsteringen. Vanaf 2022 is de verwachting dat alle zuiveringen dagelijks worden bemonsterd ten behoeve van deze afvalwatersurveillance.

De COVID-bemonstering is voor 2020 in euro's per bemonstering afgerekend. Vanaf 2021 zal ook deze activiteit via de reguliere verrekening van verkooppunten worden gedaan. Alle activiteiten ten behoeve van de COVID-bemonsteringen zijn separaat inzichtelijk. Op deze manier hebben de waterschappen inzicht in de omvang van deze inspanningen en worden ze in de administratie volledig apart gehouden.

Dagelijkse COVID-bemonstering resulteert in een toename van de meetvraag met ruim 2,8 miljoen punten per jaar. In de tabellen over de meetvraag is een aparte regel toegevoegd om zo een beeld te geven van de totale omvang van AQUON's activiteiten.

Uit ervaring blijkt dat de productie (ook) wordt beïnvloed door onvoorziene projecten. Voor 2021 is in overleg met de opdrachtgevers de originele opgegeven meetvraag in eerste instantie dan ook verhoogd met een post 'onvoorzien' van vijf procent. Hiermee werd in 2021 het verwachte productieniveau 14.200.000 punten. De uitvraag eind 2020 heeft in een duidelijk hogere meetvraag geresulteerd. Op basis van de ontwikkeling van de opgegeven meetvraag (tabel 1) heeft AQUON het begrote productieniveau inclusief COVID bemonsteringen voor 2021 gesteld op 16,8 miljoen productiepunten voor de opdrachtgevers van de deelnemende waterschappen en aanvullend ongeveer 0,2 miljoen voor externe klanten.

6.2 MEETVRAAG 2022-2026

Het meerjarig perspectief op de verwachte productie van de individuele deelnemende waterschappen wordt in tabel 2 weergegeven. Op basis van uitvraag baseert AQUON haar productieniveau voor haar meerjarenbegrotingsperspectief inclusief COVID-bemonsteringen in 2022 op 18.2 miljoen productiepunten voor deelnemende waterschappen.

PRODUCTIE/ MEETVRAAG	MEETVRAAG*				
	2022	2023	2024	2025	2026
Aa en Maas	1.661.000	1.653.000	1.733.000	1.598.000	1.563.000
Brabantse Delta	1.703.000	1.703.000	1.703.000	1.703.000	1.703.000
De Dommel	1.323.500	1.210.500	1.275.500	1.256.000	1.221.000
Delfland	1.338.000	1.203.000	1.163.000	1.213.000	1.173.000
Hollandse Delta	2.324.163	2.269.023	2.205.456	2.349.163	2.499.023
Rijnland	2.860.000	2.540.000	2.570.000	2.650.000	2.650.000
Rivierenland	2.153.000	2.153.000	2.128.000	2.128.000	2.128.000
Schieland en Kr'waard	755.600	755.600	755.600	755.600	755.600
Stichtse Rijnlanden	1.226.500	1.250.500	1.246.500	1.226.500	1.226.500
Subtotaal	15.344.763	14.737.623	14.780.056	14.879.263	14.919.123
indexcijfer jaar 2014=100	143	137	138	138	139
COVID Bemonstering **	2.813.288	2.813.288	2.813.288	2.813.288	2.813.288
Totaal	18.158.051	17.550.911	17.593.344	17.692.551	17.732.411

* volgens opgave waterschappen

** Betreft COVID-bemonsteringen in verkooppunten, gebaseerd op dagelijkse bemonstering

Tabel 2: De opgave van de verwachte meetvraag 2022-2026.

6.3 EFFECT VAN DE PRODUCTIEVERWACHTINGEN

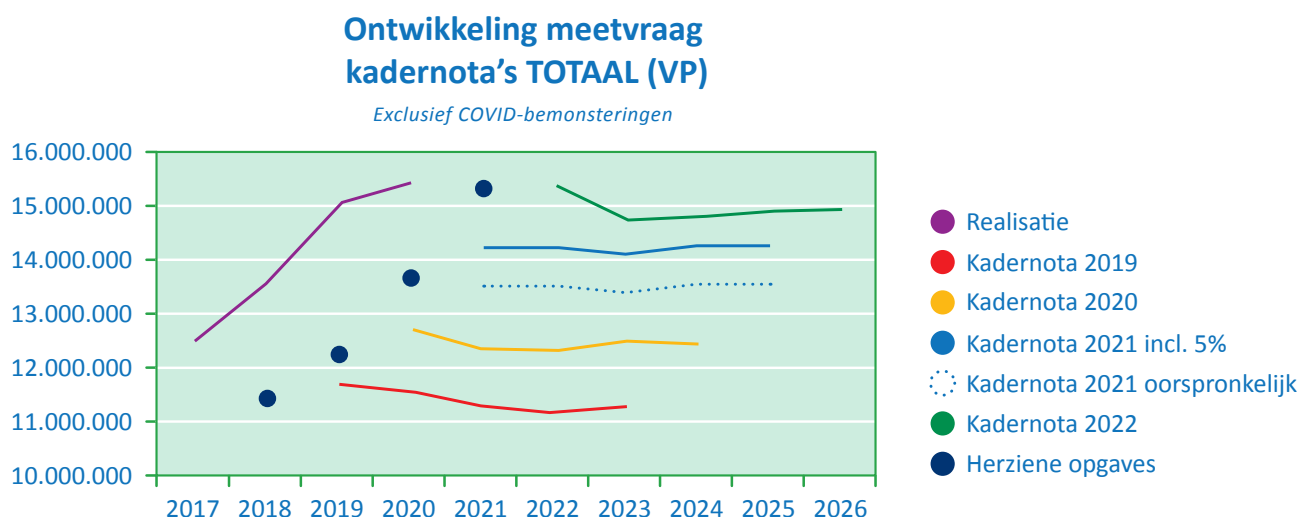
De opdrachtgevers/waterschappen zijn zelf verantwoordelijk voor hun opgegeven meetvraag voor de komende jaren. Deze productieverwachting is een belangrijk gegeven voor de bedrijfsvoering van AQUON. AQUON heeft de productieverwachting vooraf doorgesproken met haar opdrachtgevers.

In de tabel met productiewaarden is de trend door middel van een indexcijfer weergegeven. Op basis van het indexcijfer kan geconcludeerd worden dat de productie jaarlijks stijgt. Deze stijging is in de afgelopen jaren hoger geweest dan de jaarlijkse opgave van de opdrachtgevers. Dit wordt over het algemeen veroorzaakt doordat gedurende het jaar aanvullende monitoring en projecten gewenst worden.

AQUON heeft de structurele en toenemende overschrijding van de productierealisatie in relatie tot de begrote meetvraag uit de afgelopen jaren met haar opdrachtgevers doorgesproken. De verschillen zijn in afgelopen jaren namelijk hoog opgelopen, waardoor AQUON geconfronteerd werd met risico's met betrekking tot de borging van de kwaliteit, problemen in de beschikbaarheid van huisvesting en andere organisatorische belemmeringen.

Eind 2020 is, in nauwe samenwerking met de opdrachtgevers van de deelnemende waterschappen, een begin gemaakt met een analyse van de verschillen tussen de niveaus van de uitvraag en de werkelijk gerealiseerde meetvraag. De uitkomsten zullen naar verwachting leiden tot verbetering van de meetvraaggegevens en een betere aansluiting met de realiteit. Eind 2020 is ook een hernieuwde inschatting opgevraagd voor 2021. De oorspronkelijke inschatting voor de meetvraag 2022 was 14,2 miljoen verkooppunten. De herziene inschatting voor 2022 bedraagt nu 15,3 miljoen verkooppunten exclusief COVID bemonsteringen.

De meetvraag van de opdrachtgevers is vooral voor het jaar 2022 in dit samenspel meer realistischer ingeschat. Rekening houdend met de COVID bemonsteringen wordt een productieniveau van 18 miljoen verkooppunten begroot voor de komende jaren. De meerjaren meetvraag ligt daarmee 5 miljoen punten boven de aannahme van de businesscase Centralisatie AQUON. De reële inschatting van de meerjaren meetvraag door de waterschappen behoeft nog enige aandacht. Gezien de groeilijn in de realisatie van de afgelopen 5 jaar schatten wij in dat de voorspelde afvlakking in de meerjarenbegroting minder sterk zal zijn, in het licht van maatschappelijke en politieke trend van aandacht voor het milieu, duurzaamheid en circulariteit.

Figuur 1: Meetvraag ontwikkeling in de tijd.

In de meetvraag is een ingeschat aandeel onderzoeken opgenomen waartoe AQUON zelf niet is uitgerust en/of dat boven haar bezettingsgraad uit zal komen. Deze onderzoeken worden door AQUON uitbesteed aan partners. AQUON constateert dat de vraag naar specialistische analyses stijgt. Specialistisch onderzoek zoals bijvoorbeeld het landelijk medicijnrestenonderzoek blijft in omvang toenemen. Ook is er een toename in de diversiteit van de te onderzoeken stoffen in de afgelopen jaren te zien. Vanaf 2021 heeft AQUON een eigen productielijn voor PFAS-analyses in gebruik. Op verzoek van de opdrachtgevers worden ook de vooronderzoeken ten behoeve van waterbodemonderzoek in toenemende mate in eigen huis uitgevoerd.

Hiermee wordt verwacht dat de gevraagde verhoogde productie in vooronderzoeken waterbodemonderzoek en PFAS met eigen mensen zal worden uitgevoerd. Aangezien dit vooral nieuwe producten en diensten betreft, zullen nog geen efficiency voordelen als gevolg van schaalgrootte optreden. Als gevolg van deze verschuivingen en de stijging in de meetvraag ten opzichte van de aannamen in de businesscase stijgt de begrote post voor uitbestedingen naar een niveau van 6,7 miljoen euro (ten opzichte van 4,1 miljoen euro zoals vermeld in de businesscase Centralisatie).

De opgegeven productiewaarden hebben gevolgen voor de opdrachtgevers. De opdrachtgevers ontvangen namelijk vier maal per jaar een voorschotfactuur gebaseerd op de begrote kosten en de begrote productiewaarden. Echter de werkelijke jaarkosten worden door AQUON op basis van de werkelijke productiewaarden afgerekend. Hiertoe is een bijdrageregeling opgesteld, opgenomen in de GR AQUON en in bijlage 1 is de berekening voor het jaar 2022 (en verdere jaren) nader uitgewerkt.

In de AQUON bijdrageregeling wordt rekening gehouden met het feit dat opdrachtgevers meer en/of minder productie afroepen. De opdrachtgever/waterschap die uiteindelijk meer productie vraagt dan de opgegeven meetvraag ontvangt met haar jaarlijkse afrekening een hogere kostenfactuur.

7 AQUON KENT TWEE PROGRAMMA'S

AQUON werkt met twee programmabegrotingen, te weten Programma 1: Laboratorium AQUON en Programma 2: Eigenaar GR AQUON.

Programma 1: Laboratorium AQUON

In dit programma zijn de reguliere laboratoriumactiviteiten opgenomen. In deze programmabegroting zijn de AQUON-hoofdprocessen opgenomen. De kostenstructuur opgenomen is een afgeleide van de werkprocessen van AQUON.

Programma 2: Eigenaren GR AQUON

In de tweede programmabegroting Eigenaar GR AQUON is opgenomen op welke wijze de financiering verloopt van de ombouw en herinrichten van AQUON en daarmee de gevolgen van nieuwe strategische keuzes van de eigenaren.

7.1 EEN SAMENVATTING VAN DE BEGROTING 2022 EN MEERJARENRAMING 2023-2026

Een samenvatting per programma kan als volgt worden weergegeven. In de volgende hoofdstukken wordt de programmabegroting in detail toegelicht.

LABORATORIUM Bedragen x €1.000	Begroting en ramingen tijdreeks 2022-2026				
	2022 begroot	2023 geraamd	2024 geraamd	2025 geraamd	2026 geraamd
Personeelskosten*	12.509	12.821	12.795	12.616	12.567
- toename personeelskosten	1.386	1.428	1.471	1.515	1.560
- toename personeelskosten COVID	1.640	1.689	1.740	1.792	1.846
Overige bedrijfslasten*	2.962	2.790	2.769	2.746	2.774
- toename ov bedrijfslasten	1.537	1.568	1.599	1.631	1.664
Goederen en diensten*	2.913	2.942	2.905	2.868	2.897
- toename goederen en diensten	609	621	634	646	659
Uitbestedingen*	4.080	4.121	4.320	4.522	4.567
- toename uitbestedingen	2.620	1.500	1.535	1.670	1.739
Kapitaalslasten*	1.933	2.155	2.151	3.024	3.024
Onvoorzien lasten*	400	400	400	400	100
Mutatie bestemmingsreserve*	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting*	4	4	4	4	4
Totale kosten	32.593	32.039	32.322	33.434	33.401
Bijdrage derden*	300	300	300	300	300
Bijdragen waterschappen	32.293	31.739	32.022	33.134	33.101
Totale inkomsten	32.593	32.039	32.322	33.434	33.401

*Cijfers overgenomen uit afgegeven BC centralisatie AQUON (nov '19)

EIGENAREN Bedragen x €1.000	Begroting en ramingen tijdreeks 2022-2026				
	2022 begroot	2023 geraamd	2024 geraamd	2025 geraamd	2026 geraamd
Personeelskosten*	270	770	1.995	1.163	0
Overige bedrijfslasten*	0	0	400	0	0
Goederen en diensten*	0	0	0	0	0
Uitbestedingen*	0	0	0	0	0
Kapitaalslasten*	0	0		767	0
Onvoorziene lasten*	100	100	1.000	100	0
Mutatie bestemmingsreserve*	683	483	-1.462	-187	0
Vennootschapsbelasting*	0	0	0	0	0
Totale kosten	1.053	1.353	1.933	1.843	0
Bijdrage derden	0	0	0	0	0
Bijdragen waterschappen	1.053	1.353	1.933	1.843	0
Totale inkomsten	1.053	1.353	1.933	1.843	0

* Cijfers overgenomen uit afgegeven BC centralisatie AQUON (nov '19)

Tabel 3: Samenvatting begroting 2022 en meerjarenraming 2022-2026 beide programma's.

FINANCIËLE BEHEERSING

Conform de presentatie van de jaarcijfers in de afgegeven jaarrekeningen kent AQUON een adequate beheersing van haar financiële middelen en geven de cijfers een getrouw beeld van de werkelijkheid. In deze programmabegroting wordt een verwachting weergegeven over de ontwikkeling in het jaar 2022. Aangezien AQUON zich volop ontwikkelt, is het mogelijk dat gedurende het jaar 2022 AQUON zich door (ver-) nieuwe inzichten en/of omgevingsfactoren dient aan te passen. Mocht er aanleiding zijn op basis van een veranderde omgeving de programmabegroting aan te passen dan zal AQUON dit door middel van een begrotingswijziging kenbaar maken bij het algemeen bestuur.

Gelijk aan het begrotingsjaar 2021 heeft AQUON haar begroting 2022 in twee programma's ondergebracht. Het eerste programmaonderdeel betreft de reguliere laboratoriumactiviteiten en het tweede de eigenaarskosten. Hiermee geeft AQUON een splitsing weer tussen operationele kosten en transitiekosten. Operationele kosten zijn gekoppeld aan de AQUON-productieorganisatie in al haar operationele facetten. Het eigenaarsdeel heeft overigens een tijdelijk karakter, zodra de centralisatie van AQUON is afgewikkeld, zal dit programma niet meer benodigd zijn.

Op basis van de planning- en controlcyclus stuurt AQUON met name op enkele prestatie-indicatoren, productieoutput en acceptabele kosten. Dit vraagt een goede beoordeling van de resultaten om zo aan te kunnen geven waar bijsturingmogelijkheden aanwezig zijn. Dit geeft het management een stuur, een houvast om haar dienstverlening te kunnen uitvoeren. Het LIMS, de urenverantwoording en het financiële systeem leveren rapportages, maandelijks worden de cijfers op bedrijfsvoering niveau met het management doorgesproken en periodiek worden de resultaten tussen de directie en de betreffende teammanager in het P&C-gesprek besproken.

Sturing wordt door het management mede vormgegeven door het realiseren van de productievraag van de deelnemende waterschappen op basis van het beschikbare budget. In 2022 wordt het algemeen bestuur in het halfjaarrapport geïnformeerd over de ontwikkelingen zodat tijdige (bij-)sturing mogelijk wordt. De belangrijkste prestatie-indicatoren zijn bij AQUON hiervoor uitgewerkt en functioneren. Een dergelijk dashboard kan natuurlijk altijd beter. Een verdere uitwerking kost tijd, maar mag in het jaar 2022, conform het P&C statuut AQUON, beperkt worden verwacht.

7.2 BEGROTING VOOR PROGRAMMA 1: LABORATORIUM ACTIVITEITEN

Programma 1 LABORATORIUM	Begroting 2022	*	Begroting 2021	Realisatie 2020
Personeelslasten				
Salarissen	9.170.000	1	9.630.000	7.850.272
Sociale lasten	2.630.000	2	2.750.000	2.205.912
Overige personeelslasten	800.000	3	770.000	646.579
Personeel van derden	2.935.000	4	400.000	2.660.358
Personeelslasten	15.535.000		13.550.000	13.363.121
Overige bedrijfslasten				
Diensten van derden	2.200.000	5	1.100.000	1.177.356
Huren en rechten	66.000	6	66.000	46.956
Leaseauto's	1.175.000	7	720.000	741.853
Verzekeringen	48.000	8	47.000	45.637
Belastingen	40.000	9	40.000	16.167
Onderhoud door derden	970.000	10	962.000	774.301
Overige bedrijfslasten	4.499.000		2.935.000	2.802.270
Goederen en diensten				
Ge- en verbruiksgoederen	2.900.000	11	2.268.000	2.693.330
Duurzame gebruiksgoederen	354.000	12	350.000	183.038
Energie	268.000	13	265.000	271.446
Goederen en diensten	3.522.000		2.883.000	3.147.814
Uitbestedingen				
Externe analyses	6.700.000	14	4.040.000	6.595.100
Uitbestedingen	6.700.000		4.040.000	6.595.100
Kapitaalslasten				
Afschrijvingen	1.600.000	15	1.550.000	1.141.781
Rentelasten	333.000	16	230.000	230.862
Kapitaalslasten	1.933.000		1.780.000	1.372.643
Normale exploitatiekosten	32.189.000		25.188.000	27.280.948
Onvoorzien	400.000	17	400.000	0
Totaal lasten	32.589.000		25.588.000	27.280.948
Vrijval (bestemmings-) reserve		18		0
Bijdrage derden	-300.000	19	-300.000	-485.653
Totale kosten	32.289.000		25.288.000	26.795.295
Vennootschapsbelasting	4.000	20	3.000	8.136
Bijdrage waterschappen	32.293.000		25.291.000	26.803.431

Tabel 4: Begroting programma 1: Laboratorium activiteiten.

TOELICHTING OP DE BEGROTING LABORATORIUM ACTIVITEITEN

Uitgangspunten vermeld in de kadernota 2022, welke op 29 maart 2021 aan het algemeen bestuur wordt aangeboden, zijn leidend geweest bij het opstellen van de begroting. In het algemeen kan gesteld worden dat er rekening is gehouden met een inflatiecorrectie van maximaal 1,0 procent op desbetreffende kostencategorieën. Voor salaris (CAO) ontwikkeling 2,0 procent.

De begroting is gebaseerd op reguliere kostenbegroting passend bij de opgegeven productieaantallen door opdrachtgevers van AQUON (18,2 miljoen verkooppunten). Hierbij dient te worden opgemerkt dat de financiële bijdrage die de waterschappen terug ontvangen vanuit het ministerie inzake de COVID bemonsteringen 5 miljoen euro bedraagt. Alle kostencategorieën zijn in basis in lijn met de vermelde kostenposten zoals weergegeven in de businesscase Centralisatie. Indien door de substantiële stijging in de meetvraag danwel de toevoeging van de COVID bemonsteringen de kostencategorie een toename presenteert, zal dit hieronder transparant weergegeven.

- Personeelskosten (totaal toename t.o.v. de businesscase: 3,026 miljoen euro)
De verhouding eigen personeel versus inhuur is aangepast om meer aansluiting met de realiteit te krijgen. Van alle vacatures in de formatie is in de begroting 50 procent onder salarissen en sociale lasten en 50 procent onder personeel derden gepresenteerd.
  - 1-2. De opgenomen salariskosten zijn gebaseerd op een personeelsformatie. Er is in 2022 een financiële ruimte benodigd van 0,5 procent voor de reguliere groei in de salarisschalen ('periodieken'). Een eventuele cao-verhoging is ingeschat op 2 procent. Met deze indexcijfers is ook in de businesscase Centralisatie gerekend. In vergelijking met de Businesscase is in de programmabegroting van 2021 reeds een aanvulling opgenomen als gevolg van het insourcen van werk waterbodems vooronderzoek en werk PFAS, bijstellen CAO verhogingen, doorontwikkeling advies en toename productie. Deze aanvulling is in de samenvatting vermeld op de regel 'toename personeelskosten' en is voor deze begroting gecontinueerd (toename voor 2022 1,386 miljoen euro). In aanvulling hierop zijn voor 2022 de personeelskosten voor een planner en managementondersteuning voor COVID-bemonsteringen opgenomen voor een bedrag van 90.000 euro.
  3. De overige personeelskosten zijn relatief in lijn met reguliere jaren. Een groot deel van de begroting is opgenomen voor ontwikkeling & opleiding. Ook aspecten als ARBO zorg, werkgeversvereniging en personeelstevredenheidmeting zijn hierin opgenomen. Voor 2022 is een aanvulling ten behoeve van de COVID bemonsteringen van 50.000 euro opgenomen.
  4. Personeel van derden bestaat uit flexibele inzet van productiepersoneel en inzet van specialisten noodzakelijk voor de bedrijfsvoering. Voor 2022 is een aanvulling ten behoeve van de COVID bemonsteringen van 1.500.000 euro opgenomen, te weten de kosten van inhuur van 27 monsternemers op uitzendbasis.

-
- Overige bedrijfslasten (toename 1,537 miljoen euro)
    5. Ten behoeve van de AQUON-organisatieontwikkeling is voor huidige gewenste procesinnovatie een bedrag opgenomen van 400.000 euro. Een nadere toelichting over innovatiekracht van de organisatie is opgenomen in hoofdstuk 3. In samenspraak met opdrachtgevers wordt het bedrag besteed. De stijging in de diensten van derden ad 1,087 miljoen euro wordt voornamelijk veroorzaakt door het opnemen van de COVID bemonsteringen. Door de opschaling van de capaciteit zullen intern diverse processen moeten worden aangepast. De infrastructuur in de automatisering zal uitgebreid moeten worden, waarbij datatransitie een grote rol zal gaan spelen.
    6. De huren zijn conform businesscase en verplichtingen.
    7. De leasekosten stijgen met 450.000 euro als gevolg van de uitbreiding van het wagenpark ten behoeve van de COVID bemonsteringen.
    - 8-10 Deze kostencategorieën zijn conform verplichtingen, historische ervaringen en productie-verwachtingen begroot. Een toename in onderhoud wordt voorzien bij de huidige panden (met name voor het verouderde pand in Leiden).

  - Goederen en diensten (toename 609.000 euro)
    11. De stijging ten opzichte van de businesscase ligt geheel in de ge- en verbruiksgoederen. Hiervan is 300.000 euro direct te relateren aan de COVID bemonsteringen. Het restant van de stijging betreft een aanpassing op basis van de realisatie van voorgaande jaren, als resultaat van de stijging van de meetvraag.
    12. De kosten voor duurzame gebruiksgoederen zijn ingeschat conform de businesscase.
    13. De kosten voor energie zijn conform businesscase en op huidig prijspeil ingeschat.

  - Uitbestedingen (toename 2,620 miljoen euro)
    14. Ten behoeve van externe uitgevoerde onderzoeken, veelal veroorzaakt door het feit dat het laboratorium niet is uitgerust voor alle gevraagde (specialistische) onderzoeken, wordt een bedrag begroot dat gerelateerd is aan de opgegeven meetvraag van de opdrachtgevers/waterschappen. Mocht de werkelijke productie van uitbestede (specialistisch) analyses hoger zijn dan begroot dan stijgt deze begrotingspost.

In de kadernota 2022 zijn hierover de uitgangspunten en financiële richtlijnen opgenomen, maar ook in de businesscase strategie 2020-2030 is een verdere aanwijzing in de product-strategie van AQUON opgenomen. Hierin staat beschreven waarop AQUON haar 'uitbestedingen'

---

baseert. Het kostenniveau van uitbestedingen is voorgaande jaren in de begroting gelijk gehouden met de waarde zoals opgenomen in de businesscase Centralisatie, waar het bedrag berekend was op basis van een constante productie van 13 miljoen verkooppunten. Dit heeft geleid tot aanzienlijke verschillen in realisatie ten opzichte van de begroting. De financiële verordening van AQUON staat toe dat een productietoename een geaccepteerde kostentoename kan veroorzaken.

Het productieniveau voor 2022 is vastgesteld op 18,2 miljoen verkooppunten. Rekening houdend met de correctie van COVID bemonsteringen, welke AQUON zelf uitvoert, en de insourcing van de analyses voor het vooronderzoek waterbodems en de PFAS-analyses resulteert dit in een extra post uitbestedingen van 2,62 miljoen euro ten opzichte van de businesscase.

- Kapitaalslasten

15-16. Onder de kapitaalslasten worden de rente en afschrijvingen gepresenteerd, conform businesscase.

- Onvoorziene lasten

17. AQUON heeft een bedrag voorzien van 400.000 euro voor mogelijke kosten welke onvoorzien kunnen passeren. Het is tevens een begrotingspost waarmee risico's, beschreven in de risicoparagraaf, kunnen worden gefinancierd. Deze post is in het jaar 2022 relatief hoog; veroorzaakt door de huidige (verouderde) staat van het pand in Leiden. De risico's zijn hier omgezet in een begrotingspost.

- Bijdrage derden

19. AQUON realiseert productie voor derden, zijnde klanten welke juist niet de opdrachtgevers vanuit de deelnemende waterschappen betreffen. Vanuit huidige contracten en ervaringscijfers is de omzet ingeschat.

- Vennootschapsbelasting

20. AQUON valt voor een deel van haar omzet (omzet derden) onder de reguliere vennootschapsbelasting. De winstbelasting is voorgecalculeerd.

7.3 BEGROTING VOOR PROGRAMMA 2: EIGENAREN GR AQUON

Programma 2 EIGENAREN	Begroting 2022	*	Raming 2023	Raming 2024	Raming 2025	Raming 2026	Begroting 2021	Realisatie 2020
** Deze exploitatiekosten betreffen de eenmalige kosten uit de BC Centralisatie **								
Personeelslasten								
Salarissen	200.000	1	500.000	700.000	700.000		200.000	22.347
Sociale lasten	50.000	2	50.000	200.000	113.000		40.000	7.809
Overige personeelslasten	20.000	3	120.000	895.000	250.000		100.000	15.680
Personeel van derden	0	4	100.000	200.000	100.000		100.000	15.191
Personeelslasten	270.000		770.000	1.995.000	1.163.000	0	440.000	61.028
Overige bedrijfslasten								
Diensten van derden	0	5	0	400.000	0	0	0	0
Huren en rechten	0	6	0	0	0	0	0	0
Leaseauto's	0	7	0	0	0	0	0	0
Verzekeringen	0	8	0	0	0	0	0	0
Belastingen	0	9	0	0	0	0	0	0
Onderhoud door derden	0	10	0	0	0	0	0	0
Overige bedrijfslasten	0		0	400.000	0	0	0	0
Goederen en diensten								
Ge- en verbruiksgoederen	0	11	0	0	0	0	0	0
Duurzame gebruiksgoederen	0	12	0	0	0	0	0	0
Energie	0	13	0	0	0	0	0	0
Goederen en diensten	0		0	0	0	0	0	0
Uitbestedingen								
Externe analyses	0	14	0	0	0	0	0	0
Uitbestedingen	0		0	0	0	0	0	0
Kapitaalslasten								
Afschrijvingen	0	15	0	0	767.000	0	0	187.587
Rentelasten	0	16	0	0	0	0	0	0
Kapitaalslasten	0		0	0	767.000	0	0	187.587
Normale exploitatiekosten	270.000		770.000	2.395.000	1.930.000	0	440.000	406.280
Onvoorzien	100.000	17	100.000	1.000.000	100.000	0	100.000	73.574
Totaal lasten	370.000		870.000	3.395.000	2.030.000	0	540.000	479.854
Opbouw bestemmingsreserve	683.000	18	483.000	-1.462.000	-187.000	0	483.000	0
Bijdrage derden	0	19	0	0	0	0	0	0
Totale kosten	1.053.000		1.353.000	1.933.000	1.843.000	0	1.023.000	479.854
Vennootschapsbelasting	0	20	0	0	0	0	0	0
Bijdrage waterschappen	1.053.000		1.353.000	1.933.000	1.843.000	0	1.023.000	479.854
** Deze kosten (7,2 mio) betreffen de eenmalige kosten uit de BC Centralisatie **								

Tabel 5: Begroting programma 2: Eigenaarsdeel.

TOELICHTING OP DE BEGROTING EIGENAREN GR AQUON

De vermelde kosten in het programma 'Eigenaar GR' betreffen de kosten overgenomen uit de businesscase Centralisatie AQUON, versie 1.1 (november 2019). Andere kosten zijn niet aan de orde. AQUON heeft de begrote eenmalige projectkosten uit het plan geëgaliseerd over de jaren 2021-2025. Een totaaloverzicht van deze eenmalige projectkosten wordt in tabel 6 weergegeven.

1. AQUON verwacht dat vanaf het moment dat bekend is waar AQUON de nieuwe locatie gaat vestigen, enige (gewenste en/of ongewenste) personeelsfrictie gaat ontstaan. Deze kosten zijn globaal begroot, echter wellicht schuiven deze begrote uitgaven door in de tijd. De tijd tijdens de bouwperiode van AQUON (de jaren 2021-2024) zal het leren.
2. De sociale lasten zijn evenredig voorzien.
3. In de kosten overige personeelskosten is een hoge uitgave voor reistijdvergoeding personeel (aspect sociaal plan) in 2024 opgenomen.
4. Onder personeel derden is de inzet van externe personeel ten behoeve van het change-programma opgenomen. In tabel 5 worden deze kosten nader geduid. Vanaf 2023 zal een toename druk ontstaan bij het centralisatievraagstuk ten aanzien van de personeelsrechten. Vanaf 2023 wordt dan ook een personeelsfunctionaris voorzien die de rechten van het personeel uitwerkt en regisseert.
17. Conform de businesscase Centralisatie is een hoge kostenpost opgenomen in het jaar 2023. Deze kostenpost onvoorzien werd in november 2019 als een percentage van de bouwkosten vastgesteld.
18. AQUON werkt in de jaren 2021-2025 op verzoek van de waterschappen met een bestemmingsreserve. Deze reserve wordt gevoed door een vaste bijdrage van de deelnemende waterschappen Dit betreft een bestemmingsreserve voor de te maken eenmalige kosten tijdens de nieuwbouw. Deze kosten gedurende het vijfjarig project bedragen totaal ongeveer 3,9 miljoen euro. De bijdrage is gedurende deze jaren 783.000 euro per jaar. De werkelijke kosten worden telkens onttrokken aan deze reserve. Op deze wijze wordt voorkomen dat de deelnemende waterschappen in de jaren 2023/ 2024 (verwachte hoogtepunt van de eenmalige kosten) geconfronteerd worden met een hoge kostenpost.

De bestemmingsreserve heeft geen betrekking op de te verwachte eenmalige kosten ten aanzien van mogelijke afvloeiing personeel. Deze kosten zijn per jaar in deze programmabegroting geraamd onder personeelskosten en zijn in totaal 3,3 miljoen euro.

In de tabel op de volgende pagina worden de totale eenmalige kosten schematisch weergegeven. De hoogte van deze eenmalige kosten zijn geheel gelijk met de gepresenteerde informatie in de businesscase centralisatie, welke bestuurlijk is vastgesteld op 3 maart 2020.

Businesscase Centralisatie		Details van de eenmalige kosten zie overzicht 5 businesscase Centralisatie				
Eenmalige kosten:						
Compensatie reistijd (Sociaal Stratuut)	645					
Change programma AQUON organisatie	700	>>>	Begeleiding herplaatsing personeel			200
Boekwaarde verliezen	767		Interne & externe communicatie			100
Verhuizen & Installeren	400		Stimulansprogramma personeel			100
Onvoorzien	1.400		Werving & selectie			100
Friciekosten door herplaatsting personeel	3.293		Improductiviteit & overige			200
Totaal eenmalige kosten	7.205					700
Verloop (begroting) van de eenmalige kosten	2021	2022	2023	2024	2025	Totaal
Vastomlijnde eenmalige kosten nav Nieuwbouw						
Jaarlijkse inleg van waterschappen	783	783	783	783	780	3.912
Verwachte kosten, in het programmajaar	-300	-100	-300	-2.245	-967	-3.912
Saldo Mutatie	483	683	483	-1.462	-187	0
Saldo verloop bestemmingsreserve Nieuwbouw	483	1.166	1.649	187	0	
Geraamde eenmalige kosten frictie personeel	240	270	570	1.150	1.063	3.293
Totale eenmalige kosten per jaarlaag	1.023	1.053	1.353	1.933	1.843	7.205

Tabel 6: Totaaloverzicht eenmalige projectkosten.

---

8 KOSTENTOEREKENING EN DE BIJDRAGEREGELING

8.1 JAARLIJKSE EXPLOITATIEKOSTEN LABORATORIUM (PROGRAMMA 1)

ALGEMEEN

De jaarlijkse reguliere exploitatiekosten worden ingedeeld naar vaste kosten en variabele kosten. Deze vaste en variabele kosten hebben een eigen basisberekening in de bijdrageregeling. De bijdrage van een individueel waterschap bestaat daarmee uit een aandeel in de vaste kosten en een aandeel in de variabele kosten. De opbrengsten door derden wordt in mindering gebracht op de jaarlijkse reguliere exploitatiekosten. Het geheel van de resterende jaarlijkse reguliere bedrijfskosten wordt vervolgens geheel door de (negen) deelnemende waterschappen bijgedragen.

DE KOSTENVERDELING

De vaste kosten zijn de kosten van de bedrijfsinrichting en deze kostencategorie wordt verondersteld 75 procent van de normale reguliere jaarlijkse exploitatiekosten te zijn. In tegenstelling tot de vaste kosten bewegen de variabele kosten mee met de jaarlijkse productie en deze worden verondersteld 25 procent van de reguliere jaarlijkse exploitatiekosten te zijn.

CONSEQUENTIES VOOR EEN INDIVIDUEEL WATERSCHAP

Elk waterschap draagt een percentage van de vaste kosten bij. Het percentage aan vaste kosten dat een individueel waterschap bijdraagt, is afhankelijk van de gemiddelde afgenomen productie in de drie afgesloten jaren voorafgaand aan het desbetreffende verslagjaar. Het verhoudingscijfer van deze drie jaren productie ten opzichte van de totale productie in hetzelfde tijdvak (opgenomen in de meest recente jaarrekening), geeft het relatieve kostenaandeel van een individueel waterschap.

De jaarlijkse variabele kosten worden in verhouding van de werkelijke afgenomen productie in het desbetreffende verslagjaar toegerekend aan een individueel deelnemend waterschap.

8.2 KOSTEN EIGENAREN (PROGRAMMA 2)

De eenmalige exploitatiekosten naar aanleiding van de centralisatie van AQUON zijn in het programma eigenaren opgenomen. Deze kosten, welke over een aantal jaren zijn geëgaliseerd, worden doorberekend op eenzelfde wijze als de vaste inrichtingskosten (3-jaars, voortschrijdend gemiddelde, vermeld in de meest recente jaarstukken). Door middel van deze berekeningswijze betaalt elk waterschap een percentage van de programmabegroting Eigenaar GR AQUON.

Mocht de bestemmingsreserve niet afdoende zijn dan betaalt ieder waterschap relatief hetzelfde deel bij (conform dezelfde verdeelsleutel). Andersom werkt het hetzelfde: mocht de bestemmingsreserve na de realisatie een overschot bevatten, dan wordt dit surplus terugbetaald aan de desbetreffende waterschappen.

WETTELIJKE PARAGRAFEN

Overeenkomstig het waterschapbesluit artikel 4.11 zijn in de programmabegroting 2022 en de meerjarenraming 2023-2026 de paragrafen opgenomen welke verplicht zijn te vermelden. Met deze paragrafen wordt bereikt dat de uitgangspunten, de hoofdlijnen van het (nieuwe) beleid met betrekking tot relevante beheersmatige aspecten, evenals de financiële gevolgen van dat beleid worden verankerd.

UITGANGSPUNTEN EN NORMEN

In de opzet van de begroting 2022 is geen structurele verandering in de opzet van begroten doorgevoerd. AQUON kent vanaf het begrotingsjaar 2016 twee programmabegrotingen. De eerste programmabegroting wordt 'laboratorium AQUON' genoemd en het tweede programma 'eigenaar GR AQUON'. In deze begroting 2022 wordt ook de meerjarenraming 2023-2026 in beeld gebracht.

Vanaf het jaar 2017 valt AQUON onder de reguliere vennootschapsbelasting. In de begroting 2022 worden een winstberekening en afdracht vennootschapsbelasting gemaakt voor de omzet voor derden. De activiteiten vanuit het samenwerkingsverband (t.b.v. waterschappen) zijn vrijgesteld van deze belasting.

INCIDENTELE BATEN EN LASTEN

In de programmabegroting 2022 is een bedrag van 400.000 euro als incidentele lasten voorzien. Deze relatief hoge kostenpost wordt ingegeven door de slechte staat van het pand Leiden.

ONTTREKKING AAN OVERIGE BESTEMMINGSRESERVES EN VOORZIENINGEN

AQUON had in het jaar 2022 geen bestemmingsreserve en/of voorzieningen tot haar beschikking. Aan het eind van het jaar 2022 heeft AQUON een bestemmingsreserve ten behoeve van de voorziene relatief hoge eenmalige exploitatiekosten in de jaren tot en met 2025. In de programmabegroting eigenaren wordt deze kostenpost verder geduid.

WATERSCHAPSBELASTING

AQUON int geen belastingen en daarom is deze paragraaf niet van toepassing.

WEERSTANDSVERMOGEN EN RISICOPROFILERING

AQUON kent geen (algemene) reserves. Voor wat betreft de financiële risico's geldt dat de deelnemers van de GR AQUON aansprakelijk zijn voor de niet afgedekte risico's.

AQUON staat al enige jaren voor grote organisatieveranderingen en daarmee zijn de risico's groter. In het hoofdstuk risicobeheersing wordt een uitgebreide weergave gegeven van de mogelijke risico's door aanpassing van de organisatiestructuur en bijbehorende kostenstructuur. Deze paragraaf was ook in het jaar 2017-2018 opgenomen, gezien de importantie wordt deze integraal echter geüpdatet opgenomen. Inmiddels hebben de deelnemende waterschappen gezamenlijk uitgesproken dat zij de beleidslijnen (nieuwe strategie) gezamenlijk onderschrijven. Hierdoor zijn de bestuurlijke risico's afgenomen.

In het begrotingsjaar 2022 en in de meerjarenraming 2023-2026 is op de mogelijke financiële risico's zo adequaat mogelijk geanticipeerd. AQUON heeft vanuit een kwantitatieve risicoanalyse vastgesteld dat er inderdaad risico's met een financieel effect zijn. De belangrijkste risico's met een financieel effect zijn:

-
- Toename in gevraagde dienstverlening van waterschappen waartoe het laboratorium AQUON niet toe is ingericht. Deze diensten worden uitbesteed aan partners. AQUON heeft zo goed als mogelijk samen met de waterschappen deze dienstverlening geïnventariseerd en daaruit volgend eenzelfde kostenniveau gehanteerd als in 2021. Het toe te passen verrekenstelsel voorziet in eventuele meer-productie zodat deze door de veroorzaker wordt betaald.
  - In de risicoparaagraaf wordt uitgebreid stil gestaan bij deze en andere risico's. Voor eventuele andere risico's is een begrotingspost onvoorzien opgenomen.

FINANCIERING

In 2013 zijn vanwege de aanschaf van de panden leningen aangetrokken. Deze langlopende leningen, inclusief kortlopende faciliteiten, leiden niet tot een herziening van de leningenportefeuille voor het begrotingsjaar 2022. Verwacht wordt dat de financieringsbehoefte in het jaar 2022 geheel in het huidige financieringsarrangement met de bankinstelling past.

In het jaar 2022 dient AQUON in verband met haar verhoogd investeringsniveau (bouw) aanvullende bedrijfsfinanciering te verkrijgen. Vanaf het jaar 2022 zal AQUON de behoefte aan meer financiële middelen hebben. AQUON is overigens zelfstandig bevoegd leningen uit de geld- en/of kapitaalmarkt aan te gaan. Hiertoe zal AQUON een plan opstellen welke voorgelegd gaat worden aan het algemeen bestuur van AQUON. Een totale herziening van de bestaande leningenportefeuille kan (indien mogelijk) hierbij worden overwogen.

VERBONDEN PARTIJEN

AQUON kent geen verbonden partijen. Deze paragraaf is niet van toepassing.

KAPITAALGOEDEREN

AQUON is met haar specifieke apparatuur een kapitaalintensieve organisatie, en wenst efficiëntie door te voeren en continuïteit te borgen in haar operationele processen. Hiervoor dient AQUON voortdurend te investeren in haar reguliere bedrijfsvoering. Verouderde laboratoriumapparatuur wordt vervangen om het gewenste kwaliteitsniveau te behouden. Robotisering en vergaande automatisering zijn nodig om de efficiëntieverbeteringen en slimmere processen en methoden te ondersteunen. Nieuwe technologieën vervangen (deels) de bestaande methoden, waarmee een toekomstbestendig AQUON wordt gerealiseerd.

Het benodigd investeringsniveau 2022/2023 ten behoeve van de operationele activiteiten wordt op 3,0 miljoen euro per twee begrotingsjaren voorzien. Een investering vergt veel onderzoek vooraf, veroorzaakt door sterke verbeteringen in technologie. Hierdoor is het complex te voorspellen in welk begrotingsjaar een investering valt. Daarnaast is jaarlijks ongeveer 0,7 miljoen euro investeringsruimte nodig voor facilitaire - en ICT ontwikkelingen. Ook de reguliere facilitaire investeringen vragen aandacht, al zijn deze in het licht van het centralisatievraagstuk overigens minimaal voorzien. In de exploitatielasten wordt echter wel rekening gehouden met de verouderde status van het pand Leiden. In 2020 is besloten om sensing op te nemen in de Producten- en Diensten Catalogus. Dit leidt tot aanvullende investeringen die gedreven worden door de uitrol van de sensoren over het werkgebied van de deelnemende waterschappen, de verwachte toename van het aantal verschillende soorten metingen en de benodigde ICT-ondersteuning in software en hardware. Voor 2022 wordt een investering in sensoren verwacht van 0,5 miljoen euro, gevolgd door investeringen van 1,0 miljoen euro in de daarop volgende jaren. De investeringen in de ondersteunende ICT zal naar voorlopige inschatting jaarlijks 0,2 miljoen euro bedragen.

Op 3 maart 2020 heeft het bestuur ingestemd met de strategie 2020-2030 en daarbij het centraliseren van de activiteiten van AQUON. AQUON werkt in de jaren 2020 en 2021 haar nieuwe huisvestingsplannen uit (voorbereidingsfase) zodat daarna de uitvoering (realisatiefase) kan worden opgepakt. Verhuizing en in gebruikname van de nieuwe locatie wordt in het jaar 2024 voorzien. Voor de beheersing van project centralisatie zijn 2 bestuursleden vertegenwoordigd in de stuurgroep. Daarnaast staat dit structureel op de agenda bij DB en AB vergaderingen.

De businesscase voorziet in een investering in gebouw, inrichting en installaties van 24,9 miljoen euro, vermeerderd met maximaal 20% in verband met 40% stijging van de meetvraag ten opzichte van het uitgangspunt van 13 miljoen punten. Voor de grondaankoop is in de businesscase een bedrag van 4,7 miljoen euro voorzien, welke investering naar de huidige inzichten onderschreden zal worden, ondanks een groter voorzien perceel.

Als onderdeel van de vermelde totale projectinvestering verwacht AQUON in 2022 een bedrag van 13,5 miljoen euro benodigd te hebben (dit bedrag is inclusief de grondaankoop). Gedurende het jaar 2021 zal hier meer inzicht worden verkregen. Bestuurlijke verantwoording vindt plaats tijdens de reguliere bestuursvergaderingen.

AQUON kent geen investeringsstatuut aangezien zij regulier een beperkte mate van investeringen kent. Een vervanging van een laboratoriuminstrument betekent veelal een project waar een langere doorlooptijd mee is gemoeid. In 2022 worden meerdere investeringsprojecten voorzien. Afhankelijk van het project-startmoment vindt de investering in 2021 of in 2022 plaats. Voorafgaand aan vervanging wordt een operationele business case uitgewerkt. De vermelde ontwikkelingen geven daarbij een richting.

EMU – SALDO

In het kader van een verantwoorde ontwikkeling van de economie en het monetaire stelsel binnen de landen die deelnemen aan de Economisch en Monetaire Unie (EU) zijn afspraken gemaakt over het overheidstekort. Binnen de overheid van Nederland is het aanvaardbaar het tekort te verdelen over het Rijk en de decentrale overheden. In principe zal het exploitatietekort van AQUON elk jaar 0 zijn, omdat alle netto kosten worden doorberekend aan de deelnemers. Het EMU-saldo kan hoger of lager zijn dan 0, door investeringen, afschrijvingen en de invloed van reserves en voorzieningen.

Onderstaand is het verwachte EMU saldo voor 2022 weergegeven:

EMU Saldo 2022		
Vervangingsinvesteringen per 2 jaren (2022/2023) 3 miljoen	-1.500.000	
Facilitaire en ICT & data ontwikkelingen	-700.000	
Investeringen Sensoring	-700.000	
(Voorbereidingen) centralisatie	-13.500.000	
<i>Bruto investeringsuitgaven</i>		<i>-16.400.000</i>
Afschrijvingen en waardeverminderingen		1.600.000
EMU saldo		-14.800.000

WET NORMERING TOPINKOMENS

Bijgaand een overzicht met actuele informatie.

Naam topfunctionaris	Functie
Dhr. J.K. Bouma	Directeur
Dhr. P.H. Daverveldt	Technisch voorzitter
Dhr. C.G. Jansen op de Haar	Voorzitter
Dhr. J. van Driel	Bestuurder
Dhr. W. von Faber	Bestuurder
Dhr. G. den Hartog	Bestuurder
Dhr. P.C.M. Ketelaars	Bestuurder
Dhr. V.E.C. Lokin	Bestuurder
Dhr. P. Ouwendijk	Bestuurder
Dhr. J. Verdoold	Bestuurder
Dhr. H.P. Verroen	Bestuurder

Tabel 7: Overzicht actuele informatie in kader van Wet Normering Topinkomens.

---

9 RISICOMANAGEMENT

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste en gesignaleerde risico's in beeld gebracht. Er komen voortdurend, ook door voortschrijdend inzicht, nieuwe risico's op AQUON af. In dit hoofdstuk wordt een uiteenzetting gedaan van mogelijke risico's, de wijze waarop individuele risico's tegemoet worden getreden (risico respons) en een beschrijving van de impact van de risico's op de resultaten en/of financiële positie. AQUON heeft een financiële vertaling gemaakt voor haar risico's. Onder meer is een verhoogde kostenpost onvoorzien opgenomen. Bij de uitwerking is onderscheid gemaakt in risico's met betrekking tot de volgende aspecten:

- Bestuurlijke aspecten: de risico's hangen samen met bestuurlijke besluiten
- Organisatorische aspecten: de risico's zijn direct gerelateerd aan de organisatie
- Personele aspecten: de risico's hangen samen met de personele bezetting
- Locatie aspecten: de risico's hangen samen met locatie(s)

RISICO'S M.B.T. BESTUURLIJKE ASPECTEN

De eigenaren hebben met de besluiten tot AQUON 2.0 aangegeven dat zij de nieuwe strategie en beleidslijnen ondersteunen en onderschrijven. Hiermee vervalt een groot deel van de risico's op bestuurlijk terrein, die de afgelopen jaren de bedrijfsvoering van AQUON hebben beïnvloed. De bestuurlijke risico's blijven bestaan, maar de kans dat zo'n risico zich voordoet is aanmerkelijk afgenomen.

Risico: uittreden van deelnemende waterschappen

Het risico van uittreden van een van de deelnemende waterschappen blijft altijd aanwezig. Belangrijk is dat de consequenties van het uittreden in beeld zijn gebracht. In de GR 2018 is een uittreedregeling opgenomen, zodat AQUON kan blijven werken aan haar continuïteit.

Risico: bestuurlijke verandering: consequenties koers

De GR AQUON verkrijgt om de vier jaar een nieuw bestuur met mogelijk andere bestuursleden. Het bestuur geeft de strategische richting aan de GR AQUON. Door nieuwe inzichten van bestuursleden in een vierjaarlijkse zittingsperiode kunnen afwijkende strategische keuzes worden onderzocht en worden uitgewerkt. Opgemerkt wordt dat AQUON een kapitaalintensief onderzoeksbedrijf is, waarbij veel kapitaal langdurig is geïnvesteerd. Het bestuur geeft bij (nieuwe) strategische keuzes daarmee richting aan doorontwikkeling van AQUON, die een langere periode bestrijkt dan de vier jaar van de bestuurlijke zittingsperiode. Door bestuursleden vooraf goed te informeren over effecten van wijzigingen in strategie kunnen verantwoorde keuzes worden gemaakt. Een zorgvuldig besluitvormingsproces is belangrijk.

Risico: negen waterschappen op één lijn

De GR AQUON is in gezamenlijk eigendom van negen waterschappen. Voor strategische veranderingen is het belangrijk dat de negen eigenaren zichzelf herkennen en gezamenlijk (blijven) staan voor de uiteindelijke keuze die nu gemaakt moet worden. Een gezamenlijke visie op de toekomst is belangrijk, niet slechts voor de grote investeringen die de GR AQUON wenst te plegen. Grote investeringen zonder gezamenlijke visie vormen een groot bedrijfsrisico. Door middel van (bijvoorbeeld) periodieke werksessies kan toetsing en herijking van de integrale strategie plaatsvinden. Inzicht verkrijgen in wat de markt kan bieden en daarnaast een uitwerking

---

van een nauwe samenwerking met de markt geeft essentiële informatie voor deze keuzes ten aanzien van toekomstige bedrijfsinrichting.

RISICO'S M.B.T. ORGANISATORISCHE ASPECTEN

Risico: nieuwe ontwikkelingen vergen meer

Het wateronderzoek wordt geconfronteerd met nieuwe technologische en overige ontwikkelingen. Hierbij kan worden gedacht worden aan:

- Wijzigingen in werkmethodes, werkpakket en werklast. Mede dankzij beleidsontwikkelingen in het waterbeheer, zoals kaderrichtlijn Water, verandert de behoefte aan laboratoriumondersteuning. Risico in trendbreuk kan op een juiste wijze worden geregisseerd door frequent contact en overleg met waterbeheerders (de klant) zodat hier tijdig op kan worden gereageerd.
- Verbreding van het analysepakket. De accenten in het laboratoriumonderzoek worden verlegd naar andere stoffen. De verwachting is met name dat hydrobiologisch en geïntegreerd onderzoek zich verder zal ontwikkelen. Risico bestaat dat AQUON niet klaar is voor deze ontwikkeling. AQUON bereidt zich erop voor deze ontwikkelingen te volgen met de inzet van een innovatiemanager en door samenwerking met andere kennisinstututen en overheidslaboratoria. Indien gewenst worden nieuwe analyses in overleg met opdrachtgevers opgenomen in het dienstenpakket. AQUON heeft daarnaast strategische kennis- en uitvoeringpartners om snel te kunnen inspelen op ontwikkelingen.
- Ontwikkelingen en introductie van automatisering en technologie. Arbeidsintensieve analyses worden steeds meer geautomatiseerd. Met uitbreiding van de analysemogelijkheden neemt bovendien de complexiteit van de benodigde techniek en technologie toe. Dit betekent dat de vereiste professionaliteit toeneemt (opleidingsniveau) en de behoefte aan voldoende financieel draagvlak voor benodigde professionaliteit en de aanschaf van vaak kapitaalintensieve apparatuur.

Risico: productiedaling en/of stijging.

AQUON is aanvankelijk (in 2011) bedrijfsmatig ingericht voor dertien miljoen productiepunten. Na een aantal jaren van daling (richting 11 miljoen productiepunten) stijgt de het productieniveau van AQUON sinds 2014 jaarlijks tussen de 3 en (ruim) 20 procent. Inmiddels is de verwachte productie voor 2022 achttien miljoen punten. De verwachte meetvraag van de opdrachtgevers/ waterschappen verkrijgt verdere focus door gezamenlijke vraagarticulatie.

Het risico van stijging van de meetvraag heeft mogelijk gevolgen voor de prijs per verkooppunt. In de meetvraag is een ingeschat aandeel onderzoeken opgenomen waartoe AQUON zelf niet is uitgerust en/of dat boven haar bezettingsgraad uit zal komen. Deze onderzoeken worden door AQUON uitbesteed aan partners, waarbij mogelijk efficiencyvoordelen door schaalgrootte niet behaald worden.

Het risico van een daling heeft consequenties voor de bedrijfsinrichting en bedrijfsvoering en heeft financiële gevolgen. Bij duurzame verandering (bijvoorbeeld door het centralisatievraagstuk) is herschikking van het bedrijf noodzakelijk. Door middel van professioneel leiderschap en adequaat inspelen op een eventuele duurzame wijziging in de klantvraag is aanpassing van de bedrijfsinrichting te realiseren. AQUON bereidt zich daarnaast voorzichtig voor, voor bepaalde productiesegmenten, op het werken vanuit een regierol. AQUON wenst hier een gevoel bij te krijgen en zal dit in geschikte pilotsituaties toepassen. Door meer ervaring op te doen met onder regie uitvoeren van routinematige analyses kan een nieuw optimum worden gevonden met de markt (make or buy).

Het financiële risico van een productiedaling en/of productiestijging wordt beperkt doordat het (nieuwe) kosten-verrekeningsysteem voor de deelnemende waterschappen antwoord geeft op een individuele productie-verandering. Een deelnemend waterschap staat voor drie jaar borg voor het relatieve aandeel in de vaste kosten. De referentieperiode van drie jaren rolt mee in de tijd met het desbetreffende productiejaar. Het verrekeningsysteem voorziet tevens in een jaarlijkse afwikkeling van marginale kosten bij meer/of minder gerealiseerde productie per opdrachtgever/waterschap.

Risico: accreditatiebehoud

AQUON werkt met de hoogst mogelijke gekwalificeerde werkprocessen. AQUON heeft haar werkprocessen integraal geaccrediteerd en jaarlijks vindt toetsing door de RvA plaats. Deze hoge kwaliteitsnorm is nodig voor de waterschappen indien zij met mogelijke juridische geschillen worden geconfronteerd. Het risico bestaat dat tijdens de ombouw de werkprocessen niet volgens kwaliteitsprotocollen verlopen. AQUON heeft ervaring met deze veranderingen en schakelt de RvA in om de kwaliteitsnormen te blijven behalen.

Risico: tevredenheid opdrachtgevers

Bij veranderingen ontstaat mogelijk een daling van tevredenheid van de opdrachtgevers. De AQUON-organisatie is in deze fase mogelijk sterk intern gefocust en kan daarbij het klantbelang deels uit het oog verliezen. Een onwenselijke situatie, maar gerealiseerde reorganisaties tonen aan dat dit mogelijk ontstaat. AQUON heeft speciaal hiervoor de bedrijfsinrichting aangepast. Het organisatieonderdeel Servicebureau legt de focus op de klant en de start van alle werkprocessen. Deze organisatie-aanpassing moet klaar zijn voor de ombouw van AQUON. Door frequent contact met de klant, waarbij informatie-uitwisseling centraal staat, verwacht AQUON het risico beheersbaar te houden. Een te ontwikkelen communicatieplan behoort bij het ombouwplan van AQUON.

Risico: management- en bedrijfscultuur

Belangrijke succesfactor voor de bedrijfsvoering is de management- en bedrijfscultuur. De organisatie heeft behoefte aan een heldere organisatiestructuur, waarbij een efficiënte bedrijfsvoering wordt gerealiseerd. De bedrijfscultuur dient daarbij klantgericht te zijn en kwaliteit dient centraal te staan in handelen en denken. Door de inrichting van de topstructuur van AQUON is een belangrijke managementverandering doorgevoerd. Het (nieuwe) strategische personeelsmanagement zal worden aangevuld met normen en waarden (kernwaarden), waarbij voorbeeldgedrag wordt ontwikkeld.

De COVID-19-pandemie heeft een enorme maatschappelijke impact, die ook zijn weerslag kent op de organisatie AQUON. Door lange lockdown periodes en het structureel thuiswerken, bestaat de kans dat de interactie en (informeel) contact tussen manager en medewerker en medewerkers onderling migreert naar bijvoorbeeld een sociaal isolement. Dit risico vereist een sterke betrokkenheid van het management bij de medewerkers, om nadelige effecten tijdig te signaleren.

Risico: rol en invloed van OR

De Ondernemingsraad (OR) heeft een belangrijke invloed op de doorontwikkeling van AQUON. In 2021 is een nieuwe OR gekozen en geïnstalleerd binnen AQUON. De Ondernemingsraad wordt intensief betrokken bij de ontwikkeling van de organisatie en daarnaast wordt de OR ruimte geboden om zichzelf hierin voor te bereiden. In het eerste jaar van een nieuwe OR zal AQUON investeren in opleiding en vaardigheden van de leden, om hen de vereiste bagage mee te geven zodat zij een juiste gesprekspartner worden voor management en bestuur van AQUON. Mocht de OR zich niet kunnen vinden in de plannen van het bedrijf dan is dit een groot risico voor de uiteindelijke operationalisering van alle plannen. Tijdens de reguliere overlegvergaderingen is de

---

doorontwikkeling een belangrijk gespreksonderwerp en waar noodzakelijk worden de (reguliere) trajecten van instemming- en advies doorlopen.

Risico: aannames in de businesscase t.b.v. besluitvorming

In de businesscase Centralisatie van AQUON werd gewerkt met aannames, aangezien er een doorkijk is gemaakt op basis van uitgangspunten. Aannames zijn onderhevig aan veranderingen. De aannames worden met de beste inzichten opgesteld en doorvertaald in een uitwerking. Werken met aannames brengt risico's met zich mee. Door middel van adequate projectbeheersing en regulier terugkerende jaarlijkse begrotingscycli worden steeds opnieuw de opgenomen aannames beoordeeld. Mocht er een aanleiding ontstaan de aannames te wijzigen dan worden deze beargumenteerd in deze werkprocessen zichtbaar.

RISICO'S M.B.T. PERSONELE ASPECTEN

Risico: personeelsverloop: kennis- en productieverlies

Bij het verplaatsen van werk naar een andere locatie is het mogelijk dat personeelsleden de keuze maken om een andere werkkring te zoeken. De vraag is hoe ernstig dit is voor een organisatie die voor de routinematige werkzaamheden juist een kleiner vast personeelsbestand nastreeft. Vooral voor specialistische en hydrobiologische onderzoeken is het van belang dat kennis wordt behouden. Voor medewerkers worden (eventueel individuele) maatregelen uitgewerkt zodat kennisbehoud centraal staat.

Risico: veranderingsbereidheid personeel

Het cultuuraspect verdient ruime aandacht binnen AQUON. Vanaf het jaar 2011 zijn verschillende organisatieonderdelen bij elkaar gebracht. De AQUON-organisatieonderdelen hebben hun eigen werkpakket. De organisatie is sinds 1 januari 2017 op twee locaties gevestigd, waarbij in de afgelopen jaren bedrijfsbreed team- en cultuurontwikkeling heeft plaatsgevonden. Kernwaarden zijn daarbij gedefinieerd en actief ontwikkeld en uitgedragen. De gewenste cultuur heeft in het ombouwplan grote waarde en verkrijgt prominent aandacht. Risico bestaat dat de gestelde bedrijfsdoelen niet worden behaald door een ongewenste (onderontwikkelde?) cultuur. Door vanuit verschillende invalshoeken hierop te sturen is een ontwikkeling te verwachten. Juist om deze reden is ingezet op locatiekeuze, herinrichting van organisatie en ontwikkeling van het topmanagement. Het traject van cultuurverandering is een actief onderdeel van het strategische personeelsmanagement.

Risico: onvoldoende kennis en expertise verandermanagement

Afhankelijk van de bestuurlijke keuzes kunnen de te realiseren veranderingen voor AQUON groot zijn. In deze periode van veranderen zal een groot beroep worden gedaan op de veranderbereidheid van de medewerkers. De medewerkers zijn daartoe niet geschoold en van nature is de mens niet uit op verandering. Tijdens de transitie kan er een tekort zijn aan kennis en expertise om dit veranderproces te begeleiden. AQUON stelt voor om dit aspect nadrukkelijk aandacht te geven. Naast communicatie zal ook het veranderproces speciale aandacht vergen en daarvoor moet de noodzakelijke begeleiding worden gezocht om de uiteindelijke doelen te bereiken.

Risico: stijgende en veranderende meetvraag: onvoldoende kennis en expertise medewerkers

Door de ontwikkelingen in de markt en de veranderende behoefte van onze opdrachtgevers, de waterschappen, is steeds nieuwe kennis en expertise van onze medewerkers benodigd. Veranderende actualiteiten vragen soms ook om nieuwe expertises. AQUON stelt een opleidingsbudget beschikbaar voor haar medewerkers om zich te bij te scholen en verder te ontwikkelen. Indien dit niet mogelijk is, zullen we nieuwe medewerkers uit een krappe arbeidsmarkt moeten halen om toch de expertise in huis te halen.

RISICO'S M.B.T. LOCATIE ASPECTEN

Risico: taxatiewaarden panden

In februari 2019 heeft AQUON haar twee panden opnieuw laten taxeren. De taxateur heeft hiermee aangegeven dat er een toenemende belangstelling is voor laboratoriumruimte. Zij geeft daarbij ook aan dat individuele laboratoriumruimten specifiek zijn in een toepassingsproces. AQUON loopt het risico dat deze taxatiewaarden tegenvallen en/of de tijdslijn van een eventuele vervreemding anders zal verlopen. Het risico van daling en stijging van verkoopwaarde wordt niet eerder zichtbaar dan op het verkoopmoment. Voor dit risico zijn verder geen maatregelen opgenomen bij gebrek aan andere bruikbare informatie.

Risico: onderhoudstoestand panden

De twee laboratoriumpanden van AQUON in Tiel en Leiden zijn niet geschikt en niet ingericht op de aanstaande veranderde werkprocessen. De inzichten op het kwalitatief en efficiënt uitvoeren van chemische en hydrobiologische analyses zijn vergaand veranderd in de afgelopen 15-30 jaar. De huidige staat van de panden verhinderen AQUON de hoge kwaliteit in producten en diensten op termijn te realiseren.

De onderhoudsstaat van het laboratoriumpand in Leiden is zorgelijk. Het pand is ongeveer 35 jaar oud, heeft een onderhoudsachterstand en de laboratorium- en gebouw-gebonden installaties zijn volgens externe deskundigen technisch vrijwel geheel afgeschreven. Als maatregel heeft AQUON haar kostenpost 'onvoorzien' aanzienlijk verhoogd. Een jaarlijkse toename hierin op basis van dit risico is voorzien op 300.000 euro.

Risico: uitgangspunten businesscase Centralisatie raken achterhaald

Een van de uitgangspunten bij de businesscase Centralisatie (maart 2020) is dat de meetvraag tot en met 2025 stabiel zou blijven op 13 miljoen verkooppunten. Inmiddels is de reële verwachting dat er vanaf 2022 een meetvraag van 18 miljoen punten per jaar zal zijn. Een overschrijding van 40 procent binnen een jaar na goedkeuring van de businesscase, zal ook impact hebben op de benodigde investering. Goed projectmanagement, tijdige bijsturing en hercalculatie van de plannen is hierbij noodzakelijk.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1

BIJDRAGEREGELING EN KOSTENVERDELING

TOELICHTING OP BEREKENING BIJDRAGEREGELING

Programma 1: Laboratorium

De vaste kosten van de AQUON-organisatie (75 procent) worden verrekend op basis van de gerealiseerde productie (drie jaargemiddelde) van de afgelopen jaren voorafgaand aan het desbetreffende jaar. Het driejaargemiddelde kan worden berekend aan de hand van de tabel met gerealiseerde en te verwachten productie. In bijlage 1 is de opgegeven productieverwachting opgenomen; bij de definitieve jaarafrekening worden deze aantallen vervangen door de werkelijke productieaantallen.

Programma 2: Eigenaren GR AQUON

De kostenverrekening van het eigenaarsdeel vindt plaats op basis van de relatieve gerealiseerde productie van de afgelopen drie jaren.

BIJDRAGE PER WATERSCHAP IN DE JAREN 2022-2026

Bijdrage regeling Programma 1							Kostenverdeling Programma 2				Totale kosten
2022	Totale kosten in dit programma: 32.293						Totale kosten in dit programma: 1.053				2022
	Vaste kosten		Variabele kosten			Totale kosten	Enmalige projectkosten centralisatie 2021-2025				Totaal
	Procent	Bedrag	Productie	Procent	Bedrag			Procent	Kosten	Totaal	
Aa en Maas	10,3%	2.493	1.797.757	9,9%	799	3.293	Aa en Maas	10,3%	108	108	3.401
Brabantse Delta	10,5%	2.540	2.035.124	11,2%	905	3.445	Brabantse Delta	10,5%	110	110	3.556
De Dommel	8,0%	1.933	1.479.794	8,1%	658	2.590	De Dommel	8,0%	84	84	2.674
Delfland	7,9%	1.923	1.513.831	8,3%	673	2.596	Delfland	7,9%	84	84	2.680
Hollandse Delta	14,9%	3.610	2.793.044	15,4%	1.242	4.852	Hollandse Delta	14,9%	157	157	5.009
Rijnland	16,1%	3.893	3.231.198	17,8%	1.437	5.330	Rijnland	16,1%	169	169	5.499
Rivierenland	18,7%	4.524	2.836.785	15,6%	1.261	5.786	Rivierenland	18,7%	197	197	5.982
Schieland en de Kr	5,4%	1.316	931.431	5,1%	414	1.730	Schieland en de Kr	5,4%	57	57	1.787
Stichtse Rijnlanden	8,2%	1.987	1.539.088	8,5%	684	2.671	Stichtse Rijnlanden	8,2%	86	86	2.758
Totaal	100,0%	24.220	18.158.052	100,0%	8.073	32.293	Totaal	100,0%	1.053	1.053	33.346

2023							Totale kosten in dit programma: 1.535				2023
Totale kosten in dit programma: 31.739						Totale kosten					Totaal
Vaste kosten		Variabele kosten					Procent	Kosten	Totaal		
Procent	Bedrag	Productie	Procent	Bedrag							
Aa en Maas	10,5%	2.504	1.789.757	10,2%	809	3.313	Aa en Maas	10,5%	142	142	3.455
Brabantse Delta	10,6%	2.516	2.035.124	11,6%	920	3.436	Brabantse Delta	10,6%	143	143	3.579
De Dommel	7,9%	1.873	1.366.794	7,8%	618	2.491	De Dommel	7,9%	106	106	2.598
Delfland	7,8%	1.861	1.378.831	7,9%	623	2.485	Delfland	7,8%	106	106	2.590
Hollandse Delta	14,8%	3.533	2.737.904	15,6%	1.238	4.771	Hollandse Delta	14,8%	201	201	4.972
Rijnland	16,6%	3.954	2.911.198	16,6%	1.316	5.270	Rijnland	16,6%	225	225	5.495
Rivierenland	17,4%	4.146	2.836.785	16,2%	1.283	5.428	Rivierenland	17,4%	236	236	5.664
Schieland en de Kr	5,4%	1.286	931.431	5,3%	421	1.708	Schieland en de Kr	5,4%	73	73	1.781
Stichtse Rijnlanden	9,0%	2.131	1.563.088	8,9%	707	2.837	Stichtse Rijnlanden	9,0%	121	121	2.958
Totaal	100,0%	23.804	17.550.912	100,0%	7.935	31.739	Totaal	100,0%	1.353	1.353	33.092

2024							Totale kosten in dit programma: 1.933				2024
Totale kosten in dit programma: 32.022						Totale kosten					Totaal
Vaste kosten		Variabele kosten					Procent	Kosten	Totaal		
Procent	Bedrag	Productie	Procent	Bedrag							
Aa en Maas	10,4%	2.501	1.869.757	10,6%	851	3.352	Aa en Maas	10,4%	201	201	3.551
Brabantse Delta	10,8%	2.602	2.035.124	11,6%	926	3.528	Brabantse Delta	10,8%	209	209	3.735
De Dommel	7,9%	1.894	1.431.794	8,1%	652	2.546	De Dommel	7,9%	152	152	2.697
Delfland	8,3%	1.996	1.338.831	7,6%	609	2.606	Delfland	8,3%	161	161	2.764
Hollandse Delta	15,5%	3.718	2.674.337	15,2%	1.217	4.935	Hollandse Delta	15,5%	300	300	5.253
Rijnland	16,8%	4.027	2.941.198	16,7%	1.338	5.366	Rijnland	16,8%	324	324	5.686
Rivierenland	16,2%	3.901	2.811.785	16,0%	1.279	5.181	Rivierenland	16,2%	314	314	5.491
Schieland en de Kr	5,3%	1.282	931.431	5,3%	424	1.706	Schieland en de Kr	5,3%	103	103	1.808
Stichtse Rijnlanden	8,7%	2.093	1.559.088	8,9%	709	2.802	Stichtse Rijnlanden	8,7%	168	168	2.969
Totaal	100,0%	24.017	17.593.345	100,0%	8.006	32.022	Totaal	100,0%	1.933	1.933	33.955

Bijdrage regeling Programma 1						
2025	Totale kosten in dit programma: 33.134					
	Vaste kosten		Variabele kosten			Totale kosten
	Procent	Bedrag	Productie	Procent	Bedrag	
Aa en Maas	10,2%	2.543	1.734.757	9,8%	812	3.355
Brabantse Delta	11,5%	2.855	2.035.124	11,5%	953	3.808
De Dommel	8,0%	1.983	1.412.294	8,0%	661	2.644
Delfland	8,2%	2.039	1.388.831	7,8%	650	2.689
Hollandse Delta	15,5%	3.861	2.818.044	15,9%	1.319	5.180
Rijnland	17,2%	4.262	3.021.198	17,1%	1.414	5.677
Rivierenland	15,6%	3.865	2.811.785	15,9%	1.316	5.181
Schieland en de Kr	5,2%	1.281	931.431	5,3%	436	1.717
Stichtse Rijnlanden	8,7%	2.162	1.539.088	8,7%	721	2.883
Totaal	100,0%	24.851	17.692.552	100,0%	8.284	33.134

Kostenverdeling Programma 2				Totale kosten
Totale kosten in dit programma: 1.843				2025
	Procent	Kosten	Totaal	Totaal
Aa en Maas	10,2%	188	188	3.544
Brabantse Delta	11,5%	212	212	4.020
De Dommel	8,0%	147	147	2.791
Delfland	8,2%	151	151	2.840
Hollandse Delta	15,5%	288	288	5.468
Rijnland	17,2%	316	316	5.993
Rivierenland	15,6%	286	286	5.468
Schieland en de Kr	5,2%	95	95	1.812
Stichtse Rijnlanden	8,7%	160	160	3.043
Totaal	100,0%	1.843	1.843	34.977

2026	Totale kosten in dit programma: 33.401					
	Vaste kosten		Variabele kosten			Totale kosten
	Procent	Bedrag	Productie	Procent	Bedrag	
Aa en Maas	10,2%	2.565	1.699.757	9,6%	800	3.365
Brabantse Delta	11,5%	2.869	2.035.124	11,5%	958	3.828
De Dommel	8,0%	2.011	1.377.294	7,8%	649	2.659
Delfland	7,9%	1.989	1.348.831	7,6%	635	2.624
Hollandse Delta	15,4%	3.856	2.967.904	16,7%	1.398	5.254
Rijnland	17,0%	4.269	3.021.198	17,0%	1.423	5.692
Rivierenland	15,9%	3.988	2.811.785	15,9%	1.324	5.312
Schieland en de Kr	5,2%	1.313	931.431	5,3%	439	1.752
Stichtse Rijnlanden	8,7%	2.191	1.539.088	8,7%	725	2.915
Totaal	100,0%	25.051	17.732.412	100,0%	8.350	33.401

Totale kosten in dit programma: -				2026
	Procent	Kosten	Totaal	Totaal
Aa en Maas	10,2%	0	0	3.365
Brabantse Delta	11,5%	0	0	3.828
De Dommel	8,0%	0	0	2.659
Delfland	7,9%	0	0	2.624
Hollandse Delta	15,4%	0	0	5.254
Rijnland	17,0%	0	0	5.692
Rivierenland	15,9%	0	0	5.312
Schieland en de Kr	5,2%	0	0	1.752
Stichtse Rijnlanden	8,7%	0	0	2.915
Totaal	100,0%	0	0	33.401

PROGRAMMABEGROTING 2022
BEGROTING 2022 EN DE MEERJARENRAMING 2023-2026

MAART 2021

Onderverdeling kosten in- en exclusief COVID

Bijdrage regeling programma 1 inclusief COVID

Delfland

	vaste kosten		variabele kosten			totale kosten	tot kstn AQUON
	procent	bedrag	productie	procent	bedrag		
2022	7,9%	1.923	1.513.831	8,3%	672	2.595	32.293
2023	7,8%	1.861	1.378.831	7,8%	623	2.484	31.739
2024	8,3%	1.995	1.338.831	7,6%	609	2.604	32.022
2025	8,2%	2.037	1.388.831	7,8%	650	2.686	33.134
2026	7,9%	1.989	1.348.831	7,6%	635	2.624	33.401

Bijdrage regeling programma 1 exclusief COVID

Delfland

	vaste kosten		variabele kosten			totale kosten	tot kstn AQUON
	procent	bedrag	productie	procent	bedrag		
2022	7,9%	1.626	1.338.000	8,7%	595	2.222	27.313
2023	7,9%	1.579	1.203.000	8,2%	546	2.125	26.759
2024	8,5%	1.724	1.163.000	7,9%	532	2.256	27.042
2025	8,5%	1.796	1.213.000	8,2%	574	2.370	28.154
2026	8,3%	1.760	1.173.000	7,9%	559	2.319	28.421

Verdeling COVID verkooppunten AQUON over de waterschappen

Verkooppunten COVID bemonsteringen per waterschap

	jaarlijks 2022-2026
Aa en Maas	136.757
Brabantse Delta	332.124
De Dommel	156.294
Delfland	175.831
Hollandse Delta	468.881
Rijnland	371.198
Rivierenland	683.785
Schieland en Kr.	175.831
St. Rijnlanden	312.588
TOTAAL verkooppunten	2.813.289
Totaal bijdrage Waterschappen in €	4.980.000

JAARSTUKKEN AQUON

2020

INHOUD

JAARVERSLAG 2020	3
Voorwoord van directie en bestuur	4
Kerngegevens van de GR AQUON	6
Profielchets en verkorte weergave van de financiële resultaten	7
Algemene toelichting op de jaarstukken	10
Programmaverantwoording	11
Programma Laboratorium	11
Programma Eigenaarsdeel	13
Paragrafen	15
Ontwikkelingen sinds het vorige begrotingsjaar	15
Uitgangspunten en normen	18
Kostentoerekening	18
Uittreedregeling	19
Weerstandvermogen	20
Financiering	21
Kapitaalgoederen en bedrijfsmiddelen	22
Onttrekkingen aan overige bestemmingsreserves en voorzieningen	23
EMU-saldo	23
Incidentele baten en lasten	24
Waterschapsbelastingen	24
Verbonden partijen	24
Privacy/algemene verordening gegevensbescherming	25
Archiefzorg en informatiebeheer 2020	25
JAARREKENING 2020	26
Balans per 31 december 2020	27
Exploitatierekening over het jaar 2020	28
Waarderingsgrondslagen	29
Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	29
Toelichting op de balans per 31 december 2020	32
Toelichting op de exploitatierekening over het begrotingsjaar	39
Programma Laboratorium	40
Programma Eigenaarsdeel	45
OVERIGE GEGEVENS	48
Besluit tot resultaatbestemming 2020 en vaststelling van de jaarrekening	49
CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT	51

JAARVERSLAG 2020

VOORWOORD VAN DIRECTIE EN BESTUUR

Voor u liggen de jaarstukken 2020 van AQUON, die het jaarverslag en de jaarrekening bevatten. De coronapandemie had grote invloed op AQUON, maar met gepaste trots kunnen wij u melden dat wij 2020 met goede resultaten hebben kunnen afronden.

Het jaar 2020 was een bijzonder en intensief jaar. De coronapandemie bracht ons veel ongemak en ook verdriet. Helaas heeft de pandemie ook AQUON niet ongemoeid gelaten en hebben wij een gewaardeerde collega moeten verliezen.

Het werken op 1,5 meter afstand en het thuiswerken had invloed op onze productiviteit. Halverwege het jaar liepen de kosten op omdat we meer werk moesten uitbesteden. Met vereende krachten hebben we in verbondenheid samengewerkt en ons ingezet om de omstandigheden het hoofd te bieden. De beperkte fysieke onderlinge verbinding werd aangevuld met elektronische mogelijkheden. De fysieke werkruimtes en werkmethoden zijn aangepast. Met veel energie is gewerkt aan herstel en hebben we al het opgedragen werk voor onze waterschappen conform onze kwaliteitscriteria voor elkaar gekregen. De kernwaarden van AQUON (Samen, Verantwoordelijk en Professioneel) maakten AQUON in 2020 meer dan ooit tevoren tot wat zij is. AQUON is gedurende het jaar standvastig op koers gebleven. De strategie van innovatie, ketenpartnerschap en inzicht scheppen in de waterkwaliteit is wederom op hoger niveau gekomen. De insourcing van PFAS-analyses is vrijwel gereed, aangevangen is met de kennisopbouw over vooronderzoeken t.b.v. baggerwerkzaamheden en het eigen qPCR-DNA-laboratorium is in gebruik genomen. In het bijzonder de samenwerking en kennisdeling met en tussen de waterschappen over innovaties en meetvraagontwikkelingen is door middel van videobijeenkomsten op hoger niveau gekomen. En AQUON heeft door monsternamen op de zuiveringen voor het RIVM ook een rol kunnen spelen in het beheersen van de landelijke Corona-crisis.

Financieel is 2020 een goed jaar geworden. Na aanvankelijke negatieve resultaten in het eerste halfjaar is een grote inhaalslag gemaakt. In totaal is 15,4 miljoen punten aan opdrachten van de deelnemende waterschappen ontvangen, wat 21 procent meer is dan begroot en alle opgedragen werk is ook gerealiseerd. Deze werkomvang is gerealiseerd tegen een puntprijs van 1,73 euro. Dat is significant beter dan de begroting van 1,80 euro. Daarmee heeft AQUON een voordeel van circa 1 miljoen euro voor de waterschappen kunnen realiseren.

Op 3 maart 2020 heeft het AB de strategie 2020-2030 vastgesteld en besloten AQUON te centraliseren op een nieuwe locatie. De voorbereidende activiteiten daartoe zijn met energie opgepakt. Op het moment van schrijven (maart 2021) staan we aan de vooravond van de keuze waar AQUON zich gaat vestigen.

Het bestuur kent 3 verplichte vergaderingen gerelateerd aan de P&C-cyclus en 2 facultatieve bijeenkomsten over vrije strategische onderwerpen. Het dagelijks bestuur is 8 maal bijeen gekomen. Dat is vaker dan de 5 reguliere bijeenkomsten omdat actuele Corona-omstandigheden extra aandacht vereisten. Het algemeen bestuur is 4 maal bij elkaar geweest; één strategische bijeenkomst kon niet doorgaan vanwege de coronavoorschriften. Zowel algemeen als dagelijks bestuur zijn slechts 1 maal fysiek samen gekomen aan het begin van het jaar.

We zijn erg tevreden over hoe AQUON het afgelopen jaar in staat is geweest om de uitdagingen het hoofd te bieden. In dit kader hebben directie en bestuur vertrouwen in een succesvolle toekomst voor de medewerkers, AQUON en de samenwerking met de deelnemende waterschappen.

De (onafhankelijk) voorzitter

De directeur

P.H.W.M. Daverveldt

J.K. Bouma

KERNGEGEVENS VAN DE GR AQUON

Deelnemende water- en hoogheemraadschappen	Waterschap Aa en Maas Waterschap Brabantse Delta Waterschap De Dommel Hoogheemraadschap van Delfland Waterschap Hollandse Delta Waterschap Rivierenland Hoogheemraadschap van Rijnland Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard
Provincies	Gelderland Noord-Brabant Noord-Holland Utrecht Zuid-Holland
Bestuurssamenstelling op 31 december 2020	Dhr. P.H.W.M. Daverveldt (Technisch voorzitter) (*) Dhr. C.G. Jansen op de Haar (Voorzitter) (*) Dhr. J. van Driel (*) Dhr. W. van Faber Dhr. G. den Hartog Dhr. P.C.M. Ketelaars Dhr. V.E.C. Lokin Dhr. P. Ouwendijk Dhr. J. Verdoold Dhr. H.P. Verroen (*) (*) Dagelijks Bestuur
Directie	Dhr. J.K. Bouma

PROFIELSCHETS EN VERKORTE WEERGAVE VAN DE FINANCIËLE RESULTATEN

PROFIELSCHETS

AQUON is de ideale partner voor watergerelateerd onderzoek en advies. Zij is de innovatieve fullservice partner voor negen waterschappen en hoogheemraadschappen. Zij levert haar diensten voornamelijk aan Aa en Maas, Brabantse Delta, De Dommel, Delfland, Hollandse Delta, Rijnland, Rivierenland, Schieland en de Krimpenerwaard en De Stichtse Rijnlanden. Daarnaast behoren gemeenten, rijksoverheid en bedrijven tot de klantenkring. AQUON biedt het gehele proces van monsternamen tot en met onderzoek en advisering aan. Door het aanbieden van producten binnen het gehele proces is AQUON de ideale partner voor water gerelateerd onderzoek en advisering over het natte milieu. De organisatie bestaat uit circa 160 gespecialiseerde en gemotiveerde medewerkers. Het verzorgingsgebied van AQUON omvat met name de provincies Gelderland, Noord-Brabant, Noord-Holland, Utrecht en Zuid-Holland.

AQUON biedt vanuit haar deskundigheid dagelijks inzicht in waterkwaliteit en vormt daarmee de basis voor gezond en duurzaam waterbeheer. Samen met de waterschappen werken we aan schoon en gezond water.

INZICHT IN FINANCIËLE ONTWIKKELING

Ook AQUON ondervindt de nadelige gevolgen van COVID-19 op de bedrijfsvoering. Enerzijds zien we een verminderde arbeidsproductiviteit door de noodzakelijke COVID-19 aanpassingen om te kunnen werken volgens de RIVM-richtlijnen en de impact die COVID-19 heeft op onze medewerkers. Anderzijds zijn we door de gevolgen van COVID-19 geconfronteerd met hogere kosten. AQUON heeft maatregelen genomen om de impact te beperken, om bij te sturen en om uiteindelijk door te gaan met de gekozen AQUON-strategie. In september 2020 is in nauw overleg met de waterschappen, het RIVM en het ministerie van VWS, gestart met COVID-19-bemonsteringen op RWZI's in het kader van de nationale afvalwatersurveillance. Vanaf september 2020 is gestart met het wekelijks bemonsteren van alle waterzuiveringen in Nederland. AQUON bemonstert de zuiveringen bij de waterschappen in haar gebied. In de loop van 2021 zal de frequentie stapsgewijs worden opgevoerd naar een dagelijkse bemonstering van alle zuiveringen.

De voortzetting van de strategie vindt ook zijn verdere uitwerking na de positieve besluitvorming over centralisatie in maart 2020 en het voortvarend aan de slag gaan met de voorbereidingen voor de nieuwe huisvesting. In aansluiting op het besluit tot centralisatie is een eerste aanzet gemaakt voor een strategisch personeelsplan en de implementatie hiervan.

Om transparantie in de financiële gevolgen te behouden zijn (evenals voorgaande jaren) de begroting 2020 en deze jaarstukken gebaseerd op twee programmabegrotingen te weten Laboratorium en Eigenaarsdeel GR AQUON.

In het bijgaande totaaloverzicht wordt inzicht gegeven in de behaalde financiële resultaten over het jaar 2020 in vergelijking tot 2019 en de programmabegroting van 2020 over de gehele bedrijfsvoering. Het overzicht geeft in grote lijnen de financiële ontwikkelingen van AQUON weer door de relatie te leggen met de productieomgeving waarin AQUON zich beweegt. Deze schematische weergave van financiële resultaten wijkt daarmee af van de door de BBVW voorgeschreven formats van de programmabegroting en verantwoording. Het geeft echter geen tegenstrijdige informatie. De voorgeschreven formats programmabegroting en verantwoording zijn opgenomen in het deel jaarrekening 2020.

PROGRAMMA AQUON TOTAAL Inzicht in financiële ontwikkelingen	Realisatie 2020	Realisatie 2019	Programma begroting 2020
PROGRAMMA LABORATORIUM			
OPBRENGSTEN			
Bijdrage deelnemers	26.559.470	25.116.299	22.797.000
Diensten voor COVID-bemonsteringen	243.960	0	0
Diensten voor derden	485.653	463.143	300.000
Totaal inkomsten	27.289.083	25.579.442	23.097.000
LASTEN			
Personeelslasten, reguliere bedrijfsvoering	11.670.531	11.556.224	11.246.000
Bedrijfslasten (overige indirecte lasten)	2.802.270	2.664.148	2.708.000
Kapitaalslasten	1.372.643	1.315.855	1.525.000
Totaal vaste (inrichtings-) kosten	15.845.443	15.536.227	15.479.000
Personeelslasten Inhuur productiepersoneel	1.692.589	1.218.141	660.000
Materiële lasten	3.147.814	2.940.215	2.855.000
Uitbestedingen analyses	6.595.100	5.870.593	4.000.000
Totaal variabele productiekosten	11.435.503	10.028.949	7.515.000
Onvoorzien	0	0	100.000
Totale operationele kosten	27.280.947	25.565.176	23.094.000
OPERATIONEEL RESULTAAT LABORATORIUM	8.136	14.266	3.000
Bedrag van de heffing voor de vennootschapsbelasting	-8.136	-14.266	-3.000
Totaal saldo baten en lasten	0	0	0
PROGRAMMA EIGENAARSDEEL			
OPBRENGSTEN			
Bijdrage deelnemers	479.854	577.435	630.000
Diensten voor derden	0	113.568	0
Totaal inkomsten	479.854	691.003	630.000
LASTEN			
Personeelslasten	61.028	183.342	340.000
Bedrijfslasten	157.665	320.074	0
Kapitaalslasten	187.587	187.587	190.000
Onvoorzien	73.574	0	100.000
Totaal lasten eigenaarsdeel	479.854	691.003	630.000
Mutatie Bestemmingsreserve	0	0	0
OPERATIONEEL RESULTAAT EIGENAARSDEEL	0	0	0
Bedrag van de heffing voor de vennootschapsbelasting	0	0	0
BEDRIJFSRESULTAAT	0	0	0

Bedragen in euro's

In het hoofdstuk 'Programmaverantwoording' worden de bereikte bedrijfsdoelen en de financiële resultaten verantwoord.

DUURZAAMHEID

Duurzaamheid hoort bij de waterschappen en bij AQUON. In lijn met de missie heeft AQUON aandacht voor duurzaamheid, niet alleen als resultaat van haar werk, maar ook bij het uitvoeren van de werkzaamheden. Inmiddels is de transitie naar een duurzame samenleving een van de opgaves van deze tijd geworden. Voor het bepalen van haar duurzaamheidsbeleid kijkt AQUON naar het beleid van de waterschappen en naar de doelen van de overheid op landelijk niveau.

AQUON onderscheidt drie thema's binnen duurzaamheid:

1. Energie en emissies: Verlagen energieverbruik, reductie van CO₂-uitstoot (broeikasgassen), zuinig omgaan met materialen en energie, zelf opwekken van energie.
2. Circulariteit: het hergebruik van grondstoffen en materialen met als doel zo min mogelijk afval te creëren. Hierbij wordt gekeken naar inkoop, afvalstromen en toekomstbestendigheid van het (nieuwe) pand.
3. Het welzijn en de gezondheid van de medewerkers: gezonde en tevreden medewerkers zijn duurzaam inzetbaar.

Op basis van deze drie thema's zullen in de toekomst duurzaamheidsdoelen worden bepaald.

Voor de periode tot en met 2020 heeft AQUON geen specifieke en meetbare doelen vastgesteld. Toch heeft AQUON als milieubewuste organisatie zeker oog voor duurzaamheid. AQUON heeft de afgelopen jaren een groot aantal maatregelen getroffen die leiden tot vermindering van uitstoot van broeikasgas, verlagen van energieverbruik en zuiniger zijn.

ALGEMENE TOELICHTING OP DE JAARSTUKKEN

INLEIDING

Het Waterschapsbesluit schrijft in artikel 4.30 voor dat de jaarstukken bestaan uit het jaarverslag en de jaarrekening. Het jaarverslag bestaat uit de programmaverantwoording en de paragrafen. In artikel 30 van het Waterschapsbesluit wordt voorgeschreven dat het jaarverslag de paragrafen bevat die ingevolge artikel 4.11 van het Waterschapsbesluit ook in de begroting zijn opgenomen.

Redactioneel is getracht het dubbel weergeven van informatie in de jaarstukken te voorkomen, tenzij wet- en regelgeving in relatie tot het jaarverslag en de jaarrekening anders voorschrijft.

AQUON kent ook in het begrotingsjaar 2020 twee programmabegrotingen. Het programma 'Laboratorium' betreft de reguliere bedrijfsvoering activiteiten van AQUON. Het tweede programma 'Eigenaarsdeel' betreft transformatiekosten om AQUON te laten aanpassen aan nieuwe strategische keuzes van het bestuur. In het hoofdstuk 'Programmaverantwoording' is een toelichting opgenomen over wat bereikt is en wat de uitgaven per programma zijn geweest.

In het hoofdstuk 'Paragrafen' wordt een toelichting gegeven op de vanuit regelgeving verplichte onderwerpen. De volgende paragrafen worden achtereenvolgend behandeld:

- Ontwikkelingen sinds het vorig begrotingsjaar
- Uitgangspunten en normen
- Kostentoerekening
- Uittreedregeling
- Weerstandsvermogen
- Financiering
- Kapitaalgoederen en bedrijfsmiddelen
- Onttrekkingen aan overige bestemmingsreserves en voorzieningen
- EMU saldo
- Incidentele baten en lasten
- Waterschapsbelastingen
- Verbonden partijen
- Privacy en algemene verordening gegevensbescherming

PROGRAMMAVERANTWOORDING

PROGRAMMA LABORATORIUM

In dit programma zijn de reguliere laboratorium-activiteiten opgenomen. Kort samengevat kenmerkte 2020 zich voor AQUON tot de volgende ontwikkelingen: Er is gestart met de voorbereidingen voor de nieuwe huisvesting, waarbij met name is gewerkt aan de locatiekeuze en de uitwerking van het Programma van Eisen. Voor de laboratoriumwerkzaamheden is geïnvesteerd in onder andere apparatuur en aanpassingen van de gebouwen, bijvoorbeeld om PFAS-analyses in eigen beheer te gaan uitvoeren. Ook is begonnen met het uitvoeren van eDNA-analyses. Daarnaast speelde COVID-19 een grote rol, enerzijds werden door de maatregelen meer kosten gemaakt (o.a. door meer uitbestedingen te doen) anderzijds door het opstarten van COVID-bemonsteringen bij de zuiveringen wat ons meer werk opleverde.

In de paragraaf 'Ontwikkelingen sinds het vorige begrotingsjaar' wordt dit nader toegelicht.

In onderstaande tabel worden de financiële ontwikkelingen voor het Programma Laboratorium weergegeven:

PROGRAMMA LABORATORIUM Inzicht in financiële ontwikkelingen	Realisatie 2020	Realisatie 2019	Programma begroting 2020
OPBRENGSTEN			
Bijdrage deelnemers	26.559.470	25.116.299	22.797.000
Diensten voor COVID-bemonsteringen	243.960	0	0
Diensten voor derden	485.653	463.143	300.000
Totaal inkomsten	27.289.083	25.579.442	23.097.000
LASTEN			
Personeelslasten, reguliere bedrijfsvoering	11.670.531	11.556.224	11.246.000
Bedrijfslasten (overige indirecte lasten)	2.802.270	2.664.148	2.708.000
Kapitaalslasten	1.372.643	1.315.855	1.525.000
Totaal vaste (inrichtings-) kosten	15.845.443	15.536.227	15.479.000
Personeelslasten Inhuur productiepersoneel	1.692.589	1.218.141	660.000
Materiële lasten	3.147.814	2.940.215	2.855.000
Uitbestedingen analyses	6.595.100	5.870.593	4.000.000
Onvoorzien	0	0	100.000
Totaal variabele productiekosten	11.435.504	10.028.949	7.615.000
Totale operationele kosten	27.280.947	25.565.176	23.094.000
Resultaat voor belasting	8.136	14.266	3.000
Bedrag van de heffing voor de vennootschapsbelasting	-8.136	-14.266	-3.000
Gerealiseerd resultaat	0	0	0

Bedragen in euro's

Met verrekening van de inkomsten behaald met externe omzet voor laboratoriumwerkzaamheden 485.653 euro (2019: 463.142 euro) en de separaat gefactureerde dienstverlening voor de COVID-bemonsteringen (243.960 euro) kan op basis van de gerealiseerde productie voor haar deelnemende waterschappen (15.391.590 punten) een integrale puntprijs worden berekend van 1,73 euro (2019: 1,67 euro).

De geleverde producten en diensten worden, met uitzondering van de werkzaamheden voor de COVID-bemonsteringen, op basis van nacalculatie aan de deelnemende waterschappen in rekening gebracht volgens de afgesproken berekeningssystematiek. Voor de COVID-bemonsteringen zijn in overleg met de overige waterschapslaboratoria, de waterschappen en het RIVM separate afspraken gemaakt over de wijze van afrekenen. Uitgangspunt hierbij voor het jaar 2020 is een vaste prijs per monster, gebaseerd op een kostencalculatie van de integrale kostprijs per monster.

Op basis van de verrekening-afspraken kan het volgende overzicht worden gegeven over de financiële bijdrage per deelnemend hoogheemraadschap en waterschap.

LABORATORIUM Waterschap of Hoogheemraadschap	Voorschotten conform begroting	Extra voorschotten 2020	Totale kosten 2020	Afrekening 2020
Aa en Maas	2.190	0	2.650	460
Brabantse Delta	2.649	0	2.966	317
De Dommel	2.009	220	2.299	70
Delfland	1.820	483	2.188	-115
Hollandse Delta	3.891	538	4.348	-81
Rijnland	3.790	300	4.288	198
Rivierenland	3.709	642	4.558	207
Schieland en de Kr'waard	1.163	177	1.412	72
De Stichtse Rijnlanden	1.575	0	1.850	276
Subtotaal	22.797	2.359	26.559	1.404
COVID-19 bemonsteringen			244	
Totaal			26.803	

Bedragen x € 1.000

PROGRAMMA EIGENAARSDEEL

Met ingang van 2016 is AQUON gaan werken met een programmabegroting Eigenaarsdeel. In dit Programmaonderdeel worden de activiteiten gebundeld die te maken hebben met het AQUON Ombouwplan. Op deze wijze kunnen ontwikkelingen gerelateerd aan de ombouw van AQUON worden gevolgd. In de cijfers van het begrotingsjaar 2020 zijn de uitgaven opgenomen die gerelateerd zijn aan de verdere strategische ontwikkelingen van AQUON. In onderstaande tabel worden de financiële ontwikkelingen voor het Programma Eigenaarsdeel weergegeven:

PROGRAMMA EIGENAARSDEEL Inzicht in financiële ontwikkelingen	Realisatie 2020	Realisatie 2019	Programma begroting 2020
OPBRENGSTEN			
Bijdrage deelnemers	479.854	577.435	630.000
Diensten voor derden	0	113.568	0
Totaal inkomsten	479.854	691.003	630.000
LASTEN			
Personeelslasten	61.028	183.342	340.000
Bedrijfslasten (overige indirecte lasten)	157.665	320.074	0
Kapitaalslasten	187.587	187.587	190.000
Afschrijvingen van boekverliezen	0	0	0
Onvoorzien	73.574	0	100.000
Totaal lasten eigenaarsdeel	479.854	691.003	630.000
Bedrag van de heffing voor de vennootschapsbelasting	0	0	0
Mutatie Bestemmingsreserve	0	0	0
Bedrijfsresultaat	0	0	0

Bedragen in euro's

De kosten in het begrotingsjaar 2020 betreffen de voorbereidingskosten voor de realisatie van de nieuwbouw van AQUON en de personeelslasten voor het vanaf juni 2020 in dienst nemen van de projectleider van de nieuwbouw. De kapitaalslasten betreffen de afschrijvingskosten van de in 2016 uitgevoerde verbouwingen van de panden in Leiden en Tiel. Deze verbouwingen zijn ultimo 2020 geheel afgeschreven.

De post onvoorzien betreft de vervanging van een deel van de verouderde technische installatie van het pand in Leiden. Deze vervanging was noodzakelijk om te voorkomen dat bij een technische storing de productie gedurende een langere periode zou kunnen stagneren.

De werkelijke kosten van het Eigenaarsdeel worden aan de deelnemende waterschappen op basis van nacalculatie in rekening gebracht volgens de afgesproken berekeningssystematiek.

Op basis van de verrekening-afspraken kan het volgende overzicht worden gegeven over de financiële bijdrage per deelnemend hoogheemraadschap en waterschap.

EIGENAAR Programma 2	Totaal afrekening	Betaald voorschot	Afrekening 2020
Aa en Maas	47	61	-14
Brabantse Delta	56	74	-18
De Dommel	43	57	-14
Delfland	40	52	-12
Hollandse Delta	80	105	-25
Rijnland	79	104	-25
Rivierenland	80	105	-25
Schieland en de Kr'waard	24	32	-8
De Stichtse Rijnlanden	30	40	-9
Totaal	480	630	-150

Bedragen x € 1.000

PARAGRAFEN

ONTWIKKELINGEN SINDS HET VORIGE BEGROTINGSJAAR

AQUON is in 2020 doorggegaan op de ingeslagen weg: streven naar een efficiëntere workflow en gerichte aandacht voor organisatie en medewerkers om verdere ontwikkeling van AQUON te realiseren. Op 3 maart 2020 is door het algemeen bestuur het besluit genomen om te gaan centraliseren op een nieuwe locatie. De goedkeuring van zowel AQUON's strategie 2020-2030 als de centralisatieplannen gaven een positieve impuls aan de verdere ontwikkelingen van AQUON en de samenwerking met de waterschappen. In maart 2020 en de maanden daarna werd de impact van COVID-19 en alle maatregelen die daarvoor genomen moesten worden steeds duidelijker. Binnen de laboratoria zijn maatregelen genomen om op locatie door te kunnen werken, en medewerkers die thuis kunnen werken, werkten vanaf dat moment zoveel mogelijk thuis. Vooruitlopend op een nieuwe cao zijn er afspraken gemaakt over een thuiswerkvergoeding en de kosten voor het inrichten van werkplekken thuis.

Centralisatie

Nadat er in maart het positief besluit is genomen over centralisatie van de huisvesting van AQUON zijn de werkzaamheden er in 2020 vooral op gericht om te komen tot een locatiekeuze. Het is de verwachting dat in het eerste kwartaal 2021 het algemeen bestuur gevraagd wordt een besluit te nemen over de locatiekeuze.

Bedrijfsvoering Personeel

Op 31 december 2020 had AQUON 155 medewerkers in dienst. Er zijn in 2020 dertien nieuwe medewerkers in dienst getreden en zijn er veertien medewerkers vertrokken. Het verloop van de personeelsaantallen is in onderstaande tabel weergegeven. In het overzicht worden stagiaires niet meegeteld in het aantal personeelsleden per balansdatum.

Geslacht	Aantal medewerkers		Aantal fte	
	2020*	2019	2020*	2019
Man	100	102	97,2	100,3
Vrouw	55	54	43,7	42,1
Totaal	155	156	140,9	142,4

* 1 medewerker, 0,6 fte betreft projectleiding centralisatie nieuwbouw (eigenaarsdeel)

Ziekteverzuim

Het ziekteverzuim bedroeg in 2020 gemiddeld 4,4 procent. Dit is een daling van 2,8 procent ten opzichte van het jaar 2019. De meldingsfrequentie is gedaald van 1,3 meldingen naar 1,2 meldingen per medewerker. In samenwerking met de arbodienst is er door het management succesvol gestuurd op verlagen van het aantal ziekmeldingen en het verzuimpercentage.

Verzuim	Ziekmeld frequentie		Ziekteverzuim percentage	
	2020	2019	2020	2019
Totaal	1,2	1,3	4,4%	7,2%

Inhuur personeel

Naast de inzet van eigen medewerkers heeft AQUON gebruik gemaakt van uitzendkrachten. Deze medewerkers worden ingehuurd ten behoeve van verschillende laboratorium werkprocessen en projecten. Gedurende het jaar 2020 werden uitzendkrachten ingezet bij alle teams. Met de inzet van deze flexibele arbeidskrachten, samen met extra inspanningen van de eigen medewerkers, werd gezorgd voor continuïteit van het primaire proces. Een andere vorm van inhuur zijn medewerkers die tijdelijk ingehuurd worden vanwege hun specifieke expertise. De organisatieontwikkeling en omvorming van AQUON vraagt kennis en kunde die niet altijd aanwezig is bij haar personeel. In het jaar 2020 is met name in verband met de voorgenomen organisatieveranderingen gebruik gemaakt van expertise op het gebied van HRM, business-analyse en business-development. De kosten in het jaar 2020 bedroegen hiervoor 967.768 euro (2019: 955.626 euro).

Productie

De negen aangesloten waterschappen en hoogheemraadschappen hebben in 2020 opnieuw een verhoogd productievolume van AQUON gevraagd. De productie voor de deelnemers betrof (exclusief COVID-bemonsteringen) 15,4 miljoen verkooppunten. In de jaren 2019, 2018 en 2017 was dit respectievelijk 15,0, 13,6 en 12,5 miljoen verkooppunten.

In vergelijking met het aantal verkooppunten opgenomen in de programmabegroting 2020 is een 21 procent hogere productie gerealiseerd dan was voorzien. 2020 wordt opnieuw gekenmerkt door een toenemende vraag naar 'nieuwe stoffen'. Deze onderzoeken worden in nauwe samenwerking met gerenommeerde partijen uitgevoerd. Een stijging van specialistisch onderzoek heeft financiële gevolgen voor AQUON. De kosten voor uitbestede werk in het jaar 2020 bedroegen 6.595.100 euro (2019: 5.870.593 euro).

AQUON heeft naast de productie voor haar opdrachtgevers van de waterschappen ook beperkt productie geleverd aan derden. Het betreft productie waarmee een directe relatie ligt met het voorzieningsgebied en/of de activiteiten van de deelnemende hoogheemraadschappen en waterschappen. De wet Markt en Overheid wordt hierbij in ogenschouw genomen. Het betrof 255.534 verkooppunten. Van de totale AQUON productie is 1,6 procent aan derden geleverd.

In onderstaand overzicht wordt de ontwikkeling van de gerealiseerde productie ten opzichte van de programmabegroting weergegeven:

Productie AQUON voor deelnemers GR	Verkooppunten		
	2020	2019	2018
Programmabegroting	12.694.713	11.683.340	11.419.007
Gerealiseerde productie	15.391.590	15.007.913	13.583.975
Percentage realisatie t.o.v. begroting	121,2%	128,5%	118,9%

In onderstaand overzicht wordt het totaal aantal verkooppunten voor de deelnemende waterschappen en hoogheemraadschappen over de afgelopen drie jaren weergegeven.

Waterschap of Hoogheemraadschap	Verkooppunten			% Gemiddeld over 3 jaar
	2020	2019	2018	
Aa en Maas	1.659.617	1.518.416	1.349.819	10,3%
Brabantse Delta	1.456.317	1.569.492	1.587.743	10,5%
De Dommel	1.149.110	1.222.360	1.137.992	8,0%
Delfland	1.256.499	1.019.044	1.216.616	7,9%
Hollandse Delta	2.375.815	2.002.786	2.178.026	14,9%
Rijnland	2.348.512	2.627.903	2.093.475	16,1%
Rivierenland	2.849.439	2.878.224	2.488.828	18,7%
Schieland en de Kr'waard	914.139	793.786	681.065	5,4%
De Stichtse Rijnlanden	1.382.142	1.375.902	850.411	8,2%
Totaal	15.391.590	15.007.913	13.583.975	100,0%

2020 exclusief COVID-bemonstringen

Servicebureau

De taken van het Servicebureau bestaan uit relatiemanagement, orderafhandeling, monsterontvangst en waterbodemadvies. Waterbodemadvies is nog maar recent een onderdeel van de dienstverlening van AQUON. Eind 2019 is in overleg met en op verzoek van de waterschappen besloten om een deel van de vooronderzoeken en de advisering van waterbodem zelf uit te gaan voeren en daarmee de kwaliteitsborging van deze belangrijke werkzaamheden te verbeteren. AQUON is daarom in 2020 gestart met het uitbreiden van het team met eigen adviseurs.

Vraagontwikkeling en advies

Belangrijkste doelstelling van het bedrijfsonderdeel Vraagontwikkeling en advies is om structureel invulling te geven aan het intensiveren van het relatienetwerk, het van 'buiten naar binnen' halen van technologische ontwikkelingen en innovaties en samen met de waterschappen werken aan een kennis- en innovatieagenda. Dit in samenspraak met de regisseurs van de waterschappen en intern bij AQUON met het management.

Monstername en Logistiek

Eén van de belangrijke onderscheidende factoren van AQUON ten opzichte van andere laboratoria is dat AQUON de monstername geïntegreerd met de laboratoriumanalyses verzorgt. Tevens hebben de medewerkers uit dit AQUON-team een signalerende functie door het feit dat zij ter plaatse zijn en de waterschappen en hoogheemraadschappen van extra informatie uit het veld kunnen voorzien. In 2020 heeft het team geïnvesteerd in nieuwe tablets en apps ten behoeve van de registratie van de resultaten van de veldwerkzaamheden.

Chemisch onderzoek

In het jaar 2020 zijn er diverse projecten uitgevoerd voor vervanging van laboratoriumapparatuur en het opstarten van PFAS-analyses in eigen beheer. Er is een nieuwe Discreet Analyser voor nutriëntenonderzoek en er zijn methodes voor totaal Stikstof via verbrandingstechniek (Tnb) zijn in gebruik genomen. In ILOW en STOWA-verband opgezette gidsstoffen-methode voor verwijderingsrendement van hormonen en geneesmiddelen is opgeleverd.

Hydrobiologisch onderzoek

Naast het uitvoeren van analyses op het gebied van hydrobiologie houdt dit team zich ook bezig met het ontwikkelen van het vakgebied en afstemming met andere laboratoria. In 2020 is er gewerkt aan innovatieve projecten zoals eDNA, microplastics, watersysteemanalyse in beeld en directe digitale invoer van gegevens.

UITGANGSPUNTEN EN NORMEN

Algemeen

AQUON kent vanaf het begrotingsjaar 2016 twee programmabegrotingen. De eerste programmabegroting wordt 'Laboratorium' en het tweede programma 'Eigenaarsdeel' genoemd.

Salarisontwikkeling

Met ingang van 1 januari 2020 is het salaris 2,5 procent en per 1 juli nog eens met 1 procent verhoogd. In de loop van 2020 zijn er, vooruitlopend op nieuwe cao-afspraken, afspraken gemaakt over vergoedingen voor het thuiswerken en de kosten voor de inrichting van een werkplek voor medewerkers die structureel thuiswerken.

Prijsindexatie

AQUON werd in het jaar 2020 geconfronteerd met beperkte prijsindexaties van haar leveranciers.

KOSTENTOEREKENING

De vaste kosten worden verrekend op basis van de gemiddelde gerealiseerde productie van de afgelopen drie jaren voorafgaand aan het begrotingsjaar. De variabele kosten worden conform het relatieve aandeel in de werkelijke jaarproductie (aantal verkooppunten) van het betreffende jaar verdeeld.

UITTREDREGELING

In de eerste wijziging van de gemeenschappelijke regeling AQUON 2011 wordt in artikel 44 gesproken over de uittredregeling. In dit artikel zijn de voorwaarden voor uittreden vastgelegd. Aanvullend heeft het algemeen bestuur in december 2017 het uitvoeringsbesluit vastgesteld. In artikel 44.3 is de jaarlijkse actualisatie van de formule voorgeschreven. Bijgaand wordt een schema met financiële verplichtingen per deelnemend waterschap of hoogheemraadschap gegeven.

Uitwerking Uittreding

In het jaar 2021 uittreden betekent

Refnr	De uitgangspunten conform het bestuurlijke uitvoeringsbesluit op grond van artikel 44 GR AQUON.			
0	De uittredingsvoorwaarden staan vermeld in artikel 44 van de GR AQUON.			
0	Een kalenderjaar opzegtermijn. In deze termijn reguliere betaling van de bijdragen.			
1	Aandeel in productie	Jaarrekening 2020	blz. 17	tabel
2	Bedrag vaste kosten	Jaarrekening 2020	blz. 8	€ 15.845.443
3	Personeelslasten	Jaarrekening 2020	blz. 27	€ 10.748.599
4	Rente & leningen	Jaarrekening 2020	blz. 21	pm
5	Vorraden	Jaarrekening 2020	blz. 26	€ 309.519
6	Aandeel programma Eigenaren	Begroting 2022	blz. 22	€ 7.205.000
7	Inregelen/onvoorzien	Vast bedrag		€ 200.000

Waterschap of Hoogheemraadschap	Aandeel productie	Bijdrage deelnemers (4 maal)	Afkoop van personeel 60%	Afkoop rente en leningen	Vorraden	Programma eigenaren	Inregelen/onvoorzien	Totaal
Referentie nr.	1	1 & 2	1 & 3	4	1 & 5	6	7	
Aa en Maas	10,3%	6.525	664	pm	32 €	728	200	8.149
Brabantse Delta	10,5%	6.648	676	pm	32 €	800	200	8.357
De Dommel	8,0%	5.057	515	pm	25 €	627	200	6.424
Delfland	7,9%	5.032	512	pm	25 €	576	200	6.345
Hollandse Delta	14,9%	9.448	961	pm	46 €	1.131	200	11.787
Rijnland	16,1%	10.188	1.037	pm	50 €	1.189	200	12.663
Rivierenland	18,7%	11.840	1.205	pm	58 €	1.268	200	14.571
Schieland en de Kr'waard	5,4%	3.443	350	pm	17 €	360	200	4.370
De Stichtse Rijnlanden	8,2%	5.200	529	pm	25 €	526	200	6.480

Bedragen x €1.000

WEERSTANDSVERMOGEN

Weerstandvermogen

Het weerstandvermogen geeft weer de mate waarin AQUON haar risico's kan opvangen. Met andere woorden: het weerstandvermogen is het vermogen van AQUON om calamiteiten op te vangen zonder dat het invloed heeft op de voortzetting van de uitvoering van het bestaande beleid. Bij het vaststellen van het weerstandvermogen wordt de weerstandscapaciteit afgezet tegen de risico's die AQUON loopt. De weerstandscapaciteit geeft het geheel van middelen en mogelijkheden weer om niet begrote, onverwachte en substantiële kosten te dekken.

Een weerstandvermogen bestaat normaliter uit opgebouwde reserves (eigen vermogen), bezuinigingsmogelijkheden en onbenutte belastingcapaciteit om alle risico's af te dekken. Als reserves kunnen de vermogenspositie en bestemmingsreserves worden meegeteld. In lijn met de afspraken gemaakt binnen de GR AQUON kent zij geen algemene reserves en reserveert daarmee niet voor majeure risico's.

Op grond van de Gemeenschappelijke Regeling en de wet worden tekorten van AQUON gedekt door de deelnemende waterschappen. De deelnemers zijn verantwoordelijk voor de continuïteit en de financiering van de onderneming en staan volledig garant voor de rente en aflossing van aangegane leningen en in rekening courant opgenomen gelden. Met de deelnemende waterschappen als eigenaar is de continuïteit van de organisatie geborgd.

Risico's

AQUON heeft, nadat zij haar risicoanalyse met daarbij opgenomen mitigerende maatregelen in 2019 opnieuw had geactualiseerd, in 2020 opnieuw kritisch gekeken naar mogelijke risico's.

De structurele operationele risico's zijn te verdelen in twee rubrieken, externe risico's en interne risico's en zijn als volgt samen te vatten:

Gesignaleerde structurele externe risico's zijn: wijzigingen in externe regelgeving (milieu, Arbo, CAO, kwaliteitsregelgeving), uittreden van een deelnemend waterschap, druk op tarieven als gevolg van toenemende concurrentie, afnemende productievraag, rente risico en externe financieringen. AQUON onderkent ook de risico's van cybercriminaliteit, om deze reden is inmiddels multifactor authenticatie ingevoerd. In 2020 is het risico van een pandemie als COVID-19 duidelijk geworden, evenals de gevolgen die dit heeft op de maatschappij om ons heen, de organisatie en de medewerkers. Hiervoor zijn maatregelen genomen zoals thuiswerken waar mogelijk, het werken op voldoende afstand, het opnieuw inrichten van werkplekken en de werkcafés.

Structurele interne risico's zijn: inflexibele kostenstructuur (verhouding vaste versus variabele kosten), bezettingsverliezen (werkelijke productie lager dan begroot), wijzigingen in meetnetten en aantal meetnetten, kwaliteitsverschil van strategische operationele partners, uitvalrisico van expertrollen (met name bij directie/management, hydrobiologie en chemie) en instrumenten, personeel, ziekteverzuim en aansprakelijkheidsclaims.

Een groot aantal risico's zijn algemene risico's die samenhangen met de aard van de bedrijfsvoering (organisatorische aspecten). De kans van optreden en de omvang van de kosten of gemiste opbrengsten zijn

moeilijk in te schatten. Er zijn maatregelen genomen die de risico's verminderen. Mitigerende maatregelen die genomen zijn: flexibele arbeidsschil met externe medewerkers en specifieke externe partners, governance structuur aangepast, nieuwe afreken-systematiek geïntroduceerd, bedrijfsverzekeringen (jaarlijkse evaluatie), garantstellingen door deelnemers, certificeren van werkprocessen en nieuwe state-of-the-art automatiseringssystemen.

Voor eventuele financiële risico's heeft AQUON voor het jaar 2020 een afdoende gebleken post 'onvoorzien' opgenomen. Deze risico-inventarisatie is per programma opgesteld en per programma is er een begrotingspost onvoorzien opgenomen. De vermelde risico's zijn in het jaar 2020 zeer beperkt voorgekomen. De begrotingspost is in het begrotingsjaar 2020 aangesproken in verband met een onverwacht noodzakelijk gebleken vervanging van een deel van de verouderde technische installatie van het pand in Leiden.

Frauderisico

Naast de algemene risico's kent elke organisatie een frauderisico. Dit is het risico dat opzettelijk op onrechtmatige wijze waarden of informatie aan de organisatie onttrokken wordt door personeel of management. Het frauderisico wordt periodiek door het management geëvalueerd. De frauderisico's zijn bij AQUON afgedekt door een samenstelling van procedures, functiescheidingen en interne controles. In 2020 zijn er geen fraudegevallen geconstateerd en er zijn geen nieuwe risico's geïdentificeerd.

FINANCIERING

In het jaar 2020 heeft AQUON door actief werkkapitaalmanagement geen nieuwe externe bedrijfsfinanciering aangetrokken en zijn nieuwe investeringen voldaan met inkomsten uit de reguliere dienstverlening.

Huidig financieringsarrangement

AQUON heeft na haar oprichting in 2011 vreemd vermogen via een tweetal bankinstellingen aangetrokken waarmee de vaste activa wordt gefinancierd. AQUON heeft oorspronkelijk een financieringsarrangement ter waarde van 9,7 miljoen euro afgesloten. AQUON betreft geen leningen via haar deelnemende waterschappen. De waarde van de vaste schulden met een rentetypische looptijd van één jaar of langer bedraagt op balansdatum 6,9 miljoen euro. In de tabel is het verloop van de leningen inzichtelijk gemaakt.

Vaste schulden met een rentetypische looptijd van één jaar of langer	31-12-2019	Vermeerderingen	Aflossingen	31-12-2020
Onderhandse leningen van binnenlandse banken en overige financiële instellingen:				
Bank instelling 1	3.325.666	0	-151.167	3.174.500
Bank instelling 2	3.936.000	0	-214.000	3.722.000
Totaal	7.261.666	0	-365.167	6.896.500

Bedragen in euro's

Kasgeldlimiet

AQUON valt onder wetgeving Financiering decentrale overheden (wet Fido). De wet Fido heeft als doel het bevorderen van een solide financiering en kredietwaardigheid van de decentrale overheden. In deze wet wordt geschreven over een kasgeldlimiet. De kasgeldlimiet geeft de maximale kortlopende schuld (inclusief banksaldo) van AQUON aan. Dit is de grens waarbinnen decentrale overheden hun activiteiten met kortlopende middelen mogen financieren in een jaar. Elk kwartaal wordt het gemiddelde van de kortlopende middelen getoetst aan de kasgeldlimiet.

In 2020 bleef AQUON onder de gestelde norm van 250.000 euro per kwartaal.

Renterisiconorm

De renterisiconorm is opgesteld met als doel de rentegevoeligheid van de portefeuille van leningen met als looptijd een jaar of langer te beperken. Dit komt erop neer dat het renterisico in een bepaald jaar niet meer mag bedragen dan een wettelijk bepaald percentage van het begrotingspercentage. Het renterisico op de vaste schuld in een jaar wordt berekend door de som van het bedrag aan herfinanciering en het bedrag aan renteherziening op de vaste schuld. Voor gemeenschappelijke regelingen is de renterisiconorm bepaald op 20 procent. De renterisiconorm voor AQUON voor 2020 bedraagt hiermee circa 4,6 miljoen euro. De GR AQUON heeft in 2020 deze normering niet geraakt.

Er heeft in 2020 geen uitzetting van gelden plaatsgevonden en er is geen gebruik gemaakt van financiële instrumenten (derivaten, opties en dergelijke). Het risicobeleid is erop gericht toekomstige risico's inzichtelijk te maken, te beheersen, te verminderen of te spreiden. Overtollige daggelden worden dagelijks afgedragen aan Rijksschatkist.

KAPITAALGOEDEREN EN BEDRIJFSMIDDELEN

De belangrijkste kapitaalgoederen van AQUON worden gevormd door de twee panden en de laboratoriuminrichting.

AQUON heeft in 2020 twee panden in haar bezit. Deze panden staan in Leiden en Tiel.

Het onderhoud en beheer voor de panden is uitbesteed. Hiervoor worden per jaar afspraken ten aanzien van het onderhoud gemaakt en grootschalige aanpassingen worden in nauw overleg uitgevoerd. Deze jaarlijkse beoordeling en contractinrichting is mede gebaseerd op het feit dat de eigenaren het besluit hebben genomen om te gaan centraliseren op een nieuwe locatie. In het jaar 2016 heeft AQUON een beheersplan kapitaalgoederen met een meerjarig onderhoudsplan opgesteld en heeft daarmee inzicht op de risico's op de jaarlijkse overwegingen.

Begin 2019 heeft AQUON door een gespecialiseerd adviesbureau onderzoek laten uitvoeren om financiële inzicht te verkrijgen ten behoeven van haar businesscase 'Centralisatie AQUON'.

Op basis van het verkregen inzicht van het adviesbureau blijkt dat het gebouw, de installaties en de laboratoriuminrichting van de locatie Leiden hun verwachte technische levensduur hebben bereikt (bij sommige onderdelen is de verwachte levensduur zelfs al ruim overschreden).

In afwachting van het centralisatievraagstuk zijn op verzoek van de eigenaren de afgelopen jaren alleen 'no-regret' investeringen gedaan om de activiteiten van Breda na sluiting in 2016 te kunnen huisvesten. Daarnaast is het onderhoud aan de panden in Leiden en Tiel de afgelopen jaren beperkt gebleven tot het volgens de norm strikt noodzakelijke.

Voor de laboratoriuminrichting is het onderhoud van de instrumenten ondergebracht bij hier in gespecialiseerde expertisebedrijven. Dit betreffen jaarlijkse onderhoudscontracten.

Door afgesloten leasecontracten liggen de financiële risico's en het onderhoud van het wagenpark niet bij AQUON maar bij leasemaatschappijen.

ONTTREKKINGEN AAN OVERIGE BESTEMMINGSRESERVES EN VOORZIENINGEN

Er zijn in 2020 geen onttrekkingen geweest aan overige bestemmingsreserves en voorzieningen.

EMU-SALDO

Wet Hof

De Wet Houdbare Overheids Financiën (Wet Hof), die in december 2013 in werking is getreden, en de afspraken over de invulling daarvan in het 'Financieel Akkoord' tussen Rijk en decentrale overheden van januari 2013 leiden er toe dat de waterschappen het EMU-saldo meer dan tot nu toe een plaats moeten geven in de beleidsvoorbereiding, sturing en beheersing.

Wet Hof en Gemeenschappelijke regelingen

Artikel 5 van de Wet Hof bepaalt dat de individuele EMU-referentiewaarde van het waterschap naast het eigen aandeel ook het aandeel in openbare lichamen betreft. Hiermee wordt het EMU-saldo van een openbaar lichaam bedoeld dat is ingesteld bij een gemeenschappelijke regeling (GR). De GR is zoals bedoeld in de Wet gemeenschappelijke regelingen waaraan het waterschap deelneemt, voor zover dit aandeel aan het waterschap moet worden toegerekend.

EMU saldo 2020

Onderstaand wordt de bepaling van het EMU-saldo 2020 weergegeven.

ONDERDEEL	BEDRAG
1. Exploitatiesaldo (voor toevoeging/onttrekking aan reserves)	0
2. Invloed investeringen (zie staat van vaste activa)	
-/- bruto investeringsuitgaven	-1.566.339
+ investeringbijdragen van derden	0
+ verkoop materiële en immateriële activa	0
+ afschrijvingen en waardeverminderingen	1.329.369
3. Invloed voorzieningen	
+ toevoegingen aan voorzieningen t.l.v. exploitatie	0
-/- onttrekkingen uit voorzieningen t.b.v exploitatie	0
-/- betalingen rechtstreeks uit voorzieningen	0
+ eventuele externe vermeerderingen van voorzieningen	0
4. Invloed reserves (zie staat van reserves en voorzieningen)	
-/- eventuele betalingen rechtstreeks uit reserves	0
+ eventuele externe vermeerderingen van reserves	0
5. Deelnemingen en aandelen	
+ boekverlies	0
-/- boekwinst	0
EMU-saldo	-236.970

Bedragen in euro's

INCIDENTELE BATEN EN LASTEN

Eenmalige kosten zijn verantwoord en toegelicht onder kostencategorie waartoe zij behoren.

Onder deze post zijn de kosten opgenomen voor de vervanging van een deel van de verouderde technische installatie van het pand in Leiden. Deze vervanging was noodzakelijk om te voorkomen dat bij een storing de productie gedurende een langere periode zou kunnen stagneren. Deze kosten waren niet voorzien op het moment van opstellen van de Programmabegroting 2020.

WATERSCHAPSBELASTINGEN

AQUON heft geen waterschapsbelasting en daarmee is deze paragraaf niet van toepassing.

VERBONDEN PARTIJEN

Verbonden partijen zijn die partijen waarmee AQUON een bestuurlijke relatie heeft én waarin zij financieel een belang heeft. AQUON had in het jaar 2020 geen verbonden partijen.

PRIVACY/ALGEMENE VERORDENING GEGEVENSBESCHERMING

In augustus 2020 is Ronald Holdijk, Functionaris Gegevensbescherming Waterschap Rivierenland, aangesteld als Functionaris Gegevensbescherming (FG) bij AQUON. Hij heeft hiermee deze rol in goed overleg overgenomen van Linda van Mourik, Concernadviseur en FG bij Hoogheemraadschap van Rijnland.

Zijn aanstelling als FG voor AQUON vormde aanleiding om een nulmeting uit te voeren op de implementatie van de AVG op dat moment, te weten augustus 2020. Het beeld dat ontstaat uit de nulmeting is dat de organisatie na een voortvarende start in 2018, door wisselingen in het privacyteam en het management van team bedrijfsvoering, nog niet het gewenste doel heeft bereikt omdat onvoldoende is toegekomen aan het afronden en in werking stellen van de noodzakelijke producten en processen voor gegevensbescherming. Voor alle noodzakelijke processen en producten is een aanzet gemaakt of is een conceptversie aanwezig. Hiermee voldoet AQUON op dit moment aan de AVG. De aanbevelingen naar aanleiding van de nulmeting richten zich vooral op het verder afronden, vaststellen en in werking zetten van processen en producten.

Na een aantal personele wisselingen staat er in het nieuwe jaar (2021) een nieuw fris team die met hernieuwde energie aan de slag zal gaan. De afronding en implementatie van producten en processen zal door dit team verder worden opgepakt. De FG zal vanuit zijn rol als adviseur en toezichthouder het team aanmoedigen om hierbij doelgericht te werk te gaan.

Het register privacy-incidenten en datalekken 2020 bevat vier incidenten. Geen van deze incidenten zijn gemeld bij de Autoriteit Persoonsgegevens omdat, naar inschatting van de privacy officer, risico's voor de betrokkenen konden worden uitgesloten. De FG kan zich vinden in die inschattingen.

Het privacy team heeft een regeling cameratoezicht en een regeling personeelsvolgsystemen opgesteld, welke door de directeur ter instemming zijn voorgelegd aan de OR.

ARCHIEFZORG EN INFORMATIEBEHEER 2020

Net als alle andere gemeenschappelijke regelingen moet ook AQUON voldoen aan de regels omtrent archief- en informatiebeheer. Dit wordt jaarlijks door de provincie Noord-Brabant getoetst. De provincie heeft in september 2019 bevestigd dat AQUON voldoet aan de eisen die zij stelt. Een volgende toetsing zal in 2021 plaatsvinden.

JAARREKENING 2020

BALANS PER 31 DECEMBER 2020

Balans per 31 december 2020	31-12-2020	31-12-2019
VASTE ACTIVA		
I IMMATERIËLE VAST ACTIVA		
Overige immateriële vaste activa	926.670	1.045.314
II MATERIËLE VAST ACTIVA		
Overige investeringen met een economisch nut	6.946.082	6.907.758
III FINANCIËLE VASTE ACTIVA		
Overige langlopende leningen	0	10.704
Overige uitzettingen met een oorspronkelijke looptijd van één jaar of langer	6.450	6.450
Totaal vaste activa	7.879.202	7.970.226
VLOTTENDE ACTIVA		
IV VOORRADEN		
Grond- en hulpstoffen voor eigen gebruik	309.519	278.988
V UITZETTINGEN MET EEN RENTETYPISCHE LOOPTIJD KORTER DAN ÉÉN JAAR		
Uitzettingen bij openbare lichamen	1.620.981	1.354.082
Uitzettingen in 's Rijks Schatkist	3.121.726	2.461.201
Overige uitzettingen met een looptijd korter dan één jaar	443.923	141.047
VI LIQUIDE MIDDELEN		
Overige bank- en girotegoeden	16.421	22.258
VII OVERLOPENDE ACTIVA		
Overige nog te ontvangen bedragen en vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen	330.650	282.219
Totaal vlottende activa	5.843.220	4.539.795
Totaal activa	13.722.422	12.510.021
VASTE PASSIVA		
VIII EIGEN VERMOGEN		
Bestemmingsreserves	0	0
Gerealiseerd resultaat	0	0
IX VOORZIENINGEN		
Voorzieningen voor arbeidsgerelateerde verplichtingen	0	0
X VASTE SCHULDEN MET EEN RENTETYPISCHE LOOPTIJD VAN ÉÉN JAAR OF LANGER		
Onderhandse leningen van binnenlandse banken en overige instellingen	6.896.500	7.261.666
Totaal vaste passiva	6.896.500	7.261.666
VLOTTENDE PASSIVA		
XI NETTO-VLOTTENDE SCHULDEN MET EEN RENTETYPISCHE LOOPTIJD KORTER DAN ÉÉN JAAR		
Overige kortlopende schulden	2.453.435	2.281.942
XII OVERLOPENDE PASSIVA		
Overige vooruitontvangen bedragen die ten behoeve van volgende begrotingsjaren komen	4.372.487	2.966.413
Totaal vlottende passiva	6.825.922	5.248.355
Totaal passiva	13.722.422	12.510.021

Bedragen in euro's

EXPLOITATIEREKENING OVER HET JAAR 2020

PROGRAMMA AQUON TOTAAL				
Kostensoort groepen	Kostensoorten	Programma begroting 2020	Realisatie 2020	Vershil Realisatie en Begroting
LASTEN				
2.1	Salaris huidig personeel en bestuurders	8.675.000	7.872.618	802.382
2.2	Sociale premies	2.261.000	2.213.722	47.278
2.4	Overige personeelslasten	610.000	662.259	-52.259
2.5	Personeel van derden	700.000	2.675.549	-1.975.549
	Personeelslasten	12.246.000	13.424.148	-1.178.148
3.11	Uitbestedingen analyses	4.000.000	6.595.100	-2.595.100
	Uitbesteding	4.000.000	6.595.100	-2.595.100
3.1	Duurzame gebruiksgoederen	375.000	183.038	191.962
3.2	Overige gebruiks- en verbruiksgoederen	2.215.000	2.778.131	-563.131
3.3	Energie	265.000	271.446	-6.446
	Materiële lasten	2.855.000	3.232.615	-377.615
1.1	Afschrijvingen activa	1.465.000	1.329.368	135.632
1.3	Afschrijvingen van boekverliezen	0	0	0
	Kapitaalslasten	1.715.000	1.560.217	154.783
3.4	Huren en rechten	46.000	46.956	-956
3.5	Leasebetalingen operational lease	670.000	739.835	-69.835
3.7	Verzekeringen	43.000	45.637	-2.637
3.8	Belastingen	40.000	16.167	23.833
3.9	Onderhoud door derden	815.000	774.301	40.699
3.10	Overige diensten door derden	1.094.000	1.335.022	-241.022
	Overige indirecte lasten	2.708.000	2.957.917	-249.917
5.2	Onvoorzien	200.000	73.574	126.426
	Onvoorzien	200.000	73.574	126.426
	TOTAAL LASTEN	23.724.000	27.843.571	-4.119.571

BATEN				
3.6	Diensten voor derden	300.000	485.653	-185.653
	Onvoorzien	0	0	0
	Bijdrage deelnemers	23.427.000	27.366.054	-3.939.054
	TOTAAL BATEN	23.727.000	27.851.707	-4.124.707
	Gerealiseerd resultaat voor bestemming, volgend uit voorgaande onderdelen	3.000	8.136	-5.136
	Bedrag van de heffing voor de vennootschapsbelasting	-3.000	-8.136	5.136
	TOTAAL SALDO BATEN EN LASTEN	0	0	0
	Mutatie bestemmingsreserve	0	0	0
	GEREALISEERD RESULTAAT	0	0	0

Bedragen in euro's

WAARDERINGSGRONDSLAGEN

GRONDSLAGEN VOOR WAARDERING EN RESULTAATBEPALING

Op de jaarrekening is naast het gestelde in het waterschapbesluit, de Regeling beleidsvoorbereiding en verantwoording waterschappen (BBVW) van toepassing. Met betrekking tot de verslaggeving worden de verslaggevingsvoorschriften vanuit het waterschapbesluit gehanteerd.

ALGEMENE GRONDSLAG

Waardering van passiva en activa, alsmede de bepaling van het resultaat, vinden in principe plaats op basis van historische kosten. Activa en passiva zijn opgenomen tegen nominale waarde. Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben, onverschillig of zij tot inkomsten of uitgaven in dat jaar hebben geleid. Baten en lasten, waaronder ook begrepen de heffing van de vennootschapsbelasting, worden daarbij verantwoord tot hun brutobedrag. De waarderingsgrondslagen per balansonderdeel worden in het vervolg van deze jaarrekening toegelicht.

ACTIVA

Immateriële en materiële vaste activa

De waardering van de vaste activa vindt plaats tegen de historische kostprijs onder aftrek van ontvangen bijdragen en afschrijvingen. De historische kostprijs bestaat uit de werkelijke/historische uitgaven. Afschrijving vindt plaats conform de financiële verordening welke bestuurlijk is vastgesteld. Activering vindt plaats op het moment van ingebruikname. De afschrijving vindt plaats vanaf het jaar na het moment van ingebruikname.

De volgende afschrijvingstermijnen worden in overeenstemming met de verordening gehanteerd:

• Immateriële vaste activa	5-7 jaar
• Vervoermiddelen	5 jaar
• Bedrijfsgebouwen	40 jaar
• Verbouwingen en gebouw gebonden installaties	15 jaar
• Inrichting en (kantoor)meubilair	10 jaar
• Overige materiële activa	5 jaar
• Verbouwing in verband met ombouw AQUON 2.0	4 jaar

Op basis van de verwachte gebruiksduur wordt:

- Laboratoriumsoftware (LIMS-systeem) in 7 jaar afgeschreven
- Mobiele telefoons, laptops en tablets in 3 jaar afgeschreven

Duurzame waardevermindering van vaste activa:

Afwaardering van bedrijfseconomisch vastgoed vindt plaats indien de directe opbrengstwaarde lager is dan de boekwaarde. Lagere taxatiewaarden dan de boekwaarden van onroerende zaken zijn hierbij als duurzame waardedaling in aanmerking genomen.

Financiële vaste activa

De financiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de oorspronkelijke verkrijgingsprijs (de inkoopprijs en de bijkomende kosten), de jaarlijkse aflossingen, afschrijvingslasten en afwaarderingen wegens duurzame waardeverminderingen.

Duurzame waardeverminderingen van financiële vaste activa worden onafhankelijk van het resultaat van het boekjaar in aanmerking genomen. Zo nodig wordt een voorziening voor verwachte oninbaarheid op de boekwaarde in mindering gebracht.

Vorraden

De grond- en hulpstoffen zijn uitsluitend voor eigen gebruik (magazijnvoorraden) en worden gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs. Indien nodig wordt een voorziening voor incurante voorraden gevormd om de eventuele waardedaling of incurantheid op te vangen.

Uitzettingen met een looptijd korter dan één jaar en overlopende activa

De uitzettingen met een looptijd korter dan één jaar worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor verwachte oninbaarheid wordt een voorziening in mindering gebracht. De voorziening wordt statisch bepaald op basis van de geschatte inningskansen.

Uitzettingen in 's Rijks Schatkist

Drempelbedrag

In principe dienen alle overtollige middelen in de schatkist te worden aangehouden. Er zijn echter een aantal uitzonderingen. Eén daarvan is het drempelbedrag (afhankelijk van de omvang van de decentrale overheid) dat gemiddeld per kwartaal buiten de schatkist mag worden gehouden. Voor AQUON is dat voor 2020 250.000 euro.

Berekening benutting drempelbedrag schatkistbankieren

Het drempelbedrag is bedoeld om het dagelijks kasbeheer te vereenvoudigen: niet elke laatste euro hoeft in de schatkist te worden aangehouden. In principe hoeven dus alleen de liquide middelen die boven het drempelbedrag uitgaan in de schatkist te worden aangehouden. In 2020 hebben er zich geen overschrijdingen van het drempelbedrag plaatsgevonden.

Liquide middelen

Deze activa worden tegen nominale waarde opgenomen.

PASSIVA

Voorzieningen

Voorzieningen behoren tot het vreemd vermogen (schulden) van de organisatie. Om die reden kunnen voorzieningen naar de situatie per ultimo verslagjaar geen negatieve stand kennen. Voorzieningen worden gewaardeerd op de contante waarde, het nominale bedrag van de betrokken verplichting c.q. het voorzienbare verlies.

Voorzieningen worden gevormd indien er sprake is van:

- Verplichtingen en verliezen waarvan de omvang op de balansdatum onzeker is, doch redelijkerwijs te schatten.
- Op de balansdatum bestaande risico's ter zake van bepaalde te verwachten verplichtingen of verliezen waarvan de omvang redelijkerwijs is te schatten.

De vorming van een voorziening, dan wel een dotatie aan een reeds bestaande voorziening, is als een last in het betreffende boekjaar verantwoord. Alle aanwendungen aan voorzieningen zijn rechtstreeks ten laste van de voorziening gebracht en in het verslagjaar niet ten laste van de exploitatie verantwoord.

Voorzieningen worden niet gevormd voor aan jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume. Voor het bepalen van het "jaarlijks vergelijkbaar volume" is een tijdsperiode van vier jaar gehanteerd.

Vaste schulden met een rentetypische looptijd van één jaar of langer

Vaste schulden worden gewaardeerd tegen de nominale waarde, verminderd met gedane aflossingen. De vaste schulden hebben een looptijd van één jaar of langer.

Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar

De netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

Vlottende passiva

De vlottende passiva worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.

BATEN EN LASTEN

De baten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Een bate wordt genomen zodra deze is gerealiseerd, terwijl een last wordt verwerkt zodra deze bekend is. AQUON kent twee programma's binnen haar begroting. De exploitatierekening is voor beide programma's Laboratorium en Eigenaarsdeel opgenomen in het Programma AQUON TOTAAL (blz. 28).

TOELICHTING OP DE BALANS PER 31 DECEMBER 2020

I IMMATERIËLE VASTE ACTIVA

De immateriële activa worden alle gecategoriseerd onder 'overige immateriële vaste activa'.

Alle hier verantwoorde activa zijn software en licenties. Onderstaand wordt het verloop van de immateriële vaste activa weergegeven.

Verloopoverzicht IVA	Boekwaarde 31-12-2019	Investerings	Desinvesteringen	Afschrijvingen	Bijdragen derden	Afwaarderingen	Boekwaarde 31-12-2020
Overige immateriële vaste activa	1.045.314	283.331	0	-401.975	0	0	926.670
Totaal	1.045.314	283.331	0	-401.975	0	0	926.670

Bedragen in euro's

De investeringen in de immateriële activa betreffen het project voor de vervanging van de Planning Import Module (PIM Manager) en de investering in de veldapplicatie-app.

II MATERIËLE VASTE ACTIVA

Het verloop van de materiële vaste activa was als volgt:

Verloopoverzicht MVA	Gronden en terreinen	Bedrijfs- gebouwen	Machines, apparaten en vaste activa	Overige materiële vaste activa	Totaal materiële vaste activa
Boekwaarde begin begrotingsjaar	1.244.453	3.771.127	1.398.982	493.197	6.907.758
Investerings	0	87.514	1.015.436	180.058	1.283.008
Mutatie activa in uitvoering	0	-36.176	-281.115	0	-317.291
Desinvesteringen	0	0	0	0	0
Afschrijvingen	0	-490.844	-310.085	-126.465	-927.394
Afwaarderingen wegens duurzame waardeverminderingen	0	0	0	0	0
Boekwaarde einde begrotingsjaar	1.244.453	3.331.622	1.823.218	546.789	6.946.082

Bedragen in euro's

Het in maart 2020 genomen besluit tot centralisatie heeft geen effect op waarde en afschrijvingstermijnen van de panden. De investeringen worden onderstaand toegelicht.

Afschrijvingskosten

In onderstaande tabel wordt de aansluiting weergegeven van de afschrijvingskosten met de exploitatierekening.

Afschrijvingskosten	Immaterieel Vast Actief	Materieel Vast Actief	Totaal
Afschrijvingskosten	401.975	927.394	1.329.369

Bedragen in euro's

Investerings

In 2020 is er een bedrag van 87.514 euro geïnvesteerd in aanpassingen gebouwen ten behoeve van ruimtes voor microplastics, eDNA en PFAS-analyses. Verder werd 1.015.436 euro geïnvesteerd in de aanschaf van laboratoriumapparatuur. Daarnaast is er 180.058 euro geïnvesteerd in de aanschaf en vervanging van apparatuur voor kantoorautomatisering.

De mutatie activa in uitvoering betreffen de aanschaf van apparatuur om PFAS-analyses te kunnen uitvoeren en de aanpassingen in het gebouw in Leiden ten behoeve van de inrichting van de ruimte voor eDNA-analyses. Deze apparatuur en de aangepaste ruimtes waren eind 2019 nog niet in gebruik genomen. In onderstaande tabel wordt de stand van het investeringskrediet weergegeven:

Investerings Laboratorium	Beschikbaar gesteld krediet	Werkelijk besteed in 2020
Doorontwikkeling ICT en facilitair	500.000	550.903
(Vervangings-) investeringen apparatuur	1.500.000	1.015.436
Totaal	2.000.000	1.566.339

Bedragen in euro's

III FINANCIËLE VASTE ACTIVA

Het verloop van de financiële vaste activa kan als volgt worden weergegeven:

Verloopoverzicht FVA	31-12-2019	Vermeerderingen	Aflossingen	31-12-2020
Lening aan bedrijven	10.704	0	-10.704	0
Overige uitzettingen met een oorspronkelijke looptijd van een jaar of langer	6.450	0	0	6.450
Totaal	17.154	0	-10.704	6.450

Bedragen in euro's

De lening aan bedrijven betrof een financiering aan een leasemaatschappij waarvoor maandelijks een aflossing ontvangen werd. Vanaf het jaar 2015 worden geen auto's meer afgenomen conform dit model. Deze lening is in 2020 in zijn geheel afgelost. De overige uitzettingen met een oorspronkelijke looptijd van een jaar of langer betreffen de waarborgsommen voor de huur van de panden (opslagloodsen) in Breda en 's-Hertogenbosch. Beide panden worden aangehouden als satellietlocatie voor de afdeling Monstername & Logistiek.

IV VOORRADEN

De stand van de voorraden kan als volgt worden weergegeven:

Voorraden grond- en hulpstoffen	31-12-2019	31-12-2020
Grond- en hulpstoffen voor eigen gebruik	297.365	328.585
Voorziening incurante grond- en hulpstoffen	-18.377	-19.066
Totaal	278.988	309.519

Bedragen in euro's

De voorraden zijn grond- en hulpstoffen voor uitsluitend eigen gebruik en zijn gewaardeerd tegen de laatste inkoopprijs.

In 2020 is de voorziening voor incurante voorraden beoordeeld en bijgesteld. De voorziening wordt gevormd voor artikelen die niet courant zijn. De waarde van de voorziening op balansdatum bedraagt 19.066 euro. De waarde van de voorraden bedraagt op balansdatum 328.585 euro.

De voorziening ten aanzien van de incurante voorraden wordt in mindering gebracht op de balanswaarde voorraden. De balanswaarde van de voorraden is daarmee 309.519 euro.

V UITZETTINGEN MET EEN LOOPTIJD KORTER DAN ÉÉN JAAR

De uitzettingen met een looptijd korter dan één jaar zijn als volgt te specificeren:

Uitzettingen met een looptijd korter dan één jaar	Saldo 31-12-2019	Saldo 31-12-2020
Uitzettingen bij openbare lichamen	1.354.082	1.620.981
Uitzettingen in 's Rijks schatkist	2.461.201	3.121.726
Overige uitzettingen met een looptijd korter dan één jaar	141.047	443.923
Totaal	3.956.330	5.186.630

Bedragen in euro's

Aan het einde van het jaar 2020 zijn facturen aan de deelnemende waterschappen en hoogheemraadschappen (openbare lichamen) betreffende de bijdragen over het eerste kwartaal 2021 uitgereikt. De uitzettingen bij openbare lichamen betreffen de per ultimo jaar reeds ontvangen betalingen van deze voorschotnota's. Daarnaast is hier ook de nog te factureren eindafrekening 2020 met de waterschappen in opgenomen.

AQUON dient haar overtollige liquide middelen aan te houden bij het Rijk, het zogenaamde 'Schatkistbankieren'. Ten behoeve van het schatkistbankieren heeft AQUON een werkrekening bij een bankinstelling geopend. Op deze rekening heeft AQUON een daglimiet van 250.000 euro.

De berekening van de benutting van de drempelbedragen van het schatkistbankieren wordt in onderstaande tabel per kwartaal 2020 weergegeven:

Berekening benutting drempelbedrag schatkistbankieren	Q1	Q2	Q3	Q4
Drempelbedrag	250.000	250.000	250.000	250.000
Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	128.998	124.725	81.647	143.679
Ruimte onder drempelbedrag	121.002	125.275	168.353	106.321
Overschrijding van het drempelbedrag	0	0	0	0

Bedragen in euro's

De overige uitzettingen zijn ontstaan door de uitgevoerde laboratorium werkzaamheden voor derde klanten. Naar aanleiding van een risico-inventarisatie is gebleken dat een voorziening ten aanzien van mogelijke oninbaarheid van de vorderingen per ultimo 2020 niet noodzakelijk is. Het verloop van de voorziening dubieuze debiteuren is als volgt:

Verloopoverzicht Voorziening dubieuze debiteuren	31-12-2019	Toevoeging	Onttrekking	31-12-2020
Voorziening dubieuze debiteuren	0	0	0	0

VI LIQUIDE MIDDELEN

Dit bedrag betreft het saldo op de bankrekeningen bij een tweetal bankinstellingen. De banksaldi kunnen als volgt worden weergegeven

Liquide middelen	Saldo 31-12-2019	Saldo 31-12-2020
Overige bank- en girotegoeden, bank 1	17.552	15.000
Overige bank- en girotegoeden, bank 2	4.706	1.421
Totaal	22.258	16.421

Bedragen in euro's

De bankrekeningen van AQUON worden afhankelijk van het banksaldo verantwoord onder de post liquide middelen of onder de kortlopende schulden. De liquide middelen staan ter vrije beschikking van AQUON en zijn dagelijks opeisbaar.

Bij een bankinstelling is eind 2013 voor AQUON een rekening courant krediet afgesloten tot een maximaal bedrag van 7,0 miljoen euro. Voor het verkregen krediet is geen zekerheid gesteld. In 2020 is tweemaal gebruik gemaakt van dit krediet door te late overboekingen vanuit het tegoed bij de schatkist.

VII OVERLOPENDE ACTIVA

De overlopende activa betreffen nog te factureren leveringen aan derden, vooruitbetaalde kosten, vooruit ontvangen facturen en voorschotten betaald aan personeel. Het saldo betreft met name kosten welke in een volgend boekjaar worden verantwoord.

Overige nog te ontvangen bedragen alsmede de vooruit betaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen	31-12-2019	31-12-2020
Nog te factureren bedragen	54.030	37.450
Vooruit betaalde bedragen	211.816	270.327
Voorschotten betaald aan personeel	667	215
Overige nog te ontvangen bedragen alsmede de vooruit betaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen	15.706	22.658
Totaal	282.219	330.650

Bedragen in euro's

VIII EIGEN VERMOGEN

Conform de statuten van de GR AQUON heeft AQUON op balansdatum geen eigen vermogen, anders dan een bestemmingsreserve. Het saldo van de Bestemmingsreserve is nihil.

Verloopstaat reserves	31-12-2019	Toevoeging	Onttrekking	31-12-2020
Bestemmingsreserve	0	0	0	0

IX VOORZIENINGEN

Niet van toepassing.

X VASTE SCHULDEN

In onderstaand overzicht wordt het verloop weergegeven van de vaste schulden met een looptijd langer dan één jaar over het jaar 2020:

Vaste schulden met een rentetypische looptijd van één jaar of langer	31-12-2019	Vermeerderingen	Aflossingen	31-12-2020
Onderhandse leningen van binnenlandse banken en overige financiële instellingen:				
Bank instelling 1	3.325.666	0	-151.167	3.174.500
Bank instelling 2	3.936.000	0	-214.000	3.722.000
Totaal	7.261.666	0	-365.167	6.896.500

Bedragen in euro's

De totale rentelast voor het jaar 2020 met betrekking tot de vaste schulden met een looptijd langer dan één jaar bedroeg 234.873 euro. In het jaar 2021 wordt 365.167 euro afgelost (verplichting korter dan 1 jaar). Voor deze vaste schulden staan de deelnemers van de GR AQUON garant.

XI VASTE SCHULDEN MET EEN RENTETYPISCHE LOOPTIJD KORTER DAN ÉÉN JAAR

De vaste schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar zijn als volgt te specificeren:

Vaste schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	31-12-2019	31-12-2020
Schulden aan leveranciers	1.497.724	1.667.004
Schulden in verband met te betalen belastingen, sociale en pensioenpremies	784.218	786.431
Totaal	2.281.942	2.453.435

Bedragen in euro's

De schulden aan leveranciers betreffen met name drie partijen aan wie AQUON (analyse) werkzaamheden uitbesteed.

XII OVERLOPENDE PASSIVA

De overlopende passiva zijn als volgt te specificeren:

Overige vooruit ontvangen bedragen die ten behoeve van volgende begrotingsjaren komen	31-12-2019	31-12-2020
Vooruit gefactureerde bedragen	1.841.491	3.097.690
Nog te ontvangen facturen	666.699	763.852
Arbeidsgerelateerde verplichtingen	458.223	510.945
Overige vooruit ontvangen bedragen die ten behoeve van volgende begrotingsjaren komen	0	0
Totaal	2.966.413	3.097.690

Bedragen in euro's

In december 2020 heeft AQUON de voorschotten inzake het eerste kwartaal 2021 aan de deelnemende waterschappen in rekening gebracht. Deze bijdrage ten bedrage van 4.372.487 euro is geheel verantwoord onder de post vooruit gefactureerde bedragen.

NIET UIT DE BALANS BLIJKENDE VERPLICHTINGEN

HUURVERPLICHTINGEN

AQUON heeft de volgende, niet uit de balans blijken de huurverplichtingen:

Locatie	Resterende looptijd	Tot	Verplichting komend jaar	Totale verplichting
Breda bedrijfshal	24 mnd	31-12-2022	18.500	37.000
's-Hertogenbosch bedrijfshal + kantoor	26 mnd	28-02-2023	24.000	52.000
Totaal			42.500	89.000

Bedragen in euro's

OVERIGE VERPLICHTINGEN

AQUON heeft de volgende niet uit de balans blijken de overige verplichtingen:

Product/Leverancier	Resterende looptijd	Tot	Verplichting komend jaar	Totale verplichting
Printer/copiers	44 mnd	31/08/2024	21.000	95.000
Automatisering:				
Actacom werkplek as a service (incl internet)	28 mnd	30/04/2023	316.500	738.500
Ecosys	12 mnd	31/12/2021	43.600	43.600
Topdesk	12 mnd	31/12/2021	16.300	16.300
Catering:				
Maas	39 mnd	15/03/2024	5.700	18.500
WSRL	1 jaar	01/01/2022	42.300	42.300
Personeelsdiensten:				
Personeelsdiensten WSRL	1 jaar	01/01/2022	82.200	82.200
Healthcare	1 jaar	01/01/2022	23.200	23.200
Lease auto's:				
Dutchlease	38 mnd	31-5-2023*	631.800	3.445.000
Verizon	37 mnd	31/01/2024	9.300	30.200
Facilitaire dienstverlening				
Beveiliging/bewaking Securitas	24 mnd	01/01/2023	40.000	80.000
Schoonmaakdiensten ICS	24 mnd	01/01/2023	87.200	174.400
Telefonie:				
Diensten t.b.v. smartphones	8 mnd	01/09/2021	14.100	14.100
Totaal			1.333.200	4.803.300

Bedragen in euro's

Voor het leasen van de bedrijfsauto's wordt binnen de raamovereenkomst met Dutchlease per auto een separaat contract afgesloten. Op dit moment zal het laatste contract expireren per november 2026.

TOELICHTING OP DE EXPLOITATIEREKENING OVER HET BEGROTINGSJAAR

ALGEMEEN

De indeling van de exploitatierekening wijkt (gedeeltelijk) af van de indeling zoals die is opgenomen in bijlage 2 van de Regeling beleidsvoorbereiding en verantwoording waterschappen. Bij de exploitatierekening is de indeling van de begroting gevolgd om de vergelijking tussen de begroting en de jaarrealisatie te vereenvoudigen.

De exploitatierekening van het programma Laboratorium en het programma Eigenaarsdeel GR AQUON wordt separaat weergegeven en toegelicht.

In de exploitatierekening zijn de volgende kolommen opgenomen:

- Programmabegroting 2020
- Realisatie 2020
- Het verschil tussen de kolommen Programmabegroting 2020 en Realisatie 2020

Het jaar 2020 sluit af met een exploitatiesaldo van nihil voor beide programma's. In de verordeningen van AQUON is ingeregeld dat de jaarbijdrage van de opdrachtgevers meebeweegt met de gerealiseerde productieomvang. De marginale kosten van de meer-productie worden daartoe als eindafrekening 2020 doorberekend aan de waterschappen.

PROGRAMMA LABORATORIUM

Kostensoort groepen	Kostensoorten	Programma begroting 2020	Realisatie 2020	Vershil Realisatie en Begroting
LASTEN				
2.1	Salaris huidig personeel en bestuurders	8.475.000	7.850.272	624.728
2.2	Sociale premies	2.221.000	2.205.912	15.088
2.4	Overige personeelslasten	610.000	646.579	-36.579
2.5	Personeel van derden	600.000	2.660.358	-2.060.358
	Personeelslasten	11.906.000	13.363.120	-1.457.120
3.11	Uitbestedingen analyses	4.000.000	6.595.100	-2.595.100
	Uitbesteding	4.000.000	6.595.100	-2.595.100
3.1	Duurzame gebruiksgoederen	375.000	183.038	191.962
3.2	Overige gebruiks- en verbruiksgoederen	2.215.000	2.693.330	-478.330
3.3	Energie	265.000	271.446	-6.446
	Materiële lasten	2.855.000	3.147.814	-292.814
1.1	Externe rentelasten	250.000	230.862	19.138
1.3	Afschrijvingen activa	1.275.000	1.141.781	133.219
	Kapitaalslasten	1.525.000	1.372.643	152.357
3.4	Huren en rechten	46.000	46.956	-956
3.5	Leasebetalingen operational lease	670.000	741.853	-71.853
3.7	Verzekeringen	43.000	45.637	-2.637
3.8	Belastingen	40.000	16.167	23.833
3.9	Onderhoud door derden	815.000	774.301	40.699
3.10	Overige diensten door derden	1.094.000	1.177.356	-83.356
	Overige indirecte lasten	2.708.000	2.802.270	-94.270
5.2	Onvoorzien	100.000	0	100.000
	Onvoorzien	100.000	0	100.000
	TOTAAL LASTEN	23.094.000	27.280.947	-4.186.947

BATEN				
3.6	Diensten voor derden	300.000	485.653	-185.653
	Bijdrage deelnemers	22.797.000	26.803.430	-4.006.430
	TOTAAL BATEN	23.097.000	27.289.083	-4.192.083
	Gerealiseerd resultaat voor bestemming, volgend uit voorgaande onderdelen	3.000	8.136	-5.136
	Bedrag van de heffing voor de vennootschapsbelasting	-3.000	-8.136	5.136
	TOTAAL SALDO BATEN EN LASTEN	0	0	0
	Mutatie bestemmingsreserve	0	0	0
	GEREALISEERD RESULTAAT	0	0	0

Bedragen in euro's

LASTEN

Personeelslasten

Het aantal personeelsleden is in 2020 gedaald van 156 naar 153 medewerkers in het laboratoriumdeel. Doordat niet alle functies zijn ingevuld blijven de salariskosten achter ten opzichte van de begroting. Daarentegen zijn de kosten voor het inhuren van personeel van derden hoger dan begroot.

Kostensoort groepen	Kostensoorten	Programma begroting 2020	Realisatie 2020	Verschil Realisatie en Begroting
LASTEN				
2.1	Salaris huidig personeel en bestuurders	8.475.000	7.850.272	624.728
2.2	Sociale premies	2.221.000	2.205.912	15.088
2.4	Overige personeelslasten	610.000	646.579	-36.579
2.5	Personeel van derden	600.000	2.660.358	-2.060.358
	Personeelslasten	11.906.000	13.363.120	-1.457.120

Bedragen in euro's

Onder de overige personeelslasten worden de lasten verantwoord betreffende woon-werkverkeer, dienstreizen, studiekosten, werving personeel, gratificaties en Arbo-gerelateerde kosten. De toename van overige personeelslasten is gelegen in de stijging van het verlofsaldo per ultimo 2020. Daarnaast zijn in 2020 met name de kosten voor werving en selectie van personeel hoger uitgevallen dan ten tijde van het opstellen van de begroting was voorzien. De kosten personeel derden bestaan uit 1,7 miljoen euro inhuur personeel productie en 0,9 miljoen euro voor personeel ondersteuning. De extra kosten inhuur personeel productie betreffen deels kosten van inhuur voor specifieke expertise, en zijn daarnaast het gevolg van de hogere meetvraag ten opzichte van de begroting (15,4 miljoen tov 12,7 miljoen verkooppunten). De kosten inhuur personeel ondersteuning bestaan onder andere uit een tijdelijke HR adviseur, interim financieel advies, interim manager bedrijfsvoering en relatiemanagers voor het team servicebureau. De doorontwikkeling van AQUON vraagt kennis en kunde die niet altijd aanwezig is bij haar personeel.

Uitbesteding

Onder deze kostencategorie worden de kosten voor de uitbesteding van werkzaamheden aan derden opgenomen. Dit betreft uitbestede werkzaamheden voor de afdelingen Chemie, Hydrobiologie en Monsternamen en Logistiek. De uitbestedingen in 2020 zijn toegenomen door de groeiende vraag naar analyses van nieuwe stoffen zoals PFAS. Daarnaast zijn er analyses op het gebied van onder andere waterbodems die niet door AQUON zelf worden uitgevoerd (met name voorbereidende werkzaamheden). Ook hebben de COVID-maatregelen geleid tot extra uitbestedingen omdat het nieuwe werken op 1,5 meter afstand de nodige tijd kostte om de gewenste hoeveelheid werk binnen de beperkte ruimte en hoeveel tijd te kunnen doen.

MATERIËLE LASTEN

Duurzame gebruiksgoederen

Deze kostencategorie betreft de aangeschafte duurzame gebruiksgoederen welke de activeringsgrens van 15.000 euro niet overschrijden.

Overige gebruiksgoederen en verbruiksgoederen

Deze kostencategorie omvat het verbruik van materialen, chemicaliën en gasflessen door het laboratorium.

Energie

Deze kostencategorie bevat de energiekosten van de verschillende locaties, voor zover deze separaat in rekening worden gebracht.

Kapitaalslasten

Externe rentelasten

Onder deze post is de rente van bij een tweetal bankinstellingen afgesloten leningen opgenomen.

Afschrijvingen

Deze kostencategorie betreffen de afschrijvingen van immateriële en materiële vaste activa.

OVERIGE INDIRECTE LASTEN

Huur en rechten

Onder deze post worden de huur- en servicekosten voor de verschillende locaties verantwoord.

Leasebetalingen operationele lease

Deze post betreft de kosten voor de lease van de bedrijfsauto's.

Verzekeringen

Het betreft hier voornamelijk de premies van de polissen voor de aansprakelijkheidsverzekeringen en brand- en opstalverzekeringen voor de panden.

Belastingen

De belastingen hebben betrekking op gemeentelijke belastingen (WOZ, verontreinigingsheffing, etc.).

Onderhoud door derden

Onder deze post wordt het gebouwbeheer en -onderhoud opgenomen. Daarnaast worden lasten voor onderhoud en reparaties van apparatuur en laboratoriuminstrumenten hier opgenomen.

Overige diensten door derden

Het betreft onder andere de diensten voor de uitbesteding van transport tussen de AQUON locaties en kosten voor accreditatie, advisering, accountants, salarisadministratie en afvoer van laboratoriumafval.

BATEN

Diensten voor derden

De opbrengst is in verband met werken voor derden. Deze derden betreffen veelal private bedrijven niet zijnde de deelnemende waterschappen.

Bijdrage deelnemers

Onder deze post zijn de bedragen van de bijdragen verantwoord van de deelnemende waterschappen en hoogheemraadschappen. Deze bedragen worden door middel van een voorschot berekend en achteraf vindt verrekening van de totale kosten plaats.

WET NORMERING TOPINKOMENS

De wet normering topinkomens (WNT) presenteert een overzicht van de inkomens van de topfunctionarissen van AQUON. Het inkomen van een topfunctionaris in de (semi-) publieke sector mag volgens de WNT maximaal 130 procent van een ministersalaris zijn. (Semi-) publieke instellingen zijn verplicht om jaarlijks de bezoldigingsgegevens en eventuele ontslagvergoeding van hun functionarissen te publiceren in de financiële jaarverslagen.

Het algemene en dagelijkse bestuur van AQUON is te kwalificeren als toezichhoudende topfunctionarissen en is onbezoldigd. AQUON heeft in 2020 geen topfunctionarissen in dienst met een hoger salaris dan toegestaan op basis van de WNT. De dagelijkse leiding wordt uitgeoefend door de directeur.

In het kader van de WNT is het volgende overzicht opgesteld:

NAAM TOPFUNCTIONARIS	FUNCTIE
Dhr. P.H.W.M. Daverveldt	Voorzitter AB/Voorzitter DB
Dhr. C.G. Jansen op de Haar	Voorzitter AB/Voorzitter DB
Dhr. J. van Driel	Lid AB/DB
Dhr. W. von Faber	Lid AB
Dhr. G. den Hartog	Lid AB
Dhr. P.C.M. Ketelaars	Lid AB
Dhr. V.E.C. Lokin	Lid AB
Dhr. P. Ouwendijk	Lid AB
Dhr. J. Verdoold	Lid AB
Dhr. H.P. Verroen	Lid AB/DB

Leidinggevende topfunctionarissen met een dienstbetrekking

	J.K. BOUMA
Functie (functienaam)	Directeur
In dienst vanaf (datum begin functievervulling)	15 september 2014
In dienst tot en met (datum einde functievervulling)	Heden
(Fictieve) dienstbetrekking?	Ja
Deeltijdfactor (minimaal 0,025 fte)	100%
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	117.248
Voorzieningen ten behoeve van beloningen betaalbaar op termijn	20.122
Totaal bezoldiging uit hoofde van de functie van topfunctionaris	137.370
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	201.000
Vergelijkende cijfers 2019	
(Fictieve) dienstbetrekking?	Ja
Deeltijdfactor (minimaal 0,025 fte)	100%
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	112.374
Voorzieningen ten behoeve van beloningen betaalbaar op termijn	19.492
Totaal bezoldiging uit hoofde van de functie van topfunctionaris	131.866
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	194.000

Bedragen in euro's

Het bezoldigingsmaximum voor de directie bedraagt 201.000 euro. Dit maximum wordt niet overschreden door de directie. Het bijbehorende bezoldigingsmaximum voor de voorzitter van het bestuur bedraagt 30.150 euro en voor de overige leden van bestuur 20.100 euro. Aangezien alle bestuursleden onbezoldigd zijn, worden deze maxima niet overschreden.

De binnen onze organisatie geïdentificeerde leidinggevende topfunctionarissen met een dienstbetrekking hebben geen dienstbetrekking bij een andere WNT-plichtige instelling(en) als leidinggevende topfunctionaris (die zijn aangegaan vanaf 1 januari 2018).

Overige rapportageverlichtingen op grond van de WNT

Naast de hierboven vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen met een dienstbetrekking die in 2020 een bezoldiging boven het individueel toepasselijke drempelbedrag hebben ontvangen.

PROGRAMMA EIGENAARSDEEL

Kostensoort groepen	Kostensoorten	Programma begroting 2020	Realisatie 2020	Vershil Realisatie en Begroting
LASTEN				
2.1	Salaris huidig personeel	200.000	22.347	177.653
2.2	Sociale premies	40.000	7.809	32.191
2.4	Overige personeelslasten	0	15.680	-15.680
2.5	Personeel van derden	100.000	15.191	84.809
	Personeelslasten	340.000	61.028	278.972
	Uitbesteding	0	0	0
	Materiële lasten	0	0	0
1.3	Afschrijvingen activa	190.000	187.587	2.413
	Kapitaalslasten	190.000	187.587	2.413
3.10	Overige diensten door derden	0	157.665	-157.665
	Overige indirecte lasten	0	157.665	-157.665
5.2	Onvoorzien	100.000	73.574	26.426
	Onvoorzien	100.000	73.574	26.426
	TOTAAL LASTEN	630.000	479.854	150.146
BATEN				
3.6	Diensten voor derden (huur)	0	0	0
	Bijdrage deelnemers	630.000	479.854	150.146
	TOTAAL BATEN	630.000	479.854	150.146
	Bedrag van de heffing voor de vennootschapsbelasting	0	0	0
	TOTAAL SALDO BATEN EN LASTEN	0	0	0
	Mutatie bestemmingsreserve	0	0	0
	GEREALISEERD RESULTAAT	0	0	0

Bedragen in euro's

LASTEN

Personeelslasten

Uitgaven op het gebied van personeel en behoefte van de centralisatie worden onder personeelslasten verantwoord bij het programma Eigenaarsdeel.

Kostensoort groepen	Kostensoorten	Programma begroting 2020	Realisatie 2020	Verschil Realisatie en Begroting
LASTEN				
2.1	Salaris huidig personeel	200.000	22.347	177.653
2.2	Sociale premies	40.000	7.809	32.191
2.4	Overige personeelslasten	0	15.680	-15.680
2.5	Personeel van derden	100.000	15.191	84.809
	Personeelslasten	340.000	61.028	278.972

Bedragen in euro's

Salaris huidig personeel betreft de salariskosten voor de projectleider nieuwbouw AQUON die in juni 2020 in dienst is getreden. De overige personeelslasten betreft kosten die verband houden met de afvloeiing van personeel als gevolg van de eerdere organisatiewijzigingen. Deze kosten zijn conform de afspraken met waterschappen doorbelast aan de waterschappen.

Uitbesteding

In het jaar 2020 zijn er geen kosten verantwoord in het programma Eigenaarsdeel onder deze post.

Materiële lasten

In het jaar 2020 zijn er geen kosten verantwoord in het programma Eigenaarsdeel onder deze post.

KAPITAALSLASTEN

Externe rentelasten

In het jaar 2020 zijn er geen kosten verantwoord in het programma Eigenaarsdeel onder deze post.

Afschrijvingen

Deze kostencategorie betreft de afschrijvingen van materiële vaste activa toe te rekenen aan het Eigenaarsdeel. Deze investeringen betreffen de zogenaamde no-regret investering uit het ombouwplan 2016. De waarde van 750.348 euro wordt in vier jaren afgeschreven. Deze verkorte afschrijvingsperiode is door het bestuur vastgesteld. De boekwaarde ultimo 2020 bedraagt nihil.

OVERIGE INDIRECTE LASTEN

Overige diensten door derden

Dit betreft advieskosten inzake de nieuwbouw van AQUON. Bijvoorbeeld kosten van ontwerpbureau voor het uitwerken van een ruimteboek, het opstellen van een kostenspecificatie ten behoeve van vaststelling kapitaalsbehoefte en de begeleiding met betrekking tot de locatiekeuze.

ONVOORZIEN

Onvoorzien

Onder deze post zijn de kosten opgenomen voor de vervanging van een deel van de verouderde technische installatie van het pand in Leiden. Deze vervanging was noodzakelijk om te voorkomen dat bij een storing de productie gedurende een langere periode zou kunnen stagneren. Deze kosten waren niet voorzien op het moment van opstellen van de Programmabegroting 2020.

Kostensoort groepen	Kostensoorten	Programma begroting 2020	Realisatie 2020	Verschil Realisatie en Begroting
5.1	Onvoorzien	100.000	73.574	26.426
	Onvoorzien	100.000	73.574	26.426

Bedragen in euro's

BATEN

Diensten voor derden

In 2020 niet van toepassing

Bijdrage deelnemers

Onder deze post zijn de bedragen van de bijdragen verantwoord van de deelnemende waterschappen en hoogheemraadschappen. Deze bedragen worden door middel van een voorschot berekend en achteraf vindt er een verrekening van de totale kosten plaats.

Mutatie bestemmingsreserve

In 2020 zijn er geen mutaties van de bestemmingsreserve geweest.

GEBEURTENISSEN NA BALANSDATUM

Er zijn geen gebeurtenissen van materiële betekenis na balansdatum die het beeld van de jaarrekening beïnvloeden.

OVERIGE GEGEVENS

BESLUIT TOT RESULTAATBESTEMMING 2020 EN VASTSTELLING VAN DE JAARREKENING

VOORSTEL TOT RESULTAATBESTEMMING

In de statuten van de GR AQUON is een artikel opgenomen omtrent de kostentoerekening.

Artikel 34 Kostentoerekening:

- 1 Het algemeen bestuur stelt, als onderdeel van de begroting, jaarlijks de uitgangspunten voor de toerekening van de kosten aan de producten vast.
- 2 De bijdrage, bedoeld in het eerste lid, is opgebouwd uit:
  - a. laboratorium gerelateerde kosten;
  - b. eigenaarskosten
3. De laboratorium gerelateerde kosten bestaan voor:
  - a. 75% uit vaste kosten. Deze kosten worden, in de verhouding van het individueel voortschrijdend gerealiseerde driejaarsgemiddelde productieaantal ten opzichte van de totale productie in het desbetreffende tijdsvak, verrekend. De gerealiseerde productieaantallen worden overgenomen uit de meest actuele vastgestelde jaarstukken; en
  - b. 25% uit variabele kosten. Deze kosten worden, in de verhouding van de individuele werkelijke jaarproductie ten opzichte van de werkelijke totale productie in het desbetreffende jaar, verrekend.
  - c. De som van de kostentoerekening zoals vermeld in de leden 3a en 3b van dit artikel vormt de definitieve bijdrage van een deelnemer voor laboratorium gerelateerde kosten.
4. De bijdrage, bedoeld in het derde lid, is terug te leiden naar een prijsstelling voor producten en diensten.
5. De eigenaarskosten hebben betrekking op de kosten die gemaakt worden om AQUON een duurzame gezonde basis te geven en te doen behouden. Deze kosten worden op een gelijke wijze verrekend als vermeld in lid 3.a. van dit artikel.
6. Het algemeen bestuur bepaalt de hoogte van de eigenaarskosten.
7. Het algemeen bestuur brengt voorafgaand aan ieder kwartaal een voorschot in rekening bij de deelnemers.
8. Het voorschot, bedoeld in het voorgaande lid, is gebaseerd op de programmabegroting van het betreffende jaar.
9. De afrekening van de bijdrage vindt jaarlijks plaats bij de vaststelling van de jaarrekening.

De jaarrekening 2020 wordt na een algehele afrekening met de opdrachtgevers afgesloten met een bedrijfsresultaat van nihil. De totale kosten uit de programmabegroting worden verrekend met de hoogheemraadschappen en waterschappen volgens het besluit van het Algemeen Bestuur d.d. 10 november 2016.

BESLUIT TOT VASTSTELLING VAN JAARREKENING

Op grond van de Wet op Gemeenschappelijke Regelingen wordt de jaarrekening van de GR AQUON vóór 15 april 2021 aangeboden aan het Algemeen Bestuur.

Op grond van artikel 104 van de Waterschapswet wordt de GR AQUON Jaarrekening 2020 in de openbare vergadering van het Algemeen Bestuur van AQUON op 29 maart 2021 goedgekeurd.

Vastgesteld wordt dat het bedrijfsresultaat van AQUON GR na algemene afrekening met de opdrachtgevers nihil is.

De jaarrekening over het begrotingsjaar 2020 wordt vastgesteld.

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

JAARSTUKKEN 2020

MAART 2021

VERSTEGEN
accountants en adviseurs

Accountantsverslag 2020

AQUON
Wateronderzoek en advies

Aan het algemeen bestuur van de Gemeenschappelijke Regeling AQUON
De Blomboomgaard 12
4003 BX TIEL

info@verstegenaccountants.nl
www.verstegenaccountants.nl

Dordrecht, 22 maart 2021

Ref.: 297/JSC/AH

Geachte leden van het algemeen bestuur,

Overeenkomstig uw opdracht hebben wij de jaarrekening 2020 van de Gemeenschappelijke Regeling AQUON (hierna: AQUON) te Tiel gecontroleerd. In overeenstemming met *artikel 393 lid 4 Burgerlijk Wetboek Boek 2* en *Controlestandaard 260 Communicatie met de met governance belaste personen*, brengen wij verslag aan u uit over onze bevindingen.

Onze controle is uitgevoerd in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden en het Controleprotocol *WNT*. Bij de uitvoering van onze controlewerkzaamheden hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel vastgesteld op € 278.000 voor fouten en voor onzekerheden op € 834.000. Afwijkingen als gevolg van fraude of fouten zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Het is de verantwoordelijkheid van het dagelijks bestuur van AQUON om de jaarrekening op te maken in overeenstemming met de Regeling beleidsvoorbereiding en verantwoording waterschappen (BBVW). Het dagelijks bestuur is tevens verantwoordelijk voor de rechtmatige totstandkoming van baten, lasten en balansmutaties in de jaarrekening in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen en de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) en de daarop berustende bepalingen. Het is onze verantwoordelijkheid een controleverklaring bij de jaarrekening te verstrekken.

De door ons gecontroleerde jaarrekening geeft conform de Gemeenschappelijke Regeling AQUON een eigen vermogen aan per 31 december 2020 van € 0 en een resultaat van € 0.

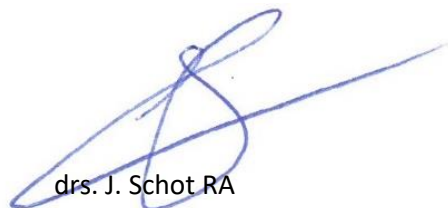
Onze controlewerkzaamheden zijn op 17 maart 2021 in belangrijke mate afgerond en wij zijn voornemens een goedkeurende verklaring te verstrekken bij de jaarrekening 2020.

Wij benadrukken dat dit accountantsverslag uitsluitend bedoeld is om u te informeren over onze controlebevindingen en aanbevelingen. Wij benadrukken dat wij niet aansprakelijk zijn voor eventuele gevolgen van externe verspreiding.

Wij vertrouwen erop u met dit verslag voldoende te hebben geïnformeerd en zijn graag bereid om het nader toe te lichten.

Hoogachtend,

drs. J. Schot RA

INHOUDSOPGAVE

1. AQUON in beeld	5
2. Vermogen, resultaat en continuïteit	7
2.1. Analyse van de financiële positie.....	7
2.2. Weerstandsvermogen	7
2.3. Risicobeheersings- en controlesysteem	8
3. Algemene controlebevindingen bij de jaarverslaglegging 2020	8
3.1. Het verloop van onze controlewerkzaamheden.....	8
3.2. Verwerking van geconstateerde afwijkingen	9
3.3. Niet gecorrigeerde afwijkingen en onzekerheden.....	9
4. Jaarverslag	9
5. Rechtmatigheid	10
5.1. Rechtmatigheidsverantwoording	10
6. Interne beheersing	12
6.1. Algemeen.....	12
6.2. Personeelsproces, inclusief WNT.....	12
6.3. Inkoop- en betalingsproces, inclusief aanbesteding.....	13
6.4. Actualiseren van de AO/IB.....	14
6.5. ICT en bescherming persoonsgegevens.....	14
7. Overige onderwerpen	15
7.1. WNT-verantwoording	15
7.2. Fiscale positie.....	16
7.3. Naleving van wet- en regelgeving en frauderisicobeheersing.....	16
7.4. Onafhankelijkheid.....	16
8. Slot	16

1. AQUON in beeld

Resultaat

Het saldo van baten en lasten (na bestemming) over het jaar 2020 is nihil evenals de begroting. Dit is inherent aan de afgesproken systematiek waarbij de producten en diensten op basis van nacalculatie in rekening worden gebracht aan de deelnemers.

Impact uitbraak coronavirus

Het jaar 2020 stond voor veel sectoren in Nederland in het teken van de uitbraak van het coronavirus. De coronapandemie heeft uiteraard ook impact gehad op de bedrijfsvoering van AQUON. Voor AQUON is de financiële impact van de uitbraak van het coronavirus echter minimaal gebleven. AQUON heeft bevestigd dat de coronacrisis geen significante (negatieve) financiële impact heeft evenals op de continuïteit van AQUON.

Noemenswaardig is dat AQUON door monstername op de zuiveringen voor het RIVM ook een belangrijke rol heeft kunnen spelen in het beheersen van de landelijke coronacrisis.

Materialiteit

Bij de uitvoering van onze controlewerkzaamheden hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel vastgesteld op € 278.000 (1% van de lasten) voor fouten en voor onzekerheden op € 834.000 (3% van de lasten).

Afwijkingen als gevolg van fraude of fouten zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Verslaggeving en normenkader

Onze controle is uitgevoerd in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden en het Controleprotocol WNT.

Naar onze mening zijn de geldende waarderingsgrondslagen, de Regeling beleidsvoorbereiding en verantwoording waterschappen (BBVW), aanvaardbaar en consistent toegepast door AQUON.

Interne beheersing en financiële positie

Als onderdeel van de jaarrekeningcontrole hebben wij een interim-controle uitgevoerd. Hierbij hebben wij de interne beheersingsmaatregelen van AQUON, welke deel uitmaken van de administratieve organisatie, in onze overwegingen betrokken. Wij hebben de opzet en bestaan van de interne beheersingsmaatregelen onderzocht, voor zover wij dit in het kader van de jaarrekening noodzakelijk achten en niet met het doel om een oordeel over de effectiviteit van de interne beheersing te geven.

De belangrijkste financiële processen die wij binnen uw organisatie onderkennen zijn:

- Financieel afsluitproces
- Inkoop en aanbesteding, inclusief betalingsverkeer
- Registratie verkooppunten
- Personeel

Wij concluderen dat er geen sprake is van significante tekortkomingen in de voor de jaarrekeningcontrole relevante interne beheersingsmaatregelen. De belangrijkste bevindingen en aandachtspunten hebben wij in dit accountantsverslag opgenomen. Voor de overige bevindingen en/of aandachtspunten ten aanzien van de interne beheersing verwijzen wij naar de managementletter, welke wij separaat hebben verstrekt aan het dagelijks bestuur.

In onderstaand overzicht geven wij een totaalbeeld van de financiële positie en interne beheersing van AQUON met verwijzingen naar de verdere uitwerking in dit verslag. De legenda voor de signalering is:

	Geen noemenswaardige bevindingen		Tekortkomingen en/of aandachtspunten met een verhoogd risico/verhoogde impact
	Geen tekortkomingen, wel relevante bevindingen en/of aandachtspunten		Tekortkomingen en/of aandachtspunten met een hoog risico/grote impact
	Beperkte tekortkomingen en/of bijzondere aandachtspunten		

Onderwerp	Bevindingen 2020	§	Signalering
			2020
FINANCIËLE POSITIE			
Financiële positie en weerstandsvermogen	Het gerapporteerde resultaat en vermogen is nihil, in overeenstemming met de Gemeenschappelijke Regeling	2.1 / 2.2	
INTERNE BEHEERSING			
Risicobeheersings- en controlesysteem	Wij adviseren het risicobeheersingssysteem, inclusief actuele schriftelijke (fraude)risicoanalyse te optimaliseren en periodiek expliciet te agenderen	2.3	
Registratie verkooppunten	Geen noemenswaardige bevindingen	-	
Personeelsproces, inclusief de WNT	Periodieke controle op de juiste verwerking van personeelsmutaties door Waterschap Rivierenland ontbreekt	6.2	

Onderwerp	Bevindingen 2020	§	Signalering
			2020
Inkoop- en betalingsproces, inclusief aanbesteding	Aandachtspunt betreft de interne beheersing rondom prestatielevering en de mogelijkheid om ongeautoriseerde facturen betaalbaar te stellen	6.3	
Financieel afsluitproces	Geen noemenswaardige bevindingen	-	

2. Vermogen, resultaat en continuïteit

2.1. Analyse van de financiële positie

De Regeling beleidsvoorbereiding en verantwoording waterschappen (BBVW) is voor AQUON het geldende verslaggevingsstelsel.

Het eigen vermogen, inclusief het gerealiseerde resultaat, bedraagt per jaareinde 2020 volgens de jaarrekening 2020 € 0. Dit is conform de afspraken die zijn gemaakt met de deelnemers.

In 2020 is de kasgeldlimiet niet overschreden. Er is daarnaast geen sprake van een overschrijding van de renterisiconorm. AQUON heeft in de toelichting bij de jaarrekening adequaat gerapporteerd over het schatkistbankieren. Hieruit blijkt dat in 2020 geen sprake is geweest van een overschrijding van het drempelbedrag.

2.2. Weerstandvermogen

Het weerstandvermogen geeft de mate weer waarin AQUON haar risico's kan opvangen. Bij de vaststelling van het weerstandvermogen is de weerstandscapaciteit afgezet tegen de risico's die AQUON loopt. De weerstandscapaciteit geeft het geheel van middelen en mogelijkheden weer om niet begrote, onverwachte en substantiële kosten te dekken. In lijn met de afspraken gemaakt binnen AQUON kent zij geen algemene reserves en reserveert daarmee niet voor majeure risico's. Voor het risicobeheersings- en controlesysteem verwijzen wij naar paragraaf 2.3.

Op grond van de Gemeenschappelijke Regeling en de wet worden tekorten van AQUON gedekt door de deelnemende waterschappen. De deelnemers zijn verantwoordelijk voor de continuïteit en de financiering van de onderneming en staan volledig garant voor de rente en aflossing van aangegane leningen en in rekening-courant opgenomen gelden. Met de deelnemende waterschappen als eigenaar is de continuïteit van de organisatie geborgd. In lijn met de gemaakte afspraken met de deelnemers kent AQUON derhalve geen algemene reserve ter afdekking van eventuele risico's.

2.3. Risicobeheersings- en controlesysteem

Tijdig en goed anticiperen op ontwikkelingen vergt een goede besturing van de organisatie, mede op basis van een doorlopend functionerend risicobeheersings- en controlesysteem. Overeenkomstig de voor ons geldende standaarden nemen wij kennis van het risicobeheersingsysteem, zoals dat binnen AQUON operationeel is.

Wij hebben vastgesteld dat AQUON voldoende invulling geeft aan risicobeheersing binnen de reguliere cyclus van jaarplannen/begroting, financiële voortgangsrapportages en de bespreking van actuele ontwikkelingen binnen de vergaderingen van het DB en AB. AQUON heeft in 2020 opnieuw kritisch gekeken naar mogelijke risico's. In het jaarverslag zijn de belangrijkste risico's onder de paragraaf Weerstandsvermogen opgenomen. Hierbij is onderscheid gemaakt in externe risico's en interne risico's.

Voor eventuele financiële risico's neemt AQUON voor het jaar 2021 (evenals 2020) een post 'onvoorzien' op. Deze risico-inventarisatie is per programma opgesteld en per programma is er een begrotingspost onvoorzien opgenomen. De vermelde risico's zijn in het jaar 2020 zeer beperkt voorgekomen.

Wij adviseren het risicobeheersingssysteem, inclusief schriftelijke (fraude)risicoanalyse, periodiek te blijven optimaliseren en daarnaast het risicomangement periodiek expliciet te agenderen voor de DB/AB vergadering, inclusief de beoordeling van de werking van de getroffen beheersmaatregelen.

3. Algemene controlebevindingen bij de jaarverslaglegging 2020

3.1. Het verloop van onze controlewerkzaamheden

Wij rapporteren over het jaarrekeningproces het volgende:

- 15 februari jl. zijn wij gestart met de controle van de jaarrekening. De concept jaarstukken waren gereed voor onze controle. De dossiervorming als basis voor onze controle was toereikend op het moment van start van onze controle en is aangevuld naar aanleiding van onze vragen.
- Vanwege de coronamaatregelen heeft de controle hoofdzakelijk op afstand plaatsgevonden. Dit is dankzij wederzijdse inspanning, goede aanlevering en regelmatige telefonische afstemming naar de omstandigheden efficiënt verlopen. De samenwerking is door het controleteam als zeer prettig ervaren. De wederzijdse afspraken over planning en afronding zijn gehaald.
- Op 17 maart 2021 zijn onze controlewerkzaamheden in belangrijke mate afgerond en zijn wij voornemens een goedkeurend oordeel te verstrekken ten aanzien van de getrouwheid en de rechtmatigheid van de jaarrekening 2020.

Wij zijn, rekening houdend met het vorenstaande, van mening dat onze gerealiseerde tijdsbesteding en de door ons gerealiseerde controlewerkzaamheden voldoende zijn voor een kwalitatief toereikende uitvoering van onze controlewerkzaamheden, overeenkomstig de voor ons geldende controle- en overige standaarden (COS).

3.2. Verwerking van geconstateerde afwijkingen

Tijdens de jaarrekeningcontrole zijn naar aanleiding van onze controle geen materiële correcties met effect op het resultaat doorgevoerd.

Er hebben echter naar aanleiding van onze controle op de getrouwheid van de jaarrekening wel een aantal kwantitatieve en kwalitatieve correcties plaatsgevonden. De belangrijkste doorgevoerde correcties zien toe op de juiste verwerking van de te betalen omzetbelasting per einde boekjaar, de WNT-tabel en het verwijderen van de vooruit gefactureerde bedragen.

Inhoudelijk zijn er over de jaarrekening 2020 en de doorgevoerde correcties geen meningsverschillen geweest.

3.3. Niet gecorrigeerde afwijkingen en onzekerheden

Het totaalbedrag van de geconstateerde financiële rechtmatigheidsfouten bedraagt € 75.585. Dit betreft een aanbestedingsonrechtmatigheid met betrekking tot de inhuur van tijdelijk personeel en is een voortvloeiende uit de jaarrekeningcontrole 2019, welke ook doorwerking heeft naar 2020. Het management heeft echter in 2019 een Europese aanbestedingsprocedure opgestart voor de inhuur van tijdelijk personeel. Dit heeft geleid tot nieuwe contracten die zijn ingegaan per 23 maart 2020. Dit betekent dat de aanbestedingsonrechtmatigheid van deze inkooplasten per 23 maart 2020 zijn gewaarborgd. De geconstateerde fouten met betrekking tot de rechtmatigheid zijn lager dan de door u vastgestelde controletolerantie en resulteren derhalve in een goedkeurend oordeel met betrekking tot rechtmatigheid.

Naar aanleiding van de door ons uitgevoerde controlewerkzaamheden resteren geen ongecorrigeerde controleverschillen met betrekking tot getrouwheid van de jaarrekening.

4. Jaarverslag

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvatten de jaarstukken ook andere informatie. Dit betreft het jaarverslag (pagina 4 t/m 24) en de overige gegevens (pagina 49 t/m 51).

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat en dat dit verenigbaar is met de jaarrekening. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Regeling beleidsvoorbereiding en verantwoording waterschappen (BBVW) en de Nederlandse Standaard 720 Nadere Voorschriften Controlestandaarden en de verantwoordelijkheden van de accountant met betrekking tot andere informatie. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

5. Rechtmatigheid

Wij hebben bij onze controle op de rechtmatigheid aandacht besteed aan de volgende onderwerpen:

Begrotingsrechtmatigheid

Met de controle op de juiste toepassing van het begrotingscriterium toetsen wij of het budgetrecht van het algemeen bestuur is gerespecteerd. Wij beoordelen bij onze controle de overschrijdingen ten opzichte van de begrote lasten per programma.

Wij constateren dat op lastenniveau de totale lasten de begroting ruimschoots overschrijden. Aangezien tegenover deze hogere lasten ook hogere baten (uit hoofde van een hogere productie) staan, telt deze begrotingsoverschrijding niet mee in het kader van de rechtmatigheid.

Kredietrechtmatigheid

Wij zijn nagegaan of de investeringen tot stand zijn gekomen binnen de grenzen van de door het algemeen bestuur geautoriseerde kredieten. Wij stellen vast dat er geen sprake is van krediet-overschrijdingen boven de rapporteringstolerantie.

Het misbruik-en-oneigenlijk-gebruikcriterium

In de externe en interne regelgeving zijn diverse bepalingen opgenomen die erop zijn gericht om misbruik en oneigenlijk gebruik te voorkomen. Er zijn geen bevindingen die invloed hebben op de rechtmatigheid van baten en lasten en balansmutaties.

5.1. **Rechtmatigheidsverantwoording**

Er ligt een wetswijziging op de stapel waardoor het dagelijks bestuur verantwoordelijk wordt voor het opnemen van de rechtmatigheidsverantwoording in de jaarrekening. Hiermee wordt door het dagelijks bestuur verantwoording afgelegd over de rechtmatigheid van de in de jaarrekening verantwoorde baten, lasten en balansmutaties. Ofwel, over de naleving van geldende wet- en regelgeving. Wanneer de invoering van de rechtmatigheidsverantwoording in de jaarrekening in werking treedt, is nog onzeker. Deze onzekerheid geldt zowel voor de gemeenten, de provincies als voor de waterschappen. Naar wij van jullie hebben vernomen is echter wel zeker dat het ook voor de waterschappen gaat gelden en daarmee ook op AQUON van toepassing is.

In de onderstaande tabel wordt zowel de situatie van nu en straks weergegeven. Hiervoor hebben wij 2021 als 'straks' aangehouden. Dit door middel van de 3 stappen die genomen dienen te worden met betrekking tot de rechtmatigheidsverantwoording in de jaarrekening.

Bron: Notitie rechtmatigheidsverantwoording Commissie BADO.

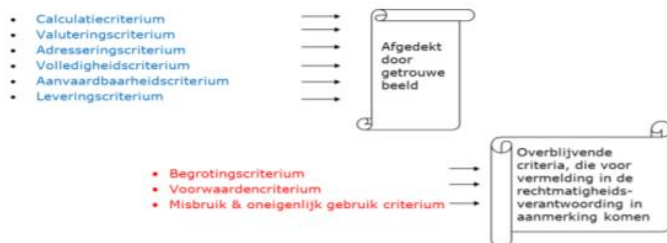
De wetwijziging onderstreept de politieke aanspreekbaarheid van het dagelijks bestuur op rechtmatigheid. Daarnaast wil de overheid het gesprek over de rechtmatigheid verplaatsen richting het dagelijks bestuur/directie en het algemeen bestuur. Op die manier kan het algemeen bestuur zijn controlerende rol beter invullen en is de accountant alleen verantwoordelijk voor de getrouwheidstoetsing. In de controleverklaring van de accountant vervalt het rechtmatigheidsoordeel, wel wordt de rechtmatigheidsverantwoording onderdeel van de getrouwheidstoetsing. De rechtmatigheidsverantwoording maakt immers onderdeel uit van de jaarrekening.

Het is duidelijk dat het proces rondom de rechtmatigheidsverantwoording door de wetwijziging anders moet worden ingericht, evenals het helder krijgen van de nieuwe rollen van alle betrokken partijen. De rechtmatigheidsverantwoording wordt aangeleverd door het dagelijks bestuur/directie die hierover in gesprek gaat met het algemeen bestuur. Vervolgens kan de accountant de getrouwheidstoetsing uitvoeren. Is de naleving van regels binnen uw GR nog niet goed geborgd? Dan moet de accountant (meer) steekproeven en controles uitvoeren, om tot een oordeel te kunnen komen over de getrouwheid.

Uiteraard is het verstandig om op tijd te beginnen, ook al is nog niet definitief per wanneer de rechtmatigheidsverantwoording van toepassing is. Wij adviseren u tijdig een plan van aanpak en een intern controleplan op te stellen voor de onderbouwing van de rechtmatigheidsverantwoording en dit vooraf af te stemmen met alle betrokken partijen. Vanuit de VNG en het IPO is recent een handreiking verschenen met onder meer handvatten voor de interne beheersingskaders voor rechtmatigheid. Graag kijken wij hierin met u mee.

In onderstaand plaatje uit de notitie Rechtmatigheidsverantwoording van de commissie Bado is het verschil tussen getrouwheid en rechtmatigheid uiteengezet:

6. Interne beheersing

6.1. Algemeen

Er is geen sprake van significante tekortkomingen in de voor de jaarrekeningcontrole relevante interne beheersingsmaatregelen.

Vanuit onze controleopdracht hebben wij aandacht besteed aan de kwaliteit van de interne beheersingsmaatregelen die een directe relatie hebben met de jaarrekening van AQUON.

Daarbij gaat het hoofdzakelijk om:

- 🌀 planning en control cyclus, inclusief financieel toezicht;
- 🌀 overige administratieve processen, waaronder:
  - het personeelsproces, inclusief WNT;
  - het inkoop- en betalingsproces, inclusief aanbesteding.

Wij vinden dat er binnen AQUON – rekening houdend met de aard en omvang van de (administratieve) organisatie – geen sprake is van belangrijke tekortkomingen in de interne beheersingsmaatregelen rond de financiële verslaglegging.

In de hiernavolgende paragrafen gaan wij nader in op onze bevindingen en aanbevelingen aangaande de kwaliteit van de interne beheersingsmaatregelen, daar waar wij ruimte zien voor verdere verbetering.

6.2. Personeelsproces, inclusief WNT

Vanuit de door ons uitgevoerde controlewerkzaamheden brengen wij de volgende constatering onder uw aandacht:

Wij merken op dat met Waterschap Rivierenland een Service Level Agreement (SLA) is overeengekomen. Wij willen graag benadrukken dat, ook met de aanwezigheid van een SLA, AQUON eindverantwoordelijk blijft voor een juiste, volledige, tijdige en rechtmatige salarisverwerking.

Wij constateren, in lijn met voorgaand accountant, dat er geen tijdige en zichtbare controle plaatsvindt op de juiste werking van de salarisadministratie. Daarnaast constateren we dat AQUON geen zichtbare controle uitvoert op de vaste en variabele personeelsmutaties in de salarisadministratie om vast te stellen dat deze juist zijn verwerkt door Waterschap Rivierenland. Er worden maandelijks wel enkele analyses uitgevoerd, maar een structurele zichtbare controle ontbreekt. Dit leidt tot het risico van onjuiste afdracht en betaling van salarissen en/of premies sociale lasten.

Wij adviseren u om periodieke controles uit te voeren op de juiste werking van de salarisadministratie. Dit kunt u doen door middel van het uitvoeren van een bruto-netto berekening of een rondrekening van de sociale lasten. Daarnaast adviseren wij om periodiek vast te stellen of de doorgegeven vaste en variabele personeelsmutaties juist en volledig zijn verwerkt door Waterschap Rivierenland. Tevens kunt u met de serviceorganisatie formele afspraken maken omtrent het aantonen van de juistheid en volledigheid van de salarisverwerking.

6.3. Inkoop- en betalingsproces, inclusief aanbesteding

Vanuit de door ons uitgevoerde controlewerkzaamheden brengen wij de volgende constatering onder uw aandacht:

- In lijn met uw voorgaande accountant constateren wij dat de interne controle bij inkopen op (bewijs) prestatielevering nog niet geheel is geborgd in het inkoopproces van AQUON. Er wordt niet expliciet afgedwongen dat een factuur pas betaalbaar wordt gesteld nadat de prestatielevering is vastgesteld en zichtbaar is onderbouwd. Indien de prestatielevering voorafgaand aan betaling niet wordt gecontroleerd, loopt AQUON het risico op onrechtmatige betalingen. *Wij adviseren u de vastlegging van de prestatielevering af te dwingen en meer uniform vast te leggen en daarnaast nadrukkelijker af te dwingen dat de prestatielevering is vastgesteld en gedocumenteerd alvorens een factuur betaalbaar wordt gesteld.*
- Het administratiepakket Exact in combinatie met IFR dwingt technisch niet af dat een factuur pas betaald kan worden na goedkeuring door de budgethouder en goedkeuring prestatielevering. Om dit te ondervangen is een repressieve controlemaatregel ingesteld. Het risico op onrechtmatige betalingen blijft hierdoor echter aanwezig. *Wij adviseren u om na te gaan of dit risico technisch ondervangen kan worden.*
- Bij leveranciers waarbij slechts één levering wordt verwacht, wordt gebruik gemaakt van een dummy "éénmalige crediteur" waarbij de crediteurstamgegevens bij ieder gebruik wordt aangepast. Dit maakt logging en controle onnodig moeilijk en vormt een kwetsbaar punt vanuit het oogpunt van fraude- en risicobeheersing. *Wij adviseren u om voor iedere leverancier een aparte crediteur aan te maken.*

- Er is in opzet adequate controletechnische functiescheiding aanwezig op wijzigingen van crediteurenstamgegevens. Echter dwingt de financiële applicatie Exact niet af dat wijzigingen worden geautoriseerd. Hierdoor is het mogelijk dat medewerkers de controletechnische functiescheiding doorbreken en ongeautoriseerd wijzigingen doorvoeren. Dit leidt tot het risico op onrechtmatige betalingen. *Als het afdekken van het risico in Exact technisch niet mogelijk is, adviseren wij u periodiek de logging van de doorgevoerde mutaties te beoordelen en voor elke wijziging vast te stellen dat de juiste grondslag is gebruikt en dit zichtbaar te documenteren.*

6.4. Actualiseren van de AO/IB

Wij adviseren u om voor de significante bedrijfsprocessen risicogerichte procesbeschrijvingen op te stellen en deze periodiek te actualiseren. Hierbij is het van belang duidelijk aandacht te besteden aan de interne beheersing om de geïdentificeerde risico's af te dekken.

Een methode die u hiervoor kunt gebruiken is om de processen te beschrijven door middel van de "6W-vragen": per processtap (interne beheersmaatregel) wordt beschreven wie doet wat, waarom, wanneer, waarmee en met welk doel. Dit zijn de zogenaamde "key-controls"; de belangrijkste interne beheersingsmaatregelen om de belangrijkste (financiële) risico's die uit de risicoanalyse blijken voor AQUON weg te nemen. Wij benadrukken dat wij hiermee een beknopte beschrijving bedoelen die past bij de beperkte omvang van uw organisatie en nadrukkelijk geen volledig "handboek AO".

6.5. ICT en bescherming persoonsgegevens

6.5.1. Algemeen

Volgens artikel 393, lid 4, BW 2 dienen wij in ons accountantsverslag onze bevindingen te rapporteren aangaande de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking. Onze beoordeling van de geautomatiseerde gegevensverwerking, voor zover noodzakelijk voor de jaarrekeningcontrole, heeft geen bevindingen opgeleverd die in dit kader dienen te worden gerapporteerd.

6.5.2. Bescherming persoonsgegevens

In de media wordt de laatste maanden een sterke toename gemeld van aanvallen op IT-systemen en de daarin opgenomen persoonsgegevens. Zowel nationaal als internationaal. Op 1 maart jongstleden heeft ook de Autoriteit Persoonsgegevens (AP) [de noodklok geluid](#) over de explosieve groei van hacks en datadiefstal, gericht op het buitmaken van persoonsgegevens. De AP maakt in hetzelfde bericht ook de Rapportage Datalekken 2020 openbaar. In deze rapportage worden feiten weergegeven over de melding van datalekken en ook aanbevelingen vanuit de AP. Deze aanbevelingen richten zich vooral op het gebruik van multifactor authenticatie (MFA).

Vijf aanbevelingen van de AP

MFA is een relatief eenvoudige maatregel die veel leed kan voorkomen. Bovendien is het gebruik van MFA in veel gevallen een essentieel onderdeel van een adequaat beveiligingsbeleid. Daarmee is deze maatregel vaak ook een juridische verplichting op grond van de AVG.

De AP adviseert:

1. MFA in te stellen voor alle systemen waar toegangscontrole op ingesteld is. Vooral bij externe toegangscontrole en systemen die veel (gevoelige of bijzondere) persoonsgegevens bevatten.
2. MFA in te stellen op (zakelijke) instantmessagingdiensten (zoals Signal, Telegram en WhatsApp) en mailapplicaties.
3. De effectiviteit van de toegangscontrole te blijven verifiëren.
4. Vanuit het intern toezicht in de organisatie na te gaan welke verwerkingen in aanmerking komen voor MFA.
5. Voor meer informatie over MFA en een gedegen wachtwoordmanagementbeleid de [Factsheet Gebruik tweefactorauthenticatie](#) van het NCSC te raadplegen.

De bescherming van persoonsgegevens en de implementatie van de AVG krijgt intern uw aandacht.

Voor wat betreft de maatregelen ter invoering van de AVG en de voorkoming van datalekken is ons gemeld dat AQUON afdoende maatregelen treft voor een goede implementatie en borging van de AVG. Ons is tevens het volgende gemeld:

- Een voor de AVG opgeleide functionaris is aangesteld in de rol van functionaris voor gegevensbescherming.
- AQUON heeft een vastgesteld Informatiebeveiliging- en privacybeleid.
- AQUON houdt een incidentenregister bij.
- Er zijn geen meldingen gedaan bij de Autoriteit Persoonsgegevens die kunnen leiden tot het opleggen van een boete.

7. Overige onderwerpen

7.1. WNT-verantwoording

Wij hebben de naleving van de WNT gecontroleerd overeenkomstig de door de minister vastgestelde [Regeling Controleprotocol WNT 2020](#). Wij hebben vastgesteld dat de juiste gegevens en bedragen zijn opgenomen in de jaarrekening en dat AQUON daarmee aan de WNT heeft voldaan.

Daarbij hebben wij ons gebaseerd op de in de jaarrekening verantwoorde gegevens en bedragen en de daaraan ten grondslag liggende administratieve bescheiden. Het kan echter zijn dat een bepaalde verwerkingwijze van (kosten)vergoedingen aan het bestuur in de financiële administratie niet vooraf door ons is geïdentificeerd. Deze vergoedingen zouden dan al dan niet terecht buiten de WNT-verantwoording kunnen zijn gebleven en buiten de reikwijdte van onze controlewerkzaamheden.

Als de WNT-verantwoording niet strookt met uw beeld van de werkelijkheid of met uw eigen administratie, verzoeken wij u ons per omgaande te informeren. Wij kunnen dan op grond van uw informatie onze controlebevindingen evalueren.

7.2. Fiscale positie

De controle van de jaarrekening heeft geen concrete bevindingen aan het licht gebracht aangaande de fiscale positie van AQUON.

7.3. Naleving van wet- en regelgeving en frauderisicobeheersing

Er zijn geen overtredingen van wet- en regelgeving of aanwijzingen van fraude geconstateerd met een mogelijk materieel effect op de jaarrekening.

Wij betrekken bij onze controlewerkzaamheden, overeenkomstig de voor ons geldende standaarden, de naleving van wet- en regelgeving en frauderisico's. Daarbij richten wij ons op risico's die kunnen leiden tot een afwijking van materieel belang in de jaarrekening. Tegelijkertijd kan van ons niet verwacht worden dat elke in die context relevante overtreding van wet- en regelgeving of fraude door ons ontdekt wordt. Dat heeft onder andere te maken met het mogelijk opzettelijke karakter van dergelijke overtredingen en fraude.

Wij hebben op basis van onze controlewerkzaamheden de risicofactoren voor overtredingen van wet- en regelgeving en fraude geëvalueerd. Frauderisicofactoren kunnen voortvloeien uit bijvoorbeeld leveranciersselectie, (contant) geldverkeer en misbruik/oneigenlijk gebruik van bedrijfsmiddelen van AQUON.

Onze controle heeft geen afwijkingen van wet- en regelgeving of aanwijzingen voor fraude aan het licht gebracht.

Wij adviseren om jaarlijks het risico van overtreding van wet- en regelgeving en fraude te evalueren en te bespreken met het bestuur. Op basis van deze evaluatie kunnen waar nodig maatregelen getroffen worden om deze risico's te verkleinen.

Ingevolge onze beroepsregels, in het bijzonder hoofdstuk 240 van de Controle- en Overige Standaarden, dient de accountant bij de controle van de jaarrekening een aantal specifiek genoemde procedures uit te voeren, gericht op het risico van fraude. Bij onze controle van de jaarrekening 2020 hebben wij geen aanwijzingen van fraude verkregen die wij op grond van deze regels aan u zouden moeten melden. In onze gesprekken met de organisatie is dit bevestigd.

7.4. Onafhankelijkheid

Wij bevestigen onze onafhankelijkheid voor de uitvoering van de jaarrekening-controle.

Het waken voor onze onafhankelijkheid is primair onze eigen (vaktechnische) verantwoordelijkheid. Aanvullend daarop rapporteren wij u jaarlijks de werkzaamheden die door ons zijn verricht naast het controleren van financiële verantwoordingen en het uitoefenen van onze natuurlijke adviesfunctie.

Met betrekking tot het verslagjaar 2020 hebben wij naast onze controlewerkzaamheden en de daaruit voortvloeiende advisering geen andere werkzaamheden uitgevoerd.

8. Slot

Wij vertrouwen erop u met dit accountantsverslag voldoende te hebben geïnformeerd over onze controlebevindingen en u van dienst te zijn geweest met de vermelde aanbevelingen.

KADERNOTA 2022

Wij zijn AQUON

AQUON is de ideale partner voor watergerelateerd onderzoek en advies.

We zijn een innovatieve fullservice partner voor negen waterschappen en hoogheemraadschappen in Midden- en Zuid-Nederland. Ook gemeenten, overheid en bedrijven schakelen ons steeds vaker in voor professioneel wateronderzoek, deskundige voorlichting en betrouwbaar advies. Ons onderzoek geeft inzicht in de waterkwaliteit en vormt daarmee de basis voor gezond en duurzaam waterbeheer.

Kernwaarden

Water is belangrijk voor iedereen. Voor leven, gezondheid en recreatie.

Wij dragen hieraan bij vanuit onze kernwaarden: Samen, verantwoordelijk en professioneel.

MISSIE

AQUON realiseert gedegen inzicht in waterkwaliteit. Hiermee dragen wij als geïntegreerd ketenpartner van de waterschappen bij aan een gezond en duurzaam watersysteem.

Samen werken we aan een gezond leefgebied voor flora en fauna, veilig zwemwater en schoon oppervlaktewater voor mens en dier.

Want goed water is goed leven.

VISIE

AQUON is net als water altijd in beweging. Een heldere organisatie, met kennis en innovatie als drijvende kracht. Als expert op het gebied van wateronderzoek leveren wij kwalitatief uitstekende data en verstrekken we informatie die noodzakelijk is voor degelijk waterbeheer door de waterschappen. Nu en in de toekomst.

Om expert te blijven op het gebied van wateronderzoek, geven we prioriteit aan kennisbehoud, samenwerking en innovatie.

Hiervoor zoeken we verbinding met de waterschappen en andere deskundige partijen.

Werken bij AQUON betekent flexibiliteit, deskundigheid en verantwoordelijkheid.

AQUON biedt haar medewerkers een inspirerende omgeving met ruimte om professioneel te werken en hun talent optimaal te ontwikkelen.

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding	4
2. AQUON gaat centraliseren	5
3. Ontwikkeling meetvraag 2014-2026	6
4. Financiële uitgangspunten 2022	9
4.1 Programmabegroting Laboratorium	9
4.2 Programmabegroting Eigenaren	10
5. Investerings	12
6. Kostenverdeling van AQUON	13
7. Sturing en verantwoording	14
8. Vervolgproces	15

---

1 INLEIDING

Voor u ligt de kadernota 2022 van AQUON. In deze kadernota geven we op basis van huidige inzichten de hoofdpunten van het AQUON-beleid en de financiële kaders voor het komend jaar weer. In deze kadernota zijn de financiële uitgangspunten van AQUON opgenomen. Het productieniveau van AQUON stijgt sinds 2014 jaarlijks tussen de 3 en (ruim) 20 procent. Voor de programmabegroting 2022 is de opgegeven meetvraag flink naar boven bijgesteld.

In de GR AQUON 2018 is vastgelegd dat het doel van de samenwerking 'AQUON' is om op het gebied van de informatievoorziening rond laboratoriumactiviteiten en daarmee verband houdende veld en adviesactiviteiten te komen tot kennisdeling en -ontwikkeling, vergroting van de efficiency, vermindering van de kwetsbaarheid, benutting van de GR (continuïteit kwaliteitsborging en verbetering) en versterking van de innovatiekracht.

AQUON heeft tot taak zo doelmatig mogelijk informatie uit laboratoriumactiviteiten en de daarmee verband houdende veld en adviesactiviteiten als schakel in de keten van waterschapactiviteiten te leveren. AQUON biedt bemonsterings, analyse en advieswerkzaamheden met als resultaat inzicht in de waterkwaliteit. De afgelopen jaren heeft AQUON hard gewerkt om haar unieke positie te bevestigen. Innovaties zijn opgepakt, het dienstenpakket is verder ontwikkeld en efficiëncymaatregelen zijn doorgevoerd. Het resultaat hiervan is een aanzienlijke groei in de werkomvang geweest. In combinatie met de gerealiseerde verbeterde efficiency zijn (ondanks de huidige gedecentraliseerde structuur) in de afgelopen jaren positieve financiële resultaten geboekt.

De komende jaren ontwikkelt AQUON zich door in haar rol als ketenpartner die niet alleen analyses doet en data levert, maar die ook gebruik maakt van deze verkregen data om tot kennis en adviezen voor haar waterschappen te komen. AQUON wenst zichzelf vanuit deze positie en in nauw overleg met haar opdrachtgevers verder te ontwikkelen tot een innovatieve partner die de waterschappen optimaal ondersteunt bij haar taken en verantwoordelijkheden. Vanuit haar deskundigheid, zowel in het veld als in het laboratorium, de beschikbare analysemethoden en bundeling van de verzamelde data is AQUON goed in staat gerichte adviezen te verstrekken. Vanuit gebundelde activiteiten van monsternamen, laboratoriumanalyses en data inwinning voor negen waterschappen is AQUON goed in staat om economische schaalvoordelen te behalen.

Het bestuur van AQUON heeft op 3 maart 2020 de strategie 2020-2030 vastgesteld en daarbij ingestemd met de centralisatie van de bedrijfsactiviteiten van AQUON. De voorbereidende werkzaamheden zijn gestart in 2020 en zullen naar verwachting in de loop van 2021 hun beslag krijgen. De concrete realisatie van de centralisatie wordt volgens afgegeven planning in het jaar 2024 verwacht. De begroting voor het jaar 2022 is gebaseerd op de strategie 2020-2030 & de businesscase Centralisatie AQUON, waarbij de geactualiseerde ontwikkelingen in de verwachte meetvraag verwerkt zijn.

In deze kadernota wordt ook de invloed van de COVID bemonsteringen zichtbaar gemaakt. Eind 2020 is hiermee een aanvang gemaakt en gedurende 2021 wordt dit opgeschaald tot dagelijkse bemonsteringen aan het eind van het jaar. Vanaf 2022 wordt gerekend met dagelijkse bemonstering gedurende het gehele jaar.

---

2 AQUON GAAT CENTRALISEREN

Op 3 maart 2020 heeft het algemeen bestuur van AQUON besloten om de activiteiten van AQUON te concentreren op een nieuwe locatie. Het zoeken van een geschikte locatie en het specificeren van het programma van eisen voor het nieuwe laboratorium is voortvarend opgepakt. We staan op het moment van schrijven van deze kadernota aan de vooravond van de bestuurlijke keuze over de locatie. Het concept programma van eisen is getoetst aan de uitgangspunten van de businesscase met als uitslag dat de doelstellingen van de nieuwbouw onveranderd haalbaar zijn.

In de businesscase, die ten grondslag lag aan de bestuurlijke besluitvorming, zijn investeringsbedragen voor dit scenario opgenomen. Het betreft een investeringsproject van 24,9 miljoen euro (exclusief 4,7 miljoen euro voor aankoop grond). Uitgangspunt bij het opstellen van de businesscase was een gezamenlijke, jaarlijks stabiele, opdrachtomvang van de waterschappen van 13 miljoen vraagpunten. Inmiddels is duidelijk dat de opdrachtstelling vanaf 2022 op een niveau van 18 miljoen vraagpunten zal liggen. Op basis hiervan zal een hercalculatie worden gemaakt van de benodigde meters vloeroppervlakte, wat zal leiden tot een grotere investeringsbehoefte. Verdere detaillering wordt, in verband met vertrouwelijkheid, hier niet opgenomen. De waterschappen hebben alle onderliggende detailinformatie, samengevat in de businesscase Centralisatie AQUON, ontvangen.

Ten tijde van de totstandkoming van de kadernota 2022 is AQUON al in een gevorderd stadium m.b.t. de locatiekeuze. De aankoop van de grond zal in 2021 worden gecontracteerd, waarna de omgevingsvergunningen zullen worden aangevraagd. Het aanbestedingstraject om te komen tot selectie van een architect zal ook in de komende maanden plaatsvinden. Voor 2022 is de financiële transactie met betrekking tot de aankoop van de grond voorzien en zal een start gemaakt worden met de bouwwerkzaamheden.

De eenmalige kosten voor realisatie van de bouw zijn geraamd op 3,9 miljoen euro. Deze exploitatiekosten worden zoveel als mogelijk geëgaliseerd over de periode 2021-2025.

De kosten voor afvloeiing van het personeel zijn vooralsnog begroot op 3,3 miljoen euro. Door middel van strategisch personeelsplanning zal AQUON de komende jaren proberen haar personele bezetting op de gewenste wijze te ontwikkelen, waardoor enerzijds wordt gewerkt aan een sterke organisatie en anderzijds ook voor afvloeiingskosten minder budget nodig zal zijn. Indien noodzakelijk zal hierbij samenwerking over mogelijke doorstroom van medewerkers van en naar de waterschappen nodig zijn.

De financiële uitgangspunten, en ook het exploitatie effect, worden opgenomen in de meerjarenraming 2022-2026.

In samenspraak met de deelnemende waterschappen worden deze afvloeiingskosten juist niet geëgaliseerd over jaren. Een succesvolle strategische personeelsplanning kan namelijk de geraamde eenmalige kosten positief beïnvloeden.

3 ONTWIKKELING MEETVRAAG 2014 - 2026

De opdrachtgevers van de waterschappen hebben hun verwachte meetvraag op hoofdlijnen tot en met 2026 opgegeven. Op basis hiervan heeft AQUON een beeld gevormd van de te verrichten werkzaamheden voor de komende jaren en de wijze waarop zij haar bedrijfsvoering kan inrichten. Inmiddels is een trend zichtbaar dat de productie van AQUON jaarlijks stijgt. In vergelijking met het jaar 2014 heeft AQUON in 2020 ruim 40 procent meer opdrachten van haar deelnemende waterschappen ontvangen en uitgevoerd.

In tabel 1 is deze ontwikkeling zichtbaar gemaakt.

Productie/ meetvraag	Werkelijke productie						Werkelijk	Meetvraag*
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Aa en Maas	794.197	893.292	1.049.358	1.271.294	1.332.033	1.517.791	1.659.617	1.719.000
Brabantse Delta	1.484.131	1.334.034	1.441.403	1.409.153	1.581.271	1.581.747	1.456.317	1.798.000
De Dommel	1.007.880	1.067.775	1.053.718	1.231.814	1.110.595	1.207.329	1.149.110	1.265.500
Delfland	754.853	817.032	862.471	1.045.245	1.217.577	1.016.877	1.256.499	1.328.000
Hollandse Delta	1.550.417	1.816.933	1.872.081	2.258.381	2.132.654	1.992.050	2.375.815	2.394.150
Rijnland	1.925.326	2.138.194	2.077.621	2.045.304	2.077.238	2.634.567	2.348.512	2.680.000
Rivierenland	1.894.387	1.917.717	1.957.972	1.872.099	2.461.413	2.885.211	2.849.439	2.153.000
Schieland en de Kr'waard	551.809	553.193	658.059	593.166	688.105	794.876	914.139	755.600
Stichtse Rijnlanden	784.590	802.044	745.931	782.101	854.907	1.376.621	1.382.142	1.311.500
Subtotaal	10.747.590	11.340.214	11.718.614	12.508.557	13.455.793	15.007.069	15.391.590	15.404.750
Indexcijfer jaar 2014=100	100	106	109	116	125	140	143	143
COVID-bemonsteringen**							137.831	1.406.644
Totaal							15.529.421	16.811.394

* Bijgestelde opgaaf meetvraag

**Betreft COVID-bemonsteringen in verkooppunten, gebaseerd op geleidelijke opschaling naar dagelijkse bemonsteringen per eind 2021

Tabel 1: De ontwikkeling in de meetvraag.

Uit ervaring blijkt dat de productie (ook) wordt beïnvloed door onvoorziene projecten. In 2020 is in overleg met de opdrachtgevers de originele opgegeven meetvraag in eerste instantie dan ook verhoogd met een post ‘onvoorzien’ van vijf procent. Hiermee werd in 2021 het verwachte productieniveau 14.200.000 punten. De uitvraag eind 2020 heeft in een duidelijk hogere meetvraag geresulteerd, niet alleen voor 2021 maar ook voor de jaren 2022 tot en met 2026.

Het meerjarig perspectief van de meetvraag wordt weergegeven in tabel 2. De totale meetvraag geeft op basis van de opgave van de opdrachtgevers voor de komende vijf jaar een redelijk constant beeld. Eind 2020 is, in nauwe samenwerking met de opdrachtgevers van de deelnemende waterschappen, een begin gemaakt met een analyse van de verschillen tussen de niveaus van de uitvraag en de werkelijk gerealiseerde meetvraag. De uitkomsten zullen naar verwachting leiden tot verbetering van de meetvraaggegevens en vermindering van de verschillen.

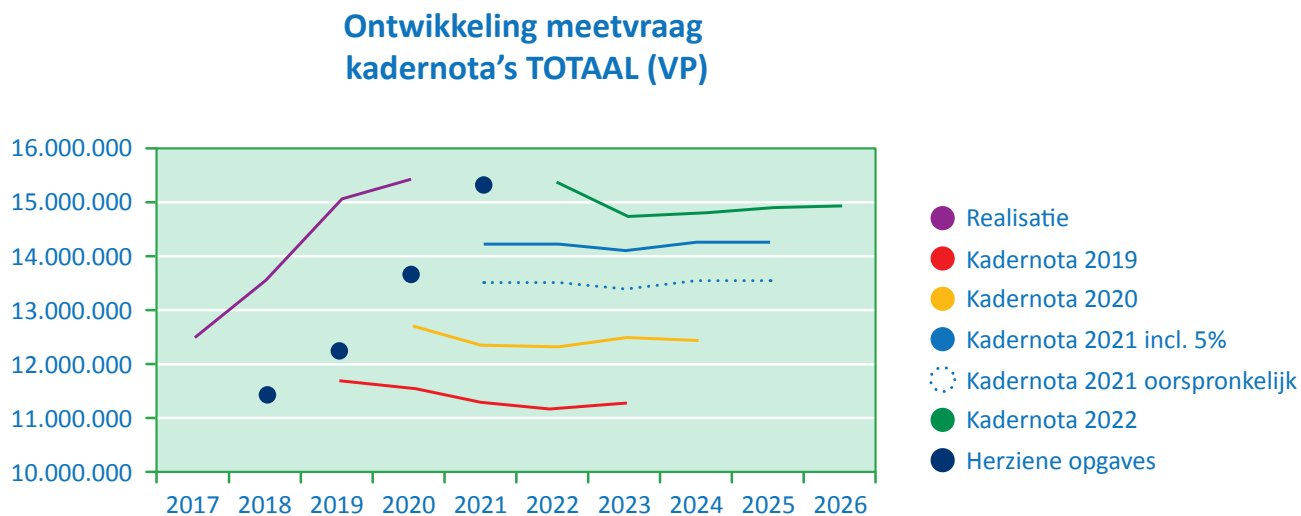
Productie/ meetvraag	Meetvraag*				
	2022	2023	2024	2025	2026
Aa en Maas	1.661.000	1.653.000	1.733.000	1.598.000	1.563.000
Brabantse Delta	1.703.000	1.703.000	1.703.000	1.703.000	1.703.000
De Dommel	1.323.500	1.210.500	1.275.500	1.256.000	1.221.000
Delfland	1.338.000	1.203.000	1.163.000	1.213.000	1.173.000
Hollandse Delta	2.324.163	2.269.023	2.205.456	2.349.163	2.499.023
Rijnland	2.860.000	2.540.000	2.570.000	2.650.000	2.650.000
Rivierenland	2.153.000	2.153.000	2.128.000	2.128.000	2.128.000
Schieland en de Kr'waard	755.600	755.600	755.600	755.600	755.600
Stichtse Rijnlanden	1.226.500	1.250.500	1.246.500	1.226.500	1.226.500
Subtotaal	15.344.763	14.737.623	14.780.056	14.879.263	14.919.123
Indexcijfer jaar 2014=100	143	137	138	138	139
COVID-bemonsteringen**	2.813.288	2.813.288	2.813.288	2.813.288	2.813.288
Totaal	18.158.051	17.550.911	17.593.344	17.692.551	17.732.411

* Volgens opgave waterschappen

**Betreft COVID-bemonsteringen in verkooppunten, gebaseerd op geleidelijke opschaling naar dagelijkse bemonsteringen per eind 2021

Tabel 2: De ontwikkeling in de meetvraag 2022-2026.

De ontwikkeling van de meetvraag (exclusief COVID) laat zich ook goed in een grafiek weergeven.

Figuur 1: Ontwikkeling meetvraag in verkooppunten (excl. Covid-bemonstering)

Duidelijk is hier te zien dat de kadernota telkens overtroffen wordt door de herziene opgave en dat deze laatste weer overtroffen wordt door de realisatie. Gezien de groeilijn in de realisatie van de afgelopen 5 jaar schatten wij in dat de voorspelde afvlakking in de meerjarenbegroting minder sterk zal zijn, in het licht van de maatschappelijke en politieke trend van aandacht voor het milieu, duurzaamheid en circulariteit.

Dit gegeven onderschrijft het belang van een nog betere planning en inschatting van de meetvraag. Een betere aansluiting van de begroting op de uiteindelijke realisatie biedt gelegenheid tot verdere efficiencyverbeteringen door onder andere gerichte inkoop en reductie op uitbestedingen.

COVID-BEMONSTERING

De Unie van Waterschappen (UvW) heeft afspraken gemaakt met het ministerie van VWS (en het RIVM) over een vijfjarige samenwerking op het gebied van afvalwatersurveillance. In eerste instantie gaat dat om het bemonsteren van het rioolwater voor COVID, met als ambitie om dit dagelijks te gaan uitvoeren. 2021 zal daarbij als een overgangsjaar gelden waarbij er van een frequentie van 1 keer per week wordt opgeschaald naar dagelijkse bemonsteringen. Vanaf 2022 is de verwachting dat alle zuiveringen dagelijks bemonsterd zullen worden ten behoeve van deze afvalwatersurveillance.

De COVID-bemonstering is voor 2020 in euro's per bemonstering afgerekend. Vanaf 2021 zal ook deze activiteit via de reguliere verrekening van vraagpunten worden gedaan. Wel blijft alles wat ten behoeve van de covid-bemonsteringen wordt gedaan separaat inzichtelijk. Op deze manier hebben de waterschappen inzicht in de omvang van deze inspanningen en worden deze in de administratie volledig apart gehouden.

Dagelijkse COVID-bemonstering resulteert in een toename van de meetvraag met ruim 2,8 miljoen punten per jaar. In de tabellen over de meetvraag is een aparte regel toegevoegd om zo een totaal beeld te geven van de omvang van AQUON's activiteiten.

4 FINANCIËLE UITGANGSPUNTEN 2022

Ook in het jaar 2022 kent AQUON twee programmabegrotingen. In de programmabegroting 'Laboratorium AQUON' zijn de reguliere laboratoriumactiviteiten opgenomen. In dit programma wordt de gewenste dienstverlening in overeenstemming met de ketenpartnergedachte uitgevoerd. In de tweede programmabegroting, 'Eigenaren AQUON', zijn de gevolgen van de centralisatie opgenomen. 2020 en 2021 worden gekenmerkt door de effecten van de corona-crisis. Uitgangspunt voor de begroting 2022 is dat de omstandigheden weer genormaliseerd zijn en dat bijzondere effecten van corona-gerelateerde maatregelen niet in de begroting terug hoeven te komen.

4.1 PROGRAMMABEGROTING LABORATORIUM

In de programmabegroting Laboratorium zijn alle reguliere kosten over de exploitatie van het laboratorium opgenomen. De benodigde investeringen zijn ook opgenomen in deze reguliere programmabegroting.

De benodigde financiële middelen voor de nieuwbouw worden ook in dit programma opgenomen. AQUON ziet de investeringen in haar huisvesting passend bij de reguliere laboratoriumactiviteiten.

Financiële kaders 2022	Betreft	Bedrijfsvoering
Bedrijfsvoering	Verwacht productieniveau waterschappen	18.200.000
2022	waarvan COVID bemonsteringen	2.800.000
	Index bedrijfskosten	1%
	Index personeelslasten (cao)	2%
	Index personeelslasten (stijging)	0,5%
	Gereserveerd voor product- en procesinnovaties	€ 400.000
	Gereserveerd voor externe analyses en onderzoeken	€ 6.700.000
Financieringskredieten	Vervangingsinvesteringen 2 jaren: 2022/2023	€ 3.000.000
2022	Facilitaire en ICT & data ontwikkelingen	€ 700.000
	Investering Sensoring	€ 700.000
	Vorbereidingen centralisatie*	€ 13.500.000

Investeringsplan centralisatie	Betreft	Centralisatie
Periode 2021 - 2024 Informatie uit Businesscase	Totaal project nieuwbouw (excl aankoop grond)	€ 24.900.000

* Betreft een onderdeel van het investeringsplan centralisatie

Tabel 3: Financiële kaders 2022

Vermelde investeringsbedragen worden nader toegelicht in hoofdstuk 5 (Investerings). Voor een totaaloverzicht zijn de benodigde bedragen vermeld in dit overzicht.

De CAO Werken voor Waterschappen is het uitgangspunt voor de arbeidsvoorwaarden van het personeel. Deze CAO is afgelopen op 31 december 2020. Op het moment van schrijven is er geen informatie voorhanden

---

over de uitkomsten van de onderhandelingen in termen van de salarisontwikkelingen en de gevolgen voor het programmajaar 2022. De personeelsformatie van AQUON en de benodigde flexibele inzet van arbeidskrachten dienen als basis voor de personeelslasten.

In de programmabegroting 2022 en verdere jaren wordt voor de mogelijke CAO verhogingen en sociale en pensioenlasten rekening gehouden met een verhoging van de personeelskosten van 2,0 procent. In verband met individuele salarisstijgingen ('periodieken') wordt een gemiddelde stijging van 0,5 procent als basis genomen.

In deze kadernota wordt volledig gesteund op de (financiële) informatie welke opgenomen is in de strategie 2020-2030 en bestuurlijk bekrachtigd is op 3 maart 2020.

In 2022 heeft AQUON voldoende middelen om de investeringsactiviteiten te financieren. De in 2021 af te ronden gesprekken omtrent de financiering voorzien in de zekerstelling van de benodigde middelen ten behoeve van de investeringen in de jaren 2022 en verder.

Wellicht biedt een nieuw financieringsarrangement mogelijkheden voor AQUON. Het bestuur van AQUON is zelfstandig bevoegd om (nieuwe) financieringsarrangementen af te sluiten.

4.2 PROGRAMMABEGROTING EIGENAREN

Voor de transitie naar AQUON 2.0 waren de afgelopen jaren aanvullende financiële middelen benodigd. Deze middelen zijn in het jaar 2016 met besluitvorming van de nieuwe strategie (AQUON 2.0) aangekondigd en in de jaren erop volgend tijdens de bestuurlijke besprekingen bevestigd. Met de besluitvorming tot centralisatie kunnen hieraan de eenmalige frictiekosten (zoals vermeld in de businesscase centralisatie) voor de jaren 2021-2025 worden toegevoegd. Een uiteenzetting van deze kosten wordt in tabel 4 weergegeven.

De begrote kosten voor programma Eigenaren beperken zich vanaf het jaar 2021 tot de eenmalige kosten, zoals opgenomen in de businesscase centralisatie. Deze eenmalige kosten voor het centralisatievraagstuk zijn berekend op 7,2 miljoen euro. Hierbij wordt onderscheid gemaakt in gebouw gebonden kosten en afvloeiingskosten van personeel. De verwachten kosten zijn respectievelijk 3,9 miljoen en 3,3 miljoen euro. AQUON verwacht in 2021 al kosten te maken ten behoeve van gewenste en ongewenste personeelsmobiliteit.

Door een strategisch personeelsplan kunnen de kosten voor afvloeiing personeel positief worden beïnvloed. In de financiële opstelling is vooralsnog geen rekening gehouden met positieve voordelen.

Mochten de kosten voor de personeelsreductie door goede personeelsplanning en het mogelijk inzetten van een nieuw doorstroomprogramma met de waterschappen meevallen, worden de werkelijke lagere resterende kosten verantwoord.

Het adviesorgaan Platform eigenaren heeft AQUON geadviseerd om de eenmalige kosten voor Nieuwbouw te egaliseren over de jaren 2021-2025 en hiervoor gedurende deze jaren een bestemmingsreserve te creëren. Deze bestemmingsreserve wordt vanaf het jaar 2021 jaarlijks met 783.000 euro gevuld. Gedurende vijf jaren wordt het totale bedrag opgebouwd, terwijl in de periode 2021-2025 waarin de kosten worden gemaakt de benodigde kosten in mindering worden gebracht.

Businesscase Centralisatie		Details van de eenmalige kosten zie overzicht 5 businesscase Centralisatie				
Eenmalige kosten:						
Compensatie reistijd (Sociaal Stratuut)	645					
Change programma AQUON organisatie	700	>>>	Begeleiding herplaatsing personeel			200
Boekwaarde verliezen	767		Interne & externe communicatie			100
Verhuizen & Installeren	400		Stimulansprogramma personeel			100
Onvoorzien	1.400		Werving & selectie			100
Friciekosten door herplaatsting personeel	3.293		Improductiviteit & overige			200
Totaal eenmalige kosten	7.205					700
Verloop (begroting) van de eenmalige kosten	2021	2022	2023	2024	2025	Totaal
Vastomlijnde eenmalige kosten nav Nieuwbouw						
Jaarlijkse inleg van waterschappen	783	783	783	783	780	3.912
Verwachte kosten, in het programmajaar	-300	-100	-300	-2.245	-967	-3.912
Saldo Mutatie	483	683	483	-1.462	-187	0
Saldo verloop bestemmingsreserve Nieuwbouw	483	1.166	1.649	187	0	
Geraamde eenmalige kosten frictie personeel	240	270	570	1.150	1.063	3.293
Totale eenmalige kosten per jaarlaag	1.023	1.053	1.353	1.933	1.843	7.205

Tabel 4: Eenmalige kosten vanaf het jaar 2021, door centralisatie.

---

5 INVESTERINGEN

AQUON wenst efficiëntie door te voeren en continuïteit te borgen in haar operationele processen. Hiervoor dient AQUON voortdurend te investeren in haar reguliere bedrijfsvoering. Verouderde laboratoriumapparatuur wordt vervangen om het gewenste kwaliteitsniveau te behouden. Robotisering en vergaande automatisering zijn nodig om de efficiëntieverbeteringen en slimmere processen en methoden te ondersteunen. Nieuwe technologieën vervangen (deels) de bestaande methoden, waarmee een toekomstbestendig AQUON wordt gerealiseerd.

Het benodigd investeringsniveau 2021/2022 ten behoeve van de operationele activiteiten wordt op 3,0 miljoen euro per twee begrotingsjaren voorzien. Een investering vergt veel onderzoek vooraf, veroorzaakt door sterke verbeteringen in technologie. Hierdoor is het complex te voorspellen in welk begrotingsjaar een investering valt. Gemiddeld heeft AQUON 1,5 miljoen euro per jaar benodigd, echter door een plafond op 3,0 miljoen euro per twee jaren stellen, heeft AQUON enige ruimte in planvorming. AQUON voorziet hiermee een lichte toename aan benodigde vervangings- en efficiency-verbeterende investeringen. Het plafond is gemiddeld jaarlijks 0,5 miljoen euro hoger dan in het jaar 2020.

Uitbreiding, ontwikkeling en implementatie van nieuwe analyses, zoals bijvoorbeeld DNA-technieken, medicijnresten, PFAS en andere nieuwe opkomende stoffen, worden gevraagd en vergen aandacht. Hiermee wordt ruimte geschapen om ook deze initiatieven te ondersteunen.

Daarnaast is jaarlijks ongeveer 0,7 miljoen euro investeringsruimte nodig voor facilitaire - en ICT ontwikkelingen. Ook de reguliere facilitaire investeringen vragen aandacht, al zijn deze in het licht van het centralisatievraagstuk overigens minimaal voorzien. In de exploitatielasten wordt echter wel rekening gehouden met de verouderde status van het pand Leiden.

In 2020 is besloten om sensing op te nemen in de Producten- en Diensten Catalogus. Dit leidt tot aanvullende investeringen die gedreven worden door de uitrol van de sensoren over het werkgebied van de deelnemende waterschappen, de verwachte toename van het aantal verschillende soorten metingen en de benodigde ICT-ondersteuning in software en hardware. Voor 2022 wordt een investering in sensoren verwacht van 0,5 miljoen euro, gevolgd door investeringen van 1,0 miljoen euro in de daarop volgende jaren. De investeringen in de ondersteunende ICT zal naar voorlopige inschatting jaarlijks 0,2 miljoen euro bedragen.

Op 3 maart 2020 heeft het bestuur ingestemd met de strategie 2020-2030 en daarbij het centraliseren van de activiteiten van AQUON. AQUON werkt in 2020 en 2021 de nieuwe huisvestingsplannen uit (voorbereidingsfase), zodat daarna de uitvoering (realisatiefase) kan worden opgepakt. Verhuizing en in gebruikname van de nieuwe locatie wordt in het jaar 2024 voorzien.

De businesscase voorziet in een investering in gebouw, inrichting en installaties van 24,9 miljoen euro. Voor de grondaankoop is in de businesscase een bedrag van 4,7 miljoen euro voorzien. Zoals reeds opgemerkt zal de impact van de hogere meetvraag ten opzichte van de aannames in de businesscase doorgerekend worden om tot een geactualiseerde inschatting van de investeringsbehoefte te komen.

Als onderdeel van de vermelde totale projectinvestering verwacht AQUON in 2022 een bedrag van 13,5 miljoen euro benodigd te hebben (dit bedrag is inclusief de grondaankoop). Gedurende het jaar 2021 zal hier meer inzicht worden verkregen. Bestuurlijke verantwoording vindt plaats tijdens de reguliere bestuursvergaderingen.

6 KOSTENVERDELING VAN AQUON

In 2022 worden de kosten (Laboratorium AQUON en Eigenaar AQUON) verdeeld in overeenstemming met de afgesproken kostenverdeling. De methode is opgenomen in de GR AQUON. De kostenverdeling tussen de waterschappen heeft een relatie met het relatieve aandeel in de productie per waterschap bij AQUON.

PROGRAMMA LABORATORIUM

De kosten uit het laboratoriumprogramma worden doorbelast op basis van de afname van de individuele producten en diensten van AQUON. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen de vaste en variabele kosten.

De vaste kosten vertegenwoordigen de kosten van de bedrijfsinrichting, die verondersteld worden 75 procent van de jaarlijkse exploitatiekosten te zijn. Het percentage aan vaste kosten die een individueel waterschap betaalt, is afhankelijk van de gemiddelde afgenomen productie in de drie afgesloten jaren voorafgaand aan het desbetreffende verslagjaar. De procentuele verdeling voor het jaar 2022 wordt overgenomen uit de jaarstukken over het jaar 2020. De variabele productiekosten (25 procent van de exploitatiekosten) worden verdeeld naar waterschap op basis van de werkelijke gerealiseerde productie in het jaar 2022.

PROGRAMMA EIGENAREN

In het tweede programma worden kosten van transitie (kosten n.a.v. herinrichting van de organisatie) ondergebracht. De kosten in dit programma worden in overeenstemming met de gemiddelde productieafname in de drie afgesloten jaren voorafgaand aan het desbetreffende verslagjaar verdeeld. Deze werkwijze werd in het jaar 2016 voorgesteld en wordt vanaf het jaar 2018 gehanteerd.

Deze procentuele verdeling is weergegeven in de jaarstukken en is hierbij opgenomen in tabel 5.

Waterschap of hoogheemraadschap	Verkooppunten			Gemiddeld 3 jaar bedrijfsaandeel
	2018	2019	2020	
Aa en Maas	1.332.033	1.517.791	1.659.617	10,3%
Brabantse Delta	1.581.271	1.581.747	1.456.317	10,5%
De Dommel	1.110.595	1.207.329	1.149.110	7,9%
Delfland	1.217.577	1.016.877	1.256.499	8,0%
Hollandse Delta	2.132.654	1.992.050	2.375.815	14,8%
Rijnland	2.077.238	2.634.567	2.348.512	16,1%
Rivierenland	2.461.413	2.885.211	2.849.439	18,7%
Schieland en de Krimpenerwaard	688.105	794.876	914.139	5,5%
Stichtse Rijnlanden	854.907	1.376.621	1.382.142	8,2%
Totaal	13.455.793	15.007.069	15.391.590	100,0%

Tabel 5: Procentuele verdeling bedrijfsaandeel, op basis van productiecijfers.

---

7 STURING EN VERANTWOORDING

AQUON zal op basis van de uitgangspunten uit deze kadernota een begroting 2022 opstellen waarin, naast de twee programmabegrotingen, ook de door de wet verplichte paragrafen worden uitwerkt. Deze verplichte paragrafen worden, indien van toepassing, in het document toegelicht.

Op basis van het planning & control statuut van AQUON wordt de planning & control cyclus opgevolgd, waarbij een tussentijdse verantwoordingsrapportage (inclusief prestatie indicatoren KPI's) en de reguliere jaarstukken worden opgeleverd.

---

8 VERVOLGPROCES

De begrotingsbehandeling 2022 loopt volgens een bekend tijdsplan. De planning is opgenomen in de bestuurlijke kalender en inclusief deze kadernota ziet deze er als volgt uit:

KADERNOTA 2022

- Advies platform opdrachtgevers 11 februari 2021
- Advies platform eigenaren 11 maart 2021
- Dagelijks bestuur 18 maart 2021
- Algemeen bestuur 29 maart 2021

PROGRAMMABEGROTING 2022

- Advies platform eigenaren 11 maart 2021
- Dagelijks bestuur 18 maart 2021
- Begroting vrijgeven t.b.v. zienswijze (DB)
(Voorbehoud instemming van kadernota door AB) 30 maart 2021
- Zienswijze procedure waterschappen < 14 juni 2021
- Bespreking zienwijzen (DB) 24 juni 2021
- Vaststelling Algemene Bestuur 5 juli 2021

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,
Het dagelijks bestuur AQUON,

Bestuursvoorzitter
P.H. Daverveldt

Secretaris
J.K. Bouma

KADERNOTA 2022

VERSIE 1.0, FEBRUARI 2021

Verenigde Vergadering

Dossiernummer	2237
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	27 mei 2021
Agendapunt	H.04
Titel	Zienswijze op Ontwerpbegroting 2022 Gemeenschappelijke regeling het Waterschapshuis

Geagendeerd	Vergaderdatum
Verenigde Vergadering	27 mei 2021

Voorgesteld besluit

Aan de Verenigde Vergadering ter besluitvorming voor te leggen:

- a. Kennis te nemen van de ontwerpbegroting 2022 (bijlage 3) van de Gemeenschappelijke regeling het Waterschapshuis (Gr hWh).
- b. Hierover een zienswijze (bijlage 4) vast te stellen en deze aan het Dagelijks Bestuur van de Gr hWh mee te delen.

Onderwerp: **Ontwerpbegroting 2022 Gemeenschappelijke regeling het Waterschapshuis**

Dossiernummer: 2237

Gevraagd besluit:

Aan de Verenigde Vergadering ter besluitvorming voor te leggen:

- a. Kennis te nemen van de ontwerpbegroting 2022 (bijlage 3) van de Gemeenschappelijke regeling het Waterschapshuis (Gr hWh).
- b. Hierover een zienswijze (bijlage 4) vast te stellen en deze aan het Dagelijks Bestuur van de Gr hWh mee te delen.

1. Probleemstelling – context

Op 6 april 2021 heeft Delfland de ontwerpbegroting 2022 van de Gemeenschappelijke regeling het Waterschapshuis (Gr hWh) ontvangen. De begrotingen worden in een zienswijzeprocedure behandeld, die loopt van 6 april tot en met 15 juni 2022.

Conform de Wet op gemeenschappelijke regelingen moet de ontwerpbegroting door Delfland ter inzage worden gelegd en ter kennisneming worden gebracht aan de verenigde vergadering (VV). Het algemeen bestuur heeft de bevoegdheid om een zienswijze op het instandhoudingsdeel van de ontwerpbegroting kenbaar te maken bij hWh.

In haar zienswijze van vorig jaar is o.a. door Delfland aan hWh gevraagd de zienswijzeprocedure zodanig aan te passen, zodat de Verenigde Vergaderingen (of Algemene besturen) van de waterschappen beter in positie kunnen komen om de begrotingen te beoordelen. Mede daardoor is in het Algemeen Bestuur Gr hWh van 2 juli 2020 besloten om van hWh een organisatie te maken met een, beter op de planning van de waterschappen aansluitende, P&C cyclus die streeft naar meerjarige voorspelbaarheid met een acceptabele marge. Om hiernaartoe te kunnen werken, is het traject van de geactualiseerde begroting van het jaar x losgetrokken van de primaire begroting van jaar x+1. Beide begrotingen doorlopen nu een op zichzelf staand traject. Tevens is de zienswijzeprocedure met twee weken verlengd, van 8 naar 10 weken.

Om onvoorziene ontwikkelingen en/of interne projecten binnen de instandhouding te kunnen opvangen, wordt structureel een bedrag voor 'kwaliteitsverbetering' begroot. Het dagelijks bestuur wordt gemandateerd om de beschikbare middelen binnen instandhouding in te zetten, om zo extra zienswijzeprocedures in de geactualiseerde begroting in januari te voorkomen. De geactualiseerde begroting van 2021, vastgesteld in het AB Gr hWh van 22 april 2021, heeft daarom geen zienswijzeprocedure hoeven doorlopen.

2. Beoogd effect

Het beoogd effect van dit voorstel is het kennisnemen van de ontwerpbegroting 2022 en eventueel een zienswijze op het instandhoudingsdeel vast te stellen.

3. Kernboodschap

De totale begroting 2022 van de Gr hWh is gestegen ten opzichte van de begroting 2020 en 2021, welke door het Algemeen Bestuur van de Gr hWh respectievelijk in juli 2020 en april 2021 zijn vastgesteld. De begroting van de instandhouding is in 2022 eveneens gestegen, met name door de begroting van ruimte voor kwaliteitsverbetering binnen de

instandhouding. Eind 2021 zal middels de interne projectenbrief hieraan een concrete invulling worden gegeven. In Bijlage 2 is een uitgebreide samenvatting van de kostenontwikkeling te lezen. Voor een gedetailleerde beschrijving verwijzen we naar bijlage 3.

Voor Delfland betekent de begroting 2022 een kleine stijging (< €2.000) in de kosten ten opzichte van 2021. Deze toename zit vooral in de stijging van de instandhoudingskosten. De kosten voor de projecten en programma's waar Delfland aan deelneemt nemen juist iets af. Delfland neemt alleen deel aan door Delfland op basis van Business Cases gewenste en goedgekeurde projecten of programma's en die vastgelegd zijn in een (ondertekende) Dienstverleningsovereenkomst (DVO). Op het moment van opstellen van onderliggende begroting zijn nog niet van alle projecten, waaraan Delfland mogelijk aan mee zal doen, DVO's opgesteld dan wel ondertekend.

Zienswijze

Eigenlijk is er weinig op de begrotingen aan te merken. Er zijn geen verrassingen en de begroting is in overeenstemming met de verwachtingen en de, door Delfland ondersteunde, ingezette lijn. De begroting stijgt nauwelijks, de kosten zijn goed onderbouwd en we doen alleen mee met projecten zoals boven vermeld. De programma- en projectkosten zijn al in de Opdrachtgeverstafel (OGT) besproken en vastgesteld. Daarnaast is de stijging van de instandhouding (kwaliteitsverbetering) vorig jaar juli (in het AB hWh) al vastgesteld en ook door Delfland onderschreven. Tevens is de P&C cyclus mede op voorspraak van Delfland aangepast.

Gebaseerd op bovenstaande stellen we voor de volgende zienswijze naar voren te brengen:

Delfland heeft kennis genomen van de ontwerpbegroting 2022. Namens onze Verenigde Vergadering bieden wij u hierbij onze zienswijze aan op de bovengenoemde begroting.

Delfland spreekt net als vorig jaar haar vertrouwen in de gekozen aanpak uit en ondersteunt de hoofdlijnen van de hWh-kaderbrief 2022, het Koersplan en de begrotingen van harte omdat wij van mening zijn dat de sector baat heeft bij een efficiënt en effectief hWh.

Daarnaast is Delfland blij dat de P&C Cyclus is aangepast, waardoor de zienswijze procedure zodanig is geworden, dat onze Verenigde Vergadering beter in positie is gekomen om de begrotingen te beoordelen.

De ontwerpbegroting bevat geen verrassingen voor Delfland en is in overeenstemming met de verwachtingen en de, door Delfland ondersteunde, ingezette lijn. Delfland is derhalve akkoord met onderliggende begroting.

4. Historie - eerdere besluitvorming

- Op 22 april 2010 heeft de VV van Delfland ingestemd met het voorstel om Het Waterschapshuis (hWh) om te vormen van een stichting tot een Gemeenschappelijke regeling Het Waterschapshuis (Gr hWh) met als doel meer sturingsmogelijkheden te geven op de activiteiten van hWh.
- Op 1 juli 2010 is de Gr hWh formeel opgericht.
- Op 17 december 2012 hebben de waterschappen ingestemd met de transitie van stichting naar Gr hWh. Tevens is de Stuurgroep hWh 2.0 in het leven geroepen.
- Op 1 januari 2013 heeft de feitelijke transitie van de activiteiten en de activa en passiva van de stichting van Stichting naar GR plaatsgevonden.
- Op 25 april 2014 is de nieuwe uitgewerkte koers voor hWh vastgesteld.
- Op 19 december 2014 is de wijziging van de Gr hWh t.b.v. hWh 2.0 vastgesteld.
- Op 6 maart 2015 zijn de nieuwe Dienstverleningshandvest, Dienstverleningsovereenkomst en Bijdrageverordening vastgesteld en is de

gewijzigde GR in werking getreden. Tevens is de organisatorische invulling van de Opdrachtgeverstafel rondgekomen. De nieuwe koers hWh 2.0 kent een duidelijke, ook financiële, splitsing tussen collectieve en facultatieve programma's en het hWh is kleiner van omvang en meer resultaatgericht opgezet.

- In 2018 is het Koersplan "Wijzer naar 2020" (hWh 3.0) vastgesteld in het AB hWh.
- In 2019 is hieruit volgend een begin gemaakt met de ombouw van hWh van een projectorganisatie naar een programma gestuurde organisatie waarbij de business/het primair proces van de waterschappen, samen met de Secretaris-directeuren, veel nadrukkelijker het eigenaarschap op zich nemen. Hiermee moet hWh meer in haar kracht gezet worden met het optimaal kunnen faciliteren van renderende samenwerking door waterschappen.
- Op 16 april 2020 zijn de begrotingswijziging 2020 en de begroting 2021 vastgesteld door het AB Gr hWh.
- Op 2 juli 2020 is de nieuwe P&C cyclus met gescheiden begrotingstrajecten vastgesteld door het AB van de Gr hWh.
- Op 31 maart 2021 is ontwerpbegroting 2022 vastgesteld door het DB van de Gr hWh.
- Op 6 april 2021 is de ontwerpbegroting 2022 naar de waterschappen verstuurd en is de zienswijzeperiode gestart.
- Op 22 april 2021 is de begrotingswijziging 2021 vastgesteld door het AB van de Gr hWh

5. Regelgeving en Beleid

- Ingevolge de verplichting genoemd in de Wet gemeenschappelijke regelingen artikel 50g lid 2 legt D&H, voorafgaande aan de vergadering van de VV, de ontwerpbegroting van de GR voor eenieder ter inzage, stelt deze verkrijgbaar en doet hiervan openbare kennisgeving.
- Volgens de Waterschapswet art. 100 lid 3 is de termijn van bovengenoemde terinzagelegging 2 weken.
- Op grond van de Wet gemeenschappelijke regelingen artikel 50g lid 3 is de VV bevoegd een zienswijze over het instandhoudingsdeel begroting naar voren te brengen.
- Er kan alleen een zienswijze ingediend worden op het instandhoudingsdeel van de begrotingen (programma's 1 en 2). De overige programma's worden door een uitvoerend overleg (UO) opgesteld (programma's 3 t/m 11) of door een samengesteld UO (waterschappen en derden, programma's 13 t/m 15). De opdrachtgevers van de projecten organiseren zich per project in een uitvoerend overleg (UO). Dit UO heeft zeggenschap over de gelden die worden begroot voor de projecten binnen een programma. De begrotingen per programma worden vastgesteld door de OGT en vastgelegd in een DVO. Het deel van de begroting betreffende de programma's 3 t/m 15 dient alleen formeel door het Algemeen bestuur hWh te worden vastgesteld.
- Voor de waterschappen is expliciet de mogelijkheid gecreëerd om binnen de inhoudelijke programma's van hWh per onderwerp te besluiten om al dan niet deel te nemen. Voor Delfland geldt het uitgangspunt dat Delfland participeert in activiteiten als deze voldoende toegevoegde waarde opleveren.
- Voor nieuwe ontwikkelingen van hWh is afgesproken dat besluitvorming over deelname plaatsvindt op basis van een business case. Dienstverlening voor business cases en de controle van lopende projecten wordt uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van de OGT.

6. Financiën

De ontwerpbegroting van hWh voor de instandhouding en lopende geaccordeerde projecten bedraagt in 2022 totaal € € 24.003.132 exclusief btw (€ 29.043.790 inclusief btw). De bijdrage van Delfland in 2022 bedraagt € € 1.032.431 ex. btw (€ 1.249.242 incl. btw).

Deze bijdragen zijn in de begroting van Delfland opgenomen. Naast de bijdrage voor de instandhouding van de Gr hWh zijn in de begroting projecten opgenomen, waar Delfland op basis van business cases besloten heeft aan mee te doen en een dienstverleningsovereenkomst voor heeft ondertekend.

Tabel 1: Kostenoverzicht instandhouding en programma's 2020-2022 en Delflandse bijdragen.

Programma	Begroting 2020	Begroting 2021	Ontwerp Begroting 2022	Bijdrage Delfland 2021	Bijdrage Delfland 2022
1. Bestuur en organisatie	€ 3.221.533	€ 2.936.847	€ 3.335.621	€ 192.658	€ 218.817
2. Kennis en verbinden	€ 1.258.094	€ 1.280.722	€ 1.203.492	€ 90.321	€ 78.949
<i>Totaal instandhouding</i>	<i>€ 4.479.627</i>	<i>€ 4.217.569</i>	<i>€ 4.539.113</i>	<i>€ 282.979</i>	<i>€ 297.766</i>
<i>1-2 incl btw</i>	<i>€ 5.420.349</i>	<i>€ 5.103.258</i>	<i>€ 5.492.327</i>	<i>€ 342.405</i>	<i>€ 360.297</i>
3 t/m 15. Totaal projecten	€ 19.516.393	€ 19.071.102	€ 19.464.019	€ 747.905	€ 734.665
<i>3-15 incl btw</i>	<i>€ 23.614.836</i>	<i>€ 23.076.033</i>	<i>€ 23.551.463</i>	<i>€ 904.965</i>	<i>€ 888.945</i>
Totaal ex. btw	€ 23.996.020	€ 23.288.671	€ 24.003.132	€ 1.030.884	€ 1.032.431
Totaal incl. btw	€ 29.035.184	€ 28.179.292	€ 29.043.790	€ 1.247.370	€ 1.249.242
Bijdrage Delfland	€ 1.365.647	€ 1.247.370	€ 1.249.244		

De begrotingen van 2020 en 2021 zijn reeds door hWh gefactureerd.

7. Duurzaamheid

N.v.t.

8. Organisatorische en personele consequenties

N.v.t.

9. OR/GO

N.v.t.

10. Risico- en beheersmaatregelen

- Deze begroting bevat alleen de kosten voor de instandhouding en lopende geaccordeerde projecten. Daarnaast komen er mogelijk nog kosten die voortvloeien uit de nieuwe ontwikkelingen, maar de hoogte van die bedragen is nog onduidelijk. Waterschappen kunnen op basis van een business case besluiten al dan niet in te stappen en dienen bij instappen ook de middelen ter beschikking te stellen. Delfland zal alleen deelnemen aan nieuwe ontwikkelingen die passen bij de doelstellingen van Delfland en waarvoor een positieve business case is uitgevoerd. Als dit leidt tot een begrotingswijziging van het instandhoudingsdeel van de Gr hWh, dan zal de VV betrokken worden.
- De Gr hWh heeft een risicoparagraaf (5.6, Weerstandsvermogen) in de begrotingen opgenomen waarin de belangrijkste risico's worden benoemd en waarin de bijbehorende beheersmaatregelen worden beschreven.

11. Communicatie (in- en extern)

Een eventuele zienswijze van Delfland of het afzien daarvan wordt schriftelijk kenbaar gemaakt aan het bestuur van de Gr hWh, na behandeling in de VV van 27 mei 2021.

In het kader van de samenwerking tussen Delfland, Rijnland en Schieland en de Krimpenerwaard wordt de inhoud van dit voorstel gedeeld met de twee buurwaterschappen.

12. Bekendmaking en vervolgprocedure

Op de website:

https://www.officielebekendmakingen.nl/waterschapsblad/op_organisatie/hogheemraadschap_van_delfland is de volgende tekst gepubliceerd:

Het Hoogheemraadschap van Delfland neemt deel aan de gemeenschappelijke regeling Het Waterschapshuis. Voor de aan haar opgedragen taken stelt Het Waterschapshuis jaarlijks een begroting op. Met deze begroting wil Het Waterschapshuis duidelijk maken op welke manier en aan welke doelen zij de middelen, die de waterschappen daartoe beschikbaar stellen, in 2022 wil gaan besteden.

Het college van dijkgraaf en hoogheemraden van Delfland maakt bekend dat de ontwerpbegroting 2022 van de Gemeenschappelijke regeling het Waterschapshuis ter inzage ligt. Het besluit en de daarop betrekking hebbende stukken kunt u gedurende twee weken vanaf de dag van de publicatie raadplegen. Het is ook mogelijk om de stukken te komen inzien bij het Hoogheemraadschap van Delfland. U kunt hiervoor een afspraak maken via onderstaande contactgegevens.

Voor vragen naar aanleiding van deze kennisgeving kunt u op werkdagen van 9.00-16.00 uur contact opnemen met de heer ir. G.J. Gelling via het klantcontactcentrum (KCC), te bereiken op telefoonnummer (015) 260 81 08 of via loket@hhdelfland.nl.

(Vervolg)procedure:

13-27 april 2021	Ter inzagelegging hWh-begroting;
19 april 2021	Behandeling begroting en conceptvoorstel in PFO;
26 april 2021	Behandeling begroting en conceptvoorstel in D&H;
11 mei 2021	Behandeling begroting en conceptvoorstel commissie Bestuur, Financiën en Organisatie;
27 mei 2021	Behandeling begroting en voorstel in de Verenigde Vergadering;
15 juli 2021	Vaststellen begroting 2022 in AB Gr hWh.

13. Bevoegd orgaan

De VV is bevoegd zienswijzen naar voren te brengen op grond van de Wet gemeenschappelijke regelingen artikel 50g lid 3.

14. Toelichting

14.1 Korte uitleg GR en procedure

De Gr hWh is ingesteld met het doel om door samenwerking tussen de waterschappen, ICT-projecten efficiënter en effectiever uit te voeren. Jaarlijks brengt de Gr hWh haar ontwerpbegroting in procedure om tot een vastgestelde begroting te komen.

Volgens de Wet gemeenschappelijke regelingen artikel 50g lid 1 moet de ontwerpbegroting minimaal acht weken voordat zij aan het algemeen bestuur van de Gr hWh ter vaststelling wordt aangeboden, door het dagelijks bestuur van de Gr hWh aan het algemeen bestuur van de deelnemende overheden ter kennisname worden toegezonden.

Hierna volgt de procedure als vermeld onder 5. Regelgeving en Beleid.
De enige verplichting die op Delfland rust, is het ter inzage leggen en de bekendmaking daarvan. Delfland behoeft niet op te roepen tot reacties en evenmin iets met eventuele reacties te doen.

Wegens het bepaalde in de Wet gemeenschappelijke regelingen artikel 50g stelt het algemeen bestuur van de Gr hWh de begroting voor het komende jaar vast.

Het dagelijks bestuur van de Gr hWh zendt de begroting binnen vier weken na de vaststelling, doch in ieder geval vóór 1 augustus van het jaar voorafgaande aan dat waarvoor de begroting dient, aan gedeputeerde staten van de provincie waarin haar plaats van vestiging ligt.

14.2 Algemene uitgangspunten begroting

De voorliggende begroting is gebaseerd op:

- Een flexibele organisatie waarin de medewerkers die de programma's/projecten/diensten uitvoeren worden ingeleend vanuit de waterschappen of, indien nodig, worden ingehuurd vanuit de markt.
- Een organisatie die in haar programma's werkt volgens Integraal Project Management (IPM).
- De uitgangspunten van de vastgestelde kaderbrief 2022.
- Gezien het huidige standpunt van de belastingdienst ten aanzien van de omzetbelasting in de positie van hWh, is de begroting opgesteld in bedragen exclusief btw. De totale kosten worden door hWh verhoogd met btw in rekening gebracht bij de deelnemers. De bezwaarprocedure ingezet tegen het standpunt van de belastingdienst loopt nog.
- De actuele relatieve belastingopbrengsten van Delfland 2021 zijn nog niet opgenomen in de begrotingen. In de begrotingen is uitgegaan van de cijfers van 2020 (8,04%). Dit percentage wordt gebruikt in de afgesproken verdeelsleutel van 45/55 (conform de Unie van Waterschappen) voor de meeste projecten, wat betekent dat 45% van de kosten evenredig worden verdeeld en 55% van de kosten worden verdeeld op basis van belastingopbrengsten.

14.3 Begrotingswijzigingen

Voor Delfland geldt dat er diverse projecten in 2021 en 2022 opgestart gaan worden, waarvan Delfland op basis van business cases reeds animo heeft om aan mee te doen, maar waar nog geen DVO voor is of waar Delfland nog over moet besluiten. Voor 2020 en 2021 zijn dat o.a. Opvolging omgevingswet, Data science & Engineering Expert Programma (DEEP), D-hydro (wateroverlast simulaties), Aanbesteding DAMO (Datamodel) fysiek, Gezamenlijke prognoses Afvalwaterketen (AWK), Realisatie veranderdetectie en Business Cases Bodemvocht en Bodemdaling. De mogelijke extra kosten voor Delfland in 2021 zijn: €122.000 en in 2022: € 107.000 ex. btw.

15. Bijlagen

1. Zienswijzebrief aan waterschappen d.d. 6 april 2021
2. Concept AB Gr hWh voorstel ontwerpbegroting 2022
3. Ontwerpbegroting 2022 Gr hWh
4. Zienswijze ontwerpbegroting 2022 Gemeenschappelijke regeling het Waterschapshuis

Hoogheemraadschap van
Delfland

Ontwerpbegroting 2022 Gemeenschappelijke regeling het Waterschapshuis

Dossiernummer : 2237

Vergaderdatum : 27 mei 2021

De Verenigde Vergadering van Delfland,

op voordracht van dijkgraaf en hoogheemraden van 26 april 2021, dossiernummer 2237;

gelezen het positieve advies van de commissie Bestuur, Financiën en Organisatie;

overwegende dat:

- a. De Gemeenschappelijke regeling het Waterschapshuis (Gr hWh) haar ontwerpbegroting 2022 ter kennisgeving heeft toegezonden;
- b. deze begroting 2 weken voor een ieder ter inzage heeft gelegen;

Gelet op:

- artikel 50g van de Wet gemeenschappelijke regelingen;

Besluit:

- 1 Kennis te nemen van de ontwerpbegroting 2022 van de Gr hWh.
- 2 Hierover een zienswijze vast te stellen en deze aan het Dagelijks Bestuur van de Gr hWh mee te delen.

Aldus besloten in de openbare vergadering van 27 mei 2021,

De Verenigde Vergadering voornoemd,

de Secretaris,

ir. P.C. Janssen

de Voorzitter,

dr. P.H.W.M. Daverveldt

Algemene besturen van de waterschappen
cc ambtelijk contactpersonen het Waterschapshuis

Behandeld door

Aantal pagina's

2

Datum

6 april 2021

Uw kenmerk

Onderwerp

Zienswijzeprocedure

Ons kenmerk

Z1732/H010957

Geachte bestuur,

Hiermee bieden wij de ontwerp begroting 2022 van het Waterschapshuis (hWh) aan ten behoeve van de wettelijke zienswijzeprocedure. Het bijbehorende voorstel voor het Algemeen bestuur hWh is ter informatie bijgevoegd. Met deze documenten wordt inzichtelijk gemaakt op welke wijze hWh de voor 2022 gestelde doelen wil realiseren en welke financiële middelen hiermee zijn gemoeid.

Procedure

Financieel-technische vragen kunnen ambtelijk worden gesteld tot 1 juni 2021. De vragen kunnen worden gemaild naar Sanne Hooijer, controller hWh (s.hooijer@hetwaterschapshuis.nl), die deze vragen zal beantwoorden. Voor ambtelijk contactpersonen wordt op 19 april 2021, 14.00 uur een (digitale) informatiebijeenkomst georganiseerd waarin de uitgangspunten en begroting worden toegelicht. De uitnodiging hiervoor wordt separaat gemaild.

Conform de wettelijke zienswijzeprocedure en de planning van het Algemeen bestuur vragen wij u om uiterlijk 15 juni 2021 uw zienswijze in te dienen. Dit kan via mail aan Suzanne Kool (bestuur@hetwaterschapshuis.nl) of via het postadres van hWh.

Op basis van de ingebrachte zienswijzen wordt een reactienota geschreven die uiterlijk 24 juni 2021 wordt aangeboden aan het Algemeen bestuur hWh ten behoeve van de vergadering op 15 juli 2021.

Ter inzage leggen

Wellicht ten overvloede wijzen wij u erop dat de ontwerp begroting 2022 door de aan hWh deelnemende waterschappen voor een ieder ter inzage moet worden gelegd en tegen betaling van kosten algemeen verkrijgbaar moet worden gesteld.

De kracht van samen

Ik vertrouw erop u met deze brief voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,
namens het Dagelijks bestuur van het Waterschapshuis,

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'G.J.A. Smits', is positioned above the typed name.

drs. G.J.A. Smits,
secretaris-directeur

Vergaderstuk Algemeen bestuur

Opsteller
Sanne Hooijer

Aantal pagina's
7

Behandelend gremium
Algemeen bestuur

Datum voorgelegd
15 juli 2021

Agendapunt, Onderwerp
Voorstel begroting 2022

Agendering
Ter vaststelling

Kopie aan

Kenmerk
XXX

1 Samenvatting voorstel

De uitbraak van het coronavirus heeft in 2020 grote gevolgen voor de economie en maatschappij. De impact zal ook nog in 2022 voelbaar zijn. Natuurlijk raakt het ook hWh in de uitvoering van haar werkzaamheden. Maar in 2020 zijn alle programma's, ondanks de coronacrisis, erin geslaagd om het werk goed voort te zetten door gebruik te maken van online tools. De verwachting is dat dit ook in 2021 en 2022 door zal gaan. De verwachte gevolgen van de coronacrisis voor de maatschappij en ook voor de waterschappen heeft de OGT in 2021 doen besluiten zich een vrijwillig begrotingsplafond voor initiatieven in samenwerkingsprojecten onder regie van hWh op te leggen. Conform de wens van de OGT is de totale begroting 2022 van de projecten (exclusief instandhouding) met maximaal 2% gestegen.

We zien dat digitale transformatie is versneld door de coronacrisis. O.a. het belang van data en het uitwisselen van data neemt versneld toe. Voor hWh uit zich dat in een blijvende stroom van (innovatieve) projecten, waarmee de programma's zich vullen. Door de toename van deze uitvoeringsverzoeken door de business van de waterschappen moeten er zowel door de Uitvoerend Overleggen (hierna: UO's) als door de Opdrachtgeverstafel (hierna: OGT) keuzes gemaakt worden om hWh niet te snel te laten groeien, waarbij een jaarlijkse groei in uren van 5-10% als beheersbaar wordt gezien. De begroting 2022 zet de groei van de afgelopen jaren voort.

hWh kan alleen programma's en projecten in de begroting verwerken, conform de gemeenschappelijke regeling, voor zover hiervoor een Dienstverleningsovereenkomst (DVO) is afgesloten. De DVO's zijn derhalve leidend voor de begrotingen. Met de start van programmasturing in 2020 zijn er al meer mogelijkheden om gelijkmatigheid in de begroting te bewerkstelligen, bijvoorbeeld door prioritering binnen een programma. Door de DVO-systematiek moeten echter nog steeds tussentijds gedurende het jaar begrotingswijzingen worden aangeboden voor onder andere de nieuwe initiatieven die worden opgestart. Om meer gelijkmatigheid in de begroting 2022 te creëren, zijn in het traject in aanloop naar de primaire begroting 2022 een aantal stappen gezet:

- zoveel mogelijk aflopende DVO's zijn (vroegtijdig) verlengd, zodat deze verwerkt kunnen worden in de begroting 2022.
- ontwikkelbudgetten ten behoeve van besluitvorming door UO's, zijn opnieuw beschikbaar gesteld voor 2022. Dit budget kan worden aangewend voor nieuwe initiatieven binnen het programma. Besluitvorming hierover is gemandateerd aan het uitvoerend overleg (UO).
- het initiatiefbudget is geformaliseerd in een DVO. De OGT heeft in haar vergadering van 27 november 2020 ingestemd met het gebruik van een initiatiefbudget. Door een jaarlijks bedrag op te nemen als initiatiefbudget in de begroting van hWh, wordt financiële ruimte gecreëerd om

nieuwe projecten op te starten, indien het ontwikkelgeld van een programma onvoldoende toereikend is. Wanneer een concreet nieuw project wordt opgestart binnen een ander programma, kan het initiatiefbudget dienen als financiering daarvan. Het initiatiefbudget wordt uitsluitend gebruikt ter financiering van verhogingen in de begroting binnen andere programma's.

De totale begroting 2022 is uitgedrukt in euro's gestegen ten opzichte van de geactualiseerde begroting 2021, welke aan het Algemeen bestuur in april 2021 ter vaststelling wordt aangeboden. De begroting van instandhouding is in 2022 eveneens gestegen, met name door de begroting van ruimte voor kwaliteitsverbetering binnen de instandhouding. Een meer gedetailleerde financiële analyse van de begroting is opgenomen in hoofdstuk 4.

2 Inleiding

Voor u ligt de begroting 2022 van Het Waterschapshuis. Deze begroting maakt inzichtelijk op welke wijze het Waterschapshuis de in 2022 door de waterschappen gestelde doelen wil realiseren en welke financiële middelen de waterschappen hiervoor beschikbaar stellen.

De begroting 2022 is gebaseerd op:

- Een flexibele organisatie waarin de medewerkers die de programma's/projecten/diensten uitvoeren worden ingeleend vanuit de waterschappen of, indien nodig, worden ingehuurd vanuit de markt.
- Een organisatie die in haar programma's werkt volgens Integraal Project Management (IPM).
- De uitgangspunten van de vastgestelde kaderbrief 2022.

Gezien het huidige standpunt van de belastingdienst ten aanzien van de omzetbelasting in de positie van hWh, is de begroting opgesteld in bedragen exclusief BTW. De totale kosten worden door hWh verhoogd met BTW in rekening gebracht bij de deelnemers.

In de begroting 2022 zijn enkele aanpassingen verwerkt ten opzichte van de geactualiseerde begroting 2021:

- De maximaal toe te passen uurtarieven voor deze begroting zijn, conform kadernota, gebaseerd op de Handleiding overheidstarieven 2020 (ministerie van Financiën). De uurtarieven zijn geïndexeerd met 1,4% op basis van de verwachte stijging van de loonvoet in de geactualiseerde begroting 2021 en eveneens 1,4% voor de begroting 2022. Het percentage is gebaseerd op de raming van het Centraal Plan Bureau. Het onderhandelingsresultaat op de CAO 2021 was ten tijde van het opmaken van deze begroting nog niet bekend.
- In de begroting 2022 is per programma een begrotingstarief bepaald. Dit tarief varieert van schaal 10 tot 13. Het totale gemiddelde uurtarief in de begroting 2022 komt uit op € 77,90. In de geactualiseerde begroting 2021 was dit nog gemiddeld € 75,91. In de financiële analyse in hoofdstuk 4 is toegelicht wat de wijziging in uurtarieven in de begroting van hWh betekent.
- De ontwikkelingen en actualisaties in lopende dienstverleningsovereenkomsten zijn verwerkt.
- Nieuwe projecten zijn aan de begroting toegevoegd op basis van een afgesloten dienstverleningsovereenkomst.
- De actuele capaciteitsplanning per project is verwerkt.
- De projectmatige aanpak van de in 2017 ingezette kwaliteitsimpuls van hWh (interne projecten) wordt in 2020 c.q. Q1 2021, na de verhuizing, afgerond en zal in 2021 en 2022 overgaan in een continu verbetertraject. In 2022 is € 250.000 voor kwaliteitsborging begroot, welke zal worden ingezet voor nog nader te bepalen interne projecten.

3 Structuur en de systematiek van de begroting

De hoofdingeling van de begroting 2022 is gelijk aan de geactualiseerde begroting 2021:

- Deel 1: Instandhouding
- Deel 2: Projecten waterschappen
- Deel 3: Projecten derden
- Deel 4: Verwachte begrotingswijzigingen in 2022

Voor meer informatie wordt verwezen naar de leeswijzer in hoofdstuk 2 van de geactualiseerde begroting.

3.1 Uurtarieven en opslagen

De uurtarieven inleen (vanuit waterschappen) en inhuur worden begroot op basis van de meest recent beschikbare tarieven voor de Rijksoverheid (Handleiding overheidstarieven 2020, ministerie van Financiën). Hier is per salarisschaal een uurtarief bepaald, gebaseerd op een intern en een extern tarief. De tarieven voor de projecten voor waterschappen en projecten voor derden worden begroot gebaseerd op het externe tarief. Hierdoor wordt de mogelijkheid gecreëerd dat een waterschap dat een medewerker uitleent, een zodanige vergoeding ontvangt, dat deze een gelijkwaardige kracht kan werven vanuit de markt. De vergoeding aan het waterschap zal dan gebaseerd zijn op het uurtarief van de betreffende salarisschaal van de ingeleende medewerker, zoals bepaald in de Handleiding overheidstarieven.

In het kader van de wetgeving rondom vennootschapsbelasting kan dit in sommige gevallen echter leiden tot een hogere administratieve last voor een waterschap, wat niet opweegt tegen de hogere vergoeding voor de uitgeleende medewerker. Omdat de fiscale situatie per waterschap verschillend is, wordt de mogelijkheid geboden voor individuele waterschappen te opteren voor een vergoeding gebaseerd op de lagere integrale kostprijs (loonkosten plus een opslag voor overheadkosten) van de betreffende medewerker, in plaats een vergoeding op basis van de tarieven opgesteld voor de Rijksoverheid. Deze afweging zal het betreffende waterschap zelf moeten maken.

In de begroting 2022 per programma een begrotingstarief bepaald. Dit tarief varieert van schaal 10 tot 13.

De rekestarieven voor de doorbelastingen van instandhouding zijn exclusief BTW:

- Virtuele werkplek: € 250 per maand per medewerker;
- Capaciteitsmanagement: € 4.200 per medewerker voor de gehele begeleiding van instroom. Voor contractverlengingen wordt een rekestarief van € 2.100 gehanteerd;
- Inkoop: maximaal € 850 voor een enkelvoudig onderhandse aanbesteding en € 2.100 voor een meervoudig onderhandse aanbesteding.

3.2. Capaciteitsraming

Een belangrijke basis voor de hWh begroting zijn de personeelslasten. Hieronder is een overzicht opgenomen van de begrote uren.

Overzicht uren per type overeenkomst	2021 begroot primair	%	2021 begroot actualisatie	%	2022 begroot primair	%
Payroll	21.172	18%	30.520	25%	33.580	26%
Inleen	47.048	41%	47.587	39%	48.450	38%
Inhuur	41.141	36%	36.974	30%	39.018	30%
Overheid	6.146	5%	8.136	7%	7.284	6%
Totaal	115.506	100%	123.217	100%	128.332	100%

In 2022 is het uitgangspunt om 38% van alle productieve uren in te kunnen vullen met

medewerkers die worden ingeleend van de waterschappen. De begroting van de uren is gebaseerd op de huidige invulling van de projectteams van de projecten in 2021.

3.3 Herverdeeleffecten

In bijlage 3 en 4 van de begroting worden de effecten voor de bijdragen van de waterschappen weergegeven.

3.4 Monitoring

De voortgang van de begroting wordt gemonitord in de bestuursrapportages. De inhoud en indeling van de bestuursrapportages komen overeen met de indeling van de begroting. Er blijft onverminderd aandacht voor de KPI's, zoals capaciteit en liquiditeit.

4 Financiële analyse begroting 2022

In deze paragraaf worden de belangrijkste wijzigingen aangegeven ten opzichte van de geactualiseerde begroting 2021.

4.1 Begroting naar programma's

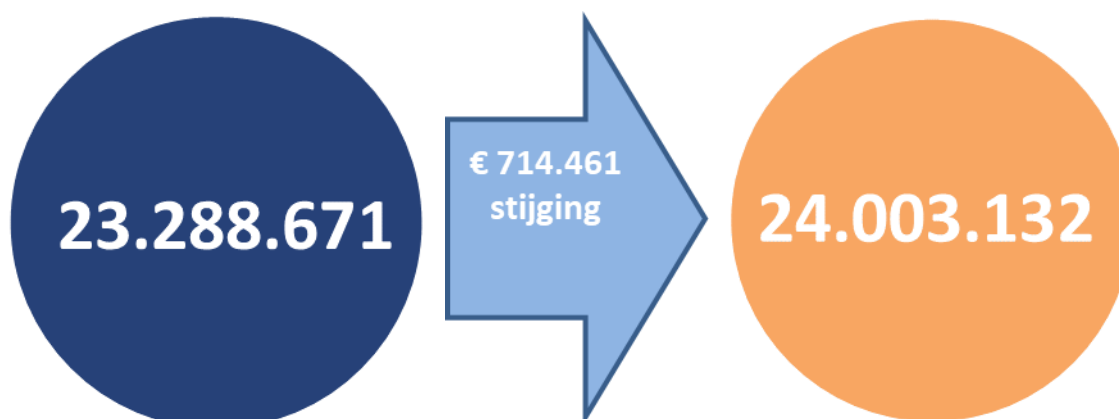
Programma	2020 JEV	2020 begroot 4e wijziging	2021 begroot primair	2021 begroot actualisatie	2022 begroot primair	Mutatie 2022 primair t.o.v. 2021 actualisatie
1. Bestuur en organisatie	2.786.649	3.221.533	2.936.847	2.936.847	3.335.621	398.774
2. Kennis en verbinden	1.088.094	1.258.094	1.280.722	1.280.722	1.203.492	-77.230
<i>Subtotaal instandhouding</i>	<i>3.874.743</i>	<i>4.479.627</i>	<i>4.217.569</i>	<i>4.217.569</i>	<i>4.539.113</i>	<i>321.544</i>
3. Innovatie en transformatie	971.483	1.102.942	842.037	1.269.860	826.446	-443.414
4. Digitale dienstverlening	746.998	1.079.653	748.953	903.581	630.356	-273.225
5. Organisatie en samenwerking	2.125.851	2.353.201	1.724.805	1.968.343	2.210.092	241.749
6. Informatie - datastromen	1.437.242	1.487.242	1.525.057	1.605.056	1.667.001	61.945
7. Informatieveiligheid en privacy	680.879	1.200.000	1.000.000	1.233.678	1.349.998	116.320
8. Waterveiligheid	701.534	746.534	110.957	159.432	319.831	160.399
9. Watersysteem	986.214	1.458.214	868.733	1.266.528	693.299	-573.229
10. Waterketen	1.081.588	1.562.000	1.553.358	1.472.010	2.059.356	587.346
11. Bedrijfsvoering	-	-	-	-	-	-
12. SAW@	1.721.741	1.677.064	1.705.092	1.765.920	1.722.369	-43.551
13. AHN / Beeldmateriaal	4.776.022	4.678.787	4.749.667	4.749.667	4.774.923	25.256
14. Informatiehuis Water	1.802.843	1.559.651	1.294.735	2.054.761	1.991.568	-63.193
15. Kassiersfunctie	591.105	611.105	619.734	622.266	1.218.781	596.515
<i>Subtotaal projecten</i>	<i>17.623.500</i>	<i>19.516.393</i>	<i>16.743.127</i>	<i>19.071.102</i>	<i>19.464.019</i>	<i>392.917</i>
Totaal	21.498.244	23.996.020	20.960.696	23.288.671	24.003.132	714.461

Bedragen zijn begroot exclusief BTW.

4.2 Van geactualiseerde begroting 2021 naar begroting 2022

Geactualiseerde begroting 2021 in €

Begroting 2022 in €

De begroting 2022 is uitgedrukt in cijfers als volgt tot stand gekomen:

Wijzigingen primaire begroting 2022 ten opzichte van geactualiseerde begroting 2021	Totaal	Instandhouding	Projecten
Begroting 2021 geactualiseerd	23.288.671	4.217.569	19.071.102
Wijziging begroot uurtarief	252.391	-2.417	254.808
Subtotaal na wijziging uitgangspunten	23.541.062	4.215.151	19.325.911
Toevoeging interne projecten	250.000	250.000	-
Toevoeging initiatiefbudget *	600.000	-	600.000
Toevoeging overige nieuwe projecten	410.537	-	410.537
Beëindigde projecten	-871.636	-	-871.636
Wijziging ontwikkelbudgetten **	660.000	-	660.000
Wijziging begrote uren projecten	391.708	152.202	239.506
Wijzigingen overige kosten projecten***	-978.539	-78.240	-900.299
Begroting 2022 primair	24.003.132	4.539.113	19.464.019

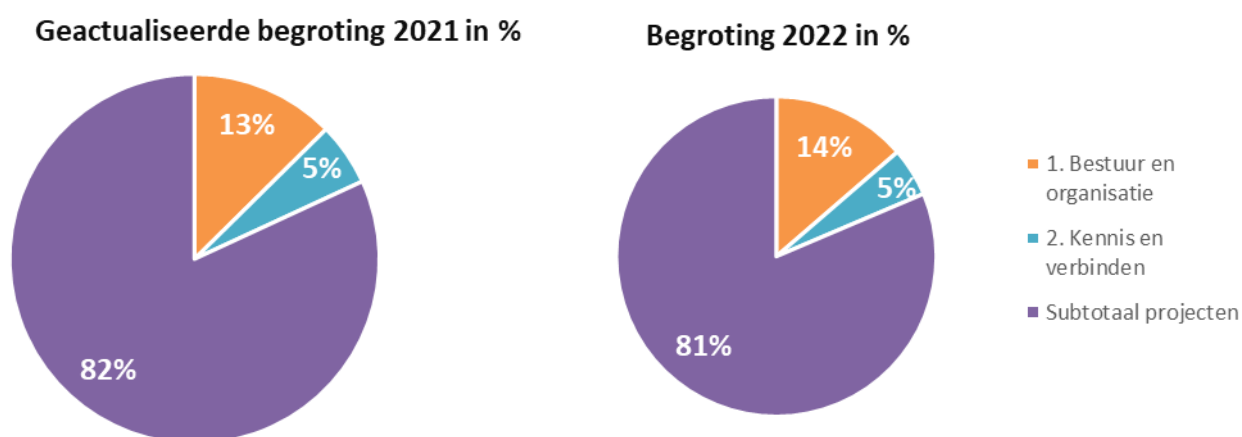
* De concrete invulling in 2021 van het initiatiefbudget is voorbehouden aan de OGT. De OGT heeft in haar vergadering van 27 november 2020 ingestemd met het gebruik van een initiatiefbudget. Door een jaarlijks bedrag op te nemen als initiatiefbudget in de begroting van hWh, wordt financiële ruimte gecreëerd om nieuwe projecten op te starten, indien het ontwikkelgeld van een programma onvoldoende toereikend is. Wanneer een concreet nieuw project wordt opgestart binnen een ander programma, kan het initiatiefbudget dienen als financiering daarvan. Het initiatiefbudget wordt uitsluitend gebruikt ter financiering van verhogingen in de begroting binnen andere programma's.

** De aanwending van de ontwikkelbudgetten is gemandateerd aan het UO van het desbetreffende programma. De ontwikkelbudgetten kunnen worden aangewend voor nieuwe initiatieven binnen het programma. In de begroting 2021 zijn de ontwikkelbudgetten lager begroot dan in de DVO's was overeengekomen, in afwachting van (programmaoverstijgende) prioritering door de OGT, dan wel temporisering binnen de geactualiseerde begroting 2021. In 2022 is de begroting van de ontwikkelbudgetten gebaseerd op de actuele goedgekeurde DVO's.

*** Een aantal substantiële aanpassingen ten opzichte van de geactualiseerde begroting 2021 zijn onder andere € 270.000 lagere kosten Oracle TECH (kostenbesparing), € 240.000 lagere out of pocketkosten HyDamo (afrondding project) en € 365.000 lagere kosten Externe productkosten IHW (in 2021 eenmalig verhoogd).

4.3 Instandhouding

De instandhouding is faciliterend aan de uitvoering van de projecten. In de geactualiseerde begroting 2021 is 13% van het totale begrotingsbedrag benodigd voor de uitvoering van bestuur en organisatie. De verhouding ten opzichte van de begroting van de projecten is nu stabiel. De afgelopen jaren heeft binnen hWh de nadruk vooral gelegen op de kwaliteitsverbetering van de bedrijfsvoering. Na de verbouwing van het kantoor en het vergadercentrum, wordt in 2021 overgaan in een continu verbetertraject. Zo kan een moderne omgeving onderhouden worden waar hWh zo goed mogelijk haar medewerkers kan faciliteren die samen met de waterschappen werken aan hun renderende samenwerking.

Een korte toelichting op de ontwikkeling in de begrote kosten instandhouding (programma 1 en 2) ten opzichte van de geactualiseerde begroting 2021:

- Programma 1. Bestuur en organisatie: Binnen programma bestuur en organisatie zijn de begrote kosten in 2021 uitsluitend herschikt:
  - Binnen de begrotingspost 'organisatieondersteuning' is rekening gehouden met een terugkeer naar een werksituatie waarbij meer op kantoor wordt gewerkt. Dit betekent onder andere meer reiskosten, maar ook dat er weer meer ingezet kan worden op talentontwikkeling. De begroting voor onvoorziene kosten die hierin is opgenomen, was in 2021 eenmalig naar beneden bijgesteld op € 210.000, maar is in 2022 weer teruggebracht naar het niveau van € 250.000.
  - Communicatie werkt in 2021 aan het opfrissen van de huisstijl, in 2022 is hier geen budget meer voor nodig en daalt de begroting op dit onderdeel.
  - In 2021 zijn geen interne projecten begroot. Vanaf 2022 wordt jaarlijks een bedrag van € 250.000 voor kwaliteitsverbetering in de bedrijfsvoering. Eind 2021 zal middels de interne projectenbrief hieraan een concrete invulling worden gegeven. De in het najaar van 2020 uitgevoerde 'mid-term review' zal hiervoor een bron zijn.
- Programma 2. Kennis en verbinden:
  - De dienstverlening voor Business Cases en de controle van lopende projecten wordt uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van de OGT en zal als zodanig worden behandeld. Dit betekent dat iedere opdracht leidt tot een formele begrotingswijziging. Aan het begin van het jaar zullen de kosten voor de voorfase (capaciteit business cases) in de instandhouding (het abonnement) zitten en dat deze gedurende het jaar, daar waar opdracht wordt gegeven voor een business case en/of project, (gedeeltelijk) ten laste van projecten worden gebracht. Aangezien de meeste programma's inmiddels de beschikking hebben over ontwikkelgeld, is de begroting voor business cases in programma 2

beschikbaar voor business cases die niet binnen één van de andere programma's uitgevoerd kan worden.

- De kwaliteitsborging bestaat grotendeels uit het uitvoeren van de C (Check) in de PDCA cyclus van de projecten en programma's
- Het project 'Strategienota OGT' is begroot als een jaarlijks terugkerende activiteit.
- De begroting voor het vergadercentrum is in 2021 verlaagd ten opzichte van de primaire begroting. Dit heeft te maken met de verwachting dat het vergadercentrum pas in het 2^e kwartaal van 2021 open kan in verband met de coronapandemie. In 2022 wordt er vanuit gegaan dat het vergadercentrum weer het gehele jaar in gebruik is.
- In Kennis en verbinden was in 2021 een 'stabilisatiepost begroting' opgenomen om de daling in de begroting van de instandhoudingskosten op te vangen. Hierdoor wordt een wettelijke zienswijzeprocedure voorkomen voor de geactualiseerde begroting 2021. Ten aanzien van de 'stabilisatiepost begroting' zijn geen uitgaven gepland, dit is ook niet in 2022 opgenomen in de begroting.

4.4 Projecten waterschappen

Dit betreft de programma's 3 tot en met 11. De opdrachtgevers van de projecten (waterschappen) organiseren zich per project in een uitvoerend overleg (UO). Dit UO heeft zeggenschap over de gelden die worden begroot voor de projecten binnen een programma. Dit deel van de begroting dient formeel door het Algemeen bestuur hWh te worden vastgesteld.

4.5 Projecten met derden en kassiersfunctie

Dit betreft de programma's 12 tot en met 15. De opdrachtgevers van de projecten (waterschappen en derden) organiseren zich per project in samengesteld UO. De opdracht van de waterschappen aan hWh beperkt zich tot facilitering. De bestuurlijke aansturing ligt niet bij het bestuur van hWh. Dit deel van de begroting dient echter wel formeel door het Algemeen bestuur hWh te worden vastgesteld.

5 Vervolg planning

De planning voor de begroting is als volgt:

Begroting 2022	Deadline	Team/Gremium
DB behandeling concept geactualiseerde begroting	31-03-2021	Dagelijks Bestuur
Start zienswijzeprocedure, begroting naar ws'en 10 weken	Week 14 2021	Waterschappen
Einde zienswijzeperiode	Week 24 2021	Waterschappen
DB behandeling reactienota, definitieve begroting 2022 en eventuele concept wijzigingsvoorstellen	23-06-2021	Dagelijks Bestuur
AB vaststellen geactualiseerde begroting 2022	15-07-2021	Algemeen Bestuur
Aanleveren vastgestelde begroting 2022 bij provincie (binnen 4 weken na vaststelling, uiterlijk 1 augustus)	31-07-2021	Provincie

6 Gevraagd besluit

1. De begroting 2022 van de Gemeenschappelijke regeling Het Waterschapshuis vast te stellen.
2. Kennis te nemen van de reactienota op de ingediende zienswijzen (VOLGT).

Begroting 2022

Het Waterschapshuis

Versie 0.9 d.d. 1 april 2021

t.b.v. AB van 15 juli 2021

Kenmerk:

Deel 1: Financiële analyse en instandhouding

In deel 1 wordt een algemeen beeld geschetst van de financiële en inhoudelijke ontwikkelingen. Deze hoofdstukken vormen een bestuurlijke samenvatting. Daarnaast zijn in dit deel de begrotingsprogramma's Bestuur en organisatie en Kennis en verbinden uitgewerkt. Deze begrotingsprogramma's behoren tot de instandhouding. Alle wijzigingen die betrekking hebben op instandhouding moeten na een zienswijzeprocedure door het Algemeen bestuur worden vastgesteld.

CONCEPT

Inhoudsopgave

Deel 1: Financiële analyse en instandhouding	2
1 Voorwoord	5
2 Leeswijzer	7
3 Begroting in één oogopslag	8
4 Financiële analyse	9
4.1 Instandhouding	9
4.2 Begrote bijdrage van de waterschappen	9
4.3 Van geactualiseerde begroting 2021 naar begroting 2022	10
5 Paragrafen	13
5.1 Ontwikkelingen sinds het vorige begrotingsjaar	13
5.2 Uitgangspunten en normen	15
5.3 Incidentele baten en lasten	16
5.4 Kostentoerekening	16
5.5 Onttrekkingen aan overige bestemmingsreserves en voorzieningen	17
5.6 Weerstandsvermogen	17
5.7 Financiering	21
5.8 Verbonden partijen	22
5.9 Bedrijfsvoering	22
5.10 EMU saldo	23
6 Begroting naar programma's	24
7 Begroting naar kosten – en opbrengstensoorten	25
8 Programma 1 Bestuur en organisatie	26
9 Programma 2 Kennis en verbinden	29
Deel 2: Projecten waterschappen	32
10 Programma 3 Innovatie en transformatie	33
11 Programma 4 Digitale dienstverlening	36
12 Programma 5 Organisatie en samenwerking	39

13	Programma 6 Informatie – datastromen	42
14	Programma 7 Informatieveiligheid en privacy	44
15	Programma 8 Waterveiligheid	47
16	Programma 9 Watersysteem	49
17	Programma 10 Waterketen	52
18	Programma 11 Bedrijfsvoering	55
Deel 3: Projecten derden		56
19	Programma 12 SAW@	57
20	Programma 13 AHN/Beeldmateriaal	59
21	Programma 14 Informatiehuis Water	61
22	Programma 15 Kassiersfunctie	64
Deel 4: Verwachte initiatieven in 2022		66
23	Bijlagen	67
23.1	Bijlage 1 Overzicht formatie en capaciteit	67
23.2	Bijlage 2 Verdeelsleutels	68
23.3	Bijlage 3 Bijdragen per waterschap	69
23.4	Bijlage 4 Totaal bijdragen primair 2022 t.o.v. geactualiseerd 2021	83
23.5	Bijlage 5 Berekening merendeelcriterium (werk voor derden)	84
23.6	Bijlage 6 EMU saldo	85
23.7	Bijlage 7 Projectomschrijvingen	86

1 Voorwoord

Voor u ligt de begroting 2022 van Het Waterschapshuis. Deze begroting maakt inzichtelijk op welke wijze het Waterschapshuis de in 2022 door de waterschappen gestelde doelen wil realiseren en welke financiële middelen de waterschappen hiervoor beschikbaar stellen.

De uitbraak van het coronavirus heeft in 2020 grote gevolgen voor de economie en maatschappij. De impact zal ook nog in 2022 voelbaar zijn. Natuurlijk raakt het ook hWh in de uitvoering van haar werkzaamheden. Maar in 2020 zijn alle programma's, ondanks de coronacrisis, erin geslaagd om het werk goed voort te zetten door gebruik te maken van online tools. De verwachting is dat dit ook in 2021 en 2022 door zal gaan. De verwachte gevolgen van de coronacrisis voor de maatschappij en ook voor de waterschappen heeft de OGT in 2021 doen besluiten zich een vrijwillig begrotingsplafond voor initiatieven in samenwerkingsprojecten onder regie van hWh op te leggen. Conform de wens van de OGT is de totale begroting 2022 van de projecten (exclusief instandhouding) met maximaal 2% gestegen.

We zien dat digitale transformatie is versneld door de coronacrisis. Onder andere het belang van data en het uitwisselen van data neemt versneld toe. Voor hWh uit zich dat in een blijvende stroom van (innovatieve) projecten, waarmee de programma's zich vullen. Door de toename van deze uitvoeringsverzoeken door de business van de waterschappen moeten er zowel door de Uitvoerend Overleggen (hierna: UO's) als door de Opdrachtgeverstafel (hierna: OGT) keuzes gemaakt worden om hWh niet te snel te laten groeien, waarbij een jaarlijkse groei in uren van 5-10% als beheersbaar wordt gezien. De begroting 2022 zet de groei van de afgelopen jaren voort.

In 2020 is het programmagestuurde werken door heel hWh doorgevoerd. De nieuwe UO's zijn samengesteld. Alle programma's hebben hun programmaopdracht inmiddels vervat in een programmakaart. Hiermee is de OGT in staat gesteld de meerwaarde van de geformuleerde opdracht op waarde te taxeren binnen hun strategische kaders met bijbehorende financiële ruimte voor doorontwikkeling. Dit alles is vastgelegd in een DVO. Met programmasturing kan hierdoor meer gelijkmatigheid in de begroting gecreëerd worden (prioritering binnen een programma is wel mogelijk). Door besluitvorming van de OGT kunnen nieuwe initiatieven echter nog steeds leiden tot nieuwe projecten welke de begroting van hWh verhogen. Om meer gelijkmatigheid in de begroting 2022 te creëren, is in het traject in aanloop naar de primaire begroting 2022 een aantal stappen gezet:

- zoveel mogelijk aflopende dienstverleningsovereenkomsten (hierna: DVO's) zijn (vroegtijdig) verlengd, zodat deze verwerkt kunnen worden in de begroting 2022.
- ontwikkelbudgetten ten behoeve van besluitvorming door UO's, zijn opnieuw beschikbaar gesteld voor 2022. Dit budget kan worden aangewend voor nieuwe initiatieven binnen het programma. Besluitvorming hierover is gemandateerd aan het uitvoerend overleg (UO).
- het initiatiefbudget is geformaliseerd in een DVO. De OGT heeft in haar vergadering van 27 november 2020 ingestemd met het gebruik van een initiatiefbudget. Door een jaarlijks bedrag op te nemen als initiatiefbudget in de begroting van hWh, wordt financiële ruimte gecreëerd om nieuwe projecten op te starten, indien het ontwikkelgeld van een programma onvoldoende toereikend is. Het initiatiefbudget wordt uitsluitend gebruikt ter financiering van verhogingen in de begroting binnen andere programma's.

De totale begroting 2022 is uitgedrukt in euro's gestegen ten opzichte van de geactualiseerde begroting 2021, welke aan het Algemeen bestuur in april 2021 ter vaststelling wordt aangeboden. De begroting van instandhouding is in 2022 eveneens gestegen, met name door de begroting van ruimte voor kwaliteitsverbetering binnen de instandhouding. Een meer gedetailleerde financiële analyse van de begroting is opgenomen in hoofdstuk 4.

De begroting 2022 is gebaseerd op:

- Een flexibele organisatie waarin de medewerkers die de programma's/projecten/diensten uitvoeren worden ingeleend vanuit de waterschappen of, indien nodig, worden ingehuurd vanuit de markt.
- Een organisatie die in haar programma's werkt volgens Integraal Project Management (IPM).
- De uitgangspunten van de vastgestelde kaderbrief 2022.

Gezien het huidige standpunt van de belastingdienst ten aanzien van de omzetbelasting in de positie van hWh, is de begroting opgesteld in bedragen exclusief BTW. De totale kosten worden door hWh verhoogd met BTW in rekening gebracht bij de deelnemers.

De hoofdindeling van de begroting 2022 is gelijk aan de geactualiseerde begroting 2021. Voor meer informatie wordt verwezen naar de leeswijzer in hoofdstuk 2.

2 Leeswijzer

De opbouw van de begroting 2022 is als volgt.

In deel 1 (hoofdstuk 3 tot en met 9) wordt een algemeen beeld geschetst van de financiële en inhoudelijke ontwikkelingen. Deze hoofdstukken vormen een bestuurlijke samenvatting van de begroting. Daarnaast worden in dit deel de begrotingsprogramma's uitgewerkt die behoren tot de instandhouding. Alle wijzigingen die betrekking hebben op instandhouding moeten na een zienswijzeprocedure door het Algemeen bestuur hWh worden vastgesteld.

In deel 2 (hoofdstuk 10 tot en met 18) worden de begrotingsprogramma's waterschappen uitgewerkt. De opdrachtgevers van de projecten (waterschappen) organiseren zich per project in een uitvoerend overleg. Dit uitvoerend overleg heeft zeggenschap over de gelden die worden begroot voor de projecten binnen een programma. Dit deel van de begroting dient formeel door het Algemeen bestuur hWh te worden vastgesteld.

In deel 3 (hoofdstuk 19 tot en met 22) worden de begrotingsprogramma's derden en kassiersfunctie uitgewerkt. De opdrachtgevers van de projecten (waterschappen en derden) organiseren zich per project in samengesteld uitvoerend overleg. De opdracht van de waterschappen aan hWh beperkt zich tot facilitering. De bestuurlijke aansturing ligt niet bij het bestuur van hWh. Dit deel van de begroting dient echter wel formeel door het Algemeen bestuur hWh te worden vastgesteld.

In deel 4 wordt aangekondigd welke begrotingswijzigingen voor 2022 worden verwacht op het moment van het opstellen van de geactualiseerde begroting. Deze projecten hebben nog niet geleid tot een dienstverleningsovereenkomst en worden daarom nog niet in de financiële begroting verwerkt.

Per programma wordt een vaste opzet gehanteerd volgens de bekende 3 'W-vragen':

- Wat willen we bereiken?
- Wat gaan we daarvoor doen?
- Wat mag het kosten?

In hoofdstuk 5 zijn de wettelijk verplichte paragrafen opgenomen. Deze paragrafen geven een dwarsdoorsnede van de begroting. Hierin zijn onder andere de begrotingsuitgangspunten opgenomen, de risico-inventarisatie en de ontwikkelingen in de bedrijfsvoering.

In de verdere hoofdstukken en bijlagen treft u diverse overzichten aan, waaronder de overzichten met bijdragen per product/per waterschap.

3 Begroting in één oogopslag

De opbouw van de begroting 2022 wordt onderstaand weergegeven. Hierin worden de belangrijkste kengetallen zichtbaar gemaakt. De analyse van de geactualiseerde begroting 2021 ten opzichte van de primaire begroting 2021 wordt in hoofdstuk 4 weergegeven.

Geactualiseerde begroting 2021 in €

Begroting 2022 in €

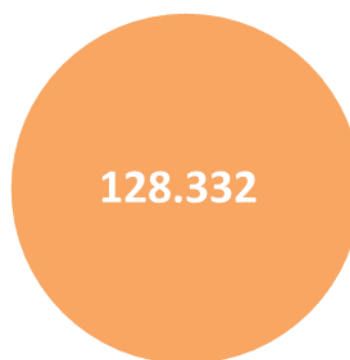
Projecten toegevoegd aan begroting

Geactualiseerde begroting 2021 in uren

Begroting 2022 in uren

4 Financiële analyse

In dit hoofdstuk worden de mutaties tussen de geactualiseerde begroting 2021 en de primaire begroting 2022 toegelicht. De aanpassingen in de begroting 2022 zijn voornamelijk toe te wijzen aan:

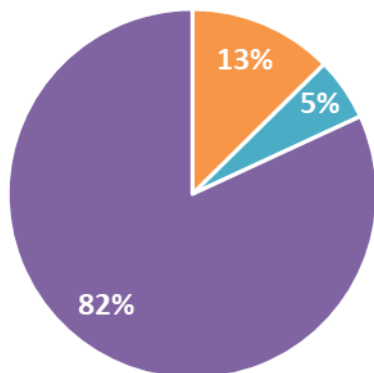
- De nieuwe afgesloten en verlengde DVO's;
- Aanpassingen binnen lopende projecten.

In de hoofdstukken 8 tot en met 22 wordt op de programma's een verdere toelichting gegeven.

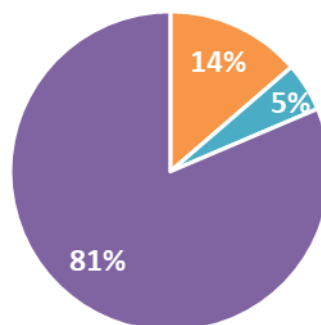
4.1 Instandhouding

De instandhouding is faciliterend aan de uitvoering van de projecten. In de begroting 2022 is 14% van het totale begrotingsbedrag benodigd voor de uitvoering van bestuur en organisatie. De verhouding ten opzichte van de begroting van de projecten is stabiel. De afgelopen jaren heeft binnen hWh de nadruk vooral gelegen op de kwaliteitsverbetering van de bedrijfsvoering. Na de verbouwing van het kantoor en het vergadercentrum, wordt in 2021 en de jaren daarna overgaan op een traject van continu verbeteren. Zo kan een moderne en veilige omgeving onderhouden worden, waar hWh zo goed mogelijk haar medewerkers kan faciliteren die samen met de waterschappen werken aan hun renderende samenwerking.

Geactualiseerde begroting 2021 in %

Begroting 2022 in %

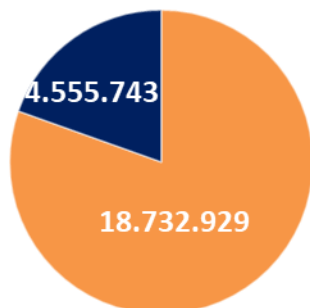
- 1. Bestuur en organisatie
- 2. Kennis en verbinden
- Subtotaal projecten

4.2 Begrote bijdrage van de waterschappen

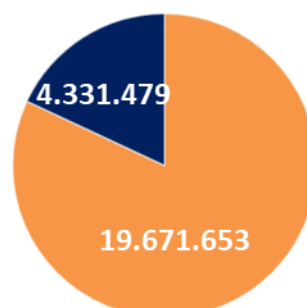
Binnen de Gemeenschappelijke regeling hWh wordt voornamelijk de samenwerking tussen de waterschappen gefaciliteerd. De waterschappen en overige deelnemers dragen de kosten voor de instandhouding en de projecten waaraan zij deelnemen. In de bijlages 3 en 4 zijn gedetailleerde overzichten van de bijdrages per deelnemer opgenomen. De bijdrage van de waterschappen aan de begroting 2022 is gestegen ten opzichte van de geactualiseerde begroting 2021.

De verdeling van de begrote bijdragen van de deelnemers op hoofdlijnen is als volgt:

Geactualiseerde begroting 2021
Bijdragen deelnemers in €

Begroting 2022
Bijdragen deelnemers in €

■ Subtotaal waterschappen
■ Subtotaal derden

4.3 Van geactualiseerde begroting 2021 naar begroting 2022

In de begroting 2022 zijn enkele aanpassingen verwerkt ten opzichte van de geactualiseerde begroting 2021:

- De maximaal toe te passen uurtarieven voor deze begroting zijn, conform kadernota, gebaseerd op de Handleiding overheidstarieven 2020 (ministerie van Financiën). De uurtarieven zijn geïndexeerd met 1,4% op basis van de verwachte stijging van de loonvoet in 2021 en eveneens 1,4% voor 2022. Het percentage is gebaseerd op de raming van het Centraal Plan Bureau. Het onderhandelingsresultaat op de CAO 2021 was ten tijde van het opmaken van deze begroting nog niet bekend.
- In de begroting 2022 is per programma een begrotingstarief bepaald. Dit tarief varieert van schaal 10 tot 13. Het totale gemiddelde uurtarief in de begroting 2022 komt uit op € 77,90. In de geactualiseerde begroting 2021 was dit nog gemiddeld € 75,91. In de financiële analyse in hoofdstuk 4 is toegelicht wat de wijziging in uurtarieven in de begroting van hWh betekent.
- De ontwikkelingen en actualisaties in lopende dienstverleningsovereenkomsten zijn verwerkt.
- Nieuwe projecten zijn aan de begroting toegevoegd op basis van een afgesloten dienstverleningsovereenkomst.
- De actuele capaciteitsplanning per project is verwerkt.
- De projectmatige aanpak van de in 2017 ingezette kwaliteitsimpuls van hWh (interne projecten) wordt in 2020 c.q. Q1 2021, na de verhuizing, afgerond en zal in 2021 en 2022 overgaan in een continu verbetertraject. In 2022 is € 250.000 voor kwaliteitsborging begroot, welke zal worden ingezet voor nog nader te bepalen interne projecten.

De begroting 2022 is uitgedrukt in cijfers als volgt tot stand gekomen:

Wijzigingen primaire begroting 2022 ten opzichte van geactualiseerde begroting 2021	Totaal	Instandhouding	Projecten
Begroting 2021 geactualiseerd	23.288.671	4.217.569	19.071.102
Wijziging begroot uurtarief	252.391	-2.417	254.808
Subtotaal na wijziging uitgangspunten	23.541.062	4.215.151	19.325.911
Toevoeging interne projecten	250.000	250.000	-
Toevoeging initiatiefbudget *	600.000	-	600.000
Toevoeging overige nieuwe projecten	410.537	-	410.537
Beëindigde projecten	-871.636	-	-871.636
Wijziging ontwikkelbudgetten **	660.000	-	660.000
Wijziging begrote uren projecten	391.708	152.202	239.506
Wijzigingen overige kosten projecten***	-978.539	-78.240	-900.299
Begroting 2022 primair	24.003.132	4.539.113	19.464.019

* De concrete invulling in 2021 van het initiatiefbudget is voorbehouden aan de OGT. De OGT heeft in haar vergadering van 27 november 2020 ingestemd met het gebruik van een initiatiefbudget. Door een jaarlijks bedrag op te nemen als initiatiefbudget in de begroting van hWh, wordt financiële ruimte gecreëerd om nieuwe projecten op te starten, indien het ontwikkelgeld van een programma onvoldoende toereikend is. Wanneer een concreet nieuw project wordt opgestart binnen een ander programma, kan het initiatiefbudget dienen als financiering daarvan. Het initiatiefbudget wordt uitsluitend gebruikt ter financiering van verhogingen in de begroting binnen andere programma's.

** De aanwending van de ontwikkelbudgetten is gemandateerd aan het UO van het desbetreffende programma. De ontwikkelbudgetten kunnen worden aangewend voor nieuwe initiatieven binnen het programma. In de begroting 2021 zijn de ontwikkelbudgetten lager begroot dan in de DVO's was overeengekomen, in afwachting van (programmaoverstijgende) prioritering door de OGT, dan wel temporisering binnen de geactualiseerde begroting 2021. In 2022 is de begroting van de ontwikkelbudgetten gebaseerd op de actuele goedgekeurde DVO's.

*** Een aantal substantiële aanpassingen ten opzichte van de geactualiseerde begroting 2021 zijn onder andere € 270.000 lagere kosten Oracle TECH (kostenbesparing), € 240.000 lagere out of pocketkosten HyDamo (afroning project) en € 365.000 lagere kosten Externe productkosten IHW (in 2021 eenmalig verhoogd).

Aan de begroting 2022 zijn de volgende nieuwe projecten toegevoegd:

Toegevoegde projecten primaire begroting 2022 t.o.v. geactualiseerde begroting 2021	Totaal
<i>Programma 1. Bestuur en organisatie</i>	
Kwaliteitsborging	250.000
<i>Programma 5. Organisatie en samenwerking</i>	
Kenniscentrum	155.000
Framework Microsoft	50.000
<i>Programma 8. Waterkeringen</i>	
Ontwikkelbudget voor verkenningen zorgplicht	150.000
<i>Programma 14. Informatiehuis Water</i>	
EF DD API	55.537
<i>Programma 15. Kassiersfunctie</i>	
Initiatiefbudget OGT	600.000
Totaal toegevoegde projecten	1.260.537

5 Paragrafen

5.1 Ontwikkelingen sinds het vorige begrotingsjaar

Algemene ontwikkelingen

Door de verwachte gevolgen van de coronacrisis voor de maatschappij en ook voor de waterschappen heeft de OGT ook voor 2022 het voornemen zich een vrijwillig plafond voor initiatieven in samenwerkingsprojecten onder regie van hWh op te leggen. Conform de wens van de OGT is de totale begroting 2022 van de projecten (exclusief instandhouding) met maximaal 2% gestegen.

De verwachting is dat in 2022 het vernieuwde kantoor- en vergadercentrum weer volledig in gebruik zal zijn. Hierbij zijn de nieuwe regels:

- Digitaal als het kan en fysiek als het moet.
- Werken doen we thuis en ontmoeten in kantoor- of vergadercentrum

Het Koersplan loopt in 2023 af en daarom zal in 2022 door hWh een upgrade van de koers worden georganiseerd. Ter voorbereiding hiervan is:

- Door de OGT in 2020 de strategienota in de basis vernieuwd. Een dynamische nota gedragen door het primair proces binnen de waterschappen om samen te werken waar het moet en kan. In 2021 heeft via dialogotafels met stakeholders een aanvulling op c.q. invulling van deze basis plaatsgevonden.
- Wordt in 2021 aan bestuursleden de mogelijkheid geboden om deel te nemen aan een leerlijn Digitale Transformatie. Deze leerlijn komt tot stand door een samenwerking van Unie, STOWA en hWh en is bedoeld om ieders kennis m.b.t. digitalisering en digitale transformatie op een gelijk niveau te brengen.

In 2020 zijn alle programma's ingericht en door het Dagelijks bestuur, een door het Algemeen bestuur gedelegeerde bevoegdheid, ingesteld. Alle programma's worden geadviseerd door vertegenwoordigende gremia vanuit de business van de waterschappen (bijv. de VVZB voor Waterketen of CIW voor informatieveiligheid of een kring van hydrologen voor watersysteem, etc.). Zoveel als mogelijk is gebruik gemaakt van bestaande gremia van UvW, STOWA of door de waterschappen zelf ingesteld. Tevens is de OGT opgenomen in de nieuwe Planning & Control cyclus en wordt daarop aanvullend per programma jaarlijks de programmakaart (ambitie) met bijbehorende drijarenplan vernieuwd, een jaarplan en een jaarverslag gemaakt. Verder heeft het DB met de OGT afgesproken dat, vanuit het loden deuren principe, de uitvoeringstoets niet alleen op het niveau van de programma DVO maar ook op de onderliggende projecten (DVO-addenda) zal worden uitgevoerd.

In het kader van de digitale transitie en -transformatie worden door de waterschappen, begeleid door alle programma's van hWh stappen gezet op de weg van samenwerking en kennisuitwisseling, zoals:

- Kennisopbouw en – deling
  - De doorontwikkeling van diverse leerlijnen om binnen de waterschappen iedereen m.b.t. de digitale transformatie op een gelijk kennisgebied te brengen en te houden. Ook in 2022 worden de leerlijnen aan bestuurders en ambtenaren binnen de waterschappen aangeboden.
  - Op innovatie.nl vertellen waterschappen aan elkaar met welke vernieuwende projecten men bezig is. Daarnaast wordt informatie over dit onderwerp ook op andere manieren aangeboden zoals Podcasts, e-zines, etc.
  - In 2021 is een begin gemaakt met het opzetten van centrale kenniscentra om de waterschappen te ondersteunen met hun transitie naar werken in de Cloud, hun

inrichten van een veilige werkomgeving, etc. Deze centra zullen in 2022 verder geprofessionaliseerd worden.

- Datauitwisseling
  - Groei naar data-gedreven organisaties die binnen de watersector en daarbuiten hun data durven en kunnen uitwisselen. De intentie is deze data voldoet aan het FAIR (Findable - vindbaar, Accessible - toegankelijk, Interoperable – uitwisselbaar en Reusable – herbruikbaar) principe.
  - De intentie is dat praktijkgerichte opleiding voor data gespecialiseerd personeel voor de watersector ook in 2022 doorgaan.
- Samenwerking in de keten
  - In 2022 zal de landingsbaan met STOWA en UvW m.b.t. samenwerkingsprojecten zijn vruchten gaan opbrengen.

De ontwikkeling van de organisatie n.a.v. de uitkomsten uit de midterm review krijgt zijn vervolg in 2022.

Sturing en verantwoording binnen hWh

De inrichting van hWh met betrekking tot de begrotings- en verantwoordingstructuur van Het Waterschapshuis wijzigt niet. Dat betreft onder andere het creëren van loden deuren tussen de diverse producten en programma's. De kosten van de programma's die vallen onder instandhouding, betreffende de basisinfrastructuur van hWh, en waarvan de kosten niet toegerekend worden aan taken worden gedragen door alle deelnemers. Het uitgangspunt blijft dat alle geldstromen waarbij hWh (juridisch) contractpartner is, via de begroting van hWh blijven lopen.

Ten aanzien van begrotingswijzigingen heeft de OGT een beperkt initiatiefbudget in de begroting opgenomen. Hierdoor zullen collectieve contractmutaties (dienstverleningsovereenkomsten met waterschappen) niet leiden tot begrotingswijzigingen.

Facultatieve contractmutaties of contractmutaties waaraan derden deelnemen zullen nog steeds leiden tot begrotingswijzigingen en worden formeel vastgesteld door het Algemeen bestuur van hWh.

De wettelijke zienswijzeprocedure geldt alleen voor begrotingswijzigingen die de "instandhouding" betreffen. De kosten van bestuur en organisatie zijn in de begroting 2022 gestegen ten opzichte van de geactualiseerde begroting 2021 o.a. door het door het AB ingestelde continu verbeteringsbudget van 250.000 euro.

De bestuursrapportages zijn conform de wens van het Algemeen bestuur hWh zodanig ingericht dat deze meer toegesneden zijn op de instandhouding en de capaciteit. De informatie inzake programma's en projecten wordt primair gericht aan de opdrachtgeverstafel en de stuurgroepen. Voor het Dagelijks bestuur en het Algemeen bestuur hWh zal deze informatie in de vorm van een bijlage worden meegezonden.

Governance en programmasturing

HWh is door de OGT omgebouwd naar een programmagestuurde organisatie. De business/het primair proces van de waterschappen heeft, samen met de secretaris-directeuren (SD's), het opdrachtgeverschap op zich genomen. UO's zijn verantwoordelijk voor de inhoudelijke uitvoering van de afgesproken strategie binnen deze programma's. Ook krijgen ze de financiële ruimte om daadwerkelijk inhoudelijk sturing uit te oefenen. De beperkingen met betrekking tot fysiek ontmoeten in 2020 en 2021, veroorzaakt door COVID19, hebben gevolgen gehad voor relatiebeheer door omgevings- en contractmanagement. Uitgangspunt is dat deze beperkingen in 2022 zijn opgeheven waardoor de relatie met de stakeholders en markt weer kan worden geoptimaliseerd. Volgens het nieuwe werken "digitaal als het kan en fysiek als het moet". Hiermee

wordt hWh in haar kracht gezet met het optimaal kunnen faciliteren van renderende samenwerking door waterschappen.

5.2 Uitgangspunten en normen

Voor de begroting 2022 hanteren we de volgende financiële uitgangspunten:

Indexering voor materiële kosten

De materiële kosten zijn in 2022 waar mogelijk begroot op basis van lopende contractuele bepalingen. Waar nodig heeft bijstelling plaatsgevonden van de generieke inflatiecorrectie van 1,4%. In de meerjarenraming is vanaf 2023 nog geen generieke inflatiecorrectie doorgevoerd voor de materiële kosten. Daar waar sprake is van meerjarige contracten met een contractuele bepaling inzake inflatiecorrectie wordt deze meegenomen in de meerjarenraming.

Het onderhandelingsresultaat op de CAO 2021 was ten tijde van het opmaken van deze begroting nog niet bekend. De uurtarieven zijn geïndexeerd met 1,4% op basis van de verwachte stijging van de loonvoet in 2021 en eveneens 1,4% voor 2022. Het percentage is gebaseerd op de raming van het Centraal Plan Bureau.

Personeelslasten

De uurtarieven inleen (vanuit waterschappen) en inhuur worden begroot op basis van de meest recent beschikbare tarieven voor de Rijksoverheid (Handleiding overheidstarieven 2020, ministerie van Financiën). Hier is per salarisschaal een uurtarief bepaald, gebaseerd op een intern en een extern tarief. De tarieven voor de projecten voor waterschappen en projecten voor derden worden begroot gebaseerd op het externe tarief. Hierdoor wordt de mogelijkheid gecreëerd dat een waterschap dat een medewerker uitleent, een zodanige vergoeding ontvangt, dat deze een gelijkwaardige kracht kan werven vanuit de markt. De vergoeding aan het waterschap zal dan gebaseerd zijn op het uurtarief van de betreffende salarisschaal van de ingeleende medewerker, zoals bepaald in de Handleiding overheidstarieven.

In het kader van de wetgeving rondom vennootschapsbelasting kan dit in sommige gevallen echter leiden tot een hogere administratieve last voor een waterschap, wat niet opweegt tegen de hogere vergoeding voor de uitgeleende medewerker. Omdat de fiscale situatie per waterschap verschillend is, wordt de mogelijkheid geboden voor individuele waterschappen te opteren voor een vergoeding gebaseerd op de lagere integrale kostprijs (loonkosten plus een opslag voor overheadkosten) van de betreffende medewerker, in plaats een vergoeding op basis van de tarieven opgesteld voor de Rijksoverheid. Deze afweging zal het betreffende waterschap zelf moeten maken.

In de begroting 2022 per programma een begrotingstarief bepaald. Dit tarief varieert van schaal 10 tot 13.

Systematiek en kostprijs van de uitvoeringskosten

De norm voor de productiviteitsuren blijft 1400 uur (in lijn met Handleiding Overheidstarieven 2020, Ministerie van Financiën). De systematiek met het gebruik van kostenplaatsen en kostendragers blijft in stand.

Rekentarieven doorbelastingen

De rekestarieven voor de doorbelastingen van instandhouding zijn exclusief BTW:

- Virtuele werkplek: € 250 per maand per medewerker;
- Capaciteitsmanagement: € 4.200 per medewerker voor de gehele begeleiding van instroom. Voor contractverlengingen wordt een rekestarief van € 2.100 gehanteerd;
- Inkoop: maximaal € 850 voor een enkelvoudig onderhandse aanbesteding en € 2.100 voor een meervoudig onderhandse aanbesteding.

Relevante beleidskaders

De begrotingsprogramma's worden uitgevoerd binnen de volgende interne en externe beleidskaders:

Omschrijving	Jaar
Wet Gemeenschappelijke Regelingen	2015
Gemeenschappelijke regeling Het Waterschapshuis	2017
Waterschapswet	2018
Waterschapsbesluit	2019
Regeling beleidsvoorbereiding en verantwoording waterschappen	2014
Verordening Beleids- en verantwoordingsfunctie	2015
Controleverordening	2016
Treasurystatuut	2018
Dienstverleningshandvest	2015
Verfijning Flexibilisering	2015
Reorganisatieplan, sociaal plan	2014
Koersplan 2018 – 2020 (verlengd tot en met 2023)	2018
Strategienota	2020

5.3 Incidentele baten en lasten

Deze paragraaf geeft inzicht in de baten en lasten die als eenmalig ten opzichte van voorgaande en komende begrotingsjaren moeten worden beschouwd.

De incidentele baten en lasten zijn in de begroting 2022 nihil.

5.4 Kostentoerekening

In de paragraaf betreffende de kostentoerekening wordt ingegaan op de principes die zijn gehanteerd bij de toerekening van kosten aan de kostendragers. Daarbij wordt inzicht gegeven in:

- de wijze waarop uitvoering is gegeven aan de eis van objectieve en bedrijfseconomische criteria;
- de kwantitatieve grondslagen die als onderdeel van de kostentoerekening zijn gehanteerd.

Verdeelsleutels

Naar verwachting vindt er de komende periode geen fusie van waterschappen plaats. Bij de doorbelasting aan de deelnemende waterschappen worden verschillende soorten verdeelsleutels gebruikt conform het dienstverleningshandvest van hWh:

- a. *Gelijke delen* - Totale kosten gedeeld door het aantal opdrachtgevers.
- b. *Verdeelmodel van de Unie van Waterschappen* - Totale kosten deels verdeeld in gelijke delen, deels naar rato van de belastingopbrengst, een en ander gelijk de Unie van Waterschappen dit verdeelmodel toepast.
- c. *Naar rato van het aantal inwoners* – Percentage gelijk aan het percentage dat het aantal inwoners binnen het eigen zorggebied uitmaakt van het totaal aantal inwoners binnen de zorggebieden van alle opdrachtgevers tezamen.
- d. *Naar rato van het aantal vervuilingseenheden* - Percentage gelijk aan het percentage dat het aantal vervuilingseenheden binnen het eigen zorggebied uitmaakt van het totaal aantal vervuilingseenheden binnen de zorggebieden van alle opdrachtgevers tezamen.
- e. *Naar rato van het aantal hectare gebied* - Percentage gelijk aan het percentage dat het aantal hectare van het eigen zorggebied uitmaakt van het totaal aantal hectare van de zorggebieden van alle opdrachtgevers tezamen.

- f. *Vast procentueel per opdrachtgever bepaald gedeelte* – Procentueel deel van de totale kosten zoals dit als genoemd percentage is bepaald, niet afhankelijk gesteld van berekening of berekeningswijze.

5.5 Onttrekkingen aan overige bestemmingsreserves en voorzieningen

In 2022 worden geen mutaties in bestemmingsreserves of voorzieningen begroot.

5.6 Weerstandsvermogen

Algemeen

Het Waterschapshuis wil op gestructureerde wijze risico's beheersen. Om die reden is het van belang om inzicht te hebben in de risico's zodat passende beheersmaatregelen getroffen kunnen worden. Conform artikel 4.19 van Het Waterschapsbesluit bevat de paragraaf betreffende het weerstandsvermogen ten minste:

- a. een inventarisatie van de weerstandscapaciteit, met daarbij een beschouwing over de stand aan het begin, de mutaties en de stand aan het eind van het begrotingsjaar van de algemene reserves en de voorzieningen;
- b. een inventarisatie van de risico's;
- c. het beleid omtrent de weerstandscapaciteit en de risico's.

Inventarisatie van de risico's

Met de inwerkingtreding van de nieuwe Gemeenschappelijke regeling per maart 2015 worden programma/project-specifieke risico's door de deelnemers aan het betreffende programma/project gedragen. Dit betreft de zogenaamde "loden deur". Dit belangrijke principe is verankerd in de Gemeenschappelijke regeling (artikel 4, 5, 36) en verder uitgewerkt in het dienstverleningshandvest (vrijwaringsbepaling) en de dienstverleningsovereenkomsten. Aangezien de programma-/projectrisico's bij de deelnemers liggen, worden de risico's niet meer opgenomen in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing. Wel wordt in de bestuursrapportage (per 30 april, 31 augustus en 31 december) inzicht gegeven in de risico's per project.

Naast project specifieke risico's zijn er ook programma overstijgende risico's die het geheel van hWh betreffen. In het voorjaar van 2020 heeft het DB een risicoanalyse uitgevoerd. Uit deze analyse zijn 6 aandachtsgebieden voor het bestuur naar voren gekomen.

1. Gebrek aan capaciteit: Zowel kwaliteit als tijdige beschikbaarheid en (duurzame) inzetbaarheid van medewerkers.
2. Bestuurlijke controle: Grip van het bestuur, nu we overgaan naar programma gestuurd werken, op totale begroting, bewaking van rechtmatigheid (o.a. loden deuren) en uitvoerbaarheid programma's.
3. Niet gerealiseerde of onbenutte potentie: Appreciatie bij het AB waterschappen van impact digitale transformatie op primaire proces, de potentie van samenwerking op dit thema en de rol van hWh hierbij.
4. Verlies vertrouwen in hWh: Perceptie van te weinig toegevoegde waarde, kwaliteit en wendbaarheid.
5. Cybersecurity: informatieveiligheid en AVG
6. Compliance Wet en Regelgeving.

Voor het dagelijks bestuur zijn de onderwerpen 'vertrouwen in hWh', 'Cybersecurity;' en 'Compliance W&R' voldoende beheersbaar en voldoen de huidige acties. De onderwerpen 'gebrek aan capaciteit', 'bestuurlijke control' en 'niet gerealiseerde potentie' behoeven nog verbetering.

In onderstaande tabel zijn deze aandachtsgebieden verwerkt, naast enkele andere risico's. Gelet op het algemene karakter van deze risico's is een financiële vertaling niet mogelijk.

Nr		Risico	Beheersmaatregel
1	Financiële positie Waterschappen	Bezuinigingen en financiële positie bij waterschappen. hWh wordt gefinancierd door de deelnemende waterschappen. Bij verdergaande noodzaak tot bezuinigingen en bij een verslechterende financiële positie van waterschappen zal dat invloed kunnen hebben op de financiële huishouding van hWh.	Door de doorgevoerde flexibilisering van hWh 3.0, kan hWh eenvoudig krimpen en groeien. Voor de instandhouding is echter een zekere minimale bezetting noodzakelijk.
2	Gebrek aan capaciteit	<p>De directe verantwoordelijkheid van het algemeen bestuur ligt bij het functioneren van hWh. Een organisatie in het leven geroepen om de watersector en vooral de waterschappen te ondersteunen bij hun samenwerking op gebied van informatie- en bedrijfsprocessen. Hierbij wordt extra aandacht gevraagd voor ondersteuning bij de verandering die deze processen ondergaan door o.a. de digitale transformatie. Voor een adequate ondersteuning zijn uitvoeringsprogramma's ingericht.</p> <p>Hoofdvraag is hier of hWh goed is ingericht om de uitvoeringsprogramma's succesvol te laten verlopen. Een van de belangrijkste succesfactoren is de programma-/projectmedewerker. Zijn kwalitatief de juiste mensen tijdig beschikbaar en kunnen zij duurzaam worden ingezet?</p> <p>Naast de voortdurende overhead discussie spelen hier de volgende deelvragen:</p> <p>a. Kan hWh haar imago blijven verbeteren en/of handhaven?</p> <p>b. Kan hWh samen met de waterschappen zorgdragen dat de juiste capaciteit in mensen beschikbaar is voor de programma's en instandhouding?</p> <p>c. Kan hWh voor haar medewerkers een veilige en gezonde werkomgeving bieden?</p>	<p>- hWh als "the place to be":</p> <ul style="list-style-type: none"> - De plannen om voor hWh een fysiek duurzame werkomgeving in te richten waar het prettig is om in te werken en samenwerking op een natuurlijke wijze wordt gestimuleerd, worden in 2020/begin 2021 afgerond. - Nieuwe medewerkers vanaf het prilste begin zich welkom laten voelen. Hiervoor een 'chief happiness officer' aangesteld en wordt het introductieprogramma aangepast. - Medewerkers zich continu laten ontwikkelen. Hiervoor is een talentmanager aanwezig. <p>- De programmamanager zet samen met het UO een duidelijke lijn uit in een meerjarenplan en binnen dit kader ieder jaar een SMART jaarplan. Een jaarplan waar ook een betere personele planning aan wordt gekoppeld.</p> <p>- Samen met de waterschappen strategisch personeelsmanagement opzetten. Hierdoor wordt het voor de waterschappen mogelijk om mensen o.a. via hWh een perspectief te bieden waarnaar men zich kan ontwikkelen. Voor DATA management worden data scientists en engineers door hWh opgeleid.</p> <p>- Samen met de waterschappen een (virtuele) flexpool ontwikkelen als overstapplaats voor mensen die zich hebben doorontwikkeld en hun huidige baan zijn ontgroeid.</p> <p>- Ondersteuning aan programma's vindt centraal plaats binnen één backoffice waardoor programmamanager en projectleider worden ontlast en de projectleider sneller is ingewerkt binnen hWh.</p>

Nr		Risico	Beheersmaatregel
3	Bestuurlijk in control	<p>De huidige governance is ingericht om het vertrouwen in hWh nog sterker te maken. In het koersplan 3.0 is geconstateerd dat het vertrouwen groeit maar nog geen wijziging in de governance toelaat. De conclusie van de koerscommissie was dat een uitgebreide governance discussie de goede weg die door de waterschappen met hWh was ingeslagen zou verstoren. De toekomstige governance zal gebaseerd kunnen worden op een basis van vertrouwen. De scheiding eigenaarschap en opdrachtgeverschap maakt de scheiding opdrachtgever en opdrachtnemer helder. De Wet gemeenschappelijke regelingen (WGR) maakt het algemeen bestuur echter eindverantwoordelijk.</p> <p>Hoofdvraag is hier: "Hoe kan het algemeen bestuur in control blijven over de activiteiten die hWh uitvoert?" Waarbij het uitgangspunt is dat de governance niet ter discussie wordt gesteld.</p> <p>Met als deelvragen:</p> <p>a. Hoe te bewaken dat hWh alleen die opdrachten aanneemt die:</p> <p>i. uitvoerbaar zijn (juiste mensen beschikbaar, binnen wettelijke kaders);</p> <p>ii. urgent en van nut zijn voor de waterschappen.</p> <p>b. Hoe te bewaken dat hWh de gevraagde resultaten levert?</p> <p>c. Hoe de loden/houten deuren te handhaven, bij minder bureaucratie?</p> <p>d. Hoe de rechtmatigheid te bewaken dat de middelen ingezet voor hWh voor de juiste activiteiten en resultaten worden ingezet?</p>	<p>- hWh begeleidt en investeert in het proces (o.a. met de inzet van programmamanagers, hun IPM-team en creatieve nieuwe functionele werkvormen) om samen met de waterschappen (SD's en inhoudelijk deskundigen) te komen tot een strategienota met een inhoudelijk resultaatgericht meerjarenplan welke resultaten de waterschappen in de samenwerking wil bereiken. Binnen de programma's wordt vervolgens jaarlijks vooraf een SMART jaarplan opgesteld en achteraf worden de realisaties vastgelegd in een jaarverslag. Om dit te bereiken organiseert hWh:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Werksessies met SD's; - Werksessies met inhoudelijk verantwoordelijken, SD's en eventueel derden; - Het resultaat van de werksessies moet zijn: heldere (SMART) definities van waartoe het programma moet leiden en welke resultaten wanneer moeten worden gerealiseerd; - Gewenste resultaten worden vervolgens afgestemd met OGT en bestuur. <p>- In de business case is het van belang dat probleem (met noodzaak en urgentie) en scenario's voor oplossing helder en aanbesteedbaar zijn gedefinieerd zodat het UO tot uitvoering kan besluiten (projecten). hWh toetst, t.b.v. het bestuur, deze projecten op uitvoerbaarheid (o.a. zijn de juiste medewerkers te vinden?), urgentie en of de juiste stakeholders betrokken zijn geweest. Hierdoor is hWh in staat om het gewenste resultaat op het juiste moment te realiseren.</p> <p>- hWh toetst gedurende de uitvoering op de kwaliteit van de opgeleverde tussenresultaten, de correctheid van de uitgevoerde activiteiten (bijv. aanbesteding) en rapport aan het UO over de voortgang van het project (zowel financieel als inhoudelijk en het effect van de mitigerende maatregelen m.b.t. de geformuleerde projectrisico's).</p> <p>- hWh zorgt middels een platform, werksessies en 1-op-1 bezoeken dat waterschappen leren van elkaar wat er aan innovatie plaatsvindt.</p> <p>- DVO loopt gelijk op met het meerjarenplan. Programma is collectief en de onderliggende projecten (addenda in DVO) zijn facultatief.</p> <p>- Uitvoeringstoets op meerdere niveaus: DVO, jaarplan en de individuele projecten.</p> <p>- Met de invoering van het nieuwe financiële systeem Prosa is de basis gelegd om dit jaar de mogelijkheid te creëren om projecten meer in detail te rapporteren en te beheersen.</p>

Nr		Risico	Beheersmaatregel
4	Niet gerealiseerde of onbenutte potentie	<p>Digitale transformatie betreft de impact van (digitale) technologieën en de toenemende digitalisering van bedrijfsprocessen op mens, organisatie en de maatschappij. Het gaat dus om een transformatie van de hele organisatie, de manier waarop een organisatie wordt aangestuurd en hoe dit in de digitale wereld verandert (verantwoordelijkheid van de SD van ieder waterschap). Een goed voorbeeld is de snelle acceptatie van videovergaderen ten tijden van het coronavirus. Helaas waren de waterschappen (samen met hWh) hier niet op voorbereid en lag er geen resultaat van een onderzoek naar de beste tooling voor iedere toepassing klaar.</p> <p>De hoofdvraag is: Hoe kan hWh de waterschappen helpen met het benutten van de potentie van de nieuwe technologie in hun organisatie (Digitale Transformatie)?</p>	<ul style="list-style-type: none"> - hWh begeleidt en investeert in het proces (o.a. werksessies van de omgevingsmanagers met de innovators binnen de waterschappen) om samen met de waterschappen te komen tot een goede gegevensuitwisseling over innovatie binnen de waterschappen. - hWh investeert in de samenwerking met STOWA (de landingsbaan) om innovatie samen te laten vallen met toegepast onderzoek en vervolgens over te gaan tot het opstellen van een businesscase. Hierbij zal vooral gekeken worden of er 'coalition of the willing' bestaat/gecreëerd kan worden. - hWh investeert in het proces (o.a. door sessies samen met de UvW te organiseren) om de waterschappen (ook bestuurlijk) mee te nemen op het pad van digitale transformatie, juist nu er weer sprake is van een mogelijk nieuwe recessie. - hWh investeert in het proces (o.a. door sessies samen met de UvW te organiseren) om de waterschappen (ook bestuurlijk) bewust te maken op welke nieuwe wetgeving men zich moet voorbereiden.
5	Verlies van vertrouwen in hWh	<p>Perceptie van te weinig toegevoegde waarde, kwaliteit en wendbaarheid. Dit kan leiden tot het risico dat waterschappen uittreden uit (onderdelen van) programma's. Uittreding van waterschappen kan lopende activiteiten in gevaar brengen en kan tot kostenstijging voor andere waterschappen leiden.</p>	<p>In voorgaande risico's en beheersmaatregelen is reeds aandacht besteed aan het vasthouden en versterken van het vertrouwen in hWh, onder andere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - verbeteren/handhaven van het imago van hWh - waarborgen leveren van kwaliteit/resultaat - benutten van potentie <p>Terzake van uittreding is een procedure opgenomen in de Gemeenschappelijke Regeling en het Dienstverleningshandvest. M.b.t. programma's worden waterschappen contractueel verbonden middels een Dienstverleningsovereenkomst.</p>
6	Cybersecurity	<p>De risico's vanuit cybersecurity hebben vooral te maken met het beschermen van (privacygevoelige) data. Een incident kan onder andere leiden tot reputatieschade en discontinuïteit van de bedrijfsprocessen.</p>	<p>Binnen hWh heeft het thema Informatieveiligheid hoge prioriteit. Door recente ontwikkelingen neemt die prioriteit alleen maar toe. Voor 2021 is daarom de doelstelling om door te groeien richting niveau 4 van de BIO. De inspanningen voor verbeterde informatieveiligheid zullen alleen maar toenemen. In 2021 zal er een pentest plaatsvinden. De hieruit volgende bevindingen zullen worden opgepakt. Ontwikkelingen op gebied van cybercriminaliteit gaan snel. Hierdoor zullen ook in 2022 en verder testen en aanpassingen nodig zijn. Ook zal in 2022 weer een landelijke audit worden gehouden.</p>
7	Compliance wet- en regelgeving	<p>Dit is een breed risico van het niet voldoen aan geldende wet- en regelgeving.</p>	<p>De administratieve organisatie en interne beheersing is ingericht op het compliant zijn, waarin bijvoorbeeld de aanbestedingswet een belangrijke rol speelt. De accountant besteedt hier in zijn controle ook aandacht aan. hWh inventariseert in 2021 de mogelijkheden om te komen tot een interne rechtmatigheidsverantwoording.</p>

Inventarisatie van de weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit bestaat uit structurele weerstandscapaciteit en incidentele weerstandscapaciteit.

Structurele weerstandscapaciteit

De structurele weerstandscapaciteit bestaat in de begroting van hWh uitsluitend uit de post onvoorzien. In de Gemeenschappelijke regeling (artikel 37 lid 2) is opgenomen dat de begroting een bedrag voor onvoorziene uitgaven bevat. In de begroting 2022 is een bedrag van € 250.000 opgenomen voor onvoorziene uitgaven in het programma Bestuur en organisatie.

Incidentele weerstandscapaciteit

Er is geen incidentele weerstandscapaciteit aanwezig bij hWh.

Uiteindelijk zullen de waterschappen op grond van artikel 41 van de Gemeenschappelijke regeling er steeds voor zorg dragen dat hWh te allen tijde over voldoende middelen beschikt om aan al zijn verplichtingen jegens derden te kunnen voldoen. De waterschappen zijn daarmee risicodragers voor eventuele risico's en tekorten die ontstaan bij hWh.

5.7 Financiering

Deze paragraaf geeft inzicht in de beleidsvoornemens ten aanzien van het risicobeheer van de financieringsportefeuille.

Treasury statuut

Op 8 februari 2018 is het herijkte treasury statuut door het Algemeen bestuur Gr hWh vastgesteld. Hierin is het beleid rondom treasury opgenomen. Met de introductie van schatkistbankieren zijn andere uitzettingen niet meer van toepassing.

Algemene ontwikkelingen inzake de treasury functie en vermogensbehoefte

hWh wordt gefinancierd door de waterschappen. Op dit moment is er geen kredietfaciliteit bij de NWB. De geldstromen die hWh aan leveranciers betaald worden zo goed mogelijk afgestemd op de geldstromen die hWh van waterschappen ontvangt. In de achterliggende jaren is het beeld dat op basis van deze uitgangspunten hWh voldoende liquiditeiten heeft om aan de verplichtingen te kunnen voldoen.

Renterisiconorm en kasgeldlimiet

Renterisiconorm is een bedrag ter grootte van een percentage van het begrotingstotaal van het openbaar lichaam bij aanvang van het jaar. In de uitvoeringsregeling Financiering Decentrale Overheden is dit percentage voor gemeenschappelijke regelingen vastgesteld op 20% van het primaire begrotingstotaal 2022 van circa € 24,4 miljoen is € 4,9 miljoen.

Kasgeldlimiet is een bedrag ter grootte van een percentage van het begrotingstotaal van het openbaar lichaam bij aanvang van het jaar. In de uitvoeringsregeling Financiering Decentrale Overheden is dit percentage voor gemeenschappelijke regelingen vastgesteld op 8,2% van het primaire begrotingstotaal 2022 van circa € 24,4 miljoen is € 2,0 miljoen.

In het achterliggende jaar 2020 is het banksaldo het gehele jaar positief geweest en is er geen sprake van kasgeldleningen of andere faciliteiten. Derhalve geen overschrijdingen van de renterisiconorm en kasgeldlimiet. Het positieve saldo is grotendeels ondergebracht bij de schatkist.

Risicobeleid

Het risicobeleid is in het treasury statuut vastgelegd: risicomijdend.

Op dit moment heeft hWh geen derivaten of andere complexe financiële producten en is er uitsluitend een bankrekening bij de NWB en de Rabobank.

Treasury organisatie

De treasuryorganisatie is opgezet conform de uitgangspunten die in het treasurystatuut zijn vastgelegd.

5.8 Verbonden partijen

Deze paragraaf geeft inzicht in:

- De visie op verbonden partijen in relatie tot de realisatie van doelstellingen die zijn opgenomen in de begroting.
- De beleidsvoornemens omtrent verbonden partijen.

Verbonden partijen privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisaties waarin hWh een bestuurlijk en een financieel belang heeft. Onder bestuurlijk belang wordt verstaan zeggenschap, hetzij uit hoofde van vertegenwoordiging in het bestuur hetzij uit hoofde van stemrecht. Er is sprake van een financieel belang wanneer hWh middelen ter beschikking heeft gesteld en het risico bestaat die kwijt te raken bij faillissement. Hiervan is ook sprake als financiële problemen bij verbonden partijen verhaald kunnen worden op hWh.

In 2022 is er geen sprake van verbonden partijen zoals bedoeld in het Waterschapsbesluit.

5.9 Bedrijfsvoering

De paragraaf bedrijfsvoering geeft inzicht in de stand van zaken en de beleidsvoornemens ten aanzien van de bedrijfsvoering.

De afgelopen jaren heeft binnen hWh de nadruk vooral gelegen op de kwalitatief juiste inrichting van de bedrijfsvoering. Vanaf 2021 staat de verbetering van de instandhouding in het teken staan van finetuning. Met het vaststellen van de nieuwe planning & control cyclus in juli 2020, is tevens goedkeuring gegeven aan het inbedden van continue kwaliteitsverbetering binnen instandhouding voor deze finetuning. Vanaf 2022 wordt een jaarlijks bedrag van € 250.000 hiervoor beschikbaar gesteld. Eind 2021 zal middels de interne projectenbrief hieraan een concrete invulling worden gegeven. De in het najaar van 2020 uitgevoerde 'mid-term review' zal hiervoor een bron zijn.

Communicatie

hWh is een bijzondere organisatie: projecten, producten en activiteiten brengen innovatie op het gebied van informatisering en Digitalisering. Digitale transitie en -transformatie speelt hierin een belangrijke rol voor de waterschappen, zowel individueel als gezamenlijk. Communicatie moet daarom niet gaan over het proces van de projecten en activiteiten, maar expliciet over de resultaten en wat die resultaten aan veranderingen en waarde voor de waterschappen (kunnen) brengen.

Capaciteit en menskracht

Ondanks COVID19 blijft er voor specifieke rollen spanning op de arbeidsmarkt. Capaciteit-management evolueert naar capaciteit-makelaar om meer proactief te kunnen werken en daarmee in een eerder stadium de juiste talenten te kunnen spotten binnen waterschappen en arbeidsmarkt.

Door het opzetten van kenniscentra (Cloud-, IV&P-, Dataspecialisten, etc.) zijn de waterschappen aantrekkelijker geworden voor talenten uit de markt

Capaciteitsmanagement blijft zich ook in 2022 inzetten voor:

- De juiste persoon op het juiste moment op de juiste werkplek. In dit kader denkt hWh ook mee met het initiatief van onbeperkte denkers van het A&O fonds.
- Ontwikkeling van medewerkers.
- 'Happiness' en welzijn van medewerkers.

Huisvesting

Per april 2020 is een nieuwe huurperiode ingegaan van 10 jaar voor hWh en IHW, het Vergadercentrum en STOWA. Na een periode van verbouwing, werken we in 2021 in een nieuwe kantooromgeving, die ook veilig gebruikt kan worden in een pandemie-situatie. We hebben een representatief vergadercentrum, waarin tevens aandacht wordt geschonken aan het creëren van een zowel innoverende en stimulerende kantooromgeving, als ontmoetingsplek voor formeel en informeel overleg voor zowel medewerkers, waterschappers en bezoekers.

De verwachting is dat in 2022 het vernieuwde (pandemie-proof) kantoor- en vergadercentrum weer volledig in gebruik zal zijn. Hierbij zijn de nieuwe regels:

- Digitaal als het kan en fysiek als het moet.
- Werken doen we thuis en ontmoeten in kantoor- of vergadercentrum

Zowel kantoor- als vergadercentrum voorzien in het ondersteunen van hybride-vormen van samenkomen en werken.

5.10 EMU saldo

In de paragraaf betreffende het EMU-saldo wordt het EMU-saldo gespecificeerd overeenkomstig de bij ministeriële regeling gestelde regels. In de bijlage 6 is het EMU saldo berekend op € 201.000.

6 Begroting naar programma's

Programma	2020 JEV	2020 begroot 4e wijziging	2021 begroot primair	2021 begroot actualisatie	2022 begroot primair	Mutatie 2022 primair t.o.v. 2021 actualisatie
1. Bestuur en organisatie	2.786.649	3.221.533	2.936.847	2.936.847	3.335.621	398.774
2. Kennis en verbinden	1.088.094	1.258.094	1.280.722	1.280.722	1.203.492	-77.230
Subtotaal instandhouding	3.874.743	4.479.627	4.217.569	4.217.569	4.539.113	321.544
3. Innovatie en transformatie	971.483	1.102.942	842.037	1.269.860	826.446	-443.414
4. Digitale dienstverlening	746.998	1.079.653	748.953	903.581	630.356	-273.225
5. Organisatie en samenwerking	2.125.851	2.353.201	1.724.805	1.968.343	2.210.092	241.749
6. Informatie - datastromen	1.437.242	1.487.242	1.525.057	1.605.056	1.667.001	61.945
7. Informatieveiligheid en privacy	680.879	1.200.000	1.000.000	1.233.678	1.349.998	116.320
8. Waterveiligheid	701.534	746.534	110.957	159.432	319.831	160.399
9. Watersysteem	986.214	1.458.214	868.733	1.266.528	693.299	-573.229
10. Waterketen	1.081.588	1.562.000	1.553.358	1.472.010	2.059.356	587.346
11. Bedrijfsvoering	-	-	-	-	-	-
12. SAW@	1.721.741	1.677.064	1.705.092	1.765.920	1.722.369	-43.551
13. AHN / Beeldmateriaal	4.776.022	4.678.787	4.749.667	4.749.667	4.774.923	25.256
14. Informatiehuis Water	1.802.843	1.559.651	1.294.735	2.054.761	1.991.568	-63.193
15. Kassiersfunctie	591.105	611.105	619.734	622.266	1.218.781	596.515
Subtotaal projecten	17.623.500	19.516.393	16.743.127	19.071.102	19.464.019	392.917
Totaal	21.498.244	23.996.020	20.960.696	23.288.671	24.003.132	714.461

Bedragen zijn begroot exclusief BTW.

7 Begroting naar kosten – en opbrengstensoorten

Opbrengsten & kosten categorieën	Totaal 2022
Kapitaallasten	200.836
Personeelskosten	9.997.673
Huren en rechten	321.177
Overige diensten door derden	13.483.446
Totaal kosten	24.003.132
4.1 Bijdragen van waterschappen	19.671.653
4.2 Bijdragen van overigen	4.331.479
Totaal opbrengsten	24.003.132
Saldo	-

8 Programma 1 Bestuur en organisatie

Wat willen we bereiken?

Ambitie

Het programma Bestuur en organisatie betreft de basisinfrastructuur van hWh, waarvan de kosten niet worden toegerekend aan taken en waarvan de kosten worden gedragen door alle deelnemers.

Naast voldoen aan wetgeving en een basisvoorziening leveren, zodat iedereen efficiënt en effectief zijn/haar werk kan doen, komt er vanuit het koersplan de ambitie bij om naast een flexibele organisatie ook een wendbare organisatie te worden. Dit als voorbeeld en ter facilitering van de waterschappen.

De missie van Het Waterschapshuis is het faciliteren van een renderende samenwerking door waterschappen.

Doelen

Het Dagelijks bestuur en Algemeen bestuur hWh in staat te stellen om op een goede wijze sturing te geven aan de organisatie hWh zodat de doelstellingen worden gerealiseerd binnen de daarvoor gestelde beleidsmatige en financiële kaders.

Bij de missie van hWh is afgesproken dat hWh dienstvaardig, kostenbewust en resultaatgericht ingericht is. Wat is er nodig om deze renderende samenwerking te behouden en continue te blijven verbeteren? Om op deze vraag een antwoord te krijgen is in de tweede helft van 2020 een 'midterm review' uitgevoerd. De resultaten worden begin 2021 besproken met OGT en coördinatieteam van hWh. Tenslotte zal de review met eventueel een verbeterplan aan het AB van hWh worden aangeboden. In de tussentijd blijft hWh de katalysator in de renderende samenwerking voor en door de waterschappen.

De focus voor 2022 komt te liggen op:

- Uitvoeren eventueel verbeterplan uit midterm-review.
- Doorontwikkeling informatieveiligheid van de hWh werkomgeving met testen, awareness, slimmere tooling en deelnemen aan de landelijke audit.
- Organiseren update van het Koersplan.
- Doorontwikkeling van Samen sterk in de keten met Unie en STOWA.
- Doorontwikkeling van leerateliers, leerlijnen en verbeteringen aanbrengen aan de hand van evaluaties van projecten.

Wat gaan we daarvoor doen?

Inspanningen

- Het voorbereiden, faciliteren en het ondersteunen van (de vergaderingen van) het Algemeen bestuur en het Dagelijks bestuur hWh;
- Capaciteitsmanagement ten behoeve van de instroom, doorstroom en uitstroom van de flexibele schil;
- Strategische inkoop met extra aandacht voor leveranciersmanagement;
- De facilitering van de organisatie, waaronder de huisvesting, werkplekken en kantoorautomatisering;
- Ondersteuning van de primaire processen van de organisatie in de breedste zin van het woord;
- Communicatie.

Baten

- Een efficiëntere en betere ondersteuning aan projecten.
- Een veiligere omgeving om in te werken.
- Werkbare en beheerbare applicaties.
- De inzet en resultaten van hWh worden meer gedeeld en zijn bekend bij de waterschappen en in de sector. Een hWh app zal ook worden gebruikt om de toegankelijkheid van hWh en vergadercentrum klantvriendelijker te maken.
- Voldoen aan verwachtingen waterschappen en leveren resultaten conform afspraak.

Resultaten

- hWh voldoet aan wet- en regelgeving.
- hWh is een thuisbasis die het werken aan projecten en programma's optimaal faciliteert.
- Het financiële systeem is ingericht.
- De nieuwe huisvesting is gerealiseerd en is zover mogelijk pandemie-proof en is ingericht om hybride werk- en vergaderomgevingen te ondersteunen.
- Communicatie is een werkend proces en maakt onderdeel uit van de reguliere werkzaamheden.

Wat mag het kosten?

1. Bestuur en organisatie	2020 JEV	2020 begroot 4e wijziging	2021 begroot primair	2021 begroot actualisatie	2022 begroot primair	2023 begroot	2024 begroot	2025 begroot
Bestuur	161.976	161.976	165.237	150.625	152.533	153.256	153.992	154.743
Capaciteitsmanagement	-68.539	231.461	245.871	140.795	146.700	146.700	146.700	146.700
Inkoop	43.334	143.334	150.272	195.590	201.867	201.867	201.867	201.867
Facilitair	594.711	554.711	509.353	570.870	576.633	576.633	576.633	576.633
Organisatie ondersteuning	1.408.065	1.605.815	1.638.617	1.697.434	1.849.675	1.845.475	1.845.475	1.845.475
Communicatie	153.019	153.019	156.372	181.533	158.213	158.213	158.213	158.213
Mobiliteit	236.162	98.296	71.126	-	-	-	-	-
Subtotaal terugkerende kosten	2.528.728	2.948.612	2.936.847	2.936.847	3.085.621	3.082.144	3.082.880	3.083.631
Project vernieuwing tooling financiën	33.218	33.218	-	-	-	-	-	-
Project BIWA	9.793	24.793	-	-	-	-	-	-
DIV naar waterschap	74.594	74.594	-	-	-	-	-	-
Corporate communicatie	33.058	33.058	-	-	-	-	-	-
Huisvesting	107.257	107.257	-	-	-	-	-	-
Kwaliteitsverbetering	-	-	-	-	250.000	250.000	250.000	250.000
Subtotaal eenmalige kosten	257.920	272.920	-	-	250.000	250.000	250.000	250.000
	2.786.649	3.221.533	2.936.847	2.936.847	3.335.621	3.332.144	3.332.880	3.333.631

Een korte toelichting op de ontwikkeling in de begrote kosten:

- Binnen de begrotingspost 'organisatieondersteuning' is rekening gehouden met een terugkeer naar een werksituatie waarbij meer op kantoor wordt gewerkt. Dit betekent onder andere meer reiskosten, maar ook dat er weer meer ingezet kan worden op talentontwikkeling. De begroting voor onvoorzien kosten die hierin is opgenomen, was in 2021 eenmalig naar beneden bijgesteld op € 210.000, maar is in 2022 weer teruggebracht naar het niveau van € 250.000.
- Communicatie werkt in 2021 aan het opfrissen van de huisstijl, in 2022 is hier geen budget meer voor nodig en daalt de begroting op dit onderdeel.
- In 2021 zijn geen interne projecten begroot. Vanaf 2022 wordt jaarlijks een bedrag van € 250.000 voor kwaliteitsverbetering in de bedrijfsvoering. Eind 2021 zal middels de interne projectenbrief hieraan een concrete invulling worden gegeven. De in het najaar van 2020 uitgevoerde 'mid-term review' zal hiervoor een bron zijn.

Samen met programma Kennis en verbinden vormt het programma Bestuur en organisatie de kosten voor instandhouding.

9 Programma 2 Kennis en verbinden

Wat willen we bereiken?

Ambitie

Het programma Kennis en verbinden betreft onder andere de activiteiten in de voorfase (bijvoorbeeld de "Aanvraag Business Case") en (voor-)onderzoeken. Activiteiten in het kader van Omgevingsmanagement en het verkennen van het onbenut potentieel, evenals de ondersteuning van het OGT en het i-platform. Deze kosten kunnen (nog) niet worden toegerekend aan bestaande programma's en worden gedragen door alle deelnemers. Ook het vergadercentrum behoort tot dit programma.

Digitale transformatie staat steeds meer op de agenda. Ook beseffen de waterschappen dat dit gepaard gaat met organisatorische veranderingen en dat bij een (groot) deel van deze opgave samenwerking noodzakelijk is.

Doelen

In opdracht van de OGT uitwerken van nieuwe ontwikkelingen en onderzoeken van kansen om te komen tot samenwerking in nieuwe ICT projecten.

In opdracht van het bestuur stimuleren van samenwerking tussen de waterschappen bij de toepassing van nieuwe technieken en nieuwe organisatievormen in het kader van digitale transformatie.

Voor projecten en programma's heeft de OGT in samenspraak met het bestuur van Het Waterschapshuis in 2019 een nieuwe structuur opgezet die past bij de huidige wil om met vertrouwen samen te werken. De nieuwe structuur is resultaatgericht.

De kwaliteit van de business cases is hierdoor nog belangrijker geworden. Kwaliteit van dienstverlening en resultaatgericht werken moeten onderdeel zijn van het DNA van Het Waterschapshuis.

Wat gaan we daarvoor doen?

Inspanningen

- Het continueren van de dienstverlening ten aanzien van het vergadercentrum, meer gericht op het zogenaamde "hybride" vergaderen waarbij een deel van de deelnemers alleen virtueel aanwezig zijn.
- Structurele inzet op kwaliteitsborging in de projecten en programma's.
- Het uitvoeren van de C van de PDCA cyclus voor projecten en programma's.
- Juridische en secretariële ondersteuning van platforms waarin alle waterschappen zijn vertegenwoordigd.
- I.o.m. de OGT opzetten van een proces om periodiek (zie P&C cyclus) te komen tot een update van de strategienota en meerjarenplannen van de programma's.
- Landingsbaan met STOWA en UvW (inrichten en) laten werken.
- Waar nodig de waterschappen kennis laten maken met de nieuwste ontwikkelingen binnen de watersector. Zowel binnen de waterschappen zelf als met andere partijen binnen de watersector dan wel leveranciers.
- Het maken van Aanvraag Business Cases.

Baten

- Voldoen aan verwachtingen waterschappen en leveren resultaten conform afspraak.
- Het nog beter aan laten sluiten van vraag en aanbod.
- De efficiëntie en de effectiviteit van de platforms te vergroten.
- Aansluiting van onderzoek en toepassing door de waterschappen op onderwerpen de digitale transformatie betreffende (onbenut potentieel).
- Waterschappers maximaal ondersteunen bij hun vergaderingen op een centrale locatie.

Resultaten

- Modern en uitstekend toegerust vergadercentrum die aan fysieke en virtuele veiligheidseisen voldoet.
- Kwaliteit in de projecten en programma's krijgt de aandacht en doorloopt de PDCA-cyclus.
- OGT krijgt de ruimte zich te richten op strategische doelen.
- Er ligt een bijgewerkte strategienota en meerjarenplan.
- Door de systematiek van Aanvraag Business Cases worden er gericht geïnvesteerd in kansrijke projecten.

Wat mag het kosten?

2. Kennis en verbinden	2020 JEV	2020 begroot 4e wijziging	2021 begroot primair	2021 begroot actualisatie	2022 begroot primair	2023 begroot	2024 begroot	2025 begroot
Kennis delen & Verbinden	408.017	343.017	350.689	350.689	350.689	350.689	350.689	350.689
Kwaliteitsborging	57.288	57.288	58.518	78.518	78.518	78.518	78.518	-
Capaciteit BUCA	159.972	194.972	199.533	102.621	102.621	102.621	102.621	102.621
Ondersteuning OGT / I-platform	136.635	136.635	139.692	100.961	102.235	-	-	-
Strategienota OGT	41.198	41.198	-	41.198	41.775	41.775	41.775	41.775
Vergadercentrum	284.985	484.985	532.291	482.458	527.654	527.654	527.654	527.654
Stabilisatie-post begroting	-	-	-	124.277	-	-	-	-
	1.088.094	1.258.094	1.280.722	1.280.722	1.203.492	1.101.257	1.101.257	1.022.739

Een korte toelichting op de ontwikkeling in de begrote kosten:

- De dienstverlening voor Business Cases en de controle van lopende projecten wordt uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van de OGT en zal als zodanig worden behandeld. Dit betekent dat iedere opdracht leidt tot een formele begrotingswijziging. Aan het begin van het jaar zullen de kosten voor de voorfase (capaciteit business cases) in de instandhouding (het abonnement) zitten en dat deze gedurende het jaar, daar waar opdracht wordt gegeven voor een business case en/of project, (gedeeltelijk) ten laste van projecten worden gebracht. Aangezien de meeste programma's inmiddels de beschikking hebben over ontwikkelgeld, is de begroting voor business cases in programma 2 beschikbaar voor business cases die niet binnen één van de andere programma's uitgevoerd kan worden.
- De kwaliteitsborging bestaat grotendeels uit het uitvoeren van de C (Check) in de PDCA cyclus van de projecten en programma's
- Het project 'Strategienota OGT' is begroot als een jaarlijks terugkerende activiteit, de onderliggende DVO heeft een einddatum van 31 december 2022.
- De begroting voor het vergadercentrum is in 2021 verlaagd ten opzichte van de primaire begroting. Dit heeft te maken met de verwachting dat het vergadercentrum pas in het 2^e kwartaal van 2021 open kan in verband met de coronapandemie. In 2022 wordt er vanuit gegaan dat het vergadercentrum weer het gehele jaar in gebruik is.
- In Kennis en verbinden was in 2021 een 'stabilisatiepost begroting' opgenomen om de daling in de begroting van de instandhoudingskosten op te vangen. Hierdoor wordt een wettelijke zienswijzeprocedure voorkomen voor de geactualiseerde begroting 2021. Ten aanzien van de 'stabilisatiepost begroting' zijn geen uitgaven gepland, dit is ook niet in 2022 opgenomen in de begroting.

Deel 2: Projecten waterschappen

In deel 2 worden de begrotingsprogramma's waterschappen uitgewerkt. Dit betreft de volgende programma's:

- Innovatie en transformatie
- Digitale dienstverlening
- Organisatie en samenwerking
- Informatie – datastromen
- Informatieveiligheid en privacy
- Waterveiligheid
- Watersysteem
- Waterketen
- Bedrijfsvoering

CONCEPT

10 Programma 3 Innovatie en transformatie

Wat willen we bereiken?

Ambitie

“Programma Innovatie en Transformatie biedt een innovatief en inspirerend pakket van diensten en producten die de waterschappen, nu en in de toekomst, moeten helpen met het creëren van een *enabling environment* voor de digitale transformatie.”

In het programma staan drie ambities centraal onder het motto verbinden, leren en innoveren. Deze ambities dragen op hun beurt bij aan het einddoel van dit programma.

Verbinden (rol = sprokkelaar)

Aanjagen dat waterschappen meer samen gaan innoveren en dat ontwikkelde kennis (beter) benut wordt binnen en buiten de sector.

Leren (rol = navigator)

Waterschappen ondersteunen bij het ontwikkelen van het lerend vermogen wat zij nodig hebben om te (kunnen) spelen op de steeds sneller veranderende omgeving.

Innoveren (rol = ondersteuner)

Waterschappen begeleiden in hun innovatieproces en het ondersteunen van de sector om gezamenlijk te innoveren.

Doelen

Doelen bij thema verbinden

hWh maakt het mogelijk dat waterschappen elkaars innovaties leren kennen en waar mogelijk van elkaar kunnen leren om zo sneller en efficiënter met een hogere kwaliteit de stap te kunnen maken naar het waterschap van de toekomst.

Doelen bij thema leren

Het programma levert een bijdrage aan het verhogen van de veranderbereidheid en het verandervermogen van de sector.

Doelen bij thema innoveren

Het programma faciliteert waterschappen in het beantwoorden van maatschappelijke vraagstukken in de wereld van vandaag en morgen door vanuit voortschrijdend inzicht nieuwe prototypes en kennis te helpen ontwikkelen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Inspanningen

- We organiseren innovatorenbijeenkomsten voor uitwisseling van kennis over innovaties en het bouwen van een CoP/netwerk rondom innovatie.
- Het opgezette platform Winnovatie wordt doorontwikkeld en wordt na de pilotfase en evaluatie doorgezet als stabiele basis voor het uitwisselen en samenbrengen van innovatieve ideeën en toepassingen binnen de waterschappen.
- We ontwikkelen een leerlijn voor verschillende functies en niveaus.
- We organiseren kennissessies en een innovatiefestival.
- We gaan prototypes (PoC's) ontwikkelen die als ze kansrijk zijn, vertaald worden naar projecten.
- We creëren een innovatiehub genaamd WinnovatieLab.

Baten

Waterschappen zijn beter in staat kennis te delen en elkaar op te zoeken waar versterking, verbinding of leren een plek kan krijgen bij innovatieve projecten. Het platform stelt waterschappen in staat vraagstukken van morgen op een vernieuwende en adequate wijze aan te pakken. Daarnaast is kennisdelen en verbinding één van de hoofddoelen van het platform.

Kennisontwikkeling op het gebied van de digitale transformatie. Medewerkers van alle functies en niveaus krijgen de mogelijkheid te leren werken op een toekomstbestendige wijze.

De mogelijkheid tot kennisdelen en ontwikkelen voor de komende jaren.

Er ontstaan nieuwe banen die gericht zijn op specialismes van *data-science en engineering*. De flexpool geeft ruimte om voor waterschappen mensen op te leiden en flexibel inzetbaar aan projecten te laten werken bij/voor verschillende waterschappen.

Er worden nieuwe producten opgeleverd die na de prototype fase over gaan naar de business case fase. Vervolgens worden ze in de uitvoeringsfase ondergebracht bij een ander programma.

Er is behoefte aan een fysieke locatie voor leren en ontwikkelen van nieuwe tools. Dit wordt de waterhub. Een plek waar in veiligheid geëxperimenteerd kan worden en waar falen een *must* is om te leren.

Resultaten

Strategisch niveau

Het programma voorziet waterschappen van inzicht over de organisatie van de toekomst binnen de digitale ontwikkelingen en transformatie, zodat directies en bestuur de juiste en gefundeerde strategische keuzes kunnen maken.

Meetbare resultaten zijn:

- Een actieve Community of Practice die het juiste gesprek voert over de toepassing van innovatie.
- Ontwikkelgerichte attitude bij deelnemers van de leerlijn.

Tactisch niveau

Hier gaat het om het realiseren van (meer) kennisuitwisseling en schaalvergroting op het gebied van innovatie. Ook levert het programma een projectportefeuille voor de waterschappen vanuit een voorverkenning.

Meetbare resultaten zijn:

- Een werkend en actief innovatieplatform waar ieder waterschap gebruik van maakt.
- We hebben een on- en offline netwerk gecreëerd van innovators die hun innovaties en inzichten over het innovatieproces met elkaar delen.
- Een gedragen en passende maatwerkopleiding voor alle waterschappers op het gebied van digitale transformatie.
- Een (fysieke) locatie om experimenten/prototypes te ontwikkelen in een veilige omgeving waar fouten maken moet.

Uitvoerend niveau

Hier is een concreet resultaat ontwikkelen van PoC's en het realiseren van een community of practice (CoP) rondom innovatie.

Meetbare resultaten zijn:

- Inhoudelijke kennis op het gebied van werken in een digitale toekomst.
- Uitgewerkte experimenten via de innovatiehub

Wat mag het kosten?

3. Innovatie en transformatie	2020 JEV	2020 begroot 4e wijziging	2021 begroot primaïr	2021 begroot actualisati e	2022 begroot primaïr	2023 begroot	2024 begroot	2025 begroot
Ontwikkelbudget	-	-	-	-	-	-	-	-
Programmabudget algemeen (t/m 2020 innovatiemakelaar)	350.568	350.568	462.307	179.399	169.421	-	-	-
Verbinden (t/m 2020 innovatie)	197.360	247.360	379.730	292.500	190.083	-	-	-
Innoveren (t/m 2020 Water Innovatie Festival)	48.970	123.970	-	126.323	123.967	-	-	-
Leren ((t/m 2020 Leerlijn digitale transformatie)	93.970	123.970	-	413.224	342.975	-	-	-
DEEP	280.615	257.074	-	243.414	-	-	-	-
Onderzoek DataScience en HWH	-	-	-	15.000	-	-	-	-
	971.483	1.102.942	842.037	1.269.860	826.446	-	-	-

Toelichting:

Het programma heeft jaarlijks een budget beschikbaar van € 826.446 excl. BTW (€ 1.000.000 incl. BTW). De niet benutte bedragen van 2020 zijn verwerkt in de begroting van 2021. In 2022 is de begroting terug op het niveau van het jaarlijks beschikbare budget. Over een verlenging ná 2022 is nog geen besluit genomen. Dit besluit zal eind 2021 worden genomen op basis van een programma-evaluatie in samenwerking met de OGT van hWh.

11 Programma 4 Digitale dienstverlening

Wat willen we bereiken?

Ambitie

- Waterschappen stemmen processen en systemen op elkaar af en richten deze zó in dat álle partijen daar voordeel van hebben.
- Samenwerken is één van de vijf principes in de ontwikkeling van de digitale dienstverlening.
- Bij ontwikkelingen kijken zij eerst waar het beter samen kan. Blijkt lokaal maatwerk gewenst, dan delen waterschappen hun kennis en ervaring.
- Waterschappen hebben uiterlijk eind 2021 voor de Omgevingswet hun zaken op orde met betrekking tot een veilige en makkelijk toegankelijke digitale dienstverlening via het omgevingsloket.
- Waterschappen streven naar continue verbetering van hun digitale dienstverlening.

Doelen

Doel is de waterschappen te faciliteren bij samenwerking om te voldoen aan de centrale en decentrale overheidsafspraken voor de digitale dienstverlening. De dienstverlening van de waterschappen wordt op gewenst niveau gebracht door zoveel mogelijk van elkaar te leren en te lenen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Inspanningen

De sturing en uitvoering van het programma wordt zoveel als mogelijk voorzien binnen bestaande gremia, zoals de themagroep Digitale Dienstverlening van de Unie van Waterschappen, i-Platform, werkgroepen van PIO.

Baten

Efficiencywinst en tijdig voldoen aan de complexe en wijzigende wet- en regelgeving. Gezamenlijke opbrengst door eenvoud in samenwerking. Samenwerken is aantrekkelijk. Klanttevredenheid en modelrol binnen de overheid.

Resultaten

Project vervolg digitale dienstverlening CMS 3.0

Kennis en ervaring delen en gezamenlijke verkenning en uitvoering van de 5 thema's.

- Gebruikersoverleg
- Digitale toegankelijkheid
- Portaalfunctie e-form kanalen
- Participatie website
- Online bestuursvergadering (live uitzendingen)

Project beheer en onderhoud e-HRM

- Een geprofessionaliseerde functioneel beheer organisatie (=tijd, kennis, kwaliteit).

Begeleiden Implementatie Omgevingswet

- Werkgroep onderzoek software aanschaf voor koppelingen DSO.
- Inrichten van een kennis-deel-plek forum (bij hWh in te richten)
- Attenderen op relevante informatie uit het programma of bij andere partijen (o.a. VNG)
- Plaatsen producten die interessant kunnen zijn voor andere waterschappen zoals uitvragen bij aanbesteding
- Komen tot een aantal waterschap-leverancier-combinaties die gezamenlijke doorontwikkeling vormgeven
- Leveren van inbreng in interbestuurlijk leveranciersmanagement

Strategische inzet begeleiding Implementatie OW door BLM en Architect:

- Bundelen van kennis over de architectuur
- Bundelen van inbreng vanuit de waterschappen naar het landelijk programma
- Waterschappen helpen met architectuurissues met betrekking tot aansluiting op het DSO-LV en de LVBB
- Borgen van architectuurkeuzes in het landelijk programma in de WILMA
- Coördineren van testen van het DSO-LV en de LVBB
- Vertalen eisen en wensen van waterschappen naar concrete business wensen, zodat het landelijk programma deze kan opnemen in de programmering.
- Waterschappen informeren over het gebruik van het DSO-LV
- Algehele coördinatie van het implementatieprogramma van het DSO-LV en de LVBB bij de waterschappen
- Bijdrage aan prioritering van de ontwikkeling van het DSO-LV en de LVBB

Baseline Basis op Orde (digikompass)

- Actualiseren roadmap digitale dienstverlening van de Themagroep digitale dienstverlening.
- Governance model voor Interne bedrijfsvoering van digitale dienstverlening afgestemd op de samenwerking binnen de sector.
- Ingericht kennisplatform digitale dienstverlening.
- Toegankelijkheid: Voldoen aan de toegankelijkheidseisen voor online-diensten
- Implementatieondersteuning en aanpassingen binnen digitale dienstverlening ten behoeve van veranderende wetgeving zoals de Wet modernisering elektronisch bestuurlijk verkeer, Wet digitale overheid, Europese Single Digital Gateway verordening en de Wet elektronische publicaties.
- Producten & Dienstencatalogus online beschikbaar.
- Digitale aangifte bedrijven (onderzoek)

Wat mag het kosten?

4. Digitale dienstverlening	2020 JEV	2020 begroot 4e wijziging	2021 begroot primair	2021 begroot actualisatie	2022 begroot primair	2023 begroot	2024 begroot	2025 begroot
Ontwikkelbudget digitale dienstverlening	-	-	-	25.000	135.000	135.000	135.000	-
eHRM	333.461	583.461	596.682	475.519	475.356	475.356	475.356	-
CMS	36.713	21.713	22.205	19.977	20.000	12.000	-	-
Doorontwikkeling CMS 3.0	-	-	-	33.000	-	-	-	-
Omgevingswet	300.000	347.000	-	300.000	-	-	-	-
Omgevingswet Overig	26.000	76.655	78.446	-	-	-	-	-
Digitaal Aangifte bedrijven	50.824	50.824	51.619	50.085	-	-	-	-
	746.998	1.079.653	748.953	903.581	630.356	622.356	610.356	-

Toelichting:

- De programmakaart van het programma Digitale dienstverlening is goedgekeurd door de OGT. Hierin is rekening gehouden met een ontwikkelbudget van € 100.000 plus € 35.000 programmasturing. In de begroting 2021 is hiervan vooralsnog € 25.000 opgenomen, in afwachting van (programmaoverstijgende) prioritering door de OGT binnen de geactualiseerde begroting 2021. In 2022 is wel het afgesproken bedrag in de begroting opgenomen.
- In deel 4 bij de primaire begroting 2021 was rekening gehouden met een bedrag van € 700.000 voor opvolging omgevingswet. Er ligt een uitvoeringsverzoek voor € 747.000. In de gevraagde opdracht is ook onderhoud voor de Gaming Tool opgenomen. In de begroting is hiervan vooralsnog € 300.000 opgenomen, in afwachting van (programmaoverstijgende) prioritering door de OGT binnen de geactualiseerde begroting 2021. Een vervolg op de inzet omgevingswet voor de jaren 2022 en daarna wordt wel verwacht, maar daarvoor is nog geen opdracht gegeven. De ingeschatte bedragen zijn vermeld in het overzicht van de verwachte begrotingswijzigingen 2022. Op moment van schrijven is onduidelijk of landelijk de invoeringsdatum van 1-1-2022 wordt gehaald. Dit kan gevolgen hebben voor begroting 2022.

12 Programma 5 Organisatie en samenwerking

Wat willen we bereiken?

Ambitie

De ambities van de waterschappen met het programma Organisatie en Samenwerking zijn meerwaarde te creëren door:

1. de maatschappij en onze partners de waterschappen als één moderne gesprekspartner te benaderen.
2. waterschappen onderling dezelfde taal te kunnen laten spreken.
3. te ondersteunen met producten die het mogelijk maken dat waterschappen transparant en voorspelbaar zijn en de onderliggende principes onder beleidsontwikkeling en besluitvorming per waterschap reproduceerbaar zijn.
4. Het mogelijk te maken dat waterschappen substantiële besparingen kunnen realiseren door gezamenlijke inkoop van middelen.
5. Te borgen dat projecten van hWh binnen de kaders van de referentiearchitectuur (WiLMA) vallen.
6. de waterschappen kennis te leveren en de uitwisseling van kennis te faciliteren.
7. de linkin pin te zijn tussen de hWH programma's bij de impact analyse van wet en regelgeving

Doelen

Het programma stelt zich ten doel dat waterschappen:

- zich (meer) concentreren op de interne aspecten voor de transformatie zoals gegevensmanagement, procesoptimalisatie en strategische personeelsplanning, doordat zij vanuit dit programma worden ondersteund met mankracht, kennis, kunde, ervaring en middelen.
- Zich meer concentreren op de interne aspecten van wetwijzigingen doordat zij vanuit het programma worden ondersteund met impactanalyses van wijzigende wet- en regelgeving op de processen van de waterschappen.
- meer met elkaar verbonden zijn door het hebben van een gezamenlijke taal, gezamenlijke standaarden, gezamenlijke oplossingen en generieke processen.
- voor hun externe dienstverlening gebruik maken van een gezamenlijke Zaaktype catalogus.
- beschikken over een gezamenlijke referentie architectuur als ondersteuning bij de keuzes in (transformatie)processen.
- kunnen profiteren van inkoopvoordeel door gezamenlijke inkoop van standaardproducten.
- meer met elkaar verbonden zijn door het inzetten van generieke producten en gezamenlijke contracten.

Wat gaan we daarvoor doen?

Inspanningen

- Het ontwikkelen en beheren van generieke architecturen en ondersteunende middelen, zoals Wilma, softwarecatalogus-, Zaaktype catalogus, Govroam, en nieuwe aandachtsgebieden zoals common ground en kenniscentrum, strategisch cloud partnerschap. Maar ook nieuwe ontwikkelingen die op de waterschappen afkomen.
- Het toezien op en stimuleren van de toepassing van Wilma, softwarecatalogus-, en Zaaktype catalogus in de gemeenschappelijke en individuele projecten en voorzieningen.
- De aanschaf, implementatie en (contract-) beheer van algemeen inzetbare middelen, zoals Oracle Tech, Microsoft en andere meervoudig gecontracteerde software uit de softwarecatalogus.

Baten

Waterschappen werken samen in dit programma voor:

- Een meer doelmatige taakuitvoering, zowel intern als in samenwerking met de partners, met gezamenlijke standaarden, methoden en middelen. Hierdoor makkelijker met elkaar te vergelijken en beter van elkaar kunnen leren en verbeteren.
- Ontwikkelingen krijgen meer samenhang en sluiten beter aan bij vastgestelde richting, visie en kaders. Met andere woorden, de kans op mislukte projecten wordt kleiner.
- Lagere kwetsbaarheid per waterschap door schaalvergroting middels samenwerking.
- Lagere TCO per waterschap door gedeelde kosten, c.q. gezamenlijke inkoop en contractmanagement.

Resultaten

- Een architectuur voor data en informatievoorziening die veilig, doelmatig, modern, robuust en compliant met wet- en regelgeving, toegepast is op alle hWhprojecten en met ondersteuning beschikbaar is voor de individuele waterschappen.
- In afstemming met (keten-)partners ontwikkelde en geïmplementeerde middelen die de samenwerking bevorderen.
- Borging van de belangen van waterschappen in overheidsbrede initiatieven.
- Het programma bij aan de relevante mijlpalen uit Baseline op orde door middel van het leveren van kennis en kunde.
- Inkoopvoordeel bij de aanschaf van algemeen inzetbare middelen en borging en spreiding van de hierbij benodigde kennis.

Wat mag het kosten?

5. Organisatie en samenwerking	2020 JEV	2020 begroot 4e wijziging	2021 begroot primair	2021 begroot actualisatie	2022 begroot primair	2023 begroot	2024 begroot	2025 begroot
Ontwikkelbudget organisatie en samenwerking	70.000	200.000	200.000	25.000	200.000	200.000	200.000	200.000
Kenniscentrum	-	-	-	-	155.000	155.000	155.000	155.000
Framework Microsoft	-	-	-	-	50.000	50.000	50.000	50.000
Doorontwikkeling en gebruik WILMA	715.672	775.672	418.242	763.828	795.000	795.000	795.000	795.000
Software Catalogus	211.852	211.852	129.648	216.033	267.000	63.701	-	-
Zaak Type Catalogus	46.747	66.747	-	-	-	-	-	-
Oracle TECH	899.509	959.509	836.415	818.288	548.821	562.500	582.500	602.500
Oracle Contract mgnt	134.478	94.478	96.128	102.987	152.000	152.000	152.000	152.000
Govroam	43.242	40.592	44.371	37.500	37.500	37.500	37.500	37.500
Govroam Contractmanagement	-	-	-	4.707	4.771	4.771	4.771	4.771
IPv6	4.353	4.353	-	-	-	-	-	-
	2.125.851	2.353.201	1.724.805	1.968.343	2.210.092	2.020.472	1.976.771	1.996.771

Toelichting:

Vanuit de programma DVO is een ontwikkelbudget van € 200.000 beschikbaar. In de begroting 2021 is hiervan voorsnog € 25.000 opgenomen, in afwachting van (programmaoverstijgende) prioritering door de OGT binnen de geactualiseerde begroting 2021. In 2022 is wel het afgesproken bedrag in de begroting opgenomen. De DVO is in maart 2021 verlengd met een looptijd tot en met 2025.

13 Programma 6 Informatie – datastromen

Wat willen we bereiken?

Ambitie

Waterschappen delen vanzelfsprekend data

- Waterschappen 'leunen' met verstand van zaken op gegevens in hun besluitvorming.
- Data wordt de **4^e productiefactor** en waterschappen hebben hiertoe data op orde.
- Een goede data-voedingsbodem bieden voor digitale transformatie.
- Waterschappen zijn transparant voor wat betreft de data voor de buitenwereld
- Dat programma datastromen op termijn overbodig is (mits aan de randvoorwaarden voldaan wordt)

Doelen

Doel is om het voor waterschappen eenvoudiger te maken om data te delen met anderen. Dit om op die manier eenduidig, (kosten-)efficiënt data beschikbaar te stellen voor verscheidenen toepassingen.

Daarbij is als rol van het programma geformuleerd om waterschappen te faciliteren hun gegevens geharmoniseerd aan te bieden aan derden. Dit doen wij met de volgende 4 pijlers :

- Een informatievoorziening om data van waterschappen centraal ter beschikking te stellen (1) en de (door)ontwikkeling hiervan (4).
- Beheer en ontwikkeling van standaarden (2)
- Daarnaast ondersteunt het programma Datastromen facultatief 14 waterschappen bij het onderhoud van een kernregistratie (Damo-Fysiek) (3)

Wat gaan we daarvoor doen?

Inspanningen

- IWWA en DAMO logisch op elkaar afstemmen d.m.v. samenwerking en mappen van data.
- Realiseren, doorontwikkelen en onderhouden technische data-deel-voorziening
- Contractbeheer naar leveranciers
- Maken gegevensproducten
- Uitvoeren projecten (nieuwe datasets toevoegen) en pilots (linked data, of aansluitingen op andere voorzieningen als DSO, RWS, NHI etc.)
- Omgevingsmanagement met waterschappen andere programma's en (landelijke/externe) gebruikers
- Adviseren waterschappen

Baten

Sector brede dataondersteuning t.b.v. maatschappelijke opgaves.

Besluitvorming op basis van data (waterschap en sector) komt binnen bereik (actueel, sneller en breder onderbouwd).

Minder inspanning voor individuele waterschappen om data ter beschikking te stellen; minder kosten.

Data op orde, betrouwbaar en uit 1 bron binnen een waterschap.

Resultaten

- Een gegevensknooppunt voor waterschappen en derden, dat moderne uitwisseltechnologie ondersteunt, zodat data breed gebruikt kan worden.
- DAMO-logisch volgt de standaarden, in samenwerking met IHW.
- Data van waterschappen gestandaardiseerd, geharmoniseerd landsdekkend beschikbaar
- Waterschappen geholpen met harmonisatie en ontsluiting gegevens.
- Uitgevoerde projecten m.b.t. data delen; mogelijkheden/voorbeelden 2021-2024:
  - Aansluiten WS op NHI (watersysteem) (2021)
  - Data aanbieden t.b.v. portalen IHW (watersysteem) (2021)
  - WIBON (waterketen) (2021) - Zorgplicht (waterveiligheid) - Slibverwerking (waterketen) - Instrument WaterPeilbeheer RWS (watersysteem)
  - Realiseren gegevensproducten DSO
  - Digitale watertoets (watersysteem)
  - Peilgebieden
  - Perceelwijzer (watersysteem)
  - Regionale aansluitingen
  - Maaibeheer (watersysteem)
  - Data tbv digital twin

Wat mag het kosten?

6. Informatie - datastromen	2020 JEV	2020 begroot 4e wijziging	2021 begroot primair	2021 begroot actualisatie	2022 begroot primair	2023 begroot	2024 begroot	2025 begroot
Datastromen Pijler 1 Keten	921.000	921.000	940.058	822.244	819.429	880.270	880.270	-
Datastromen Pijler 2 Logisch	205.000	205.000	208.963	208.963	208.497	208.497	208.497	-
Datastromen Pijler 3 Fysiek	105.000	105.000	106.935	106.935	178.200	105.000	105.000	105.000
Datastromen Pijler 4 Nieuw	204.000	254.000	269.100	466.914	460.875	344.061	344.061	-
WIBON (BC)	2.243	2.243	-	-	-	-	-	-
	1.437.242	1.487.242	1.525.057	1.605.056	1.667.001	1.537.828	1.537.828	105.000

In de begroting 2022 is rekening gehouden met de benodigde (facultatieve) middelen voor de aanbesteding DAMO fysiek, conform positieve stresstest door de OGT op 5 maart jl.

14 Programma 7 Informatieveiligheid en privacy

Wat willen we bereiken?

Ambitie

Missie

Een waterschapsector:

- waar burgers en bedrijven op kunnen vertrouwen dat hun gegevens en belangen in veilige handen zijn.
- die haar opgave -het zorgen voor droge voeten en voldoende en schoon water- niet door een te lage cyberweerbaarheid laat verstoren of in gevaar laat brengen.

Visie

Een waterschapsector die in haar denken en doen verantwoord met informatie en persoonsgegevens omgaat. Dit betekent dat:

- 1) Het bewust omgaan met informatie voor iedere waterschapper een vanzelfsprekendheid is. Het maakt een geïntegreerd onderdeel uit van de werkprocessen van een waterschap
- 2) Waterschappen beseffen dat het een blijvende opgave is, vergelijkbaar met de opgave voor het waterveilig houden van Nederland.
- 3) Waterschappen beseffen dat samenwerking onderling en in de keten essentieel hierin is. De ketting is immers zo sterk als de zwakste schakel.

Doelen

1. Duurzame verbeterprocessen binnen de waterschappen

Beheersmaatregelen voor IV&P zijn geïmplementeerd in een cyclus van voortdurende verbetering waarbij een gedegen risicomanagement ter grondslag ligt. Oftewel de waterschapsector heeft over de gehele lijn (mens, proces, technologie en assets) aantoonbaar een procesvolwassenheid van niveau 4.

2. Een (meer) bewuste mindset en cultuur binnen waterschappen

Medewerkers, management, directieleden en bestuurders beschikken over de juiste kennis, hebben de juiste houding en vertonen het juiste gedrag welke noodzakelijk is voor een verantwoorde omgang met (privacy)informatie.

3. (Informatie)veilige assets binnen de waterschappen

De beveiliging van de assets, middels in de BIO voorgeschreven maatregelen (waar nodig aangevuld met maatregelen uit de IEC62443) en de AVG, voldoet aan deze normeringen en wetgeving.

4. (Informatie)veiliger waterketens

Samen met de ketenpartners ervoor zorgen dat risico's in de keten worden geïdentificeerd en middels maatregelen op grond daarvan gereduceerd worden tot een aanvaardbaar niveau. de waterschappen aantoonbaar op volwassenheidsniveau 4.

Wat gaan we daarvoor doen?

Inspanningen

- Stimuleren van samenwerking in de volle breedte:
  - 1) zowel binnen de waterschapsector als de (water)keten,
  - 2) zowel binnen de KA- als de PA,
  - 3) zowel binnen informatieveiligheid als privacy.
- Zorgen dat waterschappen van elkaar kunnen leren door organiseren kennisdeling sessies, peer-reviews, etc. .
- Realiseren van projecten gericht op het verhogen van het IV&P-volwassenheidsniveau
- Bevorderen van een gestandaardiseerde en geharmoniseerde aanpak om sector- en ketenbreed IV&P-robustheid mogelijk te maken.
- Aanbieden van implementatiekracht door IV&P-advies en best practices
- Aanbieden van diensten die ondersteunen bij het op niveau houden van de weerbaarheid, zoals de CERT-diensten, en uitbreiden met SOC- diensten
- Inventariseren PA-objecten en –ketenafhankelijkheden
- Borgen van belangen van waterschappen in rijksoverheid- en (water)ketenbrede initiatieven

Baten

- De onderlinge sectorale kennisdeling op informatieveiligheid en privacy domein is geborgd
- De waterschapsector wordt over de laatste ontwikkelingen op het gebied van informatieveiligheid en privacy geïnformeerd en geadviseerd
- Borgen van belangen van waterschappen in rijksoverheid- en (water)ketenbrede initiatieven
- Het beheersbaarder, weerbaarder en veiliger maken van CERT-deelnemers (lees: Waterschappen en RWS) door blijvend kunnen aanbieden en uitbreiden van de dienstverlening CERT-WM
- Middels landelijke audits en peer reviews inzichtelijk en hanteerbaar maken van a) compliance met wet- en regelgeving en van beleidsafspraken, b) voortgang op het volwassenheidsniveau en c) verbetermogelijkheden
- Borging waterschapsbelang binnen de doorontwikkeling van BIO
- Vastgestelde baseline en maatregelenpakket informatieveiligheid van de procesautomatisering
- Uniforme methode IV-risicomanagement voor de waterschappen
- Een ontwikkelde sectorbrede afhankelijkheids- en kwetsbaarheidsanalyse cybersecurity uit die onderlinge vitale (keten) afhankelijkheid vaststelt.

Resultaten

- IV&P-kennis en –ervaring wordt sectorbreed actief uitgewisseld
- Periodieke IV&P-auditrapportages
- Handreikingen ten behoeve van uniforme aanpak van IV&P door de waterschappen
- Uniforme begrippenkader van IV&P
- (Meer) geharmoniseerde aanpak van IV&P
- Inzicht in de kwetsbaarheden van (PA)-objecten binnen het waterschap binnen de keten
- CERT-advisories en SOC-diensten aan de waterschappen
- Gevraagd en ongevraagd adviezen van CIW en CPW aan HWH-projecten (security en privacy by design)
- In samenwerking met waterketenpartners ontwikkelde gemeenschappelijke taal, -methodiek(en) en -producten
- Etc.

Wat mag het kosten?

7. Informatieveiligheid en privacy	2020 JEV	2020 begroot 4e wijziging	2021 begroot primair	2021 begroot actualisatie	2022 begroot primair	2023 begroot	2024 begroot	2025 begroot
Programmasturing en interne HWH kosten	155.000	200.000	238.856	182.218	199.678	199.678	183.038	-
Advies en kennis I-veiligheid	25.000	47.020	56.793	13.636	47.477	47.477	43.521	-
Advies en kennis Privacy	26.000	34.196	41.304	35.052	34.529	34.529	31.652	-
CERT-WM	280.000	358.993	431.745	353.106	360.928	360.928	330.851	-
Ontwikkeling kaders	15.000	24.792	29.946	42.180	25.033	25.033	22.947	-
Vooronderzoek	16.000	35.000	41.304	41.741	34.529	34.529	31.652	-
Project Verhogen weerbaarheid PA	64.118	64.118	77.446	192.278	64.742	64.742	59.347	-
Project Audits	42.000	367.491	-	245.105	514.024	364.024	333.689	-
Project Keten	25.000	42.745	51.630	54.968	43.161	43.161	39.565	-
Project Risicomanagement	32.763	25.647	30.977	73.396	25.897	25.897	23.739	-
	680.879	1.200.000	1.000.000	1.233.678	1.349.998	1.199.998	1.100.001	-

Toelichting:

In 2020 heeft de audit niet plaatsgevonden, deze staat nu gepland voor start 2021, waarna rapportage in 2022 volgt.

15 Programma 8 Waterveiligheid

Wat willen we bereiken?

Ambitie

De ambitie van het programma Waterveiligheid is dat:

- waterschappen gefaciliteerd worden in hun ontwikkeling naar data-gedreven organisaties;
- waarbij zij in intensieve verbinding met hun omgeving staan en door de maatschappij en de ketenpartners als één partij gezien gaan worden;
- en zodanig (aantoonbaar) in control zijn dat de kosten en kwetsbaarheid van waterveiligheid gereduceerd worden en de kwaliteit wordt verhoogd.

Doelen

Het programma Waterveiligheid stelt zich ten doel om samen met waterschappen, ketenpartners, kennisinstituten en leveranciers in 'coalitions of the willing' middelen te ontwikkelen en in beheer te nemen. Hiervoor ontwikkelt zij een strategie voor de inwinning van data, zowel door geautomatiseerde metingen alsook vanuit externe databronnen, verwerking van data tot betrouwbare en doelgerichte informatie en transparante en reproduceerbare rapportages. Deze informatie gaat bijdragen aan het streven naar continu inzicht voor een meer efficiënt en effectief beheer van de waterkeringen, een betere ruimtelijke inrichting en betere crisisbestrijding in de ketens, tegen lagere kosten en met minder kwetsbaarheid én een betere informatievoorziening aan burgers, bedrijven en andere belanghebbenden over de actuele situatie en de maatregelen die waterschappen treffen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Inspanningen

- Vangstregistratie V3 aanbesteden, ontwikkelen en in gebruik nemen.
- Optimalisatie uitwisseling van data en informatie in de ketens i.s.m. programma Datastromen.
- Ontwikkeling strategie voor data inwinning, opslag en analyse.
- Opstellen en beheren "Kansenkaart" met lopende ontwikkelingen en pilots bij waterschappen en ketenpartners, zoals sensing, big data, artificial intelligence, BIM/digital twin, etc.
- Ontwikkeling en implementatie van integrale modellen i.s.m. STOWA.
- Optimalisatie gegevens en tooling zodat data voor Zorgplicht (beheer en onderhoud) en WBI uitwisselbaar zijn in kader één waterveiligheidsketen.
- Processen en informatiestromen in beeld brengen als basis/grondplaat voor betere regie op gezamenlijke vraagstukken in samenwerking met de WILMA.

Baten

- Adequate tooling voor Muskus- en Beverrattenbestrijding.
- Efficiënte en correcte gegevensuitwisseling conform de afgesproken standaarden, zowel intern als in samenwerking met de partners (o.a. Zorgplicht en Veiligheidsbeeld).
- Lagere investeringskosten door 'slimmer investeren' en door snellere, meer transparante en betrouwbare taakuitvoering.
- Beter inzicht in en meer hergebruik van succesrijke initiatieven.
- Betere, meer gebiedsgerichte en meer integrale modellen voor waterveiligheid, ruimtelijke ordening en crisisbeheersing.
- Betere compliance met Zorgplicht, wet- en regelgeving.
- Lagere TCO per waterschap door meer effectiviteit en lagere kwetsbaarheid per waterschap door standaardisatie/schaalvergroting middels samenwerking.

Resultaten

- Eén landelijk systeem voor Vangstregistratie (V3) in 2020.
- DAMO's logisch en fysiek inclusief middelen voor uitwisseling conform de geldende standaarden.
- Kortere cycli in het monitoren en beoordelen en betere beslissingsondersteuning met behulp van meer actuele data en met de omgeving geïntegreerde modellen voor 'Continu Inzicht' en 'aantoonbaar in control' in de keten in 2030.
- Actueel beeld van opkomende nieuwe methoden en digitale technieken voor de waterveiligheid.
- Meer gebiedsgerichte modellering op basis van moderne technieken en integratie van gegevensbronnen.
- Verhoogde efficiency bij de keteninformatisering voor de Zorgplicht en de beoordeling van de primaire keringen.
- Best practices voor datamanagement, informatiestromen en informatievoorziening ontwikkeld en beschikbaar.

Wat mag het kosten?

8. Waterkeringen	2020 JEV	2020 begroot 4e wijziging	2021 begroot primair	2021 begroot actualisatie	2022 begroot primair	2023 begroot	2024 begroot	2025 begroot
Ontwikkelbudget waterkeringen	-	-	-	25.000	-	-	-	-
Ontwikkelbudget voor verkenningen zorgplicht	-	-	-	-	150.000	150.000	150.000	-
Vangst registratie V2	13.456	38.456	-	3.475	-	-	-	-
Modernisering Vangst registratie V3	688.078	708.078	110.957	130.957	169.831	172.269	93.167	-
	701.534	746.534	110.957	159.432	319.831	322.269	243.167	-

Toelichting:

Vanuit de programmakaart, zoals besproken in de OGT vergadering in juli 2020, is er een ontwikkelbudget van € 200.000 beschikbaar. In de begroting is hiervan vooralsnog € 25.000 opgenomen, in afwachting van (programmaoverstijgende) prioritering door de OGT binnen de geactualiseerde begroting 2021, dan wel temporisering binnen de geactualiseerde begroting 2021. In 2022 is wel het afgesproken bedrag in de begroting opgenomen. De DVO is in maart 2021 verlengd met een looptijd tot en met 2024.

16 Programma 9 Watersysteem

Wat willen we bereiken?

Ambitie

De ambitie van het programma Watersysteem is dat de watersysteemsector:

- wordt gefaciliteerd in haar ontwikkeling naar datagedreven organisaties;
- aan alle partijen betrokken bij het waterbeheer toegang kan geven tot actuele en accurate data en informatie die aansluit bij hun specifieke behoeftes in de verschillende werkprocessen binnen het watersysteem;
- door de maatschappij en ketenpartners, als één partij kan worden benaderd;
- (aantoonbaar) in control is dat de kosten en kwetsbaarheid van watersysteembeheer gereduceerd worden en de kwaliteit wordt verhoogd.

Doelen

Het programma Watersysteem stelt zich ten doel dat waterschappen:

- een actueel en accuraat beeld kunnen hebben van de watersysteemsituatie voor hun taken op het vlak van waterbeheer, ruimtelijke planning en crisismanagement, mede ook t.b.v. effectieve samenwerking met hun partners, ook binnen de veiligheidsregio;
- Beschikken over doelmatige voorzieningen voor data-acquisitie, -distributie, -validatie en verdere verwerking;
- Beschikken over doelmatige instrumenten voor modellering, data-analyse, -rapportage en -archivering.

Wat gaan we daarvoor doen?

Inspanningen

- Verkenning naar behoeften en mogelijkheden:
  - voor een integrale aanpak van data inwinning, opslag, gebruik en beschikbaarstelling van waterkwantiteit- en kwaliteitsgegevens in samenwerking met partners en de keten (bijv. Watercloud);
  - Follow up "Slim Watermanagement";
  - Bodemdaling (business case);
  - voor beheer en onderhoud van NHI;
  - Digital twins.
- Realisatie en Implementaties:
  - HyDAMO-NHI
  - Implementatie SATDATA 3.0
  - Uitbouw WIWB
  - Verbetering IRC in 6 tranches
  - Perceelwijzer landelijk beschikbaar stellen.
- Community of Practice "WIWB" starten.
- In kaart brengen van de proces-, data- en informatiearchitectuur als basis/grondplaat voor programma-activiteiten, i.s.m. Wilma en Datastromen.
- In samenwerking met programma innovatie een datascience coördinator aantrekken tbv datalabs van de waterschappen.

Baten

- Ondersteunende data&informatievoorzieningen voor een snellere, meer transparante en betrouwbare taakuitvoering, zowel intern als in samenwerking met de partners.
- Lagere TCO per waterschap door gedeelde kosten en kennis.
- Snellere/betere implementatie van nieuwe ontwikkelingen door gedeelde kennis.
- Lagere kwetsbaarheid per waterschap door schaalvergroting middels samenwerking.
- Betere compliance met wet- en regelgeving.

Resultaten

- Landelijk gebruik van de brondata van het KNMI.
- Een verbeterd Internationaal Radar Composiet door o.a. inmenging van buitenlandse radardata en neerslagdata van de waterschappen.
- Beschikbaarheid van satellietdata m.b.t. werkelijke verdamping en verdampingstekort (SATDATA 3.0) in 2020, gebruikmakende van de WIWB ICTInfrastructuur.
- Beschikbaarheid van de historische SATDATA via Meteobase.
- Uitgewerkte BC Bodemdaling Informatie-service voor de waterschappen en hun partners.
- Beschikbaarheid van de Digitale Watertoets (DWT), zolang het Digitaal Stelsel Omgevingswet hiervoor nog geen alternatief is.
- Beschikbaarheid van de App Perceelwijzer.
- Verbeterde informatiestromen naar het WaterVeiligheidsPortaal (BC).
- 2x sessie beleggen voor verkennen van sector op vlak van innovatie informatievoorziening voor waterkwantiteit en -kwaliteit 'in verbinding met de omgeving'.
- Samen werken aan opschaling en implementatie van de datalabs.

Wat mag het kosten?

9. Watersysteem	2020 JEV	2020 begroot 4e wijziging	2021 begroot primair	2021 begroot actualisatie	2022 begroot primair	2023 begroot	2024 begroot	2025 begroot
Ontwikkeldbudget watersysteem	-	-	-	25.000	150.000	150.000	150.000	-
Hy DAMO NHI	335.000	530.000	300.000	436.360	64.121	-	-	-
De Digitale Watertoets	207.661	207.661	210.729	160.100	111.072	-	-	-
WIWB	57.333	111.333	113.306	167.581	151.631	-	-	-
IRC	91.469	191.469	104.698	226.662	-	-	-	-
SAT Data 3.0	227.751	357.751	140.000	162.850	140.000	140.000	-	-
Perceelwijzer	47.000	40.000	-	87.975	76.475	59.225	59.225	20.700
IHW gegevensaanlevering WKP	20.000	20.000	-	-	-	-	-	-
	986.214	1.458.214	868.733	1.266.528	693.299	349.225	209.225	20.700

Toelichting:

Vanuit de programmakaart, zoals besproken in de OGT vergadering in juli 2020, is er een ontwikkelbudget van € 200.000 beschikbaar. In de begroting is hiervan vooralsnog € 25.000 opgenomen, in afwachting van (programmaoverstijgende) prioritering door de OGT binnen de geactualiseerde begroting 2021, dan wel temporisering binnen de geactualiseerde begroting 2021. In 2022 is wel het afgesproken bedrag in de begroting opgenomen. De DVO is in maart 2021 verlengd met een looptijd tot en met 2024.

17 Programma 10 Waterketen

Wat willen we bereiken?

Ambitie

De ambitie van het programma Waterketen is dat de efficiency van de keten en de circulariteit van grondstoffen, assets en data wordt gefaciliteerd met:

- Een gezamenlijk vormgegeven integraal monitoringsysteem voor de hele keten;
- Intensivering van sensing en robotisering;
- Ontwikkeling van toepasbare innovaties, met als resultaat “zicht op kwaliteit en kwantiteit van iedere druppel en de grondstoffen en de energie in de keten” door continue monitoring en analyse.

Doelen

Het programma Waterketen stelt zich ten doel dat waterschappen:

- door data- en risico-gestuurd opereren de efficiency, effectiviteit en circulariteit verbeteren;
- over adequate informatie beschikken voor het omgaan met probleemstoffen;
- meten op gezamenlijke KPI's;
- consistent en beter vergelijkbaar worden in hun interne en onderlinge uitwisseling van resultaten;
- op sectorniveau beter en eenvoudiger prestaties kunnen tonen (bedrijfsvergelijkingen, klimaatmonitor etc.);
- substantieel gaan bijdragen aan een systeem voor zuiveringsprocessen, beheer en onderhoud en data-uitwisseling voor de hele waterketen;
- pilots uitvoeren op diverse deelterreinen (bijv. effectieve vergisting) om, ondanks schaarse kennis en expertise, te innoveren, te optimaliseren door kennisuitwisseling en te tonen wat werkt (en wat (nog) niet);
- door data- en risico-gestuurd asset management met modulair herbruikbare flexibele assets optimaliseren.

Wat gaan we daarvoor doen?

Inspanningen

- Beheer/onderhoud (en doorontwikkeling/uitbreiding) van Z-info;
- Verkenningen neuraal netwerk voor 'prognoses in de waterketen' en "data- en risico-gestuurd asset- en procesmanagement" met partners (in de regio, leveranciers, UvW, STOWA, Rioned en IHW);
- Standaardisatie op meten, berekenen en uitwisselen;
- Opstellen en onderhouden van een 'kanskaart' voor databronnen en oplossingen;
- Verzamelen van data als basis voor vergaande geautomatiseerde data-analyse (o.a. met Artificial Intelligence);
- Data-gestuurde optimalisatie van deelprocessen in de vorm van een 'pilot toekomstig dataschap';
- Onderzoek naar toepassing van System Engineering, P&ID's (Piping and Instrumentation Diagram), Digital twins, Virtual & Augmented Reality;
- Afstemming en prioritering van innovatie-pilots met de hele keten;
- Samen met programma innovatie en watersysteem aantrekken van coordinator datascience;
- Centraal opleiden van technologen en data scientists tot sterke koppels die elkaars taal spreken.

Baten

- Lagere TCO van de procesvoering en daarbij gebruikte assets in de hele keten.
- Lagere kwetsbaarheid door betere beschikbaarheid van schaarse expertise.
- Hogere kwaliteit en circulariteit door betere ketenintegratie en fact-based operationele besluitvorming.
- Meer transparantie op kwaliteit en procesvoering voor publiek en ketenpartners.
- Zichtbaar en transparant op sectorniveau.

Resultaten

- Substantiële bijdrage aan het behalen van de waterschaps-klimaatdoelstellingen.
- Transparantie en begrijpelijke (mens en machine) informatie voor de 'buitenwereld'.
- Optimale benutting van de capaciteit van de keten met behulp van sensoren, algoritmes en A.I..
- Betere borging van de ecologische en chemische waarden van het watersysteem.
- Eerdere beschikbaarheid van bewezen nieuwe technologieën in het primaire proces (bijv. optimale vergisting o.b.v. big data)
- Meer beschikbaarheid van data science capaciteit met kennis van de waterketen en technologen met kennis van data science.

Wat mag het kosten?

10. Waterketen	2020 JEV	2020 begroot 4e wijziging	2021 begroot primair	2021 begroot actualisatie	2022 begroot primair	2023 begroot	2024 begroot	2025 begroot
Ontwikkelbudget waterketen	-	-	-	25.000	150.000	150.000	150.000	-
Z-info	959.388	1.459.388	1.553.358	1.126.958	1.208.306	1.267.471	1.329.594	1.012.745
Gezamenlijke prognoses AWK	30.500	7.575	-	320.052	150.000	-	-	-
Gem. P&Ids	32.700	32.700	-	-	92.950	92.950	81.950	-
SE Tooling	34.000	32.969	-	-	458.100	453.600	448.100	-
BC Meetgegevens Decentrale Sani	20.000	20.000	-	-	-	-	-	-
WIBON	5.000	9.367	-	-	-	-	-	-
	1.081.588	1.562.000	1.553.358	1.472.010	2.059.356	1.964.021	2.009.644	1.012.745

Toelichting:

1. Vanuit de programmakaart, zoals besproken in de OGT vergadering in juli 2020, is er een ontwikkelbudget van € 200.000 beschikbaar. In de begroting is hiervan voornamelijk € 25.000 opgenomen, in afwachting van (programmaoverstijgende) prioritering door de OGT binnen de geactualiseerde begroting 2021. In 2022 is wel het afgesproken bedrag in de begroting opgenomen. De DVO is in maart 2021 verlengd met een looptijd tot en met 2024.
2. De business case Gezamenlijke prognoses AWK in 2020 afgerond. Voor het project heeft positieve besluitvorming plaatsgevonden door de OGT in september 2020. Het project is inmiddels opgestart. Door het lot aangewezen is in het kader van een sluitende begroting voor dit project 150.000 euro doorgeschoven naar 2022, in afwachting van (programmaoverstijgende) prioritering door de OGT binnen de geactualiseerde begroting 2021, dan wel temporisering binnen de geactualiseerde begroting 2021.
3. De business cases SE Tooling en P&ID's zijn afgerond, in maart 2021 is door de OGT goedkeuring gegeven aan de start van deze projecten.

18 Programma 11 Bedrijfsvoering

Het programma 11 Bedrijfsvoering is samengevoegd met programma 4 Digitale dienstverlening. Om deze reden is programma 11 leeg.

CONCEPT

Deel 3: Projecten derden

In deel 3 worden de begrotingsprogramma's derden en kassiersfunctie uitgewerkt. Dit betreft de programma's AHN, Beeldmateriaal en SAW@ en het programma IHW en de kassiersfunctie.

CONCEPT

19 Programma 12 SAW@

Wat willen we bereiken?

Ambitie

Missie

Het VTH instrumentarium optimaal in te zetten om de (water)opgaven (schoon, voldoende en veilig) te realiseren.

Visie

Samen, als waterbeheerders, met en voor onze omgeving een transparante voorziening realiseren met informatie die bestendig, betrouwbaar en beschikbaar is.

Doelen

Deze visie wil SAW@ uitvoeren door een informatievoorziening samen in te kopen en te contracteren. Om vervolgens deze informatievoorziening samen uniform in te richten, gezamenlijk te beheren en door te ontwikkelen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Inspanningen

De jaarplan-activiteiten die voor 2021 zijn gepland bestaan uit beheersmatige activiteiten en projectmatige activiteiten. Deze activiteiten zijn een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van alle SAW@ deelnemers (waterschappen en RWS) en vergen voor ieder een inspanning. Voor de coördinatie ervan staat de GSO (Gemeenschappelijke SAW@ Organisatie) aan de lat.

- De GSO zorgt voor de coördinatie en onderlinge afstemming tussen partijen van activiteiten in het kader van deze samenwerking.
- De GSO voert de regie op de uitvoering van gezamenlijk beheer en projecten. Naast regie heeft de GSO ook uitvoerende taken. In het jaarplan worden deze beschreven.
- De GSO verzorgt integraal, zowel collectief en individueel, het contractmanagement (contacten en contracten) in het kader van de gemeenschappelijke taken van SAW@, waaronder de overeenkomst met de leveranciers.

Baten

De meerwaarde van de SAW@ samenwerking is:

- Erkenning dat je voor dezelfde opgave staat;
- Kennisdelen / van elkaar leren, zowel in de uitvoering van het VTH-proces als in (ICT-) techniek;
- Elkaar aanvullen: samen heb je meer kennis en capaciteit in huis;
- Samen heb je slagkracht richting leveranciers;
- Samen is het makkelijker te anticiperen op de nieuwe ontwikkelingen, zoals bijvoorbeeld omgevingswet;
- Samenwerken kan een stok achter de deur zijn voor de realisatie van de doelen.

De daadwerkelijke baten zijn:

- Actueel houden en verbeteren van de informatievoorziening door het doorvoeren van nieuwe releases van PowerBrowser en PowerMobiel.
- De informatievoorziening zodanig aanpassen dat het geschikt is voor de omgevingswet.
- SAW@-deelnemers maken op een uniforme wijze gebruik van PowerBrowser, zodanig dat de datakwaliteit voldoet aan de uniforme eisen die vereist zijn om data met andere overheden te kunnen delen.
- Het gebruik van PowerBrowser en PowerMobiel voldoet aan de wensen en eisen.
- Een informatievoorziening die voldoet aan de eisen van informatieveiligheid en privacywetgeving.
- Een informatievoorziening waarbij de gebruikers een goede performance ervaren.

Resultaten

De belangrijkste op te leveren resultaten voor 2021 zijn:

- Transitie naar de major release PowerBrowser 2021
- De informatievoorziening is omgevingswet proof
- De informatievoorziening is veilig en privacybestendig
- Het gebruik van PowerBrowser en PowerMobiel voldoet aan de wensen en eisen.

Wat mag het kosten?

12. SAW@	2020 JEV	2020 begroot 4e wijziging	2021 begroot primair	2021 begroot actualisatie	2022 begroot primair	2023 begroot	2024 begroot	2025 begroot
B&O SAW@ personele inzet	386.374	386.374	396.404	430.778	413.680	413.680	413.680	413.680
B&O SAW@ bijdrage Waterschappen	975.000	1.147.750	1.163.819	1.104.219	1.163.819	1.163.819	1.163.819	1.163.819
P729 Project SAW@ bijdrage WS	280.000	106.906	108.403	194.456	108.403	108.403	108.403	108.403
SAW@ HWH-werkzaamheden	80.367	36.034	36.467	36.467	36.467	36.467	36.467	36.467
	1.721.741	1.677.064	1.705.092	1.765.920	1.722.369	1.722.369	1.722.369	1.722.369

Toelichting:

De personele inzet wordt gefinancierd door RWS.

20 Programma 13 AHN/Beeldmateriaal

Wat willen we bereiken?

Ambitie

De ambitie van de AHN en Beeldmateriaal programma's is het realiseren van een goede, betrouwbare en financieel aantrekkelijke data producten voor de deelnemers aan deze programma's. Daarnaast willen we de producten van deze twee programma's breder beschikbaar maken in Nederland zodat eenmalig inwinnen, meervoudig gebruiken de standaard wordt. Opendata is hierbij een logische stap.

Voor deze activiteiten vervult Het Waterschapshuis de kassiersfunctie en vult de rollen van programmamanagement en projectleiding uit.

Doelen

Voor AHN4 zijn de volgende doelen gesteld:

- Realiseren van een actualisatie van de hoogtemeting van Nederland in de jaren 2019, 2020 en 2021
- Verbreden van de deelnemers aan het AHN programma en het gebruik van de AHN producten
- Technologische ontwikkeling op gebied van puntenwolken stimuleren

Voor BM4 zijn de volgende doelen gesteld:

- Realiseren van een landsdekkend luchtfotobestand voor 2020 en verder
- Actief ondersteunen van onderzoek en ontwikkeling in het Geodetisch werkveld
- Gebruikers ondersteunen in het gebruik van luchtfoto's

Een programma overstijgend doel is om in de nabije toekomst de inwinning van AHN en BM gecombineerd, of in ieder geval afgestemd op elkaar, uit te voeren. De doorontwikkeling naar een 3D basisbestand uit deze programma's is daarin voorzien.

Wat gaan we daarvoor doen?

Inspanningen

Inspanningen die we gaan leveren in het AHN programma zijn:

- Het laten produceren van het AHN4 in de komende 3 jaar
- Verbreding van deelnemersveld in het AHN programma
- Definiëren van een Nationaal Referentiebestand Hoogte (in Europees verband)
- Uitvoeren van een aantal technische verkenningen

Inspanningen die we gaan leveren in het BM programma zijn:

- Het laten produceren van een luchtfoto bedekking van Nederland in de komende 2-3 jaar

Programma overstijgende inspanningen zijn:

- Technische verkenningen uitvoeren naar gecombineerde inwinning en snelle verwerking
- Verkenning naar verbreding van de diensten richting Oblike en 360 foto's

Baten

1. Gezamenlijke inkoop van luchtfoto's levert inkoop voordeel ten opzichte van individuele inkoop
2. Openbaar beschikbare data voor waterbeheerders en andere partijen
3. Jaarlijkse actuele luchtfoto's met goede kwaliteit en juiste levertijd

Resultaten

1. Actueel hoogtemodel van Nederland (AHN4)
2. Actuele luchtfoto's voor uitvoering van de primaire taken van de deelnemers aan BM
3. Actuele luchtfoto's als Opendata voor heel Nederland
4. Doorontwikkeling naar een state of the art programma dat flexibel in kan spelen op de ontwikkelingen in de markt.

Wat mag het kosten?

13. AHN / BM	2020 JEV	2020 begroot 4e wijziging	2021 begroot primaire	2021 begroot actualisatie	2022 begroot primaire	2023 begroot	2024 begroot	2025 begroot
Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN4)	1.139.523	886.879	901.640	901.640	922.955	-	-	-
Beeldmateriaal 5	3.627.499	3.791.908	3.848.027	3.848.027	3.851.968	-	-	-
AHN kaartverkoop	9.000	-	-	-	-	-	-	-
	4.776.022	4.678.787	4.749.667	4.749.667	4.774.923	-	-	-

21 Programma 14 Informatiehuis Water

Wat willen we bereiken?

Ambitie

De activiteiten in het kader van het Programmaplan Informatiehuis Water dragen bij aan de volgende missie van het Informatiehuis Water:

Het Informatiehuis Water heeft als missie waterinformatie efficiënt en effectief te laten stromen tussen waterbeheerders en deze beschikbaar te stellen aan derden.

Het Informatiehuis Water (IHW) is een samenwerkingsprogramma tussen Rijkswaterstaat, de waterschappen en de provincies. Samen met de waterbeheerders werkt het IHW aan eenduidige, toegankelijke en bruikbare informatie over water op landelijk niveau. Met deze samenwerkingen biedt het IHW **meer inzicht en openheid in de informatie** die nodig is om waterbeleid en -maatregelen te kunnen uitvoeren. Daardoor kunnen waterbeheerders beleidseffecten en prestaties beter in kaart brengen en duiden. Het IHW is van en voor de hele watersector. Het IHW is een onderdeel van de partners, maar het is niet van één van hen.

Doelen

- Doelmatig waterbeheer: besparing in tijd en geld
- Bevorderen samenwerking van waterbeheerders: efficiënte & effectieve informatie-uitwisseling door gebruik Aquo-standaard
- Duurzame informatievoorziening middels een gezamenlijk vastgestelde doelarchitectuur
- IHW vervult een makelaarsfunctie tussen vraag en aanbod van waterinformatie
- Waterbeheerders worden bij hun wettelijke rapportageverplichtingen door IHW ondersteund met goed functionerende informatieprocessen en systemen.

Als kapstok gebruikt IHW de informatieplicht die buiten de waterbeheerder (Rijkswaterstaat, waterschap of provincie) zelf ligt. Belangrijk is te vermelden dat IHW gebruik maakt van centrale systemen die door alle waterbeheerders gebruikt worden. Bronhouderschap van de data ligt altijd bij de waterbeheerder en per dataset zijn afspraken gemaakt over het formaat, tijdigheid van aanlevering en verstrekking aan derden in een zogenaamd dataprotocol.

Het IHW wordt aangestuurd door het DO (directeurenoverleg) en het BO (Bestuurlijk overleg). In beide gremia worden de waterschappen vertegenwoordigd. Door het BO/DO wordt elk jaar het jaarplan IHW vastgesteld. IHW stelt 3x per jaar een voortgangsrapportage op voor het DO IHW, in dezelfde periode als de bestuursrapportage hWh.

Er wordt een aparte rapportage door IHW gemaakt omdat:

- 1) IHW een ander besluitvormingstraject heeft, en
- 2) omdat IHW ook een geldstroom heeft lopen via Rijkswaterstaat en deze niet terug kan komen in de bestuursrapportage hWh.

Het bestuur van hWh en OGT hebben feitelijk geen zeggenschap over de projecten die via IHW lopen. Omdat er een deel van de IHW projecten wel via de administratie van hWh verloopt, wordt IHW als 'programma' van hWh gerapporteerd. Dit is feitelijk ter informatie en niet ter besluitvorming voor het bestuur van hWh. Om deze reden wordt IHW in de rapportages van hWh (begroting/bestuursrapportages) in 'deel 3 Projecten met derden' vermeld. In deze rapportages is toegelicht dat de opdrachtgevers van de projecten met derden (waterschappen en derden), zoals de IHW projecten, zich organiseren per project in samengesteld Uitvoerend Overleg. De opdracht aan hWh beperkt zich tot facilitering. De bestuurlijke aansturing ligt niet bij het bestuur van hWh.

Wat gaan we daarvoor doen?

Inspanningen

In het jaarplan 2021 wordt in grote lijnen het huidige beheer en de ingezette verbetering en vernieuwing van systemen en werkwijze voortgezet. De bijkomende (functioneel) beheertaak voor het Waterveiligheids- en ROR-portaal wordt voortgezet. De belangrijkste veranderingen ten opzichte van 2020 op een rij:

- Een extra impuls voor de doorontwikkeling van de Aquo-standaard om de samenhang met andere standaarden, het gebruik, de toegankelijkheid en het beheer van de Aquo-standaard te verbeteren;
- Voorbereiden van een vernieuwd Waterkwaliteitsportaal dat de waterbeheerders ondersteund bij het opstellen van hun waterbeheersplannen en de EU-rapportage van het ministerie van IenW over de voortgang van de KRW-uitvoering, het SGBP-3), genereert.

Baten

- In 2022 is alle waterinformatie (waterkwaliteit, waterveiligheid) op één punt (IHW) beschikbaar en op te vragen;
- Uitwisselen van uniforme, toegankelijke en bruikbare informatie over water tussen waterbeheerders en met derden is mogelijk gemaakt;
- Waterbeheerders worden ontlast bij structurele informatiebehoeften, zoals landelijke en EU-rapportages, Inspire, KRW en Waterveiligheid;
- Elke waterbeheerder kan na invoer van de gegevens zonder extra werk het regionale en landelijke beeld van waterkwaliteit en waterveiligheid ophalen uit IHW-systemen;
- Beleidsmedewerkers bij ministeries kunnen direct landelijke en gevalideerde waterinformatie uit de IHW-systemen halen
- IHW is het loket voor de partners voor nieuwe vragen op het gebied van waterinformatie.

Resultaten

- Beheer en onderhoud Aquo-standaard.
- Nieuwe versie Aquo-standaard met linked data.
- Beheer en onderhoud bestaand Waterkwaliteitsportaal (WKP) ter ondersteuning van het SGBP3 proces.
- Ontwikkelstrategie nieuw WKP.
- Oplevering Aquo-kit versie 3.7.
- Coördinatie informatiestromen waterkwaliteit en waterveiligheid.
- Spoorboekje KRW 2021.
- Beheer nationaal bestand primaire waterkeringen (NBPW).
- Beheer en onderhoud Waterveiligheidsportaal.
- Beheer en onderhoud ROR maatregelenportaal.
- 2 FAIR verkenningen voor BOI-waterveiligheid en droogte uitgevoerd.

Wat mag het kosten?

14. IHW	2020 JEV	2020 begroot 4e wijziging	2021 begroot primair	2021 begroot actualisatie	2022 begroot primair	2023 begroot	2024 begroot	2025 begroot
Basistaken IHW	804.618	752.066	762.595	822.161	852.612	883.062	913.512	943.963
Externe productkosten	565.541	270.992	284.926	770.877	405.733	411.580	417.544	423.627
Facilitering IHW door HWH	243.802	243.802	247.215	247.934	252.066	256.198	260.331	264.463
<i>Subtotaal basistaken</i>	<i>1.613.961</i>	<i>1.266.860</i>	<i>1.294.735</i>	<i>1.840.972</i>	<i>1.510.411</i>	<i>1.550.840</i>	<i>1.591.387</i>	<i>1.632.053</i>
B&O ROR	23.533	24.621	-	8.500	53.719	54.793	55.889	57.007
Informatieplan ROR/WVP	-	-	-	40.000	206.612	-	-	-
Praktijkproef aansluiten op DSO	-2.296	50.000	-	-	-	-	-	-
EF DD API	-	-	-	-	55.537	56.648	57.781	58.937
DD API	-	98.484	-	-	-	-	-	-
B&O Waterveiligheidsportaal	167.645	119.686	-	165.289	165.289	169.289	173.289	177.289
<i>Subtotaal extern gefinancierde projecten</i>	<i>188.882</i>	<i>292.792</i>	<i>-</i>	<i>213.789</i>	<i>481.157</i>	<i>280.730</i>	<i>286.959</i>	<i>293.233</i>
	1.802.843	1.559.651	1.294.735	2.054.761	1.991.568	1.831.570	1.878.346	1.925.286

Toelichting:

1. De basistaken IHW betreft de personele bijdrage vanuit de waterschappen 7 FTE + (45% van 0,82 FTE boven basis).
2. De stijging externe productkosten in 2021 betreft nieuwbouw van het Waterkwaliteitsportaal. De verhoging is verwerkt conform percentage partnerbijdrage aan het IHW. Er moet nog een definitief besluit worden genomen over de nieuwbouw van het waterkwaliteitsportaal en de verhoging in de bijdragen vanuit de partners die daarmee gemoed is.

22 Programma 15 Kassiersfunctie

Wat willen we bereiken?

Ambitie

Optimaal gebruik van het juridische construct hWh voor efficiënter en effectiever contractmanagement.

Doelen

De kassiersfunctie heeft als ambitie om voor specifieke onderwerpen te fungeren als één contractpartij namens de waterschappen. Zowel juridisch als inhoudelijk is het soms de wens van contracterende partijen één partner als vertegenwoordiger van de sector te maken te hebben. In dat geval kan HWH deze rol vervullen.

Het creëren van een stabielere begroting door gebruik te maken van het zogenaamde initiatiefbudget. Door een jaarlijks bedrag op te nemen als initiatiefbudget in de begroting van HWH, wordt financiële ruimte gecreëerd om nieuwe projecten op te starten op basis van een sectorbrede prioritering.

Wat gaan we daarvoor doen?

Inspanningen

Contractmanagement voor NDFF (Nationale Database Flora en Fauna met Bij12) en DROP (Decentrale Regelgeving en Officiële Publicaties met KOOP). De OGT besluit over het al dan niet inzetten van het initiatiefbudget.

Baten

Efficiënter en effectiever contractmanagement.

Resultaten

Twee beheerde contracten en een stabielere begroting.

Wat mag het kosten?

15. Kassiersfunctie	2020 JEV	2020 begroot 4e wijziging	2021 begroot primaire	2021 begroot actualisatie	2022 begroot primaire	2023 begroot	2024 begroot	2025 begroot
Initiatiefbudget OGT	-	-	-	-	600.000	1.000.000	1.000.000	1.000.000
DROP	275.375	295.375	299.593	313.000	309.284	316.584	324.067	329.636
NDFP	315.730	315.730	320.142	309.266	309.497	318.910	316.810	316.810
	591.105	611.105	619.734	622.266	1.218.781	1.635.494	1.640.877	1.646.446

De OGT heeft in haar vergadering van 27 november 2020 ingestemd met het gebruik van een initiatiefbudget. Door een jaarlijks bedrag op te nemen als initiatiefbudget in de begroting van hWh, wordt financiële ruimte gecreëerd om nieuwe projecten op te starten. Wanneer een concreet nieuw collectief project wordt opgestart binnen een ander programma, kan het initiatiefbudget dienen als financiering daarvan. Het initiatiefbudget wordt uitsluitend gebruikt ter financiering van verhogingen in de begroting binnen andere programma's. Om tegemoet te komen aan de wens van de OGT om de primaire begroting 2022 (exclusief instandhouding) maximaal 2% te laten stijgen, is het initiatiefbudget in 2022 op € 600.000 begroot. In de jaren daarna is een initiatiefbudget van € 1.000.000 beschikbaar.

Deel 4: Verwachte initiatieven in 2022

Dit is een inschatting van de business cases en projecten die naar verwachting van HWH omgevingsmanagement in 2022 gaan lopen. Projecten worden toegevoegd aan de begroting 2022 na besluitvorming van de OGT en worden waar mogelijk gefinancierd vanuit het initiatiefbudget of de beschikbare ontwikkelgelden in de programma's.

Project	2022
<i>Programma 4. Digitale Dienstverlening</i>	
Oprvolging omgevingswet	€ 300.000
<i>Programma 8. Waterkeringen</i>	
Doorontwikkeling Trapp	€ 50.000
<i>Programma 9. Watersysteem</i>	
Verkenning satelliettoepassingen (ism SATWATER, STOWA)	€ 25.000
BC/Realisatie NL-veranderdetectie	€ 350.000
Waterschadeschatter (overdracht STOWA)	€ 40.000
BC B&O NHI-intstrumentarium	€ -
BC/realisatie Bodemvocht	€ 150.000
BC/Realisatie bodemdaling	€ 236.500
WIWB-API 2.0 (naar DD-API)	€ 75.000
Heraanbesteden/realiseren WIWB 2.0	€ 60.000
<i>Programma 10. Waterketen</i>	
Hosting Z-info	€ 50.000
Totaal	€ 1.336.500

23 Bijlagen

23.1 Bijlage 1 Overzicht formatie en capaciteit

Een belangrijke basis voor de hWh begroting zijn de personeelslasten. Hieronder is een overzicht opgenomen van de begrote uren.

Overzicht uren per type overeenkomst	2021 begroot primair	%	2021 begroot actualisatie	%	2022 begroot primair	%
Payroll	21.172	18%	30.520	25%	33.580	26%
Inleen	47.048	41%	47.587	39%	48.450	38%
Inhuur	41.141	36%	36.974	30%	39.018	30%
Overheid	6.146	5%	8.136	7%	7.284	6%
Totaal	115.506	100%	123.217	100%	128.332	100%

In 2022 is het uitgangspunt om 38% van alle productieve uren in te kunnen vullen met medewerkers die worden ingeleend van de waterschappen. De begroting van de uren is gebaseerd op de huidige invulling van de projectteams van de projecten in 2021.

23.2 Bijlage 2 Verdeelsleutels

In de begroting 2022 zijn de volgende verdeelsleutels toegepast, conform de gemaakte afspraken in de dienstverleningsovereenkomst.

Kostenverdeelsleutel	45/55 Belasting opbrengst 2020 in procenten t.b.v. de UVW 45/55 verdeelsleutel	M2 Oppervlakte	ONTWERP Vervuiliings eenheden - Ontwerp capaciteit	VERLOON Aantal verloningen per deelnemer	LICENTIE Aantal licenties deelnemers	DEELNEMERS Aantal deelnemers
Aa en Maas	4,16%	161.007	1.500.586	559	74	2
AGV/Waternet	6,92%	70.412	2.068.500			
Brabantse Delta	4,58%	170.744	1.314.930	619	32	1
De Dommel	3,71%	151.237	1.471.430	563	32	
De Stichtse Rijnlanden	4,42%	83.021	1.399.022		36	
Delfland	8,04%	40.547	1.932.408	568	36	1
Drents Overijsselse Delta	3,97%	255.500	1.154.300	717	98	2
Fryslân	5,10%	346.000			30	
Hollands Noorderkwartier	7,79%	196.400	1.751.873		74	2
Hollandse Delta	5,86%	101.809	1.817.998	660	76	
Hunze en Aa's	2,84%	207.000			84	
Limburg	5,31%	220.951	2.119.814	416	40	
Noorderzijlvest	2,38%	144.000	707.423	361	24	
Rijn en IJssel	3,40%	195.000	1.264.193	465	60	
Rijnland	7,02%	107.946	2.113.100	862	28	2
Rivierenland	6,35%	201.000	1.648.000	1.159	42	
Scheldestromen	3,17%	190.273	796.800		36	
Schieland en de Krimpenerwaard	3,15%	35.113	708.900	413	12	1
Vallei en Veluwe	4,91%	244.833	2.026.300	650	34	3
Vechtstromen	4,31%	227.045	1.768.603	553	48	
Zuiderzeeland	2,61%	150.000	680.500	343	56	
Unie van Waterschappen				81		
Totaal	100,00%	3.499.838	28.244.680	8.989	952	14

Naast bovenstaande kostenverdeelsleutels wordt er ook gebruik gemaakt van:

- VAST, waarbij de bijdrage evenredig wordt verdeeld over het aantal deelnemende waterschappen

23.3 Bijlage 3 Bijdragen per waterschap

1. Bestuur en organisatie	Bestuur	Capaciteitsmanagement	Inkoop	Facilitair	Organisatie ondersteuning	Communicatie	Interne projecten	Totaal
Kostenverdeelsleutel	45/55	45/55	45/55	45/55	45/55	45/55	45/55	
Aa en Maas	6.757	6.499	8.943	25.545	81.941	7.009	11.075	147.768
AGV/Waternet	9.076	8.729	12.011	34.310	110.056	9.414	14.875	198.469
Brabantse Delta	7.108	6.836	9.407	26.871	86.195	7.373	11.650	155.440
De Dommel	6.376	6.132	8.438	24.103	77.316	6.613	10.450	139.429
De Stichtse Rijnlanden	6.971	6.704	9.225	26.352	84.530	7.230	11.425	152.438
Deffland	10.006	9.624	13.242	37.827	121.339	10.379	16.400	218.817
Drents Overijsselse Delta	6.605	6.352	8.741	24.968	80.091	6.851	10.825	144.432
Fryslân	7.550	7.262	9.992	28.543	91.559	7.832	12.375	165.113
Hollands Noorderkwartier	9.808	9.433	12.980	37.078	118.934	10.173	16.075	214.480
Hollandse Delta	8.176	7.863	10.820	30.908	99.143	8.480	13.400	178.789
Hunze en Aa's	5.644	5.428	7.469	21.335	68.438	5.854	9.250	123.418
Limburg	7.718	7.423	10.214	29.178	93.594	8.006	12.650	168.782
Noorderzijlvest	5.262	5.061	6.964	19.894	63.814	5.458	8.625	115.079
Rijn en IJssel	6.117	5.883	8.095	23.123	74.172	6.344	10.025	133.758
Rijnland	9.167	8.817	12.132	34.656	111.165	9.509	15.025	200.471
Rivierenland	8.603	8.274	11.385	32.522	104.322	8.923	14.100	188.129
Scheldestromen	5.918	5.692	7.832	22.373	71.767	6.139	9.700	129.422
Schieland en de Krimpenerwaard	5.918	5.692	7.832	22.373	71.767	6.139	9.700	129.422
Vallei en Veluwe	7.398	7.115	9.791	27.967	89.709	7.673	12.125	161.778
Vechtstromen	6.894	6.631	9.124	26.064	83.605	7.151	11.300	150.770
Zuiderzeeland	5.461	5.252	7.227	20.643	66.218	5.664	8.950	119.415
RWS CIV	-	-	-	-	-	-	-	-
Unie van Waterschappen	-	-	-	-	-	-	-	-
Derden inzake HWH	-	-	-	-	-	-	-	-
Derden inzake IHW	-	-	-	-	-	-	-	-
IPO IHW	-	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	152.533	146.700	201.867	576.633	1.849.675	158.213	250.000	3.335.621

2. Kennis en verbinden	Kennis delen & Verbinden	Kwaliteitsborging	Capaciteit BUCA	Ondersteuning OGT / I-platform	Strategienota OGT	Vergadercentrum	Totaal
Kostenverdeelsleutel	45/55	45/55	45/55	45/55	45/55	45/55	
Aa en Maas	15.536	3.478	4.546	4.529	1.851	23.375	53.315
AGV/Waternet	20.866	4.672	6.106	6.083	2.486	31.395	71.608
Brabantse Delta	16.342	3.659	4.782	4.764	1.947	24.589	56.083
De Dommel	14.659	3.282	4.290	4.273	1.746	22.056	50.306
De Stichtse Rijnlanden	16.026	3.588	4.690	4.672	1.909	24.114	55.000
Delfland	23.005	5.151	6.732	6.707	2.740	34.614	78.949
Drents Overijsselse Delta	15.185	3.400	4.443	4.427	1.809	22.847	52.111
Fryslân	17.359	3.887	5.080	5.061	2.068	26.119	59.573
Hollands Noorderkwartier	22.549	5.049	6.599	6.574	2.686	33.928	77.385
Hollandse Delta	18.797	4.209	5.500	5.480	2.239	28.282	64.507
Hunze en Aa's	12.975	2.905	3.797	3.783	1.546	19.523	44.529
Limburg	17.745	3.973	5.193	5.173	2.114	26.699	60.897
Noorderzijvest	12.099	2.709	3.540	3.527	1.441	18.204	41.520
Rijn en IJssel	14.063	3.149	4.115	4.100	1.675	21.159	48.260
Rijnland	21.076	4.719	6.168	6.144	2.511	31.712	72.330
Rivierenland	19.779	4.428	5.788	5.766	2.356	29.760	67.877
Scheldestromen	13.607	3.046	3.982	3.967	1.621	20.473	46.695
Schieland en de Krimpenerwaard	13.607	3.046	3.982	3.967	1.621	20.473	46.695
Vallei en Veluwe	17.008	3.808	4.977	4.958	2.026	25.591	58.369
Vechtstromen	15.851	3.549	4.638	4.621	1.888	23.850	54.398
Zuiderzeeland	12.555	2.811	3.674	3.660	1.496	18.890	43.085
RWS CIV	-	-	-	-	-	-	-
Unie van Waterschappen	-	-	-	-	-	-	-
Derden inzake HWH	-	-	-	-	-	-	-
Derden inzake IHW	-	-	-	-	-	-	-
IPO IHW	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	350.689	78.518	102.621	102.235	41.775	527.654	1.203.492

3. Innovatie en transformatie	Programma budget algemeen (t/m 2020 innovatiemakelaar)	Verbinden (t/m 2020 innovatie)	Innoveren (t/m 2020 Water Innovatie Festival)	Leren ((t/m 2020 Leerlijn digitale transformatie)	Totaal
Kostenverdeelsleutel	45/55	45/55	45/55	45/55	
Aa en Maas	7.505	8.421	5.492	15.194	36.612
AGV/Waternet	10.081	11.310	7.376	20.407	49.174
Brabantse Delta	7.895	8.858	5.777	15.983	38.512
De Dommel	7.082	7.945	5.182	14.336	34.545
De Stichtse Rijnlanden	7.743	8.687	5.665	15.674	37.769
Delfland	11.114	12.469	8.132	22.499	54.215
Drents Overijsselse Delta	7.336	8.231	5.368	14.851	35.785
Fryslân	8.386	9.409	6.136	16.977	40.909
Hollands Noorderkwartier	10.894	12.222	7.971	22.053	53.140
Hollandse Delta	9.081	10.188	6.645	18.383	44.298
Hunze en Aa's	6.269	7.033	4.587	12.690	30.579
Limburg	8.573	9.618	6.273	17.355	41.818
Noorderzijlvest	5.845	6.558	4.277	11.833	28.512
Rijn en IJssel	6.794	7.622	4.971	13.753	33.140
Rijnland	10.182	11.424	7.450	20.613	49.669
Rivierenland	9.555	10.721	6.992	19.344	46.612
Scheldestromen	6.574	7.375	4.810	13.307	32.066
Schieland en de Krimpenerwaard	6.574	7.375	4.810	13.307	32.066
Vallei en Veluwe	8.217	9.219	6.012	16.634	40.083
Vechtstromen	7.658	8.592	5.603	15.502	37.355
Zuiderzeeland	6.065	6.805	4.438	12.279	29.587
RWS CIV	-	-	-	-	-
Unie van Waterschappen	-	-	-	-	-
Derden inzake HWH	-	-	-	-	-
Derden inzake IHW	-	-	-	-	-
IPO IHW	-	-	-	-	-
Totaal	169.421	190.083	123.967	342.975	826.446

4. Digitale dienstverlening	Ontwikkel- budget digitale dienst- verlening	eHRM	CMS	Totaal
Kostenverdeelsleutel	VAST	VERLOON	VAST	
Aa en Maas	6.429	29.567	-	35.996
AGV/Waternet	6.429	-	-	6.429
Brabantse Delta	6.429	32.752	3.333	42.514
De Dommel	6.429	29.757	3.333	39.519
De Stichtse Rijnlanden	6.429	-	-	6.429
Delfland	6.429	30.042	-	36.471
Drents Overijsselse Delta	6.429	37.933	3.333	47.695
Fryslân	6.429	-	-	6.429
Hollands Noorderkwartier	6.429	-	-	6.429
Hollandse Delta	6.429	34.891	3.333	44.653
Hunze en Aa's	6.429	-	-	6.429
Limburg	6.429	22.009	-	28.438
Noorderzijvest	6.429	19.109	-	25.538
Rijn en IJssel	6.429	24.576	-	31.004
Rijnland	6.429	45.587	-	52.015
Rivierenland	6.429	61.273	3.333	71.035
Scheldestromen	6.429	-	-	6.429
Schieland en de Krimpenerwaard	6.429	21.819	-	28.247
Vallei en Veluwe	6.429	34.368	-	40.797
Vechtstromen	6.429	29.234	-	35.663
Zuiderzeeland	6.429	18.159	3.333	27.921
RWS CIV	-	-	-	-
Unie van Waterschappen	-	4.278	-	4.278
Derden inzake HWH	-	-	-	-
Derden inzake IHW	-	-	-	-
IPO IHW	-	-	-	-
Totaal	135.000	475.356	20.000	630.356

5. Organisatie en samenwerking	Ontwikkelbudget organisatie en samenwerking	Kenniscentrum	Framework Microsoft	Doorontwikkeling en gebruik WILMA	Software Catalogus	Oracle TECH	Oracle Contract mgnt	Govroam	Govroam Contractmanagement	Totaal
Kostenverdeelsleutel	VAST	45/55	VAST	45/55	45/55	LICENTIE	45/55	45/55	45/55	
Aa en Maas	9.524	6.867	2.381	35.219	11.828	33.643	7.174	1.770	225	108.630
AGV/Watemet	9.524	9.223	2.381	47.303	15.887	-	-	-	-	84.316
Brabantse Delta	9.524	7.223	2.381	37.047	12.442	22.721	7.524	1.856	236	100.955
De Dommel	9.524	6.479	2.381	33.231	11.161	20.142	6.749	1.665	212	91.543
De Stichtse Rijnlanden	9.524	7.084	2.381	36.332	12.202	23.380	7.387	1.823	232	100.343
Delfland	9.524	10.168	2.381	52.152	17.515	34.082	10.640	2.625	334	139.421
Drents Overijsselse Delta	9.524	6.712	2.381	34.424	11.561	39.954	6.977	1.721	219	113.472
Fryslân	9.524	7.673	2.381	39.353	13.217	23.709	8.010	1.976	251	106.093
Hollands Noorderkwartier	9.524	9.967	2.381	51.119	17.168	44.290	10.412	2.569	327	147.755
Hollandse Delta	9.524	8.308	2.381	42.612	14.311	39.186	8.679	2.141	272	127.415
Hunze en Aa's	9.524	5.735	2.381	29.415	9.879	32.545	5.974	1.474	188	97.114
Limburg	9.524	7.843	2.381	40.227	13.510	27.167	8.193	2.021	257	111.123
Noorderzijvest	9.524	5.348	2.381	27.428	9.212	13.940	5.563	1.373	175	74.942
Rijn en IJssel	9.524	6.216	2.381	31.880	10.707	27.331	6.475	1.598	203	96.314
Rijnland	9.524	9.316	2.381	47.780	16.047	28.758	9.728	2.400	305	126.238
Rivierenland	9.524	8.742	2.381	44.838	15.059	30.844	9.120	2.250	286	123.044
Scheldestromen	9.524	6.014	2.381	30.846	10.360	19.703	6.262	1.545	197	86.831
Schieland en de Krimpenerwaard	9.524	6.014	2.381	30.846	10.360	12.733	6.247	1.541	196	79.842
Vallei en Veluwe	9.524	7.518	2.381	38.558	12.950	24.313	7.828	1.931	246	105.247
Vechtstromen	9.524	7.006	2.381	35.934	12.068	26.563	7.296	1.800	229	102.801
Zuiderzeeland	9.524	5.549	2.381	28.461	9.559	23.819	5.761	1.421	181	86.655
RWS CIV	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Unie van Waterschappen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Derden inzake HWH	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Derden inzake IHW	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
IPO IHW	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	200.000	155.000	50.000	795.000	267.000	548.821	152.000	37.500	4.771	2.210.092

6. Informatie - datastromen	Datastromen Pijler 1 Keten	Datastromen Pijler 2 Logisch	Datastromen Pijler 3 Fysiek	Datastromen Pijler 4 Nieuw	Totaal
Kostenverdeelsleutel	45/55	45/55	45/55	45/55	
Aa en Maas	36.301	9.236	11.512	20.417	77.466
AGV/Waternet	48.756	12.406	-	27.422	88.584
Brabantse Delta	38.185	9.716	12.082	21.477	81.460
De Dommel	34.252	8.715	10.888	19.265	73.120
De Stichtse Rijnlanden	37.448	9.528	11.868	21.062	79.906
Delfland	53.755	13.677	16.911	30.233	114.577
Drents Overijsselse Delta	35.481	9.028	-	19.956	64.465
Fryslân	40.562	10.321	-	22.813	73.696
Hollands Noorderkwartier	52.689	13.406	16.555	29.634	112.285
Hollandse Delta	43.921	11.175	13.864	24.703	93.664
Hunze en Aa's	30.319	7.714	9.676	17.052	64.762
Limburg	41.463	10.550	13.098	23.320	88.431
Noorderzijvest	28.270	7.193	9.035	15.900	60.398
Rijn en IJssel	32.859	8.361	-	18.481	59.701
Rijnland	49.248	12.531	15.486	27.699	104.963
Rivierenland	46.216	11.759	14.559	25.993	98.527
Scheldestromen	31.794	8.090	-	17.882	57.765
Schieland en de Krimpenerwaard	31.794	8.090	10.104	17.882	67.869
Vallei en Veluwe	39.742	10.112	12.563	22.352	84.770
Vechtstromen	37.038	9.424	-	20.832	67.294
Zuiderzeeland	29.336	7.464	-	16.499	53.299
RWS CIV	-	-	-	-	-
Unie van Waterschappen	-	-	-	-	-
Derden inzake HWH	-	-	-	-	-
Derden inzake IHW	-	-	-	-	-
IPO IHW	-	-	-	-	-
Totaal	819.429	208.497	178.200	460.875	1.667.001

7. Informatieveiligheid en privacy	Programmaturing en interne HWH kosten	Advies en kennis In-veiligheid	Advies en kennis Privacy	CERT-WM	Ontwikkeling kaders	Voor-onderzoek	Project Verhogen weerbaarheid PA	Project Audits	Project Keten	Project Risicomanagement	Totaal
Kostenverdeelsleutel	45/55	45/55	45/55	45/55	45/55	45/55	45/55	45/55	45/55	45/55	
Aa en Maas	8.846	2.103	1.530	15.989	1.109	1.530	2.868	22.771	1.912	1.147	59.805
AGV/Watemet	11.881	2.825	2.054	21.475	1.489	2.054	3.852	30.584	2.568	1.541	80.325
Brabantse Delta	9.305	2.212	1.609	16.819	1.167	1.609	3.017	23.954	2.011	1.207	62.910
De Dommel	8.347	1.985	1.443	15.087	1.046	1.443	2.706	21.486	1.804	1.082	56.430
De Stichtse Rijnlanden	9.125	2.170	1.578	16.494	1.144	1.578	2.959	23.491	1.972	1.183	61.695
Delfland	13.099	3.114	2.265	23.677	1.642	2.265	4.247	33.720	2.831	1.699	88.560
Drents Overijsselse Delta	8.646	2.056	1.495	15.628	1.084	1.495	2.803	22.257	1.869	1.121	58.455
Fryslân	9.884	2.350	1.709	17.866	1.239	1.709	3.205	25.444	2.136	1.282	66.825
Hollands Noorderkwartier	12.839	3.053	2.220	23.208	1.610	2.220	4.163	33.052	2.775	1.665	86.805
Hollandse Delta	10.703	2.545	1.851	19.346	1.342	1.851	3.470	27.552	2.313	1.388	72.360
Hunze en Aa's	7.388	1.757	1.278	13.354	926	1.278	2.395	19.019	1.597	958	49.950
Limburg	10.104	2.402	1.747	18.263	1.267	1.747	3.276	26.010	2.184	1.310	68.310
Noorderzijvest	6.889	1.638	1.191	12.452	864	1.191	2.234	17.734	1.489	893	46.575
Rijn en IJssel	8.007	1.904	1.385	14.473	1.004	1.385	2.596	20.612	1.731	1.038	54.135
Rijnland	12.001	2.853	2.075	21.692	1.504	2.075	3.891	30.893	2.594	1.556	81.135
Rivierenland	11.262	2.678	1.947	20.356	1.412	1.947	3.651	28.991	2.434	1.461	76.140
Scheldestromen	7.748	1.842	1.340	14.004	971	1.340	2.512	19.944	1.675	1.005	52.380
Schieland en de Krimpenerwaard	7.748	1.842	1.340	14.004	971	1.340	2.512	19.944	1.675	1.005	52.380
Vallei en Veluwe	9.684	2.303	1.675	17.505	1.214	1.675	3.140	24.930	2.093	1.256	65.475
Vechtstromen	9.025	2.146	1.561	16.314	1.131	1.561	2.926	23.234	1.951	1.171	61.020
Zuiderzeeland	7.148	1.700	1.236	12.921	896	1.236	2.318	18.402	1.545	927	48.330
RWS CIV	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Unie van Waterschappen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Derden inzake HWH	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Derden inzake IHW	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
IPO IHW	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	199.678	47.477	34.529	360.928	25.033	34.529	64.742	514.024	43.161	25.897	1.349.998

8. Waterkeringen	Ontwikkelbudget voor verkenningen en zorgplicht	Modernisering Vangst registratie V3	Totaal
Kostenverdeelsleutel	VAST	45/55	
Aa en Maas	7.143	7.524	14.666
AGV/Waternet	7.143	10.105	17.248
Brabantse Delta	7.143	7.914	15.057
De Dommel	7.143	7.099	14.242
De Stichtse Rijnlanden	7.143	7.761	14.904
Delfland	7.143	11.141	18.284
Drents Overijsselse Delta	7.143	7.354	14.497
Fryslân	7.143	8.407	15.549
Hollands Noorderkwartier	7.143	10.920	18.063
Hollandse Delta	7.143	9.103	16.246
Hunze en Aa's	7.143	6.284	13.427
Limburg	7.143	8.593	15.736
Noorderzijlvest	7.143	5.859	13.002
Rijn en IJssel	7.143	6.810	13.953
Rijnland	7.143	10.207	17.350
Rivierenland	7.143	9.578	16.721
Scheldestromen	7.143	6.589	13.732
Schieland en de Krimpenerwaard	7.143	6.589	13.732
Vallei en Veluwe	7.143	8.237	15.380
Vechtstromen	7.143	7.676	14.819
Zuiderzeeland	7.143	6.080	13.223
RWS CIV	-	-	-
Unie van Waterschappen	-	-	-
Derden inzake HWH	-	-	-
Derden inzake IHW	-	-	-
IPO IHW	-	-	-
Totaal	150.000	169.831	319.831

9. Watersysteem	Ontwikkelbudget watersysteem	Hy DAMO NHI	De Digitale Watertoets	WIWB	SAT Data 3.0	Perceelwijzer	Totaal
Kostenverdeelsleutel	VAST	45/55	VAST	45/55	45/55	45/55	
Aa en Maas	7.143	2.956	7.405	6.717	6.202	5.124	35.547
AGV/Waternet	7.143	3.963	-	9.022	8.330	6.898	35.356
Brabantse Delta	7.143	3.110	-	7.066	6.524	5.391	29.234
De Dommel	7.143	2.796	-	6.338	5.852	4.841	26.970
De Stichtse Rijnlanden	7.143	3.052	7.405	6.930	6.398	5.292	36.219
Delfland	7.143	4.373	-	9.947	9.184	-	30.647
Drents Overijsselse Delta	7.143	2.885	7.405	6.566	6.062	5.001	35.062
Fryslân	7.143	3.302	7.405	7.506	6.930	5.728	38.014
Hollands Noorderkwartier	7.143	4.283	7.405	9.750	9.002	-	37.583
Hollandse Delta	7.143	3.578	7.405	8.127	7.504	-	33.757
Hunze en Aa's	7.143	2.475	7.405	5.610	5.180	-	27.813
Limburg	7.143	3.373	-	7.673	7.084	5.858	31.130
Noorderzijvest	7.143	2.308	7.405	5.231	4.830	-	26.917
Rijn en IJssel	7.143	2.680	7.405	6.080	5.614	4.642	33.564
Rijnland	7.143	4.001	7.405	9.113	8.414	6.959	43.035
Rivierenland	7.143	3.757	7.405	8.552	7.896	6.531	41.284
Scheldestromen	7.143	-	-	5.883	5.432	-	18.458
Schieland en de Krimpenerwaard	7.143	2.590	7.405	5.883	5.432	4.474	32.927
Vallei en Veluwe	7.143	3.232	7.405	7.354	6.790	5.606	37.529
Vechtstromen	7.143	3.014	7.405	6.854	6.328	-	30.743
Zuiderzeeland	7.143	2.392	7.405	5.428	5.012	4.130	31.509
RWS CIV	-	-	-	-	-	-	-
Unie van Waterschappen	-	-	-	-	-	-	-
Derden inzake HWH	-	-	-	-	-	-	-
Derden inzake IHW	-	-	-	-	-	-	-
IPO IHW	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	150.000	64.121	111.072	151.631	140.000	76.475	693.299

10. Waterketen	Ontwikkel- budget waterketen	Z-info	Gezamen- lijke prognoses AWK	Gem. P&Ids	SE Tooling	Totaal
Kostenverdeelsleutel	VAST	ONTW	45/55	45/55	45/55	
Aa en Maas	7.143	64.161	6.645	-	39.259	117.208
AGV/Waternet	7.143	88.448	8.925	-	-	104.516
Brabantse Delta	7.143	56.307	6.990	-	-	70.440
De Dommel	7.143	62.953	6.270	-	-	76.366
De Stichtse Rijnlanden	7.143	59.811	6.855	-	-	73.809
Delfland	7.143	82.648	9.840	-	-	99.631
Drents Overijsselse Delta	7.143	49.420	6.495	12.242	38.343	113.642
Fryslân	7.143	-	7.425	-	-	14.568
Hollands Noorderkwartier	7.143	75.036	9.645	-	57.217	149.040
Hollandse Delta	7.143	77.815	8.040	-	47.688	140.686
Hunze en Aa's	7.143	-	5.550	-	32.754	45.447
Limburg	7.143	90.744	7.590	-	44.894	150.370
Noorderzijvest	7.143	30.208	5.175	-	-	42.526
Rijn en IJssel	7.143	54.132	6.015	-	35.549	102.839
Rijnland	7.143	90.381	9.015	17.084	53.414	177.038
Rivierenland	7.143	70.444	8.460	16.015	-	102.062
Scheldestromen	7.143	34.074	5.820	-	-	47.037
Schieland en de Krimpenerwaard	7.143	30.328	5.820	10.959	34.312	88.562
Vallei en Veluwe	7.143	86.636	7.275	13.747	43.016	157.816
Vechtstromen	7.143	75.640	6.780	12.799	-	102.362
Zuiderzeeland	7.143	29.120	5.370	10.104	31.655	83.391
RWS CIV	-	-	-	-	-	-
Unie van Waterschappen	-	-	-	-	-	-
Derden inzake HWH	-	-	-	-	-	-
Derden inzake IHW	-	-	-	-	-	-
IPO IHW	-	-	-	-	-	-
Totaal	150.000	1.208.306	150.000	92.950	458.100	2.059.356

12. SAW@	B&O SAW@ personele inzet	B&O SAW@ bijdrage Waterschapp en	P729 Project SAW@ bijdrage WS	SAW@ HWH- werkzaamhed en	Totaal
Kostenverdeelsleutel	45/55	45/55	45/55	45/55	
Aa en Maas	-	96.364	8.976	3.019	108.359
AGV/Waternet	-	128.835	12.000	4.037	144.872
Brabantse Delta	-	101.252	9.431	3.173	113.856
De Dommel	-	91.127	8.488	2.855	102.470
De Stichtse Rijnlanden	-	-	-	-	-
Delfland	-	-	-	-	-
Drents Overijsselse Delta	-	-	-	-	-
Fryslân	-	-	-	-	-
Hollands Noorderkwartier	-	138.960	12.943	4.354	156.257
Hollandse Delta	-	116.382	10.840	3.647	130.869
Hunze en Aa's	-	-	-	-	-
Limburg	-	109.865	10.233	3.442	123.540
Noorderzijlvest	-	75.532	7.035	2.367	84.934
Rijn en IJssel	-	-	-	-	-
Rijnland	-	-	-	-	-
Rivierenland	-	122.085	11.371	3.825	137.281
Scheldestromen	-	-	-	-	-
Schieland en de Krimpenerwaard	-	-	-	-	-
Vallei en Veluwe	-	105.209	9.800	3.297	118.305
Vechtstromen	-	-	-	-	-
Zuiderzeeland	-	78.209	7.285	2.451	87.944
RWS CIV	-	-	-	-	-
Unie van Waterschappen	-	-	-	-	-
Derden inzake HWH	413.680	-	-	-	413.680
Derden inzake IHW	-	-	-	-	-
IPO IHW	-	-	-	-	-
Totaal	413.680	1.163.819	108.403	36.467	1.722.369

13. AHN / BM	Actueel Hoogte- bestand Nederland (AHN4)	Beeld- materiaal 5	Totaal
Kostenverdeelsleutel	M2	M2	
Aa en Maas	42.456	17.988	60.444
AGV/Waternet	18.551	7.860	26.411
Brabantse Delta	45.040	19.082	64.123
De Dommel	39.872	16.893	56.764
De Stichtse Rijnlanden	21.874	9.268	31.142
Delfland	10.706	4.536	15.242
Drents Overijsselse Delta	67.376	28.546	95.921
Fryslân	91.280	38.673	129.954
Hollands Noorderkwartier	51.778	21.937	73.715
Hollandse Delta	26.858	11.379	38.237
Hunze en Aa's	54.547	23.110	77.657
Limburg	58.238	24.674	82.913
Noorderzijlvest	37.933	16.072	54.005
Rijn en IJssel	51.409	21.781	73.189
Rijnland	28.519	12.083	40.602
Rivierenland	52.978	22.445	75.423
Scheldestromen	50.209	21.272	71.481
Schieland en de Krimpenerwaard	9.230	3.910	13.140
Vallei en Veluwe	64.607	27.372	91.979
Vechtstromen	59.900	25.378	85.278
Zuiderzeeland	39.595	16.775	56.370
RWS CIV	-	-	-
Unie van Waterschappen	-	-	-
Derden inzake HWH	-	3.460.933	3.460.933
Derden inzake IHW	-	-	-
IPO IHW	-	-	-
Totaal	922.955	3.851.968	4.774.923

14. IHW	Basistaken IHW	Externe productkosten	Facilitering IHW door HWH	B&O ROR	Informatieplan ROR/WVP	EF DD API	B&O Waterveiligheidspitaal	Totaal
Kostenverdeelsleutel	VAST	VAST	VAST	VAST	VAST	VAST	VAST	
Aa en Maas	40.601	10.685	12.003	-	-	2.125	7.871	73.285
AGV/Watemet	40.601	10.685	12.003	-	-	2.125	7.871	73.285
Brabantse Delta	40.601	10.685	12.003	-	-	2.125	7.871	73.285
De Dommel	40.601	10.685	12.003	-	-	2.125	7.871	73.285
De Stichtse Rijnlanden	40.601	10.685	12.003	-	-	2.125	7.871	73.285
Delfland	40.601	10.685	12.003	-	-	2.125	7.871	73.285
Drents Overijsselse Delta	40.601	10.685	12.003	-	-	2.125	7.871	73.285
Fryslân	40.601	10.685	12.003	-	-	2.125	7.871	73.285
Hollands Noorderkwartier	40.601	10.685	12.003	-	-	2.125	7.871	73.285
Hollandse Delta	40.601	10.685	12.003	-	-	2.125	7.871	73.285
Hunze en Aa's	40.601	10.685	12.003	-	-	2.125	7.871	73.285
Limburg	40.601	10.685	12.003	-	-	2.125	7.871	73.285
Noorderzijlvest	40.601	10.685	12.003	-	-	2.125	7.871	73.285
Rijn en IJssel	40.601	10.685	12.003	-	-	2.125	7.871	73.285
Rijnland	40.601	10.685	12.003	-	-	2.125	7.871	73.285
Rivierenland	40.601	10.685	12.003	-	-	2.125	7.871	73.285
Scheldestromen	40.601	10.685	12.003	-	-	2.125	7.871	73.285
Schieland en de Krimpenerwaard	40.601	10.685	12.003	-	-	2.125	7.871	73.285
Vallei en Veluwe	40.601	10.685	12.003	-	-	2.125	7.871	73.285
Vechtstromen	40.601	10.685	12.003	-	-	2.125	7.871	73.285
Zuiderzeeland	40.601	10.685	12.003	-	-	2.125	7.871	73.285
RWS CIV	-	-	-	-	-	-	-	-
Unie van Waterschappen	-	-	-	-	-	-	-	-
Derden inzake HWH	-	-	-	-	-	-	-	-
Derden inzake IHW	-	-	-	53.719	206.612	10.909	-	271.240
IPO IHW	-	181.343	-	-	-	-	-	181.343
Totaal	852.612	405.733	252.066	53.719	206.612	55.537	165.289	1.991.568

15. Kassiersfunctie	Initiatief- budget OGT	DROP	NDFP	Totaal
Kostenverdeelsleutel	VAST	45/55	VAST	
Aa en Maas	28.571	13.701	15.475	57.748
AGV/Waternet	28.571	18.402	15.475	62.449
Brabantse Delta	28.571	14.413	15.475	58.459
De Dommel	28.571	12.928	15.475	56.974
De Stichtse Rijnlanden	28.571	14.134	15.475	58.181
Delfland	28.571	20.289	15.475	64.335
Drents Overijsselse Delta	28.571	13.392	15.475	57.438
Fryslân	28.571	15.310	15.475	59.356
Hollands Noorderkwartier	28.571	19.887	15.475	63.933
Hollandse Delta	28.571	16.578	15.475	60.624
Hunze en Aa's	28.571	11.444	-	40.015
Limburg	28.571	15.650	15.475	59.696
Noorderzijlvest	28.571	10.670	15.475	54.717
Rijn en IJssel	28.571	12.402	15.475	56.449
Rijnland	28.571	18.588	15.475	62.634
Rivierenland	28.571	17.444	15.475	61.490
Scheldestromen	28.571	12.000	15.475	56.046
Schieland en de Krimpenerwaard	28.571	12.000	15.475	56.046
Vallei en Veluwe	28.571	15.000	15.475	59.047
Vechtstromen	28.571	13.980	15.475	58.026
Zuiderzeeland	28.571	11.072	15.475	55.119
RWS CIV	-	-	-	-
Unie van Waterschappen	-	-	-	-
Derden inzake HWH	-	-	-	-
Derden inzake IHW	-	-	-	-
IPO IHW	-	-	-	-
Totaal	600.000	309.284	309.497	1.218.781

23.4 Bijlage 4 Totaal bijdragen primair 2022 t.o.v. geactualiseerd 2021

Mutatie bijdrage geactualiseerde begroting 2021 t.o.v. 2022 primair	Bijdrage 2022 excl. BTW	Bijdrage 2022 incl. BTW	Bijdrage 2021 excl. BTW	Bijdrage 2021 incl. BTW	Vershil bijdrage excl. BTW	Vershil bijdrage incl. BTW
Aa en Maas	986.847	1.194.085	953.219	1.153.394	33.629	40.691
AGV/Waternet	1.043.040	1.262.079	1.011.182	1.223.530	31.858	38.548
Brabantse Delta	962.327	1.164.416	952.661	1.152.719	9.667	11.697
De Dommel	891.963	1.079.275	860.246	1.040.897	31.717	38.378
De Stichtse Rijnlanden	781.119	945.153	747.260	904.185	33.859	40.969
Delfland	1.032.433	1.249.244	1.030.883	1.247.368	1.550	1.876
Drents Overijsselse Delta	906.261	1.096.576	876.343	1.060.375	29.918	36.201
Fryslân	849.363	1.027.729	818.385	990.246	30.978	37.483
Hollands Noorderkwartier	1.270.156	1.536.888	1.234.421	1.493.649	35.735	43.239
Hollandse Delta	1.119.389	1.354.461	1.049.572	1.269.982	69.817	84.478
Hunze en Aa's	694.423	840.252	631.268	763.834	63.155	76.418
Limburg	1.104.469	1.336.408	1.025.981	1.241.437	78.488	94.971
Noorderzijvest	741.950	897.759	697.752	844.280	44.198	53.480
Rijn en IJssel	809.592	979.606	740.879	896.463	68.713	83.143
Rijnland	1.100.765	1.331.925	1.035.757	1.253.266	65.008	78.660
Rivierenland	1.178.911	1.426.482	1.145.090	1.385.558	33.821	40.924
Scheldestromen	691.629	836.871	637.059	770.841	54.570	66.030
Schieland en de Krimpenerwaard	714.215	864.200	645.667	781.258	68.547	82.942
Vallei en Veluwe	1.109.860	1.342.930	1.071.101	1.296.032	38.759	46.898
Vechtstromen	873.814	1.057.315	831.748	1.006.415	42.066	50.900
Zuiderzeeland	809.133	979.051	736.456	891.112	72.677	87.939
<i>Subtotaal waterschappen</i>	<i>19.671.658</i>	<i>23.802.706</i>	<i>18.732.928</i>	<i>22.666.843</i>	<i>938.730</i>	<i>1.135.863</i>
Unie van Waterschappen	4.278	5.177	4.335	5.245	-57	-69
Derden inzake HWH	3.874.613	4.688.281	4.079.915	4.936.697	-205.302	-248.416
Derden inzake IHW	271.240	328.200	213.789	258.685	57.451	69.516
IPO IHW	181.343	219.425	257.704	311.822	-76.361	-92.397
<i>Subtotaal derden</i>	<i>4.331.474</i>	<i>5.241.084</i>	<i>4.555.743</i>	<i>5.512.449</i>	<i>-224.269</i>	<i>-271.366</i>
Totaal	24.003.132	29.043.790	23.288.672	28.179.293	714.460	864.497

23.5 Bijlage 5 Berekening merendeelcriterium (werk voor derden)

Conform de door KokxDeVoogd voorgestelde systematiek is het merendeelcriterium (werk voor derden) berekend. Voor de toepassing van een vrijstelling voor aanbesteding is het van belang dat hWh minimaal 80% van haar werkzaamheden verricht voor waterschappen die deelnemen aan de Gemeenschappelijke regeling. Het merendeelcriterium mag berekend worden over een periode van 3 jaar. Het percentage werk voor derden in de periode 2020, 2021 (begroot) en 2022 (begroot) bedraagt 8,9% en valt daarmee binnen het maximum van 20%.

CONCEPT

23.6 Bijlage 6 EMU saldo

Centraal Bureau voor de Statistiek
Sector Overheidsfinanciën en consumentenprijzen
Antwoordnummer 25000, 2490 XA Den Haag

Berekening EMU-saldo
Gemeenschappelijke regeling Het Waterschapshuis ()

Algemene gegevens:	
Naam gemeenschappelijke regeling	Het Waterschapshuis
Nummer gemeenschappelijke regeling	
Jaar:	2021
Naam contactpersoon:	
Telefoon:	
E-mail:	
Bestandsnaam:	EMU21005.XLS

Omschrijving	2022	2021	2020
	x € 1000,- Volgens begroting 2022	x € 1000,- Volgens begroting 2021	x € 1000,- Volgens realisatie 2020
1 Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)			
2 Afschrijvingen ten laste van de exploitatie	201	198	78
3 Bruto dotaties aan de post voorzieningen ten laste van de exploitatie			
4 Investeringen in (im)materiële vaste activa die op de balans worden geactiveerd			912
5 Baten uit bijdragen van andere overheden, de Europese Unie en overigen, die niet op de exploitatie zijn verantwoord en niet al in mindering zijn gebracht bij post 4			
6 Desinvesteringen in (im)materiële vaste activa: Baten uit desinvesteringen in (im)materiële vaste activa (tegen verkoopprijs), voor zover niet op exploitatie verantwoord			
7 Aankoop van grond en de uitgaven aan bouw-, woonrijp maken e.d. (alleen transacties met derden die niet op de exploitatie staan)			
8 Baten bouwgrondexploitatie: Baten voorzover transacties niet op exploitatie verantwoord			
9 Lasten op balanspost Voorzieningen voorzover deze transacties met derden betreffen			101
10 Lasten ivm transacties met derden, die niet via de onder post 1 genoemde exploitatie lopen, maar rechtstreeks ten laste van de reserves (inclusief fondsen en dergelijke) worden gebracht en die nog niet vallen onder één van bovenstaande posten			
11 Verkoop van effecten: a Gaat u effecten verkopen? (ja/nee)	☐ ja ☒ nee	☐ ja ☒ nee	☐ ja ☒ nee
b Zo ja wat is bij verkoop de verwachte boekwinst op de exploitatie?			
Berekend EMU-saldo	201	198	-935

Ruimte voor toelichting
In 2020 loopt het project huisvesting, waar de nodige investeringen zijn verricht.

23.7 Bijlage 7 Projectomschrijvingen

Programma	Project/ kostenplaats	Omschrijving
1. Bestuur en organisatie	Bestuur en bestuurs-ondersteuning	Het voorbereiden, faciliteren en het ondersteunen van (de vergaderingen van) het Algemeen bestuur en het Dagelijks bestuur Gr hWh. Hieronder wordt ook inzet van derden begroot, zoals accountantskosten, juridisch advies en strategische planning. Het ondersteunen van het bestuur door inzet van de vaste kern, zoals de secretaris directeur, beleidsadviseur bestuurlijke en juridische zaken, controller en beleidsadviseur financiën.
1. Bestuur en organisatie	Organisatie capaciteitsmanagement	Capaciteitsmanagement ten behoeve van de instroom, doorstroom en uitstroom van de flexibele schil. De kosten worden doorbelast naar de projecten waarvoor werving of contractverlenging heeft plaatsgevonden.
1. Bestuur en organisatie	Organisatie inkoop	De begroting betreft strategische inkoop. Inkoop ten behoeve van de projecten worden doorbelast.
1. Bestuur en organisatie	Organisatie facilitair	De facilitering van de organisatie, waaronder de huisvesting, werkplekken en kantoorautomatisering.
1. Bestuur en organisatie	Organisatie ondersteuning	De kosten (ten behoeve van) de directie zijn hier begroot: secretaris-directeur, plaatsvervangend secretaris-directeur, beleidsadviseur bestuurlijke en juridische zaken en controller. Daarnaast de ondersteuning van de primaire processen van de organisatie in de breedste zin van het woord, waaronder financiën, P&O en juridisch.
1. Bestuur en organisatie	Organisatie communicatie	De kosten voor communicatie, zoals het magazine It's hWh.
1. Bestuur en organisatie	Mobiliteit	Inmiddels hebben alle medewerkers van hWh die bij de flexibilisering niet bij een andere partij konden landen en werden beschermd door de SAW tot 1 juli 2021 de organisatie verlaten. En wordt verder geen gebruik meer gemaakt van deze voorziening.
1. Bestuur en organisatie	Interne projecten – kwaliteitsverbetering	Onder instandhouding kunnen interne projecten worden begroot met een eenmalig karakter ter verbetering van het efficiënt en effectief functioneren van de instandhouding met name bij de rechtmatige facilitering van de programma's. Voor de interne projecten wordt een business case opgesteld en voorgelegd aan het Dagelijks bestuur Gr hWh. Voor 2021 zijn nog geen concrete interne projecten begroot, wel is er rekening gehouden met € 250.000 voor kwaliteitsverbetering.

Programma	Project/ kostenplaats	Omschrijving
1. Bestuur en organisatie	Kwaliteitsverbetering	Met het vaststellen van de nieuwe planning & control cyclus in juli 2020, is tevens goedkeuring gegeven aan het inbedden van continue kwaliteitsverbetering binnen instandhouding. Kwaliteitsverbetering zal projectmatig worden opgepakt middels interne projecten. Vanaf 2022 wordt een jaarlijks bedrag hiervoor beschikbaar gesteld. Eind 2021 zal middels de interne projectenbrief een concrete invulling worden gegeven aan dit bedrag.
2. Kennis en verbinden	Kennis delen en Verbinden	<p><i>Digitale transformatie</i> staat op de agenda. Ook beseffen de waterschappen dat dit gepaard gaat met organisatorische veranderingen en dat bij een (groot) deel van deze opgave samenwerking noodzakelijk is.</p> <p>hWh is verkenner en verbinder bij deze transformatie en bijbehorende veranderingen en articuleert vragen vanuit de business. Het brengt kennis samen, om kansen te benutten en veranderingen te bewerkstelligen.</p> <p>Daarnaast vervult hWh in de uitvoering van projecten de rol van deskundig begeleider. Vanuit het principe van loden deuren worden deze uren en kosten op uur basis toegerekend aan de projecten.</p>
2. Kennis en verbinden	Kwaliteitsborging	Structurele inzet op kwaliteitsborging geeft ruimte aan het versterken van de PDCA cyclus binnen de programma's en projecten. Focus op de C van deze cyclus.
2. Kennis en verbinden	Capaciteit Business Cases	De dienstverlening voor Business Cases en de controle van lopende projecten wordt uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van de OGT en zal als zodanig worden behandeld. De kosten voor de voorfase komen ten laste van de instandhouding, voor zover dit niet leidt tot een project. Aangezien de meeste programma's inmiddels de beschikking hebben over ontwikkelgeld, is de begroting voor business cases in programma 2 verlaagd.
2. Kennis en verbinden	Ondersteuning OGT/I-platform	Dit project voorziet in de noodzakelijk gebleken juridische en secretariële ondersteuning van platforms waarin alle waterschappen zijn vertegenwoordigd. Dat geldt voor de Opdrachtgeverstafel (OGT) waarin de directies zitting hebben, maar ook voor het i-platform waaraan alle i-managers van de waterschappen deelnemen. De ondersteuning heeft tot doel de efficiëntie en de effectiviteit van de platforms te vergroten. Met het beschikbare budget wordt ook de doorontwikkeling van het meerjarenprogramma gefinancierd.
2. Kennis en verbinden	Strategienota OGT	I.o.m. de OGT updaten van de strategienota en meerjarenplannen van de programma's.

Programma	Project/ kostenplaats	Omschrijving
2. Kennis en verbinden	Vergadercentrum	Het continueren van de dienstverlening ten aanzien van het vergadercentrum: <ul style="list-style-type: none"> • Inplannen vergaderzalen • Cateringfaciliteiten • Beheer en onderhoud vergadercentrum Het huurcontract voor het vergadercentrum loopt tot en met maart 2030.
2. Kennis en verbinden	Stabilisatiepost begroting	In Kennis en verbinden is een 'stabilisatiepost begroting' opgenomen om de daling in de begroting van de instandhoudingskosten op te vangen. Hierdoor wordt een wettelijke zienswijzeprocedure voorkomen voor de geactualiseerde begroting 2021. Ten aanzien van de 'stabilisatiepost begroting' zijn geen uitgaven gepland, dit zal leiden tot een terugbetaling bij de jaarafrekening 2021.
3. Innovatie en transformatie	Programma-budget algemeen	Waterschappen hebben behoefte aan een actieve ondersteuning m.b.t innovatie-kennisuitwisseling. Om deze communicatie en kennisuitwisseling mogelijk te maken is naast de inzet van FTE's een jaarbudget nodig.
3. Innovatie en transformatie	Verbinden	Aanjagen van het samen innoveren en kennis-uitwisselen en benutten. "Waterschappen van de toekomst" door delen en leren van elkaars innovaties.
3. Innovatie en transformatie	Innoveren	Het innovatieproces begeleiden en "samen innoveren" ondersteunen. Nieuwe prototypes en kennis ontwikkelen.
3. Innovatie en transformatie	Leren	Ondersteunen van het lerend vermogen om in te spelen op snelle veranderingen. Veranderbereidheid en verandervermogen van de sector vergroten.
3. Innovatie en transformatie	DEEP	Een pilot ontwikkelprogramma op het gebied van datascience en dataengineering, wat moet leiden tot goed opgeleide menskracht op het nieuwe vakgebied.
3. Innovatie en transformatie	Onderzoek DataScience en hWh	Dit is een samenwerking van 3 programma's (IHW, Watersysteem en Innovatie en Transformatie) waar gezocht wordt naar latent potentieel voor datascience met de data van waterschappen die hWh ontsluit.
4. Digitale dienstverlening	Ontwikkelbudget	Voor de continuïteit van de ontwikkeling (verkenningen, business cases, innovatie-pilots, communicatie) heeft het programma een budget, waarbij het UO gemandateerd is om binnen deze budgettaire ruimte naar eigen inzicht te handelen.
4. Digitale dienstverlening	B&O e-HRM	Dit behelst het centrale beheer van een functionaliteit die de waterschappen in 2015 hebben aangeschaft voor human resource management-processen. De basis van deze functionaliteit bestaat uit faciliteiten voor administratieve processen en de salarisadministratie. Momenteel wordt het systeem uitgebreid met modules, zoals het faciliteren van processen voor loopbaanpaden, strategische- en tactische personeelsplanning, interne kortdurende opdrachten of uitleen, persoonlijke ontwikkeling, opleidingen en duurzame inzetbaarheid.

Programma	Project/ kostenplaats	Omschrijving
4. Digitale dienstverlening	CMS 3.0	In 2018 vond voor zes inclusief hWh waterschappen de aanbesteding plaats van een nieuw contentmanagement systeem voor het bouwen en beheren van websites. De aanbesteding is door hWh gecoördineerd, net als het contract management.
4. Digitale dienstverlening	Doorontwikkeling CMS 3.0	De doorontwikkeling van CMS 3.0 is gestart in 2021.
4. Digitale dienstverlening	Omgevingswet	Dit project ondersteunt waterschappen in de transitie die nodig is als gevolg van de Omgevingswet. Het project wordt uitgevoerd in nauwe samenwerking met de Unie van Waterschappen.
4. Digitale dienstverlening	Digitaal Aangifte Bedrijven	De Digitale Aangifte Bedrijven is een (web-)functionaliteit met behulp waarvan bedrijven aangifte kunnen doen van hun zuiveringsheffing en/of verontreinigingsheffing. Het is ook een hulpmiddel om te bepalen voor hoeveel eenheden een bedrijf heffing moet betalen. De applicatie is in gebruik bij de belastingkantoren en bij waterschappen die zelf nog heffen.
5. Organisatie en samenwerking	Ontwikkelbudget	Voor de continuïteit van de ontwikkeling (verkenningen, business cases, innovatie-pilots, communicatie) heeft het programma een budget, waarbij het UO gemandateerd is om binnen deze budgettaire ruimte naar eigen inzicht te handelen.
5. Organisatie en samenwerking	Kenniscentrum	<ul style="list-style-type: none"> - Het ondersteunen van de waterschappen in het minimaliseren van het risico van schaarse capaciteit, in eerste instantie, doch niet beperkt tot, het vlak van ICT. Om dit te kunnen laten slagen is het van belang dat de waterschappen bereid zijn actief te participeren. - Het faciliteren van het breder inzetten van specialistische kennis om schaarste van deze kennis binnen de waterschappen op te vangen.
5. Organisatie en samenwerking	Framework Microsoft	<ul style="list-style-type: none"> - het namens de opdrachtgevers afsluiten van de raamovereenkomst met Microsoft; - contractmanagement van de raamovereenkomst.
5. Organisatie en samenwerking	WILMA	<p>WILMA staat voor Waterschapsinformatie en Logisch Model Architectuur. Dit project bestaat uit schema's en principes die structuur aanbrengen in de informatievoorziening van de waterschappen. WILMA bevat onder meer een ontwerp voor de samenhang van processen en voor de ICT omgeving (techniek, applicaties en gegevens). WILMA fungeert voor de waterschappen als referentiearchitectuur en is daarmee een aanvulling op de landelijke (NORA) en gemeentelijke (GEMMA) standaarden.</p> <p>Afspraken op het terrein van de informatievoorziening zijn voor de waterschappen van belang om te kunnen voldoen aan wettelijke verplichtingen. Maar ook om niet elke keer het wiel te hoeven uitvinden en gebruik te maken van elkaars kennis en kunde. Dankzij de afspraken kunnen leveranciers een toegepaste functionaliteit ontwerpen, die snel en makkelijk te implementeren en toe te passen is.</p>

Programma	Project/ kostenplaats	Omschrijving
5. Organisatie en samenwerking	B&O Software Catalogus	De Software Catalogus is ontwikkeld door KING/VNG-realisatie en wordt door bijna alle gemeenten gebruikt. De catalogus maakt deel uit van het instrumentarium waarin architectuur, leveranciersmanagement, inkoopondersteuning, voldoen aan standaarden, planning van veranderopgaven en sturingsinformatie bij elkaar komen. Een licht aangepaste variant van de bestaande Software Catalogus is via dit project geïmplementeerd bij de waterschappen.
5. Organisatie en samenwerking	Zaak Type Catalogus	Zaakgericht werken is een manier van werken die zich richt op het goed en transparant afhandelen van 'een zaak', dat wil zeggen: een samenhangende hoeveelheid werk, met een duidelijke aanleiding en een duidelijk resultaat. In het kader van zaakgericht werken dienen alle waterschappen een documentstructuurplan op te stellen, samen met een producten- en dienstencatalogus. Dit project omvat richtlijnen voor het uniform opstellen van die documenten. Er is een Visie op Zaakgericht werken ontwikkeld.
5. Organisatie en samenwerking	Oracle TECH en Oracle Contract-management	Voor de gemeenschappelijke aanschaf en het gezamenlijk gebruik van relevante Oracle-licenties voert hWh het contractbeheer uit. Inmiddels kunnen ook samenwerkingen zoals waterschapsbelastingen en -laboratoria op het contract meeliften. Naar schatting worden met dit gezamenlijke optreden enkele miljoenen euro's bespaard.
5. Organisatie en samenwerking	Govroam en Govroam contract-management	Govroam is een beveiligde wifi-verbinding met behulp waarvan waterschapsmedewerkers veilig, probleemloos en snel gebruik kunnen maken bij meer dan 300 organisaties (gemeenten, rijksoverheid, semi-overheidsinstellingen en provincies). hWh heeft de implementatie van Govroam begeleid en draagt zorg voor het contractbeheer.
5. Organisatie en samenwerking	IPv6	Alle elektronische apparaten hebben een Internet Protocol (IP) nummer om via internet bereikbaar te zijn. Tot op heden zijn dat zogenaamde IPv4 nummers, maar die zijn bijna allemaal gebruikt. Met de opvolger IPv6 is dit probleem verholpen. De Rijksoverheid (Logius) heeft voor de zichzelf een serie opeenvolgende IPv6 nummers gereserveerd. Een deel daarvan is bestemd voor de waterschappen. hWh verzorgt de 'inkoop' en distributie van deze nummers en adviseert over invoering en vervanging.
6. Informatie-datastromen	Datastromen pijler 1	Een informatievoorziening om data van waterschappen centraal ter beschikking te stellen.
6. Informatie-datastromen	Datastromen pijler 2	Beheer en ontwikkeling van standaarden.
6. Informatie-datastromen	Datastromen pijler 3	Onderhoud van een kernregistratie (Damo-Fysiek).
6. Informatie-datastromen	Datastromen pijler 4	Doorontwikkeling informatievoorziening data.

Programma	Project/ kostenplaats	Omschrijving
6. Informatie- datastromen	Opstellen BC WIBON	In deze Business Case werd onderzocht hoe de waterschappen gezamenlijk kunnen blijven voldoen aan de wetgeving rondom het beschikbaar stellen van kabel en leidinginformatie voor het voorkomen van graafschades.
7. Informatie- veiligheid en privacy	Programma- sturing en interne hWh kosten	De algemene kosten voor de aansturing van het programma informatieveiligheid en privacy.
7. Informatie- veiligheid en privacy	Advies en kennis I- veiligheid	De waterschapsector van goede adviezen voorzien op het gebied van informatieveiligheid. Bevorderen kennisdeling op het gebied van informatieveiligheid.
7. Informatie- veiligheid en privacy	Advies en kennis Privacy	Met de inwerkingtreding van de Europese Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) in mei 2018 is het nog belangrijker geworden dat de waterschappen voldoen aan de privacyregels. Het programma Privacy stimuleert hen tot onderlinge samenwerking en biedt ondersteuning bij de implementatie van kwalitatief privacy management. De belangrijkste activiteiten in het programma zijn de coördinatie van het CPW-overleg (Coördinatoren Privacy Waterschappen), bijbehorende werkgroepen en het organiseren van audits.
7. Informatie- veiligheid en privacy	Computer Emergency Response Team Water Management (CERT WM)	CERT-WM staat voor het Computer Emergency Response Team op het terrein van watermanagement. In dit team werken de waterschappen samen met Rijkswaterstaat. Die samenwerking leidt onder andere tot adviezen aan de waterschappen ten aanzien van kwetsbaarheden in de ICT systemen. Daarnaast worden medewerkers van waterschappen, die tijdelijk in dienst zijn bij het CERT, verder opgeleid in cybersecurity. Die kennis brengen zij over aan de waterschappen. Het CERT-WM is een belangrijk onderdeel van het Programma 'Informatieveiligheid en Privacy' dat is ondergebracht bij hWh.
7. Informatie- veiligheid en privacy	Ontwikkeling kaders	Borgen dat input van de waterschappen wordt meegenomen bij doorontwikkeling BIO. Borgen dat informatieveiligheidsparagraaf in waterschapsarchitectuur actueel is.
7. Informatie- veiligheid en privacy	Voor- onderzoek	Activiteiten die verkennen en initiërend van aard zijn. Inzichtelijk krijgen waar het programma de waterschappen in kan ondersteunen en wat de kosten/baten hierin zijn.
7. Informatie- veiligheid en privacy	Verhogen Weerbaarheid Procesautoma- tisering	Een nieuwe opdracht voor het Programma 'Informatieveiligheid en Privacy' is de sectorbrede versterking van de beveiliging van de procesautomatisering. De Vereniging voor Zuiveringsbeheerders (VvZB) heeft gevraagd in het Programma een vooronderzoek uit te voeren, dat kan leiden tot aanvullende activiteiten.
7. Informatie- veiligheid en privacy	Project Audits	Aantoonbaar maken weerbaarheid tegen cyber0risico's. Inzichtelijk maken implementatiestatus en verbetermogelijkheden.
7. Informatie- veiligheid en privacy	Project Keten	Inzichtelijk maken risico's in de waterketen. Verhogen samenwerking en weerbaarheid in de waterketen.

Programma	Project/ kostenplaats	Omschrijving
7. Informatie- veiligheid en privacy	Project Risicomanage- ment	Stimuleren risicomanagement en komen tot uniforme benaderingswijze in de keten.
8. Water- veiligheid	Ontwikkel- budget	Voor de continuïteit van de ontwikkeling (verkenningen, business cases, innovatie-pilots, communicatie) heeft het programma een budget, waarbij het UO gemandateerd is om binnen deze budgettaire ruimte naar eigen inzicht te handelen.
8. Water- veiligheid	Vangst- registratie	Trapp is het nieuwe, in 2020 ontwikkelde landelijk systeem voor registratie, planning en beheer van de muskusrattenbestrijding. Voor Trapp werden er door de bestrijdingsorganisaties 3 verschillende systemen ingezet. Bestrijders maken gebruik van een app op hun mobiele telefoon waarmee zij aangeven waar klemmen of kooien zijn geplaatst en welke dieren zijn gevangen. Een landelijk registratiesysteem is belangrijk omdat muskusratten zich niets aantrekken van de grenzen van de waterschappen. Op deze manier is het toch mogelijk van de vangsten een landelijk beeld te krijgen en dat te analyseren. hWh verzorgt het onderhoud, contractmanagement en functioneel beheer.
9. Water- systeem	Ontwikkel- budget	Voor de continuïteit van de ontwikkeling (verkenningen, business cases, innovatie-pilots, communicatie) heeft het programma een budget, waarbij het UO gemandateerd is om binnen deze budgettaire ruimte naar eigen inzicht te handelen.
9. Water- systeem	Hydamo NHI	Het maken van een datamodel voor de ondersteuning en vulling van het Nederlands Hydrologisch Instrumentarium.
9. Water- systeem	De Digitale Watertoets	De Digitale Watertoets is een webapplicatie die op basis van gemeentelijke ruimtelijke ordenings-plannen laat zien wat een gemeente met waterschappen moet regelen. Het gaat dus om planvorming als basis voor het vergunning-, toezicht- en handhavingproces (VTH). hWh zorgt voor het contractbeheer en het functioneel beheer. Hoewel de applicatie al enige tijd bestaat worden eerst de ontwikkelingen van het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) afgewacht voordat functionele aanpassingen worden voorbereid.
9. Water- systeem	Weer Informatie Water Beheer (WIWB)	Data over de actuele en te verwachten regenval worden met behulp van het Weer Informatie Waterbeheer (WIWB) afgenomen van het KNMI en gedistribueerd naar de waterschappen. In geval van een calamiteit zijn de waterschappen wettelijk verplicht deze data te gebruiken. hWh begeleidde de aanbesteding en implementatie van WIWB bij de waterschappen en draagt zorg voor het contractbeheer.
9. Water- systeem	Internationaal Radar Composiet (IRC)	Het Internationaal Radar Composiet (IRC) verbetert data over actuele en te verwachten regenval aan de bron (het KNMI). Dat gebeurt onder andere door gegevens van buitenlandse stations te gebruiken. Versturende elementen als ijs in de atmosfeer, insecten, vogels, vliegtuigen etc. worden met IRC beter herkend en weg gefilterd. Dit project wordt medegefinancierd door STOWA en Rijkswaterstaat. hWh beheert het contract met het KNMI en heeft de kassiersfunctie.

Programma	Project/ kostenplaats	Omschrijving
9. Water-systeem	SatData 3.0	SatData 3.0 is de voortzetting van SatData 2.0. Het verzamelen en distribueren van actuele verdampingsgegevens is erdoor verbeterd. Het penvoerderschap van dit project gaat over van Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden naar hWh. Daarnaast zijn acht waterschappen toegetreden tot SatData 3.0. Waarmee het project collectief is geworden. De data worden op dezelfde wijze gedistribueerd als in WIWB. hWh gaat voor dit project de aanbesteding begeleiden en het contract beheren, dat hieruit voortvloeit.
9. Water-systeem	Perceelwijzer	De drie Brabantse waterschappen, ZLTO en provincie Noord-Brabant hebben een App laten ontwikkelen die de specifieke behoefte van de agrariër eenvoudig invult; de "Perceelwijzer". Er wordt nu een businesscase opgesteld: "Landelijke uitrol App Perceelwijzer".
9. Water-systeem	IHW gegevensaanlevering WKP	Onderzoek onder welke functionele, technische en organisatorische voorwaarden de gegevensverstrekking van de waterschappen naar het IHW geoptimaliseerd kan worden.
10. Waterketen	Ontwikkelbudget	Voor de continuïteit van de ontwikkeling (verkenningen, business cases, innovatie-pilots, communicatie) heeft het programma een budget, waarbij het UO gemandateerd is om binnen deze budgettaire ruimte naar eigen inzicht te handelen.
10. Waterketen	Z-info	Z-info is sinds 2012 met succes het landelijk systeem voor alle zuiveringsinformatie. Het ondersteunt de waterschappen bij het beheer van afvalwaterzuiveringsprocessen en zorgt voor een uniforme standaard voor meetgegevens en rapportages. Het systeem kan informatie leveren voor de bedrijfsvoering van een afzonderlijke zuiveringseenheid, maar ook voor een landelijke benchmark en voor rapportages aan het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Ten slotte ontsluit Z-Info data van en naar externe (keten-)partners. hWh verzorgt het centrale beheer en het contractmanagement, en regisseert de doorontwikkeling van de functionaliteit.

Programma	Project/ kostenplaats	Omschrijving
10. Waterketen	Gezamenlijke prognoses AWK	<p>Prognoses spelen een belangrijke rol in het in stand houden van de afvalwaterketen. Gezien ontwikkelingen als ketensamenwerking, klimaatverandering/adaptatie en opkomende stoffen zoals medicijnresten, zal het belang van goede prognoses toenemen. Om het verwerken van het huidige en toekomstige afvalwateraanbod in de afvalwaterketen efficiënt te kunnen blijven uitvoeren is een goede informatievoorziening noodzakelijk. Door intensieve samenwerking met CoP, STOWA en HWH in een gezamenlijk programma/project kan veel meer bereikt worden. De samenwerking levert per direct toegevoegde waarde op; gebruik van verschillende expertise, reguliere afstemming met RIONED, beschikking over meer middelen, zullen leiden tot een significante kwaliteitsverbetering en een efficiënte inzet van de schaarse resources. Er wordt meer samenhang gecreëerd in de uitvoering. Daar waar mogelijk en relevant, wordt aangesloten bij de WILMA en de ontwikkelingen die hierbij plaatsvinden. Om het voorkeursscenario te realiseren worden het project opgedeeld in de volgende 5 sporen.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kennisdelen, leren en ontwikkelen - Processen en methoden: inventariseren en benchmarken van processen en methoden voor afvalwaterprognoses - Datalevering en kwaliteit: verbeteren van beschikbaarheid en kwaliteit van data voor afvalwaterprognoses - Vernieuwing: verkennen van de mogelijkheden voor nieuwe toepassingen van prognoses en nieuwe technieken zoals van data science methodes - Beheer: de resultaten van de diverse projecten in de vorm van methoden, algoritmes, tools/applicaties, datakoppelingen, etc. moeten worden beheerd, zodat deze goed blijven functioneren en toegepast kunnen worden door de waterschappen.
10. Waterketen	Gem. P&Ids	<p>P&ID's (Proces & Instrumentatie Diagram) spelen een belangrijke rol bij assetmanagement bij de primaire taken; Afvalwaterketen, Watersysteembeheer en bij Waterveiligheid. Het te realiseren doel is: Eind 2021 hebben alle waterschappen de middelen beschikbaar om uniform gebruik te maken van P&ID's. (opstellen, beheren, uitwisselen) In overleg met de betrokken waterschappen (projectgroepleden) is het doel breder geformuleerd dan enkel het implementeren van de huidige toolbox.</p>
10. Waterketen	SE Tooling	<p>Het doel is om een kwaliteitsverbetering te realiseren door actuele proces- en (standaard)objectgegevens eenduidig beschikbaar te stellen aan alle waterschappen. In de business case wordt onderzocht hoe en of dit is te realiseren door een gezamenlijke inkoop en implementatie van de te gebruiken SE-tooling.</p>

Programma	Project/ kostenplaats	Omschrijving
10. Waterketen	BC Meetgegevens Decentrale Sanitaire Systemen	Inventarisatie behoefte aan een centrale database met gegevens over decentrale sanitaire systemen. Dit zijn lokale "zuiveringen" bij bedrijven of bijvoorbeeld campings. Deze worden niet beheerd door het waterschap maar hebben wel invloed op het eco-systeem. Waterschappen beschikken graag over de gegevens van deze systemen.
12. SAW@	SAW@ personele inzet	<p>In het samenwerkingstraject SAW@ (Samenwerking Waterbeheerders) zijn Rijkswaterstaat (RWS) en negen waterschappen een samenwerking aangegaan op ICT-gebied voor één integrale oplossing ter ondersteuning van vergunningverlening, toezicht en handhaving. Hiermee is invulling gegeven aan het Bestuursakkoord Water.</p> <p>Per 1 april 2015 is de samenwerking SAW@ overgegaan in een nieuwe fase van beheer en doorontwikkeling. De beheer-activiteiten worden uitgevoerd door de:</p> <ul style="list-style-type: none"> • leverancier(s); • Gemeenschappelijke Beheerorganisatie (het GBO); • deelnemers (lokaal beheer). <p>De personele inzet vanuit hWh aan de Gezamenlijke Beheer Organisatie (GBO van SAW@). Dit is in rekening gebracht bij RWS CIV, als beheerder van het gezamenlijke SAW@-beheerbudget.</p>
12. SAW@	SAW@ bijdrage WS aan RWS	Betreft de bijdrage van de waterschappen aan SAW@.
12. SAW@	Project SAW@ bijdrage WS	Dit betreft een kassiersfunctie van hWh: De gezamenlijke stuurgroep SAW@ (waterschappen en RWS) heeft middels het jaarplan het jaarbudget voor de projecten van SAW@ vastgesteld. Het hier genoemde bedrag is de gezamenlijke bijdrage van de deelnemende waterschappen hieraan.
12. SAW@	SAW@ hWh- werkzaamheid en	Aanvullende project gerelateerd aan SAW@ voor de invulling van de IPM rollen.

Programma	Project/ kostenplaats	Omschrijving
13. AHN / Beeld- materiaal	Actueel Hoogte bestand Nederland	Rijkswaterstaat en waterschappen werken sinds 1997 samen aan een veilig watersysteem voor Nederland. Samen hebben zij vastgesteld dat actuele en betrouwbare hoogte informatie onontbeerlijk is voor een betrouwbaar beheer van het watersysteem en de waterkeringen in Nederland. In een door beide partijen ondertekend convenant is vastgelegd dat zij voor onbepaalde tijd wensen samen te werken op dit thema en zorg te dragen dat kwalitatief betrouwbare hoogte informatie beschikbaar is voor het waterbeheer in Nederland. In de periode van 1997-2003 is het AHN1 geproduceerd welke in de periode van 2007 tot en met 2012 is gevolgd door het AHN2: een vernieuwde en verbeterde versie van het AHN met groter gebruiksbereik. We staan nu aan de vooravond van een nieuwe versie van het AHN: het AHN4. In dit project wordt er vanuit de huidige 6-jaarlijkse actualisatie van het AHN wordt opgeschaald naar een 3-jaarlijkse actualisatie. Het Waterschapshuis verzorgt de programma- en projectsturing voor dit project en fungeert als kassier voor de waterschappen.
13. AHN / Beeld- materiaal	Beeld- materiaal	Dit betreft de samenwerking tot de gezamenlijke inkoop van beeldmateriaal door verschillende overheidsinstellingen. Samenwerkende partners: de Rijksoverheid (i.e.: Ministerie van Infrastructuur en Milieu (incl. Kadaster, Rijkswaterstaat en Prorail), Ministerie van Economische Zaken (incl. CBS), Ministerie van Defensie, Ministerie van Veiligheid en Justitie, de Nationale Politie, de provincies, De Gasunie, Staatsbosbeheer, een aantal gemeenten en de waterschappen. hWh is verantwoordelijk voor inkoop en leveranciersmanagement.
13. AHN / Beeld- materiaal	AHN Kaart- verkoop	De overgebleven gelden van AHN kaartverkoop zijn van RWS en de waterschappen. De stuurgroep AHN gaat over de bestemming van deze gelden.
14. Informatie- huis Water	Basistaken IHW	Dit betreft de inzet van 7 fte ten behoeve van de basistaken IHW, welke gefinancierd wordt door de waterschappen.
14. Informatie- huis Water	Externe product- kosten	Alle taken van IHW die in het jaarplan van IHW zijn opgenomen onder de noemer: basistaken en doorontwikkeling/vernieuwing IHW. Deze taken worden bekostigd uit de financiële bijdrage die de samenwerkingspartners aan IHW leveren.
14. Informatie- huis Water	Facilitering IHW	Dit betreft de bijdrage van IHW aan de faciliteringskosten hWh. Dit wordt gefinancierd door de waterschappen.
14. Informatie- huis Water	Externe projecten IHW	Een project dat IHW gaat uitvoeren, na goedkeuring door het DO IHW, dat niet betaald wordt uit de bijdrage van de samenwerkingspartners maar waar aparte financiering voor geregeld is. (Dit kan dus ook een project zijn dat door de waterschappen wordt gefinancierd.)

Programma	Project/ kostenplaats	Omschrijving
15. Kassiers- functie	Initiatief- budget OGT	De OGT heeft in haar vergadering van 27 november 2020 ingestemd met het gebruik van een initiatiefbudget. Door een jaarlijks bedrag op te nemen als initiatiefbudget in de begroting van hWh, wordt financiële ruimte gecreëerd om nieuwe projecten op te starten. Wanneer een concreet nieuw project wordt opgestart binnen een ander programma, kan het initiatiefbudget dienen als financiering daarvan. Het initiatiefbudget wordt uitsluitend gebruikt ter financiering van verhogingen in de begroting binnen andere programma's.
15. Kassiers- functie	(GVOP) DROP	De Gemeenschappelijke Voorziening Officiële Publicaties (GVOP) bepaalt dat de waterschappen alle officiële publicaties, inclusief versiebeheer, digitaal moeten publiceren. Het Kennis- en exploitatiecentrum Officiële Overheids Publicaties (KOOP) levert daarvoor de voorziening. hWh verzorgt voor deze voorziening het functionele beheer en het contractmanagement. Samen met de Unie van Waterschappen neemt hWh deel aan het gebruikersoverleg.
15. Kassiers- functie	NDFF	De Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) bevat gegevens over de verspreiding van planten- en diersoorten in Nederland. De database wordt beheerd door de provincies, maar ook andere organisaties, zoals de waterschappen, kunnen erover beschikken en eigen waarnemingen uploaden. Dankzij die informatie van verschillende partijen is het mogelijk de ecologische doelstellingen in het kader van de Kaderrichtlijn Water te halen. hWh beheert namens de waterschappen het contract dat toegang geeft tot de NDFF.

Hoogheemraadschap van
Delfland

UW BRIEF
6 april 2021
UW KENMERK
Z1732/H010957
ONS KENMERK
1506825
DELFT
27 mei 2021

Het dagelijks bestuur GR het Waterschapshuis
T.a.v. de heer drs. G.J.A. Smits (secretaris-directeur)
Postbus 2180
3800 CD AMERSFOORT

ONDERWERP

Zienswijze ontwerpbegroting 2022 Gemeenschappelijke regeling het Waterschapshuis (hWh)

Geachte heer Smits,

Delfland heeft kennisgenomen van de ontwerpbegroting 2022. Namens onze Verenigde Vergadering bieden wij u hierbij onze zienswijze aan op de bovengenoemde begroting.

Delfland spreekt net als vorig jaar haar vertrouwen in de gekozen aanpak uit en ondersteunt de hoofdlijnen van de hWh-kaderbrief 2022, het Koersplan en de begrotingen van harte omdat wij van mening zijn dat de sector baat heeft bij een efficiënt en effectief hWh.

Daarnaast is Delfland blij dat de P&C Cylcus is aangepast, waardoor de zienswijze procedure zodanig is geworden, dat onze Verenigde Vergadering beter in positie is gekomen om de begrotingen te beoordelen.

De ontwerpbegroting 2022 bevat geen verrassingen voor Delfland en is in overeenstemming met de verwachtingen en de, door Delfland ondersteunde, ingezette lijn. Delfland is derhalve akkoord met onderliggende begroting.

Wij gaan ervan uit u zo voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,
de Verenigde Vergadering van Delfland,
de Secretaris,

ir. P.C. Janssen

de Dijkgraaf,

dr. P.H.W.M. Daverveldt

BIJLAGE(N) -

CONTACT de heer ir. G.J. Gelling • T (015) 260 81 34 • E ggelling@hhdelfland.nl

POSTADRES Postbus 3061, 2601 DB Delft • WEBSITE www.hhdelfland.nl

DIRECTIE Bedrijfsvoering • AFDELING Informatisering en Automatiseringmanagement en Gegevensbeheer

Verenigde Vergadering

Dossiernummer	2247
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	27 mei 2021
Agendapunt	H.05
Titel	Zienswijze op Ontwerpbegroting 2022 Regionale Belasting Groep en kennisname Kaderbrief 2022 RBG

Geagendeerd	Vergaderdatum
Verenigde Vergadering	27 mei 2021

Voorgesteld besluit

1. kennis te nemen van de Kaderbrief 2022 RBG en de Ontwerpbegroting 2022 Regionale Belasting Groep (bijlage 1, 2 en 3);
2. vast te stellen de zienswijze op de Ontwerpbegroting 2022 van de RBG (bijlage 4, ons kenmerk 1506021)

Hoogheemraadschap van
Delfland

Onderwerp: GR RBG: Zienswijze op Ontwerpbegroting 2022 Regionale Belasting Groep;
kennisname Kaderbrief 2022 RBG

Dossiernummer: 2247

De VV te verzoeken:

1. kennis te nemen van de Kaderbrief 2022 RBG en de Ontwerpbegroting 2022 Regionale Belasting Groep (bijlage 1, 2 en 3);
2. vast te stellen de zienswijze op de Ontwerpbegroting 2022 van de RBG (bijlage 4, ons kenmerk 1506021)

1. Probleemstelling – context

Op 9 april 2021 heeft Delfland de Ontwerpbegroting 2022 van de Gemeenschappelijke regeling Regionale Belasting Groep (RBG) ontvangen. Deze GR-begroting wordt in een zienswijzeprocedure behandeld. De ontwerpbegroting wordt door de deelnemers aan deze GR ter inzage gelegd.

Als deelnemer aan deze gemeenschappelijke regeling legt D&H jaarlijks de kaderbrief en ontwerpbegroting van de RBG voor aan de VV ter beoordeling. De VV kan bij de RBG een zienswijze op de begroting indienen.

Uiterlijk 15 juli 2021 dient het algemeen bestuur van de RBG de begroting 2022 vast te stellen. De zienswijzen dienen uiterlijk 11 juni aan de RBG te zijn aangeboden.

Op 27 mei 2021 dient de VV te besluiten over het uitbrengen van een zienswijze op de Ontwerpbegroting 2022 RBG.

2. Beoogd effect

Binnen de gegeven kaders in de commissie BFO een dialoog tussen VV en D&H over de RBG te voeren, en als verenigde vergadering van het Hoogheemraadschap van Delfland de zienswijze op de Ontwerpbegroting 2022 RBG te geven.

3. Kernboodschap

Delfland stemt in met de Ontwerpbegroting 2022 van de GR RBG.

4. Historie - eerdere besluitvorming

Op 2 juli 2009, kenmerk 755190, heeft D&H, met toestemming van de VV, besloten de GR RBG in te stellen.

Op 25 juni 2020 heeft de VV besloten af te zien van een zienswijze op de ontwerpbegroting 2021 RBG.

Op 9 maart 2021 heeft de informatieve VV een toelichtende presentatie over het werk van de RBG gekregen.

5. Regelgeving en Beleid

Wet gemeenschappelijke regeling (Wgr)

Waterschapswet

Gemeenschappelijke regeling Regionale Belasting Groep

Dossiernummer: 2247

6. Financiën

Delfland betaalt op basis van de begroting van de RBG en de kostenverdeling jaarlijks een bijdrage aan de RBG. Voor het begrotingsjaar 2022 is de bijdrage € 251.000 hoger dan de raming voor de jaarschijf zoals deze in de meerjarenraming 2021-2025 van de RBG is opgenomen.

De bijdrage voor het begrotingsjaar 2022 € 7.879.000 is inclusief € 300.000 voor de uitvoering van het kwijtscheldingsbeleid van Delfland en wordt in de begroting 2022 van Delfland opgenomen.

7. Duurzaamheid

n.v.t.

8. Organisatorische en personele consequenties

n.v.t.

9. OR/GO

n.v.t.

10. Risico- en beheersmaatregelen

n.v.t.

11. Communicatie (in- en extern)

n.v.t.

12. Bekendmaking en vervolprocedure

Op de website www.overheid.nl in de Waterschapsbladen van Delfland is de volgende tekst gepubliceerd:

Het Hoogheemraadschap van Delfland neemt deel aan de Gemeenschappelijke regeling Regionale Belasting Groep (RBG)

De ontwerpbegroting 2022 van de RBG ligt met ingang van 26 april 2021 twee weken voor eenieder ter inzage.

De ontwerpbegroting 2022 kunt u raadplegen via de bijlage bij deze publicatie. Het is ook mogelijk om de stukken te komen inzien op het hoofdkantoor van het Hoogheemraadschap van Delfland, Phoenixstraat 32 te Delft. Voor het maken van een afspraak voor inzage en voor vragen naar aanleiding van deze kennisgeving kunt u op werkdagen van 9.00-16.00 uur contact opnemen met het klantcontactcentrum KCC, te bereiken op telefoonnummer (015) 260 81 08 of via loket@hhdelfland.nl.

13. Bevoegd orgaan

De VV is op grond van Wgr. art 50g lid 3 bevoegd een zienswijze over de conceptbegroting bij het DB van de GR naar voren te brengen.

D&H legt ingevolge de verplichting genoemd in Wgr. art 50g lid 2 de ontwerp-begroting 2022 RBG voor een ieder ter inzage, en stelt deze verkrijgbaar en doet hiervan openbare kennisgeving.

14. Toelichting

Kaderbrief 2022 RBG

De kaderbrief geeft de VV inzicht in de voorgenomen algemene financiële en beleidsmatige kaders voor het komende begrotingsjaar van de betreffende GR. In de Kaderbrief 2022 RBG worden de ontwikkelingen en uitgangspunten genoemd die gehanteerd zijn bij het opstellen van de begroting 2022 van de RBG en de meerjarenraming. Deze informatie kan aanleiding

vormen tot een verzoek van de VV aan D&H om te trachten de voorgenomen koers bij te stellen. Hierbij moet namelijk worden bedacht dat D&H slechts één van de deelnemers is in het AB van de GR en een verzoek tot koerswijziging van D&H dus kan worden verworpen door de -meerderheid van- de andere deelnemers. Wordt het verzoek door het AB van de GR wel gehonoreerd, dan zou dat tot uiting moeten komen in de (ontwerp)begroting van de GR.

De VV kan geen zienswijze inbrengen op de kaderbrief. D&H kan, als één van de deelnemers, een verzoek aan het algemeen bestuur van RBG tot koerswijziging van de RBG doen. In vervolg op de kaderbrief is de ontwerpbegroting van de RBG opgesteld. Op deze ontwerpbegroting kan de VV een zienswijze indienen.

Algemeen Begroting GR

De enige verplichting die op Delfland rust, is het ter inzage leggen en de bekendmaking daarvan. Delfland hoeft niet op te roepen tot reacties en evenmin iets met eventuele reacties te doen. Wegens het bepaalde in Wgr. art 50g stelt het algemeen bestuur van de GR de begroting voor het komende jaar vast. Het dagelijks bestuur van de RBG zendt de begroting binnen vier weken na de vaststelling, doch in ieder geval vóór 1 augustus van het jaar voorafgaande aan dat waarvoor de begroting dient, aan gedeputeerde staten van de provincie waarin haar plaats van vestiging ligt.

Specifiek Begroting 2022 RBG

In de ontwerpbegroting 2022 wordt uitgegaan van een bijdrage van de deelnemende overheden aan de RBG van € 16.632.000. De verdeelsleutel (paragraaf 4.1. op pag.29 van de ontwerpbegroting) is ten opzichte van 2021 ongewijzigd:

Delfland draagt 47% van de financiële gevolgen. Bij de specifieke kosten voor het gewijzigd kwijtscheldingsbeleid (aanschaffing kwijtschelding zuiveringsheffing) is € 300.000 toegekend aan Delfland.

De € 7.879.000 bijdrage van Delfland aan de RBG-begroting 2022 is € 251.000 hoger dan de raming voor 2022 zoals deze in de meerjarenraming 2021-2025 van de RBG is opgenomen.

De RBG schrijft (pag.17) dat door de aanpassingen in de invorderingsopbrengst als gevolg van de coronacrisis de berekende deelnemersbijdragen hoger zijn dan normaal.

Op basis van het voorgaande wordt voorgesteld opnieuw geen zienswijze in te dienen.

15. Bijlagen

1. Kaderbrief 2022 RBG
2. Brief van de RBG d.d. 9 april 2021 met verzoek inzake Ontwerpbegroting 2022
3. De concept begroting 2022 Regionale Belasting Groep (07-04-21)
4. De (concept) zienswijze brief VV 27 mei 2021, ons kenmerk 1506021

Hoogheemraadschap van
Delfland

Dossiernummer : 2247
Vergaderdatum : 27 mei 2021

De Verenigde Vergadering van Delfland,

op voordracht van dijkgraaf en hoogheemraden van 26 april 2021;

gelezen het positieve advies van de commissie Bestuur, Financiën en Organisatie;

overwegende dat:

- De RBG haar kaderbrief 2022 en ontwerpbegroting 2022 heeft toegezonden;
- De verenigde vergadering van het Hoogheemraadschap van Delfland een zienswijze op de ontwerpbegroting 2022 van de Gemeenschappelijke regeling Regionale Belasting Groep (RBG) kan vaststellen.

Gelet op:

- artikel 77 van de Waterschapswet;
- artikel 50 van de Wet gemeenschappelijke regelingen;
- artikel 31 van de Gemeenschappelijke regeling Regionale Belasting Groep

Besluit:

1. kennis te nemen van de Kaderbrief 2022 RGB en de Ontwerpbegroting 2022 Regionale Belasting Groep (bijlage 1, 2 en 3);
2. vast te stellen de zienswijze op de Ontwerpbegroting 2022 van de RBG (bijlage 4, ons kenmerk 1506021)

Aldus besloten in de openbare vergadering van 27 mei 2021,

De Verenigde Vergadering voornoemd,

de Secretaris,

ir. P.C. Janssen

de Voorzitter,

dr. P.H.W.M. Daverveldt

Kaderbrief 2022 RBG

In deze kaderbrief staan de ontwikkelingen voor de komende jaren beschreven en worden de financiële en beleidsmatige kaders voor de begroting 2022 en het meerjarenperspectief van de RBG weergegeven. De komende jaren zullen we naast externe/wettelijke ontwikkelingen ook aandacht blijven besteden aan ontwikkelingen die gericht zijn op de kwaliteit van onze gegevens, informatiebeveiliging, privacy en klantgerichtheid. We streven ernaar nieuwe activiteiten en werkzaamheden met bestaande middelen te financieren. Dit betekent dat de kosten die hiervoor worden gemaakt, niet met een ophoging van de begroting worden opgenomen, het gaat om de volgende activiteiten:

- Digitalisering
- Dienstverlening
- Voormelding objectgegevens
- Wet modernisering elektronisch verkeer
- Wet open overheid
- Wet verbetering rechtsbescherming WOZ
- Wijziging Wet GR
- Rechtmatigheidsverantwoording
- Uitstroom ivm AOW-gerechtigde leeftijd

In hoofdstuk 1.3 staan deze activiteiten uitgeschreven.

1. Organisatorische ontwikkelingen

Als organisatie zijn we continu in ontwikkeling. We willen onderscheidend zijn op het gebied van heffen en invorderen van lokale belastingen. Het visiedocument 'De RBG 2.0 onderscheidend in Belastingen' vormt voor de periode 2020-2025 de basis voor onze uitvoering van de werkzaamheden. We richten ons op vier veranderlijnen:

- Wij sturen op kwaliteit en zijn klantgericht.
- Wij willen op een maatschappelijk verantwoorde, eigentijdse en pragmatische wijze onze taak uitvoeren.
- Wij hebben bevlogen en vakkundige medewerkers.
- Wij optimaliseren de schaalvoordelen van de organisatie door samenwerking met andere belastingsamenwerkingen en stimuleren groei vanuit maatschappelijk oogpunt.

Klanten en deelnemers moeten erop kunnen vertrouwen dat de RBG juiste, tijdige en betrouwbare aanslagen oplegt en dat de inning goed verloopt. Een goede kwaliteit van geleverde diensten is een voorwaarde voor een klantgerichte organisatie. We zullen onze klant altijd centraal stellen. Als klanten vragen hebben, kunnen ze via diverse kanalen contact opnemen met de RBG en worden ze snel en deskundig geholpen. We willen dat klanten een positief gevoel overhouden als zij aan de dienstverlening van de RBG denken.

Om dit te bereiken, hebben wij continu aandacht voor vernieuwing van onze werkprocessen. We maken gebruik van de mogelijkheden die ontwikkelingen op het gebied van digitalisering, data en dienstverlening bieden. De mogelijkheden voor selfservice via digitale diensten worden verder uitgebouwd. We zijn op zoek naar beproefde (nieuwe) methoden en technieken die onze uitvoering kunnen verbeteren. Ook investeren we in bevlogen vakkundige medewerkers, deze zijn voorwaardelijk om tevreden klanten en deelnemers te hebben. We willen een aantrekkelijke werkgever zijn die medewerkers een

uitdagende werkomgeving biedt. Daarnaast blijft de intentie van de RBG om te groeien (zie paragraaf 1.4).

1.1. Ontwikkelingen deelnemers en Rijksoverheid

Dit zijn ontwikkelingen van het belastingbeleid van een deelnemer of de Rijksoverheid, die van invloed kunnen zijn op de uitvoeringskosten van de RBG.

Duurzame alternatieven in fiscale verordeningen

De noodzaak voor de overheid om de duurzaamheid te bevorderen neemt toe. De lokale belastingen kunnen een rol spelen om duurzaam gedrag te beïnvloeden en investeringen in duurzaamheid te stimuleren.

De Rijksoverheid heeft onderzocht hoe vormen van verduurzaming in de toekomst niet ontmoedigd worden door middel van hogere lokale lasten.

Gemeenten hebben twee mogelijkheden om verduurzamingsmaatregelen (fiscaal) te stimuleren, namelijk:

- een deel van een onroerende zaak vrijstellen voor de ozb.
- een subsidie verstrekken voor het nemen van verduurzamingsmaatregelen.

Voor nieuwe maatregelen zijn er fiscaal twee mogelijkheden:

1. de specifieke wetgeving van de belasting (bijv. de ozb) aanpassen, zodat verduurzamingsmaatregelen buiten de heffingsmaatstaf blijven;
2. de WOZ-regelgeving aanpassen door bepaalde verduurzamingsmaatregelen buiten de WOZ-waardering te laten.

Het Ministerie van Binnenlandse zaken gaat met gemeenten in gesprek over hoe op lokaal niveau verduurzaming door huiseigenaren bevorderd kan worden.

Duurzaamheidsinvestering voor de RBG

Vanuit de Wet WOZ moeten zonnepanelen en andere energiebesparende en -opwekkende voorzieningen (duurzaamheidsinvesteringen) in de objectkenmerken meegenomen worden. De zonnepanelen en waterpompen zijn inmiddels geïnventariseerd, maar nog niet van een waarde voorzien. De Waarderingskamer zal in haar toezicht beoordelen of wij dit op een juiste wijze betrekken in de marktanalyse.

Verruiming/aanpassing van het lokale belastinggebied

Gemeenten

Het ministerie van Financiën heeft samen met andere departementen onderzoek gedaan naar de vraag hoe wij ons belastingstelsel beter en toekomstbestendig kunnen maken. De onderzoeken hebben geresulteerd in een ambtelijk rapport zonder politieke sturing, met als doel om uitgewerkte beleidsopties te leveren voor de volgende kabinetsformatie. Eén van de onderdelen is de herziening van het gemeentelijke belastinggebied.

De herziening van het gemeentelijke belastinggebied kan een deel van de oplossing voor enkele knelpunten (o.a. beperkte financiële autonomie van gemeenten, grote belastingdruk op arbeid) zijn. Het rapport stelt een aantal beleidsopties voor:

Beleidsopties	Bouwstenen
Verruimen gemeentelijk belastinggebied (§ 3.3)	- Herinvoeren OZB-gebruikers woningen - Invoeren ingezetenenheffing
Verbreden belastinggrondslag	Afschaffen één of meer waarderingsuitzonderingen WOZ / OZB
Moderniseren overige gemeentelijke Belastingen	- Toeristenbelasting wordt nacht-verblijfsbelasting - Vermakelijkhedenretributie wordt dag-verblijfsbelasting - Afschaffen hondenbelasting - Revitaliseren baatbelasting
Uitbreiden belastinginstrumentarium	Invoeren gebiedsontwikkelingsheffing

Het is aan een volgend kabinet om deze beleidsopties al dan niet te gebruiken voor een nieuw of aangepast belastingstelsel.

Waterschappen

Op 11 december 2020 stelden de waterschappen het definitieve voorstel voor de aanpassing van hun belastingstelsel vast. Het voorstel lost een aantal knelpunten op en is aangeboden aan de minister van Infrastructuur en Waterstaat. De waterschappen vragen hierbij om een voortvarend wetgevingstraject en om vervolgstappen om de bekostiging van het waterbeheer nog toekomstbestendiger te maken.

Eén van de wijzigingen is de introductie van een tariefdifferentiatie bij de watersysteemheffing gebouwd. Hierdoor zijn verschillende tarieven mogelijk voor woningen en niet-woningen. De WOZ-waarden van woningen zijn de laatste jaren veel harder gestegen dan de WOZ-waarden van niet-woningen. Via tariefdifferentiatie kan rekening worden gehouden met toekomstige verschillen en kunnen de waterschappen binnen de categorie gebouwd tot een meer gelijkmatige lastenontwikkeling komen. Het Uniebestuur zal een nadere duiding over de bedoeling van deze bepaling in de brief aan het ministerie opnemen. Tevens komt er een handreiking voor de waterschappen over een juiste toepassing van bovengenoemde bepaling. Implementatie van het nieuwe belastingstelsel wordt op zijn vroegst voorzien in 2023.

Effecten corona

Volgens een rapport van Planbureau voor de Leefomgeving, zullen de Coronamaatregelen ertoe leiden dat de leegstand van winkels en kantoorpanden in de periode 2021-2022 kan oplopen tot 25 à 40%. Naast het feit dat dit gevolgen heeft voor de WOZ-waarden en de OZB-opbrengsten, zal dit ook leiden tot meer WOZ-mutaties en afbakenings-onderzoeken als gevolg van mogelijke bestemmingswijzigingen (bijvoorbeeld van winkel of kantoor naar woningen).

Deelnemers

In verband met de gevolgen van Corona, kunnen de deelnemers zelf maatregelen nemen voor aanpassing van de belastingverordeningen waarop dit van invloed is. Hierbij valt te denken aan toeristen-, precario- en reclamebelasting.

Aanpassing op Wet Lijkbezorging

Het ministerie van Binnenlandse Zaken is bezig met de voorbereiding van een aanpassing van de Wet op de lijkbezorging (verwachte consultatie voorjaar 2021). Deze aanpassing heeft ook gevolgen voor het gemeentelijk beleid inzake begraven en de verordening lijkbezorgingsrechten. Wij zullen deze ontwikkeling volgen.

Omgevingswet

De inwerkingtreding van de Omgevingswet is uitgesteld naar 1 januari 2022. Met de nieuwe wet neemt het vergunningsvrije bouwen toe en neemt de meldingsplicht af. Bij het bepalen van de WOZ-waarde moeten we rekening houden met verbouwingen. Dit betekent dat de controlewerkzaamheden beperkt zullen toenemen.

Samenhangende Objectenregistratie

Een samenhangende objectenregistratie is een uniforme registratie met daarin basisgegevens over objecten in de fysieke werkelijkheid die zich voor gebruikers als één registratie gedraagt. Daaronder verstaan we objecten die in het terrein zichtbaar zijn, zoals gebouwen, wegen, water, spoorlijnen en bomen, terreindelen, aangevuld met enkele (registratieve) objecten als woonplaatsen, gemeentegrenzen en openbare ruimten. In de objectenregistratie gaan in ieder geval de objecten van de basisregistratie adressen en gebouwen (BAG) en de basisregistratie grootschalige topografie (BGT) op. Daarnaast is het de bedoeling dat ook het gedeelte van de WOZ-administratie waarin objectgegevens zijn opgenomen en een aantal basisgegevens uit aanpalende registraties in de objectenregistratie worden opgenomen.

1.2. (wettelijke) Ontwikkelingen met financiële consequenties

Een aantal wettelijke ontwikkelingen dat relevant is voor de uitvoering van het takenpakket van de RBG, zal de komende jaren gevolgen hebben voor de begroting van de RBG.

1.2.1 Ontwikkelingen reeds vanuit jaarrekening en meerjarenbegroting verwerkt

Wijziging beroepsprocedure kwijtschelding

Vanaf 1 januari 2022 wordt het administratief beroepschrift bij het bestuur vervangen door een bezwaarprocedure, met daarna de mogelijkheid van beroep, hoger beroep en beroep in cassatie. De wijziging is onderdeel van de stroomlijning van de invorderingsregelgeving voor belastingschulden en toeslagschulden door de overheid.

De wijziging in de invorderingswet brengt naast een wettelijke behandeltermijn (artikel 236 lid 2 Gemeentewet) van 6 weken, extra kosten met zich mee. De kosten van deze wijziging (€ 300.000) zijn reeds in de begroting 2021 verwerkt.

Europese aanbesteding Belastinginformatiesysteem

Voor het uitvoeren van onze belastingtaken maken wij gebruik van een belastinginformatiesysteem en een frontoffice-applicatie. Beide contracten lopen af in mei 2022. De voorbereidingen voor een Europese aanbesteding zijn in het vierde kwartaal van 2020 gestart. Publicatie staat gepland in het tweede kwartaal van 2021.

Voor projectleiding en inkoopadvies is € 300.000 beschikbaar via de bestemmingsreserve voorbereiding aanbestedingen. In onze begroting 2022 wordt geen rekening gehouden met de kosten van een implementatie van een (mogelijk) nieuw belastinginformatiesysteem inclusief conversie van de huidige databestanden naar een nieuwe omgeving. Deze kosten komen niet aan de orde, als de aanbesteding wordt gegund aan de huidige leverancier Centric.

Europese aanbesteding Kantoorautomatisering

Na de afronding van de Europese aanbesteding van het belastinginformatiesysteem zal worden gestart met een aanbesteding van de kantoorautomatisering. Ook dit contract loopt af in mei 2022. De kosten van implementatie en projectleiding kunnen gedekt worden uit de bestemmingsreserve voorbereiding aanbesteding ad € 150.000.

Huisvesting

Sinds mei 2014 beschikken wij over een eigen huisvesting in Schiedam. Het afgesloten huurcontract (met huurcompensatie van de vorige huurder van onze kantoorruimte, te weten de gemeente Schiedam) loopt af in 2024. Op dat moment vervalt ook de huurcompensatie ad € 145.000 per jaar die we van de gemeente Schiedam hebben ontvangen. Het wegvallen van deze jaarlijkse compensatie vanaf mei 2024 is reeds verwerkt in de meerjarenbegroting 2021-2025.

In de coronacrisis zijn ook voordelen van thuiswerken gebleken. In de aanloop naar het einde van het huurcontract zal worden gezien of mogelijk met minder te huren m2 kan worden volstaan. In de te bepalen benodigde m2 wordt ook betrokken het mogelijke groeipotentieel met nieuwe deelnemers.

1.2.2 Ontwikkelingen te verwerken in komende meerjarenbegroting 2022-2026

Corona

Door het kabinet zijn veel maatregelen ingesteld in het kader van de bestrijding van het coronavirus. Medio 2020 is een officiële begrotingswijziging voor het jaar 2020 opgesteld, waarin rekening is gehouden met de financiële gevolgen van de coronacrisis voor de exploitatiebegroting 2020 van de RBG.

Wij zullen deze procedure herhalen voor het begrotingsjaar 2021. Medio 2021 kunnen wij een goede inschatting maken van de financiële gevolgen voor het jaar 2021. Wij zullen dan wederom een bijstelling van de exploitatiebegroting 2021 aan zowel de deelnemers alsmede het algemeen bestuur voorleggen.

Het is moeilijk in te schatten wat de situatie in 2022 zal zijn. In deze kaderbrief, maar ook in de in april op te stellen begroting 2022, gaan wij globaal in op de mogelijke gevolgen van de coronacrisis voor het jaar 2022.

Wij zullen in 2021 net als in 2020, periodiek blijven rapporteren over de mogelijke financiële gevolgen voor de deelnemers voor de heffing en invordering van de belastingen. Het risico oninbaar voor particulieren en ondernemers, de mogelijke toename van de toewijzingen kwijtschelding voor particulieren en bedrijven, alsmede de daling van de opbrengst dwanginvordering als onderdeel van de exploitatiebegroting van de RBG, zullen in deze rapportages specifiek (per deelnemer) aan de orde komen.

Daling opbrengst dwanginvordering (opnemen in meerjarenperspectief)

Ten opzichte van onze jaarrekening 2019 (voor Corona!) zal de inkomstenpost opbrengst dwanginvordering in de exploitatiebegroting van de RBG fors afnemen. Het meest duidelijk is de daling van de renteopbrengst. Het kabinet heeft de invorderingsrente vanaf 23 maart 2020 verlaagd van 4% naar 0,01%. Deze verlaging is een maatregel in het kader van de coronacrisis. Het lijkt onwaarschijnlijk dat deze rente in 2022 zal worden verhoogd.

Wij komen bij de opstelling van de begroting 2022 in april met een actuele raming van de opbrengst dwanginvordering, die zeer waarschijnlijk neerwaarts aangepast moet worden ten opzichte van het meerjarenperspectief 2021 – 2025 (zie bijlage 1). Het meerjarenperspectief 2021-2025 wordt zoals gebruikelijk in onze kaderbrief ter informatie bijgevoegd.

Invordering RBG (maatwerk)

In 2020 is het betaalgedrag van de klanten ondanks de coronacrisis goed gebleven. De cashflow naar onze deelnemers in 2020 is goed verlopen. Onze inspanningen om de betalingen te blijven ontvangen, zijn steeds gericht geweest op het vroegtijdig benaderen van de klanten en te zorgen voor een passende betalingswijze (het bieden van maatwerk per klant).

Het fysieke klantcontact via de deurwaarders is in de lockdown periode achterwege gebleven. We hebben (proactief) zelf de klanten gebeld en/of gemaïld. Dit hebben wij met name vanaf het 2^e kwartaal in 2020 voor de groep ondernemers gedaan. In eerste instantie konden ze uitstel van betaling aanvragen. De nieuwe manier van incasseren is arbeidsintensief, maar we konden dit in 2020 uitvoeren binnen de bestaande formatie van de RBG. Zolang de coronacrisis voort duurt, blijven wij deze methode van de klantbenadering op maat toepassen, om het betaalgedrag positief te beïnvloeden.

1.2.3 Ontwikkelingen die op een later moment van invloed kunnen zijn op de meerjarenbegroting 2022-2026

Btw-koepelvrijstelling

De inperking van de koepelvrijstelling, die de dienstverlening van samenwerkingsverbanden aan hun deelnemers vrijstelt van BTW, is opgeschort. De inperking was in eerste instantie per 1 januari 2019 aangekondigd, als gevolg van arresten van het Europese Hof.

Het Kabinet spant zich in voor reparatie via Europese regelgeving. Inmiddels is duidelijk geworden dat benodigde unanimiteit van alle lidstaten voor de aanpassing van de Europese regelgeving niet waarschijnlijk is. In 2020 zijn er vanwege de Corona-uitbraak en de Brexit geen verdere ontwikkelingen geweest. De verdere afhandeling is onduidelijk.

Indien de koepelvrijstelling verdwijnt, dan wordt de RBG btw-plichtig en zullen wij BTW in rekening moeten brengen op de deelnemersbijdrage. De impact hangt af van de deelnemer. Gemeenten kunnen, zolang er ruimte is in het BTW-compensatiefonds, de extra BTW verrekenen. De waterschappen hebben deze mogelijkheid niet. Het gaat hierbij alleen om de 'extra' BTW-druk die ontstaat op met name personeelskosten, aangezien de huidige deelnemersbijdrage al een (compensabele) BTW component bevat. Dit betreft de BTW op de ingekochte diensten en producten.

Wijziging Invorderingswet

Eén op de tien huishoudens heeft problematische schulden. Daarnaast loopt een grote groep het risico om problematische schulden te krijgen. Het kabinet is zich hiervan bewust en heeft in juli 2018 wetsaanpassingen aangekondigd die moeten leiden tot het terugdringen van het aantal mensen met problematische schulden. Daarnaast is in het Interbestuurlijk Programma afgesproken dat alle overheden zich inzetten om iets te doen aan de problematische schuldenproblematiek.

1. Beslagvrije voet

Het kabinet beoogt met de Wet vereenvoudiging beslagvrije voet (WvBVV) een transparante en eenvoudig te controleren norm voor de berekening en vaststelling van de beslagvrije voet te verkrijgen. Schuldeisers moeten een beslagvrije voet hanteren om te voorkomen dat de schuldenaar na de verrekening of beslag onder het absolute bestaansminimum (het bedrag dat iemand nodig heeft om van te leven) terechtkomt. De nieuwe, uniforme berekening van het vrij te laten bedrag geldt nu ook bij beslag op een bankrekening.

2. Betalingsvordering en elektronisch derdenbeslag

De Invorderingswet is aangepast met betrekking tot de vereenvoudiging van de dwanginvordering van belastingschulden. De betalingsvordering is een vereenvoudigde procedure van beslag bij de banken. Momenteel heeft alleen de Rijksbelastingdienst de mogelijkheid om de betalingsvordering toe te passen. De verwachting is dat na een positieve evaluatie het middel ook kan worden toegepast door lokale overheden.

3. Administratief beslag op motorrijtuigen

Per 1 april 2021 wordt het mogelijk om zogenaamd administratief beslag te leggen op motorrijtuigen en aanhangwagens. Bij een administratief beslag hoeft een deurwaarder het voertuig niet te zien om beslag te kunnen leggen. Het beslag wordt ingeschreven in het Kentekenregister. Dit leidt tot een tenaamstellingsblokkade. Een voertuig met een tenaamstellingsblokkade kan niet worden overgeschreven op naam van een andere kentekenhouder. Zodra de belastingschuld is voldaan of er een andere reden is waardoor het beslag komt te vervallen, moet de inschrijving in het Kentekenregister weer worden verwijderd.

4. Wet stroomlijning keten voor derdenbeslag

Dit wetsvoorstel regelt de verbetering van de gegevensuitwisseling tussen beslagleggende partijen in geval van samenloop van derdenbeslagen en verrekeningen. Met dit wetsvoorstel wordt invulling gegeven aan de breed gedragen maatschappelijke - en politieke wens om het huidige beslagregister te verbreden met overheidspartijen. Het beslagregister zal bij samenloop van incassohandelingen informatie verstrekken over de identiteit van de coördinerend deurwaarder en de hoogte van de vastgestelde beslagvrije voet. Hiermee wordt een volgende stap gezet in het traject om het bestaansminimum van mensen met schulden beter te borgen en om ophoging van schulden met onnodige proces- en executiekosten te voorkomen. De inwerkingtreding is voorzien vanaf 2022.

Financiën

We moeten nog nader onderzoeken wat dit betekent voor onze uitvoering en of we de extra werkzaamheden kunnen dekken uit de reguliere begroting.

Tegengaan problematische schulden

We zijn in 2020 een pilot gestart met een groep van 7.000 klanten die problematische schulden hebben. De pilot heeft als doel om kennis op te doen om toe te werken naar de nieuwe wet- en regelgeving en te komen tot eventueel nieuw beleid in 2021. Door de beperkende maatregelen omtrent het Coronavirus, heeft het project vertraging opgelopen. Het afleggen van huisbezoeken is mede hierdoor stilgelegd. De resultaten van de pilot kunnen pas worden bepaald als de beperkingen worden opgeheven en het project volledig is uitgevoerd.

Werkwijze

We zijn met de huidige schuldenpositie per 1 januari 2020 aan de slag gegaan en we proberen deze klanten voor de toekomst op weg te helpen. Wij werken in de geest van de wet en zijn gestart met een proactieve klantgerichte invordering. We zoeken persoonlijk contact, onder andere via huisbezoeken, leveren maatwerk om deze groep hulp te bieden en gezamenlijk te zoeken naar een gepaste oplossing. Klanten die niet aan hun betalingsverplichting kunnen voldoen en te maken hebben met andere schuldeisers, worden doorgestuurd naar de schuldhulpverlening. We proberen ervoor te zorgen dat verdere schulden worden voorkomen. Hiermee sluiten wij aan op de kaders die zijn opgesteld door de Nationale ombudsman. Voor klanten die wel kunnen, maar niet willen betalen, hanteren wij de bestaande manier van invorderen.

Borging binnen processen

Parallel aan het project wordt gekeken naar alle zaken die nodig zijn om de nieuwe wet- en regelgeving structureel in de processen te incorporeren. Denk hierbij aan:

- Meer inzicht in de persoonlijke omstandigheden van de schuldenaar;
- Vroegtijdige herkennen van betalingsachterstanden en het actief doorgeven aan schuldhulpverleningsinstanties;
- Proactieve en duidelijke communicatie

Ontwikkeling vroegsignalering schulden

Door een wetswijziging is het per 1 januari 2021 niet meer toegestaan om informatie te delen met partijen zoals EMMA. Het samen optreden van lokale overheden is daarmee ernstig verhinderd. De doelstelling om gezamenlijk mensen te behoeden voor achterstanden is hierdoor een stuk verder weg komen te liggen.

Financiën (structureel)

We verwachten dat we de beleidsevaluatie met beleidswijzigingen op zijn vroegst medio 2021 kunnen afronden. Dit is afhankelijk van de afronding van de huisbezoeken. Bij de evaluatie van de uitgevoerde pilot zullen ook eventuele financiële consequenties worden meegenomen. In de op te stellen begroting 2022 en de meerjarenbegroting 2022-2026 zijn dus geen extra uitvoeringskosten voor het tegengaan van stapelen van schulden, meegenomen.

Wijziging besluit proceskosten bestuursrecht

De wetgever zoekt naar mogelijkheden om de maatschappelijke kosten van proceskostenvergoedingen te verminderen. Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) heeft opdracht gekregen onderzoek te doen naar de proceskostenvergoedingen. Het doel is inzicht te krijgen in de werkwijze en het verdienmodel van de NCNP-bureaus en de administratieve lasten en kosten van de bestuursorganen. Het onderzoek zou in juli 2020 worden afgerond, dit is later bijgesteld naar eind 2020. Het rapport is onlangs opgeleverd. Er komt nog overleg met de VNG over het rapport. Vervolgens zal een algemene reactie richting de Tweede Kamer gaan.

1.3. Ontwikkelingen te bekostigen uit bestaande begroting

We houden met onderstaande ontwikkelingen rekening in onze toekomstige dienstverlening en systemen. We zullen deze ontwikkelingen financieren zonder hiervoor extra budget-aanpassingen in de begroting op te nemen. Daarmee continueert de RBG de ingezette lijn om geen extra kosten op te nemen in de begroting, de zogenoemde 'verborgen efficiency'.

Digitalisering

De Wet digitale overheid heeft als doel het regelen van het veilig en betrouwbaar kunnen inloggen voor Nederlandse burgers en bedrijven bij de (semi-)overheid. Publieke dienstverleners worden verplicht om identificatiemiddelen van het betrouwbaarheidsniveau 'substantieel' of 'hoog' te gebruiken om toegang te geven tot hun onlinediensten. De wet stelt daarnaast open standaarden verplicht. Hiermee implementeert Nederland de EU-richtlijn over toegankelijkheid van overheidswebsites en apps. De wet biedt ook grondslagen voor de verwerking van persoonsgegevens in het authenticatieproces, waaronder het burgerservicenummer, bij het geven van de digitale toegang tot publieke dienstverlening voor burgers en bedrijven. De wet digitale overheid zal naar verwachting in 2022 gefaseerd in werking treden. RBG is samen met andere belastingkantoren gestart met de noodzakelijke voorbereidingen.

Kosten

In 2017 heeft de Ministerraad besloten dat alle kosten voor beheer en exploitatie van de Wet digitale overheid (voorheen Generieke Digitale Infrastructuur) worden doorbelast aan de gebruikers. Inmiddels heeft de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties aangegeven, dat het kabinet het voornemen heeft de financiering van de GDI met ingang van 2022 meer centraal gefinancierd in te richten. Naar verwachting stelt de Ministerraad de uitgewerkte plannen in het voorjaar 2021 vast.

Mocht deze aanpassing doorgang vinden, dan komt de huidige doorbelasting van het gebruik van de GDI op basis van een 40/60 verdeling aan de gemeenten (via het Ministerie van Binnenlandse Zaken) en de waterschappen te vervallen. Indien de aanpassing niet doorgaat, dan zal de RBG de kosten voor de GDI in 2022 pro-rato blijven doorbelasten.

Ontwikkeling MijnOverheid

Wij kiezen ervoor om de digitale dienstverlening rondom MijnOverheid zeer beperkt uit te breiden. Er wordt wel ingezet op uitbreiding van diensten via het eigen MijnRBG kanaal. Deze afweging is kostentechnisch gestuurd.

Dienstverlening

Wij sturen op kwaliteit en zijn hierbij klantgericht. Het bieden van moderne betaalfaciliteiten en het snel en in 1x goed helpen van onze klanten, ongeacht het gekozen kanaal, zijn hierbij belangrijk. Onze klantgegevens zijn op orde met betrouwbare data. We willen onnodige gesprekken voorkomen en betrekken de klant proactief bij wat we doen. Een pragmatische aanpak staat hierbij steeds voorop, we moeten het niet ingewikkeld maken voor onze klanten. We zullen maximaal inzetten op online gebruikersgemak voor onze klant, waarbij we streven naar een toegankelijke, gebruiksvriendelijke en veilige omgeving, waarbij we zelfservice stimuleren. Recent hebben we een nieuwe website in productie genomen en is MijnRBG ook volledig vernieuwd. Hiermee verwachten we de klantbehoefte nog beter te kunnen vervullen. Verdere ontwikkelingen zullen we ook uit eigen middelen bekostigen.

Voormelding objectgegevens

Ieder jaar stellen we de WOZ-waarde vast van alle objecten in de gemeenten Delft, Vlaardingen en Schiedam. Deze WOZ-waarde wordt via het aanslagbiljet gecommuniceerd. De Waarderingskamer heeft de wens geuit de klant (particuliere eigenaren) een voorziening te bieden waarin gegevens van de woning (zoals een dakkapel, aanbouw en zonnepanelen) inzichtelijk zijn en wijzigingen gemeld kunnen worden.

Doel is om samen met de klant een juiste WOZ-waarde vast te stellen, zodat een correcte aanslag wordt verstuurd. We hebben software aangekocht waarmee klanten via MijnRBG toegang krijgen tot de gegevens van hun woning, deze kunnen bekijken en eventuele wijzigingen kunnen doorgeven. Om dit onder de aandacht te brengen zullen we in 2021 starten met het actief en wijkgericht benaderen van de particuliere eigenaren. Eventuele correcties die hieruit voortvloeien, worden meegenomen bij de herwaardering van de WOZ-waarden 2022.

Wet modernisering elektronisch verkeer

In 2022 zal de Wet modernisering elektronisch bestuurlijk verkeer in werking treden (WMEBV). Deze wet regelt dat burgers en bedrijven het recht krijgen om elektronisch zaken te doen met de overheid. Klanten kunnen op dit moment digitaal hun zaken regelen via MijnRBG.

De RBG moet de digitale kanalen aanwijzen die burgers en ondernemers daarvoor kunnen gebruiken. Bij het gebruik van de digitale weg gelden nieuwe waarborgen, zoals notificatie, ontvangstbevestiging en termijnverlenging bij storing. Ook wordt de overheid verplicht om passende ondersteuning te bieden bij bestuurlijk verkeer. Deze ondersteuning moet zijn afgestemd op de aard van de dienstverlening en de doelgroepen. Wij zullen nog bezien welke gevolgen deze wetgeving met zich meebrengt.

Wet open overheid

De wet geeft regels over het actief openbaar en toegankelijkheid maken van overheidsinformatie en moet ervoor zorgen dat deze beter vindbaar, uitwisselbaar, eenvoudig te ontsluiten en goed te archiveren is.

Begin januari 2019 is bekend geworden dat het wetsvoorstel voor de Wet open overheid (Woo) in verband met uitvoeringsproblemen en hoge kosten gewijzigd gaat worden. Overheden hoeven hierdoor niet langer registers op te gaan tuigen met alle ingekomen en uitgaande stukken. In plaats van een register met alle ingekomen en uitgaande stukken, wordt er in het gewijzigde wetsvoorstel een 'overheidsbreed meerjarenplan' opgenomen, dat gericht is op een verbeterde informatiehuishouding en -voorziening door overheden. Bestuursorganen moeten binnen de nieuwe invulling een contactpersoon aanwijzen die de burgers de weg kan wijzen naar de gewenste informatie. Ook wordt voorgesteld dat overheden gefaseerd werk kunnen maken van actieve openbaarmaking van stukken, in plaats van de harde verplichting dat alle overheidsinformatie na vijf jaar openbaar moet zijn. De Woo moet op termijn de Wet openbaarheid van bestuur (Wob) vervangen. De parlementaire behandeling wordt naar verwachting in 2021 afgerond, waardoor de Woo in 2022 in werking treedt. Door het voornamelijk uitvoeringsgerichte karakter van de RBG zal de impact van de invoering van de Woo beperkt zijn.

Wet verbetering rechtsbescherming WOZ

Dit wetsvoorstel moet de rechtsbescherming van de klant bij de WOZ-waarde verbeteren. Die rechtsbescherming is op dit moment niet sluitend geregeld in gevallen waarin klanten tegenstrijdige belangen hebben bij dezelfde WOZ-waarde. Het wetsvoorstel probeert dit te regelen, maar dat heeft ingrijpende gevolgen voor de uitvoering van de Wet WOZ. Er is dan ook veel gereageerd op het voorstel. Die reacties hebben ertoe geleid dat het Ministerie van Financiën even pas op de plaats maakt met het verder brengen van het wetsvoorstel.

Wijziging Wet GR

Het doel van de wijziging is om

- de democratische legitimiteit van Gemeenschappelijke regelingen (hierna GR) te vergroten en
- de controlerende rol van gemeenteraden en algemene besturen van waterschappen t.a.v. GR-en te versterken.

De wijzigingen voor de RBG en de deelnemers lijken overigens gering. Dit komt omdat de RBG vooral een uitvoeringsorganisatie is en geen beleidsbepalende organisatie. Het is nog niet bekend wanneer de wijziging in werking treedt. De verwachting is 1 januari 2022. Wij zullen het verloop uiteraard volgen.

Rechtmatigheidsverantwoording

Om het onderscheid tussen getrouwheid en rechtmatigheid verder te benadrukken, zullen gemeenten en gemeenschappelijke regelingen die vallen onder de BBV regels (Besluit Begroting en Verantwoording) van de gemeenten, zelf moeten gaan rapporteren over de rechtmatigheid in de jaarrekening.

Deze toetsing gebeurt thans nog door de accountant. Deze bestuurlijke toetsing zal vermoedelijk voor het eerst plaatsvinden in 2022 over het boekjaar 2021. Voor de waterschappen en de RBG geldt deze verplichting (nog) niet, omdat die vallen onder de BBVW regels (Beleidsvoorbereiding en Verantwoording Waterschappen) van de waterschappen. De RBG zal zorgen dat een verantwoording richting de gemeenten kan worden gegeven.

Hierbij dient het dagelijks bestuur van de RBG verantwoording af te leggen over de mate van (financieel) rechtmatig handelen en over hoe de beheersing en sturing van de processen (uit het perspectief van financiële rechtmatigheid) zijn geborgd. Het DB maakt een zogenaamd "in control" statement.

De accountant toetst vervolgens of er binnen de organisatie voldoende waarborgen zijn getroffen om deze verantwoording op te stellen en op te nemen in de jaarrekening 2021.

Uitstroom ivm AOW-gerechtigde leeftijd

Het sturen op de kwaliteit van het personeelsbestand blijft de komende jaren een belangrijk aandachtspunt. In de periode tot 2024 zal jaarlijks een aantal medewerkers als gevolg van pensionering uittreden. Het is van belang dat wij dit gemis van kennis en ervaring (tijdig) kunnen opvangen. Coaching en ontwikkeling van onze medewerkers wordt ingezet om het toekomstige verlies zoveel als mogelijk met eigen medewerkers op te vangen. In 2021 wordt er een nieuw leerplatform voor de RBG academie geïmplementeerd dat een bijdrage zal leveren aan de ontwikkeling van onze medewerkers.

1.4. Groei RBG - Samenwerking

De intentie bij de groei van de RBG blijft gericht op toetreding tot de RBG van inliggende gemeenten. Een eerste stap daarin kan ook zijn het overnemen of aanbieden van diensten voor inliggende gemeenten, bijvoorbeeld kwijtschelding, invordering of WOZ.

Als zich kansen voordoen, laten we die niet liggen. Groei is vanuit **betrouwbaarheid** en robuustheid geen must. Vanuit oogpunt van **doelmatigheid** is er altijd voordeel te behalen. Uit maatschappelijk oogpunt is uitbreiding van de RBG met nieuwe gemeenten een goede zaak. De totale uitvoeringskosten worden lager en het is ook voor de klant prettiger. De klant heeft dan immers met één uitvoeringsorganisatie te maken voor zijn lokale belastingen. Hij hoeft dan bijvoorbeeld maar eenmaal te bellen, te betalen, bezwaar te maken of kwijtschelding aan te vragen voor al zijn lokale belastingen.

We werken samen met andere belastingorganisaties om investeringen gezamenlijk te dragen. Tevens kunnen wij profiteren van (elders) ontwikkelde best practices.

Samenwerking deelnemers

Ook werken we samen met onze deelnemers om het bepalen van de m² van woningen structureel voor hen uit te voeren. Dat betekent dat de gemeenten dit onderdeel van de BAG-werkzaamheden niet meer hoeven te doen. De levering van deze gegevens door de RBG aan de gemeenten zal om niet plaatsvinden. Het is uit een oogpunt van rechtszekerheid voor zowel de RBG als de gemeenten van belang dat deze werkwijze wordt geformaliseerd. Samen met de gemeenten zijn er werkafspraken opgesteld en deze worden in 2021 ook formeel vastgelegd.

2. Uitgangspunten

Bij het opstellen van de (meerjaren)begroting was gerekend met 2,5% jaarlijkse stijging van de eigen personeelskosten (loon- en premiestijgingen inclusief pensioenkosten werkgever). Wij zullen deze stijging vermoedelijk ook gaan opnemen in de nieuwe meerjarenbegroting, in afwachting van de nieuwe CAO voor de waterschappen.

Voor de prijsontwikkelingen van goederen en diensten wordt gerekend met de nationale consumentenprijsindex (CPI). De CPI is gebaseerd op de in de macro economische verkenning 2021 (MEV 2021) van september 2020 van het Centraal Planbureau opgenomen indexcijfers. Voor 2022 wordt uitgegaan van een prognose van 1,6% voor de materiële kosten volgens de CPI (bijlage 9, prijzen en lonen, 1970-2025). In de op te stellen begroting 2022 zal met 1,6% CPI worden gerekend, dat is gelijk aan de bestaande meerjarenraming.

Het laatste door ons algemeen bestuur vastgestelde meerjarenperspectief 2021-2025 vormt uiteraard ook de basis voor het opstellen van de begroting 2022 en dit is als bijlage bij deze kadernota ter informatie toegevoegd.

Als gevolg van de coronacrisis zullen we medio 2021 een gewijzigde begroting 2021 gaan opstellen. De effecten uit het jaarrekeningsresultaat 2020 zullen ook in de begroting 2021 e.v. worden meegenomen.

Vastgesteld in de vergadering van het dagelijks bestuur van de Regionale Belasting Groep d.d. 10 maart 2021.

Het dagelijks bestuur van de Regionale Belasting Groep,

directeur,

H.B. Sigmond

voorzitter,

drs. A.J.B. van der Klugt

Bijlage 1:
Bestaand financieel meerjarenperspectief 2021-2025 zonder wijzigingen

Meerjarenperspectief RBG 2021-2025							
	bedragen in €						
	Primaire begroting 2020	Gewijzigde begroting 2020	Totaal 2021	Totaal 2022	Totaal 2023	Totaal 2024	Totaal 2025
Lasten							
Personeel & Organisatie							
Loonkosten	8.092.000	8.092.000	8.377.200	8.586.630	8.801.296	9.021.328	9.246.861
Reiskostenvergoeding	257.100	257.100	237.900	243.848	249.944	256.192	262.597
Opleidingen	192.700	192.700	197.500	202.438	207.498	212.686	218.003
Personeel van derden	848.200	848.200	800.000	820.000	840.500	861.513	883.050
Subtotaal	9.390.000	9.390.000	9.612.600	9.852.915	10.099.238	10.351.719	10.610.512
Goederen en diensten van derden							
Druk- & bindwerk	403.900	303.900	310.400	315.366	320.412	325.539	330.747
Onderhoud derden	1.214.100	1.214.100	1.233.500	1.253.236	1.273.288	1.293.660	1.314.359
Portokosten	475.800	475.800	483.400	491.134	498.993	506.976	515.088
Huur-, service- en facilitaire kosten	865.800	815.800	829.700	842.975	856.463	870.166	884.089
Kantoorautomatisering en telefonie	709.700	709.700	721.100	732.638	744.360	756.270	768.370
WOZ-kosten	2.356.900	2.356.900	2.394.600	2.432.914	2.471.840	2.511.390	2.551.572
Bankkosten	308.000	338.000	342.900	348.386	353.961	359.624	365.378
Gegevensverstrekking	612.200	562.200	572.000	581.152	590.450	599.898	609.496
Overige diensten incl. klanteninformatie	1.080.900	1.030.900	1.348.200	1.369.771	1.391.688	1.413.955	1.436.578
Subtotaal	8.027.300	7.807.300	8.235.800	8.367.573	8.501.454	8.637.477	8.775.677
Onvoorzien							
Onvoorzien	250.000	250.000	250.000	250.000	250.000	250.000	250.000
Toevoeging aan voorziening dubieuze debiteuren	700.000	1.200.000	1.200.000	1.100.000	1.100.000	1.100.000	1.100.000
Toevoeging aan voorziening bedrijfsvoering	200.000	200.000	100.000	200.000	200.000	200.000	200.000
Toevoeging aan reserve matching invordering	550.000	550.000	550.000	550.000	550.000	550.000	550.000
Subtotaal	1.700.000	2.200.000	2.100.000	2.100.000	2.100.000	2.100.000	2.100.000
Totaal exploitatielasten	19.117.300	19.397.300	19.948.400	20.320.488	20.700.692	21.089.196	21.486.189
Rente en afschrijving	195.600	189.800	182.000	182.000	182.000	182.000	182.000
Kwijtschelding HHD en HHSK	450.000	450.000	450.000	450.000	450.000	450.000	450.000
Totaal lasten	19.762.900	20.037.100	20.580.400	20.952.488	21.332.692	21.721.196	22.118.189
Bijdrage van deelnemers	14.715.600	15.789.800	15.958.600	16.130.688	16.510.892	16.986.296	17.445.389
Opbrengst vervolging	4.875.500	4.075.500	4.450.000	4.650.000	4.650.000	4.650.000	4.650.000
Onttrekking aan reserve huurcompensatie	149.000	149.000	149.000	149.000	149.000	62.100	0
Financiële baten	22.800	22.800	22.800	22.800	22.800	22.800	22.800
Totaal baten RBG	19.762.900	20.037.100	20.580.400	20.952.488	21.332.692	21.721.196	22.118.189
Saldo programma	0	0	0	0	0	0	0

**Bijdragen per deelnemers op basis van het bestaande meerjarenperspectief
2021-2025 inclusief gewijzigde begroting 2020**

	gewijzigd					
	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Totale netto-kosten RBG x € 1.000	15.790	15.959	16.131	16.511	16.986	17.445
<i>Bijdragen deelnemers</i>						
HH Delfland	7.472	7.547	7.628	7.808	8.033	8.250
HHSchieland en de Krimpenerwaard	3.736	3.773	3.814	3.904	4.016	4.125
Gemeente Delft	1.890	1.915	1.935	1.981	2.038	2.093
Gemeente Vlaardingen	1.368	1.382	1.397	1.430	1.471	1.511
Gemeente Schiedam	1.324	1.341	1.356	1.388	1.428	1.466
	15.790	15.959	16.131	16.511	16.986	17.445

**REGIONALE
BELASTING
GROEP**

Aan de verenigde vergadering van het
Hoogheemraadschap van Delfland
Postbus 2929
2601 CX Delft

Onderwerp : Verzoek kenbaar maken zienswijze ontwerpbegroting RBG 2022
Bijlage : Ontwerpbegroting 2022 RBG
Datum : 9 april 2021

Geachte bestuur,

Het dagelijks bestuur van de Regionale Belasting Groep (RBG) heeft op 7 april 2021 de ontwerpbegroting 2022 opgemaakt. De gemeenschappelijke regeling bepaalt dat het algemeen bestuur van de RBG de begroting voor 15 juli moet vaststellen. Bovendien is bepaald dat de algemene besturen van de deelnemers in de gelegenheid gesteld moeten worden om hun zienswijze op de begroting te geven. Hierbij bieden wij u de ontwerp-begroting RBG 2022 aan, met het verzoek uw zienswijze daarop uiterlijk 11 juni 2021 aan ons kenbaar te maken.

Het dagelijks bestuur van de Regionale Belasting Groep,
namens dezen,

H.B. Sigmond
directeur

Begroting 2022

Inhoudsopgave

Inleiding	3
1 Begroting 2022	4
1.1 Algemeen	4
1.2 Ontwikkelingen en financiële kaders	6
1.2.1 Ontwikkelingen deelnemers en Rijksoverheid	6
1.2.2 Ontwikkelingen reeds vanuit jaarrekening en/of vanuit eerdere meerjarenbegroting verwerkt	8
1.2.3 Actuele ontwikkelingen verwerkt in meerjarenbegroting 2022-2026	9
1.2.4 Ontwikkelingen die op een later moment van invloed kunnen zijn op de meerjarenbegroting 2022-2026	10
1.2.5 Ontwikkelingen te bekostigen uit bestaande begroting	12
1.2.6 Groei RBG en samenwerking	15
1.2.7 Financiële kaders	16
1.3 Planning & controlcyclus	18
1.4 Begroting naar kosten- en opbrengstesoorten in €	19
1.5 Product: Belastingheffing	20
1.6 Product: Invordering	22
2. Meerjarenperspectief	23
2.1 Meerjarenperspectief 2021-2025 - cijfermatig	23
3. Paragrafen	24
3.1 Financiering	24
3.2 Financiële risico's	25
3.3 Reserves	27
3.4 Verbonden partijen	28
3.5 Incidentele baten en lasten	28
3.6 EMU-saldo	28
4. Verdeelsleutel en financiering	29
4.1 Verdeelsleutel	29
4.2 Financiering door deelnemers	30
5. Vaststelling	31

Inleiding

De voorliggende begroting 2022 RBG is opgebouwd vanuit de jaarschijf 2022 van de meerjarenbegroting 2021-2025, zoals vastgesteld in de vergadering van het algemeen bestuur op 1 juli 2020.

De nu doorgevoerde wijzigingen op deze jaarschijf worden in deze begroting nader toegelicht. Bij het opstellen van deze begroting is rekening gehouden met de uitgangspunten van de Kaderbrief 2022, zoals deze is vastgesteld in de vergadering van het dagelijks bestuur van 10 maart 2021, alsmede met de uitkomsten van de jaarrekening 2020.

Volgens de begrotingsprocedure uit de gemeenschappelijke regeling moet het algemeen bestuur van de RBG vóór 15 juli 2021 de begroting 2022 vaststellen. Om de deelnemers in de gelegenheid te stellen hun zienswijze op de begroting kenbaar te maken, moet de ontwerpbegroting acht weken voor vaststelling aan hen worden toegezonden. Het algemeen bestuur zal de begroting in haar vergadering van 1 juli vaststellen. Daartoe dient het dagelijks bestuur op 7 april in te stemmen met de conceptbegroting 2022. Na vaststelling in het AB wordt de begroting opgestuurd naar de deelnemers en naar de provincie.

In deze begroting 2022 is naast de normale ontwikkelingen bij deelnemers, wettelijke en overige ontwikkelingen aandacht besteed aan de effecten op de invorderingsopbrengst naar aanleiding van de diverse maatregelen in verband met het coronavirus.

Het is moeilijk in te schatten wat de situatie in 2022 zal zijn. Wij zullen net als in 2020, periodiek blijven rapporteren over de financiële gevolgen van de coronacrisis voor de deelnemers voor de heffing en invordering van de belastingen. Het risico oninbaar voor particulieren en ondernemers, de mogelijke toename van de toewijzingen kwijtschelding voor particulieren en bedrijven, alsmede de daling van de opbrengst dwanginvordering als onderdeel van de exploitatiebegroting van de RBG, zullen in deze rapportages (per deelnemer) aan de orde komen.

We proberen bij nieuwe ontwikkelingen onze financiële scenario's dus periodiek bij te stellen. Indien noodzakelijk zullen wij ook in de vorm van een officiële begrotingswijziging een bijstelling van onze begroting 2022 voorleggen aan ons bestuur en daarmee aan de deelnemers.

Voor onze reeds vastgestelde begroting 2021 zullen wij dit in het najaar van 2021 gaan doen.

1 Begroting 2022

1.1 Algemeen

In Nederland zien wij een toenemende vorm van samenwerking op het gebied van uitvoeringstaken belastingen. Meer dan 50% van alle gemeenten en waterschappen heeft haar belastingtaken ondergebracht in een samenwerkingsverband.

Wat zijn de missie en de visie van de RBG?

Missie

De RBG is een belastingsamenwerking tussen het hoogheemraadschap van Delfland, het hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard en de gemeenten Delft, Vlaardingen en Schiedam.

De RBG maakt het mogelijk om het heffen en innen van lokale belastingen en waardering van objecten op een betrouwbare, doelmatige en klantgerichte wijze uit te voeren. De medewerkers van de RBG leveren kwaliteit en hebben oog voor vernieuwing.

Visie

De RBG is onderscheidend in belastingen.

Als organisatie zijn we continu in ontwikkeling. We willen onderscheidend zijn op het gebied van heffen en invorderen van lokale belastingen. Het visiedocument 'De RBG 2.0 onderscheidend in Belastingen' vormt voor de periode 2019-2024 de basis voor onze veranderingen. We richten ons op vier veranderlijnen:

- Wij sturen op kwaliteit en zijn klantgericht.
- Wij willen op een maatschappelijk verantwoorde, eigentijdse en pragmatische wijze onze taak uitvoeren.
- Wij hebben bevlogen en vakkundige medewerkers.
- Wij optimaliseren de schaalvoordelen van de organisatie door samenwerking met andere belastingsamenwerkingen en stimuleren groei vanuit maatschappelijk oogpunt.

Klanten en deelnemers moeten erop kunnen vertrouwen dat de RBG juiste, tijdige en betrouwbare aanslagen oplegt en dat de inning goed verloopt. Een goede kwaliteit van geleverde diensten is een voorwaarde voor een klantgerichte organisatie. We zullen onze klant altijd centraal stellen. Als klanten vragen hebben, kunnen ze via diverse kanalen contact opnemen met de RBG en worden ze snel en deskundig geholpen. We willen dat klanten een positief gevoel overhouden als zij aan de dienstverlening van de RBG denken. Om dit te bereiken, hebben wij continu aandacht voor vernieuwing van onze werkprocessen. We maken gebruik van de mogelijkheden die ontwikkelingen op het gebied van digitalisering, data en dienstverlening bieden. De mogelijkheden voor selfservice via digitale diensten worden verder uitgebouwd. We zijn op zoek naar beproefde (nieuwe) methoden en technieken die onze uitvoering kunnen verbeteren. Ook investeren we in bevlogen vakkundige medewerkers, deze zijn voorwaardelijk om tevreden klanten en deelnemers te hebben. We willen een aantrekkelijke werkgever zijn die medewerkers een uitdagende werkomgeving biedt. Daarnaast blijft de intentie van de RBG om te groeien (zie paragraaf 1.2.6).

De RBG heeft in de afgelopen jaren de nodige activiteiten uitgevoerd, zonder dat daarvoor extra kosten werden opgenomen in de begrotingen. Voorbeelden van dergelijke activiteiten zijn:

- de verbetering van de kwaliteit van het bestandsbeheer waardoor de belastinginkomsten van de deelnemers zijn gestegen;
- het uitbreiden van het aanbod van documenten via MijnOverheid;
- het aanbieden van betaalgemak (QR-codes, betaallinks, e.d.);
- de verruimen van het opleidingsaanbod binnen onze eigen RBG-Academie;
- de verbeteringslagen in de afhandeling van de klantenreacties, bijvoorbeeld door het toepassen van nieuwe technieken in de telefonische opvang en de inrichting van het digitale portal MijnRBG, het opleveren van een nieuwe website en het vergroten van de selfservicemogelijkheden;
- het samenvoegen van twee telefoonsystemen (klanten- en bedrijfstelefonie) tot één efficiëntere oplossing;
- het invoeren van een printerdriver bij printservicebureau waardoor efficiëntere postverwerking;
- de aansluiting op diverse landelijke voorzieningen zoals de LV WOZ.

De wijze waarop de RBG de efficiency realiseert is divers. Voorbeelden daarvan zijn:

- doorlopende aandacht voor procesoptimalisatie;
- efficiënte en flexibele inzet van personeel;
- samenwerking met andere belastingkantoren, waardoor geprofiteerd wordt van ontwikkelde best-practices;
- afsluiten van convenanten (zoals met de brancheorganisatie voor schuldhulpverlening en sociaal bankieren, waardoor we onze administratieve lasten rond schuldhulpverlening kunnen verlagen);
- realiseren van voordelige aanbestedingen en slim inkopen.

1.2 Ontwikkelingen en financiële kaders

De komende jaren zullen we naast externe/wettelijke ontwikkelingen ook aandacht blijven besteden aan ontwikkelingen die gericht zijn op de kwaliteit van onze gegevens, informatiebeveiliging, privacy en klantgerichtheid. We streven ernaar nieuwe activiteiten en werkzaamheden zoveel mogelijk met bestaande middelen te financieren. Dit betekent dat de kosten die hiervoor worden gemaakt, niet met een ophoging van de begroting worden opgenomen, het gaat om de volgende activiteiten:

- Digitalisering
- Dienstverlening
- Voormelding objectgegevens
- Wet modernisering elektronisch verkeer
- Wet open overheid
- Wet verbetering rechtsbescherming WOZ
- Wijziging Wet GR
- Rechtmatigheidsverantwoording
- Uitstroom i.v.m. AOW-gerechtigde leeftijd

In hoofdstuk 1.2.5 staan deze activiteiten uitgeschreven.

1.2.1 Ontwikkelingen deelnemers en Rijksoverheid

Dit zijn ontwikkelingen van het belastingbeleid van een deelnemer of de Rijksoverheid, die van invloed zijn op de uitvoeringskosten van de RBG. Een aantal van deze ontwikkelingen hebben betrekking op de meerjarenbegroting en zijn dus nog niet van toepassing in 2022.

Duurzame alternatieven in fiscale verordeningen

De noodzaak voor de overheid om de duurzaamheid te bevorderen neemt toe. De lokale belastingen kunnen een rol spelen om duurzaam gedrag te beïnvloeden en investeringen in duurzaamheid te stimuleren.

De Rijksoverheid heeft onderzocht hoe vormen van verduurzaming in de toekomst niet ontmoedigd worden door middel van hogere lokale lasten.

Gemeenten hebben twee mogelijkheden om verduurzamingsmaatregelen (fiscaal) te stimuleren, namelijk:

- een deel van een onroerende zaak vrijstellen voor de ozb;
- een subsidie verstrekken voor het nemen van verduurzamingsmaatregelen.

Voor nieuwe maatregelen zijn er fiscaal twee mogelijkheden:

1. de specifieke wetgeving van de belasting (bijv. de OZB) aanpassen, zodat verduurzamingsmaatregelen buiten de heffingsmaatstaf blijven;
2. de WOZ-regelgeving aanpassen door bepaalde verduurzamingsmaatregelen buiten de WOZ-waardering te laten.

Het Ministerie van Binnenlandse zaken gaat met gemeenten in gesprek over hoe op lokaal niveau verduurzaming door huiseigenaren bevorderd kan worden.

Duurzaamheidsinvestering voor de RBG

Vanuit de Wet WOZ moeten zonnepanelen en andere energiebesparende en –opwekkende voorzieningen (duurzaamheidsinvesteringen) in de objectkenmerken meegenomen worden. De zonnepanelen en waterpompen zijn inmiddels geïnventariseerd, maar nog niet van een waarde voorzien. De Waarderingskamer zal in haar toezicht beoordelen of wij dit op een juiste wijze betrekken in de marktanalyse.

Verruiming/aanpassing van het lokale belastinggebied

Gemeenten

Het ministerie van Financiën heeft samen met andere departementen onderzoek gedaan naar de vraag hoe het gemeentelijk belastingstelsel beter en toekomstbestendig kan worden gemaakt. De onderzoeken hebben geresulteerd in een ambtelijk rapport zonder politieke sturing, met als doel om uitgewerkte beleidsopties te leveren voor de volgende kabinetsformatie. Eén van de onderdelen is de herziening van het gemeentelijke belastinggebied.

De herziening van het gemeentelijke belastinggebied kan een deel van de oplossing voor enkele knelpunten (o.a. beperkte financiële autonomie van gemeenten, grote belastingdruk op arbeid) zijn. Het rapport stelt een aantal beleidsopties voor:

Beleidsalternatieven	Bouwstenen
Verruimen gemeentelijk belastinggebied (§ 3.3)	<ul style="list-style-type: none"> - Herinvoeren OZB-gebruikers woningen - Invoeren ingezetenenheffing
Verbreden belastinggrondslag	Afschaffen één of meer waarderingsuitzonderingen WOZ / OZB
Moderniseren overige gemeentelijke Belastingen	<ul style="list-style-type: none"> - Toeristenbelasting wordt nachtverblijfsbelasting - Vermakelijkhedenretributie wordt dagverblijfsbelasting - Afschaffen hondenbelasting - Revitaliseren baatbelasting
Uitbreiden belastinginstrumentarium	Invoeren gebiedsontwikkelingsheffing

Het is aan een nieuw kabinet om deze beleidsopties al dan niet te gebruiken voor een nieuw of aangepast belastingstelsel.

Waterschappen

Op 11 december 2020 stelden de waterschappen het definitieve voorstel voor de aanpassing van hun belastingstelsel vast. Het voorstel lost een aantal knelpunten op en is aangeboden aan de minister van Infrastructuur en Waterstaat. De waterschappen vragen hierbij om een voortvarend wetgevingstraject en om vervolgstappen om de bekostiging van het waterbeheer nog toekomstbestendiger te maken.

Eén van de wijzigingen is de introductie van een tariefdifferentiatie bij de watersysteemheffing gebouwd. Hierdoor zijn verschillende tarieven mogelijk voor woningen en niet-woningen. Implementatie van het nieuwe belastingstelsel wordt op zijn vroegst voorzien in 2023.

Effecten corona op belastingopbrengsten

Volgens een rapport van Planbureau voor de Leefomgeving, zullen de coronamaatregelen ertoe leiden dat de leegstand van winkels en kantoorpanden in de periode 2021-2022 kan oplopen tot 25 à 40%. Naast het feit dat dit gevolgen heeft voor de WOZ-waarden en de OZB-opbrengsten, zal dit ook leiden tot meer WOZ-mutaties en afbakenings-onderzoeken als gevolg van mogelijke bestemmingswijzigingen (bijvoorbeeld van winkel of kantoor naar woningen).

Deelnemers

In verband met de gevolgen van corona, kunnen de deelnemers zelf maatregelen nemen voor aanpassing van de belastingverordeningen waarop dit van invloed is. Hierbij valt te denken aan toeristen-, precario- en reclamebelasting.

Aanpassing op Wet Lijkbezorging

Het ministerie van Binnenlandse Zaken is bezig met de voorbereiding van een aanpassing van de Wet op de lijkbezorging (verwachte consultatie voorjaar 2021). Deze aanpassing heeft ook gevolgen voor het gemeentelijk beleid inzake begraven en de verordening lijkbezorgingsrechten. Wij zullen deze ontwikkeling volgen.

Omgevingswet

De inwerkingtreding van de Omgevingswet is uitgesteld naar 1 januari 2022. Met de nieuwe wet neemt het vergunningsvrije bouwen toe en neemt de meldingsplicht af. Bij het bepalen van de WOZ-waarde moeten we rekening houden met verbouwingen. Dit betekent dat de controlewerkzaamheden beperkt zullen toenemen.

Samenhangende Objectenregistratie

Een samenhangende objectenregistratie is een uniforme registratie met daarin basisgegevens over objecten in de fysieke werkelijkheid die zich voor gebruikers als één registratie gedraagt. Daaronder verstaan we objecten die in het terrein zichtbaar zijn, zoals gebouwen, wegen, water, spoorlijnen, bomen, terreindelen, aangevuld met enkele (registratieve) objecten als woonplaatsen, gemeentegrenzen en openbare ruimten. In de objectenregistratie gaan in ieder geval de objecten van de basisregistratie adressen en gebouwen (BAG) en de basisregistratie grootschalige topografie (BGT) op. Daarnaast is het de bedoeling dat ook het gedeelte van de WOZ-administratie waarin objectgegevens zijn opgenomen en een aantal basisgegevens uit aanpalende registraties in de objectenregistratie worden opgenomen.

1.2.2 Ontwikkelingen reeds vanuit jaarrekening en/of vanuit eerdere meerjarenbegroting verwerkt

Wijziging beroepsprocedure kwijtschelding

Vanaf 1 januari 2022 wordt het administratief beroepschrift bij het bestuur vervangen door een bezwaarprocedure, met daarna de mogelijkheid van beroep, hoger beroep en beroep in cassatie. De wijziging is onderdeel van de stroomlijning van de invorderingsregelgeving voor belastingschulden en toeslagschulden door de overheid.

De wijziging in de invorderingswet brengt naast een wettelijke behandeltermijn (artikel 236 lid 2 Gemeentewet) van 6 weken, extra kosten met zich mee. De kosten van deze wijziging (€ 300.000) zijn reeds in de meerjarenbegroting 2021-2025 verwerkt.

Europese aanbesteding Belastinginformatiesysteem

Voor het uitvoeren van onze belastingtaken maken wij gebruik van een belastinginformatiesysteem en een frontoffice-applicatie. Beide contracten lopen af in mei 2022. De voorbereidingen voor een Europese aanbesteding zijn in het vierde kwartaal van 2020 gestart. Publicatie staat gepland in het tweede kwartaal van 2021.

Voor projectleiding, inkoopadvies en implementatie is € 300.000 beschikbaar via de bestemmingsreserve aanbestedingen. In onze begroting 2022 wordt geen rekening gehouden met de kosten van een implementatie van een (mogelijk) nieuw belastinginformatiesysteem inclusief conversie van de huidige databestanden naar een nieuwe omgeving. Deze kosten komen niet aan de orde, als de aanbesteding wordt gegund aan de huidige leverancier Centric.

Europese aanbesteding Kantoorautomatisering

Na de afronding van de Europese aanbesteding van het belastinginformatiesysteem zal worden gestart met een aanbesteding van de kantoorautomatisering. Ook dit contract

loopt af in mei 2022. De kosten van implementatie en projectleiding kunnen gedekt worden uit de bestemmingsreserve aanbesteding ad € 150.000.

Aanbesteding telefonie (bedrijfs- en klantentelefonie)

Tenslotte is nog een bedrag van € 150.0000 geraamd voor de aanbesteding van onze telefonie. Wij starten met deze aanbesteding na afronding van de aanbesteding kantoorautomatisering. De huidige contracten telefonie lopen ook tot en met mei 2022 maar kunnen nog verlengd worden.

Huisvesting

Sinds mei 2014 beschikken wij over een eigen huisvesting in Schiedam. Het afgesloten huurcontract (met huurcompensatie van de vorige huurder van onze kantoorruimte, te weten de gemeente Schiedam) loopt af in 2024. Op dat moment vervalt ook de huurcompensatie ad € 145.000 per jaar die we van de gemeente Schiedam hebben ontvangen. Het wegvallen van deze jaarlijkse compensatie vanaf mei 2024 is reeds verwerkt in de meerjarenbegroting 2021-2025.

In de coronacrisis zijn ook voordelen van thuiswerken gebleken. In de aanloop naar het einde van het huurcontract zal worden bezien of mogelijk met minder te huren m2 kan worden volstaan. In de te bepalen benodigde m2 wordt ook betrokken het mogelijke groeipotentieel met nieuwe deelnemers.

1.2.3 Actuele ontwikkelingen verwerkt in meerjarenbegroting 2022-2026

Daling opbrengst dwanginvordering door coronabeperkingen

De verwachting is dat gelijk aan de uitkomsten bij de jaarrekening 2020 en de verwachtingen voor het jaar 2021, ook voor het begrotingsjaar 2022, rekening gehouden moet worden met een lagere inkomstenpost opbrengst dwanginvordering.

Het meest duidelijk is de daling van de renteopbrengst. Het kabinet heeft de invorderingsrente vanaf 23 maart 2020 verlaagd van 4% naar 0,01%. Deze verlaging is een maatregel in het kader van de coronacrisis. Het lijkt niet waarschijnlijk dat deze rente in 2022 nog zal worden verhoogd.

Door de beperkingen in de uit te voeren invorderingsactiviteiten is ook gerekend met een neerwaartse raming van de opbrengst dwanginvordering ten opzichte van het meerjarenperspectief 2021 – 2025. Voor de goede orde: de bruto invorderingsopbrengst bedroeg in de jaarrekening 2018 en 2019 respectievelijk € 4,7 miljoen en € 4,6 miljoen. In de jaarrekening 2020 is de opbrengst gedaald naar € 3,4 miljoen.

Het volgende is in deze (meerjaren)begroting 2022-2026 verwerkt:

Wij ramen voor 2022 een bruto-opbrengst dwanginvordering van € 3.450.000 en er wordt rekening gehouden met oninbaar met een toevoeging aan de voorziening dubieuze debiteuren van € 900.000. De netto-opbrengst dwanginvordering wordt dus in 2022 geraamd op €2.550.000, ongeveer gelijk aan de uitkomsten van de jaarrekening 2020.

Invordering RBG (maatwerk)

In 2020 is het betaalgedrag van de klanten ondanks de coronacrisis goed gebleven. De cashflow naar onze deelnemers in 2020 is goed verlopen. Onze inspanningen om de betalingen te blijven ontvangen, zijn steeds gericht geweest op het vroegtijdig benaderen van de klanten en te zorgen voor een passende betalingswijze (het bieden van maatwerk per klant).

Het fysieke klantcontact via de deurwaarders is in de lockdownperiode achterwege gebleven. We hebben (proactief) zelf de klanten gebeld en/of gemaïld. Dit hebben wij met name vanaf het 2e kwartaal in 2020 voor de groep ondernemers gedaan. In eerste instantie konden ze uitstel van betaling aanvragen. De nieuwe manier van incasseren is arbeidsintensief, maar we konden dit in 2020 uitvoeren binnen de bestaande formatie van de RBG. Zolang de coronacrisis voortduurt, blijven wij deze methode van de klantbenadering op maat toepassen, om het betaalgedrag positief te beïnvloeden.

Wijziging besluit proceskosten bestuursrecht

De wetgever zoekt naar mogelijkheden om de maatschappelijke kosten van proceskostenvergoedingen te verminderen. Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) heeft opdracht gekregen onderzoek te doen naar de proceskostenvergoedingen. Het doel is inzicht te krijgen in de werkwijze en het verdienmodel van de NCNP-bureaus en de administratieve lasten en kosten van de bestuursorganen. Het onderzoek zou in juli 2020 worden afgerond, dit is later bijgesteld naar eind 2020. Het rapport is onlangs opgeleverd. Er komt nog overleg met de VNG over het rapport. Vervolgens zal een algemene reactie richting de Tweede Kamer gaan. In deze begroting 2022 is het budget proceskosten verhoogd van € 70.000 naar € 170.000, gebaseerd op de uitkomsten van de jaarrekeningen 2019 en 2020.

1.2.4 Ontwikkelingen die op een later moment van invloed kunnen zijn op de meerjarenbegroting 2022-2026

Btw-koepelvrijstelling

De inperking van de koepelvrijstelling, die de dienstverlening van samenwerkingsverbanden aan hun deelnemers vrijstelt van BTW, is opgeschort. De inperking was in eerste instantie per 1 januari 2019 aangekondigd, als gevolg van arresten van het Europese Hof.

Het Kabinet spant zich in voor reparatie via Europese regelgeving. Inmiddels is duidelijk geworden dat benodigde unanimiteit van alle lidstaten voor de aanpassing van de Europese regelgeving niet waarschijnlijk is. In 2020 zijn er vanwege de corona-uitbraak en de Brexit geen verdere ontwikkelingen geweest. De verdere afhandeling is onduidelijk.

Indien de koepelvrijstelling verdwijnt, dan wordt de RBG btw-plichtig en zullen wij BTW in rekening moeten brengen op de deelnemersbijdrage. De impact hangt af van de deelnemer. Gemeenten kunnen, zolang er ruimte is in het BTW-compensatiefonds, de extra BTW verrekenen. De waterschappen hebben deze mogelijkheid niet. Het gaat hierbij alleen om de 'extra' BTW-druk die ontstaat op met name personeelskosten, aangezien de huidige deelnemersbijdrage al een (compensabele) BTW component bevat. Dit betreft de BTW op de ingekochte diensten en producten.

Wijziging Invorderingswet

Eén op de tien huishoudens heeft problematische schulden. Daarnaast loopt een grote groep het risico om problematische schulden te krijgen. Het kabinet is zich hiervan bewust en heeft in juli 2018 wetsaanpassingen aangekondigd die moeten leiden tot het terugdringen van het aantal mensen met problematische schulden. Daarnaast is in het Interbestuurlijk Programma afgesproken dat alle overheden zich inzetten om iets te doen aan de problematische schuldenproblematiek.

1. Beslagvrije voet

Het kabinet beoogt met de Wet vereenvoudiging beslagvrije voet (WvBVV) een transparante en eenvoudig te controleren norm voor de berekening en vaststelling van de beslagvrije voet te verkrijgen. Schuldeisers moeten een beslagvrije voet hanteren om te

voorkomen dat de schuldenaar na de verrekening of beslag onder het absolute bestaansminimum (het bedrag dat iemand nodig heeft om van te leven) terechtkomt. De nieuwe, uniforme berekening van het vrij te laten bedrag geldt nu ook bij beslag op een bankrekening.

2. Betalingsvordering en elektronisch derdenbeslag

De Invorderingswet is aangepast met betrekking tot de vereenvoudiging van de dwanginvordering van belastingschulden. De betalingsvordering is een vereenvoudigde procedure van beslag bij de banken. Momenteel heeft alleen de Rijksbelastingdienst de mogelijkheid om de betalingsvordering toe te passen. De verwachting is dat na een positieve evaluatie het middel ook kan worden toegepast door lokale overheden.

3. Administratief beslag op motorrijtuigen

Per 1 april 2021 wordt het mogelijk om zogenaamd administratief beslag te leggen op motorrijtuigen en aanhangwagens. Bij een administratief beslag hoeft een deurwaarder het voertuig niet te zien om beslag te kunnen leggen. Het beslag wordt ingeschreven in het Kentekenregister. Dit leidt tot een tenaamstellingsblokkade. Een voertuig met een tenaamstellingsblokkade kan niet worden overgeschreven op naam van een andere kentekenhouder. Zodra de belastingschuld is voldaan of er een andere reden is waardoor het beslag komt te vervallen, moet de inschrijving in het Kentekenregister weer worden verwijderd.

4. Wet stroomlijning keten voor derdenbeslag

Dit wetsvoorstel regelt de verbetering van de gegevensuitwisseling tussen beslagleggende partijen in geval van samenloop van derdenbeslagen en verrekeningen. Met dit wetsvoorstel wordt invulling gegeven aan de breed gedragen maatschappelijke - en politieke wens om het huidige beslagregister te verbreden met overheidspartijen. Het beslagregister zal bij samenloop van incassohandelingen informatie verstrekken over de identiteit van de coördinerend deurwaarder en de hoogte van de vastgestelde beslagvrije voet. Hiermee wordt een volgende stap gezet in het traject om het bestaansminimum van mensen met schulden beter te borgen en om ophoging van schulden met onnodige proces- en executiekosten te voorkomen. De inwerkingtreding is voorzien vanaf 2022.

Financiën

We zullen nader onderzoeken wat dit betekent voor onze uitvoering en of we de extra werkzaamheden kunnen dekken uit de reguliere begroting.

Tegengaan problematische schulden

We zijn in 2020 een pilot gestart met een groep van 7.000 klanten die problematische schulden hebben. De pilot heeft als doel om kennis op te doen om toe te werken naar de nieuwe wet- en regelgeving en te komen tot eventueel nieuw beleid in 2021. Door de beperkende maatregelen omtrent het coronavirus, heeft het project vertraging opgelopen. Het afleggen van huisbezoeken is mede hierdoor stilgelegd. De resultaten van de pilot kunnen pas worden bepaald als de beperkingen worden opgeheven en het project volledig is uitgevoerd.

Werkwijze

We zijn met de huidige schuldenpositie per 1 januari 2020 aan de slag gegaan en we proberen deze klanten voor de toekomst op weg te helpen. Wij werken in de geest van de wet en zijn gestart met een proactieve klantgerichte invordering. We zoeken persoonlijk contact, onder andere via huisbezoeken en leveren maatwerk om deze groep hulp te bieden en gezamenlijk te zoeken naar een gepaste oplossing. Klanten die niet aan hun betalingsverplichting kunnen voldoen en te maken hebben met andere schuldeisers, worden doorgestuurd naar de schuldhulpverlening. We proberen ervoor te zorgen dat verdere schulden worden voorkomen. Hiermee sluiten wij aan op de kaders die zijn

opgesteld door de Nationale ombudsman. Voor klanten die wel kunnen, maar niet willen betalen, hanteren wij de bestaande manier van invorderen.

Borging binnen processen

Parallel aan het project wordt gekeken naar alle zaken die nodig zijn om de nieuwe wet- en regelgeving structureel in de processen te incorporeren. Denk hierbij aan:

- Meer inzicht in de persoonlijke omstandigheden van de schuldenaar;
- Vroegtijdig herkennen van betalingsachterstanden en het actief doorgeven aan schuldhulpverleningsinstanties;
- Proactieve en duidelijke communicatie

Ontwikkeling vroegsignalering schulden

Door een wetswijziging is het per 1 januari 2021 niet meer toegestaan om informatie te delen met partijen zoals EMMA. Het samen optreden van lokale overheden is daarmee ernstig verhinderd. De doelstelling om gezamenlijk mensen te behoeden voor achterstanden is hierdoor een stuk verder weg komen te liggen.

Financiën (structureel)

We verwachten dat we de beleidsevaluatie met beleidswijzigingen eind 2021 kunnen afronden. Dit is afhankelijk van de afronding van de huisbezoeken. Bij de evaluatie van de uitgevoerde pilot zullen ook eventuele financiële consequenties worden meegenomen. In deze begroting 2022 en de meerjarenbegroting 2022-2026 zijn dus nog geen (extra) uitvoeringskosten voor het tegengaan van stapelen van schulden, meegenomen.

1.2.5 Ontwikkelingen te bekostigen uit bestaande begroting

We houden met onderstaande ontwikkelingen rekening in onze dienstverlening en systemen. We zullen deze ontwikkelingen financieren zonder hiervoor extra budgetaanpassingen in de begroting op te nemen. Daarmee continueert de RBG de ingezette lijn om geen extra kosten op te nemen in de begroting, de zogenoemde 'verborgen efficiency'.

Digitalisering

De Wet digitale overheid heeft als doel het regelen van het veilig en betrouwbaar kunnen inloggen voor Nederlandse burgers en bedrijven bij de (semi-)overheid. Publieke dienstverleners worden verplicht om identificatiemiddelen van het betrouwbaarheidsniveau 'substantieel' of 'hoog' te gebruiken om toegang te geven tot hun onlinediensten. De wet stelt daarnaast open standaarden verplicht. Hiermee implementeert Nederland de EU-richtlijn over toegankelijkheid van overheidswebsites en apps. De wet biedt ook grondslagen voor de verwerking van persoonsgegevens in het authenticatieproces, waaronder het burgerservicenummer, bij het geven van de digitale toegang tot publieke dienstverlening voor burgers en bedrijven. De wet digitale overheid zal naar verwachting in 2022 gefaseerd in werking treden. RBG is samen met andere belastingkantoren gestart met de noodzakelijke voorbereidingen.

Kosten

In 2017 heeft de Ministerraad besloten dat alle kosten voor beheer en exploitatie van de Wet digitale overheid (voorheen Generieke Digitale Infrastructuur) worden doorbelast aan de gebruikers. Inmiddels heeft de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties aangegeven, dat het kabinet het voornemen heeft de financiering van de GDI met ingang van 2022 meer centraal gefinancierd in te richten. Naar verwachting stelt de Ministerraad de uitgewerkte plannen in 2021 vast.

Mocht deze aanpassing doorgang vinden, dan komt de huidige doorbelasting van het gebruik van de GDI op basis van een 40/60 verdeling aan de gemeenten (via het Ministerie van Binnenlandse Zaken) en de waterschappen te vervallen.

Ontwikkeling MijnOverheid

Wij kiezen ervoor om de digitale dienstverlening rondom MijnOverheid zeer beperkt uit te breiden. Er wordt wel ingezet op uitbreiding van diensten via het eigen MijnRBG kanaal. Deze afweging is kostentechnisch gestuurd.

Dienstverlening

Wij sturen op kwaliteit en zijn hierbij klantgericht. Het bieden van moderne betaalfaciliteiten en het snel en in 1x goed helpen van onze klanten, ongeacht het gekozen kanaal, zijn hierbij belangrijk. Onze klantgegevens zijn op orde met betrouwbare data. We willen onnodige gesprekken voorkomen en betrekken de klant proactief bij wat we doen. Een pragmatische aanpak staat hierbij steeds voorop, we moeten het niet ingewikkeld maken voor onze klanten. We zullen maximaal inzetten op online gebruikersgemak voor onze klant, waarbij we streven naar een toegankelijke, gebruiksvriendelijke en veilige omgeving, waarbij we zelfservice stimuleren. Recent hebben we een nieuwe website in productie genomen en is MijnRBG ook volledig vernieuwd. Hiermee verwachten we de klantbehoefte nog beter te kunnen vervullen. Verdere ontwikkelingen zullen we ook uit eigen middelen bekostigen.

Voormelding objectgegevens

Ieder jaar stellen we de WOZ-waarde vast van alle objecten in de gemeenten Delft, Vlaardingen en Schiedam. Deze WOZ-waarde wordt via het aanslagbiljet gecommuniceerd. De Waarderingskamer heeft de wens geuit de klant (particuliere eigenaren) een voorziening te bieden waarin gegevens van de woning (zoals een dakkapel, aanbouw en zonnepanelen) inzichtelijk zijn en wijzigingen gemeld kunnen worden.

Doel is om samen met de klant een juiste WOZ-waarde vast te stellen, zodat een correcte aanslag wordt verstuurd. We hebben software aangekocht waarmee klanten via MijnRBG toegang krijgen tot de gegevens van hun woning, deze kunnen bekijken en eventuele wijzigingen kunnen doorgeven. Om dit onder de aandacht te brengen zullen we in 2021 starten met het actief en wijkgericht benaderen van de particuliere eigenaren. Eventuele correcties die hieruit voortvloeien, worden meegenomen bij de herwaardering van de WOZ-waarden 2022.

Wet modernisering elektronisch verkeer

In 2022 zal de Wet modernisering elektronisch bestuurlijk verkeer in werking treden (WMEBV). Deze wet regelt dat burgers en bedrijven het recht krijgen om elektronisch zaken te doen met de overheid. Klanten kunnen op dit moment digitaal hun zaken regelen via MijnRBG.

De RBG moet de digitale kanalen aanwijzen die burgers en ondernemers daarvoor kunnen gebruiken. Bij het gebruik van de digitale weg gelden nieuwe waarborgen, zoals notificatie, ontvangstbevestiging en termijnverlenging bij storing. Ook wordt de overheid verplicht om passende ondersteuning te bieden bij bestuurlijk verkeer. Deze ondersteuning moet zijn afgestemd op de aard van de dienstverlening en de doelgroepen. Wij zullen nog bezien welke gevolgen deze wetgeving met zich meebrengt.

Wet open overheid

De wet geeft regels over het actief openbaar en toegankelijkheid maken van overheidsinformatie en moet ervoor zorgen dat deze beter vindbaar, uitwisselbaar, eenvoudig te ontsluiten en goed te archiveren is.

Begin januari 2019 is bekend geworden dat het wetsvoorstel voor de Wet open overheid (Woo) in verband met uitvoeringsproblemen en hoge kosten gewijzigd gaat worden. Overheden hoeven hierdoor niet langer registers op te gaan tuigen met alle ingekomen en uitgaande stukken. In plaats van een register met alle ingekomen en uitgaande stukken, wordt er in het gewijzigde wetsvoorstel een 'overheidsbreed meerjarenplan' opgenomen, dat gericht is op een verbeterde informatiehuishouding en -voorziening door overheden. Bestuursorganen moeten binnen de nieuwe invulling een contactpersoon aanwijzen die de burgers de weg kan wijzen naar de gewenste informatie. Ook wordt voorgesteld dat overheden gefaseerd werk kunnen maken van actieve openbaarmaking van stukken, in plaats van de harde verplichting dat alle overheidsinformatie na vijf jaar openbaar moet zijn. De Woo moet op termijn de Wet openbaarheid van bestuur (Wob) vervangen. De parlementaire behandeling wordt naar verwachting in 2021 afgerond, waardoor de Woo in 2022 in werking treedt. Door het voornamelijk uitvoeringsgerichte karakter van de RBG zal de impact van de invoering van de Woo beperkt zijn.

Wet verbetering rechtsbescherming WOZ

Dit wetsvoorstel moet de rechtsbescherming van de klant bij de WOZ-waarde verbeteren. Die rechtsbescherming is op dit moment niet sluitend geregeld in gevallen waarin klanten tegenstrijdige belangen hebben bij dezelfde WOZ-waarde. Het wetsvoorstel probeert dit te regelen, maar dat heeft ingrijpende gevolgen voor de uitvoering van de Wet WOZ. Er is dan ook veel gereageerd op het voorstel. Die reacties hebben ertoe geleid dat het Ministerie van Financiën even pas op de plaats maakt met het verder brengen van het wetsvoorstel.

Wijziging Wet GR

Het doel van de wijziging is om

- de democratische legitimiteit van Gemeenschappelijke regelingen (hierna GR) te vergroten en
- de controlerende rol van gemeenteraden en algemene besturen van waterschappen t.a.v. GR-en te versterken.

De wijzigingen voor de RBG en de deelnemers lijken gering. Dit komt omdat de RBG vooral een uitvoeringsorganisatie is en geen beleidsbepalende organisatie. Het is nog niet bekend wanneer de wijziging in werking treedt. De verwachting is 1 januari 2022. Wij zullen het verloop volgen.

Rechtmatigheidsverantwoording

Om het onderscheid tussen getrouwheid en rechtmatigheid verder te benadrukken, zullen gemeenten en gemeenschappelijke regelingen die vallen onder de BBV regels (Besluit Begroting en Verantwoording) van de gemeenten, zelf moeten gaan rapporteren over de rechtmatigheid in de jaarrekening.

Deze toetsing gebeurt thans nog door de accountant. Deze bestuurlijke toetsing zal vermoedelijk voor het eerst plaatsvinden in 2022 over het boekjaar 2021. Voor de waterschappen en de RBG geldt deze verplichting (nog) niet, omdat die vallen onder de BBVW regels (Beleidsvoorbereiding en Verantwoording Waterschappen) van de waterschappen. De RBG zal zorgen dat een verantwoording richting de gemeenten kan worden gegeven.

Hierbij dient het dagelijks bestuur van de RBG verantwoording af te leggen over de mate van (financieel) rechtmatig handelen en over hoe de beheersing en sturing van de processen (uit het perspectief van financiële rechtmatigheid) zijn geborgd. Het DB maakt dan een zogenaamd "in control" statement.

De accountant toetst vervolgens of er binnen de organisatie voldoende waarborgen zijn getroffen om deze verantwoording op te stellen en op te nemen in de jaarrekening 2021.

Uitstroom i.v.m. AOW-gerechtigde leeftijd

Het sturen op de kwaliteit van het personeelsbestand blijft de komende jaren een belangrijk aandachtspunt. In de periode tot 2024 zal jaarlijks een aantal medewerkers als gevolg van pensionering uittreden. Het is van belang dat wij dit gemis van kennis en ervaring (tijdig) kunnen opvangen. Coaching en ontwikkeling van onze medewerkers wordt ingezet om het toekomstige verlies zoveel als mogelijk met eigen medewerkers op te vangen. In 2021 wordt er een nieuw leerplatform voor de RBG academie geïmplementeerd dat een bijdrage zal leveren aan de ontwikkeling van onze medewerkers.

1.2.6 Groei RBG – Samenwerking

De intentie bij de groei van de RBG blijft gericht op toetreding tot de RBG van inliggende gemeenten binnen het beheersgebied van onze 2 waterschappen. Als zich kansen voordoen, laten we die niet liggen. Groei is vanuit **betrouwbaarheid** en robuustheid geen must. Vanuit oogpunt van **doelmatigheid** is er altijd voordeel te behalen. Uit maatschappelijk oogpunt is uitbreiding van de RBG met nieuwe gemeenten een goede zaak. De totale uitvoeringskosten worden lager en het is ook voor de klant prettiger. De klant heeft dan immers met één uitvoeringsorganisatie te maken voor zijn lokale belastingen. Hij hoeft dan bijvoorbeeld maar eenmaal te bellen, te betalen, bezwaar te maken of kwijtschelding aan te vragen voor al zijn lokale belastingen.

We werken samen met andere belastingorganisaties om investeringen gezamenlijk te dragen. Tevens kunnen wij profiteren van (elders) ontwikkelde best practices.

Samenwerking bestaande deelnemers

Ook werken we samen met onze deelnemers bij het bepalen van de m2 van woningen. Sinds kort voeren wij deze werkzaamheden uit, omdat ook de Wet WOZ inmiddels uitgaat van m2. Dat betekent dat de gemeenten dit onderdeel van de BAG-werkzaamheden niet meer hoeven te doen. De levering van deze gegevens door de RBG aan de gemeenten zal om niet plaatsvinden. Het is uit oogpunt van rechtszekerheid voor zowel de RBG als de gemeenten van belang dat deze werkwijze ook wordt geformaliseerd. Samen met de gemeenten zijn er werkafspraken opgesteld en deze worden in 2021 ook formeel met de drie gemeentelijke deelnemers vastgelegd.

1.2.7 Financiële kaders

Onderstaande uitgangspunten zijn gebaseerd op de vastgestelde kaderbrief 2021.

Uitgangspunt lonen

Het aantal formatieplaatsen is per 1 januari 2022 116 en is ongewijzigd ten opzichte van 2021.

Bij het opstellen van de (meerjaren)begroting 2022-2026 is als stelpost rekening gehouden met een stijging van de loonkosten van 2,5% in de nog af te sluiten nieuwe cao per 1 januari 2022. We gaan er vooralsnog vanuit dat de wijziging van pensioenpremies e.d. en als gevolg daarvan stijgende werkgeverslasten binnen de 2,5% loonkostenstijging kan worden opgevangen. Mogelijke loonaanpassingen, verdere werktijdaanpassingen of wijzigingen in secundaire arbeidsvoorwaarden als gevolg van een nieuw af te sluiten CAO, zijn van invloed zijn op de toekomstige personeelskosten.

Uitgangspunt prijzen

Voor de prijsontwikkelingen van goederen en diensten wordt gerekend met de nationale consumentenprijsindex (CPI). De CPI is gebaseerd op de in de macro economische verkenning 2021 (MEV 2021) van september 2020 van het Centraal Planbureau opgenomen indexcijfers. Voor 2022 wordt uitgegaan van de geprognosticeerde cijfers voor 2020-2021. Deze prognose bedraagt 1,6% voor de materiële kosten volgens de CPI (bijlage 9, prijzen en lonen, 1970-2025). In deze begroting 2022 zal met 1,6% CPI worden gerekend, dat is gelijk aan de vorige meerjarenraming.

Financiële mutaties begroting 2022 vergeleken met de meerjarenbegroting 2022-2025, jaarschijf 2022

De begroting 2022 is verhoogd met € 500.800 ten opzichte van de jaarschijf 2022 van de meerjarenbegroting 2020-2024 door:

Mutaties uitgangspunten lonen en prijzen

- Loonkosten – zie hierboven; geen wijziging ten opzichte van de meerjarenbegroting
- Prijsinflatie – zie hierboven ; geen wijziging op kosten goederen en diensten ten opzichte van de meerjarenbegroting

Overig gemuteerde exploitatiebudgetten

Naast de mutaties van personeelskosten en prijsinflatie zijn enkele wijzigingen doorgevoerd in de exploitatiebudgetten naar aanleiding van de resultaten uit de jaarrekening 2020 te weten:

• verlaging kosten voor printen correspondentie	€ 53.000 -/-
• verlaging facilitaire kosten – stopzetten catering	€ 25.000 -/-
• verhoging proceskosten	€ 100.000 +
• verlaging WOZ-kosten ministerie van Financiën	€ 71.200 -/-
• verlaging reiskostenvergoeding *	€ 50.000 -/-
Totaal	€ 99.200 -/-

* Ook in de toekomst verwachten we dat medewerkers meer thuis zullen werken. De verlaging van de reiskostenvergoeding zorgt tevens voor dekking van de bij CAO ingestelde thuiswerkvergoeding die onderdeel uitmaakt van de geraamde verhoging van 2,5 % van de loonkosten.

Mutaties als gevolg van inschattingen incasso door coronacrisis

In paragraaf 1.2.3. (blz. 9 e.v.) is beschreven welke effecten worden verwacht naar aanleiding van de diverse invorderingsmaatregelen als gevolg van de uitbraak van het coronavirus.

De verwerkte verlaging voor het jaar 2022 ten opzichte van de meerjarenbegroting van de netto opbrengst dwanginvordering bedraagt € 1.000.000,-.

Overige aanpassingen

Totaal € 400.000 -/-

Vanwege de bijzondere omstandigheden als gevolg van de coronacrisis zullen we in 2022 met uitzondering van de in paragraaf 1.2.5 genoemde nieuwe werkzaamheden geen nieuwe projecten met extra investeringskosten op gaan starten. Voor 2022 verlagen we (incidenteel) de toevoeging aan de in de meerjarenbegroting opgenomen geraamde reserve bedrijfsvoering met € 200.000. Er lopen vanaf medio 2021 drie Europese aanbestedingen, zie ook paragraaf 1.2.2, waarvan de kosten gedekt worden uit de bestemmingsreserve. Daarnaast verlagen we (incidenteel) de toevoeging aan de reserve matching met € 200.000, omdat het de verwachting is dat in 2022 het aantal dwanginvorderingsactiviteiten als gevolg van de coronabeperkingen lager zal zijn.

Samenvattend is de begroting 2022 als volgt gemuteerd:

• Effect lonen en prijzen	+	€ nihil
• Aanpassing n.a.v. jaarrekening 2020	-/-	€ 99.200
• Gevolgen coronacrisis opbrengst invordering	+	€ 1.000.000
• Overige aanpassing in 2022	-/-	€ 400.000
Totaal mutaties netto-kosten	+	€ 500.800

Mutaties in de meerjarenbegroting anders dan loonstijgingen of prijsinflatie

In 2024 vervalt de periode van de reeds ontvangen huurcompensatie (nl. einde huurcontract mei 2024). In 2024 wordt nog 5 maanden toegerekend van deze huurcompensatie à € 62.100. Vanaf 2025 is de huurcompensatie dus vervallen.

In beginsel is het uitgangspunt dat deelnemersbijdragen bij gelijkblijvende taken een constante lijn laten zien met uitzondering van de doorrekening van de loon- en prijsontwikkelingen. Echter door de aanpassingen in de invorderingsopbrengst als gevolg van de coronacrisis zijn de berekende deelnemersbijdragen hoger dan normaal. Zie hiervoor ook paragraaf 4.1. Verdeelsleutel.

Mutaties ten opzichte van de meerjarenbegroting 2021-2025					
	2.022	2023	2024	2025	2026
HHDelfland	251	340	335	330	384
HHSchieland en de Krimpenerwaard	125	170	168	165	192
Gemeente Delft	66	89	88	87	101
Gemeente Vlaardingen	12	27	25	23	32
Gemeente Schiedam	47	63	62	62	71
	<u>501</u>	<u>689</u>	<u>678</u>	<u>666</u>	<u>780</u>

Mutaties ten opzichte van de begroting 2021

• Loonstijging	€ 187.300
• Goederen en diensten inclusief inflatie	€ 85.600
• Minder toevoeging aan reserves	€ 300.000 -/-
• Gevolgen coronacrisis opbrengst invordering	€ 700.000
Totaal	€ 672.900

1.3 Planning & controlcyclus

Op basis van de afspraken uit het prestatiecontract met de deelnemers en op basis van de financiële verordeningen van de RBG is de planning & controlcyclus 2021/2022 als volgt:

Onderwerp	RBG	Deelnemers *
4 ^e Kwartaalrapportage 2021 prestatiecontract		Uiterlijk 31 januari 2022
Specifieke belastingverantwoording 2021 inclusief accountantsverklaring		Eind februari 2022
Kaderbrief begroting 2023		Eind februari 2022
1 ^e Kwartaalrapportage 2022 prestatiecontract		Uiterlijk 30 april 2022
Managementrapportage t/m april 2022	Uiterlijk 31 mei 2022	
Jaarrekening 2021 RBG	Concept cijfers voor 15 april 2022 Vaststelling voor 15 juli 2022	
Begroting 2023 RBG	Vaststelling voor 15 juli 2022	
Raming 2022 belastbare eenheden		Uiterlijk 1 juni 2022
2 ^e Kwartaalrapportage 2022 prestatiecontract		Uiterlijk 31 juli 2022
Managementrapportage t/m augustus 2022	Uiterlijk 30 september 2022	
3 ^e Kwartaalrapportage 2022 prestatiecontract		Uiterlijk 31 oktober 2022
Managementrapportage t/m oktober 2022, alleen financieel	Uiterlijk 15 november 2022	
Eindrapportage prestatiecontract 2022		Uiterlijk eind januari 2023

* De stukken aan de deelnemers worden behandeld in het MT of het dagelijks bestuur van de RBG

1.4 Begroting naar kosten- en opbrengstensoorten in €

	Begroting 2022	Begroting 2021	Rekening 2020
Lasten			
Rente en afschrijvingen	€ 182.000	€ 182.000	€ 178.500
Personeelslasten			
Lonen, premies en overige lasten	€ 8.586.600	€ 8.377.200	€ 7.625.900
Reiskostenvergoeding	€ 192.600	€ 237.900	€ 154.800
Opleidingen	€ 200.700	€ 197.500	€ 125.200
Personeel van derden	€ 820.000	€ 800.000	€ 1.118.300
Subtotaal: Personeelslasten	€ 9.799.900	€ 9.612.600	€ 9.024.200
Goederen en diensten van derden			
Druk en bindwerk	€ 265.400	€ 310.400	€ 214.000
Onderhoud derden	€ 1.253.200	€ 1.233.500	€ 1.295.500
Huur, service en facilitaire kosten	€ 818.000	€ 829.700	€ 728.300
Kantoorautomatisering en telefonie	€ 732.600	€ 721.100	€ 629.600
Portokosten	€ 491.100	€ 483.400	€ 465.800
Woz-kosten	€ 2.361.700	€ 2.394.600	€ 2.217.900
Bankkosten	€ 348.400	€ 342.900	€ 333.000
Gegevensverstrekking	€ 581.200	€ 572.000	€ 555.200
Overige diensten incl. klanteninformatie	€ 1.469.800	€ 1.348.200	€ 1.717.200
Subtotaal: Goederen en diensten van derden	€ 8.321.400	€ 8.235.800	€ 8.156.500
Bijdragen aan derden	€ -	€ -	€ -
Toevoeging voorzieningen / onvoorzien			
Onvoorzien	€ 250.000	€ 250.000	€ -
Toevoeging voorzieningen	€ -	€ 100.000	€ 98.800
Toevoeging reserve pilot problematische schulden	€ -	€ -	€ 200.000
Toevoeging reserve matching invorderingsopbrengst	€ 550.000	€ 550.000	€ 550.000
Toevoeging reserve thuiswerkvoorzieningen	€ -	€ -	€ 151.000
Subtot.: Toevoeging voorzieningen / Onvoorzien	€ 800.000	€ 900.000	€ 999.800
Project kwijtschelding HHD+HHSK	€ 450.000	€ 450.000	€ 443.600
Totaal lasten	€ 19.553.300	€ 19.380.400	€ 18.802.600
Baten			
Financiële baten	€ 22.800	€ 22.800	€ 11.800
Incidentele baten	€ -	€ -	€ -
Opbrengsten dwanginvordering	€ 3.450.000	€ 4.450.000	€ 3.365.500
Toevoeging voorzieningen dub. Debiteuren	€ -900.000	€ -1.200.000	€ -954.900
Bijdrage van deelnemers	€ 16.831.500	€ 15.958.600	€ 15.790.000
Onttrekking aan reserve huur	€ 149.000	€ 149.000	€ 149.000
Onttrekking aan reserve problematische schulden			€ 412.100
Onttrekking aan reserve matching			€ 300.100
Onttrekking aan reserve Voorbereiding aanbestedingen			€ 41.900
Totaal baten	€ 19.553.300	€ 19.380.400	€ 19.115.500
Exploitatieresultaat	€ -	€ -	€ -312.900

Netto-belastingopbrengsten € 492.629.400 € 482.970.000 € 473.500.000

1.5 Product: Belastingheffing

Het product belastingheffing betreft het opleggen van aanslagen gemeentelijke- en waterschapsbelastingen, waaronder zuiverings-, watersysteem- en wegenheffing, OZB-heffing en afvalstoffenheffing, rioolrechten, leges en precariobelasting. Daarnaast behoort ook de uitvoering van de Wet waardering onroerende zaken tot dit product, alsmede het verwerken van verzoek- en bezwaarschriften en het voeren van beroepsprocedures.

Bij het hoofdproces heffen is ook sprake van veel klantcontacten. Bij bedrijven voor het bepalen van de belastingplicht, het opvragen van additionele gegevens voor de aanslagregeling en het afdoen van bezwaar- en beroepschriften. Bij particulieren met name voor het afdoen van verzoek-, bezwaar- en beroepschriften.

De belangrijkste taken die worden uitgevoerd m.b.t. gegevensbeheer, zijn:

- verwerking kadastrale informatie, WOZ en Basisregistratie personen BRP;
- verwerking overige basisregistraties en inkomende data;
- opleggen waterschapsbelastingen;
- opleggen gemeentelijke belastingen;
- bepalen en beschikken van WOZ-waarden;
- opleggen precariobelasting en leges;
- accountmanagement en contractbeheer;
- buitendienst controle;
- data-analyse, uitvoeren crosscontroles;
- systeemanalyse en functioneel applicatiebeheer.

Gegevensbeheer is een belangrijke taak ten behoeve van belastingheffing. Onder gegevensbeheer worden alle bronnen geschaard die door middel van contracten en overeenkomsten worden gebruikt. Gezien het belang van de kwaliteit van de gegevens worden met gegevensleveranciers afspraken gemaakt over de te leveren en terug te leveren informatie voor het proces. Verder is met de waterschappen en gemeenten afgesproken welke kwaliteitseisen zij stellen aan de registraties, omdat de gegevens die beheerd worden door de RBG ook tot de kerngegevens van andere waterschaps- en gemeenteprocessen behoren.

Doel

- Het juist, volledig en tijdig bepalen van de waarde van onroerende zaken;
- Het juist, volledig en tijdig opleggen van de aanslagen;
- Het juist, volledig, tijdig, en gemotiveerd afhandelen van verzoeken en bezwaar- en beroepschriften.

Effect

De klant begrijpt de belastingaanslag en is mede daardoor bereid de aanslag te betalen.

Kritische succesfactoren

- Juistheid, volledigheid en actualiteit van de brongegevens;
- Volledigheid aanslagoplegging;
- Doorlooptijd afhandeling bezwaar- en beroepschriften.

Prestaties

- Het percentage onbestelbaar retour aanslagbiljetten particulieren bedraagt maxi maal 0,5 procent;
- Het percentage onbestelbaar retour aanslagbiljetten bedrijven bedraagt maximaal 2,0 procent;
- Het oordeel van de Waarderingskamer over de uitvoering van de WOZ is minimaal voldoende;

- Binnen de wettelijke termijn (thans 3 jaar) na het ontstaan van de belastingplicht of het einde van het tijdvak zijn alle nog ontbrekende aanslagen definitief opgelegd;
- 98% van alle aanslagen wordt in het heffingsjaar opgelegd;
- 95% van alle volledige WOZ-bezwaren wordt binnen 6 weken na het einde van de bezwaartermijn afgewikkeld.
- 95% van alle overige binnengekomen volledige bezwaar- en verzoekschriften wordt 12 weken na dagtekening van de aanslag afgedaan, met een mogelijkheid van 6 weken verdaging.
- Het aantal gegronde WOZ-bezwaren is maximaal 0,5% van de WOZ-beschikkingen.
- Het aantal gegronde bezwaren (plicht) is maximaal 1% van het aantal aanslagen.

Financiën

Product belastingheffing	Begroting 2022	Begroting 2021	Rekening 2020
Lasten	€ 14.154.300	€ 14.066.100	€ 12.683.100
Onttrekking aan reserves			€ 35.000
Nettolasten	€ 14.154.300	€ 14.066.100	€ 12.718.100

Voor toelichting op de mutaties, zie de paragraaf 1.2.7. Financiële kaders

1.6 Product: Invordering

Het product invordering betreft het innen van de belastinggelden bij de klanten en het afhandelen van kwijtscheldingsverzoeken. De belangrijkste taken in dit proces zijn:

- Bijhouden belastingdebiteurenadministratie;
- Bijhouden financiële administratie/betalingsverwerking en vervullen kasfunctie;
- Verzenden van aanmaningen, loon- en overheidsvorderingen;
- Betekenen van dwangbevelen;
- Beslagleggen en executoriale verkopen;
- Behandeling van verzoeken, bezwaar- en beroepschriften kwijtschelding;
- Beoordelen invorderbaarheid en het doen van voorstellen t.b.v. oninbaarverklaring.

Vanuit het invorderingsproces worden de klanten eerst aangemaand en vervolgens via dwanginvordering benaderd om tot betaling over te gaan. Daarnaast vindt binnen dit product het afdoen van kwijtscheldingsverzoeken plaats alsmede het afdoen van beroepschriften tegen een afwijzing kwijtschelding.

Doel

- Het volledig, juist en tijdig incasseren van de belastingaanslagen;
- Het volledig, juist en tijdig en gemotiveerd afhandelen van kwijtscheldingsverzoeken en van bezwaar- en beroepschriften tegen een afwijzing kwijtschelding.

Effect

- De klant betaalt de belastingaanslag tijdig en volledig;
- De klant die een verzoek tot kwijtschelding heeft ingediend én voor kwijtschelding van de belastingschuld in aanmerking komt, wordt kwijtschelding verleend.

Kritische succesfactoren

- Volledigheid en tijdigheid incasso/invordering;
- Doorlooptijd afhandeling van kwijtscheldingsverzoeken.

Prestaties

- De binnengekomen kwijtscheldingsaanvragen worden binnen 8 weken na ontvangst afgedaan, indien de aanvraag volledig is.
- De beroepschriften tegen de afwijzing kwijtschelding worden binnen een termijn van 16 weken na ontvangst afgedaan.
- Het toewijzingspercentage naar aanleiding van de beroepschriften kwijtschelding is minder dan 2% van alle kwijtscheldingsverzoeken. Hierbij worden niet de toewijzingen meegerekend, die ontstaan doordat bij eerdere behandeling geen, of onvoldoende informatie is verstrekt door de klant.

Financiën:

Product invordering	Begroting 2022	Begroting 2021	Rekening 2020
Lasten	€ 5.227.200	€ 5.142.500	€ 4.768.500
Baten	€ 2.550.000-	€ 3.250.000-	€ 2.416.500-
Onttrekking aan reserves			€ 566.000
Nettolasten	€ 2.677.200	€ 1.892.500	€ 2.918.000

Voor toelichting op de mutaties, zie de paragraaf 1.2.7. Financiële kaders

2. Meerjarenperspectief

In deze paragraaf is een doorrekening gemaakt van de opgestelde exploitatiebegroting in meerjarenperspectief. Hierin is een jaarlijkse doorrekening van 2,5% voor de personele en 1,6% voor de materiële kosten opgenomen.

In 2022 is de invorderingsopbrengst gelijk gehouden aan het niveau van de jaarrekening 2020 (nl. € 3.450.000). Vanaf 2023 verwachten we voorsnog een toename van deze opbrengst met € 200.000. Deze stijging is ook opgenomen, omdat rekening wordt gehouden met een stijging van de opbrengst vanuit de kostenwet per dwanginvorderingstuk.

2.1 Meerjarenperspectief 2022-2026 – cijfermatig

Meerjarenperspectief RBG 2022-2026								bedragen in
	Gewijzigde begroting 2020	Primaire begroting 2021	Totaal 2022	Totaal 2023	Totaal 2024	Totaal 2025	Totaal 2026	
Lasten								
<i>Personeel & Organisatie</i>								
Loonkosten	8.189.000	8.377.200	8.586.600	8.801.265	9.021.297	9.246.829	9.478.000	
Reiskostenvergoeding	257.100	237.900	192.600	197.415	202.350	207.409	212.594	
Opleidingen	192.700	197.500	200.700	203.911	207.174	210.489	213.856	
Personeel van derden	848.200	800.000	820.000	833.120	846.450	859.993	873.753	
Subtotaal	9.487.000	9.612.600	9.799.900	10.035.711	10.277.271	10.524.720	10.778.204	
<i>Goederen en diensten van derden</i>								
Druk- & bindwerk	303.900	310.400	265.400	269.646	273.961	278.344	282.798	
Onderhoud derden	1.214.100	1.233.500	1.253.200	1.273.251	1.293.623	1.314.321	1.335.350	
Portokosten	475.800	483.400	491.100	498.958	506.941	515.052	523.293	
Huur-, service- en facilitaire kosten	815.800	829.700	818.000	831.088	844.385	857.896	871.622	
Kantoorautomatisering en telefonie	709.700	721.100	732.600	744.322	756.231	768.330	780.624	
WOZ-kosten	2.356.900	2.394.600	2.361.700	2.399.487	2.437.879	2.476.885	2.516.515	
Bankkosten	338.000	342.900	348.400	353.974	359.638	365.392	371.238	
Gegevensverstrekking	562.200	572.000	581.200	590.499	599.947	609.546	619.299	
Overige diensten incl. klanteninformatie	984.100	1.348.200	1.469.800	1.493.317	1.517.210	1.541.485	1.566.149	
Subtotaal	7.760.500	8.235.800	8.321.400	8.454.542	8.589.815	8.727.252	8.866.888	
<i>Onvoorzien</i>								
Onvoorzien	200.000	250.000	250.000	250.000	250.000	250.000	250.000	
Toevoeging aan voorziening dubieuze debiteuren	1.200.000	1.200.000	900.000	900.000	900.000	900.000	900.000	
Toevoeging aan voorziening bedrijfsvoering		100.000	0	200.000	200.000	200.000	200.000	
Toevoeging reserve tegengaan schulden	200.000							
Toevoeging reserve matching invordering	550.000	550.000	350.000	550.000	550.000	550.000	550.000	
Subtotaal	2.150.000	2.100.000	1.500.000	1.900.000	1.900.000	1.900.000	1.900.000	
Totaal exploitatielasten	19.397.500	19.948.400	19.621.300	20.390.254	20.767.086	21.151.972	21.545.092	
Rente en afschrijving	189.800	182.000	182.000	182.000	182.000	182.000	182.000	
Kwijtschelding HHD en HHSK	450.000	450.000	450.000	450.000	450.000	450.000	450.000	
Totaal lasten	20.037.300	20.580.400	20.253.300	21.022.254	21.399.086	21.783.972	22.177.092	
Bijdrage van deelnemers	15.790.000	15.958.600	16.631.500	17.200.454	17.664.186	18.111.172	18.504.292	
Opbrengst vervolging	4.075.500	4.450.000	3.450.000	3.650.000	3.650.000	3.650.000	3.650.000	
Onttrekking aan reserve huurcompensatie	149.000	149.000	149.000	149.000	62.100	0	0	
Financiële baten	22.800	22.800	22.800	22.800	22.800	22.800	22.800	
Totaal baten RBG	20.037.300	20.580.400	20.253.300	21.022.254	21.399.086	21.783.972	22.177.092	
Saldo programma	0	0	0	0	0	0	0	

3. Paragrafen

3.1 Financiering

Liquiditeit

De exploitatiekosten worden voor een belangrijk deel gefinancierd uit de bijdragen van de deelnemers. Deze bijdragen worden per kwartaal ontvangen van de deelnemers.

Hieronder is een liquiditeitsprognose weergegeven, gebaseerd op het uitgavenpatroon van de RBG.

Liquiditeitsprognose	Raming x € 1.000	Kwartaal			
		1	2	3	4
personeelslasten	9.800	2.433	2.442	2.436	2.488
goederen en diensten van derden	7.138	1.784	1.784	1.784	1.784
WOZ-bijdrage	2.362		2.362		
onvoorzien	250	63	63	63	61
rente en aflossing	182	46	46	46	44
uitgaven	19.732	4.327	6.698	4.330	4.377
invorderingsopbrengst	2.900	290	870	870	870
inkomsten	2.900	290	870	870	870
saldo liquide middelen	-16.832	-4.037	-9.864	-13.324	-16.832

bijdragen van deelnemers	16.832	4.037	5.827	3.460	3.508
overschot / tekort liquide middelen		0	0	0	0

De piek van de jaarlijkse uitgaven ligt in het 2e kwartaal van enig jaar omdat de bijdrage in de WOZ-kosten van circa € 2,3 miljoen in april-mei in één termijn moet worden betaald aan het Ministerie van Financiën. In de kwartaalbijdrage van de deelnemers wordt hiermee rekening gehouden.

Belastingopbrengsten van de deelnemers

De RBG ontvangt belastingopbrengsten voor haar deelnemers. Op basis van de werkelijke cijfers van 2020 int de RBG in 2022 netto circa € 485 miljoen aan belastingen. Deze gelden komen binnen op de inningsrekeningen van de RBG. De gelden worden dagelijks afgedragen aan de deelnemers.

Kasgeldlimiet

Op grond van de Wet FIDO is bepaald hoeveel maximaal met kort geld gefinancierd mag worden. De norm voor gemeenschappelijke regelingen is vastgesteld op 8,2% van het totaal van de bruto kosten van de begroting. Voor het begrotingsjaar 2022 is dit: 8,2% van € 20.253.300 = € 1.660.800 (afgerond).

Vermogensbehoefte

In maart 2014 is de RBG een lening aangegaan van € 1,7 miljoen met een looptijd van 10 jaar tegen een rente van 1,88%.

Renterisiconorm

De renterisiconorm bindt de looptijd van leningen aan een minimum. De Wet FIDO omschrijft deze norm als maximale herfinanciering van bestaande leningen van 20% per jaar voor gemeenschappelijke regelingen. Voor de RBG is dit in 2022 € 340.000 (nl. 20% van € 1,7 miljoen). De lopende geldlening heeft een looptijd van 10 jaar. In 2022 zal de maximale aflossing € 172.000 zijn. Dit blijft ruim onder de renterisiconorm.

Schatkistbankieren

Eind 2013 is de Wet houdbare overheidsfinanciën in werking getreden. Deze wet voorziet in een wettelijk instrument voor het bereiken en vasthouden van houdbare overheidsfinanciën. Onderdeel van de wet vormt het verplicht schatkistbankieren, waarbij de saldi van de bankrekeningen van lagere overheden, onder bepaalde voorwaarden, verplicht aan de schatkist moeten worden gestort. Met de deelnemers zijn afspraken gemaakt om die verplichte afstorting tot een minimum te beperken.

3.2 Financiële risico's

Met betrekking tot de hiervoor gepresenteerde begroting onderkennen wij de volgende financiële risico's:

1. Effecten van beperkende maatregelen m.b.t. het COVID-19 virus

Bij het opstellen van deze meerjarenbegroting is de bestrijding van het coronavirus nog in volle gang. De bedrijfsvoering van de RBG is goed op orde gebleven blijkens de resultaten gepresenteerd in de rapportage prestatiecontract over 2020 en in de jaarrekening 2020. Eventuele nadelige Corona-ontwikkelingen kunnen van invloed zijn op de bedrijfsvoering van de RBG.

2. Tegenvallende opbrengst dwanginvordering (zie hiervoor op blz. 9 daling opbrengst dwanginvordering)

De opbrengst voor de dwanginvordering is een belangrijk dekkingsmiddel voor de uitgaven van de RBG. De invorderingsopbrengst blijft naast onze eigen tijdige incassoactiviteiten sterk afhankelijk van het betaalgedrag van de klanten en externe ontwikkelingen, zoals het economisch klimaat of wijzigingen in het belastingstelsel. De hoogte van de opbrengst is daardoor ongewis. Daarnaast bestaat het risico dat deze opbrengst niet volledig wordt gerealiseerd (betaald) in 2022. Om dit risico op te vangen wordt jaarlijks bij de jaarrekening de stand van de voorziening dubieuze debiteuren bepaald. Eerder is ook geschreven over de wijziging in wet- en regelgeving met betrekking tot maatschappelijk invorderen. Deze wijziging kan ook van invloed zijn op de hoogte van de opbrengst dwanginvordering.

3. Loon, prijs- en rentestijgingen

Bij het opstellen van de (meerjaren)begroting 2022-2026 is rekening gehouden met een stijging van de loonkosten van 2,5% zoals overeen te komen in de nieuwe cao per 1 januari 2022. We gaan er voornamelijk van uit dat de wijziging van pensioenpremies binnen de 2,5% loonkostenstijging kan worden opgevangen. Vanaf 2022 is eveneens jaarlijks 2,5% loonstijging geraamd. Mogelijke loonaanpassingen, verdere werktijd aanpassingen of wijzigingen in secundaire arbeidsvoorwaarden als gevolg van een nieuwe af te sluiten CAO, kunnen van invloed zijn op de toekomstige personeelskosten.

4. Uitbesteding van niet-kernactiviteiten

Niet-kernactiviteiten zijn waar mogelijk uitbesteed. Het risico is dat afspraken niet, of niet tijdig worden nagekomen, of dat de kwaliteit van dienstverlening onvoldoende is. Door middel van haar algemene leveringsvoorwaarden, contracten, dienstverleningsovereenkomsten, stuurinformatie en controlemaatregelen houdt de RBG grip op de

dienstverlening die is uitbesteed. Via het afsluiten van verwerkersovereenkomsten wordt ook rekening gehouden met bijvoorbeeld bescherming persoonsgegevens.

5. Vervuiling van en/of incomplete gegevensbestanden

Correctiewerkzaamheden als gevolg van foutieve aanslagen hebben extra kosten tot gevolg. In het kader van het uitvoeringsprotocol zijn goede afspraken met deelnemers gemaakt maken over beheer, verantwoordelijkheid, gebruik en uitwisseling van gegevens. Door middel van een stelsel van periodieke verbandcontroles worden de juistheid en volledigheid van de administraties geborgd. Foutieve en/of onvolledige gegevens van derden worden conform protocol teruggemeld aan de bronhouder van de betreffende (landelijke) basisregistraties.

6. Fraude

Onder frauderisico verstaan we: het risico dat met opzet handelingen worden verricht, door eigen personeel of derden, waardoor de RBG en daarmee de deelnemers financiële schade oplopen.

Er zijn grofweg een tweetal onderdelen in de RBG-organisatie waar fraude aan de orde zou kunnen zijn: het belastingproces en de financiële administratie.

De RBG heeft mogelijke situaties waarin fraude zich voor zou kunnen doen geïnteriseerd en maatregelen beschreven om de risico's op fraude tot een minimum te beperken. De frauderisico-analyse is onderdeel geworden van het risicomangement.

7. Risicomangement

De RBG is bekend met de risico's (bijvoorbeeld financiële of imago) die gelopen worden bij de uitvoering van de werkprocessen. Op een groot aantal onderdelen zijn maatregelen getroffen om deze risico's tot een minimum te beperken. Dat is vooral gebeurd waar de risico's het grootst (kans en impact) zijn. Op basis van een risico-inventarisatie wordt per jaar een top vijf van processen nader onderzocht om verdere verfijning van beheersmaatregelen door te voeren om de risico's verder af te dekken.

8. Integriteit

De RBG besteedt nadrukkelijk aandacht aan het thema integriteit. De (her)invoering van de ambtseed heeft vanaf 2015 plaatsgevonden en maakt nu vast onderdeel uit van het integriteitsprogramma. Alle medewerkers doen jaarlijks mee aan workshops of e-learning waar diverse dilemma's worden besproken en de medewerkers worden geconfronteerd met fraudegevoelige situaties.

9. Claims van derden

De RBG is verzekerd tegen aansprakelijkheid door derden. Daarnaast kunnen in bepaalde gevallen ook claims door derden worden ingediend die niet onder de aansprakelijkheidsverzekering vallen. Claims van derden kunnen betrekking hebben op claims wegens aansprakelijkheid door onzorgvuldig handelen.

10. Informatiebeveiliging en privacy

Vanwege de grote afhankelijkheid van een goed functionerende ICT-infrastructuur en de eisen (ook door derden) die aan de betrouwbaarheid daarvan worden gesteld, heeft de RBG het informatiebeveiligingsbeleid vastgesteld. In dit plan zijn maatregelen opgenomen die noodzakelijk zijn (en soms ook wettelijk verplicht) om een betrouwbare werking van onze informatiesystemen zoveel mogelijk te garanderen. In het plan komen onderwerpen aan de orde zoals: beveiliging van de toegang, privacy persoonsgegevens, DigiD-beveiligingscertificaat en certificering van onze leveranciers.

In het privacybeleid is rekening gehouden met de bepalingen uit de Wet Meldplicht Datalekken en de Europese Algemene verordening gegevensbescherming (AVG).

3.3 Reserves

In de begroting 2022 is rekening gehouden met de "Bestemmingsreserve uitbreiding samenwerking gemeenschappelijke regeling". De stand van de reserve per 1 januari 2022 wordt geraamd op € 50.000. De uitgaven in 2020 zijn afhankelijk van geïnteresseerde partijen die willen toetreden tot de RBG.

Daarnaast is rekening gehouden met de "bestemmingsreserve huurcompensatie kantoorpand Schiedam". Jaarlijks valt een evenredig deel van deze reserve vrij ter compensatie van de huurkosten. De stand van deze reserve wordt op 1 januari 2022 geraamd op € 360.200.

Andere bestemmingsreserves die door het algemeen bestuur zijn ingesteld, zijn de volgende reserves (hiervan is de raming van de stand per 1-1-2022 niet in te schatten):

a) Bedrijfsvoering

Deze reserve is ingesteld om kleinschalige projecten te kunnen uitvoeren. De RBG stelt de klant centraal en hanteert daarbij het principe, digitaal waar het kan en persoonlijk waar nodig. De gedachte is het klantvriendelijker en efficiënter plannen en innen van de aanslagen met opbrengstmaximalisatie als leidraad. Eerder hebben we de nodige stappen gezet om o.a. het aantal automatische incasso's te verhogen en om flexibele automatische incasso aan te bieden.

Vanwege de bijzondere omstandigheden op gebied van het COVID-virus zullen we vermoedelijk minder tijd kunnen besteden om nieuwe projecten in de bedrijfsvoering op te gaan starten. Voor 2021 en 2022 hebben we incidenteel de toevoeging aan de in de meerjarenbegroting geraamde voorziening bedrijfsvoering verlaagd met € 100.000.

b) Aanbestedingen

Voor het uitvoeren van onze belastingtaken maken wij gebruik van een belastinginformatie-systeem en een digitale klantenbalie. Beide contracten verlopen in mei 2022. De aanbesteding zal vermoedelijk in het 2e kwartaal van 2021 worden gepubliceerd en begin 2022 worden afgerond. Voor kosten van projectleiding, inkoopadvies en implementatie bij deze Europese aanbesteding is een bedrag geraamd van € 300.000.

Voor de kosten van aanbesteding kantoorautomatisering is voor projectleiding, inkoopadvies en implementatie € 150.000 gereserveerd. Dit project start in het 2e halfjaar van 2021, na de afronding van de publicatie aanbesteding belastinginformatiesysteem. De verwachting is dat de RBG zal overgaan naar een "modern workplace" oplossing. Een toekomstgerichte oplossing waar veel opleiding en werkwijze verandering voor nodig is. Dit project zal geheel 2022 plaatsvinden.

Tenslotte is nog een bedrag van € 150.000 geraamd voor de aanbesteding van onze telefonie. Wij starten met deze aanbesteding na afronding van de aanbesteding kantoorautomatisering. De huidige contracten telefonie lopen ook tot en met mei 2022 maar kunnen nog verlengd worden.

c) Matchingskosten

Het betreft een reserve m.b.t. de vervolgacties van vooral dwangbevelopbrengsten die in een toekomstig belastingjaar plaatsvinden: het zogenaamde „matching-principe". In de tariefstelling van de kosten (waaronder die van het dwangbevel per post) is hier rekening mee gehouden. Immers, het versturen van het dwangbevel is eenvoudig administratief te realiseren. Vanuit deze opbrengst moet ook het werk ter voorbereiding en uitvoering van

een hernieuwde betekeningsronde gedekt worden. Jaarlijks wordt € 550.000 aan deze reserve toegevoegd om deze werkzaamheden te bekostigen.

3.4 Verbonden partijen

Vanuit het publiek belang kunnen banden worden aangegaan met derden, de zogenaamde verbonden partijen. De RBG heeft hierbij een bestuurlijk en/of een financieel belang.

De RBG is lid geworden van de werkgeversvereniging waterschappen om de cao voor waterschappen van toepassing te kunnen verklaren. Het lidmaatschap is ingegaan per 1 januari 2019. Lid worden van de werkgeversvereniging is een keuze van elk waterschap en elke sectorvolger (de RBG is een sectorvolger). Een vereniging wordt gevormd door leden die ambitie en doelstellingen delen en verwachten deze gezamenlijk beter te kunnen realiseren dan ieder voor zich. De vereniging heeft tot taak te verbinden, draagvlak onder haar leden te verwerven en zo het samen sterker staan te realiseren.

3.5 Incidentele baten en lasten

Voor het jaar 2022 verwachten we geen incidentele lasten en baten.

3.6 EMU-saldo

De RBG is niet gehouden aan de EMU-regels. De effecten van de RBG behoren tot uitdrukking te komen via de individuele bijdragen aan de RBG in de begrotingen van de deelnemers.

4. Verdeelsleutel en financiering

4.1 Verdeelsleutel

De financiële consequenties voor de deelnemers worden in deze paragraaf benoemd.

De verdeling van de kosten is gebaseerd op paragraaf 6.2 „Verdeelsleutel en bijdrage per deelnemer“ uit het Bedrijfsplan RBG 2015. Dit bedrijfsplan is opgesteld in het kader van de samenwerking tussen de gemeente Schiedam en de RBG per 1 januari 2015. De verdeelsleutel is in 2022 niet gewijzigd ten opzichte van 2021.

Verdeelsleutel 2022 in %

Hoogheemraadschap van Delfland	47,0%
Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard	23,5%
Gemeente Delft	12,3%
Gemeente Vlaardingen	8,5%
Gemeente Schiedam	8,7%

Voor de gemeente Delft, de gemeente Vlaardingen en de gemeente Schiedam geldt dat zij garant staan voor de meerkosten van salarisgarantie van enkele medewerkers, die zijn overgegaan naar de RBG. Deze meerkosten worden jaarlijks getoetst en op basis van vertrek/pensionering zijn de specifieke toegerekende meerkosten voor het jaar 2022 aan Vlaardingen gedaald en zijn de aan Schiedam en Delft toegerekende meerkosten inmiddels nihil.

Daarnaast wordt in deze begroting 2022 de specifieke kosten voor het gewijzigd kwijtscheldingsbeleid (afschaffing kwijtschelding zuiveringsheffing) toegerekend aan Delfland (€300.000) en Schieland en de Krimpenerwaard (€ 150.000).

Op basis van deze exploitatiebegroting 2022 van de RBG wordt de bijdrage per deelnemer aan de RBG als volgt geraamd:

	gewijzigd						
	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Totale netto-kosten RBG x € 1.000	15.790	15.958	16.632	17.200	17.664	18.111	18.504
Bijdragen deelnemers							
HH Delfland	7.472	7.547	7.879	8.148	8.368	8.580	8.766
HHSchieland en de Krimpenerwaard	3.736	3.773	3.939	4.074	4.184	4.290	4.383
Gemeente Delft	1.890	1.915	2.002	2.070	2.126	2.180	2.227
Gemeente Vlaardingen	1.368	1.382	1.409	1.457	1.496	1.534	1.567
Gemeente Schiedam	1.324	1.341	1.403	1.451	1.490	1.528	1.561
	15.790	15.958	16.632	17.200	17.664	18.111	18.504
Bijdragen deelnemers was							
HH Delfland	7.472	7.547	7.628	7.808	8.033	8.250	8.382
HHSchieland en de Krimpenerwaard	3.736	3.773	3.814	3.904	4.016	4.125	4.191
Gemeente Delft	1.890	1.915	1.935	1.981	2.038	2.093	2.126
Gemeente Vlaardingen	1.368	1.382	1.397	1.430	1.471	1.511	1.535
Gemeente Schiedam	1.324	1.341	1.356	1.388	1.428	1.466	1.489
	15.790	15.958	16.131	16.511	16.986	17.445	17.724
Mutaties ten opzichte van de meerjarenbegroting 2021-2025							
	2020	2021	2.022	2023	2024	2025	2026
HH Delfland	0	0	251	340	335	330	384
HHSchieland en de Krimpenerwaard	0	0	125	170	168	165	192
Gemeente Delft	0	0	66	89	88	87	101
Gemeente Vlaardingen	0	0	12	27	25	23	32
Gemeente Schiedam	0	0	47	63	62	62	71
	0	0	501	689	678	666	780

BTW compensatie

Bovenstaande bijdragen betreffen de kosten inclusief btw. Voor de deelnemende gemeenten schuift de RBG jaarlijks, op basis van de btw-transparantiemethode, de btw die is betaald ter uitvoering van werkzaamheden voor de gemeentelijke deelnemers door naar de gemeenten. De gemeenten compenseren deze doorgeschoven btw vervolgens bij het BTW compensatiefonds.

De jaarlijkse vast te stellen procentuele omvang van de door te schuiven btw is gelijk aan het procentuele aandeel in de kosten per deelnemer. Gemiddeld kan de gemeente Delft per jaar € 130.000 compenseren, de gemeente Vlaardingen €89.000 en de gemeente Schiedam kan gemiddeld ook € 91.000 aan BTW compenseren. Door deze compensatie zijn de werkelijke kosten in de RBG voor de gemeenten lager dan bovengenoemde bijdragen.

4.2 Financiering door deelnemers

De exploitatiekosten van de RBG worden gefinancierd door de twee deelnemende Hoogheemraadschappen Delfland en Schieland en de Krimpenerwaard en de gemeenten Delft, Vlaardingen en Schiedam. De deelnemers betalen jaarlijks in 4 kwartaalvoorschotten hun bijdrage overeenkomstig hetgeen is geregeld in het prestatiecontract. De voorschotten 2022 worden afgeleid uit de liquiditeitsprognose van de RBG, zoals opgenomen in paragraaf 2.1. Bij de vaststelling van de jaarrekening 2022 wordt de definitieve bijdrage per deelnemer bepaald.

5. Vaststelling

Ingevolge artikel 31 van de Gemeenschappelijke Regeling RBG, en artikel 5 en artikel 6, eerste lid, van de Verordening beleids- en verantwoordingsfunctie RBG, opgemaakt door het dagelijks bestuur van de Regionale Belasting Groep.

Rotterdam, 7 april 2021.

Het dagelijks bestuur van de Regionale Belasting Groep,

directeur,

voorzitter,

H.B. Sigmond

drs. A.J.B. van der Klugt

Aldus vastgesteld door het algemeen bestuur van de Regionale Belasting Groep in de openbare vergadering van 1 juli 2021.

Het algemeen bestuur van de Regionale Belasting Groep,

directeur,

voorzitter,

H.B. Sigmond

drs. A.J.B. van der Klugt

Aan het dagelijks bestuur van de Regionale Belasting Groep
Postbus 4083
3102 GB SCHIEDAM

UW BRIEF

22 april 2021

ONS KENMERK
1450132

DATUM D&H VERGADERING
10 mei 2021

DELFT
27 mei 2021

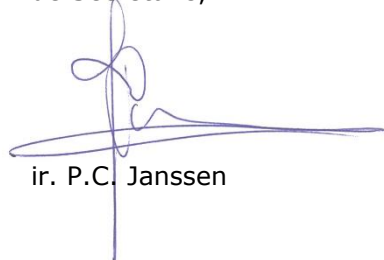
ONDERWERP

Zienswijze op begroting 2022 Regionale Belasting Groep

Geacht bestuur,

Als antwoord op uw brief van 22 april 2021 waarin u ons in de gelegenheid stelt een zienswijze met betrekking tot de ontwerpbegroting 2022 van de Regionale Belasting Groep in te dienen, delen wij u mede dat in onze bijeenkomst van 27 mei 2021 is besloten geen aanleiding te zien hiervan gebruik te maken.

Hoogachtend,
de Verenigde Vergadering van Delfland,
de Secretaris,

ir. P.C. Janssen

de Dijkgraaf,

dr. P.H.W.M. Daverveldt

Verenigde Vergadering

Dossiernummer	2184
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	27 mei 2021
Agendapunt	H.06
Titel	Renovatie gemaal Dorppolder

Geagendeerd	Vergaderdatum
Verenigde Vergadering	27 mei 2021

Toelichting

1. Het investeringsplan voor de renovatie van het Gemaal Dorppolder (projectnummer 702080 en 702092) ter grootte van totaal € 1.920.000,- vast te stellen;
2. Het uitvoeringskrediet ter grootte van totaal € 1.785.000,- beschikbaar te stellen voor de renovatie van het Gemaal Dorppolder (projectnummer 702080 en 702092).

Voorgesteld besluit

1. Het investeringsplan voor de renovatie van het Gemaal Dorppolder (projectnummer 702080 en 702092) ter grootte van totaal € 1.920.000,- vast te stellen;
2. Het uitvoeringskrediet ter grootte van totaal € 1.785.000,- beschikbaar te stellen voor de renovatie van het Gemaal Dorppolder (projectnummer 702080 en 702092).

Onderwerp: Renovatie gemaal Dorppolder
Dossiernummer: 2184

Gevraagd besluit:
De Verenigde Vergadering te verzoeken,

1. Het investeringsplan voor de renovatie van het Gemaal Dorppolder (projectnummer 702080 en 702092) ter grootte van totaal € 1.920.000,- vast te stellen;
2. Het uitvoeringskrediet ter grootte van totaal € 1.785.000,- beschikbaar te stellen voor de renovatie van het Gemaal Dorppolder (projectnummer 702080 en 702092).

1. Probleemstelling - context

Het gemaal Dorppolder (object 105101) ligt aan de Gaagweg 44, te Schipluiden, aan de N468. Het is een monumentaal pand en benoemd als gemeentelijk monument. Het gebouw stamt uit 1876 en is in de loop der tijd omgebouwd van een stoomgemaal met scheprad naar een elektrisch gemaal met een slakkenhuis pomp.

Problematiek op het bestaande gemaal:

- De technische installatie is verouderd en dient te worden vervangen;
- De capaciteit van het gemaal kan worden bijgesteld na de opsplitsing van de polder in twee delen en na realisatie van een tweede gemaal in de Dorppolder nl. Dorppolder Noord;
- De pomp is niet visvriendelijk;
- Er is in de polder geen vismigratie mogelijk;
- Het gemaal is een gemeentelijk monument en vertoont gebreken.

Oplossing verwoord in bijgevoegde ontwerp:

- Het realiseren van een pompput met een nieuwe visvriendelijke dompelpomp;
- Het gemaal te voorzien van een nieuwe krooshekreiniger;
- Het realiseren van een intrekvoorziening voor vissen;
- Herstelwerkzaamheden uitvoeren van de vertoonde gebreken aan het monumentale pand.

2. Beoogd effect

Door het gemaal uit te voeren met een pompput met visvriendelijke dompelpomp en een nieuwe krooshekreiniger, voldoet het gemaal weer aan de door Delfland gestelde eisen. Samen met de nieuwe vispassage is migratie van vis van en naar de polder mogelijk. De Dorppolder is vanwege zijn grasland een ideale polder voor vis en staat hoog in het prioriteringslijst van te ontsluiten polders.

Door gelijktijdig de bestaande bouwkundige gebreken aan te pakken, voldoet het gemaal weer aan de eisen die gesteld worden aan een gemeentelijk monument.

3. Kernboodschap

De renovatie van het gemaal zorgt ervoor dat deze voldoet aan de gevraagde capaciteit, dat vismigratie in de Dorppolder mogelijk wordt en dat het historische pand zijn monumentale status waardig is.

4. Historie - eerdere besluitvorming

Na 45 jaar als stoomgemaal te hebben gefunctioneerd werd in 1920 het originele schepd rad vervangen door een elektrisch aangedreven centrifugaalpomp. Daarna zijn er in de loop der jaren een aantal renovaties en aanpassingen uitgevoerd.

In de VV van 7 juli 2016 heeft de vergadering ingestemd met het opdelen van de Dorppolder in een "glas en een gras deel". Elk met een eigen gemaal. Het nieuwe gemaal Dorppolder Noord voor het glastuinbouwdeel en dit monumentale gemaal Dorppolder voor het grasland. Nu het gemaal Dorppolder-Noord is gerealiseerd met een extra capaciteit, kan het bestaande gemaal Dorppolder worden aangepast en worden uitgevoerd met een kleinere capaciteit.

5. Regelgeving en Beleid

Op de investering zijn de Uitvoeringsregels investeringsproces, vastgesteld op 8 januari 2019, van toepassing.

6. Financiën

Nr.	Naam	IP	Uitvoeringskrediet	Onvoorzien
702080	Renovatie gemaal Dorppolder	€ 1.610.000	€ 1.497.000	€ 113.000
702092	Nieuwbouw Vispassage	€ 310.000	€ 288.000	€ 22.000
Totaal		€ 1.920.000	€ 1.785.000	€ 135.000

De kosten voor de vispassage worden gedekt uit het begrotingsprogramma Waterkwaliteit. De renovatiekosten komen voor rekening van begrotingsprogramma Waterkwantiteit.

De jaarlijkse kapitaallasten vanaf 2023 (rente en afschrijving) bedragen, gedurende de eerste 15 jaar, gemiddeld € 131.620 en de resterende 25 jaar gemiddeld € 32.633.

7. Duurzaamheid

Zowel in de ontwerpfase als de realisatiefase zullen de duurzaamheidseisen ten aanzien van de waterbouwkundige voorzieningen in acht worden genomen. Dit op basis van uitgangspunten uit "Duurzaam Grond-, Weg- en Waterbouw".

Bij de renovatie en de inrichting van de nieuwe omgeving van het gemaal houden we rekening met bestaande natuurwaarden en zoeken we, conform ons Actieplan Biodiversiteit, naar kansen voor biodiversiteit.

De huidige pomp wordt vervangen voor een visvriendelijke en energiezuinigere pomp. Verder wordt de motor van de pomp in opslag genomen en is daarmee weer inzetbaar. Hergebruikt dus.

8. Organisatorische en personele consequenties

Niet van toepassing.

9. OR/GO

Niet van toepassing.

10. Risico- en beheersmaatregelen

De belangrijkste risico's die voortkomen uit de risico-inventarisatie:

Veiligheid op locatie

Werken op een beperkte ruimte met hoogteverschillen en verkeersveiligheid gedurende de renovatie van het gemaal.

Beheersmaatregel: Goede verkeersmaatregelen en zekerstellingen

Aanwezigheid Kabels en leidingen

In het gemaal zit ook een trafo van het energiebedrijf met bijbehorende kabels.

Beheersmaatregel: Voorgraven en aanpassen als dat kan.

Vertraging door F&F regelgeving

Het gemaal is mogelijk een verblijfplaats voor huismus en vleermuis.

Beheersmaatregel: Aanvullend onderzoek doen en aanvullende maatregelen treffen

11. Communicatie (in- en extern)

De direct aanwonenden zullen vooraf op de hoogte worden gesteld van de werkzaamheden die worden uitgevoerd.

Deze renovatie geeft Delfland ook gelegenheid om aandacht te geven aan haar eigen erfgoed. Vanuit communicatie zal hier aandacht voor komen in de social media.

Nieuwsbericht D&H (te verwijderen na goedkeuring)

Plan voor renovatie monumentaal gemaal Dorppolder in Schipluiden

Langs de Gaagweg in Schipluiden staat een gemaal dat stamt uit 1876. Destijds nam dit gemaal de functie van de Kleine Dorpmolen over en zorgt tot vandaag de dag voor droge voeten in de polder. Met de komst van een tweede gemaal 'Dorppolder Noord' vorig jaar kan dit monumentale gemaal aanpast worden aan de wensen van nu.

Het gemaal Dorppolder is aan een opknapbeurt toe; het hoeft nu minder water weg te pompen en moet de doorgang voor vissen in de polder mogelijk gaan maken. Het college legt daarom een investeringsplan aan de verenigde vergadering voor om de pomp te vervangen en visvriendelijk te maken zodat vissen ook dit deel van de polder in en uit kunnen zwemmen. Bij de renovatie houden we de monumentale waarde en historische kenmerken het gebouw uiteraard in takt.

12. Bekendmaking en vervolprocedure

Voor de maatregelen is een projectplan noodzakelijk, inclusief bouwvergunning.

13. Bevoegd orgaan

De Verenigde Vergadering is op grond van artikel 99 van de Waterschapswet bevoegd om investeringsplannen vast te stellen en kredieten ter beschikking te stellen.

14. Toelichting

In 2020 is het huidige gemaal van de Dorppolder (Dorppolder-Noord, objectnummer 105102) aan de noordzijde van het gebied gerealiseerd. Samen met enkele andere aanpassingen in de polder zijn er twee bemalingsgebieden ontstaan. Het noordelijk gebied dat het glastuinbouwgebied en een deel van de graslandpolder bemaalt (afvoer via Dorppolder-Noord) en het zuidelijk gebied wat voornamelijk bestaat uit grasland met enkele bebouwingen (afvoer via Gemaal van de Dorppolder objectnummer 105101). Voorheen voorzag dit laatstgenoemde gemaal het gehele gebied van droge voeten. Nu dat niet meer nodig is, omdat dit gemaal alleen het zuidelijk gebied blijft bemalen, kan de bemalingscapaciteit worden teruggebracht naar van 43 m³/min naar 22m³/min en visvriendelijk worden uitgevoerd. Gelijktijdig wordt er een visintrekvoorziening gerealiseerd zodat er vanuit het gehele gebied vismigratie kan plaatsvinden.

15. Bijlagen

1. Presentatie renovatie gemaal Dorppolder
2. Samenvatting SSK-raming renovatie gemaal Dorppolder

Renovatie gemaal Dorppolder

Dossiernummer : 2184

Vergaderdatum : 27 mei 2021

Hoogheemraadschap van
Delfland

De Verenigde Vergadering van Delfland,

op voordracht van dijkgraaf en hoogheemraden van 13 april 2021, dossiernummer 2184;

gelezen het positieve advies van de commissie Waterkwantiteit en Waterkwaliteit;

overwegende dat:

- Gewenst is dat gemalen van het watersysteem geschikt zijn om hun functie, bedrijfszeker, veilig en efficiënt te vervullen

Gelet op:

- artikel 84 van de Waterschapswet;
- artikel 77 van de Waterschapswet;

Besluit:

1. Het investeringsplan voor de renovatie van het Gemaal Dorppolder (projectnummer 702080 en 702092) ter grootte van totaal € 1.920.000,- vast te stellen;
2. Het uitvoeringskrediet ter grootte van totaal € 1.785.000,- beschikbaar te stellen voor de renovatie van het Gemaal Dorppolder (projectnummer 702080 en 702092).

Aldus besloten in de openbare vergadering van 27 mei 2021

De Verenigde Vergadering voornoemd,

de Secretaris,

ir. P.C. Janssen

de Voorzitter,

dr. P.H.W.M. Daverveldt

Gemaal Dorppolder

Commissie 11 mei 2021

Hoogheemraadschap van Delfland

Foto bouw gemaal Dorppolder 1876

Hoogheemraadschap van Delfland

Hoogheemraadschap van Delfland

Opsplitsing Dorppolder

Gemaal Dorppolder Noord 44 m³/min

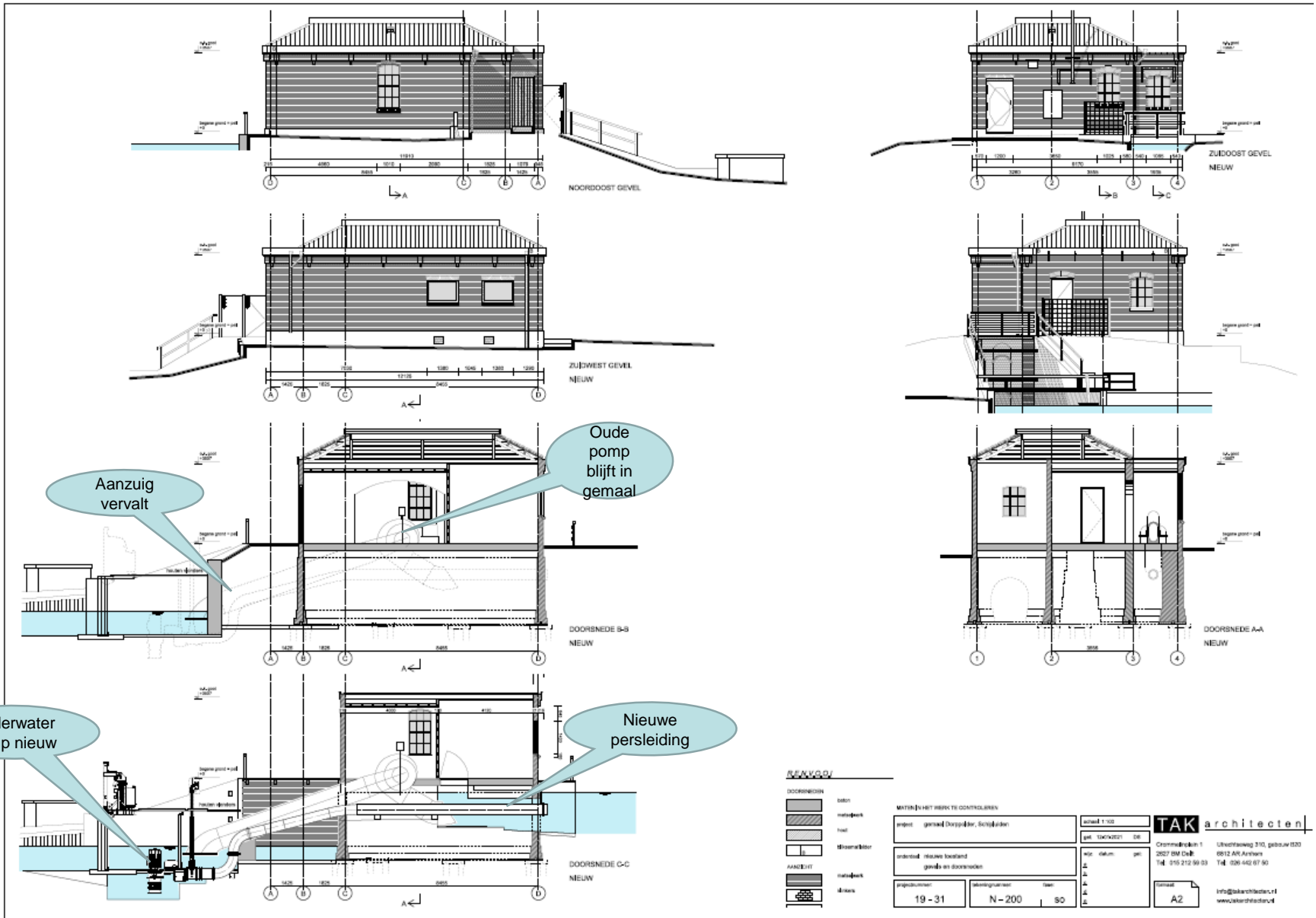
Gebouwd in 2020

Gemaal Dorppolder (oud) 22 m³/min

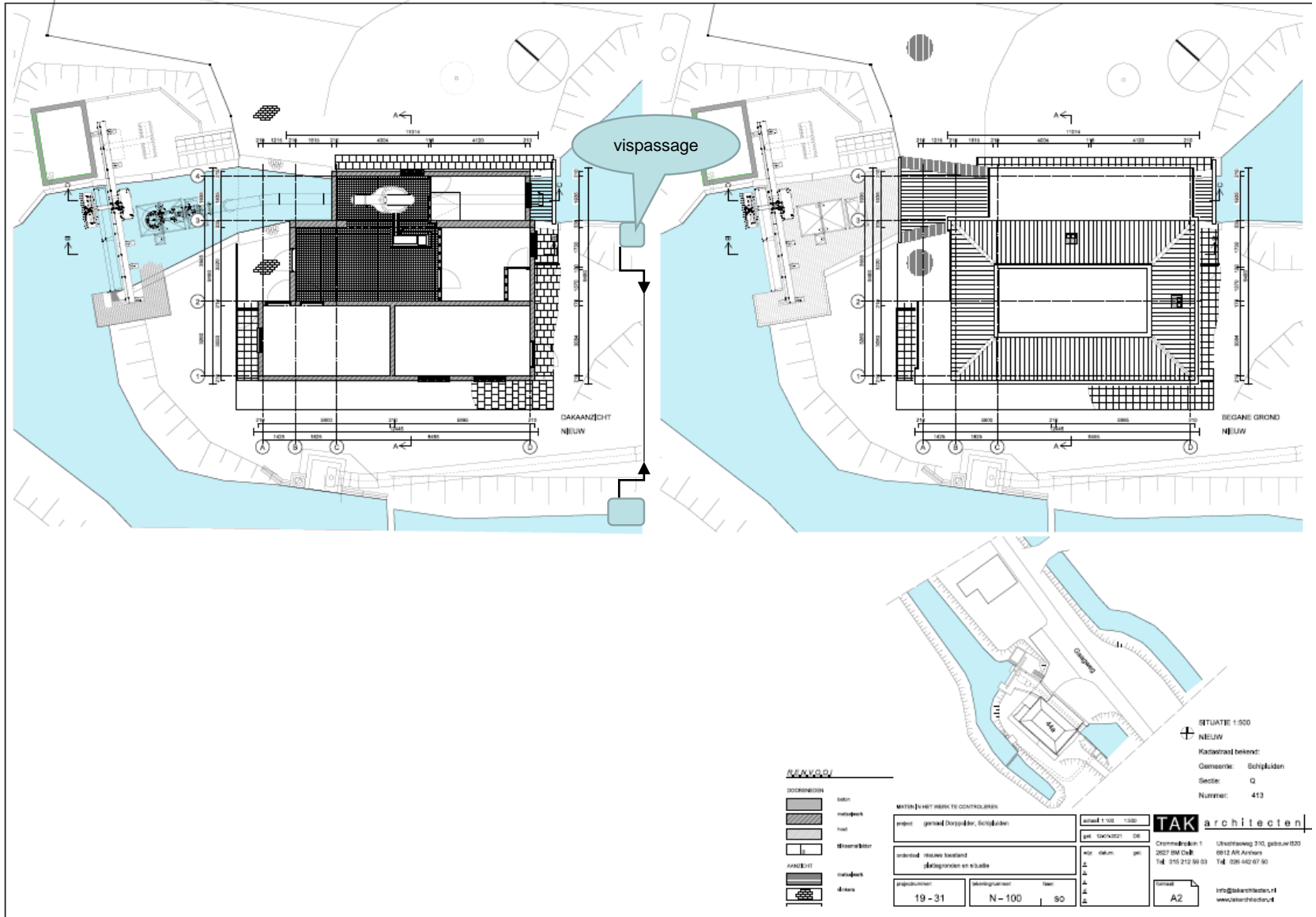

Gebouwd in 1878

Oude en nieuwe situatie in doorsnede

Nieuwe situatie in bovenaanzicht

Verenigde Vergadering

Dossiernummer	2224
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	27 mei 2021
Agendapunt	H.07
Titel	Aquathermie en biodiversiteit in de Watervisie

Geagendeerd	Vergaderdatum
Verenigde Vergadering	27 mei 2021

Voorgesteld besluit

Gevraagd besluit VV:

- de watervisie uit te breiden door de thema's aquathermie en biodiversiteit toe te voegen en de toegevoegde en gewijzigde kernboodschappen en bijbehorende handelingsrepertoire vast te stellen.
- kennis te nemen van de visuele vertaling van het bovenstaande besluit in de diverse kaarten behorende bij de watervisie.

Onderwerp: Aquathermie en biodiversiteit in de Watervisie
Dossiernummer: 2224

Gevraagd besluit VV:

- Besluit de watervisie uit te breiden door de thema's aquathermie en biodiversiteit toe te voegen en de toegevoegde en gewijzigde kernboodschappen en bijbehorende handelingsrepertoire vast te stellen.
- Neemt kennis van de visuele vertaling van het bovenstaande besluit in de diverse kaarten behorende bij de watervisie.

1. Probleemstelling - context

Delfland heeft een Watervisie. Het doel van de Watervisie is om vroegtijdig in ruimtelijke planvorming en ontwikkelingen de voor Delfland en haar taken en ambities belangrijke thema's in te brengen. Bij de vaststelling van de watervisie door de VV op 19 december 2019 is aangegeven dat de Watervisie geen statisch instrument is en wanneer noodzakelijk zal worden aangepast. Bij aanpassing van de thema's en bijbehorende kernboodschappen en handelingsrepertoires wordt dit aan de VV voorgelegd.

In december 2019 is toegezegd dat de vertaling van de energietransitie naar de Watervisiekaart zou worden gemaakt en tegelijkertijd zou oplopen met de (door)ontwikkeling van de RES en Delflands energiebeleid. Daarnaast geeft de vaststelling van het Actieplan Biodiversiteit 2020-2021 en de ontwikkelingen daarin aanleiding om de watervisie te actualiseren.

Energietransitie

De transitie naar een duurzame en betaalbare energievoorziening is een belangrijke ontwikkeling, waar gemeenten, provincie en waterschappen mee bezig zijn en die belangen van Delfland kan raken. Gemeenten zijn volgens het Klimaatakkoord de regisseurs van de warmtetransitie voor de gebouwde omgeving. Samen met vastgoedeigenaren, bewoners, netbeheerders en medeoverheden moeten zij eind 2021 een transitievisie warmte klaar hebben. Daarin staan o.a. voorstellen voor duurzaam aardgasvrij verwarmen en koken. Aquathermie/ TEO is in de transitievisies van gemeenten in ons beheergebied één van de mogelijke duurzame warmtebronnen. Delfland zal bij de transitievisies en andere ruimtelijke plannen worden betrokken als stakeholder met name vanwege de mogelijkheden om warmte te winnen uit oppervlaktewater en dit te benutten voor de duurzame verwarming van de bebouwde omgeving. Dit wordt thermische energie uit oppervlaktewater (TEO) genoemd. Er zijn signalen die aangeven dat gemeenten behoefte hebben aan een visie van Delfland hierop. De warmte die in het oppervlaktewater zit, kan worden gebruikt om woonwijken te voorzien van duurzame verwarming en zo aardgasvrij te maken. Er zit veel warmtepotentieel in het oppervlaktewater. Aquathermie zoals TEO is daarom opgenomen in het Klimaatakkoord als kansrijk energieconcept. In het Bestuursakkoord en in de Energiestrategie Delfland heeft Delfland aangegeven een bijdrage te willen leveren aan de energietransitie met aquathermie. Ook is aangegeven dat Delfland de samenwerking opzoekt met diverse stakeholders om gezamenlijk te werken aan een klimaatneutrale regio. Zo is Delfland een van de partijen die de Regionale Energie Strategie (RES) voor deze regio hebben opgesteld en ondersteunen wij de energietransitie vanuit onze mogelijkheden. De watervisie wordt uitgebreid met TEO om dit gesprek te ondersteunen.

Biodiversiteit

De verscheidenheid en populatiegrootte van dier- en plantensoorten staan wereldwijd onder druk. Ook in Nederland hebben insecten en boerenlandvogels het zwaar. Delfland zet zich in om de biodiversiteit te herstellen. Niet alleen in het water, maar ook op het land. In het Actieplan Biodiversiteit 2020-2021 heeft Delfland aangegeven samen met gebiedspartners te willen werken aan leefbare habitats en aan robuuste verbindingen. Onder andere door actieve participatie en samenwerking met de omgeving wil Delfland de biodiversiteit beschermen en waar mogelijk versterken. Biodiversiteit heeft op verschillende manieren een positieve invloed op de taken en ambities van Delfland. Bescherming en versterking van biodiversiteit kan op veel manieren samengaan met andere maatregelen. Delfland wil kansen voor biodiversiteit daarom in de Watervisie actief uitdragen naar partners.

2. Beoogd effect

Het beoogd effect van de voorgestelde uitbreiding in de Watervisie is dat Delfland de kansen en ambities rond aquathermie en biodiversiteit via de Watervisie uitdraagt aan derden. Daarmee brengen we de thema's onder de aandacht en scheppen we kansen. Hiermee wordt een bijdrage geleverd aan de nationale warmtetransitie én aan de ontwikkeling van leefbare habitats en aan robuuste (natte en droge) verbindingen voor dieren en planten.

3. Kernboodschap

Delfland heeft een Watervisie. Het doel van de Watervisie is om de belangen van Delfland vroegtijdig in te brengen bij ruimtelijke ontwikkelingen. De watervisie geeft aan wat Delfland inbrengt bij die gesprekken met initiatiefnemers, gemeenten en de provincie over ruimtelijke ontwikkelingen en planvorming in de fysieke leefomgeving zoals de omgevingsvisie. Met de voorgestelde uitbreiding van de Watervisie worden de thema's aquathermie en biodiversiteit toegevoegd aan de watervisie.

Met de toevoeging van aquathermie wordt beoogd om de kansen van aquathermie voor het voetlicht te brengen bij ruimtelijke ontwikkelingen. Het faciliteren van aquathermie is de meest prominente manier hoe waterschappen aan de energietransitie van derden, en daarmee van Nederland, kunnen bijdragen.

Verbetering van de biodiversiteit heeft positieve effecten op meerdere doelen van Delfland. Denk aan waterkwaliteit en waterkeringen. Biodiversiteit kan daarnaast ook vaak meeliften met verschillende ontwikkelingen. Het is daarmee een integraal thema dat we willen meegeven aan derden en daarom opnemen in de watervisie.

Met de voorgestelde uitbreiding van de Watervisie wordt concreet het:

1. thema aquathermie met kernboodschap en handelingsrepertoire toegevoegd aan de watervisie. Het gaat om de potentie voor warmtewinning uit oppervlaktewater voor duurzame verwarming van de bebouwde omgeving (thermische energie uit oppervlaktewater, TEO), en het
2. onderwerp biodiversiteit verder uitgewerkt en nadrukkelijker naar voren gebracht in de watervisie door uitbreiding van de kernboodschap en/of handelingsrepertoire van het bestaande thema's waterkwaliteit, zeespiegelstijging, extreme neerslag en hitte. Vanwege de grootste synergie met de doelen van het bestaande thema waterkwaliteit is het hier ook in de thematitel ook opgenomen zodat dit ook duidelijk terugkomt in de verschillende onderdelen van de kaarten.

De kernboodschap voor aquathermie (TEO) is:

Delfland signaleert en faciliteert pro actief bij ruimtelijke ontwikkelingen en planvorming de kansen om het energiepotentieel van aquathermie te ontsluiten om een bijdrage te leveren aan de nationale warmtetransitie en agendeert de risico's voor het watersysteem.

Voor het onderwerp biodiversiteit is de bestaande kernboodschap voor het thema Waterkwaliteit uitgebreid (*zie schuingedrukte toevoegingen*) waardoor deze nu is als volgt:

Delfland agendeert bij alle ruimtelijke ontwikkelingen en planvorming de waterkwaliteit en de biodiversiteit, zodat deze kan verbeteren. Delfland streeft naar een goede waternatuur en biodiversiteit door het beschermen en verbeteren van de waterkwaliteit en biodiversiteit, via het remmen, tegengaan of terugdringen van afspoeling van schadelijke stoffen (vanuit bedrijven, door bouwmaterialen, etc.) en het ontwikkelen van voorwaarden (zoals habitat) voor het goed functioneren van waternatuur en biodiversiteit.

Ook is de bestaande kernboodschap voor het thema zeespiegelstijging uitgebreid (zie *schuingedrukte toevoegingen*) waardoor deze nu is als volgt:

Delfland beschermt het gebied tegen overstromingen door waterkeringen, rekening houdend met bodemdaling, zeespiegelstijging, biodiversiteit en toenemende druk op de ruimte. Waterveiligheid is een randvoorwaarde bij alle ruimtelijke ontwikkelingen en planvorming.

Beide uitbreidingen zijn visueel vertaald in de diverse kaarten behorende bij de watervisie. Zo komen bijvoorbeeld de vijf richtinggevendende icoonsoorten ('the small five') van Delfland terug in de kaarten van de watervisie. Het gaat om de grutto, de weidehommel, de bittervoorn, de rugstreeppad en de glassnijder

4. Historie - eerdere besluitvorming

2019	Vaststelling Leidende principes Watervisie Delfland door VV op 14 februari 2019
2019	Programmaplan Implementatie Omgevingswet 2019-2020 door D&H op 5 maart 2019
2019	Informatieve VV: Beeldvorming rondom Watervisie Delfland op 26 september 2019
2019	Vaststelling van de Watervisie door VV op 19 december 2019
2020	Vaststelling Energiestrategie van Delfland door VV op 23 april 2020
2020	Actieplan Biodiversiteit 2020-2021 vastgesteld door D&H op 26 mei 2020
2020	Brief over Stand van zaken Watervisie aan VV op 10 november 2020

5. Regelgeving en Beleid

Omgevingswet

Op basis van de Omgevingswet (voorzien inwerkingtreding 1 januari 2022) moeten gemeenten (vanaf 1 januari 2024) en provincies een omgevingsvisie opstellen (artikel 3.1 Omgevingswet). In de Omgevingswet is voorgescreven dat overheden moeten samenwerken door met elkaars taken en bevoegdheden rekening te houden en af te stemmen (artikel 2.2 Omgevingswet).

De Watervisie is een gespreksinstrument dat het vroegtijdig inbrengen van de belangen van Delfland in de omgevingsvisies en andere ruimtelijke plannen van gemeenten en de provincie ondersteunt.

Bestuursakkoord

- Maatschappelijke opgave en samenwerken

"We benaderen de opgaven integraal: onze aanpak verbinden we met andere uitdagingen in het ruimtelijke domein zodat deze van bredere maatschappelijke waarde zijn."

"We gaan actief en vroegtijdig in de planvorming samenwerkingen aan, zodat we onze belangen afstemmen op de omgeving. Zo versterken en borgen we het Delflands belang."

- Energie

"Wij dragen vanuit onze taken ons steentje bij aan klimaatadaptatie, energietransitie en circulaire economie."

- Biodiversiteit

"Als waterschap dragen we ons steentje bij door het huidige ingezette beleid voor verbetering van ecologie voort te zetten en effectiever te maken. Daarbij kijken we steeds scherp hoe we meer kansen kunnen benutten voor verbetering van flora en fauna."

Klimaatakkoord, Regionale en Delflandse Energiestrategie

Aquathermie zoals TEO is als kansrijk energieconcept opgenomen in het Klimaatakkoord.

Ontwikkelen van warmtenetten met duurzame bronnen past binnen de doelstellingen van de Regionale Energiestrategie regio Rotterdam Den Haag.

In de Energiestrategie van Delfland die op 23 april 2020 is vastgesteld door de Verenigde Vergadering, is opgenomen dat we graag zien dat aquathermie-initiatieven worden opgestart in ons beheergebied. Tevens wordt aangegeven dat we de samenwerking opzoeken met diverse stakeholders om gezamenlijk te werken aan een klimaatneutrale regio.

Actieplan Biodiversiteit 2020-2021 en Deltaplan Biodiversiteitsherstel

Met het Actieplan Biodiversiteit 2020-2021 beoogt Delfland stappen te maken naar vanzelfsprekende inzet op biodiversiteit in het dagelijkse werk en naar de samenwerking voor biodiversiteit met anderen.

Delfland is partner van het Deltaplan Biodiversiteitsherstel en zet zich samen met natuurorganisaties, boeren, burgers, wetenschappers, banken, overheden en bedrijven in voor biodiversiteitsherstel in Nederland.

6. Financiën

Het actueel houden van de Watervisie is vanuit het Programma Implementatie Omgevingswet belegd bij de afdeling Strategie, Innovatie en Beleidsadvies (SIB) van Delfland. Kosten voor het toevoegen van de onderwerpen aquathermie en biodiversiteit vallen binnen begroting (9.100.195) van deze afdeling.

7. Duurzaamheid

Binnen de leidende principes voor de Watervisie Delfland (vastgesteld door de VV op 14 februari 2019), staat duurzaamheid centraal:

1. We willen een **duurzame, robuuste, volhoudbare inrichting** van de leefomgeving;
2. Water is integraal onderdeel van de leefomgeving en we benaderen dit vanuit **integrale samenhangende systemen**;
3. In onze afwegingen is het **maatschappelijk belang leidend**, wentelen we geen kosten af op toekomstige generaties en baseren we de verdeling van de lasten volgens de volgende principes: veroorzakersbeginsel, profijtbeginsel en solidariteitsbeginsel.

De leidende principes zijn vertaald in de Watervisie, de toekomstperspectieven en het handelingsrepertoire. De voorgestelde aanvullingen in de watervisie beogen – in lijn met de leidende principes- een bijdrage te leveren aan de nationale energietransitie en aan de ontwikkeling van leefbare habitats en aan robuuste verbindingen voor dieren en planten.

8. Organisatorische en personele consequenties

Aquathermie is een nieuw beleidsthema voor Delfland. Er wordt uitgezocht wat nodig is ten aanzien van de ontwikkeling van een handelings- of afwegingskader voor aquathermie. Binnen het programma Duurzaam Circulair wordt hiertoe een aanzet gedaan.

9. OR/GO

Niet van toepassing.

10. Risico- en beheersmaatregelen

Risico: Delfland heeft onvoldoende beleid of kennis om relevante ontwikkelingen en kansen in de fysieke leefomgeving ten aanzien van thermische energie uit oppervlaktewater en biodiversiteit te agenderen en te beïnvloeden.

Beheermaatregel 1: door capaciteit te reserveren ten behoeve van kennis- en/of beleidsontwikkeling voor aquathermie kan het onderwerp aquathermie verder worden vormgegeven binnen Delfland.

Beheermaatregel 2: Delfland geeft verdere uitvoering aan het actieplan biodiversiteit waarin diverse maatregelen zijn benoemd om stappen te maken naar vanzelfsprekende inzet op biodiversiteit in het dagelijkse werk en naar de samenwerking voor biodiversiteit met anderen. Het plan zet met 20 gerichte acties in op bewustwording, verankering, oppakken van kansen en samenwerking, met de intentie om vanaf eind 2021 de inspanningen voor biodiversiteit – gericht op zowel de omvang van populaties als de soortenrijkdom – (verder) te verankeren in de werkprocessen.

11. Communicatie (in- en extern)

- De uitbreiding van de watervisie zal intern worden gedeeld met de collega's die de watervisie gebruiken in hun werkprocessen. Ook zal een bericht worden geplaatst op het samenwerkingsportaal.
- De watervisie en de bijbehorende kaarten die op de website van Delfland staan, zullen worden vervangen door de gewijzigde kaarten.
- Tot slot worden de uitbreidingen van watervisie gedeeld met de contactpersonen bij gemeenten die aan de slag zijn met een omgevingsvisie, transitievisie warmte of andere relevante ruimtelijke plannen.

12. Bekendmaking en vervolprocedure

- De aangepaste Watervisie wordt toegepast in de bestaande werkprocessen om tot omgevingsvisies en andere ruimtelijke plannen te komen.
- De aangepaste Watervisie vormt een van de uitgangspunten voor het visie-deel van het nieuwe Waterbeheerprogramma 2022-2027 die in 2022 aan de VV wordt voorgelegd.
- Jaarlijks wordt de VV geïnformeerd over de voortgang van en ervaringen met de Watervisie.

13. Bevoegd orgaan

De VV heeft op 19 december 2019 de Watervisie vastgesteld. Bij de vaststelling is bepaald dat aanpassingen van de watervisie aan de VV worden voorgelegd o.a. als een:

- nieuw thema op de Watervisiekaart wordt toegevoegd;
- aanzienlijke wijziging in de kernboodschap of in het handelingsrepertoire van een thema in de Watervisie wordt aangebracht.

14. Toelichting

De voorgestelde uitbreidingen van de watervisie zijn ook visueel vertaald in de diverse kaarten behorende bij de watervisie. Zie de kaarten in de bijlagen.

De belangrijkste aanpassingen zijn als volgt:

Overzichtskaart (zie bijlage)

Het thema aquathermie en bijbehorende kernboodschap en handelingsrepertoire is toegevoegd links op de overzichtskaart. Met bolletjes is aangegeven waar in het beheergebied het handelingsrepertoire van toepassing is. Het handelingsrepertoire is als volgt:

- Delfland stelt locaties en de potentie van het watersysteem voor thermische energie uit oppervlaktewater beschikbaar en zoekt naar mogelijkheden om ontginning van het energiepotentieel door derden mogelijk te maken.

- Verdeel de ruimte door de gebieden aan te wijzen waar aquathermie mogelijk is en zorg voor doelmatig gebruik van energie.
- Voorkom warmtelozingen in het oppervlaktewater door opslag van warmte in de bodem voor later gebruik in de winter.
- Creëer meer energiepotentieel voor aquathermie door ruimte te reserveren voor meer of bredere watergangen.

De kernboodschappen en/of het handelingsrepertoire bij de thema's waterkwaliteit, zeespiegelstijging, extreme neerslag en hitte zijn uitgebreid met biodiversiteit.

Het handelingsrepertoire is als volgt:

- Bij het thema extreme neerslag bij 2 is toegevoegd: *Benut direct kansen voor biodiversiteit.*
- Bij het thema waterkwaliteit bij 7 is aangepast en luidt nu als volgt (schuingedrukt is toegevoegd): *Zorg voor een aaneengesloten netwerk van natte ecologische zones en sluit daarmee aan op de (droge) natuurnetwerken, waardoor de blauw groene netwerken worden uitgebreid.*
- thema hitte bij punt 4 is aangepast en luidt nu als volgt (schuingedrukt is toegevoegd): *Zet bij openbaar groen in de stad in op beplanting die minder water nodig heeft, die de biodiversiteit bevordert en beter tegen zout kan.*

Opgavekaarten

De kaarten met (toekomstige) opgaven zijn uitgebreid met een icoon en opgave voor biodiversiteit.

Perspectiefkaarten

De uitleg van de toekomstperspectieven zijn uitgebreid met handelingsrepertoire voor aquathermie en biodiversiteit.

De rozet met de score per thema is uitgebreid met aquathermie. Biodiversiteit is toegevoegd bij het thema waterkwaliteit. Hierin zijn de thema's kwalitatief gescoord (groen = toekomstperspectief draagt bij aan het thema; geel = draagt beperkt bij aan het thema en rood = heeft negatief effect op het thema).

Voor aquathermie en biodiversiteit zijn iconen toegevoegd en is het handelingsrepertoire opgenomen in de visualisatie van het toekomstperspectief.

Themakaarten

Voor aquathermie (TEO) is een themakaart toegevoegd, waarin de potentie voor TEO in het watersysteem ten opzichte van de potentiële warmtevraag inzichtelijk is gemaakt.

Tot slot is van de gelegenheid gebruik gemaakt om een aantal verbeteringen door te voeren die naar voren is gekomen bij het gebruik: het gaat daarbij onder meer om het aangeven van de gemeentegrenzen op de overzichtskaart en voorts zijn door de gehele watervisie heen kennelijke verschrijvingen en inconsequenties verbeterd.

15. Bijlagen

1. Watervisiekaarten totaal

Aquathermie en biodiversiteit in de Watervisie

Dossiernummer : 2224

Vergaderdatum : 27 mei 2021

Hoogheemraadschap van
Delfland

De Verenigde Vergadering van Delfland,

op voordracht van dijkgraaf en hoogheemraden van D&H 13 april 2021, dossiernummer 2224

gelezen het positieve advies van de commissie Waterkwantiteit en Waterkwaliteit;

overwegende dat:

- Bij de vaststelling van de watervisie door VV op 19 december 2019 is toegezegd dat de vertaling van de energietransitie naar de Watervisiekaart zou worden vormgegeven.
- De ontwikkelingen in het kader van biodiversiteit aanleiding geven om de watervisie te actualiseren.
- Delfland vanuit zijn taken een bijdrage wil leveren aan de nationale energietransitie en
- Delfland vanuit zijn taken een bijdrage wil leveren aan de ontwikkeling van leefbare habitats en aan robuuste verbindingen voor dieren en planten.

Gelet op:

- artikel 77 van de Waterschapswet;

Besluit:

De watervisie uit te breiden door de thema's aquathermie en biodiversiteit toe te voegen en de toegevoegde en gewijzigde kernboodschappen en bijbehorende handelingsrepertoire vast te stellen.

Aldus besloten in de openbare vergadering van 27 mei 2021.

De Verenigde Vergadering voornoemd,

de Secretaris,

ir. P.C. Janssen

de Voorzitter,

dr. P.H.W.M. Daverveldt

Watervisie

Perspectieven op water
in de leefomgeving

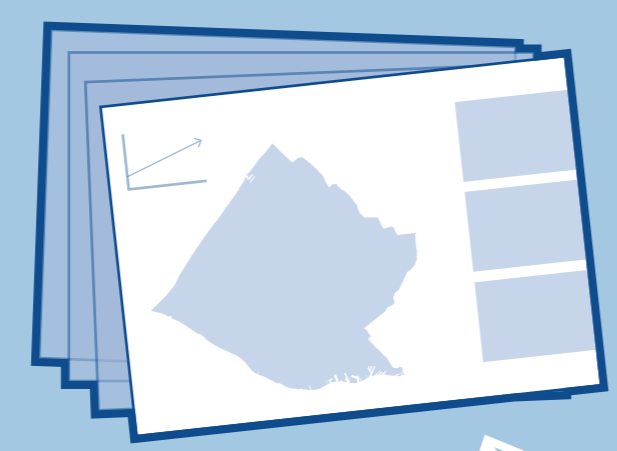
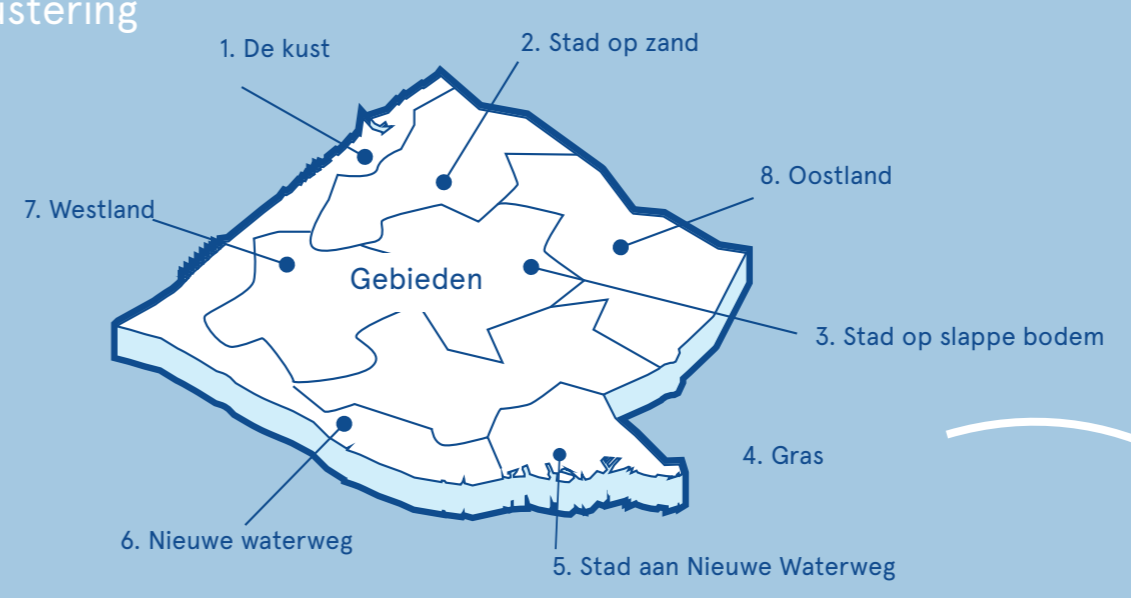
Hoogheemraadschap van
Delfland

2. Leeswijzer

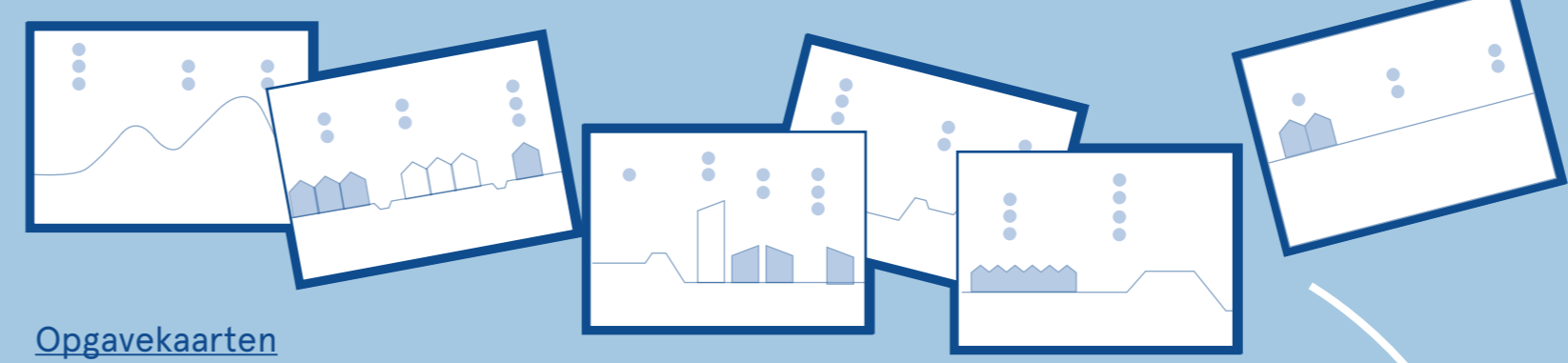
De Leeswijzer geeft inzicht hoe de verschillende producten zich tot elkaar verhouden en hoe de watervisie tot stand is gekomen.

Op basis van de geografie en het landgebruik is een clustering gemaakt in een achttal gebieden. Elk gebied heeft karakteristieke eigenschappen. Van elk gebied zijn de specifieke opgaven benoemd.

Themakaarten

Opgavekaarten

De watergerelateerde opgaven per gebied zijn van de 'platte kaart' omgezet naar een doorsnede. Daardoor komt ook de onderlinge samenhang en de ondergrond in beeld.

De opgavekaarten zijn gebaseerd op informatie, die is afgeleid van de themakaarten. Extra toelichting bij de opgave is te vinden op een themakaart.

Perspectieven

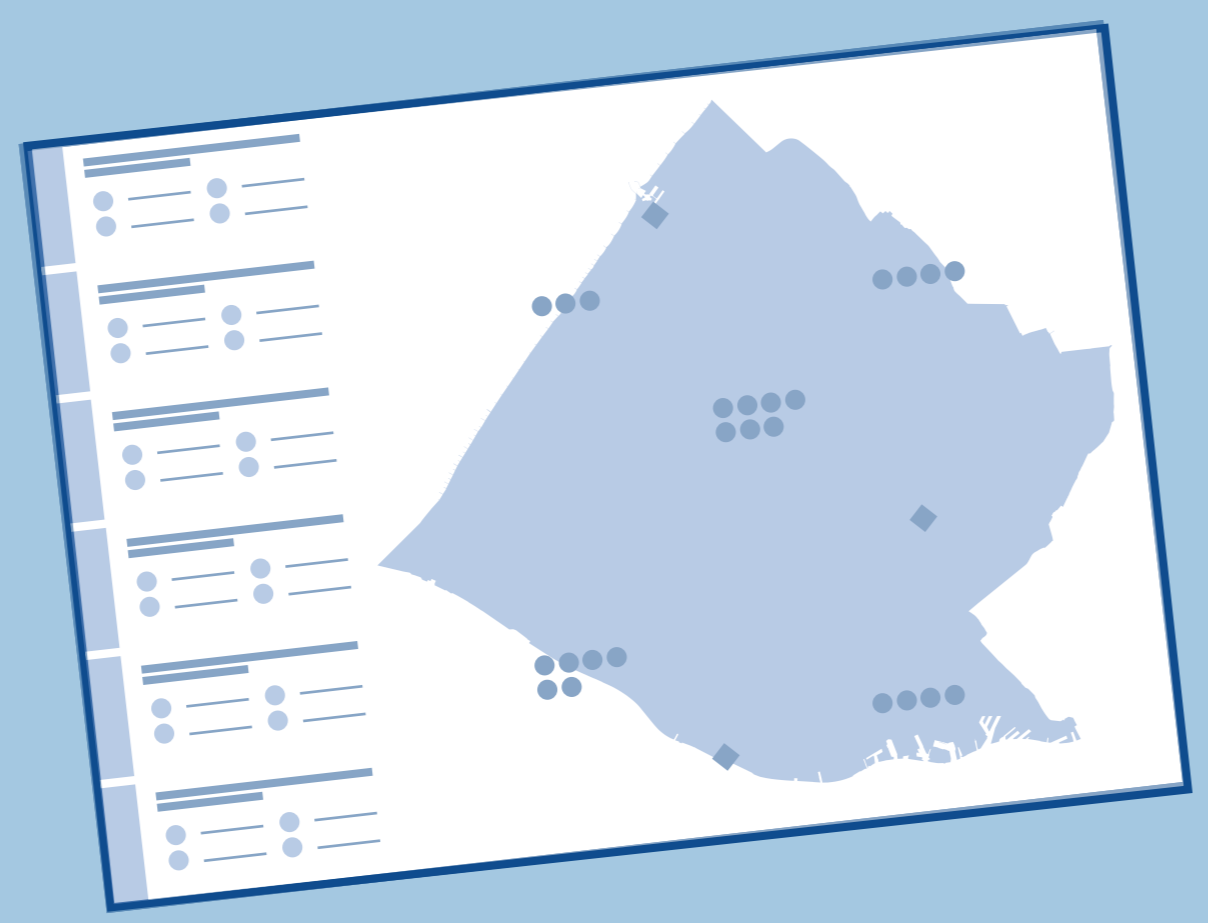
Hoe de toekomst van een gebied eruit kan zien, is per doorsnede getekend in meerdere perspectieven. In elk perspectief is te zien in welke mate het waterbelang een positief of negatief effect daarvan ondervindt.

De visiedoorsnede schetst het perspectief dat positief bijdraagt aan de waterbelangen. Er zijn meer perspectieven in een gebied mogelijk. Die hebben elk een 'eigen' effect op de waterbelangen. Perspectieven brengen dat in beeld.

- 1. Duurzame, robuuste, volhoudbare inrichting
- 2. Integrale samenhangende systemen
- 3. Houdbare aanvaardbare, maatschappelijke kosten

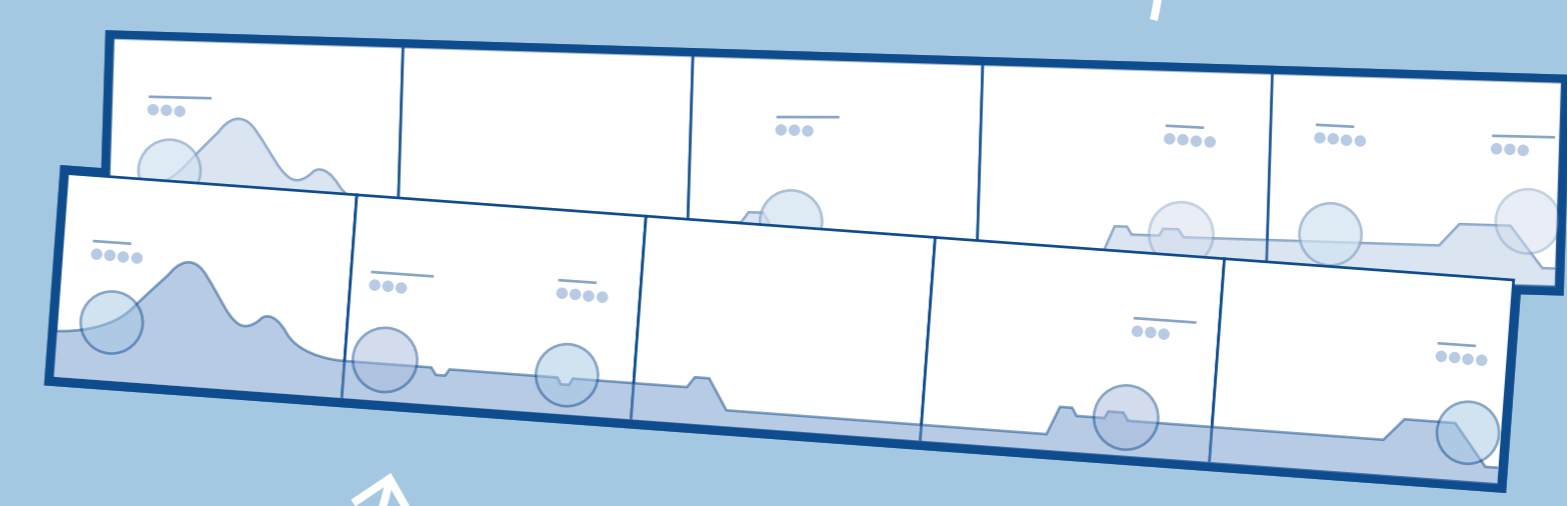
Leidende principes

De visiekaart is een vertaling van de perspectieven waarmee de waterbelangen van Delfland het meest gediend zijn.

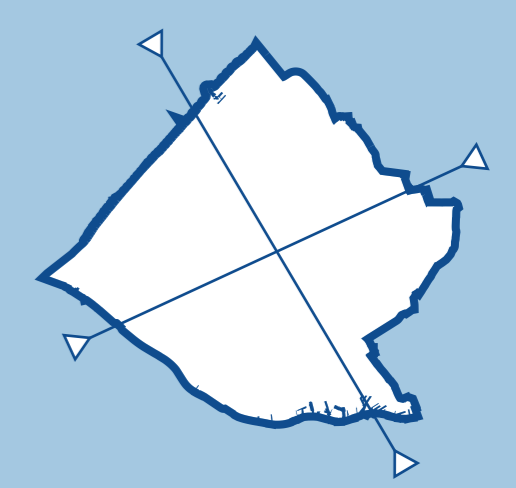
Visiekaart

Het handelingsrepertoire draagt bij aan de leidende principes. De leidende principes beschrijven de waarden waaraan de leefomgeving zou moeten voldoen.

Visiedoorsnede

De visiekaart is een plat vlak. De onderlinge samenhang van de opgaven en het handelingsrepertoire in de gebieden is beter in beeld in de visiedoorsnede.

1. Inhoudsopgave

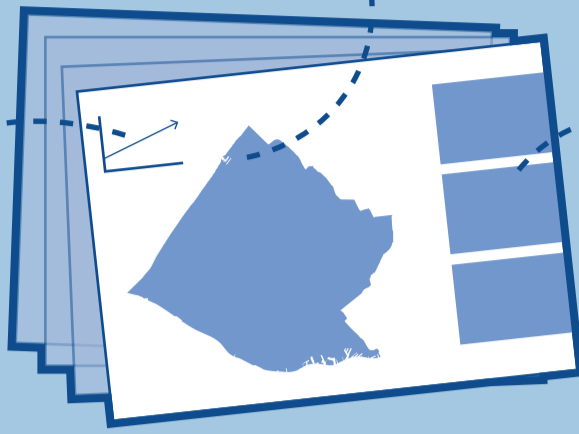
Hieronder is beschreven uit welke samenhangende onderdelen de watervisie van Delfland bestaat.

Hoogheemraadschap van
Delfland

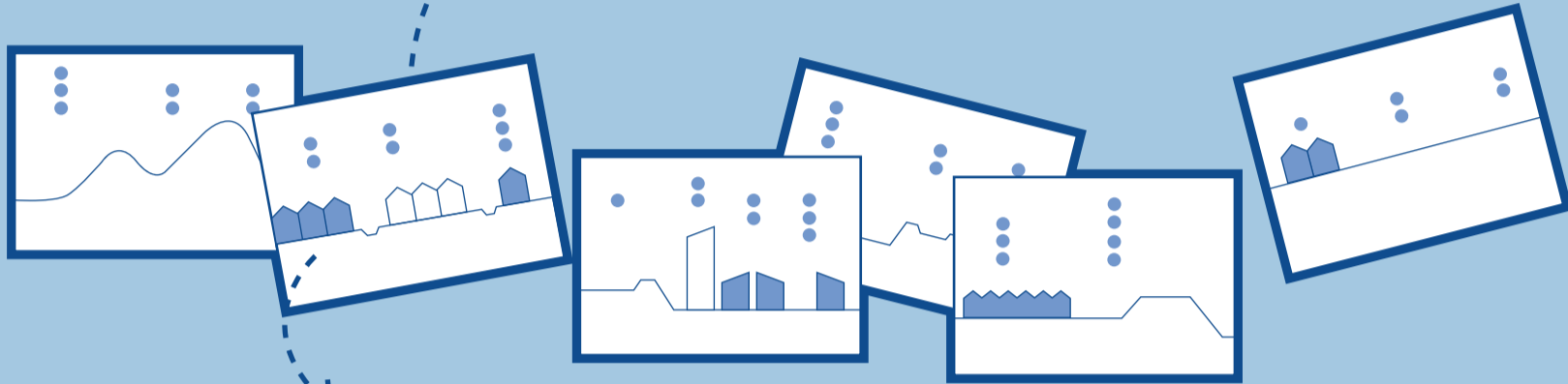
De **overzichtskaart** toont waar de verschillende aspecten van de ontwikkeling zich afspelen.

Welke **trend** speelt er met betrekking tot de ontwikkeling.

Hier staan **verschillende aspecten** van deze ontwikkeling.

Aan de bovenzijde staan de, voor dat karakteristieke onderdeel, **relevante opgaven**.

Aan de onderzijde is onderscheid aangebracht in **karakteristieke onderdelen** van het gebied.

Hier staat het perspectief **beschreven**.

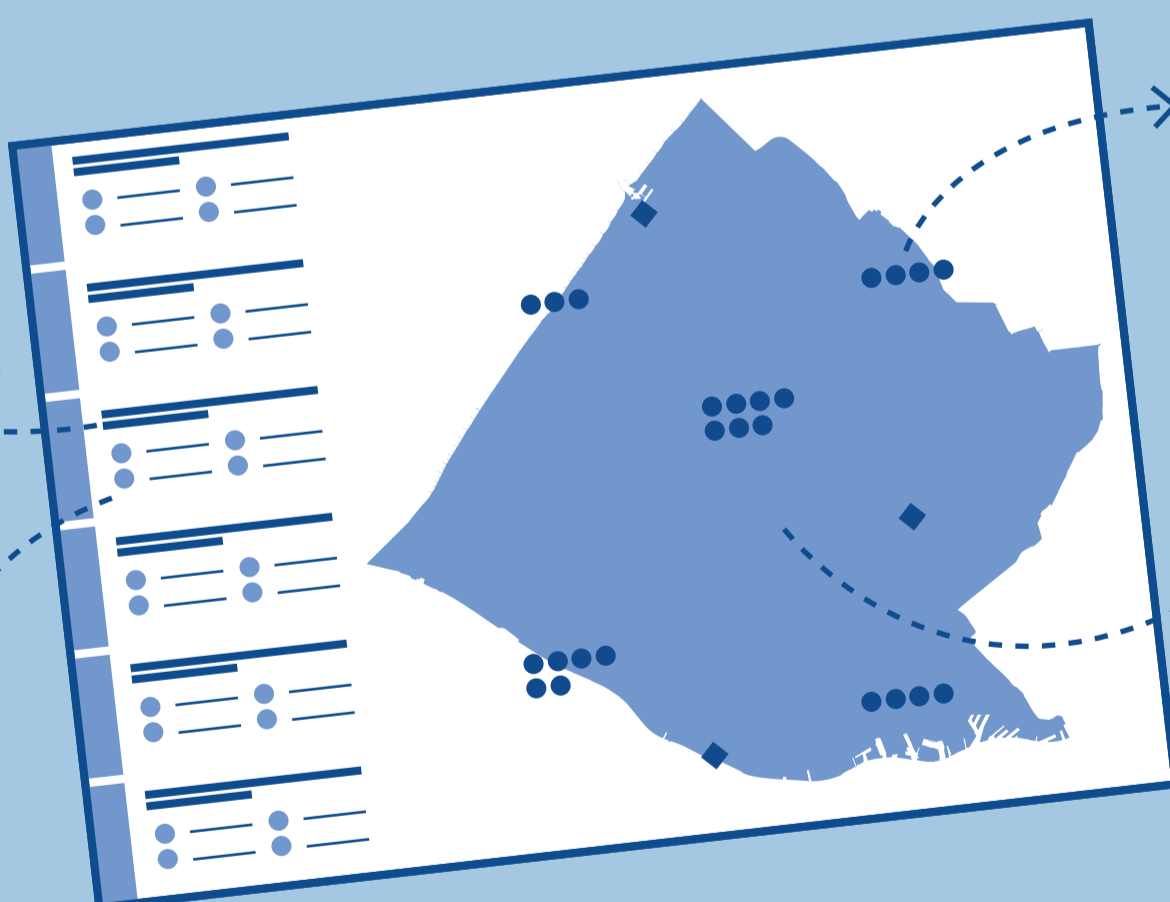
Hier is het perspectief voor het gebied **verbeeld**.

Het cirkeldiagram bevat de **score** van het perspectief op de waterbelangen. Daarbij is onderscheid gemaakt in de zes watergerelateerde thema's

Groen = positief effect
Rood = negatief effect
Geel = neutraal
Wit = niet relevant

Per gebied zijn 2 tot 4 **verschillende** perspectieven opgesteld.

De **kernboodschap** beschrijft per thema waar Hoogheemraadschap van Delfland naar streeft, gericht op een positieve bijdrage aan de waterbelangen.

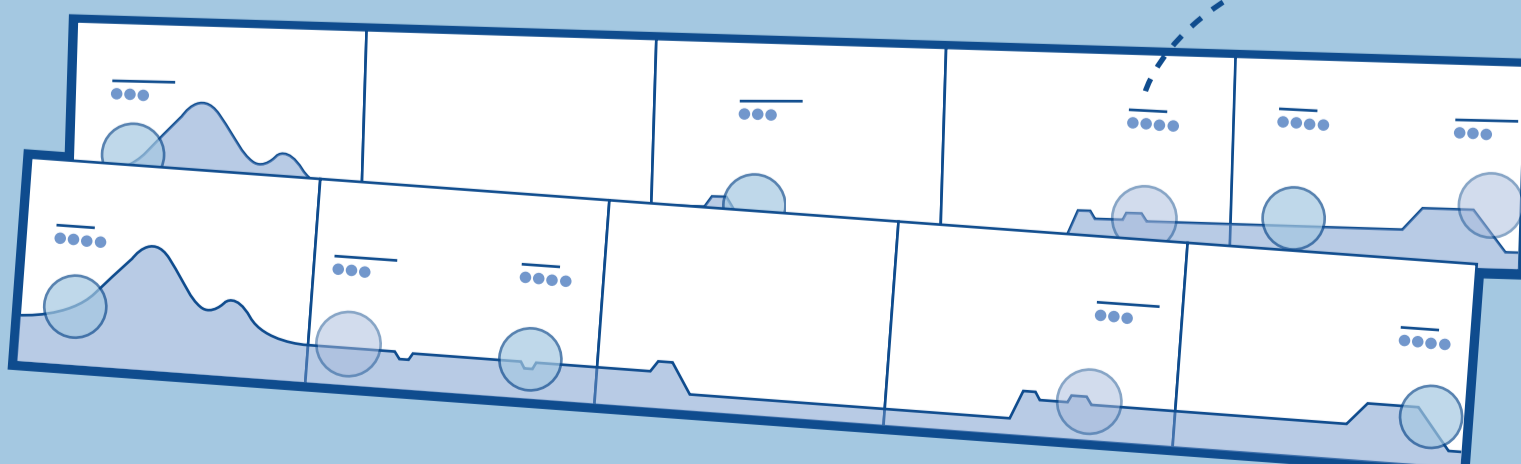

Geclusterd per gebied is het handelingsrepertoire op de kaart weergegeven.

De onderliggende kaart toont enerzijds het landgebruik, de kenmerken van de ondergrond en belangrijke objecten. Anderzijds is de ambitie met het NEZ-netwerk zichtbaar.

Onder de kernboodschap staat het **handelingsrepertoire** benoemd. Dit handelingsrepertoire draagt bij aan de kernboodschap.

Het **handelingsrepertoire** dat in de legenda op de visiekaart is toegelicht, is per gebied gegroepeerd. Tevens is in beeld welk handelingsrepertoire op meerdere gebieden van toepassing is.

Themakaarten

Elke themakaart bevat inhoudelijke en objectieve informatie over een relevante ruimtelijke of watergerelateerde ontwikkeling. Op elke themakaart is de bron van de informatie vermeld.

De volgende themakaarten zijn opgenomen in de watervisie:

TH-1 Onderlegger	TH-7 Aquathermie
TH-2 Zeespiegelstijging	TH-8 Energie
TH-3 Extreme neerslag	TH-9 Droogte
TH-4 Waterkwaliteit	TH-10 Verstedelijking
TH-5 Hitte	TH-11 Biodiversiteit
TH-6 Bodemdaling	TH-12 Landbouw

Opgavekaarten

Delfland is opgedeeld in typische gebieden, dat in een doorsnede is getekend. De opgavekaart bevat voor elk gebied de watergerelateerde opgaven. De opgaven zijn het gevolg van de, voor dat gebied, relevante ontwikkelingen.

Voor de volgende gebieden zijn opgavekaarten opgenomen in de watervisie:

OP-1 De kust [hard en zacht]	OP-6 Nieuwe Waterweg
OP-2 Stad op zand	OP-7 Kassen Westland
OP-3 Stad op slappe bodem	OP-8 Kassen Oostland
OP-4 Gras	
OP-5 Stad aan Nieuwe Waterweg	

Perspectieven

Elk perspectief laat een **mogelijke** richting zien, waarin het gebied zich in de (verre) toekomst kan ontwikkelen. Met een score is in beeld gebracht in welke mate dat perspectief de waterbelangen dient.

Het aantal perspectieven verschilt per gebied:

PE-1 De kust [2x hard, 2x zacht]	PE-6 Nieuwe Waterweg [3x]
PE-2 Stad op Zand [2x]	PE-7 Kassen Westland [3x]
PE-3 Stad op slappe bodem [2x]	PE-8 Kassen Oostland [3x]
PE-4 Gras [4x]	
PE-5 Stad aan Nieuwe Waterweg [2x]	

Visiekaart

De visiekaart bevat het overzicht welk handelingsrepertoire in welk gebied bijdraagt aan waterbelangen op (lange) termijn. In de legenda is dat uitgesplitst naar zes watergerelateerde thema's. Per thema is de kernboodschap van Hoogheemraadschap van Delfland opgenomen.

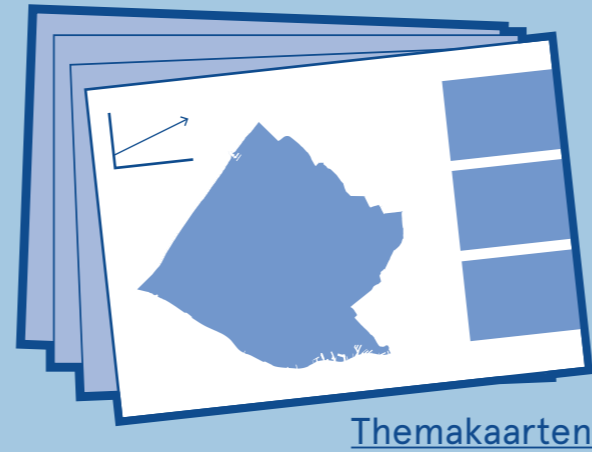
Visiedoorsnede

De visiedoorsnede is een samengestelde doorsnede van Delfland, waarin het handelingsrepertoire per gebied is samengevat. Met de samengestelde doorsnede (van alle gebieden) komt de onderlinge samenhang in beeld.

3. Gebruiksaanwijzing

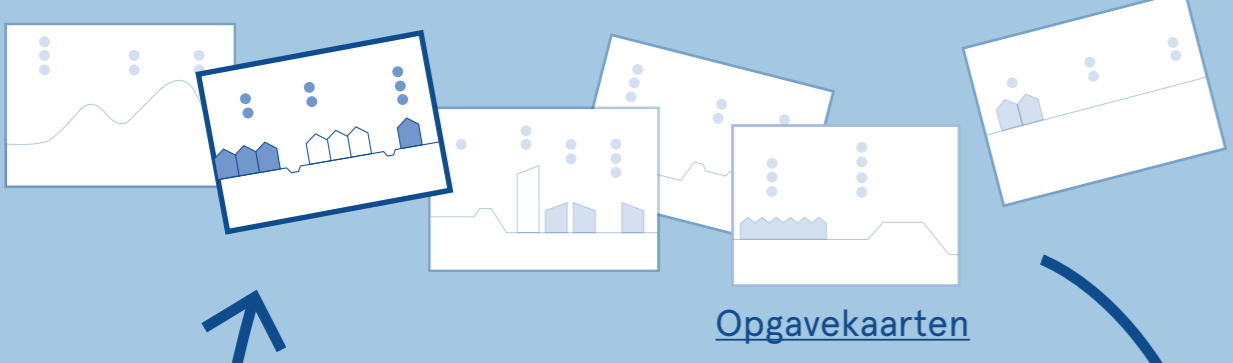
De gebruiksaanwijzing geeft handreikingen hoe wij samen de watervisie kunnen gebruiken en hoe wij met u het gesprek willen voeren

Als er behoefte is aan meer kennis over de onderliggende aspecten van opgaven, dan pakken we de themakaart(en) erbij. Deze kaart geeft meer inzicht en toelichting.

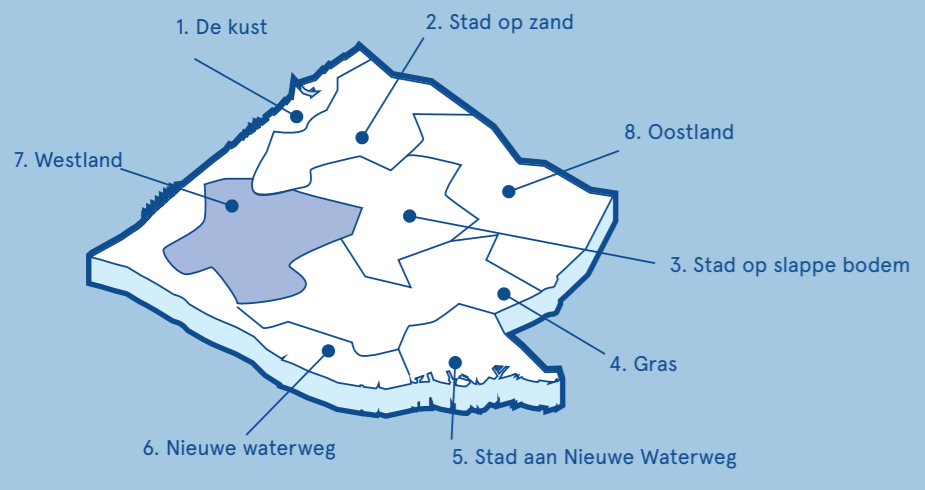

Op de themakaarten is te vinden waar ontwikkelingen precies spelen en hoe deze ontwikkelingen in elkaar zitten. Het waterschap kan je meer vertellen over de achtergrond van deze ontwikkelingen.

Om te weten welke watergerelateerde opgaven er spelen, pakken we de karakteristieke gebieden erbij die voorkomen in de betreffende gemeente. De opgavekaarten van die gebieden geven inzicht in 'wat er speelt'.

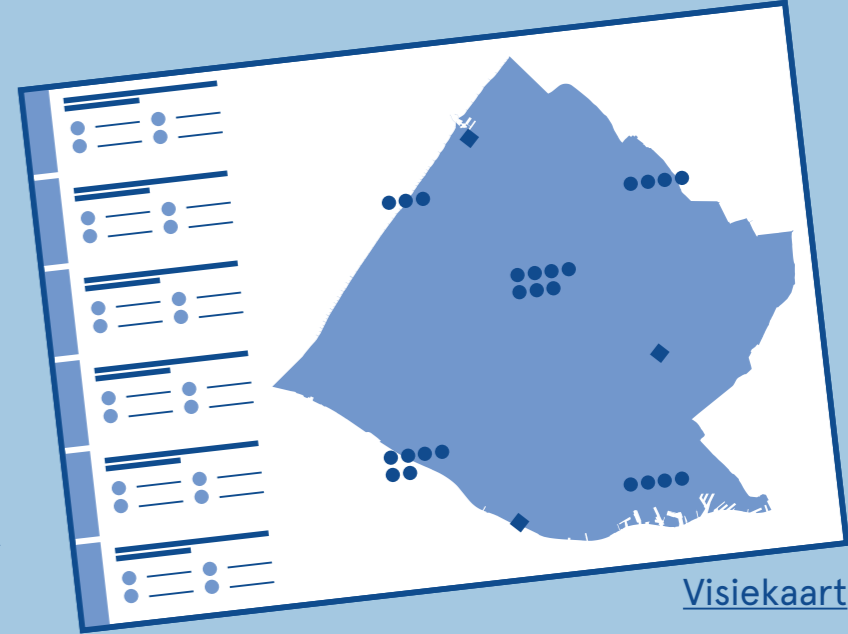
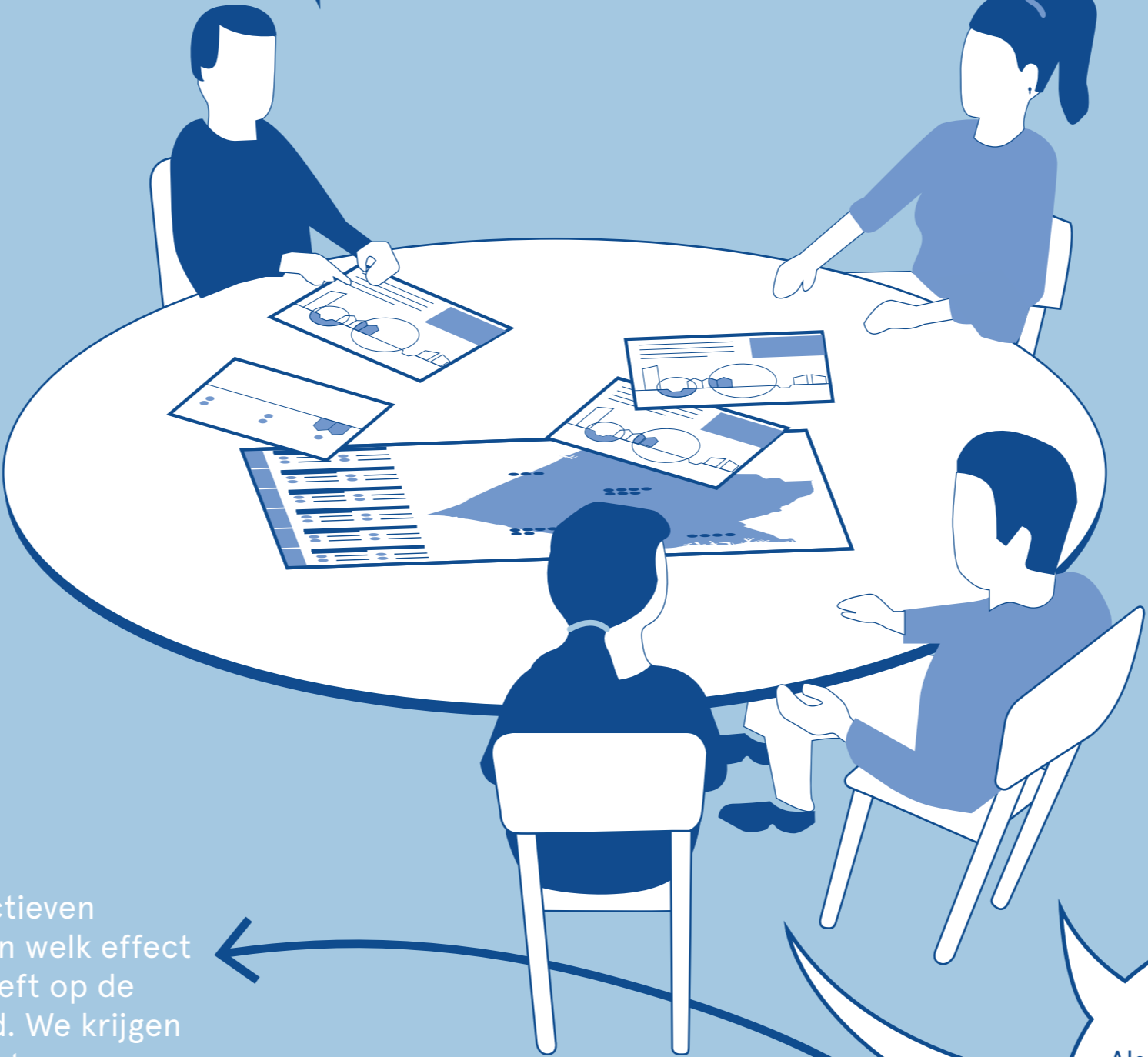
Het gebied van Delfland is opgedeeld in acht gebieden, elk met karakteristieke kenmerken en toekomstige opgaven. In het gesprek kan dit helpen om hetzelfde beeld te krijgen over wat er in een gebied aan de hand is.

Elk gebied heeft eigen karakteristieken en dus ook voor dat gebied toepasselijke perspectieven. In het gesprek verkennen we welke gebieden 'van toepassing zijn' en welke perspectieven meer of minder voor de hand liggen – gelet op de omstandigheden en de politieke realiteit in dat gebied.

!
De watervisie geeft perspectieven op water in de leefomgeving. Laten we verkennen welke beelden wij daarover delen en waar we elkaar kunnen helpen!

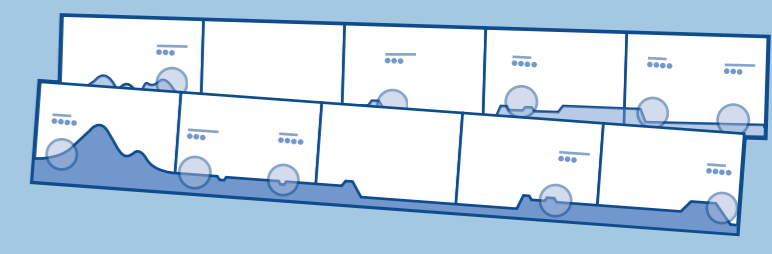
?
Ik ben bezig met het opstellen van een omgevingsvisie voor mijn gemeente. Ik wil graag samen met het waterschap verkennen waar ik rekening mee moet houden.

Op de visiekaart kunnen we doornemen waar het waterschap voor staat (verwoord in de kernboodschap) en welk handelingsrepertoire (bij waterschap, gemeenten en derden) voor handen is om waterbelangen te dienen.

Aan de hand van de perspectieven kunnen we samen bespreken welk effect een bepaald perspectief heeft op de waterbelangen in dat gebied. We krijgen daardoor inzicht in het effect van een bepaald perspectief.

! ?
Als gemeente en Delfland willen we samen verkennen hoe we onze belangen op elkaar af kunnen stemmen.

Op de visiedoorsnede kunnen we zien welk handelingsrepertoire in een bepaald gebied helpt om positief effect te hebben op de waterbelangen. Aan de hand daarvan kunnen we bespreken hoe de gemeente dit ziet.

WATERVISIE

PERSPECTIEVEN OP WATER IN DE LEEFOMGEVING

Delfland beschermt het gebied tegen overstromingen door waterkeringen, rekening houdend met bodemdaling, zeespiegelstijging, biodiversiteit en de toenemende druk op de ruimte. Waterveiligheid is een randvoorwaarde bij alle ruimtelijke ontwikkelingen en planvorming.

- 1 Voor versterking van de kust geldt 'zacht waar het kan en hard waar het moet'.
- 3 Reserveer voldoende ruimte achter de waterkeringen in gebieden met slappe bodem.
- 5 Zoek samen naar robuuste ruimtelijke oplossingen voor de waterkeringen in cultuurhistorische binnensteden.
- 7 Versterk de harde kust zeewaarts waar dat nodig is.

- 2 Zorg dat de duinen in de toekomst uitbreidbaar en ophoogbaar zijn om waterveiligheid van het achterland te garanderen.
- 4 Door afsluiten van de Nieuwe Waterweg hoeven de dijken langs de Nieuwe Waterweg niet verhoogd te worden.
- 6 Beperk schade door overstromingen in de laagste polders waterrobuust te bouwen met oog op meerlaagse veiligheid op lange termijn (terpen, vluchtheuvels, drijvende kassen).

Delfland wil voldoende zoetwater in het beheergebied beschikbaar hebben om verdroging tegen te gaan en maatschappelijke, economische en ecologische functies te waarborgen. In de ruimtelijke planvorming dragen ontwikkelingen positief bij aan de hoeveelheid zoetwater in het gebied. Om droogte te bestrijden wordt water meer vastgehouden.

- 1 Benut overtollig hemelwater voor periodes van droogte, door dit (ondergronds) te bergen en te hergebruiken in de kassen en woningen.
- 3 Laat de vraag naar zoetwater beter aansluiten bij het aanbod van zoetwater, door zelfvoorzienendheid en besparing te stimuleren.
- 5 Hergebruik het gezuiverde water uit de AWZI's in de zoetwaterkringloop.
- 2 Houd zoetwater zolang mogelijk vast, door het in het gebied te circuleren.
- 4 Door afsluiten van de Nieuwe Waterweg ontstaat er verzoeting wat bijdraagt aan de zoetwater voorraad.
- 6 Vergroot de buffering van zoetwater in de duinen.

Delfland signaleert en agendeert bij alle ruimtelijke ontwikkelingen en planvorming wateroverlast-risico's als gevolg van extreme neerslag. Delfland adviseert over maatregelen, nu en in de toekomst, om die risico's te voorkomen. Bij ruimtelijke ontwikkelingen en planvorming moeten wateroverlast-risico's minimaal gelijk blijven en bij voorkeur afnemen. Delfland stimuleert dit door inbreng van kennis en medefinanciering.

- 1 Herinrichten van zowel stedelijk gebied als openbare ruimte leidt tot meer ruimte voor infiltratie.
- 3 Anticipeer op wateroverlast in de droogmakerijen, door ruimte voor opvang te creëren en/of waterrobuust te bouwen.
- 5 Benut gietwaterbassins optimaal voor de opvang van regenwater.
- 7 Benut de bestaande overcapaciteit in het rioolstelsel van de steden langs de Nieuwe Waterweg voor het ontwikkelen van een gescheiden rioolstelsel.
- 2 Vergroot de sponswerking van bestaand bebouwd gebied door het vergroenen van daken, tuinen en openbare ruimte en benut direct kansen voor biodiversiteit.
- 4 Breid het boezemstelsel in het centrum van Den Haag uit voor een betere doorstroming en afvoer van overtollig water.
- 6 Verlaag de druk op het boezemstelsel tijdens extreme neerslag, door water in het boezemland te bufferen en overlast in het veenweidegebied te accepteren.

Delfland agendeert bij alle ruimtelijke ontwikkelingen en planvorming de waterkwaliteit en biodiversiteit, zodat deze kan verbeteren. Delfland streeft naar een goede waternatuur door het beschermen en verbeteren van de waterkwaliteit, via het remmen, tegengaan of terugdringen van afspoeling van schadelijke stoffen (vanuit bedrijven, door bouwmaterialen, etc.) en het ontwikkelen van voorwaarden (zoals habitat) voor het goed functioneren van waternatuur.

- 1 Stimuleer de ontwikkeling van emissieloze kassen om de waterkwaliteit te verbeteren.
- 3 Stimuleer de aanleg van natuurvriendelijke oevers voor o.a. natuurlijke zuivering van het oppervlaktewater.
- 5 Reserveer ruimte voor de realisatie van nieuwe waternatuur.
- 7 Zorg voor een aaneengesloten netwerk van natte ecologische zones en sluit daarmee aan op de (droge) natuurnetwerken, waardoor de blauw groene netwerken worden uitgebreid.
- 2 Verbeter de leefomstandigheden van het huidige ecosysteem door bestrijden van exoten en verminderen van lozingen.
- 4 Door de verzoeting van de Nieuwe Waterweg wordt zoutindringing verkleind.
- 6 Stem gebruiksfuncties af op de hoogst haalbare waterkwaliteit.

Delfland signaleert en agendeert risico's en adviseert over maatregelen om het hitte-eiland effect, veroorzaakt door klimaatverandering en ruimtelijke ontwikkelingen, te beperken.

- 1 Verbeter de waterkwaliteit ten behoeve van meer mogelijkheden voor zwemrecreatie.
- 3 Maak meer oppervlaktewater toegankelijk voor vaarrecreatie.
- 2 Vergroen de openbare ruimte en de gebouwen om het hitte-eiland effect te beperken.
- 4 Zet bij openbaar groen in de stad in op beplanting die minder water nodig heeft, de biodiversiteit bevordert en beter tegen zout kan.

Delfland signaleert en agendeert risico's en adviseert over maatregelen om maatschappelijke schade en CO2-uitstoot door bodemdaling te voorkomen.

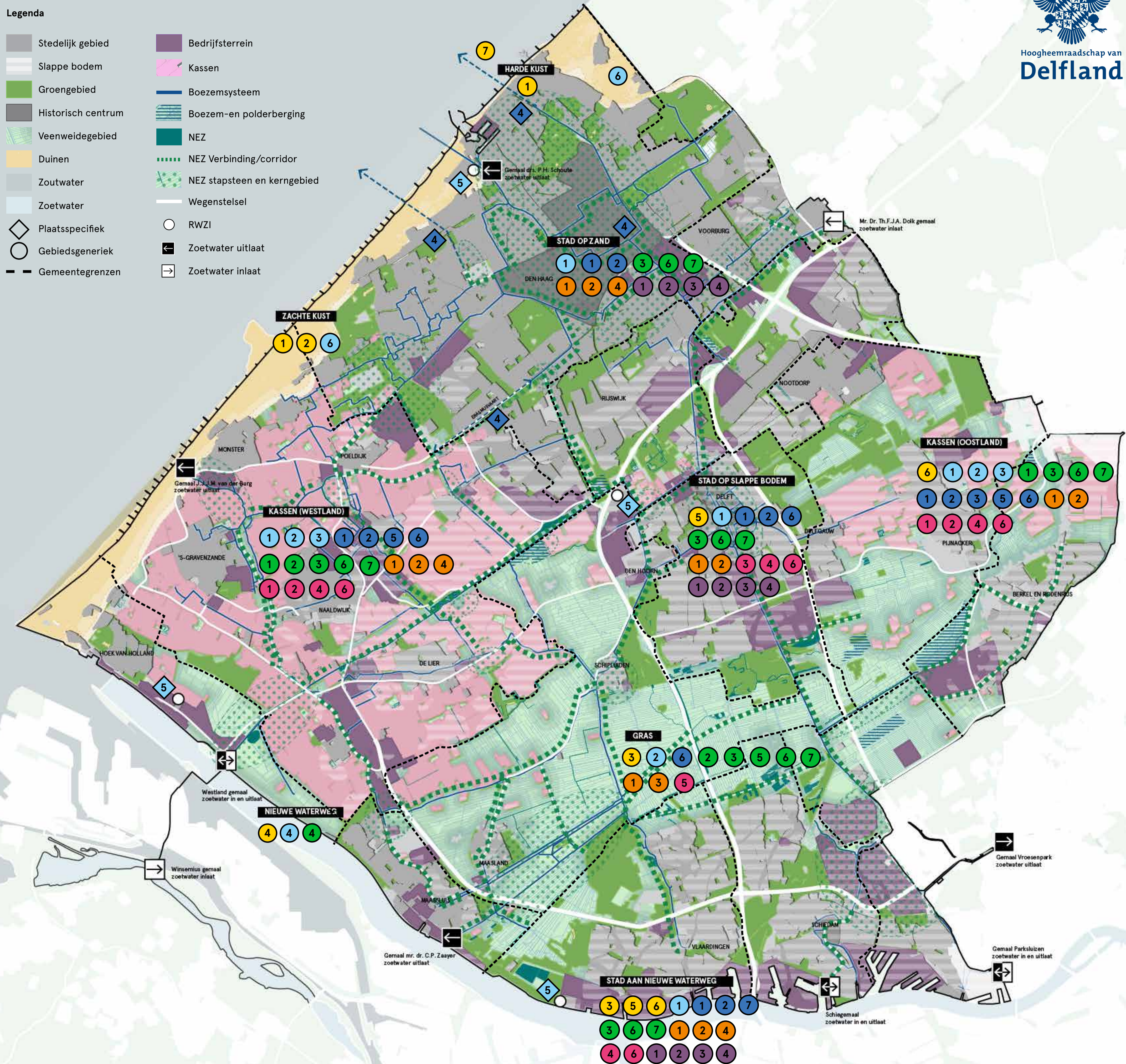
- 1 Delfland gaat terughoudend om met aanvragen voor de uitbreiding van grondwateronttrekking in gebieden met slappe bodem.
- 3 Zorg voor een stabiel oppervlaktewaterpeil in historische kernen om verzakking en wateroverlast zoveel mogelijk te voorkomen.
- 5 Door de verandering van 'peil volgt functie' naar 'functie volgt peil' kan bodemdaling worden geremd.
- 2 Zoek met tuinderscollectieven naar duurzame gietwatervoorzieningen, om grondwateronttrekkingen zoveel mogelijk te beperken.
- 4 Herstructureer wijken die gevoelig zijn voor bodemdaling om schade aan woningen te beperken.
- 6 Voorkom de bouw van nieuwe wijken op plekken met een slappe bodem of bouw op een bodemdalingbestendige manier.

Delfland signaleert en faciliteert proactief bij ruimtelijke ontwikkelingen en planvorming de kansen om het energiepotentieel van aquathermie te ontsluiten, om een bijdrage te leveren aan de nationale warmtetransitie en agendeert de risico's voor het watersysteem.

- 1 Delfland stelt locaties en de potentie van het watersysteem voor thermische energie uit oppervlaktewater beschikbaar en zoekt naar mogelijkheden om ontginning van het energiepotentieel door derden mogelijk te maken.
- 3 Voorkom warmtelozingen in het oppervlaktewater door opslag van warmte in de bodem, voor later gebruik in de winter.
- 2 Verdeel de ruimte door het aanwijzen van gebieden waar aquathermie mogelijk is en zorg voor doelmatig gebruik van energie.
- 4 Creëer meer energiepotentieel voor aquathermie door ruimte te reserveren voor meer of bredere watergangen.

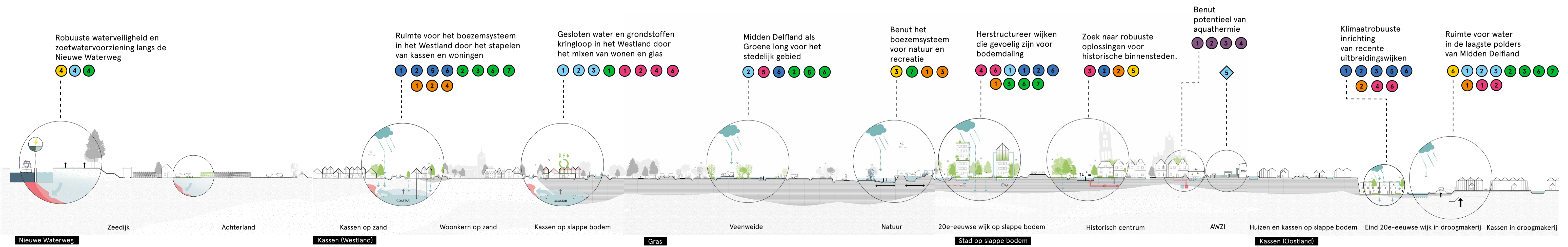
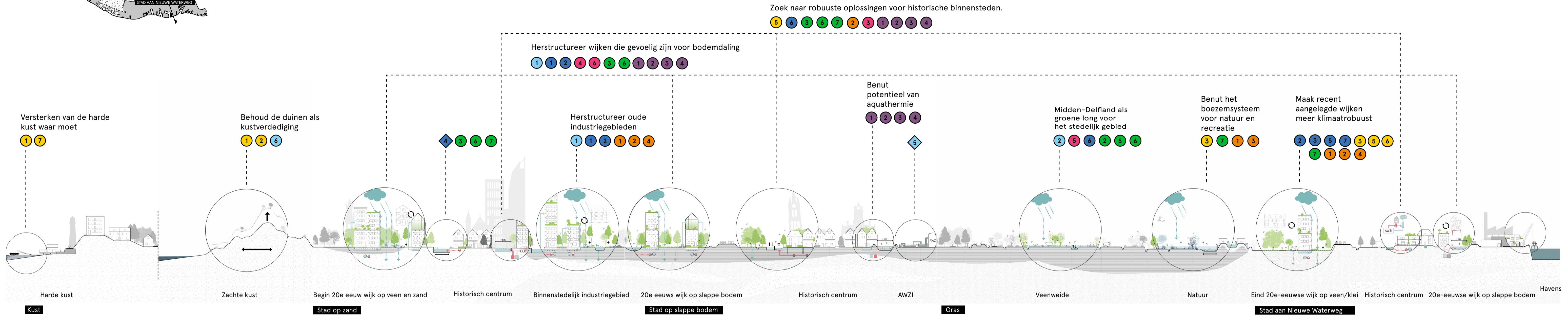
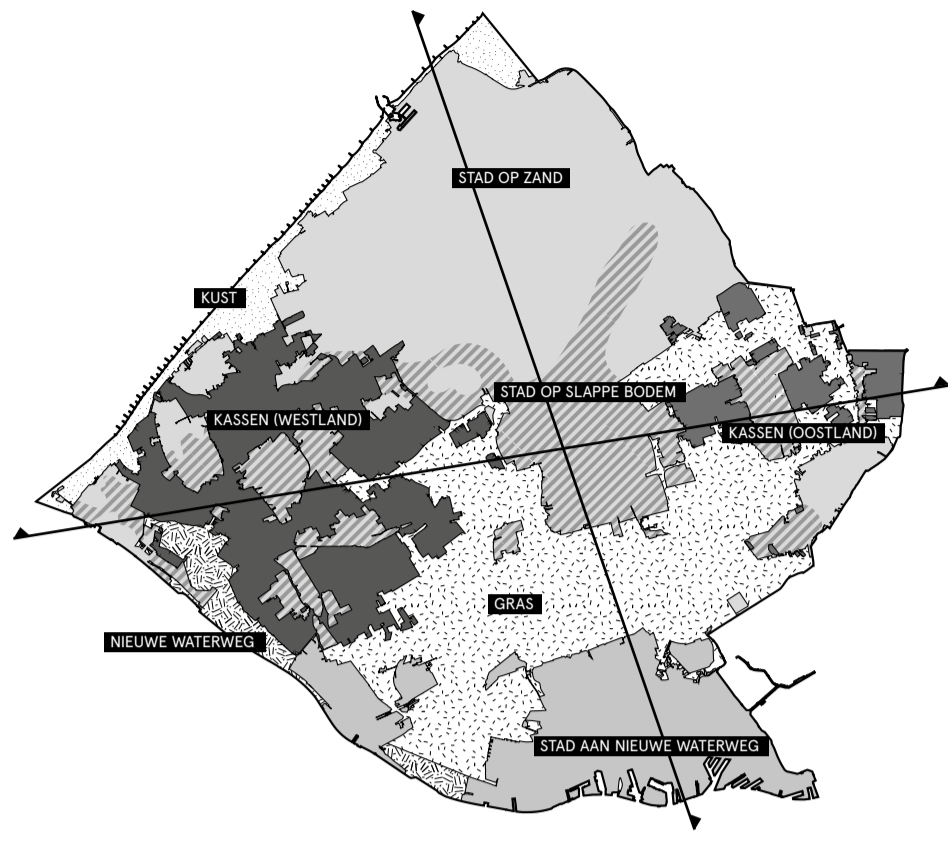
Legenda

- Stedelijk gebied
- Slappe bodem
- Groengebied
- Historisch centrum
- Veenweidegebied
- Duinen
- Zoutwater
- Zoetwater
- Plaatsspecifiek
- Gebiedsgeneriek
- Gemeentegrenzen
- Bedrijfsterrein
- Kassen
- Boezemsysteem
- Boezem- en polderberging
- NEZ
- NEZ Verbinding/corridor
- NEZ stapsteen en kerngebied
- Wegenstelsel
- RWZI
- Zoetwater uitlaat
- Zoetwater inlaat

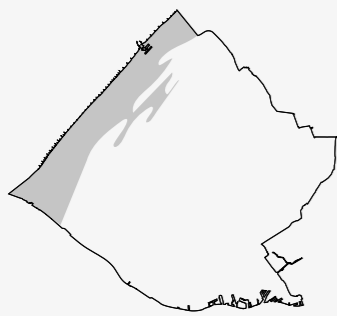

WATERVISIE

Perspectieven op water in de leefomgeving

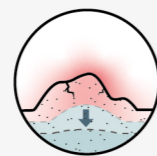
1. KUST

Meer zoutindringing en zoute kwel leidt tot meer doorspoelen

Zeespiegelstijging vraagt om verhogen duinen

Verdroging duingebied

Afname biodiversiteit

Harde kust moeilijk te versterken

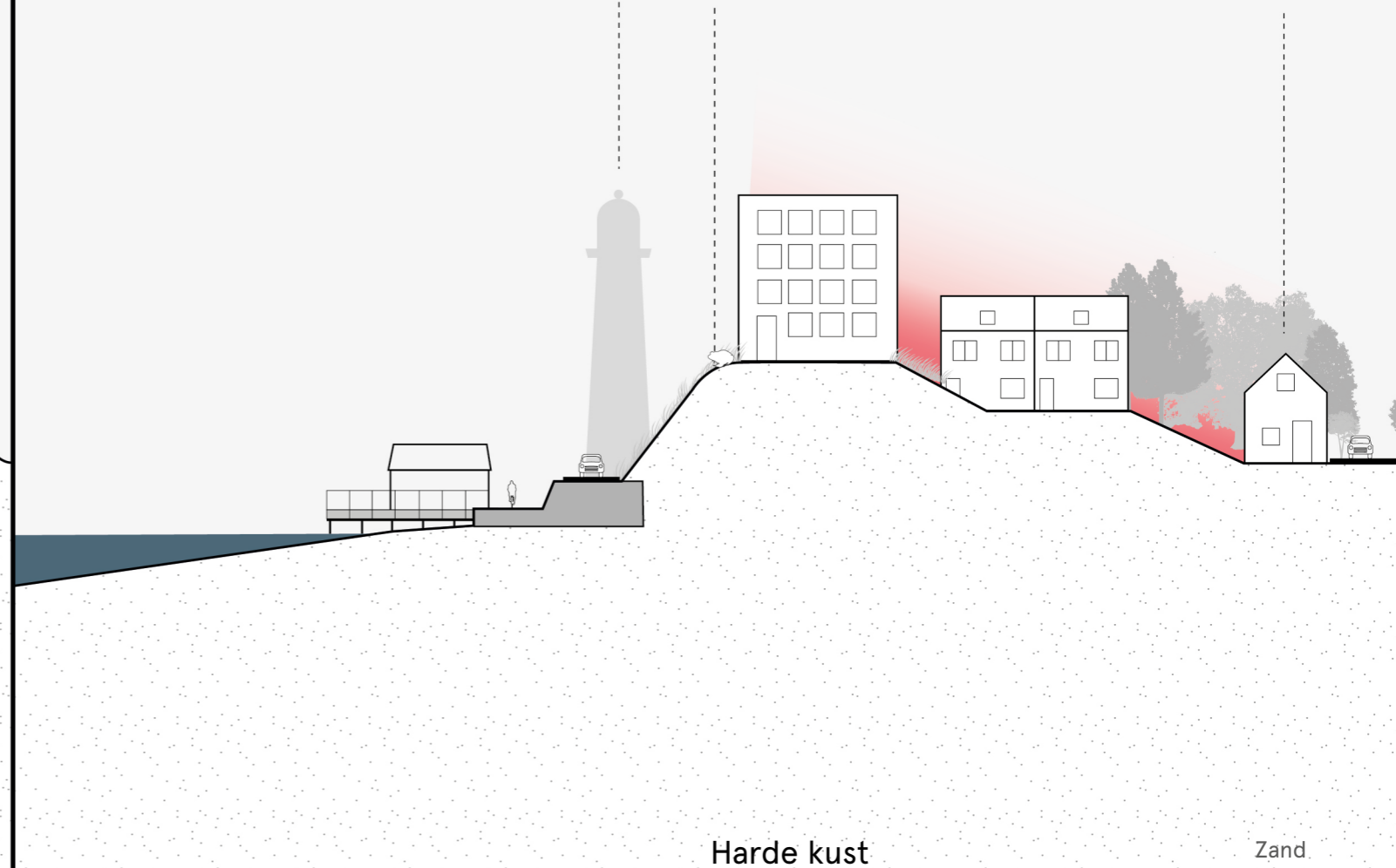
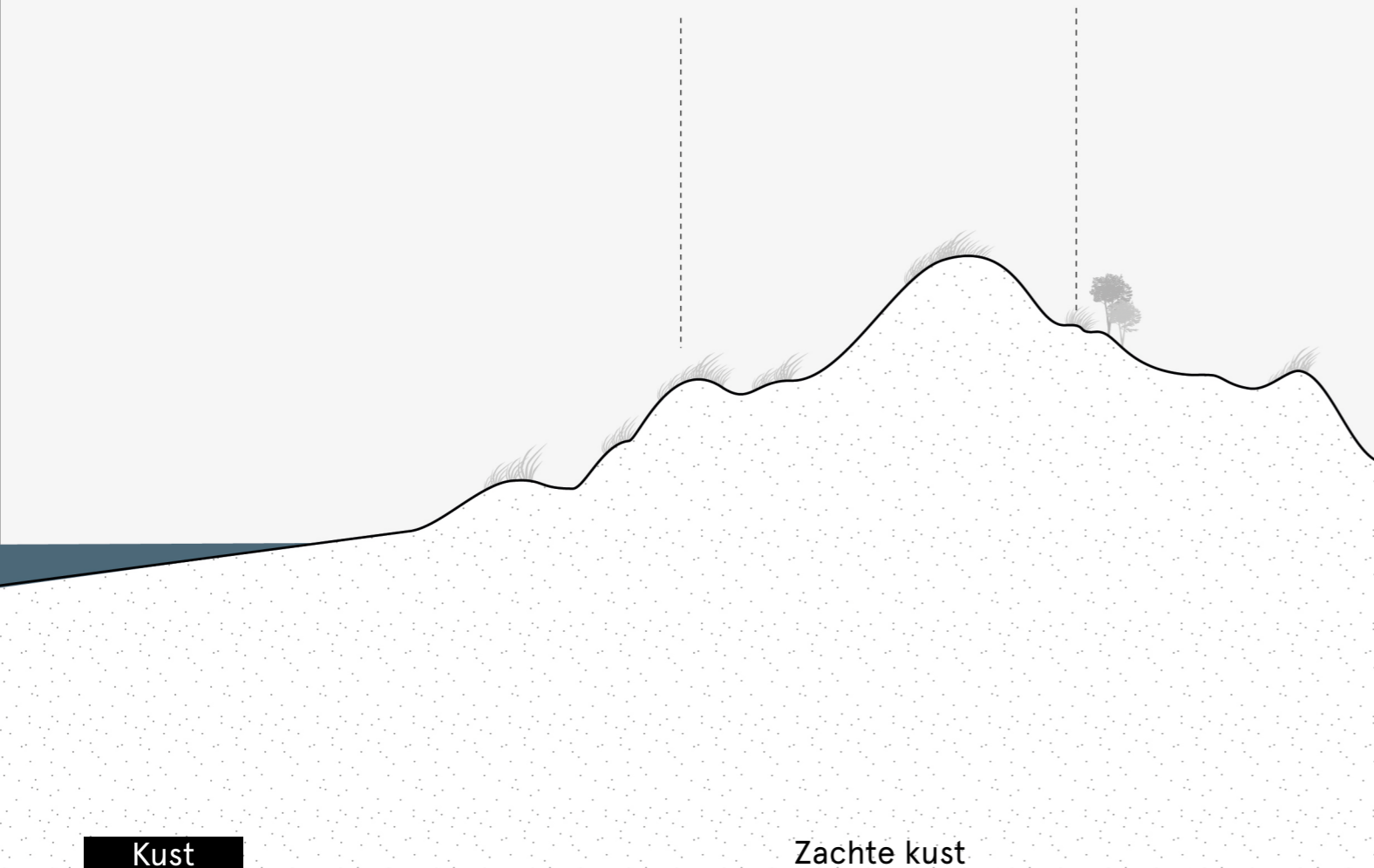
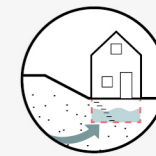

Hitte door hoge mate verharding

Afname biodiversiteit

Wateroverlast in kelder

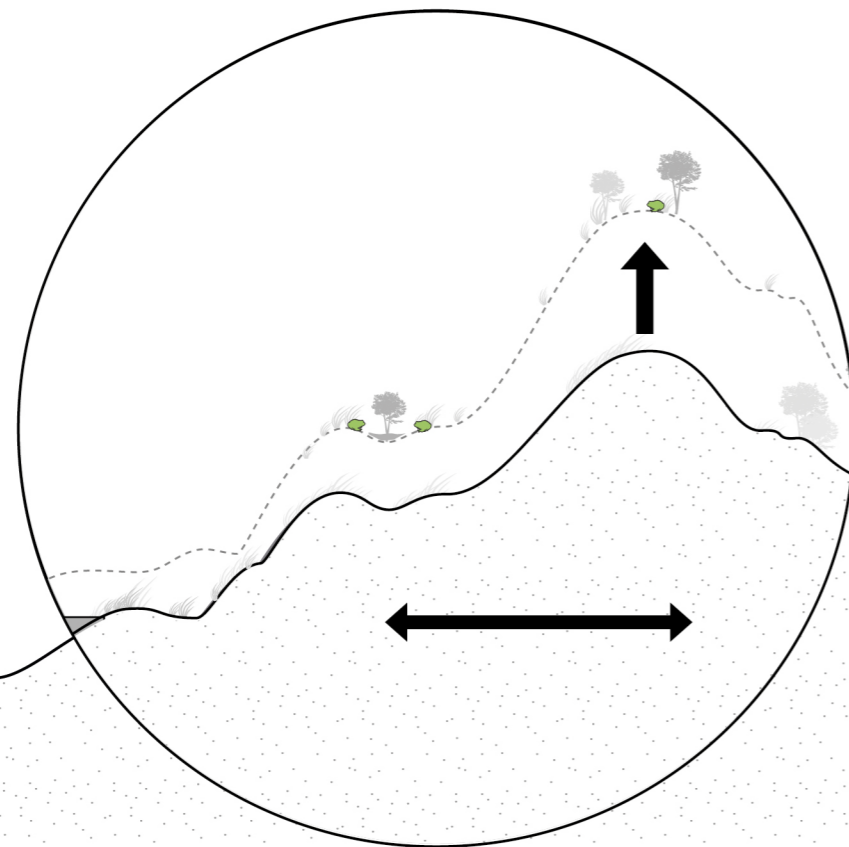
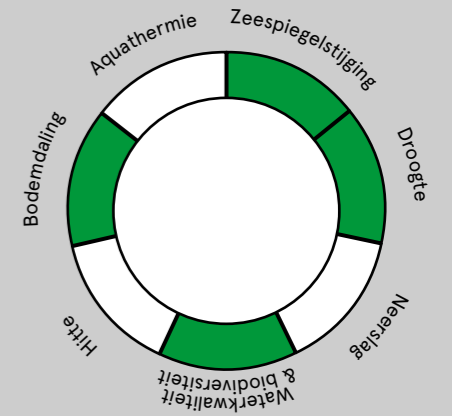

Uitleg perspectief

- De duinen hebben een belangrijke rol als kustverdediging en zullen dit in de toekomst ook als primaire taak behouden.
- Versterken en verhogen van de duinen moet daarom mogelijk blijven. De duinen worden hierdoor niet bebouwd en behoud de functie kustverdediging met natuur, recreatie en biodiversiteit.
- Hoogwaterveiligheid achterland is voor komende 200 jaar geborgd.
- Het verhogen van de duinen vergroot de zoetwaterlens. Hierdoor wordt een grotere zoetwaterbuffer gecreëerd en wordt zoute kwel tegen gegaan.

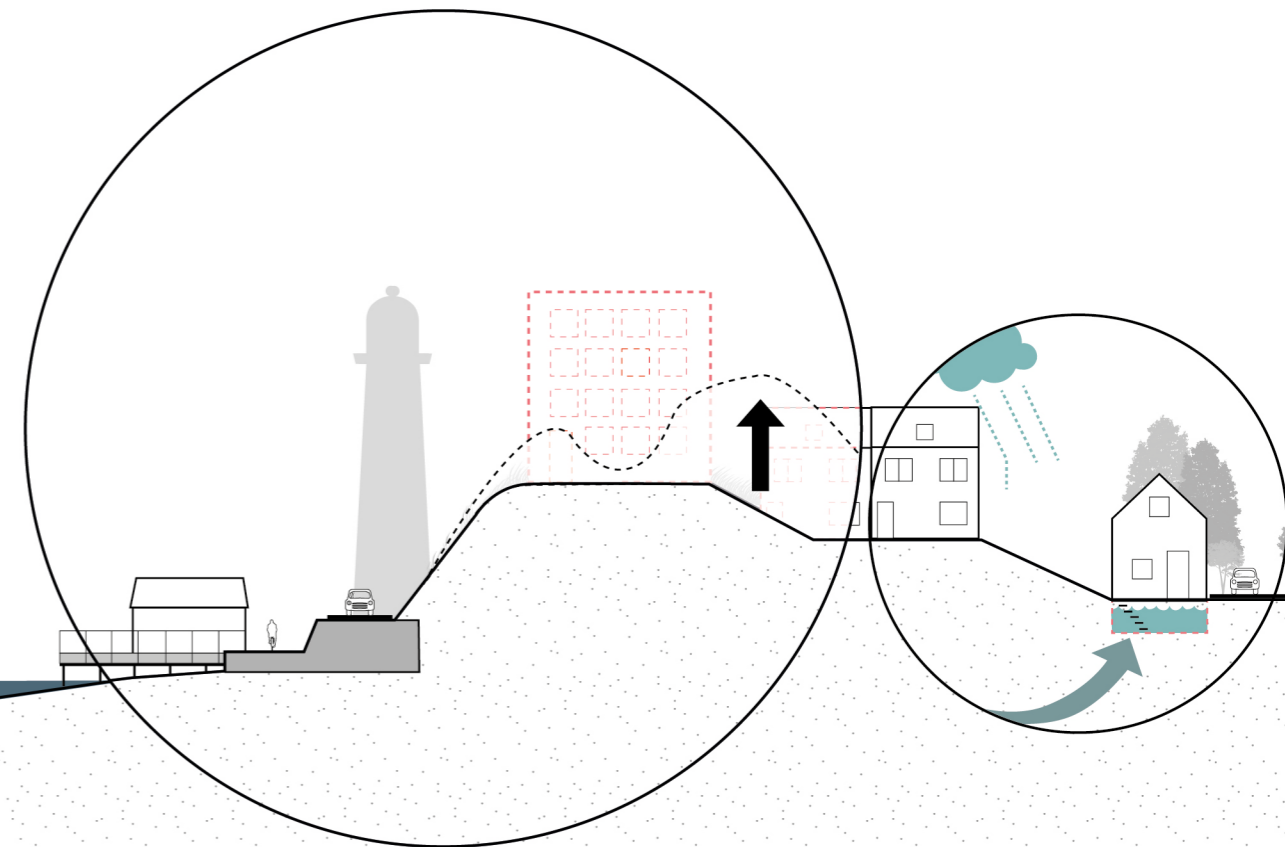
Score perspectief

- Zeespiegelstijging wordt actief aangepakt doordat duinen verhoogd kunnen blijven worden.
- Zoetwatervoorraad wordt vergroot waardoor dit kan worden ingezet in tijden van droogte.
- Biodiversiteit wordt verbeterd en zorgt voor betere omstandigheden voor de rugstreepdier.

Kust

Zachte kust

Harde kust

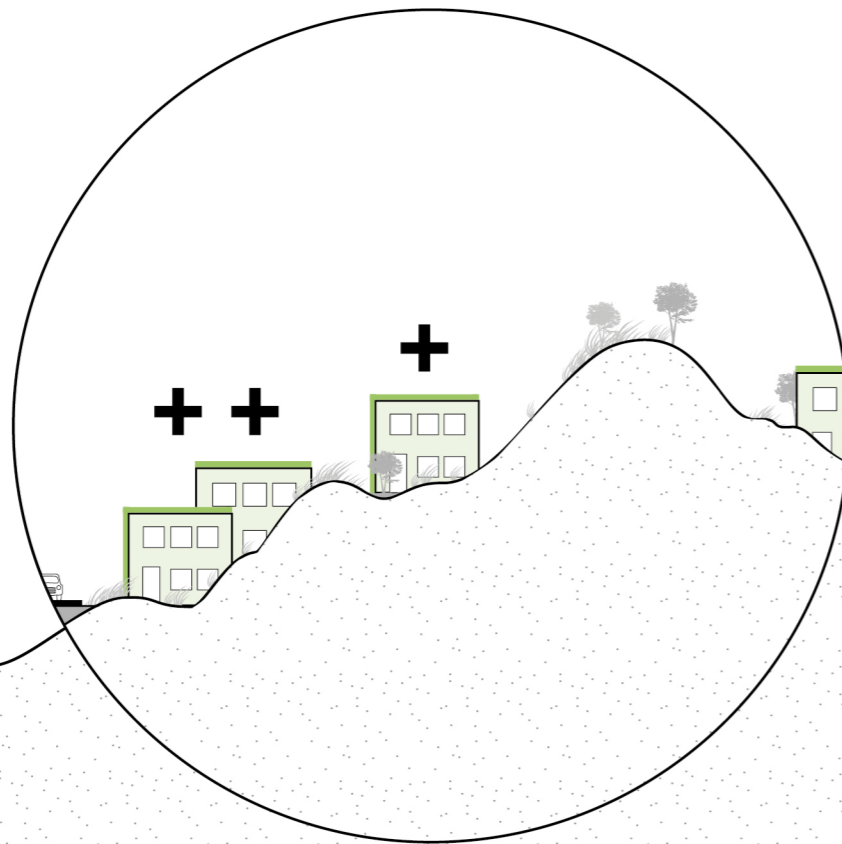
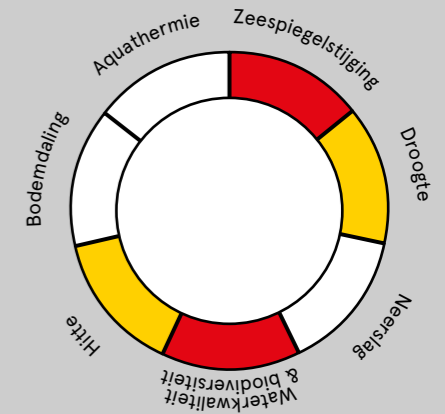
Zand

Uitleg perspectief

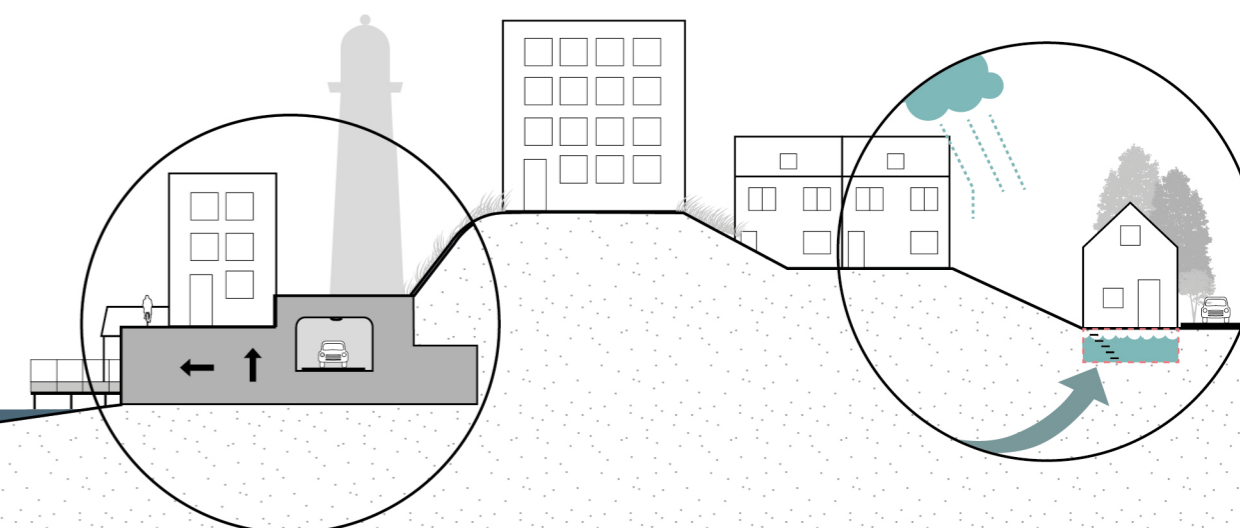
- De duinen als hoge en droge plek worden gebruikt om een deel van het verstedelijkingsvraagstuk op te lossen. De harde kust wordt verder getransformeerd als dijkboulevard.
- De duinen worden voor een groot deel bebouwd. Woningen worden met de kustverdediging geïntegreerd. Hierdoor kunnen de duinen niet verder worden versterkt of opgehoogd.
- Door het bouwen in de duinen raakt de natuur en biodiversiteit in het gebied versnipperd.

Score perspectief

- Duinen kunnen niet verder verhoogd worden, wat kan leiden tot problemen bij zeespiegelstijging.
- Minder ruimte voor waterwinning in de duinen.
- Hitte in duinen neemt toe bij meer verhard oppervlak.
- De biodiversiteit neemt af.

Zachte kust

Harde kust

Kust

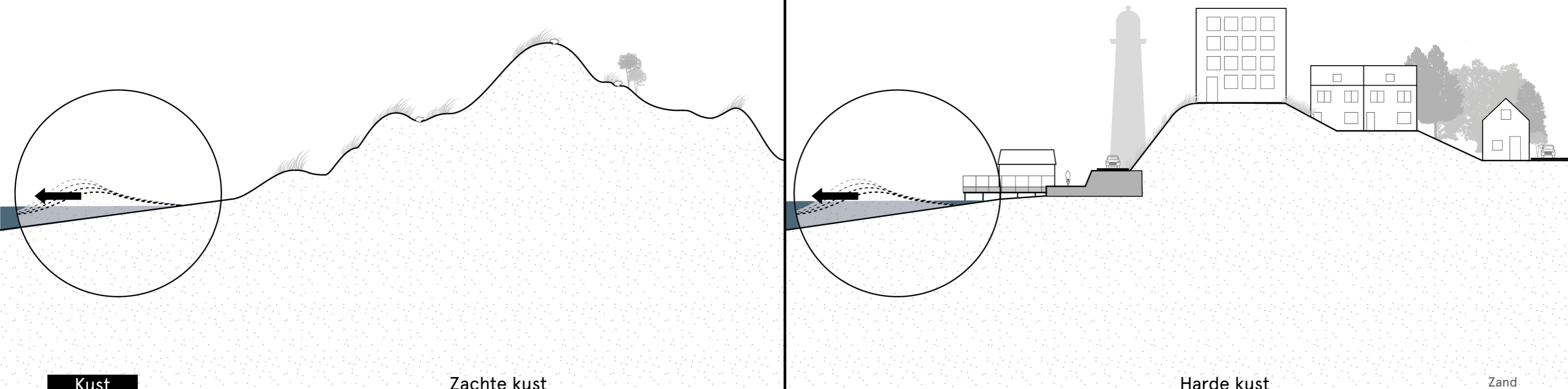
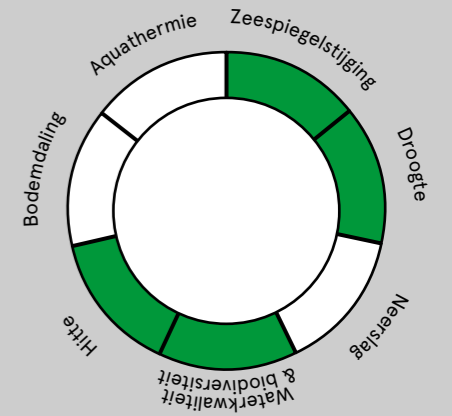
Zand

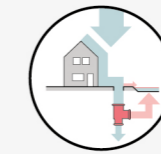
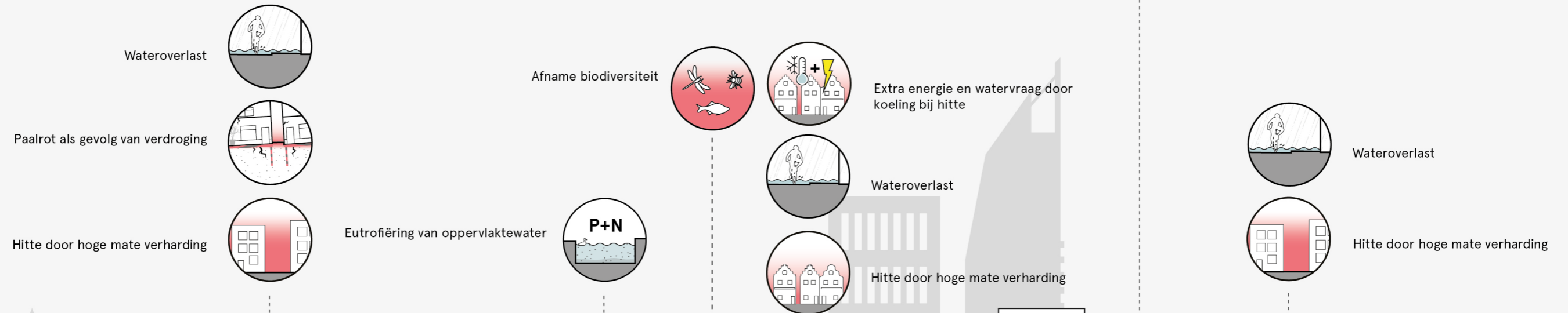
Uitleg perspectief

- Offensieve kustverdediging met nieuwe duinenrij in zee.
- Door de uitbreiding van de kustzone wordt de zoetwaterbel uitgebreid waardoor de gevolgen van zoute kwel beperkt worden.
- Door de uitbreiding van de duinen ontstaat meer ruimte voor natuur en biodiversiteit.
- Door de nieuwe duinenrij kan de bestaande duinenrij ontwikkeld worden voor verstedelijking en recreatie en het waternatuurnetwerk (ecologie, groen).

Score perspectief

- Kust wordt offensief uitgebreid met oog op zeespiegelstijging
- Zoute kwel wordt beperkt.
- Meer ruimte voor verkoeling in de lagune langs de kust.
- Biodiversiteit wordt verbeterd en zorgt voor betere omstandigheden voor de rugstreeppad.

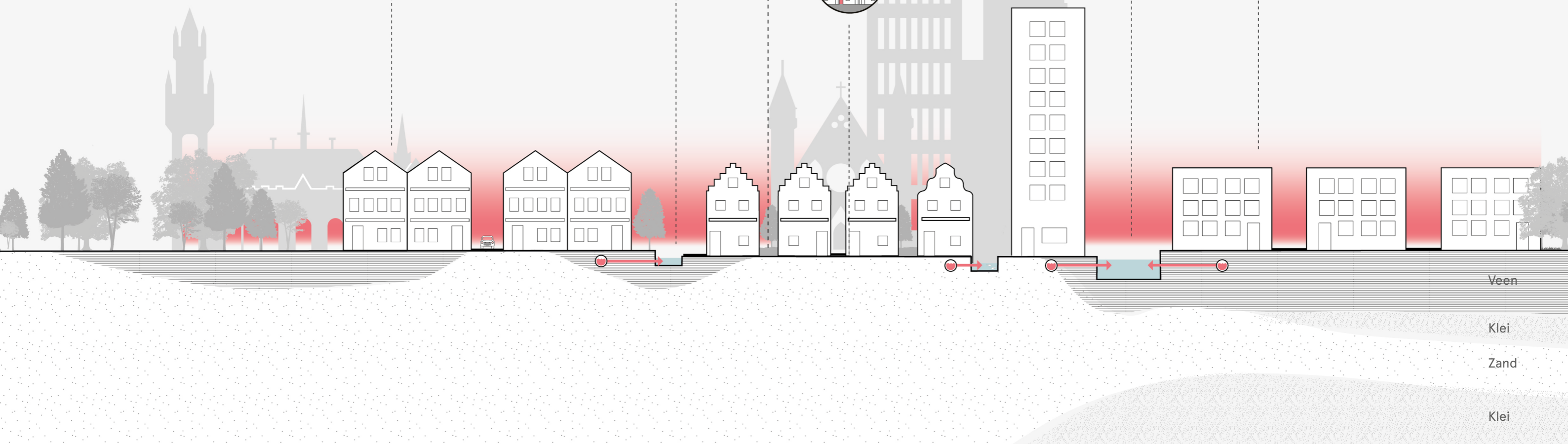

Riooloverstort op oppervlaktewater

Versnipperd boezemsysteem

Stad op zand

Begin 20e-eeuwse wijk op veen en zand

Historisch centrum

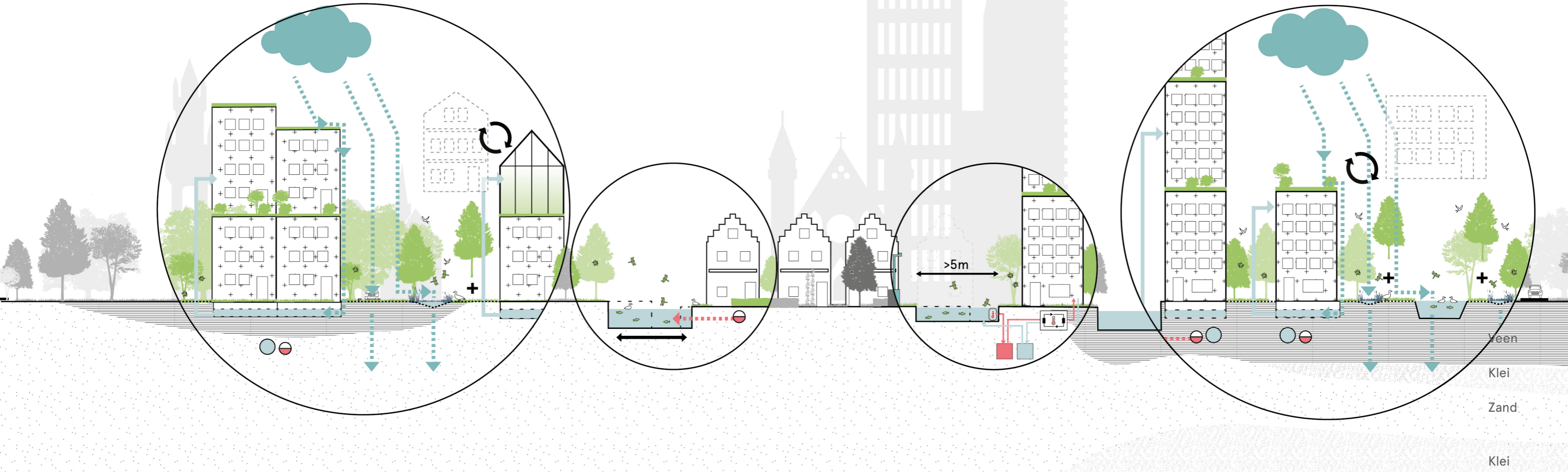
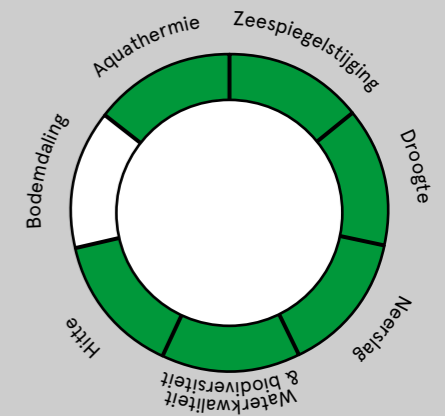
Binnenstedelijk industriegebied

Uitleg perspectief

- Oude wijken die kampen met paalrot of andere problemen worden geherstructureerd.
- In plaats van de vele grondgebonden woningen wordt ingezet op energiezuinige hoogbouw en een uitgebreid ondergronds energienetwerk (warmtenet, smart-energy grid, WKO)
- Nieuwbouw vergroot de sponswerking van de stad. Bufferen van water op daken en in de groene gevels en opslag van regenwater onder de gebouwen om te hergebruiken tijdens droogte.
- Veel ruimte om openbare ruimte grootschalig klimaatrobuust in te richten. Veel groen/bomen en vijverpartijen tegen het hitte-eiland effect, volop mogelijkheid voor het water om te infiltreren en kansen voor de verbetering van de biodiversiteit.
- Ruimte voor efficiënter inrichten van het boezemsysteem in Den Haag. Het verbreden van bestaande of het aanleggen van nieuwe watergangen biedt niet alleen kansen voor betere afvoer bij piekbuien, maar ook de mogelijkheid tot het benutten van Thermische Energie uit Oppervlaktewater (TEO).

Score perspectief

- Sponswerking van de stad zorgt voor voldoende zoetwater beschikbaar tijdens droogte.
- Sponswerking en extra ruimte voor infiltratie verlaagd wateroverlast bij extreme neerslag.
- Meer groen en water zorgt voor een afname van het hitte-eiland effect en verbetering van de biodiversiteit.
- Verbrede of nieuwe watergangen bieden kansen voor TEO
- Minder riooloverstort verbetert waterkwaliteit.

Stad op zand

Begin 20e-eeuwse wijk op veen en zand

Historisch centrum

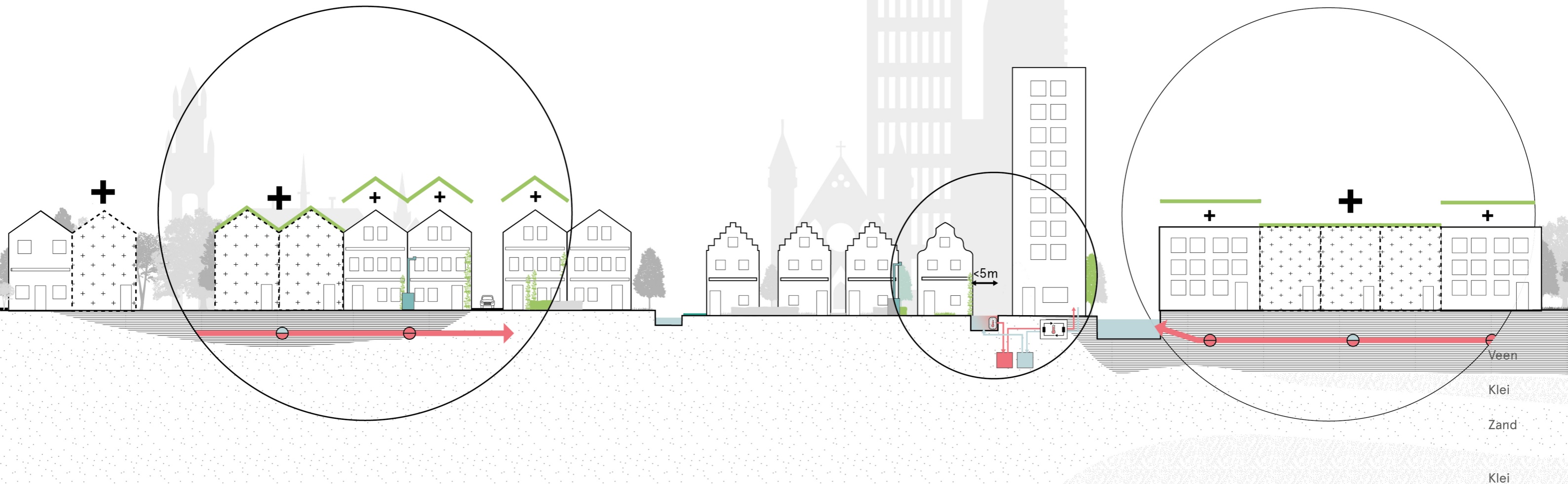
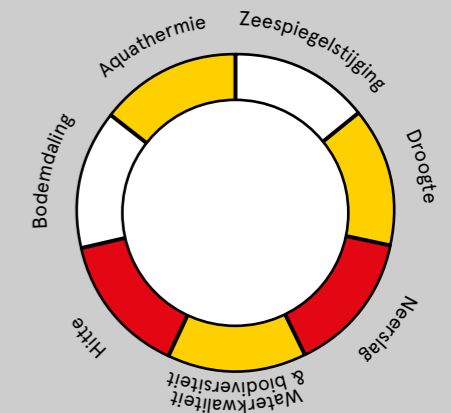
Binnenstedelijk industriegebied

Uitleg perspectief

- Bestaande woningen blijven gehandhaafd.
- Open plekken worden bebouwd om aan verstedelijkingsvraagstuk te voldoen. De nieuwbouw wordt zo gerealiseerd dat de sponswerking van de stad wordt versterkt (groene daken, gevels en buffers onder de gebouwen).
- Bestaande woningen worden aangepast om de sponswerking van de stad te vergroten. Woningen worden geïsoleerd en uitgerust met zonnepanelen en/of daken worden vergroend. Water wordt uitsluitend opgevangen op het dak of in de tuin (regenton), tuinen worden opengebrouwen voor maximale infiltratie.
- De openbare ruimte wordt op kleine schaal klimaatbestendig gemaakt i.v.m. verdichting. Waar mogelijk minder verharding en toevoegen van verkoelende elementen zoals watertappunten.
- Beperkte mogelijkheid voor het benutten van Thermisch Energie uit Oppervlaktewater (TEO) door beperkte breedte watergangen.

Score perspectief

- Meer verhard oppervlak zorgt voor toename hitte in de stad.
- Meer verhard oppervlak zorgt voor meer wateroverlast bij extreme neerslag.
- Smalle watergangen minder geschikt voor TEO
- Druk op riolering behoudt risico op riooloverstort

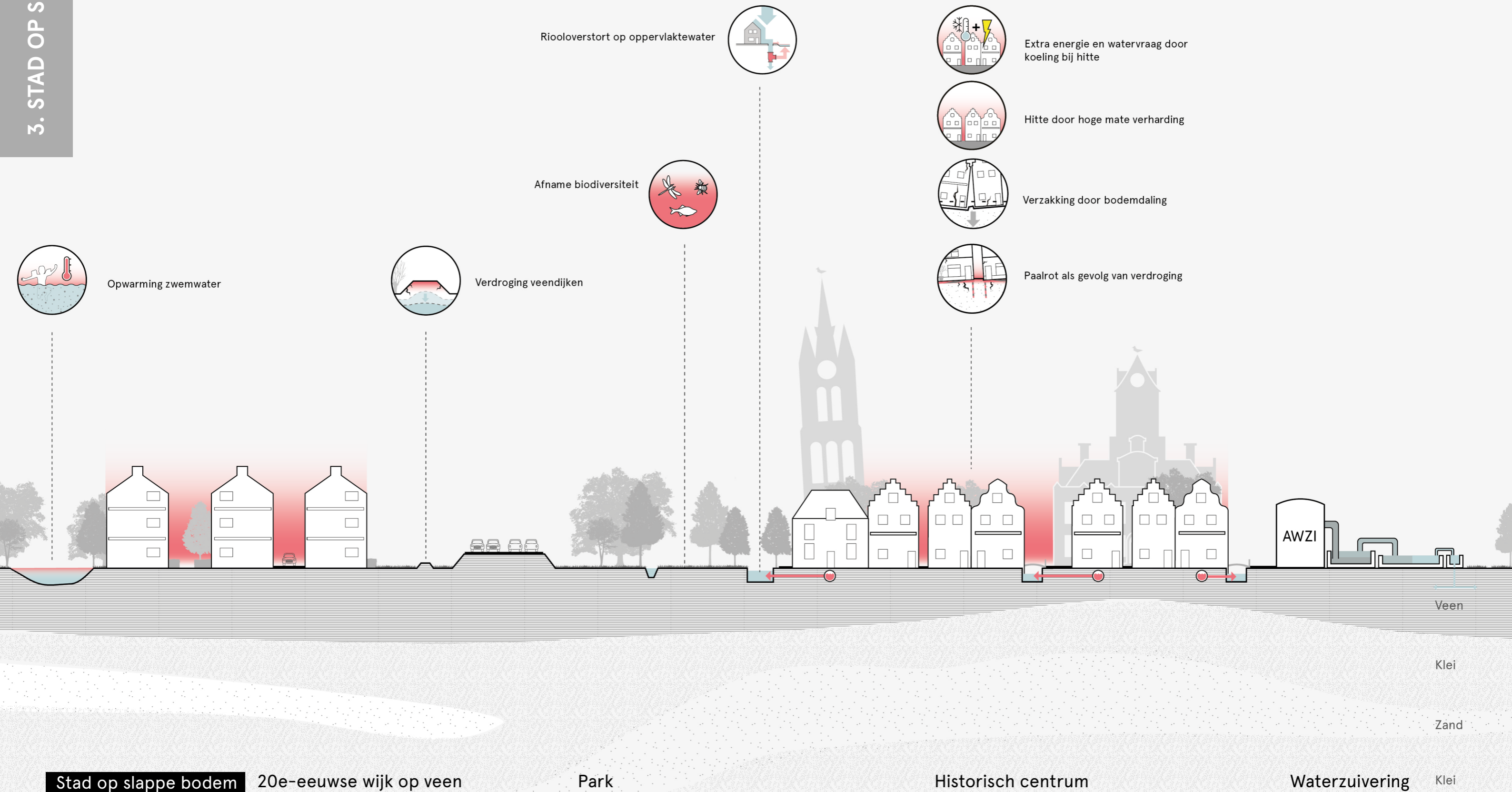
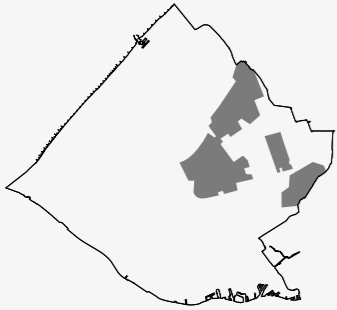

Stad op zand

Begin 20e-eeuwse wijk op veen en zand

Historisch centrum

Binnenstedelijk industriegebied

Stad op slappe bodem

20e-eeuwse wijk op veen

Park

Historisch centrum

Waterzuivering

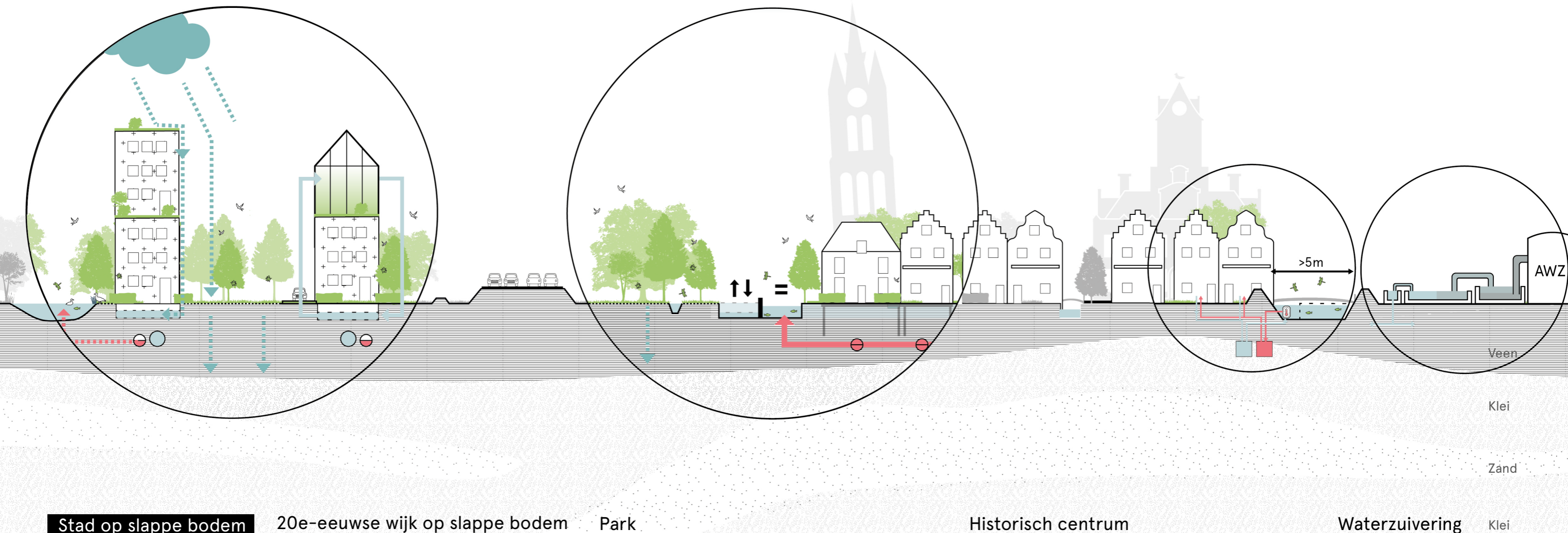
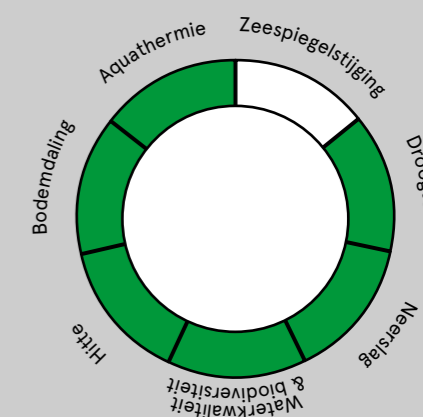
Klei

Uitleg perspectief

- Wijken die kampen met verzakking of andere problemen worden geherstructureerd.
- In plaats van de vele grondgebonden woningen wordt ingezet op hoogbouw met veel ruimte om water op te vangen en te bufferen en het hitte-eiland effect te beperken.
- Nieuwbouw vergroot de sponswerking van de stad, door het bufferen van water op daken en in de groene gevels en opslag van regenwater onder de gebouwen om te hergebruiken tijdens droogte.
- Extra ruimte om openbare ruimte grootschalig klimaatrobuust te richten. Veel groen/bomen en vijverpartijen tegen hitte-eiland effect, de buffering van water en kansen voor de verbetering van de biodiversiteit.
- Maak van de binnenstad van Delft permanent een eigen polder zodat de waterstand gelijk kan blijven.
- Door afvang, buffering en infiltratie van hemelwater vermindert de belasting op het riool, waardoor minder overstort plaatsvindt.
- Het verbreden van bestaande of het aanleggen van nieuwe watergangen biedt niet alleen kansen voor betere afvoer bij piekbuien, maar ook de mogelijkheid tot het benutten van Thermische Energie uit Oppervlaktewater (TEO).

Score perspectief

- Sponswerking van de stad zorgt voor voldoende zoetwater, beschikbaar tijdens droogte.
- Sponswerking en extra ruimte voor infiltratie verlaagd wateroverlast bij extreme neerslag.
- Meer groen en water zorgt voor een afname van het hitte-eiland effect en verbetert de biodiversiteit.
- Verbrede of nieuwe watergangen bieden kansen voor TEO
- Minder overstort op riool verbetert waterkwaliteit.

Stad op slappe bodem

20e-eeuwse wijk op slappe bodem

Park

Historisch centrum

Waterzuivering

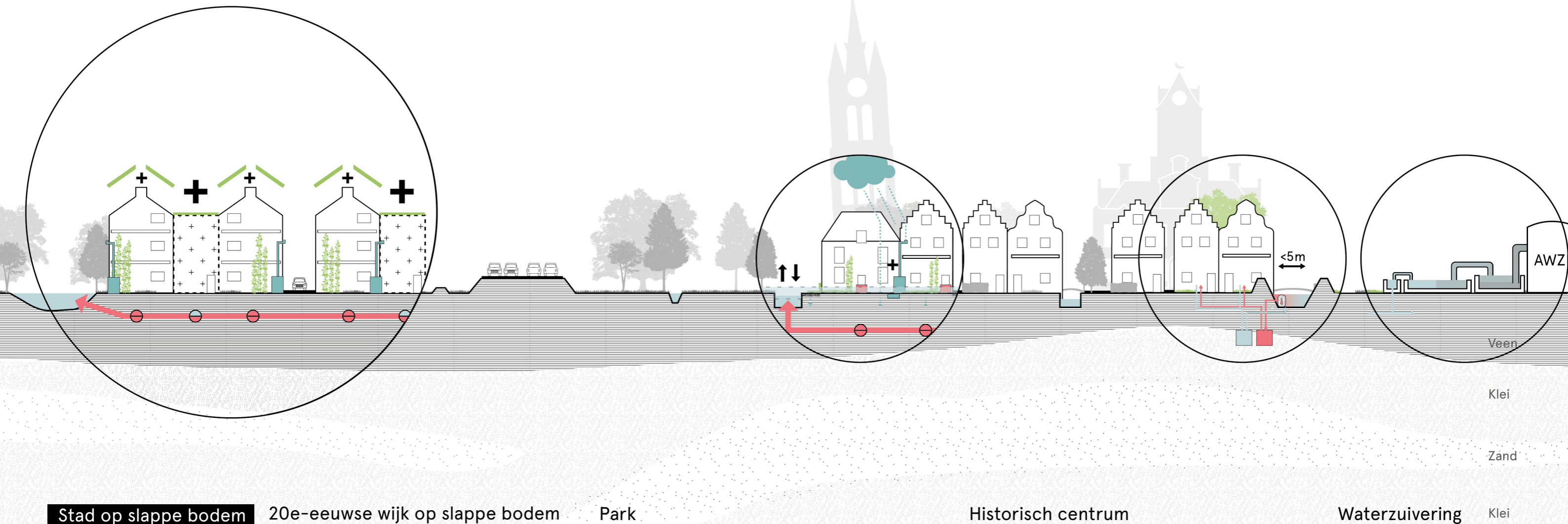
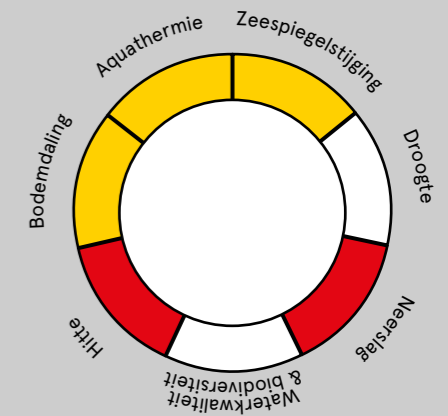
Klei

Uitleg perspectief

- Bestaande woningen blijven gehandhaafd.
- Open plekken worden bebouwd om aan het verstedelijkingsvraagstuk te voldoen. De nieuwbouw wordt zo gerealiseerd dat de sponswerking van de stad wordt versterkt. (groene daken, gevels en buffers onder de gebouwen)
- Bestaande woningen worden aangepast om de sponswerking van de stad te vergroten. Woningen worden geïsoleerd en uitgerust met zonnepanelen en/of daken worden vergroend. Water wordt uitsluitend opgevangen op dak of in de tuin (regenton), tuinen worden opgebroken voor maximale infiltratie.
- De openbare ruimte wordt op kleine schaal klimaatbestendig gemaakt i.v.m. verdichting. Waar mogelijk minder verharding en toevoegen van verkoelende elementen zoals watertappunten.
- Beperkte mogelijkheid voor het benutten van Thermisch Energie uit Oppervlaktewater door beperkte breedte watergangen.

Score perspectief

- Meer verhard oppervlak zorgt voor toename hitte in de stad.
- Meer verhard oppervlak zorgt voor meer wateroverlast bij extreme neerslag.
- Smalle watergangen minder geschikt voor TEO
- Zettingsopgave wordt niet aangepakt.
- Druk op riolering behoudt risico op riooloverstort.

Stad op slappe bodem

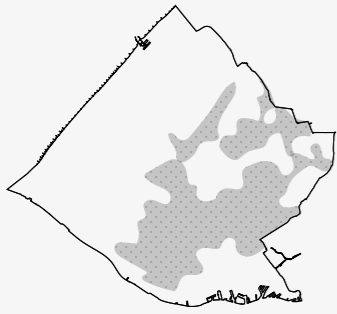
20e-eeuwse wijk op slappe bodem

Park

Historisch centrum

Waterzuivering

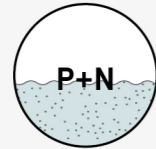
Klei

Extra energievraag bij wateroverlast.

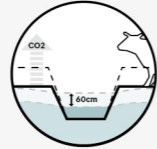
Toename exoten door
klimaatverandering

Eutrofiëring van oppervlakte
water

Wateroverlast agrarisch gebied
bij extreme neerslag

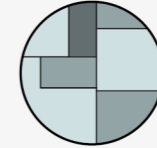

Bodemdaling als gevolg van oxidatie veen door
verlagen grondwaterpeil

Afname biodiversiteit

Ongelijke zetting zorgt voor
versnippering peilvakken

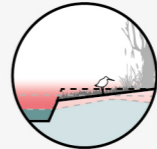
Verdroging veendijken door
dalen grondwaterpeil

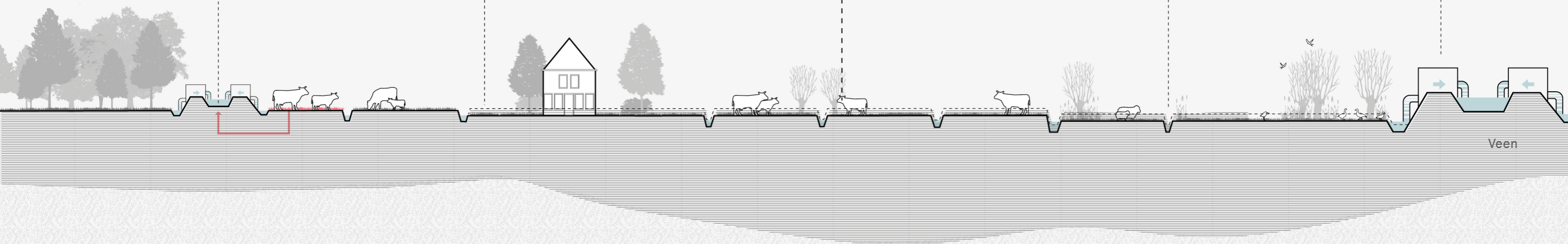
Verziltiging veenweide en
natte ecologische zone

Verdroging veenweidenatuur

Extra energievraag bij
wateroverlast.

Gras

Veenweide

Natuur

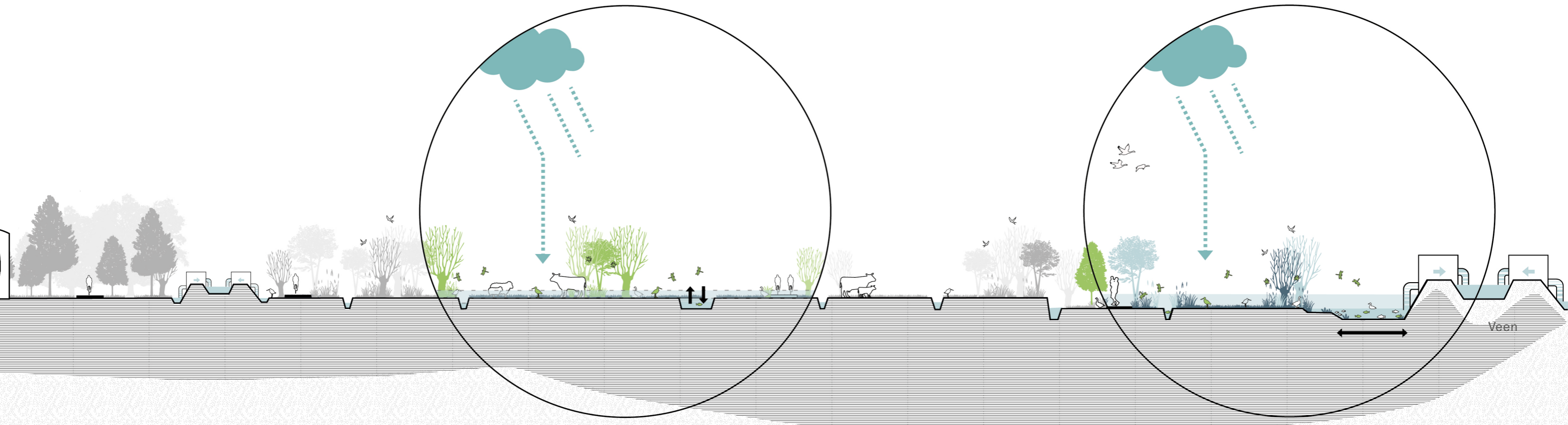
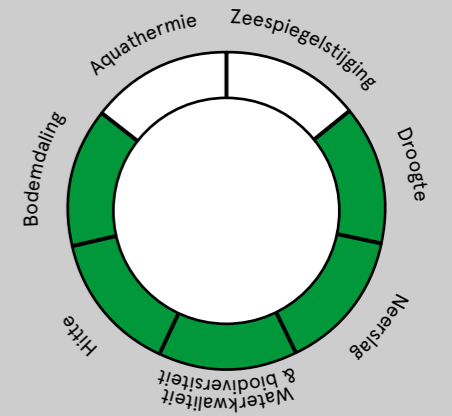
Klei

Uitleg perspectief

- Recreatie met groene, natuurinclusieve landbouw is de belangrijkste functie in het gebied. Voortbouwen op de cultuurhistorische waarden van het watersysteem, met Midden-Delfland als groene long voor de verstedelijkte gebieden
- Midden-Delfland wordt ingericht om wateropgaven uit het omliggende gebied op te vangen. In Midden-Delfland worden overloopgebieden aangewezen waar overtollig water tijdens extreme neerslag kan worden gebufferd.
- Door de frequente natte omstandigheden kent het gebied een extensievere vorm van veeteelt, meer natuurgebieden en bevordert daarmee de biodiversiteit.
- Doordat het waterpeil niet verder wordt verlaagd met het landgebruik, wordt de bodemdaling geremd.

Score perspectief

- Bodemdaling wordt geremd door peil niet meer te verlagen.
- Verdroging van veen wordt tegengegaan door hogere waterstanden die mogen uitzakken.
- Meer ruimte voor groen en water voor reductie hitte.
- Normering wordt losgelaten waardoor extreme neerslag kan worden opgevangen.
- Minder uitspoeling nutriënten en meer ruimte voor natte natuur.

Gras

Veenweide

Natuur

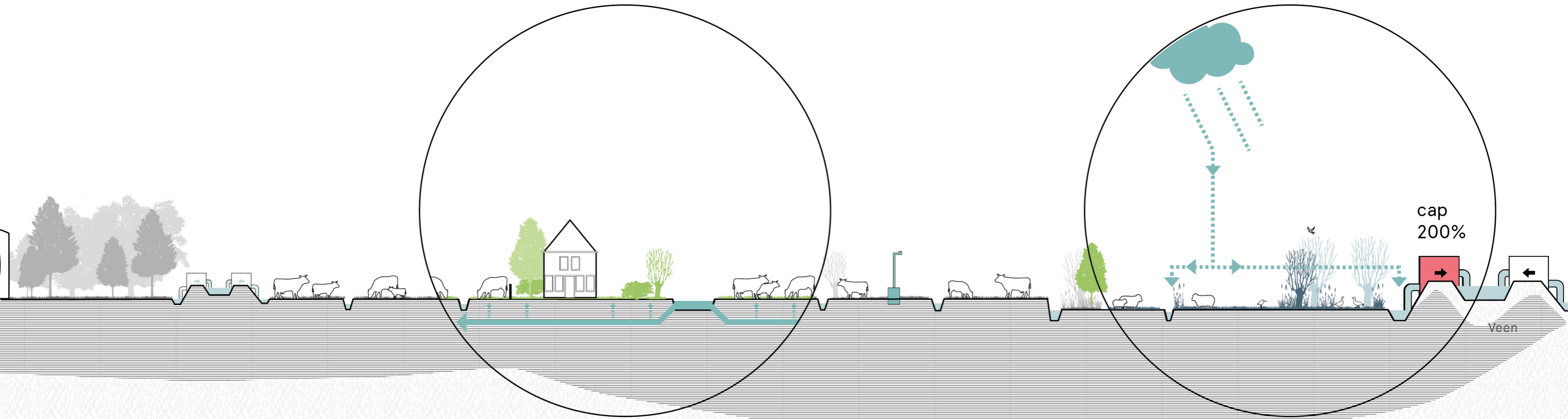
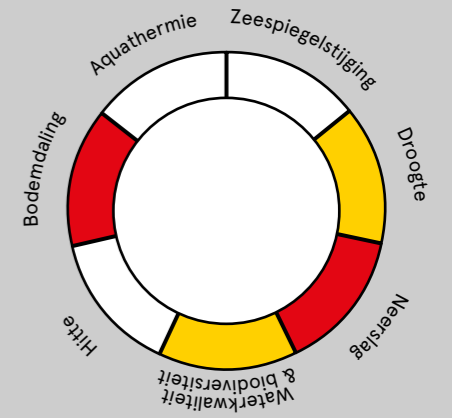
Klei

Uitleg perspectief

- Midden-Delfland is in hoofdopzet een intensief en grootschalig landbouwgebied. Veeteelt met koe in de wei blijft de drager van het gebied.
- Om de draagkracht van de bodem voor de veeteelt te kunnen garanderen worden maatregelen genomen om de draagkracht van het veen te behouden; Onderwaterdrainage, topsurf, flexibel peilbeheer.
- Door de technische ingrepen wordt bodemdaling geremd.
- Wateroverlast in het veenweidegebied is schadelijk voor de veeteelt. Daarom worden maatregelen genomen om overstromings- en droogteschade voor de landbouw te beperken. Bijvoorbeeld het vergroten van de capaciteit voor de pompen.
- Intensivering leidt tot meer uitspoeling nutriënten wat tot waterkwaliteitsissues kan leiden.

Score perspectief

- Peil blijft verlaagd worden met bodemdaling als gevolg.
- In drogere periodes zakt grondwaterstand verder uit.
- Risico op verdroging kaden.
- Normering voor landbouw blijft gehandhaafd waardoor bij extreme neerslag harder gepompt dient te worden.
- Waterkwaliteit door uitspoeling wordt niet aangepakt.
- Weinig kansen voor de versterking van de biodiversiteit.

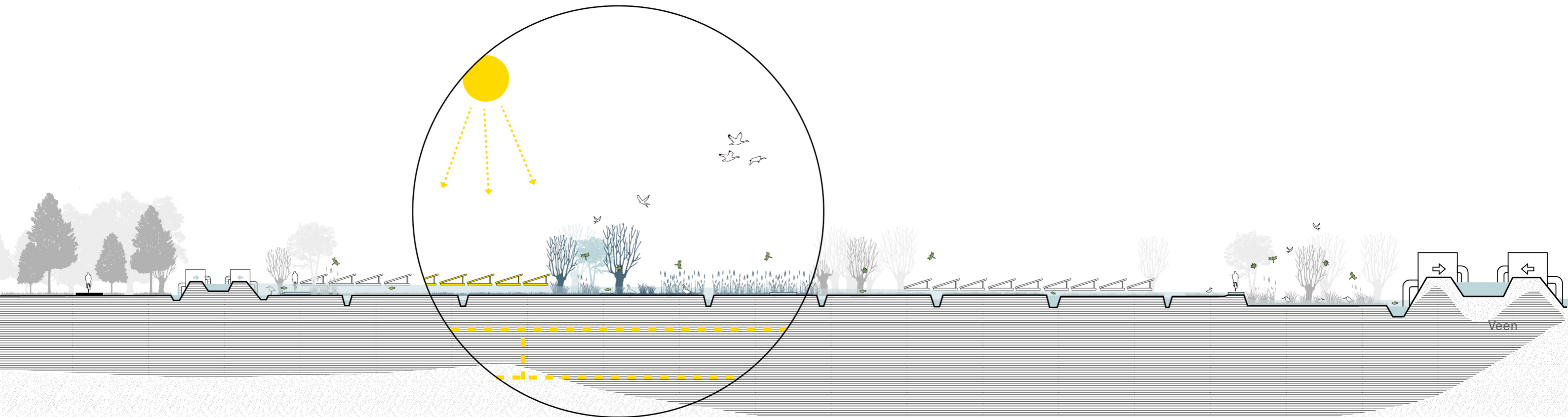
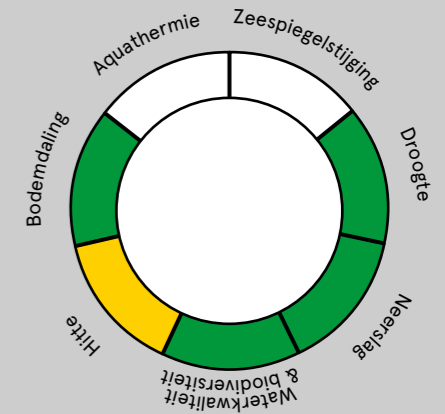

Uitleg perspectief

- De waterstanden in het gebied worden volledig opgezet om bodemdaling en verdere CO2-uitstoot te stoppen.
- De verhoogde waterstand vraagt om nieuwe functies die passen bij de nieuwe waterstand. De nieuwe functies zijn niet afhankelijk van waterpeil, waterstand moet kunnen fluctueren.
- Het gebied wordt gebruikt voor drijvende zonneakkers en biedt potentie voor de productie van biomassa zoals riet en wilgen.
- Uitbreiden van areaal natte natuur en het verbeteren van de biodiversiteit.
- Midden-Delfland is de zoetwatervoorraad voor het gebied.

Score perspectief

- Bodemdaling wordt sterker vertraagd door opzetten peil.
- Verdroging van veen wordt tegengegaan door hogere waterstanden die mogen uitzakken.
- Hitte beperkt opgelost door grote hoeveelheid zonnepanelen.
- Normering wordt losgelaten waardoor extreme neerslag kan worden opgevangen.
- Geen uitspoeling nutriënten zorgt voor verbetering waterkwaliteit en biodiversiteit.

Gras

Veenweide

Natuur

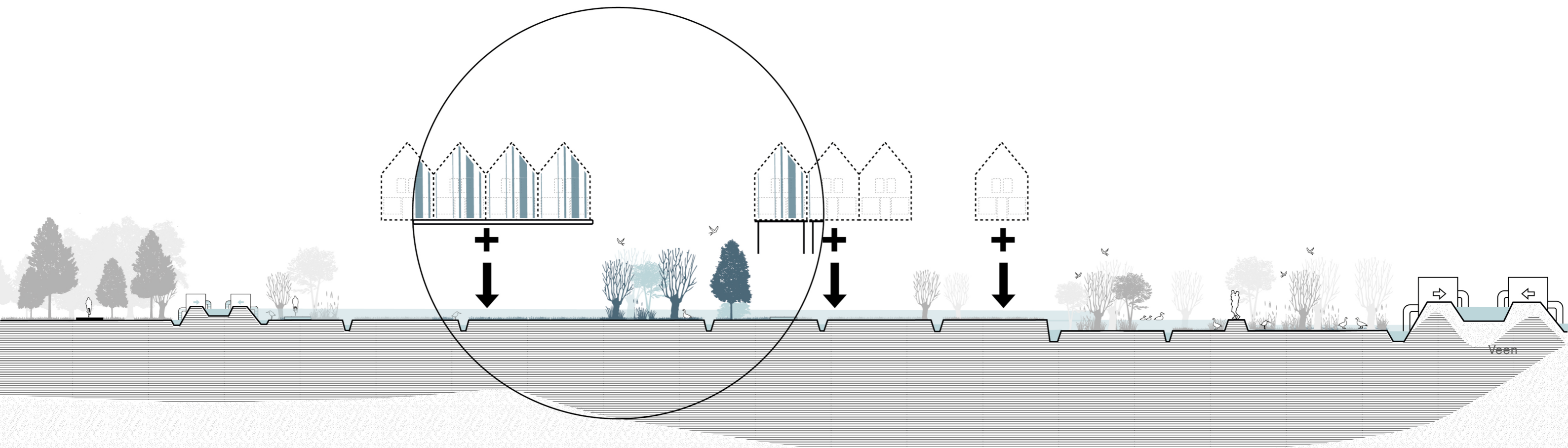
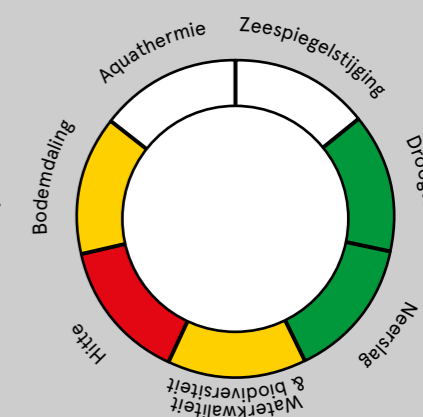
Klei

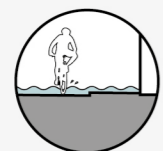
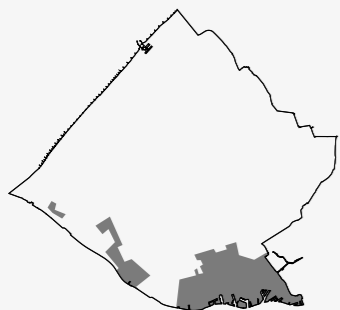
Uitleg perspectief

- Midden-Delfland wordt gebruikt om het verstedelijkingsvraagstuk op te vangen.
- Nieuwe woningen aanpassen aan natte en dalende omstandigheden door te wonen op palen of door drijvend te bouwen met voldoende ruimte voor water.
- Doordat het verstedelijkingsvraagstuk in Midden-Delfland wordt opgevangen, is het niet nodig om steden verder te verdichten en is hier ruimte voor het vasthouden van water.
- Kansen voor Thermische Energie uit Oppervlaktewater (TEO) door fijnmazig netwerk van watergangen.

Score perspectief

- Bodemdaling wordt vertraagd door peil niet meer te verlagen.
- Verdroging van veen wordt tegengegaan door hogere waterstanden die mogen uitzakken.
- Hitte neemt toe door toename bebouwing.
- Normering wordt losgelaten waardoor extreme neerslag kan worden opgevangen.
- Vele watergangen bieden kansen voor TEO
- Geen verbetering waterkwaliteit en biodiversiteit door druk van bebouwing.

Wateroverlast door hoge mate verharding

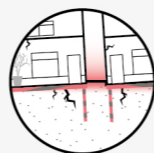

Afname biodiversiteit

Riiooloverstort op oppervlaktewater

Extra energie en watervraag door koeling bij hitte

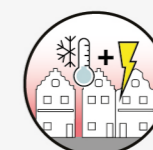
Paalrot als gevolg van verdroging

Hitte door hoge mate verharding

Verzakking door bodemdaling en paalrot

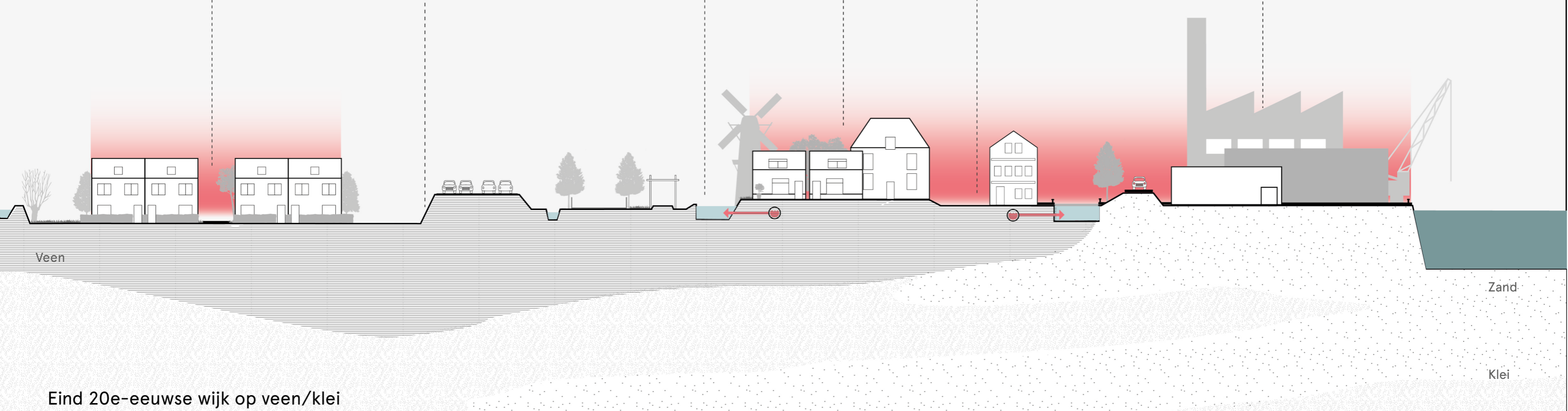
Extra energie en watervraag door koeling bij hitte

Wateroverlast door hoge mate verharding

Hitte door hoge mate verharding

Eind 20e-eeuwse wijk op veen/klei

Stad aan Nieuwe Waterweg

Historisch Centrum

20e-eeuwse wijk op slappe bodem

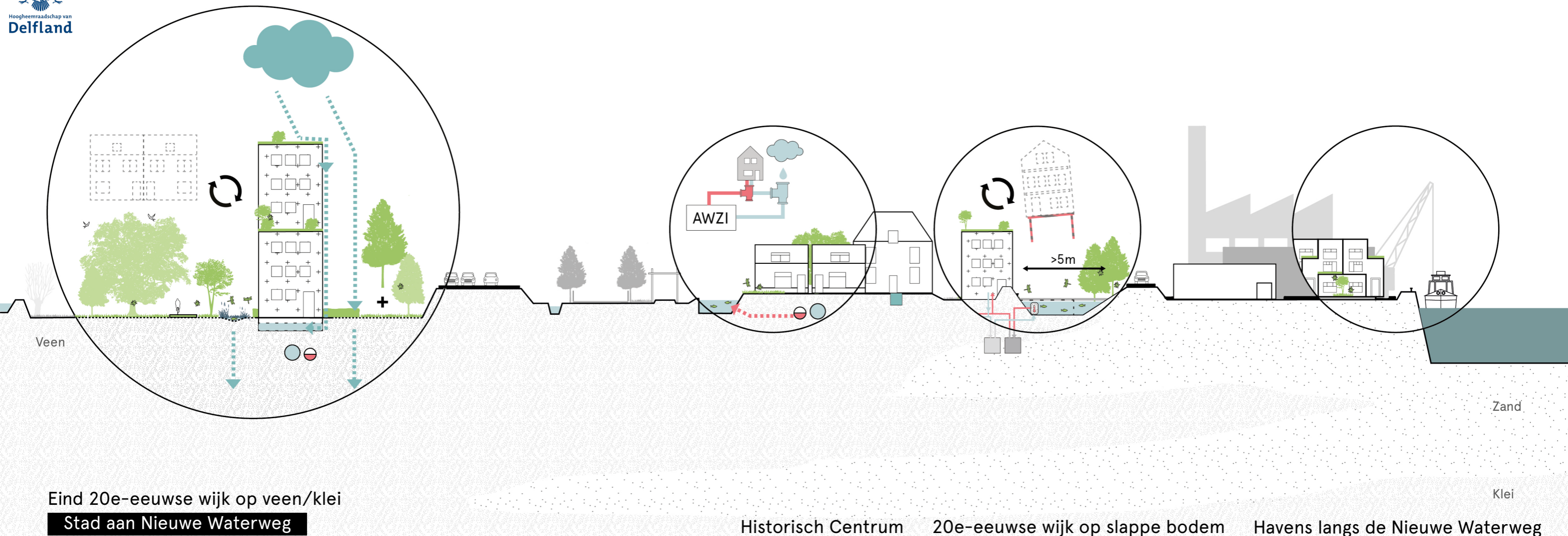
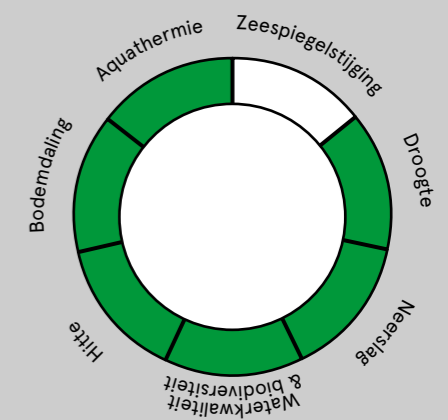
Havens langs de Nieuwe Waterweg

Uitleg perspectief

- Oude wijken die kampen met verzakking of andere problemen worden geherstructureerd.
- In plaats van de vele grondgebonden woningen wordt ingezet op hoogbouw met veel ruimte om water op te vangen en te bufferen en het hitte-eiland effect te beperken.
- Opslag van regenwater onder de gebouwen om te hergebruiken tijdens droogte.
- Veel ruimte om grootschalig klimaatrobuust in te richten. Veel groen/bomen en vijverpartijen tegen hitte-eiland effect, voor de buffering van water en kansen voor de verbetering van de biodiversiteit.
- Het verbreden van bestaande of het aanleggen van nieuwe watergangen biedt niet alleen kansen voor betere afvoer bij piekbuien, maar ook de mogelijkheid tot het benutten van Thermische Energie uit Oppervlaktewater (TEO).

Score perspectief

- Sponswerking van de stad zorgt voor voldoende zoetwater beschikbaarheid tijdens droogte.
- Sponswerking en herstructureren riolering verlaagt wateroverlast bij extreme neerslag.
- Meer groen en water zorgt voor een afname van het hitte-eiland effect en verbetering van de biodiversiteit.
- Verbrede of nieuwe watergangen bieden kansen voor TEO
- Minder overstort verbeterd waterkwaliteit

Eind 20e-eeuwse wijk op veen/klei
Stad aan Nieuwe Waterweg

Historisch Centrum

20e-eeuwse wijk op slappe bodem

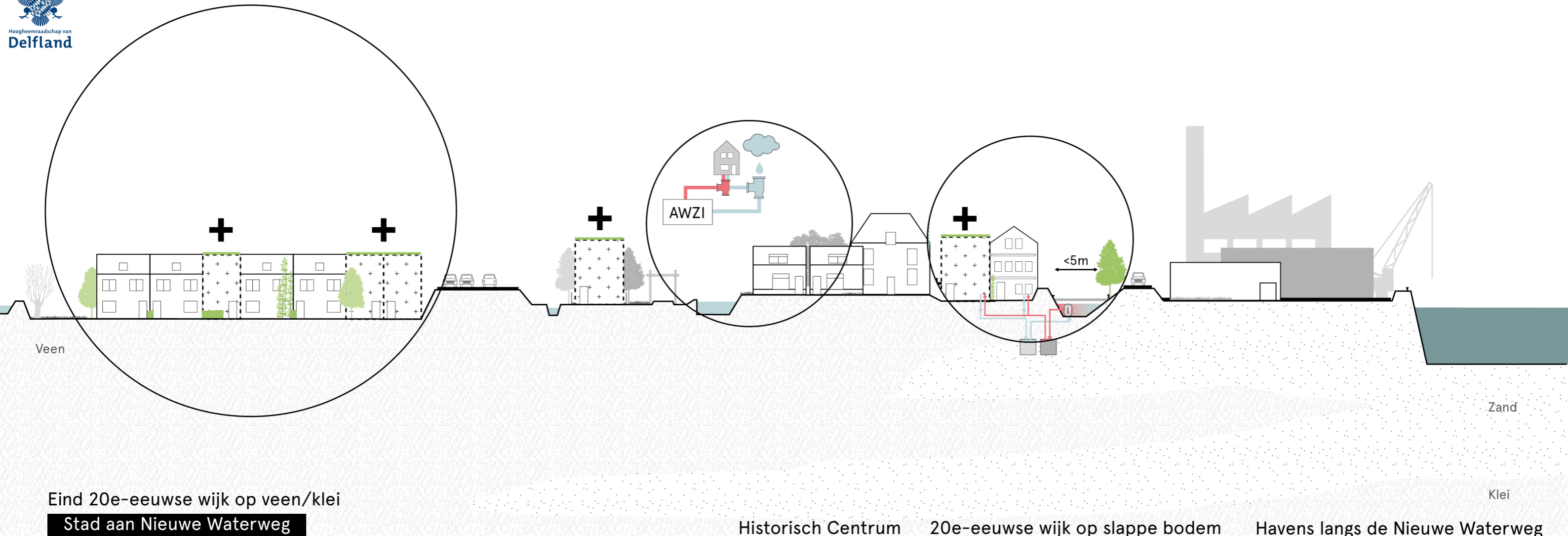
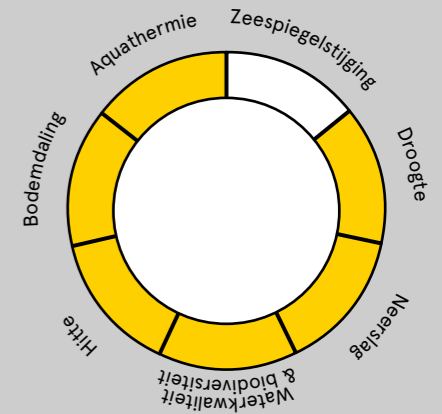
Havens langs de Nieuwe Waterweg

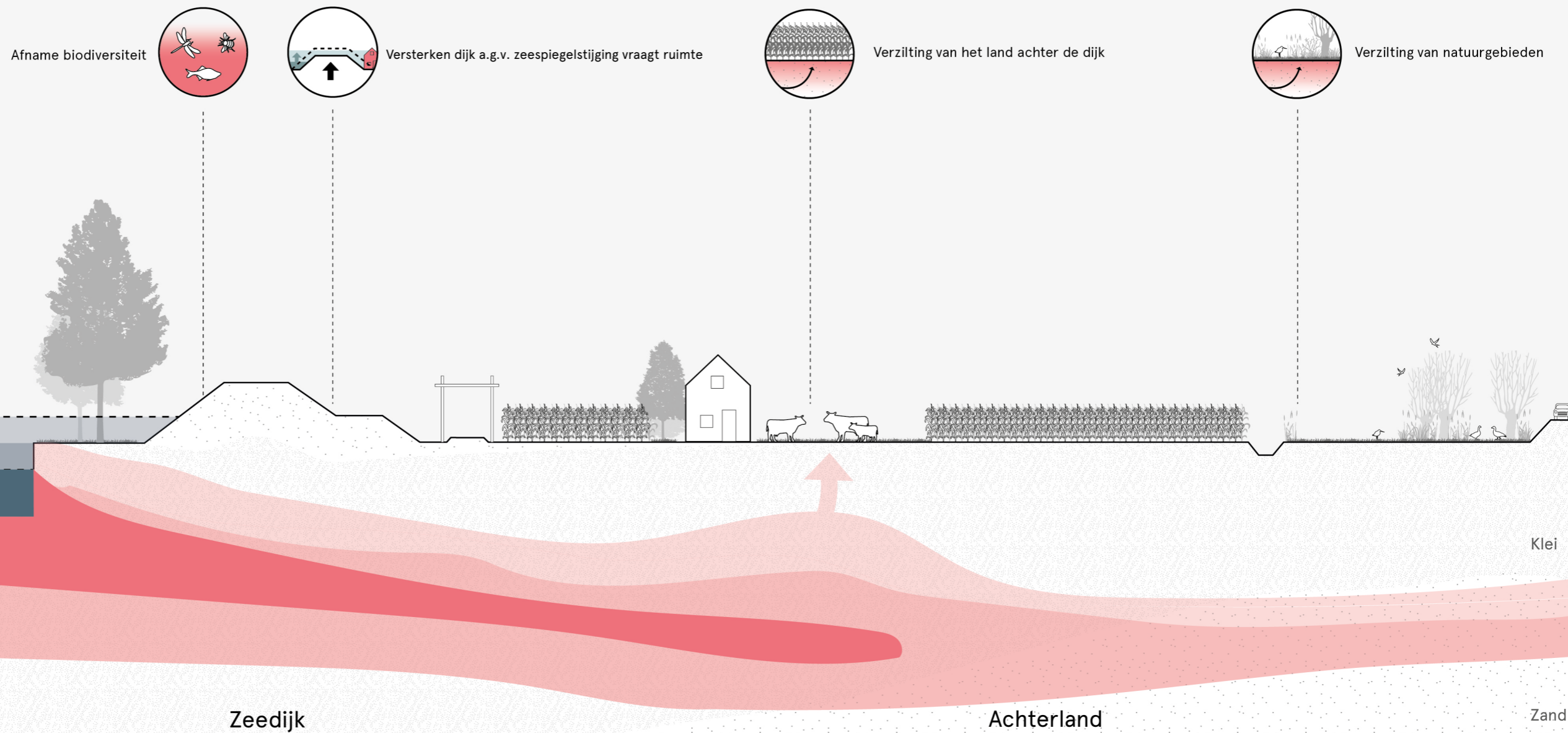
Uitleg perspectief

- Bestaande woningen blijven gehandhaafd.
- Open plekken worden bebouwd om aan verstedelijkingsvraagstuk te voldoen.
- Woningen worden aangepast om deze klimaatadaptiever te maken. Woningen worden geïsoleerd en uitgerust met zonnepanelen en/of daken worden vergroend. Water wordt opgevangen op dak of in de tuin (regenton), tuinen worden opengebrouwen voor maximale infiltratie.
- Openbare ruimte wordt op kleine schaal klimaatbestendig gemaakt. Waar mogelijk minder verharding en er worden verkoelende elementen toegevoegd zoals watertappunten.
- Beperkte mogelijkheid voor het benutten van Thermisch Energie uit Oppervlaktewater (TEO) door beperkte breedte watergangen.

Score perspectief

- Bodemdaling wordt niet opgelost.
- Meer verhard oppervlak zorgt voor toename hitte in de stad
- Meer verhard oppervlak zorgt voor meer wateroverlast bij extreme neerslag
- Door meer verhard oppervlak neemt de biodiversiteit af.
- Benutten overcapaciteit in riolering verbetert waterkwaliteit door minder overstort
- Smalle watergangen minder geschikt voor TEO

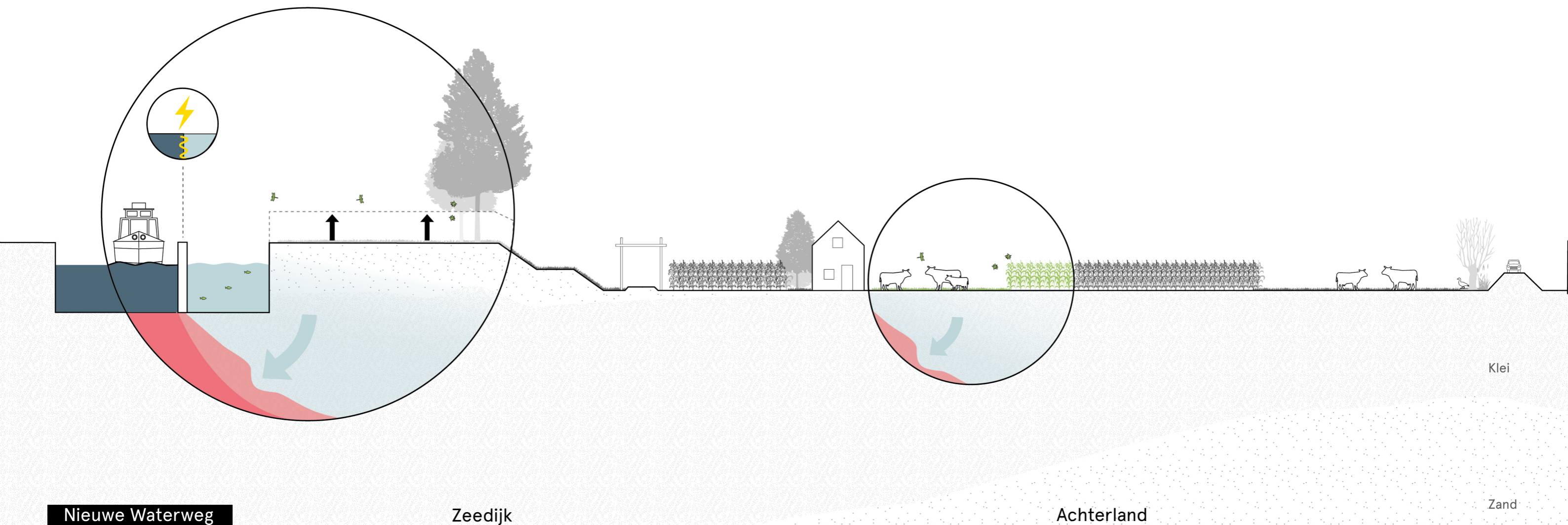
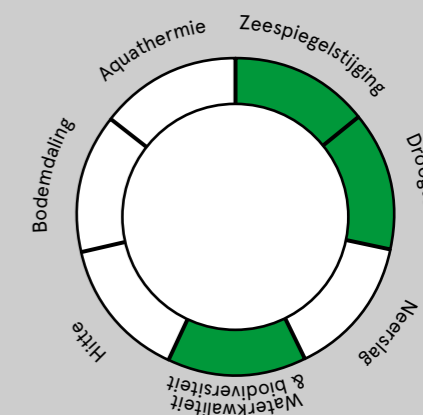

Uitleg perspectief

- Door de aanleg van een waterkerende maatregel in de Nieuwe Waterweg wordt de waterveiligheid van het achterland gewaarborgd.
- Door de waterscheiding dringt de zoutwatertong niet het binnenland in waardoor verzilting van het achterland wordt tegengegaan.
- Door de aanleg van een waterkerende maatregel hoeft de Delflandse dijk niet verder te worden versterkt.

Score perspectief

- Grootschalige zoetwaterbuffer te gebruiken in tijden van droogte.
- Minste aanpassing aan de dijken nodig .
- Verbetering waterkwaliteit door tegengaan zoute kwel.

Nieuwe Waterweg

Zeedijk

Achterland

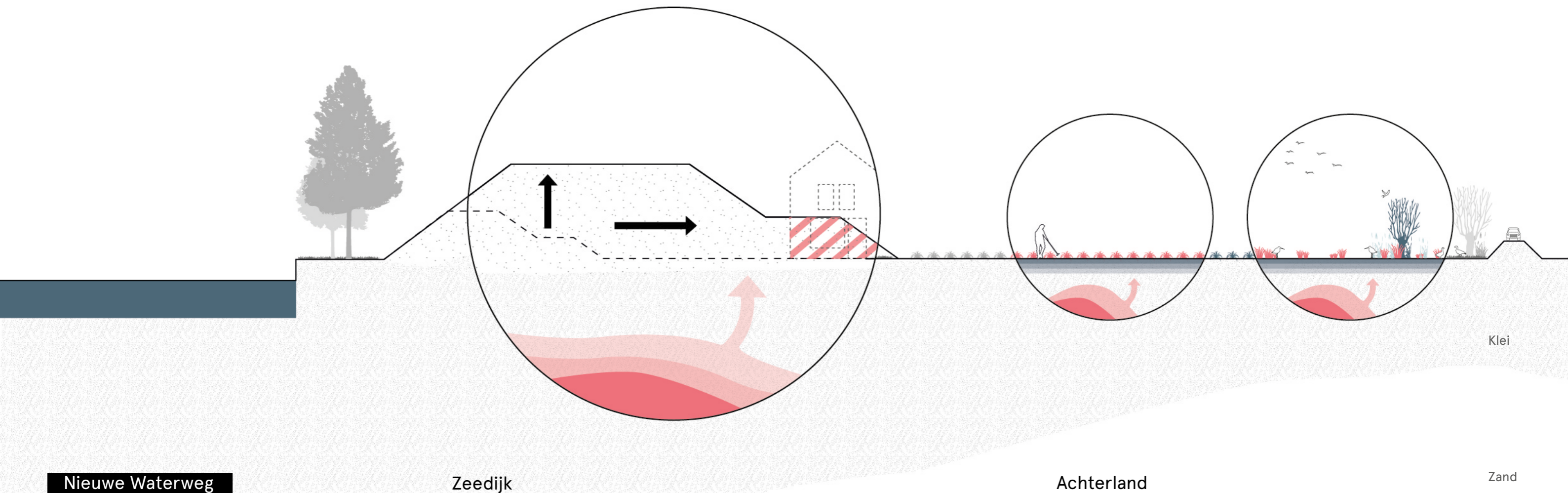
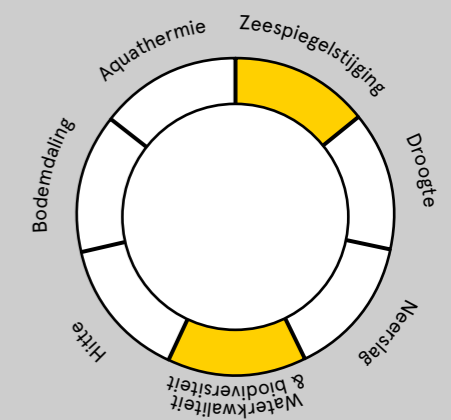
Zand

Uitleg perspectief

- De zeedijk langs de Nieuwe Waterweg die in het verleden is verhoogd zal in de toekomst ook op conventionele wijze worden versterkt.
- Woningen te dicht bij de dijk zullen moeten wijken om versterking in de toekomst mogelijk te maken.
- Verzilting wordt niet tegengegaan. De landbouw zal zich aanpassen aan de nieuwe omstandigheden met zilte teelten.
- Verzilting wordt niet tegengegaan. De natuureisen zullen moeten worden aangepast zodat deze passen bij de nieuwe zoutere condities.

Score perspectief

- Waterveiligheid wordt aangepakt, maar kan resulteren in knelpunten met bebouwing en andere functies.
- Zoute kwel wordt niet aangepakt.

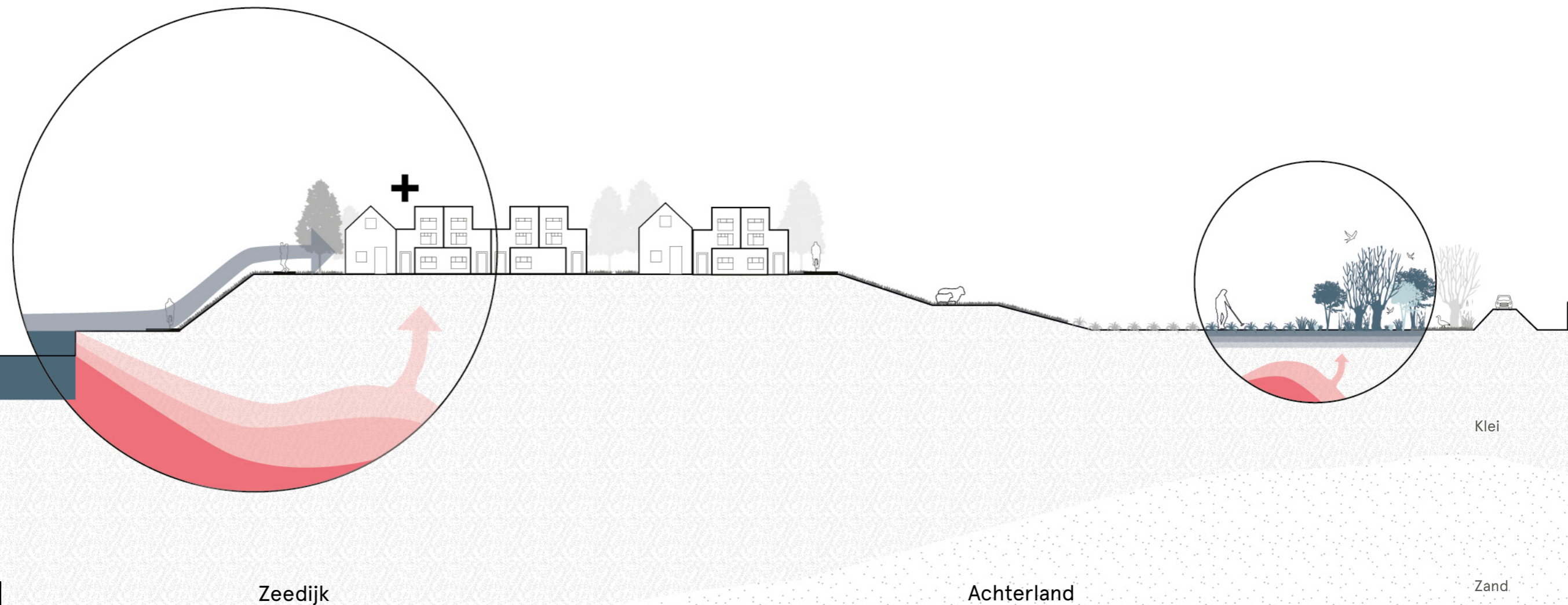
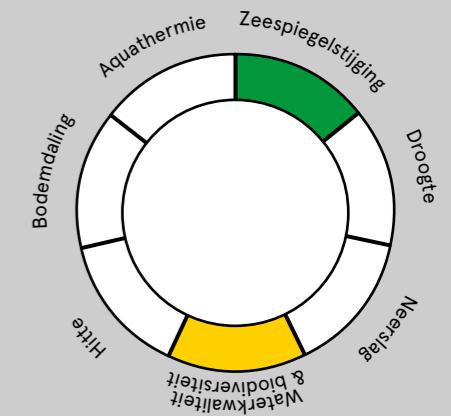

Uitleg perspectief

- De zeedijk langs de nieuwe waterweg wordt integraal opgehoogd als Deltadijk.
- Op de dijk wordt ruimte gemaakt voor wonen en recreatie. De woningen zijn zo ontworpen dat ze goed bestand zijn tegen eventuele overslag van water.
- Verzilting wordt niet tegengegaan. De landbouw zal zich aanpassen aan de nieuwe omstandigheden met zilte teelten.
- Verzilting wordt niet tegengegaan. De natuureisen zullen moeten worden aangepast zodat deze passen bij de nieuwe zoutere condities.

Score perspectief

- Robuuste ingreep voor wateroverlast door zeespiegelstijging
- Zoute kwel wordt niet aangepakt.

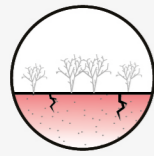
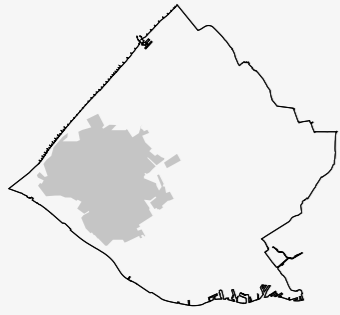

Nieuwe Waterweg

Zeedijk

Achterland

Zand

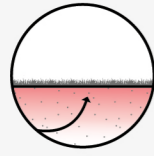
Watertekort in tuinbouw door droogte

Wateroverlast door hoge mate verharding

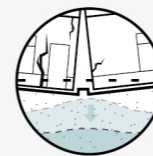
Hitte door hoge mate verharding

Verziltting

Afname biodiversiteit

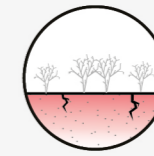
Verzakking door grondwateronttrekking

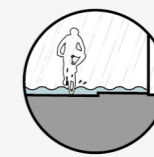
Wateroverlast door hoge mate verharding

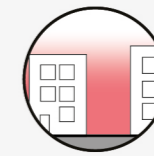
Hitte door hoge mate verharding

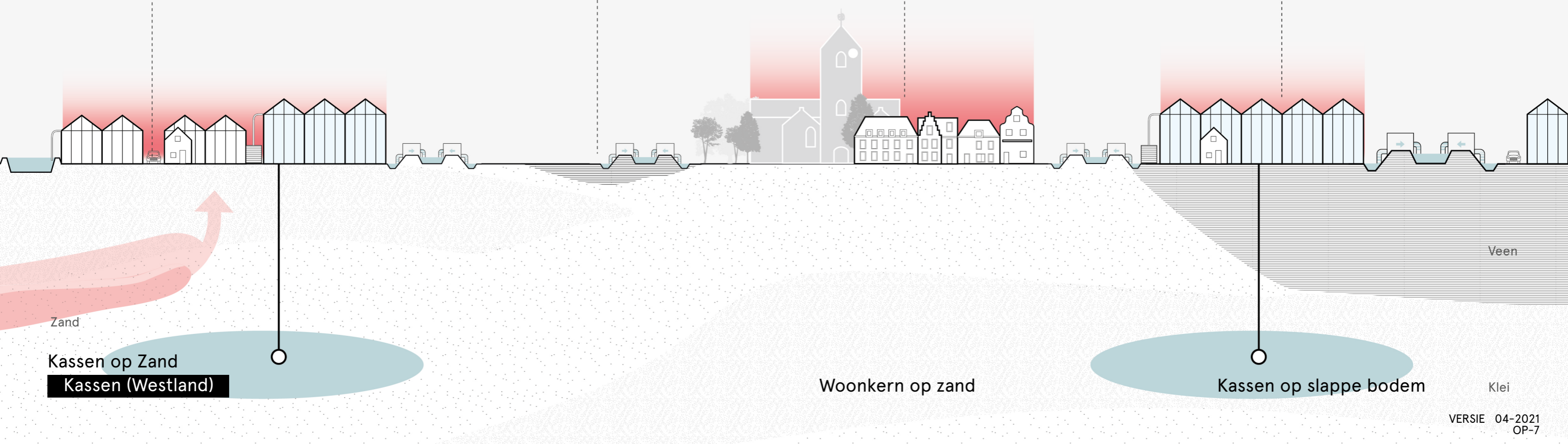
Watertekort in tuinbouw door droogte

Wateroverlast door hoge mate verharding

Hitte door hoge mate verharding

Kassen op Zand
Kassen (Westland)

Woonkern op zand

Kassen op slappe bodem

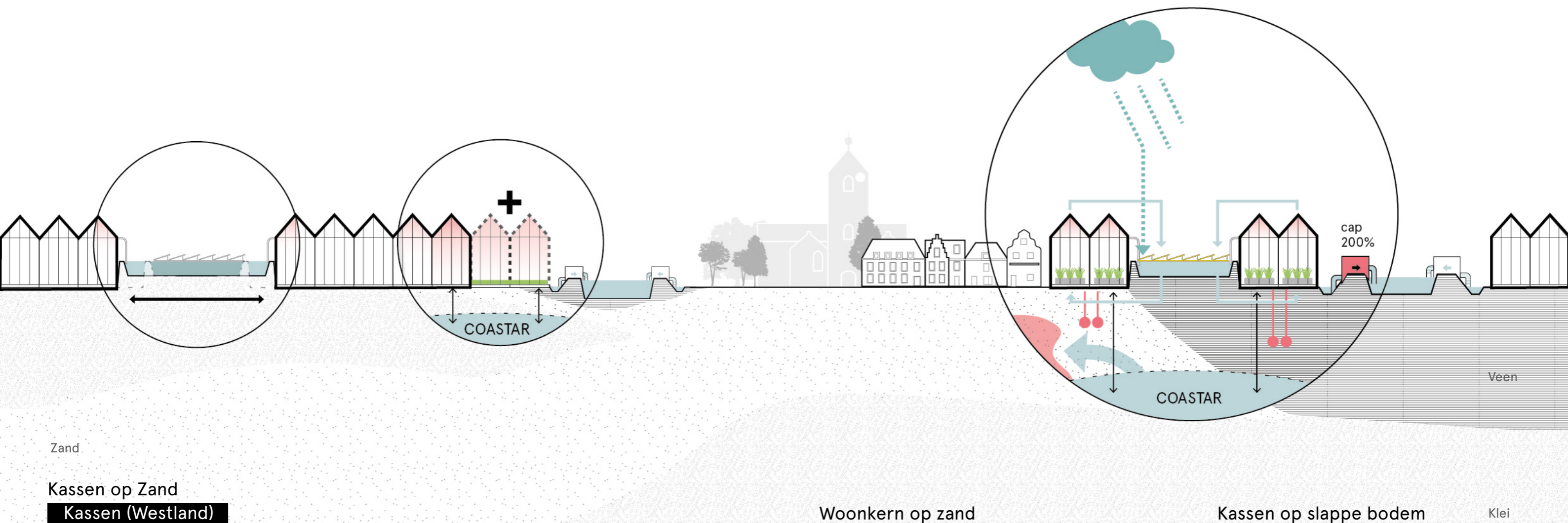
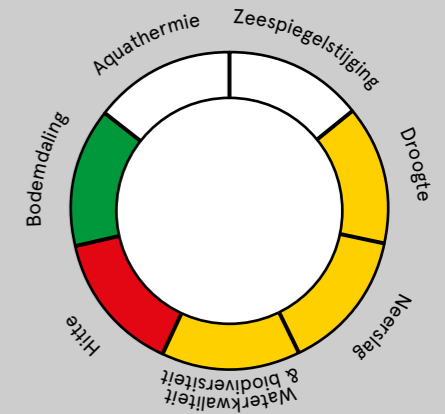
Klei

Uitleg perspectief

- Glastuinbouw wordt grootschalig getransformeerd.
- Glastuinbouw zoveel mogelijk off-bottom. Stop grondwateronttrekkingen door gebruik van regenwater uit extra aan te leggen waterbassins. Verzilting wordt niet tegengegaan door beperkte aanvulling van grondwater.
- Gebied kent dominant een functie als glas. Alle beschikbare ruimte wordt gebruikt ten behoeve van glastuinbouw. Verharding neemt hierdoor niet af.
- Ondernemers werken samen om een zo efficiënt mogelijk kassengebied te realiseren. Bijvoorbeeld door gedeelde waterbuffers of waterbronnen en gezamenlijke grootschalige energievoorziening.
- Door samenwerking en kavelruil ontstaat ruimte voor efficiëntere inrichting van infra en watersysteem.
- COASTAR toepassen voor opslag regenwater en tegengaan zoute kwel.

Score perspectief

- Door stop grondwateronttrekking wordt bodemdaling gestopt.
- Meer vraag voor water in tijden van droogte.
- Meer verhard oppervlak leidt tot meer hitte.
- Zowel verhard oppervlak als gietbassins nemen toe, waardoor effect van extreme neerslag netto niet toeneemt.
- Off-bottom kassen verbetert chemische waterkwaliteit, maar verzilting blijft.

Zand

Kassen op Zand

Kassen (Westland)

Woonkern op zand

Kassen op slappe bodem

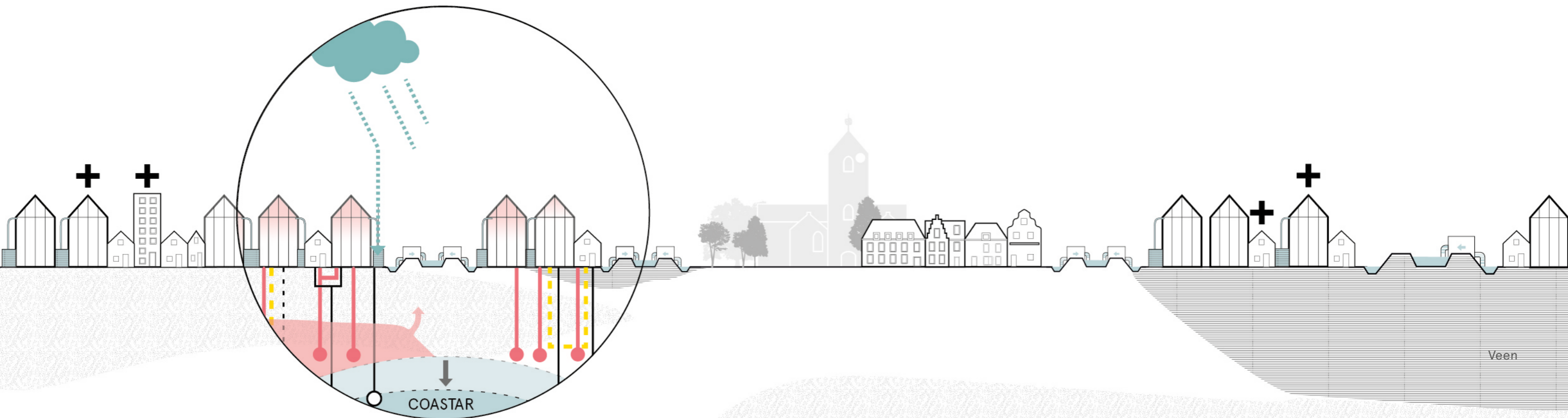
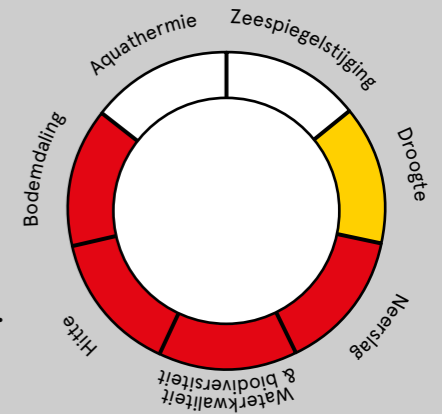
Klei

Uitleg perspectief

- Glastuinbouw is ieder voor zich georganiseerd.
- Watergebruik individueel georganiseerd. Afhankelijk van de tuinder wordt er gebruik gemaakt van grondwater, oppervlaktewater of hemelwater. Verzilting en zetting wordt sterker door onttrekken grondwater.
- Tuinders zijn door de versnippering van het gebied meer op zichzelf aangewezen. Elke tuinder heeft zijn eigen energie- en watervoorzieningen.
- Door de vele verschillende individuele initiatieven ontstaat er een grote druk op de bodem en het water.
- Druk op de ruimte wordt zowel door glastuinbouw als woningen ingevuld. Hierdoor ontstaat een divers patchwork van woonkernen en glastuinbouwgebieden. Verhard oppervlak neemt niet af.

Score perspectief

- Grondwateronttrekking en daarmee bodemdaling wordt niet gestopt.
- Watervraag in tijden van droogte wordt individueel opgelost.
- Verhard oppervlak neemt toe, daardoor meer hitte.
- Verhard oppervlak neemt toe, daardoor meer overlast bij neerslag.
- De aanpak van chemische waterkwaliteit heeft op lange termijn te weinig effect. Verzilting neemt toe.

Zand

Kassen op Zand

Kassen (Westland)

Woonkern op zand

Kassen op slappe bodem

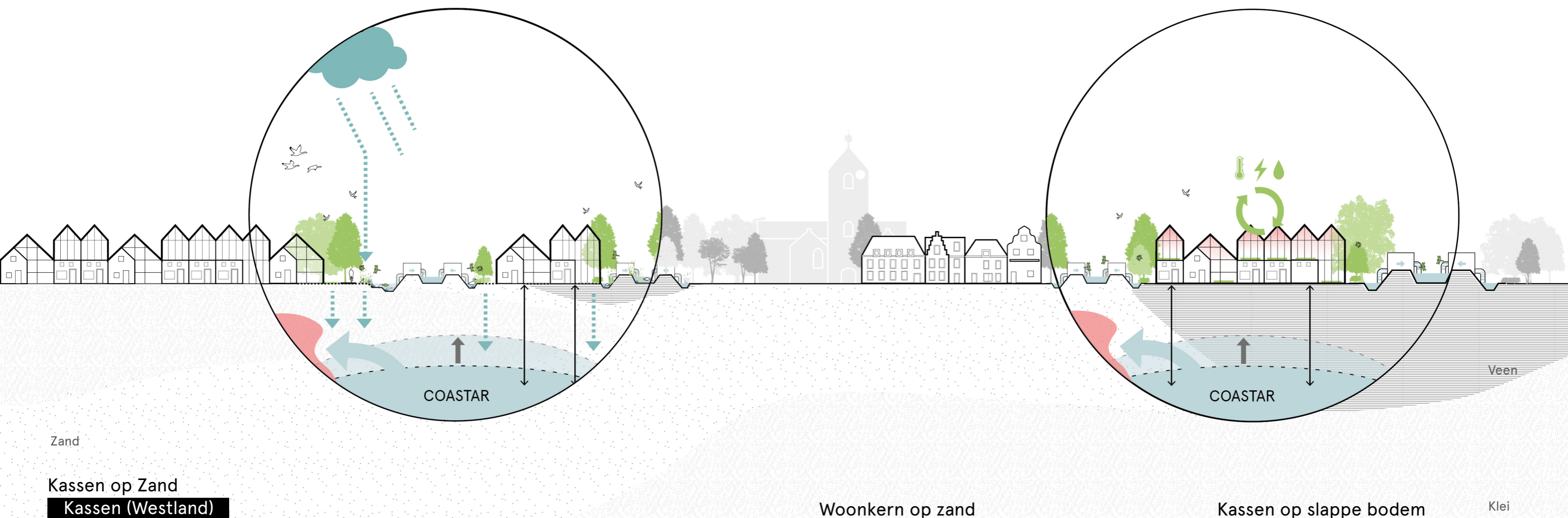
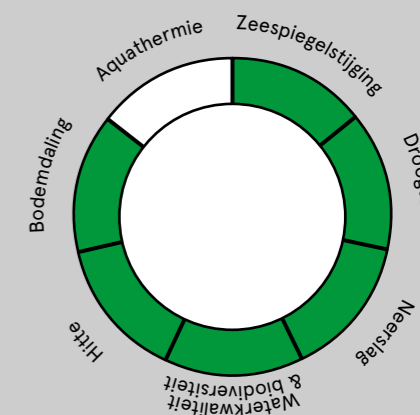
Klei

Uitleg perspectief

- Glastuinbouw en woningbouw ontwikkelen zich hand in hand in het gebied.
- Glastuinbouw vormt samen met woningen en openbare ruimte een integraal systeem voor energie en water. Overtollige warmte en overtollig water uit de glastuinbouw kan worden hergebruikt in woningen en vice versa.
- Door toename onverhard oppervlak kan regenwater gemakkelijk infiltreren en kan het grondwater aangevuld worden, waardoor de verzilting wordt beperkt.
- Door woningen en kassen te stapelen ontstaat extra ruimte voor openbare ruimte en recreatieve structuren. De openbare ruimte zorgt voor verkoeling en buffering van overtollig water.
- Boezemsysteem als drager voor het netwerk van openbare ruimte en recreatie.
- Gestapelde glastuinbouw met meerdere teeltlagen boven elkaar. Geeft minder ruimtebeslag, meer ruimte voor waterberging.

Score perspectief

- Kassen off-bottom, waardoor grondwateronttrekking en daarmee bodemdaling wordt gestopt.
- Hergebruik water zorgt voor voldoende water in tijden van droogte.
- Meer ruimte voor groen vermindert hitte-eiland effect en verbetert de biodiversiteit.
- Meer ruimte voor infiltratie van overtollig regenwater.
- Meer ruimte voor natuurvriendelijke oevers. Verzilting wordt geremd.

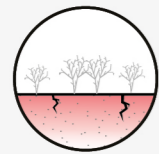
Kassen op Zand
Kassen (Westland)

Woonkern op zand

Kassen op slappe bodem

Klei

8. KASSEN (OOSTLAND)

Water in tuinbouw door droogte

Wateroverlast door hoge mate verharding

Hitte door hoge mate verharding

Verzakking door grondwaterontrekking

Wateroverlast door hoge mate verharding

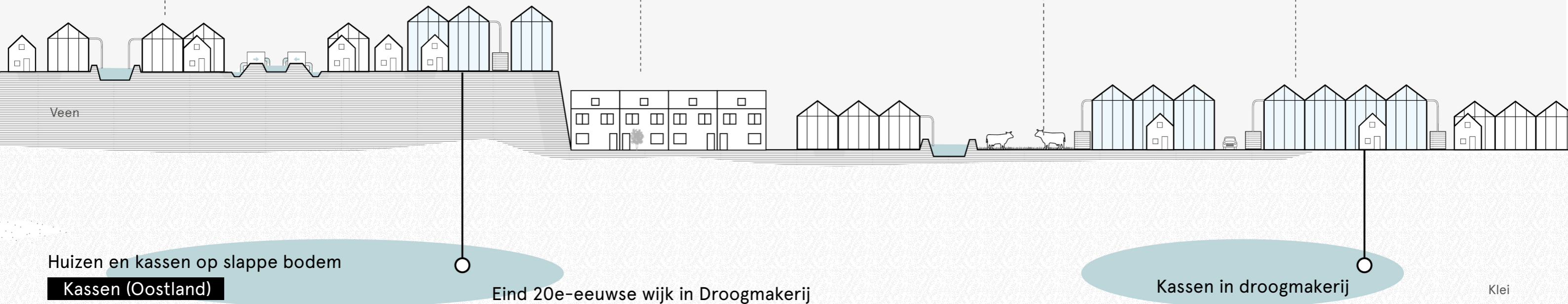
Hitte door hoge mate verharding

Afname biodiversiteit

Wateroverlast door hoge mate verharding

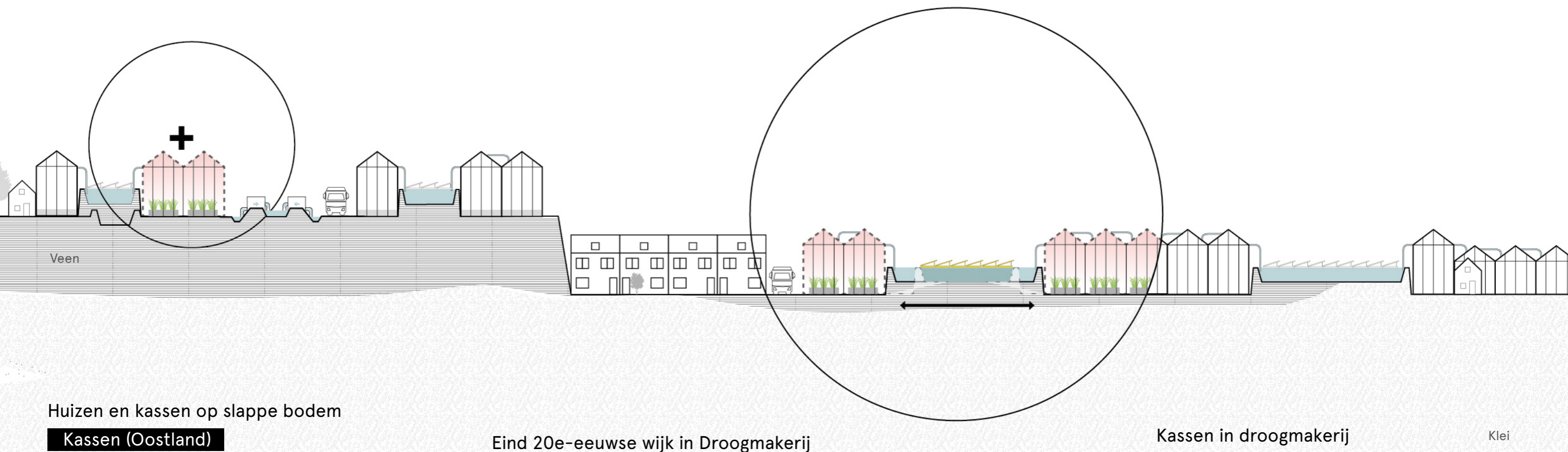
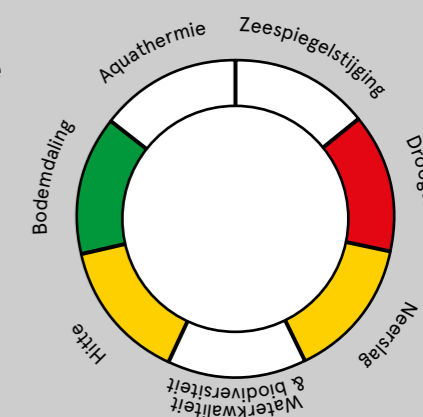

Uitleg perspectief

- Glastuinbouw wordt grootschalig getransformeerd.
- Glastuinbouw zoveel mogelijk off-bottom en zelfvoorzienend in energie en grondwaterneutraal.
- Gebied kent glas als dominante functie. Alle beschikbare ruimte wordt gebruikt ten behoeve van glastuinbouw en mobiliteit. Verharding neemt hierdoor niet af.
- Ondernemers werken samen om een zo efficiënt mogelijk kassengebied te realiseren. Bijvoorbeeld door gedeelde waterbuffers of waterbronnen en gezamenlijke grootschalige energievoorziening.
- Door samenwerking en kavelruil ontstaat ruimte voor efficiëntere inrichting van infra en watersysteem.

Score perspectief

- Kassen off-bottom waardoor grondwateronttrekking en daarmee bodemdaling wordt gestopt.
- Meer vraag voor water in tijden van droogte.
- Meer verhard oppervlak leidt tot meer hitte.
- Zowel verhard oppervlak als gietbassins nemen toe, waardoor effect van extreme neerslag netto niet toeneemt.

Huizen en kassen op slappe bodem

Kassen (Oostland)

Eind 20e-eeuwse wijk in Droogmakerij

Kassen in droogmakerij

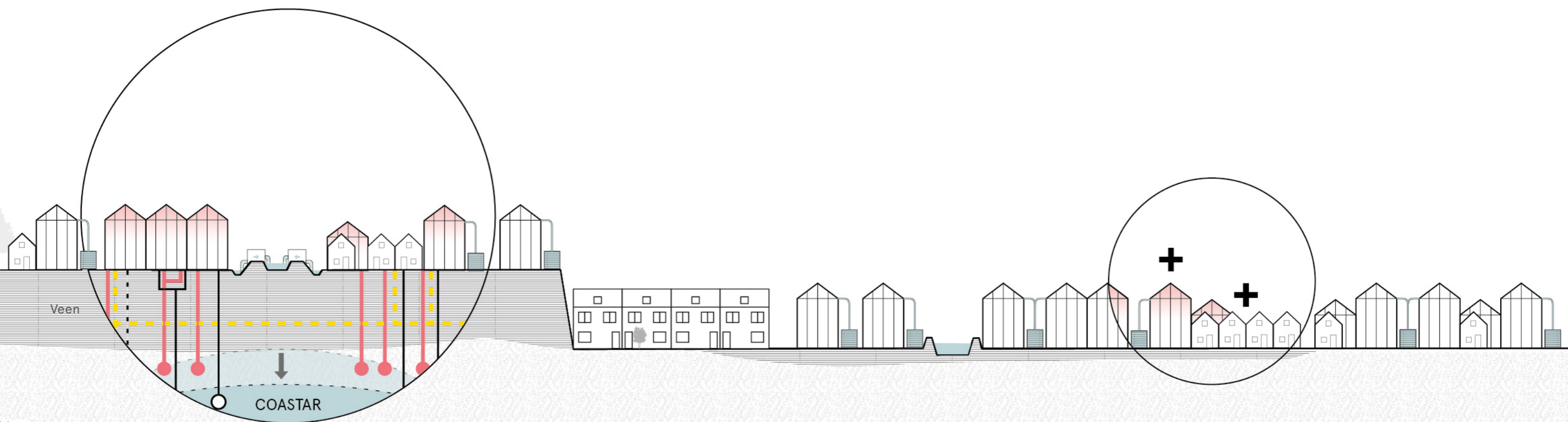
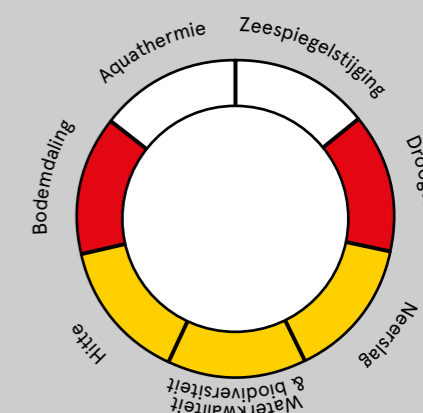
Klei

Uitleg perspectief

- Glastuinbouw is ieder voor zich georganiseerd.
- Glastuinbouw zoveel mogelijk off-bottom en zelfvoorzienend in energie en water.
- Tuinbouwondernemers zijn door de versnippering van het gebied meer op zichzelf aangewezen. Elke tuinder zijn eigen energie en watervoorzieningen.
- Door de vele verschillende individuele initiatieven ontstaat een grote druk op de bodem en het water.
- Druk op de ruimte wordt zowel door glastuinbouw als wonen ingevuld. Hierdoor ontstaat een divers patchwork van woonkernen en glastuinbouwgebieden. Verhard oppervlak neemt niet af.
- Door samenwerking en kavelruil ontstaat ruimte voor efficiëntere inrichting van infra en watersysteem.

Score perspectief

- Onttrekking van grondwater en daarmee bodemdaling neemt niet af.
- Geen extra bronnen voor zoetwater bij droogte.
- Verhard oppervlak en daarmee hitte-eiland effect neemt niet af.
- Verhard oppervlak en daarmee overlast door extreme neerslag neemt niet af.
- Risico overstort bij extreme neerslag blijft.

Huizen en kassen op slappe bodem

Kassen (Oostland)

Eind 20e-eeuwse wijk in Droogmakerij

Kassen in droogmakerij

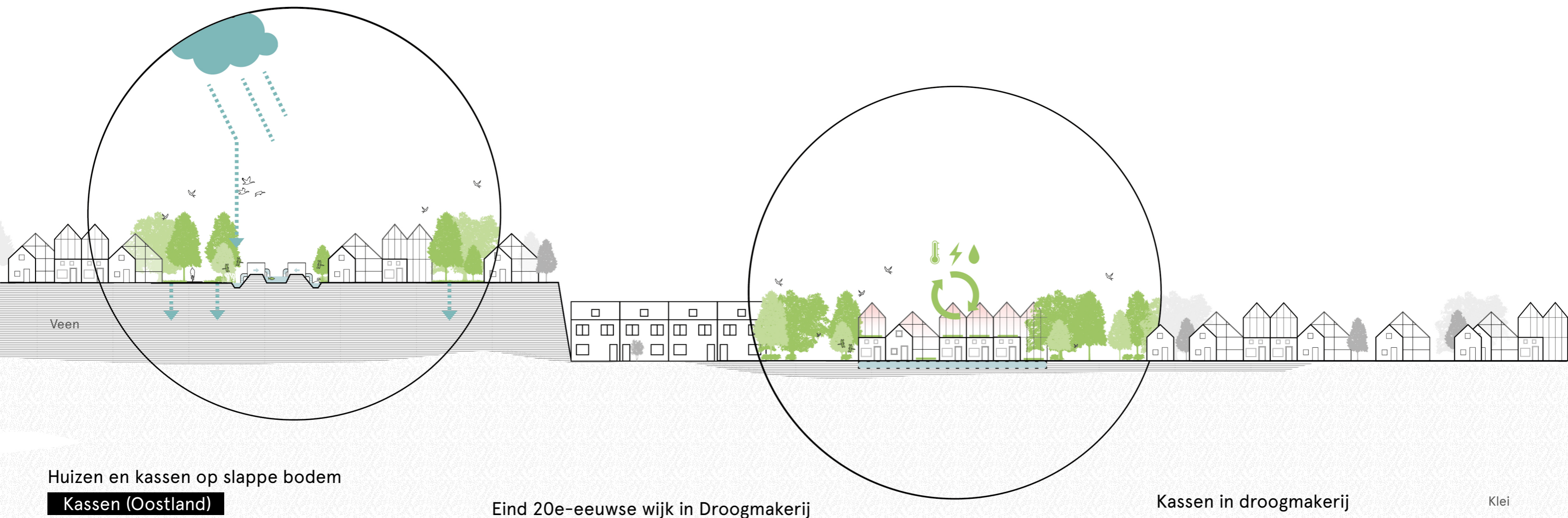
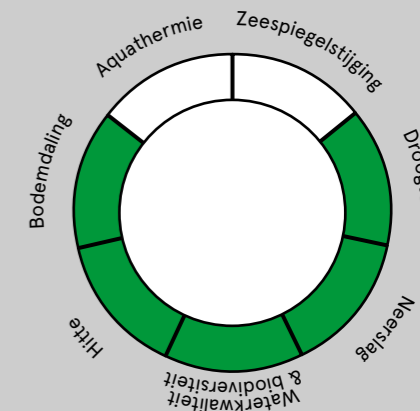
Klei

Uitleg perspectief

- Glastuinbouw en woningbouw ontwikkelen zich hand in hand in het gebied.
- Glastuinbouw vormt samen met woningen en openbare ruimte een integraal systeem voor energie en water. Overtollige warmte en overtollig water uit de glastuinbouw kan worden hergebruikt in woningen en vice versa.
- Door woningen en kassen te stapelen ontstaat er extra ruimte voor openbare ruimte en recreatieve structuren. De openbare ruimte zorgt voor verkoeling en buffering van overtollig water.
- Boezemsysteem als drager voor het netwerk van openbare ruimte en recreatie.

Score perspectief

- Kassen off bottom waardoor grondwateronttrekking en daarmee bodemdaling wordt gestopt.
- Hergebruik water zorgt voor voldoende water in tijden van droogte.
- Meer ruimte voor groen vermindert hitte-eiland effect en verbetert de biodiversiteit.
- Meer ruimte voor natuurvriendelijke oevers verbetert waterkwaliteit en biodiversiteit.

Huizen en kassen op slappe bodem

Kassen (Oostland)

Eind 20e-eeuwse wijk in Droogmakerij

Kassen in droogmakerij

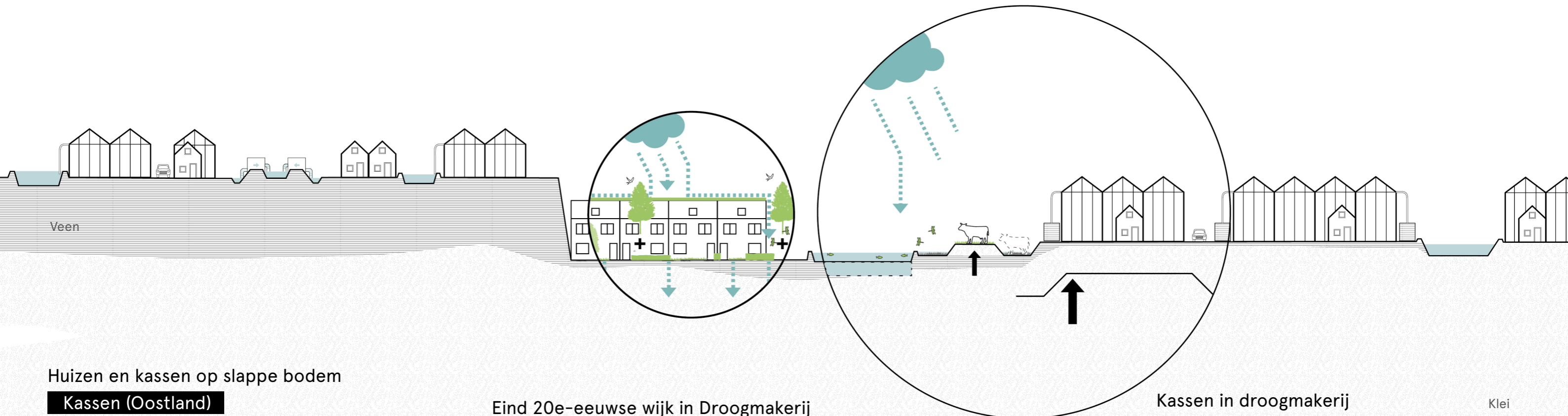
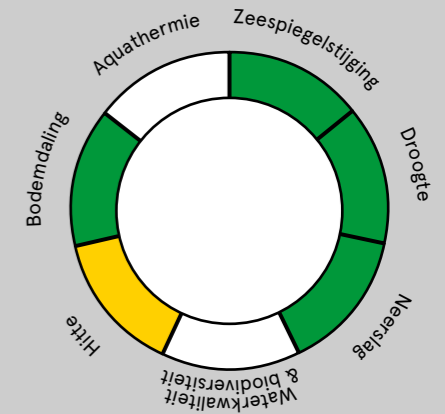
Klei

Uitleg perspectief

- Binnen de glastuinbouw wordt uitsluitend op terpen gebouwd.
- Door kassen op hoge terpen te plaatsen ontstaat extra ruimte voor openbare ruimte en water structuren. De openbare ruimte zorgt voor verkoeling en buffering van overtollig water.
- Mogelijkheid om koeien uit Midden-Delfland over te plaatsen.

Score perspectief

- Kassen off-bottom waardoor grondwateronttrekking en daarmee bodemdaling wordt gestopt.
- Waterbuffering in diepste polders leveren water in tijden van droogte.
- Meer verhard oppervlakt leidt tot meer hitte.
- Zowel verhard oppervlak als gietbassins nemen toe, waardoor effect van extreme neerslag netto niet toeneemt.

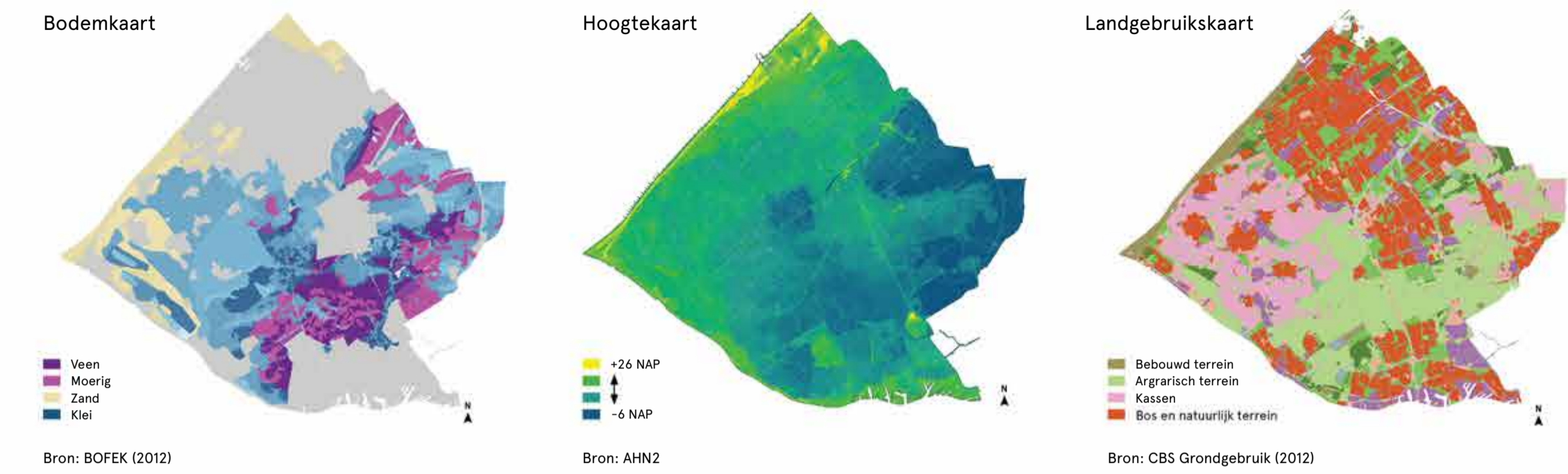
Huizen en kassen op slappe bodem
Kassen (Oostland)

Eind 20e-eeuwse wijk in Droogmakerij

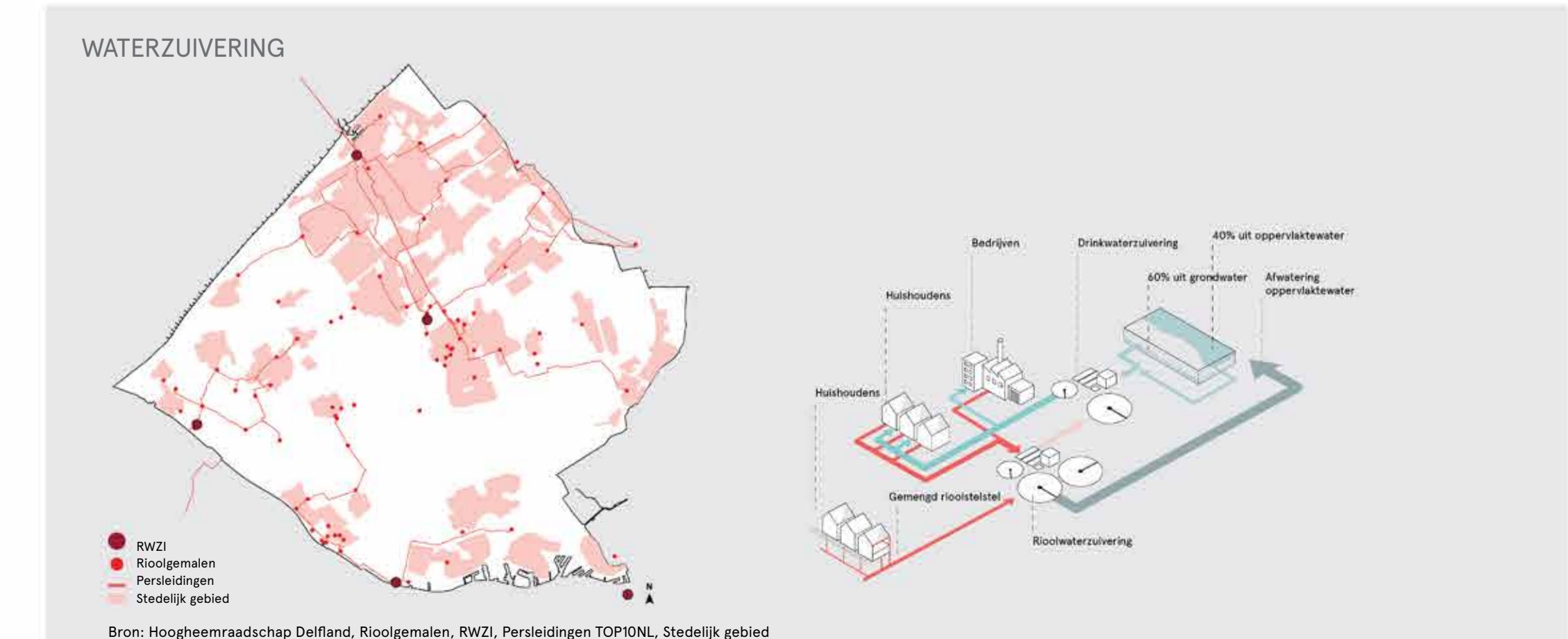
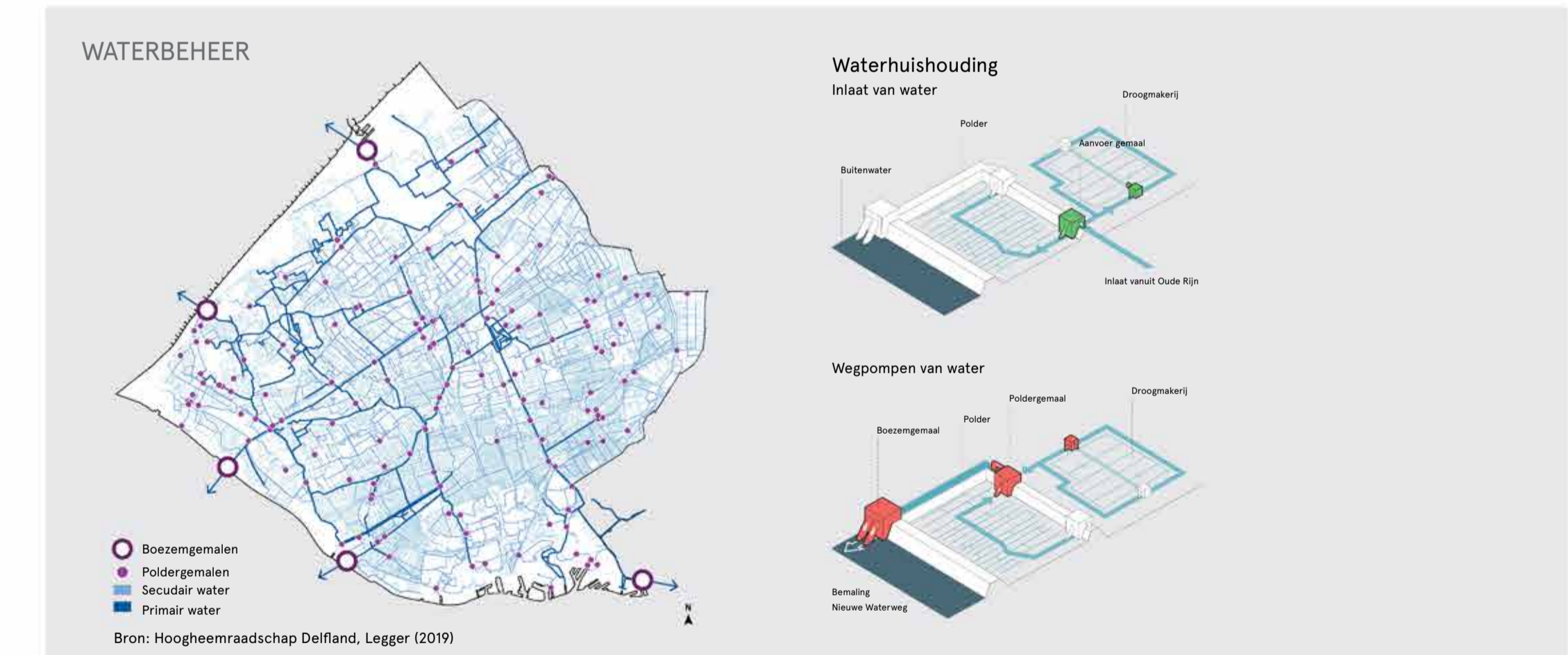
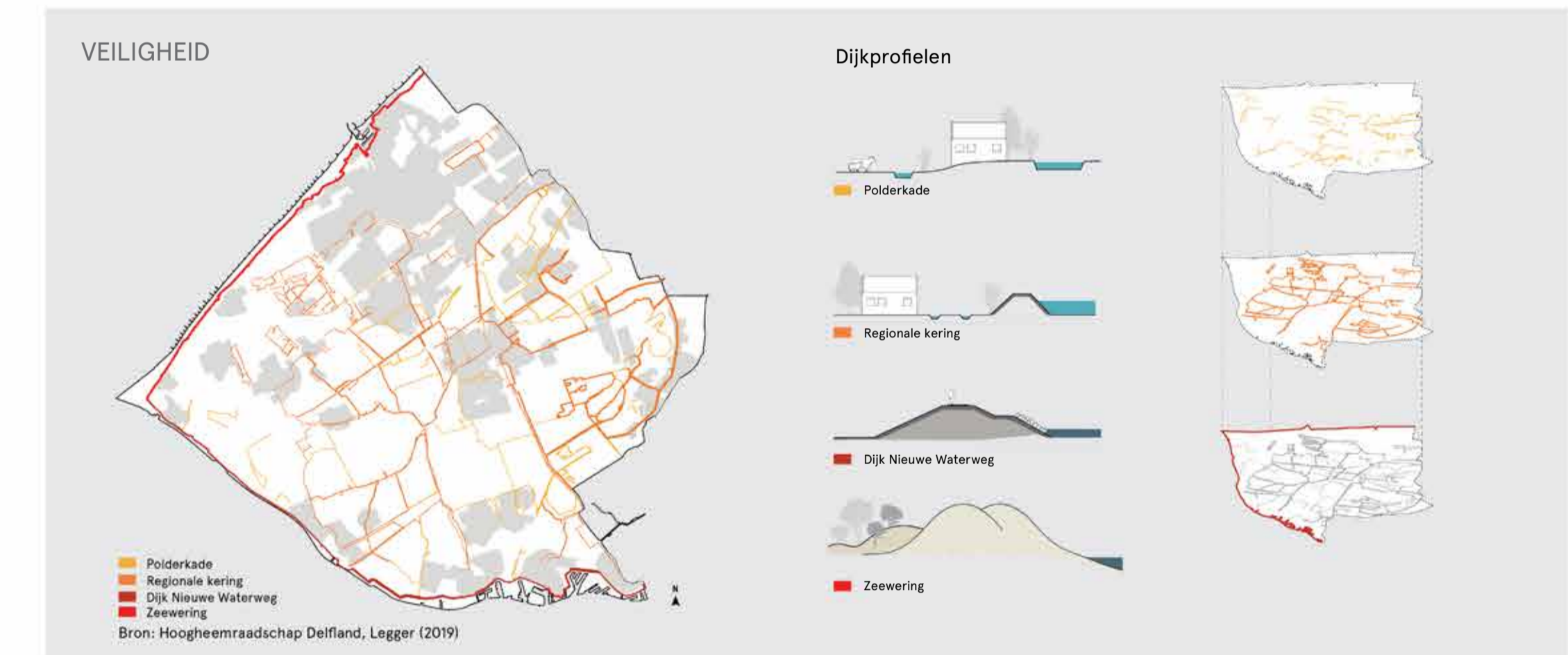
Kassen in droogmakerij

Klei

LANDSCHAP VAN HET HOOGHEEMRAADSCHAP

OBJECTEN VAN HET HOOGHEEMRAADSCHAP

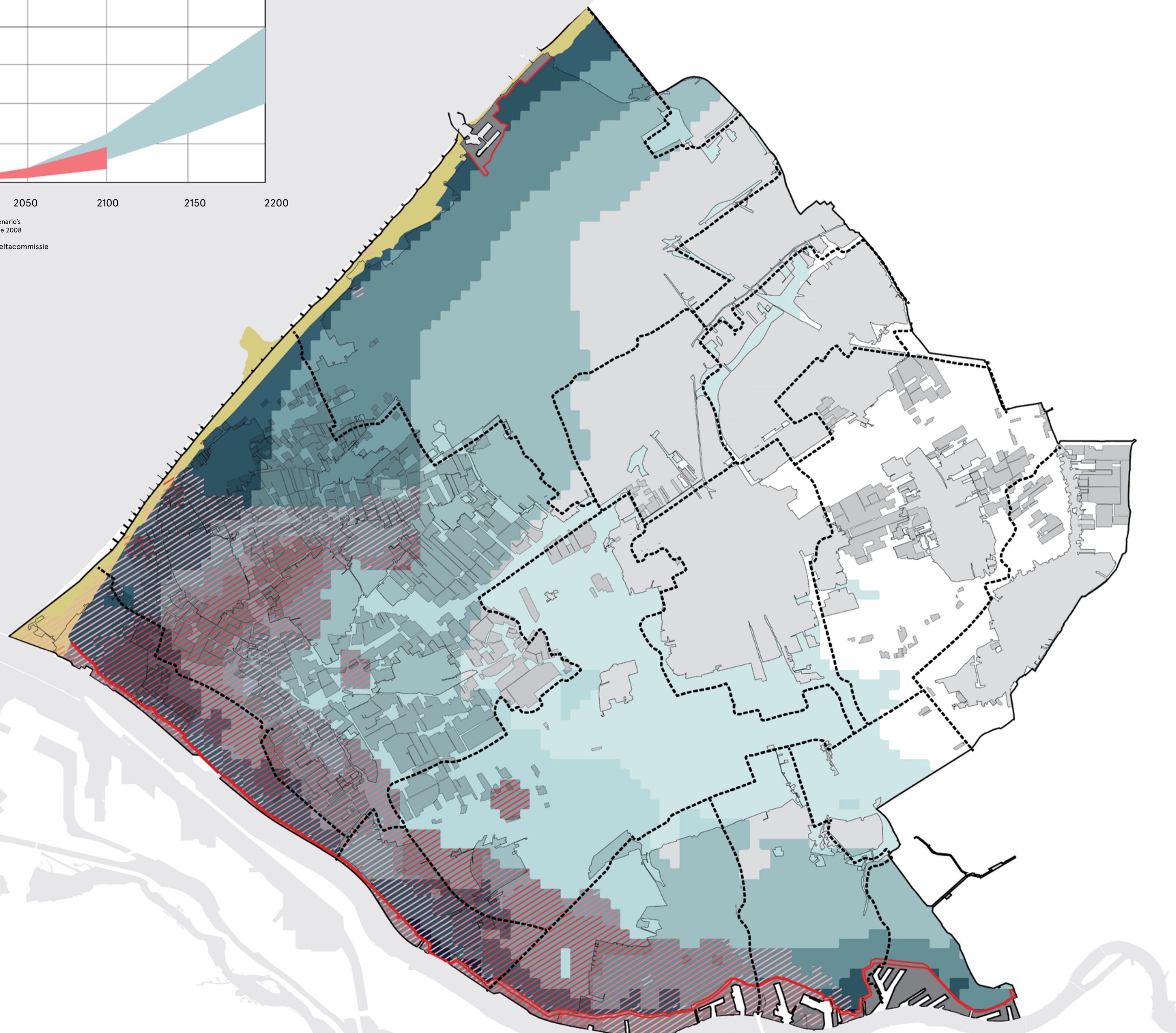
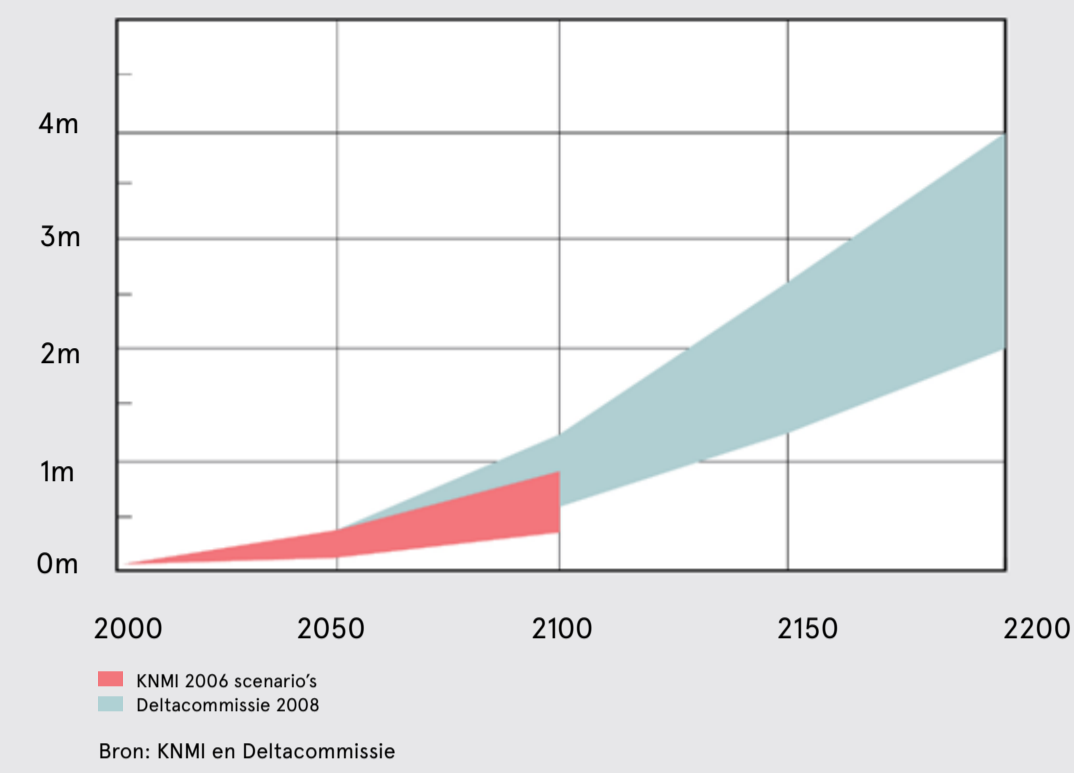
Algemene plankaart

- Bebouwd terrein
- Semi bebouwd terrein
- Zand
- Veen
- Klei
- Boezemgemaal
- Polder gemaal
- Polder en regionale keringen
- Dijk Nieuwe Waterweg
- RWZI
- Rioolgemaal
- Persleidingen
- Tuinbouw
- Boezem- en polderberging
- Natte ecologische zones
- Gemeentegrenzen

Bronnen: BOFEK 2012, AHN2, CBS Grondgebruik 2012, Legger HHD, HHD (Rioolgemaal, RWZI, Persleidingen) TOP10NL (Stedelijk gebied)

ONTWIKKELING: DE ZEEPIEGEL STIJGT

Scenario's voor zeespiegelstijging (m)

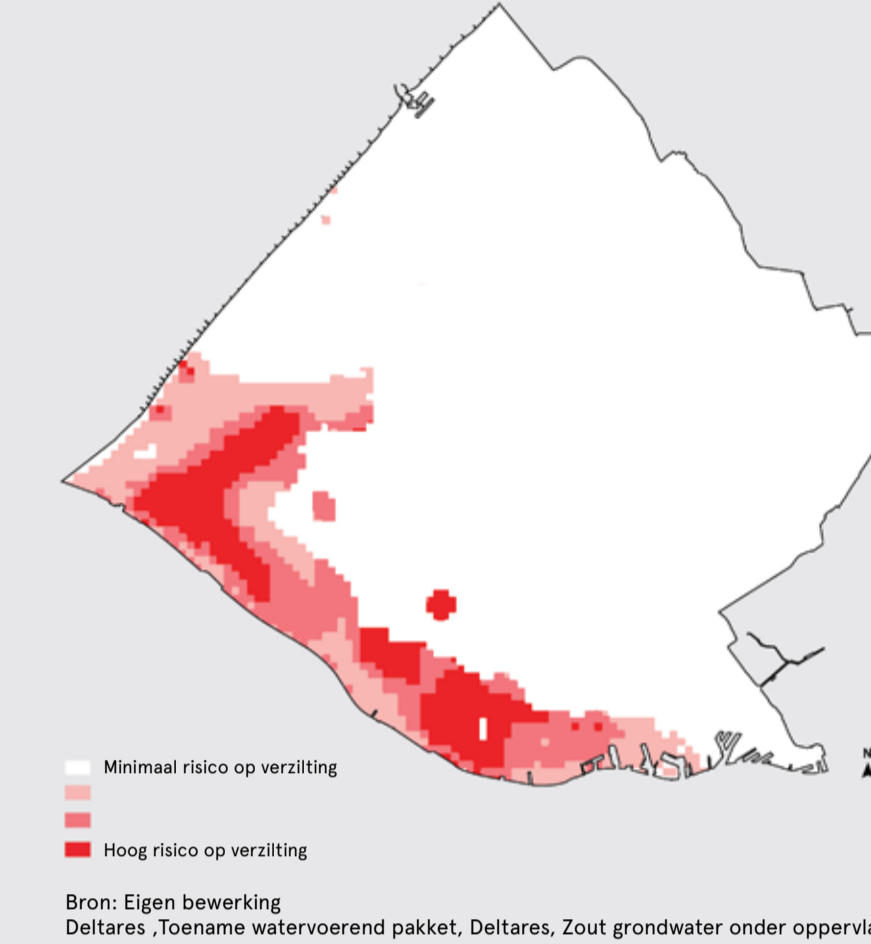
Legenda

- >3.0m toename van stijghoogte in watervoerend pakket
- 2.0m - 3.0m
- 1.0m - 2.0m
- 0.5m - 1.0m
- Hoog risico op verzilting
- Gemiddeld risico op verzilting
- Licht risico op verzilting
- Gemeentegrenzen
- Primaire dijken
- Strand en duingebied
- Buitendijks industriegebied

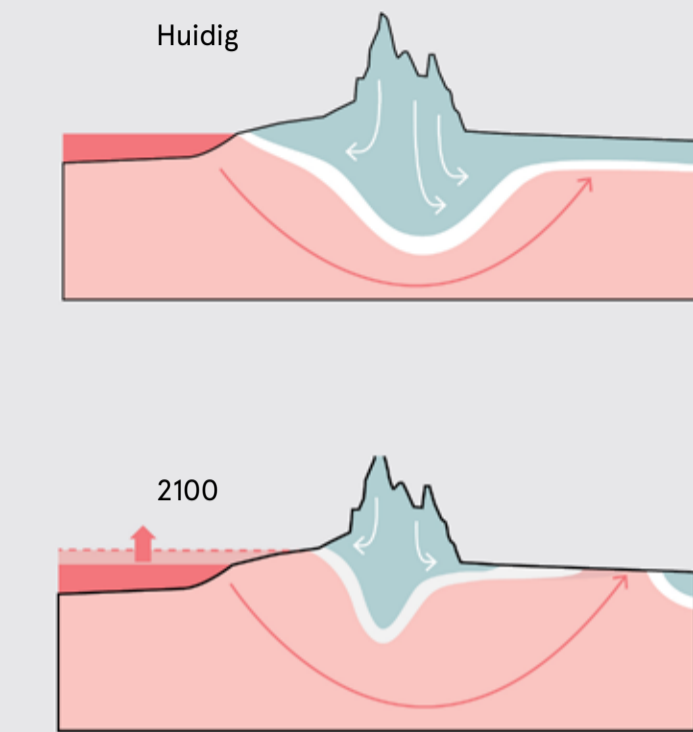

Bronnen: Deltares, Klimaat-effectatlas

KANS OP VERZILTING OPPERVLAKEWATER

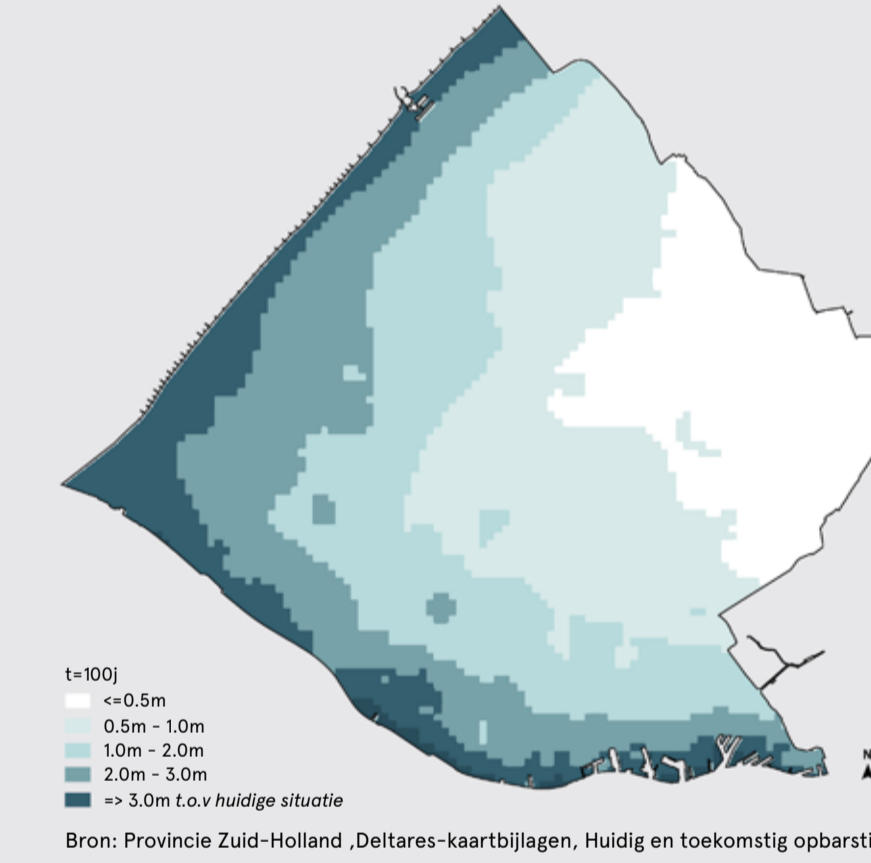

Verzilt oppervlaktewater door zeespiegelstijging

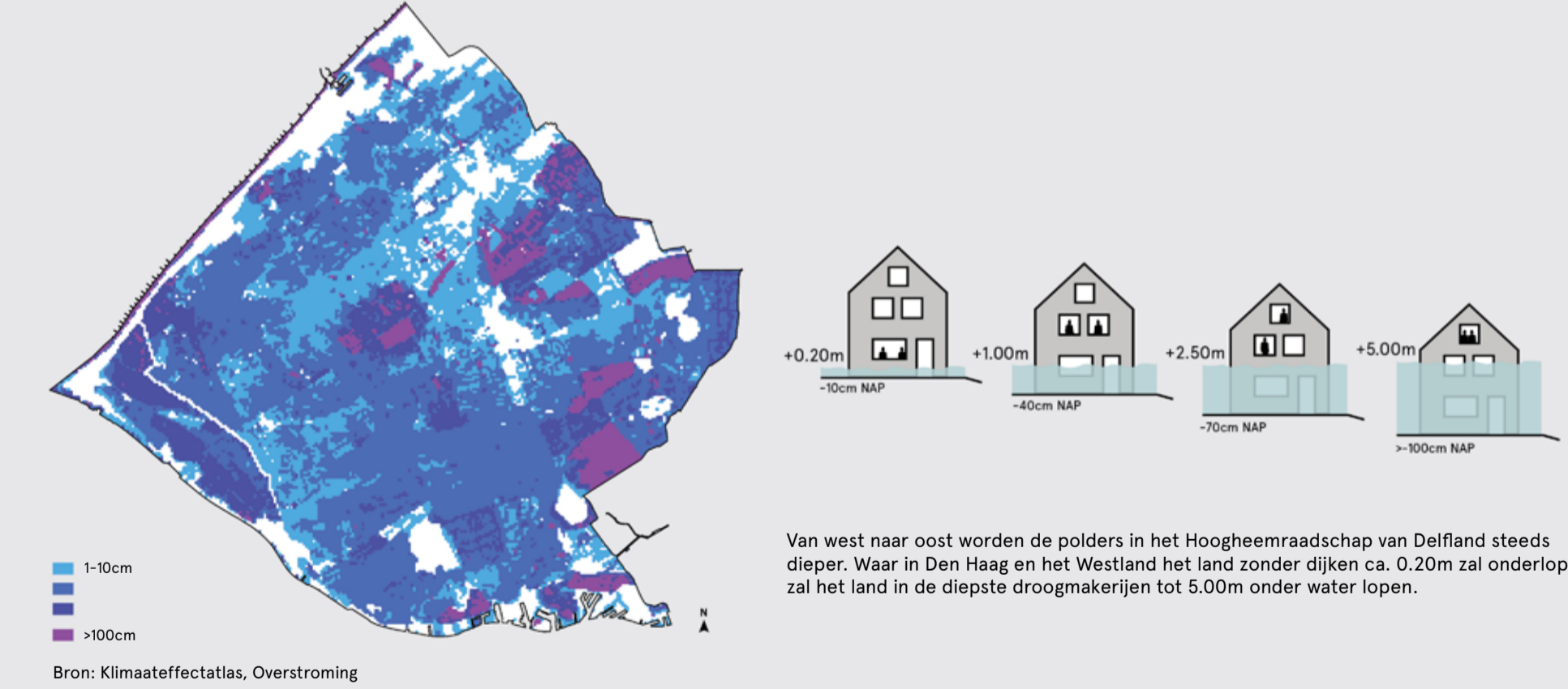

Door de stijgende zeespiegel stijgt ook het niveau van het zoute grondwater. Op de plekken waar de zoutgrens nu al dicht onder het oppervlakte zit kan dit resulteren in een verzilting van het oppervlaktewater.

TOENAME VAN STIJGHOOGTE IN WATERVOEREND PAKKET

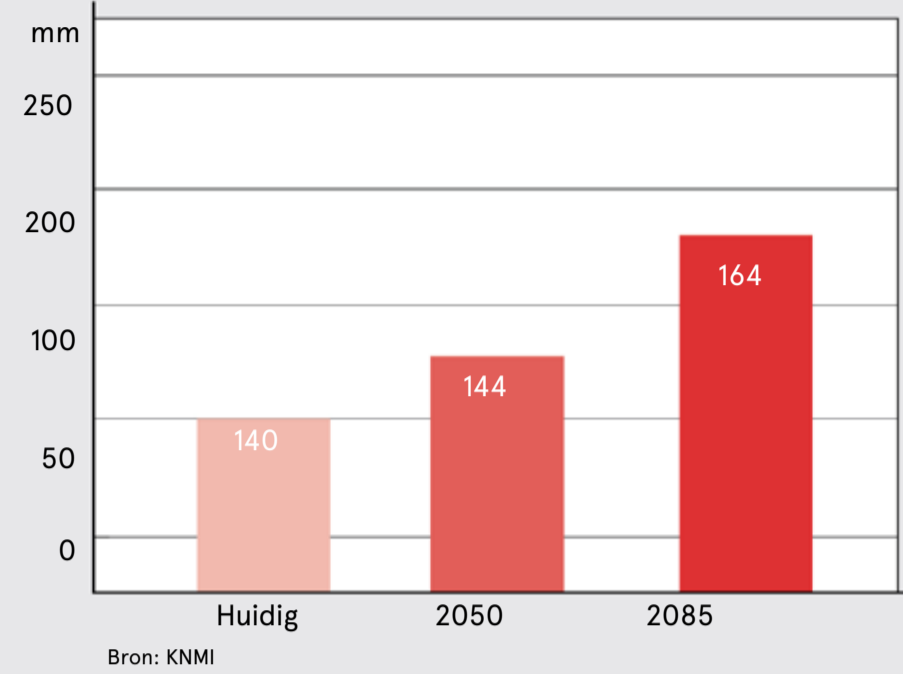

OVERSTROMINGSDIEPTE

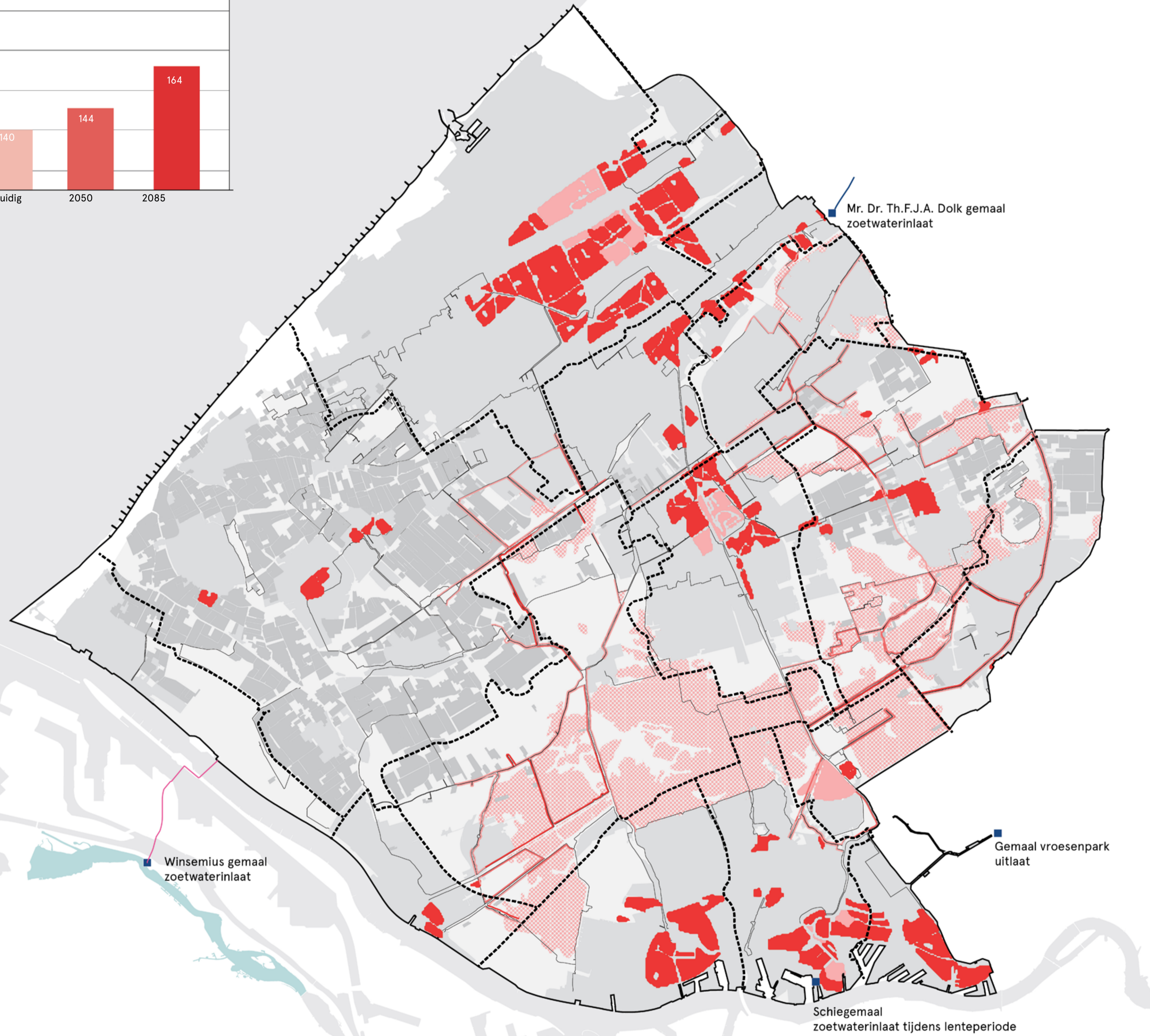

ONTWIKKELING: STEEDS MEER DROGE DAGEN

Gemiddelde hoogte neerslag tekort(mm) gedurende groeiseizoen

Bron: KNMI

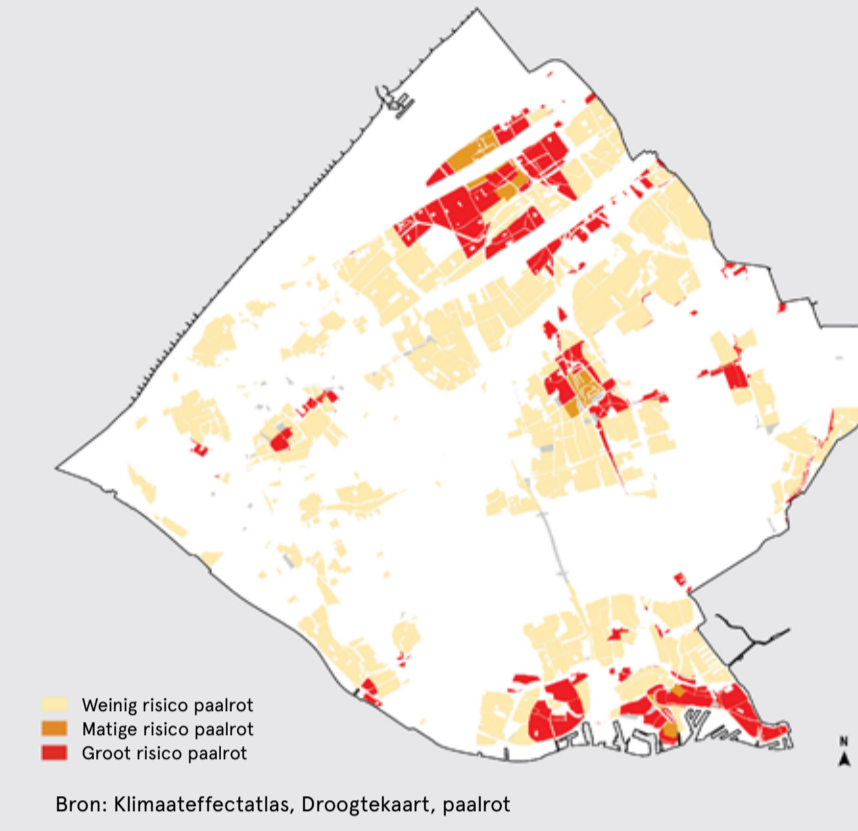
Legenda

- Groot risico op paalrot
- Matig risico op paalrot
- Verdroging veenweide
- Zeer droogtegevoelig
- Middel matig droogtegevoelig
- Licht droogtegevoelig kaden
- Gemeentegrenzen
- Gemalen

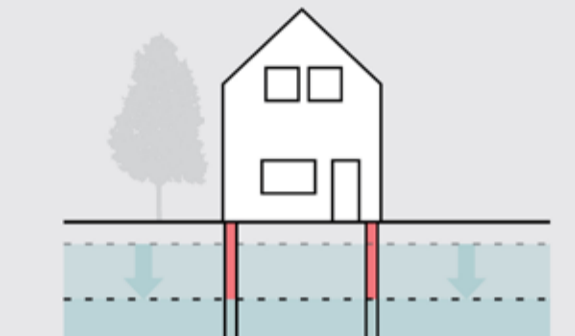

Bronnen: KNMI, Klimaat-effectatlas, CBS, Bodemgebruik, Grasland (2012), BOFEK, bodemkaart, veen en moerige grond, Hoogheemraadschap Delfland, Droogtegevoelige kaden

RISICO OP PAALROT IN STEDELIJK GEBIED

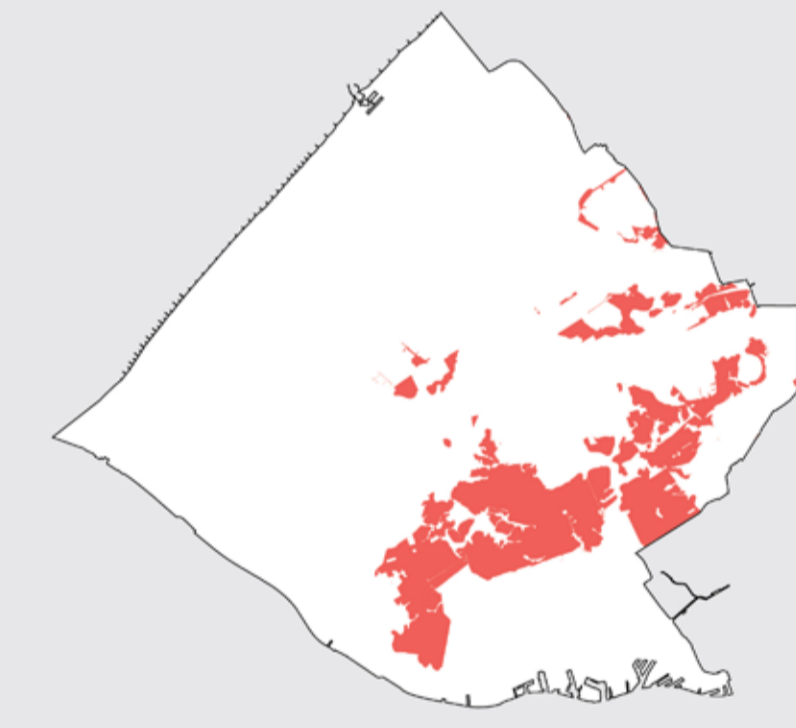

Bron: Klimaat-effectatlas, Droogtekaart, paalrot

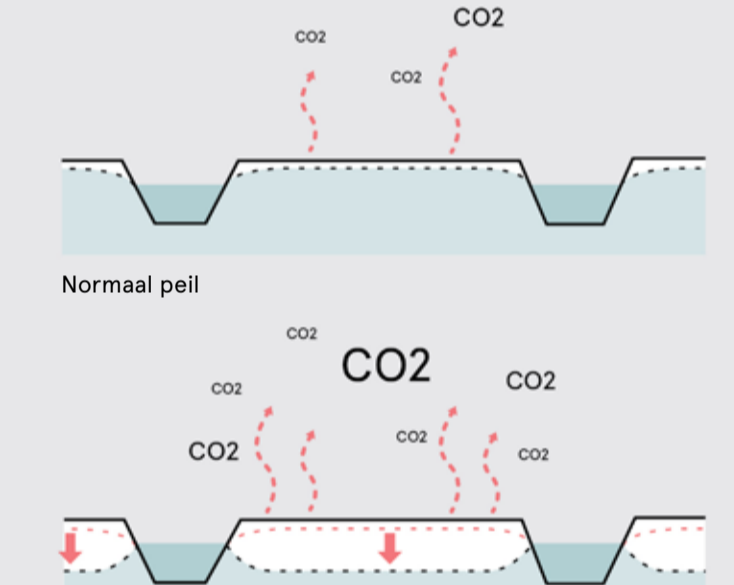

Wanneer het grondwaterpeil daalt in gebieden waar de huizen zijn gefundeerd op houten palen, kunnen de palen gaan rotten wanneer deze in aanraking komen met zuurstof. Op de kaart is te zien welke stedelijke gebieden kwetsbaar zijn voor paalrot. De bouwperiode en bodemkenmerken van een gebied geven een indicatie van de hoeveelheid houten paalfunderingen. Het landelijk gebied is op deze kaart buiten beschouwing gelaten, maar ook daar is sprake van houten paalfunderingen en mogelijke daling van de grondwaterstand.

RISICO OP VERDROGING VAN DE VEENWEIDE

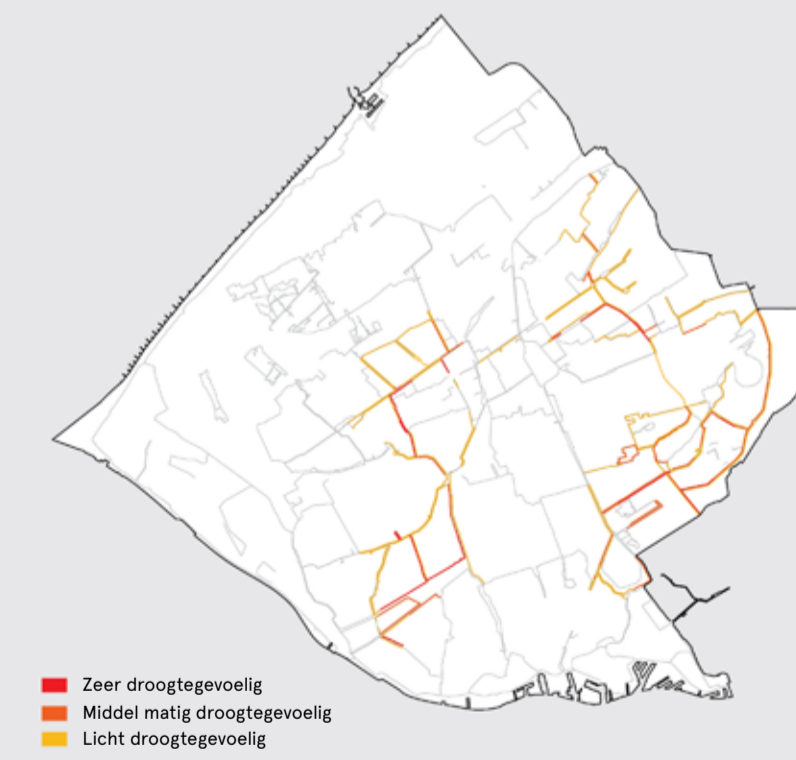

Bron: CBS Bodemgebruik Grasland (2012), + BOFEK 2012 Bodemkaart, Veen en moerige grond

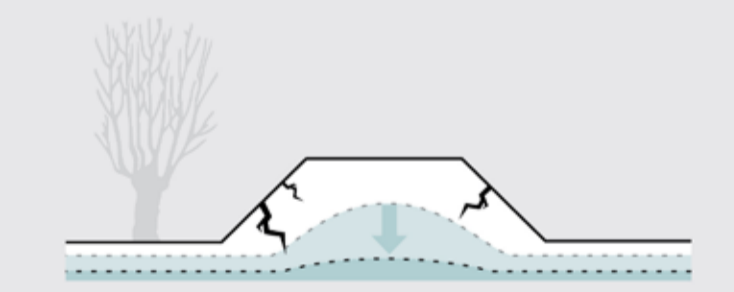

In tijden van droogte zakt het grondwaterpeil uit, met oxidatie van het veen als gevolg.

RISICO OP VERDROGING KERINGEN

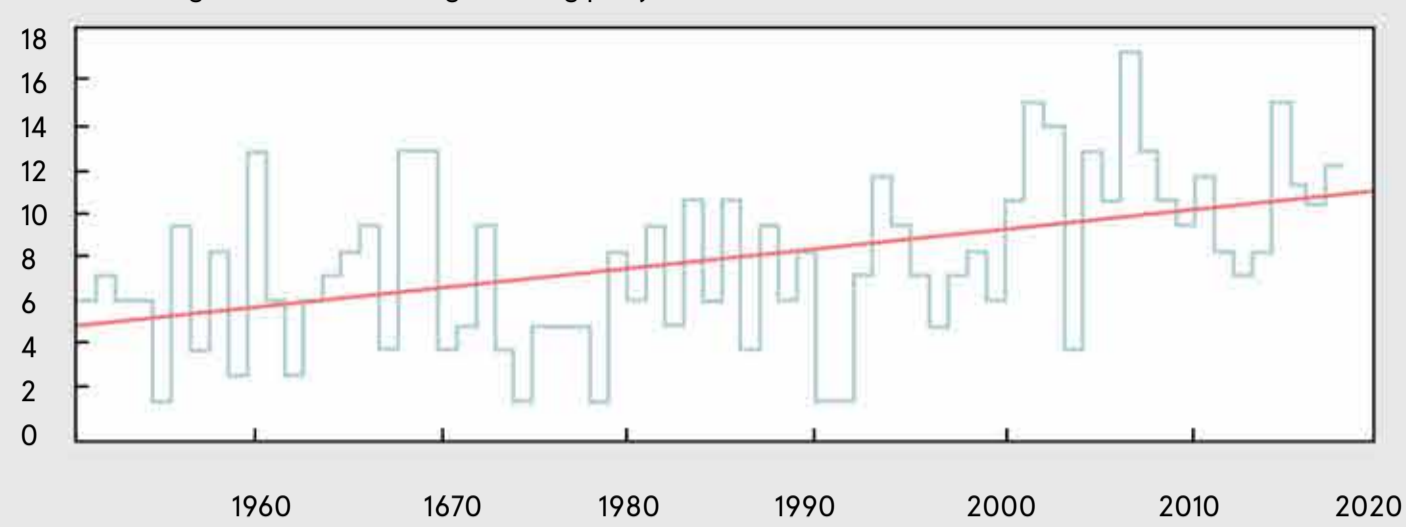
Bron: Hoogheemraadschap Delfland, Droogtegevoelige kaden (2019)

Veendijken nemen water op als een spons en zijn daardoor stevig genoeg om rivierwater tegen te houden. Als de dijk te droog is ontstaan er scheuren, waardoor de dijk kan schuiven of zelfs kan breken.

ONTWIKKELING: HET REGENT VAKER EN HARDER

Aantaldagen met 50 mm/dag neerslag per jaar

Bron: KNMI

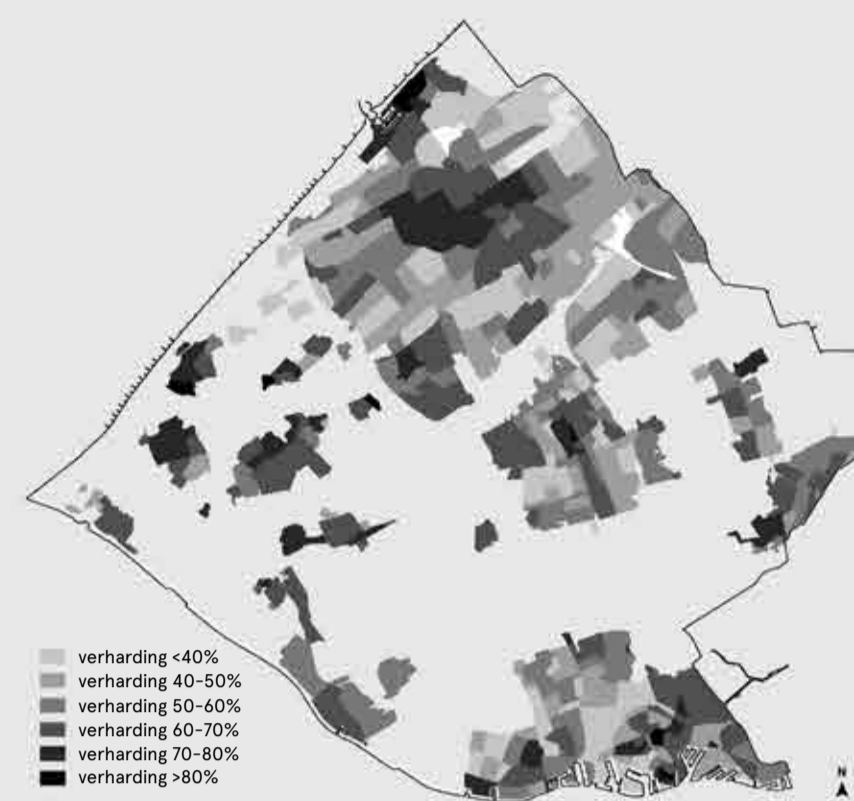
Legenda

- Verharding >80%
- Verharding 70-80%
- Verharding 60-70%
- Verharding 50-60%
- Verharding 40-50%
- Verharding <40%
- Gemeentegrenzen
- Kassengebied
- Grasgebied
- Kans op wateroverlast door vertakt boezemsysteem
- Keringen in bebouwd gebied

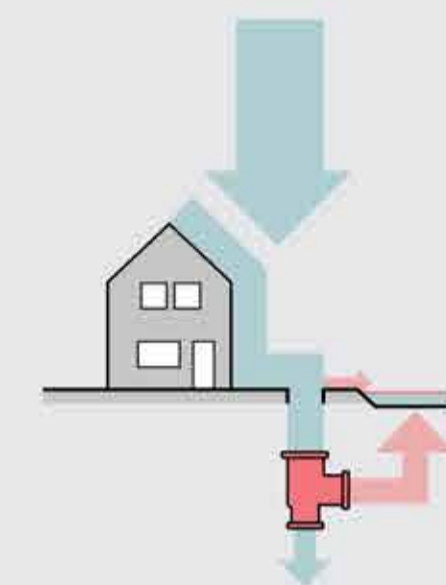

Bronnen: KNMI, Klimaat-effectatlas, CBS Bodemgebruik (2012)

RISICO OP WATER OP STRAAT

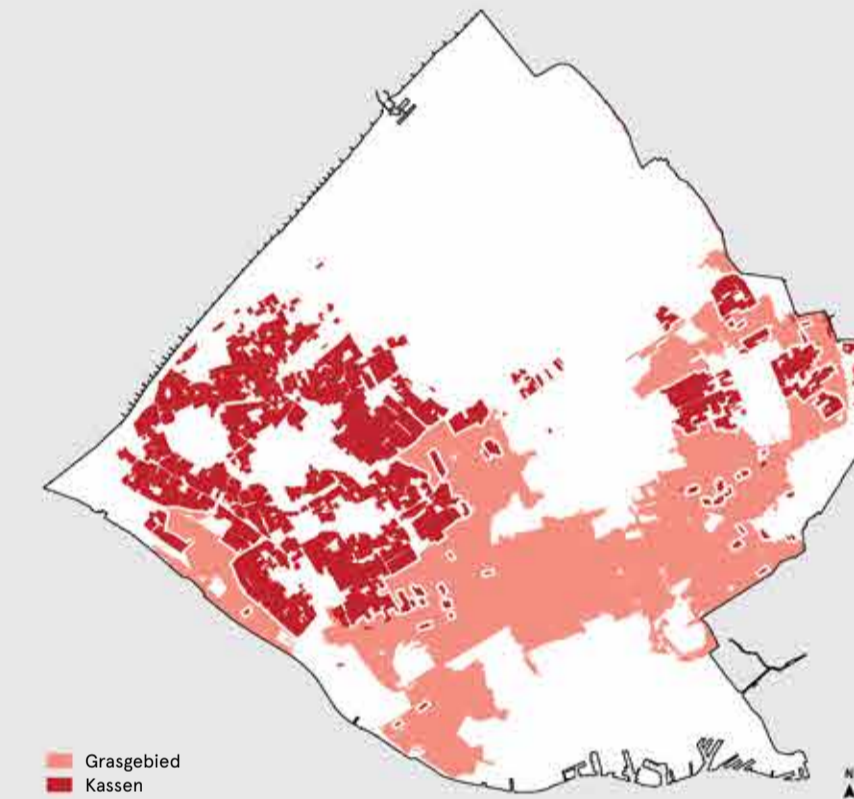

Bron: Klimaat-effectatlas, Wateroverlast

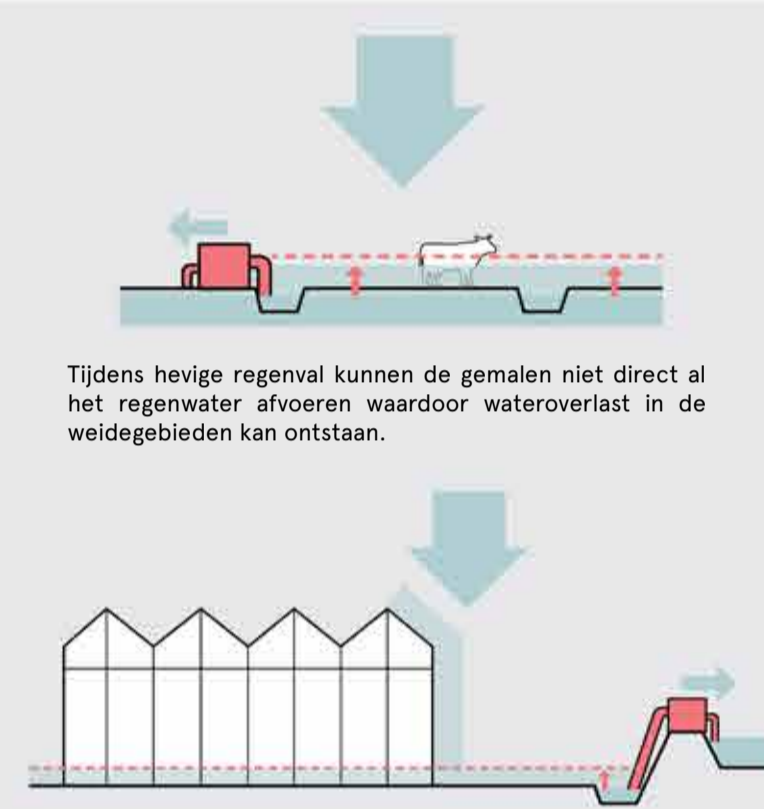

In gebieden met veel verharding moet al het water worden afgevoerd via het riool. Wanneer de capaciteit van het riool ontoereikend is, zal het overtollige regenwater (gemengd met afvalwater) overstorten op het oppervlakte water.

WATEROVERLAST AGRARISCH GEBIED

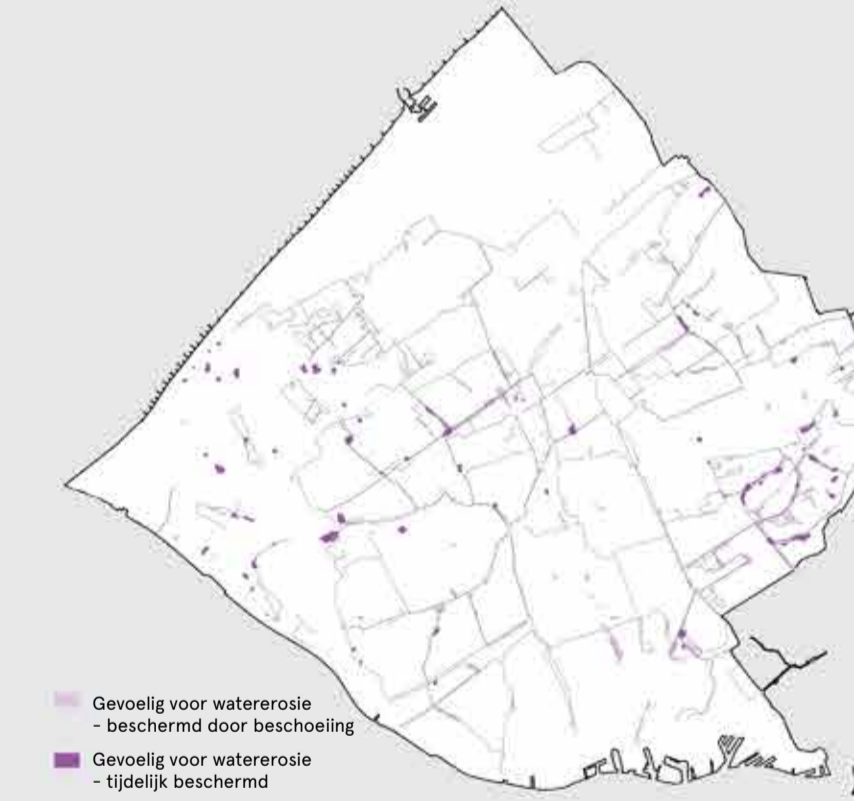
Bron: CBS, Grondgebruikkaart (2012)

Tijdens hevige regenval kunnen de gemalen niet direct al het regenwater afvoeren waardoor wateroverlast in de weidegebieden kan ontstaan.

Door het vele verharde oppervlak in het kassengebied, komt veel van het overtollige regenwater in de openbare ruimte terecht met overlast tot gevolg.

KRAPTE AFVOERCAPACITEIT/DOORVOERCAPACITEIT

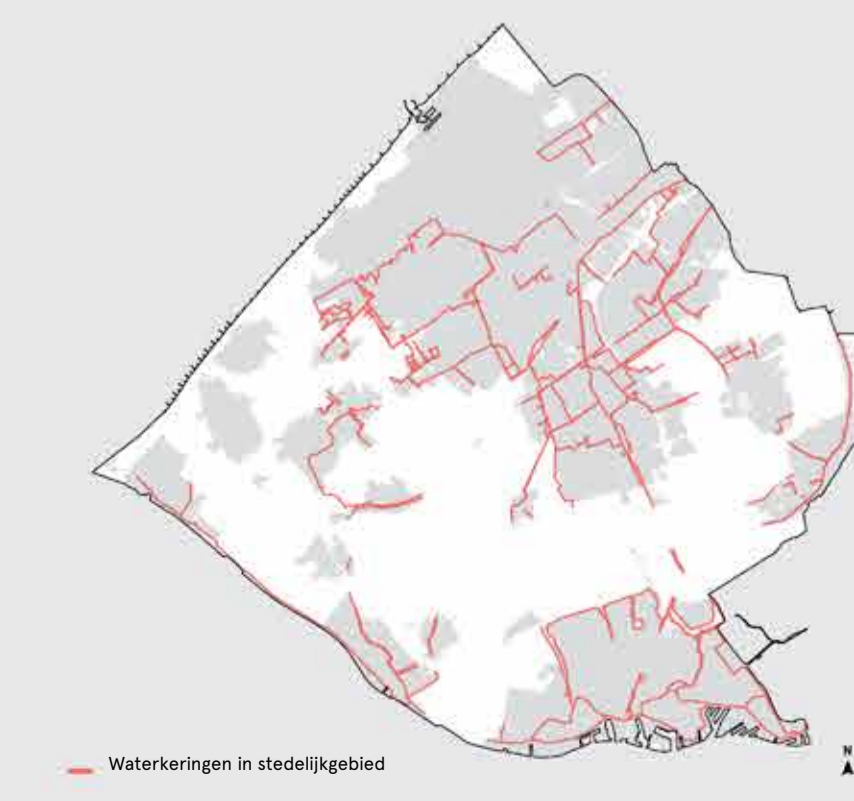
Bron: Klimaat-effectatlas, Wateroverlast

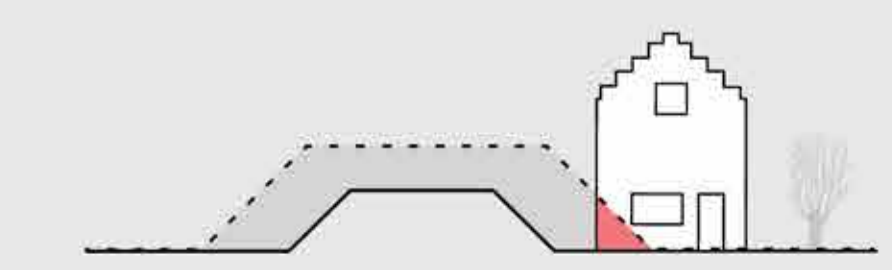
Bij extreme neerslag moet er veel water tegelijkertijd door de boezems. Hoge stroomsnelheden kunnen ervoor zorgen dat de oevers eroderen, wat kan resulteren in verzakking van woningen en wegspoeling van ecologische oevers.

Met name in Den Haag vertakt het boezemsysteem snel waardoor het water niet snel genoeg afgevoerd kan worden. Dit kan resulteren in wateroverlast.

WATERKERING IN BEBOUWD GEBIED

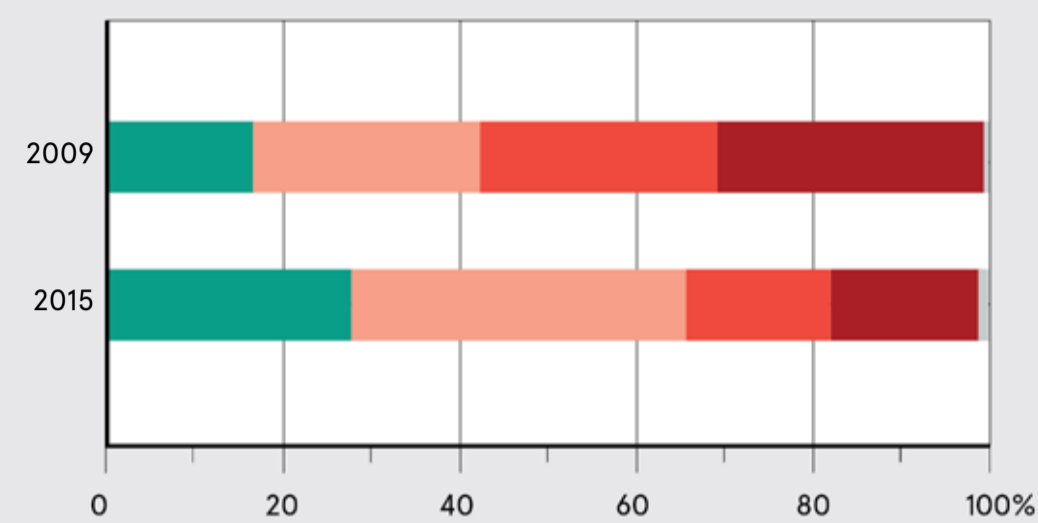
Bron: CBS, Bodemgebruik, Bebouwd gebied (2012), Hoogheemraadschap Delfland, Legger keringen (2019)

Door de toenemende waterstanden in de boezem moeten de regionale keringen worden verbreed. Veel van deze dijken liggen echter in een dichtbebouwd gebied waardoor er geen ruimte is voor toekomstige versterkingen.

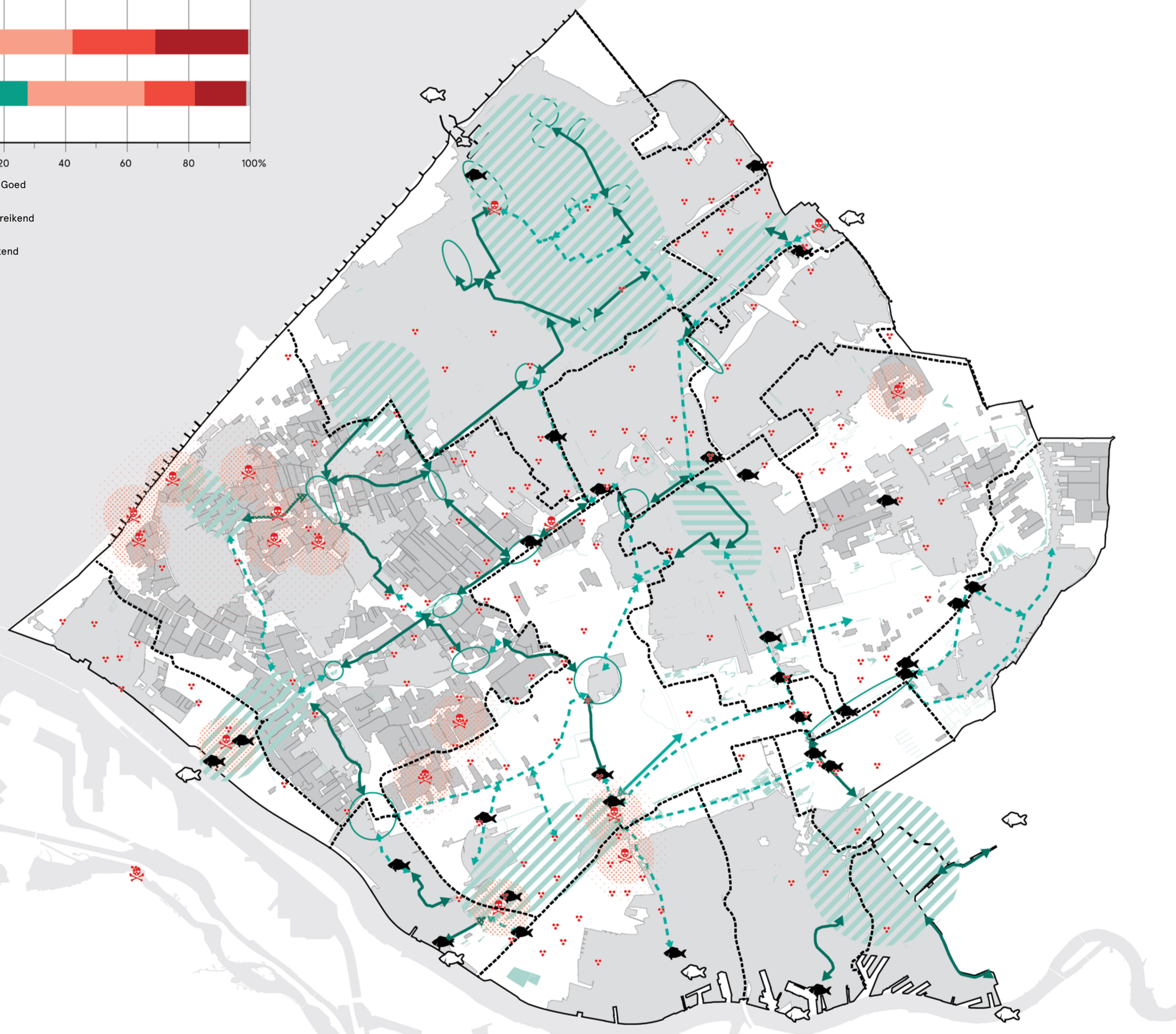
ONTWIKKELING: WATERKWALITEIT NEEMT MAAR BEPERKT TOE

Fysisch-chemische waterkwaliteit van oppervlaktewater volgens KRW

- (Zeer) Goed
- Matig
- Ontoereikend
- Slecht
- Onbekend

Bron: KRW

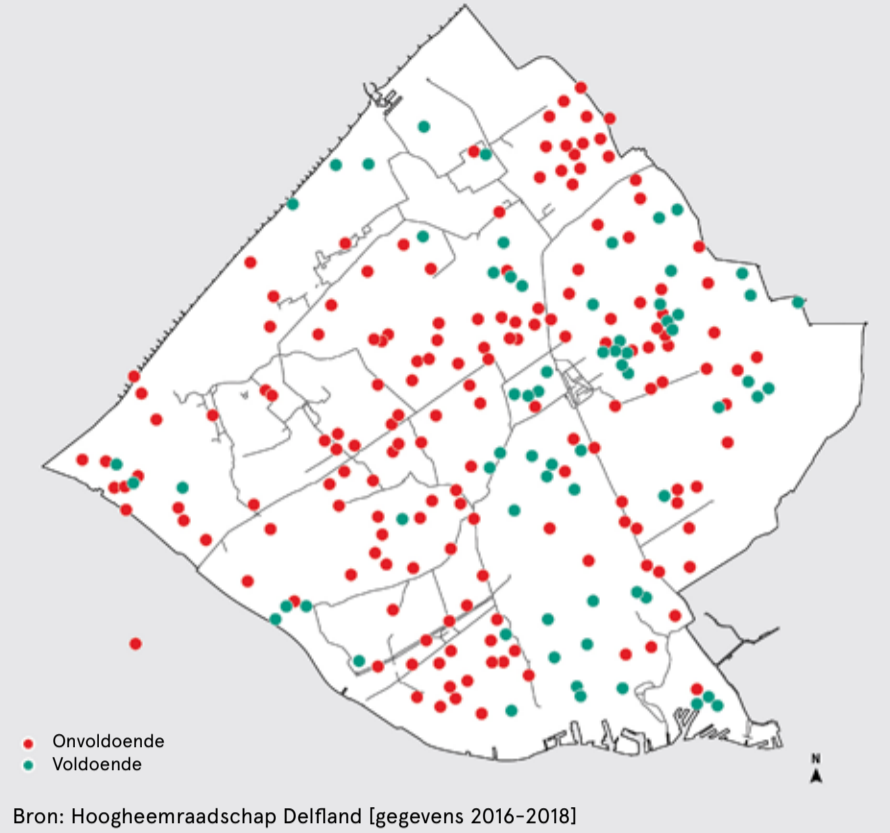
Legenda

- Stapsteen
- Kerngebied
- Natte ecologische zone
- Verbinding
- Corridor
- Gemeentegrenzen
- Vispassage naar buitenwater
- Vispassage
- Onvoldoende doorzicht/helderheid voor een goede waterkwaliteit
- Te veel voedingsstoffen voor een goede waterkwaliteit
- Waterkwaliteit toxisch
- Hoog risico op toxiciteit

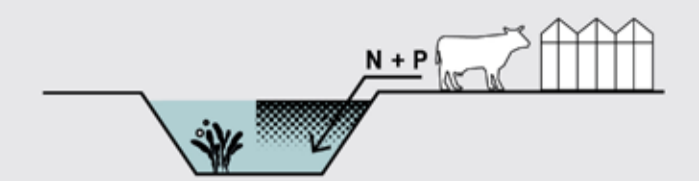

Bronnen: KRW, Hoogheemraadschap Delfland

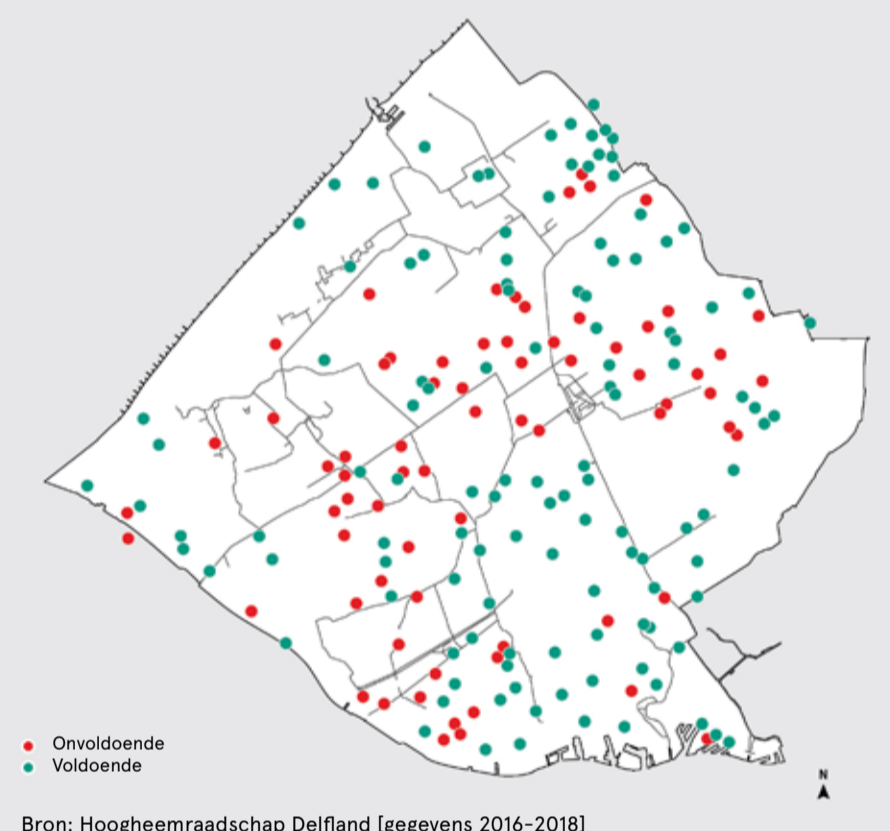
BASISVOORWAARDEN: PRODUCTIVITEIT WATER EN BODEM, LICHTKLIMAAT

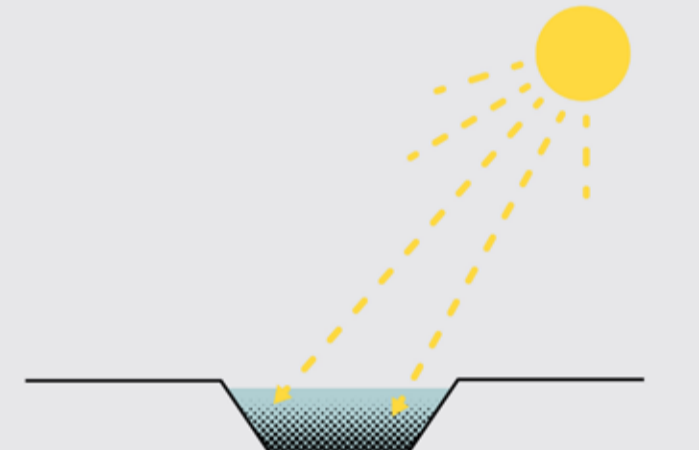
Bron: Hoogheemraadschap Delfland [gegevens 2016-2018]

Productiviteit water
Kort gezegd kijkt deze ESF of de hoeveelheid voedingsstoffen die een watersysteem binnenkomt hoger of lager is dan de draagkracht van dat systeem. Als deze hoger is dan de draagkracht, dan winnen kroos of algen het van de onderwaterplanten. Als de hoeveelheid voedingsstoffen lager is dan de draagkracht dan is deze niet belemmerend voor de groei van onderwaterplanten.
Bron: Stowa (2012-2017)

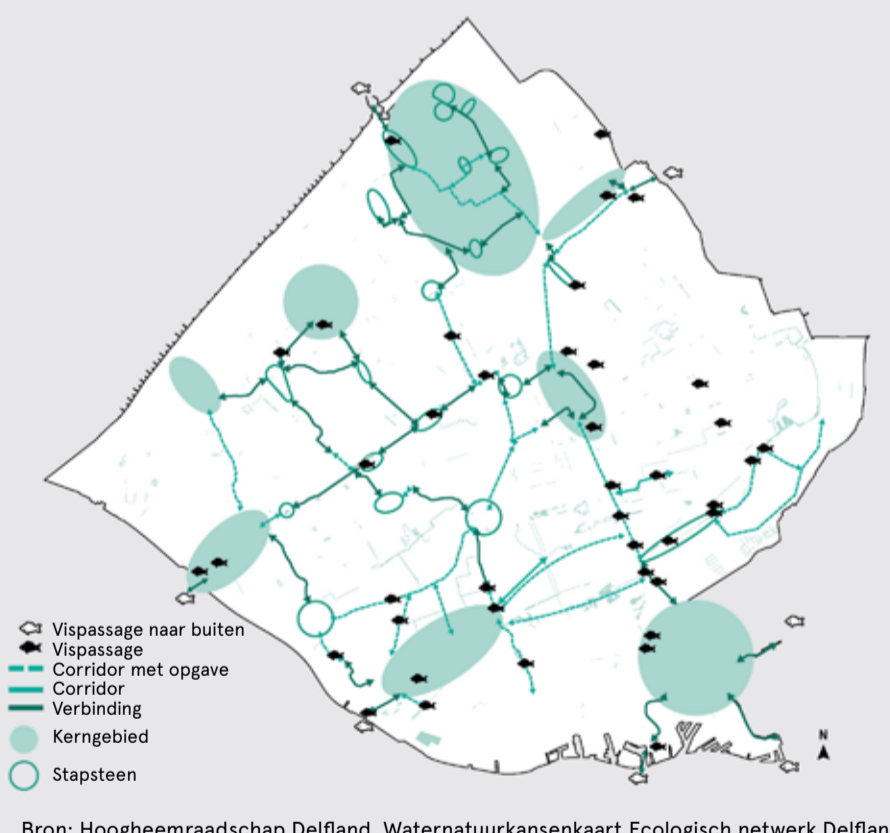

Bron: Hoogheemraadschap Delfland [gegevens 2016-2018]

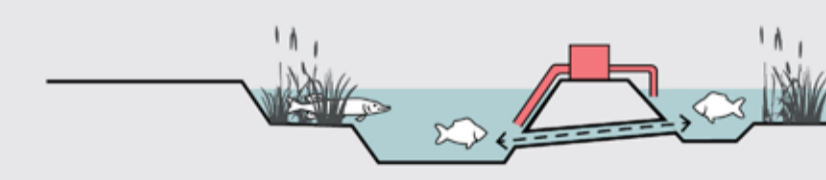

Lichtklimaat
Hoe diep het licht kan doordringen onder water is deels afhankelijk van algen en kroos (ESF Productiviteit water), maar ook van waterkleurende stoffen, zoals humuszuren. Zwemmende deeltjes, die op kunnen wervelen als gevolg van scheepvaart, wind en bodemwoelende vissen kunnen ook de helderheid verminderen.
Bron: Stowa (2012-2017)

AANVULLENDE VOORWAARDEN: HABITATGESCHIKTHEID, VERSPREIDING EN VERWIJDERING

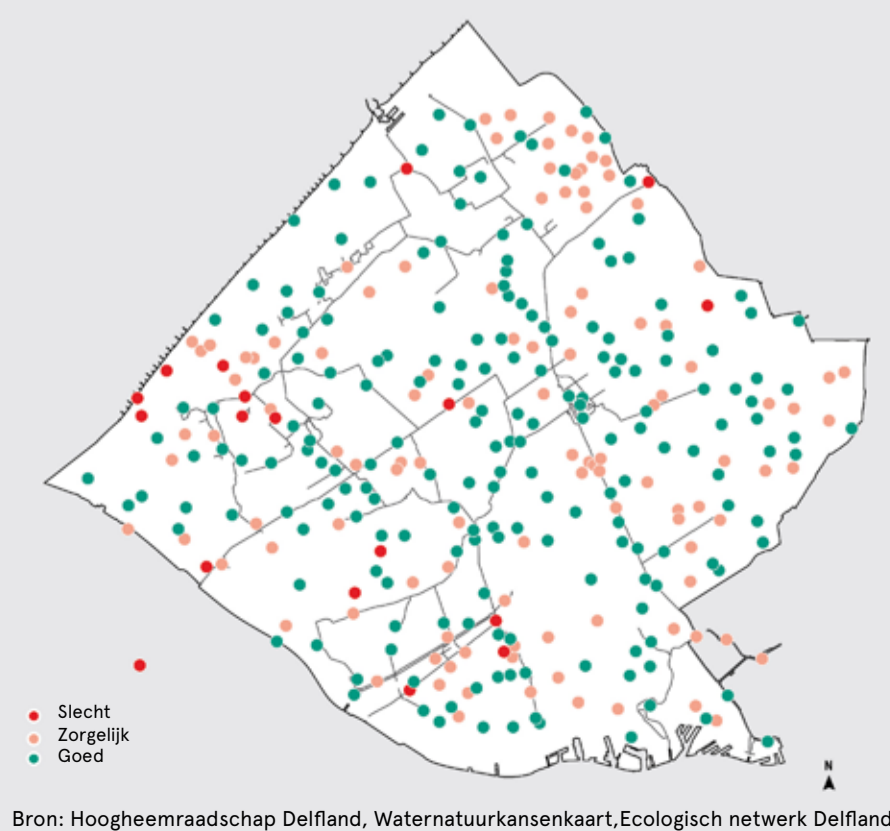

Bron: Hoogheemraadschap Delfland, Waternatuurkansenkaart, Ecologisch netwerk Delfland (2008) (25-01-2019)

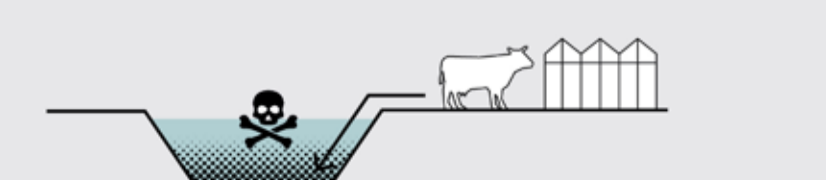

Habitatgeschiktheid en verspreiding
Of planten en dieren zich thuis voelen, hangt onder meer af van de vorm van het onderwater talud, maar ook van de chemische samenstelling van het water en de bodem, de seizoenfluctuaties en van waterbeweging, veroorzaakt door wind en golfslag. Als de ESF Habitat geschiktheid niet voldoet, kan van de gewenste planten en dieren geen stabiele populatie in het systeem voorkomen en kunnen de gewenste planten en dieren niet in het systeem overleven.
De ecologische sleutfactor Verspreiding gaat over de mogelijkheden voor organismen om zich te verplaatsen van en naar watersystemen. Als uit de analyse blijkt dat de bereikbaarheid van het watersysteem niet voldoende is om gestelde ecologische doelen te bereiken, kunnen maatregelen genomen worden, zoals sluisen, gemalen en stuwen voorzien van vispassages.

SPECIEFIEKE OMSTANDIGHEDEN: TOXICITEIT VAN HET OPPERVLAKTEWATER

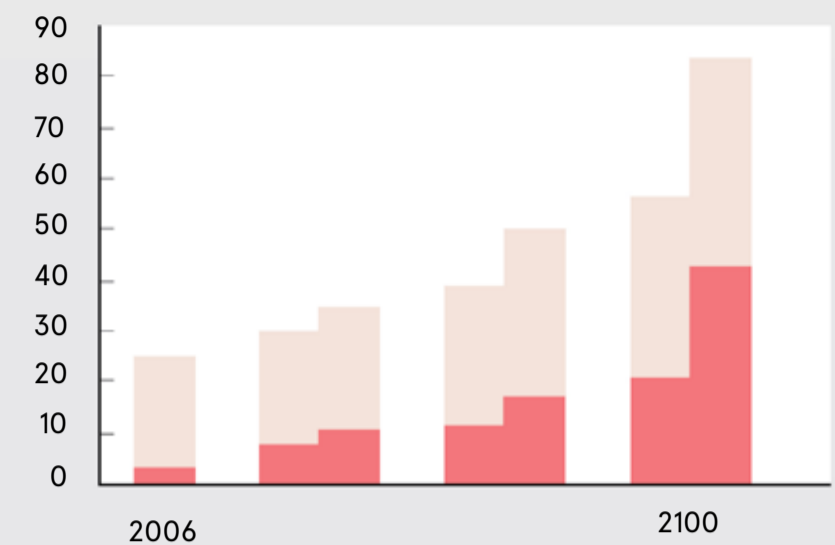
Bron: Hoogheemraadschap Delfland, Waternatuurkansenkaart, Ecologisch netwerk Delfland (2008)

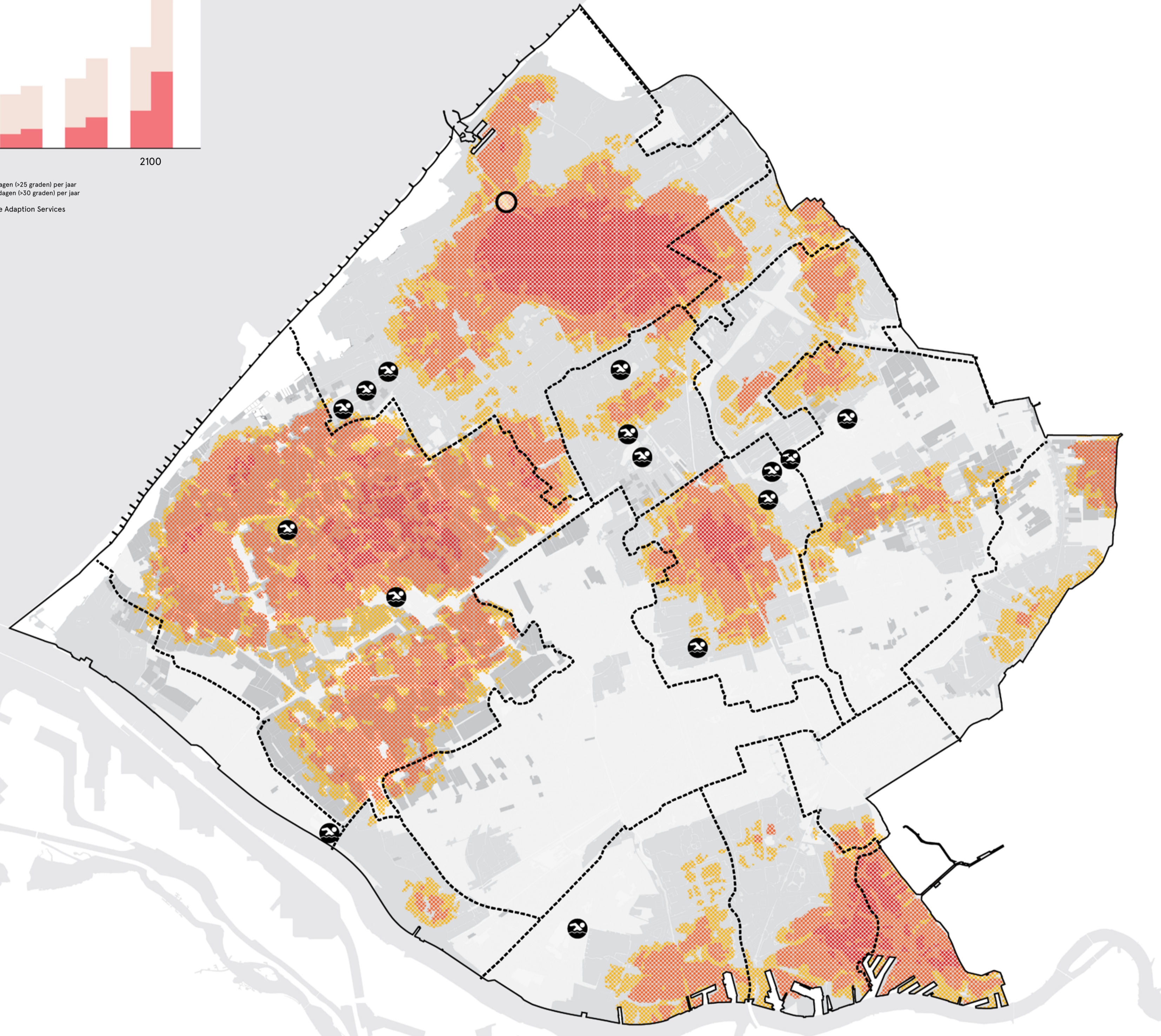
Toxiciteit
Zware metalen, pesticiden, medicijnresten en andere microverontreinigingen kunnen een toxisch effect hebben op de aanwezige planten en dieren. De gevoeligheid voor dit soort verontreinigingen verschilt per soort. Bij hoge concentraties kan sprake zijn van acute toxische effecten op de aanwezige planten en dieren. Bij een langdurige blootstelling kunnen lage concentraties ook effecten veroorzaken.

ONTWIKKELING: HET WORDT WARMER

Verwachte toename zomerse en tropische dagen per jaar

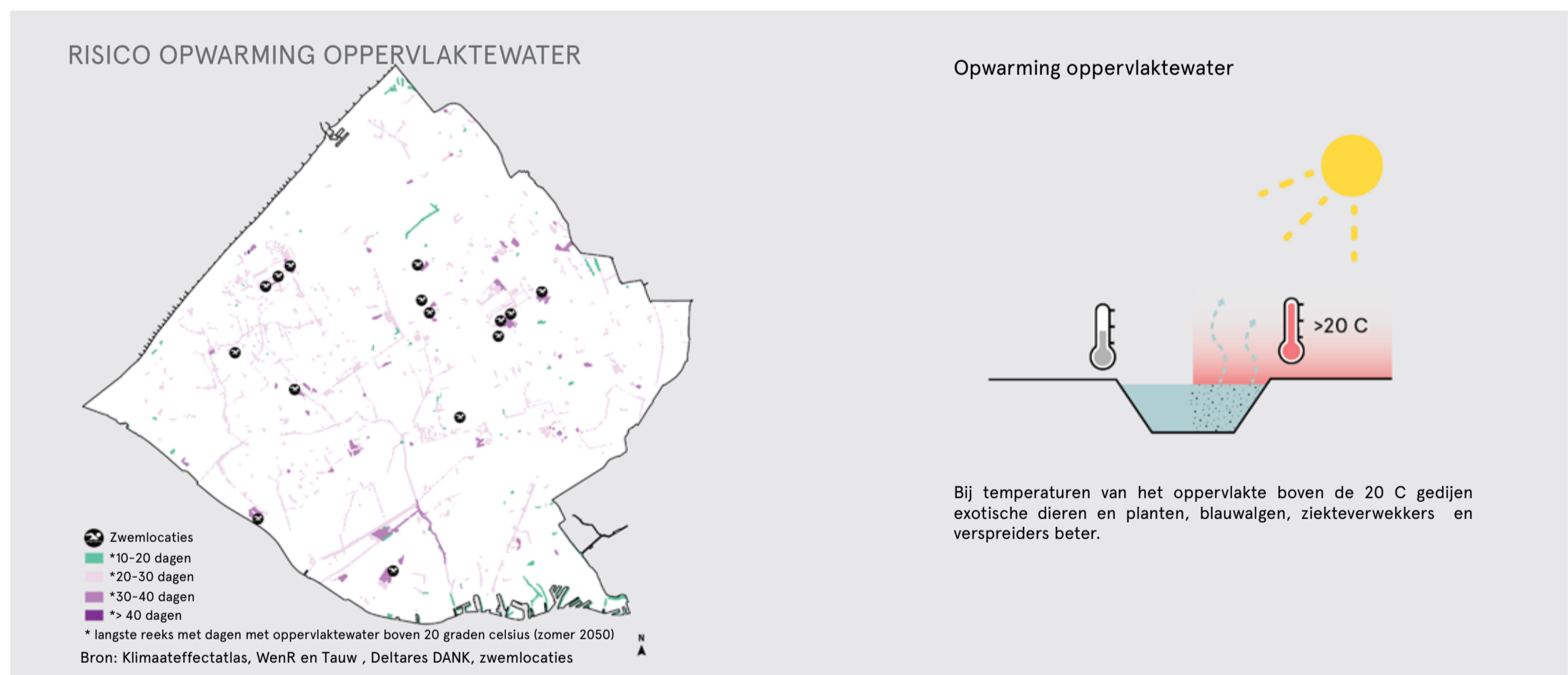
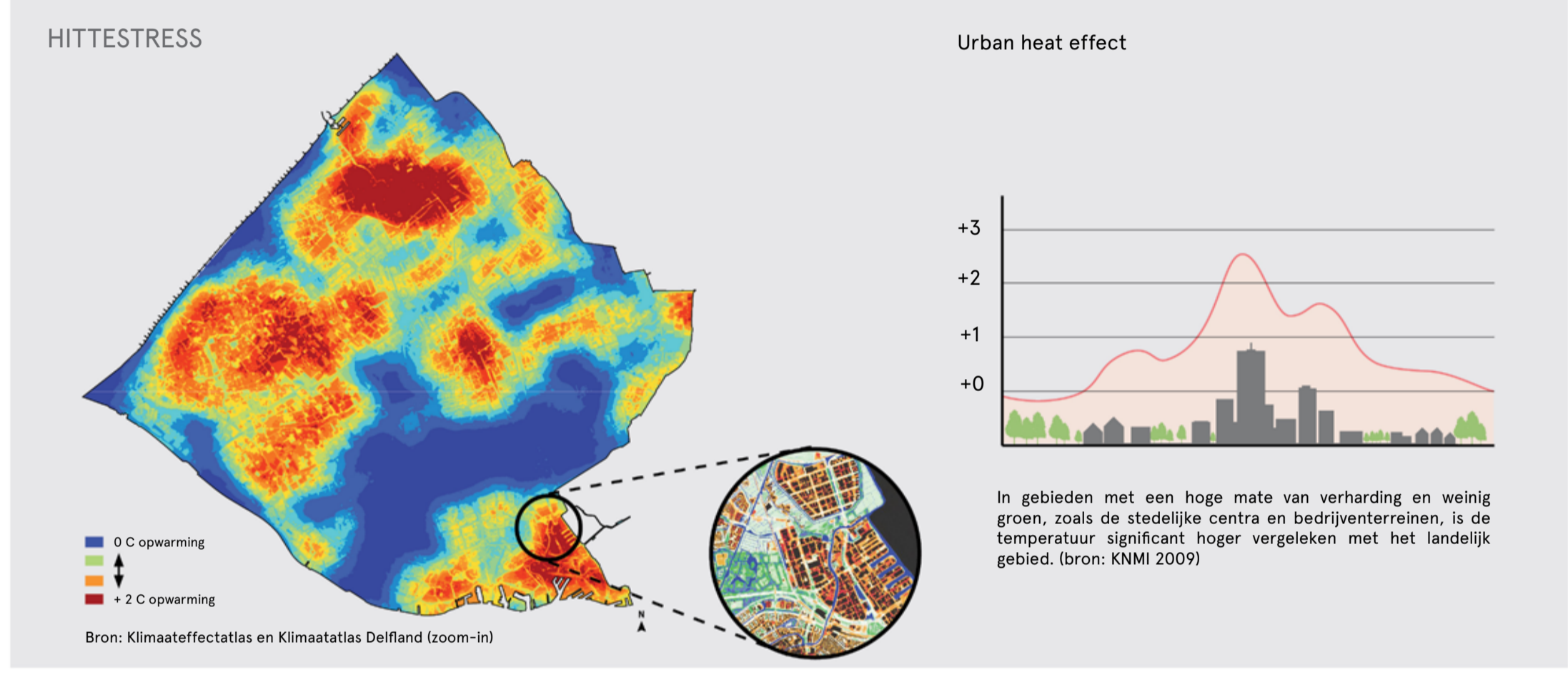

— Zomersedagen (>25 graden) per jaar
 — Tropische dagen (>30 graden) per jaar
 Bron: Climate Adaption Services

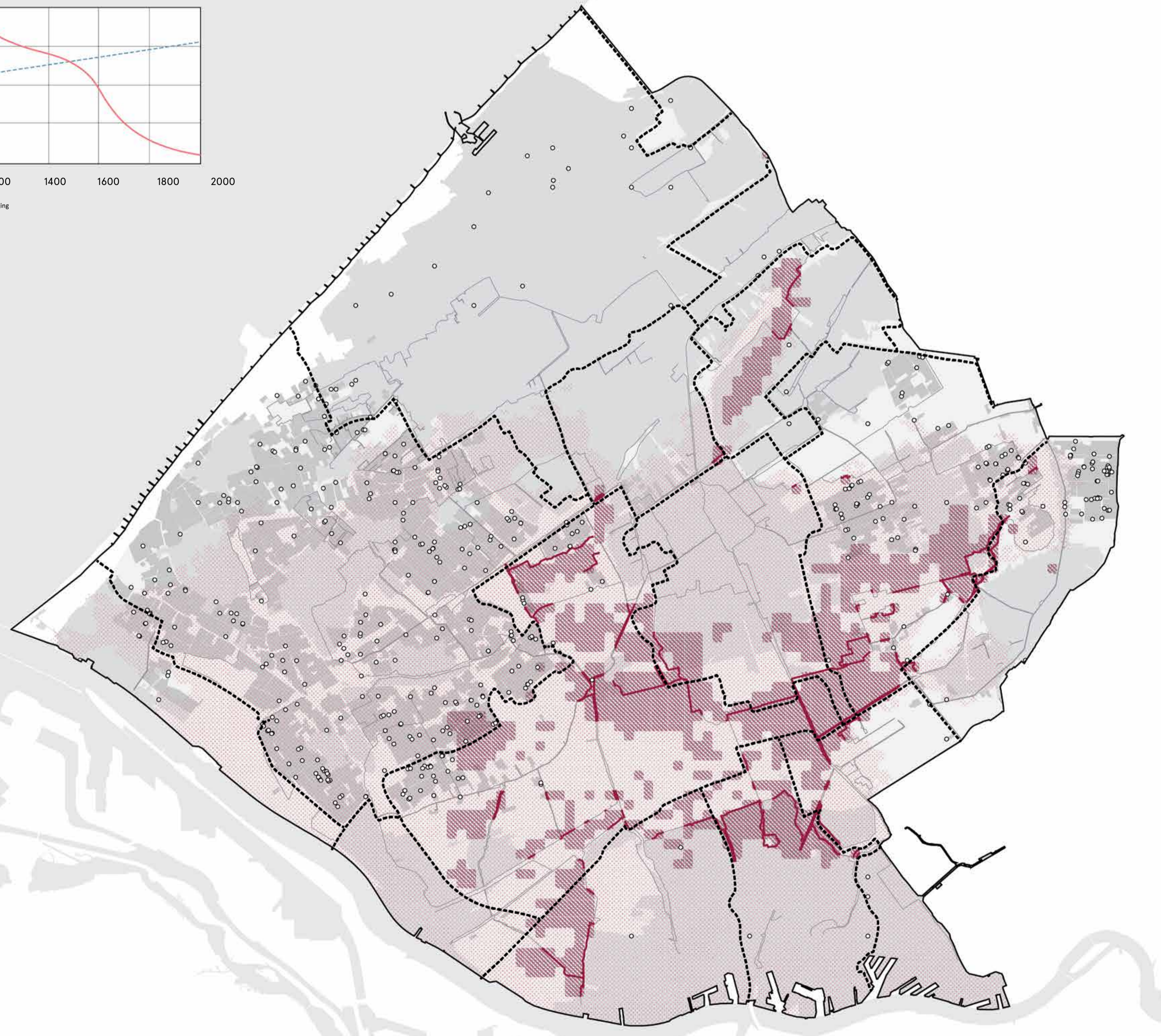
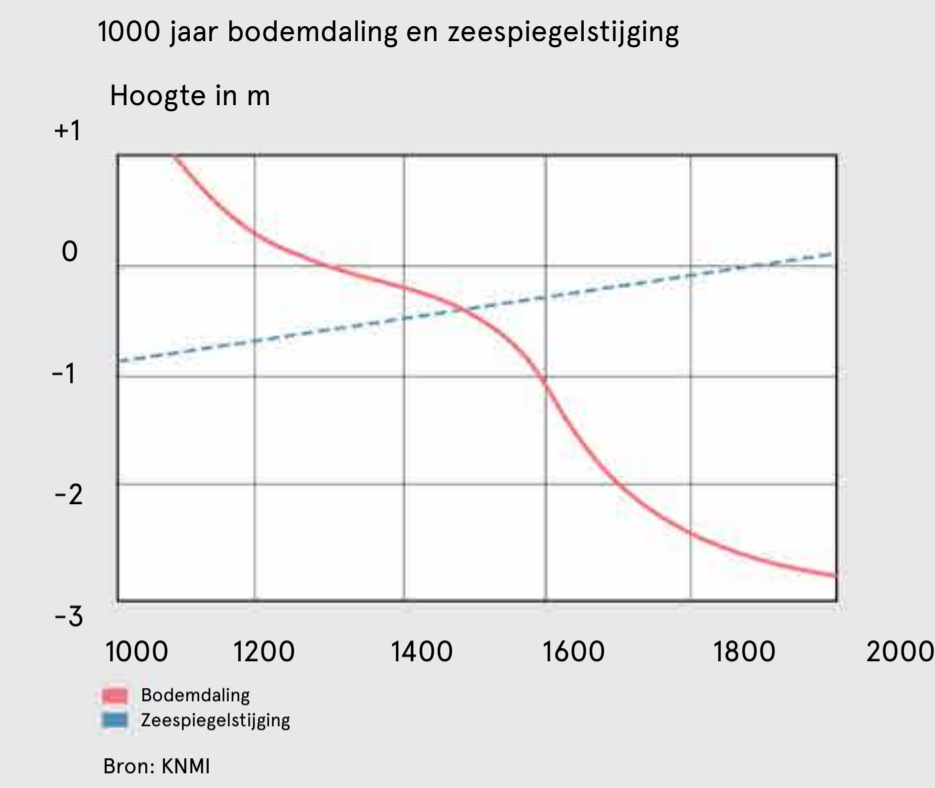

- Legenda**
- +2 C stijging van temperatuur
  - +1,5 C stijging van temperatuur
  - +1 C stijging van temperatuur
  - Koelwaterfunctie gemaal (EON-energiecentrale)
  - ⊕ Zwemlocaties
  - Gemeentegrenzen

Bronnen: Klimateffectatlas (WenR en Tauw), Deltares DANK (zwemlocaties), Climate Adaption Services, Klimateffectatlas en Klimateatlas Delfland (zoom-in)

ONTWIKKELING: DE BODEM ZAKT STEEDS VERDER

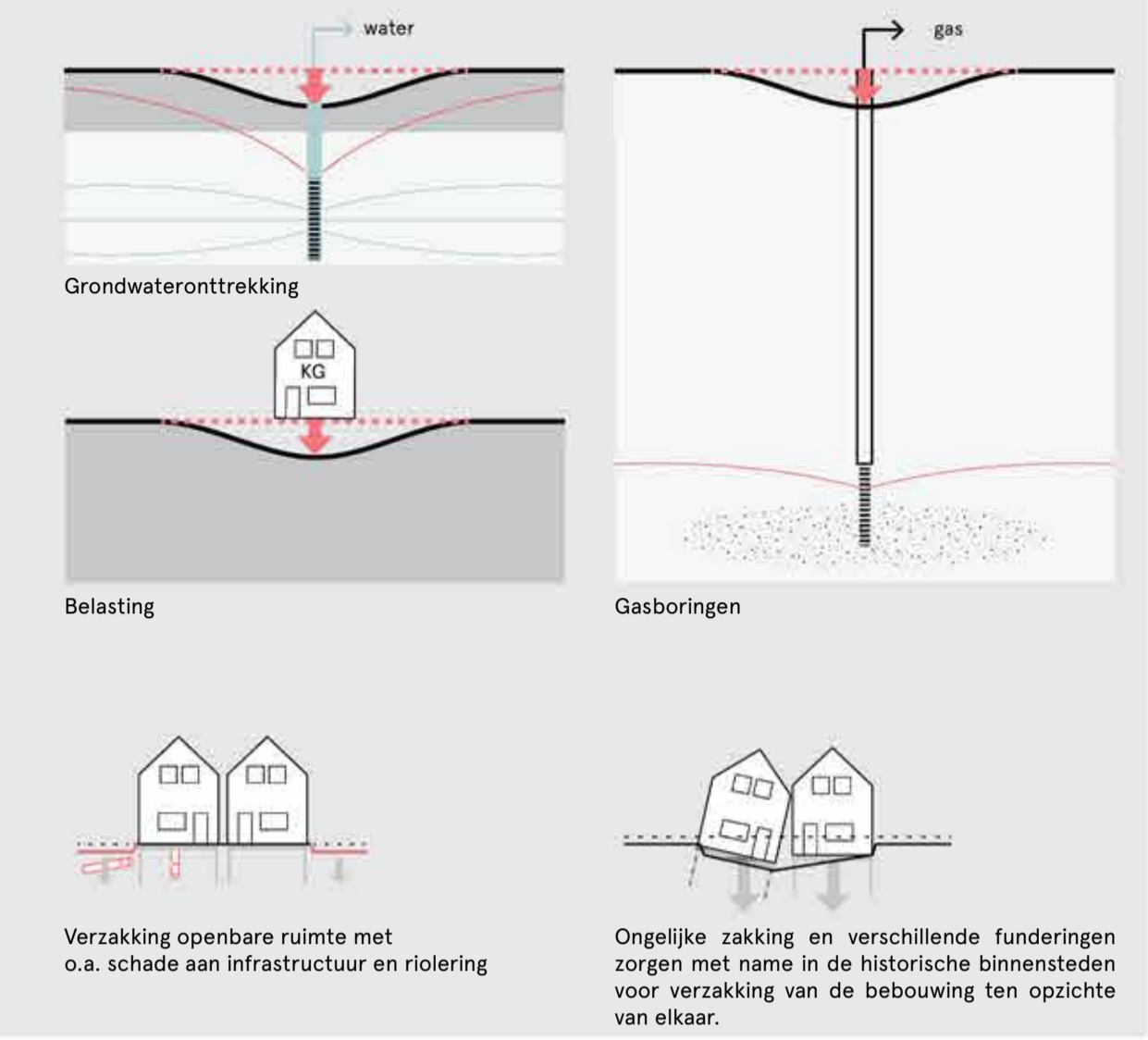
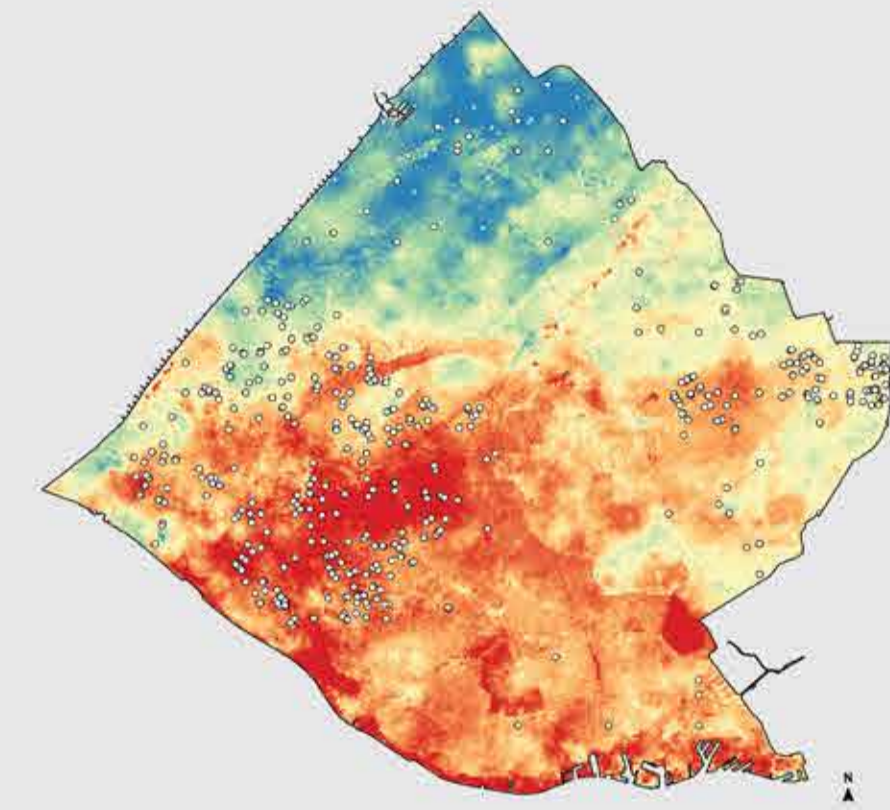
Legenda

- Verzakkinggevoelig gebied 0 tot 15 m
- Veen oxidatie
- Verzakkende waterkeringen
- Grondwaterinstallatie
- Gemeentegrenzen

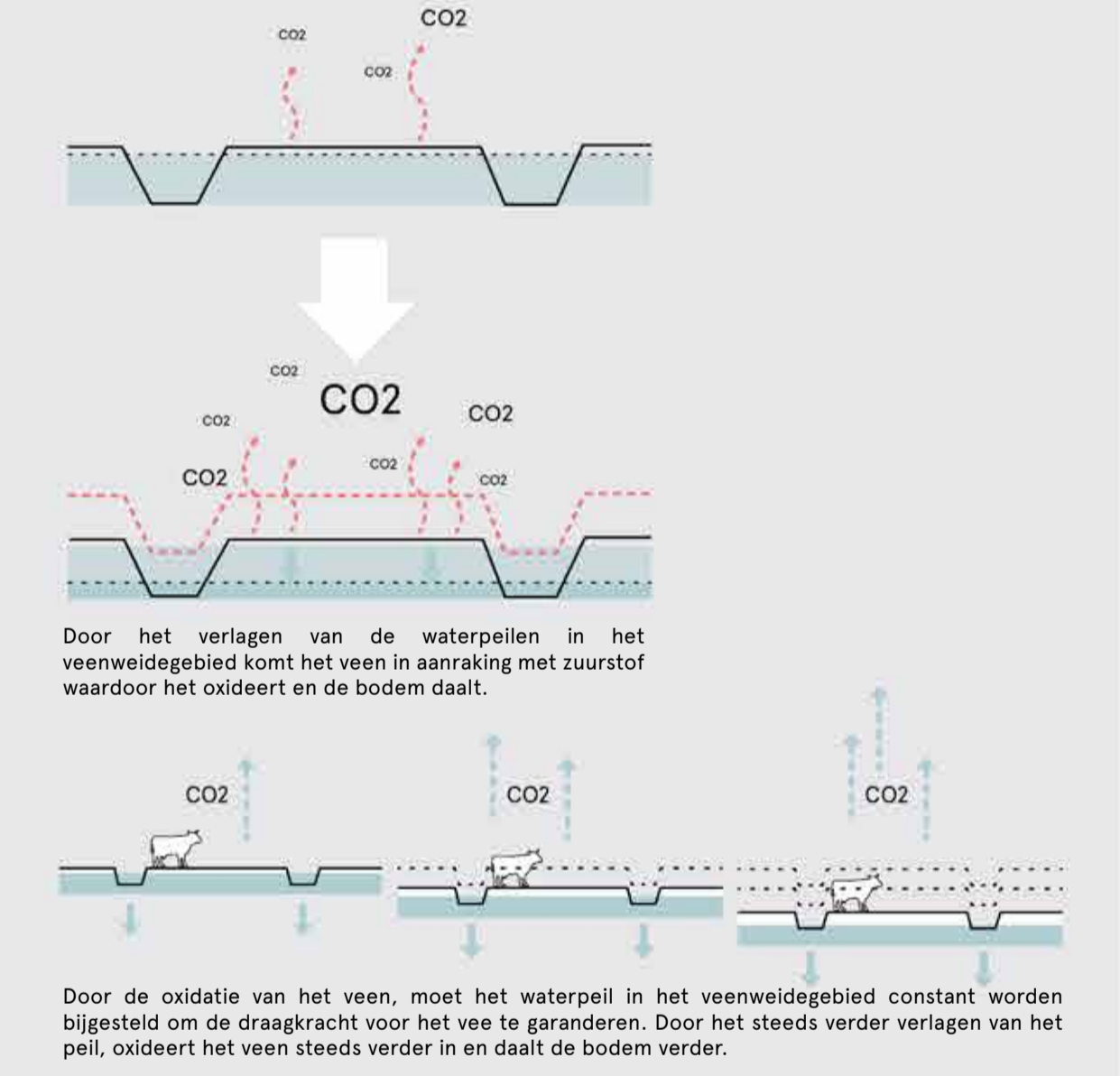
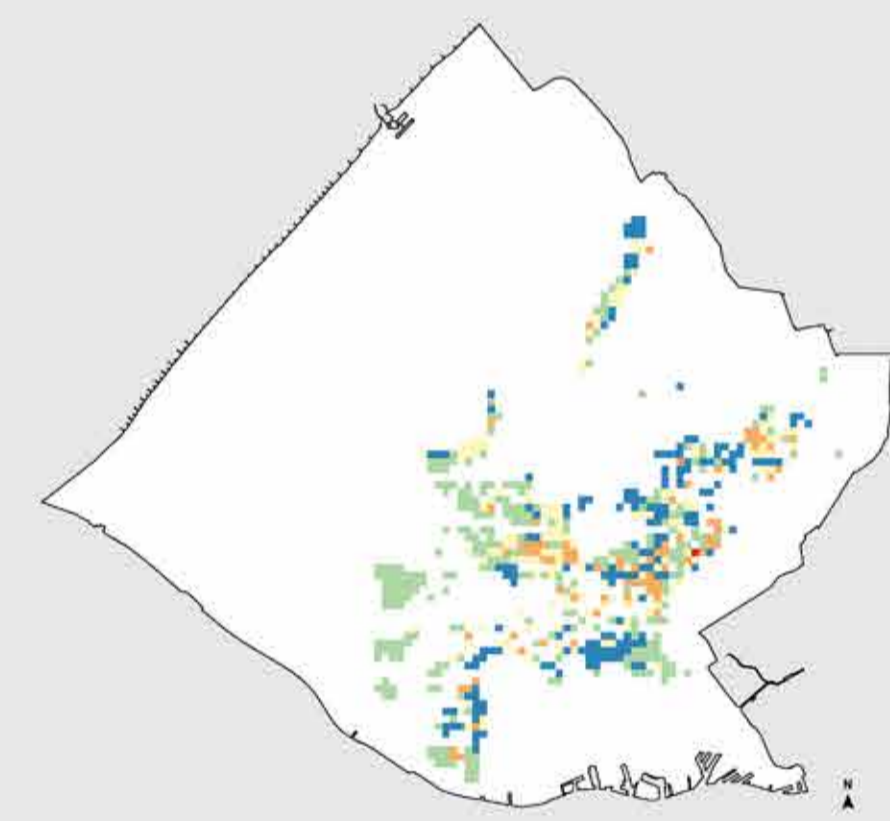

Bronnen: KNMI, Alterra, Data overheid, Hoogheemraadschap Delfland

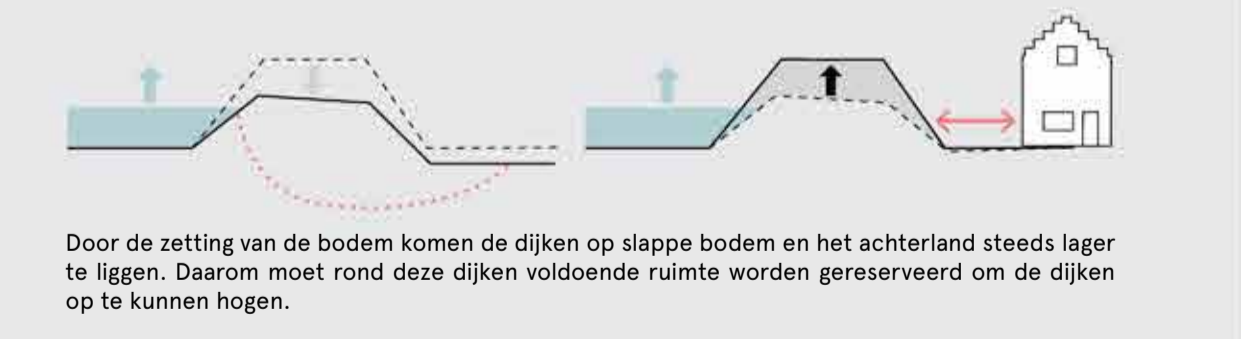
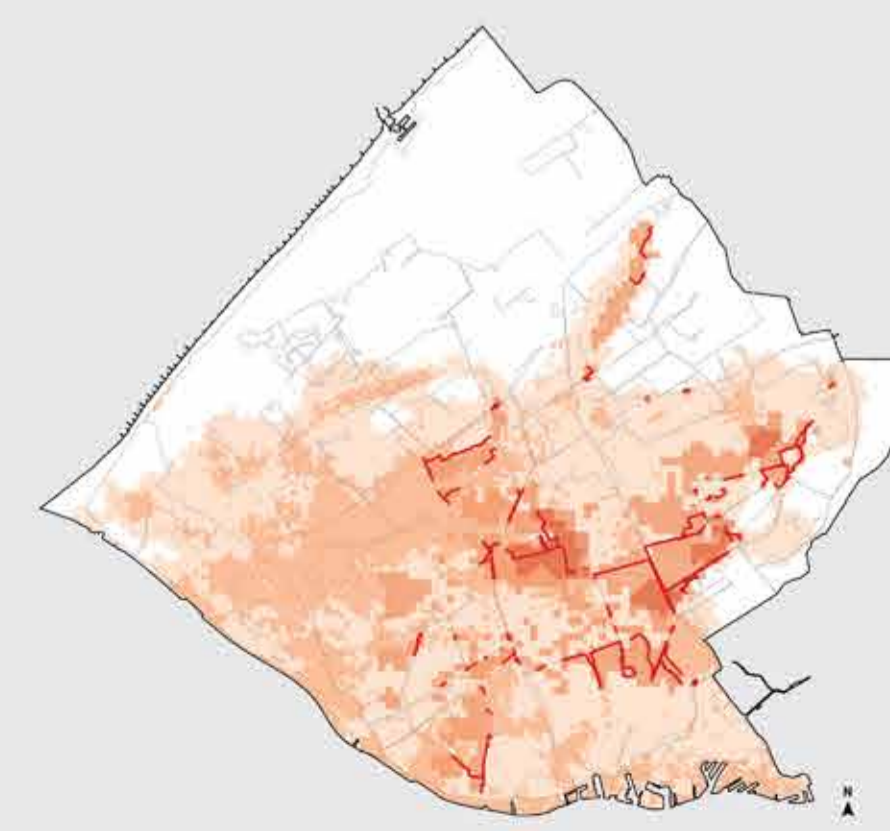
ZETTINGSGEVOELIGE BODEM

VEEN AAN HET MAAIVELD

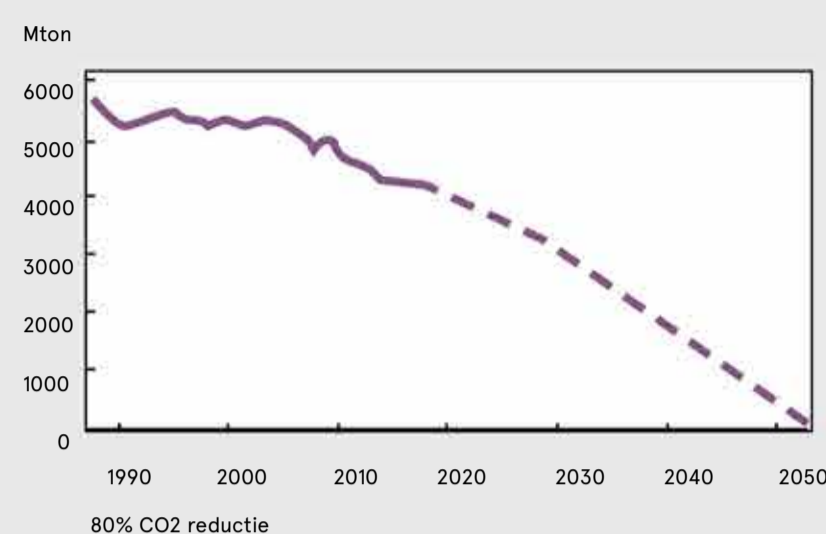

VERZAKKENDE WATERKERINGEN

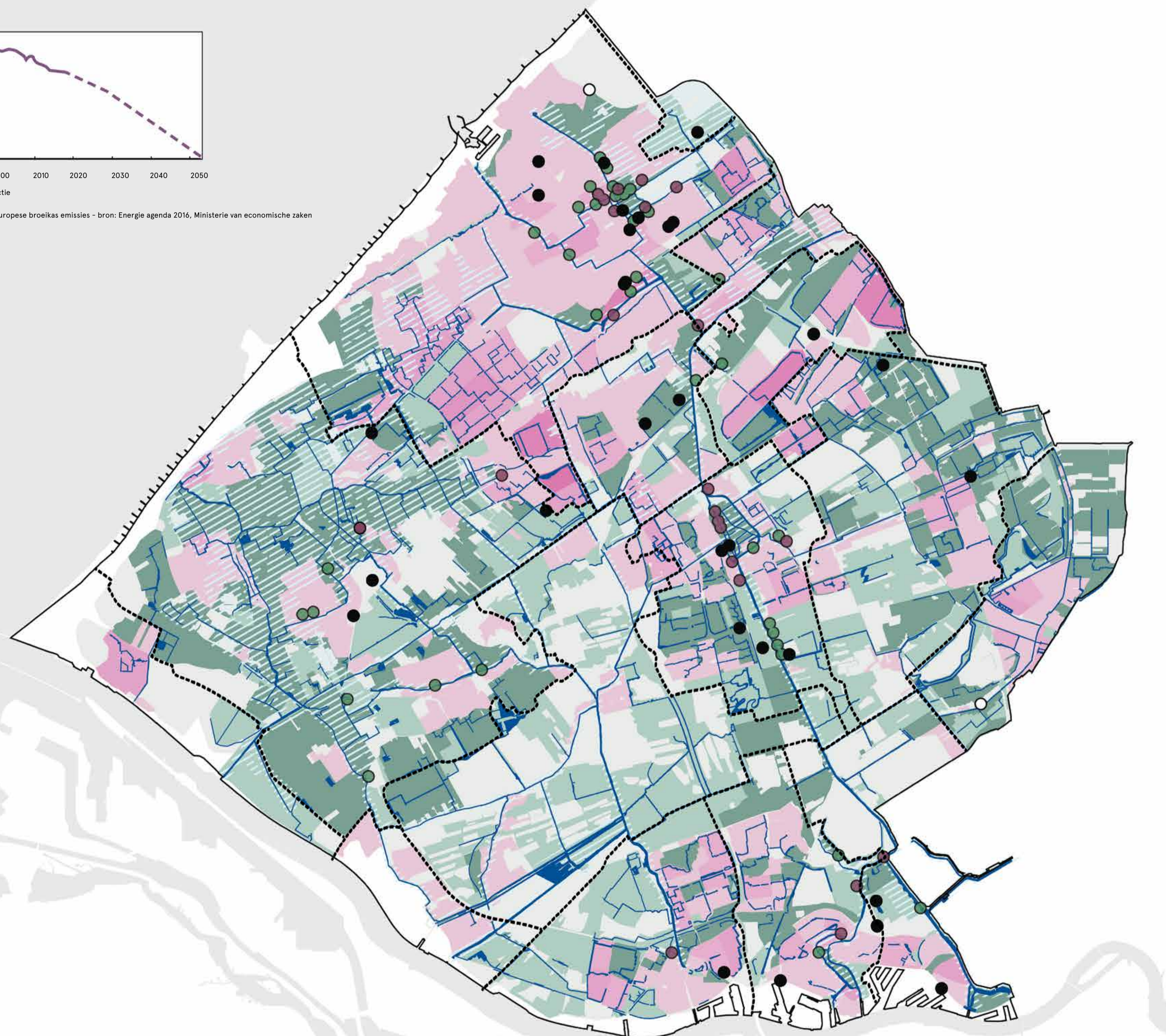

ONTWIKKELING: ENERGIE

Op weg naar CO2 neutraal in 2050

Ontwikkeling van de Europese broeikas emissies - bron: Energie agenda 2016, Ministerie van economische zaken

Legenda

Potentie TEO tov vraag (woningen energielabel A&B)

- Geen TEO-potentie en geen warmtevraag
- TEO-potentie uit water is kleiner dan warmtevraag
- TEO-potentie uit water is groter dan warmtevraag
- TEO-potentie uit water is aanwezig en geen warmtevraag
- Gemeentegrenzen

Maximaal aantal woningen bij lager potentieel dan vraag

- 0-80
- 80-160
- 160-240
- 240-320
- 320-400
- 400-475

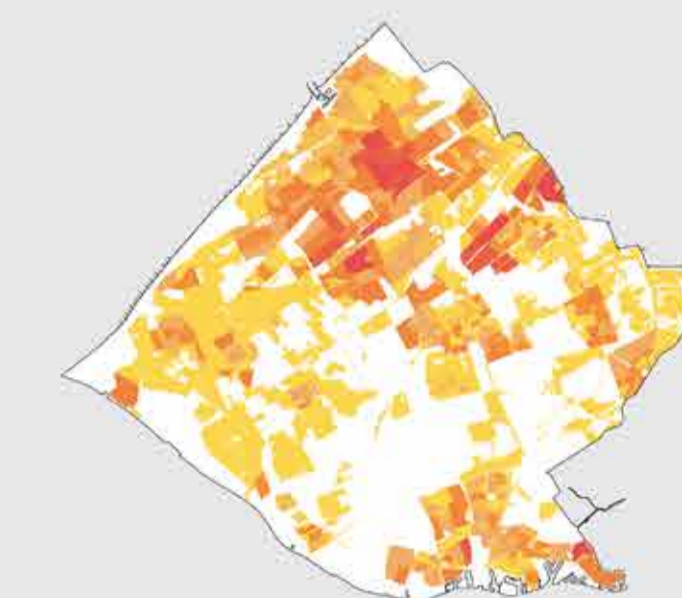
- Ontwikkellocaties kantoren hard
- Ontwikkellocaties kantoren zacht
- Primaire waterlopen potentieel voor TEO
- Straal van 100 meter rond boezemwater geschikt geacht voor TEO

- Bestaand kantoor met potentie TEO (energielabel A,B of C)
- Bestaand kantoor met potentie TEO (energielabel D,E of F)

WARMTEVRAAG

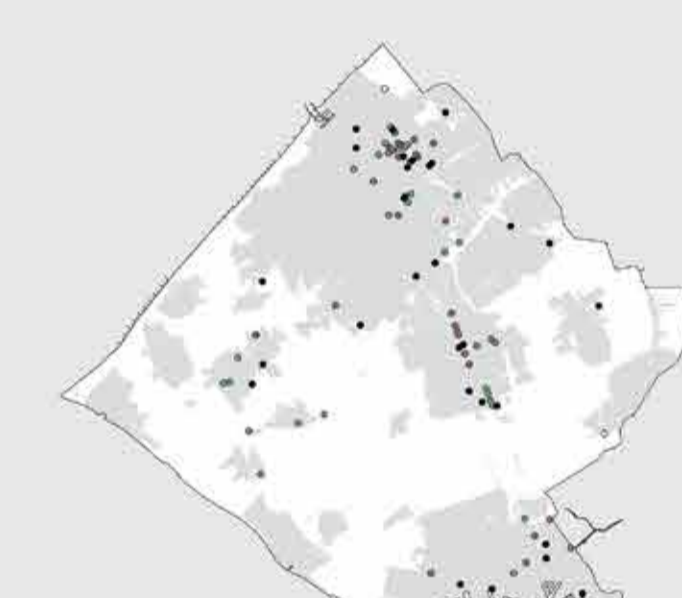
WARMTEVRAAG WONINGEN LABEL A&B

- Warmtevraag per buurt - peilvlak in GJ
- 0-0
  - 0-1750
  - 1750-3500
  - 3500-7000
  - 7000-14000
  - 14000-28000
  - 28000-40000
  - 40000-64000

Bron: Generation.Energy, TEO HH v Delfland (2021)

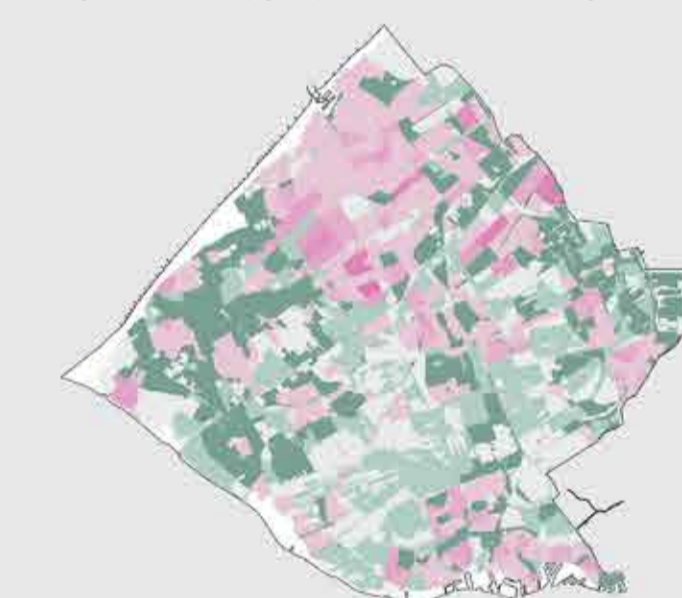
KANTOREN MET POTENTIE TEO

- Potentie TEO tov vraag (woningen energielabel A&B)
- Bestaand kantoor met potentie TEO (energielabel A,B of C)
  - Bestaand kantoor met potentie TEO (energielabel D,E of F)
  - Ontwikkellocaties kantoren hard
  - Ontwikkellocaties kantoren zacht

Bron: Generation.Energy, TEO HH v Delfland (2021)

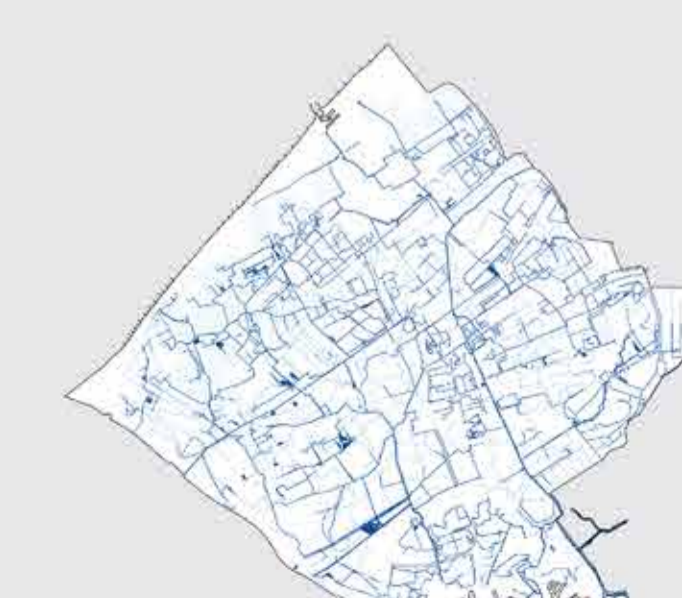
**POTENTIE TEO
POTENTIE T.O.V. WARMTEVRAAG**

- Potentie TEO t.o.v. vraag (woningen energielabel A&B)
- Geen TEO-potentie en geen warmtevraag
  - TEO-potentie uit water is kleiner dan warmtevraag
  - TEO-potentie uit water is groter dan warmtevraag
  - TEO-potentie uit water is aanwezig en geen warmtevraag
- Maximaal aantal woningen bij lager potentieel dan vraag
- 0-80
  - 80-160
  - 160-240
  - 240-320
  - 320-400
  - 400-475

Bron: Generation.Energy, TEO HH v Delfland (2021)

POTENTIE WATERLOPEN

- Waterlopen
- Primaire waterlopen potentieel voor TEO
  - Primaire watergangen
  - Straal van 100 meter rond boezemwater geschikt geacht voor TEO

Bron: Generation.Energy, TEO HH v Delfland (2021)

Warmtevraag woningen

Om inzichtelijk te maken waar TEO een bijdrage kan leveren aan de warmtevoorziening in een bepaald gebied, is het van belang om eerst inzichtelijk te maken waar de warmtevraag ligt.

In de hiernaast afgebeelde kaart is inzichtelijk gemaakt wat de warmte vraag in GJ per peilvlak is. Hierbij is alleen gekeken naar de woningen en niet naar kantoren.

Warmtevraag kantoren

Voor kantoren geldt dat deze direct op het boezemwater kunnen worden aangesloten als een individueel project. Hierbij is het van belang dat de kantoren binnen 100m van geschikte waterlopen liggen (zie kaart Potentie Waterlopen) en dat de kantoren een passend energie label hebben (A,B of C).

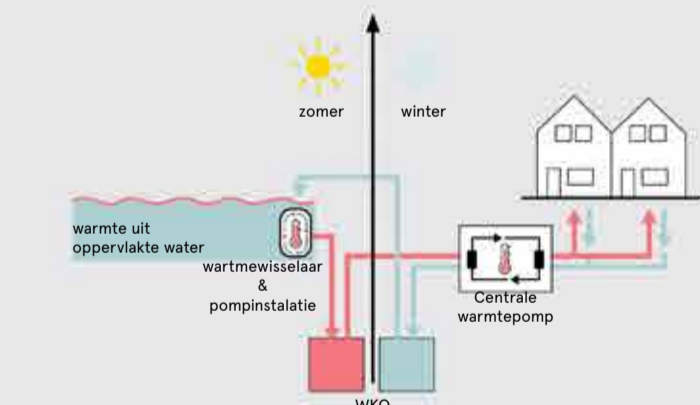
Op de kaart zijn de kantoren gegroepeerd op basis van de huidige energielabels A, B of C en D, E of F. Hierbij dient aangemerkt te worden dat per 2023 alle kantoorgebouwen verplicht zijn om energielabel C te hebben.

Naast de bestaande kantoren zijn de harde en zachte plannen voor nieuwe kantoorlocaties uit de kantorenmonitor van de Provincie Zuid-Holland weergegeven, binnen 100m van potentiële waterlopen.

Thermische energie uit Oppervlaktewater

In een systeem voor thermische energie uit oppervlaktewater wordt er in de zomer water uit het oppervlaktewater gepompt en met een warmtewisselaar met enkele graden (3 tot 6°C) afgekoeld. Deze warmte wordt opgeslagen in een WKO (aquifer). In de winter wordt de warmte uit de WKO met een centrale warmtepomp opgewaardeerd (naar ca. 70°C). Deze warmte wordt met een warmtenet gedistribueerd aan de afnemers. Met deze temperatuur kunnen gebouwen direct (zonder verdere opwaardering) worden verwarmd en van warm tapwater worden voorzien. Dit is een voorbeeld van een collectief systeem. Een alternatief concept is een systeem zonder centrale warmtepomp, waarbij de warmte zonder opwaardering uit de WKO (ca. 25°C) wordt gedistribueerd naar afnemers. De afnemers moeten het water dan na verwarmen met individueel opgestelde warmtepompen. Dit is gunstig als de afnemers een lage temperatuurbehoefte hebben.

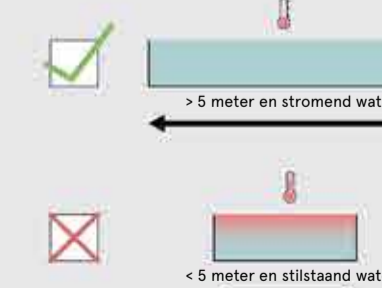
De kaart hiernaast laat per peilgebied de potentie voor TEO zien. Deze potentie is bepaald op basis van de warmtevraag in het gebied en het theoretisch potentieel aan energie in het oppervlakte water.

Potentie waterlopen

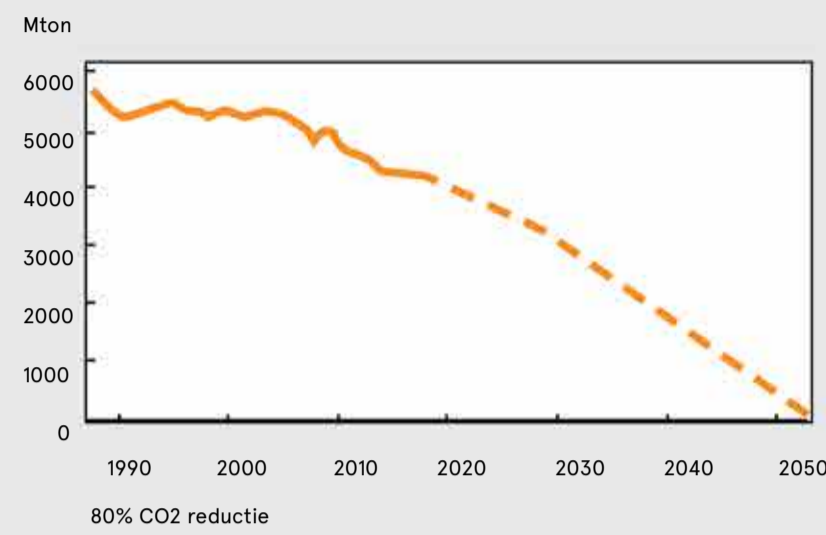
Door het winnen van Thermische Energie uit Oppervlaktewater (TEO) ontstaan locatiespecifieke temperatuur verschillen. Om de temperatuurverschillen op te vangen is een minimale maatvoering van 5m breed en 0,70m diep gewenst.

Wanneer het oppervlaktewater een breedte heeft van minder dan 5 meter kan dit zorgen voor dusdanig grote temperatuurverschillen dat het nadelige gevolgen heeft op de ecologie in het water.

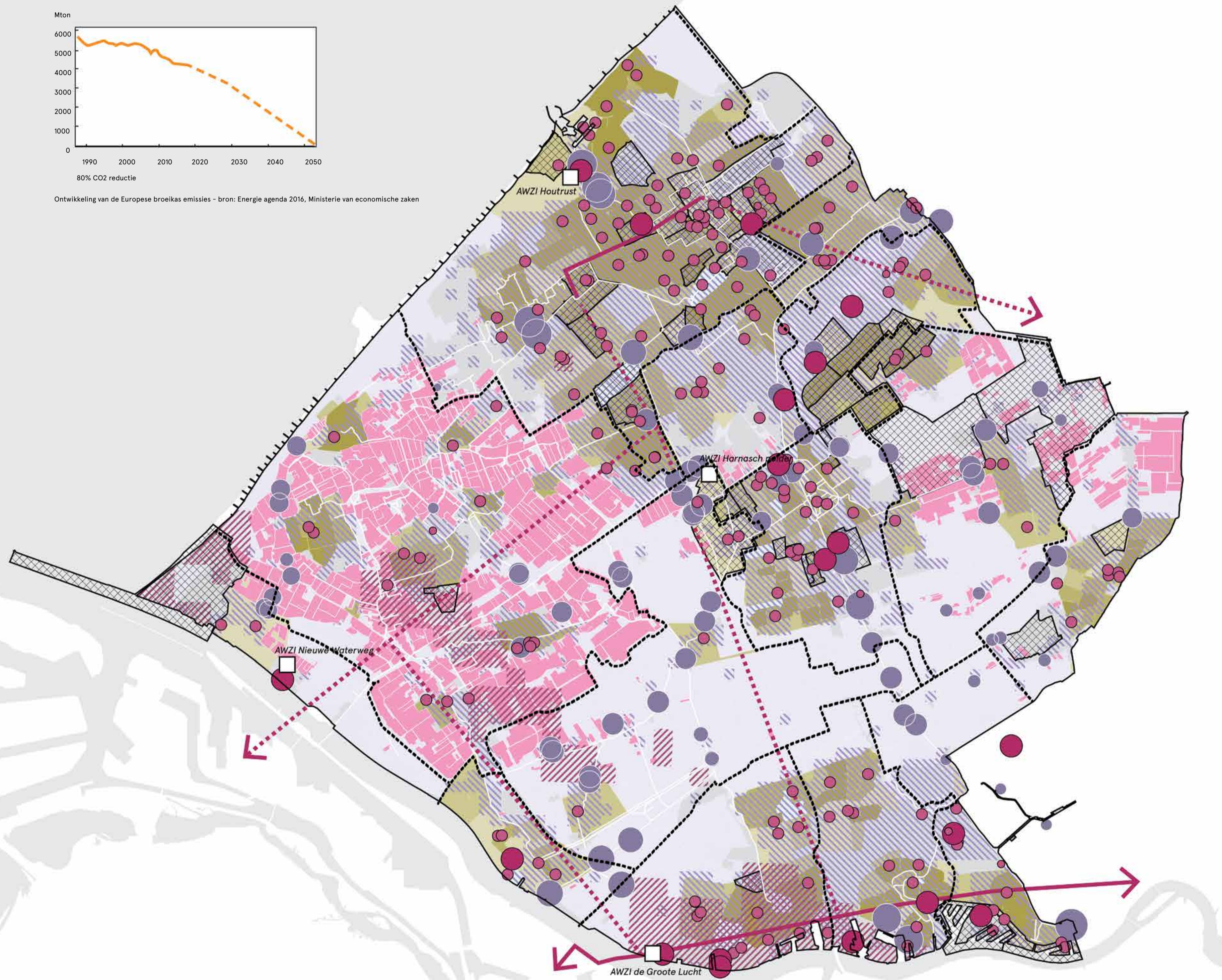

ONTWIKKELING: ENERGIE

Op weg naar CO2 neutraal in 2050

Ontwikkeling van de Europese broeikas emissies - bron: Energie agenda 2016, Ministerie van economische zaken

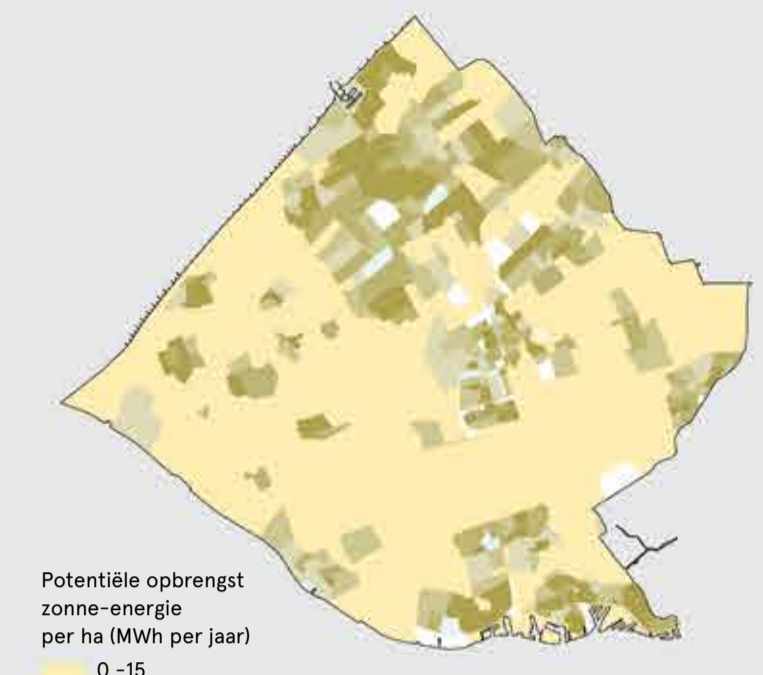
Legenda

- 16-30 MWh pj
- 60-142 MWh pj
- Potentie restwarmte uit kassen¹
- Warmtenet²
- Potentie aardwarmte
- Potentie restwarmte grote industrie¹
- Warmteleiding
- Potentie warmte uit gemalen en stuwen
- Potentie warmte uit oppervlaktewater (TEO)
- RWZI (TEA)
- Gemeentegrenzen

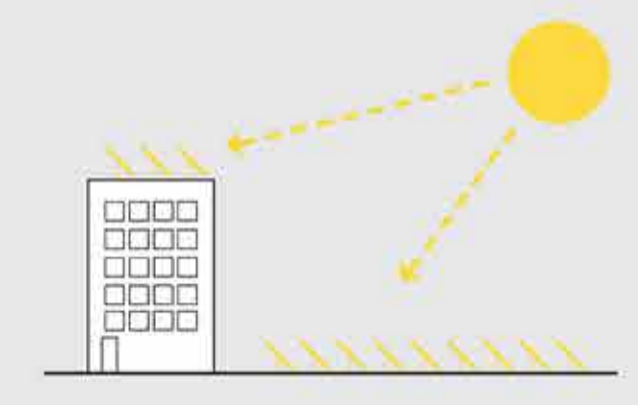

Bronnen: ¹ RVO / Nationaal Expertisecentrum Warmte, Warmte-atlas (2019), ² Provincie Zuid-Holland, Kaart warmtenet (2014), RES regio Rotterdam - Den Haag, RVO / Nationaal Expertisecentrum Warmte, Warmte-atlas (2019)

OPWEKKEN ENERGIE

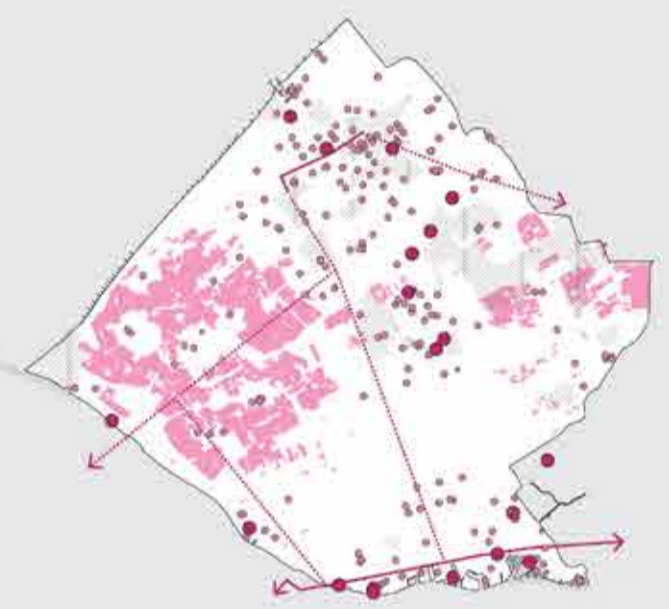

Potentie opbrengst zonne-energie per ha (MWh per jaar)
Bron: RES regio Rotterdam - Den Haag (2018)

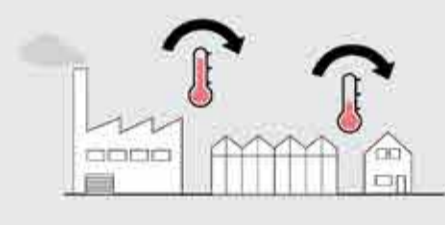
Zonnepanelen kunnen op meerdere manieren toegepast worden in het gebied. Een deel van de panelen kan op de daken in de stad worden geplaatst. En ander deel kan in zonneparken in het landelijk gebied worden geplaatst.

RESTWARMTE

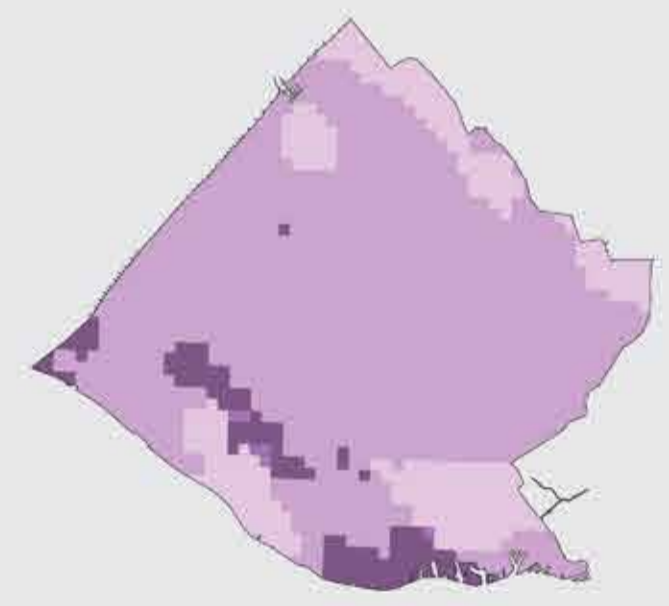
Kansen voor benutten van restwarmte
Bron: ¹ RVO / Nationaal Expertisecentrum Warmte, Warmte-atlas (2019), ² Provincie Zuid-Holland, Kaart warmtenet (2014)

Warmte cascade

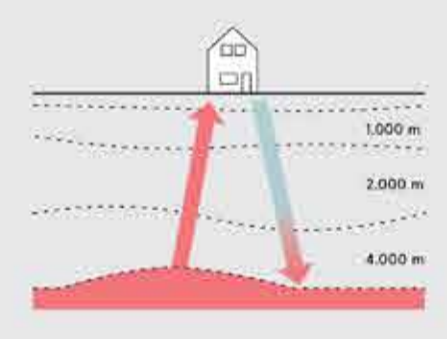
Naast geothermie kan ook het gebruik van restwarmte bijdragen aan de verduurzaming van het energiesysteem. Restwarmte van industrie kan gebruikt worden om kassen op te warmen. Daarnaast kan restwarmte van kassen gebruikt worden om huizen op te warmen.

WARMTE UIT DE ONDERGROND

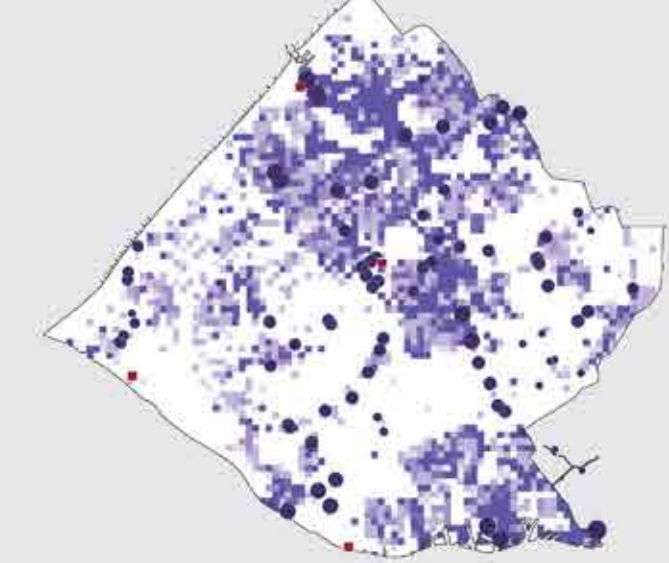
Totale potentie aardwarmte in aquifers
Bron: RES regio Rotterdam - Den Haag (2018)

Aardwarmte

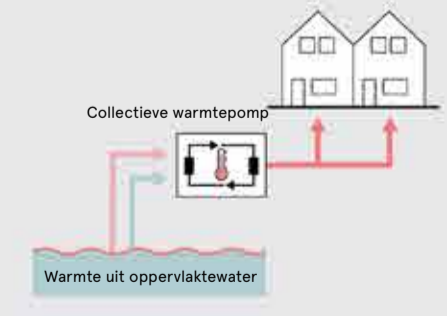
Geothermie of aardwarmte ontstaat door de warmte-uitstraling uit het binnenste van de aarde. De temperatuur loopt op met de diepte: hoe dieper in de ondergrond hoe warmer. Er bestaan diverse vormen van aardwarmte, afhankelijk van de diepte en ingezette technieken. Geothermie is aardwarmte die dieper dan 500 meter gewonnen wordt; bodemenergie is aardwarmte die minder dan 500 meter diep gewonnen wordt. (geothermie.nl)

WARMTE UIT WATER

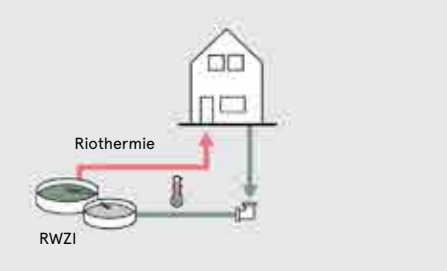
Warme uit waterlopen en plassen (TEO)
Bron: RVO / Nationaal Expertisecentrum Warmte, Warmte-atlas (2019), Stowa, Handreiking aquathermie, teo,tea (2018)

Warmte uit oppervlaktewater (TEO)

TEO is vooral een optie bij (goed) geïsoleerde gebouwen die met lage-temperatuur-systemen verwarmd kunnen worden. Het is daarom met name interessant bij nieuwbouw en grondige renovaties in de nabijheid van open-wateroppervlaktes. TEO heeft een beperkte ruimtelijke impact. Het kan een positieve invloed uitoefenen op hittestress en de waterkwaliteit in bebouwd gebied, omdat het leidt tot stroming, beluchting en afkoeling van het oppervlaktewater.

Warmte uit afvalwater (TEA)

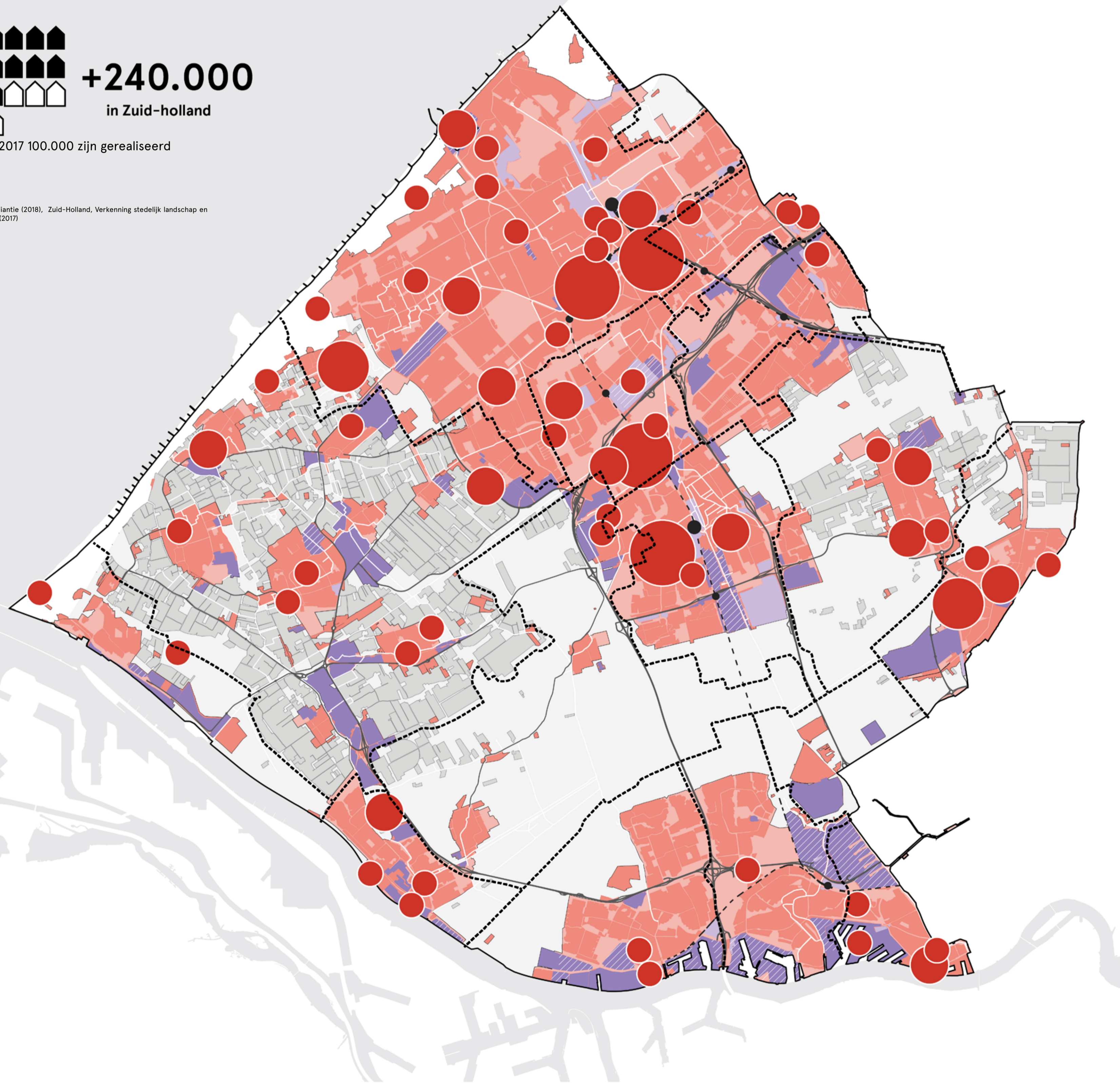
Huishoudens en bedrijven voegen veel thermische energie toe aan de waterketen voor het verwarmen van water. Het terugwinnen van deze warmte wordt Thermische Energie uit Afvalwater (TEA) genoemd. Veel van de warmte gaat verloren maar kan met behulp van warmtewisselaars, thuis, of door persleidingen, centraal, worden teruggewonnen. Dit laatste wordt ricrothermie genoemd. Hiertoe wordt een warmtewisselaar in de riolering geplaatst, waarmee warmte en/of koude wordt gewonnen.

ONTWIKKELING: ER ZIJN MEER WONINGEN NODIG

Verwachting dat er tussen periode 2010-2040 +240.000 extra woningen bij moeten komen.

Bron: Verstedelijkingsalliantie (2018), Zuid-Holland, Verkenning stedelijk landschap en groenblauwe structuur (2017)

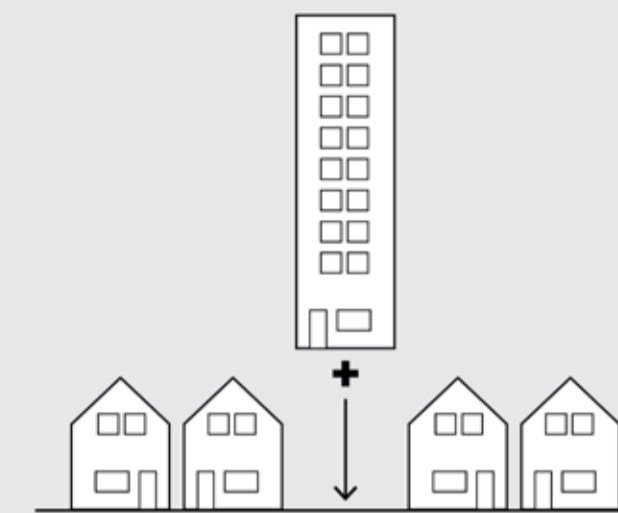

Legenda

- Plancapaciteit 200 woningen
- Plancapaciteit 3000 woningen
- bedrijventerrein
- kantoren
- trainrails
- Gemeentegrenzen
- herontwikkeling werklocaties
- bebouwd gebied binnen bebouwde kom
- bebouwde kom

Bronnen: Provincie Zuid-holland, Routekaart verstedelijking Zuid-holland (2016), Verstedelijkingsalliantie (2018) CBS, bodemgebruik.nl, top0nl spoorwegen

BINNENSTEDELIJK VERDICHTEN

Bron: Provincie Zuid-holland, Routekaart verstedelijking (2016)

Een groot deel van de verstedelijkingsopgave zal moeten opgevangen worden door binnenstedelijk te verdichten. Dit gebeurt zowel door te bouwen in gebieden in de stad die nu nog niet bebouwd zijn, als door meerlaags te gaan bouwen.

BINNENSTEDELIJK VERNIEUWEN

Bron: Provincie Zuid-Holland, Verstedelijking (2017)

Een belangrijk onderdeel van de verstedelijkingsstrategie Zuidvleugel, is stedelijke vernieuwing / herstructurering om aan de kwalitatieve woningvraag te kunnen voldoen. Oude wijken worden gerenoveerd en geschikt gemaakt voor de nieuwe wensen en uitdagingen.

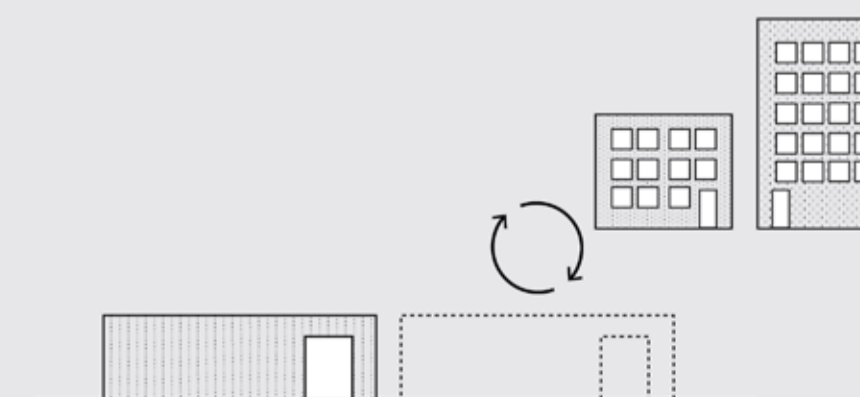
UITLEGGEBIEDEN

Bron: Provincie Zuid-Holland (2017)

Naast binnenstedelijk verdichten en uitbreiden zou ook gekozen kunnen worden om nieuwe wijken te bouwen buiten het bestaande bebouwd gebied. Zogenaamde uitleggebieden.

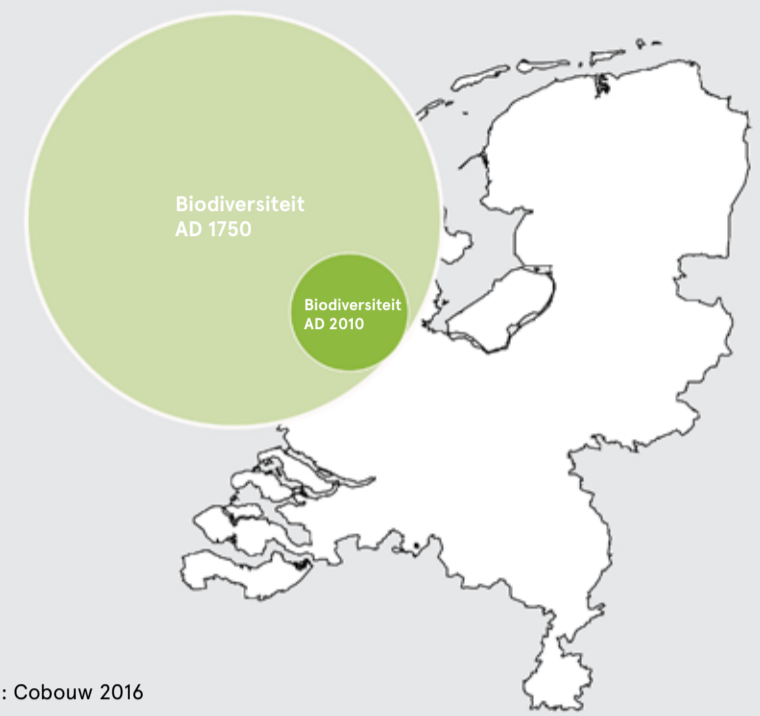
BEDRIJVENTERREINEN

Bron: Provincie Zuid-Holland (2017)

Zuid-Holland heeft kwalitatief goede bedrijventerreinen nodig die voldoen aan de wensen en eisen van de gebruikers. Verouderde bedrijventerreinen moeten tijdig worden opgeknapt, zodat minder snel behoefte is aan nieuwe bedrijventerreinen.

ONTWIKKELING: AFNAME BIODIVERSITEIT

Bron: Cobouw 2016

Legenda

Natte ecologische zones (NEZ)	Gemeentegrenzen
Weidevogelgebied	Bijzonder Provinciaal Landschap
Natuurgebieden	Waternatuurgebied
Recreatie om de Stad (RodS)	Natura 2000
Overige recreatie	

Bronnen: Hoogheemraadschap Delfland (NEZ), nationaal georegister (Natura 2000), bidbook MD (2017), provincie zuidholland (Overig).

VERSTERKEN BIODIVERSITEIT IN DE STAD

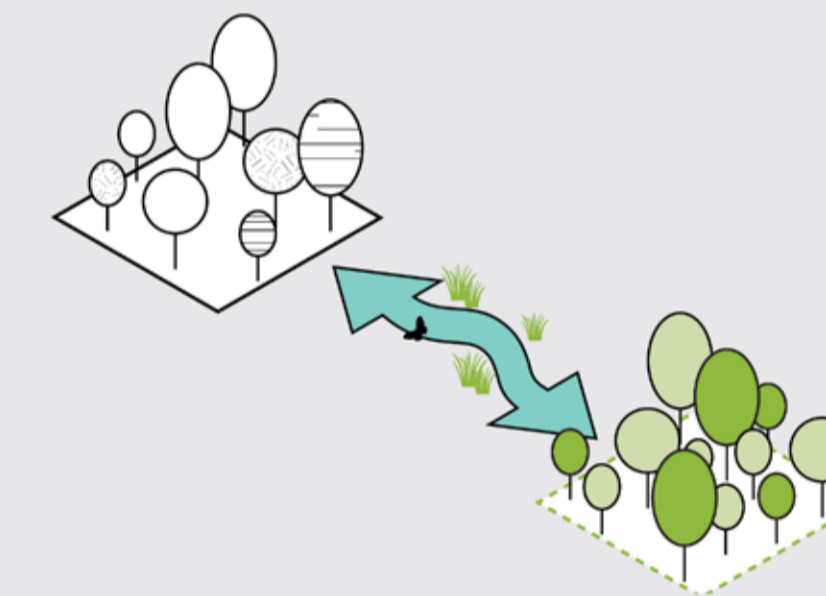

Bron: Gemeente Den-Haag, Nota natuurinclusief bouwe, de stad natuurlijk (2016)

Bij bouwprojecten is natuurinclusief bouwen een steeds vaker gebezigde term om daarmee de biodiversiteit in de stad te vergroten.

Onder natuurinclusief bouwen verstaan we: oprichten van bouwwerken en inrichting van de omgeving van gebouwen, zodanig dat natuurwaarden er baat bij hebben. De maatregelen kunnen hard zijn (bijv. nestkasten) of zacht (bijv. tuinen). Ze kunnen betrekking hebben op beschermde plant- en diersoorten of op algemene soorten.

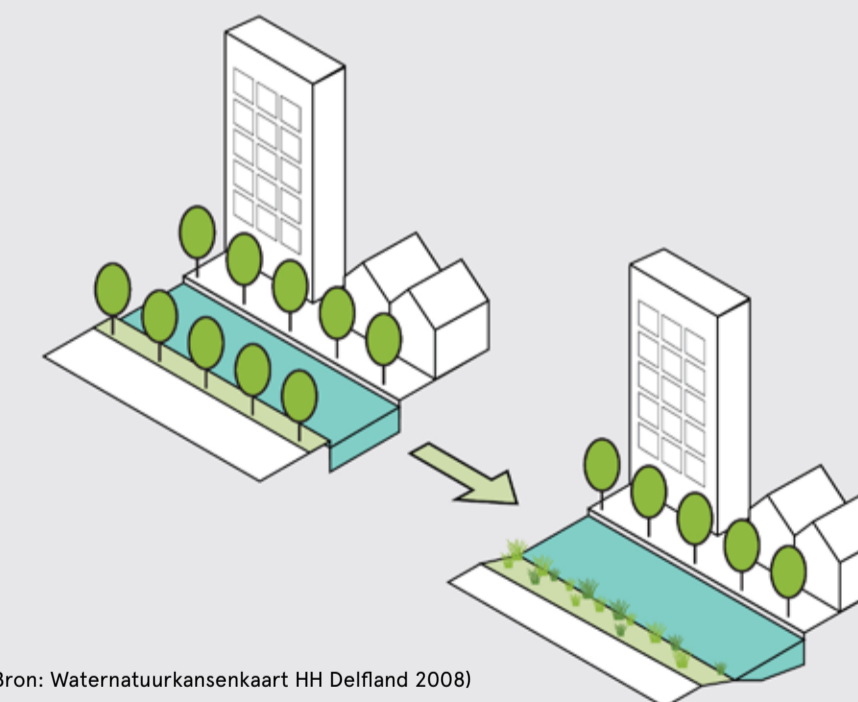
NIEUWE NATUURGEBIEDEN

Bron: Provincie Zuid-Holland, NNN (2019)

Om de biodiversiteit te behouden en te versterken wordt door de Provincie Zuid-Holland het Natuur Netwerk Nederland gerealiseerd. Vanaf 1 januari 2019 moet meer dan 1.300 hectare worden verworven en ongeveer 3.300 ha worden ingericht als 'nieuwe natuur'. De provincie wil dat er nog meer dan 100 kilometer aan ecologische verbindingen bijkomt.

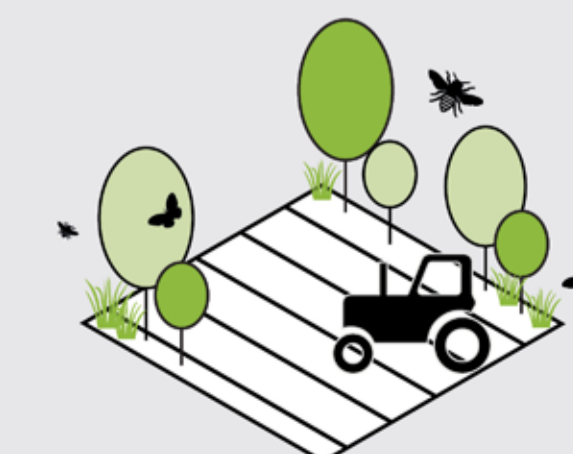
NATTE ECOLOGISCHE ZONES

Bron: Waternatuurkanskaart HH Delfland 2008)

Voor het bereiken van ecologische doelstellingen is een robuust en samenhangend ecologisch netwerk noodzakelijk. De kwaliteit van dit ecologische netwerk is bepalend voor de natuurwaarden, voor belevingswaarde van groene ruimten en voor het behalen van de ecologische doelen van de Kaderrichtlijn Water.

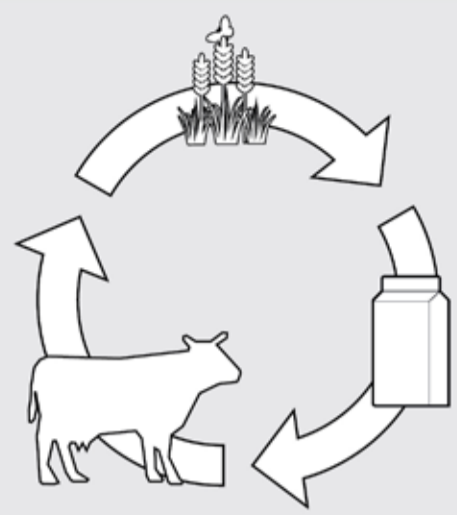
NATUURINCLUSIEVE EN KRINGLOOPLANDBOUW

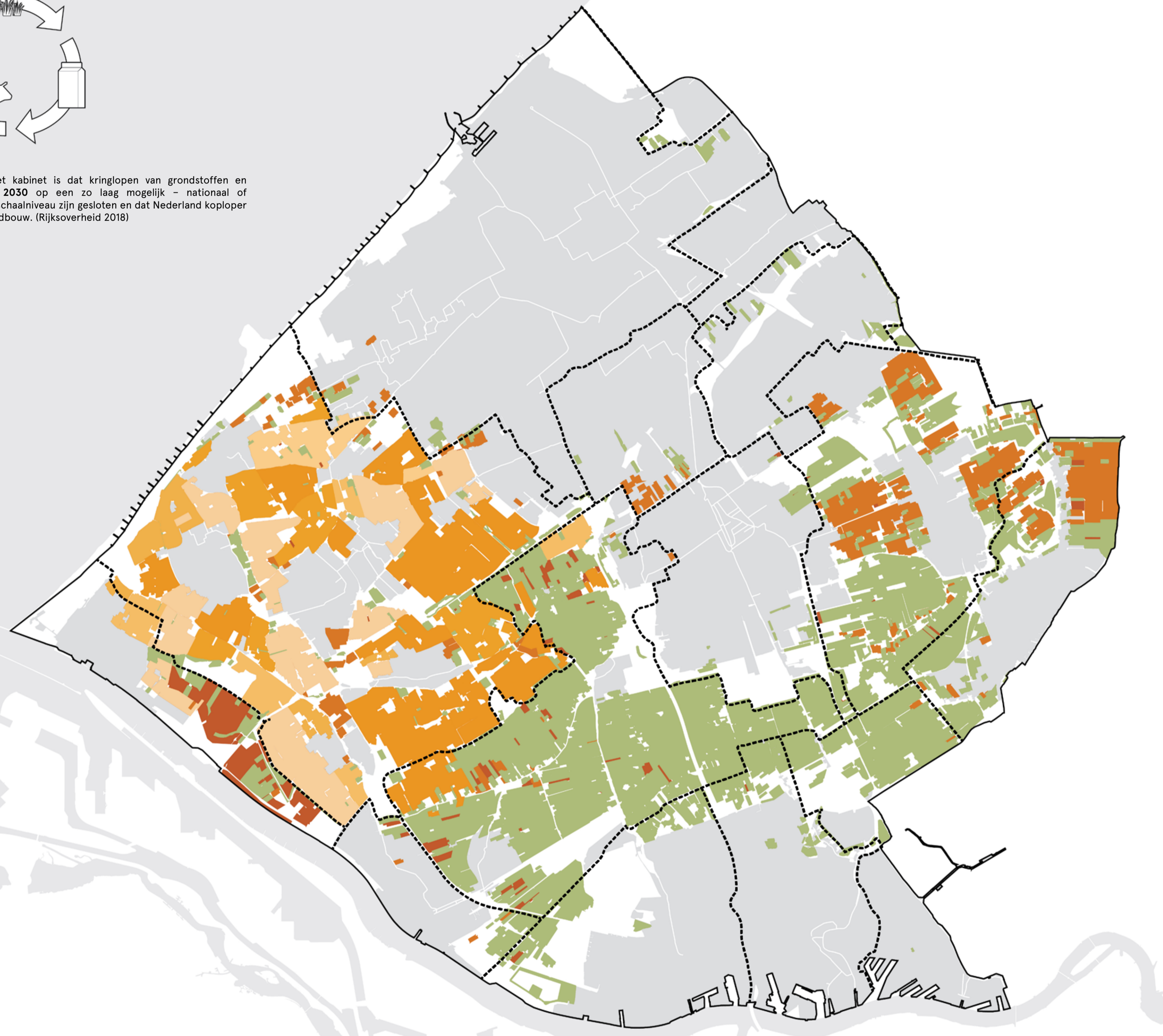
Bron: LNV, Visie landbouw, natuur en voedsel (2018)

De aandacht voor de relatie tussen landbouw en natuur is onverminderd urgent, daar valt op dit moment voor de biodiversiteit de meeste winst te behalen. De biodiversiteit in natuurgebieden lijkt zich de laatste jaren voorzichtig te herstellen. De grootste opgave om te komen tot een gezond ecologisch systeem in Nederland ligt op dit moment in het agrarisch gebied. Denk daarbij aan de achteruitgang van de populaties insecten en weide- en akkervogels.

ONTWIKKELING: LANDBOUWTRANSITIE

De inzet van het kabinet is dat kringlopen van grondstoffen en hulpbronnen in 2030 op een zo laag mogelijk - nationaal of internationaal - schaalniveau zijn gesloten en dat Nederland koploper is in kringlooplandbouw. (Rijksoverheid 2018)

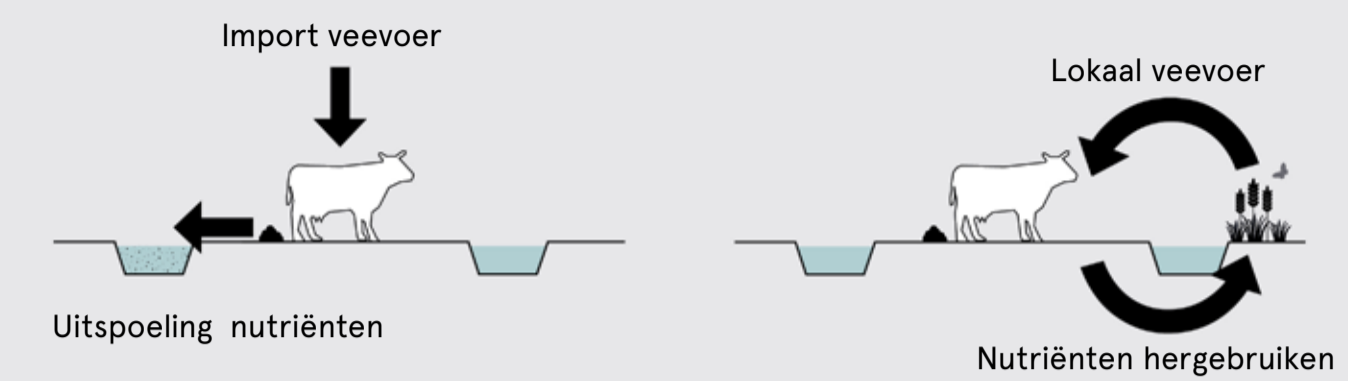
Legenda

- Kleinschalig kassengebied
- Grootschalig kassengebied
- Akkerbouwpercelen
- Graslandpercelen
- Gemeentegrenzen

Bronnen: CBS bodemgebruik, grasland en akkerbouwpercelen (2012), Water en klimaatplan Westland, Kassen (2019)

VEEHOUDERIJ

In het huidige veeveelsysteem wordt een groot deel van het veevoer geïmporteerd en wordt drifmest uitgereiden op het grasland waar uitspoeling van nutriënten zorgt voor een eutrofiëring van het oppervlaktewater.

De inzet van het kabinet voor de periode tot 2030 zijn de nutriëntencirkels in de veevoeding te verkleinen en op het laagst mogelijke niveau te sluiten. Ook benutten zij in het veevoer steeds meer rest- en bijproducten uit de humane voedingsindustrie.

Bron: WUR, Rijksoverheid, Visie-landbouw, natuur en voedsel, waardevol en verbonden (2018)

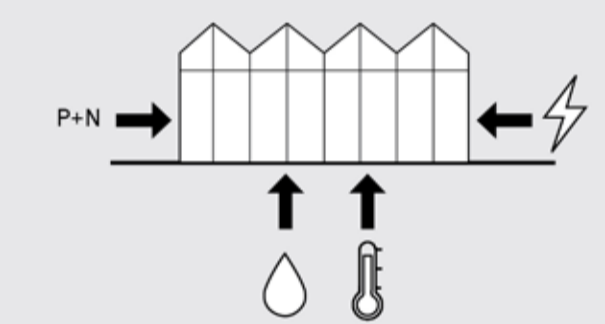
GLASTUINBOUW

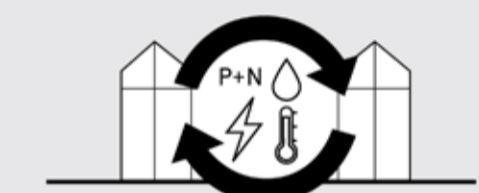
De Nederlandse glastuinbouw heeft al veel kenmerken van een circulair systeem. Toch wordt een deel van de grondstoffen, zoals water, energie en nutriënten nog onttrokken aan de ondergrond of geïmporteerd.

Bron: Gemeente Westland en provincie Zuid-Holland, Ruimtelijk economisch strategie greenport 3.0 (2016)

Huidig: Import grondstoffen

Toekomst: Gesloten kringloop

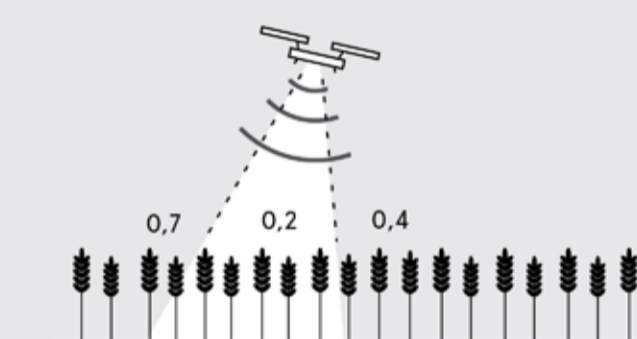

In een circulaire kas worden, zo efficiënt mogelijk, voedselgewassen en sierproducten geteeld zonder emissies naar bodem, water en lucht. Er wordt zo min mogelijk water gebruikt en wordt zo veel mogelijk klimaatneutraal geproduceerd. Waar mogelijk wordt gebruik gemaakt van aardwarmte en restwarmte uit andere sectoren. CO2 (meststof voor planten) wordt uit de lucht gehaald of afgevangen door industrie en hergebruikt in de kas.

Bron: Rijksoverheid (2018)

AKKERBOUW

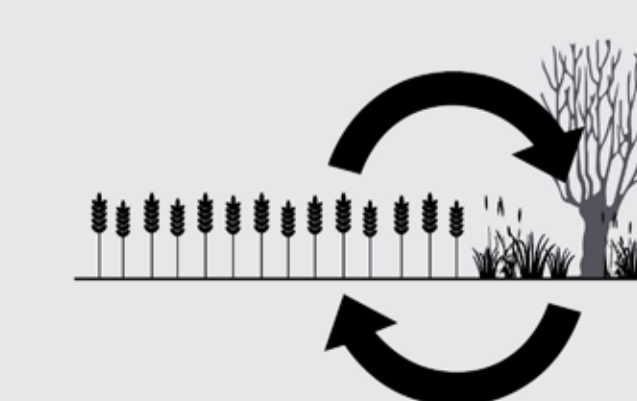
Precisielandbouw

Voor de plantaardige teelten betekent kringlooplandbouw dat steeds nauwkeuriger geteeld wordt naar draagkracht van de bodem. Dit gebeurt met uitgekende bouwplannen, bemesting op maat en preventie van ziekten, plagen en onkruiden. Precisielandbouw met behulp van moderne veredeling, sensortechnologie en robotica gaan hierbij helpen.

Bron: LNV, Visie landbouw, natuur en voedsel, waardevol en verbonden (2018)

NATUURINCLUSIEVE LANDBOUW EN KRINGLOPLANDBOUW

Natuurinclusieve- en kringlooplandbouw gaat ervan uit dat het heel goed mogelijk is om de natuur te verbeteren via landbouw en ook in te zetten voor de landbouw. Bij zowel natuurinclusieve- als kringlooplandbouw staat het streven naar een zorgvuldig gebruik van natuurlijke hulpbronnen, het duurzaam beheren van de bodem en het minimaliseren van emissies centraal.

Bron: LNV, Visie landbouw, natuur en voedsel, waardevol en verbonden (2018)

Verenigde Vergadering

Dossiernummer	2169
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	27 mei 2021
Agendapunt	H.08
Titel	Regionale Energiestrategie RES Rotterdam Den Haag 1.0

Geagendeerd	Vergaderdatum
Verenigde Vergadering	27 mei 2021

Voorgesteld besluit

Vaststellen van de bij dit besluit behorende bijlage RES 1.0 Regionale Energiestrategie Rotterdam Den Haag

Energiestrategie

regio Rotterdam Den Haag

Postadres:

BAR-organisatie
t.a.v. Dhr F. J. Beerepoot
Postbus 271
2980 AG Ridderkerk

Nadere informatie:

f.beerepoot@bar-organisatie.nl
+31-6-55782867

Gemeenten, Provincie Zuid-Holland en
Waterschappen in de Energieregio Rotterdam Den Haag

t.a.v. het College

Onderwerp: RES 1.0 Regio Rotterdam Den Haag

Delft, maart 2021

Geachte college,

Met trots bied ik u, namens de stuurgroep Energiestrategie regio Rotterdam Den Haag, de Regionale Energiestrategie Rotterdam Den Haag (RES) 1.0 aan. De RES 1.0 is een ambitieuze en realistische, regionale invulling van de (inter)nationale CO₂-en energiedoelen. Het is een belangrijke tussenstap op weg naar een vrijwel CO₂-vrije samenleving in 2050 en geeft perspectief aan partijen in de regio die zich hard maken voor een betaalbare, betrouwbare, veilige en schone energievoorziening voor iedereen. De RES is daarmee niet af. Er volgen nog diverse stappen in deze transitie. Niet in de laatste plaats volgt uit de RES dat er verankering nodig is in beleid en (omgevings-) visies en -plannen. Pas dán worden de inzichten uit de RES vertaald naar realisatie.

De RES 1.0 is de uitwerking van de Concept RES, en bevat de inzichten uit de wensen en bedenkingenprocedure die met de volksvertegenwoordigingen is doorlopen medio 2020. In de Nota van Beantwoording van die wensen en bedenkingen, bijgesloten bij de RES, is voorzien hoe de wensen en bedenkingen van iedere gemeente, de provincie en alle waterschappen in de regio zijn verwerkt in de RES 1.0. Daarmee is interactie met volksvertegenwoordigingen gezocht en vertrouwen we erop dat de RES 1.0 alles in zich heeft om de regio een stap voorwaarts te brengen in de energietransitie.

Samenwerking

In het proces naar de RES 1.0 is er veel aandacht geweest voor samenwerking tussen de regionale partijen. Er is samen opgetrokken in de planvorming en ontwikkeling van de producten die er nu liggen. Volksvertegenwoordigers hebben op verschillende momenten inzicht kunnen krijgen in de ontwikkelingen en hebben ons scherp gehouden door input te leveren.

De RES 1.0 vormt de basis voor het gesprek in de colleges, met gemeenteraden, provinciale staten en bestuurders van waterschappen, met de intentie om de consequenties die voortvloeien uit de RES 1.0 te verankeren in het eigen (omgevings-)beleid en andere processen en plannen.

Beslispunten besluitvorming RES 1.0

Nu is het moment daar om de RES 1.0 vast te stellen. Daarmee wordt invulling gegeven aan het Klimaatakkoord waar decentrale overheden zich eind 2019 aan hebben verbonden.

Uitgangspunt is om tot eenduidige besluitvorming te komen, waarin alle 28 regionale partijen de RES 1.0 vaststellen. In het Bestuurlijk Netwerk Energie van 28 januari 2021 is overeenstemming bereikt over deze procesgang en de inhoudelijke beslispunten te weten:

Beslispunten college

Het college:

1. stemt in met de RES 1.0;
2. legt de RES 1.0 ter vaststelling voor aan de gemeenteraad;
3. inventariseert de acties die de gemeente zal ondernemen ter realisatie van de ambities in de RES en inventariseert waar dat aanpassing van (omgevings-)beleid en plannen vraagt, uiterlijk 1 januari 2022.

Beslispunten gemeenteraad/provinciale staten/algemeen bestuur

De gemeenteraad/provinciale staten/algemeen bestuur:

1. besluit tot het vaststellen van de RES 1.0.

Toelichting beslispunten

Door in te stemmen met bovenstaande beslispunten wordt een belangrijke stap gezet in de energietransitie voor onze regio. We verbinden via de regio de lokale initiatieven, plannen en programma's aan het Klimaatakkoord en kiezen voor een ambitieus, realistisch, regionaal doel, om samen tot 2030 te realiseren.

We geven met de RES 1.0 handvatten om vervolgstappen zelfstandig, en in samenwerking te zetten. De RES 1.0 heeft geen bindend karakter. De kracht zit er in dat iedere gemeente, waterschap en de provincie Zuid-Holland inzicht krijgt in de projecten en acties die passen bij onze unieke regio en aan de slag kan met de concrete vertaling in de omgevingsvisie, omgevingsplannen en aanpakken voor wijken en de ondersteuning van initiatieven voor wind- en zon-energieproductie. Veel in de RES komt voort uit of sluit aan bij lokale plannen, maar er is ook wat extra's nodig. In aanloop naar de RES 2.0, die start vanaf 2e kwartaal 2022, is inzicht nodig in hoe de vertaalslag verloopt in de verschillende gemeenten, waterschappen en de provincie Zuid-Holland. Derhalve wordt verzocht om uiterlijk 1 januari 2022 te hebben geïnventariseerd hoe de RES zijn weg vindt in lokaal beleid en plannen, waaronder omgevingsvisie en omgevingsplannen (beslispunt 3). Dit dient als belangrijke voedingsbodem voor de RES 2.0.

Instemming met de RES 1.0 vindt plaats onder de voorwaarden die in VNG-verband zijn gesteld aan de deelname aan het Klimaatakkoord. Haalbaarheid en betaalbaarheid dienen geborgd te zijn en dat vraagt van alle regio's inzet maar vooral ook van het Rijk om daarvoor de randvoorwaarden te realiseren.

Doorwerking

Door instemming met het Klimaatakkoord hebben de decentrale overheden zich verbonden om in 2030 de CO₂-uitstoot met 49% te verminderen. Dat betekent dat er meer duurzame energie moet worden opgewekt, ook in onze regio. Dat vraagt om een integrale afweging te maken van belangen, met oog voor ruimtelijke kwaliteit en in goede interactie met de omgeving. Uiteindelijk worden nieuwe ontwikkelingen o.a. via het omgevingsinstrumentarium vastgelegd. Regiopartijen verbinden zich dus aan die vertaalslag en zullen actief de handschoen oppakken om de geïdentificeerde kansen te verzilveren. 2025 is daarbij cruciaal voor duurzame elektriciteitsopwekking, dan dienen initiatieven vergund te zijn zodat we in 2030 kunnen rekenen op realisatie.

Monitoring

Na de vaststelling van de RES 1.0 start de realisatie en de regionale monitoring . Zo houden we gezamenlijk zicht op de voortgang van planvorming en feitelijke realisatie van initiatieven. Met monitoring van realisatie en onderzoeken van innovatie slaan we ook de brug naar de RES 2.0 (in 2023) en verder.

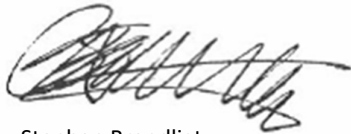
Mandaat

We vragen rekening te houden met mandatering en continuering van de (financiële) bijdrage aan de regionale samenwerking voor de Energiestrategie gedurende de looptijd van het Klimaatakkoord.

Dit besluitvormingsproces doorloopt iedere gemeente, de provincie en alle waterschappen in de regio, waarbij ondersteuning vanuit het regionale team desgevraagd beschikbaar is.

Ik hoop u hiermee voldoende geïnformeerd te hebben.

Met vriendelijke groet,

Stephan Brandligt

Wethouder van Delft en

Voorzitter Stuurgroep energiestrategie regio Rotterdam Den Haag

datum: 31 maart 2021

Verzending aan:

Colleges van Burgemeester en Wethouders van de gemeenten:

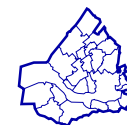
- Albrandswaard
- Brielle
- Barendrecht
- Capelle aan den IJssel
- Delft
- Den Haag
- Hellevoetsluis
- Krimpen aan den IJssel
- Lansingerland
- Leidschendam-Voorburg
- Maassluis
- Midden-Delfland
- Nissewaard
- Pijnacker-Nootdorp
- Ridderkerk
- Rijswijk
- Rotterdam
- Schiedam
- Vlaardingen
- Wassenaar
- Westland
- Westvoorne
- Zoetermeer

College van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland

Dagelijkse besturen van:

- Hoogheemraadschap van Delfland,
- Hoogheemraadschap Schieland en Krimpenerwaard,
- Waterschap Hollandse Delta,
- Hoogheemraadschap van Rijnland.

RES 1.0

Energiestrategie

regio Rotterdam Den Haag

Regionale Energiestrategie
Rotterdam Den Haag

[Tekst]

[Tekst]

Button naar inhoudsopgave

Button naar hoofdstuk 3 Warmte

Button naar hoofdstuk 4 Elektriciteit

Button naar hoofdstuk 5 Brandstoffen

Button naar hoofdstuk 6 Energiesysteem

Aanklikbare buttons

Deze pdf is Interactief

3
Warmte

Button naar hoofdstuk

1.1 Inleiding

1.2 Context

1.3 Het energiesysteem nader bekeken

Linkjes naar paragrafen binnen het hoofdstuk

invulling van de randvoorwaarden

Interne link (▶ heen) of (◀ terug) naar ander gedeelte van de RES

In lopende tekst, niet aanklikbaar:

het **hoogstedelijke** karakter

Begrip, wordt eenmalig per hoofdstuk/paragraaf gemarkeerd; staat in de begrippenlijst in hoofdstuk 9 (via inhoudsopgave)

- Icoon warmte
- Icoon elektriciteit
- Icoon brandstoffen
- Icoon energiesysteem

Voorwoord

De Regionale Energiestrategie 1.0 (RES) van de regio Rotterdam Den Haag is af. Met tomeloze inzet, enthousiasme en inlevingsvermogen zijn we er met 23 gemeenten, 4 waterschappen en de provincie Zuid-Holland, onder hoge tijdsdruk, in geslaagd een realistische en ambitieuze strategie te bepalen voor de energietransitie in de regio.

Trots geven we de RES 1.0 vrij voor besluitvorming in colleges, gemeenteraden, Provinciale Staten en de algemene besturen van de waterschappen. We sluiten de fase van verkennen en visievorming af en markeren de start van de realisatiefase op weg naar 2030.

Met de RES nemen we onze verantwoordelijkheid. Na instemming met het Klimaatakkoord eind 2019 zetten we ook de stap om de RES vast te stellen. Zo houden we de regio op de transitie dichtbij en blijven we in positie om

passende, integrale afwegingen te maken. We baseren de mogelijkheden voor duurzame opwek van elektriciteit op de draagkracht van het landschap en stellen niet onze elektriciteitsvraag voorop. De RES moet leiden tot een betaalbare, betrouwbare, veilige en schone energievoorziening voor iedereen in de regio Rotterdam Den Haag.

De RES beschrijft de gezamenlijke ambities voor het jaar 2030. Wat doen we al? Welke uitgangspunten hanteren we? Welke bijdrage gaan we als regio leveren aan de landelijke doelen uit het Klimaatakkoord? Wat is de voorkeursroute voor de warmtetransitie? Welke situaties lenen zich goed voor het duurzaam opwekken van elektriciteit en welke rol zien we voor duurzame brandstoffen? Daarbij brengen we onderlinge verbanden in beeld in het energiesysteem van de toekomst.

Het RES-proces leert ons ook waar we nog niet goed aan de slag kunnen. Niet alle randvoorwaarden zijn ingevuld. Middelen zijn schaars, de druk op decentrale overheden om de uitvoering van het Klimaatakkoord op te pakken is hoog en op elementen ontbreken passende instrumenten en wetgeving. Met de RES doen we dus ook een appèl op het Rijk om tot passende wet- en regelgeving te komen en werk te maken van de voorwaarden die door de Vereniging Nederlandse Gemeenten gesteld zijn aan deelname aan het Klimaatakkoord. Zorg ervoor dat de transitie haalbaar en betaalbaar kan.

De energieregio Rotterdam Den Haag bestaat uit de gemeenten Albrandswaard, Barendrecht, Brielle, Capelle aan den IJssel, Delft, Den Haag, Hellevoetsluis, Krimpen aan den IJssel, Lansingerland, Leidschendam-Voorburg, Maassluis, Midden-Delfland, Nissewaard, Pijnacker-Nootdorp, Ridderkerk, Rijswijk, Rotterdam, Schiedam, Vlaardingen, Wassenaar, Westland, Westvoorne, Zoetermeer, Waterschap Hollandse Delta, Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard, Hoogheemraadschap van Delfland, Hoogheemraadschap van Rijnland en de Provincie Zuid-Holland.

Met besluitvorming over de RES 1.0 zijn we niet klaar. De RES is een advies en bevat een strategie. Deze vraagt vertaling naar (lokale) projecten en (ruimtelijk) beleid. Partijen zijn aan zet om met inwoners, en lokale stakeholders dat proces ter hand te nemen. Waterschappen, provincie en gemeenten dragen ieder naar hun eigen bevoegdheden en mogelijkheden bij aan de ambitie. Waar komt die energieopwekking uiteindelijk terecht? Een participatief proces met integrale afwegingen en aandacht voor lokaal eigendom. Een voortvarende aanpak is nodig om tijdig de vruchten te kunnen plukken. Voor 2025 dienen vergunningen afgegeven te zijn voor de ontwikkeling van zonne- en windenergie. Zo halen we voor 2030 onze ambities. Soms is daar wat extra's voor nodig: nieuw beleid op bijvoorbeeld besparing en lokaal eigendom, maar ook afspraken om het samenspel tussen inwoners, markt, overheid en maatschappelijke spelers te stroomlijnen.

Succes maken we niet als overheden alleen. Juist in samenwerking met private partijen, maatschappelijke partners en onze inwoners kunnen we verder komen. Daar zetten we ons ook de komende tijd volledig voor in.

Stephan Brandligt

Voorzitter Stuurgroep Energiestrategie regio Rotterdam Den Haag

Samenvatting: RES Rotterdam Den Haag in het kort

We willen in Nederland in 2030 de helft minder CO₂ uitstoten ten opzichte van 1990. In 2050 moet de uitstoot zelfs met 95% zijn afgenomen. Deze nationale doelstelling is vastgelegd in het Klimaatakkoord. De decentrale overheden (in onze regio 23 gemeenten, 4 waterschappen en de provincie Zuid-Holland) hebben zich verbonden aan het Klimaatakkoord. In de Regionale Energie Strategie (RES) vertaalt de energieregio Rotterdam Den Haag de afspraken uit het Klimaatakkoord in regionale ambities en oplossingsrichtingen. De RES is een strategie voor de regio en brengt de plannen van decentrale overheden bij elkaar. De RES wordt gebruikt om lokaal beleid en plannen verder uit te werken en in verbinding te brengen met de (inter)nationale opgave. Hoe dat gebeurt bepaalt iedere partij zelf.

We werken samen aan de energietransitie

In onze regio werken decentrale overheden samen met deskundigen van netwerkbeheerders, maatschappelijke organisaties en ondernemingen. Samen bespreken ze de mogelijkheden, kansen en voorwaarden voor de noodzakelijke energietransitie. Dit heeft eind 2019 geresulteerd in het rapport “Energieperspectief 2050; een toekomstbeeld met de leidende principes betaalbaar, betrouwbaar, veilig, schoon en voor iedereen”. Vervolgens is deze RES 1.0 ontwikkeld op basis van technisch-inhoudelijke onderzoeken en data van de deelnemende partijen en o.a. het Kadaster. Participatie van inwoners, maatschappelijke organisaties en initiatiefnemers is essentieel voor het draagvlak van de energietransitie. Daarom worden zij samen met marktpartijen, door de bestuurders, ambtenaren en volksvertegenwoordigers betrokken bij het ontwikkelen van de RES.

Haalbare aanpak voor unieke regio

De energieregio Rotterdam Den Haag is uniek (zie figuur I). Hier wonen circa 2,4 miljoen mensen, liggen twee grote steden, enkele landelijke gemeenten, een wereldhaven en een toonaangevend glastuinbouwcluster. De open gebieden dragen nadrukkelijk bij aan de aantrekkelijke leef-, woon- en werkomgeving. Door de grote concentratie van werkgelegenheid en economische activiteit is er beperkte ruimte voor duurzame energieopwekking. Tegelijkertijd biedt de regio volop kansen voor het benutten van rest- en aardwarmte.

We kiezen in deze regio voor een haalbare aanpak, die past bij het landschap, de inwoners, de bedrijven en de regionale kwaliteiten. We zoeken naar verbindingsmogelijkheden tussen energiemaatregelen en andere maatschappelijke opgaven, rekening houdend met bestaand beleid. Zo wordt in het kader van het Omgevingsbeleid actief afstemming gezocht en heeft het Rotterdamse Havenindustriële Complex, met een separate gebiedsopgave, ook een stevig partnerschap in dit proces.

KENMERKEN (bron: CBS, MRDH)

2.390.416
inwoners

1903 mensen
per km²

175
nationaliteiten

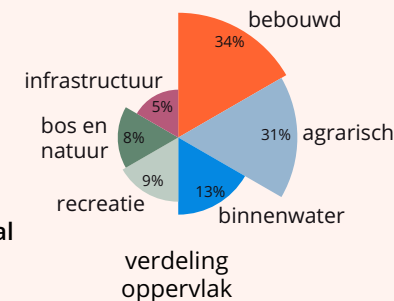

1.125.446
huishoudens

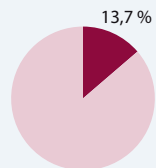

128.000 bedrijven
en instellingen

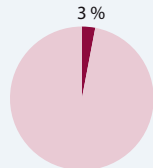
Nederland: 34.500
€
36.500
bruto regionaal
product
per inwoner

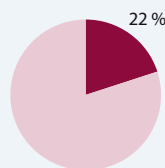
AANDEEL REGIO ROTTERDAM DEN HAAG T.O.V. NEDERLAND (bron: CBS, Klimaatmonitor)

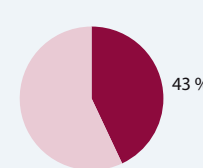
naar aantal
inwoners

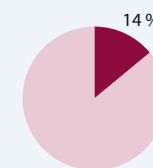
naar oppervlakte
(zonder buitenwater)

naar
warmtegebruik

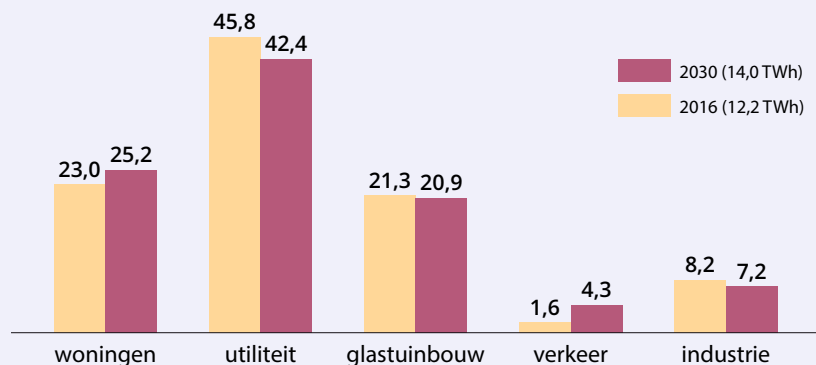
naar oppervlakte
glastuinbouw

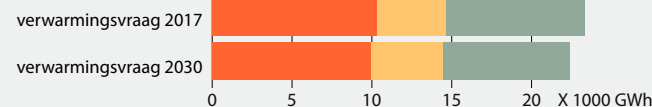
naar
elektriciteitsgebruik

regio
Nederland

ELEKTRICITEITSVRAAG PER SECTOR (%)

(VERWACHTE) VERWARMINGSVRAAG GEBOUWDE OMGEVING

(VERWACHTE) ELEKTRICITEITSVRAAG GEBOUWDE OMGEVING

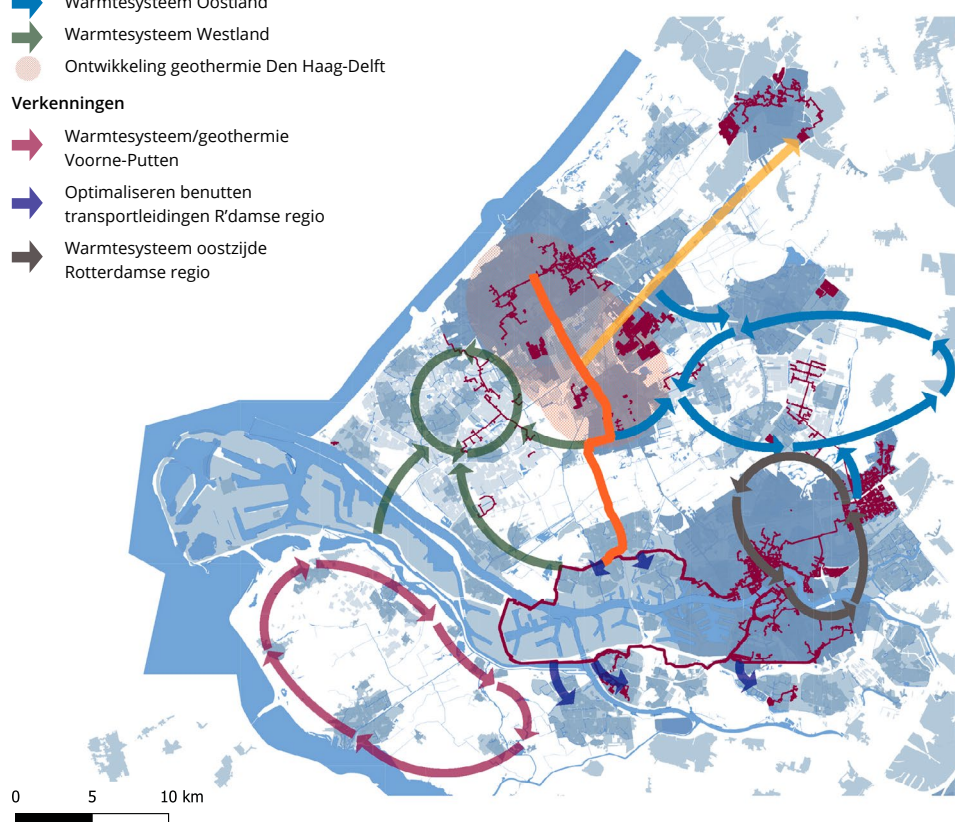
* voor een klein aantal gemeenten is de energievraag voor utiliteit niet compleet; hierdoor valt de echte energievraag iets hoger uit dan weergegeven.

** voor glastuinbouw is het gebruik van 2020 weergegeven in plaats van het gebruik van 2017.

Figuur I Gebiedskenmerken energieregio Rotterdam Den Haag. De energieregio Rotterdam Den Haag bestaat uit de gemeenten Albrandswaard, Barendrecht, Brielle, Capelle aan den IJssel, Delft, Den Haag, Hellevoetsluis, Krimpen aan den IJssel, Lansingerland, Leidschendam-Voorburg, Maassluis, Midden-Delfland, Nissewaard, Pijnacker-Nootdorp, Ridderkerk, Rijswijk, Rotterdam, Schiedam, Vlaardingen, Wassenaar, Westland, Westvoorne, Zoetermeer, Waterschap Hollandse Delta en de Hoogheemraadschappen van Schieland en de Krimpenerwaard, van Delfland en van Rijnland. En de Provincie Zuid-Holland

- Bestaand distributienet
- Bestaand hoofdnet
- In voorbereiding**
- WarmtelinQ
- Initiatieven**
- Verlenging WarmtelinQ naar Leiden
- Warmtesysteem Oostland
- Warmtesysteem Westland
- Ontwikkeling geothermie Den Haag-Delft
- Verkenningen**
- Warmtesysteem/geothermie Voorne-Putten
- Optimaliseren benutten transportleidingen R'damse regio
- Warmtesysteem oostzijde Rotterdamse regio

Figuur II Sleutelprogramma's

Warmte in de RES

Besparen, o.a. door isoleren, is een belangrijke eerste stap. We streven regionaal naar een besparing van 20% of meer in de gebouwde omgeving en 30% of meer in de glastuinbouw. We willen de beschikbare rest- en aardwarmte benutten in een toekomstbestendige energiemix. Momenteel produceren 12 geothermiebronnen ca. 4,8 PJ. De potentie van aardwarmte in de regio wordt geschat op 23 tot 33 PJ. Ook zijn er legio kansen voor lokale warmtebronnen, zoals aquathermie, zonthermie en warmte-koudeopslag.

De gemeenten werken aan de warmtetransitie voor de gebouwde omgeving en maken de Transitievisies Warmte. Regionaal dragen we bij aan de ontwikkeling van een gemeentegrensoverschrijdende Regionale Structuur Warmte. Altijd wordt eerst nagegaan hoe de warmtetransitie lokaal wordt vormgegeven en vervolgens wordt, bij inzet op warmtenetten, bekeken of aan de warmtevraag voldaan kan worden met lokale bronnen. We werken als regio gezamenlijk aan een optimale regionale warmtestructuur met de laagste maatschappelijke kosten.

We kiezen voor een mix waarbij we hoogwaardige bronnen inzetten voor een hoogwaardige vraag en schaarse bronnen selectief inzetten. Elektrificatie van de verwarmingsvraag wordt waar mogelijk voorkomen. Duurzame brandstoffen kunnen worden ingezet in gebouwen die moeilijk en duur te isoleren zijn, en waar warmtenetten niet mogelijk zijn. In de regio wordt alleen ingezet op groengas als andere bronnen veel duurder zijn.

Met sleutelprogramma's, deels lopende initiatieven en deels nieuwe verkenningen zoals te zien in figuur II, gaan we als eerste aan de slag. We zetten ook in op passende wet- en regelgeving en financiële instrumenten om andvoorwaarden te borgen.

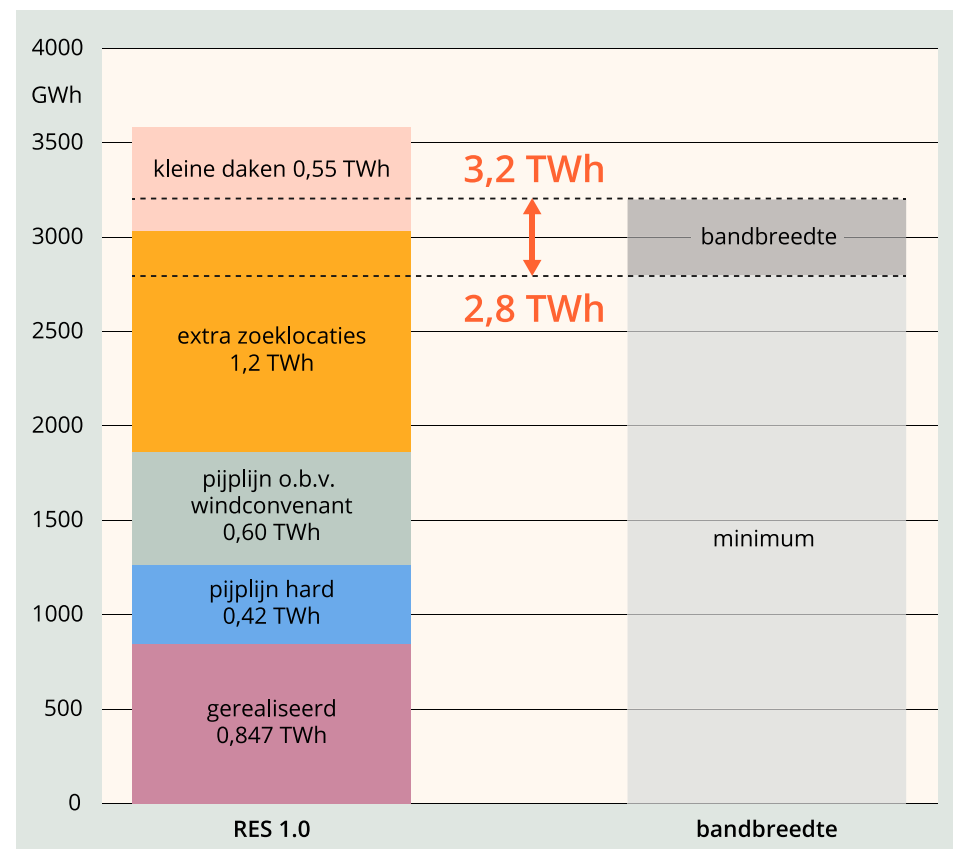

Elektriciteit in de RES

In onze regio zien we kansen om 2,8-3,2 TWh duurzame elektriciteit op te wekken. Figuur III laat de opbouw van de regionale inzet zien. Daarmee dragen we 8 á 9 % bij aan de nationale opgave uit het Klimaatakkoord. We zetten zeer stevig in op zonne-energie op daken en parkeerplaatsen in stedelijk gebied, namelijk 40% van het geschikte dakoppervlak benutten we voor zonne-energie. We benutten waterbassins in de glastuinbouw voor zonnepanelen.

En we gaan op zoek naar mogelijkheden voor zonne-energie en aanvullend circa 27 extra windmolens, op basis van de draagkracht van het landschap. We zoeken bijvoorbeeld langs infrastructurele lijnen. Opwekking van duurzame elektriciteit in Natura 2000 en Natuurnetwerk Nederland gebieden doen we niet. De regionale inzet is gebaseerd op de draagkracht van het landschap die is uitgewerkt in 10 verhaallijnen op basis van het volgende afwegingskader:

- 1 Ruimtelijke kwaliteit: Opwekking van duurzame energie alleen dáár waar het kan met behoud of versterking van het landschap. Daar waar kansen worden gezien, wordt het zoekgebied nader uitgewerkt. Dit ruimtelijke frame is leidend.
- 2 Brede haalbaarheid en doelbereik: De haalbaarheid van zoekgebieden is getoetst aan ruimtelijke en milieutechnische beleidskaders en financiële haalbaarheid.
- 3 Draagvlak: In het nader onderzoeken van zoekgebieden speelt het peilen van draagvlak en daar waar mogelijk/wenselijk vergroten of versterken dan ook een belangrijke rol. Dit vraagt een inspanning van decentrale overheden.
- 4 Netimpact en systeemefficiëntie: analyse van gevolgen op de netimpact op het niveau van kosten, doorlooptijd en ruimtebeslag van de net-infrastructuur.

Figuur III Opbouw regionale inzet voor 2030

Langs de verhaallijnen (Stedelijk gebied, Glastuinbouw, Infrastructuur, Open landschap, Wateren en waterwegen, Recreatief landschap, Natuurgebied, Stadsrandzone, Bedrijventerreinen, Overig) zijn zoekgebieden gedeut. Waar de regionale inzet beslag krijgt, is nog onderwerp van onderzoek. In de zoekgebieden vindt onder regie van gemeenten verder onderzoek plaats om inpassing van duurzame elektriciteitsproductie te concretiseren. In een gebiedsgerichte aanpak, met participatie van de belanghebbenden, gaan we deze grootschalige elektriciteitsopwekking uitwerken.

Duurzame brandstoffen in de RES

Onze regio heeft een goede uitgangssituatie voor het produceren en transporteren van duurzame brandstoffen zoals groengas en waterstof en een uitgebreide energie-infrastructuur met een relatief grote capaciteit. Duurzame brandstoffen kunnen breed in het energiesysteem worden ingezet maar zijn nu nog beperkt beschikbaar. De samenwerkende partijen in onze regio hebben de ambitie om het gebruik van groengas en waterstof richting 2030 en 2050 flink te verhogen. Vooral waterstof geproduceerd uit duurzame elektriciteit (groene waterstof) moet een grote rol gaan spelen. We kiezen ervoor om schaarse duurzame brandstoffen zo hoogwaardig mogelijk in te zetten. De RES-regio werkt de komende twee jaar aan het in beeld brengen van het programma van vergunningen, procedures, investeringen en (innovatieve) projecten die de transitie naar duurzame brandstoffen mogelijk moeten maken.

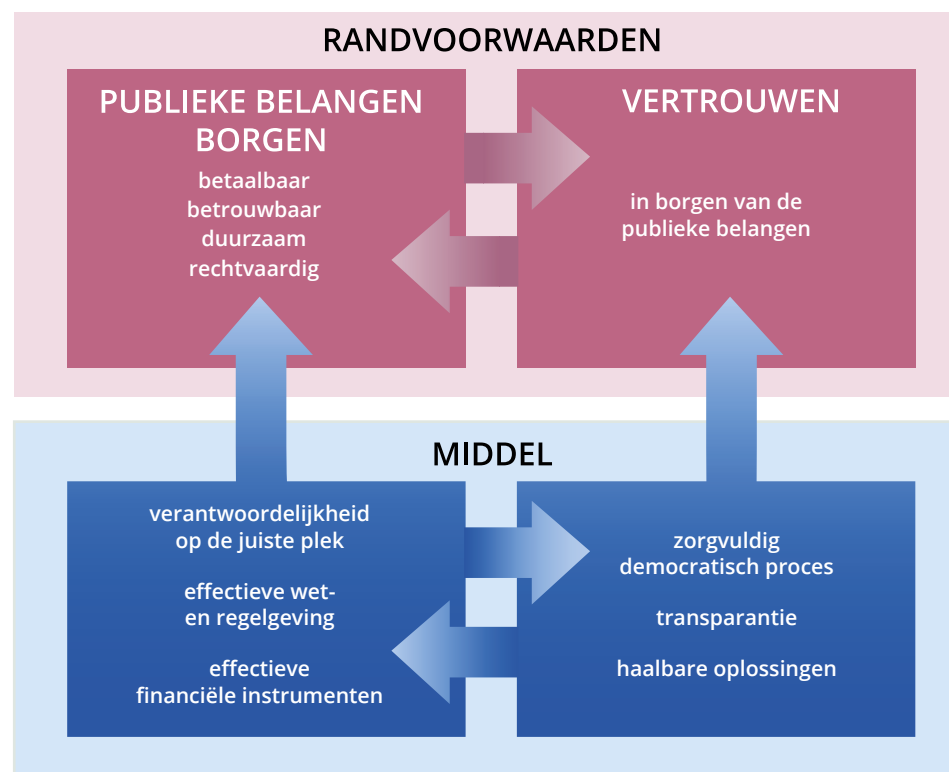

Het energiesysteem is een complex geheel

Onze regio werkt aan een betaalbare, betrouwbare, veilige en schone energievoorziening voor iedereen in 2050. Bij het maken van plannen en het realiseren van energieprojecten borgen we de publieke belangen zoals genoemd in figuur IV. Elke verandering moet voldoen aan de (gestandaardiseerde) veiligheidseisen. De RES steunt op de aanpak van o.a. de veiligheidsregio's, de provincie en het Rijk. We zetten in op passende wet- en regelgeving en financiële instrumenten om randvoorwaarden te borgen.

Energiebronnen, transport en gebruikers zijn in het energiesysteem via allerlei wegen met elkaar verbonden. De RES 1.0 bevat ook een kwalitatieve analyse van de systeemsamenhang. Voor een toekomstbestendig, veerkrachtig en

efficiënt energiesysteem zijn technologische, economische, culturele, juridische en (markt)aanpassingen nodig. Om al deze aanpassingen te stroomlijnen, hanteren we vijf principes: We streven naar energie-efficiëntie en energiebesparing; We zetten hoogwaardige energie hoogwaardig in; We streven naar een balans tussen de energievraag en de energieproductie; We houden rekening met de eigenschappen van de nieuwe energiebronnen; We zien het belang in van opslag en omzetting.

Figuur IV Randvoorwaarden

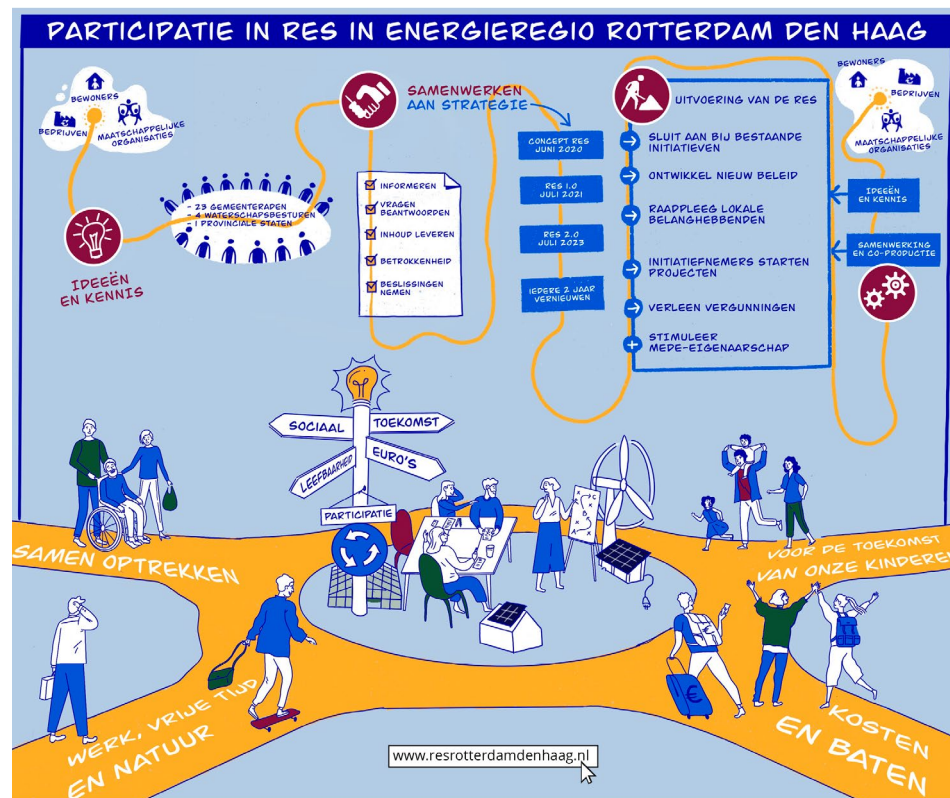
We werken aan transparante communicatie en bevorderen participatie

De veranderingen door de energietransitie zijn straks zichtbaar en hebben impact op het dagelijks leven. Bij participatie praten inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties mee over de verduurzamingsplannen. Als iedereen zich vertegenwoordigd voelt in de besluitvorming, draagt dit bij aan acceptatie en draagvlak. We besteden in de regio veel aandacht aan participatie zoals door het informeren en raadplegen van inwoners tot en met het stimuleren van mede-eigenaarschap van een energieproject. We hebben ervoor gekozen om lokaal te doen wat kan. Regionaal wordt opgepakt wat gemeentegrensoverschrijdend is (figuur V, praatplaat participatie). De gemeenten communiceren op de manier die bij de lokale situatie past. De regio stimuleert onderling overleg en samenwerking.

Transparante, gestructureerde communicatie bevordert de samenwerking, verbondenheid en vertrouwen in de regio. We streven naar doelgroepgerichte, begrijpelijke en laagdrempelig communicatie. We houden ook rekening met de lange doorlooptijd, de (inter)nationale klimaatactualiteit en politieke en technologische ontwikkelingen.

RES 1.0: nu en verder

Decentrale overheden bepalen hoe de RES wordt vertaald naar het lokale (omgevings)beleid en de bijbehorende acties en instrumenten. Het streven is dat ten laatste op 1 januari 2025 de uitgewerkte plannen voor elektriciteitsproductie zijn vergund zodat uiterlijk dan met de uitvoering wordt begonnen.

Figuur V Voorzijde praatplaat 'Participatie in de RES'

Gemeenteraden, Provinciale Staten en de algemene besturen van de waterschappen besluiten in 2021 over de vaststelling van deze RES 1.0. De RES wordt elke twee jaar geactualiseerd. Door de RES vast te stellen, scharen de samenwerkende partijen zich achter de verwoorde ambitie en zetten ze zich in onderlinge samenwerking in om deze te realiseren.

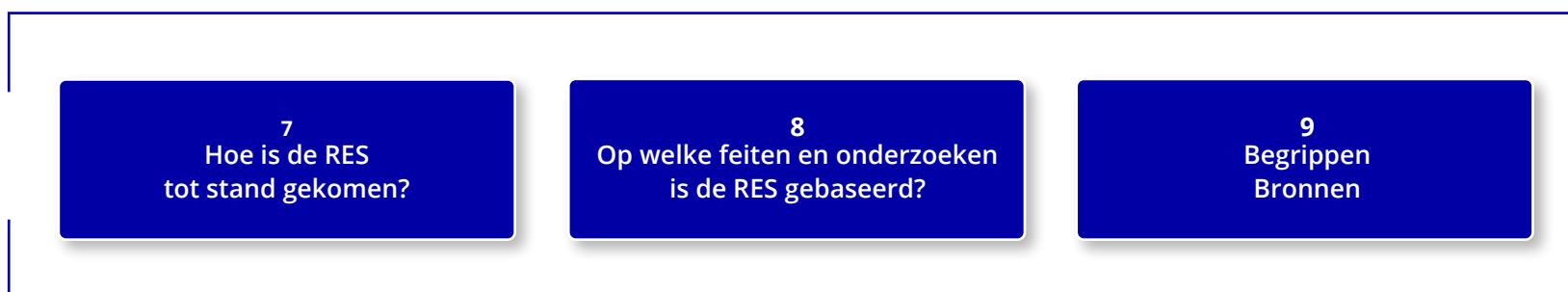
Meer informatie, video's en bronnen via
www.resrotterdamdenhaag.nl

STAND VAN ZAKEN, AMBITIE, VERVOLG

VERANTWOORDING, ONDERBOUWING, VERDIEPING

STAND VAN ZAKEN

AMBITIE

VERVOLG

1 RES Rotterdam Den Haag

Over de context van de energieregio Rotterdam Den Haag en het RES-proces. Deze RES is gemaakt door 23 gemeenten, 4 waterschappen, de provincie en de netbeheerders, in samenwerking met vele anderen. In dat licht gaat het ook over het samenspel van productie, transport, omvorming, opslag, distributie en gebruik van energie, kortweg het energiesysteem.

- 1.1 [Inleiding](#)
- 1.2 [Context](#)
- 1.3 [Het energiesysteem nader bekeken](#)

De RES vertaalt de doelstellingen uit het Klimaatakkoord naar de regio. Bij de keuzes in de energietransitie zijn o.a. betaalbaarheid en maatschappelijk draagvlak essentieel.

1.1 Inleiding

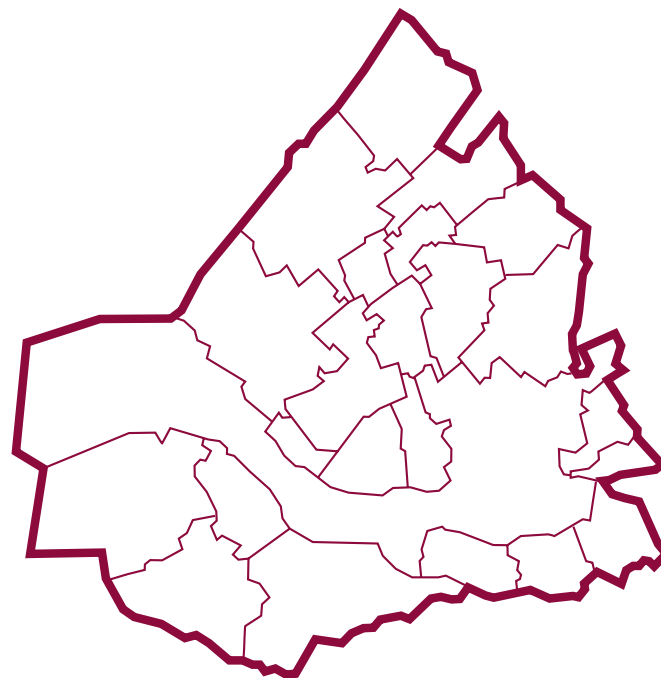
In Nederland werken 30 energieregio's aan de verduurzaming van de energievoorziening, de zogeheten energietransitie. Verduurzaming is nodig om de uitstoot van broeikasgassen sterk te verminderen. Nederland heeft als doel om in 2030 de helft minder CO₂ uit te stoten ten opzichte van 1990. In 2050 moet de uitstoot met 95% zijn afgenomen. Deze doelstelling is afgesproken in het Klimaatakkoord dat het kabinet op 29 juni 2019 publiceerde. Het Klimaatakkoord is de Nederlandse uitwerking van de afspraken die 55 landen maakten tijdens de Klimaatconferentie in Parijs (2015).

Eind 2019 hebben de decentrale overheden (gemeenten, provincies, waterschappen) zich aan het Klimaatakkoord verbonden. Per regio stellen ze een Regionale Energie Strategie (RES) op, waarin ze de nationale afspraken uit het Klimaatakkoord vertalen naar de eigen regio. In een RES staan de keuzes die de energieregio's maken over hoe ze de CO₂-doelstellingen willen bereiken: waar en hoe ze het best duurzame **elektriciteit** kunnen opwekken, welke warmtebronnen ze kunnen gebruiken en hoe **duurzame brandstoffen** een rol kunnen spelen. Bij deze keuzes speelt betaalbaarheid een belangrijke rol, evenals betrokkenheid van de inwoners en maatschappelijk **draagvlak**.

Deze RES is het resultaat van de samenwerking van 23 gemeenten, 4 waterschappen, de provincie en de netbeheerders. Omdat participatie een essentieel onderdeel is van het energietransitie-proces, hebben de bestuurders, ambtenaren en volksvertegenwoordigers ook inwoners, maatschappelijke organisaties, initiatiefnemers en marktpartijen betrokken bij het maken van de RES.

Gemeenteraden, Provinciale Staten en de algemene besturen van de waterschappen besluiten in 2021 over de vaststelling van de RES. De RES wordt daarna elke twee jaar geactualiseerd, op grond van nieuwe inzichten, ervaringen en technieken. Deze RES 1.0 is een tussenstap op weg naar 2030 en vervolgens 2050.

Door de RES vast te stellen scharen de samenwerkende decentrale overheden in de energieregio Rotterdam Den Haag zich gezamenlijk achter de verwoorde ambitie en zetten ze zich in onderlinge samenwerking in om deze te realiseren.

1.2 Context

Deze RES beschrijft de visie van de energieregio Rotterdam Den Haag. Hij bevat ambities en oplossingsrichtingen voor de komende decennia, voor tal van sectoren en activiteiten – van de gebouwde omgeving tot de productie van elektriciteit, van energienetwerken tot energiebesparingen. Daarmee biedt de RES een perspectief aan alle partijen die een rol spelen in de regionale energievoorziening. De oplossingsrichtingen zijn ontwikkeld op basis van technisch-inhoudelijke onderzoeken en analyses (met data van o.a. de deelnemende partijen en het Kadaster), waarna in samenspraak met betrokken partijen gedeelde conclusies zijn getrokken.

De ambities en oplossingsrichtingen uit deze RES worden vertaald naar de lokale context waarbij inspraak mogelijk is en blijft. Ze krijgen een plek in het (omgevings)beleid van de publieke partijen. Het streven is dat ten laatste op 1 januari 2025 de uitgewerkte plannen zijn vergund (Klimaatakkoord, p. 164), zodat uiterlijk dan met de uitvoering wordt begonnen. Gemeenten, provincie en waterschappen bepalen uiteindelijk zelf hoe de RES wordt vertaald naar het eigen (omgevings)beleid en de bijbehorende instrumenten. Dit maatwerk en deze flexibiliteit maken het mogelijk om rekening te houden met de lokale context.

Vaststelling van de RES betekent dat alle partijen een inzet leveren om de gezamenlijke ambitie te behalen. Betrokken partijen hebben ook afgesproken de rekening niet onderling of naar de toekomst door te schuiven. Dit vraagt om zorgvuldige afwegingen en om grote onderlinge solidariteit.

Welke inzet de betrokken partijen leveren, hangt af van hun rol. Gemeenten betrekken inwoners (participatie) en de gevestigde organisaties binnen de gemeentegrenzen, ze begeleiden de uitvoering van projecten en plannen, ze zorgen voor adequate informatie en ondersteuning en ze bieden regelingen aan en verlenen vergunningen. Dit gebeurt allemaal in samenspraak met de provincie Zuid-Holland, die de plannen inpast in bestaande provinciale (ruimtelijke) kaders. Waterschappen dragen bij aan plannen met hun terreinen, wateren en bedrijfsmiddelen; ze zetten hun assets bijvoorbeeld in om energie te produceren, zoals bijvoorbeeld **aquathermie** en duurzame brandstoffen uit de afvalwaterzuivering. Netbeheerders zorgen voor tijdige investeringen en aanpassingen in het elektriciteitsnet, zodat zonnepanelen en windmolens kunnen worden aangesloten. En als partners in het ontwikkelproces van de regionale energiehuishouding, houden netbeheerders bij hun adviezen en investeringen rekening met de toenemende vraag naar en het aanbod van duurzaam opgewekte elektriciteit.

Op basis van deze RES en die van alle andere energieregio's brengt het Nationaal Programma RES (Unie van Waterschappen, IPO, VNG en het Rijk) in kaart of de plannen landelijk optellen tot de nationale doelstellingen (Klimaatakkoord p. 162). Het Planbureau voor de Leefomgeving maakt analyses. Zij leggen alle RES'en naast elkaar en rekenen ze door. Ook buigen het Rijk en de decentrale overheden zich over de invulling van de randvoorwaarden ▶ die de regio stelt. Dit betreft de benodigde financiële middelen om de ambities tot uitvoering te kunnen brengen, maar vooral passende (Rijks)wetgeving en stimuleringsinstrumenten.

Om de doelstellingen uit de RES te behalen, komt het aan op nadere uitwerking en realisatie: elke partij moet – binnen zijn of haar mandaat – de afgesproken acties uitvoeren. De rol van de regiopartijen is om dit te faciliteren, door de afspraken en plannen uit de RES te monitoren én door de RES iedere twee jaar te actualiseren. Hoewel de manier waarop nog uitwerking vergt, vindt hierover afstemming en coördinatie ▶ plaats op regionaal niveau.

Op basis van nieuwe inzichten, actualiteiten en innovaties wordt een RES 2.0 ontwikkeld, waarschijnlijk gereed in 2023. In dit ontwikkelproces krijgen alle betrokkenen volop ruimte voor inbreng. Daarnaast is het ook nodig om de voortgang te monitoren. De eerste stap in dit kader is het opstellen van een op actie gericht programma, dat de concretere doorvertaling van de ambities uit de RES naar activiteiten omvat.

1.3 Het energiesysteem nader bekeken

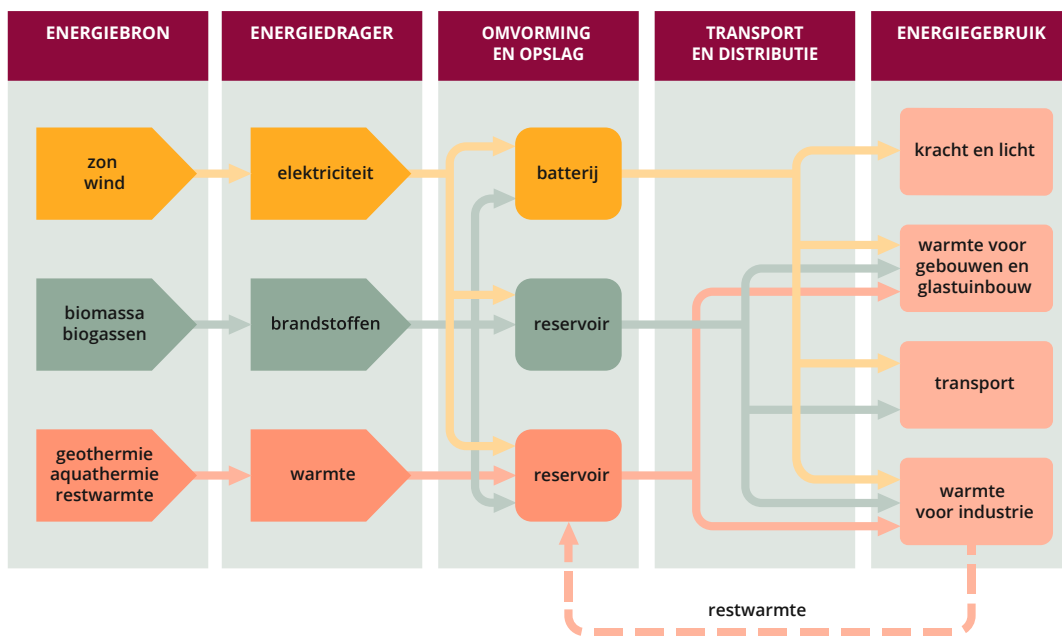

Voor veel dagelijkse bezigheden, zoals televisiekijken, douchen en autorijden, is energie nodig. Er zijn verschillende **energiedragers** voor dit energiegebruik: elektriciteit, **warmte** en brandstoffen. Zo gebruiken televisies elektriciteit, wordt douchewater verwarmd met aardgas of via een warmtenet en rijden auto's (nu nog vaak) op benzine of diesel.

Om energie te kunnen gebruiken, zetten we energiebronnen om in een van deze, voor de mens bruikbare, energiedragers. Uiteindelijk komen alleen energiedragers bij de eindgebruiker terecht. Bij de productie van energiedragers kan omvorming plaatsvinden binnen één type (brandstof olie wordt omgezet in benzine) of tussen twee typen (elektriciteit wordt omgezet in **waterstof**). Het samenspel van productie, transport, omvorming, opslag, distributie en gebruik van energie noemen we het **energiesysteem**. In figuur 1.1 is het energiesysteem schematisch weergegeven.

Energiebron of energiedrager?

Energiebronnen en energiedragers bevatten allebei energie. Er is wel een belangrijk verschil: bij een energiedrager moet je er eerst energie in stoppen voordat je die er weer uit kunt halen. En energiebronnen zijn niet direct bruikbaar voor de mens. Energiebronnen zijn bijvoorbeeld de zon, de wind, bodemwarmte, fossiele brandstoffen en uranium. Energiedragers zijn elektriciteit, waterstof en groengas, en warm/heet water (in deze RES aangeduid als 'warmte'). Energiedragers die een vlam nodig hebben om ze te kunnen gebruiken, noemen we in deze RES brandstoffen.

Figuur 1.1 Schematische weergave van het energiesysteem

Het energieverbruik van de haven valt buiten de scope van de RES, maar is in het energiesysteem onlosmakelijk verbonden met de regio. Vandaar dat de uitwisseling van energie tussen de haven en de regio, bijvoorbeeld in de vorm van warmte, wel is meegenomen in de RES. Vanwege het grote aantal inwoners en de grote verscheidenheid aan functies is de ruimte in deze regio schaars. Ook voor de energietransitie is veel ruimte nodig, bijvoorbeeld voor elektriciteitsproductie en voor de uitbreiding van de energie-infrastructuren. Deze ruimtelijke druk vraagt om keuzes voor het gebruik.

Ondanks efficiëntieverbeteringen waardoor het elektriciteitsverbruik van individuele apparaten afneemt, zal de totale elektriciteitsvraag naar verwachting toenemen (Energieperspectief 2050, juli 2019). Dit komt doordat er meer elektrische toepassingen bijkomen, waaronder auto's en warmtepompen, in plaats van toepassingen van (fossiele) brandstoffen.

Vanwege het **hoogstedelijke** karakter en de bijhorende grote energievraag, heeft deze RES-regio ten opzichte van veel andere RES-regio's uitgebreide elektriciteitsnetten, met een relatief grote capaciteit. Dit heeft als voordeel dat het aansluiten van grootschalige zon en wind tot 2030 naar verwachting niet leidt tot onoplosbare knelpunten. Op de langere termijn is dat wel het geval, want door de groeiende vraag naar elektriciteit is uitbreiding en verzwaring van het elektriciteitsnet noodzakelijk.

De Rotterdamse haven is momenteel een cruciaal logistiek knooppunt voor fossiele brandstoffen, niet alleen voor Zuid-Holland en Nederland, maar voor heel Europa. Chemie en raffinage zijn kernactiviteiten van het haven- en industriecomplex. Deze industrietakken zetten aardolie om in allerlei producten, waaronder kerosine, benzine en diesel. De transitie naar een duurzame economie is een grote uitdaging: in plaats van olie zullen **biograndstoffen** als basis gebruikt worden voor veel producten, dus ook voor brandstoffen. De Rotterdamse haven zal naar verwachting een belangrijke rol blijven vervullen in het energiesysteem.

Gezien de hoge bevolkingsdichtheid in de regio, de beperkte ruimte voor duurzame energieproductie en de beschikbaarheid van relatief weinig biomassa-reststromen die geschikt zijn voor het produceren van **groengas**, is het duidelijk dat een deel van de elektriciteit en brandstoffen van buiten de regio moet komen.

Elektriciteit

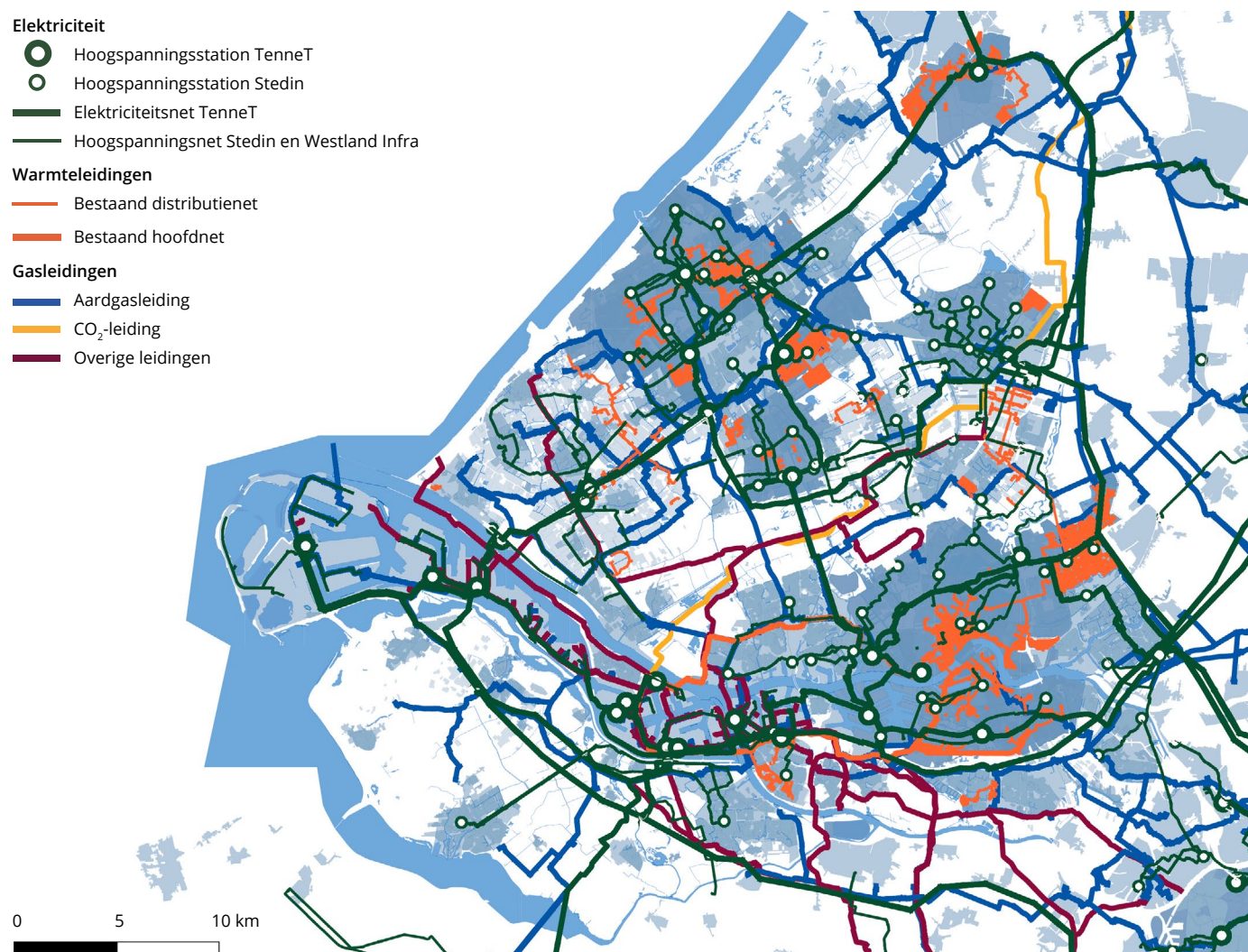
- Hoogspanningsstation TenneT
- Hoogspanningsstation Stedin
- Elektriciteitsnet TenneT
- Hoogspanningsnet Stedin en Westland Infra

Warmteleidingen

- Bestaand distributienet
- Bestaand hoofdnet

Gasleidingen

- Aardgasleiding
- CO₂-leiding
- Overige leidingen

Figuur 1.2 Energie-infrastructuur

De vraag naar warmte is groot in deze regio, met name in hoogstedelijk gebied en in de glastuinbouwsector. Tegelijk is er een grote potentie voor aanbod van warmte, dankzij de aanwezigheid van mogelijkheden voor **geothermie** en de vele **restwarmtebronnen** in het Rotterdamse Havengebied. Daarnaast zijn er kansen voor het benutten van **lokale warmtebronnen**, zoals oppervlaktewater, afvalwater en drinkwater (aquathermie). Hierdoor heeft de regio veel mogelijkheden om met behulp van warmtenetten te voorzien in de vraag naar duurzame warmte.

Figuur 1.2 toont bestaande energienetwerken in de regio: een uitgebreide warmte-infrastructuur en uitgebreide elektriciteits- en gasnetten met een relatief grote capaciteit.

Energietransitie

Met de energietransitie bedoelen we alle inspanningen om de CO₂-uitstoot van het energiesysteem te verminderen. Dat kan onder andere door minder energie te gebruiken (energiebesparing). Maar omdat dit onvoldoende oplevert om de CO₂-reductiedoelen te behalen, richt de energietransitie zich ook op het vervangen van fossiele brandstoffen door CO₂-arme energiebronnen. De transitie vraagt ook innovaties en nieuwe technieken, naast het inzetten op de bestaande oplossingsrichtingen.

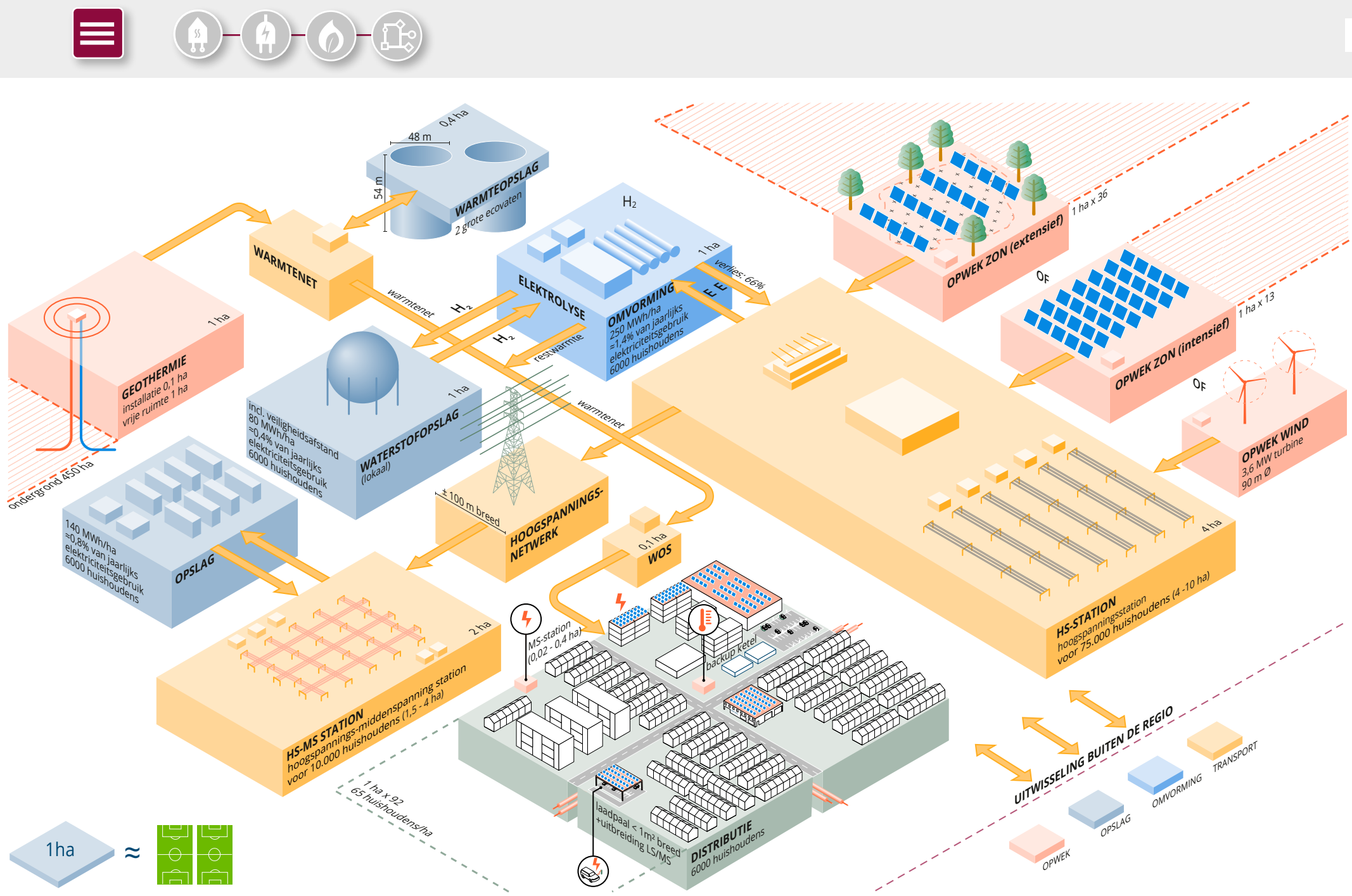
Kernenergie is op dit moment geen onderdeel van het Klimaatakkoord. Op dit moment vindt er een landelijke marktconsultatie plaats onder welke voorwaarden marktpartijen bereid zijn te investeren in kerncentrales in Nederland, welke publieke ondersteuning daarvoor nodig is en in welke regio's er belangstelling is voor de realisering van een kerncentrale. Omdat de ontwikkeling van nieuwe vormen van kernenergie en de bouw van kernenergiecentrales erg langzaam gaat, kan kernenergie niet ingezet worden om het doel van 2030 (49% minder CO₂-uitstoot) te halen. Om deze reden maakt kernenergie vooralsnog geen onderdeel uit van de scope van de RES 1.0. Voor de periode tot 2050 kan kernenergie wel een rol gaan spelen. Indien er op landelijk niveau wordt aangestuurd op kernenergie wordt dit onderdeel van de RES, gezien het dan onderdeel uitmaakt van het energiesysteem.

De energietransitie is niet één transitie. Het zijn meerdere transities tegelijk, waarbij – naast consumenten – veel (inter)nationale instanties en bedrijven zijn betrokken, en keuzes nodig zijn. Zo veranderen we de manier waarop we elektriciteit opwekken (elektriciteitstransitie), de manier waarop we onze huizen verwarmen (warmtetransitie) en de manier waarop we de maatschappij van

brandstof voorzien (brandstoffentransitie). Deze transities zijn met elkaar verweven. Net zoals het energiesysteem, dat bestaat uit meerdere, met elkaar verweven systemen. Deze transities leiden in de toekomst tot nieuwe systemen, die op een nieuwe manier gekoppeld zijn met elkaar.

Door over te stappen op andere energiebronnen en -dragers veroorzaakt de energietransitie fundamentele veranderingen in het energiesysteem:

- **Nieuwe vormen van energieproductie en -opslag hebben een grote ruimtelijke impact en vinden veelal lokaal plaats**
De ruimtelijke impact van deze nieuwe vormen is groter dan voor de productie en opslag van energiedragers uit fossiele brandstoffen, want die hebben een grotere energiedichtheid en worden deels buiten Nederland gewonnen. Figuur 1.3 toont enkele voorbeelden van de ruimtelijke impact van onderdelen van het energiesysteem. Omdat die impact groot is, moet in de energietransitie ook rekening worden gehouden met de ruimtelijke aspecten, zowel boven als onder de grond. Hier ligt een duidelijke rol voor gemeenten.
- **Hernieuwbare energie is minder stuurbaar**
Nieuwe vormen van energie zijn niet altijd beschikbaar op het juiste moment, in de juiste hoeveelheid of in de juiste vorm. Bijvoorbeeld in de winter is de vraag naar warmte groter dan het aanbod. Deze mismatch speelt op korte termijn (seconden), middellange termijn (weken) en lange termijn (seizoenen). Het aanbod van sommige **energiebronnen** (zon, wind) is weersafhankelijk. Het aanbod van restwarmte hangt af van het betreffende primaire productieproces. Geothermie kan continu energie leveren. In alle gevallen is er een structurele mismatch tussen energieaanbod en

RES Rotterdam Den Haag 1.0

Figuur 1.3 Ruimtelijke weergave energiesysteem

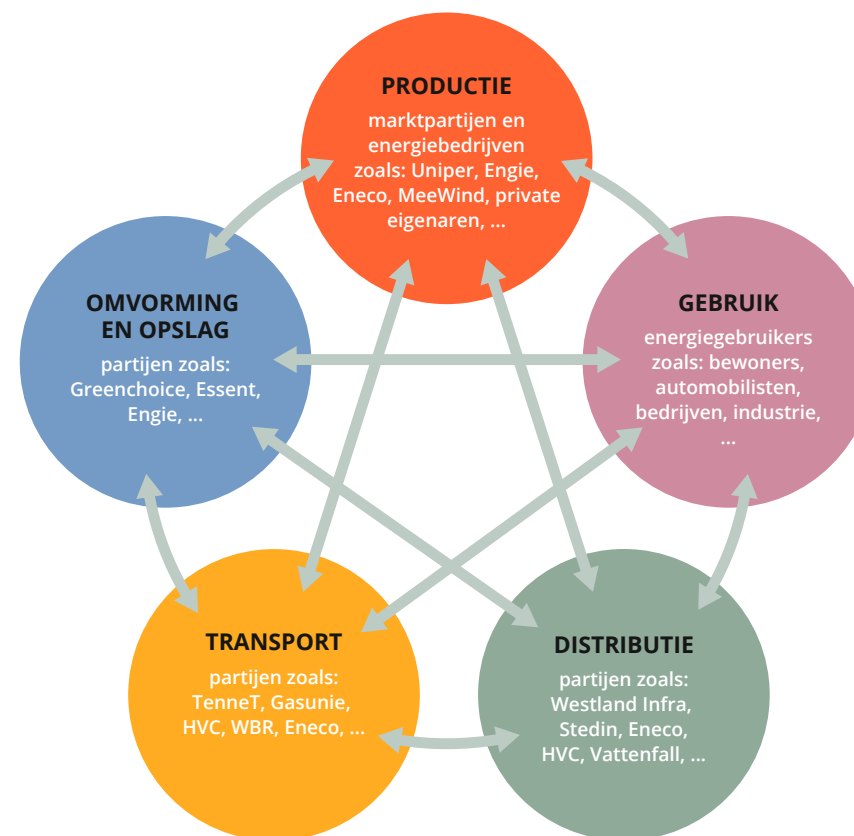

energievraag. Dit alles vraagt een andere verdeling van het aanbod en het gebruik van energie en vooral ook om nieuwe manieren van omvorming en opslag. Ook nu probeert de energiesector al steeds beter te voldoen aan de fluctuerende energievraag (met name die van elektriciteit), o.a. door conversie, vraagsturing en opslag.

- Er vindt een verschuiving plaats van de ene naar de andere energiedrager. Elektriciteit is steeds vaker een alternatief voor fossiele brandstoffen, bijvoorbeeld in het vervoer en om te verwarmen (in combinatie met lucht- of bodemwarmte). Ondanks energiebesparing leidt dit tot een toenemende vraag naar (op termijn duurzame) elektriciteit. Overstappen naar nieuwe energiedragers vergt ook aanpassingen aan de gebruikerskant; bij de overstap op een warmtenet is in woningen bijvoorbeeld een ander verwarmingssysteem nodig. Deze verschuivingen vragen om veranderingen: in gedrag, technieken, regels en wetten en in de rollen van overheden en marktpartijen. Het geen opgave voor één partij, maar voor vele.

Energietransitie van en voor iedereen

Het energiesysteem bestaat uit de onderdelen productie, transport, omvorming, opslag, distributie en gebruik van energie. Voor elke onderdeel bestaat aparte wet- en regelgeving en bij elk onderdeel zijn (direct en indirect) andere partijen betrokken (zie figuur 1.4). De RES-regio speelt vooral een rol in de ruimtelijke ordening en bij het borgen van de publieke belangen. Het Rijk en/of de EU reguleren veel andere zaken, zoals de energiebelasting, de SDE-stimuleringsubsidie, de vrije leverancierskeuze, de aansluitplicht voor elektriciteit en gas. Ook voor warmtenetten bestaat een apart wettelijk kader, dat op dit moment wordt herzien.

Figuur 1.4 Verhouding productie-gebruik-distributie

2 Inzet van de regio

De unieke kenmerken en de ambitie van de regio worden in dit hoofdstuk beschreven. De gekozen regionale oplossingen, inzet op besparingen en duurzame energieproductie, passen bij het landschap, bij de mensen en bij de regionale kwaliteiten. Ook wordt ingegaan op de rol van participatie en communicatie en op de randvoorwaarden om de ambities te verwezenlijken.

- 2.1 Een unieke regio
- 2.2 Ambitie van de regio
  - 2.2.1 Belangrijkste keuzes warmte
  - 2.2.2 Belangrijkste keuzes elektriciteit
  - 2.2.3 Belangrijkste keuzes brandstoffen
  - 2.2.4 Belangrijkste keuzes energiesysteem
- 2.3 Participatie en communicatie
- 2.4 Voorwaarden en risico's
- 2.5 Samenwerking en governance

De afwegingen moeten zorgvuldig gebeuren, rekening houdend met de natuur, de inwoners en andere belangrijke factoren.

2.1 Een unieke regio

De aard en omvang van de regio Rotterdam Den Haag zijn uniek. Hier wonen ca. 2,4 miljoen mensen, liggen twee grote steden, bevindt zich een wereldhaven en een internationaal toonaangevend glastuinbouwcluster (figuur 2.1 [Gebiedskenmerken](#)). Er is sprake van een grote concentratie van werkgelegenheid en economische activiteit. Van het totale oppervlak (1.256,40 km²) is meer dan driekwart bebouwd: 969 km² (MRDH, 2020). Ook kent de regio enkele landelijke gemeenten. Hier liggen open gebieden van grote regionale waarde (natuur en recreatie), die nadrukkelijk bijdragen aan de aantrekkelijke leef-, woon- en werkomgeving. Door alle bedrijvigheid in de regio is er maar beperkte ruimte voor duurzame energieopwekking. Tegelijkertijd biedt de regio volop kansen voor het benutten van rest- en **aardwarmte**.

Regionale uitgangspunten

De regio streeft naar een betaalbare, betrouwbare, veilige en schone energievoorziening voor iedereen in 2050. Aan dit streven liggen enkele belangrijke punten ten grondslag:

Doen wat past bij de regio

De RES is gericht op wat past bij de regio en de regionale kwaliteiten. Dat geldt voor de inhoud (het type oplossingen en kansen), de ruimte (doen wat past bij het landschap) en de organisatie (de manier waarop we samenwerken aan plannen en realisatie).

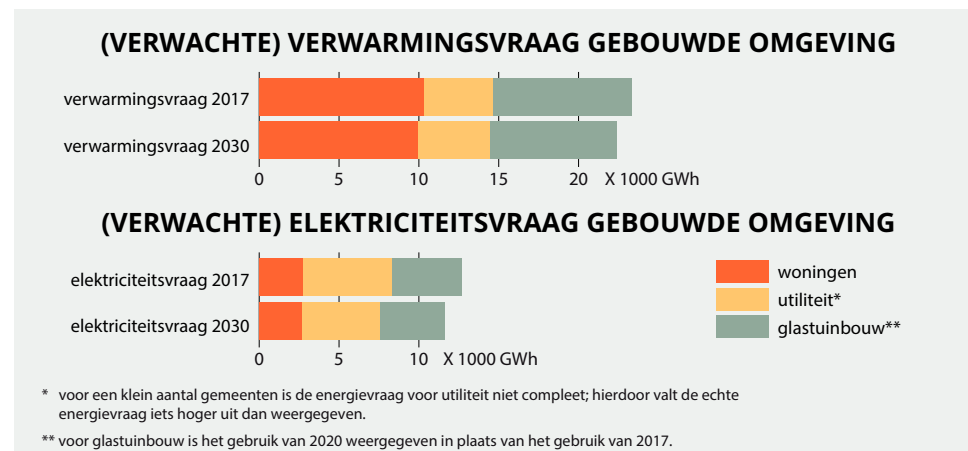
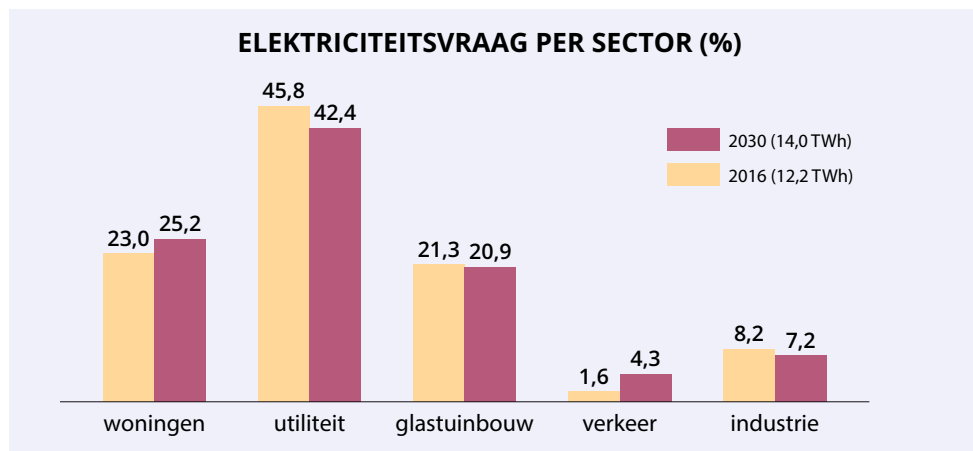
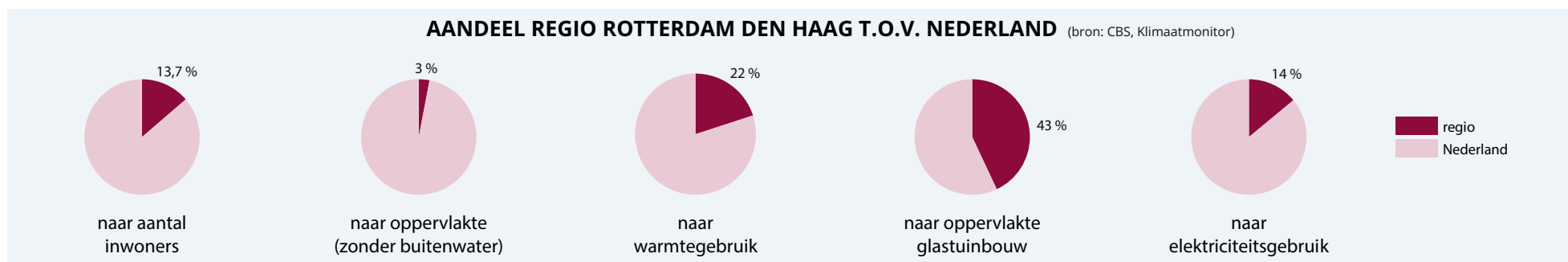
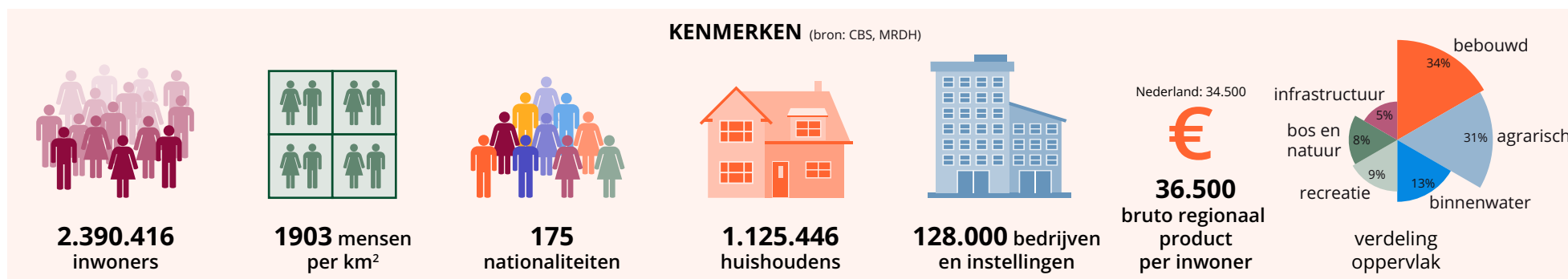
In deze sterk verstedelijkte regio zijn er veel mogelijkheden om energie te besparen. Zo kan het isoleren van gebouwen tot minimaal label C leiden tot

een afname van meer dan 20% in de vraag naar energie. Gemeenten zijn de eerste aangewezen partij om deze energiebesparing te realiseren, bijvoorbeeld via de Transitievisie Warmte (**TVW**). De regio zet in op het ondersteunen van deze opgave door het vormgeven van een actieprogramma richting de RES 2.0.

In de regio zijn veel mogelijkheden voor (her)gebruik van **warmte**. Zo is er in de haven een groot potentieel aan bodem- en restwarmte, dat kan worden ingezet voor de energievoorziening.

De regio koestert open gebieden met grote ruimtelijke kwaliteiten. Dat weegt zwaar bij de keuzes van oplossingen en locaties voor (nieuwe) duurzame energievoorzieningen. Elk onderdeel van het **energiesysteem** kent een ruimtebeslag, zichtbaar of minder zichtbaar doordat het bijvoorbeeld onder de grond komt. Denk bijvoorbeeld aan kabels voor **elektriciteit**, leidingen voor warmte, hoogspanningsstations, zonnepanelen, windmolens en aardwarmtestations, maar ook isolatie van woningen en transformatorhuisjes in woonwijken.

De afwegingen moeten zorgvuldig gebeuren, rekening houdend met de natuur, de inwoners en andere belangrijke factoren. Leidend is de zogenoemde **draagkracht van het landschap**: het landschappelijke karakter van de steden, dorpen en de omliggende gebieden is het vertrekpunt. Door de nog aanwezige open landschappen zoveel mogelijk te ontzien, wil de regio het ruimtelijk contrast behouden dat bestaat tussen dynamische, stedelijke gebieden en tussengelegen open gebieden. Nieuwe activiteiten krijgen een plek in bestaand stedelijk gebied, bijvoorbeeld door de ruimte in deze gebieden op meerdere manieren te gebruiken. Zo biedt het grote dakoppervlak in stedelijke gebieden kansen voor de opwekking van zonne-energie.

Figuur 2.1 Gebiedskennmerken energieregio Rotterdam Den Haag

Focussen op de kansen en de kracht van de regio en aansluiten bij wat er al is

De RES bundelt wat er al is (bestaande lokale plannen) met wat er aanvullend moet en kan gebeuren om de regionale ambities te verwezenlijken. Ook geven we handreikingen voor de manier waarop. Er gebeurt al veel in de regio: er is een warmte-infrastructuur aangelegd, er zijn afspraken gemaakt (zoals het windconvenant) en er is beleid geformuleerd dat zich richt op een succesvolle energietransitie.

De transitie naar een duurzaam energiesysteem biedt vele kansen voor de regio en brengt positieve neveneffecten met zich mee. Het resultaat is een aantrekkelijk en gezond leefklimaat, een concurrerend ondernemersklimaat en nieuwe economische bedrijvigheid. Ook biedt de energietransitie enorme mogelijkheden voor innovatie. Dit wordt onderschreven door de Roadmap Next Economy, een langetermijnvisie van Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH, 2016) in samenwerking met de vooraanstaande Amerikaanse econoom Jeremy Rifkin. Deze visie gaat over de transities die nodig zijn om de nieuwe economie voor onze regio te realiseren en over het belang van investeringen in de energietransitie.

Stimuleren van synergie en samenwerking

In de plannen voor een duurzame energievoorziening streven we naar synergie met andere maatschappelijke opgaven. Over gemeentegrenzen heen leggen we een verbinding met plannen en beleid op het gebied van onder meer economie, ruimtelijke kwaliteit, mobiliteit, werkgelegenheid en ecologie/natuur. De RES is een onderdeel van de puzzel die gelegd moet worden om een aantrekkelijk leefklimaat te behouden, met oog voor de verschillende opgaven. Daarom zoeken we aansluiting bij gebiedsgerichte opgaven, zoals

rond het Havenindustriële Complex (HIC) en het glastuinbouwcluster. Een belangrijk deel van het RES-afwegingsproces bestaat uit overleg met andere regio's en andere overheden. Door in zulke processen samen te werken als regio, staan we sterker. De RES stelt ons in staat om bij grote spelers de kracht van de regio onder de aandacht te brengen, de juiste randvoorwaarden te scheppen en belemmeringen weg te nemen.

2.2 Ambitie van de regio

De manier waarop regio Rotterdam Den Haag de nationale doelstellingen uit het Klimaatakkoord heeft vertaald is niet alleen ambitieus, maar ook realistisch en haalbaar. De gekozen regionale oplossingen, waarmee we door het stimuleren van besparingen en door duurzame energieproductie een bijdrage leveren aan het verminderen van de CO₂-uitstoot, passen bij het landschap, bij de inwoners, bij de bedrijven en bij de regionale kwaliteiten. Alleen dan houden de keuzes stand.

Belangrijkste keuzes

Warmte

- inzetten op besparing, isoleren en lage(re)temperatuurverwarming
- inzetten op de beschikbare rest- en aardwarmte en een toekomstbestendige energiemix
- samenwerken aan een optimale regionale warmtestructuur met de laagste maatschappelijke kosten
- regie bij de gemeenten
- uitwerken toekomstbeeld langs de zeven sleutelprogramma's
- inzetten op passende wet- en regelgeving en financiële instrumenten om randvoorwaarden te borgen

Elektriciteit

- inzetten op 2,8-3,2 TWh duurzame opwek als bijdrage aan de nationale opgave
- inzetten op plekken met behoud of versterking van ruimtelijke kwaliteit; tevens beschouwen we de haalbaarheid vanuit netimpact, de bredere haalbaarheid en het draagvlak
- zeer stevig inzetten op zonne-energie op daken en parkeerplaatsen (stedelijk gebied), benutten van waterbassins in de glastuinbouw voor zonnepanelen en aanvullende windmolens op basis van de draagkracht van het landschap
- opwekking van duurzame elektriciteit in de natuur doen we niet
- uitwerken van grootschalige opwekking van duurzame elektriciteit in integrale gebiedsgerichte aanpakken met participatie van de belanghebbenden

Brandstoffen

- zo hoogwaardig mogelijk inzetten van schaarse duurzame brandstoffen
- voor de warmtetransitie eerst inzetten op vraagreductie en, waar passend, op realisatie van regionale warmte-infrastructuur; inzet van brandstoffen in woningen en gebouwen in de periode tot 2030 is het sluitstuk van de warmtetransitie
- duidelijkheid bieden aan initiatiefnemers, hun activiteiten actief ondersteunen en benodigde acties uitwerken

Energiesysteem

- streven naar **energie-efficiëntie** en energiebesparing
- streven naar balans tussen energievraag en energieproductie
- rekening houden met de eigenschappen van nieuwe energiebronnen en de (on)mogelijkheden van opslag en omzetting

Overkoepelend

- uitwerken van de samenwerking voor ontwikkeling en realisatie richting RES 2.0
- regionaal informatie delen in en over lokale projecten en ontwikkelingen, inclusief **(financiële) participatie**; ook bedoeld om voortgang en **doelbereik** te monitoren en zo nodig in onderling overleg bij te sturen

2.2.1 Belangrijkste keuzes warmte

De regio heeft een grote potentie voor het gebruik van warmte. Naast een veelheid aan lokale bronnen zijn ook aardwarmte en restwarmte volop aanwezig. Inzet van deze bronnen vraagt om een grootschalige bovengemeentelijke warmtestructuur. De regio heeft de ambitie om deze mogelijkheden te benutten. De gemeenten zijn, in lijn met het Klimaatakkoord, de regisseurs van de warmtetransitie voor de gebouwde omgeving. Voor individuele gemeenten begint dit met het opstellen van een Transitievisie Warmte, hierin worden de keuzes gemaakt over hoe de warmtetransitie wordt vormgegeven. Regionaal wordt bijgedragen aan de ontwikkeling van een gemeentegrensoverschrijdende Regionale Structuur Warmte (**RSW**). Bij het organiseren en in de toekomst realiseren van deze bovengemeentelijke warmtestructuur is de lokale vraag het vertrekpunt. Altijd wordt eerst verkend hoe de warmtetransitie lokaal wordt vormgegeven en welke rol warmtenetten hierin hebben, naast alternatieven zoals all-electric en **groengas**. En vervolgens wordt bij inzet op warmtenetten bekeken of aan de warmtevraag voldaan kan worden met lokale bronnen.

Besparen blijft voor warmte een belangrijke eerste stap. We zetten in op besparing van 20% of meer in de gebouwde omgeving en 30% of meer in de glastuinbouw. De RES 1.0 sluit aan bij de keuzes uit het **Energieperspectief 2050** (juli 2019).

Warmtekeuzes volgens het Energieperspectief 2050

Energiebesparing heeft de hoogste prioriteit; volgens het Energieperspectief 2050 en deze RES. Daarnaast gebruiken we zoveel mogelijk warmte uit lokale en regionale bronnen, zodat de elektriciteitsvraag minimaal blijft. We kiezen voor een mix waarbij we hoogwaardige bronnen inzetten voor een hoogwaardige vraag en schaarse bronnen selectief inzetten. Elektrificatie van de verwarmingsvraag wordt waar mogelijk voorkomen. Duurzame brandstoffen kunnen worden ingezet in gebouwen die moeilijk en duur te isoleren zijn, en waar warmtenetten niet mogelijk zijn. In de regio wordt dus alleen ingezet op groengas als andere bronnen veel duurder zijn.

Op regionaal niveau gaan we bijdragen aan de warmtetransitie van de gebouwde omgeving en de glastuinbouw. We focussen op een regionale warmte-infrastructuur en gaan uit van wat er in de regio al gebeurt. Focus ligt daarom in deze RES 1.0 op bronnen die een bovengemeentelijke rol spelen, aanvullend op gemeentelijke bronnen. Het potentiële aanbod van deze bovengemeentelijke bronnen, **geothermie** en restwarmte, is in deze regio groot – een ideale uitgangspositie om warmte uit te wisselen, zowel binnen als buiten de regio. Daarvoor is een regionale warmte-infrastructuur nodig en een betrouwbaar systeem voor het opslaan en distribueren van warmte.

Door proactief samen te werken en de ontwikkeling van vraag en aanbod te coördineren kan deze regio een optimale bovengemeentelijk warmtestructuur ontwikkelen. Hiermee maken we ook warmtenetten mogelijk in de gemeenten waar onvoldoende **lokale warmtebronnen** aanwezig zijn. De ambitie is om minder warmte te verbruiken (isoleren) en daarmee ook in te (kunnen) zetten op lage(re) temperatuur verwarming. De lokale vraag en de lokale bronnen gaan onderdeel uitmaken van de geïntegreerde structuur van distributie- en transportnetten. Ook bij veranderingen in de lokale vraag of het lokale aanbod is het daardoor mogelijk om optimaal gebruik te maken van de (regionaal) beschikbare warmte.

Voorwaarde voor succes is dat de publieke belangen (betaalbaarheid, betrouwbaarheid, duurzaamheid en rechtvaardigheid) zijn geborgd. Dit vraagt om aanvullende en/of nieuwe wet- en regelgeving, financiële instrumenten en voldoende kennis en kunde bij de betrokken partijen.

2.2.2 Belangrijkste keuzes elektriciteit

De regionale inzet is gebaseerd op de draagkracht van het landschap in onze regio. We onderzoeken alleen kansen voor duurzame energieopwekking waarbij de ruimtelijke kwaliteit behouden blijft of versterkt wordt. Zo dragen we met 2,8-3,2 **TWh** bij aan de nationale doelstelling van 35 TWh hernieuwbare energie op land. Dat is 8 à 9 procent van de doelstelling in het Klimaatakkoord.

Gezien het **hoogstedelijke** karakter van de regio zetten we stevig in op opwekking van zonne-energie in het stedelijk gebied (op daken en parkeerplaatsen) en is voor duurzame opwekking in de **natuur** juist geen **draagvlak**. Daarnaast wordt gezocht naar waar draagkracht in het landschap is voor windmolens.

Voor 2030 betekent dit:

- We zetten stevig in op zonne-energie in het stedelijk gebied, namelijk voor bijna de helft van de resterende opgave:
  - 40% van het geschikte dakoppervlak benutten we voor zonne-energie
  - Dat zijn ongeveer 122.000 woningen (uitgaande van een gemiddelde van 60 m² dakoppervlak) en bijna 5000 grote daken (uitgaande van het gemiddelde groot dakoppervlak in onze regio à 1930 m²)
  - We zoeken naar 68 hectare overkapping met zonnepanelen van parkeerplaatsen
- In het glastuinbouw gebied zetten we in op het benutten van waterbassins: ongeveer 347 bassins in 10 jaar met 350.000 (drijvende) panelen (uitgaande van de gemiddelde oppervlakte van een waterbassin in onze regio à 1885 m²)

- Er zijn 89 windmolens gerealiseerd. Dat worden er in 2030 zo'n 144 (uitgaande van het opgesteld vermogen zoals bekend en wanneer het onbekend is, is gerekend met turbines van 3,6 MW). Daarvan zijn 28 windmolens al voorzien in het SER Energieakkoord en staan op de lijst van het convenant van de Stadsregio Rotterdam en het Havenconvenant. Dat betekent dat er nog voor circa 27 windmolens naar draagkracht in het landschap wordt gezocht.

Het inpassen van grootschalige elektriciteitsopwekking (wind en zon) werken we uit in integrale, gebiedsgerichte aanpakken. Samen met belanghebbenden, passende participatie en buurgemeenten. Dat kost meer tijd, maar verdient zich altijd terug in kwaliteit. Dit vraagt om een lokaal proces, waarbij lokale kennis, de mogelijkheid om eigen afwegingen te maken in samenhang met andere opgaven – en gesprekken met omwonenden, bedrijven en andere belanghebbenden, essentieel zijn. Hierbij maken we gebruik van een afwegingskader met vier frames: de ruimtelijke kwaliteit, de brede haalbaarheid, de impact op het net en het draagvlak. Regionaal richten we ons ook op samenwerking, kennisontwikkeling en -deling.

2.2.3 Belangrijkste keuzes brandstoffen

Duurzame brandstoffen zijn schaars. De RES-regio kiest ervoor om duurzame brandstoffen zo hoogwaardig mogelijk in te zetten. Hiervoor is een 'ladder' van inzet opgesteld die in paragraaf 5.2 is weergegeven. De inzet van brandstoffen in woningen en gebouwen ziet de regio als het sluitstuk van de warmtetransitie. Eerst wordt ingezet op vraagreductie en het realiseren van de regionale warmte-infrastructuur voor buurten waar dit een goede oplossing is.

De RES-regio wil met haar visie duidelijkheid geven aan initiatiefnemers. Tevens wil zij initiatieven die bijdragen aan deze visie actief ondersteunen. Om ervoor te zorgen dat brandstoffen hun beoogde rol in het toekomstige energiesysteem kunnen vervullen kan het zijn dat er aanvullende acties nodig zijn vanuit de RES-regio. De RES-partners werken de komende twee jaar aan het in beeld brengen van het programma van vergunningen, procedures, investeringen en projecten die de transitie naar duurzame brandstoffen mogelijk moeten maken en leggen dat programma vast in de RES 2.0.

2.2.4 Belangrijkste keuzes energiesysteem

De RES-regio werkt aan een betaalbare, betrouwbare, veilige en schone energievoorziening voor iedereen in 2050. Bij het maken van plannen en het realiseren van energieprojecten borgen we de publieke belangen: betaalbaarheid, betrouwbaarheid, duurzaamheid, rechtvaardigheid en vertrouwen. Elke verandering moet voldoen aan de (gestandaardiseerde) veiligheidseisen. De RES steunt op de aanpak van o.a. de veiligheidsregio's , de provincie en het Rijk.

Voor een veerkrachtig, efficiënt en **toekomstbestendig, energiesysteem** zijn technologische, economische, culturele, juridische en (markt)aanpassingen nodig. Om al deze aanpassingen te stroomlijnen, hanteren we vijf principes. Deze principes gelden voor de energietransitie als geheel. De RES 1.0 is daarvan een onderdeel, net als de volgende RES'en voor deze regio. De principes benadrukken wat bij het maken van keuzes belangrijk is en wat moet worden meegewogen.

- **We streven naar energie-efficiëntie en energiebesparing**

We gebruiken zo min mogelijk energie, onder meer door goed te isoleren en energiezuinige apparaten te gebruiken. Dit draagt bij aan het wooncomfort en beperkt de kosten en de ruimtelijke impact van de energietransitie.

- **We zetten hoogwaardige energie hoogwaardig in**

We zetten **energiedragers** slim in. Verbranding van **waterstof** gebeurt bij hoge temperaturen. Het is energetisch niet efficiënt om hier woningen mee te verwarmen tot 20°C. Daarom gebruiken we deze **hoogwaardige energie** eerst voor processen op hoge temperatuur, en daarna de energie die overblijft voor het verwarmen van woningen (**cascaderen**).

- **We streven naar een balans tussen de energievraag en de energieproductie**

In het bestaande energiesysteem draaien we door de afstemming tussen die twee vooral aan de productieknop: bij meer vraag, produceren we meer. In het toekomstige systeem is de energieproductie minder stuurbaar. Daarom moeten we manieren ontwikkelen om ook aan de vraagknop te draaien: bij minder productie verkleinen we de vraag. Binnen de regio zal er geen volledige balans mogelijk zijn. Er zal dus ook uitwisseling van energie met andere regio's plaatsvinden. Dit geldt voor alle energiedragers.

- **We houden rekening met de eigenschappen van de nieuwe energiebronnen**
Duurzame **energiedragers** zijn minder stuurbaar dan fossiele bronnen. De hoeveelheid zonne- en windenergie is variabel en gedeeltelijk onzeker; **restwarmte** en geothermie zijn juist continu beschikbaar, maar bewegen niet mee met de vraag. Daarom streven we naar een mix van bronnen, zodat de betrouwbaarheid van de energieproductie toeneemt.

- **We zien het belang in van opslag en omzetting**

Opslag en **omzetting** worden ingezet naast andere oplossingen, want omzettingen en opslag kosten ook energie, geld en ruimte. Tegelijk biedt opslag ook de kans om de belasting op de energienetten te verlagen en dus verzwarende te voorkomen. We maken keuzes vanuit een integrale benadering. Vanuit de regio pleiten we voor de juiste prijsprikkels om opslagssystemen rendabel te maken.

2.3 Participatie en communicatie

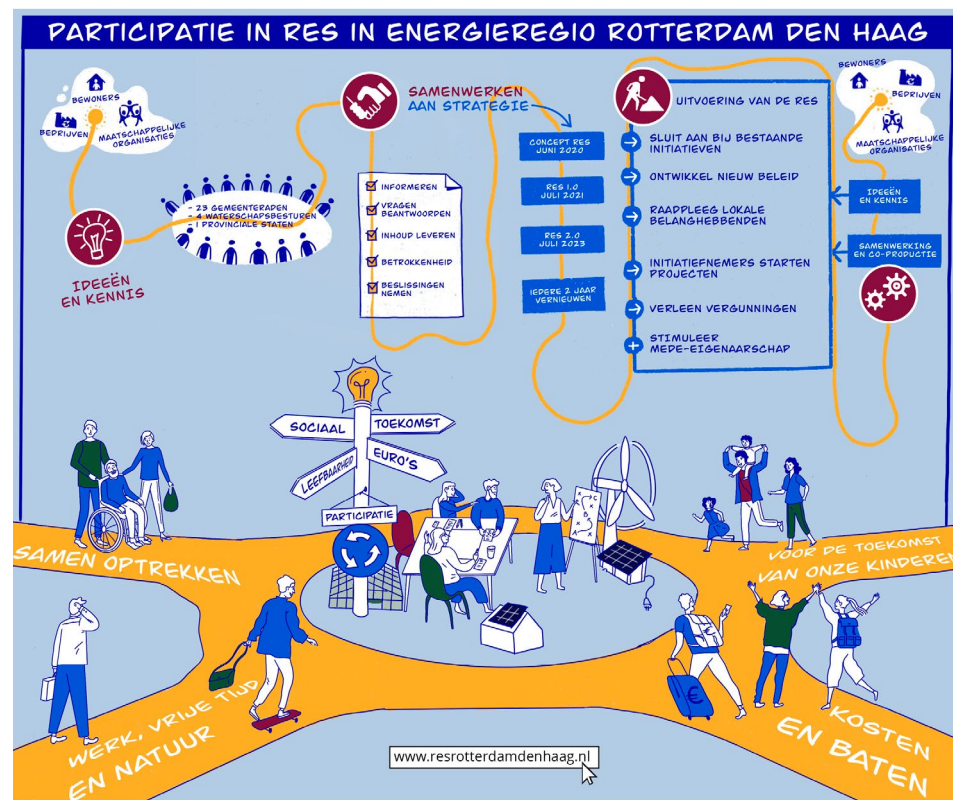
De energietransitie brengt grote maatschappelijke veranderingen met zich mee. Die veranderingen zijn straks zichtbaar, kosten geld en hebben bijvoorbeeld impact op hoe we wonen en reizen. Bij participatie praten inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties mee over de verduurzamingsplannen. Deze gesprekken leveren belangrijke informatie en inzichten op die we meewegen in de keuzes die we tijdens de transitie maken. Als iedereen zich vertegenwoordigd voelt in de besluitvorming, draagt dit bij aan acceptatie en draagvlak. We moeten het samen doen.

We besteden in de regio veel aandacht aan participatie tijdens de ontwikkeling van de RES én aan participatie tijdens de (toekomstige) uitvoering van de RES. Met de term 'participatie' bedoelen we alle mogelijke vormen van betrokkenheid van belanghebbenden: van informeren en raadplegen van alle inwoners over het RES-proces tot meebeslissen over en mede-eigenaar worden van een energieproject. We onderscheiden in het participatieproces twee soorten communicatie:

- directe (rechtstreekse) communicatie, met betrokken partijen (ambtenaren en bestuurders van gemeenten, waterschappen en provincie) en volksvertegenwoordigers; ofwel ten behoeve van het regionale proces ofwel ten behoeve van de democratische besluitvorming.
- indirecte (niet-rechtstreekse) communicatie met inwoners; ofwel ten behoeve van het regionale proces ofwel om informatie te verstrekken over energie-gerelateerde onderwerpen. Deze vorm van communicatie wordt gedaan door de gemeenten.

In [paragraaf 7.1](#) is, ingedeeld naar directe en indirecte communicatie, beschreven hoe de RES tot stand is gekomen.

Communicatie, participatie en kennisdeling staan niet op zichzelf en zijn altijd verweven met de inhoud. Deze middelen dragen bij aan de doelmatigheid van het beleidsproces, de besluitvorming en de uitvoering. Transparante, gestructureerde communicatie bevordert samenwerking, verbondenheid en vertrouwen in de regio. We streven naar doelgroepgerichte, begrijpelijke en laagdrempelig communicatie.

In de regio doen we het samen

In de regionale energiestrategie hebben we ervoor gekozen om lokaal te doen wat kan. Regionaal wordt opgepakt wat gemeentegrensoverschrijdend is en daarnaast bieden we vooral ondersteuning waar dat kan. Gemeenten pakken de participatie van inwoners en partijen die binnen een gemeente actief zijn voortvarend op. Dat gebeurt rond energieprojecten, duurzaamheidsbeleid en via tal van andere activiteiten. De RES-regio ondersteunt gemeenten bij hun communicatieve uitingen. Onder andere door het aanbieden van regionale communicatiemiddelen, het ontsluiten van 'toolkits' zoals van het Nationaal Programma RES, het geven van regionale aanvullingen op vorm en inhoud en door het delen van kennis. Gemeenten communiceren zelf met hun eigen doelgroepen. Iedere gemeente kan op deze manier zijn eigen lokale communicatie-aanpak hanteren, afgestemd op de bevolkings(samenstelling), het gebiedstype en verschillen per wijk. Dit bevordert de effectiviteit van de communicatie. Het belang van participatie is evident. Uitgangspunten daarbij zijn keuzevrijheid, flexibiliteit en regie bij de gemeenten.

In 2020 hebben we in twee onderzoeken getoetst of deze afspraken goed werken: (i) het lerende onderzoek 'Analyse participatie regionale energiestrategieën Zuid-Holland' (mei 2020, +Anderen in opdracht van de Provincie Zuid-Holland), en (ii) 'Quickscan participatie RES Rotterdam Den Haag - Stand van zaken voor bestuurlijk gesprek over rol van inwoners bij de RES' (november 2020, EMMA in opdracht van RES Rotterdam Den Haag). Hieruit blijkt dat alle gemeenten aan de slag zijn met participatie en vooral communicatie. Iedere gemeente doet dat op zijn eigen manier. Ook monitoren we deze afspraken tijdens de thematische overleggen over elektriciteit, warmte, brandstoffen en communicatie met de gemeenten, de waterschappen en provincie Zuid-Holland.

Van RES 1.0 naar RES 2.0

Deze RES 1.0 is een tussenstap op weg naar de RES 2.0 en verder. De RES is het proces waarmee we samen de energietransitie vormgeven. Het uiteindelijke doel is niet de RES uitvoeren maar een vrijwel fossielvrije energievoorziening voor iedereen in de regio. De inzet van de regio, ook qua participatie en communicatie is er blijvend op gericht om inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties over de volle breedte aan te spreken en mede-eigenaar te maken van die transitie.

Het belang van participatie (van inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties) voor draagvlak en **acceptatie** staat in onze regio hoog op de agenda. De 28 partijen hanteren op inhoudelijke gronden verschillende communicatiestrategieën. Er zijn echter wel overeenkomsten. Zo bestaat er wel consensus over de behoefte aan **inclusiviteit**, maar lopen de manier waarop en het beoogde percentage uiteen. Terwijl de ene gemeente zich richt op gesprekken met reeds bekende inwoners (bestaande contacten) en deze wil inzetten als ambassadeurs, richt een andere gemeente zich juist op het benaderen van geheel nieuwe doelgroepen. Beide werkwijzen leiden tot een lokaal gewenst resultaat; de meeste gemeenten formuleren eigen, meetbare, doelstellingen, passend bij de omstandigheden en kenmerken van een wijk. Landelijk en regionaal beschikbare (inhoudelijke) middelen en voorbeelden dienen als inspiratie voor de lokale aanpak. Aansluitend bij het Klimaatakkoord streven we naar 50% lokaal eigendom. Dat krijgt tot op heden vooral lokaal invulling.

In de periode tussen de RES 1.0 en de RES 2.0 voorzien we de volgende activiteiten.

- We borgen de betrokkenheid van de (lokale) professionele stakeholders in de RES-organisatiestructuur, op programmaniveau en per **uitvoeringslijn**. We houden de directe communicatie met de partijen en de volksvertegenwoordigers (ten behoeve van de inwonersbetrokkenheid) minimaal op hetzelfde niveau. Tegelijkertijd onderzoeken we of het meer aandacht behoeft om het belang van participatie als gedeelde visie, te bestendigen. De focus ligt op kennisdeling, ondersteuning en het delen van best practices.
- We stimuleren gemeenten om de aanpak van hun communicatie/participatie onderling te blijven afstemmen, vooral bij gemeentegrensoverschrijdende situaties. Ook stimuleren we onderlinge communicatie tussen de RES'en in Nederland, vooral waar het gaat om aangrenzende gebieden.
- Onder de regie van de gemeenten wordt de betrokkenheid van inwoners, bedrijven en andere belanghebbenden bevorderd. Door ook gebruik te maken van de afspraken in de Omgevingswet, voorzien de gemeenten in het benodigde maatwerk. Er wordt door de regio gemonitord of de huidige regionale afspraken leiden het beoogde draagvlak onder belanghebbenden en onder specifieke doelgroepen (bijvoorbeeld jongeren van 18-35 jaar).
- We onderzoeken of er behoefte ontstaat aan regionale afspraken over SMART-participatiedoelstellingen, die verder gaan dan de huidige afspraken, de lokale inzet en de behaalde effecten. Daarbij wordt ook onderzocht wat de regio kan doen ter bevordering van het streven naar de 50% lokaal eigendom zoals in het Klimaatakkoord is afgesproken.

- We geven in onze communicatie extra aandacht aan het stimuleren van energiebesparende maatregelen. Hoe we dit vormgeven, is onderwerp van onderzoek en ontwikkeling, mede omdat dit een landelijk vraagstuk is. Deze onderzoeken en voorziene activiteiten worden in een latere fase uitgewerkt in een actieprogramma gericht op de RES 2.0 en verder.

2.4 Voorwaarden en risico's

Om onze ambities te verwezenlijken moet aan enkele randvoorwaarden ◀ zijn voldaan waarin de regio zelf niet kan voorzien. Dit omvat het borgen van de publieke belangen zoals betrouwbaarheid, rechtvaardigheid en betaalbaarheid. Er is een grote samenhang ◀ tussen de voorwaarden en risico's; bijvoorbeeld vertrouwen gaat over alle belangen heen en rechtvaardigheid kan niet zonder betaalbaarheid.

Voor het borgen van de publieke belangen ▶ zijn onder andere de volgende middelen nodig: effectieve wet- en regelgeving, transparantie, een zorgvuldig democratisch proces en ondersteuning in de vorm van bijvoorbeeld subsidies en stimuleringsregelingen. Voor al deze middelen staat het Rijk aan de lat. Daar kan de regio niet zelf voor zorgen.

Randvoorwaarde arbeidsmarkt

Arbeidsmarkt en scholing zijn belangrijke randvoorwaarden om een succesvolle energietransitie in gang te zetten. Er ontstaat een risico voor de realisatie als die capaciteit er niet is. "De arbeidsmarkt voor technici kent al langer structurele tekorten en de ambities van het Klimaatakkoord v.w.b. de energietransitie komen daar nog eens bovenop. Krachtig en helder beleid vanuit de provincie en Rijk zijn belangrijk om focus aan te brengen en brede gedragenheid te creëren. De PBL Quickscan 'Energietransitie leidt tot meer spanning op de arbeidsmarkt' (maart 2018) kaart al aan dat er een verschil is in de situatie nu en de verwachte toekomstige situatie" (Handreiking RES en Arbeidsmarkt, Klimaatakkoord.nl, juli 2020). Een verschil dat alleen maar groter wordt als het Rijk hier niets mee doet.

Randvoorwaarde financiële middelen

Een onmisbare voorwaarde om daadwerkelijk met de plannen aan de slag te kunnen gaan, is de ondersteuning vanuit het Rijk ▶ met (financiële) middelen. Deze zijn nu (te) beperkt aanwezig. Met het oog op de andere belangrijke voorwaarde, betaalbaarheid voor alle inwoners van de regio, zijn (financiële) middelen onontbeerlijk. De ondersteuning van het Rijk is zo essentieel, dat zonder deze financiële middelen het realiseren van de ambitie niet haalbaar is.

Randvoorwaarde betaalbaarheid

Betaalbaarheid vraagt om een passende en eerlijke verdeling van de kosten van zowel ontwikkeling – zodat investeerders kunnen worden aangetrokken – als betaalbaarheid voor de (eind)gebruiker. Voor bewoners gaat het enerzijds over de woonlasten en dus het vergelijk met verwarmen met aardgas, anderzijds over de verhouding van de kosten van warmte-alternatieven. Wat betekent dit voor bedrijven en wat is in deze context een redelijk rendement? Er zijn op dit gebied nog veel vragen te beantwoorden, zoals of het vergelijk met 'niet-meer-dan-anders' leidend blijft, of er additionele kosten zijn die we nu nog niet kennen of de vraag waarin de baten zitten. (Rijks)financieringsmogelijkheden (subsidies, garanties, leningen) zijn onontbeerlijk.

Randvoorwaarde (energie)rechtvaardigheid

Energierichtvaardigheid gaat over de eerlijke verdeling van de lasten en de lasten die de energietransitie met zich meebrengt, over het voorkomen van 'cherry picking' en uiteindelijk over eerlijke kosten voor de eindgebruikers. Concreet vraagstuk is de discussie over hoe we om moeten

gaan met grootverbruikers die relatief weinig betalen. Over dit onderwerp moet nog (politieke) discussie worden gevoerd om hier een eenduidig beeld van te geven.

Vragen op dit gebied hebben veelal een relatie met betaalbaarheid, zoals: moeten grondgebonden (private) huiseigenaren baat hebben van de aansluitingen van flats van woningcorporaties? Moeten first movers meer of juist minder betalen? Of: moet je mee kunnen delen in de baten als je ook meedeelt in de lasten? Duidelijkheid hierover is een voorwaarde voor besluiten die uit de RES voortvloeien en deze vragen om een visie van het Rijk.

Randvoorwaarde Vertrouwen

Omdat de gehele maatschappij met de omslag naar een meer duurzame maatschappij te maken krijgt, is er vertrouwen nodig. Vertrouwen vergroot onder andere het draagvlak, zowel maatschappelijk als politiek-bestuurlijk. Vertrouwen bij de eindgebruikers gaat over het leveren van een goed product voor een eerlijke prijs. Maar ook vertrouwen bij de financiers/ ontwikkelaars van de energieprojecten, dat de investering wordt terugverdiend – anders zal er geen investering plaatsvinden. Vertrouwen komt te voet en gaat te paard, het is een kwetsbaar belang. Openheid (transparantie) in besluitvorming en het duidelijk maken welke ruimte er is voor participatie bij het maken van keuzen, is cruciaal bij het verkrijgen van vertrouwen. Daarmee is het borgen van dit belang anders dan de andere belangen, het kent vooral procesmatige elementen. Hierbij is de samenhang van aanpak in de RES en de lokale (gemeentelijke) besluitvormingsprocessen cruciaal; wie doet wat?

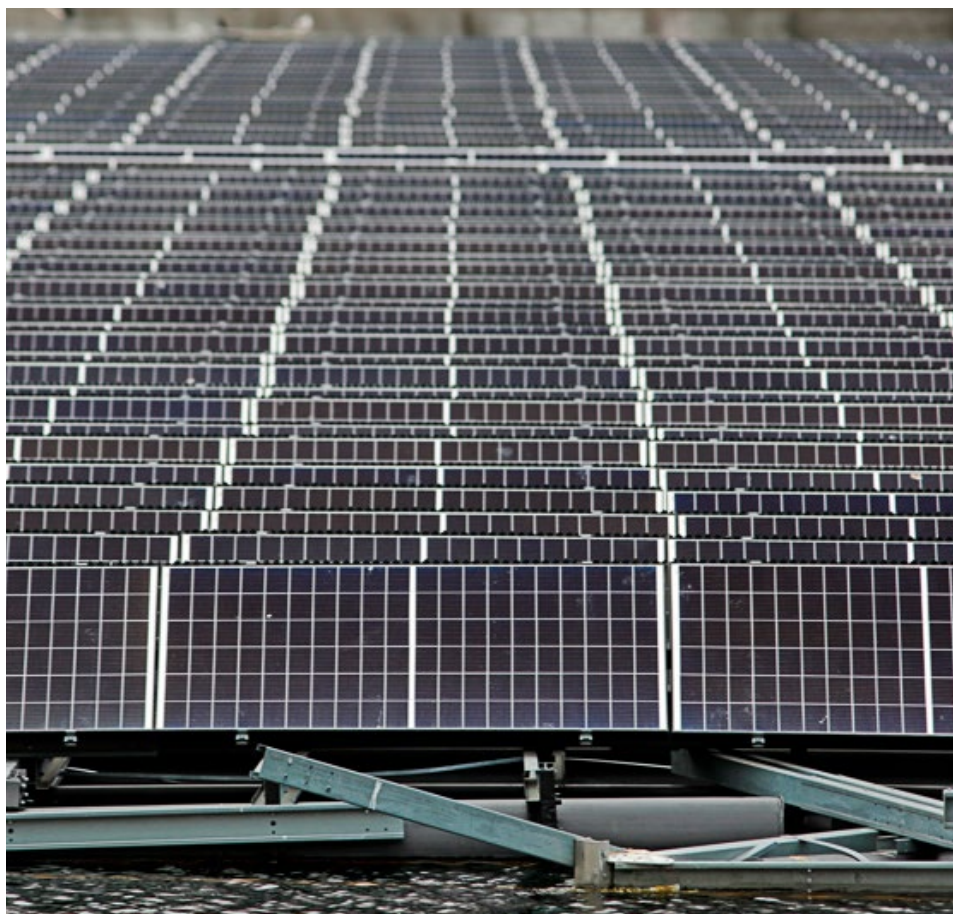
Randvoorwaarde Betrouwbaarheid van het systeem

Betrouwbaarheid heeft betrekking op de voorzieningszekerheid, de leveringszekerheid en de crisisbestendigheid van een energievoorziening op korte en lange termijn. Ook efficiëntie van het systeem is van belang in een wereld met schaarse schone energie. De betrouwbaarheid van elk deelsysteem hangt nauw samen met het gehele energiesysteem en kan dus als zodanig niet los bezien worden. Belangrijk onderdeel van de betrouwbaarheid is de inzet van groengas en/of waterstof (wat is er beschikbaar voor piek- en back-upvoorzieningen?), de mate waarin isolatie zal plaatsvinden (hoeveel warmtevraag blijft er over?) en de gevolgen van elektrificatie (en de daaraan verbonden noodzakelijke extra opwek van duurzame elektriciteit en verzwaring van het elektriciteitsnet). Daarnaast speelt ook de klimaatverandering een rol in combinatie met het isoleren van woningen. Klimaatverandering zal leiden tot een toename van de koelingsvraag en impact hebben op het totale energiesysteem. Het verwarmingsvraagstuk kenmerkt zich door een hoge piekvraag naar warmte in de winter; deze seizoensverschillen zijn bij het elektriciteitsverbruik veel kleiner. Daar staat tegenover dat de opwek van elektriciteit door wind en zon grote fluctuaties kennen. Een betrouwbaar energiesysteem zal dus een goede piek- en back-upvoorziening nodig hebben, in elke uitvoeringslijn passend bij de (nieuwe) vraag en aanbod.

Betrouwbaarheid hangt samen met de andere belangen, bijvoorbeeld: is het systeem wel betrouwbaar? Tegen welke kosten? En hoe zorg je met schonere bronnen voor een betrouwbaar systeem?

Naast randvoorwaarden zijn er ook risico's. Momenteel legt de coronacrisis een aanzienlijke claim op middelen van het Rijk, waardoor er mogelijk minder geld overblijft voor de energietransitie. Ook de nationale verkiezingen begin 2021 brengen onzekerheid mee. De politieke kleur en de koers van het nieuwe kabinet beïnvloeden immers in hoeverre er geld wordt uitgetrokken voor uitvoering van het Klimaatakkoord. Het Rijk en de provincie spelen een belangrijke rol bij het beheersbaar maken van deze risico's. En dat laatste is een voorwaarde voor het succesvol kunnen uitvoeren van deze energiestrategie.

2.5 Samenwerking en governance

Om de voor 2030 geformuleerde ambitie te verwezenlijken is het nodig om de samenwerking en ondersteuning voortzetten. Alleen dan kunnen we de plannen uitwerken en in uitvoering nemen.

Voor het verder uitwerken en realiseren van de ambities en het ontwikkelen van de RES 2.0 is monitoring van activiteiten en resultaten nodig. En een bijbehorende samenwerkingsvorm en organisatie die dit borgen (governance). Belangrijke stappen zijn het verbinden van de maatregelen met het lokale en provinciale (omgevings)beleid, én het vertalen van de lokale plannen tot een regionaal overzicht. Door afspraken te maken en regionale instrumenten voor monitoring in te richten houden alle betrokken partijen inzicht in de mate waarin de doelstellingen worden behaald. Zo kunnen ze waar nodig bijsturen. In de opmaat naar de RES 2.0 krijgt het inrichten van een passende organisatie en sturing (governance) vorm in regionale afstemming. Dit gebeurt in een op actie gericht programma dat de concretere doorvertaling van de ambities uit de RES naar activiteiten omvat.

3 Warmte

Dit hoofdstuk gaat over de ambitie op het gebied van warmte in de regio. Er wordt ingegaan op de lokale en regionale kansen, voorwaarden en samenhang. We lichten het richtinggevend toekomstbeeld toe. En beschrijven wat nodig is om er te komen.

- 3.1 Waar staan we nu?
- 3.2 Waar willen we naartoe?
- 3.3 Hoe komen we daar?

We willen de warmtevraag verkleinen door woningen en gebouwen te isoleren en we willen optimaal gebruikmaken van de regionaal beschikbare warmte.

3.1 Waar staan we nu?

De energieregio Rotterdam Den Haag is een van de dichtstbevolkte RES-regio's. Vanwege het **hoogstedelijk** gebied en het kassengebied is de warmtevraag groot; de aanwezigheid van **geothermie-mogelijkheden** en een groot aantal restwarmtebronnen in het Rotterdamse Havengebied zorgen voor een groot warmte-aanbod. Daarnaast zijn er legio kansen om lokale **warmtebronnen**, zoals **aquathermie**, zonthermie en warmte-koudeopslag (WKO), te benutten. Al met al zijn er in deze regio veel mogelijkheden voor duurzame warmte in warmtenetten, in aanvulling op andere lokale alternatieven zoals elektrische warmtepompen. Met een Regionale Structuur Warmte (RSW) willen we de bovengemeentelijke warmtestructuur ondersteunend laten zijn aan de lokale visie op de warmtetransitie.

De scope van de RSW is erop gericht bronnen die bovengemeentelijk ingezet kunnen worden, optimaal te benutten, aanvullend op de inzet van bronnen door en in de gemeenten zelf. Met als doel bij te dragen aan een betaalbare, betrouwbare, veilige en schone energievoorziening voor iedereen in 2050. In deze RES-regio zijn niet alleen veel kansen om het warmteaanbod te benutten. Er is ook al veel ervaring opgedaan, onder andere met:

- warmtenetten in de gebouwde omgeving en in de glastuinbouw: 10 gemeenten hebben kleinere of grotere warmtenetten;
- de ontwikkeling en exploitatie van geothermie: er zijn 12 bestaande geothermiebronnen, goed voor circa 4,8 PJ per jaar;
- het gebruik van **restwarmte** uit het Rotterdams Havenindustriële Complex via twee bestaande transportleidingen, nl. Leiding over Noord van Eneco en De Nieuwe Warmteweg van WBR.

De eenheid die voor warmte-energie wordt gebruikt, is joule. In de andere hoofdstukken van de RES wordt met name gesproken over energie uit elektriciteit, waarbij de eenheid watt-uur wordt gebruikt. Deze getallen zijn eenvoudig in elkaar om te rekenen: 1 TWh komt overeen met 3,6 PJ.

Kansen – overschakelen van aardgas op alternatieven

De regio gebruikt voornamelijk aardgas voor het verwarmen van woningen en gebouwen (denk aan kantoren, winkels, scholen en ziekenhuizen) en de glastuinbouw. In 2050 moet deze manier van verwarmen zijn vervangen door duurzame verwarmingstechnieken. Ook al neemt het aantal woningen toe, dankzij besparende maatregelen zal de totale verwarmingsvraag afnemen, naar verwachting van 86 naar 76 PJ/jaar. Gemeenten schrijven in hun Transitievisie Warmte (TVW) hoe ze overschakelen van aardgas op alternatieven en welke alternatieven ze waar inzetten. Door lokale omstandigheden kunnen hogetemperatuur-, middentemperatuur- en lagetemperatuurwarmtenetten een relatief grote rol spelen in deze transitie. Toch zullen alternatieven zoals elektrische warmtepompen en **duurzame brandstoffen** ook nodig zijn voor de warmtetransitie. Dit valt, inclusief het maken van keuzes hierover, binnen de opgaven van de gemeenten, maar buiten de scope van de RES.

Naar een collectieve warmte-infrastructuur

Een regionaal transportnet draagt bij aan het leveren van **warmte** aan gemeenten die zelf onvoldoende warmtebronnen hebben voor de uitrol van warmtenetten. Daarnaast kan het gebruik van deze (regionale) warmte (via transportleidingen ontsloten) leiden tot lagere totale maatschappelijke kosten. Een collectieve warmte-infrastructuur is nodig om regionale warmte te transporteren naar de plek van de warmtevraag. De RES-regio Rotterdam Den Haag heeft al een uitgebreid warmtenetwerk. In project WarmtelinQ werkt Gasunie aan een transportnet voor het vervoer van warmte uit de Rotterdamse haven naar Den Haag en tussengebieden. Onderzocht wordt of de WarmtelinQ kan worden verlengd in de richting van Leiden. Daarnaast zijn er in de regio twee warmtesamenwerkingen, Westland en Oostland, waarin de glastuinbouwsector, gemeenten en andere partijen onderzoeken wat de mogelijkheden zijn voor warmte-uitwisseling en transport.

Lokale en regionale samenhang

Gemeenten zijn, in lijn met het Klimaatakkoord, de regisseurs van de warmtetransitie voor de gebouwde omgeving. Samen met vastgoedeigenaren, woningcorporaties, bewoners en bewonersinitiatieven zoals energiecorporaties, netbeheerders en mede-overheden werken ze aan een Transitievisie Warmte (TVW), die eind 2021 klaar moet zijn. Enkele gemeenten hebben de TVW al vastgesteld. In een TVW staan voorstellen voor duurzaam aardgasvrij verwarmen en koken. Hij geeft richting aan de warmtetransitie en bevat een stappenplan voor wijken die voor 2030 starten met de aanpak aardgasvrij. De RES-regio maakt de TVW niet, dat doen de gemeenten zelf. Of daarbij regionale warmte-uitwisseling nodig is, hangt af van de lokale warmtevraag, die volgt uit de keuzes die de gemeenten zelf maken.

De RES bekijkt hoe en waar regionale warmte een zinvolle bijdrage kan leveren aan de lokale warmtevraag. Voor de Regionale Structuur Warmte (RSW) is er bijvoorbeeld een scenariostudie naar de warmte-uitwisseling in de regio Rotterdam Den Haag. Onder de naam Warmtetransportsysteem Zuid-Holland (WTSZH) voert Gasunie een studie uit naar de haalbaarheid van een provinciaal warmtetransportnet. Uit deze studies blijkt dat de aanpak uit de TVW's mede afhankelijk is van wat er regionaal aan warmte beschikbaar is, en nog komt. De regionale infrastructuur is op zijn beurt afhankelijk van de lokale vraag naar warmte. Er is dus sprake van wederzijdse afhankelijkheid.

3.2 Waar willen we naartoe?

Onze ambitie

We willen de warmtevraag verkleinen door woningen en gebouwen te isoleren en we willen optimaal gebruikmaken van de regionaal beschikbare warmte. De aanleg van een regionaal warmtetransportnet maakt het lokaal uitrollen van warmtenetten mogelijk, ook op plekken waar onvoldoende lokale warmte beschikbaar is. Door gebruik te maken van industriële restwarmte voorkomen we dat energie wordt 'weggegooid'. Zo vergroten we de energie-efficiëntie. Het op grotere schaal inzetten op warmtenetten maakt ook de inzet van geothermie makkelijker. Warmteprojecten worden alleen gerealiseerd als de publieke belangen (betaalbaarheid, rechtvaardigheid, betrouwbaarheid, duurzaamheid en vertrouwen) zijn geborgd.

Richtinggevend toekomstbeeld 2050

Uit de onderzoeken, scenariostudie, workshops en ateliers volgt dat een regionaal transportnet kan bijdragen aan het leveren van warmte aan gemeenten die zelf onvoldoende warmtebronnen hebben voor de uitrol van warmtenetten, binnen lagere totale maatschappelijke kosten. Het richtinggevend toekomstbeeld voor 2050 dat hieruit naar voren komt, is door allerlei onzekerheden niet definitief. Het bestaat uit de volgende elementen.

Minder energieverbruik en lage(re) temperatuur verwarming

Alle woningen en utiliteitsgebouwen zijn minimaal zo goed geïsoleerd dat het mogelijk is om ze te verwarmen met middentemperatuurwarmte (55-75 °C). Door isolatie is de totale verwarmingsvraag in de gebouwde omgeving gedaald met meer dan 20% en in de glastuinbouw met 30%. Sommige gemeenten zijn ambitieuzer geweest.

Gemeenten bepalen in de TVW en in uitvoeringsplannen waar warmtenetten komen en waar gebouwen verwarmd worden met warmtepompen (lucht- of bodemwarmte plus elektriciteit) of een vorm van duurzaam gas. Er wordt toegewerkt naar middentemperatuurwarmtenetten en naar lokale lage-temperatuurwarmtenetten. Deze warmtenetten hebben als voordeel dat ze meer verschillende soorten warmtebronnen kunnen gebruiken en minder warmteverliezen veroorzaken.

Proactieve samenwerking

Dankzij proactieve samenwerking – tussen de gemeenten en de provincie, op rijksniveau en met publiek/private partijen – is het transportnet optimaal uitgerold op regionaal en subregionaal niveau. De warmtetransities in de glastuinbouw en in de gebouwde omgeving hebben elkaar versterkt en gezorgd voor versnelling en optimalisatie. De RES heeft als rol het faciliteren en coördineren op basis van een gezamenlijk regionaal beeld van de nagestreefde regionale warmtestructuur.

Regionaal transport van warmte

De aanleg van regionale transportleidingen door publiek en/of private partijen heeft de groei van lokale warmtenetten mogelijk gemaakt, juist ook in gebieden zonder voldoende lokale warmtebronnen. Daardoor is er de gelegenheid nieuwe duurzame bronnen in te zetten, zoals geothermie en lagetemperatuurbronnen. De ontwikkeling van lokale en regionale netten hand in hand verliep in onderlinge samenhang.

Het regionale transportnet levert ook warmte aan andere RES-regio's. Dit samen optrekken leverde voldoende afzet om het transportnet binnen de RES-regio uit te breiden naar gemeenten die anders geen regionale warmte zouden ontvangen.

- Bestaand distributienet
- Bestaand hoofdnnet
- In voorbereiding**
- WarmtelinQ
- Initiatieven**
- Verlenging WarmtelinQ naar Leiden
- Warmtesysteem Oostland
- Warmtesysteem Westland
- Ontwikkeling geothermie Den Haag-Delft
- Verkenningen**
- Warmtesysteem/geothermie Voorne-Putten
- Optimaliseren benutten transportleidingen R'damse regio
- Warmtesysteem oostzijde Rotterdamse regio

0 5 10 km

Figuur 3.1 Sleutelprogramma's

Figuur 3.1 toont het huidige warmtenet en het richtinggevend toekomstbeeld in zogenoemde sleutelprogramma's. Verdere uitwerking en aanscherping vinden plaats in de komende jaren. Dit zal leiden tot nieuwe inzichten en de concretisering van tracés.

Regie bij de gemeenten

Gemeenten hebben regie gevoerd bij de warmtetransitie. Dankzij lokale isolatie- en besparingsprogramma's is de vraag naar warmte gereduceerd. Via de TVW en de uitvoeringsplannen is participatie van inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties georganiseerd en zijn lokale initiatieven ondersteund. Op lokaal niveau zijn de oplossingsrichting en de timing van de transitie afgestemd op de lokale mogelijkheden en kansen.

Tegelijkertijd heeft de afstemming met de regio gezorgd voor kansen. Via regionale energie-loketten is kennis over isoleren en besparen toegankelijk gemaakt voor een breed publiek. Een regionaal actieprogramma besparing heeft bijgedragen aan het bereiken van de besparingsdoelen. Dankzij regionale samenwerking is een regionaal transportnet gerealiseerd ten behoeve van het optimaal inzetten van de beschikbare (regionale) warmte.

Concrete resultaten 2030

Met concrete stappen zet de RES-regio zich tot 2030 in om het toekomstbeeld 2050 te realiseren. Er zijn drie clusters van resultaten:

1 Randvoorwaarden zijn geborgd

Regionale samenwerking: de RES-regio werkt samen met alle relevante subregionale samenwerkingsverbanden en -partijen en draagt zo bij aan de realisatie van het regionaal transportnet. Daarnaast ondersteunt de RES-regio lokale warmtetransities.

Effectieve wet- en regelgeving en financiële instrumenten: op basis van ervaringen in de regio is inzichtelijk wat er nodig is aan instrumenten en zijn concrete voorstellen gemaakt.

Inzicht in beschikbare (regionale) bronnen: de regio heeft inzicht in de aard (o.a. duurzaamheid) en omvang (ook in de loop der tijd) van beschikbare warmtebronnen.

Beschikbaarheid voor de regio van een Integraal Ontwerp voor de warmte-infrastructuur voor de provincie als geheel: dit ontwerp biedt ruimte aan periodieke actualisaties op basis van nieuwe inzichten.

2 Lokale en regionale warmteontwikkelingen zijn afgestemd

Wederzijdse afstemming heeft plaatsgevonden en er is inzicht in de gevolgen van de genomen besluiten (lokaal en regionaal). De meerwaarde van samenwerken is algemeen bekend.

3 Zeven sleutelprogramma's zijn opgestart

In 2021 zijn zeven steutelprogramma's opgestart, die – vanuit het perspectief van de Regionale Warmtestructuur – zijn ondersteund vanuit de RES. Deze programma's dragen bij aan het behalen van het richtinggevend toekomstbeeld.

Zeven sleutelprogramma's

Overkoepelend:

- 1 Besparen en regionale ondersteuning aan de lokale opgave

Geografisch gericht:

- 2a WarmtelinQ incl. aftakking naar Leiden (lopend)
- 2b Ontwikkeling geothermie gebied Den Haag-Delft (deels lopend, deels nieuw)
- 3 Warmtesysteem Westland (lopend)
- 4 Warmtesysteem Oostland (lopend)
- 5 Optimalisatie benutting bestaande transportleidingen Rotterdamse regio (deels lopend, deels te starten als verkenning)
- 6 Warmtesysteem/ontwikkeling geothermie Voorne-Putten (verkenning)
- 7 Rotterdamse Regio – oostelijk deel (verkenning)

De geografisch gerichte sleutelprogramma's zijn in figuur 3.1 ruimtelijk weergegeven.

3.3 Hoe komen we daar?

Bij de invulling van de warmtetransitie zijn enkele kenmerken bepalend. Zo lopen de kosten bij de realisatie van warmtenetten altijd voor op de baten en zijn de risico's in het begin hoog. Daar komt bij dat er – onder de huidige condities – sprake is van een lange terugverdienperiode (30 jaar). Dit vraagt om langjarige afspraken tussen verschillende partijen.

Voor de realisatie van warmtenetten, zowel lokaal als regionaal, is het essentieel dat voor partijen het eindbeeld voldoende waarde heeft om in te stappen. Belangrijk is dat partijen er vertrouwen in hebben dat het haalbaar is en er dus ook voldoende **draagvlak** voor is onder bewoners en andere belanghebbenden. Ook moeten ze er vertrouwen in hebben dat de risico's beheersbaar zijn en dat de publieke belangen te borgen zijn. Om dit te bewerkstelligen zijn verschillende zaken nodig:

- transparantie in het proces en in de besluiten
- het doorlopen van een democratisch proces
- het neerleggen van de verantwoordelijkheid op de juiste plek
- het organiseren van effectieve wet- en regelgeving en financiële instrumenten

Ook is het essentieel dat betrokken partijen beschikken over voldoende kennis en capaciteit. Dit valt weliswaar deels buiten de invloedssfeer van de RES, maar we vinden het wel van belang hier aandacht voor te vragen. Om aan bovenstaande voorwaarden voor succes te voldoen zijn er drie clusters van activiteiten waar we op inzetten. Deze vormen de vertaling van 'Waar willen we naartoe?' naar 'Hoe komen we daar?'

1 Borgen van de randvoorwaarden

Effectieve financiële instrumenten

Op dit moment is de businesscase voor het transformeren van de warmtevoorziening voor glastuinbouw en gebouwde omgeving vaak niet positief en dus niet haalbaar; dit geldt voor zowel het regionaal transport als de lokale distributie. Enerzijds kan dit verbeterd worden door wet- en regelgeving, anderzijds vraagt dit effectieve financieringsinstrumenten. Richting de RES 2.0 worden de benodigde financiële instrumenten met concrete casussen nader uitgewerkt om het Rijk inzicht te geven in wat er aanvullend geregeld moet worden. Onderdeel van deze uitwerking is een onderzoek naar kostenvereffening voor de regionale warmtetransportstructuur en naar mogelijkheden voor financiering van de investeringen en van de projectaanloop, door partijen die daartoe in staat zijn.

Effectieve wet- en regelgeving

Gemeenten beschikken op grond van de huidige wet- en regelgeving over onvoldoende instrumentarium om op integrale wijze sturing te geven aan de lokale warmtetransitie. Analyses van huidige en toekomstige wet- en regelgeving en op basis van ervaringen in de regio maken we inzichtelijk wat er al mogelijk is en wat er aanvullend nodig is om de warmtetransitie vorm te geven.

Inzicht in beschikbare (regionale) bronnen

Restwarmte en geothermie zijn bronnen van essentieel belang bij de aanleg van transportnetten. Voor restwarmte geldt dat dit een groot potentieel heeft, maar qua aard en omvang onzeker is. Met Havenbedrijf Rotterdam is afgesproken om het restwarmteaanbod in het HIC richting de RES 2.0 gezamenlijk beter in beeld te brengen, met betrekking tot zowel volume en temperatuur als verduurzaming.

Regionale samenwerking

De RES neemt het initiatief om te komen tot een samenwerking gericht op het (laten) realiseren van een regionaal transportnet en het ondersteunen van de lokale warmtetransities. Inzichtelijk wordt gemaakt wie de betrokken en relevante partijen zijn, welke rollen en verantwoordelijkheden zij hebben (en specifiek: wat draagt de RES bij en onder welke condities?), hoe publieke belangen geborgd worden en wat het gemeenschappelijke kader is waarbinnen de partijen gaan bijdragen aan het eindproduct. Hierbij wordt ook gekeken naar het schaalniveau van de samenwerking en bekeken op welke wijze samenwerkingsverbanden een plek dienen te krijgen.

2 Afstemmen van lokale en regionale warmteontwikkelingen

Inzicht bieden

De RES zorgt dat de gemeenten inzicht hebben in de (potentieel) beschikbare warmte uit regio. Op deze wijze kan in de TVW van de gemeenten rekening worden gehouden met de RES.

Onderzoeken

Parallel aan het onderzoek door gemeenten naar de ontwikkeling van de lokale warmtevraag onderzoeken we in samenwerking met publiek/private partijen waar regionaal transport meerwaarde oplevert in het bedienen van de lokale warmtevraag. Deze beide onderzoeken worden in onderlinge samenhang uitgevoerd. Vanuit de RES wordt gecoördineerde ontwikkeling van een regionaal transportsysteem uitgewerkt, op basis van de noodzakelijke verbinding(en) tussen vraag en aanbod. De RES rekent met de input van de gemeenten (TVW).

Door de lokale en regionale ontwikkelingen af te stemmen en goed te analyseren wat de gevolgen van besluiten (lokaal en regionaal) zijn voor betreffende gemeente en voor de omliggende gemeenten, maakt de RES inzichtelijk waar samenwerken meerwaarde heeft. Ten behoeve van de 2-jarlijkse RES wordt periodiek de samenhang tussen de lokale en regionale warmteontwikkelingen geanalyseerd.

3 Sleutelprogramma's 2030

Er zijn zeven sleutelprogramma's benoemd, waarvan de realisatie gericht is op het jaar 2030 en die als belangrijke bouwstenen moeten dienen voor het richtinggevend toekomstbeeld 2050. Deels betreft dit lopende initiatieven en projecten, deels onderwerpen waarvoor een verkenning zal worden gestart. De aanpak zal zoveel mogelijk plaatsvinden vanuit het perspectief van een integrale, regionale warmtestructuur 2050. Tussen vrijwel alle programma's bestaan onderlinge afhankelijkheden.

Nadere invulling wordt gegeven aan de programmatische aanpak van de projecten en andere activiteiten voor de warmtetransitie in de regio. In deze programmatische aanpak hebben publieke en private partijen hun rollen. De RES is niet de uitvoerende partij, maar heeft een ondersteunende en coördinerende rol die nog nader uitgewerkt wordt.

4 Elektriciteit

Dit hoofdstuk bevat een beschrijving van de regionale ambitie op het gebied van elektriciteit in de energietransitie. Wat gebeurt er al, wat zit in de pijplijn en waar willen we gezamenlijk naartoe? Vervolgens gaan we in op de lokale en regionale aanpak en samenwerking, die nodig zijn om de ambitie te verwezenlijken.

- 4.1 Waar staan we nu?
- 4.2 Waar willen we naartoe?
- 4.3 Hoe komen we daar?

In de zoektocht naar kansen voor opwekking van elektriciteit uit hernieuwbare bronnen stellen we ruimtelijke kwaliteiten centraal en werken we vanuit de draagkracht van het landschap.

4.1 Waar staan we nu?

Met deze Regionale Energiestrategie (RES) werkt de regio aan een betaalbare, betrouwbare, veilige en schone energievoorziening voor iedereen in 2050. Daarmee dragen we bij aan de doelstelling uit het Klimaatakkoord om de elektriciteitsproductie uit **hernieuwbare bronnen** op te schalen: in 2030 moeten de 30 regio's op land 35 **TWh** elektriciteit produceren. In het Klimaatakkoord staan geen specifieke doelstellingen per regio. De regio's bepalen zelf hun ambities, waarbij niet de eigen energievraag het uitgangspunt is, maar de ruimtelijke kansen.

De regio Rotterdam Den Haag kent een grote diversiteit aan landschappen, steden en dorpen, elk met een eigen ruimtelijke kwaliteit. In de zoektocht naar kansen voor opwekking van elektriciteit uit hernieuwbare bronnen stellen we deze ruimtelijke kwaliteiten centraal en werken we vanuit de **draagkracht van het landschap**. Zo zoeken we naar specifieke combinaties

van landschapkenmerken en inpassingsmogelijkheden voor duurzame elektriciteitsproductie (windturbines en/of zonnepanelen). De gevonden combinaties (of **zoekgebieden**) zijn samengevat en beschreven in verhaallijnen

Elektriciteitsproductie met windturbines en (grootschalige inzet van) zonnepanelen gebeurt met beproefde technieken (Klimaatakkoord). Toch blijft de regio kijken naar mogelijkheden om te innoveren en om nieuwe technologieën te gebruiken. We vinden het belangrijk dat voor deze oplossingen **draagvlak** bestaat bij betrokkenen in de omgeving, zoals bewoners, grondeigenaren en bedrijven. Dit vraagt om een zorgvuldige aanpak, waarvoor tijd nodig is. Daarbij kan het nodig zijn om kansen voor opwekking waarvoor geen draagvlak kan worden gevonden of die technisch of financieel onhaalbaar blijken, in te ruilen voor kansen met een hogere slagingskans.

Elektriciteit in de regio Rotterdam Den Haag

In onze **hoogstedelijke** regio zoeken we naar gebieden met kansen en mogelijkheden om duurzaam **elektriciteit** op te wekken. De vraag naar elektriciteit is hier relatief groot en de beschikbare ruimte schaars. Volgens het **Energieperspectief 2050** dat we in juli 2019 publiceerden, neemt de vraag naar elektriciteit verder toe, bijvoorbeeld door het elektrificeren van vervoer en verwarming, en door bevolkingsgroei. Ook de druk op de ruimte neemt toe, onder meer door nieuwbouw, natuurbehoud en klimaatadaptatie.

Voor het verwezenlijken van de ambities is voldoende ruimte vinden een relatief (ten opzichte van andere regio's) grotere uitdaging dan de aansluiting op het elektriciteitsnet. Er wordt in de regio immers al duurzame energie geproduceerd (847 GWh met windmolens en zonnepanelen). En omdat deze regio dichtbevolkt is, is het elektriciteitsnetwerk uitgebreid en fijnmazig.

Naast het duurzaam opwekken van elektriciteit is er ook steeds meer aandacht voor elektriciteitsbesparing. Prestaties worden regionaal gemonitord, kennis wordt gedeeld. Door besparende maatregelen zal de vraag naar elektriciteit minder snel toenemen, maar waarschijnlijk is dit effect te klein om de groei helemaal te compenseren. Bovendien ligt de focus van het Klimaatakkoord op een fossielvrije energievoorziening. Het is dus altijd nodig om elektriciteit te produceren uit hernieuwbare bronnen.

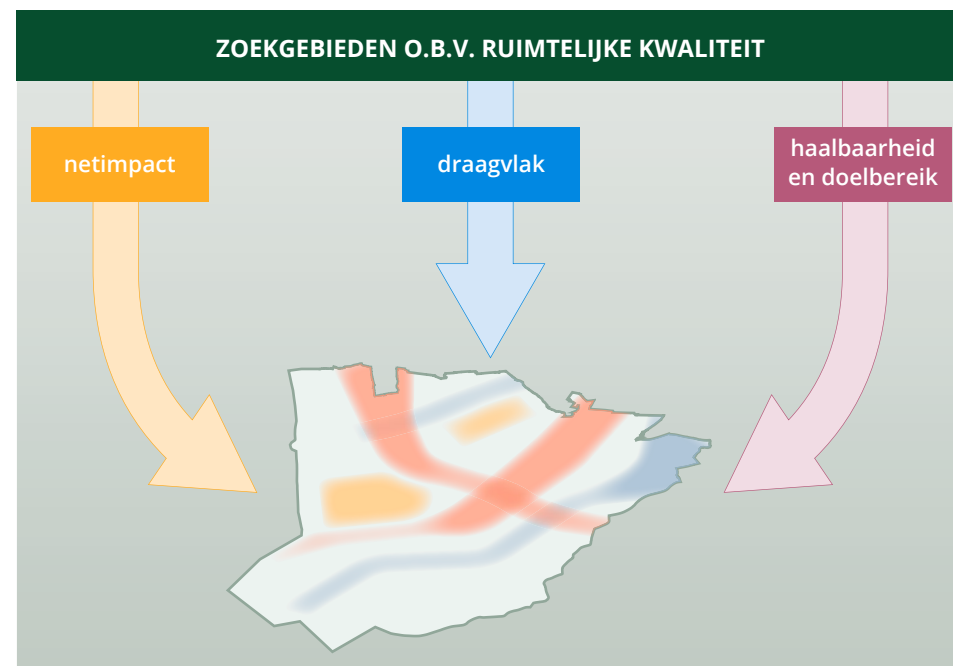
Ruimtelijke kansen centraal

Kansen in gebieden waarvan wordt ingeschat dat de ruimtelijke kwaliteit blijft behouden of wordt versterkt, zijn in de afgelopen periode – in meer of mindere mate – onderzocht door (gemeenten in) de RES-regio. Maar ook nieuwe gebieden waar potentie gezien wordt (zoekgebieden) zijn in beeld gebracht. In deze onderzoeken werken we met een afwegingskader ▶ dat o.a. rekening houdt met:

- de impact op de ruimtelijke kwaliteit van het landschap ▶;
- de haalbaarheid, bijvoorbeeld op onderwerpen ▶ als veiligheid, milieu, of de huidige functie van het landschap;
- het (maatschappelijk) draagvlak ▶, dat samenhangt met de omvang van de elektriciteitsproductie met windturbines en/of zonnepanelen en de bijbehorende maatschappelijke kosten;
- de impact op het net ▶.

Samenwerking als basis

In onze complexe, dichtbebouwde regio kan deze opgave alleen slagen wanneer we de handen ineenslaan en intensief samenwerken. Dit geldt zowel voor het vinden van (nieuwe) zoekgebieden als voor het toepassen van het afwegingskader. In gebiedsgerichte processen betrekken we alle gemeenten

Figuur 4.1 Het afwegingskader, gebruikt om zoekgebieden te concretiseren

daarom bij het onderzoeken van zoekgebieden. En we betrekken de provincie, Rijkswaterstaat en partijen als ProRail, de netbeheerders en (vereniging van) energiecoöperaties bij het vinden en verzilveren van kansen.

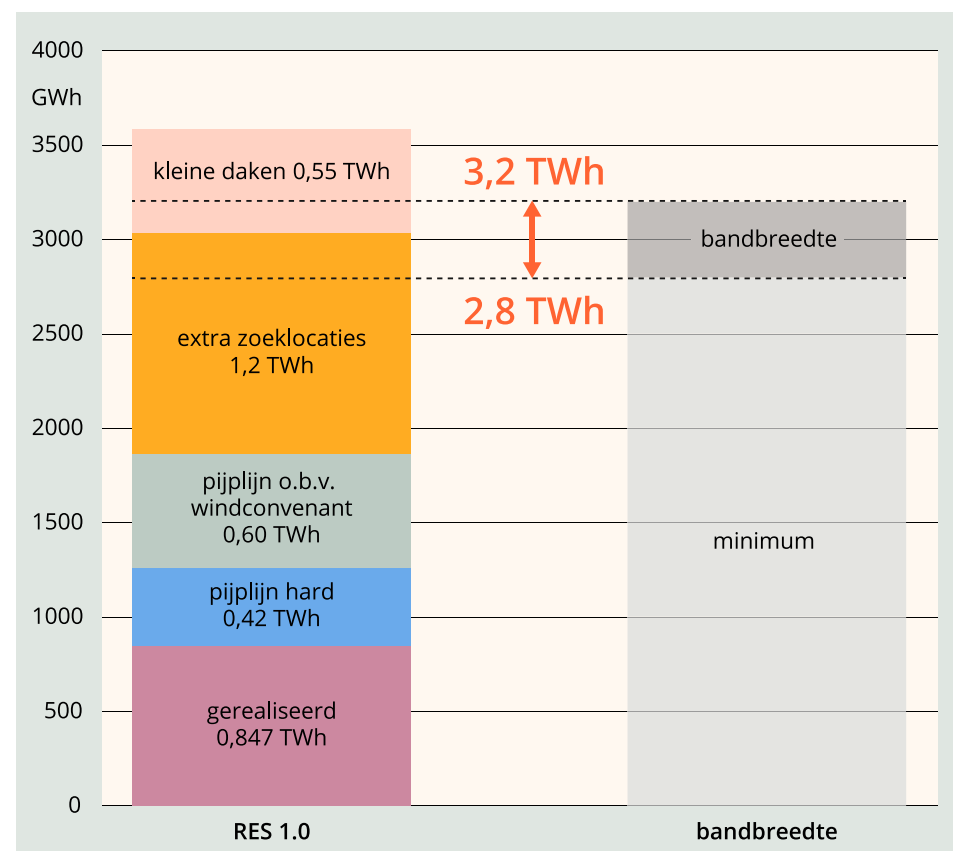
Door deze manier van samenwerken kunnen we de zoekgebieden integraal uitwerken. We maken dus afwegingen met tal van andere opgaven in deze regio, zoals woningbouw, bereikbaarheid, klimaatadaptatie en natuurbehoud of -versterking. Daarbij hebben we oog voor de omgeving en de mogelijke effecten daarop. Samen zoeken we naar manieren om duurzaam opwekken van elektriciteit te combineren met (het versterken van) andere functies, om zo de druk op de schaarse ruimte te beperken.

4.2 Waar willen we naartoe?

De regionale inzet om elektriciteit te produceren uit hernieuwbare bronnen hebben we bepaald op basis van de draagkracht van het landschap. Bij de verdere concretisering van deze ambitie staan enkele verhaallijnen centraal: specifieke combinaties van regionale landschapskenmerken en inpassingsmogelijkheden voor duurzame elektriciteitsproductie (windturbines en/of zonnepanelen). In zogeheten 'zoekgebieden' blijven de ruimtelijke kwaliteiten van het landschap ofwel behouden of ze worden versterkt door de duurzame elektriciteitsproductie te koppelen aan een andere ruimtelijke opgave.

Bovenop de huidige productie van elektriciteit uit hernieuwbare bronnen heeft de regio een forse ambitie voor 2030: jaarlijks 2,8-3,2 TWh aan grootschalig opgewekte wind- en zonne-energie. Hiermee levert de regio 8-9% van de totale nationale opgave uit het Klimaatakkoord. Daarnaast zetten gemeenten in op kleinschalige opwekking van zonne- en windenergie. Dit gebeurt vooral op particuliere daken en op daken van woningcorporaties met installaties van minder dan 15 kWp. De totale inzet van deze kleinschalige productie bedraagt 0,5 TWh en draagt bij aan de landelijk geprognostiseerde 7 TWh. Als de dertig RES-regio's samen meer dan 7 TWh produceren, kan deze 0,5 TWh ook bijdragen aan de inzet voor grootschalige elektriciteitsopwekking. Figuur 4.2 toont hoe de regionale inzet is opgebouwd. In paragraaf 8.3.2 wordt deze inzet verder onderbouwd.

Figuur 4.2 Opbouw regionale inzet voor 2030

Legenda

- Water
- Bebouwd gebied
- Bedrijventerrein
- Spoorlijn
- Snelweg

Zoekgebieden

- VRM-locaties stadsregio- en haven convenant
- Zon op daken, parkeerplaatsen en waterbassins
- Verder onderzoek zon
- Verder onderzoek zon en/of wind
- Verder onderzoek wind
- Ontwikkeld of vergund zonnenveld
- Ontwikkelde windturbine

Hoe groot is de inzet op de kaart?

De regionale inzet is gebaseerd op oppervlakten die overeenkomen met onderstaande vierkanten (op schaal) en aantallen. Binnen het totaal van gearceerde zoekgebieden wordt gezocht naar inpassing hiervan.

- 640 ha voor daken/bassins
- 480 - 850 ha zonnenveld
- 89 bestaande turbines
- 28 geplande turbines uit convenanten
- circa 27 extra turbines

DISCLAIMER

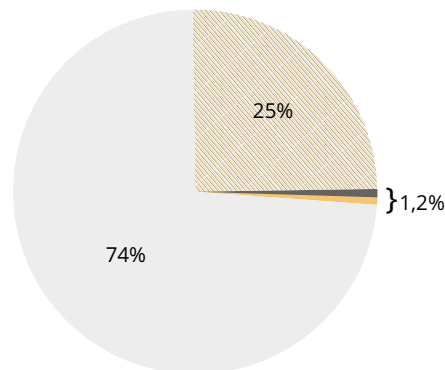
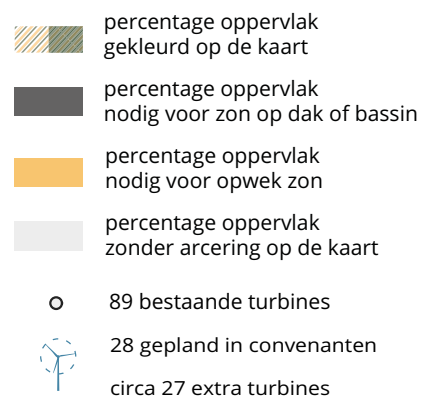
Deze kaart toont een momentopname binnen een lopend proces. Op lokaal niveau worden de mogelijkheden binnen de hier gearceerde gebieden onderzocht. Een beperkt deel van het oppervlak zal uiteindelijk worden ingezet. Zie de verhaallijnen voor een nadere toelichting. Gedurende dit proces blijven de gearceerde zoekgebieden op de kaart staan, tenzij daar ruimtelijk-technisch geen mogelijkheden meer zijn.

Figuur 4.3 Zoekgebieden voor 2030 in de RES-regio Rotterdam Den Haag – uitkomst van de verhaallijn

Waar de regionale inzet beslag krijgt, is nog onderwerp van onderzoek. Op de kaart (figuur 4.3) staan de zoekgebieden weergegeven waarbinnen verder onderzoek plaatsvindt om inpassing van duurzame elektriciteitsproductie te concretiseren. Dit is een weergave op abstract niveau. Om de leesbaarheid van de kaart te waarborgen, zijn bijvoorbeeld de gehele infrastructurele lijnen inclusief het omliggende gebied gearceerd als zijnde zoekgebied. Hier wordt vanzelfsprekend niet op alle plekken grootschalige opwek ingepast; ten eerste zijn niet alle gearceerde oppervlakte nodig om de regionale inzet te realiseren. Ten tweede geeft dit ruimte om in **gebiedsgerichte processen** zoekgebieden concreter en met integrale afwegingen uit te werken, en bijvoorbeeld omliggend bos-, woongebied of open landschappen uit te sluiten.

Figuur 4.4 Schematische weergave van de verdeling van het oppervlak in de regio

Uiteindelijk wordt slechts een klein deel van het gearceerde gebied ingezet voor de inpassing van duurzame elektriciteitsproductie. In de overzichtskaart heeft 26% van het totale oppervlak in de regio een kleur of arcering; 1% van het oppervlak is nodig voor de inzet van zon. Daarnaast zijn er in convenanten 28 turbines gepland en zijn er circa 27 extra turbines opgenomen in de regionale inzet (zie figuur 4.4).

Uiteraard liggen in deze hoogstedelijke regio veel zoekgebieden in stedelijk gebied. Energieregio Rotterdam Den Haag zet hier dan ook stevig op in: we hebben afgesproken om in 2030 40% van de geschikte daken en parkeerplaatsen te benutten voor zon. Deze vorm van meervoudig ruimtegebruik brengt de vraag naar elektriciteit en de productie ervan dicht bij elkaar. Het installeren van zonnepanelen in stedelijk gebied maakt het bovendien mogelijk om 50% lokaal eigendom te realiseren. Dit streven uit het Klimaatakkoord is omarmd door onze regio.

De overige zoekgebieden bevinden zich in het glastuinbouwgebied, bij infrastructuur en – incidenteel – in het open landschap. In deze gebieden zien we kansen om elektriciteitsproductie uit hernieuwbare bronnen in te passen en tegelijkertijd de ruimtelijke kwaliteit te behouden of te versterken. Zo ziet de regio mogelijkheden om de waterbassins in o.a. het glastuinbouwgebied te benutten voor de productie van zonne-energie – eveneens een voorbeeld van meervoudig ruimtegebruik en ook weer een kans voor lokaal eigendom.

Elke verhaallijn resulteert in zoekgebieden waar we kansen zien voor elektriciteitsproductie uit hernieuwbare bronnen. Deze kansen hebben we vertaald in een potentiële opbrengst, die is meegenomen in de regionale inzet. Figuur 4.5 toont de potentiële opbrengst voor elke verhaallijn.

Verhaallijn of categorie	Eindtotaal in GWh**	Aantal ha zon***	Aantal turbines
Gerealiseerd wind en in pijplijn*	1398	X	117
Gerealiseerd zonneveld	32	35-88	X
Stedelijk gebied	830 (142 gerealiseerd)	542	0
Water(wegen)	298	230	9
Infrastructuur	188	96-240	10
Recreatief landschap	116	44-110	8
Glastuinbouw	89	99	0
Open landschap	20	22-55	0
Stadsrand	23	26-65	0
Bedrijventerrein	19	22-54	0
Overig	3	4-8	0
Natuur	0	0	0
Totaal		1120-1491 ha	144 turbines

* Uitgaande van bestaande aantallen geplande molens, gerekend met 3,6 MW-molens (150 m tiphoogte)

** Deze techniekverdeling is een inschatting; dit kan wijzigen

*** Zie overzichtskaart voor het bijbehorende ruimtebeslag

Figuur 4.5 Potentiële opbrengst per verhaallijn

4.3 Hoe komen we daar?

Met inzet en betrokkenheid van de gehele regio, de 23 gemeenten, provincie, waterschappen, maatschappelijke organisaties, netbeheerder, Participatie-coalitie en andere stakeholders, zijn we in de RES-regio Rotterdam Den Haag gekomen tot de ambitie en energiestrategie zoals nu voorligt. Een stevige ambitie waarvoor we samen aan de lat staan en die actie vereist, gebaseerd op dat wat past bij onze regio. In het vervolgproces blijft deze betrokkenheid cruciaal: alleen zo blijven we stappen zetten richting een fossielvrij **energiesysteem** in 2050. De expertise van alle betrokken partijen is en blijft van belang om deze opgave vorm te geven. Bij het verkennen en ontwikkelen van zoekgebieden blijven we werken met de vier frames van het afwegingskader. Het behouden en/of versterken van de kwaliteit van het landschap blijft een belangrijk uitgangspunt. Hieronder gaan we in op de lokale en regionale aanpak.

Lokale processen zijn cruciaal

Het ontwikkelen van zoekgebieden vraagt om lokale kennis, met betrokkenheid van (lokale en regionale) stakeholders. Dat geldt ook voor het verkennen van kansrijke locaties die gemeentegrenzen overschrijden. Verankering van ontwikkelmogelijkheden in beleid en het verlenen van vergunningen zijn randvoorwaardelijke lokale aangelegenheden. Voor het ontwikkelen van zoekgebieden zijn lokale processen dan ook cruciaal.

Om in 2030 windprojecten te kunnen realiseren, moeten vergunningsprocedures in 2025 zijn opgestart. Daarom wordt door gemeenten in de komende periode in gebiedsgerichte processen onderzoek gedaan naar bijvoorbeeld

de haalbaarheid van locaties en naar de effecten op de omgeving en het energienet. Zo wegen we gezamenlijk af hoe we elektriciteitsproductie het best kunnen inpassen. Daarnaast onderzoeken we nieuwe vormen van samenwerking, ontwikkeling en financiering.

In de periode naar de RES 2.0 onderzoeken we ook lokaal hoe inwoners, maatschappelijke organisaties, bedrijven, grondeigenaren en andere partijen aankijken tegen de ontwikkeling van zoekgebieden, met aandacht voor (het vergroten van) het draagvlak. We stimuleren participatie onder regie van gemeenten en streven naar 50% lokaal eigendom van nieuw te ontwikkelen wind- en zonprojecten.

Samenwerken aan onze regionale ambitie

Geen enkele partij staat er hierbij alleen voor. Als regio werken we samen aan onze regionale ambitie. Komen opgaven en vragen in meerdere zoekgebieden overeen, dan delen we kennis, ervaring en inspiratie. Gezamenlijk kijken we naar best practices en succesvolle oplossingsrichtingen, ook die uit andere RES-regio's. De regio speelt een rol bij het identificeren van informatie-behoeften en het faciliteren van kennisuitwisseling. Dat geldt bijvoorbeeld voor het (opnieuw) organiseren van kennisateliers en gesprekken met stakeholders die op meerdere plekken in de regio dezelfde rol spelen.

De regio identificeert gezamenlijke kansen en lost procesmatige of inhoudelijke knelpunten op.

De regio faciliteert het borgen van de voortgang. Dat gebeurt met een monitoringssystematiek voor de kwantitatieve zowel als de kwalitatieve voortgang. Met kwantitatieve voortgang bedoelen we hoever we zijn in termen van GWh, in aantal projecten en in termen van het aantal provinciale en regionale convenanten. Met kwalitatieve voortgang bedoelen we de voortgang van het proces, inclusief het delen en agenderen van de kennis(behoefte) op het gebied van 50% lokaal eigendom, energiebesparende maatregelen, subsidies of andere hulpmiddelen en randvoorwaarden.

Concrete afspraken over het vervolg, waaronder de monitoringssystematiek, zijn in ontwikkeling. In het actieprogramma voor de RES 2.0 spreken we af op welke wijze we het vervolg en de monitoring inrichten en hoe we bijsturen op het moment dat ambities moeilijk haalbaar blijken, bijvoorbeeld wanneer (te veel) zoekgebieden afvallen. Zo zetten we monitoring niet alleen in om

in de gaten te houden waar al succes is behaald en waar nog kansen liggen. Het helpt ook bij het organiseren van ambtelijke, bestuurlijke en landelijke gesprekken. Die zijn nodig om verantwoordelijkheden en acties op de juiste plek te agenderen en om effectieve wet- en regelgeving en (financiële) instrumenten te organiseren.

5 Brandstoffen

Dit hoofdstuk gaat in op onze ambitie voor duurzame brandstoffen: waterstof en groengas. Uitgelegd wordt waarom deze brandstoffen met name een rol hebben als grondstof, en voor de industrie en zwaar transport, en tot 2030, geen significante rol zullen spelen in de gebouwde omgeving. Daarnaast beschrijven we de rolverdeling van de stakeholders en aan welke voorwaarden moet worden voldaan.

- 5.1 [Waar staan we nu?](#)
- 5.2 [Waar willen we naartoe?](#)
- 5.3 [Hoe komen we daar?](#)

De samenwerkende partijen in onze regio hebben de ambitie om het gebruik van groengas en waterstof richting 2030, en vooral daarna, flink te verhogen.

5.1 Waar staan we nu?

De energieregio Rotterdam Den Haag heeft een goede uitgangssituatie voor het produceren en transporteren van duurzame brandstoffen. In deze regio ligt het Havenindustriële Complex (HIC), en komt de op de Noordzee geproduceerde energie aan land (de zogeheten aanlanding). Bovendien heeft deze regio een uitgebreide energie-infrastructuur met een relatief grote capaciteit (zie figuur 1.2). In de RES focussen wij ons op **groengas** en **waterstof**, omdat

Het Havenindustriële Complex (HIC) en de RES

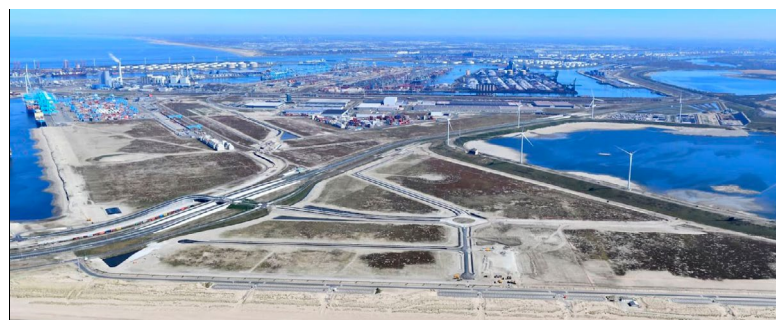
In onze RES-regio ligt het belangrijkste industriële cluster van Nederland: het Rotterdams Havenindustriële Complex (HIC). Ook al speelt het HIC een actieve rol in de verduurzaming van de regio, toch opereert het binnen een ander kader. Als speler van wereldformaat zijn de ambitieuze plannen op het gebied van duurzame brandstoffen vooral gericht op de industrie in het havengebied, op zwaar transport en op distributie naar andere Europese industrieclusters.

Via de landelijke klimaattafel Industrie (cluster Moerdijk Rotterdam) is er een eigen aanpak uitgewerkt voor het industriële complex van de Rotterdamse haven, getiteld de Cluster EnergieStrategie (CES) Moerdijk Rotterdam. Daarom wordt het energieverbruik van de haven hier buiten beschouwing gelaten. Daarmee valt het HIC buiten de scope van de RES. Maar omdat het energiesysteem van het HIC onlosmakelijk met de regio is verbonden, wordt de uitwisseling van energie tussen de haven en de regio – bijvoorbeeld in de vorm van **warmte** – toch meegenomen in de RES.

deze duurzame brandstoffen breed in het energiesysteem kunnen worden ingezet. Overige duurzame brandstoffen gaan met name een rol vervullen in de sector transport.

Verschillende partijen werken al hard aan projecten op het gebied van waterstof en groengas. In het belangrijkste waterstofinitiatief in de regio wordt gewerkt aan een waterstofpropositie, met als doel van Zuid-Holland en het HIC Rotterdam een grote duurzame waterstofhub binnen Europa te maken. Hier zal op grote schaal productie, import, distributie en gebruik van waterstof plaatsvinden voor de industrie, het zwaar transport en de export naar andere Europese industriegebieden.

Ook rondom groengas gebeurt er al veel; zo produceert Hoogheemraadschap Delfland groengas bij het zuiveren van afvalwater. In de Rotterdamse haven zijn er plannen voor een superkritische **vergasser** die biograndstoffen van buiten de regio gaat verwerken. En in Ridderkerk bouwen energieleverancier ENGIE en Renes AGF Recycling Services een vergister om groengas te produceren uit afval van omliggende bedrijven. De CO₂ die daarbij vrijkomt, wordt dan opgevangen en benut in de frisdrankindustrie of de glastuinbouw. Om deze en andere initiatieven zo goed mogelijk te ondersteunen, spannen de partijen van de RES zich in om ervoor te zorgen dat het hele systeem van brandstoffen, van productie, transport tot gebruik, wordt ontwikkeld.

5.2 Waar willen we naartoe?

Groene waterstof en groengas zijn duurzaam, hebben een hoge energiedichtheid en zijn gemakkelijk op te slaan en te transporteren. Hierdoor zijn ze relatief eenvoudig toe te passen in het energiesysteem. Zowel waterstof als groengas zijn belangrijke (toekomstige) grondstoffen voor o.a. de procesindustrie. Ze kunnen bijvoorbeeld dienen als grondstof voor plastic (vervangers), kunstmest etc.

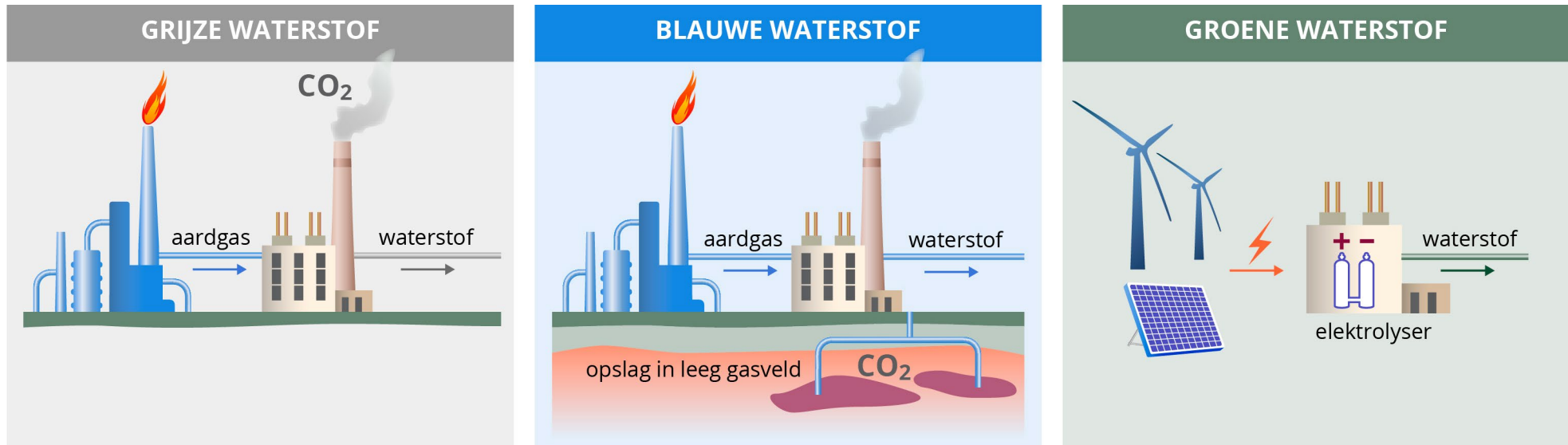
Op dit moment is het gebruik van groengas en waterstof in deze regio bescheiden. De samenwerkende partijen in onze regio hebben de ambitie om het gebruik van groengas en waterstof richting 2030, en vooral daarna, flink te verhogen. Vooral waterstof geproduceerd uit duurzame elektriciteit (groene **waterstof**) moet een grote rol gaan spelen in ons energiesysteem.

Groengas en waterstof zijn beperkt **beschikbaar** ◀. Dit komt doordat de energieketens nog niet volledig zijn ontwikkeld. De benodigde ontwikkeling van deze kent de volgende onderdelen:

Soorten waterstof

In Nederland wordt nu nog vooral grijze waterstof geproduceerd. Dat wordt onttrokken aan aardgas, waarbij CO₂ ontstaat. Als de CO₂ wordt afgevangen met **Carbon Capture and Storage** (CCS) komen er geen broeikasgassen vrij en is de waterstof 'blauw' oftewel duurzamer. Een andere methode splitst water in zuurstof en waterstof. Deze 'elektrolyse' kost veel elektrische energie, maar als die duurzaam wordt opgewekt, is deze waterstof 'groen', oftewel duurzaam. Zie ook figuur 5.1.

- Groene waterstof is de energiedrager die een grote rol moet gaan spelen in ons energiesysteem. Opbouw van de keten voor groene waterstof kost tijd, onder andere voor het bouwen van **elektrolyzers** en de aanleg van grootschalige windparken op zee. Daarom zal er voor 2030 maar een beperkte hoeveelheid groene waterstof beschikbaar zijn. Wel zijn er plannen om de huidige waterstofproductie uit aardgas (grijze waterstof) te verduurzamen tot blauwe waterstof. Deze blauwe waterstof zal in de Rotterdamse Haven worden gebruikt als vervanging voor de grijze waterstof en bijdragen aan het verduurzamen van de industrie. De beschikbare volumes groene waterstof zullen in eerste instantie voornamelijk ingezet worden voor **doelen** ◀ waarvoor weinig andere duurzame alternatieven zijn: inzet als grondstof en brandstof voor de industrie en voor het zwaar vervoer (vrachtwagens, binnen-, scheep- en luchtvaart). Daarnaast zal een groot aandeel bestemd zijn voor export naar andere Europese industriegebieden. Mogelijk zal er op termijn ook import plaatsvinden van waterstof uit zonnrijke gebieden (gele waterstof).
- Groengas wordt geproduceerd uit **biograndstoffen** door vergassing of vergisting. Het is **biogas** dat is opgewerkt tot aardgaskwaliteit en kan daarom relatief eenvoudig de rol van aardgas overnemen, bijvoorbeeld in de gebouwde omgeving. De potentiële beschikbaarheid van biograndstoffen is echter beperkt. In de regio is maximaal 4 PJ aan groengas te produceren door middel van vergisting. Om deze reden is de verwachting dat het groengas dat we in deze regio gebruiken voor het grootste deel geïmporteerd zal worden, en dat lokale groengasinitiatieven de benodigde biograndstoffen elders uit het land halen. Wij vinden het belangrijk dat biograndstoffen zo duurzaam mogelijk worden ingezet. Om dit te borgen is er landelijk het **Duurzaamheidskader biograndstoffen** ▶ vastgesteld.

Figuur 5.1 Waterstofproductie

Het Energieperspectief 2050 raamt de vraag naar **duurzame brandstoffen** in deze regio op 41 PJ (2050). Dat is het totaal voor de gebouwde omgeving, de glastuinbouw en het transport. En meer dan het lokale productiepotentieel. Voor de meest wenselijke inzet van de beperkte hoeveelheid groengas en waterstof in het **energiesysteem** is daarom een 'ladder' opgesteld die de voorkeursvolgorde van de inzet van deze gassen weergeeft (figuur 5.2). Uit de figuur is af te lezen dat voor 2030 waterstof en groengas geen significante rol zullen spelen in de gebouwde omgeving. Dit is in lijn met de boodschap die de Rijksoverheid hierover meegeeft aan gemeenten (Stand van zaken Klimaatakkoord Gebouwde omgeving, Rijksoverheid, 21 januari 2021).

	Nu	Tot 2030	2030 - 2050 (in volgorde van belang)
Groengas	Beperkte productie. Groengas wordt bijgemengd in transportbrandstoffen en in het aardgasnetwerk.	Tijdelijk alternatief voor huidig aardgasgebruik. In transport en voor piekketels bij zowel glastuinbouw als warmtenetten.	Grondstof voor de industrie (koolstofbron).
		Bijmengen in het aardgasnet ter verduurzaming van gebouwde omgeving.	Brandstof voor zwaar transport, waar LNG het enige alternatief is (vrachtverkeer, zee- en binnenvaart).
			Energieproductie i.c.m. CCS/CCU voor negatieve CO ₂ -emissies.
Waterstof	400 kton grijze waterstofproductie. Dit dient voornamelijk als grondstof bij olieraffinage.	Verduurzamen huidige waterstofgebruik industrie (blauwe waterstof).	Grondstof en proceswarmte voor de industrie.
		Tot 2030 is er zeer weinig klimaatneutrale waterstof beschikbaar. Inzetten op pilots voor de lange termijn.	Piekproductie en flexibiliteit elektriciteit.
			Brandstof voor zwaar transport (vrachtverkeer, zeevaart en binnenvaart).
			Piekproductie collectieve warmte.
			Bepaalde delen van de gebouwde omgeving waarvoor elektriciteit en collectieve warmte geen uitkomst bieden.

Figuur 5.2 In de regio verwachte inzet van groengas en waterstof in het energiesysteem

5.3 Hoe komen we daar?

Wie doet straks wat?

Om de realisatie van een duurzaam energiesysteem te stimuleren zal de RES-regio Rotterdam Den Haag een overkoepelende visie opstellen en deze via de verschillende overlegstructuren in Zuid-Holland uitdragen. Daarmee verschaffen we duidelijkheid aan andere stakeholders en houden we verbinding met het bovenregionale speelveld en de gemeenten.

Marktpartijen ontwikkelen de grootste projecten op het gebied van duurzame brandstoffen; netbeheerders werken aan pilotprojecten om het transport en het gebruik van waterstof te testen. Als regionale netbeheerder voert Stedin op landelijk niveau intensief overleg met andere waterstofpartners. De RES-regio wil initiatieven die bijdragen aan het toekomstige energiesysteem, actief ondersteunen. Bijvoorbeeld door in de regio de uitwisseling te stimuleren van kennis en ervaringen op het gebied van duurzame brandstoffen.

Uiterlijk 2021 geven de regiogemeenten in hun Transitievisie Warmte aan voor welke buurten een warmtenet, een all-electric warmtepomp of de inzet van duurzame brandstoffen een oplossing is. Aan de hand van deze transitievisies zal er in regioverband verder gewerkt worden aan een slimme realisatie van het energiesysteem.

Provincie Zuid-Holland stelt samen met stakeholders een regionaal waterstofprogramma voor het waterstofenergiesysteem op met randvoorwaarden (op het gebied van ruimtelijke ordening, milieu, externe veiligheid e.d.). Daarnaast faciliteert de provincie praktijkprojecten in Zuid-Holland en voert onderzoek uit naar toepassingen van waterstof op de lange termijn. De activiteiten van de provincie staan beschreven in de Provinciale waterstofvisie.

De waterschappen onderzoeken de mogelijkheden om biogas op te waarderen tot groengas. Zo produceert het Hoogheemraadschap van Delfland jaarlijks 7 miljoen m³ groengas. In overleg met de provincie en de regio bekijken ze hoe hun groengas kan worden ingezet in de regio.

Welke voorwaarden zijn nodig?

Voor de ontwikkeling van de groengas- en waterstofketens in de regio moet aan een aantal voorwaarden zijn voldaan:

- De inzet van waterstof en groengas moet de CO₂-emissies reduceren, binnen of buiten de regio. Om dit voor elkaar te krijgen moet waterstof bij voorkeur worden gebruikt voor toepassingen waarvoor geen andere duurzame oplossingen bestaan. Voor beide duurzame brandstoffen geldt dat innovatie een belangrijke rol kan spelen bij het doorontwikkelen van de ketens en het financieel aantrekkelijker maken van de duurzaamste opties.

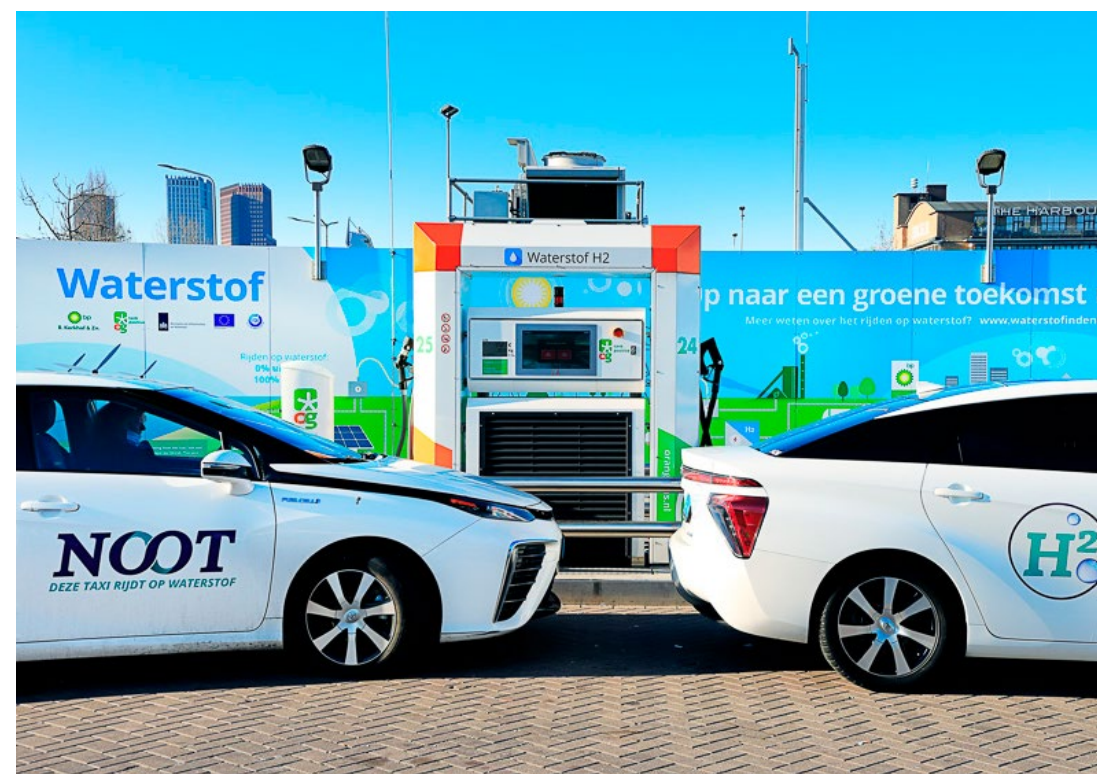

- Er zijn duidelijke normen nodig voor het veilig en duurzaam gebruik van waterstof, zoals aangekondigd in het landelijke Waterstof Veiligheid Innovatie Programma (WVIP). Het waarborgen van de duurzaamheid gebeurt met het landelijk Duurzaamheidskader biograndstoffen.
- Voor de productie van groene waterstof moet voldoende hernieuwbare **elektriciteit** beschikbaar zijn, met name afkomstig van windparken op zee.
- Tot 2030 is alleen blauwe waterstof op grote schaal beschikbaar. Hiervoor zijn CCS-projecten ► noodzakelijk.
- Om productie, distributie en gebruik van groene waterstof aantrekkelijk te maken, moeten de kosten van elektrolyzers flink omlaag. Daarnaast zijn meer prijsprikkels nodig om de inzet van duurzame brandstoffen te stimuleren en grootschalige inzet van waterstof mogelijk te maken. Nationale sturing ◀ is hiervoor gewenst. Consistent meerjarig beleid is noodzakelijk om alle stakeholders zekerheid te bieden.

Acties in het proces naar de RES 2.0

Om ervoor te zorgen dat brandstoffen hun beoogde rol in het toekomstige energiesysteem kunnen vervullen, zijn er mogelijk aanvullende acties nodig vanuit de RES-regio. De RES-partners werken de komende twee jaar aan het in beeld brengen van het programma van vergunningen, procedures, investeringen en projecten die de transitie naar duurzame brandstoffen mogelijk moeten maken. Het doel van het programma is om gemeenten en waterschappen handelingsperspectief te bieden. Het belang van duurzame brandstoffen zal van gemeente tot gemeente sterk verschillen. Voor een aantal gemeenten is met name de realisatie van infrastructuur (leidingen), de aanleg van tankstations, of specifieke toepassingen van duurzame brandstoffen belangrijk. Voor waterschappen geldt dat met name de productie, levering

en eigen gebruik van groengas relevant is. Het actieprogramma maakt deze verschillen en de benodigde acties voor de provincie, de gemeenten en de waterschappen concreet.

6 Energiesysteem

Centraal in dit hoofdstuk staan de leidende principes bij het verwezenlijken van een toekomstbestendig, veerkrachtig en efficiënt energiesysteem. Ook beschrijven we hoe de toepassing van deze principes stapsgewijs, integraal, in overleg en participatief moet gebeuren.

- 6.1 Wat betekent de energietransitie voor het energiesysteem als geheel?
- 6.2 Hoe komen we daar?

We kunnen het huidige energiesysteem niet van de ene op de andere dag ingrijpend veranderen. Daarom pakken we de energietransitie voortvarend, maar stapsgewijs aan.

6.1 Wat betekent de energietransitie voor het energiesysteem als geheel?

De transitie naar een toekomstbestendig, veerkrachtig en efficiënt **energiesysteem** is complex. Om dit te verwezenlijken hanteren we vijf leidende principes, die onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden. In de **uitvoeringslijnen** worden eerste stappen gezet met deze leidende principes. Voor de volledige realisatie van de energietransitie is inzet nodig van alle betrokkenen, binnen en buiten de RES.

1 We streven naar energie-efficiëntie en energiebesparing

Besparen en zuinig omgaan met beperkte middelen is belangrijk. In onze regio geldt dit bij uitstek voor energie, kosten en ruimte. Keuzes die leiden tot de grootste energiebesparing, gaan niet altijd gepaard met de laagste kosten of de kleinste ruimtelijke impact. Daarom moeten ruimte, kosten en energie worden bekeken als één geheel. Onderstaand kader licht dit principe toe met een voorbeeld van isolatie.

Afweging kosten en opbrengsten bij energiebesparing

De vraag naar warmte kun je in de gebouwde omgeving aanzienlijk verminderen door huizen en gebouwen te isoleren. Dat brengt kosten met zich mee. De opbrengsten zijn mede afhankelijk van gedrag en zijn daardoor vaak minder groot. Investeren in vergaande energiebesparing zal niet via je energierekening terug zijn te verdienen. De regio Rotterdam Den Haag heeft de ambitie om woningen en gebouwen te isoleren tot minimaal energielabel C, en hoger als dit qua techniek en kosten nodig en aantrekkelijk is. Gemeenten maken zelf keuzes over de mate van verdere besparing.

Ondanks de verwachte energiebesparingen zal de elektriciteitsvraag in de regio stijgen, onder andere door de toename van elektrisch vervoer, van het aantal elektrische apparaten en van het gebruik van elektrische verwarming in gebouwen. Het is niet realistisch om aan te nemen dat met besparingen de stijgende vraag naar **elektriciteit** wordt voorkomen en ook zal een flinke verwarmingsvraag blijven bestaan. Besparing alleen is onvoldoende, maar is het wel een van de oplossingsrichtingen, samen met de andere leidende principes.

2 We streven naar een balans van de energievraag en de energieproductie

Productie van en vraag naar energie moeten perfect op elkaar worden afgestemd. Hoe beter de afstemming, hoe minder energie, ruimte en geld er nodig is voor transport en voor omzettingen en opslag van energie. In het bestaande energiesysteem draaien we door deze onderlinge afstemming vooral aan de productieknop: bij meer vraag produceren we meer. In het toekomstig systeem is de energieproductie minder stuurbaar. Daarom moeten we manieren ontwikkelen om ook aan de vraagknop te draaien: bij minder productie verkleinen we de vraag.

Slimme apparaten kunnen hun vraag afstemmen op het aanbod. Daarvoor zijn wel nieuwe marktprikkels nodig. Het Rijk en de Europese Commissie zijn als eersten verantwoordelijk om hiervoor de juiste markt-, belasting- en juridische regels op te stellen. Gemeenten spelen een adviserende rol: via de VNG kunnen ze ideeën aandragen bij het Rijk. Lokale overheden staan dicht bij de praktijk, ze kunnen meesturen bij de uitrol van slimme apparaten. Daarnaast kunnen lokale overheden bij concessieverlening het efficiënt balanceren bevorderen, bijvoorbeeld door 'smart charging' voor te schrijven.

3 We zetten hoogwaardige energie hoogwaardig in

Groengas is een hoogwaardige vorm van energie, maar omdat het beperkt beschikbaar is moet je het slim gebruiken – alleen waar het echt nodig is.

Warmte is een **laagwaardige vorm van energie** (al is hogetemperatuurwarmte hoogwaardiger dan lagetemperatuurwarmte, zie kader). Omdat er veel extra energie nodig is om er brandstoffen of elektriciteit van te maken, is dat niet efficiënt. Toch is warmte waardevol. Door laagwaardige **restwarmte** te gebruiken voor het verwarmen van huizen, kun je bijvoorbeeld besparen op andere – hoogwaardige – vormen van energie, zoals groengas en elektriciteit.

Trapsgewijze efficiëntieverbetering

Met **cascaderen** bedoelen we het trapsgewijs inzetten van warmte. Het is een manier om warmte zo efficiënt en hoogwaardig mogelijk te gebruiken. Water met een hoge temperatuur (ca. 70 °C) kun je bijvoorbeeld gebruiken om slecht geïsoleerde huizen te verwarmen. Na dit gebruik is het water koeler (ca. 50 °C), maar nog altijd warm genoeg voor andere toepassingen. Zo kun je dit middentemperatuurwater gebruiken om huizen te verwarmen in nieuwere, beter geïsoleerde wijken.

Voor het toepassen van het leidende principe ‘**hoogwaardige energie** hoogwaardig inzetten’ is veel coördinatie en overleg nodig tussen uiteenlopende partijen. De RES zet hierin belangrijke (eerste) stappen, door dit principe als uitgangspunt te hanteren.

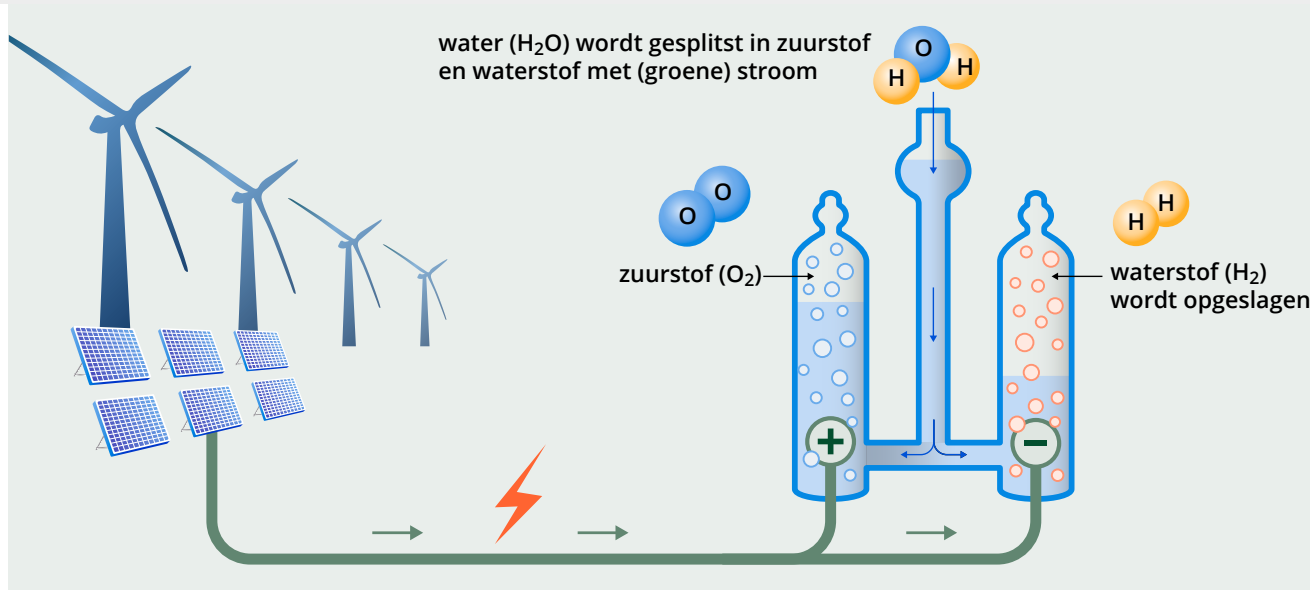
4 We houden rekening met de eigenschappen van de nieuwe energiebronnen

Duurzame **energiebronnen** zijn minder bestuurbaar dan fossiele bronnen. De hoeveelheid zonne- en windenergie is variabel en gedeeltelijk onzeker; restwarmte en **geothermie** zijn juist continu beschikbaar, maar bewegen niet mee met de vraag. Daarom streven we naar een mix van zonnepanelen en windturbines, zodat de betrouwbaarheid van de duurzame elektriciteitsproductie toeneemt. Deze mix helpt om (uitbreidingen van) het elektriciteitsnet efficiënt te benutten en zo overbelasting te voorkomen. Ook de betrouwbaarheid van warmte gaat erop vooruit als we inzetten op een mix van verschillende bronnen, namelijk restwarmte en geothermie. Om de betrouwbaarheid van warmtelevering uit restwarmte te garanderen zijn daarnaast goede afspraken nodig met de leveranciers van restwarmte.

Het bevorderen van de betrouwbaarheid of de netefficiëntie kan strijdig zijn met andere overwegingen. Dat is zeker het geval in deze dichtbevolkte regio. Vanuit ruimtelijke overwegingen zijn combinaties van zonnepanelen en windmolens bijvoorbeeld niet overal mogelijk. Daarom is er mogelijk meer ruimte nodig voor infrastructuur en installaties voor opslag en omzetting. We maken een zo integraal mogelijk afweging tussen een mix van bronnen en een uitbreiding van de energienetten, zowel voor afzonderlijke locaties als voor de regio als geheel. De rol van gemeenten en de provincie omvat hierbij het behartigen van het maatschappelijk belang.

5 We zien het belang van opslag en omzetting

Opslag en omzetting vormen het sluitstuk van een betaalbare, betrouwbare, veilige en schone energievoorziening voor iedereen in de regio Rotterdam Den Haag in 2050.

Figuur 6.1 Waterstof maken

Omzettingen van de ene energievorm in de andere kosten energie, geld en ruimte. Energetisch is het efficiënt om het aantal omzettingen te beperken. Elektriciteit kan bijvoorbeeld niet langdurig worden opgeslagen in een batterij; daarvoor zijn andere omzettingen nodig, bijvoorbeeld naar waterstofgas.

Toch zal er altijd opslag en omzetting nodig zijn om resterende verschillen tussen vraag en aanbod, zowel in de tijd als in de ruimte, te overbruggen. Opslag en omzetting vragen op hun beurt om ruimte, geld en energie zoals bijvoorbeeld bij de omzetting van elektriciteit naar **waterstof**.

Technologieën voor opslag en omzetting zijn volop in ontwikkeling en er zijn nog veel vragen . Om die te kunnen beantwoorden, is meer onderzoek nodig – een taak voor overheden, in samenspraak met marktpartijen en consumentenorganisaties.

Waterstof uit goedkope en duurzame elektriciteit

Bij de omzetting van elektriciteit naar waterstof, en weer terug naar elektriciteit, gaat de helft tot twee derde van de energie verloren.

De omzetting van elektriciteit in waterstof met een **elektrolyser** heeft een efficiëntie tussen de 60% en de 80% (hydrogeneurope.eu). De omzetting van waterstof naar elektriciteit in een brandstofcel heeft een efficiëntie van maximaal 60% (SOFC-type) (energy.gov). De totale efficiëntie ligt dus indicatief tussen 36% en 48%. Daarnaast zijn er aanzienlijke investeringen nodig om deze omzettingen mogelijk te maken. Ook

is er ruimte nodig voor de productie van elektriciteit (om waterstof te maken) en voor de waterstofproductie zelf (in 'waterstoffabrieken'). Toch kan het verstandig zijn om elektriciteit in waterstof om te zetten. Soms is er namelijk een overvloed aan hoogwaardige duurzame elektriciteit, bijvoorbeeld als het lange tijd hard waait of er veel zonneschijn is. Door deze goedkope en duurzame elektriciteit om te zetten in (groene) waterstof, ontstaat er een energiebuffer, die bij schaarste kan worden aangesproken.

6.2 Hoe komen we daar?

De vijf hiervoor beschreven leidende principes zijn nodig om een toekomstbestendig, veerkrachtig en efficiënt energiesysteem te verwezenlijken. De toepassing van deze principes zal stapsgewijs, integraal, in overleg en participatief moeten gebeuren. In de huidige RES is daar op elementen rekening mee gehouden. Verdere invulling is onderdeel van de RES'en die volgen.

We werken stapsgewijs

We kunnen het huidige energiesysteem niet van de ene op de andere dag ingrijpend veranderen. Daarom pakken we de energietransitie voortvarend, maar stapsgewijs aan. De verbetering van **energie-efficiëntie** en energiebesparing is geënt op de Transitievisies Warmte die de regio gemeenten opstellen.

Afspraken om hoogwaardige energie hoogwaardig in te zetten worden gemaakt door marktpartijen, gemeenten en de provincie. Netbeheerders, marktpartijen en energieleveranciers passen het energiesysteem zo aan dat het rekening houdt met de eigenschappen van nieuwe energiebronnen en het de toekomstige energievraag en energieproductie in balans houdt. De provincie en de gemeenten zijn hier nauw bij betrokken. Marktpartijen en netbeheerders werken aan de infrastructuur en installaties voor opslag en omzettingen. Regio gemeenten en de provincie moeten hier ruimte voor vinden.

We werken integraal

Elke stap heeft gevolgen voor andere stappen. En het energiesysteem is één geheel: winsten in één onderdeel kunnen elders ten koste gaan van ruimte, geld of energie. Daarom kijken en werken we zoveel mogelijk

integraal, waarbij we ons richten op de laagst mogelijke totale maatschappelijke kosten. Op dit moment is er nog onvoldoende inzicht in de totale kosten en baten van de transitieopgave om de afweging integraal te maken. Een kosten-batenanalyse is derhalve nadrukkelijk geen onderdeel van deze RES 1.0. Wel wordt er gerekend aan bijvoorbeeld de warmtetransitie; aan de hand van verschillende modellen worden de kosten van alternatieven per wijk tegen elkaar afgewogen.

De provincie heeft het voortouw genomen met de 'Systeemstudie energie-infrastructuur Zuid-Holland' (CE Delft, Quintel en TNO, 2021) en met de ontwikkeling van het Regionaal Waterstofprogramma. Daardoor hebben we nu een breed inzicht in de behoefte aan opslag en omzettingen. Ook met de RES 1.0 zet de regio enkele stappen. We vertrekken vanuit de sterktes van de regio.

We houden rekening met de eigenschappen van nieuwe energiebronnen en we zetten in op een mix van bronnen. We zetten onze **regionale warmtebronnen** zo hoogwaardig mogelijk in. De inzet van warmtelevering in plaats van verwarming met elektrische warmtepompen vermindert de overbelasting van het elektriciteitsnet (Systeemstudie Zuid-Holland, 2021).

In de uitvoeringslijn elektriciteit zetten we voor zonne-energie in op meer-
voudig ruimtegebruik, waardoor we én ruimte besparen én bijdragen aan onze ambitie op het gebied van duurzame productie.

We werken in overleg

Omdat de energietransitie stapsgewijs verloopt, zijn nog niet alle connecties duidelijk. Lokale keuzes hebben impact op het groter geheel. Daarom werken we in overleg. De RES-regio Rotterdam Den Haag brengt zeer veel overheden samen, meer dan de meeste andere RES-regio's. Daarnaast werken we nauw samen met het Rijk en andere partijen, zoals netbeheerders, marktpartijen en andere stakeholders. Dit is noodzakelijk om alle leidende principes toe te passen. De provincie en de RES-regio hebben daarbij een brede, initiërende, coördinerende en faciliterende rol in; lokaal hebben de gemeenten en de RES-regio die rol.

Met de RES 1.0 zetten we qua samenwerken en overleg belangrijke stappen. Voor elektriciteit onderzoeken we **zoekgebieden** in gebiedsgerichte processen, met betrokkenheid van alle gemeenten, provincie, Rijkswaterstaat, ProRail, netbeheerders en energiecoöperaties. Zo houden we rekening met de eigenschappen van nieuwe energiebronnen en zorgen we voor balans van energievraag en energieproductie. De productie en inzet van groengas gebeurt in overleg met verschillende marktpartijen, de provincie, de regio en waterschappen. Zo kunnen we hoogwaardige energie hoogwaardig inzetten en waar nodig opslag en omzetting realiseren.

We werken participatief

Met de RES 1.0 toont de regio visie en regie. In deze en alle volgende RES'en behouden en versterken we het overleg tussen alle betrokkenen. We werken participatief, met betrokkenheid van inwoners, bedrijven en belanghebbenden. Energiebesparing, o.a. door woningen te isoleren, kan alleen met medewerking van bewoners, verhuurders en woningcorporaties. Ook aanleg van warmtenetten, één van de manieren om hoogwaardige energie hoogwaardig in te zetten, vereist participatie van inwoners en bedrijven. Participatie van eigenaren, woningcorporaties en bedrijven is cruciaal voor de installatie van zonnepanelen op daken en voor het realiseren van lokaal eigendom. Alleen zo kunnen we het energiesysteem aanpassen aan de nieuwe energiebronnen, terwijl we ook slim omgaan met de schaarse ruimte in onze regio.

Dit zijn de eerste stappen, ook in de toekomst is participatie van inwoners en andere betrokkenen nodig. Nieuwe manieren om energievraag en energieproductie in balans te houden kunnen ook om inwonersparticipatie vragen. Dit geldt ook voor het lokaal realiseren van opslag en omzetting.

VERANTWOORDING ONDERBOUWING VERDIEPING

7 Hoe is de RES tot stand gekomen?

Dit hoofdstuk geeft achtergronden bij de ambities zoals verwoord in de hoofdstukken 2 tot en met 6. Iedere paragraaf beschrijft welke stappen zijn doorlopen om tot de huidige RES 1.0 te komen. Achtereenvolgens komen aan de orde: het participatie- en communicatieproces, de uitvoeringslijnen warmte, elektriciteit, brandstoffen en het energiesysteem. Tot slot wordt, niet uitputtend, ingegaan op de vele partijen die een rol hebben in de energietransitie.

- 7.1 [Participatieproces](#)
- 7.2 [Warmte](#)
- 7.3 [Elektriciteit](#)
  - 7.3.1 [De energietransitie vraagt ruimte](#)
  - 7.3.2 [Betrokkenheid van stakeholders](#)
  - 7.3.3 [Organisatorische clusters](#)
  - 7.3.4 [Uitwerken in gebiedsgerichte processen](#)
  - 7.3.5 [Regionale samenwerking](#)
- 7.4 [Brandstoffen](#)
- 7.5 [Energiesysteem](#)
- 7.6 [Partijen in de energietransitie](#)

7.1 Participatieproces

In het participatieproces onderscheiden we als regio directe communicatie (de regio communiceert met betrokken partijen en volksvertegenwoordigers) en indirecte communicatie (de regio communiceert indirect, namelijk via de gemeenten, met inwoners). Met participatie bedoelen we alle mogelijke vormen van betrokkenheid van belanghebbenden: van informeren en raadplegen tijdens een beleidsproces tot meebeslissen over en mede-eigenaar worden van een energieproject.

Directe communicatie met betrokken partijen

Sinds februari 2018 is met alle stakeholders samengewerkt aan het Energieperspectief 2050 en de (Concept) RES. De gemeenten, waterschappen en de provincie hebben essentiële partners betrokken om ervoor te zorgen dat de RES haalbare en passende inzichten biedt en zoveel mogelijk **draagvlak** bij belanghebbenden organiseerd wordt.

Een lerend onderzoek van de tussenresultaten (Analyse participatie regionale energiestrategieën Zuid-Holland, mei 2020, Provincie Zuid-Holland) concludeert over deze vorm van participatie:

- *“Het heeft de Concept RES op inhoud verrijkt.”*
- *“Het heeft volksvertegenwoordigers én vertegenwoordigers van belanghebbenden in staat gesteld actief betrokken te zijn.”*

Deze werkwijze stelt partijen in de gelegenheid verschillende opties en denkrichtingen uit te wisselen, die zodoende worden gebruikt bij de gezamenlijke ontwikkeling van de RES.

Bij de totstandkoming van het regionale **Energieperspectief 2050** zijn bijeenkomsten georganiseerd voor een brede doelgroep belanghebbenden. Gedurende het proces om te komen tot de Concept RES zijn diverse bijeenkomsten en consultatierondes georganiseerd met volksvertegenwoordigers, zodat leden van de gemeenteraden, van de Verenigde Vergadering van waterschappen en van Provinciale Staten met elkaar van gedachten konden wisselen.

Vanwege de coronamaatregelen zijn de geplande fysieke bijeenkomsten over de Concept RES sinds maart 2020 vervangen door online webinars en toelichting bijvoorbeeld via video's. De RES-partijen hebben, op verzoek met extra ondersteuning van het RES-team, de Concept RES besproken met genoemde volksvertegenwoordigers. Een aantal gemeenteraden heeft ook inwoners betrokken om inzichten op te halen voor de gemeentelijke reactie. De resultaten daarvan zijn, in de vorm van Wensen en Bedenkingen, verwerkt in deze RES 1.0. In een webinar in november 2020 zijn de Wensen en Bedenkingen procesmatig besproken en waren volksvertegenwoordigers in de gelegenheid hierover vragen te stellen. In februari 2021 zijn er opnieuw drie bijeenkomsten in het kader van de wensen en bedenkingen georganiseerd voor volksvertegenwoordigers. Zowel om op inhoud van **Elektriciteit** en **Warmte** in de RES te spreken als over de concept Nota van beantwoording van de Wensen en Bedenkingen. Voorafgaand aan het besluitvormingsproces worden volksvertegenwoordigers inhoudelijk geïnformeerd over het proces en de technische inhoud.

De regionale digitale communicatie, via een website, online nieuws en sociale media, is bedoeld om informatie over het regioproces te delen en lokale activiteiten te ondersteunen. Het informeren van betrokken partijen gebeurt via een LinkedIn-account, aangemaakt voordat de Concept RES verscheen. Dit medium is gekozen vanwege de goede aansluiting bij de primaire doelgroep en de feitelijke inhoud. We gebruiken het onder andere om (steeds meer) goede voorbeelden van binnen en buiten de regio te delen. Door het 'delen en liken' van berichten neemt het aantal volgers toe en kunnen steeds meer mensen op steeds meer momenten de berichtgeving volgen. De website bevat relevante documentatie, vaak ook als bronvermelding in deze RES opgenomen, die als achtergrond bij de RES dient.

Betrokkenheid van de (lokale) professionele belanghebbenden is geborgd, zowel op programmaniveau als per **uitvoeringslijn**. Het betrekken van inwoners, bedrijven en andere belanghebbenden gebeurt door de gemeenten. De inhoud van de RES is het resultaat van de ontvangen Wensen en Bedenkingen, (online) bijeenkomsten, informatie van deelnemende partijen, eigen onderzoek, externe bronnen en gesprekken die in alle uitvoeringslijnen worden gevoerd. Deze inzet op directe communicatie wordt ook toegelicht per uitvoeringslijn, in de volgende paragrafen van dit hoofdstuk.

Indirecte communicatie met inwoners, bedrijven, organisaties

In het RES-proces wordt gemonitord welke onderwerpen zich lenen voor een eenduidige communicatieaanpak, bijvoorbeeld een gemeenschappelijk persbericht dat door gemeenten gepersonaliseerd kan worden. Deelnemende partijen sturen dit vervolgens zelf uit. Hieronder volgen enkele voorbeelden van indirecte communicatie. Steeds is eerst geïnventariseerd of er al een landelijke boodschap of structuur was waarvan gebruik kon worden gemaakt.

Alle 30 energieregio's doorlopen een vergelijkbaar proces. Daarom maken ze zoveel mogelijk gebruik van hetzelfde netwerk (van communicatieadviseurs en de expertpool van RVO) en dezelfde communicatiemiddelen (via Nationaal Programma RES, kortweg NP RES). Alle betrokkenen in Nederland maken vergelijkbare keuzes over wat ze op welk moment delen. Via het Landelijke Communicatie Klimaat Netwerk worden persaangelegenheden van NP RES en de aanpak in de 30 regio's gemonitord. Landelijke communicatiemiddelen worden – indien mogelijk – aangepast tot middelen die regionaal, of zelfs lokaal, bruikbaar zijn. Ook profiteert de regio van landelijke of in andere regio's ontwikkelde inzichten over energietransitie-communicatie. Zo wordt in de regio gebruikgemaakt van landelijk ontwikkelde animaties. En kunnen gemeenten gebruikmaken van middelen uit de campagne 'Iedereen doet Watt' en van landelijke kennisbronnen, zoals de leeromgeving energieparticipatie.nl.

De regionale website RESRotterdamDenHaag.nl is begin 2020 primair ontwikkeld om betrokken partijen te informeren. Inwoners en andere belanghebbenden worden hier doorverwezen naar de RES-partijen.

De LinkedIn-account is primair bedoeld om de betrokken partijen te informeren maar ook een middel dat door gemeenten gebruikt kan worden in de communicatie met hun inwoners. De RES stelt zich faciliterend op door bijvoorbeeld regionale of lokale voorbeelden te delen en daarmee indirect te informeren over de weg naar participatie (via de gemeenten).

We faciliteren samenwerking met Jong RES, o.a. door online verbinding te maken, op de site en LinkedIn wederzijds te verwijzen en contacten te leggen met en via deze organisatie. In enkele gevallen helpt Jong RES de gemeenten bij het benaderen en betrekken van jongeren.

De onderzoeken 'Analyse participatie regionale energiestrategieën Zuid-Holland' (mei 2020) en 'Quickscan participatie RES Rotterdam Den Haag – Stand van zaken voor bestuurlijk gesprek over rol van inwoners bij de RES' (november 2020) laten zien dat er veel gebeurt om inwoners en organisaties te informeren en te betrekken. Hoofddlijnen uit dit laatstgenoemde onderzoek zijn opgenomen in [paragraaf 8.1](#) . De manier waarop gemeenten de communicatie en participatie uitvoeren verschilt, o.a. qua niveau van participatie (ladder), qua intensiteit van de participatie-activiteiten en qua bereik, mate van **inclusiviteit** en inhoudelijk accent. Gemeenten maken hierin eigen keuzes, afhankelijk van het effect dat ze verwachten in hun specifieke bewonersgroep en onder hun specifieke omstandigheden. Regionale ondersteuning varieert ook: soms bestaat die uit een financiële bijdrage (zoals een vergoeding voor de inzet van Swipocratie, een onlinetool waarmee inwoners eenvoudig en snel hun mening kunnen geven), soms organiseren we gezamenlijk iets (zoals het uitdragen van een boodschap, indirect via de website) en soms stellen we landelijke inzichten of middelen beschikbaar.

De regio stimuleert waar mogelijk het contact tussen de gemeenten en de Participatiecoalitie. In de RES-regio is de Participatiecoalitie bestuurlijk vertegenwoordigd en betrokken in de uitvoeringslijnen. Daarmee is het streven naar lokaal eigendom en naar participatie, zoals beschreven in de handreiking van NP RES, op bestuurlijk en uitvoerend niveau verankerd in onze RES. Lokaal zijn er voorbeelden van samenwerking tussen gemeenten en de Participatiecoalitie, die ten goede komt aan de beoogde inwonersparticipatie. Door de verschillende stadia van strategievorming en projectuitvoering waarin gemeenten verkeren, zijn er grote onderlinge verschillen.

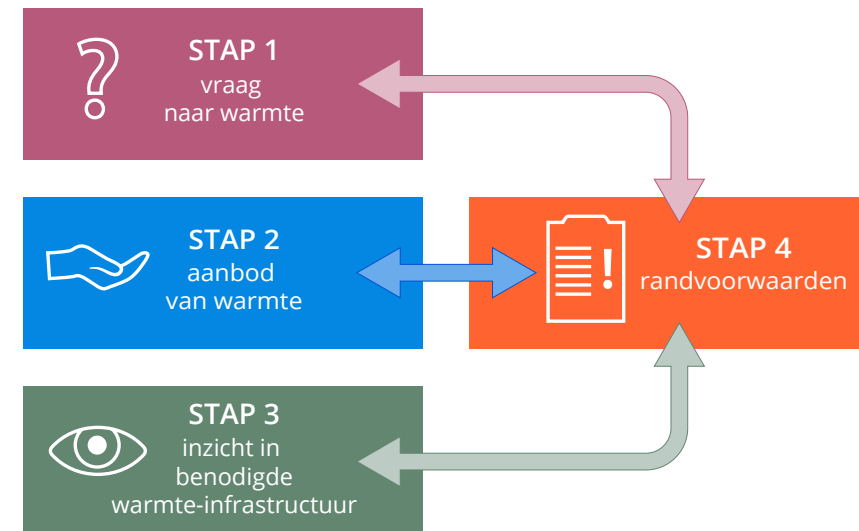
7.2 Warmte

De energieregio Rotterdam Den Haag werkt aan de totstandkoming van de Regionale Structuur Warmte (**RSW**), de officiële naam van het onderdeel **Warmte** in de Regionale Energiestrategie (RES). De RSW richt zich op bovengemeentelijke warmte-uitwisseling. Om bij het opstellen van de RSW optimaal gebruik te maken van de kennis en kunde in de regio , is er intensief samengewerkt met en door, gemeenten, provincie, waterschappen en publieke, maatschappelijke en marktpartijen. Aanvullend is de regio de samenwerking aangegaan met EBN en Invest-NL.

Doorlopen stappen

Bij de totstandkoming van de RSW hebben we vier stappen doorlopen:

Figuur 7.1 Stappenplan

- In stap 1 en 2 hebben we de vraag naar en het aanbod van warmte inzichtelijk gemaakt.
- In stap 3 zijn vraag en aanbod samengebracht en vertaald in scenario's met een bijbehorende warmte-infrastructuur.
- In stap 4 zijn de benodigde randvoorwaarden en sturingsinstrumenten geïdentificeerd om de warmte-uitwisseling in te toekomst te kunnen realiseren.

Stap 1 en 2

Eerst hebben de warmtevraag en het warmte-aanbod geïnventariseerd, en de inzichten daarover verrijkt en aangevuld. Voor realistische (en transparante) ramingen hebben we zoveel mogelijk gebruikgemaakt van openbare data en van data van publieke en marktpartijen die actief zijn in de regio.

Stap 3

In stap 3 hebben we verkend wat de regionale mogelijkheden zijn voor de transitie naar een duurzame warmtevoorziening. Daarvoor heeft de regio, samen met EBN en Invest-NL, een opdracht verleend aan het consortium Royal HaskoningDHV, Gradyent en Fakton (hierna: **Consortium**). Deze opdracht omvatte het ontwikkelen van scenario's voor een bovengemeentelijke warmte-infrastructuur, waarbij elk scenario uitgaat van andere keuzes m.b.t. de collectieve warmtevraag, -bronnen en -netten.

Op basis van deze scenarioanalyse ontwikkelden de regiopartijen een beeld dat richting geeft aan kansrijke, regionale warmte-uitwisseling in 2050. Dit toekomstbeeld voor 2050 is vervolgens terugvertaald naar stappen en activiteiten richting 2030.

Stap 4

De voor de realisatie van de warmte-uitwisseling benodigde randvoorwaarden en sturingsinstrumenten zijn inzichtelijk gemaakt. Dit gebeurde parallel aan, en in samenhang met, de eerste drie stappen. Aanvullend is er een juridische analyse uitgevoerd naar de huidige en toekomstige wet- en regelgeving. Daarbij was de vraag of deze al voorzien in de randvoorwaarden en instrumenten om te kunnen sturen. Het resultaat van de analyse is behandeld tijdens werkateliers. Het uiteindelijke resultaat van deze stap is een overzicht van randvoorwaarden en sturingsinstrumenten die gemeenten nodig hebben bij realisatie, waarbij per item staat vermeld of ze er nu al over kunnen beschikken of dat er een aanvulling nodig is.

Samenwerking door regiopartijen

Bij de totstandkoming is nauw samengewerkt met publieke, maatschappelijke en private partijen die direct betrokken zijn bij de warmtetransitie in de regio. Met EBN en Invest-NL is gezamenlijk onderzoek uitgevoerd en informatie uitgewisseld. De regio kon daarmee steunen op de kennis, ervaring en capaciteit van beide organisaties.

Betrokken partijen (publiek, maatschappelijk, markt)

Gemeenten, waterschappen, provincie, netbeheerders, belangenorganisaties, Natuur & Milieufederatie, de Participatiecoalitie, koepelorganisaties (energiecoöporaties, woningbouwcorporaties), Energie Transitiepartners, Eneco, Warmtebedrijf Rotterdam, Engie, Uniper, Vattenfall, Shell, Warmtebedrijf Westland, AVR, Ennatuurlijk, Netverder, Havenbedrijf Rotterdam, Stedin, Greenport West-Holland en Deltalinqs, Gasunie, Warmtesysteem Oostland.

Voor de invulling van de warmte-uitwisseling zijn regionale werkateliers voor publieke, maatschappelijke en/ óf marktpartijen georganiseerd (zie kader). Aanvullend op de werkateliers zijn in klein comité en op individuele basis afstemmomenten geweest met gemeenten, samenwerkingsverbanden en andere betrokken partijen. Een voorbeeld hiervan is de ambtelijke Meedenkgroep met vertegenwoordigers van enkele gemeenten en de provincie. Deze

afstemmomenten waren zowel gericht op het bespreken en toetsen van specifieke inhoudelijke (lokale) thema's als de werkwijze voor de totstandkoming.

Bij het opstellen van de RSW was het uitgangspunt: gelijkwaardigheid van alle betrokken partijen. De besluitvorming over het richtinggevende beeld van de regionale warmte-uitwisseling is belegd bij de publieke partijen.

2020	BETROKKEN PARTIJEN	WAT	STAP (PRIMAIRE FOCUS)			
augustus/ oktober	gemeenten, markt	• data-uitvraag t.b.v. lokale vraag en aanbod	STAP 1 vraag naar warmte 	STAP 2 aanbod van warmte 	STAP 3 warmte-infrastructuur 	STAP 4 randvoorwaarden
	publiek, maatschappelijk	• uitgangspunten scenario's warmte-uitwisseling				
	publiek, maatschappelijk	• scenariobepaling en werking scenario's				
	publiek, maatschappelijk, markt	• reflectie scenario's en benoemen kansrijke bouwstenen • inventarisatie randvoorwaarden en sturingsinstrumenten				
november/ december	markt	• hoofdlijn en resultaten scenario-analyses • kansrijke bouwstenen warmte-uitwisseling marktpartijen				
	publiek, maatschappelijk	• inzichtverdiepende scenario-analyses, incl. WTSZH • bouwstenen optimale warmte-uitwisseling in de regio • benoemen randvoorwaarden en sturingsinstrumenten				
	publiek (bestuurlijk)	• bouwstenen RSW 1.0 • benoemen randvoorwaarden en sturingsinstrumenten				

Figuur 7.2 Totstandkoming van de Regionale Structuur Warmte

Samenhang Integraal warmtetransportsysteem Zuid-Holland

Parallel aan de RSW loopt vanuit de Gasunie een onderzoek op het provinciale schaalniveau van het Integraal ontwerp Warmtetransport Systeem Zuid-Holland (WTSZH). Om ervoor te zorgen dat beide trajecten qua informatie en kennis van de ontwikkelingen in de regio goed van elkaar gebruik maken heeft vanuit de regio nauwe afstemming plaatsgevonden met de Gasunie en de provincie Zuid-Holland, als leden van het projectteam WTSZH.

Naast het onderzoek uitgevoerd door het Consortium heeft Gasunie een verkenning gedaan naar een integraal warmtetransportsysteem in Zuid-Holland. Deze verkenning is onderdeel van het project Warmtetransportsysteem Zuid-Holland van Gasunie, EZK en PZH. Doel van het project is de realisatie van een warmtetransportsysteem in de regio Zuid-Holland tegen maatschappelijk optimale condities en efficiënte kosten. Het project Warmtesysteem Zuid-Holland vindt plaats onder de regie van het Rijk: vanwege het bovenregionale karakter en het belang van deze infrastructuur voor het behalen van de klimaatdoelen in de industrie, landbouw en gebouwde omgeving. Het gehele project omvat de activiteiten die noodzakelijk zijn voor het ontwerp, de aanleg en exploitatie van een maatschappelijk optimaal warmtetransportnet in Zuid-Holland, te beginnen bij WarmtelinQ. Met het project WarmtelinQ wordt er gewerkt aan een transportnet om warmte uit de Rotterdamse Haven naar de regio Vlaardingen-Den Haag te transporteren. De RES kijkt specifiek naar de resultaten van de verkenning 'integraal ontwerp' die Gasunie heeft uitgevoerd.

7.3 Elektriciteit

Deze paragraaf gaat over het proces om te komen tot een duurzame energievoorziening. Hoe komt de regionale inzet tot stand? Hoe onderzoeken we waar we productie van **elektriciteit** uit **hernieuwbare bronnen** kunnen inpassen? Hoe vergroten we kansen en hoe kunnen we die kansen benutten? We besteden aandacht aan energiebesparing, aan randvoorwaarden en aan de samenhang met maatschappelijke principes. Ook na oplevering van deze RES blijven we werken aan een betaalbare, betrouwbare, veilige en schone energievoorziening in 2050.

De RES-regio Rotterdam Den Haag werkt al langer aan een duurzaam **energiesysteem**. Sinds begin 2018 kijken 23 gemeenten, vier waterschappen en de provincie, samen met deskundigen van netbeheerders, maatschappelijke organisaties en ondernemingen, naar de kansen, mogelijkheden en voorwaarden voor de energietransitie. Dit heeft in juni 2019 geresulteerd in het **Energieperspectief 2050**, een toekomstbeeld met als leidend principe 'betaalbaar, betrouwbaar, veilig, schoon en voor iedereen'.

7.3.1 De energietransitie vraagt ruimte

Voor het opwekken, opslaan en transporteren van elektriciteit uit hernieuwbare bronnen is ruimte nodig, zowel ondergronds (o.a. infrastructuur) als bovengronds (o.a. zonnepanelen, windmolens en transformatorstations). Daardoor heeft de energietransitie grote invloed op het uiterlijk en het functioneren van onze dorpen, steden en landschappen. Vandaar dat we

expliciet aandacht besteden aan de ruimtelijke dimensie van de energietransitie: we kijken zorgvuldig naar mogelijkheden om duurzame energieproductie in te passen in het bestaande landschap en naar de impact hiervan op het landschap en op de ruimtelijke ordening.

Het opwekken van duurzame energie is onze regio niet nieuw. Er draaien al flink wat windturbines en op meerdere plekken liggen al zonnepanelen op daken of velden. Ook zijn er verschillende onderzoeken uitgevoerd en concrete plannen gemaakt om het bestaande aanbod te vergroten ▶.

In het Energieperspectief 2050 zijn regionaal **ruimtelijk-energetische ontwerpprincipes** vastgesteld. Deze ontwerpprincipes hebben we gecombineerd met landschapskenmerken, ruimtelijke kwaliteit en **draagkracht van het landschap**. Zo ontwikkelden we verhaallijnen: mogelijkheden om de productie van hernieuwbare energie ruimtelijk in te passen, waarbij het landschap behouden blijft of versterkt wordt.

Met deze verhaallijnen als vertrekpunt hebben we gebieden in kaart gebracht die kansrijk zijn voor het opwekken van duurzame energie: de zoekgebieden. Op basis van de potentiële productie (in GWh) in deze **zoekgebieden** is de ambitie voor 2030 geformuleerd: 2,8-3,2 **TWh** elektriciteit uit hernieuwbare bronnen. Door deze werkwijze staat de ruimtelijke kwaliteit centraal bij de landschappelijke inpassing van windturbines en zonnepanelen. Door voortschrijdend inzicht of andere ontwikkelingen kunnen er zoekgebieden afvallen. En de verhaallijnen kunnen nieuwe kansrijke mogelijkheden opleveren.

7.3.2 Betrokkenheid van stakeholders

De vraag hoe de RES-regio Rotterdam Den Haag bijdraagt aan de nationale doelstelling van 35 TWh in 2030, is beantwoord in samenwerking met de gehele regio. De regionale ambitie is het resultaat van verschillende ateliers, onderzoeken en bijeenkomsten.

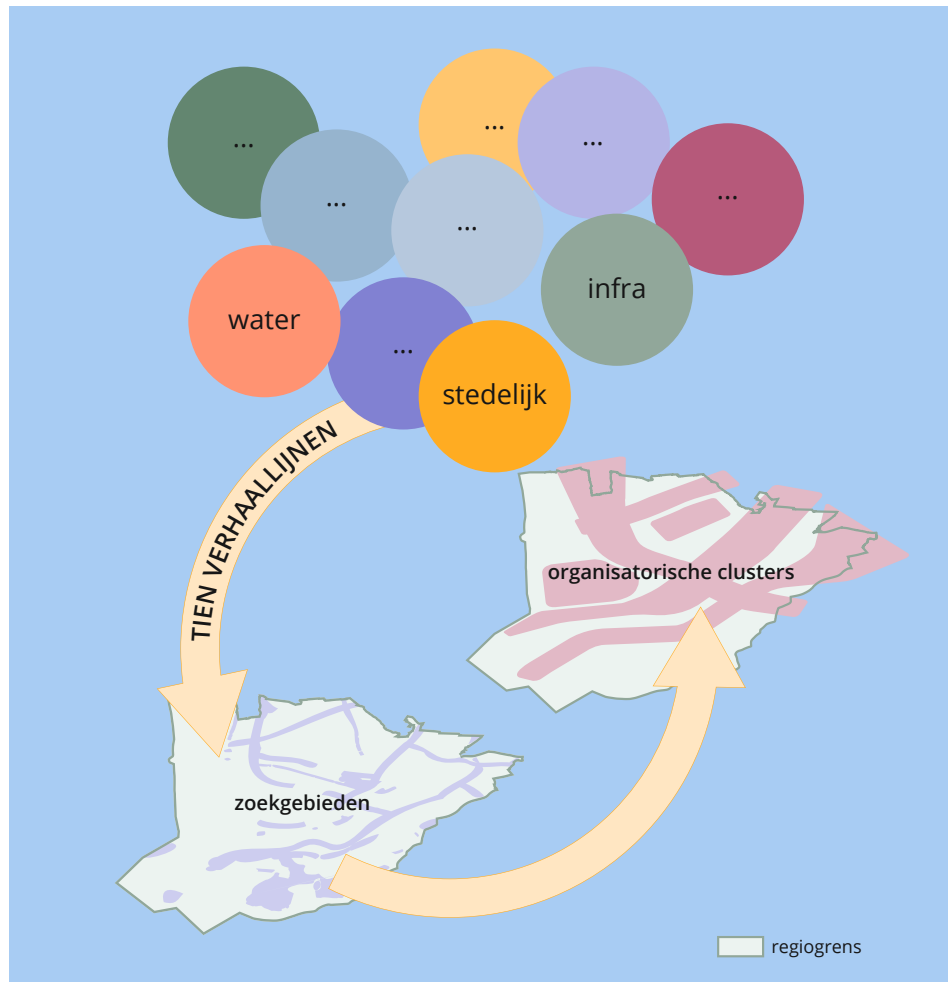
De energieregio heeft gesprekken gevoerd met een grote groep stakeholders ▶, waaronder de provincie, ProRail, Rijkswaterstaat, de waterschappen en -bedrijven, de netbeheerder(s) en de Participatiecoalitie. Daarbij hebben we verkend wat voor hen de belangrijkste punten zijn, welke rol ze kunnen spelen en welke bijdrage ze kunnen leveren.

Met de 'Wensen en Bedenkingen-procedure' op basis van de Concept RES konden alle 23 gemeenteraden, de provincie en de waterschappen in een schriftelijke reactie wensen en bedenkingen, op alle thema's, meegeven aan de regio. Al deze reacties zijn voorzien van een antwoord en de input is meegenomen in deze RES. Door op deze manier tussentijds de visies van de raden op te halen groeide het **draagvlak** voor de RES.

7.3.3 Organisatorische clusters

Het uitwerken van zoekgebieden is vooral een lokale aangelegenheid. Voor onderzoek naar de mogelijkheden om windturbines of zonnepanelen te plaatsen in een specifiek zoekgebied is lokale kennis immers onontbeerlijk. Tegelijkertijd is samenwerking nodig, onder andere om een gezamenlijke aanpak te ontwikkelen, om gesprekken te voeren met stakeholders en om kennis op te doen en te delen.

Om deze redenen zijn de zoekgebieden bijeengebracht in organisatorische clusters (zie figuur 7.3 en het kader daarna), die zijn vernoemd naar de meest voorkomende verhaallijnen binnen elk cluster.

Figuur 7.3 Ordening: van verhaallijnen naar zoekgebieden naar organisatorische clusters

Sommige clusters zijn geografisch geordend – zoals ‘zon en wind bij infrastructuur’; hierdoor wordt samenhang tussen de zoekgebieden en samenwerking met buurgemeenten gefaciliteerd. Bij andere clusters is gekeken naar efficiëntievoordelen van een gezamenlijke aanpak, zoals bij ‘zon in stedelijk gebied’. Alle gemeenten staan immers voor dezelfde vraag: Hoe benutten we in 2030 40% van de geschikte daken en parkeerplaatsen voor het opwekken van zonne-energie? Bij het organisatorische cluster ‘zon en wind bij glastuinbouw’ is de ordening niet alleen geografisch, maar ook gebaseerd op een gezamenlijke aanpak.

De drie organisatorische clusters

- Zon in stedelijk gebied (op daken en parkeerplaatsen);
- Zon en wind bij glastuinbouw;
- Zon en wind bij infrastructuur (A4, A12, A15 en A20), en overige verhaallijnen.

7.3.4 Uitwerken in gebiedsgerichte processen

Binnen de organisatorische clusters hebben we de zoekgebieden waar inpassing van windturbines en zonnepanelen kansrijk werd geacht, nader onderzocht. In de afgelopen periode is dit gebeurd in gebiedsgerichte processen. Daardoor konden we gebruikmaken van lokale kennis, de impact van de inpassing onderzoeken, integrale afwegingen maken en koppelkansen benutten. Bovendien maakt een gebiedsgerichte aanpak het mogelijk om

stakeholders bij het proces te betrekken, met grondeigenaren in gesprek te gaan en de maatschappelijke **acceptatie** te vergroten. Tot slot is voor het daadwerkelijk realiseren van windturbines en zonnepanelen op de onderzochte locaties een vertaling nodig naar het lokale omgevingsbeleid ▶. Ook in het vervolg (naar de RES 2.0) hebben gemeenten een trekkende rol in het maken van afwegingen in gebiedsgerichte processen.

7.3.5 Regionale samenwerking

Daarnaast is regionale samenwerking ▶ uiterst belangrijk. Voor de energietransitie zijn gemeentegrenzen namelijk niet relevant, net zomin als de grenzen van organisatorische clusters. Op regionale schaal kan bovendien veel kennis worden ontwikkeld en gedeeld. En er zijn ook veel verschillende stakeholders, zoals de provincie, Rijkswaterstaat, netbeheerder(s) en werkgevers- en ondernemersverenigingen, die een locatie-overstijgende rol spelen in de regio. Door het gesprek met deze stakeholders regionaal te organiseren, kunnen we gezamenlijke aanpakken en afspraken maken. Dit bevordert de efficiëntie en de effectiviteit van de regionale energiestrategie.

Regionale bijeenkomsten zijn belangrijk voor gebiedsgerichte processen en voor het werken in organisatorische clusters. Tijdens deze bijeenkomsten hebben we aandacht besteed aan: (1) het verrijken, verdiepen en duiden van de ruimtelijke kwaliteit, (2) de haalbaarheid en het **doelbereik** van zoekgebieden, (3) de impact op het net en (4) het (vergroten van) draagvlak. Samen vormen deze vier 'frames' ▶ een volledig afwegingskader voor de ontwikkeling van een zoekgebied. Alleen als er aandacht is voor al deze vier frames, kan de uiteindelijke realisatie van zo'n zoekgebied doorgang vinden. Ook hebben

we de resultaten van onderzoeken, gesprekken en bijeenkomsten op verschillende momenten voorgelegd aan stakeholders, voordat we ze in de strategie verwerkten.

Hoe belangrijk het faciliteren van samenwerking, kennisdeling en -ontwikkeling is, bleek bijvoorbeeld bij het organisatorische cluster glastuinbouw. Tijdens één van de regionale kennissessies/**ateliers** ontstond bij stakeholders het initiatief om samen te onderzoeken of zij de potentie van zon op waterbassins kunnen benutten. Ook bij andere organisatorische clusters, zoals zon in het stedelijk gebied, is kennisdeling van belang om de stevige ambitie te realiseren. Alle gemeenten hebben een vergelijkbare opgave, waardoor het delen van kennis veel voordelen oplevert.

In zowel regionaal als lokaal verband zijn aan de hand van de vier frames uit het afwegingskader verschillende onderzoeken uitgevoerd om zoekgebieden nader te concretiseren.

Frame 1: Behoud en versterking van de ruimtelijke kwaliteit

Het ruimtelijke frame is belangrijk voor de RES-regio Rotterdam Den Haag: we doen alleen nader onderzoek in zoekgebieden als het inpassen van de opwekking van hernieuwbare energie zorgt voor behoud of versterking van de ruimtelijke kwaliteit. Wel willen we de samenhang ▶ tussen zoekgebieden borgen, ongeacht door welke verhaallijn ze zijn aangewezen. Zouden we ons richten op afzonderlijke locaties, dan kan er in vlak bij elkaar liggende zoekgebieden worden gekozen voor (een) ander(e) type(n) inpassing. Dit kan leiden tot een rommelig en/of gespikkeld patroon van windturbines en zonnevelden in het landschap. Om deze reden is ook gekeken naar de samenhang tussen zoekgebieden in deze RES-regio en die in omliggende RES-regio's.

De verhaallijnen hadden gedurende het proces steeds een andere rol. Eerst hielpen ze om zoekgebieden te vinden, later gaven ze handvatten om zoekgebieden verder te ontwikkelen met behoud van ruimtelijke kwaliteit. Ook bij de verdere uitwerking van zoekgebieden – en eventueel bij het vinden van nieuwe – zijn de verhaallijnen nuttig.

Zo dragen de verhaallijnen bij aan de wens en ambitie van de regio om zoveel mogelijk in te zetten op meervoudig ruimtegebruik en koppelkansen te benutten. Ruimtelijke ontwikkelingen op het gebied van duurzame energie kunnen, wanneer ze worden meegenomen in een gebiedsgerichte aanpak, bijdragen aan andere opgaven en aan het vergroten van de integraliteit. Denk hierbij aan het tegengaan van bodemdaling of verzilting, het tegengaan van hittestress, het versterken van biodiversiteit of het koppelen van energie-opwekking aan nieuwbouw.

Frame 2: Haalbaarheid en doelbereik van zoekgebieden

Nader onderzoek in zoekgebieden vraagt om het afwegen van belangen en om samenwerking. Maar het vraagt ook om feiten, inzicht en gegevens. Daarom hebben we lokale en regionale bevindingen over haalbaarheid en doelbereik verder onderbouwd. Met andere woorden: onderzocht is of de ontwikkeling van een zoekgebied haalbaar is én wat dit zoekgebied potentieel aan GWh hernieuwbare energie oplevert.

Zo is het gehele oppervlak aan geschikte grote daken berekend en op kaart gezet. En hebben we onafhankelijke potentieberekeningen laten uitvoeren voor de opwekking op waterbassins in het glastuinbouwgebied. Verder is inzicht verkregen in het draagvlak voor zoekgebieden en hebben we kennis en ervaringen uitgewisseld over hoe je het draagvlak kunt vergroten.

Ook hebben we bekeken in hoeverre de zoekgebieden financieel haalbaar lijken en welke parameters en randvoorwaarden daarbij een rol spelen. Tot slot is gekeken naar de samenhang van deze Regionale Energiestrategie en het bovenregionale beleid, zowel provinciaal (POVI) als nationaal (NOVI) beleid.

Frame 3: Impact op het net

Aan het elektriciteitsnet zijn aanpassingen nodig om (nieuwe) duurzame bronnen (energie-aanbod) te kunnen aansluiten en om de opgewekte elektriciteit te kunnen transporteren naar huishoudens en bedrijven (energievraag). Dit brengt niet alleen praktische overwegingen met zich mee, maar ook maatschappelijke. Zo speelt betaalbaarheid een belangrijke rol in de afweging om nieuwe locaties te ontwikkelen.

Om deze reden zijn netbeheerders betrokken bij de totstandkoming van de RES. Zij deelden hun visie en aandachtspunten met de regio en voerden een netimpactanalyse uit. Daarin bekeken ze de zoekgebieden en maakten een inschatting of er aanpassingen nodig zijn aan het net, eventueel al vóór 2030. Hierbij keken ze waar mogelijk ook naar de kosten. Hieruit bleek dat er geen knelpunten ontstaan die niet voor 2030 op te lossen zijn. Voorwaarde is wel dat plannen tijdig worden geconcretiseerd.

Frame 4: Draagvlak

De energietransitie heeft gevolgen voor de omgeving waarin mensen werken, wonen en leven. Het is dan ook belangrijk om zorgvuldig met de leefomgeving om te gaan. Zonder maatschappelijke acceptatie van deze en andere gevolgen zal de energietransitie niet lukken. Betrokkenheid van stakeholders is daarom van groot belang. De regio heeft hierin een rol. Maar ook gemeenten betrekken stakeholders zoals inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties bij de gebiedsgerichte processen.

We onderscheiden proces-, project- en **financiële participatie**. **Procesparticipatie** en **projectparticipatie** zijn erop gericht belanghebbenden te betrekken bij het proces, om te komen tot realisatie van wind- of zonne-energieprojecten op specifieke locaties. Financiële participatie is zowel gericht op financieel (mede)eigenaarschap als op financiële prikkels voor stakeholders, om duurzame elektriciteitsproductie aantrekkelijker en haalbaarder te maken.

Acceptatie is vaak eenvoudiger als belanghebbenden, al dan niet verenigd in een energiecoöperatie, (financieel) kunnen participeren. Mede daarom streeft het Klimaatakkoord bij toekomstige ontwikkelingen naar 50% lokaal eigendom. Dit streven is door de RES-regio Rotterdam Den Haag omarmd. De verschillende vormen van participatie – inclusief het streven naar 50% lokaal eigendom – zijn in eerste instantie lokale aangelegenheden. De regio vervult een faciliterende rol, waarbij de nadruk ligt op kennisontwikkeling en -deling .

Ook de betaalbaarheid van de energietransitie heeft invloed op het draagvlak. Door stakeholders tijdig te betrekken, zoals de netbeheerders bij het onderzoeken van zoekgebieden, kunnen we maatschappelijke kosten beperken. De regio faciliteert hierin, mede door de netbeheerders en de Participatiecoalitie deel te laten nemen aan ateliers. Op basis van hun informatie is het in de gebiedsprocessen mogelijk keuzes te maken op het gebied van betaalbaarheid, waaronder de slimste keuzes voor netaanpassingen of de verdeling van opbrengsten. De energietransitie moet voor iedereen betaalbaar zijn: bedrijven, maatschappelijke organisaties en inwoners, inclusief de sociale minima. Regionaal worden ook een aantal (subsidie)regelingen geagendeerd, zoals het behoud van SDE-subsidies en stimuleringsmaatregelen. Het behoud van dergelijke financiële regelingen is een algemeen geldende randvoorwaarde voor het slagen van de energietransitie.

7.4 Brandstoffen

De RES bouwt op het thema **duurzame brandstoffen** voort op de achtergrondnotie Duurzame brandstoffen (RES Rotterdam Den Haag, 17 april 2020). Voor deze achtergrondnotitie zijn meerdere gesprekken gevoerd met de ambtelijke en professionele experts op het gebied van **waterstof** en **groengas** in deze regio. Het gaat hier onder meer om het Havenbedrijf Rotterdam, Stedin, Provincie Zuid-Holland, Hoogheemraadschap van Delfland, de Greenport, Gasunie en enkele RES-partijen. Adviesbureau CE Delft heeft voor deze achtergrondnotitie een literatuuronderzoek uitgevoerd naar de inzet van duurzame brandstoffen.

De bevindingen vanuit de achtergrondnotitie zijn opgenomen in de Concept RES. Er hebben twee informerende webinars plaatsgevonden over de inzet van duurzame brandstoffen in de regio:

- Een ambtelijk webinar in april 2020, waar ook de Provincie Zuid-Holland en de Economic Board Zuid-Holland hun plannen hebben toegelicht
- Een webinar voor bestuurders en volksvertegenwoordigers in september 2020, over de rol van waterstof in het energiesysteem.

In de totstandkoming van deze RES is nogmaals bij de ambtelijke en professionele experts opgehaald welke ontwikkelingen relevant zijn voor het thema duurzame brandstoffen.

Om de acties te bepalen die richting de RES 2.0 kunnen worden genomen om de opkomst van brandstoffen in het energiesysteem te versnellen, is er een aantal acties ondernomen:

- Er zijn gesprekken gevoerd met belangrijke spelers op dit terrein (professionele en ambtelijke stakeholders).
- Er is een enquête gehouden onder de leden van het Ambtelijk Netwerk Energie en er is bij hen geïnventariseerd op welke thema's zij behoefte hebben aan meer kennis en informatie.

7.5 Energiesysteem

De omschrijving van het **energiesysteem** als geheel en de definitie van een **toekomstbestendig**, veerkrachtig en efficiënt energiesysteem zijn samen met een werkgroep, bestaande uit experts en vertegenwoordigers van gemeenten, waterschappen en provincie opgesteld. De resultaten zijn besproken in het opdrachtgeversteam en voorgelegd aan het ambtelijk netwerk en geagendeerd in het bestuurlijk netwerk.

De inhoudelijke bevindingen zijn gebaseerd op de Systeemstudie Zuid-Holland en de analyses vanuit de **uitvoeringslijnen Elektriciteit, Warmte en Brandstoffen**:

- De Systeemstudie Zuid-Holland is uitgevoerd in opdracht van de provincie Zuid-Holland (2021). De RES Rotterdam Den Haag is vanaf het begin via de expertgroep en de stuurgroep betrokken geweest bij deze studie en heeft input en feedback gegeven. De uitkomsten zijn meegenomen in de RES.

- De uitvoeringslijnen Elektriciteit, Warmte en Brandstoffen hebben de gevolgen van de transitie op dat deel van het systeem geanalyseerd. Specifiek voor elektriciteit zijn door Stedin en Westland Infra netimpactstudies uitgevoerd.

De uitkomsten van de uitvoeringslijnen en de Systeemstudie Zuid-Holland zijn gebruikt om te komen tot een set aan uitvoeringsprincipes die moeten bijdragen aan het komen tot een toekomstbestendig, veerkrachtig en efficiënt systeem.

Er zijn geen extra berekeningen uitgevoerd, de uitkomsten zijn daarom kwalitatief van aard.

7.6 Partijen in de energietransitie

De regio werkt met vele partijen intensief samen. In het kader staat een (niet uitputtend) overzicht van verschillende partijen . Speciale aandacht is in het proces uitgegaan naar de netbeheerders in de regio, vertegenwoordigd door Stedin. Zij maken actief onderdeel uit van de samenwerking. In de aanloop naar de Concept RES hebben we het **Energieperspectief 2050** opgesteld. Daarbij is een brede groep stakeholders betrokken geweest, waaronder woningbouwcorporaties, omgevingsdiensten, maatschappelijke- en marktpartijen. In het vervolg, na de RES 1.0, vervullen deze partijen ook weer een stevige rol in het proces van realisatie van de ambities.

Bedrijventerreinen

De 23 gemeenten van de regio hebben een regionale strategie voor werklocaties (zoals kantoorpanden en bedrijventerreinen) ontwikkeld en stellen een gemeenschappelijke aanpak op waardoor de economie en werkgelegenheid een impuls krijgen. De strategie stuurt op kwaliteit van de werklocaties, marktevenwicht in vraag en aanbod naar werklocaties, en verduurzaming. Deze regionale strategie wordt in 2021 geactualiseerd. In deze actualisatie wordt met het oog op regionale afspraken over bedrijventerreinen ook verder ingezet op o.a. het stimuleren van verduurzaming en de transitie naar een circulaire economie. Vooruitlopend hierop start de MRDH met de aanpak 'Next Economy Bedrijventerreinen', waarin o.a. wordt gewerkt aan energietransitie op bedrijventerreinen. Dit sluit aan op de ambities binnen de RES om op bedrijfsdaken zonnepanelen te realiseren.

Economic Board Zuid-Holland (EBZ)

In Zuid-Holland werken overheden, het bedrijfsleven en kennisinstellingen samen aan het verbeteren van het economisch klimaat in de provincie. Dit doen zij in het Economic Board Zuid-Holland. De EBZ pakt de opgaven op die voor de Zuid-Hollandse economie de grootste urgentie hebben. Een daarvan is de energietransitie, met op dit moment een belangrijke focus op de waterstofeconomie. Onder leiding van de EBZ hebben de provincie, gemeente Rotterdam, Havenbedrijf Rotterdam, Stedin en het InnovationQuarter het initiatief genomen om van Zuid-Holland een waterstofhub te maken voor de internationale markt, zoals in paragraaf 8.4 wordt beschreven.

Overzicht van partijen, op alfabetische volgorde

- Bedrijventerreinen
- Economic Board Zuid-Holland (EBZ)
- Energiebeheer Nederland (EBN) en Invest-NL
- Greenport West-Holland (GPWH)
- Groene Hart
- Havenindustriële Complex Rotterdam (HIC)
- Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH)
- Participatiecoalitie
- Veiligheidsregio's
- Warmtetransportsysteem Zuid-Holland (WTSZH)
- Waterbedrijven: Dunea, Evides, Oasen
- Waterschappen: Waterschap Hollandse Delta, Hoogheemraadschap van Delfland, Hoogheemraadschap van Rijnland, Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard

EBN en Invest-NL

Voor de totstandkoming van de RES 1.0 **uitvoeringslijn Warmte**, is de regio een samenwerking aangegaan met Energie Beheer Nederland (EBN) en Invest-NL. Beide partijen hebben de ambitie hun positie in de warmtetransitie te verstevigen en de transitie daarmee te versnellen. Regio Rotterdam Den Haag biedt hiervoor als dé warmteregio van Nederland een uitgelezen mogelijkheid. EBN en Invest-NL hebben met hun expertise en middelen bijgedragen aan het inzichtelijk maken van een kansrijke regionale warmte-infrastructuur. Een consortium bestaande uit Royal HaskoningDHV, Fakton en Gradyent heeft in opdracht van EBN en Invest NL onderzoek hiernaar uitgevoerd. Daarnaast zijn via **ateliers** marktpartijen betrokken in dit onderzoek.

Greenport West-Holland (GPWH)

Greenport West-Holland (GPWH) is het samenwerkingsverband van ondernemers, overheden en onderwijs- en kennisinstellingen. Samen met partijen als Glastuinbouw Nederland (onderdeel LTO) en VNO-NCW West werkt GPWH aan een gezonde, vitale en duurzame toekomst voor het regionale tuinbouwcluster. Dit cluster bestaat uit bedrijven en organisaties die actief zijn op het gebied van voeding en sierteelt: van handelaren tot productiebedrijven en van veredelaars tot logistieke bedrijven. GPWH onderzoekt welke acties nodig zijn voor die gezonde, vitale en duurzame toekomst; de ondernemers hebben daarbij de regio, overheden en onderwijs- en kennisinstellingen faciliteren.

Door de grote energievraag is de **glastuinbouw** binnen onze regio een belangrijke sector om samen de energietransitie mee vorm te geven. Daarbij opereert de sector als partner in het proces en maakt hij nadrukkelijk onderdeel uit van de aanpak in de regio. Vanuit de sector worden ook gebiedsuitwerkingsplannen opgesteld om de energietransitie verder in te vullen. Belangrijke elementen daarin zijn een duurzame voorziening in de

warmtevraag en het opwekken van hernieuwbare **elektriciteit**. Tuinders zijn al geruime tijd actief in de ontwikkeling van **geothermie** en de bijbehorende infrastructuur om te kunnen voorzien in de lokale warmtevraag. Dat geldt voor Voorne-Putten, het Westland en het Oostland. Daarnaast zijn er ook al initiatieven, zoals de Warmtesamenwerking Oostland (WSO) en de Energietransitie Partners (ETP), die hun vruchten afwerpen. Tevens blijft de betrokkenheid van de regio wenselijk als het gaat om het zoeken naar verbinding met bijvoorbeeld het HIC en voor het bundelen van inzichten t.b.v. grootschalige warmte transportsystemen. Het is daarbij onverminderd belangrijk te blijven sturen op randvoorwaarden. De opgave van het Glastuinbouwcluster maakt tevens deel uit van de opgave van de klimaattafel Landbouw en landgebruik. Het deel dat gaat over vermindering van de CO₂-uitstoot door individuele bedrijven en/of processen, komt niet in de RES.

De land- en tuinbouwsectoren geven aan een rol te willen spelen in de realisatie van de doelstelling om in 2030 35 **TWh** aan hernieuwbare en duurzame energie op te wekken. De voorkeur gaat daarbij uit naar medewerking aan gebiedsprocessen die energie, **natuur** en landbouw in synergie laten opereren. In de nadere uitwerking van de gebiedsaanpak rond de **zoekgebieden** voor elektriciteit kan daaraan worden bijgedragen.

Raakvlakken met de RES:

- In dit gebied met grote vraag naar warmte, is de glastuinbouw de belangrijkste landbouwsector. De glastuinbouw heeft soms warmte over die geschikt is voor de gebouwde omgeving en andersom.
- Bij het kiezen van een alternatief voor aardgas als warmtevoorziening is de glastuinbouw afhankelijk van de aanvoer van CO₂ en van de juiste prijsprikkels vanuit het Rijk.

- Glastuinbouw en woningen en gebouwen (gebouwde omgeving) kunnen samen zorgen voor een meer gelijkmatige vraag over het jaar heen.
- De landbouw is een belangrijke leverancier van biomassa-reststromen die omgezet kunnen worden in **groengas**.
- De glastuinbouw maakt gebruik van waterbassins, die ook inzetbaar zijn voor het opwekken van zonne-energie.
- Veel glastuinbouwbedrijven hebben zogenaamde overhoeken, die zij kunnen inzetten voor het opwekken van zonne-energie.
- Veel glastuinbouwbedrijven hebben 'bijgebouwen' die zij kunnen inzetten voor zon op daken.
- GPWH wil zijn netwerk inzetten om zonnepanelen op waterbassins te realiseren.

Groene Hart

Het Groene Hart neemt in zowel onze als omliggende regio's een uitzonderlijke positie in. Het is een uniek gebied, bestaande uit veel verschillende landschappen met bijzondere kwaliteiten. Het Groene Hart strekt zich uit over twee landsdelen, drie provincies en zeven RES-regio's. De aanwezigheid van deze groene ruimte is belangrijk voor de leefbaarheid en het vestigingsklimaat van de gehele Randstad. Zowel in het provinciale beleid als in het rijksbeleid, en ook in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI), wordt het belang van dit gebied benadrukt. De Energietransitie vraagt om een integrale benadering en om een passende weging van belangen. Dat speelt nog sterker in kwetsbare gebieden met een unieke ruimtelijke kwaliteit: zonder passende afstemming kunnen gelijktijdige ontwikkelingen leiden tot onsamenhangende keuzes. De energietransitie in het Groene Hart vraagt daarom om een zorgvuldige afweging. Als RES-regio hebben we een verantwoordelijkheid om keuzes met regio-overstij-

gende effecten af te stemmen met omliggende RES-regio's. Deze afstemming is gericht op een goede kwaliteit van de leefomgeving en op het voorkomen van afwenteling.

Met de regio's die (deels) in het Groene Hart liggen is daarom – in samenwerking met het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Het Bestuurlijk Platform Groene Hart en drie PARK's (Provinciaal Adviseurs Ruimtelijke Kwaliteit) – gewerkt aan gedeelde uitgangspunten voor hernieuwbare energieopwekking (primair zonne-energie en windenergie) in het gehele Groene Hart. Deze uitgangspunten zijn gevat in een advies van de PARK's, dat op 30 december 2020 is gepresenteerd. Dit advies is meegenomen in het proces en de nadere invulling van de zoekgebieden. Deze gebieden krijgen hun beslag in deze RES, de volgende versies van de RES en in het omgevingsbeleid.

Havenindustriële Complex Rotterdam (HIC)

Via de landelijke klimaat- en energie-afstemming (cluster Moerdijk Rotterdam) is er een eigen aanpak uitgewerkt voor het industriële complex van de Rotterdamse haven, getiteld de Cluster EnergieStrategie (CES) Moerdijk Rotterdam. Daarom wordt het energieverbruik van de haven hier buiten beschouwing gelaten. Wel wordt waar mogelijk de relatie gelegd tussen de RES Rotterdam Den Haag en de plannen van het HIC. Voorbeelden zijn de inzet van warmte uit de haven elders in de regio en de grote ambities die het HIC heeft voor de realisatie van de waterstofeconomie. De opgave Groot-schalige opwekking van energie (windturbines en zonnenvelden/grote daken) kent, naast een energetische, een grote ruimtelijke component. Voor de overheid behelst deze opgave vooral ruimte bieden aan de ontwikkeling van zulke projecten. Voor het Havengebied gebeurt dit in afstemming tussen gemeente Rotterdam

en het Havenbedrijf. De resultaten daarvan – geplande en gerealiseerde projecten – worden via de RES inzichtelijk gemaakt als onderdeel van de inzet van de regio. Sturing op realisatie van projecten of ontwikkeling van nieuwe locaties in het Rotterdams havengebied verloopt niet via de RES.

Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH)

In de Metropoolregio Rotterdam Den Haag werken 23 gemeenten samen aan een duurzame regio met schoon, stil en energiezuinig vervoer. De MRDH heeft van de Rijksoverheid de status van vervoerregio gekregen. Het terugbrengen van de CO₂-uitstoot door verkeer is een belangrijke opgave in het mobiliteitsbeleid van de 23 samenwerkende gemeenten in de metropoolregio. In de Uitvoeringsagenda Bereikbaarheid hebben de MRDH-gemeenten in 2016 de ambitie uitgesproken om de CO₂-uitstoot door het verkeer met 30% terug te dringen in 2025. Maar er staat meer op het spel. De gemeenten willen een regio waar mensen prettig kunnen wonen en werken. Nu en in de toekomst. Dat vraagt om schoon, stil en energiezuinig vervoer, dat minder ruimte in beslag neemt. Die opgave staat onder druk, want het aantal inwoners en arbeidsplaatsen in de metropoolregio stijgt de komende jaren sterk. Daarom is een mobiliteitstransitie – een beweging richting een slim en duurzaam mobiliteitssysteem – noodzakelijk.

De mobiliteitstransitie heeft een sterke verbinding met de energietransitie (energieverbruik, hernieuwbare brandstoffen, energie-infrastructuur voor mobiliteit) en ook met de opgaven waaraan gewerkt wordt binnen de Regionale Energiestrategie (RES). Ook ruimtelijk gezien hebben de mobiliteits- en energietransitie een sterke koppeling. Zeker in het stedelijk gebied. In het

Programma duurzame mobiliteit werken de 23 gemeenten samen om bij te dragen aan het verduurzamen van mobiliteit en met de RES geven de gemeenten invulling aan de energietransitie. Door bestuurlijke en ambtelijk afstemming worden de beide trajecten aan elkaar gekoppeld en op elkaar afgestemd. Zo wordt binnen de RES rekening gehouden met de behoefte die mobiliteit heeft aan duurzame energie.

De afgelopen jaren zijn gemeenten met verschillende maatregelen gestart en heeft de MRDH in de rol van vervoersautoriteit stappen gezet richting verduurzaming van mobiliteit. Het regionaal maatregelenpakket – fase 1 van het Programma duurzame mobiliteit bevat die maatregelen. Er zijn CO₂-reductiemaatregelen opgenomen die gemeenten en de MRDH nu uitvoeren of die passen binnen het huidige beleid. In het rapport Programma duurzame mobiliteit laat de MRDH zien welke maatregelen de 23 gemeenten en de MRDH-organisatie nemen en worden kansen benoemd om verdere invulling te geven aan de ambitie. Met het regionaal maatregelenpakket – fase 1 is de ambitie van 30% CO₂-reductie in 2025 nog niet verwezenlijkt. Daarom wordt er in fase 2 onder andere gewerkt aan maatregelen die door regionale samenwerking een groot effect opleveren voor de reductie van de CO₂-uitstoot, zoals het duurzaam inkopen van zwaar materieel en verduurzamen van logistiek; maar ook maatregelen gericht op deelmobiliteit of werkgebonden mobiliteit. Het Programma duurzame mobiliteit is dynamisch en adaptief. In 2021 werken de gemeenten verder aan het vergroten van het effect van het maatregelenpakket en wordt er ingezet op aanvullende maatregelen. Het programma wordt jaarlijks geactualiseerd door het maatregelenpakket aan te vullen en/of aan te passen.

Participatiecoalitie

De regio stimuleert waar mogelijk het contact tussen de gemeenten en de [Participatiecoalitie](#) . In 2019 startte de Participatiecoalitie, een samenwerking tussen HIER, Energie Samen, Natuur en Milieufederaties, Buurkracht en LSA Bewoners (hieropgewekt.nl). Gezamenlijk werken ze aan nadere invulling van participatie in de energietransitie, de omgevingsparagraaf en wijkgerichte aanpak. Ze bouwen voort op eerdere afspraken, zoals de Green Deal Participatie van de Omgeving bij Duurzame Energieprojecten (maart 2018). Zij maken zich er hard voor dat de belangen van de coöperaties, natuur- en milieuorganisaties en bewonersorganisaties goed vertegenwoordigd zijn. In onze regio is de Participatiecoalitie bestuurlijk vertegenwoordigd en betrokken in de uitvoeringslijnen. Het streven naar eigendom van de lokale omgeving en participatie zoals beschreven in de handreiking van NP RES is zodoende verankerd in onze RES op bestuurlijk en uitvoerend niveau. In praktijk zien we lokale voorbeelden van deze samenwerking die ten goede komen aan de beoogde inwonersparticipatie. Door de verschillende stadia van strategievorming en projectuitvoering zijn er, zoals is te verwachten, nog grote verschillen tussen gemeenten.

Veiligheidsregio's

In de energietransitie wordt gezocht naar alternatieven voor fossiele **energiebronnen** zoals aardgas en aardolie. Er komen nieuwe **energiedragers** in woningen, in bedrijven en in vervoersmiddelen. Ook zijn aanpassingen in netwerken nodig, met bijvoorbeeld (decentrale) opslag van energiedragers en (decentrale) omvorming. De huidige wetgeving is onvoldoende toereikend voor deze nieuwe energiedragers. Daarom zijn mogelijk andere of aanvullende maatregelen nodig om de fysieke veiligheid te waarborgen. Stoffen als

waterstof hebben andere eigenschappen dan bijvoorbeeld aardgas. Uiteindelijk gaat het erom dat de energietransitie door kan en dat alternatieven voor fossiele brandstoffen op een veilige manier kunnen worden toegepast.

Rond enkele recente ontwikkelingen is nog onvoldoende bekend over de fysieke veiligheid. Denk aan de toepassing van waterstof in en om woningen, energieopslagsystemen (EOS), (velden met) zonnepanelen windturbines of – wellicht in de toekomst – vormen van nucleaire energie. Rond deze ontwikkelingen is de wet- en regelgeving in veel gevallen nog niet of niet volledig op orde. Daardoor kunnen onaanvaardbare risico's buiten beeld blijven of processen stagneren. Enerzijds moet er dus ruimte zijn voor het stimuleren van innovatie, maar anderzijds moet het bevoegd gezag risico's kunnen afwegen en maatregelen kunnen treffen, zodat de risico's bij het ontwikkelen van innovatieve projecten aanvaardbaar blijven. In de RES onderhouden we daarom nauw contact met de [Veiligheidsregio](#) Rotterdam-Rijnmond en Veiligheidsregio Haaglanden. De veiligheidsregio's worden in een vroeg stadium betrokken bij de vertaalslag van energieplannen naar lokaal (omgevings)beleid. Zo hoeven nieuwe vormen van energiewinning, -opslag en -transport niet te leiden tot onbeheersbare, risicovolle situaties. Om te leren van 'good practices' in gemeenten, worden de (gerealiseerde) ontwikkelingen met elkaar gedeeld en om zo de good practices breder te kunnen toepassen.

Warmtetransportsysteem Zuid-Holland (WTSZH)

Parallel aan de RES 1.0 – uitvoeringslijn Warmte loopt het bovengemeentelijke project van het Warmtetransport Systeem Zuid Holland (WTSZH) van Gasunie, provincie Zuid-Holland en ministerie van Economische Zaken en Klimaat. Doel van het project is de realisatie van een warmtetransportsysteem in de regio

Zuid-Holland tegen maatschappelijk optimale condities en efficiënte kosten. Om te zorgen dat uitkomsten van beide regionale trajecten complementair, realistisch en robuust zijn, heeft er, waar passend, tussen de uitvoeringslijn Warmte en het projectteam WTSZH nauwe afstemming plaatsgevonden. De eerste bevindingen ten aanzien van het Integraal ontwerp WTSZH zijn eveneens onderdeel van de RES 1.0.

Waterschappen

De waterschappen Delfland, Rijnland, Schieland en de Krimpenerwaard en Hollandse Delta werken aan adaptieve en mitigerende maatregelen om de effecten van klimaatverandering het hoofd te bieden. Klimaatverandering heeft immers grote effecten op hun dagelijks werk.

Adaptieve maatregelen zijn gericht op het omgaan met hevige neerslag, met ernstige watertekorten bij langdurige droogte en met de gevolgen van de zeespiegelstijging en de bodemdaling.

Om de klimaatverandering af te remmen, is het terugdringen van de CO₂-uitstoot door energiebesparing en de inzet van hernieuwbare energie de belangrijkste (mitigerende) maatregel. De waterschappen zien daarbij meerwaarde in een regionale aanpak. De bijdrage van de waterschappen aan de Regionale Energiestrategie regio Rotterdam Den Haag bestaat uit de volgende punten:

- De waterschappen streven ernaar energieneutraal te zijn. Delfland, Rijnland en Schieland en de Krimpenerwaard hopen dat al te bereiken in 2025, Hollandse Delta geeft aan uiterlijk in 2030 zo ver te zijn. Energieneutraliteit is geen doel op zich, maar een resultaat dat moet bijdragen aan minder broeikasgassenuitstoot en aan een betaalbare, betrouwbare, schone en veilige energievoorziening voor iedereen in de regio Rotterdam Den Haag in 2050.

- De waterschappen onderzoeken waar zij eigen gronden en assets kunnen inzetten voor de energietransitie binnen de randvoorwaarden van het waarborgen van goed en veilig waterbeheer.
- In het bijzonder geldt dat voor **aquathermie**, bijvoorbeeld warmtewinning uit oppervlaktewater en gezuiverd afvalwater. De waterschappen zullen dit faciliteren en waar mogelijk actief eraan bijdragen.
- Deze regio heeft een tekort aan opwekpotentie voor elektriciteit en biobrandstof. De waterschappen onderzoeken de inzet van het eigen **biogas** voor elektriciteit en warmte en alternatieve inzet daarvan, zoals levering van groengas aan het aardgasnet.
- De waterschappen staan open voor participatie en samenwerking op het gebied van duurzame energievoorziening, zoals wind- en zonne-energie.
- De waterschappen onderzoeken de vermindering van uitstoot van broeikasgassen bij de afvalwaterzuiveringen.

Waterbedrijven Oasen, Dunea en Evides

In onze regio werken drie waterbedrijven aan een veilige drinkwatervoorziening. Essentieel is dat er voldoende ruimte, bescherming en waterbeschikbaarheid is voor drinkwaterbronnen, winningen, zuiveringen, aanvullende strategische reserves en ondergrondse infrastructuur om betrouwbaar drinkwater te kunnen blijven maken. De samenwerking met deze partijen beoogt dat er tegen de laagst mogelijk maatschappelijke kosten in de drukbezette ondergrond kan worden gewerkt, de leveringszekerheid en kwaliteit van drinkwater gegarandeerd blijft en innovaties, waaronder warmte-koudeopslag kunnen worden benut.

Er bestaan wettelijke beschermingszones voor drinkwaterbronnen (oppervlakte- en grondwater). Deze zones moeten worden gerespecteerd en worden daarom meegenomen in de ontwikkeling van de ruimtelijke plannen. Bodemenergie en **aardwarmte** brengen risico's met zich mee met betrekking tot zowel de grondwaterkwaliteit als de opwarming van ondergrondse drinkwaterleidingen. In de grondwaterbeschermingszones kunnen er daarom geen activiteiten rondom bodemenergie en aardwarmte worden ondernomen, dit is bij wet verboden.

Vaak zijn waterwingebieden ook natuurgebieden, zoals bijvoorbeeld in Solleveld.

De energietransitie zorgt voor een nieuwe dynamiek in de ondergrond. Slimme combinaties van functies zijn mogelijk, bijvoorbeeld wanneer 3D-ruimtelijke ordening de norm wordt. Dit biedt voor drinkwaterbedrijven (als beheerder van ondergrondse infrastructuur) zowel kansen als bedreigingen. Bedreigingen zijn bijvoorbeeld ruimtedruk op de bestaande infrastructuur, bodemdaling en een toename van de temperatuur in het leidingnet, met risico's voor de drinkwaterkwaliteit – en daarmee de volksgezondheid – tot gevolg. Dit vraagt er bij het inrichten van de ondergrond en het plannen van de werkzaamheden om dat rekening wordt gehouden met het drinkwaternet. Denk hierbij aan voldoende afstand tussen warmteleidingen en drinkwaterleidingen, zodat er geen opwarming plaatsvindt. Dit vraagt om proactieve samenwerking bij zowel de planning als de realisatie. Kansen liggen er op het gebied van aquathermie, onder andere het onttrekken van warmte en/of koude uit drinkwaterleidingen, oppervlaktewater en afvalwater. Zo kan Dunea bijvoorbeeld de transportwaterleiding in Leidschendam-Voorburg benutten

voor aquathermie en heeft Evides een groot drijvend zonnepark gerealiseerd op een van haar bekkens. Ook wordt onderzocht of de waterbedrijven een rol kunnen spelen bij waterstof of warmtenetten.

In de regio liggen een aantal rivierwatertransportleidingen van Dunea, Oasen en Evides en een heel netwerk van drinkwatertransportleidingen die de inwoners van de regio van drinkwater voorzien. Betrokkenheid van drinkwaterbedrijven bij de RES in relatie tot (de bescherming van) de ondergrondse infrastructuur is daarom essentieel.

8 Op welke feiten en onderzoeken is de RES gebaseerd?

Dit hoofdstuk geeft achtergronden bij de ambities zoals verwoord in de hoofdstukken 2 tot en met 6. Iedere paragraaf beschrijft welke stappen zijn doorlopen om tot de huidige RES 1.0 te komen. Achtereenvolgens komen aan de orde: het participatie- en communicatieproces, de uitvoeringslijnen Warmte, Elektriciteit, Brandstoffen, en het energiesysteem. Tot slot wordt, niet uitputtend, ingegaan op de vele partijen die een rol hebben in de energietransitie.

- 8.1 [Onderbouwing Participatie en kennisdeling](#)
- 8.2 [Onderbouwing Warmte](#)
  - 8.2.1 [Stap 1: Warmtevraag](#)
  - 8.2.2 [Stap 2: Warmteaanbod](#)
  - 8.2.3 [Stap 3: Warmte-infrastructuur](#)
  - 8.2.4 [Stap 4: Randvoorwaarden](#)
- 8.3 [Onderbouwing Elektriciteit](#)
  - 8.3.1 [Afwegingskader zoekgebieden](#)
  - 8.3.2 [Regionale inzet](#)
  - 8.3.3 [Drie organisatorische clusters](#)
  - 8.3.4 [Toetsen haalbaarheid van zoekgebieden](#)
- 8.4 [Onderbouwing Brandstoffen](#)
- 8.5 [Onderbouwing Energiesysteem](#)

8.1 Onderbouwing Participatie en kennisdeling

In onze communicatie over participatie gebruiken we de terminologie uit de handreiking van Nationaal Programma RES. Deze terminologie is beschreven in de begrippenlijst. Ook gebruiken we hulpmiddelen van Nationaal Programma RES, bij de communicatie- en participatieactiviteiten in de regio. We wisselen voorbeelden uit tussen de 30 RES-regio's.

In de praktijk is de beleving van participatie weerbarstig. De RES-partijen zijn benieuwd naar de inbreng van de mensen die zich laten horen én naar inbreng van de stille meerderheid. We willen werkelijk perspectief bieden voor lokale besluiten én voldoen aan de landelijke klimaatdoelstellingen, die alleen in samenwerking in Nederland kunnen worden bereikt. Het communicatie- en participatieproces is daarom adaptief: we bewegen mee met de (langlopende) energietransitie, met de landelijke en regionale klimaatactualiteit en met politieke en technologische ontwikkelingen.

Inzet gemeenten op brede betrokkenheid/participatie

De gemeenten maken werk van inwonerparticipatie binnen het strakke tijdsplan van de RES. Het onderzoek 'Quickscan participatie RES Rotterdam Den Haag' (november 2020) geeft een goed beeld van de veelheid aan activiteiten op verschillende niveau's. Hieronder de hoofdzaken , stand van zaken november 2020 (niet uitputtend):

- Er is veel variatie in de activiteiten van gemeenten, van intensieve participatietrajecten en gedeeld eigenaarschap tot nauwelijks of helemaal geen activiteiten. Veertien gemeenten gebruiken gesprekken over de energietransitie om hun plannen aan te vullen en te toetsen (door inwoners te raadplegen, advies te vragen of door coproductie). In één gemeente bestaat

de mogelijkheid om mee te beslissen over sommige projecten. Vijf gemeenten informeren vooral.

- De meeste activiteiten gaan over de energietransitie in brede zin. Inwoners worden dan op verschillende manieren bij het onderwerp betrokken. Soms via bijeenkomsten, maar ook door acties rondom bijvoorbeeld zonnepanelen. Bijeenkomsten over de RES worden soms gecombineerd met een enquête of interview. Dertien gemeenten voeren gesprekken over **warmte** én **elektriciteit**, andere gemeenten alleen over warmte of alleen over elektriciteit. Staan beide onderwerpen op de agenda, dan gaat het bij elektriciteit soms over grootschalige productie en soms over duurzame productie in de gebouwde omgeving in de vorm van zonnepanelen op daken. De gesprekken over warmte zijn regelmatig gekoppeld aan de Transitievisie Warmte.
- Op het thema Warmte/Transitievisie Warmte zien we dat de meeste gemeenten kiezen voor het gericht raadplegen van inwoners. Dat varieert van een enkele bijeenkomst tot een uitgebreid programma met een grotere variëteit aan activiteiten.
- Voor het eerste halfjaar van 2021 staan meer activiteiten gepland. Zeven gemeenten hebben expliciet beschreven wat ze gaan doen, variërend van bijeenkomsten over energie tot meer aandacht voor gedrag en hoe je mensen kunt stimuleren. In een aantal gemeenten wordt gewerkt aan het oprichten van een burgerpanel, zodat inwoners heel gericht een uitgebreidere rol krijgen in het proces. Veel gemeenten zijn nog op zoek naar activiteiten die mogelijk zijn bij de Covid-19-maatregelen.
- In de communicatie met inwoners is de RES niet altijd herkenbaar als apart onderwerp. Meestal is dit een bewuste keuze van de gemeenten. Zo willen ze de communicatie over deze complexe vraagstukken en het handelingsperspectief overzichtelijk en realistisch houden.

Figuur 8.1 Voorzijde praatplaat 'Participatie in de RES'

Gedragsinzichten

Vanwege Covid-19 zijn in 2020 enkele bijeenkomsten meerdere keren afgelast. Ook al is dit zo goed mogelijk opgevangen met bijvoorbeeld online overleggen, video's en digitale sessies, het resultaat is niet hetzelfde als dat van fysieke bijeenkomsten en gesprekken. Door het wegvallen van reistijd is online overleg gemakkelijk toegankelijk en online-informatie is lange tijd beschikbaar. Maar online overleg kan anderzijds extra drempels opwerpen, omdat het lastig is om op afstand gevoelige vraagstukken te bespreken.

In de regionale communicatieaanpak maken we gebruik van het gedragswetenschappelijke inzicht dat bij omgevings- en milieu gerelateerde vraagstukken mensen zich vooral laten leiden door normen, waarden en gevoelens, en minder door kosten-batenanalyses, feiten en argumenten. Dit is bijvoorbeeld zichtbaar in twee illustraties ('praatplaten') van de regio, een over de verschillende kanten van alle vraagstukken (Keuzes maken we samen) en een over de organisatie van de participatie (figuur 8.1).

Communicatielijnen in de RES-organisatiestructuur

Bij de bevordering van participatie speelt communicatie een cruciale rol. Stakeholderanalyse en een messagehouse (ontwikkeld in 2019) vormen basisinformatie. Op basis van behoefteanalyse vindt uitbreiding plaats van middelen, die door de partijen in de regio gebruikt kunnen worden.

We willen de rol en betrokkenheid van de volksvertegenwoordigers duidelijk maken. Zo kunnen volksvertegenwoordigers uitgenodigd worden om kaders te stellen aan het (participatie)proces, het schaalniveau en de te betrekken doelgroepen. De volksvertegenwoordigers kunnen ook hun rol benutten door bijdragen van bewoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties in het

regionale proces in te brengen. De verschillende korte- en lange termijn-doelen, van meedenken tot eigenaarschap, vragen om verschillende participatietrajecten waarbij verschillende doelgroepgerichte communicatiemethoden ingezet worden.

Draagvlak wordt bevorderd door transparante en begrijpelijke communicatie tijdens het gehele proces maar is daarmee geen zekerheid. Het voeren van een openbaar politiek debat is een vereiste om tot gedragen keuzes te komen; daarmee wordt de bedreiging van depolitiseren en polariseren voorkomen. Bestuurlijke betrokkenheid is en wordt geborgd door regelmatige overleggen binnen de RES-structuur. Proces-informatie wordt actief online toegankelijk gemaakt. Onderlinge verbondenheid tussen betrokken partijen wordt zichtbaar gestimuleerd door structuur aan te brengen in openbare communicatie, zowel qua inhoud als qua (huis)stijl.

De RES 1.0 is een uitvoerig document, met alle benodigde achtergrondinformatie (incl. nuances en onzekerheden) voor een gedegen besluit. De samenvatting vormt een goede basis voor publiekscommunicatie door gemeenten, als onderdeel van het participatieproces. Om doelmatig samen te werken met oog voor de samenleving, is de projectorganisatie opgebouwd uit een bestuurlijk en ambtelijk Netwerk Energie, een Stuurgroep, een ambtelijk opdrachtgeversteam en diverse specialisten.

Bestuurlijk Netwerk Energie (BNE)

Bestaat uit bestuurlijke afvaardigingen van gemeenten, waterschappen, Provincie Zuid-Holland, netbeheerder Stedin (mede namens Westland Infra en Alliander) en Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland, mede namens de Participatiecoalitie. Ze delen kennis en geven richting aan de inhoudelijke ontwikkeling van de RES.

Stuurgroep

Bestaat uit een vertegenwoordiging van het Bestuurlijk Netwerk Energie, namelijk Provincie Zuid-Holland, Hoogheemraadschap Delfland (namens de waterschappen), Barendrecht, Delft, Rotterdam en Westland (namens alle gemeenten) en Stedin. De stuurgroep zet zich actief in voor de RES-samenwerking en richt zich daarbij voornamelijk op de aanpak en het proces. De stuurgroep is opdrachtgever van het ambtelijk opdrachtgeversteam en de coördinator RES.

Ambtelijk Netwerk Energie (ANE)

Bestaat uit een ambtelijke vertegenwoordiging van de partijen die deelnemen aan het Bestuurlijk Netwerk Energie. Dit ambtelijk netwerk ondersteunt het Bestuurlijk Netwerk Energie en adviseert het ambtelijk opdrachtgeversteam.

Ambtelijk opdrachtgeversteam

Bestaat uit een vertegenwoordigende afvaardiging van het Ambtelijk Netwerk Energie en de coördinator RES. Dit team werkt aan de ontwikkeling van de RES en bewaakt de voortgang. Daarbij richt het zich op het proces en voorbereiding van de inhoudelijke ontwikkeling in het ANE.

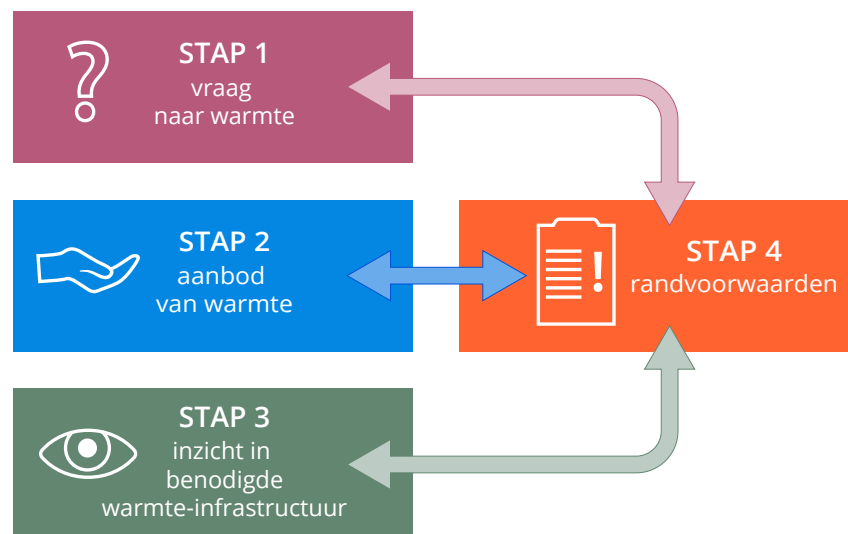
Coördinator RES

De verbindende RES-coördinator is lid van het ambtelijk opdrachtgeversteam, maar is niet verbonden aan een van de betrokken partijen.

8.2 Onderbouwing Warmte

Onderbouwing van de uitkomsten vindt plaats aan de hand van de vier doorlopen stappen. Per stap wordt aangegeven welke gegevens zijn gebruikt, welke analyses zijn uitgevoerd en tot welke conclusies dit heeft geleid.

Figuur 8.2 Stappenplan

8.2.1 Stap 1: Warmtevraag

Woningen en gebouwen

De regio Rotterdam Den Haag is een van de dichtstbevolkte RES-regio's van Nederland. De woningen en gebouwen in de regio hebben dan ook een hoge vraag naar energie voor verwarming en het leveren van warm tapwater. Op dit moment is deze energievraag circa 55 PJ (berekening CE Delft op basis van CBS, 2020).

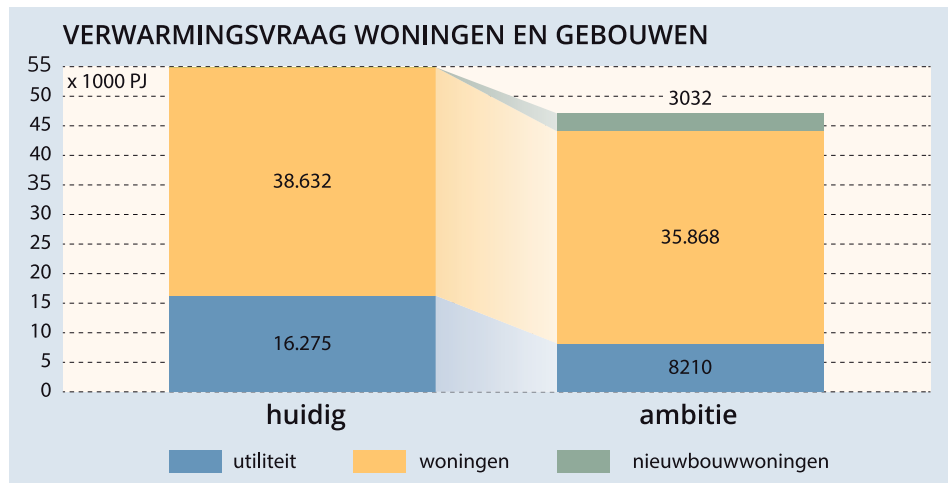
Besparing

In de regio Rotterdam Den Haag is bij het opstellen van het **Energieperspectief 2050** de ambitie uitgesproken woningen te isoleren. Minimaal naar label C, maar als beter mogelijk is, of de verwarmingstechniek dit vereist, kan zwaarder worden geïsoleerd. Richting de RES 2.0 wordt nog gekeken of de huidige ambitie met de komst van de landelijke standaard en streefwaarden voor woningisolatie, aangescherpt moet worden. CE Delft heeft berekend dat als enkel de slechter geïsoleerde gebouwen isoleren naar C-label de energievraag op gebouwniveau daalt naar maximaal 44 PJ. Met extra isolatie kan deze energievraag verder dalen. Verschillende gemeenten hebben ook strengere ambities geformuleerd, waardoor de energievraag mogelijk lager zal uitvallen.

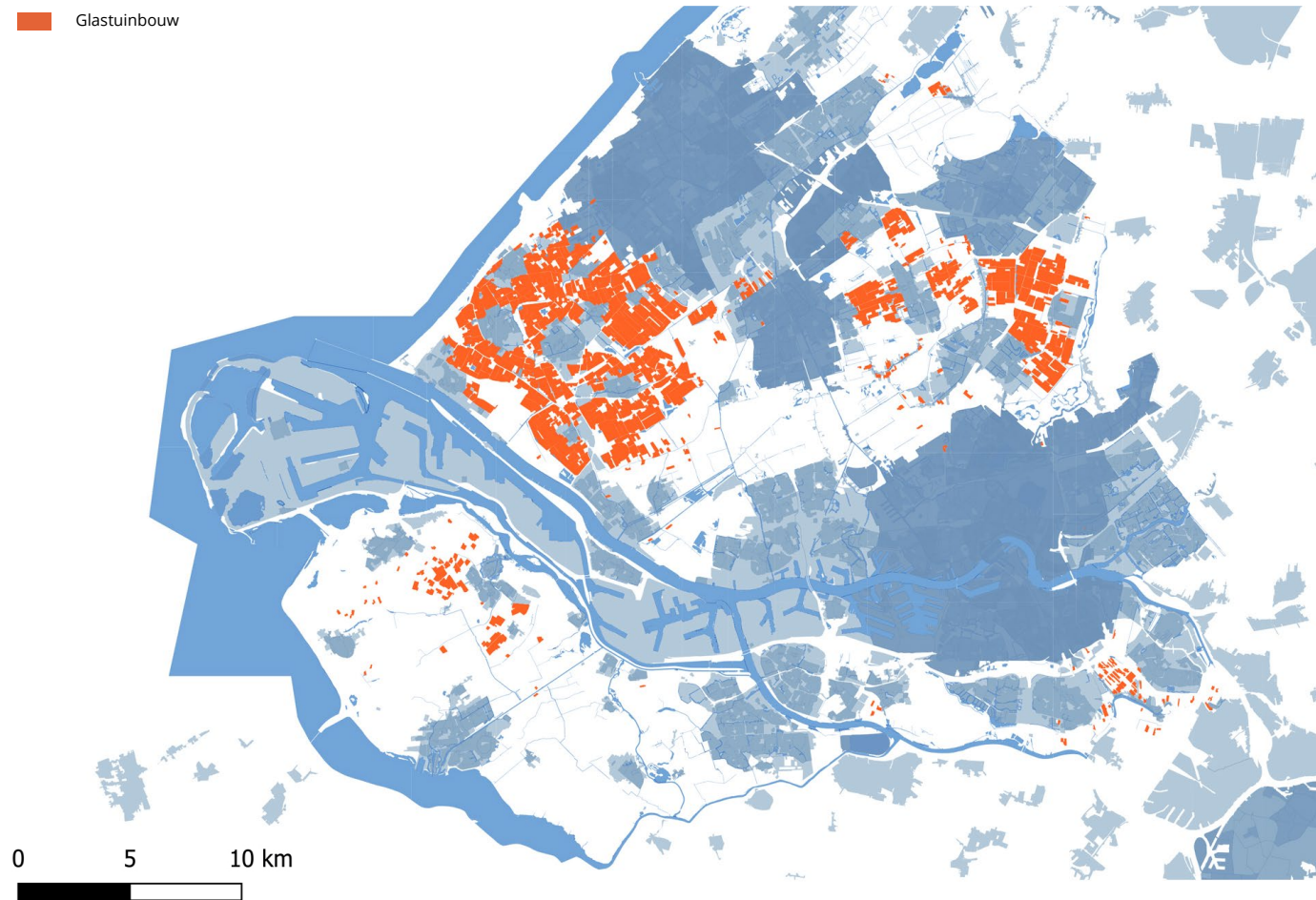
Hiernaast laat de woningbouwprognose van de Provincie Zuid-Holland zien dat er in de regio tot aan 2030 circa 140.000 woningen worden bijgebouwd. Het aantal woningen in de regio groeit daarmee met zo'n 10%. Deze woningen zijn goed geïsoleerd, maar ook zij hebben een energievraag voor verwarming; ongeveer 3 PJ. Naar verwachting blijft er in de toekomst dan nog een energievraag voor verwarming en warm tapwater (verwarmingsvraag) over van zo'n 47 PJ. Deze verwarmingsvraag kan, bij extra isolatie boven op de minimum-eisen, nog verder dalen.

Wat daadwerkelijk mogelijk is en hoe deze besparing zich regionaal ontwikkelt, is mede afhankelijk van nader inzicht op korte termijn, zodat isolatie voorafgaand aan of gelijktijdig met de ontwikkeling van warmtenetten en -bronnen kan plaatsvinden. Momenteel is dit inzicht nog niet volledig: de meeste gemeenten in de regio zijn bezig met het opstellen van een Transitievisie **Warmte (TVW)**, waarin de ambities van de gemeenten duidelijker worden.

Deze RES heeft een focus op de mogelijke rol die warmtenetten kunnen spelen in de warmtetransitie van de woningen en gebouwen in de regio. Echter, niet alle woningen in de regio zullen aangesloten kunnen worden op een warmtenet. In de TVW geven gemeenten aan welk isolatieniveau en welke verwarmingstechnieken zij voor de woningen en gebouwen op hun grondgebied voorzien. Hiervoor zijn er verschillende mogelijkheden, van warmtenetten tot elektrische warmtepompen. Op het moment van schrijven van deze RES 1.0 hebben 9 van de 23 gemeenten hun TVW gereed. Pas wanneer een groot deel van de gemeenten hierover helderheid geven, kan in meer detail worden bepaald wat de vraag is naar verschillende warmtedragers, en hoe de ontwikkeling van deze vraag door de tijd heen verloopt.

Figuur 8.3 Verwarmingsvraag van woningen en gebouwen in de regio bij het behalen van de ambitie label C

 Glastuinbouw

Figuur 8.4 Glastuinbouw in de regio

Glastuinbouw

De glastuinbouw in de regio is verdeeld over twee grote clusters: het Westland (gelegen in de gemeente Westland), het Oostland binnen de RES-regio (glastuinbouwgebieden binnen de gemeenten Pijnacker-Nootdorp, Lansingerland). Hiernaast zijn er nog concentraties van glastuinbouw in Westvoorne en rondom Ridderkerk (zie figuur 8.4).

De energievraag van de glastuinbouw tot 2030 is overgenomen uit de achtergronddata van de Stroomstudie energie-infrastructuur Zuid-Holland (Provincie Zuid-Holland, 2021). Momenteel gebruikt de regio 46 PJ aan energie voor de glastuinbouw, waarvan 31 PJ voor verwarming.

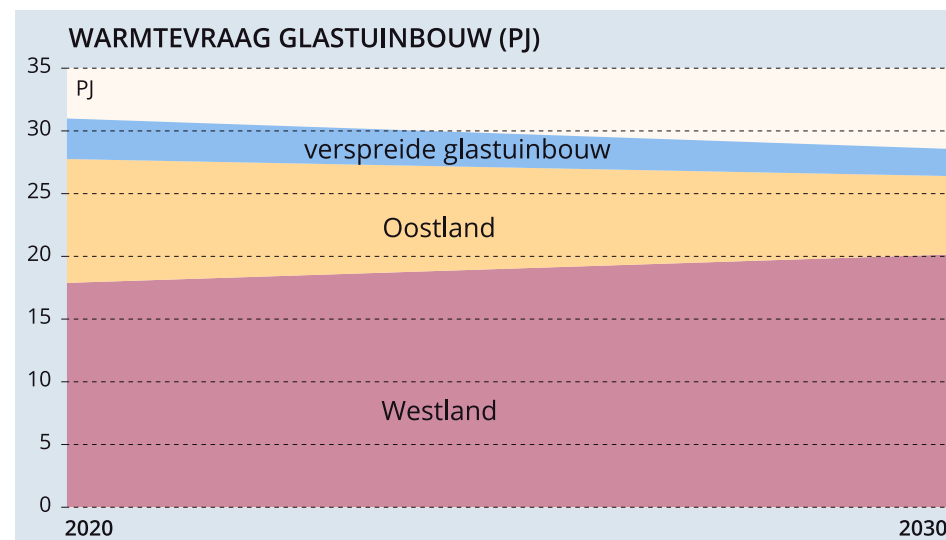
Besparing

De glastuinbouw heeft de ambitie om in 2040 klimaatneutraal zijn. De energiebesparing van de sector tot aan 2030 is in beeld gebracht in de Stroomstudie Zuid-Holland. Deze systeemstudie gaat na 2030 uit van een viertal extreme scenario's waardoor er geen goed toekomstbeeld te vormen is van de richting waarop de vraag zich na 2030 gaat ontwikkelen.

	Verwarmingsvraag (PJ)		Elektriciteitsvraag (PJ)	
	2020	2030	2020	2030
Oostland	9,9	6,3	4,9	4,6
Westland	17,9	20,1	9,0	9,2
Verspreide glastuinbouw	3,2	2,2	1,5	1,1
RES-regio RDH	31,0	28,6	15,4	14,8

Getallen zijn afgerond op 1 decimaal.

Figuur 8.5 Warmtevraag en elektriciteitsvraag van de glastuinbouw in de RES-regio Rotterdam Den Haag (bron: Stroomstudie energie-infrastructuur Zuid-Holland, 2021)

Figuur 8.6 Warmtevraag Glastuinbouw

De glastuinbouw is in deze regio een belangrijke vraagsector, die een springplank kan zijn voor het realiseren van een bovengemeentelijke warmte-infrastructuur. De sector maakt deel uit van een dynamische internationale markt, die kan leiden tot nu nog onvoorziene groei of krimp van het areaal. De glastuinbouw innoveert snel. Teeltechnieken kunnen veranderen, waardoor de warmtevraag per hectare daalt. Tot slot zijn nieuwe kasconcepten, zoals gesloten kas en gestapelde teelt, in ontwikkeling, waardoor de vraag naar collectieve warmte kan afnemen. De ontwikkeling van de vraag van glastuinbouw is dan ook nog met enige onzekerheid omgeven, zeker na 2030. Tegelijkertijd zien we dat de bereidheid binnen de glastuinbouw om over te stappen op warmtenetten groot is.

8.2.2 Stap 2: Warmteaanbod

De regio heeft een groot aanbod aan warmtebronnen die gebruikt kunnen worden in een warmtenet. Dit warmteaanbod bestaat uit bronnen die regionaal getransporteerd kunnen worden, en **lokale warmtebronnen**.

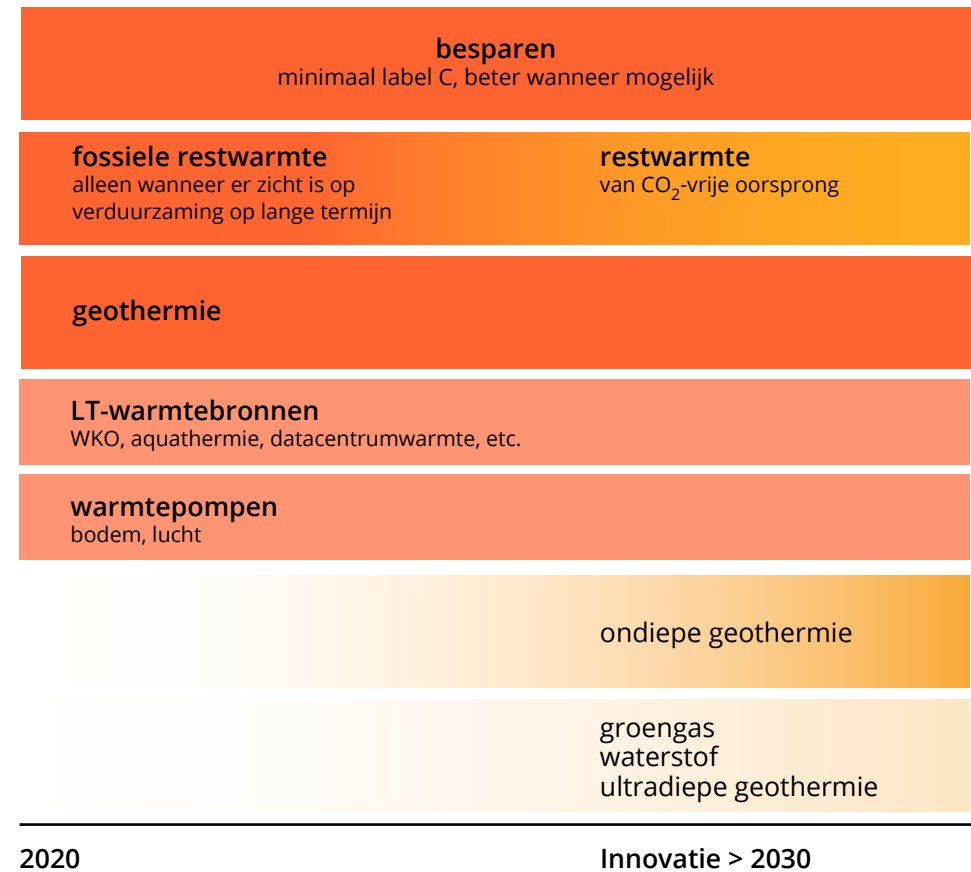
Regionale warmtebronnen zijn bronnen met een hoge leverings-temperatuur (boven de 70 °C). Belangrijke voorbeelden voor de regio hiervan zijn qua omvang **restwarmte** en **geothermie**.

Warmtebronnen met een lagere leveringstemperatuur (onder de 70 °C) zijn lokale warmtebronnen. Deze worden ingezet in een lokaal warmtenet waarbij de bron en het warmtenet dicht bij elkaar liggen. Voorbeelden van dit soort lokale bronnen zijn **aquathermie**, zonthermie, (lagetemperatuur)-restwarmte en ondiepe vormen van geothermie.

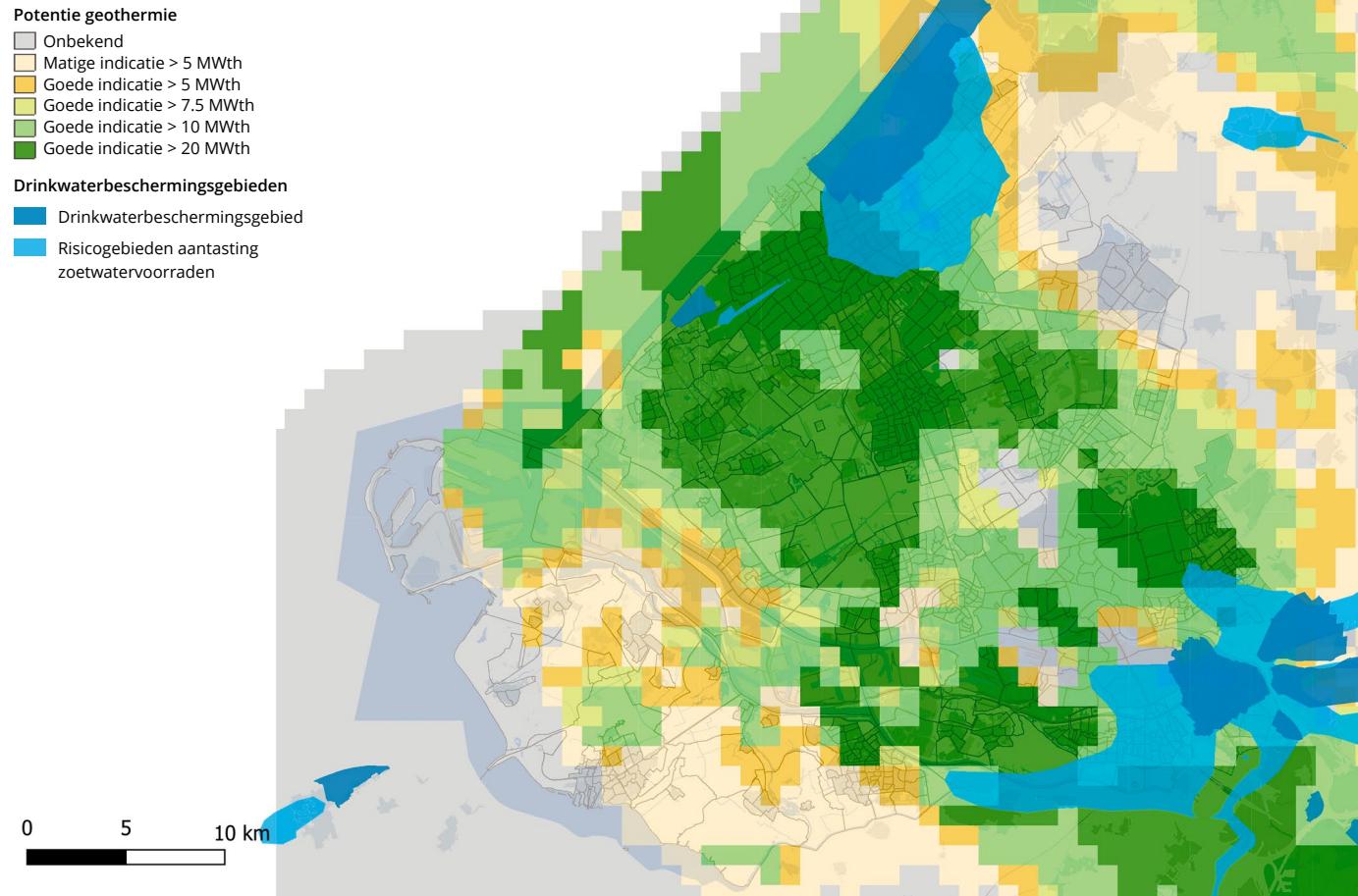
In deze RES is met name gekeken naar de regionale warmtebronnen, restwarmte (die over lange afstanden getransporteerd kan worden) en geothermie (die wel meerdere gemeenten kan bedienen, maar over het algemeen minder geschikt is voor lange transportafstanden). In de TWW kan een gemeente zelf een afweging maken in hoeverre zij inzet op regionale of lokale warmtebronnen voor haar warmtenetten. Voor de inzet van warmte gebruikt de regio een bronnenladder.

Voor de uitwerking van de **RSW** is de voorkeur allereerst om te besparen, en daarna warmte in te zetten die direct beschikbaar is en zo optimaal mogelijk in kan worden ingezet. Wanneer dit niet mogelijk is, kan gekeken worden naar oplossingen die meer **elektriciteit** vragen met een lager temperatuurniveau,

zoals aquathermie en individuele warmtepompen. Tot slot kan voor gebouwen waar deze oplossingen niet werken, worden gekeken naar het inzetten van duurzame gasen.

Figuur 8.7 Warmteladder

Figuur 8.8 Potentie geothermie

Geothermie

De RES-regio Rotterdam Den Haag heeft een goede uitgangspositie voor het benutten van geothermie. Bovendien is hier veel inzicht in de kansen doordat de ondergrond, anders dan op veel andere plaatsen in Nederland, van oudsher goed in kaart is gebracht.

De potentie voor geothermie in de ondergrond van de regio is weergegeven in figuur 8.8 (MWth is het symbool van de eenheid megawatt voor thermische energie). Ook toont deze figuur waar drinkwaterbeschermingsgebieden liggen. In deze gebieden mag niet naar geothermie worden geboord.

Deze potentie kan niet allemaal op hetzelfde moment worden benut. Zo kan het nodig zijn dat geothermiebronnen na een gebruiksperiode van 40-50 jaar thermisch moeten herstellen. Op basis van de huidige inzichten halveert dit nagenoeg het direct inzetbare potentieel. Ook leiden inachtneming van een veilige afstand tot breuklijnen en de beperkt beschikbare ruimte bovengronds ertoe dat het potentieel deels onbenut blijft.

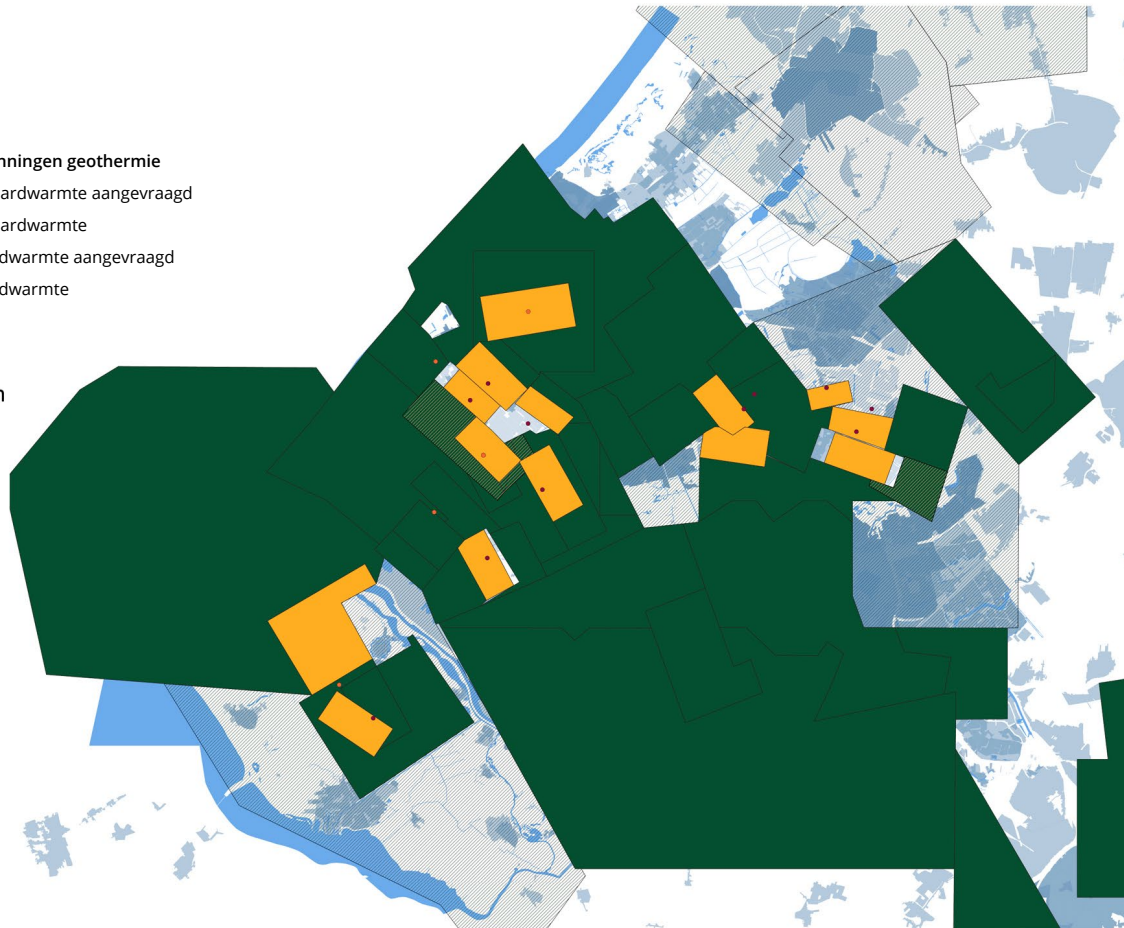
Geothermieboringen

- In gebruik
- In ontwikkeling
- Onderzoeksfase

Opsporings- en winningsvergunningen geothermie

- ▨ Opsporingsvergunning aardwarmte aangevraagd
- Opsporingsvergunning aardwarmte
- ▨ Winningsvergunning aardwarmte aangevraagd
- Winningsvergunning aardwarmte

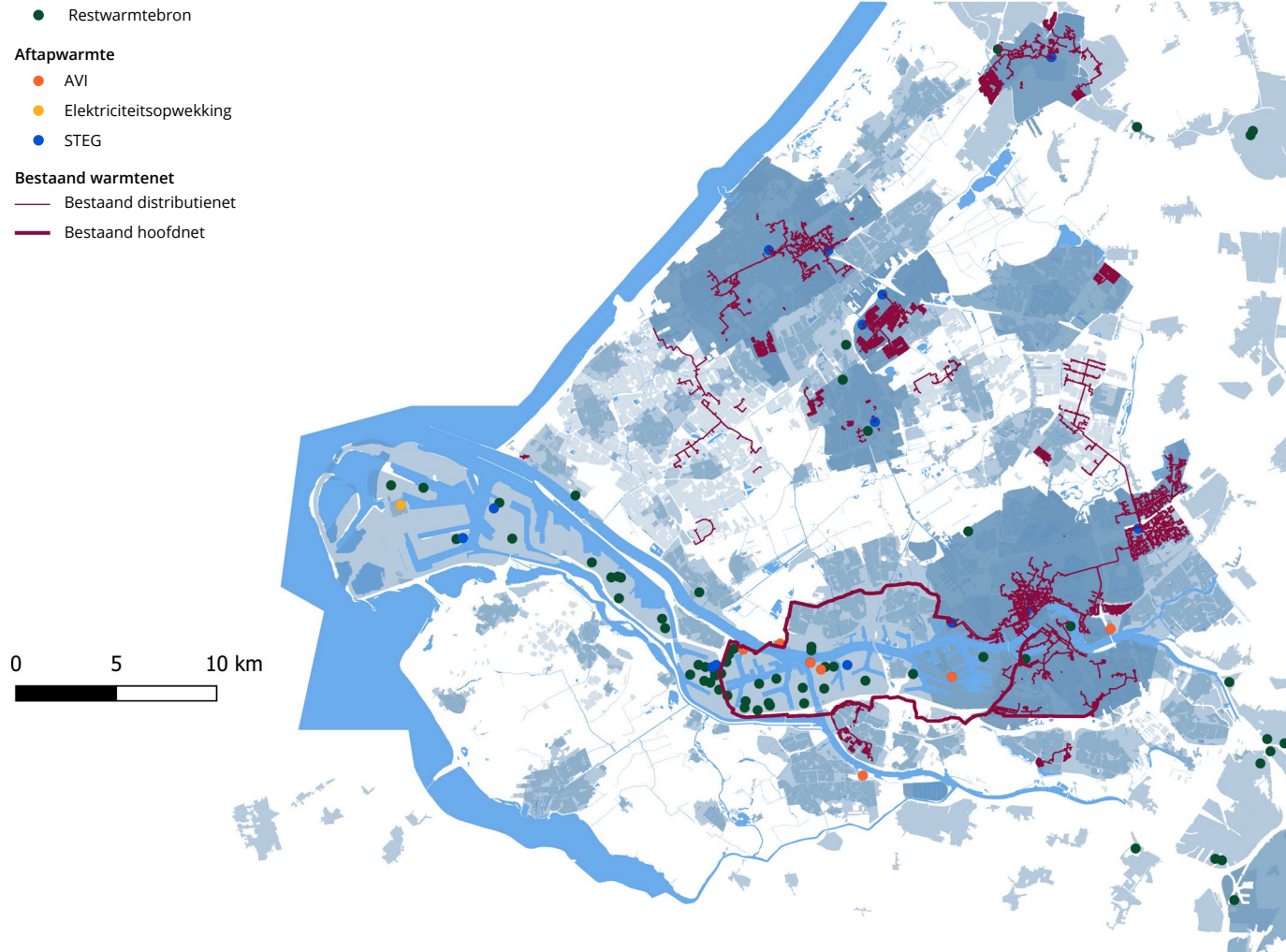
0 5 10 km

Figuur 8.9 Projecten en vergunningen geothermie

Tot slot wordt het nuttig in te zetten potentieel bepaald door de nabijheid van een voldoende omvangrijke warmtevraag. Het **Consortium** heeft in zijn studie op basis van realistische aannames een inschatting gemaakt van de omvang van geothermie in de RES-regio Rotterdam Den Haag. Deze is tussen 23 tot 33 PJ en bestaat uit circa 100 bronnen met een vermogen van 10 tot 15 MW per bron en met een gemiddelde temperatuur van circa 75 °C. Deze inschattingen zijn mede gemaakt op basis van informatie verkregen van EBN, HVC en Engie.

Er zijn in de regio al twaalf geothermiebronnen aanwezig en er zijn vijf projecten in ontwikkeling. Met de twaalf gereali-seerde bronnen kan circa 4,8 PJ aan geothermiewarmte worden geproduceerd.

Figuur 8.10 Bronnen restwarmte en aftapwarmte

Rest- en aftapwarmte

Figuur 8.10 geeft de ligging weer van de aanwezige bronnen van rest- en **aftapwarmte**.

Wij willen een betaalbaar, betrouwbaar, veilig en schoon warmtesysteem, waarvoor in de toekomst alleen nog duurzame warmtebronnen worden ingezet. Het gebruik van aftapwarmte met fossiele oorsprong heeft hierin op de lange termijn geen plek. Maar aftapwarmte is wel een belangrijke tussenstap, waarbij voorkomen moet worden dat er een lock-in ontstaat.

Het Consortium heeft in de loop van zijn onderzoek gesproken met marktpartijen en een analyse gemaakt van de inzetbaarheid van deze warmtebronnen tot aan 2030. Het Consortium constateert dat de warmtebronnen in het Rotterdamse Havengebied naar verwachting in 2030 zo'n 20 tot 28 PJ aan warmte kunnen leveren. Het gaat daarbij om ca. 18 grootschalige bronnen, met een totaalvermogen van 700 tot 1.000 MW. Dit betreft o.a. de raffinaderijen van Shell, BP en Esso, de

afvalverbranding van AVR, de aardgasgestookte centrales en chemiebedrijven. Shell en AVR leveren nu al warmte. Naast restwarmte afkomstig van rookgassen, koelwater en luchtcondensators is afstapstoom meegenomen als warmtebron. Bij afstapstoom gaat het om stoom van hoge temperatuur waarmee elektriciteit kan worden opgewekt. Zeker tot 2030 is aftapstoom belangrijk om te zorgen voor een voldoende hoge temperatuur van de warmtelevering.

In het cluster Energiestrategie geeft Industriecluster Rotterdam-Moerdijk aan te verwachten dat na 2030 de potentie voor duurzame restwarmte toeneemt; daardoor kan in 2050 mogelijk 45 PJ aan duurzame restwarmte worden geleverd. Het is van belang om meer transparantie in en informatie over de omvang, kosten en beschikbaarheid van restwarmtebronnen te krijgen voor de ontwikkeling van collectieve warmtesystemen in de regio. Met het Havenbedrijf is afgesproken om samen het restwarmteaanbod in het HIC richting de RES 2.0 beter in beeld te brengen. Daarbij wordt gekeken naar vermogen, temperatuurniveau en aanbod over het jaar. En ook wordt bekeken hoe de restwarmtebronnen met fossiele oorsprong verduurzaamd kunnen worden en hoe meer bronnen ontsloten kunnen worden.

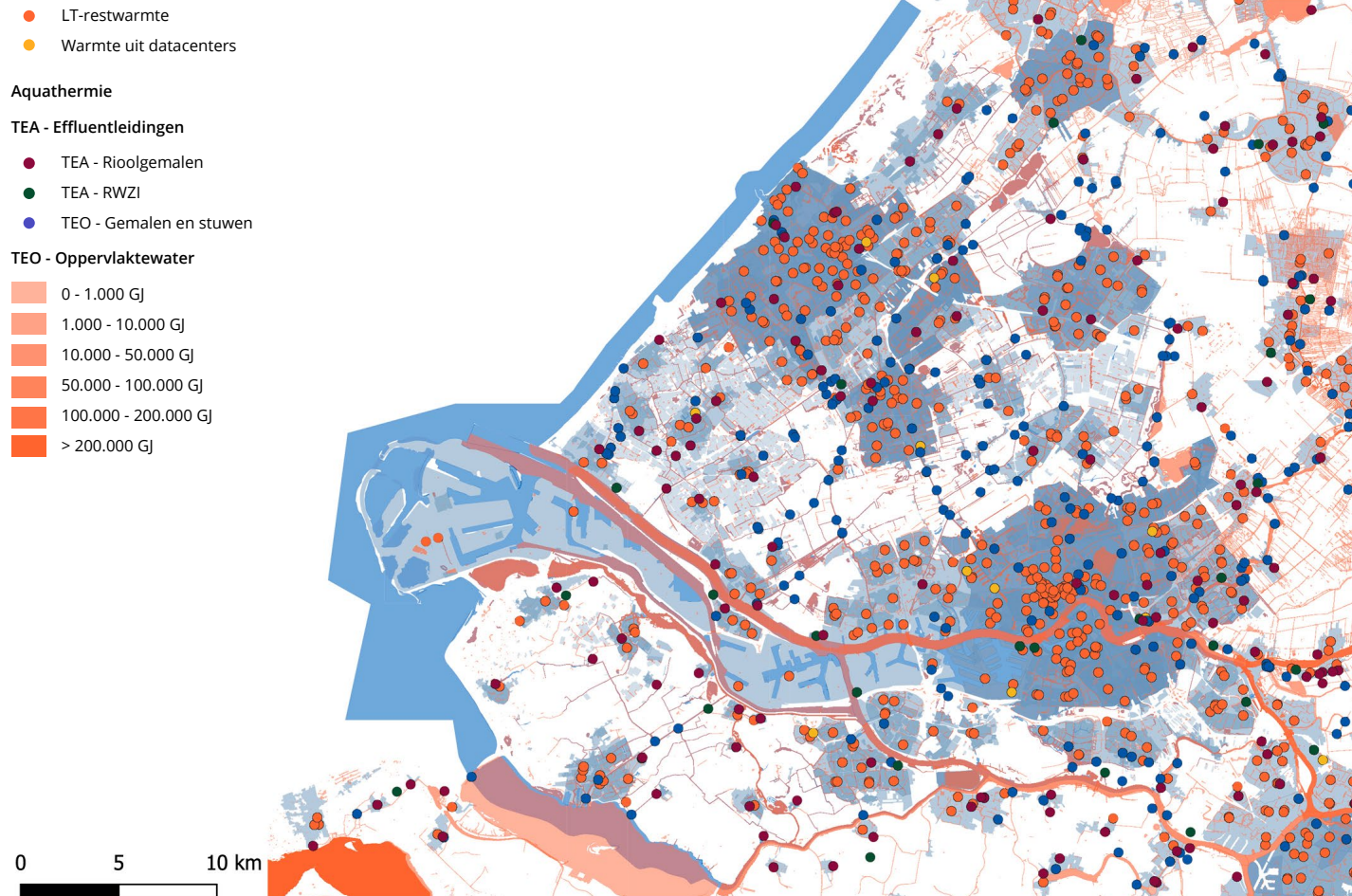
Overige lokale warmtebronnen

Naast de regionale warmtebronnen zijn er ook lokale warmtebronnen die gebruikt kunnen worden om aan de warmtevraag van woningen en gebouwen te voldoen. Het gaat hier bijvoorbeeld om aquathermie en restwarmte (met lagere temperaturen).

De exacte potentie van deze bronnen is in deze RES niet verder bepaald, maar de Warmteatlas (warmteatlas.nl) geeft voor deze bronnen een eerste beeld van de huidige kennis over de mogelijke bronnen en hun potentie. Hierbij is het wel belangrijk om zich te realiseren dat de warmte uit de bronnen in figuur 8.11 wat betreft kosten en maatschappelijke condities niet altijd aantrekkelijk zijn om te benutten. Dit hangt sterk af van lokale omstandigheden. Daarnaast gebruiken deze technieken meer elektriciteit, waardoor de vraag naar duurzame elektriciteit toeneemt. Lokaal zullen gemeenten moeten onderzoeken of deze bronnen daadwerkelijk goed kunnen bijdragen om te voldoen aan de warmtevraag in hun gemeente. Een aantal gemeenten in de regio heeft dit al goed in beeld.

Grootschalige bronnen, geothermie en restwarmte – nader onderzoek RES 2.0

Doordat de ondergrond specifiek in deze regio goed in beeld is gebracht, is er relatief goed inzicht in de mogelijkheden van geothermie. De kennis over de ondergrond en hoe daarmee om te gaan neemt bovendien met de ontwikkeling van elke bron toe. Desalniettemin blijft het tot op het moment van winning onzeker wat het exacte vermogen van de bron zal zijn. En ook of het winbare potentieel in de regio Rotterdam Den Haag daadwerkelijk ca. 100 doubletten omvat, of lager of hoger is. Belangrijke factoren zijn ook de levensduur van de bron, de snelheid waarmee deze afkoelt en de tijd die het reservoir in de ondergrond nodig heeft om te herstellen, zodat een tweede leven mogelijk wordt. Het is van belang samen met de geothermiesector de optimale broncyclus en mogelijke ondergrondplanning voor de regio nader te onderzoeken.

Figuur 8.11 Lokale warmtebronnen

De ontwikkeling van het restwarmtepotentieel is onzeker. HIC Rotterdam is weliswaar een omvangrijke bron van restwarmte, maar het is nog onvoldoende duidelijk wat de contracteerbaarheid van deze restwarmte is. Voor de eerste restwarmteleidingen is er voldoende restwarmte aanwezig. Verdere verkenning, samen met de broneigenaren, is van groot belang; niet alleen voor de warmtetransitie maar ook voor de industrie zelf, om zo gezamenlijk tot een reductie van fossiele CO₂-emissies te komen.

8.2.3 Stap 3: Warmte-infrastructuur

Met de inzichten van stap 1, 2 en 4 (iteratief) is verkend welke warmte-infrastructuur passend is bij de warmte-inzet die de regio kansrijk acht. Hiervoor zijn diverse onderzoeken, workshops en **ateliers** uitgevoerd, zoals in [paragraaf 7.2 \(vier stappen\)](#) is beschreven.

De verzamelde informatie is gedeeld met zowel Gasunie als het Consortium, zodat beide onderzoeken vanuit dezelfde informatie konden werken.

De hieronder opgenomen visie en concrete stappen zijn opgesteld aan de hand van alle uitkomsten. Eerst wordt (1) het eindbeeld beschreven. Dan volgt een toelichting naar aanleiding van (2) het onderzoek Warmtetransport-systeem Zuid-Holland (Gasunie) en van (3) het onderzoek van het Consortium, waarop dit eindbeeld is gebaseerd.

1 Eindbeeld op basis van de onderzoeken

De onderzoeken laten zien dat warmtenetten een belangrijke rol kunnen spelen in de warmtetransitie. Dit sluit ook aan bij andere onderzoeken en bevindingen, bijvoorbeeld de TVW.

Beide onderzoeken laten zien dat een regionaal transportnet kan bijdragen aan het leveren van warmte aan gemeenten die zelf onvoldoende warmtebronnen hebben voor de uitrol van warmtenetten. En bovenal laten de onderzoeken zien dat het gebruik van deze (regionaal) beschikbare warmte (via transportleidingen ontsloten) leidt tot lagere totale maatschappelijke kosten.

Ook komt uit de beide onderzoeken naar voren dat onder de huidige omstandigheden met veel onzekerheden niet mogelijk is te komen tot een concreet

en definitief ontwerp voor de regio. Wel laten beide onderzoeken vergelijkbare kansen zien voor het uitwisselen van warmte in de regio en worden richtinggevend beelden geschetst die in deze RES zijn vertaald naar het richtinggevend toekomstbeeld.

De belangrijkste gevoeligheden voor realisatie van warmtetransport en distributienetten zijn:

- betaalbaarheid (een goede propositie voor iedereen);
- volloopsnelheid en volloopgraad (hoeveel gebouwen én glastuinbouw sluiten aan op het warmtenet en hoelang duurt het proces van aansluiten);
- omvang van de warmtenetten; er is een minimale omvang nodig om de regionale bronnen te kunnen ontsluiten;
- kosten uitkoppelen van warmte, inclusief de ontwikkelingen rondom bestaande WKK-centrales.

Tot slot vergt het realiseren van warmtetransportnetten samenwerking: alleen dan kan een dergelijk warmtesysteem gerealiseerd worden en kunnen de voordelen van lagere maatschappelijke kosten verzilverd worden. Dit vraagt om onderlinge afstemming van gemeentelijke Transitievisies Warmte. Voor de ontwikkeling van een bovenregionaal ingericht warmtesysteem spelen de snelheid, omvang, volgorde en samenhang van (de realisatie van) collectieve warmtenetten in en tussen gemeenten een cruciale rol.

Op basis van de onderzoeken, de hierboven genoemde conclusies en de input die is opgehaald tijdens de ateliers, is een richtinggevend toekomstbeeld voor 2050 opgesteld. Dit is vervolgens vertaald naar concrete resultaten richting 2030.

De scope van de RES 1.0 richt zich op bronnen die een bovengemeentelijke rol kunnen spelen, dit zijn restwarmte en geothermie. Dit is aanvullend op wat er binnen de gemeente mogelijk is om de transitie vorm te geven. Uitgangspunt is dat de gemeente de regie voeren en de RES ondersteunend is.

Samengevat is de ambitie van de RES: in de regio optimaal gebruikmaken van de beschikbare warmte en zo de elektrificatie van de verwarmingsvraag waar mogelijk voorkomen. De aanleg van een regionaal warmtetransportnet maakt het lokaal uitrollen van warmtenetten mogelijk, juist op plekken waar onvoldoende lokale warmte beschikbaar is. Ook biedt een regionale aanpak kansen voor lagere maatschappelijke kosten.

Het richtinggevend toekomstbeeld 2050 bestaat uit de volgende elementen:

- minder energieverbruik en lage(re)temperatuurverwarming
- proactieve samenwerking
- regionaal transportnet en toekomstbestendige energiemix
- regie bij de gemeenten

Met concrete stappen zet de RES-regio zich tot 2030 in om het toekomstbeeld 2050 te realiseren. Er zijn drie clusters van resultaten:

1 Borgen van randvoorwaarden

Door:

- regionale samenwerking
- effectieve wet- en regelgeving en financiële instrumenten
- inzicht in beschikbare (regionale) bronnen
- beschikbaarheid integraal ontwerp

2 Lokale en regionale warmteontwikkelingen afstemmen

Door:

- in de TVW's rekening te houden met de RES
- in de RES rekening te houden met de TVW
- de samenhang tussen de RES en de TVW's te analyseren

3 Sleutelprogramma's 2030

Door:

- blijvende inzet op lopende projecten en start van nieuwe projecten

In 2021 zijn zeven sleutelprogramma's opgestart, die – vanuit het perspectief van de Regionale Warmtestructuur – zijn ondersteund vanuit de RES. Deze projecten dragen bij aan het behalen van het richtinggevend toekomstbeeld. Deels betreft dit lopende initiatieven en projecten, deels onderwerpen waarvoor een verkenning zal worden gestart. De aanpak zal zoveel mogelijk moeten plaatsvinden vanuit het perspectief van een integraal regionale warmtestructuur 2050. Tussen vrijwel alle onderwerpen bestaan onderlinge afhankelijkheden.

Sleutelprogramma's

Overkoepelend – 1 sleutelprogramma:

1 Besparing en ondersteuning gemeenten in samenwerking met gemeenten en provincie. Voor de gehele regio is de inzet op besparing en isolatie belangrijk. Onderzocht zal worden op welke wijze door verdere kennisdeling en ondersteuning en mogelijk bundeling van de lokale inzet een extra impuls kan worden gegeven. Dit wordt gecombineerd met het verkennen van de behoefte en het mogelijk maken van andere vormen van ondersteuning waaraan de gemeenten behoefte hebben in het kader van de warmtetransitie.

Geografisch gericht – 6 sleutelprogramma's:

- 2a WarmtelinQ incl. aftakking naar Leiden (lopend project), de realisatie van de regionale backbone Vlaardingen – Den Haag, om daarmee, aanvullend op de eigen lokale bronnen, het gebruik van regionaal beschikbare restwarmte mogelijk te maken, in elk geval in de gemeenten Schiedam, Vlaardingen (reeds via bestaande leiding), Midden-Delfland, Delft, Rijswijk en Den Haag (lopend project). Tot dit sleutelprogramma wordt ook het onderzoek naar de aftakking richting Leiden gerekend.
- 2b Ontwikkeling geothermie in het gebied Den Haag – Delft: de gemeenten in dit gebied hebben mogelijkheden om gebruik te maken van lokaal te ontwikkelen geothermie-bronnen (lopend en deels nieuw).
- 3 Warmtesysteem Oostland (lopend programma): het voorzien in een gezamenlijke warmtestructuur voor de gebouwde omgeving en de glastuinbouw van Lansingerland, Pijnacker-Nootdorp, Zoetermeer en – binnen de RES-regio Midden-Holland Waddinxveen en Zuidplas – gebaseerd op de beschikbare geothermie in deze gemeenten en een aftakking van WarmtelinQ om aanvullend te voorzien in restwarmte.
- 4 Warmtesysteem Westland (lopend programma): het voorzien in een gezamenlijke warmtestructuur voor de gebouwde omgeving en de glastuinbouw in Westland en mogelijk Midden-Delfland, met gebruikmaking van de lokaal beschikbare geothermie en met aanvullend restwarmte via de aftakking van WarmtelinQ.
- 5 Optimalisatie benutting bestaande transportleidingen Rotterdamse regio (deels lopend project en deels te starten als verkenning): benutting van de bestaande transportstructuur op de Noord- en de Zuidoever van de Rotterdamse regio voor het aansluiten van **warmtegebieden** van Rotterdam, Barendrecht, Schiedam, Vlaardingen en mogelijk andere gemeenten.

- 6 Warmtesysteem/ontwikkeling geothermie Voorne-Putten (verkenning): een verkenning naar een toekomstige warmtestructuur voor Nissewaard, Hellevoetsluis, Brielle en Westvoorne, in hoofdzaak gebaseerd op de ontwikkeling van de potentie van geothermie in dit gebied en – voor Nissewaard – mogelijk de aansluiting op de bestaande transportleiding op de Zuidoever van de Rotterdamse regio.
- 7 Rotterdamse Regio – oostelijk deel (verkenning): in een verkenning worden de mogelijkheden in kaart gebracht voor de toekomstbestendige ontwikkeling van de warmtestructuur voor de gemeenten Capelle aan den IJssel, Rotterdam en de verbinding vanuit de zuidzijde naar de WSO-gemeenten, gebaseerd op het gebruik van restwarmte en de beschikbare geothermie.

2 Verkenning Gasunie – Warmtetransportsysteem Zuid-Holland (WTSZH)

In opdracht van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat is een integraal ontwerp opgesteld voor een warmtetransportsysteem in Zuid-Holland (zie convenant Gasunie-EZK d.d. 31-10-2019). Dit integraal ontwerp dient enerzijds om een toekomstperspectief te hebben voor de wijze waarop een warmtetransportsysteem kan bijdragen aan de energietransitie in Zuid-Holland, en anderzijds om te kunnen beoordelen of WarmtelinQ volgens de huidige inzichten over vraag en aanbod een maatschappelijk optimale stap is.

De verkenning richt zich op het maken van een conceptueel ontwerp van een warmtetransportsysteem voor Zuid-Holland. Hierbij is gekeken naar een systeem dat de nationale kosten van de warmtetransitie minimaliseert (optimaal klimaatneutraal). Het zet in op optimale benutting van (grote) warmtebronnen in Zuid-Holland en werkt aan de hand van toekomstscenario's (2050) en een

robuuste eerste fase (2030). De verwachting is dat het integraal ontwerp in het eerste kwartaal van 2021 opgeleverd zal worden en kan dienen als input en toetsingskader voor de TVW's.

De scope van deze verkenning is breder dan de scope van de RES: er wordt immers naar heel Zuid-Holland gekeken (zeven RES-regio's). Daarnaast wordt er specifiek gekeken naar het transportsysteem ten behoeve van de basislast. Er is dus geen onderzoek gedaan naar de wijze waarop piek en back-up geregeld kunnen worden. Tot slot is gekeken naar de nationale kosten in de gehele keten. Hierbij is onder andere gewerkt met de uitgangspunten zoals deze door het Planbureau voor de Leefomgeving zijn gebruikt en beschreven in het achtergrondrapport Kosten- en batenbegrippen in klimaatbeleid (PBL, november 2020).

Er is gewerkt vanuit de Startanalyse aardgasvrije buurten (PBL, januari 2020) en gebruikgemaakt van de informatie die de gemeenten zelf hebben aangeleverd (TVW). De uitkomsten beogen handvatten te zijn voor de RES en de TVW; ze geven immers inzicht in waar warmtetransport een optie is (wanneer en hoeveel) en in de samenhang met de ontwikkeling van distributienetten en lokale bronnen.

Belangrijkste (voorlopige) uitkomsten van het onderzoek van Gasunie zijn dat in elk van de doorgerekende scenario's regionale transportsystemen bijdragen aan de verlaging van de kosten van de warmtetransitie. Regionale en bovenregionale samenwerking en afstemming leiden tot verdere kostenbesparingen, die significant kunnen bijdragen aan de verlaging van de kosten van de warmtetransitie.

Gasunie geeft aan dat in het model een robuuste eerste fase van een regionaal transportnetwerk is gedefinieerd, genaamd Stepping Stone. Bij de verkenning van deze Stepping Stone zijn verschillende netwerken bestudeerd, waarbij gerekend is mét en zonder het huidige WarmtelinQ-traject. Tijdens het onderzoek zijn geen netwerkconfiguraties gevonden die significante kostenvoordelen hadden ten opzichte van een netwerkconfiguratie inclusief het huidige WarmtelinQ-traject. Dit betekent dat de verkenning volgens Gasunie bevestigt dat het huidige WarmtelinQ-project een geschikte eerste stap is voor de ontwikkeling van een toekomstig regionaal warmtetransportsysteem. Het onderzoek van Gasunie is tijdens het schrijven van de RES1.0 verder uitgediept. Richting de RES 2.0 zullen deze uitkomsten worden toegelicht en meegenomen in het vervolgproces. Hieronder volgen de inzichten tot nu toe, specifiek gericht op de regio Rotterdam Den Haag.

Naast WarmtelinQ worden door Gasunie ook enkele andere Stepping Stone-leidingen gedefinieerd die voor 2030 ontwikkeld kunnen worden en die een solide basis vormen voor een regionaal transportnetwerk. De volloop van deze leidingen (i.e. de financiële haalbaarheid) lijkt relatief zeker in alle gehanteerde scenario's, en de backbone die hiermee wordt aangelegd beperkt toekomstige groei weinig of niet.

De leidingen die binnen deze Stepping Stone vallen, zijn:

- de ontwikkeling van WarmtelinQ, inclusief het WarmtelinQ+-traject (van Rijswijk naar Leiden);
- aftakkingen vanuit WarmtelinQ naar het oostelijk deel van Westland en het westelijk deel van Oostland;
- de connectie van de Nieuwe Warmte Weg (NWW) naar Barendrecht.

Tijdens de volloop van het WarmtelinQ- en WarmtelinQ+-traject zal op termijn additioneel vermogen ontsloten moeten worden om aan de vraag langs het traject te voldoen. Hiervoor wordt de volgende leiding voorgesteld:

- een leiding uit het Europoort-gebied, door het Westland, aansluitend op WarmtelinQ bij de aftakking in Rijswijk.

Verder geeft Gasunie aan dat voor toekomstige verbindingen tussen het Oostland en de haven, Rotterdam en de Drechtsteden, of voor connecties met warmtecluster Gouda/Waddinxveen er nog te veel onzekerheden zijn om nu robuuste uitspraken te doen. De haalbaarheid van deze trajecten zal samenhangen met verdere inzichten in (onder andere) de vraagontwikkeling in de regio, de prijs en het uitkoppelbaar vermogen in de haven, en de toekomst van de STEG's in de regio. Hierbij heeft vooral de toekomst van de RoCa-centrale een grote impact op toekomstige netwerkconfiguraties. Ten slotte is de grote vraag naar warmte van de glastuinbouwsector in de regio, en de manier waarop deze kostenefficiënt ingevuld kan worden, van grote invloed op de huidige en toekomstige ontwikkeling van regionale warmtenetten. In volgende versies van het integraal ontwerp wordt verder gekeken naar de ontwikkeling van deze factoren en leidingtrajecten.

Binnen de Stepping Stone zijn kortere verbindingen tussen relatief kleine vraagclusters niet meegenomen. Dit betekent niet dat warmtetransport naar deze gebieden niet mogelijk of voordelig is. Deze verbindingen zijn echter zeer gevoelig voor lokale businesscases en de ontwikkeling van lokale bronnen.

Per cluster (figuur 8.12) in de RES-regio is op basis van het onderzoek door Gasunie een aantal adviezen geformuleerd.

De voorlopige inzichten die voortvloeien uit het integraal ontwerp van Gasunie staan hierna per cluster omschreven.

Rotterdamse regio

- Rotterdam-Noord en Capelle aan den IJssel: binnen deze regio is afstemming aan te raden tussen de gemeente omtrent het gebruik van de capaciteit op de LoN en de verbinding Boszoom richting de RoCa-centrale, om te kijken hoe de capaciteit op deze leidingen optimaal benut kan worden.
- Maassluis en Krimpen aan den IJssel: het onderzoek biedt nog geen duidelijkheid over de haalbaarheid van warmtetransport naar deze gebieden. Deze regio's wordt aangeraden om met respectievelijk het Westland en Capelle aan den IJssel een verbinding te onderzoeken. Hierbij moet er rekening mee worden gehouden dat, in de situatie dat de RoCa-centrale zou vervallen, de Boszoom-leiding een bottleneck vormt voor de warmtevoorziening vanuit de haven richting Capelle aan den IJssel en Krimpen aan den IJssel.
- Rotterdam Zuid: aangeraden wordt om de behoefte naar restwarmte af te stemmen met de BAR-gemeenten en Nissewaard, om te zien hoe de restwarmte in deze regio optimaal gebruikt kan worden.

BAR-gemeenten

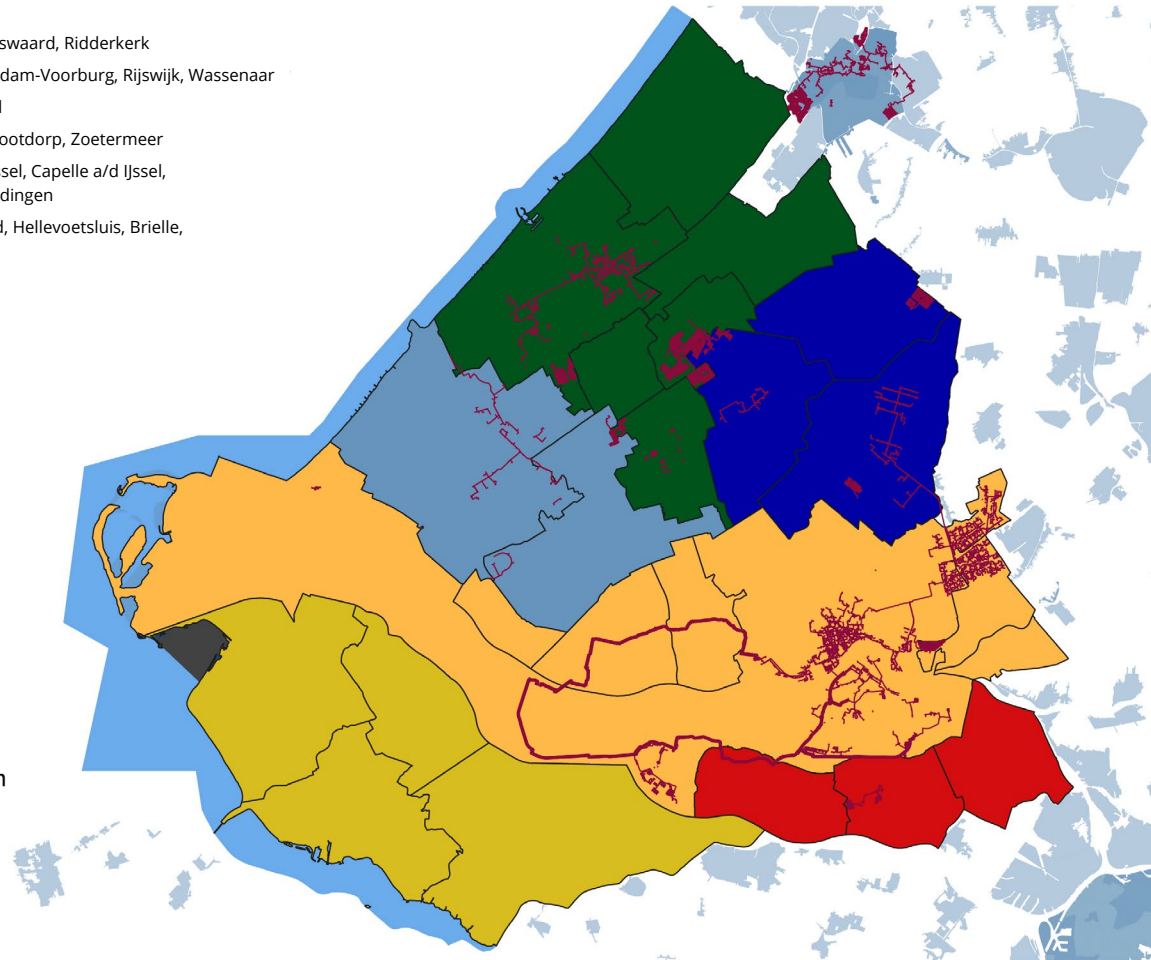
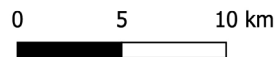
- Barendrecht en Albrandswaard: deze gemeenten wordt aangeraden nader onderzoek te doen naar de aansluiting aan de Nieuwe Warmteweg in Rotterdam.
- Ridderkerk: de afstand tussen Ridderkerk en bestaande transportleidingen is relatief groot vergeleken met de potentiële warmtevraag in deze gemeenten. Ridderkerk lijkt afhankelijk te zijn van bovenregionale ontwikkelingen

Regio-indeling

- BAR: Barendrecht, Albrandswaard, Ridderkerk
- Delft, Den Haag, Leidschendam-Voorburg, Rijswijk, Wassenaar
- Westland, Midden-Delfland
- Lansingerland, Pijnacker-Nootdorp, Zoetermeer
- Rotterdam, Krimpen a/d IJssel, Capelle a/d IJssel, Maassluis, Schiedam, Vlaardingen
- Voorne-Putten: Nissewaard, Hellevoetsluis, Brielle, Westvoorne

Warmtenet

- Bestaand distributienet
- Bestaand hoofdnets

Figuur 8.12 Clusters uit het integraal ontwerp van Gasunie

(toekomstige connectie met Drechtsteden of Moerdijk-Oostland) om gebruik te kunnen maken van restwarmte. Uitkomsten zijn echter onzeker rond deze casus.

Voorne-Putten

- Nissewaard (Spijkenisse): onderzoek ontsluiten via bestaande transportleiding (NWW).
- Andere gemeenten: benut geothermiepotentie, verder geen verbinding met rest van de regio op korte termijn.

Oostland

- Zet in op aftakking van het huidige WarmtelinQ-traject.
- Verdere toekomst sterk afhankelijk van het voortbestaan van de RoCa-centrale. Extra transport uit Rotterdam via bestaande leidingen lijkt onwaarschijnlijk. Nadere verkenning is nodig of en via welke trajecten Oostland van aanvullende restwarmte kan worden voorzien.

Cluster Delft – Den Haag

- Delft, Den Haag, Rijswijk: zet in op traject WarmtelinQ als backbone voor Delft, Rijswijk en Den Haag, met een uitbreiding naar Leiden om de haalbaarheid van deze leiding te vergroten.
- Leidschendam-Voorburg en Wassenaar: een zelfstandige link naar WarmtelinQ lijkt onzeker; kansrijker is aanhaken op een eventuele leiding naar Leiden.
- In de toekomst zal verdere ontsluiting van warmte uit de haven nodig zijn voor deze regio (omdat bij groei aan vraag op de leiding niet alle warmte uit Vlaardingen meer in deze cluster afgezet kan worden). Dit kan via een leiding vanuit de Europoort richting Rijswijk.

Cluster Westland

- Onderzoek aftakking WarmtelinQ (restwarmte).
- Kijk later naar een uitkoppeling van restwarmte vanuit de Europoort, en sluit aan op het traject Europoort – Rijswijk (als de businesscase dit toelaat).

Verder geldt voor alle gemeenten dat de ontwikkeling van lokale bronnen noodzakelijk is. Regionale afstemming op de fasering van deze lokale bronnen en distributienetten in combinatie met een transportnet werkt sterk kostenverlagend en kan zelfs beslissend zijn in de haalbaarheid van regionale transportleidingen.

3 Onderzoek Consortium

Door een consortium bestaande uit Gradyent, Fakton en Royal HaskoningDHV is in opdracht van EBN en Invest-NL en in samenwerking met en voor RES-regio Rotterdam Den Haag onderzocht hoe in regionaal verband de warmte-transitie vorm kan krijgen. Dit is gebeurd aan de hand van scenario's die technisch en economisch zijn beoordeeld. Het gaat daarbij om de transitie tussen nu en 2050, met als ambitie het terugdringen van de warmtevraag en de overstap op duurzame warmtebronnen. Ook in dit onderzoek waren publieke en private marktpartijen, gemeenten, provincie en waterschappen via workshops en ateliers veelvuldig betrokken.

De nadruk in dit onderzoek ligt op de regionale dimensie van de warmte-transitie. Dit onderzoek is aanvullend op de onderzoeken die de gemeenten uitvoeren om voor elke gemeente tot een Transitievisie Warmte (TVW) te komen. Waar de TVW vooral ook de lokale mogelijkheden verkent, gaat het consortiumonderzoek dieper in op de bovengemeentelijke regionale mogelijkheden. Het gaat daarbij om:

- de ontwikkeling van de regionale warmtevraag;
- het potentieel en de inzetmogelijkheden van bovengemeentelijke bronnen zoals restwarmte en geothermie; hoewel beide typen bron qua omvang een bovengemeentelijk karakter hebben, wordt geothermie in dit onderzoek als een meer 'lokale' bron gezien. Dit is omdat geothermie beter verspreid is in de regio en zich vaak ook dichterbij de vraag bevindt. In tegenstelling tot restwarmte (met vaak hogere temperaturen) is geothermie minder geschikt om over langere afstanden te transporteren.
- een regionale warmte-infrastructuur die vraag en aanbod van warmte aan elkaar koppelt.

Dit onderzoek is een verdieping van stap 3 van de aanpak van de RES en maakt gebruik van de gegevens uit stap 1 (warmtevraag) en stap 2 (warmteaanbod).

Scenario's

Er is voor gekozen te werken met scenario's, om via verschillende invalshoeken te onderzoeken wat de effecten zijn op de benoemde publieke belangen. Het is niet de bedoeling om tot één optimaal 'warmtetransitiescenario' te komen; er is juist getracht met onderscheidende scenario's te werken die vanuit verschillende invalshoeken inzicht geven in de gevolgen. Hierbij kan het ene scenario voor een gemeente beter uitvallen dan het andere. De scenario's zijn besproken in ateliers.

De scenario's zijn vanuit twee assen vormgegeven:

1: de wijze waarop het totale energiesysteem al dan niet in samenhang wordt ingericht

- Regionaal: de focus ligt op regionale samenhang van het **energiesysteem**, waarbij de inzet van bronnen (zowel basis als piek) regionaal wordt geoptimaliseerd. Dit is een groeimodel, zodra er sprake is van volloop van het regionale transportsysteem zal een lokale bron ontwikkeld worden zodat er weer ruimte op transport komt, die een volgende wijk kan gaan bedienen.
- Lokaal: de focus ligt op lokale systemen, het inzetten op de ontwikkeling van lokale bronnen, waarbij ook piek en back-up lokaal wordt geregeld. Bij een tekort aan lokale warmtebronnen wordt de resterende warmtevraag ingevuld met elektrische oplossingen of met duurzame gassen. De rol van andere kleinschalige alternatieven speelt hier een grotere rol dan bij de regionale systeem inrichting.

2: de wijze waarop de samenwerking of governance al dan niet in samenhang wordt vormgegeven

- Regionaal: de ontwikkelingen vinden plaats vanuit een regionale samenwerking. Door te werken met grotere kavels is het mogelijk om niet alleen gebieden met een hoge warmtedichtheid (laaghangend fruit) mee te nemen in de plannen, maar ook randen eromheen. Zo wordt hoog- en laaghangend fruit vanaf het begin meegenomen en wordt ingezet op het verzilveren van schaalvoordelen.
- Lokaal: de regie is lokaal, op gemeentelijk niveau. De warmtekavels hebben een kleinere omvang. De nadruk ligt op bottom-up- en kleinschalige initiatieven en lokale besluitvorming. Kenmerkend is de bewuste sturing op makkelijkere projecten (laaghangend fruit) die ook eerder kunnen starten. Moeilijkere projecten volgen later.

Er zijn aan de hand van deze twee assen vier scenario's omschreven (figuur 8.13). Daaruit zijn drie onderscheidende scenario's voortgekomen: Eiland (lokaal – lokaal), Samenland (regionaal – regionaal) en Kralenland (begint als Eiland en groeit door naar Samenland). Het Overland-scenario is niet verder onderzocht. De scenario's Samenland en Eiland zijn opgebouwd uit een verzameling van warmteclusters; voor Kralenland is uitgegaan van een tussenvariant. In de warmtevraag van de gebouwde omgeving en de glastuinbouw in deze clusters wordt voorzien.

Figuur 8.13 Scenario's

Eiland

Kenmerkend voor het Eiland-scenario is dat een gebied (= eiland) beschikt over lokaal in te zetten geothermie of over restwarmtebronnen die van voldoende omvang zijn om in een groot deel van de warmtevraag te voorzien. Het gaat daarbij vooral om de aanwezigheid van geothermie waarmee in minimaal 50% van de vraag kan worden voorzien. Het Eiland-scenario wordt uitgevoerd op basis van lokale besluitvorming; regionale samenwerking vindt in principe niet of nauwelijks plaats. Het kan zijn dat er wel afstemming nodig is met gemeenten eromheen, omdat het warmtecluster gemeentegrens- overstijgend kan zijn.

Samenland

Kenmerkend voor het Samenland-scenario is dat gebieden met een overschot aan warmtebronnen op regioniveau worden gecombineerd met gebieden met een tekort aan warmtebronnen. Zo vindt op regioniveau een optimale uitwisseling plaats, erop gericht om een zo groot mogelijk gebied te voorzien van warmte. Waar Eiland vooral gebruikmaakt van geothermie als bron, maakt Samenland gebruik van geothermie in de buurt van warmtevraagcluster, gecombineerd met restwarmte uit HIC Rotterdam. Samenland wordt ontwikkeld als samenhangend warmtesysteem.

Het scenario Samenland vereist een grote mate van samenwerking en bereidheid tot het delen van de lusten en lasten. Als de samenwerking niet of in beperkte mate plaatsvindt, zal er sprake zijn van een Kralenland- of zelfs Eiland-scenario, dat leidt tot minder optimale inzet van de beschikbare warmte en tot hogere maatschappelijke kosten.

De samenwerking betreft:

- strategische besluitvorming over transportnet
- samenhang regionaal transport en lokale ontwikkelingen (TWW)
- verdeling lusten en lasten

Kralenland

Kralenland is een tussenvariant van de scenario's Eiland en Samenland. De mate waarin Kralenland zich ontwikkelt richting Samenland, is afhankelijk van de vorm en tijdigheid van samenwerking in de regio. Uitgangspunt is dat de samenwerking in Kralenland in eerste instantie, net als bij Eiland, beperkt is. De lokale bronnen worden ontwikkeld en op enig moment in de tijd wordt aangegeven dat de resterende vraag ingevuld kan worden met regionale bronnen zoals restwarmte. Deze aanpak vermindert de optimalisatiemogelijkheden die de meer planmatige manier van aanleggen van infrastructuur bij Samenland wel biedt.

Overland

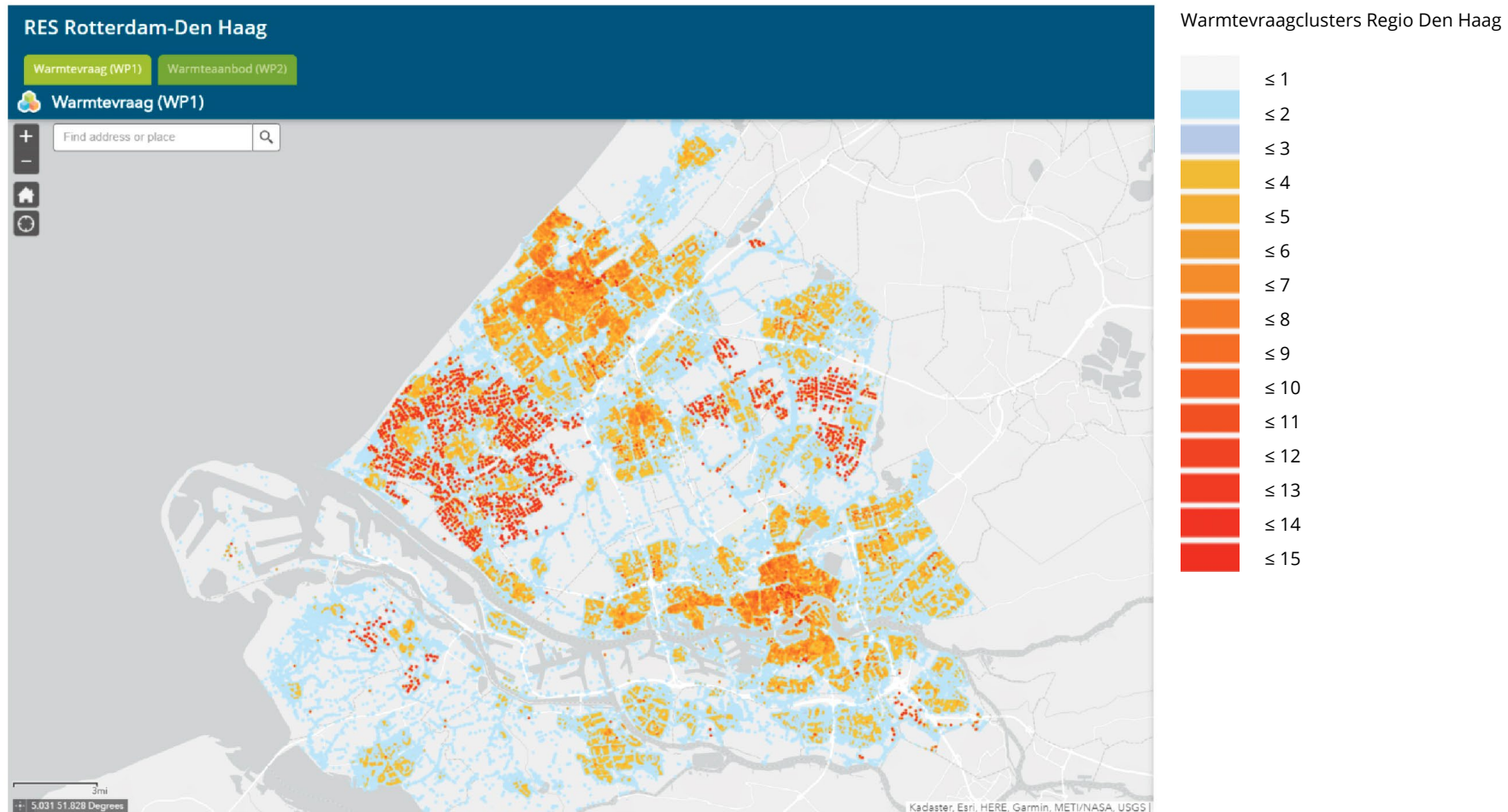
Uit de analyses is naar voren gekomen dat dit scenario niet onderscheidend genoeg is ten aanzien van Kralenland. Dit scenario is daarom niet verder onderzocht.

Invulling van de scenario's

Het Eiland- en het Samenland-scenario zijn elk aan de hand van hiervoor omschreven 'eigenschappen' vertaald naar warmtegebieden die gevoed worden met regionale warmte.

Hierbij is gewerkt met een set uitgangspunten:

- Er is gekeken naar gebieden met een hoge warmtevraag per oppervlakte (1.000 GJ/ha of meer) (hoge geconcentreerde warmtevraag), hierbij is gekeken naar de warmtevraag van zowel de gebouwde omgeving als glastuinbouw (zie figuur 8.14).
  - Nieuwbouw is buiten beschouwing gelaten, omdat wordt verwacht dat daarvoor ingezet wordt op individuele warmtepompen of LT-netten die gevoed worden met lokaal beschikbare bronnen. Wel kan **cascadering** vanuit regionale bronnen plaatsvinden; dit is echter niet meegenomen in het onderzoek.
- Het onderzoek richt zich op mogelijkheden tot 2030 met een doorkijk naar 100% duurzaam in 2050. Leveringszekerheid is het uitgangspunt in alle scenario's, voor zowel de gebouwde omgeving als de glastuinbouw.
- Alleen gebieden met een omvang van 5000 **weqs** en hoger zijn meegenomen in de scenario's.
- Er is rekening gehouden met de geografische ligging van de gebieden. Zo worden gebieden die gescheiden worden door een waterweg, gezien als verschillende warmteclusters.
- In de vraag naar warmte is rekening gehouden met het isoleren tot minimaal label C. Gevolg is dat er wordt gestart met hogetemperatuur-warmtenetten (90 °C), en dat vanaf 2030 een levering van warmte op middentemperatuur (60 °C) (stapsgewijs) mogelijk wordt. Dit betekent

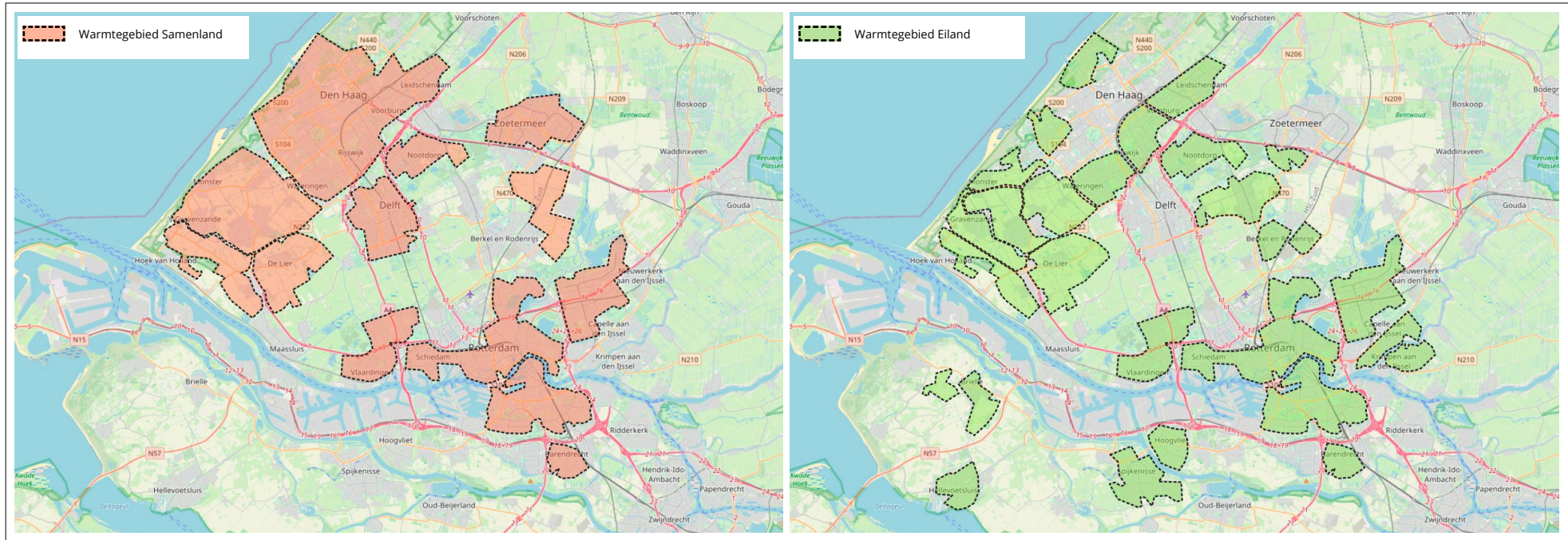

Figuur 8.14 Gebieden waar warmtenetten mogelijk zijn op basis van hoge warmtevraag per hectare; gekeken is naar de warmtevraag in de gebouwde omgeving (oranje) en in de glastuinbouw (rood)

ook dat in de berekening niet wordt gerekend met aanvullende maatregelen aan het gebouw, zoals isolatie en/of in pandige aanpassingen aan het verwarmingssysteem om lagere temperatuurverwarming mogelijk te maken.

- Er wordt eerst gekeken of geothermie in de buurt van de warmtevraag beschikbaar is voor het voorzien in warmte. Hierna wordt (voor Samenland) ook bekeken welke regionale warmtebronnen ontwikkeld kunnen worden om aan de potentiële vraag te voldoen.
- Invulling van de scenario's is gericht op optimaal inzetten van de warmtebronnen. Hierbij ligt tot 2030 de focus op het voorzien in de basis- en de middenlast. Dit betekent ook dat in de onderzoeken ervan is uitgegaan dat de productie van warmte in pieklast en de back-up voorlopig gebruik blijven maken van de bestaande lokale aardgasvoorziening. De gedachte hierachter is dat piekvoorziening en back-up een relatief kleine bijdrage leveren aan de duurzame warmtevoorziening door het beperkte aantal draaiuren. Ook zijn de technische en economische mogelijkheden voor de inzet ervan voor 2030 nog beperkt. Volledige uitfasering van aardgas vindt in de scenario's plaats voor 2050. Dit wordt mogelijk met technieken als hogetemperatuur-opslag, elektrische boilers en de inzet van **groengas** of **waterstofgas**. Deze technieken zijn vooral bedoeld om in pieklast warmte te leveren en om als back-up te fungeren wanneer een warmtebron uitvalt door storing of gepland onderhoud. Buiten de scope van het onderzoek valt ook de optimalisatie van het systeem, denk bijvoorbeeld aan de inzet van opslag. Dit heeft geleid tot figuur 8.15.

Figuur 8.15 Warmtegebieden Eiland en Samenland

Figuur 8.15 toont dat er bij het Eiland-scenario minder (grote) warmtegebieden zijn, omdat er onvoldoende lokale warmtebronnen aanwezig zijn.

Gemeente	Samenland	Eiland
Albrandswaard	(X)	
Barendrecht	(X)	X
Brielle		X
Capelle aan den IJssel	X	X
Delft	X	
Den Haag	X	
Hellevoetsluis		X
Krimpen aan den IJssel		X
Lansingerland	(X)	
Leidschendam-Voorburg	X	X
Maassluis		
Midden-Delfland	X	
Nissewaard	(X)	X
Pijnacker-Nootdorp	X	X
Ridderkerk	(X)	
Rijswijk	X	X
Rotterdam	X	X
Schiedam	X	X
Vlaardingen	X	X
Wassenaar		
Westland	X	X
Westvoorne		
Zoetermeer	X	

Figuur 8.16 Gemeenten en scenarioanalyse

In figuur 8.16 staat per gemeente of deze is meegenomen in de scenario-analyse, zowel voor wat betreft gebouwde omgeving als de glastuinbouw. Waar gemeenten in de tabel geen X hebben, is het uitgangspunt dat hier de warmtetransitie binnen de gemeentegrenzen vorm krijgt en dus geen regionale component kent in de vorm van levering van bovengemeentelijke bronnen. Waar de (X) tussen haakjes staat, is aanhaken met regionale ontwikkelingen mogelijk, maar niet meegenomen in de analyses.

Deze tabel laat zien dat niet in elke gemeente een warmtenet gevoed met bovengemeentelijke bronnen voorkomt in elk scenario. Dit kan komen doordat de warmtevraag beperkt is of doordat lokaal geen bronnen beschikbaar zijn die zich lenen voor een grootschalig warmtenetten. De gemeente Wassenaar is hier een voorbeeld van. Ook als de warmtevraag beperkt van omvang is, is in dit onderzoek aangenomen dat de vorming van een grootschalig warmtenet niet zal plaatsvinden. Wel kan zo'n gebied meeliften op de ontwikkeling van warmtenetten die vanuit de nabije omgeving geïnitieerd worden. Een voorbeeld daarvan zijn de gemeenten Barendrecht en Albrandswaard: zij kunnen gebruikmaken van de ontwikkelingen in Rotterdam. Tot slot is een gebied soms te decentraal gelegen, te fysiek gescheiden (waterwegen) en/of te klein van omvang om aan te haken bij een regionaal warmtetransportsysteem. De gemeenten Maassluis en Krimpen aan den IJssel zijn hiervan een voorbeeld. Voor Westvoorne geldt dat er wel potentieel aanwezig is voor de ontwikkeling van geothermie, maar dat de lokale vraag te beperkt is.

De scenario's geven een indicatie op basis van de gehanteerde uitgangspunten, maar sluiten niet uit dat niet-gemarkeerde gebieden alsnog een onderdeel kunnen zijn van een regionaal warmtesysteem.

Analyses per scenario

De volgende analyses zijn uitgevoerd:

1 Analyse van het warmtesysteem

- uitgevoerd voor scenario Samenland
- geeft inzicht in benodigde infrastructuur

2 Economische analyse en gevoeligheidsanalyse

- uitgevoerd voor de scenario's Samenland en Eiland
- geeft inzicht in de gemiddelde kosten per weq per scenario, afgewogen tegen de kosten van verwarmen met aardgas of inzet individuele warmtepomp
- geeft inzicht in de gevoeligheid van enkele uitgangspunten

3 Analyse van de publieke waarden

- uitgevoerd voor de scenario's Samenland, Eiland en Kralenland
- geeft kwalitatieve vergelijking tussen de scenario's

Ad. 1: Analyse van het warmtesysteem

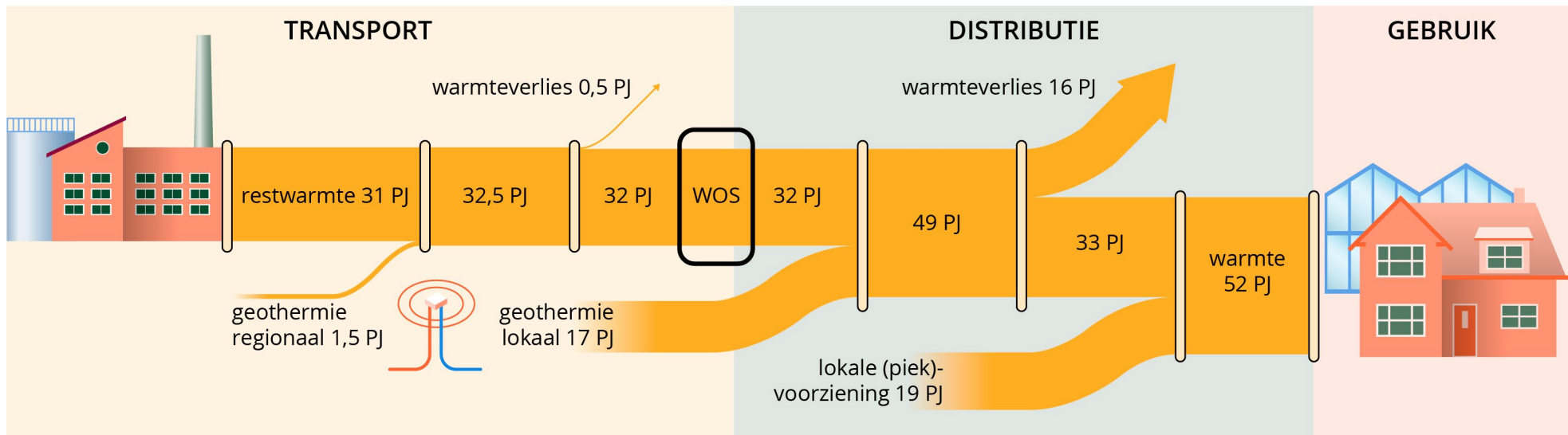
Het Eilandscenario kent geen regionale transportnetten en kent daardoor geen analyse van het warmtesysteem. Voor Samenland is een statische analyse uitgevoerd die inzicht geeft in de ontwikkeling van warmtebronnen en warmtevraag door de jaren heen (hoe kan het warmtesysteem in stappen van 5 jaar groeien?). Daarnaast is een dynamische analyse uitgevoerd, waarbij warmtebronnen aan warmtevraag gekoppeld worden en op uurbasis wordt nagegaan hoe het systeem functioneert. Het resultaat hiervan is een ontwerp

van een technisch realistisch warmtesysteem, inclusief investeringen. Hiermee is er ook inzicht in de vraag naar piek- en back-upvoorzieningen; kortom: hoe voorziet het warmtesysteem op dagelijkse basis in de warmtevraag?

Bij de berekeningen is rekening gehouden met warmteverliezen. Door intensiever gebruik van het netwerk nemen de verliezen met de tijd af. Gerekend is met warmteverliezen in het distributienet van 30% en voor het transportdeel van 4%. Deze kunnen bij optimaal gebruik afnemen tot respectievelijk 24% en 2% in 2050. Verdere optimalisatie, bijvoorbeeld door betere bronbenutting, kan het verlies verder terugdringen. Hier is in de analyse verder geen rekening mee gehouden. Een belangrijk gevolg van deze warmteverliezen is dat de vraag van warmte bij de bron dus hoger is dan de uiteindelijke vraag van de eindgebruiker.

Naast deze transportverliezen is het van belang om onderscheid te maken naar de basislast en de piek- en back-upvoorziening. De piek- en back-upvoorziening wordt in dit onderzoek lokaal opgelost tot 2030, onder meer door gebruik van bestaande gasgestookte voorzieningen. Inzichtelijk wordt gemaakt welk deel door opslag en duurzame piekvoorziening moet worden opgevangen richting 2050.

Verder is gerekend met een temperatuur van 75 °C voor geothermie. De temperatuur van restwarmte (bij de bron) daalt van 110 °C in 2021 naar 75 °C in 2050.

Figuur 8.17 Uitkomsten Samenland-scenario, inzicht in inzet warmte uit verschillende bronnen, warmteverlies onderweg en de warmtevraag bij de afnemer (gebouwde omgeving en glastuinbouw)

De uitkomsten van het model laten een uitgebreid netwerk van transportleidingen zien, waarbij in de eindsituatie (2050) 31 PJ aan restwarmte wordt ingezet en 18 PJ aan geothermie. Het transportnet is voornamelijk voor het transport van de restwarmte, de geothermiebronnen worden ingezet in de buurt van het gebruik. Coördinatie tussen de warmteclusters en de inzet van bronnen is een vereiste om het systeem technisch robuust te laten functioneren.

Het verschil tussen de leveringstemperatuur en de retourtemperatuur (in de winter) is in 2021 50 °C (levering 90 °C en retour 40 °C en in 2050 37 °C (levering 70 °C en retour 33 °C). Op sommige plekken is bijverwarmen noodzakelijk voor levering van warmte op de juiste temperatuur. Kijkend naar de totale vraag en aanbod in de regio leidt dit tot de volgende inzichten (figuur 8.18):

[PJ]	2021	2030	2050
Totale verwarmingsvraag ⁽¹⁾ [PJ]	92,4	75,0	65,0
Potentieel aandeel warmtenetten ⁽²⁾ (grootschalig) [PJ]	73,9	60,0	52,0
Warmteaanbod totaal (grootschalig) ⁽³⁾ [PJ]	8,5	41,0	86,9
Geothermie ⁽⁴⁾ [PJ]	3,2 ⁽⁵⁾	10,6 ⁽⁶⁾	32,1
Restwarmte ⁽⁷⁾ [PJ]	5,3	30,4	54,7

Figuur 8.18 Totale verwarmingsvraag en warmteaanbod in de regio 2021-2030-2050

- (1) Betreft de totale vraag naar verwarming in de regio Rotterdam Den Haag, gebouwde omgeving en glastuinbouw. Daling van de vraag door energiebesparing en door teruggang warmtevraag in de glastuinbouw.
- (2) Betreft de maximale omvang van regionale warmtenetten, gebaseerd op het Samenland-scenario, waarbij zowel geothermie als ook restwarmte maximaal wordt ingezet; dit gaat om een aandeel van 80% van de totale warmtevraag.
- (3) Betreft som van geothermie en restwarmte, inclusief aftapwarmte.
- (4) Betreft cumulatief totaal geothermie.
- (5) Betreft de al gerealiseerde geothermieprojecten.
- (6) Betreft de al gerealiseerde projecten en de pijplijn aan geothermieprojecten.
- (7) Betreft totaal van restwarmte en aftapwarmte.

Vertaling naar de scenario's Samenland en Eiland leidt tot het volgende beeld (figuur 8.19):

	2030 Samenland	2030 Eiland	2050 Samenland	2050 Eiland
Totaal benodigde hoeveelheid warmte [PJ] (som van de warmtevraag + warmteverlies)	31,4	25,0	68,5	55,0
Vraag warmte (bij afnemer) [PJ]	22,3 ⁽¹⁾	18,5 ⁽²⁾	51,7 ⁽¹⁾	42,9 ⁽²⁾
Warmteverlies onderweg ⁽³⁾ [PJ]	9,1 (29%)	6,5 (26%)	16,8 (24%)	12,2 (22%)
Aanbod ⁽⁴⁾ (som geothermie + restwarmte + lokale voorziening)	31,4	25,0	68,5	55,0
Geothermie [PJ]	8,0	9,0	18,6	23,0
Restwarmte [PJ]	17,8	8,0	31,0	16,0
Lokale voorziening [PJ]	5,6	8,0	18,9	16,0

Figuur 8.19 Warmtevraag en -aanbod scenario's Samenland en Eiland 2030 en 2050

- (1) Berekening systeemmodel.
- (2) Inschatting o.b.v. uitkomsten Samenland, omvang Eiland inclusief Rotterdam e.o. bedraagt 83% omvang Samenland.
- (3) Verliespercentages volgen uit berekeningen en inschatting distributieverliezen.
- (4) Aanbodmix volgt voor Samenland uit de Gradyent-berekeningen en voor Eiland uit lokaal inzetbare geothermie en restwarmte; in vergelijking met Samenland wordt aanzienlijk minder restwarmte ingezet, dat is alleen in Rotterdam e.o.

Figuren 8.18 en 8.19 laten zien dat er regionaal 23,7 PJ aan restwarmte onbenut blijft in 2050 (54,7 PJ aan potentie minus 31 PJ aan inzet in het Samenland-scenario).

Van alle gebieden waar warmtenetten de voorkeur hebben, kan het Eiland-scenario 67% bedienen aan warmte en kan Samenland 80% bedienen. Kortom het Eiland-scenario laat een lagere potentie zien voor warmtenetten dan het Samenland-scenario. In het Eiland-scenario worden niet (alle) beschikbare warmte optimaal benut. Dit betekent dat er meer wijken in het Eiland-scenario moeten overstappen op andere alternatieven dan warmtenetten. Hiermee vindt elektrificatie van de verwarmingsvraag plaats of worden hoogwaardige brandstoffen ingezet die effectiever elders ingezet kunnen worden.

Ad. 2: Economische analyse en gevoeligheidsanalyse

De economische analyse van de warmtesystemen

Het resultaat is inzicht een financieringstekort (kosten zijn hoger dan de inkomsten) ten aanzien van het aardgas-alternatief per weq gemiddeld (over de hele regio). Ook is het duurzaam alternatief (warmtepomp) doorgerekend. De volgende uitgangspunten zijn gehanteerd:

- De kosten zijn over de hele regio gemiddeld berekend, er is, kortom, uitgegaan van het verdelen van de kosten (vereffening). Deze berekeningen gaan uit van gemiddelde kosten voor de gehele regio. Het onderzoek laat zien dat er grote verschillen in de tekorten per weq zijn per warmtecluster.
  - Het scenario Samenland voorziet in een geheel van warmtetransitieprojecten dat als een portfolio wordt gezien. Samenland-scenario zoals berekend in deze verkenning kan niet ontwikkeld worden per cluster of

per tak van het regionale warmtenet. De portfolio-benadering maakt dat clusters met hoge kosten en lage kosten tegen elkaar uitgemiddeld worden. Hierdoor kunnen meer gebieden worden aangesloten.

Samenland vraagt daarmee om een regionaal kader en samenwerking.

- Voor het Eiland-scenario is wel gerekend met een gemiddelde, maar dat is voor de realisatie niet nodig.
- Groei warmtenet in stappen van 5 jaar in lijn met warmtesysteem analyse.
- Looptijd economische model is 30 jaar.
- Disconto van 6%.
- Geen rekening gehouden met subsidies of fiscale voordelen.
- Er is gerekend met kengetallen van Milieu Centraal voor de kosten van elektrisch koken, isoleren op label C, in pandige installaties en met aansluitkosten warmtenet van ACM. Voor de warmtepomp variant is ook gebruik gemaakt van de kengetallen van Milieu Centraal en met warmteafgifte conform de cijfers van Vereniging Eigen Huis. De verbetering van de isolatiegraad leidt tot een daling van de warmtevraag in de gebouwde omgeving met 27%.
- Volloopgraad van 80%: dit betekent dat in een wijk een net voor iedereen (100%) wordt aangelegd, maar aangenomen wordt dat uiteindelijk niet iedereen (80%) aansluit.
- Volloopsnelheid 5 jaar: dit betekent dat aangenomen wordt dat na aanleg de volloop van 80% wordt gerealiseerd in een periode van 5 jaar.

De gevoeligheidsanalyses

Deze analyses zijn uitgevoerd om een indruk te krijgen van wat de grootste invloed heeft op de uiteindelijke kosten. Belangrijke gevoeligheidsanalyses zijn de gevoeligheid op volloopgraad en volloopsnelheid, omdat gemeenten hier nog geen sturingsinstrumenten op hebben.

De onzekerheidsmarges bij de berekeningen zijn groot en de uitkomsten geven dus vooral inzicht in de verschillen tussen de alternatieven.

Bij alle alternatieven is er sprake van een tekort, of anders gezegd: aardgas is vooralsnog goedkoper dan de alternatieven. Uit de analyse komt naar voren dat het scenario's Eiland en Samenland vergeleken met een individuele lucht-waterpomp goedkoper is. Dit komt omdat de financieringslasten bij een warmtepomp relatief hoog zijn door de extra benodigde aanpassing aan de woning/gebouw en de investeringen in de warmtepomp.

Ook laat de economische analyse zien dat het meest voordelige duurzame alternatief het Samenland-scenario is. Samenland is goedkoper dan Eiland, waarbij de kostensprong die het Eiland-scenario moeten maken om een groter deel van de warmtevoorziening te elektrificeren, nog niet is meegenomen. De gevoeligheidsanalyses laten zien dat het volloopgraad de grootste impact heeft op de uitkomsten. Ook volloopsnelheid heeft forse invloed, maar dat blijft beperkt wanneer de volloop binnen 10 tot 15 jaar gebeurt, omdat uiteindelijk wel de gehele capaciteit van het warmtenet wordt benut.

Als de volloopgraad daalt van 80% naar 60%, is er bijna een verdubbeling van het tekort bij Samenland. Bij het scenario Eiland is er sprake van een stijging van het tekort met bijna 50%. Beide scenario's laten dan nog wel een lager tekort zien dan bij een warmtepomp. Het kantelpunt, dus het moment waarop een warmtepomp goedkoper wordt, is voor Samenland bij een volloopgraad van 42% en voor Eiland bij een volloopgraad van 44%.

Ook de gevoeligheid van de volloopsnelheid is berekend; hierbij is het uitgangspunt dat 80% volloop wordt gehaald, echter niet na 4 jaar, maar na

15 jaar. Hoewel het tekort van Samenland met ruim de helft stijgt, blijft het tekort nog wel lager dan het tekort van warmtepompen. De gevoeligheid van volloopsnelheid is significant lager dan de gevoeligheid van de volloopgraad. Dit komt omdat bij lagere volloopsnelheid, zolang korter dan 15 jaar, alsnog volloop levering plaatsvindt.

Combinaties met een volloop van 50% of meer leiden tot een gemiddeld berekend tekort dat lager ligt dan het warmtepomp-alternatief, zolang deze volloop binnen 15 jaar plaatsvindt. Dit geldt voor zowel het scenario Eiland als Samenland.

[Analyses van Kralenland in relatie tot Samenland en Eiland](#)

Kralenland is zelf niet berekend en wordt gezien als een tussenvariant van Eiland en Samenland en de uitkomsten zijn afhankelijk van de wijze en tijdigheid van samenwerking in de regio. In vergelijking met Samenland vindt de uitrol van de regionale warmte-infrastructuur suboptimaal plaats, er is immers geen regionale afstemming, waardoor de hiermee gemoeide kosten hoger kunnen uitvallen en restwarmtebronnen met het daarbij behorende warmte-transport moeilijker of niet tot ontwikkeling kunnen komen. Dit alles leidt naar verwachting tot een financiële prestatie die voor Kralenland slechter uitpakt dan voor Samenland. Ook kan het zijn dat er in het eindbeeld minder warmte wordt ingezet in de regio (dus dat Kralenland meer richting het Eiland-scenario schuift). Omdat niet vooraf is vast te stellen hoe Kralenland zich zal/kan ontwikkelen is dit is niet nader onderzocht met een financiële analyse.

Ad. 3: Analyse van de publieke waarden

Tot slot is op basis van de uitkomsten per scenario bekeken in welke mate zij bijdragen aan het borgen van de publieke belangen. Hierbij is gebruik gemaakt van de uitkomsten van het warmtesysteem en de economische analyse, aanvullend met een kwalitatieve waardering.

Betaalbaarheid

Het Samenland-scenario wordt als het meest betaalbare scenario gezien vanwege een lager tekort dan Eiland. Voor het Kralenland-scenario is geen analyse uitgevoerd en dit kan dus slecht vergeleken worden met de andere analyses. De verwachting is dat Kralenland slechter zal scoren dan Samenland, omdat onvoldoende afstemming heeft plaatsgevonden om tot een optimaal systeem te komen. De verwachting is wel dat meer warmte gebruikt kan worden dan in het Eilandscenario en het daarmee (je voorkomt de noodzakelijke inzet van warmtepompen) wel beter of vergelijkbaar zal scoren aan het Eiland-scenario.

Belangrijkste conclusie is echter dat alle scenario's ten aanzien van aardgas een tekort laten zien.

Ook is gekeken hoe de kosten van warmtenetten zich vergelijken met de kosten van een warmtepomp, dit alternatief (individuele luchtwarmtepomp) is gemiddeld per woningequivalent duurder dan de kosten voor warmtenetten, mede door de relatief hoge financieringslasten door de benodigde aanpassingen aan de woning/gebouw en de investering in de warmtepomp zelf. De energielasten zijn per woning, ten opzichte van warmtenetten wel lager. Dit laat ook het belang van isolatie zien in relatie tot de betaalbaarheid voor bewoners en de noodzaak optimaal te isoleren (dus tot dat niveau dat de investering zich terugverdient).

Betrouwbaarheid

In het rapport wordt de technische betrouwbaarheid van levering van warmte voor het Samenland-scenario in beginsel als grootst gewaardeerd, omdat meerdere bronnen worden ingezet die onderling binnen de technische beperkingen flexibel inzetbaar zijn. Bij de andere scenario's is dit in mindere mate het geval.

Dat neemt niet weg dat alle scenario's aan een hoge mate van leveringszekerheid zullen moeten voldoen.

Duurzaamheid

De meest bepalende factor voor de duurzaamheid van een scenario is de verhouding tussen duurzame bronnen en de inzet van aardgas. Op de korte termijn richting 2030 blijft de inzet van aardgas onvermijdelijk. Richting 2050 zal de inzet van aardgas worden afgebouwd naar 0. Dit maakt dat alle scenario's eenzelfde score hebben voor duurzaamheid in 2050.

Gericht op 2030 scoort het Samenland-scenario iets beter dan de andere scenario's omdat minder aardgas nodig is, dit door de inzet van restwarmte en aftapwarmte met een lagere CO₂-uitstoot per GJ warmte. Echter zit hier wel de aanname van een grote volloopsnelheid achter die, zonder aanpassing van wet en regelgeving en beschikbaar krijgen van financiële instrumenten niet haalbaar is. Ook is zijn de verschillen tussen de scenario's dus klein.

Energierechtvaardigheid

Dit belang is moeilijk te vangen en zeker moeilijk te waarderen, alle scenario's scoren hier hetzelfde. Voor collectieve systemen is het vereffenen van de kosten allicht eenvoudiger dan bij individuele oplossingen.

Daarnaast leiden de verschillende alternatieven tot verschillende niveaus van noodzakelijke aanpassingen van woningen en kosten voor de eindgebruiker. In het extreme geldt dit bij individuele concepten en is de haalbaarheid afhankelijk van de mogelijkheden die de woning/gebouw bieden in combinatie met de beschikbaarheid van lokale bronnen biedt.

Collectieve oplossingen zullen aanpassingen vragen in de woningen, maar in het algemeen minder ingrijpend dan bij individuele elektriciteitsoplossingen. Dit geldt met name voor woningen van voor 1990, die gemiddeld minder goed geïsoleerd zijn.

Vertrouwen

Vertrouwen wordt gezien als een waarde die niet onderscheidend is tussen de scenario's.

Vertrouwen heeft te maken met hoe publieke en private partijen zich tot elkaar verhouden, zich in elkaar willen verplaatsen en de mate waarin zij bereid zijn om open inzichten te delen over risico's, kosten/baten en daarmee winst. Duidelijk is dat juist bij de aanleg van warmtenetten vertrouwen cruciaal is. Immers een langjarige publiek/private relatie wordt aangegaan om tot een warmtenet te komen. Duidelijk is ook, zeker bij het Samenland scenario, dat meerdere partijen betrokken zullen zijn bij de ontwikkeling en exploitatie.

8.2.4 Stap 4: Randvoorwaarden

De warmtetransitie kent enkele kenmerken die de haalbaarheid bepalen en waarop dus geanticipeerd moet worden in de aanpak en vormgeving van de warmtetransitie. Ook geven deze kenmerken richting aan de instrumenten die nodig zijn voor een succesvolle transitie.

Deze kenmerken zijn:

- Er is een programmatische aanpak nodig.
- Er is geen 'one size fits all'-oplossing.
- De kosten lopen voor op de baten (investeringsgolf aan de voorkant).
- De kosten liggen bij verschillende partijen in de keten; de verdeling van de kosten in de keten is afhankelijk van het type oplossing.
- Het risico is, bij aanleg van nieuwe warmtenetten, in het begin hoog.
- De kosten verdienen zich niet of in beperkte mate terug.
- Er is sprake van langdurende afspraken (30 jaar).
- De businesscase wordt positief beïnvloed door snelle voltooiing, grote omvang van vraaggebieden, lange doorlooptijden, lagere kapitaalkosten, betere beheersing van risico's en lagere kosten aan de bronzijde (warmteaanbod).
- Er zijn veel partijen over de hele keten betrokken bij de transitieopgave en iedereen daarvan is nodig.

De warmtetransitie kan succesvol worden vormgegeven als alle partijen – van woningeigenaren tot bedrijven – bereid zijn eraan deel te nemen.

Dit lukt alleen door het vormgeven van een gedragen aanpak voor en door de partijen in de hele keten, waarbij:

- publieke belangen zijn geborgd
- er voldoende waarde is voor iedereen
- de risico's gedurende realisatie en gebruik te beheersen zijn

Dit vraagt:

- een gedragen doel
- voldoende kennis en capaciteit bij de betrokken partijen
- het beheersen van de risico's en vertrouwen in het borgen van de publieke belangen

Gedragen doel

Een gedragen doel, als onderdeel van het succesvol realiseren van de warmtetransitie, bevat de volgende elementen:

- toekomstbeeld (Waar werken we samen naartoe voor 2050?)
- een vertaling naar korteretermijnprojecten die kansrijk zijn (Wat gaan we doen tot 2030?)
- borging van publieke belangen (Wat zijn de randvoorwaarden voor succes?)
- inzicht in betrokken spelers en hun rol en verantwoordelijkheden (Wie doet wat en vanuit welke verantwoordelijkheden?)
- helder gemeenschappelijk kader (Hoe gaan we samenwerken?)

De RES 1.0 is de eerste stap om tot dit gedragen doel te komen. Hierin staan de doorkijk naar 2050 en de kansen tot 2030. Het borgen van de publieke belangen is een belangrijk aandachtspunt in de RES en de hiervoor benodigde instrumenten zijn uitgewerkt.

De uitvoering (Hoe en met wie gaan we samenwerken?) zal vorm krijgen in een nog uit te werken programmatische aanpak. Richting RES 2.0 zal de organisatie rondom de Regionale Structuur Warmte worden uitgewerkt. Elementen die hierbij aan de orde komen, zijn:

- scope, afbakenen van de programmatische aanpak. Zowel geografisch als organisatorisch.

Uitgangspunten hierbij:

- meenemen van de regio's die aan de regio Rotterdam Den Haag grenzen;
- borgen van de samenhang tussen TVW en RSW: strategische aanpak van het regionale warmtetransportsysteem vraagt afstemming met lokale TVW en vice versa. De warmtetransitie kan alleen succesvol vorm krijgen als de aanpak over de hele keten in balans is.

- onderzoek naar verbreding van de samenwerking (ketenbenadering); meer partijen betrekken.
- onderzoek naar de wijze van samenwerking, het vormgeven van een gemeenschappelijk kader. Met onder andere inzicht in taken en verantwoordelijkheden van de betrokken partijen.

Voldoende kennis en capaciteit

In de hele warmteketen is er een groeiende vraag naar kennis en capaciteit. Voor een deel valt dit buiten de invloedssfeer van de RES; het is echter wel van belang hier aandacht voor te vragen. Zonder deze kennis en capaciteit zal de transitie vertragen en niet optimaal vormgegeven worden.

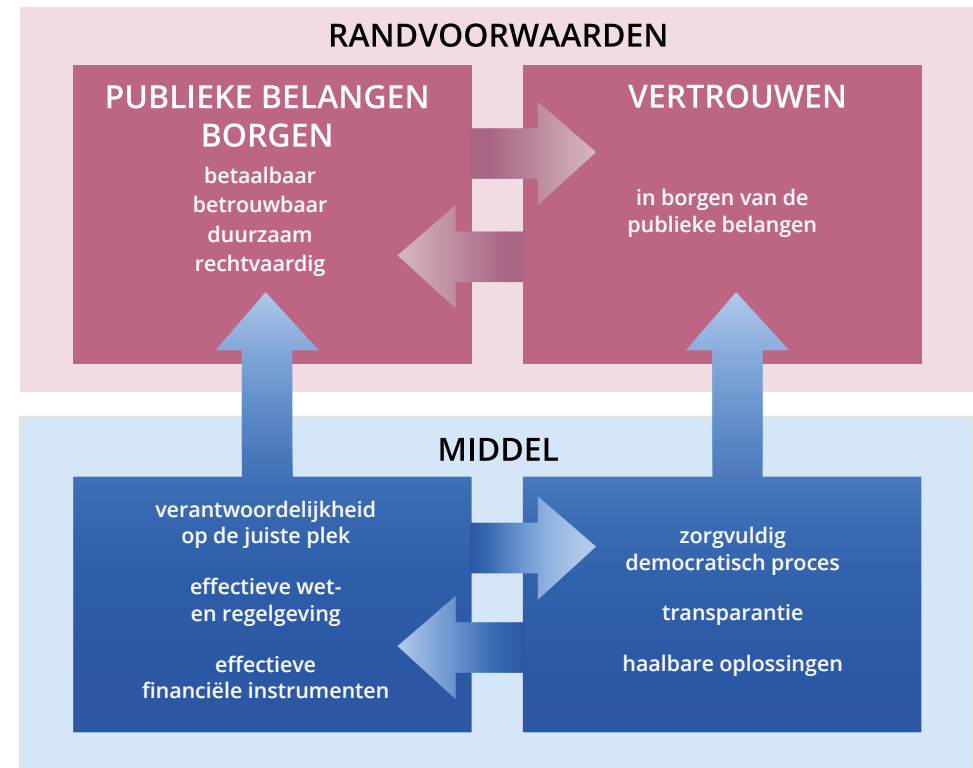
- Bedrijven – voldoende geschoold personeel bij bedrijven, voor:
  - uitvoeren van de projecten van ontwerp tot aanleg
  - beheer en onderhoud, klantenservice etc. voor bestaande en nieuwe energieconcepten
- Gemeenten, waterschappen en provincie – er is veel meer kennis en capaciteit nodig, voor:
  - vormgeven van de transitie (denk aan inzicht in kosten en baten van verschillende oplossingen, inzicht in en kunnen sturen op beheersmaatregelen)
  - betrekken en informeren (realisatie van transitie) (denk aan organiseren van bewonersparticipatie en tijdig en volledig informeren van bewoners en eigenaren)
  - goed opdrachtgeverschap; dit raakt ook aan het verbeteren van onderhandelingspositie (denk aan kennis over contracten)

- RES-organisatie – kennis en capaciteit, voor:
  - het bijdragen aan kennis en capaciteit bij de lokale overheden en bedrijven
  - het faciliteren en coördineren van de warmtetransitie vanuit regio-perspectief

Beheersen van risico's en vertrouwen in het borgen van de publieke belangen

RES 1.0 en de TVW van de gemeenten geven deels invulling aan het borgen van de belangen door:

- focus op haalbare oplossingen
- transparant proces; de uitkomsten van de gebruikte onderzoeken en de uitgangspunten zijn openbaar en in diverse ateliers gedeeld. Hierbij dient opgemerkt te worden dat nog niet alles transparant is, denk aan de warmte-businesscases. Dit zal terugkomen in effectieve wet- en regelgeving
- democratisch proces
- verantwoordelijkheid op de juiste plek, waarbij de besluitvorming landt op de plekken waar ook de middelen zijn om invulling en sturing te geven aan de besluiten. Ook hiervoor geldt dat het nog niet goed geborgd is in de wet- en regelgeving.

Figuur 8.20 Randvoorwaarden

Twee randvoorwaarden staan nog open:

- 1 financiële instrumenten
- 2 effectieve wet- en regelgeving

1 Financiële instrumenten

Op dit moment is de businesscase voor het transformeren van de warmtevoorziening voor glastuinbouw en gebouwde omgeving niet positief en dus niet haalbaar. De betaalbaarheid voor de eindgebruikers is niet gegarandeerd. Dit geldt niet alleen voor warmtenetten, maar ook voor de overstap naar verwarmen met warmtepompen.

Deels kan dit verbeterd worden door wet- en regelgeving, deels vereist dit aanvullende financieringsinstrumenten. Dat betere financiële instrumenten nodig zijn, blijkt als we kijken naar de wet- en regelgeving die al beschikbaar of in voorbereiding is.

Wat betreft de warmtenetten moeten deze financiële instrumenten zich richten op de hele keten en niet op de losse onderdelen. Om de transitie haalbaar te maken zijn immers oplossingen nodig in de gehele keten, van uitkoppelkosten tot en met prestatieafspraken op gebouwniveau.

De effectieve inzet van financiële instrumenten vergt maatwerk qua hoogte, type inzet (doorlooptijd, ontvanger, garantie, lening of subsidie) en bundeling per gebied. Dit is afhankelijk van de lokale en regionale omstandigheden en beoogde oplossing.

Een ander belangrijk element is het kunnen socialiseren van de kosten van de transitie. Het rechtvaardig verdelen van de lusten en lasten is gewenst. Financiële instrumenten kunnen hier ook een bijdrage aan leveren. Onderdeel daarvan is de kostenvereffening voor de regionale warmtetransportstructuur.

Tot slot kan voor de regionale transportinfrastructuur worden genoemd: de mogelijkheden tot financiering van de investeringen en van de projectaanloop door partijen die daartoe in staat zijn.

Richting RES 2.0 worden de benodigde financiële instrumenten nader uitgewerkt op basis van concrete casussen.

2 Wet- en regelgeving

Onderzoek naar effectieve wet- en regelgeving vanuit de RES richt zich op het borgen van de publieke belangen:

- Huidige wet- en regelgeving (wat is er?)
- Verwachte ontwikkelingen in wet- en regelgeving (wat komt er?)
- Wat is aanvullend nodig? (wat mist er?)

Huidige wet- en regelgeving

Gemeenten beschikken op grond van de huidige wet- en regelgeving over onvoldoende instrumentarium om op integrale wijze sturing te geven aan de lokale warmtetransitie, in het bijzonder collectieve warmtesystemen. Figuur 8.22 toont de belemmeringen in de relevante wet- en regelgeving.

Wet- en regelgeving	Toelichting
Gaswet	Bevat naast het recht op een gas (in de vorm van een gasaansluitplicht voor bestaande bouw in de gebouwde omgeving) ook een bepaling dat gemeenten het transporteren en het leveren van gas in het belang van de energievoorziening niet aan regels mogen binden (artikel 62 Gaswet). Deze laatste bepaling geldt zowel voor de gebouwde omgeving als glastuinbouw/-industrie (als grootverbruikers). De gasaansluitplicht voor nieuwbouw is komen te vervallen. Dit geldt niet voor glastuinbouw en industrie (als grootverbruikers).
Warmtewet	Bevat een bepaling dat gemeenten de productie en levering van warmte in het belang van de energievoorziening niet aan regels mogen binden. Deze bepaling is evenwel, gelet op de reikwijdte van de Warmtewet, beperkt tot kleinverbruikers van warmte (consumenten).
Mijnbouwwet	Huidige vergunningenstructuur voor aardwarmte bevat geen aansluiting op warmtevraag in de vorm van vergunningvoorwaarden en/of afwijzingsgronden.
Wet ruimtelijke ordening	In het gemeentelijk bestemmingsplan mogen alleen regels worden opgenomen indien dit nodig is met het oog op een <i>goede ruimtelijke ordening</i> . Het bestemmen (gebruik) van gronden ten behoeve van de aanleg van een warmtenet voor de gebouwde omgeving, glastuinbouw en/of industrie is mogelijk via het bestemmingplan. Regels omtrent het reguleren van de warmtevoorziening, bijvoorbeeld als het gaat om gasafsluiting in de gebouwde omgeving en glastuinbouw/industrie, betaalbaarheid en leveringszekerheid, vallen hier echter niet onder.
APV	Een gemeente heeft een ruime bevoegdheid om naar eigen behoefte regels c.q. verplichtingen op te nemen in een APV. Echter, de juridische speelruimte voor dit instrument is in feite nihil. Deze regels mogen namelijk niet in strijd komen met de 'hogere' wet- en regelgeving. Bijvoorbeeld: Gaswet, Warmtewet en Bouwbesluit 2012.

Naast de wet- en regelgeving op het terrein van het energierecht en omgevingsrecht bestaat er 'markt en overheid'-regelgeving. Binnen de grenzen van het (Europese) aanbestedingsrecht beschikken gemeenten via een aanbesteding en/of concessieopdracht als uitzondering op de hiervoor genoemde beperkingen over aanzienlijke ruimte om invulling te geven aan hun regierol, in het bijzonder als het gaat om de keuze voor een publiek of commercieel warmtebedrijf al dan niet in combinatie met een onafhankelijk netwerkbedrijf. In geval van een keuze voor een publiek warmtebedrijf of separaat publiek netwerkbedrijf kan door een gemeente een quasi in bestedingsconstructie worden toegepast, mits wordt voldaan aan de geldende voorwaarden (het toezichtscriterium en het merendeelcriterium).

Figuur 8.21 Huidige wet- en regelgeving

Wet- en regelgeving	Toelichting
Energiewet	Zal naar verwachting de gasaansluitplicht voor bestaande bouw laten vervallen (in samenhang met de nieuwe Omgevingswet) en een afsluitbevoegdheid voor gas aan gemeenten geven. In dit verband zal ook artikel 62 Gaswet moeten vervallen of worden aangepast. In dit verband zal er – naast de gebouwde omgeving – ook een regeling moeten komen die voorziet in een afsluitbevoegdheid voor gas ten aanzien van glastuinbouw/industrie.
Wet collectieve warmtevoorziening (WCW)	Gaat nieuwe juridische spelregels voor collectieve warmtesystemen bevatten, waaronder specifieke instrumenten (vaststelling warmtekavel + aanwijzing warmtebedrijf) voor gemeenten i.v.m. hun regierol in het kader van de wijkgerichte aanpak. Gezien de reikwijdte richt het ontwerp wetsvoorstel WCW zich (voorlopig) op de gebouwde omgeving, en niet op glastuinbouw/industrie.
Mijnbouwwet	Zal een nieuwe vergunningensystematiek specifiek voor aardwarmte gaan bevatten, die ervoor moeten zorgen dat de (ondergrondse) locatiekeuze voor aardwarmte beter aansluit op de lokale warmtevraag. De nieuwe vergunningensystematiek richt zich op <i>projectniveau</i> . Niet wordt voorzien in regelgeving die zich richt op <i>planniveau</i> om sturing op de ondergrond (t.b.v. beschikbaarheid aardwarmtebronnen) te optimaliseren.
Omgevingswet	Het instrument omgevingsplan is inzetbaar om ten behoeve van de fysieke leefomgeving bindende regels op te leggen. Ook regels omtrent de lokale warmtevoorziening, in het bijzonder collectieve warmtesystemen, vallen in principe onder het begrip fysieke leefomgeving. Hierdoor kan het omgevingsplan (in principe) gaan fungeren als warmtetransitieplan voor zowel de gebouwde omgeving als glastuinbouw/industrie.

Verwachte ontwikkelingen in wet- en regelgeving

In figuur 8.22 staat een (niet uitputtend) overzicht van de wetten waaraan gewerkt wordt. De planning van de inwerkingtreding van de wetten verschilt en is ook nog niet in alle gevallen duidelijk. De beoogde resultaten zijn onder voorbehoud, want deze wetten moeten eerst door de Eerste en de Tweede Kamer worden goedgekeurd, en kunnen tijdens dit proces nog wijzigen.

Figuur 8.22 Verwachte wet- en regelgeving

De belangrijkste huidige en voorgenomen wet- en regelgeving die de gemeentelijke regierol bedreigt:

- De nieuwe Omgevingswet (voorgenomen datum van inwerkingtreding is 1 januari 2022), met onder andere de mogelijkheid om het omgevingsplan (in principe) in te zetten voor de lokale warmtetransitie, in het bijzonder de collectieve warmtesystemen. Om het omgevingsplan hiervoor effectief in te kunnen zetten, zal de nieuwe Energiewet de huidige blokkades in de huidige Gaswet moeten wegnemen. Het wetgevingstraject voor de nieuwe Energiewet verloopt momenteel echter te traag.
- Het ontwerp wetsvoorstel WCW geeft gemeenten slechts een beperkt aantal instrumenten. Gemeenten zijn op grond van artikel 13.1 niet bevoegd om – buiten de regels van het ontwerp wetsvoorstel – eigen afwijkende of aanvullende regels op te stellen, bijvoorbeeld in het gemeentelijk omgevingsplan. Op basis van WCW kunnen gemeenten bijvoorbeeld niet bepaalde warmtebronnen voorschrijven en eisen stellen aan de governance van het warmtebedrijf of aan de warmtetarieven. Daarbij, het omgevingsplan vormt op basis van het ontwerp wetsvoorstel WCW het sluitstuk van de stappen die genomen moeten worden in het kader van de wijkgerichte aanpak.
- Het wijkuitvoeringsplan heeft geen juridische basis. Na vaststelling volgt hier, op basis van algemene beginsel van behoorlijk bestuur, wel een uitvoeringsplicht uit. Daarmee moet de gemeenten een plan gaan uitvoeren, waarvoor de noodzakelijke instrumenten vooralsnog niet aanwezig zijn.
- Huidige voorstellen leiden ertoe dat het Warmtebedrijf gekozen wordt zonder dat de warmtetarieven helder zijn en zeker is wie gebruik zal maken van het warmtenet.

Wat mist er?

Gemeenten hebben of krijgen geen effectieve instrumenten voor het borgen van de publieke waarden. Daarnaast belemmeren de ongelukkige timing van de invoering van de nieuwe wetten de effectiviteit van die wetten.

Op basis van een juridische analyse (Analyse wet- en regelgeving Juridische instrumenten, december 2020) kan worden vastgesteld dat de behoefte bij gemeenten aan lokaal maatwerk om het publieke belang te borgen en **draagvlak** te creëren bij woningcorporaties en bedrijven niet afdoende wordt gefaciliteerd. Ook de flexibiliteit is onvoldoende geborgd: kunnen inspelen op ontwikkelingen en innovaties en (lokale) initiatieven is onvoldoende mogelijk. Dit geldt voor de bestaande wet- en regelgeving, maar ook zeker voor de nieuwe wet- en regelgeving.

Een belangrijk aandachtspunt is dat bij de vormgeving van de wet- en regelgeving en van de financiële instrumenten wordt gekeken naar manieren waarop deze elkaar kunnen versterken. Daarnaast moeten de gemeenten instrumenten in handen krijgen om de publieke belangen (tijdens en na de transformatie) te borgen en risico's te beheersen.

Elementen hiervan zijn:

- Kunnen sturen op tempo: de volloopsnelheid heeft een groot effect op de businesscase. Kunnen komen tot goede proposities (aantrekkelijk maken om aan te sluiten) en kunnen sturen op transformatie (niet oneindig een gasinfrastructuur in standhouden) maakt de (totale maatschappelijke) businesscase aantrekkelijker.

- Kunnen sturen op publieke belangen (zoals betaalbaarheid, flexibiliteit, participatie, verduurzaming).
- Flexibele aanpak. En specifiek: laat besluitvorming over kavel en warmtebedrijf plaatsvinden nadat er helderheid is bij alle betrokkenen. Aandachtspunt daarbij is de duur van de overeenkomsten en de afschrijftermijn, deze zijn relevant voor de investeringslasten. Momenteel wordt veel gerekend met 30 jaar, terwijl de technische levensduur langer is. Werken met langere termijnen leidt tot lagere investeringslasten, maar flexibiliteit is gewenst omdat de toekomst onzeker is.
- Borgen van de effectiviteit van de inzet van warmte, voorkomen van het onbenut laten van warmte.
- Omvang warmtetransitie, clusters versus kavels. De scenario's laten zien dat door te denken in warmteclusters, schaalvoordeel is te behalen. Dit vergt samenwerking en onderlinge afstemming van gemeentelijk Transitievisies Warmte.
- Transparante kosten en redelijke rendementen.
- Innovatie. De warmtesector acht een kostenreductie mogelijk van 20% tot 40% in 2030 (Klimaatakkoord Gebouwde Omgeving blz. 18). Hier gericht publiek-privaat op sturen is van groot belang om tot warmtesystemen te komen tegen aanvaardbare kosten en met voldoende winstperspectief.

In dit verband vormt in het bijzonder het ontwerp wetsvoorstel WCW een fundamentele hindernis.

Deze strekt zich uit tot de volgende onderdelen:

- Aanwijzing eigen publiek warmtebedrijf; keuze '1 op 1' via quasi inbesteden.
  - Marktordening warmtenet; open net met onafhankelijke netbeheerder en derdentoegang.
- Fasering/tempo uitrol warmtenet; richting einddatum aardgasvrije gebouwde omgeving.
  - Tariefregulering; vaststellen redelijk rendement en socialiseren van kosten.
  - Bronnenstrategie; hoe te verduurzamen?
  - Betrouwbaarheid; leveringszekerheid van de warmtevoorziening.
  - Warmtetransportnet/warmtetransportbeheerder; aansluiting warmtekavel op warmtetransportnet en aanwijzing/governance warmtetransportbeheerder.
  - Koppelkansen gebouwde omgeving en glastuinbouw/industrie; het mogelijk maken gereserveerde transportcapaciteit tussen gebouwde omgeving en glastuinbouw uit te wisselen wanneer de gebouwde omgeving de capaciteit in desbetreffende uren niet nodig heeft.
  - Verbreding reikwijdte ontwerp wetsvoorstel naar glastuinbouw/industrie (naast gebouwde omgeving).

8.3 Onderbouwing Elektriciteit

In deze paragraaf gaan we in op de onderbouwing van de inzet van de RES-regio Rotterdam Den Haag: hoe kan de opwek van duurzame energie worden ingepast in het landschap? In hoeverre is de opwek van zonne-energie of windenergie ruimtelijk en financieel haalbaar? In welke mate is er **draagvlak** voor de opwek van zonne-energie en windenergie? Wat is de impact op het elektriciteitsnet?

We gebruiken hierbij de informatie die in het proces naar de RES 1.0 samen met diverse stakeholders is opgehaald. Eerst geven we een toelichting op het afwegingskader waarlangs de ambitie is opgebouwd. Daarna volgt een nadere onderbouwing van de regionale ambitie, en algemene conclusies over de haalbaarheid van zon in stedelijk gebied, zon en wind bij glastuinbouw en zon en wind bij infrastructuur.

Vervolgens volgen we de verhaallijnen in meer detail en leggen we deze langs het afwegingskader. Hiermee worden niet alleen de conclusies nader onderbouwd, maar wordt ook richting geboden aan verder onderzoek en concretisering van **zoekgebieden**.

8.3.1 Afwegingskader zoekgebieden

De ambitie in de RES 1.0 is gebaseerd op de **draagkracht** van het landschap van de RES-regio Rotterdam Den Haag. De draagkracht van het landschap is uitgewerkt in verhaallijnen (zie kader). In hoofdstuk 7 staat beschreven op welke wijze door de regio Rotterdam Den Haag is gewerkt aan het onderbouwen en verstevigen van de ambitie. Dit is gedaan aan de hand van een afwegingskader

Hierin staan vier frames centraal:

- **Ruimtelijke kwaliteit**
Zoekgebieden zijn geduid langs verhaallijnen (zie kader), waarbij is gezocht naar mogelijkheden om opwekking van duurzame energie in te passen met behoud en/of versterking van het landschap. Daar waar kansen worden gezien, wordt het zoekgebied nader uitgewerkt. Bovendien bieden de verhaallijnen kans om eventuele nieuwe zoekgebieden te duiden, waar ander onderzoek kan worden opgestart. Dit ruimtelijke frame is leidend.
- **Haalbaarheid en doelbereik**
De haalbaarheid van zoekgebieden is getoetst aan ruimtelijke en milieutechnische beleidskaders, waarbij ook is gekeken naar de mogelijke impact op bijvoorbeeld **natuur**, recreatie, leefomgeving en externe veiligheid. Tevens is een inschatting gemaakt van de financiële haalbaarheid op basis van (een schatting van) de aansluitkosten op het net, en een inschatting van de omvang en daarmee de opwekpotentie (het aantal turbines of aantal hectare zonnepanelen per gebied).
- **Draagvlak**
Zoekgebieden kunnen alleen verzilverd worden wanneer er voldoende draagvlak is, zowel lokaal onder omwonenden en andere partijen in de omgeving, als politiek/bestuurlijk. In het nader onderzoeken van zoekgebieden speelt het peilen van draagvlak en daar waar mogelijk/wenselijk vergroten of versterken dan ook een belangrijke rol.
- **Netimpact en systeemefficiëntie**
Een impactanalyse geeft inzicht in de gevolgen van regionale keuzes voor duurzame opwek, vertaald naar de netimpact op het niveau van kosten, doorlooptijd en ruimtebeslag van de netinfrastructuur. Netbeheerders doen aanbevelingen voor een zorgvuldig proces en het voorkomen of oplossen van knelpunten.

Binnen dit kader vindt een afweging plaats tussen de ruimte en de opwek van duurzame energie, en daarmee de hoeveelheid die in de regio kan worden opgewekt: het **doelbereik**. Deze afweging vindt continu plaats en wordt ook na de RES 1.0 voortgezet. De RES is een proces naar de regionale bijdrage aan de landelijke doelstelling van 35 **TWh** duurzame energie-opwekking op land en wordt telkens geactualiseerd in de aanpak, inzichten en route om aan te blijven sluiten bij de ontwikkelingen. De RES 1.0 laat daarmee een tussenstand zien.

We kijken naar de opwekking van duurzame **elektriciteit**, met zonne- en windenergie. Deze technieken zijn niet vanzelfsprekend met elkaar uitwisselbaar. Inpassing van zon of wind heeft een andere impact op zowel het elektriciteitsnet als op de omgeving. Gedurende het proces naar de Concept RES is gesproken over techniekeuzes, maar de focus lag primair op het identificeren van potentiële zoekgebieden voor het opwekken van duurzame energie in bredere zin, om zo tot de regionale inzet te komen. In de RES 1.0 zijn, voor zover mogelijk, wel techniekeuzes gemaakt bij het nader concretiseren van de zoekgebieden. In sommige gebieden is ook een combinatie van technieken mogelijk om meervoudig ruimtegebruik te stimuleren en de impact op het elektriciteitsnet te beperken.

De ontwikkeling van technologie gaat snel, en daar willen we ook in onze regio de vruchten van plukken. Ontwikkelingen van technologie of innovaties, die op grote schaal kunnen bijdragen aan de duurzame energieproductie, worden meegenomen in het vervolg van de RES. We kijken naar mogelijkheden om innovaties toe te passen, waarmee invulling wordt gegeven aan de regionale inzet – wellicht met minder ruimtegebruik, tegen lagere kosten of met moge-

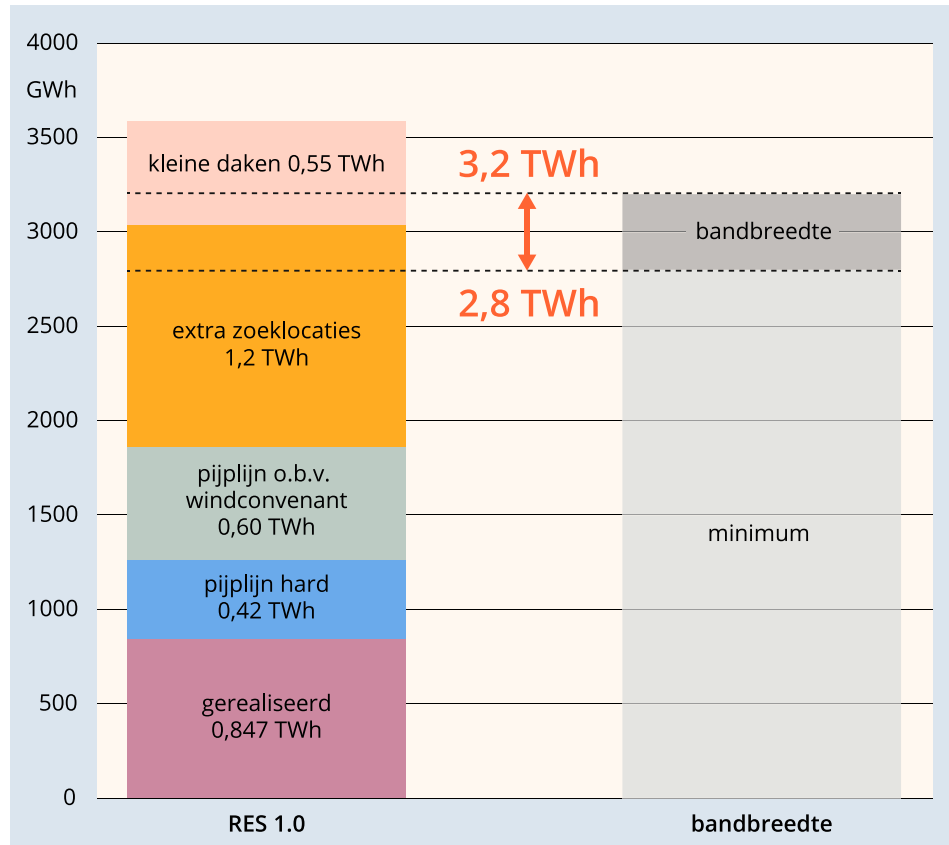
lijkheden tot hergebruik (circulariteit). Innovaties worden in de RES meegenomen zodra deze beproefd bijdragen aan de opwekking van duurzame energie. Huidige inzichten laten op dit moment lage potentie zien als het gaat om andere vormen van opwek.

Verhaallijnen waarlangs zoekgebieden zijn geduid

- Stedelijk gebied
- Glastuinbouw
- Infrastructuur
- Open landschap
- Wateren en waterwegen
- Recreatief landschap
- Natuurgebied
- Stadsrandzone
- Bedrijventerreinen
- Overig

8.3.2 Regionale inzet

De regionale inzet vanuit de RES-regio Rotterdam Den Haag komt uit binnen de bandbreedte van 2,8-3,2 TWh aan grootschalige opwekking van wind- en zonne-energie in 2030. Deze inzet bestaat uit verschillende onderdelen, zoals weergegeven in figuur 8.23.

Figuur 8.23 Opbouw regionale inzet voor 2030

Huidige opwek in de regio

Op dit moment wordt er al zo'n 847 GWh aan duurzame energie in de regio opgewekt (figuur 8.23, [huidige opwek](#)). Deze is opgebouwd uit reeds gerealiseerde wind- en zonneparken en grootschalige opstellingen van zon op daken (>15 kWp). Het overgrote deel hiervan wordt opgewekt in windparken,

waarbij in twee convenanten (Stadsregio en het Havenconvenant) gezamenlijk een ambitie van 400 MW aan opgesteld vermogen in 2025 is vastgelegd.

Van deze 847 GWh aan huidige duurzame productie zal in de periode 2021 – 2024 een deel van de windparken worden verwijderd of vervangen door nieuwe turbines. Dit zorgt voor een vermindering van bijna 70 MW, ofwel 150 GWh. Deze mindering is verrekend met de verwachte opbrengst van de plannen die in de pijplijn van de windconvenanten zitten.

Projecten in aanbouw en vergunde projecten (pijplijn)

Daarnaast zijn er windprojecten uit de convenanten die momenteel al in aanbouw zijn (goed voor 98 GWh) en dakgebonden en grondgebonden zonprojecten met een vergunning en SDE+-beschikking. Op dit moment is voor 531 GWh aan projecten een SDE+-beschikking afgegeven, maar hiervan wordt 60% toegedeeld aan de categorie **pijplijn** om tot een realistische hoeveelheid te komen, ofwel 319 GWh. Dit is in lijn met de realisatiegraad die PBL adviseert. Het overige deel van de ambitie zon op daken komt in de 'nieuwe opwek' aan bod. Zie voor verdere conclusies omtrent stedelijk gebied paragraaf 8.3.3 cluster Zon in stedelijk gebied.

Naast de windprojecten in aanbouw zijn er tal van windprojecten in de convenanten in beeld die nog niet in aanbouw zijn, maar in een andere fase van ontwikkeling. Er zijn 14 windprojecten in beeld, die gezamenlijk optellen tot 208 MW, ofwel 751 GWh. Dit komt met name door een groot lopend project Maasvlakte 2, waar 22 turbines zijn gepland. Zoals gezegd wordt de geplande sanering in de regio verrekend met de verwachte opbrengst van de projecten die in de startfase zitten, waardoor er 150 GWh vanaf gaat.

De geplande en gerealiseerde projecten uit het havenconvenant die vanuit het Havenindustriële Complex (HIC) komen worden in de RES inzichtelijk gemaakt als onderdeel van de inzet van de regio. De sturing op de realisatie van projecten of ontwikkeling van nieuwe locaties verloopt niet via de RES, maar via het Havenbedrijf en gemeente Rotterdam.

Potentie nieuwe opwek

Verder is nog een potentie van 1153 GWh aan nieuwe opwek in zoekgebieden voor grootschalig zon en/of wind geïdentificeerd. Dit zijn de zoekgebieden die vanuit alle overige verhaallijnen zijn geduid, maar die nog niet gerealiseerd of vergund zijn. Verdere concretisering en onderbouwing van deze zoekgebieden is in ontwikkeling zoals in paragraaf 8.3.3 verder wordt beschreven.

Tot slot wordt in de regio Rotterdam Den Haag tevens ingezet op kleinschalige opwek van zonne- en windenergie, afkomstig van installaties met een vermogen van minder dan 15 kWp. Deze zijn veelal te vinden op particuliere daken en daken van woningcorporaties. Deze inzet bedraagt nog eens 547 GWh en draagt bij aan de geprognosticeerde 7 TWh aan kleinschalige opwekking in Nederland. Deze bijdrage kan, indien met de 30 RES-regio's 7 TWh wordt overschreden, ook bijdragen aan de inzet voor grootschalige elektriciteitsopwekking.

8.3.3 Drie organisatorische clusters

In deze paragraaf worden de conclusies op hoofdlijnen beschreven die getrokken kunnen worden op basis van het doorlopen proces. In dit proces is gewerkt in drie organisatorische clusters ◀:

- 1 Zon in stedelijk gebied (op daken en parkeerplaatsen);
- 2 Zon en wind bij glastuinbouw;
- 3 Zon en wind bij infrastructuur (A4, A12, A15 en A20) en overige verhaallijnen.

Deze organisatorische clusters zijn opgebouwd uit verhaallijnen. Deze worden verderop nader toegelicht.

1 Zon in stedelijk gebied ◀

Gezien het **hoogstedelijke** karakter van de regio Rotterdam Den Haag past opwekking door middel van zon op daken goed bij onze regio en wordt hierbij ingezet op zowel grootschalige (>15 kWp) als kleinschalige (<15 kWp) opwekking.

De ambitie binnen onze regio is om in 2030 op 40% van alle geschikte daken en parkeerplaatsen opwekking met zonnepanelen te realiseren, op weg naar 100% in 2050. Het Kadaster heeft met behulp van luchtfoto's bekeken op welke daken minimaal 60 zonnepanelen geplaatst kunnen worden. Vervolgens is aangenomen dat daarvan 40% daadwerkelijk geschikt dakoppervlakte is; een correctie voor bijvoorbeeld dakramen, schoorstenen en zwakkere dakconstructies. De totale potentie op geschikte grote daken en parkeerplaatsen is daarmee 2.075 GWh.

Daarmee telt 'zon in stedelijk gebied' voor 830 GWh mee in de regionale inzet (conform de ambitie van 40% van 2.075 GWh). Op dit moment is er 142 GWh aan grootschalige opwekking met zonnepanelen gerealiseerd; dit is 6,9% van de ambitie grootschalige daken en parkeerplaatsen. Voor kleinschalig geldt dat op dit moment 99 GWh wordt gerealiseerd, 7,2% van de ambitie.

Hierbij zijn de verschillen tussen de gemeenten groot. Op dit moment varieert het gerealiseerde percentage grootschalige zonnepanelen op daken bij de gemeenten van 2,6% tot 13,7% van de ambitie van 40%.

Het realiseren van zonnepanelen op daken vraagt om een gevarieerde aanpak: de daken zijn van verschillende soorten gebouwen: van woningen en kantoren tot maatschappelijk vastgoed en erfgoed. Deze panden zijn bezit van allerlei eigenaren, zoals particuliere woningbezitters, maar ook van woningcorporaties, beleggers, bedrijven, verenigingen, instellingen en overheden. Bovendien zijn er allerlei soorten daken: schuin, plat, groen, met een sterke dakconstructie of juist een lichte. Tot slot is de gebruiker van het gebouw lang niet altijd ook de eigenaar, en de eigenaar niet per definitie de initiatiefnemer om zonnepanelen te plaatsen. Er spelen dus allerlei factoren een rol, die in vele combinaties voorkomen. De oplossing gevonden in de ene situatie is daarmee lang niet altijd te kopiëren naar een andere situatie.

Kortom, de regionale ambitie is fors, en deze vraagt nog een flinke inspanning door gemeenten. Er zijn verschillende gemeenten die al actief samenwerken met bijvoorbeeld ondernemersverenigingen en (gebruikers van) maatschappelijk vastgoed. Dergelijke samenwerkingen leiden veelal tot het daadwerkelijk realiseren van zonnepanelen op daken.

We zetten daarom stevig in op het delen van kennis en ervaringen. Zo bundelen we het lerende vermogen, bijvoorbeeld op het gebied van financieringsmogelijkheden, regelgeving en kennis van de markt. Knelpunten en succesfactoren worden geïdentificeerd en we werken aan het verzilveren van de grote potentie zonnepanelen in stedelijk gebied. Collectieve inspanning en regionale monitoring helpen de voortgang van de realisatie te borgen.

Daarnaast is er de mogelijkheid om zonnepanelen op te wekken op (overkapte) parkeerplaatsen. Dit is een relatief nieuw geïdentificeerde kans. Om parkeerplaatsen geschikt te maken voor zonnepanelen is er een speciale constructie nodig om de panelen te kunnen plaatsen. Dit leidt tot extra kosten, wat op de businesscase drukt. Door opwekking op parkeerplaatsen te combineren met laadpalen voor elektrische auto's kan de businesscase verbeteren. De combinatie van opwekking en levering van duurzame elektriciteit vergroot de kans op succes. Bovendien wordt hiermee de beschikbare ruimte dubbel benut.

De betaalbaarheid van zonnepanelen op parkeerplaatsen blijft desalniettemin een aandachtspunt. Een oplossingsrichting zou kunnen zijn om subsidieregelingen in te zetten. Op dit moment heeft de provincie Zuid-Holland een subsidie beschikbaar die helpt bij het versterken van daken voor zonnepanelen; het verbreden van deze regeling naar subsidies voor zonnepanelen op parkeerplaatsen zou de businesscase aanzienlijk verbeteren. Ook zijn in andere RES-regio's voorbeelden van energie-coöperaties die zonnepanelen op parkeerplaatsen hebben gerealiseerd. Het betrekken van energie-coöperaties draagt bovendien bij aan het streven naar 50% lokaal eigendom.

2 Zonnepanelen en wind bij glastuinbouw

Het glastuinbouwgebied draagt met 89 GWh bij aan de regionale inzet. Hier kan vanuit de verhaallijn gekeken worden naar zowel windmolens als zonnepanelen. Gedurende het doorlopen proces is, om de inzet in te vullen, door stakeholders o.a. voorgesorteerd op het realiseren van zonnepanelen op waterbassins.

In de glastuinbouwgebieden in onze regio ligt zo'n 173 hectare aan waterbassins. Deze oppervlakte zal niet in zijn geheel worden benut met

zonnepanelen, vanwege bijvoorbeeld de grootte en verspreiding van bassins. Wanneer we ook in dit gebied inzetten op 40% benutting van geschikte ondergronden (conform de ambitie in het stedelijk gebied), telt het glastuinbouwgebied dus voor 89 GWh mee in de regionale inzet. Samen met partijen als Greenport West-Holland en Energie Samen wordt toegewerkt naar een plan van aanpak om de inzet te verzilveren. Lokaal eigendom krijgt hierbij een prominente plek.

Naast zonnepanelen op waterbassins zijn andere kansen om opwekking in het glastuinbouwgebied te realiseren geïdentificeerd, zoals het benutten van overhoeken en herstructureringen in het Oostland, die nader worden onderzocht. Hier wordt periodiek en regionaal op gemonitord, evenals op het eventueel voordoen van nieuwe kansen.

3 Zon en wind bij infrastructuur A4, A12, A15 en A20, en overige verhaallijnen

De RES-regio Rotterdam Den Haag is dichtbevolkt en de ruimte is er schaars. Er is ook relatief veel infrastructuur. Daardoor zijn er veel mogelijkheden voor potentiële opwekking van duurzame energie in deze verhaallijn gevonden. In de inzet zijn ook de 'overige verhaallijnen' meegenomen.

De potentie van de verschillende infrastructurele lijnen komt uit op 668 GWh, zie figuur 8.24.

Zone	GWh
A4	106
A12	36
A20	155
A15	371
Totaal	668

Figuur 8.24 Potentie infrastructurele lijnen

In het doorlopen proces is in veel zoekgebieden gestart met een onderzoek ten behoeve van concretisering. Dit geldt met name in gebieden waar geen gevoeligheden of concurrerende opgaven bekend zijn, waar agrarische gebieden al onder druk staan, waar kansen zijn voor meervoudig ruimtegebruik of waar tijdelijk kansen zijn voor duurzame opwek in 'pauzeland-schappen' en waar bijvoorbeeld bekend is dat ondernemers interesse hebben in ontwikkeling en exploitatie van een specifieke locatie.

Er wordt in de regio potentie gezien om in bermen en op geluidsschermen duurzame energie op te wekken, met daarbij wel aandacht voor de identiteit van de verschillende snelwegen. Dergelijke kansrijke locaties worden door gemeenten verder onderzocht. In sommige gevallen zijn er al gesprekken met omwonenden. Ook wordt er samengewerkt met buurgemeenten, de provincie, regionale partijen en belangenorganisaties.

De mate van concreetheid is divers. In sommige zoekgebieden zijn bijvoorbeeld acties ondernomen om de potentie (het doelbereik) scherper in beeld te brengen. Voorbeelden hiervan zijn de verkenningen van zon op water in onder andere de havengebieden. Deze verkenningen zijn doorgaans onderdeel van een breder onderzoek van de integrale opgave voor duurzaamheid binnen een gemeente, waarin tevens bewoners worden geconsulteerd. Opvallend is dat deze verkenningen zich doorgaans meer op zonne-energie richten, en dat windenergie veelal vroeg in het proces wordt afgeschreven.

Er zijn ook gebieden waar bij de gemeenten op dit moment beperkte of helemaal geen mogelijkheden worden gezien. Dat geldt veelal voor de opwek van windenergie, maar ook voor zonne-energie. Het gaat dan veelal om locaties die in lokaal beleid al voor andere doeleinden zijn aangewezen, zoals recreatie. In sommige gebieden geldt dat bijvoorbeeld voor het benutten van oppervlaktewater dat niet binnen het planologisch beleid past, omdat het water benut wordt voor ecologische en recreatieve waarden. Daarnaast kunnen locaties ongeschikt zijn vanwege te grote verwachte effecten op natuur, landschap, ruimtegebruik en hinder, en worden deze locaties niet verder onderzocht. Specifiek voor wind gaat dit ook over locaties die in de VRM reeds zijn afgevallen als zoeklocatie en waar dus geen realisatie te verwachten is.

Tot slot zijn er verschillende zoekgebieden waar het gemeenten moeilijk lukt om een en ander verder te concretiseren. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer verwacht wordt dat het draagvlak in de omgeving beperkt is of de gemeente de grond niet in eigendom heeft. De grond is dan in eigendom van een andere publieke partij, zoals Rijkswaterstaat, of van private grondeigenaren die geen interesse lijken te hebben in de ontwikkeling van zonne- of

windenergie. Het blijft van belang het gesprek aan te gaan om knelpunten en succesfactoren te identificeren: iets waar ook de regio een rol in speelt. Zo kunnen we de opgave als regio in gezamenlijkheid oppakken.

8.3.4 Toetsen haalbaarheid van zoekgebieden

In de voorgaande paragraaf werd de inzet verder beschreven vanuit de organisatorische clusters. De hierop volgende paragrafen gaan dieper in op de analyses achter deze conclusies, aan de hand van de vier frames uit het afwegingskader:

- 1 Ruimtelijke kwaliteit
- 2 Haalbaarheid
- 3 Draagvlak
- 4 Netimpact

Deze analyses hebben als doel de regionale inzet verder te verstevigen en de zoekgebieden te objectiveren. Bovendien biedt dit handvatten voor het verdere proces na de RES 1.0, richting het behalen van onze regionale ambitie in 2030. Dit proces wordt nader uitgewerkt in een actieprogramma.

Frame 1: Ruimtelijke kwaliteit

De ambitie van RES-regio Rotterdam Den Haag is bepaald op basis van draagkracht van het landschap , gestoeld op verhaallijnen.

De verhaallijnen hebben als doel om:

- zoekgebieden voor duurzame opwek en de relatie met ruimtelijke kenmerken te definiëren;
- handvatten te bieden om de zoekgebieden te concretiseren vanuit de draagkracht van het landschap;
- inspiratie te bieden om tot potentiële nieuwe zoekgebieden te komen.

Hier is per verhaallijn te lezen wat de draagkracht van het landschap behelst en wat de samenhang is met bestaande ruimtelijke kaders. Ook zijn visualisaties opgenomen, ter inspiratie voor de wijze waarop een ontwikkeling kan worden ingepast. Het nader onderzoeken en verder ontwikkelen hiervan blijft een lokaal proces.

Stedelijk gebied

In een sterk verstedelijkt landschap is het niet meer dan logisch om fors in te zetten op zon op daken, zowel kleinschalig als grootschalig. De daken van woningen, bedrijven, kantoren en maatschappelijke instellingen hebben samen een enorme potentie. Bovendien zijn er kansen om het dakoppervlak te vergroten, bijvoorbeeld door het overkappen van (openbare) parkeerplaatsen. Op de kaart staan de parkeerplaatsen getoond met minimaal 500 m² oppervlakte.

Door deze parkeerplaatsen te combineren met elektrische laadpalen, krijgen ze een meervoudige functie. Daarbij komt dat het bi-directioneel laden van auto's bijdraagt aan de stabilisatie van het elektriciteitsnet, wat positief bijdraagt aan de businesscase. Ook biedt de ontwikkeling van een overkapping meekoppelkansen voor klimaatadaptatie en hittestress, zoals door middel van het vergroenen van een parkeerplaats of verminderen van verharding. Parkeerplaatsen met veel omwonenden zijn bij uitstek geschikt voor coöperatieve ontwikkelingen. Ook voor innovatieve ontwikkelingen in stedelijk gebied (zoals zon op gevels, of zon in fietspaden en, zeer kleine windturbines op daken) is draagkracht, met name door het dubbele gebruik van de ruimte; deze zijn kwantitatief nog niet meegenomen, omdat ze beperkt bijdragen aan de landelijke ambitie en/of nog sterk in ontwikkeling zijn.

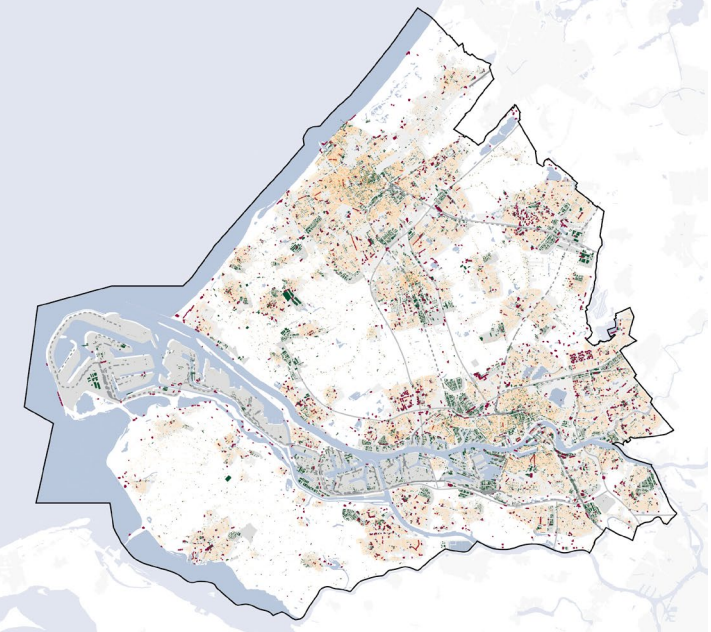
Stedelijk gebied

Hoofdpunten:

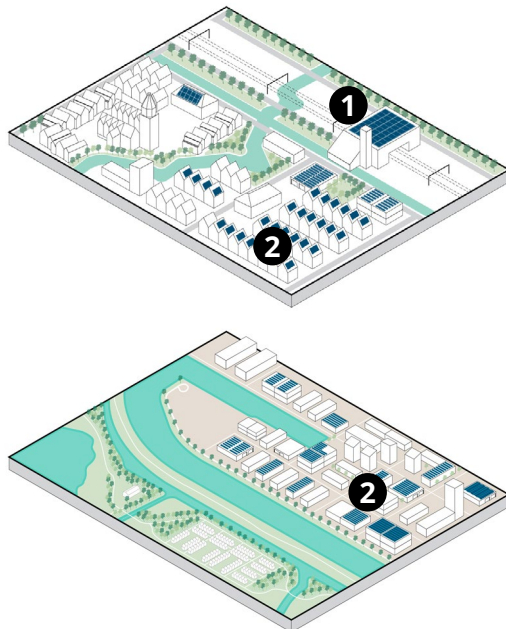
- Geen kansen voor windturbines
- Grote inzet van zon op daken, grootschalig en kleinschalig ①
- Aanvliegroutes verschillen per functie of eigenaarstype ②
- Grote inzet op het overkappen van parkeerterreinen met zonnepanelen
  - Mogelijke koppeling met aanpassen verharding (klimaatadaptatie) of waterberging ③
  - Ontwikkeling als overkapping, let op ruimtelijke kwaliteit ④
  - Ontwikkeling als dak, let op ruimtelijke kwaliteit ⑤
  - Eerste inzet op parkeerplaatsen met minder schaduw ⑥
- Ontwikkelingen kunnen met lokaal (gedeeld) eigendom worden opgezet

- Water
- Bebouwd gebied
- Bedrijventerrein
- Spoorlijn
- Snelweg

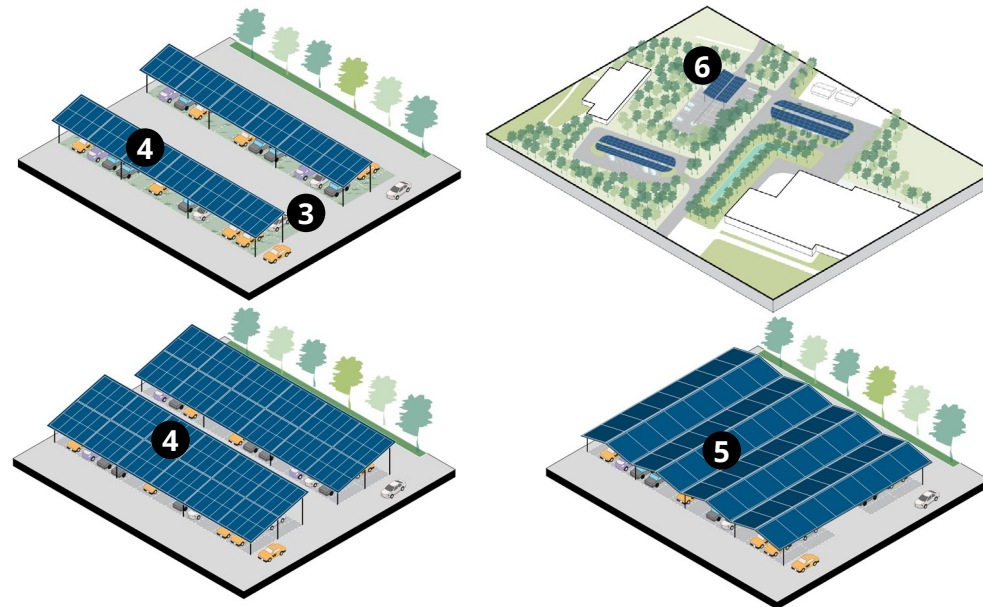
- Stedelijk gebied**
- Parkeerplaatsen
  - Grootschalige daken
  - Kleinschalige daken

Zon op grote daken (>15 KWp) en kleine daken (<15 KWp)

Zon boven parkeerplaatsen

Figuur 8.25 Verhaallijn Stedelijk gebied

Disclaimer: deze tegels zijn illustratief en duiden geen specifieke locaties in de regio aan

Glastuinbouw

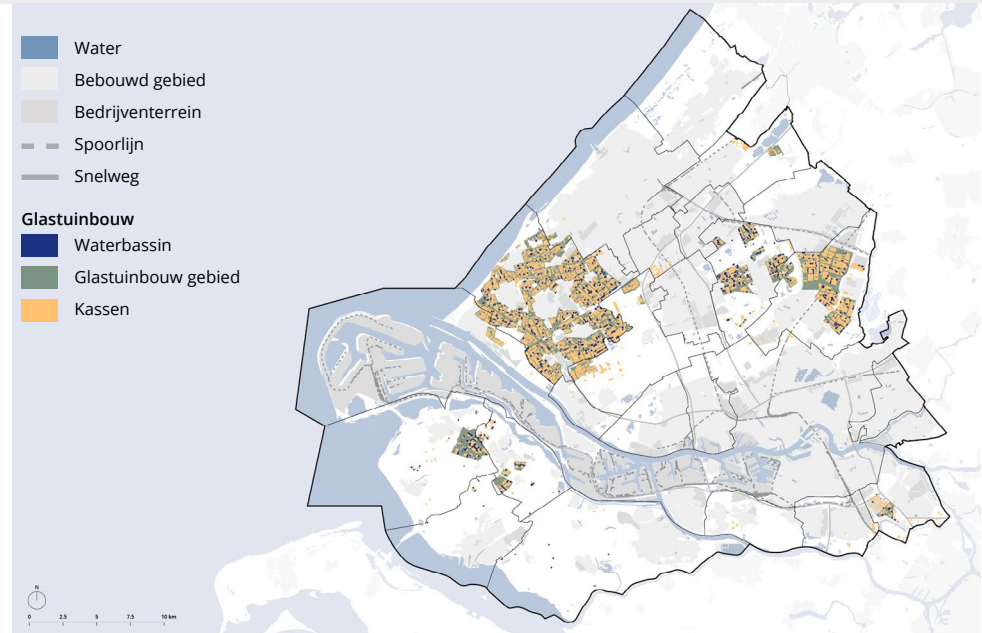
De glastuinbouwgebieden beslaan het Westland, het Oostland, Voorne-Putten en enkele kleine gebieden/individuele bedrijven. Het industriële karakter van het glastuinbouwgebied zorgt voor draagkracht voor de opwek van voornamelijk zonne-energie en incidenteel windenergie. De focus ligt eerst op het benutten van de oppervlakten op waterbassins, waardoor dubbel ruimtegebruik ontstaat. Bovendien vermindert deze ontwikkeling de algengroei. Daarnaast geeft dit de panelen een hogere opbrengst door de koelende werking van het water.

Enkele glastuinbouwlocaties in het Oostland ondergaan herstructurering, wat extra ruimte kan opleveren voor zonnevelden, zolang dit het hoofdgebruik 'glastuinbouw' niet tegengaat. Ook zijn de overhoeken in te zetten voor zonnevelden, eventueel in combinatie met beplanting die de biodiversiteit ten goede komt. Tot slot leent het industriële karakter van het kassengebied zich ook voor zorgvuldig ingepaste turbines. Kleinere turbines (tot 45 m) kunnen als solitaire molens bij tuinders worden ontwikkeld, grotere molens kunnen in lijnopstelling gekoppeld worden aan een infrastructurele lijn die door het kassengebied heengaat. Ook hier liggen goede mogelijkheden voor lokaal eigendom of coöperatieve ontwikkeling.

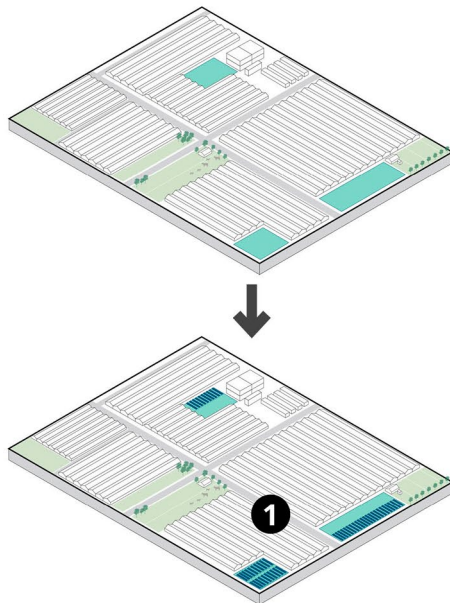
Glastuinbouw

Hoofdpunten:

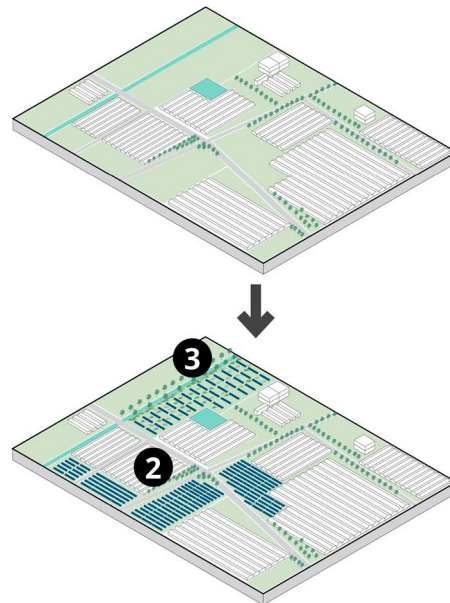
- Dubbel ruimtegebruik door zonnepanelen op waterbassins, ook minder verdamping ❶
- Overhoeken benutten voor zon, in combinatie met bijvoorbeeld versterken biodiversiteit ❷
- Rand van veld bij voorkeur met natuurlijke oever i.p.v hekwerk ❸
- Kansen voor zonnenvelden op plekken waar transformaties plaatsvinden, maar geen verdringing van hoofdgebruik glastuinbouw ❹
- Ontwikkelingen moeten aansluiten bij de blokvormige verkavelingsstructuur, uitlijning ❺
- Eventuele kansen voor windturbines, solitaire kleine molens, of grote molens in rij ❻

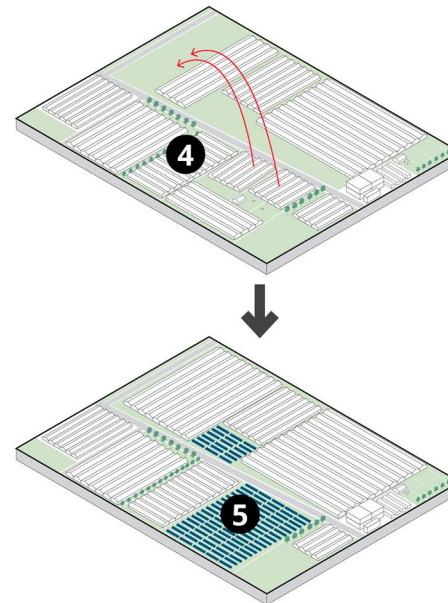
Zon op waterbassins

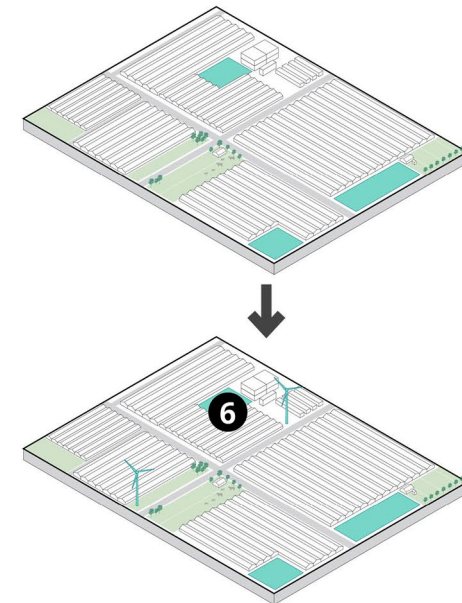
Zon op overhoeken of tussen kassen

Zon op locaties die vrijkomen door herstructureren

Wind in een rijopstelling, aangesloten bij weg of andere lijnstructuur

Figuur 8.26 Verhaallijn Glastuinbouw

Disclaimer: deze tegels zijn illustratief en duiden geen specifieke locaties in de regio aan

Infrastructuur

De regio Rotterdam Den Haag kent veel infrastructurele zones. Hier is veel draagkracht voor de inzet als energielandschap. Met name de infrastructurele zones die langs of door de bebouwde omgeving gaan, hebben potentie voor de opwek van zonne-energie (zoals illustratief toekomstbeeld hiernaast). Hier kunnen zonnepanelen worden geplaatst op bestaande geluidsschermen of in de bermruimte bij grote knooppunten. De infrastructurele zones kunnen op termijn nog verder worden uitgebreid als energielandschap, door snelwegen te overkappen of door tunnelmonden te verlengen en te benutten voor zonnepanelen. Er kan gewerkt worden aan een vormtaal per tracé, zodat de eenduidigheid en herkenbaarheid van de inpassing van techniek vergroot wordt. Zo heeft de A15 een industrieel en stedelijk karakter, terwijl de A13 het open landschap doorkruist. De ruimtelijke kwaliteit is beter geborgd bij inpassing van zon of wind langs industriële tracés dan langs tracés met panoramisch zicht op open landschappen.

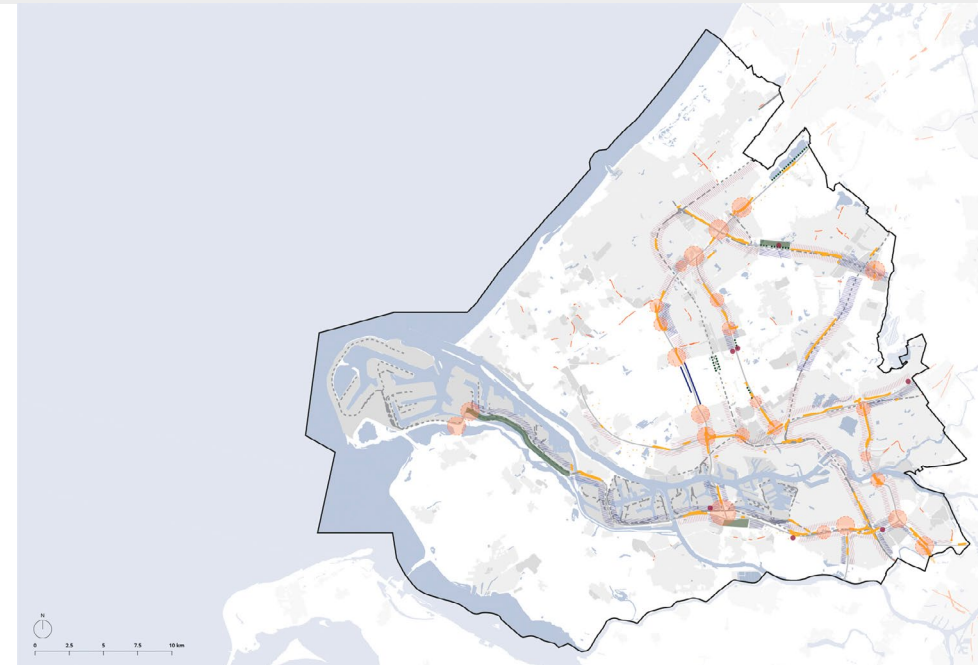
Zones die geen zicht hebben op open landschap (achter begroeiing of schermen), of die langs industriële functies gaan, kunnen, afhankelijk van naastliggende functies, voor windenergie worden ingezet. Er is hier dus een sterke link met de verhaallijn Bedrijventerrein. Tot slot kunnen parkeerhavens en tankstations ingezet worden voor overkappingen met zonnepanelen; het overkappen van parkeerplaatsen wordt meegenomen in de verhaallijn Stedelijk gebied.

Infrastructuur

Hoofdpunten:

- Lijnstructuren waarlangs mogelijk wind en zon, dezelfde 'stijl' per zone
- Energieopwek mag in het zicht zijn, ook op velden langs de infrastructuur
- Panorama's naar open landschap vanuit trein en snelweg moeten behouden blijven
- Inzet op knooppunten en stroken die door bedrijventerrein gaan
- Mogelijkheden voor wind op plekken waar geen open zicht is op het landschap
- Verschillende 'karakteristieken' per tracé
- Aansluiten bij bestaande lijnopstellingen, rekening houdend met foerageergebieden vogels
- Klaverbladen en oksels van snelwegen, ook bredere bermen (kansrijk voor zon), eventueel in combinatie met waterberging of ecologie. Door bepaalde 'typen' klaverbladen per A-lijn ruimtelijk af te stemmen, kan worden bijgedragen aan de identiteit van het tracé ❶
- Zones door/langs bebouwd gebied (kansrijk voor zon op geluidsschermen), ook voor ontwikkeling nieuwe geluidsschermen ❷
- Zones door/langs bedrijventerreinen (kansrijk voor wind en zon op geluidsschermen) en voor ontwikkeling van nieuwe geluidsschermen ❸
- Zones met zicht op dichte, hogere begroeiing (kansen voor wind) ❹
- Zones met zicht op open landschap (niet kansrijk voor zon of wind) ❺
- Het talud van spoorlijnen kan voor zon worden ingezet, en in meer stedelijk gebied de geluidsschermen ook (kansrijk voor zon) ❻
- Parkeerplaatsen of rustplaatsen langs snelweg kunnen (deels) overkapt worden met zonnepanelen, zie ook verhaallijn Stedelijk gebied ❼

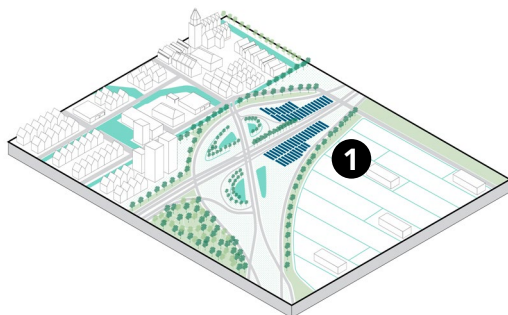

Figuur 8.27a Verhaallijn Infrastructuur

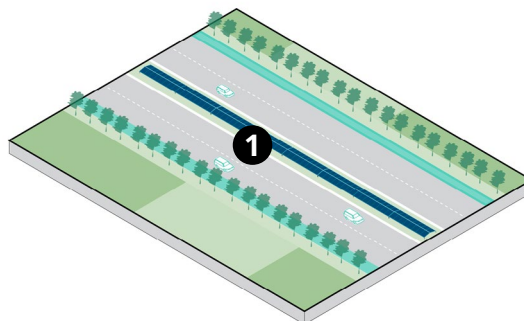
Infrastructuur

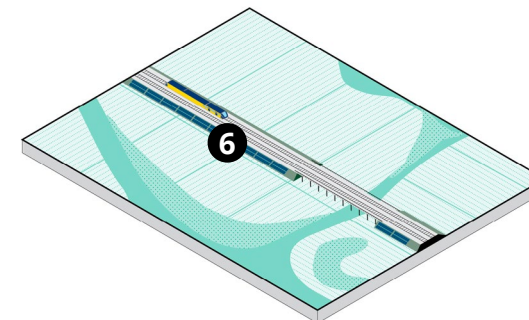
Zon bij klaverblad/oksel

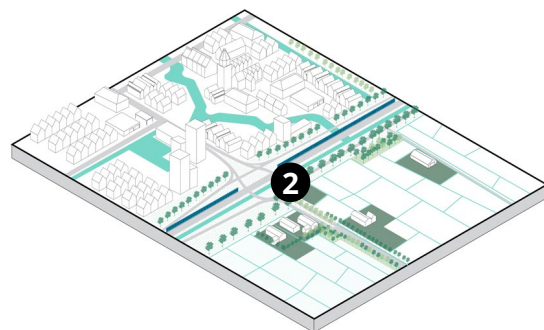
Zon op berm

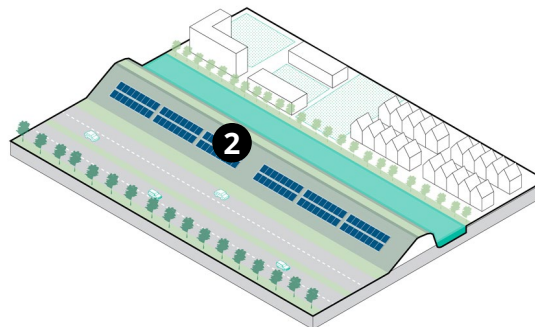
Zon op spoortalud

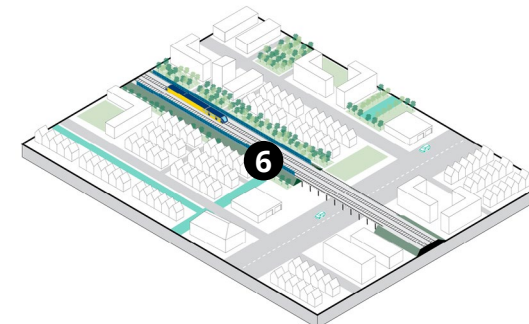
Zon op geluidsscherm snelweg

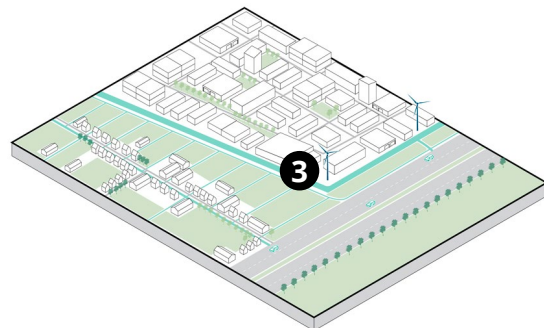
Zon op (geluids)wal

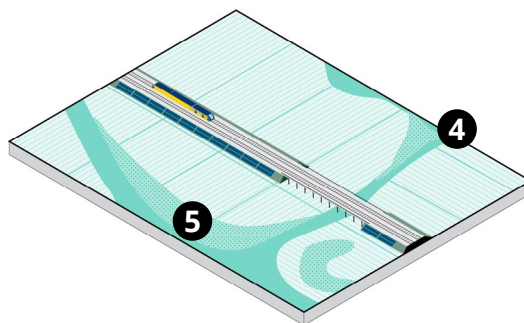
Zon op geluidsscherm langs spoor

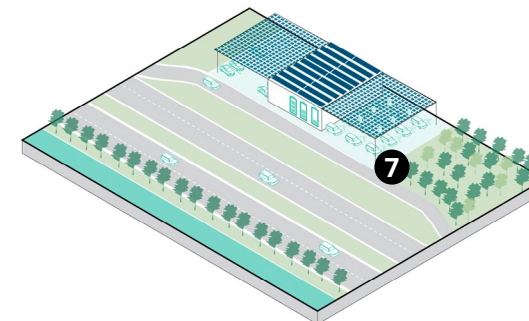
Wind bij bedrijventerrein

Wind langs infra

Zon boven parkeerplaats/tankstation

Figuur 8.27b Verhaallijn Infrastructuur

Open landschap

De belangrijkste kenmerken van open landschappen zijn openheid en lange zichtlijnen. Dat zijn relevante kenmerken voor zowel de ontwikkeling van wind-energie als van zonne-energie.

Behoud van open zichtlijnen en vergezichten vraagt om afstemming voor plaatsing van windturbines: deze sluiten idealiter bij grote landschappelijke structuren (zoals randen eiland, rivieren, dijken) of doorsnijdingen van infrastructuur (verwijzing verhaallijn Infrastructuur). Er is geen landschappelijke draagkracht voor wind in het midden van het open landschap.

Zonnevelden lijken in eerste instantie te concurreren met de agrarische functie die het open landschap vaak heeft. Ze kunnen echter juist bijdragen in transitie die in de landbouw spelen, zoals het tegengaan van bodemdaling of de stikstofopgave. Wanneer de agrarische functie aangepast wordt, kan de energieopgave als integrale ontwikkeling worden meegenomen in combinatie met opgaven zoals het versterken van biodiversiteit of het herwaarderen van recreatie. De vraagstukken kunnen elkaar organisatorisch en financieel versterken.

Een ander voorbeeld is de koppeling met de bodemdalingsopgave. Hiervoor moeten de waterstanden aangepast worden. Er kan hierbij een combinatie gemaakt worden met een aangepaste manier van landbouw, versterking van de biodiversiteit en de ontwikkeling van extensieve zonnevelden, door bijvoorbeeld de waterstanden te verhogen, een gewas te telen dat gedijt bij hoge waterstanden en door delen van de agrarische productie om te vormen tot energieproductie. Het vernatten van het gebied en beperken van de agrarische productie geeft de natuur de kans zich te herstellen en de biodiversiteit

te vergroten. Tot slot kan in alle typen landschap gekeken worden naar ontwikkeling van zonnevelden voor eigen gebruik als visueel onderdeel van het boeren erf.

Er zijn enkele elementen die de inpassing van zon (en daarmee de draagkracht) in de verhaallijn Open landschap versterken:

- Stel de panelen (en de transformatoren) laag op, passend bij de lokale situatie. Uitzondering zijn panelen boven hoge teelt (fruitteelt).
- Lijn panelen uit met structuur van landschap.
- Pas de rand van het zonneveld in; dit kan door beplanting, watergangen, grondwallen of een hek i.c.m. beplanting. Houd deze visueel laag.
- Voorkom dat hekwerk domineert, houd afstand van de rand van het perceel. Dit heeft invloed op het inzetbare aantal hectare.

Per type landschap zijn er andere kenmerken of structuren waarmee inpassing van duurzame opwekking in het open landschap kan worden gedaan op basis van de draagkracht van het landschap:

- [Jonge zeekleipolder](#)

Dit landschap wordt gekenmerkt door grootschalige structuur; hier passen ook grootschalige zonnevelden als een 'gewas', maar alleen als onderdeel van integrale ruimtelijke ontwikkeling (bijvoorbeeld i.c.m. versterken biodiversiteit). Ontwikkeling van zon kan gecombineerd worden met zonnepanelen boven fruitteelt.

- [Oude zeekleipolder](#)

Landschap wordt gekenmerkt door grootschalige structuur, maar wel kleiner dan de jonge zeekleipolders; hier passen ook grootschalige zonnevelden als een 'gewas', maar alleen als onderdeel van integrale ruimtelijke ontwikkeling, zoals verziltingsaanpak.

- **Veenweide**

De kleinschalige structuur van veenweide leent zich niet voor grootschalige zonnevelden, tenzij grootschalige opwek (zonnevelden) onderdeel is van integrale gebiedsontwikkeling, zoals bodemdalingsaanpak. Ook bij ontwikkeling voor eigen gebruik (bij erf) moet de slotenstructuur behouden blijven. Verder maakt een groot deel van het veenweidegebied onderdeel uit van een Bijzonder Provinciaal Landschap, waarin extra aandacht voor borging van de ruimtelijke kwaliteit van belang, en geen landschappelijke draagkracht voor grootschalige zonnevelden is.

- **Droogmakerijen**

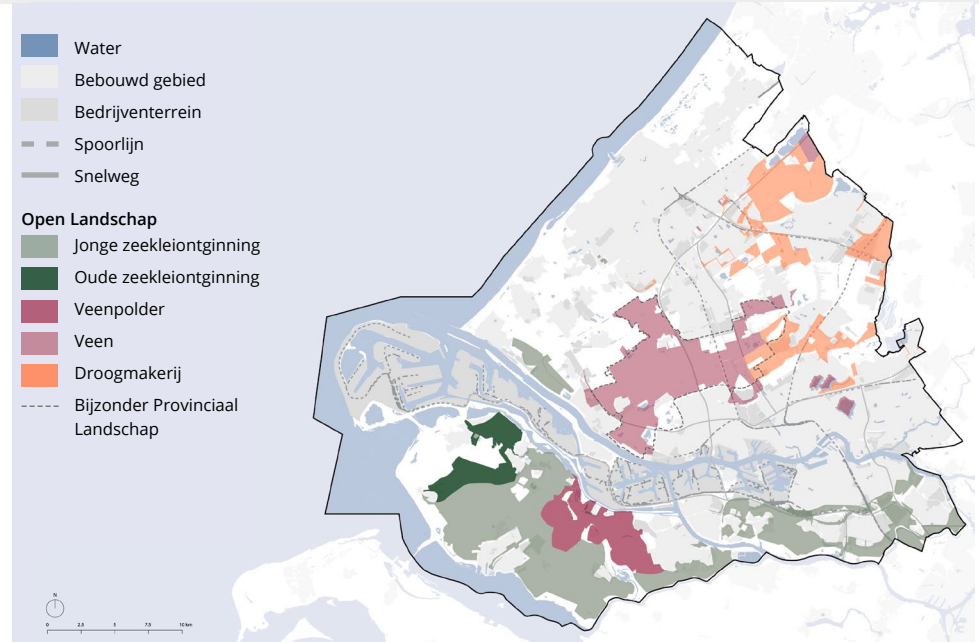
Meer dynamische invulling van de grotere (klei)droogmakerijen kan kansrijk zijn voor zonnevelden in combinatie met agrarische functie (zon boven akker). Hierbij mogen vergezichten niet geschaad worden.

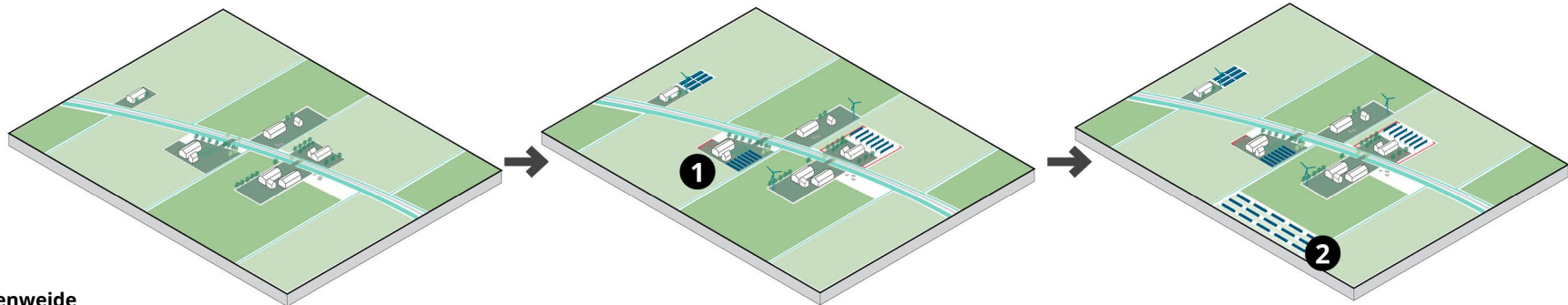
Open landschap

Hoofdpunten:

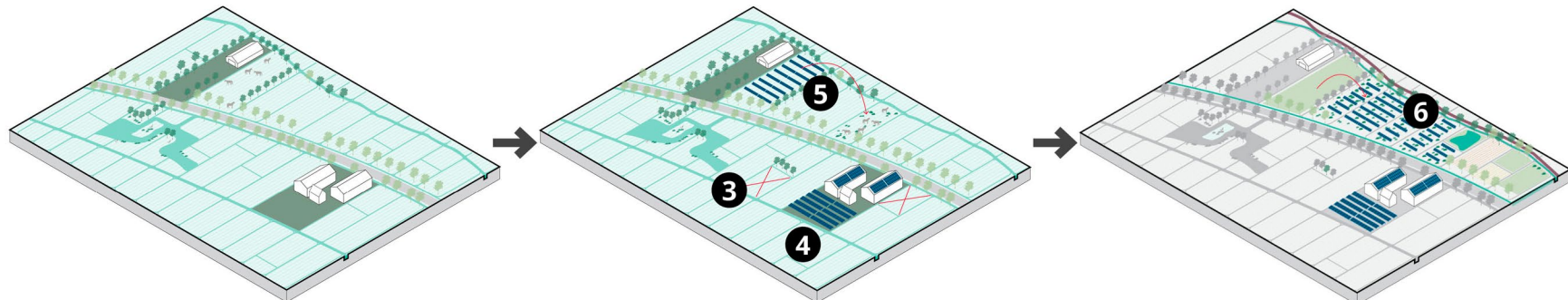
- Kleine zonnevelden die visueel onderdeel uitmaken van het erf.
Verleng bestaande begroeiing, of ontwikkel 'achter' de bebouwing ❶
- Grootschalige ontwikkelingen alleen in integrale gebiedsontwikkeling: bijvoorbeeld door combinatie met aanpak verzilting, creëren recreatie, of groenvoorziening ❷
- Geen percelen voor ontwikkeling van zon gebruiken die niet aan erf vastzitten ❸
- Eerst de daken vol met zonnepanelen, dan pas grondgebonden zon ❹
- Functies die nu op velden liggen aan het erf, kunnen eventueel verplaatst worden zodat het zonneveld visueel onderdeel kan zijn van het erf ❺
- Bij veen weidegebied is integrale gebiedsontwikkeling afhankelijk van het waterpeil. Wanneer integrale ontwikkeling plaatsvindt, kunnen zonnevelden ook meegenomen worden ❻

Zon jonge zeekleipolder

Zon veenweide

Figuur 8.28 Verhaallijn Open landschap

Disclaimer: deze tegels zijn illustratief en duiden geen specifieke locaties in de regio aan

Wateren en waterwegen

Er zijn veel verschillende soorten wateren in de RES-regio Rotterdam Den Haag. Voor de draagkracht wordt een onderscheid gemaakt in lijnen (rivieren en kanalen) en vlakken (meren, plassen). Daarnaast wordt er een onderscheid gemaakt in functioneel water (slibdepot, zuivering) en recreatief water (meren, plassen).

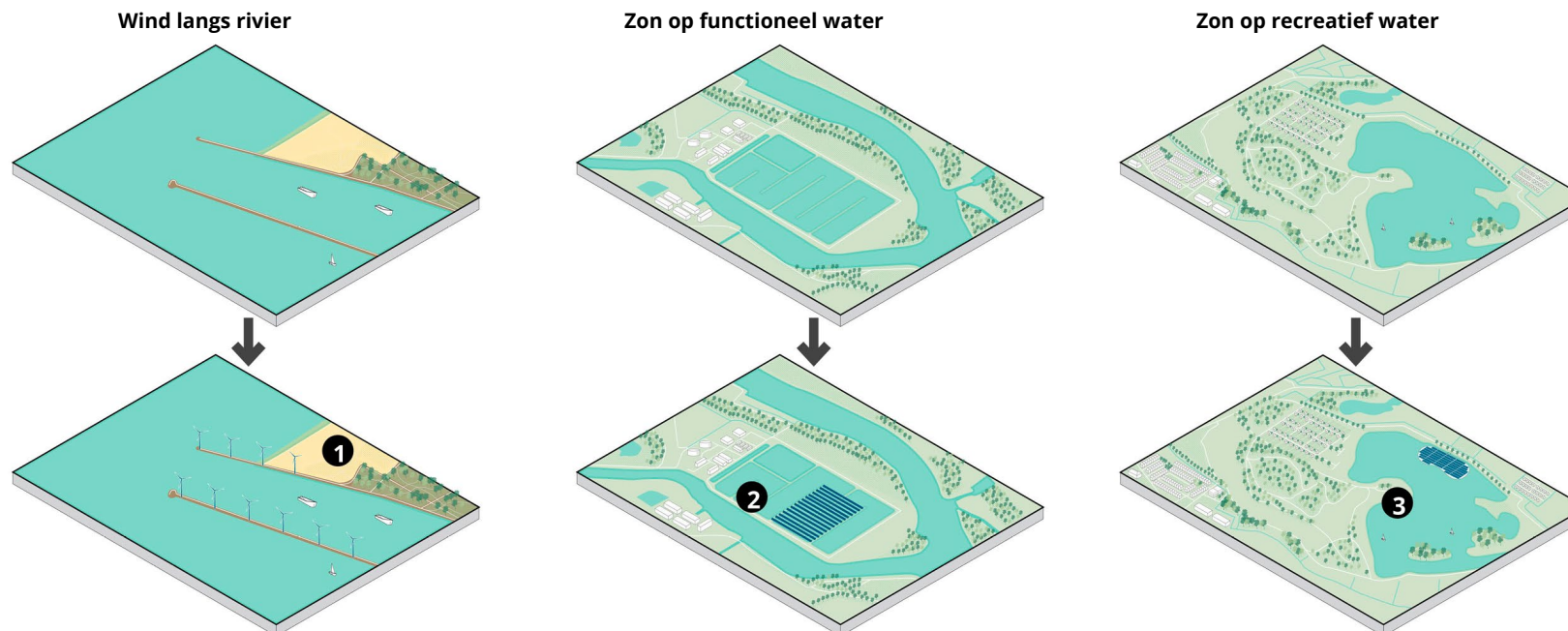
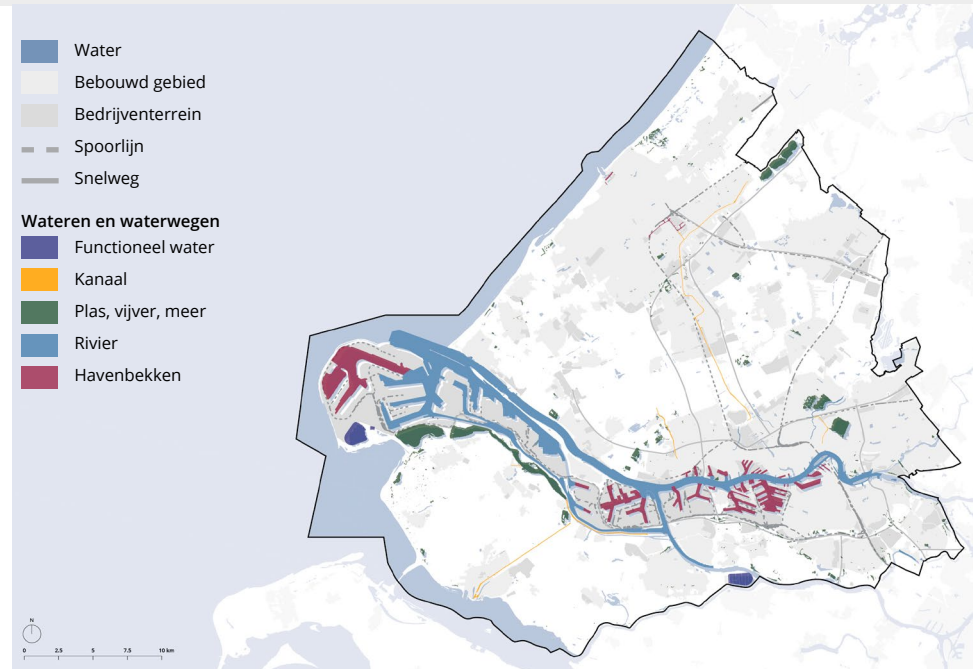
De grote lijnen zoals de rivieren lenen zich voor rijopstellingen van wind-energie, die de lijnstructuur extra benadrukken. De combinatie van duurzame productie van energie óp water is met name gericht op zonne-energie. Het gaat vooral om wateren die een industrieel karakter hebben en wateren met een lage, recreatieve functie, zoals niet langer in gebruik zijnde havenbekkens of plassen met een water-zuiverende functie.

Wateren met een recreatieve functie of hogere natuurwaarde, zoals de vele plassen, worden in dit zoekgebied grotendeels uitgesloten. Bij grotere recreatieve wateren kan een klein deel van het oppervlak ingezet worden voor drijvende panelen, in combinatie met educatie of een investering in het recreatieve landschap. Ditzelfde geldt voor functionele wateren die dichtbij recreatieve of stedelijke functies liggen.

Wateren en waterwegen

Hoofdpunten:

- Onderscheid in lijnen (rivieren, kanalen) en vlakken (plassen, meren)
- Onderscheid in functioneel water (zuivering, slibdepot) en recreatief (plassen en meren)
- Grote lijnen (rivier) zijn doorsnijdende structuur (kansrijk voor windturbines in lijnopstelling langs de waterstructuur), afhankelijk van het landschap dat doorsneden wordt ❶
- Technisch functioneel water is kansrijk voor ontwikkeling van zonnepanelen op water; laat vorm en richting van panelen aansluiten bij vorm waterlichaam ❷
- Grotere oppervlakten van recreatief water kunnen voor een klein deel gebruikt worden voor zonnepanelen op water; opbrengst inzetten op versterking landschap ❸
- Havenbekken; is niet goed te combineren met opwek van zon op water, tenzij havenbekken niet meer functioneel gebruikt wordt. Kan eventueel gecombineerd worden met recreatie of educatie

Figuur 8.29 Verhaallijn Wateren en waterwegen

Disclaimer: deze tegels zijn illustratief en duiden geen specifieke locaties in de regio aan

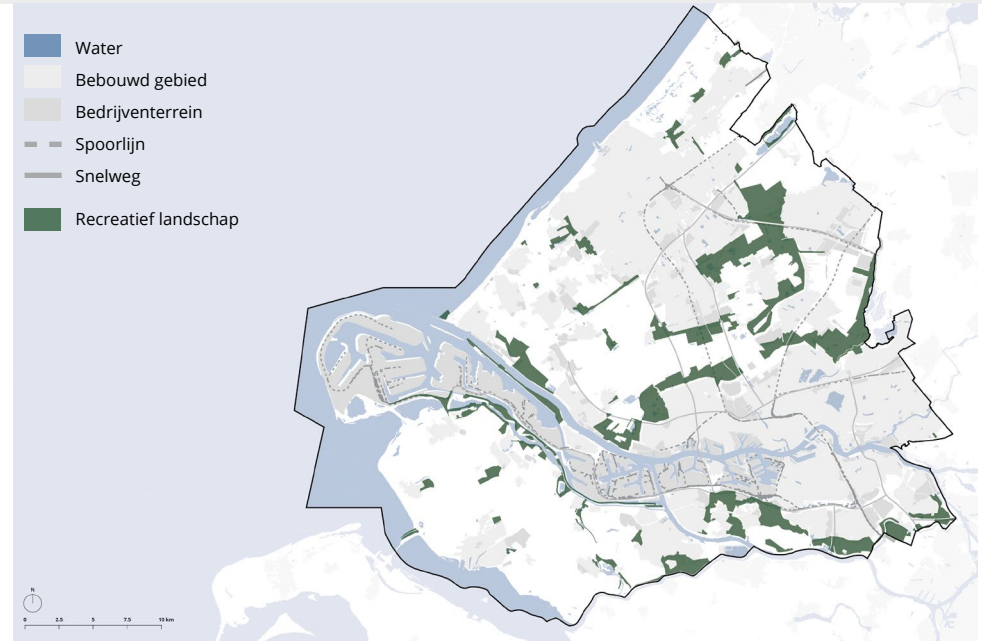
Recreatief landschap

De transformatie van gebieden naar energielandschappen biedt ruimte en mogelijkheid om een recreatieve of natuurlijke functie toe te voegen, of bestaande recreatieve en natuurlijke waarden te versterken. Dit kan door groen te combineren met zonnepanelen, of bosaanplant met windturbines. Het kan gaan om een uitbreiding van bestaande recreatieve landschappen of om het ontwikkelen van nieuwe locaties. Op die manier kan een gevarieerd, nieuw soort landschap ontstaan. Zo kan op de noordrand van het eiland Voorne-Putten een deel van de agrarische gronden omgevormd worden tot recreatief energielandschap met daarin wind en zon. Deze zone fungeert tegelijkertijd als buffer tussen het havengebied en het open landschap. De ontwikkeling kan ook gebruikt worden voor het verbinden van bestaande recreatieve of natuurlandschappen. Dat stimuleert de biodiversiteit. Gebruik van bestaande of geplande turbines is mogelijk, maar er kan ook worden gekeken naar eventuele nieuwe turbines. Door de ontwikkeling van energie te koppelen aan investeringen in het (recreatie)landschap, wordt deze meer robuust.

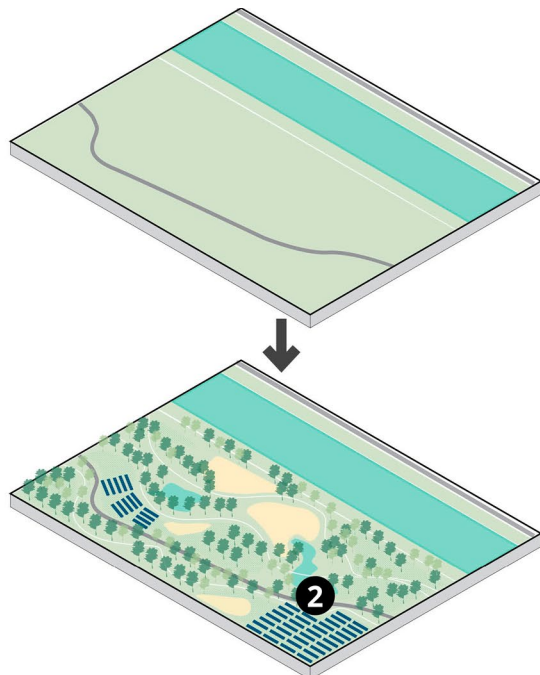
Recreatief landschap

Hoofdpunten:

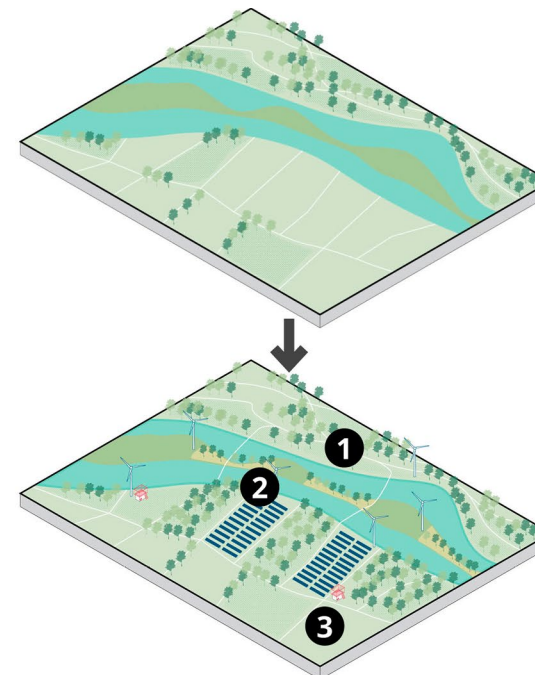
- Vaak kleinere gebieden als tegenhanger van het stedelijk gebied
- Soms versnipperd, kans voor verbinden
- Recreatief landschap staat vaak in samenhang met stadsranden
- Recreatief landschap kan als buffer dienen tussen stad en industrie
- Kansen uitbreiding of ontwikkeling van nieuw recreatieve landschap in combinatie met:
  - windturbines, bij hogere begroeiing, in combinatie met investering in landschap ❶
  - zonnenvelden bij lagere begroeiing, in combinatie met investering in landschap ❷
  - combinatie met recreatieve ontwikkelingen, zoals fietspaden, uitzichtpunten (eventueel gecombineerd met transformatorhuisjes), en educatieve doeleinden ❸
- Ook kunnen recreatieve zones met elkaar verbonden worden door de gebieden ertussen te ontwikkelen (in combinatie met zonnenvelden en/of windturbines)

Ontwikkeling van een nieuw recreatief landschap

Uitbreiding van recreatief landschap i.c.m. zon en wind

Figuur 8.30 Verhaallijn Recreatief landschap

Disclaimer: deze tegels zijn illustratief en duiden geen specifieke locaties in de regio aan

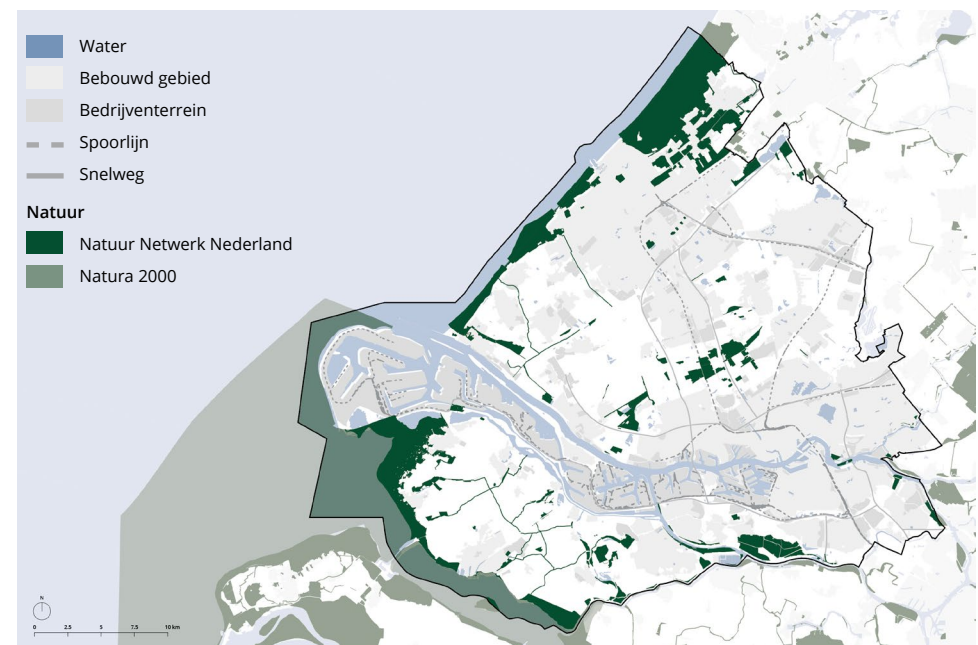
Natuurgebied

In de regio Rotterdam Den Haag is natuur (Natura 2000 en Natuurnetwerk Nederland (NNN)) te vinden. Langs de hele westkust liggen bijvoorbeeld het strand en de duinen. De natuurlijke waarden, ecologische variëteit en recreatieve functies beperken in natuurgebieden de draagkracht voor het opwekken van wind- of zonne-energie. Er is namelijk een grote variëteit aan open en gesloten, natte en droge plekken. Alleen wanneer bij transformaties rondom de uitbreiding van of verbinding tussen deze gebieden combinatiemogelijkheden met zon of wind gevonden kunnen worden, kan opwek een rol spelen in deze gebieden. Wel is plaatsing van zonnepanelen boven (grotere) parkeerplaatsen in de kustgebieden eventueel een optie. Dit is meegenomen in de potentieberekening van zoekgebied Stedelijk gebied (parkeerplaatsen).

Natuurgebied

Hoofdpunten:

- In principe geen draagkracht voor duurzame energie in natuurgebieden
- Eventueel wel ruimte voor overkappen van parkeerplaatsen bij natuurgebieden (verhaallijn Stedelijk gebied)
- Daar waar stakeholders innovatieve mogelijkheden voor inpassing zien, is onderzoek mogelijk. Behoud en bescherming van natuur zijn daarbij belangrijke randvoorwaarden

Figuur 8.31 Verhaallijn Natuurgebied

Stadsrandzone

Er wordt een onderscheid gemaakt in drie typen stadsranden, die hier qua inpassingsopties worden getoond: de front-stadsrand, de contact-stadsrand en de overlap-stadsrand. Elk type heeft eigen kwaliteiten en eigen manieren waarop duurzame energie kan worden ingepast. Er zijn lokaal nog andere en meer gedetailleerde indelingen te maken van stadsranden. Sommige gemeenten hebben deze indeling al gemaakt; zoals gezegd worden ontwikkelingen altijd lokaal ingepast. Deze voorbeelden kunnen inspireren tot een stadsrandontwikkeling in combinatie met zonnepanelen waarbij de stadsrand ruimtelijk sterker wordt (bijvoorbeeld door combinatie met groenuitbreiding).

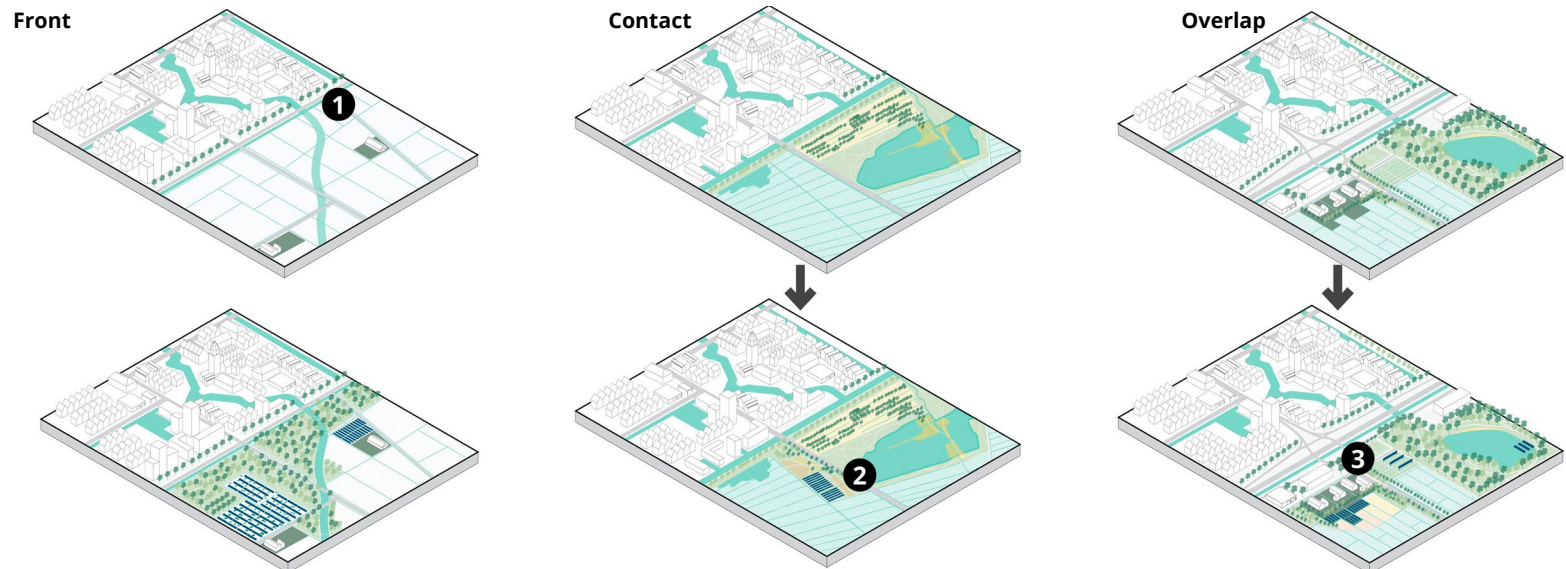
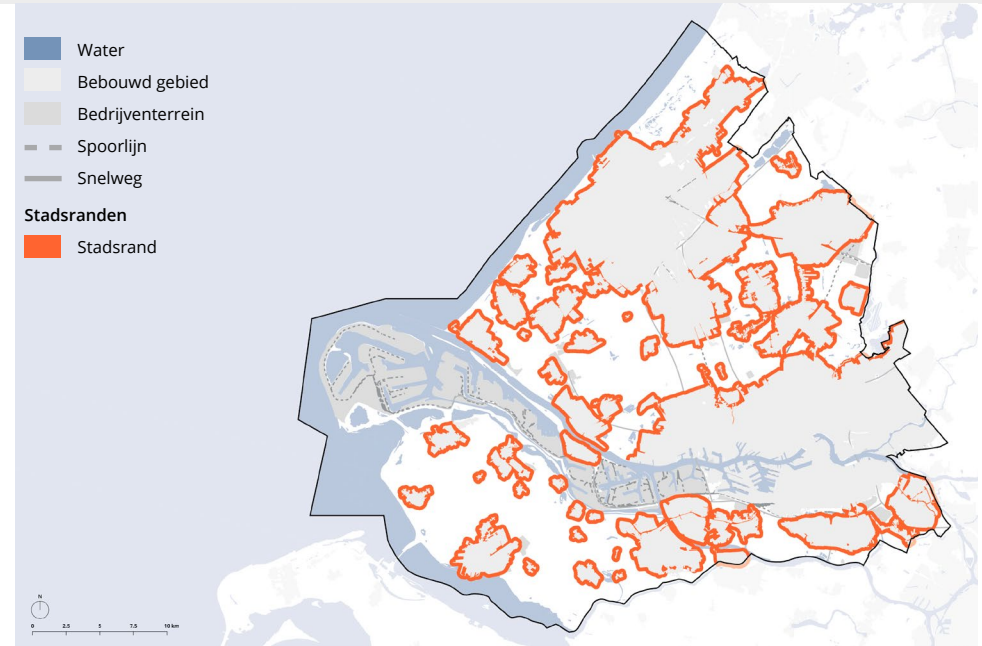
Er zijn een aantal aandachtspunten bij het inpassen van een zonneveld in de stadsrand. Let erop dat het zonneveld geen barrière tussen stad en land vormt en dat bestaande routes niet afgesneden worden. Kies voor een passende zichtbaarheid en stem de inrichting van de rand van het zonneveld hierop af. Sluit bijvoorbeeld aan bij bestaande landschappelijke structuren of bepaalde functies (zoals sportvelden) die al in de stadsrand plaatsvinden. Ook heeft de schaal van de stad of het dorp invloed op hoe groot een stadsrandontwikkeling ruimtelijk passend is. Dit betekent dat bij dorpsranden kleinere zonnenvelden passend zijn in de stadsrand dan in de stadsrand van grote steden.

Deze verhaallijn heeft ook een sterke link met de verhaallijnen van bedrijventerreinen (die liggen vaak in de stadsrand) en de verhaallijn Recreatieve landschappen. De stadsrand kan immers getransformeerd worden tot een recreatief landschap.

Stadsrandzone

Hoofdpunten:

- Geen draagkracht voor windturbines dicht bij stedelijk gebied
- Zonnevelden, afhankelijk van type stadrand en type landschap
  - Front (scherp contrast versus hoogbouw open landschap) is het minst kansrijk voor zonnevelden. Alleen wanneer de ontwikkeling samengaat met gewenste verzachting, is een ontwikkeling mogelijk. Er kan ook een harde infrastructurele grens zijn → dan kansen met opwek, maar inpassing ligt bij verhaallijn Infrastructuur ❶
  - Contact (landschap vs. dorp): mogelijk kansrijk voor zon. Behoud wel deel van contact tussen landschap vs. dorp, ontwikkeling van zon kan stimuleren meer landschap in te gaan, bijvoorbeeld in combinatie met recreatieroutes. Zonneveld mag geen barrière vormen ❷
  - Overlap (overgang i.c.m. randfuncties, sportvelden etc.): ontwikkeling samen met andere stadsfuncties zoals recreatie, theetuinen etc. Kan bijdragen een meer duidelijke stadrand te vormen ❸
- Grootte van zonneveld afhankelijk van de omvang van dorp of stad (verhouding)

Figuur 8.32 Verhaallijn Stadsrandzone

Disclaimer: deze tegels zijn illustratief en duiden geen specifieke locaties in de regio aan

Bedrijventerrein

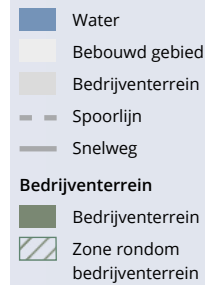
Vanwege hun industriële uitstraling wordt op of bij bedrijventerreinen veel draagkracht gezien voor duurzame energieproductie. Hierom kunnen deze gebieden een grote rol spelen in de energietransitie (Bedrijventerreinen strategie van Provincie Zuid-Holland, 2020). Tegelijkertijd zijn er voor veel bedrijventerreinen, bijvoorbeeld binnenhavens, plannen om ze te transformeren in woon-werkgebieden. Dit maakt de uiteindelijke potentie van deze verhaallijn minder groot dan de draagkracht doet lijken. Bedrijventerreinen waarvoor zulke plannen er niet zijn of worden voorzien, hebben mogelijk wel draagkracht voor windenergieprojecten. Deze locaties zijn vaak ook al in VRM-windenergiegebieden (bijv. figuur 4.3) opgenomen. Een groot deel van de andere bedrijventerreinen bevindt zich in stedelijk gebied, waardoor de kansrijkheid voor wind beperkt is. Bij bedrijventerreinen wordt ook in een zone van 100 meter rondom het terrein gekeken naar de mogelijkheden voor grondgebonden zonne-energieprojecten. In de regio liggen incidentele restruimtes in deze zone, die net als agrarische gronden, mogelijk geschikt zijn voor (kleinschalige) zonnevelden. Deze ontwikkelingen kunnen ingezet worden voor het verzachten of aantrekkelijker maken van de randen van bedrijventerreinen (vergelijkbaar met stadsranden). Bovendien kan de elektriciteit die wordt opgewekt ook vlakbij gebruikt worden.

De daken bieden natuurlijk ook veel potentie: zonne-energieprojecten op daken bij bedrijventerreinen worden meegerekend bij zoekgebied Stedelijk gebied; om dubbel telling te voorkomen zijn ze niet opgenomen in het zoekgebied Bedrijventerreinen.

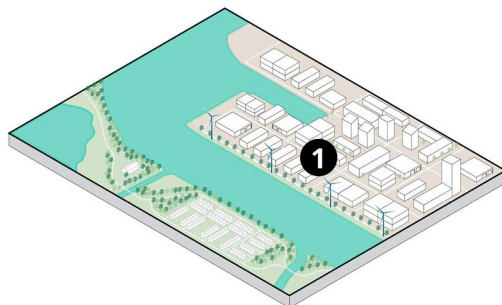
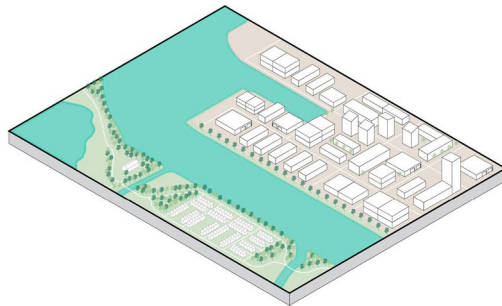
Bedrijventerrein

Hoofdpunten:

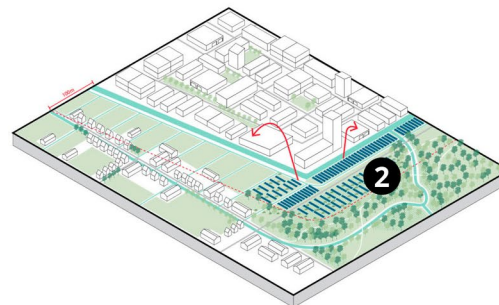
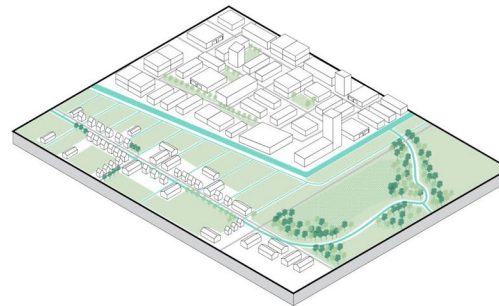
- Industriële uitstraling leent zich voor opwek duurzame energie
- Kansen afhankelijk van woningbouwontwikkeling (voor met name wind) of uitbreidingsplannen rondom bedrijventerreinen (met name grondgebonden zon)
- Kansen voor wind, aansluiten bij bestaande plannen van convenant ①
- Kansen voor zon op daken (meegenomen in verhaallijn Stedelijk gebied)
- Kansen voor zonnevelden op de percelen rondom bedrijventerreinen, bron ligt nabij gebruiker. Mogelijkheden om hierbij rand te verzachten door combinatie met groen ②
- Afstemming met omliggende bebouwing vereist

Wind op bedrijventerreinen

Zon rondom bedrijventerreinen

Figuur 8.33 Verhaallijn Bedrijventerrein

Disclaimer: deze tegels zijn illustratief en duiden geen specifieke locaties in de regio aan

Overig

Er zijn een aantal 'overige' gebieden waar mogelijk kansen voor zon of wind gevonden kunnen worden. Het gaat hierbij over een (tijdelijke) combinatie van energieopwekking met de huidige of geplande functie van het landschap of gebied. De opbrengsten van deze verhaallijn lijken op dit moment beperkt; toch blijft het interessant om deze mogelijkheden en ontwikkelingen in de gaten te houden, al dan niet om toekomstige kansen te benutten.

Voorbeelden van dergelijke (tijdelijke) combinaties:

- Braakliggende terreinen bieden kansen voor een (tijdelijke) ontwikkeling van een zonneveld. Wanneer deze gebieden op korte termijn voor een andere bestemming zijn gereserveerd, is de ontwikkeling van een zonneveld vanzelfsprekend minder interessant. Wel kan er in een dergelijke situatie onderzocht worden of de ontwikkeling van de locatie kan worden gecombineerd met inpassing van zonnepanelen. Denk hierbij aan overkappingen, optimalisatie van beschikbaar dakoppervlak bij woningbouwprojecten, of bij een ontwikkeling tot recreatief landschap een combinatie met zon of wind (volgens de verhaallijn recreatief landschap);
- Ook vuilstortplaatsen kunnen mogelijk voor zonnenvelden benut worden. Dit is afhankelijk van de huidige functie; sommige stortplaatsen zijn in gebruik als park of hebben een andere recreatieve functie. In dat geval is de potentie opgenomen onder de verhaallijn Recreatief landschap.
- Bij stadsparken zijn de oppervlakten vaak relatief klein en er zijn nog geen concrete inpassingen gevonden. Echter kan het combineren van een stadspark met energieopwekking interessant zijn, al dan niet voor educatieve doeleinden. De uitgangspunten hierbij zijn vergelijkbaar met die beschreven onder de verhaallijn Recreatief landschap;

- Het repoweren van bestaande windturbines biedt potentie, maar pas ná 2030. Repoweren betekent het opnieuw inzetten van een bestaande windlocatie, nadat de huidige turbine gesaneerd wordt. Deze potentie is reeds ten dele opgenomen in bestaande convenanten.

Frame 2: Haalbaarheid en doelbereik

Bij het concretiseren van zoekgebieden spelen veel onderwerpen een rol. Niet alleen omdat het ontwikkelen van locaties voor duurzame elektriciteitsproductie vraagt om een integrale afweging, maar ook omdat het impact heeft op de omgeving. Daarmee hangt het samen met bestaand beleid, veiligheidsrestricties, de impact op het gebruik van de ruimte, natuur (biodiversiteit en vogeltrek) etc. Een deel hiervan wordt beschreven in het eerste frame: 'ruimtelijke kwaliteit'.

Deze afwegingen vinden lokaal, in de gebiedsgerichte processen, plaats. Gemeenten maken daar integrale keuzes over de inpassing van duurzame elektriciteitsproductie, waarin zij de haalbaarheid langs velerlei onderwerpen afwegen.

Daarnaast zijn er ook een aantal aspecten van haalbaarheid die overkoepelend een rol spelen en waar de regio een verbindende en faciliterende (het ontwikkelen en delen van kennis) en agenderende (het voeren van gesprekken met partijen om concretisering van zoekgebieden te vergemakkelijken) functie heeft.

Hierna wordt een aantal van deze onderwerpen beschreven: de samenhang van de RES met nationaal en provinciaal beleid, bestaande wet- en regelgeving, de aansluiting van de RES bij omliggende RES-regio's en op de adviezen van de PARK's in het kader van het Groene Hart. Ook inzichten en aandachtspunten over bekostiging, subsidies en financiële haalbaarheid zijn opgenomen.

Beleidskaders en wet- en regelgeving

Omgevingswet

De voorgenomen datum van inwerkingtreding van de Omgevingswet is 1 januari 2022. Met de Omgevingswet bundelt de overheid de regels voor ruimte, wonen, infrastructuur, milieu, natuur en water. Dit is de basis voor een samenhangende benadering van de fysieke leefomgeving.

De Omgevingswet heeft twee doelen:

- 1 Een veilige en gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit bereiken en in stand houden;
- 2 De fysieke leefomgeving doelmatig beheren, gebruiken en ontwikkelen om er maatschappelijke behoeften mee te vervullen.

De Omgevingswet wordt op verschillende schaalniveaus (Rijk, provincie, gemeente) vertaald in een Omgevingsvisie en een Omgevingsplan. De Omgevingsvisie is een strategische visie op de fysieke leefomgeving voor de lange termijn; het Omgevingsplan bevat alle regels en kaders voor de inrichting ervan. De omgevingsvisies van provincie en nationale overheid werken niet rechtstreeks door in de gemeentelijke visies. Wel wordt verwacht dat bij het opstellen van de Gemeentelijke omgevingsvisie afstemming plaatsvindt met de inhoud van de NOVI en de POVI.

In de nationale omgevingsvisie (NOVI) en provinciale omgevingsvisie (POVI) zijn op rijksniveau en provinciaal niveau ruimtelijke afwegingen gemaakt, ambities opgesteld en beleidskeuzes gemaakt voor de fysieke leefomgeving. Hierin zitten relatief veel beperkingen of voorwaarden die de realisatie van groot-schalige zonne- en windenergieprojecten kunnen beïnvloeden. Voorbeelden hiervan zijn markeringen als weidevogelgebied, groene buffer of kroonjuweel cultureel erfgoed. De kwalificaties kunnen richting geven, kansen bieden of voorwaarden meegeven aan mogelijke ontwikkelingen.

De RES en de (gemeentelijke) Omgevingsplannen vullen elkaar in een iteratief proces aan: uitspraken en afwegingen uit Omgevingsplannen vormen de basis voor iedere volgende RES en de RES fungeert als inbreng voor de nieuwe Omgevingsplannen. Zo kan er ontwikkelruimte gecreëerd worden, wat kan leiden tot een effectieve uitvoering van energieprojecten. Ook zal de energietransitie een plek moeten krijgen in de gemeentelijke Omgevingsvisie. De instrumenten van de Omgevingswet bieden de mogelijkheid om de ontwikkeling van energieprojecten te koppelen met andere opgaven en lokaal beleid. Dat biedt mogelijkheden om afstemming te zoeken met planologen, stedenbouwkundigen en landschapsdeskundigen, en integrale afwegingen te maken. Alleen door de opgave integraal te benaderen, kan er sprake zijn van een geslaagde energietransitie.

Het verankeren van afspraken uit de RES 1.0 in het omgevingsbeleid is een belangrijke randvoorwaarde. Alleen dan krijgen de afspraken uit deze energiestrategie een juridische status. Deze afspraken gaan over de inrichting en het gebruik van uitgewerkte zoekgebieden voor de opwekking van duurzame

energie, inclusief het gemeentelijke beleid voor inpassing van zonne-energie op daken. De provincie zorgt daarbij tevens voor de benodigde ruimte in haar beleid.

Om projecten in 2030 te realiseren, moeten in 2025 de vereiste procedures worden opgestart. Het is daarom het streven om tijdig de borging van de RES 1.0 in het omgevingsbeleid te realiseren. Dit hangt echter samen met de nieuwe Omgevingswet.

Risicozonering voor windturbines

Bij de plaatsing van windturbines is veiligheid voor de omgeving belangrijk. Vanuit verschillende wet- en regelgeving wordt deze omgeving beschermd. In het Handboek Risicozonering Windturbines (RVO, 2014) is beschreven op welke onderwerpen de veiligheids- en geluidsnormeringen betrekking hebben op het plaatsen van windturbines en tevens zijn hierin richtlijnen beschreven voor de wijze waarop deze regels vertaald kunnen worden naar ruimtelijke afstanden ten opzichte van een bron. Hierin is onderscheid te maken tussen eisen vanuit een wettelijk kader (zoals activiteitenbesluit, Wet Milieubescherming en Bevi) en eisen of wensen van beheerders van infrastructurele werken of netbeheerders die van grote maatschappelijke waarde zijn, zoals veiligheidsafstanden rondom snelwegen. De uitgebreide uitsplitsing en toelichting van deze zoneringen en toetsingsvlakken is te vinden in het verantwoordingsdocument van de Analysekaarten van de NP RES versie 2.0 – Oktober 2019. Bestaande wetgeving zoals waaraan hierboven gerefereerd is, maar ook andere wetten die invloed hebben op de mogelijke plaatsing van turbines, zullen opgaan in de Omgevingswet.

Toetsingsvlakken zon en wind

Naast regelgeving die betrekking heeft op veiligheid en milieu zijn er nog meer beleidsregels die windenergie mogelijk niet toestaan. Nederland heeft onder andere gebieden benoemd waar specifieke bescherming geldt voor natuur, stilte of cultuur, of een andere bescherming. Voor deze gebieden geldt veelal dat vanuit de vigerende provinciale verordeningen windenergie of zonne-energie niet wordt toegestaan. Dit is het type beleid dat is opgenomen de NOVI en de POVI, zoals hiervoor beschreven. Het karakter van deze regelgeving is dat een toets zou moeten uitwijzen of er daadwerkelijk een significant effect is op deze beschermde gebieden. Dit betekent dat er binnen deze beschermde gebieden mogelijk kansrijke plekken kunnen zijn waar windenergie of zonne-energie mogelijk is. Provinciale regelgeving sluit deze gebieden in het huidige beleid uit als potentieel gebied.

Milieueffectrapportage (m.e.r.)

Zoals gezegd landen de regionale afspraken uit de RES in instrumenten uit de Omgevingswet, zoals omgevingsvisies en -plannen. Bij de omgevingsplannen is een milieueffectrapportage wettelijk verplicht. Hierin worden de milieueffecten van een plan of project in beeld gebracht. De vraag of een MER ten behoeve van een RES wordt opgesteld is vooralsnog een bestuurlijke keuze. Een plan-MER is verplicht voor plannen en programma's die een kader vormen voor toekomstige besluitvorming over m.e.r.-plichtige projecten. Er is sprake van een plan of programma als het bevoegde bestuursorgaan en de procedure voor de op- en vaststelling ervan zijn vastgelegd in wettelijke of bestuursrechtelijke bepalingen. Er is echter geen wettelijke bepaling die een RES als zodanig aanmerkt. De RES is dus in die zin geen plan, en derhalve niet plan-MER-plichtig.

De projecten voor duurzame opwek zijn in sommige gevallen m.e.r.- (beoordelings)plichtig. Voor zonnevelden werden in het verleden de categorieën D 9, D 11.2 en D 22.1 uit het Besluit MER als mogelijk relevante activiteiten gezien. Uit jurisprudentie van augustus 2019 blijkt echter dat deze categorieën niet altijd van toepassing zijn op een zonnepark, omdat dat niet altijd onder (D9) een landinrichtingsproject valt (afhankelijk van schaal en karakter omgeving), niet altijd onder (D11.2) een stedelijk ontwikkelingsproject valt (geen urbanisering van buitengebied), en niet altijd onder de noemer (D22.1) industriële installatie valt. Zie voor meer gedetailleerde informatie Besluit MER. Elk lokaal project zal moeten worden getoetst aan het Besluit MER om te zien of een m.e.r.-beoordeling noodzakelijk is.

In de meeste gevallen is een MER vereist na besluiten die de oprichting, wijziging of uitbreiding van een windpark mogelijk maken (gebaseerd op RVO.nl, december 2020). Bij een opgesteld vermogen minder dan 15 MW mag de m.e.r.-beoordeling vormvrij worden ingevuld. Naast de MER-beoordelingsplicht voor besluiten kan een plan-MER-plicht optreden voor plannen. Deze plannen scheppen een kader voor een MER-beoordelingsplichtig besluit of lopen daarop vooruit. In beginsel treedt een plan-MER-plicht op voor alle plannen die de oprichting, wijziging of uitbreiding van een windpark mogelijk maken, ongeacht het opgesteld vermogen, maar vanaf minimaal drie windturbines. Ook hiervoor geldt dat het voor elk afzonderlijk project noodzakelijk is de activiteit te toetsen aan het Besluit MER om te bepalen of deze m.e.r.- (beoordelings)plichtig is.

Het doorlopen van een m.e.r.-procedure bij de ontwikkeling van energieprojecten draagt bij aan een zorgvuldig proces. Het is daarbij belangrijk om te kijken naar samenhang met andere projecten en mogelijke versterking van effecten (cumulatie).

Ruimtelijke haalbaarheid

De ruimtelijke kaders die beschreven staan in onder andere POVI en NOVI en de provinciale verordening, worden het best inzichtelijk op kaart: waar geldt het beleid, en binnen welk thema heeft dat effect op mogelijke ontwikkelingen van zon of wind? Door de zoekgebieden op de kaart in te tekenen samen met (boven)regionaal ruimtelijk beleid, is te zien:

- in welke gebieden het beleid of de visie overlapt met de zoekgebieden. Hier kunnen op dit moment extra voorwaarden voor inpassing gelden, of in sommige gevallen is ontwikkeling hier niet mogelijk op de korte termijn. Beleid kan juist ook richting geven aan de ontwikkeling, bijvoorbeeld door een zonneveld te combineren investering in recreatieve functies;
- in welke gebieden binnen de zoekgebieden geen extra beleid geldt, of dat geen onderdeel is van een visie. Er zijn geen extra voorwaarden vanuit (ruimtelijk) beleid. (Lokale) inpassing dient nog altijd plaats te vinden. Hierbij is ook de huidige functie een belangrijke factor voor de mogelijkheden van zon of wind;
- in welke gebieden geen relevant beleid geldt, of welke geen onderdeel van een visie voor de opwek van zonne- of windenergie zijn, maar die niet zijn aangemerkt als zoekgebied. Hier liggen kansen voor het aanmerken van nieuwe zoekgebieden.

Zie voor de volledige achterliggende uitgangspunten en separate kaarten per thema het rapport 'Ruimtelijk toetsende vraag'.

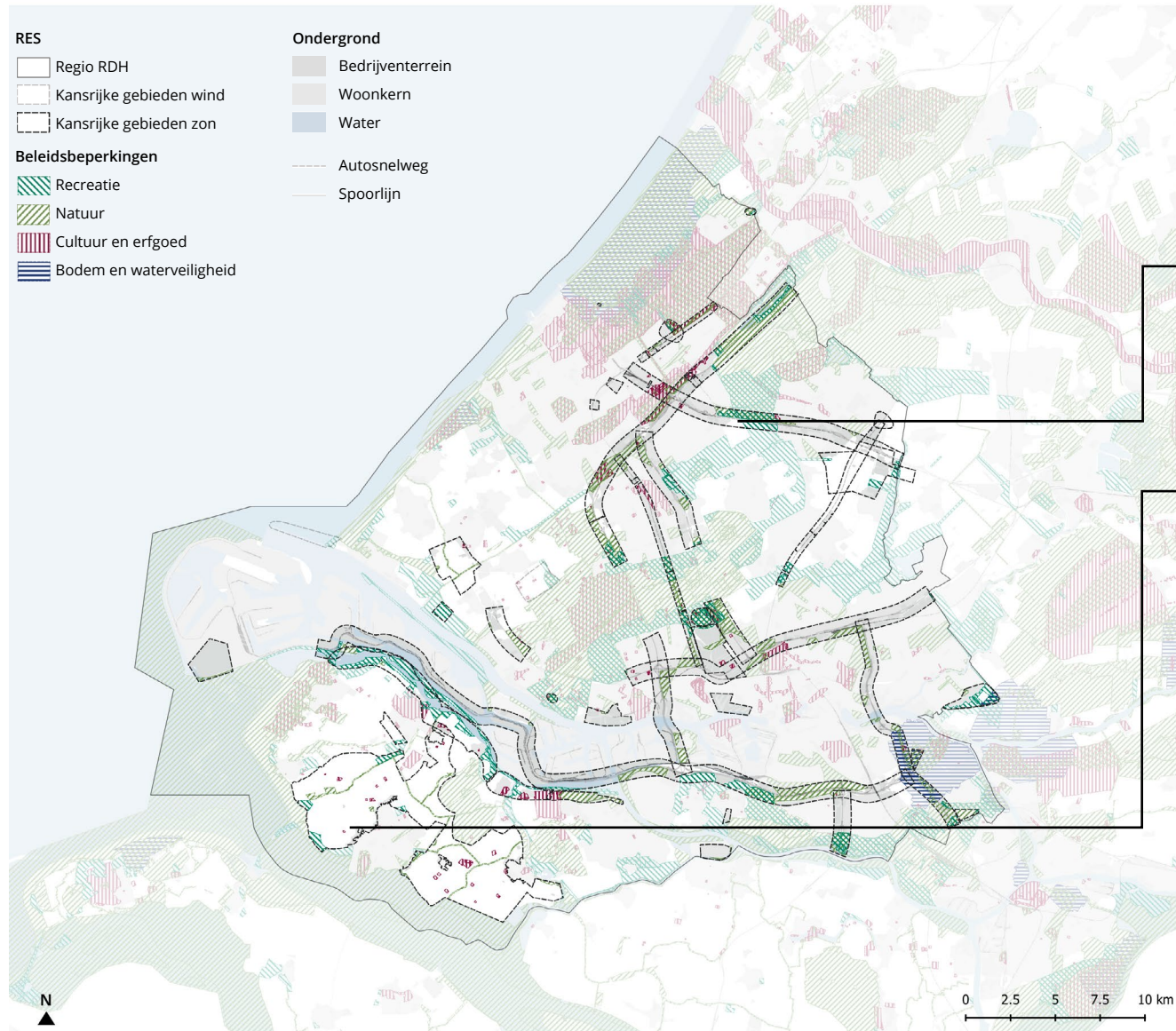
Naast het beleid dat geldt in de zoekgebieden, beïnvloeden ook de andere thema's uit het afwegingskader – zoals ruimtelijke kwaliteit (onder andere huidige functie en structuur van het landschap), draagvlak en netimpact – de haalbaarheid van een zoekgebied. De locaties die op de kaart worden aangemerkt als categorie 'geen overlap met beleid' zullen dus nog altijd vanuit functie, lokale context en andere thema's bekeken moeten worden. De gebiedsprofielen zoals door de provincie opgesteld kunnen helpen bij het nader onderzoeken hiervan.

De kaarten bieden vooral inzicht in de mogelijke overlap en de extra randvoorwaarden die vanuit het beleid naar voren komen. Om de leesbaarheid te vergroten zijn de zoekgebieden zon op daken, parkeerplaatsen en waterbassins niet in de kaart opgenomen. Met name voor zon op daken kan er wel richtinggevend beleid gelden, voor onder andere beschermde stadsgezichten of monumenten.

De kaarten van alle beleidsaspecten en visies in relatie tot zon zijn samengevat in de overzichtskaart, figuur 8.34. Hierop is te zien dat met name de weidevogelgebieden, groene buffer en recreatiegebieden overlap hebben met de zoekgebieden voor zon. Ruimtelijke ontwikkelingen in deze gebieden zijn volgens beleid soms nog wel mogelijk, maar met inachtneming van het in stand houden van specifieke waarden. Figuur 8.35 laat een omgekeerde versie van figuur 8.34 zien voor de zoekgebieden zon; op deze kaart zijn juist de plekken ingekleurd waar géén ruimtelijke kaders gelden.

Hier liggen kansen voor het aanmerken van nieuwe zoekgebieden, waarbij nader onderzoek inzicht geeft in de effecten op het landschap, en daarmee ook in de wenselijkheid, haalbaarheid en relatie met andere opgaven. In de verhaallijn Open landschap worden hiervan voorbeelden gegeven.

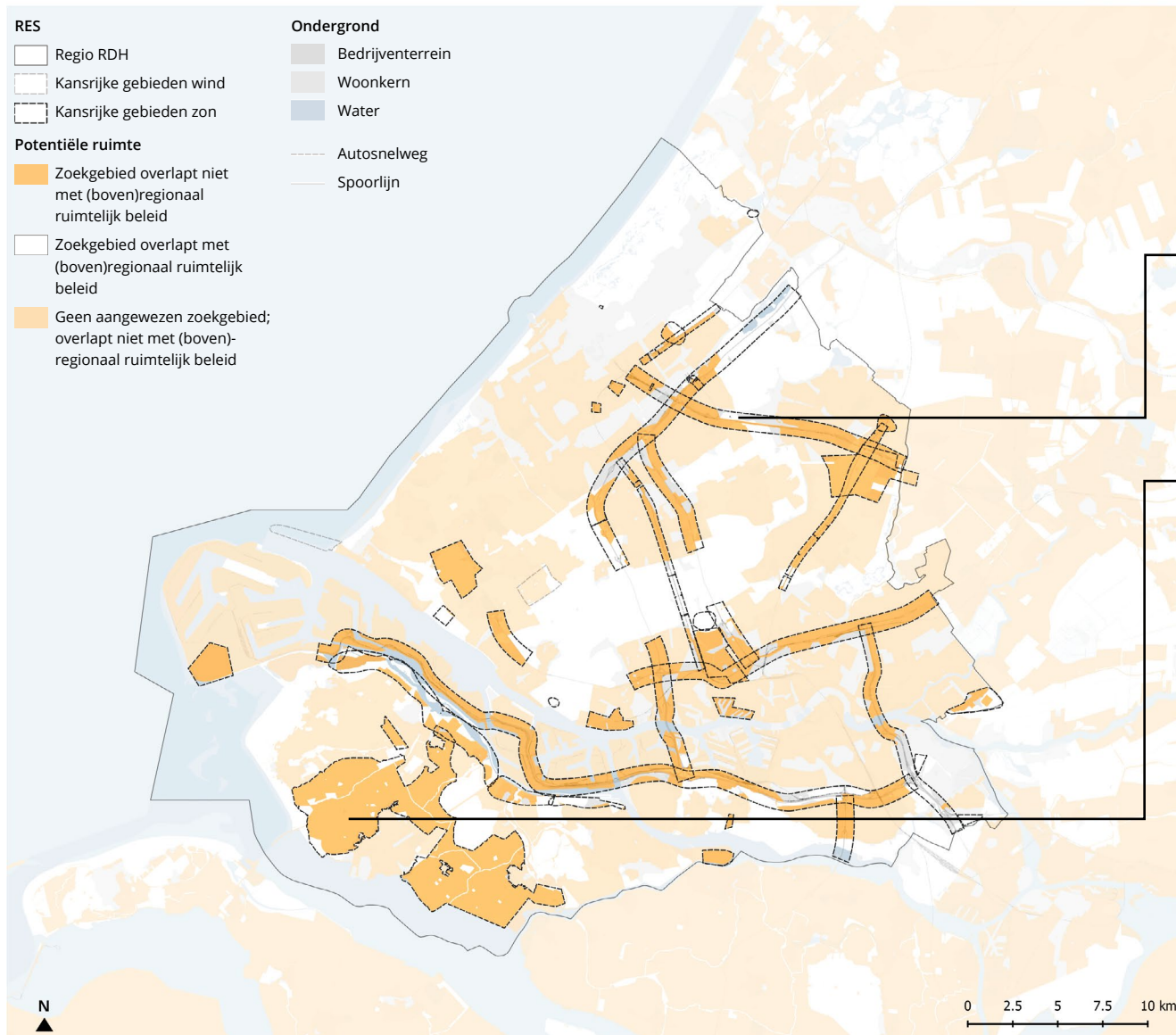
In figuur 8.36 staat de overzichtskaart van al het beleid en wetgeving in relatie tot wind. Met name de veiligheids- en milieubeperkingen hebben een grote impact op de mogelijke zoekgebieden van wind. Juist op de plekken waar geen of minder veiligheids- en milieubeperkingen zijn, gelden restricties in het kader van erfgoed of natuur. In overzichtskaart 8.37 staat het negatief van de windkaart; alle gebieden waar geen conflicterend ruimtelijk beleid geldt, zijn ingekleurd. Hierop is te zien dat er weinig speelruimte is voor windlocaties, vooral voor de 5,6 MW-turbine, in verband met de grotere benodigde veiligheidsafstanden bij dit type turbine.

• Ook wanneer er geen ruimtelijk beleid geldt, moet er altijd lokaal ingepast worden; ook de huidige functie speelt hierbij een rol: een bos kan bijvoorbeeld niet gecombineerd worden met een zonnenveld

• Ook wanneer er geen ruimtelijk beleid geldt, moet er extra onderzoek gedaan worden. Onderzoek kan tevens inzicht bieden in de wenselijkheid en haalbaarheid van de inpassing van grootschalige zonnenvelden in deze gebieden ten opzichte van alle andere opgaven

Figuur 8.34 Overzichtskaart beperkingen o.b.v. ruimtelijk beleid uit de NOVI en POVI, in relatie tot zoekgebieden zon

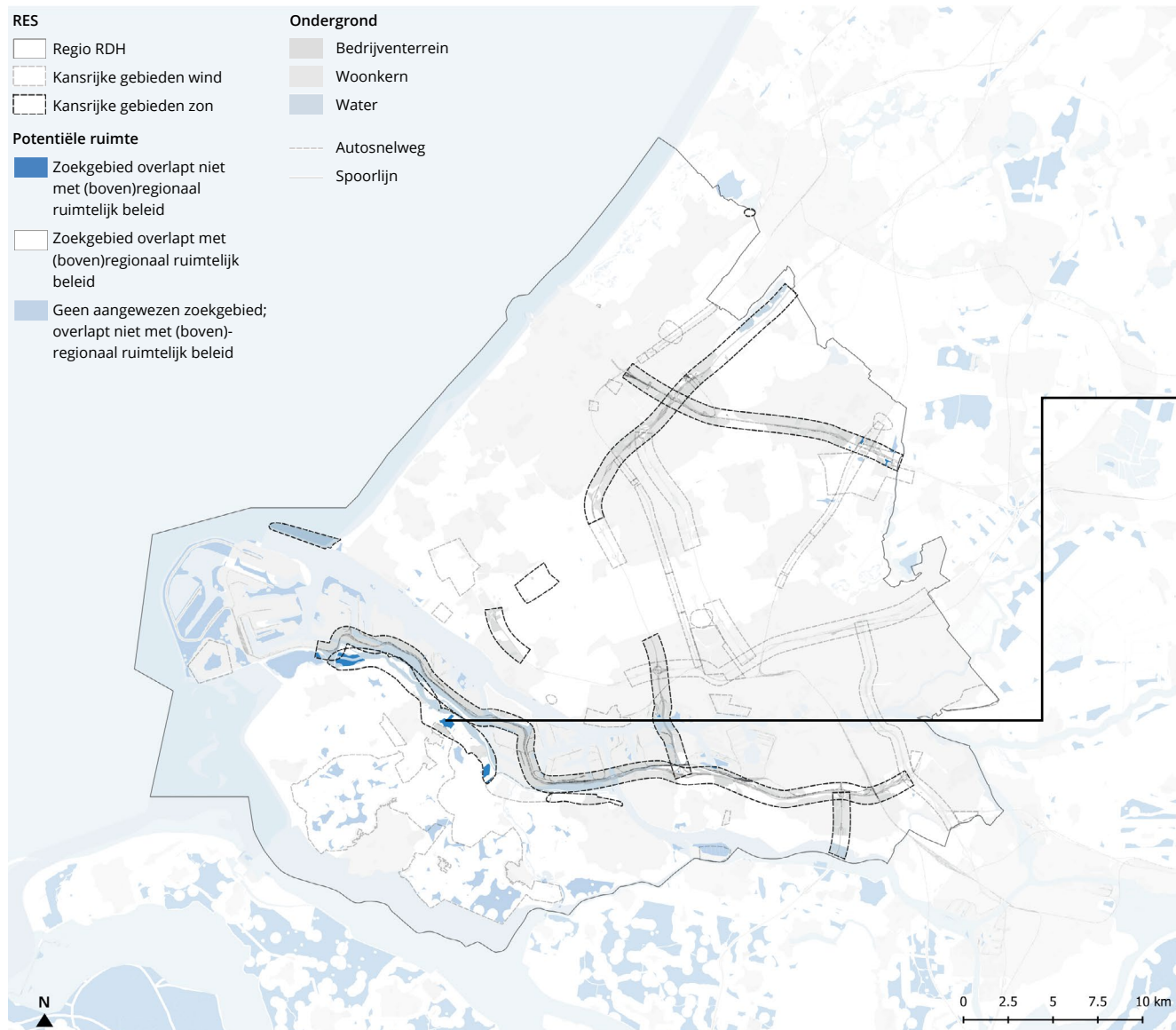
• Ook wanneer er geen ruimtelijk beleid geldt, moet er altijd lokaal ingepast worden; ook de huidige functie speelt hierbij een rol: een bos kan bijvoorbeeld niet gecombineerd worden met een zonnenveld

• Ook wanneer er geen ruimtelijk beleid geldt, moet er extra onderzoek gedaan worden. Onderzoek kan tevens inzicht bieden in de wenselijkheid en haalbaarheid van de inpassing van grootschalige zonnenvelden in deze gebieden ten opzichte van alle andere opgaven

Figuur 8.35 Overzichtskaart kansen o.b.v. ruimtelijk beleid uit NOVI en POVI voor zoekgebieden zon

Figuur 8.36 Overzichtskaart beperkingen o.b.v. ruimtelijk beleid uit de NOVI en POVI, in relatie tot zoekgebieden wind

Ook wanneer er geen ruimtelijk beleid geldt, moet er extra onderzoek gedaan worden. Onderzoek kan tevens inzicht bieden in de wenselijkheid en haalbaarheid van de inpassing van grootschalige opwek in deze gebieden ten opzichte van alle andere opgaven

Figuur 8.37 Overzichtskaart kansen o.b.v. ruimtelijk beleid uit NOVI en POVI voor zoekgebieden wind

Voor de ontwikkeling van zon zijn er binnen de aangewezen zoekgebieden met name kansen bij dubbelfuncties, zoals zon op daken of waterbassins. Voor wind is de schuifruimte binnen de zoekgebieden beperkter, met name door de restricties omtrent veiligheid en milieu. Buiten de aangewezen zoekgebieden zijn er vooral mogelijkheden in het open landschap, waar juist vanuit de draagkracht en ook vanuit beleid omtrent natuur en recreatie minder potentie voor wind wordt gezien.

De visies en beleid geven ook aanknopingspunten voor ontwikkelingen van zon of wind. Zo kunnen de recreatieve zones uitgebreid worden in combinatie met een ontwikkeling, of kunnen cultuurhistorische waarden benadrukt worden doordat ontwikkelingen de 'oude' structuren weer zichtbaar maken. Hiervoor is lokale en provinciale inpassing en afstemming nodig.

Voor alle ontwikkelingen geldt dat er een lokale inpassing en integrale aanpak nodig is. Ook zijn er uitgangspunten, zoals de voorkeur voor meervoudig ruimtegebruik vanuit de provinciale omgevingsvisie. Andere uitgangspunten zijn onder andere een terughoudende benadering van zonne-energie in de open ruimte, koppeling aan andere ruimtelijke opgave en integrale ontwikkeling, het afstemmen van energievraag en -aanbod op de locatie, een goed landschapsontwerp en tot slot moet de omgeving op een passende manier worden betrokken om zo het draagvlak te vergroten. Per organisatorisch cluster zien we dat verschillende beleidskaders de mogelijkheden of voorwaarden beïnvloeden.

Stedelijk gebied

In het stedelijk gebied zetten we in op zon op daken. Dat doen we op de daken van onze eigen gemeentelijke gebouwen, van het maatschappelijke vastgoed, bedrijven, instellingen, particulieren en te overkappen parkeerplaatsen. Ruimtelijk gezien wordt het oppervlak zo dubbel benut. De potentiële ruimte verschilt natuurlijk per gemeente. De belemmeringen vanuit milieu zijn hier zeer beperkt, omdat geen sprake is van natuurwaarden, of landschappelijke bescherming. Wel dient men rekening te houden met cultuurhistorische bescherming zoals beschermd stads- of dorpsgezicht, of geldende regels voor schuine daken die vanaf de straat zichtbaar zijn. Daarentegen zijn stedelijke gebieden ook een plek waar andere (ondergrondse) infrastructuur samenkomt, zoals hoogspanningsverbindingen en buisleidingen voor gastransport. Omwille van de veiligheid en het beheer en onderhoud dient hiervan afstand te worden bewaard en wordt de beschikbare ruimte wel enigszins beperkt. Ook dient de eventueel nieuw aan te leggen infrastructuur voor de duurzame opwek hierbinnen te worden ingepast. Ook de bebouwde omgeving in het buitengebied valt onder dit cluster. Hier liggen ook grote (agrarische) daken die met zonnepanelen kunnen worden vol gelegd. De overproductie van elektriciteit en de terug levering aan het net is wettelijk behoorlijk ingeperkt. Door dit te versoepelen zou het voor eigenaren van grotere daken aantrekkelijker worden om (meer) zonnepanelen te installeren. Dit geldt eveneens voor zonne-panelen op agrarische daken, waarvan de Land en Tuinbouw Organisatie (LTO) voorstander is.

Glastuinbouwgebied

In het glastuinbouwgebied liggen zoekgebieden voor duurzame opwek op waterbassins. Deze ruimte kan in de meeste gevallen toegepast worden voor drijvende zonnepanelen, waardoor de ruimte dubbel gebruikt wordt.

Bovendien heeft de gedeelte afdekking van het bassin positieve invloed op de algengroei. In de regio Rotterdam Den Haag zijn er veel waterbassins. Ook voor overige manieren van opwek voor zon, zoals zon in overhoeken, zijn er weinig belemmeringen, zolang de ontwikkeling het hoofdgebruik 'glastuinbouw' niet verdringt. De belemmeringen vanuit milieu zijn hier zeer beperkt, omdat in het glastuinbouwgebied veelal geen sprake is van natuurwaarden, recreatieve waarden of landschappelijke en cultuurhistorische bescherming. Qua aansluiting op het net ligt er naar de kassen die een WKK hebben al een zwaar netwerk, waardoor op deze plekken duurzame opwek makkelijker kan worden aangesloten. Voor ontwikkelingen van wind is de keuzeruimte meer beperkt; met name vanwege de geluidsrestricties die gelden rondom woningen.

Infrastructuur

Bij infrastructuur is potentie voor de opwek van duurzame energie vooral bij de knooppunten in de bermen en/of geluidsschermen, langs enkele tracés in de bermen en/of geluidsschermen, maar ook naast de snelweg in pauze-landschappen, bufferruimte tussen verstedelijking en infrastructuur en in sommige gevallen agrarisch landschap.

Bij de toepassing van zon in bermen of geluidsschermen langs de snelweg zijn reflectie van de zonnepanelen, de draagkracht van constructies, het beheer en onderhoud en het voorkomen van vandalisme belangrijke aandachtspunten om verder te onderzoeken.

Het verkennen van de mogelijkheden langs infrastructuur vraagt om een gezamenlijke verkenning van betrokken gemeenten en Rijkswaterstaat. Dat is niet alleen om de herkenbaarheid, of de vormtaal, per tracé te vergroten en

hier eenheid in te creëren, maar ook om de businesscase aantrekkelijker te maken. De omvang van bermen en geluidsschermen varieert sterk en op sommige locaties kan het zo zijn dat de omvang van de beoogde opwek lokaal in verhouding tot de afstand tot een netaansluiting te klein is.

In de zoekgebieden naast de snelwegen zijn enkele belangrijke aandachtspunten de natuurgebieden (NNN-gebieden/weidevogelgebieden), gebieden die landschappelijk of cultuurhistorisch beschermd zijn en in sommige gevallen de aanwezigheid van hoogspanningsverbindingen of buisleidingen. Voor gebieden waar natuur- of recreatieve waarden voorkomen, kan lokaal worden verkend of en zo ja, hoe, de opwek van zonne-energie of windenergie daarbinnen kan worden ingepast. We schrijven deze locaties niet direct af, omdat er veel voorbeelden zijn van de inpassing van duurzame opwek waar juist het recreatieve landschap kan worden versterkt en waar de biodiversiteit robuuster wordt gemaakt. Daarentegen vormen de hoogspanningsverbindingen en buisleidingen voor wind wel harde beperkingen. Voor zonne-energie geldt dat de ruimte rondom deze infrastructuur vrij gehouden dient te worden in verband met het beheer en onderhoud. Voor windenergie geldt dat daarnaast ook afstand moet worden bewaard, afhankelijk van de omvang van de turbines, vanwege de veiligheid. Voor beiden geldt dat de benodigde infrastructuur voor de netverbinding daarnaast moet worden ingepast in verhouding tot de al aanwezige (ondergrondse) infrastructuur.

Zoals ook op de kaarten te zien is, zijn er ook delen van zoekgebieden in de verhaallijn Infrastructuur waar vanuit (boven)regionaal perspectief minder belemmeringen zijn voor de ontwikkeling van zonne-energie of windenergie. Zoals voor alle ontwikkelingen geldt, is ook hier een verkenning op lokaal niveau nodig om inpassing van duurzame elektriciteitsproductie al dan niet te

combineren met beleidsopgaven als natuur- of recreatieve waarden. Daarnaast kan er gezocht worden naar meer mogelijkheden binnen locaties waarvoor nu beperkingen gelden. Denk hierbij aan versoepelde veiligheids-eisen voor windprojecten langs rijkswegen, maar ook eenvoudigere regels voor het aanvragen van vergunningen voor zonnepanelen op daken en/of versoepeling van regels om ze te kunnen verzekeren. Daarnaast is de medewerking van Rijkswaterstaat en het Rijksvastgoedbedrijf een voorwaarde om grootschalig wind- en zonne-energieprojecten mogelijk te maken op hun eigen gronden. Dit kan met gemeenten op de meest efficiënte wijze worden georganiseerd. De RES-regio kan dit gesprek faciliteren.

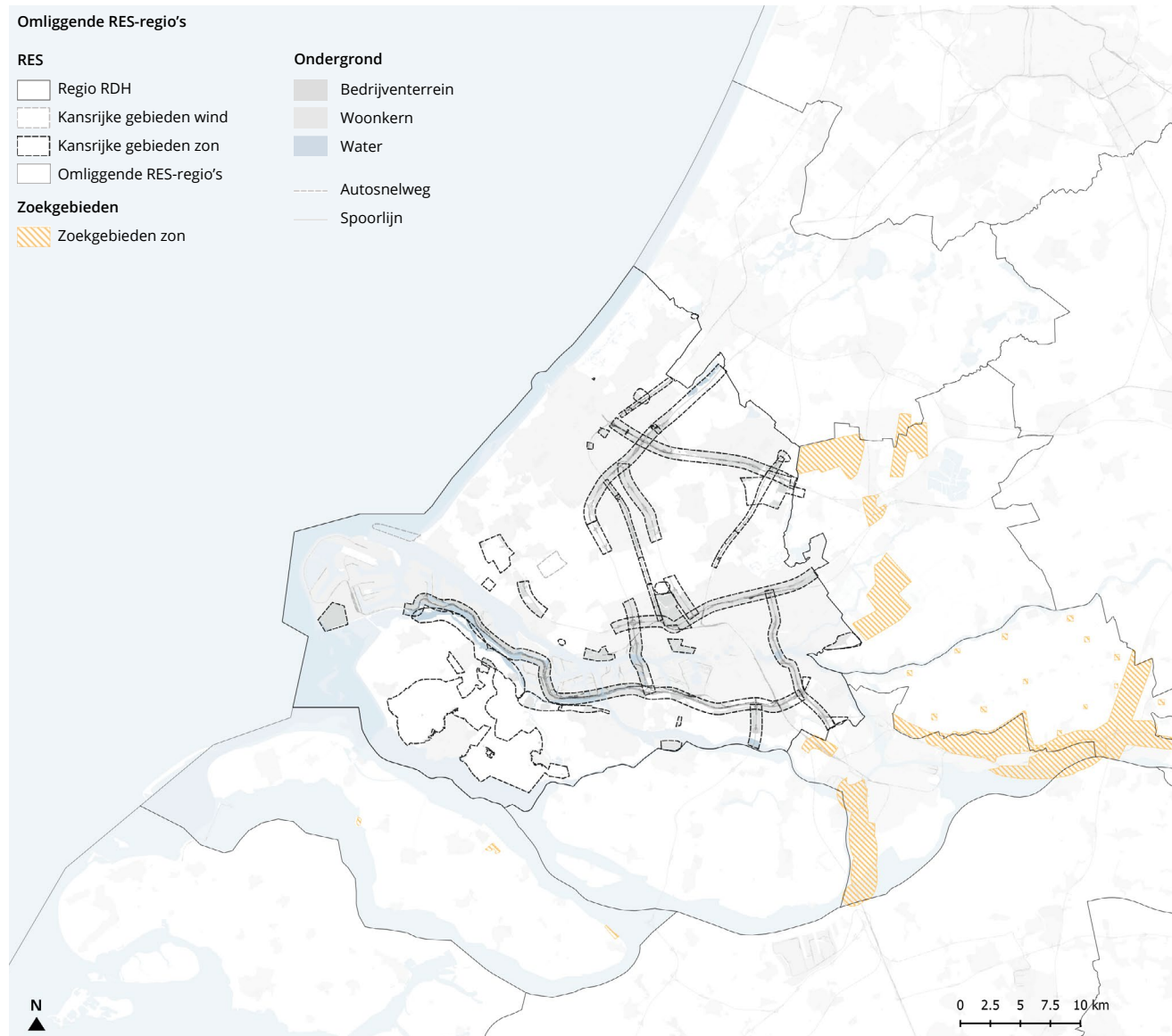
Aansluiting bij omliggende RES-regio's

De RES-regio Rotterdam Den Haag wordt omringd door andere RES-regio's. Ook deze regio's hebben zoekgebieden voor zon en/of wind opgesteld in de Concept RES. De RES-regio Rotterdam Den Haag vindt het belangrijk om de inpassing van duurzame zon- en windenergieprojecten altijd in samenhang te bekijken. Dit moet gebeuren in samenhang met andere, aangrenzende RES-regio's, zodat er bij de inpassing van zonne- en windenergieprojecten geen conflicterende keuzes worden gemaakt in deze 'grensgebieden'. De ervaring van het landschap en de leefomgeving stopt tenslotte niet bij de regiogrenzen. Door verkeerde keuzes kan het landschap 'verrommelen'. In onze regio zijn zoekgebieden die dichtbij omliggende regio's liggen, of vice versa. In de figuren 8.38 en 8.39 staan, voor zover bekend, de zoekgebieden van de omliggende regio's weergegeven. Voor de regio Midden-Holland is gebruikgemaakt van het scenario concentratie, omdat daar ten tijde van de Concept RES nog niet één enkele set van zoekgebieden was gedefinieerd. Voor de regio Holland-Rijnland staan in de Concept RES geen kaartbeelden opgenomen, waardoor deze in het overzicht ontbreken.

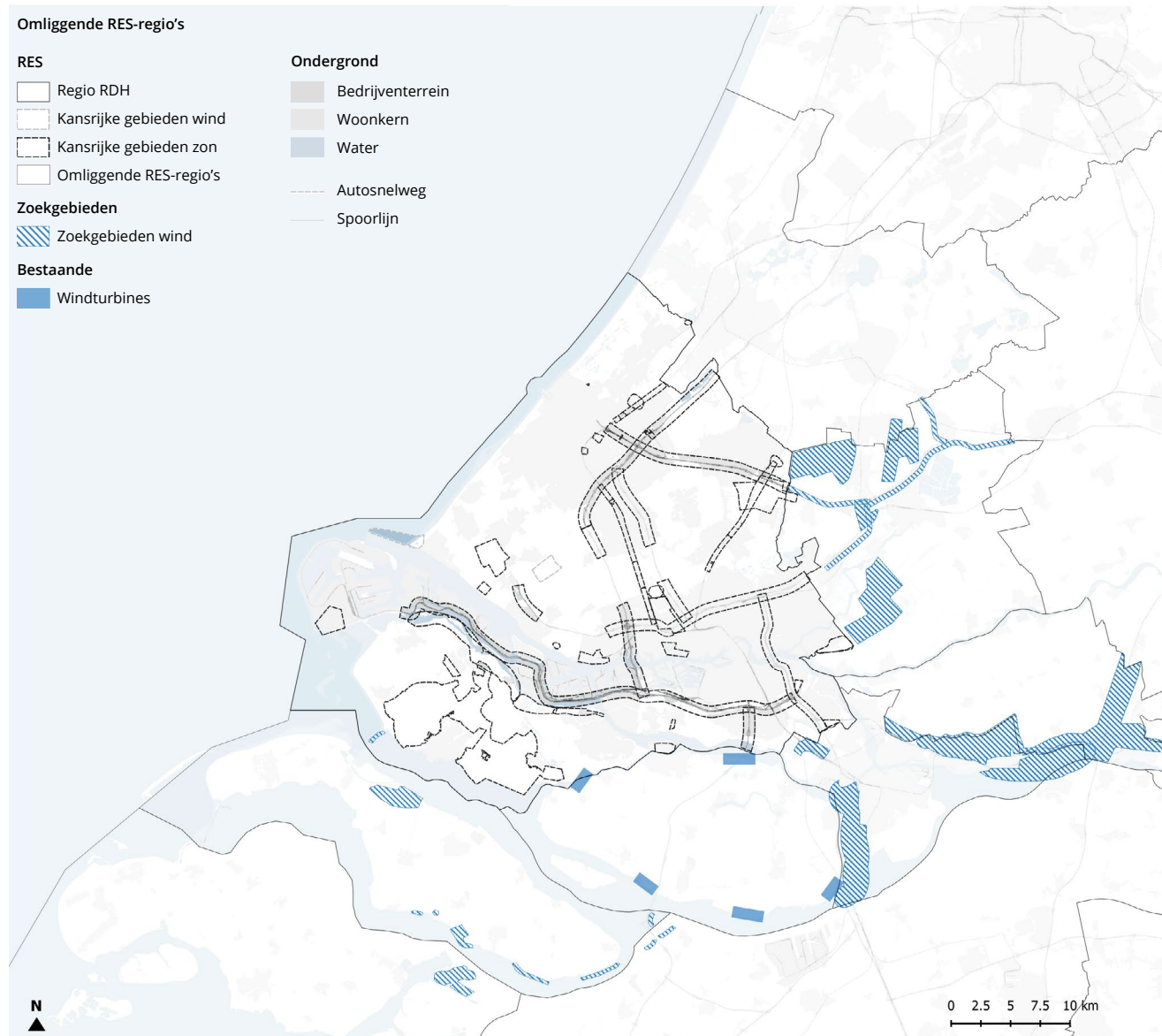
De afstemming tussen de regio's wordt door de regio gefaciliteerd. Ook in de gebiedsgerichte processen wordt hier aandacht aan besteed.

Over de volgende zoekgebieden is afstemming gewenst:

- In het verlengde van de A12-zoekgebieden liggen buiten de grens van onze regio zoekgebieden voor windenergie.
- Op het grensgebied met de regio Midden-Holland en Lansingerland liggen zoekgebieden voor zonnevelden vlak bij de grens van onze regio.
- In het verlengde van de A20, de A15 en de A16 liggen zoekgebieden voor zon; hiermee kan afstemming gezocht worden voor de invulling in relatie tot de zoekgebieden binnen de regio (langs respectievelijk A-wegen).
- Langs de A15 en A16 in de regio Drechtsteden liggen zoekgebieden voor windturbines. Deze twee zoekgebieden liggen iets verder van de regiogrens af, maar kunnen qua ruimtelijke inpassing afstemming nodig hebben met onze regio.
- Tot slot zijn er twee zoekgebieden voor wind die aan de overzijde van een waterlichaam liggen. Eén in de regio Hoeksche Waard en één in de regio Goeree-Overflakkee. Door het tussenliggende water zijn deze zoekgebieden ook zichtbaar vanuit de regio RDH.
- Daarnaast zijn er in meerdere regio's een aantal verspreide zoekgebieden voor zonnevelden (ook bijvoorbeeld in open landschap). Er kan kennisdeling plaatsvinden over manieren van inpassing. In deze regio's gelden immers dezelfde provinciale voorwaarden.

Figuur 8.38 Zoekgebieden voor zon (of zon of wind) van de omliggende RES-regio's, in relatie tot die van RES-regio Rotterdam Den Haag

Figuur 8.39 Zoekgebieden voor wind (of zon of wind) van de omliggende RES-regio's, in relatie tot die van RES-regio Rotterdam Den Haag

Aansluiting bij Groene Hart

Het Groene Hart neemt in de regio Rotterdam Den Haag, maar ook in omliggende regio's, een uitzonderlijke positie in. Het is een internationaal uniek gebied, bestaande uit veel verschillende landschappen met bijzondere kwaliteiten. Het Groene Hart strekt zich uit over twee landsdelen, drie provincies en zeven RES-regio's. De aanwezigheid van deze groene ruimte is belangrijk voor de leefbaarheid en het vestigingsklimaat van de gehele Randstad. Zowel in het provinciale beleid als in het Rijksbeleid wordt het belang van dit gebied benadrukt. Het Groene Hart beslaat een deel van de noordkant van de regio Rotterdam Den Haag.

De energietransitie vraagt om een integrale benadering en om een passende weging van belangen. Dat speelt nog meer in kwetsbare gebieden met een unieke ruimtelijke kwaliteit: zonder passende afstemming kunnen veel gelijktijdige ontwikkelingen leiden tot onsamenvangende keuzes. De energietransitie in het Groene Hart vraagt daarom om een zorgvuldige afweging. Als RES-regio hebben we een verantwoordelijkheid om keuzes met regio-overstijgende effecten af te stemmen met omliggende RES-regio's. Deze afstemming is gericht op een goede kwaliteit van de leefomgeving en op het voorkomen van afwenteling.

Het bestuurlijk Platform Groene Hart heeft de drie PARK's (Provinciaal Adviseur Ruimtelijke Kwaliteit) gevraagd om op basis van de Concept RES van elk van de 7 regio's die (deels) in het Groene Hart liggen aan te geven hoe de zoekgebieden zich verhouden tot de kwaliteiten van het gebied en waar kansen liggen om de verschillende RES-plannen op elkaar af te stemmen, zodat deze elkaar versterken (Regionale energiestrategieën en het Groene Hart, 9 november 2020).

Het advies wordt samengevat in 5 hoofdpunten, die gebruikt kunnen worden in het concretiseringsproces van de zoekgebieden:

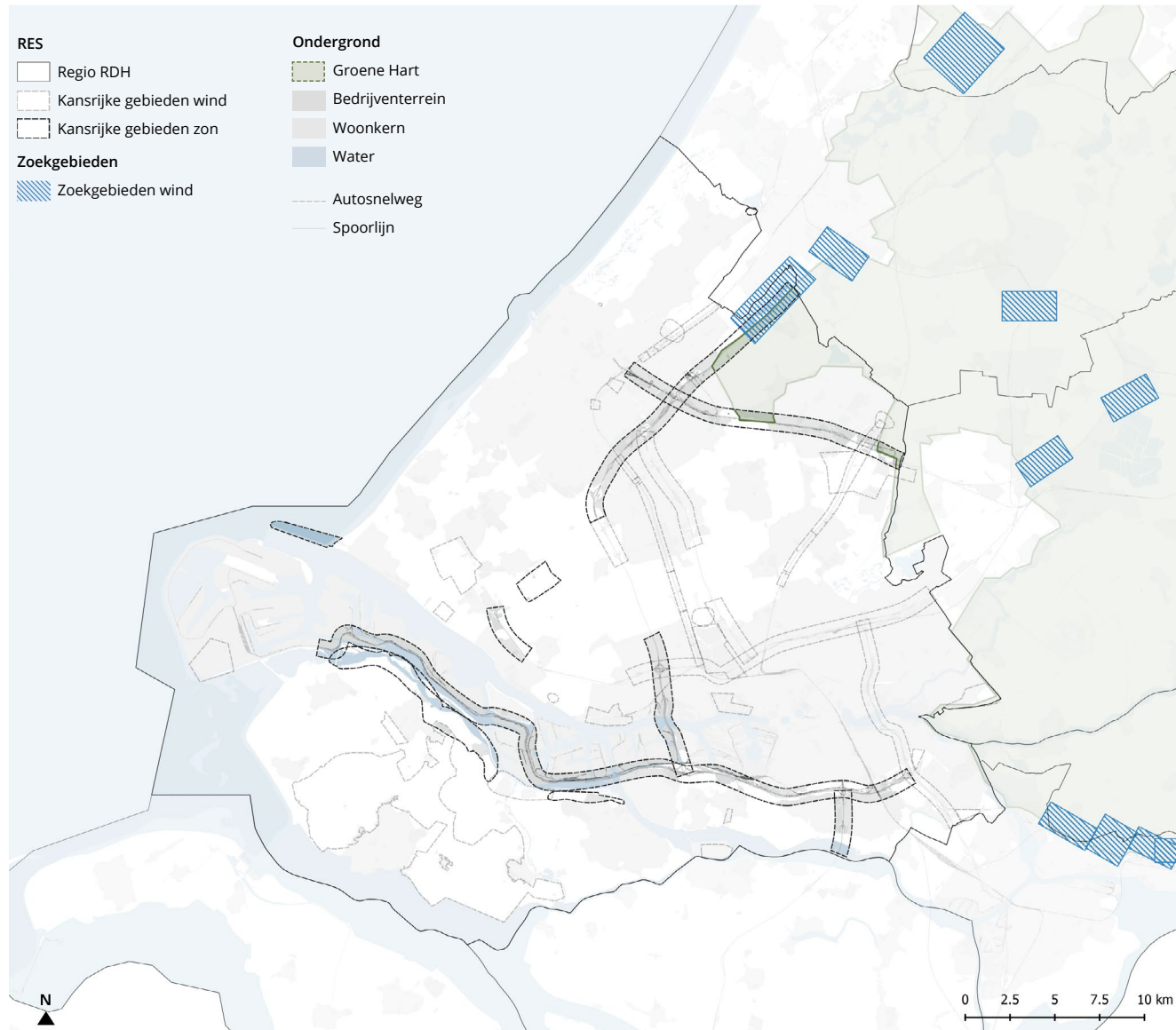
- 1 Kijk over grenzen, zie het Groene Hart als geheel.
- 2 Respecteer de verscheidenheid; investeer in ruimtelijke kwaliteit.
- 3 Verbind de energie-opgave aan andere grote opgaven en kom zo tot integrale gebiedsperspectieven.
- 4 Een goed georganiseerd energienetwerk helpt heldere ruimtelijke ontwikkeling – en omgekeerd.
- 5 Op naar het gevolg: gebruik de keuzeruimte in de zoekgebieden.

De figuren 8.40 en 8.41 laten de zoekgebieden van de regio zien in relatie tot het advies van de PARK's. Er zijn testbeelden opgesteld voor zon en wind, waarin suggesties worden gedaan voor de inpassing van ontwikkelingen van zon en wind. Voor ontwikkelingen van zonne-energie wordt geadviseerd om clusters van duurzame opwek te ontwikkelen, in combinatie met andere grote opgaven, zoals bodemdaling, stikstofopgaven, verzilting en het versterken van de biodiversiteit. Ook in de dorp- en stadsranden kunnen zonnenvelden afhankelijk van de lokale situatie worden ingepast. Er zijn geen geprojecteerde zoekgebieden voor zon die binnen de regiogrenzen liggen.

Voor het testbeeld wind wordt geadviseerd om in clusters (waar mogelijk) te werken, die zich oriënteren op de hoofdinfrastructuur, of kleinere clusters langs autonome infrastructuur. In het noorden van de regio overlapt het zoekgebied voor windturbines van de PARK's met het zoekgebied voor zon en/of wind langs de A4. Aan de oostzijde worden in het testbeeld ook windturbines in het verlengde van de A15 en de A12 geprojecteerd.

Figuur 8.40 Zoekgebieden van de regio, in relatie tot advies van de PARK's, testbeeld zon

Figuur 8.41 Zoekgebieden van de regio, in relatie tot advies van PARK's, testbeeld wind

Financiële haalbaarheid

Het uitgangspunt van de RES 1.0 is een betaalbare, betrouwbare, veilige en schone energievoorziening voor iedereen. De kosten en de betaalbaarheid van de transitie betreft meerdere aspecten. Het kan gaan om de transitie als geheel, de kosten voor inwoners, voor bedrijven, de netbeheerder en de publieke organisatie. Niet overal kan dit even concreet worden weergegeven. In de transitie die we nog voor de boeg hebben, is namelijk nog te veel onbekend.

De concretisering van verdeling van kosten is een belangrijk onderdeel van de strategie en vraagt om goede samenwerking in de regio. Hierover moeten afspraken gemaakt worden. In onze regio wordt de noodzaak van goede randvoorwaarden onderkend. Er wordt gestreefd naar een zo goed mogelijk inzicht in zowel wet- en regelgeving als heffingsregelingen, zoals de ODE (Opslag Duurzame Energie- en klimaattransitie). Deze heffing is ingevoerd om de investering in duurzame energie te stimuleren en wordt geheven op aardgas en elektriciteit, maar leidt in sommige sectoren zoals de glastuinbouw tot het tegenovergestelde.

De businesscase

De aantrekkelijkheid van de businesscase hangt met verschillende zaken samen, waaronder het technisch ontwerp, kosten van de netaansluiting en het grondeigendom. Een grondgebonden zonneveld heeft op hoofdlijnen twee technische ontwerpen: een oost-westoriëntatie van de panelen, of een zuidoriëntatie. De opbrengst wordt daarnaast bepaald door de intensiteit van de benutting van de ruimte en het rendement van de geplaatste zonnepanelen. Vaak wordt gestreefd naar meervoudig ruimtegebruik zoals een

zonnepark in combinatie met recreatie. Hierdoor kunnen er minder panelen worden opgesteld, waardoor de opbrengsten afnemen. Uiteraard heeft dit invloed op de businesscase.

Voor een windpark geldt dat er variatie mogelijk is in het aantal turbines, de omvang en het vermogen van deze turbines en de locatie ten opzichte van het windklimaat. Voor de netinpassing geldt dat de kosten voor de projectontwikkelaar met name afhankelijk zijn van de vermogensvraag en de afstand tot de dichtstbijzijnde aansluitmogelijkheid. De overige aangeslotenen dragen uiteindelijk de kosten van eventueel benodigde diepe netinvesteringen. Ten slotte speelt het grondeigendom een belangrijke rol in de businesscase. Zo zijn bijvoorbeeld gronden die in eigendom zijn van de gemeente en die worden 'opengesteld' voor marktpartijen zeer interessant voor initiatiefnemers. Gebieden waar veel verschillende grondeigenaren zijn, en/of waar gronden verworven dienen te worden, betekenen meer complexiteit en hogere ontwikkelkosten.

Naast het technisch ontwerp, de netinpassing en het grondeigendom zijn er nog een aantal andere zaken die de financiële haalbaarheid van zon in stedelijk gebied, een zonneveld of windpark bepalen. Deze zijn toegelicht in figuur 8.42.

Figuur 8.42 Elementen die de financiële haalbaarheid van zon in stedelijk gebied, een zonneveld of windpark mede bepalen

Financiële regelingen

Om de productie van hernieuwbare energie, waaronder zonne-energie, te stimuleren, introduceerde het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat in 2008 de SDE-subsidie, een exploitatiesubsidie om het verschil tussen de kostprijs van hernieuwbare energie en de marktprijs van energie aan te vullen. Sinds de introductie in 2008 is de subsidieregeling in 2011 doorontwikkeld naar de SDE+, een regeling meer gericht op economische efficiëntie. De huidige subsidieronde is vanaf 24 november 2020 opengesteld onder de naam SDE++.

Op dit moment is een rendabele businesscase zonder SDE++-subsidie niet mogelijk. Voortzetting van deze subsidieregeling is daarmee randvoorwaardelijk. De productiekosten van zonnestroom of windenergie zijn nu nog hoger dan die voor energie opgewekt uit fossiele bronnen. De businesscase van een zonneveld of windpark waarvoor een SDE++-subsidie is beschikbaar, kenmerkt zich door een relatief laag risico, een voorspelbare opbrengst en een lange looptijd. Dit maakt een businesscase aantrekkelijk voor een initiatiefnemer.

Er is snelheid geboden in verband met het vervallen van de SDE-regeling na 2025. In het Klimaatakkoord is opgenomen dat in 2025 de projecten die optellen tot 35 TWh een SDE+-subsidie aangevraagd moeten hebben. Projecten waarvoor geen subsidie meer kan worden aangevraagd, zijn mogelijk niet te financieren.

De afbouw van SDE+- en SDE++-subsidies speelt een aantal categorieën parten. Veel Verenigingen van Eigenaren (VVE's) ontvingen in de herfst van 2019 bijvoorbeeld geen subsidie voor zonnepanelen op daken van appartementencomplexen. Dit is inmiddels verbeterd, maar het honoreren van zulke collectieve subsidieaanvragen blijft een belangrijke voorwaarde voor een geslaagde energietransitie.

Verder is momenteel de overproductie van elektriciteit en de teruglevering aan het net wettelijk behoorlijk ingeperkt. Door dit te versoepelen zou het voor eigenaren van grotere daken aantrekkelijker worden om (meer) zonnepanelen te installeren. Voor het benutten van het kleinschalig dakoppervlak is de salderingsregeling tevens van belang, om de investering in zonnepanelen aantrekkelijk te maken voor particulieren. Tot 1 januari 2023 blijft deze regeling van kracht, maar daarna wordt deze teruggedraaid. In plaats van te veel geleverde stroom op een moment van minder elektriciteitsopwekking 'in te ruilen', wordt in 2031 een vergoeding door de energieleverancier aan de consument betaald. Dit kan de investering in zonnepanelen voor een particulier minder aantrekkelijk maken.

Rollen gemeente en markt

Zoals eerder benoemd is de concretisering van verdeling van kosten een belangrijk onderdeel van de strategie. Dit vraagt om goede samenwerking in de regio. Hierbij gaat het niet alleen om het verdelen van de lusten en de lasten, maar ook om het financieel aantrekkelijk maken van het investeren in een project. De gemeente kan hierin zelf bepalen welke rol zij wil vervullen. Zo kan de gemeente bijvoorbeeld kiezen voor het faciliteren van de markt, het activeren van de markt of zelf een initiatief gaan ontwikkelen.

Hoe een gemeente deze keuze invult, is aan de gemeente zelf. De afweging kan gemaakt worden aan de kosten en opbrengsten voor de gemeente, de risico's die de gemeente loopt en de mate van grip op het ontwikkelproces.

Faciliteren: Indien het gebied in eigendom is van de gemeente, kunnen via reguliere uitgifte van de grond inkomsten worden verkregen, zonder financieel risico. De grond kan met of zonder bestemmingswijziging onderhands of via een aanbesteding gegund worden aan een ontwikkelaar of energiecoöperatie.

Activeren: De gemeente kan ook zelf de ontwikkeling stimuleren door de eerste stappen binnen het ontwikkeltraject te zetten (bijvoorbeeld de planologisch-juridische procedures doorlopen, en de SDE++-subsidie aanvragen) en dan het initiatief over te dragen aan de markt.

Ontwikkelen: Het optimale rendement wordt behaald wanneer de gemeente zelf ontwikkelt.

Financiële haalbaarheid in de zoekgebieden

Zon in stedelijk gebied

Voor de RES wordt gekeken naar locaties voor op zon op dak waar minimaal 15 kWp aan vermogen geplaatst kan worden, dit zijn ongeveer 50 panelen. Zon op dak wordt ingevoerd op de lagere netvlakken. Dit betekent dat bij een sterke toename van zon op dak (lokale) uitbreiding van het laagspanningnetwerk en middenspanningsnetwerk noodzakelijk kan zijn. Bij sterke toename van invoeding op lagere netvlakken kan het ook noodzakelijk zijn de hogere netdelen te verzwaren. Daarom is het van belang om vraag en aanbod zoveel mogelijk in overeenstemming te brengen. Door het hoog stedelijke karakter van de regio is er een uitgebreid elektriciteitsnetwerk in bebouwd gebied. Ontwikkeling van zon op dak in sterk bebouwde gebieden met een hoger eigen verbruik, zoals bedrijventerreinen, heeft de voorkeur boven zon op dak in meer landelijke gebieden, waar het verbruik lager is.

De businesscase voor parkeerplaatsen is uitdagender door met name het maken van de constructie om de zonnepanelen op te installeren. Door de aanleg van zonnepanelen te combineren met laadinfrastructuur voor elektrische auto's kan de businesscase verbeteren. Via de webapplicatie Park the Sun kunnen geïnteresseerden per opgenomen parkeerplaats de globale businesscase zien.

Glastuinbouw

De ontwikkeling van zon op waterbassins is interessant vanwege dubbel ruimtegebruik. Bovendien geeft de combinatie zon en water een hoger rendement voor de panelen, en verdampt er bovendien minder water uit het bassin. De grootte van het bassin heeft invloed op de financiële haalbaarheid. Op locaties

waar reeds een grote aansluiting aanwezig is, hoeft tevens het elektriciteitsnet niet verzwafd te worden. Denk hierbij bijvoorbeeld aan glastuinbouwbedrijven met een WKK-aansluiting.

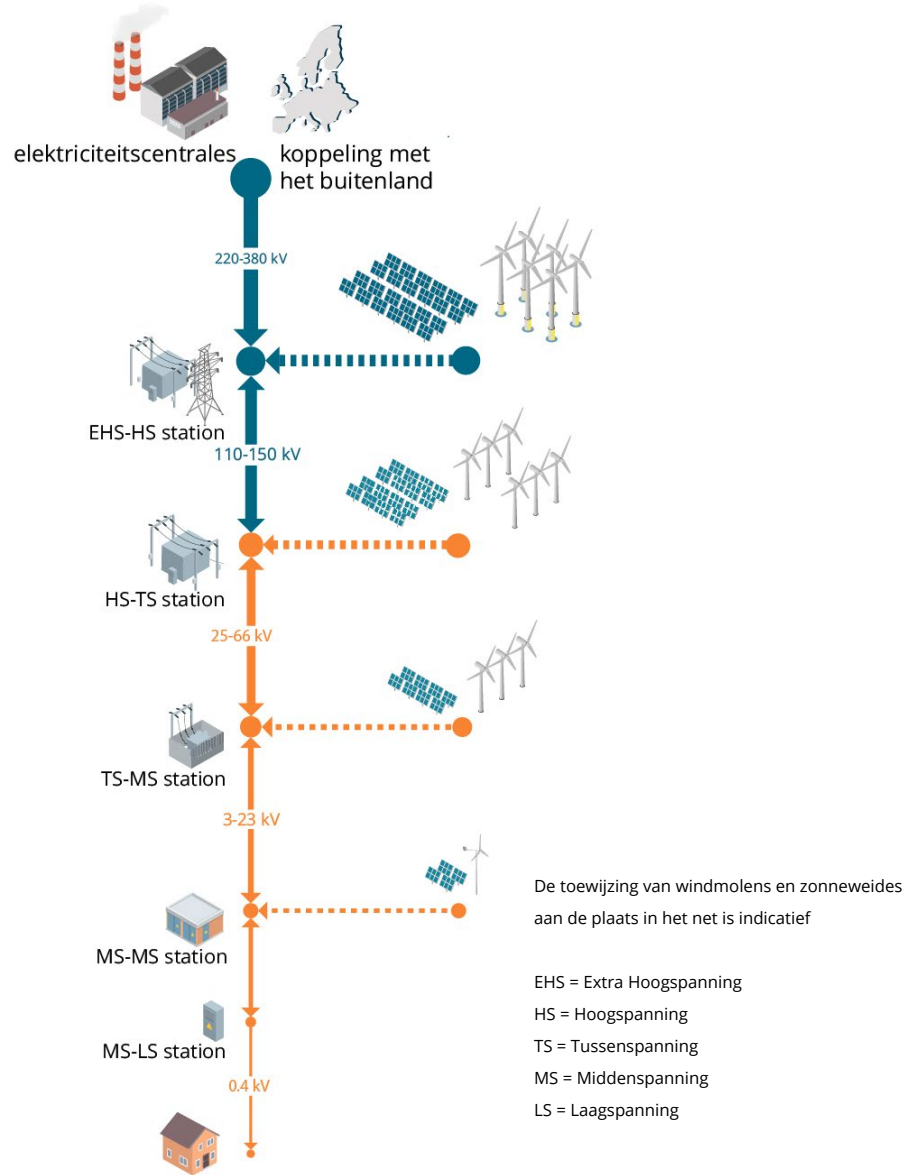
Infrastructuur en overige zoekgebieden

De financiële haalbaarheid van zonnevelden of windparken wordt voor een belangrijk deel bepaald door de kosten voor de netaansluiting in verhouding tot de totale omvang van het project. De kosten voor netaansluiting worden grotendeels bepaald door de benodigde kabellengte tot het aansluitpunt en de omvang van de aansluiting. De kansrijke locaties in de verhaallijnen Open landschap en Wateren en waterwegen liggen over het algemeen verder van de huidige netinfrastructuur dan kansrijke locaties uit de verhaallijnen stadsrand of infrastructuur.

Kleine zonneparken (2-2,5 hectare) worden doorgaans aangesloten op het middenspanningsnet (10 tot 25 kV). Grotere zonneparken worden aangesloten op hogere spanningsniveaus.

Als vervolgstap in de ontwikkeling van de kansrijke locaties is het zeer belangrijk om samen met de netbeheerders te analyseren of er aansluitmogelijkheden zijn (zowel aanwezigheid als beschikbare capaciteit) en of de afstand tot het aansluitpunt in relatie staat tot de omvang van het zonnepark. Op deze wijze kan een inschatting worden gemaakt van de benodigde aansluitkosten.

Aanbevolen wordt om slimme combinaties te maken van wind- en zonprojecten. Op deze wijze kan (kosten)efficiënt gebruik worden gemaakt van de beschikbare energie-infrastructureur en worden pieken op het elektriciteitsnet gebalanceerd.

Figuur 8.43 Schematische weergave van het niveau van aansluiting verschillende groottes van duurzame opwek op het elektriciteitsnetwerk (bron: Basisinformatie over energie-infrastructuur van Netbeheer Nederland (2019))

Voor de zoekgebieden dient samen met de netbeheerders te worden geanalyseerd wat de mogelijke omvang van projecten is, of er (en welke) aansluitpunten in de nabijheid liggen (laagspanning, middenspanning en hoogspanning) en welke bekabeling er nodig is (zie figuur 8.43). Zo kan een inschatting worden gemaakt van de benodigde investeringskosten. Projecten worden lokaal uitgewerkt, maar het is aan te bevelen om hierbij slimme combinaties van zon- en windprojecten te maken voor een (kosten) efficiënte aansluiting op het net en locaties dus gezamenlijk op te pakken en uit te werken voor dit thema. Dit maakt de businesscases interessanter. Naast kosten voor de netaansluiting, kunnen de analyses worden uitgebreid met informatie over grondeigendom en inschattingen van planschade en/of mogelijke compensatie.

Frame 3: Draagvlak

De betrokkenheid van stakeholders is in de RES een belangrijke pijler. Om deze reden is er veel aandacht voor het betrekken van stakeholders, gedurende het gehele proces. Hierbij gaat het onder andere om het duiden van zoekgebieden, en het inbrengen van kennis en expertise hoe het draagvlak voor zoekgebieden geborgd en/of vergroot kan worden. Door (regionale) samenwerking en betrokkenheid is de regionale ambitie tot stand gekomen, en hetzelfde geldt voor de nadere uitwerking van de zoekgebieden. Inzet van alle betrokken partijen en samenwerking is cruciaal om de energietransitie te doen slagen.

Dit vraagt om draagvlak, een breed begrip: zowel politiek als maatschappelijk draagvlak is een randvoorwaarde om stappen te blijven zetten richting een fossielvrij energiesysteem in 2050. Maar ook het streven uit het Klimaatakkoord om 50% van de nieuwe energieprojecten uit te voeren met lokaal

eigendom, is door de regio omarmd. Het geven van invulling hieraan is een lokale aangelegenheid, waarbij borging in beleid een belangrijk instrument is. De regio ondersteunt hierbij, bijvoorbeeld door het faciliteren van samenwerking, betrokkenheid van stakeholders in het proces en het delen van kennis . Dit gebeurt onder andere in samenwerking met de Participatiecoalitie . De Participatiecoalitie kan gemeenten ondersteunen bij het nader invullen van lokale (inwoner)participatie en het organiseren van lokaal eigendom (Factsheet 50% lokaal eigendom).

Lokaal eigendom kan ervoor zorgen dat eventuele revenue lokaal landen: bij bewoners, lokale maatschappelijke initiatieven, bij de natuur, recreatie en het landschap. Zo blijven de baten zoveel mogelijk lokaal, waardoor de maatschappelijke acceptatie toeneemt. Dit kan bijvoorbeeld door de mogelijkheid te bieden om financieel te participeren en de opbrengsten te investeren in de wijdere omgeving middels een omgevings- of duurzaamheidsfonds. Daarbij is het een aandachtspunt om deze baten ook ten goede te laten komen aan mensen met een kleinere beurs, die niet zomaar kunnen mee investeren in een energieproject.

De regionale energie monitor (hieropgewekt.nl/lokale-energie-monitor) geeft een overzicht van alle landelijke en regionale projecten. In Nederland zijn 623 energiecoöperaties actief en in Zuid-Holland inmiddels 87. De Zuid-Hollandse coöperaties werken sinds kort op provinciaal niveau samen en hebben de koepel Energie Samen Zuid-Holland opgericht.

Frame 4: Netimpact

Netbeheer Nederland heeft in samenspraak met PBL en NP RES een werkwijze ontwikkeld om de netimpact van de regionale plannen uit te werken. Voor deze regio is de netimpact bepaald door Stedin, Westland Infra en Liander. Dit geeft inzicht in de gevolgen van regionale keuzes, vertaald naar de impact op het niveau van kosten, doorlooptijd en ruimtebeslag van de netinfrastructuur. De analyse is een scenario-doorrekening van wind en grootschalige zon (gebouwgebonden en niet-gebouwgebonden) en kleinschalige zon voor het jaar 2030.

De haalbaarheid van de regionale inzet wordt positief beoordeeld. In de regio treden 11 knelpunten op, die technisch gesproken grotendeels vóór 2030 opgelost kunnen worden. Voor het verzorgingsgebied van Stedin treden er op 10 stations knelpunten op. Voor al deze knelpunten is de inschatting dat deze vóór 2030 in technische zin opgelost kunnen worden. Voor 2 stations is gezien de benodigde doorlooptijd hiervoor wel tijdige planvorming en besluitvorming vereist. Voor het verzorgingsgebied van Westland Infra treedt er op 1 station een knelpunt op. Voor dit knelpunt is de inschatting dat deze vóór 2030 in technische zin opgelost kan worden. Voor het verzorgingsgebied van Liander (Wassenaar) treden er geen knelpunten op. Een aanzienlijk deel van de investeringen zal zich voordoen op lagere netvlakken. Werkzaamheden op lagere netvlakken betekenen werkzaamheden in een groot deel van het verzorgingsgebied, ze zijn arbeidsintensief en hebben grote (tijdelijke) impact op de omgeving. De conclusies uit de netimpactanalyse kunnen wijzigen als de uiteindelijke locatie en techniekekeuzes afwijken van het doorgerekende scenario.

Naast de netimpactanalyse is een extra, kwalitatieve analyse uitgevoerd voor de ontwikkeling van zonnepanelen op waterbassins bij de glastuinbouw. De wijken waar zonnepanelen op waterbassins in potentie mogelijk zijn, hebben reeds een hoge vraag en teruglevering van elektriciteit. De aanwezige netten zijn hierop ontworpen en hebben daarom voldoende capaciteit om zonder (grote) aanpassingen de geplande zonnepanelen aan te kunnen. Hierbij geldt wel dat er specifieke gevallen kunnen zijn waar de aansluiting niet groot genoeg is. Een voorbeeld hiervan is een waterbassin bij een tuinder met niet-belichte teelt.

De regio en de netbeheerders zullen samen optrekken bij de verkenning van locaties voor duurzame opwek en de netimpact hiervan. Voor de kansrijke locaties wordt onder andere onderzocht wat de potentiële opwek is, op welke stations het best kan worden aangesloten, hoe het project kan worden geoptimaliseerd vanuit het perspectief van het net en in hoeverre er mogelijkheden zijn voor meekoppelkansen of 'cable pooling' (het aansluiten van een zonnepark en windpark op één aansluiting). Dit proces werkt twee kanten op. Lokaal (vanuit gemeenten en andere partijen) worden kansrijke zoeklocaties aangedragen of verkend. De netbeheerder kan vervolgens actief meedenken vanuit het perspectief van de impact op het net, niet alleen per zoeklocatie maar ook gemeentebreed of op regionaal niveau. Gezamenlijk wordt ernaar toegewerkt de beschikbare capaciteit zo goed mogelijk te benutten en knelpunten te voorkomen of op te lossen. De regio heeft hierin een faciliterende rol.

De netbeheerders geven de volgende aanbevelingen mee:

- Clustering: beperk het aantal aansluitingen door projecten te clusteren. Hierdoor kan het aantal benodigde aansluitingen beperkt worden en kunnen de benodigde uitbreidingen van stations beperkt blijven.
- Afstemming over mogelijke optimalisatie van locaties en vermogens

kan knelpunten beperken. Kijk bij stations met een capaciteitsknelpunt bijvoorbeeld welk deel van het vermogen aangesloten kan worden binnen de bestaande capaciteit.

- Houd rekening met bestaande infrastructurele kansen en benut de beschikbare capaciteit zo goed mogelijk. Het verschuiven van zoeklocaties van duurzame opwekking kan bijdragen aan een efficiëntere benutting van de elektriciteitsinfrastructuur.
- Maak combinaties in zoeklocaties voor zon en wind, zodat cable pooling mogelijk wordt. Hierdoor zijn er minder aansluitingen nodig.
- Houd rekening met de realisatietermijnen van nieuwe infrastructuur.
- Gezien de grote hoeveelheid zon op daken voorzien in de regio zijn er wel knelpunten voorzien op lagere netvlakken. De impact hiervan is nog niet in beeld gebracht in deze netimpactanalyse en vergt nadere beschouwing.
- Leg de locaties zo snel mogelijk vast in het omgevingsbeleid, m.n. de omgevingsplannen. Hoe concreter de projecten worden zijn, hoe beter de netimpact bepaald kan worden en daaropvolgend de benodigde investeringsbeslissingen genomen kunnen worden. Ook helpt dit bij het tijdig vinden van voldoende mensen om de werkzaamheden uit te voeren.
- Door duurzame opwekking en grotere energievragers slim in te passen in de netten, wordt onnodige extra maatschappelijke kosten voorkomen. Tevens is het vinden van voldoende mensen om de werkzaamheden uit te voeren van de huidige verzwaringen al uitdagend. Daarom is het van belang continue met elkaar in gesprek te zijn over ambities en plannen.

8.4 Onderbouwing Brandstoffen

Deze paragraaf gaat in op de rol die **duurzame brandstoffen** hebben in het **energiesysteem** van de energieregio Rotterdam Den Haag met focus op **groengas** en **waterstof**. De meeste andere duurzame brandstoffen, zoals ammoniak en **synfuels**, hebben vooral een rol voor transport of als grondstof, maar niet in het energiesysteem zélf, en zijn daarom niet meegenomen in deze RES. In de Achtergrondnotitie Duurzame brandstoffen RES Rotterdam Den Haag (17 april 2020) is dit uitgebreider onderbouwd.

Inzet van waterstof en groengas

Waterstof en groengas zijn nog niet voldoende beschikbaar om alle energievraag duurzaam in te vullen. Maar om de grootst mogelijke stappen te zetten in de verduurzaming is het belangrijk dat de inzet van de beschikbare duurzame brandstoffen zo hoogwaardig mogelijk gebeurt, met het grootste effect op broeikasgasreductie. Daarnaast zijn duurzame brandstoffen bestemd voor sectoren waarvoor ook op de lange termijn geen andere duurzame alternatieven (zoals elektrificatie) beschikbaar zijn. De initiatieven die nu in de regio worden ontplooid kijken vooruit naar deze toekomstige inzet.

Waterstof

Er zijn drie manieren om op grote schaal waterstof te maken: de grijze route (vanuit aardgas, met CO₂-uitstoot), de blauwe route (grijze waterstof, met opslag van CO₂) en de groene route (**elektrolyse** vanuit **hernieuwbare energiebronnen**). Daarnaast is import een manier om waterstof te verkrijgen. Het is nog onbekend wanneer import een belangrijke rol gaat spelen, en voor welke sectoren. Momenteel wordt er jaarlijks 400 kton grijze waterstof in de regio geproduceerd, voornamelijk als grondstof voor olieraffinage. Er is een waterstofinfrastructuur in het Havengebied aanwezig om deze waterstof

te transporteren. Het huidige aardgasdistributienet is nog niet geschikt om waterstof te transporteren, maar kan wel worden omgebouwd.

Inzet van waterstof in het energiesysteem

Waterstof is ook in de toekomst niet onbeperkt beschikbaar, dus vraagt de inzet om het maken van keuzen. Waterstof kan energetisch het best worden ingezet in de sectoren waar **elektriciteit** geen betaalbaar alternatief biedt:

- grondstof en proceswarmte (> 600 °C) industrie
- piekproductie en flexibiliteit elektriciteit
- zwaar transport

Vanwege beperkte beschikbaarheid is ook na 2030 waterstof in de gebouwde omgeving in eerste instantie alleen voorzien voor gebouwen en wijken die moeilijk op andere wijze te verduurzamen zijn. Door onzekerheid over de beschikbaarheid van waterstof in de gebouwde omgeving zet de regio op de korte termijn in op strategieën zoals vraagreductie en het ontwikkelen van warmte-infrastructuur.

Groengas

Groengas is **biogas** dat is opgewerkt tot aardgaskwaliteit. Biogas kan worden verkregen uit vergisting of **vergassing**. Ten opzichte van andere regio's in Nederland is de potentie voor de productie van groengas in onze regio beperkt. Er kan in de regio naar verwachting circa 4 PJ aan groengas worden geproduceerd door reststromen te vergisten, zoals mest, afvalslib, bermmaaisel, gft-afval en hout uit landschapsbeheer. Met innovatieve technieken als vergassing kunnen ook andere stromen worden verwerkt. Het potentieel aan groengas door vergassing is circa tweemaal zo groot als het potentieel door vergisting.

Type potentieel	Potentieel (miljoen m ³ groengasequivalenten)	Potentieel (PJ)
Technisch potentieel mest	8,6	0,30
Technisch potentieel overige natte biomassa	78,2	2,75
Technisch potentieel hout	19,4	0,68
Technisch potentieel uit RWZI	9,5	0,33
Totaal technisch potentieel	116,0	4,10

Figuur 8.44 Technisch potentieel groengas in de regio RDH, per biogroenstroom in 2030, uitgaande van vergisting (bron: CE Delft, 2020)

De productie van biogas in de regio vindt momenteel uitsluitend plaats door de waterschappen. Op de zuiveringen van de waterschappen wordt biogas geproduceerd uit zuiveringsslib. De meeste waterschappen zetten dit biogas om in elektriciteit en **warmte** voor eigen gebruik. Het biogas kan ook worden opgewaardeerd tot groengas. Op dit moment kiezen enkele waterschappen, waaronder het Hoogheemraadschap van Delfland, voor de groengasvariant. Hierbij wordt het groengas nu verkocht aan de vervoerssector – daar is de marktprijs op dit moment het hoogst. Hoewel de productie van groengas in de regio zal toenemen, zal deze nog steeds achterblijven op de vraag naar duurzame brandstoffen. De initiatieven in de regio zijn weergegeven in figuur 8.45.

Inzet van groengas in het energiesysteem

Groengas is een aantrekkelijk alternatief voor aardgas, maar de potentiële groengasproductie ligt ver onder de huidige aardgasvraag. Daarom moet groengas worden ingezet voor toepassingen waar het de grootste (toegevoegde) waarde heeft. Op korte termijn (tot 2030), kan groengas in veel sectoren (beperkt) gebruikt worden als transitiebrandstof.

Op de lange termijn (2050) voorzien wij dat de meeste gebruikers van brandstoffen overgaan op alternatieven, zoals elektriciteit, waterstof en andere bio- of synthetische brandstoffen. Groengas is dan alleen nog nodig:

- ter vervanging van de fossiele koolstofbasis in de (chemische) industrie. Dit omdat groengas als duurzame koolstofbron hier de grootste waarde toevoegt.
- voor dat deel van het zware/ lange transport waarvoor LNG (vloeibaar aardgas) het enige alternatief is.

Wat betekent beperkte beschikbaarheid voor het energiesysteem?

Op dit moment is nog onvoldoende bekend over de beschikbaarheid van groengas en waterstof om in deze RES verder in te gaan op wat de effecten zullen zijn van het beschikbaar komen of niet beschikbaar komen van deze gassen in de verschillende sectoren. Dit is een aandachtspunt voor zowel dit thema als voor het thema Energiesysteem (hoofdstuk 6).

Initiatieven en projecten in de regio

Veel partijen in de regio zijn al hard aan de slag met projecten om duurzame brandstoffen in het energiesysteem op te nemen. In figuur 8.45 zijn de lopende en komende projecten (initiatieven) op dit gebied weergegeven. Deze projecten komen voort uit een inventarisatie onder gemeenten en partijen in de regio. Ook de projecten in de sectoren buiten de scope van de RES, zoals projecten voor de industrie en mobiliteit, zijn opgenomen in het overzicht. Het meest belangrijke initiatief in de regio is het initiatief rondom de waterstofpropositie, dat meerdere projecten omvat.

Waterstofpropositie

Onder leiding van het Economic Board Zuid-Holland hebben de provincie, gemeente Rotterdam, het Havenbedrijf, Stedin en het Innovation Quarter het initiatief genomen om een waterstofpropositie op te stellen. Doel is om van Zuid-Holland een waterstofhub te maken voor de internationale markt. Publieke en private partijen gaan samenwerken om projecten tot stand te brengen in de hele waardeketen. De ambitie is om het Rotterdams Haven-industrieel Complex (HIC) en het aangesloten marktgebied te ontwikkelen tot een grote duurzame waterstofhub binnen Europa, waar grootschalige import, export, productie, conversie, opslag en gebruik plaatsvindt. De waterstofhub zal voornamelijk gericht zijn op het ontwikkelen van een internationale sleutelpositie. Hierdoor zal de import en export van waterstof zich vooral richten op verbindingen met andere Europese industrieclusters, en inzetten op gebruik in de industrie (energiebron en grondstof) en zwaar transport (inclusief lucht- en scheepvaart) en minder op lokale omstandigheden in de RES-regio. Meerdere projecten maken deel uit van deze propositie. In figuur 8.45 zijn alle projecten die onderdeel zijn van de waterstofpropositie, weergegeven in blauwe tekst.

	Keten	Gerealiseerd	In uitvoering	In onderzoek
Groengas	Aanbod	Hoogheemraadschap Delfland: opwaardering biogas naar groengas op RWZI's	Groen Gas Installatie Nieuw Reijerswaard: productie groengas uit afval van AGF-bedrijven, ook van buiten de regio. Groengas wordt ingevoerd in het Stedin-net, en CO ₂ ingezet in industrie/glastuinbouw. In 2021 gereed.	Superkritische watervergasser in de Rotterdamse Haven. Pijnacker-Nootdorp: vergisting lokale biomassa.
Waterstof (H₂)	Aanbod			<p>H-vision: productie blauwe H₂ i.c.m. CCS. Als vervanger grijze H₂, maar ook breder inzetbaar.</p> <p>Green Spider: Import H₂ naar Rotterdamse Haven.</p> <p>H250: BP/Nouryon onderzoeken 2x250 MW elektrolyser in Rotterdamse haven.</p> <p>Uniper en HbR: 100 MW elektrolyser in 2030, mogelijk uitbreiding naar 500 MW.</p> <p>1 GW studie: ISPT onderzoekt ontwerp 1 GW elektrolyser. Rotterdam betrokken bij verkennen lokale inpassing.</p> <p>De Gemeente Rotterdam verleent financiële ondersteuning voor twee studies naar de productie van synthetische methanol uit atmosferische CO₂ en met behulp van waterstof van zonne-energie</p> <p>The Hague Innovation Airport (RHIA): onderzoek naar productie vliegtuig-brandstoffen uit H₂.</p> <p>Off-shore duurzame H₂ productie op olie- en gasplatforms en in windmolens (PosHYdon).</p>

	Keten	Gerealiseerd	In uitvoering	In onderzoek
Waterstof (H₂)	Infrastructuur	H ₂ -tankstation Binckhorst, Den Haag	Waterstofstraat: the green village: experiment met H ₂ in bestaande gasleidingen.	H ₂ Backbone Gasunie: waterstofleiding door heel Nederland voor industriegebieden (capaciteit > 500 kton H ₂ /j in 2025).
			Vier H ₂ -tankstations in regio Hollandse Delta.	H ₂ -tankstation Rotterdam-The Hague airport.
		H ₂ -tankstation Rhooon	Pijpleiding corridor naar Antwerpen en Ruhrgebied.	EnergyHUB A12: zon op dak i.c.m. H ₂ -tankstation en mogelijk glastuinbouw.
			Opslag & buffering in lege gasvelden Noordzee en in waterstof energy carriers (Liquid Organic H ₂ carrier, methanol, ammoniak).	
	Vraag	Rotterdam: tijdelijke pilot Rozenburg: 25 woningen op H ₂ -HR-ketel d.m.v. lokale elektrolyser	PZH: Aanbesteding 20 bussen op H ₂ .	RH2INE kickstart studie: H ₂ voor de binnenscheepvaart over de Rijn.
		Gemeente Rotterdam: pilot met twee personenwagens op H ₂ in het eigen wagenpark	Watertaxi op H ₂ . Enviu bouwt Rotterdamse Watertaxi om.	THURST programma voor verduurzaming van de scheepvaart.
		RET H ₂ -bus: 2 bussen in Rotterdam	Neste gaat biobased kerosine produceren met H ₂ als grondstof.	
		Walstroom op H ₂ : pilot Parkkade, walstroomvoorziening op basis van brandstofcel en H ₂ . De pilot liep t/m mei 2020	Hytrucks-consortium bouwt 500 vrachtwagens op waterstof in de regio Rijnmond voor 2025, en 1.000 in 2030.	
		In de concessie Hoeksche Waard-Goeree Overflakkee rijden sinds juni 2020 vier waterstofbussen. In 2021 wordt het aantal uitgebreid tot 24 bussen	Fieldlab Industriële Elektrificatie (FLIE): een proef tuin om kansrijke initiatieven te testen op middel-grote schaal. Het field lab zal daarnaast vanuit een zogeheten competence center pilotprojecten bij eindgebruikers ondersteunen.	

Figuur 8.45 Projectoverzicht van projecten met groengas of waterstof (H₂) in de regio Rotterdam Den Haag

Duurzaamheid van biograndstoffen

Biograndstoffen die gebruikt worden voor de productie van groengas bestaan voornamelijk uit rest- en afvalstromen uit voedsel, landbouw en natuur(beheer). Door het raakvlak met die sectoren is borging van de duurzaamheid een belangrijk aspect, waar reeds in het Klimaatakkoord aandacht voor is gevraagd. Op 16 oktober 2020 heeft de Rijksoverheid haar Duurzaamheidskader biograndstoffen gepresenteerd. Het kader is gebaseerd op een eerder advies van de SER, waarin samen met maatschappelijke partijen een gezamenlijk advies is opgesteld. Dit duurzaamheidskader gaat in op twee aspecten: de inzet van biograndstoffen, en duurzaamheidscriteria voor de productie van biograndstoffen.

Inzet van biograndstoffen

Het duurzaamheidskader werkt naar een zo hoogwaardig mogelijke inzet van biograndstoffen. Laagwaardige inzet (zoals elektriciteit en lage temperatuurwarmte) wordt afgebouwd. Voor de middellange termijn (2030) blijven transitiegerichte toepassingen zoals wegtransport en hoge temperatuurwarmte gesteund door beleid. Richting 2050 zal er voornamelijk ingezet worden op hoogwaardige toepassingen (chemie, materiaal, lucht- en scheepvaart). Deze volgorde komt overeen met de beoogde inzet van groengas in deze RES.

Productie van biograndstoffen

In het duurzaamheidskader wordt 'de productie' van biograndstoffen aan bepaalde criteria gebonden. Ten eerste stelt het duurzaamheidskader dat de inzet van biograndstoffen plaats dient te vinden in toepassingen die CO₂ reduceren ten opzichte van fossiele toepassingen. Hiermee wordt zeker gesteld dat de inzet van biograndstoffen bijdraagt aan de klimaatopgave.

Verder dient de productie plaats te vinden zonder nadelige gevolgen voor milieu (waterbeschikbaarheid, biodiversiteit, emissies, bodemkwaliteit en koolstofvoorraad), sociale omstandigheden van de lokale bevolking en met respect voor de rechten van de werknemers (people, planet, profit). Voor zover mogelijk zullen de criteria uit dit kader worden vastgelegd in wetgeving, en zal ook gelden als eis bij bijvoorbeeld SDE-subsidies voor de inzet van biograndstoffen voor energieopwekking.

Geen aanvullend lokaal beleid benodigd

Het duurzaamheidskader stelt eisen aan de duurzaamheid en de duurzame inzet van biograndstoffen. Deze eisen worden ook verwerkt in bijvoorbeeld de SDE-subsidies. Zonder SDE-subsidies is het momenteel voor marktpartijen niet mogelijk om projecten te realiseren. Daarmee zullen deze eisen voor alle nieuwe projecten in de regio worden toegepast. Aanvullend lokaal beleid is dan ook niet nodig.

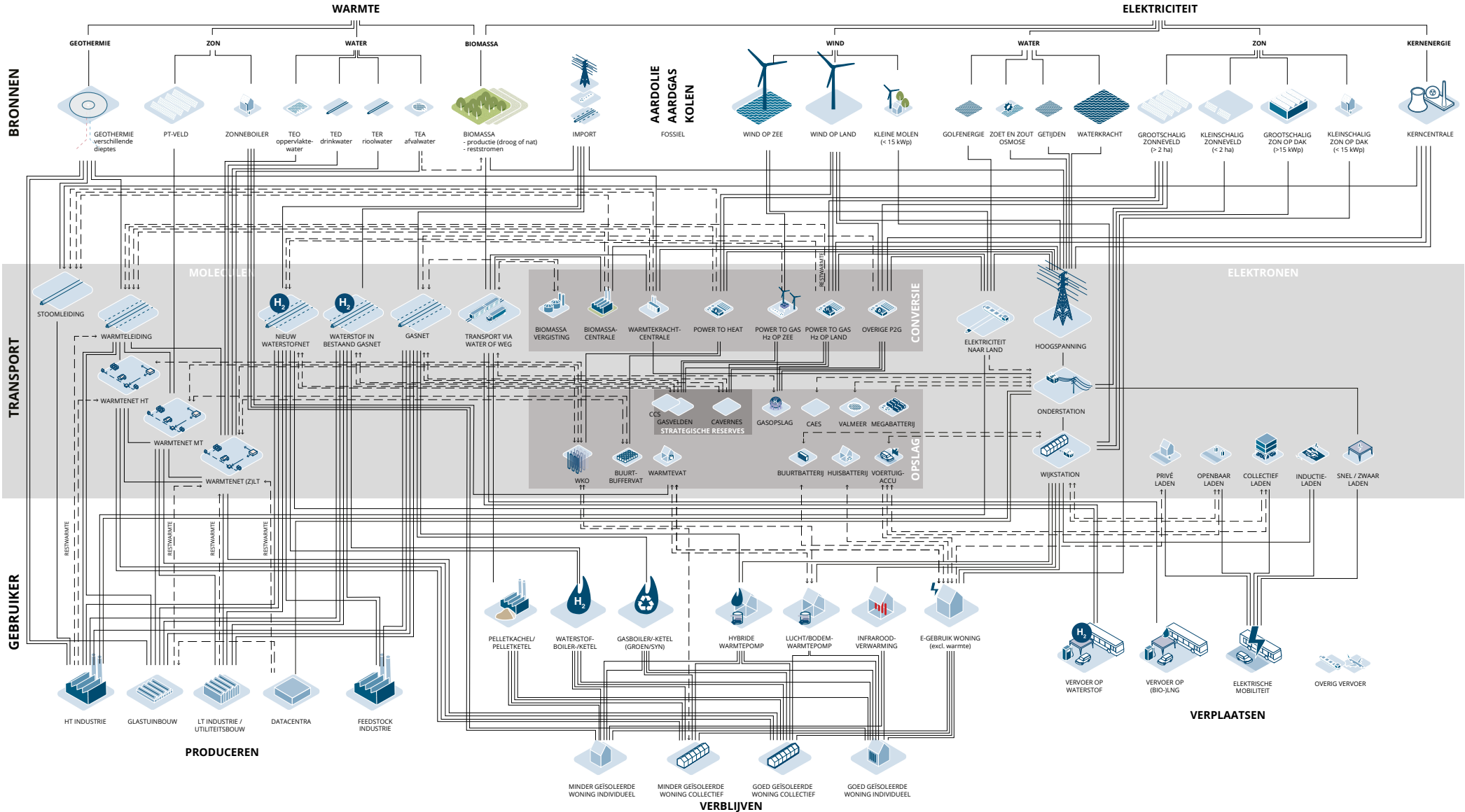

8.5 Onderbouwing Energiesysteem

Het energiesysteem is een complex geheel, bestaande uit allerlei kleinere systemen. Denk daarbij aan het elektriciteitssysteem, het aardgassysteem, warmtenetten, etc. Deze systemen zijn allemaal in transitie. De energietransitie is daarom niet één transitie, maar verschillende transities die met elkaar samenhangen.

Figuur 8.46 illustreert hoe complex deze samenhang is. De afbeelding toont hoe bronnen, transport en gebruikers met elkaar verbonden zijn. Ook laat de afbeelding zien dat de systemen naast elkaar bestaan (verticale lijntjes), maar ook met elkaar verbonden zijn (kruisende lijntjes die op omzettingen wijzen).

Figuur 8.46 Systemsamenhang: bronnen, transport, conversie en opslag en energiegebruik

Deze paragraaf gaat dieper in op de systeemsamenhang van de energietransitie. De onderbouwing van het onderdeel systeemsamenhang is gebaseerd op de informatie uit de uitvoeringslijnen Elektriciteit, Warmte en Brandstoffen. Daarnaast zijn ook bestaande studies als achtergrond gebruikt, in het bijzonder de Stysteemstudie van de provincie Zuid-Holland, de netimpactanalyse van de RES-regio Rotterdam Den Haag van de netbeheerders, en de (nog lopende) analyse van de ruimtelijke behoeften van het energiesysteem. De analyse van de systeemsamenhang in de RES is een kwalitatieve analyse op basis van expert judgement en expertise.

De paragraaf bestaat uit drie delen. Het eerste deel gaat in op de grote veranderingen in de energietransitie. Het tweede deel beschrijft de belangrijke randvoorwaarden voor deze transitie. Het laatste deel gaat in op de ruimtelijke inpassing. Dit is de grootste uitdaging in de RES-regio Rotterdam Den Haag.

Energietransitie: drie grote veranderingen

De komende decennia gaat ons energiesysteem sterk veranderen. De overstap naar andere **energiebronnen** en -dragers leidt tot fundamentele veranderingen in het energiesysteem. De nieuwe vormen van opwek en opslag hebben een grote ruimtelijke impact en vinden veelal lokaal plaats. De nieuwe energiebronnen zijn minder goed stuurbaar, waardoor er meer opslag en omzettingen nodig zijn. Door de overstap op andere energiebronnen vindt er ook een verschuiving naar andere **energiedragers** plaats. Deze veranderingen hebben gevolgen voor het hele energiesysteem: voor de energiegebruikers, voor de energieopwek en voor de manier waarop het systeem in balans gehouden wordt. Deze veranderingen hangen samen, ook met de leidende principes: **energie-efficiëntie** en besparing, **hoogwaardige energie** hoogwaardig inzetten, balans van vraag en opwek, aanpassen aan nieuwe

energiebronnen en belang van opslag en omzetting. In de tekst hierna duiden we de energietransitie vanuit deze samenhang. De verbanden met de leidende principes zijn *cursief* aangegeven.

Energiegebruikers

Energiegebruikers zullen hun vraag naar energie verminderen en in de toekomst andere energiedragers gebruiken. Door verbeteringen in *energie-efficiëntie en besparingen* zoals isolatie, zal er minder energie verbruikt worden, voor bijvoorbeeld verwarming. Het energieverbruik gaat dan niet naar nul. Om helemaal geen energie te verbruiken voor verwarming zouden de investeringen in isolatie immens hoog zijn. De regio kiest voor een balans tussen energiebesparingen en kosten, door in te zetten op minimaal een label C. Waar de verwarmingstechniek hogere eisen stelt, wordt beter geïsoleerd.

Volgens Compendium van de Leefomgeving komt 80% van het energieverbruik van een gemiddeld Nederlands huis nu uit gas en 20% uit elektriciteit. Aardgas wordt hierbij vooral gebruikt voor de verwarming van huizen en gebouwen, voor warm tapwater en om te koken. Als aardgas niet langer gebruikt wordt, zal die 80% uit andere energiedragers komen: elektriciteit, warmte en/of niet-fossiel gas. Als deze andere energiedragers aardgas vervangen, zijn aanpassingen aan de bestaande infrastructuur nodig en ook nieuwe infrastructuur. Daarbij moeten we *hoogwaardige energie hoogwaardig inzetten* waar mogelijk. Ook is het belangrijk rekening te houden met de *eigenschappen van nieuwe energiebronnen*.

Energieopwek

Ook de energieopwek verandert sterk. Van relatief grote centrales gaan we naar decentrale energieproductie (Basisinformatie over energie-infrastructuur,

Netbeheer Nederland, oktober 2019). Bovendien zijn nieuwe energiebronnen ook qua andere eigenschappen anders: wind, zon, **geothermie** en **restwarmte** ze zijn niet stuurbaar zoals kolen- en gascentrales. Aan deze *eigenschappen van nieuwe energiebronnen* moeten we ons aanpassen. Hieronder schetsen we eerst het huidige systeem en vervolgens de verschillen die het energiesysteem in de toekomst kent.

Huidig energiesysteem

In het systeem van vandaag wordt op enkele plekken aardgas gewonnen (zoals in Groningen en op de Noordzee). Kolen en olie worden in bulk geïmporteerd via de havens. Elektriciteitsproductie gebeurt traditioneel in grote elektriciteitscentrales die in Nederland vooral kolen en aardgas verbranden. De grote centrales leveren elektriciteit aan het hoogspanningsnet. Het hoogspanningsnet zorgt voor transport van elektriciteit over langere afstanden. Het voedt het middenspanningsnet. Het middenspanningsnet voedt weer het laagspanningsnet. Elk huis is aangesloten op het laagspanningsnet. Het traditionele net is ontworpen om elektriciteit vooral in één richting te laten vloeien: van hoogspanning, via middenspanning naar laagspanning. Ook aardgas en warmtenetten werken op deze manier: de energie stroomt van een hoofdnet naar een steeds fijnmaziger net naar de gebruiker.

Toekomstig energiesysteem

In het energiesysteem van de toekomst zal energie, zowel elektriciteit als warmte, op veel meer plaatsen in het net worden ingebracht. Dat is decentralisatie. De laagspanningsnetten zullen dan niet alleen dienen om elektriciteit te leveren aan huizen en gebouwen, maar ook om elektriciteit te vervoeren van zonnepanelen op daken naar verbruikers elders. Zo zullen ook 'omgekeerde stromen' ontstaan: van laagspanning, via middenspanning naar hoogspanning.

Van de hoogspanningsnetten gaat de elektriciteit dan weer naar middenspanning en laagspanning ergens anders.

Bovendien zal energie niet altijd beschikbaar zijn op de momenten dat er vraag naar is. Zo zal elektriciteit alleen beschikbaar zijn wanneer de zon schijnt of de wind waait. En restwarmte zal beschikbaar komen op de momenten dat er industriële processen gaande zijn. Een brandstof als groene **waterstof** wordt gemaakt met duurzame elektriciteit, en kan dus ook alleen gemaakt worden als de zon schijnt of de wind waait. *De balans van vraag en opwek* zal daarom geregeld moeten worden door niet alleen aan de opwekknop te draaien, maar ook aan de vraagknop.

Omdat de energiestromen in de toekomst anders zullen lopen dan in het energiesysteem van nu, zullen aanpassingen aan de bestaande infrastructuur nodig zijn, en ook nieuwe infrastructuur. In het bijzonder worden *opslag en omzetting* belangrijk. Omdat elektriciteit en warmte niet altijd beschikbaar zullen zijn precies wanneer we ze nodig hebben, zal de balans in het energiesysteem anders geregeld moeten worden. Er zijn al verschillende vormen van opslag; zo wordt op meerdere plekken warm water opgeslagen in grote tanks die dienen als piek- en back-upvoorziening van warmtenetten. Maar ook batterijen, zoals in elektrische auto's zijn een vorm van opslag.

Systeem in balans houden

De manier om in het energiesysteem *de balans van vraag en opwek* te behouden, wijzigt door de veranderingen in de *eigenschappen van de nieuwe energiebronnen*. Dat is vooral van belang voor het elektriciteitssysteem. Het gassysteem en warmtenetten hebben iets meer intrinsieke buffers, waardoor er iets meer speling mogelijk is in deze systemen. De balans van vraag en opwek op langere termijn speelt een cruciale rol in de systemen.

Balans van vraag en opwek

We kunnen elektriciteit niet rechtstreeks opslaan, zoals we ook licht niet rechtstreeks kunnen opslaan. In het huidige elektriciteitssysteem zorgen de marktpartijen door een slim ontworpen systeem van prijsprikkels dat we elk ogenblik precies even veel elektriciteit opwekken als we gebruiken. Dat doet bijvoorbeeld een eigenaar van een elektriciteitscentrale die op aardgas werkt door deze continu bij te stellen: iets meer of minder productie, afhankelijk van de netbalans die TenneT (hoogspanningsbeheerder) aangeeft. Het gebruik van enkel duurzame elektriciteit betekent dus ook dat we op een andere manier ervoor moeten zorgen dat er altijd precies de juiste hoeveelheid elektriciteit door het net stroomt. Net te veel of net te weinig kan betekenen dat het licht uitgaat.

Er zijn verschillende oplossingen, met elk hun voor- en nadelen: opslag en omzettingen, vraagsturing, uitschakelen van opwek bij pieken en import en export van en naar omliggende gebieden. De Stroomtoekomst geeft inzicht in verschillende mogelijkheden (of scenario's) voor de provincie Zuid-Holland. Hieronder worden deze opties kort uitgewerkt. De keuze voor deze opties is nog niet gemaakt. Hiervoor is verdere besluitvorming nodig.

Vraagsturing kan een belangrijk hulpmiddel zijn om het net in balans te houden. Vraagsturing is de technische term voor het 'draaien aan de vraagknop' om de *balans van vraag en opwek* in stand te houden. Vraagsturing betekent bijvoorbeeld dat niet alle elektrische auto's tegelijk laden, maar om beurt, om het net niet te overbelasten. Vraagsturing vraagt medewerking van dusdanig veel partijen dat prijsprikkels moeten zorgen voor het gewenste gedrag. Het Rijk en de EU staan als eersten aan de lat om de markt-, belasting- en juridische regels goed voor het inzetten van vraagsturing in te richten. Gemeenten kunnen hier ook een rol in spelen, bijvoorbeeld door het plaatsingsbeleid van (slimme) laadpalen af te stemmen met de netbeheerders.

Opslag en omzettingen

Voor opslag en omzettingen zijn technologieën zoals **elektrolyse**, brandstofcellen, batterijen, warmte- en koudeopslag, etc. in ontwikkeling. Het is nog niet duidelijk of opslag en omzettingen het best op wijkniveau gebeuren (denk aan buurtbatterijen), of bij grotere knooppunten in het energiesysteem. Dit moet verder onderzocht worden, zowel landelijk als voor de regio Rotterdam Den Haag specifiek. Ook moet gekeken worden naar de efficiëntie van de opslag, sommige methoden zijn efficiënt maar alleen op de korte termijn (batterij) en andere weer op langere termijn, maar zijn vormen van energie die niet breed inzetbaar zijn (warmwater opslag). Waterstof kan daarentegen langdurig worden opgeslagen en kent vele toepassingen, maar is weer minder efficiënt, immers gaat er bij het opwekken van waterstof energie verloren.

Uitschakelen van opwek

Het uitschakelen van opwek bij pieken heet ook wel curtailment. In noodgevallen kan dit helpen de pieken in elektriciteitsopwek te verminderen. Curtailment gebeurt al automatisch bij zonnepanelen als de spanning lokaal boven de 253 volt uitkomt (de normale spanning ligt op 230 volt).

Import en export van en naar omliggende gebieden is nu ingebouwd in het bestaande systeem, en zal wellicht in de toekomst een even belangrijke of belangrijkere rol spelen.

Hoogwaardige energie hoogwaardig inzetten

Het principe hoogwaardige energie hoogwaardig inzetten hangt samen met de keuze voor omzetting. Hoogwaardige energie betekent dat ze efficiënt kan ingezet worden. Elektriciteit, brandstoffen, maar ook warmte op (zeer) hoge temperatuur is hoogwaardige energie. **Laagwaardige energie** is vooral warmte op lage temperatuur. Hoogwaardige energie kan altijd in laagwaardige energie omgezet worden, zoals een balletje altijd van boven naar beneden kan rollen. Omgekeerd kan laagwaardige energie niet zomaar in hoogwaardige energie omgezet worden, zoals ook het balletje niet vanzelf een helling op zal rollen. Hoogwaardige energie hoogwaardig inzetten betekent dus dat we goed nadenken over de omzettingen in het energiesysteem. Het is niet efficiënt om elektriciteit, brandstoffen of hogetemperatuurwarmte te gebruiken waar lagetemperatuurwarmte zou volstaan. In de RES Rotterdam Den Haag houden we hier rekening mee door het principe hoogwaardige energie hoogwaardig inzetten aan te houden.

Randvoorwaarden

Voor het aanpakken van de uitdagingen van de energietransitie in de regio is er een aantal randvoorwaarden: de invulling van de energietransitie moet stapsgewijs, integraal, in overleg en participatief gebeuren. Hier gaan we dieper in op twee randvoorwaarden: *stapsgewijze* aanpak en *integrale* aanpak. Een stapsgewijze aanpak houdt, onder andere, rekening met de volgorde van de afstemming en staat tijdelijke inefficiënties toe. De integrale aanpak houdt rekening met het volledige systeem. Daarbij zijn niet alleen technische en economische

aspecten van belang, maar ook juridische en financiële. Daarom belichten we hieronder nieuwe verantwoordelijkheden en verdeelvraagstukken als bijzondere aandachtspunten bij de integrale aanpak. De transitie vraagt om *overleg* en om *participatief* werken, om zo afstemming te krijgen tussen vele verschillende partijen.

We werken stapsgewijs

We kunnen het energiesysteem niet in één keer veranderen. Het wordt een grote verbouwing, met veel kleine stappen. Tijdens deze verbouwing willen we met zijn allen in het huis blijven wonen en alles gewoon blijven gebruiken. Dat vraagt veel coördinatie, planning en afstemming.

Volgordelijkheid

Niet alleen het eindsysteem, maar ook het systeem in de tussentijd moet op elk moment betaalbaar, betrouwbaar en veilig zijn. Het eindsysteem wordt schoon. De volgorde waarin elementen van het energiesysteem aangepast worden is belangrijk. Elektriciteit kan pas van zonnepanelen naar laadpalen voor elektrische auto's als het elektriciteitsnet dat aan kan. Huizen kunnen pas met een warmtenet verwarmd worden als elk onderdeel van het warmtenet, van de bron tot aan de radiator er ligt. Niet alles kan tegelijk aangepast worden. Er zijn technische, praktische, juridische, wettelijke, financiële en institutionele beperkingen. Voor een werkbare, realistische volgorde is veel overleg nodig tussen alle betrokken partijen: de netbeheerders, de overheden, stakeholders in de energiesector, en alle stakeholders daarbuiten want iedereen is energiegebruiker. Binnen de RES vindt een deel van deze afstemming plaats. Ook andere kanalen en afstemmingsvormen zijn nodig; deze moeten voor een deel ontwikkeld worden. Lokale overheden staat mee aan het roer voor deze afstemming en planning van de energietransitievorgorde.

Tijdelijke inefficiënties

Terwijl het energiesysteem verandert, zijn tijdelijke inefficiënties onvermijdelijk. We kunnen geen delen van het energiesysteem voor langere tijd afsluiten tijdens de transitie. Dus moeten er soms onderdelen naast elkaar gebouwd worden. Dat kost tijdelijk extra ruimte en extra geld. Om een wijk van het aardgasnet af te halen en op het warmtenet aan te sluiten, moet het warmtenet eerst volledig naast het aardgasnet aangelegd worden. Pas op het laatste moment, als alle onderdelen er liggen, kunnen de huizen en gebouwen overstappen. Per geval moet dan gekeken worden of het gasnet ook verwijderd moet worden. Een warmtenet en een gasnet naast elkaar is duur en niet ruimte-efficiënt. Het alternatief zou echter onaanvaardbaar zijn: burgers en bedrijven kunnen niet tijdens de transitie van de warmte afgesloten worden. Ook zijn niet alle investeringen tijdens de transitie al rendabel, maar wel nodig om de transitie mogelijk te maken. Dit gaat vaak om nieuwe technologieën zoals opslag en omzetting. Het zijn kip-en-eiproblemen waar de overheid een regierol heeft. De inefficiënties zijn onvermijdelijke tussenstappen op weg naar een betaalbaar, betrouwbaar, veilig en schoon energiesysteem. De overheid is de partij die dergelijke tussenstappen kan faciliteren en daarmee de transitie mogelijk maken. De transitie mogelijk maken en stilstand voorkomen zijn van groot belang om de doelstellingen van het Klimaatakkoord van Parijs te halen.

We werken integraal

Integraal kunnen werken vraagt heldere afspraken over verantwoordelijkheden. Die verantwoordelijkheden zijn duidelijk verdeeld in het huidige energiesysteem. Energieproducenten wekken energie op, uit fossiele of duurzame bronnen. Energieleveranciers kopen energie (elektriciteit, warmte, gas) bij de energieproducenten in bulk en verkopen deze door aan de

consumenten. Netbeheerders brengen de energie (elektriciteit en gas of warmte) van de energieleverancier bij de consument. De overheid is verantwoordelijk voor de werking van het systeem, en controleert de netbeheerders omdat zij een monopolie hebben. In de vrije markt staan marktpartijen aan de lat om nieuwe technologieën zoals opslag, omzetting en vraagsturing toe te passen. Eventueel in noodgevallen kan (al dan niet automatische) curtailment door de netbeheerder worden toegepast. De netbeheerders zijn verantwoordelijk voor het transporteren van elektriciteit en aardgas (waterstof is nog niet geregeld) en mogen wettelijk enkel netten en bijvoorbeeld geen batterijen of andere opslag beheren. Energieproducenten en energieleveranciers zijn in de praktijk verantwoordelijk voor de balans van het systeem.

Nieuwe verantwoordelijkheden

Voor het energiesysteem van de toekomst zijn de verantwoordelijkheden nog niet helemaal duidelijk verdeeld. Een belangrijk punt daarbij is wie de partij is die opslag en omzettingen kan beheren om de balans van het energiesysteem te handhaven. Netbeheerders mogen dit momenteel wettelijk niet doen. Andere partijen hebben (ook) andere belangen. Om goed rekening te kunnen houden met de eigenschappen van de nieuwe bronnen en de veranderingen in het energiesysteem die ze met zich meebrengen, is er dus regie en nieuwe wetgeving nodig. Decentrale overheden (gemeenten, provincie en waterschappen) kunnen dit agenderen en samenwerken met de nationale overheid.

Verdeelvraagstukken

De energietransitie heeft veel directe en indirecte gevolgen voor verschillende stakeholders. Daarmee roept ze vaak verdelingsvraagstukken op. De transitie heeft effect op de ruimte, kosten en type energiedrager. Voor budgetten en ruimte is de energietransitie ook verweven met andere maatschappelijke

uitdagingen, zoals woningbouw, leefomgevingskwaliteit of agrarisch gebruik. Niet iedereen heeft dezelfde baten en kosten bij de energietransitie. Sommige baten zijn collectief, zoals de vertraging van de klimaatopwarming, andere zijn individueel, zoals besparing op de energierekening. Sommige kosten zijn collectief, zoals de verzwaring van het elektriciteitsnet, andere zijn individueel, zoals isolatiekosten voor een woonhuis. Om kosten en baten op elkaar af te stemmen en met elkaar in balans te brengen, zijn nieuwe wettelijke en financiële instrumenten nodig. De overheid kan dergelijke afwegingen maken vanuit het perspectief van de maatschappij als geheel: wat brengt het meeste op voor de maatschappij. Vervolgens is het ook aan de overheid om de wettelijke en financiële voorwaarden te creëren om mensen en marktpartijen aan te zetten deze keuzes te maken. Op dit moment zijn deze voorwaarden er nog niet.

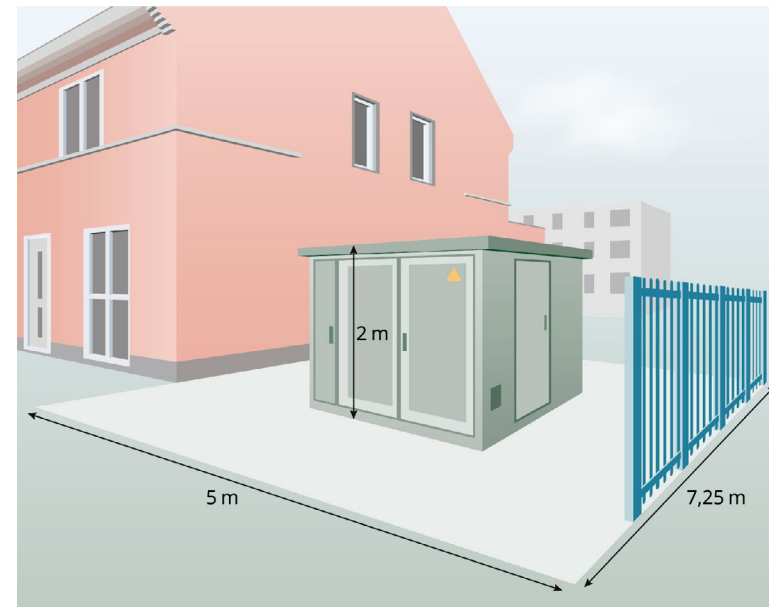
We werken in overleg en participatief

Om de energietransitie mogelijk te maken, zijn overleg, informatie-uitwisseling en duidelijke afspraken tussen uiteenlopende partijen nodig. Met de RES 1.0 zet de regio hier eerste stappen in. In de toekomst zal deze inzet blijvend nodig zijn. Overleg met meer uitvoerende partijen, en partijen uit verschillende niveaus en sectoren zal nodig zijn. Een uitdaging voor de regio hierbij is de schaarse ruimte in de regio waarin alle belangen moeten verenigd worden. Dit houdt ook het belang van de energietransitie naar een betaalbaar, betrouwbaar, veilig en schoon energiesysteem voor iedereen in.

Ruimtelijke inpassing: uitdaging voor Rotterdam Den Haag

Naast het borgen van de publieke belangen – in het bijzonder de betaalbaarheid – is de ruimtelijke inpassing van nieuwe installaties, zowel productie, conversie als opslag in de dichtbevolkte ruimte in deze regio een grote

uitdaging. Tot op heden ging de discussie over de ruimtelijke inpassing veelal over windturbines en zonnepanelen; waar moeten ze komen en hoeveel ruimte nemen deze in? Belangrijk is om de relatie tussen de keuzes die we maken in opwek en gebruik ook te bezien op de ruimteclaim van het systeem als geheel. Dit raakt niet alleen regionale systemen maar werkt door tot in de wijken en straten van gemeenten. Zo zal een warmtenet in een wijk een veel ruimte onder de grond vragen. Met name aardgasvrij verwarmen en elektrisch rijden zorgen voor een sterke toename van de elektriciteitsvraag. De energietransitie maakt kabelverzwaring en extra bovengrondse infrastructuur (transformatoren) noodzakelijk. De mate waarin dit nodig is, verschilt per wijk.

Figuur 8.47 Benodigde ruimte distributiestation

De totale ruimtelijke opgave voor de regio is niet bekend, deze is mede afhankelijk van de keuzes die worden gemaakt. Duidelijk is wel dat de ruimtevraag flink zal toenemen. Zo laat de Stysteemstudie energie-infrastructuur Zuid-Holland (2021) zien dat het ruimtebeslag van het elektriciteitsnet van Stedin voor 2030 ten opzichte van 2020 met ongeveer 12 ha toeneemt. Dit is naast de toename van ruimtebeslag door de aanleg van de zonnevelden en windmolens.

In een regio waar ieder vierkante centimeter al een functie heeft, moet het 'verspillen' van ruimte voorkomen worden. Immers heeft dit financiële gevolgen maar ook gevolgen voor de leefomgevingskwaliteit. Het integraal afwegen van opgaven voor de energietransitie moet dus verder gaan dan de keuze tussen energiesystemen, het is een afweging van alle functies met een ruimteclaim.

Om deze afweging goed te kunnen maken, is inzicht in de ruimteclaims van de verschillende bronnen, transportsystemen en conversietechnieken op weg naar de RES 2.0 essentieel. Hieronder – als aanloop naar verdere uitwerking richting RES 2.0 – een aantal voorbeelden van ruimtevragen voor elektriciteit, warmte en brandstoffen.

Elektriciteit

Een zonneveld of windturbine kost ruimte. De ruimteclaim bestaat echter ook uit de 'planologische schaduw' van de windturbine; de beperkingen voor veiligheid, geluidshinder en schaduwwerking. Daarnaast is er ruimte nodig om de stroom van deze turbines te transporteren; deze duurzame opwek vraagt ook extra ruimte in de vorm van kabels/leidingen, midden-

spannings- en onderstations etc. Deze ruimte moeten we niet onderschatten, met name in de toch al drukke onder- en bovengrond.

Het elektriciteitsnet in de regio Rotterdam Den Haag zal door de stijgende elektriciteitsvraag verzwaringen nodig krijgen. De grote knelpunten op de hogere netvlakken (hoogspanning) liggen niet primair bij het aansluiten van de elektriciteitsopwekking uit zonne- en windenergie, maar door de elektrificatie van de vraag. We gaan over op elektrisch koken, elektrisch rijden, en soms elektrisch verwarmen of bijverwarmen. De maximale elektriciteitsvraag (het gaat hier om het kunnen bedienen van een piekvraag) van een huis met een warmtepomp is flink hoger dan die van een gewoon huis vandaag de dag. De maximale elektriciteitsvraag van een huis met een elektrische auto kan nog meer toenemen (liander.nl). Hierbij dient opgemerkt te worden dat het effect op het elektriciteitsnet lager kan zijn, bijvoorbeeld door betere isolatie, zonnepanelen en het type warmtepomp. Toename van pieken in de elektriciteitsvraag betekent dat er op alle niveaus verzwaringen van het elektriciteitsnet nodig zouden kunnen zijn, tot op straatniveau in de wijk. De Stysteemstudie energie-infrastructuur Zuid-Holland (2021) geeft inzichten in de verzwaringen die nodig zullen zijn op de hogere niveaus. Verder onderzoek richting de volgende RES zal nodig zijn om inzicht te verkrijgen in de behoeften op straatniveau. Hierbij is het van belang te beseffen dat er een verschil is tussen het jaargemiddelde verbruik en het kunnen voorzien in tijdelijke piekvraag, ofwel het benodigde vermogen van een elektriciteitsnet. Het is juist de piekvraag die leidt tot overbelasting van het systeem; maatregelen gericht op het voorkomen van dergelijke pieken zijn dus zinvol ter voorkoming van de noodzaak om het elektriciteitsnet te verzwaren.

Warmte

Ook de warmtevoorziening heeft ruimtelijke gevolgen. Het verwarmen van een huis op een warmtenet heeft een ander ruimteprofiel dan met elektrische warmtepompen; het eerste vereist een warmtenet en een verzwaring van het elektriciteitsnet – verondersteld dat er elektrisch gereden wordt, elektrisch gekookt wordt en er soms sprake is van naverwarming van tap- en douche-water; het tweede vraagt om een nog grotere verzwaring van het elektriciteitsnet en extra stations, maar vraagt geen warmtenet. Hoofdstuk 3 van deze RES laat zien dat warmtenetten naar verwachting belangrijk worden om aan de warmtevraag van de gebouwde omgeving te voldoen. Warmtenetten zijn met name in dichtbevolkte gebieden een verstandige keuze. Juist in deze gebieden is de ruimte schaars. Warmtenetten zullen zowel onder als boven de grond ruimte nodig hebben. De leidingen lopen onder de grond, maar overdrachtstations vragen ook bovengronds ruimte. Ook warmtenetten hebben dus ruimte nodig in elke wijk en straat waarin huizen op een warmtenet aangesloten worden. In de straat liggen ook andere kabels en leidingen, zoals riolering en drinkwaterleidingen, waar in de planning van de werkzaamheden en de inrichting van de ondergrond rekening mee gehouden moet worden. Om deze ruimte te vinden zal veel overleg en afstemming nodig zijn tussen de partij die het warmtenet laat aanleggen, de gemeente en de andere betrokken partijen zoals bewoners en bedrijven.

Brandstoffen

Het produceren en opslaan van waterstof vraagt om ruimte. Naar alle waarschijnlijkheid zal de productie van waterstof passen in het Havenindustriële Complex, maar het heeft ook daar ruimtelijke gevolgen. Zo vraagt een 250MW elektrolyser op dit moment om een gebied van 1 hectare. Wanneer opslag lokaal en bovengronds plaats zal vinden komt

deze ruimteclaim daar nog bij. Wordt er gekozen voor ondergrondse opslag elders in Nederland dan bestaat de ruimteclaim binnen de regio uit de benodigde gasinfrastructuur naar deze gebieden.

Wanneer je waterstof inzet voor stroom of warmte, treedt er conversieverlies op, tot wel 66%. Ook dit heeft ruimtelijke consequenties. Omdat de energievraag van de eindgebruiker niet afneemt, zal er meer energie geproduceerd moeten worden om de conversieverliezen op te vangen. Dit vraagt om extra opwek op land, op zee of in de vorm van import. Alle drie deze opties vergen extra ruimte; windturbines, zonnepanelen, aanlandingspunten maar ook de eerder beschreven grootschalige infrastructuur. Ook de verschuiving van de inzet van brandstoffen voor mobiliteit heeft ruimtelijke consequenties, door een verschuiving in de wijze waarop wij tanken, van fossiele brandstoffen naar elektriciteit en waterstof. Hierdoor zijn er wellicht minder of andere tankstations benodigd.

Integrale afweging nodig

Een integrale aanpak maakt het mogelijk ruimteclaims beter af te wegen. Deze integrale aanpak, van (stedelijke) planning en de ontwikkeling van het energiesysteem kan veel onnodig ruimtegebruik besparen. Omdat netbeheerders een verplichting hebben om aansluitingen te realiseren, kan een integrale aanpak voorkomen dat we hierin 'onhandige' keuzes maken.

Voorbeelden

Een grote energievrager – bijvoorbeeld een laadstation voor stadsbussen – vraagt om uitbreiding van het elektriciteitsnet. Sectoraal plannen kan een situatie geven waar het laadstation ver van een onderstation of bron komt te staan en waarvoor de netbeheerder een nieuwe aansluiting moet realiseren; een uitbreiding van het netwerk en de verdeelstations. Deze ruimteclaim is te voorkomen door in de integrale afweging de plek ook ter discussie te stellen en de laadinfrastructuur zo dicht mogelijk bij de bron/verdeelstation te plaatsen.

Uit een interne studie van de gemeente Leiden, voor Leiden Zuidwest, bleek dat bij het inpassen van alle beoogde ondergrondse systemen er geen ruimte meer zou zijn voor bomen, terwijl hiervoor – in het kader van de klimaataanpak – ook een noodzaak was.

Omdat er sprake is van meerdere transities, is er ook sprake van een grote hoeveelheid aan dergelijke keuzes, elk met een potentiële grote ruimteclaim. Voor deze gecombineerde ruimteclaims is er simpelweg de plek niet; een integrale aanpak is – zeker in de dichte regio Rotterdam Den Haag – noodzakelijk.

RES 2.0

Het is niet realistisch om de hele integrale inpassing en afweging onderdeel te maken van de RES 1.0, hiervoor zijn er nog te veel onzekerheden. Veel van deze vraagstukken zullen een plek krijgen in de RES 2.0, zodat ook andere ruimtelijke thema's meegewogen kunnen worden en de RES een onderdeel wordt van de omgevingsvisies. Voor de RES 2.0 zal er naast het ruimtelijk aspect ook aandacht zijn voor het kostenaspect. Hierbij zal de RES gebruikmaken van vervolgonderzoeken die bijvoorbeeld vanuit de Stroomstudie energie-infrastructuur Zuid-Holland (2021) uitgevoerd zullen worden.

9 Begrippen en bronnen

9.1 Begrippen

9.2 Bronnen

9.1 Begrippen

Begrip	Uitleg
aardwarmte	Zie: geothermie.
acceptatie	Het als legitiem aanvaarden van een ontwikkeling, zonder hier noodzakelijkerwijs voorstander van te zijn.
aftapwarmte	Warmte uit een bedrijf, waarbij sprake is van een verlies van energie om deze warmte te produceren. Deze warmte is niet CO ₂ -vrij.
atelier(s)	(Kennis)bijeenkomst(en) waarin is gewerkt aan de inhoudelijke ontwikkeling van deze RES.
aquathermie	Benutting van warmte of koude uit water. Voorbeelden zijn oppervlaktewater (TEO), afvalwater (TEA) en drinkwater (TED). Deze warmte of koude kan worden gebruikt om gebouwen mee te verwarmen of koelen.
biogas	Mengsel van biomethaan met circa 30-50% CO ₂ en een laag gehalte andere gassen zoals H ₂ S (waterstofsulfide). Het is een product van vergisting van biologisch materiaal.
biograndstoffen	Grondstoffen van biologische oorsprong. Voorbeelden zijn bermmaaisel, mest, houtsnippers etc.
Carbon Capture and Storage (CCS)	Opvangen en opslaan van CO ₂ in de ondergrond.
Carbon capture and utilisation (CCU)	Opvangen van CO ₂ en gebruiken als grondstof voor bijvoorbeeld brandstoffen en plastics.
cascaderen	Trapsgewijs inzetten van warmte om het zo efficiënt en hoogwaardig mogelijk te gebruiken. Bijvoorbeeld: water met een hoge temperatuur (ca. 70 °C) gebruiken om slecht geïsoleerde huizen te verwarmen. Het daarna tot midden-temperatuur (ca. 50 °C) afgekoelde water gebruiken voor andere toepassingen, zoals het verwarmen van beter geïsoleerde huizen.
Consortium	- In de uitvoeringslijn Warmte - De energieregio Rotterdam Den Haag samen met EBN en Invest-NL, heeft een opdracht verleend voor een scenariostudie aan het Consortium van Royal HaskoningDHV, Gradyent en Fakton.

Begrip	Uitleg
doelbereik	De hoeveelheid duurzame energie (in GWh) die potentieel kan worden opgewekt in zoekgebieden, om zo bij te dragen aan de landelijke doelstelling van 35 TWh duurzame energie in 2030.
draagkracht van het landschap	De mate waarin inpassing van duurzame elektriciteitsproductie in het landschap kan plaatsvinden, waarmee de ruimtelijke kwaliteit van dat landschap behouden blijft of versterkt wordt. Dit betekent niet dat overal waar draagkracht is, deze benut zal worden. De draagkracht van verschillende typen landschap is beschreven in verhaallijnen.
draagvlak	Positieve houding of steun t.o.v. een doel, principiële keuze of concreet besluit.
duurzame brandstoffen	Moleculen die als energiedrager gebruikt worden, waarbij netto geen CO ₂ wordt uitgestoten over de gehele keten. Fossiele brandstoffen met inzet van Carbon Capture and Storage (CCS) zijn uitgesloten.
elektriciteit	Een verschijnsel waarbij beweging van elektronen zorgt voor overdracht van energie. Met de term 'elektronen' wordt vaak verwezen naar elektriciteit.
elektrolyse/elektrolyzers	Chemisch proces waarmee water, door middel van elektriciteit, wordt opgesplitst in waterstof en zuurstof.
energiebron	Energiebronnen zijn bijvoorbeeld de zon, de wind, bodemwarmte, fossiele brandstoffen en uranium.
energiedrager	De stoffen aardgas en waterstofgas of het verschijnsel elektriciteit dat energie van de ene plek naar een andere plek brengen. In deze RES wordt de energiedrager 'warm/heet water' aangeduid met 'warmte'. Energiedragers die door het eindverbruik een vlam behoeven, worden in deze RES aangeduid als brandstoffen.
energie-efficiëntie	Niet meer energie gebruiken dan nodig is.

Begrip**Uitleg****Energieperspectief 2050**

Sinds begin 2018 werken 23 gemeenten, 4 waterschappen en de provincie, samen met deskundigen van netbeheerders, maatschappelijke organisaties en ondernemingen, aan een duurzaam energiesysteem. Dit heeft in juni 2019 geresulteerd in de uitgave "Energieperspectief 2050", die een toekomstbeeld geeft met als leidend principe 'betaalbaar, betrouwbaar, veilig, schoon en voor iedereen'. Met een RES 3.0 voorzien we ook een evaluatie van het Energieperspectief 2050.

energiesysteem

Alle onderdelen die zorgen voor de opwek, omzetting, opslag, distributie, transport en gebruik van energie. Zowel technische onderdelen (bijvoorbeeld windmolens, leidingen, warmtepompen) als economische, culturele en institutionele aspecten (bijvoorbeeld prijs, regelgeving en toezicht).

financiële participatie

Investeren in en/of voordeel ervaren van de opbrengsten van een energieproject. Dit kan door middel van mede-eigenaarschap, waardoor omwonenden via een vereniging of coöperatie mee profiteren van het energieproject. Of via financiële (risicodragende) deelname van omwonenden in de vorm van bijvoorbeeld aandelen, certificaten of obligaties.

geothermie

Gebruik van warmte uit de diepe ondergrond vanaf 500 meter en dieper. Voor het verwarmen van huizen, gebouwen, kassen en lichte industrie. Ook wel aardwarmte genoemd.

groengas

Biogas dat is opgewerkt tot aardgaskwaliteit.

hernieuwbare bron

Energiebronnen die niet eindig zijn, zoals zon en wind. Daarmee het tegenovergestelde van fossiele brandstoffen, die wél eindig zijn oftewel 'op raken'.

hoogstedelijk

Gebied met intensief en meervoudig ruimtegebruik en met veel functies (wonen, winkels, kantoren, voorzieningen, infrastructuur, ov) op een klein oppervlak. Soms ook dichtstedelijk genoemd.

Begrip	Uitleg
hoogwaardige energie	Energie die efficiënt kan worden ingezet, zoals elektriciteit, brandstoffen en warmte op (zeer) hoge temperatuur. Laagwaardige energie is vooral warmte op lagere temperatuur.
inclusiviteit	Een toestand waarbij geen sprake is van uitsluiting van mensen of organisaties op wat voor gronden dan ook.
kton	Kiloton; Maat voor de energie die vrijkomt bij een energetische gebeurtenis.
laagwaardige energie	Energie die niet efficiënt kan worden ingezet; vooral warmte op lagere temperatuur.
lokale warmtebron	Warmtebronnen met een lagere leveringstemperatuur (onder 70 °C), die minder geschikt zijn als bron voor regionaal warmtetransport.
natuur	Gebieden met een Natura 2000- of Natuur Netwerk Nederland (NNN)-status.
niet-stuurbare energiebron	Energiebron die niet naar believen aangezet kunnen worden. Het opwekken van elektriciteit uit zonne- en windenergie is alleen mogelijk wanneer de zon schijnt en de wind waait. Warmte opwekken uit restwarmte is alleen mogelijk wanneer de industriële processen die restwarmte produceren, doorgaan.
omzetting	Overdracht van energie van de ene energiedrager naar een andere. Bij omzettingen gaat een deel van de energie verloren als warmte. Soms kan deze lagetemperatuurwarmte alsnog nuttig ingezet worden.
participatieladder	Algemeen gehanteerde indeling van participatieniveaus: 1. Informeren/op de hoogte houden; 2. Raadplegen; 3. Adviseren; 4. Coproduceren; 5. Meebeslissen.
pauzelandschappen	Landschappen van een tijdelijk karakter; gereserveerd voor een andere functie. Voor deze landschappen is een andere bestemming gepland, in de nabije of verre toekomst.
pijplijn (projecten)	Reeds geplande projecten. Voor wind zijn het de projecten met de status 'bouw in voorbereiding'. Voor zon zijn het de projecten waarvoor een SDE-subsidie is aangevraagd, waarbij in de berekeningen van de regionale inzet rekening is gehouden met een realisatiekans van 60%.

Begrip	Uitleg
procesparticipatie	Betrokkenheid in het ontwikkelproces van beleid of strategie. Voor de mate of vorm van betrokkenheid wordt de participatieladder aangehouden.
projectparticipatie	Alle betrokkenheid in de ontwikkeling, bouw en exploitatie van een project. Zowel procesparticipatie als financiële participatie.
regionale warmtebron	Warmtebronnen met een hoge leveringstemperatuur (boven 70 °C) die in aanmerking komen voor (regionaal) transport.
restwarmte	Warmte die vrijkomt in het productieproces, en die zonder verbinding met een warmtenet ongebruikt terecht zou komen in lucht of water. Het is daarmee een restproduct. Er wordt geen extra energie gebruikt om deze warmte te produceren. Bij pure restwarmte wordt geen extra CO ₂ uitgestoten in het productieproces.
RSW	Regionale Structuur Warmte, de officiële naam van het onderdeel warmte in de Regionale Energiestrategie.
ruimtelijk-energetische ontwerpprincipes	Bouwstenen uit het Energieperspectief 2050 waarin specifieke combinaties tussen landschap (ruimte), functie van het landschap en inpassing van duurzame elektriciteitsproductie beschreven staan, inclusief aandachtspunten en randvoorwaarden.
temperatuur van warmtenetten:	
– hogetemperatuur-	Hogetemperatuur (HT): warmtenetten tussen de 70 en 90 °C.
– midentemperatuur-	Midentemperatuur (MT): warmtenetten tussen de 55 en 70 °C.
– lagetemperatuur-	Lagetemperatuur (LT): warmtenetten tussen de 30 en 55 °C.
toekomstbestendig energiesysteem	Energiesysteem dat tijdens en na de veranderingen door de energietransitie blijft functioneren.
TVW	Transitievisie Warmte, opgesteld door gemeenten.

Begrip	Uitleg
TWh	Terawattuur; eenheid voor energie. In het Klimaatakkoord wordt gesproken van 35 TWh. In dat kader zowel als in deze RES gaat het dan om TWh per jaar.
uitvoeringslijn(en)	De inhoudelijke hoofdonderwerpen van de RES. Op basis van deze thema's is de organisatie voor de ontwikkeling van deze RES ingedeeld. De uitvoeringslijnen zijn Warmte, Elektriciteit, Brandstoffen, Communicatie/Participatie en Energiesysteem.
vergassing (superkritische)	Chemisch proces waarbij biomateriaal bij hoge temperatuur wordt verwerkt. Dit proces is nog innovatief. Een recente innovatie is superkritische vergassing. Dit proces heeft veel hogere rendementen dan de bestaande vergistingsmethoden waardoor minder biograndstoffen nodig zijn. En er kan gebruikgemaakt worden van biograndstoffen met een lagere energie-inhoud, zoals grassen.
synfuels	Synthetisch geproduceerde brandstof. Bijvoorbeeld synthetische-kerosineproductie door CO ₂ en groene waterstof samen te voegen. Synthetische kerosine heeft dezelfde eigenschappen als kerosine, maar is niet van fossiele oorsprong. Synfuels is een innovatieve techniek en momenteel nog erg duur.
warmte	Met de term 'warmte' bedoelen we in deze RES warm water dat via een warmtenet wordt vervoerd van een warmtebron (bijvoorbeeld geothermie of restwarmte) naar de eindgebruiker (bijvoorbeeld woningen of glastuinbouw). Deze warmte wordt gebruikt om gebouwen op te warmen en tapwater te verwarmen. Hiermee kan de aardgasketel worden vervangen.
warmtegebied	Aaneengesloten gebied waar warmtenetten een geschikte oplossing kunnen zijn.

Begrip

---

waterstof:
grijze -, blauwe -, groene -

WEQ

---

zoekgebied

Uitleg

Het lichtste gas op aarde. Het komt nauwelijks voor in de natuur en is geen energiebron, maar een energiedrager.

Het kan worden geproduceerd uit aardgas of door middel van elektrolyse.

Grijze waterstof wordt gemaakt uit fossiele bronnen en hierbij komt CO₂ vrij.

Blauwe waterstof is grijze waterstof waarbij de CO₂ wordt opgevangen en via Carbon Capture and Storage (CCS) wordt opgeslagen in de ondergrond.

Groene waterstof wordt gemaakt uit hernieuwbare elektriciteit door middel van elektrolyse.

Woningequivalent. Jaarlijks warmteverbruik in GJ van een gemiddelde woning.

Gebied waarin kansen zijn gevonden voor de inpassing van duurzame elektriciteitsproductie.

Hier vindt verder onderzoek plaats om de regionale inzet te concretiseren.

9.2 Bronnen

Achtergrondnotitie Duurzame brandstoffen van RES Rotterdam Den Haag, 17 april 2020 (met update april 2021)

Achtergrondrapport Kosten- en batenbegrippen in klimaatbeleid van PBL, november 2020

Analyse participatie regionale energiestrategieën Zuid-Holland door +Anderen in opdracht van Provincie Zuid-Holland, mei 2020

Basisinformatie over energie-infrastructuur van Netbeheer Nederland, oktober 2019

Bedrijventerreinen strategie van Provincie Zuid-Holland, september 2020

Collectieve warmtevoorziening RES Rotterdam Den Haag, scenariostudie door het consortium van Gradyent, Fakton, Royal HaskoningDHV, maart 2021

Convenant Ministerie van Economische Zaken & Klimaat, en Gasunie betreffende integraal ontwerp warmtetransportsysteem in Zuid-Holland, 31-10-2019

Duurzaamheidskader biograndstoffen, kamerbrief op Rijksoverheid.nl, 16 oktober 2020

Energieverbruik door huishoudens van CLO op clo.nl/indicatoren

Factsheet elektriciteit van Nationaal Programma RES, 30 april 2020

Factsheet 50% lokaal eigendom van Participatiecoalitie, maart 2020

Fcto-fuel-cells factsheet van U.S. Department of Energy op energy.gov, 2020

Handboek Risicozonering Windturbines van RVO, 2014

Handreiking RES en Arbeidsmarkt van klimaatakkoord.nl, 13-07-2020

Hydrogen Europe document Electrolysers via ec.europa.eu/energy/topics en hydrogeneurope.eu, 2020

Liander.nl, document via liander.nl/sites/default/files/LIA200033_-_flyers_Uitdagingen_energie-transitie_definitief.pdf, 2021

Onderzoek Warmtetransportsysteem Zuid-Holland (WTSZH) door Gasunie, rapport wordt verwacht april 2021

Provinciale waterstofvisie en strategie van Provincie Zuid-Holland, 18 februari 2020

Quicksan Participatie RES Rotterdam Den Haag - Stand van zaken voor bestuurlijk gesprek over rol van inwoners bij de RES door EMMA in opdracht van RES Rotterdam Den Haag, november 2020

Regionale energiestrategieën en het Groene Hart door samenwerkende PARK's, 9 november 2020

RES regio Rotterdam Den Haag – Netimpactanalyse van Westland Infra, Stedin, Liander en TenneT via Netbeheer Nederland, 22 april 2020

Roadmap Next Economy van Metropoolregio Rotterdam Den Haag, 2016

Ruimtelijke toetsende vraag van RES-regio Rotterdam Den Haag door Generation.Energy, maart 2021

Stand van zaken klimaatakkoord gebouwde omgeving van Rijksoverheid, 21 januari 2021

Startanalyse aardgasvrije buurten van PBL, januari 2020

Systeemstudie energie-infrastructuur Zuid-Holland van Provincie Zuid-Holland, CE Delft, Quintel, TNO, via systeemstudie-pzh.hub.arcgis.com, 2021

Waterstof Veiligheid Innovatie Programma (WWIP) via opwegmetwaterstof.nl, 2020

Colofon

Titel

RES 1.0 - Regionale Energiestrategie Rotterdam Den Haag

Fotografie

Branko de Lang, Hoogheemraadschap van Delfland,
Nationaal Programma RES, Willem de Kam, Trias Westland,
Gemeente Zoetermeer, Danny Cornelissen, Shutterstock

Datum 31 maart 2020

Contact via website www.resrotterdamdenhaag.nl

RES Rotterdam Den Haag heeft de grootst mogelijke zorgvuldigheid betracht bij het samenstellen van de RES 1.0. Echter voor onjuistheden en onvolledigheden, op welke grond dan ook, kunnen de samenstellers daarvan op geen enkele wijze verantwoordelijk worden gesteld. Veel dank gaat uit naar alle partijen, bedrijven en personen die aan deze uitgave hebben meegewerkt. Alle resultaten mogen vrij worden gedeeld.

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
385	Albrandswaard	Algemeen	Geen wensen en bedenkingen vanuit raad Albrandswaard	Naar aanleiding van uw verzoek, willen we u laten weten dat we graag onze bijdrage aan de regionale energiestrategie willen blijven leveren. We vinden de zoektocht naar oplossingen voor onze toekomstige energievoorziening belangrijk voor onze bewoners en voor onze gemeente. We gaan graag samen op zoek naar antwoorden op vele vragen hieromtrent. Als reactie op uw vraag naar de wensen en bedenkingen, willen we u laten weten dat het College de verschillende fracties uit de Gemeenteraad heeft gevraagd naar hun wensen en bedenkingen op de concept RES. Hierop is vanuit één fractie een reactie gekomen gericht op participatie en het verder te volgen proces. Verder zijn er geen zienswijzen vanuit de fracties ontvangen, ook niet na verlenging van die termijn. We kijken uit na de volgende fase in dit proces op weg naar de RES 1.0.	Algemeen	Vanuit de gemeente(raad) zijn geen inhoudelijke wensen en bedenkingen ingebracht t.b.v. de RES 1.0.	Geen verwijzing.
237	Barendrecht	Wens: Zon op daken versnellen, en verhogen naar 50% in 2030		Zet in op het versnellen van het aanbrengen van zonnepanelen op daken van woningen, bedrijfspanden en gemeentelijk vastgoed. Deze ambitie mag steviger in de RES worden neergezet. Streven naar het benutten van 50% van de geschikte daken voor het opwekken van zonne-energie.	Elektriciteit	In de RES 1.0 speelt zon op daken een belangrijke rol. De beoogde 40% van het geschikte dakoppervlak per 2030 komt voort uit een lineaire verhouding tot 100% in 2050. De verwachting is dat dit tot 2030 een aanzienlijke inzet vraagt van gemeenten en lokale stakeholders. Natuurlijk is elke gemeente is vrij een hogere ambitie te hanteren en haar beleid daarop in te richten. Een hogere ambitie kan uiteraard op steun en waardering rekenen vanuit de RES en draagt bij aan het realiseren van de gemeenschappelijke ambitie.	Paragraaf 8.3.2 en 8.3.3
238	Barendrecht	Wens: Overkappen parkeerterreinen met zonnepanelen		Zet in op het aanbrengen van overkappingen met zonnepanelen bij de (grotere) parkeerterreinen.	Elektriciteit	Het Kadaster heeft de potentie van zon op parkeerplaatsen in kaart gebracht, inclusief de eigenaren. Met de uitkomsten van het onderzoek is de potentie van parkeerplaatsen inzichtelijk gemaakt. Parkeerplaatsen is één van de zoekgebieden waarop we in de RES 1.0 inzetten. Gemeenten worden gevraagd beleid te ontwikkelen om deze potentie te benutten. De RES ondersteunt daarbij met kennisuitwisseling, data en informatie en monitoring.	Paragraaf 8.3.3
239	Barendrecht	Wens: Gebruik duurzame bronnen		Maak bij de aanleg van een (eventueel) warmtenet alleen gebruik van de aanwezige restwarmte en duurzame bronnen, zoals bv. geothermie. Niet bijstoken d.m.v. gas- of biomassacentrales.	Warmte	In de RES 1.0 schetst de regio de mogelijkheden voor een regionaal warmtesysteem, op basis van een aantal scenario's. Daarbij wordt uitgegaan van warmtebronnen die duurzaam zullen zijn. Zeker in een overgangperiode na de aanleg van warmtenetten kan daarbij aardgas voor de warmtebehoefte tijdens de piek vraag en als back-up nog wel noodzakelijk zijn. Het verstoken van houtige biomassa is geen onderdeel van het onderzoek dat hiervoor uitgevoerd is. Op nationaal niveau is ook aandacht voor de inzet van houtige biomassa voor warmteprojecten. Het kabinet kiest voor een verantwoorde inzet van biograndstoffen met een voortvarende aanpak voor tijdige afbouw van de stimulering van laagwaardige toepassingen zoals het verbranden van hout voor de opwekking van elektriciteit en warmte (https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/10/16/duurzaamheidskader-biograndstoffen).	Paragraaf 8.2
240	Barendrecht	Wens: Meer aandacht voor innovatie		Wij willen creatieve en innovatieve oplossingen stimuleren. Innovatie wordt kort benoemd in de Concept RES, maar moet een prominente rol krijgen in het verhaal.	Algemeen	De RES gaat t.a.v. de onderdelen van het energiesysteem uit van bewezen oplossingen. Innovaties worden vanzelfsprekend in de RES meegenomen zodra deze beproefd bijdragen aan opwekking van duurzame energie. Om de RES actueel te houden wordt deze elke twee jaar herzien. Om o.a. te bepalen welke rol (huidige) innovaties kunnen spelen wordt er actief gemonitord.	Geen specifieke locatie in de tekst, is verweven. O.a. paragraaf 5.3, paragraaf 8.4
241	Barendrecht	Bedenking: Prioritering energiebronnen is lokale afweging		In de Concept RES worden verschillende energiebronnen (warmtenet, elektriciteit en gas) benoemd voor de verwarming van de gebouwde omgeving. De keuze voor het type warmtebron vereist maatwerk en kan per wijk (of mogelijk zelfs per buurt) verschillen. De keuze waar welke warmtebron wordt ingezet is een lokale afweging. Deze keuze wordt uiteindelijk gemaakt in onze wijkplannen, die door de raad van de gemeente Barendrecht, in samenwerking met onze stakeholders, worden vastgesteld.	Warmte	De RSW richt zich op de mogelijke meerwaarde die een bovengemeentelijke warmte-uitwisseling heeft. Het is uiteindelijk aan de gemeenten zelf om te beslissen welke keuzes ze hierin maken. De regio treedt daarbij niet in de autonomie van gemeenten.	Paragraaf 2.1 - 3
242	Barendrecht	Bedenking: Meer aandacht voor energiebesparing		In de Concept RES ligt vooral de focus op het benutten van de beschikbare warmte en het opwekken van duurzame energie door zon en wind. Naast het opwekken van energie is energiebesparing, o.a. door isolatie van panden, minstens zo belangrijk. Hier wordt echter nauwelijks aandacht aan besteed in de Concept RES. Hierdoor ontbreekt een overzicht in de totale energievraag. In de RES 1.0 moet het onderwerp energiebesparing duidelijker als één van de pijlers worden opgenomen en verder worden uitgewerkt.	Algemeen	Energiebesparing speelt een belangrijke rol. Dat zal ook in de RES 1.0 zo (nadrukkelijker) benoemd worden. Het voortouw voor de besparingsopgave ligt bij de gemeenten; de RES-organisatie heeft hierbij nu geen rol. In de voorbereiding van de RES 2.0 zal met regipartijen bepaald worden welke verdere, ook regionale invulling, het thema besparing krijgt.	Paragraaf 3.2, paragraaf 6.1, paragraaf 8.2.1
243	Barendrecht	Bedenking: Meer aandacht voor opslag energie		In de Concept RES wordt er nauwelijks ingegaan op de opslag van energie. In de RES 1.0 moet er meer duidelijkheid komen over de mogelijkheden voor opslag en de ruimtelijke impact hiervan.	Systeemanalyse	In de RES (onderdeel Systeem) wordt de noodzaak van opslag opgenomen en aandacht gevraagd voor de ruimtelijke impact van verschillende keuzen. Er is geen inhoudelijke analyse die inzicht geeft in hoeveel opslag er nodig is en welke ruimtelijke impact de verschillende keuzen hebben.	6.1
244	Barendrecht	Bedenking: Zorgvuldig inpassen van grootschalige opwekking in natuur en landschap		In de Concept RES staat de draagkracht van het landschap centraal. Wij omarmen dit principe. Juist om deze reden zijn we kritisch op de aanleg van grootschalige zon- en windparken in het open landschap, recreatiegebieden en kwetsbare natuurgebieden. Opwekking van duurzame energie moet passend zijn bij de maat en schaal van het landschap en zorgvuldig worden ingepast.	Elektriciteit	In de RES 1.0 is een nadere uitwerking gegeven van de zoeklocaties en de verhaallijnen, waaronder 'open landschap'. specifieke situaties vragen daarentegen ook maatwerk met inachtneming van het leidende principe: draagvlak van het landschap. Na de RES 1.0 kan vervolg worden gegeven aan de uitwerking van de zoeklocaties met als beoogd doel realisatie. Daartoe zullen gebiedsprocessen opgestart moeten worden onder aansturing van de gemeenten. In de RES 1.0 zullen verschillende voorbeelden van inpassing beschreven worden.	Dit komt op meerdere plekken terug, bijvoorbeeld in paragraaf 4.3, 7.3 en een uitgebreidere toelichting van de verhaallijnen vindt u in paragraaf 8.3.4 (frame 1)
245	Barendrecht	Bedenking: Participatie stakeholders		Graag meer aandacht voor participatie van stakeholders in het proces van de Concept RES naar de RES 1.0. In de Concept RES wordt dit nu overgelaten aan de lokale overheid. Het is uiteraard belangrijk dat gemeenten dit zelf kunnen invullen, maar alle 23 gemeenten doorlopen een vergelijkbaar proces. Om het wiel niet steeds opnieuw uit te vinden is meer regie en ondersteuning vanuit de RES gewenst.	Communicatie	Draagvlak is een belangrijke voorwaarde voor het slagen van de energietransitie en volgens afspraak zijn proces- en projectparticipatie middelen die door de gemeenten ingezet worden. De regio faciliteert/stimuleert voornamelijk met kennisoverdracht en breed bruikbare producten en maakt gebruik van breed inzetbare materialen van NP RES / andere regio's om eraan bij te dragen dat "het wiel niet steeds opnieuw uitgeden moet worden". Richting RES 1.0 en in de RES 1.0 is aandacht besteed aan het gemeenschappelijke proces. (Inwonersparticipatie wordt volgens afspraak niet door de regio uitgevoerd).	7.6, 2.2, 2.3
246	Barendrecht	Bedenking: Concept RES nog te abstract		De Concept RES is nog vrij abstract en weinig concreet. Hierdoor is de (ruimtelijke) impact op lokaal niveau nog moeilijk in te schatten. De RES 1.0 moet meer duidelijkheid geven in de impact en de opgave voor elke afzonderlijke gemeente.	Algemeen	Dit is de focus van het proces van de RES 1.0: daar waar mogelijk concretiseren we de opgave. Bijvoorbeeld in de zoekgebieden en door deze te voorzien van een techniekeuze. Hierin speelt u als gemeente een belangrijke rol: het maken van integrale, lokale afwegingen is een lokale aangelegenheid. Vanzelfsprekend met hulp/ondersteuning van de regio waar mogelijk. In de uitvoeringslijn Warmte is het streven om in de RES 1.0 enkele kansrijke regionale warmteontwikkelingen te identificeren.	Paragraaf 3.2, paragraaf 3.3, paragraaf 5.2, paragraaf 7.3, paragraaf 8.2, paragraaf 8.3
247	Barendrecht	Bedenking: Aanleg warmtenet ruimtelijke impact op openbare ruimte		Om een warmtenet aan te leggen moeten de straten worden opengemaakt. Daarnaast vraagt de aanleg van een warmtenet veel ondergrondse ruimte. De aanleg van een warmtenet heeft hierdoor een grote ruimtelijke impact op de openbare ruimte. Dit biedt kansen, maar kan ook voor bedreigingen zorgen. Graag meer aandacht voor deze ruimtelijke aspecten in de RES 1.0.	Warmte	De notie dat warmtenetten (mn in de ondergrond) meer ruimte innemen dan elektriciteit en gasleidingen zal worden benoemd. De beoordeling of dit een knelpunt zou kunnen zijn is heel locatiespecifiek en ligt derhalve op gemeentelijk niveau, als onderdeel van de beoordeling van haalbaarheid van warmtenetten in een gemeentelijke wijk. Het valt om die reden buiten de scope van de RES.	Paragraaf 3.1

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
248	Barendrecht	Wensen: Betaalbaar en haalbaar		Wij zijn het eens met het uitgangspunt 'een betaalbare, betrouwbare, veilige en schone energievoorziening voor iedereen'. Een belangrijke vraag hierbij is 'wie betaalt wat?'	Algemeen	De concretisering van verdeling van kosten is een belangrijk onderdeel van de strategie en vraagt om goede samenwerking in de regio. Hierover moeten afspraken gemaakt worden.	Paragraaf 2.4, paragraaf 8.2.4, paragraaf 8.2.3 (ad 2 economische analyse), paragraaf 8.3.4 (frame 2, financiële haalbaarheid)
249	Barendrecht	Bedenkingen: Lokale afweging ruimtelijke opgaven		De energietransitie is niet de enige opgave waar wij de komende jaren voor staan. Er zijn vele maatschappelijke ontwikkelingen en behoeften, zoals bv. de woningbouwopgave, die invloed hebben op onze leefomgeving. Al deze opgaven en behoeften moeten ruimtelijk tegen elkaar worden afgewogen of slim aan elkaar worden gekoppeld. Deze integrale afweging wordt gemaakt in onze omgevingsvisie en niet in de RES.	Algemeen	Wij onderschrijven dat er vele opgaven zijn waar in de regio invulling aan wordt gegeven. We onderschrijven ook dat uw omgevingsvisie een instrument is waarin u deze afweging kunt maken. Dit is aan u; regionaal werken we samen om te concretiseren hoe de energietransitie hier in (zou kunnen) pas(t)sen.	Paragraaf 8.3.1 en in paragraaf 8.3.4
250	Barendrecht	Wens: Meer aandacht voor ruimtelijke aspecten en belangen		De energietransitie heeft een grote ruimtelijke impact op de openbare ruimte en op ons landschap. Daarbij is de energietransitie niet de enige ruimtelijke opgave waar de gemeente Barendrecht voor staat. Zo ligt er ook een woningbouwopgave vanuit de Provincie Zuid-Holland. Tegelijkertijd neemt de behoefte om in de nabijheid van je huis te recreëren alleen maar toe. De druk op de openbare ruimte en de resterende groene gebieden is groot. Het is wenselijk om het landschap integraal te benaderen en niet alleen vanuit het oogpunt van de energietransitie. Hier moet ook binnen de RES meer aandacht voor zijn.	Algemeen	Wij onderschrijven dat er vele opgaven zijn waar in de regio invulling aan wordt gegeven. In uw beleid kunt u de afweging tussen deze opgaven maken. Dit is aan u; regionaal werken we samen om te concretiseren hoe de energietransitie hier in (zou kunnen) pas(t)sen. Integraliteit krijgt daarbij ook regionale aandacht in de vorm van bijvoorbeeld een onderzoek naar ruimtelijke samenhang met bovenregionaal beleid.	Paragraaf 2.2, paragraaf 4.2, paragraaf 4.3, paragraaf 7.1, paragraaf 7.3 en paragraaf 8.3.4
251	Barendrecht	Wens: Meer aandacht voor vernieuwende financiële constructies/ projecten		In de Concept RES wordt de betaalbaarheid als uitgangspunt genomen. Dit onderschrijven wij van harte. In de praktijk zijn de financiën echter wel vaak een drempel of obstakel. Om deze reden moet binnen de RES niet alleen aandacht zijn voor technische innovaties, maar ook voor financiële 'innovaties' of creatieve, vernieuwende financiële constructies, die kunnen worden bedacht.	Algemeen	Dank voor uw onderschrijving van dit uitgangspunt. Financiële haalbaarheid is een belangrijke randvoorwaarde om succesvol de transitie door te kunnen maken. Er wordt gestreefd naar een zo goed mogelijk inzicht in zowel stimuleringsregelingen (zoals SDE, saldering) als wet- en regelgeving. Uw inzicht biedt een nieuw perspectief en is een relevant aandachtspunt bij de concrete uitwerking van de strategie.	Paragraaf 2.4 en paragraaf 8.2.4
252	Barendrecht	Bedenking: Veiligheid opslag en transport energie opnemen		Binnen de gemeente Barendrecht is externe veiligheid, o.a. door het transport van gevaarlijke stoffen op de HSL lijn en de snelwegen, een belangrijk thema! Juist om deze reden moeten de veiligheidsaspecten van de opslag en transport van energie (in het bijzonder waterstof) in beeld worden gebracht en worden benoemd in de RES.	Algemeen	De regio richt zich op een betrouwbare, schone, betaalbare en veilige energievoorziening voor iedereen in de regio Rotterdam Den Haag in 2050. We onderschrijven dat veiligheid een belangrijk aspect is van de energietransitie. Momenteel worden er op het gebied van waterstof in Nederland meerdere pilots uitgevoerd om de veiligheid van waterstof nader te onderzoeken. Tot aan 2030 voorziet de RES naast dit soort pilots geen rol voor waterstof in de gebouwde omgeving.	Paragraaf 5.3, paragraaf 7.6
253	Barendrecht	Wens: Meer aandacht voor onzekerheden in de toekomst		De Concept RES stippelt de route uit voor de periode tot aan 2030. De toekomst laat zich echter lastig voorspellen. Innovaties, economische vooruitzichten en maatschappelijk en politiek draagvlak zijn enkele voorbeelden van factoren die van invloed zijn op de snelheid, haalbaarheid en betaalbaarheid van de energietransitie. In de RES moet meer aandacht zijn voor deze onzekerheden en ruimte worden geboden om tussentijds te versnellen of te vertragen.	Algemeen	Dank voor uw inzicht. In de RES maken we een strategie om op basis van nu bekende technieken invulling te geven aan de nationale doelstelling. Innovaties worden daar in volgende versies van de RES vanzelfsprekend in meegenomen: ontwikkeling van technologie gaat snel en daar willen we ook in deze regio de vruchten van plukken. Het proces van herijken van de RES elke twee jaar is onder andere bedoeld om nieuwe inzichten en ontwikkelingen een plek te geven. Desalniettemin is er altijd sprake van onzekerheid bij toekomstige ontwikkelingen. Om die reden maakt bijvoorbeeld de systeemstudie ZH gebruik van scenario's en niet van een uitgestippeld pad; zo wordt gewerkt met een bandbreedte waarbinnen innovaties een plek kunnen krijgen.	O.a. paragraaf 1.1, paragraaf 8.2.2, paragraaf 8.3.1
254	Barendrecht	Bedenking: Samenwerking in regio Rotterdam Den Haag vetrekpunt, maar geen vast gegeven		Het samenwerkingsverband in de regio Rotterdam Den Haag is een stevige basis, maar is voor het college van Barendrecht geen vast gegeven. Er liggen wellicht ook kansen voor projecten of samenwerkingen buiten deze regio. Het zou in de toekomst mogelijk moeten zijn om op kleinere schaal of juist op grotere schaal of in andere samenwerkingsverbanden samen te werken. De RES moet om deze reden de ruimte bieden om ook in andere samenstellingen, zowel binnen als buiten de regio, samen te werken aan de (landelijke) ambitie om in 2050 (bijna) CO2 neutraal te zijn.	Algemeen	We onderschrijven de stevige basis in onze regio. Uiteraard staat het staat de gemeente Barendrecht altijd vrij om voor concrete initiatieven en projecten ook met specifieke clusters van gemeenten, binnen of buiten de regio samenwerkingsverbanden aan te gaan.	Geen verwijzing.
255	Brielle	Inwoners van de gehele regio moeten de kans krijgen om over hun woonomgeving en werkomgeving mee te denken over de te nemen maatregelen. Het moet niet alleen van bovenaf worden opgelegd. De energieverbruiken van de diverse wijken en industriegebieden moeten verzameld worden om inwoners meer inzicht te geven en resultaten te boeken.		Inwoners zullen meer inzicht en betrokkenheid krijgen over de RES door bovenstaande opmerkingen. Hierdoor zullen ze meer bereid zijn maatregelen te nemen. Ook is er meer kans dat er voorstellen uit de bevolking komen die direct draagkracht hebben om te worden ingevoerd.	Algemeen	Monitoring van bijvoorbeeld de zoekgebieden is onderdeel van onze werkzaamheden binnen de RES. Het is aan de gemeente in hoeverre zij deze gegevens willen delen met hun inwoners, gezien inwonerparticipatie een gemeentelijke aangelegenheid is. De regio draagt hieraan bij met kennis/communicatie waarin suggesties als deze worden verwerkt.	O.a. paragraaf 2.3, paragraaf 2.4, paragraaf 3.3, paragraaf 7.1, figuur 8.1
256	Brielle	RES - compensatie	De raad van Brielle draagt het college op zorg te dragen voor compensatie van de relatief grote opgave van de sub regio Voorne-Putten	De opgave voor de sub regio Voorne-Putten is verhoudingsgewijs groot. Vanuit het perspectief van Voorne-Putten/de gemeente is het grote aandeel in lijn met de eigen ambitie uit de Routekaart 2040 en om die reden acceptabel. Tegelijkertijd is sprake van een onevenredige verdeling ten opzichte van andere zoekgebieden die vergelijkbaar van omvang zijn. Dit grote aandeel moet op de één of andere wijze gecompenseerd worden, zodat er extra in het landschap geïnvesteerd kan worden, dan wel dat de gemeente gefaciliteerd wordt in de uitvoering hiervan.	Elektriciteit	In de regio is voor de zoekgebieden voor grootschalige elektriciteitsproductie gekozen voor een aanpak die gestoeld is op de kwaliteit van de ruimtelijke inpassing.. Dat leidt inderdaad tot een verdeling van de zoekgebieden en daarmee in potentie ook het gedeelte dat gerealiseerd wordt die niet gelijk is aan b.v. omvang van een gemeente, inwoneraantallen of anderszins. De uur de gemeente nagestreefde aanpak, het integraal aanpakken van opgaves, verbonden waar dat kan en een zorgvuldig proces vindt steun binnen de regio. en in de RES 1.0. Daarmee is een belangrijke stap gezet waarmee blijvend aandacht kan worden gegeven aan de gebiedsgerichte uitwerking van de opgave. Ook wordt het punt van compensatie, in middelen, natuurwaarden of enerzins hiermee geagendeerd t.b.v. de fase na vaststelling van de RES 1.0	N.v.t. (paragraaf 7.3 beschrijft het proces)
257	Brielle	Recreatieve energielandschappen	Zet bij de uitwerking van het zoekgebied voor duurzame energiebronnen langs de A 15 en de verhaallijn recreatief energielandschap in op investeringen in het landschap en het behoud van een gezonde en aantrekkelijke woon- en leefomgeving in en rond de kernen.	Het verder uitbreiden van de groenstructuur in de noordrand van Voorne-Putten tot een robuuste, landschappelijke buffer biedt mogelijkheden om zonnepanelen en windmolens in te passen, de recreatieve potentie beter te benutten en het zicht op het Haven Industrieel Complex en windmolens te beperken. Door te investeren in het landschap kan de draagkracht van het landschap voor de inpassing van duurzame energiebronnen worden vergroot. De inpassing van duurzame energiebronnen is alleen wenselijk wanneer een gezonde woon- en leefomgeving in en rond de kernen wordt gewaarborgd met aandacht voor de draagkracht van het landschap.	Elektriciteit	Deze wens en bespiegeling wordt volledig ondersteund in de RES 1.0, waarin wordt gekeken naar mogelijkheden voor inpassing van opwekking van hernieuwbare energie op basis van de draagkracht van het landschap. Alleen daar waar de inpassing het landschap behoud of zelfs versterkt, worden locaties nader onderzocht. Dit wordt onder andere beschreven in de uitdieping van de verhaallijnen.	Dit komt op meerdere plekken terug, bijvoorbeeld in paragraaf 4.3, 7.3 en een uitgebreidere toelichting van de verhaallijnen vindt u in paragraaf 8.3.4 (frame 1)
258	Brielle	Organiseer maatschappelijke betrokkenheid	Zorg dat alle inwoners en relevante stakeholders de mogelijkheid krijgen om zowel in de voorbereidende beleidsfase van het RESproces, als in de projectfase kunnen meedenken en bij de energieprojecten kunnen meeprofiten.	De energietransitie heeft de komende jaren grote invloed op de inwoners van Voorne-Putten. De keuzes die in de RES gemaakt worden, brengen in een latere fase zichtbare ingrepen in hun directe leefomgeving met zich mee, bijvoorbeeld door de komst van windmolens of zonnepanelen. Het in een zo vroeg mogelijk stadium betrekken van inwoners, maatschappelijke organisaties, ondernemers en marktpartijen bij de ontwikkeling van de RES komt het maatschappelijk draagvlak voor de ingrepen ten goede en maakt de (ruimtelijke inpassing van de) energieprojecten beter. Bovendien beschikken zij over kennis van de regio die de kwaliteit van de RES kan vergroten.	Communicatie	Draagvlak is een belangrijke voorwaarde voor het slagen van de energietransitie. (Vroegtijdige) proces- en projectparticipatie zijn daartoe middelen die door de gemeenten ingezet worden. De regio faciliteert/stimuleert voornamelijk met kennisoverdracht (inclusief breed bruikbare producten). Richting RES 1.0 en in de RES 1.0 wordt hieraan aandacht besteed zowel in de uitvoeringslijnen als in de communicatieaanpak. Inwonersparticipatie wordt volgens afspraak niet door de regio uitgevoerd.	2.3, 7.1, 8.1, document in hele document verwerken

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
259	Brielle	Instrumentarium voor het stimuleren van zon op dak in gebouwd gebied	Maak instrumentarium beschikbaar om kleinschalige opwekking van zonne-energie op daken te stimuleren, geef als gemeente het goede voorbeeld en stel daarbij ambitieuzer maar realistische doelstellingen.	Er zijn nog vele, mogelijk geschikte daken die onbenut blijven voor zonne-energie. Het aanbrengen van zonnepanelen op eigen dak wordt door belastingvoordeel en gemeentelijke duurzaamheidsleningen gestimuleerd, maar vergt alsnog een eigen investering. De gemeente kan (en wil) het aanbrengen van zonnepanelen op particuliere woningen niet verplichten. De brancheorganisatie van Nederlandse experts in zonne-energie heeft een Handreiking Versnelling Zon op Dak uitgebracht, die het instrumentarium beschrijft voor het stimuleren voor zonne-energie op daken.	Elektriciteit	Zon op daken & parkeerplaatsen biedt veel mogelijkheden en heeft binnen RES 1.0 een belangrijke plaats. Veel partijen onderkennen het belang en werken aan het minimaliseren van belemmeringen. Fijn te zien dat stakeholders zoals brancheorganisaties hulpmiddelen ontwikkelen om kennis te delen. We zullen nuttige informatie die kan bijdragen aan realiseren ambities als bijlagen opnemen.	Paragraaf 8.3.3
260	Brielle	Flankerend beleid	De raad van Brielle draagt het college op om met de provincie in overleg te gaan om nieuw beleid (door de provincie) te laten ontwikkelen en vast te stellen ten aanzien van grote- en kleine windmolens en zonneweides, zodat de RES-opgave gerealiseerd kan worden.	De opgave van de RES kan alleen uitgevoerd worden als flankerend beleid van Rijk en provincie Zuid-Holland hiervoor voldoende ondersteuning biedt. Nu levert het echter juist beperkingen op. Verschillende gekozen locaties in de RES voor windmolens (zoals het Haringvliet) en zonneweides in de polders in het middengebied van Voorne-Putten passen echter niet in het huidige beleid van de provincie Zuid-Holland. Het Rijk dient faciliterend te zijn ten aanzien van met name de betaalbaarheid voor burgers, bedrijven en andere overheden via bijvoorbeeld subsidies en mogelijkheden voor verschillende vormen van leningen zoals gebouwgebonden financiering.	Warmte	Wij nemen kennis van uw standpunt en zijn het met u eens dat er randvoorwaardelijk voor een succesvolle uitwerking van de RES 1.0 bereidheid nodig is bij hogere overheden om de ruimtelijke consequenties van keuzes voor hernieuwbare energie te doorgronden en mee te werken aan mogelijke concrete verzoeken. Vanuit de RES is het leidend principe draagkracht van het landschap hierin bepalend mede in samenspraak met u als gemeente en de door u genoemde hogere overheden.	Paragraaf 3.3 - 6
261	Brielle	Voorne-Putten energieneutraal als maximale ambitie	De maximale inzet voor Voorne-Putten is een energieneutraal Voorne-Putten	Voorne-Putten heeft de ambitie om in de toekomst energieneutraal te worden. De RES is een van de instrumenten om invulling te geven aan deze ambitie. Uit een landschappelijke verkenning naar de inpassing van de energietransitie op Voorne-Putten blijkt dat het vanuit landschappelijk aan te tasten. Energieneutraal is voor Voorne-Putten dan ook het uitgangspunt voor haar maximale bijdrage in de RES.	Algemeen	Uw ambitie is ontzettend mooi, het is fijn om te horen dat u de RES als instrument inzet om invulling aan uw streven te geven. Dat is gebieden dat energieneutraliteit het hoogst haalbare is met inachtneming van de draagkracht van het landschap dan nemen we hier notie van.	Geen verwijzing.
262	Brielle	Mogelijke rol alternatieve technieken en	Monitor doorlopend de mogelijke rol en opschikbaarheid van andere dan de bewezen technieken voor de opwek en opslag van elektriciteit, zoals de toepassing van waterkracht en waterstof, ten behoeve van de herijking van de RES.	De concept RES richt zich op het gebied van de grootschalige opwek van elektriciteit hoofdzakelijk op wind- en zonne-energie. Andere duurzame alternatieve bronnen en opslagmethoden worden niet uitgesloten, maar vallen wel buiten de focus. De monitoring van de mogelijke rol van andere duurzame alternatieven en innovaties moet een significantere plaats krijgen in het proces van de RES. Ook de technieken die op dit moment nog een langere ontwikkeltijd hebben dan voor de tijdschijf van 2030. Deze technieken kunnen hiermee bij de aanscherping/aanpassing van de RES'en iedere twee jaar mogelijk een significantere bijdrage leveren aan de energievraag dan op dit moment kan worden voorzien.	Warmte	Vanuit het Klimaatakkoord/ Nationaal Programma RES is bepaald dat de RES zich richt op grootschalige bewezen opwek- technieken. Dat nu voor elektriciteit zon en wind. De RES wordt elke twee jaar herzien. Op deze wijze kunnen we ook bepalen hoe innovaties zich ontwikkelen en welke plek ze binnen de RES krijgen.	Paragraaf 1.2 - 1.3 - 8.1
263	Brielle	Financiële voordelen energietransitie	Neem in de RES 1.0 op dat de regio afhankelijk is van beleid op Rijksniveau voor bewustwording en faciliteren van financiële voordelen energiebesparing en aanleg zon op daken.	Door energie te besparen in de gebouwde omgeving hoeft er minder geïnvesteerd te worden in duurzame bronnen en kan bovendien geld bespaard worden. Bewustwording over de voordelen en mogelijkheden van energiebesparing kan worden verstrekt door informatie en communicatiecampagnes op landelijk en gemeentelijk niveau. Tegelijkertijd vraagt optimale benutting van het dakpotentieel voor de opwek van zonne-energie grote investeringen. De terugverdientijd hangt af van landelijke subsidies en wet- en regelgeving, het mogelijke alternatief voor de salderingsregeling en financieringsinstrumenten. Ook hier ligt een taak voor het Rijk.	Algemeen	Energiebesparing speelt een belangrijke rol. Dat zal ook in de RES 1.0 zo (nadrukkelijker) benoemd worden. In de RES-regio wordt de noodzaak van goede randvoorwaarden onderkend. Er wordt gestreefd naar een zo goed mogelijk inzicht in zowel stimuleringsregelingen (zoals SDE, saldering) als wet- en regelgeving. Daarmee brengen we in beeld welke randvoorwaarden er (nationaal) moeten worden ingevuld om succesvol de transitie door te kunnen maken.	Paragraaf 3.2, paragraaf 6.1, paragraaf 8.2.1
264	Brielle	Afstemming met andere RES-regio's	Vraag de regio de afstemming met de RES regio's Goeree-Overflakkee en de Hoeksche Waard te faciliteren.	Voorne-Putten en de eilanden Goeree-Overflakkee en de Hoeksche Waard vormen samen de Zuid-Hollandse Delta. De RES'en van de regio's Rotterdam-Den Haag, Goeree-Overflakkee en de Hoeksche Waard kunnen een grote impact hebben op de ruimtelijke kwaliteit van de Zuid-Hollandse Delta als geheel. Afstemming over de ruimtelijke uitwerking van de strategieën van de verschillende RES-regio's is daarom wenselijk.	Algemeen	Dit heeft in het proces naar de RES 1.0 meer aandacht gekregen, o.a. door het onderzoeken van zoekgebieden in samenhang met bovenregionaal beleid. Afstemming met buurgemeenten buiten de RES-regio en buurregio's kan vanzelfsprekend altijd plaatsvinden op zoekgebiedniveau en wordt door het RES team toegejuicht. De lijntjes met de verschillende regio's uit de provincie zijn kort, dus daar waar nodig kan inhoudelijk worden afgestemd.	Paragraaf 8.3.4 (frame 2, aansluiting bij omliggende RES-regio's, aansluiting bij Groene Hart)
265	Brielle	Haalbaarheid proces	Vraag de regio om landelijk het signaal af te geven dat de hoge ambitie, om de RES 1.0 begin 2021 gereed te hebben, grote impact heeft op het proces.	De uitwerking van de concept-RES naar RES 1.0 dient op basis van het Nationaal Programma RES begin 2021 gereed te zijn. Voor het ontwikkelen van een realistisch en kwalitatief aanbod is nodig een integrale gebiedsgerichte uitwerking van de opgave, afstemming met omliggende RES-regio's, draagvlak onder grondeigenaren en inwoners, toets van de financiële en technische haalbaarheid en wijziging van het provinciaal en gemeentelijk omgevingsbeleid. Dit vraagt om grote maatschappelijke, bestuurlijke en ambtelijke inzet. De planning om te komen tot een RES 1.0 is daarmee krap, waardoor de zorgvuldigheid van het proces onder druk staat.	Algemeen	We onderkennen dat het een uitdagend proces is, waarbij veel van ons allen wordt gevraagd. Tegelijkertijd hebben we ons aan dit proces gecommitteerd en werken we samen naar het best mogelijke resultaat.	Geen verwijzing.
266	Brielle	Alle inwoners moeten tegen betaalbare voorwaarden toegang houden tot leverantie van energie teaan gelijke tarieven.	Zorg dat alle inwoners toegang blijven houden tot een betaalbare leverantie van energie tegen gelijke tarieven. Neem dit uitgangspunt op bij de verdere ontwikkeling van de RES in de komende periode en voorkom hiermee dat de specifieke aandacht voor de RES de basisvraag omtrent beschikbaarheid van energie gaat verdringen om zodoende ieder gelijke kansen op betaalbare energie (elektriciteit en warmte) te kunnen bieden.	Energie behoort tot de elementaire levensbehoeften van mensen. De privatisering van energieleveranciers, zoals bij de recente verkoop van de aandelen ENECO, maakt inwoners afhankelijk van private aanbieders van energie. Ondanks de ambitieuze doelstellingen opgenomen in de RES lijkt het ons van eminent belang om af te spreken en vast te leggen dat alle inwoners van onze gemeente toegang blijven houden tot betaalbare energie en zou de doorontwikkeling in het kader van de RES een bijdrage moeten leveren aan een schoner en duurzamer Nederland.	Algemeen	Dank voor uw aandachtspunt. De toegankelijkheid van energieleverantie is een van de randvoorwaarden voor een succesvolle energietransitie. Het is een landelijke vraag/opgave, waarover het gesprek gevoerd wordt.	Paragraaf 2.4, paragraaf 8.2.4
267	Brielle	Zoek goede balans tussen elektriciteit opgewekt uit wind en zon en niet weersafhankelijke elektriciteit in combinatie met de opslag van elektriciteit waarbij waterstof niet mag worden verwaarloosd	Stabiliteit van het elektriciteitsnet waarborgen door slimme combinatie van weersafhankelijke en niet-weersafhankelijke elektriciteitsproductie in combinatie met elektriciteitsopslag. Waterstof kan hierbij dienen als opslagmedium maar ook als voorziening in de warmte sfeer.	Voor een stabiel elektriciteitsnet moeten vraag en aanbod altijd in evenwicht zijn. Bij een te hoog percentage weersafhankelijke elektriciteitsproductie vermindert de stabiliteit van het net, tenzij er voldoende (dure) reserve productiecapaciteit dan wel opslag van elektriciteit aanwezig is. Wij verzoeken alvorens keuzes te maken goede berekeningen uit te laten voeren naar de stabiliteit van het net, waarin ook de optie van diverse vormen van elektriciteitsopslag meegenomen wordt	Elektriciteit	De nieuwe vormen van energieopwek en energievraag vragen om een aanpassing van het energiesysteem. Dit is onderdeel van de netimpactanalyse en de systeemanalyse. Dit wordt onderkend en wordt besproken. Het is een continu doorlopend onderzoek. In de RES richten we ons niet op het realiseren van opwekking van duurzame energie waarmee we in onze eigen energiebehoefte kunnen voorzien: we zoeken naar mogelijkheden waarmee we bij kunnen dragen aan de nationale doelstelling van 35 TWh. Ontwikkelingen op het gebied van toenemende energie zijn desalniettemin een belangrijk onderzoekspunt. Daarom is door de netbeheerders een netimpactanalyse uitgevoerd t.a.v. de regionale inzet.	Paragraaf 8.3.4 (frame 3, netimpact), en hoofdstuk 6
268	Brielle	Samenwerking met het bedrijfsleven in de regio	Energieleveranties vanuit wind en zon laten zich niet goed afstemmen op de energieleveranties die niet afhankelijk zijn van de natuur. Vraagbehoefte vanuit het bedrijfsleven en de industrie kan mogelijk beter afgestemd worden op het gebruik van particulieren. Probeer een wisselwerking te laten ontstaan door uitwisseling van energie bijvoorbeeld door warmte die wordt opgewekt door de industrie terug te leveren aan huishoudens in de regio.	Er dient een optimale afstemming te zijn bij de levering van energie tussen particulieren en bedrijfsleven. Hierover moeten vooraf goede afspraken worden gemaakt om te voorkomen dat er overcapaciteit nodig is om pieken in de leveranties op te moeten vangen.	Warmte	U tipt een belangrijk punt aan: ervoor zorgen dat er weersafhankelijk voldoende duurzame energie voorradig is en zoeken naar een balans tussen vraag en aanbod zijn belangrijke vragen. Dit krijg nu al aandacht i.s.m. de uitvoeringslijnen systeemshang en brandstoffen. In de toekomst zal dit concreter kunnen worden onderzocht, omdat potentiële locaties voor opwekking van duurzame energie dan concreter worden.	Paragraaf 2.4

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
269	Brielle	Betaalbaarheid en haalbaarheid energietransitie voor iedereen	Neem in de RES 1.0 op dat de regio mede-afhankelijk is van beleid op Rijksniveau voor bewustwording en faciliteren van financiële voordelen energiebesparing en aanleg zonnepanelen op daken. In een gezamenlijke lobby naar de RES 1.0 van Voorne-Putten richting de regio. Het belang van financiële en wettelijke randvoorwaarden moeten benadrukt worden en naar voren komen in gezamenlijke lobby van Voorne-Putten richting de regio.	Een van de grootste zorgen in deze energietransitie voor Voorne-Putten is de betaalbaarheid en haalbaarheid voor iedereen. Financiële en wettelijke randvoorwaarden zijn essentieel voor de uitvoering van het Klimaatakkoord, maar daarmee ook voor hetgeen is opgeschreven in de RES. Dit kan niet genoeg benadrukt worden in de gezamenlijke lobby van Voorne-Putten, maar ook in de teksten van de RES 1.0. Betaalbaarheid is ook een belangrijke randvoorwaarde om te zorgen voor draagvlak onder onze inwoners, maatschappelijke organisaties en ondernemers. Tegelijkertijd vraagt optimale benutting van het dakpotentieel voor de opwek van zonne-energie grote investeringen. Bewustwording over de voordelen en mogelijkheden van energiebesparing kan worden versterkt door informatie en communicatiecampagnes op landelijk en gemeentelijk niveau.	Algemeen	In de RES-regio wordt de noodzaak van goede randvoorwaarden onderkend. Er wordt gestreefd naar een zo goed mogelijk inzicht in zowel stimuleringsregelingen (zoals SDE, saldering) als wet- en regelgeving. Daarmee brengen we in beeld welke randvoorwaarden (nationaal) moeten worden ingevuld om succesvol de transitie door te kunnen maken.	Paragraaf 2.4, paragraaf 8.2.4. Daarnaast is er onlangs een brief naar het ministerie van EZK gestuurd over de communicatie. Verzoek is om de landelijke campagne verder uit te breiden. Onze RES-regio heeft deze brief ondersteund.
270	Brielle	Dynamische strategie met inbegrip van alle partijen op Voorne-Putten "oog op de toekomst"	De toekomstige snelle ontwikkelingen mogen niet uit het oog verloren worden hiertoe moet de strategie dynamisch ingevuld blijven worden. Het hoofddoel is om klimaat neutraal te worden maar wel ten opzichte van een duidelijk afgebakend nulmetingspunt.	Alle vormen van energie moeten meegeteld worden. De techniek gaat snel vooruit en om die reden mag het huidige document niet terughoudend zijn. Ook het havengebied (warmtenet, waterstof etc.) moet er prominent bij betrokken worden	Algemeen	Dank voor uw inzichten. In de RES 1.0 wordt breed gekeken naar de verschillende oplossingen, waar het havengebied in wordt betrokken. Het doel is echter niet om energieneutraal te worden: we geven invulling aan de ambitie van 35 TWh hernieuwbare energie, en onderzoeken op welke wijze we dit als regio kunnen realiseren. Op dit moment doen we dat o.b.v. beproefde technieken. Ontwikkelingen van technologie/innovaties worden meegenomen in het vervolg van de RES (bijv. 2.0).	O.a. paragraaf 1.1, paragraaf 8.2.2, paragraaf 8.3.1, paragraaf 8.3.2
271	Brielle	Water als energiebron	Water opnemen als mogelijke energiebron in de RES en onderzoek doen naar de haalbaarheid van water als energiebron.	In de concept-RES is hoofdzakelijk aandacht voor wind- en zonne-energie. Het maatschappelijk draagvlak voor windmolens en zonnenvelden is echter laag. Water kan dienen als energiebron, o.a. door blauwe energie (osmose-energie ontstaan door zoet/zout-waterscheiding) en waterenergie (energie door waterkracht). Er zijn reeds veel succesvolle proeven gedaan hiermee, bijvoorbeeld bij de Afsluitdijk in Zeeland. Voorne-Putten biedt door haar ligging met water rondom zeer kansrijke opties om water te gebruiken als energiebron, bijvoorbeeld door zoet/zout-waterscheiding bij het Haringvliet en waterenergie door getijdenverschillen bij de Maasvlakte. Door gebruikmaking van water als energiebron op Voorne-Putten kan de kenmerkende openheid van het landschap behouden blijven.	Elektriciteit	Met de RES 1.0 wordt invulling gegeven aan de nationale opgave m.b.v. beproefde technieken: windturbines en zonnepanelen. De inpassing hiervan geschiedt met aandacht voor het landschap, het draagvlak, de impact op het net etc. Daar waar nieuwe technieken mogelijkheden bieden, wordt dit meegenomen in de volgende versies van de RES. Vanzelfsprekend is er (ook landelijk) continue aandacht voor het toevoegen van beproefde technieken aan de scope van de RES. Daarbij is van belang dat de RES zelf geen innovatie faciliteert of financiert. Andere partijen (markt en overheid) nemen daarin het voortouw, de RES volgt de ontwikkelingen en neemt deze op in opvolgers van de RES 1.0.	Paragraaf 4.1
272	Brielle	Onderzoek duurzaamheidslening	Te onderzoeken of het aanbieden van leningen op basis van een revolving fondus particuliere woningbezitters in onze RES-regio zal stimuleren tot het aangaan van een duurzaamheidslening	In steden, zoals Brielle, binnen de particuliere woningvoorraad volop mogelijkheden tot verduurzaming aanwezig zullen zijn. Het stimuleren van particulieren eigenaren tot het treffen van energie sparende en energieopwekkende maatregelen aan de eigen woning kan bijdragen aan de doelstelling van de RES. Particuliere eigenaren niet altijd over voldoende financiële reserves beschikken om in duurzame energiemaatregelen te kunnen investeren. Leenmogelijkheden tot het treffen van duurzaamheidsmaatregelen vanuit een revolving fondus ook "financieel duurzaam" zijn.	Warmte	Het RES-traject richt zich momenteel op 'wat' de regio wil doen als het gaat om de inzet van warmte. 'Hoe' dit georganiseerd gaat worden, waaronder financiering valt, is onderdeel van het vervolgtraject. Wanneer de partijen die in het RES samenwerken daaraan behoefte hebben, kan de mogelijkheid van 'duurzaamheidsleningen' verkend worden.	paragraaf 2.2 - 2.4 - 3 - 3.3
273	Brielle	Optimale benutting geschikte zonnepanelen locaties	Het onderzoeken van de mogelijkheden voor het plaatsen van zonnepanelen op gemeentelijke gebouwen, alsmede het stimuleren van bedrijven (w.o. glastuinbouw), kantoren, maatschappelijke instelling (w.o. schoolgebouwen) en appartementencomplexen (m.n. wooncorporaties een VvE's) te motiveren en aan te zetten om hun daken, waar geschikt, maximaal in te zetten voor het plaatsen van zonnepanelen	Er een concept-RES (Regionale Energiestrategie) voorligt die onder meer zwaar inzet op gebruik van zonne-energie. De gemeente Brielle al langer inzet op maximale benutting van daken van gemeentelijke gebouwen voor plaatsing van zonnepanelen. Dat veel geschikte daken van andere gebouwen en locaties in Brielle potentie ruimte bieden voor vele zonnepanelen, maar op dit gebied nog 'braak' liggen.	Elektriciteit	Zon op daken vormt een belangrijk deel in van de ambitie van de regio. Daarom wordt regionaal de inzet daarop geïntensiveerd. Gemeenten worden in deze primair lokale aanpak ondersteund met data/informatie, kennisuitwisseling en monitoring. Daarnaast kan de RES regionaire belemmeringen of ontbrekende randvoorwaarden onder de aandacht brengen van relevante stakeholders.	Paragraaf 8.3.3
275	Brielle	Participatie	Tijdige, begrijpelijke en volledige informatievoorziening naar alle de denkbare doelgroepen (incl. jeugd) vooraf via alle denkbare middelen (ook voor verwachtingen, uitgangspunten, criteria), maar ook in de participatie zelf, inclusief de uitvoering.	Een aantal uitgangspunten voor de participatie van burgers in het RES-traject geven wij graag mee: - Zorg dat participatiemogelijkheden voor inwoners en belanghebbenden niet worden ingeperkt door de coronacrisis, zorg dat er voldoende mogelijkheden zijn om mee te denken, te doen en te werken, op een veilige manier. - Begin zo vroeg mogelijk met de participatie, want ook het scheppen van kaders en het bepalen van uitgangspunten en criteria gebeurt het beste samen met de samenleving. - Behaal tijdens het participatieproces minimaal het niveau (de trede) van meewerken/meedoen/dialogo op de participatieladder. Beperk het niet alleen tot meedanken en meepraten, maar laat het ook de uitvoering omvatten. - Betrek verschillende doelgroepen uit de samenleving, waaronder specifiek jongeren. - Zorg dat de verwachtingen voor deelnemers aan de voorkant goed gemanaged worden. - Draag er zorg voor dat deelnemers aan het participatieproces op de juiste 'vlieghoogte' worden gebracht, zodat de dialoog op een gelijkwaardig niveau gevoerd kan worden. - Zie meekoppelkansen met andere lopende trajecten in de gemeente, bijvoorbeeld rond de transitievisies warmte en omgevingsvisies/omgevingsplannen.	Communicatie	Dank voor uw inbreng. Het communiceren over de RES richt zich vanuit de regio vnl. op volksvertegenwoordigers. Het rechtstreeks communiceren met inwoners is aan de gemeenten. Uitvoering van burger-participatie is volgens afspraak buiten scope van de RES RDH. De regio ondersteunt de gemeenten met algemene kennis/communicatie op gebied van participatie (incl. communicatie gericht op jongeren) en adviseert verschillende participatie/communicatieinstrumenten. Daartoe zetten we zoveel mogelijk (on- en offline) middelen en methoden in. Tevens wordt gebruik gemaakt van de communicatiemiddelen van het Nationaal Programma RES.	2.3, 7.1, 8.1, verder in hele document verweven
276	Brielle	Landschappelijke inpassing	Het realiseren van duurzame wind- en zonne-energie dient samen te gaan met inclusieve ontwikkeling van het landschap, de natuur en de recreatie	Energieprojecten gaan de inwoners raken in de beleving en aanblik van hun omgeving. Wegmoffelen van projecten is een illusie. Waar windturbines en zonne-akkers worden ontwikkeld in het landschap, moet de kwaliteit van natuur en recreatie daar een belangrijke inclusieve randvoorwaarde zijn. Zo worden de projecten geen kale elementen in het landschap, maar onderdeel van het aangepaste landschap	Elektriciteit	In de RES 1.0 speelt ruimtelijke kwaliteit een prominente rol. Dat gaat over draagkracht van het landschap, op welke manier kan energieopwekking een rol hebben in bepaalde (type) landschappen. In tweede instantie gaat het over realiseerbaarheid van projecten voor 2030 en de aanpak via gebiedsgerichte processen door de gemeenten. Daarbij staat integraliteit centraal. de geformuleerde wens wordt daarmee weerspiegeld in de aanpak die de RES voorstaat maar vooral ook lokaal realiteit zal moeten worden.	Dit komt op meerdere plekken terug, Paragraaf 4.1, paragraaf 7.3 en paragraaf 8.3.4 (frame 1 en 2)
277	Brielle	Klare taal	Voer de discussie op een voor iedereen toegankelijke wijze	De concept RES is moeilijk leesbaar. De opgave is abstract. De kaarten zijn onduidelijk. - Maak de RES 1.0 voor iedereen toegankelijk - Gebruik begrijpelijke taal en maak (meer) gebruik van andere communicatiemiddelen dan geschreven tekst - Maak dat iedereen de kaarten begrijpt. - Maak de opgave voor Voorne-Putten concreet. - Maak het doel en instrumentarium duidelijk.	Communicatie	Het antwoord is tweeledig: 1) We nemen leesbaarheid en aantrekkelijkheid mee bij het schrijven en het opmaken van het product RES 1.0. Ook beeldmateriaal incl. kaarten zullen gebruikt en gecontroleerd worden. Als gevolg van de inhoudelijke uitdaging blijft echter wel een omvangrijk en complex product met een korte samenvatting. 2) de opgaven voor Voorne-Putten concreet maken is geen communicatief vraagstuk/buiten scope.	In (opmaak) document verweven, high res figuren. (m.u.v. deel buiten scope)
278	Brielle	Haalbare Doelstelling	Houdt de discussie rond aanvragen van nieuwe energiegebruikers zuiver. Hanteer daartoe uitsluitend een 0-meting als maatstaf en referentiepunt, uitgevoerd voor alle RES-regio's.	Voorne-Putten heeft als doelstelling om in 2040 energie neutraal te zijn. Maak hier gebruik van een 0 meting in 2020. Het level van energiegebruik daarin is het uitgangspunt, de maatstaf en het referentiepunt. We roepen de gemeente en provincie op om in hun overwegingen rond aanvragen de energievraag te relateren aan deze 0 meting. Hiermee voorkomen we 'schuivende panelen' en willen we de energiebehoefte van nieuwe grote energiegebruikers zoals data centers en nieuwe bedrijvenparken/industrie uitsluiten.	Systeemanalyse	De landelijke afspraak is dat we toewerken naar een 49% CO2-reductie ten opzichte van 1990. Dit is het referentiekader voor de RES.	1.1

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
279	Brielle	Zekerheid bieden	Draagvlak energieprojecten onder bevolking, passen in landschap. Duidelijkheid over opgave zoekgebied en hoe men omgaat met initiatieven als opgave is bereikt, of juist niet. RES verankeren in alle beleidsdomeinen.	Wij geven graag mee dat we willen we willen toewerken naar beleid waarin is opgenomen dat: <ul style="list-style-type: none"> Er aan energieprojecten scherpe randvoorwaarden worden gesteld die bijdragen aan landschappelijke inpassing en behoud van biodiversiteit Inzichtelijk wordt hoe groot de opgave is per zoekgebied. Hoe de gemeente omgaat met initiatieven wanneer de opgave van de RES per zoekgebied is bereikt, of juist niet kan worden bereikt. Er randvoorwaarden worden gesteld die financiële participatie voor inwoners mogelijk maken. 	Algemeen	Een deel van uw vraag heeft betrekking op de inhoud van de RES 1.0. Ten opzichte van de concept RES zult u hier meer concreetheid in terugzegen. De mate van concreetheid is afhankelijk van de inzichten die op lokaal niveau zijn opgedaan. Er zijn afspraken gemaakt dat dit inzicht, inclusief inzicht in draagvlak zoals u noemt, lokaal wordt opgedaan zodat volledige afwegingen kunnen worden gemaakt. Hoe de RES wordt verankerd in de beleidsdomeinen is uiteindelijk een gemeentelijke afweging waar we ernaar streven dat het landt in het omgevingsbeleid, in afstemming met ruimtelijke ontwikkeling.	O.a. paragraaf 4.3, paragraaf 7.3.5, paragraaf 8.3.4 (frame 3: draagvlak)
280	Brielle	Dit komt uit de aanbestedingsbrief. Alle wensen en bedenkingen zijn apart hierin gezet. Maar er staat zoveel in de brief, daarom ook heel die brief hierin gezet.	Betere kaarten opnemen in de RES.	<p>Samenwerking Voorne-Putten</p> <p>Zoals eind 2019 is besloten werkt Brielle nauw samen met de andere drie gemeenten van Voorne-Putten bij de ontwikkeling van de RES Rotterdam-Den Haag. De vier gemeenten delen gezamenlijk het belang om het unieke en veelzijdige landschap op het eiland te behouden en waar mogelijk te versterken. Het eiland vervult daarmee een belangrijke functie binnen de Metropool Rotterdam - Den Haag. Zowel als groene long en rustpunt binnen de sterk verstedelijkte regio (voor de eigen bevolking, maar ook als vestigingsfactor voor bedrijven) als op het gebied van recreatie en toerisme (economische betekenis). Bovendien levert het gebied met land- en tuinbouw een waardevolle bijdrage aan de voedselvoorziening.</p> <p>De lijn die vanuit de gemeenten van Voorne-Putten gezamenlijk is ingebracht in het proces naar de voorliggende concept-RES is gebaseerd op de volgende punten en is grotendeels verwerkt in de concept-RES:</p> <ul style="list-style-type: none"> Op basis van de samitatie in de Routekaart Duurzam Voorne-Putten 2040, de Energieverkenning Voorne-Putten en de input die de gemeenteraden in hun consultatierondes hebben meegegeven, is door ambtenaren en bestuurders van de vier gemeenten in de periode december 2019 - maart 2020 een gezamenlijke lijn vastgesteld hoe het aandeel van Voorne-Putten in de regionale energiegroegave het beste kan worden verwezenlijkt en ingepast op het eiland. Landschap, belangen en opgave zijn hierin met elkaar in verbinding gebracht. Het uitgangspunt hierbij is dat ook een energieneutraal Voorne-Putten. Ruimtelijk houdt dit in dat aan de dynamische noord- en zuidrand van het eiland kansen worden gezien voor energietransitie (zon- en wind) en dat in het middengebied de openheid en veelzijdigheid van het landschap zoveel mogelijk behouden dient te worden: hier is mogelijk alleen zonne-energie een optie. Voor de noordrand zou de realisatie van zon- en/of windproductie ingepast moeten worden in nieuwe natuur- en recreatiegebieden om zo een energielandschap te creëren. Zonnevelden zouden vooral in aansluiting op glastuinbouw gerealiseerd moeten worden, goed ingepast in het landschap dat zich daarvoor leent én op een aantal plekken aan de randen van bebouwde kommen, in combinatie met natuurontwikkeling en recreatie. Ook wordt zon op water voorzien in het spaarbekken op de Beersplaat. Tevens wordt dubbel ruimtegebruik voor zonnepanelen zoals het overdekken van grote parkeerterreinen en zonnevelden bij windmolenslocaties als kansrijk gezien. Zonnevelden langs (snel)wegen wordt ook als een goede mogelijkheid gezien. Daarnaast is er technisch een grote potentie voor geothermie aanwezig op Voorne-Putten. Deze kan worden benut voor glastuinbouw, de gebouwde omgeving en (mogelijk) als exportproduct. Na 2030 zijn energie-eilanden in het Haringvliet een nader te onderzoeken optie en kan gekeken worden naar de mogelijkheden die innovatie biedt voor verwezenlijking van de opgave <p>Brielle</p> <p>Het college kan zich vinden in de aangenomen wensen en bedenkingen en zal zo goed mogelijk hier invulling aan geven. Het college hecht, net als de gemeenteraad sterk aan het uitgangspunt dat de draagkracht van het landschap bepaald is voor de mogelijkheden. Bij de verdere concreetisering zullen wij dit uitgangspunt, dat ook in de regio Rotterdam Den Haag wordt gehanteerd, gebruiken. Twee punten willen wij uitlechten omdat deze, ons inziens, bepalend zijn voor het succes en het slagen van de RES en de realisering daarvan. De gemeente Brielle vindt participatie zeer belangrijk. Er moet dan ook voor worden zorggedragen dat alle inwoners en relevante stakeholders de mogelijkheid krijgen om zowel in de voorbereidende beleidsfase van het RES-proces, als in de projectfase kunnen meedelen en bij de energieprojecten kunnen meespreken. Hierdoor zal ook de draagkracht worden vergroot bij de bevolking. Gebieden met een groot aandeel in de opgave, zoals Voorne-Putten, moeten juist vanwege het landschappelijke uitgangspunt, op de één of andere wijze gecompenseerd worden, zodat er extra in het landschap geïnvesteerd kan worden dan wel dat de gemeente</p>	Elektriciteit	Afzonderlijke punten uit de brief zijn aan de orde gekomen in deze nota van beantwoording.	N.v.t.
281	Capelle aan den IJssel	Leesbaarheid kaarten	Betere kaarten opnemen in de RES.	De kaarten in de concept RES over de verhaallijnen en zoekgebieden zijn slecht leesbaar en daardoor niet duidelijk. Onze wens is om in de RES betere kaarten op te nemen.	Communicatie	Dank voor uw heldere signaal. We nemen leesbaarheid en duidelijkheid van de kaarten mee bij het schrijven en opmaken van het product RES 1.0.	In (opmaak) document verweven, high res figuren.
282	Capelle aan den IJssel	Zoekgebied A20	Expliciet duidelijk maken dat er geen sprake is van windmolens in de verstedelijkte oostkant van de zone langs de A20 waaronder in en rond Capelle aan den IJssel.	Wij gaan er vanuit dat in het zoekgebied langs de A20 in en rond Capelle aan den IJssel ingezet wordt op zon en niet op het plaatsen van windmolens. Wij vinden windmolens niet passen in een hoog stedelijk gebied zoals het onze. Wij vinden dat niet overal in de stukken voldoende duidelijk omschreven is dat in het zoekgebied langs de A20 in en rond Capelle ingezet wordt op zon en niet op wind, mede in relatie tot de slecht leesbare kaarten. Onze wens is dat dit expliciet wordt vastgelegd in de RES.	Elektriciteit	In de RES 1.0 wordt voor zover dat mogelijk is invulling gegeven aan techniek-specifieke zoekgebieden voor wind- en zonnenergie. Deze aanpak is in de eerste plaats gericht op die situaties waarbij de ruimtelijke kwaliteit niet te zeer te lijden heeft onder de energieopwekking (draagkracht van het landschap). In tweede instantie gaat het om realiseerbaarheid in de zin van tijdsduurlooptijd, businesscase, netwerk en belemmeringen in bijv. ecologie of van juridische aard. Deze filters kunnen ertoe leiden dat voor de periode tot 2030 realisatie niet wenselijk of niet haalbaar is, maar ook het tegenovergestelde kan het geval zijn. Het realiseren van de regionale ambitie vraagt daarna een inspanning om daar waar nodig draagvlak te versterken en niet de opgave door te schuiven of aan anderen te laten. Identificeren van nieuwe zoekgebieden kunnen gemeenten doen op basis van de verhaallijnen, waarbij techniekkeuzes niet bij voorbaat (op regionale kaarten) worden gemaakt. De verhaallijn 'zon en wind langs infra' staat dus bij Capelle aangegeven als mogelijkheid vanuit ruimtelijk perspectief, waarin techniekkeuzes op lokaal niveau kunnen worden gemaakt.	N.v.t. (paragraaf 7.3 beschrijft het proces, paragraaf 8.3 het gebruikte afwegingskader)
283	Capelle aan den IJssel	Daken woningcorporaties	Met de woningcorporaties concrete afspraken maken over het op korte termijn maximaal benutten van hun daken voor zon.	Wij ondersteunen de inzet voor zon op daken. Dit sluit aan bij onze eigen ambities. De woningcorporaties bezitten in onze regio veel daken die nog niet benut worden voor zonne-energie. Zij zijn daarmee een belangrijke doelgroep om de regionale doelstelling van zon op 40% van de geschikte daken in 2030 te kunnen realiseren. Onze wens is dit op te nemen in de RES, hier regionaal met de corporaties over in gesprek te gaan en met de corporaties concrete afspraken te maken over het benutten van hun daken voor zon.	Elektriciteit	Het ontwikkelen van een aanpak om tot realisatie te komen van de aanpak zon op daken is een lokale aangelegenheid. Elke gemeente is zelf aan zet om plannen van aanpak te formuleren om de potentie zon op daken (en parkeerplaatsen) te verzilveren. Dat neemt niet weg dat initiatieven tot samenwerking tussen gemeente op dit vlak worden toegejuicht. Tevens wordt op regionaal niveau contact onderhouden met de koepels van woningcorporaties.	Paragraaf 8.3.3
284	Capelle aan den IJssel	Kleinschalige zonnevelden in parken	Schrappen van de mogelijkheid voor kleinschalige zonnevelden in parken.	In het zoekgebied 'overige' staat onder andere beschreven dat sommige parken ruimte kunnen bieden aan kleinschalige zonnevelden, met name parken waar minder gebruik van gemaakt wordt. De afgelopen maanden is de waarde van groen dichtbij huis nog eens extra onderstreept. Daarom is onze wens om deze mogelijkheid te schrappen uit de RES. --> Wij realiseren ons dat dit de opgave elders vergroot.	Elektriciteit	De verhaallijnen zijn bedoeld om naar mogelijkheden te kijken vanuit de draagkracht van het landschap. Daar waar de draagkracht van het landschap niet gezien/gevonden wordt, neemt de gemeente deze niet als locatie op. Op sommige plekken in de regio kan dit wél tot mogelijkheden leiden, waarbij de nabijheid van groen niet in het geding komt.	Paragraaf 8.3.4 (frame 1)
285	Capelle aan den IJssel	Stimulering van zonne-energie op dak	Voor het behalen van de doelen voor zon op daken zijn wij afhankelijk van landelijke subsidies en wet en regelgeving. Een goede invulling hiervan is voorwaardelijk voor het slagen van de regionale doelstellingen.	Het benutten van het dakpotentieel voor de opwek van zonne-energie vraagt grote maar essentiële investeringen. De terugverdientijd hangt af van landelijke subsidies en wet en regelgeving. Voor grootschalige opwek van zonne-energie is een afhankelijkheid van provinciaal- en landelijk beleid (bijvoorbeeld de SDE++ subsidie). Onze wens is dat in de RES duidelijk wordt geschetst dat wij als regio op dit punt afhankelijk zijn van beleid van de Rijksoverheid, dat hier vanuit de regio extra aandacht voor wordt gevraagd bij de Rijksoverheid en dat dit voorwaardelijk is voor het slagen van de regionale doelstellingen voor de opwek van elektriciteit.	Elektriciteit	Zon op daken neemt in de regionale aanpak een significante rol in, ook in de ambitie die als regio is geformuleerd in de RES 1.0. Daarbij is onderdeel van de aanpak dat daar waar juridische of financiële belemmeringen worden signaleerd ook regionaal actie wordt ondernomen om deze kenbaar te maken aan de relevante (overheids-) stakeholders. In de RES 1.0 is daar ook nadrukkelijk aandacht voor.	Paragraaf 8.3
286	Capelle aan den IJssel	Voorwaarden warmtetransitie	Als voorwaarden voor de warmtetransitie opnemen dat woonlastenneutraliteit voor bewoners moet zijn geborgd en woorden, dat gemeenten naast wettelijke ook financiële instrumenten krijgen.	Wat betreft de warmtetransitie moet woonlastenneutraliteit voor bewoners, zoals geformuleerd in het Klimaatakkoord, worden geborgd. Daarnaast onderstrepen wij het belang dat gemeenten naast wettelijke instrumenten ook financiële instrumenten moeten krijgen om de warmtetransitie voor iedereen mogelijk te maken. Onze wens is dat in de RES beide zaken worden benoemd en duidelijk wordt vermeld dat we, wat betreft het slagen van de regionale doelstellingen op het gebied van warmte, daarom afhankelijk zijn van beleid van de Rijksoverheid. Is de gekozen warmtetransitie in de RES gebaseerd op de laagste nationale kosten per vermeden ton CO2?	Warmte	De aangegeven onderwerpen zijn belangrijke onderwerpen die zeker in de RES 1.0 opgenomen worden. Het borgen van randvoorwaarden, zoals de betaalbaarheid is een belangrijke voorwaarde voor een succesvolle realisatie van de warmtetransitie in de regio. Daartoe dienen de gemeenten te beschikken over financiële instrumenten en effectieve wet- en regelgeving. Aan de warmtetransitie die in RES 1.0 zal worden opgenomen liggen verschillende scenario's ten grondslag, die beoordeeld zijn op de verschillende uitgangspunten, zoals betaalbaarheid, duurzaamheid, leveringszekerheid, etc. In de RES 1.0 wordt gekozen voor een daaruit afgeleide strategie welke de laagste nationale kosten voor de regio als geheel, bezien over de totale keten, met zich meebrengen.	Paragraaf 2.4 - 3.3 - Juridisch rapport sturingsinstrument en publieke belangen - Juridische analyse Warmtewet 2.0
287	Capelle aan den IJssel	Elektrificatie warmte en koelingsvraag	Ruimte houden voor lokale afwegingen en innovaties wat betreft de elektrificatie van de verwarmingsvraag en aandacht besteden aan de koelingsvraag.	Wij ondersteunen de keuze voor een energiemix waarbij hoogwaardige bronnen ingezet worden voor hoogwaardige vraag en schaarse bronnen selectief worden ingezet. Dit betekent onder andere waar warmte een betaalbare en efficiënte oplossing is elektrificatie van de verwarmingsvraag voorkomen. Onze wens is dat daarbij wel ruimte blijft voor lokale afwegingen en innovaties. Wij vinden het een gemiste kans dat de koelingsvraag niet wordt opgenomen. Onze wens is om hier alsnog aandacht aan te besteden. Beperken van de koelingsvraag is immers, gelet op de verandering van het klimaat, ook van belang om de stijging van het elektriciteitsvraag te beperken.	Warmte	In de afweging van de mogelijke varianten om aan de toekomstige warmtevraag van een wijk te voldoen, ligt de uiteindelijke keuze inderdaad bij de gemeenten zelf. Terecht wordt signaleerd dat koeling nog een onderbelicht onderwerp is in de energietransitie en zo ook in de RES. De in de reactie van verschillende gemeenten aangegeven behoefte is aanleiding om in de voorbereiding van de RES 2.0 daaraan meer diepgaand aandacht te besteden. Belangrijk is daarbij dat de gemeente zelf, los van de concrete keuzes om in de warmtevraag te voorzien, beschikt over mogelijkheden om bij de inrichting van de openbare ruimte met bijv. begroeiing en omgaan met water (berging, waterpartijen) al in een relatief koeler woonklimaat te voorzien.	Paragraaf 1.2 - 1.3 - 8.1

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
288	Capelle aan den IJssel	Toekomstbestendigheid gebruik restwarmte	Wij maken ons zorgen over de toekomstbestendigheid van het gebruik van restwarmte gelet op de verduurzaming van de industrie en ambitie om (rest)warmte buiten de regio te exporten.	De concept RES stelt dat er in een conservatief scenario naar verwachting 44 PJ aan restwarmte beschikbaar blijft na verduurzaming van de industrie. Als ondertussen ook uitvoering is gegeven aan de ambitie om (rest)warmte te exporteren naar gebieden buiten de regio blijft er dan in dit scenario voldoende restwarmte over voor onze regio?	Warmte	In de Rotterdamse haven is nu veel restwarmte aanwezig. Ondanks de overschakeling van de industrie naar duurzame bronnen zal in de industrie veel warmte vrij blijven komen. Om zoveel mogelijk restwarmte te kunnen benutten houden we rekening met een verlaging van de temperatuur van de te leveren warmte. Hierdoor kan ook aardwarmte gekoppeld worden aan het regionale net. We rekenen nu zekerheidshalve met conservatieve aannames over de beschikbaarheid van restwarmte. Om goed zicht te hebben op de beschikbaarheid van restwarmte op de lange termijn wordt nu verder onderzoek gedaan. Op basis van de resultaten zullen de cijfers over de beschikbaarheid richting RES 2.0 worden geactualiseerd.	paragraaf 1.3 - 3 - 5.1 - 8.2
289	Capelle aan den IJssel	Goede regionale structuur warmte	Zorgen voor een goede regionale structuur warmte waar Capelle aan den IJssel op kan aansluiten.	Voor grote delen van Capelle aan den IJssel liggen warmtenetten met regionale warmtebronnen voor de hand. Hiervoor is aansluiting op een regionale warmtestructuur nodig. Wel zijn wij benieuwd of de afstand tot de bronnen in de haven niet te groot zijn om dit efficiënt te laten zijn. Wat is de toekomst van de ROCA centrale in dit licht? Verder gaan wij er vanuit dat ruimte blijft voor lokale keuzes wat betreft de warmtetransitie zoals de te benutten warmtebronnen en het te kiezen alternatief voor aardgas. Daarbij zijn wij ons bewust van het feit dat de warmtetransitie -- bij uitstek in onze regio - vraagt om een goede afstemming tussen regio en gemeente(n).	Warmte	Ter voorbereiding van de RES 1.0 zijn scenario's uitgewerkt die op basis van uiteenlopende uitgangspunten de mogelijke inzet en verdeling van warmte weergeven binnen de regio als geheel. Op basis van deze scenario's wordt in de RES 1.0 een toekomstige regionale warmtestructuur geschetst. Onderdelen van die structuur zijn de mogelijkheden tot besparing, de warmtevraag van gemeenten en de beschikbaarheid van eigen lokale bronnen en de transportmogelijkheden voor grootschalige regionale bronnen als restwarmte en geothermie. De gekozen warmtestructuur zal leiden tot de relatief laagste totale kosten, tevens wordt daarin aan andere randvoorwaarden als duurzaamheid en betrouwbaarheid voldaan. Diverse onderwerpen zullen op basis van de te schetsen regionale warmtestructuur nog verder onderzoek en uitwerking vergen, zoals bijv. de toekomst van de ROCA-centrale. Dergelijke vervolgacties worden in de RES 1.0 aangegeven, ter verdere uitwerking op weg naar RES 2.0.	Paragraaf 3 - 7.2 - 8.2
290	Capelle aan den IJssel	Innovatie en belangrijke rol waterstof	Oproep om als regio in te zetten op het stimuleren en ondersteunen van innovaties in het algemeen en specifiek op het gebied van waterstof.	Wij vragen expliciet aandacht voor de belangrijke rol die waterstof op termijn kan spelen in het energiesysteem, zeker met onze gunstige uitgangspositie op dit gebied. Daarom is onze wens om regionaal stevig in te zetten op het stimuleren en ondersteunen van innovaties op dit gebied. Wij vinden overigens dat de aandacht voor innovatie in de hele RES sterker naar voren mag komen. Tot slot missen wij in het overzicht van projecten met groengas of waterstof het waterstof tankstation dat eind 2020 geopend wordt in Capelle aan den IJssel.	Brandstoffen	Om de energietransitie te doen slagen is het inderdaad nodig om innovaties op een goede wijze in de RES op te nemen en regionaal te versnellen. Specifiek voor waterstof wordt hiervoor regionaal in de Economic Board Zuid-Holland gewerkt aan het stimuleren van het waterstof-energiesysteem. Op het moment van opstellen van de Concept RES was dit nog in ontwikkeling. In de RES 1.0 is er meer aandacht voor deze activiteiten. De activiteiten hebben een focus die zich richt op inzet in de industrie en voor zwaar transport (overeenkomstig met de ladder op p33 van de Concept RES).	5.3
291	Capelle aan den IJssel	Vergoeding uitvoeringslasten gemeenten	De energietransitie vraagt om een grote inzet van gemeenten. Vergoeding van de uitvoeringslasten is een voorwaarde om de doelstellingen van de RES te kunnen realiseren.	Eén van de voorwaarden waaronder de VNG namens de gemeenten een handtekening onder het Klimaatakkoord heeft gezet, is dat gemeenten een vergoeding ontvangen voor de toename van uitvoeringslasten. Het is goed te constateren dat de gemeenten in deze regio dit gezamenlijk te blijven benadrukken. Het is onze wens dat in de RES duidelijk wordt vermeld dat vergoeding van de uitvoeringslasten voorwaardelijk is om de regionale doelstellingen te kunnen realiseren. Daarbij verzoeken wij ook de uitvoeringslasten van de RES voor gemeenten in beeld te brengen.	Algemeen	In de RES-regio wordt de noodzaak van goede randvoorwaarden zoals de financiering van uitvoeringslasten onderkend. Er wordt gestreefd naar een zo goed mogelijk inzicht in zowel stimuleringsregelingen (zoals SDE, saldering) als wet- en regelgeving. Daarmee wordt in beeld gebracht welke randvoorwaarden er (nationaal) moeten worden ingevuld om succesvol de transitie door te kunnen maken. Dat betreft dus ook de inzet die er vanuit gemeenten, provincie en waterschap nodig is om tot succesvolle uitvoering te komen. De RES biedt geen inzicht in wat per gemeente nodig is om daarin te voorzien, mede omdat de RES an sich niet verplichtend is en gemeenten vooral zelf invulling geven aan ontwikkelprojecten en de prioritering bepalen. Dit inzicht is wel deels terug te vinden in de eerste conclusies vanuit het Artikel 2 onderzoek naar de uitvoeringslasten van het Klimaatakkoord. Het onderzoek is inmiddels afgerond en hier terug te vinden: https://www.raadopenbaarbestuur.nl/actueel/nieuws/2020/09/24/aef-onderzoek-naar-uitvoeringskosten-klimaatakkoord-afgerond . Indien daarop aanvullende lobby nodig is zou dit primair via de koepels (VNG, IPO, UVW) moeten plaatsvinden en niet via de RES.	Paragraaf 2.4, paragraaf 3.3, paragraaf 6.2, paragraaf 8.2.1 en 8.2.3 (o.a. ad. 2 economische analyse)
292	Capelle aan den IJssel	Opslag van energie	De ruimtelijke impact van de opslag van energie in de RES concreet maken.	Anders dan bij de huidige fossiele bronnen is het nieuwe energie-aanbod niet goed af te stemmen op de vraag naar energie. Energie is niet altijd beschikbaar op het juiste moment of in de juiste vorm. Deze mismatch speelt op korte (seconden en uren), middellange (dagen en weken) en lange (maanden en seizoenen) termijn. De energietransitie zal ruimtelijke impact hebben. Voor elektriciteitsopwekking met zon en wind wordt dit in de RES zeer duidelijk. Dit missen we voor de opslag van energie. Ons verzoek is om dit in de RES concreet te maken zeker in relatie tot het feit dat ruimte in onze regio beperkt is.	Elektriciteit	De nieuwe vormen van energieopwek en energievraag vragen om een aanpassing van het energiesysteem. Dit is onderdeel van de netimpactanalyse en de systeemanalyse. Dit wordt onderkend en wordt besproken. Nu weliswaar nog op hoofdlijnen maar het is een continu doorlopend onderzoek dat steeds meer duidelijkheid kan geven als ook de ontwikkelingen in productie, vraag en netwerk vorderen. Daarom is door de netbeheerders een netimpactanalyse uitgevoerd t.a.v. de regionale inzet.	Paragraaf 8.3.4 (frame 4, netimpact) en hoofdstuk 6
84	Delft		Zet in op samenwerking met de kennisinstellingen en het bedrijfsleven in de regio. Op die manier kunnen we op de kennis en innovatieve kracht van de regio inzetten om nieuwe oplossingen voor de energietransitie te ontwikkelen.	Het college ondersteunt deze wens en zal voorstellen om de RES hierop waar mogelijk aan te scherpen.	Algemeen	Innovatie speelt een belangrijke rol in de regio en m.n. in de energietransitie. Dar geldt voor de periode tot 2030 maar nog meer voor de periode daarna. Dat wordt ook onderkend in de RES. Daarom lopen er twee sporen. Enerzijds wordt ingezet op wat (qua technieken) nu al kan om dichterbij de doelstelling te komen en anderzijds wordt steeds inzicht verkregen in welke technieken zich lenen voor opschaling. Betaalbaar, betrouwbaar, veilig en schoon zijn daarbij belangrijke criteria. Die kennis ontwikkelen we in de RES niet zelf maar benutten we vanuit de aangesloten partijen. b.v., rond waterstof wordt de aansluiting met de partijen in de Economic Board Zuid-Holland, taskforce Energie (o.a. TUDelft, Innovation Quarter, Havenbedrijf en Stedin) onderhouden om laatste inzichten mee te kunnen nemen. Per uitvoeringslijn wordt aandacht gegeven aan innovatie'. Pilots kunnen batig zijn om ervaringen op te doen met nieuwe technieken.	Geen specifieke locatie in de tekst, is verweven. O.a. paragraaf 5.3, paragraaf 8.4
85	Delft		Omschrijf duidelijk de rolverdeling van de verschillende betrokken partijen. Onder het kopje "Wie doet straks wat" (blz. 34, Deel A) wordt de rolverdeling erg duidelijk gemaakt, dit gaat echter alleen over brandstoffen. Een soortgelijk kopje is ook voor warmte en elektriciteit een waardevolle toevoeging	Het college ondersteunt deze wens en zal voorstellen om de RES hierop aan te vullen.	Algemeen	We onderschrijven uw wens en om die reden wordt er in de RES 1.0 meer aandacht besteed aan de rolverdeling van de partijen binnen onze regio, met de kanttekening dat de relevante wet- en regelgeving op dit gebied nu in beweging is.	Paragraaf 1.2, paragraaf 2.5, paragraaf 3.3, paragraaf 4.3 en 5.3
86	Delft		Het eerlijk verdelen van lusten en lasten: iedere bewoner moet voordeel genieten van de Energietransitie.	Het college ondersteunt deze wens en zal voorstellen om de RES hierop waar mogelijk aan te scherpen.	Algemeen	Dank voor uw inzicht, we erkennen dat het verdelen van de lusten en lasten een belangrijk onderwerp is. In de RES wordt rechtvaardigheid (het eerlijk verdelen van lusten en lasten) als publiek belang opgenomen.	Paragraaf 2.2.4, paragraaf 2.4 en paragraaf 8.2.3
87	Delft		Een hoger percentage dan 50% voor lokaal eigendom.	Het college interpreteert deze wens als dat de regio een hoger percentage moet hanteren voor lokaal eigendom dan afgesproken in het Klimaatakkoord. Het college zal deze wens kenbaar maken aan de regio.	Algemeen	U heeft mooie ambities op dit vlak. Wij onderschrijven dat lokaal eigendom een belangrijk middel is om draagvlak te borgen. Op dit moment hebben we regionaal geen afspraken gemaakt over de ambitie in percentages. Wel hebben we afgesproken lokaal invulling te geven aan het streven van 50% lokaal eigendom zoals opgenomen in het Klimaatakkoord.	Paragraaf 2.3, paragraaf 8.3.4 en bron Factsheet 50% lokaal eigendom, Participatiecoalitie via https://departicipatiecoalitie.nl/document/factsheet-50-lokaal-eigendom/
88	Delft		Het zorgvuldig doorlopen van het democratisch proces: lokaal en regionaal	Het college ondersteunt deze wens en zal voorstellen om de RES hierop waar mogelijk aan te scherpen.	Algemeen	We delen uw standpunt dat het doorlopen van een democratisch proces zorgvuldig dient te worden doorlopen. Hier gaat continue aandacht naar uit.	O.a. paragraaf 2.3, paragraaf 2.4, paragraaf 3.3, figuur 8.20 Randvoorwaarden

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
89	Delft		Voldoende aandacht voor landschappen: groen en ruimte	Voldoende aandacht voor landschappen: groen en ruimte: Het college ondersteunt deze wens en zal voorstellen om de RES hierop waar mogelijk aan te scherpen.	Elektriciteit	Hier is veel aandacht voor. Gezocht wordt naar inpassing vanuit de draagkracht van het landschap, welke type locaties bieden ruimte voor welke type energieopwekking. Deze inzichten maken we regionaal en zijn verder uitgewerkt in de RES 1.0. Op hun beurt vormen deze landschappelijke uitwerkingen als het ware de eerste 'filter' om aan de slag te gaan met een gebiedsproces. Ontwikkelingen kunnen gecombineerd worden met aanleg van extra groen of met een focus op het versterken van de biodiversiteit. In de RES 1.0 worden voorbeelden van dergelijke combinaties genoemd. Dat uitwerken gebeurt lokaal en niet op regionaal niveau. En vraagt een integrale benadering.	Komt op meerdere plekken terug, toelichting vooral in paragraaf 8.3. Daarnaast ook genoemd in paragraaf 2.1, 2.2, 4.1, 4.2, en 7.3.
90	Delft		Het moet betaalbaar blijven voor iedere burger	Het college ondersteunt deze wens en zal voorstellen om de RES hierop waar mogelijk aan te scherpen.	Algemeen	Betaalbaarheid van de transitie betreft meerdere aspecten. Het kan gaan om de transitie als geheel, de kosten en daarmee ook de toegankelijkheid voor inwoners, voor bedrijven, de netbeheerder en de publieke organisatie. In de RES wordt inzicht gegeven in deze aspecten. Niet overal kan dat al even concreet, veel in de transitie die we nog voor de boeg hebben is namelijk nog onbekend.	Paragraaf 2.4, 8.2.3 en paragraaf 8.2.4
91	Delft		Coronacrisis: pas op de plaats maken en niet doordenderen	Het college interpreteert deze wens als erkenning van de impact van de corona-crisis op de samenleving die vraagt om bezinning. Het college zal deze wens kenbaar maken aan de regio.	Algemeen	Dank voor uw signaal, we erkennen dat de coronapandemie ingrijpend is en maatschappelijk grote impact heeft. Gezien de onzekerheid omtrent de duur van de pandemie hebben NPRES en de regio besloten om door te gaan.	Geen verwijzing.
92	Delft		Snel aan de slag om CO2 uitstoot vóór 2030 te beperken	Het college interpreteert deze wens als een bevestiging van de doelstellingen en afspraken als gemaakt in het bestuursakkoord. Het college ondersteunt deze wens en zal voorstellen om de RES hierop waar mogelijk aan te scherpen.	Algemeen	Dank voor uw inzicht, we onderschrijven de visie van uw college dat dit een bevestiging is van de doelstellingen en afspraken. Deze blijven overeind in de RES 1.0.	Paragraaf 2.2
93	Delft		Actieve participatie met burgers en bedrijven t.b.v. breed maatschappelijk draagvlak	Het college interpreteert deze wens als een verzoek aan de regio om in te zetten op actieve participatie. In de regio is afgesproken dat participatie op lokaal niveau wordt georganiseerd en daarmee valt participatie buiten de scope van de regionale samenwerking.	Communicatie	Buiten scope: de regio houdt zich volgens afspraak niet bezig met actieve participatie. De regio ondersteunt de gemeenten met kennis/communicatieproducten.	paragraaf 2.3 en 7.1
94	Delft		Relatief weinig aandacht voor energiebesparing: in volgende versie hiervoor graag meer aandacht	Het college interpreteert deze wens als een verzoek om meer duidelijkheid over de rolverdeling tussen het lokale en regionale niveau als het gaat om energiebesparing in het algemeen en isolatie in het bijzonder (terugbrengen van de energievraag) en zal voorstellen om de tekst van de RES hierop waar mogelijk aan te scherpen.	Algemeen	We merken een gedeelde behoefte om besparing steviger te verankeren binnen de RES. Dat is begrijpelijk, we erkennen dat het een belangrijk onderwerp is. In het traject van de 2.0 zal ingegaan worden op de rolverdeling binnen de regio en bekijken we welke invulling besparing binnen de RES krijgt. In het Energieperspectief en de (concept) RES wordt uitgegaan van een minimale mate van isolatie van gebouwen (minimaal label C). In de berekeningen rondom het thema Warmte is dit het uitgangspunt. Isolatie is dan ook stap 1 in de RES aanpak. Dit levert een energiebesparing op van circa 25%. In de RES 1.0 is verdiepend onderzoek opgenomen. De isolatie-aanpak is primair een lokale aangelegenheid. Regionale samenwerking vindt plaats o.a. via Provincie Z-H en bijv. de regionale energieloketten. Voor wat betreft bedrijfsmatige activiteiten is in de informatieplicht (Wet Milieubeheer) opgenomen dat locaties die meer dan 50.000 kWh en/of 25.000 m3 gas per jaar gebruiken alle erkende maatregelen moeten nemen. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de handhaving. Naar verwachting moeten alle labelplichtige gebouwen in 2030 beschikken over een A-label. Dat leidt tot een aanzienlijke energiebesparing. Daarbij is afstemming/inspanning nodig om tot een adequate borging van b.v. informatieplicht en controle van energielabels te komen.	Paragraaf 2.4, paragraaf 4.1, paragraaf 6.1 en paragraaf 8.2.1
95	Delft		Waarborgen dat de gebruiker profiteert (geen monopolie)	Het college ondersteunt deze wens, maar constateert tegelijk dat het een verantwoordelijkheid is van het Rijk (m.n. Autoriteit Consument en Markt) om consumentenbescherming te organiseren. Het college kan zich wel voorstellen dat het beroep op het Rijk om deze verantwoordelijkheid te nemen nadrukkelijker wordt opgenomen in de tekst van de RES.	Algemeen	We onderschrijven de zinswijze van uw college. Het is een verantwoordelijkheid van het Rijk om consumentenbescherming te organiseren. De rol van het ACM wordt hierom opgenomen in de Warmtewet 2.0. Binnen uitvoeringslijn Warmte is gekeken welke instrumenten nodig zijn om de publieke belangen te kunnen borgen, naar vertrouwen ook bij hoort, dat o.a. geraakt wordt door een monopolie.	Paragraaf 2.4, paragraaf 3.3, paragraaf 8.2.3
96	Delft		Graag inzicht in de grote getallen en in wat er op de gemeente afkomt	Het college interpreteert deze wens als de behoefte om zicht te krijgen op wat mogelijk realiseerbaar is onze regio, uitgaande van het draagvlak in de samenleving en de draagkracht van het landschap. Het college zal deze wens kenbaar maken aan de regio. Het college ziet in de vertaling van regionaal naar gemeentelijk niveau ook een verantwoordelijkheid voor zichzelf, bijv. bij de ontwikkeling van het Warmteplan 2021.	Elektriciteit	Vanuit de draagkracht van het landschap zijn zoekgebieden naar voren gekomen die een onderdeel zijn van het bod. Theoretisch zou er veel meer opwekking mogelijk zijn; door zoekgebieden vanuit de draagkracht van het landschap op te stellen, wordt een eerste filter gemaakt van de zoekgebieden die wat dat betreft haalbaar zijn. Andere filters zijn draagvlak, netimpact etc. Op lokaal niveau kunnen nieuwe gebieden aangemerkt worden als kansrijk, wanneer er door nader onderzoek draagkracht wordt gezien. De regionale aanpak zorgt ervoor dat er niet specifiek op gemeentelijk niveau een uitsplitsing gemaakt wordt; wel op zoekgebied en verhaallijn niveau. Zo kan er gezamenlijk naar gebieden gekeken worden zodat de ontwikkelingen ingepast kunnen worden in ruimtelijke context.	Komt op meerdere plekken terug, toelichting vooral in paragraaf 8.3. Daarnaast ook genoemd in paragraaf 2.1, 2.2, 4.1, 4.2, en 7.3.
97	Delft		De restwarmte uit Rotterdam zal in de toekomst minder worden door de transitie naar meer duurzame productie methoden waarbij minder warmte vrij komt. In de RES 1.0 zien wij graag terug hoe deze terugval zal worden opgevangen en lock-in effecten worden voorkomen	Het college zal voorstellen om de tekst van de RES hierop waar mogelijk aan te scherpen. Als voorlopige reactie geeft het college aan dat de verwachting is dat in de regio Rotterdam Den Haag de restwarmte minder wordt, maar dat er voldoende warmte overblijft en de bronnen van warmte duurzamer worden. Het college van B&W zal voorstellen om te beschrijven hoe een eventuele terugval opgevangen zal worden. Daarnaast zal het college van B&W zich in de regio hard maken om te zorgen dat overheden waakzaam blijven om toekomstige lock-in effecten te vermijden.	Warmte	In de Rotterdamse haven is nu veel restwarmte aanwezig. Ondanks de overschakeling van de industrie naar duurzame bronnen zal in de industrie veel warmte vrij blijven komen. Om zoveel mogelijk restwarmte te kunnen benutten houden we rekening met een verlaging van de temperatuur van de te leveren warmte. Hierdoor kan ook aardwarmte gekoppeld worden aan het regionale net. We rekenen nu zekerheidshalve met conservatieve aannamen over de beschikbaarheid van restwarmte. Om goed zicht te hebben op de beschikbaarheid van restwarmte op de lange termijn wordt nu verder onderzoek gedaan. Op basis van de resultaten zullen de cijfers over de beschikbaarheid richting RES 2.0. worden geactualiseerd.	Paragraaf 1.3 - 3 - 5.1 - 8.2
98	Delft		Hoe zal participatie opwegen tegen de ruimtelijke spreiding van energievoorzieningen? Of in andere woorden: Hoe zorgen we er voor dat niet alle windmolens in de tuin van welwillende mensen komen te staan, maar ook in verhouding over de regio worden verspreid?	Het college interpreteert deze bedenking als een waarschuwing om zorgvuldige en evenwichtige keuzes te maken en de lusten en lasten in de regio te verdelen. Als voorlopige reactie geeft het college aan dat de volgorde bij het bepalen van locaties voor de opwek van duurzame elektriciteit is om eerst de draagkracht van het landschap bepalen en om vervolgens inwoners te betrekken bij het onderzoeken van de daadwerkelijke realiseerbaarheid. Deze volgorde zorgt voor een spreiding van grootschalige opwek door de regio heen op basis van draagkracht van het landschap.	Algemeen	Dank voor uw afwegingen. We onderschrijven de reactie van uw college: vanuit de draagkracht van het landschap is gekeken naar potentiële locaties om opwekking van duurzame elektriciteit in te passen. Vervolgens wordt er gekeken naar andere 'filters', zoals de impact op het net, de businesscase, de samenhang met bijvoorbeeld milieuaspecten en (maatschappelijk) draagvlak. Deze afwegingen vinden lokaal, in gebiedsgerichte processen, plaats.	Paragraaf 2.1, paragraaf 2.2 en paragraaf 7.3.5
99	Delft		Graag zien wij in de RES 1.0 een toelichting, zoals in het hoofdstuk "Positie kiezen: waterstof en groengas", waarom er niet voor kernenergie wordt gekozen. Wij vinden de duiding van de strategische keuzes die in de RES worden gemaakt over de samenstelling van de toekomstige energie voorziening van belang om draagvlak voor de keuzes te borgen	Het college zal voorstellen om de tekst van de RES hierop waar mogelijk aan te scherpen met een korte toelichting waarom niet voor kernenergie wordt gekozen.	Brandstoffen	De mogelijkheid om te kiezen voor kernenergie is in de RES buiten beschouwing gelaten. Op dit moment is er in Nederland geen sprake van uitbreiding van de rol van kernenergie en de discussie hieromtrent is momenteel te weinig concreet om dit als serieuze optie in de RES op te nemen. Het besluit om een kernenergiecentrale te bouwen hangt af van landelijke besluitvorming en indien hier daadwerkelijk toe wordt besloten zal de bouw zeker 10 jaar vergen, en daarmee niet in 2030 (=focus RES) gerealiseerd zijn. In de RES regio RDH zijn door de Rijksoverheid geen locaties aangewezen voor de plaatsing van Kerncentrales. In de RES 1.0 zal hierover een tekst worden opgenomen.	Paragraaf 1.3
100	Delft		De verdeling van de kosten tussen de diverse overheden	Het college interpreteert deze bedenking als een verzoek om aandacht voor een eerlijke verdeling van de financiële consequenties van keuzes in de energietransitie tussen overheden in de regio en tussen Rijk en decentrale overheden. Het college zal deze bedenking onder de aandacht brengen in de regio.	Algemeen	Betaalbaarheid van de transitie betreft meerdere aspecten. Het kan gaan om de transitie als geheel, de kosten en daarmee ook de toegankelijkheid voor inwoners, voor bedrijven, de netbeheerder en de publieke organisatie. In de RES wordt inzicht gegeven in deze aspecten. Niet overal kan dat al even concreet, veel in de transitie die we nog voor de boeg hebben is namelijk nog onbekend. Binnen het thema Warmte vormt betaalbaarheid een van de belangrijkste waarden waarnaar is gekeken. Er wordt onderzocht welke instrumenten nodig zijn om de betaalbaarheid van de transitie te borgen. Kostenverdeling is op dit moment nog niet aan de orde. Wel wordt gekeken naar de totale maatschappelijke kosten en de verdeling over de keten, echter is dit algemeen van aard en bedoeld om een vergelijking tussen alternatieven te kunnen maken.	Paragraaf 2.4, 8.2.3 en paragraaf 8.2.4
101	Delft		Het niet gebruiken van alle Eneco-gelden voor deze RES	Het college interpreteert deze bedenking als een signaal vanuit de raad aan zichzelf. De gemeenteraad gaat over de besteding van de Eneco-gelden. Daarmee valt deze bedenking buiten de scope van de wensen en bedenkingen om mee te geven in reactie op de tekst van de concept-RES.			

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
102	Delft		Het meewerken van overheden om daken van zonnepanelen te voorzien	Voldoende aandacht voor Het meewerken van overheden om daken van zonnepanelen te voorzien. Het college interpreteert deze bedenking als een bevestiging van de doelstellingen en afspraken als gemaakt in het bestuursakkoord. Het is bestaand beleid van het college om te faciliteren dat geschikte daken van particulieren en bedrijven van zonnepanelen worden voorzien. Het college constateert verder dat dit vooral beïnvloed wordt door rijksbeleid en zal er op aandringen dat het beroep op het Rijk om hierin haar verantwoordelijkheid te blijven nemen goed wordt verwoord in de RES.	Elektriciteit	Wij delen uw standpunt dat het stimuleren van zonne-energie blijvend van belang is. Dit kunnen gemeenten stimuleren door de daken van gemeentelijke gebouwen en ander maatschappelijk vastgoed te benutten voor zonnepanelen. De gehele inzet op zon op daken neemt in de RES 1.0 een belangrijke rol in, zowel in aanpak als in de geformuleerde ambitie. De regio zet zich in om de aanpak 'zon op daken' nader te concretiseren en speelt een rol in het articuleren van de randvoorwaarden die nodig zijn om de ambitie te kunnen realiseren. Dat betreft ook die voorwaarden waar andere overheden een andere rol hebben, zoals het ontwikkelen van passende financiële instrumenten.	Paragrafen 2.2, 4.2 en 8.3
103	Delft		Er komt een economische crisis: wat betekent dit voor de energiestrategie en moeten we hier wel mee doorgaan?	Het college van B&W zal deze bedenking onder de aandacht brengen bij de regio.	Algemeen	U stelt een goede vraag. Een economische crisis zal van grote impact zijn op de gehele maatschappij en daarmee ook op de energietransitie. In de betaalbaarheid van de energietransitie is het van belang waarborgen in te bouwen zodat deze niet buiten bereik raken in economisch minder voorspoedige tijden.	Paragraaf 2.4, 8.2.3 en paragraaf 8.2.4
104	Delft		Lokale warmtenetten, zoals Warmteling en Warmtenet: het beschermen van de belangen van consumenten	Het college interpreteert deze bedenking als een waarschuwing om voldoende aandacht te hebben voor de bescherming van consumentenbelangen. Het college constateert tegelijk dat het een verantwoordelijkheid is van het Rijk (m.n. Autoriteit Consument en Markt) om dit te borgen. Het college kan zich wel voorstellen dat het beroep op het Rijk om deze verantwoordelijkheid te nemen nadrukkelijker wordt opgenomen in de tekst van de RES. Het college constateert verder dat hier in het overleg met het Rijk in voorbereiding op de Warmtewet 2.0 vanuit de decentrale overheden nadrukkelijk aandacht voor is.	Warmte	Bescherming van de consument is belangrijk aandachtspunt. In de RES wordt geanalyseerd welke instrumenten, zowel financieel als wet- en regelgeving, er nodig zijn om de consument te beschermen. Dit valt onder de publieke belangen betaalbaarheid en rechtvaardigheid. De RES zal zelf geen invulling kunnen geven aan deze instrumenten maar maakt wel inzichtelijk wat er nodig is.	paragraaf 8.2 - Juridisch rapport sturingsinstrument en publieke belangen - Juridische analyse Warmtewet 2.0
105	Delft		Hoe kan iedereen van subsidies profiteren (met name de onderkant van de samenleving)?	Het college interpreteert deze bedenking als een voorstel om kritisch te kijken naar mogelijke effecten van subsidiebeleid zoals het vergroten inkomensongelijkheid en vanuit de RES-regio ook een sterker beroep te doen op het Rijk om hiervoor meer aandacht te hebben en de kansen om te profiteren van subsidies m.n. bij de onderkant van de samenleving te vergroten. Deze bedenking wordt gedeeld door het college. Voor een belangrijk deel ligt dit in de invloedssfeer van het Rijk. Voor zover het college hierin zelf haar verantwoordelijkheid kan pakken – bijv. via het Energieloket – wordt dit opgepakt.	Algemeen	In de RES-regio wordt de noodzaak van goede randvoorwaarden zoals betaalbaarheid onderkend. Er wordt gestreefd naar een zo goed mogelijk inzicht in zowel stimuleringsregelingen (zoals SDE, saldering) als wet- en regelgeving. Daarmee brengen we in beeld welke randvoorwaarden er (nationaal) moeten worden ingevuld om succesvol de transitie door te kunnen maken. Daarmee onderschrijven we de reactie van uw college dat dit in de landelijke invloedssfeer valt.	Paragraaf 2.4, paragraaf 7.3.5, paragraaf 8.3.4 frame 2 (haalbaarheid en doelbereik)
106	Delft		In hoeverre is het realistisch te vertrouwen op de kansen, opbrengsten en de betaalbaarheid van Geothermie	Het college interpreteert deze bedenking als een voorstel om kritisch te kijken naar de risico's van geothermie en stelt voor om hierop de tekst van de RES aan te vullen.	Warmte	In het vervolgonderzoek richting de RES 1.0 werkt de RES regio samen met EBN en InvestNL aan het beter in beeld krijgen van de mogelijkheden voor geothermie. Dit leidt tot een aanscherping van het potentieel. De veiligheidsrisico's van geothermie zijn in de RES enkel algemeen te formuleren: deze hangen uiteindelijk samen met een specifieke projectlocatie. Het Staatstoezicht op de Mijnen ziet toe op deze risico's. Vanwege het generieke karakter van de risico's zullen deze niet uitgebreid worden omschreven in de RES. U kunt een omschrijving van de veiligheidsrisico's teruglezen op https://www.geothermie.nl/index.php/nl/veiligheid .	Paragraaf 2.2 - 2.4 - 8.2 - externe verwijzing, zie antwoord.
107	Delft		In hoeverre is het te verwachten dat het aanbod van restwarmte vanuit de Rotterdamse haven blijvend groot blijft en zo niet wat is hiervan de impact?	Het college zal voorstellen om de tekst van de RES hierop waar mogelijk aan te scherpen. Zie verder de reactie onder bedenking a. = punt 97, De restwarmte uit Rotterdam zal in de toekomst....	Warmte	Graag verwijst ik u naar het antwoord op uw eerdere vraag over de toekomstige beschikbaarheid van restwarmte. Voor de volledigheid is het antwoord op deze vraag hier nogmaals integraal opgenomen. In de Rotterdamse haven is nu veel restwarmte aanwezig. Ondanks de overschakeling van de industrie naar duurzame bronnen zal in de industrie veel warmte vrij blijven komen. Om zoveel mogelijk restwarmte te kunnen benutten houden we rekening met een verlaging van de temperatuur van de te leveren warmte. Hierdoor kan ook aardwarmte gekoppeld worden aan het regionale net. We rekenen nu zekerheidshalve met conservatieve aannames over de beschikbaarheid van restwarmte. Om goed zicht te hebben op de beschikbaarheid van restwarmte op de lange termijn wordt nu verder onderzoek gedaan. Op basis van de resultaten zullen de cijfers over de beschikbaarheid richting RES 2.0 worden geactualiseerd.	Paragraaf 1.3 - 3 - 5.1 - 8.2
108	Delft		Waarom wordt er nauwelijks aandacht besteed aan het terugbrengen van de vraag naar warmte door goede isolatie?	Het college interpreteert deze bedenking als een verzoek om meer duidelijkheid over de rolverdeling tussen het lokale en regionale niveau als het gaat om energiebesparing in het algemeen en isolatie in het bijzonder (terugbrengen van de energievraag) en zal voorstellen om de tekst van de RES hierop waar mogelijk aan te scherpen.	Algemeen	We merken een gedeelde behoefte om besparing steviger te verankeren binnen de RES. Dat is begrijpelijk, we erkennen dat het een belangrijk onderwerp is. In het traject van de 2.0 zal ingegaan worden op de rol die de regio hierbinnen kan vervullen en bekijken we welke invulling besparing binnen de RES krijgt. In het Energieperspectief en de (concept) RES wordt uitgegaan van een minimale mate van isolatie van gebouwen (minimaal label C). In de berekeningen rondom het thema Warmte is dit het uitgangspunt. Isolatie is dan ook stap 1 in de RES aanpak. Dit levert een energiebesparing op van circa 25%. In de RES 1.0 is hier verder onderzoek opgenomen. De isolatie-aanpak is primair een lokale aangelegenheid. Regionale samenwerking vindt plaats o.a. via Provincie Z-H en bijv. de regionale energieloketten. In de informatieplicht is opgenomen dat locaties die meer dan 50.000 kWh en/of 25.000 m3 gas per jaar gebruiken alle erkende maatregelen moeten nemen. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de handhaving. Naar verwachting moeten alle labelplichtige gebouwen in 2030 beschikken over een A-label. Dat leidt tot een aanzienlijke energiebesparing. Daarbij is afstemming/inspanning nodig om tot een adequate borging van b.v. informatieplicht en controle van energielabels te komen.	Paragraaf 2.4, paragraaf 4.1, paragraaf 6.1 en paragraaf 8.2.1
109	Delft		Het bevriezen van het proces om te komen tot een RES door de Coronacrisis	Het college van B&W zal deze bedenking onder de aandacht brengen bij de regio.	Algemeen	Dank voor uw signaal, we erkennen dat de coronapandemie ingrijpend is en maatschappelijk grote impact heeft. Gezien de onzekerheid omtrent de duur van de pandemie heeft NPRES en de regio echter besloten door te gaan.	Geen verwijzing.
110	Delft		Het plaatsen van windmolens langs de A4	Voldoende aandacht voor Het plaatsen van windmolens langs de A4, Het college van B&W zal deze bedenking onder de aandacht brengen bij de regio.	Elektriciteit	In de RES 1.0 wordt vanuit ruimtelijk perspectief en haalbaarheid gekeken naar de kansen voor windenergie langs snelwegen. Daartoe is de 'verhaallijn energieopwekking langs infrastructuur' in beeld gebracht. Daarin wordt nadere bekeken op welke wijze energieopwekking landschappelijk een rol kan spelen. Deze inzichten vanuit u terug in de RES en zijn een aanzet voor gemeenten om mogelijkheden voor windenergie via een gebiedsproces nader te verkennen. Dit gebeurt in het proces na de RES 1.0.	Paragraaf 8.3
367	Den Haag		Den Haag streeft er naar om klimaatneutraal te zijn in 2030 waarvoor een routekaart nodig is met heldere en meetbare tussendoelen. De RES dient aan deze ambitie ondersteunend te zijn.		Algemeen	Dank voor uw inzichten. U heeft een mooi streven aan uzelf gesteld om energieneutraal te zijn in 2030. In de RES 1.0 wordt breed gekeken naar de verschillende oplossingen: er wordt invulling gegeven aan de ambitie van 35 TWh hernieuwbare energie, en er is onderzocht op welke wijze de regio dit kan realiseren. Op dit moment wordt dit gedaan o.b.v. beproefde technieken.	Paragraaf 2.2
368	Den Haag		We moeten vaart maken om de CO2-uitstoot te reduceren. Iedereen moet daaraan kunnen bijdragen, en partijen (bewoners, bedrijven, gemeenten) moeten zich gestimuleerd weten om zich extra in te zetten voor CO2-besparing. Voorkomen moet worden dat maatregelen voor het omlaag brengen van de CO2-uitstoot kunnen dienen ter compensatie van een minder ambitieuze CO2-aanpak elders.		Algemeen	U kaart een belangrijk punt aan. In de Concept RES is aangegeven dat de regionale aanpak niet in de plaats van de lokale aanpakken komt, maar versterkend en verbindend werkt. Bevoegdheden blijven waar ze zijn en horen. Wel is er een gedeelde verantwoordelijkheid benoemd om de energietransitie uit te voeren en keuzes te stimuleren die bijdragen aan de (mondiale) CO2-doelstellingen. De RES wordt niet afgerekend op CO2-doelen, waarmee de ambitie van de ene gemeente geen vrijbrief voor anderen is om minder reductie te realiseren. Er wordt voortgebouwd op de al lopende samenwerkingen en lokale acties, en de RES zal geen remmend effect hebben op processen die sneller kunnen. De RES 1.0 bouwt hier op voort en gaat in op de oplossingen die bijdragen aan de CO2-doelstellingen.	Paragraaf 1.2
369	Den Haag		Den Haag en Rotterdam hebben als gebieden verschillende karakteristieken en verschillende potenties voor duurzame warmte. Den Haag heeft voldoende realistisch inzetbare duurzame warmtebronnen voor de basislast, zoals blijkt uit het rapport 'Hybride Warmtenetten' van CE Delft i.s.m. CMAG, en zet in op lagetemperatuurverwarming via netwerken waarbij lokale hernieuwbare bronnen en initiatieven voorrang krijgen op energiebronnen van buiten de stad. Energie vanuit de Regio zal voor Den Haag met name nodig zijn voor de piek-warmte in de winter en op het gebied van elektriciteit.		Warmte	Dank voor uw reactie, de rapportage is ons bekend. In het traject richting de RES 1.0 wordt een verdere studie uitgevoerd naar de rol van regionale warmtenetten in de regio. In deze studie wordt naast de basislast ook gekeken naar piek- en back-up, en welke warmtebronnen waarvoor kunnen worden ingezet. Partijen zullen in het vervolgetraject wel met elkaar dienen te verkennen hoe de regionale invulling van piek en back-up zo invulling kan krijgen dat het duurzaam maar ook betaalbaar is.	Paragraaf 8.2

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
370	Den Haag			Keuzevrijheid voor en betrokkenheid van bewoners is van groot belang voor de transitie, en kunnen met de diversiteit aan lagetemperatuur-bronnen en met open, kleinschalige warmtenetten het beste worden gewaarborgd. Afnamegaranties voor het voeden van grootschalige warmtenetten mogen niet door en voor Den Haag worden afgegeven.	Warmte	Dank voor uw reactie. U geeft een helder signaal. De regio treedt niet in de autonomie van de gemeenten hoe ze invulling wilt geven aan het begrip keuzevrijheid. Voor de grootschalige warmtenetten ondersteunt het RES proces het samenbrengen van (partijen die betrokken zijn bij) vraag, aanbod en infrastructuur. Met als doel om voor de regiopartijen inzichtelijk te maken hoe warmte optimaal (en wenselijk) inzet kan worden. Wanneer het afgeven van garanties voor gemeenten niet passend is zal dit onderdeel zijn van de verdere projectuitwerking en samenwerking met betrokken partijen.	Paragraaf 2.3 - 3.1 - Juridisch rapport sturingsinstrument en publieke belangen - Juridische analyse Warmtewet 2.0
371	Den Haag			Gestreefd wordt naar energie-evenwichten, waarbij zomerse lokale overschotten aan warmte opgepot kunnen worden voor koude wintermaanden. De ontwikkeling van seizoensopslagmogelijkheden voor warmte zijn hiervoor essentieel.	Warmte	Het concept van warmteopslag is, hoewel beperkt, opgenomen in de RES. In het traject richting de RES 1.0 wordt een verdere studie uitgevoerd naar de rol van regionale warmtenetten in de regio, hierbij wordt vraag en aanbod ook over het jaar heen met elkaar gematcht. Hieruit zal meer informatie komen over de noodzaak van warmteopslag voor regionale warmtenetten. Richting de RES 2.0 zal hier mogelijk concretere invulling aan gegeven kunnen worden, mede als regiopartijen hier gezamenlijk belang aan hechten.	paragraaf 3 - 6.1
372	Den Haag			De focus in de concept-RES ligt nog teveel op restwarmte en hogetemperatuurverwarming waarbij niet duidelijk wordt gemaakt hoe deze restwarmte duurzaam zal worden. Voor Den Haag is het van belang dat in de RES wordt benadrukt dat de verduurzaming van het havencomplex een belangrijke voorwaarde vormt waar het gaat om levering van restwarmte in het RES-gebied.	Warmte	Duurzame restwarmte van het HIC is ook als een belangrijk randvoorwaarde opgenomen in het Energieperspectief 2050. De RES volgt deze lijn. Het HIC is overigens intensief betrokken bij het RES-traject.	Paragraaf 1.3 - 2.1 - 2.2 - 3
373	Den Haag			Bij hoge- en middentemperatuurverwarming via netwerken zet Den Haag in op lokale geothermie. Voor alle hoofdnetten wordt gestreefd naar een aanvoertemperatuur van maximaal 70 graden om geschikt te worden gemaakt voor Haagse aardwarmte. De Warmtelijn (voorheen Leiding door het Midden) ligt gevoelig in Den Haag. Door het stadsbestuur zijn de volgende harde voorwaarden gesteld die ook in de RES moeten worden opgenomen: •Het netwerk moet geschikt gemaakt worden voor lokale warmte (zoals geothermie). •Lokale duurzame initiatieven krijgen altijd voorrang bij het leveren van warmte aan Haagse huishoudens. •Er moet sprake zijn van een open net - toegankelijk voor meerdere warmteleveranciers - en een onafhankelijk netbeheer. •Tarieven voor de klanten van het warmtenet blijven redelijk en dit wordt onafhankelijk getoetst. •Bedrijven die restwarmte leveren gaan versneld verduurzamen.	Warmte	Dank voor uw aandachtspunten. De Concept-RES richt zich in deze fase op de gewenste inzet van warmte in de regio. Publieke waarden, randvoorwaarden en sturingsinstrumenten spelen daarbij een belangrijke rol en worden verder uitgewerkt in de RES 1.0. Daarbij is de RES een zo volledig mogelijk weergave van de, op dit moment, geïnventariseerde voorwaarden van alle regio-partijen. Het staat de gemeenten uiteraard vrij aanvullende voorwaarden te stellen.	Paragraaf 3.2 - 3.3 - 8.2 - Juridisch rapport sturingsinstrument en publieke belangen
374	Den Haag			De bij de RES betrokken overheden staan open voor nieuwe initiatieven en technieken, en starten met pilots. Succesvolle pilots worden voorbeelden om op te schalen, maar alle pilots zijn bedoeld om ervan te kunnen leren. Deze kennis wordt ook actief gedeeld binnen het RES-gebied en daarbuiten.	Algemeen	De betrokken partijen in onze regio open staan inderdaad open voor nieuwe initiatieven en technieken. Daar waar mogelijk faciliteert de regio kennisdeling (o.a. pilots). In de RES zelf wordt van energiebronnen gebruik gemaakt van die bronnen die voldoende 'volwassen' zijn en opschaalbaar zijn. E.e.a. bezien vanuit de regionale beschikbaarheid daarvan. De beoogde mix van die bronnen is in het Energieperspectief 2050 weergegeven en is nog altijd de onderlegger onder de regionale aanpak. Deze aanpak is gebaseerd op feitelijke informatie en analyse, niet o.b.v. meningen. Innovaties van nu kunnen in de toekomst breed toepasbaar zijn. Die informatie is echter pas beschikbaar als dat moment er is en dat is niet nu. Daarom zullen bepaalde keuzes minder succesvol blijken dan andere en dat vraagt om aanpassingsvermogen en tevens inzet op die aspecten die nu met een voldoende mate van zekerheid gerealiseerd kunnen worden. Iedere 2 jaar wordt de RES herijkt en is er een natuurlijk momentum om die innovaties die er klaar voor zijn een grote(re) rol te geven in de strategie.	O.a. paragraaf 1.1, paragraaf 6.1, paragraaf 8.2.2, paragraaf 8.3.1, paragraaf 8.3.2
375	Den Haag			Participatie ontbreekt in de concept-RES terwijl dit juist cruciaal is voor het welslagen van de energietransitie. Voor de RES moeten bewoners, bedrijven en belanghebbenden proactief worden geconsulteerd. Getrapte consultatie via gemeenten volstaat niet, en we denken als Den Haag graag mee hoe de participatie van onze bewoners bij de verdere totstandkoming van de RES vorm kan krijgen. Om de RES weloverwogen en met zo veel mogelijk draagvlak uit te werken, is veel interactie nodig met alle belanghebbenden in het maatschappelijke, bestuurlijke en inhoudelijke domein.	Communicatie	In de RES wordt onderschreven dat participatie van belanghebbenden een belangrijke voorwaarde is voor het slagen van de energietransitie. (Vroegtijdige) proces- en projectparticipatie zijn daartoe middelen die door de gemeenten ingezet worden. De regio faciliteert/stimuleert voornamelijk met kennisoverdracht (inclusief breed bruikbaar producten). In de RES 1.0 wordt aandacht besteed aan de invulling van proces- en projectparticipatie zowel in de uitvoeringslijnen als in de communicatieaanpak. Een regionale inbreng op dit vlak zal altijd vanuit de gemeenten moeten worden gevraagd en begeleidt. Deze wens is daarmee primair aan de gemeente/het college gericht en indien nodig kan t.b.v. nadere inkleuring vanuit de regio worden meegedacht en meegewerkt. De betrokkenheid van inwoners in de energietransitie is volop in de aandacht, ook van de media. Hieruit blijkt des te meer dat het succes van de energietransitie mede bepaald wordt door de wil en mogelijkheden die iedere inwoner of organisatie heeft om mee te doen. Participatie brengt dat in beweging. Hierbij is van belang dat te organiseren op het moment dat die betrokkenheid ook echt betekenisvol is. Dat is in elk geval zo wanneer ontwikkelingen dichtbij zijn en de leefwereld danwel portemonnee van inwoners raken. Idealiter vindt het gesprek plaats rond concrete projecten. De gemeente organiseert dit al volop en dat vraagt ook continue reflectie of dat passend is. Daar waar nodig kan de RES regio faciliteren.	2.2, 2.3, 3.3, 4.3, 6.2 (en verder verweven in document)
376	Den Haag			Ook mee-participeren - in de zin van deelnemen c.q. mede-eigenaar zijn - is cruciaal voor het welslagen van de energietransitie. Den Haag heeft vele burgerinitiatieven in de stad die voorop lopen met initiatieven, kennis en concrete plannen. Graag zien we in de RES sterker terug dat burgerinitiatieven worden omarmd en ondersteund.	Communicatie	In de RES 1.0 is onderschreven dat lokaal eigendom een belangrijk middel is om draagvlak te borgen. Tevens is het streven in het Klimaatkkoord 50% lokaal eigendom. Hiervoor is in de RES 1.0 dus aandacht. Daarbij is dit voor de uitwerking primair aan de gemeenten om te organiseren. Energie Samen (het samenwerkingsverband van Energiecoöperaties) is veelal bereid daarin een faciliterende rol te spelen. De RES agendeert en faciliteert de contacten en kan een rol spelen in informatieoverdracht.	2.2, 2.3, 3.3, 4.3, 6.2 (en verder verweven in document)
377	Den Haag			De bij de RES betrokken overheden moeten de opgave en de plannen om klimaatneutraal te worden duidelijker naar voren brengen in de communicatie naar bewoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen. Goede voorbeelden van lokale duurzaamheidsinitiatieven worden zichtbaar gemaakt om het vliegwieleffect te versterken.	Algemeen	De ambitie van de RES regio is een betaalbare, betrouwbare, veilige en schone energievoorziening voor iedereen in de regio Rotterdam Den Haag in 2050. De ambitie is niet om als regio klimaatneutraal of energie-neutraal te zijn. Goede voorbeelden helpen echter wel om het vliegwieleffect te bereiken en kunnen deze ook in het netwerk en de communicatie delen.	1. (voorwoord), paragraaf 1.2, paragraaf 2.2
378	Den Haag			Voor elektriciteit heeft de regio in de Concept-RES een ambitieus bod opgenomen richting het Nationaal Programma RES. Voor Den Haag ligt in stedelijk zoekgebied voor zon-op-dak de grootste opgave als onderdeel van de gemeentelijke aanpak voor de opwek van schone stroom en het benutten van daken voor het opwekken van energie en klimaatadaptatie. Binnen de gemeentegrenzen zijn geen mogelijkheden aanwezig voor grote windturbines. Wel houdt de gemeente de mogelijkheid open voor geïntegreerde denksystemen, die met windenergie stroom opwekken. Deze systemen moeten nog doortwikkeld en efficiënter worden.	Elektriciteit	In de RES 1.0 is het ambitieuze ambitieniveau inderdaad verwerkt en daarin is een belangrijke rol weggelegd voor zonne-energie in de gebouwde omgeving. Dat is mede ingegeven door het verstedelijkte karakter van de regio. Er wordt daarnaast voortdurend gewerkt aan nieuwe technieken en innovaties op het gebied van energieopwekking. Dat biedt kansen om de transitie sneller en met minder impact, zowel financieel als ruimtelijk door te kunnen maken. De RES-regio steunt en waardeert deze innovaties en neemt deze tevens mee in de uiteindelijke realisatie.	paragraaf 8.3.4 verhaal in stedelijk gebied en paragraaf 8.3.3
379	Den Haag			In de Concept-RES wordt veel aandacht besteed aan de regionale transport van warmte en locaties voor grootschalige opwek van duurzame elektriciteit. Het belang van energiebesparing sneeuwt daardoor onder. Juist energiebesparing levert een belangrijke bijdrage aan de haalbaarheid en betaalbaarheid van de energietransitie en moet een volwaardige plaats krijgen in de verdere uitwerking van de RES, zowel regionaal als lokaal.	Algemeen	We merken een gedeelde behoefte om besparing steviger te verankeren binnen de RES. Dat is begrijpelijk, we erkennen dat het een belangrijk onderwerp is. In het traject van de 2.0 zal ingegaan worden op de rolverdeling binnen de regio en bekijken we welke invulling besparing binnen de RES krijgt. In het Energieperspectief en de (concept) RES wordt uitgegaan van een minimale mate van isolatie van gebouwen (minimaal label C). In de berekeningen rondom het thema Warmte is dit het uitgangspunt. Isolatie is dan ook stap 1 in de RES aanpak. Dit levert een energiebesparing op van circa 25%. In de RES 1.0 is verdiepend onderzoek opgenomen. De isolatie-aanpak is primair een lokale aangelegenheid. Regionale samenwerking vindt plaats o.a. via Provincie Z-H en bijv. de regionale energieloketten. Voor bedrijven is in de informatieplicht (Wet Milieubeheer) opgenomen dat locaties die meer dan 50.000 kWh en/of 25.000 m3 gas per jaar gebruiken alle erkende maatregelen moeten nemen. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de handhaving. Naar verwachting moeten alle labelplichtige gebouwen in 2030 beschikken over een A-label. Dat leidt tot een aanzienlijke energiebesparing. Daarbij is afstemming/inspanning nodig om tot een adequate borging van bijv. informatieplicht en controle van energielabels te komen.	Paragraaf 3.2, paragraaf 6.1, paragraaf 7.3.4, paragraaf 7.3.5, paragraaf 8.2.1

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
380	Den Haag			Er moet bij de uitwerking van de RES meer worden ingespeeld op natuurlijke momenten en individuele beslissingen. Op die manier wordt lage temperatuur afgifte veel betaalbaarder en kan dit aansluiten bij momenten waarop er in huis toch al aanpassingen plaats vinden. Niet alles in één keer. Decentrale warmteoplossingen moeten worden gestimuleerd, waarbij lokale bronnen op een intelligente manier worden gecombineerd met een groter systeem. Dat is dus niet top-down, en altijd op basis van vrijwilligheid van de bewoners/klanten (ook als ze zelf huurder zijn). Sturen op de laagste maatschappelijke kosten en behoud van draagvlak betekent meer stimuleren van kleine stappen op natuurlijke momenten.	Warmte	Dank voor deze belangrijke aandachtspunten. Vanuit de RES is het streven inzichtelijk te maken welke bovengemeentelijke kansen er in de regio zijn voor de inzet van warmte. Zonder hierbij in de autonomie van de gemeenten te treden hoe zij hun warmtetransitie invulling dienen te geven. In het traject richting de RES 1.0 wordt een verdere studie uitgevoerd naar de rol van regionale warmtenetten in de regio. Hierbij wordt ook gekeken hoe lokale bronnen hun rol in de gemeente kunnen blijven vervullen.	Paragraaf 2.2 - 3.1 - 8.2
381	Den Haag			De energietransitie is een investering in de toekomst waarbij voor Den Haag betaalbaarheid voor particuliere energieconsumenten een belangrijk uitgangspunt is. Graag zien we in de RES aandacht voor het belang van subsidies en fondsen om rendabele investeringen voor de energietransitie te versnellen en onrendabele investeringen te ondersteunen. Wanneer voor de transitie naar een klimaatneutraal gebouw de laatste 10% energiegebruik in de piek-winterperiode nu nog een onevenredig hoge investering vraagt, kiezen we ervoor om eerst de eerste 90% te realiseren.	Algemeen	Betaalbaarheid van de transitie is een gedeelde zorg. Het betreft meerdere aspecten en wordt expliciet benoemd als publiek belang dat geborgd moet worden. Het kan gaan om de transitie als geheel, de kosten voor inwoners, voor bedrijven in het bijzonder, de netbeheerder en de publieke organisatie. Het belang voor gezamenlijk lobby voor wat betreft de financiële en wettelijke randvoorwaarden, zoals subsidies en fondsen, van de energietransitie heeft onze aandacht en is ook terug te zien in de RES 1.0, zie paragraaf: . De keuzes die gemaakt worden in het klimaatneutraal maken van gebouwen, is aan een lokale aangelegenheid.	Paragraaf 3.3, paragraaf 6.2, paragraaf 8.2.1, 8.2.3 (o.a. ad. 2 economische analyse) en paragraaf 8.3.4 (frame 2 haalbaarheid en doelbereik)
382	Den Haag			De energiebelasting voor grote en kleine spelers zou door het rijk gelijk(er) moeten worden getrokken. Dit draagt bij aan een gelijk speelveld dat noodzakelijk is voor het stimuleren en leveren van energie vanuit nieuwe, hernieuwbare bronnen. Gelieve dit als aanbeveling in de RES op te nemen.	Algemeen	Een gelijk speelveld creëren dat bijdraagt aan de stimulans van duurzame energie is een mooi streven. Het is inderdaad aan het Rijk om een dergelijke energiebelasting in te stellen. De verdeling van lusten en lasten c.q. rechtvaardigheid zijn hiermee nauw verbonden. In de RES wordt rechtvaardigheid (het eerlijk verdelen van lusten en lasten) als publiek belang opgenomen.	Paragraaf 2.4, paragraaf 8.2.3
383	Den Haag			Graag zouden we aandacht willen vragen voor het fundamentele verhaal van Rifkin dat is gebruikt voor de metropool Rotterdam Den Haag. Dit kan ondersteunend zijn aan de gezamenlijk nog te maken keuzes in de RES: https://www.igheadquarter.nl/rne/wp-content/uploads/sites/12/2017/04/The-Third-Industrial-Revolution-Final-Report-RNE.pdf	Algemeen	De 'Roadmap Next Economy' heeft terecht de energietransitie neergezet als een van de belangrijke economische factoren voor de regio. Dit document heeft in 2017 mede de basis gelegd voor de ontwikkeling die er in de regio is geweest om in samenwerking op de energietransitie inzet te plegen. Dit heeft o.a. begin 2018 geleid tot de uitgangspunten waarop samenwerking verder vorm kon krijgen. Deze zijn nog altijd de basis onder het RES-proces.	Paragraaf 2.1, en uitgangspuntennotitie Concept RES via: https://www.resrotterdamdenhaag.nl/proces/documenten/n/(bijlagen/Concept RES)
118	Hellevoetsluis		Motie Klare Taal!!	Overwegende dat: <ul style="list-style-type: none"> de discussie moet op een voor iedereen toegankelijke wijze gevoerd worden het concept RES moeilijk leesbaar is de opgave abstract is de kaarten onduidelijk zijn Geeft het College de volgende uitgangspunten mee: <ul style="list-style-type: none"> maak de RES 1.0 voor iedereen toegankelijk gebruik begrijpelijke taal en maak (meer) gebruik van andere communicatiemiddelen dan geschreven tekst maak dat iedereen de kaarten begrijpt 	Communicatie	Dank voor de input. We nemen leesbaarheid en aantrekkelijkheid mee bij het schrijven en het opmaken van het product RES 1.0. Ook beeldmateriaal incl. kaarten zullen gebruikt en gecontroleerd worden. Als gevolg van de inhoudelijke uitdaging blijft echter wel een omvangrijk en complex product met een korte samenvatting.	In (opmaak) document verweven. High res figuren.
119	Hellevoetsluis		Motie Participatie RES	Overwegende dat: <ul style="list-style-type: none"> draagvlak in de energie transitie van groot belang is iedere inwoner uitgedaagd wordt om mee te doen met het realiseren van de uitwerking van de energiestrategie betrokkenheid van inwoners essentieel is bij deze energie transitie Geeft het College de volgende uitgangspunten voor dit participatie traject mee: <ul style="list-style-type: none"> gebruik diverse participatie instrumenten benader (diverse soorten) inwoners op een bij hun passende wijze, waaronder specifiek jongeren zoek mogelijkheden om inwoners die zich niet laten horen te betrekken begin tijdig / zo vroeg mogelijk de bewoners er bij te betrekken maak de participatie concreet en duidelijk streef naar een hoog niveau op de participatie-ladder zie koppelkansen met andere lopende trajecten in de gemeente en de regio 	Communicatie	Antwoord bestaat uit meerdere onderdelen: 1) het benaderen van inwoners, bedrijven, maatschappelijke organisaties is volgens afspraak een aangelegenheid van de gemeenten zelf en wordt niet door de regio gedaan, 2) de regio ondersteunt de gemeenten met algemene kennis/communicatie op gebied van participatie en adviseert verschillende participatieinstrumenten (Participatie via volksvertegenwoordigers zoals in de wensen en bedenkingen procedure is ook een voorbeeld in deze regio) , 3). de regio overlegt met gemeenten en stimuleert proces- en projectparticipatie inclusief koppelkansen o.a. door voorbeelden te delen. Ook input van Jong RES landt zo bij de gemeenten. 4) Uitvoering van burgerparticipatie is volgens afspraak buiten scope van RES R DH.	paragraaf 2.3, 7.1, 8.1, verder verweven in hele document
120	Hellevoetsluis		Motie Landschappelijke inpassing	Overwegende dat: <ul style="list-style-type: none"> het realiseren van duurzame energie samen dient te gaan met de versterking van de bebouwde omgeving, het landschap, de natuur en de recreatie energieprojecten de inwoners gaan raken in de beleving van hun omgeving Geeft het College de volgende uitgangspunten mee: <ul style="list-style-type: none"> projecten niet weg te moffelen waar duurzame energiebronnen worden ontwikkeld in het landschap, moeten natuur en recreatie versterkt worden maak van de projecten geen kale elementen in het landschap, maar onderdeel van het landschap 	Elektriciteit	We werken toe naar zoekgebieden vanuit de draagkracht van het landschap en bieden handvatten voor uitwerking (lokaal) in gebiedsprocessen. Daarbinnen kunnen integrale afwegingen worden gemaakt. De aanpak die u voorstaat, het integraal afwegen en verbinden van (maatschappelijke) opgaven vormt een belangrijke, kwalitatieve voorwaarde voor de verdere ontwikkeling van de zoekgebieden. Dit wordt in de RES 1.0 onderschreven.	Komt op meerdere plekken terug, toelichting vooral in paragraaf 8.3. Daarnaast ook genoemd in paragraaf 2.1, 2.2, 4.1, 4.2, en 7.3.

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
121	Hellevoetsluis		Motie Water als energiebron	<p>constateert dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er een concept-RES (Regionale Energiestrategie) voorligt waar hoofdzakelijk aandacht is voor wind- en zonne-energie, en in mindere mate aquathermie, • Het maatschappelijk draagvlak voor windturbines en zonnenvelden laag is, • Water kan dienen als energiebron, o.a. door blauwe energie fosmose-energie ontstaan door zoet/zout-waterscheiding en waterenergie (energie door waterkracht), • Er reeds veel succesvolle proeven zijn met water als energiebron, o.a. met blauwe energie bij de Afsluitdijk en getijdenenergie in Zeeland, en • Te verwachten is dat verdere ontwikkelingen op dit gebied op afzienbare termijn te voorzien zijn, is van mening dat: • Voorne-Putten een groene long en rustpunt binnen de sterk verstedelijkte regio is, waarbij de openheid van het landschap een belangrijke factor is, • Voorne-Putten door haar ligging met water rondom zeer kansrijke opties biedt om water te gebruiken als energiebron, bijvoorbeeld door zoet/zout-waterscheiding bij het Haringvliet en waterenergie door getijdenverschillen bij de Maasvlakte, draagt het college op om: • De energieregio Rotterdam-Den Haag op te roepen om water als mogelijke energiebron op te nemen in de RES, en • Samen met de andere gemeenten op Voorne-Putten, de provincie Zuid-Holland en Rijkswaterstaat onderzoek te doen naar de haalbaarheid van water als energiebron 	Warmte	<p>Aquathermie is een zeer interessante bron voor lage temperatuurwarmte. In de RES 1.0 wordt er aandacht besteed aan de rol van aquathermie in de energievoorziening. Dit soort warmte is echter niet heel geschikt om over grote afstanden te transporteren, en is daarmee een geschikte bron voor lokale warmtenetten. Het is belangrijk dat de waterschappen mogelijkheden om van aquathermie gebruik te maken verder in beeld brengen in onderzoeken en pilotprojecten, en met de gemeenten verkenen welke kansen er zijn om gebruik te maken van aquathermie als duurzame warmtebron.</p>	Paragraaf 1.3 - 3.1 - 8.2.2 - 8.5
122	Hellevoetsluis		Motie Optimale benutting geschikte zonnedaken locaties	<p>constateert dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er een concept-RES (Regionale Energiestrategie) voorligt die onder meer zwaar inzet op gebruik van zonne-energie, • De gemeente Hellevoetsluis al langer inzet op maximale benutting van daken van gemeentelijke gebouwen voor plaatsing van zonnepanelen, • Dat veel geschikte daken van andere gebouwen en locaties in Hellevoetsluis in potentie ruimte bieden voor duizenden zonnepanelen, maar op dit gebied nog 'braak' liggen, <p>is van mening dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De gemeente Hellevoetsluis zich maximaal moet inspannen om alle geschikte daken en locaties in te zetten voor zonnepanelen, <p>Verzoekt het college om:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Door middel van een planmatige aanpak beheerders van bedrijven (w.o. glastuinbouw), kantoren, maatschappelijke instellingen w.o. schoolgebouwen en appartementencomplexen (m.n. wooncorporaties een VvE's) te motiveren en aan te zetten om hun daken, waar geschikt, maximaal in te zetten voor het plaatsen van zonnepanelen, • De procedures voor het verkrijgen van vergunningen voor het plaatsen van zonnepanelen zo veel mogelijk te vereenvoudigen, en • E.e.a. vast te leggen in een werkprogramma, 	Elektriciteit	<p>Met het zoekgebied zon op daken wordt gestreefd naar maximale benutting van geschikte daken. Daarin weerspiegelt deze wens zich ook in de RES 1.0. De aanpak die op lokaal niveau gekozen wordt is aan de gemeente. De RES ondersteunt daarin middels inzicht in de kansen die er liggen, monitoring en identificeert knelpunten daar waar de regionaal spelen. Indien passend wordt actie ondernomen om deze knelpunten onder de aandacht te brengen van b.v. andere overheden. Het doel is dat de randvoorwaarden aanwezig zijn om succesvol de lokale en regionale ambitie te kunnen realiseren.</p>	Paragrafen 2.2, 4.2 en 8.3
123	Hellevoetsluis		Motie "onderzoek naar kernenergie"	<p>Constaterende dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de ontwerp Regionale Energie Strategie een tussenstand van verkenningen voor duurzame elektriciteit en warmte is; • de daadwerkelijke invulling van de Regionale Energie Strategie vorm krijgt in RES 1.0; • kernenergie in de landelijke afspraken nu niet wordt meegenomen. <p>Overwegende dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kernenergie een CO2-arme en constante energiebron is; • de afval van kernfusie en of thorium relatief klein is en veilig opgeslagen kan worden; • zonne-energie en windenergie geen constante energiebronnen zijn omdat deze afhankelijk van weersomstandigheden zijn; • ook in "Den Haag" stemmen opgaan om een marktverkenning te doen naar de toepassing van kernenergie in de toekomstige energiemix. <p>Verzoekt het college om:</p> <p>1. samen met de overige gemeenten in de regio Rotterdam-Den Haag een brief te sturen naar de minister van Klimaat waarin aangedrongen wordt op een onderzoek naar de mogelijke rol van kernenergie (kernfusie en/of thorium) in de energiemix;</p>	Warmte	<p>De mogelijkheid om te kiezen voor kernenergie is in de RES buiten beschouwing gelaten. Op dit moment is er in Nederland geen sprake van uitbreiding van de rol van kernenergie en de discussie hieromtrent is momenteel te weinig concreet om dit als serieuze optie in de RES op te nemen. Het besluit om een kernenergiecentrale te bouwen hangt af van landelijke besluitvorming en indien hier daadwerkelijk toe wordt besloten zal de bouw zeker 10 jaar vergen, en daarmee niet in 2030 (=focus RES) gerealiseerd zijn.</p>	Paragraaf 1.3 - 3.2
124	Hellevoetsluis		Motie "geen biomassa".	<p>Constaterende dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • in de Regionale energiestrategie de mogelijkheid van biomassa wordt genoemd als één van de hernieuwbare energiebronnen waarvan in de toekomst gebruik kan worden gemaakt; • in Vierpolders al een initiatief is voor de realisatie van een biomassa installatie. <p>Overwegende dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • het onduidelijk is of biomassa een bijdrage levert aan de CO2 teruggang; • biomassa slecht is voor de luchtkwaliteit. <p>Verzoekt het college om:</p> <p>1. een brief te sturen waarin onze bedenking wordt aangegeven tegen het toepassen van biomassa als een hernieuwbare energiebron in de RES.</p>	Warmte	<p>In het Klimaatakkoord is vastgelegd dat Nederland zich zal inzetten om de uitstoot van broeikasgassen te verlagen. Hiervoor dienen fossiele brandstoffen, die momenteel nog het overgrote deel van de energie leveren, vervangen te worden. In het klimaatakkoord worden verschillende alternatieve energiebronnen genoemd die een oplossing kunnen bieden. Aangezien er niet direct een volledig doeltreffende oplossing voorhanden is, zal het toekomstige energiesysteem gebruik moeten maken van verschillende alternatieve energiebronnen (en -dragers). Zowel het Nederlandse klimaatakkoord als verschillende Europese en internationale klimaatspraken wijzen biobrandstoffen uitdrukkelijk aan als zijnde een deel van de oplossing. De Rijksoverheid werkt met een duurzaamheidskader voor de inzet van biomassa. Zij hanteren hierbij de volgende inzet: Het kabinet kiest voor een verantwoorde inzet van biograndstoffen met een voortvarende aanpak voor tijdige afbouw van de stimulering van laagwaardige toepassingen zoals het verbranden van hout voor de opwekking van elektriciteit en warmte, met een focus op toepassing in sectoren waar op middellange termijn geen alternatieven beschikbaar zijn zoals lucht- en scheepvaart, en voor opschaling van hoogwaardige toepassingen zoals de chemie (https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/10/16/duurzaamheidskader-biograndstoffen). Deze volgordte komt overeen met de ladder van inzet zoals opgenomen in de concept RES (deel A, P33). Hiernaast heeft het kabinet aangekondigd dat er landelijk wordt gewerkt aan strengere luchtkwaliteitsniveaus voor biomassacentrales in wijken.</p>	Paragraaf 1.3 - 5.2

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
125	Hellevoetsluis		Motie "Geen energie-eiland in de Haringvliet".	<p>Constaterende dat:</p> <p>in de Regionale energiestrategie het Haringvliet is aangewezen als zoekgebied voor grootschalige toepassing van wind- en zonne-energie;</p> <p>Overwegende dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> Haringvliet een belangrijke rol speelt voor (watersport)toerisme en recreatie voor Hellevoetsluis; plannen zijn om het gebied in 2021 aan te wijzen tot Nationaal Park (NL Delta); het eiland Voorne-Putten al een grote bijdrage heeft/danwel gaat leveren voor de realisatie van windturbines. er onvoldoende draagvlak onder de bevolking bestaat voor het plaatsen van windturbines in de Haringvliet <p>Verzoekt het college om:</p> <p>1. een brief te sturen waarin onze bedenking wordt aangegeven tegen de zoeklocatie in de Haringvliet voor grootschalige wind- en zonne-energie in de RES na 2030.</p>	Elektriciteit	In de RES 1.0 wordt voor zover dat mogelijk is invulling gegeven aan techniek-specifieke zoekgebieden voor wind- en zonne-energie. Deze aanpak is in de eerste plaats gericht op die situaties waarbij de ruimtelijke kwaliteit niet te zeer te lijden heeft onder de energieopwekking (draagkracht van het landschap). In tweede instantie gaat het om realiseerbaarheid in de zin van tijdsduurloopt, businesscase, netwerk en belemmeringen in b.v. ecologie of van juridische aard. Deze filters kunnen ertoe leiden dat voor de periode tot 2030 realisatie niet wenselijk of niet haalbaar is, maar ook het tegenovergestelde kan het geval zijn. Het realiseren van de regionale ambitie vraagt daarna een inspanning om daar waar nodig draagvlak te versterken en niet de opgave door te schuiven of aan anderen te laten. In de concept-RES is omwille van de haalbaarheid geen rekening gehouden met realisatie van windenergie in het Haringvliet voor 2030.	Komt op meerdere plekken terug, toelichting vooral in paragraaf 8.3. Daarnaast ook genoemd in paragraaf 2.1, 2.2, 4.1, 4.2, en 7.3.
126	Hellevoetsluis		Motie Stabiel Elektriciteitsnet"	<p>Constaterende dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> in de Regionale Energiestrategie (RES) voor Voorne-Putten vooral gekeken wordt naar elektriciteit opgewekt uit wind en zonne-energie. <p>Overwegende dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> wind- en zonne-energie weersafhankelijke energie opwekt; voor een stabiel elektriciteitsnet vraag en aanbod altijd in evenwicht moeten zijn; bij een te hoog percentage weersafhankelijke elektriciteitsproductie de stabiliteit van het net vermindert, tenzij er voldoende (dure) reserve productiecapaciteit dan wel opslag van elektriciteit aanwezig is. <p>Verzoekt het college om de volgende uitgangspunten kenbaar te maken bij de regio:</p> <p>de stabiliteit van het elektriciteitsnet te waarborgen, door een slimme combinatie van weersafhankelijke en niet weersafhankelijke elektriciteitsproductie in combinatie met elektriciteitsopslag;</p> <ul style="list-style-type: none"> alvorens keuzes te maken goede berekeningen uit te laten voeren naar stabiliteit van het net, waarbij ook de optie van elektriciteit opslag wordt meegenomen. 	Elektriciteit	In de RES zoeken we landelijk naar inpassing van duurzame vormen van energieopwekking. De decentralisatie van deze opwekking, verandering van bron, de veranderende vraag naar elektriciteit etc. vragen om een aanpassing van de energie-infrastructuur/het energiesysteem. De impact van deze veranderingen inzichtelijk maken is onderdeel van de netimpactanalyse en de systeemanalyse. Dit wordt onderkend en wordt besproken in de RES 1.0, zie het dat de informatie op dit moment nog niet concreet genoeg is om uitspraken te kunnen doen die aansluiten bij het gevraagde detailniveau. Deze vraag is een doorlopende vraag die gedurende het gehele proces tot 2030 en mogelijk verder aandacht vraagt.	Paragraaf 8.3 en paragraaf 8.5
127	Hellevoetsluis		Motie "Samenwerking met het bedrijfsleven en industrie in de regio"	<p>Overwegende dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> Voorne-Putten dicht aan ligt tegen het haven en industrieel complex in de regio Rijnmond; dit kansen biedt voor een goede samenwerking met bedrijfsleven en industrie op het gebied van het leveren van energie voor de regio. <p>Verzoekt het college om de volgende uitgangspunten kenbaar te maken bij de regio:</p> <p>te proberen een wisselwerking te laten ontstaan door uitwisseling van energie, bijvoorbeeld door die wordt opgewekt door de industrie, terug te leveren aan huishoudens in de regio;</p> <ul style="list-style-type: none"> onderzoek te doen naar een optimale afstemming bij levering van energie tussen het bedrijfsleven, de industrie en de inwoners; hier goede afspraken over te maken zodat zo min mogelijk reservecapaciteit nodig is om de stabiliteit van het net te waarborgen. 	Warmte	Dit is onderdeel van de scenario's studie die voor de hele regio wordt uitgevoerd. Hier zal dus vanzelfsprekend ook naar Voorne-Putten worden gekeken.	Paragraaf 3 - 7.2 - 8.2
128	Hellevoetsluis		Motie "Energie moet voor iedereen betaalbaar blijven"	<p>Overwegende dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> energie tot de elementaire levensbehoeften van mensen behoort; Inwoners afhankelijk zijn van private energieaanbieders; <p>Verzoekt het college om de volgende uitgangspunten kenbaar te maken bij de regio:</p> <ul style="list-style-type: none"> te zorgen dat alle inwoners toegang blijven tot een betaalbare levering van energie; dit uitgangspunt op te nemen bij de verdere ontwikkeling van de RES in de komende periode om te voorkomen dat de specifieke aandacht voor de RES de basiswaag omtrent beschikbaarheid van energie gaat verdringen. 	Algemeen	Betaalbaarheid van de transitie betreft meerdere aspecten. Het kan gaan om de transitie als geheel, de kosten en daarmee ook de toegankelijkheid voor inwoners, voor bedrijven, de netbeheerder en de publieke organisatie. In de RES wordt inzicht gegeven in deze aspecten. Niet overal kan dat al even concreet, veel in de transitie die we nog voor de boeg hebben is namelijk nog onbekend. Binnen het thema Warmte vormt betaalbaarheid een van de belangrijkste waarden waarnaar is gekeken. Er wordt onderzocht welke instrumenten nodig zijn om de betaalbaarheid van de transitie te borgen. Kostenverdeling is op dit moment nog niet aan de orde. Wel wordt gekeken naar de totale maatschappelijke kosten en de verdeling over de keten, echter is dit algemeen van aard en bedoeld om een vergelijking tussen alternatieven te kunnen maken. Zie voor nadere invulling paragrafen:	Paragraaf 2.4, 8.2.3 en paragraaf 8.2.4
62	HH Delfland			De wisselwerking met de haven is onduidelijk en kwetsbaar. De concept RES lift mee op activiteiten op grond van de haven. Dat is verstandig, want daar is ruimte. Maar zijn er afspraken over gemaakt? De concept RES heeft restwarmte uit de haven nodig. Zijn er afspraken gemaakt hoelang deze beschikbaar blijft?	Warmte	Voor de opwekking van elektriciteit is het grondgebied van de Haven niet meegenomen. In de Rotterdamse haven is nu veel restwarmte aanwezig. Ondanks de overschakeling van de industrie naar duurzame bronnen zal in de industrie veel warmte vrij blijven komen. Om zoveel mogelijk restwarmte te kunnen benutten houden we rekening met een verlaging van de temperatuur van de te leveren warmte. Hierdoor kan ook aardwarmte gekoppeld worden aan het regionale net. We rekenen nu zekerheidshalve met conservatieve aannames over de beschikbaarheid van restwarmte. Om goed zicht te hebben op de beschikbaarheid van restwarmte op de lange termijn wordt nu verder onderzoek gedaan. Op basis van de resultaten zullen de cijfers over de beschikbaarheid richting RES 2.0 worden geactualiseerd.	Paragraaf 1.3 - 3 - 5.1 - 8.2
63	HH Delfland			Daarnaast berust de invoeding in de warmtenetten op veel geothermie. In theorie is de ondergrond van de regio daarvoor zeer geschikt. Maar in de praktijk vallen boringen vaak tegen, heeft het Staatstoezicht op de Mijnen bedenkingen omdat zij de aanpak soms niet professioneel vinden. Hoe wordt verzekerd dat de noodzakelijke omvang er ook komt?	Warmte	Die zekerheid (van beschikbaarheid van geothermiebronnen) is er niet, wel kan je rekenen met marges en rekening houden met onzekerheid. Verder werkt EBN hard aan het verkrijgen van betere inzichten (en dus het verlagen van die onzekerheid). In de RES werken we in partnerschap met EBN en InvestNL aan richtinggevende informatie voor de warmtetransitie in deze regio.	Paragraaf 8.2
64	HH Delfland			De concept RES maakt veel werk van 'verhaallijnen' in welk soort landschap welk type energie (wind, zon, grootschalig, kleinschalig) het beste past. Dat is interessant. Maar initiatiefnemers hoeven zich daar niets van aan te trekken. Zij dienen een aanvraag in voor subsidie SDE++, los van de vraag of de plek waarvoor zij dat doen in de concept RES staat. Hoe verzekert c.q. bevordert de regio zich ervan dat de 'verhaallijnen' sporen met daadwerkelijke investeringen?	Elektriciteit	De verhaallijnen is een gekozen methodiek om te komen tot specifieke zoeklocaties. Nieuwe potentiële locaties kunnen ook worden aangewezen, welke tevens in het RES proces worden meegenomen. De daadwerkelijke ontwikkeling van locaties geschiedt in reguliere beleidsprocessen, waar lokaal invulling aan gegeven wordt, en waar de verhaallijnen uit de RES als kader kunnen worden gebruikt. Dat is uiteindelijk aan de ontwikkelende gemeente. Regionaal wordt hier in ondersteund door bijvoorbeeld analysekaarten en visualisaties van mogelijke inpassingen.	Paragraaf 7.3
65	HH Delfland			De concept RES veronderstelt vormen van stimulans van hernieuwbare energie die nu niet specifiek gegeven wordt. Bv kleinschalige (en dus duurdere) windmolens op boerenerven. Dat zou een interessant idee kunnen zijn, maar hoe wordt het gesprek aangegaan ervoor te zorgen dat die stimulans er ook komt.	Algemeen	In de RES 1.0 kijken we naar de wijze waarop we de ambitie kunnen invullen met behulp van grootschalige opwekking van zon en wind. Dit is in lijn met het Klimaatakkoord. Daarnaast is in de ambitie van de regio ook de opwekking kleinschalig via zon op daken een plek gegeven. De nadere uitwerking van bijv. kleine windmolens betreft in de RES 1.0 vooral een lokale aangelegenheid. Deze is nu niet meegerekend in de ambitie en zou dus extra/vervangend kunnen zijn voor processen die nu al lopen.	Paragraaf 4.1

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
66	HH Delfland			De concept-RES lijkt zich erbij neergelegd te hebben dat burgers eigenlijk geen grootschalige windenergie meer willen en voorziet voor nieuwe projecten vrijwel alleen nog zon-PV. Dat leidt tot maatschappelijk hoge kosten: zon-PV in het westen van Nederland heeft aanzienlijk meer subsidie nodig dan windenergie, en de netten moeten er veel sterker voor verzwaard worden. Is nu echt onderzocht of dat de keuze is die burgers van de regio maken – ook als ze het kostenplaatje erbij zouden kennen?	Algemeen	Bedankt voor uw aanvulling. De zoekgebieden in de concept RES zijn door gemeenten als potentiële locaties aangewezen. Richting de RES 1.0 zijn deze geconcretiseerd, waarbij ook aandacht is voor betaalbaarheid, systeemefficiëntie en het maken van combinaties tussen bijvoorbeeld zon en wind. Windmolens zijn daar nadrukkelijk onderdeel van en m.n. het aspect netimpact en grondgebruik spelen mee in de verdere concretisering. Daarbij is vooral de gemeente in positie om dat proces te begeleiden. De regio ondersteunt met informatie en analyse.	Paragraaf 4.2, paragraaf 4.3
67	HH Delfland			Een risico voor de RES en het draagvlak is de betaalbaarheid voor iedereen.	Algemeen	Betaalbaarheid van de transitie betreft meerdere aspecten. Het kan gaan om de transitie als geheel, de kosten voor inwoners, voor bedrijven in het bijzonder, de netbeheerder en de publieke organisatie. In de RES wordt inzicht gegeven in deze aspecten. Niet overal kan dat al even concreet, veel in de transitie die we nog voor de boeg hebben is namelijk nog onbekend. Wel wordt bij warmte onderzocht wat belangrijke instrumenten zijn om die betaalbaarheid te borgen.	Paragraaf 2.4, 8.2.3 en paragraaf 8.2.4
68	HH Delfland			Heeft de regio voldoende samengewerkt met omliggende regio's? De 'verhaallijn' langs de A12 voor hernieuwbare energie eindigt waar de regio eindigt, maar loopt in de regio rond Gouda niet verder door. Goeree Overflakke en de Hoeksche Waard laten hun concept RES ook afhangen van de samenwerking met de Rotterdamse havens. Als iedereen los van elkaar veronderstelt dat het havengebied in grote mate oplossingen biedt, is dat een gok.	Algemeen	De aansluiting op aangrenzende regio's heeft (ruimtelijk) aandacht binnen de uitvoeringslijn elektriciteit. Zo is op hoofdlijnen bekeken hoe de zoekgebieden onderling samenhangen, maar ook samenhangen met bovenregionaal beleid en, inderdaad, aangrenzende RES regio's. Tegelijkertijd zal dit punt ook in het vervolgproces aandacht vergen. Onderlinge samenwerking met soortgelijke gemeenten, waarbij ervaringen kunnen worden uitgewisseld helpt daarbij.	Paragraaf 4.3
69	HH Delfland			Is er al iets meer over de contouren van de RES over de glastuinbouw in Westland en Lansingerland? Hierin kunnen wellicht interessante koppelkansen optreden.	Algemeen	In de RES 1.0 is hier aandacht voor. In het proces zijn relevante koppelkansen in beeld gebracht. M.n. rond waterbassins van tuinders kan dit al op korte termijn worden opgepakt, wat door betrokken gemeenten wordt vertaald in een plan van aanpak. Randvoorwaarden, zoals subsidies en juridische beperkingen zijn ook de komende tijd onderwerp van gesprek.	Paragraaf 7.3.3 en paragraaf 7.3.5 en paragraaf 8.3.3.
70	HH Delfland			De waterschappen spelen een zeer kleine rol in de concept-RES. Wat kan Delfland nu daadwerkelijk doen om hier een voor anderen (burgers, bestuurders) meer zichtbare bijdrage aan te leveren?	Communicatie	Waterschappen spelen qua uitvoering vooral een rol op en rond eigen assets. Daarnaast is van belang dat overheden gezamenlijk optrekken in de energietransitie om daar wat passend kansen in samenhang te benutten. De rol van waterschappen in de groengas-ontwikkeling is duidelijk zichtbaar. De komende tijd kan rond aquathermie een belangrijke rol ingenomen worden in samenwerking met gemeenten waar dat kansrijk is. Vanuit communicatief perspectief is zichtbaarheid letterlijk te nemen en in te vullen door bijvoorbeeld uitingen op websites, leaflets etc. De opgenomen video bij een waterschap is een ander voorbeeld. Met alle betrokken communicatiemensen in de regio (provincie, gemeenten, waterschappen, andere maatschappelijke partijen) wordt steeds overleg hoe gezamenlijk en individueel zichtbaarheid bevordert/uitgevoerd kan worden. Dit staat blijvend op de agenda van de RES.	Geen verwijzing
71	HH Delfland	warmte en elektriciteit	Wensen:	Warmtenetten: Burgers mogen/moeten zelf coöperaties vormen om warmtenet te beheren en warmte te leveren. Klimaatkoord. Hier op letten. Beslissingen worden genomen in gemeenten samen met burgers. Prijs warmtenet onbekend. Burgers hebben keuzevrijheid om niet mee te doen. Zie Falen warmtebedrijf Rotterdam. Maar 50.000 burgers kozen voor aansluiting terwijl warmtenet voor 400.000 aansluitingen geschikt is. En zonnepanelen op daken leveren meer zon dan zonneweides. Zon op dak: Elektriciteitsnet kosten minder. Opslag is ook nodig! 's Nachts en in de winter. Nu kunnen we nog de tekorten opvangen met bestaande, door fossiele brandstof gevoede netten. Hoge temperatuur warmte nu nog door gebruik aardgas in productieprocessen. Kosten voor burger worden hoog, net als voor hoge temperatuur warmtenetten.	Warmte	T.a.v. de opmerkingen, puntsgewijs irt warmte: 1. de analyses richten zich nu op waar warmtenetten mogelijk zijn. De wijze van realisatie en het governance model is daarmee nog niet vastgelegd. een coöperatief model is hiermee nog steeds mogelijk. Dit ligt bij de burgers en de gemeenten. 2. groengas is ook methaan en wordt meegenomen in de RES. In warmte wordt gekeken naar de hele keten en de warmtevraag door het jaar heen. hiermee wordt er dus ook gekeken naar de invulling van de warmtevraag in piek en back up situaties, vormen van groen gas liggen hier voor de hand. 3. voor aqua thermie zie eerdere beantwoording 4. analyse van warmtebedrijf Rotterdam is te kort door de bocht, dit kan niet zo gesteld worden. Wel is het zo dat de uitrol van warmtenetten voor bestaande bouw zeer lastig is (de propositie voor de eindgebruiker is niet aantrekkelijk genoeg). in onze analyses wordt ook onderzocht welk instrumentarium (regulatorisch en financieel) nodig is om de transitie vorm te geven.	Paragraaf 1.3 - 3 - 7.4 - 8.2 - 8.5 - Juridisch rapport sturingsinstrument en publieke belangen
72	HH Delfland	Besparen		Inzetten op besparen van energie. Hiervoor de nodige instrumenten benutten en dit een prominente plek geven in de strategie.	Algemeen	Terecht wordt aangegeven dat inzetten op energiebesparing een onmisbaar onderdeel is van de aanpak van de energietransitie, ook in onze regio. In de (concept) RES wordt uitgegaan van een minimale mate van isolatie van gebouwen (minimaal label C); dit is gebaseerd op de eerdere analyse van de RES-partijen, welke is vastgelegd in het document "Energieperspectief 2050 - Energiestrategie regio Rotterdam Den Haag", dat als bijlage bij de Concept-RES is opgenomen. In de scenario-analyses die voor het onderdeel warmte ten grondslag liggen aan de RES 1.0 is dit het uitgangspunt. Deze isolatiestap kan leiden tot ca. 27% energiebesparing. In de RES 1.0 wordt aan het belang van het onderwerp nadrukkelijk aandacht gegeven, ook voor wat betreft de nodige instrumenten. De afspraak is dat isolatie-aanpak primair een rol is van de gemeenten; in de gemeentelijke beleidsplannen, waaronder de Transitievisies Warmte wordt daaraan veelal ook invulling gegeven. Onderlinge samenwerking vindt daarbij bijv. plaats met de regionale energieloketten en de taakuitvoering van de omgevingsdiensten t.b.v. de naleving van de wettelijke verplichtingen voor energiebesparing door bedrijven. Tegelijkertijd lijkt er een behoefte om besparing steviger te verankeren binnen de RES. Voorzien is om in het traject van de RES 2.0, (2023) met de gemeenten te onderzoeken of een specifiekere rol voor de regio met betrekking tot het onderwerp energiebesparing gewenst is.	Paragraaf 2.4, paragraaf 4.1, paragraaf 6.1 en paragraaf 8.2.1
73	HH Delfland	Inzet van warmte		De positieve gevolgen van beschikbare warmte in kaart brengen voor de inwoners. Inzetten op besparen van energie. Regionale warmte infrastructuur en een betrouwbaar warmtesysteem voor het verdelen en opslaan is noodzakelijk. Hoe ziet de taakverdeling eruit?	Warmte	Het governance vraagstuk is een belangrijk vraagstuk dat nog onvoldoende is uitgewerkt. Hier ligt deels een taak bij de rijksoverheid (o.a. door inrichten van de warmtewet en omgevingswet). Daarnaast proberen we in de RES wel inzichtelijk te maken wat er nodig is om de transitie vorm te geven. > Bespreken OT	paragraaf 1.2 - 2.1 - 2.2 - 6.1 - 8.2 - 8.5
74	HH Delfland	Zon op dak		Zijn er inspanningen van meer zon-op-dak projecten? Draagt het bij aan het vergroten van de betrokkenheid van inwoners dan is het een pre.	Elektriciteit	Voor zon-op-dak-projecten geldt tevens dat acceptatie een belangrijk goed is. Alle projecten die van onderop en vanuit lokaal eigendom worden geïnitieerd hebben de voorkeur boven projecten die 'opgelegd' zijn. Uw standpunt wordt ook regionaal onderkend en hiermee is rekening gehouden in de uitwerking van de RES 1.0. Voor het realiseren van zon op daken is de betrokkenheid van inwoners inderdaad belangrijk: dit is primair een lokale aangelegenheid. Daarnaast wordt, bijvoorbeeld in samenwerking met de participatiecoalitie, regionale ervaring opgedaan en gedeeld om lokaal eigendom te stimuleren. Het streven van 50% lokaal eigendom zoals in het Klimaatkoord opgenomen is door de regio geadopteerd.	Paragrafen 4.2 en 8.3
75	HH Delfland	Lokaal eigenaarschap		Hoe ziet lokaal eigenaarschap er in de praktijk uit? Kiezen voor samenwerkingsverbanden waarbij maatschappelijk draagvlak gecreëerd is en inwoners kunnen profiteren van de projecten heeft voorkeur.	Algemeen	Wij onderschrijven dat lokaal eigendom een belangrijk middel is om draagvlak te borgen. Tevens is het streven in het Klimaatkoord 50% lokaal eigendom. Hiervoor is in de RES 1.0 dus aandacht, zie:	Paragraaf 2.3, paragraaf 8.3.4 en bron Factsheet 50% lokaal eigendom, Participatiecoalitie via https://departicipatiecoalitie.nl/document/factsheet-50-lokaal-eigendom/

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
76	HH Delfland	Kwaliteit van het Landschap/de ruimte		Voor duurzame productie van elektriciteit heeft regio zelf doelen. De eigen energievraag is geen leidend uitgangspunt, ruimtelijke kansen wel. Worden projecten met hoge kans op realisatie vóór 2030 echt gesteund door inwoners?	Elektriciteit	Zowel de regio als gemeenten en andere stakeholders dragen verantwoordelijkheid in een vroeg stadium inwoners actief te betrekken en daadwerkelijke participatie te realiseren. 'De regio neemt daarin een faciliterende rol in om gemeenten te ondersteunen bij participatie en betrekken van inwoners. Draagvlak versterken vergt een inspanning die gemeenten rond bredere energiethema's als rond projecten leveren. Daarbij is draagvlak niet gelijk aan iedereen is het eens of staat er achter.	Paragrafen 2.3, 4.3 en 7.3
77	HH Delfland	Opslag van energie en netwerk		Welke rol spelen de netbeheerders bij energie-efficiëntie? De economische impact lijkt op diverse plekken voelbaar te zijn, wanneer kan er een goede afweging komen in welke mate investeringen zich kunnen terugverdienen?	Algemeen	Investeringen van de netbeheerders vinden uiteindelijk hun weg naar de energierekening van onze inwoners en kunnen ook de gemeentelijke begroting gaan raken. Een van de vier afwegingscriteria in de elektriciteitsopgave is het efficiënt benutten van netten. Daarnaast wordt vanuit het hoofdstuk energiesysteem nadrukkelijk gezocht naar efficiënte benutting van de infrastructuur die er al is. Om dat belang daadwerkelijk mee te kunnen wegen maken de netbeheerders een netimpactanalyse (bijlage) en werken zij in het ontwikkelen van de RES en de stappen die daarna gezet moeten worden nauw samen met gemeenten en ontwikkelaars aan het beheersen en bijsturen op de kosten. Dat betekent daarmee ook een minder groot ruimtebeslag van bijv. aanvullende transformatorstations, kabels en (hoogspannings-) leidingen.	Paragraaf 7.3.5, paragraaf 7.5, paragraaf 8.5 en bron Netimpactanalyse: RES regio Rotterdam Den Haag – Netimpactanalyse. Westland Infra, Stedin, Liander en TenneT. Netbeheer Nederland. 22 april 2020.
78	HH Delfland	Arbeidsmarkt en scholing		De kennis en ervaring op niveau brengen om energietransitie in diverse sectoren mogelijke te maken. Tevens zorgdragen dat de arbeidsmarkt de eisen voor scholing en kwalificaties in relatie tot de energietransitie aankan.	Algemeen	Hartelijk dank voor uw reactie. De energietransitie is een grote opgave waar we als gehele maatschappij voor staan. Het omscholen/opleiden van vakmensen/professionals in dit gebied is derhalve belangrijk, maar is niet in scope van de RES. Wel faciliteert de regio in het delen van kennis en informatie in de regio met de betrokken partijen.	Paragraaf 2.4
79	HH Delfland	Participatie en communicatie		Wat is het verhaal van Rotterdam en Den Haag? Hiervoor een gedragen visie ontwikkelen waarbij de gemeente zelf de contacten legt. Een regionale participatieplan kan draagvlak versterken. Succesvolle experimenten van inwonersparticipatie delen.	Communicatie	Het inhoudelijke verhaal wordt uitgewerkt in het algemene RES-proces, het is het resultaat van de samenwerking. Het participatieplan maakt onderscheid tussen procesbetrokkenheid en (financieel) project. In alle uitvoeringslijnen hebben de verschillende vormen en niveaus van participatie de aandacht, de uitvoering ligt bij de gemeenten. In de communicatie (ter bevordering van participatie) worden voorbeelden gedeeld door de regio ter ondersteuning van de gemeenten.	Geen verwijzing
80	HH Delfland	Samenwerking overheden		Interdepartementaal werken is gewenst. Eenduidige afspraken maken met het Rijk. De opdracht van de RES is om met een bod te komen naar het Rijk, zodanig dat op landelijk niveau aan de 2030-doelstelling kan worden voldaan. Worden doelen van waterschappen (groengas) gehaald eind 2020?	Algemeen	Hartelijk dank voor uw reactie. We onderschrijven het belang van interdepartementaal samenwerken. Om de doelstellingen van de RES uit te kunnen voeren, zijn in de RES 1.0 randvoorwaarden gesteld aan het Rijk (o.a. financiering, subsidiëring en meer). De regio heeft niet specifiek inzicht in of de doelen van waterschappen eind 2020 worden behaald. Dit is aan de waterschappen zelf.	Paragraaf 2.4, paragraaf 3.3, paragraaf 5.3
81	HH Delfland	Financiën		Mis een helder financieel kader. Wie gaat wat betalen? Alle maatregelen die zich binnen 20 jaar terugverdienen hebben de voorkeur.	Algemeen	De kosten en de betaalbaarheid van de transitie betreft meerdere aspecten. Het kan gaan om de transitie als geheel, de kosten voor inwoners, voor bedrijven in het bijzonder, de netbeheerder en de publieke organisatie. In de RES wordt inzicht gegeven in deze aspecten. Niet overal kan dat al even concreet, veel in de transitie die we nog voor de boeg hebben is namelijk nog onbekend.	Paragraaf 2.4, 8.2.3 en paragraaf 8.2.4
82	HH Delfland	Als u naar het totaalbeeld van de RES' en kijkt, heeft u dan nog wensen en bedenking over samenhang, integraliteit, doelbereik en bovenregionale aspecten?		De opdracht van de RES is om met een bod te komen naar het Rijk, zodanig dat we op landelijk niveau aan de 2030 doelstelling kunnen voldoen. De opdracht is dus NIET om de energietransitie tot 2050 met de technieken van vandaag op te proberen lossen.	Algemeen	Bedankt voor uw aanvulling; uw duiding van de doelstellingen klopt. In de RES besteden we aandacht aan de formulering van deze doelstellingen.	Paragraaf 2.2
83	HH Delfland	Delfland energieleverancier! - Delfland energieneutraal?	De Partij voor de Dieren ziet voor Delfland een rol weggelegd als energieleverancier. Dit volgt letterlijk uit ons verkiezingsprogramma. Bedenkingen ten aanzien van de invoering van de RES hebben wij vooral richting de toebedeling van de energieproductie. Aangezien een deel van onze energieproductie, voornamelijk uit projecten door HVC, buiten de regio liggen geeft dit niet een compleet beeld van de werkelijke situatie. De vraag is of dit invloed heeft op onze eigen ambitie richting energieneutraal.	De Partij voor de Dieren ziet voor Delfland een rol weggelegd als energieleverancier. Vooral op eigen terreinen dus maximale inzet op kleinschalige wind- en zonne-energie. Initiatieven op het gebied van aqua- en geothermie moeten wij nauwgezet volgen. Daarnaast zien wij een grote rol in productie van groen gas en lokale duurzame warmtenetten rond de AWZI's. De discussie die wij in de VV moeten voeren is of Delfland een netto of bruto energieleverancier wil zijn. Het zuiveren van afvalwater kost veel energie. Daarnaast is de energievraag afhankelijk van fluctuaties in het aanbod van afvalwater. Zowel kwantitatief als kwalitatief. De vraag is of wij als Delfland onze gehele energievraag willen dekken of bij piekbelastingen gebruik maken van het energienetwerk. Uiteraard moeten wij ook deze piekbelasting zoveel mogelijk mitigeren samen met de omgeving.	Algemeen	Dit is een mooi idee. De RES gaat niet over de ambities voor het Hoogheemraadschap, maar wij nemen de gewenste acties en activiteiten van het Hoogheemraadschap mee in deze of toekomstige versies van de RES. Het Hoogheemraadschap is actief betrokken bij de uitwerking van de RES.	Paragraaf 4.2, paragraaf 8.2.3, paragraaf 8.3.2
390	HHSK	HHSK is energieneutraal in 2025.		HHSK heeft als doelstelling om in 2025 evenveel energie duurzaam op te wekken als het jaarlijks verbruikt. Hiervoor wordt ingezet op drie sporen: opwek van biogas via de vergisting van het zuiverings-slib, productie hernieuwbare elektriciteit via zonnepanelen en een waterkrachtcentrale en inzet op aquathermie, in het bijzonder de benutting van warmte uit het gezuiverde afvalwater.	Warmte	Aquathermie is een zeer interessante bron voor lage temperatuurwarmte. In de RES 1.0 wordt er aandacht besteed aan de rol van aquathermie in de energievoorziening. Dit soort warmte is echter niet heel geschikt om over grote afstanden te transporteren, en is daarmee een geschikte bron voor lokale warmtenetten. Het is belangrijk dat de waterschappen, als RES-partner, hun mogelijkheden om van aquathermie gebruik te maken verder in beeld brengen in onderzoeken en pilotprojecten, en met de gemeenten verkennen welke kansen er zijn om gebruik te maken van aquathermie als duurzame warmtebron.	Paragraaf 1.3 - 3.1 - 8.2.2 - 8.5
391	HHSK	Zonnepanelen op water op gespannen voet met de waterkwaliteit		HHSK vraagt graag uw aandacht voor de mogelijke schadelijke effecten bij de energieopwekking door middel van zonnepanelen op water. Ons grootste zorgpunt hierbij is de kans op verslechtering van de waterkwaliteit.	Elektriciteit	Het verder concretiseren van zoekgebieden vindt grotendeels plaats na vaststellen van de RES 1.0. Dan wordt door gemeenten gekeken naar de specifieke situatie. Dit behelst ook de impact van inpassing op het huidige ruimtegebruik, milieuaspecten en bijvoorbeeld waterkwaliteit en -veiligheid. De punten zoals u deze aangeeft zullen dan ook in de nadere concretisering van zoekgebieden op/bij water meegenomen moeten worden. Zo kunnen voorwaarden worden opgesteld waarmee duidelijk wordt waarom inpassing van duurzame energie op die plek wel of juist geen doorgang kan vinden.	Paragraaf 4.3 (het vervolg), paragraaf 7.3 (proces)
392	HHSK	Zonnepanelen en windturbines op dijken op gespannen voet met de waterveiligheid		HHSK vraagt graag extra uw aandacht voor de mogelijke effecten van energieopwekking op de waterveiligheid. Zonnepanelen op dijken geven schaduw en daarmee kans op verslechtering van de erosiebestendigheid van de dijk. Daarnaast kunnen constructies beperkend zijn voor het uitvoeren van inspecties en onderhoud. Windmolens vormen mogelijk een probleem bij de stabiliteit en de veiligheid. Vandaar dat Schieland en de Krimpenerwaard op dit punt (zeer) terughoudend is en aanvullende voorwaarden en zekerheden zal verlangen van de initiatienemer.	Elektriciteit	Het verder concretiseren van zoekgebieden vindt grotendeels plaats na vaststellen van de RES 1.0. Dan wordt door gemeenten gekeken naar de specifieke situatie. Dit behelst ook de impact van inpassing op het huidige ruimtegebruik, milieuaspecten en bijvoorbeeld waterkwaliteit en -veiligheid. De punten zoals u deze aangeeft zullen dan ook in de nadere concretisering van zoekgebieden op/bij water meegenomen moeten worden. Zo kunnen voorwaarden worden opgesteld waarmee duidelijk wordt waarom inpassing van duurzame energie op die plek wel of juist geen doorgang kan vinden.	paragraaf 8.3.4 Frame 2 en paragraaf 7.6

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
393	HHSK	Aquathermie is mogelijk een belangrijke energiebron in de warmtetransitie		HHSK ziet kansen in aquathermie als duurzame warmtevoorziening van de regio en werkt graag samen met de regio bij de verdere verkenning. Het benutten van Thermische Energie uit Oppervlaktewater (TEO) heeft veel potentie maar vraagt om een zorgvuldige beoordeling ten aanzien van de waterkwaliteit. Naast thermische energie uit oppervlaktewater is ook Thermische Energie uit Afvalwater (TEA) een mogelijke warmtebron voor de energietransitie. Hierbij wordt in eerste instantie vooral gekeken naar warmte uit het effluent (gezuiverd afvalwater).	Warmte	Aquathermie is een zeer interessante bron voor lage temperatuurwarmte. In de RES 1.0 wordt er aandacht besteed aan de rol van aquathermie in de energievoorziening. Dit soort warmte is echter niet heel geschikt om over grote afstanden te transporteren, en is daarmee een geschikte bron voor lokale warmtenetten. Het is belangrijk dat de waterschappen, als RES-partner, hun mogelijkheden om van aquathermie gebruik te maken verder in beeld brengen in onderzoeken en pilotprojecten, en met de gemeenten verkennen welke kansen er zijn om gebruik te maken van aquathermie als duurzame warmtebron.	Paragraaf 1.3 - 3.1 - 8.2.2 - 8.5
1	Krimpen aan den IJssel	Betaalbaarheid, haalbaarheid, randvoorwaarden	Financiële en wettelijke randvoorwaarden zijn essentieel voor uitvoering van het Klimaatakkoord en daarmee ook voor de Concept RES. Dit moet tekstueel benadrukt worden en naar voren komen in gezamenlijke lobby.	Een van de grootste zorgen in deze energietransitie is de betaalbaarheid en haalbaarheid voor iedereen. Niet voor niets hebben de gemeenten tijdens de BALV van 29 november voorwaardelijk ingestemd met het Klimaatakkoord. Financiële en wettelijke randvoorwaarden zijn essentiële voor de uitvoering van het Klimaatakkoord maar daarmee ook voor hetgeen is opgeschreven in de Concept RES. Dit kan niet genoeg benadrukt worden in de gezamenlijke lobby maar ook in de teksten van de RES 1.0. Betaalbaarheid is ook een belangrijke randvoorwaarde om te zorgen voor draagvlak onder onze inwoners, maatschappelijke organisaties en ondernemers.	Algemeen	Betaalbaarheid van de transitie is een gedeelde zorg. Het betreft meerdere aspecten en wordt expliciet benoemd als publiek belang dat geborgd moet worden. Het kan gaan om de transitie als geheel, de kosten voor inwoners, voor bedrijven en in het bijzonder, de netbeheerder en de publieke organisatie. Het belang voor een gezamenlijke lobby voor wat betreft de financiële en wettelijke randvoorwaarden van de energietransitie heeft onze aandacht en is ook terug te zien in de RES 1.0.	Paragraaf 2.4 en paragraaf 8.2.4
2	Krimpen aan den IJssel	Energiebesparing en het benutten van het dakoppervlak moet financieel aantrekkelijk zijn	Voor het behalen van de doelen in de RES zijn wij afhankelijk van landelijke subsidies en wet en regelgeving. Een goede invulling hiervan is voorwaardelijk voor ons commitment aan de RES 1.0.	Door energie te besparen hoeft er minder geïnvesteerd te worden in duurzame bronnen. Energiebesparing in de gebouwde omgeving is dan ook een belangrijk doel. Daaraan toegevoegd is het zo veel mogelijk benutten van het dakpotentieel voor de opwek van zonne-energie. Dit vraagt grote maar essentiële investeringen. De terugverdientijd hangt af van landelijke subsidies en wet en regelgeving. Denk hierbij aan energiebespaarsubsidies (zoals de SEEH), het mogelijke alternatief voor de salderingsregeling maar ook financieringsinstrumenten. Voor grootschalige opwek van duurzame energie is er een afhankelijkheid van provinciaal- en landelijk beleid (bijvoorbeeld de SDE++ subsidie). Onze wens is dat in de RES 1.0 duidelijk wordt geschetst dat wij als regio op dit punt afhankelijk zijn van beleid op Rijksniveau en dat dat voorwaardelijk is voor ons commitment aan de RES 1.0.	Algemeen	We onderschrijven het belang van passende randvoorwaarden en financieringsinstrumenten. Deze zijn écht nodig om stappen te kunnen zetten op het gebied van energiebesparing en grootschalige opwek maar ook op andere vlakken van de energietransitie. Het in kaart brengen van de benodigde randvoorwaarden en sturings- en financieringsinstrumenten is daarom een belangrijk onderdeel van de RES 1.0. Ook is er in de uitvoeringslijnen elektriciteit en warmte expliciet aandacht voor energiebesparing. De gemeenten delen onderling de kennis en ervaring, om de gemeentelijke inzet rond besparing mogelijk te maken.	Paragraaf 2.4, paragraaf 4.1 en paragraaf 6.1
3	Krimpen aan den IJssel	Dominantie technische potentieel (rest)warmte	Werk in de RES 1.0 het onderdeel warmte breder uit. Geef meer aandacht aan de financiële haalbaarheid, draagvlak en andere (aantrekkelijke) alternatieven.	In de Concept RES wordt uitgebreid aandacht besteed aan de potentie van (rest) warmte in onze regio. Enerzijds terecht, dat is ook wat onze regio uniek maakt en biedt ook mogelijkheden voor naast gelegen regio's. Wij verwachten dat warmtenetten zeker een rol moeten spelen. Tegelijkertijd is er meer van belang dan alleen het technisch potentieel. Ook voor restwarmte gelden de geformuleerde randvoorwaarden waaronder betaalbaarheid. Naast betaalbaarheid is haalbaarheid en draagvlak van belang. Wellicht zijn andere routes denkbaar die beter, goedkoper, sneller dan wel duurzamer zijn. Wij verwachten dat het onderdeel warmte in de RES 1.0 breder uitgewerkt wordt en dat er meer aandacht komt voor de financiële component. Ook verwachten we dat gemeenten waar (rest)warmte een minder dominante rol speelt zich meer herkennen in de geschetste warmtelijnen in de Concept RES. Wij kijken vanuit het perspectief van de regio maar door de lens van Krimpen aan den IJssel.	Warmte	Het is zeker de bedoeling om in de RES 1.0 een bredere analyse en vergelijking van de regionaal beschikbare warmte op te nemen. Dit doen we op basis van een voor de RES 1.0 uitgevoerd scenario onderzoek en analyses die de Gasunie uitvoert voor het ontwerp van een integrale warmtetransportstructuur binnen de gehele provincie Zuid-Holland. De scenario's schetsen de mogelijkheden om met regionaal grootschalig beschikbare bronnen (geothermie en restwarmte) te voorzien in de warmtebehoefte van gemeenten waar de eigen specifieke gemeentelijke bronnen in onvoldoende mate beschikbaar zijn. Ook naar Krimpen aan den IJssel is aan de hand van de scenario's gekeken naar de kansen voor bovengemeentelijke warmte. Vergelijking van de scenario's vindt plaats op basis van betaalbaarheid, en ook duurzaamheid, betrouwbaarheid, rechtvaardigheid en vertrouwen). Op basis van al deze inzichten wordt in het RES 1.0 een richtinggevende koers voor het jaar 2050 geformuleerd voor de inzet van lokaal en regionaal beschikbare warmte. Het is de eerste keer dat een dergelijke diepgaande scenarioanalyse is uitgevoerd, met gebruik van alle inzichten van de beschikbare bronnen en de warmtevraag van gemeenten. Het zal zeker deze eerste keer nog niet tot concrete inzichten voor alle gemeenten leiden. Voor de gemeenten waarvoor de scenario's nog geen helder inzicht geven over het tegen aanvaarbare kosten kunnen voorzien in de transportstructuur voor regionale warmte zal nader onderzoek na RES 1.0. moeten worden uitgevoerd, teneinde die duidelijkheid wel te kunnen geven en de resultaten daarvan in 2023 in de RES 2.0. te kunnen opnemen.	Paragraaf 3.3 - 8.2 - Eindrapportage consortium Royal haskoningDHV
4	Krimpen aan den IJssel	Hybride warmtepompen in combinatie met duurzame gas is onderbelicht	De potentie van groegas moet niet beperkt worden tot onze eigen regio en er moet meer aandacht zijn voor de route hybride warmtepompen in combinatie met duurzame gas.	Terecht wordt geconstateerd dat de potentie van biomassa voor het produceren van groegas is beperkt in onze regio. Naar de inzet van groegas moet kritisch gekeken worden maar wij zien niet in waarom de potenties van groegas beperkt zou moeten worden tot onze eigen regio. Daarmee wordt een optie die voor sommige delen van onze regio mogelijk (beperkt) noodzakelijk is te snel uitgesloten. De optie hybride warmtepompen in combinatie met duurzame gas moet specifiek een plek krijgen in de RES 1.0.	Warmte	De RES gaat er niet vanuit dat groegas enkel met reststromen uit eigen regio wordt opgewerkt. Echter, ook landelijk is de toekomstige beschikbaarheid van groegas beperkt. Om deze reden is in de RES een ladder opgenomen. Deze ladder komt overeen met het recente rijks- duurzaamheidskader biogrondstoffen (https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/10/16/duurzaamheidskader-biogrondstoffen). Gezien de beperkte beschikbaarheid, en nog grote onduidelijkheid of deze gassen in voldoende mate beschikbaar komen, zet de regio voor de gebouwde omgeving dan ook vooral in op toekomstbestendigere strategieën zoals vraagreductie en het realiseren van de regionale warmte-infrastructuur voor die buurten waar dit een goede oplossing is. Een hybride warmtepomp vereist geen regiobrede strategie maar kan voor delen in de regio tijdelijk een oplossing bieden. Deze techniek kunnen gemeenten opnemen in hun eigen Transitie Visie Warmte.	Paragraaf 1.3 - 5 - 8.4
5	Krimpen aan den IJssel	Zon en wind zijn niet zomaar uitwisselbaar	In de RES 1.0 is duidelijkheid over hoeveel zon en hoeveel wind er in onze regio opgewekt gaat worden en waar dit gaat gebeuren.	De regionale inzet vanuit onze RES regio komt uit binnen de bandbreedte van 3,2 – 2,8 TWh aan grootschalige wind- en zonne-energie (tot 2030). Wij hebben er begrip voor dat in deze fase de potentie in zowel zon als wind is uitgedrukt. Het wekt echter de suggestie dat zon en wind uitwisselbaar zijn. Dat zien wij anders, denk aan de impact op het elektriciteitsnet maar vooral ook de ruimtelijke inpassing. Wij verwachten dat in de RES 1.0 deze uitwisselbaarheid niet terugkomt zodat wij een duidelijker beeld kunnen vormen van de ruimtelijke consequenties in onze regio. De hoeveelheid natuur in onze regio is beperkt. De druk vanuit andere opgaves als woningbouw en klimaatadaptatie is groot. Wij vinden het belangrijk om een substantiële bijdrage te leveren aan de landelijke opgave maar niet ten koste van alles.	Elektriciteit	Wij onderschrijven dat zon en wind niet uitwisselbaar zijn, inderdaad omdat zowel de impact op het net als op het landschap anders is. Gedurende het proces naar de Concept RES is wel gesproken over techniekkeuzes, maar dit was op dat moment nog buiten scope: de focus lag op het identificeren van potentiële locaties voor het opwekken van duurzame energie in bredere zin. De RES 1.0 richt zich er wél op techniekkeuzes te maken. Dit zal nog niet op alle locaties mogelijk zijn, maar daar waar (onderbouw) mogelijk komt dat terug.	Paragraaf 4.3
6	Krimpen aan den IJssel	Aansluiting andere RES regio's	Geef een duidelijk beeld van de aansluiting op en samenwerking met aangrenzende RES regio's.	Onze RES regio grenst aan meerdere andere RES regio's. Wij hebben begrepen dat er zeker onderlinge contacten zijn met deze buurt RES regio's. Tegelijkertijd zouden wij op hoofdlijnen graag meer zicht hebben op hoe de aansluiting op en samenwerking met deze regio's is. Onze wens is dat hier in de RES 1.0 meer aandacht voor is. Krimpen is als verstedelijkte plattelandsgemeente niet uniek in deze regio, we zien veel kenmerken van onze gemeente terug in andere gemeenten in deze regio maar het is wel goed als ook de positie van randgemeenten goed terug te zien is in de RES 1.0.	Algemeen	De aansluiting op aangrenzende regio's heeft (ruimtelijk) aandacht binnen onze uitvoeringslijnen waaronder Elektriciteit. Zo bekijken we op hoofdlijnen hoe de zoekgebieden onderling samenhangen, maar ook samenhangen met bovenregionaal beleid en, inderdaad, aangrenzende RES-regio's. Tegelijkertijd zal dit punt ook in het vervolgproces aandacht vergen. Onderlinge samenwerking met soortgelijke gemeenten, waarbij ervaringen kunnen worden uitgewisseld helpt daarbij. De RES'en in de aangrenzende regio's kijken niet expliciet naar duurzame brandstoffen. Binnen deze uitvoeringslijn is geen verder contact geweest met andere RES-regio's. Wel letten wij op of er in andere regio's pilotprojecten gaande zijn waar wij van kunnen leren. Voor warmte(uitwisseling) is er nadrukkelijk bovenregionale samenwerking. Hetzij via de provinciale studie (systeemstudie Zuid-Holland) danwel bilateraal en vanuit processen zoals Warmtesamenwerking Oostland.	Paragraaf 5.2, paragraaf 7.2, paragraaf 7.3.5, paragraaf 8.2.3 en 8.3.4 (beleidskaders en wet- en regelgeving -> bovenregionaal beleid)
7	Krimpen aan den IJssel	Visuele aantrekkelijkheid en leesbaarheid	Vergroot de visuele aantrekkelijkheid en leesbaarheid van onze RES. Weest trots op al het moois wat onze regio te bieden heeft op het gebied van energie.	We hebben respect voor al het werk wat verricht is sinds de laatste lokale consultatie in september 2019 en snappen die druk die er was om tot dit concept te komen. Voor de RES 1.0 vragen wij u om meer aandacht te hebben voor de visuele aantrekkelijkheid en de leesbaarheid. Wij vormen met elkaar een prachtige RES regio waar nu al veel mooie dingen gebeuren op het gebied van de energietransitie. Ook zijn we al vroeg van start gegaan om in deze regio gezamenlijk op te trekken op het gebied van energie. Daar mogen we trots op zijn en het is goed om dat (met mooie beelden) terug te zien in de RES 1.0.	Communicatie	Dank voor de input. Leesbaarheid en aantrekkelijkheid is een nadrukkelijk aandachtspunt geweest voor het opstellen van de RES 1.0. Gezien die complexiteit en de doelgroep (volksvertegenwoordigers) blijft het echter wel een omvangrijk en complex product met een samenvatting. De RES 1.0 bevat alle informatie die op dit moment voor handen is en relevant kan zijn voor de oordeelsvorming door decentrale volksvertegenwoordigende organen. Ook op onze website kunt u veel informatie terugvinden.	Voorwoord en in totaal document verweven

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
8	Krimpen aan den IJssel	Meer aandacht voor innovatie	Geef innovatie een prominente rol binnen de pijlers. Vooral voor randgebieden kan innovatie erg belangrijk zijn.	Binnen de concept-RES zijn drie belangrijke pijlers benoemd. Voor elke pijler zijn een aantal mogelijke kansrijke oplossingsrichtingen benoemd. Deze oplossingsrichtingen en andere innovaties dienen een prominentere rol te krijgen. Echter deze kansrijke oplossingen bieden niet altijd een uitkomst voor de randgebieden van onze regio. Voor warmte is er bijvoorbeeld een groot potentieel aan restwarmte in deze regio, maar dat biedt geen uitkomst voor het vraagstuk warmte voor een gemeente als Krimpen aan den IJssel. Voor dit soort situaties is er meer behoefte aan innovatievere oplossingen. Randgebieden zijn daarom ook een uitgelezen mogelijkheid om innovaties te introduceren.	Algemeen	De RES gaat t.a.v. de onderdelen van het energiesysteem uit van bewezen oplossingen. Om o.a. te bepalen welke rol (huidige) innovaties daarin kunnen spelen wordt gemonitord. De RES wordt elke twee jaar geactualiseerd. Gekeken naar het voorbeeld warmte is het nog wel relevant te noemen dat de Regionale Strategie Warmte zich primair richt op bovengemiddelde kansen. In randgebieden kunnen duurzame brandstoffen mogelijk een rol spelen. Naar verwachting is er tot 2030 nog zeer grote onzekerheid over de beschikbaarheid, maar ook over de prijs van deze brandstoffen voor de woningen in de regio. In de tussentijd kunnen gemeenten zelf met pilots de daadwerkelijke mogelijkheden verder verkennen.	Geen specifieke locatie in de tekst, is verweven. O.a. paragraaf 5.3, paragraaf 8.4
9	Lansingerland	Aandacht voor een aantrekkelijk aanbod voor glastuinbouw		Zoals terecht in het document beschreven is, kan met verdere toepassing van collectieve warmte in de glastuinbouw een enorme reductie van aardgasverbruik en CO ₂ -emissies worden gerealiseerd in deze regio. Belangrijkste uitgangspunt daarbij is dat de propositie van restwarmte niet onaantrekkelijk moet zijn t.o.v. de (aardgas)preferentie. Wij vinden het van groot belang dat we bij het gebruik van restwarmte in het warmtenet geen afhankelijkheid, en daarmee een lock-in, van fossiele warmtebronnen creëren. Daarnaast mag het gebruik van restwarmte in het warmtenet geen financiële prikkel opleveren die milieubelastende warmteopwekking stimuleert. Het totaalpakket van wetgeving, stimuleringsmaatregelen en belastingen dient derhalve afgestemd te worden tot één aantrekkelijk pakket om de transitie te stimuleren. Denk hierbij aan SDE++, Opslag Duurzame Energie etc. Dit is nu niet altijd het geval. Wij roepen op om deze noodzaak sterk te verwoorden in de RES.	Warmte	Om tot een optimale uitrol van het transportnet te komen dient er ingezet te worden op een nauwe samenwerking tussen de transitie in het glastuinbouwgebied en de gebouwde omgeving. Deze twee opgaven kunnen elkaar daarmee versterken en zorgen voor versnelling en optimalisatie van de warmtetransitie. Op dit moment is de business case voor het transformeren van de warmtevoorziening voor glastuinbouw en gebouwde omgeving veelal niet positief en dus lastig haalbaar. De betaalbaarheid voor de eindgebruikers is niet gegarandeerd. Enerzijds kan dit verbeterd worden door wet- en regelgeving, anderzijds vraagt dit effectieve financierings- en bekostigingsinstrumenten. Dit zijn onderwerpen waar met name de Rijksoverheid aan zet is en waar een actieve inzet vanuit partijen uit de regio belangrijk is om bij de Rijksoverheid het belang en de mogelijke wijzen van invulling te bepleiten. De ervaring tot nu toe is dat per onderwerp bezien wordt wie het beste inzet kan verrichten (clusters van gemeenten gezamenlijk, gemeenten tezamen met marktpartijen of een directe inzet namens de RES). Om deze punten bij de Rijksoverheid onder de aandacht te brengen is het in kaart brengen van de benodigde randvoorwaarden en sturingsinstrumenten daarom een belangrijk onderdeel van de RES 1.0. In de RES 2.0 worden de benodigde instrumenten aan de hand van concrete casussen nader uitgewerkt. Deze zullen zeker ook betrekking hebben op juist de belangrijke samenhang in de lokale en regionale warmtetransitie en tussen glastuinbouw en de gebouwde omgeving. Ten aanzien van uw zorg over het voorkomen van financiële prikkels voor milieubelastende warmteopwekking: dit is een onderwerp waarover in het kader van het wetsontwerp collectieve warmtevoorziening wordt gesproken en waarbij duurzaamheidsaspecten gesteld worden aan restwarmte en opties worden besproken om ervoor te zorgen dat restwarmte tegen uitkoopkosten moet worden aangeboden en er derhalve geen vergoeding daarvoor meer mag worden gevraagd. De RES regio heeft ook actief bijgedragen bij de consultering van het concept van dit wetsvoorstel. Daarnaast is het belangrijk onderscheid te maken naar verschillende vormen van warmte uit de industrie. Waar afwarmte CO ₂ uitstoot kent, is restwarmte zonder fossiele oorsprong geen milieubelastende warmte. Deze vorm van restwarmte is dus wenselijk om te gebruiken en niet weg te gooien.	paragraaf 2.2.1 - 3.1 - 3.3 - 7.6 - Juridisch rapport sturingsinstrument en publieke belangen
10	Lansingerland	Lokaal draagvlak voor de energietransitie	Bij het uitwerken van de concept RES naar de RES 1.0 zien wij lokaal draagvlak meer gepositioneerd als randvoorwaarde voor het welslagen van de totale regionale opgave die de RES is.	In de concept RES zien wij op meerdere plekken het belang van vroegtijdige procesparticipatie en financiële participatie (bv. lokaal eigendom) terugkomen, maar veelal als randvoorwaarde om opwekkingsmogelijk te kunnen maken. Wij zien lokaal draagvlak als een zeer belangrijke, zo niet de belangrijkste, voorwaarde voor het welslagen van de gehele energietransitie. Vanuit die optiek zou lokaal draagvlak ook een plek moeten krijgen in de RES 1.0, als belangrijke randvoorwaarde voor het slagen van de RES. Participatie is onontbeerlijk om dat draagvlak te kunnen bereiken, vooral in een relatief dicht bebouwd en dicht bevolkt stukje Nederland. Wij verwijzen in dit verband ook naar de op 8 mei jl. aan meerdere regiopartijen gezonden brief van EnergieSamen en de NMZH over dit onderwerp. De daarin opgenomen handreiking voor het vroegtijdig organiseren van participatie in het kader van de RES, onderschrijven wij.	Communicatie	Draagvlak en acceptatie van belanghebbenden zijn inderdaad belangrijke voorwaarden voor het slagen van de energietransitie. (Vroegtijdige) proces- en projectparticipatie zijn daartoe middelen die door de gemeenten ingezet worden. De regio faciliteert/stimuleert voornamelijk met kennisoverdracht (inclusief breed bruikbare producten). In de RES 1.0 wordt aandacht besteed aan de invulling van proces- en projectparticipatie zowel in de uitvoeringslijnen als in de communicatieaanpak. Bij die kennisoverdracht en de invulling in de RES 1.0 zijn EnergieSamen en NMZH betrokken. Dat geldt voor de productie van elektriciteit maar ook voor warmteprojecten.	paragraaf 2.2, 2.3, 3.3, 4.3, 6.2, 8.1
11	Lansingerland	Betaalbaarheid van de energietransitie	In de RES 1.0 wensen wij duidelijk terug te lezen hoe het betaalbaarheidsprincipe geborgd wordt, met name met het oog op huishoudens met een kleinere portemonnee.	Het principe van betaalbaarheid wordt meerdere malen –terecht– genoemd als één van de leidende principes bij de regionale aanpak van de energietransitie. Daarin herkennen wij duidelijk een belangrijk punt zoals neergelegd in het Energieperspectief 2050. Uit de concept RES wordt echter onvoldoende duidelijk hoe dat geborgd wordt. Onvoldoende duidelijk is nu hoe de betaalbaarheid van de energietransitie een rol speelt in afwegingen die nog gemaakt moeten worden, bijvoorbeeld ten aanzien van de Regionale Structuur Warmte en installaties voor grootschalige opwek rekening houden met dit aspect. Specifiek vragen wij aandacht voor de gevolgen die de RES heeft (of kan hebben) voor huishoudens met een kleinere portemonnee. In iedere stap die we als samenleving de komende decennia zetten in de energietransitie, dienen we oog te houden voor de gevolgen voor kwetsbare groepen. In de RES 1.0 zien wij dan ook graag terug hoe het principe van betaalbaarheid geborgd moet worden in toekomstige keuzes, waarbij er expliciete aandacht geschonken moet worden aan huishoudens die nu al moeite hebben hun energierekening te betalen.	Algemeen	Betaalbaarheid van de transitie betreft meerdere aspecten. Het kan gaan om de transitie als geheel, de kosten voor inwoners, voor bedrijven, de netbeheerder en de publieke organisatie. In de RES wordt inzicht gegeven in deze aspecten. Niet overal kan dat al even concreet, veel in de transitie die we nog voor de boeg hebben is namelijk nog onbekend. Wel wordt bij warmte onderzocht wat belangrijke instrumenten zijn om die betaalbaarheid te borgen. T.b.v. de Regionale Structuur Warmte (RSW) zijn scenario's uitgewerkt. Bij deze scenario's is mede gekeken naar de verschillen in maatschappelijke kosten tussen de verschillende scenario's voor de warmtetransitie in de gebouwde omgeving. Op basis van de scenario's zal in de RES 1.0, een richtinggevend toekomstbeeld voor een regionale warmtestructuur 2050 worden opgenomen, die in de komende jaren verder moet worden uitgewerkt. Aandachtspunt hierbij is de belangrijke samenhang met en de randvoorwaarden voor de glastuinbouw.	Paragraaf 2.4 en paragraaf 8.2.4
12	Lansingerland	Optrekken met ministeries om unieke kans van warmterotonde voortvarend te realiseren		Wij onderschrijven het feit dat de kans voor verduurzaming door de warmterotonde van unieke omvang in Nederland is. Dit vraagt echter een zeer complex proces en grote investeringen, zoals ook adequaat beschreven in het document. Iedere overheid heeft hierin zijn eigen rol. Dit kan alleen voortvarend en succesvol worden gerealiseerd als deze overheden nauw samenwerken. We zouden dan ook graag zien dat een proactieve nauwe samenwerking, met name met de rijksoverheid, er prominenter in komt. Zo is het bijvoorbeeld niet ondenkbaar dat dit netwerk door zijn grootte niet goed aansluit bij reguliere wetgeving en subsidieregelingen. Hier kan maatwerk nodig zijn om de kansen in dit gebied te verzilveren. Inzichtelijk maken welke randvoorwaarden ontbreken, of op welke aspecten wordt gekeken, is wat ons betreft een formulering die deze gewenste nauwe samenwerking nog onvoldoende weerspiegelt.	Warmte	Vanuit de Uitvoeringslijn warmte onderschrijven we het belang van een stevige samenwerking van overheden en overige betrokken partijen. Om te zorgen dat de uitkomsten van de RES realistisch en robuust zijn, is er vanuit de RES met de Gasunie, de provincie en het Ministerie van EZK (als opdrachtgevers van het Integraal Ontwerp) een basis gelegd voor samenwerking. Zo zijn de eerste concept uitkomsten van het Integraal Ontwerp Warmtetransportsysteem Zuid Holland meegenomen als input voor de RES. Dit heeft geleid tot afstemming bij het delen van data, en de resultaten van onderzoek. Tevens is dit een basis gebieden om ook op ad-hoc basis uitvoeringsproblemen met de Ministeries op ambtelijke en waar nodig bestuurlijk niveau te bespreken. De vervolgstap voor de organisatie van de uitvoering van de RES 1.0 is om in de komende periode ook met deze landelijke partijen in gesprek te gaan of er tot een gezamenlijke agenda kan worden gekomen waar alle relevante partijen die betrokken zijn, dus ook de Rijksoverheid, onderdeel van zijn. Voor de studies die leiden tot de Regionale Structuur Warmte is samenwerking gezocht met Energiebeheer Nederland en InvestNL. Ook is er vanuit de regio gebruik gemaakt van de consultatie op het ontwerp van de Wet Collectieve Warmte om juist ook het specifieke van de regionale samenhang en integratie te benadrukken en een betere plek te geven in het wetsontwerp.	Paragraaf 7.6 - 8.2.3 - Juridisch rapport sturingsinstrument en publieke belangen
13	Lansingerland	Draagkracht van het landschap	Ook in het vervolgtraject naar de RES 1.0 wensen wij blijvende aandacht voor waar wij ons als regio comfortabel bij voelen ten aanzien van de ruimtelijke implicaties van de grootschalige opwek van duurzame energie.	Wij onderschrijven de gekozen werkwijze om bij de totstandkoming van zoekgebieden uit te gaan van de draagkracht van de landschapstypen die wij hebben in onze regio. Dit is een essentieel vertrekpunt om de latere ruimtelijke inpassing van duurzame opwek op te baseren. We bepalen dan namelijk eerst wat we kunnen (en waar we ons comfortabel bij voelen), in plaats van te redeneren vanuit hetgeen we moeten. Tegelijkertijd willen wij niet dat deze werkwijze ertoe leidt dat moeilijke keuzes vooruit worden geschoven of dat er standaard voor de makkelijkste optie wordt gekozen. Realisme is verstandig, maar in de brede transitie moeten we wel degelijk veel, en zal een bepaald gevoel van comfort soms moeten wijken. Bij het uitwerken van de concept RES naar de RES 1.0 wensen wij een voortzetting van de gekozen realistische benadering van dit vraagstuk, waarbij er wel duidelijk wordt aangegeven onder welke omstandigheden het comfort (de draagkracht van het landschap) dient te wijken in het licht van de enorme opgave waar we voor staan.	Elektriciteit	Ook in de RES 1.0 is inderdaad de potentiële (nieuwe) opwekking van duurzame elektriciteit benaderd vanuit de draagkracht van het landschap. Gedurende het nader uitwerken van zoekgebieden (ook na de RES 1.0) staat de haalbaarheid, het draagvlak, de netimpact en de ruimtelijke inpassing centraal. Zo blijft de draagkracht van het landschap centraal staan, ook wanneer de realisatie gaat schuren met de ambitie. Als regio blijven we er op richten dat er vanuit ruimtelijke kwaliteit gekozen wordt naar realisatiekansen, ook voor nieuwe/extra ontwikkelingen. Dat zal tevens van gemeenten vragen om daar waar locatieontwikkelingen complex zijn, b.v. vanwege diverse belangen die afgewogen moeten worden en/of er gewerkt moet worden aan verbetering van draagvlak, daar óók voortvarend op wordt ingezet. Zo wordt voorkomen dat de opgave onnodig wordt doorgeschoven, in tijd of naar elders.	Komt op meerdere plekken terug, toelichting vooral in paragraaf 8.3. Daarnaast ook genoemd in paragraaf 2.1, 2.2, 4.1, 4.2, en 7.3.

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
14	Lansingerland	Toevoegen risicoparagraaf	In de RES 1.0 verwachten wij een risicoparagraaf terug te zien.	De concept-RES gaat weliswaar op verschillende plekken in op enkele specifieke risico's (bv.: volloprisico v.w.b. warmte, of netverzwaring v.w.b. elektriciteit) maar ontbeert een integrale risicoparagraaf met mitigatiemaatregelen. Om lokaal een goede afweging te kunnen maken over het al dan niet vaststellen van de RES 1.0, is een duidelijk overzicht van alle bij de RES behorende risico's noodzakelijk.	Algemeen	We onderschrijven dat het van belang is om integraal naar risico's te kijken en deze daar waar van toepassing te adresseren. Er wordt aandacht aan besteed in een algemene risicoparagraaf en de specifieke risico's per uitvoeringslijn zijn in de desbetreffende hoofdstukken benoemd. In het hoofdstuk Systeemsamenhang is een risicoparagraaf opgenomen, die meer algemeen en beschouwend van aard is. In het hoofdstuk Warmte zijn risico's zoals het volloprisico in relatie tot de benodigde instrumenten opgenomen.	Algemeen: Paragraaf 2.4 Warmte: paragraaf 8.2 Elektriciteit: paragraaf 4.3 Brandstoffen: paragraaf 5.3 en Systeemsamenhang: paragraaf 6.2
15	Lansingerland	Meer aandacht voor energiebesparing	In de RES 1.0 wensen wij meer specifieke aandacht voor energiebesparing.	De concept-RES gaat hoofdzakelijk over te maken keuzes ten aanzien van duurzame opwek en warmtevraagstukken. Dat is begrijpelijk, maar in onze beleving wordt er te weinig aandacht geschonken aan de rol van energiebesparing, terwijl dit een onmisbaar onderdeel van het bestrijden van de klimaatcrisis is. In de RES 1.0 zien wij dan ook graag explicieter terugkomen welke rol energiebesparing moet hebben in de regionale energiestrategie, waarbij in ieder geval duidelijk wordt welke rol de regio daarin speelt en waar de gemeente en eventuele andere lokale partijen een verantwoordelijkheid hebben.	Warmte	Terecht wordt aangegeven dat energiebesparing een onmisbaar onderdeel is van de aanpak van de energietransitie, ook in onze regio. In de (concept) RES wordt uitgegaan van een minimale mate van isolatie van gebouwen (minimaal label C); dit is gebaseerd op de eerdere analyse van de RES partijen, welke is vastgelegd in het document 'Energieperspectief 2050 - Energiestrategie regio Rotterdam Den Haag', dat als bijlage bij het concept-RES is opgenomen. In de scenario-analyses die voor het onderdeel warmte ten grondslag liggen aan de RES 1.0 is dit het uitgangspunt. Deze isolatiestap kan leiden tot ca. 27% energiebesparing. In de RES 1.0 zullen we aan het belang van een onderwerp nadrukkelijk aandacht geven. De regionale afspraak is dat de isolatie-aanpak primair een rol is van de gemeenten; in de gemeentelijke beleidsplannen, waaronder de TVW wordt daaraan invulling gegeven. Onderlinge samenwerking vindt daarbij bijvoorbeeld plaats bij de regionale energieloketten en de taakuitvoering van de omgevingsdiensten t.b.v. de naleving van de wettelijke verplichting voor energiebesparing door bedrijven. Tegelijkertijd merken wij een behoefte om besparing steviger te verankeren binnen de RES. Voorzien is om in het traject van de RES 2.0, (2023) met de gemeenten te verkennen of een specifiekere aanpak voor de regio bij het onderwerp energiebesparing gewenst is.	Paragraaf 1.2 - 2.1 - 2.2 - 6.1 - 8.2 - 8.5
16	Lansingerland	Meer aandacht voor rol van regionale overheden	In de RES 1.0 wensen wij meer specifieke aandacht voor de sturende en/of coördinerende rol van regionale overheden	De RES heeft een regionaal karakter, terwijl het grootste deel van de hieruit voortvloeiende uitvoeringsvraagstukken bij de betrokken gemeenten komen te liggen. Dat is begrijpelijk, gelet op o.a. het principe van lokaal draagvlak, maar toch achten wij een vorm van regionale sturing of coördinatie van belang. Zo voorkomen we dat iedere partij "slechts zijn gedeelte oppakt", zonder oog te houden voor de bredere opgave. Als suggestie geven wij mee in de RES 1.0 de eventuele rol van de provincie in dat verband te onderzoeken en te duiden.	Algemeen	Wij onderschrijven deze wens. De RES is een proces en product van de partijen. De kracht daarbij ligt erin dat regionaal is gezocht naar kansen zodat deze benut kunnen worden voor lokale aanpak. Tegelijkertijd kan iedere gemeente voor zich een lokale aanpak vormgeven, sterker; dat is al geruime tijd goed op weg en mét resultaten. Er zijn echter gezamenlijk ambities geformuleerd, zowel op kwantiteit als kwaliteit. Dat vraagt derhalve een coördinatie op regionaal niveau voor de looptijd van het Klimaatakkoord. Dat geldt bijv. voor de betrokkenheid van inwoners en 50% lokaal eigendom alsook hoe e.e.a. aan blijft sluiten op de regionale visie. Het gaat ook om doelrealisatie, blijven we op koers? Daarbij werken we aan een monitoringsmechanisme en het voorstel is om de governance, waar ook de provincie in zit voort te blijven zetten tot einde 2030. Van belang is dat al deze inspanningen voor wat betreft opwek van elektriciteit ertoe moeten leiden dat uiterlijk in 2025 vergunningen moeten zijn verleend.	Partijen in de RES: Paragraaf 1.2 Governance paragraaf 2.5
48	Leidschendam-Voorburg	tekeningen behorende bij de verhaallijnen	tekeningen in de RES 1.0 moeten duidelijk zijn	Aandachtspunt is dat de tekeningen behorende bij de verhaallijnen onder meer door het gebruik van de pastelkleuren zeer slecht leesbaar zijn maar ze zijn ook te klein.	Communicatie	Dank voor de input. Leesbaarheid en aantrekkelijkheid heeft een belangrijke rol gespeeld in het (doelgroepgericht) schrijven en opmaken van het product RES 1.0. Het blijft echter wel een omvangrijk en complex product met een samenvatting. Dit betreft ook de kaarten. Met zowel detaillering, kleurgebruik als de omvang is rekening gehouden.	In (opmaak) document verweven, high res figuren.
49	Leidschendam-Voorburg	aandacht voor goede planologische inpassing	Geen ruimte voor windturbines in de gemeente Leidschendam-Voorburg. De gekozen bandbreedte biedt ruimte voor alternatieven.	De concept RES is een technisch stuk waarin op voorhand geen cijfermatige doelstellingen zijn geformuleerd. De selectie van kansrijke gebieden voor de opwek van wind- en zonne-energie is gebaseerd op technische haalbaarheid en realisatie voor 2030. Richting de RES 1.0 moet dan ook nog blijken of realisatie voor 2030 realistisch is omdat de lokale situatie nog niet is meegenomen. De gemeenteraad van Leidschendam-Voorburg heeft bij het vaststellen van de uitgangspunten voor de lokale energiestrategie besloten geen ruimte te bieden aan windturbines in de gemeente. De raad vindt het realiseren van windturbines of molens binnen het grondgebied van de gemeente niet wenselijk en ook niet mogelijk, omdat er geen goede planologische inpassing mogelijk is. In lijn met de verhaallijn voor de A4-zone ziet de gemeenteraad kansen om de inzet van zonne-energie op en langs infrastructuur te verkennen en mee te nemen in de eerste transitieperiode tot 2030. Om die reden kan Leidschendam-Voorburg zich vinden in de gekozen bandbreedte voor elektriciteit, die ruimte geeft om oplossingen in de regio die toch niet gerealiseerd kunnen worden, in te ruilen voor andere oplossingen met een hogere slagingskans.	Elektriciteit	In de RES 1.0 wordt voor zover dat mogelijk is invulling gegeven aan techniek-specifieke zoekgebieden voor wind- en zonnenergie. Deze aanpak is in de eerste plaats gericht op de situaties waarbij de ruimtelijke kwaliteit niet te zeer te lijden heeft onder de energieopwekking (draagkracht van het landschap). In tweede instantie gaat het om realiseerbaarheid in de zin van tijdsduurloopt, businesscase, netwerk en belemmeringen in b.v. ecologie of van juridische aard. Deze filters kunnen ertoe leiden dat voor de periode tot 2030 realisatie niet wenselijk of niet haalbaar is, maar ook het tegenovergestelde kan het geval zijn. Het realiseren van de regionale ambitie vraagt daarna een inspanning om daar waar nodig draagvlak te versterken.	Komt op meerdere plekken terug, toelichting vooral in paragraaf 8.3. Daarnaast ook genoemd in paragraaf 2.1, 2.2, 4.1, 4.2, en 7.3.
50	Leidschendam-Voorburg	regionale warmte inzetten waar dit een betaalbare en efficiënte oplossing is.	aandacht in de Regionale Structuur warmte voor de afspraak om enkel waar warmte de beste optie is elektrificatie te voorkomen	Regionaal is afgesproken dat enkel waar warmte een betaalbare en efficiënte oplossing is, elektrificatie van de warmtevraag wordt voorkomen. In de Regionale Structuur Warmte gaat gewerkt worden aan hoe we warmte optimaal kunnen benutten en uitwisselen in de regio. Wij begrijpen de inzet op regionale warmte maar zien dat specifiek voor onze gemeente niet als de meest kansrijke oplossing. Leidschendam-Voorburg wil met name inzetten op lokale warmte, innovatie en all-electric oplossingen.	Warmte	Het is goed te horen dat u de regionale inzet op collectieve warmte begrijpt. U geeft aan deze warmte voor uw gemeente wilt inzetten. U bepaald als gemeente zelf welke warmtetechnieken u in uw gemeente wilt inzetten. Dit gebeurt in de Transitievisie Warmte. In de RES kijken we naar bovengemeentelijke kansen om warmte zo optimaal mogelijk in te zetten in de regio. Dit geeft gemeenten inzicht in de mogelijkheden die zij zelf, of tezamen met buurgemeenten kunnen benutten. Het is aan de gemeenten zelf om in hun TVW de afweging te maken op welke wijze ze regionale en lokale warmte uiteindelijk willen inzetten, daarbij kan de Regionale Strategie Warmte (RSW) uit de RES ondersteunend werken.	Paragraaf 2.2 - 2.3
51	Leidschendam-Voorburg	meer aandacht voor innovatie	inzetten op innovaties i.s.m. kennisinstellingen	Voor een regio die bekend staat om zijn sterke innovatieve kracht komt innovatie niet voldoende aanbod. Daarom wil de gemeente meer aandacht vragen in de RES voor het toepassen van innovatieve manieren van duurzame elektriciteitsopwekking. Innovatie is vooral van belang voor de lange termijn en wordt wel aangestipt in relatie tot waterstof, groen gas etc. het zou wenselijk zijn een aparte paragraaf innovatie op te nemen met mogelijk een rol voor kennisinstellingen (TU Delft, TNO etc.) en het bedrijfsleven.	Algemeen	Innovatie speelt een belangrijke rol in de regio en m.n. in de energietransitie. Dat wordt ook onderkend in de RES. Daarom lopen er twee sporen. Enerzijds wordt ingezet op wat (qua technieken) nu al kan om dichtbij de doelstelling te komen en anderzijds wordt steeds inzicht verkregen in welke technieken zich lenen voor opschaling. Betaalbaar, betrouwbaar, veilig en schoon zijn daarbij belangrijke criteria. Die kennis ontwikkelen we in de RES niet zelf maar benutten we vanuit de aangesloten partijen. M.n. rond waterstof wordt de aansluiting met de partijen in de Economic Board Zuid-Holland, taskforce Energie (o.a. TU Delft, Innovation Quarter, Havenbedrijf en Stedin) onderhouden om laatste inzichten mee te kunnen nemen. Per uitvoeringslijn wordt aandacht gegeven aan innovatie.	Geen specifieke locatie in de tekst, is verweven. O.a. paragraaf 5.3, paragraaf 8.4, Economic Board Zuid-Holland: paragraaf 7.6
35	Maassluis	Betaalbaar warmtenet	Wij willen met klem vragen om in de RES 1.0 duidelijk aan te geven dat de oplossing omtrent een warmtenet in een model gevat moet worden, waarbij voor de consument de kosten van het verwarmen van een woning niet hoger zal zijn, liefst lager ten opzichte van het verwarmen middels aardgas.	Van belang is dat men zoekt naar een goede balans tussen een passend tempo om natuur en groen te sparen en tevens de investeringen niet uit de pas te laten lopen. Verder vinden wij dat Maassluis niet voorop hoeft te lopen in de transitie omdat we 1. Niet een oneindig budget hebben en 2. nog niet alle technische mogelijkheden zijn uitgekristalliseerd. Verder baart het ons zorgen dat er nog veel onduidelijk is omtrent de praktische invoering van een warmtenet. Financieel en juridisch zijn de zaken nog niet geregeld en er is binnen de raad geen beeld van de zienswijze die onze gemeente zal indienen op de warmtenet 2.0. Als laatste willen wij met klem vragen om in de RES 1.0 duidelijk aan te geven dat de oplossing omtrent een warmtenet in een model gevat moet worden, waarbij voor de consument de kosten van het verwarmen van een woning niet hoger zal zijn, liefst lager ten opzichte van het verwarmen middels aardgas.	Warmte	In de RES 1.0 is nadrukkelijk aandacht voor het kostenaspect van warmteopties. Dit komt terug in de Regionale Structuur Warmte (RSW), als onderdeel van de RES 1.0. Daarbij is het belangrijk om de kosten van verschillende alternatieven per wijk te bezien en daarop keuzen te maken. Bij een groot aantal wijken blijkt dat collectieve warmte dan het minst dure alternatief is, voor andere wijken zal dat niet het geval zijn. In de vergelijking met de bestaande lage gasprijzen zal collectieve warmte, en ook de alternatieven veelal duurder uitvallen, het publieke belang 'betaalbaarheid' is om die reden ook in het RES als randvoorwaarde geformuleerd en is bij de opbouw van de RSW mede rekening gehouden met de keuze voor een regionale warmtestructuur met in totaal de relatief laagste totale kosten.	Paragraaf 2.2 - 2.4 - 3 - 3.3

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
37	Maassluis	Zoekgebieden	Er zijn 7 zoekgebieden waarvan de ruimte tussen Maassluis en Vlaardingen langs de A20 ook in beeld is. Deze open ruimte moet in onze optiek open blijven en niet worden "vervuld" door de skyline van dit gebied onherstelbaar te veranderen.	In ons dichtbevolkte gebied is het in onze optiek hard nodig dat de open ruimte beschikbaar blijft voor mens en dier.	Elektriciteit	In de zoektocht naar zoekgebieden zal altijd vanuit de draagkracht van het landschap worden bezien of locaties ruimtelijk acceptabel zijn. Dit betekent dat het behouden/versterken van open landschap wordt meegenomen bij de nadere concretisering van zoekgebieden voor opwekking van duurzame energie. Deze zoektocht vindt plaats onder regie van de gemeente en m.n. na vaststelling van de RES 1.0	Komt op meerdere plekken terug, toelichting vooral in paragraaf 8.3. Daarnaast ook genoemd in paragraaf 2.1, 2.2, 4.1, 4.2, en 7.3.
39	Maassluis	Meer stabiliteit in het energiesysteem	Meer aandacht voor lokaal gebruik van energie op het juiste moment.	Naast de inpassing voor grootschalige elektriciteitsvragers in het net dient er ook aandacht te zijn voor de stimulering van technische mogelijkheden om per gebruiker, per toepassing of als geografisch gebied de capaciteitsvraag af te vlakken. Dat kan enerzijds door techniek en andere toepassingen, maar ook met een per uur wisselende prijs die afhankelijk is van vraag en aanbod.	Elektriciteit	In de RES zoeken we landelijk naar inpassing van duurzame vormen van energieopwekking. De decentralisatie van deze opwek, verandering van bron, de veranderende vraag naar elektriciteit etc. vragen om een aanpassing van de energie-infrastructuur/het energiesysteem. De impact van deze veranderingen inzichtelijk maken is onderdeel van de netimpactanalyse en de systeemanalyse. Dit wordt onderkend en wordt besproken; deze vraag is een doorlopende vraag die gedurende het gehele proces aandacht vraagt. Bijzondere, netcapaciteit, 'afvlakken' vraagt regelgeving op landelijk niveau. Daarin speelt de RES geen rol.	Hoofdstuk 6 (studeerstudie) en 8.5
41	Maassluis	Financiële kant warmtebronnen en -transport	Punt van zorg dat de kosten voor de infrastructuur en de aansluitingen van een restwarmtenet	In de concept-RES valt te lezen dat we 'warmtekansen moeten benutten'. In de regio is veel restwarmte aanwezig en wij zien ook dat we daar goed gebruik van kunnen maken voor het verwarmen van huizen. Een punt van zorg daarbij is echter dat de kosten voor de infrastructuur en de aansluitingen van een dergelijk restwarmtenet hoog of anderszins onduidelijk zijn, waardoor de aanleg ervan niet wordt doorgezet.	Warmte	De onduidelijkheid is over de kosten van warmtenetten is een van de redenen geweest om ter voorbereiding van de RES 1.0. nader onderzoek te doen. In een aantal scenario's voor een regionale warmtestructuur zijn de mogelijkheden van aansluiting van (delen van) gemeenten onderzocht. Voor deze scenario's zijn tevens de kosten van de warmtenetten en andere kosten in kaart gebracht, op basis van de ervaring van (private en publieke) partijen. Daarbij is inzicht gebracht in welke instrumenten er nodig zijn om het betaalbaar te maken. Daarbij is ook vertrouwen een belangrijk (benoemd) belang. Dit vraagt (o.a.) transparantie in bijvoorbeeld de kosten voor een bewoner, maar ook hoe de kosten tot stand zijn gekomen. Deze afwegingen zijn onderdeel van de Regionale Structuur Warmte (RSW) in de RES 1.0.	Paragraaf 2.2 - 2.4 - 3- 8.2
43	Maassluis	Waterstof en groen gas	Te voorzichtige inzet op het gebruik van waterstof en groen gas.	De vooruitgang op het gebied van waterstof en groen gas gaat sneller dan te lezen valt in de concept-RES. Wij geven als bedenking mee dat er te voorzichtige wordt ingezet op het gebruik van waterstof en groengas voor 2030.	Brandstoffen	Om de energietransitie te doen slagen is het inderdaad nodig om innovaties op een goede wijze mee te nemen. In de uitvoeringslijn brandstoffen van de Concept-RES wordt terdege rekening gehouden met de mogelijkheid dat de ontwikkelingen sneller kunnen gaan dan nu verwacht. Dit is weergegeven door gebruik te maken van potentiële reikwijdtes. Toekomstige ontwikkelingen zullen meer duidelijkheid geven of de ontwikkelingen aan de onder- of bovenzijde van de reikwijdtes zal uitkomen. De RES wordt iedere twee jaar geactualiseerd om innovaties mee te kunnen nemen.	5.3
45	Maassluis	Warmtenet	Er is een groot risico dat de kosten voor het realiseren van een warmtenet te hoog worden.	Het realiseren van een warmtenet levert nu al de nodige (politieke) onrust op. Ik denk hierbij bijvoorbeeld aan het getouwtrek rond de leiding Rotterdam-Leiden. De kosten voor gemeenten en consumenten lopen torenhoog op. Het is de vraag of dit realistische oplossingen zijn.	Warmte	In de RES 1.0 is nadrukkelijk aandacht voor het kostenaspect van warmteopties. Dit komt terug in de Regionale Strategie Warmte (RSW). Daarbij is het belangrijk om de kosten van verschillende alternatieven per wijk te bezien en daarop keuzen te maken. Bij een groot aantal wijken blijkt dat collectieve warmte dan het minst dure alternatief is, voor andere wijken zal dat niet het geval zijn. In de vergelijking met de bestaande lage gasprijzen zal collectieve warmte, en ook de alternatieven veelal duurder uitvallen, het publieke belang 'betaalbaarheid' is om die reden ook in het RES als randvoorwaarde geformuleerd en is bij de opbouw van de RSW mede rekening gehouden met nivellering van kosten.	Paragraaf 2.2 - 2.4 - 3 - 3.3
46	Maassluis	Windmolens en zonnepanelen	Zet het land niet vol met windmolens en zonnepanelen.	Windmolens en zonnepanelen zorgen voor overlast en horizonvervuiling. Een ongebreidelde uitbreiding hiervan, zowel in de stedelijke gebieden als op het platteland, gaat uiteindelijke ten koste van de leefbaarheid (rust en ruimte).	Elektriciteit	Met het ondertekenen van het Klimaatakkoord zijn afspraken gemaakt hoe we de klimaatdoelstellingen van Parijs vertalen naar Nederlands beleid en uitvoeringsafspraken. Onderdeel daarvan is de doelstelling om in 30 RES regio's te onderzoeken op welke wijze minimaal 35 TWh duurzame energie op land kan worden opgewekt. Als RES-regio Rotterdam Den Haag dragen wij hieraan bij, om vanuit de draagkracht van het landschap geschikte zoekgebieden nader te concretiseren waar inpassing van die opwekking plaats kan vinden. In de RES 1.0 worden weloverwogen richtingen bepaald t.a.v. de realisatie van de regionale ambitie. Daarop volgend zal onder regie van gemeenten gewerkt worden om de beoogde productie te realiseren in samenwerking met de omgeving en de regio. Daarbij spelen ruimtelijke afwegingen de meest belangrijke rol. De RES is een proces, wanneer er in de loop van tijd betere technieken of technieken die minder ruimte innemen technisch haalbaar zijn worden deze ook meegenomen in het traject.	Paragrafen 1.1, 2.2, 4.2 en 4.3.
47	Maassluis	Gebruik van biomassa	Het gebruik van biomassa moet niet worden gestimuleerd	Het gebruik van biomassa is in de ogen van Forum voor Maassluis niet duurzaam en het gebruik daarvan moet daarom niet worden gestimuleerd.	Brandstoffen	In het klimaatakkoord is vastgelegd dat Nederland zich zal inzetten om de uitstoot van broeikasgassen te verlagen. Hiervoor dienen fossiele brandstoffen, die momenteel nog het overgrote deel van de energie leveren, vervangen te worden. In het klimaatakkoord worden verschillende alternatieve energiebronnen genoemd die een oplossing kunnen bieden. Aangezien er niet direct een volledig doeltreffende oplossing voorhanden is, zal het toekomstige energiesysteem gebruik moeten maken van verschillende alternatieve energiebronnen (en -dragers). Zowel het Nederlandse klimaatakkoord als verschillende Europese en internationale klimaatafspraken wijzen op biobrandstoffen uitdrukkelijk aan als zijnde een deel van de oplossing. Uw zorgen over de duurzaamheid van deze biobrandstoffen zijn terecht. De Rijksoverheid werkt hierom met een duurzaamheidskader voor de inzet van biomassa. Zij hanteren hierbij de volgende inzet: Het kabinet kiest voor een verantwoorde inzet van biograndstoffen met een voortvarende aanpak voor tijdige afbouw van de stimulering van laagwaardige toepassingen zoals het verbranden van hout voor de opwekking van elektriciteit en warmte, met een focus op toepassing in sectoren waar op middellange termijn geen alternatieven beschikbaar zijn zoals lucht- en scheepvaart, en voor opschaling van hoogwaardige toepassingen zoals de chemie (https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/10/16/duurzaamheidskader-biograndstoffen). Deze volgorde komt overeen met de ladder van inzet zoals opgenomen in de RES 1.0. De RES regio stimuleert momenteel de ontwikkeling van deze biograndstoffen niet actief. De belangrijkste instrumenten hiervoor zijn de landelijke rijksregelingen zoals de SDE+. Het duurzaamheidskader zal ook van toepassing zijn om in aanmerking te komen voor deze financieringsinstrumenten.	5.2

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
384	Maassluis	Biobrandstoffen	Afzien van gebruik van biobrandstoffen.	D66 Maassluis vindt dat er moet worden afgezien van het gebruik van biobrandstoffen, gezien de milieueffecten hiervan en een aankomend mogelijk verbod.	Brandstoffen	In het Klimaatakkoord is vastgelegd dat Nederland zich zal inzetten om de uitstoot van broeikasgassen te verlagen. Hiervoor dienen fossiele brandstoffen, die momenteel nog het overgrote deel van de energie leveren, vervangen te worden. In het Klimaatakkoord worden verschillende alternatieve energiebronnen genoemd die een oplossing kunnen bieden. Aangezien er niet direct een volledig doeltreffende oplossing voorhanden is, zal het toekomstige energiesysteem gebruik moeten maken van verschillende alternatieve energiebronnen (en -dragers). Zowel het Nederlandse Klimaatakkoord als verschillende Europese en internationale klimaatspraken wijzen op biobrandstoffen uitdrukkelijk aan als zijnde een deel van de oplossing. De zorgen over de duurzaamheid zijn terecht. De Rijkssoevereïteit werkt hierom met een duurzaamheidskader voor de inzet van biomassa. Zij hanteren hierbij de volgende inzet: Het kabinet kiest voor een verantwoorde inzet van biograndstoffen met een voortvarende aanpak voor tijdige afbouw van de stimulering van laagwaardige toepassingen zoals het verbranden van hout voor de opwekking van elektriciteit en warmte, met een focus op toepassing in sectoren waar op middellange termijn geen alternatieven beschikbaar zijn zoals lucht- en scheepvaart, en voor opschaling van hoogwaardige toepassingen zoals de chemie (https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/10/16/duurzaamheidskader-biograndstoffen). Deze volgorde komt overeen met de ladder van inzet zoals opgenomen in de concept RES (deel A, P33). Een verbod op de inzet van biograndstoffen is momenteel nog niet aan de orde.	5.2
217	Midden Delfland	De bijzondere positie van Midden-Delfland		Midden-Delfland is het eerste Bijzonder Provinciaal Landschap van Nederland. Deze status geeft het belang aan van het open en groen houden van het waardevolle agrarisch veenweidelandschap tussen de steden in onze metropoolregio. De kernopgave van onze gemeente is bij oprichting van de gemeente vastgelegd. Het is onze opdracht het groene landschap te beschermen en te verbinden met de stedelijke omgeving. Deze opdracht werd verwoord in de gebiedsvisie Midden-Delfland 2025 en het Landschapontwikkelingsperspectief Midden-Delfland 2025 (LOP). Het LOP werd opgesteld in samenspraak met alle omliggende gemeenten, gebiedsorganisaties en de provincie Zuid-Holland en is integraal vastgesteld in de afzonderlijke Raden. In het LOP wordt de openheid van het gebied met een agrarische identiteit als één van de kernkwaliteiten benoemd. Het buitengebied van Midden-Delfland is van groot belang voor het vestigingsklimaat van inwoners en bedrijven in de metropoolregio Rotterdam Den Haag. Immers, onderdeel van een goed vestigingsklimaat is een prettige omgeving om te wonen, werken en recreëren. Als groene hart van de regio speelt het buitengebied van Midden-Delfland hierin een belangrijke rol. De metropoolregio bevestigt dit in haar strategische agenda. Het gebied biedt onze regio nog meer kansen, bijvoorbeeld rondom klimaatadaptatie en —mitigatie, gezondheid en voedselvraagstukken. Ons landschap is dus het beschermen waard. Niet alleen voor onze eigen inwoners, maar juist ook voor de 2 miljoen inwoners van de hele regio. Bij het werken aan een duurzame samenleving zijn naast de energietransitie daarom ook andere thema's van belang. Ontwikkelopgaven moeten in samenhang bekeken en zorgvuldig gewogen worden.	Elektriciteit	In de RES 1.0 worden deze uitgangspunten onderschreven via de beschreven verhaallijnen en de gekozen aanpak. Ruimtelijke kwaliteit en een zorgvuldig gekozen ontwikkelproces, waarbij integraliteit en het koppelen van opgaven staat centraal is de norm. De openheid van midden-Delfland wordt ook benoemd in de verhaallijn open landschap.	Paragraaf 8.3.4 (verhaallijn open landschap)
218	Midden Delfland	Wij onderschrijven het bod		In de concept-RES wordt uitgegaan van de opwek van 2.8 tot 3.2 TWh aan duurzame elektriciteit in onze regio. Hieraan ligt een uitgebreide inventarisatie van mogelijkheden en onmogelijkheden ten grondslag. De concept-RES gaat daarnaast uit van volop kansen voor het ontwikkelen van duurzame warmtenetten, het gebruik van restwarmte uit de haven en het toepassen van geothermie. Met het grote warmtepotentieel in onze regio versterken we het bod ten aanzien van de opwek van duurzame elektriciteit. Het totale bod beschouwen wij als realistisch met een gezonde dosis ambitie. Wij onderschrijven dit bod.	Algemeen	Dank voor uw onderschrijving, we zijn het eens dat het totale bod realistisch is en een gezonde dosis ambitie toont.	Geen verwijzing.
219	Midden Delfland	Meer nadruk op Bijzonder Provinciaal Landschap		Onze regio gaat in de concept-RES in de basis uit van de draagkracht van het landschap. Dat uitgangspunt onderschrijven wij van harte. In de concept-RES komt echter te weinig expliciet naar voren welke bijzondere status het Bijzonder Provinciaal Landschap heeft. Daarom vragen wij u in de RES 1.0 expliciet te benoemen dat het Midden-Delflandgebied (onze gemeente en het landelijk gebied en recreatiegebieden van 7 omliggende gemeenten) de status heeft van Bijzonder Provinciaal Landschap. Daarnaast vragen wij u explicieter te omschrijven hoe belangrijk dit gebied is voor het vestigingsklimaat in onze metropoolregio. Zo onderbouwen we beter waarom de draagkracht van het landschap voor onze regio zo'n belangrijk uitgangspunt is.	Elektriciteit	Dit aspect wordt onderschreven in de RES 1.0, daarin is specifiek aandacht gegeven aan het Bijzonder Provinciaal Landschap Midden-Delfland als ook het Groene Hart en Voorne-Putten.	Paragraaf 8.3.4 (verhaallijn open landschap)
220	Midden Delfland	Betere duiding van de zoekgebieden		De teksten in de concept-RES zijn een goede weergave van de gesprekken die de afgelopen maanden werden gevoerd. Afwegingen, uitsluitingen en prioriteiten worden voldoende helder. Echter, nuanceringen en uitsluitingen ten aanzien van de verschillende zoekgebieden zijn niet duidelijk genoeg vertaald in de overzichtskaarten waarop de zoekgebieden visueel worden aangeduid. Kaarten gaan gemakkelijk een eigen leven leiden en tekstuele nuances kunnen daarbij worden vergeten. Mogelijk worden politiek gevoelige discussies met deze kaarten onnodig opnieuw aangewakkerd. Daarom vragen wij u de kaarten met zoekgebieden aan te passen. Wij vragen u de contouren van het Bijzonder Provinciaal Landschap apart aan te geven en in de legenda duidelijk te maken dat het open agrarisch veenweidegebied géén onderdeel uitmaakt van de zoekgebieden voor grootschalige opwek van windenergie en zonne-energie op land.	Elektriciteit	De RES 1.0 biedt een nadere uitwerking van de Concept RES, waarin tevens aandacht is voor de weergave in kaarten. Daartoe is een nieuwe set kaarten opgenomen, waarin deze wens is meegenomen. In de bijlage is te zien waar de zoekgebieden overlappen met (bovenregionaal) ruimtelijk beleid. Dit betekent niet altijd dat hier geen ontwikkeling kan plaatsvinden, maar wel dat er extra nauwkeurig naar inpassing en dergelijke moet worden gekeken.	Paragraaf 4.2 (overzichtskaart) en paragraaf 8.3.4 (frame 1: ruimtelijke kwaliteit, en frame 2: haalbaarheid en doelbereik).
221	Midden Delfland	Onze bijdrage aan de RES		Voor een goede, kwalitatief hoogwaardige inpassing van elementen van een nieuw energielandschap in het open gebied zien wij voldoende mogelijkheden voor zon op dak en het plaatsen van kleine windmolens op (voormalig) agrarische erven. Zo kan ons buitengebied op termijn energieneutraal worden, zonder afbreuk te doen aan de ruimtelijke kwaliteit van het Bijzonder Provinciaal Landschap en de betekenis ervan voor onze regio. Om wind- en zonne-energie toe te passen zonder afbreuk te doen aan het open landschap en historische panden, zien wij mogelijkheden voor grote windmolens in het havengebied en middelgrote windmolens uit het zicht, bijvoorbeeld op industrieterreinen of langs snelwegen. Energieopwekking door zonnepanelen op daken past goed binnen de kaders van onze gemeente en deze kans willen wij optimaal benutten. Op daken van bedrijven op Bedrijventerrein Harnaschpolder komen zonnepanelen. Totaal gaat dit om 10 tot 15 hectare aan zonnepanelen. Dat levert meer groene stroom op dan alle woningen in Den Hoorn verbruiken. Dichtbij infrastructuur en in en rondom de dorpskernen zien wij mogelijkheden voor het aanpassen van wet- en regelgeving om meer of innovatieve vormen van energieopwekking mogelijk te maken. Aan de randen van het buitengebied en nabij kassen zien wij kansen voor nieuwe geothermiebronnen, die middels warmtenetten energie kunnen leveren aan de bebouwde omgeving. Wij werken actief mee aan de realisatie van WarmteInQ en het WarmteSysteem Westland (WSW). Op deze manier levert ons gebied een eigen, significantie bijdrage aan de energietransitie in onze regio. Deze manier van werken aan een nieuw energielandschap sluit aan bij de concept-RES zoals deze nu voorligt.	Elektriciteit	Fijn te lezen dat Midden-Delfland een actieve bijdragen levert aan de RES. Het is goed om te weten dat gemeenten en ondernemers samenwerken om zonnepanelen op daken, kleinere windmolens en zonnepanelen op waterbassins bij kassen te realiseren. Wat ons betreft maken we op deze manier gebruik van oplossingen die passen binnen onze ruimtelijke kwaliteit. Wij houden andere innovaties in de gaten en zullen deze tijdens kennissessies delen.	Paragraaf 7.3 beschrijft het proces hoe hier toe te komen, waarbij in paragraaf 4.3 informatie is opgenomen over het vervolg

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
222	Midden Delfland	Hanteer de juiste balans tussen regionaal en lokaal		Onze gemeente kenmerkt zich door lokale kracht en duurzame burgerinitiatieven, waaronder een eigen energiecoöperatie en een initiatiefgroep voor warmtetransitie. Veel bedrijven en verenigingen treffen al vergaande duurzaamheidsmaatregelen. In de glastuinbouw werken ondernemers aan de realisatie van nieuwe geothermiebronnen en warmtenetten. Samen met de agrarische sector werken we aan de realisatie van een energiecentraal buitengebied. Juist bij dit soort lokale initiatieven willen wij aansluiten om het aanwezige potentieel optimaal te benutten. Waar nodig en mogelijk stimuleren wij ook nieuwe lokale initiatieven. Om maatschappelijk draagvlak en bewustwording te bevorderen is het van belang om de relatie tussen het opwekken van duurzame energie en gebruik ervan zichtbaar te maken. Het geeft inwoners voldoening om zeggenschap te hebben over de ruimtelijke inrichting in hun buurt en om eigen investeringen terug te zien. Wij vragen u daarom om zorg te blijven dragen voor een juiste balans tussen regionaal vorm te geven plannen en lokaal uit te voeren initiatieven. Kies voor een top-down aanpak bij kansrijke grootschalige initiatieven waarbij regionale samenwerking cruciaal is. Laat voldoende ruimte voor het bottom-up stimuleren van lokale initiatieven die bijdragen aan het maatschappelijk draagvlak voor de energietransitie en die passen binnen de uitgangspunten van de RES en bij de kernopdracht van onze gemeente. Zorg, met andere woorden, voor de juiste balans tussen regionale samenwerking en lokale autonomie en communiceer dit helder aan alle betrokkenen en stakeholders. Dat helpt ons bij het realiseren van de doelstellingen en ambities zoals verwoord in de concept-RES.	Algemeen	We erkennen de kracht van lokale initiatieven en het draagvlak dat hiervoor bestaat. Deze bottom-up stimulering sluit aan bij de regionale afspraak om "lokaal, lokaal" te houden en daar waar nodig regionaal te ondersteunen en faciliteren. De balans tussen regionale samenwerking en lokale autonomie heeft onze nadrukkelijke aandacht, waar we met elkaar aandacht aan (moeten blijven) geven. Het is goed te lezen dat u daar actief aan deelneemt; het RES-proces is een nauwe samenwerking.	Paragraaf 2.3, paragraaf 3.2 (regie bij de gemeenten), paragraaf 4.3
168	Nissewaard	Landschappelijke inpassing	Het realiseren van duurzame wind- en zonnepanelen gaat samen met versterking van het landschap, de natuur en de recreatie	Energieprojecten gaan de inwoners raken in de beleving van hun omgeving. Windturbines en zonnepanelen worden ingepast in het landschap, waarbij natuur en recreatie versterkt worden. Zo worden de turbines en panelen geen kale elementen in het landschap, maar onderdeel van het landschap met meerwaarde voor inwoners, natuur en recreatie.	Elektriciteit	In de RES 1.0 speelt ruimtelijke kwaliteit een prominente rol. Dat gaat over draagkracht van het landschap; op welke manier kan energieopwekking een rol hebben in bepaalde (type) landschappen. Een verscheidenheid aan mogelijkheden is opgenomen aan de hand van verhaallijnen, waarbij de mogelijkheid van combinatie tussen energieopwekking en recreatie tevens expliciet is opgenomen. In tweede instantie gaat het over realiseerbaarheid van projecten voor 2030 en de aanpak via gebiedsgerichte processen door de gemeenten. Daarbij staat integraliteit centraal. De geformuleerde wens wordt daarmee weerspiegeld in de aanpak die de RES voorstaat maar vooral ook lokaal realiteit zal moeten worden. Deze realisatie gebeurt aan de hand van lokale gebiedsprocessen, waarbij integrale, bij het gebied passende keuzes kunnen worden gemaakt.	Paragraaf 4.1 en 8.3.4 (verhaallijnen)
169	Nissewaard	Participatie	Iedere inwoner wordt uitgedaagd om mee te doen	Bij deze transitie is betrokkenheid van inwoners essentieel. Gevraagd wordt om de inwoners en andere belanghebbenden mee te nemen en daarbij de volgende aanbevelingen te gebruiken: - Gebruik diverse participatie instrumenten - Benader (groepen) inwoners op een bij hun passende wijze - Zoek mogelijkheden om inwoners die zich niet laten horen te betrekken - Begin tijdig / zo vroeg mogelijk - Maak de participatie concreet en duidelijk - Streef naar een hoog niveau op de participatieladder	Communicatie	Antwoord bestaat uit meerdere onderdelen: 1) het benaderen van inwoners, bedrijven, maatschappelijke organisaties is volgens afspraak een aangelegenheid van de gemeenten zelf en wordt niet door de regio gedaan, 2) de regio ondersteunt de gemeenten met algemene kennis/communicatie op gebied van participatie en adviseert verschillende participatieinstrumenten (Participatie via volksvertegenwoordigers zoals in de wensen en bedenkingen procedure is ook een voorbeeld in deze regio), 3), de regio overlegt met gemeenten. 4) Uitvoering van inwonersparticipatie is volgens afspraak buiten scope van RES R DH.	paragraaf 2.3, 7.1, 8.1, verder verweven in hele document
170	Nissewaard	Klare taal	Voer de discussie over de energietransitie op een voor iedereen toegankelijke wijze	De concept RES is moeilijk leesbaar. De opgave is abstract. De kaarten zijn onduidelijk. - Maak de RES 1.0 voor iedereen toegankelijk - Gebruik begrijpelijke taal en maak (meer) gebruik van andere communicatiemiddelen dan geschreven tekst - Maak dat iedereen de kaarten begrijpt - Maak de opgaven voor Nissewaard concreet	Communicatie	Het antwoord is tweeledig: 1) We nemen leesbaarheid en aantrekkelijkheid mee bij het schrijven en het opmaken van het product RES 1.0. Ook beeldmateriaal incl. kaarten zullen gebruikt en gecontroleerd worden. Als gevolg van de inhoudelijke uitdaging blijft echter wel een omvangrijk en complex product met een korte samenvatting. 2) de opgaven voor Nissewaard concreet maken is geen communicatief vraagstuk/buiten scope.	In opmaak document verwerkt (m.u.v. opmerking buiten scope).
171	Nissewaard	Open landschap	Het open polderlandschap wordt niet aangewezen als locatie voor windmolens	Het open polderlandschap in het buitengebied van de gemeente is van belang voor bewoners, voor natuur, recreatie en voor de agrarische activiteiten. Het plaatsen van windmolens past daar niet bij.	Elektriciteit	In de RES 1.0 wordt voor zover dat mogelijk is invulling gegeven aan techniek-specifieke zoekgebieden voor wind- en zonnepanelen. Deze aanpak is in de eerste plaats gericht op die situaties waarbij de ruimtelijke kwaliteit niet te zeer te lijden heeft onder de energieopwekking (draagkracht van het landschap). In tweede instantie gaat het om realiseerbaarheid in de zin van tijdsduurloop, businesscase, netwerk en belemmeringen in b.v. ecologie of van juridische aard. Deze filters kunnen ertoe leiden dat voor de periode tot 2030 realisatie niet wenselijk of niet haalbaar is maar ook het tegenovergestelde kan het geval zijn. Het realiseren van de regionale ambitie vraagt voor het vervolg een inspanning om daar waar nodig draagvlak te versterken en niet de opgave door te schuiven of aan anderen te laten.	Paragraaf 7.3
172	Nissewaard	Biomassacentrale	Er komt geen biomassa centrale	Biomassa is een vorm van energie productie waarvoor natuurlijke producten moeten worden gebruikt. Er is voortdurende stroom aan materiaal nodig. Dat gaat lijken op een vicieuze cirkel.	Warmte	De RES regio initieert geen warmteprojecten. De verantwoordelijkheid voor goedkeuring van projecten ligt bij de gemeentelijke overheden. In de RES schetst de regio de mogelijkheden voor een regionaal warmtesysteem. Het verstoren van houtige biomassa is geen onderdeel van het onderzoek dat hiervoor in uitvoering is. Op nationaal niveau is ook aandacht voor de inzet van houtige biomassa voor warmteprojecten. Het kabinet kiest voor een verantwoorde inzet van biograndstoffen met een voortvarende aanpak voor tijdelijke afbouw van de stimulering van laagwaardige toepassingen zoals het verbranden van hout voor de opwekking van elektriciteit en warmte (https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/10/16/duurzaamheidskader-biograndstoffen).	Paragraaf 1.3 - 5.2
173	Nissewaard	Participatie	Energieverenigingen en coöperaties worden betrokken bij de uitwerking van de RES	Energieverenigingen en coöperaties bieden bewoners kansen om actief deel te nemen in projecten. Het kleinschalige karakter daarvan verlaagt de drempel om mee te doen.	Algemeen	Participatie wordt lokaal ingevuld door gemeenten. Het betrekken van inwoners bij ontwikkeling van plannen is inderdaad van belang voor een succesvolle energietransitie. Het streven van 50% lokaal eigendom in energieprojecten wordt herkend en onderkend in de RES 1.0. Daarbij is tevens de opstelling dat de wijze waarop daar invulling aan gegeven wordt aan gemeenten is en in lokaal beleid en instrumentarium verankerd dient te worden. De RES maar ook het Nationaal Programma RES en Energie Samen bieden handreikingen en faciliteren daar waar nodig.	Paragraaf 2.3, paragraaf 8.3.4 (frame 3) en bron Factsheet 50% lokaal eigendom, Participatiecoalitie via https://departicipatiecoalitie.nl/document/factsheet-50-lokaal-eigendom/
174	Nissewaard	Organiseer maatschappelijke betrokkenheid	Zorg dat alle inwoners en relevante stakeholders de mogelijkheid krijgen om zowel in de voorbereidende beleidsfase van het RES-proces. In de projectfase kunnen direct omwonenden in de eerste plaats meedelen en bij de energieprojecten kunnen meeprofiteren, daarna kunnen ook de andere inwoners meeprofiteren.	De energietransitie heeft de komende jaren grote invloed op de inwoners van Voorne-Putten. De keuzes die in de RES gemaakt worden, brengen in een latere fase zichtbare ingrepen in hun directe leefomgeving met zich mee, bijvoorbeeld door de komst van windmolens of zonnepanelen. Het in een vroeg mogelijk stadium betrekken van inwoners, maatschappelijke organisaties, lokale ondernemers en marktpartijen bij de ontwikkeling van de RES komt het maatschappelijke draagvlak voor de ingrepen ten goede en maakt de (ruimtelijke inpassing van de) energieprojecten beter. Bovendien beschikken zij over kennis van de regio die de kwaliteit van de RES kan vergroten.	Communicatie	Dank voor de inbreng. Draagvlak is een belangrijke voorwaarde voor het slagen van de energietransitie. (Vroegtijdige) proces- en projectparticipatie zijn daartoe middelen die door de gemeenten zelf ingezet worden. Inwonersparticipatie wordt volgens afspraak niet door de regio uitgevoerd. De regio faciliteert/stimuleert voornamelijk met kennisoverdracht/breed bruikbare producten. Richting RES 1.0 en in de RES 1.0 wordt hieraan aandacht besteed zowel in de uitvoeringslijnen als in de communicatieaanpak.	paragraaf 2.3, 7.1, 8.1, verder verweven in hele document
175	Nissewaard	Mogelijke rol alternatieve technieken en innovaties	Monitor doorlopend de mogelijke rol en opschikbaarheid van andere dan de bewezen technieken voor de opwek en opslag van elektriciteit, zoals de toepassing van waterkracht, waterstof of kernenergie, ten behoeve van de herijking van de RES.	De Concept RES richt zich op het gebied van de grootschalige opwek van elektriciteit hoofdzakelijk op wind- en zonnepanelen. Andere duurzame alternatieve bronnen en opslagmethoden worden niet uitgesloten, maar vallen wel buiten de focus. De monitoring van de mogelijke rol van andere duurzame alternatieven en innovaties moet een duidelijkere plaats krijgen in het proces van de RES. Zoals de technieken die op dit moment nog een langere ontwikkeltijd hebben dan voor de tijdshorizon van 2030. Deze technieken kunnen hiermee bij de aanscherping/aanpassing van de RES en iedere twee jaar mogelijk een significantere bijdrage leveren aan de energievraag dan op dit moment kant worden voorzien.	Algemeen	Op dit moment geven we invulling aan de RES met beproefde technieken. Daarbij kijken/zoeken we inderdaad naar mogelijkheden om innovaties toe te passen, waarmee we invulling kunnen geven aan de ambitie - wellicht met minder ruimtegebruik, lagere kosten, etc. De ontwikkeling van technologieën gaan snel en verdienen daarmee bijzondere aandacht. Dit is de reden dat de RES om de twee jaar wordt bijgesteld. Innovaties worden vanzelfsprekend in de RES meegenomen zodra deze beproefd bijdragen aan opwekking van duurzame energie. Huidige inzichten laten op dit moment lage potentie zien als het gaat om andere vormen van opwek, we houden dit echter wel in de gaten.	Geen specifieke locatie in de tekst, is verweven. O.a. paragraaf 5.3, paragraaf 8.4

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
176	Nissewaard	Zon in open landschap	Onderzoek bij de uitwerking van het zoekgebied 'overige' op welke wijze en onder welke voorwaarden zonnepanelen in de jonge zoekkeulpolders kunnen worden ingepast.	De jonge zoekkeulpolders lenen zich vanwege de grootschalige en rationale verkaveling (in beperkte mate) voor de inpassing van zonnepanelen, mits randvoorwaarden worden opgesteld met betrekking tot de omvang, verspreiding, hoeveelheid en ruimtelijke kwaliteit, passend bij de openheid van de polders. Onderzoek daarom samen met de agrariërs, regio, landschapsdeskundigen en andere stakeholders op welke wijze zonnepanelen in de jonge zoekkeulpolders kunnen worden ingepast. Met aandacht voor behoud van de kwaliteit van het landschap, koppelingen met opgaven op het gebied van biodiversiteit, verduurzaming en circulariteit van de landbouw.	Elektriciteit	De verhaallijnen zoals in de Concept RES aangegeven zijn in de RES 1.0 nader onderzocht en uitgediept. Ze zijn voorzien van verdere duiding en mogelijke inpassing (zoals de verhaallijn open landschap), maar niet op een zodanig gedetailleerd niveau dat alle typen open landschap zijn voorzien van duiding. In het vervolg op de RES 1.0 kunnen lokale gebiedsprocessen worden opgezet met stakeholders om dit specifiek voor de jonge zoekkeulpolders te doen, en al dan niet tot realisatie te komen en/of concrete zoeklocaties binnen de genoemde verhaallijnen aan te wijzen.	Paragraaf 7.3 en paragraaf 8.3
177	Nissewaard	Recreatieve energielandschappen	Zet bij de uitwerking van het zoekgebied voor duurzame energiebronnen langs de A15 en de verhaallijn recreatief energielandschap in op investeringen in het landschap en het behoud van een gezonde en aantrekkelijke woon- en leefomgeving in en rond de kernen.	Het verder uitbreiden van de groenstructuur in noordrand van Voorne-Putten tot een robuuste, landschappelijke buffer biedt mogelijkheden om zonnepanelen en windmolens in te passen, de recreatieve potentie beter te benutten en het zicht op het Haven Industrieel Complex en windmolens te beperken. Door te investeren in het landschap kan de draagkracht van het landschap voor de inpassing van duurzame energiebronnen worden vergroot. De inpassing van duurzame energiebronnen is alleen wenselijk wanneer een gezond woon- en leefomgeving in en rond de kernen wordt gewaarborgd met aandacht voor de draagkracht van het landschap.	Elektriciteit	Deze wens en bespiegeling wordt volledig ondersteund in de RES 1.0. De verhaallijnen beschrijven in de RES 1.0 meer gedetailleerd op welke manier een koppeling gemaakt kan worden met andere opgaven, of ruimtelijke inpassing.	Paragraaf 7.3
178	Nissewaard	Instrumentarium voor het stimuleren van zon op dak in bebouwd gebied	Maak instrumentarium beschikbaar om kleinschalige opwekking van zonne-energie op daken te stimuleren, geef als gemeente het goede voorbeeld en stel daarbij ambitieuze maar realistische doelstellingen.	Er zijn nog vele, mogelijk geschikte daken die onbenut blijven voor zonne-energie. Het aanbrengen van zonnepanelen op eigen dak wordt door belastingvoordeel en gemeentelijke duurzaamheidsleningen gestimuleerd, maar vergt alsnog een eigen investering. De gemeente kan (en wil) het aanbrengen van zonnepanelen op particuliere woningen niet verplichten. Ondersteuning bij de uitwerking van dit vraagstuk en het faciliteren van inwoners en ondernemers is gewenst.	Elektriciteit	In de RES 1.0 speelt zonne-energie op daken een belangrijke rol. Daarmee wordt deze wens weerspiegeld op regionaal niveau. Ook het vraagstuk van de (financiële) randvoorwaarden wordt herkend en vormt onderdeel van de aanpak. Daarbij dient de scheiding tussen lokale en regionale rol in acht te worden genomen. De regio faciliteert gemeenten daar waar gepast met advies en analyse en kan indien er een kennelijke randvoorwaarde ontbreekt dat onder de aandacht brengen bij relevante actoren. De regio voorziet niet in uitvoeringscapaciteit voor lokale aanpakken.	Paragraaf 8.3
179	Nissewaard	Flankerend beleid/visie	De raad van Nissewaard verzoekt de MRDH RES-regio om met de provincie in overleg te gaan om nieuw beleid, danwel een visie (door de provincie) te laten ontwikkelen en vast te stellen. Ten behoeve van de uitvoering van projecten die nodig zijn om de RES-opgave te realiseren.	De opgave van de RES kan alleen uitgevoerd worden als flankerend beleid van Rijk en provincie Zuid-Holland hiervoor voldoende ondersteuning biedt. Het huidige beleid beperkt de ontwikkeling van projecten, samenwerking met de provincie heeft als doel om te zoeken naar de beste oplossing op de beste plek. Als voorbeeld willen we werken aan betere afstemming met betrekking tot de locaties in de RES voor windmolens (zoals het Haringvliet) en zonnepanelen in de polders in het middengebied van Voorne-Putten. Tevens is er behoefte aan duidelijkheid ten aanzien van het wel of niet toestaan biomassa-centrales en het verbinden van voorwaarden hieraan.	Algemeen	We erkennen dat voor de uitvoering aansluiting van flankerend beleid nodig is, ruimtelijke ontwikkelingen hebben daarom onze aandacht. In de uitvoeringslijn Elektriciteit is er bijvoorbeeld een toets gedaan op zoeklocatie-niveau; op de samenhang met bovenregionale visies en ruimtelijke kaders, zoals van de provincie of het rijk (NOVI). Hetzelfde geldt voor de samenhang met aangrenzende RES-regio's en opgaven zoals het Groene Hart. Er is gekeken of op de in ontwikkeling zijnde plannen zoals straks in de RES 1.0 opgenomen, in lijn zijn met bovenregionale uitgangspunten (in ontwikkeling). Daar waar nodig zoeken we gezamenlijk naar mogelijkheden om punten te agenderen bij provincie of het Rijk. Voor de realisatie van hernieuwbare brandstoffen heeft de provincie een visie en strategie waterstof opgesteld.	O.a. paragraaf 5.3 (Povinciale waterstofvisie) en paragraaf 8.3.4 (frame 2, beleidskaders en wet- en regelgeving, ruimtelijke haalbaarheid, aansluiting bij omliggende RES-regio's)
180	Nissewaard	Voorne-Putten energieneutraal als maximale ambitie	De maximale inzet voor Voorne-Putten is een energieneutraal Voorne-Putten. Ten behoeve van ons groene en open landschap.	Voorne-Putten heeft de ambitie om in de toekomst, uiterlijk in 2050 energieneutraal te worden. De RES is een van de instrumenten om invulling te geven aan deze ambitie. Uit een landschappelijke verkenning naar de inpassing van de energietransitie op Voorne-Putten blijkt dat het vanuit landschappelijk oogpunt een hele opgave is. Energieneutraal is voor Voorne-Putten dan ook het uitgangspunt voor haar maximale bijdrage in de RES.	Algemeen	Goed om te horen dat Voorne-Putten als ambitie heeft om in 2050 CO-2 neutraal te worden en dat de RES daarvoor als invulling dient. We nemen notie van uw streven.	Geen verwijzing.
181	Nissewaard	Betaalbaarheid en haalbaarheid energietransitie voor iedereen	Neem in de RES 1.0 op dat de regio mede afhankelijk is van beleid op Rijksniveau voor bewustwording en faciliteren van financiële voordelen energiebesparing en aanleg zon op daken. In een gezamenlijke lobby naar de RES 1.0 van Voorne-Putten richting de regio. Het belang van financiële en wettelijke randvoorwaarden moeten benadrukt worden en naar voren komen in gezamenlijke lobby van Voorne-Putten richting de regio.	Een van de grootste zorgen in deze energietransitie voor Voorne-Putten is de betaalbaarheid en haalbaarheid voor iedereen. Financiële en wettelijke randvoorwaarden zijn essentieel voor de uitvoering van het Klimaatkoord, maar daarmee ook voor hetgeen is opgeschreven in de RES. Dit kan niet genoeg benadrukt worden in de gezamenlijke lobby van Voorne-Putten, maar ook in de teksten van de RES 1.0. Betaalbaarheid is ook een belangrijke randvoorwaarde om te zorgen voor draagvlak onder onze inwoners, maatschappelijke organisaties en ondernemers. Tegelijkertijd vraagt optimale benutting van het dakpotentieel voor de opwek van zonne-energie grote investeringen. Bewustwording over de voordelen en mogelijkheden van energiebesparing kan worden versterkt door informatie en communicatiecampagnes op landelijk en gemeentelijk niveau.	Algemeen	Dank voor uw inbreng. Vanuit verschillende gemeenten hebben wij het signaal ontvangen dat de uitvoering en daarmee de haalbaarheid een belangrijke randvoorwaarde is van de energietransitie, waar financiering van het Rijk als noodzakelijk wordt gezien. In de RES 1.0 zal de betaalbaarheid als randvoorwaarde worden opgenomen.	Paragraaf 2.4 en paragraaf 8.2.4
182	Nissewaard	Afstemming met andere RES-regio's	Vraag de MRDH-RES-regio de afstemming met de RES-regio's Goeree-Overflakke en de Hoeksche Waard te faciliteren.	Voorne-Putten en de eilanden Goeree-Overflakke en de Hoeksche Waard vormen samen de Zuid-Hollandse Delta. De RES'en van de regio's Rotterdam-Den Haag, Goeree-Overflakke en de Hoeksche Waard kunnen een grote impact hebben op de ruimtelijke kwaliteit van de Zuid-Hollandse Delta als geheel. Afstemming over de ruimtelijke uitwerking van de strategieën van de verschillende RES-regio's is daarom wenselijk.	Algemeen	De afstemming met (buur)regio's en de ruimtelijke samenhang met o.a. (bovenregionale) ruimtelijke kaders heeft inderdaad de aandacht. Met (buur)regio's vindt algemene afstemming plaats. Vooral binnen de provincie is dit frequent. In de RES 1.0 wordt tevens inzicht gegeven in de raakvlakken met ruimtelijke processen die op een grotere schaal spelen dan de regio. Het betreft o.a. Groene Hart, provinciale- en Nationale omgevingsvisie en de raakvlakken met energieopwekking (bestaand) net buiten de regiogrenzen. Er wordt voorsnog niet ingezoomd op specifieke gebieden binnen de regio's, anders dan de zoekgebieden. In het vervolg op de RES 1.0 kan dit wel meer aandacht krijgen, o.a. via gebiedsprocessen waarmee invulling wordt gegeven aan energieopwekking i.c.m. andere opgaven.	Paragraaf 8.3.1, paragraaf 8.3.4
183	Nissewaard	Haalbaarheid proces	Vraag de MRDH-RES-regio om landelijk het signaal af te geven dat de hoge ambitie, om de RES 1.0 begin 2021 gereed te hebben, grote impact heeft op het proces.	De uitwerking van de concept-RES naar RES 1.0 dient op basis van het Nationaal Programma RES begin 2021 gereed te zijn. Voor het ontwikkelen van een realistische en kwantitatief aanbod is nodig een integrale gebiedsgerichte uitwerking van de opgave, afstemming met omliggende RES-regio's, draagvlak onder grondwetgenaren en inwoners, toets van de financiële en technische haalbaarheid en wijziging van het provinciaal en gemeentelijk omgevingsbeleid. Dit vraagt om grote maatschappelijke, bestuurlijke en ambtelijke inzet. De planning om te komen tot een RES 1.0 is daarmee krap waardoor de zorgvuldigheid van het proces onder druk staat.	Algemeen	De ambtelijke en bestuurlijke (werk)druk voor gemeenten is hoog, dat is een aandachtspunt en erkennen we ook als regio. Ook de VNG vraagt hier aandacht voor. De zorgvuldigheid binnen het proces is daarmee een terecht zorg, al wordt ook gezien dat iedereen hard samenwerkt om de doelstellingen van het landelijke programma te halen.	Geen verwijzing.
184	Nissewaard	elektriciteitsnet, elektriciteit	Onderzoek of het elektriciteitsnet het scenario 'Alles op elektrisch' aan kan	Auto's en woningen op elektrisch zal tot een hogere elektriciteitsvraag leiden en het is nog maar de vraag of de leveranciers in deze elektriciteitsbehoefte kunnen voorzien en of het elektriciteitsnet deze hogere vraag aan kan.	Elektriciteit	De nieuwe vormen van energieopwek en verwachte toename van de energievraag vragen om aanpassingen van het energiestelsel. Dit is onderdeel van de netimpactanalyse en de systeemanalyse. Dit wordt onderkend en wordt besproken. Het is een continu doorlopend onderzoek. In de RES richten we ons niet op het realiseren van opwekking van duurzame energie waarmee we in onze eigen energiebehoefte kunnen voorzien: we zoeken naar mogelijkheden waarmee we bij kunnen dragen aan de nationale doelstelling van 35 TWh. Ontwikkelingen op het gebied van toenemende energie zijn desalniettemin een belangrijk onderzoekspunt. Daarom is door de netbeheerders een netimpactanalyse uitgevoerd t.a.v. de regionale inzet.	Paragraaf 8.3 (en Hoofdstuk 6, over het Energiesysteem als geheel)
185	Nissewaard	Aardwarmte, geothermie, elektriciteit	Onderzoek mogelijk gebruik van aardwarmte	Nissewaard schijnt gebruik te kunnen maken van aardwarmte. Wellicht interessant om te onderzoeken of aardwarmte kan bijdragen in de warmtebehoefte en warm water voor woningen en panden. Als het mogelijk is, is er minder elektriciteit nodig en het is ook nog eens duurzaam en schoon.	Warmte	Alle gemeenten in de regio worden meegenomen in het lopende onderzoek om in de RES 1.0 meer te kunnen zeggen over de mogelijkheden van bovengemeentelijke warmte-uitwisseling. Het gebruik van lokale bronnen ligt bij de gemeenten zelf.	Paragraaf 3 - 7.2 - 8.2
186	Nissewaard	Restwarmte, windmolens	Onderzoek mogelijk gebruik van restwarmte	Nissewaard ligt nabij de Rotterdamse industrie. De industrie, maar ook de Afvalverwerking Rijnmond (AVR) zouden energie aan een warmtenet kunnen leveren. Wellicht interessant om te onderzoeken of hier mogelijkheden zijn voor een warmtenet ten behoeve van woningen en panden, dit eventueel in combinatie met mogelijke aardwarmte uit Nissewaard. Als het mogelijk is, is er minder elektriciteit nodig en het is ook nog eens duurzaam.	Warmte	Alle gemeenten in de regio worden meegenomen in het lopende onderzoek om in de RES 1.0 meer te kunnen zeggen over de mogelijkheden van bovengemeentelijke warmte-uitwisseling. Het gebruik van lokale bronnen ligt bij de gemeenten zelf.	Paragraaf 3 - 7.2 - 8.2

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
187	Nissewaard	Clustering zoekgebieden windmolens	De wens is om de zoekgebieden voor het plaatsen van nieuwe windmolens zoveel mogelijk te laten aansluiten bij gebieden waar reeds horizonvervuiling aanwezig is, zoals langs A wegen. Wij willen terughoudend zijn met het plaatsen van grote windmolens in gebieden waar nog geen sprake is van horizonvervuiling. Daarbij heeft de fractie CU-SGP de wens dat de mogelijkheid van het plaatsen van kleine windmolens bij boerenerven in participatie met boeren wordt onderzocht.	Clustering van zoekgebieden heeft voor windmolens het voordeel dat zodoende geen nieuwe gebieden ten prooi vallen aan horizonvervuiling en deze clustering een minder verrommeld landschap tot gevolg heeft, waardoor het draagvlak voor windmolens onder de inwoners van Nissewaarde mede kan worden vergroot.	Elektriciteit	Deze wens is in lijn met de verhaallijnen zoals in de RES beschreven. Deze zijn t.o.v. de Concept RES nader uitgewerkt en bieden een basis voor gebiedsprocessen op lokaal niveau. Hierbij staan gemeenten aan de lat om technische- en ontwerpkeuzes te maken. De regio ondersteunt hier in met verschillende onderzoeken, zoals het ontwerpende onderzoek, waar bij verschillende verhaallijnen benoemd wordt of het ruimtelijk wenselijker is om een ontwikkeling in een lijnpositie te zetten.	Dit komt op meerdere plekken terug, bijvoorbeeld in paragraaf 2.2 en 4.1. Ook in paragraaf 7.3 en 8.3 wordt nadere toelichting gegeven.
188	Nissewaard	Zonnecollectoren in de gebouwde omgeving	De wens is in te zetten op een hogere ambitie dan de, in het raadsvoorstel genoemde 40% van de hiervoor geschikte grote daken en grote (publieke) parkeerterreinen in de regio voor het realiseren van zonnecollectoren in de gebouwde omgeving.	Het gebruik van minimaal 40% van de geschikte daken voor zonnecollectoren wordt een reële ambitie geacht en ziet ook mogelijkheden voor het plaatsen van zonnecollectoren op niet voor tuinbouw gebruikte kassen en op de woningen die de komende jaren gebouwd zullen worden, ervan uitgaande dat deze niet zijn meegenomen in de berekening van het totaal aantal geschikte daken.	Elektriciteit	Wij achten o.b.v. onderzoek zon op 40% van de geschikte daken als een realistische ambitie, daarmee sturen we aan op een lineaire opbouw van het aantal panelen tot 2050 waarbij 100% van de geschikte daken de ambitie is. Maar gemeenten zijn vrij te streven naar een hoger percentage. Het plaatsen van zonnepanelen op niet gebruikte kassen is vanuit andere belangen (verdringing) niet altijd wenselijk. Op de bedrijfsdaken is dat uiteraard wel een mogelijkheid. Er is binnen de glastuinbouw meer draagvlak voor zonnepanelen op waterbassins en overhoeken en dat kan bijdragen aan het realiseren van het in de RES opgenomen percentages.	Paragraaf 8.3.3
189	Nissewaard	Alle inwoners moeten tegen betaalbare voorwaarden toegang blijven houden tot levering van energie	Zorg dat alle inwoners toegang blijven houden tot een betaalbare leverantie van energie. Neem dit uitgangspunt op bij de verdere ontwikkeling van de RES in de komende periode en voorkom hiermee dat de specifieke aandacht voor de RES de basisvraag omtrent beschikbaarheid van energie gaat verdringen.	Energie behoort tot de elementaire levensbehoeften van mensen. De privatisering van energieleveranciers, zoals bij de recente verkoop van de aandelen ENECO, maakt inwoners afhankelijk van private aanbieders van energie. Ondanks de ambitieuze doelstellingen opgenomen in de RES lijkt het ons van eminent belang om af te spreken en vast te leggen dat alle inwoners van onze gemeente toegang blijven houden tot betaalbare energie en zou de doorontwikkeling in het kader van de RES een bijdrage moeten leveren aan een schoner en duurzamer Nederland.	Algemeen	We onderschrijven uw inzicht dat energie tot de elementaire levensbehoeften van mensen behoort. Betaalbaarheid van de transitie betreft meerdere aspecten en wordt expliciet benoemd als publiek belang dat geborgd moet worden. Het kan gaan om de transitie als geheel, de kosten voor inwoners (en daarmee de toegankelijkheid), voor bedrijven in het bijzonder, de netbeheerder en de publieke organisatie. In de RES wordt inzicht gegeven in deze aspecten. Niet overal kan dat al even concreet, veel in de transitie die we nog voor de boeg hebben is namelijk nog onbekend. Wel wordt bij warmte onderzocht wat belangrijke instrumenten zijn om die betaalbaarheid te borgen.	Paragraaf 2.4 en paragraaf 8.2.4
190	Nissewaard	Zoek een goede balans tussen energiebronnen afkomstig van wind, zon en fossiele brandstoffen	Stabiliteit van het elektriciteitsnet waarborgen door een slimme combinatie van weersafhankelijke en niet-weersafhankelijke elektriciteitsproductie in combinatie met elektriciteitsopslag	Piekbelastingen van het energienet brengen veel kosten met zich mee en daarom is het noodzakelijk om een goede balans aan te brengen tussen de verschillende energiebronnen afkomstig van wind, zon en fossiele brandstoffen. Wij verzoeken alvorens keuzes te maken goede berekeningen uit te laten voeren waarin o.a. de maximale belasting en vraag naar energie zijn meegenomen.	Algemeen	Dank voor uw inbreng. In het proces naar de RES 1.0 wordt in systeemanalyses kwalitatief gekeken naar de systeemsamenhang en mogelijke oplossingen op te kunnen vangen en een evenwichtig energiesysteem te kunnen garanderen.	Paragraaf 8.5
191	Nissewaard	Samenwerking met het bedrijfsleven in de regio	Energieleveranties vanuit wind en zon laten zich niet goed afstemmen op de energieleveranties die niet afhankelijk zijn van de natuur. Vraagbehoefte vanuit het bedrijfsleven en de industrie kan mogelijk beter afgestemd worden op het gebruik van particulieren. Probeer een wisselwerking te laten ontstaan door uitwisseling van energie bijvoorbeeld door warmte die wordt opgewekt door de industrie terug te leveren aan huishoudens in de eigen regio.	Er dient een optimale afstemming te zijn bij de levering van energie tussen particulieren en bedrijfsleven. Hierover moeten vooraf goede afspraken worden gemaakt om te voorkomen dat er overcapaciteit nodig is om pieken in de leveranties op te moeten vangen.	Systeemanalyse	Het afstemmen van aanbod en vraag tussen particulieren en bedrijven is geen onderdeel van de RES. Wel wordt in de systeemanalyse in algemene zin gekeken naar wat er nodig is om te komen tot een betrouwbaar, toekomstbestendig en efficiënt energiesysteem. Het balanceren van vraag en aanbod van de energiestromen en de noodzaak van omvorming en opslag wordt benoemd. Deze omschrijving zal kwalitatief van aard zijn. Het op lokaal afstemmen van dit type vraag en aanbod zal onderdeel moeten zijn van lokale projecten.	6.1
192	Nissewaard	Combineren RES en Warmte	Opwekken en besparen van energie staat in nauw verband met de manier waarop de gebouwde omgeving nu en in de toekomst worden verwarmt. Maak dit verband in de RES inzichtelijker en stimuleer de toepassing van de ordening in de ontwerpprincipes voor warmte in de Transitievisies Warmte.	Het onderdeel Regionale Structuur Warmte (RSW) in de RES wordt gevoed met uitkomsten uit de gemeentelijke Transitievisies Warmte (TVW). De keuzes die hier in door de lokale gemeenten worden gemaakt bepalen deels de regionale vraag naar elektriciteit en daarmee samenhangend een deel van de regionale opwekplanning. Het wel of niet verwarmen van panden met elektriciteit kan hierdoor invloed hebben op de hoeveelheid op te wekken energie in TWh. Nu zijn de effecten van de gemaakte keuzes in de verschillende TVW's niet inzichtelijk en valt hier ook niet vanuit de RES in te sturen of van te leren. Met diverse nadelijke gevolgen en balansverstoreningen als mogelijk gevolg.	Systeemanalyse	Het klopt dat keuzen in de gemeentelijke transitievisie warmte (TVW) van invloed kunnen zijn op het energiesysteem als geheel. In de Regionale Strategie Warmte (RSW) is met name gekeken naar de rol die bovengemeentelijke uitwisseling van warmte kan spelen om de lokale warmtetransitie te versterken. Een grotere elektriciteitsvraag leidt overigens niet automatisch tot een grotere regionale opgave voor opwek: het is niet de ambitie van de regio om in haar eigen elektriciteitsbehoefte te voorzien. Wel kan dit gevolgen hebben voor het elektriciteitsnet. Deze gevolgen zijn door de provincie Zuid-Holland onderzocht in een systeemstudie. De uitkomsten zijn kwalitatief en algemeen van aard meegenomen in de RES 1.0.	3.1, 8.2
129	Pijnacker-Nootdorp	Meer aandacht voor besparing	Meer aandacht voor besparing	In deze concept RES wordt energiebesparing nauwelijks als deeloplossing genoemd. Een enkele keer wordt het aangehaald, maar nergens wordt er dieper op ingegaan. Waar bijvoorbeeld bij brandstoffen al concrete keuzes gemaakt lijken te zijn en de zoekgebieden voor windmolens en PV-velden al gedefinieerd worden in deze RES, staat er over de uitvoering van energiebesparing niets. Geen ambitie, geen plan van aanpak. Sterker nog, op de plekken waar er wel dieper op ingegaan wordt, lijkt het zelfs ontmoedigend te worden, in het bijzonder: p.18 deel A: "Aandacht is nodig voor de effecten van verbeteren van woningsisolatie in relatie tot ventilatie. In potentie een negatief effect op de gezondheid van de bewoners." p.32 deel B: "Er zitten grenzen aan het verbeteren van de energie-efficiëntie: een woning maximaal isoleren is weliswaar energie-efficiënt, maar dit leidt niet altijd tot een evenredige verlaging van de energiekosten. Soms is het verstandiger om tot een zeker niveau te isoleren, en niet verder. Want het uiteindelijke doel is niet alleen een duurzaam, maar ook een betrouwbaar en betaalbaar energievoorziening." Onze fractie wens meer (positieve) aandacht voor energiebesparing in de RES en een concreet plan van aanpak om deze besparing te realiseren in alle velden (woningen, industrie, glastuinbouw, transport, etc.).	Algemeen	We merken een gedeelde behoefte om besparing steviger te verankeren binnen de RES. Dat is begrijpelijk, we erkennen dat het een belangrijk onderwerp is. In het traject van de 2.0 zal ingegaan worden op de rol die de regio hierbinnen kan vervullen en bekijken we welke invulling besparing binnen de RES krijgt. In het Energieperspectief en de (concept) RES wordt uitgegaan van een minimale mate van isolatie van gebouwen (minimaal label C). In de berekeningen rondom warmte is dit het uitgangspunt. Deze isolatiestap kan leiden tot ca. 27% energiebesparing. De isolatie-aanpak is primair een lokale aangelegenheid. Regionale samenwerking vindt plaats o.a. via Provincie Z-H en bijv. de regionale energieloketten. In de informatieplicht is opgenomen dat locaties die meer dan 50.000 kWh en/of 25.000 m3 gas per jaar gebruiken alle erkende maatregelen moeten nemen. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de handhaving. Naar verwachting moeten alle labelplichtige gebouwen in 2030 beschikken over een A-label. Dat leidt tot een aanzienlijke energiebesparing. Daarbij is afstemming/inspanning nodig om tot een adequate borging van b.v. informatieplicht en controle van energielabels te komen.	Paragraaf 2.4, paragraaf 4.1, paragraaf 6.1 en paragraaf 8.2.1
130	Pijnacker-Nootdorp	Lange termijnvisie	Lange termijnvisie	Waar enerzijds (recht) gewaarschuwd wordt om niet te investeren in technologie die op lange termijn niet wenselijk is, waar het waterstofgas betreft, lijkt men dit argument vergeten als het gaat over regionale energierontdes. Bij de dimensionering en business case gaat men uit van restwarmtestromen die gebaseerd zijn op een veelal op fossiele brandstoffen gebaseerde industrie en het verbranden van afval. Twee bedrijfstakken die binnen enkele decennia totaal omgevormd zullen zijn, waarbij de hoeveelheid restwarmte naar verwachting ook sterk zal zijn gereduceerd. De lange termijnvisie voor deze investering ontbreekt, terwijl de hele warmtestrategie eraan opgehangen wordt. Een 'lock-in' situatie waarbij we onnodig lang afhankelijk blijven van fossiele industrie en afvalverbranding dreigt hier. Het is wat onze fractie betreft noodzakelijk om deze keuze in de RES opnieuw tegen het licht te houden en op zijn haalbaarheid op de lange termijn te toetsen. In het bijzonder vragen wij hierbij aandacht voor (het tegengaan van) voorgenomen lock-in situatie. Ook de nadrukkelijke keuze voor biogas en 'blauwe' waterstof is onverstandig met het oog op de lange termijn. Biogas is schaars en beter (hoogwaardiger) inzetbaar als chemische bouwsteen dan als brandstof. Blauwe waterstof is gebaseerd op fossiele brandstof en daarmee per definitie niet houdbaar op de lange termijn. Daarbij komen nog de problematiek en risico's van CO2 opslag. Ook hier speelt het risico te lang te blijven hangen in een tijdelijke oplossing. Volledige inzet op duurzame elektriciteit lijkt onze fractie een veel betere investering dan inzet op deze twee tijdelijke brandstoffen.	Warmte	U gaat in uw wensen en bedenkingen in op de risico's op lock-in voor een aantal energiedragers. In deze reactie gaan we eerst in op restwarmte, en vervolgens op uw opmerkingen over de inzet van groengas en waterstof. Voor wat betreft restwarmte heeft u een punt dat de beschikbaarheid van restwarmte, zeker op de langere termijn, nog onvoldoende inzichtelijk is. Het uitgangspunt van de inzet van restwarmte is dat deze in 2050 geen fossiele oorsprong heeft. In de transitie ernaar toe kan tijdelijk wel restwarmte met fossiele oorsprong worden gebruikt. In het traject naar de RES 1.0 is nader onderzoek gedaan naar de mogelijkheden van regionale warmtenetten, waarbij ook in meer detail is gekeken naar de daadwerkelijk beschikbare warmte in het Havengebied en de potentie van geothermie. In de RES 1.0 zal hier dus meer informatie over zijn opgenomen, maar de verwachting is dat er nog niet volledige zekerheid kan worden gegeven over de toekomstige beschikbaarheid. Het risico op lock-in blijft een aandachtspunt, welke ook na de totstandkoming van de RES 1.0 verder zal worden onderzocht. Acties hiervoor zullen in de RES 1.0 worden opgenomen. Voor wat betreft groengas en waterstof stelt u terecht dat deze beter (en hoogwaardiger) inzetbaar zijn als chemische bouwsteen dan als brandstof. Dit is ook de inzet van de regio, welke is opgenomen in de ladder van inzet van groengas en waterstof (zie concept-RES Deel A). Echter, niet overal in het energiesysteem zal elektriciteit als energiedrager een mogelijke oplossing zijn.	Paragraaf 8.2 (m.b.t. restwarmte)
131	Pijnacker-Nootdorp	Overige bedenkingen	Overige bedenkingen	De term 'pijplijn projecten' voor alle projecten die al gepland staan, is wat onhandig, want kan verward worden met letterlijke aanleg van pijpen.	Communicatie	Dank voor de opmerking. In de Concept RES is dit reeds gebruikt. De afweging is om dit in de RES 1.0 ook te blijven hanteren. Daarbij wordt een toelichting opgenomen.	begrippenlijst

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
132	Pijnacker-Nootdorp		Overige bedenkingen	Is er voldoende rekening gehouden met het niet gebruik kunnen maken van de SDE+ regeling in de business case? Deze subsidieregeling kent vaak een loting.	Algemeen	Dank voor uw inzicht. In de RES 1.0 en met name voor wat betreft het thema Warmte wordt er niet gefocust op het gebruik van huidige regelingen en de verdeling van kosten. Dit volgt in een nadere concretisering. Wel worden de analyses uitgevoerd met en zonder subsidie, zodoende wordt daar de gevoeligheid in aangetoond. Voor elektriciteit geldt dat de beschikbaarheid van subsidies een belangrijke voorwaarde is om tot positieve business cases, en daarmee realisatie, te komen. Dit is in de RES 1.0 meegenomen als randvoorwaarde.	Paragraaf 2.4, paragraaf 7.3.5, paragraaf 8.3.4 frame 2 (haalbaarheid en doelbereik, financiële regelingen)
133	Pijnacker-Nootdorp		Overige bedenkingen	Hoewel in de RES onderkend wordt dat participatie belangrijk is, hebben ons toch al van verschillende kanten klachten bereikt dat organisaties zich gepasseerd/nietgehoord voelen. Graag meer aandacht en een concreter plan hiervoor.	Communicatie	Dank voor de mededeling, we nemen het mee voor zover het communicatie regionale proces betreft. Volgens afspraak is inwonersparticipatie een gemeentelijke aangelegenheid. Partijen die regionaal actief zijn op het onderwerp hebben in het proces een rol kunnen hebben, indien u aangeeft welke partijen nu niet de weg naar de RES organisatie hebben kunnen vinden zullen we actief in contact treden. In communicatie-overleg met gemeenten komen verschillende doelgroepen aan de orde en staat aandacht voor de eigen inwonersparticipatie zowel rechtstreeks, als via maatschappelijke organisaties en volksvertegenwoordigers op de agenda. De regio vervult hierin desgevraagd en ondersteunende rol, voorziet in informatie b.v. vanuit NPRES en voorziet in regionale producten.	Geen verwijzing
394	Pijnacker-Nootdorp			Met het Platform zijn wij van mening dat energie reductie bijzondere aandacht verdient. Het is namelijk nu niet mogelijk om energie of energiebesparingsen te stellen bij (ruimtelijke) vergunningsaanvragen voor nieuw te vestigen bedrijven. Terwijl wij als gemeente onszelf wel energie- en uitstootgrenzen opleggen. Het instrumentarium ontbreekt daarvoor. De CDA Fractie ziet graag dat er wel instrumenten beschikbaar komen, zoals een gemeentelijke, sluitende energieadministratie en daarnaast de mogelijkheid op energiegebied criteria te hanteren voor nieuwe bedrijvigheid binnen de gemeentegrenzen. Juist omdat dit op landelijk en provinciaal niveau gedaan zou moeten worden ten behoeve van alle gemeenten in Nederland vindt de CDA het van groot belang dat dit aspect wordt doorgeven aan de hogere niveaus en wordt opgepakt.	Algemeen	We onderschrijven de wens om besparing steviger te verankeren binnen de RES. Dit punt wordt dus overgenomen. Ook onderschrijven we het (nationale) belang om passende wet- en regelgeving te ontwikkelen om ook lokaal, bij nieuwe ontwikkelingen zoals nieuwbouw of vestiging van bedrijven instrumenten te hebben om ook vanuit energie en CO2 reductie te kunnen bijsturen. Besparing en het meenemen van bedrijven in de transitie krijgt ook in de RES 1.0 meer aandacht. Ter illustratie: de Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH) ontwikkelt een aanpak voor bedrijventerreinen ('Next Economy Bedrijventerreinen'), waarin wordt gewerkt aan o.a. energietransitie maar ook andere aspecten die bijdragen aan een toekomstbestendig vestigingsklimaat. De RES en de MRDH werken samen in deze aanpak om de verduurzaming van bedrijven te stimuleren. Regionale samenwerking vindt daarnaast o.a. plaats via Provincie Zuid-Holland en bijv. de regionale energieloketten. Voor bedrijven is in de informatieplicht (Wet Milieubeheer) opgenomen dat locaties die meer dan 50.000 kWh en/of 25.000 m3 gas per jaar gebruiken alle erkende maatregelen moeten nemen. Gemeenten zijn uiteindelijk verantwoordelijk voor de handhaving. Een aanvullend instrumentarium vraagt om verdere invulling van landelijke wet- en regelgeving, waarin het Rijk een rol moet spelen. Via de regio kan hiervoor aandacht worden gevraagd middels een lobby richting het Rijk in het traject richting RES 2.0.	Paragraaf 2.4, paragraaf 3.2, paragraaf 6.1, paragraaf 7.3.5, paragraaf 7.6, paragraaf 8.2.1
395	Pijnacker-Nootdorp			In de regio is er een overschot aan warmte. Er wordt gesteld dat kan worden benut voor belendende regio's. Dat is op zich uitstekend. Maar er is ook een tekort aan elektriciteit. Daarbij is het ons niet in detail duidelijk of belendende regio's of de Noordzee onze regio zou kunnen helpen. Het trekken van grenzen is arbitrair. En gelukkig zijn de gemeentegrenzen inmiddels vervangen door regionale grenzen, maar waarom niet nog iets breder kijken, waardoor de leefbaarheid van deze drukbevolkte regio van Nederland niet onnodig ver onder druk zal komen te staan?	Algemeen	Wij delen uw inzicht dat er altijd (ook) vanuit grotere schaalniveaus gekeken moet worden naar de energieopgave. Dat gebeurt ook nadrukkelijk. Zowel t.a.v. warmte als elektriciteit. Zo werken we nauw samen met provincie Zuid-Holland om onderzoeken en analyses t.b.v. het warmtesysteem op elkaar te laten aansluiten. Ook met landelijke partijen zoals de Gasunie, Energiebeheer Nederland en het Rijk wordt informatie uitgewisseld. Dat leidt dus ook tot betere inzichten over wat er binnen en wat buiten de regio gebruikt kan worden. Voor elektriciteit kennen we een net andere opgave. We behoeven niet onze eigen elektriciteitsvraag in te vullen met windmolens en zonnepanelen. In de regio wordt uitgegaan van de leefbaarheid, draagkracht van het landschap en aandacht voor de ruimtelijke kwaliteit zijn het kader waarbinnen wordt gezocht naar oplossingen. Gezien de verschillende (ruimtelijke) opgaven in een drukbevolkte regio als de onze, is de integraliteit en samenhang met deze opgaven van belang. In de RES 1.0 is hier aandacht voor. Ook is er in continu contact en samenwerking met de aangrenzende regio's, maar ook provincie, Nationaal Programma RES en het Rijk om de samenhang te borgen. Uiteindelijk is er natuurlijk wel voldoende elektriciteit nodig. Dat zal dus (op termijn) voor een aanzienlijk deel buiten de regio worden opgewekt. De ambitie in de RES 1.0 is dat binnen de regio 8 a 9% van de landelijke doelstelling (35 TWh in 2030) wordt ingevuld.	Paragraaf 1.2, paragraaf 1.3, paragraaf 2.5, paragraaf 3.2, paragraaf 4.1, paragraaf 4.3, paragraaf 7.6
396	Pijnacker-Nootdorp			De CDA fractie is van mening dat de ambitie voor kleinschalig zon (40% van de beschikbare daken) te laag is. Inmiddels zijn er panelen die een voldoende rendement (ook financieel) hebben om ook op oost, west en zelfs op noord georiënteerde daken voldoende rendement te kunnen genereren. Een doelstelling van 60% zou ons inziens niet misstaan. Ook zon op waterbassins is zeker in glastuinbouwgebieden een uitstekende oplossing die nog volledig wordt genegeerd in de Concept RES van het grootste glastuinbouwgebied ter wereld. De CDA fractie vermoedt een sterke lobby van de grote energiereuzen om deze vormen decentrale energieopwekking sterk te ontmoedigen om zodoende de machtspositie en het voortbestaan van de grote centrale energiebedrijven in stand te houden, zelfs als dat ten koste zou gaan van de energie- en klimaatdoelstellingen.	Elektriciteit	In de RES 1.0 is een belangrijke rol weggelegd voor zonne-energie in de gebouwde omgeving. Dat is mede ingegeven door het verstedelijkte karakter van de regio. Wij achten o.b.v. onderzoek in 2030 zon op 40% van de geschikte daken als een realistische ambitie, daarmee sturen we aan op een lineaire opbouw van het aantal panelen tot 2050 waarbij 100% van de geschikte daken de ambitie is. Uiteraard zijn gemeenten vrij te streven naar een hoger percentage. In de RES 1.0 is aandacht voor zon op waterbassins in glastuinbouwgebieden zoals het Westland, Voorne-Putten en Oostland. Er is binnen de glastuinbouw draagvlak voor zonnepanelen op waterbassins en overhoeken en dat kan bijdragen aan het realiseren van het in de RES opgenomen percentages. Dit is prominenter in beeld gebracht in de RES 1.0	2.2.2 (belangrijkste keuzes elektriciteit)
397	Pijnacker-Nootdorp			Een groot punt van zorg is het draagvlak onder de bevolking. Brede burgerparticipatie is van groot belang. De CDA fractie begrijpt dat er eerst een concept moet liggen, waarop vervolgens inspraak wordt gezocht. De CDA fractie hecht aan intensieve betrokkenheid van de burgers.	Communicatie	In de RES wordt onderschreven dat participatie van belanghebbenden van groot belang is voor het slagen van de energietransitie. (Vroegtijdige) proces- en projectparticipatie zijn daartoe middelen die door de gemeenten ingezet worden. De regio faciliteert/stimuleert voornamelijk met kennisoverdracht (inclusief breed bruikbare producten). In de RES 1.0 wordt aandacht besteed aan de invulling van proces- en projectparticipatie als in de communicatieaanpak. Het gesprek met inwoners is aan gemeenten, die kennen de omgeving en alle andere aspecten die een rol spelen rond energiebeleid en -projecten. De inbreng in de RES van datgene dat is opgehaald zal dus via de gemeenten moeten worden gevraagd en begeleid. De betrokkenheid van inwoners in de energietransitie is volop in de aandacht, ook van de media. Hieruit blijkt des te meer dat het succes van de energietransitie mede bepaald wordt door de wil en mogelijkheden die iedere inwoner of organisatie heeft om mee te denken en te doen. Participatie brengt dat in beweging. Hierbij is van belang dat te organiseren op het moment dat die betrokkenheid ook echt betekenisvol is. Dat is in elk geval zo wanneer ontwikkelingen dichtbij zijn en de leefwereld danwel portemonnee van inwoners raken. Idealerweise vindt het gesprek plaats rond concrete projecten. De gemeente organiseert dit al volop en dat vraagt ook continue reflectie of dat passend is. Daar waar nodig kan de RES regio faciliteren.	2.2, 2.3 (verder weven in document)

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
398	Pijnacker-Nootdorp			Ook de concurrentie met andere ruimte belangen is een punt van grote zorg. Vandaar dat ook de CDA fractie van mening is: eerst een integrale afweging van het ruimtegebruik in de omgevingsvisie, alvorens het deelbelang van de Energietransitie een plek krijgt. Wat daarbij extra zorgen baart, is de duurzaamheid (lange termijn houdbaarheid) van voorgestelde maatregelen. De voorbeelden hiervan zijn: windturbinen met een levensduur van ca. 20 jaar dragen niet bij aan de doelstelling voor 2050, houtstook als biomassa is een boekhoudkundige truc gebleken, "van het gas af" wordt inmiddels zelfs door Urgenda niet meer als reëel gezien.	Algemeen	De regio herkent zich zeer in uw standpunt dat goede inpassing van energiematregelen een integrale afweging vraagt, onder andere in de omgevingsvisie maar ook rond concrete projecten. Ter ondersteuning van die afwegingen, die door iedere gemeente zelf zullen worden gemaakt biedt de RES handvatten en inzicht. In het proces naar de RES 1.0 is veel aandacht geweest voor de integrale afweging. Dat doen we om goede voeling te houden met de realiseerbaarheid van de regionale ambitie. Zo is b.v. onderzocht welke andere opgaven er zijn, waar die stimulerend of remmend werken op de realisatie en hoe de ambitie zich verhoudt met provinciale en landelijke kaders (VRM, POVI, de NOVI). Daarbij is ook inzicht gebracht in wat omliggende regio's op het gebied van energieopwekking doen. Ook in het verdere proces heeft deze link met andere (ruimtelijke) opgaven een centrale rol en wordt ingezet op bijvoorbeeld dubbel ruimtegebruik. Hier wordt in de RES 1.0 op ingegaan, we onderschrijven het belang van integraliteit. In de regio wordt uitgegaan van bewezen oplossingen waarbij de duurzaamheid van de maatregelen zelf ook de aandacht krijgt. De transitie is daarmee niet klaar als de RES wordt gevolgd. Deze opgave vraagt voortdurend aandacht. Er komen nieuwe technieken, er vallen mogelijkheden af en technieken worden efficiënter. Ook de opinie t.a.v. bepaalde technieken is continu in beweging. Daarom herijken we iedere 2 jaar de RES om aan te blijven sluiten bij de actualiteit.	paragraaf 4.1, paragraaf 7.3.5, paragraaf 8.3.4, paragraaf 8.5
399	Pijnacker-Nootdorp			Ook is onvoldoende uitgewerkt een visie op innovatie en het effect dat dat zal hebben op de energievoorziening en het energieverbruik. Waterstof, gebruik van bestaand gasnet en kernenergie zijn enkele onderbelichte punten, waarbij de CDA fractie hecht aan een eerlijke inzet van subsidie instrumenten. Waarom biomassa wel miljarden subsidies en waarom kernenergie niet? Ook het beschikken over een zo breed mogelijke energiemix is van strategisch belang voor de regio. Niet alles zetten op 1 bron, maar spreiding is van belang.	Algemeen	Innovatie speelt een belangrijke rol in de regio en met name in de energietransitie. Het gaat dan zowel om efficiëntere productie en apparaten (vraagzijde), slim transport en voorkomen van extra investeringen in netten, als de aanbodzijde. Maar zoals ook gesteld kan het gaan om energiedragers zoals waterstof, wat gemaakt worden met fossiele of duurzame energie (en een tussenvariant waarbij de CO2 wordt afgevangen en opgeslagen). Dat wordt ook onderkend in de RES. Daarom lopen er twee sporen. Enerzijds wordt er ingezet op wat (qua technieken) nu al kan om dichterbij de 2030 doelstelling te komen, dat is namelijk de opdracht vanuit het Klimaatakkoord en anderzijds wordt continu inzicht verkregen in welke technieken zich lenen voor opschaling. Betaalbaar, betrouwbaar, veilig en schoon zijn daarbij belangrijke criteria. Die kennis ontwikkelen we in de RES niet zelf maar benutten we vanuit de aangesloten partijen. Rond waterstof wordt de aansluiting met de partijen in de Economic Board Zuid-Holland, taskforce Energie (o.a. TU Delft, Innovation Quarter, Havenbedrijf en Stedin) onderhouden om laatste inzichten mee te kunnen nemen. Nieuwe technieken, maar ook ontwikkelingen zoals kernenergie of thorium worden nauwlettend gevolgd om wanneer daartoe aanleiding is deze op te nemen in de regionale aanpak en de energiemix. Daarvoor dient ook de tweeverjarige herziening van de RES. Waterstof en Groegas kennen een positie in de RES binnen hoofdstuk 'Brandstoffen'. De achtergrondnotitie Brandstoffen is met de RES 1.0 geactualiseerd. Het stimuleringsbeleid vanuit het Rijk is geen onderdeel van de RES, wél signaleren we mogelijke knelpunten en maken deze inzichtelijk voor partijen.	Paragraaf 1.3, paragraaf 5.1, paragraaf 5.2, paragraaf 5.3, paragraaf 6.1, paragraaf 8.2.2, paragraaf 8.3.1, paragraaf 8.3.2
400	Pijnacker-Nootdorp			De CDA Fractie vindt het dus onbegrijpelijk dat kernenergie volstrekt buiten de concept RES is gehouden. Er is al een kleine onderzoekcentrale aanwezig in de regio, de Maasvlakte biedt ruimte (er worden kolencentrales buiten gebruik gesteld, met bestaande passende elektriciteitsinfrastructuur) en ook belendende regio's zouden kunnen voorzien in een deel van de elektriciteitsbehoefte van onze regio om zo de businesscase van een grote kerncentrale sluitend te kunnen maken. Het CDA wenst nadrukkelijk dat kernenergie als optie op landelijk én regionaal niveau wordt betrokken in de energiestrategie.	Brandstoffen	De mogelijkheid om te kiezen voor kernenergie is inderdaad in de RES voorslagnog buiten beschouwing gelaten. Op dit moment is er in Nederland geen sprake van uitbreiding van de rol van kernenergie en de discussie hieromtrent is momenteel te weinig concreet om dit mee te nemen als optie om per 2030 gerealiseerd te hebben. Het besluit om een kernenergiecentrale te bouwen hangt af van landelijke besluitvorming en indien hier daadwerkelijk toe wordt besloten zal de bouw zeker 10 jaar vergen, en daarmee niet in 2030 (focus van de RES) gerealiseerd zijn. In de RES richten we op ons energiebronnen die voldoende 'volwassen' en opschaalbaar zijn. E.e.a. bezien vanuit de regionale beschikbaarheid daarvan. In de RES-regio Rotterdam Den Haag zijn door de Rijksoverheid geen locaties aangewezen voor de plaatsing van kerncentrales. In de RES 1.0 zal hierover een tekst worden opgenomen. Elke twee jaar wordt de RES herzien; zodra er landelijk meer duidelijkheid is geschepd, zal dit in de RES worden opgenomen.	Paragraaf 1.3
401	Pijnacker-Nootdorp			Ten slotte stelt de CDA fractie dat er binnen haar gemeente en directe omgeving geen draagvlak is voor windturbinen. Vanwege de dichte bebouwing en spaarzame natuurgebieden is er geen draagvlak onder de bevolking en er is geen politiek draagvlak voor zoekgebieden in en rond de gemeente, ook niet langs infrastructuur zoals de A12 of het Prins Clausplein.	Elektriciteit	In de RES 1.0 wordt geen uitspraak gedaan over specifieke ontwikkellocaties. Voor zover dat mogelijk is wordt invulling gegeven aan techniek-specifieke zoekgebieden voor wind- en zonnenergie. Deze aanpak is in de eerste plaats gericht op die situaties waarbij de ruimtelijke kwaliteit niet te zeer te lijden heeft onder de energieopwekking (draagkracht van het landschap). In tweede instantie gaat het om realiseerbaarheid in de zin van tijdsduurloze, businesscase, netwerk en belemmeringen in b.v. ecologie of van juridische aard. Deze filters kunnen ertoe leiden dat voor de periode tot 2030 realisatie niet wenselijk of niet haalbaar is, maar ook het tegenovergestelde kan het geval zijn. Het realiseren van de regionale ambitie vraagt daarna een inspanning om daar waar nodig draagvlak te versterken. Daarmee worden opties voor windmolens en zonnenvelden niet buiten onderzoek gehouden.	paragraaf 4.2 en paragraaf 4.3 en paragraaf 8.3.4
193	PZH	Procesparticipatie en lokaal eigendom	Procesparticipatie door inwoners en bedrijven:	Geef richting de RES1.0 en daarna (meer) inhoud aan procesparticipatie door inwoners en bedrijven. Daarbij geven wij de volgende uitgangspunten mee: - Betrek verschillende doelgroepen uit de samenleving, waaronder specifiek jongeren. Gebruik nieuwe concepten zoals bijvoorbeeld een burgerraad. - Zorg dat participatiemogelijkheden voor inwoners en belanghebbenden niet wordt ingeperkt door de coronacrisis, zorg dat er mogelijkheden zijn om mee te denken, doen en werken op een veilige manier (analoge en digitaal). - Begin zo vroeg mogelijk met de participatie (want ook het scheppen van kaders en bepalen van uitgangspunten en criteria gebeurt het beste samen met de samenleving). - Behaal tijdens het participatieproces minimaal het niveau (de trede) van meewerken/meedoen/dialogo op de participatieladder. - Zorg dat de verwachtingen voor deelnemers aan de voorkant gemanaged worden. - Zorg voor dat deelnemers aan het participatieproces op een gelijk kennisniveau worden gebracht, zodat de dialoog op een gelijkwaardig niveau gevoerd kan worden. - Zoek meekoppelkansen met andere lopende participatietrajecten in de gemeente, bijvoorbeeld rond de transitievisies warmte en omgevingsvisies/omgevingsplannen.	Communicatie	Dank voor de inbreng. Draagvlak is een belangrijke voorwaarde voor het slagen van de energietransitie. (Vroegtijdige) proces- en projectparticipatie zijn daartoe middelen die door de gemeenten zelf ingezet worden. Inwonersparticipatie wordt volgens afspraak niet door de regio uitgevoerd. De regio faciliteert/stimuleert voornamelijk met kennisoverdracht/breed bruikbare producten. Richting RES 1.0 en in de RES 1.0 wordt hieraan aandacht besteed zowel in de uitvoeringslijnen als in de communicatieaanpak.	paragraaf 2.3, 7.1, 8.1, verder verweven in hele document
194	PZH	Procesparticipatie en lokaal eigendom	Procesparticipatie door inwoners en bedrijven:	Neem in de RES1.0 op hoe het traject rondom de participatie is verlopen, hoe de deelname eruit zag, wat de belangrijkste uitkomsten waren en deze zijn meegenomen in het proces.	Communicatie	Dank voor de inbreng. Dit krijgt in de RES 1.0 meer aandacht. Voor de RES 1.0 zal de Handreiking van Nationaal Programma RES het uitgangspunt zijn waarin stappen, visie, aanpak communicatie/participatie in de regio is opgenomen. In de energieregio Rotterdam Den Haag is, in samenspraak met alle betrokken partijen, de keuze gemaakt dat inwonersparticipatie een aangelegenheid is van de gemeenten. Hierbij is de regio ondersteunend, met algemeen toepasbare kennis/communicatie en het bieden van een platform waarin kennis en ervaringen van gemeenten over participatie, en de uitkomsten daarvan, onderling kunnen worden gedeeld en van elkaar wordt geleerd. De regio brengt op hoofdlijnen in beeld hoe de lokale participatie nader vorm krijgt. De exacte invulling van het participatieproces is aan de gemeenten en draagt daarmee bij aan het creëren of behouden van draagvlak voor lokale processen in de RES 1.0, bijvoorbeeld de bepaling van zoeklocaties voor hernieuwbare opwek. Hiermee draagt inwonersparticipatie bij aan de realisatie van het bod of inzet van de regio. Uitkomsten van lokale participatie krijgen hun plek in de RES 1.0 via de inbreng door bestuurders en ambtenaren van de deelnemende partijen.	paragraaf 7.1/2.3, 3.1/3.3, 4.1/4.3, 8.1, verder verweven in hele document

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
195	PZH	Procesparticipatie en lokaal eigendom	Procesparticipatie door gemeenteraden, Provinciale Staten en algemene besturen van de waterschappen	Betrek de gemeenteraden, Provinciale Staten en algemene besturen van de waterschappen goed bij het proces richting de RES1.0 en de keuzes die daarin gemaakt worden.	Algemeen	Gemeenteraden, PS en algemene besturen van waterschappen worden betrokken in het proces naar de RES 1.0. We delen het inzicht dat dit essentieel is voor goede procesparticipatie en een breed gedragen RES 1.0. Al vanaf de ontwikkeling van het Energieperspectief (vanaf 2018) zijn diverse bijeenkomsten georganiseerd over de regionale energietransitie en daarbij is volop mogelijkheid geweest om mee te denken. Het proces van de wensen en bedenkingen is daar nu de laatste van. Daarin bieden we tevens een extra mogelijkheid om voor vaststelling, op de concept nota van beantwoording te reageren. Daarnaast worden er in het RES-proces diverse workshops en webinars voor volksvertegenwoordigers georganiseerd over diverse onderwerpen.	Geen verwijzing.
196	PZH	Procesparticipatie en lokaal eigendom	Lokaal eigendom/ financiële participatie	Bedenking: In de meeste RES'en is 50% lokaal eigendom opgenomen als streven, maar nog te weinig uitgewerkt hoe dit gerealiseerd gaat worden.	Algemeen	U maakt een terecht punt. In de RES 1.0 krijgt dit meer aandacht: de (ambtelijke) voorkeur is uitgesproken dat aan dit streven lokale invulling (in lijn met overige participatie) wordt gegeven. Het NPRES ontwikkelt hiervoor handreikingen.	Paragraaf 2.3, paragraaf 8.3.4 (frame 3) en bron Factsheet 50% lokaal eigendom, Participatiecoalitie via https://departicipatiecoalitie.nl/document/factsheet-50-lokaal-eigendom/
197	PZH	Procesparticipatie en lokaal eigendom	Lokaal eigendom/ financiële participatie	Wens: Geef in de RES1.0 aan hoe (50%) lokaal eigendom en financiële participatie wordt gerealiseerd en bereikbaar wordt voor iedereen. Leg ook de relatie met eventuele benodigde aanpassingen in het omgevingsbeleid.	Algemeen	U maakt een terecht punt. In de RES 1.0 krijgt dit meer aandacht: de (ambtelijke) voorkeur is uitgesproken dat aan dit streven lokale invulling (in lijn met overige participatie) wordt gegeven. Het NPRES ontwikkelt hiervoor handreikingen.	Paragraaf 2.3, paragraaf 8.3.4 (frame 3) en bron Factsheet 50% lokaal eigendom, Participatiecoalitie via https://departicipatiecoalitie.nl/document/factsheet-50-lokaal-eigendom/
198	PZH	Inhoudelijke thema's waarvoor een uitwerking wordt gevraagd	Integraliteit en omgevingsvisie	Wens: De keuzes die uiteindelijk landen in de RES1.0 hebben consequenties voor de omgeving. Daarom is het belangrijk dat bij de keuzes integrale afwegingen worden gemaakt waar ook de andere aspecten van de leefomgeving worden meegenomen. Maak inzichtelijk wat de keuzes betekenen voor de doorwerking in ander (ruimtelijk) beleid en welke ambities en regels er straks in de gemeentelijke en provinciale omgevingsvisies en omgevingsplannen (-verordening) moeten landen.	Algemeen	Bedankt voor uw aanwijzingen: deze onderwerpen hebben in de RES 1.0 een nadere uitwerking gekregen. Tegelijkertijd zal dit ook naar de RES 2.0 en verder aandacht blijven vragen. De mate van concreetheid die we in de RES 1.0 met elkaar bereiken geeft ons in elk geval de mogelijkheid om ruimtelijke vertalingen te maken. Hierbij is ook een belangrijke rol weggelegd voor de gemeenten, die aan zet zijn om de integrale afweging en ontwikkeling van een locatie te maken/doen.	O.a. in paragraaf 8.3.1. en in paragraaf 8.3.4
199	PZH	Inhoudelijke thema's waarvoor een uitwerking wordt gevraagd	Besparen	Bedenking: Besparen is in de meest RES'en nog weinig uitgewerkt / geconcretiseerd.	Algemeen	In de (concept) RES wordt uitgegaan van een minimale mate van isolatie van gebouwen (minimaal label C). In de berekeningen rondom warmte is dit het uitgangspunt. Deze isolatiestap kan leiden tot ca. 27% energiebesparing. De isolatie-aanpak is primair een lokale aangelegenheid. Regionale samenwerking vindt plaats o.a. via Provincie Z-H en bijv. de regionale energieloketten. Tegelijkertijd merken wij een behoefte om besparing steviger te verankeren binnen de RES. In het traject van de 2.0 zal ingegaan worden op de rol die de regio hierbinnen kan vervullen. In de informatieplicht is opgenomen dat locaties die meer dan 50.000 kWh en/of 25.000 m3 gas per jaar gebruiken alle erkende maatregelen moeten nemen. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de handhaving. Naar verwachting moeten alle labelplichtige gebouwen in 2030 beschikken over een A label. Dat leidt tot een aanzienlijke energiebesparing. Daarbij is afstemming/inspanning nodig om tot een adequate borging van b.v. informatieplicht en controle van energielabels te komen.	Paragraaf 2.4, paragraaf 4.1, paragraaf 6.1 en paragraaf 8.2.1
200	PZH	Inhoudelijke thema's waarvoor een uitwerking wordt gevraagd	Besparen	Wens: Neem in de RES1.0 op hoe de regio komt tot een strategie/uitvoeringsprogramma voor besparing.	Algemeen	In de (concept) RES wordt uitgegaan van een minimale mate van isolatie van gebouwen (minimaal label C). In de berekeningen rondom warmte is dit het uitgangspunt. Deze isolatiestap kan leiden tot meer dan 20% energiebesparing. In de RES 1.0 zal meer aandacht worden besteed aan deze uitgangspunten en het belang van energiebesparing voor de energietransitie. De isolatie-aanpak is primair een lokale aangelegenheid. Regionale samenwerking vindt plaats o.a. via Provincie Z-H en bijv. de regionale energieloketten. Tegelijkertijd merken wij een behoefte om besparing steviger te verankeren binnen de RES. In het traject van de RES 2.0 zal ingegaan worden op de rol die de regio hierbinnen kan vervullen. Vanuit de landelijke overheid wordt hier ook aan gewerkt. Zo is in de informatieplicht is opgenomen dat locaties die meer dan 50.000 kWh en/of 25.000 m3 gas per jaar gebruiken alle erkende maatregelen moeten nemen. Ook kantoren groter dan 100m2 hebben een verplichting voor een minimumlabel C in 2023, en label A in 2030. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de handhaving van deze eisen. Naar verwachting komt er meer wetgeving voor verbetering van de energieprestatie van gebouwen via de landelijke standaard en streefwaarden. Gebouweigenaren zonder verplichting zullen met name moeten worden gestimuleerd en verleid om besparingsmaatregelen te nemen.	Paragraaf 2.4, paragraaf 4.1, paragraaf 6.1 en paragraaf 8.2.1
201	PZH	Inhoudelijke thema's waarvoor een uitwerking wordt gevraagd	Zon op dak:	Wens: Geef in de RES1.0 concreet aan wat de potentie is van zon op dak en met welke strategie de regio zon op dak wil realiseren.	Elektriciteit	Dit heeft in de RES 1.0 veel aandacht. Met behulp van Kadasterdata zijn de potentiële daken, huidige benutting en dus de resterende potentie inzichtelijk gemaakt. De daadwerkelijke verzilvering van deze potentie is een lokale aangelegenheid: elke gemeente is gevraagd zelf een plan te ontwikkelen hoe dit te realiseren. Samenwerking binnen de regio wordt daarbij gefaciliteerd en toegejuicht.	Paragraaf 8.3.3 (en paragraaf 7.3 over het proces)
202	PZH	Inhoudelijke thema's waarvoor een uitwerking wordt gevraagd	Warmte	Bedenking: De afstemming tussen aanbod van warmte in de regio Rotterdam-Den Haag en de vraag naar warmte buiten de regio lijkt nog onvoldoende plaats te hebben gevonden.	Warmte	Focus ligt op deze regio, maar uitwisseling krijgt wel de aandacht. Zo is de regio betrokken bij een provinciebrede studie naar de mogelijkheden om warmte uit te wisselen buiten de RES regio.	Paragraaf 2.1 - 8.3.4
203	PZH	Inhoudelijke thema's waarvoor een uitwerking wordt gevraagd	Warmte	Wens: Het is wenselijk om de vraag en het aanbod van warmte binnen en tussen de regio's goed af te stemmen. Daar kan de provincie een rol in spelen.	Warmte	Dank voor uw zienswijze. Er vindt afstemming met andere regio's plaats, goed om te weten dat de provincie hier eventueel een rol in kan spelen. Dit nemen we mee.	Paragraaf 2.1 - 8.3.4
204	PZH	Inhoudelijke thema's waarvoor een uitwerking wordt gevraagd	Warmte	Wens: Maak richting de RES1.0 de vraag naar en het aanbod van warmte binnen de regio verder inzichtelijk. Ontwikkel een bronnenstrategie en ga op zoek naar alternatieven voor het geval er geen restwarmte van buiten de regio beschikbaar is of komt.	Warmte	We onderschrijven uw wens, dit is dan ook het beoogde resultaat van de RSW in de RES 1.0. Hierin wordt inderdaad een bronnenstrategie opgenomen.	Paragraaf 3.2 - 8.2
205	PZH	Inhoudelijke thema's waarvoor een uitwerking wordt gevraagd	Energie infrastructuur	Bedenking: De noodzaak tot opslag (van elektriciteit en warmte) is nog onderbelicht en biedt ook kansen in de RES'en	Systeemanalyse	U maakt een terecht punt. In de uitvoeringslijst Systeem zal de noodzaak van opslag worden opgenomen als aandachtspunt.	6.1

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
206	PZH	Inhoudelijke thema's waarvoor een uitwerking wordt gevraagd	Energie infrastructuur	Wens: Blijf hierover in gesprek met de partners en zorg dat ambities en maatregelen in de RES1.0 aansluiten bij wat mogelijk is	Algemeen	Dank voor uw inzicht, we delen de noodzaak om in gesprek te blijven met partners. Zo zijn de netbeheerders continu in het gesprek betrokken. Daarnaast maakt de uitvoeringslijn Systemensamenhang gebruik van de algemene inzichten die uit systeemstudie ZH volgen. Het vormt een punt van aandacht.	Geen verwijzing.
207	PZH	Inhoudelijke thema's waarvoor een uitwerking wordt gevraagd	Doorkijk naar 2050 en innovatie	Bedenking: Innovatie is onderbelicht in de RES'en, ook omdat focus ligt op de periode tot 2030 en bestaande technieken.	Algemeen	Het klopt dat de focus op de periode tot 2030 ligt. Innovaties worden echter vanzelfsprekend meegenomen in de RES zodra deze beproefd bijdragen aan de opwekking van duurzame energie.	Geen specifieke locatie in de tekst, is verweven. O.a. paragraaf 5.3, paragraaf 8.4
208	PZH	Inhoudelijke thema's waarvoor een uitwerking wordt gevraagd	Doorkijk naar 2050 en innovatie	Wens: Neem in de RES1.0 een doorkijk naar het beoogde energiesysteem in 2050 en de RES2.0 op en benoem hoe innovatieve technieken een rol (kunnen) spelen op deze termijn.	Algemeen	De RES focust zich voornamelijk op de horizon tot 2030 en gaat t.a.v. de onderdelen van het energiesysteem uit van bewezen oplossingen. Innovaties worden vanzelfsprekend in de RES meegenomen zodra deze beproefd bijdragen aan opwekking van duurzame energie. Om de RES actueel te houden wordt deze elke twee jaar herzien. Om o.a. te bepalen welke rol (huidige) innovaties kunnen spelen wordt er actief gemonteerd.	Geen specifieke locatie in de tekst, is verweven. O.a. paragraaf 5.3, paragraaf 8.4
209	PZH	Inhoudelijke thema's waarvoor een uitwerking wordt gevraagd	Doorkijk naar 2050 en innovatie	Wens: Neem daarin ook de verwachte toename van de vraag naar koelte mee. De toenemende vraag naar koelte kan besparingsmaatregelen mogelijk teniet doen en heeft een relatie met bijvoorbeeld het zoeken naar mogelijkheden voor koelte-opslag en de Transitievisies Warmte.	Algemeen	Dank voor uw inzicht, u maakt een terecht punt. Het onderwerp koeling staat op onze radar en zal naar verwachting een steviger onderdeel van de RES 2.0 uitmaken.	O.a. paragraaf 8.5
210	PZH	Inhoudelijke thema's waarvoor een uitwerking wordt gevraagd	Haalbaar en betaalbaar	Wens: Maak richting de RES1.0 de haalbaarheid en betaalbaarheid van de plannen inzichtelijk. Geef daarbij aan wat daarbij de invloed is van keuzes die zijn gemaakt voor duurzame opwek van elektriciteit (in relatie tot bijvoorbeeld de benodigde aanpassing van de infrastructuur) en de inzet van warmtebronnen.	Algemeen	We erkennen dat haalbaarheid en betaalbaarheid belangrijke aandachtspunten zijn en nadrukkelijk onderdeel vormen van de totstandkoming van de plannen. Daar waar mogelijk worden deze inzichtelijk gemaakt, waarop regiopartijen hun keuze kunnen baseren.	Paragraaf 2.4, paragraaf 8.2.3 (ad 2 economische analyse), paragraaf 8.3.4 (frame 2, financiële haalbaarheid)
211	PZH	Inhoudelijke thema's waarvoor een uitwerking wordt gevraagd	Haalbaar en betaalbaar	Wens: Houd bij de RES rekening met de doorlooptijden, niet alleen voor de ruimtelijke planvorming, maar ook met het feit dat benodigde investeringsbeslissingen, bijvoorbeeld voor infrastructuur, genomen moeten worden lang voordat deze infrastructuur er ook is en gebruikt kan gaan worden	Algemeen	Dank voor uw signaal. Het is ons bekend dat doorlooptijden van belang zijn voor de ruimtelijke planvorming en benodigde investeringsbeslissingen. Deze zijn in de regio besproken. Zo is het vollopprisico een expliciet punt van aandacht bij uitvoeringslijn Warmte en kan na de aanleg van een leiding deze niet gelijk volledig benut worden.	Paragraaf 2.4, paragraaf 8.2.4, paragraaf 8.2.3 (ad 2 economische analyse), paragraaf 8.3.4 (frame 2, financiële haalbaarheid)
212	PZH	Inhoudelijke thema's waarvoor een uitwerking wordt gevraagd	Locatiekeuze en uitwerking scenario's	Wens: Neem de provinciale omgevingsvisie als uitgangspunt mee bij de uitwerking van scenario's.	Algemeen	De provinciale omgevingsvisie is inderdaad meegenomen in de uitwerking van de zoekgebieden. Deze worden bekeken in samenhang met de POVI (en andere bovenregionale kaders).	Paragraaf 8.3.1, paragraaf 8.2.4 (frame 1 en 2)
213	PZH	Inhoudelijke thema's waarvoor een uitwerking wordt gevraagd	Locatiekeuze en uitwerking scenario's	Wens: In de verdere uitwerking van de ruimtelijke scenario's richting de RES1.0 is het belangrijk dat een zorgvuldige afweging wordt gemaakt waarbij er nadrukkelijk aandacht is voor de landschappelijke en ruimtelijke kwaliteit, de netimpact en de juiste energiemix, de betaalbaarheid en participatie.	Algemeen	We onderschrijven uw inzicht. Regionaal zijn hier op de onderwerpen ruimtelijke inpassing, netimpact/systeemefficiëntie en acceptatie handreikingen in gedaan. Tegelijkertijd vraagt dit continue aandacht van gemeenten en andere betrokken partijen bijvoorbeeld gedurende de ontwikkeling van alle zoekgebieden.	Paragraaf 2.2, paragraaf 4.2, paragraaf 4.3, paragraaf 7.1, paragraaf 7.3 en paragraaf 8.3.4
214	PZH	Inhoudelijke thema's waarvoor een uitwerking wordt gevraagd	Locatiekeuze en uitwerking scenario's	Wens: Zoek tijdig afstemming met Provinciale Staten over concrete scenario's en locatiekeuzes, zodat ook wij een zorgvuldige afweging kunnen maken in het provinciale omgevingsbeleid.	Algemeen	Dank voor uw aanwijzing. De samenhang met de POVI wordt meegenomen, waarbij tevens gesprekken met de provincie worden gevoerd.	Geen verwijzing.
215	PZH	Inhoudelijke thema's waarvoor een uitwerking wordt gevraagd	Locatiekeuze en uitwerking scenario's	Wens: Zie nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen rondom energie ook als kans om een gebied integraal op te waarderen en te versterken. Zoek naar meekoppelkansen bij de ontwikkeling van locaties voor energieopwekking: bijvoorbeeld voor biodiversiteit, groen, recreatie, tegengaan bodemdaling, versterken landschappelijke kwaliteit.	Algemeen	Dank voor uw aanwijzing, ruimtelijke ontwikkelingen hebben onze aandacht. In de uitvoeringslijn Elektriciteit is er bijvoorbeeld een toets gedaan op zoeklocatie-niveau; op de samenhang met bovenregionale visies en ruimtelijke kaders, zoals van de provincie of het rijk (NOVI). Hetzelfde geldt voor de samenhang met aangrenzende RES-regio's en opgaven zoals het Groene Hart. Er is gekeken of op de in ontwikkeling zijnde plannen zoals straks in de RES 1.0 opgenomen, in lijn zijn met bovenregionale uitgangspunten (in ontwikkeling). Er is aandacht besteed aan het versterken en koppelen van opgaven en of evt. aanpassing nodig is om de potentie wél te verzilveren. Dit wordt in de RES 1.0 opgenomen.	Paragraaf 8.3.1. en in paragraaf 8.3.4
216	PZH	Inhoudelijke thema's waarvoor een uitwerking wordt gevraagd	Locatiekeuze en uitwerking scenario's	Wens: Heb aandacht voor de samenhang in ruimtelijke kwaliteit tussen de Zuid-Hollandse regio's onderling en buurregio's in de andere provincies.	Algemeen	Dank voor uw aanwijzing. Dit is de focus (geweest) van het proces naar de RES 1.0. In de uitvoeringslijn Elektriciteit hebben gemeenten voor het invullen van de gebiedspaspoorten de mogelijkheid om integrale afwegingen te maken. Regionaal zijn hier op de onderwerpen ruimtelijke inpassing, netimpact/systeemefficiëntie en acceptatie handreikingen in gedaan. Er is goed contact met de buurregio's en daar waar nodig wordt er afgestemd over de samenhang in ruimtelijke kwaliteit. Bovendien is er in een onderzoeksvraag gekeken in welke specifieke zoekgebieden extra afstemming nodig is met buurregio's omdat de zoekgebieden dichtbij elkaar liggen en daardoor invloed kunnen hebben op elkaar.	Paragraaf 8.3.4 (frame 2, aansluiting bij omliggende RES-regio's, aansluiting bij Groene Hart)
293	Ridderkerk	Draagvlak inwoners	Wens om de strategie uit te werken hoe draagvlak en bewustwording kan worden gecreëerd onder inwoners om vrijwillig van het gas af te gaan.	In de RES is veel aandacht voor de productie van duurzame energie, maar weinig aandacht hoe de gebruiker kan worden overtuigd om vrijwillig van het gas af te gaan. De teksten zijn erg algemeen en komen neer op dat er goed zal worden gecommuniceerd. Graag wat meer uitwerking hoe dit effectief kan plaatsvinden. Het wordt nu afgeschoven naar de individuele gemeenten.	Communicatie	Het zodanig beïnvloeden of overtuigen van verbruikers om van het gas af te gaan vraagt om een gedragsverandering. Gedrag is een component met invloed op de energievraag. De RES regio is hierbij echter niet het juiste schaalniveau om deze gedragsbeïnvloeding te realiseren. Wij zien dit meer als een taak van de nationale overheid of van lokale campagnes. Aangezien het effect van gedragsaanpakken nog ongewis is, is hier in de RES geen expliciete rekening mee gehouden. Wel kunnen subsidies en andere regelingen dit gedrag een dwijtje in de juiste richting geven. In de RES 1.0 worden randvoorwaarden gesteld aan het Rijk (o.a. financiering, subsidieregelingen en meer).	2.4

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
294	Ridderkerk	Windenergie	Voorkeur voor zon langs de A15 bij de gemeente Ridderkerk en bedenking tegen windturbines.	Volgens de groene lijn op de overzichtskaart op blz. 16 wordt de A15 kansrijk geacht voor zon en wind. Ridderkerk heeft overlast van het verkeer op de snelwegen en er zijn al 3 windmolens gepland in het naastgelegen Nieuw-Reijerwaard. Extra geluidverlast is niet acceptabel en ook ruimtelijk is het 'vol'. Graag de groene lijn wijzigen van dit gedeelte op de overzichtskaart in een gele lijn met voorkeur voor zon.	Elektriciteit	In de RES 1.0 wordt voor zover dat mogelijk is invulling gegeven aan techniek specifieke zoekgebieden voor wind- en zonne-energie. Deze aanpak is in de eerste plaats gericht op die situaties waarbij de ruimtelijke kwaliteit niet te veel te lijden heeft onder de energieopwekking (draagkracht van het landschap). Dit levert de zoekgebieden op die in de Concept-RES zijn opgenomen. In tweede instantie gaat het om de vraag of het realiseerbaar is gelet op bijvoorbeeld doorlooptijd, businesscase, aansluiting op het net, ecologische belemmeringen of juridische kadern. Het kan zijn dat uw voorbeeld omwille van technische of geluidsnormen onhaalbaar zal blijken voor windenergie voor de periode tot 2030. De afweging wordt niet op regionaal niveau gemaakt maar is aan de gemeente. Ook het tegenovergestelde kan het geval zijn. Het realiseren van de regionale ambitie vraagt om een inspanning om daar waar het nodig is het draagvlak te versterken, o.m. door te zoeken naar combinaties met andere opgaven.	Paragraaf 7.3 en paragraaf 8.3
295	Ridderkerk	Betaalbaarheid	Wens om de strategie uit te werken hoe de kosten beheersbaar blijven voor onze inwoners in vergelijking met de huidige situatie op fossiele energiedragers.	Momenteel wordt de betaalbaarheid als uitgangspunt benoemd, maar ontbreekt een strategie hoe dit tot stand te brengen. De RES is vooral op productie van energie gericht en is erg mager met strategie voor de afnemers van energie.	Algemeen	Dank voor uw aandachtspunt. Betaalbaarheid heeft onze nadrukkelijke aandacht en waar mogelijk wordt daar concreet invulling aan gegeven. Zo combineert de uitvoeringslijn Warmte planvorming met publieke belangen zoals betaalbaarheid. Dit gaat hand in hand. Ook de uitvoeringslijn elektriciteit kijkt m.b.v. de netimpactanalyses op welke wijze de maatschappelijke kosten zo laag mogelijk gehouden kunnen worden. Dit kan bijvoorbeeld door het combineren van zon en wind bij een aansluiting op het net, of door het opwekken van energie dichtbij de vraag ernaar te realiseren. Dit zal verder vorm krijgen in de nadere concretisering van locaties voor opwekking van hernieuwbare energie. Een proces dat na de vaststelling van de RES 1.0 verder zal lopen.	Paragraaf 2.4, paragraaf 3.3, paragraaf 6.2, paragraaf 8.2.1, 8.2.3 (o.a. ad. 2 economische analyse) en paragraaf 8.3.4 (frame 2 haalbaarheid en doelbereik)
296	Ridderkerk	Concept RES	De acties met betrekking tot circulariteit van zonnepanelen en windturbines worden aangeduid als "Mogelijk". "Mogelijk" vervangen door "vereist" of ten minste "zeer wenselijk"	De classificatie 'mogelijk' maakt de invulling om te voldoen aan circulariteitsambities onterecht vrijblijvend.	Elektriciteit	Circulariteit van zonnepanelen en windturbines wordt in de concept RES door de regio inderdaad als voorwaardelijk bestempeld. De vertaling hiervan naar daadwerkelijke ontwikkelingen is een lokale aanpak: op lokaal niveau kunnen dergelijke ambities worden vastgelegd in omgevingsbeleid, zodat ontwikkelingen van windturbines en zonnepanelen geschieden met circulaire materialen. De genoemde acties en activiteiten zijn om deze reden als 'mogelijk' bestempeld: regionaal kunnen hier geen verplichtingen over worden uitgesproken, slechts adviseren om dit in het omgevingsbeleid op te nemen.	Paragraaf 8.3
297	Ridderkerk	Concept RES	Bij een dergelijke installatie komt biogene Co2 vrij. Vermeld hoe en waar deze uitstoot wordt opgeslagen en geef aan wat er uiteindelijk gebeurt met de uitstoot.	Er is nogal wat te doen over biomassa installaties en duidelijkheid kan verontrusting wegnemen.	Brandstoffen	De ambitie van de initiatiefnemers van de Groen Gas Installatie Nieuw Reijerwaard is om vrijkomende CO2 op te vangen en nuttig in te zetten in de glastuinbouw of de (fridrank)industrie. Een zinsnede hierover zal worden opgenomen in de RES 1.0.	5.1
298	Ridderkerk	RES	Doelstelling als betaalbaarheid is een belangrijk element voor onze inwoners.	Met een productieoverschot aan restwarmte in deze regio, lijkt restwarmte de meest reële optie voor deze omgeving. Echter als toekomstige gebruikers moet er ook voldoende prijs transparantie zijn. De referentie tussen energieprijzen en trends in relatie tot de factuurprijs van restwarmte moet een betrouwbaar en meetbaar beeld geven voor inwoners schone en relatief goedkope energie kunnen worden verkregen.	Warmte	Betaalbaarheid en rechtvaardigheid zijn twee belangrijke belangen die geborgd moeten worden voor een duurzaam energiesysteem. Richting de RES 1.0 worden modelstudies uitgevoerd die verder inzicht geven in de wijze hoe deze belangen geborgd worden. En welke randvoorwaarden of (juridische) instrumenten er nodig zijn om te zorgen dat de belangen worden geborgd.	Paragraaf 2.2 - 2.4 - 3 - 3.3
299	Ridderkerk	RES	Niet alle inwoners zullen gebruik kunnen maken van de voorziening van de restwarmte. Als alternatief zal deze groep afhankelijk zijn van relatief dure elektriciteit voorziening voor verwarming.	Voor inwoners, die niet aangesloten kunnen worden op restwarmte, blijven slechts duurdere energievormen ter beschikking. Om deze groep enigszins tegemoet te komen, vinden wij het initiatief van een lokale energie coöperatie van belang. Door kleinschalig energie op te wekken, (wind of zon) zou door samenwerking als producent en consument schone en relatief goedkope energie kunnen worden verkregen.	Warmte	Binnen de RES kijken we naar bovengemeentelijke kansen om warmte zo optimaal mogelijk in te zetten in de regio. De gemeenten bepalen echter zelf welke keuzes ze hierin maken. Indien voor relatief duurdere warmteopties wordt gekozen kan uw suggestie bijdragen aan de betaalbaarheid van en betrokkenheid bij de opgave. In de regio wordt tevens ingezet op kennisdeling, het voorbeeld dat geschetst wordt zou daarin ook voor anderen inspirerend kunnen werken.	Paragraaf 2.2 - 2.4 - 3 - 3.3
300	Ridderkerk	RES	Er moet een krachtige participatie komen van de overheid naar de burger toe.	Gedurende het gehele traject moet ruim voldoende worden geparticipeerd met de inwoners. De mate van kennisoverdracht naar de burger zal leidend zijn voor het succes van zo'n enorm project	Communicatie	Dank voor de input. Draagvlak is een belangrijke voorwaarde voor het slagen van de Energietransitie. Dat wordt in de RES 1.0 maar ook in tal van landelijke studies onderschreven. Inwonersparticipatie wordt volgens afspraak niet door de regio uitgevoerd, maar is een aanpak van de gemeenten. De regio faciliteert/stimuleert voornamelijk met kennisoverdracht en breed bruikbare producten. In de RES 1.0 wordt aandacht besteed aan de invulling van proces- en projectparticipatie zowel in de uitvoeringslijnen als in de communicatieaanpak, ook voor de periode na de RES 1.0.	2.3, 7.1, 8.1, verder in hele document verweven
301	Ridderkerk	RES	Onze wens is, dat voor energieopwekking van zon. De optimalisatie van daken wordt toegepast. Daarmee heeft de inzet van z.g. zonnepanelen niet onze voorkeur	Onze wens is, dat voor energieopwekking van zon. De optimalisatie van daken wordt toegepast. Daarmee heeft de inzet van z.g. zonnepanelen niet onze voorkeur	Elektriciteit	Zon op daken is een belangrijke pijler in de regionale ambitie. Ook in de voorkeursvolgorde zoals deze in het Energieperspectief 2050 is verwoord is uw wens terug te vinden. Via de verhaallijnen is nader inzicht gegeven in welke type landschappen zich op welke manier lenen voor energieopwekking. Daarbij opgemerkt dat de meeste productie van daken zal moeten komen en er terughoudender met zon in veldopstelling wordt omgegaan. Deze volgorde is nadrukkelijk niet in tijd. Processen zonnepanelen en zon op daken lopen parallel, de mate van zorgvuldigheid, sturen op meekoppelen van andere opgaven en publieke waarden is daarbij wel heel anders bij zon op velden dan op daken. Enkel de realisatie van zon op daken zal overigens niet voldoende zijn om de nationale ambitie van 35 TWh te behalen. Er zal ook op andere vormen moeten worden ingezet.	Paragraaf 8.3
302	Ridderkerk	Inpasbaarheid	De opgave en urgentie spreekt uit deze concept RES. Bestuurlijke afspraken moeten straks echter niet alleen gaan over te behalen resultaat, in de uitwerking moet ook altijd oog blijven voor inpasbaarheid.	We dragen met deze concept RES voor 8 tot 9% bij aan nationale opgave Klimaatakkoord. In verstedelijk gebied. Inpassing vraagt veel aandacht. In samenvatting wordt echter aangegeven dat geen cijfermatige doelstellingen worden geformuleerd. Toch maakt onze fractie zich nog wel zorgen over inpasbaarheid in onze regio. Voorkomen moet worden dat straks de harde cijfers van te realiseren TWh de maat gaat bepalen.	Algemeen	Dank voor uw aandachtspunt. In de vorm van aandacht voor de draagkracht van het landschap, gebiedsprocessen én aandacht voor samenhang met ander (bovenregionaal) beleid kijken we gezamenlijk hoe we onze ambitie invulling kunnen geven. Inpasbaarheid vormt een belangrijk onderdeel van de verdere uitwerking.	Paragraaf 2.2, paragraaf 7.3.1, paragraaf 8.3.1 en paragraaf 8.3.4 (frame 1 ruimtelijke kwaliteit).
303	Ridderkerk	Warmtenet	In onze regio wordt voor groot deel ingezet op restwarmte/warmtenet. Hoe toekomstvast is dat? Is het rendabel te krijgen? En hoe voorkom je monopoliepositie en daarmee hoge tarieven?	Hoe toekomstvast is een warmtenet? Blijft er in onze regio altijd een overschot aan warmte? En hoe voorkomen we dat we afhankelijk worden van 1 of een enkele commerciële partij die alleen door aandeelhouders gestuurd wordt?	Warmte	In de Regionale Strategie Warmte (RSW) 1.0 gaan we de bovengemeentelijke warmteinfrastructuur verder invulling geven. Hier is ook aandacht voor de toekomstvastigheid van deze oplossingen, de financiële haalbaarheid en welke randvoorwaarden of (juridische) instrumenten er nodig zijn om te zorgen dat de belangen worden geborgd. Een belangrijk aspect daarbij is de ontwikkeling van geothermie en de verduurzaming van de huidige restwarmtebronnen. Dat gebeurt niet vanzelf en vraagt om landelijke, maar ook provinciale en lokale sturing. De geschetste afhankelijkheid is op dit moment nadrukkelijk onderwerp van gesprek in de wet collectieve warmtevoorziening die in de maak is. Hierbij wordt in de huidige fase een rol voor de ACM voorzien om nadelige effecten van een monopolie te minimaliseren.	Paragraaf 2.4 - Juridisch rapport sturingsinstrument en publieke belangen - Juridische analyse Warmtetwet 2.0
304	Ridderkerk	Zonnepanelen en natuur	De aanleg van zonnepanelen mag niet ten koste gaan van bestaande natuur (inclusief klaverbladen langs de rijkswegen). Natuur moet ook beleefbaar blijven. Ook maken we ons zorgen over kappen van (oude) bomen t.b.v. aanleg warmtenet	Voorkomen moet worden dat zonnepanelen en warmtenetten het aanwezige groen in onze stedelijke omgeving verder reduceren. We plaatsen zonnepanelen dan ook liever tegen steen en beton (bijv. geluidsschermen) dan in of op het groen (ook het groen en water bijv. Ridderster heeft natuurkwaliteit). Kies liever voor steen/beton of evt. akkers.	Elektriciteit	In de RES 1.0 is gekozen voor een aanpak vanuit de draagkracht van het landschap, en verdere uitwerking in lokale gebiedsprocessen. Op deze manier kijken we naar mogelijkheden om bij te dragen aan de nationale doelstelling van 35 TWh op een manier die past bij onze regio. In de verhaallijnen zijn ook ontwerp-/kwaliteitscriteria verwoord die ingaan op de elementen uit deze wens. Daarmee is hieraan gehoor gegeven. Met dien verstande dat dit altijd aandacht vraagt in lokale gebiedsprocessen t.b.v. realisatie.	Paragraaf 7.3, paragraaf 8.3

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
17	Rijnland	Rijnland vraagt extra aandacht voor de uitwerking van de participatie		Het is noodzakelijk voor een breed draagvlak om een participatieplan op te stellen voor de resterende fase tot RES 1.0 en verder voor zowel bestuurders als inwoners, ingelanden, bedrijven en organisaties. Voor de meeste regio's is de participatie en communicatie al voorzien in de periode na concept-RES, desalniettemin vraagt Rijnland extra aandacht hiervoor.	Communicatie	Het aangedragen punt krijgt aandacht en wordt meegenomen. Draagvlak en acceptatie van belanghebbenden zijn belangrijke voorwaarden voor het slagen van de energietransitie. (Vroegtijdige) proces- en projectparticipatie zijn daartoe middelen die door de gemeenten ingezet worden. De regio faciliteert/stimuleert voornamelijk met kennisoverdracht (inclusief breed bruikbare producten); zoals weergegeven in plan van aanpak (dec 2019) en updates. Tevens inspelen op actualiteit. In de RES 1.0 wordt aandacht besteed aan de invulling van proces- en projectparticipatie zowel in de uitvoeringslijnen als in de communicatieaanpak, ook voor de periode na de RES 1.0.	paragraaf 2.2, 2.3, 3.3, 4.3, 6.2, 8.1
18	Rijnland	Rijnland energieneutraal in 2025. Daarnaast verkennen we op welke wijzen		De concept-RESEN sluiten aan bij de ambities van Rijnland. Rijnland streeft ernaar om in 2025 evenveel energie duurzaam op te wekken als het jaarlijks verbruikt. We streven ernaar om dit zoveel mogelijk lokaal en additioneel te doen. Dit betekent dat Rijnland in 2025 ruim 600 TJ duurzame energie opwekt in de regio's. Zo gaat Rijnland de komende jaren 3 miljoen kubieke meter (ca. 70 TJ) extra biogas produceren uit zuiveringslib. Dit biogas is een hoogwaardige energiedrager die kan worden ingezet voor de omgeving. Ook zien wij aquathermie als een belangrijke potentiële warmtebron voor de gebouwde omgeving. Rijnland werkt dan ook aan een verdere uitwerking van de condities en randvoorwaarden, en de mogelijke rol die Rijnland hierin kan innemen. Om ervaring en expertise op te doen participeren we nu, en ook de komende jaren, met partners in onderzoeken en pilotprojecten.	Warmte	Aquathermie is een zeer interessante bron voor lage temperatuurwarmte. In de RES 1.0 wordt er aandacht besteed aan de rol van aquathermie in de energievoorziening. Dit soort warmte is echter niet heel geschikt om over grote afstanden te transporteren, en is daarmee een geschikte bron voor lokale warmtenetten. Het is belangrijk dat de waterschappen, als RES-partner, hun mogelijkheden om van aquathermie gebruik te maken verder in beeld brengen in onderzoeken en pilotprojecten, en met de gemeenten verkennen welke kansen er zijn om gebruik te maken van aquathermie als duurzame warmtebron.	paragraaf 1.3 - 3.1 - 8.2.2
19	Rijnland	Rijnland ziet kansen voor een integrale benadering van de maatschappelijke opgaven en bevordering van multifunctioneel landgebruik		De energietransitie heeft invloed op de gehele fysieke leefomgeving, zowel boven- als ondergronds. Dit vraagt om een integrale belangenafweging met andere ruimtelijke opgaven, zoals de woningbouwopgave, klimaatadaptatie, biodiversiteitsherstel en de circulaire economie. Wanneer zonneweides en windmolens gecombineerd kunnen worden met een extensiever landbouwkundig gebruik biedt dat kansen voor peilverhogingen en daarmee beperking van bodemdaling en/of verzilting. Ook kunnen combinaties gevonden worden met waterberging, biodiversiteit, en/of CO2-vastlegging in de bodem.	Algemeen	In het proces naar de RES 1.0 is veel aandacht geweest voor de integrale afweging. Dit gebeurt op verschillende manieren, zo wordt in de uitvoeringslijn Elektriciteit ontwerp onderzoek uitgevoerd met inbegrip van andere opgaven. Ook in het verdere proces heeft deze link met andere (ruimtelijke) opgaven een centrale rol en wordt ingezet op bijvoorbeeld dubbel ruimtegebruik.	Komt op verschillende plekken terug. O.a. paragraaf 3.3, paragraaf 7.3.5 en paragraaf 8.3.4.
20	Rijnland	Zonnepanelen op water zijn onder strikte voorwaarden mogelijk en bieden soms zelf kansen voor verbetering van waterkwaliteit..		Op dit moment vallen dergelijke constructies onder de Rijnlandse beleidsregels van plaatsgebonden drijvende objecten en/of bruggen en andere volledige overkluizingen, of het valt onder de algemene zorgplicht. Dit is mede afhankelijk van de gekozen constructie. Grootste zorgpunt hierbij is de kans op verslechtering van de waterkwaliteit door kans op: <ul style="list-style-type: none"> • Vermindering van de doorstroming • Vergroten van de hoeveelheid schaduw en daarmee beperking van plantengroei • Uitlogen van gebiedsvreemde stoffen door onjuist gebruik van materialen bij de constructie. Mogelijk biedt het plaatsen van zonnepanelen ook kansen om de waterkwaliteit te verbeteren. Zo kunnen door de juiste constructie juist schuilplaatsen ontstaan voor vissen en overige waterfauna en kan daarmee de waterkwaliteit juist verbeterd worden. Rijnland denkt na over specifiek beleid ten aanzien van dergelijke constructies. Tot die tijd hanteert Rijnland het uitgangspunt dat zon op water alleen mogelijk is wanneer: <ul style="list-style-type: none"> • De waterkwaliteit niet verslechtert, of juist verbetert • Het onderhoud van het watersysteem niet in geding komt • De doorstroming gegarandeerd blijft. 	Elektriciteit	Het verder concretiseren van zoekgebieden vindt grotendeels plaats ná vaststellen van de RES 1.0. Dan wordt door gemeenten gekeken naar de specifieke situatie. Dit behelst ook de impact van inpassing op het huidige ruimtegebruik, milieuaspecten en bijvoorbeeld waterkwaliteit en -veiligheid. De punten zoals u deze aangeeft zullen dan ook in de nadere concretisering van zoekgebieden op/bij water meegenomen moeten worden. Zo kunnen voorwaarden worden opgesteld waarmee duidelijk wordt waarom inpassing van duurzame energie op die plek wel of juist geen doorgang kan vinden.	Paragraaf 4.3 en paragraaf 7.3
21	Rijnland	Zonnepanelen en windmolens op dijken zijn mogelijk een probleem voor de veiligheid.		Rijnland vraagt graag extra uw aandacht voor de mogelijke effecten van energieopwekking op de waterveiligheid. Zonnepanelen op dijken geven schaduw en daarmee kans op verslechtering van de erosiebestendigheid van de dijk. Daarnaast kunnen constructies beperkend zijn voor het uitvoeren van onderhoud. Windmolens vormen mogelijk een probleem bij de stabiliteit en de veiligheid. Vandaar dat Rijnland op basis van staand beleid zal toetsen of de waterveiligheid niet in het geding komt. Uitgangspunt hierbij is 'Neen, tenzij'.	Elektriciteit	Het verder concretiseren van zoekgebieden vindt grotendeels plaats na vaststellen van de RES 1.0. Dan wordt door gemeenten gekeken naar de specifieke situatie. Dit behelst ook de impact van inpassing op het huidige ruimtegebruik, milieuaspecten en bijvoorbeeld waterkwaliteit en -veiligheid. De punten zoals u deze aangeeft zullen dan ook in de nadere concretisering van zoekgebieden op/bij water meegenomen moeten worden. Zo kunnen voorwaarden worden opgesteld waarmee duidelijk wordt waarom inpassing van duurzame energie op die plek wel of juist geen doorgang kan vinden.	Paragraaf 4.3 en paragraaf 7.3
22	Rijnland	Onderzoek naar en realisatie van geothermie vraagt om zorgvuldige beoordeling door Rijnland		In alle RES regio's zal geothermie één van de mogelijke oplossingen zijn voor de warmtevraag. Daarvoor zullen er in de toekomst steeds meer geothermieprojecten worden gerealiseerd. In de transitie naar een duurzame collectieve warmtevoorziening is dit een zeer interessante bron. Aangezien onderzoek en realisatie mogelijk effect hebben op de waterschapstaken, wil Rijnland op voorhand een aantal aandachtspunten meegeven: <ul style="list-style-type: none"> • Aandacht voor het risico op kortsluitstromingen als gevolg van doorboren scheidende lagen; • Risico op versnelling van bodemdaling (met mogelijk risico voor (pers)leidingen en keringen); • Verstoring van het verticale evenwicht, waardoor opbarstrisico's toenemen; • Lozing van vrijkomend spelwater bij het boren en de aanleg van het aardwarmtesysteem en ten gevolge van het ontwikkelen en onderhouden van aardwarmtesysteem; • Daarnaast zal aan de Algemene regels van Rijnland moeten worden voldaan, bijvoorbeeld ten aanzien van het boren in kern- en beschermingszones van keringen 	Warmte	Vanuit de Uitvoeringslijn warmte onderschrijven we het in kaart brengen van de effecten van geothermie. Dit valt binnen de RES uiteindelijk onder de door de regio benoemde uitgangspunt 'betrouwbaarheid'. In de RES 1.0 is op hoofdlijnen opgenomen welke aspecten rondom aardwarmte een rol spelen. De precieze beschrijving van effecten zal mogelijk onderdeel zijn van de RES 2.0 (of daarna). Daarnaast is de concrete uitwerking en uitvoering van projecten onderdeel van reguliere vergunningsprocedures, daarbij zijn lokale overheden betrokken maar is ook een rol voor Staatsoezicht op de mijnen. Dat is vooral ingegeven vanuit beperken veiligheidsrisico's.	Paragraaf 2.2 - 2.4 - 8.2
23	Rijnland	Rijnland ziet graag zo min mogelijk energieopwekking in Natura 2000 gebieden		Rijnland erkent dat Natura 2000 gebieden waardevolle gebieden zijn die belangrijk zijn voor de instandhouding van landschap en biodiversiteit. Rijnland staat daarom terughoudend tegenover energieopwekking in Natura 2000 gebieden.	Algemeen	Na vaststellen van de RES worden zoekgebieden voor opwekking van duurzame energie o.b.v. de draagkracht van het landschap nader geconcretiseerd. Gemeenten hebben daarin het voortouw. In het geval dat Natura 2000-gebieden 'geraakt' worden, wordt een nauwkeurige afweging gemaakt i.s.m. belanghebbenden.	O.a. paragraaf 2.2.2 en 8.3.4
24	Rijnland	Aquathermie is mogelijk een belangrijke energiebron in de warmtetransitie		Rijnland heeft in het coalitieakkoord opgenomen dat het de energie die in het water is opgeborgen graag wil (laten) ontsluiten. Het past de waterschappen om voorop te lopen bij innovaties die aan de waterschapstaken zijn gebonden. Rijnland ziet kansen door een innovatieve en ondernemende rol te spelen in aquathermie. Daarom werken we ook onder andere samen in de proeftuin Katwijk Hoornes Aardgasvrij, het burgerinitiatief Oegstgeest Poelgeest en de pilot voor TEA in Nieuwveen.	Warmte	Aquathermie is een zeer interessante bron voor lage temperatuurwarmte. In de RES 1.0 wordt er aandacht besteed aan de rol van aquathermie in de energievoorziening. Dit soort warmte is echter niet heel geschikt om over grote afstanden te transporteren, en is daarmee een geschikte bron voor lokale warmtenetten. Het is belangrijk dat de waterschappen, als RES-partner, hun mogelijkheden om van aquathermie gebruik te maken verder in beeld brengen in onderzoeken en pilotprojecten, en met de gemeenten verkennen welke kansen er zijn om gebruik te maken van aquathermie als duurzame warmtebron.	Paragraaf 1.3 - 3.1 - 8.2.2 - 8.5
25	Rijnland	Het benutten van Thermische Energie uit Oppervlaktewater (TEO) heeft veel potentie maar vraagt om een zorgvuldige beoordeling ten aanzien van de waterkwaliteit.		Rijnland ziet kansen in aquathermie als duurzame warmtevoorziening van de regio en werkt graag samen met de regio bij de verdere verkenning. Bij de inzet van TEO wordt warmte aan het oppervlakte water onttrokken en vindt een koudelozing plaats. Met name in kleine wateren kan grootschalige inzet van TEO leiden tot afkoeling van het oppervlaktewater. In sommige gevallen heeft dat een positief effect en voorkomt het te veel opwarming in de zomer. Maar het is mogelijk dat te veel afkoeling een negatief effect heeft op de ecologische waterkwaliteit. Nader onderzoek is nodig om hier meer over te kunnen zeggen, dit pakt Rijnland graag in gezamenlijkheid met de partners in de RES regio's op.	Warmte	Aquathermie is een zeer interessante bron voor lage temperatuurwarmte. In de RES 1.0 wordt er aandacht besteed aan de rol van aquathermie in de energievoorziening. Dit soort warmte is echter niet heel geschikt om over grote afstanden te transporteren, en is daarmee een geschikte bron voor lokale warmtenetten. Wij roepen de waterschappen op om deze boodschap ook in de lokale transitievisies warmte naar voren te brengen met daarbij die aspecten die belangrijk zijn om tot realisatie te komen en welke risico's er meespelen.	paragraaf 1.3 - 3.1 - 8.2.2 - 8.5
26	Rijnland	Het benutten van Thermische Energie uit Afvalwater (TEA) vanuit		Naast thermische energie uit oppervlaktewater is ook Thermische Energie uit Afvalwater (TEA) een mogelijke warmtebron voor de energietransitie. De onttrekking van warmte uit de influentleidingen is echter alleen mogelijk als het zuiveringsproces niet teveel negatief wordt beïnvloed. De warmtewinning moet niet zorgen dat de temperatuur bij de zuivering te laag wordt en het moet niet zorgen voor een onnodige toename in risico op calamiteiten.	Warmte	Aquathermie is een zeer interessante bron voor lage temperatuurwarmte. In de RES 1.0 wordt er aandacht besteed aan de rol van aquathermie in de energievoorziening. Dit soort warmte is echter niet heel geschikt om over grote afstanden te transporteren, en is daarmee een geschikte bron voor lokale warmtenetten. Wij roepen de waterschappen op om deze boodschap ook in de lokale transitievisies warmte naar voren te brengen met daarbij die aspecten die belangrijk zijn om tot realisatie te komen en welke risico's er meespelen.	Paragraaf 1.3 - 3.1 - 8.2.2 - 8.5

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
27	Rijnland	Rijnland vraagt aandacht voor het gezamenlijk uitwerken van de warmte-infrastructuur voor warmte in de regio's, ook in relatie tot laagthermische		In samenwerking met de regio willen we ook een verdere uitwerking doen van de infrastructuur zodat vraag en aanbod op elkaar aansluiten. Denk hierbij aan de onttrekking van warmte uit water en de afzet via warmtenet.	Warmte	Aquathermie is een zeer interessante bron voor lage temperatuurwarmte. Met dit soort warmte wil je niet over grote afstanden transporteren, en is daarmee een bron voor lokale warmtenetten. De focus van de RES is de regionale uitwisseling van warmte en dit vraagt om grote en hogere temperatuur bronnen (restwarmte en aardwarmte). Graag wordt vanuit de regio gewerkt aan het benutten van de potentie aquathermie, via de lokale warmtetransitievies. en daartoe kan richting de RES 2.0 nadere worden afgestemd over de kansen en infrastructurele aspecten.	Paragraaf 1.3 - 3.1 - 8.2.2
28	Rijnland	Er zijn geen concrete aandachtspunten of opmerkingen op basis van de kaarten/plannen die nu voorliggen.		De RES Rotterdam-Den Haag valt maar voor een klein deel binnen het werkgebied van Rijnland. In dit deel liggen geen grote assets van Rijnland waar specifieke kansen of bedreigingen liggen voor grootschalige energie opwek.	Algemeen	Dank voor dit inzicht; het betreft een heldere reactie en draagt bij aan het inzicht t.a.v. opweklocaties in de regio.	Geen verwijzing.
223	Rijnland	<i>Inleiding op aquathermie wensen en bedenkingen, zie 24 t/m 27</i>		Aquathermie Rijnland verkent op welke wijze vanuit onze water gerelateerde taken actief bij zullen dragen aan de energietransitie in de regio. De rol die Rijnland hierin kiest is maatwerk. Dit wordt per project bepaald door het dagelijks bestuur op basis van de door het algemeen bestuur meegegeven kaders. Het besluit om een ondernemende rol te spelen in een project wordt altijd aan het algemeen bestuur voorgelegd. Rijnland werkt momenteel aan een verdere uitwerking van de kaders en randvoorwaarden voor de benutting van aquathermie. Denk daarbij aan juridische, bestuurlijke en financiële consequenties. Ook worden in de uitwerking de consequenties voor de ecologie, biodiversiteit, waterkwaliteit en andere met de kerntaken van Rijnland verband houdende aspecten verder uitgewerkt. Vooruitlopend op besluitvorming hierover wil Rijnland graag een aantal aandachtspunten meegeven.	Warmte	Waardevol om hiervan op de hoogte te zijn en blijven.	Nvt
224	Rijnland	<i>Inleiding op alle wensen en bedenkingen van Rijnland (filter op Rijnland om deze te zien)</i>		Met belangstelling heeft het algemeen bestuur van het Hoogheemraadschap van Rijnland kennis genomen van de concept-RESEN. Rijnland heeft de afgelopen maanden intensief samengewerkt met belanghebbenden in vier RES regio's: Holland Rijnland, Noord-Holland Zuid, Midden-Holland en Rotterdam-den Haag. Rijnland is verheugd te zien dat de partners in de vier regio's veel werk verzet hebben om te komen tot deze concept RESEN, waarin ambitieuze doelstellingen geformuleerd zijn voor de energietransitie. Ondanks de complexiteit van de materie en de verschillende belangen hebben alle partijen een concept-RES weten op te leveren. Doordat provincies, gemeenten en waterschappen de totstandkoming van de RESEN gezamenlijk naar zich toe hebben getrokken, geldt het RES-proces als een praktijkproef voor gelijkwaardige interbestuurlijke samenwerking. Dat betekent ook dat we elkaar wat kunnen geven en gunnen. Deze dynamiek hopen wij vast te kunnen houden in de verdere uitwerking naar de RES 1.0. Naast deze aanmoediging voor het vervolg, wil het algemeen bestuur van Rijnland middels deze zienswijze (wensen en bedenkingen) een eerste reactie geven op de concept-RESEN. Het merendeel van de onderstaande aandachtspunten zijn in de diverse werkgroepen en stuurgroepen al onder de aandacht gebracht. Naast het nogmaals onder de aandacht brengen daarvan, gaat het om een verdieping, aanvulling of aanscherping op het specifieke onderwerp. Het eerste deel is van toepassing voor	Algemeen	Dank voor uw reactie en bemoedigende woorden. We onderkennen de nauwe, interbestuurlijke samenwerking in de regio en hopen deze ook vast te kunnen houden in het vervolgtraject. Goed dat u ons nogmaals op uw aandachtspunten wijst, we nemen hier kennis van.	Geen verwijzing.
225	Rijnland	Rijnland energieneutraal in 2025. Daarnaast verkennen we op welke wijzen Rijnland vanuit onze water gerelateerde taken actief bij zal dragen aan de energietransitie in de regio		Toelichting: De concept-RESEN sluiten aan bij de ambities van Rijnland. Rijnland streeft ernaar om in 2025 evenveel energie duurzaam op te wekken als het jaarlijks verbruikt. We streven ernaar om dit zoveel mogelijk lokaal en additioneel te doen. Dit betekent dat Rijnland in 2025 ruim 600 TJ duurzame energie opwekt in de regio's. Zo gaat Rijnland de komende jaren 20.06078120.060781 2 3 miljoen kubieke meter (ca. 70 TJ) extra biogas produceren uit zuiveringsslib. Dit biogas is een hoogwaardige energiedrager die kan worden ingezet voor de omgeving. Ook zien wij aquathermie als een belangrijke potentiële warmtebron voor de gebouwde omgeving. Rijnland werkt dan ook aan een verdere uitwerking van de condities en randvoorwaarden, en de mogelijke rol die Rijnland hierin kan innemen. Om ervaring en expertise op te doen participeren we nu, en ook de komende jaren, met partners in onderzoeken en pilotprojecten.	Brandstoffen	Dank voor deze informatie. Biogas (en eventueel opwerking naar groengas) is voor deze regio een zeer belangrijk product.	5.2
336	Rijswijk		GEEN BLANCO CHEQUE	<p>Constateerend dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het college aan de gemeenteraad heeft gevraagd via moties wensen en bedenkingen mee te geven op de concept Regionale Energiestrategie Rotterdam-Den Haag (RES); - betaalbaarheid als eerste uitgangspunt is genoemd in de concept RES; - in de concept RES geen uitspraken worden gedaan over de kosten van de plannen; - het Planbureau voor de Leefomgeving aangeeft dat het verduurzamen van huizen financieel onaanvaardbaar is; - de gemeente nu al te maken heeft met een miljoen tekort; <p>Overwegende dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - de energietransitie alleen kan slagen als het betaalbaar is voor alle Rijswijkers; - de plannen grote gevolgen hebben voor wat de gemeente allemaal moet regelen aan subsidies, aanpassingen in de publieke ruimte en 'investeringen'. - we nooit een blanco cheque kunnen en willen afgeven voor deze plannen; <p>Verzoekt het college:</p> <p>in de RES 1.0 inzicht te hebben gegeven in:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. wat de uitvoering van de plannen die volgen uit de RES 1.0 de gemeente Rijswijk direct en indirect gaan kosten; 2. wat de plannen en ambities die volgen uit de RES gemiddeld voor kosten met zich meebrengen voor de Rijswijkers; 3. bovengenoemde punten zo snel mogelijk na de raadsvergadering in te dienen bij de projectorganisatie van de RES. 	Algemeen	Bedankt voor uw overweging. In de RES 1.0 worden niet de kosten en de baten doorgerekend. Voor wat betreft uitvoeringslijn Warmte worden wel de totale kosten over de keten berekend van verschillende scenario's en een vergelijking gemaakt met andere alternatieven voor de warmtetransitie. Dit geeft echter vooral inzicht in de verschillen tussen de alternatieven. Er worden geen berekeningen op lokaal/gemeentelijk niveau gedaan.	Paragraaf 3.3, paragraaf 6.2, paragraaf 8.2.1, 8.2.3 (o.a. ad. 2 economische analyse) en paragraaf 8.3.4 (frame 2 haalbaarheid en doelbereik)

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
337	Rijswijk		VEILIGHEID VOOROP	<p>Constateerend dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het college aan de gemeenteraad heeft gevraagd via moties wensen en bedenkingen mee te geven op de concept Regionale Energiestrategie Rotterdam-Den Haag (RES); - er in de concept-RES wordt gesproken over 2,8 tot 3,2 TWh grootschalige en 0,8TWh kleinschalige opwekking via zonne- en windenergie binnen onze regio; - van alle geschikte daken tenminste 40% vóór 2030 met zonnepanelen bedekt moet zijn; - er recentelijk zonnepanelen in brand vlogen aan de Menagerie en de Wildbaan in Rijswijk; - bij brandende zonnepanelen kleine glasdeeltjes vrijkomen, die in de wijde omgeving schade kunnen toebrengen aan natuur, mens en dier; <p>Overwegende dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - veiligheid voor de Rijswijkers altijd voorop hoort te staan; - een toename aan woningbranden door zonnepanelen onwenselijk is; - we natuur, mens en dier tegen de glasdeeltjes van brandende zonnepanelen moeten beschermen; <p>Verzoekt het college:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. onderzoek te laten doen naar de brandveiligheid van zonnepanelen en de schade die glasdeeltjes uit brandende zonnepanelen kunnen aanbrengen; 2. De resultaten hiervan te delen voorafgaand aan de behandeling van de RES 1.0; 3. bovengenoemde punten zo snel mogelijk na de raadsvergadering in te dienen bij de projectorganisatie van de RES; 	Elektriciteit	In de RES speelt veiligheid een cruciale rol. Dat geldt uiteraard ook voor het aangedragen punt. Er wordt uitgekeken naar de resultaten van betreffende onderzoek. Deze zullen in de aanloop naar de RES 2.0 een rol kunnen spelen als ook in het verhogen van het kennisniveau van de regio als geheel op dit thema. De RES onderhoudt tevens contacten met de beide veiligheidsregio's (Haaglanden en Rotterdam Rijnmond) t.a.v. veiligheid en zij verzoeken ook die organisaties een rol te geven in de totstandkoming en verspreiding van het onderzoek.	paragraaf 7.6
338	Rijswijk		HELDERE TAAL	<p>Constateerend dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het college aan de gemeenteraad heeft gevraagd via moties wensen en bedenkingen mee te geven op de concept Regionale Energiestrategie Rotterdam-Den Haag (RES); - de concept RES voorschrijft dat communicatie "begrijpelijk" en "laagdremelig" moet zijn; - in de concept RES zinnen te zin vinden zijn als: <ul style="list-style-type: none"> o "Deze verhaallijnen zijn een combinatie van landschapskenmerken en de ruimtelijk-energetische ontwerpprincipes uit het Energieperspectief 2050" o "In het kader van de RES richten de samenwerkende overheden zich vervolgens op het iteratieve proces van afstemming op de lokale vraag en daarin mede voorzien via bovenlokale bronnen en de (boven-) regionale ontwikkeling van bronnen en warmtetransport."; <p>Overwegende dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - iedereen moet kunnen begrijpen wat er in de RES staat; - de concept RES niet voldoet aan de eisen die het zelf aan de communicatie heeft gesteld; <p>Verzoekt het college:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. erop toe te zien dat de RES 1.0 in begrijpelijke taal wordt geschreven. 2. bovengenoemde punten zo snel mogelijk na de raadsvergadering in te dienen bij de projectorganisatie van de RES; 	Communicatie	We hebben de leesbaarheid en aantrekkelijkheid meegenomen bij het schrijven en het opmaken van het product RES 1.0. Als gevolg van de inhoudelijke uitdaging blijft echter wel een omvangrijk en complex product met een korte samenvatting.	In (opmaak) document verweven. High res figuren. Samenvatting.
339	Rijswijk		KLIMAATOPWARMING?	<p>Constateerend dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het college aan de gemeenteraad heeft gevraagd via moties wensen en bedenkingen mee te geven op de concept Regionale Energiestrategie Rotterdam-Den Haag (RES); - de concept RES een gevolg is van afspraken uit het Parijs-akkoord en het Nederlandse Klimaatakkoord; - in het Parijs-akkoord is afgesproken om maximaal 2 graden klimaatopwarming toe te staan; - in het Nederlandse klimaatakkoord is afgesproken om in 2030 49% minder CO2 uit te stoten dan in 1990; - in de concept RES geen uitspraken worden gedaan over het effect van de maatregelen op het tegengaan van klimaatopwarming of de vermindering van CO2-uitstoot; <p>Overwegende dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het onwenselijk is om in te stemmen met plannen die veel geld gaan kosten zonder dat we weten wat het effect van de maatregelen is; <p>Verzoekt het college:</p> <p>in de RES 1.0 inzicht te hebben gegeven in:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. voor hoeveel procent de plannen bijdragen aan het terugdringen van de CO2-uitstoot in Nederland; 2. in hoeverre de plannen bijdragen aan het tegengaan van de mondiale klimaatopwarming; 3. bovengenoemde punten zo snel mogelijk na de raadsvergadering in te dienen bij de projectorganisatie van de RES; 	Systeemanalyse	Dank voor uw inbreng. In de Concept-RES is benoemd dat we een gedeelde verantwoordelijkheid hebben om de energietransitie uit te voeren en keuze te stimuleren die bijdragen aan de (mondiale) CO2-doelstellingen. In de RES 1.0 geven we echter geen inzicht in de CO2-reductie en de vertaling naar de effecten op klimaatverwarming, deze kunnen niet als onderdeel van de RES worden uitgevoerd.	1.1, 1.2
340	Rijswijk		PLAN B WARMTE-PROJECTEN	<p>Constateerend dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het college aan de gemeenteraad heeft gevraagd via moties wensen en bedenkingen mee te geven op de concept Regionale Energiestrategie Rotterdam-Den Haag (RES); - in de concept RES wordt gesproken van een energiemix om duurzame energie op te wekken. Dit om te voorkomen dat de vraag naar elektriciteit te sterk toeneemt. - er wordt uitgegaan van "veel potentie in deze regio aan warmte en de ambitie deze te benutten" via onder andere warmtenetten en geothermie; - in de concept-RES staat dat voor deze oplossingen "heldere taakverdeling, wet & regelgeving en financiële instrumenten nog ontorekend zijn"; <p>Overwegende dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - plannen realistisch moeten zijn om te weten wat we kunnen verwachten. - het erop lijkt dat we zonder de warmte-projecten niet kunnen voldoen aan de ambities uit het Klimaatakkoord; - er in de concept RES niet wordt gesproken over wat er gebeurt als heldere taakverdeling, wet & regelgeving en financiële instrumenten voor de warmteprojecten ontorekend blijven; <p>Verzoekt het college:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. in de RES 1.0 een plan B te hebben voor als de warmte-projecten niet kunnen worden uitgevoerd; 2. bovengenoemde punten zo snel mogelijk na de raadsvergadering in te dienen bij de projectorganisatie van de RES; 	Warmte	Dank voor uw motie. Voor de RES 1.0 is een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijke meerwaarde die een bovengemeentelijke warmte-uitwisseling heeft, en waar niet. In de transitievisie warmte geven gemeenten aan waar zij welke warmte technieken in hun gemeenten voorzien. De RES-regio initieert geen projecten, maar mocht blijken dat dat warmte-plannen deels onuitvoerbaar zijn in de praktijk, dan is het aan de gemeente zelf en/of in overleg met de RES-projectorganisatie om een alternatief op te stellen in een volgende versie van de transitievisie warmte. Deze informatie wordt vervolgens meegenomen in volgende versies van de RES.	Paragraaf 1.2 - 7.2

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
345	Rijswijk		investeringsfonds lokale energie transitie	<p>Constateerend dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - In het coalitieakkoord ten aanzien van de energievisie is opgenomen dat de gemeente zich zal inzetten voor oplossingen voor groepen die zelf moeilijk kunnen investeren; <p>Overwegend dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Het oprichten van een investeringsfonds kan bijdragen aan de transitie naar een energieneutraal Rijswijk; - Een gemeentelijk investeringsfonds daarnaast kan bijdragen aan het streven naar 50% eigendom van de lokale omgeving, en dit tegemoet komt aan de wens van de overheid om de investeringen ten goede te laten komen aan de burgers van Rijswijk; - Door invulling te geven aan de regiefunctie er een impuls wordt gegeven aan de uitrol van lopende projecten en nieuwe innovaties; <p>Spreekt als haar mening uit dat</p> <ul style="list-style-type: none"> - De dekking van dit fonds meegenomen wordt in de afwegingen over de besteding van de Enecogelden; - Opbrengsten van de uit het fonds gefinancierde investeringen, zoals minder energieverbruik, jaarlijks terug zouden moeten vloeien in het fonds; <p>Verzoekt het college:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Om met dit op de agenda te zetten op 27 oktober van het gezamenlijk Forum over de besteding van de Enecogelden. - Een startnotitie te schrijven voor de oprichting van een revoluerend Investeringsfonds Energietransitie; - In dit voorstel mede te betrekken hoe belanghebbenden investeringsverzoeken kunnen indienen. 	Algemeen	<p>De geplaatste wens ziet toe op een lokale aanpak; het vormen van een investeringsfonds voor de Rijswijkse aanpak. Het is daarmee relevant voor de regiogemeenten om kennis van te nemen en wellicht om samen kunnen te werken. Een dergelijke inzet vormt geen onderdeel van de aanpak en inhoud van de RES 1.0.</p>	Geen verwijzing.
346	Rijswijk		Burgerberaad	<p>Constateerend dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het college de raad heeft verzocht om via moties haar wensen en bedenkingen op de concept Regionale Energiestrategie Rotterdam Den Haag (concept RES) kenbaar te maken, - in de concept RES is aangegeven dat gemeenten verantwoordelijk zijn voor proces- en projectparticipatie richting inwoners, het maatschappelijk middenveld en het bedrijfsleven, <p>Overwegend dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - een burgerberaad bijdraagt aan de transitie naar een energieneutraal Rijswijk, leidt tot gedragen oplossingen en een groter vertrouwen in de politiek, - er reeds goede voorbeelden zijn van burgerberaad (citizens' assemblies) in bijvoorbeeld Ierland over abortuswetgeving en homohuwelijk, en in het VK en Frankrijk over klimaat, <p>Verzoekt het college:</p> <ul style="list-style-type: none"> - een burgerberaad te organiseren. - bovengenoemd punt zo snel mogelijk na de raadsvergadering op 6 oktober 2020 in te dienen bij de projectorganisatie RES als wensen en bedenkingen voor de verdere uitwerking van de concept RES naar de RES 1.0. 	Algemeen	<p>Dank voor uw overdenking en goede voorbeelden van de inzet van een burgerberaad. Draagvlak is een belangrijke voorwaarde voor het slagen van de energietransitie. We onderschrijven het belang van goede en tijdige participatie, waarbij groepen inwoners (en andere belanghebbenden) op een passende wijze worden betrokken bij de inpassing van de energietransitie en profiteren van de opbrengsten. Inwonersparticipatie wordt volgens afspraak niet door de regio uitgevoerd maar is een aangelegenheid van de gemeenten. Het opzetten van een burgerberaad daarmee ook.</p>	2.3, 7.1, 8.1, verder in hele document verweven
347	Rijswijk		Duurzaam opgewekte restwarmte	<p>Constateerend dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het college de raad heeft verzocht om via moties haar wensen en bedenkingen op de concept Regionale Energiestrategie Rotterdam Den Haag (concept RES) kenbaar te maken, - een belangrijk onderdeel van de concept RES energie uit restwarmte vanuit het Haven Industrieel Complex te Rotterdam is, <p>Overwegend dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - een financiële prikkel in het opwekken van milieubelastende restwarmte het opwekken van duurzame restwarmte tegengaat en daarmee het doel van de regionale energiestrategie, - het mogelijk is om de energie intensieve industrie verder te verduurzamen door het stimuleren van duurzaam opgewekte restwarmte (bijvoorbeeld door wel te betalen voor het gebruik van duurzaam opgewekte restwarmte, maar juist een prijs te vragen voor het afvoeren van niet-duurzaam opgewerkte restwarmte in het warmtenet), <p>Verzoekt het college:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ervoor te zorgen dat er geen financiële prikkel uitgaat van het opwekken van milieubelastende restwarmte, - bovengenoemd punt zo snel mogelijk na de raadsvergadering op 6 oktober 2020 in te dienen bij de projectorganisatie RES als wensen en bedenkingen voor de verdere uitwerking van de concept RES naar de RES 1.0. 	Warmte	<p>Dit is een belangrijk aandachtspunt. Er is alleen sprake van restwarmte als dit een restproduct is. Om deze reden kan en mag geen sprake van opwek van warmte ten behoeve van het leveren van warmte aan het warmtenet. In dit geval zou de warmte niet CO2 vrij zijn, zoals pure restwarmte nu wel is. In het Energieperspectief is het uitgangspunt vastgelegd dat restwarmte in 2050 geen fossiele oorsprong mag hebben.</p>	Paragraaf 1.3 - 8.2
348	Rijswijk		Koppel maatschappelijke opgaven	<p>Constateerend dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het college de raad heeft verzocht om via moties haar wensen en bedenkingen op de concept Regionale Energiestrategie Rotterdam Den Haag (concept RES) kenbaar te maken, - met het uitvoeren van de RES er grote ruimtelijke projecten zijn genoemd zoals WarmteInQ (voorheen Leiding door het Midden), <p>Overwegend dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - met het uitvoeren van grote ruimtelijke projecten er werk met werk kan worden gemaakt door het te koppelen met andere grote maatschappelijke opgaven als circulair, klimaatadaptatie en biodiversiteit, - bijvoorbeeld bij de aanleg van WarmteInQ het mogelijk is de werkstrook in te richten met functies die inzetten op een toename van biodiversiteit zoals waterbergingscapaciteit en een natuurvriendelijke aanleg, <p>Verzoekt het college:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ervoor te zorgen dat grote ruimtelijke projecten die onderdeel zijn van de RES waar mogelijk integraal met andere grote maatschappelijke opgaven als circulair, waterbestendigheid en biodiversiteit worden uitgevoerd, - bovengenoemd punt zo snel mogelijk na de raadsvergadering op 6 oktober 2020 in te dienen bij de projectorganisatie RES als wensen en bedenkingen voor de verdere uitwerking van de concept RES naar de RES 1.0. 	Warmte	<p>Het klopt dat warmtenetten (mn in de ondergrond) meer ruimte innemen dan elektriciteit en gasleidingen zal worden benoemd. De motie verzoekt dat het college ervoor zorgt dat grote ruimtelijke projecten die onderdeel zijn van de RES waar mogelijk integraal met andere grote maatschappelijke opgaven als circulair, waterbestendigheid en biodiversiteit worden uitgevoerd. Dit is een verstandige keuze, die de gemeente in haar eigen beleid kan opnemen.</p>	Paragraaf 8.2 - 8.5

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
349	Rijswijk		Innovatie	<p>Constateerend dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het college de raad heeft verzocht om via moties haar wensen en bedenkingen op de concept Regionale Energiestrategie Rotterdam Den Haag (concept RES) kenbaar te maken, - in de concept RES staat dat "innovatie in alle uitvoeringslijnen een belangrijk thema" is, <p>Overwegende dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het verstandig is om nu, in tijden van corona, als overheden te investeren in het creëren van een nieuwe, duurzame economie, - voor een succesvolle energietransitie we zowel nieuwe als slim aangepaste bestaande technieken nodig hebben en dat we daarvoor ruimte moeten geven aan innovatie, - de regio Rotterdam Den Haag een unieke ligging heeft aan de zee en dit mogelijkheden geeft voor getijdenenergie, <p>Verzoekt het college:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ervoor te zorgen dat er meer aandacht naar innovatie gaat, - op regionaal niveau te onderzoeken wat de mogelijkheden zijn voor het winnen van getijdenenergie in de Noordzee en over de uitkomst de raden te informeren, - een regionaal innovatiefonds, waarvan het geld wordt geïnvesteerd in onderzoek en nieuwe technieken die bijdragen aan het creëren van een duurzame economie, onderdeel te laten zijn van de RES 1.0, - bovengenoemde punten zo snel mogelijk na de raadsvergadering op 6 oktober 2020 in te dienen bij de projectorganisatie RES als wensen en bedenkingen voor de verdere uitwerking van de concept RES naar de RES 1.0, 	Elektriciteit	<p>In de RES wordt in lijn met het Klimaatakkoord met name ingezet op die technieken die voldoende doorontwikkeld en opschaalbaar zijn in de zin dat er een grote rol is weggelegd in de productievolumes die nodig zijn per 2030. Dat betekent dat in de RES 1.0 ingezet op windenergie en zonne-energie. Daarnaast wordt continu gemonitord welke technieken ver genoeg zijn om een significante rol te kunnen spelen in het energiesysteem. b.v. remenergie, warmte of stroom leverende wegen, Thorium, getijdenenergie en andere technieken. Indien daarvan sprake is dan zal de inzet daarvan ook meegenomen worden en landen in een actualisatie van de RES. Dat zal iedere 2 jaar plaatsvinden. Daarbij dient in ogenschouw genomen te worden dat de RES niet zelfstandig innovaties financiert of faciliteert. Daarbij wordt gesteund op andere organisaties en processen in de regio en daarbuiten. Een innovatiefonds zoals in deze wens is opgenomen maakt derhalve geen onderdeel uit van de RES 1.0.</p>	Paragraaf 4.1, paragraaf 4.3
350	Rijswijk		Eerlijk om	<p>Constateerend dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het college de raad heeft verzocht om via moties haar wensen en bedenkingen op de concept Regionale Energiestrategie Rotterdam Den Haag (concept RES) kenbaar te maken, - in de concept RES geen aandacht wordt gegeven aan het delen van de lasten en de lusten van de energietransitie, <p>Overwegende dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - investeringen in duurzaam wonen nu vooral worden opgebracht door de mensen met de minste investeringskracht. Ze dragen bij aan de subsidieregelingen waaruit meer vermogende mensen zonnepanelen aanschaffen, - huishoudens te maken hebben met stijgende energiebelastingen terwijl grootverbruikers nog steeds kortingen en subsidies krijgen op het gas dat ze verstoken, - alleen een rechtvaardige verdeling van lasten en lusten er voor kan zorgen dat niet alleen iedereen moet, maar ook mee kan doen, <p>Verzoekt het college:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ervoor te zorgen dat er we de energietransitie uitvoeren naar het principe 'eerlijk om': een rechtvaardige verdeling van lasten en lusten waardoor iedereen mee kan doen, - bovengenoemd punt zo snel mogelijk na de raadsvergadering op 6 oktober 2020 in te dienen bij de projectorganisatie RES als wensen en bedenkingen voor de verdere uitwerking van de concept RES naar de RES 1.0, 	Algemeen	<p>Het principe 'eerlijk om' is vertaald in de RES in het publieke belang "rechtvaardigheid" waarbij het onder andere gaat om de eerlijke verdeling van de lasten en de lasten. In de plannen van de RES wordt in de afweging gekeken naar het borgen van de publieke belangen (die naast rechtvaardigheid ook betaalbaarheid, duurzaamheid, betrouwbaarheid en vertrouwen bevatten).</p>	Paragraaf 2.4, paragraaf 8.2.3
351	Rijswijk		Energiebesparing	<p>Constateerend dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het college de raad heeft verzocht om via moties haar wensen en bedenkingen op de concept Regionale Energiestrategie Rotterdam Den Haag (concept RES) kenbaar te maken, - energie die niet gebruikt wordt, niet hoeft te worden opgewekt, <p>Overwegende dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - er veel kansen zijn om energie te besparen, bijvoorbeeld door het vervangen van verouderde stookinstallaties, - in de concept RES weinig aandacht uitgaat naar het besparen van energie en er geen richting wordt gegeven hoe energiebesparing concreet gerealiseerd kan worden, - gemeenten grote kansen laten liggen op het besparen van energie door niet of nauwelijks te controleren of bedrijven en instellingen die veel energie gebruiken zich wel houden aan de energiebesparingsplicht, <p>Verzoekt het college:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ervoor te zorgen dat de bestaande energiebesparingsplicht voor bedrijven en instellingen onderdeel wordt van de RES 1.0, - ervoor te zorgen dat er meer aandacht naar energiebesparing gaat en richting wordt gegeven hoe dat concreet gerealiseerd kan worden, - bovengenoemde punten zo snel mogelijk na de raadsvergadering op 6 oktober 2020 in te dienen bij de projectorganisatie RES als wensen en bedenkingen voor de verdere uitwerking van de concept RES naar de RES 1.0 	Warmte	<p>In de (concept) RES wordt uitgegaan van een minimale mate van isolatie van gebouwen (minimaal label C). Landelijk geldt er een energiebesparingsplicht voor kantoorpanden. Deze plicht vraagt niet om extra acties vanuit de RES-regio. De isolatie-aanpak voor woningen en bedrijven, alsmede de handhaving van deze energiebesparingsplicht is primair een lokale aangelegenheid. Regionale samenwerking vindt plaats o.a. via PZH en bijv. de regionale energieloketten. Tegelijkertijd is er een behoefte om besparing steviger te verankeren binnen de RES. In het traject naar de RES 2.0 zal verder ingegaan worden op de rol die de regio hierbinnen kan vervullen.</p>	paragraaf 1.2 - 2.1 - 2.2 - 6.1 - 8.2 - 8.5
352	Rijswijk		Lokaal eigendom	<p>Constateerend dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het college de raad heeft verzocht om via moties haar wensen en bedenkingen op de concept Regionale Energiestrategie Rotterdam Den Haag (concept RES) kenbaar te maken, - in de concept RES staat dat in het Klimaatakkoord staat "dat bij toekomstige ontwikkelingen tenminste 50% lokaal eigendom gewenst is." <p>Overwegende dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - lokaal eigendom onontbeerlijk is voor draagvlak voor de energietransitie, - hoe hoger het percentage lokaal eigendom is, des te meer Rijswijkers kunnen meeprofiteren van projecten, - gemeenten vrij zijn invulling te geven aan de landelijke ambitie van 50% lokaal eigendom, <p>Verzoekt het college:</p> <ul style="list-style-type: none"> - duidelijke kaders voor het begrip 'lokaal eigendom' uit te werken, - bij de uitwerking naar de RES 1.0 in te zetten op 50% als ondergrens en te streven naar een zo hoog mogelijk percentage voor lokaal eigendom, - bovengenoemde punten zo snel mogelijk na de raadsvergadering op 6 oktober 2020 in te dienen bij de projectorganisatie RES als wensen en bedenkingen voor de verdere uitwerking van de concept RES naar de RES 1.0, 	Elektriciteit	<p>Het streven van 50% lokaal eigendom in energieprojecten wordt herkend en onderkend in de RES 1.0. Daarbij is tevens de opstelling dat de wijze waarop daar invulling aan gegeven wordt aan gemeenten is en in lokaal beleid en instrumentarium verankerd dient te worden. De RES maar ook het Nationaal Programma RES en Energie Samen bieden handreikingen en faciliteren daar waar nodig.</p>	paragraaf 8.3.4 en specifiek frame 3 en paragraaf 4.2

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
353	Rijswijk		GFT biovergisting	<p>Constaterende dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het college de raad heeft verzocht om via moties haar wensen en bedenkingen op de concept Regionale Energiestrategie Rotterdam Den Haag (concept RES) kenbaar te maken, - alle mogelijke bronnen verkend dienen te worden om de opgave haalbaar te maken - de RES onterecht aangeeft dat biomassa niet aantrekkelijk zou zijn i.v.m. de kleine schaalgrootte <p>Overwegende dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het mogelijk is om GFT afval te gebruiken om via vergisting warmte voor huishoudens op te wekken - de eerste installaties op dat vlak met succes draaien in Rotterdam en binnenkort in Den Haag - Hiermee op wijkniveau energie opgewekt kan worden - Dit de scheiding van GFT afval ten goede kan komen omdat mensen van nabij de vruchten ervan plukken - Dit een positief neveneffect heeft op de kosten voor afvalverwijdering <p>Verzoekt het college:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ervoor te zorgen dat energieopwekking via biovergisting uit GFT een prominente plek krijgt in het warmte transitieplan - bovengenoemd punt zo snel mogelijk na de raadsvergadering op 6 oktober 2020 in te dienen bij de projectorganisatie RES als wensen en bedenkingen voor de verdere uitwerking van de concept RES naar de RES 1.0 	Warmte	Uw verzoek is om in de lokale transitievisie warmte meer aandacht te hebben voor GFT vergisting en de kansen ervan. Het is aan de gemeente om dit op te nemen in uw Transitie Visie Warmte	Paragraaf 3.1
354	Rijswijk		Keuzevrijheid energie RES	<p>Constaterende dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - veel inwoners actief bezig zijn met de komende energietransitie. - veel mensen nog niet weten hoe zij kunnen en zullen bijdragen aan de transitie. - dat er nog altijd grote zorgen, vragen en onzekerheid zijn over de kostenverdeling van de energietransitie <p>In overweging nemende dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - de energietransitie een grote impact gaat hebben op het leven van alle inwoners. - inwoners een eigen bijdrage moeten leveren t.b.v. de transitie - niet iedereen dezelfde bijdrage kan en hoeft te leveren aan de transitie <p>Verzoekt het college:</p> <ul style="list-style-type: none"> - om in te zetten op keuzevrijheid in warmte en energie voor inwoners. Hiermee houdt de RES zelf opties open om in te zetten waar nodig en kunnen inwoners zelf meedenken en kiezen welke vorm hub energietransitie krijgt. Dit ter bevordering van de participatie en acceptatie van de transitie. - om aan te geven hoe de vraag naar energie opgevangen kan worden indien zonne- en windenergie niet kunnen voldoen aan de vraag - om aan te geven welke energiebronnen waar beschikbaar zijn. - bovengenoemde punten zo snel mogelijk na de raadsvergadering op 6 oktober 2020 in te dienen bij de projectorganisatie RES als wensen en bedenkingen voor de verdere uitwerking van de concept RES naar de RES 1.0. 	Communicatie	Dat veel inwoners met de energietransitie bezig zijn of worden betrokken wordt onderschreven. Eerlijke kostenverdeling is eveneens een belangrijk onderwerp. In de RES wordt rechtvaardigheid (het eerlijk verdelen van lusten en lasten) als publiek belang opgenomen. Hoe de gemeente omgaat met het begrip keuzevrijheid is aan de gemeente; de regio treedt niet in de autonomie van de gemeenten hoe ze invulling wilt geven aan het begrip keuzevrijheid. Wel is er ingegaan op alternatieven voor zonne- en windenergie en waar deze beschikbaar zijn.	2.4, 6.1 en 6.2
355	Rijswijk		Mobiliteits aanpassingen	<p>Constaterende dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het college de raad heeft verzocht om via moties haar wensen en bedenkingen op de concept Regionale Energiestrategie Rotterdam Den Haag (concept RES) kenbaar te maken, - alle mogelijke aanpakken en thema's verkend dienen te worden om de opgave haalbaar te maken - de RES zich beperkt tot de gebouwde omgeving en warmtebronnen <p>Overwegende dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het elektrificeren van het vervoer volgens een studie van CE Delft veel haalbaarder is op korte termijn dan het verduurzamen van de gebouwde omgeving - er al steden zijn die hun wagenpark en het OV volledig op waterstof laten rijden - Dit een positief neveneffect heeft op de geluidsoverlast en met name op de luchtkwaliteit in Rijswijk als het vervoer niet meer op benzine rijdt <p>Verzoekt het college:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bij de planvorming het elektrificeren van het eigen wagenpark en het OV op te nemen - Bij de planvorming tevens het stimuleren van het elektrificeren van privé voertuigen mee te nemen - bovengenoemd punt zo snel mogelijk na de raadsvergadering op 6 oktober 2020 in te dienen bij de projectorganisatie RES als wensen en bedenkingen voor de verdere uitwerking van de concept RES naar de RES 1.0, 	Brandstoffen	De MRDH is als vervoersautoriteit samen met de regiogemeenten bezig om acties te formuleren om mobiliteit te verduurzamen. Onderdeel van deze acties is een studie naar de ontwikkeling van duurzame mobiliteit. Wanneer resultaten van deze studie bekend zijn zullen ze worden opgenomen in de RES 1.0.	7.6
356	Rijswijk		Omgevingsmanagement	<p>Constaterende dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het college de raad heeft verzocht om via moties haar wensen en bedenkingen op de concept Regionale Energiestrategie Rotterdam Den Haag (concept RES) kenbaar te maken, - in de concept RES staat dat tot nu toe private partijen hebben meegepraat en -gedacht aan de brede tafels waarna uitwerking puur door overheid is gebeurd / gebeurt aan de bestuurlijke tafels <p>Overwegende dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - lokaal eigendom onontbeerlijk is voor draagvlak voor de energietransitie, - de overheid in deze opgave slechts een regisserende rol heeft en private partijen de verduurzaming zelf moeten vormgeven - eigenaarschap ontstaat door aan de voorkant betrokken te worden en blijven ("alles wat je doet voor mij, zonder mij, doe je tegen mij" – Mahatma Ghandi) <p>Verzoekt het college:</p> <ul style="list-style-type: none"> - een duidelijke strategie voor het omgevingsmanagement met betrekking tot de RES uit te werken, - bij de uitwerking naar de RES 1.0 in te zetten op maximale betrokkenheid van belanghebbenden, - bovengenoemde punten zo snel mogelijk na de raadsvergadering op 6 oktober 2020 in te dienen bij de projectorganisatie RES als wensen en bedenkingen voor de verdere uitwerking van de concept RES naar de RES 1.0, 	Communicatie	Hoe het omgevingsbeleid wordt ingevuld met betrekking tot de RES is een lokale aangelegenheid. We erkennen echter dat het participatie hier in een belangrijke rol speelt. De invulling van lokaal eigendom is een belangrijk middel om draagvlak te borgen. Op dit moment hebben we regionaal geen afspraken gemaakt over de ambitie in percentages. Wel hebben we afgesproken lokaal invulling te geven aan het streven van 50% lokaal eigendom zoals opgenomen in het Klimaatakkoord. Hiervoor is in de RES 1.0 dus aandacht, zie: <kan/zal precies worden ingevuld wanneer RES gereed is>	Geen verwijzing

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
357	Rijswijk		onderzoek gebruik kernenergie/kernfusie in energietransitie	<p>Constateerend dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rijswijk druk bezig is met de energietransitie in samenwerking met de regio, - er een duidelijk overschot is aan warmte, maar een enorm tekort aan elektriciteit, - de vraag naar elektriciteit de komende jaren alleen maar zal toenemen doordat we o.a. "gasloos" bouwen en er meer elektrische auto's rijden, - willen voorkomen dat grote vrije/groene gebieden worden vol gelegd met zonnepanelen, - we windmolens op land zo weinig mogelijk willen toestaan, - we echt alle mogelijkheden tot het opwekken van elektriciteit in overweging moeten nemen als we daadwerkelijk willen toewerken naar een vermindering van CO2 uitstoot. <p>Verzoekt het college:</p> <ul style="list-style-type: none"> - samen met de andere gemeenten te onderzoeken wat de mogelijkheden zijn voor het gebruik van kernenergie/kernfusie binnen de regio om zo te voldoen aan de elektriciteit behoefte en het verminderen van CO2 uitstoot, - voor de definitieve besluitvorming met de bevindingen te komen zodat daadwerkelijk alle opties de revue hebben gepasseerd en we een gedegen en weloverwogen beslissing kunnen maken op dit ingrijpende dossier. 	Algemeen	De mogelijkheid om te kiezen voor kernenergie is in de RES buiten beschouwing gelaten. Op dit moment is er in Nederland geen sprake van uitbreiding van de rol van kernenergie en de discussie hieromtrent is momenteel te weinig concreet om dit als serieuze optie in de RES op te nemen. Het besluit om een kernenergiecentrale te bouwen hangt af van landelijke besluitvorming en indien hier daadwerkelijk toe wordt besloten zal de bouw zeker 10 jaar vergen, en daarmee niet in 2030 gerealiseerd zijn. In de RES-regio Rotterdam Den Haag zijn door de Rijksoverheid geen locaties aangewezen voor de plaatsing van kerncentrales. Dat neemt niet weg dat overige mogelijkheden van duurzame opwek van energie worden meegenomen in de RES 1.0, waarin rekening wordt gehouden met de draagkracht van het landschap.	Paragraaf 1.3
358	Rijswijk		Aandacht voor ongelijkheden binnen Sociale huurwoningen vanwege energietransitie:	<p>Momenteel worden er nieuwe sociale woningen opgeleverd met '0 op de meter' en zijn er ook sociale huurwoningen met een schrikbarende hoge energierekening. Het huren van één van die twee woningen mag niet tot ongelijkheden leiden in financiële situaties. Een vorm van compensatie – betaling vanwege een ingebouwde lage energierekening kan worden ingezet voor het verder omlaag brengen van energie gebruik van de sociale woningen met een hoog energie verbruik. Het doorvoeren van woningverbeteringen en het duurzaam maken gaat hand in hand bij renovatieprojecten. Verbeteringen aan de woning worden soms doorberekend in een huurverhoging. Ook verbeteringen t.b.v. verduurzaming worden soms op die manier in rekening gebracht, "tenslotte gaat de energierekening omlaag" is één van de argumenten. Dit vertoebelt oorzaak en gevolg en kan leiden tot scheve huren. Dit zou ook anders opgelost kunnen worden. Ook hier vragen wij aandacht voor ongelijkheden die kunnen ontstaan. Let op totale woonlasten!!</p> <p>Verzoekt het college:</p> <p>In verdere uitwerkingen acties op te nemen om ongelijkheden binnen sociale huurwoningen te vermijden.</p>	Algemeen	In de uitgangspunten van de RES neemt betaalbaarheid een belangrijke rol in maar ook inclusiviteit. M.n. in de warmtetransitie krijgt dit aandacht door in de ontwikkelde scenario's van de Regionale Structuur Warmte waarin een kostenanalyse is gemaakt. Een deel van de vraag valt onder de verantwoordelijkheid van de gemeenten (immers maken zij de Transitie Visies Warmte en de Uitvoeringsplannen, hierin kan inclusiviteit en betaalbaarheid worden opgenomen). Voor de regio wordt gekeken naar de globale totale maatschappelijke kosten als manier om verschillende oplossingsrichtingen te kunnen vergelijken.	Paragraaf 3.3, paragraaf 6.2, paragraaf 8.2.1, 8.2.3 (o.a. ad. 2 economische analyse) en paragraaf 8.3.4 (frame 2 haalbaarheid en doelbereik)
386	Rijswijk	Reactie inwoner		<p>De doelstelling is duidelijk: "we moeten van het gas af".</p> <p>In het Concept RES wordt aangegeven dat we genoeg warmte in onze regio hebben voor ons gebied. We hoeven geen koude voeten te krijgen. Maar als simpele verbruiker denk ik niet alleen aan warme voeten; hoe krijg ik mijn pannetje aardappelen gaar? Kennelijk moet alles elektrisch worden. Voor een eenvoudige afnemer/verbruiker zal dat betekenen dat mijn 4-pits-gaskomfoor moet verdwijnen en worden vervangen door een elektrisch komfoor. Wie legt er extra bekabeling in mijn woning aan en wie draait er voor al die kosten op? En als iedereen in mijn straat extra elektrische energie gaat afnemen zal de huidige transportkabel niet meer voldoen; gaat Stedin dat oplossen en op wiens kosten? En als het donker wordt en mijn zonnepanelen (en al die andere zonnepanelen in onze regio) uitvallen waarmee kan mijn sobere huis-verlichting, mijn radio, mijn TV, mijn computer en al die andere apparatuur zoals mijn telefooncentrale, mijn huisalarm, mijn elektrische wekker en ga zo maar door dan gevoed worden? Het huidige Concept RES geeft mij op die vragen geen antwoord, wie kan mij wel antwoord geven? Ik ben er nog niet gerust op. Ik wens u veel wijsheid toe bij de vervolgstappen die de regio in de komende jaren zal moeten nemen.</p>		<p>Het geschetste dilemma is herkenbaar en heeft regionaal maar ook landelijk de nodige aandacht. Een deel van uw bedenkingen heeft te maken met het 'aardgasvrij' maken van de gebouwde omgeving. Daarvoor is met name de gemeente aan zet. In die aanpak wordt ook de betaalbaarheid van aanpassingen in de woning zoals elektrisch koken en aanpassingen in de woning onder de aandacht gebracht. De RES doet daarvoor geen uitspraken. De impact van alle maatregelen op het elektriciteitsnet zullen zoals u aangeeft inderdaad groot zijn. De netbeheerder werkt daarom samen met gemeenten en regio's samen om niet noodzakelijke investeringen te voorkomen en het bestaande net zo efficiënt mogelijk te benutten. Het zal uiteindelijk wel nodig zijn dat er investeringen in het elektriciteitsnet plaatsvinden. Echter, dat is niet alleen vanwege meer hernieuwbare elektriciteitsproductie. Ook (nieuwe) gasloze woonwijken en elektrisch rijden betekenen meer ondergrondse kabels en bovengrondse transformatoren. De kosten van netinvesteringen worden in het huidige reguleringsmodel gedragen door de aangeslotenen over een periode van tientallen jaren.</p> <p>Over de financiering van netinvesteringen in Nederland lopen gesprekken met de toezichthouder en de publieke aandeelhouders.</p> <p>In Nederland hebben we een zeer stabiel net, dat willen we ook in de toekomst houden. Netstabiliteit en leveringszekerheid vraagt daarom ook dat we goed kijken naar piek en back-up zodat we de situatie die u omschrijft niet krijgen. In het onderdeel systeemintegratie en elektriciteit wordt hier in de RES 1.0 nader op ingegaan. Hierbij is van belang dat dit ook echt een landelijke en wellicht Europese aanpak vraagt. Ook nu al zijn in Europa alle elektriciteitsnetten verbonden. met als doel: stabiliteit en kosten beheersen.</p>	
387	Rijswijk	Reactie inwoner		<p>Als inwoner van Rijswijk heb ik de RES even bekeken. Het is een hele lappendeken aan maatregelen geworden, met ongewisse uitkomst qua hoeveelheden opwek en in welke mate dit bijdraagt aan de energieopgave. Zoals gezegd is ook wet- en regelgeving nog niet op orde. Er wordt geen aandacht besteed (tenzij ik er overheen heb gelezen) aan verduurzaming van woningen en kantoren, teneinde de energievraag te verkleinen. Hoe doen we dat? Financiering voor verduurzaming van particulier bezit is nog steeds niet geregeld.</p> <p>Verder blijf ik mij verbazen dat er met geen woord gerept wordt over kernenergie. In de landen om ons heen een beproefd concept en tegenwoordig nog minder vervuuld (qua radioactief materiaal) dan vroeger. Een paar kerncentrales neerzetten, zal de puzzel toch een stuk gemakkelijker maken. En van het gas af? In Duitsland gaan ze juist aan het gas. Hoezo Europees afstemmen? Zoals de RES er nu ligt is het een onsamenhangend geheel van probeerseltjes en proefballonnetjes.</p>		<p>In de beschreven wens/bedenking worden diverse aspecten aangehaald die inderdaad van grote invloed zijn op de energietransitie, dank daarvoor. Daarbij is van belang te duiden welke van deze aspecten op gemeentelijk niveau liggen, welke landelijk(internationaal) en welke aspecten onderdeel kunnen zijn van een regionale energiestrategie. Het is helder dat er nu wetgeving is die niet geheel aansluit bij wat er nodig is om de transitie in zijn geheel mogelijk te maken. Waar dat speelt maken we het expliciet in de RES 1.0. Dat gaat tevens over punten die genoemd zijn. Financiering/betalbaarheid voor aanpassingen in woningen is er daar een van maar dat betreft ook wetgeving die gemeenten in staat stelt kosteneffectieve keuzes te maken voor het aardgasvrij maken van woningen. Beide aspecten liggen ter uitvoering op het niveau van gemeenten en de regio ondersteunt daarbij, o.a. met kennisuitwisseling en inzicht in regionale warmtebronnen. Gemeenten zijn ook aan zet als het gaat over besparingen op gebouwniveau en in de wijken. Het belang daarvan is duidelijker in de RES terug te vinden en daarmee wordt aan uw wens tegemoet gekomen. In de RES 1.0 is meer toegelicht over waar de gemeente aan zet is en waar de regio aan zet is. Landelijk is afgesproken dat er in 2030, 35TWh elektriciteit op duurzame wijze wordt opgewekt op land. In de Concept RES maar ook in de RES 1.0 is helder aangegeven welke bijdrage de regio wil leveren om dat ook te halen. In de Concept RES was dat een bandbreedte tussen 2.8 en 3.2 TWh. zo'n 8 a 9% van de landelijke doelstelling. Dat is herbevestigd in de RES 1.0. Voor de warmtetransitie is een dergelijk kwantitatief doel er niet voor regio's. Wel is afgesproken dat er landelijk 1.5 miljoen woningen aardgasvrij moeten zijn in 2030. Zoals gezegd is daar vooral een rol weggelegd voor gemeenten via de warmtetransitievieses. Er zijn naast de wet en regelgeving diverse zaken die aan het Rijk zijn om mee aan de slag te gaan. Dat betreft de keuze om aardgas uit te faseren maar ook het gebruik van Kernenergie. In het Klimaatakkoord is dat nu niet opgenomen en de regio's hebben niet de opdracht daarnaar te kijken. Daarnaast is van belang dat we kijken naar 2030 voor de realisatie. In die resterende ca. 10 jaar is het niet mogelijk kernenergie te ontwikkelen. Het zal dus vooral een rol spelen in de periode tussen 2030 en 2050. Indien er ontwikkelingen in die richting zijn dan nemen we dat mee in een actualisatie van de RES.</p>	

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
388	Rijswijk	<i>Reactie inwoner</i>	BEGIN 1/2-: Betekenis van de RES voor de gemeente De concept-RES is vooral een beschrijving van scenario's voor de verdere uitwerking. Er worden geen nieuwe gerichtpunten en gegevens aangegeven. Kijkt naar wat er in de gemeente Rijswijk allemaal moet gebeuren, maar naar mijn mening helaas niet heel erg veel concrete aanknopingspunten. Dat betekent dat, indien de gemeente Rijswijk met de uitwerking van de eigen plannen op de verdere uitwerking van de RES zou wachten, dit wat verloren tijd is, te meer omdat de concept-RES de bal nu weer terugbij de gemeenten. Zij moeten ten behoeve van RES-1 ten weten hoe ze de energietransitie gaan aanpakken, zodat op de meest meegenomen in de verdere trajecten van de regionale strategie. Mijn aanbeveling is om als gemeente, ongeacht het huiskwerk dat ten behoeve van RES-1 zou moeten worden gedaan, zelf voortvarend aan de slag te gaan, de verdere ontwikkelingen met de RES met belangstelling volgen. Dat geldt temeer omdat er bij de energietransitie zaken moeten worden gedaan met partijen, die er toe doen. Elektriciteitsproductie Een belangrijk landelijk knelpunt is dat veruit de grootste hoeveelheid aan elektriciteit in Nederland wordt opgewekt in gasgestoekte energiecentrales. Aan deze manier van produceren zal een eerste motie komen, zowel om reizen van het gas, als de CO2 uitstoot. In het door het kabinet uitgewerkt klimaatkkoord wordt ervan uitgegaan dat in 2030 70 procent van alle elektriciteit komt uit hernieuwbare bronnen, dat wil zeggen met windturbines op zee en land en met zonnepanelen op daken en in zonneparken. De concept-RES gaat uit van een regionale bijdrage aan de nationale opgave met een bandbreedte van 3,2 – 2,8 TWh aan grootschalige wind- en zonne-energie (tot 2030), dat is tussen de 9 en 8 % van de nationale opgave.	VERVOLG 2/2-: De concept-RES komt voor de uitwerking niet verder dan het noemen van zoekgebieden en de oproep om met, ook kleinschalige, initiatieven te komen. Dat is te weinig om de doelstellingen binnen 10 jaar te halen. Op deze manier gaat iedereen op iedereen wachten, tensel er financieel-economische belangen zijn om te transformeren, zoals in de glasbouw in de zekere zin het geval is. De te verwachten toename van de elektriciteitsbehoefte vraagt naar mijn mening een veel robuustere aanpak, die de grenzen van de regio Rotterdam – Den Haag te boven gaat. Daarbij 2 kan vooral worden geleerd aan innovatieve systemen en zeker ook aan getijdencentrales. Ons land staat daar slecht in beperkte mate voorbeelden van. Maar het kan omvangrijker en innovatiever. Andere landen laten dat zien. De zee bevat een enorme hoeveelheid energie en die is vrijwel constant beschikbaar. Om de kracht van het water om te zetten in elektriciteit zijn overigens niet altijd (stuw)dammen nodig. Op een testveld bij de Schotse Orkney-eilanden wordt bijvoorbeeld gewerkt met grote getijden turbines die getidegolven anderszels water drijven. Daar heb je boven water een heel klein beetje weet van. Dat scheelt weer windmolens op zee. Uiteraard zal in de gemeente stuw moeten ingezet op het vergroten van het oppervlak aan zonnepanelen. Weliswaar is er een regionaal energieakkoord, maar dat gaat primair uit van initiatieven van bewoners en bedrijven. Uit particulier initiatief 'Zon op Rijswijk 2-H Colparat' ontstaan, waarvan de gemeente materieel (dak) meegenomen en financieel meewerkt. Dat is een goede zaak. Maar er is denk ik een grotere slag en actieve benadering nodig vooral ook van grote partijen, zoals woningcorporaties en eigenaren van grote bedrijfspanden met veel dakoppervlak. En om niet te vergeten: de gemeente zal bij het verlenen van omgevingsvergunningen moeten toezien op het effect van het bouwwerk op de zonnepanelen in directe omgeving. Warmtewatervoorziening Voor Rijswijk is de komst van de geplande WarmteInQ/Vaardingen Den Haag (voorheen Lijn door de Midden genoemd) van belang. Hoe effectief die voor Rijswijk is, hangt met name af van hoe de afname van deze restwarmte kan worden georganiseerd. Er moet bovendien massa zijn, anders begint de Gasunie niet aan het operationele aftakken van de hoofdleiding. Voor zover ik weet heeft de leiding een maximaal vermogen van 250 MW. Omgerekend zijn dat ongeveer 150.000 woningen (voor het gehele gebied), maar om daadwerkelijk zoveel woningen te kunnen verwarmen, moeten er wel lokale warmtenetten komen. Daar zal aan gewerkt moeten worden, eventueel in combinatie met geothermiebronnen. In de concept-RES wordt op hoe een en ander moet worden aangepakt niet ingegaan, ook niet wat betreft de gewenste richting. Wel wordt verwacht dat de lokale overheden de uitwerkingen (eind 2021) inleveren, zodat deze in RES-1 en -2 kunnen worden meegenomen. Er wordt overigens helaas niet duidelijk ingegaan op het feit dat de verwarmingsbronnen voor het water overwegend geen schone bronnen zijn en voor een deel op termijn ook zullen moeten worden. De Rotterdamse haven maakt geen onderdeel uit van de concept-RES. Daarmee is in het verband van de voorliggende concept-RES onduidelijk hoe de transitie van de verwarmingsbronnen zal gaan plaatsvinden. Een niet onbelangrijk aandachtspunt is dat het distributiebedrijf, dat wordt ingeschakeld, het monopolie voor de levering heeft. Warmte in gebieden zonder warmtewatervoorziening (als de concept-RES voor een deel van de gemeente kunnen worden ingezet. De andere delen van de gemeente zullen het overgenomen moeten doen met elektrische systemen. Ook hierdoor zal het elektriciteitsgebruik na het betrekken van de 3 gasdistributiebedrijven toenemen. Daar komt bij dat vooral in de oudere woningvoorraad en oudere bedrijfspanden concepten als het gebruiken van elektrische warmtepompen en het "0 op de meter principe" moeilijk of alleen tegen zeer hoge kosten te realiseren zijn. Het op lage temperatuur verwarmen vraagt immers een zeer grondig geïsoleerd pand, vloerverwarming en radiatoren die met lage temperatuur goed kunnen functioneren. In de nieuwbouw en intensieve renovatie kan dat met meet af aan worden meegenomen, maar voor de bestaande voorraad ligt dat echt anders. Dat kan het gevolg hebben dat, als er geen nieuwe slimme en innovatieve alternatieven komen, velen zullen gaan beslissen om als het gas verdwijnt (Daar elektrisch koken) over de stappen op een elektrische CV ketel. Die is heel eenvoudig in te passen, is niet heel erg duur, maar vraagt wel veel stroom. Of die transitie veel duurder gaat worden, dan men nu betaalt, hangt af van het elektriciteitsaantal van de private productie van wind- en zonnepanelen en van de distributiebedrijven. Over het landschap hiervan wordt versnipd dreigt te gaan worden, zou een en ander wel eens overreeds kunnen gaan uitpakken. Maar dat neemt niet weg dat het verstandig is om er rekening mee te houden, dat in de bestaande wat oudere bebouwing om de investeringskosten laag te houden massaal op elektrische CV ketels zal worden omgerekend en dat dit een toename van de elektriciteitsvraag met zich mee zal brengen. Lokale elektriciteitsnet is er zeer waarschijnlijk een grondige update nodig van het stedelijke elektriciteitsnet. De concept-RES doet er melding van dat de knepunten bij wijze van spreken onder schoot zijn, maar wie er nu de regie heeft, anders dan de netwerkbeheerder, en hoe die wordt aangegevoerd is onduidelijk. Voor de gemeente is het van belang proactief te acteren om te voorkomen dat Rijswijk bij de uitvoering achteraan gaat liggen. Groene waterstof en biogas. Ten slotte, ik vind het jammer dat in de concept-RES een afwachtende houding wordt ingenomen ten aanzien van groene waterstof en biogas. Dat is wat onprettig, omdat dit goede alternatieven zijn voor fossiele brandstoffen, bijvoorbeeld ook voor het vrachtwagen. En als tweede voorbeeld: groene waterstof kan in principe, met enige aanpassingen van branders e.d., gebruikmaken van het bestaande gasnet.		In deze inbreng is een brede kijk terug te zien op tal van elementen die een rol spelen in de energieopgave, dank daarvoor. Veel van deze elementen zullen herkenbaar in de RES 1.0 terugkomen. Niet limitatief zal hieronder op enkele elementen worden ingegaan. Het pleidooi om lokaal niet te wachten op de RES wordt herkend en is leidend in de regionale aanpak. De RES versterkt datgene wat er lokaal al gebeurt en biedt inzichten, kennis en gezamenlijke kansen voor versneling/versterking van de aanpak. Innovatie wordt aangehaald, meer specifiek getijdencentrales. De RES kent en horizon tot 2030 en wordt geacht inzicht te geven in die duurzame energiebronnen (elektriciteit) die ook tot die tijd een significante bijdrage kunnen leveren aan de energiedoel van de regio (en Nederland). Innovatie, ook getijdencentrales hebben nog een aanloop nodig om in die scope te kunnen. Neemt niet weg dat als dit een vlucht neemt het in een herijking van de RES meegenomen kan worden. Dat vindt iedere 2 jaar plaats. Zon op daken zal ook in de RES 1.0, conform de geuite wens een grote factor zijn in de regionale aanpak. Daarbij is een belangrijke rol weggelegd voor gemeenten. Die bieden de randvoorwaarden voor een stevige aanpak, de regio kan daarbij ondersteunen in b.v. kennisdeling en ondersteuning bij processen die bovengemeentelijk zijn en met stakeholders die ook in andere gemeenten een rol hebben zoals de koepels van woningbouwcorporaties. De geuite wens om de warmtevoorziening via o.a. de Warmtelijn verder te brengen staat stevig in de RES 1.0. Daarbij wordt terecht onderkend dat voor een soepele realisatie de randvoorwaarden er nog niet allemaal zijn. Het gaat dan om aanwezigheidsbevoegdheden voor gemeenten maar ook om goede wettelijke basis om te kunnen omgaan met monopolysituaties. In de RES 1.0 wordt daarbij nadrukkelijk geothermie én restwarmte benoemd als belangrijke pijlers voor de warmtetransitie. De afstemming tussen de RES en het Rotterdamse havengebied krijgt steeds meer vorm doordat er ook een energiestrategie voor het havencluster moet komen. Die strategie gaat ook over de verduurzaming van bronnen en inzet van waterstof in de procesindustrie. Daarop kan de RES inspelen met regionale aanpak. Ook wordt de relatie tussen warmteopties in woningen en kosten nader geduid. Hoe daarmee wordt omgegaan krijgt met name vorm in de warmte transitievisies die gemeenten maken. Dat gaat dan ook over isolatie, aanpassingen in de installatie en financiering daarvan. Tot slot wordt de positie van biogas en groene waterstof aangehaald. In de RES 1.0 is opnieuw onderzoek gedaan naar de mogelijke kansen van beide gassen in de gebouwde omgeving. Dat heeft niet geleid tot een wettelijk ander regionaal standpunt. De toepassingen buiten de gebouwde omgeving, zoals zwaar transport en procesindustrie zijn veel aannemelijker op de korte en middellange termijn.	
389	Rijswijk	<i>Reactie inwoner</i>		N.a.v. de bekendmaking m.b.t. bovenstaand onderwerp in 'Groot Rijswijk', dd. 3/9 stuur ik u hierbij mijn input. Gelet op de datum hoop ik dat deze informatie toch nog meegenomen kan worden. Een opvallend (positief) punt in de bijbehorende stukken vond ik dat er gekozen wordt voor een aanpak die (o.a.) past bij de inwoners. Omdat niet iedere inwoner hetzelfde is betekent dit in mijn ogen dat we t.z.t. een keuze kunnen maken uit een aantal energiebronnen. Kijkend naar de huidige ontwikkelingen m.b.t. warmtenetten in bijv. Amsterdam (Sluisbuurt/Bijlmer) heeft dit grote voordelen; inwoners gaan soepeler mee in de plannen en gemeenten zijn minder tijd/energie kwijt aan lobby/rechtszaken. Het resultaat: een snellere transitie naar een schonere energievoorziening. Lang verhaal kort: leg straks niet 1 oplossing op aan ons als inwoner. Alvast bedankt en succes met dit lastige onderwerp		Hartelijk dank voor uw standpunt. In de RES 1.0 wordt m.n. vanuit de inhoudelijke mogelijkheden naar de i.c. warmteopties gekeken. Dat resulteert erin dat gemeenten inzicht krijgen in de kansen die er zijn buiten de gemeentegrenzen en daarmee kunnen werken aan goed, passende aanpakken voor het verduurzamen van de warmtevraag van woningen. Daarbij is de gemeentelijke aanpak bepalend en kosten voor de inwoners/huiseigenaren spelen een belangrijke rol. Daarbij is het streven om die optie aan te kunnen bieden die zowel bijdragen aan de CO2-doelen als betaalbaar zijn. Daarbij kan het zijn dat er soms verschillende keuzes te maken zijn en soms zullen die keuzes beperkter zijn.	
134	Rotterdam		Participatie	Voor realisatie van de gezamenlijke doelen in de regionale energiestrategie is draagvlak zeer belangrijk. Wij hechten dan ook veel waarde aan zorgvuldig opgezette en goede participatietrajecten voor alle projecten binnen de energietransitie. Wij verwachten dat dit in de RES 1.0 stevig tot uitdrukking komt.	Communicatie	De regio onderschrijft het belang van participatie bij het creëren van draagvlak. In de RES 1.0 zal nadrukkelijk aandacht worden besteed aan verschillende doelgroepen, verschillende niveaus van participatie en de mogelijkheden dit te stimuleren. Daarmee is communicatie en participatie primair aan gemeenten. De regio kan daarbij een faciliterende rol spelen.	paragraaf 2.3, 7.1, 8.1, verder verwerken in hele document
135	Rotterdam		Zon op gevels en op/langs infrastructuur:	Rotterdam ziet voor de toepassing van zon op gevels en zon op/langs infrastructuur een grotere rol weggelegd dan nu wordt voorzien in de Concept RES. Rotterdam is hier een groot pleitbezorger van omdat we de potentie van deze bronnen nodig hebben om uiteindelijk te kunnen voldoen aan de verwachte elektriciteitsvraag in 2050. Daarnaast maken deze toepassingen slim gebruik van de schaarse ruimte in onze stedelijke omgeving wat nodig is om ruimtelijke kwaliteit te kunnen blijven waarborgen.	Elektriciteit	De regio onderschrijft de opvatting dat zon langs infrastructuur een belangrijke rol moet innemen en daarom brengen wij dit in de RES 1.0 maximaal tot uitdrukking. Tevens benoemen wij ook de kansen voor wind langs infrastructuur. Wel moet rekening gehouden worden met het feit dat we voor de uitvoering van zon en wind langs infrastructuur afhankelijk zijn van andere partijen, zoals bijvoorbeeld Rijkswaterstaat. Daarnaast zullen we structureel monitoren welke technieken ver genoeg zijn om een significante rol te spelen in het energiesysteem. Zodra technieken - zoals zon op gevels - ver genoeg zijn, nemen we ze mee in de tweejaarlijkse actualisatie van de RES.	Paragraaf 8.3
136	Rotterdam		Duinen Hoek van Holland geen geschikte locatie voor windturbines:	Wij zien windturbines in de duinen als onwenselijk. In de Concept RES is bij Hoek van Holland een zoekgebied voor windenergie opgenomen. Voor een deel van dat zoekgebied zien wij potentie voor windturbines (langs de strekdám), maar de duinen bij Hoek van Holland vinden we ongeschikt als locatie voor het plaatsen van windturbines. We verzoeken u de duinlocatie uit het zoekgebied te schrappen.	Elektriciteit	We zien potentie voor het ontwikkelen van windenergie in Hoek van Holland. Het zoekgebied wordt in de RES 1.0 breed aangegeven. Binnen het brede zoekgebied zal in het proces dat volgt op de vaststelling van de RES 1.0 door de gemeente nauwkeurig in beeld worden gebracht welke locaties daarvoor het meest geschikt zijn. In dat zoekproces toetsen we ook nadrukkelijk aan ecologische randvoorwaarden. Duingebieden vinden we geen geschikte locaties voor windmolens. We delen dus uw opvatting dat windmolens in het duningebied bij Hoek van Holland onwenselijk zouden zijn.	Paragraaf 7.3 en Paragraaf 8.3
137	Rotterdam		Kleinschalige windmolens op bedrijventerreinen:	Naast het zoeken naar nieuwe locaties voor windparken maken ook roperwing en wind op industrieterreinen een belangrijk onderdeel uit van het realiseren van de ambities voor de regio. Voor individuele windmolens zijn de Rotterdamse industrieterreinen ook potentiegebied. In het traject naar de RES 1.0 moet er ook aandacht komen voor ondersteuning van ondernemers om kleinschalige windmolens te realiseren.	Elektriciteit	In het Energieperspectief 2050 is repowering meegenomen. Ook in de verhaallijn bedrijventerreinen is in de concept RES-rekening gehouden met energieopwekking, al is dat regionaal beperkt tot zonne-energie. Dat neemt niet weg dat er lokaal breder gekeken kan worden en windmolens tevens inpasbaar zijn. Het realiseren van kleine windmolens is op dit moment nog geen onderdeel van de scope van de RES-aanpak maar kan dat zeker zijn in de gemeentelijke aanpak. Productie die daaruit voortkomt telt mee in de regionale ambitie en monitoring. Indien daarin ontwikkelingen zijn, zowel in techniek als kansen voor grootschalige toepassing nemen we dat mee in de tweejaarlijkse actualisatie van de RES.	Paragraaf 8.3
138	Rotterdam		Relatie met verduurzaming van de haven:	Rotterdam ziet het echter als gemiste kans dat het havenindustriële complex buiten de reikwijdte van de RES valt, aangezien daar de grootste uitdaging in onze regio ligt om te vergroenen. In de uitwerking van de RES 1.0 zien we graag de relatie met de verduurzamingsopgave van het havenindustriële complex terugkomen.	Algemeen	Bij de totstandkoming van de opdracht van de RES is expliciet gekozen om de energievraag-kant van het HIC buiten beschouwing te laten (1. Vanwege disproporionele omvang, 2. Vanwege eigen aanpak/proces aan de klimaatafel Industrie en de te vormen Cluster energiestrategie (CES). Wel is afgesproken om de uitwerking van energie en de regionale meerwaarde mee te nemen in de RES, dat wordt o.a. op de thema's warmte en brandstoffen expliciet en intensief gedaan.	Bijv. paragraaf 3.3, paragraaf 5.1, paragraaf 8.2.2 en paragraaf 8.4
139	Rotterdam		Rekening houden met vogeltrek:	Wij vragen de vogeltrek en andere milieuspecten zo vroeg als mogelijk mee te wegen bij het aanwijzen van windlocaties in de zoekgebieden. Daarnaast willen wij dat er in het traject naar de RES 1.0 onderzoek wordt of er aangesloten kan worden bij initiatieven die aanravingen tussen vogels en windmolens tijdens de vogeltrek proberen te voorkomen.	Elektriciteit	In de RES 1.0 (en daarna) zullen we bij de concretisering van de zoekgebieden vogeltrek en andere milieuspecten nadrukkelijk meewegen, zodat bij de uitwerking per gebied een integrale afweging kan worden gemaakt waar alle betrokken partijen, technische inzichten en initiatieven worden meegenomen.	Paragraaf 8.3
140	Rotterdam		Concreet uitwerken hoe restwarmte in de regio te benutten:	De restwarmte die wij in Rotterdam ter beschikking hebben moet zo goed en snel mogelijk in de rest van de regio ingezet kunnen worden. Vanuit de gemeente Rotterdam vinden wij het belangrijk dat er samenhang komt tussen de bestaande en toekomstige transportleidingen in de regio en dat er afspraken gemaakt worden hoe we hierin met elkaar samenwerken.	Warmte	In de RES 1.0 zal het gebruik van restwarmte een belangrijke plek innemen. Uiteindelijk is het wel aan gemeenten zelf om te bepalen op welke manier en wanneer ze deze restwarmte gaan benutten. Alle gemeenten in de regio zijn meegenomen bij de onderzoeken die nu in het kader van de RES 1.0 plaatsvinden naar de kansen van bovengemeentelijke warmte-uitwisseling. In het onderzoek worden de bestaande leidingen als uitgangspunt genomen, waarbij restwarmte uit de haven naast aardwarmte de belangrijkste bron is. Ondanks de overschakeling van de industrie naar duurzame bronnen zal in de industrie veel warmte vrij blijven komen. Om goed zicht te hebben op de beschikbaarheid van restwarmte op de lange termijn wordt nu verder onderzoek gedaan. Op basis van de resultaten zullen de cijfers over de beschikbaarheid richting RES 2.0 worden geactualiseerd.	Paragraaf 3 - 8.2 - 8.5

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
141	Rotterdam		Geen biomassa in de RES	Voor ons vormen de Rotterdamse visie duurzame biomassa en het SER-advies "biomassa in balans" het vertrekpunt om de inzet van biomassa in de RES te beschrijven. Vanuit de visie en het advies wordt de voorkeur gegeven aan het benutten van (duurzame) biomassa als grondstof in plaats van brandstof. We zien dat uitgangspunt graag vertaald in de RES 1.0.	Brandstoffen	Wij onderschrijven de uitgangspunten van het Duurzaamheidskader Biograndstoffen gezien deze voortbouwt op het SER-advies 'Biomassa in Balans', waarbij biomassa zoveel mogelijk wordt ingezet voor een hoogwaardige toepassing (als biograndstof) en niet/ zo min mogelijk als laagwaardige toepassing, zoals het verbranden van hout voor de opwekking van elektriciteit en warmte.	5.2
142	Rotterdam		Kansen voor Rotterdam als waterstofhub:	Door de sterke uitgangspunten van de Rotterdamse haven met onder meer de huidige energiestromen en de ervaring met de productie van waterstof, het werk dat is verricht in het kader van het Rotterdams Klimaatakkoord en de samenwerking met het Havenbedrijf en andere regionale partijen, is Rotterdam goed gepositioneerd om een zeer sterke waterstofhub te worden in Noordwest-Europa. Wij vertalen deze ambitie graag naar de RES 1.0.	Brandstoffen	Het Havengebied maakt formeel geen onderdeel uit van de RES, maar is voor de ontwikkelingen rondom waterstof wel degelijk relevant. We zullen deze kansen prominenter naar voren laten komen in de RES 1.0.	5.1, uitgebreider omschreven in 8.4
143	Rotterdam		Een definiëring van groengas:	De Concept RES beschrijft de inzet van groengas als duurzame transitiebrandstof. Wij werken in het traject naar de RES 1.0 graag samen aan een verdere definiëring van groengas, waarbij we ingegaan op de vervaardiging, gebruik van natuurlijke bronnen en de (indirecte) uitstoot van koolstofdioxide.	Brandstoffen	De zorgen over de duurzaamheid van de bronnen voor biomassa zijn terecht. De Rijksoverheid werkt hierom met een duurzaamheidskader voor de inzet van biomassa. Zij hanteren hierbij de volgende inzet: Het kabinet kiest voor een verantwoorde inzet van biograndstoffen met een voortvarende aanpak voor tijdige afbouw van de stimulering van laagwaardige toepassingen zoals het verbranden van hout voor de opwekking van elektriciteit en warmte, met een focus op toepassing in sectoren waar op middellange termijn geen alternatieven beschikbaar zijn zoals lucht- en scheepvaart, en voor opschaling van hoogwaardige toepassingen zoals de chemie. In de RES 1.0 zullen we aansluiten bij deze definitie.	5.2
144	Rotterdam		Aandacht voor biodiversiteit:	Gelet op de afnemende biodiversiteit, vragen we aandacht voor de ambitie om met beleidskeuzes in de RES biodiversiteit niet te verstoren en waar mogelijk te verbeteren.	Algemeen	De regio herkent en onderkent het belang van biodiversiteit in de energietransitie. Het maakt onderdeel uit van een scala aan aspecten die een rol kunnen spelen bij energieprojecten. Bij de ontwikkeling van (schone) energieprojecten moet biodiversiteit vanzelfsprekend een rol spelen en onderdeel vormen van de zorgvuldige afwegingen die gemeenten maken rond projecten. Het is uiteindelijk aan gemeenten zelf te bepalen in welke mate dat wordt gedaan.	Paragraaf 7.3.5 (frame 1), paragraaf 8.3.4 (frame 1)
145	Rotterdam		Positieve neveneffecten van de energietransitie:	De reductie van de CO ₂ -uitstoot is het voornaamste doel van de energietransitie. Deze en onder andere fijnstofreductie hebben ook aanzienlijk positieve gezondheidseffecten. Daarnaast kan er met de energietransitie ook bijgedragen worden aan het terugdringen van energiearmoede wanneer er gewaakt wordt over de betaalbaarheid. Naast de opgave en de stappen in de energietransitie die worden voorgesteld in de RES, zouden ook positieve neveneffecten sterker benadrukt moeten worden.	Algemeen	Wij zijn het met u eens dat de reductie van CO ₂ -uitstoot en fijnstof positieve gezondheidseffecten kent, dit vormt de basis van de transitie die we doornemen. In de Concept-RES kwam dit aan bod in algemene bewoordingen. In de RES 1.0 zullen we nadrukkelijker aandacht besteden aan de positieve neveneffecten van de energietransitie.	Paragraaf 2.1
146	Rotterdam		Aandacht voor hittestress en koeling:	Vanwege klimaatverandering wordt ingeschat dat de vraag naar koeling (explosief) zal toenemen wat een groot effect kan hebben op (o.a.) de behoefte aan schoon opgewekte elektriciteit. Wij vinden dat hittestress en koeling een prominenter rol moet krijgen in het hoofdstuk Warmte van de RES 1.0.	Algemeen	Koeling is een onderbelicht onderwerp in de RES, terecht dat u dit onderwerp aankaart. We zetten dit onderwerp op de agenda voor de RES 2.0. Hittestress is overigens voor een groot deel een lokale aangelegenheid, met de eigen ruimtelijke inrichting (meer groen minder stenen/asfalt) kan de stad hitte-eiland - effecten fors verminderen. Ook de bouw van woningen en de aanleg van groene daken verminderen de hittestress in de stad.	Geen verwijzing.
29	Schiedam	Ruimtelijke implicaties		De ruimtelijke implicaties van een duurzame energievoorziening zijn terecht benadrukt in de concept RES. Echter ontbreekt het op lokaal niveau vaak aan specifieke kennis om in samenwerking met stedenbouwkundigen, planologen en landschapsarchitecten, de inpassing van deze systemen verder te kunnen concretiseren. Het regionale samenwerkingsverband kan worden versterkt door bijvoorbeeld een specialistengroep te organiseren die de gemeenten uit deze regio kan ondersteunen bij het maken van de juiste keuzes.	Algemeen	Om de RES verder te ontwikkelen is het belangrijk dat eenieder in staat is zijn/haar bijdragen te leveren. Daar waar de regio kan ondersteunen, kunnen we onderzoeken of deze ondersteuning geboden kan worden. We staan met elkaar voor deze opgave. Suggesties als deze, die toezien op de realisatiefase na vaststellen van de RES 1.0, kunnen onderdeel worden van een uitvoeringsstrategie. Deze zal na vaststelling van de RES 1.0 nader worden uitgewerkt.	Paragraaf 1.2, paragraaf 4.3, paragraaf 6.2
30	Schiedam	Duurzame alternatieven & ecologische implicaties		De waardevolste energiebronnen en -dragers in een duurzaam energiesysteem zijn degene met de meeste opbrengst i.c.m. de minste negatieve consequenties voor mens en milieu. Echter zijn er verschillende nieuwe alternatieven waarbij vraagtekens worden gezet m.b.t. de ecologische voetafdruk. Het is zaak om hier een beter beeld van te krijgen, alvorens een gedegen afweging kan worden gemaakt betreft hoe en in welke mate de nieuwe technieken in de regio kunnen worden geïmplementeerd. Enkele voorbeelden zijn: Groengas: de biomassa benodigd voor groengas kan worden verkregen vanuit diverse bronnen. In de position paper brandstoffen wordt bijvoorbeeld Kroos, maaiel en bagger genoemd als nieuwe potentiële bron. Voor een provincie waar de natuur al flink onder druk staat, roept dit de volgende vragen op. Wat is het effect van systematische onttrekking van organisch materiaal op een toechalps ecosysteem? Bestaat het risico dat de ecosystemen en biodiversiteit in de regio hiermee nog verder onder druk komen te staan? Welke bronnen van biomassa zijn het minst schadelijk voor mens en milieu, en welke het meest? Geothermie en WKO systemen: bij het aanleggen van bodemenergiesystemen kan bodemverontreiniging, die diepere water vervoerende lagen infiltreren die voor drinkwatervoorziening worden gebruikt. Bij geothermie en gesloten energiesystemen worden er chemische additieven gebruikt die kunnen gaan lekken, aldus Drinkwaterplatform. De gemeente Schiedam vraagt aandacht voor de Structuurvisie Ondergrond (STRONG) en de aanvallende Strategische Voorwaarden (ASVs) waar de drinkwatersector en de provincies momenteel aan werken. Water-, golf- en getijdenergie: zijn voorbeelden van alternatieve manieren van energie opwekking die onuitputtelijk zijn en waarbij geen schadelijke stoffen vrijkomen. Wel dient rekening gehouden te worden met het leven onderwater bij het implementeren van dit soort technieken. In de concept RES lijkt energie uit waterkracht vooralsnog geen rol te spelen. Gezien de potentie van wateren en waterwegen in de regio is dit een gemiste kans, daarom pleit Schiedam voor een haalbaarheidsstudie van deze bron in aanloop naar een RES 2.0. Het is duidelijk dat middelen, kennis en kunde bij menig gemeente ontbreken om meer inzicht te krijgen in bovengenoemde kwesties. Desalniettemin is diepere kennis over de nieuwe alternatieven van essentieel belang. Zo vergroten we de kans dat de keuzes die we nu maken voor de toekomst, in de toekomst de juiste keuzes blijken te zijn. Transparante onderzoeks- en communicatiemethoden betreffende de voor- en nadelen van alternatieve energiebronnen en -dragers, gebaseerd op feiten en niet op belangen, kan tevens het draagvlak voor de echt duurzame oplossingen vergroten.	Algemeen	In de RES wordt van energiebronnen gebruik gemaakt van die bronnen die voldoende 'volwassen' zijn en opschaalbaar zijn. E.e.a. bezien vanuit de regionale beschikbaarheid daarvan. De beoogde mix van die bronnen is in het Energieperspectief 2050 weergegeven en is nog altijd de onderlegger onder de regionale aanpak. Deze aanpak is gebaseerd op feitelijke informatie en analyse, niet o.b.v. meningen. Innovaties van nu kunnen in de toekomst breed toepasbaar zijn. Die informatie is echter pas beschikbaar als dat moment er is en dat is niet nu. Daarom zullen bepaalde keuzes minder succesvol blijken dan andere en dat vraagt om aanpassingsvermogen en tevens inzet op die aspecten die nu met een voldoende mate van zekerheid gerealiseerd kunnen worden. Iedere 2 jaar wordt de RES herijkt en is er een natuurlijk momentum om die innovaties die er klaar voor zijn een grote(re) rol te geven in de strategie.	Geen specifieke locatie in de tekst, is verweven. O.a. paragraaf 5.3, paragraaf 8.4
31	Schiedam	Gedrag		Gezien de vaak paradoxale vraagstukken inherent aan het gebruik van energie (in welke vorm dan ook), lijkt energiebesparing misschien wel de meest effectieve oplossing om klimaatverandering tegen te gaan. Energiebesparing wordt volgens de concept RES nagenoeg uitsluitend gerealiseerd door isolatie van gebouwen. Alhoewel het belang van goede isolatie evident is, valt minstens een vergelijkbare besparing te behalen met kleine aanpassingen in het dagelijks gedrag. Hier staat in de concept RES weinig tot niks over geschreven. Derhalve pleit Schiedam ervoor dat de component 'gedrag' meer aandacht verdient in de RES 1.0. Momenteel ontstaan er nieuwe initiatieven, zoals www.iedereendoetwat.nl van de RVO, die op duurzaam gedrag aansturen. Door deze initiatieven regionaal en lokaal meer te stimuleren blijft het duurzame energievraagstuk niet alleen een technische aangelegenheid, maar is het ook een collectieve missie voor een beter en gezonder leven waar iedereen aan kan bijdragen.	Algemeen	Gedrag is, naast isolatie, inderdaad een component met invloed op de energievraag. De RES regio is hierbij echter niet het juiste schaalniveau om deze gedragsbeïnvloeding te realiseren. Wij zien dit meer als een taak van de nationale overheid of van lokale campagnes. Aangezien het effect van gedragsaanpakken nog ongewis is, is hier in de RES geen expliciete rekening mee gehouden.	Geen verwijzing.
32	Schiedam	Kaarten		De kaarten in de concept RES zijn aan de kleine kant en vaak niet duidelijk uit te lezen. Waar het gebiedsontwikkelingen betreft acht Schiedam het wenselijk om in de RES 1.0 met grotere en gedetailleerdere kaarten te werken die meer tot de verbeelding spreken.	Communicatie	Dank voor de input. Leesbaarheid en aantrekkelijkheid heeft een belangrijke rol gespeeld in het (doelgroepgericht) schrijven en opmaken van het product RES 1.0. Het blijft echter wel een omvangrijk en complex product met een samenvatting, in de RES 1.0 hebben we meer aandacht voor de leesbaarheid van het gehele stuk, inclusief de kaarten. Met zowel detaillering als de omvang is rekening gehouden.	In (opmaak) document verweven. High res figuren.
33	Schiedam	Leesbaarheid		Momenteel vertoont de concept RES veel tekstuele herhalingen die de leesbaarheid van het document niet ten goede komen. Het participatieproces kan belemmert worden wanneer de inhoud van de RES te uitgebreid staat beschreven. Voor een pakkende RES 1.0 vraagt Schiedam aandacht voor een bondigere beschrijving van de strategie.	Communicatie	Dank voor de input. Leesbaarheid en aantrekkelijkheid heeft een belangrijke rol gespeeld in het (doelgroepgericht) schrijven en opmaken van het product RES 1.0. Het blijft echter wel een omvangrijk en complex product met een samenvatting.	In (opmaak) document verweven

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
34	Schiedam	Omrekenstabellen/voorbeelden		Er komen veel energetische termen aan bod in de concept RES, omrekenstabellen en concrete voorbeelden (bijv. in aantal woningen) kunnen van pas komen bij een beter begrip van de omvang van de energietransitie.	Communicatie	Dank voor de input. Leesbaarheid en aantrekkelijkheid heeft een belangrijke rol gespeeld in het (doelgroepgericht) schrijven en opmaken van het product RES 1.0. Het blijft echter wel een omvangrijk en complex product met een samenvatting.	In document verwerken o.a. tabel in paragraaf 2.1, in 2.2.2. aantal woningen/elektriciteit, paragraaf 3.1 warmte, begrippenlijst
226	Schiedam	<i>Inleiding op alle wensen en bedenkingen van Schiedam (filter op Schiedam om deze te zien)</i>		Onderdeel zijnde van de energieregio Rotterdam Den Haag wil Schiedam haar verantwoordelijkheid nemen bij het verwezenlijken van de regionale energiestrategie. Ongeacht het feit dat iedere gemeente de transitie op eigen bodem zelf vorm moet geven, wordt het belang van regionale samenwerking erkent en benadrukt. Niet in de laatste plaats omdat wederzijdse afhankelijkheid een essentiële factor blijkt te zijn voor een succesvolle realisatie van een betaalbare, betrouwbare, veilige en schone energievoorziening voor iedereen. Daarnaast spelen er tal van andere beleidsprocessen en uitdagingen in de samenleving waar de energietransitie integraal mee kan worden vervlochten. Dat is dan ook de reden dat de gemeente Schiedam tot de onderstaande zienswijze op de concept RES is gekomen.	Algemeen	Dank voor uw reactie. De balans tussen regionale samenwerking en lokale autonomie is inderdaad een continu 'spel' waar we met elkaar aandacht aan (moeten blijven) geven. Het is goed te lezen dat u daar actief aan deelneemt; het RES-proces is een nauwe samenwerking.	Geen verwijzing.
227	Schiedam	227+228+229 hoort bij elkaar		De gemeente Schiedam onderschrijft de volgende uitgangspunten van de RES: a. Elektriciteit i. Het behalen van de doelstelling om 40% van het geschikte dakoppervlak te voorzien van zon- en/of windinstallaties per 2030.	Elektriciteit	Fijn dat de gemeente Schiedam het uitgangspunt het benutten van 40% van de geschikte daken onderschrijft en zien uit naar de aanpak die uw gemeente kiest. De regio biedt desgevraagd ondersteuning in data, monitoring en vooral kennisdeling.	Paragraaf 8.3 bevat informatie over zon in het stedelijk gebied
228	Schiedam	227+228+229 hoort bij elkaar		De gemeente Schiedam onderschrijft de volgende uitgangspunten van de RES: a. Elektriciteit ii. Het bewerkstelligen van minstens 50% lokaal eigendom bij grootschalige zonne- en windenergie projecten.	Elektriciteit	Dit heeft in de RES 1.0 meer aandacht gekregen dan in de concept RES: Dit aspect wordt in nauwe samenhang gezien met overige vormen van participatie. Het NP RES ontwikkeld hiervoor handreikingen en de participatiecoalitie is beschikbaar om gemeenten en lokale coöperaties te ondersteunen. Dit, en de vertaling naar omgevingsbeleid, is een lokale aangelegenheid, waarbij de genoemde handreikingen kunnen helpen.	Paragraaf 8.3.4 (frame 3, draagvlak)
229	Schiedam	227+228+229 hoort bij elkaar		De gemeente Schiedam onderschrijft de volgende uitgangspunten van de RES: a. Elektriciteit iii. Bij het verwezenlijken van gebiedsontwikkelingen, overeenkomstig de aangewezen zoekgebieden A4 en A20 uit de concept RES, de energietransitie doelstellingen mee te nemen in het afwegingskader.	Elektriciteit	De regio spreekt steun en waardering uit voor uw standpunt dat u de energiedoelstellingen t.a.v. de zoekgebieden A4 en A20 meeneemt in uw afwegingen, en zo bijdraagt aan de regionale doelstellingen. In de periode na de RES 1.0 wordt ingezet op gebiedsprocessen om de beoogde ontwikkelingen in te gaan vullen.	Paragraaf 7.3, paragraaf 8.3
230	Schiedam	230+231+232+233 hoort bij elkaar		De gemeente Schiedam onderschrijft de volgende uitgangspunten van de RES: b. Warmte i. Het inzetten op gebruik van aard- en restwarmte voor het verwarmen van woningen, gezien de regionale potentie die deze energiebron te bieden heeft.	Warmte	Hartelijk dank voor die notie	Nvt
231	Schiedam	230+231+232+233 hoort bij elkaar		De gemeente Schiedam onderschrijft de volgende uitgangspunten van de RES: b. Warmte ii. Middels de Transitievisie Warmte de benodigde warmtevraag van Schiedam, nu en in de toekomst, in kaart te brengen en kenbaar te maken voor concretisering van de lokale en regionale warmte-infrastructuur.	Warmte	Voor de totstandkoming van de RSW maken we zoveel mogelijk gebruik van de informatie uit de gemeentelijke TVW's. In veel gevallen is deze echter nog niet gereed. De RSW kan derhalve ook gebruikt worden voor het opstellen en/of aanscherpen van de TVW.	Paragraaf 3.1
232	Schiedam	230+231+232+233 hoort bij elkaar		De gemeente Schiedam onderschrijft de volgende uitgangspunten van de RES: b. Warmte iii. Erop toezien dat de bron van restwarmte uit deze regio geen fossiele oorsprong zal hebben per 2050, meegerekend het Haven Industrieel Complex.	Warmte	Hartelijk dank voor die notie, die in lijn licht met uitgangspunt zoals opgenomen in het regionale Energieperspectief 2050.	Paragraaf 8.2
233	Schiedam	230+231+232+233 hoort bij elkaar		De gemeente Schiedam onderschrijft de volgende uitgangspunten van de RES: b. Warmte iv. De randvoorwaarden voor het realiseren van een warmte-infrastructuur verder helpen ontwikkelen.	Warmte	Hartelijk voor die nota en als partner van de RES is Schiedam hier van harte voor uitgenodigd.	Nvt
234	Schiedam			De gemeente Schiedam onderschrijft de volgende uitgangspunten van de RES: b. Communicatie i. Schiedam een actieve rol wenst te spelen in het communicatie- en kennisdelingsproces.	Communicatie	Dank voor deze inbreng. Schiedam is actief betrokken in de communicatiewerkgroep	Geen verwijzing
235	Schiedam	<i>Nawoord op alle wensen en bedenkingen van Schiedam (filter op Schiedam om deze te zien)</i>		Schiedam hoopt met deze zienswijze, waarin onze intenties worden benadrukt en aandachtspunten meegegeven, een nieuwe impuls te bieden ter verrijking van de concept RES tot een volwaardige en breed gedragen RES 1.0. Als afsluitende opmerking wil Schiedam het volgende delen. Gezien de beperkte capaciteit voor grootschalige windprojecten in de stad, realiseren we ons dat daarmee de druk op andere gemeenten, die ruimtelijk gezien meer mogelijkheden hebben, groter wordt. Voor deze gemeenten willen we onze waardering uitspreken, want het is goed mogelijk dat Schiedam in de toekomst een beroep moet doen op duurzame elektriciteit die elders wordt opgewekt. Tegelijkertijd zien we mogelijkheden om de potentie die de stad wel te bieden heeft optimaal te benutten, zodat ook Schiedam een waardige bijdrage kan leveren aan de energetische opgave van de regio, het land en de wereld.	Elektriciteit	Als regio zoeken we naar de manier waarop we met elkaar kunnen bijdragen aan de realisatie van de nationale doelstelling van 3,2 - 2,8 TWh. En spreekt steun en waardering uit voor de ambitie van de gemeente Schiedam om haar bijdrage daaraan naar vermogen te leveren.	N.v.t.
111	Vlaardingen		Biomassa in Vlaardingen RES	Verzoekt het college: In de lokale uitwerking van de RES in Vlaardingen een uiterste inspanning te leveren om geen verder gebruik te maken van houtige biomassa.	Warmte	De RES regio initieert geen warmteprojecten. De verantwoordelijkheid voor goedkeuring van projecten ligt bij de gemeentelijke overheden. In de RES schetst de regio de mogelijkheden voor een regionaal warmtesysteem. Het verstoken van houtige biomassa is geen onderdeel van het onderzoek dat hiervoor in uitvoering is. Op nationaal niveau is ook aandacht voor de inzet van houtige biomassa voor warmteprojecten. Het kabinet kiest voor een verantwoorde inzet van biogrondstoffen met een voortvarende aanpak voor tijdige afbouw van de stimulerende laagwaardige toepassingen zoals het verbranden van hout voor de opwekking van elektriciteit en warmte (https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/10/16/duurzaamheidskader-biogrondstoffen).	Paragraaf 1.3 - 3.1
112	Vlaardingen		Biomassa binnen RES	Verzoekt het college: Als gesprekspartner en mede-ontwikkelaar van de RES Rotterdam-Den Haag zich in te zetten om geen ruimte te bieden aan nieuwe initiatieven op het gebied van houtige biomassa;	Warmte	Ik verwijz u graag naar het antwoord op de voorgaande wens en bedenking van uw raad. Voor de volledigheid is het antwoord hier nogmaals opgenomen. De RES regio initieert geen warmteprojecten. De verantwoordelijkheid voor goedkeuring van projecten ligt bij de gemeentelijke overheden. In de RES schetst de regio de mogelijkheden voor een regionaal warmtesysteem. Het verstoken van houtige biomassa is geen onderdeel van het onderzoek dat hiervoor in uitvoering is. Op nationaal niveau is ook aandacht voor de inzet van houtige biomassa voor warmteprojecten. Het kabinet kiest voor een verantwoorde inzet van biogrondstoffen met een voortvarende aanpak voor tijdige afbouw van de stimulerende laagwaardige toepassingen zoals het verbranden van hout voor de opwekking van elektriciteit en warmte (https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/10/16/duurzaamheidskader-biogrondstoffen).	Paragraaf 3.1

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
113	Vlaardingen		Extra windmolen in plaats van zonnepanelen RES	Verzoek het college: Als gesprekspartner en mede-ontwikkelaar van de RES Rotterdam – Den Haag zich uit te spreken dat het wenselijk is in te zetten op een windmolen op een nader te bepalen locatie binnen de gemeente Vlaardingen, in plaats van het aanleggen van een zonnepanelen in een groenstrook langs de A20 in Vlaardingen.	Elektriciteit	Indien er locaties zijn die vanuit de gemeente voorkeur hebben kunnen deze altijd worden ingebracht binnen het RES proces en dragen daarmee bij aan de opgave die er gezamenlijk is. In de RES 1.0 wordt voor zover dat mogelijk is invulling gegeven aan technische specifieke zoekgebieden voor wind- en zonnepanelen. Deze aanpak is in de eerste plaats gericht op die situaties waarbij de ruimtelijke kwaliteit niet te zeer te lijden heeft onder de energieopwekking (draagkracht van het landschap). In tweede instantie gaat het om realiseerbaarheid in de zin van tijdsduurloopt, businesscase, netwerk en belemmeringen in b.v. ecologie of van juridische aard. Bij alternatieve invulling of nieuwe projecten, al dan niet ter vervanging zullen bovengenoemde criteria ook van belang zijn. Er staat de gemeente echter niets in de weg dit te onderzoeken en de regio ondersteunt dit graag met kennis en informatie.	Paragraaf 8.3
114	Vlaardingen		Er warmpjes bij zitten	Verzoek het college: Te inventariseren welke kansen nu benut kunnen worden om in de toekomst eventueel zo eenvoudig mogelijk aan te kunnen sluiten op de warmtenetten om op deze manier de energietransitie vorm te geven.	Warmte	In onderzoek naar benodigde instrumenten wordt gekeken naar wat er nodig is om de transitievorm te geven. Er wordt niet op uitvoeringsniveau onderzocht hoe de fysieke aansluitingen eenvoudiger gemaakt kunnen worden.	Juridisch rapport sturingsinstrument en publieke belangen - Juridische analyse Warmtewet 2.0
115	Vlaardingen		Energiebesparing RES	Verzoek het college om: Regionaal aan te dringen om naast de vele mogelijkheden in de regio Rotterdam-Den Haag voor hernieuwbare energie, ook de potentiële energiebesparingen te onderzoeken en in kaart te brengen, en deze op te nemen in een volgende RES.	Algemeen	We merken een gedeelde behoefte om besparing steviger te verankeren binnen de RES. Dat is begrijpelijk, we erkennen dat het een belangrijk onderwerp is. In het traject van de 2.0 zal ingegaan worden op de rol die de regio hierbinnen kan vervullen en bekijken we welke invulling besparing binnen de RES krijgt. In het Energieperspectief en de (concept) RES wordt uitgegaan van een minimale mate van isolatie van gebouwen (minimaal label C). In de berekeningen rondom het thema Warmte is dit het uitgangspunt. Isolatie is dan ook stap 1 in de RES aanpak. Dit levert een energiebesparing op van circa 25%. In de RES 1.0 is hier verder onderzoek opgenomen. De isolatie-aanpak is primair een lokale aangelegenheid. Regionale samenwerking vindt plaats o.a. via Provincie Z-H en bijv. de regionale energieloketten. In de informatieplicht is opgenomen dat locaties die meer dan 50.000 kWh en/of 25.000 m3 gas per jaar gebruiken alle erkende maatregelen moeten nemen. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de handhaving. Naar verwachting moeten alle labelplichtige gebouwen in 2030 beschikken over een A-label. Dat leidt tot een aanzienlijke energiebesparing. Daarbij is afstemming/inspanning nodig om tot een adequate borging van b.v. informatieplicht en controle van energielabels te komen.	Paragraaf 2.4, paragraaf 4.1, paragraaf 6.1 en paragraaf 8.2.1
116	Vlaardingen		Rol participatie binnen de RES Rotterdam-Den Haag	verzoek het college: Een uitgebreide inventarisatie te maken van burgerparticipatie in de Regionale Energiestrategieën en, aan de hand van de hieruit voortvloeiende best practices, bewonersparticipatie bij de RES 1.0 actief te stimuleren; Een participatieplan Regionale Energie Strategie, waarin ook de totstandkoming van de warmtevisie per wijk wordt meegenomen, en deze tijdig ter consultatie aan de raad voor te leggen; De Regionale Energie Strategie 1.0 in een vroegtijdig stadium te bespreken met inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties.	Communicatie	Antwoord bestaat uit meerdere onderdelen: 1) NPRES heeft een inventarisatie van burgerparticipatie in de Regionale Energiestrategie (dat is buiten scope van RES R DH), relevante best practices uit andere regio's worden gedeeld. 2) Het participatieplan RES R DH omvat niet de warmtevisie per wijk omdat dit volgens afspraak een aangelegenheid is van de gemeenten zelf (die dit zelf met de raden bespreken), 3) het bespreken van de RES 1.0 met inwoners, bedrijven, maatschappelijke organisaties is volgens afspraak een aangelegenheid van de gemeenten zelf, de regio ondersteunt de gemeenten met algemene kennis/communicatie op gebied van participatie. De voorbeelden van hoe de gemeenten dit doen worden onderling gedeeld.	paragraaf 2.3, 7.1, 8.1, verder verwerken in hele document
117	Vlaardingen		Haalbaar en betaalbaar RES	Verzoek het college: Als gesprekspartner en mede-ontwikkelaar van de RES Rotterdam – Den Haag te pleiten voor de betaalbaarheid van de energietransitie voor inwoners, om er voor te zorgen dat hoge investeringen voor inwoners worden voorkomen.	Algemeen	Betaalbaarheid van de transitie betreft meerdere aspecten. Het kan gaan om de transitie als geheel, de kosten en daarmee ook de toegankelijkheid voor inwoners, voor bedrijven, de netbeheerder en de publieke organisatie. In de RES wordt inzicht gegeven in deze aspecten. Niet overal kan dat al even concreet, veel in de transitie die we nog voor de boeg hebben is namelijk nog onbekend. Binnen het thema Warmte vormt betaalbaarheid een van de belangrijkste waarden waarnaar is gekeken. Er wordt onderzocht welke instrumenten nodig zijn om de betaalbaarheid van de transitie te borgen. Kostenverdeling is op dit moment nog niet aan de orde. Wel wordt gekeken naar de totale maatschappelijke kosten en de verdeling over de keten, echter is dit algemeen van aard en bedoeld om een vergelijking tussen alternatieven te kunnen maken.	Paragraaf 2.4, 8.2.3 en paragraaf 8.2.4
52	Wassenaar		Maak beter inzichtelijk wat de huidige en toekomstige energieverbruiken zijn.	In de Concept-RES zijn de huidige en te verwachten toekomstige energieverbruiken van verschillende energiedragers, zoals warmte en elektriciteit, aangegeven. De totstandkoming hiervan is echter onvoldoende toegelicht en onderbouwd. Voor een goed overzicht van het energiesysteem zal het goed zijn om de huidige en toekomstige energieverbruiken van zowel elke energiedrager als het gehele energiesysteem, inclusief de netwerken en infrastructuur, toe te lichten en te onderbouwen. Ook zal het helpen als de wijze waarop 27% warmtebesparing wordt behaald concreet wordt aangegeven. Zet daarbij in op een helder en technologie-neutraal handelingsperspectief, zoals "op basis van alle verduurzamingsmaatregelen die zich binnen 5 of 10 jaar terugverdienen". Hierbij vragen wij overigens speciale aandacht voor de (on)mogelijkheid van kostenneutrale isolatie bij monumenten en overige lastig te isoleren gebouwen.	Warmte	De onderbouwing van de inschatting van de toekomstige energieverbruiken in de concept RES (het Energieperspectief 2050) is terug te vinden in het Energieperspectief zelf (zie www.resrotterdamdenhaag.nl). In de RES 1.0 zal het toekomstig energieverbruik worden geactualiseerd op basis van de laatste kennis. Hierbij zal duidelijk worden aangegeven waar de toekomstige vraagcijfers op zijn gebaseerd, en worden verwezen naar de bronnen van deze informatie. In elke volgende versie van de RES zal de nieuwste kennis over deze gegevens worden opgenomen. Om nog specifiek terug te komen op uw vraag over de besparing op de warmtevisie: in de regio Rotterdam Den Haag is in het Energieperspectief 2050 de ambitie uitgesproken dat woningen in de regio geïsoleerd moeten worden. Minimaal naar label C, maar als beter mogelijk is, of de verwarmingstechniek dit vereist, dan kan zwaarder worden geïsoleerd. CE Delft heeft berekend wat het uitvoeren van deze ambitie betekent voor de warmtevisie. Een isolatie naar label C is technisch haalbaar. Bij het opstellen van de ambitie is niet gekeken naar de financiering van deze oplossing. Dit laatste is een terecht punt van aandacht, wat in de Transitievisie warmte, en in de nationale maatregelen, aandacht verdient, maar ook aandacht heeft. Uiteindelijk is betaalbaarheid een randvoorwaarde van de energietransitie, en als zodanig ook opgenomen in de RES. Daar waar isolatiemaatregelen nog niet lonen, zal gekeken moeten worden hoe deze, eventueel met hulp van landelijke regelingen, toch lonend gemaakt kunnen worden	Paragraaf 1.3 - 2.2 - 3.2 - 8.2. Randvoorwaarden: 2.4
53	Wassenaar		Maak inzichtelijk hoe het toekomstige energiesysteem eruit ziet in zowel opwekking, opslag als afname rekening houdend met dag- en nachtritmes en seizoenverschillen.	Het huidige energiesysteem bestaat uit een vraag gestuurd systeem. De productie wordt aangepast naar de energievraag die er op dat moment is. Hernieuwbare energieproductie is alleen beschikbaar wanneer de zon schijnt of wanneer het waait in geval van zonne- en windenergie. Dit is een aanbod gedreven energiesysteem. In dit hernieuwbare energiesysteem sluiten aanbod en verbruik niet op elkaar aan. Voor een goed werkend en toekomstbestendig energiesysteem zal verder uitgewerkt en toegelicht moeten worden hoe dit aanbod gestuurde systeem goed en betrouwbaar functioneert. In de RES 1.0 zal inzichtelijk gemaakt moeten worden: 1) of het technisch mogelijk is om vraag en aanbod van duurzame energie op jaarbasis in balans te krijgen, en 2) hoe het toekomstig systeem eruit zal zien met hernieuwbare opwekking, opslag en afzet van energie.	Systeemanalyse	Op hoofdlijnen is er inzicht in de vraag en aanbod van energie in deze regio en de verwachte ontwikkeling van de vraag hiernaar. De systeemstudie ZH geven aan de hand van vier scenario's inzicht in de systeemeffecten van de transitie. Deze uitkomsten zijn meegenomen in de RES 1.0. Dit zijn algemene bevindingen, en zijn geen aanvullende berekeningen uitgevoerd. In algemene - kwalitatieve - termen zal worden gekeken wat er nodig is voor een betrouwbaar, toekomstbestendig en efficiënt energiesysteem. Belangrijk is ook te beseffen dat niet de RES verantwoordelijk is voor het balanceren van het energiesysteem, zo is wettelijk geregeld dat voor elektriciteit die taak bij de netbeheerders ligt. Wel zal de RES aangeven welke leidende principes van belang zijn, hierbij is ook aandacht voor de disbalans tussen vraag en aanbod.	1.3 en 6.1
54	Wassenaar		Zonne-energie: Werk de zoeklocaties uit met lokaal voldoende draagkracht.	Het aanpakken van kansrijke zoeklocaties, die vanuit landschappelijke en ruimtelijke inpassing mogelijk zijn, levert meer op dan inzetten op zoeklocaties met een lage draagkracht. De draagkracht vanuit landschappelijke waarden en ruimtelijke inpassing voor grootschalige zonssystemen in open velden of in natuur is in Wassenaar gering. In de Wassenaar Structuurvisie 2025 is derhalve aangegeven dat er geen ruimte is voor grootschalige zonopwekking (zonneweides) en windmolens. Uit een informatiebijeenkomst met Wassenaar betrokkenen is naar voren gekomen dat de draagkracht voor grootschalige zonssystemen op daken, infrastructuur en parkeerplaatsen wordt herkend.	Elektriciteit	In de RES 1.0 wordt voor zover dat mogelijk is invulling gegeven aan technische specifieke zoekgebieden voor wind- en zonnepanelen. Deze aanpak is in de eerste plaats gericht op die situaties waarbij de ruimtelijke kwaliteit niet te zeer te lijden heeft onder de energieopwekking (draagkracht van het landschap). Draagkracht kan bijvoorbeeld ook groter worden door een combinatie van functies (zon op daken of op overkappingen van parkeerplaatsen). In tweede instantie gaat het om realiseerbaarheid in de zin van tijdsduurloopt, businesscase, netwerk en belemmeringen in bijv. ecologie of van juridische aard. De zoeklocaties worden lokaal verder onderzocht en getoetst op deze punten, waarbij ook de onderwerpen participatie en draagvlak belangrijk zijn. Deze filters kunnen ertoe leiden dat voor de periode tot 2030 realisatie niet wenselijk of niet haalbaar is, maar ook het tegenovergestelde kan het geval zijn. Het realiseren van de regionale ambitie vraagt daarna een inspanning om daar waar nodig draagvlak te versterken en niet de opgave door te schuiven of aan anderen te laten.	Komt op meerdere plekken terug, toelichting vooral in paragraaf 8.3. Daarnaast ook genoemd in paragraaf 2.1, 2.2, 4.1, 4.2, en 7.3.

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
55	Wassenaar		Windenergie: Laat voldoende ruimte voor de lokale eisen en wensen voor uitwerking van de zoeklocaties.	De Wassenaarse Structuurvisie 2025 geeft aan dat er geen ruimte is voor windmolens in het buitengebied. Wassenaar geeft de voorkeur aan inpassing van energieopwekking met behoud van de culturele en landschappelijke waarden. Met name in haar buitengebieden. Uit de inpassingsinventarisatie binnen de RES naar mogelijke locaties voor windturbines binnen de zoeklocaties in de gemeente Wassenaar, is naar voren gekomen dat er nauwelijks locaties geschikt zijn voor windenergie. Mede door deze beperkte ruimte is er in de gemeente Wassenaar gering draagvlak voor windenergie. Een zoeklocatie zonder lokale randvoorwaarden is niet wenselijk.	Elektriciteit	In de RES 1.0 wordt voor zover dat mogelijk is invulling gegeven aan techniek-specifieke zoekgebieden voor wind- en zonnenergie. Deze aanpak is in de eerste plaats gericht op die situaties waarbij de ruimtelijke kwaliteit niet te zeer te lijden heeft onder de energieopwekking (draagkracht van het landschap). Draagkracht kan bijvoorbeeld ook groter worden door een combinatie van functies (zon op daken of op overkappingen van parkeerplaatsen). In tweede instantie gaat het om realiseerbaarheid in de zin van tijdshorizont, businesscase, netwerk en belemmeringen in bijv. ecologie of van juridische aard. De zoeklocaties worden lokaal verder onderzocht en getoetst op deze punten, waarbij ook de onderwerpen participatie en draagvlak belangrijk zijn. Deze filters kunnen ertoe leiden dat voor de periode tot 2030 realisatie niet wenselijk of niet haalbaar is, maar ook het tegenovergestelde kan het geval zijn. Het realiseren van de regionale ambitie vraagt daarna een inspanning om daar waar nodig draagvlak te versterken en niet de opgave door te schuiven of aan anderen te laten.	Komt op meerdere plekken terug, toelichting vooral in paragraaf 8.3. Daarnaast ook genoemd in paragraaf 2.1, 2.2, 4.1, 4.2, en 7.3.
56	Wassenaar		Maak een bijgewerkt Energieperspectief 2050	De ontwikkelingen op het gebied van hernieuwbare energie gaan zeer snel en de kans is groot dat uitgangspunten snel achterhaald zijn. Het Energieperspectief 2050 is bij de vaststelling van de RES 1.0 alweer 2 jaar oud. In dat kader kan de regio de suggestie doen om naast de uitvoerbare stappen voor 2030 ook enkele pilots voor te stellen, die van betekenis kunnen zijn na 2030. De actualisatie van de RES in een versie 2.0 en verder vereist tevens dat de langetermijnvisie in de vorm van het Energieperspectief om de twee jaar wordt geactualiseerd.	Algemeen	Innovatie speelt een belangrijke rol in de regio en m.n. in de energietransitie. Dar geldt voor de periode tot 2030 maar nog meer voor de periode daarna. Dat wordt ook onderkend in de RES. Daarom lopen er twee sporen. Enerzijds wordt ingezet op wat (qua technieken) nu al kan om dicht bij de doelstelling te komen en anderzijds wordt steeds inzicht verkregen in welke technieken zich lenen voor opschaling. Betaalbaar, betrouwbaar, veilig en schoon zijn daarbij belangrijke criteria. Die kennis ontwikkelen we in de RES niet zelf maar benutten we vanuit de aangesloten partijen. Bijv. rond waterstof wordt de aansluiting met de partijen in de Economic Board Zuid-Holland, taskforce Energie (o.a. TUDelft, Innovation Quarter, Havenbedrijf en Stedin) onderhouden om laatste inzichten mee te kunnen nemen. Per uitvoeringslijn wordt aandacht gegeven aan innovatie. Pilots kunnen zeker batig zijn om ervaringen op te doen met nieuwe technieken.	Geen specifieke locatie in de tekst, is verweven. O.a. paragraaf 5.3, paragraaf 8.4, Economic Board Zuid-Holland: paragraaf 7.6
57	Wassenaar		Benoem expliciet andere opwekkingstechnologieën in relatie tot de huidige keuzes:	Hoewel de RES 1.0 zich met name richt op een haalbare energiestrategie voor 2030 ligt de focus wel degelijk op een energieneutrale samenleving in 2050. In de RES 1.0 zal meer aandacht besteed moeten worden aan andere technieken zoals (Thorium-) kernenergie, waterstofproductie en de toepassing hiervan en innovaties die ook na 2030 interessant worden en kunnen bijdragen aan de einddoelstelling voor 100% hernieuwbare energieopwekking. De focus ligt nu alleen op zon- en windenergie.	Algemeen	De RES 1.0 legt de nadruk op de ontwikkelingsmogelijkheden die er vandaag de dag zijn en waarbij opschaling mogelijk is op grote schaal. Die opgave ligt er vanuit het Klimaatakkoord. Realisatie dient voor 2030 gereed te zijn en vergunningen zullen daarom in 2025 moeten zijn afgegeven. In die tijdshorizon kunnen dus enkel beproefde technieken een betekenisvolle rol spelen. Daarnaast wordt nadrukkelijk de horizon 2050 in beeld gehouden. Nieuwe technieken, maar ook ontwikkelingen zoals kernenergie of thorium worden nauwlettend gevolgd om wanneer daartoe aanleiding is deze op te nemen in de regionale aanpak en de energiemix. Daarvoor dient ook de tweejaarlijkse herziening van de RES. Voor wat betreft kernenergie ligt het primaat, zowel voor onderzoek als t.b.v. realisatie niet op regionaal niveau. Waterstof en groengas kennen een positie in de RES. De achtergrondnotitie Brandstoffen is met de RES 1.0 geactualiseerd.	Geen specifieke locatie in de tekst, is verweven. O.a. paragraaf 5.3, paragraaf 8.4
58	Wassenaar		Stem de uitwerking van de toekomstige warmtevoorziening af in de gemeentelijke Transitievisie Warmte en in de RES.	De energievraag van de gebouwde omgeving zal duidelijker worden in de Transitievisie Warmte die elke gemeente voor einde 2021 gaat opleveren. Dan wordt duidelijk wat de energievraag is en welke techniek de voorkeur heeft. Anderzijds biedt de RES een kader waarbij de lokale warmte-invoulling concreter kan worden uitgewerkt. Dit vergt goede afstemming tussen beide trajecten. In de huidige planning wordt de Transitievisie Warmte later opgeleverd dan de RES 1.0. Derhalve dient geborgd te worden dat afwijkingen als gevolg van de vastgestelde Transitievisie Warmte in de RES 2.0 opgenomen kunnen worden.	Warmte	Het klopt dat er een goede afstemming benodigd is tussen de RES en de Transitievisie Warmte (TVW). De TVW en RES worden dan ook zo goed mogelijk in samenhang met elkaar opgesteld. Tijdens het maken van RES 1.0 nemen we de uitkomsten mee van de TVW die gemeenten gereed hebben. Wanneer uit de regionale analyse andere uitkomsten naar voren komen dan gaan we met elkaar kijken wat de meest gewenste warmte aanpak is. Uiteindelijk ligt de autonomie bij de gemeenten: zij besluiten over de warmtetechnieken in hun gemeente. Wanneer door de tijd heen gemeenten hun TVW gereed hebben zal deze meegenomen worden in volgende analyses (in de RES 2.0 e.v.). Tegelijkertijd kunnen gemeenten de onderzoeksresultaten uit de RES ook benutten voor de totstandkoming van hun TVW.	Paragraaf 2.2 - 2.3 - 3
59	Wassenaar		Maak de rol van hernieuwbare brandstoffen (waterstof en groen gas) duidelijk, zowel in kwaliteit als in kwantiteit.	Over productie en gebruik van hernieuwbare gassen is veel onbekend. Hierdoor is er geen beeld of dit noodzakelijk gaat worden in de toekomst en hoeveel opwek hiervoor nodig zal zijn. Wij achten het wenselijk dat de RES 1.0 duidelijker aangeeft waarvoor deze hernieuwbare gassen worden gebruikt (= kwalitatief), hoeveel hiervan beschikbaar (=kwantitatief) is en welke eisen dit stelt aan het totale energiesysteem.	Brandstoffen	De RES 1.0 legt de exacte rol van hernieuwbare brandstoffen onzekerheid bestaat, maar op basis van de momenteel beschikbare toekomstscenario's is er een onderbouwde inschatting gemaakt. In de RES wordt hier zowel kwalitatief (ladder van inzet op p33 in deel A) als kwantitatief (deel B p26-28) inzicht in geboden. Inschattingen voor de toekomst blijven echter altijd een mate van onzekerheid houden. De effecten van de energietransitie, en het gebruik van andere energiedragers op het volledige energiesysteem wordt in de RES 1.0 kwalitatief in beeld gebracht.	Kwaliteit: 5.3, kwantiteit: 8.4
60	Wassenaar		Communiqueer en maak inzichtelijk wat bewoners en ondernemers kunnen doen en verwachten in het kader van de RES, voor nu en in de toekomst.	De gemeenten hebben vanuit de regionale samenwerking de taak om de lokale inwoners en ondernemers te betrekken. De regio kan hierin een belangrijk toevoeging doen door helder aan te geven welk handelingsperspectief bewoners en ondernemers nu en in de toekomst hebben. Hierin zijn we het eens met de regionaal vastgestelde eisen aan de communicatie(middelen) om begrijpelijk, laagdrempelig en doelgroepgericht te zijn. Dit neemt onder andere het gedragswetenschappelijke inzicht mee dat bij omgevings- en milieu gerelateerde vraagstukken, mensen zich minder laten leiden door kosten-batenanalyses, feiten en argumenten en meer door normen, waarden en gevoelens. Daarom staan we ook achter de aanpak om de draagkracht van het landschap als voorwaarde te verbinden aan de RES. We rekenen op de inzet van de RES om dezelfde boodschap aan alle inwoners in de regio goed te communiceren. Tegelijkertijd zijn wij niet de enige regio die voor deze uitdaging staat. Daarom stellen wij voor ook het Rijk aan te schrijven op hun verantwoordelijkheid voor heldere en eenduidige communicatie van alle rijksdiensten ten aanzien van de energietransitie.	Communicatie	Dank voor de input. De regio communiceert in principe niet rechtstreeks met inwoners, dat is voorbehouden aan de gemeenten. Echter in de communicatie, met secundair de doelgroep inwoners, dragen wij eenduidig deze boodschap uit. Ook in contact met Nationaal Programma RES/Rijk wordt u verzoek naar eenduidigheid nagestreefd. Tegelijkertijd blijft het omvangrijke en complexe materie die veelal nog een vertaalslag nodig heeft door de gemeenten indien gebruikt voor inwonerscommunicatie. De Regio onderschrijft het belang van eenduidige communicatie over alle overheidslagen heen.	geen verwijzing nodig
61	Wassenaar		Maak een helder kosten-baten kompas om de energietransitie betaalbaar te houden.	In de Concept-RES wordt geen aandacht besteed aan de kosten en baten van het CO2-neutraal maken van de samenleving. Wij achten het van belang om inzichtelijk te maken wat de kosten en baten zijn voor de transitie naar het toekomstige CCH-neutraal energiesysteem. Communicatie naar inwoners over de kosten en baten is belangrijk. Dit voorkomt onverwachte verrassingen achteraf en het eventueel verliezen van draagvlak voor de energietransitie.	Algemeen	Betaalbaarheid van de transitie betreft meerdere aspecten. Het kan gaan om de transitie als geheel, de kosten voor inwoners, voor bedrijven in het bijzonder, de netbeheerder en de publieke organisatie. In de RES wordt inzicht gegeven in deze aspecten. Niet overal kan dat al even concreet, veel in de transitie die we nog voor de boeg hebben is namelijk nog onbekend. Wel wordt bij warmte onderzocht wat belangrijke instrumenten zijn om die betaalbaarheid te borgen.	Paragraaf 2.4 en paragraaf 8.2.4
236	Wassenaar	<i>Inleiding op wensen en bedenkingen van Wassenaar (filter op Wassenaar om deze te zien)</i>		Als eerste onderschrijven wij graag de meerwaarde van Wassenaar voor de regio. Wassenaar kenmerkt zich door een rijke geschiedenis waarbij architectonische en stedenbouwkundige elementen, (groen)structuren en recreatieve waarden haar identiteit bepalen. Naast een kwalitatief hoogwaardige openbare ruimte en een woonklimaat met goede voorzieningen, draagt Wassenaar bij aan een internationaal vestigingsklimaat. Ook de toeristische aantrekkingskracht van Wassenaar is groot. Onze nadrukkelijke wens is om deze waarden, die soms al eeuwenlang aanwezig zijn, ook voor toekomstige generaties zoveel mogelijk duurzaam te behouden. Naast de opgave om deze waarden te respecteren c.q. te behouden, dan wel te versterken, werken wij hard aan de opgave voor verduurzaming en het grootschalig opwekken van hernieuwbare energie. Ook Wassenaar wil in 2050 CO2 neutraal zijn. De gemeente is d.m.v. afspraken in het Klimaatakkoord geïmmiteerd aan het opstellen van de RES met de regionale partners. De regionale ambitie om te streven naar een samenleving met een betaalbare, betrouwbare en schone energievoorziening voor iedereen ondersteunen wij van harte. Vanuit deze constructieve opstelling hebben wij in reactie op het Energieperspectief 2050 al een motie ingediend met 6 aandachtspunten.	Algemeen	Dank voor uw reactie, u streeft een mooie ambitie na om Wassenaar in 2050 CO2-neutraal te willen zijn. Fijn om te horen dat u de regionale ambitie ondersteunt en constructief bijdraagt aan de opgave. We onderkennen uw constructieve houding en zien uit naar de verdere toekomstige samenwerking!	Geen verwijzing.
326	Westland			Eén fractie geeft expliciet aan de inhoud van de concept RES niet te steunen. De fractie betoogt dat het voorliggende concept voor het overgrote deel gebaseerd is op aannames van enkele jaren terug en dat de omstandigheden (Corona, lage olie- en gasprijzen, andere kijk op klimaat) geheel zijn gewijzigd. Daarom kunnen zij zich niet vinden in de voorliggende inhoud. Zij bevelen aan het hele stuk terug te nemen en te actualiseren.	Algemeen	Dank voor uw bedenking. De RES 1.0 is een actualisatie van de concept RES. Daarnaast is het proces zo ingericht dat de RES elke twee jaar wordt geactualiseerd, om nieuwe inzichten zodoende te kunnen meenemen.	Geen verwijzing.

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
327	Westland			De andere fracties hebben allereerst een aantal opmerkingen over de randvoorwaarden. Veel aandacht is er voor de betaalbaarheid en de acceptatie van de energietransitie. Dit zijn absolute randvoorwaarden en zouden als zodanig in de RES moeten worden opgenomen. Door meerdere fracties wordt aandacht gevraagd voor andere randvoorwaarden die de energietransitie niet moeten tegenwerken. Een concreet voorbeeld hiervan voor Westland is de ODE die veel tuinders weer doet overstappen naar WKK's. Hoewel belastingmaatregelen (ODE) geen onderdeel zijn van de RES, geven de fracties aan dat in de RES wel rekenschap gegeven moet worden van belastingeffecten op de energietransitie. Zowel de kansen als de bedreigingen. Verder moet er meer aandacht komen voor participatie, burgers moeten in staat worden gesteld mee te praten over belangrijke beslissingen.	Algemeen	Een algemene inventarisatie van de randvoorwaarden die nodig zijn voor de realisatie van de energietransitie, geldt breed. Eventueel wordt dit ook opgenomen in een risicoparagraaf. Voor wat betreft uitvoeringslijn Warmte; de benodigde randvoorwaarden zijn onderdeel van het RSW traject. Hierin komt ook naar voren welke onwenselijk zijn voor de transitie. De ODE-belastingmaatregelen kunnen eventueel wel worden benoemd en worden opgenomen in een lobby. Voor wat betreft de participatie, inwonersparticipatie wordt volgens afspraak niet door de regio uitgevoerd maar is in eerste instantie een aangelegenheid van de gemeenten zelf. De regio faciliteert/stimuleert voornamelijk met kennisoverdracht en breed bruikbare producten. Participatie op bestuurlijk vlak wordt wel door de RES georganiseerd, zie de bijeenkomsten en webinars die hebben plaatsgevonden.	Paragraaf 2.4, paragraaf 2.3, paragraaf 2.4, paragraaf 3.3, paragraaf 7.1, figuur 8.1, paragraaf 8.2.4
328	Westland			Dan een aantal andere elementen. Het belang van besparen mag meer benadrukt worden. Net als de mogelijkheden van concrete toepassingen en maatregelen en het benutten van koppelkansen. Zo wordt gewezen op de mogelijkheid van een snellere energietransitie van oude wijken die langs nieuwbouwwijken liggen waar een duurzame warmte infrastructuur wordt aangelegd. Over het algemeen vraagt de raad aandacht voor de koppeling van de regionale strategie met de lokale plannen.	Algemeen	Dank voor uw onderschrijving. Energiebesparing en koppelkansen hebben onze aandacht. De koppelkansen op lokaal niveau zullen op gemeentelijk niveau uitgewerkt moeten worden. Zo zal in de WTV de afweging worden gemaakt waar de eerste wijken van aardgas gaan en met welke oplossing. Deze keuze zal plaatsvinden op basis van de lokale ontwikkelingen en koppelkansen. Energiebesparing speelt een belangrijke rol. Dat zal ook in de RES 1.0 nadrukkelijker benoemd worden.	Paragraaf 3.2, paragraaf 6.1, paragraaf 7.3.4, paragraaf 7.3.5, paragraaf 8.2.1
329	Westland			Wat betreft de alternatieven voor aardgas het volgende. In onze raad staat een meerderheid sceptisch tegenover het standpunt dat aardgas uitgefaseerd moet worden. Men is van mening dat aardgas ook in de toekomst een belangrijke rol zal blijven vervullen. Een meerderheid wil dan ook niet inzetten op volledig aardgasvrij. Er wordt ook op gewezen dat nog niet alle toekomstige technieken in beeld zijn. Twee grote fracties vragen nadrukkelijk de optie kernenergie niet uit te sluiten in de RES.	Brandstoffen	De regio gaat uit van een betaalbare, betrouwbare, veilige en schone energievoorziening voor iedereen in de regio Rotterdam Den Haag in 2050. Uiteindelijk is het aan de gemeente hoe zij invulling geven aan hun ondertekening van het klimaatakkoord, waar het doel is om in 2050 een aardgasvrije gebouwde omgeving hebben. Dit doet de gemeente in hun TVW. In de RES wordt aangegeven welke rol bovenregionale warmtebronnen kunnen hebben in de lokale transitie naar een aardgasvrije gebouwde omgeving. De mogelijkheid om te kiezen voor kernenergie is in de RES buiten beschouwing gelaten. Het besluit om een kernenergiecentrale te bouwen hangt af van landelijke besluitvorming. In de RES regio RDH zijn door de Rijksoverheid geen locaties aangewezen voor de plaatsing van Kerncentrales. Zelfs als hier daadwerkelijk toe wordt besloten zal de bouw zeker 10 jaar vergen, en daarmee niet in 2030 (=focus RES) gerealiseerd zijn.	2.2.1
330	Westland			Wat betreft de inzet op zon ziet een meerderheid van de raad wel mogelijkheden voor zon op daken, met name op bedrijventerreinen. Zonneweides worden echter niet als kans gezien. Er is weinig onbenutte ruimte in Westland en de ruimte die er is kan beter voor andere voorzieningen worden gebruikt. Ook is een meerderheid in de raad tegen de plaatsing van windmolens in Westland, ook niet aan de randen.	Elektriciteit	In de RES 1.0 is de inzet van zon op daken, en bedrijfsgebouwen nadrukkelijk voorzien. Daarnaast worden er diverse verhaallijnen uitgelicht waarin inzicht wordt gegeven in type landschappen en in welke mate deze zich lenen voor energieopwekking. In de RES 1.0 wordt voor zover dat mogelijk is invulling gegeven aan techniek-specifieke zoekgebieden voor wind- en zonenergie. Deze aanpak is in de eerste plaats gericht op die situaties waarbij de ruimtelijke kwaliteit niet te zeer te lijden heeft onder de energieopwekking (draagkracht van het landschap). In tweede instantie gaat het om realiseerbaarheid in de zin van tijdsduurloop, businesscase, netwerk en belemmeringen in b.v. ecologie of van juridische aard. Deze filters kunnen ertoe leiden dat voor de periode tot 2030 realisatie niet wenselijk of niet haalbaar is, maar ook het tegenovergestelde kan het geval zijn. Het realiseren van de regionale ambitie vraagt daarna een inspanning om daar waar nodig draagvlak te versterken en niet de opgave door te schuiven of aan anderen te laten. In de nota van beantwoording worden geen uitspraken gedaan over specifieke locaties.	paragraaf 8.3.4 verhaallijn glastuinbouw, paragraaf 8.3.3
331	Westland			In de raadsvergadering van 22 september is tevens een motie aangenomen met het verzoek om in de strategie 'het uitfasen van aardgas in de gebouwde omgeving' (vooralsnog) niet in gang te zetten. Het college beraadt zich op zijn reactie en verwerking van deze motie en zal hier later in een brief aan de stuurgroep op terugkomen	Brandstoffen	De regio gaat uit van een betaalbare, betrouwbare, veilige en schone energievoorziening voor iedereen in de regio Rotterdam Den Haag in 2050. Uiteindelijk is het aan de gemeente hoe zij invulling geven aan hun ondertekening van het klimaatakkoord, waar het doel is om in 2050 een aardgasvrije gebouwde omgeving hebben. Dit doet de gemeente in hun TVW. In de RES wordt aangegeven welke rol bovenregionale warmtebronnen kunnen hebben in de lokale transitie naar een aardgasvrije gebouwde omgeving.	2.2.1
366	Westland			Er wordt wel steun uitgesproken voor de inzet op warmte. Geothermie biedt in Westland kansen.	Warmte	Geothermie is, tezamen met restwarmte een belangrijke bron voor de invulling van de Regionale Strategie Warmte (RSW). In het kader van de voorbereiding van de RES 1.0 is onderzoek gedaan om een zo actueel mogelijk beeld te verkrijgen van de beschikbaarheid van deze beide grootschalige bronnen voor de warmtebehoefte van onze gemeenten.	Paragraaf 3
325	Westvoorne	Opslag van energie en netwerk	Zon en wind zijn geen betrouwbare energiebronnen, zijn niet 24/7 beschikbaar. Dat is elektriciteit uit kernenergie wel. Daarin steunt de VVD Westvoorne de motie Dijkhoff zoals deze is bijgevoegd.	Motie 27: Overwegende dat het voor de leveringszekerheid van belang is dat er naast weersafhankelijke energiebronnen voldoende schone en regelbare energiebronnen beschikbaar zijn in Nederland; overwegende dat in ons dichtbevolkte land kernenergie vergeleken met andere energiebronnen relatief weinig ruimte gebruikt; overwegende dat naast conventionele kerncentrales er ook interessante ontwikkelingen zijn op het terrein van kleinere centrales en thorium; overwegende dat kernenergie een schone en regelbare energiebron is, maar dat kernenergie in tegenstelling tot andere schone vormen van energieopwekking niet financieel ondersteund wordt vanuit het Rijk en dat marktpartijen thans huiverig zijn te investeren in kerncentrales in Nederland; overwegende dat er diverse vormen denkbaar zijn waarin de overheid investeringen in kerncentrales kan ondersteunen; verzoekt de regering, een marktconsultatie te houden onder welke voorwaarden marktpartijen bereid zijn te investeren in kerncentrales in Nederland, te onderzoeken welke publieke ondersteuning daarvoor nodig is en te verkennen in welke regio's er belangstelling is voor de realisering van een kerncentrale, en gaat over tot de orde van de dag. Extra toelichting/context: Ook wordt de motie Dijkhoff over het onderzoek naar de mogelijkheden van kernenergie ondersteund (motie 8 en 27).	Brandstoffen	De mogelijkheid om te kiezen voor kernenergie is in de RES buiten beschouwing gelaten. Op dit moment is er in Nederland geen sprake van uitbreiding van de rol van kernenergie en de discussie hieromtrent is momenteel te weinig concreet om dit als serieuze optie in de RES op te nemen. Het besluit om een kernenergiecentrale te bouwen hangt af van landelijke besluitvorming en indien hier daadwerkelijk toe wordt besloten zal de bouw zeker 10 jaar vergen, en daarmee niet in 2030 (=focus RES) gerealiseerd zijn. In de RES regio RDH zijn door de Rijksoverheid geen locaties aangewezen voor de plaatsing van Kerncentrales. In de RES 1.0 zal hierover een tekst worden opgenomen.	Paragraaf 1.3
324	Westvoorne	Kwaliteit van het landschap en landschappelijke ruimte	Geen wind / zon in natuur, open landschap, bebouwde omgeving, en recreatie gebieden. Draagkracht van het landschap is een nietszeggende kreet, door plaatsen windmolens en zonnepanelen kan landschap nooit behouden blijven laat staan versterkt worden. Het realiseren van duurzame wind en zonnen-energie gaat niet samen met versterking van het landschap, de natuur en recreatie.	Motie 26: Extra toelichting/context: In het kader dat gaat over landschappelijke inpassing van de energietransitie lijkt te worden gesteld dat de opwek van duurzame energie het landschap kan verrijken. Waarschijnlijk is bedoeld dat duurzame energie zorgvuldig moet worden ingepast in het landschap en daarbij extra investeringen in groen nodig zijn ter compensatie. Westvoorne roept op om dit te herformuleren (motie 26);	Elektriciteit	In de RES 1.0 wordt voor zover dat mogelijk is invulling gegeven aan techniek-specifieke zoekgebieden voor wind- en zonenergie. Deze aanpak is in de eerste plaats gericht op die situaties waarbij de ruimtelijke kwaliteit niet te zeer te lijden heeft onder de energieopwekking (draagkracht van het landschap). In tweede instantie gaat het om realiseerbaarheid in de zin van tijdsduurloop, businesscase, netwerk en belemmeringen in b.v. ecologie of van juridische aard. Afhankelijk van het type landschap kunnen bijvoorbeeld lijnen visueel worden benadrukt, of kunnen er opbrengsten gebruikt worden voor natuurontwikkeling. Ook kunnen ontwikkelingen van zon bijvoorbeeld gebruikt worden om stadsranden te verzachten of juist te versterken. Dit kan gezien worden als verrijking.	Paragraaf 7.3, paragraaf 8.3
323	Westvoorne	Zon op land	De focus voor zon als opwekker van elektrische energie ligt bij de VVD van Westvoorne alleen bij zon op daken en niet bij opwekking van elektrische energie door middel van uitgebreide velden met zonnepanelen. Daarnaast is een biomassa-centrale niet gewenst.	Motie 25: Extra toelichting/context: De gemeenteraad van Westvoorne heeft nadrukkelijk de wens geuit om zo min mogelijk zonnepanelen en windmolens te plaatsen. Dit door optimale benutting van daken en gevels, de zonnelladder te volgen (motie 6 en 25)	Elektriciteit	Zon op daken is in de regio de grootste bron voor elektriciteitsproductie. Alleen met die inzet volstaat het niet om de ambitie te realiseren. Er wordt derhalve ook gezocht naar andere vormen van energieopwekking, dat is mede ingegeven vanuit de netimpact van de balans van zonne-energie t.o.v. windenergie. In de RES 1.0 wordt voor zover dat mogelijk is invulling gegeven aan techniek-specifieke zoekgebieden voor wind- en zonenergie. Deze aanpak is in de eerste plaats gericht op die situaties waarbij de ruimtelijke kwaliteit niet te zeer te lijden heeft onder de energieopwekking (draagkracht van het landschap). In tweede instantie gaat het om realiseerbaarheid in de zin van tijdsduurloop, businesscase, netwerk en belemmeringen in b.v. ecologie of van juridische aard. Deze filters kunnen ertoe leiden dat voor de periode tot 2030 realisatie niet wenselijk of niet haalbaar is, maar ook het tegenovergestelde kan het geval zijn. Het realiseren van de regionale ambitie vraagt daarna een inspanning om daar waar nodig draagvlak te versterken en niet de opgave door te schuiven of aan anderen te laten. In de nota van beantwoording worden geen uitspraken gedaan over specifieke locaties.	paragraaf 8.3.3

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
322	Westvoorne	Controle door de gemeenteraad	Weinig tot geen controle door gemeenteraad, er zijn diverse informatie bijeenkomsten geweest. Inbreng van raadsleden tijdens deze informatievergaderingen zijn niet terug te vinden in concept RES 1.0	Motie 23: Extra toelichting: Besluitvorming. De gemeente Westvoorne maakt zich zorgen over de invloed van de volksvertegenwoordiging op het proces. Meedoen in een regio met 23 andere gemeentes maakt dat de individuele inbreng en invloed opgaat in een groter geheel. Daarnaast wordt de raad nadrukkelijk op de bevoegdheden van (elke) gemeente voor wat betreft eigen grondgebied. Uit motie (23) spreekt zorg over de democratische sturing (motie 23). Er is daarbij ook behoefte aan meer transparantie (motie x).	Algemeen	In een grote regio als Rotterdam Den Haag zijn er vele spelers. Door middel van onder andere een zorgvuldige Wensen- en Bedenkingenprocedure worden de meer lokale en individuele inzichten afgewogen. Daarmee erkennen we dat elke gemeente eigen bevoegdheden heeft op haar grondgebied. De RES is een regionale weergave en kan niet op elke lokale aangelegenheid inzoomen. Wel wordt er in de RES 1.0 rekening gehouden met duidelijkere kaarten en een zo helder mogelijk taalgebruik.	Paragraaf 7.1
321	Westvoorne	Opgave	Voor een relatief kleine regio (3% van grondoppervlakte van Nederland) zet MRDH in op 8-9% van de nationale opgave. Als alle 30 RES regio's dit zouden doen dan zouden we 84 TWh opwekken i.p.v. de 35 TWh. Evenwichtige verdeling van opgave per regio is gewenst, bv 35 TWh/30 = 1,17 TWh/regio.	Motie 22: Extra toelichting/context: De gemeente Westvoorne roept op tot een eerlijke verdeling, zowel binnen de regio als tussen de regio's, en de verdeling met betrekking tot de opgave wind-op-zee. Motie 7 en 22 gaan hier over. Het bod van de energieregio Rotterdam – Den Haag is in lijn met het energiegebruik van de bebouwde omgeving, maar komt door de hoge bevolkingsdichtheid in vergelijking met andere regio's hoog uit in verhouding tot de beschikbare ruimte. Uit motie 22 spreekt de verwachting dat wordt ingegrepen wanneer regio's onevenredig weinig bijdragen en dit ten goede komt aan de regio's die relatief veel bijdragen;	Algemeen	Dank voor uw aandachtspunt. Met de RES geven we invulling aan de nationale klimaatdoelstelling van 35 TWh hernieuwbare energie, en de wijze waarop wij daar als regio aan kunnen bijdragen vanuit de draagkracht van het landschap. Uit dat onderzoek (in het proces naar de RES 1.0) is dit bod van 3,2 – 2,8 TWh gedistilleerd, waar we nu verdere concretisering in aanbrengen. Er zijn verschillende verdeelstelsels om naar de opgave te kijken.	Paragraaf 2.2, paragraaf 7.3.1, paragraaf 8.3.1 en paragraaf 8.3.4 (frame 1 ruimtelijke kwaliteit).
320	Westvoorne	Wind op land -wind op zee	Ook de mogelijkheid bieden dat er voor wind op zee kan worden gekozen en niet bij voorbaat nu al uitsluiten.	Motie 21: Extra toelichting/context: De opgave wind-op-zee staat naast de opgave op land. Gemeente Westvoorne wil dat wordt bekeken hoe het realiseren van een groter aantal windmolens op zee dan bij aanvang van het RES traject werd verwacht, ervoor zou kunnen zorgen dat er minder molens op land nodig zijn. En vraagt de mogelijkheid te onderzoeken om daar zelf actief aan bij te kunnen dragen, bijvoorbeeld door mee te doen in een 'Zee-concessie' (motie 21);	Elektriciteit	De RES geeft invulling aan de nationale klimaatdoelstelling van 35 TWh hernieuwbare energie op land. Op zee is die doelstelling 49TWh. Daarvoor is reeds voorzien in een ambitieuze ontwikkelagenda die wordt getrokken op Rijksniveau. Daarnaast is er geen noodzaak via het Klimaatakkoord om te voorzien in de eigen opgave. De opdracht voor 'elektriciteit' aan de regio's is om te komen tot een aanbod grootschalige hernieuwbare energieopwekking op land dat passend is bij de regio en afgewogen wordt aan de hand van de criteria: ruimtelijk inpassing, nitempact, draagvlak en bijdrage aan het nationale doel per 2030. Hernieuwbare energie op zee is dus niet in de scope van de RES. Die is in de regio ook niet beïnvloedbaar.	paragraaf 4.1
319	Westvoorne	Inzet van warmte	Restwarmte uit de industrie wordt als niet haalbaar gezien voor Westvoorne. De inzet van nieuwe ontwikkelingen zoals aardwarmte dienen wel in de energieopgave voor Westvoorne meegerekend te worden. De focus van wind en zon alleen, is een verkeerde aanname.	Motie 19: Extra toelichting/context: Het spoor warmte is nog niet in zijn geheel uitgewerkt. De gemeente maakt echter van de mogelijkheid gebruik om op een aantal vlakken richting te geven. Zet in op isolatie en energiebesparing en benut zonnepanelen. Westvoorne zet in op gebruik van de warmte van geothermie, en ziet vooralsnog geen mogelijkheden voor toepassing van restwarmte van de industrie. Mocht dit in de toekomst toch efficiënt blijken, kan dit worden heroverwogen. Betaalbaarheid voor de inwoners staat voorop. (motie 9,11, 12 en 19)	Warmte	Dank voor uw toelichting. Besparing en isolatie zijn ook in de RES 1.0. de belangrijkste eerste stappen bij de aanpak van de warmtetransitie. De inzetbaarheid van zonnepanelen wordt in de RES primair als lokale bron beschouwd, waaraan in de RES 1.0. geen uitwerking is gegeven. Geothermie is, tezamen met restwarmte één van de bronnen dat in de RES 1.0, in het specifiek de Regionale Strategie Warmte (RSW) belicht wordt, omdat beide kunnen voorzien in de warmtebehoefte van ook gemeenten die zelf niet of onvoldoende over lokale warmtebronnen kunnen beschikken. Zeker voor uw gemeente en de andere gemeenten op Voorne-Putten geldt dat er goede kansen zijn om juist geothermie ook in de gebouwde omgeving te benutten.	Paragraaf 2 - 8.2
318	Westvoorne	Zoekgebieden windmolens Westvoorne	Het toewijzen van het zoekgebied voor plaatsing van windmolens aan de Noordzeeboulevard.	Motie 14: Binnen Westvoorne is de locatie aan de Noordzeeboulevard geschikt. - Andere locaties zijn niet opportuun.	Elektriciteit	In de RES 1.0 wordt voor zover dat mogelijk is invulling gegeven aan techniek-specifieke zoekgebieden voor wind- en zonnepanelen. Deze aanpak is in de eerste plaats gericht op die situaties waarbij de ruimtelijke kwaliteit niet te zeer te lijden heeft onder de energieopwekking (draagkracht van het landschap). In tweede instantie gaat het om realiseerbaarheid in de zin van tijdsduur, businesscase, netwerk en belemmeringen in b.v. ecologie of van juridische aard. Deze filters kunnen ertoe leiden dat voor de periode tot 2030 realisatie niet wenselijk of niet haalbaar is, maar ook het tegenovergestelde kan het geval zijn. Het realiseren van de regionale ambitie vraagt daarna een inspanning om daar waar nodig draagvlak te versterken en niet de opgave door te schuiven of aan anderen te laten. In de nota van beantwoording worden geen uitspraken gedaan over specifieke locaties.	paragraaf 4.2
317	Westvoorne	Biomassa	Biomassa centrales zijn uitgesloten voor energieproductie	Motie 13	Brandstoffen	Dank voor het toezenden van uw motie. De RES regio initieert geen warmteprojecten. De verantwoordelijkheid voor goedkeuring van projecten ligt bij de gemeenten of de provincie. In de RES schetst de regio de mogelijkheden voor een regionaal warmtesysteem. Het verstoken van houtige biomassa is geen onderdeel van het onderzoek dat hiervoor in uitvoering is. Op nationaal niveau is ook aandacht voor de inzet van houtige biomassa voor warmteprojecten. Het kabinet kiest voor een verantwoorde inzet van biograndstoffen met een voortvarende aanpak voor tijdelijke afbouw van de stimulerende van laagwaardige toepassingen zoals het verbranden van hout voor de opwekking van elektriciteit en warmte (https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/10/16/duurzaamheidskader-biograndstoffen).	Geen verwijzing.
316	Westvoorne	Isolatie	De grootste energiebesparing wordt bereikt door het isoleren van de woning. Indien dit goed gebeurt gaat dit niet ten koste van bewoners.	Motie 12: De opmerking dat woningsisolatie in relatie tot ventilatie een negatief effect op de gezondheid van de bewoners kan hebben is vreemd. Waarschijnlijk voert het terug op 6 nieuwbouwprojecten uit het verleden die misschien niet goed doordacht waren. Goed uitgevoerde isolatie in combinatie met een uitgebalanceerd ventilatiesysteem voorkomt problemen, zeker bij nieuwbouw. De nieuwe BENG normen van de RVO zijn hierin ook duidelijk. Extra toelichting/context: Het spoor warmte is nog niet in zijn geheel uitgewerkt. De gemeente maakt echter van de mogelijkheid gebruik om op een aantal vlakken richting te geven. Zet in op isolatie en energiebesparing en benut zonnepanelen. Westvoorne zet in op gebruik van de warmte van geothermie, en ziet vooralsnog geen mogelijkheden voor toepassing van restwarmte van de industrie. Mocht dit in de toekomst toch efficiënt blijken, kan dit worden heroverwogen. Betaalbaarheid voor de inwoners staat voorop. (motie 9,11, 12 en 19)	Algemeen	Dank voor uw aandachtspunt. We onderschrijven uw inzicht dat isolatie en energiebesparing belangrijke aandachtspunten zijn. In de (concept) RES wordt uitgegaan van een minimale mate van isolatie van gebouwen (minimaal label C). In de berekeningen rondom warmte is dit het uitgangspunt. Deze isolatiestap kan leiden tot ca. 27% energiebesparing. De isolatie-aanpak is primair een lokale aangelegenheid. Regionale samenwerking vindt plaats o.a. via Provincie Z-H en bijv. de regionale energieloketten. Tegelijkertijd merken wij een behoefte om besparing steviger te verankeren binnen de RES. In het traject van de 2.0 zal ingegaan worden op de rol die de regio hierbinnen kan vervullen. In de informatieplicht is opgenomen dat locaties die meer dan 50.000 kWh en/of 25.000 m3 gas per jaar gebruiken alle erkende maatregelen moeten nemen. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de handhaving. Naar verwachting moeten alle labelplichtige gebouwen in 2030 beschikken over een A-label. Dat leidt tot een aanzienlijke energiebesparing. Daarbij is afstemming/inspanning nodig om tot een adequate borging van b.v. informatieplicht en controle van energielabels te komen. Voor meer informatie over labelplichtige gebouwen: https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/energielabel-woningen-en-gebouwen/vraag-en-antwoord/wanneer-is-het-energielabel-voor-woningen-verplicht .	Paragraaf 3.2, paragraaf 6.1, paragraaf 8.2.1
315	Westvoorne	Zonnepanelen	De mogelijkheden die de opwekking van zonnepanelen bieden, moeten beter benut worden.	Motie 11: De RES benoemt hoofdzakelijk de opwekking van elektriciteit middels windmolens en zonnepanelen. Ruim de helft van de energiebehoefte van een woning is voor verwarming en warm water. Zonneboilers bieden hiervoor goede mogelijkheden en worden niet voor niets nog steeds gesubsidieerd. De collectoren voor een zonneboiler nemen minder ruimte in vergelijking tot PV-panelen en besparen meer CO2. Extra toelichting/context: Het spoor warmte is nog niet in zijn geheel uitgewerkt. De gemeente maakt echter van de mogelijkheid gebruik om op een aantal vlakken richting te geven. Zet in op isolatie en energiebesparing en benut zonnepanelen. Westvoorne zet in op gebruik van de warmte van geothermie, en ziet vooralsnog geen mogelijkheden voor toepassing van restwarmte van de industrie. Mocht dit in de toekomst toch efficiënt blijken, kan dit worden heroverwogen. Betaalbaarheid voor de inwoners staat voorop. (motie 9,11, 12 en 19)	Warmte	Dank voor uw aandachtspunt, u heeft daarmee een goed punt. De focus van de RES richt zich echter op grootschalige opwekking, zonneboilers bieden een alternatief voor de meer kleinschalige en lokale opwekking.	Paragraaf 4.2 - 8.3
314	Westvoorne	Waterstof productie	Voorzie in waterstofproductie als energiedrager voor Westvoorne door het plaatsen van 1 windmolen met waterstofproductie.	Motie 10: Het produceren van waterstof direct aan de windmolens als energiedrager voor de inwoners van Westvoorne.	Brandstoffen	Dit is een mooi idee. De RES gaat niet over de concrete wijze van realisatie van windmolens, deze wens kan de gemeente zelf meenemen bij toekomstige windmolenontwikkelingen. In de RES 1.0 wordt voor zover dat mogelijk is invulling gegeven aan techniek-specifieke locaties voor wind- en zonnepanelen. Als uw gemeenteraad niet in wil zetten op windenergie binnen uw grondgebied is dat een heldere keuze. Wij constateren dat u wel inzet wilt plegen op zonnepanelen infra zodat u alsnog een aandeel levert in een deel van de regionale benodigde extra hernieuwbare opwekking. Het RES-proces is een traject waar door de jaren heen kennis en innovatie kan worden verwerkt. Voor de RES 1.0 worden technisch haalbare methoden meegenomen, zodat we niet voor verrassingen komen te staan. Als er onderweg toch nieuwe kennis wordt gevonden kan dit worden meegenomen in RES 2.0 en verder.	Geen verwijzing.

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
313	Westvoorne	Financiën	Er zal meer concretere invulling richting RES1.0 moeten komen, waarbij ook de financiële haalbaarheid voor burgers mee moet worden genomen. Niet voldoende concreet uitgewerkt: geen idee van financiële consequenties voor 5 overheden en burgers, geen concrete maatregelen voor besparen, geen duidelijke opgave voor gemeente.	Motie 9: zie korte formulering Extra toelichting/context: - Het spoor warmte is nog niet in zijn geheel uitgewerkt. De gemeente maakt echter van de mogelijkheid gebruik om op een aantal vlakken richting te geven. Zet in op isolatie en energiebesparing en benut zonnepanelen. Westvoorne zet in op gebruik van de warmte van geothermie, en ziet vooraan de mogelijkheden voor toepassing van restwarmte van de industrie. Mocht dit in de toekomst toch efficiënt blijken, kan dit worden heroverwogen. Betaalbaarheid voor de inwoners staat voorop. (motie 9.11, 12 en 19)	Algemeen	Wij nemen kennis van uw standpunt. Betaalbaarheid en besparing spelen een belangrijke rol en zullen om die reden nadrukkelijker in de RES 1.0 benoemd worden.	Paragraaf 2.4, paragraaf 3.2, paragraaf 6.2, paragraaf 8.2.1, 8.2.3 (o.a. ad. 2 economische analyse) en paragraaf 8.3.4 (frame 2 haalbaarheid en doelbereik)
312	Westvoorne	Nieuwe technieken	Het uitwerken van mogelijkheden ten opzichte van alternatieve energiebronnen	Motie 8: • Deze energiebronnen als volledige vervanging te zien voor zonnepanelen en wind energie • Hier planmatig rekening mee te houden met het plaatsen van wind en zonnepanelen • Onderzoek alternatieve energieopslag. Extra toelichting/context: - De gemeenteraad van Westvoorne heeft nadrukkelijk de wens geuit om zo min mogelijk zonnepanelen en windmolens te plaatsen. Dit door optimale benutting van daken en gevels, de zonnepanelen te volgen (motie 6 en 25) en door innovatie in het voordeel van de energietransitie te laten werken (motie 4 en 8). Ook wordt de motie Dijkhoff over het onderzoek naar de mogelijkheden van kernenergie ondersteund (motie 8 en 27).	Algemeen	Op dit moment kijken we naar de invulling van de klimaatdoelstelling vanuit beproefde technieken. Innovaties worden vanzelfsprekend in de RES meegenomen zodra deze beproefd bijdragen aan opwekking van duurzame energie.	O.a. paragraaf 1.1, paragraaf 6.1, paragraaf 8.2.2, paragraaf 8.3.1, paragraaf 8.3.2
311	Westvoorne	Energie neutraal	De maximale energieopgave mag voor Westvoorne /Voorne niet verder gaan dan wat noodzakelijk is voor de eigen energiebehoefte. Alle vormen van energie moeten meegerekend worden. De techniek gaat razend snel vooruit en om die reden mag het huidige document niet te terughoudend zijn.	Motie 7: Extra toelichting/context: De gemeente Westvoorne roept op tot een eerlijke verdeling, zowel binnen de regio als tussen de regio's, en de verdeling met betrekking tot de opgave wind-op-zee. Motie 7 en 22 gaan hier over. Het bod van de energieregio Rotterdam – Den Haag is in lijn met het energiegebruik van de bebouwde omgeving, maar komt door de hoge bevolkingsdichtheid in vergelijking met andere regio's hoog uit in verhouding tot de beschikbare ruimte.	Algemeen	Het principe 'eerlijke verdeling' is vertaald in de RES in het publieke belang "rechtvaardigheid" waarbij het onder andere gaat om de eerlijke verdeling van de lasten en de belastingen. In de plannen van de RES is in de afweging gekeken naar het borgen van de publieke belangen (die naast rechtvaardigheid ook betaalbaarheid, duurzaamheid, betrouwbaarheid en vertrouwen bevatten).	Paragraaf 2.4, paragraaf 3.2, paragraaf 3.3
310	Westvoorne	Maak instrumentarium beschikbaar om kleinschalige opwekking van zonnepanelen op daken te stimuleren, geef als gemeente het goede voorbeeld en stel daarbij ambitieuze maar realistische doelstellingen	Maximaal inzetten van daken en zo min mogelijk zonnepanelen. Er zijn vele, mogelijk geschikte daken die onbenut blijven voor zonnepanelen. Het aanbrengen van zonnepanelen op eigen dak wordt door belastingvoordeel en gemeentelijke duurzaamheidsleningen gestimuleerd, maar vergt alsnog een eigen investering. De gemeente kan (en wil) het aanbrengen van zonnepanelen op particuliere 4 woningen niet verplichten. De brancheorganisatie van Nederlandse experts in zonnepanelen heeft een Handreiking Versnelling Zon op Dak uitgebracht, die het instrumentarium beschrijft voor het stimuleren van zonnepanelen op daken.	Motie 6: Extra toelichting/context: - De gemeenteraad van Westvoorne heeft nadrukkelijk de wens geuit om zo min mogelijk zonnepanelen en windmolens te plaatsen. Dit door optimale benutting van daken en gevels, de zonnepanelen te volgen (motie 6 en 25) en door innovatie in het voordeel van de energietransitie te laten werken (motie 4 en 8). Voor daken wordt dan ook opgeroepen om inwoners en bedrijven hierin te ondersteunen met tools en handreikingen (motie 6).	Elektriciteit	In de RES 1.0 is de inzet van zon op daken, en bedrijfsgebouwen nadrukkelijk voorzien. Daarnaast worden er diverse verhaallijnen uitgelicht waarin inzicht wordt gegeven in type landschappen en in welke mate deze zich lenen voor energieopwekking. De inzet van zon op daken is regionaal groot en samenwerking tussen gemeenten is in de afgelopen periode opgestart. De regio zoekt hierbij naar mogelijkheden om kennis en instrumentarium te delen. De wijze waarop de potentie van zon op daken en bedrijfsgebouwen uiteindelijk wordt gerealiseerd, blijft een lokale aangelegenheid.	paragraaf 4.3 en paragraaf 8.3
309	Westvoorne	Klare taal	Voer de discussie op een voor iedereen toegankelijke wijze	Motie 5: De concept RES is moeilijk leesbaar. De opgave is abstract. De kaarten zijn onduidelijk. - Maak de RES 1.0 voor iedereen toegankelijk - Gebruik begrijpelijke taal en maak (meer) gebruik van andere communicatiemiddelen dan geschreven tekst - Maak dat iedereen de kaarten begrijpt - Maak de opgave voor Voorne-Putten concreet - Onderwerpen die we missen zijn de o koelte behoefte, o het stimuleren van innovatie o hoe efficiëntie winst wordt benut, o opslag o de rol van waterstof en kernenergie Extra toelichting/context I: Er is daarbij ook behoefte aan meer transparantie (motie x). Die kan worden verbeterd door de opgave per gebied (in ons geval op de niveaus Voorne-Putten, Voorne en Westvoorne) concreet te maken, duidelijke kaarten te presenteren die niet open staan voor verschillende interpretaties, en taalgebruik dat voor iedereen begrijpelijk is. De concept-RES spreekt wellicht experts aan die het bod moeten duiden maar is voor raadsleden en inwoners (direct belanghebbenden) te abstract (motie 5); Extra toelichting/context II: Hoe innovatie, andere energiebronnen en efficiëntiewinst gaan helpen om het bovenstaande doel te ondersteunen is nog te onduidelijk omschreven in de concept RES. Westvoorne hoopt dat dit beter wordt uitgewerkt en dat handreikingen worden geboden om deze winst te verzilveren (motie 4 en 5).	Communicatie	Dank voor uw heldere signaal. Leesbaarheid en duidelijkheid kaarten zijn meegenomen bij het schrijven en opmaken van de RES 1.0. In antwoord op de onderwerpen die nog missen: - Waterstof en kernenergie: In de concept RES is gesteld dat waterstof een zeer nuttige energiedrager is, die echter ook gewenst is voor andere toepassingen, zoals de industrie. Om deze reden is een ladder opgesteld. Afhankelijk van de hoeveelheid beschikbare waterstof kan deze ook worden ingezet in de bebouwde omgeving. Dit is naar verwachting van netbeheerders, de Rijksoverheid en deze RES-regio echter niet voor 2030 het geval. De mogelijkheid om te kiezen voor kernenergie is in de RES buiten beschouwing gelaten. Op dit moment is er in Nederland geen sprake van uitbreiding van de rol van kernenergie en de discussie hieromtrent is momenteel te weinig concreet om dit als serieuze optie in de RES op te nemen. Het besluit om een kernenergiecentrale te bouwen hangt af van landelijke besluitvorming en indien hier daadwerkelijk toe wordt besloten zal de bouw zeker 10 jaar vergen, en daarmee niet in 2030 (=focus RES) gerealiseerd zijn. - Koelte: Koeling is een onderbelicht onderwerp in de RES, terecht dat u dit onderwerp aankaart. Het staat voor de RES 2.0 op de agenda. - Opslag: De provincie Zuid-Holland voert een systeemstudie uit (a.d.h.v. 4 scenario's). Dit geeft enkele inzichten geven over vraag en aanbod en de gevolgen op het energiesysteem. Deze uitkomsten zijn opgenomen in de Systemanalyse van de RES. De RES 1.0 bevat geen aanvullende berekeningen op dit punt, daarvoor is er nog te veel in ontwikkeling. In de uitvoeringslijn Warmte is wel gekeken naar de gevolgen van de keuzen die er worden gemaakt. - Innovatie: Vanuit het Klimaatakkoord/ Nationaal Programma RES is bepaald dat de RES zich richt op grootschalige bewezen opwek- technieken. Dat is nu voor elektriciteit zon en wind. De RES wordt elke twee jaar herzien. Op deze wijze kunnen we ook bepalen hoe innovaties zich ontwikkelen en welke plek ze binnen de RES krijgen.	Geen verwijzing

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
308	Westvoorne	Opslag van energie en netwerk / energiemix opnemen in het programma en nieuwe technieken		<p>Motie 4: Weinig tot geen controle door gemeenteraad, er zijn diverse informatie bijeenkomsten geweest. Inbreng van raadsleden tijdens deze informatieavonden over genoemde onderwerpen zijn niet terug te vinden in concept RES 1.0. Extra toelichting/context:</p> <p>I: De gemeenteraad van Westvoorne heeft nadrukkelijk de wens geuit om zo min mogelijk zonnenvelden en windmolens te plaatsen. Dit door optimale benutting van daken en gevels, de zonneladder te volgen (motie 6 en 25) en door innovatie in het voordeel van de energietransitie te laten werken (motie 4 en 8).</p> <p>II: Hoe innovatie, andere energiebronnen en efficiëntiewinst gaan helpen om het bovenstaande doel te ondersteunen is nog te onduidelijk omschreven in de concept RES. Westvoorne hoopt dat dit beter wordt uitgewerkt en dat handreikingen worden geboden om deze winst te verzilveren (motie 4 en 5).</p>	Systeemanalyse	<p>Uw wens/bedenking is tweeledig. Allereerst over de primaire inzet op zon op daken (en gevels): in de RES is de inzet van zon op daken nadrukkelijk voorzien. Dit is zelfs een aanzienlijk aandeel van het bod. Wanneer er alleen wordt gekeken naar nieuwe projecten (dus naast de bestaande en pijplijnprojecten), dan is 50% van de energie voorzien op daken (0.724 TWh in gebouwde omgeving versus 0.683 TWh in zoekgebieden). De gemeenten gaan echter zelf met zoeklocaties aan de slag. Deze aanpak is in de eerste plaats gericht op die situaties waarbij de ruimtelijke kwaliteit niet te zeer te lijden heeft onder de energieopwekking (draagkracht van het landschap). In tweede instantie gaat het om realiseerbaarheid in de zin van tijdsduurloop, businesscase, netwerk en belemmeringen in bijv. ecologie of van juridische aard. Deze filters kunnen ertoe leiden dat voor de periode tot 2030 realisatie niet wenselijk of niet haalbaar is maar ook het tegenovergestelde kan het geval zijn. Het realiseren van de regionale ambitie vraagt voor het vervolg een inspanning om daar waar nodig draagvlak te versterken en niet de opgave door te schuiven of aan anderen te laten. Voor wat betreft het tweede punt, in het Klimaatakkoord staat omschreven dat deze RES invulling moet geven aan de doelstelling van CO2-besparing tot 2030. Het te schetsen tijdspad houdt rekening met innovatie, waarbij in de lokale aanpak wordt gestart met de meest toegankelijke, bewezen maatregelen en grotere systeeminnovaties na 2030 komen. De RES wordt elke twee jaar geactualiseerd, en dat maakt het mogelijk om innovaties (tijdig) een plek te geven mochten grotere systeeminnovaties eerder dan 2030 komen. Om realisatie binnen de gestelde termijn te waarborgen, moeten de projecten vergunbaar zijn in 2025. Daarom kan zeker rekening gehouden worden met de efficiëntiewinst van bijvoorbeeld zonnepanelen. Ontwikkelaars hebben hier zelf ook baat bij.</p>	Paragraaf 8.3 (en 7.3 voor het doorlopen proces)
307	Westvoorne	Landschappelijke inpassing	Het realiseren van duurzame wind- en zonnepanelen gaat samen met versterking van het landschap, de natuur en de recreatie	<p>Motie 3:</p> <p>Energieprojecten gaan de inwoners raken in de beleving van hun omgeving. We willen voorwaarden stellen aan energieprojecten;</p> <ul style="list-style-type: none"> • uitgangspunt blijft dat zoveel als mogelijk de opgave moet worden gezocht op daken en mogelijk in de toekomst het gebruik van gevels kan worden ingezet. • Ga bij de restopgave zoveel mogelijk uit van dubbel ruimtegebruik (zoals stortplaatsen, water retentie bekken etc.) en zoek de gebieden op die geen goede economische dragers hebben • Zoek mogelijkheden langs infrastructuur, dijken en het integreren van zon in geluidswallen. • Omschrijf in de Regionale Energiestrategie hoe wordt omgegaan met temporisatie en fasering, waarbij innovatieve mogelijkheden voor verduurzaming optimaal worden gestimuleerd en toegepast. Zorg daarbij dat door fasering, innovatie en efficiëntie winst het landschap ook weer kan worden ontlast. • Zonnenvelden worden enkel toegepast wanneer zij door opgaand groen worden omzoomd. Daarbij wordt rekening gehouden met gebiedseigen flora en waar mogelijk gebruik gemaakt van natuurlijke mogelijkheden voor extra CO2-opslag op langere termijn • Borg biodiversiteit ter plekke en dat de bodem vitaal blijft • Limiteer de opgave binnen de zoekgebieden <p>Waar windturbines en zonnepanelen worden ontwikkeld in het landschap, worden natuur en recreatie versterkt. Zoek ook daarbij naar hoogwaardige natuur die ook mee kan werken in extra CO2 opslag op langere termijn Zo worden de projecten geen kale elementen in het landschap, maar onderdeel van het landschap.</p> <p>Extra toelichting/context: Als er dan toch zonnenvelden en windmolens moeten worden geplaatst, roept de raad in Westvoorne op om dit kleinschalig te doen, dubbel ruimtegebruik uit te nutten en daar strikte eisen aan te stellen. Opwek van wind- en zonnepanelen in het landschap betekent een inbreuk op de kwaliteit van het landschap en moet gepaard gaan met investeringen in de directe omgeving die landschap, natuur en/of recreatie versterken (motie 3)</p>	Elektriciteit	<p>De RES 1.0 gaat in op het proces om te komen tot een regionale invulling van de nationale klimaatdoelstelling. Het is aan de gemeente op welke wijze daar nadere invulling aan wordt gegeven. Hierbij onderschrijft de gemeente Westvoorne diverse belangrijke uitgangspunten voor kwaliteit. De integraliteit en afwegingen die beschreven is zal voornamelijk op lokaal niveau plaatsvinden en zijn weg moeten vinden binnen gebiedsprocessen die leiden tot integrale afwegingen over ontwikkeling van energieprojecten. De integrale aanpak wordt in de RES onderschreven via de verhaallijnen en aanzet tot gebiedsprocessen, ruimtelijke kwaliteit is leidend, dat weerspiegelt de visie van de gemeente. Voor wat betreft uw punt over innovatie: op dit moment is invulling aan die doelstelling gegeven o.b.v. beproefde technieken. Vanzelfsprekend houdt de regio technische ontwikkelingen in de gaten die de impact op het landschap kunnen minimaliseren. Dit zal een landelijk aandachtspunt zijn/blijven. Die innovaties vinden hun weg in actualisaties van de RES 1.0.</p>	paragraaf 8.3, verhaallijn recreatief landschap, paragraaf 4.1
306	Westvoorne	Energie corporatie	Iedere inwoner is financieel belanghebbende met het realiseren van de uitwerking van de energiestrategie	<p>Motie 2:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de baten van zon- en windenergie opgewekt binnen de gemeente Westvoorne toebehoort aan de burgers van gemeente Westvoorne • iedere inwoner binnen de gemeente lid is van de energiecoöperatie; • iedere inwoner binnen de gemeente aandelen verkrijgt en kan aanschaffen van de coöperatie. • verdeling van de opbrengsten naar rato worden uitgekeerd; • een minderheidsbelang van aandelen beschikbaar is voor deelnemers buiten de gemeente. <p>Extra toelichting/context: Zorg voor goede en tijdige participatie, waarbij groepen inwoners (en andere belanghebbenden) op een passende wijze worden betrokken bij de inpassing van de energietransitie en profiteren van de opbrengsten (motie 1 en 2);</p>	Elektriciteit	<p>In de RES komt de noodzaak voor goede participatie, waaronder financiële participatie in projecten terug. Daarbij is de afweging gemaakt de invulling van de landelijk overeengekomen 50% norm lokaal te laten. De geformuleerde wens biedt een helder kader waarbinnen de gemeente daaraan vorm geeft en wordt ondersteund binnen de RES.</p>	paragraaf 4.2, paragraaf 8.3
305	Westvoorne	Participatie	Iedere inwoner wordt uitgedaagd om mee te doen met het realiseren van de uitwerking van de energiestrategie	<p>Motie 1: Bij deze transitie is betrokkenheid van inwoners essentieel. Neem de volgende uitgangspunten voor participatie mee:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Gebruik diverse participatie instrumenten - Benader (soorten) inwoners op een bij hun passende wijze - Zoek mogelijkheden om inwoners die zich niet laten horen te betrekken - Begin tijdig / zo vroeg mogelijk - Maak de participatie concreet en duidelijk - Streef naar een hoog niveau op de participatieladder - Westvoorne werkt samen met Voorne Putten - Zorg dat de inwoners begrijpen wat de impact voor hen betekent - Maak participatie COVID -proof <p>Extra toelichting: Zorg voor goede en tijdige participatie, waarbij groepen inwoners (en andere belanghebbenden) op een passende wijze worden betrokken bij de inpassing van de energietransitie en profiteren van de opbrengsten (motie 1 en 2);</p>	Communicatie	<p>Dank voor de input. Draagvlak is een belangrijke voorwaarde voor het slagen van de energietransitie. We onderschrijven het belang van goede en tijdige participatie, waarbij groepen inwoners (en andere belanghebbenden) op een passende wijze worden betrokken bij de inpassing van de energietransitie en profiteren van de opbrengsten. Inwonersparticipatie wordt volgens afspraak niet door de regio uitgevoerd maar is een aanleggebied van de gemeenten. De regio faciliteert/stimuleert voornamelijk met kennisoverdracht en breed bruikbare producten. In de RES 1.0 is aandacht besteed aan de invulling van proces- en projectparticipatie zowel in de uitvoeringslijnen als in de communicatieaanpak, ook voor de periode na de RES 1.0.</p>	2.3, 7.1, 8.1, verder in hele document verwerken
359	WSHD	Inleiding W&B 379 t/m 384 hoort bij elkaar		<p>Zoals overeengekomen in het Klimaatakkoord wil Waterschap Hollandse Delta graag samen met de gemeenten en de provincie verantwoordelijkheid nemen voor de regionale energiestrategie (RES). De regionale samenwerking juichen wij van harte toe, deze is essentieel om onze gezamenlijke doelstellingen van het Klimaatakkoord te realiseren. In de nu voorliggende concept RES herkennen we de inzet vanuit ons waterschap. Zoals in de concept RES is verwoord willen wij een bijdrage leveren aan het verwezenlijken van de regionale klimaat- en energiedoelen. Als waterschap werken wij eraan om in 2030 energieneutraal te zijn. Belangrijk hierbij is te weten dat dit geen doel op zich is, maar een resultaat dat moet bijdragen aan de nationale doelstelling om de CO2-uitstoot te reduceren, zodat de mondiale temperatuurstijging zoveel mogelijk beperkt kan worden.</p>	Algemeen	<p>Dank voor uw enthousiasme in de regionale samenwerking, fijn om te horen dat u uw ambities herkent in de concept-RES. De meerwaarde van een goede regionale samenwerking wordt onderkend en is essentieel om gezamenlijke doelstellingen te kunnen realiseren.</p>	Geen verwijzing.

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
360	WSHD	<i>Genoemde wensen en bedenkingen 379 t/m 384 hoort bij elkaar</i>		Daarnaast willen we samen met onze partners in de regio werken aan de duurzame en toekomstbestendige energievoorziening in de regio. Dat doen we onder meer door: a. te onderzoeken waar onze gronden en assets ingezet kunnen worden voor de energie-transitie, mits dit past binnen de randvoorwaarden voor het waarborgen van goed waterbeheer en de andere wettelijke taken van ons waterschap;	Algemeen	Met uw bijdrage kunnen we de opgave die er landelijk en in de regio ligt dichterbij brengen. Daarbij is evident begrip voor de positie die waterschappen innemen i.r.t. hun primaire taak. De zoektocht naar goede ontwikkelkansen, zij het elektriciteitsopwekking op uw assets of het vinden van meer innovatieve oplossingen voor het verwarmen van de gebouwde omgeving maken we graag samen. Dit verankeren we daarom ook in de RES 1.0	O.a. paragraaf 1.1, paragraaf 6.1, paragraaf 8.2.2, paragraaf 8.3.1, paragraaf 8.3.2
361	WSHD	<i>Genoemde wensen en bedenkingen 379 t/m 384 hoort bij elkaar</i>		Daarnaast willen we samen met onze partners in de regio werken aan de duurzame en toekomstbestendige energievoorziening in de regio. Dat doen we onder meer door: b. in de regio proactief mee te werken aan warmtewinning uit oppervlaktewater en gezuiverd afvalwater. Hiertoe onderzoeken we op dit moment samen met de gemeenten welke rol ons waterschap bij de ontwikkeling van aquathermie kan spelen;	Warmte	Aquathermie is een zeer interessante bron voor lage temperatuurwarmte. In de RES 1.0 wordt er aandacht besteed aan de rol van aquathermie in de energievoorziening. Dit soort warmte is echter niet heel geschikt om over grote afstanden te transporteren, en is daarmee een geschikte bron voor lokale warmtenetten. Het is belangrijk dat de waterschappen, als RES-partner, hun mogelijkheden om van aquathermie gebruik te maken verder in beeld brengen in onderzoeken en pilotprojecten, en met de gemeenten verkennen welke kansen er zijn om gebruik te maken van aquathermie als duurzame warmtebron.	paragraaf 1.3 - 3.1 - 8.2.2
362	WSHD	<i>Genoemde wensen en bedenkingen 379 t/m 384 hoort bij elkaar</i>		Daarnaast willen we samen met onze partners in de regio werken aan de duurzame en toekomstbestendige energievoorziening in de regio. Dat doen we onder meer door: c. mee te werken aan onderzoek naar de inzet van biogas, dat als bijproduct vrijkomt bij de waterzuivering en slibverwerking, voor het opwekken elektriciteit en warmte voor eigen gebruik, dan wel alternatieve inzet zoals opwerken tot groengas en levering aan het aardgasnet, en,	Brandstoffen	Dank voor deze informatie. Biogas (en eventueel opwerking naar groengas) is voor deze regio een zeer belangrijk product. Dit is opgenomen in de RES, onderdeel Brandstoffen maar ook de relevantie in het gehele energiesysteem is nader onderbouwd	5.2
363	WSHD	<i>Genoemde wensen en bedenkingen 379 t/m 384 hoort bij elkaar</i>		Daarnaast willen we samen met onze partners in de regio werken aan de duurzame en toekomstbestendige energievoorziening in de regio. Dat doen we onder meer door: d. waar mogelijk samenwerking en/of participatie met gemeenten, lokale energiecorporaties en bedrijven bij de duurzame opwek van energie, zoals wind- en zonne-energie. Bij de bespreking van onze wensen en bedenkingen in ons Algemeen Bestuur werd met nadruk gewezen op het betrekken van bewonersorganisaties en bedrijven in de regio bij de totstandkoming van plannen. Voor het slagen van de energietransitie is belangrijk dat de regio ook meedeelt in de opbrengsten van lokale opwek. Verder onderschrijft ons bestuur het belang van zoveel mogelijk 'Zon op Dak' projecten.	Elektriciteit	In deze wens wordt de rol van participatie helder weergegeven. Deze lijn wordt ondersteund in de RES 1.0, in die zin dat daarbij de RES, gemeenten faciliteert met producten en kennis en dat gemeenten via gebiedsprocessen of meer algemene participatie rond de energieopgave het contact leggen en onderhouden met inwoners(groepen).	Paragraaf 4.3 (vervolg elektriciteit), paragraaf 8.3 (frame 3: draagvlak)
364	WSHD	<i>Nawoord w&b 379 t/m 384 hoort bij elkaar</i>		Het spreekt voor zich dat WSHD de (tussen)resultaten van deze acties zal inbrengen in het proces waarin de stuurgroep werkt aan het opstellen van de RES 1.0 als vervolg op de concept-RES. Naast de maatregelen op het gebied van energiebesparing en duurzame opwekking van energie, onderzoeken de waterschappen bovendien het tegengaan van de uitstoot van broeikasgassen bij de afvalwaterzuiveringen en uit het watersysteem. Waar zinvol en mogelijk kan dit leiden tot aanpassingen van het waterbeheer. Tenslotte wijzen wij u graag op ons programma ruimtelijke adaptatie. Via dit programma zijn er aanvullende mogelijkheden om de klimaat- en energieopgave te combineren met andere ruimtelijke opgaven.	Algemeen	Dank dat u uw (tussen)resultaten met ons wilt delen. Goed ook om te weten dat u onderzoek doet naar het tegengaan van de uitstoot van broeikasgassen bij de afvalwaterzuiveringen en uit het watersysteem. Voor wat betreft uw programma ruimtelijke adaptatie, dank voor uw verwijzing. Ruimtelijke kwaliteit vormt een onderdeel van de RES waar dit mogelijk van toegevoegde waarde kan zijn.	Geen verwijzing.
147	Zoetermeer		Er dient meer aandacht uit te gaan naar hoe het RES proces transparanter kan worden gemaakt;	Het RES proces is momenteel niet transparant genoeg. Dit terwijl de uitkomsten van het proces van groot effect kunnen zijn op de directe leefomgeving van onze inwoners. Om de betrokkenheid te stimuleren en informatievoorziening te verbeteren dient de transparantie te verbeteren.	Algemeen	De RES is een visiedocument. In de komende fase zijn vooral gemeenten aan zet om de realisatie op te pakken. Dat gebeurt door (aanpassing van) beleid en in projecten. De betrokkenheid van de inwoners zien we als noodzakelijk voor het slagen van de energietransitie en zal dus vooral in de realisatiefase een plek moeten krijgen. In aanloop naar de RES 2.0 wordt nagedacht over de mate waarop er ook regionaal extra actie nodig is in het kader van participatie.	Geen verwijzing.
148	Zoetermeer		De gemeenteraad dient uitgebreider en op frequente basis te worden geïnformeerd over de onderhandelingen in het RES proces;	De gemeenteraad is niet betrokken geweest bij de totstandkoming van de concept-RES. Om de controlerende taak goed te kunnen vervullen, dient de gemeenteraad uitgebreider geïnformeerd te worden en te worden meegenomen in het onderhandelingsproces.	Algemeen	Het betrekken van de raadsleden is inderdaad een belangrijke component voor het slagen van de RES. Vanuit de RES organiseren we vanuit de Uitvoeringslijnen elektriciteit, warmte en brandstoffen daarom raadsbijeenkomsten. Aanvullend ligt de verantwoordelijkheid voor het betrekken van de gemeenteraden bij de gemeenten zelf. Ook als het gaat om hun inhoudelijke inbreng in het RES-proces. Vanuit de RES ondersteunen we gemeenten graag in het betrekken van hun raden. Het staat gemeenten dan ook vrij de RES- Uitvoeringslijnen hierover te benaderen.	Geen verwijzing.
149	Zoetermeer		Geef in de RES 1.0 een visie op de inzet van warmte, de wijze waarop een warmtenet optimaal, fysiek en bestuurlijk, vormgegeven kan worden. Daarbij specifiek aandacht voor de betaalbaarheid van een warmtenet, met of zonder verplichte aansluiting en het beleggen van de regio en de verantwoordelijkheid (waaronder autonomie gemeente) nadrukkelijk benoemd moet worden;	Gezien het dreigend tekort aan elektriciteit in deze regio en het enorme overschot aan warmte is de conclusie in het rapport helder, we moeten in onze regio zoveel mogelijk woningen en overig gebouwen verwarmen met warmte. Dat kan niet zonder aanleg van een warmtenet. Hoe dat bestuurlijk en fysiek vorm te geven komt in deze Concept RES niet aan de orde en daar is wel behoefte aan.	Warmte	De regio heeft onderzocht welke kansen er zijn voor de warmtetransitie en hoe publieke belangen geborgd kunnen worden. Hierbij is altijd uitgegaan dat de regio van de warmtetransitie bij de gemeenten ligt, en dat afstemming en samenwerking in de regio wenselijk is. Om zo optimaal gebruik te kunnen maken van de beschikbare warmte in de regio. De onderzoeken die zijn gedaan in aanloop naar RES 1.0 laten dit ook zien. Tegelijk wordt geconstateerd dat er nog onvoldoende effectieve wet en regelgeving en financiële instrumenten zijn om de warmtetransitie vorm te geven en tegelijkertijd de publieke belangen (betaalbaarheid, betrouwbaarheid, duurzaamheid, rechtvaardigheid en vertrouwen) te borgen. De RES 1.0 maakt inzichtelijk waar de risico's liggen en welke instrumenten nodig zijn om de warmtetransitie succesvol vorm te kunnen geven.	Paragraaf 2.2 - 3.3 - 8.2 - Juridisch rapport sturingsinstrument en publieke belangen
150	Zoetermeer		Geef in de RES 1.0 meer aandacht aan het belang van energiebesparing en geef richting hoe dat concreet gerealiseerd kan worden;	Het opwekken van voldoende duurzame elektriciteit in onze regio, de dichtstbevolkte van Nederland, lijkt ondoenlijk of zal in ieder geval beperkt zijn. De vraag naar elektriciteit is groter dan het aanbod. Elektriciteit die uitgespaard wordt hoeft niet opgewekt te worden.	Algemeen	Energiebesparing speelt een belangrijke rol. Dit is ook in de RES 1.0 opgenomen, maar het is een lokale aangelegenheid om energiebesparende maatregelen te ontwerpen en effectueren. Het onderwerp is in de periode naar de RES 1.0 in de uitvoeringslijn Elektriciteit wél met stakeholders besproken en ervaringen zijn uitgewisseld. Tegelijkertijd is het doel van de RES nadrukkelijk niet om te werken naar een energieneutrale regio. Het doel is om vast te stellen hoeveel we als RES regio Rotterdam Den Haag bij kunnen dragen aan de nationale klimaatdoelstelling, bekeken vanuit de draagkracht van ons landschap.	Paragraaf 2.4, paragraaf 4.1, paragraaf 6.1 en paragraaf 8.2.1
151	Zoetermeer		Besteed in het verdere RES traject expliciet aandacht aan de democratische legitimatie van de RES en werk in de RES 1.0 nader uit hoe gemeenteraden tijdig en op een goede manier betrokken worden bij de besluitvorming;	Gemeenteraadsleden zijn niet betrokken geweest bij het opstellen van de concept-RES maar kunnen slechts wensen, aandachtspunten en bedenkingen meegeven, waarvan we niet weten of deze ook daadwerkelijk in de RES 1.0 zullen worden meegenomen. Dat horen we pas later. We zijn met 23 gemeenten in onze RES, dus het gevoel dat je als raad nog invloed hebt op de uiteindelijke RES 1.0 is niet groot. De RES is geen onderdeel van een gemeenschappelijke regeling met alle formaliteiten die daarbij horen. Daarom is de vraag naar de democratische legitimatie van de RES een terecht. Weliswaar moeten alle gemeenteraden de RES 1.0 ieder voor zich vaststellen/goedgekeuren, maar wat gebeurt er als een gemeenteraad niet akkoord gaat? Wat gebeurt er als een gemeenteraad delen van de RES niet acceptabel vindt? Daarom de wens om in de RES 1.0 een paragraaf over de democratische legitimatie van de RES 1.0 en het proces daarnaartoe op te nemen.	Algemeen	Raadsleden zijn in het proces naar de Concept RES als ook de RES 1.0 veelvuldig tussentijds geïnformeerd, o.a. door bijeenkomsten, consultatierondes (over de 3 scenario's voor het Energieperspectief 2050 als ook in het najaar van 2019 in een drietal bijeenkomsten over het Energieperspectief 2050 en wat men wilt meegewezen voor de RES. Naast de Wensen en Bedenkingen zijn er diverse mogelijkheden geweest voor volkswetgevingsoverleg om inzicht te krijgen in (tussenfasen) van de RES. O.a. door de webinars die de regio heeft georganiseerd maar er zijn ook gemeenten die bijv. inwoners of raadsavonden hebben georganiseerd. De Nota van wensen en bedenkingen wordt voorafgaand aan het definitief maken nog voorgelegd aan de raden in februari 2021 voordat de RES in regionaal verband wordt besproken en gepubliceerd. Daarmee beoogt de regio de invloed van raadsleden zo groot mogelijk te houden. Het kan natuurlijk wel zo zijn dat er verschillen in inzichten zijn binnen de regio. Dat kan er ook toe leiden dat een gemeente op een onderdeel liever niet akkoord wil gaan met de RES. Indien dat het geval is constateren we dat er op het overige wél overeenstemming is. Eventuele bespreekpunten nemen we terug naar een regionaal bestuurlijk overleg om tot een oplossing op proces en inhoud te komen.	Paragraaf 8.1
152	Zoetermeer		Werk in de RES 1.0 nader uit hoe gedegen participatie door inwoners, bedrijven en organisaties kan worden vormgegeven;	De opgave van verduurzaming is van ons allemaal, en gaat niet alleen de gemeente zelf aan, maar ook inwoners, bedrijven en andere organisaties. Zonder voldoende draagvlak komen we er niet. Mensen zijn zeer betrokken bij hun leefomgeving, maar wachten nu vaak af en zijn onzeker over wat er in hun stad, wijk of straat gaat gebeuren. Dat is begrijpelijk. Ze besluiten veelal om ingrijpende energiebesparende maatregelen voor hun woning nog even uit te stellen. Het is daarom noodzakelijk hen tijdig mee te nemen in de opgave waarvoor we staan en hen serieus te nemen. En dat betekent dat we voor alle projecten m.b.t. de energietransitie gedegen participatietrajecten moeten doorlopen. In de RES 1.0 dient dit nader uitgewerkt te worden. Keuzevrijheid, eigen regie en flexibiliteit zijn daarbij belangrijke begrippen	Communicatie	Dank voor deze inbreng. Draagvlak en acceptatie van belanghebbenden zijn belangrijke voorwaarden voor het slagen van de energietransitie. (Vroegtijdige) proces- en projectparticipatie zijn daartoe middelen die door de gemeenten ingezet worden. De regio faciliteert/stimuleert voornamelijk met kennisoverdracht (inclusief breed bruikbare producten); zoals weergegeven in plan van aanpak (dec 2019) en updates inspelend op actualiteit. In de RES 1.0 wordt aandacht besteed aan de invulling van proces- en projectparticipatie zowel in de uitvoeringslijnen als in de communicatieaanpak. De uitvoering van inwonersparticipatie is buiten scope.	paragraaf 2.3, 7.1, 8.1, verder verweven in hele document

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
153	Zoetermeer		Werk in de RES 1.0 uit hoe het 50% lokaal eigendom gestalte kan krijgen en stel daarvoor een voorbeeld-beleidskader op, waar gemeenten gebruik van kunnen maken;	In de concept-RES wordt een ambitie van 50% lokaal eigenaarschap verwoord. Lokaal eigenaarschap is belangrijk omdat wanneer door ten minste 50% lokaal eigenaarschap een wind- of zonnepark ontwikkeld wordt, de opbrengsten daarvan zo veel mogelijk lokaal terecht komen. Dit bevordert het draagvlak voor en vertrouwen in de energietransitie en zorgt voor een versnelling daarvan. Hoe groter het aandeel eigendom van de inwoners is, hoe meer van de baten in de eigen gemeente blijven. Zonder een lokaal beleidskader "Lokaal eigendom van hernieuwbare opwek op land" kan het ten minste 50% lokaal eigendom echter niet afgedwongen worden bij energieprojecten. Daarom is het verstandig om in de RES 1.0 de mogelijkheden voor een dergelijk beleidskader te verkennen en een voorbeeld-beleidskader op te stellen, waarin eisen aan ten minste 50% lokaal eigendom worden opgesteld en opbrengstparticipatie als voorwaarde geldt voor planologische medewerking. De deelnemende gemeenten kunnen hier dan naar eigen wens en inzicht en in een voor hen passende vorm gebruik van maken, zodat niet iedere gemeente het wiel helemaal zelf hoeft uit te vinden.	Algemeen	50% lokaal eigendom heeft in het proces naar de RES 1.0 aandacht gekregen: het voorstel is dat dit (conform de afspraken omtrent bredere participatie) lokale invulling krijgt. Hierbij werd door gemeenten aangegeven dat het ontwikkelen van een regionaal kader niet wenselijk is. Indien door partijen gewenst kan dit richting RES 2.0 ook regionaal worden opgepakt. Goede voorbeelden vanuit de regio worden wel gedeeld, zoals een actieve energiecoöperatie die een centrale rol speelt voor het realiseren van een TVW, het opstellen van een leidraad of het organiseren van een koepel van energiecoöperaties die hier invulling aan geven. Het streven van 50% lokaal eigendom zoals in het klimaatakkoord vastgesteld is door de regio geadopteerd, en het gesprek hierover zal dus gevoerd blijven worden. De daadwerkelijke invulling is zoals gezegd een lokale aangelegenheid.	Paragraaf 2.3, paragraaf 8.3.4 (frame 3) en bron Factsheet 50% lokaal eigendom, Participatiecoalitie via https://departicipatiecoalitie.nl/document/factsheet-50-lokaal-eigendom/
154	Zoetermeer		Analyseer en werk in de RES 1.0 nader uit welke werkgelegenheid er met de energietransitie gemoeid is, hoe de regio de benodigde vakmensen gaat opleiden en welke samenwerking daarvoor nodig is met het onderwijs en het bedrijfsleven;	De energietransitie levert vele nieuwe banen op, want er is enorm veel werk aan de winkel. Dat biedt kansen voor werknemers op diverse niveaus, maar dan moeten er moeten wel voldoende (om- en bij-)geschoolde mensen zijn om onze energieambities waar te maken. De samenwerking met het onderwijsveld en het bedrijfsleven om voldoende goede werknemers te genereren, moet dus intensief zijn. Het is belangrijk dat hier stevig op wordt ingezet. Dat kan niet alleen lokaal, maar is juist ook een regionale opgave. Hoe gaat onze RES-regio de benodigde vakmensen opleiden? De RES dient zich daar rekenschap van te geven en een goede analyse te maken van wat hiervoor nodig is. In de RES 1.0 dient dit nader uitgewerkt te worden	Algemeen	We staan als maatschappij voor een enorme opgave i.h.k.v. de energietransitie. We onderschrijven dat het ontwikkelen en opleiden van vakmensen, kennis e.d. daarbij belangrijk is. Indirect kan dit uit de RES 1.0 worden opgemaakt, de directe werkgelegenheid valt echter buiten de scope van de RES zoals ook in paragraaf 2.4 Voorwaarden en risico's wordt geschetst.	Paragraaf 2.4 (randvoorwaarde arbeidsmarkt)
155	Zoetermeer		Neem bij de beleidskeuzes in het verdere RES-traject de ambitie op om de biodiversiteit niet te verstoren maar juist te vergroten en te versterken;		Algemeen	Dank voor uw aanwijzing, er is aandacht besteed aan het versterken en koppelen van opgaven, waaronder biodiversiteit. Dit wordt in de RES 1.0 opgenomen.	Paragraaf 7.3.5 (frame 1), paragraaf 8.3.4 (frame 1)
156	Zoetermeer		De kansen voor waterstof op langere termijn open te houden waarbij gebruik kan worden gemaakt van het bestaande aardgasnet zodat het elektriciteitsnet minder belast wordt;	. Het elektriciteitsnet volgens netbeheerders zwaar belast wordt in het geval van 100 % elektrische energievoorziening; . Waterstof als energiedrager kan bijdragen aan een realistische transitie op langere termijn die CO2 neutraal opgewekt wordt waarbij het huidige aardgasnet geschikt te maken is voor waterstof transport; . Het aardgasverbruik in veel woningen tegen relatief lage kosten te halveren is door een hybride warmtevoorziening bestaande uit een kleine warmtepomp in combinatie met een kleine gasketel voor de piekmomenten; Op langere termijn in deze woningen het aardgas te vervangen is door waterstof	Brandstoffen	In de concept-RES is gesteld dat waterstof een zeer nuttige energiedrager is, die echter ook gewenst is voor andere toepassingen, zoals de industrie. Om deze reden is een ladder opgesteld. Afhankelijk van de hoeveelheid beschikbare waterstof kan deze ook worden ingezet in de gebouwde omgeving. Dit is naar verwachting van netbeheerders, de Rijksoverheid en deze RES regio echter niet voor 2030 het geval. Tot die tijd kan niet met zekerheid gezegd worden of waterstof een oplossing gaat bieden voor de benodigde netverzwaring in de gebouwde omgeving wanneer 100% elektrisch worden verwarmd. In uw toelichting gaat u ook in op het belang van hybride warmtepompen om het aardgasverbruik te reduceren. Dit is een goed punt, wat lokaal in de transitievisie warmte een plek kan krijgen. Regionaal wordt er voor de warmtevoorziening gekeken naar op welke wijze regionale warmte-infrastructuur een meerwaarde kan bieden voor de warmtetransitie op lokaal niveau.	5.2
157	Zoetermeer		In de RES 1.0 moeten de grote lijnen van de energiestrategie kort en puntig worden geformuleerd;	Dat het moeite kost om in de aangeleverde stukken de grote lijnen van de RES te zien	Communicatie	Dank voor de input. We nemen verbetering van de leesbaarheid mee bij het schrijven en het opmaken van het product RES 1.0. Als gevolg van de inhoudelijke uitdaging blijft echter wel een omvangrijk en complex product met een korte samenvatting.	In (opmaak) document verweven. High res figuren.
158	Zoetermeer		In de RES 1.0 wordt aandacht gegeven aan de zorg dat betere benutting van restwarmte uit het Rotterdamse havengebied mogelijk kan leiden tot langer blijvende afhankelijkheid van het gebruik van fossiele brandstoffen;	•dat restwarmte uit industriële processen in het Rotterdamse havengebied mogelijk beter benut kan worden om in de warmtevraag van de regio en daarbuiten te voorzien •dat deze restwarmte op dit moment voor een groot deel resulteert uit processen die fossiele brandstoffen gebruiken •dat deze processen ook zo snel als enigszins mogelijk minder afhankelijk van fossiele brandstoffen moeten worden	Warmte	Het uitgangspunt in de RES van de inzet van restwarmte is dat deze in 2050 geen fossiele oorsprong meer heeft. In de transitie ernaar toe kan tijdelijk wel restwarmte met fossiele oorsprong worden gebruikt. In het traject naar de RES 1.0 wordt nader onderzoek gedaan naar de mogelijkheden van regionale warmtenetten, waarbij ook in meer detail is gekeken naar de daadwerkelijk toekomstige beschikbare warmte in het Havengebied. In de RES 1.0 zal hier dus meer informatie over zijn opgenomen. Op basis van de bevindingen zal in het traject van de RES 2.0 een uitvoeringsprogramma handvatten kunnen bieden om met betrokken partijen concreter invulling te geven aan dit transitiepad.	Paragraaf 5.2
159	Zoetermeer		In de RES 1.0 moet meer aandacht worden gegeven aan vermindering van warmtevraag d.m.v. isolatie;	Dat in de RES naast aandacht voor bronnen voor warmte ook aandacht moet zijn voor de mogelijkheden om warmtevraag te verminderen	Algemeen	In de (concept) RES wordt uitgegaan van een minimale mate van isolatie van gebouwen (minimaal label C). In de berekeningen rondom warmte is dit het uitgangspunt. Deze isolatiestap kan leiden tot ca. 27% energiebesparing. De isolatie-aanpak is primair een lokale aangelegenheid. Regionale samenwerking vindt plaats o.a. via Provincie Z-H en bijv. de regionale en lokale energieloketten. Tegelijkertijd merken wij een behoefte om besparing steviger te verankeren binnen de RES. In het traject van de 2.0 zal ingegaan worden op de rol die de regio hierbinnen kan vervullen. In de informatieplicht is opgenomen dat locaties die meer dan 50.000 kWh en/of 25.000 m3 gas per jaar gebruiken alle erkende maatregelen moeten nemen. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de handhaving. Naar verwachting moeten alle labelplichtige gebouwen in 2030 beschikken over een A-label. Dat leidt tot een aanzienlijke energiebesparing. Daarbij is afstemming/inspanning nodig om tot een adequate borging van b.v. informatieplicht en controle van energielabels te komen. Voor meer informatie over labelplichtige gebouwen: https://www.rijksvervoer.nl/onderwerpen/energielabel-woningen-en-gebouwen/vraag-en-antwoord/wanneer-is-het-energielabel-voor-woningen-verplicht	Paragraaf 3.2, paragraaf 6.1, paragraaf 8.2.1
160	Zoetermeer		In de RES 1.0 moet meer aandacht worden gegeven aan de mogelijkheden en onmogelijkheden op termijn van kernenergie in de regio;	•dat in de Concept RES de meeste aandacht uitgaat naar in de regio toegepaste technologieën die zullen bijdragen aan de energietransitie tot 2030 (wind en zon) •dat mogelijkheden en onmogelijkheden van kernenergie relatief weinig aandacht krijgen omdat dit een meer landelijke thema is en regionale kernenergie pas na 2030 zou kunnen bijdragen •dat het voor de meningsvorming belangrijk is ook in de RES aandacht te hebben voor kernenergie zonder direct een mening uit te spreken voor of tegen	Warmte	Kernenergie is op dit moment geen onderdeel van het Klimaatakkoord. Op dit moment vindt er een landelijke marktconsultatie plaats onder welke voorwaarden marktpartijen bereid zijn te investeren in kerncentrales in Nederland, welke publieke ondersteuning daarvoor nodig is en in welke regio's er belangstelling is voor de realisering van een kerncentrale. Omdat de ontwikkeling van nieuwe vormen van kernenergie en de bouw van kernenergiecentrales erg langzaam gaat, kan kernenergie niet ingezet worden om het doel van 2030 (49% minder CO2-uitstoot) te halen. Om deze reden maakt kernenergie voorsnog geen onderdeel uit van de scope van de RES 1.0. Voor de periode tot 2050 kan kernenergie wel een rol gaan spelen. Indien er op landelijk niveau wordt aangestuurd op kernenergie wordt dit onderdeel van de RES, gezien het, zoals u terecht aankant, dan onderdeel uitmaakt van het energiesysteem.	paragraaf 1.3 - 3.2
161	Zoetermeer		De beschikbaarheid van koude opslag en het gebruik hiervan voor koeling (geohydrologisch opslag systeem) dient een nadrukkelijker rol te krijgen;	Door (veronderstelde) klimaatverandering merken we steeds meer dat de zomers warmer worden en de behoefte aan koeling in huizen een verhoogd beroep doen op koelsystemen. Echter zijn de meeste systemen zoals airconditioning installaties die veel energie verbruiken. Door onderzoek te doen of koudebronnen een aanvulling kunnen zijn op deze groeiende vraag naar duurzame bronnen, is het belangrijk ook deze vorm van energietransitie mee te nemen in de concept RES. In de commissie vergadering van maandag 13 september kwam dit onderdeel ter sprake.	Algemeen	U maakt een terecht punt, koeling is inderdaad een belangrijk punt van aandacht. Het is een onderbelicht onderwerp in de RES en zal voor RES 2.0 op de agenda staan. Hittestress die de warme zomers met zich meebrengt, is voor een groot deel een lokale aangelegenheid, met de eigen ruimtelijke inrichting (meer groen minder stenen/asfalt) kan de stad hitte-eiland - effecten fors verminderen. Zoals u terecht aangeeft kunnen WKO-systemen lokaal in een gemeente een oplossing bieden om koude aan gebouwen te leveren in de zomer, en warmte in de winter. Dit soort lokale technieken kan een gemeente opnemen in haar TVW.	O.a. paragraaf 8.5

Nr	Organisatie	Onderwerp / steekwoorden	Korte formulering	Toelichting	Thema	Antwoord	Verwijzing RES 1.0
162	Zoetermeer		De infrastructuur - wegen, spoor - te benutten als plaats om zonnepanelen te plaatsen zoals op de geluidsschermen; indringend te onderzoeken om te zien of wegen ook op andere wijze gebruikt kunnen worden voor het opwekken van energie en daarbij te denken aan: Kan er over zonnepanelen heen gereden worden? Is het mogelijk de wrijving van voertuigen om te zetten in energie?	In de huidige RES wordt vooral gesproken over de infrastructuur als mogelijke plaats om windturbines neer te zetten. Gezien de grote oppervlaktes die wegen en spoorlijnen met elkaar in beslag nemen zijn er wellicht ook mogelijkheden om de infrastructuur op een andere manier te gebruiken voor het opwekken van energie.	Elektriciteit	In de RES wordt in lijn met het Klimaatakkoord met name ingezet op die technieken die voldoende doorontwikkeld en opschaalbaar zijn in de zin dat er een grote rol is weggelegd in de productievolumes die nodig zijn per 2030. Dat betekent dat in de RES 1.0 ingezet op windenergie en zonne-energie. Daarnaast wordt continu gemonitord welke technieken ver genoeg zijn om een significante rol te kunnen spelen in het energiesysteem, b.v. remenergie, warmte of stroom leverende wegen, geluidsschermen en andere technieken. Indien daarvan sprake is dan zal de inzet daarvan ook meegenomen worden en landen in een actualisatie van de RES. dat zal iedere 2 jaar plaatsvinden. Daarbij dient in ogenschouw genomen te worden dat de RES niet zelfstandig innovaties financiert of faciliteert. daarbij wordt gesteund op andere organisaties en processen in de regio en daarbuiten.	Paragraaf 8.3
164	Zoetermeer		Er naast de formele RES, een publiek-vriendelijke versie van de RES wordt ontwikkeld. Een versie in eenvoudige taal en in een korte vorm die de hoofdlijnen van de RES schetst (met verwijzingen naar de verdieping in de formele RES);	De RES zal breed gedragen moeten worden. Momenteel heeft de RES de belangstelling van een bescheiden groep mensen en er zal stevig ingezet moeten worden om het onder de aandacht van meer mensen te brengen, op het moment dat zij hun mening nog kunnen geven.	Communicatie	Dank voor de input. We nemen verbetering van de leesbaarheid mee bij het schrijven (incl. illustraties of begrippenlijst) en het opmaken (duidelijke tabellen en kaarten) van het document RES 1.0. Het document wordt zo leesbaar mogelijk ingedeeld in een deel met hoofdlijnen en verwijzingen voor verdieping, toelichting en onderbouwing. Een aparte samenvatting kan als basis gebruikt worden door gemeenten in haar (brede) publiekcommunicatie. Daarmee wordt deze wens in zijn geheel geaccomodeerd. Notie: Als gevolg van de inhoudelijke, behoorlijk technische uitdaging blijft het echter wel een omvangrijk en complex product met name gericht op de primaire lezersdoelgroep van volksvertegenwoordigers. Om die reden moet het ook alle informatie bevatten die voor handen is en die nodig is om tot afgewogen besluitvorming te komen. Communicatie met inwoners ligt volgens afspraak bij de gemeenten zelf, de regio levert kennis/materialen om dit te bevorderen.	In (opmaak) document verweven. High res figuren.
165	Zoetermeer		Tevens wordt er een algemene publiek-vriendelijke begrippenlijst gemaakt waarin alle technische termen en alle afkortingen helder worden uitgelegd;	De RES zal breed gedragen moeten worden. Momenteel heeft de RES de belangstelling van een bescheiden groep mensen en er zal stevig ingezet moeten worden om het onder de aandacht van meer mensen te brengen, op het moment dat zij hun mening nog kunnen geven.	Communicatie	Dank voor de input. We nemen verbetering van de leesbaarheid mee bij het schrijven (incl. illustraties of begrippenlijsten) en het opmaken van het product RES 1.0. Als gevolg van de inhoudelijke uitdaging blijft het echter wel een omvangrijk en complex product met name gericht op de primaire lezersdoelgroep van volksvertegenwoordigers. Communicatie met inwoners ligt volgens afspraak bij de gemeenten zelf, de regio levert kennis/materialen om dit te bevorderen.	In (opmaak) document verweven. High res figuren.
166	Zoetermeer		En hetzelfde geldt voor een publiek-vriendelijk overzicht van het proces: Maak een duidelijk overzicht wat er precies op welk moment gaat gebeuren en hoe en wanneer de bewoners en de ondernemers erbij worden betrokken;	De RES zal breed gedragen moeten worden. Momenteel heeft de RES de belangstelling van een bescheiden groep mensen en er zal stevig ingezet moeten worden om het onder de aandacht van meer mensen te brengen, op het moment dat zij hun mening nog kunnen geven.	Communicatie	Dank voor de input. We nemen verbetering van de leesbaarheid mee bij het schrijven (incl. illustraties of begrippenlijsten) en het opmaken van het product RES 1.0. Als gevolg van de inhoudelijke uitdaging blijft het echter wel een omvangrijk en complex product met name gericht op de primaire lezersdoelgroep van volksvertegenwoordigers. Communicatie met inwoners ligt volgens afspraak bij de gemeenten zelf, de regio levert kennis/materialen om dit te bevorderen.	In (opmaak) document verweven. High res figuren.
167	Zoetermeer		Zet genoeg middelen in om de energietransitie onder de aandacht te brengen.	De RES zal breed gedragen moeten worden. Momenteel heeft de RES de belangstelling van een bescheiden groep mensen en er zal stevig ingezet moeten worden om het onder de aandacht van meer mensen te brengen, op het moment dat zij hun mening nog kunnen geven.	Communicatie	We onderschrijven uw punt dat de RES breed gedragen moet worden. Dit is inderdaad een aandachtspunt voor ons allen en bestaat uit meerdere onderdelen: 1) het benaderen van inwoners, bedrijven, maatschappelijke organisaties is volgens afspraak een aangelegenheid van de gemeenten zelf en wordt niet door de regio gedaan, 2) de regio ondersteunt de gemeenten met algemene kennis/communicatie op gebied van participatie en adviseert verschillende participatieinstrumenten (Participatie via volksvertegenwoordigers zoals in de wensen en bedenkingen procedure is ook een voorbeeld in deze regio), 3). De regio overlegt met gemeenten en stimuleert proces- en projectparticipatie. 4) Uitvoering van inwonersparticipatie is volgens afspraak buiten scope van RES Rotterdam Den Haag.	In (opmaak) document verweven. High res figuren.

Onderwerp: Regionale Energiestrategie RES Rotterdam Den Haag 1.0
Dossiernummer: 2169

Gevraagd besluit:

Vaststellen van de bij dit besluit behorende bijlage de RES 1.0 Regionale Energiestrategie Rotterdam Den Haag.

1. Probleemstelling - context

Op 28 juni 2019 publiceerde het kabinet het Klimaatakkoord: de Nederlandse uitwerking van de internationale klimaatafspraken van Parijs (2015). We gaan met elkaar de CO₂-uitstoot sterk verminderen: in 2030 met de helft ten opzichte van 1990. Eén van de afspraken is dat 30 energieregio's in Nederland onderzoeken waar en hoe het best duurzame elektriciteit op land (wind en zon) kan worden opgewekt. En ook welke duurzame warmtebronnen te gebruiken zijn zodat wijken en gebouwen van het aardgas af kunnen. Waar is ruimte en hoeveel? Zijn de plekken maatschappelijk gezien acceptabel en financieel haalbaar? In een Regionale Energiestrategie (RES) beschrijft elke energieregio zijn eigen keuzes. In een RES-regio werken overheden -waaronder de waterschappen- met maatschappelijke partners, netbeheerders, het bedrijfsleven en inwoners, regionaal gedragen keuzes uit. Dit doen zij voor:

- weersafhankelijke hernieuwbare energieopwekking op land;
- de warmtetransitie in de gebouwde omgeving;
- de daarvoor benodigde opslag- en energie-infrastructuur.

Delfland participeert in de RES-regio Rotterdam Den Haag met 23 gemeenten, 4 waterschappen en de Provincie Zuid-Holland, binnen de contouren van de metropoolregio Rotterdam Den Haag. Namens de inliggende netbeheerders is Stedin aangehaakt in het proces.

De Energiestrategie regio Rotterdam Den Haag heeft als doel een betaalbare, betrouwbare, veilige en schone energievoorziening voor iedereen in de regio in 2050.

Een uitvoerig regionaal proces van werkateliers, kennisbijeenkomsten en wensen en bedenkingenprocedure heeft geleid tot de Regionale Energiestrategie RES Rotterdam Den Haag 1.0 die nu voorligt.

De RES 1.0 is een visiedocument met ambities en oplossingsrichtingen die perspectief en kansen bieden aan alle deelnemers. Het gaat daarbij onder andere over de opwekking van duurzame elektriciteit en verwarming van de gebouwde omgeving. De oplossingen en ambities zijn ontwikkeld op basis van input van de partijen, onderzoeken (technische analyses, data van het Kadaster en meer) en interactie met betrokken partijen. Dit heeft geleid tot de gedeelde conclusies zoals in de RES 1.0 verwerkt.

De energieregio publiceert op 31 maart 2021 de RES 1.0. Dan start de periode waarin de besluitvorming plaatsvindt. Tussen 31 maart en 1 juli ligt de RES 1.0 ter vaststelling voor aan alle gemeenteraden, algemene besturen van de waterschappen en provinciale staten. Op 1 juli 2021 zendt de stuurgroep de RES 1.0 toe aan het Nationaal Programma RES.

2. Beoogd effect

Met de RES 1.0 worden de eerste piketpaaltjes geslagen op weg naar een betaalbare, betrouwbare, veilige en schone energievoorziening voor iedereen in de regio Rotterdam Den Haag.

Haag. De conclusies uit de RES vormen de basis voor het (omgevings-) beleid. Om de RES 1.0 te laten landen in het lokale (omgevings-)beleid is maatwerk per organisatie nodig. Het zijn met name de gemeenten die de projecten voor duurzame opwek en duurzame warmtevoorziening moeten laten landen in hun eigen omgevingsplannen. Het belang/aandeel van de waterschappen beperkt zich tot de volgende toezeggingen:

- De waterschappen streven naar energieneutraliteit. Delfland wil dat in 2025 bereiken.
- De waterschappen onderzoeken waar zij gronden en assets kunnen inzetten voor de energietransitie (binnen de randvoorwaarden van het waarborgen van goed en veilig waterbeheer).
- In het bijzonder geldt dat voor aquathermie, bijvoorbeeld warmtewinning uit oppervlaktewater en gezuiverd afvalwater. De waterschappen zullen dit faciliteren en waar mogelijk actief bijdragen.
- Deze regio heeft een tekort aan opwekpotentie voor elektriciteit en biobrandstof. De waterschappen onderzoeken de inzet van het eigen biogas voor elektriciteit en warmte en alternatieve inzet daarvan, zoals levering van groengas aan het aardgasnet.
- De waterschappen staan open voor participatie en samenwerking op het gebied van duurzame energievoorziening, zoals wind- en zonne-energie.
- De waterschappen onderzoeken de vermindering van uitstoot van broeikasgassen bij de afvalwaterzuiveringen.

3. Kernboodschap

Met de vaststelling van de Regionale Energiestrategie RES Rotterdam Den Haag 1.0 door Delfland en 27 andere partijen wordt een belangrijke mijlpaal bereikt in het kader van het nationale Klimaatakkoord. De RES is een gezamenlijke visie op het gebied van duurzame elektriciteitsvoorziening, warmtevoorziening en duurzame brandstoffen binnen deze regio op weg naar een betaalbare, betrouwbare, veilige en schone energievoorziening voor iedereen in de regio Rotterdam Den Haag in 2050. Delfland draagt bij aan dit streven door energieneutraal te worden in 2025 en actief mee te werken aan de energietransitie in deze regio.

4. Historie - eerdere besluitvorming

- 6 februari 2018: D&H-besluit om deel te nemen aan het opstellen van de regionale energiestrategie regio Rotterdam-Den Haag.
- 20 december 2018: VV-besluit om de energiestrategie van Delfland vast te stellen. Onderdeel van de energiestrategie is deelname aan het RES proces in de regio Rotterdam Den Haag
- 29 januari 2019: in Commissie Bestuur Organisatie en Bedrijfsvoering de Informatieve collegebrief over de regionale energiestrategie regio Rotterdam Den Haag
- 6 augustus 2019: Ingekomen bij Delfland de ingezonden brief van de voorzitter van de stuurgroep RES Rotterdam Den Haag over het energieperspectief 2050, de gevraagde besluitvorming en de vervolgstappen.
- 18 september 2019: bijeenkomst Informatieve VV over Energieperspectief RES regio Rotterdam Den Haag.
- 6 november 2019: Commissie Waterveiligheid en Waterketen over Aanbiedingsbrief aan de VV Energieperspectief 2050 Regionale Energiestrategie Rotterdam - Den Haag.
- 25 juni 2020: informatieve brief VV. Concept RES regionale Energiestrategie regio Rotterdam Den Haag.
- 17 februari 2021: Commissie Waterveiligheid en Waterketen. Energiestrategie regio Rotterdam Den Haag: Nota van Beantwoording - Wensen en bedenkingen concept RES 28 januari 2021.

5. Regelgeving en Beleid

Deelname aan de RES regio Rotterdam Den Haag is een toezegging die de waterschappen hebben gedaan vanuit het landelijk vastgestelde klimaatakkoord. Daarnaast is de deelname aan de RES ook opgenomen in de door de VV vastgestelde energiestrategie van Delfland.

6. Financiën

Deelname aan de RES vergt een personele inzet van 0,2 fte per jaar. Deze wordt opgevangen binnen onze eigen formatie.

De RES 1.0 is een visie-document en heeft geen rechtstreekse financiële consequenties.

7. Duurzaamheid

Deelname aan de RES draagt bij aan het bepalen van toekomstig beleid voor vermindering van de uitstoot van broeikasgassen in de regio. De samenwerking kan leiden tot regionale kansen. Delfland levert door eigen maatregelen ook een bijdrage, bijvoorbeeld door de aanleg van zonnepanelen, participeren in windturbineprojecten en levering van groen gas.

8. Organisatorische en personele consequenties

Deelname aan de RES regio Rotterdam Den Haag vraagt 0,2 fte. Dit wordt binnen de huidige formatie opgevangen door de coördinator energie.

9. OR/GO

n.v.t.

10. Risico- en beheersmaatregelen

- Het RES-proces is een gevoelig traject met vele spelers. Het is vooral zaak iedereen aan boord te houden. Het risico bestaat dat een partij, bijvoorbeeld een gemeente, uit het proces stapt.
Beheermaatregel: Het regionale proces is vooral bedoeld om te onderzoeken waar meerwaarde ligt door samenwerking binnen de regio. Uiteindelijk blijft de besluitvorming over lokale energieprojecten bij de raden en algemene besturen liggen. Door duidelijk te maken dat lokale overheden zelf besluiten nemen over wat ze wel en niet doen, proberen we de samenwerking in stand te houden.
- Extra inzet personeel door vraag vanuit de regio om mee te werken aan gebiedsprocessen die bijdragen aan de energietransitie.
Beheermaatregel: Om de belangen van Delfland op gebied van waterbeheer goed in te brengen, is deelname aan gebiedsprocessen belangrijk. Delfland heeft al een organisatieonderdeel, namelijk Planvorming, dat dat al doet. Het maakt dus onderdeel uit van de huidige werkzaamheden. Autonome ontwikkelingen zoals de energietransitie kunnen leiden tot meer planparticipatie en dus extra inzet van fte's. Binnen de afdeling zal er dan geprioriteerd moeten worden.

11. Communicatie (in- en extern)

Er is een centrale communicatiestrategie voor de RES. Een communicatieteam waarbij Delfland is betrokken, begeleidt de communicatie. Op 31 maart wordt de RES 1.0 gepubliceerd op de website. Het collegebesluit, de RES 1.0 voor te leggen aan de vv wordt gecommuniceerd in de D&H Nieuwsbrief.

12. Bekendmaking en vervolgprocedure

De energieregio publiceert op 31 maart 2021 de RES 1.0. Vanaf dan start de periode waarin de besluitvorming plaatsvindt. Op 1 juli 2021 zendt de stuurgroep de RES 1.0 toe aan het Nationaal Programma RES. Tussen 31 maart en 1 juli ligt de RES 1.0 ter vaststelling voor aan alle gemeenteraden, algemene besturen van de waterschappen en provinciale staten. Moties en amendementen zijn een democratisch recht en dat geldt natuurlijk ook voor het besluitvormingsproces van de RES 1.0. Daarentegen kunnen individuele amendementen het proces compliceren. De inzet is dat er één document voor iedere partij geldt en niet 28 verschillende. Tevens is het streven dat het eigenaarschap van de RES 1.0 zo groot mogelijk is. Dat werkt positief door in de beleidskeuzes die daarop volgen. Een zorgvuldige afwikkeling van de Wensen en Bedenkingen is een voorwaarde voor succesvolle besluitvorming. Een Nota van Beantwoording wordt daarom bijgevoegd bij de RES 1.0.

13. Bevoegd orgaan

In het door de Tweede Kamer vastgestelde Klimaatakkoord en het Nationaal programma RES is aangegeven dat een besluit over de RES 1.0 door de gemeenteraad, het algemeen bestuur van het waterschap en de Provinciale Staten moet worden genomen. Dat betekent in het geval van de RES regio Rotterdam Den Haag dat 28 partijen eenzelfde besluit moeten nemen.

14. Toelichting

Status:

De RES 1.0 is een visiedocument met ambities en oplossingsrichtingen die perspectief en kansen bieden aan alle deelnemers. Het gaat hierbij onder andere de opwekking van duurzame elektriciteit en warmtevoorziening voor de gebouwde omgeving. Deze oplossingsrichtingen en ambities zijn ontwikkeld op basis van input van de partijen, onderzoeken (technische analyses, data van het Kadaster en meer) en interactie daarover. Dit heeft geleid tot de RES 1.0.

De uiteindelijke keuzes en het mandaat hiervoor liggen bij de gemeenten, provincie en waterschappen.

Vanwege de relatie met het Klimaatakkoord, vraagt de RES om commitment op het 'wat', en is er maatwerk mogelijk op het 'hoe'. De tijdshorizon van de RES richt zich op 2030. Om stappen te kunnen zetten vanuit de RES 1.0 is overzicht nodig van wat deelnemende overheden (al) doen t.a.v. de RES, wat aanvullend nodig is en waar dat aanpassing vraagt van bestaande plannen en beleid. Er wordt per organisatie gevraagd hiernaar een inventarisatie uit te voeren vóór 1 januari 2022. Deze inventarisatie zal dienen als basis voor bestuurlijke afweging ten aanzien van regio ondersteuning waar wat extra nodig is en als basis voor het proces en de inhoud naar de RES 2.0 (start 2e kwartaal 2022). Zo wordt een verbinding gelegd tussen de RES, die toch vrij abstract is, naar de lokale vertaalslag en realisatie t.o.v. de regionale ambitie.

De energieregio streeft naar een gezamenlijk document dat breed gedragen wordt, waarop men één besluit neemt. Inzet is om ook na de RES 1.0 op regionaal niveau verder te werken aan de opgave uit het Klimaatakkoord en stappen te zetten richting RES 2.0. Hiermee wordt de continuïteit van de regio geborgd als instrument om de ambities uit het Klimaatakkoord te behalen.

Omgevingsinstrumentarium:

De conclusies uit de RES vormen de basis of het uitgangspunt voor het (omgevings-)beleid. Belangrijk daarbij is dat de RES altijd een vertaling vraagt in beleid en plannen. Daarbij hoort een integrale afweging met inbegrip van alle aspecten en opgaven die een rol kunnen spelen. Dat kan ertoe leiden dat bij die vertaalslag de conclusie is dat ontwikkeling van een energieproject toch niet kan plaatsvinden vanwege samenloop met andere opgaven, juridisch, technisch-, financieel- of ruimtelijk perspectief. Dat zal effect hebben op de regionale realisatie en kan een aanleiding zijn om b.v. alternatieve ontwikkellocaties te onderzoeken. Gezien de sterke link tussen de RES en ruimtelijke kwaliteit suggereert de energieregio om de verbindingen tussen Ruimtelijke Ontwikkeling (RO) en Energie portefeuilles te versterken op zowel provinciaal, lokaal als bestuurlijk en ambtelijk niveau. Onderling kan men dan bespreken wat de RES 1.0 betekent en hoe afspraken geborgd kunnen worden. De energieregio kan hierin faciliteren.

De plannen t.a.v. omgevingsvisies lopen uiteen, sommige zijn klaar, anderen zijn nog niet gestart. Ook op inhoud zijn er verschillen. Niet alle omgevingsvisies gaan in op (ruimte voor) energie. Om de RES 1.0 te laten landen in het lokale (omgevings-)beleid is maatwerk per organisatie nodig. Hoe dit gebeurt is een keuze van partijen zelf en maakt geen onderdeel uit van de RES. Er zal hierbij door de energieregio worden ondersteund in kennisuitwisseling en tools. Participatie vormt een belangrijk onderdeel om uiteindelijk plannen in het omgevingsbeleid te kunnen laten landen. Goede afstemming is nodig om geen risico's te lopen op procedurefouten, bijv. rond inspraak. Ook hierin ondersteunt de energieregio waar passend en gewenst.

Monitoring:

Nadat de RES 1.0 is vastgesteld, start het proces van regionale monitoring waarin in de energieregio in gezamenlijkheid de voortgang ten opzichte van de in de RES 1.0 gestelde ambities in beeld houdt.

Hiertoe is onder andere het dashboard vanuit uitvoeringslijn Elektriciteit ontwikkeld.

Monitoring vormt tevens een aanleiding om het bestuurlijk gesprek te voeren. Het schetst een beeld waar men op dat moment staat als regio. Dit pleit ook voor een regionale governance waarbinnen dat gesprek gevoerd kan worden en derhalve continuïteit.

15. Bijlagen

1. Aanbiedingsbrief RES 1.0
2. RES 1.0 Regionale Energiestrategie Rotterdam Den Haag
3. Nota van beantwoording wensen en bedenkingen RES Rotterdam Den Haag

Regionale Energiestrategie RES Rotterdam Den Haag 1.0

Dossiernummer : 2169
Vergaderdatum : 27 mei 2021

Hoogheemraadschap van
Delfland

De Verenigde Vergadering van Delfland,

op voordracht van dijkgraaf en hoogheemraden van, dossiernummer 2169;

gelezen het positieve advies van de commissie Waterveiligheid en Waterketen;

overwegende dat:

De waterschappen het nationale Klimaatakkoord hebben onderschreven en het opstellen van een regionale energiestrategie daar onderdeel van uit maakt.

Gelet op:

Artikel 77 van de Waterschapswet;

Besluit:

Vaststellen van de bij dit besluit behorende bijlage de RES 1.0 Regionale Energiestrategie Rotterdam Den Haag.

Aldus besloten in de openbare vergadering van 27 mei 2021

De Verenigde Vergadering voornoemd,

de Secretaris,

ir. P.C. Janssen

de Voorzitter,

dr. P.H.W.M. Daverveldt

Verenigde Vergadering

Dossiernummer	2210
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	27 mei 2021
Agendapunt	H.09
Titel	Strategie Transitie Waterketen 2050

Geagendeerd	Vergaderdatum
Verenigde Vergadering	27 mei 2021

Voorgesteld besluit

Besluit VV:

1. De bijgaande strategie "Transitie Waterketen 2050" vast te stellen.

Onderwerp: Strategie Transitie Waterketen 2050

Dossiernummer: 2210

Besluit VV:

1. De bijgaande strategie "Transitie Waterketen 2050" vast te stellen.

1. Probleemstelling - context

Probleemstelling

Delfland heeft een strategie vastgesteld om organisatie breed en in samenwerking met externe partners te streven naar zoveel mogelijk circulariteit in 2050 door kringlopen waar mogelijk te sluiten ("Delfland Duurzaam en Circulair".)

In het bestuursakkoord staat hierover wat betreft de waterketen het volgende: "We maken op termijn de waterzuivering circulair en worden zo producent van energie en grondstoffen".

Op dit moment hebben de meeste activiteiten in de waterketen (van bron tot lozingspunt) in ons beheergebied nog een lineair karakter.

Slechts een beperkt deel van het aan het zoetwatersysteem onttrokken water vloeit op dit moment daarin terug.

De grondstoffen in het afvalwater worden maar deels teruggewonnen en hoewel voor het terugwinnen van energie inmiddels flinke stappen zijn gezet, wordt nog niet alle in het water aanwezige energie teruggewonnen.

Er komt voor Delfland de komende jaren een aantal majeure beslissingen aan. Ten eerste wordt in de loop van 2021 het besluit over de vernieuwing van de zuiveringsinstallatie De Groote Lucht genomen. Ook de andere zuiveringen moeten toekomstbestendig blijven en dat vraagt om forse investeringsbeslissingen. Deze worden onder meer ingegeven door het brede maatschappelijk streven naar een circulaire Nederlandse samenleving in 2050 en onze eigen ambities. De hieruit voortvloeiende beslissingen moeten in onderlinge samenhang en in afstemming met partners worden genomen. Daarvoor biedt deze strategie het richtinggevende en ontwikkelingsgerichte kader.

Context

De voorliggende strategie is in lijn met overige door het bestuur vastgestelde (strategische) documenten, die er op gericht zijn te komen tot een toekomstbestendige waterketen.

Bij de voorbereiding van de strategie zijn onze externe partners geconsulteerd. Intern hebben diverse collega's en afdelingen bijgedragen. Ook het Dagelijks Bestuur en de Verenigde Vergadering hebben hun input geleverd.

De voorliggende strategie is de inhoudelijke basis voor het programma Transitie Waterketen 2050. Door het beschrijven van de uitgangspunten, drie transitiepaden (voor Zoetwater, Energie en Klimaat en Grondstoffen) en het afwegingskader heeft Delfland een duidelijke inhoudelijke grondslag voor beslissingen over de ontwikkeling van de waterketen.

2. Beoogd effect

Delfland streeft naar zo veel mogelijk circulariteit in de waterketen in 2050. Hiervoor richten we onze inspanningen op de hele waterketen (drinkwater, hemelwater, riolering, zuivering). Dit doen we in samenwerking met onze partners.

In de strategie laten we zien hoe we de gewenste lange termijn ontwikkeling willen realiseren en waar mogelijk versnellen en het doel willen bereiken. Zeven uitgangspunten, de strategische doelen, drie transitiepaden en een afwegingskader zijn het richtinggevende kader voor de uitvoeringsplannen van nu tot 2050.

Deze strategie biedt daarmee houvast in de voorbereiding van besluiten gericht op de transitie naar gesloten kringlopen voor zoetwater, energie en grondstoffen in 2050. De VV wordt gevraagd de strategie als kader voor de ontwikkelingen in de waterketen vast te stellen.

Met een adaptieve programmatische aanpak kan er bijgestuurd worden wanneer kansen zich voordoen. De strategie is het kader voor het programmacontract van het Programma Transitie Waterketen 2050. Daarin zal de realisatie van de strategie verder worden uitgewerkt.

3. Kernboodschap

Delfland wil in 2050 klimaatneutraal zijn. Daarvoor is het nodig dat de waterketen zo veel mogelijk circulair wordt en er dus efficiënt wordt omgegaan met grondstoffen, energie en zoetwater in de waterketen. Hiervoor is een strategie opgesteld die bestaat uit uitgangspunten, transitiepaden en een afwegingskader. In de strategie Transitie Waterketen 2050 zijn transitiepaden opgenomen om onderstaande strategische doelen te realiseren:

- Meer gezuiverd water en stedelijk water als bron voor zoetwater;
- Energie-efficiëntere waterketen op weg naar klimaatneutraliteit in 2050;
- Meer grondstoffen terugwinnen uit de waterketen en leveren.

De volgende mijlpalen worden daarvoor op de korte termijn (2025) gerealiseerd.

- In 2025 is de waterketen van Delfland energieneutraal;
- In 2025 wordt er op minimaal twee AWZI's aanvullend gezuiverd;
- Terugwinnen en -levering van minimaal twee grondstoffen in 2025.

4. Historie - eerdere besluitvorming

Eerdere besluitvorming door Delfland:

- Netwerk Waterketen Delfland, Bestuurlijke overeenkomst vastgesteld in D&H 13 oktober 2020.
- NAD Lange Termijn visie 2050 vastgesteld door de VV op 8 december 2014
- Strategie Delfland Duurzaam en circulair vastgesteld door de VV op 17 mei 2018
- Bestuursakkoord 2019-2023 Iedereen aan de slag voor water.

Beeldvorming heeft onder meer plaatsgevonden in de informatieve VV-bijeenkomsten van 24 november 2020 en 2 februari 2021.

5. Regelgeving en Beleid

Relatie met landelijke wetgeving en beleid:

Het bredere maatschappelijke streven naar duurzaamheid is verankerd in wetgeving, beleid en afspraken waaraan Delfland zich heeft gecommitteerd. De belangrijkste landelijke kaders voor deze strategie zijn:

- De Klimaatwet en het Klimaatakkoord
- Het Nationale Grondstoffenakkoord
- Het Nationale Deltaprogramma
- De Omgevingswet, waarbij voor de strategie in het bijzonder van belang zijn: het voorzorgprincipe, het principe van samenwerking tussen overheden onderling en met maatschappelijke partners gericht op omgevingskwaliteit, en het in acht nemen van best beschikbare technieken
- De Waterwet artikel 3.4: zuiveren van afvalwater onder de zorg van het waterschap

Delflands beleid

De strategie is in lijn met het Bestuursakkoord 2019-2023 en werkt de strategie Delfland Duurzaam en Circulair verder uit. Er is een sterke relatie met ons eerder vastgestelde beleid in:

- De Strategie microverontreinigingen vastgesteld door de VV op 24 september 2020
- De doelstellingen voor voorkomen wateroverlast' vastgesteld door de VV op 26 mei 2020
- Visie droogte door D&H vastgesteld op 13 oktober 2020
- De energiestrategie van Delfland vastgesteld door de VV op 20 december 2018.

Daarnaast heeft de strategie sterke relaties met onderstaande samenwerkingsverbanden:

- Netwerk Waterketen Delfland onderschreven in de bestuurlijke overeenkomst 2021-2027
- GR Slib ingegaan op 1 januari 2010 voor onbepaalde tijd
- Rotterdamse samenwerking
- Samenwerking met o.a. provincie en glastuinbouw Nederland

6. Financiën

De implementatie van de strategie vindt plaats via het programma Transitie Waterketen 2050. Dit programma wordt nu ontwikkeld.

De financiële consequenties van de Strategie worden daarin uitgewerkt. De dekking wordt opgenomen in de begroting en strategische investeringsagenda.

7. Duurzaamheid

De strategie vormt een beleidskader voor een duurzamere waterketen voor Delfland.

De inspanningen die nodig zijn voor de Transitie Waterketen 2050 betreffen de gehele waterketen, van bron tot lozingspunt, met aandacht voor de interacties met het watersysteem. In uitgangspunt 2 is een prioritering voor het sluiten van kringlopen opgenomen:

1. Geen verontreiniging van het ontvangende water en minimaliseren van alle overige vormen van milieubelasting in alle fasen van activiteiten;
2. Voorkomen verspilling van zoetwater;
3. Leveren van zoetwater in het water;
4. Leveren van in het water aanwezige energie;
5. Leveren van in het water aanwezige grondstoffen.

8. Organisatorische en personele consequenties

In de strategie zijn de organisatorische consequenties per transitiepad op hoofdlijnen weergegeven. In het programmaplan voor het programma Transitie Waterketen 2050 worden de organisatorische en personele consequenties nader bepaald.

9. OR/GO

n.v.t.

10. Risico- en beheersmaatregelen

Vaststellen van de strategie geeft weinig risico's, maar het succesvol implementeren van de strategie is een complexe uitdaging. Deze strategie en het programma hebben daarom een adaptieve aanpak, zodat tijdens de implementatie kan worden bijgestuurd. De VV wordt hierover geïnformeerd.

11. Communicatie (in- en extern)

Na vaststelling wordt er actief in- en extern samenwerking gezocht om de strategie verder te implementeren. Dit zal ook een onderdeel worden van het programma Transitie Waterketen 2050.

Het bestuur blijft via de begroting en bij de afzonderlijke beslismomenten geïnformeerd over de voortgang en ontwikkelingen

D&H nieuwsbrief:

Samen op weg naar een circulaire waterketen

Delfland wil in 2050 klimaatneutraal zijn. Daar hoort het zoveel mogelijk sluiten van kringlopen in de waterketen bij. Het college heeft ingestemd met een strategie om hieraan met onze partners in de waterketen en in het gebied (verder) te werken.

De waterketen is de keten van de winning van drinkwater tot en met de lozing van gezuiverd afvalwater. In die keten werken drinkwaterbedrijven, gemeenten en Delfland samen. Delfland is daarbinnen verantwoordelijk voor het zuiveren van het afvalwater. Dat doen wij voor 1,2 miljoen inwoners en 35.000 bedrijven en instellingen in ons gebied.

Op dit moment lozen onze afvalwaterzuiveringen hun schoongemaakte water op buitenwater. In de nabije toekomst gaan wij een deel van dat water al hergebruiken in ons gebied, als aanvulling op het oppervlaktewater en bijvoorbeeld als gietwater. Einddoel is zoveel mogelijk circulariteit in 2050.

In de energietransitie maakten wij al grote stappen met het opwekken van groen gas uit zuiveringsslib. Maar nog niet alle potentie om energie uit afvalwater te halen wordt benut. Ook is er nog veel duurzaamheidswinst te behalen in het terugwinnen van grondstoffen.

De transitie van de waterketen vraagt van Delfland de komende decennia om strategische beslissingen voor investeringen in onze zuiveringen en gemalen. Binnenkort speelt dit al bij de besluitvorming voor de nieuwbouw of renovatie van AWZI De Groote Lucht in Vlaardingen.

De strategie helpt hierbij om de juiste keuzes te maken, die ervoor zorgen dat wij zowel voldoen aan onze zuiveringstaken als aan onze duurzaamheidsambities. De strategie wordt op 27 mei voor besluitvorming voorgelegd aan het algemeen bestuur.

12. Bekendmaking en vervolprocedure

Bekendmaking:

Intern en extern zijn veel partijen betrokken geweest bij het opstellen van de strategie. Zij worden na vaststelling geïnformeerd. Daarnaast wordt de strategie intern en extern op de website gepubliceerd.

Vervolprocedure:

Het college van D&H biedt op 13 april 2021 de strategie ter oordeelsvorming aan, aan de commissie van WVK op 12 mei 2021 voor de VV van 27 mei 2021.

Per transitiepad (voor zoetwater, energie en klimaat, en grondstoffen) is een nadere uitwerking met knikpunten en mijlpalen opgenomen in het strategiedocument.

13. Bevoegd orgaan

Op grond van de Waterschapswet artikel 77 is de Verenigde Vergadering bevoegd orgaan.

14. Toelichting

Historie

De transitie, gericht op het sluiten van kringlopen kan worden gezien als een derde grote stap in de ontwikkeling van de waterketen. In het midden van de 19^e eeuw stond de volksgezondheid met het aanleggen van riolering centraal, vanaf de jaren '60 van de vorige eeuw werd dit het zuiveren van water met het oog op milieuhygiëne. De in de strategie beschreven transitie is inmiddels stevig geworteld in het bredere maatschappelijk streven naar duurzaamheid. Het gaat er daarbij om in onze behoefte te voorzien zonder de behoeften van toekomstige generaties te schaden.

De strategie bestaat uit verschillende onderdelen.

- 1) In totaal zeven **uitgangspunten** vormen de basis voor de strategie. In deze uitgangspunten wordt invulling gegeven aan de ambitie, prioritering en strategische doelen van de strategie en wordt de verdere uitwerking van de strategie, de rol van Delfland en de programmatische aanpak toegelicht.
- 2) De **transitiepaden** zijn gebaseerd op, en vormen tegelijkertijd de onderbouwing voor de strategische doelen. We maken onderscheid tussen drie transitiepaden: Zoetwater, Energie en Klimaat en Grondstoffen. De transitiepaden bestaan uit activiteiten, mijlpalen en knikpunten, uitgezet op de horizon t/m 2050.
- 3) Het **afwegingskader** is een hulpmiddel voor de bestuurlijke besluitvorming over investeringen en andere inspanningen van en de voorbereiding daarvan. Het bestaat uit vragen die bij de voorbereiding van de besluitvorming beantwoord moeten zijn op basis van de best beschikbare en getoetste kennis en is gebaseerd op de uitgangspunten en de transitiepaden in de strategie.

Voor alle drie transitiepaden is een afgewogen aanzet voor een totaalpakket van benodigde inspanningen opgenomen. Dit wordt nader uitgewerkt in het programma Transitie Waterketen 2050. We onderscheiden zes met elkaar samenhangende typen inspanningen:

- Governance
- Samenwerking
- Interne organisatie
- Wet en regelgeving
- Onderzoek en innovatie
- Economisch

15. Bijlagen

1. Strategie Transitie Waterketen 2050

Strategie Transitie Waterketen 2050

Dossiernummer : 2210
Vergaderdatum : 27 Mei 2021

De Verenigde Vergadering van Delfland,

op voordracht van dijkgraaf en hoogheemraden van 13 april 2021, dossiernummer 2210

gelezen het positieve advies van de commissie Waterveiligheid en Waterketen;

overwegende dat:

- Delfland ernaar streeft om duurzame kringlopen van zoetwater, energie en grondstoffen te realiseren, en om koers te kunnen houden richting ons doel om kringlopen te sluiten
- Wij in staat moeten zijn tussentijds onze inspanningen bij te stellen op basis van nieuwe inzichten en ontwikkelingen;
- Hiertoe voor drie strategische doelen (zoetwater, energie/klimaat en grondstoffen) samenhangende transitiepaden zijn ontwikkeld en een afwegingskader voor besluiten in het kader van een toekomstbestendige waterketen is opgesteld.

Gelet op:

- De strategie Delfland Circulair (VV 17 Mei 2018)
- artikel 77 van de Waterschapswet;

Besluit:

De bijgaande strategie "Transitie Waterketen 2050" vast te stellen.

Aldus besloten in de openbare vergadering van 27 mei 2021

De Verenigde Vergadering voornoemd,

de Secretaris,

de Voorzitter,

ir. P.C. Janssen

dr. P.H.W.M. Daverveldt

Hoogheemraadschap van
Delfland

Transitie Waterketen 2050

‘Circulair, duurzaam en toekomstbestendig’

Eindconcept strategiedocument
Maart 2021

2050

Inleiding Strategie Transitie Waterketen 2050: Circulair, duurzaam en toekomstbestendig

Delfland heeft een strategie vastgesteld om organisatie-breed in samenwerking met externe partners zoveel mogelijk circulariteit na te streven door kringlopen waar mogelijk te sluiten. De voorliggende strategie voor de transitie waterketen naar 2050 werkt concrete transitiepaden uit voor de waterketen én brengt de raakvlakken met andere relevante ontwikkelingen binnen en buiten Delfland in beeld. Dit document is verder in lijn met overige vastgestelde (strategische) documenten, die er alle op gericht zijn om tot een toekomstbestendige waterketen te komen. Specifiek voor de waterketen betreft het de robuustheid, veiligheid en het streven naar automatisering van de waterketen. Een overzicht van alle geraadpleegde documenten is te vinden in de [bijlage 1 'Geraadpleegde bronnen'](#).

Delfland streeft ernaar om in 2050 100% Circulair te zijn. Daarbij is Delfland vaak maar een onderdeel van grotere cycli van water, energie en grondstoffen. Delfland zal daarom buiten haar grenzen, maar vanuit haar kerntaken, samenwerken met partners die kunnen helpen bij het sluiten van de kringlopen. Delfland wil zo vanuit de uitvoering van haar kerntaken meerwaarde creëren en doet dit vanuit het bewustzijn van een bredere maatschappelijke verantwoordelijkheid en voorbeeldfunctie. 100% circulair betekent dat enkel gebruik wordt gemaakt van duurzame en hernieuwbare grondstofbronnen. Daarnaast worden grondstoffen na gebruik steeds weer terugwonnen en hergebruikt. Delfland streeft ernaar om in 2050 de kringlopen voor energie, grondstoffen en water grotendeels te hebben gesloten. Hierdoor worden problemen niet meer afgewenteld naar de atmosfeer, het oppervlaktewater en de oceanen en worden onze zoetwaterbronnen duurzaam en optimaal binnen ons gebied ingezet. De kwaliteit van onze leefomgeving is hierdoor verder verbeterd en ook voor toekomstige generaties behouden.

Kadertekst 1 : Lange termijnvisie Delfland Circulair (uit Strategie Delfland Circulair, 2018)

Deze strategie heeft nadrukkelijk een bredere scope dan de 'lineaire waterketen' en richt zich op alle aspecten van de watercyclus. Het streven van Delfland is gericht op zoveel mogelijk gesloten cycli waarin zo weinig mogelijk verspilling van water, grondstoffen en energie plaatsvindt, en deze elementen voor zover ze toch in de 'keten' terecht komen zonder schadelijke neveneffecten terug in de cyclus worden gebracht. Een goede samenwerking met partners is daarvoor essentieel en de noodzakelijke inspanningen met en door onze partners in de watercyclus worden in deze strategie daarom ook in beeld gebracht.

Bijlages

Terug naar gebruikswijzer

Sluit rapport

Gebruikswijzer rapportage, leeswijzer en proces

De strategie transitie waterketen 2050 bestaat uit de volgende onderling samenhangende onderdelen:

1. Generieke uitgangspunten
2. De route naar 2050 in drie onderlingsamenhangende transitiepaden voor zoetwater, energie en grondstoffen
3. Een afwegingskader voor investerings- en overige besluiten over de circulaire waterketen

In deze 'doorklikbare rapportage' kunt u deze onderling samenhangende componenten in de tabbladen links op uw scherm benaderen. Ze zijn zoveel mogelijk zelfstandig leesbaar van opzet. Bovenaan de pagina's kunt u per component 'zien waar u zich bevindt' en doorklikken naar andere onderdelen daarvan. U kunt ook doorklikken in onderstaande figuur en als een begrip onderstreept is. In de bijlagen zijn een bronnen- en verklarende begrippenlijst opgenomen.

Proces

Deze strategie Transitie Waterketen 2050 is ontwikkeld vanaf de zomer van 2020 tot en met begin 2021. Op 27 mei 2021 zal de strategie worden voorgelegd in de VV. De strategie bevat de oogst van een proces van intensieve interne samenwerking met en tussen tal van medewerkers van het waterschap, bronnenonderzoek en consultatie van onze externe partners. Er was regelmatig overleg met de portefeuillehouder, een aantal overleggen met het college van D&H en bijeenkomsten met de Verenigde Vergadering.

Inleiding

Uitgangspunten

De route naar 2050

*Transitiepad
Zoetwater*

*Transitiepad
Energie en Klimaat*

*Transitiepad
Grondstoffen*

Afwegingskader

Bijlages

Terug naar gebruikswijzer

Sluit rapport

Uitgangspunten 1 en 2. Ambitie en prioritering

De hierna volgende 7 generieke uitgangspunten zijn de basis van de strategie, voor het ontwerp van de transitiepaden en voor het afwegingskader.

1. Ambitie: De waterketen draagt zoveel mogelijk bij aan transitie naar duurzame kringlopen van zoetwater, energie en grondstoffen

Delfland streeft naar een transitie van de gehele waterketen (drinkwater, riolering, zuivering) gericht op duurzame en toekomstbestendige kringlopen in 2050. Delfland spant zich in om samen met waterketen- en watersysteempartners zoveel mogelijk bij te dragen aan zoetwatervoorziening en de levering van in de waterketen aanwezige energie en grondstoffen. Het streven is er op gericht om uit het watersysteem ontvangende water met minimaal dezelfde kwaliteit in het watersysteem terug te brengen.

2. Van waterketen naar circulariteit: prioritering

Voor het sluiten van kringlopen zijn inspanningen in de gehele waterketen, van **bron tot lozingspunt** nodig, met aandacht voor de interacties met het watersysteem. Deze inspanningen verrichten we als Delfland vanuit onze kerntaken, maar we kijken ook buiten onze grenzen. Om tot het sluiten van kringlopen te komen hanteren we de volgende prioritering:

1. Geen verontreiniging van het ontvangende water en minimaliseren van alle overige vormen van milieubelasting in alle fasen van activiteiten
2. Voorkomen verspilling van zoetwater
3. Leveren van zoetwater
4. Leveren van in het water aanwezige energie
5. Leveren van in het water aanwezige grondstoffen

Uitgangspunt 3. Strategische doelen

Deze strategie is een vervolg op verschillende vastgestelde strategische beleidsdocumenten van Delfland ([bijlage 1 'Geraadpleegde bronnen'](#)). De strategische doelen van Delfland Circulair zijn richtinggevend (zie kadertekst 3).

1. Meer gezuiverd afvalwater en stedelijk water van goede kwaliteit als bron van zoetwater

Delfland streeft naar aanvulling van zoetwatervoorziening vanuit de gehele waterketen. We stimuleren het lokaal opvangen van hemelwater zodat dit niet meer in de waterketen terecht komt, end of pipe werken we aan gezuiverd afvalwater als bron voor de aanvulling van de zoetwatervoorziening, die ook in te zetten is voor industrie-/proceswater, drinkwater en gietwater.

Zie beleidsdocumenten over hemelwateraanpak en visie droogte.

2. Energie-efficiëntere waterketen op weg naar klimaatneutraliteit in 2050

Delfland wil de schadelijke gevolgen van winning, transport en gebruik van fossiele brandstoffen voorkomen. De belangrijkste routes zijn benutting van de energie-inhoud van het water in de keten en productie van duurzame energie.

Zie de Energiestrategie van Delfland 2018-2025 voor nadere toelichting.

3. Meer grondstoffen terugwinnen uit de waterketen en leveren

In het afvalwater zijn tal van potentieel toepasbare grondstoffen aanwezig. Het streven is deze binnen randvoorwaarden zoveel mogelijk te recirculeren. Of dit haalbaar is hangt af van de vraag, van beschikbare technologie, de samenwerking met partners (zoals Aquaminerals en HVC) en een goede afweging tussen kosteneffectiviteit en maatschappelijke meerwaarde.

Kadertekst 2: Strategische doelen Delfland circulair zijn richtinggevend voor zoetwater, energie en grondstoffen

- Klimaat/energie:
  - Energieneutraal in 2025
  - Klimaat-/CO2 neutraal in 2050
- Grondstoffen:
  - 50% minder grondstoffengebruik in 2030
  - 100% circulair in 2050
- Zoetwater:

Realisatie van Deltaprogramma zoetwater in 2027, met optimaal gebruik van duurzame zoetwaterbronnen (zoals hemelwater en effluent)

Kadertekst 3: Schoon oppervlaktewater en grondwater (raakvlakken in beeld)

Duurzame kringlopen zijn niet mogelijk zonder te streven naar schoon oppervlaktewater en grondwater. Hierbij gaat het om het voorkomen van lozingen via de waterketen van schadelijke stoffen in het oppervlaktewater en grondwater, en om met vergaand zuiveren te voorkomen dat schadelijke stoffen in het milieu en in de voedselketen terechtkomen (zie ook strategie microverontreinigingen). Delfland onderneemt vanuit haar wettelijke taken en daarbuiten veel activiteiten die hierop zijn gericht. De raakvlakken hiermee brengen we in deze strategie in beeld. Het streven is er op gericht het water uit de waterketen zo veel mogelijk in het gebied terug te brengen in de kringloop, en water zodanig te zuiveren dat het van voldoende kwaliteit is om in het gebied te infiltreren. Waar dat kan moet dit water in het beheergebied, of zo dichtbij mogelijk worden gebufferd in tijden van overschotten. Bij tekorten kan het dan worden ingezet en aanvoer van elders worden beperkt. Zoet water moet waar mogelijk als zoet water beschikbaar blijven voor het zoetwatersysteem.

Uitgangspunt 4. Principes voor de transitiepaden

Als onderdeel en onderbouwing van deze strategie zijn voor de drie strategische doelen samenhangende paden ontwikkeld (**transitiepaden**). We streven ernaar om de onzekerheden zodanig te beperken dat concrete mijlpalen kunnen worden bepaald en brengen de onderlinge samenhang tussen de transitiepaden in beeld. We benoemen knikpunten in de tijd waarop we bepaalde stappen moeten zetten om de strategische doelen te bereiken. Delfland kiest hiermee voor een planmatige en gefaseerde aanpak die ons in staat stelt koers te houden door tussentijds onze inspanningen bij te stellen op basis van nieuwe inzichten en ontwikkelingen.

We hanteren de volgende principes bij het ontwerpen van de transitiepaden:

- **Streven naar duurzame kringlopen van zoetwater, energie en grondstoffen**, voorkomen van verontreiniging van het watersysteem vanuit de waterketen, verwijderen van verontreiniging die in de cyclus terecht komt, zoetwater zoveel mogelijk zoet houden en de goede balans vinden tussen het beperken van transport van water met het oog op energiebesparing en zo effectief en efficiënt mogelijk terugwinnen van zoetwater, energie en grondstoffen.
- **Dwarsverbanden aanbrengen tussen de drie transitiepaden** zodat op duurzaamheidswinst voor de gehele cyclus wordt geoptimaliseerd en niet slechts voor één van de drie componenten
- **Toepassen van best beschikbare technieken**, actief inzetten op, en deelnemen aan (kennis) ontwikkeling en toepassing van nieuwe technologie zowel centraal als decentraal.
- **Balans houden tussen kosteneffectiviteit en maatschappelijke meerwaarde** als basis voor investeringen, gebaseerd op een analyse van de ontwikkeling van de vraag en verwachte prijsstelling voor zoetwater, energie en grondstoffen, rentevoet, een acceptabel niveau van de heffing voor burgers en bedrijven, risico's en onzekerheden. De afweging van de totale maatschappelijke effecten van de activiteiten in de transitiepaden moet altijd positief moeten zijn.
- **Werken binnen de randvoorwaarden die voortvloeien uit wettelijke taken** op grond van de Omgevingswet en de Waterwet.

Uitgangspunt 5. Afgewogen pakketten van zes typen inspanningen

Voor alle drie transitiepaden ontwikkelen we een afgewogen totaalpakket van inspanningen. We onderscheiden zes met elkaar samenhangende typen inspanningen:

Governance

Afgewogen sturen door inzet van slimme combinaties van ons en anderen ter beschikking staande instrumenten: organisatorisch, juridisch, financieel, bestuurlijk (politiek) en communicatief.

Onderzoek en innovatie

Inzetten om best beschikbare technieken te verwezenlijken. We dragen actief bij aan kennis en innovaties om de juiste technologie voor het sluiten van kringlopen te bevorderen.

Wet- en regelgeving

Via actualisatie van onze waterschapsverordening intensiveren van het ons en anderen ter beschikking staande regelgevingsinstrumentarium, inzetten op het beïnvloeden van wet- en regelgeving van anderen en anticiperen op verwachte toekomstige regelgeving.

Economisch

Richten van investeringen in assets en onze programma's op het realiseren van duurzame kringlopen. We maken bij investeringen de afweging tussen kosteneffectiviteit en maatschappelijke meerwaarde per terug te winnen en leveren element tijdens de gehele levenscyclus. We stimuleren onze partners om hun investeringen voor circulariteit eveneens te intensiveren.

Samenwerking

Intensiveren van bestaande en nieuwe samenwerkingen met samenwerkingspartners vanuit onze ambitie om te komen tot duurzame kringlopen van zoetwater, energie en grondstoffen

Interne organisatie

Inrichten van onze organisatie qua capaciteit, expertise, datamanagement en processen zodanig dat dat deze het bereiken van maximale circulariteit ondersteunt.

Inleiding

Uitgangspunten

De route naar 2050

*Transitiepad
Zoetwater*

*Transitiepad
Energie en Klimaat*

*Transitiepad
Grondstoffen*

Afwegingskader

Bijlages

Terug naar gebruikswijzer

Sluit rapport

Uitgangspunt 6. Intensiveren van samenwerking en voorbeeldrol Delfland

Samenwerking

Samenwerken is essentieel om de transitie van een 'lineaire' waterketen nu naar 'duurzame kringlopen' in de toekomst te bereiken. De huidige waterketen verloopt via winning en bereiding, transport, gebruik, afvoer, zuivering en lozing. Het schone water vervult allerlei maatschappelijke functies en verwordt onderweg in de keten tot transportmedium van energie en afvalstoffen. Deze energie en afvalstoffen vinden in veel gevallen niet hun weg terug in de kringlopen. Dit leidt tot verspilling van energie en potentiële grondstoffen. Om richting kringlopen te gaan moeten alle actoren in de cyclus hun rol pakken om te zorgen dat zo weinig mogelijk energie, verontreinigende stoffen en potentiële grondstoffen in het water terecht komen. Als dat wel gebeurt moeten zoetwater, energie en grondstoffen zo energie-efficiënt mogelijk worden teruggewonnen en zonder verlies terug in de cyclus worden gebracht. Dit kan alleen als we kennis en kunde van verschillende partners samenbrengen en inspanningen afstemmen. Het gaat er daarbij primair om ervoor te zorgen dat water dat schoon is, schoon blijft en zo dicht mogelijk bij de bron functioneel wordt ingezet. In bepaalde gevallen kunnen schaalvoordelen, kostenvoordelen en beperking van (milieu-)risico's opleveren waardoor transport naar een grootschalige voorziening opweegt tegen de kosten en milieubelasting van het transport. Deze afwegingen kunnen we alleen samen met partners maken.

Voorbeeldrol en trekkersrol in de regio

Onze rol in de gehele watercyclus is te beperkt om eigenstandig gesloten kringlopen te bereiken. Delfland heeft namelijk slechts voor een beperkt deel van de waterketen en het watersysteem wettelijke verantwoordelijkheden en bevoegdheden. Deze betreffen het gedeeltelijk transporteren en het zuiveren van afvalwater en toezicht- en handhavingstaken. We willen een voorbeeldrol vervullen bij het bereiken van circulariteit. Daarom spannen we ons nu al in voor de bereiding en levering van schoon water en het terugwinnen, toepassen en de levering van energie en grondstoffen. Een circulaire waterketen kan alleen worden bereikt als alle ketenpartners actief hun rol pakken. Dit is een harde randvoorwaarden voor het bereiken van de strategische doelen van Delfland. Daarom nemen we buiten onze wettelijke taken de verantwoordelijkheid om anderen te stimuleren net als wij al het mogelijke in het werk te stellen om te komen tot het sluiten van kringlopen en een zo hoog mogelijk niveau van circulariteit in 2050 te bereiken. We gaan onze inspanningen in de komende jaren niet alleen voor de technologische aspecten intensiveren maar wenden onze invloed en investeringskracht ook nog meer dan nu aan voor het goed richten, inrichten en verrichten van alle in [uitgangspunt 5](#) genoemde typen inspanningen. We stemmen onze inspanningen af met die van onze partners.

Onze partners zijn:

- Inwoners en hun organisaties
- Drinkwaterbedrijven (Dunea en Evides), HVC, Delfluent Services, glastuinbouw, energiebedrijven, industrie en hun organisaties
- Overheden: Gemeenten, waterschappen, UvW, Provincie, Rijk en EU en omgevingsdiensten
- Netwerk Waterketen Delfland (NAD) en ROSA

Inleiding

Uitgangspunten

De route naar 2050

*Transitiepad
Zoetwater*

*Transitiepad
Energie en Klimaat*

*Transitiepad
Grondstoffen*

Afwegingskader

Bijlages

Terug naar gebruikswijzer

Sluit rapport

Uitgangspunt 7. Adaptief programmeren en knikpunten

We voeren de strategie uit door **een adaptieve programmatische aanpak** te volgen die zich kenmerkt door:

- Een interne programma-organisatie om de interne samenwerking aan het sluiten van kringlopen mogelijk te maken
- Continu onze inspanningen te monitoren en vierjaarlijks te evalueren of de ontwikkeling richting circulariteit op koers ligt en op basis daarvan de strategie, de transitiepaden en inspanningen actualiseren
- Onzekerheden continue in beeld te brengen, en waar mogelijk te reduceren, en indien noodzakelijk het bijstellen van de transitiepaden
- Voortschrijdend per bestuursperiode richtinggevende uitspraken te formuleren als basis voor concreet te plannen investeringen en voor een termijn van 5-15 jaar een kader te bieden voor de lange termijn investeringsagenda en lange termijn scenario's te ontwikkelen op basis waarvan de transitiepaden voor de verschillende termijnen herijkt kunnen worden
- Toepassen van het in deze strategie opgenomen afwegingskader ruim voorafgaand aan besluitvorming over investeringen die van invloed kunnen zijn op de in de transitiepaden opgenomen activiteiten, knikpunten en mijlpalen
- Een sterke samenwerking tussen het Nationaal Deltaprogramma Zoetwater, de programma's duurzaam en circulair, klimaatadaptatie, waterkwaliteit en het programma transitie waterketen 2050 om de te realiseren zoetwatervoorziening en energie- en grondstoffenlevering vanuit de waterketen optimaal af te stemmen op de benodigde zoetwaterbehoefte in het watersysteem en de maatschappelijke vraag

Route naar 2050 Van een stip op de horizon naar uitvoering

De strategische doelen (hieronder in de groene vlakken) sturen inspanningen voor de daaronder opgenomen thema's aan. Zo komt in beeld (zoals beschreven in [uitgangspunten 2 en 3](#)), waar we in de komende periode aan gaan werken. De benoemde thema's van inspanningen gelden tot en met 2050. Om de strategische doelstellingen te bereiken zijn de eerste operationele doelen (mijlpalen) bepaald. Op basis van vierjaarlijkse her-evaluatie zullen deze op basis van opgedane kennis en ervaring worden bijgesteld.

Inleiding

Uitgangspunten

De route naar 2050

Transitiepad
Zoetwater

Transitiepad
Energie en Klimaat

Transitiepad
Grondstoffen

Afwegingskader

Bijlages

Terug naar gebruikswijzer

Sluit rapport

Waterketen draagt bij aan transitie naar duurzame kringlopen van zoetwater, energie en grondstoffen

Route naar 2050 Van strategische doelen naar drie transitiepaden

De transitiepaden zijn gebaseerd op, en vormen tegelijkertijd de onderbouwing voor de strategische doelen. We maken onderscheid tussen drie transitiepaden: Zoetwater, Energie en Grondstoffen. De principes voor de transitiepaden zijn uitgewerkt in [uitgangspunt 4](#).

Transitiepaden bestaan uit de volgende componenten met de volgende begripsdefinities ([zie volgende pagina voor een schematische weergave](#)).

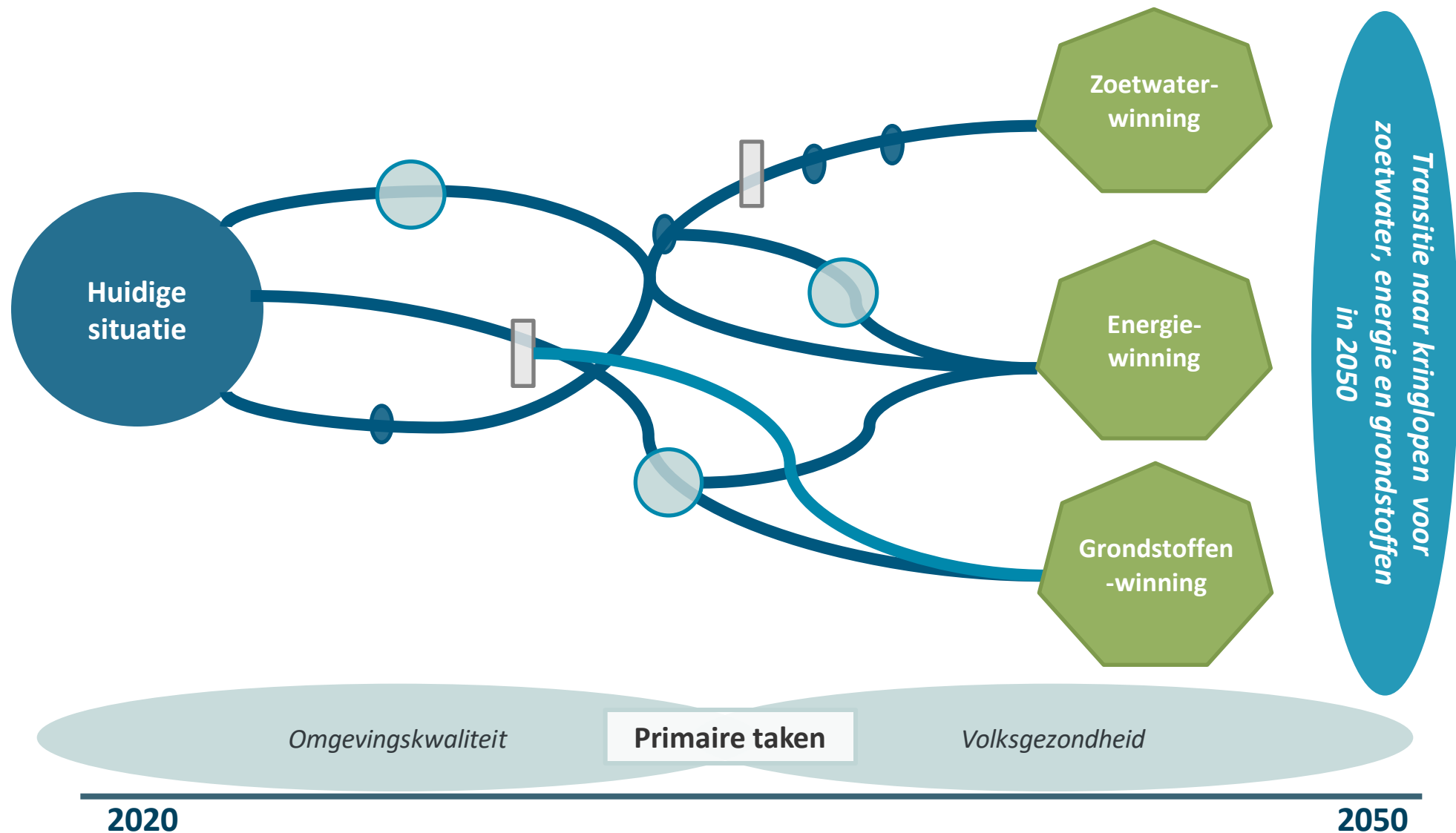
- **Activiteiten:** Alles wat Delfland kan doen *en laten* om strategische doelen te realiseren
- **Mijlpalen:** Momenten in de tijd waarop we tussen- of einddoelen willen bereiken
- **Knikpunten:** Momenten in de tijd waarop :
  - Cruciale beslissingen moeten genomen worden om gewenste ontwikkelingen in de toekomst mogelijk te maken
  - Ontwikkelingen in onze context die op een bepaald moment ons doen en laten zullen beïnvloeden

Leeswijzer

In het volgende stuk wordt elk transitiepad verder uitgewerkt. Elk transitiepad wordt beschreven door achtereenvolgens met een introductie, een overzicht van het transitiepad en overzichten van de zes categorieën van inspanningen (zoals beschreven in [uitgangspunt 5](#)) voor de termijn t/m 2025 en t/m 2050. Als laatste volgt een toelichting op nadere inspanningen en mogelijke uitvoeringsplannen.

Route naar 2050 Visuele weergave van de drie transitiepaden

Inleiding

Uitgangspunten

De route naar 2050

*Transitiepad
Zoetwater*

*Transitiepad
Energie en Klimaat*

*Transitiepad
Grondstoffen*

Afwegingskader

Bijlages

Terug naar gebruikswijzer

Sluit rapport

Introductie Transitiepad Zoetwater tot 2050

Momenteel is er binnen het beheergebied van Delfland sprake van een vooral lineaire waterketen. De Maas is de belangrijkste zoetwaterbron voor de productie van drinkwater. Het drinkwater komt na gebruik met het grootste deel van het regenwater op de gemeentelijke riolering, waarmee het naar de afvalwaterzuivering wordt getransporteerd. Het gezuiverde water wordt met een lange transportleiding op de Noordzee geloosd of rechtstreeks op De Nieuwe Waterweg. Delfland heeft de ambitie om samen met partners een transitie op gang te brengen om meer zoetwater vanuit de waterketen nuttig in te gaan zetten voor verschillende doeleinden.

Toelichting op de thema's van de inspanningen

In het beheergebied van Delfland is het zoeken naar de balans tussen watervraag en –aanbod reden om te kijken naar het benutten van zoetwater uit de waterketen. De watervraag wordt groter door klimaatverandering, toenemende verzilting, bodemdaling en dalende grondwaterstand. We streven ernaar vraaggestuurd te werken en dus het zoete water te leveren van de kwaliteit en kwantiteit waar behoefte aan is. Ten eerste door ervoor te zorgen dat moeilijk te verwijderen stoffen niet in het afvalwater terechtkomen zodat het niet eerst gezuiverd hoeft te worden voor het vraaggestuurd kan worden ingezet. En dat schoner stedelijk water uit de waterketen, waaronder hemelwater, onze zuiveringen niet bereikt maar dichtbij de bron terug de cyclus in wordt geleid (naar het oppervlakte- en/of grondwater). Omdat deze maatregelen niet alleen door Delfland rechtstreeks kunnen worden genomen is een samenwerking nodig met partners als gemeenten, bedrijven en burgers. Zij beheren en gebruiken immers de openbare en private ruimte waar afvalwater en neerslag op het riool terechtkomt. De waterketen gaan we overigens niet verder ontwikkelen voor het opvangen van heviger neerslag, daarvoor gaan we uit van het stand-still beginsel.

Via de vier afvalwaterzuiveringen heeft Delfland rechtstreeks invloed op het aanbieden van schoon zoetwater voor verschillende doeleinden. Verdergaand zuiveren dan nu en vervolgens leveren als zoetwaterbron is technisch mogelijk maar lang niet altijd kosteneffectief. In de huidige situatie zijn onze AWZI's 'doorgeefluik' voor allerlei verontreinigingen van verschillende herkomst, zoals microverontreinigingen, bestrijdingsmiddelen en zware metalen. Door verdergaand te zuiveren kan dit worden verholpen. Dit vraagt wel extra inspanningen op de AWZI's. Voor specifieke vragen (zoals gietwater) kan conform de gewenste specificaties zoetwater worden geleverd.

Raakvlak met de overige transitiepaden

- Het produceren van zoetwater op de AWZI kost energie en de inzet van hulpstoffen. Door het hogere energieverbruik zal meer energie duurzaam geproduceerd moeten worden om energieneutraal te zijn en het hogere gebruik hulpstoffen heeft een negatieve invloed op de klimaatvoetafdruk.

Prioritaire inspanningen 2021 - 2025

Inleiding

Uitgangspunten

De route naar 2050

*Transitiepad
Zoetwater**Transitiepad
Energie en Klimaat**Transitiepad
Grondstoffen*

Afwegingskader

Bijlages

Terug naar gebruikswijzer

Sluit rapport

Governance

- Verkenning, bespreking en bepaling rollen en taken met partneroverheden (regionaal en landelijk niveau) om het sluiten van kringlopen te ondersteunen.
- Lobby voor een ketenaanpak voor opkomende Zeer Zorgwekkende Stoffen onder regie van het Rijk
- Lobby voor landelijk financieringsplan voor verdere zuivering
- Rol van Delfland als mogelijke leverancier van zoetwater bespreken en afwegen in relatie tot de mogelijke rol van marktpartijen.

Wet- en regelgeving

- Kennis vergroten juridisch instrumentarium indirecte lozingen (landelijk beleid om emissies naar riool te beperken).
- Onderzoek naar Delflandse invulling zorgplicht (als bevoegd gezag en tevens als lozer op buitenwater) en ZZS-beleid. Hierin ligt ook de keuze of we op dit handlingsperspectief willen inzetten.
- Onderzoek met omgevingsdiensten naar mogelijkheden benutten huidige of/ additionele vergunningsvoorschriften voor industriële lozingen op riool.

Samenwerking

- Relaties onderhouden en opbouwen met partners voor zoetwater (o.a. glastuinbouw, industrie, drinkwaterbedrijven, gemeenten, provincie, RWS) Het gesprek aangaan over de veranderopgave en samen projecten initiëren.
- Relatie opbouwen met bedrijven om kleine gesloten cirkels voor bedrijfswater te vergroten.
- Campagne voor inwoners met als thema o.a. microverontreinigingen in/naar het water. Medium: filmpjes, posters, activiteiten. Bij voorkeur in samenwerking met UvW en/of ministerie.

Onderzoek en innovatie

- Watervraag- en aanbod in kaart brengen en voorzien van een prioritering.
- Introductie risicobenadering bij de levering van zoetwater à la water safety plans in de drinkwatersector
- Onderzoek naar technologie voor:
  - Benutting van brijn uit RO installaties
  - Ongewenste stoffen in riolering minimaliseren
- Analyse van aanwezige industrie en andere bronnen voor probleemstoffen in het riool resulterend in een beperkt aantal (ZZS) stoffen, daaropvolgend gericht monitoren op deze stoffen.
- Opstellen monitoringsplan voor meten/ monitoren verwijdering Gids stoffen en toxiciteitsreductie effluent (middels effectmetingen) bij de Zoetwaterfabriek (en collectieve zuivering).
- Onderzoek zuiveringstechnieken voor o.a. microverontreinigingen.
- Invloed vaststellen van KRW op effluentkwaliteit bij lozing op binnenwater.

Economisch

- Economische effecten, inclusief de benodigde infrastructuur, van terugwinnen van zoetwater vaststellen a.d.h.v. ambitieniveau en randvoorwaarden en vraaganalyse in samenspraak met potentiële afnemers
- Verkennende business- en value cases per zuivering voor aanvullende zuivering.
- Economische baten Delfland aanpassingen elders in de keten. En welke rol Delfland voor deze projecten kan betekenen (bijvoorbeeld afkoppelen hemelwater)
- Opzetten subsidieregeling voor decentrale ingrepen in de keten (bv het gebruik van waszak en/of wasmachinefilters bij inwoners, pharmafilter)

Interne organisatie

- Samenwerking stimuleren tussen waterkwaliteit, watersysteem en waterketen om met elkaar vast te stellen of effluent een gewenste en haalbare bron is voor zoetwater voor het watersysteem.
- Samenwerking stimuleren tussen klimaatadaptatie en waterketen om opgaven met betrekking tot hemelwater en stedelijke ontwikkeling samen op te pakken.

Overige inspanningen voor de transitie tot 2050

Governance

- Uitvoering landelijk beleid (bv versnipperde bevoegdheden bij indirecte lozingen, onduidelijke invulling zorgplicht en ZZS beleid, kennis en capaciteit bevoegde gezagen)
- Informatie delen zoetwatervoorziening in het gebied van Delfland en gebruik van dezelfde informatiesystemen.

Wet- en regelgeving

- Analyse over regelgevingsmogelijkheden met ingang van de Omgevingswet voor de ontwikkeling van waterhergebruik, m.n. bescherming van bodem- en grond- en oppervlaktewater tegen verontreiniging en voorkomen van verspilling.
- Actieve deelname aan gremia waarin wet- en regelgeving op landelijk en Europees niveau tot stand komt ((thema)werkgroepen van de EFGF, UvW, VVzB, LOVH, WWE, CWE, LV. De prioriteiten van Delfland zijn hierbij hemelwaterverordeningen, Europese effluent eisen, medicijnresten en andere microverontreinigingen
- Uutfasering probleemstoffen via REACH
- Hemelwaterverordeningen gemeenten beschouwen voor meer afkoppeling.

Samenwerking

- Intensivering van onze gezamenlijke inspanningen met de gemeenten en drinkwaterbedrijven voor bewustwording van burgers en bedrijven van het voorkomen van verontreiniging en verspilling van zoetwater, energie en grondstoffen. Met de drinkwaterbedrijven specifiek over de levering van zoet water en de risico beoordeling daarvan.
- Actief deelnemen aan de samenwerking voor de lange termijn zoetwatervoorziening in het kader van de Deltaprogramma, zoals de Ketenaanpak Medicijnresten uit Water, themawerkgroepen en kennisgroepen binnen de UvW en onder de Delta aanpak zoetwater en waterkwaliteit.
- Afstemmen regio zoetwatervoorziening in NAD, zodat geen desinvesteringen ontstaan. Voorstellen om in NAD verband uitgangspunten vast te stellen en gezamenlijk keuzes maken.

Onderzoek en innovatie

- Introductie risicobenadering bij de levering van zoetwater à la water safety plans in de drinkwatersector
- Energie- en klimaatneutraal meenemen als criterium bij de selectie van alternatieven
- Onderzoek naar technologie om ongewenste stoffen in riolering te minimaliseren en kennis op te doen met partners
- Analyse van aanwezige industrie en andere bronnen voor probleemstoffen in het riool resulterend in een beperkt aantal (ZZS) stoffen, daaropvolgend gericht monitoren op deze stoffen.
- PHD project zuivering technische mogelijkheden opkomende stoffen/microplastics (evt. medicijnresten, gewasbeschermingsmiddelen, zware metalen etc.)

Economisch

- In beeld brengen en houden van vraag naar zoetwater inclusief prognoses voor de termijn van de levenscyclus van de installaties. De vraag dient te worden gespecificeerd.
- Actief klanten zoeken voor levering van zoetwater.
- Opzetten subsidieregeling voor decentrale ingrepen in de keten (bv het gebruik van waszak en/of wasmachinefilters bij inwoners, pharmafilter)

Interne organisatie

- Gaandeweg transformeren onze organisatie van 'afvalwaterzuiveraar' naar leverancier van Zoetwater, energie en grondstoffen. Dit vergt aanpassingen van onze interne organisatie.
- Introductie van een verkoopteam, contractbeheer van klanten (inclusief een model voor tariefafspraken en een SLA) en daarop ingerichte administratie.
  - We ontwikkelen een regiefunctie voor zoetwater.

Toelichting op inspanningen en per zuiveringsinstallatie

Delfland heeft de ambitie om samen met haar partners in waterketen en watersysteem een grotere bijdrage te gaan leveren aan het benutten van de waterketen als zoetwaterbron voor diverse doeleinden. Om in de huidige situatie de waterhuishouding in het gebied van Delfland op niveau te houden wordt water vanuit het Brielse Meer en uit waterlichamen van aanpalende waterbeheerders ingenomen. Vanuit waterkwantiteit is met toekomstige klimaatscenario's een analyse gemaakt van watervraag en -aanbod en is vastgesteld dat de waterketen in de toekomst een bijdrage zou kunnen gaan leveren aan de watervraag voor het watersysteem. Daarbij is het van groot belang dat eerst samen met waterkwaliteit wordt vastgesteld of dit wenselijk is en welke extra zuiveringsstappen nodig zijn om aan de gestelde kwaliteitseisen te kunnen gaan voldoen. Het benodigde inzicht en de dialoog daarover, inclusief besluitvorming, zal zeker 5 tot 10 jaar in beslag gaan nemen voordat een definitieve richting kan worden ingestoken. Daarnaast kan het zoetwater uit de waterketen ook worden ingezet als bron voor de productie van gietwater, proceswater en/of drinkwater. Mooie stap voorwaarts is om op kleinere schaal initiatieven te gaan ontplooiën voor het lokaal benutten van zoetwater uit de waterketen. Van daaruit ontstaat het gewenste inzicht via het opdoen van ervaringskennis en uitvoeren en evalueren van monitoringsprogramma's.

AWZI Nieuwe Waterweg. Vanaf 2022 zal een installatie in bedrijf worden genomen voor de collectieve verwijdering van gewasbeschermingsmiddelen uit de glastuinbouw. Dit resulteert in een betere effluentkwaliteit en dit initiatief is daarmee een springplank om te gaan verkennen of het mogelijk is om effluent als zoetwaterbron te gaan inzetten voor de productie van gietwater voor de glastuinbouw. Een mogelijk verbod op de lozing van brijn in het grondwater kan daarvoor als belangrijk knippunt gaan gelden.

AWZI Harnaschpolder. Op Harnaschpolder wordt al sinds meerdere jaren onderzoek gedaan naar de mogelijkheid om effluent te gaan benutten voor diverse doeleinden, waaronder gietwater, proceswater en/of drinkwater. Het is aanbevelingswaardig deze verkenning samen met relevante partners concreet te maken via voorbeeldprojecten. Gezien de ligging kan vanuit Harnaschpolder ook het watersysteem gevoed worden met zoetwater.

AWZI De Groote Lucht. Vanaf 2024 zal een zoetwaterfabriek in gebruik worden genomen waarmee 20% van het effluent het watersysteem gaat voeden voor het verbeteren van de waterkwaliteit in de Krabbeplass. Dit initiatief is een uitgelezen mogelijkheid om een monitoringsprogramma te organiseren en inzicht te verkrijgen of in de toekomst effluent vaker als zoetwaterbron kan worden ingezet ten behoeve van het watersysteem.

AWZI Houtrust. Vanwege de ligging van Houtrust, dicht bij de duinen, wordt de suggestie gedaan om met het drinkwaterbedrijf Dunea in gesprek te blijven om in de toekomst de inzet van vergaand gezuiverd effluent als bron voor drinkwater te heroverwegen.

Mogelijke uitvoeringsplannen voor de zuiveringsinstallaties (1 van 2)

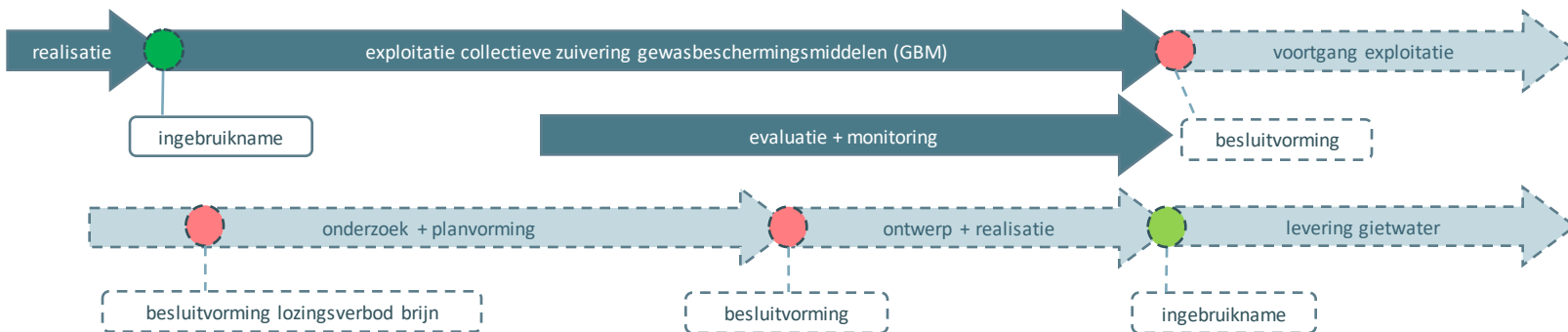
 Knikpunt
 Mijlpaal

AWZI Nieuwe Waterweg

Huidig scenario:
Realisatie collectieve zuivering GBM's

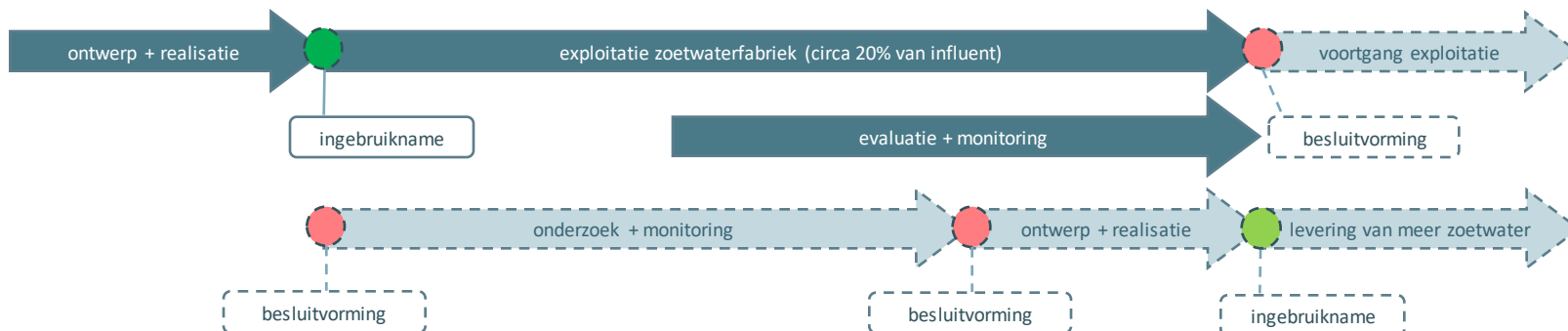
Mogelijk scenario:
Levering van gietwater aan glastuinbouw

AWZI De Grote Lucht

Huidig scenario:
Levering van zoetwater voor Krabbeplas

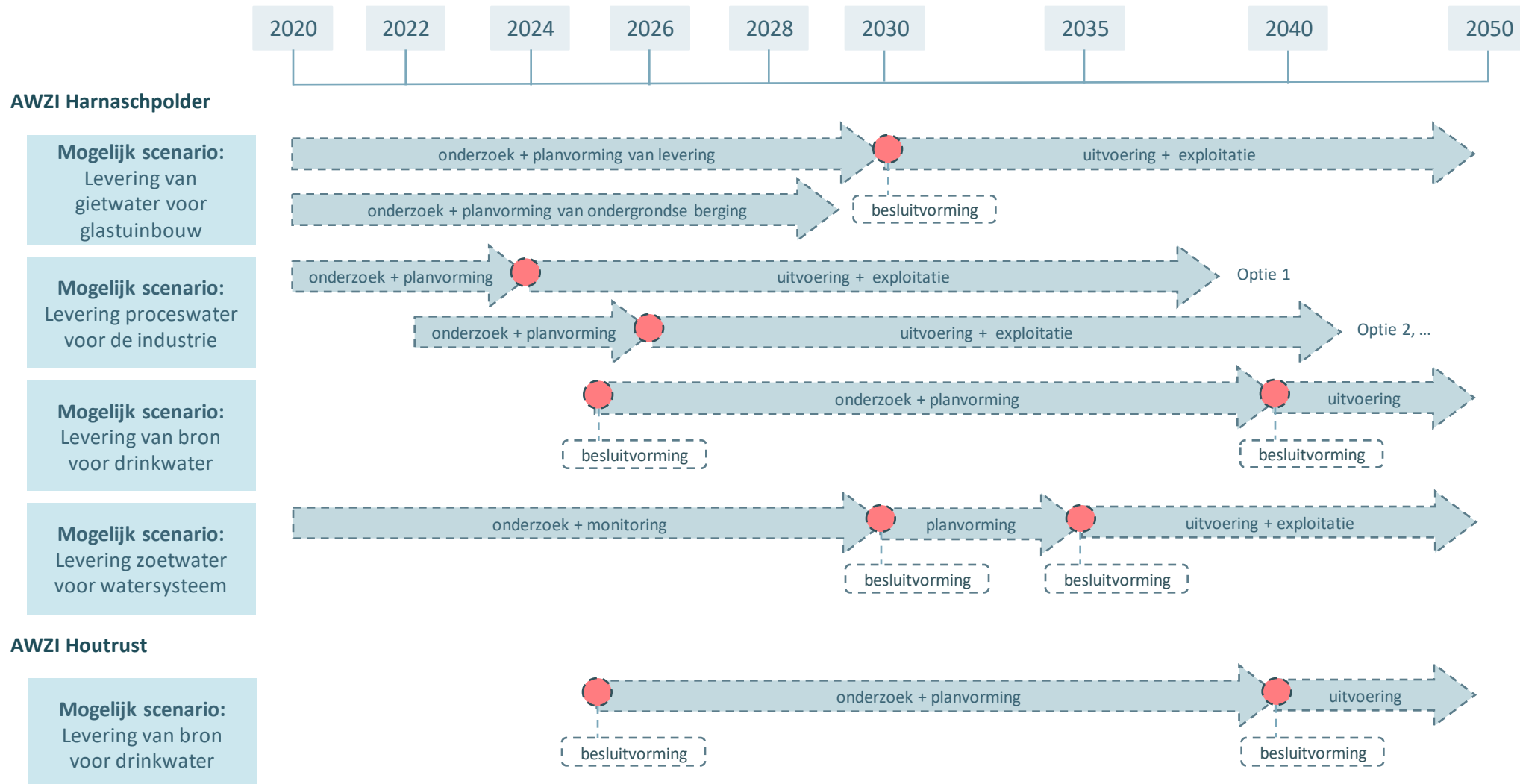
Mogelijk scenario:
Uitbreiding van levering zoetwater voor watersysteem

- Inleiding
- Uitgangspunten
- De route naar 2050
- Transitiepad Zoetwater**
- Transitiepad Energie en Klimaat
- Transitiepad Grondstoffen
- Afwegingskader

Mogelijke uitvoeringsplannen voor de zuiveringsinstallaties (2 van 2)

● Knikpunt
● Mijlpaal

Introductie Transitiepad Energie en Klimaat tot 2050

Het zuiveren van huishoudelijk afvalwater is een energie-intensief proces. Om het energieverbruik bij de afvalwaterzuivering te beperken werkt de sector sinds het begin van deze eeuw aan de doelstellingen conform de Meerjarenafspraken Energie-efficiëntie (MJA3/MEE). Daarnaast wordt er sinds de introductie van de ontwikkeling van Energiefabrieken veel inspanning geleverd om AWZI's energieneutraal te laten functioneren of om energie te leveren aan derden. Zo heeft Delfland de afgelopen jaren een grote stap voorwaarts gezet met de levering van groen gas op drie van haar AWZIs. De prestaties op energieverbruik en –productie hebben direct invloed op de klimaatvoetafdruk. Daarnaast hebben het verbruik van meerdere hulpstoffen bij de zuivering van afvalwater en de directe emissie van broeikasgassen (N₂O en CH₄) ook een negatieve impact op het klimaat.

Toelichting op de thema's van de inspanningen

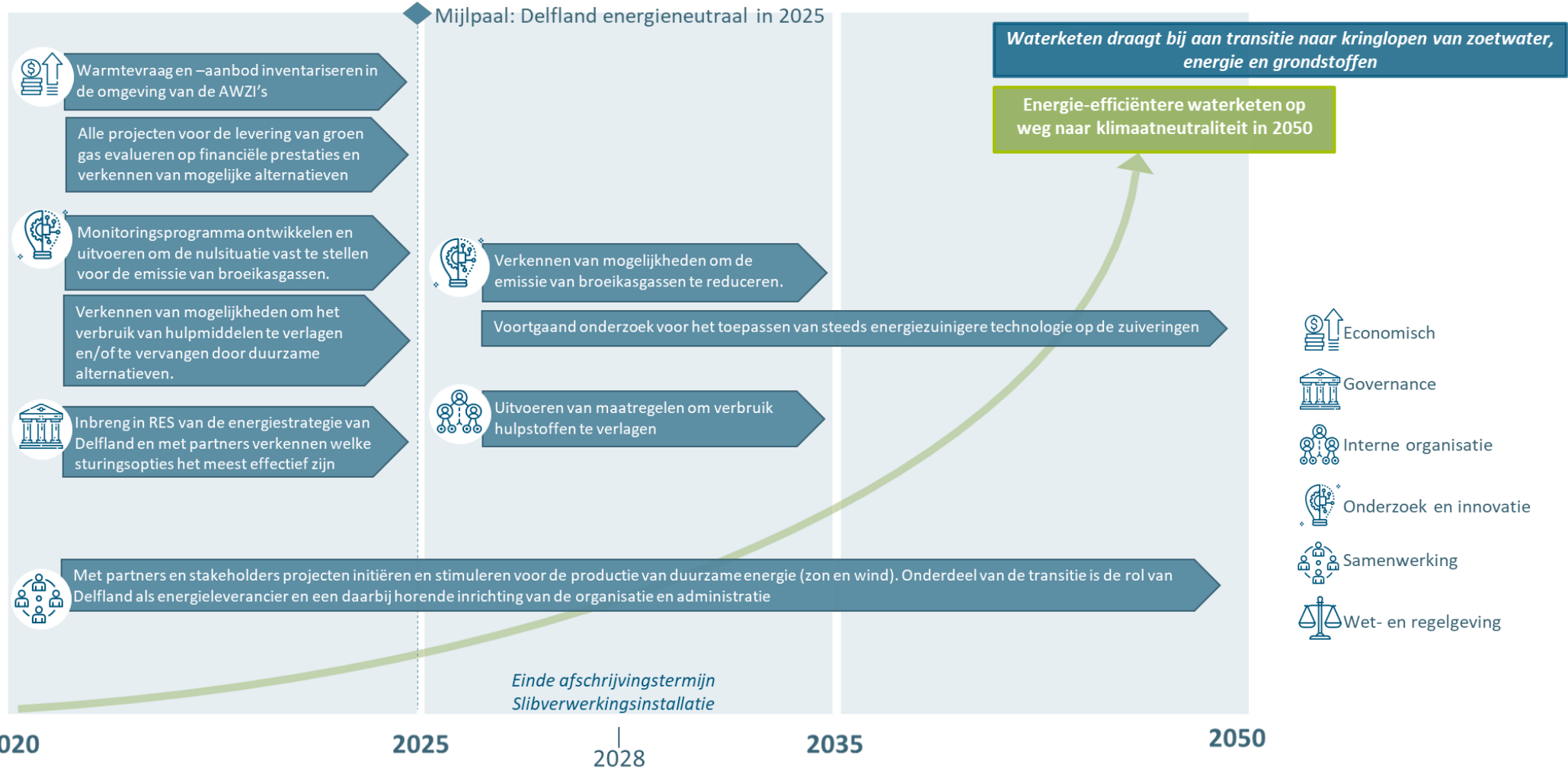
Sinds 2005 streeft Delfland, en dit is bevestigd in de vastgestelde Energiestrategie van 2018, naar een verbetering van de energie-efficiency met 2% per jaar. Bovendien wekt Delfland zelf duurzame energie op en koopt het duurzaam in. Zo werkt Delfland in de richting van een energieneutraal Delfland in 2025. Om dit te kunnen bereiken heeft Delfland meerdere maatregelen operationeel op haar AWZI's en wordt (mee)geïnvesteed in de productie van duurzame energie op basis van zon en wind. De waterketen is een gevolg van het gebruik van water voor menselijke behoeften. Als gevolg van dit gebruik mag het watersysteem niet in kwaliteit achteruitgaan. De toename van energieverbruik als gevolg van maatregelen waarmee achteruitgang van het watersysteem wordt voorkomen, wordt geaccepteerd. Wel dient deze toename gelijktijdig te worden gecompenseerd als onderdeel van de maatregelen. Op kleinere schaal wordt ook warmte geleverd vanuit het effluent met behulp van warmtepompen. In het uitvoeringsprogramma energieneutraal 2025 wordt aangekondigd om extra stappen te gaan zetten voor het bereiken van de doelstelling om klimaatneutraal te zijn in 2050. Daarvoor is het van belang om het niveau van de primaire energie terug te dringen via het verlagen van het gebruik van hulpstoffen en door de emissie van broeikasgassen te gaan verminderen.

Raakvlakken met de overige transitiepaden

- De keuze voor bepaalde grondstoffen zal invloed hebben op de energieproductie. Terugwinning en nuttige afzet van cellulose verlaagt de productie van energie. Ook bij de productie van PHA en biopolymeren zal het organisch materiaal niet ter beschikking kunnen komen aan energieproductie.
- De productie van grondstoffen zal betekenen dat er mogelijk meer hulpstoffen worden verbruikt. Hiermee zal rekening moeten worden gehouden bij het analyseren van de haalbaarheid.
- Het produceren van zoetwater op de AWZI kost energie en de inzet van hulpstoffen. Door het hogere energieverbruik zal meer energie duurzaam geproduceerd moeten worden om energieneutraal te zijn en het hogere gebruik hulpstoffen heeft een negatieve invloed op de klimaatvoetafdruk.
- Bij de productie van groen gas ontstaat tevens de mogelijkheid om CO₂ als grondstof te leveren aan bijvoorbeeld de glastuinbouw

- Inleiding
- Uitgangspunten
- De route naar 2050
- Transitiepad Zoetwater
- Transitiepad Energie en Klimaat**
- Transitiepad Grondstoffen
- Afwegingskader

Transitiepad Energie en Klimaat tot 2050

Prioritaire inspanningen 2021 - 2025

Inleiding

Uitgangspunten

De route naar 2050

*Transitiepad
Zoetwater*

*Transitiepad
Energie en Klimaat*

*Transitiepad
Grondstoffen*

Afwegingskader

Bijlages

Terug naar gebruikswijzer

Sluit rapport

Governance

- Grote lozers beïnvloeden en ze bewust maken om zoetwater, energie, klimaat belangen mee te nemen in eigen processen (kwantiteit en kwaliteit)
- Inbreng in RES van de Delflandse energiestrategie en met samenwerkingspartners verkennen welke sturingsopties het meest effectief zijn om de landelijke en Europese energiedoelstellingen te behalen (financieel-economisch, juridisch, communicatief).

Wet- en regelgeving

- Verkennen welke opties de regelgevingsinstrumenten in de waterschapsverordening bieden om te sturen op energiebesparing
- Verkennen welke verplichtingen voortvloeien uit de Europese richtlijn hernieuwbare energie en wat dit betekent voor Delfland: Deze richtlijn omvat een hogere, verplichte doelstelling voor hernieuwbare energie in vervoer van 10% in 2020

Samenwerking

- In samenwerking met partners en stakeholders projecten initiëren en stimuleren voor de productie van duurzame energie (zon en wind).
- Onderzoeken met onze partners in de Regionale Energiestrategie op welke wijze intensievere samenwerking kan bijdragen aan verder energie-optimalisatie in de waterketen. Een samenwerking met NAD en RoSA is dan van essentieel belang.
- Verkennen of en welke wijze een 'waterketen-, of watercyclus-bedrijf' bij kan dragen aan het bereiken van de energie- en klimaatdoelstellingen.
- Betrekken van markt en andere waterschappen bij ontwerp van nieuwe concepten (gesloten zuiveringsprocessen, waterfase afschermen, gebouwen bedekken met zonnepanelen, modulaire systemen).

Onderzoek en innovatie

- Monitoringsprogramma ontwikkelen en uitvoeren om de nulsituatie vast te stellen voor de emissie van broeikasgassen.
- Verkennen van mogelijkheden om de emissie van broeikasgassen te reduceren.
- Verkennen van mogelijkheden om het verbruik van hulpmiddelen te verlagen en/of te vervangen door duurzame alternatieven.
- Warmtevraag en –aanbod inventariseren in de omgeving van de AWZI's.
- Optimalisatiemogelijkheden blijven verkennen en toetsen voor het reduceren van het energiegebruik op de AWZI's.
- Voor de raakvlakken met zoetwater en grondstoffen altijd goed analyseren hoe dit doorwerkt op de gehele keten wat betreft energie en CO₂.
- Onderzoeken of minder transport van hemelwater via afkoppeling een relevante energie-efficiency oplevert.

Economisch

- Invloed vaststellen op zuiveringstarief van de reeds geplande investeringen en opties voor na 2025.
- Voor elk project de mogelijkheid van subsidieverlening onderzoeken.
- Economisch evalueren van de groengasprojecten op alle AWZI's

Interne organisatie

- Energiebewustzijn verhogen in de gehele organisatie
- Identificeren van mogelijke energiebesparingen en collega's hiervoor belonen indien succesvol ingevoerd.

Overige inspanningen voor de transitie tot 2050

Governance

- Participeren in Unie van Waterschappen lobbytrajecten voor een betere positie van groen gas
- Ondersteunen Unie van Waterschappen lobby voor klimaatneutraliteit
- Regie ontwikkelen voor toekomstige ontwikkeling van de waterinfrastructuur binnen NAD en RoSA (Rotterdam-West) waardoor tot de meest optimale energieneutrale en klimaatneutrale oplossing in de watercyclus wordt gekomen.

Wet- en regelgeving

- In samenspraak met onze overheidspartners onderzoeken welke regelgevingsopties kunnen worden ingezet om energiebesparing te realiseren
- Voldoen aan Green Deal Energie waarin staat dat waterschappen meer gaan inzetten op duurzame energieopwekking zoals biogas, windenergie en zonne-energie.
- Voldoen aan Europese richtlijn hernieuwbare energie: Deze richtlijn omvat een hogere, verplichte doelstelling voor hernieuwbare energie in vervoer van 10% in 2020.

Samenwerking

- Voortgaande verkenning of integratie van organisaties die taken hebben in watercyclus bij kan dragen aan verdere energie-efficiëntie en het bereiken van energie- en klimaatdoelen

Onderzoek en innovatie

- Voortgaand onderzoek voor het toepassen van steeds energiezuinigere technologie de zuiveringen:
  - Warmte: Slimme uitwisseling warmte met omgeving en aquathermie
  - Beluchting: onderzoeken van energiezuinige luchtbehandeling,
  - Pompen en rioolgemalen: optimalisatie en voorkomen vervuiling
  - Wärmtepompen op het effluent inzetten voor opwarmen van gistingstanks.
- Biogas: Productie van biogas verhogen door optimalisatie van de slibvergisting ontwikkelingen volgen aangaande de productie van waterstof uit biogas om op termijn de switch te kunnen maken van groen gas naar waterstof.
- Lachgasemissies en methaanslib: uitstoot voorkomen
- Hulpstoffen: Duurzame hulpstoffen ontwikkelen (alternatieve poly-electrolyt) en hulpstoffengebruik reduceren
- Aeroob zuiveren: Alternatieven ontwikkelen voor de zuivering van afvalwater (fysisch-chemisch zuiveren)
- Transport: Klimaatneutraal transport van goederen en uitgestigt slib
- GER-waarden meenemen in scenario's voor investeringsprojecten
- CO2-footprint projecten bepalen en levering aan glastuinbouw of aan andere bedrijven onderzoeken

Economisch

- Zuiveren en transport op basis van variërende energietarieven
- Indien andere stakeholders betrokken zijn, kunnen zij ook verzocht worden om medefinancier te worden.
- Onderzoeken rentabiliteit van alternatieve afzetmogelijkheden voor groengas.

Interne organisatie

- Sturen op verhogen energiebewustzijn door alle geledingen
- Identificeren van mogelijke energiebesparingen en collega's hiervoor belonen indien succesvol ingevoerd.

Toelichting op thema's van de inspanningen

Energiebesparing. Delfland heeft al een aantal besparingen ingezet en er moeten nog enkele projecten worden uitgevoerd. In de eerste plaats zetten we in op optimalisatie van de processen. Bestaande installaties worden geoptimaliseerd waardoor ze een betere performance leveren. Een voorbeeld hiervan is de vervanging van oude beluchtingselementen door nieuwe energiezuinige beluchtingselementen. Voor AWZI De Groote Lucht worden plannen gemaakt voor een grondige renovatie of nieuwbouw waarbij energiebesparing een belangrijk criterium is. Een tweede spoor is onderzoek en innovatie. Door nieuwe technologie kunnen processen slimmer en energiezuiniger worden gemaakt. Een voorbeeld daarvan is het HARKOS-project waarin onderzoek wordt gedaan naar een energiezuinige technologie. Energiebesparing zal voortdurend om aandacht vragen in de planvorming.

Energieproductie. Al het zuiverings-slib van Delfland wordt vergist en via biogas omgezet in groen gas dat wordt geleverd aan derden. Verwachting is dat deze installaties voor 15 jaar geëxploiteerd gaan worden. In welke vorm de energie daarna geproduceerd wordt, zal afhankelijk zijn van de ontwikkelingen van dat moment en van de opgedane ervaringen met de groengaslevering. De mogelijkheid is aanwezig dat na 15 jaar wordt teruggegaan naar het omzetten van biogas in elektriciteit en warmte of dat een ontwikkeling gaat plaats vinden richting waterstof. Tot die tijd kan de biogasproductie worden geoptimaliseerd en worden besparingen gerealiseerd met de verwarming van de gisting via warmtepompen in het effluent.

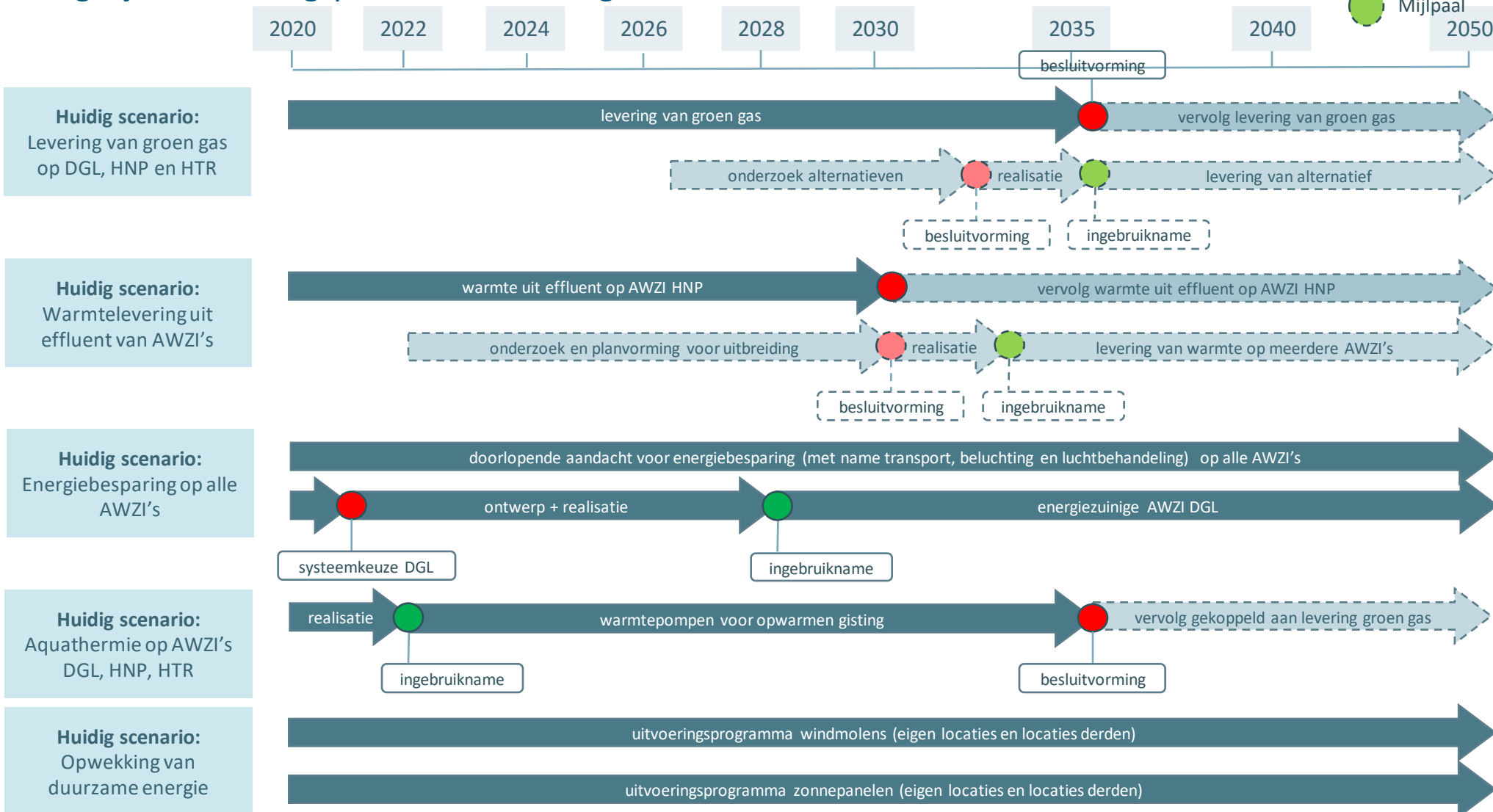
Duurzame energie. Delfland heeft volop aandacht voor meerdere vormen van duurzame energie waaronder wind, zon en aquathermie. Hierbij wordt gekeken naar drie mogelijke uitvoeringsvormen, zijnde faciliteren, participeren en investeren. Per geval wordt bekeken welke uitvoeringsvorm het beste past bij de vastgestelde energiestrategie.

Hulpstoffen. Hulpstoffen worden ingezet voor het chemisch vastleggen van fosfaat, als koolstofbron voor het stimuleren van de denitrificatie en poly-electrolyt (PE) voor het verbeteren van de slibontwatering. Al deze hulpstoffen zijn extern geproduceerd en resulteren in een verhoging van de primaire energie en daarmee in een stijging van de CO₂-uitstoot. Het verminderen van het gebruik van hulpstoffen of het vervangen door duurzame alternatieven heeft een gunstig effect op de klimaatvoetafdruk. Hiervoor dient de komende jaren een strategie te worden ontwikkeld.

Broeikasgassen. Bij de zuivering van afvalwater ontstaan directe emissies van CO₂ en N₂O. Emissie van CO₂ is inherent aan het toepassen van biologische oxidatieprocessen en is daarmee moeilijker te voorkomen. Omdat N₂O een veel sterker broeikasgas is, is het aan te bevelen hier meer aandacht aan te gaan besteden om dit te voorkomen. Hetzelfde geldt voor de emissie van CH₄ bij de slibgistingen buffering van het uitgegiste slib. Voor het ontwikkelen van een goed maatregelenpakket is het aanbevelingswaardig eerst een monitoringsprogramma uit te voeren om de emissie van de verschillende AWZI's vast te stellen. Verwachting is dat dit meerdere jaren in beslag gaat nemen voor een definitieve strategie ontwikkeld kan zijn.

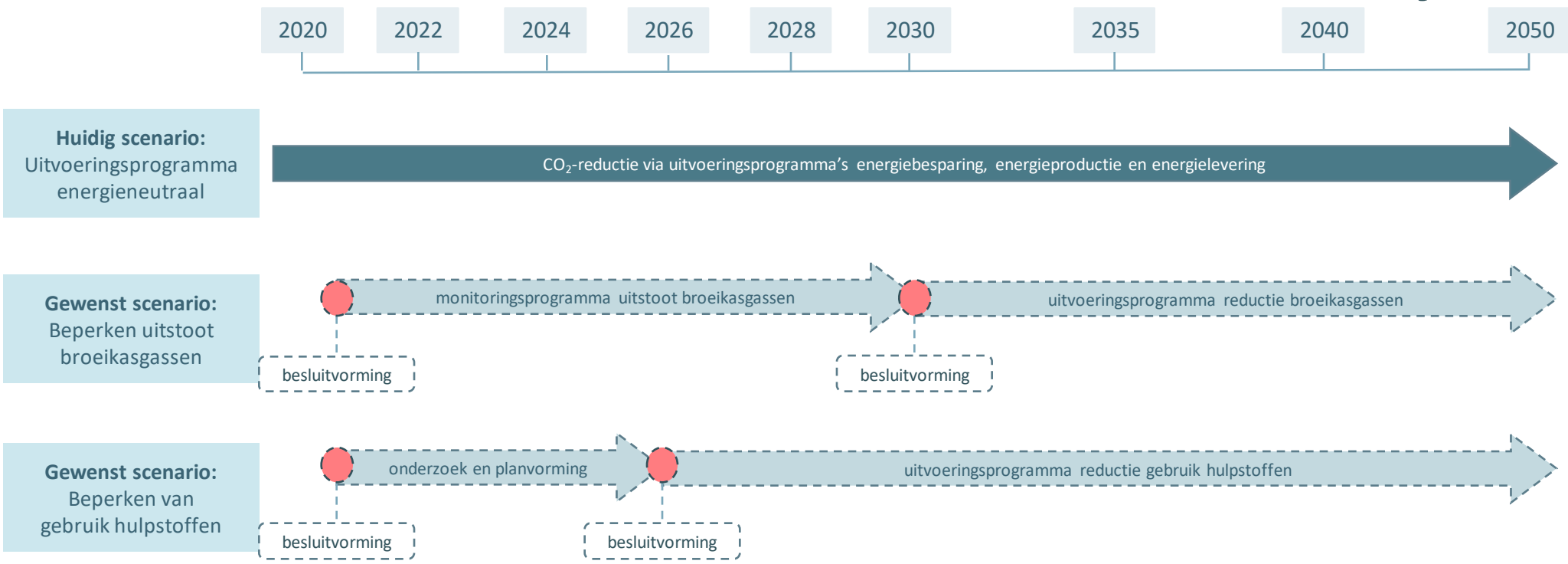
Mogelijke uitvoeringsplannen voor Energie

 Knikpunt
 Mijlpaal

Mogelijke uitvoeringsplannen voor Klimaat

 Knikpunt
 Mijlpaal

- Inleiding
- Uitgangspunten
- De route naar 2050
- Transitiepad Zoetwater
- Transitiepad Energie en Klimaat**
- Transitiepad Grondstoffen
- Afwegingskader

Introductie Transitiepad Grondstoffen tot 2050

Sinds de publicatie van de Landelijke Routekaart Afvalwaterketen in 2013 wordt er door de waterschappen in Nederland in toenemende mate aandacht besteed aan het verwezenlijken van de ambitie voor het terugwinnen van grondstoffen uit afvalwater. Gedurende de afgelopen jaren is duidelijk geworden dat deze ambitie om een lange ontwikkeltijd (> 10 jaar) vraagt, zowel voor de ontwikkeling van de benodigde technologie als voor het ontwikkelen van de afzetmarkt en de daarbij behorende wet- en regelgeving. Door de gezamenlijke waterschappen is een top 5 grondstoffen gedefinieerd waarvan de volgende vier direct zijn gerelateerd aan afvalwater; zijnde fosfaat, cellulose, PHA voor bioplastics en biopolymeren (Kaumera). Daarnaast besteden meerdere waterschappen ook aandacht aan andere grondstoffen, waaronder vetzuren, stikstof, zware metalen en CO₂.

Toelichting op de thema's van de inspanningen

Anno 2020 vindt er bij Delfland nog geen grondstoffenwinning plaats en is er geen duidelijke strategie vastgesteld wat betreft het prioriteren van de meest relevante grondstoffen uit het afvalwater van Delfland. Het is om deze reden vooralsnog niet mogelijk om duidelijke doelen te definiëren voor de verschillende grondstoffen. Voordat de richting daarvoor definitief kan worden vastgesteld is het verkrijgen van voldoende inzicht in de haalbaarheid en de relevantie een eerste grote stap die gezet moet worden. Grondstoffenwinning is direct afhankelijk van de beschikbare of te ontwikkelen infrastructuur voor de zuivering van afvalwater. De komende vijf jaar zal hierover meer duidelijkheid gaan ontstaan en wordt het makkelijker om een punt op de horizon te zetten voor het terugwinnen van grondstoffen. Bij het bepalen van de haalbaarheid zal goed aandacht moeten worden besteed aan het effect op de duurzaamheid bij zowel productie als toepassing van de grondstof.

Raakvlak met de overige transitiepaden

- Grondstoffen hebben onderling conflicterende en versterkende raakvlakken. Als bijvoorbeeld wordt gekozen voor de productie van biopolymeren, ligt de keuze voor PHA-productie minder voor de hand. Verzuren van cellulose kan eventueel bijdragen aan de productie van PHA en biopolymeren.
- De keuze voor bepaalde grondstoffen zal invloed hebben op de energieproductie. Terugwinning en nuttige afzet van cellulose verlaagt de productie van energie. Ook bij de productie van PHA en biopolymeren zal het organisch materiaal niet ter beschikking kunnen komen aan energieproductie.

- Inleiding
- Uitgangspunten
- De route naar 2050
- Transitiepad
Zoetwater*
- Transitiepad
Energie en Klimaat*
- Transitiepad
Grondstoffen***
- Afwegingskader

Prioritaire inspanningen: 2021 – 2025 en vervolg tot 2050

Er zijn onderzoeken, pilots en experimenten nodig om tot besluitvorming en realisatie te komen voor productie en levering van een aantal stoffen. Welke dit zijn hangt af van de uitkomsten van het betreffende onderzoek. Parallel hieraan blijft Delfland actief deelnemen aan het onderzoek naar de technische en economische haalbaarheid van andere grondstoffen. De generieke acties in onderstaande tabel lopen daarom door tot 2050.

Governance	<ul style="list-style-type: none"> De sturing van de terugwinning van fosfaat (via de asroute) loopt primair via de GR-slib als aandeelhouder van HVC. Hoogheemraadschap Delfland heeft als deelnemer in de GR-slib invloed op de besluitvorming. Voor de sturing van de ambitie aangaande biopolymeren is in het geval van de AWZI Harnaschpolder Delfluent een belangrijke stakeholder.
Wet- en regelgeving	<ul style="list-style-type: none"> Wet- en regelgeving bestaat nog niet voor het afdwingen van de terugwinning van fosfaat uit afvalwater. In Duitsland en Zwitserland is dat wel het geval en op Europees niveau wordt gesproken over de mogelijkheid dit te introduceren. Voor alle grondstoffen geldt dat deze zullen moeten gaan voldoen aan einde-afvalstatus en REACH.
Samenwerking	<ul style="list-style-type: none"> Samenwerking vindt plaats met de betrokken waterschappen in de GR-slib en HVC. Via HVC is er tevens een samenwerking met SNB. In het HARKOS-project wordt intensief samengewerkt met Delfluent, TU Delft en Royal HaskoningDHV. Afhankelijk van besluitvorming wordt geadviseerd om contact te gaan zoeken met de partners in het NKOP aangaande biopolymeren Op het gebied van vermarkting grondstoffen samenwerken met AquaMinerals. Indien grondstoffen geleverd gaan worden is een samenwerking met een marktpartij die zorgdraagt voor de afzet van doorslaggevend belang.
Onderzoek en innovatie	<ul style="list-style-type: none"> Pas als blijkt dat de asroute voor fosfaat niet haalbaar is, wordt de aandacht verschoven naar alternatieve routes via slibeindverwerking of via de AWZI's. 10 % van het slib/as blijft beschikbaar voor verkenning alternatieve routes. Ervaring opdoen met kleinschalige productie en levering van CO₂ en onderzoek naar levering in gasvorm aan glastuinbouw via OCAP-leiding Mogelijkheden blijven verkennen voor de toegevoegde waarde van de terugwinning van cellulose op de AWZI's, waaronder productie van vetzuren.
Economisch	<ul style="list-style-type: none"> Voor het toetsen van de economische haalbaarheid voor P-terugwinning via de asroute zal een business case worden opgesteld waarin alle aspecten van productie, afzet en toepassing moeten worden meegenomen. Voor het eventueel implementeren van het continue aerob korrelproces dient een business case te worden opgesteld inclusief de mogelijkheid voor biopolymeren.
Interne organisatie	<ul style="list-style-type: none"> Besluitvorming in de GR-slib zal plaatsvinden door de betrokken bestuurders vanuit alle waterschappen. Om de haalbaarheid op waarde te blijven toetsen is een goede wisselwerking nodig tussen bestuur en de ambtenaren die verantwoordelijk zijn voor dit dossier. Intern de bewustwording creëren dat Delfland voor het thema grondstoffen als leverancier zal gaan optreden.

Toelichting op thema's van de inspanningen

Fosfaat. Dit is voor de waterketen één van de meest relevante grondstoffen gezien het feit dat een significant deel van de geïmporteerde hoeveelheid fosfaat uiteindelijk terecht komt in de waterketen. Delfland is via de GR slib betrokken bij het onderzoek van HVC naar de haalbaarheid van fosfaatterugwinning vanuit de verbrandingsassen na mono verbranding. De opbrengst voor teruggewonnen fosfaat varieert via deze route van 80 tot 95%. Verwachting is dat de onderzoeksfase nog minstens 3 tot 5 jaar in beslag gaat nemen, voordat een besluit kan worden genomen voor de mogelijke realisatie. Doorslaggevend knippunt voor de toekomst van de terugwinning van fosfaat uit de verbrandingsassen is de definitieve besluitvorming daarover in de GR-slib. Pas daarna zal duidelijk worden of dit haalbaar is of eventueel een alternatieve route moet worden onderzocht.

Biopolymeren. Het is mogelijk een biobased grondstof te winnen uit aeroob korrelslib. Door deze grondstof uit het gezuiverde slib te halen, hoeft 20-35% minder slib verwerkt te worden. Delfland is niet actief betrokken bij de ontwikkeling van deze technologie. Sinds 2016 loopt wel het HARKOS-onderzoek naar de toepassing van het continue aeroob korrelslibproces voor de AWZI Harnaschpolder. Hiermee ontstaat in de toekomst de mogelijkheid voor het implementeren van de productie van biopolymeren. Verwachting is dat in 2023-2025 een besluit kan worden genomen over de toepassing van het continue aeroob korrelslibproces op de AWZI Harnaschpolder. Een besluit voor de extractie van biopolymeren kan overigens pas worden genomen als een afzetkanaal richting de markt is georganiseerd en bekend is wat de impact is voor duurzaamheid in de gehele keten.

Cellulose en bioplastics. Delfland is niet actief betrokken bij landelijk onderzoek naar de terugwinning en productie van cellulose. Voor bioplastics wordt meegelift op het traject bij HVC. Voor cellulose is er landelijk ook nog geen afzetroute georganiseerd voor de lange termijn en de productie van PHA heeft nog een aantal jaren onderzoek nodig voor het testen van de technologie op praktijkschaal. Bij de systeemkeuze voor de AWZI De Grote Lucht worden beide grondstoffen meegenomen als mogelijkheid. In 2 jaar tijd zal hierover meer duidelijkheid gaan ontstaan.

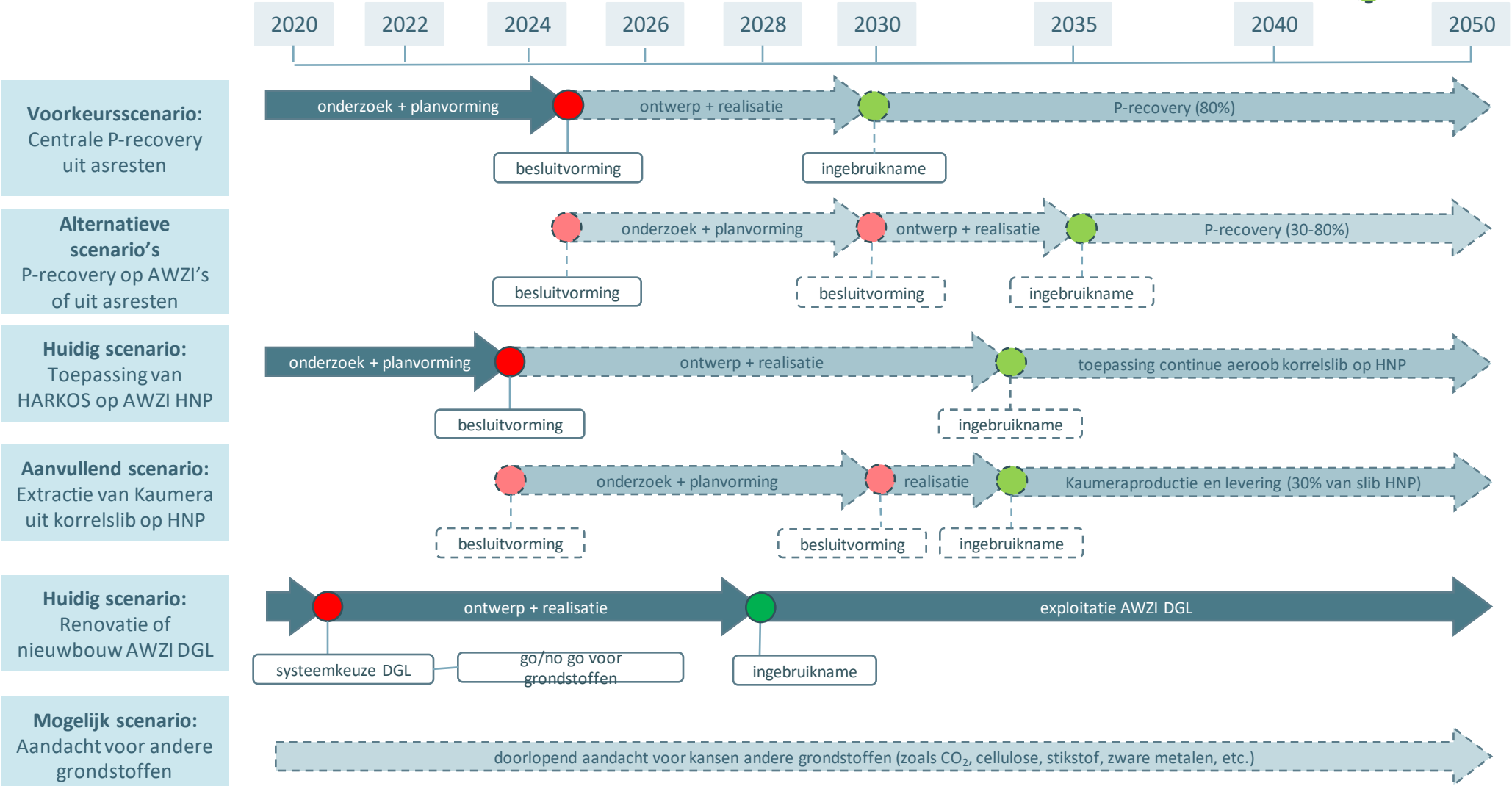
CO₂. Bij de productie van groen gas uit biogas komt CO₂ beschikbaar dat via een vervloeiingsinstallatie in vloeibaar CO₂ aan de markt kan worden geleverd, waaronder de glastuinbouw. De financiële haalbaarheid hiervan is echter nog niet opportuun en vooralsnog zal eerst op kleine schaal, op de AWZI Houtrust, ervaring worden opgedaan met deze mogelijkheid.

Andere grondstoffen. Nieuwe ontwikkelingen voor het terugwinnen van grondstoffen uit afvalwater zullen door Delfland op de voet worden gevolgd. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan het terugwinnen van stikstof en zware metalen.

- Inleiding
- Uitgangspunten
- De route naar 2050
- Transitiepad Zoetwater
- Transitiepad Energie en Klimaat
- Transitiepad Grondstoffen**
- Afwegingskader
- Bijlages
- Terug naar gebruikswijzer
- Sluit rapport

Mogelijke uitvoeringsplannen voor grondstoffen

Knikpunt
 Mijlpaal

Afwegingskader voor besluiten in het kader van de Transitie Waterketen 2050

Delfland hanteert dit afwegingskader vanaf de inwerkingtreding van deze strategie bij alle besluiten over alle activiteiten in de waterketen. Het is een hulpmiddel voor de bestuurlijke besluitvorming en de voorbereiding daarvan. Het betreft alle in de strategie genoemde typen activiteiten en verschillende inspanningen op vlak van:

1. Onderzoek en innovatie
2. Financiën
3. Samenwerking
4. Governance
5. Wet- en regelgeving
6. Interne organisatie

Het afwegingskader:

- Is naast de uitgangspunten en de transitiepaden het derde onderdeel van deze Strategie Transitie Waterketen 2050
- Is gebaseerd op de uitgangspunten en de transitiepaden in de strategie. Het biedt een concrete wegwijzer voor de voorbereiding van de besluitvorming en van de besluiten die binnen de Transitie Waterketen worden genomen.
- Zal zich ontwikkelen in de tijd en periodiek worden aangepast op basis van nieuwe inzichten.
- Bestaat uit vragen die bij de voorbereiding van de besluitvorming beantwoord moeten zijn op basis van de best beschikbare en getoetste kennis.

Inleiding

Uitgangspunten

De route naar 2050

*Transitiepad
Zoetwater*

*Transitiepad
Energie en Klimaat*

*Transitiepad
Grondstoffen*

Afwegingskader

Bijlages

Terug naar gebruikswijzer

Sluit rapport

Afwegingskader Vragenlijst

Alle hieronder opgenomen vragen moeten uiteindelijk gemotiveerd met een 'ja' worden beantwoord om te voldoen aan het afwegingskader, zodat de uitkomst kan worden ingezet bij besluitvorming over inspanningen in de Transitie Waterketen 2050.

1. **Draagt de activiteit in alle fasen van de levenscyclus optimaal bij aan het sluiten van kringlopen voor zoetwater, energie en grondstoffen?**
2. **Zijn de effecten op de volksgezondheid en de omgevingskwaliteit tenminste neutraal?**
3. **Voldoet de activiteit aan huidige wet- en regelgeving en is afgewogen of moet worden geanticipeerd op te verwachten toekomstige regelgeving?**
4. **Zijn passende sturings-afspraken gemaakt of sturingsinspanningen gepland? (communicatie, financieel, samenwerking, monitoring en evaluatie)**
5. **Is de best beschikbare techniek in acht genomen en/of wordt door (deelname aan) onderzoek, experimenten en pilots bijgedragen aan het ontwikkelen van nieuwe technologie voor circulariteit?**
6. **Zijn kosteneffectiviteit en maatschappelijke meerwaarde bepaald en in onderlinge samenhang afgewogen?**
7. **Zijn onze samenwerkingspartners betrokken en zijn hun overwegingen meewogen (bij de vragen 1 t/m 6)?**
8. **Zijn de consequenties voor de interne organisatie onderzocht en wordt voldaan aan de interne organisatorische voorwaarden? (Aanpassingen qua programmamanagement, interne afstemming en samenwerking, aanpassing van processen, kennisontwikkeling, monitoring, evaluatie en bijsturings-afspraken, personele capaciteit en zijn het data- en informatiemanagement georganiseerd?)**

Bijlage 1: Geraadpleegde bronnen

Naam document + eigenaar/eigenaren
Bestuurlijke overeenkomst 2021-2027 van het Netwerk Waterketen Delfland
NAD Lange Termijnvisie 2050
NAD Strategisch ketenplan
ROSA (Rotterdamse Samenwerking in Afvalwaterketen) Lange termijnvisie
ROSA Strategie
ROSA Routekaart (Adaptieve Routekaart circulaire waterketen 2050)
Bestuurs-akkoord Hoogheemraadschap Delfland "Iedereen aan de slag voor water"
Strategie Delfland circulair
Waterbeheerplan 2016 -2021 (HHDelfland)
10 speerpunten (Iedereen bewust van water)
Strategie Zoetwater-, Energie-, Grondstoffenfabrieken (ZEG)
Toekomst-agenda Afvalwatersysteem Delfland
Strategie microverontreinigingen (oriënterende sessie)
Voorkomen Wateroverlast Delfland 2027-2050
Droogte
Hoofdlijnen Hemelwateraanpak Delfland
ROSA oogsten voor strategisch plan vanuit transitieperspectief
Strategie Energiestrategie van Delfland 2018-2025
Omgevingswet Doelenboom
Doelenboom Assetmanagement
Strategisch investeringsplan
Bijlage 4 Prestatie indicatoren NAD 2027
Samenwerkingsagenda NAD 2021-2027
Monitoring doelen 2019 NAD
Adviesnotitie Toekomststrategie Slibverwerking
Strategie Microverontreinigingen Delfland

Bijlages

Terug naar gebruikswijzer

Sluit rapport

Bijlage 2: Verklarende lijst van belangrijke begrippen

- **Activiteit:** Alles wat Delfland kan doen en laten om strategische doelen te realiseren
- **Ambitie:** Een stip op de horizon waar alle acties en inspanningen op gericht zijn.
- **Circulariteit in de waterketen en watercyclus:** gesloten kringlopen voor zoetwater, energie en grondstoffen
- **Dwarsverband:** Onderling beïnvloedende relatie tussen de transitiepaden voor zoetwater, grondstoffen en energie
- **Grondstof:** Materiaal dat in een proces gebruikt wordt om iets te maken of te fabriceren.
- **Mijlpaal:** Moment in de tijd waarop Delfland operationele tussen- of einddoelen willen bereiken
- **Knikpunt:** Moment in de tijd waarop :
  - Cruciale beslissingen moeten genomen worden om gewenste ontwikkelingen in de toekomst mogelijk te maken
  - Ontwikkelingen in onze context die op een bepaald moment ons doen en laten zullen beïnvloeden
- **Strategisch doel:** Een doelstelling voor de lange termijn die behaald moeten worden. Deze is sturend voor de activiteiten die we ondernemen. Hierbinnen zijn enkele thema's te onderscheiden.
- **Thema:** inhoudelijke invulling van een deel van een strategisch doel.
- **Transitiepad:** Een verzameling van activiteiten en gebeurtenissen die van invloed zijn op het behalen van een specifiek strategisch doel.

Verenigde Vergadering

Dossiernummer	2214
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	27 mei 2021
Agendapunt	H.10
Titel	Optimalisatie uitvoeringsplan energieneutraal Delfland: serievergisting Harnaschpolder

Geagendeerd	Vergaderdatum
Verenigde Vergadering	27 mei 2021

Voorgesteld besluit

Vast te stellen dat, ter optimalisatie van het uitvoeringsplan Energieneutraal Delfland 2020-2025, de investeringslasten en exploitatie-effecten van de serievergisting op de zuivering Harnaschpolder voor 25% met Delfluent B.V. worden gedeeld.

Onderwerp: Optimalisatie uitvoeringsplan energieneutraal Delfland: serievergisting Harnaschpolder

Dossiernummer: 2214

Gevraagd besluit:

Vast te stellen dat, ter optimalisatie van het uitvoeringsplan Energieneutraal Delfland 2020-2025, de investeringslasten en exploitatie-effecten van de serievergisting op de zuivering Harnaschpolder voor 25% met Delfluent B.V. worden gedeeld.

1. Probleemstelling - context

Op 23 april 2020 heeft de Verenigde Vergadering ingestemd met het investeringsvoorstel voor het uitvoeringsplan energieneutraal Delfland (dossier 1761). Onderdeel van dit uitvoeringsplan is de realisatie van serievergisting op de awzi Harnaschpolder. Het in serie vergisten van het slib leidt tot een lagere energiebehoefte en tot een hogere biogasproductie. Het is een optimalisatie die effect heeft op de groengas-productie en exploitatie op Harnaschpolder, maar waarvan het exacte effect niet afzonderlijk te bepalen is.

Volgens het VV-besluit van 5 juli 2018 worden op de zuivering Harnaschpolder de groengas investering en de baten en lasten ervan voor 25% met Delfluent gedeeld. In verband met de volledige verwevenheid met de groengas exploitatie wordt voorgesteld om de investering in deze serievergisting op de zuivering Harnaschpolder, en de exploitatie ervan, ook voor 25% met Delfluent B.V. te delen.

De voordelen van deze vorm van samenwerking zijn:

- Optimalisatie kosten realisatie serievergisting;
- Behoud stimulans optimale prestatie biogas en groengas-productie;
- Investering en exploitatie kunnen geïntegreerd worden in de verrekenmodellen voor de verduurzamingsprojecten die samen met Delfluent B.V. worden gerealiseerd.

Dit is vergelijkbaar met de zuivering Houtrust waar de serievergisting doorgevoerd is als optimalisatie van de het project verduurzaming en worden investering en exploitatie-effecten 25% gedeeld met Delfluent B.V.

Er is een VV-besluit nodig voor continuering van deze samenwerking, én de wijze van financiering vanuit het krediet dat voor Energieneutraal Delfland beschikbaar is gesteld. Omdat op korte termijn met de uitvoering begonnen kan worden is het noodzakelijk dit met een sepeeraat voorstel te doen ipv met de BURAP.

2. Beoogd effect

Door de investering en exploitatie van de serievergisting in cofinanciering met Delfluent B.V. te realiseren optimaliseert Delfland de realisatie van de doelstelling energieneutraal 2025.

3. Kernboodschap

Delfland investeert samen met Delfluent B.V. in het vergroten van de biogas productie. Dit levert een positieve bijdrage aan de doelstelling Delfland Energieneutraal in 2025.

4. Historie - eerdere besluitvorming

VV besluiten:

- 5-7-2018 (dossier 758) Groen gas AWZI Harnaschpolder
- 23-4-2020 (dossier 1761) Investeringsaanvraag uitvoeringsplan energieneutraal Delfland

De VV heeft in 2018 en 2019 ingestemd met de groengas-projecten op de zuiveringen Harnaschpolder, die door Delfluent B.V. beheerd worden. Daarbij heeft de VV ingestemd om de investering, baten en lasten voor 25% met Delfluent B.V. te delen. Een prikkel om te komen tot een optimale prestatie.

In 2020 heeft de VV ingestemd met de investeringsaanvraag voor het uitvoeringsplan energieneutraal Delfland. Het in serie brengen van de gistingstanks op de zuivering Harnaschpolder is daarin als maatregel benoemd die een grote bijdrage levert aan de doelstelling energieneutraal.

5. Regelgeving en Beleid

Niet van toepassing

6. Financiën

Met het besluit over de investeringsaanvraag uitvoeringsplan energieneutraal Delfland heeft de VV een verzamelkrediet voor het realiseren van de doelstelling energieneutraal vastgesteld. Gebaseerd op de in het uitvoeringsplan opgenomen raming van € 1.500.000,- voor de realisatie van de serievergisting op de zuivering Harnaschpolder levert Delfluent B.V. een investeringsbijdrage van € 375.000,- euro.

De cofinanciering door Delfluent B.V. heeft geen verhogend effect op de Service Fee en geen effect op de terugverdientijd. De exploitatie-effecten worden verrekend volgens het verrekenmodel wat opgezet is ten behoeve van de groengas verduurzamingsprojecten.

7. Duurzaamheid

Het investeren in het vergroten van de biogascapaciteit, door serievergisting draagt bij aan het doel "Delfland energie neutraal".

8. Organisatorische en personele consequenties

Niet van toepassing

9. OR/GO

Niet van toepassing

10. Risico- en beheersmaatregelen

Niet van toepassing

11. Communicatie (in- en extern)

Niet van toepassing

12. Bekendmaking en vervolprocedure

Niet van toepassing

13. Bevoegd orgaan

De Verenigde Vergadering is op grond van artikel 77 en artikel 99 volgens de Waterschapswet bevoegd.

14. Toelichting

Niet van toepassing

15. Bijlagen

Niet van toepassing

Optimalisatie uitvoeringsplan energieneutraal Delfland: serievergisting Harnaschpolder

Dossiernummer : 2214
Vergaderdatum : 27 mei 2021

Hoogheemraadschap van
Delfland

De Verenigde Vergadering van Delfland,

op voordracht van dijkgraaf en hoogheemraden van 13 april 2021, dossiernummer 2014;

gelezen het positieve advies van de commissie Waterveiligheid en Waterketen

overwegende dat:

- Delfluent B.V. mee wil investeren in de verduurzamingsmaatregelen op de zuivering Harnaschpolder.
- Dezelfde regeling al is toegepast op de groengas installatie van de Harnaschpolder
- De serievergisting niet los te zien is van de groengas installatie.

Gelet op:

- artikel 77 en 99 van de Waterschapswet

Besluit:

Vast te stellen dat, ter optimalisatie van het uitvoeringsplan Energieneutraal Delfland 2020-2025, de investeringslasten en exploitatie-effecten van de serievergisting op de zuivering Harnaschpolder voor 25% met Delfluent B.V. worden gedeeld

Aldus besloten in de openbare vergadering van 27 mei 2021

De Verenigde Vergadering voornoemd,

de Secretaris,

ir. P.C. Janssen

de Voorzitter,

dr. P.H.W.M. Daverveldt

Verenigde Vergadering

Dossiernummer	2241
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	27 mei 2021
Agendapunt	H.11
Titel	GR Slibverwerking 2009: zienswijze op Ontwerpbegroting 2022 en kennisname Jaarrekening 2020 en Kadernota 2022

Geagendeerd	Vergaderdatum
Verenigde Vergadering	27 mei 2021

Voorgesteld besluit

De VV neemt kennis van:

1. de Ontwerpbegroting 2022;
2. de Jaarrekening 2020;
3. de Kadernota 2022;

en ziet af van het indienen van een zienswijze op de Ontwerpbegroting 2022 (waartoe D&H een concept brief heeft vastgesteld en aan de VV voorlegt).

GR Slibverwerking 2009: zienswijze Ontwerpbegroting 2022 en kennisname Jaarrekening 2020 en Kadernota 2022

Dossiernummer: 2241

Besluit VV

Neemt kennis van:

1. de Ontwerpbegroting 2022;
2. de Jaarrekening 2020;
3. de Kadernota 2022;

en ziet af van het indienen van een zienswijze op de Ontwerpbegroting 2022 (waartoe D&H een concept brief heeft vastgesteld en aan de VV voorlegt).

1. Probleemstelling

Delfland is deelnemer in de GR Slibverwerking 2009 (GR).

De Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking 2009 biedt aan haar:

1. Ontwerpbegroting 2022
2. Jaarrekening 2020
3. Kadernota 2022

De Jaarrekening 2020, geeft inzicht in de resultaten over het boekjaar 2020. De kadernota 2022 bevat uitgangs- en aandachtspunten voor het opstellen van de begroting 2022 van de GR. De VV kan geen zienswijze indienen op de kadernota. Wel kan D&H als één van de deelnemers in de GR, op verzoek van de VV, proberen in het bestuur van de GR de koers bij te stellen.

De GR wenst haar begroting 2022 vast te stellen en doorloopt daartoe de vereiste procedure. Zij biedt daartoe haar ontwerpbegroting voor het jaar 2022 aan ter kennisname, met de mogelijkheid om hier uiterlijk 23 juni 2021 een zienswijze op in te dienen.

De begroting van de GR betreft de kosten van het secretariaat en de ontvangst van garantstellingsprovisie. De kosten voor slibverwerking worden door HVC, die daarvoor door de GR gemandateerd is, rechtstreeks gefactureerd aan de individuele waterschappen.

De toetreding van het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier en de waterschappen Amstel, Gooi en Vecht en Zuiderzeeland wordt naar verwachting in 2021 geëffectueerd. De begroting van de GR voor 2022 wordt gedragen door acht waterschappen.

2. Beoogd effect

De VV te laten kennisnemen van de ontwerpbegroting 2022 opdat de VV de mogelijkheid heeft bij de GR zienswijzen daarover naar voren te brengen.

3. Kernboodschap

De ontwerpbegroting 2022 van de GR Slibverwerking 2009 wordt ter kennis van de VV gebracht. Aan de VV wordt voorgesteld hierover geen zienswijze naar voren te brengen.

4. Historie - eerdere besluitvorming

In 1990 heeft Delfland samen met andere waterschappen DRSH N.V. opgericht en werd zij mede-eigenaar in de slibverbrandingsinstallatie in Dordrecht.

Op 19 november 2009 heeft de verenigde vergadering ingestemd met de overname van de aandelen van de gezamenlijke waterschappen in DRSH door HVC, in ruil voor aandelen in HVC. Verder heeft zij ingestemd met de oprichting van, en deelname van Delfland, in de Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking 2009 en het onderbrengen van het aandeelhouderschap in HVC in deze gemeenschappelijke regeling. De gemeenschappelijke regeling behartigt het gezamenlijk belang van de deelnemende waterschappen in HVC.

Op 21 november 2019 (dossier 1537) heeft de verenigde vergadering kennisgenomen van het voorstel van de GR om in de aandeelhoudersvergadering van HVC te stemmen met toetreding van het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier als aandeelhouder B in HVC onder voorwaarde dat Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier toetreedt tot de GR Slibverwerking 2009. Op 6 mei 2020 heeft het algemeen bestuur van HHNK ingestemd met toetreding tot de GR Slibverwerking 2009.

Op 19 november 2020 (dossier 1946) heeft de verenigde vergadering aan het college toestemming verleent om de bepalingen uit de GR te wijzigen en ingestemd met het voorstel tot toetreding van Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, waterschap Amstel, Gooi en Vecht en waterschap Zuiderzeeland als aandeelhouder B in HVC en ingestemd met het voorstel voor de investering in de slibdroger voor een bedrag van maximaal 56 miljoen en deze te financieren onder de garantstellingsbepaling van artikel 7 van de ballotageovereenkomst aandeelhouders B.

5. Regelgeving en Beleid

Op grond van art. 50g van de Wet gemeenschappelijke regelingen, is de GR gehouden om acht weken voorafgaand aan vaststelling, de ontwerpbegroting ter zienswijze aan te bieden aan de algemene besturen van de deelnemende waterschappen. De VV kan haar zienswijze bij het dagelijks bestuur van de GR indienen.

6. Financiën

De kosten van de GR worden gelijk verdeeld over de deelnemers in de GR. Met acht deelnemers bedraagt de bijdrage van Delfland voor het begrotingsjaar 2022 € 5.800,-.

Uitgaande van de toetreding van HHNK, AGV en ZZL staat, conform artikel 24 van de GR, Delfland garant voor 13,91% van de leningen die HVC aangaat voor de slibverwerking. Hierdoor ontvangt Delfland 13,91% van de provisie voor de garantstelling door de GR. Volgens de ontwerpbegroting komt dat voor 2022 neer op een bedrag van € 34.214,-.

Deze bedragen worden opgenomen in de begroting 2022.

Het financieringsplan van HVC voor de investering in de slibdroger is nog niet afgerond en kan invloed hebben op de mate van benodigde garantstelling. Bij de berekening van de garantstelling niet uitgegaan van stijging van de garantstelling in verband met de financiering van de bouw van de slibdroger.

7. Duurzaamheid

HVC en SNB werken voor de bij hen aangesloten waterschappen gezamenlijk aan een plan om fosfaat terug te winnen uit as van de slibverbranding. Er worden meerdere scenario's onderzocht.

Voor de realisatie van de duurzaamheidsdoelstellingen wekt HVC voor haar aandeelhouders duurzame energie op. Via de bio-energiecentrale, de wind op zee participaties en de

stoomturbine van de slibverbrandingsinstallatie wekt HVC duurzame energie op die de GR Slibverwerking naar zich toe mag rekenen.

In het voorstel over de toetreding van Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, waterschap Amstel, Gooi en Vecht en waterschap Zuiderzeeland (dossier 1946), is toegelicht dat de extra uitgifte van aandelen B tot een verwatering van de (administratieve) toedeling van duurzame energie naar de huidige aandeelhouders B (van 12% naar 8%) leidt.

Anderzijds genereert de nieuwe slibdroger nieuwe duurzame energie, en draagt deze bij aan de klimaatdoelstellingen doordat het drogen van het slib van HHNK niet meer plaatsvindt op basis van aardgas. Het is nog niet bekend of dit het effect van de genoemde verwatering volledig compenseert. Hierover zult u op een later moment (na realisatie van de slibdroger) worden geïnformeerd.

8. Organisatorische en personele consequenties

N.v.t.

9. OR/GO

N.v.t.

10. Risico- en beheersmaatregelen

N.v.t.

11. Communicatie (in- en extern)

De ontwerpbegroting 2022 van de GR Slibverwerking 2009 wordt 26 april 2021 t/m 10 mei 2021 ter inzage gelegd ten kantore van Delfland en gepubliceerd via de website van Delfland.

12. Bekendmaking en vervolprocedure

Een door de VV ingediende zienswijze op de ontwerpbegroting wordt toegevoegd aan de ontwerpbegroting alvorens deze in de GR wordt vastgesteld.

Conform art. 50g van de Wet gemeenschappelijke regelingen wordt de ontwerpbegroting voor eenieder ter inzage gelegd.

Op de website: www.hhdelfland.nl/bekendmakingen, wordt de volgende tekst gepubliceerd:

Hoogheemraadschap van Delfland – kennisgeving – Ontwerpbegroting 2022
Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking 2009

Het Hoogheemraadschap van Delfland neemt deel aan de Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking 2009. Voor de aan haar opgedragen taken stelt de GR jaarlijks een programmabegroting op.

De ontwerpbegroting 2022 van de GR ligt met ingang van 26 april 2021 twee weken voor eenieder ter inzage.

De ontwerpbegroting 2022 kunt u raadplegen via de bijlage bij deze publicatie. Het is ook mogelijk om de stukken in te zien op het hoofdkantoor van het Hoogheemraadschap van Delfland, Phoenixstraat 32 in Delft. Hiervoor kunt u een afspraak maken via onderstaande contactgegevens.

Voor het maken van een afspraak voor inzage en voor vragen naar aanleiding van deze kennisgeving kunt u op werkdagen van 9.00-16.00 uur contact opnemen met het klantcontactcentrum (KCC), te bereiken op telefoonnummer (015) 260 81 08 of via loket@hhdelfland.nl

13. Bevoegd orgaan

De VV is bevoegd zienswijzen op de ontwerpbegroting naar voren te brengen op grond van Wgr. art 50g lid 3. (GR waterschappen) en art 68 (GR waterschappen en gemeenten).

14. Toelichting

De GR Slibverwerking 2009 is ingesteld met het doel de behartiging en coördinatie van de belangen van de deelnemende waterschappen met betrekking tot de bewerking en verwerking van slib en residuen en de gezamenlijke ontwikkelingen in de afvalwaterketen. De kerntaak van de gemeenschappelijke regeling is het gezamenlijk behartigen van het aandeelhouderschap in de NV HVC en het afstemmen van de activiteiten die met of door NV HVC ten behoeve van de in de gemeenschappelijke regeling deelnemende waterschappen worden uitgevoerd. Hiertoe oefent de GR een actief aandeelhouderschap uit, om namens de deelnemende waterschappen een nauwe betrokkenheid bij ontwikkelingen en innovatie in afval- en slibverwerking te borgen.

Jaarlijks brengt het DB van de GR de ontwerpbegroting in procedure om tot een vastgestelde begroting te komen.

Volgens Wgr. art. 50g lid 1, moet de ontwerpbegroting acht weken voordat zij aan het algemeen bestuur van de GR ter vaststelling wordt aangeboden, door het dagelijks bestuur van de GR aan het algemeen bestuur van de deelnemende overheden ter kennisname worden toegezonden.

Hierna volgt de procedure als vermeld onder 5. Regelgeving en Beleid.

De enige verplichting die op Delfland rust, is het ter inzage leggen en de bekendmaking daarvan. Delfland hoeft niet op te roepen tot reacties en evenmin iets met eventuele reacties te doen.

Wegens het bepaalde in Wgr. art 50g stelt het algemeen bestuur van de GR de begroting voor het komende jaar vast.

Het dagelijks bestuur van de GR zendt de begroting binnen vier weken na de vaststelling, doch in ieder geval vóór 1 augustus van het jaar voorafgaande aan dat waarvoor de begroting dient, aan gedeputeerde staten van de provincie waarin haar plaats van vestiging ligt.

15. Bijlagen

1. Aanbiedingsbrief jaarstukken en ontwerpbegroting 2022
2. Ontwerpbegroting 2022
3. Jaarrekening 2020
4. Controleverklaring accountant
5. Kadernota 2022
6. Brief VV aan bestuur GR (kenmerk 1505610)

**Ontwerpbegroting 2022, Kadernota 2022 en Jaarrekening 2020 van de GR
Slibverwerking 2009**

Dossiernummer : 2241
Vergaderdatum : 27-05-2021

Hoogheemraadschap van
Delfland

De Verenigde Vergadering van Delfland,

op voordracht van dijkgraaf en hoogheemraden van 26-04-2021, dossiernummer 2241;

gelezen het positieve advies van de commissie Waterveiligheid en Waterketen;

overwegende dat:

- de verenigde vergadering van het hoogheemraadschap van Delfland een zienswijze op de Ontwerpbegroting van de Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking 2009 kan vaststellen.

Gelet op:

- artikel 77 van de Waterschapswet;
- artikel 50g van de Wet gemeenschappelijke regelingen;
- artikel 22 van de GR Slibverwerking 2009.

Besluit:

- Af te zien van het indienen van een zienswijze op de Ontwerpbegroting 2022 van de Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking 2009;

Aldus besloten in de openbare vergadering van 27-05-2021

De Verenigde Vergadering voornoemd,

de Secretaris,

ir. P.C. Janssen

de Voorzitter,

dr. P.H.W.M. Daverveldt

Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking

Lindelaan 20
8224 KT Lelystad
telefoon: 0320-274911

Onderwerp: Jaarstukken 2020
Ontwerpbegroting 2022

Aan het algemeen bestuur van:
Het Hoogheemraadschap van Rijnland
Het Hoogheemraadschap van Delfland
Het Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard
Waterschap Rivierenland
Waterschap Hollandse Delta

Lelystad, 9 april 2021

Geacht college,

Hierbij zenden wij u de door het dagelijks bestuur vastgestelde ontwerpbegroting 2022. Wij zijn voornemens deze ter vaststelling voor te leggen aan het algemeen bestuur van de gemeenschappelijke regeling. Alvorens wij hiertoe zullen overgaan vernemen wij graag uw zienswijze op deze ontwerpbegroting. Behandeling van de begroting vindt plaats in de vergadering van het algemeen bestuur op 7 juli 2021.

Uw zienswijze op deze ontwerpbegroting ontvangen wij gaarne 8 weken na dagtekening van dit schrijven, doch uiterlijk 23 juni 2021.

Wij verzoeken u deze ontwerpbegroting ingevolge artikel 50 g, tweede lid van de Wet Gemeenschappelijke regelingen voor een ieder ter inzage te leggen.

Tevens treft u hierbij aan de door het Algemeen Bestuur, met de goedkeurende accountantsverklaring, vastgestelde jaarrekening 2020.

Tenslotte verzoeken wij u in uw begroting rekening te houden met de hierbij gepresenteerde cijfers.

Wij verwachten u hiermede voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,

Namens het bestuur van
de Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking

Secretaris

J. van Oorschot

Waarnemend voorzitter

R. Egas

Ontwerp Begroting 2022

Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking

Opgesteld door : Secretariaat Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking
Datum : 8 april 2021
Versie : 3.0

Inhoud

1.	Inleiding	3
1.1.	Historie	3
1.2.	Organisatie GR.....	3
1.3.	Doelstellingen	4
2.	Ontwikkelingen.....	6
2.1.	Context.....	6
2.2.	Acht deelnemers	6
2.3.	Strategie	6
2.4.	Landelijke calamiteitenopvang	7
2.5.	Voortgang kosten slibverwerking.....	7
3.	Begroting GR 2022.....	10
3.1.	Exploitatiebegroting.....	10
3.2.	Meerjarenraming	11

1. Inleiding

1.1. Historie

Uit het oogpunt van duurzaamheid en kosteneffectiviteit hebben de Zuid-Hollandse waterschappen de samenwerking gezocht voor de slibeindverwerking. Dit heeft in 1990 geleid tot de oprichting van DRSH Zuiverings-slib NV(DRSH) door deze waterschappen en is een slibverbrandingsinstallatie gebouwd in Dordrecht.

Op 1 januari 2010 is DRSH door de waterschappen in eigendom overgedragen aan de NV HVC (HVC). Als tegenprestatie hebben de waterschappen een belang, in de vorm van 397 aandelen, verkregen in HVC. Deze aandelen zijn in september 2011 overgedragen aan de in 2010 opgerichte Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking 2009 (GR). De aandeelhouders van HVC zijn publieke organisaties: gemeenten, waterschappen, gemeenschappelijke regelingen.

Om onderscheid te maken tussen -destijds- de waterschappen en de andere aandeelhouders, zoals gemeenten, in HVC, zijn de waterschappen aandeelhouders B geworden. Er is niet gekozen voor aandeelhouderschap A, wat een volledige aansprakelijkheid voor de HVC zou inhouden. Met de toetreding van de waterschappen Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, waterschap Zuiderzeeland en waterschap Amstel, Gooi en Vecht wordt het aantal aandelen in 2021 uitgebreid tot 683.

De GR heeft anno 2020 een belang van 12% in HVC.

Door deelname aan de GR in HVC hebben de waterschappen toegang tot kansen ten aanzien van de inzet van technologische en organisatorische innovaties als gevolg van de investeringen die HVC doet op het gebied van afvalstoffenverwerking en duurzame energieopwekking en zet ze samen met HVC in op de ambitie voor invulling van de duurzaamheidsvraagstukken, zoals de energietransitie, circulariteit en grondstoffenterugwinning.

1.2. Organisatie GR

De dagelijks besturen van de waterschappen zijn deelnemer in de GR. Het algemeen bestuur van de GR bestaat uit twee vertegenwoordigers van het dagelijks bestuur per waterschap. Nadat naar verwachting in 2021 de GR zal zijn uitgebreid tot acht leden, zal één deelnemer per waterschap voldoende zijn.

Het algemeen bestuur bestaat uit:

- De heer L.B.C. Stehouwer*	Voorzitter, waterschap Hollandse Delta
- Mevrouw T.O. Fierens*	Hoogheemraadschap van Rijnland
- De heer R. Egas*	Hoogheemraadschap van Delfland
- De heer H. van 't Pad	Waterschap Rivierenland
- De heer M. C. van der Spek	Hoogheemraadschap van Schieland & de Krimpenerwaard
- De heer G.V. den Hartog	Waterschap Rivierenland
- De heer P. Ouwendijk	Hoogheemraadschap van Delfland
- Mevrouw A. van Zoelen	Hoogheemraadschap van Schieland & De Krimpenerwaard
- De heer M. Kasteleins	Hoogheemraadschap van Rijnland
- De heer J. van Driel	Waterschap Hollandse Delta

Het dagelijks bestuur bestaat uit:

- De heer L.B.C. Stehouwer*	Voorzitter, Waterschap Hollandse Delta		
- Mevrouw T.O. Fierens*	Hoogheemraadschap van Rijnland		
- De heer R. Egas*	Hoogheemraadschap	van	Delfland

*Het algemeen bestuur heeft besloten om te werken met een wisselend voorzitterschap. Dat ziet er als volgt uit:

- De heer R. Egas: 1 augustus 2019 tot 1 oktober 2020
- De heer L.B.C. Stehouwer: 1 oktober 2020 tot 1 januari 2022
- Mevrouw T.O. Fierens: 1 januari 2022 tot 1 april 2023

Als gevolg van bestuurlijke ontwikkelingen bij Waterschap Hollandse Delta, zijn de leden van het dagelijks bestuur van dit waterschap medio maart 2021 opgestapt. Hierdoor maken de heren Stehouwer en Van Driel geen deel meer uit van het bestuur van de GR. De heer Egas treedt tot nader order op als waarnemend voorzitter.

Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier is vanuit zijn rol als aandeelhouder A van HVC al geruime tijd agenda lid. Waterschap Amstel, Gooi en Vecht en Waterschap Zuiderzeeland zijn na de uitspraak van hun bestuurlijke voornemen om toe te treden tot de GR verzocht eveneens agenda lid te worden. De heer S. Mager vertegenwoordigt Waterschap Amstel, Gooi en Vecht, de heer J. Caris Waterschap Zuiderzeeland en mevrouw M. Leijen het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier. De formele besluitvorming over toetreding van de waterschappen tot de GR is door bijna alle waterschappen afgerond. Naar verwachting wordt dit medio 2021 geëffectueerd.

Secretariaat

De GR heeft een eigen secretariaat en functioneert zelfstandig. Het secretariaat borgt dat voldaan wordt aan de wettelijke eisen conform de Wet Gemeenschappelijke Regelingen.

Het secretariaat van de GR wordt gevoerd door waterschap Hollandse Delta. Hollandse Delta vervult in deze rol de volgende werkzaamheden:

- Invulling rol secretaris inclusief ondersteuning.
- Opstellen van de producten behorende tot de Planning & Control-cyclus.
- Financieel beheer.

De huidige secretaris neemt in het eerste kwartaal van 2021 afscheid. Binnen de organisaties van de acht deelnemers is gezocht naar opvolging. In de vergadering van 2 december 2020 is de heer J. van Oorschot, medewerker van Waterschap Zuiderzeeland, per 1 januari 2021 benoemd als secretaris. Er vindt nog nadere afstemming plaats over de invulling van de werkzaamheden .

Het secretariaat wordt ondersteund door een ambtelijke ondersteuningsgroep en werkgroepen.

De kosten van het secretariaat, inclusief de ondersteuning voor de P&C-cyclus en het financieel beheer, worden evenredig over de huidige vijf deelnemers verdeeld. Na toetreding van de drie eerdergenoemde waterschappen zullen de kosten verdeeld worden over acht waterschappen, dat is 12,5% per deelnemer. Na toetreding van de nieuwe deelnemers (Q3) zal een begrotingswijziging plaatsvinden.

1.3. Doelstellingen

De GR heeft tot doel de behartiging en coördinatie van de belangen van de deelnemende waterschappen in HVC met betrekking tot de verwerking van zuiveringsslib en de gezamenlijke ontwikkelingen in de afvalwaterketen. Daarbij stuurt de GR op gedeelde kernwaarden van de deelnemende waterschappen.

Deze kernwaarden zijn af te leiden van de doelstellingen bij oprichting van de GR en de huidige maatschappelijke doelstellingen op het gebied van energie, grondstoffen, duurzaamheid en circulariteit.

De kernwaarden zijn:

- Publieke verantwoordelijkheid: slibeindverwerking is de laatste stap in de afvalwaterketen en wordt door de GR beschouwd als een publieke verantwoordelijkheid. De aandeelhouders van HVC zijn gemeenten en waterschappen. HVC is een ondernemend bedrijf en de aandeelhoudersvergadering borgt het publieke karakter en het stuurt op de daarbij behorende publieke verantwoordelijkheid.
- Milieubescherming: hoe schoner het water hoe vuiler het slib. Storten of uitrijden van slib is thans geen optie.
- Continuïteit, afzetzekerheid en robuustheid: gezien de grote hoeveelheden slib is dit van groot belang.
- Circulariteit en duurzaamheid: grondstoffen- en energierugwinning hebben prioriteit.
- Kostenefficiënt: slibeindverwerking tegen de laagst mogelijke maatschappelijke kosten, kansen voor verbetering liggen in schaalvergroting en nieuwe of verbeterde technieken.

2. Ontwikkelingen

De volgende ontwikkelingen zijn in 2022 van belang:

1. De samenwerking van de acht leden van de GR Slibverwerking verder uitbouwen.
2. De voorgenomen bouw van een slibdroger in Alkmaar.
3. De strategie voor de slibverwerking in de komende decennia vast te stellen.
4. Voor de korte termijn en voor calamiteiten een robuuste oplossing te formuleren.
5. Europese ontwikkelingen.

2.1. Context

Om het zuiveringsslib bij HVC te kunnen verwerken, wordt men aandeelhouder bij HVC. In dit geval is dat aandeelhouder B, waardoor de aansprakelijkheid in beginsel begrensd is tot de activiteiten van HVC met betrekking tot het verwerken van zuiveringsslib. Met de toetreding van drie waterschappen in 2021 bestaat de GR Slibverwerking (hierna te noemen GR) uit acht waterschappen in de provincies Noord- en Zuid-Holland, Gelderland en Flevoland. Deze drie nieuwe waterschappen hebben hun aandelen overgedragen aan de GR, die de belangen van deze acht waterschappen op actieve wijze behartigd in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders van HVC. De drie nieuwe waterschappen, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, waterschap Amstel, Gooi en Vecht en waterschap Zuiderzeeland zijn inmiddels agenda lid binnen de GR.

Naast het aandeelhouderschap wordt uitwerking gegeven aan de rollen van opdrachtgever (de GR) en opdrachtnemer (HVC).

Uitgangspunt voor de deelnemers in de GR Slibverwerking is, dat de verwerking van het aangeleverde zuiveringsslib gegarandeerd tegen een vast tarief wordt verwerkt door HVC. Dit tarief wordt jaarlijks door de RVC van HVC vastgesteld. Het risico voor calamiteiten in de bedrijfsvoering en fluctuaties in het aanbod ligt in beginsel bij HVC. HVC en de GR Slibverwerking voeren nauw overleg in deze situaties om de gevolgen zoveel mogelijk te mitigeren.

De volgende ontwikkelingen op het niveau van Europa zijn onder meer de Green Deal, subsidiemogelijkheden en een Europese markt voor grondstoffen en het ontwikkelen van einde afval criteria. Aan deze onderwerpen zal de komende jaren aandacht worden gegeven.

2.2. Acht deelnemers

In 2019 heeft Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier voorbereidingen getroffen om zijn slib te laten verwerken door HVC en toe te treden tot de GR. Mede als gevolg van de problemen bij AEB hebben Waterschap Amstel, Gooi en Vecht en Waterschap Zuiderzeeland gekeken naar alternatieven. Waterschap Amstel, Gooi en Vecht en Waterschap Zuiderzeeland hebben toenadering gezocht tot HVC en de GR en er is in gezamenlijk overleg besloten met acht waterschappen verder te gaan. De daadwerkelijke samenstelling zal, nadat alle procedures zijn doorlopen in 2021, een feit zijn. Waterschap Zuiderzeeland heeft de aangegeven, dat hij vanaf 1 april 2022 zijn slib laat verwerken via HVC.

HVC investeert daartoe in een slibdroger in Alkmaar, die in 2023 operationeel zal worden. Voor deze investering wordt een door de aandeelhouders B gegarandeerde lening aangetrokken van maximaal € 56 miljoen. Met de uitbreiding van de GR is een stevig platform ontstaan om samen met de verwerker, HVC, de toekomst in te gaan.

2.3. Strategie

In 2020 is het bestuur in de verschillende bijeenkomsten deelgenoot gemaakt van de ontwikkeling van de strategie voor de komende decennia. De verwachting is dat in 2021 de strategie zal worden vastgesteld. In 2022 zou dan een start kunnen worden gemaakt met de uitvoering van de in 2021 genomen besluiten.

2.4. Landelijke calamiteitenopvang

Op 11 december 2020 heeft de Ledenvergadering van de Unie van Waterschappen ingestemd met het Robuust plan voor het versterken en verduurzamen van het systeem van slibeindverwerking in Nederland.

Aanleiding daarvoor is het tekort in eindverwerkingscapaciteit in Nederland dat in 2018/2019 is ontstaan. Het plan voorziet in een oplossing voor de gezamenlijke opgave als sector om de stabiele bedrijfsvoering te borgen, bestand te zijn tegen incidenten en voorbereid te zijn op een calamiteit. Aan de buitenwacht laten de waterschappen hiermee zien dat ze op het gebied van de slibeindverwerking vanaf 2021 de zaken onder controle hebben.

Het plan benoemt als belangrijkste kenmerken van een robuust systeem:

1. Een aanvoer- en eindverwerkingscapaciteit die op elkaar past, met onderscheid tussen:
  - gezonde bedrijfsmatige capaciteit op waterschapniveau;
  - incidentencapaciteit op sectorniveau, georganiseerd als collectief;
  - calamiteitenregeling op nationaal niveau.
2. De belangrijkste kenmerken en ontwikkelingen binnen het robuuste en flexibele systeem zijn bekend en worden strak gemonitord.
3. Er is ruimte voor innovatie.
4. Er is een vorm van regie op het beschikbaar hebben van de collectieve incidentencapaciteit.

De benodigde incidentencapaciteit wordt collectief georganiseerd. Waarbij voor de eerste jaren wordt ingezet op een opslagcapaciteit van 25.000 ton slib en voor de jaren vanaf 2023-2024 op het alloceren van de incidentencapaciteit die in het systeem beschikbaar komt.

Het opdrachtgeverschap voor de regie en de incidentencapaciteit ligt bij de Unie van Waterschappen, de operationele uitvoering bij een onafhankelijke derde. Voor de kosten geldt het principe dat de vaste (collectieve) kosten voor het beschikbaar houden van de incidentencapaciteit worden verdeeld en dat de gebruiker van de incidentencapaciteit betaalt. Bij de doorberekening van de vaste kosten wordt een verdeelsleutel gehanteerd op basis van de tonnages ontwaterd slib die elk waterschap produceert. De kosten zijn geraamd op € 30.000 - € 40.000 gemiddeld per waterschap per jaar. De kosten hangen aanvankelijk af van de grootte en eigenschappen van de opslag en later van het alloceren van de capaciteit in het (eindverwerking)systeem.

2.5. Voortgang kosten slibverwerking

Kosten GR Slibverwerking

De exploitatiebegroting van de GR bestaat uit twee componenten:

1. De kosten van het secretariaat en de garantstellingsprovisie die ontvangen wordt van HVC. De kosten voor het secretariaat worden gelijkmatig verdeeld. Op dit moment worden de kosten verdeeld over de vijf deelnemende waterschappen. Na toetreding van de drie waterschappen zullen de kosten verdeeld worden over acht waterschappen, dat betekent dat ieder waterschap 12,5% bijdraagt;
2. De garantstellingsprovisie wordt naar rato van het aantal aandelen aan de deelnemende waterschappen uitbetaald.

Tarief slibverwerking

De kosten voor de verwerking van het slib worden door HVC rechtstreeks gefactureerd aan de waterschappen. De ontwikkeling van dit tarief heeft een grote impact op de begroting van de waterschappen en staat hoog op de agenda van de GR in relatie tot HVC.

In afwijking van deze afspraak, wordt met het Hoogheemraadschap van Delfland een maatwerkafpraak gemaakt met betrekking tot de meerkostenopslag.

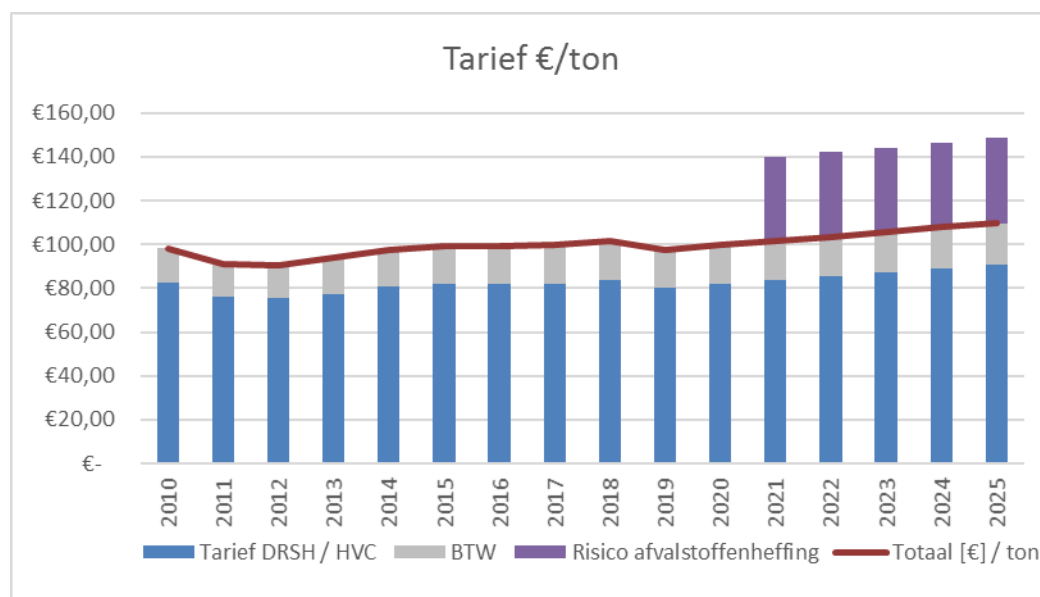
De volgende grafiek laat zien dat de ontwikkeling van het netto tarief per ton vrij stabiel is. Vanaf 2010 (1e jaar slibverwerking door HVC) is aanvankelijk een tariefdaling ingezet. Na de tariefdaling

is een jaarlijkse indexatie toegepast. Hoewel de verwerking van RWZI-slib in 2019 onder druk stond door hoge kosten van groot onderhoud in combinatie met sterke schommelingen in het aanleverpatroon door de deelnemende waterschappen, is het mogelijk de lijn van tariefindexering te blijven volgen.

In 2020 is slib, dat niet verwerkt kon worden, opgeslagen bij het Hoogheemraadschap van Rijnland en in duwbakken.

Deze kosten komen voor rekening van HVC en kunnen in toekomstige tarieven tot uitdrukking komen. Daarnaast zullen we eventueel in de toekomst kijken of een andere wijze vastgesteld kan worden hoe om te gaan met incidentele kosten.

Conform de business case van de slibdrogerinstallatie heeft de investering in de slibdrogerinstallatie en de toetreding van de nieuwe aandeelhouders geen gevolgen voor het slibverwerkingstarief.

Voor 2021 is het tarief met de algemene prijsindex CPI verhoogd en vastgesteld op € 83,58 inclusief transport (€ 104,96 incl. BTW). Voor de jaren 2022 en verder is een aanname gemaakt van 2% prijsstijging per jaar.

Prognose afvoer slib

Prognose afvoer slib exclusief zand (in tonnen - opgave juni en december 2020):	2021	2022	2023	2024	2025
Delfland	83.381	80.794	81.311	82.012	82.354
Rijnland	105.780	107.210	108.860	112.240	113.980
Schieland en de Krimpenerwaard	27.194	27.382	27.570	27.578	27.947
Hollandse Delta	78.435	78.435	78.435	78.435	78.435
Rivierenland	14.995	12.714	12.714	12.714	12.714
Hollands Noorderkwartier	96.500	97.175	97.855	98.540	99.230
Amstel, Gooi en Vecht	92.000	92.000	92.000	92.000	92.000
Zuiderzeeland	42.000	42.000	42.000	42.000	42.000
Totaal	540.285	537.710	540.745	545.519	548.660

Opmerking: De drie toetredende waterschappen gaan pas hun slib leveren als de drooginstallatie in Alkmaar gereed is. Dit zal naar verwachting pas vanaf 2023 het geval zijn.

BTW

SNB, de andere grote slibverbrander met publieke aandeelhouders, heeft voor haar aandeelhouders een ontheffing op de BTW. HVC heeft deze ontheffing niet. Een ontheffing op de BTW zorgt voor een aanzienlijk lager tarief. Bij HVC is erop aangedrongen de actie om ook vrijstelling te verkrijgen, te intensiveren. Deze actie is gedaan. De vraagstelling ligt nu bij de Belastingdienst.

Risico vervallen vrijstelling op afvalstoffenheffing

Het verbranden van zuiveringsslib is vrijgesteld van afvalstoffenbelasting. Het voornemen van het kabinet (regeerakkoord 2017) om de vrijstelling op de afvalstoffenheffing op het (mono)verbranden van zuiveringsslib te laten vervallen, kan een grote invloed hebben op het tarief. In 2020 is deze heffing verhoogd van € 32,12 naar € 32,63 per ton. In het kader van de fiscale vergroening is een verdere verhoging van het tarief mogelijk. Via de Unie van Waterschappen is naar de wetgever gelobbyd om dit voornemen, dat leidt tot het rondpompen van overheidsgeld, te wijzigen. Vooralsnog is het invoeren van deze belastingmaatregel uitgesteld. Thans is de verwachting dat voor het huidige proces van mono-verbranding geen afvalstoffenheffing zal worden ingevoerd. Naar verwachting geldt dit ook voor het proces van het drogen van slib.

Potentiële tariefreductie door fosfaatterugwinning

Door vertraging in de realisatie van terugwinning van fosfaat uit het verbrandings-as, is de hiermee samenhangende tariefreductie nog niet gerealiseerd. De hoogte van de tariefreductie door fosfaatterugwinning is onzeker en niet opgenomen in bovenstaande grafiek. Bovendien is de focus de afgelopen jaren verschoven van financieel voordeel naar hergebruik van grondstoffen.

3. Begroting GR 2022

De kosten voor slibverwerking door HVC, die daarvoor door de GR gemandateerd is, wordt rechtstreeks door HVC gefactureerd aan de individuele waterschappen. Hierdoor is de begroting van de GR beperkt tot de kosten van het secretariaat en de ontvangst van de garantstellingsprovisie.

De begroting wordt verdeeld over de deelnemende waterschappen. Besluitvorming over toetreding van HHNK, AGV en Zuiderzeeland tot de GR gedurende 2021 heeft effect op de omvang van de investering in slibverwerking door HVC en daarmee de verdeling van de garantstellingsprovisie en de vergoeding voor het secretariaat. De kosten van het secretariaat kunnen (trendmatig) licht stijgen, maar worden evenredig over meerdere deelnemers verdeeld, zodat de effecten daarvan beperkt blijven.

Bovenstaande betekent, dat na de besluitvorming in 2021 de begroting van zowel 2021 als 2022 zal wijzigen na de toetreding van de drie waterschappen. Er wordt nog onderzoek gedaan naar de verschillende financieringsmogelijkheden van de slibdroger door HVC. HVC onderzoekt de mogelijkheden om geheel of gedeeltelijk te financieren zonder garantstelling. In voorliggende begroting en meerjarenraming is geen rekening gehouden met een door de aandeelhouders B te verstrekken garantie voor een lening van maximaal € 56 miljoen.

In de meerjarenraming is uitgegaan van de toetreding van HHNK, AGV en ZZL in 2021 en tevens is ervan uitgegaan dat er geen garantstelling verstrekt hoeft te worden.

3.1. Exploitatiebegroting

Exploitatiebegroting (* €1)	Begroting 2022	Begroting 2021
Baten		
Garantstellingsprovisie HVC	245.982	240.105
Vergoeding kosten secretariaat Gemeenschappelijke Regeling	46.400	45.050
Totaal baten	292.382	285.155
Lasten		
Garantstellingsprovisie Waterschappen	245.982	240.105
Kosten secretariaat Gemeenschappelijke Regeling	46.400	45.050
Totaal lasten	292.382	285.155
Resultaat	-	-

3.2. Meerjarenraming

Toelichting op de exploitatiebegroting (* €1)	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Baten					
<i>Garantstellingsprovisie HVC</i> Deze provisie bedraagt 1% van het gegarandeerde leningbedrag van: - per 31 december 2021: € 24.598.211	245.982	248.645	234.867	201.796	168.055
<i>Vergoeding lasten secretariaat Gemeenschappelijke Regeling</i>					
- Hoogheemraadschap van Delfland (12,50%)	5.800	5.800	5.800	5.800	5.800
- Hoogheemraadschap van Rijnland (12,50%)	5.800	5.800	5.800	5.800	5.800
- Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard (12,50%)	5.800	5.800	5.800	5.800	5.800
- Waterschap Hollandse Delta (12,50%)	5.800	5.800	5.800	5.800	5.800
- Waterschap Rivierenland (12,50%)	5.800	5.800	5.800	5.800	5.800
- Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (12,50%)	5.800	5.800	5.800	5.800	5.800
- Waterschap Amstel, Gooi en Vecht (12,50%)	5.800	5.800	5.800	5.800	5.800
- Waterschap Zuiderzeeland (12,50%)	5.800	5.800	5.800	5.800	5.800
	46.400	46.400	46.400	46.400	46.400
Totaal baten	292.382	295.045	281.267	248.196	214.455
Lasten					
<i>Garantstellingsprovisie Waterschappen</i> De deelnemende waterschappen ontvangen van de NV HVC een garantstellingsprovisie van 1% van het gegarandeerde leningbedrag. Conform artikel 22 van de statuten wordt de garantstellingsprovisie verdeeld naar rato van het aantal aandelen:					
- Hoogheemraadschap van Delfland (95 aandelen)	34.214	34.585	32.668	28.068	23.375
- Hoogheemraadschap van Rijnland (123 aandelen)	44.298	44.778	42.297	36.341	30.265
- Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard (40 aandelen)	14.406	14.562	13.755	11.818	9.842
- Waterschap Hollandse Delta (111 aandelen)	39.977	40.409	38.170	32.796	27.312
- Waterschap Rivierenland (28 aandelen)	10.084	10.193	9.629	8.273	6.890
- Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (120 aandelen)	43.218	43.686	41.265	35.455	29.527
- Waterschap Amstel, Gooi en Vecht (114 aandelen)	41.057	41.502	39.202	33.682	28.050
- Waterschap Zuiderzeeland (52 aandelen)	18.728	18.931	17.882	15.364	12.795
- Totaal: 683 aandelen	245.982	248.645	234.867	201.796	168.055
<i>Lasten secretariaat Gemeenschappelijke Regeling</i>					
- Inzet uren secretariaat (secretaris, ondersteuning, financiën)	33.000	33.000	33.000	33.000	33.000
- Notulieren vergaderingen GR & AOG	6.000	6.000	6.000	6.000	6.000
- Representatiekosten	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000
- Accountantscontrole	6.400	6.400	6.400	6.400	6.400
	46.400	46.400	46.400	46.400	46.400
Totale lasten	292.382	295.045	281.267	248.196	214.455
Resultaat	-	-	-	-	-

Jaarstukken 2020

Gemeenschappelijke regeling Slibverwerking 2009

Opgesteld door : Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking 2009
Datum : 10 februari 2021
Versie : 2.0

Inhoud

1.	Inleiding	3
1.1.	Algemeen	3
1.2.	Doelstelling	3
1.3.	Bestuurlijke ontwikkeling	4
1.4.	Leeswijzer.....	5
	JAARVERSLAG	6
2.	Programmaverantwoording	7
2.1.	Wat wilden we bereiken?	7
2.2.	Wat hebben we daarvoor gedaan?	7
2.3.	Wat heeft het gekost?	9
3.	Paragrafen	10
3.1.	Weerstandvermogen.....	10
3.2.	Financiering	10
	JAARREKENING	11
4.	Exploitatierkening en balans per 31 december 2020.....	12
4.1.	Waarderingsgrondslagen	12
4.2.	Exploitatierkening	12
4.3.	Toelichting op de exploitatierkening.....	13
4.4.	Balans per 31 december 2020	14
4.5.	Toelichting op de balans per 31 december 2020	15
4.6.	Niet uit de balans blijvende verplichtingen	17
4.7.	Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT)	17
	Bijlage 1: Aangeleverde hoeveelheid slib, zand en droge stof	18

1. Inleiding

1.1. Algemeen

De verwerking van slib is een activiteit waaraan vanuit maatschappelijk oogpunt steeds meer eisen worden gesteld, onder andere op het gebied van duurzaamheid en kosteneffectiviteit. Om ook op de langere termijn duurzame en kosteneffectieve oplossingen te kunnen nastreven, hebben hoogheemraadschap van Delfland, hoogheemraadschap van Rijnland, hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard, de rechtsvoorganger van waterschap Hollandse Delta en waterschap Rivierenland de samenwerking gezocht. Dit heeft in 1990 geleid tot de oprichting van DRSH NV¹ door die waterschappen.

Op 1 januari 2010 is DRSH NV door de waterschappen in eigendom overgedragen aan de N.V. HVC. Als tegenprestatie hebben de waterschappen een belang verkregen in N.V. HVC in de vorm van 397 aandelen, zijnde circa 13% van het totaal aantal aandelen. Deze aandelen zijn in september 2011 overgedragen aan de in 2010 opgerichte Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking 2009, verder: GR.

Als gevolg van de uitgifte door HVC van aandelen aan nieuwe aandeelhouders in 2011 is het belang sinds januari 2014 teruggelopen tot circa 12% in N.V. HVC. Het waterschapsbelang is verankerd in de statuten van N.V. HVC en de ballotageovereenkomst tussen de Zuid-Hollandse waterschappen en N.V. HVC en staat daarin op een gelijk niveau met de andere aandeelhoudersbelangen (gemeenten) in de N.V. HVC, verder te noemen: HVC.

In 2021 is voorzien dat hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK), waterschap Amstel, Gooi en Vecht (AGV) en waterschap Zuiderzeeland (ZZL) zullen toetreden tot de GR en hun -nieuwe uit te geven- aandelen B zullen inbrengen in de GR. Hierdoor zal het aandeel in HVC stijgen van 12% naar 19%.

Door deelname aan de GR in HVC hebben de waterschappen toegang tot kansen ten aanzien van de inzet van technologische en organisatorische innovaties als gevolg van de investeringen die HVC doet op het gebied van afvalstoffenverwerking en duurzame energieopwekking en zet ze samen met HVC in op de ambitie voor invulling van de duurzaamheidsvraagstukken, zoals de energietransitie, circulariteit en grondstoffenterugwinning.

1.2. Doelstelling

De GR heeft tot doel de behartiging en coördinatie van de belangen van de deelnemende waterschappen in HVC met betrekking tot de verwerking van zuiveringsslib en de gezamenlijke ontwikkelingen in de afvalwaterketen. Daarbij stuurt de GR op gedeelde kernwaarden van de deelnemende waterschappen.

Deze kernwaarden zijn af te leiden van de doelstellingen bij oprichting van de GR en de huidige maatschappelijke doelstellingen op het gebied van energie, grondstoffen, duurzaamheid en circulariteit.

De kernwaarden zijn:

- Publieke verantwoordelijkheid: slibeindverwerking is de laatste stap in de afvalwaterketen en wordt door de GR beschouwd als een publieke verantwoordelijkheid. De aandeelhouders van HVC zijn gemeenten en waterschappen. HVC is een ondernemend bedrijf en de aandeelhoudersvergadering borgt het publieke karakter en het stuurt op de daarbij behorende publieke verantwoordelijkheid.
- Milieubescherming: hoe schoner het water hoe vuiler het slib. Storten of uitrijden van slib is thans geen optie.

---

¹ DRSH Zuiveringsslib NV

- Continuïteit, afzetzekerheid en robuustheid: gezien de grote hoeveelheden slib is dit van groot belang.
- Circulariteit en duurzaamheid: grondstoffen- en energierugwinning hebben prioriteit.
- Kostenefficiënt: slibeindverwerking tegen de laagst maatschappelijke kosten, kansen voor verbetering liggen in schaalvergroting en nieuwe of verbeterde technieken.

1.3. Bestuurlijke ontwikkeling

De dagelijks besturen van de waterschappen zijn deelnemer in de GR. Het algemeen bestuur van de GR bestaat uit twee vertegenwoordigers van het dagelijks bestuur per waterschap. Nadat naar verwachting in 2021 de GR zal zijn uitgebreid tot acht leden zal één deelnemer per waterschap voldoende zijn.

Het algemeen bestuur bestaat uit:

- De heer L.C.B. Stehouwer*	Voorzitter, waterschap Hollandse Delta
- Mevrouw T.O. Fierens*	Hoogheemraadschap van Rijnland
- De heer R. Egas*	Hoogheemraadschap van Delfland
- De heer H. van 't Pad	Waterschap Rivierenland
- De heer M. C. van der Spek	Hoogheemraadschap van Schieland & de Krimpenerwaard
- De heer G.V. den Hartog	Waterschap Rivierenland
- De heer P. Ouwendijk	Hoogheemraadschap van Delfland
- Mevrouw A. van Zoelen	Hoogheemraadschap van Schieland & de Krimpenerwaard
- De heer M. Kastelein	Hoogheemraadschap van Rijnland
- De heer J. van Driel	Waterschap Hollandse Delta

Het dagelijks bestuur bestaat uit:

- De heer L.C.B. Stehouwer*	Voorzitter, waterschap Hollandse Delta
- Mevrouw T.O. Fierens*	Hoogheemraadschap van Rijnland
- De heer R. Egas*	Hoogheemraadschap van Delfland

*Het algemeen bestuur heeft besloten om te werken met een wisselend voorzitterschap. Dat ziet er als volgt uit:

- De heer R. Egas:	1 augustus 2019 tot 1 oktober 2020
- De heer L.C.B. Stehouwer:	1 oktober 2020 tot 1 januari 2022
- Mevrouw T.O. Fierens:	1 januari 2022 tot 1 april 2023

Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier is vanuit zijn rol als aandeelhouder A van HVC al geruime tijd agendalid. Waterschap Amstel, Gooi en Vecht en waterschap Zuiderzeeland zijn na de uitspraak van hun bestuurlijke voornemen om toe te treden tot de GR verzocht eveneens agendalid te worden. De heer S. Mager vertegenwoordigt waterschap Amstel, Gooi en Vecht en de heer J. Caris waterschap Zuiderzeeland.

Secretariaat

De GR heeft een eigen secretariaat en functioneert zelfstandig. Het secretariaat borgt dat voldaan wordt aan de wettelijke eisen conform de Wet Gemeenschappelijke Regelingen.

Het secretariaat van de GR wordt gevoerd door waterschap Hollandse Delta. Hollandse Delta vervult in deze rol de volgende werkzaamheden:

- Invulling rol secretaris inclusief ondersteuning.
- Opstellen van de producten behorende tot de Planning & Control-cyclus.
- Financieel beheer.

De huidige secretaris neemt per 1 januari 2021 afscheid. De heer J. van Oorschot, werkzaam bij waterschap Zuiderzeeland is in de vergadering van 2 december 2020 benoemd tot secretaris van dit orgaan.

Het secretariaat wordt ondersteund door een ambtelijke ondersteuningsgroep en werkgroepen.

De kosten van het secretariaat inclusief de ondersteuning voor de P&C-cyclus en het financieel beheer worden evenredig over de deelnemers verdeeld. Na toetreding wordt dat 12,5% per deelnemer.

Ontwikkelingen in 2020

Door de slibcrisis in 2019 en 2020 is duidelijk geworden dat in Nederland een tekort aan slibverwerkingscapaciteit ontstaat. Mede door een calamiteit bij AEB (Amsterdam) moesten de waterschappen AGV en Zuiderzeeland hun slib in depots storten. Maar ook SNB en HVC moesten het slib van de aangesloten waterschappen tijdelijk opslaan vanwege te veel aanbod en te weinig capaciteit door extra niet voorzien onderhoud. Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) heeft, in verband met het sluiten van zijn gasdroger, samen met HVC een voorstel voor de bouw van een slibdroger in Alkmaar uitgewerkt. Als gevolg van problemen bij de verwerker AEB hebben AGV en ZZL gekeken naar een aantal alternatieven. De keuze is uiteindelijk op HVC gevallen. Hierdoor zal de slibdroger een grotere capaciteit krijgen. Besluitvorming over de investering zal in 2021 plaatsvinden.

De nieuw te bouwen slibdroger gebruikt de restwarmte van de huisvuilverbranding, vervangt de slibdroger op aardgas van HHNK en voorziet in extra capaciteit waarmee de robuustheid voor de GR wordt vergroot. Tevens zal deze slibdroger het slibaanbod van AGV en ZZL verwerken en daarnaast extra capaciteit bieden. Deze nieuwe slibdroger in Alkmaar wordt voor en onder garantstelling van de aandeelhouders B gerealiseerd. HHNK, AGV en ZZL worden alle drie aandeelhouder B.

De GR heeft, met steun van de algemeen besturen van de deelnemende waterschappen, besloten in te stemmen met als belangrijkste voorwaarde dat de drie waterschappen toetreden tot de GR. Formele besluitvorming hierover is door bijna alle waterschappen afgerond. Medio 2021 zal dit naar verwachting geëffectueerd worden.

Verder is in 2020 gewerkt aan het opstellen van een slibstrategie voor de vijf waterschappen die nu hun slib laten verwerken in de SVI te Dordrecht. Besluitvorming hierover door de GR is in het eerste halfjaar van 2021 voorzien.

1.4. Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt een toelichting gegeven op het programmaplan. Specifiek wordt in dit hoofdstuk ingegaan op de 3 W-vragen:

- Wat wilden we bereiken?
- Wat hebben we daarvoor gedaan?
- Wat heeft het gekost?

De verplichte paragrafen komen aan bod in hoofdstuk 3. In hoofdstuk 4 komen de exploitatierekening en de toelichting op de balans per 31 december 2020 aan de orde. Tot slot is in bijlage 1 het overzicht van de geraamde en daadwerkelijke hoeveelheden aangeleverd slib opgenomen.

JAARVERSLAG

2. Programmaverantwoording

2.1. Wat wilden we bereiken?

In 2020 is ingezet op het behartigen van de belangen van de deelnemende waterschappen middels een actieve invulling van het aandeelhouderschap.

Verder waren de speerpunten:

- Toetreding andere waterschappen tot de GR
- Uitvoering wettelijke plichten van de GR
- Optimalisatiemogelijkheden van de slibhoeveelheden
- Samenwerking met SNB (Slibverwerking Noord-Brabant)
- Terugwinning van fosfaat
- Strategieconferentie 2020
- Duurzaamheid

2.2. Wat hebben we daarvoor gedaan?

Aandeelhoudersbelangen

De algemene vergaderingen van aandeelhouders van HVC op 28 mei en 10 december 2020 zijn ambtelijk en bestuurlijk voorbereid. In mei heeft voorwaardelijke besluitvorming plaatsgevonden over de investering in een slibdroger en de uitgifte van aandelen B voor Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, waterschap Amstel, Gooi en Vecht en waterschap Zuiderzeeland. Het onderwerp "van gas los" is een belangrijk onderwerp voor HVC. Dit heeft geen effect op de aandeelhouders B.

Toetreding andere waterschappen tot de GR

In 2019 is op basis van het voorstel van HVC en HHNK voor de realisatie van een slibdroger een concreet plan uitgewerkt om HHNK toe te laten treden tot de GR. AGV en ZZL hebben eind oktober 2019 hun belangstelling geuit om samen met HVC een plan voor de nabije toekomst voor slibverwerking te verkennen en wellicht aan te haken bij het plan voor de slibdroger. Uiteindelijk hebben alle drie de waterschappen gekozen voor HVC als hun slibeindverwerker en treden zij tevens toe tot de GR. Besluitvorming over de toetreding van de drie waterschappen, de overdracht van aandelen en de definitieve besluitvorming door HVC over de investering in de slibdroger zullen in 2021 plaatsvinden.

Uitvoering wettelijke plichten GR

Er is uitvoering geven aan de door het Dagelijks – en Algemeen Bestuur genomen besluiten.

Daarnaast zijn in 2020 de volgende bestuurlijke producten opgeleverd:

- Een door het Algemeen Bestuur vastgestelde jaarrekening 2019;
- Een door het Algemeen Bestuur vastgestelde begroting 2021;
- Een door het Algemeen Bestuur vastgestelde kadernota 2022.

Tarief

Het tarief, dat HVC hanteert voor het transport en verwerking van zuiveringsslib, wordt jaarlijks door de Raad van Commissarissen van HVC vastgesteld.

SNB, de andere grote slibverbrander met publieke aandeelhouders, heeft voor haar aandeelhouders een vrijstelling van BTW. HVC heeft deze vrijstelling niet. Een vrijstelling zorgt voor een aanzienlijk lager tarief. Bij HVC is erop aangedrongen de actie om ook vrijstelling te verkrijgen, te intensiveren. Dit onderzoek en de afstemming hierover met de belastingdienst loopt nog.

Het verbranden van zuiveringsslib is vrijgesteld van afvalstoffenbelasting. Het voornemen van het kabinet (regeerakkoord 2017) om de vrijstelling op de afvalstoffenheffing op het (mono)verbranden van zuiveringsslib te laten vervallen, kan een grote invloed hebben op het tarief. In 2019 is deze heffing verhoogd van € 13,21 naar € 32,12 per ton. In het kader van de fiscale vergroening is een verdere verhoging van het tarief mogelijk. Via de Unie van Waterschappen wordt naar de wetgever

gelobbyd om dit voornemen, dat leidt tot het rondpompen van overheidsgeld, te wijzigen. Vooralnog is het invoeren van deze belastingmaatregel uitgesteld.

Slibhoeveelheden

De GR deelnemers en HVC hebben regelmatig afstemming over de slibprognoses en de daarop van invloed zijnde technologische ontwikkelingen op de zuiveringen. Op deze wijze wordt gezamenlijk invulling gegeven aan de capaciteitsplanning. Inmiddels kan HVC bij de zuiveringen de standen van de slibsilos aflezen en haar logistiek daarop afstemmen.

Samenwerking HVC/SNB

HVC en SNB werken op operationeel niveau goed met elkaar samen, de bedrijfsstrategieën lopen echter uiteen. SNB denkt aan verdere verzelfstandiging en wil geen vervlechting met HVC. De conclusie is dat samenwerking op operationeel niveau het hoogst haalbare is. De samenwerking op operationeel niveau betreft het over en weer aanbieden van verwerkingscapaciteit bij (groot) onderhoud en pieken in aanbod. Daarnaast trekken SNB en HVC nadrukkelijk samen op in het onderzoek naar de realisatie van terugwinning van fosfaat uit slibverbrandingsgas.

Terugwinning fosfaat

Alle acht deelnemende waterschappen hechten veel waarde aan de terugwinnen van fosfaat uit de verbrandingsgas van het slib. Door het faillissement van Ecophos is HVC, samen met SNB, een onderzoek gestart naar alternatieven. Eind 2021 is een besluit voor een nieuwe partner voor de terugwinning van fosfaat voorzien. Thans is voorzien om in het jaar 2023 fosfaat te gaan terugwinnen.

Strategie en slibconferentie

De slibconferentie georganiseerd voor bestuurders en betrokken ambtenaren van de deelnemende waterschappen, HVC en de nieuwkomers HHNK, AGV en ZZL, stond dit jaar volledig in het teken van de slibstrategie. In de slibconferentie zijn beelden gedeeld en scenario's gepresenteerd voor de keuze voor de opvolging van de slibverbrandingsinstallatie in Dordrecht.

Duurzaamheid

Ook in 2019 zijn de duurzaamheidscredits voortkomend uit de opwekking van duurzame energie door HVC naar rato van ingebrachte aandelen in de GR toebedeeld aan de deelnemende waterschappen.

Klankbordgroep financiën

Het bestuurslid Martin van de Spek heeft in het verslagjaar zitting genomen in de klankbordgroep financiën van HVC.

Duurzaamheidscredits

Door de uitbreiding van de GR zal de toerekening van duurzaamheidscredits wijzigen. De verwachting is dat door initiatieven van HVC op het gebied van energie per saldo positief zal worden uitgekomen.

Garantstelling

De totale garantstelling voor de GR stijgt van ruim € 24 miljoen (eind 2020) naar € 77 miljoen (eind 2022) door de investering in de slibdroger. Voor de garantstelling ontvangt de GR jaarlijks een provisie. Deze garantstellingsprovisie loopt vanaf het jaar van ingaan van leningen voor de bouw van de slibdroger op. De bouw staat gepland voor de periode 2021-2022. De nieuwe aandeelhouders treden toe op het moment dat de leningen voor de nieuwbouw worden aangegaan.

2.3. Wat heeft het gekost?

De gemeenschappelijke regeling staat garant voor de uitstaande geldleningen ten behoeve van slibverwerkingsactiviteiten die HVC heeft bij de Nederlandse Waterschapsbank. Door deze garantstelling kan HVC tegen lagere rentetarieven leningen aantrekken. Het voordeel wat HVC hierdoor realiseert, wordt voor een deel, zijnde 1% van de gegarandeerde som aan leningen, uitgekeerd aan de garantstellers. De uitbetaling van deze provisie vindt plaats via de gemeenschappelijke regeling. Dit betekent dat HVC de provisie betaalt aan de gemeenschappelijke regeling. Vanuit de rol van secretariaat zorgt waterschap Hollandse Delta voor de betaling van de provisie vanuit de GR naar de deelnemende waterschappen.

De lasten voor het secretariaat worden via de gemeenschappelijke regeling in rekening gebracht. De lasten voor het secretariaat bestaan uit:

- Uren voor het voeren van het secretariaat (secretaris, ondersteuning, financiën);
- Notuleren van vergaderingen GR en Ambtelijke Ondersteuningsgroep;
- Accountantscontrole.

Voor de door WSHD in rekening gebrachte uren zijn de door de Verenigde Vergadering van WSHD vastgestelde uurtarieven diensten ten behoeve van derden 2020 gehanteerd (vastgesteld op 11 december 2019). Het Algemeen Bestuur van de GR heeft in 2020 met vaststelling van de begroting 2020 ingestemd met het hanteren van deze tarieven.

De verplichtingen voor de lasten inzake het secretariaat zijn aangegaan door waterschap Hollandse Delta. Deze lasten zijn inclusief onderbouwing door WSHD doorbelast aan de gemeenschappelijke regeling. Vanuit de gemeenschappelijke regeling heeft een doorbelasting plaatsgevonden naar de deelnemende waterschappen. De lasten voor het secretariaat worden gezamenlijk gedragen door de deelnemende waterschappen. De kosten worden gelijkelijk verdeeld. Dit betekent dat over 2020 ieder van de waterschappen 20% van de kosten draagt.

3. Paragrafen

Vanuit het Waterschapsbesluit zijn de volgende paragrafen verplicht:

- Ontwikkelingen sinds het vorig begrotingsjaar
- Uitgangspunten en normen
- Incidentele baten en lasten
- Kostentoe rekening
- Onttrekkingen aan overige bestemmingsreserves en voorzieningen
- Waterschapsbelastingen
- Weerstandsvermogen
- Financiering
- Verbonden partijen
- Bedrijfsvoering
- EMU-saldo

Van deze paragrafen zijn de paragrafen weerstandsvermogen en financiering relevant voor de GR Slibverwerking 2009. De overige paragrafen zijn niet van toepassing.

3.1. Weerstandsvermogen

Financiële risico's

Vanaf de toetreding tot de gemeenschappelijke regeling staan de waterschappen garant voor de financiering van de activiteiten die HVC ten behoeve van de waterschappen uitvoert. In het nieuwe B-plus-aandeelhouderschap waartoe in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders op 4 juli 2013 is besloten, heeft de garantstelling ook betrekking op de financiering van investeringen ter verduurzaming van de activiteiten die voor de waterschappen worden uitgevoerd. Zo wordt een deel van de financiering c.q. de daarvoor benodigde garantstelling van de bio-energiecentrale ('BEC') aan de waterschappen toegerekend. Dit aangezien de BEC groene elektriciteit levert voor de bedrijfsvoering van de slibverbrandingsinstallatie (SVI).

Een verdere aanpassing c.q. uitbreiding van de garantstelling zal plaatsvinden afhankelijk van besluitvorming over (financiering van) nieuwe investeringen voor de waterschappen. Het continueren van het aandeelhouderschap B betekent een voortzetting van het bestaande principe van lasten- en batendeling.

De aandeelhouders B staan volledig garant voor de slibverbrandingsinstallatie. Voor de Bio Energie Centrale is de garantstelling naar rato van de aandelenverhouding tussen aandeelhouder A en B, zijnde 12%. De bereidstelling ten aanzien van de BEC is niet omgezet in een feitelijke garantstelling. Dit betekent dat de GR per 31 december 2020 garant staat voor € 23,2 miljoen aan uitstaande geldleningen.

3.2. Financiering

De aandeelhoudende waterschappen hebben hun gezamenlijk belang in HVC overgedragen aan de GR Slibverwerking. Het eigendom per waterschap wordt bepaald aan de hand van het aantal aandelen. Het eigendom dat de GR Slibverwerking in HVC heeft, wordt derhalve gefinancierd door de afzonderlijke waterschappen.

JAARREKENING

4. Exploitatierkening en balans per 31 december 2020

4.1. Waarderingsgrondslagen

Algemene grondslagen voor het opstellen van de begroting

De jaarrekening 2020 is opgesteld conform de voorschriften van het Waterschapsbesluit. Voor zover niet anders vermeld, worden de activa en passiva gewaardeerd op nominale waarde en afgerond op bedragen van € 1.

Voor de GR Slibverwerking 2009 is er in 2020 geen sprake van enige impact door COVID-19.

De waardering van activa en passiva vindt plaats op basis van historische kosten. Activa en passiva zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde, tenzij anders vermeld.

Financiële vaste activa

De participatie in het aandelenkapitaal van NV HVC (kapitaalverstrekking aan een deelneming in de zin van het Waterschapsbesluit²) is gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs van de aandelen. Wanneer de waarde van de aandelen onverhoopt structureel mocht dalen tot onder de verkrijgingsprijs dan zal afwaardering plaatsvinden. Tot en met het opstellen van voorliggende jaarrekening heeft een dergelijke afwaardering niet plaatsgevonden.

Waarderingsgrondslagen resultaatbepaling

Baten en lasten

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben (stelsel van baten en lasten). Winsten worden slechts in acht genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de rekening bekend zijn.

De jaarrekening 2020 sluit met een resultaat van nihil.

4.2. Exploitatierkening

Exploitatierkening (* €1)	Begroting 2020	Realisatie 2020	Realisatie 2019
Baten			
Garantstellingsprovisie HVC	240.633	235.734	245.770
Vergoeding kosten secretariaat Gemeenschappelijke Regeling	45.050	56.879	49.052
Totaal baten	285.683	292.613	294.822
Lasten			
Garantstellingsprovisie Waterschappen	240.633	235.734	245.770
Kosten secretariaat Gemeenschappelijke Regeling	45.050	56.879	49.052
Totaal lasten	285.683	292.613	294.822
	-	-	-

De toelichting op de verdeling van de garantstellingsprovisie en de basis voor deze provisie wordt gegeven in paragraaf 4.3. In deze paragraaf is eveneens de specificatie van de lasten voor het secretariaat opgenomen.

² Krachtens artikel 4.1 Waterschapsbesluit is er sprake van een deelneming als de GR participeert in het aandelenkapitaal van een NV of een BV.

4.3. Toelichting op de exploitatierekening

Toelichting op de exploitatierekening (* €1)	Begroting 2020	Realisatie 2020	Realisatie 2019
Baten			
<i>Garantstellingsprovisie HVC</i>	240.633	235.734	245.770
Deze provisie bedraagt 1% van het gegarandeerde leningbedrag van:			
- per 1 januari 2019: € 24.577.000			
- per 1 januari 2020: € 23.573.000			
<i>Vergoeding lasten secretariaat Gemeenschappelijke Regeling</i>			
- Hoogheemraadschap van Delfland (20%)	9.010	11.376	9.810
- Hoogheemraadschap van Rijnland (20%)	9.010	11.376	9.810
- Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard (20%)	9.010	11.376	9.810
- Waterschap Hollandse Delta (20%)	9.010	11.376	9.810
- Waterschap Rivierenland (20%)	9.010	11.376	9.810
Te verrekenen met deelnemers			
	45.050	56.879	49.052
Totaal baten	285.683	292.613	294.822
Lasten			
<i>Garantstellingsprovisie Waterschappen</i>			
De deelnemende waterschappen ontvangen van de NV HVC een garantstellingsprovisie van 1% van het gegarandeerde leningbedrag. Conform artikel 22 van de statuten wordt de garantstellingsprovisie verdeeld naar rato van het aantal aandelen:			
- Hoogheemraadschap van Delfland (95 aandelen)	57.582	56.410	58.811
- Hoogheemraadschap van Rijnland (123 aandelen)	74.554	73.036	76.145
- Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard (40 aandelen)	24.245	23.752	24.763
- Waterschap Hollandse Delta (111 aandelen)	67.280	65.911	68.717
- Waterschap Rivierenland (28 aandelen)	16.972	16.626	17.334
- Totaal: 397 aandelen	240.633	235.734	245.770
<i>Lasten secretariaat Gemeenschappelijke Regeling</i>			
- Inzet uren secretariaat (secretaris, ondersteuning, financiën)	32.000	48.278	37.712
- Vergaderingen GR (notulieren, catering)	6.000	2.212	5.132
- Representatiekosten	1.000	-	-
- Accountantscontrole	6.050	6.389	6.207
	45.050	56.879	49.052
Totale lasten	285.683	292.613	294.822
Resultaat	-	-	-

De inzet van het secretariaat in 2020 was hoger dan begroot als gevolg van de inzet die nodig was rondom de besluitvorming en voorbereiding van de toetreding van drie waterschappen in 2021. Daarbij is tevens het reglement geactualiseerd. Deze extra kosten worden conform de gemaakte afspraken verrekend met de deelnemers. Hierdoor zijn de hogere kosten gedekt door hogere bijdragen van de deelnemers.

4.4. Balans per 31 december 2020

OMSCHRIJVING (* €1)	31 december 2020	31 december 2019
ACTIVA		
Vaste activa		
Financiële vaste activa		
- Kapitaalverstrekkingen	18.044	18.044
Vlottende activa		
Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar		
- Uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	0	0
Liquide middelen		
- Banksaldi	3.899	1.060
Overlopende activa		
- Nog te ontvangen bedragen	44.379	36.652
TOTAAL ACTIVA	66.322	55.756
PASSIVA		
Vaste passiva		
- Eigen vermogen	18.044	18.044
Vlottende passiva		
Netto vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar		
- Overige schulden		
Overlopende passiva		
- Nog te betalen bedragen	48.278	37.712
TOTAAL PASSIVA	66.322	55.756

Bovenstaande balans geeft het bedrag weer van het bezit van de waterschappen in HVC. De verdeling over de verschillende waterschappen wordt toegelicht in paragraaf 4.5.

4.5. Toelichting op de balans per 31 december 2020

OMSCHRIJVING (* €1)	31 december 2020	31 december 2019
ACTIVA		
Vaste activa		
Financiële vaste activa		
- Kapitaalverstrekkings	18.044	18.044
Op 28 september 2011 hebben de deelnemende waterschappen hun aandelen a € 45,45 per aandeel overgedragen aan de gemeenschappelijke regeling Slibverwerking 2009.		
De aandelenverhouding is als volgt:		
- Hoogheemraadschap van Delfland (95 aandelen)		
- Hoogheemraadschap van Rijnland (123 aandelen)		
- Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard (40 aandelen)		
- Waterschap Hollandse Delta (111 aandelen)		
- Waterschap Rivierenland (28 aandelen)		
- Totaal: 397 aandelen		
Viottende activa		
Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar		
- Uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	0	0
Liquide middelen		
- Banksaldi	3.899	1.060
Overlopende activa		
Uitgefactureerd en ontvangen voorschot		
- factuur 2018013 Hoogheemraadschap van Delfland	-12.500	-12.500
- factuur 2018014 Hoogheemraadschap van Rijnland		
- factuur 2018015 Hoogheemraadschap van Schieland		
- factuur 2018016 Waterschap Hollandse Delta		
- factuur 2018017 Waterschap Rivierenland		
- factuur 2019011 Hoogheemraadschap van Delfland		9.830
- factuur 2019012 Hoogheemraadschap van Rijnland		9.830
- factuur 2019013 Hoogheemraadschap van Schieland		9.830
- factuur 2019014 Waterschap Hollandse Delta		9.830
- factuur 2019015 Waterschap Rivierenland		9.830
- correctie doorbelasting naar waterschappen		-100
- nog te ontvangen creditnota		100
- factuur 2020016 Hoogheemraadschap van Delfland	11.376	
- factuur 2020017 Hoogheemraadschap van Rijnland	11.376	
- factuur 2020018 Hoogheemraadschap van Schieland	11.376	
- factuur 2020019 Waterschap Hollandse Delta	11.376	
- factuur 2020020 Waterschap Rivierenland	11.376	
	44.379	36.652
TOTAAL ACTIVA	66.322	55.756
PASSIVA		
Vaste passiva		
- Eigen vermogen	18.044	18.044
Viottende passiva		
Netto viottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar		
- Overige schulden		
Overlopende passiva		
- Nog te betalen bedragen		
Factuur Waterschap Hollandse Delta inzake vergoeding voeren administratie van de GR Slibverwerking		
- factuur 2019001663 Waterschap Hollandse Delta		37.712
- factuur 2020001676 Waterschap Hollandse Delta	48.278	
	48.278	37.712
TOTAAL PASSIVA	66.322	55.756

Ten aanzien van het schatkistbankieren wordt dagelijks beoordeeld of de rekening-courant van de GR Slibverwerking bij de NWB moet worden 'afgeroomd' naar of moet worden aangevuld van de rekening bij de schatkist. De GR mag maximaal het drempelbedrag buiten de schatkist aanhouden (op de rekening-courant bij NWB). Het drempelbedrag is gelijk aan 0,75% van het begrotingstotaal van de begroting (zijnde € 285.683), zijnde € 2.145. Voor het drempelbedrag geldt echter een minimum van € 250.000. Hieronder is te zien dat voor de GR Slibverwerking geheel 2020 onder het drempelbedrag gebleven is.

Berekening benutting drempelbedrag schatkistbankieren (bedragen x € 1000)					
Verslagjaar					
(1)	Drempelbedrag	250			
		Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
(2)	Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	14	11	11	35
(3a) = (1) > (2)	Ruimte onder het drempelbedrag	236	239	239	215
(3b) = (2) > (1)	Overschrijding van het drempelbedrag	-	-	-	-
(1) Berekening drempelbedrag					
Verslagjaar					
(4a)	Begrotingstotaal verslagjaar	286			
(4b)	Het deel van het begrotingstotaal dat kleiner of gelijk is aan € 500 miljoen	286			
(4c)	Het deel van het begrotingstotaal dat de € 500 miljoen te boven gaat	-			
(1) = (4b)*0,0075 + (4c)*0,002 met een minimum van €250.000	Drempelbedrag	250			
(2) Berekening kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen					
		Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
(5a)	Som van de per dag buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen (negatieve bedragen tellen als nihil)	1.305	970	975	3.202
(5b)	Dagen in het kwartaal	91	91	92	92
(2) - (5a) / (5b)	Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	14	11	11	35

De GR Slibverwerking heeft daarmee in 2020 voldaan aan de verplichtingen rondom het schatkistbankieren.

4.6. Niet uit de balans blijvende verplichtingen

De waterschappen staan garant voor een deel van de geldleningen die HVC is aangegaan. Ter compensatie van de door de waterschappen gegarandeerde geldleningen betaalt HVC jaarlijks een vergoeding (garantstellingsprovisie) van 1% van de hoogte van de uitstaande gegarandeerde geldleningen per 1 januari van dat jaar uit. In 2020 is de garantstellingsprovisie over de uitstaande gegarandeerde geldleningen per 1 januari 2020 uitbetaald. De gemeenschappelijke regeling keert de ontvangen garantstellingsprovisie uit naar rato van het aantal aandelen per waterschap.

De gegarandeerde geldleningen bedragen per 1 januari 2020 € 24 miljoen (conform de Jaarrekening 2019 van HVC, gegarandeerde geldleningen aandeelhouders B). Per 31 december 2020 is het bedrag aan gegarandeerde geldleningen € 23 miljoen. De GR staat 100% garant voor deze gegarandeerde geldleningen.

4.7. Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT)

Met ingang van 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) van kracht. De WNT normeert de bezoldiging (het bezoldigingsmaximum) en ontslagvergoedingen van topfunctionarissen in de (semi)publieke sector. Indien de bezoldiging en/of een ontslagvergoeding van een topfunctionaris de wettelijke norm overschrijdt, dient het meerdere teruggevorderd te worden van de betreffende topfunctionaris. In de wet is tevens geregeld wie als topfunctionaris dient te worden aangemerkt.

Het algemeen bestuur bestond in 2020 uit:

- De heer R. Egas voorzitter tot 1-10-2020 Hoogheemraadschap van Delfland
- Mevrouw T.O. Fierens Hoogheemraadschap van Rijnland
- De heer H. van 't Pad Waterschap Rivierenland
- De heer M. C. van der Spek Hoogheemraadschap van Schieland & de Krimpenerwaard
- De heer L.C.B. Stehouwer voorzitter vanaf 1-1-2020 Waterschap Hollandse Delta
- De heer G.V. den Hartog Waterschap Rivierenland
- De heer P. Ouwendijk Hoogheemraadschap van Delfland
- Mevrouw A. van Zoelen Hoogheemraadschap van Schieland & de Krimpenerwaard
- De heer M. Kastelein Voorzitter Hoogheemraadschap van Rijnland
- De heer J. van Driel Waterschap Hollandse Delta

Het dagelijks bestuur bestond in 2020 uit:

- De heer R. Egas Hoogheemraadschap van Delfland
- Mevrouw T.O. Fierens Hoogheemraadschap van Rijnland
- De heer L.C.B. Stehouwer Waterschap Hollandse Delta

De secretaris van de gemeenschappelijke regeling is mr. M. (Martin) Dijkgraaf (waterschap Hollandse Delta).

De leden van het Algemeen Bestuur, het Dagelijks Bestuur en de secretaris zijn onbezoldigd binnen de Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking 2009.

Bijlage 1: Aangeleverde hoeveelheid slib, zand en droge stof

Slibverwerking

Ten aanzien van de slibverwerking zelf staan hieronder de begrote en daadwerkelijk aangeleverde hoeveelheden slib (in ton) per deelnemend waterschap toegelicht (peildatum 25/1/2021):

ton zuiveringsslib		2020	
begroting		geproduceerd	
Delfland	82188	87344	106,3%
Rijnland	106050	106640	100,6%
Rivierenland	23815	23700	99,5%
Schieland	27000	30618	113,4%
WSHD (netto)	78036	81005	103,8%
	317089	329306	103,9%

ton droge stof		2020	
begroting		geproduceerd	
Delfland	18403	19964	108,5%
Rijnland	21900	22602	103,2%
Rivierenland	4450	4810	108,1%
Schieland	6264	6924	110,5%
WSHD	18505	19145	103,5%
	69522	73446	105,6%

% ds		2020	
begroting			
Delfland	22,4%	22,9%	102,1%
Rijnland	20,7%	21,2%	102,6%
Rivierenland	18,7%	20,3%	108,6%
Schieland	23,2%	22,6%	97,5%
WSHD	23,7%	23,6%	99,7%
	21,9%	22,3%	101,7%

N.B. bij WSHD is gecorrigeerd voor het natte slib van bedrijven, dat WSHD op de rwzi Dordrecht ontwatert voor HVC. Vermeld is de netto hoeveelheid van WSHD zelf.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het algemeen bestuur van de Gemeenschappelijke regeling Slibverwerking 2009 te Ridderkerk

A. Verklaring over de in jaarstukken opgenomen jaarrekening 2020

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2020 van de Gemeenschappelijke regeling Slibverwerking 2009 te Ridderkerk gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2020 als van de activa en passiva van de Gemeenschappelijke regeling Slibverwerking 2009 op 31 december 2020 in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit en de bepalingen van en krachtens de Wet normering topinkomens (WNT);
- zijn de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2020 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving, waaronder verordeningen van de gemeenschappelijke regeling, opgenomen bepalingen.

De jaarrekening bestaat uit:

1. het overzicht van baten en lasten over 2020;
2. de balans per 31 december 2020; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), het controleprotocol en normenkader 2020 dat is vastgesteld door het algemeen bestuur op 30 september 2020 en het Controleprotocol Wet normering topinkomens (WNT) 2020 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de Gemeenschappelijke regeling Slibverwerking 2009 zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2020 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub j Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 2.926. De bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 Bado.

Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in het Controleprotocol WNT 2020. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado.

Wij zijn met het algemeen bestuur overeengekomen dat wij aan het algemeen bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de materialiteit rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve of WNT-redenen relevant zijn.

B. Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvatten de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit:

- inleiding;
- jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en de paragrafen; en
- bijlage 1: Aangeleverde hoeveelheid slib, zand en droge stof.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur voor de jaarrekening

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met het hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit en de bepalingen van en krachtens de Wet normering topinkomens (WNT). Het dagelijks bestuur is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving, waaronder verordeningen van de gemeenschappelijke regeling, opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in het normenkader 2020.

In dit kader is het dagelijks bestuur tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het dagelijks bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het dagelijks bestuur afwegen of de financiële positie voldoende is om de gemeenschappelijke regeling in staat te stellen de risico's vanuit de reguliere bedrijfsvoering financieel op te vangen. Het dagelijks bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de risico's kunnen worden opgevangen toelichten in de jaarrekening.

Het algemeen bestuur is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de gemeenschappelijke regeling.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, het controleprotocol en normenkader 2020 dat is vastgesteld door het algemeen bestuur op 30 september 2020, het Controleprotocol WNT 2020, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's
  - dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude,
  - dat baten en lasten alsmede de balansmutaties als gevolg van fouten of fraude niet in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen,

het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;

- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de gemeenschappelijke regeling;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het dagelijks bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het dagelijks bestuur gehanteerde afweging dat de gemeenschappelijke regeling in staat is de risico's vanuit de reguliere bedrijfsvoering financieel op te vangen aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de gemeenschappelijke regeling haar financiële risico's kan opvangen. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat de gemeenschappelijke regeling de financiële risico's niet kan opvangen;

- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met het algemeen bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Rotterdam, 2 maart 2021

Publieke Sector Accountants B.V.

Was getekend:

A. Booij RA

Kadernota 2022

Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking

Opgesteld door : Secretariaat Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking
Datum : 15-12-2020
Versie : 2.0

Inhoud

1. Inleiding	3
1.1. Historie	3
1.2. Organisatie GR	3
1.3. Doelstellingen	4
2. Ontwikkelingen	6
3. Begroting GR 2022	10

1. Inleiding

In deze Kadernota 2022 worden de ontwikkelingen geschetst en een voortuitblik gegeven op de begroting 2022 van de gemeenschappelijke regeling. Hiermee worden de algemene besturen van de deelnemers in staat gesteld in een vroeg stadium te reageren op ontwikkelingen voordat de ontwerpbegroting 2022 beschikbaar wordt gesteld.

1.1. Historie

Uit het oogpunt van duurzaamheid en kosteneffectiviteit hebben de Zuid-Hollandse waterschappen eind vorige eeuw de samenwerking gezocht voor de slibeindverwerking. Dit heeft in 1990 geleid tot de oprichting van DRSH Zuiveringsslib NV(DRSH) door deze waterschappen en is een slibverbrandingsinstallatie gebouwd in Dordrecht.

Op 1 januari 2010 is DRSH door de waterschappen in eigendom overgedragen aan de NV HVC (HVC). Als tegenprestatie hebben de waterschappen een belang, in de vorm van 397 aandelen, verkregen in HVC. Deze aandelen zijn in september 2011 overgedragen aan de in 2010 opgerichte Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking 2009 (GR). De aandeelhouders van HVC zijn publieke organisaties: gemeenten, waterschappen, gemeenschappelijke regelingen.

Om onderscheid te maken tussen -destijds- de waterschappen en de andere aandeelhouders, zoals gemeenten, in HVC, zijn de waterschappen aandeelhouders B geworden. Er is niet gekozen voor aandeelhouderschap A, wat een volledige aansprakelijkheid voor de HVC zou inhouden. Met de toetreding van de waterschappen Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, waterschap Zuiderzeeland en waterschap Amstel, Gooi en Vecht wordt het aantal aandelen in 2021 uitgebreid tot 683.

De GR heeft anno 2020 een belang van 12% in HVC.

Door deelname aan de GR in HVC hebben de waterschappen toegang tot kansen ten aanzien van de inzet van technologische en organisatorische innovaties als gevolg van de investeringen die HVC doet op het gebied van afvalstoffenverwerking en duurzame energieopwekking en zet ze samen met HVC in op de ambitie voor invulling van de duurzaamheidsvraagstukken, zoals de energietransitie, circulariteit en grondstoffenterugwinning.

1.2. Organisatie GR

De dagelijks besturen van de waterschappen zijn deelnemer in de GR. Het algemeen bestuur van de GR bestaat uit twee vertegenwoordigers van het dagelijks bestuur per waterschap. Nadat naar verwachting in 2021 de GR zal zijn uitgebreid tot acht leden zal één deelnemer per waterschap voldoende zijn.

Het algemeen bestuur bestaat uit:

- De heer L.B.C. Stehouwer*	Voorzitter, waterschap Hollandse Delta
- Mevrouw T.O. Fierens*	Hoogheemraadschap van Rijnland
- De heer R. Egas*	Hoogheemraadschap van Delfland
- De heer H. van 't Pad	Waterschap Rivierenland
- De heer M. C. van der Spek	Hoogheemraadschap van Schieland & de Krimpenerwaard
- De heer G.V. den Hartog	Waterschap Rivierenland
- De heer P. Ouwendijk	Hoogheemraadschap van Delfland
- Mevrouw A. van Zoelen	Hoogheemraadschap van Schieland & de Krimpenerwaard
- De heer M. Kasteleins	Hoogheemraadschap van Rijnland
- De heer J. van Driel	Waterschap Hollandse Delta

Het dagelijks bestuur bestaat uit:

- De heer L.B.C. Stehouwer*	Voorzitter, Waterschap Hollandse Delta
- Mevrouw T.O. Fierens*	Hoogheemraadschap van Rijnland
- De heer R. Egas*	Voorzitter, Hoogheemraadschap van Delfland

*Het algemeen bestuur heeft besloten om te werken met een wisselend voorzitterschap. Dat ziet er als volgt uit:

- De heer R. Egas:	1 augustus 2019 tot 1 oktober 2020
- De heer L.C.B. Stehouwer:	1 oktober 2020 tot 1 januari 2022
- Mevrouw T.O. Fierens:	1 januari 2022 tot 1 april 2023

Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier is vanuit zijn rol als aandeelhouder A van HVC al geruime tijd agenda lid. Waterschap Amstel, Gooi en Vecht en waterschap Zuiderzeeland zijn na de uitspraak van hun bestuurlijke voornemen om toe te treden tot de GR verzocht eveneens agenda lid te worden. De heer S. Mager vertegenwoordigt waterschap Amstel, Gooi en Vecht en de heer J. Caris waterschap Zuiderzeeland.

Secretariaat

De GR heeft een eigen secretariaat en functioneert zelfstandig. Het secretariaat borgt dat voldaan wordt aan de wettelijke eisen conform de Wet Gemeenschappelijke Regelingen.

Het secretariaat van de GR wordt gevoerd door waterschap Hollandse Delta. Hollandse Delta vervult in deze rol de volgende werkzaamheden:

- Invulling rol secretaris inclusief ondersteuning.
- Opstellen van de producten behorende tot de Planning & Control-cyclus.
- Financieel beheer.

De huidige secretaris neemt per 31-12-2021 afscheid. Op 2 december 2020 is de heer J. van Oorschot, medewerker van waterschap Zuiderzeeland, per 1-1-2021 benoemd als secretaris van dit orgaan.

Het secretariaat wordt ondersteund door een ambtelijke ondersteuningsgroep en werkgroepen.

De kosten van het secretariaat inclusief de ondersteuning voor de P&C-cyclus en het financieel beheer worden evenredig over de deelnemers verdeeld. Na toetreding is dat 12,5 % per deelnemer.

1.3. Doelstellingen

De GR heeft tot doel de behartiging en coördinatie van de belangen van de deelnemende waterschappen in HVC met betrekking tot de verwerking van zuiverings-slib en de gezamenlijke ontwikkelingen in de afvalwaterketen. Daarbij stuurt de GR op gedeelde kernwaarden van de deelnemende waterschappen.

Deze kernwaarden zijn af te leiden van de doelstellingen bij oprichting van de GR en de huidige maatschappelijke doelstellingen op het gebied van energie, grondstoffen, duurzaamheid en circulariteit.

De kernwaarden zijn:

- Publieke verantwoordelijkheid: slibeindverwerking is de laatste stap in de afvalwaterketen en wordt door de GR beschouwd als een publieke verantwoordelijkheid. De aandeelhouders van HVC zijn gemeenten en waterschappen. HVC is een ondernemend bedrijf en de aandeelhoudersvergadering borgt het publieke karakter en het stuurt op de daarbij behorende publieke verantwoordelijkheid.
- Milieubescherming: hoe schoner het water hoe vuiler het slib. Storten of uitrijden van slib is thans geen optie.

- Continuïteit, afzetzekerheid en robuustheid: gezien de grote hoeveelheden slib is dit van groot belang.
- Circulariteit en duurzaamheid: grondstoffen- en energierugwinning hebben prioriteit.
- Kostenefficiënt: slibeindverwerking tegen de laagst maatschappelijke kosten, kansen voor verbetering liggen in schaalvergroting en nieuwe of verbeterde technieken.

2. Ontwikkelingen

De volgende ontwikkelingen zijn in 2022 van belang:

1. De samenwerking van de acht leden van de GR Slibverwerking verder uitbouwen.
2. De voorgenomen bouw van een slibdroger in Alkmaar.
3. De strategie voor de slibverwerking in de komende decennia vast te stellen.
4. Voor de korte termijn en voor calamiteiten een robuuste oplossing te formuleren.
5. Europese ontwikkelingen.

2.1 Context

Om het zuiveringsslib bij HVC te kunnen verwerken wordt men aandeelhouder bij HVC. In dit geval is dat aandeelhouder B, waardoor de aansprakelijkheid in beginsel begrensd is tot de activiteiten van HVC met betrekking tot het verwerken van zuiveringsslib. Met de toetreding van drie waterschappen in 2021 bestaat de GR Slibverwerking (hierna te noemen GR) uit acht waterschappen in de provincies Noord- en Zuid-Holland, Gelderland en Flevoland. Deze drie nieuwe waterschappen hebben hun aandelen overgedragen aan de GR, die de belangen van deze acht waterschappen op actieve wijze behartigd in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders van HVC. De drie nieuwe waterschappen, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, waterschap Amstel, Gooi en Vecht en waterschap Zuiderzeeland zijn inmiddels agenda lid binnen de GR.

Naast het aandeelhouderschap wordt ook uitwerking gegeven aan de rollen van opdrachtgever (de GR) en opdrachtnemer (HVC).

Uitgangspunt voor de deelnemers in de GR Slibverwerking is, dat de verwerking van het aangeleverde zuiveringsslib gegarandeerd tegen een vast tarief wordt verwerkt door HVC. Het risico voor calamiteiten in de bedrijfsvoering en fluctuaties in het aanbod ligt in beginsel bij HVC. HVC en de GR Slibverwerking voeren nauw overleg in deze situaties om de gevolgen zoveel mogelijk te mitigeren.

De volgende ontwikkelingen op het niveau van Europa zijn onder meer de Green Deal, subsidiemogelijkheden en een Europese markt voor grondstoffen en het ontwikkelen van einde afval criteria. Aan deze onderwerpen zal de komende jaren aandacht worden gegeven.

2.2 Acht deelnemers

In 2019 heeft Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier voorbereidingen getroffen om zijn slib te laten verwerken door HVC en toe te treden tot de GR. Als gevolg van de problemen bij AEB hebben waterschap Amstel, Gooi en Vecht en waterschap Zuiderzeeland gekeken naar alternatieven. Waterschap Amstel, Gooi en Vecht en waterschap Zuiderzeeland hebben toenadering gezocht tot HVC en de GR en er is in gezamenlijk overleg besloten met acht waterschappen verder te gaan.

De daadwerkelijke samenstelling zal, nadat alle procedures zijn doorlopen in 2021, een feit zijn.

HVC investeert daartoe in een slibdroger in Alkmaar, die in 2023 operationeel zal worden. Voor deze investering wordt een door de aandeelhouders B gegarandeerde lening aangetrokken van maximaal € 56 miljoen. Met de uitbreiding van de GR is een stevig platform ontstaan om samen met de verwerker, HVC, de toekomst in te gaan.

2.3 Strategie

In 2020 is het bestuur in de verschillende bestuur bijeenkomsten deelgenoot gemaakt van de ontwikkeling van de strategie voor de komende decennia. De verwachting is dat in 2021 de strategie zal worden vastgesteld. In 2022 zou dan een start kunnen worden gemaakt met de uitvoering van de in 2021 genomen besluiten.

2.4 Landelijke calamiteitenopvang

Eind 2020 is aan de Ledenvergadering van de Unie van Waterschappen gevraagd om in te stemmen met de inhoud van het Robuust plan voor het versterken en verduurzamen van het systeem van slibeindverwerking in Nederland.

Aanleiding daarvoor is het tekort in eindverwerkingscapaciteit in Nederland dat in 2018/2019 is ontstaan. Het plan voorziet in een oplossing voor de gezamenlijke opgave als sector om de stabiele bedrijfsvoering te borgen, bestand te zijn tegen incidenten en voorbereid te zijn op een calamiteit. Aan de buitenwacht laten de waterschappen hiermee zien dat ze op het gebied van de slibeindverwerking vanaf 2021 de zaken onder controle hebben.

Het plan benoemt als belangrijkste kenmerken van een robuust systeem:

1. Een aanvoer- en eindverwerkingscapaciteit die op elkaar past, met onderscheid tussen:
  - gezonde bedrijfsmatige capaciteit op waterschap niveau;
  - incidentencapaciteit op sectorniveau, georganiseerd als collectief;
  - calamiteitenregeling op nationaal niveau.
2. De belangrijkste kenmerken en ontwikkelingen binnen het robuuste en flexibele systeem zijn bekend en worden strak gemonitord.
3. Er is ruimte voor innovatie.
4. Er is een vorm van regie op het beschikbaar hebben van de collectieve incidentencapaciteit.

De benodigde incidentencapaciteit wordt collectief georganiseerd. Waarbij voor de eerste jaren wordt ingezet op een opslagcapaciteit van 25.000 ton slib en voor de jaren vanaf 2023-2024 op het alloceren van de incidentencapaciteit die in het systeem beschikbaar komt.

Het opdrachtgeverschap voor de regie en de incidentencapaciteit ligt bij de Unie, de operationele uitvoering bij een onafhankelijke derde. Voor de kosten geldt het principe dat de vaste (collectieve) kosten voor het beschikbaar houden van de incidentencapaciteit worden verdeeld en dat de gebruiker van de incidentencapaciteit betaalt. Bij de doorberekening van de vaste kosten wordt een verdeelsleutel gehanteerd op basis van de tonnages ontwaterd slib die elk waterschap produceert. De kosten zijn geraamd op € 30.000 - € 40.000 gemiddeld per waterschap per jaar. De kosten hangen aanvankelijk af van de grootte en eigenschappen van de opslag en later van het alloceren van de capaciteit in het (eindverwerkings)systeem.

2.5 Voortgang kosten slibverwerking

Kosten GR Slibverwerking

De exploitatiebegroting van de GR bestaat uit twee componenten:

1. De kosten van het secretariaat en de garantstellingsprovisie die ontvangen wordt van HVC. De kosten voor het secretariaat worden gelijkmatig verdeeld, ieder waterschap draagt 12,5%;
2. De garantstellingsprovisie wordt na rato van het aantal aandelen aan de deelnemende waterschappen uitbetaald.

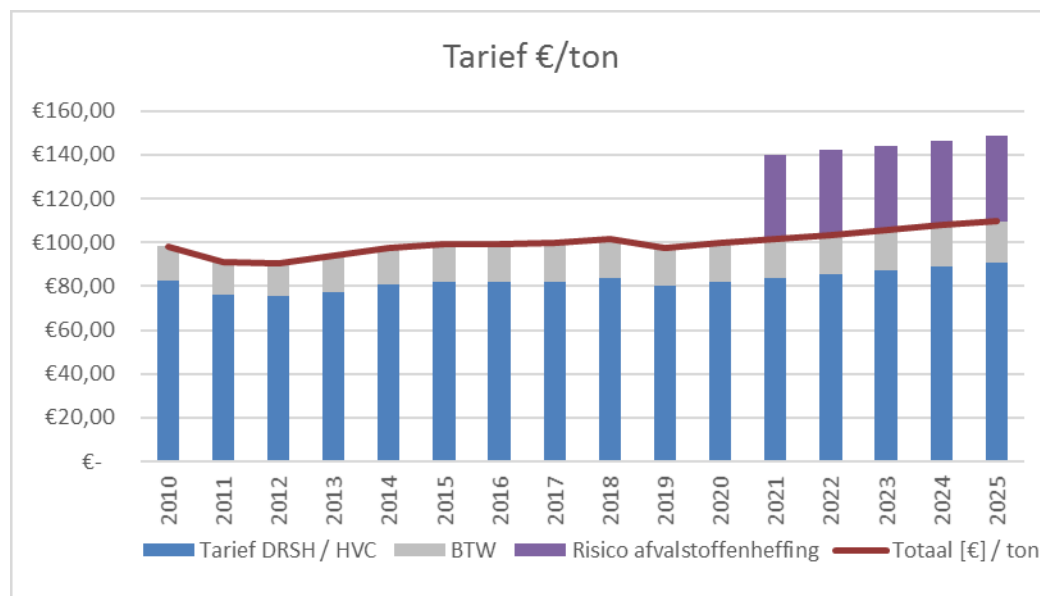
Tarief slibverwerking

De kosten voor de verwerking van het slib worden door HVC rechtstreeks gefactureerd aan de waterschappen. De ontwikkeling van dit tarief heeft een grote impact op de begroting van de waterschappen en staat hoog op de agenda van de GR in relatie tot HVC.

Onderstaande grafiek laat zien dat de ontwikkeling van het netto tarief per ton vrij stabiel is. Vanaf 2010 (1e jaar slibverwerking door HVC) is aanvankelijk een tariefdaling ingezet. Na de tariefdaling is een jaarlijkse indexatie toegepast. Hoewel de verwerking van RWZI-slib in 2019 onder druk stond door hoge kosten van groot onderhoud in combinatie met sterke schommelingen in het aanleverpatroon door de deelnemende waterschappen, is het mogelijk de lijn van tariefindexering te blijven volgen.

In 2020 is slib, dat niet verwerkt kon worden, opgeslagen bij Hoogheemraadschap van Rijnland en in duwbakken. Dit laatste heeft een kostprijsverhogend effect en zal later in de tarieven tot uitdrukking komen. Over de verwerking van deze kosten vindt nog overleg plaats.

Conform de business case van de slibdrogerinstallatie heeft de investering in de slibdrogerinstallatie en de toetreding van de nieuwe aandeelhouders geen gevolgen voor het slibverwerkingstarief.

In 2021 is het tarief met de algemene prijsindex CPI verhoogd en vastgesteld op € 83,58 inclusief transport (€ 104,96 incl. BTW). Voor de jaren 2022 en verder is een aanname gemaakt van 2% prijsstijging per jaar.

Prognose afvoer slib

Prognose afvoer slib exclusief zand (in tonnen - opgave juni en december 2020):	2021	2022	2023	2024	2025
Delfland	83.381	80.794	81.311	82.012	82.354
Rijnland	105.780	107.210	108.860	112.240	113.980
Schieland en de Krimpenerwaard	27.194	27.382	27.570	27.578	27.947
Hollandse Delta	78.435	78.435	78.435	78.435	78.435
Rivierenland	14.995	12.714	12.714	12.714	12.714
Hollands Noorderkwartier	96.500	97.175	97.855	98.540	99.230
Amstel, Gooi en Vecht	92.000	92.000	92.000	92.000	92.000
Zuiderzeeland	42.000	42.000	42.000	42.000	42.000
Totaal	540.285	537.710	540.745	545.519	548.660

BTW

SNB, de andere grote slibverbrander met publieke aandeelhouders, heeft voor haar aandeelhouders een ontheffing op de BTW. HVC heeft deze ontheffing niet. Een ontheffing op de BTW zorgt voor een aanzienlijk lager tarief. Bij HVC is erop aangedrongen de actie om ook vrijstelling te verkrijgen, te intensiveren. Deze actie is gedaan. De vraagstelling ligt nu bij de Belastingdienst.

Risico vervallen vrijstelling op afvalstoffenheffing

Het verbranden van zuiveringsslib is vrijgesteld van afvalstoffenbelasting. Het voornemen van het kabinet (regeerakkoord 2017) om de vrijstelling op de afvalstoffenheffing op het (mono)verbranden van zuiveringsslib te laten vervallen, kan een grote invloed hebben op het tarief. In 2020 is deze heffing verhoogd van € 32,12 naar € 32,63 per ton. In het kader van de fiscale vergroening is een verdere verhoging van het tarief mogelijk. Via de Unie van Waterschappen is naar de wetgever

gelobbyd om dit voornemen, dat leidt tot het rondpompen van overheidsgeld, te wijzigen. Vooral nog is het invoeren van deze belastingmaatregel uitgesteld. Thans is de verwachting dat voor het huidige proces van monoverbranding geen afvalstoffenheffing zal worden ingevoerd. Naar verwachting geldt dit ook voor het proces van het drogen van slib. Naar verwachting geldt dit ook voor het proces van het drogen van slib.

Potentiële tariefreductie door fosfaatterugwinning

Door vertraging in de realisatie van terugwinning van fosfaat uit het verbrandings-as is de hiermee samenhangende tariefreductie nog niet gerealiseerd. De hoogte van de tariefreductie door fosfaatterugwinning is onzeker en niet opgenomen in bovenstaande grafiek. Bovendien is de focus de afgelopen jaren verschoven van financieel voordeel naar hergebruik van grondstoffen.

3. Begroting GR 2022

De kosten voor slibverwerking door HVC, die daarvoor door de GR gemandateerd is, wordt rechtstreeks door HVC gefactureerd wordt aan de individuele waterschappen. Hierdoor is de begroting van de GR beperkt tot de kosten van het secretariaat en de ontvangst van garantstellingsprovisie.

De begroting wordt verdeeld over de deelnemende waterschappen. Besluitvorming over toetreding van HHNK, AGV en Zuiderzeeland tot de GR gedurende 2021 heeft effect op de omvang van de investering in slibverwerking door HVC en daarmee de verdeling van de garantstellingsprovisie. De kosten van het secretariaat kunnen (trendmatig) licht stijgen, maar worden evenredig over meerdere deelnemers verdeeld, zodat de effecten daarvan beperkt blijven.

In de kadernota zijn nog niet de begrotingswijzigingen 2021 opgenomen, die volgen uit de toetreding van de nieuwe aandeelhouders.

Op dit moment wordt nog onderzoek gedaan naar de verschillende financieringsmogelijkheden van de slibdroger door HVC. HVC onderzoekt de mogelijkheden om geheel of gedeeltelijke te financieren zonder garantstelling. In de kaderbrief 2022 is dus geen rekening gehouden met een door de aandeelhouders B aan te trekken gegarandeerde lening van maximaal € 56 miljoen.

Exploitatiebegroting

Exploitatiebegroting (* €1)	Begroting 2022	Begroting 2021
Baten		
Garantstellingsprovisie HVC	245.982	240.105
Vergoeding kosten secretariaat Gemeenschappelijke Regeling	46.400	45.050
Totaal baten	292.382	285.155
Lasten		
Garantstellingsprovisie Waterschappen	245.982	240.105
Kosten secretariaat Gemeenschappelijke Regeling	46.400	45.050
Totaal lasten	292.382	285.155
Resultaat	-	-

Meerjarenraming

Toelichting op de exploitatiebegroting (* €1)	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Baten					
<i>Garantstellingsprovisie HVC</i>	245.982	248.645	234.867	201.796	168.055
Deze provisie bedraagt 1% van het gegarandeerde leningbedrag van: - per 31 december 2021: € 24.598.211					
<i>Vergoeding lasten secretariaat Gemeenschappelijke Regeling</i>					
- Hoogheemraadschap van Delfland (12,50%)	5.800	5.800	5.800	5.800	5.800
- Hoogheemraadschap van Rijnland (12,50%)	5.800	5.800	5.800	5.800	5.800
- Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard (12,50%)	5.800	5.800	5.800	5.800	5.800
- Waterschap Hollandse Delta (12,50%)	5.800	5.800	5.800	5.800	5.800
- Waterschap Rivierenland (12,50%)	5.800	5.800	5.800	5.800	5.800
- Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (12,50%)	5.800	5.800	5.800	5.800	5.800
- Waterschap Amstel, Gooi en Vecht (12,50%)	5.800	5.800	5.800	5.800	5.800
- Waterschap Zuiderzeeland (12,50%)	5.800	5.800	5.800	5.800	5.800
	46.400	46.400	46.400	46.400	46.400
Totaal baten	292.382	295.045	281.267	248.196	214.455
Lasten					
<i>Garantstellingsprovisie Waterschappen</i>					
De deelnemende waterschappen ontvangen van de NV HVC een garantstellingsprovisie van 1% van het gegarandeerde leningbedrag. Conform artikel 22 van de statuten wordt de garantstellingsprovisie verdeeld naar rato van het aantal aandelen:					
- Hoogheemraadschap van Delfland (95 aandelen)	34.214	34.585	32.668	28.068	23.375
- Hoogheemraadschap van Rijnland (123 aandelen)	44.298	44.778	42.297	36.341	30.265
- Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard (40 aandelen)	14.406	14.562	13.755	11.818	9.842
- Waterschap Hollandse Delta (111 aandelen)	39.977	40.409	38.170	32.796	27.312
- Waterschap Rivierenland (28 aandelen)	10.084	10.193	9.629	8.273	6.890
- Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (120 aandelen)	43.218	43.686	41.265	35.455	29.527
- Waterschap Amstel, Gooi en Vecht (114 aandelen)	41.057	41.502	39.202	33.682	28.050
- Waterschap Zuiderzeeland (52 aandelen)	18.728	18.931	17.882	15.364	12.795
- Totaal: 683 aandelen	245.982	248.645	234.867	201.796	168.055
<i>Lasten secretariaat Gemeenschappelijke Regeling</i>					
- Inzet uren secretariaat (secretaris, ondersteuning, financiën)	33.000	33.000	33.000	33.000	33.000
- Notuleren vergaderingen GR & AOG	6.000	6.000	6.000	6.000	6.000
- Representatiekosten	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000
- Accountantscontrole	6.400	6.400	6.400	6.400	6.400
	46.400	46.400	46.400	46.400	46.400
Totale lasten	292.382	295.045	281.267	248.196	214.455
Resultaat	-	-	-	-	-

Aan het Dagelijks Bestuur van de
Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking 2009
Lindelaan 20
8224 KT Lelystad

UW BRIEF

-

UW KENMERK

-

ONS KENMERK

1505610

DELFT

27 mei 2021

ONDERWERP:

Ontwerpbegroting 2022 Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking 2009

Geacht bestuur,

Wij hebben kennisgenomen van de Ontwerpbegroting 2022 en zien geen
aanleiding om daarover een zienswijze naar voren te brengen.

Hoogachtend,
de Verenigde Vergadering van Delfland,
de Secretaris,

ir. P.C. Janssen

de Dijkgraaf,

dr. P.H.W.M. Daverveldt

Verenigde Vergadering

Dossiernummer 2270
Vertrouwelijk Nee
Vergaderdatum 27 mei 2021
Agendapunt H.12
Titel Bekrchtiging geheimhouding

Geagendeerd	Vergaderdatum
Verenigde Vergadering	27 mei 2021

Voorgesteld besluit

Bekrchtiging geheimhouding

Dossiernummer : 2270
Vergaderdatum : 27 mei 2021

De Verenigde Vergadering van Delfland,

Gezien de op 6 mei 2021 door het college opgelegde voorlopige geheimhouding,

Gelet op: artikel 37 tweede en derde lid van de Waterschapswet en artikel 10 tweede lid onderdeel b van de Wet openbaarheid van bestuur,

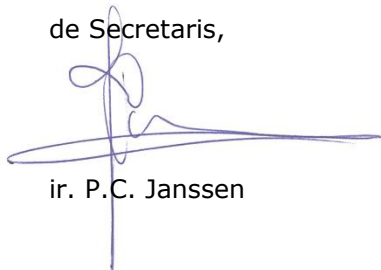
Besluit:

De geheimhouding van het in dossier 2269 opgenomen voorstel en brief met kenmerk 1511382, de bijlage met kenmerk 1520748 plus de bijlage met kenmerk 1520822 te bekrchtigen.

Aldus besloten in de openbare vergadering van 27 mei 2021

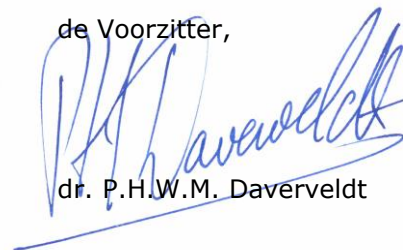
De Verenigde Vergadering voornoemd,

de Secretaris,

ir. P.C. Janssen

de Voorzitter,

dr. P.H.W.M. Daverveldt

Verenigde Vergadering

Dossiernummer	2286
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	27 mei 2021
Agendapunt	H.13
Titel	Wijzigingsvoorstel Begroting 2021

Geagendeerd	Vergaderdatum
Verenigde Vergadering	27 mei 2021

Voorgesteld besluit

Vast te stellen de wijziging van de Begroting 2021 door € 1,3 miljoen beschikbaar te stellen uit de algemene reserve.

Onderwerp: Wijzigingsvoorstel Begroting 2021
Dossiernummer: 2286

Besluit VV:

Vast te stellen de wijziging van de Begroting 2021 door € 1,3 miljoen beschikbaar te stellen uit de algemene reserve, als volgt:

Programma (bedragen * € 1 miljoen)	2021	wijziging	2021 na wijziging
Waterveiligheid	27,9		27,9
Waterkwaliteit	11,6		11,6
Waterkwantiteit	40,2		40,2
Waterketen	92,7		92,7
Financiën	15,1		15,1
Organisatie, bestuur en digitalisering	38,5	1,3	39,8
Algemene dekkingsmiddelen	-235,5		-235,5
Taakstelling	-2,3		-2,3
Begrotingssaldo 2021	-11,8	1,3	-10,5
Storting in reserve tariefdemping zuiveringsheffing (voordeel herfinanciering AWZI Harnaspolder)	1,4		1,4
Onttrekking reserve tariefdemping zuiveringsheffing (verschil tarieven Coalitieakkoord en actuele kostenmodel)	-2,7		-2,7
Storting restant voordelig exploitatieresultaat in reserve Niet vrij besteedbaar vermogen	13,1	-1,3	11,8
Bijgesteld meerjarenperspectief (na mutaties in reserves)	0,0		0,0

1. Probleemstelling - context

De met de VV afgesproken activiteiten kunnen in 2021 niet binnen de bestaande begroting worden uitgevoerd. Daarom is de voorgestelde begrotingswijziging noodzakelijk.

2. Beoogd effect

De met de VV afgesproken activiteiten zijn uitgevoerd.

3. Kernboodschap

Met het toekennen van €1,3 miljoen is het mogelijk de afgesproken activiteiten uit te voeren.

4. Historie - eerdere besluitvorming

Sinds eind 2020 is met de VV gedeeld welke activiteiten nodig zijn.

5. Regelgeving en Beleid

n.v.t.

6. Financiën

Voor 2021 bedragen de kosten van de uitvoering

- € 1.255.000 exploitatie;
- € 500.000 investeringen.

Voor de exploitatiekosten 2021 stelt het college de VV voor om deze te dekken uit de Algemene Reserve.

Voor de investeringen kan binnen de investeringsraming voor 2021 ruimte gevonden worden. De technische verwerking van de begrotingsaanpassing vindt plaats in de Bestuursrapportage 2021.

Voor 2022 en verdere jaren worden de kosten verwerkt in de Kadernota 2022 en de Begroting 2022.

7. Duurzaamheid

N.v.t.

8. Organisatorische en personele consequenties

n.v.t.

9. OR/GO

N.v.t.

10. Risico- en beheersmaatregelen

n.v.t.

11. Communicatie (in- en extern)

n.v.t.

12. Bekendmaking en vervolprocedure

N.v.t.

13. Bevoegd orgaan

De VV is het bevoegd orgaan voor vaststelling van de begrotingswijziging.

14. Toelichting

N.v.t.

15. Bijlagen

N.v.t.

Wijzigingsvoorstel Begroting 2021

Dossiernummer : 2286
Vergaderdatum : 27 mei 2021

Hoogheemraadschap van
Delfland

De Verenigde Vergadering van Delfland,

Op voordracht van dijkgraaf en hoogheemraden,

Gelet op:
De artikelen 99 tot en met 102 van de Waterschapswet;

Besluit:

Vast te stellen de wijziging van de Begroting 2021 door € 1,3 miljoen beschikbaar te stellen uit de algemene reserve, als volgt:

Programma (bedragen * € 1 miljoen)	2021	wijziging	2021 na wijziging
Waterveiligheid	27,9		27,9
Waterkwaliteit	11,6		11,6
Waterkwantiteit	40,2		40,2
Waterketen	92,7		92,7
Financiën	15,1		15,1
Organisatie, bestuur en digitalisering	38,5	1,3	39,8
Algemene dekkingsmiddelen	-235,5		-235,5
Taakstelling	-2,3		-2,3
Begrotingssaldo 2021	-11,8	1,3	-10,5
Storting in reserve tariefdemping zuiveringsheffing (voordeel herfinanciering AWZI Harnaspolder)	1,4		1,4
Onttrekking reserve tariefdemping zuiveringsheffing (verschil tarieven Coalitieakkoord en actuele kostenmodel)	-2,7		-2,7
Storting restant voordelig exploitatieresultaat in reserve Niet vrij besteedbaar vermogen	13,1	-1,3	11,8
Bijgesteld meerjarenperspectief (na mutaties in reserves)	0,0		0,0

Aldus besloten in de openbare vergadering van 27 mei 2021.

De Verenigde Vergadering voornoemd,

de Secretaris,

ir. P.C. Janssen

de Voorzitter,

dr. P.H.W.M. Daverveldt